

THE MAHĀBHĀRATA

FOR THE FIRST TIME CRITICALLY EDITED BY

VISHNU S SUKTHANKAR†

(Aug. 1925—Jan. 1943)

S. K. BELVĀLKAR†

(April 1943—March 1961)

P. L. VAIDYA

(since April 1961)

WITH THE CO-OPERATION OF

SHRIMANT BALASAHEB PANT PRATINIDHI†; R. N. DANDEKAR; S. K. DE†;

F. EDGERTON†; A. B. GAJENDRAGADKAR†; P. V. KANE; R. D. KARMARKAR†;

V. G. PARANJPE; V. K. RAJAVADE†; N. B. UTGIKAR†, V. P. VAIDYA†;

H. D. VELANKAR†; RAGHU VIRAT†; M. WINTERNITZ†;

R. ZIMMERMANN† AND OTHER SCHOLARS

AND ILLUSTRATED FROM ANCIENT MODELS BY

SHRIMANT BALASAHEB PANT PRATINIDHI

RAJA OF AUNDH

UNDER THE PATRONAGE OF THE RAJA OF AUNDH; THE BRITISH ACADEMY, LONDON; THE CENTRAL GOVERNMENT OF INDIA; THE PROVINCIAL GOVERNMENTS OF BOMBAY, MADRAS, BURMA, AND U. P.; THE STATES OF BARODA, HYDERABAD (DECCAN), GWALIOR, PHALTAN, MYSORE, BHAYNAGAR, SANGLI, KOLHAPUR, PATALA, DHAR AND RATLAM; THE UNIVERSITIES OF BOMBAY, CALCUTTA, POONA AND TRIVANDRUM; AND OTHER DISTINGUISHED DONORS

BHANDARKAR ORIENTAL RESEARCH INSTITUTE

POONA

1971

THE HARIVAMŚA

BEING THE KĪLA OR SUPPLEMENT TO THE MAHĀBHĀRATA

FOR THE FIRST TIME CRITICALLY EDITED

BY

PARASHURAM LAKSHMAN VAIDYA

General Editor, Mahābhārata

HONORARY MEMBER

BHANDARKAR ORIENTAL RESEARCH INSTITUTE

VOLUME II

(Appendices)

*Under the patronage of the Government of India
and the State of Maharashtra*

BHANDARKAR ORIENTAL RESEARCH INSTITUTE

P O O N A

1971

All rights reserved

The entire cost of preparation and production of this Volume of the Critical Edition of the Harivamśa has been borne by the Government of India (Ministry of Education) and the State of Maharashtra (Education Department)

Printed by Dr. R. N. Dandekar, M. A., Ph. D., at the Bhandarkar Institute Press, Poona 4,
, and

Published by Dr. R. N. Dandekar, Hon. Secretary, Bhandarkar Oriental Research Institute
Poona 4 (INDIA)

TABLE OF CONTENTS

VOLUME II

APPENDIX I

No.		page
1	मरिच्यमन्वतराणि	3
2	मन्वतरकालविभागः	4
3	विश्वामित्रमाहात्म्यम्	6
4	आद्यकर्मविपाकस्यः	7
5	पूजनीयोपासनायम्	12
6	उर्वश्चुपासनायम्	18
6A	चन्द्रमयो मुददारपर्यगम्	21
6B	जगद्वि-विश्वामित्रजन्मकथा	22
7	पाराग्वीरायः	28
8	आर्षाखनः	84
9	कृष्णभक्त्युपनिषद्गीता	87
9A	यशोदायै गोपीनां कृष्णदुधेष्टितकथनम्	88
10	गोकुलं परित्यज्य नन्दस्य कृन्दापनगमनम्	40
11	गोकुलं गोपानां व्याघ्रपक्षयः	41
12	कृष्णस्य मीलया सह विवाहः	54
13	यामदेवमरद्वाजयोः कृष्णदूतार्थं कृन्दावनगमनम्	62
14	कैराज्यमवृत्तान्तः	65
15	रामसेनभार्यया सह हुमिलस्य संयोगः	66
16	गरासंभिन मयुरोपरोधः	69
17	पादुपत्रारम्भयुद्धम्	71
18	पुनर्गरासंभिन मयुरोपरोधः	78
18A	संकर्षणगरासंभयुद्धम्	128
19	गरासंभिन मयुराया निवर्तनम्	181
20	रुक्मिणीस्वयंवरायै राजागामनम्	182
21	रुक्मिणीस्वयंवरे कृष्णलागमनम्	177
22	कृष्णेन रुक्मिण्या दहनम्	182
22A	यादवैरैरासंघतदायानां परानयः	184
23	कृष्णेन सह रुक्मिण्या विवाहः	188
24	यद्यदेवाधिकम्	190
25	नरकासुरेण देवानां परानयः	199
26	नरकासुरेण मनुष्यलोकवापनम्	203
27	नरकासुरवधाय अविषिः कृष्णार्पणेन	205

No.		page
28	नरकासुरेण सह कृष्णस्य युद्धम्	209
28A	नरकसत्यभामायुद्धम्	209
29	पारिजातहरणोपाख्यानम्	212
29A	पुण्यकर्मतोषतिः	271
29B	षट्पुरुषधोपाख्यानम्	288
29C	अन्धकवधोपाख्यानम्	306
29D	छात्रिवयमीडा	318
29E	मातुमतीहरणं निकुम्भवधम्	330
29F	वज्रनाभवधः	335
30	शम्बरवधः	364
31	कृष्णस्य कैलासयात्रा	379
32	उपाख्यम्	481
33	चित्रलेखया अनिरुद्धहरणम्	482
34	उपानिरुद्धसमागमः	484
35	अनिरुद्धस्य कौमारीदेवीकवः	486
36	कृष्णस्य बाणपुराणमन्त्रम्	491
37	कृष्णरुद्रयुद्धम्	494
38	अनिरुद्धस्य उपया सह द्वारकामवेशः	498
39	अनिरुद्धस्य उपया सह विषाहोत्सवः	499
40	महाभारतप्रवणविधिः	501
41	पौष्करपर्ष	516
42	बरोहमातुर्भावः	591
42A	नगरसिंहमातुर्भावः	619
42B	वामनमातुर्भावः	645
43	शिशुरवधः	773
44	हरिवंशवृक्षान्तरः	779
45	हरिवंशपारायणकण्डम्	783
APPENDIX II		
(दोषधर्मप्रकरणम्)		
		pp. 785-820
		785
		789
1	श्रीकृष्णपुष्टिद्विर्लब्धः	791
2	हरिमक्तिमाहात्म्यकथनम्	794
3	भूदानप्रसंगसूत्रम्	797
4	भूदानमाहात्म्यम्	798
5	गोदानप्रसंगः	801
6	अश्वदानप्रसंगः	804
7	पानीयदानम्	
8	कन्यादानप्रसंगः	

No.		page
9	सत्यवतप्रदीपाय द्विजम्प्राप्तौवाद्:	807
10	सत्यवतप्रदीपा	811
11	श्रमयद्दानमदीप्तनम्	818
12	नानापमैप्रदीपा	815
13	दानप्रदीपा	817
14	नानादानमदीप्ता	819
15	सर्वधर्मप्रदीपा	821
16	दीपधर्मप्रदीपा	824
17	पुराणप्रदीपा	826
18	भरकचर्पणम्	828
19	पापमेदकधनम्	830
20	पापमेदकधनम्	832
21	धर्ममार्गपिरकारः	836
22	धर्ममार्गः	840
23	जन्तुजननकर्मः	842
24	भरकचर्पणः	844
25	आगीरण्यादिमहिमाधर्पणम्	846
26	श्रीकृष्णमहिमा	849
27	दीपधर्माः	852
28	दीपधर्माः	854
29	कृष्णविमोचनम्	855
30	कथन्तीमाहात्म्यम्	857
31	साराङ्गमहिमा	860
32	कापेरीमाहात्म्यम्	862
33	कापेरीमाहात्म्यम्	864
34	कापेरीमाहात्म्यम्	865
35	बट्टिपुष्करिणीप्रदीपा	867
36	कर्कपुष्करिणीप्रदीपा	870
37	कापेरीकृष्णार्त्तगमप्रदीपा	878
38	गजारण्यप्रदीपा	875
39	श्रीमेश्वरमाहात्म्यम्	877
40	श्रीरङ्गमाहात्म्यम्	879
41	चन्द्रपुष्करिणीमाहात्म्यम्	881
42	सुन्दरपुष्करिणीमाहात्म्यम्	888
43	हरिहरामेदमदीप्ता	885
44	महानवमीवलयम्	887
45	गुप्तभद्राकोटिशंकरमाहात्म्यम्	891
46	श्रीसौकुमाहात्म्यम्	893

No.		page
	...	895
47	छेददादिमाहात्म्यम्	897
48	द्विष्टिगिरिमाहात्म्यम्	899
49	सिंहादिमाहात्म्यम्	901
50	ब्रह्मप्रतिष्ठाप्रयासा	905
51	श्यादुर्मास्यमहिमावर्णनम्	907
52	ककेटव्रतम्	910
53	शिवरात्रिमहिमावर्णनम्	912
54	कार्तिक्यादिमाहात्म्यवर्णनम्	914
55	मासव्रतादिमाहात्म्यम्	914
56	भागवतलक्षणम्	917
57	... भारतमहिमावर्णनम्	
	...	

॥ ह रि वं शः ॥

। द्वितीयः खण्डः ।

(परिशिष्टानि)

No.		page
47	शेङ्करादिमाहात्म्यम्	895
48	दक्षिणिरिमाहात्म्यम्	897
49	सिद्धादिमाहात्म्यम्	899
50	ब्रह्मप्रतिष्ठाप्रनोता	901
51	चानुर्मस्थिमहिमावर्णनम्	905
52	ककैटप्रठम्	907
53	शिवरात्रिमहिमावर्णनम्	910
54	कार्तिक्यादिमाहात्म्यवर्णनम्	912
55	मासप्रवादिमाहात्म्यम्	914
56	भागवतकण्ठम्	914
	—	917

॥ हरिवंशः ॥

। द्वितीयः खण्डः ।

(परिशिष्टानि)

APPENDIX I

This Appendix comprises a series of additional passages found in different manuscripts which have been cited in the foot-notes to the constituted text printed in Vol. I, but, which, for various reasons, were not quoted there in extenso. They are mainly passages which were too long to be included in the foot-notes but along with them there will be found a certain number of short unimportant passages also, which in single manuscripts are in a very small group of copies. These have been referred to this Appendix as being of no special value for critical purposes.

The variants cited here are of the same order as those of additional lines (see, for example) in the foot-notes to the constituted text. But the variants of monosyllabic verse-filling particles (such as च, व, तु, हि) and adverbs (such as तथा, तदा, ततः, एव, एतः), discrepant readings of single Ms., corrupt readings and common doublets (वेदि-वेदी, तेन तेन) have been generally ignored, and scribe's errors have been silently corrected.

No 1

After 7.15, Ś: K: & Dn Ds Ds & ins :

प्रथमे मेरुस्तार्णे प्रपक्ष्यामि मुनीन्द्राणु ॥

मेधातिथिस्तु पौलस्त्यो वसुः काश्यप एव च ।

ज्योतिष्मान्भार्गवश्चैव शुतिमान्निह्मिलखा ॥

सयनश्चैव वासिष्ठ आत्रेयो हव्यवाहनः ।

पौलहः सप्त ह्येत्येते ऋषयो रोहितोऽन्तरे ॥ [5]

देवतानां गणालक्षत्रं त्रय एव कराधिप ।

वक्ष्येऽब्रह्म पुत्रास्तो रोहितस्य प्रजापतेः ॥

धृष्टकेतुर्वीर्यकण्टः पञ्चहोत्रो निराकृतिः ।

धृष्टुया भूरिघुम्न ऋचीको बृहतो गयः ।

प्रथमस्य तु सारर्णेन पुत्रा भवौजसः ॥ [10]

दशमे त्वथ पर्याये द्वितीयस्यान्तरे मनोः ।

हविष्मान्पौलहश्चैव सुकृतिश्चैव भार्गवः ।

आपोमूर्ध्विस्तार्णेयो वासिष्ठःप्राष्टमः स्मृतः ॥

पौलस्त्यः प्रमतिश्चैव नामोमश्चैव काश्यपः ।

अङ्गिरा नभसः सत्यः सप्रेते परमर्षयः । [15]

वेवताना गणौ द्वौ सौ ऋषिर्मन्त्रश्च ये स्मृताः ॥

मनोः सुनोचर्वाशाश्च निरुपस्यथ धीर्यनाम् ।

शतानीको निराभिः प्रपसेनो जयद्रथः ।

भूरिघुम्नः सुनर्चाश्च दश स्वेते मनोः सुताः ॥

एकादशेऽथ पर्याये तृतीयस्यान्तरे मनोः । [20]

तस्य सप्तर्षीश्चापि कीर्त्यमानाश्चिबोध मे ॥

हविष्मान्काश्यपश्चापि हविष्मान्यश्च भार्गवः ।

No 2

(L 1) Dn: प्रथमे (for 'मे') — (L 2) Ds Ds काश्यप (for 'का') — (L 4) Bom and Poona eds सारनर (for 'स') Ś: K: Ds एव च (for 'वाहन') — (L 5) K: & Ds पुहइ (for 'वी') K: & सत्य (for 'सप्त') Ks Ds मुनयो (for 'मनो') Dn मुनयो रोहितोऽन्तरे (for 'स') — (L 6) Ś: तान (for 'तत्र') — (L 7) Ks Ds: रोहितस्य (for 'ते') — (L 8) Ks Dn Ds मनो प्रयो एष्टकेतु (for 'स') Ś: पञ्चदशो (for 'होत्रो') — (L 9) Bom and Poona eds भूरिघामा (for 'घुम्न') K: Ds: इष्टनो, Ds स्य वृषो (for 'बृहते') — (L 12) Ks Ds: पुहइर (for 'वी') — (L 13) Ks वसिष्ठः Ś: वामिष्ठश्चाप्यया वसुता (for 'स') — (L 14) Ś:

(L 15) Ks Ds — (L 16) Ś: K: Ds सुनोचर्वाशाश्च (for 'स') Ś: भूरिघेयः, Ks & Ds Ds भूरिघेयः (for 'विकुपयः') — (L 19) Dn: सारनाम् (for 'सुवर्चसः') — (L 20) Ks & Dn Ds: तु (for 'अ') — (L 21) Ś: सप्तर्षयः (for 'सप्तर्षयः') — (L 22) Ś: वसुष्मान्यश्च (for 'हवि') — (L 23) Ś: पदनाम् (for 'स') Dn: [अ]नयसः (for 'घस') — (L 24) Ś: चारुटगमर, Ks Dn Ds चारुधिगमर, Bom and Poona eds चोदधि एवयः (for 'चारु') — (L 25) Dn Ds Ds पुहइर (for

नरुणश्च तथात्रयो वासिष्ठस्तनयस्तथा ॥
 अङ्गिराश्चरधिष्ण्यश्च पौलस्त्यो निम्नरस्तथा ।
 पौलहश्चाप्रितेजाश्च भाज्याः सप्त महर्षयः ॥ [25]
 ब्रह्मणस्तु मुना देवा गणास्तेषां त्रयः स्मृताः ।
 सर्वत्रयः मुशमां च देवानीकः पुरुद्वहः ॥
 क्षेमघन्या दृढायुश्च आदर्गः पण्डको मनुः ।
 सारणस्तु तु पुत्रा ये कृतीयस्त नय स्मृताः ॥
 चतुर्थस्तु सारणेश्वरीणस्तस्य निषेध मे । [30]
 युतिर्नसिष्ठपुत्रश्च आत्रेयः सुतपास्तथा ॥
 अङ्गिरास्तनसोमूर्तिस्तपसी काश्यपस्तथा ।
 तपोशनश्च पौलस्त्यः पौलहश्च तपो रविः ॥
 भार्गवः सप्तमस्तेषां विज्ञेयस्तु तपोधृतिः ।
 पञ्च देवगणाः प्रोक्ता मानसा ब्रह्मणश्च ते ॥ [35]
 देववायुदूरश्च देवश्रेष्ठो विदूरथः ।
 मित्रराग्मिरविन्दश्च मित्रसेनश्च मित्रहन् ।
 मित्रनाहुः सुपर्वाश्च द्वादशस्य मनोः मुताः ॥
 त्रयोदशेऽप्य पर्याये भाज्ये मन्त्रन्तरे मनोः ।
 अङ्गिराश्चैव धृतिमान्पौलस्त्यो हव्यपस्तु यः ॥ [40]
 पौलहस्तस्वदर्शी च भार्गवश्च निम्नस्तुनः ।
 निष्पन्नस्तथात्रयो निर्मोहः वदयस्तथा ॥

सुतपाश्चैव वासिष्ठः संप्रते तु महर्षयः ।

त्रय एव गणाः प्रोक्ता देववानां स्वर्गमुना ॥

त्रयोदशस्य पुत्रास्ते विज्ञेयान्तु रवेः मुताः । [45]

चित्रसेनो चित्रिश्च नवो धर्ममृतो धृतः ॥

मुनेनः क्षत्रद्वन्द्वं सुतपा निर्मयो दृढः ।

रोच्यस्वैते मनोः पुत्रा अन्तरे तु त्रयोदशे ॥

चतुर्दशेऽप्य पर्याये मौल्यस्वैरान्तरे मनोः ।

अर्षात्रः वाश्यपश्चैव पौलस्त्यो भागवस्तथा । [50]

भार्गवो ह्यतिबाहुश्च युधिष्ठिरस्तथा ॥

युनश्चैव तथात्रेयः शुक्रो वासिष्ठ एव च ।

अनितः पौलहश्चैव अन्त्याः सप्तर्षयश्च ते ॥

No 2

After the addl colophon after 7 47, N
 (except Śi Ns) Ts-a G ins .

जनमेजय उवाच ।

मन्वन्तरस्य मत्स्यानं युगानां च महामते ।

ब्रह्मणोऽहं प्रमाणं च बहुमहंसि मे द्विज ॥

देवपायन उवाच ।

अहोरात्रं विभजते सूर्यो मानसं लोकेऽहम् ।

तामुपादाय गणना शृणु सत्यामारिदम् ॥

निमेषः पञ्चदशभिः काष्ठा त्रिंशत् ताः कलाः । [7]

त्रिशत्कलो सुहृत्स्तु त्रिंशता तैर्मनीषिणः ॥

अहोरात्रमिति प्राहुश्चन्द्रस्यंगति नृप ।

विशेषेण तु सर्वेषु अहोरात्र च नित्यसः ॥

अहोरात्राः पञ्चदश पक्षा इत्यभिगण्डितम् ।

पक्षो द्वौ च स्मृतो मासो द्वौ मासाश्चतुस्त्वले ॥ [10]

अब्दं द्वयपनसुक्तं तु अयनं तदुभयभिः ॥

वक्षिणं चोत्तरं चैन सत्यानार्थविशारदैः ॥

मानेनानेन यो मासः पक्षद्वयसमाहितः ।

पितृणा तदहोरात्रमिति कालविदो विदुः ॥

कृष्णपक्षस्तद्वत्तेरा शुक्लपक्षस्तु शर्वरी । [15]

कृष्णपक्षे तदहःश्राद्ध पितृणा वर्तते नृप ॥

मातृपेण तु मानेन यो वे सप्तत्तरः स्मृतः ।

देवाना तदहोरात्र दिवा चैवोत्तरायणम् ॥

दक्षिणायनं स्मृता रात्रिः प्राज्ञैस्तत्पार्थकीविदेः ॥

दिव्यमब्दं दशगुणमहोरात्र मनोः स्मृतम् । [20]

अहोरात्र दशगुणं मानवः पक्ष उच्यते ॥

पक्षो दशगुणो मासो मासैर्द्वाविंशतिर्गुणैः ।

ऋतुर्मनुष्या सप्तोत्तरः प्राज्ञैस्तत्पार्थकीविदिभिः ॥

ऋतुर्येण त्वयनं तद्वयेनैव वत्सरः ।

चत्वार्येव महत्त्राणि वर्षाणां तु कृतं युगम् ॥ [25]

तामृच्छती भवेत्सध्या सध्याश्राद्धं तथा नृप ।

त्रीणि वर्षसहस्राणि त्रेता स्यात्परिमाणतः ।

Bs (marg as above) s Ds s Gs अथैतस्यै Ks Ns
अथैतस्यै Ks (first time) विमनय, Ks अथैतस्यै Ts s
Gs तु विमनये Gp विमनये (as above) Ts Gs संपाद
(for पूर्व) Vs Bs Ds मानव, Fs मानव (for मानेन) Ks
(second time) s s (second time) s Ns s Vs s Bs s
Ds Ds s मानव सौक्ष्मिक परम् Bs (marg) पूर्वमान तु सौक्ष्मिक
कम्, Ds पूर्व मानवदेविकम्, Ds पूर्व मानुषदेवतम् (Ds
विमन्) (for s) - (L 5) Ds श्रुता (for तु ता) - (L
8) Ks (both times) Ts s Gs s त्रिशत्कला (for कलो)
Ds Ts युक्तं तु, Gs तं वा Gs s तं वा (for तंस्तु) Ks
(second time) s (both times) त्रिशत्त्रिंशत् (for 'ता')
- (L 7) Ds Gs गतिद्व (for गति) - After line 7
Ds ins

1** एवेगतिनिमेषेण नर्व्येतेषु नित्यतः ।

- (L 8) Ks (first time) s Bs Ds रात्रं तु Ds Ts
रात्रं च, Ds रात्रेण, Gs रात्रि च (for रात्रं च) Ks (both
times) सर्वत्र (for नित्यतः) - (L 9) Ks (first
time) s s (second time) s Ns Vs Bs Ds 3-5 अहोरात्राणि
(hypermetric), Ns 'रात्रे', Ds Gs 'रात्रं (for 'रात्रा') Ks
(second time) अहोरात्राणि पक्षेन, Ds पञ्चदशाहोरात्राणि
(for ") Ks (first time)-रात्रिद्व Ks (second time) s
(both times) Ns Vs Dn Ts Gs चीयते Ds s Ts Gs
त्रिंशत् (for त्रिंशत्) - (L 10) Bs s Ds Ts द्वौ पक्षौ
(by transp), Ks s Ns Vs Bs Dn Ds s Gs स्मृतौ (for
स्मृतौ) Ts पक्षौ द्वौ च स्मृता मासा (for ") Vs Bs s Ds
Ds Ts s मासौ द्वौ च (by transp) - (L 12) Ks s Dn
Ds (marg, as above) Ts उक्तं च, Vs Gs युक्तं तु, Vs

युक्तं तु, Ds युक्तं च (for उक्तं तु) Bs अब्दं द्वयपनसुक्तम्
Ds अयनं तु तथा प्रोक्त (for ") Ds त्वया तद् (for
अयनं) Ns s Vs s Bs Dns Ds s Ts Gs ऋतुनिम् (for
ऋतुनिम्) Ds अयनस्तद्वयपनम् (for s) - (L 12)
Ks s Ds s Ts Gs s मास्यतापे, Ns Vs Bs
(marg) s s Ds 'तत्त्वं (for 'तत्त्वं) - (L 13) Ns
Vs s Bs Ds सप्तमित्रत Ds damaged (for सप्त
ह्रित) - (L 16) Ks Ds पक्षम् (for पक्षे) Gs रिद्ध
(for तद्) Bs (marg as above) कार्यं (for श्राद्ध)
- After line 17, K- ins

2** विषयमेकमहमेव तथा मामाहसतिभिः ।

While Ks reads line 21 after line 17, repeating it in
its proper place K- s Ds Ts Gs s om lines 18-19
- (L 18) Bs द्विन् (for दिवा) Ns Vs Bs Ts s Gs युनि
नि सप्तद्वयतम्, Ds प्राहुः सत्याविदो नृप, Ds अयनद्वयपन
तम् Ds (marg) चोत्तर दक्षिणायनम् (for ") - After
line 18, Vs ins

3** दिव्यमब्दमहोरात्रमहस्योत्तरायणम् ।

- Vs Bs Ds Gs s om line 19 - (L 13) Hypermetric
Ds दक्षिणं च (for 'मानव') Vs Bs Ds विन्दते, Ds
दक्षिणि (for 'कीविदे') Ns Vs प्राज्ञैस्तत्पार्थकी
विन्दते (for s) - (L 20) Ks Dns तत् (for दश)
Ds दैवमब्दं तत्तयुगम् (for ") - (L 22) Gs पक्षा
दशगुणा मानवो (for ") Ns मासाद Vs Bs Ds Ds s Ts
Gs मासो (for मासैर्) Ks s Ns Ds युग (for युग)
- Ks Bs s Ds Ds Ts om line 24 For line 24, Vs s
Vs Bs Ds subst

4** पदभिलेखेनैव प्रोक्तं तेन संख्या निरूप्यते ।

तस्याश्च त्रिशती सध्या सध्याशश्च तथापरः ॥
 तथा वर्षसहस्रे द्वे द्वापर परिकीर्तितम् ॥
 तस्यापि द्विशती सध्या सध्याशश्च तथाविधः ॥ [30]
 कलिर्वर्षसहस्रं तु सत्पातोऽत्र मनीषिभिः ।
 तस्यापि शतिना सध्या सध्याशश्चैव तद्विधः ॥
 एषा द्वादशसाहस्री युगसख्या प्रकीर्तिता ।
 दिव्येनानेन मानेन युगसप्तत्या निबोध मे ॥
 हृतं त्रेता द्वापर च कलिक्षेत्र चतुर्युगम् । [35]
 युगं तदेकसप्तत्या शुणितं नृयसत्तम ।
 मन्दन्तरमिति प्रोक्तं सख्यानार्थविशारदैः ॥
 अयमेषापि तत्प्रोक्त द्वेऽयने दक्षिणोत्तरे ॥
 मनुः प्रलीयते ह्यत्र समाप्तेऽधायने प्रभो ।
 ततोऽपरो मनुः कालमेतान्नन्तं भयत्युत । [40]
 ————— एतेषां लोकां मन्तरः स वै ॥

तदेव चाधुत प्रोक्तं भुविना तत्त्वदर्शिना ।
ब्रह्मणस्तदहः प्रोक्तं वल्पश्रेयसि श शक्यते ॥
सहस्रयुगपर्यन्ता या निशा प्रोच्यते बुधैः ।
निमज्ज्यप्सु यत्रोर्षां सशैलवनकानना ॥ [४५]
तस्मिन् युगसहस्रे तु पूर्णं भरतसत्तम ।
ब्राह्मे दिवसपर्यन्ते कट्यो निःशेष उच्यते ॥

No 3

D. T G M: s & ins after 13 73 M.
after 13 69

इत्येते पितरो देवा देवाश्च पितरः पुनः ।
अन्योन्यं पितरो ह्येते देवाश्च पितरश्च ह ॥
त्रयो मूर्तिमृते तात चत्वारस्तु समूर्तयः ।
तेषां आद्यानि सत्त्वय देवाः कुर्वन्ति यत्नतः ॥

भक्ताः प्राञ्जल्यश्चैव देवास्तद्वत्मानसाः । [5]
 विश्वे च सिकताश्चैव पुत्रयः शुद्धिगन्तव्या ॥
 कृष्णा विश्वा अजाश्चैव विधिवत्पूजयन्त्युत ।
 प्रजास्तु यातराणां दिवाकीर्त्यास्तथैव च ॥
 मेधाश्च मरुतश्चैव ब्रह्माद्याश्च दिवोक्तसः ।
 भृग्वह्निरिति प्रमुखा ऋषयः सर्वे एव च ॥ [10]
 यथा नागाः सुपर्णाश्च किंनराश्चरणैः सह ।
 पूजयन्ति पितृनेते सर्वे एव फलार्थिनः ॥
 परमेते महात्मानः शार्देः स्वरुह्य पूजिताः ।
 सर्वाङ्कामान्यचच्छन्ति शतशोऽथ सहस्रशः ॥
 हित्वा त्रैलोक्यससारं जगद्भुज्यमयं तथा । [15]
 मोक्षयोगं प्रयच्छन्ति ऐश्वर्यं च पितामहाः ॥
 मोक्षोपायमर्थैश्च सृष्टमदेहमदेहताम् ।
 कृतं वैराग्यमानस्य प्रयच्छन्ति पितामहाः ॥
 ऐश्वर्यविरहितं योगमैश्वर्यं योग उच्यते ।
 योगैश्वर्यमृते मोक्षः कथमिदोपपद्यते । [20]
 अपक्षस्थेय गमनमन्तरिक्षे पतत्रिणः ॥
 परिप्लुः सर्वधर्माणां मोक्षधर्मः सनातनः ।
 पितृणां सप्रवनेन प्राप्यते सुमहात्मनाम् ॥

गुह्यवेदुर्यवासासि वाजिनामा युगानि च ।
 कोटिशश्चैव रत्नानि प्रयच्छन्ति पितामहाः ॥ [25]
 हसमारम्भयुक्तानि मुक्तावेदुर्यगन्ति च ।
 क्रिकिणीजालयुक्तानि सदापुष्पफलयनि च ॥
 विमानानां सट्टणाणि बुध्नायप्सरसां गणैः ।
 सर्वकामप्रवृत्तानि प्रयच्छन्ति पितामहाः ॥
 प्रजा पुष्टिं धृतिं मेधा राज्यमातोऽयमेव च । [30]
 प्रीता नित्यं प्रयच्छन्ति मानुषाणां पितामहाः ॥

Colophon

No 4

After adhy. 13, Ds S G (ed) ins :

सनकुमार उवाच ।

अतः परं प्रवक्ष्यामि क्रियाफलं यथाविधि ।
 काम्यनेमित्तिकाजस्तथाद्वकर्मणि नित्यजः ॥
 आपहायणमूलाः सुरुष्टकान्तिश्च एव च ।
 कृष्णपक्षे वरिष्ठा च पूर्वा चैन्द्री च भाषिता ।
 ब्राजापत्या द्वितीया स्यात्तृतीया वैश्वदेयिकी ॥ [5]
 आराधयैः स्थिता नित्यं भासेऽप्या भवेत्सदा ।
 शकैः कर्वा रूतीया स्वादेप इत्यगतो विधिः ॥

Mi-8 तत्र (for तत्र) — (L 5) Mi-8 तत्रा (for देवात्) — (L 6) T₁ G₁ प्रवत्ता (for वृक्ष) — (L 8) T₂ s इत्यर्थे, Mi-8 प्रजाश्च (for 'स्तु') T₂ s देवा दिव्याश्च (for दिवाकीर्त्याश्च) — (L 10) Mi-8 सतः (for सदै) — (L 11) Ds T₂ s Mi-8 च नरै (for चरणै) — Mi-8 om line 12, — (L 13) T₂ s G₁ Mi-8 शार्दे (for शार्दे) — T₁ om line 14 — (L 15) T₂ s मित्रा, Mi-8 जिवा (for हित्वा) G₁ अत्कार, Mi-8 महर (for हयारं), — (L 16) T₂ s श्रेयसं च, Mi-8 सिपुनेते (for ऐश्वर्यं च) — (L 17) T₂ स्यक्तपापान् (for मोक्षं) T₂ स्यक्तपापं यथैश्वर्यं (for " — (L 19) Mi-8 ऐश्वर्यविरहितो योग (for " — (L 23) T₁ G₁ सुप्रदानेन, T₂ s G₁ सप्रदानेन, Mi-8 हि प्रसादेन, Mi-8 हि प्रदानेन (for मम) G₁ पितृभ्याश्च प्रदानेन (for " — (L 24) Mi-8 दातानि (for युगानि) — (L 26) Ds G₁ s सयुक्ता (for सुकृति) — (L 27) T₂ s s, s, मदा (for सदा) — Mi-8 om lines 28-29 — (L 29) T₁ सयुक्तानि, Mi-8 सयुक्तानि (for प्रवृत्तानि) — (L 30) Mi-8 महरा (for प्रजा) G₁ स्फुटि, Mi-8 प्रस (for धृति) Mi-8 भवमानम् (for भारोपयम्) — (L 31) T₂ G₁ प्रीत्या

(for प्रीत्या) — Colophon om in Ds — Mention of Kula S — Adhy name T₂ G₁ s : प्राञ्जल्यश्चैव सतस्तु मारसवादे विष्णुगणसंकीर्तनम् Mi-8 पितृकृष्ण — Ally no T₂ s G₁ M 13 T₂ s 16

4

G₁ om the ref — (L 1) T₁ G₁ इयात तं, T₂ नत परं (for मत परं) T₂ G₁ यथाकर्म्यं (for क्रिया) — (L 2) T₂ काम्य (for कार्य) T₂ वैमित्तिकादा काम्यानां (for ") T₂ G₁ Mi-8 s कर्माणि (for कर्मणि) — (L 4) G₁ कृष्णपक्ष (for "क्षे) T₂ आरक्ष, (s आरक्षिन् (for 'ता) T₂ G₁ पूर्वा चन्द्राय भारत (for " — (L 5) T₂ s प्राजापत्यं तृतीयं स्वात (for " — T₂ s om (hapl.) line 5^a-9^a Mi-8 देविका (for "क्षे) — (L 6) Ds मज्जया पूर्व T₂ s G₁ Mi-8 आराधयै (for आराध) G₁ Mi-8 स्तुता (for स्थिता) T₂ G₁ s विधीयते (for अये सदा) — (L 7) G₁ s युवाव (for कार्य) G₁ s विषयमा (for इ) — (L 8) T₁ मन्वेष्टके, T₂ G₁ s s मन्वेष्टम्, G₁ Mi-8 मन्वेष्टम्, Mi-8 मन्वेष्टया (for

नृत्तमादिर्गतीश्च अप्स्वरोभिः सहस्रशः ।
 उपनृत्तो विमानस्य पितृसक्तो दृढव्रतः ॥ [45]
 स्तुनन्ति देवगन्धर्वाः सिद्धसपाश्च त मया ।
 पितृभक्तस्त्रमास्या सरोन्कामाननामुयात् ॥
 मयासु कुर्याश्चाद्धानि सरोन्कामाननामुयात् ।
 प्रत्यभमर्षितान्ते भवन्ति पितरः मया ।
 पितृदेवा मया यस्मात्तन्मातास्वश्च विदुः ॥ [50]

Colophon

यमस्तु यानि आदानि श्रोत्राच गृह्यन्ति ये ।
 तानि मे शृणु धाम्यानि नक्षत्रेषु वृषकपृथक् ॥
 आदय बृत्तिकायोगे कुर्यात् सतत नरः ।
 अग्नीनाधाय सापत्यो यजेत विपतञ्चरः ॥
 अपत्यक्रामो रोहिण्या सौम्येनोन्नतिं प्रयेत् ॥ [55]
 भूकर्मणि भागी सादाद्राया आदयमाचरन् ॥
 क्षेत्रे पुत्रेषु भागी स्याच्छूद्रश्च सुवैष्णवसौ ।

पुष्टिकामः पुनः पुन्ये श्राद्धं कुर्यात् मानवः ॥
 आग्नेपासु पुनर्दत्त्वा वीरान्पुत्रानामुयात् ।
 श्रेष्ठो भवति वन्ध्या मयासु श्राद्धमाचरन् ॥ [60]
 फल्गुनीषु पुनः कृत्वा मौभाष्य लभते नरः ।
 प्रदानशीलः सापत्य उत्तरामु करोति यः ॥
 ससत्सु युज्यो भवति हस्ते यत्सर्पयस्तिवृन् ।
 चित्राया कुस्ते यस्तु पुनान्पुत्रतो लभेत् ॥
 स्वातिना तु द्विजः कुर्याद्भागिज्येन जिजीविषुः । [65]
 पुनार्थं तु विशाखासु श्राद्धमीहेत मानवः ॥
 अनुत्तमासु कुर्यापो नरश्च प्रयतयेत् ।
 आपिपत्य लभेच्छूद्र ज्येष्ठाया हस्ते हि यः ॥
 मूलनारोग्यलाभः सादापादासु महामयः ।
 तयोत्तरासपाडासु वीरशोरो भवेन्नरः ॥ [70]
 अरणेन तु खोपेषु प्राप्नुयात्पत्न्या गतिम् ।
 राज्यभोगाश्चविष्णुसु प्राप्नुयाद्विपुल धनम् ॥

३ उपनृत्यो (for 'तो') T₂ G₁ पितृभक्तः सहस्रशः (for '३')
 — (L 46) M₁ सिद्धा यक्षाश्च (for सिद्धसपाश्च) — (L 47) M₂ सयै (for सर्वान्) — M₃ s transp lines 48-49
 — (L 49) G₂ M₂ तदा (for मया) — (L 50) T₂
 G₂ M₁ पितृश्च (for पितृ) T₂ G₁ पितृभक्तस्यमा यस्मात्
 (for '३') T₂ G₁ s-३ स्वशेष (G₂ '३'), M₂ पाद-
 सयै (for पादः) G₂ तन्मात्तदासु स्वयं विदुः (for '३')
 — Colophon — Mention of *Āśvins* D6 — Sub-
 pattern M₂ आद्यर्षये — *idhy na v* D₂ पितृभक्त्य, T₂
 G₁ s मनःकुमारचने आदयमाचरन्, G₂ आदयमाचरन्
 — *Ādhy na* D₂ T₂ s 17, T₂ s G M 14

For lines 51-80 Cf MBh 13.69.1-15 — (L 51)
 M₁ क्षति (for दत्त) — (L 52) T₂ s प्रभुयानि (for
 'प्रभु') — (L 53) D₂ वत् (for य) L₁ कालिका (for
 कालिका) T₂ s M₁ करीणि (for कुर्यात्) — (L 54) Some
 M₂ आदाय (for आयाय) — For line 54 T₂ s subst

2** दुर्गतिं सततं तिर्यं एतिमान्पुष्टिकामवेत् ।
 — (L 55) T₂ G₂ s M₂ सौम्ये (T₂ 'उ' हे' M₂ को'न
 चित्तां प्रयेत् (for '३') — (L 56) T₂ G₁ s M₂ s कर्मणि
 (for कर्मणि) M₂ भोगी (for भागी) D₂ आपत्येत् (for 'हन्')
 — G₂ om (hapl) lines 57-60 — (L 57) T₂ सिद्धं,
 T₂ G₁ s M₁ s क्षेत्र (for क्षेत्रे) T₂ G₁ सुपेषु M₁ वृष्टेन
 (for वृष्टयु) D₂ भोगी (for भागी) G₂ पुनर्दत्त (for 'वर्ग')
 — For lines 53-57, D₂ subst. T₂ lines after line 55

3** सपार्थीयं वीरकर्मिणः ।

आदाया नीतिमान्पुष्टिकामः पुष्टिकामः पुनर्दत्तः ।

[(L 2) T₂ आदय कुर्यात् (for पुष्टिकामः)]

— (L 58) T₂ G₁ निज्ये (for पुष्टे) T₂ पुष्टिकामश्च पुन्ये
 च (for '३') — (L 59) T₂ G₁ आसेयां तु (for 'पासु') T₂
 G₂ कृत्वा, M₂ द्याय (for द्याय) T₂ माधेयां आदयतां
 (for '३') T₂ धीरान्पुष्टिकामनामुयात् (for '३') — (L 60)
 D₂ G₁ आदयत् (for 'हन्') — (L 61) D₂ s ३ कान्मुनीषु
 M₂ हरता, M₂ पुनर्दत्त (for हरता) — (L 62) M₂ पादसयै
 (for सपत्य) T₂ s प्रयत्नोन्नतिः सापत्यम् (T₂ 'व्याय')
 G₂ प्रयत्नोन्नतिः सापत्यम् (for '३') M₂ लभेत् च (for करोति
 च) T₂ सुपयो भवति सपत्य उत्तरायां करोति च — (L
 63) D₂ T₂ सपत्य (for सपत्य) T₂ हन्तापादाय विमार्ग
 (for '३') — T₂ om in 63-64 — (L 64) M₂ हर्ष
 यतो (for हर्ष) T₂ भवेत्, G₂ भवेत् (for लभेत्) — (L
 65) T₂ हन्तायां आदय च यः कुर्यात्पुष्टिकामवेत् न जीवति — (L
 66) T₂ s पुनर्दत्तः यो विस्मयतां (for '३') G₂ कुर्यात् (for
 हन्ते) — T₂ om line 67 — (L 67) T₂ G₁ अनुत्तमां
 प्रयत्नो (for '३') T₂ प्रयत्नः (for देय) — (L 68) T₂ G₂
 सुपे च M₂ s सुपयो (for सुपेय) T₂ G₁ सपती स्यात्, T₂
 सपत्य, M₂ सपती स्यात् (for सपत्य स्यात्) T₂ आदायायां
 (for 'दायु') T₂ आपादायां अतिवृत्ति (for '३') — (L 70)
 D₂ T₂ उत्तरायासु मन्दा (T₂ तयो) G₂ उत्तराम् उत्तराम्
 (for '३') M₂ वत् (for वीर) — (L 71) T₂ प्रयत्नः कुर्यात्

श्राद्धं त्वमिजिता कुर्यन्वेदान्साद्धानवाप्नुयान् ।
नक्षत्रे धारणे कुर्यन्मिपक्सिद्धिमवाप्नुयान् ॥
पूर्वप्रोष्ठपदे कुर्यन्निन्दते जीवितं बहु ।

[75]

उत्तरासु पुनः कुर्यन्तैलभते गाः सहस्रशः ॥
रेवत्यां कुरुते यस्तु रूप्यं बहु लभेन्नरः ।
अश्विनीषु हयाञ्छ्रेष्ठान्भरण्यामायुत्तमम् ॥
इमं श्राद्धविधिं कुर्यन्श्राद्विन्दुर्महीमिमाम् ।

अष्टेशोनालभत्कृत्स्नां लब्ध्या च प्रशगास ह ॥ [80]

Colophon

मनकुमार उवाच ।

राजतं रजताकं वा पितृणां पात्रमुच्यते ।

रजतस्य कया वापि दर्शनं दानमेव च ।

आनन्त्यमक्षयं स्वयं राजतं दानमुच्यते ॥

पितृणां तेन दानेन सत्पुत्रास्तारयन्त्युत ।

पठ्यमानः सदा श्राद्धे नियतो ब्रह्मादिभिः ॥ [85]

राजते हि स्वधा दुग्धा पात्रेऽस्मिन्पितृभिः पुरा ।

अक्षयार्थं मही यस्मात्तस्मिन्दत्तमतोऽक्षयम् ॥

कृष्णाजिनस्य सानिध्यं दर्शनं दानमेव च ।

रक्षोर्ध्वं ब्रह्मरन्ध्रं पशुपुत्रांश्च तारयेत् ॥

काञ्चनं राजतं पात्रं दोहित्रः कुतपस्तिलाः । [90]

वस्त्रश्च पावनीयानि त्रिदण्डी योगिनस्तथा ॥

श्राद्धकर्मण्ययं श्रेष्ठो विधिर्ब्रह्मसनातनः ।

आयुः पुष्टिर्यशः कीर्तिः प्रज्ञा सततिरर्धनः ॥

दिशि दक्षिणपूर्वस्या वेदिस्थानं निवेशयेत् ।

मर्जतोऽरतिमार्गं तु चतुरस्रं सुसूतम् ॥ [95]

यद्यामि विधियत्स्थानं पितृणामिति ज्ञात्तन ।

धन्यमायुष्यमारोग्यं पुष्टिर्नीतिर्विरर्धनम् ॥

तत्र गर्ताख्यः कार्याख्यो दण्डाश्च खादिराः ।

अरतिमार्गास्ते कार्या रजतेन विभूषिताः ॥

ते वितस्त्यायता गर्ताः सर्वतश्चतुरङ्गुलाः । [100]

यस्तु (for "). — (L. 72) Ds राज्य (for राज्य) T₁ om
from अविद्यासु up to उत्तरासु (in line 76) T₂ & M₁ &
चनिद्यासु (for चवि) . — Ds om. line 73 — (L. 73) T₂
श्राद्धं त्वमिजिता कुर्यात् (for ") M₁ देवसवात् (for वेदाश्वा
ज्ञात्) — (L. 75) Ds om (hapl) lines 75²-76² T₂
reads lines 75²-79² twice T₂ (first time) G₁ M₁-s
विन्देत् (for विन्दते) M₁ जीवत (for जीवित) T₂ विन्देत्
पुष्टमुत्तमम् (for ") — (L. 77) Ds तैव्यः T₂ G₁ M₁
रूपं (for रूप्यं) . — (L. 78) T₂ (both times) हय (for
हवात्) T₂ अश्विन्यां ॥ हयश्रेष्ठं (for ") — (L. 79) Ds
शत (for शतः) . — (L. 80) T₂ स त्विमात् (for बह्वे
शत) . M₁ & मवत् (for [म]वत्) T₂ & G₁ & & M₁
प्रशारांस (for "शास) — Colophon. — Mention of
Aśhis Ds. — Adhy name Ds पितृकस्य, T₂ G₁ & &
धर्मोक्तश्राद्धविधिः G₁ सनकुमारवचने धर्मोक्तश्राद्धविधिः
— Adhy no. Ds T₂ & 18, T₁ G M 15

T₂ om the ref — (L. 81) T₂ G₁ M₁ & रजतं (for
रा) Ds T₁ & & G₁ & & राजतार्क (for र) — T₂
G₁ om (hapl) line 82 — (L. 82) T₂ G₁ & M₁ & रूपं
(for कया) M₁ & उच्यते (for एव च) — (L. 83) T₂ G₁
(for कया) T₂ सानन्त्यम् (for वा) Ds M₁ & राजते, T₂
अनन्त्यम्; T₂ सानन्त्यम् (for वा) Ds M₁ & राजते, T₂
G₁ & M₁ रजतं (for रा) — (L. 84) T₂ पितृणा दान
मानेन (for ") T₁ G₁-s M₁ च (for [उ]व) T₂ पुत्रास्त
विन्दन्त्युत, T₂ पुत्रा निवारयन्ति च (for ") — T₂ G₁

M₁, s om line 85 — (L. 85) Ds पश्यतं (for पश्यमान)
M₁ सदा (for सदा) Ds नियतं, M₁ वैद् (for "ते) — (L.
86) Ds T₂ M₁ सति (for ति) Ds M₁ सुधा (for हवा)
G₁-s M₁ & स्य (for स्थितम्) — (L. 87) T₂ G₁ & जप्त
वार्ध (for "ई) T₁ & & G₁-s M₁ सवात् (for सविम्) T₁
& & G₁ & & M₁ & सधा, G₁ कपो, M₁ हतो (for अतो) .
— (L. 88) T₂ सानिध्य (for "ध) — (L. 90) Ds
दोहित्रं कुतपस्तिला (for ") — (L. 91) Ds T₂ वलं च,
M₁ एताभि (for वनञ्च) G₁ & & M₁ त्रिदण्डी योगिरेव च
(for ") T₂ सर्वं पुते पवित्राणि योगिनश्च निर्वाणान् — (L.
92) M₁ & ब्राह्म (for ब्रह्मम्) — (L. 93) M₁-s कीर्ति
(for पुष्टि) M₁ & पुष्टि (for कीर्ति) M₁ प्रजा (for
प्रजा) T₂ G₁ & चर्धने; M₁ वा (for "न) — (L. 94)
T₂ देव (for वेदि) — (L. 95) Ds T₂ अतिमार्गे (for
त्रं) Some Mss चतुरर्ध (for "रं) T₂ & सुसूतम् (for
सुसूतम्) — (L. 96) T₁ & & G₁ & शासनम्, T₂ G₁ &
M₁ शासनार्थ, G₁ शासतम् (for शासन) — (L. 97) Ds
पुष्टि कीर्तिश्च वर्धनम् T₂ G₁ पुष्टि कीर्तिवर्धनम् (for ")
— (L. 99) Ds T G M & राजतेन (for र) — (L. 100)
T₁ & & G₁-s M₁ तेऽपि तस्यां (G₁ स हवा) यता गर्ता (for ")
— (L. 101) T₂ प्रदक्षिणाश्रया (for श्राद्) M₁ स्थिरायन
समन्विता (for ") — (L. 102) T₂ & सर्वतः (for सततं)
— (L. 104) T₂ & चार्धनं (for चर्धनं) M₁ [य]ति (for [य]

प्रजापतेर्गमां वहेः सोमाय च यमाय च । [135]

योगेश्वरेभ्यश्च सदा नमस्तेऽहं वृताञ्जलिः ॥

नमः पितृगणेश्वर्यस्तु सप्तभ्यो ये च कीर्तिताः ।

स्वयंभुवे नमस्तेऽहं ब्रह्मणे योगचक्षुषे ॥

एतदुक्तं च सप्तर्चं देवर्षिगणपूजितम् ।

पवित्रं परमं देवच्छ्रीमद्रक्षोत्रमेव च ॥ [140]

एतेन विधिना युक्तस्त्रीन्वराहंभते नरः ।

भक्त्या परमया युक्तः श्रद्धाधनो जितेन्द्रियः ॥

सप्तर्चं तु जपेयस्तु नित्यमेव समाहितः ।

सप्तद्वीपसमुद्रायाः पृथिव्या एकराह भवेत् ॥

येन प्रोक्तस्तत्र फल्पो नमस्तस्मै स्वयंभुवे । [145]

महायोगेश्वरेभ्यश्च सदा सप्रणतोऽस्त्यहम् ॥

पतन्ते वितरङ्गात् देवानां विधि देवताः ।

सप्तस्वेते स्थिता नित्यं स्थानेषु पितरोऽन्यथाः ॥

प्रजापतिसुता एते सर्वथा तु महात्मनाम् ।

आयो गणस्तु योगीनां स नित्यो योगमार्धनः ॥ [150]

द्वितीयो देवतानां तु तृतीयो दानवादिनाम् ।

शेषास्तु वर्णिनां ज्ञेया इति सर्वे प्रकीर्तिताः ॥

पितृस्त्रीणां च भक्त्या स्मृतः प्रीणयन्ति तम् ।

यच्छान्तिं वितरः प्रीताः प्रजा पुष्टिं तथैव च ।

स्वर्गायायुष्यमारोग्य यदन्यदपि वाञ्छितम् ॥ [155]

देवकार्यादपि मुने पितृनायं प्रशस्यते ।

देववानां हि वितरः पूर्णमायतनं स्मृतम् ॥

ते सुप्रसादाः सुप्रीता लोकास्त्राज्यायनं परम् ।

स्मिरप्रसादाश्च सदा ताजमस्यस्य मार्गः ॥

No 5

Ks : Ns, V B Da Ds Dr s s T G 1m3
after 15 65 Ks : Ds after udhy 15

गुप्तिरि उवाच ।

किमर्थं ब्रह्मदत्तस्य पूजनीया इवुन्तिना ।

अन्ध चकार गात्रेण ज्येष्ठ पुन पुन विभो ॥

विरोधिता गृहे चापि किमर्थं येन तस्य सा ।

चनार विप्रियमिदं तस्य यशो महात्मनः ॥

पूजनीया चकारासौ किं सत्यं तेन वैव ह । [5]

एत मे सद्यः सर्वं प्रबोधि यथातथम् ॥

भीष्म उवाच ।

शृणु सर्वं महापात्र यथा वृत्तमभ्युप ।

नक्षत्रतस्य भवने तन्निरोध गुप्तिरि ॥

काचिच्छकुन्तिका राजज्वलदत्तस्य वै सखी ।

136) Ts योगीश्वरेभ्यश्च. Ts योगिन्यश्च भूतभ्यो (for ")
— (L 137) Ms हि, Ms 'जि, Ms इतु (for च)
— (L 138) Gs नमस्तुभ्य (for 'लेभ्य) — (L 139) Ts
परमं (for सप्तर्चं) Ts Ms सेवितम् (for पुत्रि) — Ts
om line 140 — (L 140) Ts विषय च (for पवित्र)
— (L 141) Ts एतच्च (for एतेन) Ts Gs श्रीमान्पुत्रो
नराधिप. Ts श्रीमान्कुर्याद्विजोचय (for ") — (L 143)
Ts s सप्तर्च (for सप्तर्च) — (L 144) Gs इतिभ्याम् (for
'भ्या) — (L 145) Ds स्वय, Gs Ms स्वया (for एव)
— (L 146) Ts Gs नियतं (for सदा स) — (L 147)
Ms अत्रि (for द्विनि) — (L 148) Ts s सप्तद्वीपे (for
'लेने) Gs च ये (for सन्या) — (L 149) Gs सुता ये
तु, Ms s सुता इते, Ms सुतानां वै (for सुता एते)
— (L 150) Ts योगिना परमो योगी (for ") Ts स्वविलो,
Ms स निल (for 'लो) — (L 151) Ts तृतीयो बह्वर
शमाम् (for ") — After line 151, Ts 1m3
5** युगधर्ममनुप्राप्ता योगप्रमोक्षमरिष्य ।

— (L 152) Ts वपुषा (for शेषात्) — Ts s om. line-
153-159 — (L 154) Ms विना (for 'रे) Ds Gs
सखी, Ts Gs प्रीति, Ms सत्य (for प्रीता) — (L
155) Ds स्वर्गवत् (for स्वर्गम्) Ms आनुमदा (for
आनुमत्य) Ms s स्वर्गमारोग्यमायुष्य (for ") Ms अत्रि
(for अत्रि) Ms वेत्तिवत् (for वान्ति) — (L 156)
Ms s विप्रियते (for प्रसन्नते) — (L 157) Ms s माया-
यन (for आकलन) Ms सर्वमायाननं स्मृतम् (for ")
— (L 158) Ms s विहिता (for सुनीना) Ms s स्मृतम्
(for परम्) — (L 159) Ms परं विप्रप्रसादाश्च (for ")
Ms ब्रह्मस्वेद, Ms 'स्व च (for 'स्वस्व)

5

[Cf 40Db. 12 13*, Jataka No. 343 — (L
2) Ks s Ds s Ts Gs ज्येष्ठ (for ज्येष्ठ) Gs स्वया
(for पुन) — (L 3) Ts s Ds Ts s सत्य वैव (for
transp), Ts चापि तस्य, Ds Ds Gs वैव यस्य Ts s ह (for

सितपक्षा शोभशिराः सितपृष्ठा सितोदरी ॥ [10]
 सखी सा ब्रह्मदत्तस्य सुदृढं चन्द्रसौहृदा ।
 तस्याः कुलधामभयद्वेहे तस्य नरोत्तम ॥
 सा सदाहनि निर्गत्य तस्य रामो गृहोत्तमान् ॥
 चचाराम्भोधितीरेषु प्रत्यलेषु सरसु च ॥
 नदीपर्यंतकुडेषु बनेषु चिविधेषु च । [15]
 प्रकुलेषु तडागेषु कद्धारसुसुगन्धिषु ॥
 कुमुदोत्पलफिल्फल्सुरभीकृतबायुषु ।
 हससारसुधेषु कारण्डरस्तेषु च ॥
 चरित्वा तेषु सा राजनिशि काम्पित्यमागमत् ।
 नृपतेर्भजनं पार्थ ब्रह्मवत्तस्य धीमत । [20]
 राजा तेन सदा राजन्कथायोग चकार सा ॥

आश्रयाणि च सर्पाणि यानि वृत्तानि कानिचित् ।
 चरन्ती विविधान्देदान्कथयामास सा निशि ॥
 कदाचित्तस्य नृपतेर्ब्रह्मदत्तस्य कौरव । [25]
 पुत्रोऽभूद्राजरादौल सर्वसेन इति श्रुत् ॥
 पूजनीया च सा तस्मिन्मृताण्डमथापि च ।
 तस्मिन्नाहं पुन ह्येक शक्यत्वात्फुटत्तदा ॥
 स्फुटितो मामपिण्डसु वाहुपादाव्यसनुत्* ।
 यधुवक्त्रध्वजुहीनो वमून् पृथिवीपते । [30]
 चक्षुमानव्यभूयश्चावीपत्यश्रोस्थितश्च ह ॥
 अथ सा पूजनीया वै राजपुत्रव्यपुत्रयो ।
 तुल्यकोद्ग्राहीतिमती दिवसे दिवसे तदा ॥
 आजहार सदा साय चक्ष्वा नृप फलद्वयम् ।

मा) — (L 5) १२ : G तस्य (for तेन) — (L 6) K२ विप्र,
 १३ V२ : B D२ G२ जिनिष, T२ : २ G२ : ब्रह्मन् T२ रावण
 (for तव) D२ एतावमे सशामान्निवि (for ") K२ : २ D२
 D२ : T२ : G२ प्रनुहति, K२ प्रवीहि तु, १३ V२ : B D२ D२
 सर्वसुखा, D२ प्रमृति तु D२ जीःम मृति T२ (३) : प्रबवीधि,
 T२ तद्वीहि (for प्रज) — (L 7) K२ D२ : T२ : २ G२
 द्युषु दृष्टं, D२ द्युषु न द्य (for द्युषु सर्वं) १२ B D२ दृष्ट
 रावण (for महाराज) D२ तदा (for पुन) — (L 8) D२
 सुबने (for भं) — (L 9) D२ दानुनिवा (for "निवा")
 — (L 10) K२ दानपक्षा, १२ V२ B D२ दान
 T२ G२ : शानिपक्षा (for सित) D२ दानिततिरा (hy
 permetric), T२ G२ दानिततिरा (for दान) K२ :
 G२ : शानिपक्षा दानिततिरा (hypermetric) (for ")
 K२ : V२ B D२ D२ D२ G२ : शानिपक्षा (for सित) T२
 G२ शितोदरी (for सि) K२ : १२ V२ : B D२ D२ :
 T२ : G२ : शानिपक्षा शितोदरी (for ") — (L 11) D२ सा
 सारी (by transp) D२ सुदृढा (for "दृढ") G२ दान (for
 दृढ) — (L 12) १३ D२ तु नोदम् D२ च नोदम् (for
 कुलधाम) B D२ D२ गृहे (for गृहे) — (L 13) K२ तदा
 (for सदा) D२ निर्गम्य G२ निर्गम्य (for "रा") — (L 14)
 D२ चरि सा (for चरिषु) T२ दान्तेषु (for पन्त्र) K२
 V२ B D२ : T२ G२ : सरिसु (for सरसु) — (L
 15) K२ पन्त्रेषु १३ D२ D२ : G२ पन्त्रेषु (for विविधेषु)
 — (L 16) D२ तदाकिपु, T२ G२ : तदाकिपु (for सदा)
 नेषु K२ : १३ V२ B D२ D२ : २ T२ G२ कद्धारेषु D२
 रस D२ सद्धार (for कद्धारसु) T२ G२ कद्धारसुसुगन्धिषु
 (for ") — G२ om lines 17-18 — (L 17) V२ (margin
 as above) सौमभी (for सु) १३ V२ सारिषु D२ बालुता

(for तु) Dn om line 18 — (L 18) K२ : १३ V२ D२
 -द्वेषु B२ T२ सद्धार, D२ सुचिपु (for -द्वेषु) K२ : १३
 (for स्तेषु) — (L 19) T२ सर्वसौ (for तेषु सा) V२
 रावण (for सा राजन्) १३ V२ प्रातर्गत्वा च सा राजन्
 (for ") G२ : काम्पित्यम् (for काम्पि) — (L 20)
 K२ G२ प्रासा Dn D२ D२ T२ : G२ : प्रात्य (for
 पार्थ) — B om lines 21 22 — (L 21) K२ तदा (for
 सदा) D२ दार्ता (for दारा) — (L 22) K२ D२ दृष्टानि
 (for सर्वणि) १२ V२ : B (margin as above) दृष्टानि (for
 वृत्तानि) — (L 23) १३ V२ : D२ T२ : G२ : चरित्वा
 (for चरन्ती) L२ : G२ दानि सा T२ पञ्जरे (for सा निशि)
 — (L 24) K२ १२ V२ : Dn D२ : २ T२ G२ : [दृष्टि
 प्रियुत, D२ इति स्फुट (for इति श्रुत) १३ दार्वसेनेति
 विभ्रुत D२ रिषवसेनेति विभ्रुत (for ") — (L 25) K२ :
 १२ V२ : Dn D२ : T२ : G२ [नृप, K२ : D२ : [नृपि
 (for च) T२ तस्मिन्ने (for सा तस्मिन्) १३ Dn D२ :
 T२ : २ G२ प्रास्तु T२ मास्तु (for प्रस्तु) T२ प्रास्तुपद्वय
 वया (for ") — (L 27) १३ नपदे T२ G२ : नपदे, T२ G२ :
 काल (for नीदे) K२ पुरो, १३ तया (for पुन) K२ १३
 [नपदे] Dn [नपदे], Dn [नपदे] (for [नपदे]) T२ तया मय्य
 तथा द्योक्, T२ तद्वदमभयद्वय (for ") K२ D२ T२ तया
 मात् Dn D२ तस्मिन् G२ मय्य (for सकलम्) — (L
 28) D२ दृष्टितो (for दृष्ट) G२ विद्वत् (for विद्वत्) K२
 Dn D२ : T२ : G२ दृष्ट, D२ दृष्ट (for दृष्ट) T२ :
 -प्रादोह (for -प्रादोह) — (L 29) K२ D२ दृष्ट, T२ : G२ :
 चक्र (for वक्र) K२ D२ -वक्र (for वक्र) D२ बभूव
 पुत्राभिधो (for ") T२ : G२ बभूव भरतर्जन (for
 ") — (L 30) D२ दृष्ट, T२ दृष्ट (for दृष्ट) १३ : २, T२

कुंभादुत्सृज्याणि अव्यक्तकलया गिरा ॥
 व्याधितास्यः क्षुधार्तश्च पीतेनास्येन पुनः ।
 शोणेन तालुना पुत्र कस्मादयं न सर्पसि ॥
 पश्चाभ्यां मां परिप्लव्य ननु चञ्चुरापि चाप्यहम् ।
 चीचीचूचीति वाशन्त्यामग्नं न शृणोमि किम् ॥ [60]
 मनोरथो यस्तु मम पश्येयं पुत्रकं कदा ।
 व्याप्राप्त्यं वारि चाप्यन्तं सुखरक्षं मयाप्रतः ।
 स मे मनोरथो भग्नस्यपि पञ्चत्वमागते ॥
 बिलप्यैरं बहुविधं राजानमय सात्रवीन् ।
 ननु मूर्धामपिपितृस्त्वं धर्मान्वेति सनातनाम् ॥ [65]
 कथं ममानेन सुतं धाम्ना घातिनयानसि ।
 खपुत्रेण समाह्वय क्षत्रियाधमं शंस मे ॥

ननु नूनं शुना वेऽभूदियमाहिरमी क्षुतिः ।
 शृणागतः क्षुधार्तश्च अनुभिक्षाप्युपहृतः ।
 चितोपितश्च सगृहे पातन्यः सर्वतो भवेत् ॥ [70]
 अपालयन्नरो याति कुम्भीपाकमसक्षयम् ।
 कथमस्य हर्षिर्देवा गृहन्ति वितरः स्वधाम् ॥
 एषमुक्त्वा महाराज दम्भधर्मगता सती ।
 श्रोकार्तां तस्य बालस्य चक्षुषी निर्दिभेव सा ॥
 कताभ्या राजपुत्रस्य तत्तत्सचक्षुरेकुटम् । [75]
 हत्वा चार्थं नृपमुत्तमुत्पात ततोऽन्तरम् ॥
 अथ राजा भुत दृष्ट्वा पूजनीयामुवाच ह ।
 निशोका मय कल्याणि कृत ते भीर शोभनम् ॥
 गतशोका निवर्तस्व अत्रयं सत्यमस्तु ते ।

Ds व्याप्राप्त्यं, Ds Gs तस्य तः Gs विपन्नं (for शाव त) Ds
 तन्मदम्, Ds Ts भवम् (for 'हृदम्') Ts Gs तस्य तस्यान्तम्,
 हृदम् (for 'हृद') — (L 53) Ts Ts : 1 B D Ts : Gs : तं
 (for 'हृद') Vs B Ds चापि सूत्रा (for पुत्र पुन) Ks [अप्यहम्
 (for 'अहम्') — (L 54) Ts Gs तदा (for च सा) Ds तत्
 विवर्ति (for 'हृद') — Before line 55, Mes mas पुजनी
 योवाच — (L 55) Ks तदा, Ks Vs : Bs Dm Ds Ds
 T Gs : s न तु, Ks तदा (for ननु) Ts क्षयन्ती (for
 घातन्ती) Ts s त्वन्ती (Ts सांघन्ती) परिसर्पेते (for 'हृद')
 — (L 57) Ks व्याधितश्च, Ds Ds व्याधितास्यं, Ds
 व्याधितास्यं (for 'हृद') Gs s यत् (for च) Ds आगता,
 Ts हस्तेन (for पतिन) — (L 58) Ds शोणिता (for
 शोणेन) Ts Ts हिरसा (for तालुना) Dm P. Ts कथम्
 (for कदापि) Ds अथ (for अथ) Ts [अथ] (for न)
 — (L 59) Vs Ds पश्यतां वा (for पश्यन्तां) Vs परित्यज्य
 (for 'व्यज्य') Ks s तनुः, Ks न तु, Ds तनु (for न
 तु) Ks B : s (marg) s Dn Ds Ds s Ts Gs s
 पातामि, Ts Gs पश्यामि (for चञ्चुरापि) Ds न नु वामसि
 चाय ह, Ds चञ्चु चञ्चुरापि चायहम् Ts ननु चापि समाह्व
 यम् — (L 60) Vs Ds विप्री, Ds विप्री, Ts s Gs
 s चीची, Ts विप्री (for चीची) Ks Ds Ds चूची, Ds
 हूची (for चूची) Ts Vs रासन्त्या (for वाशन्त्या) Ts चीची
 क्षुतिमस्येत्येति, Gs द्विचि चीचूचीनृजति वाह्यस्या (sic) (for
 'हृद') Vs : B Ds [अ]हम् (for किम्) — (L 61) Ks Vs
 Bs Gs तदा (for कदा) — (L 62) Vs Ts परी, Ds
 दारि (for वारि) Ds मुयन्त्या (for वाचन्त्या) Ks चा
 चाम्य वामिधावन्त्या (for 'हृद') Vs समन्तत (for ममा
 मत) — (L 63) Ds Ts स्वयं (for स्वयि) — (L

64) Ts देखि घर्मात् (by transp) Ts Bs Ds Ts Gs s
 सनातनम् (for 'हृद') K Ts Vs : Bs Dn Ds : Ts :
 Gs परमं वेति सनातनम् (for 'हृद') — (L 66) Ds s अस्या
 मम, Ds s अथ मम, Ds Ts Gs सस्यामम (for ममानेन)
 Ks कथमय मम सुतो, Ts कथ मम सुतवापि, Ts Vs B Ds
 Ts : s Gs s तस्य कस्यान्तम् सुते (for 'हृद') Ds पाराद (for
 धाम्ना) Ds पुत्रेण हतवानसि (for 'हृद') — (L 67) Ds मम
 भीरात् (for हृदपुत्रेण) K Ts Vs : Dn Ds : s T G
 तव पुत्रेण चाह्वय (Ks [inf] ts) चाक्षिप्य, Ds वा नृप
 (for 'हृद') — (L 68) Ks Ts Vs : Dn Ds : s न तु,
 Vs B Ds Ds : Ts s Gs s न तु (for ननु) Ks s पश्य
 (for हृदप्य) Ts आहिरमा (for 'हृद') — (L 69) Line 69
 hypermetric. Ts व्याधितास्यं, Ds ज्ञाप्यं, Ts रक्षणा
 (for ज्ञाप्यं) Ts क्षयादेव (for हृदप्य) Vs B : Ds
 [अ]भिहृत् (for 'हृद') — (L 70) Ts ज्ञाप्यं (for 'हृद')
 Ks Dn Ds सर्वदा, Ks सत्यं (for सर्वतो) Ts Vs Ds
 (sup line) मगम् (for भवेत्) Ts पालनीयं तदा भवेत्
 (for 'हृद') — (L 71) Ds अथायहम् (for 'हृद') Ks न
 मय्य (for अथयहम्) Bs कुम्भीपाके न मय्य (for
 'हृद') — (L 72) Ks अत्यस्य (hypermetric) (for अत्य)
 Vs B Ds न चक्ष्य देवा गृहन्ति (for 'हृद') Vs B Ds
 हविर्न (for गृहन्ति) Gs यदा (for स्वधाम्) — (L
 73) Ts तदा रावन्त्या (for अतावन्त्या) Ks Ts दत्तधर्म, Ks
 Ds दत्तधर्म, Ds शोका, Ts पति, Gs दत्तधर्म (for
 दत्तधर्म) — (L 74) Ts om from चालय up to हान
 (in line 74) Ts : s Gs ह (for सा) Ds चक्षुर्निर्दिभे
 तदा (for 'हृद') — (L 75) Ds चक्षुषी प्रास्तुतत, Ds तव
 सचापि सत्यम्, Gs चक्षुषी स्फुटम् (for 'हृद') — Ds om

सुप्तं सत्त प्रसन्नं वा चातयन्ति रिपु नराः ।
 विप्रेण बह्निना वापि शस्त्रेणाप्यथ मायया ॥
 नेत्र शेषं प्रकुर्वन्ति पुनर्वैरभयाश्रया ।
 चातयन्ति समूलं हि श्वत्सेमासुपमा नृप ॥ [110]
 शत्रोः शेषमृणाच्छेष शेषमप्रेक्ष्य भूमिष ।
 पुनर्वैर्येन समूय तस्याच्छेषे न शेषयेत् ॥
 हसते जल्पते वैरी एकपात्रे च भुञ्जते ।
 एकासनं चारोहति स्मरते तप किल्बिषम् ॥
 कृत्वा सवन्धकं चापि विश्वसेच्छत्रुणा न हि । [115]
 पुलोमान जघानाजौ जामाता सम्प्रतक्रुः ॥
 निधाय मनसा धैर श्रिय वचीह ह्यो नरः ।
 उपसर्पेत् न प्राक्षः फुल्ल इव लुण्ठकम् ॥
 न चास्त्रे निरस्तस्य संघरे वर्धिते रिपौ ।

पातयेत् समूलं हि नदीतीर इव द्रुमम् ॥ [120]
 क्षमितादुन्नाविं प्राप्य नोत्रतोऽस्मीति विश्वसेत् ।
 तस्मात्वाप्योन्नविं नश्येयया प्रात्राफोटकः ॥
 इत्येता उन्नतोगीता गाथा धार्या विपश्चिता ।
 कुर्वता चात्परक्षार्थं नरेण पृथिवीपते ॥
 मया च किल्बिष तुभ्य प्रयुक्तमतिदारुणम् । [125]
 पुत्रमन्वं प्रकुर्वन्त्या तस्मातो विश्वसे त्वयि ।
 एयसुपत्या प्रदुष्टाव तदाकाशे वसन्तिनी ॥
 इत्येतत्ते मयाख्यात पुराभूतमिदं नृप ।
 ब्रह्मदत्तस्य राजेन्द्र यद्वृत्तं पूजनीयया ।
 शब्द च वृच्छसे यन्मा युधिष्ठिर नक्षामते ॥ [130]

भाई (for रौद्र) Gs गुरुताईकितिभूवा (for ") Gs सति
 पते (for सती) Ks Ts Gs रिपुम् (for रिपु)
 Ds क्षणं सधीयते रिपुम् (for ") — (L 104) Gs वरमी
 कम् (for 'क) Ks V Ts सूलाद् (for सूले) Ks s
 Ns s Rs s Dn Ds 4-6 Ts Gs s पश्चात्सुलानि कृन्तति
 (for ") — (L 105) Ks Vs Bz Ds-Ts s Gs अद्भौद् (for
 'ह) — (L 106) Ds त्रिषामिति शुचि पश्चाद् (for ")
 Ks s 4 Ns s Ds 1- उपोदेव ॥ पां Ks सुपा/यिव, Ks दृष्ट पश्येत्
 पाथिका (for ") — (L 107) Ds : निषि, Ds पुन (for
 मने) Ks Ts सुप्त प्रसन्न मत वा (for ") Ks नरं नृपा (for
 रिपु नरा) — (L 109) Ks s 4 Ns s Vs s Dn Ds-Ts
 s s T G च, Ks Ds [म]व (for [ए]व) Gs s s प्रवक्ष्यामि
 (for प्रब्रूयिष्ये) — (L 110) Dn: पातयन्ति (for पां)
 Vs समुत्थयि (for 'हं हि) — (L 111) Ks s s (marg)
 Ns s V B Dn Ds Ds Ts s s Gs कुरु, Ks स्रष्ट (for
 क्षते) Ds दानुशेषमृणादीप, Ts दानुशेषमृणाता च (for ")
 Ts s s Gs सहीव च (for च भूमिष) — (L 112) Vs Bz s
 Ds Ds वर्धति (for वर्धते) Ds सप्राय Ds समूयम् (for 'य)
 Ds कारयेत् (for शेषं) — (L 113) Ds Ds Ds Ts Gs s s
 पात्रयु (for पात्रे च) Ks Dn Ds s भुजहि च (for च
 भुञ्जते) Ds पात्रे चैकत्र भुञ्जते (for ") — (L 114) Ks
 Ds रोहन्ति, Ds रोहेत, Ts Gs s [का]रुडति (for [का]रोडति)
 Ds आरोहोत्सन्नं चैक, Ts पकागवममसूच (for ") Bz
 स्मरति, Ds 'तिन (for 'ते) Ks तत्र, Ds (sup lin as
 above) तदा, Ds च स (for तज) — (L 115) Vs सप्त
 न्यकार, Ds 'निक (for 'न्यक) — (L 117) Ns Vs
 विधाय वैरं मनसा (for ") Ns साधव, Vs मानव (for

यो नर) Gs त्रिपयर्नीह यो नर (for ") — (L 119) Ks
 Dn Ds Ts च, Ds द्रवि (for वि) Ts Gs s न दाहये
 'निरस्तस्य (for ") Ks चाहते (for वर्धिते) Ds वैर
 क्षयति रिपौ (for ") — (L 120) Ks Ns Vs चात
 येत्, Ds चातयेत् (for 'त) Ks Ns Vs Bz (marg as
 above) s Ds Ds (sup lin as above) as Ds Ts s
 Gs s वदीरव, Ks वदीरवम्, Vs Bz Ds 'तीरम् (for 'तीर)
 — (L 121) Ks Ds Ts Gs s s चाक्षमेत् (for 'क्षि) Ks
 कीदृक्सीति वाचसेम् (for ") — (L 122) Ns Ts पश्येद्,
 Bz प्राप्य (for वन्देद्) Ks s Ds s Ts Gs प्राक्ता (Ks 'का'
 रयित कीदृक्, Ks Ns s V Dn Ds s Ts s Gs s प्रा (Ks
 Ts Gs प्र) तत् इव की, Ts Gs प्रतरा इव कीदृका (for ")
 — Ks reads line 123 on marg — (L 123) Ts Gs s
 ता बाधन्त्या, Gs साध्याश्रयि (for साध्या धावा) — (L 124)
 Ns V B s Dn Ds Ds s T G चक्षार वै (for रक्षार्थं) Ds
 तले (for -यते) — (L 125) Ts मा शुची, Gs s s मा
 साव, Gs मया यत् (for मया च) Ds कल्पन् (for किल्बिष)
 — (L 126) Ks सतो चर हस्यते मयि, Ds s s तस्यातो तुभ्यमे
 (Ds 'त) मयि Ts तस्यान्मयि न विधमे (for ") — (L 127)
 Ks s Ds Gs [का]कार (for 'रो) — (L 128) Ks
 इत्येतन्मे, Ks एतन्ते तु Vs Ds इत्येतत्तु, Dn: एतस्य (for
 इत्येतत्) Bz मृणाप्लवम्, Ts पुरातनम् (for 'भूतम्) — (L 129)
 Ds s Ts Gs 4-5 यद्वृत्तं, Ts राजवं (for राजन्) Ds
 Ts Gs उत्त (for वृत्त) — (L 130) Ts Gs s वृच्छसे (for
 'से) Ts Gs क्षमि (for यन्मा) Ds वर्तं मां वृच्छसे सर्वे (for
 ") Ks तद्वक्ष्यामि (for युधिष्ठिर) Ts मद्रागुने (for 'मते)

No 6

K₂, N₂ : V B (B₂ after 320*) D T G
M₂ G (ed) ins after 21. 10 K₁ after
22. 1** K₂ after adhy. 21

जनमेजय उवाच ।

गन्धर्वी उर्वशी देवी राजान मानुषं वधम् ।

वैशाख्यस्य संश्रान्ता तन्मे ब्रूहि बहुधुत ॥

वैशाखायन उवाच ।

ब्रह्मशापाभिभूता सा मानुषं समुपस्थिता ।

ऐलं तु सा वराहोद्गमनायामुपस्थिता ॥

6

K₁ reads lines 1-2 for the first time after 21 10
— (L 1) D₂ D₁ : T₁ गन्धर्वी, D₂ गन्धर्वी (for 'र्वी')
V₂ D₂ : चोर्वशी, T₁ सु* (for उ*) B₁ गन्धर्वी मानुषी
देवी, D₂ : गन्धर्वी चोर्वशी देवी (for 'र्वी') D₂ जानुषी (for
राजाप) — (L 2) K₁ स (for स) K₁ D₂ : s : T
G₂ : नौ (for ने) — After line 2, K₁ ins

1** शुक्रोर्वशीमभयने गीपमान मुरारिग ।
तद्विषयमुपेयाय देवी वराहोद्गमनाय ॥
स तौ विलोक्य मुरारिर्हर्षेणोच्छ्रुत्तुल्लसन् ।
उवाच सङ्गया याचा देवी दृष्टवन्मह ।
स्वागत ते वराहोद्गमनाय करवाम किम् । [5]
समस्त भया सार्वे रतिनी शाश्वती समा ॥

[= (var) Bhagavata P, 9 14 16, 18, 19]

— (L 3) K₁ D₂ T₂ मानुष समपद्य (for 'द्य') — K₂ :
B₂ T₂ : om (hapl) line 4 — (L 4) V₂ मानुष, G₁
विषयाय (for सम) — After line 4 D₂ : ins

2** एवं सा सुपिता तत्र शापसाम्प्रभमिषयी ।

— (L 5) K₁ आमान (for आमान) V₂ मोक्षाय (for
'क्ष') — (L 6) B₁ : D₂ G₂ सवामाया (for 'माय')
— After line 6, K₁ ins

3** एतावत्पणो राजस्यासौ रक्षस्व मानव ।

संरक्षे भवता साकं काल्य क्षीणां वर द्यूत ॥

[= Bhagavata P, 9 14 21]

— (L 7) K₁ T₁ द्यूतम्, G₁ द्यूती प्र (for द्यूती
प्र) — (L 8) K₁ B₁ D₁ D₂ : G₂ वृत्ताय, N₂ B₂
(marg) D₂ : माया (for 'माय') K₂ T₂ : G₂ : s : उदा
हार, K₂ समा* (for स्या) — (L 9) V₂ वस्य (for
यदि) D₂ T₂ G₂ मे, D₂ तु, G₂ उद् (for ले) K₂ N₂

आत्मनः शापमोक्षार्थं समर्थं सा चकार ह । [5]

अनमदर्शनं चैव सकामायाश्च मेधुनम् ॥

द्वी मेधो शयनाभ्यासे सदा वद्धो च तिष्ठतः ।

धृतमार्गं तयाहारः कालमेकं तु पार्थिव ॥

यथेष्टं ममयो राजन्यान्कालं च ते दृढम् ।

तान्कालं तु यत्स्यामि दृढः समय एव न ॥ [10]

तस्यास्तं समर्थं सर्वं स राजा समपालयत् ।

एवं सा वसते तत्र पुत्रव्यसि भागिनी ।

वर्षाण्यथैकपटिं तु तद्रक्त्या शापमोहिता ॥

उर्वंध्या मानुषस्याया गन्धर्वान्धिवन्त्यामिता ।

V₂ : B₂ : D₂ D₂ D₂ : s : T₂ : G₂ M₂ इह, N₂ दृढम्
(for दृढम्) D₁ : स्वया सपादयते महाद् (for 'द्') — After
line 2, D₁ : ins

4** तदा तर्बनं सवोषो मया सह भविष्यति ॥

सावकालं करिष्यामि यावदेवं करिष्यति ।

एव ते समयो राजमस्तु तत्र गृहे कृत ॥

[(L 1) D₂ नृवा (for तत्र) — (L 2) D₂ तु वस्यामि
(for करिष्यामि) D₂ अविष्यति (for नविष्यति) — (L 3)
D₂ न* (for ते)]

— (L 10) V₂ D₂ D₂ D₂ G₂ च वस्यामि, T₁ G₂ तु तिष्ठे
वम्, T₁ वसिष्यामि (for तु वस्यामि) K₂ : N₂ : V₂ B₂
(marg) D₂ D₂ : s : T₂ G₂ : s : M₂ स्वत् D₂ स्या,
T₁ G₂ सत् T₁ : सत् (for कृत) T₁ न, M₂ च (for
न) — (L 11) K₂ D₂ G₂ स (K₂ तु) राजा वर्षाण्यथैकपटिं
B₂ : स राजा प्रत्यया* (for 'द्') — After line 11 K₂ ins

5**

राजराज ।

अदो रूपमदो भावा मरुतोऽविमोहवम् ।

की न केवेन यनुजो देवी त्वां स्वमापायम् ॥

[= Bhagavata P, 9 14 23]

— (L 12) D₂ रजने, M₂ याचते (for वसते) K₂ V₂ :
D₂ : s : T₂ G₂ भागिनी (for भागिनी) — (L 13) K₂ N₂ :
(marg) D₂ D₂ D₂ T₁ [र] कोन, T₂ : (marg) (for
(marg) K₂ पटि सा, V₂ B₂ D₂ T₂ G₂ : चटिद्वय, B₂
G₂ पटि च, (for पटि तु) K₂ B₂ : D₂ D₂ T₂ तस्या,
D₂ D₂ नृवा T₂ : सत्तुया (for तद्रक्त्या) D₂ काल्य
(for शाप) — (L 14) G₁ उर्वंध्या मानुषस्याया (for 'द्')
— After line 14 K₂ ins

6** अपश्यन्कूर्वरीमिच्छे गन्धर्वान्धिवन्त्यामिता ।

उर्वंधीरहितं यद्यमास्थानं नातिशयते ॥

[= Bhagavata P, 9 14 25]

— T₁ G₁ om. the ref — (L 15) D₂ विनय स्व, D₂

गन्धर्वा ऊचु ।

चिन्तयध्व महामाया यथा सा तु वरद्वजा । [15]

समागच्छेत्सुन्दरानुश्री स्वर्गभूषणा ॥

नतो निश्चायसुनर्मा तदाह पदता वर ।

मया तु समयस्ताभ्या क्रियमाणः क्षुत पुरा ॥

व्युत्क्रान्तसमय सा वै राजान त्यक्ष्यते यथा ।

तदह वेदयक्षेपेण यथा मेत्स्यत्यसो नृप ॥ [20]

ससहायो गमिष्यामि युष्माक कार्यसिद्धये ।

एन्मुक्ता गतरतं प्रतिष्ठान महायक्षा ॥

निशायासथ चागम्य मेपनेक जहार स ।

मावृष्वर्तते सा तु मेपयोश्चाहसासिनी ॥

गन्धर्वागमन ज्ञात्वा क्षापान्त च यशस्विनी । [25]

राजानमन्वीत्तत्र पुनो मेऽद्वियतेति सा ।

एन्मुक्तो विनिश्चित्य नमो नेनोदतिष्ठत ।

नम मा द्रक्ष्यते देवी समयो वितथो भवेत् ॥

ततो मयस्तु गन्धर्वा द्वितीय मेपमादवु ।

द्वितीये तु हृते मेपे ऐल देव्यप्रवीदिदम् ॥ [30]

पुनो मे द्वियते राजन्ननायाथा इय प्रभो ।

एन्मुक्तस्तदोत्थाय नमो राजा प्रधावित ॥

मेपयोः पद्मस्थिच्छन्नाम्वर्गेऽनुदप्यय ।

उत्पाविता मुमहती यथा तद्वन महत् ।

प्रकाशित ये सहसा ततो नममयैक्षत ॥ [35]

नम दृष्ट्वा तिरोभूता गन्धर्वा ह्रगमदिवम् ॥

उत्तष्टौ चोरणी दृष्ट्वा राजा गृहगतो गृहम् ।

*यत् (for 'यत्') — (L 16) Ns V₁ क्षागच्छति (for समागच्छेत्) Ks लक्ष् (for स्वर्ग) K₂ s Dn D₁ s-s Ts G₁-s भूषणम् (for 'ग') — Before line 17, G₁ ins येषापयन — (L 18) Ts G₁ नियमाण (for 'माय') — (L 10) V₁ सुहाय्य Ti सुद्विज, G₁ स्वाप्रान्त Ms यन्मुक्त (for 'यु') Ks स-सया (for 'य') G₁ तदाह तु समय ससहाय्य (for 'य') K₁ (mar) s D₂ s (by corr) व्यनते, K₂ स त्यक्ष्यते (for 'त्यक्ष्यते') K₂ यथा V₁ युष्मा, D₂ तदा, D₃ तथा (for 'यथा') — (L 20) K₂ D₂ G₁ s Ms वेत्स्यति, V₂ Ts s हासयति, Ts हृत्प्रति (for 'मेत्स्यति') K₂ Ns s V₁ s यथा त्यक्ष्यती नृपम् (for 'य') — (L 22) D₂ प्रतिष्ठाने (for 'न') — (L 21) V₂ भास्विनी (for 'हासिनी') — In om lines 20-29 — (L 21) K₁ s s V₂ s V₁ s Dn D₁ s s-s Ts G₁ युष्मा (for 'युष्मा') Ti गन्धर्वागमन युष्मा, Ms गन्धर्वागमन तत्र (for 'य') D₂ Ts s G₁ मास्विनी (for 'यथा') Ms दाप त च मास्विनी (for 'य') — (L 27) D₁ सु, D₂ G₁ शि (for 'वि') D₂ नै न, G₁ नृप (for 'नृप') — (L 28) Ts s G₁ s द्रष्टव्ये (for 'ते') — (L 29) D₂ द्वितीय च ततो भूयो (for 'य') D₂ गन्धर्वा (for 'द्वितीय') — (L 30) K₂ स्यदने, K₂ Dn D₁ s यत्, (G₁ च हृते — (L 31) K₁ मेरो हृता, K₂ Ns V₂ s B (for 'तु हृते') — (L 31) K₁ मेरो हृता, K₂ Ns V₂ s B D₁-s s Ts s G₁ s-s Ms मेज्जद्वी (for 'ते') (मे द्वियते) K₂ पुनो मेरी हनी राजम् K₂ Ns V₁ G₁ पुनो मेज्जद्वी राजम् (for 'य') — After line 31 K₁ ins

7** निशयाकण्डित देवी पुत्रयोर्विमानयोः ।
हतास्थं हृत्पापेन ययुषा पीरमानेना ।
यदिभ्रमादहं नष्टा हताग्र्या च दह्यति ।
य तोडे भित्ति सप्रणो यथा नारी दिवा युमात् ॥
[= Bhagavata P. 14 23 29]

— (L 32) K₁ s s Ns V₂ s D₁-s Ts s G₁ s तथा (for तदा) Ns V₁ s राजा वर (by transp) K₂ प्रधावति, D₂ प्रधावित (for प्रधावित) — (L 34) K₂ B₁ s तु, L₁ [य]य (for 'यु') K₁ D₂ s s G₁ Ms यथा D₂ D₁ Ts s G₁ यथा (for 'यथा') — (L 35) D₂ प्रकाशितस्तु सद्यमा (for 'य') D₁ अवैद्य सा (for 'अवैद्यत') D₂ राजान नममैक्षत (for 'य') — (L 30) K₁ s s D₂ s Ts s G₁ Ms तिरोभूता (for 'ता') K₂ s D₂ दिवि (for 'दिवम्') K₂ ति (Ns V B s Ts s 'रुवि') जी, K₂ D₁ गन्धर्वा ह्रगमदिवि (D₁ 'यम्') (for 'य') — After line 30, K₁ s Ns s V₁ s Dn D₂ D₂ Ts ins

8** तिरोभूता तु सा दृष्ट्वा गन्धर्वा ह्रगमन्निप्रम् ।

[V₂ D₂ चात्मन्, V₂ हा, D₂ [य]यगमन् (for ह्रगमन्) K₂ गन्धर्वैश्च तानुयो (for 'य')]

— On the other hand, D₂ ins after line 30

9** तिरोभूता तु सा दृष्ट्वा गन्धर्वात्तत्र शानुनी ।

उत्सृज्य मेयो दीर्घे तु यथायामं ययुषा ॥

— (L 37) K₂ s s Ns B₁ Dn D₁ Ts-s G₁ s Ms शानुनी (for 'यो') D₂ राजा (for 'दृष्ट्वा') K₂ मेरी (for 'युष') Ns Ts युषि, (s दिव, G₁ युष्मात् (for 'युष्मन्') D₁ लो गृह्यत यतो गृहम् (for 'य') — (L 38) K₁ D₂ Ts s G₁ नारदय (for 'अपश्यत्') K₂ Ns V₂ योर्वीर्यी (for 'य') — (L 39) K₁ s B₂ (mar,) यति, B₁ D₂ नारी, D₂ मोऽय (for 'य') K₂ (mar, as above) D₂ सत्यत (for 'य') — (L 40) D₂ शानुनी (for 'राज') (for 'य') — After line 40 K₁ ins

10** स तौ वीर्यं कुक्षेत्रे सत्यतश्च नारदी ।

अपश्यन्नुर्वशीं तत्र तिललाप मुदुःखितः ।
 चचार पृथिवीं चैव मर्त्यमाण इतस्ततः ॥
 अयापयत्स तां राजा पुच्छेत्रे महानलः । [40]
 प्लक्षतीर्थे पुष्करिण्यां हिमनद्यां समाम्बुनाम् ।
 क्रीडन्तीमप्यसौभिध्र पद्मभिः सह शोभनाम् ।
 तां क्रीडन्तीं ततो दृष्ट्वा तिललाप मुदुःखितः ॥
 सा चापि तत्र तं दृष्ट्वा राजानमपिदूरतः ।
 उर्वशी ताः सखीः ग्राह्यं स ण्य पुरुषोत्तमः । [45]
 यस्मिन्नहमवात्सं वै दर्शयामास तं नृपम् ॥
 समानिमात्सु ताः सखाः पुनरेव नराधिपः ।
 जाये ह तिष्ठ मनसि चोरे वपसि तिष्ठ हे ।
 एवमादीनि मूक्तानि परस्परमभाषणम् ॥
 उर्वशी चाम्रवीदेलं सगर्भाहं त्वया त्रिमो । [50]

सन्तप्तकुमारस्ते भविष्यति न सखयः ।
 निद्रामेवं च नृपते निजस्तस्मिन् मया सह ॥
 हृष्टो जगाम राजा स स्वपुं सुमहायशः ।
 गते सन्तप्ते मूय उर्वशी पुनरागमत् ।
 उपितश्च तथा सार्धमेकत्र महायशः ॥ [55]
 उर्वश्ययात्रीदेलं गन्धर्वा वरदास्तर ।
 तान्वृणीष्व महाराज ब्रूहि चैवान्वयेन ह ॥
 वृणीष्व समतां राजगन्धर्वाणां महात्मनाम् ।
 तथेत्युक्त्वा वरं वक्षे गन्धर्वाश्च तथास्त्विति ॥
 पूरयित्वाग्निना स्थालीं गन्धर्वाश्च तममुद्रम् । [60]
 अनेनेष्ट्वा मलोत्तमः प्राप्स्यसि त्वं नराधिप ॥
 तानादाय कुमारस्तु गमनायोपचक्रमे ।
 निक्षिप्यामिमरण्ये तु सपुत्रस्तु शुह ययौ ॥

अभ्येत्यादि ॥ नापद्यदभ्यस्यं तत्र दृष्टान् ॥
 शमीजातं तु तं दृष्ट्वा अभ्यस्यं विस्मितस्ततः ॥ [65]
 गन्धर्वेभ्यस्तदाशंसदमिनाशं ततस्तु सः ।
 श्रुत्वा तमर्यमपिलमरणं तु समादिशन् ॥
 अभ्यत्थादराणि कृत्वा मथित्वादि यथाविधि ।
 मथितादि त्रिधा कृत्वा अयजत्स नराधिपः ।
 दृष्ट्वा यक्षैर्गुह्यधिरैतस्तेषां सलोकनाम् ॥ [70]
 गन्धर्वेभ्यो धरं लब्ध्वा श्रेताभिं समकल्पयत् ।
 एकोऽग्निः पूर्वमेवासीदैलक्षेत्रामकारयत् ।
 गन्धर्वाभ्यो राजासीदैलक्षु पुरुषोत्तमः ॥

Colophon.

6A

G(ed) cont. :

जनमेजय उवाच ।

क्षुतो मया महाप्राज्ञो बुधपोत्रो महामतिः ।
 तत्रोर्वशीसमुत्पन्नः कथं क्षान्तमथातनाम् ॥
 क्षान्तमस्य कथं लोके परदारामिभर्शनात् ॥
 निष्कृतिः कीदृशी दृष्टा तन्मे ब्रूहि महामते ।
 कीदृशो ब्राह्मणो लोके स्वरूपं सद्ब्रह्म मे ॥ [5]
 धेक्षपायन उवाच ।

हन्त ते कथयिष्यामि शृणु पार्थिवमन्तम ।

मुनयबाहूरुपादेभ्यो विप्रादीनस्तु ब्रह्मसुः ॥

उत्तमाङ्गोऽपराङ्ग्यष्टिषाद्देवस्याभ्यापनात्तथा ।

सर्वस्यैवास्व सगस्य धर्मनो ब्राह्मणः प्रभुः ॥
 यस्याभ्येन सदाश्रितं हव्यानि त्रिदिवीकृतः । [10]
 कस्यानि वैव पितरः किं भूता अधिकं ततः ॥
 ब्राह्मण्या ब्राह्मणाज्जातः सस्कृतो ब्राह्मणो भवेत् ।
 हेयं⁽¹⁾ क्षत्रियविद्यूता श्रेयाः स्वेभ्यः स्वयोगिनाः ॥
 अध्यापनं चाध्यायनं यजनं याजनं तथा ।
 दानं प्रतिग्रहश्चैव पट् कर्माण्यमजन्मनाम् ॥ [15]
 वेदमेव सदाभ्यासेत्तत्पलाशं [प्येह?] द्विजोत्तमः ।
 वेदाभ्यासो हि विप्रस्य तपः परमिहोच्यते ॥
 इतिहासपुराणस्य पद्याक्यप्रमाणवित् ।
 अङ्गोपकारवेदी च वेदाश्च ज्ञातुमर्हति ॥
 पाणिन्यादीनि तन्त्राणि क्षयीत्याह्नानि सर्वदाः । [20]
 इतिहासपुराणाणां श्रुतीनामपि सर्वदा ॥
 पद्याक्यप्रमाणस्य प्रवक्षा फलमश्नुते ।
 श्रोता चेन्नान्यथा चेत्स्यान्नरकायैव फल्यते ॥
 न वेदपाठमात्रेण सतुल्यैवै द्विजोत्तमः ।
 पाठमात्रान्मानस्तु पक्षे गौरिय सीदति ॥ [25]
 जन्मनोऽनन्तरं कार्यं जातकर्म यथाविधि ।
 नामधेय वस्त्रभ्यां तु द्वादशयामथ पारयेत् ॥
 पञ्चेष्टप्रशान्तं मांसि चूडा फार्या यथाकुलम् ।
 प्राप्ते तु पञ्चमे वर्षे स्वस्वराभ्यासमुच्यते ॥
 गर्भोष्टमाब्दे पुनरितं ब्राह्मणस्योपनायनम् । [30]
 यज्ञोपवीतं पुनरितं सूत्रेण ननत्यनुनम् ॥

65) K₁ क्षम्याजातं, D₁ s T₁ G₁ s M₁ क्षमीमजे, G₁ गते
 (for 'जाते') D₂ क्षम्यते (for 'अ') — (L 67) T₁ s सक्तम्
 (for 'सक्तम्') D₂ सक्तं, T₁ s 'या' (for 'जी') N₁ s
 B₁ D₁ D₂ D₁ s s T₁ G₁ s M₁ समादिशन्, D₁ T₁ विद्वत्
 (for 'विद्वत्') — V₁ om line 69 — (L 69) K₁ s N₁
 V₁ s B₁ D₁ D₁ s s T₁ s s G₁ s M₁ मथित्वादि (for
 'मथित्वा') K₁ D₁ s s (margin as above) तथा, K₁ तत (f r
 'तथा') G₁ मथित्वादि तथा जीया (for 's') D₁ सप्तम्यात्,
 G₁ सप्तम्यत् (for 'अ') — (L 70) K₁ दृष्ट्वा स यक्षैर्गुह्यधिरै
 (for 's') — For lines 69-70, K₁ B₁ s V₁ subst

12** तेनेपुं तु स तर्हणीकान्याहवात्स नराधिपः ।

— (L 71) N₁ om line 71⁸ K₁ s s V₁ D₁ D₁ s T₁ s G₁ M₁

श्रेताभिं समकल्पयत् (for s) — T₁ G₁ om (hapl) line 72.
 — (L 72) K₁ B₁ s क्षमीमजे (for 'जान्ते') K₁ B₁ T₁ सक्त
 सप्तम्यत्, D₁ [क्षीप्यक्षम्यत् (for 'सप्तम्यत्') T₁ ऐक्येष्टास्यत्
 सप्तम्यत् (for s) — (L 73) K₁ N₁ V₁ D₁ s s T₁ s G₁
 s s M₁ नरसत्तमः K₁ s N₁ V₁ B₁ s D₁ T₁ s G₁ नरसत्तमः
 B₁ नृपसत्तमः, D₁ स नराधिप (for 'नृपसत्तम') V₁ ऐक्ये
 तत्तमस्यत् (f e s) — G₁ om line 74 — Mention of the Epr
 K₁ D₁ — Mention of the Epr K₁ N₁ V₁ s B₁ D₁ D₁
 D₁ s s — Substitution D₁ पार्थिवान् — f r y name
 K₁ s s N₁ s V₁ B₁ T₁ G₁ s ऐक्येष्टास्यत् — f r y om
 (figures, words or both) K₁ N₁ V₁ s B₁ s D₁ D₁
 26, V₁ D₁ s 25, D₁ T₁ s G₁ V₁ 24, D₁ T₁ s 27.

अपश्यन्नुर्वशीं तत्र तिललाप सुदुःखितः ।
 चचार पृथिवीं चैव मार्गमाण इतस्ततः ॥
 अधापश्यत्स ता राजा कुरुक्षेत्रे महानलः । [40]
 प्लक्षतीये पुष्परिण्यां हिमनल्या समायुताम् ।
 म्रीहन्तीमप्सरोभिश्च पञ्चभिः सह शोभनाम् ।
 तां म्रीहन्तीं ततो दृष्ट्वा तिललाप सुदुःखितः ॥
 सा चापि तत्र तं दृष्ट्वा राजानमविदूरतः ।
 उर्वशी ताः सतीः प्राह स एष पुरयोत्तमः । [45]
 यस्मिन्नहमपात्तं वै दर्शयामास तं नृपम् ॥
 समात्रिमास्तु ताः सर्गाः पुनरेव नराधिपः ।
 जाये ह तित्थ मनसि घोरे वचसि तित्थ हे ।
 एनमादीनि सूक्तानि परस्परमभाषताम् ॥
 उर्वशी धामवीरेलं सगर्भाहं त्वया त्रिभो । [50]

सधत्सरात्कुमारस्ते मविष्यति न सशयः ।
 निशामेकां च नृपते निरत्यसि मया सह ॥
 हृष्टो जगाम राजा स स्वपुर सुमहायशः ।
 गते सप्तसरे भूय उर्वशी पुनरागमन् ।
 उपितश्च तथा सार्धमेकत्रां महायशः ॥ [55]
 उर्वश्यथाग्रीरेल गन्धर्वा वरदास्तप ।
 तानृणीष्व महाराज मूढि चैतास्तमेव ह ॥
 दृषीष्व समतां राजगन्धर्वाणा महामनाम् ।
 तथेत्युक्त्वा वरं यत्रे गन्धर्वाश्च तथास्त्विति ॥
 पूरयित्वाभिना स्थालीं गन्धर्वाश्च तमद्भुतम् । [60]
 अनेनेष्ट्वा सरोकाशः प्राप्यसि त्वं नराधिप ॥
 तानादाय कुमारस्तु गमनायोपचक्रमे ।
 निशिष्यामिमरण्ये तु सपुनस्तु गृहं ययो ॥

पञ्च प्रहृष्टवदनं प्राह चूनं पुनरवा ॥
 महो जाये जाये तित्थ घोरे न खलुमर्हसि ।
 मा त्वमप्राप्य निर्द्विर्ति वचास्ति वृणवामहे ॥
 सुदेहोश्च पनरवध देवि दूर गतत्त्वया । [5]
 शास्त्रेणैव वृका गुप्तास्तव्यसादस्य नासदम् ॥

[= (var) Bhagavata P. 9 14 33-35]

— Ks om lines 41-43 — (L 41) Ds Gs वृक्ष (for
 प्लक्ष). Bs Ds Ts हेमवत्सा (Ts 'सा'), Bs Ds Ds Ts
 s + G Ms ईम (for हिम) Ks Ts समायुताम्, Ds 'हुत',
 Ds Gs समर्चिताम्, Ts समर्चिताम्, Ms 'धिताम् (for 'हुताम्')
 — (L 42) Ds रमन्तीम् (for कीदृ) Ks साप्सरोभिश्च
 (for अप्स) — (L 43) Ds म्रीहन्तीं वा (by transp)
 — Ds om line 44 — (L 44) Ks [अपि वै (for चापि)
 — (L 47) Ds तां च प्रोदुम्वत् सर्गा (for ' ') Ds कुत्ति
 तन्वा (for पुनरेव) Ks s Ns Vs Bs s Ds Ds Ds s Gs
 मराधिप (for 'धिप') — (L 48) Ks जाये हे तित्थमात्मि
 (for ' ') Ds चरसि, Ts मनसि (for वचसि) Ks N V B
 Dn Ds Ds Ts तिष्ठ ह, Ds तिष्ठ दो, Ds s Ts तिष्ठे, Ts Gs
 (marg) s तिष्ठ वै, Ts तिष्ठ मे (for तिष्ठ हे) Ks मयेव सह
 तिष्ठ हे (for ' ') — (L 49) Ks Vs Bs s Ds Ds Gs अया
 वर (for 'यताम्') — (L 50) Ms om lines 50⁵-52⁶
 Ds समेत्याह, Ts संगताय (for समर्भाह) Ks s Ns s Vs s
 Bs s Ds s s T G प्रमो (for क्रिमो) — Ks om. line 51
 — (L 51) Ns s V B Dn Ts s कुमारम् (for 'रस')
 Ds Ts s G सप्तसप्तरे नृपते (for ' ') Ns s V B Dn
 Ds Ts मविष्यति, Ds Ts s G मिमियाति (for मविष्यति)
 — Ts om lines 52-55 — (I 53) Ds [अ]नय (for

सह) — (L 53) Ks s Ns s V Bs s Dn Ds s Ts s
 Gs Ms राजाय, Ds चरस्य, Ts राना तु (for राना स)
 Ds हृष्टो राजा जयत्य स (for ' ') Ds हस्तुर, Ds पुरं ह
 (for हस्तुर) L Ns s V B Ds Ds s Ts s Gs s Ms
 तु, Ds Ts s, Gs च (for तु) — Ds om (hapl) lines
 54-55 — (L 54) Ts देवी (for भूय) Vs उर्वशी च तथा
 सह, Ds 'ती रुतागता (for ' ') — Ms om lines 55⁶-
 56⁶ — (L 58) Ks समत, Ds समत, Ds समता, Ts महता,
 Ts सहता (for समता) Ks B Ds दृषीष्व राजगन्धर्वाणा
 (for ' ') Ds Ts Gs s इहामन (for महामनाम्) — Bs
 om lines 59-64 — After line 59 Ks om

11** स्थालीं न्यस्त वने गतां गृहमन्वापयी तिति ।

श्रेतायां संप्रवृत्ताया मनसि प्रव्यवर्तते ॥

[= (var) Bhagavata P. 11 43]

— (L 60) Ds पूरयित्वा निनायाभि (for ' ') Ks Ns Vs s
 Bs s Ds तिष्ठ, Ds वैमत् (for च तत्) Vs गन्धर्वाश्च
 तथाद्भुतम्, Ds 'मौलसमथारोत्त (sup) (for ' ') — (L
 61) Ks राजन् Da यज्ञम् (for अनेव) Ks Dn Ds च
 लोकाश, Ds s Ts सरोकाश, Ds स लोकास्त्व (for
 सरोकाश) Ds सप्ताप्यसि, Ts प्राप्यस्ते त्वं (for 'ति त्वं')
 — (L 63) Ds s तम् (for तात्) Ks Ds कुमारं (for
 'रास') Ks Bs s Dn Ds Ds s Ts नाराय (for नम-
 नाय) — (L 63) Ds s नरपदेतु, Ts 'व्यं तु) Gs 'ये च
 (for 'ये तु) Ds Ts s Gs s त्वं (for तु) — (L 64)
 Ks Vs Ds s Ts Gs s Ms स वराभिः, Ks (sup lin.)
 s s Dn Ds s Ts Gs स श्रेताभिः, As स तवाभिः (for
 मन्वेष्याभिः) — Vs om (hapl) lines 64⁶-65⁶ — (L

अभ्येत्यामि ॥ नापश्यदश्वत्थं तत्र दृष्टवान् ।
 शमीजातं तु त दृष्ट्वा अभ्यत्थं विस्मितास्ततः ॥ [65]
 गन्धर्वैभ्यस्तदाशंसदग्निनाशं ततस्तु सः ।
 कृत्वा तमर्यमरिलमरणीं तु समादिशन् ॥
 अभ्यत्वादराणि कृत्वा मथित्वाभि यथाविधि ।
 मथिताभि त्रिधा कृत्वा अयजत्स नराधिपः ।
 इष्ट्वा यज्ञैर्बहुविधैर्गतस्तेषां सलोकताम् ॥ [70]
 गन्धर्वैभ्यो वर लब्ध्वा त्रेताभि समकल्पयत् ।
 एकोऽग्निः पूर्वमेयासीद्विलम्बेतामकारयत् ।
 एवंब्रभाभो राजासीदेलस्तु पुरुषोत्तमः ॥

Colophon

6A

G (ed) cont.

जनमेजय उवाच ।

श्रुत्वा मया महाशानो बुधपीरो महामतिः ।
 तत्रोर्वशीसमुत्पन्नः कथं क्षान्तमवाप्तवान् ॥
 जात्रेयस्य कथं लोके परदारामिभर्जनात् ।
 निष्कृतिः कीदृशी दृष्टा तस्मै ब्रूहि महामते ।
 कीदृशो ब्राह्मणो लोके स्वरूपं नददस्य मे ॥ [6]

वैशपायन उवाच ।

हन्त ते कथयिष्यामि शृणु पार्थिवसत्तम ।
 सुखवान्मरुत्पादैभ्यो विप्रादीनसृजत्प्रभुः ॥
 वत्तमाहोद्वाक्यैस्त्वपाद्वेदस्याभ्यापनात्तथा ।

सर्वस्येयास्य सर्गस्य धर्मतो ब्राह्मणः प्रभुः ॥
 यस्याभ्येन सदाश्रन्ति हव्यानि त्रिदिवौकसः । [10]
 कल्याणि चैव पितरः किं भूता अधिकं ततः ॥
 ब्राह्मण्या ब्राह्मण्यात्वातः सत्कृतो ब्राह्मणो भवेत् ।
 ज्ञेयः⁽¹⁾ क्षत्रियविद्वन्मृदा ज्ञेयाः स्वेभ्यः स्ययोनिजाः ॥
 अध्यापनं चाध्ययनं यजनं याजनं तथा ।
 दानं प्रतिग्रहश्चेति पदं कर्माण्यप्रजन्मनाम् ॥ [15]
 वेदमेव सदाभ्यासेत्तपस्तप्तं⁽²⁾ [प्येद्?] द्विजोत्तमः ।
 वेदाभ्यासो हि विश्वस्य तपः परमिहोत्थयते ॥
 इतिहासपुराणज्ञः पदवाक्यप्रमाणवित् ।
 अज्ञोपकारवेदी च वेदार्थं ज्ञातुमर्हति ॥
 पाणिन्यादीनि तन्त्राणि ह्यधीक्ष्यज्ञानि सर्वशः । [20]
 इतिहासपुराणानां धृतीनामपि सर्वदा ॥
 पदवाक्यप्रमाणज्ञः प्रवृत्ता फलमभुते ।
 श्रोता चेदानीयथा चैत्याम्बरकायैव कल्पते ॥
 न वेदपाठमात्रेण सतुष्येह द्विजोत्तमः ।
 पाठमात्रापेक्षानस्तु पक्षे गौरिव सीदति ॥ [25]
 जन्मतोऽनन्तरं कार्यं जातकर्म यथाविधि ।
 नामधेयं वक्षन्मा तु द्वादश्यामथ कारयेत् ॥
 पण्डितप्राशनं मासि चूडा कार्या यथाकुलम् ।
 प्राप्ते तु पञ्चमे वर्षे त्वक्षराभ्यासमुच्यते ॥
 गर्भाष्टमाब्दे कुर्वीत ब्राह्मणस्योपनायनम् । [30]
 यज्ञोपवीतं कुर्वीत सूर्येण नवतन्तुकम् ॥

65) K₁ क्षमाजात, D₁ s T₂ G₁ s M₁ क्षमीगर्भे, G₂ कर्ण
 (for 'जात्र') D₂ क्षाश्रय (for 'ज') — (L 67) T₁ s सकलम्
 (for 'अविलम्') D₂ अरिर्हि, T₁ s 'व्या' (for 'वी') N₂ s
 B₂ D₂ D₂ D₁ s s T₁ G₂ s M₂ समग्रद्विषत्, D₂ T₂ विषाव
 (for 'विशन्') — V₂ om line 66 — (L 69) K₁ s K₂
 V₁ s B₂ D₂ D₁ s s T₁ s s G₂ s M₂ मथित्वाभि (for
 'ताभि') K₁ D₁ s s (margin as above) तथा, K₂ नत (for
 'निषा') G₂ मथित्वाभि तथा नीत्वा (for 'त') D₁ क्षपाश्रय,
 G₂ क्षयजन्त (for 'ज') — (L 70) K₂ इष्ट्वा स यज्ञैर्विधिष्ये
 (for 'त') — For lines 69-70, K₂ D₁ s D₂ subst.

12** तेनेष्टु तु स गार्हपत्येकपक्षयान्स नराधिप ।

— (L 71) N₂ om line 71⁵ K₁ s v D₂ D₂ s T₁ s G M₂

एषयत् (for 'त') — (L 73) K₂ Δ s V₂ D₁ s s T₂ s D₂
 s s M₂ नरसत्तम, K₂ s N₂ V₁ D₁ s D₂ T₁ s G₂ नृपसत्तम,
 B नृपसत्तम D₂ स नराधिप (for 'पुरोयन') V₂ एष
 तपस्कर (for 'त') — Colophon — Mention of the Epic
 K₂ D₂ — Mention of Akila K₂ V₂ V₂ s B D₂ D₂
 D₁ s s — Sub-purān D₁ पार्श्वान् — A₂ J₂ नरा
 K₁ s s N₂ s V B D₂ T₁ G₁ s एषयत् — Adj. no
 (figures words or both) K₂ V₂ V₂ s B₂ s D₂ D₂
 26, V₂ D₂ s 22, D₁ T₁ s G M₂ s, D₁ T₁ s 27.

ब्राह्मणो विल्यपालाशो दण्डौ वा धारयेत् सः ।
 गुरुं रविं समभ्यर्च्य भैक्षेत् नियतः शुचिः ॥
 निषेकादीनि कर्माणि यः करोति यथाविधि ।
 संभारयति चित्रेण स विप्रो गुरुरच्यते ॥ [35]
 उपनीय तु यः शिष्यं वेदमध्यापयेत् तम् ।
 तदर्पयोधकश्चैव तमाचार्यं प्रचक्षते ॥
 एकदेशं तु वेदस्य वेदाङ्गान्यपि वा पुनः ।
 योऽध्यापयति वृत्त्यर्थमुपाध्यायः स उच्यते ॥
 उपाध्यायाद्दशाचार्या आचार्याणां शवं पिता । [40]
 सहस्रं च पितृणां तु चैत्र्यो माता गरीयसी ॥
 गुरुश्रूषया विद्यां संप्राप्य विधिरद्विजः ।
 ज्ञायीत तदनुज्ञातो वत्सास्ते दक्षिणां हि गाम् ॥
 गुरुणातुमतः ज्ञात्वा सप्ताष्टौ यथाविधि ।
 उद्वहेत् द्विजो भार्यां लक्षणां [प्यां] वन्धुजालिनीम् । [45]
 वन्धुहीनां च यां कन्यां रोगिणीं च परित्यजेत् ॥
 मन्त्रोपदेशो चार्द्धिज्ये विवाहे ब्राह्मभोजने ।
 स्यपधुज्वेव कर्तव्यमिति मन्यादिज्ञानम् ।
 आदधीत ततः पश्चाद्विधानेनैव सर्वशः ॥
 ब्राह्मे मुहूर्ते चोत्थाय हरिं नारायणं प्रभुम् । [50]
 ध्यात्वा समाहितः पश्चाद्विष्टामूर्ध्नं विसर्जयेत् ॥
 नैर्ऋते दक्षिणे भागे दण्डमाच्छाद्य वै पुनः ।
 लोष्ट्रिष्ठ लेपनं कृत्वा शीघ्रं कृत्वा यथाविधि ॥
 मृद्धिः शोष्य गुदे पादौ पाणौ गण्डपमाचरेत् ।
 आचम्य प्रयतो मूत्रा ततः ज्ञानं समाचरेत् ॥ [55]
 जले निमज्ज्य हृदये नारायणमनामयम् ।
 ध्यात्वातोत्थाय ततः कुर्यादर्घ्यं सूर्याय भूमिप ॥
 सहस्रकृत्यः परमां देवां जप्त्वा समाहितः ।
 उपस्थापित्वा तिग्मांशुं होमं कुर्याद्द्वितीयके ॥
 वेदमध्याप्य विधिरद्वेदाङ्गानि तृतीयके । [60]
 मुहूर्ते कुमुमादीनि हत्वा गच्छेत्तमीधरम् ॥
 योगक्षेमार्थलभाय स्नात्वा माध्याह्निकीं क्रियाम् ।

कृत्वा पुरुषसूक्तेश्च हरिमष्टाश्रेण च ॥
 संपूज्य तोषयित्वाथ वैश्वदेवं यथाविधि ।
 कृत्वेवातिथ्यपूजां च भोजनं च यथाक्रमम् ॥ [65]
 इतिहासपुराणाभ्यां पञ्चसप्तमयोर्नुष्ठः ।
 कालक्षेपं प्रकुर्याणस्ताम्बूलं चर्वयेद्बुधः [सुतः] ।
 उपास्य पश्चिमां संध्यां होमं कुर्यादतन्त्रितः ॥
 ब्राह्मणेपु च विष्टांसो विष्टस्तु कृतबुद्धयः ।
 कृतबुद्धिपु कर्तारः कर्तुषु ब्रह्मादिनः । [70]
 श्रेष्ठस्ते ब्राह्मणा लोके दानपात्रं सदा मत्तम् ॥
 प्रथमं तु गुरोर्दानं दद्याच्छ्रेष्ठं च सर्वदा ।
 मातापित्रोश्च यदत्तं भ्रातृस्वसृतासु च ॥
 भगिन्ये भगिनीयाय मातुलानां पितृभ्रातृसु ।
 दरिद्राणां च वन्धूनां दानं वेदविदेऽक्षयम् । [75]
 पितुः शतगुणं दानं सहस्रं मातुरुच्यते ॥
 संतिकुष्ठमधीयानमतिक्रामति यो द्विजः ।
 दाने तु कन्यमोये च दहत्यासप्तमं कुलम् ॥
 द्विगुणं ब्राह्मणे दद्यात्समं तु ब्राह्मणद्वये । [80]
 प्राचीते शतसाहस्रमनन्तं वेदपारगे ॥
 प्रायश्चित्तानि शास्त्राणि पातकेषूपपातके ।
 तेषामेवाधिकाराणि कर्मभूमिषु जन्मिनाम् ।
 देवानां नाधिकारोऽस्ति तेषु राजन्दिवौकसाम् ॥
 वैराजकन्याजातसु बुधादिल इति स्मृतः । [85]
 मातामदप्रभावेन क्षत्रियत्सुपेयिषाम् ॥
 तथाप्यग्निप्रभावेन प्रायश्चित्तेन शोभितः ।
 शशाङ्कसु क्षयाशुक्तः सर्वलोकमुपनिवृत्तः ॥
 Colophon.

6 B

G (ed) cont. : K N. 1. 5 V B D T G M.
 cont after App. I (No. 6) :

वैशंपायन उवाच ।

ऐलपुत्रा वभूवुस्ते सर्वे देवसुतोपमाः ।

दिवि जाता महात्मान आरुर्भीमानमावसुः ।
 दृढायुश्च वनायुश्च शतायुश्चोर्वशीसुताः ॥
 अमावसोस्तु दायोदो भीमो राजाथ राजराट् ।
 श्रीमान्भीमस्य दायोदो राजासीत्काञ्चनप्रभः । [5]
 विद्वांस्तु काञ्चनस्यापि सुहोत्रोऽभून्महाबलः ॥
 सौहोत्रिरभवज्जह्रुः केशिन्या गर्भसम्भरः ।
 आजह्रु यो महासर्पं तर्पन्नेध महामनसम् ॥
 पतिलोभेन यं गङ्गा पतिन्वेऽमिससार इ ।
 नेष्टतः प्लावयामास तस्य गङ्गा च तत्तदः ॥ [10]
 स तथा प्लावितं दृष्ट्वा यज्ञराट् समन्तवः ।
 सौहोत्रिरनवीदृष्ट्वा क्रुद्धो भरतसत्तम ॥
 एष ते त्रिपु लोकेषु सक्षिप्यापः पिबाम्यहम् ।

अस्य गङ्गेऽनलेपस्य सशः फलमवागुहि ॥
 राजर्षिणा वतः पीना गङ्गा दृष्ट्वा महर्षयः । [15]
 उपनिन्युर्मेधाभागा दुहितृत्वेन जाह्नवीम् ।
 युग्मान्धस्य पुत्री तु कावेरी जह्नुपारहत ॥
 युग्मान्धस्य आपेन गङ्गापेन वितर्कितम् ।
 कावेरी सरिता श्रेष्ठा जहोर्भार्यामनिन्दिताम् ॥
 जह्नुस्तु दयितं पुत्रं सुमहं नाम धार्मिकम् । [20]
 कावेर्यो जनयामास अजकलस्य चाम्पजः ॥
 अजकलस्य तु दायोदो बलकाश्वो महीपतिः ।
 यभूव मृगयाशीलः कुशलस्यात्मजोऽभनम् ॥
 कुशपुत्रा यभूर्दुहिं चत्वारो वेवचंसः ।
 कुशिकः कुशनाभश्च कुशान्यो मूर्तिमान्स्थला । [25]

6 B

D1 om the ref Lines 2-3 = 31 10²⁰⁰ — (L 1) T₁
 दृढा (for दृष्ट्वा) K₁ s B Dm D₁ सप्त (for सर्वे) — (L
 2) K₁ B D₁ T₁ सप्तर्ष्यलोके विभिन्ना (for ") K₁ उदावसु
 (for अमा) — After line 3, K₁ s N₁ s V B Dn D₁
 D1-s T G M₁ ins

1** विद्यायुक्षैव धर्मत्वा दृष्टायुश्च नयाव ।

[= 322* N₁ V₁ [अ]पि (for [ए]व) T₁ विद्यायुश्च (for
 दृष्टायु)]

— (L 3) K₁ N₁ B₁ (marg as above) घनायुश्च, K₁
 दृष्टा (for दृष्ट्वा) Dm om, M₁ वनायुश्च (for वं)
 — (L 4) M₁ om (hapl) lines 4⁵-5⁶ K₁ नम्राथ,
 K₁ दानापि, T₁ s गङ्गा च (for गङ्गाय) K₁ (sup lin) s
 N₁ s (marg as above) V₁ s (marg as above) Dn D₁
 D₁ s s T₁ G नम्रजिह्व (for गङ्गाट) — (L 6) K₁ s
 Dn [अ]थ (for [अ]पि) K₁ Dn sy (for अभुव) T₁ s
 महामति (for वत्) — (L 7) D₁ s सौहोत्राट्, G₁
 सुहोत्रिर् (for सौ) N₁ V₁ s केशिनी, D₁ s कौशिल्या
 (for केशिन्या) — Lines 8-18 = (var) 23 75⁶-
 80⁶ — (L 8) D₁ महामता (for महाराज) N₁ B₁
 D₁ सर्वेव (B₁ व), D₁ s s T₁ s G₁ s M₁ मेघ
 (for मेघ) — (L 9) N₁ मा (for य) K₁ प्रतिलोभेन
 य गङ्गा, D₁ प्रतिलोभेन यो गङ्गा, T₁ पतिव ते य या
 गङ्गा (sic) (for ") K₁ [अ]पत्यत्वे, D₁ पितृत्वे (for
 गङ्गा) — (L 10) K₁ वस्य (for तस्य) K₁ Dn [अ]य
 (for च) — (L 11) K₁ स वदा Dm स तथा, D₁ कृतया
 (for स तथा) D₁ समग्रत (for समन्तव) — (L 12)

N₁ D₁ D₁ s s G₁ M₁ सौहोत्रिर् (for सौहोत्रिर) Dm T₁
 अनयद् (for अत्रयीद्) D₁ तर्मा पानवीदृष्ट्वा, G₁ सौत्रि
 रप्यववीदृष्ट्वा (sic) (for ") K₁ कुक्षोन्मि तय सप्तमे (for
 ") — (L 13) T₁ s स एव (for एव ते) K₁ B D₁ एव
 ते बिकल वल (for ") K₁ B D₁ पियत्रा K₁ बान्धुन्म
 करोम्यहम् (for ") — (L 14) N₁ अमावस्यसि (for
 सुदि) — (L 15) G₁ दृष्ट्वा गङ्गा (by transp) — (L
 16) D₁ M₁ महामता, D₁ त्मानो (for भाग) N₁ s
 (marg as above) V₁ D₁ दुहितृत्वे च (for व्हेत),
 — After line 17, D₁ ins

2** गङ्गाभारवेन देवार्थं यस्या पथालवीहृणम् ।

— G₁ om (hapl) line 18 — (L 18) G₁ s गङ्गादेन (for गङ्गा
 देन) K₁ विनिर्वाणम् D₁ s सितार् (for दीमे) — (L 20)
 T₁ G₁ जह्रुस् (for जह्नुस्) T₁ तनय (for दयित) K₁ सुहृद्,
 K₁ N₁ s V B₁ s Dn D₁ D₁ s s T₁ सुवह, K₁ सुदध्य,
 T₁ G₁ s M₁ सुवह, T₁ सुवह, G₁ s सुवहं (for सुमह) — (L
 21) T₁ ह्यनयत् T₁ G₁ s ह्यनयत् T₁ वत्, G₁ अत्रात् (for
 कस्) — (L 22) T₁ G₁ अनयत्, T₁ वत्सव्य (for वत्)
 K₁ s D₁ (marg as above) पानादस्यो, K₁ घनवायो,
 M₁ कवलाश्वो (for वलाकाश्वो) — (L 23) K₁ दुःकलस्य
 चामज, Dn दुःकोऽभूत्स्य चामज (for ") — D₁ reads
 24⁶ 20⁶ on marg — (L 25) K₁ D₁ वृत्तिनाम् (for वृत्ति
 ना) K₁ दुःकामो, K₁ s दुःकामो, D₁ s दुःकामा (for
 म्यो) T₁ सुनिमास् (for सुनि) K₁ s D₁ G₁ s
 सदा, D₁ सदा (for तथा) — D₁ om line 26
 — (L 26) K₁ corrupt, K₁ V₁ (marg as above)
 D₁ T₁ M₁ पद्वै, D₁ पद्वै, D₁ (marg) s
 पद्वै, T₁ s G₁ s पद्वै (for पद्वै) V₁ D₁ T₁ मृद्वै,

पहवेः सह सवृद्धो राजा वनचरः सह ॥
 शुशिकस्तु तपस्तेपे पुत्रमिन्द्रसम प्रभुः ।
 लभेयमिति वं शकक्षासादध्वेल जज्ञिगान् ॥
 पूर्णे वर्षसहस्रे ये तं ॥ शनो ह्यपश्यत ।
 अत्युन्नतपस दृष्ट्वा सहस्राक्षः पुरदरः ॥ [30]
 समर्थः पुत्रजनने स्वयमेवान्वपद्यत ।
 पुत्रत्वे कल्पयामास देवेन्द्रः स सुतोत्तमः ॥
 स गाधिर्भवद्वाजा मघरान्कौशिकः स्वयम् ।
 पौरकुत्स्यभनद्वाया गाधिल्लस्यामजायत ॥
 विश्वामित्रश्च गाधेयो राजा विश्वरथश्च ह । [35]
 विश्वदृष्टिश्चजिष्वेय तथा सत्यन्ती नृप ।

पूर्वं कन्या महाभागा नाम्ना सत्यन्ती शुभा ।
 ता गाधिः काव्यपुराय ऋचीकाय ददौ प्रभुः ॥
 तस्या प्रीतोऽभवद्भर्ता भार्गवो भृगुनन्दन ।
 पुरार्थं कल्पयामास चरु गाधेस्तथैव च ॥ [40]
 उमाचाहूय ता भर्ता ऋचीको भार्गवस्तदा ।
 उपयोज्यश्चरस्य त्वया मामा त्वय तन ॥
 तस्या जनिष्यते पुत्रो दीप्तिमान्क्षत्रियर्षभः ।
 अजेयः क्षत्रियैर्लंके क्षत्रियर्षभमूदनः ॥
 तत्रापि पुत्र कल्याणि धृतिमन्त तपोधनम् । [45]
 जन्मात्मक द्विजश्रेष्ठ चहरेप विधास्यति ॥
 एतमुक्त्वा तु ता भार्यामृचीको भृगुनन्दन ।

Ts G₁ सरक्षो, T₁ सकुद्धो, G₁ सवृद्धो (for सवृद्धो)
 K₁ B₁ D₁ T₁ वनचर (for 'चर') K₁ V₁ D₁ Ts तथा,
 K₁ G₁ s (marg) s सदा, K₁ N₁ s B₁ D₁ s s T₁
 G₁ s M₁ तदा (for सह) — (L 27) K₁ s N₁ s V₁
 B₁ s D₁ D₁ s T₁ G₁ s प्रभु K₁ विभुम्, D प्रभुम् (for
 विभु) V₁ B₁ T₁ G₁ s s M₁ पुत्रमिन्द्रसमप्रभम् (G₁ 'शु'),
 D पुत्र मिन्द्रम प्रभु (for ' ') — (L 28) D₁ प्रसप्तो
 (for प्रसप्त) — (L 29) K₁ V₁ B₁ T₁ तत,
 D₁ त वै, T₁ तत्र (for त तु) D₁ G₁ s स्यपद्यत, T₁
 G₁ s स्यपद्यत, M₁ स्यपद्यत (for ह्यपद्यत) N₁ (marg)
 B₁ s D₁ तत्र शकमपद्यत (for ' ') — (L 31) N₁ V₁
 D₁ D₁ Ts समर्थ, G₁ सामर्थ्य (for समर्थ) K₁ s V₁
 D₁ s s [अ]स्वासन, K₁ N₁ B₁ D₁ D₁ s G₁ s s V₁
 [अ]स्व शाश्वत (M₁ 'तन्') (for [अ]स्वपद्यत) K₁ D₁ स्वमे
 वायामवातयत्, D₁ स्वमेकस्य शाश्वत (for ' ') — (L
 32) K₁ B₁ D₁ पुरार्थ, K₁ s N₁ s V₁ D₁ s T₁ पुत्रत्वं
 (for 'त्वं') T₁ पुत्रत्वे जनयामास (for ' ') K₁ s N₁ V₁ D₁
 D₁ s T₁ G₁ M₁ स देवेन्द्र (by transp) (for ' ') — (L
 33) K₁ N₁ B₁ D₁ देवेन्द्र सुरसत्तम (for ' ') — (L 34)
 मय' — After line 33 D₁ reads lines 35-36 — (L 34)
 K₁ s V₁ D₁ s पौरवस्य, V₁ B₁ 'कु'मी V₁ D₁ s G₁ s
 K₁ s s N₁ V₁ D₁ s पौरवस्या, T₁ G₁ पुरुहूती, G₁ पुत्रकक्षा (for
 पौरकुत्सा, D₁ पौरवस्या, T₁ तस्या (for भार्या) K₁ पौरवस्या-
 भवद्वाया (for ' ') K₁ T₁ G₁ s s गाधेय (for गाधिम्)
 — K₁ V₁ s D₁ D₁ s s om lines 35 36 D₁ reads the
 same on marg — (L 35) D₁ गाधेया (for गाधेयो) D₁
 विषयदर, T₁ नमर (for रमर) — (L 36) T₁ विश्वहृ-
 त्, G₁ 'जम्' (for 'विम्') D₁ विश्वदृष्टश्च परैव (for ' ') — (L
 37) K₁ N₁ V₁ B₁ s D₁ D₁ s s Ts गाधे, B₁ T₁ G₁ s

पूर्वं, D₁ s गाधि (for पूर्व) G₁ महाभाग (for 'भाग')
 K₁ N₁ D₁ गाधि कन्या महाभाग (for ' ') T₁ शुभे, T₁ s
 स्वदा, M₁ नृप (for शुभा) — After line 37, K₁ ins

3** तस्य सत्यवती कन्या ऋचीवीर्यायाव द्विज ।

वरं विसृष्टा मत्वा गाधिर्भार्गवमप्रवीक्ष ॥
 गाधिरथाच ।

एकत इयामकर्णता इयाना चन्द्रवर्चसात् ।

सहस्र दीपता शुक्लं कन्याया कुशिका वयम् ।

इत्युक्तममर्तं मया गाता स वरगाग्निकम् । [५]

भारतीय दत्ता साधुशानुपपत्तेरं वारतनाम् ॥

[= Bhāgavata P. 9 15 7 9]

— (L 38) D₁ Ts भृगु (for काव्य) — (L 39) K₁ T

D स वै (for सभवद्) K₁ (marg) भवत्या (for भर्ता)

— After line 39 K₁ ins

4** स रुषि प्रार्थित पन्था मापे वापयकात्मया ।

अपथिरोषधैर्मन्त्रैश्चरं ज्ञातुं तां मुनि ॥

[= Bhāgavata P. 9 15 8]

— (L 40) K₁ Ts G₁ s s पुराय, D₁ (marg as above)

भार्गव (for पुरार्थ) K₁ N₁ (marg) V₁ B₁ साधयामास,

D₁ T₁ G₁ कृत (for कल्प) K₁ s B₁ D₁ गाधिम् (for

गाधम्) — (L 41) K₁ s समाहूयाय तौ भर्ता, K₁ आहूय

ता ततो भर्ता (for ' ') — (L 42) D₁ s T₁ उपभोग्यम्,

D₁ T₁ s C₁ s s M₁ योग्यम् (for 'योग्यम्') D₁ तथा (for

तत्र) V₁ s तया माया द्वयं चरम् (for ' ') — (L 43) T₁

G₁ s s कीर्तिमात् (for 'दीप्ति') — (L 44) G₁ s अजस्य

(for अजेय) V₁ नन्दन (for 'मूदन') — K₁ om

(hapl.) lines 45-47 — (L 45) D₁ T₁ s G₁ s M₁

तपोधिम् (for 'धनम्') — (L 46) V₁ s कामात्मक (for

हमा) G₁ स्वामान द्विजश्रेष्ठ (for ' ') D₁ प्र (for वि)

— (L 47) D₁ नृवन्दन (for भृगुनन्दन) Dom Poona

तपस्यमित्रो नित्यमरणं प्रविवेश ह ॥

गाधिः सदारस्तु तदा ऋचीकाग्रममध्यगात् ।

तीर्थयात्राप्रसङ्गेन सुता द्रष्टुं नरेश्वरः ॥ [50]

चरुद्वयं गृहीत्वा तदग्नेः सत्यपती तदा ।

चरुमादाय यत्नेन सा तु मात्रे न्यवेदयत् ॥

माता व्यत्यस्य देवेन दृष्टिरे स्वचरं ददौ ।

तस्याश्चरुमादायानादात्मसरथं चकार ह ॥

अथ सत्यपती गर्भे क्षत्रियान्तकर तदा । [55]

धारयामास दीनेन वपुषा घोरदर्शनम् ॥

तामृचीकलतो दृष्ट्वा योगेनाभ्यनुसृत्य च ।

ताम्रवीहिजश्रेष्ठः स्वा भार्या नखर्पिनीम् ॥

मात्राणि वञ्चिता भद्रे चरुव्यत्यासहेतुना ।

जनिष्यति हि पुत्रन्ते कूटकर्मातिद्वारुणः ॥ [60]

भ्राता जनिष्यते चापि ब्रह्मभूतल्लोचनः ।

विश्व हि ब्रह्म तपसा मया नस्मिन्समर्पितम् ॥

एवमुक्ता महाभागा भर्ता सत्यपती तदा ।

प्रसादधामास पतिं पुरो मे नेष्टसो भवेत् ।

ब्राह्मणापसद्वत्सल इत्युक्तो मुनिरग्रीवः ॥ [65]

नैप सकल्पितः कामो मया भद्रे तथास्त्विति ।

उग्रकर्मा भवेत्पुत्रः पितुर्मातृश्च कारणान् ॥

पुनः सत्यपती वाक्ययोगमुत्तान्नीदिदम् ।

इच्छल्लोकांनपि मुने सुखेया किं पुनः सुतम् ।

शमात्मकशृङ्गं त्व मे पुत्रं दातुमिहाहसि ॥ [70]

काममेवंविधः पौत्रो मम स्यात्तत्र च प्रभो ।

यद्यन्यथा न क्षक्यं य कर्तुमेतद्विज्ञेत्तम ॥

ततः प्रसारमन्त्रोन्म नत्वाल्पसो दलान् ।

पुत्रे नास्ति विशेषो मे पौत्रे च वरवर्णिनि ।

त्यथा यथोक्तं यच्चन तथा भद्रे भविष्यति ॥ [75]

ततः सत्यपती पुत्रं जनयामास भार्गवम् ।

वपस्यमित्रं दान्त जमदग्निं शमात्मकम् ॥

भृगोश्चस्वपिपर्यासे रीडैष्णवयो पुरा ।

जगत्या वैष्णवोऽथवाशो जमदग्निराजयत् ॥

सा हि सत्यपती पुण्या गत्यधर्मरायणा । [80]

कौशिकीवि समाख्यायां प्रवृत्तौ महानदी ॥

इक्ष्वाकुंशयभता रेणुर्नाम नराधिपः ।

तस्य कन्या महाभागा कामती नान रेणुका ॥

eds ऋचीकारामम् (for 'अमम्') Ds s Ts z Gs s s
मध्यवात् (for 'मात्र') — (L 50) Ks प्रष्टु (for 'प्रष्टु')
Ds ब्रह्म (for 'नरे') — (L 51) Ks स V s B Ds Ts s
सा, Ds s Gs Ts Ts Gs तम् (for 'तद्') — After line
51, Ms reads line 56, repeating it in its proper place
— (L 53) Ks V s B s Ds s Gs s Ms तु तस्या, Ds
[अथ तस्या, Ts [अपि तस्या (for 'व्यत्यस्य') Ks s दैवान्,
Ds व्यत्यस्य, Ts दैवै (for 'देवेन') Ds ततो व्यत्यस्यमकारो
(for ' ') Ks s त, Ks तु, V s B Ds Ds Ds s s Ts
Gs s Ms स्व, Ds च, Ts s Gs s मा (for 'स्व') — (L 54)
Ms आत्मनात् (for 'नख') — After line 53, Ks reads
line 58 — (L 57) Ts ऋचीवत्स (for 'वपुषा') Ks s
Ds Ms [अभ्यनुसृत्य, Ts Gs s शानुसृत्य (for 'अभ्यनुसृत्य')
(L 58) Ps उवाच च (for 'ताम्रवीहि') — (L 59)
Ds Ts मात्रा स्व Ts Gs स्वमात्रा Gs मात्रा (for 'मात्रा')
Ds विद्याम, Gs व्यत्यस्य (for 'व्यत्यस्य') Ds चरुव्या
सहेतुना (for ' ') — (L 60) Ks Ds भविष्यति, Ds Ts Gs
जनिष्यते (for 'वर्णिनि') — (L 62) Ks s Ds विश्वमि, Ts s
Gs s वीर्यं हि (for 'विश्वं हि') Ds विश्वमलयासर् (for ' ')
— (L 63) Ts (margin as above) V s प्रवत् (for 'भर्ता')

— (L 64) Ts कीदृशी (for 'दे') — (L 65) Ds मात्रा
धम इत्युक्तम् (for ' ') Ds तस्या (for 'इत्युक्तो') — (L 69)
Ds ब्रह्म (for 'व्यत्यस्य') — (L 70) Ds तस्यामकम् (for
'शमा') Ks दान्त, V s V s मे त्व (for 'तु') Ks Ds Ts s
Ds दान्त, Ts दान्त B स्व मे (for 'तु') Ks Ds Ts s
मे दातुम् (for 'दातुमिहाहसि') — (L 71) Gs काममेव हि
भवेत् (for ' ') — (L 72) Ts यद्यथा न च क्षक्यं
ये (for ' ') — (L 73) Ds स तस्या, Ms नत्वा (for
'न') — (L 74) Ks s V s B Ds Ds
Ds s Ts s भद्रे (for 'तु') — (L 75) Ps [अपि] तु
(for 'योपि') Ds स्या दान्त तज्जे (for ' ') Ts वरवर्णि
(for 'वर्णि') — (L 76) Ds Gs गर्भे (for 'तु') Ks
(margin) Gs Ms पापिष्य, Ds Gs पापिष्य (for 'भविष्य')
— (L 77) Ks V s Gs शान्त, Gs तान (for 'दातु') Ds
तयोमित्रक दान्त (for ' ') — (L 79) Ks s Ds Ds Ds
(margin) Ds s Ts नत्वा, Gs मलया (for 'जगत्या') Ks
सपि (for 'स्य') Ks s V s B Ds Ts Gs s Ms दान्त
धम V s V s ये चो, V s दैवमि, V s (margin)
Ds Ds वीर्यं Ts s वीर्यं Gs वीर्यं (for 'वीर्यं')
Ks Ds s व्यत्यस्य च वीर्यमि (for ' ') — (L 82)

रेणुकायां तु कामत्वां तपोविद्यासमन्वितः ।
 आर्चीको जनयामास जामदग्न्यं मुदारणम् ॥ [85]
 सर्वविद्यान्तर्गतं श्रेष्ठं धनुर्वेदस्य पारगम् ।
 राम क्षत्रियहन्तारं प्रदीतमित्रं पात्रकम् ॥
 और्वस्थैरध्वरीकृत्य सत्यरत्नया महारजसाः ।
 जमदग्निस्तपोदीर्घाज्ज्ञे ब्रह्मविदां घरः ॥
 मध्यमश्च शुनःशेषः शुनःपुच्छः कनिष्ठकः ॥ [90]
 विश्वामित्रं तु दायार्द्रं गाधिः कुशिकमन्दनः ।
 जनयामास पुनं तु तपोविद्याशमात्मकम् ।
 प्राप्य ब्रह्मर्षिसमता योऽयं सप्तर्षिर्गतः ॥
 विश्वामित्रस्तु धर्मात्मा नाम्ना विश्वारथः स्मृतः ।

जज्ञे भृगुप्रसादेन कौशिकाद्वंशमर्थनः ॥ [95]
 विश्वामित्रस्तु तु मुता देवरातादयः स्मृताः ।
 प्रव्यातात्पिपु लोनेषु तेषां नामानि मे शृणु ॥
 देवश्रवाः कतिश्चैव यस्मात्कालायनाः स्मृताः ।
 शालानस्या हिरण्याक्षो रेणोर्जज्ञेऽयं रेणुमान् ॥
 सादृतिर्गालश्चैव मुद्रलश्चैव त्रिशुताः ॥ [100]
 मधुच्छन्दादयश्चैव देवराजश्च तथाष्टनः ॥
 कच्छतो हस्तिश्चैव विश्वामित्रस्तु ये मुताः ।
 तेषां स्यातामि गोत्राणि कौशिकानां महात्मनाम् ॥
 पालितो वज्रपृश्नश्चैव वरजप्यलक्ष्मणश्च ।
 पार्थिवा देवराताश्च शालङ्कयनयाप्सराः ॥ [105]

Ks B: s हृषारवशादभवद्, Ns (marg) V: B: Ds 'वदो
 एभवद् (for °) — (L 83) Ns V: s B: Ds कामिनी,
 Dn: कामरा, D. कौपारी, T: G: कालिन्दी, T: कपाली
 (for कामरी) Ts रेणुकीनि च विशुता, Ms काकी नाम च रेणुका
 (for °) — (L 84) Ns: s V: s B: Ds कामिण्या, Ds
 कौशल्या, T: G: कालिण्या, Ts कापाल्या (for कामल्या)
 Ts रेणुकाया यस्तस्मिन्दा (for °) Ks: s Ns V: Ds
 Ts: G: समन्वितम् (for 'त') — (L 85) Ds Ts कर्षीको,
 G: s कर्षीको (for मार्चीको) Ds: s Ts: G: जामदग्नि (for
 'दग्न्य') — (L 86) Ks Ds: s विद्यागव, Ns (marg as
 above) V: s B: s Dn Ds: s Ts: G: 'नुग, Ds 'थिय
 (for 'तय) Ks Ds कनुर्वेदस्य (for घनुर्वेद) Ts: s घनुर्वेद
 (Ts 'विद्या'पराणम् (for °) — (L 89) Ks: s Dn
 शुनो, Ks (sup lin) s Ds तलो (for तपो) G: वेद (for
 प्रज्ञा) — (L 88) Ks: s Dn line 90 — (L 90) Some Ms
 शुन श्लोक Ks G: कनिष्ठि (for 'ष्टक') — (L 92)
 शुन श्लोक (for 'दामा') — (L 93) Ts ब्रह्मविता (for
 सप्त) — After line 95 Ks ins

5** गाधेरभूमहातेरा समिद्र इव पात्रक ।
 तपसा क्षान्त्युच्यते यो लेभे ब्रह्मचर्यम् ॥
 विश्वामित्रस्तु चंपासमुद्रा ज्वलन्त नृप ।
 मध्यमस्तु मधुच्छन्दा मधुच्छन्दास एव ते ।
 अन्ये चाष्टकहारितनयनमदाय ॥ [5]
 एव कौशिकगोत्रं तु विश्वामित्रं श्रुयतिष्यम् ।
 प्रवर्तान्तमापन्नं तद्भूषणं प्रकरिष्यम् ॥

[= (var) Bhāgavata P. 9 16 28 29, 36^d, 3ⁿ]
 — (L 96) Ks हि सुता Ms Ds Ds Ts च सुता, Dn
 पुत्रास्तु, Ts G: s तु तदा (for तु सुता) D सुता (for
 स्थिता) Ts देवराता इति स्मृता, Ms 'दत्तादयं स्मृता (for
 स्थिता) — (L 97) Ks Dn वि (for प्र) — (L 98) Ks

कविद्, Ds Ts: s Ms कृतिद् (for कतिद्) — Ks om
 (hapl) lines 98^a-101^a B: om (hapl) lines 98^a-102^a
 D: om (hapl) lines 99^a-100^a Ds Ts G: s om line
 99 — (L 99) Ks मलक्षया, Ns V: s दीपवत्या,
 Ds क्षालकनी, T: G: Ms दल (Ms 'हा'वत्या, Ts: s साक्ष
 (for क्षान्) Ks Ds सलक्षण्या हरिण्याश्वा (Ds 'व्यो')
 (for °) Ds देवरा (for रेणोर्) Ns: s V B: s Ds
 Ts: s Gs: s Ms रेणुका (for 'माद्' Ks: s Dn जज्ञ रेणोश्च
 रेणुवात् (Dn 'माद्' (for °) — (L 100) Ms सस्तुति
 (for साक्ष) Dn पुच्छक Ds मीरक्षयत् (for मुद्रक्ष)
 Ds मीरक्षयश्चैव मे शृणु, Ts मुद्रक्षय गारव (for °)
 — Ts om lines 101-107 — (L 101) B: [ह]ति (for
 [ए]व) Ks: s V B: s Ds Ds: s Ts G: मधुच्छ
 (Ks: s 'द्व'परो उवश्चर (for °) — Ds om (hapl) lines
 101^a-102^a Ds तपारमक, T G: यथाष्टक, G: तपार्ष्टक
 (for 'ष्टक') — (L 102) Ds कच्छतो (for 'तो) Ks
 V: B: s Ds Ts: s Gs: s हारिन्दा Ks: s Dn Ds दृष्टि:
 Ts G: वारिन्दा (for हृष्टि) B: [ह]ति (for [ए]व) — (L
 103) Ds पृष्य (for तेषा) G: तेषाव्यापति गोधनि
 (for °) — (L 104) Ks Ns: s V: s B Dn Ds
 Ds Ts: s G Ms पागवो, Ks (sup lin) s पालितो, V:
 पालितो (for पालितो) Ks बभूवरा, Ds वधमरा, Ds बभू
 वरा Ds Gs यद्वयत् (for वध) Ks पालितो यधुनश्चैव, Ds
 पागवो वध (for °) — V: om (hapl) lines 101^a-
 108^a Ts om from जप्य up to रेणवत् (in line 108^a) Ks:
 कर्वाप्यव Ns: s (marg) V: s B Ds Ds Ts: s Ms स्यान्
 जप्य V: 'प्य'स, Ds जपयन्, Ds धनं स्यात् G: स्यान्
 स्यान् (for करणयत्) — (L 105) Ks पार्थिवो देवराज
 (for °) Ms चापकरी (for 'हा') — (L 106) Ks Ds Ts
 G: रोहिता Ds Ds G: कौ (G: रोहिता (for 'हा') Ks Dn

लोहित्या यमदूताश्च तथा कारिषयः स्मृताः ।
 सोधुताः कौशिका राजंशल्यान्ये सैन्यायनाः ॥
 देवला रेणयश्चैव याज्ञवल्क्याचमर्षणाः ।
 औदुम्बरा क्षमिष्णानस्तारकायनचञ्चलाः ॥
 झालावत्या हिरण्याक्षः सांकृत्या गाल्यालया । [110]
 नारायणिर्नक्षत्रान्ये विश्वामित्रस्य धीमतः ॥
 ऋण्यन्तरविवादाश्च कौशिका बहुषः स्मृताः ॥
 पीरवस्य महाराज ब्रह्मर्षेः कौशिकस्य च ।
 संयथोऽप्यस्य धर्मोऽस्मिन्प्राज्ञासूत्रस्य विदुवः ॥
 विश्वामित्रात्मजानो ॥ शुनःशेपोऽप्यजः स्मृतः । [115]

मार्गनः कौशिकत्वं हि प्राप्तः स मुनिसत्तमः ॥
 विश्वामित्रस्य पुत्रस्तु शुनःशेपोऽभयत्किल ।
 हरिश्चन्द्रस्य यथे तु पशु ने रितियो जितः ॥
 देवेर्देवः शुनःशेपो विश्वमित्राय ये पुनः ।
 देवेर्देवः स वै यमरादेवराजस्ततोऽभजन् ॥ [120]
 देवराजद्वयः सप्त विश्वामित्रस्य ये सुताः ।
 दृष्टवतीमुनश्चापि विश्वामित्रात्पथारुहः ॥
 अष्टकस्य सुतो लीहिः प्रोक्तो जह्नुगणो मया ।
 अत ऊर्ध्वं प्रवक्ष्यामि धर्ममायोर्मेहात्मनः ॥

Colophon.

Da Ds = Ts Gs वासः (for वस) Ds वृतात्, Gs-भूतात्
 (for वृतात्). Ka, s Ns B Ds Ts = Gs २.१ लोहित्या वास
 वृतात्; Ka नीलेहिता यमदूताश्च (hypermetrio) (sic), Ns
 Vs लोहित्या (Ns) वा यमदूता (Vs) पदना; Ms लोहित्या
 निवाय (for *). Ka s s (Ms) देवदत्त (Ns) B Ds, e Ts Gs
 कारिषयः; Ts कारिषय, Gs कारिषय (for कारिषयः)
 — Ts om. (haph.) lines 107-112. — (L 107) Ds
 विदुवः; Gs Ms सोमित्रा (for सोमित्रा) — (J. 108) Ka
 याज्ञवल्क्याचमर्षणा, Ds 'यज्ञवल्क्याचमर्षणी' (for *) — K om.
 line 109-114. — (J. 109) Ka s s Ds Ds Gs झाला (Ds)
 Gs 'पि' झालास, Ns 'झालास, Vs 'झालास, Vs 'झालास; Ds
 झालास, Ds झालास, Ds झालास, Ds झालास
 (for झालास). Ms औदुम्बरा वाग्मिष्णवात् (hyper-
 metrio) (for *). Ka सुधुला, Ns Ds सन्धुला,
 Ns Vs s B Ds s s, Ts Gs s s सुधुला, Ts Gs
 सन्धुला (Gs) 'ज्ज'. Ds s सन्धुला, Ts सन्धुला (for
 सन्धुला) — (L 110) Ka Ds s s सन्धुला (Ka sup
 lin. 'व' ला; Ns Vs s सन्धुला; Ds s Ts Gs सन्धुला;
 Ms गाल्या (for झाला). Ka सन्धुला द्विषयान्या
 (for *). Vs Ts, s Gs सन्धुला (for सन्धुला) — (L 111) Ka s
 Ns V Ds s Ts s (Gs) नारायणिर्नक्षत्र, Ka Ds Ds
 नारायणिर्नक्षत्र; B Ds Ts नारायणिर्नक्षत्र (for *) — (L
 112) Ds गोपान्तार (for गोपान्तार). Ns s Vs B Ds Ds
 Ds s s विवादाश्च (for विवादाश्च). Ka सया (for सया).
 — (L 113) Ka s सया (for सया). Ds Ts Gs Ms
 सया (for सया). — (L 114) Ds Ds सया, Ts सया
 (for सया). — (L 115) Ka s Ds Ms विश्वामित्र
 सुतानां यु (for *). Some Ms सुतदेवो (for देवो).
 Ts Gs, s सया, (for सया). — (L 116) Ka कौशि-
 कस्य (for 'कायं हि). Ds प्राप्तेऽस्मिन् युधि मयम् (for *).
 — (L 118) Ka Ns V B Ds Ds Ds s s T G Ms

हरिश्चन्द्र (for 'अश्वत्थ'). Ts सः (for सु). Ka सन्धुदे
 च, Ds 'जे हि, Ds Ts, s Gs 'देव' (for 'दे वि). — After
 line 118, Ka ins

6** सो वै हरिश्चन्द्रमारे निजीन. उरर वसु ।
 सन्धुला देवमारेताः सुधुला वासववनात् ॥
 यो सतो देवयन्ते देवमित्रात् तासः ।
 देवराज इति ग्याह शुन सन्धुला मार्गः ॥

[= (var.) Dhigavata P. 0, 16, 31-32,]
 — (J. 119) Ts सुधु (for सुन). Ts Gs विश्वामित्रस्य
 सौमत् (for *) — After line 119, Ka ins.

7** सुधु हारा सुन सौम देवराजं च मार्गनम् ।
 कारिषयं सुधुला ज्येष्ठं यज्ञं सन्धुलात् ॥
 ये सन्धुला ज्येष्ठा सुधुला देवो देवराजः ।
 सन्धुला ज्येष्ठो सुधुला सन्धुला भवेत् सुधुला ॥
 सन्धुला ज्येष्ठो सुधुला सन्धुला भवेत् सुधुला ॥
 सन्धुला ज्येष्ठो सुधुला सन्धुला भवेत् सुधुला ॥
 सन्धुला ज्येष्ठो सुधुला सन्धुला भवेत् सुधुला ॥
 सन्धुला ज्येष्ठो सुधुला सन्धुला भवेत् सुधुला ॥
 सन्धुला ज्येष्ठो सुधुला सन्धुला भवेत् सुधुला ॥

[= (var.) Dhigavata P. 9, 16, 30, 33-35]
 — Ts om. line 120 — (L 120) Ds देवराजः, Ds देव
 राज (for देवराज) Ns देवराज (for सन्धुला). Ds सया
 (for सया) Ds सया (for सया). — (L 121) Ds
 सुधु (for सुधु). — (L 122) Ka s B Ds Ds s Ts Gs
 विश्वामित्रस्य, Ds Ds Ts Gs s Ms देवमित्रस्य, Ds देव
 मित्रा (for वि). Ka सया (for सया) Ns Vs विश्वामित्र
 यादवः (for *) — (L 123) Bs सया (for सया). Ds
 Ts Gs s सया, Ts s (var.) सया (for सया) Ds स
 या (for सया) Gs s सया सया सया. Ms सया सया
 सया (for *). — (L 124) B Ds सया (for सया)
 सया Ks सया सया सया (for *)

No 7

K₁, Ñ₁, V B D T G M₁ ms after
adhy. 21 K₁, after the first occurrence of
21.11

वैशंपायन उवाच ।

रम्भोऽनपत्यस्तत्रासीद्विशं यक्ष्याम्यनेनस ।

अनेनसः सुनो राजा प्रतिक्ष्णो महायशः ॥

प्रतिक्षरमुतश्चापि सृज्यो नाम विद्युतः ।

सृज्यस्य जयः पुत्रो विजयस्तस्य चात्मजः ॥

विजयस्य वृत्तिः पुत्रस्तस्य हर्यश्वतः सुतः । [5]

हृर्यश्वतसुतो राजा सहदेवः प्रतापवान् ।

सहदेवस्य धर्मात्मा नदीन इति विधुत ।

— COLOPHON — Mention of the *Eṣ*: Ks Ds
 — Mention of *Ahla* Ks Ns : V B Ds Ds : s
 — Sub-parvan Ds परिचाय — *Adhy* name Ks : Ns :
 V Ds अमावसुका नैम, B Ds अमावसुसावली नैम, Ds
 Ds : अमावसुवसारी नैम (Ds वर्णनम्), Ds Gs : विषा
 मित्रवशकथनम्, Gs विषामित्रकथनम् — *Adhy* no (figures
 words or both) Ks Vs B Ds Ds 27, Ns V : s Ds :
 26, Ds T : G Ms : 20, Ds T : 23

3

Ks T₁ om the ref — (L 1) Ds हम्भो (for रम्भो)
 B₁ : Ds भातोच (for तत्रापीच) T₁ om line 1st Ds
 यक्षे तु (for यक्षामि) Ns चक्षवर्त्तिनेभस (for ^१) — (L
 3) Dss वतयो (for वृत्तयो) — V₁ G₂ om (bapli) lines
 4-7 — (L 5) Ks Ds T₁ : G₂ ह्यवृत्त, V₁ : B₁ Ds
 'त्वत, Dns Ds-² 'अन, G₁ 'वह, G₂ ह्यवृत्त (for ह्य
 'त्वत, — (L 6) K₁ : Ds ह्यवृत्त, Ks Ds T₁ : G₁ :
 'त्वत (T₁ 'व), V₂ B₁ Ds 'त्वत, Dns D₂ : 'अन, Ds
 'अन, G₂ ह्यवृत्त (for ह्यवृत्त) — (L 7) T₁ पुत्रामा
 (for धर्मा मा) K₂ N₃ V₁ D₂ न युतम् (for विभुत)
 — (L 8) V₁ जयसेनो (for 'मेनो) V₂ सहृति, D₃
 T₁ सहृत् (for 'ति) V₁ जयसेनस सहृति (for ^१)
 — (L 9) K₁ : N₃ V₁ : B Ds D₂ : T₁ : G₂
 क्षत्रधर्मा (for 'धर्मा) — (L 10) N₃ तु से रयावा V₂
 क्षत्रधर्मा, D₃ : सुवा रयावा (for समारयावा) V₃
 समारयावा, D₃ : सुवा रयावा (for समारयावा) V₃
 T₁ क्षत्रधर्म्य, D₁ क्षत्रहृदय (for क्षत्र) — (L 11)
 K₁ : सुवाभनस, D₁ : 'धर्मा मत्स (for 'हृदा) K₁ :
 D₂ : सुत (D₁ 'स) होत्रो (for 'सुन') — (L 12) Some
 Miss सुतहोत्रस्य (for 'सुन') D₂ धर्मिग (for धर्मिका)
 — (L 13) V₂ दाक्ष, D₁ : दाक्ष, D₁ : दाक्ष (for

नदीनस्य जयत्सेनो जयत्सेनस्य सद्गतिः ॥

सृतेरपि घर्मात्मा क्षत्रधर्मो महायशाः ।

अनेनसः समारयाता क्षत्रवृद्धस्य मे शृणु ॥ [10]

क्षत्रवृद्धात्मजस्तत्र मुनहोत्रो महायशः ।

सुनहोत्रस्य दयादाम्त्रय. परमधार्मिकाः ॥

कादा शलश्च द्वावेतौ तथा गृत्समद प्रभु ।

पुत्रो गृह्णमदस्यापि शुनभो यस्य शौनकाः ॥

ग्राहणाः क्षत्रियाश्चैन येश्याः शुद्रास्तथैन च । [15]

शलात्मजश्चाष्टिरेणस्तनयस्तस्य काश्यपः ॥

काश्यस्य काश्यया राजन्पुत्रो दीर्घतमास्तथा ।

धन्यस्तु दीर्घतमसो विद्वान्धन्यतरि. मुन. ॥

काश) K: L: D: शालस्, D: शालस् (for शालस्) T: सलो (for सला) K: T: गृहमद, N: (marg) V: सुच^१ (for गृह्य) — (L 14) h V: (marg as above) D: D: T: सीवस्, G: शवस् (for सीनका) — (L 15) T: वैश्व (for वैव) T: धृद्वावि तथैव च (for ^१) — D: om line 16 K: reads it on marg — (L 16) K: B: शालात्मस्व, V: कुल^१, D: शालागमिस् D: (any ts as above) देवामन, G: शिवामन्स् (for शाल) K: V: B: D: माधिविस् (B: सेनस्), D: कश्चिविस्, G: चाकु^१ (for चाधि^१) V: तन्वस् (for तनवस्) V: G: चामन, B: T: G: कावयस्, D: D: कातस्, D: चामन (for कायक) K: D: सुनय (D: कावय) लस्व चामन^१, K: ह^१ K: ह^१ लस्व चामन, D: नृनस्व च चामन^१ (for ^१) — (L 17) K: s: V: D: D: ३-६ T: s: G: कातस् (for कावयस्) K: (sup line) D: शलसा, K: D: काशिवो, K: V: B: D: T: s: कावसा K: B: D: s: T: G: s: कावसा, N: s: कवयो (for कावययो) K: राजा, B: s: D: पुनो D: राइ (for राज्) L: कवयोकावयो राज् (for ^१) T: s: राजा (for पुनो) N: V: B: D: D: s: T: G: दार्धपास् (for तनस्) — (L 18) D: नव्व (for चवस्) N: s: V: B: D: s: T: G: लयो (for लमो) D: बधुवर्धित्यनो, G: चयस्व शीर्ष तपत् (for ^१) K: भयान् (hypermetric) (for शिन्धो) K: s: N: V: B: D: s: s: तत्, K: D: T: G: ह्यन, D: स्या (for सु) — After line 18, K: om

१०० यज्ञमुखासुदेवाश्च स्मृतमात्रार्तिनास्तन ।

[= Bhāgavata P., 9 17 5th]

— (L. 19) Di महातेज (for सुमहते) — Before line

द्वितीये द्वारे प्राप्ते सौनहोत्रिः स काशिराट् ।
 पुत्रशामस्तपस्तेषु धनो दीर्घं महत्तदा ॥
 प्रपद्ये देवतां तां तु या मे पुत्रं प्रदास्यति । [45]
 अर्जुनं देवं स पुत्रार्थे तदारोधितवानृष ।
 तत्तत्पुत्रः स भगवानर्जुनः प्रोवाच तं नृपम् ।
 यद्विच्छसि वरं सर्वं तत्ते दास्यामि सुव्रत ॥
 भगवन्नयदि सुपुत्रं पुत्रो मे स्यातिमान्भवेत् ।
 तथेति समनुज्ञाय तत्रान्तरधीयत ॥ [50]
 तस्य गेहे समुत्पन्नो देवो धन्यतरित्तदा ।
 काशिराजो महाराजः सर्वरोगप्रणाशनः ॥
 आयुर्देवं भरद्वाजात्प्राप्येह समिपकिन्नयम् ।
 तमष्टधा पुनर्व्यस्य शिष्येभ्यः प्रत्यपादयत् ॥
 धन्यतरित्तु तनयः केतुमानिति विधुतः । [55]
 अथ केतुमतः पुत्रो वीरो मीमरथः स्मृतः ॥
 मीमरथस्यापि सुतो दिवोदासः प्रजेभ्यः ।

दिवोदासस्तु धर्मात्मा वाराणस्याधिपोऽभवत् ॥
 एतस्मिन्नेव काले तु पुरीं वाराणसीं नृप ।
 शून्या निवेशयामास श्वेमको नाम राज्ञसः ॥ [60]
 शता हि सा मतिमता निकुम्भेन महात्मना ।
 शून्या वर्षसहस्रं वै भवित्रीति न शययः ॥
 तस्या तु शम्भामाया दिवोदासः प्रजेभ्यः ।
 विपयान्ते पुरीं रम्या गोमत्या सन्यवेजयत् ॥
 भद्रधेयस्य पुत्राणा इतमुत्तमधन्विनाम् । [65]
 हत्वा निवेशयामास दिवोदासो नराधिपः ।
 भद्रधेयस्य तद्राज्यं हृतं तेन बलीयसा ॥
 जनमेजय उवाच ।
 वाराणसीं निकुम्भस्तु विमर्षं शतान्ग्रमु* ।
 निकुम्भः कश्च धर्मात्मा सिद्धिहेतुः शशाप यः ॥
 वैशंपायन उवाच ।
 दिवोदासस्तु राजर्षिर्नगरं प्राप्य पार्थिव । [70]

ताम् (for ता तु) T1 यो वै (for या मे) — (L 46) K1 +
 N V Dn D1 = T G सुताधीय (for स पुत्रार्थे) K1 + अक्ष
 (K1 'अ' देव सुताधीय (for 'अ' — (L 47) D3 प्रह
 (hypermetris) (for पुत्र) K1 अक्ष, K1 Dn हृद, K1
 क्ष (for अक्ष) K1 नृप, D3 नृप (for नृपम्) — (L
 48) K1 N1 V1 Dn1 D2 G1 यद्विच्छसि, Dn2 यनि* (for
 यदि*), N1 (marg) V1 B Ds D मृदि (for मृदि) K1
 D2 + स ते (for तत्ते) — Before line 49, K N1 + V B
 Dn Ds D1 + T1 + G1 + N1 नृप उवाच, Ds T1 G1 + दीर्घ
 तपा — (L 49) B3 तुष्टोऽसि, T1 + म तुष्ट (for तुष्टस्व)
 K1 + (sup lin as above) तद्वि K1 + N2 + (marg) V
 B Dn1 Ds1 D2 = T1 भव* (for भवेत्) — Before line 50,
 *G1 + N1 वैशंपायन — (L 50) N2 V1 Dn तमनुज्ञाय
 T1 G1 समनुज्ञाय (for 'ज्ञाय' — (L 51) K N2 + V
 B Dn D1 + T1 = G1 = महाप्राय (for 'अ') K1 प्राय
 (for 'प्राय') — (I 53) K1 N1 V2 + B1 Ds + T1 G1 +
 प्राप्येह समिपकिन्नयम् K1 Dn D1 + T1 'ह' मिपना क्रियम्
 K1 N1 (marg) V1 'ह' मिपकिन्नयम् D2 + G1 'ह' मिपना
 क्रियम्, T1 + प्राप्य सर्वे (T1 'च' मिपकिन्नयम् (for 'ह'
 — (L 54) V1 तरष्टथा T1 + G1 तेषां (for तम*) T1
 चने (for तस्य) Ds T1 G1 + प्रत्यवेदयत् (for प्रत्यप*)
 T1 लोकात्वा हिरकाम्यया (for 'ह' — (L 56) K1 + D1 +
 वीरो (for वीरो) D3 सुत (for सुत) — (L 57) V1
 B1 + Ds D2 + T1 + G1 + पुत्रो (V1 D2 + G2

सुतो) भीमरथस्यापि (for 'अ') K1 प्रकीर्तित (for प्रपे
 श्व) — (L 59) D3 वारिमन्त्रणे काले (for 'अ') — (L
 60) K1 V2 Dn शून्यो निवासयामास (for 'अ') — (L 61)
 T1 G1 शता हि सा पुरी ताम् (for 'अ') — (L 62) D3
 भविता (for 'प्री') K1 V1 Dn T1 ताम् (for [ह]ति न)
 — (L 64) V B1 + Dn D1 + T1 = G1 + स (for स)
 — After line 64 K1 (marg) N1 + V B Dn Ds D1 +
 T1 G1 = + N1

44* भद्रधेयस्य पुरीं तु पुरीं वाराणसीं नृप ।
 — (L 66) K1 + Dn D1 + G1 + नरर्षेभ्यः, V1 Ds D1
 नरेभ्य (for नराधिप) — (L 67) D3 वद् (for तद्)
 B2 + येन (for 'तेन') D3 बलीयसा (for बलीयसा)
 — (L 68) D3 रिभु, T1 + G1 प्रलो (for प्रलु) — (L
 69) K1 + D1 स हि, K1 N1 Dn D1 + T1 + G1 + निकुम्भकश्च
 धर्मात्मा D1 T1 निकुम्भस्तु हि च* (for 'अ') K1 B1 + D1
 T1 + G1 सिद्ध, K1 Ds + T1 G1 + धर्मे*, D2 सिद्ध (for
 सिद्धि) — After line 69 D1 + N1

55* वाराणसीं निकुम्भस्तु विमर्षं शतान्ग्रमु* ॥
 — (L 70) K1 + N1 + V1 B1 + D (except Dn1) वरणी
 (for 'व') — (L 71) K1 वरणी म, T1 + वाराणसी, G1
 विमर्षतां तु (for वरणी म) K1 (sup lin) मडापया K1
 N1 V1 Dn वराधिप (for 'विम' — (L 72) D1 एतस्मिन्
 नरे काले (for 'अ') — K1 om lines 73 74 — (L 73)

वसति स्म महादेजाः स्त्रीताया तु नराधिपः ॥
 एतस्मिन्नेन काले तु कृतदारो महेश्वरः ।
 देव्यास्तु प्रियकामार्थं न्यवसच्छ्रुगुरान्तिके ॥
 देवाज्ञया पार्षदा ये त्वभिस्तुपातपोधनाः ।
 पूर्वोक्तै रूपवेपैश्च तोषयन्ति स्म पार्वतीम् ॥ [75]
 ऋष्यते वै महादेवी मेना नैव प्रहृष्यति ।
 जुगुप्सत्यस्तकृत्तं ये देवदेवं तथैव ह ॥
 सपार्षदस्तनाचारस्तन भर्ता महेश्वरः ।
 वरिद्रः सर्ववैद्यासौ शील तस्य न परिते ॥
 मात्रा तपोक्ता वरदा स्त्रीस्तभाभाज शुक्रुरे । [80]
 स्मितं पृथ्वा तु वरदा भयपार्श्वमयागमत् ॥
 विषर्जनवना द्वेयी महादेवमभापत ।
 नेह वत्स्याम्यहं देव नय मा स्वं निवेशनम् ॥
 तथा कर्तुं महादेवः सपार्षल्लोकानवेक्षत ।

वामार्थं रोचयामास प्रथिज्यां कुरुनन्दन ॥ [85]
 वाराणसी महादेजाः सिद्धसेनं महेश्वरः ।
 दिवोदासेन वा ज्ञात्वा निविष्टा नगरी भवः ॥
 पार्श्वे तिष्ठन्माहूय निकुम्भमिन्द्रनदीन् ।
 गणेश्वर पुरी गत्या श्रुत्वा वाराणसीं कुरु ।
 मृदुनैराभ्युपायेन अतिवीर्यः स पार्थिवः ॥ [90]
 ततो गत्या निकुम्भस्तु पुरी वाराणसीं तदा ।
 स्वयं निवेशयामास कण्टकं नाम नापितम् ।
 श्रेयस्तेऽहं करिष्यामि स्वयं मे त्वयानत ॥
 मद्रूपं प्रमिया कृत्वा नगर्वन्ते तथैव च ।
 ततः स्वप्ने यथोद्दिष्टं सर्वं कारितवान् ॥ [95]
 पुरीद्वारे तु विज्ञाप्य राजानं तु यथाविधि ।
 पूजां च महतीं तस्य नित्यमेव प्रयोजयत् ॥
 गन्धैश्च धूपमात्यैश्च शोशणीयेत्यथैव च ।

B Ds1 T1 स (for तु) ॥ कामस्तु (for कामार्थं) Ds
 सौजन्यम् (for न्यवसत्) Ds (margin above) नगरा न्तिक
 (for श्रुत) — (L 74) T1 Gs पारिपदा (for पार्षदा ये)
 T1 G1 s देव्यास्ताया पारिपदासु (for परिजवाह) (for *)
 Ds प्रति, T1 अभि (for त्वभि) — (L 75) Ds पूर्वोक्त,
 Ds पूर्वोक्ता (for 'के') Ks Na V1 s B1 s Ds D1 s T1 Gs
 उपवेशया, Ds स्वपदेश्वर (for रूपवेपय) — (L 76) Ds
 हृष्यते हिमवान्नेयो (for *) Ks प्रनुयति Ks प्रहृष्यते (for
 'ति') — (L 77) Ks N1 s V1 s B Dn Ds Ds T1 s s
 G1 s सा (for 'ते') Ds जुगुप्स्य भ्रमकृति वै (for *) — (L
 78) Ds [अ]नाकार (for 'वास्त') — (L 79) Ds [अ]री
 से (for [अ]सी) — (L 80) Ds च वदा (for वरदा) Ks
 चक्षमे (for शुक्रुरे) — (L 81) T1 वर (for वर) Ks
 V1 मयागता, T1 s G1 s उपागमम् (for भयां) Ds भयन
 स्पर्शमगमम् (for *) — (L 82) G (ed) निश्वस्य वरदा देवी
 (for *) — Before line 83 G1 ins द्वेयी — (L 83)
 Rom and Poona eds निवेदनम् (for निवेश) — Before
 line 84, G1 ins वैदपायन — (L 84) Ds मृदुमुने, B
 तोषकरतु (for तथा कर्तुं) V1 जन वरदा (for मातादेव)
 T1 Gs तथा कर्तुंमा देव (for *) — (L 86) Ks V1 s
 V B Ds D1 s T1 s G1 s वाराणस्या Gs वाराणसीं महा
 देव (for *) Ks N1 s V1 s T1 Ds Ds s T1 s मित्रिसेन
 (for Ds s 'त्र'), V1 B Ds T1 s G1 s मित्रिसेन
 (for 'त्र') — (L 87) Gs निरिष्टा (for निविष्ट) Ds
 निविष्टा प्रसी मुत्र (for *) — (L 88) V1 निविष्टम्, V1

निकुम्भम् (for तिष्ठनम्) — (L 89) V1 B1 s (margin
 as above) राक्षोदा (for गणेश्वर) D1 नगरी, B1
 (margin) नगरी (for गराह) Ks पुर (for पुर) — Ds om
 lines 90-91 — (L 90) K1 s s Dn Ds (by corr)
 D1 s s T1 s G1 दत्त, Ks D1 क्षति, T1 महा (for क्षति)
 Gs क्षतिर्विपरायम् (for *) — (L 92) Ks निर्वन्ता
 माय, Ks V1 वरसं, V1 (for निवेश), Ds निर्वन्ता (for
 निर्वन्ता) Ks s मण्ड, V1 s B Ds T1 G1 s वषट्क, Ds
 कण्टक, Ds धनुर्दः, Ds मण्ड, Ds मण्डक, Ds मण्डक,
 T1 s G1 मण्डक (for कण्टक) Ks (before corr as
 above) N1 s (by corr) गत्यानमनापितम् (for *).
 — (L 93) B1 मर (for मरुद) Ds विद्यामयि (for
 वरिष्यामि) Ds रोषय (for रं) Ks नयान च त्वयानु मे
 (for *) — (L 94) V1 B1 नयति तु, T1 रं तम् (for
 'यन्ते') — Gs repeats line 93 after line 137 — (L
 95) B1 तथा (for तत्र) Ks नरं, Ds स्वयं (for स्वयं)
 Ds यथोद्दिष्ट, T1 स यथोद्दिष्ट (for यथोद्दिष्ट) Ds यथोद्दिष्ट
 तत्र स्वो (for *) G1 नरं (for नरं) — (L 95) T1
 उद्दिष्टा (for उद्दिष्टा) Ks Ds विद्या Ks (by corr)
 निषाय Ks निषय, Ds (margin above) विद्याम् (for
 विद्याम्) K1 s s Ds वाराणेश, N1 s V1 s B1 s Dn Ds
 D1 s T1 s s G1 s वाराणेश वा राणा मली, Ds (margin as
 above) यथार्थं वै (for वाराणेश) — Ks repeats line
 97 after line 95 — (L 97) V1 s (margin above) D1 s
 Ds T1 s तत्र, G1 वरदा (for तस्य) Ds मृदुमुने (for

अन्नपानप्रयोगैश्च अत्यद्वुतमिवाभयत् ॥
 एनं सपूज्यते तत्र नित्यमेव गणेश्वरः । [100]
 ततो परसहस्रं तु नागराणां प्रयच्छति ।
 पुत्राद्विरण्यमायुश्च सर्वान्नामान्मेधेन च ॥
 राक्षस्तु महिषी श्रेष्ठा सुयज्ञा नाम विधुता ।
 पुत्रार्थमागता देवी साध्वी राक्षा प्रचोदिता ॥
 पूजां तु विजुलां कृत्वा देवी पुत्रमयाचन । [105]
 पुनः पुनरयागम्य धनुश्च पुत्रमारणात् ॥
 न प्रयच्छति पुत्रं हि निरुम्भः कारणेन हि ।
 राजा तु यदि सकुटुम्बः कार्यसिद्धिरुक्तो भवेत् ॥
 अथ दीर्घेण कालेन शोभो राजानमाविशत् ।
 भूतमेतन्महद्गतिरि नागराणां प्रयच्छति ॥ [110]
 प्रीतो पराश्रितः शनशो मम किं न प्रयच्छति ।
 मामनैः पूज्यते नित्यं नगर्यां मम चेन्न हि ॥
 विज्ञापितो ममार्थं वै देव्या मे पुत्रमारणात् ।

न ददाति च पुत्रं मे कुत्रन्नः केन हेतुना ॥
 ततो नार्हति सत्कारं मत्सकाशाद्विशेषतः । [115]
 तस्मात्तु नाशयिष्यामि स्थानमस्य दुरात्मनः ॥
 एनं स तु विनिश्चित्य दुरात्मा राजनिस्त्रिषी ।
 स्थान गणपतेस्तस्य नाशयामास दुर्मतिः ।
 भद्रमायतनं ऋद्धा राजानमशपत्प्रभुः ॥
 यस्मादनपराधस्य स्वया स्थानं निनाशितम् । [120]
 पुर्यन्मादिवं शून्या तत्र नूनं भविष्यति ॥
 सतत्तेन तु शापेन शून्या वाराणसी तदा ॥
 शून्या पुरी निरुम्भस्था महादेवमयागमत् ॥
 अकस्माच्च पुरी सा तु विद्वता सर्वतोदिशम् ॥
 तस्या पुर्यां ततो देवो निमिमे पदमात्मनः । [125]
 रमते तत्र वै देवो रममाणो गिरेः सुताम् ॥
 न रतिं तत्र ये देवीं लभते गृहनिस्मयात् ।
 वसाम्यत्र न पुर्यां तु देवी देवमयात्रनीत् ॥

प्रयोजयत् — (L 98) K₁ नैवैष (for मार्यैष) K₁ s
 N₂ (marg. as above) Dn D₁ s I₂ प्रेक्षणीयस्व (for प्रो)
 — (L 99) N₂ (marg) V₁ D₁ s प्रदान (for वानप्र)
 — (L 100) T₁ संनितम् (for स्यते) V₂ तेन (for तत्र)
 — (L 101) K₁ (marg. as above) D₁ वर्य (for वर)
 N₂ (marg) D₁ D₁ (marg) नगर्वा स (for नागराणां)
 — (L 102) D₁ पुत्र (for पुत्रात्) D₁ वाम्य (for मायुश्च)
 K₁ T₁ लब्ध (for सर्वार्थ) — T₁ reads line 103 twice
 — (L 103) D₁ सुयज्ञा, D₁ योशोदा (for सुयज्ञा) — (L
 104) K₁ D₁ प्रचोदिता, N₂ V₂ प्रदक्षिता (for प्रचोदिता)
 D₁ राज्ञी राज्ञा प्रगादिता (for ²) — (L 106) B₁ s
 (marg. as above) s D₁ सा वने वरं B₁ पुत्रं मागम्य (for
²) N₂ V₁ मा वने (for बहुल) K₁ देवी पुत्रस्य कारणम्
 — (L 107) — K₁ om (hapl) lines 107-113 — (L
 103) V₁ B D₁ T₁ s G₁ न कुटुम्ब, D₁ सन्कुर्वेत्, D₁ न
 कुप्येत् (for संकुटुम्ब) — (L 109) T₁ सर्वार्थेण वानेन
 (for ²) — T₁ om lines 109^a-113^a — (L 110) K₁ N₂
 V₂ D₁ (marg. as above) D₁ मम, N₂ V₂ D₁ s महा
 (for महद्) B₁ s (marg.) s D₁ D₁ T₁ s भूय एष
 (for मयद्) (for ²) N₂ V₂ नराणां य (for नागराणां)
 महद्गतिरि (for ²) — (L 111) V₂ बहुदने
 — B₁ om (hapl) line 111 — (L 111) V₂ बहुदने
 B₁ G₁ s स गणयो (for नरयो) T₁ प्रयच्छति (for ति)
 — (L 112) D₁ समाग्यै (for मामनैः) N₂ (marg)
 V₁ B D₁ D₁ मे सदा (for मम च) D₁ नय

वन्ते सदैव हि (for ²) — (L 113) K₁ V₁ मया पूर्त,
 K₂ मया रते दे, N₂ वयापूर्त, N₂ (marg) V₁ D₁ s
 G₁ s मयापूर्तै, D₁ D₁ मयापूर्त, T₁ s G₁ मयापूर्तै,
 G₁ मयापूर्तै, G₁ मयापूर्तै (for मयापूर्तै) D₁ D₁ T₁ s
 G₁ s पुत्रस्य (for मे पुत्र) — (L 114) T₁ कारणम् (for
 हेतुना) — (L 115) K₁ s नाशिते (for तदा) — V₁
 om lines 116-121 — (L 116) N₂ s D₁ s T₁ s
 G₁ s न (for तु) — (L 117) G₁ s त्रिनिष्य (for 'ती')
 — (L 118) K₁ वया पवित्र (for गणपते) — (L 119)
 D₁ मायने (for 'तदे') D₁ T₁ अशरत् (for मयापत्)
 — (L 120) B₁ वस्मादनपराधम्, D₁ 'रापेन, D₁ T₁
 G₁ s 'रापेन (for ²) — (L 121) T₁ G₁ s तस्मात् (for
 [म]क) B₁ s D₁ पुरी शून्या तथाकस्मात् (for ²) — (L
 122) D₁ च तैवेव T₁ G₁ च शापेन (for तु शा) T₁ s
 पुरी (for तदा) K₁ s s D₁ शून्या वाराणसी तदा (K₂
 पुरीम्) (for ²) — D₁ om line 123 — (L 123) D₁
 पुरी, T₁ रिपु (for पुरी) T₁ s G₁ उपपायम् (for मया)
 — Before line 124 K₁ om वैशपायन उवाच — (L 124)
 T₁ s G₁ द्विष (for द्विषम्) — (L 125) T₁ G₁ महा (for
 ततो) V₂ पुत्रम् T₁ परम् (for दम्) — (L 126) G₁ om
 126^a K₁ रममाणो विर सुता (for ²) — (L 127) D₁ गिरि
 (for गृह) D₁ विस्मयम् (for विस्मयम्) — (L 128) K₁
 [एव], D₁ व (for [म], न) K₁ न वसाम्यत्र पुरी तु (for ²)
 D₁ देवदेवम् T₁ देवो देवीम् K₁ देवमयम् (for दवी दवम्) N₂

महादेव उवाच ।

नाहं वेश्म यिमोक्ष्यामि अविमुक्तं हि मे गृहम् ।
 नाहं तत्र गमिष्यामि मच्छ देवि गृहं प्रति ॥ [130]
 हसन्नुवाच भगवांस्तस्य कन्तिपुरान्तकः ।
 तस्मात्तदविमुक्तं हि प्रोक्तं देवेन वै स्वयम् ।
 एनं धाराणसी क्षप्ता अविमुक्तं च कीर्तितम् ॥
 यस्मिन्वसति मे देवः सर्वदेवनमस्कृतः ।
 पुगेषु त्रिषु धर्मात्मा सह वेष्ट्या महेश्वरः ॥ [135]
 अन्तर्धानं कलौ यासि तत्पुत्र हि महात्मनः ।
 अन्तर्हिते पुरे तस्मिन्पुत्री तु वसते पुनः ।
 एनं धाराणसी क्षप्ता निवेशं पुनरागता ॥
 भद्रश्रेण्यस्य पुत्रो वै दुर्दमे नाम विद्युतः ।

दिवोदासेन बालेति धृणया स विसर्जितः ॥ [140]
 हेहयस्य तु दायाथं कृतवान्ने महीपतिः ।
 आजहो पिष्टदायाथं दिवोदासहृतं यत्नात् ॥
 भद्रश्रेण्यस्य पुत्रेण दुर्दमेन महात्मना ।
 वेरस्तान्तं महाराज क्षत्रियेण विधित्सता ॥
 दिवोदासाद्युषद्वया मीरो जहो प्रतर्दनः । [145]
 तेन पुत्रेण बालेन प्रहृतं तस्य वै पुनः ॥
 प्रतर्दनस्य पुत्रो ह्ये वत्समागौ मुविश्रुतो ।
 यत्सपुत्रो बलकस्तु समनित्वात्य चात्मजः ॥
 अलर्कः काशिराजस्तु यज्ञप्यः सत्यसागरः ।
 अलर्कं प्रति राजर्षि श्रेको गीतः पुरातनैः ॥ [150]
 पठि वर्षसहस्राणि पठि वर्षद्वयानि च ।

अथावत्, V s तदाप्रवीक्ष, V s जमापत् (for अयाप्रवीक्ष) B s D s देव देवी तयाप्रवीक्ष, G s देवी देवस्तयाप्रवीक्ष (for ^a) — T s s G s — ईक्ष, T s om (for महादेव). — (L 129) N s D s विमोक्षामि (for 'द्वामि') K s s D s D s (marg) D s s नाहं वेदमनि वस्यामि (for ^a) K s अवियुक्त, V s अविमुक्त (for अविमुक्त) T s कृषु (for गृहम्) — Before line 130, D s T s G s s ins ईक्षर — (L 130) N s V s देवि (for वत्स) K s D s G (ed) [अ] गमिष्यामि, G s गमिष्यामि (for गमिष्यामि) B s (marg as above) यथागतम् (for गृहं प्रति) — Before line 131, G s ins वैशापामन — (L 131) V s B D s ग्रहस्य (for हसन्) — (L 132) N s s D s D s s T s G s यस्यावत्, D s तत्स काव् (by transp) G s [अ]यसि (for वसि) V s यस्यावत् देवि मुक्त हि, G s यस्यावत्मा विमुक्त हि (for ^a) D s प्रोक्त वैमि स्वपभुवा (for ^b) — (L 133) D s s प्रकीर्तितम्, T s च जेतम्, G s च कीर्तित (for च कीर्तितम्) — (L 137) Poona ed स्त (for तु) — (L 138) N s s (marg) V s भागवत् (for 'ता') — (L 139) K s s यद्रश्रेण्यस्य (for 'यस्य') K s s D s D s (marg) G s दुर्दमे (for दुर्दमे) — D s repeats line 140 after the repetition of lines 141-143 — (L 140) K s D s बलिना, B s बाल्ये हि, D s (second time) s बालो हि (for बालेति) N s (marg) [अ]नौ (for स) K s (sup lin as above) s V B s s D s D s D s (first time) s s s T s s G s s य (V s D s [अ]नी) विवर्जित, D s (second time) पवित्र, G (ed.) स च वर्जित (for स पवित्र) — D s repeats lines 141-143 after line 1 of 8** — (L 141) V s D s s T s G s हसन्वत्, D s (both times) हसन्वत् (for कृ) — (L 142) N s s V s s D s

दिवोदासे, T s दास (for दास) B s हलो (for हल) K s दिवोदासे हल यत्नात्, K s दासो हलो यत्नात् (for ^a) — (L 143) K s यद्रश्रेण्यस्य (for 'यस्य') K s B दुर्दमेन, D s (before corr as above) s दुर्दमेन (for दुर्दमेन). — D s repeats line 144 after line 3 of 8** — (L 144) V s विधित्सया, T s विरोचना (for विधित्सता) G s क्षत्रिये विधि यत्नात् (for ^a) — G s repeats lines 146 146 after line 148 — (L 145) T s स्वर्षान (for प्रतर्दन). — For line 146, N s V s B s s D s subst

8** तेन बालेन दायाथ प्रवृद्धतं पुनरागतः ।

[N s V s पुत्रेण (for बालेन)]

While after line 146, K s ins

7** एव प्रतर्दनी राजा महत्सु सन्नृच ॥

य एव वतुजिह्वीर क्रतुच्यत इतीरिव ।

उपभुज्यास्य देहस्य पाते प्रहस्यपोषमन्वत् ॥

— (L 147) K s हौ पुत्री (by transp.) K s मानी, V s T s G s मानी D s s मनी T s G s मनी, T s G s मनी (for सानी) K s मुविश्रुतो, D s चतुर्गु (for मुविश्रुतो). — After line 148, D s ins

8** अलर्को नाम पुत्रस्तु राजा सननिमायसुवि ।

बलसमो नाम च पुत्रो भीमरथस्य वै ।

नविपुत्रेण याल्येषु प्रहृतं तस्य भात ॥

— G s om lines 149 150 — (L 150) D s राजान D s राजर्षे (for 'र्षि') G (ed.) अलर्क (for अलर्को) V s T s पुत्रान्त (for 'तत्तै') K s s कोर्को मीनी पुरातनौ (K s 'ने') (for ^a) — (L 151) K s V s B s D s D s s T s s s पति, D s s s G s s पतिर् (for पति) K s पति महत्सुसामि (for ^a) K s s B s D s D s s s T s G s पति, D s s s T s s s s पतिर् (for

युगा रूपेण संपन्न आसीत्तादितुलोद्धः ॥
 लोपासुद्राप्रसादेन परमायुषाव सः ।
 तस्यासीत्सुमहद्राज्यं रूपयौवनशालिनः ॥
 शापस्यान्ते महाबाहुर्दत्ता क्षेमकरक्षसम् । [155]
 रम्यां निवेशयामास पुरीं चारणसीं पुनः ॥
 सनतेरपि दायादः सुनीयो नाम धार्मिकः ।
 सुनीयस्य तु दायादः क्षेमो नाम महायशः ॥
 क्षेमस्य केतुमान्पुत्रः सुकेतुस्तस्य चात्मजः ।
 सुकेतुवनयश्चापि धर्मकेतुरिति श्रुतः ॥ [160]
 धर्मकेतौस्तु दायादः सत्यकेतुर्महाराजः ।
 सत्यकेतुस्तुतश्चापि विमुनीनां प्रजेश्वरः ॥
 आनर्तस्तु विभोः पुत्रः सुकुमारश्च तत्सुतः ।
 सुकुमारस्य पुत्रस्तु धृष्टकेतुः सुधार्मिकः ॥

धृष्टकेतौस्तु दायादो वेणुहोत्रः प्रजेश्वरः । [165]
 वेणुहोत्रस्तुतश्चापि भगौ नाम प्रजेश्वरः ।
 वत्सस्य वत्सभूमिश्च भृगुभूमिस्तु भार्गवात् ॥
 एते त्वद्भिरसः पुत्राः जाता वरोऽथ भार्गवे ।
 ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्या, श्रियः पुत्राः महत्सराः ॥
 इत्येते काश्यपः प्रोक्ता नहुषस्य निनोषतः ॥ [170]

Colophon

No 8

After 47 52, all Mss (except M₁₋₅)
 G(ed) ins.

वैश्यायन उवाच ।

आर्यां कात्यायनीं देवीं कौशिकीं ब्रह्मचारिणीं ।
 जननीं सिद्धसेनस्य दुर्गां वीरां महातपाः ॥

पठि) — After line 151, D₁ T₁ s + G₁ s 128

9** अलकारपरौ नाम्नो ब्रुवन्ते सैदिनीमिमाम् ।

[D₁ युना (for इमां)]

— (L 152) B₁ D₁ T₁ s + G₁ सुलोन्नय (for "हृह") — (L 153) V₁ D₁ सवातवात् (for "वत्") B₁ D₁ वर व B₁ प₁ नवातवात् (for "वत्") — K₁ G₁ om line 154 — (L 155) K₁ D₁ महाराज (for "बाहुर") — (L 156) G₁ रम्या विवा-सयामास (for "वत्") T₁ G₁ पुत्र (for पुन) — (L 157) T₁ om (hapl) lines 157¹-158¹ K₁ V₁ D₁ पार्थिव (for धार्मिक) — (L 158) K₁ s + N₁ V₁ s B₁ s D₁ D₁ s + T₁ s + क्षेमो (for क्षेमो) K₁ महानपा (for "यत्ता") V₁ क्षेमो नाम प्रजेश्वर (for "वत्") — (L 159) Some Mss क्षेमस्य (for क्षेमस्य) — (L 160) K₁ s + N₁ V₁ s B₁ D₁ D₁ s + T₁ G सुकेतोत्त (for "तु") K₁ D₁ s सुकेतोन्नयस्यसि (for "वत्") K₁ (marg as above) सपि (for इति) K₁ s + V₁ D₁ D₁ s + T₁ s + G₁ s स्मृत, N₁ B₁ श्रुति (for श्रुत) — (L 161) K₁ V₁ D₁ G₁ महायशः, D₁ इति स्मृत (for महा-रय) — (L 162) D₁ T₁ G₁ s + सत्यकेतो (for "केतु-") T₁ क्षीमात् (for चापि) T₁ मदेश्वर, T₁ G₁ जने (for प्रने) — G₁ om (hapl) lines 163 166 — (L 163) B₁ s D₁ सुविभुस (for वानतेस) — (L 164) K₁ s एतकेतु (for एत) K₁ s धार्मिक, D₁ s स (D₁ तु) धार्मिक, D₁ स पार्थिव (for सुधार्मिक) K₁ एतकेतुस्यैव च (for "वत्") — (L 165) K₁ एतकेतोत्त (for एत) N₁ (marg) V₁ वैसद्यो, V₁ वेणु (for वेणु) V₁ प्रजापति (for प्रजेश्वर) — T₁ om (hapl) line 166 — (L 166) V₁ वेणुहोत्र

(for वेणु) K₁ D₁ भार्गो, K₁ भगौ, D₁ (sup lin m above) भार्गो, D₁ (orig) भृगुर, D₁ (marg) s + T₁ G₁ s + वत्सो (for भार्गो) V₁ वत्सो नाम प्रजापति, G₁ वत्सो नाम जनेश्वर (for "वत्") — (L 167) K₁ मर्ष, V₁ D₁ भर्ष, B₁ D₁ भर्ष (for मर्ष) K₁ s D₁ भार्गव (for "बाहुर") D₁ भृगो पुत्रस्तु भार्गवा (for "वत्") — (L 169) K₁ D₁ D₁ s + वयो, N₁ V₁ B₁ s D₁ D₁ s + G₁ वय, D₁ वयो; T₁ s जाता (for वय) N₁ V₁ s B₁ वयोपुत्रा सहसरा (for "वत्") — (L 170) K₁ s + V₁ D₁ काश्यप (for काश्य) K₁ s + V₁ s D₁ D₁ s + T₁ s + G₁ s विबोध मे; K₁ s वत्, T₁ s वत्, T₁ प्रबोध मे (for विबोधय)

Cutaprov om in K₁ s + D₁ s + T₁ G₁ — Mention of the Epic D₁ s — Mention of Khila K₁ N₁ V₁ s B₁ D₁ D₁ s + s — Adhy name K₁ N₁ V₁ s B₁ D₁ D₁ s वृद्धप्रसन्न, D₁ वृद्धप्रसन्नोऽनौनम्, D₁ G₁ s काशी (D₁ "ति") वत्सकपनम् — Adhy no (figures words or both) N₁ V₁ D₁ 28, V₁ s B₁ D₁ D₁ 29, D₁ T₁ G₁ s 27; D₁ T₁ s 30

8

(L 1) D₁ काली; T₁ दमा (for भार्गो) K₁ V₁ D₁ कात्या-यिनी (for "वरी") N₁ भार्गो; V₁ (marg as above) केतु (for देवी) T₁ शानिकी (for कौशिकी) — (L 2) D₁ s सिद्धिदे-वस्य, T₁ सिद्धसंयस्य (for "सेनस्य") K₁ s + N₁ s + V₁ s D₁ D₁ D₁ D₁ s + T₁ s + G₁ M₁ इत्यधारी (for दुर्गा वीरा) K₁ महा-वत्ता (for "वत्ता") — T₁ om. line 3, K₁ reads it on

जया च विजया चैव पुष्टिश्च त्व क्षमा दया ।

ज्येष्ठा यमस्य भगिनी नीलकौशेयवासिनी ॥

वदुरुषा विरुषा च अनेकविधरुषिणी । [5]

विरुषाक्षी विशालाक्षी भक्तानां परिशृणी ॥

पर्वतोष्पेयु घोरेषु नदीषु च गुहासु च ।

वासस्तन महादेवि वनेष्वपवनेषु च ॥

शपरैर्वर्षेभ्येन पुष्टिन्दश्च सुपूजिता ।

मयूरपक्ष्याजिनी लोकान्तरमसि सर्वेशः ॥ [10]

कुक्कुटभ्रमालेभ्यैः सिंहेभ्योभ्यैः समाकुला ।

पण्डानिनादवकुला विश्रुता बिन्ध्यवासिनी ॥

त्रिशङ्कुट्टिसधय सूर्यचन्द्रपताकिनी ।

नवमीं कृष्णपक्षस्य सुकृत्यैकादशीं प्रिया ॥

भगिनी वासुदेवस्य रजनी कलहप्रिया । [15]

आवासः सर्वभूतानां निष्ठा च परमा गतिः ॥

नन्दोग्रसुता चैव देवानां विजयावहा ।

शीरवासाः सुनासाश्च रोद्री सध्या त्वमेव च ॥

प्रकीर्णकेशी मृत्युश्च नथा मासौदनप्रिया ।

लक्ष्मीरलक्ष्मीरूपेण दानवानां वधाय च ॥ [20]

सावित्री चापि देवानां मता भूतगणस्य च ।

अन्तर्वेदी च यज्ञानासृतिज्ञा चैव दक्षिणा ॥

marg — (L 3) Śi ह्रिस्व, Bs (marg) च ह्रिस्व (for चैव)
Ks B: s (marg as above) s Ds Ds s नृदि पुष्टि, Ks
Vs s Ds s Ts Gs पुष्टिपुष्टि, Ns s पुष्टिच च (for पुष्टि
क्ष न्व) — (L 4) Ds भाषा (for त्वेषा) Ks सोमस्य Ks
Ts (for च) Gs पीता (for नील) Śi Ds Gs Ms चासनी
(for वासिनी) — (L 5) Ks सुकटा (for वि) Ds Ts
निधि (for विध) Ls Ns s (marg as above) Vs s Dn
Ds Ts Gs s Ms चाशिनी (for रक्षिणी) Śi सुकृता निधि
चाशिनी, Ks Ns Ds s Ts s Gs-4 वनकविधि Ks Ds s
मयूरवासिनी, Ks चयकविधि (for s) — Gs om (hapl)
line 6 — (L 6) Ks s Ns s Vs Bs Dn: Ds Ds s s
Ts s Gs s Ms दक्षिणी, Vs चाशिनी (for रक्षणी)
— After line 6 Gs reads lines 13-14 — (L 7) Śi
भूनेषु, Vs [च.घोरेषु, Ts Gs देवेषु (for घोरेषु) Ks हृदेषु,
Ts Gs गुहासु (for गुहासु) Śi गुहासु च नदीषु च (for s)
— (L 8) Ks (marg) Vs B Ds वलक्षि त्व, Dn: पतस्ते
च (for 'तव) Gs नदीषु (for वनेषु) — After line 8 Ds
Ts Gs s reads lines 13-14 — (L 9) Ks वही, Ds Ts
Gs सार्वद (for श) Śi Ns (marg) Vs Dn अग्नि, Ns
चैव (for च सु) — (L 10) Śi Ds (marg) मिह, Ts
Ms लिच्छ (for वक्ष) Ks s Ns Dn Ds s Ts s Gs s
क्रमसि (for क्र) Śi निरस्य, Ds सति, Ds 'था (for
'श) Bs D. लोकान्तरमसि निरस्य (Ds सूर्यत) (for s)
— (L 11) Ts अग्नैर् (for रागलैर्) Śi चैव (for देवै)
Ks Ns Vs मिहच्यार्म, Vs सिंहच्यार्म, Ts च्यार्म मिह (by
transp) Ks विवेदिता (for समाकुला) Ds निहच्यार्म
सकुला (for s) — (L 12) Gs बीजा (for वज्रा) Ns om
विशुभा Ds [अविन्ध्य (for विन्ध्य) Ks s Ds s s Ts s G
Ms विन्ध्यवासिनी ति (Ks Ds s न्यभि) शुवा, Ks Ns (marg)
Vs s Bs (maro) विन्ध्यपर्वतवासिनी, Ns Vs (both
marg) Ds Ts s विन्ध्य वसति सर्वदा (Ts s चर्वते), Ds

विषे वसति सर्वदा (for s) — (L 13) B Ds Ts Gs त्रि
शङ्कुट्टि (for 'ह) Ts s Gs s वल्ल (for वहिस्) Ks Ns s
Vs s वरी (for वरा) Śi सुहृदै वहिस् मासे, Ks s s Ns
Dn Ds s त्रिशङ्कुटी (Dn 'ल) वहिणी चैव, Ts Gs Ms त्रिश
कुली व Ms 'हय'हस्यवरी (Gs 'रा) (for s) Ks Vs Dn Ds
सूर्याचन्द्र, B Dn सूर्यसूर्य (for सूर्यचन्द्र) Ks जमाविनी,
Ds प्रतापिनी (for पताकिनी) Śi सूर्यचन्द्रोपसोमिता (for
s) — (L 14) Ks Ts Gs Ms सुहृ (for कृष्ण) Ks s s
Ns s V B D Ts Gs-1 नथा, Ts शुभा, Ls सिता (for विद्या)
Ks शुभ्रा कैकादशी तया, Ts s Gs कृष्णकैकादशी तया
(for s) — After line 14, Ds reads lines 22-25 — (L
15) N (except Ks Ns Vs) T G Ms भगिनी वलदेवस्य (for
s) Ks (sup lxx as above) B: s (marg as above)
Gs लवनी (for रजनी) Śi रजनी कालभासनी, Ts Ms रजनी च
हलिप्रिया (for s) — (L 16) Ks निवास, Ns भासार
(for आवास) Ts भाषारभूमा भूतानां (for s) Gs ed त्व
(for च) — (L 17) Gs ता (for च) Ks Ns Ds देवाना
प्रिया तथा (Ts शक्ति) Ks (marg) Vs 'ना विनयाय च,
Ds s (marg) s देवी स्वमपराजिता, Ts Ms देवानां हितका
मिणी (for s) — Ms reads lines 18-20 after line 38
— (L 18) Śi सुनासाभीरवायाश्च (for s) Ks s s Ns
(marg as above) Vs s Dn Ds s s Ts Ds s Ms
रात्रि, Ns Gs रानी (for रोद्री) Śi Ds Gs रोद्री (Gs रात्रि)
सध्याचरी निष्ठा (for s) — Ts om (hapl) lines 19-20
— (L 19) Śi Ks सुताना (for मृत्युया) Vs Ds Ts Gs
s s Ms सुरा (for तया) Ds Ts मासादन (for मासे)
Dn Ds Ds s Gs सुरामासेचन्द्रिया (for s) — (L 20)
Ds भवावहा (for चलाय च) — (L 21) Śi चैव, Ks Bs
चासि, Ks त्व च (for चापि) Ks सावित्रीनां च देवानां
Vs Bs D सावित्री चापि (Vs चैव) देवानां, Ts Ms गायत्री
सर्वभूतानां (for s) Dn मय्य (for मूल) Ks गणेश्वरि;

सिद्धिः सांयात्रिकाणां च वेला सागरयायिनाम् ।
 यक्षाणां प्रथमा यक्षी नागानां मुरसेति च ॥
 ब्रह्मनादिन्यथो दीक्षा शोभा च परमा तथा । [25]
 ज्योतिषां त्वं प्रभा देवि नक्षत्राणां च रोहिणी ॥
 राजद्वारेषु तीर्थेषु नदीनां सगमेषु च ।
 पूर्णे च पूर्णिमाचन्द्रे वृत्तिरासा इति स्मृता ॥
 सरस्वती च वाल्मीकेः स्मृतिर्द्विपायने तथा ।
 सुगवेदी च भूतेषु स्तूयते त्वं स्वकर्मभिः ॥ [30]
 इन्द्रस्य चारुदृष्टिस्तं सहस्रनयनेति च ।
 ऋषीणां धर्मयुद्धितु देवानामदितिस्तथा ॥

कर्पकाणां च सीतेति भूतानां धरणीति च ।
 तापसानां च देवी त्वमरणी चामिहोत्रिणाम् ॥
 क्षुधा च सर्वभूतानां वृत्तित्वं च दियोक्ताम् । [35]
 स्वाहा तुष्टिर्धृतिर्मेषा वसूनां त्वं वसूमी ॥
 आशा त्व मानुषाणां तु तुष्टिश्च कृतकर्मणाम् ।
 दिशश्च विदिशश्चैव तथा ह्यग्निशिखा प्रभा ॥
 शङ्खनी भूतनां च त्वं रेवती च सुदारणा ।
 निद्रा च सर्वभूतानां मोहनी क्षत्रिया तथा ॥ [40]
 विद्यानां ब्रह्मविद्या त्वमोक्तारोऽथ वषट् तथा ।
 नाटीणां पार्वती च त्वं पीताणीश्वपयो विदुः ॥

११३ V३ गणेषु च (for गणस्य च) S१ D३ माया मन्त्रगणस्य
 च (D३ गणेषु च), K१ s s १ N१ D१ s T३ G भूत (K१ माया)
 मन्त्रगणेषु च, T१ M३ भूति (M३ नि मन्त्रगणेषु च (for
 १)) — After line 21, D३ T३ ins 1** — After line
 23, ११३ reads and D३ repeats line 32, V३ s B D३
 T३ s 4 read lines 3० 33 and D reads line 33 ११३
 om lines ३३ ३३ — (L 23) १ ११३ s V३ s B३ (marg)
 D३ s s T३ G३ s M३ सि (V३ क) द्विस्व यात्रि (K३ वेत्) काणां
 तु (V३ च), V३ B D३ s सिद्धिश्च (D३ सव) देवि पात्राणां
 (B३ कामना), T३ G३ s सिद्धिस्तं यात्रिका (G३ s
 'या' ना तु (for १)) S३ वेला सागरना मता, K३ s ११३
 (marg) V३ s B Dn D३ s s T३ s G M३ वेला (D३ पी)
 त्वं सागरस्य च, G (ed) माता भूतभवस्य च (for १) — (L
 24) V३ s B३ परमा (for प्रथमा) D३ अवि (for इति)
 K३ नागानां मुरसेतिता (for १) — ११३ s V३ B Dn D३
 D३ s ins after line 24 D३ T३ after line 21

1** कप्तानां ब्रह्मचर्यां च सीमाय प्रमदायु च ।

[V३ D३ D३ D३ s त्वं (for च) Poona ed कप्तानां
 ब्रह्मचर्यत्वं (for १)]

— (L 25) S३ ब्रह्मचारिणी (for 'वादिनी') T३ ब्रह्मवादी यथो
 दिष्टा (for १) S३ वरिणी च ददना (for १) — (L 26)
 G३ वेति (for देवि) — (L 27) ११३ B३ s (marg as
 above) s D३ तुर्गेषु (for तीर्थेषु) D३ सागरस्य (for सव
 मेषु) D३ नदीषु सागरस्य च (for १) — (L 28) K३ s s
 ११३ B३ Dn D३ D३ s s T३ s पूर्णा च, K३ पूर्णा, D३ पूर्णा तु
 (for पूर्णं च) D पुरा, T३ वृत्ति च (for इति) V३ स्थिता
 दिशश्च (for स्मृता) S३ बुद्धिर्वायम्बिका युति, G (ed)
 त्वं बुद्धिर्वायम्बिका युति (for १) — (L 29) D३ G३ s
 सव बुद्धिर्वायम्बिका युति (for १) K३ स्मृतिर्द्विपायनस्य च (for १)
 वाल्मीकी (for के) K३ स्मृतिर्द्विपायनस्य च (for १)
 — After line 29, K३ s s १ N३ s V३ Dn D३ s s T३ s
 G M३ read lines 32 and 33 (transposed), while K३

reads and D३ repeats line 33 after line 29 — (L 30)
 D३ उमा, T३ s सुधा (for सुरा) K३ T३ G३ s देवेषु
 (for वृषी च) G३ स्वरे वेदेषु भूतेषु (for १) D३ s
 श्वसे, G३ T३ (for स्व) — After line 30 K३ reads
 lines 36*—37* repeating them in their proper place
 — (L 31) K३ (sup in as above) चारुदृष्टिस्तं
 (for १) S३ D३ अवि (for इति) च — (L 32) K३
 वृत्ति (for बुद्धि) K३ s s १ N३ s Dn D३ s (second
 time) D३ s s T३ s G M३ मानसी (for मदिति)
 K३ ११३ (marg) V D३ s (first time) वृत्ति च (for तथा)
 S३ देवानां च वरायणम् (for १) — K३ ११३ om line 33
 — (L 33) K३ कर्पकाणां च सीतेति (for १) — S३ om
 lines 34—35 — (L 34) T३ वषट् त्वं वि (for च देवी त्वम्)
 — (L 35) K३ (sup in as above) वृत्ति (for वृत्ति)
 — (L 36) K३ (first time) स्वाहा (for स्वाहा) K३
 वृत्ति, K३ s ११३ V३ Dn T३ s वृत्ति, १२ D३ s पुष्टि,
 D३ s वृष्टि (for तु) B३ D३ सव, M३ देनी (for मेधा)
 K३ (both times) D३ वसुभेता, १३ s V३ s D३ वसुभेता,
 D३ सरस्वती, D३ T३ s G३ s M३ च समता (for वसुभेता)
 D३ वसुना च वसु स्मृता (for १) — (L 37) K३ ११३
 (marg) V३ s B D३ T३ s आशा चात्रि (K३ ११३ [marg]
 V३ सव, T३ चात्रि) मनुष्याणां, T३ M३ माता च मनुजानां च
 (for १) K३ M३ पुष्टि (for तु) — (L 38) T३ G३
 [विमुखा] (for विखा) G३ प्रिया (for प्रभा) — (L
 39) K३ शङ्खनी (for नी) D३ सुगता च नभोरुपा (for
 १) — (L 40) G३ वसु (for सव) K३ भाषया; १३
 (marg as above) त्वं क्षमा (for क्षयिता) — K३ ११३ D३
 om (hapl) line 41 — (L 41) K३ ११३ s s D३ s
 D३ s T३ G३ s त्वमोक्तारो, १३ s मोक्तारो D३ मोक्तार
 (for 'तोष') D३ T३ s त्वमोक्तारो वषट् स्वाहा (D३ विद्या)
 (for १) — (L 42) १३ सुराणां (for पीताणीश्व) B३ (marg

अरुन्धत्येकमर्तुणां प्रजापतिवचो यथा ।
 पर्यायनामभिर्द्वैरिन्द्राणी चेति निब्रुवा ।
 त्वया व्याप्तमिदं सर्वं जगत्सर्ववर्जं जगम् ॥ [45]
 समानेषु च सर्वेषु अप्रिप्रज्वलितेषु च ।
 नदीतीरेषु घोरेषु कान्तारेषु भयेषु च ॥
 प्रवासे राजवन्द्ये च शत्रूणां च प्रमर्दने ।
 प्राणालयेषु सर्वेषु त्वं हि रक्षा न सजयः ॥
 त्वयि मे हृदयं देवि त्वयि पुष्टिर्ननस्तयि । [50]
 रक्ष नां सर्वपापेभ्यः प्रसादं च करिष्यसि ॥
 इमं वैज्या त्वयं विष्णुमितिहाससमन्वितम् ।
 यः पठेत्प्रातस्तथाय शुचिः प्रयतमानसः ॥
 निमिषश्च काङ्क्षितं भासिः फलं वै सप्रयच्छति ।
 पञ्चमिमांसैर्वरिष्ठं तु परमेष्ठं प्रयच्छति ॥ [55]

अर्चिता नवभिर्मांसैर्दिव्यं चक्षुः प्रयच्छति ।
 सवत्सरेण सिद्धिं तु यथाकामं प्रयच्छति ।
 सत्त्व च ब्रह्मचर्यं च द्वैपायनवचो यथा ॥

No 9

After 51 12, Ds T G Ms G(ed) ins.

अविप्रसक्तो क्रीडाया कृष्णसकपेणो मुहुः ।
 कपिद्वेष्टमनि निर्गत्य नननीतं च गृहतः ॥
 सशोभ्य तक्रं बहुशो वाक्को दारकैः सह ।
 अन्यभूता त्वो राजन्वदाश्च परिजगत् ॥
 दधि पीत्वा तु देवेभ्यो तान्वदाश्च पिपेयतुः । [5]
 शिक्यं च परिजगद् कृष्णो दारकवैपानम् ॥
 निश्वा क्षित्वा च गोविन्दः पयौ क्षीराणि सर्वदाः ।

as above) s : स्यन्त् (for रिदु) Ts s यौराणीं सुनयोऽसुवन्
 (for b) — (L 13) Ks च साप्रीना, Ts Ms [ए] च मादना,
 Ts s : [ए] कमादना, Gs तु मादनां (for [ए] कमादना)
 — Ks V s B Ds Ds subvt for line 33 Ns ins after 44

2** मेदो विषादशीलानां त्वमिन्द्राणीति निब्रुवा ।

— (L 44) Ts s पर्यायैर, Rom and Poona eds G(ed)
 पर्यायं (for पर्यायं) — (L 45) Ns V s सर्वमिदं (by
 transp) — (L 46) Vs Ds Ds वडि (for अग्नि) Gs
 अग्न्यलयेषु (for क्लितेषु) B s Ds दक्षिप्रज्वलिते (Ds 'लये'
 तया (for d) — (L 47) K N V s B s Dn Ds s
 चौरिषु, V s चोरे वा, Ms (marg) Ds सर्वेषु, Ts s क्लिषु,
 Gs सर्वेषु (for घोरेषु) Ns वनेषुपवनेषु च, B s (marg as
 above) s Ds Ds वनेषु च गुहाषु च, Ds सर्वेषु च त्रिपुष्वपि
 Ts s गुहाषु च वनेषु च (for d) — (L 48) Ts Ms प्रवेष्टे
 (for प्रवाप्ते) Ds चन्द्रे वा, Ds चन्द्रेषु (for कश्ये च)
 — (L 49) Ks प्राणसागेषु सर्वेषु (for a) Ks रक्षा नात्र,
 Gs Ms रक्ष न च (for हि रक्षा च) — (L 50) K s s
 Ns s s (marg as above) Vs s Dn Ds s Ts s G Ms
 चित्त (for बुद्धिर्) — (L 51) Ks कुरुष्व हि (for करि
 ष्यसि) K s B Ds Ds s Ts s प्रसादं कर्तुमर्हसि (for d)
 — Ts om line 51-57 Gs om line 53 Before line 53,
 Ts ins वैशापायन — (L 52) Ks Ns Ds s चैव स्वयं,
 B s तु समग्र, Ds अत्र स्वयं, Ds च वैजयं (for देव्या अत्र)
 B s Ds पुण्यम् (for दिव्यम्) Ks Ds s Ts Gs s प्रकल्पि
 तम्, Vs प्रकीर्तितम् (for समन्वितम्) Ks s s Ns s Vs
 Dn Ds s Ts Gs इति व्या॥ Vs देव्याऽसकल्पि (Ks Ns

'कीर्ति' जम्, Ds इतिहासं पुरा (marg सना खनत्, Ds s
 पुण्यं व्यासप्रदीतिं, Gs Ms इतिहासं प्रकल्पितम् (for d)
 — (L 53) Ds स्वयं (for सुवि) Ks सयन (for प्र)
 Ds प्रत्यक्षं सुविप्रसक्तं (for d) — Vs Ds Ts Gs s s
 Ms om line 54 — (L 54) Ks Ns V s Dn Ds s s त्रिभि
 र्मांसैः काङ्क्षितं तु, Ks Ds काङ्क्षितं स त्रिभिर्मांसैः, Ks Ns त्रिभि
 र्मांसैश्च काङ्क्षितं, Ts s Gs त्रिभिर्मांसैर्वरिष्ठं तु (for a) Ts s
 Gs परमेष्ठं (for फलं वै स) — Ks Ds Gs om (hapl.)
 lines 53 57, Ns om (hapl.) line 55 Ds reads line
 55 on marg — For line 55, B s Ds Ts s subst

3** वपसासायनदले यस्तु काङ्क्षितं च लभेत स ।

[Ts s वपसास (for 'सा') Ts s काङ्क्षितं वपसे नर (Ts
 च स (for d)]

— Ks om (hapl.) line 56 — (L 56) Ds s Gs तु
 त्रिभिर्, Ts द्वसम्भिर् (for वप) Ts s पठेदशमिमांसैर्, Gs
 अर्चिष्य त्व च पश्चात्सैर् (for a) — Ds Ts Gs s s Ms
 om (hapl.) line 57, Ds reads it on marg — (L 58)
 Ks s s Ns s V Dn Ds s s Ts सत्य (Ks s 'स्व') ब्रह्म च
 देवै (Ts दिव्य) च (for a)

||

Gs om line 1 Ms om line 2 — (L 2) Ds om 2^d
 Ts s प्रज् (Ts वज्रं हेतु (for च गृह्यत) — (L 3) Ts मज्

तच्छिष्टं चैव देवेशः क्षितौ च समवाक्षिपत् ॥
 पायसं च समानीय गृहादन्यत्र निक्षिपत् ।
 दारकेभ्यस्तदा वृष्णो ददौ स्व च समाचरत् ॥ [10]
 शिक्षयाश्च पटमादाय दध्नां दारकसत्तमः ।
 निर्भिद्याच्छिद्य भूमौ तु निष्पिपे स केशवः ॥
 दारकौ तौ तु सहसा वत्साना च परंतप ।
 दध्नां चिमोचनं कृत्वा वत्सान्धेनूरपायताम् ।
 प्रतिवेश्म तदा तौ ॥ व्यसनं पर्यवृत्ताम् ॥ [15]
 अतिप्रसक्तौ तौ दृष्ट्वा सर्वप्रजविचारिणौ ।
 न च शक्तौ वारयितुं नन्दगोपः मुदुर्भदौ ॥
 ततस्तु दारकैः सार्धं वृष्णश्चक्षुश्च तत्रतम् ।
 एवस्य तु तदा वृष्णो दारकस्य महीपते ।
 प्रच्छाद्य तरसान्य तु दारकं प्रत्युपाय ह ॥ [20]
 गच्छ वत्स यथान्यत्र तथा दृष्ट्वैव दारकैः ।
 यदि दृष्टव्यमन्यैस्तु जितो दण्डयरो मम ।
 इत्युक्त्वा बलमद्रं तु तं द्रुपु प्रैषयद्वली ॥
 स गत्वा बलमद्रस्तु गृहीत्वा दारकं बलान् ।
 केशनाय वदौ त तु त्व जितः केशयोऽपनीत् ॥ [25]

Ms हत्वा (for भित्वा) T₂ भित्वा (for गिरवा) — (L 8)
 T₃ हेन (for चैव) T₁ गोविन्द (for देवेश) G₂ तदुच्छिष्ट
 च देवेश (for ") — (L 9) T₂ समापाय (for "नीय")
 T₁ s s Ms दारक (for शिक्षिपत्) — (L 10) T₂ प्रददी तं
 पटं क्षिपत् (for ") — (L 11) T₂ शिक्षयस्य (for शिक्षयाश्च)
 — (L 12) T₂ निर्भिद्यानिध भूम्या तु (for ") — (L 13)
 D₂ T₂ G₁ s Ms परतवौ (for "व") — (L 14) D₂ T₂ s G
 Ms प्रिलोडनं
 "सुमनीयत,
 पर्यवृत्ताम् (for ") — (L 17) T₂ s [अज्ञानवद्
 T₂ सर्वं प्रजविचारिण (for ") — (L 18) Ms मत्तम् (for तत्तम्) T₁ स बालकै (for तु
 (for च शक्तौ) D₂ T₂ s मुदुर्भदौ, T₂ च दुर्भदौ (for मुदुर्भदौ)
 — (L 19) Ms मत्तम् (for तत्तम्) T₁ स बालकै (for तु
 दारकै) T₂ s तर्जितम्, Ms तत्रतौ (for "तम्") — (L 20)
 D₂ G₂ गत्तु, G₁ तत्तु (for [अज्ञेय तु) T₂ s प्रत्यभापय (for
 प्रत्युपाय ह) — (L 21) T₂ तत्र s G₂ तरस्य (for [अज्ञेयत्र
 — (L 22) D₂ G₂ करो (for चरो) T₂ s
 G₁ तु (for च) — (L 23) D₂ T₂ तं (for तु)
 क्षितौ दण्डकरो मम (for ") — (L 24) T₂ इत्वा
 T₂ s गुप्त्वा तत्र बलाद्वि (for ") — (L 25) T₂ इत्वा

कीलकं च समानीय विशिष्य भुमि गृहितम् ।
 आहूय दारकान्सर्वा निदमाह जगत्ततिः ॥
 शक्तश्चेन्नृपता कश्चित्कीलं गृह्णातु परयतः ।
 मम पार्श्वगतो भूत्वा दण्डो देयश्च तस्य ह ॥
 तच्छ्रुत्वा दारकाः सर्वे त द्रुपं यत्रमास्थिताः । [30]
 नाशकुर्वंश्च ते सर्वे जितांस्तानव्रीदिनि ॥
 एवमाद्यानि गोविन्दो बालनीडनरानि वै ।
 चकार मतिमान्वृष्णो दारकैः सह गोकुले ॥

No 9A

D₂ T G Ms G(ed) cont Ms—ins
 after 51.12

कश्चिद्वैरमनि सगम्य शिक्षयस्थानपयसो पटान् ।
 आदाय युगपत्सर्वानप्य पीत्वा मुदा भृशम् ।
 अभिहत ततः सर्वात्रिपिपे हसन्गहि' ॥
 आच्छिद्य शिक्षयमन्यत्र ततो दध्ना पटाविक्षिपत् ।
 यथाकामं ततः पीत्वा दारकेभ्यस्ततो वदौ ॥ [5]
 अथ वेगानमुदा वृष्णः कश्चिदन्यत्र वेदमनि ।

(for गत्वा) T₂ G₁ दार वत्तुहे बलान् (for ") — (L 25)
 T₂ G₁ स्वरित (for त्व क्षित) — (L 26) T₂ तत्त कुब्जो,
 T₂ तदा कृष्ण (for समानीय) T₂ गोपितम् (for गृहितम्)
 T₂ निक्षिप्य भुमिगोपितम् (for ") — (L 27) G₂ जगद्गृह
 (for "रुपि") — (L 28) T₂ शक्तिश्रेद् (for शक्त) T₂
 पश्यतु (for "त") T₂ कील कृष्ण तु परयत (for ") — (L
 29) T₂ G₁ पार्श्व (for पार्श्व) T₂ वत्ता देवात् (for दण्डो
 देयश्च) — T₂ om (hapl) lines 30^a-31^a — (L 32)
 T₂ G₂ दयमादीनि गोविन्दो (for ")

9A

(L 1) D₂ T₂ s G₂ s s Ms निर्गल, T₂ Ms सगम्य,
 T₂ संवेद्य (for सगम्य) — (L 2) T₂ सर्व (for सर्वान्)
 T₂ हतम् (for भृशम्) — (L 3) D₂ T₂ s G अभिगम्य,
 T₂ भास्य, Ms सत्य (for हय) T₂ s G₂ सवे (for
 सर्वान्) Ms हरि (for बहि) — (L 4) T₂ आक्षिप्य, G₂
 आक्षिप्य (for आच्छिद्य) Ms दधि (for दध्ना) G₂ ततो
 दुग्धान्घटाविक्षिपेत् (for ") — (L 5) T₂ दधि हतत्, T₂ यथा
 कृष्णं (for यथाकाम) — (L 6) Ms मुदु (for मुदा)

गुप्ताघटातुपादाय त्वरितोऽथ वभञ्ज ह ॥
 कचिद्रुतघटान्पूर्णांनवहनादाय वेगमनि ।
 व्यभञ्जहारकेभ्यस्तु भक्षयंश्च स्वयं ददौ ॥
 अन्यतो वेदमनः शिष्यान्घटास्तप्रस्य पूरयन् । [10]
 आदायाधूय बहुधा तस्मिन्नेन सुहः क्षिपन् ।
 व्यहसद्विविधं हासं ननर्त च स दारकः ॥
 तत्केषु च पयः क्षिप्य तर्कं च पयसि क्षिपन् ।
 पयो जलेषु सगोम्य घृतममौ जुहाय च ॥
 एवं वौ सवत् तत्र चक्रुर्वेदमसगरम् ॥ [15]
 अथ घत्सान्मुहुर्नृन्दानामभिः कीलयेषु वै ।
 भित्त्वा छित्त्वा च दामानि यत्सान्घेनुपनीयताम् ॥
 दामान्यान्छिद्य सर्वत्र घत्सान्दिक्षु प्रकालयन् ।
 आकृत्य दारकान्वेशेरन्योन्यं समग्रघत ॥
 निरुध्यमानो गोपीभिः स चक्रे वै सुमुहुः ॥ [20]
 सर्पिणा पयसा चैव दध्ना तत्रेण शय्यकम् ॥
 प्रायेण गोमजं चक्रे पूर्वजेन सहायवान् ।

पश्यन्तीनां च गोपीनां कृष्णो निर्व्व स संभ्रमम् ॥
 पितृव्यप्यथ विविध चक्रे चैव स वैशसम् ॥
 क्रन्दन्तोऽथ सुहृगोप्यो यशोदानिकट ययुः । [25]
 कृष्णस्य चेष्टितं सर्वं यशोदायै न्यवेदयन् ॥
 मम कुम्भ्यो दश हताः पुत्रेणानेन दुर्मते ।
 न च शिष्ट पयस्तत्रं घृत वा दधि लेशकम् ।
 किमय म्रियते मूढे जीविका मम नश्यति ॥

अन्याः ।

पञ्चाशन्मम कुम्भीनां शिष्यावादाय ते सुतः । [30]
 घृतस्य पूर्णांस्तुष्टिघ्नान्यदयन्त्या मम हन्ति ह ॥

अपराः ।

अन्तर्वेदमन्यशूयाश्च कुम्भान्सर्वान्घृतेन वै ।
 वाञ्छन्त्यान्कारयामास न च शिष्ट घृतं मम ॥
 अविकुट्टा तथाभ्याह केशानाकस्य सर्वशः ।
 पञ्चांशद्वान्कृष्णो घृतेन पयसा समम् । [35]
 आभूयोत्क्षिप्य चाविध्य निद्रिपेय च भूतले ॥

— (L 9) M₁-s वभञ्ज (for व्यभञ्ज) T₂ s व्यभञ्जयन्तार
 केन्यो (for °) D₂ T G M₂ भक्षयन्त्यवमावर्त्ता (for °)
 — (L 10) T₂ भञ्जन् (for भञ्जते) D₂ T₂ s G₂ s
 M परकाद् (for 'यद्) — (L 11) T₂ साधूय (for आदाय)
 T₂ s जादार (for आपूय) G₂ बहु (for सुहृ) — T₂ s
 om. (hapl) lines 12-13 — (L 12) M₂ जुहाम (for
 व्यहमद्) G₂ M₂ निनिधायाद् (for 'य हाय) G₂ वनाद्
 (for ननर्त) — (L 14) G₂ जुहार (for जुहाव) T₂ स (for
 च) — After line 14, T₂ G (ed) read 53 1-3 and M₂
 53 1^a-3^a (all with the ref) repeating the same in its
 proper place — (L 15) T₂ s G वन्तो (for घृव नौ) M₂
 G (ed) सकरस् (for 'सगरम्) — After line 15, M₂ ins

1** गाव सुता गीहनाथ वसला कामदेवेना ।
 आगम्य सर्पिणालौ तु पुच्छादिस्त्रवल्गवताम् ॥
 पुच्छगोमूत्रसुस्मालौ शुद्धकर्णवलिम्बनी ।
 वसलानरोहमाणी च कृपाने केन्यो शिष्य (sic) ॥

— (L 16) M₂ वज्रा (for वद्धम्) G (ed) दास्ता वै (for
 दामानि) — (L 17) T₂ G₂ M₂ s छित्त्वा, G₂ M₂ छित्त्वा
 (for भित्त्वा) M₂ s म्रियन् (for छित्त्वा) D₂ T₂ s G₂
 s 'स्र नीयत (for 'ताम्) — (L 18) G₂ [अ]मिस (for
 [अ]च्छिद्य) G₂ सर्वान् (for वत्सान्) T₂ s M₂ प्रचार (T₂

'उ'वन् (for प्रकाशन्) — (L 19) T₂ s प्रकृष्य (for
 आ) T₂ s G (ed) सन्तोष्य समवप्यन्, T₂ G₂ 'व्य सपवन्
 ह, T₂ M₂ 'व्य समभिद्य (M₂ 'वभ'ताम् (for °) — (L 20)
 T₂ s निवहो (T₂ 'ह्य) गोपिनिर्क्षय (for °) T₂ s
 M₂-s वके वैय (M₂ 'व' (for स वके वै) — (L 23)
 T₂ G₂ M₂ s सन्नत (for 'मम्) — M₂ om line 24
 — (L 24) M₂ बहुधा (for विविध) M₂ s पश्यन्तोऽ-
 व्यापिबसता (for °) T₂ s G₂ s M₂ वृक्षवन् (for
 वृक्षान्) — (L 27) D₂ M₂ कुम्भा (for कुम्भ्यो)
 — (L 28) T₂ शिष्यां वै, T₂ पयस्तत्र (for 'लक)
 — (L 29) T₂ सन्नत, T₂ सन्न (for सन्न) D₂ T G M₂
 जीविन (for जीविका) — T₂ s G₂ om the ref — (L 30)
 D₂ G₂ s M₂ कुम्भाना (for कुम्भीना) T₂ s पञ्च वै मम
 कुम्भाना (for °) — D₂ T₂ s G₂ M₂ s om the ref
 — (L 33) D₂ T₂ s G₂ M₂ पूर्णाय, T₂ शिष्याय (for [अ]
 शूयाय) D₂ वधि, T₂ s M₂ s कुर्वन्, M₂ कुम्भान् (for
 सर्वान्) T₂ कुम्भानादाय सर्वत (for °) — (L 33) D₂
 T₂ s G₂ शूयास्तु, M₂ तान्शूयाय (for तान्शूयान्) D₂ T
 G₂ M₂ s स्र (for सिष्ट) — (L 34) T₂ M₂-s अग्नि
 (for अग्नि) D₂ [अ]न्वस्यन्, T₂ सार, T₂ s G₂ M₂
 खन्या, T₂ [अ]न्वा सा (for [अ]न्वाह) D₂ T₂ s G₂ M₂ s

न केनलौ नव सुनौ देवौ मातृपतां गतौ ।
 रामकृष्णविमो जातौ दैत्यमूलदराविति ॥
 आसुरं पक्षमुद्धतं जायमानं जनार्दनम् । [20]
 दैत्यः शकटवेपेण ज्ञात्वा त्वामाश्रितोऽसुरः ।
 शकटस्य त्वपः सुमं निहन्तुं निश्चितं शिशुम् ॥
 रक्षादीनं युवाभ्यां च वियुक्तं वीक्ष्य दानवः ।
 लब्धरन्ध्रश्च निष्पेष्टुं तत्क्षणाच्छिशुना हतः ॥
 वाञ्छितो वामपादेन विपर्यस्तो ममार ह । [25]
 प्रबुद्धस्य तु बालस्य तन्मुहूर्तं विवृण्वतः ॥
 तस्यामेव निशायां च पूतना नाम राक्षसीम् ।
 पाययन्तीं विपयः सक्तस्य प्राणमाहरन् ॥
 पुनरर्जुनभूती तौ दैत्यौ तच्छिष्टदृष्टिनी ।
 हन्तुकामौ तदा बालः स्वयमेव जघान ह ॥ [30]
 नानारूपधरान्दैत्यानेव हन्ता तवात्मजः ।
 भयशानं न ते गोप विश बृन्दावनं घनम् ॥
 तत्रापि सुमहत्कार्यं कर्ता कृष्णोऽयमीदृशम् ।
 प्रत्यक्षं तव चैतानि कर्माणीह कृतानि च ॥
 हनिष्यति प्रलम्बं च रामः परयत्नादेनः । [35]

कृष्णश्चासुरसघातं न भीत्स्वामुपसर्षतु ॥
 इत्युक्त्वा न दगोपं तु वृष्णं तुष्टाय नारदः ।
 नमस्तुभ्य जगद्धात्रे विश्वकर्त्रे नमो नमः ॥
 कृष्णाय बलरूपाय बहुरूपाय ते नमः ।
 नीलजीमूतवर्णाय गोपवेणुप्रवादिने ॥ [40]
 नमस्तै देवकीमातर्नमस्तै यादवेश्वर ।
 नमस्तौ देवदेवेश नमो मायाविधायिने ।
 त्रैलोक्यशक्तिसहस्रारक्षिकर्त्रे नमो नमः ॥
 विश्व बृन्दावनं वेध विहर स्वं यथासुखम् ।
 तत्र दैत्यान्हावीर्याञ्छहि पक्षपरो भव ॥ [45]
 इत्युक्त्वा नारदे वाते नन्दगोपौ सहामतिः ।
 व्यपेतभयसत्रास्तः पुनरोमुदमावहत ॥

11

After adhy. 53, Ds. 4 ins.

वैशंपायन उवाच ।

तौ तु बृन्दावनं प्रामौ वसुदेवसुनाबुभौ ।
 केतुर्वत्सयूथानि चारयन्तौ स्वहृदिगौ ॥

स') M: ३ - वेतसम् (for नान') - Ts + Ms - ३ om line
 16 - (L 16) Ts तदा (for काले) - Ts Gs om line
 17 - (L 18) Ts + Ms ३ दिव्यौ, Ms दिव्य (for देवी)
 Gs मातृपता (for पता) - (L 19) Ds हतौ (for जानौ)
 Ts इव (for इति) - (L 20) Ms बलम् (for पक्षम्)
 G(ed) बलम् (for छद्मम्) - (L 21) Ds Ts ३ रूपेण
 (for वैपेण) Ms ३ सुर (for असुर) - (L 22) G(ed)
 निश्चित (for 'त') Ds सुमम् (for शिशुम्) Ts विहन्तु
 निश्चित शिशु (for 'त') - For line 23, Ms-a subat

1* सुवामयामश्च निर्युक्तं वीक्ष्य दामोदर तदा ।

- (L 24) Ds 8 (except Ts Ms-a) तक्ष्ण (for 'णव')
 - Ms-a om line 26 - (L 26) G(ed) प्रबुद्धस्य (for
 प्रबु) Ts प्रबुद्ध स तु बालस्य Ms प्रलम्ब स तु बालस्य (for
 'त') Ts Ms त मुहूर्तं व्यनुमन्त (for 'त') - (L 27) Ds
 पूतना नाम राक्षसी (for 'त') - (L 28) Ds पाययन्ती (for
 'वन्ती') Ts पाययन्ती विप सत्य (for 'त') Ds हन्य प्राणमया
 हारः Ts Ms सम प्राणैरवा, Ts तस्या प्राणमया (for 'त')
 - (L 29) Ts + G Ms हौ (for लौ) - (L 30) Ds Ts
 ३, G Ms तदा बाल, Ts तथा बाल (for तदा बाल) - (L

31) Ts क्षय (for एव) G(ed) हन्तु (for हन्ता) Gs
 जनार्दन (for तवात्मज) - (L 32) Ms ततो (for न ते)
 Ts + नन्दगोप भय त्वय्य (for 'त') - (L 33) Ts ईश्वर
 (for ईश्वरम्) - Ts + Ms-a om line 34 - (L 36)
 Ds - सत्रास्तः (for 'त') Ts विभीक्ष्वम्, Gs मा भीत्स्वाम्
 (for न भी') Ts + सपै च (for सपै) - Before line
 37, Ts Gs ins वैशंपायन Before line 38, Ms ३ ins
 नारद - Ts-a om (hapl) lines 37 48 Ds om (hapl)
 line 39 - (L 39) Ts Gs Ms + बाल (for बाल) Ms नम
 कृष्णाय कृष्णाय (for 'त') Ms बाल (for बाल) - (L 40)
 नारद - (L 41) Ds Gs सुख (for
 मा-वर्धाय (for कर्णाय) - (L 42) Ds Gs सुख (for
 मा-वर्धाय) - (L 43) Ds Ts Gs ३ हरे (for नम) - (L
 44) Ds Ts ३ + G Ms विहरत् (for 'रत्') - (L 45)
 Ts हरे (for सव) - Before line 46, Ts + Gs ins वैश
 पायन - (L 46) Ts महापुत्रि, Ts + विता पते (for
 महामति) - (L 47) Gs ब्रह्मन् (for ब्राह्मन्)

11

Some Mss om the ref Ds Ts Ms-a om lines
 1-3 - (L 1) Gs ३ प्राप्त (for प्रामौ) Gs नन्दगोप (for

इतः कश्चित्ततः सद्यस्तनोऽन्यत्र ततः पुनः ।
 वाता यदुर्महावेगाः कालयन्तो रजो विश्वः ॥
 आग्नेयं तेज एवेतत्सत्तं माधवस्य ह । [35]
 वर्षमाने महापर्मे जगतः प्रोपहेतुके ॥
 केदावे जगता पाले स्थिते वृन्दावने धने ।
 व्याधिर्गणिकुले तत्र बभूव तुमुलो महात् ।
 व्याधयो विविधाकारा गोषु गोपालकेषु च ।
 प्रादुर्बभूवुर्बहवो घर्नकाल उपस्थिते ॥ [40]
 महिषाश्च शृशं तस्मा ज्वरातीसारमूर्छिताः ।
 सहसा प्रपतन्ति स्म यजमित्रा नगा इव ॥
 स्वच्छलोमाक्षिपक्ष्माणो लम्बकर्णशिशोधराः ।
 स्वपक्ष्मिप्राणा दन्तेः फटफटाविते ॥
 अपूर्वघर्णाः पशवो नेच्छन्तो यवस वृणाम् । [45]
 अनीक्ष्यं चपलाङ्गाश्च परिनम्रास्त्रिमण्डलाः ॥

क्रन्दमानाश्च तिष्ठन्ति श्रयिताश्च सहस्रशः ।
 मूमी परिपतन्ति स्म र्ससयन्तः शङ्कन्त्यपि ॥
 भवनिधैरोभिश्च पञ्चगैश्च दिनेरभूत् ।
 महिषाणां गवां चापि दारुणं मृत्युसंशयम् ॥ [50]
 अपूर्णमेव सहसा गोपालानामभूद्वयम् ।
 पालयाने तु गोविन्दे गोपालैः सह गोगणम् ॥
 सप्तस्थानां गवामेवं व्याधयश्च पृथग्विधाः ।
 अमज्ञाताः प्रदृश्यन्ते वृद्धगोपालपण्डितैः ॥
 मर्षश्च मेघजैर्मुख्यमिषजः शम्भुपुच्छिभिः । [55]
 यत्प्रजानाश्च गोपाला न शेकुस्तान्निवारितुम् ॥
 कृत्वा चाज्ञेषु बहूनां सिरावेधांश्च तद्विदः ।
 कुर्वाणा बहुधा यत्नं न व्याप्तीन्प्रतिचक्रिरे ॥
 ततो विपण्यमभयद्रोपालानां तदा कुलम् ।
 सधृष्टकालं राक्षसीं व्याक्रीडाव्याधिना स्वयम् ॥ [60]

(for 'ए') T₂ G₁ अलुब्धा यवैरुवा, T₃ s 'एणा यवै
 समसा (for ' ') — (L 30) G₁ समाहिवा; U₂ समस्तत
 M₁ समाह्वे (for 'हवा') — (T 31) D₂ च भीतकैर, U₂
 विभै (for 'वैभै') T₁ G₁ M₁ s प्राणहरा, M₂ प्राणहरी
 (for प्राणहरी) — (L 32) G₁ किंपाडा (for किंपाड)
 T₁ corrupt for ' D₂ G₂ मुग्धाहिनाम्, T₃ रजो दिव
 (for मृगदिनाम्) — T₁ om line 33 — (L 33) G₂ तत्र
 (for तत) D₂ हवाकृत्वालयो सयस (for ' ') D₂ T₁ M₁
 युव, U₂ सस (for तत) — (L 34) G₂ महावेगात् (for
 'वेगा') M₁ सोहदम्लो (for का') D₂ G₂ द्वितो दस, T₃ रजो
 दिशि (for रजो दिवा) — (L 35) D₂ आग्नेयर्मेतसा वितत्
 (for ' ') D₂ अतस, T₃ s G₂ s प्रवृत्त, G₂ प्रवृष्ट, M₁
 प्रवृत्त (for प्रवृष्ट) — (L 38) G₂ जगता (for 'त')
 'काकं (for 'हेतुकं') — (T 37) D₂ s T₁ s G₁ M₁ मूले,
 T₃ s नाये (for पाले) — (T 38) D₂ आभिर (for व्याभिर)
 — (L 39) D₂ s T G M₁ गोषु गोपालकादिषु (for ' ')
 — (L 40) D₂ भाव (for कार) — (L 41) M₁ s
 मृगस (for च मृग) D₂ सखातेश्च मृगिवा (for ' ')
 — (L 42) M₂ सह वा (for सहसा) — (L 43) D₂
 मात्सासा मलया गायो (for ' ') D₂ T₃ बद्ध (for लब्ध)
 — (L 44) T₂ G₂ s M₁ खरदक्षिण (for खरदक्षि) T₁
 'सुवा पूर्णा (for सुयप्राया) M₂ प्रतीजसुखवर्त्मनो (for
 ' ') — T₁ s om 44'-45' G₁ M₁ s हन्ते कटफटाविन
 (G₂ विवा) (for ' ') — For line 44, D₂ subst

2* सत्यपन्नप्रियमुखा प्राणदन्तैः प्रतापितैः ।

— (L 45) D₂ ननु रजित (for नेच्छन्तो) T₂ s नेच्छन्ति पश
 वस्तुणम् (for ' ') — (L 46) D₂ M₁ s अनीक्ष्य (for 'ह्य')
 D₂ T₃ चक्ष्णन्नाश्च (for चक्ष) D₂ म्नानाशि (for निनाशि)
 (for ' ') D₂ पतन्ति स्म सदीवले (for ' ') — (L 48) T₁ M₁ s
 पतन्त्यश्च (for 'न्ति सा') M₁ s सत्तन्मप, M₂ अस
 न्यश्च, M₁ दासयन्त्य (for लल) D₂ सप्तवत्स राहृद्वि
 G₂ सुखयन्त्य पतन्त्यदि (for ' ') — M₁ s om line 49
 — (L 46) T₃ अनेकैर (for अहोभिश्च) T₂ यज्ञकैश्च,
 T₃ G₂ पञ्चगैश्च, G₂ M₁ वधपदैर (for 'द्वश्च') D₂ पञ्चनि
 ससविमवधूर (for ' ') — (L 50) D₂ T₃ गवा वैव, T₂
 मृगाया च (for गवा चापि) D₂ सप्तवत्स (for 'सप्त') T₁ M₁
 दारुणो मृत्युसंशय (for ' ') — (L 51) M₁ मयुरैवेव सहसा
 (for ' ') — (L 52) D₂ पातयन्ते गोविन्दे; G₂ 'यासा
 गोविन्दो (for ' ') — (L 53) D₂ सप्तमाना गवा तेने (for ' ')
 T₃ व्याधिभ्या, T₁ व्याधिसार (for व्याधयश्च) T₂ G₂ वृष
 कृष्यक् (for 'निवाया') D₂ व्याधिरूप वृषविषयम् (for ' ')
 — (L 54) T₁ s वृषदले (for वृषदले) — (L 55) G₂
 विपणिभिर (for मेपजैर) D₂ T₁ U₂ s M₁ s सुफित (for
 ' ') — (L 56) G₂ म्नानाशि विपणितम्, T₁ म्नानाशि विपि

G₂ 'मिराव वद्विधा (for ' ') — After line 58, T₁
 reads lines 67'-69', repeating the same in its
 proper place. M₁ s om lines 59 66 T₁ reads lines

नाहारं मुञ्जते गावो नौषधं न च खादन्म् ।
 आसमात्रं ब्रजं सर्वं शयितं गोगणैः सह ॥
 एवं गते ब्रजे तस्मिन् आसमात्रे स्थिते नृप ।
 अथ कृष्णश्च रामश्च कैश्चिद्गोपैः सहारैः । [90]
 पृथगन्यत्र सधाममादावेवाभ्यरोचताम् ॥
 बालोऽपि वृद्धा सचिन्त्य कृष्णः कसललोचनः ।
 इदमन्तर्गतिकर्तव्यमिति निश्चितयान्प्रभुः ॥
 क्रोशमानमतिक्रम्य पर्वतेचान्तरिक्षतः ।
 परःशतैः स्वसखिभिर्नौरोगः समपद्यत ॥ [95]
 मृच्छिलाशर्करावृक्षतृणकाष्ठलतारुणैः ।
 सुषः सन्धानमालोक्य ज्ञानयामास मेदिनीम् ॥
 उत्पाद्य मलिनं कृष्णः स्वयूयैः सह गोगणैः ।
 तज्जलं स पिबन्कृष्णो नौरोगः समपद्यत ॥

वृद्धान्ये च गोपालाः शक्त्यास्पतरया युताः । [100]
 प्रयागमनुतिष्ठन्ति तेषां कृष्णोऽभवद्भक्तिः ॥
 गन्दर्गो गोमो यशोदा च पुत्रो दृष्ट्वा निपातुलौ ।
 श्रृङ्गमार्चिषुतौ चास्त्वामन्तःश्रीवियुतावपि ॥
 बन्धुगणैः प्रियं सुमहाश्वन्द्योपस्थं चाभवत् ।
 तमवेक्ष्य शृङ्गं गतो नामयत्कृष्णसनिवौ ॥ [105]
 जनेन बन्धुगणैः सह मे गोपनेन च ।
 त्रियेयं चाहमप्यत्रेत्येवं मतिरजायत ॥
 अथ कृष्णश्च रामश्च ज्वरिणौ पितरौ तदा ।
 शूलैव परमोद्दिष्टौ न्ययितौ किल तौ स्थितौ ॥
 बन्धुवर्षं च सकलं गोपनं च तथागतम् । [110]
 दृष्ट्वा परमसन्नासमागतौ यत्केशवौ ॥

Colophon

— M₁ s om line 84 — (L 85) T₁ आकोशसम्बद्धक,
 M₁ s 'सो बहुकृष्णसंघ' (for ") — (L 85) T₁ नादेन
 (for नरलो) M₁ नृप (for नृप) D₂ नारीणाम् (for
 नृपणाम्) D₂ T₁ s M₁ s आर्ततः पक्षिणामपि (for ")
 — (L 87) D₂ s T₁ s G M₁ s नाषो (for नावो) T₁ s
 नावातुमपि भोक्तु वै (T₁ वा नोक्तु), M₁ वाहाः सजने बापो (for
 ") T₁ G₁ s नौषध (for नौ) D₂ च न (by transp) D₂
 भाषणम्, G₁ पोषणम्, G₁ वेदनम् (for खादन्म्) T₁ s नौषध
 न रसायनम् (for ") — (L 88) D₂ मने सर्वे, T₁ G₁ प्रजा
 सर्वे (for जन सर्वे) D₂ T₁ G₁ हाः D₂ हाः/विहा, T₁ M₁
 हायितु (for ") — M₁ om line 89 — (L 89) T₁ s
 G₁ मने गते (by transp) D₂ मास (for घास) D₂ तादा
 भयं, M₁ मास गते (for मास स्थिते) — (L 90) D₂ तैश्च
 (for कैश्चिद्) M₁ तथा (for सह) D₂ स्वकीयेर्गोपैः सह,
 T₁ s वृद्धिम् (T₁ स्वकीयैर्गोपैः सह, M₁ पर्वतान्तरीयगम्
 (for ") — (L 91) D₂ T₁ s G₁ मन्त्रोचयाम्, G₁ व्यरो,
 G₁ प्रवेदिता (for [अ]भ्यरोचताम्) — (L 92) T₁ मज्जे
 (for संविन्द्य) — (L 93) D₁ [पृ]ष्ठ (for द्विष्टि) G₁
 विष्टु (for प्रष्टु) — (L 94) D₁ [अ]न्तर कुण्डम् M₁
 रिकुण्डम् (for रिकुण्ड) — T₁ G₁ om line 95 — (L 95)
 D₂ परं श्रेय, M₁ परं शतैः (for परशतैः) T₁ s s G₁ s
 च (for स्व) D₂ विरोग (for वी) — G₁ s om (hapl)
 lines 96-99 — (L 96) D₂ M₁ s सुसिका (for सुच्छिला)
 T₁ G₁ लतायै, T₁ G₁ रुनादृष्ट (for कृतार्थ्य) — (L
 97) D₂ s T₁ G₁ s सुष सखायसविष्ट (for ") D₂ विन्न
 यामास मेदिनीम् (for ") — (L 98) D₂ उल्लायामलिल
 कृष्ण, D₂ स ललित कृष्ण (for ") G₁ स (for स्व) — (L

99) D₂ पिबन्गो बहिलगाम् D₂ T₁ G₁ s विषसन्निभ
 ज्वर, T₁ s s M₁ विषसन्निभ घात (T₁ 'विषाघ') (for ")
 T₁ विरोग (for नौ) — (L 100) T₁ ने (for [अ]न्ये)
 T₁ भवत्वा (for भवत्वा) G₁ [अ]न्यतरया (for [अ]न्य) G₁
 शक्त्यास्पतरया युतम् (for ") — (L 101) D₂ s [] (except
 M₁ s) प्रयागम् (for प्रयागम्) T₁ गति प्रसु (for शब्द
 द्वि) — (L 102) D₂ दृष्ट्वा पुनौ (by transp), T₁ s
 दृष्ट्वा दृष्ट्वा T₁ G₁ पुनै दृष्ट्वा निराकुलम् (for ") — (L 103)
 D₂ परात्, T₁ पुनौ घा, G₁ M₁ युताम् (for युतां च) D₂
 स्वसमाविष्टौ यास्ति (for ") T₁ तत प्रीति (for भक्त
 प्रीति) — (L 105) T₁ ममवेद्य (for न) D₂ तता, M₁
 (inf) tan as above) त्रयो (for वृत्तौ) D₂ तैश्च सह सततोः
 M₁ ममवेक्ष्य शृङ्गं गतो (for ") D₂ हि (for न) M₁ सनिवे
 (for ") — (L 106) D₂ सह गोपैः D₂ महमा गो, G₁
 सगमो गो (for सह मे गो) — (L 107) D₂ T₁ s G₁
 M₁ त्रियेयम्, T₁ G₁ त्रियेयम् (for त्रियेय च) D₂ त्रिये
 एवमपि वने (for ") D₂ s दृष्ट (for [दृ]ष्टेय) — (L
 108) D₂ T₁ s G₁ मल (for अथ) D₂ ज्वरिणौ D₂ T₁ G
 M₁ ज्वरिणौ (for ज्वरिणौ) — (L 109) T₁ दृष्ट्वा (for
 श्रुत्वा) T₁ G₁ विल स, M₁ तु द्यव (for विल तौ) D₂
 T₁ s ज्वरिणौ तौ वधुवतु (for ") — M₁ s om lines 110-
 111 — (L 110) T₁ तन्द् च (for तन्द्) D₂ यथा यथा,
 T₁ तयाविष्टम् (for 'मन्द्) T₁ यशोदा च तयाविष्टम् (for
 ") — (L 111) T₁ स्वापद्य, T₁ G₁ s सखायौ (G₁ s
 'सा') (for 'सम्) T₁ G₁ s सखायौ (for भाग्यौ) D₂
 T₁ s सख (for बल) G₁ व्याकुली कृष्णदेवतौ (for ")
 — COLOPHON om in T₁ — Mention of *Alka* D₁.

पेशंपायन उवाच ।

अथ तस्यामन्त्रायां गोपालानां ययोतिगः ।
विदेहादागतः कश्चित्स्मिन्कोलाहले किल ॥
स यन्धुरां समेधय गोधनं च तथागतम् ।
प्रोवाचामृतसत्त्वं वाक्यं विद्वान्भागवतः ॥ [115]
यत् पशुसमाश्रित्य जीवामो विगतज्वराः ।
पशूनां च पतिर्देवः सर्वथा वृषभध्यजः ॥
तत्सार्चनविधिं शीघ्रं कुरुष्व गोवृषस्य च ।
येन शान्तिमनाप्स्यामो न मखौपधपौष्टिकैः ॥
ब्राह्मणाश्चतुस्रभान्समाहूय यथाविधि । [120]
अस्मिन्सनिहिते स्थाने सम्यगर्चाम शंकरम् ॥
इत्युक्ताः कुलवृद्धेन ते गोपाः वृष्णमाश्रिताः ।
तथा चमृद्विज्ञेन्द्राश्च समाहूयार्चनाविदः ॥
उपहारैर्नमस्कारैरर्चनामिरेकथा ।
सुप्रीतमनसो विभ्रास्तथा चकुर्यथाग्रमम् ॥ [125]
हविर्भिः पायसेश्चापि घृतेन पयसांयुता ।

सतर्पयन्तो विश्वेष्टं हुत्वा चाप्तौ वृषप्यजम् ।
देवीं स्कन्दगणाश्चैव गोवृष नन्दिवेश्वरम् ।
विनायक च संपूज्य स्तुतिभिश्चास्तुन्दरम् ॥
मन्त्रैर्माहेश्वरैरेव शान्तिमङ्गल्युक्तिभिः । [130]
पूजयन्ति स्म विभ्रन्त्रास्तद्वत्ता भक्त्यत्सलम् ॥
पुष्पैर्गन्धैश्च धूपैश्च दीपैश्चैव समन्ततः ।
वृषकपूयकसमर्चन्ति ब्राह्मणा वेदपारगा ॥
अर्चां मूर्ध्नि कृतास्तिस्रः सप्तरात्र च सततम् ।
वृषगोवृषघातसु यथाविष्णुपदादिताः ॥ [135]
तेज्वेनाह.सु विभ्रन्त्रा. सहिताप्यन्येन रताः ।
त्रिभिर्देवैस्तथा चकुर्महादेवप्रसक्तये ॥
गानैश्च वैचित्र्यायन्ति शकर वृषभध्यजम् ।
नृतयन्ति च विशेषेण रुद्रप्रियंमुच्यताः ॥
भूक्षेपैरक्षविशेषैर्मृगप्राग्रयनसूचकैः । [140]
हस्तविन्यासयोगैश्च पादपातैश्च भागतः ॥
नृतं कुर्वन्सु त्रिषु शिरस्य प्रयुजे तदा ।

— Adhy name Ds व्याधिकथनम्, Ds Gs ३ व्याध्युपद्रव, Ts Gs व्याध्युपद्रवकथनम् — Adhy, no Ds 65, Ts Gs ३ Ms 60, Ts Gs 59, Ts 66, Gs ५7, Ms ५6

Ts om. the ref — (L 112) T Gs ३ Ms यवोधिक (for 'निग') — (L 113) Ds विदेहाद् (for 'हाद्') Ts ३ सति (for 'किद्') — (L 114) Ts ३ तथाविधम् (for तथा गवम्) — (L 115) Ts प्राह चायुक्तस्य तद् (for '') Ts समागत, Ts ३ Gs समागत (for 'समा') — (L 118) Ms ३ [अ]र्चना (for 'न') Ds Ts ३ G Ms वृषभस्य (for गोवृषस्य) — (L 119) Ds ३ Ts ३ G Ms तेन (for येन) Ms ३-युक्तिकै (for 'यौक्तिकै') Ds न च मन्त्रोपपादित्ति, Ds Ts ३ Gs ३ Ms ३ न मन्त्रोपपादित्ति (Ts 'मि'), Ms समन्त्रोपपादित्ति (for '') — (L 120) Ts वृद्ध, Ts वृष (for 'वृष') Ds ब्राह्मण सुतसत्त्वं (for '') — (L 121) Ds Gs Ms यस्मिन्, Ts ३ त (for 'अ') Gs इत्युक्त्वा (for सम्यगायन्ति शकर (for '')) Ts गोपाला (for 'ते गोपा') Ts Gs Ms ते गोपा कुलमाश्रित (Ms 'वालि'वा (for '')) — (L 123) Ts ३ [अ]र्चोपादिदम् (for [अ]र्चनाविद) Ds समाहूयान् वद्वि (for '') — (L 124) Ds T Gs ३ ३ समाहूयान् वद्वि (for 'हारेर') Ds सपर्वभिर (for Ms उपवामैर, Gs 'स्कारैर' (for 'हारेर') Ds सपर्वभिर (for 'यथा अर्चनाभिर') — (L 125) Gs न (for 'सु') Ts ३ यथा

सुसुहृ (for 'कम्') — (L 126) Ds [व]ज (for [ज]वि) Ts Gs मधुवा (for पयसा) Gs घृतेन पयसां घृत (for '') — (L 127) Ds Ts Ms सतत वो Ts तो पयस्यौ वै, Ts सर्वयन्तोऽपि विश्वेष्ट, Ts स गोपयन्तो वि (for '') Ts ३ [अ]र्चि (for [अ]र्चि) Ds Ts ३ G Ms हुत्वा चाग्निं (Ms 'त्वाग्निं च) (for [अ]र्चि) — Gs om lines 128 131 — (L 128) Ts द्वि (for देवी) Ds Ts ३ Gs ३ Ms स्कन्द (for स्कन्द) Ts [अ]र्चि (for [व]ज) — (L 129) Ts त्रिभिर्मा (for स्तुति) Ds सत्पुत्र (for चास्तु) Ds विधिभिश्चाद् (for स्तुति) Ds सत्पुत्र (for चास्तु) Ds वै दम्, Ts स्तुतिभिश्चावने हरिम् (for '') — (L 130) Ds देव (for वृष) Gs मन्त्रैर्महादेवैरेव (for '') Ds पुष्टिभि, Ms युक्तिभि (for युक्तिभि) — (L 131) Ts ३ विभ्रन्त्रास् (for 'वृषास्') — Ts ३ Ms om (hapl) lines 131 136 Ts Gs ३ ३ त मत्ता (for तद्वत्ता) Ms वरसला (for 'लम्') — (L 132) Ds स (for the first च) — (L 133) Ds सायवन्ति (for 'समर्चयन्ति') — (L 134) Ds ३ Ts ३ G सितान् (for 'समर्चयन्ति') — Ds Ms om line 135 — (L 135) Ms ३ द्रव्यो कृतास् — Ds Ms om line 135 — (L 135) Ms ३ द्रव्यो कृतास् (for '') Gs तथा (for यथा) — (L 136) Ts ३ रत्नां (for रता) — (L 137) Ds प्रदानये, Ds प्रमत्तये, Ts Ms प्रयत्नम् (for प्रमत्तये) — (L 138) Ms गानेन (for गानैश्च) Ts गानैश्च गायन्ति स्म (for '') Ds ब्राह्मणा वेदपारगा (for '') — (L 139) Ms ३ प्रवृ

समनेऽहनि मध्याह्ने प्रोद्भूतं महवद्भुतम् ॥
 तेषामेको द्विजेन्द्रस्तु वेदवेदाङ्गपाराः ।
 उन्मत्त इव सज्जो साट्टहासः पुनः पुनः ॥ [145]
 दिव्यं नृत्तं समालेभे दिव्यं गेयं तथैव च ।
 माहेश्वरेण भूतेन समाविष्टो विमोहितः ॥
 विरिमताः सर्वे एवास्यतस्मिन्सदसि ये स्थिताः ।
 स च ये दिव्यनृत्तान्ते देवावेधी यथोऽप्रवीत् ॥
 अस्मिन्मुहूर्ते कैलासादागतः परमेष्ठिनः । [150]
 शासनं समुपावाय सूर्ध्वं सर्वजगद्गुरोः ॥
 वर्तमानं पशुना च गोपालानां च सकटम् ।
 यने निवसतां ज्ञात्वा प्राणिनां च महद्भयम् ॥
 शुष्मदर्चाविशेषात् सौप्तिकयोः कर्मणः ।
 यथो गोवृषभकत्या च पशूनां पतिरप्रवीत् ॥ [155]
 शङ्कुकर्णांशु गत्वा त्वं यमुनातीरवासिनाम् ।
 जातानां ब्रूहि मद्वाक्यं समाविश्य द्विजोत्तमम् ॥
 सर्वप्राणिषु सर्वत्र द्वापरास्ते महासुरः ।

मनुष्यलोके भोगार्थं दृष्ट्वा धन्यूनकशः ॥
 जातः कालः कलिनाम रिपेचनसुतो वली । [160]
 अनुजातो बलेः पूर्वमसुरेन्द्रो महाबलः ॥
 विपवृक्षः कपित्थोऽमृताकलिन्वा दक्षिणे तटे ।
 प्रभूतस्कन्धवितपः स्वर्गमस्तुपासितः ॥
 परिवाप्तमाश्रित्य बहुभृत्यास्तदाधराः ।
 विपकण्टकिनो वृक्षा लता वक्ष्यथ जज्ञिरे ॥ [165]
 तस्य भार्याः सपदाश्च सहस्रतनयास्तथा ।
 गोभूता वत्सभूताश्च चरन्ति यमुनातटे ॥
 निर्गोपा वनगायस्त्रा वपयुक्ताः सन्तसकाः ।
 विपवृक्षस्य च कलमुपवृक्षान्ति निर्वृताः ॥
 स च द्वादशवर्षान्ते वृक्षः पुष्पकलाङ्गुलः । [170]
 तदा भवन्ति रोमाश्च तद्वन्धरसमूर्छिताः ॥
 स तु पुष्पितमात्रेण भवेत्फलयुतो हुमः ।
 विचञ्जन्कटुकं गन्धं व्यापीनामाकरं सुदुः ॥
 मुरा तद्वनमुत्सृज्य जीयन्ति प्राणिनो भयात् ।

रवन्ति (for मृगयन्ति च) Ds उद्धता, Ds Ts + Gs + Ms-
 उद्धता (for उद्धता) Gs तत्र मीत्यर्थमुद्धता (for^a) — Ds
 Ts + Ms-a om (hapl) lines 140-141 — (L 140) Ds
 बज्र, Ts Gs + काश्रि (for अक्ष) — (L 141) Ts + Gs +
 Ms भागात् (for 'त') Ds वादपादैश्च भागात् (for^b) — (L
 142) Ts मृग्य (for मृग्य) — (L 143) Ds Ts + प्रभूत
 (for प्रोद्भूत) Ds प्राभूतमदभूतम् (sic) (for^a) — (L
 144) Gs द्विजश्रेष्ठो (for द्विजेन्द्रस्तु) — (L 145) Ts
 सान्द्रदास (for साह) — (L 146) Ts-a Gs a-3 दिव्य
 (for दिव्य) Ds वृत्त (for वृत्त) Ds दिव्यलूके समारब्ध
 (for^a) Ds दिव्योपेय, Ts-a Gs a-3 Ms दिव्योपेय, Ms
 दिव्य गान (for दिव्योपेय) — (L 147) Ds + Gs अत्र,
 Ts + Gs a-3 Ms हि, Ts स्मि (for नि) — (L 148) Ds
 पतस्मिन्, Gs एवामुत्त (for 'सत्') Ds क्षाम्यमादिभ्यं तथा
 (for^a) — (L 149) Ds वृत्तान्ते (for-वृ) Ds देवदेव,
 Ts देवादेशी, Gs देवश्रेष्ठ, Ms-3 देवादेशी (for दे) — (L
 150) Ts तस्मिन् (for म) — (L 151) Ts + क्षामने समु-
 पस्याय (for^a) Ds नत्वा, Gs शर्व (for सर्व) Ts मूर्ध्ना
 एष्य स धूलिन् (for^a) — (L 152) Ds सु (for the first
 च) — (L 154) Ts कर्मणाम् (for ण) — (L 155) Ds
 पाथो, Ts Gs बाया (for पथो) Gs यज (for यज)
 — (L 156) Ds वासिन (for 'नाम्') — (L 157) Ds
 सर्वे च (for आर्तानां) Ts समादिदिव्य (for 'दिव्य') — (L

158) Ds मधुत्वा, Ts + Gs a-3 समुता (for सर्वत्र),
 Ds Ts + Gs Gs a-3 महासुरा, Ms-a 'सुरा' (for 'सुर')
 — (L 159) Ts Gs-a आगार्ध (for मो) Gs मनुष्यलोके
 रक्षार्थ (for^a) — (L 160) Ts क्षान्त, Ms जातान् (for
 जात्र) Ds काले (for कार) Ds Gs बलि (for बली)
 — (L 161) Ts अनुज्ञातो, Gs वनो पुष्पो (for अनुजातो)
 — (L 162) Ds Gs वृष (for विप) Gs वृक्ष (for वृक्ष)
 Ds + Ts + Gs + a-3 Ms कालिन्वा (for 'न्वा') — (L
 163) Ts + Gs Ms प्रचर (for प्रभूत) Ms स्वतन्त्रमुपासितः
 Ts स्वर्गमस्तुनादित (for^a) — (L 164) Ds Ts परिवारं
 समारब्ध (for^a) Gs तदाश्रिता (for 'तदा') — (L
 166) Ds Ts Gs + सु सतामन्, Gs सु ता भामन् (for सप-
 क्षात्र) Ts सद्य भार्यास्तु तस्यासत् (for^a) Ts + तयो (for
 तथा) — Ds om line 167, Ts reads it twice Ms om
 (hapl) line 167^a-171^a — (L 168) Ds T Gs a-3
 निर्गोपा वनगाय मात्रे (Ds वत्सा) (for^a) Ts + दत्तवन्ध-
 (for दत्तवृत्ता) — For line 167, Ds aut

4th निर्गोपात्र तया यात्र सताया सर्वतो वने ।
 — (L 169) Gs कल्पि (for चम्पू) Ts दे तगा (for
 निर्गोपा) — (L 170) Ds दे (for म) Ds वृत्ता (for
 वृक्ष) Ts व्यामृष्ट, Ts + Gs a-3 क्षात्रा (for 'क्षत्र')
 — (L 171) Ts + Gs-a Ms-a तथा, Ts तेषां (for तथा).
 — Ts Gs om. lines 172-175 — (L 172) Ts मात्रे भो

ह्रमाणां च भवेद्व्याधिर्बुधावेशसमस्थितः । [175]

अस्मिन्काले हि गोपालाः प्रायशस्तद्वनं गताः ।

गोभिः सह चरन्ति स्म ते वृक्षस्याविद्वतः ॥

पर्यायाद्वाद्वादशानामस्मिन्काले ब्रमागते ।

वृक्षश्च पुष्पकलयान्कल्पित्यः समजायत ।

अस्यासन्नतया यष्टममूदन्निगसिनाम् ॥ [180]

अन्यथाह महादेवो नन्दगोपमुवाबुभौ ।

विषं च विपवृक्षं च शक्तौ शीघ्रमरोहितुम् ॥

इतः परं व्याधयश्च न भवन्तीह पूर्ववत् ।

गानो गोपाश्च जीरन्तु प्रसादात्परमेष्ठिनः ॥

अहं वनं गमिष्यामि यत्रास्ते परमेष्ठिनः । [185]

अम्यिकादुचकत्परीपद्वाङ्मनसुजान्तरः ।

इत्युन्मत्तावेशितो विप्रः सप्ता स्वामातथात्मा ॥

अथ सर्वे तु गोपालाः सप्रेक्षन्त परस्परम् ।

रामकृष्णो विशेषेण प्रेक्षन्ते स्म मुदायुताः ॥

तेषामिद्विजन्तमाकारं ज्ञात्वा कृष्णः स्वगान्धनाम् । [190]

इदमाह बभौ धीमान्मधुर मधुसूततिः ॥

ज्ञासनादेवदेसस्य वयं सर्वे विपदुभम् ।

यास्यामो गोपवृद्धाश्च सिद्धन्तश्च सचालराः ॥

इत्युक्त्वा सहसा कृष्णः कृत्वा विगान्प्रदक्षिणम् ।

वेगालय च तस्मीमान्प्रपद्यो यमुनाननम् ॥ [195]

सकर्मणेन सहिता युवानो गोपपुंगवाः ।

सिंहानां प्रभुर्गन्धः कृष्णस्य पुरतो ययुः ॥

मुक्तरोमा गणपतेः पञ्चादागमनाद्वरेः ।

प्रसृतः सर्वगोपाला ब्राह्मणाश्च तमस्ययुः ॥

विचित्रान्ना यथोद्दिष्टं सर्वत्र यमुनातटे । [200]

आप्राप्य तिकं रुक्षं च दुर्गन्धं प्राणतु सहम् ॥

तमपश्यन्नदीतीरे प्रभूतं वृक्षमुच्छ्रितम् ।

(for-सन्नेन) T₂ रागो यतो (for फलपुत्रो) — (L 175)

D₂ कटुक (for कटुक) D₂ T₂ G₂ M₂ विपुल (for सुदु) — G₂ om lines 174-175 — (L 174) D₂ द्वयति (for

(for ज्ञे) — (L 175) D₂ नराणा (for ह्रमाणा) T₂ निपा

वेष्टा, M₂ विपदेन (for वृक्षावेष्टा) T₂ वृक्षवेष्टसुस्थितः,

G₂ वृक्षवेष्टसमुत्थितः, G₂ व्याधिरूपानि अगिरे, M₂ वृक्षव-

समुद्भव (for ⁶) — G₂ om lines 176 179 — (L 176)

G₂ s + तमिन् (for म) T₂ तमिन्काले हि गोपालान् (for

G₂) — (L 177) D₂ T₂ s + G₂ s M₂ मनुक्षल (for ते ह) —

(L 178) D₂ T₂ M₂ पदावे (for याद्) T₂ s G₂ s +

तमिन् (for म) G₂ समागते (for म) — After line

176, D₂ T₂ s G₂ s + M₂ 125

5** व्याधयश्च उवरादीनि बहुरूपानि अगिरे ।

— (L 180) T₂ ब्रह्मात्त (for अस्या) D₂ T₂ s G₂

s + इष्टम् (for क) D₂ T₂ s G₂ तद् (for अत्र) M₂ s

अमृतं न भद्रायद् (for ⁶) — (L 181) M₂ अन्वम् (for

अन्वम्) — (L 182) D₂ T₂ s G₂ s + M₂ शक्तौ (for

शक्तौ) M₂ प्रसीदितुम् (for अयो) — (L 183) D₂ T₂

प्रपातते स्म, D₂ T₂ G₂ s + प्रपातति, T₂ प्रपातति; G₂

प्रपातति, M₂ प्रपातते (for भवन्तीह) — For lines 182-

183 T₂ s + M₂ 125

6** सप्तम्यो विपदुक्षय उभययोः चैव एव हि ।

छेदिते व्याधयस्तस्मिन् जायन्ते स्म पूर्ववत् ॥

— (L 184) D₂ G₂ गोपी, T₂ s G₂ s + M₂ गोप्यो (for

गानो) T₂ s जीवति (for न्यु) — D₂ om lines 184-

189* — (L 185) G₂ अत्र (for तत्र) — T₂ s + M₂ s

om line 186 Before line 187, G₂ s + वैसायन

— (L 187) D₂ T₂ G₂ s + M₂ [ज्ञो] (for [ज्ञो]त्वा) G₂

बाह्यतया (for स्वात्मा) T₂ G₂ संज्ञा स्वाम्यपातयाद् (for

⁶) — For line 187, T₂ s + M₂ 125

7** इत्युक्त्वावन्तर्हितं स्वाध कटुकणो मयापठ ।

— (L 188) D₂ T₂ G₂ M₂ s सप्रेक्षते (T₂ s + M₂ s + M₂

s + सप्रेक्षन्त (for क्षन्त) — (L 189) T₂ s + G₂

s + रामकृष्ण (for कृष्णौ) D₂ G₂ s + M₂ मुदायुता, T₂

G₂ मुदुर्गन्ध (for युवायुता) — (L 190) D₂ ब्राह्मण (for

ब्राह्मण) s + T₂ G₂ M₂ सत्त्ववत्तव (T₂ G₂ s + M₂ s +

स्वत्मा) — (L 191) T₂ दयाच य (for इदमाह) T₂ G₂ s

मधुराद् (for ⁶) — After line 191, D₂ T₂ s + G₂ M₂

125

8** अवालो बालरूपेण सोढयन्सर्वमानुषाद् ।

[D₂ मोघवत् (for मोघ)]

— (L 192) D₂ T₂ s + M₂ s हन्तु (for सर्वे) — (L

193) D₂ बाह्यामो वृक्षगोपाय, T₂ G₂ s + M₂ s मो वृक्षगोपाय

(T₂ s + G₂ s + लाय), G₂ s + मो वृक्षा गोपाय (for ⁶) D₂ ते

वृक्षा यत्र निर्गता (for ⁶) — (L 194) D₂ T₂ s + तिप्रा-

न्त्या (by transp) — (L 195) D₂ s + T₂ s बायुन

(for यमुना) — (L 196) T₂ s + G₂ s + सद्, T₂ बापि

(for सर्व) G₂ M₂ s सत्त्ववत्तु (for वत्त) — (L 200)

D₂ विचित्रवत्तु (for ब्रह्मा) T₂ s यमुनायवेति (T₂ s + के

(for ⁶) — (L 201) D₂ T₂ G₂ s निष (for तिक)

दूग्देयाम्बरतले वनस्योपरि केतुनन् ॥

टकैः कुन्तेः कुठारेभ्यः पनितैरपैर्दंडैः ।

छित्त्वा ते तद्वनं धोरमतिदुर्वेषमात्मनैः । [205]

द्रुमवल्लीलताहर्षादीनवैरभिरक्षितम् ॥

विपटुक्षाश्च तांश्छित्त्वा तावुभौ रामकेशयो ।

जग्मवुस्तस्य वृक्षस्य समीपं प्राणिविद्विषः ॥

तौ तं वटशुद्धेत्य वृक्षभूतमयस्थितम् ।

त्रिशङ्खधामायतत्कन्धं तद्वर्षपरिणाहिनम् । [210]

अस्युच्छ्रितं महाशाल्यं तर्षप्रणिनिपञ्चमम् ॥

तौ समीक्ष्यमाणौ गहने सवत्सा मदगर्विवाः ।

अष्टप्रमानुपाः पूर्वं गान्धर्वाधुः कुतूहलात् ॥

तावुभाविपं सप्रेक्ष्य रामकृष्णौ विपद्रुमम् ।

पक्षैरपक्षैर्लोलैश्च सर्वतः सवृत्तं फले ॥ [215]

सरच्छो काष्ठापापाणेः शान्तयामासतुः फल्म् ।

वच्छिन्नं गृहं विपुली निर्भयं दशनच्छदम् ॥

विक्षेपं चकतुः सण्डेः काष्ठानामभ्यन्तरेण ।

फलान्यज्ञातवत्कृष्णो हस्ताभ्यां काष्ठशङ्कुभिः ॥

हस्तप्राज्ञाननेकाद्यं काष्ठान्यापाणसंचयान् । [220]

प्रददुः सत्वरं गोपक्षयोर्हस्तेषु सयतः ॥

उपग्याहृत्य तैरेवमूर्ध्वरक्तानुभावि ।

फज्जनि कुन्भमात्राणि पातयाम्चकतुः क्षिणौ ॥

तौ वृहद्भिः समान्त्रौ बहुशास्त्रास्तेकथा ।

पात्यमानैः फलेभ्यश्च ननुमुलं स्वनम् ॥ [225]

गोपाश्च नेदुः स्रष्टा नेदुस्ती च सिंहपत्न ।

फलशानवज्रश्चासीदेकीभूतो महारथः ॥

तावत् गावो भृशोद्विष्टा आसुर भायमाशिताः ।

Ds Ts प्राणि Gs प्राण (for प्राण) — (L 202) Ms तन
पश्चत् (for तनम्) Ds Ts : s G Ms कतिवत्, Ts जप्य
तम् (for दण्डि) — (L 203) Gs [अ]अरं तम् (for इतले)

Ds देवाहस्तामालम् (for s) Ms वेतुमान् (for 'बन्')

— (L 204) Ms विपटुक्षाश्चकतुः (for s) — (L 205)

Ds भिषा (for छिषा) Ds s Ts : s G Ms कुर्वेन्म (for

'बन्') — (L 206) Ds महा (for द्रुम) — (L 207)

Ds हिया (for छिषा) — (L 208) Ts रिप (for तस्य)

Gs : समीपं प्राणिना हिप (for s) — (L 209) Ts : s Gs

Ms तक्षीदुर (for दृष्टा) Ds : ली ददसैर्विद्वत् (for s)

Ts Gs : वृक्षस्य, Ms विपद्रुमम् (for वृक्ष) Ts उपस्थि

तम् (for अव) Ds विपद्रुममुपस्थितम् (for s) — (L

210) Ds Ts : Gs : s Ms यद्विद्यामायतं (Ds 'याम्क' Gs

'मायत') स्तन्ध Ds त्रिशङ्खायतं स्तन्धे, Ts : त्रिशङ्खत

मुक्तम् Gs त्रिशङ्खायतितं (for s) Ts : तद्वर्ष (for

'वर्ष') Ds Gs तद्वर्षं परिणादित Ds Ts : Ms 'परिणादितम्,

Gs : s तद्वर्षं परिणादितम् (for s) — (L 211) Ts Gs

Ms : सस्युच्छ्रित (for 'उ') — After 211, Ds : s T G Ms

ins

9** फले सस्युच्छ्रिताश्च ये जीवन्ति समाधिना ।

[Ds ते, Gs न (for ये) Ts समगतिः, Ts Gs तदा

मया, Gs s तदा (s 'दा' धिया (for समाधिना) Ts ते

पशन्ति समाधिना (for s)]

— (L 212) Gs Ms : न (for लो) Ts लु (for [अ]लु)

Gs पशना (for गहने) Ts सवत्समिपं गर्विता (for s)

— (L 213) Ds तदापयवलात्तासु (for s) — (L 215)

Ts : s Gs फल्म् (for फलै) — After line 215, Ds Ts : s
G Ms ins

10** मयो विपक्षलं हेतुमुद्ययीं गत्युद्ययीं ।

[Ts Gs हेतुम्, Gs गत्यु (for हेतुम्)]

— (L 216) Ds Ts Gs : s कलात्, Ts Ms दशन (for

फलम्) Ds सातयामास तपसात्, Ts पाणयामासतु फलात्

(for s) — (L 217) Ts उक्तम् (for दण्डिम्) Ds Ts : s

G निधियं (for निधुयं) Ts : Ms निधिप दशनपट्टे (Ms

'दन्') (for s) — (L 218) Ts छत्रं (for छत्रं) Ms

काष्ठानामवामिनि (for s) — After line 218, Ds

Ts : s G Ms ins

11** ध्विष्यन्मप्यदप्यानि दूरवाङ्मनेचै ।

[Gs विषयमात्राणि (for s)]

— (L 219) Ms [अ]पादत्त (for [अ]पादत्त) Ds कलाति

पातयती च Ts सस्यपातयती (for s) — (L 220) Ts

Gs हस्तामालम् (for हस्तामादान्) Gs : हस्तामालम्पदेकाद्यं

(for s) Ds काष्ठ (for काष्ठम्) — (L 221) Ds सुवती

(for सवती) Gs सवती Gs सवती (for 'न') — (L

222) Ds द्रुममाहृत्य नवे तान् (for s) — (L 224) Ds Ts : s

Ms ली वृहद्भिः (Ds 'नी'), Ts ते वृहद्भिः Ms ली चावन्त (for

तौ वृहद्भिः) — (L 225) Ds Gs लुपुत्त (for 'ल')

— (L 226) Ds लु (for च) Ts गोपाश्च नदमुत्ती च (for

'न'), Ds नदमुत्ती च सिंहपत्न, Ts नदमुत्ती च सिंहपत्न (for s)

— (L 227) Ds चावन्त (for चावन्त) — (L 227) Ds चावन्त (for चावन्त)

Ds महावन्त (for 'वन्त') — (L 228) Ds Ts : s G Ms

पातुर् (for 'वन्त') — (L 229) Ts युता (for 'युत')

दृष्टमन्त्यश्च शृण्वन्त्यः प्रागदृष्टश्रुतं वने ॥
 घोरा भयानका गानः सक्तमास्तानभिहुताः । [230]
 निद्रुतुं निश्चिता भूत्वा गोपालानभिसंगताः ॥
 दन्तैर्विपाणैः पादैश्च लाङ्गुलैर्मसकैः सुरैः ।
 समाहृत्य निजमुत्तान्सदृष्ट्यमुसलायुधान् ॥
 हन्यमाना वने गोपाः पशुभिर्भीमविप्रभैः ।
 अशमुन्तस्ते सत्र विप्रजग्मुर्दिशो ददा ॥ [235]
 हुंभारयाश्च नादाश्च चेष्टाश्च विविधा गुणाः ।
 यथा स्युः सौरभेयाणां न सन्त्यासां तथा क्वचित् ॥
 गदां भाषोचितः कृष्णस्तस्त्रैमुपलक्ष्य च ।
 स्वयं च गोपो मेधावी घालोऽपि निपुणः सदा ॥
 निह्राय दानवगणं ततो गोम्पधारिणम् । [240]
 आकारोपिहितैर्युक्त्या निश्चितः स तु बुद्धिमान् ॥
 तस्मिन्मुद्रितं चत्वारो वत्सभूताः कलेः सुताः ।
 समाम्रन्सहसा कृष्णं छलाद्विश्रणैः सुरैः ॥
 स सीक्ष्यमाहृतः कृष्णो वत्सैस्तेर्वितसंभ्रमः ।
 हस्ताभ्यामभिजग्माद् संहतान्यातरहसः ॥ [245]

— (L 231) Ms वि (for नि) Ds संहता, Ds T₁ s :
 G Ms संहिता (for संगता) T₂ गोपालानय संहता (for
 s) — (L 233) Ds T G Ms [न]नि (for नि) T₂ सह
 शान्त्यनुपालकाद्, T₂ लामुपलायुधान् (for s) — (L 234)
 Ds T₁ s : Ms—s घोर (for भीम) — (L 235) Ds T₂ s
 सत्रहारा, Ds T₁ G—s Ms ते वत्सा, Ms तत्रहारा (for सत्र)
 स्युः — Ms—s om. lines 236 237 — (L 236) Ds हवा
 (for हुमा) T₂ हमारवैश्च नादैश्च (for s) — (L 237)
 T₂ s न सन्त्यासां, G₂ त्रमन्त्यासां (for न सन्त्यासां) — (L
 238) Ds गव्य (for गवा) Ds गोपालानय कृष्णस्तु (for s)
 T₂ s G₂ हन्य (for हन्य) Ds सान्तर्वानुपलक्ष्य च (for s)
 — (L 239) T₂ नीले (for गोपो) Ds स्वयं च गोपमन्थस्यो
 (for s) Ds T₁ G₂ सदा (for सदा) — (L 241) G₂
 सुचाव (for युक्त्वा) T₂ s निश्चित्य सुमहामणि (for s).
 — After line 241, T₂ ins

12** साल गृहीत्वा तत्रैव स्थितो हनिवलमदा ।
 — (L 242) Ds s : T₁ s s G Ms तन्मुद्रितं तु चत्वारो (for
 s) T₂ [मा]सुरी (for कले) — (L 243) Ds समस्ता
 (for समाम्रन्) Ds T₂ s G Ms लङ्गुले (for टङ्क) — (L
 244) Ds सुरीङ्गवत्, T₂ s अमी (for स सी) Ds T₁ s

तेषां वलेन निह्राय तेषु हसगतेषु च ।
 देत्या नि सशयमिति हरिर्निश्चितवानयम् ॥
 तत्क्षणाद्विचार्येन प्रारब्धं कार्यमात्मनः ।
 ण्वैकमेषां चिक्षेप पादान्सगृह्य लीलया ।
 दक्षिणेन कोणेन गृहीत्वा चेतुरानपि ॥ [250]
 एवं वत्सैर्भग्नत सरे वत्सा निपटुमम् ।
 कृष्णं दृष्ट्वाभ्यधापन्त विसृज्यान्यान्यमर्दितुम् ॥
 तान्सर्गानेरहस्तेन सधार्य स महायुनिः ।
 अपरेणाहनद्वत्सैरच्छ्रित्य बलान्मुहमम् ॥
 ततः समूय ते वत्साः मर्तश्च सम्राट्पयम् । [255]
 समाहनन्स सरव्याः पादैर्वन्तैश्च मल्लैः ॥
 तान्दत्त्वा बलान्कृष्णः पादजान्यसङ्परं ।
 विधूयापातयन्मौ स्यारयमनुतस्थियान् ॥
 नृत्यत्रिण शमो कृष्णः कुर्वन्नभिनयप्रियाम् ।
 शरीरेण समयेण कृष्णः कमललोचनः ॥ [260]
 तेनोत्सृष्टश्च तेर्वत्सैः सारवद्विरलेकथा ।
 बभञ्जुर्वृक्षशाखास्तं हन्यमाना बलीयसा ॥

G₁—s : Ms वलिभिर (for वत्सैर्लैर्) Ds वलिभिर्भीमविप्रभैः,
 T₂ सैर्वत्सैर्भीमविप्रभैः, T₂ वलिभिर्भीमविप्रभैः, G₂ वलिभिर्भीम
 सभ्रम (sic), Ms बलीय विगत (for s) — (L 245) Ds
 अपि, T₁ G₂ वरि, G₂ अप (for कश्चि) Ds T₁ s G₂ s :
 — (for वत्सैः) Ds सद्यः वातरहसाः T₂ वत्सा

247) T₂ s नि संशय (for वयम्) G₂ s Ms s न संशय
 (for निश्चित) — Ms s om. line 248 — After line
 248 Ds T₂ s ins

13** न विच्छेदन्तरे कृष्णो हस्तप्रसादनविधित ।
 [T₂ न विच्छेदे तदा कृष्णो (for s)] Ms हस्तप्रसादन विहृत्यै
 (for s)]

— (L 249) Ds T₂ चिच्छेद (for विच्छेद) G₂ विच्छेद (for
 समुद्र) — (L 250) Ds गृहीतानि (for वत्सा च)
 T₂ [मा]सुरा (for [ह]त) — (L 251) G₂ वत्सा (for
 वत्सैर्) T₂ वत्साविर (for वत्सा विप) — Ms om
 (hapl) lines 252 254 — (L 253) Ds T₁ G₂ Ms [न]
 प्यधापन्त (for [न]भ्यधापन्त) Ms विमर्दितान् (for
 र्दितुम्) Ms सवार्य स महायुनि (for s) — (L 253)

उग्रमुचेत्तर भूयो यत्सद्व्यसमागमे ।

प्रादुरासातिकटुकं नन्महाभेरव रवम् ॥

वृक्षशाखाविभिन्नाङ्गाः कालेयास्ते महासुराः । [265]

पेतुः प्रथिव्या स्वेदैर्हैः शवभूता महासुराः ।

फलेभ्य सहिताः शाखाः शाखाभिः सहिताः शवाः ॥

तत्रासीदुधिरहिन्ना भूमिः किञ्चित्क्षणान्तरे ॥

तस्मिन्कोलाहले वृते गायस्तद्वत्समातरः ।

अभिपेतुः समुद्रिमाः सर्पास्ता यत्र ते स्थिताः ॥ [270]

ता आपवन्तीरेवादी यत्नान्तोद्दिष्टीमुनः ।

भर्तृयन्काष्ठघातेक्ष भ्रामयन्सर्वलोदिशम् ॥

हृन्ममान्मुतान्दृष्ट्वा प्रागदृष्टमुनेन च ।

महारवेण नोद्विधाः स्वयं चापि सृशाहताः ॥

ताः समुच्छिन्नलङ्काः मन्त्रवर्णशिरोधराः । [275]

भयादञ्चिन्नलोमानो विविशुः सर्वतो वनम् ॥

असुराः पञ्चवस्तासामन्वयो निष्फलो मुवि ।

अद्यापि सचरन्त्येव महारण्ये जनावृते ॥

Colophon.

वैशंपायन उवाच ।

अथ वामोदरः शीघ्रं हस्तप्राप्तान्नसूदितम् ।

सिद्धु सर्वासु यस्मान्ना क्षिपन्त्युक्षे वभञ्ज ह ॥ [280]

उमाभ्यासपि हस्ताभ्या युगपच्च पृथक्च सः ।

एकग्राहेभ्य बहुभिलैर्यत्सेवैवृक्षमाहन्त् ॥

Ts सत्ताम् (for सर्वात्) Ts Ms सत्ताम् (for सर्वात्).

Ds s Ts s Gs-3 तु (for स) — (L 254) Ts [अ]स

ह्व (for [अ]उन्द्) Dr Ts s Gs s Ms वलब्ध (for

'वन्') Ds द्रुम् Ts ह्व, Th ह्वन् (for द्रुम्) Gs

बल्लभ्य वल्लभ्यत् (for 'ह') — (L 255) Ds s T G Ms

सर्वत समभिद्रव्य (for 'ह') — Ms s om line 256 — (L

256) Ds Ts समाह्वन्तु सरन्धा (for 'ह') Ts s वल्लभ्य (for

सर्वत) — (L 257) Ds Ts s नि(Ds नि ह्व सर्वत कृष्ण

(for 'ह') — Ms om (hapl) lines 257-259 Ds वाद्वे

वैशंपायने, Ts s Gs s-3 वाद्वेयान्-महर्षे (Ts Gs 'य') रै (for

'ह') — (L 258) Ds Ts s Gs पातयन् (for [अ]पातयन्) Gs

ममि (for मनु) — (L 259) Ds अपि (for ह्व) Ds T

Gs s-3 Ms ममिन्व (for 'म्व') — Ms s om lines 260-

271 — (L 260) Ds समलोत्त (for 'अ') — (L 261)

Ds मायन्निद्र, Ds सनय (for सत्ता) — Ms om lines

262-263 — (L 262) Ts Gs ता (for स) Ds वभञ्जु

विपद्रुक्षान्, Ds Ts Gs 'अ' वीदय ता (Ts विद्याता वान्ता

(for 'ह') — (L 263) Ts विजम् (for उग्रम्) Ts Gs s

उक्षेत्तर (for उक्षेत्तर) Ms मम वायन् (for वल्लभ्य) Ts

समागमे (for 'मरे') — (L 264) Gs s [आ]दि (for

[अ]दि) Ds प्रादुरासीदि कटुक्य, Ts सल्लोय भूयो, Ts

'साधिवत्त (for 'ह') Ts Gs वनम् (for वम्) Ds वन्य

हामैरो रव, Ts हररा हमाव रवम् (for 'ह') — (L 265)

Ts 'शाश्वमि (for 'दि) Ts Ts विशापा (for 'अ')

— Ts Gs om (hapl) line 266 — (L 266) Ds स्वे वेदो

(for स्वेदैर्है) Ds प्रादुर्भूत (for दावभूत) — (L 267)

Ts स्रुता (for सहिता) Ts शिगा, Ms शिगा (for दारा)

— Ts om line 268 — (L 268) Ds Ms तत्रासीदुनि

रादि Ms 'रै' क्रि आ (for 'ह') — (L 269) Ds माजो वता

समागृह (for 'ह') — (L 270) Ds T G Ms सवरता (Ts s

'वाहता' मन्त्र वल्लभ्य (for 'ह') — (L 271) Ts आपतन्व

Gs भावसमि (for आपतन्वी) Ts वेगवाद् Ms बलीपाद्

(for बलवत्) — (L 272) Ts s सर्ववन् (for भर्तृ)

Ds Ts 'पावैर (for वातैर) Ts दिश (for दिशम्) Ds

प्रायससर्वतो दिश (for 'ह') — After line 278, Gs 128

14** ताम्बयनिकहलेन मयान्ज सुमहावजम् ।

अपेराहाहनन्त्यसम्भो * * * स्वबलम् ॥

— (L 274) Ds महारण्ये च ता व्यमा, Ts 'एवेण सोदिता

(for 'ह') Gs भून् (for स्व) Ds Ts भूना हवा, Ts भूना

हवा, Ms भूनाभिनय (for 'हवा') — (L 275) Ts वितम्

(for वनम्) — (L 277) Ds s Gs भासुरा (for 'ह') Gs

निष्कला (for 'ह') Ts s Gs अन्वय नि (Ts 'ह' नि, Gs

'वृत्ति' परल भुवि, Ms 'हस्तिपरल भुवि (for 'ह') — (L

278) Ds Ts सुविद्वे (for जनाद्वे) — Colophon

— Mention of *Arka* Ds — Sub parian Ts भाव्यैर्पर्व

— Adhy name Ds कपित्थयनभन्, Ds वसतक्षपणकपित्थ

जातवम्, Ts Gs s कपित्थफलशातवम्, Gs (also) गोपवत्त

मक्षपणम्, Gs गोक्ष मक्षपणकपित्थफलशातवम् — Adhy no

Ds 66, Ts Gs s Ms 61, Ts s Gs 50, Ts 53, Gs s 58,

Ms-3 70

Ts om the ref — (L 279) Ms-3 श्रीमाद् (for श्रीप)

Ms प्राप्ताम् (for प्राप्ताम्) Ds T G Ms समद (for

सद्विम्) Ds हस्तप्राप्त मदादम् (for 'ह') — (L 280) Ds

Ts Ms s न वृक्ष (for वसता) Ds वरि मद्रुत हान्

(for 'ह') Ds s Ts G Ms s विष्णुसैर Ts निष्ठा प, Ms

s तिष्ठन् (for क्षिपन्त्युक्षे) Ts तिष्ठन् नैवभज्यत, Ts

तिष्ठन्त्युक्षेत्तर (for 'ह') — (L 281) Ds s T G s-3 Ms

शृङ्ग (for च म) — (L 282) Ms वृक्षैर (for वातैर) Ds

क्षिप्यमाणैस्ततो वृक्षो यत्सर्वभ्रोऽथ विष्णुना ।
 सारवन्तो हता वृक्षा यत्साश्च निहतास्तथा ॥
 अशेषमेव यत्सानां क्षयं नीत्वा जनार्दनः । [285]
 ननाद सिंहवत्पुण्यः संकर्षणसहायवान् ॥
 समासन्नरापीरास्ते शनभूनाश्च दानवाः ।
 सर्वतो विपनृक्षस्य शेरते धरणीतले ॥
 दारुणैश्च वपुर्भिस्तर्भ्रेतद्भेदेनेरुषा ।
 आभुता रुषिरोषेण विरेजुर्निस्सयानहाः ॥ [290]
 दृष्ट्वा तत्कर्म कृष्णस्य निस्मितास्तत्र ये स्थिताः ।
 असाध्यं मुमहृत्कार्यं दृष्ट्वा दृष्णो ज्ययस्थितः ॥
 अथ पूर्वजमात्मज्य दृग्वाः कमललोचनः ।
 शेषं वृक्षं समुन्मध्य गोपालैरदहत्सह ।
 निपण्डितो वृक्षास्तत्र ये तान्व्यनीनशात् ॥ [295]
 ततो पल्लवश्च भूयिष्ठा ये च गुल्मालदाभिताः ।
 छिन्वा सगृह्य तान्सर्गान्भ्रमो यत्र विपहमः ।

तत्र परितवद्राशिं वृत्ताग्निं समुपानयत् ॥
 समूलस्त्रन्धविटपं निपनृक्षमशेषतः ।
 अदहत्पतितैः सार्धं फले पुष्पैः शयैस्तथा ॥ [300]
 अदहत्तदनं सर्वं सपरितमहाहुमम् ।
 भूयिष्ठं ब्रीह्यभाले तु शुष्कपर्णतृणोपलम् ॥
 भस्मानशेषं सदृशं शान्ते तस्मिन्निवाभासौ ।
 आकाशात्पुनरुदृष्टिश्च पपात धरणीतले ॥
 यतो यायुः सुपराश्रं प्रशान्तमभवद्रजः । [305]
 वैचतुर्दुमयो नेदुर्नीरुज चाभनद्वनम् ॥
 ततो रामश्च दृष्णश्च पूज्यमानो मुदा युतौ ।
 गोपालैर्नाङ्गणैः सार्धं प्रतियातौ महायनात् ॥
 समूलघात सदृशं सिद्धार्थालं महाहुमम् ।
 गोपालाः वृत्तकर्माणश्चतुर् सिद्ध्यन्ति मुहुः ॥ [310]
 प्रविश्य यमुना गोपा जलक्रीडास्त्वेकदा ।
 सहृष्णा गोपमुखाश्च चतुर्नित्यनिहारिणः ॥

च तम् (for वृक्षम्) T₁ s आदृष्टम् (for 'जम्' — (L 283)
 D₁ T₁ s G M₁ सारवन्ति (G₁ सारवन्ति (for क्षिप्यमाणस्य)
 D₁ सारवन्तिस्ततो हस्तैः, T₁ सारवन्ति सारवन्ति, T₁
 सारवन्तिस्ततो वृक्षो (for ¹) D₁ निर्विभ्रमो (for सर्वभ्रमो)
 D₁ वृक्षो भ्रमो बलीयसा, T₁ s गायो (T₁ वासा) भद्रा बलीयसा
 (for ¹) — M₁ s om line 284 — (L 284) D₁ सारवन्ति
 (for 'वन्ति) — T₁ s — (L 284) T₁ s — (L 284) T₁ s
 ते वरणा (for ¹) — T₁ s — (L 284) T₁ s — (L 284) T₁ s
 (for ¹) — T₁ s — (L 284) T₁ s — (L 284) T₁ s
 T₁ s क्षयं नित महाभवा (for
¹) — T₁ s om line 287 — (L 287) D₁ s T₁ s G₁ s
 M₁ समास्थित, G₁ समर्द्धित (for समासश्च) — (L 288)
 D₁ वृक्षाश्च (for 'वृक्षास्य) D₁ प्रसृता, D₁ प्रसृता, T₁ s
 G₁ M₁ सारिरी (for शेरते) — M₁ s om lines 289 294
 — (L 289) T₁ स (for च) M₁ दारुणैश्च वपुर्भि स्तैः (for
¹) D₁ वृक्षैः (for 'वृक्षैः) T₁ s अनेकशः (for 'भा) — (L
 290) T₁ आभुत (for आभुता) — (L 291) M₁ दृष्ट्वा कृष्णस्य
 तत्कर्म (for ¹) D₁ ते (for ये) T₁ विस्मयाविष्टचेतसः, T₁
 विस्मयाविष्टचेतसः (for ¹) — (L 292) D₁ T₁ s G₁ M₁
 मसाय (for असाय) D₁ T₁ s G₁ M₁ अमयवत्सर्वविस्मित
 (for ¹) — (L 293) D₁ सपरितमहाहुमम् (for ¹) D₁
 T₁ विष्णु (for कृष्ण) — (L 294) D₁ शोषान्नुत्सानसमस्तास्ते
 (for ¹) M₁ सदा (for सह) D₁ गोपाला अदहत्सदा (for
¹) — (I 295) D₁ तु (for ताव) T₁ G₁ M₁ जनीनशतः

G₁ वयनासक्त (for व्यनीनशतः) — (L 296) D₁ s T₁ s
 G₁ M₁ लता (for लता) D₁ G₁ भूयिष्ठ (for 'भा) D₁ तदा
 स्थिता, T₁ तदाश्रया, G₁ s वयनाभिता (for तदा) T₁ G₁
 ये च गुल्मालाभिता (for ¹) — (L 297) T₁ हरणा, T₁
 G₁ s M₁ भिरना, M₁ हरिणा (for छिन्वा) D₁ T₁ s स्थितो
 (for भ्रमो) — (L 298) D₁ सारवन्तिस्ततो वृक्षा (for ¹)
 — (L 299) T₁ विरोधः (for 'भा) — (L 300) T₁
 M₁ हुमैः (for 'वृक्षैः) D₁ T₁ s सपरितमहाहुमम् (for ¹)
 हरणा (for ¹) — (L 301) D₁ सारवन्तिस्ततो वृक्षा (for ¹)
 अदहत्तदनं (for 'वृक्षास्य) T₁ s वनदुमम् (for महा) D₁ सर्वं
 सद्रुमदुमम् (submetrio) (for ¹) — (L 302) T₁ भूयिष्ठ
 (for ह) T₁ कालः M₁ काले च (for काल तु) T₁
 दृष्ट (for दृष्ट) D₁ T₁ s G₁ s M₁ s वृणोपमम्, G₁
 'वल्म' (for 'वल्म' — For line 307, D₁ s ibst.

15** पुनरुपनृणोपेत भस्मीभूत जनार्दन ।

— M₁ s om lines (hapl) 303-306 — (L 303) M₁
 सगृह्य (for सदृश) — T₁ s om lines 303* 309* D₁
 T₁ s G₁ तया सार (for शान्ते तस्मिन्) — T₁ s om lines
 305-309 — (L 306, G₁ निरभित् M₁ नीरज (for
 नीरज) D₁ नीरजश्चान्नान्नाम् (for ¹) — (L 307) D₁
 यल्ल (for रामश्च) D₁ युते (for युतौ) — (L 309) D₁
 साधैः, D₁ G₁ M₁ s कुलैः (for वाह) T₁ s सगृह्य (for

जलधाद्यान्येकानि वादयन्तः परस्परम् ।
 चक्रुः शिलाविशेषाश्च व्याध्यामाश्च जलाध्वान् ॥
 मृत्यन्तः प्रहरन्तश्च गायन्तो गोपदारकाः । [315]
 आलिङ्गन्तः प्रमुदिता लङ्घयन्त परस्परम् ॥
 युद्धमार्गं च सन्ध्या चन्द्रयुद्धमं मुहुः ।
 जलगृद्धशीरास्ते चैर्नयामधोगताः ॥
 अन्तश्चोपरि मोक्षस्य रामकृष्णो मुद्रा युतौ ।
 प्रक्षालयमानौ गोपालेः स्वामित्वमुपजग्मतुः ॥ [320]
 अधापराहसमये विशेषितजलक्रियो ।
 समुत्तेज्जुषींशौ तौ सयूधाविष चूषयौ ॥
 नन्दगोपनियोगेन तत्रासीत्सूर्यमेव हि ।
 परिकल्पितमन्त्राद्यं पुत्रयोन्स्तवे सति ॥

तत्तत्स्व नियोगाच्च सिद्धमाहारमाहृतम् । [325]
 न्यवेदयंश्च तत्रैवा गोपनार्थः सदारकाः ॥
 तत्र तौ विमले वले परिधाय स्वलङ्घनौ ।
 आजहुरशनं मृष्टममृतं निबुधा इव ॥
 मर्दयं भोज्यं च पेयं च निधिविहङ्गनान्गितम् ।
 आहृत्याचम्य तत्रैव कंचित्कालं निशम्युः ॥ [330]
 तत्र मङ्गलसयुक्ताः शकुना यमुनान्दे ।
 शिवाश्च लोकसिद्धयर्थं शिवा वाचो वधाहिरे ॥
 तव उत्थाय गोपालाः स्वदेजान्प्रति निगम्युः ।
 गोनिवेशं मुद्रा युन्ताः सायाहे वीतकल्मषाः ॥
 मृत्यन्तः प्रहसन्तश्च धावन्तश्च परम्परम् । [335]
 आलिङ्गन्तः प्रमुदिता लङ्घयन्तस्वथापरे ॥

मन्त्रः (for निडावर्णः) T₂ महासुरा (for
 'हमम्' — (L 310) D₂ T₁ s G M₁ कृत्वास्ते (for
 'कसोपायः') — (L 311) D₂ T₁ s G M₁ शिवाश्च (for
 मविद्य) D₂ गोप्यो, M₁ दृष्टा (for गोपा) T₁ शीराश्च,
 T₂ s G₁ s M₁ श्रीदा (for श्रीदाश्च) — (L 312)
 D₂ s T₁ s G M₁ सङ्गता सहगो (D₂ s G₁ 'वैगो')
 पालाश्च, T₂ s सहदा स्वर्गोपायाश्च (for " — (L
 313) D₂ तल (for तल) D₂ T₁ वृक्षयन्त (for वाह) —
 M₁ s om (hapl) lines 314 316 — (L 314)
 T₁ धापायाश्च (for धापायाश्च) D₂ G₁ व्याध्यामाश्च
 जलाध्वान् (G₁ 'या') (for " — (L 315) D₂ M₁
 प्रहसन्तश्च, D₂ प्रतं, G₁ वादयन्तश्च (for प्रहरन्तश्च) G₁
 गायन्तयो (for 'नौ') — (L 316) D₂ स्थापयन्त (for
 'कह') — (L 317) D₂ T₁ G M₁ श्रीदाश्च (for मार्ग)
 T₂ s मुद्राशीराश्च सयूधा T₁ स्वर्गमार्गं च नमोहा (for "
 D₂ s I G M₁ युद्धं मुहुः (for युद्धमम्) — (L 318) M₁
 चक्रुः (for चैर्) — (L 319) D₂ अन्तश्च (for अन्तश्च)
 D₂ T₁ G [अ]निवतौ (for युतौ) D₂ T₁ चैव श्रीदापरायणौ
 (T₂ 'ण') T₁ नित्यं श्रीदापरायणा (for " — T₂ repeats
 line 320 after 17** — (L 320) D₂ T₁ s G प्रविश्य
 (D₂ 'दास्य' इति गोपाले (for " — (L 321) D₂ नि
 रोपित, M₁ विचरेत्त (for विरोपित) — (L 322) D₂
 समुपरीयं नदी रम्या, T₂ s 'नीणा (T₂ 'चम्पौ' नदी स्वाया
 (for " T₂ समुद्र इव पादयौ (for " — D₂ T₁ s M₁
 transp lines 323 and 324, and 325 and 326 — (L
 323) T₁ s G M₁ s गोपस्य (for 'वि') D₂ नन्दगो
 पत्य ये गोपाला, D₂ 'स्य गोपेज (for " T₁ s G₁ s
 M₁ नल (for तत्र) T₁ [अ]मृत् (for [अ]मीत्) D₂
 पूर्वमादयन्तेत्यपि (for " — (L 324) D₂ प्रकल्पयन्

मात्रं (for " — (L 325) D₂ s T G M₁ ततो
 गोपनिवेशात् (for " T₁ s G₁ s आहृतम् (for भाह)
 — (L 326) D₂ s T₁ G₁ स्यवेदयन्त तं D₂ 'नान्त')
 त्रैया, T₂ s G₁ s s M₁ निवेदयन्त तं T₂ 'जह' त्रैया
 (for " D₂ s T₁ s G M₁ s गोपा (for गोपा) D₂ T₁ s
 G M₁ s च (for स) T₁ गोपेदास्य दाया (for "
 — (L 327) D₂ तत्तत्तौ, D₂ ते तत्र (for तत्र तौ) — D₂
 M₁ s om line 328 T₂ s om lines 328 329 — (L
 328) D₂ T₁ G₁ हृद्यम्, T₁ G₁ s M₁ दृष्टम् (for मृष्टम्)
 — (L 329) M₁ विविध (for विविधम्) — For line
 329, D₂ subat

16** अक्षयपतोऽयं गोप्येष्टेष्टे निविधेर्भ्यंभूतैर्भूतैः ।
 — (L 330) D₂ [अ] गम्य (for [अ]गम्य) T₂ मुनवा तद्वा
 नदीव (for " G₁ किपित् (for " — (L 331) T₂
 माह्वस्य (for मङ्गल) — (L 331) T₂ M₁ शिवाय (for
 'श') D₂ T₁ शिवाय लोकस्थि (T₂ 'य') (T₂ 'य') (for "
 M₁ चापि (for वाचो) — After line 332, T₂ ins

17** नतश्च रामहृन्गो तौ गोपौ श्रीदापरायणौ ।
 — (L 333) D₂ T₁ s G M₁ तामाह (for तत) D₂ T₁
 G₁ प्रदेसाय, T₂ जनेश, M₁ s प्रदेसाय (for स्वदेशाय)
 — (L 334) G₁ गोविन्देसाय (for 'श') D₂ गोनिवेशविरो
 युन्ता (for " D₂ s T₁ s G₁ s s M₁ s सधमा (for
 'कल्मषा') G₁ M₁ विप्रमुदितमधमा (for " — (L
 335) D₂ प्रहसन्तश्च (for 'सन्तश्च') — (L 336) M₁
 कलम्पन्त (for कालिम्पन्त) — D₂ T₁ s M₁ s om (hapl)
 line 337 G₁ transp lines 337 and 338 — For line
 337, D₂ subat

18** सवेणुहृद्वेदश्च व कीणा च वादयन्तया ।

सध्विलसितां धीणां वादयन्तस्तथापरे ।
 प्रतियाताः सुपुं गोपाः मुग्धं मधुरस्वराः ॥
 पटहानां निनादश्च वेणुरीणाविमिश्रितः ।
 समन्ततः प्रादुरासीत्तृणो गोमेमुदात्तचित्ते ॥ [340]
 एवं सभूतमनुलं शब्दं कुर्वन्मुमारकाः ।
 प्रहर्षमनुलं लब्ध्वा भेजिरे वासमेव ते ॥

Colophon

No. 12

After adhy. 54, Ds = S ins

देजंपायन उवाच ।

स्थालोऽथ नन्दगोपस्य मिथिलेषु गता पति ।
 प्रवृद्धगोपनो दक्षः कुम्भको नाम नामतः ॥
 दाता दुग्धस्य सर्वेषा तप्तस्य च घृतस्य च ।
 जनस्य प्रियराष्ट्रं नित्यं यक्षोदाया जघन्यजः ॥

— (L 338) G₁ : सती (for सुल) Ds : T₁ सुकण्ठ- Gs
 : सुकण्ठ (for 'ण्डा) T₂ G₂ M₂ सुकण्ठा मधुरस्वना (for
 'ण्डा) — (L 339) Ds निनादश्च, T₂ : G₂ M₂ दाष्ट (for 'दष्ट')
 T₂ : पणवानां निनादश्च (for ") Ds : T₂ : G₂ M₂
 विमिश्रिता (for 'श्रित) — (L 340) Ds : T₂ : G₂ M₂
 प्रादुरासत् (for 'सीत्) Ds : T₂ G₂ प्रतियात्यनि (for 'डा) Ds :
 तज्ज जे, T₂ M₂ प्रतिपाते तु (M₂ च) तज्जने, T₂ : प्रतिपा
 स्थिति जनार्दे (hypermetric) (for ") — M₂ : om line
 341-342 M₂ om line 341 — (L 341) Ds एवं त मुमुल
 वाचं, T₂ एवं सभूतमुमुल (for ") Ds प्रवृत्तं, M₂ दाद
 कुवा (for 'वर्द्ध कुर्वन्) — (L 342) M₂ कुवा (for 'वर्द्धा)
 Ds ते सर्वे मुमुल लब्ध्वा (for ") Ds T₂ : उक्तमम् (for
 एवं ते) — After line 342, Ds T₂ : ins

19** गतस्य तस्य देवस्य धर्मकालो महात्मन् ।
 अत्योदको महारौद्र संप्राणिनिराश्रय ॥

{ (L 1) T₂ स तस्य देकेवर (for ") }

Colophon — Mention of Khila Ds — Sub-
 parcan T₂ माश्रयपर्व — Adhy name Ds G₁ = वृन्दा
 वनप्रतियानम् — Adhy no Ds 76, T₂ : G₂ : M₂ 63,
 T₂ 70; T₂ G₁ 61, G₂ : 59, M₂ : 58

12

(L 2) Ds रक्त, T₂ वक्ष (for दक्ष) — (L 3) Ds
 मर्वा (for दाता) — (L 5) Ds सा भार्या, T₂ : भार्यायुद्ध
 (for 'सीत्) Ds : G₂ धर्मदेवा च नामतः (for ") — (L 6)

धर्मदा तस्य भार्यासीद्धर्मदेव च नामतः । [5]
 सा सुतापत्ययुगल शोभन गोपभूषणम् ॥
 तयोस्तत्र पुमाञ्जात. श्रीदामा नाम विधुतः ।
 सर्वत्र सद्गुणैर्युक्तः सर्वप्राणिमनोरमः ॥
 नीला नाम च कन्यासीद्गोदाय्यगुणान्विता ।
 हसन्ती गमनेहं सान्भूष्टप्रचरणान्मुहुः ॥ [10]
 पद्मपत्रनिभो पादो बर्तुलायनजङ्घिनी ।
 लीनास्थिजानुसधाना मासलेरुद्धा मृदुः ॥
 रथविस्तीर्णजघना मृदुतीर्णगळट्रिका ।
 विशालोरसमाविष्टा चकनाभिर्मनोरमा ॥
 क्रमादूर्ध्वपदी निन्नतनुमध्यतन्त्रहा । [15]
 सुवर्णकुम्भसदृशी दृढी धीनी स्तनी मृदु ॥
 धारयन्ती मृदुरक्षा कामस्य जननी वृणाम् ।
 कम्बुपीना सुनासा सा मुकुपोलमनोहरा ॥

Ds काय (for गोप) — (L 7) Ds त्वाच, M₂ तस्य (for
 तत्र) — (L 8) T₂ मनोर (for 'म) — (L 9) Some
 M₂ नीला (for नीला) Ds T₂ M₂ : सा, Ds T₂ : G₂ :
 [] न्य (for [] मीद) T₂ कर्वादी समन्विता (for ")
 — (L 10) Ds तमने च महाहमेरु (for ") Ds : G₂ : M₂ :
 भूरु (D₂ भरु, M₂ : भूरि) दृचरणा मुहु, T₂ : भूरुद
 चरणा (T₂ 'न) मुहु (for ") — (L 11) Ds निभाक्षी
 च, M₂ निभा पादे (for विनी पादे) Ds दग्भावर्तुलजङ्घिनी
 (for ") — (L 13) Ds वलीसु, Ds T₂ G₂ M₂ : पीनास्थि
 (for ली) T₂ M₂ द्य (for 'द्वया) Ds मुहु (for 'मुहु)
 Ds प्रासला सुकस तथा (for ") — (L 13) T₂ M₂ : 'द्वय
 Ds विस्तीर्णपता मृदु (for ") T₂ : G₂ :
 मुकुण्ड, T₂ G₂ : M₂ : मुकुणी, M₂ (in/ lin. as
 above) मुदुवीर्य (for 'द्वीर्य) Ds मुदुवाक्या घनलनी,
 Ds मुदुवीर्यवलित्रिका T₂ मुदुलकपत्रिणी (for ") — (L
 14) Ds विशालरूपमालिष्टा (for ") Ds चकनाभि, T₂ चर्त
 नाम, M₂ चकनाभिर (for 'चक) T₂ मुदुस्थलगळट्रिणी (for
 ") — (L 15) M₂ lacuna. T₂ वलीमाना, T₂ वली निष्ठा
 (for 'वली निष्ठा) Ds क्रमादूर्ध्ववलिनिर्भरा, M₂ 'द्वर्ध वलजुं
 (for ") T₂ G₂ : मय्या (for मय्य) Ds तनुमध्यलन
 हवा, Ds T₂ : G₂ M₂ 'व्या स्त्रोदहा, T₂ 'ध्यास्थिदाहा (sic)
 (for ") — (L 16) M₂ lacuna Ds T₂ : G₂ M₂ : रद-
 पीनी (M₂ 'न) ; M₂ : सुपीनी च (for 'द्वी पीनी) Ds रद-
 पीनलती गिष, T₂ दृढपीनी मुदु लनी (for ") — (L 17)
 Ds स्वर्वा (for स्वर्वा) — (L 18) Ds च मुकुली, T₂ : *

शुभविह्वमविन्वोष्टी सुदती शुभनासिका ।
 विनिग्रान्बुजवपत्रा सा नीलोत्पलनिभेक्षणा ॥ [20]
 विलासिनी सुकणान्ता सरषापनिसे वसे ।
 भ्रुवौ दधाना सुस्निग्धा र्धचन्द्रललाटिका ॥
 दीर्घकुञ्चितकेशाढ्या लक्ष्मणेः सकलैर्युता ।
 त्रिलोकरद्रभूता सा विश्वचिचामिलेक्षिनी ।
 यौवनस्या सुकान्ताग्री देवमर्त्यविलोभिनी ॥ [25]
 तां दधुः सर्षभूपाळा न्युयो भूयो विज्ञां पते ।
 न तेषां कस्यचिदन्ता पित्रा रिपिपिलाप्रपात् ॥
 एतस्मिन्नेव काले तु दृष्टया महासुराः ।
 कालेनेमिपुताः सप्त निकान्ता चाहुशालिनः ॥
 तदा देवासुरे युद्धे विष्णुना प्रभविष्णुना ॥ [30]
 सप्तान्मावहुतः कृत्वा तेन युद्धे जितामदा ।
 विज्ञो मूढाः प्रजगन्मुले विष्णुं हन्तुं समुपताः ॥

यान्कृष्णो यदुकुले जातो देवैर्यसन्माः ।
 ज्ञात्वा विष्णुं यदुकुले यत्नवन्तः सप्तुलिताः ॥
 दृष्टरूपवराः मत्त कुम्भकस्य व्रजे वसन् ॥ [35]
 बलान्तो महानुद्धा महाकुक्षिशिरोधराः ॥
 लम्बमात्रा महाग्रीवा महाकुम्भककुञ्जिनः ।
 प्रयुदीर्घमहावालाः प्रयुतीक्ष्णपुत्राः रराः ॥
 दीर्घवक्त्रा दीर्घदन्ताः कुण्डनेत्रा सुकर्णकाः ।
 नित्यदृष्टा महाहादाश्चासिताः रोगगोपणाः ॥ [40]
 ते पृषाः सर्षतो जगुर्गात्र बत्साश्च दुर्नवाः ।
 गर्भान्नासावयन्सर्वान्नायां सस्यान्यभक्षयन् ।
 विवेहसस्यत्रावाणि भक्षयित्वा मुहूर्तुः ।
 सस्यानां पालकान्सर्वानाधानान्ति स सर्वतः ।
 कुम्भकस्य व्रजे रात्री वसन्ति स्य मुदान्तिताः ॥ [45]
 कृषीबलास्तनः सर्वे राज्ञो विधिलयर्नजः ।

Gs 4 s Ms 2 s हुमासावा, Ts हुमासावा, Os सुकेता सा
 (for हुमासा सा) Ds Ts Gs 4 s s M सुकेपोला मगोहरा,
 Ts 4 s Gs 4 सा मनोरमा (for 4) — (L 19) Ts हुमा (for
 हुमा) Ms दन्तोष्टी (for दिन्तोष्टी) Ms 2 s वास (for
 हुमा) — (L 20) Ts वचरामा, Gs 4 वचरामा, Ms
 वचरामा, Ms पद्मान्त (for वचरामा) Ts Gs 2 s विव-
 चान्नुजपरा (Gs 4 सा) (for 4) — (L 21) Gs फलासिनी
 (for दि) Ms सुकेतासा (for सुकर्णासा) Ds विलासिने
 सुतोमा मे (sio), Ds विलासनी नुरुदाम्ने (for 4) Ds Ms 2
 सुवी, Ds Ts 2 G Ms 2 सुवे (for उवे) — (L 22) Ds
 सुवी स्वधाव सुस्निग्ध, Ts सुवी दपौ तनुस्निग्धा, Ms 2
 दधाना वैर सुस्निग्धा (for 4) Ds Ts 4 र्षा (for अर्ष) —
 (L 23) Ds केतासा (for केतासा) Ts सुकेतैर (for
 कस्यैर) — (L 24) Ds दैलोत्प (for दैलोत्) Ts 4
 विलासिनी, Ms विलोभिनी (for विलोभिनी) — (L 25) Gs 2
 सुभज्वली (for सुकर्णाज्वली) Ts 2 यौवनेन तु काम्योष्टी (for
 4), Ms विमोहिनी (for विमोहिनी) Ts 2 देवमर्त्यविला-
 सिनी (for 4) — (L 26) Ds दधु (for वयु) Ts 2
 गोपाळा (for -यु) — (L 27) Gs केशा (for तेषा) Ds
 सादि (for दवा) Ms lacuna (for 4) Ds दुहा (for पित्रा)
 — Ds Ts 2 om line 28 — (L 29) Ds Ts 2 Gs 2 s M
 कालनेमे (for विमि) Ds कालनेमे सगानावे (for 4)
 — (L 30) Ds वदा, Ts 2 वरा (for वरा) — (L 31)
 Gs काले (for वरा) — (L 32) Gs किनु (for दिना)
 — (L 33) Ts दिन्मु (for वृक्ष) Ds (hapl) om
 lines 33^s-34^s Ds Ts 2 transp lines 33^s and 34^s Ts

repeats line 33^s and line 34^s (transposed) after line
 34 Ds Ts (second time) 2 s Ms जर्त (for जानो) Ds
 Gs सचन (for 'सा) — (L 34) Ms कन वाव (for
 वावव) Ms 2 s ससासिता (for समुपिता) — (L
 35) Ds Ts 2 सुह (for हने) — (L 37) Ds 2 स समरा,
 Ts 2 स्यसाव, Ms हस्या, Ms नासा (for नासा)
 Ts रवजहा (for बहावुम्भ) — (L 38) Ts ह्या, Gs
 दीर्घा (for दीर्घ) Ds Ms दीर्घ (for तीक्ष्ण) Ts 2
 शुभुरावेमगालया (Ts 2 युता) (for 4) — (L 39)
 Gs दीर्घदन्ता दीर्घवक्त्रा (for 4) Ds सुवर्षका, Ts 2 Gs
 कुल Ts 2 करेका (for कु) — (L 40) Ds Ts 2 Gs 2 s
 Ms विष्णुसा, Ts Gs नित्य मुता (for नित्यसा) Ds मडा-
 नाराम, Ms अमर (for दादाव) Ms नाविता (for
 नाविता) — (L 41) Ds तवने, Ms 2 से वृषा (for से
 वृषा) Gs जगुर्गा (for जगुर्गा) Ms दुर्दसा (for दुर्दरा)
 — (L 42) Ts Gs सभय (for सभय) Ts आदावपद (for
 कान्ता) Ds सर्ष, Gs वज्र (for वरा) Ts 2 शिपुने
 अमक्षय, Ms गवा सस्यादि भक्षय (for 4) — (L 43)
 Ds Ts 2 Gs 2 s Ms विद्वे, Ms lacuna (for विद्वे) Ds
 राज्ञो (for मय) Ts विद्वदाये जाना ये (for 4) Ts
 क्षत्रिया च (for अक्षयिता) — (L 44) Ts ये स गो, Ts
 ये चाव (for सस्याना) Ds सरपाना पावका सर्ष, Ms 2
 पाविका सर्वे (for 4) Ds चावपनि, Gs Ms घवापनि (for
 भावापनि) Ds चावन्ते स च सर्वे, Ts Ms रावपनि स
 दुरा, Ts वृषावनि अमर्षा, Ms 2 चावपनि सुदूत (for 4)
 — Gs om lines (hapl) 45-48 — (L 45) Ts मृदे, Ts 2

ततो विमृश्य तैर्गोपैर्मतिमेवं समादधे । [75]
 तत्तानां वृषमहानां दमिता यो भवेद्धुवि ।
 तस्मै कन्यां प्रदास्यामि नीलां नीरदलोचनाम् ॥
 गोपाः सर्वे समापान्तु ये गोपा गोपु जीविनः ।
 शूद्रा वा ये समर्थाः स्युस्ते च गच्छन्तु सर्वशः ।
 एवमावोपयामास कुम्भकः स व्रजे किल ॥ [80]

Colophon

पेशपायन उवाच ।

ततो गोपगणः सर्वो मिथिलामन्यवर्तत ।
 वृषान्मस सनाहृत्य नीलां शूद्राम यत्नतः ।
 इति गोपाः समाजग्नुः प्रत्येकं तां जिघृक्षुः ॥
 मिथिला राजधानी ता न कचिद्ब्रह्मैरिना ।
 गोपालमयमेवैतद्राष्ट्रं मिथिलरमणः ॥ [85]
 ते गोपास्त्वायवभुजा विस्तीर्णयत्संयुताः ।
 आस्तोदितभुजा मन्त्राः प्रत्येकं वृषमन्यवृः ॥
 कुम्भकस्य तदा वृत्तराहुतो गोपनन्दनः

गोपालैरपरैः सार्धं नन्दगोपः समापयौ ॥
 रामकृष्णौ च सयात्री कुम्भकस्य व्रजं निवृ । [90]
 दारकैरपरैः सार्धं सवयोभिर्मुदान्वितैः ॥
 मयूराङ्गदधिप्राज्ञौ नीलकुञ्जतमूर्धजौ ।
 भीते वसतनौ वसने हरिचन्दनचरितौ ॥
 वनमाश्रितोरस्को दामयशोपवीतिनौ ।
 शिष्यालम्बद्वयकरो पणवाधविनोदिनौ ॥ [95]
 किंकिणीजालसह्यादौ शिरिषिच्छैरुच्छ्रितौ ।
 वेणुवीणाद्वतरयौ शृङ्गध्वनिसमाह्वयौ ।
 दिनिहैर्दपगन्धर्वैरनुवातौ महामती ॥
 गोपास्ये नौमिरूपीयं यमुनामूर्धिमालिनीम् ।
 गङ्गां चैवामिषंयता मिथिलां हृणन्संयुताः ॥ [100]
 कुम्भकश्च महायुद्धिर्मथिलेयो मुदान्वितः ।
 नन्दगोपं तदा दृष्ट्वा सपुत्रं च समागतम् ॥
 उवाचाम्ये समागम्य समालिङ्ग्य मुदान्वितः ।
 वृत्तौ सपोदयामास यदोदां चैव धर्मदा ॥

महाकवे (for तथा हने) Ds कुम्भके च तथा गते, Ds कुम्भकस्य
 त्वामने (for^a) — Ms repeats line 75 after line 76 — (L
 75) Ms (second time) विविदय (for विमृश्य) Ds समादधे
 (for 'दधे') — (L 76) Ds सनाहृत्य वृषभाणां वै (for^a)
 Ds Ts + शानिता (for 'ह') — (L 77) Ds Ts Gs + Ms +
 पुपुक्ष, Ts + कमल (for नीरद) Ds नीला चन्द्रावली
 मिताम् (for^a) — (L 78) Ts लोप (for गोपु) — (L
 79) Ds Ts + Gs + Ms सर्वत (for 'हा') Ds तेषां गच्छन्तु
 सर्वशः (for^a) — (L 80) Ds एवमावोपयामास (for^a)
 Ts + Gs + Ms + ह, Ms ह्य (for ह्य) — Colophon
 om in Ts — Mention of *Khyā* Ds + Ts + G M
 — *Adhy* names Ds Gs + नीलाप्रभाव, Ms वायुदेवप्रभाव
 — *Adhy* no Ds 69, Ts Gs + Ms 64, Ts Gs 63, Gs +
 61, Ms partial lacuna, Ms + 60

(L 81) Ds + Gs Ms ततो गोपमणा सर्वे (for^a)
 Ds न्यवर्तन्त च मैथिलान् (for^a) — (L 82) Ts समाहृत्या
 (for 'हृत्य') Ds समागम्य तदा नीला (for^a) Ds वयं (for
 नीलां) Ds Ts + Gs + Ms शूद्रिभ (for शूद्राणां) — (L
 83) Ts समाहृत्य (for 'हृत्य') — Ms + om from
 line 83^a up to line 86^a Gs निरासक (for जिघृक्षव)
 — (L 85) Ms [स्रा]सीद (for [न]द) Ts + कर्मिण्य (for
 -वर्मण) Ds गोपालानय सान्द्रष्टुं मिथिलवधपरमणः — (L

86) Ds Ms + स्वायत्त, Ts सायुध, Ts + चापत्य (for 'त्वा')
 Ds ते गोपा स्वायत्ता यन्त्रा (for^a) — Ds Ts + G Ms +
 transp lines 86^a and 87^a Gs वृज (for वृक्ष) — (L
 87) Ds Ts + G Ms + प्रत्येकं पुपुक्ष वपु, Ts ते वोकृत्तावुदी
 सिपुष (for^a) — (L 88) Ds Ts + Gs + Ms + जाहू-
 (Ms 'ह') लो वन्द्यकल (Gs + Ms 'तोप') क (for^a) — (L
 90) Ts + शूद्र, Ms व्रजे (for व्रज) — (L 91) Ds Ts
 Ts + Ms + मवान्त्रितै, Ts Gs सु Gs दापुनै (for मुदा
 विनै) — (L 93) Ts उदे, Ts अर्द्ध (for पीते) Ds पीते
 नीले वसतनौ च (for^a) — (L 94) Ms + वनमालाभि
 (Ms 'वि' लोपस्वी) (for^a) — (L 95) Ds शिष्यालम्बकल
 धराय, Ts + लम्बार्धकल (for^a) Ts वेणु (for पर्ण)
 Ds Gs + Ms + विनादिनौ (Gs 'ही'), Ms विनादिनौ (for
 विनोदिनौ) Ds उर्गायु च विनोदिना (sic) (for^a) — (L
 96) Ds चमारी, Ts निहारी, Ms + वरारी (for सदासी)
 — (L 97) Ts स्वहारी, Gs हनकारी (for 'हरी') Ds
 वृण- (for वृक्ष) — (L 98) Ds दिविर्द (for 'दीर्')
 Ts Gs Ms + महायुदी (for 'मही') — (L 99) Ds corrupt,
 Ts G Ms गोपाला (for गोपास्ये) Ts गोसिर (for नौसिर)
 Ds Ms + मीन (for कर्मि) Ts यमुना नीरशोभिनीम् (for
 'ह') — (L 100) Ds समायाता, Ts [अ]मिनियाला (for
 [अ]मिषयाता) — (L 101) Ts + Ms + महायुति, Gs

मीतास्तोभ्यो मुहुर्गोपा विसृष्टाः पर्वतामहे ॥
 किं च रास्ता मुहुर्वण्ड्या वयं मियिलरमणा ।
 गतिमेव न जानीमो नागतं न च विनित्तम् ॥ [135]
 न च ते केवलवृषा राक्षसा वा वृषात्मना ।
 देवा वा दानवा वापि यश्चगन्धर्व एव वा ।
 अस्मदुत्सादनार्थाय ब्रजेऽस्मिन्ममुपविताः ॥
 सुपमाकमारागानां तु यो वृषान्दमयिष्यति ।
 तस्यैव सर्वकल्याणी नीला देया मनस्विनी । [140]
 नीला सुमध्यमा तस्मै दत्ता कमललोचना ॥
 इत्युत्स्याहूय ता कम्या गोपमध्ये करोतिथिताम् ।
 घृणा गतासि चाश्रीणि तस्यामेव प्रपदिरे ॥
 स्तनयोः स्थितिमाजन्मुं वेपाविज्रेणरुद्धे ।
 अन्येषामधरे चैव परेषा च सुमध्यमे । [145]
 एव व्यालोलमनसो गोपाश्चित्रस्थिता इव ॥
 तत्र नन्दमुतः फञ्जिज्येष्ठः कृष्णस्य समतः ।
 स तदाघोषयद्वाचा वमयित्वे घृणाममू ।
 शति प्रतस्थे तान्दन्तु दैतेयान्दुष्टरूपिणः ॥

भुजावाक्फोद्य रुडोऽपि पित्रा यत्नवता तदा । [150]
 इयेष योक्तु मन्दस्ता यान्न शक्नोति मायवः ॥
 रागणस्य रणे हन्ता यश्च हन्ता सुमादिनः ।
 तेषा मध्ये समाख्याय हुम्भारवमयाकरोत् ॥
 तेन शब्देन वे सप्त वृषा घोषवतः पुरः ।
 सुप्राञ्चद्भान्समुद्भूतं समुत्तस्थु गमुयवाः ॥ [155]
 तेषा स्थितानामेकस्य घोषवाम्नसकेऽहनत् ।
 ततो गोपाः समामग्न्य सिहनाद ह्यनीनदन् ॥
 आहतो मस्तके सोऽथ वृषो घोषवता तदा ।
 अमे सुप्राभ्यामाहत्य घोषवन्तं वृंश ह ॥
 पुनः शूमेण व हत्या सुप्राभ्या वूरतोऽक्षिपत् । [160]
 ज्वनीनवश्च सहसा गोपान्विद्रावयस्तदा ॥
 गुपानस्तव्य ये गोपा नीलाग्रहणालक्ष्माः ।
 मुष्टि सवर्त्य सवर्त्य भुजास्फोटनतस्याः ।
 गोपलीला प्रकुर्वन्तस्तेषामग्रे यद् दधुः ॥
 स्थितेषु गोपवीरेषु ते वृषा गोपघातकाः । [165]
 सर्वास्ताञ्चद्भुर्गोर्णश्च विजगु सपतन्त ।

कोटि, T₂ s G₂ M₂ s शकाले ह (for हका स्मेति) G₂
 सहा (for सहा) — (L 133) G₂ हाताम् (for शीताम्)
 D₂ ते मुमुहुर, T₂ ते च मुहुर (for तेभ्यो मुहुर) D₂
 पर्वतेरत (for तामहे) — (L 134) T₂ वय (for अहम्)
 T₂ मुहुर (for वय) T₂ G₂ वय मैत्रियमैत्र (for⁶) — (L
 135) T₂ G₂ s नील, G₂ हिर (for भ्रमणि) D₂ सैव, G₂
 न हि (for न च) T₂ न भीत न विस्मिन्नम् T₂ व नीत
 न च विस्मन्नम् (for⁶) — (L 136) D₂ G₂ s G M
 घृणाभ्या (for घृणा) — (L 137) T₂ s G₂ s M यक्षा
 (for यक्ष) D₂ यक्षा वा दानवाश्च वा, T₂ मध्यमं वा व पितृभ्यो
 (for⁶) — (L 138) D₂ T₂ M₂ s अतोऽस्मिन्ममुपविता
 (for⁶) — (L 139) G₂ को घृणात्तान्दमयिष्यति (for⁶)
 — (L 140) D₂ देवा नीला (by transp.) — (L 141) D₂ M₂
 देया कम्या, T₂ M₂ s मया कम्या — (L 142) D₂ M₂
 तस्मिन् (for तस्मै) L₂ s T G₂ s M विपुल (for काम) —
 — (L 142) D₂ करोतिथिताम्, D₂ T₂ G₂ करे स्थिताम् (for
 करोतिथिताम्) — (L 143) D₂ s G₂ M₂ चाश्रीणि (for
 चा) — (L 144) D₂ M₂ (s of fun) s पट्टम्, T₂
 वृषव (for पट्टम्) T₂ अन्तं वरजवृषव (for⁶) — (L
 145) T₂ तस्मिन् (for च नु) D₂ T₂ G₂ M₂ s परेषा नाभि-
 मादले (for⁶) — (L 146) T₂ इत्य (for यद्) M₂ गता

(for स्थिता) — (L 148) D₂ M₂ s घोषवाक् T₂ s
 घोषवत् (for स तदा) T₂ वाच (for वाचा) D₂ घोषवन्तो
 वाक्पात्रो (for⁶) D₂ दमयिष्यत् (for 'त्ये) — (L 151)
 D₂ रोडु, G₂ हन्तु (for घोष) T₂ जलेन, T₂ सचाना (for
 मन्द्यामा) — (L 152) T₂ वय इत्या सुमादिनम् (sio)
 (for⁶) — (L 153) D₂ T₂ s G M₂ सलुध्यात् (for समा-
 क्षाय) D₂ हुम्भारवत्, T₂ इहा (for हुम्भा) D₂ हुकारमभ-
 चाकरोत् (for⁶) — (L 154) D₂ T₂ s G₂ s M₂ योर-
 तरा G₂ शब्दवत् (for घोष) D₂ मुद्रा (for पुर) — (L
 155) D₂ पूर सताम् T₂ आसन्तार, T₂ पुन सताम् (for
 सुप्राञ्चद्भु) M₂ सुप्राञ्चद्भु सन्तं (for⁶) M₂ तस्य सन्तं
 (for समुत्तस्थु) — (L 156) D₂ स्वतन्त्रम् (for स्थिता
 वाक्) — (L 157) G₂ तस्य (for ततो) — (L 158)
 T₂ G₂ आदने (for 'तो) G₂ तेन (for सोऽथ) — (L
 159) D₂ T₂ s G₂ s अले, M₂ वान्ते (for अग्रे) M₂
 सोऽयम् (for घोष) — (L 161) D₂ आहत्य सहसा गोपान्
 (for⁶) D₂ अय (for गोरात्) — (L 162) T₂ गोपान्,
 T₂ s गोपा मे (by transp.) D₂ T₂ लीला (for नीला)
 — (L 163) D₂ सहसा (for the second संवत्) T₂ विष
 मुष्टि च सवर्त्य (for⁶) — (L 164) D₂ G₂ M₂ s गोपा लीला,
 T₂ गोपा वीक्षा (for गोपलीला) G₂ s M₂ मध्ये (for मग्रे),

ततो युद्धं समभवत्तयो कृष्णस्य च प्रभो ॥
 ततो गोपगणाः सर्वे कृष्णमेवाश्रिताभवन् ।
 भूतैस्ते सहसा जघ्नुः कृष्णं हन्तुमसीप्सवः ॥ [195]
 पादप्रहारैरपरेः पुच्छघातैश्च केशवम् ।
 दूषकपृथक्समाह्वयः प्रत्येकं वृषदानयाः ।
 दन्तैर्ददंशुरपरे खुरित्ये जनार्दनम् ॥
 ततः कृष्णो रुपा मुष्टिं मनिहस्य जघान ह ।
 तेषामेकं क्षणाद्वत्सा पुनरन्यं जघान ह ॥ [200]
 क्रमेण शुण्या तान्सर्वाहृत्वा दैतेयगोपतीम् ।
 नीलां हस्ते गृहीत्वाश्च कृष्णतस्मिन्वरोचत ॥
 कुम्भको नन्दगोपं नं मोराश्च प्रजससत्पि ।
 प्रसादात्तन पुत्रस्य जीवामो विषतज्वराः ।
 सपुत्राः सह गोपालं सनत्समा गोधने समम् ॥ [205]
 दूषैश्च सप्रभिनन्दं हृत्वा गायः सहजगः ।
 गर्गाश्च निःसृतास्तान्द्रस्तास्तायन्त एव हि ।
 यत्तले निहता नन्दं सुखं तस्मादवाभ्रमः ॥
 गोसहस्रं तप विभो महिषा महिषीगतम् ।

यावदिच्छति वा नन्द तावत्तये वे ददाम्यहम् ॥ [210]
 नीलायै लक्ष्म्यवुत दाम्यामि बहुगोधनम् ॥
 नन्दगोप उवाच ।
 अल मम विभो तात गोभिर्वत्सेर्धनेतरपि ।
 विघ्नन्तामद्य गावस्ते गावो मे बहवो सताः ॥
 धृतवत्यः क्षीरवत्यो बभूवुः पुत्रजन्मतः ।
 यवा च कृष्ण उज्ज्वलसदाप्रभृति मे ब्रजे ॥ [215]
 यावदुगधं समुज्ज्वलं तावदेव धृतं भवेत् ।
 शुल्गे शुल्गे मधु भवेत्स्वाद् स्वाद् भवत्यलम् ॥
 गावो वत्साश्च नीरोगा जाते कृष्णे ब्रजे मम ।
 अल्पक न च मे स्वावहेद्देवं स्वं कृष्णसनिधौ ॥
 यास्यान्महमयो गोप गृहाभ्याभ्यनुज्ञानताम् । [220]
 इत्युक्त्वा प्रययौ नन्दः सत्रजः सहगोपणः ॥
 कृष्णश्च नीलायां सार्धं श्रीदाम्ना सम संगतः ।
 सार्धं च बलभद्रेण ययौ धृन्वायन वनम् ॥
 प्राप्य धृन्वायन गोपा रेसिरे सहपेशराः ॥

Colophon

शिर्य) Gs सखाब्धन्तु, Ms तथा हन्तु (for पराहन्तु)
 —(L 192) Ts दक्षिता, Ts दारिता (for दानवा)
 —(T. 193) Gs Ms s प्रभो, Ms [इ]मयो (for प्रभो)
 —(L 194) Ts Gs [अ]वहृत् (for [अ]भयम्) Ds वभूवु
 कृष्णमाश्रित (for s) —(L 195) Ds Ms हन्तु कृष्णम्
 (by transp) Ms हन्तु कुलामसीप्सव (for s) —(L
 196) Ds पदाप्रहारै (for वादप्र) Ts s [a] s Ms
 कपरे (for 'ई) Ds सुतापातै, Ms s कुञ्जघातै, (for
 सुच्छ) —(L 197) Ds समजगु (for 'हन्तु) Ts बहुसो
 (for प्रत्येक) —(L 198) Ts Gs Ms दक्षिण (for दक्षिण)
 Ds सुपैर (for सुपैर) —(L 199) Ds सनिपास, Ds न
 निपास, Ms s क्षीनितलं (for 'हन्तु) —Da om lines 200
 —207 Ts om. (hapl) line 200 —(L 200) Ts कृष्ण
 (for हन्तु) Gs धनवान् (for वन्य) —(L 203) Ms s स,
 Ms वा, Ms तु (for [अ]व) —(L 203) Ms तु (for त)
 Gs s जन (for प्रज) Ts मोवाच जनसनिधौ (for s)
 —(L 204) Ds Ts G लीलाय, Ts अयामो (for जी)
 —(L 205) Ms गोपकै (for गोपयै) Ds Ts सह (for
 समम्) Ts सजसन्गोधने सह, Gs सखाया सहगोधनम्
 (for s) —(L 206) Ms s दाम्ना (for वन्द) Ds युगा
 (for हता) —Before line 203, Ds ins कुम्भक उवाच

—(L 208) Ds एतैश्च, Ts s चर से (for वनसे) —(L
 209) Ds Ts s Ms सहिपाद् (for 'या) —(L 211) Ms
 नीलाय (for 'दे) Ds नीलायै लक्ष्म्यवुत्त (for s) Ts Gs
 [इ]ति च (for बहु) —(L 212) Ds सवि (for सम)
 Ds Gs सस (for कसैर) —(L 213) Gs तिष्ठताम् (for
 'न्वाम्) Ts Ms s [inf] for सत्र (for मया) Ds लिहन्तु
 तव गारम्भा (for s) Gs पुत्रावो (for गावो मे) Ds वृष्टे,
 Ts s स्थिता (for मया) —(L 214) Ds वृषतन्मय क्षीर-
 वनसो (for s) Ds s Ms जन्मत, Gs तावत् (for जन्मत)
 —(L 215) Ts s बदास कृष्ण न धां Ts 'जन्मदा' ता सदा
 मे वर्धते ब्रजे —(L 216) Ts तावदेव धृतोयम् (for s)
 —(L 217) Ds s Ts s Ms सह (for चरेत्) Ds
 अनेकलम् (for सजसन्मम्) —(T. 218) Ds न रोगाश्च
 Ms सितेराश्च (for च नीरोगा) —(L 219) Ds तात, Ts
 नायुद्, Ms s स्वासीद् (for स्वातद्) Ds किमप्यस न मे स्वातु
 (for s) Ms s मते (for मेदे) Ds Ts न्ये, Ms [inf] for
 as above) s अमिन् (for स) —(L 220) Ds गृहातेय
 नयाम्या, Ts सजसन्गोधना गृहाद् (for s) —Before line
 221, Gs ins वैशात्यम् —(L 221) Ds स, Ts स (for
 स) Ts गोधन, Ts गोधनम् (for गोपण) —(L 222)
 Ds लीलाय (for सीदाम्ना) —(L 223) Ts Gs प्रति (for

जनमेजय उवाच ।

अहो चित्रमहो चित्रं माधवस्य जगत्पतेः । [225]

त्रीडेयं यासुदेवस्य गोपलीलां प्रकुर्वतः ॥

धन्यास्त एव देवेश गोपवेपथ्विभूषितम् ।

अपश्यन्नेदमीशं ये भयूरुद्रदभूषणम् ॥

कीलदामास्थितकरं किंविणीयगिताङ्गदम् ।

तालगेयतं देवं पर्णघाद्यान्तरैषिणम् ॥ [230]

घाणपुष्पकुटुम्बौलिं नीलमेघनिभ हरिम् ।

पश्यन्ति देवमीशेशं नमस्तेभ्यः पुनः पुनः ॥

हत्वा धृषान्हरिः सप्त पुनरागम्य माधवः ।

वृन्दावनं सरामस्तु गोपैः सह महासुते ।

अफोट्किं जगन्नाथस्तन्मे ब्रूहि तपोधन ॥ [235]

वैशांपायन उवाच ।

तस्मा शरदि गोविन्दः सुख वृन्दावने वने ।

चचार गोपनैः साकं जगता प्रीतिवर्धनः ॥

चमम्) — (L 224) Ds Ts s G M सर्वे (for गोपा)
— Colophon — Mention of Ahla Ds s S — Sub
parcan Ts आश्रयैपदे — Adhy name Ds सहदैववधः
Gs Ms दैववधवध, Gs सहवधदैववध — Adhy no Ds
70, T1 Gs s Ms 67, Ts G1 66, Ts 72, T1 Gs s 64,
Ms-s 63

Ts वैशांपायन (for जनमेजय) — (L 238) Ds Ts s Ms
ईदोश, Gs ईदानं (for ईदो ये) Ds Ts Gs s Ms अपश्यन्नेव-
(Ds "सर्वे" दिवेषं, Ts G1 पश्यन्ति ये वगवाप (for "s") Ds
om (hapl) lines 234-235 Ms केशुराद्र (for अ)
Ms भूषितम् (for भूषणम्) — (L 239) Ds T Gs-s
Ms s कीलदामास्थि Ts मापि तकर (for ताल) — (L
Ts-s G1 s-s Ms कर् (G) व ऋगेय (for ताल) — (L
233) Ms येऽपश्यन् (for पश्यन्ति) Ts s पश्यन्ति देवदेवेश,
Gs "तो देवमीशान (for "s") Ts s Gs Ms तस्मै (for तेभ्य)
— (L 235) Ms s द्विजोत्तम (for तपोधन) — (L 236)
— (L 235) Ms s त्रिजोत्तम (for वने) Ts सुखे वृन्दावन वनम् (for
Ds जवसत् Ts चमम् (for वने) Ts सुखे वृन्दावन वनम् (for
s) — (L 237) Ts-s Gs s Ms साधै (for साक) Ts s
सिंहविमान्तगामिभि (for s)

13

(L 2) Ds S (except Ts Ms s) लो व (for लव)
— (L 3) Ds वरी (for वरी) Ts s दान्तौ (for दान्तौ)

No 13

After 55 23, Ds s S ins

भाण्डीरे सुखमासीनं विहरन्तं जनार्दनम् ।

वामदेवभरद्वाजौ तत्र प्राप्नो यदृच्छया ॥

कृष्णाजिनधरी दान्तौ नियमव्रतकर्षितौ ।

गद्गतीतीर्याय सक्रान्तौ भारगो द्वाविधागतौ ॥

बृहत्स्निग्धजटाभारप्रतिवद्भिः शिरोधरो । [5]

प्रमाण सर्वलोकानां वेदवेदाङ्गपारगौ ॥

वल्कलाजिनसवीतो मुनी यमपरी सदा ।

नमस्तस्मै तदा वीर भाण्डीर यक्षसेवितम् ॥

प्रदक्षिण समुद्रोचौ वत्सपालान्महामुनी ।

वदन्तौ सम वत्सान्कालयानाश्च गोमणान् ॥ [10]

पमच्छतुस्तदा तत्र भाण्डीरुत्तवासिनः ।

हे यत्साः क च नो मार्गो यमुनतीर्थदर्शने ।

क च तीर्थं सुसोपानं श्वप्राहृद्विजर्जितम् ॥

सुरैतदारका वाक्य जहमुमुनिपुंगवौ ।

Ds Ts s विवर्त (Ts "लव" व्रतसागिनी (for s) — Gs reads
line 4 twice — (L 4) Ds समानी, Ts G1 s (both
times) विष्कासौ (for स्रजान्तौ) T1 Gs Ms s भारक-
विष गा गती (for s) — (L 5) Ts Gs जटाभार (for
भार) Ts s प्रतिस्निग्ध (for बृह) Ms s (inf) lin. as
above) शिरोरुद्धौ (for धरो) Ms प्रतिवद्भिः शिरोधरी (for
s) — (L 7) Ms सु वैपरीपरायणौ (for s) — (L 8)
Ts s वमस्तुल्य (for स्कुतु) Ts Gs महा (for तदा) Ds
वीरौ, Ms s वीर (for वीर) Ms वृक्ष (for वक्ष) — (L 9)
Ds Ts s s Gs s Ms प्रचम (Gs "वम" सु (for प्रदक्षिण) Ts
Gs s प्रचक्रुः समुद्रोचौ (for s) Ts तदा मुनी (for महा
मुनी) — (L 10) Ds Ts s Ms सर्वान् (for वत्सान्) Ds
Gs स- (for च) Ds कलं गोपालगोमणान् (for s) — Ts om.
line 11 — (L 11) Ds प्रचक्रुः (for पमच्छतुस्तदा) — (L
12) Gs मार्गौ (for मार्गौ) Ts तीर- (for तीर्थ) T1 सेवने
(for रक्षने) — (L 13) Ms तीर्थं च (by transp) Ds
Ts s Gs s Ms सरोपान, Ts वरी पार्श्व (for सुसोपानं)
Gs क च तीर्थं सुसोपानं (for s) Ts जलः Ts जल- (for
— (L 14) Ts सुरैतदारकावच (for s) Ts
श्वप्राहृद्विजर्जितम् (for जहमु) — (L 15) Ts s
जहमुने, Gs समहृद्विजर्जितम् (for जहमु) — (L 15) Ts s
मार्गान्ते (for "जा न) Ts s Gs s Ms मार्गान्ते वप-
यार्ज (for s) Ms शान्तिम् (for शान्तिम्) T1 दारक

मार्गज्ञा न वयं धाया क्षान्तिभ्यः सप्रपुच्छताम् । [15]
 कुतोऽत्र यमुना शुभ्रा कुतो मार्गः कुतो वयम् ॥
 एतस्मिन्ननन्ते कृष्णक्षेपां वाक्यं तयोरेपि ।
 शुत्वा तौ समुपागम्य वक्तुमेवं प्रचक्रमे ॥
 एष वां पथ आवेष्टा गवामिष सुयन्त्रिवः ।
 अहं नन्दस्य तनयः कृष्ण इत्यभिधिश्रुतः ॥ [20]
 मनायममज्जो रामश्चन्द्रमा इव मासते ।
 आधयोर्गोणः सर्वो वचनं च निशम्यताम् ॥
 एतद्व्योदेन सन्ध्यायुद्धतां यदि रोचते ।
 पायस सुरस दुग्धं धानाश्च शुद्धमिश्रिताः ॥
 एनमुक्ते नतस्तस्मिन्कृष्णे यमललोचने । [25]
 तौ काविमायिते तदा समाधिं जग्मस्तुर्मुनी ॥
 तौ नेत्राणि समुन्मील्य शीतो दृष्ट्वा जगत्पतिम् ।
 इदमवचुरध्यात्स्व मुनी कृष्णस्य समतम् ॥
 त्वमादिः सर्वभूतानां मध्यमन्तस्तथा भवान् ।
 स्रष्टा सर्वस्य लोकस्य पाता मोक्षा जनादेन ॥ [30]

स्रष्टा वेदस्य यज्ञस्य हविषामृत्विजां हरे ।
 कर्मणा फलभोक्ता च फलदः कर्म कुर्याताम् ॥
 निषेद्धा दुष्टमस्त्वस्य हन्ता त्वं नमस्त परः ।
 नेत्रे ते भानुशशिनी नासिका च समीरणः ॥
 वाचः सरस्वती देवी जिह्वा मेघः प्रकीर्तिताः । [35]
 दन्ताश्च पर्वता श्रेया कर्णः पाताललोचरः ॥
 लक्ष्मीर्वक्षस्तु विज्ञेया वामो बाहुस्तु शक्रः ।
 स्कन्धश्च दक्षिणो गङ्गुरद्भुत्स्य सागराः स्मृताः ॥
 अम्बरं कुक्षिरित्युक्तं विरगणि दिशः स्मृताः ।
 रोदसी तव पादौ च वैशा देवाः स्मृता हरेः । [40]
 लोभानि यज्ञगन्धर्वाः पिशाचा राक्षसा पिभो ॥
 धान्येय वस्तुजातानि लोके दृष्टानि माधव ।
 तानि गन्धेषु पश्यामः पुरपोत्तम ते हरे ॥
 जवो भवन्तं भगवन्द्रक्ष्यामः सतलात्मना ।
 भवन्त्वसूयं पश्यामो भवन्तमथ वृष्टतः । [45]
 पार्थवः पुरतश्चैव भवन्तं वीक्ष्य निर्गृताः ॥

ताम् (for दृष्ट) M: क्षान्तिभ्यः सप्रपुच्छताम् (for ^a)
 — (L 18) Ds तस्मा, Ds मुष्ट (for सुता) — Before
 line 17, T: 12s वैतापादन — (L 17) T: om from
 एतस्मिन् up to लोपा वा (in line 17^a) M: इवोद (for
 तयोद) — (L 18) T: तु (for तौ) M: एवोप (for
 एवम्) — (L 19) T: एवम्, G: एव (for एवम्) Ds
 गोपाना पयिगो ज्येष्ठो (for ^a) Ds गवामिह, T: G M:
 नवानि ए (for गवामिष) — (L 20) T: स नन्दस्य तनय
 कृष्ण (for ^a) — (L 21) Ds समात्र योमज्जो रामश्च (for
^a) — (L 22) T: om from आदयो up to एतद्व्योदे in
 line 23^a D: s गुणा सर्वे (for एण सर्वे) T: आदयो
 शर्मणा सर्वे (for ^a) M: s (inf. line) न (for च) G:
 निशम्यताम् — (L 23) T: G: s मया, Ms सर्वे (for
 सम्यग्) — (L 24) Ds धाना, G: धान (for दुग्ध) T:
 G: पयसा (G: 'सा' सुरसा दिग्वा (for ^a) Ds सुरुष, G:
 दुग्धाय (for धानाश्च) Ds घटु (for गृह) T: धानाश्च बहु
 विधृता (for ^a) — T: om lines 27^a-28^a — (L 27) Ds
 देवौ (for शीतो) — (L 28) G: रामेश (for मयपाय) G:
 समती (for 'तम्') — (L 29) G: Ms भन्त (for जन्तम्) M:
 एष च (for भवान्) M: मध्यमन्त तयोप च (for ^a) — (L
 30) M: स्रष्टा सर्वलोचस्य (for ^a) T: जगता, T: धाया, T:
 M: दाया (for पाया) D: s T: s G: जनादेन — (L 31)

Ds स्रष्टा सर्वस्य वेदस्य, T: s स्रष्टा वैशाच यज्ञाश्च (sic) (for
^a) T: G: वर (for हरे) — (L 32) T: om from कल
 up to हन्ता (in line 33^a) Ds धाना (for भोक्ता) — (L
 33) Ds तपस (for 'सा') T: G: s परम् (for पर) Ds
 क्षाता रर तासा वृताम्, T: G: इष्टा यममना वर, M:
 क्षाता यमम परम् (for ^a) — (L 34) T: G: नासिका
 (for 'का') — (L 35) Ds वारते, T: s G: M: वच (for
 वाच) Ds जिह्वा (for देवी) Ds मेघा वैशा (for जिह्वा
 मेघ) Ds T G M: जिह्वा मेघा प्रकीर्तिता (for ^a) — (L
 36) Ds पदयो (for सर्वता) M: दक्ष (for कर्म) Ds T:
 s G M: s कर्म पाताललोचरा, T: काशा क्षान्तिमोचरा
 (for ^a) — (L 37) Ds T: s क्षिमेदे (for 'या') Ds
 वाम (for वामो) T: om from वातु up to सप्त (in
 line 38^a) — G: om (hapl) line 39 — (L 40) T: s
 G M: s हरे (for हरे) — (L 41) Ds तिरा (for
 विभो) — (L 42) Ds T: G: s (हृद्) च, T: s जन्तु;
 G: s (हृद्) म, M: तत्र (for वस्तु) T: जगतादि (for
 जगतादि) T: G: s क्षानि सप्तमि माधव, M: लोके यष्टानि
 माधव (for ^a) — (L 43) T: G: s M: मायानि (for
 गन्धेषु) T: om. (hapl.) from पश्याम up to पश्याम (in
 line 44^a) — (L 44) Ds G: भवो; Ds T: s G: s भवो;
 T: s M: भवो (for भवो) Ds T: s G M: s स्रष्टाय

नमः परमत्त्वाय नमः परमयोगिने ॥

देवेदेव जगद्वास सर्वकारणकारण ।

भूयः पुनर्नमस्यामन्त्र योगपदं हरे ।

माधवागो नमस्तेऽस्तु तीर्थाय जगता पते ॥ [80]

इत्युक्त्वा हरिबीजोक्तं तीर्थाय मुनिपुंगवो ।

जग्मतुस्तत्र भाण्डीरे शिवौ तौ रामकेशवौ ।

चिकीवतुर्ध्यायोगं सगोपो रामकेशवौ ॥

No. 14

After 78. 9, N (except Ś₁ N₁) T G M₁
G (ed.) ins

महामात्र उवाच ।

कथमुक्त नारदेन राजश्वेदविष्णा पुप ।

आश्चर्यमेतत्कथितं त्वत्तः श्रुतमस्मिन् ॥

कथमन्येन जातस्त्वमुपसेनपितुर्विना ।

तव भ्रात्रा कथं राजन्धृत कर्मवमीदृशम् ॥

अन्यापि प्राकृता नारी न दुष्टाश्च क्षुण्डितम् । [8]

विस्तारं श्रोतुमिच्छामि इत्थं कौतूहलं हि मे ॥

कंस उवाच ।

यथा कथितवान्निग्रो महर्षिर्नारदः प्रभु ।

नचाहं सप्रश्रयामि यदि ते श्रवणे मतिः ॥

आगतः श्वसदन्तम् वै शस्त्रस्रो मुनिः ।

चन्द्रांशुशुक्लरसनो जटाघण्टलमुद्वहन् ॥ [10]

कृष्णाजिनोत्तरीयेण स्वमयशोषयितवान् ।

दण्डी कमण्डलुधरः प्रज्ञापतिरिन्द्रापरः ॥

गाता चतुर्णां देवानां विद्वान्गान्धर्ववेदवित् ।

स नारदोऽथ देवर्षिर्ब्रह्मलोकपरोऽस्तयः ॥

तस्मात्तन्मृषि दृष्ट्वा पूजयित्वा यथाविधि । [15]

पाशार्थमासनं दृष्ट्वा सप्रवेद्योपवेद्य ह ॥

सुतोपविष्टोऽथ मुनिः प्रष्ट्वा च इदालं मम ।

उवाच च प्रीतमना देवर्षिर्भावितात्मनाम् ॥

पूजितोऽहं त्वया वीर विधिदृष्टेन कर्मणा ।

इदमेको मम बन्धः श्रूयतां प्रतिश्रुताताम् ॥ [20]

गतोऽहं वेशसवनं सौर्यं मेरुपर्वतम् ।

सोऽहं रुक्माचिदेयानां समाने मेरुमूर्धनि ॥

— (L 75) Ds Ts s 41 Ms. निम्न (for पुनः) — Gs om
(hapl) line 76 — (L 76) Ds नमः कमलपराश्र (for
“) — Ts om lines 77-79 — (L 79) Gs पर, Ms अथ
(for पुनः) Ms s नमस्यासत् (for मन) Ts s मय पूर्ण
महाभाम (for “) — (L 80) Ds s T Gs s s साधवानो
(Ts “) (for “मो) — Before line 81, Ts s s ins वैश-
वात्म — (L 81) Gs वैशाल (for ईश) Ts s इत्युक्त्वा
खिलदेव (for “) — Gs om (hapl) line 82 — (L
82) Ts उपसेना नरकेशवा (for “) — Ts om (hapl)
line 83 — (L 83) Ms तवही (for सगोपो)

14

(f. 1) Ds यथा (for शत्रु) V₁ गवेन्द्र कविणा पुनः
(for “) — (L 2) V₂ अलिह (for कथित) Ts G₁ s s s
Ms प्रोत्तुम् (for श्रुतम्) — (L 3) K₁ s s V₁ s
B₁ s D (except Ds) Ts s G₁ s उपसेनात् (for “न)
— (L 4) Ds s कृप (for वध) Ts राक्ष (for राजन्)
Ds कथ (for कृत) — (L 5) Ds Ts G₁ s Ms अथ (for
अन्या) — (L 6) Ts s विनरात् (for “इ) K₁ s V₁ s
Ds Ts s पर, Ts वाच Ms वर (for हव) Ds मम (for
हि मे) Ds कथयस्व यथाशक्यम् (for “) — Ms om the

ref Ds Ts s om line 7 Ts G₁ om lines 7-10 — (L
7) K₁ कथा (for वरा) Ds विद्वान् (for निग्रो) Ds यथा
कथितो विग्रो (sic) (for “) Ds तदा (for प्रभु) — (L
8) Ms तद् (for तया) Ds Ts G₁ Ms हे (for स) Ds
महामात्र क्षुण्ड वचो (for “) — (L 9) Ts s त्वत् (for
शक्त) Ds वचवात् Ds Ts G₁ s s Ms अहं (for तद्).
— (L 13) K₁ Ds जगत् (for गात्र) — (L 14) Ds Ts
Ms अहं (for च) K₁ K₂ V₁ महर्षिर् (for वैश) K₁
मुनि (for उच्यते) — (L 16) K₁ s Ds s पाशार्थम्, Ds
पाशार्थम् (for पाशा) Ds पाशार्थावसनं दृष्ट्वा (for “).
K₁ V₁ B₁ Ds Ds Ds s s Ts s G₁ s Ms उपविष्ट ह
Ds स्वागतिवत् (for उपवेद्य ह) K₁ s इदालं यमि दृष्ट-
वात् (for “) — (L 17) K₁ K₂ K₃ न दृष्ट्वा, V₁ दृष्ट्वा
(for दृष्ट्वा) — (L 18) K₁ V₁ B₁ s Ds Ms उवाच मा
(K₁ मु), Ds वचः प्राद (for उवाच च) V₁ (margin) V₁
Gs उवाच प्रीतमना (for “) — Before line 19, K₁ s
Ds s Ts ins नारद उवाच — (L 19) Ts G₁ निज (for
अहं) — (L 20) K₁ s एक दे (for एक) — Ms om
line 21 V₁ om lines 21-26 Ts om lines 21-23
— (L 23) V₁ देवानां न (for देवतानां), Ts (margin)

तत्र मन्त्रयतामेव देवतानां मया श्रुतम् ।
 भवतः सानुगस्येह यथोपायः सुदारणः ॥
 तत्रैव देवकीगर्भो निणुलोकनमस्तुतः । [25]
 योऽस्या गर्भोऽष्टमः कस स ते मृत्युर्भविष्यति ॥
 देवानां स ॥ सर्वस्य त्रिदिवस्य गतिश्च सः ।
 परं रहस्यं देवानां स ते मृत्युर्भविष्यति ॥
 यन्नश्च श्रियता कंस गर्भाणां पातनं प्रति ।
 नात्राज्ञा रिपवे कार्यां मुनिलेख्यवलेषु वा ॥ [30]
 न चायमुपसेनस्तु पिता तत्र महात्रल ।
 हुमिलो नाम तेजस्वी सौमन्स्य पतिर्हृजितः ॥
 श्रुत्वाहं तद्वचस्तस्य किंचिद्रोपसमन्वितः ।
 भूयोऽष्टच्छं कथं ब्रह्मन्हुमिलो नाम दानवः ॥
 मम मात्रा कथं तस्य ब्रूहि त्रिषु समागमः । [35]

एतदिच्छाम्यहं श्रोतुं विसरेण तपोधन ॥

नारद उवाच ।

हन्त ते वर्तयिष्यामि नृणु राजन्यथार्थतः ।
 हुमिलस्य च मात्रा ते सजादं च समागमम् ॥

No 15

After 73 18th, all Mss (except Śi. N° 1
 M¹-s) G(ed) 1st mth

भविष्यदैपयोगेन निधत्रा तत्र नीयते ॥
 कामगेन रथेनाशु तरणादिल्लवर्षसा ।
 यश्चल्लयागतस्तत्र मुयामुनदिदृक्षया ।
 विहायसा कामगमो मनसोऽप्याशुगामिना ॥
 स त प्राप्य पर्वतेन्द्रमवतीर्य रथोत्तमात् । [5]

G₁ श्रुत (for श्रुतम्) — After line 24, N^o V₁ s B₁
 ins

1st तत्रैवा देवकी यां त मयुरायां निवृषसा ।
 [V₁ [ए]ता (for [ए]ता)]

— N₂ V₁ om line 25 — (L 25) K₁ s D₁ s T₁ s जो
 (for [ए]य) B₁ D₁ s नर्मे, G₁ पुनो (for गर्भो) — (L
 26) K₁ B₁ D₁ सत्त्वा, N₂ T₁ G₁ योऽस्या (for योऽस्या)
 K₁ तेन (for स दे) — K₁ s om (hapl) lines 27 28,
 K₁ reads the "same om marg — (L 27) T₁ ब्रह्म
 (for सदैव) D₁ त्रिलोक्य (for त्रिदिवस्य) — (L
 28) D₁ M₁ देवानां (for देवानां) — (L 29) K₁ T₁
 G₁ s पवन, N₂ (marg) D₁ वा (for वा) — (L 30)
 K₁ च रिषी, N₂ V₁ रिषी रिषी, D₁ (marg) हि रिषी
 (for रिषे) T₁ G₁ स (for सु) N (except Śi
 N₁) T₁ s दुर्दे (K₁ दुर्जे, D₁ दुर्देऽपि) स्वर्गरेषि वा (for
 s) — (L 31) Bom Poona eds G(ed) s (for
 दु) T₁ G₁ महावली (for ए) — (L 32) Some
 Mss हुमिलो (for हु) — After line 32, N₂ s V₁ s
 ins

2nd जात्रसेनासि कस त्वं प्रोप्रमेनेन वीर्यवान् ।

Before line 33, D₁ ins कस उवाच — (L 33) B₁
 श्रुत्वा (for वरय) — (L 34) D₁ (marg as above) पूर्व
 (for सृष्टं) D₁ च स कय, G₁ कयं ब्रूहि (for कयं ब्रूह्य)
 — (L 35) T₁ s तात (for तस्य) K₁ प्रमादत, N₂ V₁
 D₁ D₁ D₁ s s G₁ समागम्य (for सम) — D₁ om
 (hapl) lines 36-38 B₁ om the ref — (L 37)

K₁ s V₁ B₁ D₁ s D₁ s s T₁ s G₁ कयविष्यामि, N₂ s
 V₁ s T₁ M₁ कयं (for वर्तं) K₁ s D₁ s s T₁ G₁ s
 यथातयम्; M₁ यथा तथा (for यथार्थतः) — (L 38) K₁
 T₁ s ते मात्रा (by transp), D₁ T₁ G₁ s मानुसे D₁
 यथा चैव समागमे (for s)

15

B₁ om line 1 — (L 1) K₁ N₂ s V B₁ D₁ s s T₁
 s s G₁ s M₁ यत्र (for तत्र) — V₁ ins before line 1
 N₂ after line 1 V₁ after line 3

1st त देशमगमद्वा मुयामुनदिदृक्षया ।

रथमारुह्य दिष्टेन कामगेनाशुगामिना ॥

[(L 1) V₁ तदाभन- (for मुयामुन) — (L 2) V₁ s
 रथेन (for रथम्)]

— (L 2) M₁ कामभोग (for तेन) V₁ [म]भी (for [मा]-
 भु) — (L 3) D₁ om lines 3rd-6th V₁ मय्वदन (for
 मुयामुन) — N₂ reads line 4 twice — (L 4) D₁
 कामगेन T₁ तु अगवात्; G₁ [म]भी खगमो (for काम) T₁
 हि (for (for sपि) — N₂ ins after the second occur-
 rence of line 4 V₁ s after line 4 N₂ V₁ after
 line 11

2nd संप्रस्य पर्वतवरसुपनिदनिषवितम् ।

ब्रह्मा प्रमाददृष्टेनो नन्दनोपनयननम् ॥

अवतीर्य रथादृष्टव्यचार हुमिलो नृपः ।

वनन्दारं विचरता दिष्टसत्तुं मनोरमम् ।

[N₂ V₁ om om line 1 — (L 1) V₁ वनम् (for वरम्)

पर्वतोपदने न्यस्य रथ पररथारुजम् ।
उभो ती सूतसहितौ चेरतुर्नगमूर्धनि ॥
ततो बहून्पदयेता काननानि वनानि च ।
सर्वर्तुगुणसंपन्ने नन्दनस्येव कानने ॥
चेरतुर्नगशङ्खेपु कन्दारेषु नदीषु च । [10]
नानाधातुपिनक्षेत्रे शृङ्गेर्वदुभिस्चिह्निते ॥
नानावर्णविचित्रेषु काञ्चनाञ्जनराजताम् ।
नानाकुसुमाङ्गधाढ्याभ्रानासत्त्वगणैर्गुताम् ॥
नानाद्विजगणोद्बुष्टाभानापुष्पफलद्रुमात् ।
नानौपधिसमायुक्तानुपि सिद्धानुमेयिताम् । [15]
विद्याधरात्किङ्कुरपात्रुल्लानतराक्षसान् ।
सिंहान्वाघान्तराहाश्च महिषान्शरभाञ्छगान् ।

समराश्वमरान्धङ्गान्गान्ध्याभराक्षसान् ॥
एव बहुविधान्दयश्चरमाणो नमोत्तमे ।
दूरददधे नृपतिर्देवी सुरसुनोपमाम् । [20]
ब्रीडमाना सतीभिश्च पुण्याणि प्रविचिन्वतीम् ॥
ततश्चरन्ती सुश्रोणी सतीभि सह सत्यताम् ।
हृष्टा भीमपतिर्दूरद्विस्मयन्सूतमग्रीत् ॥
कन्येय सुगमापक्षी वनान्तरविचारिणी ।
रूपोदार्यगुणोपेता मन्मथस्य रतिर्यथा ॥ [25]
शचीन पुरुहूतस्य उपादो वा तिलोत्तमा ।
नारायणोऽर्च निर्भिष्य सभूता वरनगिनी ।
ऐलस्य दयिता देवी योषित्रय किमुदीर्या ॥
क्षीराण्येव मध्यमनसे सुधामुरगयै सह ।

— Ns V1 repeat lines 2 4 after line 10 — (L 3) V1 च-तो (for चेतो) N1s (second time) a V1 (second time) : काननं नन्दनस्यम् (for ^a) — (L 3) N1s (second time) : V1 (second time) सतु तमिमम् (N1s तप न) न हृदय (for ^a) — (L 4) Ns (second time) संविचरन्, N1s V1 स विचरन्, V2 (second time) स विचरन् (hypermetric) (for विचरन्) Ns (second time) : V1 (second time) : दि-यस्य (for 'सायु) V1 मनोहरम् (for मनासम्)]
— (L 5) Ds T1 : G M1 स तु दैत्यवर (Gs M1 'व) प्राप्य, T1 : स तु प्राप्य बतेन्द्रे सय (for ^a) N1s : V1 : B1 : D1s D1s : G T1 : G M1 ह्यनतीर्थ (for ^a)
— (L 6) N1s V1 दग्दे, G2 सस्य, M1 ह्यत्र (for स्वस्य)
— V1 reads line 7 twice — (L 7) V2 (second time) Dn कानासी (for उभो ती) G2 राजनी (for सहितौ) T1 M1 निशिचर स्तु नृपतिश्च T-प्रभिरलस्य स्तुत्रश्च (for ^a) Dn चचार (for चेरतुर्) — (L 8) D1 [अ]रुदयंता (for [अ]रुदयंता) G2 बहूनि (for वनानि) — (L 9) K N1s V1 : B1 : L1 : G1 : G1 : G1 : स्पष्ट (for 'से) K1 N1s V1 : B1 : D1 : G1 : T1 काननम् (for 'ने) K1 : नन्द नस्य च काननम् T1 : G1 : G1 : नौपधिसमायुक्तानुपि सिद्धानुमेयिताम् (for ^a) — (L 10) K1 दैत्यवर (for 'चेर) T1 M1 रन्नेषु, T2 : मागेषु (for शृङ्गेरु) D1 युगलु, D2 वनेषु T1 हृदीषु (for नदीषु) — D1 om line 11 — (L 13) K1 : V1 Dn D1 : G1 : नानास्य T1 'पक्षे (for 'वर्षे) N1s V1 B1 Dn M1 निचित्रि (M1 'जा) श्र (for 'त्रेषु) M1 om lines 12^a-15^a N1s V1 B1 राजनी (for 'तार) D2 काञ्चनाञ्जनद्रुमात् (for ^a) — K1 om (hapl) lines 14 15 — (T 14)

K1 D1 गणैर्बुधाय N1s गणोव्रताम्, Dn D1 T1 : गणैर्बुधाय, T2 गुणैर्बुधाय (for गणोव्रताम्) — (L 15) D1s समा सक्तम् T1 'कान्तम् (for युक्तम्) V1 वृद्धार्थ, D2 सिद्धम् D1 : सिद्धैश्च (for सिद्धायु) D2 सिद्धचारणैश्च (for ^a) — (L 16) K1 यक्ष (for यक्ष) N1s सेवि तार, N1s V1 यक्षमात् (for यक्षमात्) K1 : D2 कक्षान्ता सारुगान्ध्या (K1 गान्धा) D1 G1 नक्षत्राक्षसपक्षगा (G1 'चानरा) (for ^a) — K1 G1 om (hapl) lines 17 18 — (L 17) D1 : T2 G1 : सिंह (for सिद्धान्) N1s V1 नृगमात् (for दारभात्) T1 G1 : M1 सारुग (for दारभात्) D2 द्विपिनो मक्षिणं सगाम (for ^a) — (L 18) D1 सक्तम्, D2 यत्र, D2 सक्तम्, T1 : G1 : M1 कक्षाय (for स्पष्टम्) Dn मृगसाय महाभारत् (for ^a) T1 : मानहानमदसुताम् (for ^a) — (T 19) D2 बहुविध (for 'पाद) N1s V1 कक्षाय (for यक्षाय) K1 N1s : V1 B1 D1 : G1 : G1 : मणिसम् (for म) — (L 20) K1 : B1 D1s D1 T1 G1 : सेव (for सुर) — (L 21) K1 : N1s V1 D1 : सुव्याधि च K1 N1s B1 D1 T1 G1 : सुव्यधैश्च (for पुण्याधि च) K1 V1 B1 Dn D1s D1 : G1 : T1 : G1 : पुन्य च प्रविचिन्वतीम् (for ^a) — (T 22) D2 चरिषि, M1 चचार (for चरन्ति) D2 सुतनी चरपुथोगी (for ^a) V1 D1 सदास (for यद स) D2 सदासि परिवारिताम् (for ^a) — (L 23) T2 पतिमस्य (for 'चन्द्रिदा) N1s V1 D2 : G1 विजयाम् (for 'यु) — (L 21) N1s V1 वसता न्तराणि (for ^a) — G1 om line 23 — (L 24) D1s D2 G2 गुणोपेता (for 'सा) — (L 25) D2 G2 भय वाहो, T1 उग वाहो (for उवाहो वा) — (T 27) K1 T1 सन्निभ, B1 निर्भिष्य, G2 विभिन्वा (for 'य) — (L 28) T1 चित्तस्य

मन्थानं मन्दरं कृत्वा अमृतार्थेति नः श्रुतम् ॥ [30]

ततोऽमृतात्समत्तरथो देवी श्रीलोकभावनी ।

नारायणाङ्गललिता किं श्रीरेषा वराद्वना ॥

नीलमेघान्तरगता शोतयन्त्यचिरप्रभा ।

तथा योपिद्वयान्मध्ये रूप प्रयोनयद्वनम् ।

अर्तान् सुकुमाराक्षी प्रभेवेन्दुनिभानना ॥ [35]

दृष्ट्वा रूपमनिन्याद्वया विभ्रान्तो व्याकुलेन्द्रियः ।

कामस्य यशमापनो मनो विद्वलतीन मे ॥

भ्रशं कृन्तन्ति मेऽङ्गानि कुसुमायुधसायकाः ॥

भित्त्या हृदि शरा पञ्च निर्दहन्तीति मे मनः ।

हृदयामिर्नर्धयति आज्यसिक्त इयानल. ॥ [40]

कथमद्य भवेत्कार्यं शान्त्यर्थं मन्मथार्चिषः ।

केनोपायेन किं कुर्म भजेन्मा मत्तकाशिनी ॥

एवं बहु चिन्तयानो नोपलभ्य च दानतः ।

सूतमाह महतं तु विष्टस्य त्वमिहानघ ।।

अहं यास्यामि तां द्रष्टुं कम्पेयमिति योषितम् । [45]

प्रतीक्षमाणसिष्ठस्य यानदागमन मम ॥

श्रुत्वा त वचन सूतस्तथास्त्रिति च सोऽग्र्यान् ॥

एयमुक्त्या दानवेन्द्रो गमनाय मनो दधे ।

वार्यपस्पृश्य यलगान्ध्यानमेवान्वपद्यत ॥

महत्तं ध्यानमात्रेण दृष्टं ज्ञानरत्नात्ततः । [50]

उग्रसेनस्य पर्त्नति ज्ञात्वा हर्षमवाप स ॥

(for देलस) Ds देवता (for दयिता) h₂ कुमुदती (for
विमुपेता) — G₁ om lines 29-39 — (L 39) T₁ M₁
उदा (for सह) Ds देदे सह सुरासुरै (for ^a) — (L 30)
K₁ वच, G₁ इति ति (for [द्वि] न) — (L 31) N₂
om, Das M₁ देव (for देवी) T₁ मामिनी, M₁ विद्युन्मा
some M₁ भाविनी (for भावनी) — (L 32) Some M₁
लुलिता (for ल^a) h₂ नारायणादे लुलिता, V₂ T₂ s G₂
गान्धर्विता (for ^a) D₁ श्रीरेपा व (for हिं धरिया) — (L
33) K₂ s N₂ s V₁ s D₁ T₁ रवि, T₂ रति (for [म] विर)
K₁ D₁ चोतन्तीव रवि (D₂ राति प्रमा) — (L 34)
T₁ s G₁ s—M₁ रूपे प्रचोतयन्तीव (for ^a) — (L 35) K₂
N₂ V₂ s B₁ s T₂ सुममेन्दु, N₂ पदेष्ट, D₂ s प्रभवेन्दु,
D₂ पुर्मिमेन्दु, T₁ केयदिन्दु, T₂ सादेन्दु, G₂ प्रलेयान्दु,
M₁ श्रेष्ठा चन्द्र (for प्रभवेन्दु) h₂ प्रभवेन्दु शुमान्वा, Das
प्रभवेन्दुम् (for ^a) — (L 36) h₂ V₂ V₁ खनिग्यावा,
T₂ इया (for इना) h₁ s रूप इया खनिग्यावा (for ^a)
V₂ De T₂ G निश्रान्तो (for निश्रान्तो) — (L 37)
G(ed) विभ्रमति (for विह्वलति) — D₂ reads lines
38-39 on marg — (L 38) K₁ D₁ s गायकै, De T₂
G₂ s'क (for 'का) h₂ Dn G(ed) सायकै कुमुमायुष
(for ^a) — (L 39) T₂ हृदि भित्वा (by transp) D₂
पञ्चरिद, D₂ पञ्चसरो (for सार पञ्च) V₂ B₁ s तनुच, V₂
वयु (for मन) h₁ s दहन्ति दहय मन, K₂ s N₂ V₁ s
Dn D₁ s T₂ s निर्द^a D₂ हृदय दहतीव मे, V₂ निर्द^a
प्रति मा वलाद^a D₂ s निर्द^a हि (D₂ च) दहति मे, D₂
T₁ s G M₁ मानस (L₁ M₁ ममाह) निर्दहन्ति मे (for ^a)
— After line 39 T₂ s ins

*** काम शरीर पञ्चभिर्मै हृदय निर्दहन्निव ।

3** वाम शरीर पत्रभिर्न हृदय निरुद्धम् ।
— T: om line 40 — (L 40) h D: हृदयनिर्मुक्तम्, 1: 2

Das Ds Ds Ds : s Ts Gs हृत्पदासिद् (for हृत्पा) Ds
 वर्धयने, Ds निर्द्विहति (for वर्धयति) Ds वृत्तलिक, Ds
 पुनरात्म Gs भाग्ये सिक् Gs काययत्तक (for 'यिक')
 — (L 41) h₁ s s Ns Vs Ds Ds : s Ts Gs s s
 कथसत्य, Ts वयि सदा (for कथयाम) Ks Vs Is Dn Ds :
 s T G M Gs सामर्थे (Ds लसर्थे; Ts सलन) सम्मथाभिना,
 Ns दहये नम्रथाभिलौ (marg 'विप'), V₁ दहये सम्मथा
 चिपा (for s) — (L 43) Ns Vs Ds Dn Ds : Ts s
 Gs s कुप्यो, Ns Das Ds वृप्यो (for दुर्ग) Vs Ds कसिनी,
 Ds Gs ययिपि (for काशिनी) — (L 43) Ns Vs s
 विषा विन्नाम् (for विन्नायानौ) h₂ s नोपयत्त दामव,
 Ns Vs s उपा (Vs 'व') लम्बव दा, Ds उपात्तव दा (for
 Gs) —
 Gs निह

M: तिष्ठन्ते (G: १) ह वे ह स्यः स्यन्त, T: ३ इड तिष्ठ प्रया
 वयदम् (for १) — (L 43) T: ३ इड स्यन्ते ततो इड
 (for २) Cal e मुन्दीम् (for पोपिनम्) T: ३ कस्वेयम्
 मितेक्षणा (for २) — (L 46) T: 1 (also as above) तदा
 (for मम) — (L 47) h: सूतम्, N: Ds Ds G: सूत,
 Bom Poona eds Q(ed) नश्य (for सूतत्) K: ३ सूत
 शुक्लास वचन (for २) N: (marg) V: B: D: T: ३
 G: ३ वचो D: तम् (for व सो) h: एवमस्तिचिद सोम
 वीर्य (for ३) — After line 48, १ B: D: ३ T: ३ Cal
 ed ms

४०० हृच्छयानिहृदयो रघुः तामसिनेशगाम् ।

— (L 49) K₂ N₂ : V B Dn Dn Dn-1 T₁ : G M₁
 ध्यानमेवान्वयविषयत्वं, Dn ध्यानयोगमवित्तयत् (for⁴) T₁ :
 वधून्वा च केनेति शङ्कं ध्यानमथा वशात् — (L 50) K₂

उपसेनस्य वे त्वं कृत्वा स्वं परिवर्त्य सः ।
उत्तरार्पन्महाबाहुः प्रहसन्दानवेश्वरः ।
समयमानश्च शनैर्कैर्जग्राहामितवीर्यवान् ॥

No 16

D₂ T₁ G₁ 4 s M₂ ins after the ref of
adhy 81 T₁ M₁-s after 81 3 G₂ after line
14 of App 1 (No 18) G₂ after adhy 80 :

आगत्य यमुनानीर जरापुनः प्रतापवान् ।
विन्दावुविन्दावावन्त्यौ दौत्येन समचोदयत् ॥
तौ गत्वा मधुता धीरी द्वाःस्थेन प्रतिप्रेक्षितौ ॥
आसनस्थं तदा राजशुभ्रसेन पतिं नृप ।
तत्पार्श्वे च स्थितं कृष्णं यलभ्येन सगमत् ॥ [5]
यदुदेवं महावीर्यं सालाकि च महामतिम् ।
अन्याश्च यादवान्दृष्ट्वा समीपस्थानमीप्से ॥
तौ तु सर्वान्समाभाष्य कंसस्य पितरं तदा ।
रूपदुः सुखमासीनौ बाहुदेवं च सामग्रम् ॥

16

(L 1) G₁ आगत्य (f r ग्य) T₁ G₁ M₁ s (v f ins) s
आगम्य (for पुन) — (L 2) T₁ G₁ दौत्येन (for आनन्त्यौ)
T₁ G₁ आनन्त्यौ (for दौत्येन) D₂ दौत्येन समचोदयत्, T₁ G₂
M₂ दौ T₁ दौ, G₂ दौत्येन समचोदयत् (for d) — (L 3) D₂
D₂ M₂ परि (for प्रति) — (L 4) G₂ शमम्, G₁ [पा]

आह युष्मान्महावीर्यौ जरासपः प्रतापवान् । [10]
श्रूयता मम यद्वाक्यं तु पितृसागरस्य मे ॥
सुशङ्क्यं महाराज द्रष्टुमिच्छामि ह्युतितम् ।
विवशं शोकस्तप्तं दुःखसागरसंश्रितम् ॥
यत्तु कस्तो हवः सख्ये कृष्णेन हि वलीयसा ।
अशक्तोऽहं तथा राजकुलस्य प्रतिवर्मणः ॥ [15]
यत्तु युद्धं बलवता कृष्णेन कृतमित्यपि ।
नात्र मे विस्मयः पाशैर्बलवान्स हि साधजः ॥
किं तु दुःख महद्वर्त्तं दुःसहं मम जायते ।
तदुःखं दुःसहं मन्ये यत्तु च मम दुःसहम् ॥
मगधेन्द्रे महावीर्यं सवले मयि मानम् । [20]
चित्रमेतन्महापञ्च यद्वर्त्तं नपि जीयति ॥
कृष्णेन सुकृत्तं कर्म मा मत्वा पशुमित्यपि ।
किं नूनं दुष्करं कर्म कृत्वा कृष्णस्तु जीयति ॥
जीवत्येवं जरापुत्रे सारमस्या यद्वचनम् ।
जीवितं तु समाप्तं मे कृष्णे जीवति सप्रति ॥ [25]

साय (for शान्) T₁ s G₁ s M₂ परि नृपम्, (s नृपं प्रति
(for परि नृप) — (L 5) M₂ s (for च) T₁ M₁ s
M₂ सधिराम् (for सयतम्) — (L 7) G₁ सुपवान् (for
वादिमान्) T₁ G₁ महीपतीम् (for 'ते') M₁ समीपस्थं मही
पतीम् (for 's') — M₂ om lines 4 9 — (L 9) G₁
आसीन (for 'वौ') — before line 10, G₁ ins वृत्तौ
— (L 10) G₂ वीरवार (for वीर्यौ) T₁ G₂ s M₂ s
जरापुत्र (for 'मय') — (L 11) M₂ s तदु (for यदु)
— (L 13) M₂ कम् (for मोह) T₁ G₂ s गमयम् M₁-s
मयितम् (f r सधि) G₁ दुःखसागरसंश्रितम् (for d)
— (L 15) D₂ मदा (for तथा) M₂ दृष्टम् (f r दृष्टय)
G₁ [संश्रित] (for प्रति) — (L 16) T₁ G₂ M₁ तत्तु युद्धं
(for यत्तु युद्ध) T₁ G₂ M₂ s दृष्टम् (f r दृष्टय) — (L 17)
T₁ विन्त (f r विन्त्य) T₁ G₂ सित (f r सितम्) M₁
स च T₁ कल्याणमद्वयोप्रव (for d) — (L 18) M₂
मद्वयोप्रव (for मदन्यौ) — (L 19) T₁ G₂ s M₁ s मोद
(for यत्तु) — (L 21) T₁ सति (f r सति) — (L 22)
M₂ हि हिं (f r सुहृते) — for line 22, D₂ sath

100 कृष्णे समुत्तं कर्म मम मा पश्य इत्यपि ।

— (L 25) M₂ दुष्टं (f r दुष्टं) T₁ G₂ s M₂
(f r दु) — (L 26) M₂ [सि] (f r [सि]) D₂ G₂ M₂

No 17

Ti : G₂ : M ins after 82 5 D₂ T₂ G₁ : :
cont after 932*

रुक्मिण पञ्चविंशत्या वासुदेवः समर्पयत् ।
आजग्रे केशवं राभ्यां शराभ्यां भोजवर्धनः ॥
रुक्मी तु वासुदेवस्य ज्वां छेत्तुं परिचक्रमे ।
ज्ञात्वेव वासुदेवोऽपि धनुश्चिच्छेदं तस्य ह ॥
सञ्जिघ्रन्वा भोजोऽपि शक्तिं जग्राह सयतः । [5]
तया जग्रे हर्षिं वीरः सोऽच्छिन्नतां शरैरपि ॥
पुनरन्यां महाराज गदां प्रेषितवाश्रुप ।
चिच्छेद तां जगन्नाथः सर्वेश्वरस्य पश्यतः ॥
परिषेण सन्नाजग्रे वासुदेवं स राजकः ।
तद्विधा शस्त्रसपातैरकरोद्युत्पुनः ॥ [10]
रथचक्रं समादाय विष्णुं विव्याध राजकः ।
तिलग्राह तथा देव तत्रकं कृतमाब्धरैः ॥
यद्यवशं समादत्ते रुक्मी मीष्मपनन्दनः ।
तत्तत्तत्र द्विधा कृत्वा जहास यदुनन्दनः ॥
तस्मीरथं विचक्रं च कृतपान्ययुनन्दनः । [15]
विशस्य विधनुष्कं च चकार मधुमूदनः ॥
सम्राणं कृतयान्कृष्णः सर्वेश्वरस्य पश्यतः ।
अवेक्ष्य रुक्मिणीं कृष्णो रुक्मिणं न व्यज्ञानयत् ॥

17

T₂ : G₂ : s om line 1 — (L 2) D₂ T₂ M₂ ह्यन्वा
(for सपादा) T₂ G₂ M₂ : नन्दन (for वर्धन) — (L 3)
3) T₂ G₂ M₂ : उद्य (for परि) — (L 4) T₂ G₂ च
(for स्वि) — (L 5) D₂ G₂ : स (for स) T₂ पतित
(for भोजोऽपि) T₂ G₂ मधु (G₂ 'य' जग्राह, T₂ G₂ : सगन,
T₂ सयति (for 'त') — (L 6) T₂ : G₂ M₂ शरैरपि ह (for
शरैरपि) — (L 7) T₂ : G₂ M₂ सुनिहि (T₂ G₂ M₂ : 'शि'
ता (for प्रेषितवाश्रु) — (L 10) M₂ स (for तद्) D₂
T₂ G₂ सपातैर (for सपातैर) D₂ करोति (for अकरोद्)
T₂ G₂ नन्दन (for पुनः) — (L 12) D₂ T₂ M₂ देवरा
(for देव) G₂ शो (for शरै) M₂ तत्रकं तनुता गदे (for
') — (L 13) T₂ M₂ : यद्यवशं समादत्त, G₂ 'तिदि'
समादत्ते (for ') — M₂ om (bapl) line 14 — (L
14) T₂ M₂ : तत्र तत्र (for तत्तत्र) T₂ तत्तत्र द्विविध

आहुकः पञ्चविंशत्या मीष्मकं प्रजघान ह ॥
मीष्मकोऽथ च राजेन्द्र शराणां च परः शनैः । [20]
उग्रसेन समाजग्रे मर्मज्ञो मर्मभेदिभिः ॥
आहुकस्तु धनुश्चिच्छेदा मीष्मकस्य महात्मनः ।
रथ चास्य प्रचिच्छेदं ध्वजं च यदुपुगवः ॥
सारथिं च हयास्तस्य जघान यदुनन्दनः ।
अपायात्समराचस्वाङ्गीष्मकस्तु श्रमान्विनः ॥ [25]
यसुदेवस्तु राजेन्द्र शरां विव्याध पत्रिभिः ।
क्राथस्तु राजन्विव्याध शरैः सप्रभिराशुगैः ।
सारथिं च जघानाशु तयोभौ पाणिंसारथी ॥
यसुदेवस्ततः क्रुद्धो धनुश्चिच्छेदं पत्रिभिः ।
विरथं च जघानाशु जरासंधस्य पश्यतः ॥ [30]
विरथो विधनुष्कश्च प्रययौ मागधं प्रति ॥
बभ्रुः कौशिकराज त विव्याध विविधैः शरैः ।
जय बभ्रुर्महात्मानं विव्याध निशितैः शरैः ॥
कौशिकश्च तथा बभ्रु मर्मज्ञो मर्मभेदिभिः ।
भृशं विव्याध समरे तद्वद्धन्तिवाभयत् ॥ [35]
तस्य बभ्रुः क्षुरेण शिरो ज्वलितबुण्डलम् ।
निचकर्त महाबाहुर्जरासंधस्य पश्यतः ॥
अथ इत्या महात्मानं बभ्रुश्च सुमहाबलः ।

कृत्वा (for ') — D₂ T₂ : G₂ : s om (bapl) line 15
M₂ om line 16 — (L 20) T₂ स्वयं (for स्व च)
— (L 21) D₂ T₂ G₂ : उग्रसेनस्तु जग्रे (for ') — (L
24) T₂ : सैव (for तस्य) — (L 25) T₂ मीष्मको मीति
मधुन , T₂ G₂ M₂ : 'क' श्रमस्तु T₂ 'मि' न (for ')
— (L 26) T₂ G₂ M₂ पत्रिभि , G₂ पदैरि (for पत्रिभि)
— (L 27) D₂ T₂ : M₂ : राजा (for राजन्) T₂ : M₂
आहवे (for माधुर्ये) — After line 27, M₂ ins

1** वासुदेवोऽपि विव्याध बभ्रुभिश्चतुरो हयाः ।

— (L 28) G₂ om (bapl) 28-30 M₂ : [ए]न (for
[उ]नी) — D₂ T₂ G₂ M₂ : s om line 29 — (L 29) T₂
M₂ : स्वयं वै (for पत्रिभि) — (L 30) T₂ G₂ विरथ
(for 'य') T₂ G₂ 'चकार' (for जघान) — T₂ : G₂ om
lines 31-39 G₂ om (bapl) lines 31-41 — (L 32)
D₂ सगन (for राच रं) T₂ G₂ M₂ : निशिते (for

सिंहनादं चकाराशु सैन्यमध्ये महाकृतिः ॥
 चेदिराजो महाराज सहसा यदुनन्दनम् । [40]
 विरथं त्रिधनुष्कं च वृणनाधेदिष- षिल ।
 यमुदेवसमीपं तु ययौ यादवसत्तम ॥
 दन्तवक्त्रं महाराज शंभुस्तु बहुश्रुतादा ।
 शरैः शङ्खायसोदधैर्विव्याध यदुनन्दनम् ॥
 सात्यकिश्च महाराज विव्याधापयन्तिनन्दनौ ॥ [45]
 तौ च राजन्महात्मानौ सात्यकिं सत्यविक्रमम् ।
 पीडयाचक्रतू राजन्सर्वमर्मेण पत्रिभिः ॥
 सात्यकिर्मनुप्रीहृत्य तौ च राजन्महाबलौ ।
 विव्याध निशितैर्बाणैः सर्वराजन्मध्यगौ ॥
 तौ च त सात्यकिं वीर जत्रुमुख्यं श्रितैः, शरैः । [50]
 विन्दाशुविन्दावापत्यौ राजानौ यदुनन्दनम् ॥
 सात्यकिः पञ्चदशत्या तौ च राजन्महामतिम् ।
 समाजने च राजेन्द्र सर्वशत्रुस्य पश्यतः ॥

सात्यवेक्ष घनुराणं रथं सात्यथिमेव च ।
 उभौ विज्यघतू राजन्नासुदेवस्य पश्यतः ॥ [55]
 क्रुद्धोऽथ सात्यकिस्तौ तु गदयामिजयान ह ।
 सनयोश्च तदा राजन्माहोरसि चार्पयत् ।
 रथं च चूर्णयामास तयोभौ पार्थिसारथी ।
 आयुधानि च सगर्णि पोथयामास यादवः ॥
 पुनश्च गदया चाशु जघान यदुनन्दनः । [60]
 हनुत्सामो महाराज सात्यकिः सत्यविक्रमः ।
 गदा च प्राहिणोत्ताभ्या वामुदेवस्य पश्यतः ॥
 सामापन्तती सप्रेत्य पलायनपरो तदा ।
 जरासधस्य पुरतस्तत्समीपं च जगमतु ॥
 एतल्लव्योऽस्य वार्ष्णेय शरैर्विव्याध सप्तभिः ॥ [65]
 तौ तु राजन्महारीरौ परस्परदोषिणौ ।
 लेपेषु प्रवरो वीरौ धन्विना प्ररौ रणे ॥
 परस्परं घनुश्चित्ता ध्वजं चैव परस्परम् ।

विदिष्ये) — Ds Ms : om lines 33 37 Ms om lines
 34-37 — (L 31) T₁ G₂ केशिकृत् (for कौ) — (L 39)
 Ds T₁ G₂ M₁ महानति, M₂ महीपति, M₃ महायुति (for
 'कृति') M₄ स्वसैन्येन महामति (for 'd') — After line 39,
 T₁ G₂ M₁ 125

2** गदश्च निशितैर्बाणैश्चेदिराजमपाडनम् ।

चेदिराजोऽपि राजेन्द्र विव्याध गदमायुगे ॥

— (L 40) Ds विव्याध यदुसत्तमम् (for 'd') — For line
 40, T₁ G₂ M₁ subst

3** चेदिरानस्तु सहसा गदं यदुवरं रणे ।

— Ds 125 after line 40

4** चेदिराजस्तु सहसा गदं यदुनन्दनम् ।

— (L 41) T₁ G₂ विरयो विधनुष्कश्च (for 'd') T₁ G₂ M₁
 कृतवाधेदिगुव (for 'd') — G₂ om lines 42 45 — (L
 43) T₁ G₂ M₁ समीपं यमुदेवस्य (for 'd') T₁ नन्दनम् ।
 M₂ समत (for सत्तम) — (I 43) Ds T₂ बभू यु,
 G₁ विभु यु, G₂ बभू स (for बाभुस्तु) — (L 44) T₁ G₂
 G₂ M₁ शरैर्विद्राव्यनारिभैः (M₂ 'संयुष्टै' र (for 'd') — After
 line 44, T₁ G₂ M₁ 125

5** परस्मै सहसाग बबाधे समरं भुक्तम् ।

— (L 45) Ds T₁ G₂ पुगरी, G₂ पण्डितौ, M₂ नन्दनम्

(for 'नौ') — (L 46) Ds T₁ G₂ महाराज, M₁ 'स्मात्
 (for 'स्मात्') — (L 47) T₂ पुनवाचक्रतू राजन् (for 'd')
 T₁ G₂ M₁ सर्वभेदिभिराशुगै (for 'd') — T₂ om lines
 48-51 — (L 48) Ds सात्यकिं (for 'विद्र') M₂ कर्तुं (for
 कृत्) T₁ G₂ M₁ सात्यकिस्तु विजुगामिष (for 'd') T₁
 G₂ M₁ तौ राजन्वलपर्वितौ (for 'd') — (L 50) M₂ निशितै
 (for च तिरै) — (I 51) T₁ G₂ पुगरी, M₂ नन्दनम् ।
 M₃ 'नौ (for 'न') — (L 52) T₁ G₂ M₁ महानति,
 M₂ 'युति' (for 'मतिम्') — (L 53) T₁ G₂ M₁ तौ
 जगत्, M₂ वीर्यमहौ (for विज्यघतू) — (L 56) T₂ G₂
 बाहु, G₂ 'हो च' गदया तौ तु (for 'd') T₁ G₂ M₁ गद-
 57) T₂ स सवोर, M₂ हल्योर (for लन) T₂ M₂ युवोः
 M₃ तयो (for तदा) — T₂ om line 58 — (L 59) G₂
 M₂ चूर्णयामास (for चू) — (L 59) T₂ M₂ सत्तम (for
 यादव) — T₂ om line 60 — (L 60) T₂ G₂ M₁ 'ए-
 61) T₂ G₂ मरावाहु (for
 'राव') T₁ G₂ M₁ सत्यवे (for 'वि') — (L 62) T₂
 G₂ M₁ जरासधस्य पश्यत (for 'd') — (L 63) T₁ G₂ M₁
 तौ कल्पनानपरो (for 'd') — After line 63 T₁ G₂ M₁ 125

6** प्रयुतौ पत्रिभिरागैरुत्तयोऽथ सप्तभिः ।

सप्तभिस्तु वार्ष्णेय एकलव्यस्तु विंशतिम् ॥

— (L 66) T₂ महावीरौ (for 'रौ') — (L 67) T₁ G₂

तावुभावुभयो राजन्त्यौ जप्रतुराशुगेः ॥
 धनो च चिच्छिद्वर्षिं सारथी च महाबलो ॥ [70]
 तौ तु भूमिगता भूत्वा गदामादाय सत्यं ।
 परस्पर समाहत्य गदया तौ महारणे ।
 सिद्धान्तं महायुद्धे चक्रतुमुद्रालालसौ ॥
 प्रयुष्मोऽथ गदापाणिरेकलज्यं जघान ह ।
 एकलज्यो महाबाहुर्गदयापोथयद्यदुम् । [75]
 गदा चिच्छेद भूयस्तु सत्य राज्ञः स यादवः ॥
 वत्सन्त्य ता महाराज सुष्टिना यादवेश्वरम् ।
 जानुभ्या तलपादैश्च जानुपादैश्च यन्नतः ।
 स च तारुनिध चक्रे युद्धं युद्धनिशारदः ॥
 पुनश्च सुष्टिना राजन्त्याजा यदुक्रुलोद्बहम् । [80]
 आहत्य वन्तपातैश्च ददश नृपसगदि ॥
 ततश्च सैनिकाः सर्वे विस्मय परम गता ॥
 धादुयुद्धं समभवत्तयोर्वियनोत्सदा ।

कोके च (for कोकेपु) T₂ M कोके च प्रथितौ वीरी (for ")
 M₁ s धृष्टिना (for "नर) T₁ G₂ धृष्टिनी मयिनी रणे (for ")
 — (L 68) T₁ s G₂ M परस्परसुप T₂ V₂ "मनि"दुता (for ")
 — (L 69) T₁ G₂ रथ (for रथौ) T₁ G₂ M₂ जमसुर
 (for जम्) T₂ भाठवे (for भाठवे) — D₂ T₂ G₂ om
 line 70 — (L 70) T₁ G₂ M चिच्छेदतुर, T₂ चिच्छिदतुर
 (for च चिच्छिदतुर) T₂ M₂ महामयी, G₂ "बल (for "बली)
 — (L 71) T₂ गदे च (for गदाम्) T₂ G₂ s संवतौ (for
 सवतौ) — (L 72) T₂ गदाम्ना केर ली रणे (for ")
 — After line 75, T₁ G₂ M ins

7** एकलज्य समाजरे प्रयुक्तो गदया प्रयु ।

— (I 76) T₂ तानाशु, M₂ ता भूयम् (for भूयस्तु) — T₂
 M₂ om lines 78 79 — (L 78) D₂ T₁ G₂ M₂ s तलपा
 पैश्च, M₂ पातैश्च (for पादैश्च) D₂ जानुपादैश्च, T₁ G₂ M₂
 पादपातैश्च, M₂ नक्षपादैश्च (for जानुपादैश्च) — T₂ repeats
 for line 79 after line 81 — (L 79) M₂ विद्यावर (for
 विद्यावर) T₂ (second time) युद्धे युद्धनिदा वर (for ")
 — (L 80) T₂ जघान (for पुनज) — (L 81) G₂ आह
 नम् (for "ह) T₂ दन्तपादैश्च (for "छेत्) — (L 82) T₁
 G₂ सैनिका (for सैनिका) — T₂ om line 83 — (L 84)
 T₁ G₂ M₂ प्रम च, T₂ अम च (for समन्ताम्) T₂ M₂ महा
 रथौ (for "रथे) — (L 85) T₁ G₂ महाराज (for "बाहु")
 T₁ G₂ M₂ प्रयुष्मो यदुनन्दव (for ") — For lines 85 86,

समन्तान्त्रयभनसो तु युद्धाय च महारणे ॥
 ततः क्रुद्धो महाबाहु प्रयुक्तो यादवेश्वरः । [85]
 आजप्रे सुष्टिना न तु जरामंथस्य पश्यतः ॥
 उद्बन्धोणितं वक्त्राद्वायुरि नि, श्वसन् ।
 गन्तुमैच्छत्तदा युद्धात्प्रयुन्नेन प्रर्षाहितः ॥
 पलायनक्रुतोत्साहं जरासभो महामतिः ।
 न गन्तव्यं रणे वीर क्षत्रियोऽसीति चामवीत् ॥ [90]

No. 18

After adhy. 82, N (except S₁) S
 G₂ (ed.) ins

स कृष्णस्रज सहितो रोहिणेयेन सगतः ।
 मथुरा यादवाधीना पुरा ता सुरमायमन् ॥
 प्रासत्यीनवेहन्तु युक्तौ राजभिया विभुः ।
 चचार मथुरा प्रीतिः सज्जनाकरभूषणाम् ॥
 कस्यचित्त्वय कालस्य राजा राजगृहेश्वरः । [5]

T₂ sub₁

8** प्रयुक्तस्तु तत्र क्रुद्धो सुष्टिना तं जघान ह ।

— (I 87) M₂ (also an above) तत्र (for वक्त्राद्) G₂
 नि स्रज (for नि श्वसन्) T₂ s G₂ M नगराम इव श्वसन् (for
 ") — (L 88) T₁ G₂ M₂ च, M₂ स (for प्र) — (L
 89) T₁ G₂ M₂ महासुति, T₂ अवीदिदम् (for महामति)
 — (L 90) T₁ s G₂ M₂ रणाद् (for रणे) T₂ G₂ s
 गन्तव्यमिति होवाच (for ") T₂ G₂ s रमोरमवात, T₂
 महामते (for हस्ति चामवीत्) — After line 90, T₂ ins
 8** अन्येषा च महाबाहोर्गोपाया शाल्मी रण ।

18

K₂ om lines 1-4 T₁ G₂ M om lines 1-15 Lines
 1 4 = (var) 79 1 2 — (I 1) N₂ s V₂ s B D₂ s बल-
 वान् V₂ सुसुखी (for सहितो) D₂ स कृष्ण सहितो राजम्
 (for ") T₂ s अतत (for सगर) D₂ सङ्कदेवन सगत (for
 ") — (L 2) N₂ V₂ s B D₂ D₂ s T₂ s G₂ s
 मथुरा यादवाधीना (for ") K₂ D₂ T₂ G₂ आभियन्त (for
 आचमन्) — (L 3) M₂ s प्रभु (for निभु) — (L 4)
 K₂ वीर, K₂ धीर (for धीव) V सारलाह्नभूषणम् V₂
 निरालम्भ (for ") — (L 5) N₂ यदा यु कसनिपन
 (for ") N₂ युवा (for राजा) T₂ G₂ गनेश्वर (for
 युद्धे) — After line 5, N₂ s V₂ s B D₂ D₂ s
 G₂ (ed.) ins

युद्धायोगोजितो भूयो दुहितृभ्या मरीपतिः ॥

दश सप्त च सप्रामाञ्जरासधस्य यादवाः ।

ददुर्न चैन समरे हन्तु शेकुमहारयाः ॥

सतो मगधराट् श्रीमान्प्रतुरङ्गनलन्वितः ।

भूयोऽष्टादशम कर्तुं सप्राम स समारम्भत् ॥ [10]

चैलक्ष्यात्पुनरेपासो राजा राजगृहेऽथ ।

जरासधो बली श्रीमान्पाकशासनविक्रमः ॥

स साधनेन महता प्रतापमितविक्रम ।

वृष्णस्य धधमन्विच्छन्भूयो धै सन्यनर्तत ॥

त श्रुत्वा सहिताः सर्वे निवृत्तं मगधेश्वरम् । [15]

यादवा मन्त्रयामासुर्नरासधमयादिताः ॥

तत प्राह महातेजा विकर्तुर्नयोविदः ।

कृष्णं कमलपत्राक्षमुग्रसेनस्य शृण्वतः ॥

श्रूयता ताव गोविन्द कुलस्यास्य समुद्रव ॥

श्रूयतामभिधास्यामि प्राप्तकालमह नृप । [20]

युक्त चेन्मन्यसे साधो करिष्यसि वधो मम ॥

यादवस्यास्य वशस्य समुद्रमगधोपत ।

यथा मे कथितं पूर्वं न्यासेन विदितात्मना ॥

1** सम्मार निहत् फल जरासध प्रतापवान् ।
— \tilde{N}_1 om (hapl) lines 6-11 — (L 6) \tilde{N}_2 \tilde{V}_2 \tilde{D}_1
 \tilde{D}_2 \tilde{T}_2 \tilde{G}_2 योचितो (for [उ]योचितो) \tilde{V}_2 युद्धायोगोजितो
भूया (for *) — After line 6, \tilde{D}_2 ins

2** प्राच्यापमानं सप्रामाञ्जरा स मगधेश्वर ।
दीर्घयावनतो भूया स्फुरत् प्रविशेत् इ ॥
प्रविशेत् पुरीं सोऽथ यादवृष्ट इवोत्तम ।
न हामि लभते रात्रौ न दिवा चोत्कृष्टतः ॥ [5]
सर्वे स पार्थिवे सर्वे मन्त्रययुत्तमविवि ।
भदो विकीर्यन्ते मये सर्वेषा सर्वपार्थिव ।
ये गोपवनवृष्टान्मां निर्जिता सबकायुगा ॥
ते गच्छाम पुनस्तत्र मधुरा चतुरङ्गिन ।
बलेन महता युक्ता वनं तौ गोपकित्विषी ।
मगधया हयशोऽश्वाक बावलोका प्रतिष्ठिता ॥ [10]

वैशाख्यन उवाच ।

तस्य तद्वचनं श्रुत्वा मानोद्विषमहीक्षित ।

कमुद्र वचनं तस्य साधु साध्विति चामुद्रम् ॥

गच्छाम सहिता सर्वे मधुरायुपमर्दिनुम् ।

भूमे समन्वत कृत्वा यद्वत्सर्वाविहृत्य च । [15]

सहिता पुनरेत्यामो जयशब्देन पुप्यता ॥

ततस्ते सुस्थिरा कृत्वा मर्नि युद्धाय पार्थिव ।

प्रयाता सचञ्चा सर्वे कस्यचनो वसुधारम् ॥

— (L 8) \tilde{G}_2 नेदुर (for ददुर्) \tilde{T}_2 ददुर्न चैन समारे (for *) \tilde{V}_2 शेकुमहारया (by transp) — (L 9) \tilde{K}_2 \tilde{V}_2 \tilde{D}_2 \tilde{G}_2 मागधराट्, \tilde{T}_2 मगध (for मगधराट्) \tilde{D}_2 श्रीमाञ्ज (for श्री) — (L 10) \tilde{K}_2 \tilde{B}_2 \tilde{T}_2 \tilde{G}_2 स्यष्टादश (for स्यष्टादशम) \tilde{K}_2 \tilde{T}_2 \tilde{G}_2 समाहारव, \tilde{D}_2 समारम्भ, \tilde{D}_2 गत

ज्ज्ञादशमं \tilde{K}_2 \tilde{T}_2 \tilde{G}_2 समाहारव, \tilde{D}_2 समारम्भ, \tilde{D}_2 गत

(for रमव) — (L 11) \tilde{G}_2 (ed) राजसतो (for राजा

राज) \tilde{T}_2 \tilde{G}_2 मगधेश्वर (for गृहे) — \tilde{K}_2 om (hapl)

line 12 — (L 12) \tilde{N}_2 तेजम्, \tilde{N}_2 (marg) \tilde{V}_2 \tilde{D}_2 \tilde{D}_2

सनिम (for विक्रम) \tilde{B}_2 \tilde{D}_2 नेता सर्वमहीक्षिताम् (for

*) — \tilde{V}_2 \tilde{T}_2 \tilde{G}_2 om (hapl) | ne 13 — (L 13) \tilde{K}_2 \tilde{N}_2 \tilde{V}_2 \tilde{D}_2 \tilde{G}_2 पाकशासनविक्रम (\tilde{B}_2 सनिम),

\tilde{K}_2 सता सप्राममगधस्य, \tilde{D}_2 मधुरा राजनि समम्, \tilde{D}_2 \tilde{T}_2

\tilde{G}_2 \tilde{V}_2 बलेन महता विषु, Bom Poona eds \tilde{G}_2 (ed) बृह

द्रवमुनो बली (for *) — (I 14) \tilde{D}_2 पदम् (for वचम्)

\tilde{K}_2 वैद, \tilde{K}_2 \tilde{V}_2 \tilde{D}_2 \tilde{D}_2 \tilde{G}_2 वैस (for वैस) \tilde{K}_2 \tilde{T}_2 स्वक

संयत् (for संत) \tilde{N}_2 स्वपुरीमन्मवर्तत, \tilde{D}_2 भूयो वै स स्ववर्त

वत् (for *) — After line 14 \tilde{G}_2 ins a passage given

in App I (No 16) — \tilde{G}_2 om line 15 — (L 15)

\tilde{G}_2 \tilde{V}_2 तत् (for त) \tilde{T}_2 यावता (for सहिता) \tilde{N}_2 \tilde{V}_2 तं

श्रुत्वा राजराजेश्वर (for *) \tilde{N}_2 \tilde{V}_2 जरासधं समुद्रवम्, \tilde{N}_2

मागे ते समुद्रवत् (for *) — (L 16) \tilde{T}_2 \tilde{V}_2 सहिता (for

यादवा) \tilde{M}_2 \tilde{V}_2 मन्त्रययुत्तमविवि \tilde{M}_2 मन्त्रययुत्तमविवि, \tilde{V}_2 सर्वे (for *)

\tilde{D}_2 जरासधेन बर्दिता (for *) — (L 17) \tilde{N}_2 \tilde{G}_2 महाभानो

\tilde{M}_2 बाहुर (for तेजा) \tilde{M}_2 \tilde{V}_2 तत्र प्राह महाभानो (\tilde{M}_2 वीर्यो

(for *) \tilde{D}_2 यदु (for नय) — (L 18) \tilde{K}_2 \tilde{B}_2 \tilde{D}_2 पयवत्

(for वचवत्) — \tilde{N}_2 om lines 19-22 — (L 19) \tilde{N}_2 \tilde{V}_2

वीर (for तान) \tilde{T}_2 \tilde{G}_2 \tilde{M}_2 श्रूयता यदु \tilde{G}_2 राजा शारङ्ग (for

*) \tilde{K}_2 इत्येव \tilde{V}_2 \tilde{D}_2 \tilde{T}_2 \tilde{G}_2 समुद्रवम्, \tilde{T}_2

\tilde{G}_2 \tilde{V}_2 \tilde{V}_2 सभच (for समुद्रव) — \tilde{T}_2 \tilde{G}_2 \tilde{M}_2 om lines

20-22 \tilde{G}_2 om line 1 nes 20 21 \tilde{D}_2 repeats line 20 after

3** — (L 20) \tilde{K}_2 (sup in as above) \tilde{V}_2 मगधम्,

\tilde{T}_2 \tilde{V}_2 इदानीम् (for वृषवत्) \tilde{D}_2 (first time) इत ते

कथयिष्यामि (for *) \tilde{K}_2 ततः \tilde{D}_2 (first time)

तत् (for नृप) — After the first occurrence of line 20

\tilde{D}_2 ins

3** जयमेव उवाच ।

यदुर्बलं श्रोतुमिच्छ प्राप्तकालमहं तव ।

प्राधान्येन द्विजभेदं ब्रूहि त वै विनायक ॥

वैष्णवाय उवाच ।

— (L 22) \tilde{D}_2 समदत्तम् (for जवम्) — (L 23)

\tilde{K}_2 \tilde{N}_2 \tilde{M}_2 \tilde{D}_2 \tilde{T}_2 \tilde{G}_2 कथित, \tilde{D}_2 \tilde{T}_2 \tilde{G}_2

आसीदराजा मनोरंशे श्रीमानिह्वाकुसुमयः ।
 हर्षश्च इति विख्यातो हर्षयाममप्रियः ॥ [25]
 तस्यासीद्विपिता भार्या भगोर्देहास्य मा मुता ।
 देवी मधुमती नाम यथा देवी शची तथा ॥
 सा चोदनगुणोपेता मन्मथसीव रूपिणी ।
 मनोरथकरी राज्ञः प्राणोऽप्योऽपि गरीयसी ॥
 वनामररतिः प्राज्ञा सुश्रोणी कामरूपिणी । [80]
 एकपत्नीव्रतधरा खेचरा इव रोहिणी ।
 सा तमिस्राकुगार्दूल कामयामास्य कामिनी ॥
 स कदाचिन्नभेष्टो भ्रात्रा ज्येष्ठेन भावन ।
 राण्यान्निरस्तो विश्वस्तः सोऽप्येषा सपरित्यजम् ॥

स तदात्परीतारः प्रियया सहितो वने । [35]
 रेमे ममेत्य कालञ्च प्रियया कमलेशणा ॥
 भ्रात्रा विनिवृत्त राण्यान्नीराच कमलेशणा ।
 मृष्टागन्ध नृपश्रेष्ठ स्यञ्च राज्यकृता सृष्टाम् ॥
 गच्छाव सहितो वीर मधोर्मम पितुर्गृहम् ।
 रम्यं मधुवन नाम कामपुष्पफलद्रुमम् । [40]
 सहितो तत्र रत्नागो यथा दिविगतां तथा ॥
 पितुर्मे दयितस्त्व हि भानुश्च मम पार्थिव ।
 मन्दितयत्नान्तिनयो भ्रातृश्च कृपण्य मे ॥
 रथावसज्ज सहितो राज्यस्थाविष कामगो ।
 विहरिष्याम भद्र ते यथा देवसुवीं तथा ॥ [45]

विहित (for कथित) $\tilde{N}_2 D_2$ व्यासेन सुवहामना (for \tilde{D})
 — After line 23, D_2 ins

4** इति प्रथमं पुराणम् विक्रमसुवर्णम् ।

कुण्डेन दृष्टं प्रयाहं स्वशालं समुद्रवत् ॥

— Before line 34, D_2 ins विक्रमसुवर्णम् — (L 34) K_2
 तु वैशेषिकम् (for मनोवैशेषिकम्) K_2 (before corr) $T_1 G_2$ s
 M_2 नृपञ्च, h_2 D_2 T_2 G_2 यत्नञ्च, M_2 च युवाय (for
 समय) — (L 30) T_1 सुवर्णम् (for हर्ष) h_2 s s \tilde{N}_2
 V_2 s B D (except D_2) \tilde{N}_2 s G_2 s s M_2 महेन्द्र (for
 हर्षश्च) \tilde{N}_2 s V_2 हरे लक्ष्मणिकम्, T_1 हर्षश्च इति निमित्तम्
 (for \tilde{D}) — (L 28) h_2 \tilde{N}_2 s V_2 s B D T_2 G_2 \tilde{N}_2 ,
 T_1 G_2 M_2 s यथा (for सा) — (L 27) \tilde{N}_2 \tilde{N}_2 V_2 s B_2
 D_2 D_2 s s T_2 G_2 s \tilde{N}_2 \tilde{N}_2 \tilde{N}_2 (for देवी) D_2 महे
 न्द्रस्य स्वर्णं यथा (for \tilde{D}) — G_2 om (hapl) lines 28-31
 — (L 28) h_2 \tilde{N}_2 V_2 s B D T_2 s G_2 s कथयामास्य भुवि,
 \tilde{N}_2 V_2 सर्वनामपुनरुक्तम् (for \tilde{D}) — h_2 om line 30 — (L
 30) \tilde{N}_2 प्राज्ञा (for प्राज्ञा) h_2 s s \tilde{N}_2 V_2 B_2 D_2 D_2
 (may) D_2 s T_2 s दानवैन्द्र उदे जना, \tilde{N}_2 B_2 s D_2 D_2
 T_2 G_2 नमज्जनी रतिप्रत्या (for \tilde{D}) — (L 31) h_2 M_2 s
 परा, h_2 V_2 D_2 \tilde{N}_2 M_2 चरा (for चरा) M_2 s (sup/
 line as above) रूपिणी (for रोहिणी) \tilde{N}_2 \tilde{N}_2 s V_2 B D
 T_2 s G_2 s चैचरा (for \tilde{D}) V_2 B D_2 \tilde{N}_2 रोहिणी यथा (for \tilde{D})
 — (L 32) T_2 G_2 s s सञ्जिनी (for का) \tilde{N}_2 कामय-
 त्व भिरासितम् (for \tilde{D}) — After line 32, M_2 s ins

4** मत्तः कुतः कर्त्तव्यं वचनं चेदमप्रवीणम् ।

— \tilde{N}_2 om lines 33-36 M_2 s om lines 33-37 — (L
 37) \tilde{N}_2 s (may as above) रत्नाग (for भारा) D_2 ज्येष्ठेन
 (for चरे) D_2 मारत, T_2 माद (for मावय) — (L
 34) h_2 विश्वस्त, h_2 सोऽप्येषा (for निचरत) h_2 s D_2

T_1 G_2 M_2 सोऽप्येषा सप (for T_1 स प) रित्यन्त, G_2 सप पत्न्या
 परित्यजम् (for \tilde{D}) — (L 35) h_2 \tilde{N}_2 \tilde{N}_2 \tilde{N}_2 , G_2 वि (for
 विस्व) — K_2 om (hapl) line 36 — (L 36) K_2
 T_2 रत्ना (for काम्ये) समय कालञ्च (for \tilde{D}) T_2 s परत्या
 स, G_2 M_2 प्रिया च (for प्रिया) K_2 s D_2 s प्रियाच
 कालेशणा (for \tilde{D} वाच), D_2 प्रिया प्रीयमाणया, D_2 T_2 s
 G_2 s प्रिया च कामेशणा (for \tilde{D}) — M_2 om (hapl) line
 37 — (L 37) h_2 विनाशक, D_2 विनिवृत्त, T_2 विनिवृत्त,
 G_2 s विनाशक (for विनिवृत्त) D_2 पति भार्या भुविमिता (for
 \tilde{D}) — (L 38) D_2 T_2 G_2 s ननु (for पुनः) Bom
 Ponna eds C(ed) नर (for रूप) V_2 T_2 G_2 s M_2
 पुनः पार्थिवगार्तृन्, M_2 s नृपञ्चक नरश्रेष्ठ (for \tilde{D}) D_2
 स्वस्त्य (for स्वय) h_2 V_2 G_2 s V_2 s नारा (for हृता)
 — (L 40) T_1 M_2 नाता, T_2 काम्य (for काम) \tilde{N}_2
 प्रदम् (for हृमम्) — (L 41) h_2 रथागो (for 'वो)
 T_2 देवसुवीं (for विविगतां) — (L 42) Bom Ponna
 eds C(ed) मम च (by transp) — (L 43) h_2 s \tilde{N}_2
 V_2 B_2 D_2 T_2 s G_2 M_2 s सञ्जिनी (for \tilde{D}) T_2 G_2
 M_2 s 'वो (for 'वनात्) M_2 सञ्जिनी प्रीतिनरो (for \tilde{D}),
 — (L 44) K_2 रथारम्, T_2 G_2 M_2 मा प्रीत्य (for रथा
 यम्) D_2 T_2 (for यम्) h_2 (sup line as above) G_2
 कामुनी (for काम्यो) — After line 44, h_2 \tilde{N}_2 s V_2 B
 D T_2 s G_2 s ins

6** नम्रं गवा नरश्रेष्ठ समरावित्रं गन्दे ।

[h_2 s V_2 B s D_2 s जलम् (for \tilde{D})]

— G_2 om line 45 — (L 45) h_2 \tilde{N}_2 s V_2 B D T_2 s
 G_2 s मद्र दे (for \tilde{D}) V_2 G_2 M_2 \tilde{N}_2 \tilde{N}_2 \tilde{N}_2 (for
 ") h_2 B s D_2 D_2 देवदत्त (for देवसुवीं) — For line
 45 T_2 G_2 s M_2 sublt

त्यज चैन महापान भ्रातर तेऽतिमानिनम् ।
 आरयोद्वेपिन नित्य सत्त राज्यभेदेन वै ॥
 विगिम गर्हित वास भृत्यवश पराश्रयम् ।
 गच्छात्र सद्दितो वीर वितुमे भजनान्तिरम् ॥
 तस्य पूर्वविरुद्धस्य पूजं भ्रातर प्रति । [50]
 वामार्तस्य नरेन्द्रस्य पत्न्यान्मद्रुचे वच ॥
 ततो मधुपुर राजा हर्षश्च स जगाम ह ।
 भार्यया सह वामिन्या वामो पुरपसत्तम* ॥
 मधुना दानवेन्द्रेण स साम्रा समुदात्त ।
 स्वागत वत्स हर्षश्च प्रीतोऽस्मि तत्र दर्शनात् ॥ [55]
 यदिह मम राज्य वै सप्त मधुपुत्र विभो ।

ददामि तव रानेन्द्र क्षणेऽस्मिन्प्रतिगृह्णताम् ॥
 वनेऽस्मिन्लक्षणश्राय मेयुन ते भविष्यति ।
 अमित्रनिग्रहे चैव कर्णधारस्त्वमेप्यति ॥
 पाल्येद शुभ राष्ट्र समुद्रानूपभूषितम् । [60]
 गोसमृद्ध श्रिया जुष्टमाभीरप्रायमापुम् ॥
 अत्र ते वसतस्पात दुर्ग गिरिपुर महत् ।
 मविता पार्थिवारास सुपट्टविषयो महान् ॥
 अनूपविषयश्चैव समुद्राते निरामय ।
 आनतं नाम तद्राष्ट्र भविष्यत्पायत महत् ॥ [65]
 तज्जनिष्यमह मन्ये कालयोगेन पार्थिव ।
 अध्यास्त्व च यथाकाम पार्थिव वृत्तमुत्तमम् ॥

79* अश्विनादित्र देवाना विहरिष्याव नित्यत ।

[M: युजान् (for जय)]

— (L. 46) K₁ s N₁ s १ B D T₁ s G₁ s त त्यजव,
 N₁ त्यज चम T₁ त्यज वन, M₁ s त्यजेम वै, M₁ त्यजा
 वै (for त्यज वै) K₁ s त्यज्जात्र महापान (for*) K₁ s N₁ s
 V₁ s D₁ s Dn D₁ s G₁ s s M₁ s ति N₁ s ति (for
 सति) — (I. 47) T₁ (s s M₁ s त्ववि वि (for भावयौ)
 — (L. 48) D₁ पराश्रितम् (for श्रयम्) N₁ मूलवत्त मरा
 श्रयम् T₁ G₁ M₁ वत्तव्यनाश्रयम् G₁ वत्तव्य वाश्रयम् (for
 *) — M₁ om l ne 49 — (L. 49) V₁ भावा (for वीर)
 — B₁ om line 50 — (L. 50) K₁ s s N₁ s Dn D₁ s s
 S तस्य सम्पन्नमृतस्य (for*) T₁ G₁ s १ पूर्वम दैविक
 (M₁ s दयिते) यथा (for*) — (L. 51) N₁ s (marg
 as above) तत्र (for च-वाद्य) — (L. 52) N₁ s (marg
 as above) सः (for च-वाद्य) — (L. 53) N₁ s स
 V₁ s D₁ s T₁ G₁ M₁ मधुवनं, १ s पुत्रं (for पुत्र) N₁ स
 हर्षश्च (by transp) — K₁ om lines 53 107 — (L.
 53) K₁ s s N₁ s १ B D T₁ s G₁ s युगव (for सप्तम)
 — (L. 54) D₁ s साम्रा समुदात्त (for*) — (L. 55)
 — (L. 54) D₁ s साम्रा समुदात्त (for*) — (L. 55)
 D₁ s तव (for वत्स) — (L. 56) K₁ s s N₁ s V₁ s B D
 T₁ s G₁ s पुत्रम् (for हृद) M₁ दत्त (for वत्स) K₁ s N₁
 V B D T₁ s G₁ s विना (for विभो) K₁ s T₁ s सर्वं मधुपुर
 विना (for*) — (L. 57) K₁ s s N₁ s V₁ s B Dn D₁
 विना (for*) — (L. 57) K₁ s s N₁ s V₁ s B Dn D₁
 D₁ s s T₁ s G₁ s वामश्च N₁ हर्षश्च (for क्षणेऽस्मिन्)
 G₁ परि, M₁ मम (for प्रति) १ s वासश्च परिगृह्णताम्
 (for*) — (L. 58) B₁ s D₁ s [वा]र्धे (for
 [मार्ध]) T₁ G₁ s s M₁ s वनऽस्मिन् रावनादौ (for*) K₁
 s s V B D T₁ s G₁ s M₁ सहायस्य (for मेयुन)
 — After line 59 T₁ G₁ s s M₁ s

80* लज्जामाश्रय राजन्त्रीयवान्मलवचर ।

[G₁ M₁ राना (for राजम्)]

— (L. 59) D₁ s सम्रहे (for नि) M₁ s से वै (for वैव)
 T₁ G₁ s s अमित्रनिग्रहे वैव (for*) — (L. 60) D₁ s वाह
 यत्स D₁ T₁ G₁ नीय, T₁ सैन्य (for वैव) V₁ s T₁ G₁
 राय (for राष्ट्र) N₁ पाल्यित्वा तु तद्राष्ट्र (for*) १ s T₁
 G₁ s M₁ भूषणम् (for भूषितम्) D₁ समुद्रात्तविभूषितम्
 T₁ G₁ द्वयवशितम् (for*) — (L. 61) K₁ s लया
 (for श्रिया) T₁ G₁ s M₁ आभीरप्रायमुत्तमम् M₁ s भीर
 श्रियमसापुत्रम् (for*) — (L. 62) K₁ गिरिसत्तं V₁ वनः
 Dn मव D₁ T₁ s G₁ s M₁ s वर (for वीर) K₁ s D₁
 s (marg as above) दुर्ग गिरिपुत्रम् (D₁ नीयत्) (for
 *) — (L. 63) T₁ G₁ M₁ सुराङ्गविषयोवा (G₁ M₁ s)
 G₁ सर्वराष्ट्रविषयम् (for*) — (L. 64) T₁ G₁ s [म]वि (for
 [म]व) K₁ समुद्रातो T₁ G₁ s वृ समुद्रो (for समुद्रा-
 तो) D₁ भविष्यात् (for निरामय) — (L. 65) T₁ G₁ s M₁
 [मो]ल्य (for [मो]ल्य) — (L. 66) T₁ G₁ s M₁ s भविष्यद्
 (for वत्स) — (L. 67) N₁ T₁ सप्याल च १ s G₁ सदा
 (for स्व च) M₁ s यथाकाल (for म) K₁ s s १ s
 १ s B D T₁ s G₁ सप्यालना यथाकाल (for*) K₁ s वत्स
 (for वत्स) T₁ s G₁ M₁ आश्रित (for उत्तमम्) N₁ G₁
 पार्थिवं वृत्तमाश्रित (for*) — After l ne 67 K₁ s
 N₁ s १ B D T₁ G₁ M₁ G(ed) 122

90* यावाचमपि वगस्त समप्यति च वादवत् ।
 अत्र वने च वदस्त सोमस्य भविता किञ्च ॥

[(I. 1) D₁ s वगतिम् (for वावाचम्) K₁ D₁ s वने; V₁
 B₁ s वदवत् (for वदवत्) K₁ s वदति एव वदत D₁ s वगतिमपि
 वने ने, T₁ s वगतिमपि वने (for*) D₁ s वदतिमपि (for
 सोम) T₁ G₁ s वदवत् (for वद) N₁ s V₁ B₁ D₁ s वाचमपि
 च वाचम् (for*) — (L. 2) K₁ s मनुजं K₁ s (marg)

एष ने विषयस्त्वाव नयेन विषयोपमः ।
 दत्त्वा यास्यामि तपसे सागर दानमालयम् ॥
 लघेन समायुक्तस्त्वमिमं विषयोत्तमम् । [70]
 पालयत्वाखिलं तान स्वस्य यशस्य वृद्धये ॥
 वादमित्येन हर्षश्च प्रतिजग्राह तत्पुरम् ।
 स च दैत्यस्तपोमास जगाम पर्यालम् ॥
 हर्षश्च महातेजा दुर्गं निरिपुरोत्तमम् ।
 निवेशयामास पुर वातार्धममरोपमः ॥ [75]
 सत्यनाम च तद्वाङ्मुराङ्ग गोघनायुतम् ।
 अचिरेणैव कालेन समृद्धया प्रतिपूर्यते ॥

अनूपविषयं चैन वेलाननविभूषितम् ।
 निविष्ट क्षेत्रमस्याह्य प्राकारपामसकुलम् ॥
 शशास स नृप रक्षित तद्वाङ्मुराङ्गवर्धनः । [80]
 राजधर्मेण यशसा प्रजाना नन्दिवर्धनः ॥
 तस्य सम्यक्प्रचारेण हर्षश्चम्य महात्मानः ।
 समर्पणं तद्वाङ्मुराङ्गं सर्वगुणान्वितम् ॥
 स हि राज्यस्थितो राज्ये राजवृत्तेन शोभितः ।
 प्राज्ञं कुलोत्थिता रक्ष्मां वृत्तेन च नयेन च ॥ [85]
 तस्यैव सुप्रवृत्तस्य पुत्रकामस्य भार्यया ।
 मधुमत्या सुतो जज्ञे गदुनां महाप्राज्ञः ॥

Dn D1 : अनुवर्ण, Ns अनुवर्ण, V D2 M4 अनुवर्णे, Ds
 अत्र वण, T : G1 : स तत्र वणे (for अत्र वणे) Gs वण (for
 वण)]
 — (L 68) Ts निषेधे, Gs पुत्र ने (for पुत्र ने) K1 : s
 Ns : V1 : B1 : D Ts G1 विभक्त्य Ds अनिता (for विषय)
 N1 पुत्र ने विभक्त्या, Vs पुत्र ने विभक्त्या (for) K1
 D1 : सत्येन विषयोत्तमम्, Ks : Ns Vs B Ds Ds : s
 Ts : G1 : M4 तपसे विषयोत्तमम्, G1 तपसे विषयो मद्रम् (for
) — N1 : om (hapl) lines 69 70 — (L 69) Vs Ts M4
 [म]ह क्षेत्र, M1 : [म]ह क्षिप्र (for सत्ये) K1 : Vs मकरा
 कपम्, Ks Ns Dn D1 : s : T1 : G1 : लग्ना, Ns Vs :
 B Ds Ds : Ts : वरणा (for दानया) — T1 : om (hapl)
 lines 70 73 — (L 70) Ks लमेव, Ds तपेव Ds तमिम
 (for दमिम) — (L 71) Ds पालयित्वा, Ds वतु (for
 वतु) M1 : स कुत्र (for [म]विल) Ns सुद्धये (for गृद्धये)
 Ks : Vs Ds : स्वरस्य (Ds राह्ण्य विरुद्धये, Ds तस्य दस्य
 विरुद्धये) — (L 72) Ts Ma गुण, Gs वच (for पुरम्)
 — (L 73) K1 : T1 Gs : M4 स्वमायाम्, M1 : ततो वास
 (for सप्तमायाम्) — (L 74) Gs : M4 महाराज्ञो, Gs राज (for
 तेना) N1 Vs वरोत्तमम् (for पुते) — (L 75) Gs : M4 महाराज्ञो, Gs राज (for
 तेना) N1 Vs वरोत्तमम् (for पुते) — (L 75) Gs नि (for नि) K1 पुरी
 (for पुर) Gs स्वमायाम् (for वासायाम्) V1 वासायाममरो
 यपा (for) — After line 75, T1 Gs : s M4 G(ed)
 read line 104 repeating it in its proper place, while
 M1 : s read the same after line 75 — (L 76) Gs : M1
 [म]य (for च) K1 : s Ns : V B D Ts : G1 : मानं
 नाम वद्वाङ्मुराङ्ग (Ds : वद्) T1 तस्य नामा च वद्वाङ्मुराङ्ग (for)
 N1 (margin as above) घन च, Vs सुप्रमा (for 'प्र'
 N1 Ts Gs : M4 मुराङ्ग गोघनायुतम् (T1 Gs : M4 'कुल'म्
 (for) — (L 77) K1 : s Ns : V B Dn Ds D1 : s

Gs : समृद्ध (Ks 'हि') प्रवपयत, N1 न प्रतिपूर्य च, Ds
 T1 G1 मुग्राङ्ग प्रवपयत, T1 Gs : M4 समृद्धं परिपूर्यते, Ts
 'च' पुरमायमी T1 मद्रम् प्रलभ्युत्थितो (for) — (L 78) Ns
 (margin as above) मानं (for अनुप) K1 : s B1 Ds D1
 : s T1 : G1 विषये, Ds T1 Gs : M4 नृप (for 'च') M1 :
 मानुषविषयक्षेत्र (for) Ds T1 Gs : s M1 : निषुधित (for
 'तम्) — (L 79) K1 : s Ds विधित, Ts निवृत्त, G1
 निविष्ट (for निविष्ट) Ds T1 Gs : M1 : निविष्ट क्षेत्रस्यैव
 (for) (s M4 सकुल (for 'हृत्) Ds T1 Gs : M1 :
 प्रकाशप्राप्तसकुल (for) — (L 80) Ks प्रशशास, Ns
 Vs T1 : स प्रशशास (by trauap) Ds T1 : Gs : M4
 शशास वृषति स्फीत (for) Ns Vs राह्ण्य घ, Vs तद्वाङ्मुरा
 (for तद्वाङ्मुरा) — N1 Ds T1 Gs : om (hapl) line 81
 — (L 81) K1 : स राह्ण्य (for राह्ण्य) T1 Gs : M4 राह्ण्य
 यशसो रक्ष्मीयम् (for) — (L 82) Vs Ds T1 मकरेण
 (for प्रवा) — (L 83) T1 राह्ण्य (for राह्ण्य) K1 : s
 Ns : V1 : B D Ts : G1 : वन्द्यो Ds : 'ते' तत् तत् K1
 V1 : Ds : 'दा, 'वा' शोभ्य N1 सवर्धन समर्थम्, Vs
 सवर्धन तदशोभ्य (for) L1 Gs राह्ण्य (for राह्ण्य) Gs :
 M4 गुणोत्तमं M4 'म'म् (for गुणान्वितम्) K1 : s N1 V
 B D Ts : G1 : राह्ण्य (N1 Vs सवर्धन) गुणोत्तमम् (for)
 — (L 84) V1 कालोत्थिता (for कु) K1 : राह्ण्येन (for
 वृत्तेन) Vs रि (for च) T1 नयेन च स धर्मनेव (for)
 — (L 86) Ns T1 Gs : M4 समुत्तमम्, Dn1 समं, Ts
 यमपु, T1 सुप्रम (for सुप्रम) M1 : तस्य चैन सुप्रसन्न,
 hom Poonas eds G(=) तस्यैव च सु (for) K1 : s
 Ns : V B Dn Ds D1 : s : T1 G1 : M4 चीनस, M1 :
 चीनसम् (for यार्यया) Ds : Ts : प्राज्ञः T1 प्राज्ञानस्य
 चीनस (for) — (L 88) Gs M4 महाराज्ञो (for तेना)
 — After line 89, Ks Ts Bom Poonas eds G(ed)

सोऽनर्थं महातेजा यदुदुभिनिस्त्रयः ।

राजलक्षणसपत्रं सपत्नेदुरतिनम ॥

स एव एव तस्यास्मिन्पुरं परमशोभनः । [90]

उज्जितः श्रुतिनीभर्ता हर्षशस्य महात्मनः ॥

दशार्पसहस्राणि स श्रुत्वा राज्यमव्ययम् ।

जगाम त्रिदिव राजा धर्मेणात्ममितो भुवि ॥

ततो यदुरर्दानात्मा प्रजाभिश्चाभ्यविष्यत ।

पितर्युरते श्रीमान्भोगार्कं शोभितः ॥ [90]

शशास चेमा यमुषा शान्तसामन्ततत्पराम् ।

यदुरिन्द्रप्रतीकाशो नृपो येन स्य यादवाः ॥

स यदाचिन्नृपश्चने जलनीडा महोदधौ ।

दारैः सह महोदारैः सप्तर इव चन्द्रमाः ॥

स तत्र महसा क्षिप्तिनीपुं सागराम्भसि । [100]

धूमरणेन नृपति सर्परात्रेन वीर्यवान् ॥

सोऽपकृष्यत वेगेन जले सर्पपुर महम् ।

मणिमन्मथद्वारा मुचादामविभूषितम् ॥

वीर्यं शङ्कते शुभ्रे रत्नराशिबिभूषितम् ।

प्रजालङ्घ्यपादौ पादपेक्षशोभितम् ॥ [105]

पूर्णं पत्रगतादीभि समुद्रोदरचारिभि ।

धजेन मध्ये भासन्त स्त्रस्तिनेन दुर्यवसा ॥

स तद्दर्श राजेन्द्रो मज्जन सागराम्भसि ।

पन्नगेन्द्रपुर सोपे जगत्यामिन निर्मितम् ॥

स्वस्थश्चैव पुरे तत्र प्रविवेश नृपो यदुः । [110]

अगार सोयदानार पूर्णं सर्परभूषणे ॥

10** यदुर्नामाभवपुत्रो राजलक्षणसप्तुल ।

[Bom. Poona eds G(ed) युनिव (for सेवुत)]

Ts Bom Poona eds G(ed) cont A1 A2 s V B Ds

Ds-4 s ins after line 89

11** यथास्य पूर्वो राजा पुर स मुहमायता ।

[B1 Ds s पूर्वो (for वो) A2 V महाभास (V B Ds), V s पूर्वतर (for पू स घ)]

— (L 90) Ts स पुर रात्रये तस्यासीत् Gs s Ms एक एव तु तस्यासीत् (for *) A1 सेतारम्, Ds धार्मिक (for शोभन)

— V s om line 91 — (L 91) Ds नवित (for उज्जित)

Ms (s) f in as above) हर्षश्च स महात्मा (for *)

— (L 93) Ds [म]नितो (for [म]नितो) Ds Ts G1 s

s s M विद्यु (for सुदि) A2 धर्मेणात्मात्वा ता सुदम् Ts

धर्मेण स महादुनि (for *) — (L 94) V2 प्रजाभिश्च

नियेचित, G s स्तु व्यवर्धत (for *) — (L 95) Ts

Gs s तस्मिन् (for भीमात्) Ts [उ]चक (for [उ]जित)

Gs s भादिव इव सप्तलव्य (for *) — (L 96) A2 V2

प्रशान्ति (for दाराम्) Ds [ए]नो (for [इ]मा) A1 s s

प्रशान्ति (for दाराम्) Ds [ए]नो (for [इ]मा) A1 s s

N2 s V B D Ts s G1 s s प्रजातमवतत्पराम् (for *)

— (I 97) K1 Ds इन्द्र (for इन्द्र) A1 प्रकाशो वै (for

प्रतीकाशो) — (L 98) Ds नृपश्रेष्ठ (for श्रेष्ठ) A2 V1

कदाचिन्नृपश्रेष्ठ (for *) — (L 99) K1 s A2 s V B

Ds D1 s s Ts s G1 s गुणोदार, Gs s Ms महोदार, Ms

Ds D1 s s Ts s G1 s दारैः परिवृते रेवे Ts दारैः

महाराज (for महोदार) Ds दारैः परिवृते रेवे Ts दारैः

सदा गुणोदार (for *) G1 s सदा (for सदा) — (L

100) Ms महला (for सदा) Ds G1 शिरे (for शिरस)

100) Ms महला (for सदा) Ds G1 शिरे (for शिरस)

— (L 101) K1 B2 Ds Ds Ts-4 G धूम्र (D2 'य' जेन

(for धूमरणेन) Ts स नृप (for नृपति) Gs s भाग (for

सर्प) — (L 102) A1 Ms s अनिष्टवत् N2 V1 B2 D2

D2 Ts s G1 s अत्र, D2 सर्व Ts Gs अनिष्टवत्, Ts अप्र

वृत्त, Gs अनिष्ट वच, Ms अनिष्टवत्ति (for 'पकृष्यत' Ds

सोपातद्वयमार्गेण (for *) Gs s Ms जले स्वरूपमानवत् (for

*) — Ds s Ts G1 s om (hapl) line 104 B2 reads line

104 after line 106 — (L 104) A2 जले (for जुलै) Gs

Ms (both first time) समानीयं शङ्कते (Ms ले) (for *)

A2 हेमराशि, V2 नागात्मा Ts (both times) Gs (second

time) Ms s रत्नराज (for 'राशि) — V s om (hapl)

line 105 — (L 105) V2 रत्नायै, Ms s पगारै (for

चन्द्रादौ) N2 V1 इव (for वच) — (L 106) V2 Gs कार्य

(for पूर्ण) A1 s s A2 s V B Ds-4 Ts s G2 s कीर्ण पत्र

गवायै V2 Ds s Ts G1 s सौ वै Ds Ds Ts कीर्ण पत्र

वर्षा Ds 'जार्वा' वै (for *) A2 V1 V Dn दानि (for

चारिभि) Ds Ts G1 s Ms सद्यः शत (Ts G1 शत) शारिभि

(for *) — (I 107) K1 s s A2 V1 s स्वयन (for चन्द्र)

Ds s s Ts भादव्य (for 'वत्) A2 D1 Ts G1 s [इ]न्द्र

Ts s सु (for [इ]न्द्र) — (I 108) K N V B D Ts-4

G1 s विमल, (s मज्जित Ms s मज्जरे (for मज्जित)

G1 s विमल, (s मज्जित Ms s मज्जरे (for मज्जित)

— (I 109) V2 भूयो (for सोपे) — (L 110) Ts स्वष्ट

Ts स्वलय (for स्वयय) K1 s A2 Dn Ds s पुरं तत्र, V2

Ds s Ts G1 s पुर वतु Ms s पुरे तदु (for पुरे तत्र)

A2 Ts स्वस्थश्चैव पुर तत्र, V2 स्वस्थानु पुरं च (for

*) A2 N1 B2 Ds G1 Ms प्रावेशवत् (for प्रविषात)

K1 प्राविषात पुर यदु Ts प्राविषात यदुर्वा (for *)

— (L 111) A1 s s V2 s Dn D1 s Ts s A2 Ms अनायै

(for र) N2 V2 Ms कीर्ण (for पूर्ण) Ms अयै (for

तस्य दत्त मणिमयं जलजं परमासनम् ।
 स्वार्क्षीणं पद्मगर्भं पद्मसूत्रोत्तरच्छदम् ॥
 समासीनं नृप तत्र परमे पद्मगासने ।
 द्विजिह्वतिरुच्ययो धूमवर्णोऽभ्यभाषत ॥ [115]
 पिता ते स्वर्गतिं प्राप्तेः कृत्वा यशसिमे महत् ।
 भवन्तं तेजसा युक्तमुत्पाद्य गमुधाधिपम् ।
 यादयो नाम यशोऽय यथा ते पुत्रमक्षितः ।
 पित्रा ते तात लोकेऽस्मिन्स्थापितः पार्विनाकरः ॥
 यशो चास्मिन्नात्र विमो देवानां तनयाद्युधयाः । [120]
 ऋषीणामुराणां च उत्तमस्यन्ते रुयेनिजाः ॥
 तन्ममेह सुताः पञ्च कुमार्यो वृत्तसभताः ।

उत्पन्ना यौवनाश्वस्य भगिन्यो नृपसत्तम ॥
 प्रतीच्छेताः स्वधर्मेण प्राजापत्येन कर्मणा ।
 वर च ते प्रदास्यामि वराहस्त्व मतो मम ॥ [125]
 स तस्यै धूमवर्णो वै कन्याः कन्याव्रते स्थिताः ।
 जलपूर्णं योगेन ददाविन्दुसमाय वै ॥
 वर चासौ वदौ प्रीतः स वै पद्मगुणरा ।
 श्रावयत्कन्याका सर्गा यथाक्रममदीनवत् ॥
 एतासु ते सुताः पञ्च सुतासु मम मानव । [180]
 उत्पत्स्यन्ते पितृस्तेजो मातृश्रेय समाश्रिताः ॥
 अस्मत्समययद्वाह्य सलिलाध्यन्तरेचराः ।
 तव वशे भविष्यन्ति पार्विवाः कामरूपिणः ॥

गणैः — (L 112) D: काञ्चने (for जलजं) K: जल
 पद्मरामनम्, V: परम जलप्राप्तम् (for ^१) — (L 113)
 N: भाक्षीणं, N: D: भास्वर्गं (for स्वां) V: पद्मे (for
 पद्मं) K: D: १ पद्मोत्तर, N: V: सुको (for सुते)
 P: D: D: सुकादारीकर्मणा, N: T: G: २ M: पद्मसूत्रो
 कर्मणा, V: पद्म तनोत्तराद्यम् (for ^१) — (L 114)
 K: N: २ V: १ D: D: D: २ (anp in) २-0 T: २ २ G: २
 K: N: २ V: १ D: D: D: २ (anp in) २-0 T: २ २ G: २
 M: तमासीन (K: सत्र) (for समासीन) — (L 115) N: M
 समासीन, T: स्वर्गगत (for स्वर्गाभाषत) — (L 116) T:
 G: १ वानम् (for वरम्) T: G: २ कुला वरं G: ३ वरं मित्र
 वरम् (for ^१) — (L 117) T: G: २ M: २ वृत्तम् (for
 वृत्तम्) G: २ M: २ राग्यै कृत्वाधिप नृपम् (for ^१) — (L
 118) D: यो, M: २ वै (for अयं) K: B: D: T: २ G: २
 यादवानासय वदस्व (for ^१) K: २ वदस्व (for यथा) K: २ २
 N: २ V: B: २ D: D: २ T: G: २ २ त्वप्राप्ता (T: भा) यद्
 पुत्रम्, B: D: २ व (D: त्व) प्राप्ता वदस्वधाधिप, D: वदस्व ते पुत्र
 वदस्व, D: नास्यते पुत्रसदृश, G: २ M: तव नाप्ता भविष्यति
 (for ^१) — (L 119) K: N: २ V: B: D: T: २ पित्रा ते मह
 हापय, G: २ पिता ते (G: २ २ त) देवलोकेऽस्मिन् (for ^१)
 K: २ स्थापित पार्विर्गोचरम् (for ^१) — (L 120) २ २ देवता
 (for देवानां) K: V: B: B: (marg) २ D: देवतावसभता,
 T: M: २ (anp in) २ देवाना तनवोऽन्यथा, G: २ M: २ वा
 तनयाश्च ते, M: २ ना तनयश्च या (for ^१) — (L 121)
 D: अनुराणा (for उरगाणां) N: T: M: उत्पत्स्यन्ति (for
 न्ते) K: D: सुपातना (for रुयेनिजा) — (L 122)
 K: १ N: २ V: D: D: २ २ G: २ तन्ममेता, K: B: D: D:
 एता मम (for तन्ममेह) K: २ तन्ममेता सुता मम (for ^१)
 M: २ स्वर (for वृत्त) K: २ तनया, K: T: २ २ न्युता D: T:
 G: २ संनिजा (for समजा) — T: reads lines 123 129 (in
 cluding 12*) twice — (L 123) G: सुतवाधस्व (for वौ)

K: N: २ V: B: D: (except D:) T: (for time) २ G: २ M:
 (anp in) मणिमया (for म्मो) — (L 1.4) K: २ प्रत्येतन,
 V: २ च धर्म (for स्वधं) — (L 125) G: २ ते च (by
 transp), M: २ वैव N: २ वर वृत्ति, M: वराहस्व (for स्व)
 D: T: G: २ यतो मम, T: G: २ Pouna ed जतो मम, M: २ च
 मे मम (for सरो मम) — After line 125 K: N: २ V:
 R: D: T: २ (both times) २ G: २ २ M: २ २ २

12* संमास्य कौटुराश्रेय भोगान्धकन्यायवा ।

दशार्हा वृष्णयक्षेति कदापि यास्यन्ति सत ते ॥
 [(L 1) K: २ त्वध, N: V: २ भोग्य, V: D: २ वैमथ,
 D: २ वदस्व (for भोग्य) T: २ कुटुरास्व (for कौ) N: V:
 B: २ D: T: २ (both times) G: २ भोग्या भोग्यवदस्व,
 D: २ नभोजा-वत् (for ^१) — (L 2) V: २ वृत्ति, B: T: G:
 [एन, D: २ वृत्ति (for वृत्ति) N: २ सत्ति (for सत ते)]
 — (L 126) V: २ तस्व (for तस्यै) M: २ तस्व धृष्ट
 वशीव (for ^१) M: २ कन्याव्रतेषु सुस्थिता (for ^१)
 — (L 127) D: T: G: २ M: २ शुभ, T: M: २ शुभे, T: २
 वानस्व (for जल) V: २ पान्य (for योगेन) V: D: २ वृत्त
 वानस्व (for इन्द्र) M: २ ददाविन्दुसमय वि (for ^१) — (L
 128) K: २ वदौ मीर, N: २ वद तत्र, T: २ वर तत्र, T: (second
 time) वदौ स्तति, G: २ M: २ वदौ तत्र, M: २ शुभ तत्र
 (for वदौ मीर) D: २ वदौ चासौ वर प्रीत, M: २ वर तस्व
 २ शुभ तत्र (for ^१) N: M: २ ददौ, T: (second time) २
 सर्वं, G: २ वर (for सर्वे) — N: २ om line 180 — (L 130)
 T: २ तन्ममेता (for एतासु ते) M: २ वत सुता (by transp)
 T: २ तन्ममेता (for एतासु ते) M: २ वत सुता (by transp)
 T: २ G: २ २ M: २ वत पद्मस्व (for ^१) T: २ G: २ २ M:
 सुता सुदधिता मम, T: २ कुमार्यो वृत्तवृत्ता (for ^१) — (L
 131) K: २ वृत्तवृत्ति (for न्ते) K: N: T: G: २ M: मातृ
 रूप्य (for श्रेय) K: २ संनिजा, D: २ ममा नृप (for समा
 धिता) M: २ मातृस्त्वय च सभिता (for ^१) — T: G: २

स परं अन्यकथेय लब्ध्या यदुवृषसदा ।

उन्ममजाय वेगेन सलिलाचन्द्रमा यथा ॥ [135]

स पञ्चान्यामभ्यस्थो ररचे तत्र पार्थिवः ।

पञ्चतारेण समुक्तो नक्षत्रेणेव चन्द्रमा ॥

स तदन्तःपुर गगं ददर्श नृपसत्तमः ।

वैवाहिनेन वेपेण दिव्यरत्नगुलेपन ॥

समाधम्य च ताः सर्गाः पर्वीर्य पात्रकोपमाः । [140]

जगाम स्फुर राजा मत्वा वै रमते शृङ्गम् ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

स तामु नागरन्यासु कालेन महता नृपः ।

जनयामास विमान्तान्पञ्च पुनानुलोद्वहाम् ॥

मुचुतुन्दं महानाहुं पदार्पणं तथैव च ।

माधवं मासस चेन हरित चेन पार्थिवम् ॥ [145]

एतान्पञ्च मुतास्मोन्यान्ब्रभूतोपमानुवि ।

ईक्षमाणो नृपः प्रीति जगामाहुतविक्रमः ॥

ते प्राप्तरयसः सर्वे क्षिता पञ्च यथाद्रव्यः ।

ते जिता बलदर्वेण उचुः पितरममृतः ॥

सात युक्ता स ययसा बले महति तस्थुपः । [150]

om line 132 — (L 132) T₁ तस्मिन्ममानबन्धाश्च, G₂ s
M एते ग्वा सरोजरा (for °) V₂ T₁ G₂ स्थिता (for
चा) — D₁ reads line 133 twice — (L 134) K₁
s s s V B D (except D₂ s) T₂ s G₁ s s M₁ यरश्
(for चुरश्) — (L 135) K₂ s s V B D T₂ s G₁
(for चुरश्) K₁ D₂ नक्षत्रेण वेगेन (for °) K₂ s s V B
s s उद्विष्ट (K₁ D₂ नक्षत्रेण वेगेन (for °) K₂ s s V B
s s T₂ s G₁ s s इव (for यथा) — (L 136) K₁ s s s
V B D T₂ G₁ s s M₁ ददर्श, K₂ ददर्श (for ररचे) — (L
137) T₂ नक्षत्र इव चन्द्रमा, M₁ s s वैरोतो यथाग्रे (for
°) — B₂ reads lines 138-139 on marg — (L 138)
T₂ सदापु लघुर सर्वं, G₂ s s M₁ स सदा लघुर सर्वं (for °)
G₁ s s s M₁ ददर्श (for ददर्श) K₂ नन्दव (for लसन्)
— (L 139) N₁ V₂ दिव्यरत्नगणलेपन (for °) — G₂
om lines 140 141 — (L 140) G₂ मत्वा (for च ता)
s s T₁ G₂ स समाधम्य ता सर्गा (for °) K₂ s s V₂ s B
s s T₁ G₂ स समाधम्य ता सर्गा (for °) K₂ s s V₂ s B
D₂ D₂ s T₂ s G₁ s s स्वयम्बी, N₁ M₁ पत्न्यो वै (for
पत्नीर्य) T₁ G₂ s s पत्नीर्य यथाकोपमा, M₂ पत्न्यो वैवाहि
कोपमम् (for °) — After line 141, K₁ s s s V₂ B₂ D₂
D₂ s s s T₂ G₁ s s M₁ s s

13**

प्रीत्या परमया पुन ।

स्फुर दु सरो राजा

[(L 1) V₂ क्षिता (for प्रीत्या) — D₂ reads line 2 on
marg — (I 2) K₁ V₂ D₂ T₂ G₂ s s M गवा (for
राजा)]
K₁ D₂ राणा (for गवा) D₂ राजा वै नृपते शृङ्गम् T₂
G₂ s s M रमते स (T₂ G₂ M₁ स) स्यैव तदा (G₂ परम्)
(for °)

Colophon om in G₂ s — Mention of the Epic
K₂ D₂ T₂ — Mention of Ahila K₂ s s V B Dn
D₂ D₂ s — Sub-parian T₂ काशर्यपर्व — Adhy name
K₂ s s V₂ s B₂ s D₂ विकटुवाक्यम्, N₁ कन्याप्रदानिकम्, N₂

V₂ यदो कन्याप्रदानम्, B₂ कटुवाक्यम् M₁ s गोमन्त्रवादा
— Adhy no K₂ D₂ 91, N₂ V₂ T₂ G₂ M₁ 95, V₂ B₂
T₂ 91, V₂ G₂ 93, D₂ D₂ s M₁ s 97, D₂ 98, T₂ 97,
T₂ 85 G₂ 98 — Shula no D₂ 72, D₂ D₂ 74, T₂
71, G₂ 70

G₂ s om line 142 (with the ref) K₂ s om, V₂ D₂ T₂ s
G₂ M₁ (inf l s) विकटु (for वैशंपायन) — T₂ reads
lines 142 143 twice — (L 140) V₂ घुगाहु, T₂ (first
time) यदु स (for स तामु) K₁ मह, K₂ s s N₁ D₂ नृप,
D₂ कृण (for नृप) — (L 143) T₂ G₂ विमान्त (for
न्ताव) K₂ कुलोद्वह, N₁ स्रवाद, T₂ मनोरमा (for कुलो
द्वह) G₂ s s M मुतास्मोन्यान्ब्रभूतोपमानुवि (for
°) — (L 144) T₂ G₂ s M₁ s महामान (for बाहु)
T₂ G₂ s M₁ s पञ्चवने (for वर्ण) D₂ स सारसम्, D₂
महाशुङ्गम् (for तथैव च) — (L 145) K₁ मागध (for
मागध) K₁ सागर, V₂ सारणे (for स) N₁ सपुर सारणे
चापि, D₂ मधु च करवीर च (for °) G₂ मरुत (for हरित)
— (L 146) K₂ s s V₂ s B D₂ D₂ D₂ s s G₂ राजा,
V₂ D₂ s T₂ G₂ सारव, D₂ जातव, G₂ जीमाद (for जीमाद)
V₂ इन्द्र (for पञ्च) B₂ नैकोपमाद, M₁ s भूतममाद (for
भूतोपमाद) — (L 147) N₁ V₂ s वीक्षमाणो, G₂ रश्
(for ईक्ष) D₂ [उ सप्त (for [म]त्र)], — B₂ om line 148
— (L 148) N₁ s s इवाद्रव, T₂ G₂ s s M₁ विनेन्द्रिया, M₂
इवामरा (for यथाद्रव) M₂ s (inf l s) s पञ्च पञ्चेन्द्रिया
इव (for °) — (L 149) T₂ G₂ s s M₁ युक्ता (for जिता)
K₁ s s V₂ s B D₂ D₂ D₂ s s T₂ s G₂ s s दर्शयौ
(for दर्शय) K₂ s s V₂ s उज्जिता बलदर्शयाम्, K₂ D₂ s ते
(for °) — (L 150)
युक्ता (D₂ तेजसा) बलदर्शयाम् (for °) — (L 150)
G₂ मु (for स) N₁ सपसा (for वयसा) K₂ s s V B D
G₂ T₂ s G₂ s सखिता (for वरुण) — (L 151) T₂ G₂
जीमम् (for क्षिप्रम्) N₂ M₂ आ M₂ विज्ञातुम्, B₂ D₂

क्षिप्रमात्रमुच्यते ॥ किं कुर्मन्वय शासनात् ॥
 स मानुषतिशार्दूलः शार्दूलानिव तेजिवान् ।
 प्राह प्रीत्या परमया सुतरीयं कुतूहलम् ॥
 विन्ध्यक्षेत्रन्तावभितो द्वे पुत्रौ पर्वताश्रये ।
 निवेद्यत्यस्य तावन्मुकुन्दः सुतो मम ॥ [155]
 सहाय्य चोपरि पुरी दक्षिणां दिशमाश्रितः ।
 पद्मरर्णोऽपि मे पुत्रो निवेद्यत्यु माचिरम् ॥
 तस्यैव परतः कान्ते देवो चम्पकभूपिते ।
 सारतो मे पुर तत्र निवेद्यत्यु पुनरुक्तः ॥
 हरितोऽय मदायाहुः सागरे हरितोदके । [160]
 द्वीप पद्मगराजस्य सुतो मे पालयिष्यति ॥
 माधवोऽय मम सुतो ज्येष्ठः श्रेष्ठश्च धर्मवित् ।

यौनराज्येन सयुक्तः स्वपुर पालयिष्यति ॥
 ते नृपप्रक्रिया प्राप्ता अभिषिक्ता सचामराः ।
 मित्रानुशिष्टाश्चत्वारो लोकरपालोपमा नृपाः ॥ [165]
 स्व स्वं निवेशन सर्वं भेजिरे नृपसत्तमाः ।
 पुरस्थानानि पुण्यानि मृगयन्तो यथाक्रमम् ॥
 मुकुन्ददसु राजर्षिर्विन्ध्यमध्ये व्यरोचत ।
 स्वम्यान नर्मदातीरे दारुणोपलसन्ते ॥
 म हु तं शोधयामास विदिके विचचार ह । [170]
 सेतु चैव सम चक्रे परितःश्रामितोदकाः ॥
 स्वापयामास भागेषु देववायवतनानि च ।
 रक्ष्या वीध्यो नृणा मार्गांश्चत्वारणि गृहाणि च ॥
 स ता पुरीं धनवतीं पुररूपपुरीप्रभाम् ।

Gs : आह्वयन् (for 'सुम्') — Ns om line 152 — (L 152) Ds Ls Ms : शार्दूलान्, Dc om (for 'शार्दूलः') K Ns : V B Dn Ds Di : Ts : Gs : Ms : तेजिवान् (for 'तेजि') Ds : शार्दूलसमवेतितान् (for 's') — (L 153) Ms : स च परया (for 'परमया') K Ns Vs : B D T Gs : s मीत्या परमया माद (for 's') Ns Ts सुतान्वायं, Gs Ms : सुतरीयं (for 'सु') K Ns : V B D Ts : Gs : सुतान्वायं कुतूहलं (for 'कु') K Ns : Ts : कुतूहलम्, Gs Ms : सुतरीयं कुतूहली (for 's') — (L 164) Ms : विन्ध्यक्षेत्रन्तावभितो (for 's') Ds पुत्रौ द्वे (by transp) — (L 155) K Ns : s V B D Ts : Gs : पल्लेन, Ns Gs Ms : [अ]य दानवो (for '[अ]य तावन्') Ds सुरोदम, Ms : समामज (for 'सुता मम') — (L 156) Ks : Dn Ds : मदाय माचिरायुः Ns : स मदायते पुर रम्य, Ts Gs : s M सत्यो (Ms : सद्यो) परि पुर रम्य, Ts : Gs : स सदास्पोषि पुरीं (for 's') Ns Vs : Ds : Ts : Gs : आश्रितान्, Ds माश्रितान् (for 'आश्रित') Ts Gs : Ms : पश्चिमा दिशमाश्रितम् (for 's') — (L 157) Ts Gs M पद्मवाम् (for 'वर्णो') Gs : पद्मवामपि पुत्रो मे (for 's') — (L 158) Ks : s V B Dn Ds Di : Ts : Gs : स रज (for 'तस्य') Ms : शत Ms : [अ]परत (for 'परत') Ts Gs प्रान्ते (for 'कान्ते') Ds Ts सदैव पुरत (Ts च ततः) कान्ते, Gs तदैव परत प्रान्ते (for 's') — (L 159) Ks : Ns : s V B Ds Di : Ts : Gs : स दस्य (for 'सय') Ks : सागरे (Ks : माधवो) मे पुर रम्य Bs म य सोमे पुर रम्य, Ts सौर्यमपुरं तय (for 's') Ms सुमन (for 'पुरम्') — (L 160) Ks Bs : Ds : Ds : सागरे सलिलोदरे Ts Ts : हरितोदरे (for 's') — (L 162) Ks वै, Ks : Ns : s V B Dn Ds Ds : s Ts : Gs :

जि, Ks Dn Ds Gs : मे (for 'स') K Ns : s V B D Ts : s Gs : स महापटुर (for 'मम सुतो') Ts Gs Ms : शीर्षवाम् (for 'धर्मवित्') Ks ज्येष्ठ श्रेष्ठ कर्मवित्, Ds श्रेष्ठ स्वर्णवर्मवित्, Gs : ज्येष्ठ श्रेष्ठ Gs : पुत्र [अ] शीर्षवाम्, Ms : ज्येष्ठ श्रेष्ठ मदाय वाम् (for 's') — (L 164) Ms : विद्यास्त्र (for 'विद्या प्राप्ता') K Ns : s V B Dn Ds Ds : Ts : Gs : स तं नृप अभिष प्राप्ता, Ds ते च सर्वे अभिष प्राप्ता (for 's') Ts Gs Ms : महीनाम् (for 'सचामरा') Gs : Ms : स्वभिषिक्ता महीनाम् (for 's') — (L 165) Ns : निनिद्राम्, Ts [अ] नृपनाम् (for 'सिद्धाम्') — Ns om line 166 — (L 166) (for 'सिद्धाम्') — Ns om line 166 — (L 167) K Ns : s V B D Ts : Gs : s इत्यस्य, Ns सयोजि (for 'पुरयानि') Vs पालयन्तो (for 'सुम्') — After line 168 Ns reads line 164 — (L 169) Ds सङ्ग्रे (for 'सङ्ग्रे') Ts Gs : Ms : दक्षिणामुखसङ्ग्रे (for 's') — (L 170) Ks सतन, Vs Ms : सतन सतन (for 'स ततः') Ds शोधयामास (for 'सोध') Ns Vs पनवे (Vs सतत) सोधयामास, Ts Gs : s Ms : स कृष्णपद्म Gs : स पदे दया, Ms : स दृष्टा न्योदयन् न्याम् (for 's') K Ns : s V B D Ts : s Gs : निद्रि Ns : यु, Vs यु न् च चकार ह (for 's') — (L 171) Ts Gs : s M प्रारभे येन सपठे (for 's') Ks सरस्वात्यमिनोदकम् (for 's') — (L 173) Gs मागे (for 'मागाय') Ks : Ns : s V B Dn Ds Di : s Ts : Gs : वनाति Ms : विद्यानि (for 'गृहाणि') Ds सुन्दरानि वनाति च (for 's') — (L 174) Gs : Ms : नृपपति (for 'चनरणी') Ms : स तौ चकार महीनाम् (for 's') Ns (marz) पुनरिव, Gs : Ms : पुरप्रभाम्, Ms : पुरप्रभाम् (for 'पुरीप्रभाम्') — After line 174, Ks : Ns : s V B Dn Ds Ds : s Csl el 175

शत्रुघ्नो लक्षणं हृत्वा चिच्छेद् स मधोर्धनम् ॥
 तस्मिन्मधुपनस्थाने पुरीं च मधुरामिमाम् ।
 निवेशयामास विभुः सुमित्रानन्दिवर्धनः ॥
 पद्माये चैत्र रामस्य भरतस्य तथैव च । [220]
 सुमित्रायाः सुताभ्या च स्थानं प्राप्तं च वैष्णवम् ॥
 भीमेनेयं पुरी तेन राज्यसन्धकारणात् ।
 स्वयंशे स्थापिता पूर्वं स्वयमध्यासिता तथा ॥
 ततः कुशे स्थिते राज्ये लब्धे च युवराजनि ।
 अन्धनो नाम भीमस्य सुतो राज्यमकारयत् ॥ [225]
 अन्धकस्य सुतो जज्ञे रैवतो नाम पार्थिवः ।
 शक्रस्तु रैवताज्ज्ञे रम्ये परंतमूर्धनि ॥

ततस्तु रैवतसुतः परंत सागरान्तिके ।
 नाम्ना रैवतको नाम भूमौ भूमिधरः स्मृतः ॥
 रैवतस्यात्मजो राजा विश्वभर्मो महायुशः । [230]
 वभूव प्रथिवीपालः प्रथिन्या प्रथितः प्रभुः ॥
 तस्य भार्यासु तिम्रपु दिव्यरूपासु केशर ।
 चत्वारो जज्ञिरे पुत्रा रूच्या प्रोष्ठरदोपमाः ॥
 यमुर्गुञ्जः सुपेणश्च शुभाक्षश्चैव वीर्यवान् ।
 यदुप्रवीराः प्ररयाता लोमपाला इयापरे ॥ [235]
 तैत्थ यादगो वंशः पार्थिवैर्बहुलीकृतः ।
 ये स ते कृष्ण लोकेऽस्मिन्प्रजावन्तः प्रजेधरा ॥
 वसोस्तु कुन्तिविषये वसुदेव सुतोऽभवत् ।

G: १ विच्छिच्छेद् (for चिच्छेद् स) M: महा (for मधोर्ध) V: बलम् (for वगम्) N: चिच्छेद् शत्रुघ्नो वनम् (for १) — (L 218) K: १ N V: B Dn Ds T: M: मधुवने (for वन) N: दु, T: स, G: स (for च) — (L 219) K: १ V: Ds: T G: १ M: सुमित्रानन्दिवर्धन (for १) — (L 220) N: B: १ Dn: T: पद्माये D: वचनात् (for पद्माय) N: समर्थ चैत्र रामेन, M: पद्मविभवे रामे च (for १) D: reads lines 220¹-220² on marg N: भरतेन, D: छवणस्य, M: १ भरते च (for तस्य) M: कृष्णं भरते तथा (for १) — D: T: G: १ om line 221 — (L 221) K: N: १ V: १ Dn Ds: T: १ सुमित्रासुत (T: पुत्र) योश्चैव, D: सुमित्रासुतये याते (for १) N: प्राप्तिषु (for प्राप्त च) T: वैष्णवे (for वम्) D: स्वै स्थानं चैव वैष्णवम्, G: १ M: स्थानं प्राये च वैष्णवे (for १) — For line 221, K: १ V: B Ds Ds: M: १ subst

17** सुमित्रासुतयोश्चैव प्राप्तयोर्वैष्णव पदम् ।
 — (L 222) N: यादवेन (for भीमेदेव) M: तत्र (for तेन) N: पुरी या तेन भीमेन (for १) K: १ N: V: राजा (for राज्य) T: G: १ कर्मणा, M: १ चर्मिणम् (for कारणात्) N: राज्यं संपाद्य कर्मणा (for १). — For line 22¹, V: subst

18** यादवेन पुरी व्यासा भीमेन तु महात्मना ।
 — (L 223) N: D: T: G: स्वयं, M: स्वै वशे (for स्वयंशे) N: V: तेन, T: T: G: १ M: सर्वे (for पूर्वं) N: V: T: G: १ चापुत्रिता, V: चापुत्रिता (for अद्यापिता) T: पुरा (for तथा) N: स्वय चापुत्रितायाः, M: १ स्व स्व चापुत्रिताया (for १) — (L 224) T: १ स्थिते कुशे (by पितामहा (for १) — (L 226) N: M: नामतः, M: नामक (for transp) — (L 227) N: M: जाते (for जज्ञे) T: G: १ M: पार्थिव) — (L 227) M: जाते (for जज्ञे) T: G: १ M:

कक्षजात (M: १ 'राम'स्तु रैवतो (for १) V: रैवत (for परंत) — (L 218) K: १ N: १ V: १ B Dn Ds D: १ T: G: १ तने रैवत वत्स्य, K: N: १ V: D: T: १ G: १ ततस्तु रैवतोपती (T: १ G: १ 'प्राप्ते') (for १) N: रैवत सागरान्तरे (for १) — (L 219) N: द्युप रैवत स्मृत, M: १ निरिद्विगुण स्मृत (M: १ 'गणित' (for १) — (L 230) T: G: १ M: १ (inf) dm, as above) तत्परस्य (for रैवतस्य) K: महात्मारो, T: G: सुतो राजा, M: १ 'जाम्बो' राजन् (for 'जो राजा) D: विश्वकर्मा, M: विश्वभर्मो (for विश्वभर्मो) — (L 231) N: तदा (for प्रभु) T: G: १ M: पृथिव्यामिकराद् वरा (for १) — (L 232) K: N: १ V: १ B D (except Ds) G: (ed) तस्य तिम्रपु भार्यासु (for १) — (L 33) K: N: १ V: १ B D T: १ G: १ लोकापालोपमा शुभा B: १ Dn Ds D: १ T: १ G: १ समाक्षर, N: १ 'शेता', V: B: T: तदा: D: सेनापत्यर (for शुभाक्षर) G: १ M: महा कक्षत्र (M: १ 'क्षत्रादि' शीर्षेवात् (for १) — (L 235) V: D: T: G: १ M: वि, D: स (for प्र) K: वभूवोऽहौ यथा परे (for १) — N: om L: 236 237 — (L 236) T: M: पूर्वं (for अथ) M: पार्थिवैर्बहुलीकृत (for १) — (L 237) K: १ N: १ V: Dn D: १ T: G: १ वेष्मकार, T: यस्मिन्ने G: १ वै सार्क (for ये स ते) M: १ लोकेता (for लोकाभित्) K: १ Ds T: यस्मिन्ने हृत्वा लोकेता (for १) K: T: १ Ds: १ सुप्रजना (for प्रजावन्) D: १ सुप्रजना जनेधरा (for १) — (L 238) N: वसोस्तु पुत्रो शनो यद्: M: १ 'सु विषये जाते (for १) K: K: (marg) Dn Ds D: १ T: १ विषु (for समवन्) K: १ V: B: Ds D: १ वसुदेव सुतं विभु: K: N: V: B: १ D: 'वसुदेवो विभु' (for १) — After line 239, G: १ M: G: (ed) 108

19** सार्वर्ण्यं सत्त्वसर्वं जनसामान्यं वीर्यवान् ।

जनयामास चैवात्र सुप्रभे हे च दारिके ॥
 कुन्ती च पाण्डोर्महिषी देवतामिव भूचरीम् । [240]
 भार्या च चेदिराजस्य दगधोपस्य सुप्रभाम् ॥
 एव ते स्वस्य यशस्य प्रभवः परिकीर्तितः ।
 श्रुतो मया पुरा कृष्ण कृष्णद्वैपायनान्विकात् ॥
 तत्तिदानीं प्रनष्टेऽस्मिन्नेके संकश्रुतां वर ।
 स्वयंभूरिव सभातो भवायास्तत्रयाय च ॥ [245]
 न त्वा पौराणमात्रेण शक्ता गृविन् वयम् ।
 दैनगुधोपनि भगान्सर्वतः सर्वभारतः ॥
 शक्तश्चासि जरासधं नृपं योधयितुं प्रभो ।
 त्वद्विद्विषाणां सर्वे वयं योधयन्ते क्षिताः ॥

— (L 239) १. [सु]प्र (for [सु]प्र) K₁ s s N₁ V D₁
 D₁ D₁ s T G₁ s तस्य स ज₁ १/२ D₁ s त स न, D₁ T₁ G₁ s
 'स्तु त' जयामास, K₁ १/२ B₁ s D₁ सप्ततो जायामास, G₁
 s s M₁ सावनीपि महाकाहु (for ^a) M₁ s सुप्रने (for
 सुप्रभे) T₁ s सुनते (for 'प्रभे') देवदारिके (for ^a)
 — (L 240) D₁ पाण्डु (for पाण्डोर) K₁ D₁ T₁ s G₁
 s s M₁ s कुन्ती च पाण्डोर्महिषी, T₁ s कुन्ती पाण्डोस्तु
 महिषी (for ^a) T₁ G₁ s देवता इव भूचरा, M₁ s देवतेष
 च सुप्रती (for ^a) — (L 241) T₁ G₁ s M₁ भार्या (for
 भार्या) T₁ G₁ s सुप्रभा, M₁ s देवय (for सुप्रभा)
 — For line 241, K₁ N₁ १, s B D T₁ s G₁ s s sub.

20* भार्या च दगधोपस्य चेदिराजस्य सुप्रभाम् ।

— (L 242) D₁ दत्त (for दत्त) K₁ s N₁ V₁ s B₁ s D
 T₁ s G₁ सप्र (for परि) K₁ N₁ T₁ G₁ द्रवाय (K₁ s
 नय) सप्तकीर्तित १/२ कथितो विनतो भवा (for ^a) — (L
 243) १/२ दुरा मया (by trans), T₁ s s M₁ s मया यथा
 K₁ श्रेय (for दूय) K₁ हवेद (for दूय) T₁ G₁ s V
 इन्द्रद्वैपायनश्चा (M₁ 'सुरा' (for ^a) — (L 244) D₁
 प्रविष्टो, T₁ M₁ प्रविष्टे (for प्रनष्टे) N₁ s (marg) V₁ M₁
 यशसिदा, T₁ G₁ s M₁ s त्वा (for 'सुत') N₁ s V₁ यशे
 यशसो महावृत् (for ^a) — (L 245) B₁ संयताते, T₁ G₁
 संयतानो (for यशसो) १/२ T₁ G₁ M₁ भवात् (for भवाय)
 N₁ सप्तजय (for [स] सप्तजय) — (L 246) D₁ D₁
 न तु त्वा (D₁ 'त्वा तु') वीरमात्रेण, G₁ M₁ s त्वा तु (the
 M₁ न त्वा) पाराणमत्रेण (for ^a) T₁ G₁ M₁ s मादधितु
 (for गृ) K₁ s D₁ सप्तो गृदधितु स्वयम्, M₁ s
 न शक्ता गृदधितु वयम् (for ^a) — (L 247) D₁ देवा
 सुरेषु (for देवगुहोप) M₁ s सर्वत (for 'सु') — (L 248)
 M₁ सप्तम् (for सप्तम्) T₁ G₁ s s M₁ नागधितु (for योध)

जरासधस्तु यत्नानृपाणां मूर्धनि स्थितः । [250]
 अप्रमेयनलश्रेय वयं च कृष्णसाधनाः ॥
 न चैवमेकादशपि पुरी रोध सहिष्णति ।
 कृशभनेन्धनश्चामा दुर्गैरपरिनिष्ठिता ॥
 असृष्टताम्पुपरिखा द्वागद्वैत्यैर्नृपैर्जितेः ।
 यप्रयाकारमार्गेण कर्तव्या बह्विस्तरा ॥ [255]
 सस्तन्यव्याधुपागाता योक्तव्या चेष्टिनाथयैः ।
 कंसस्य यत्नस्त्वातु नालिगुप्ता पुरी जनेः ॥
 सद्यो निपतिते फले राज्येऽपामा नवोदये ।
 पुरी प्रलम्बरोधेयं न रोधं विस्तद्विषयति ॥
 यत्नं समर्वभयं च छिद्यमान परेण ह । [260]

K₁ V₁ B T₁ G₁ s M₁ रूप नात (T₁ G₁ s रोध) विद्यु विमो
 (M₁ रणे), M₁ s सक्तो नागधितु प्रभो (V₁ विमो) (for
^a) — After line 248, M₁ s s s

21* वयं चैव जरासध रूप द्रानयितु इरे ।

— (L 249) 1. G₁ s V₁ यव योऽनु इयवस्थिता (for ^a)
 — (L 250) N₁ १/२ सुधितु (for 'नि') K₁ N₁ V₁ s B D
 T₁ G₁ M₁ कृपाते मूर्ति (नरुत) (D₁ मरुत) (for ^a) — (L
 252) T₁ s M₁ [सु]दय (for [सु] दय) — (L 253)
 M₁ s दला (for क्षमा) K₁ s s D₁ s T₁ G₁ s निष्ठिते,
 N₁ विमिष्टे, B₁ D₁ M₁ वेष्टिता (for निष्ठिता) — (L
 254) K₁ s N₁ s V₁ s D₁ D₁ T₁ s G₁ s द्वायव्यधि
 विनिष्ठा, K₁ D₁ (marg) s द्वायव्यधिविनिष्ठा, N₁ B D₁
 D₁ द्वागद्वैत्य (N₁ 'वय' वर्णिता, D₁ s द्वायव्यधिविनिष्ठा
 (for ^a) — (L 255) T₁ G₁ s M₁ प्रया, M₁ s (inf
 line) s चय, M₁ सप्त (for यप्र) K₁ N₁ s V D₁
 D₁ s T₁ s G₁ s विषया (for नागधितु) K₁ T₁ चयमा
 (T₁ सप्त मा) कारनिचवा (for ^a) — (L 256) K₁ सप्त
 संयता, D₁ सप्तविता, N₁ s सप्तस्यता (for सप्तस्यता)
 T₁ G₁ s M₁ s जेदय, M₁ यत्न (for चेष्टिना) N₁
 योक्तव्या मृदसक्ये (for ^a) — (L 257) T₁ G₁ यत्न
 सत्तात् (for 'वयत्ता') K₁ s N₁ V₁ s B D₁ D₁
 s s T₁ s G₁ कलस्य बलभोयवय, N₁ 'सु' च बल
 मय, N₁ १/२ 'सु' चानिदीसत्ताय, D₁ 'सु' वयमाधितु (for
^a) D₁ s [सु]धि (for [सु] धि) K₁ s N₁ s V B
 D₁ D₁ D₁ s T₁ s G₁ s दुरा जने, K₁ दुराजने, M₁ s
 पुरी बले (for पुरी जने) N₁ D₁ नागिगुप्ता दुरा जने, D₁
 सुगुप्ता सुवरा (for ^a) — (L 258) lines 258 262
 — (L 258) D₁ सप्तविनिष्ठे, D₁ s निष्ठा (for विष्ठा) T₁
 राज्ये पुरे (for कये सप्तम्) K₁ सप्तोदये (for ययो) — (L

पौराणामथ पुर्याश्च देशस्य च सुगवहा ॥
 न च शत्रो परिश्रेष्टे राजानो विजिगीषवः ।
 परराष्ट्रेषु मूर्छन्ति मृषे शत्रुभ्य विना ॥
 एनमुक्त्वा तु तो वीरो दृष्ट्यसंस्पर्णानुबुधौ । [290]
 प्रपेदतुरसभ्रान्तो दक्षिणो दक्षिणापथम् ॥
 तो तु राष्ट्राणि शनशश्चरन्तो वामरूपिणौ ।
 दक्षिणा दिशमास्थाय चेतुर्मार्गौ सुगम् ॥
 सहाष्ट्रेषु रम्येषु मोदमानानुबुधौ तदा ।
 दक्षिणापथगौ वीरानध्यान् सप्रपेदतुः ॥ [295]
 तो तु म्वल्पेन कालेन सहाचलविभूषितम् ।
 करवीरपुरं प्राप्नो स्वयंशजनभूषितम् ॥

तो तत्र गत्वा वेष्णाया नवास्त्रीर समाश्रितौ ।
 आसेदतु प्ररोहादय न्यमोर्धं तस्मिन्मम् ॥
 अधस्तात्तस्य वृक्षस्य मुनि दीप्तपोषणम् । [300]
 असायसक्तपरस्तु जटानल्कलपारिणम् ॥
 गौरमक्षिणिमाकारं तेजसा भास्वरोपणम् ।
 क्षत्रान्तकर्मश्रोभ्य वपुष्मन्तमिगार्णम् ॥
 न्यस्तसद्वृत्तिनाधान काले हुतहुनाशनम् ।
 छिन्नं त्रिपणाम्भोमिराद्य देवगुरु यथा ॥ [305]
 सप्तत्सा घेनुका श्वेता होमपुत्रामदोहनाम् ।
 क्षीरारणि कर्ममाण महेन्द्रगिरिगोचरम् ॥
 वदशंतुस्तौ सहितानपरिधान्तमव्ययम् ।

*) — (L 285) Ks. \tilde{N} s V s B Ds Ds s Gs ग्रहणे च,
 Ks s \tilde{N} s s s (marg) V s Dn Ds s Ts s Gs s दक्षिणे
 च, M s दक्षिणेन (for दक्षिणां) K \tilde{N} s s V s B D Ts s
 Gs s दक्षिणि प्रयति (Ts Gs s प्रयति) व्यति, V s नृपो
 वै प्रयति (for s) — (L 286) \tilde{N} s Ds Ds डे धेयसी, Ds s
 नि धेयसी (for s) — (L 287) Gs s M s वैव, M s
 भवि (for भव) Ts पौराणा चेतुर्मार्गस्य (for s) \tilde{N} s s V s
 Ts राष्ट्रप च, Ts जनस्य च, Gs s राज्यस्यैव, M s कुलस्य च,
 M s जनस्यस्य (for देशस्य च) — (L 288) Ks \tilde{N} s V s
 Ds s Ds Ds न च शत्रुपरिश्रेष्टे, Ks न च शत्रुपरिश्रेष्टा V s
 Dn Ks न च शत्रो परिश्रेष्टा (Vs श्रेष्टे) (for s) — (L
 289) Ks s Ds स्रग्वन्ते, Ks \tilde{N} s s V s B Dn Ds Ds
 s Ts s स्रग्वन्ति, Ds सुव्यति (for मूर्छन्ति) Ks पर
 राष्ट्राणि सुव्यति, Ds राष्ट्र प्रदीव्यति (for s) Ds वृषा
 (for मृषे) Bm Poonas G (ed) शत्रो (for शत्रु)
 Gs s M s यथ (for क्षय) Ks विभो (for विना) — Before
 line 290, Ts Gs ins वैशपायन — (L 290) V s Ds ततो
 (for तु तौ) — After line 290, Ds S (except Ts s)
 G (ed) ins

30** सामपथस्य पुरं स्थित्वा यावदमेतद्वोचनम् ॥
 शत्रो पश्य महाराज यन्कायं तद्वदतु मे ।
 यथ वदतुं प्रहृतोऽसि तत्कुरुत्व यथेष्टमिह ।
 उच्युदन्ता रोपनाप्राप्तौ वमापे मागधसद्वत् ॥
 एष वा प्रनियोलस्यमिह दनिष्यमिह च वा सुधि ॥ [5]
 इत्युक्त्वा धनुरादन्त जरापुत्र प्रतापवात् ।
 तच्चुदन्ता तौ तु देवैस्तौ वदतुं व्यवमितां मिल ॥

[(I 1) Ts s M s (for विना) — (L 3) M s
 यथेष्टमम् (for 'सि) — (L 5) Gs s M s नह (for एव)
 Ds Ts Gs अभि (for प्रति) — (L 6) Ds जरासप, Gs

राजपुत्र, Gs राष्ट्र (for जट)]
 — (L 291) Ts प्रहृतुदत्त (for प्रपेदतु) — (L 291) \tilde{N} s
 चारिणौ (for रक्षिणी) — (L 293) \tilde{N} s V s मार्गौ चेतु
 सुगम्, Ds Gs चेतुर्मार्गकोविदी, (Gs 'गामिनी) (for s)
 — (L 294) Gs शैल (for सहा) Ts Gs सप्तषु (for सप्तदु)
 M s सहाचलेषु रम्येषु (for s) — (L 295) Ds चम, Gs
 प्रति (for सप्त) — (L 296) Ds विभूषणम्, M s 'विती (for
 'कम्) — Ks Ds Gm (hapl) line 297 — (L 297)
 Ds M s वसेद वि, Ds वसादन (for 'जनः) — (L 298)
 Gs s M सत्त्वा तत्र (by transp) Ks s \tilde{N} V B Dn Ds
 s Ts s Gs s M सत्त्वास्त्रीरान्माश्रितौ (for s) — (L 299)
 Gs s स्वमोक्ष नरपुत्रौ (for s) — (L 300) Ds Ds हीलं
 (for हील) Ds Ts M s s (ed) लपोनिधिम् (for 'धनम्)
 — (I 301) Gs वृक्षल (for वृक्षल) \tilde{N} s नानमम् (for
 धारिणि) M s जटामण्डलभूषणम् (for s) — (L 302)
 \tilde{N} s Ts Gs s M सप्तसा भास्वरामम् (for s) — (L 303)
 Gs s क्षत्रान्तकर्मश्रोभ्य (for s) — (L 304) Ks s
 Ds s व्यसष्ट (Ds अमे क्) जगतिनपर, Ks s V s Ds Ts
 s व्यसष्टविनाधार, M s व्यसष्टविनाधारम्, Ts s Gs
 M s न्यवत् Gs लक्ष (संविजिगा) (for s) — (L 305)
 Ds s इन्द्र (for आव) — (L 306) Ks Ds s Gs
 दोहिनीम्, V s Ts Ds दोहिनीम् (for 'नाम्) \tilde{N} s होमपुत्रे
 सरोहनाम् \tilde{N} s V s होमवै कामधारायम् (V s 'दोहिनीम्)
 (for s) — For line 306 Ts Gs s M subst.

31** घेनुं सक्त्वा सपथेनं सुदुष्टो होमकर्मणि]
 [M s सुदुष्टो (for सुदुष्टो)]

— (I 107) G (ed) क्षत्राणो (for कर्मानो) Ts Gs s
 M s क्षीराणि क्षत्राणां वा, M s सक्षयदुग्धशरणी (for s) Ds
 सस्य (for सहस्य) Ts सस्यस्यस्यमव्ययम्, Ts Gs 'द्विज

भार्गवं रामभासीन मन्दरस्थं यथा रविम् ॥
 न्यायतस्वी तु ॥ दृष्टा पादमूले कृतस्सनी । [310]
 वसुदेवसुनौ वीरौ सधिष्ण्याविष पावकौ ॥
 कृष्णस्तमृषिशार्दूलमुयाच वदता वर ।
 रुक्मण मधुरया वाचा लोकदृष्टान्तकोविद ॥
 भगवन्नामवर्ग्य त्वामवगच्छामि भार्गवम् ।
 राम मुनीनामृषभ क्षत्रियाणा कुलान्नकम् ॥ [315]
 त्वया सायकवेगेन क्षिप्तो भार्गव सागर ।
 शृपातेन नगर कृत सूर्पारक त्वया ॥
 सद्यस्य च निकुञ्जेषु स्त्रीतो जनपदो महान् ।

अतिव्रम्बोद्धर्ध्वलामपरांते निवेशित ॥
 त्वया तत्कालतर्वीर्यस्य सहस्र बाहुभण्डम् । [320]
 क्षिभ ह्रमनप्रत्य सारता निधन पितु ॥
 इयमयापि रुचिरे क्षत्रियाणा हवत्विपाम् ।
 क्षिण्यैस्त्वत्परशूम्नष्टे रक्तपद्मा वसुधरा ॥
 रेणुकेय विजामे त्वा क्षिनी क्षत्रियरोषणम् ।
 परदापमहे युक्त ययैवेह रणे तथा ॥ [325]
 तविच्छास्त्वया विप्र कथिदर्थमुपश्रुतम् ।
 उत्तर च क्षुत्तार्येन प्रत्युक्तमपिशङ्कया ॥
 आचयोर्मथुरा यम यमुनातीरगेमिनी ।

योषधम् (for ^१) — After line 307, T₁ G₁ s s M
 G₁ ed) ins

31st भोजयन्त विजानमुत्पानवर्धयन् महेधरम् ।
 आदिदेव जगन्नाथ चन्द्रार्धकृतसौख्यम् ॥
 महोत्सवास्तथैव जामदग्न्य महात्मिन् ।
 पश्य नामानि राजान भोतु शाना सदा न हि ॥

[(L 2) G₁ ed) स्वयमात्मामाभवा (for ^१) — (L
 3) M₁ s विप्र (for विप) G₁ ed) रणोत्सवासयविष (for
 *) M₁ s महाप्रयुक्त (for *मिष) — (L 4) M₁ s नामानि
 (for न) T₁ G₁ M₁ s भोतु सदा सदा वर G₁ ed) श्वा
 भीदा तथा न हि (for ^१)]

— (L 308) K₁ परिश्रान्त तमःवयम् (for ^१) — (L
 310) L₁ विहाय (for न्यायतम्) K₁ D₁ M₁ s पादमूल ,
 V₁ युक्तसन्धे (for पादमूले) K₁ N₁ s (marg as above)
 B D₁ D₁ s G₁ ed) कृतस्सनी (for सनी) L₁ वृक्षमूले
 कृतस्सनी (for ^१) — (I 311) D₁ सद्यदात् T₁ सवि
 भात् (for सधिष्ण्याम्) — (L 312) G₁ s मुनि (for
 क्षत्रि) M₁ s कृष्णस्तु तस्यैव लक्ष् (for *) M₁ s प्रोवाच
 (for उ) — (I 313) L₁ K₁ s V₁ s B₁ s D T₁ s
 G₁ s वृत्तात (for दृष्टाद) G₁ s मोषर (for
 कोविद) — (I 315) T₁ G₁ मुनीनामृषभ राम (for *)
 — (I 316) M₁ s त्व (for त्वया) K₁ D₁ (before
 corr) मास्त (for मायक) — (L 317) K₁ N₁ (marg)
 D₁ T₁ कृत्वा (for कृत) — After line 317 K N V B
 D T₁ G₁ M₁ ins

33rd धनु पञ्चांगतामामिधुपञ्चसत्तायतम् ।

[D s धनुषा च गतामोरे (D₁ वास्त) T₁ G₁ धनु वध
 ना दय (for *) G₁ न्नात् (for धनु) V₁ s नान (for
 दय) L₁ D₁ D₁ (marg) D₁ s नोभिन्त L₁ T₁
 नलायतम्, V₁ गयो-वम् (for *गम्)]

— (T 318) G₁ वन (for च नि) T₁ G₁ M₁ स्थितो (for
 स्त्रीतो) — (L 319) M₁ s वेगम् (for वलाम्) D₁ सीरे
 मन्त्रे (for अपराते) — After line 319, N₁ V B₁
 ins

34th त्वया च सामरो निप्र वलाम् सारितो महात् ।
 [N₁ उचातिवो (for *रितो)]

— (L 320) M₁ s युन (for बाहु) K₁ s s N₁ s s
 (marg as above) V₁ s B D T₁ s G₁ s सहप्रयुन
 कानव (V₁ B₁ मण्डलम् (for ^१) — (L 321) M₁ (marg
 as above) निप्र (for निप्र) L₁ s s N₁ s (marg as
 above) V₁ s B D T₁ s G₁ s s निप्र परमुक्तन (for *)
 — (T 322) K₁ s N₁ V B D₁ D₁ s s T₁ s G₁ s
 M₁ द्विषाम् (for विषाम्) — (L 323) K₁ V₁ B₁ D₁
 T₁ क्षिप्ता D₁ दिवा (for दिवसम्) D₁ क्षिण्यस्तु पर
 श्रुतिष्ठे M₁ s क्षिण्ये सपरादात्क्षेत्र (for *) K₁ N₁ (marg
 as above) B₁ D₁ D₁ T₁ G₁ s तापपद्मा N₁ महापद्मा,
 D₁ रक्तपद्मा G₁ M₁ s वसुपद्मा (for रक्त) — (L 324)
 N₁ क्षिप्र (for क्षितो) B₁ m Poon ed s G₁ ed) क्षिप्र
 (for क्षत्रि) N₁ s (marg) V₁ s नानाम् T₁ G₁ s
 M विद्विषम् (for रोषणम्) — G₁ s our lines 325-326
 — (L 325) V₁ s D₁ दय (for युग) M₁ s [मोहितन (for
 [ह]द रणे) T₁ ययैवेध यने सदा (for ^१) — (L 326) T₁
 N₁ s इच्छामि (for वयम्) V₁ वीर (for विप्र) N₁ परि:
 D₁ मया (for उप) — (I 327) N₁ s (marg) V₁ सुनार्य
 च (for वयम्) N₁ s (marg) V₁ सन्धम् (for प्रत्युक्तम्)
 — N₁ B read line 328 tw ce — (L 328) K₁ D₁ सार:
 N₁ सारम् B₁ (second time) नाम D₁ सद्यः T₁ G₁ s
 M₁ s अम (for ताम) K₁ N₁ s (first time) s V₁ s
 (first time) D₁ s सार्य ली सार्य सद्यः (V₁ सार्य
 D₁ वीर (for *) K₁ D₁ नोभिन्तः K₁ N₁ s (first
 time) s V₁ B₁ s (first time) s D₁ D₁ s नोभिन्तः N₁

यादयो र्यो मुनिश्रेष्ठ यदि ते श्रुतिमागतौ ॥
 यमुदेयो यदुश्रेष्ठः पिता नो हि धृतवतः । [330]
 जन्मप्रभृति चेवायं प्रजेज्येय नियोजिनी ।
 तो स्म कंसभयप्रस्तौ शङ्कितौ परिवर्षितौ ।
 आना च प्रथम प्राप्नो मधुरं च प्रवेशितौ ॥
 तानाया व्युत्थित हत्या समाजे कंसभोजसा ।
 पितर तत्र तस्यैव स्थापयित्वा जनेश्वरम् । [335]
 ह्यमेव कर्म चारुधौ गवां व्यापारकारकौ ॥
 अधानयोः पुर रोक्षुं जरासधो व्यनस्थितः ॥
 ततः ह्यपुरक्षायं प्रजानां च महाव्रत ।
 अवृतास्त्रायतु गौर्वा कर्तव्यवल्सायनौ ॥
 अरयो पत्तिनी युद्धे निल्लुगौ निरायुधौ । [340]

जरासधार्पितपुरौ पुराहावेव नि.सूतौ ॥
 उभाजानामनुप्राप्तौ मुनिश्रेष्ठ तवान्तिकम् ।
 आनयोर्मन्त्रमात्रेण कर्तुमर्हसि सत्वियाम् ॥
 श्रुत्वेतद्भाषितं रामस्तयोर्वाक्यमनिन्दितम् ।
 रेणुक्यैः प्रतिवचो धर्मसहितमब्रवीन् ॥ [345]
 अपरान्तादहं कृष्ण सप्रतीहागतः प्रभो ।
 एक एव विना शिष्येयुर्मन्त्राणाम् ॥
 विदितो मे व्रजे वासस्तव पद्मनिभेक्षण ।
 दानाना यद्यश्नापि कसस्य च दुरात्मनः ॥
 विग्रहं च जरासधे विदित्वा पुरयोत्तम । [350]
 तव सन्नाहकस्येह सप्तातोऽस्मि वरानन ॥
 पूर्वजैस्त्व गोविन्द पूर्व पुरमिव हृतम् ।

(second time) सोभिनी, Ds वाभिनी (for 'सोभिनी')
 Ts यमुनातीरगा पुरी (for 's') — V s B Ds Ds repeat
 line 329 after line 330 — (L 329) Ts Gs M द्वौ (for
 स्त्रौ) Gs Ms s ओषधम् (for श्रुतिम्) Vs s Ds Ds (all
 second time) वास्ये गोदुल्लसद्वर्धौ (for 's') — (L 330)
 Ns स्त्रायां, Ts Gs s नौ सु, Ms न सु (for नौ हि) s
 Ts हि दृष्ट, Ms s संभ्रित (for हि एव) — (L 331) Ks
 Ts सेनायो, Ns Vs गोपानां, Ds सेनाया, Gs वैवापि (for
 'वा') — Ts om line 332 — (L 332) K Ns s V B D
 Ts s Gs s Ms लौ ह्य (Ns लौ च, Ds विज्जा, Ts देव)
 कसमयास्त्र (Gs 'सेन', Gs Ms s सेन कसमयास्त्रेण (for 's')
 — (L 333) Ks s Ns Ds Ts s वय (for भावां) Gs M
 मधुरा (for प्रथमं) Ns मधुरा स, B Ds s G(ed) मधु
 रावा, Ts Gs s M प्रथमं च (for मधुरा च) Ds नि (for
 प्र) Ks मधुराया निवर्षितौ, Ds 'रावां प्रवासिनी (for 's')
 — (L 334) Ns भावा लौ (by transp), Ds समावां Gs
 उद्धतं (for व्युत्थित) Vs Ts Gs स पाप (Vs भावा लौ)
 श्रुतिह्य हत्वा, Ds तावावा वाचपरपरं, Ds समावां प्रथम हत्वा
 (for 's') — (L 335) Ks s Vs s Ds s Ts Gs s
 तस्य सत्र (by transp), Ns Ms s (inf lss) s वास्य
 सत्र, Bs Ts सत्र सत्र, Ts Gs s चात्र तस्य, Ms चात्र सत्र
 सत्र, Ds सत्र सत्र, Ts Gs s चात्र तस्य, Ts Gs M
 Ds हत्या च पितर तस्य (for 's') Ds प्रवेशधम्, Ts Gs M
 नरे, Gs मरोचमम् (for जनेश्वरम्) — (L 336) Ts Gs s
 Ms कर्मैव स्वक Ts 'य' मारग्यौ (for 's') — (L 337) Ks
 अद्यावयो, Ns Vs भावयो स्व, Ts Gs s अनुया हि (for
 अधावयो) Ts अय सो हि पुरौ रोक्षुं, Gs s M अय नौ हि
 पुरे रोक्षुं (for 's') — After line 337, K Ns s V B D
 Ts s Gs s Ms lss

35** सप्रामाण्यबहुलत्वा लब्धलक्षणावि स्वयम् ।
 [Ts Gs s Ms नौ सप्रामाण्यवृज्जि वा (for 's')]
 — (L 338) K Ns Vs s B Ds Ds s Ts s Gs s
 धृतवतः (for महा) Ds स्वप्रजाता धृतवत (for 's') — (L
 339) s सङ्गौ वाक् Ns Ds Ts s Gs s अहतायां (for
 'जा') Ts अनुगार्पयतुयोगौ (for 's') Ks केवलं (for
 कर्मैव) — (L 340) Vs Ds पत्तिकौ, Ds प्रथिनी (for
 पत्तिकौ) Ks Ds कीर्ति (for युद्धे) Ds अरयो पत्तिकौ भीरौ
 (for 's') Ds निल्लुगौ च (for 'पुरौ') — Ms om lines
 341-343 — (L 341) K Ns s V B D Ts s Gs s
 जरासधोचमभवात्, Ts 'अस्य तु भवात् (for 's') Ms s
 चैव ॥ (for द्वावेव) Gs द्वावेव हि विनि सूतौ (for 's')
 — (L 342) Ks Dn एवमावाक्, Ns ह्म देशम् (for उभा-
 वावाक्) Ns Vs उभावेव तु संभातौ, Ds वाच्यनुसमार्तौ, Ts
 Gs s Ms s तावतो समनु (Gs 'र' मातौ (for 's') — (L
 343) Vs मायैव (for मायेव) — After line 343,
 Ms s lss an addl colophon [Adhy name गोमय
 यात्रा — Adhy no 65] — Before line 344 Ms s
 100 वैशपायन — (L 344) K Ns s V B D T G
 Ms मायैवा (for मायित्) Ns वाच्यं (for रामस्) Ns राम
 सारवायम् Ds सत्य वाच्यम् (for तयोर्वा) Ns वनु
 सारवायम्, Bs अनिन्दित, Ts Gs s Ms अरिदम (for अनि-
 न्दितम्) s तस्य वाच्यमिरे हितम् (for 's') — (L 345)
 Ms s वाग्यी स (for वार्तैव) — (L 346) Ms s संप्राप्त
 संप्रति प्रभा (for 'स') — (L 348) Ds वने (for वने)
 Vs 'द्वेलेहण (for विने) — (L 353) Ns Vs विनि-
 व (for 'वा') — (L 351) Ts Gs s Ms s भवराज-
 मन्त्रिपञ्च (for 's') Ds सङ्गः Ds हि (for स्मि) — After

कवीरपुर नाम राष्ट्रं चैव निवेशितम् ॥
 पुरेऽस्मिन्पुत्रितः कृष्ण वासुदेवो महायशः ॥
 सुगाल इति विख्यातो नित्य परमकीर्णः ॥ [355]
 नृपेण तेन भोविन्द स्वयंश्रमवा नृपाः ॥
 दायादा निहताः सर्वे वीर द्वेपालुयानिना ॥
 अहंकारहतो नित्यमजितात्मातिमत्सरी ॥
 राज्यैश्वर्यमहाविष्टः पुत्रस्त्रीपति वान्धवः ॥
 तमेह भयतः शयन रोचते मे नरपंथो ॥ [360]
 कवीरपुरे चोरे तिलं धारित्वरूपिते ॥
 मृपता कथयिष्यामि यत्रोभौ झुतापनौ ॥
 जरासर्पं बलौद्रं भवन्ती योषधिजितः ॥

तीर्त्वा वेष्णामिमा पुण्यां नदीमयैव सगताः ।
 निषयन्ते निवासाय गिरि गच्छाम दुर्गमम् ॥ [365]
 रम्य यत्रगिरि नाम सहस्र प्रवहं गिरिम् ।
 निवास सासमध्याषा चोराणा भोवर्धनाम् ॥
 उष्य वज्र निजामेका यदाङ्गा नाम निम्नगाम् ।
 ततरीष्याम मद्र ते निकपोपलभूषणम् ॥
 गङ्गाप्रपतप्रतिमा अष्टा महिषपर्वतात् ॥ [370]
 तस्याः प्रपात इक्ष्यामस्तापसारण्यमूषितम् ॥
 अमानकामान्मानाहं गत्वा तान्धरणीधरात् ।
 इक्ष्यामस्तत्र तान्विश्रावन्मन्त्रो वै तपोधनान् ॥
 ता तीर्त्वा विम्बगा नत्र वाञ्छ दृष्ट्वा तपोधनान् ।

line 351, R Ns : V B D T G Ms (marg) : 100

35** कानि स्वा कृष्ण मोक्षार जगत प्रभुमन्वयम् ।

वैवराट्पार्ष्णिजस्यधर्मपाक बालता गतम् ॥

न रम्यमिदित्ति निधित्तिपु लोकेषु विद्यते ।

नभापि सतिमात्रेण क्षुण्ण वक्ष्यामि ते यथ ॥

[(L 1) T₁ G₁ s मोक्षार (for मोक्षार) D₂ जने ल

हृण्य मोक्षारि (for ") D₂ जगत प्रभुमन्वयम् (for ")

— (L 2) N₁ V₁ s दक्षाम् कार्यक्षिप्तम् (for ")

— M₁ om line 353

— (L 355) G₁ Ms (sup for as

above) s पूर्वकैल (for 'जैम्') G₂ पूर्वकैलस राजेन्द्र (for

") — (L 358) V₁ s वरवीरं गतं दुर्गं (for ") K₁ s D₁

सराङ्गं वै (for राङ्ग वै) — (L 364) B₁ मृषि (for

दुर्ग) — (L 365) K₁ नास्त (for निरय) — (L 366)

T₁ G₁ s M₁ s तस्मा (for तूष्ण) K₁ D₁ [अनेन (for

तेन) M₁ तस्मा देव मोक्षार (for ") K₁ s N₁ V₁ D₁

D₁ s T₁ s तव वक्ष, G₁ स्वदत्तस्य (for स्ववक्षस्य) — (L

367) V₁ D₁ s T₁ s G₁ s M₁ s दायादा (for दायादा)

T₁ G₁ s दुर्गं (for वीर) N₁ अजिता, N₁ V₁ G₁ s M₁

भाविना, V₁ D₁ D₁ D₁ शाविना (for वां) T₁ वीर

द्वेषन्महाविना (for ") — (L 368) K₁ N₁ s V B D

T₁ s G₁ s s पते, G₁ रते (for वृत्ते) N₁ अविज्ञाया

(for अविज्ञाता) M₁ s जितमानी (M₁ 'काशी') च मत्सरी

(for ") — (L 369) G₁ s M₁ नृकीपु (for पुत्र) K

N₁ s V B D T₁ s G₁ s s पुत्रेऽस्मिन् वि दावक्ष (for ")

— (L 360) M₁ s भवतो (for 'त') T₁ G₁ s तेनह

भवतो स्थानम्, T₁ तत्र ते मन्त्रमन्थने (for ") K₁ N₁ s

V B D T₁ s G₁ s नरोत्तम (for नरोत्तम) — (L 362)

K₁ B₁ D₁ भूषिते, K₁ भूषिते (for भूषिते) — (L 363)

K₁ N₁ V₁ s B D T₁ s M₁ वावकी (T₁ M₁ 'की'), T₁

सायकी (for नापनौ) — (L 363) B₁ यत्रोभौ (for

यत्रोभौ) Gal ed यत्रोभौ वाधविजय (for ") — (T

364) M₁ s तीर्त्वा चेता तु वेष्णा वै (for ") K₁ s s N₁ s

(marg) V₁ s B₁ D₁ D₁ D₁ (marg as above) s s

T₁ s G₁ s M₁ बाहुनि, T₁ G₁ s सगता (for 'ता')

— After line 364, M₁ om 37** — (L 366) K₁

Gal ed निवेताव (for निवासाय) — (L 366) D₁ यत्र

गिरि, D₁ T₁ G₁ s s M₁ सन्त्र (for यत्र) K₁ N₁ s

(marg) V₁ s B₁ s D₁ T₁ G₁ s s प्रभर, T₁ G₁ M₁

प्रभम, T₁ पुरतो (for प्रहृष्ट) D₁ s साराङ्ग पुरत स्थितम्

(for ") — (L 367) T₁ G₁ s U₁ इन्द्र (for वीर)

— K₁ N₁ s V B D T₁ s G₁ s s 100 after line 367

M₁ after line 368

37** वादाङ्गस्यरावुक् विप्रदुषिणप्राप्तम् ।

K₁ N₁ s ती (for तुते)]

— (L 368) K₁ N₁ V₁ B₁ s D₁ D₁ D₁ s T₁ G₁ मोक्ष

सत्र, T₁ G₁ s उपविषार (for उष्य सत्र) K₁ मृष्यी, B₁ D₁

वृद्धाही, D₁ पटिका (for वृद्धाङ्गा) M₁ s श्री वसिष्ठाम निज

माय (for ") — (L 369) K₁ N₁ V₁ s B₁ D₁ D₁ D₁ s

T₁ s G₁ s अष्ट ते महरिष्यते, D₁ तस्मिन्मते हि मद्र ते (for

") N₁ (marg) V₁ लघुनाम्, V₁ भूषिताम् (for भूष

वाम्) — (L 370) K₁ N₁ V₁ s B₁ D₁ T₁ अष्टा (D₁ सत्ता)

च महतो गिनि, N₁ V₁ T₁ G₁ s s सदा तदति पर्वते, G₁

महा महर्षिर्भित्ते, G₁ गतिराम्भवि पर्वते (for ") — (L

371) K₁ s N₁ s V B D T₁ s D₁ s s नृपप्रभ (for भूषि

वाम्) — (L 372) D₁ अनेन, D₁ अनाय (for अनाय),

K₁ उपभूष्य निगान्धाम्, B₁ सकामाकामतानाम् (for ")

T₁ G₁ s M₁ s ('inf' for ") अज्ञानम्, M₁ सदात्ता (for

सत्ता तान्) V₁ सके (for चारान्) K₁ D₁ सत्ता च यत्ने

धरम् (for ") — (L 373) V₁ सिन्धुधाम् (for ताविमान्)

N₁ दास्यमानम्, T₁ G₁ s M₁ प्रामात्यम्, M₁ s मायमा

रम्यं क्रौञ्चपुर नाम गमिष्यामः पुरोत्तमम् ॥ [375]
 धंशजस्तत्र ते राजा कृष्ण धर्मरतः सदा ।
 महाकपिरिति ख्यातो वनस्यास्य जनाधिरः ॥
 तमदृष्ट्वैव राजानं निवासाय गतेऽहनि ।
 तीर्थमानहुहं नाम प्रयास्यामः सनातनम् ॥
 ततश्च्युता गमिष्यामः सहस्रव विचरे गिरिम् । [380]
 गोमन्त इति विख्यात नैकशृङ्गविभूषितम् ।
 खंगतैकमहाशृङ्ग दुरारोहं खगैरपि ।
 विश्रामभूत देयाना ज्योतिर्भिरमिसृष्टम् ॥
 सौपानभूत स्वर्गस्य गगनाद्रिमिनोच्छ्रितम् ।
 विमानमार्गावरण गिरि मेरमित्रापरम् ॥ [385]
 तस्योत्तमे महाशृङ्गे भास्वन्ती देवरूपिणी ।

उद्यासमने सूर्यं सोमं च ज्योतिषा पतिम् ॥
 समुद्रमूर्तिमन्तं च अपारद्वीपभूषणम् ।
 प्रेक्षमाणौ सुखं तत्र नगाग्ने विचरिष्यथ ॥
 शृङ्गस्थौ तत्र शैलस्य गोमन्तस्य वनेचरौ । [390]
 दुर्गयुद्धेन बाधन्तौ जरासध विजेष्यथ ॥
 तत्र शैलगतो दृष्ट्वा भवन्तौ युद्धदुर्मदौ ।
 अशक्तं शैलयुद्धस्य जरासधो भविष्यति ॥
 भग्नस्यामपि युद्धे तु प्रवृत्ते तत्र दारुणे ।
 जायुषे सह सयोगं पर्यामि नचिरादिव ॥ [395]
 सप्रामश्च महान्कृष्ण निर्दिष्टस्तत्र दैवत ।
 यदूना पार्थिवानां च मासस्रोणितकर्मनः ॥
 तत्र चक्रं हलं चैव गदा कौमोदकी तथा ।

गास (for धाम्यतो वै) — $\text{h}_2 \text{ s } \text{Dn Ds D}_1 \text{ s } \text{t}_2 \text{ Gs}$
 om (hapl) line 374 — (L 374) $\text{h}_2 \text{ s } \text{B}_1$ श्रेष्ठा (for
 सत्र) $\text{T}_2 \text{ G}_1 \text{ s } \text{s}$ ता च दृष्ट्वा पयस्विनीम् (for b) — (L
 376) T_2 स्वयंशानस्य राणा (for a) $\text{T}_2 \text{ s}$ सत्र (for दृष्ट्वा)
 $\text{G}_2 \text{ s } \text{M}_1 \text{ s}$ धर्मर (for 'रत') — (L 377) $\text{T}_2 \text{ G}_1 \text{ s } \text{M}_1$
 महाधर्म (for 'कपिर') $\text{h}_2 \text{ s } \text{(marg) D}_2$ जनस्यास्य, $\text{B}_2 \text{ s}$
 $\text{Dn T}_2 \text{ s}$ वनवास, $\text{D}_1 \text{ s}$ 'वासी', D_2 'भास्वी', T_1 'वाने',
 G_2 पुरस्यास्य, M_1 वनवासी (for 'स्यास्य') V_2 जनस्यास्य
 मराधिव, V_2 जनस्यास्य परितप, $\text{G}_2 \text{ s } \text{M}_1 \text{ s}$ वनवासी
 नराधिव (for b) — (L 378) $\text{D}_2 \text{ s}$ गच्छा, $\text{T}_2 \text{ s } \text{s}$
 $\text{G}_1 \text{ s } \text{M}_2 \text{ s } \text{M}_2 \text{ s}$ च दृष्ट्वा (for गच्छा) $\text{K}_2 \text{ V}_2$ निवासा, (for
 निवास्य) K_2 निवास्य द्वारेऽहनि (for b) — (L 379)
 $\text{K}_2 \text{ s } \text{N}_2 \text{ B } \text{D}_2$ गमिष्याम (for प्रयास्याम) $\text{T}_2 \text{ G}_1 \text{ s } \text{s}$
 पुरातनम् (for मनां) $\text{K}_2 \text{ h}_2 \text{ V}_2 \text{ s } \text{D}_2 \text{ s } \text{T}_2 \text{ s}$ तत्र वा
 $\text{(N}_2 \text{ V}_2 \text{ s } \text{D}_2 \text{ s)}$ खा रवाम संगता, $\text{K}_2 \text{ h}_2 \text{(marg) V}_2$
 $\text{Dn Ds D}_1 \text{ s}$ सप्रस्था स्थाम संगता (for b) — (L 380)
 $\text{K}_2 \text{ D}_2$ तत्र च्यु (D₂ च्यु) ता, $\text{T}_2 \text{ s } \text{G}_1 \text{ s } \text{s}$ तत्र खात्वा
 (for सत्रच्युता) M_1 ततश्च धर्ममिष्यामि (for a) $\text{M}_1 \text{ s}$
 प्रहर्ष (for विचरे) — (L 381) $\text{h}_2 \text{ D}_2 \text{ T}_2 \text{ s } \text{G}_1 \text{ s } \text{M}_1 \text{ s}$
 पुक $\text{G}_2 \text{ s } \text{M}_1 \text{ s}$ मेरु (for नैक) — (L 382) K_1
 $\text{s } \text{N}_2 \text{ s } \text{V}_1 \text{ s } \text{B } \text{Dn Ds D}_1 \text{ s } \text{T}_2 \text{ s } \text{G}_1 \text{ s } \text{M}_1 \text{ s}$
 खे (for खं) T_2 खगतेराहं शृङ्ग (for a) $\text{T}_1 \text{ G}_2 \text{ s } \text{M}_1 \text{ s}$
 धर्मर (for खर्मर) — (L 383) $\text{h}_2 \text{ D}_2 \text{ T}_2 \text{ s } \text{M } \text{धर्मि}$ (for
 भूत) $\text{h}_2 \text{ s } \text{V}_2 \text{ B}_2 \text{ D}_2 \text{ G}_2 \text{ s}$ हव (for जग्मि) — (L 384)
 $\text{h}_2 \text{ s}$ गगनार्धम्, $\text{K}_2 \text{ s } \text{h}_2 \text{ s } \text{V}_1 \text{ s } \text{B}_2 \text{ D}_2$ नाहं $\text{V}_2 \text{ s}$ 'ह'म्,
 $\text{T}_2 \text{ s } \text{G } \text{नातम्}$ (for 'नाद्रिम्') $\text{h}_2 \text{ [वा] जितम्}$ (for [उ]
 चित्रम्) $\text{K}_1 \text{ B}_2$ गगनार्धं $\text{B}_2 \text{ s}$ निवोत्थितम्, $\text{M}_1 \text{ s}$ सना
 तमिन चोच्छ्रितम् (for b) — After line 384 $\text{h}_2 \text{ V}_2 \text{ s}$

B_2 read line 497 repeating it in its proper place
 — (L 385) $\text{K } \text{h}_2 \text{ s } \text{V}_1 \text{ s } \text{B } \text{Dn Ds D}_1 \text{ s } \text{s } \text{T}_2 \text{ s } \text{G}_2$
 त विमानावरण, $\text{D}_2 \text{ s}$ वै विमानावरण (sic) (for a) K_2
 स (for 'सेहम्') — (L 386) D_2 दनं तु (for
 उत्तमे) — (L 387) $\text{h}_2 \text{ s } \text{V}_2 \text{ वाक्}$ (for पतिम्) N_2 सोमं
 च सह ज्योतिषी, $\text{T}_2 \text{ G}_2 \text{ s } \text{M } \text{सोम}$ च सहवाराकम् (for b)
 — (L 388) $\text{h}_2 \text{ h}_2 \text{ s } \text{V } \text{B } \text{D } \text{T}_2 \text{ s } \text{G}_1 \text{ s } \text{s}$ उर्मिमन्तं समुद्रं
 च, T_2 समुद्रमूर्तिमपरम् (for a) $\text{K}_2 \text{ D}_2 \text{ G}_2$ अपरं, $\text{h}_2 \text{ s } \text{V}_2$
 $\text{D}_2 \text{ s}$ अपरं, $\text{D}_1 \text{ s } \text{T}_2 \text{ G}_1 \text{ s}$ अपर (for अपरा) D_2 पर
 द्वीपविभूषणम्, $\text{G}_2 \text{ s } \text{M } \text{दलावनविभूषितम्}$ (for b) — (L
 389) $\text{h}_2 \text{ V}_2$ स्वयं (for सुख) — M_2 om. (hapl) lines
 390 391 — (L 391) h_2 युद्धानि (for युद्धेन) $\text{h}_2 \text{ s}$
 $\text{h}_2 \text{ V}_2 \text{ Dn D}_1 \text{ s } \text{s } \text{T}_2 \text{ s } \text{G}_2 \text{ s}$ धावन्तौ (for धावन्तौ) V_2
 स्वर्गमार्गेन बाधन्तौ, D_2 दुर्गयुद्धाबाधन्त, $\text{G}_2 \text{ s } \text{M}_1$ युद्धे
 निगृह्यन्तौ (for a) K_2 वरिष्यन्त, $\text{h}_2 \text{ T}_2 \text{ G}_2 \text{ s } \text{M}_1$ वरि
 ष्यन्त (for विरि) — (L 393) $\text{G}_2 \text{ s}$ मासक (for मशक)
 $\text{K}_2 \text{ s } \text{h}_2 \text{ s } \text{V } \text{B } \text{Dn Ds D}_1 \text{ s } \text{s } \text{T}_2 \text{ s}$ युद्धे वै, $\text{h}_2 \text{ s}$ युद्धेन;
 h_2 युद्धे च (for युद्धस्य) $\text{D}_2 \text{ G}_1 \text{ s } \text{s}$ मासकं शैलयुद्धे वै
 (for a) $\text{V}_2 \text{(marg as above) द्रविष्यति}$ (for b)
 — (L 394) $\text{K}_1 \text{ s } \text{s } \text{h}_2 \text{ B } \text{Dn Ds D}_1 \text{ s } \text{T}_2 \text{ s } \text{G}_2$
 (for 'जाम्') $\text{T}_2 \text{ G}_2 \text{ s } \text{s}$ सह (for सवि) h_2 युद्धेन
 भवन्तोर (for 'जाम्') $\text{V}_2 \text{ s } \text{B}_2$ भवन्तोरपि युद्धेन V_2 इदं तु,
 D_2 युद्धे च; D_2 भवन्तोरपि युद्धेन, $\text{T}_2 \text{ G}_2 \text{ s } \text{M } \text{तोषयुद्धे},$
 D_2 युद्धे च; — (L 396) $\text{T}_2 \text{ G}_2 \text{ s } \text{M } \text{म}$
 M_1 खा सहसा युद्ध (for a) — (L 397) $\text{M}_2 \text{ s}$ महाप (for माय-
 युधि (for सत्र) — (L 397) $\text{M}_2 \text{ s}$ महाप (for माय-
 — K_2 om lines 398-400 — (L 398) $\text{T}_2 \text{ G}_2 \text{ s } \text{om}$
 (hapl) lines 398-399 $\text{M}_1 \text{ s}$ गदा कौमोदकी तथा (for
 b) — M_2 om line 399 — (L 399) $\text{G}_2 \text{ M}_2$ सन्दर्क

सोनन्द सुसल चैव वैष्णवसन्त्यायुषानि च ॥
 दर्शयिष्यन्ति सग्रामे पायस्यन्ति च महीक्षितान् ॥ [400]
 रुधिर कालयुक्ताना वपुर्भिः कालसन्निभैः ॥
 स चक्रसुसलो नाम सग्रामः कृष्ण विश्रुत ।
 देवतैरिह निर्दिष्टः कालस्यावेक्षसञ्ज्ञितः ॥
 तत्र ते कृष्ण सग्रामे सुवयक्त वैष्णव वपु ।
 द्रष्टव्यन्ति रिपवः सर्वे सुरास्य सुरभावन ॥ [405]
 ता भजस्व गदा कृष्ण चक्र च चिरवित्स्त्वम् ।
 भजस्व स्वेन रूपेण सुराणां विजयाय ये ॥
 षलध्यायं हल घोर सुसल चारिमर्दनम् ।
 वषाय सुराङ्गूणां भजता लोकभावनः ॥

एष ते प्रथमः कृष्ण सग्रामो मुनि पार्थिवे । [410]
 पृथिव्यर्थे समाख्यातो भारतनगरेण सुरे ॥
 आयुधावाप्तिरेव वपुषो वैष्णवस्य च ।
 लक्ष्म्याश्च तेजसश्चैव व्यूहाना च विदारणम् ॥
 अतः प्रगृहीत सग्रामो धारण्या शस्त्रमूर्छितः ।
 भविष्यति महान्कृष्ण भारत येव वैशसम् ॥ [415]
 चङ्गल कृष्ण मैलेन्द्र गोमन्त च नगोत्तमम् ।
 जरासध निमित्तानि शस्त्रानि समुपस्थितम् ॥

Colophon

वैशपायन उवाच ।

वत्सो रामसहितो प्रस्थितौ यदुपगवौ ॥

(for सोनन्द) After line 399^d, T₁ G₂ s s M₁ ms38⁴*

चक्र पाठं तथैव च ।

भक्षयौ चैव तृतीयौ

— T₁ om line 399^d — (L 400) T₂ G₂ s om lines 400^d 403^d M₁ s (sup inf as above) महीक्षितान् (for 'विश्रुतम्') — (L 401) D₂ सुफाना, M₁ s सुतानां (for युक्तानां) K₁ वपुर्भिः (for वपुर्भिः) T₂ G₂ सन्निभे, G₂ सन्निभे (for सन्निभे) — (L 403) T₂ G₂ s M₁ स चक्र सुमलेरेत (for ") N₁ द्विविधे (for कृष्ण वि) — M₁ s om (hapl) line 403 — (L 404) K₂ कृष्ण, N₁ अभि, T₂ G₂ s अपि (for इह) T₂ G₂ s M₁ सञ्ज्ञितः (for सञ्ज्ञित) — (L 404) T₂ G₂ s पुन (for वपु) N₁ प्रवृत्ते वैष्णव प्रवृत्ते (for ") — (L 405) T₂ G₂ कृष्ण (for रिपव) N₁ V₂ सुराङ्गामुत्तम (for ") — (L 406) M₁ s भजस्व ह्य (for ता भजस्व) G₂ चक्र च रविप्रथमम् (for ") — (L 407) K₂ जवस्व (for भजस्व) — (L 408) D₂ वैशसम् (for मर्दनम्) — (L 409) T₂ [च]मद (for सुर) Rom Poru eds G(ed) मगमद (for 'ता') — (L 410) T₂ G₂ जन्तः (for प्रथम) K₂ सुपाय पायते कृष्ण, K₂ अनेत्रोमि मदा वृष्ण (for ") N₁ om. (hapl) lines 410^d 415^d — (L 411) N₁ V₂ मारावत-पेयुषु, T₂ G₂ s 'ताने विह' G₂ 'जैह' त (for ") — (L 415) K₂ s B₂ D₂ s T₂ G₂ s M₁ तत्र (for महात्मा) K₂ s V₂ s B₂ D₂ T₂ s नाम (for वैव) G₂ s M₁ भा (G₂ स भगवान् च वैशसम् (for ") — (L 416) M₁ s रिपवो (for कृष्ण) M₁ s गोमन्त रिचयाय दै (for ") — After line 416 D₂ s s read line 417 repeating it in its proper place — (L 417) N₁ शतान् समुपस्थितान्

(for ") — For line 417, K₁ s s N₁ B D₂ s s T₂ s sult39⁴* जरासधो सुपे चापि विनये व्यासपश्चितः ।[D₂ रूपे (for रूपे) R₂ जरासधोऽपि तापे द्र (for ") N₁ R₂ s T₂ विजय, D₂ 'भी (for ये)]— K₂ N₁ V D₂ D₂ D₂ s s T₂ G₂ s s M₁ G(ed) ins after line 417 K₂ s s N₁ B D₂ s s T₂ s cont. after 39⁴*40⁴* इह वैशसुप्रप्रवृत्त होमधेन्वा पयोऽयुतम् ।

पृथग् गच्छन् भद्र वो मनोरेचन वर्मना ॥

[G₂ s s M₁ om line 1 — (L 1) K₁ N₁ s D₂ s T₂ s पेनो (for वेन) — (L 2) G₂ पीवा गत ये दुष्यो (for ") K₂ (sup N₁) दया (for मया) K₂ T₂ G₂ s M₁ दुहेन, N₁ s D₂ D₂ T₂ G₂ [मा] 'हेन (for [उ] 'हेन) K₂ V₂ G(ed) दमेना (for चमेना)]

Colophon — Mention of the Epic K₂ D₂ T₂ s — Mention of Akha K₂ s N₁ s V B D₂ D₂ D₂ s — Subjarian त्वाधयेपदे — Adhy names K₂ s s N₁ s V₂ s B D₂ D₂ D₂ s शस्त्रवीरयम् (N₁ 'दर्शनम्), K₂ N₁ V₂ D₂ s s T₂ परशुरामवारयम् (N₁ 'दर्शनम्), G₂ s M₁ सोमन्तवाराया कृष्णपरशुरामदर्शनम् M₁ s सोमन्तवाराय — Adhy no K₂ D₂ D₂ 91 N₁ V₂ s D₂ T₂ M₁ s 96, V₂ G₂ 95; D₂ 91, T₂ G₂ s M₁ 97; T₂ 99, T₂ 96, G₂ 98 — Stoka no. — D₂ T₂ 79, D₂ 83, D₂ 84, D₂ 83, G₂ 80

— K₂ om the ref K₂ s s N₁ s V B D T₂ s G₂ s M₁ ms after the ref K₂ after line 41941⁴* तनु चैत्रा पद श्रीरा यदन्तर्गमपिणी ।

जामदग्यवृत्तीयास्ते त्रयस्त्रय द्वाप्रयः ।

शोभयन्ति स्म पन्थानं त्रिदिवं त्रिदश इव ॥ [420]

अध्वान विधिना संप्रे त्रिभिस्ते दिवसे. क्रमात् ।

गोमन्तमगमं प्राप्ता मन्दर त्रिदश इव ॥

छताचारुविचित्र च नानाद्रुमविभूषितम् ।

गन्धागरुपिन्द्वाङ्गं चित्रं चित्रैर्मनोरमेः ॥

द्विरेफकुमुमापीडं शिलासकटशालिनम् । [425]

मत्तर्हिणानिर्घोषैर्नादितं मेघनादिभिः ॥

गगनालप्रशिखर जलदासच्छपादपम् ।

मत्तद्विपविषाणभिः कंदरान्तरताडितम् ॥

नाशङ्किश्वाणजङ्गणैः सततं प्रतिनादितम् ।

दरीप्रपातामचुरवैष्णवं शार्दूलमण्डलैः ॥ [430]

नीलाश्मचयसपातिर्वहुवर्णं यथा नभः ।

धातुविल्वदिग्धाङ्गं सातुप्रसक्तभूषणम् ॥

पीणं मृगणैः कान्तैर्मैनाकमित्र कामगम् ।

सूच्छ्रितं सुविशालाग्रं मूलोदकपरिमहम् ॥

सकाननदरीप्रशं श्वेनाश्रयनभूषितम् । [435]

पनसाम्रावकाप्रौथैर्वैतस्यन्दनचन्दनैः ॥

[Bz Dn1 Ds तत्र, Ds तस्या, Ds ते तु, Ts Gs s Ms तो तु, Gs तो च (for तत्तु) Vs स्वविशो वलरपितो (for ⁶)]

— Gs repeats line 418 after line 1 of 420* — (L 418) Vs तत्रस्थौ (for तत्रस्थौ) Ts Gs s (second time) Ms तत्रस्थौ वृषभार्दूलौ (Ts Gs 'ल') (for ⁶) Gs वृष (for वृषु) — After line 418, K Ns s V B D Ts s Gs s Ms 125

420* गोमन्त पर्वतं द्रष्टु मत्तनागेन्द्रगामिनौ ।

जामदग्यमादिष्टेन माण्डेन वदता वती ॥

[(L 1) Ds Gs नामङ्ग (for नागेन्द्र) — (L 2) Ks Ds s जानदग्योपदिष्टेन (for ⁶)]

— (L 419) Ms व्रेता (for व्रय) — (L 420) Ns Ms s [ह]व (for वर) Ts Gs Ms s त्रिदिवे (for 'व') — Ka om (hapl) lines 421 422 — (L 421) Ks s Ns s

Vs s B Dn Ds Ds s Ms ते चाप्य, Vs Ds s Ts ते चाप्य, Ts ते चापि, Gs s Ms अत्रान (for 'ने') Ds त्रयस्त्रि, Gs त्रयस्ते (for त्रिभिस्ते) Ks s Ns s V B Dn Gs Ms

ततो वै दिवसत्रयान्, Ts Gs त्रयस्तु त्रिदिवै क्रमात्, Ts ततो वै दिवसत्रयान्, Ts ततो वै दिवसाश्रयान्, Ms s त्रयस्ते दिवसत्रयान् (for ⁶) — Ts Gs om line 423 Gs om lines

422 423 — (L 422) Ks s Ns s V B Dn Dn Ds s Ts s Ms अचल, Ds पर्वत, Ts Gs s च नग (for नगर) — Ts Gs s M om line 433 Gs reads lines 423 424

after line 430 — (L 423) Ks वन, Ts तद् (for तद्) — (L 424) Vs Ts नानागुरु, Ts Gs s M धातु

चारु — (L 424) Vs Ts नानागुरु (for 'नर') Gs विचित्राङ्ग राग, some Ms s नानागुरु (for 'नर') Gs विचित्राङ्ग

राग, some Ms s नानागुरु (for 'नर') Gs विचित्राङ्ग राग, some Ms s नानागुरु (for 'नर') Gs विचित्राङ्ग राग, some Ms s नानागुरु (for 'नर') Gs विचित्राङ्ग

राग, some Ms s नानागुरु (for 'नर') Gs विचित्राङ्ग राग, some Ms s नानागुरु (for 'नर') Gs विचित्राङ्ग राग, some Ms s नानागुरु (for 'नर') Gs विचित्राङ्ग

राग, some Ms s नानागुरु (for 'नर') Gs विचित्राङ्ग राग, some Ms s नानागुरु (for 'नर') Gs विचित्राङ्ग राग, some Ms s नानागुरु (for 'नर') Gs विचित्राङ्ग

(for ⁶) — (L 426) Ts Gs s प्रति, Gs वृषु (for वेष) Ms s मादित प्रतिनादितं (for ⁶) — (L 427) Vs s (both first time) शिरस (for -शिरस) Ks Ds (second time)

गपने लग्नशिखर, Ds (first time) Ts Gs s Ms शालि- शिरस (for ⁶) Ns s (second time) Ds s (all first time)

रूपान्तं चन्द्रमाकर्तृ, Vs (second time) जलदासपापम् (for ⁶) — Bz om line 428 — (L 428) Ks s s Ns s (marg) V Bz Dn Ds s Ts s वृषि (Ts 'वृ') दोषवर्द्धितम्

(for ⁶) — (L 429) K Ns s V B D Ts s Gs कूर मिश्र (for वास) K Ns s V B D Ts s Gs Ms सम- स्तात् (for सतत) — Ns om line 430 — (L 430) Gs s

कान्त, Gs कान्त, Ms s मत्त, Ms युक्त (for वती) Ks s Ns Vs s Ds Ds चरैश्च, Ds चरैश्च (for रवैश्च) Ts Gs s विशेषमदराभोग (for ⁶) Vs Dn1 Ts वल्लवै (for मण्डलै)

K Ns s Vs s Dn1 Ds Ds Gs s उच्चं साङ्गलपहवै (Dn 'पाण्डुरै'), Ts Gs उच्चं साङ्गलपहवै, Ts स्वपञ्चाङ्गलपहवै

(for ⁶) — (L 431) Ts नीलान्डु (for 'हम') Ns नय- (for चय) Ds s सपातैश्च (for सपातैश्च) Ts Gs s Ms

नील मरकतोद् (Gs 'इ', Ms 'ल') चरैश्च, Ts Gs नीलं चरैश्च संघातैश्च, Ms s नीलमरकतोद्घातैश्च (for ⁶) Ks s Ns

Vs s Bz s D (except Ds Ds) Ts s Gs s Ms घनम् Ts Gs s Ms घनै (for नभ) — (L 432) Vs Bz Ds नित्याव, Ts Gs s बिलर (for

विलर) Ds धातुभिश्च विनदात्र (for ⁶) Ts वृषणम् (for भूषणम्) Ks Ds सातुप्रसक्तभूषितम्, Ms s V B Dn Ds Ds s Ts s Gs s सातुप्रसक्त

'सर'भूषितम्, Ts सातुप्रसक्तभूषितम् (for ⁶) — Ks reads lines 433 435 on marg — (L 433) Ks Ns s V B D

(except Ds) Ts s Gs सूर (for मृग) Ks शालि (for कान्तैश्च) Ks Ts Gs s क्षीणं मृगणै कान्त (for ⁶) कैलासम् (for विनाशम्) Ts Gs M पर्वतम् (for कामगम्)

— (L 434) Ds उद्धतं (for सूचितं) Ks उद्धितं सुविशालाग्र (for ⁶) K N V B Dn Ds Ds s Ts s Gs मूलान्दुः

तमालेलावनयुतं मरिचक्षुपसङ्कुलम् ।
 पिप्पलीवल्किलिल चित्रमिन्द्रपादपे ॥
 हुमैः सर्जरसानां च सर्वतः प्रतिशोभितम् ।
 सर्जनिम्बार्जुनयन कदलीकुलसङ्कुलम् ।
 हित्तलैश्च तमालैश्च पुत्राग्रेयोपशोभितम् ॥
 जलेषु जलजैश्च सलेषु स्थलजैरपि ।
 पङ्क्त्यैर्ह्रस्वखण्डैश्च सर्वतः प्रतिभूषितम् ।
 जम्बूजम्बूलपुष्पाह्वय कटुकन्दलभूषितम् ॥
 घन्वनशोकपङ्कलं विल्यतिन्दुकशोभितम् ।

[440]

[445]

कुटजेनांगपुष्पैश्च समन्तादुपशोभितम् ॥
 नागयूथगणाकीर्णं मृगसघनिपेवितम् ।
 सिद्धचारणरक्षोभिः सेविनप्रखरान्तरम् ॥
 विद्याघरणैर्निलसमुत्कीर्णशिलातलम् ।
 सिंहशार्दूलसनादैः सततं प्रतिनादितम् ॥
 सेवितं वारिधाराभिखण्डपादैश्च सेवितम् ।
 स्तुतं त्रिविशगन्धर्वैरप्युतोभिरलङ्कृतम् ॥
 वनस्पतीनां दिव्यानां पुमैरुक्तायचैक्षितम् ।
 शक्यवज्रप्रहाराणामनभिज्ञं कदाचन ॥

[450]

D: s सर्वभूष (for मूलोदक) — (L 435) K: परिच्छ
 (for हरीमय) K N: V: s B: s Dn D: s s T: s
 G: s गग (for घन) V: B: Ds शोलाग्रमभूषितम्, T: G:
 G: s M सुभ्रम वनविभूषितम् (for s) — (L 435) T: G:
 घननागार्जुनयनैश्च G: मृतकादृश (for s) N: मृगहृल, D:
 वनरै (for -व) — M: om line 437 — (L 437) T:
 वनरै (for -व) — M: om line 437 — (L 437) T:
 G: तमालैस्तालपत्रैश्च, G: तमालैस्तालपत्रैश्च (for s) K: s
 मरिचक्षुपसङ्कुलम्, N: वरपक्षिमुसङ्कुलम्, N: s (marg)
 V: s बदरीकुल — After line 437, T: reads line 441
 — (L 439) K: Ds D: s G: कलिल (for छ) M: s
 पिप्पलीवल्किलिल (for s) T: G: M चित्रक (T: G: छ)
 कुडपादप, G: चित्रित वनपा (for s) — After line 438,
 N: Vs ins 44** — (L 439) K: हुमैः सर्जरसानैश्च (for
 s) B: s Dn D: T: s G: s परि (for प्रति) N: s
 Vs भूषितम् (for शोभि) T: G: s M सर्वतः प्रतिभूषितम्,
 M: s 'त' परिवर्तितम् (for s) — After line 439 T: G
 reads lines 445-446 While Ds Ds ins after line 439

43** जम्बूजम्बूलपुष्पं कटुकन्दलभूषितम् ।

— Ds Ds cont K N: V: s B Dn D: s s T: s ins
 after line 439 N: Vs after line 439 G: s s after
 line 446

44** प्राशुसारवनेर्गुप्तं बहुचित्रवनेर्गुप्तम् ।

[K: V: G: युज (for यु)]

— V: s B: s repeat line 440 after line 446 — (L
 440) T: G: s V: M नीपार्जुन (for विम्बा) K:
 सर्जनिम्बार्जुनादि, N: निम्बसर्जनिवनम्, V: s B: s (all
 second time) D: s मन्दकम्बार्जुन (for s) K: Dn
 पादली, K: वन्दरी, T: खर्वरी, G: s M खर्वरी
 (for कदली) V: कर्वायैश्च सङ्कुलम्, T: G: s वज
 (for वाट जीवपत्त) M: s त्रिनिधुसम् (for s)
 — (L 441) D: सलेक्ष घन्वनैश्च, D: सलेखल्लेन
 मालैश्च (for s) T: s G: s s समालेक्ष (for पुष्पाग्रे)

— After line 441, V: reads lines 445 445 M: om
 (hapl) lines 443 445 N: reads line 442 after line
 447 — (L 442) V: जले च (for जलेषु) K: N: Dn
 D: s T: छत्र (for वैत्र) T: जलजैश्च (for स्व) — (L
 443) N: हुमपणैश्च, D: बहुलपणैश्च, D: M: s हुमपणैश्च,
 G: 'दृष्टैश्च' (for 'लक्ष्यैश्च') — G: om (hapl) line 444
 — (L 444) D: बहुल, T: G: 'जम्बूल', T: जम्बीर,
 M: s त्रिपुत्र (for -जम्बूल) K: Dn: T: कन्द, K: बहु,
 B: क्षिप्र, D: वज्र (for कटु) K: मण्डल (for वन्दल)
 M: कन्दकन्दमभूषितम् (for s) — K: om (hapl) line
 445 — (L 445) K: om line 445 K: N: V: s B: s
 D: s T: M: वनरानासोकवङ्कुलं N: V: B: D: s T:
 वन्दनशोकवङ्कुल (for s) — (L 446) T: G: M: हुमैश्च
 (for कुटजेर) D: G: s रुक्षैश्च (for पुण्डर) K: हुम,
 D: अग्नि, M: s परि (for उप) — (L 447)
 K: s N: s V B D T: s G: s समाकीर्ण, N:
 'जनाकीर्ण' (for गणा) K: नागगणसमाकुलं, T: G: s
 M: नागयूथकसकीर्ण (for s) V: T: s G: s M: सघनि
 पित (for -तन) K: N: V: s B D T: G: s मृगसपाव
 शोभि N: 'सेवि' नम् (for s) — After line 448, D:
 Rom Poona eds G(ed) ins

45** मृगधर्वैश्च समायुक्तं सिद्धचारणपरिमितम् ।

[Bom Poona eds G(ed) गुप्तैः परिमितम् (for s)]
 — (L 449) T: युक्तम् (for विलम्) N: V: मन्कीर्ण च
 (for मनुकीर्ण) — (L 450) D: न्नादैश्च (for सनारै)
 G: सर्वैश्च (for सनारै) — T: s G: om (hapl) line 451
 — (L 451) N: om (hapl) lines 451-458 K: N: s
 V B D T: G: शोभितम् (for सेवि) — V: om (hapl)
 lines 452-458 D: om (hapl) lines 452 455 — (L
 452) D: युत; D: क्षिप्र (for हत) T: G: s M: समाकुलम्
 (for बहुलकुलम्) — (L 453) K: T: M: स्थितम्; N: V:

युरयोर्नास्ति वैमुल्यं संग्रामे दानैरपि ॥
 मातृगर्भास्यं यां प्रीतिं मार्गानुगमनादपि ।
 सा मे वृष्णानुगृह्णाति शरीरमिदमव्ययम् ॥
 इदं तत्स्थानमुद्दिष्टं यत्रायुषसमागमः । [480]
 युरयोर्निहितो देवैः समयः सांप्रदायिकः ॥
 देवानां मुख्यं वैकुण्ठं विष्णो देवैरभिप्लुतः ।
 कृष्णं सर्वस्य लोकस्य द्युषि मे नैविकं वपः ॥
 यदिदं प्रस्तुतं कर्म त्वया गोविन्द लौकिकम् ।
 मानवानां हिताध्यायं साधु मानुषदेहिना ॥ [485]
 नत्वायं प्रथमः कल्पः कालेन भुवि योजितः ।
 जरासयेन वै सार्धं सप्रामे समुपस्थिते ॥
 तत्रायुषघनं चैव रूपं च रणवर्कशम् ।

स्वयमेवात्मना कृष्णं त्वमात्मानं विपत्तयः ॥
 चक्रोगतवर्तं दृष्ट्वा त्वां गदापाणिनं रणे । [490]
 चतुर्गिरणपीनास विभ्येदपि शनक्रतुः ॥
 अयमप्रभुति ते यात्रा स्वर्गात्का समुपस्थिता ।
 प्रविश्याममरार्थं च कीलयै च सती वर ॥
 येनतेयस्य चाह्वानं वाहनं षड्रकर्मणि ।
 कुत शीघ्रं गदावाहो गोविन्द यदता वर ॥ [495]
 युद्धकामा नृपतपस्विनाभिमुपोगताः ।
 धार्वराष्ट्रस्य वज्रागस्तित्ति रणवृत्तयः ॥
 राज्ञां नियतदृष्टार्या वैषन्वेनाधिगतासिता ।
 एकवैभीषण चैवं यमुषा त्वां प्रतीक्षते ॥
 समग्रं कृष्ण नक्षत्रं त्वत्पतीक्षमुपस्थितम् । [500]

वपः T₁ G₂ s M रामोऽपि विविधकृष्णम् (for °) — (L 476) K₁ N₁ प्रयो (for विभो) — For hne 476, T₁ G₂ s M subst

50** कृष्णं सकर्षणं चैव वाक्ये श्रुत्यैकं मति ।

— G(ed) om lines 477 478 — (L 477) T₁ G₂ s M₁ s उभयोर् (for युप) V₁ T₂ G₂ s वैपयः (for वैमुल्य) K₁ s s N₁ V B Dn D₂ s T₂ s G₂ s देवतेर (for दानैरपि) — (L 478) T₁ G₂ रिमय, M₁ s वरमय (for कर्म वर) D₂ मार्गाव्यवसादिनि (for °) — (L 479) T₁ G₂ देवत्वमनुगृह्णाताम्, G₂ s M₁ सदैवमनुगृह्णाताम् (for °) — (L 481) B₂ D₂ विदितो, G₂ s द्युषि (for विदितो) M₁ s युव (M₁ उभ) योर्नास्ति वैमुल्य (for °) D₂ समये सांप्रदायिके, G₂ M₁ सार्पायिकम् (for °) — (L 482) N₁ s V₁ मुक्तं वैकुण्ठं देवानां (for °) D₂ देव (for विष्णो) — After line 482, D₂ T₁ s G M G(ed) 228

51** देवदेव अग्राधाय भूतमावक भावन ।

पुरुषवानुमार्शयकोकन्य जगत्पते ॥

विष्णो कृष्णं ह्यपीकेषां यामुदेयं जगद्देव ।

जगद्देवे जगत्पत्य सकलेषां विजयन् ॥

[(L 2) T₁ G₂ पुरुषतुगाधेय (for °) — (L 3) M₁ s नोत्पन्न मदेधर (for °) — (L 4) T₁ s G₂ ins after line 4 G₂ after line 4

51A** जगदीश मदेधर ।

विष्णो पूर्वजं देवेश

T₁ सन्निवेश (for लक्ष)]

— (L 483) T₁ कृष्ण (for कृष्ण) G₂ लोकस्य (for सर्वस्य)

V₁ देवस्य (for लोकस्य) — (L 484) G₁ अभिविजयन् लक्ष्मी (for °) — (L 485) K₁ s s N₁ s V₁ B Dn D₂ s s T₂ s G₂ s मानुषाणां, K₂ D₁ s s मनुष्याणां, N₁ s (marg) V₁ देवता च, V₂ देवतानां (for मानवानां) K₁ s s N₁ s V₁ B₁ s Dn D₁ s T₂ s G₂ s M₁ लोकै (for साधु) — (L 486) T₁ G₂ M₁ कृत्वा (for कृत्वा) K₂ s V₁ B₁ Dn D₁ s T₂ s G₂ s तु नि, D₂ विनि (for युनि) G(ed) कालेन तु विरहित (for °) — (L 489) M₁ s V₁ T₁ G₂ s M₁ विष्णो (for कृष्ण) K₂ B₁ Dn वाक्यात् स (K₂ रते), T₁ स्वमेवैव (for स्वमात्राण) D₂ आकाशे लक्ष्मिपत्य च, G₂ s M₁ स्वमेवैव विपत्तयः च (for °) — (L 490) K₁ N₁ s V₁ B₁ s D₁ T₁ G₂ s s त्वा गदापाणिनादये, B₁ T₁ s गदापाणिनादये, G₂ M₁ गदापाणि रणे रणे (for °) — (L 491) K₁ s V₁ विभेति (for विभेद) — (L 492) K₁ Dn ते युद्धे, N₁ s V₁ यात्रा ते (by transp), D₂ वा यात्रा; T₁ G₂ s M₁ ते माया K₂ M₁ स्वर्गात्समुपस्थितम् (for °) — (L 493) T₁ कृतिनां (for च सना) M₁ s तदा (for वर) D₂ कोर्लये ददा वर, G₂ ये कृतिना वर (for °), — For hne 493, K₁ s s N₁ V₁ s Dn D₂ s T₂ s G₂ s subst

52** प्रविश्यां पार्थिवेन्द्राणां कृपायां स्वपि सादर ।

— (L 494) G₂ M₁ वाहने (for च) M₂ s वाहनभय-कर्मणे (for °) — (L 495) M₁ s विष्णो (for वाहो)

— (L 496) K₁ s s N₁ V₁ s B₁ s D₂ s T₂ s G₂ युद्ध कर्ते, M₁ s युद्धकामा (for युद्धनामा) — (L 498) K₁ s N₁ V₁ s D₂ T₁ वायु च निचयं दृष्ट्वा (for °) D₂ वैषन्वेना विराडिता, T₁ न विवेक्षिता (for °) — G₂ om line 500, — (L 500) K₁ s वय (for वय) K₂ s N₁ V₁ B

त्वयि मानुष्यमापन्ने युद्धे च समुपस्थिते ॥
 त्वरस्व कृष्ण युद्धाय दानवानां वधाय च ।
 स्वर्गाय च नरेन्द्राणां देवतानां सुराया च ॥
 सत्कृतोऽहं त्वया कृष्ण लोकैश्चैव सहामरैः ।
 त्वया सत्कृतरूपेण येन सत्कृतवानहम् ॥ [505]
 साधयामि महाबाहो भवतः कार्यसिद्धये ।
 स्मर्तव्यश्चास्मि युद्धेषु वंसारे पृथिवीक्षिताम् ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

जामदग्नये गते रामे तौ यादवकुलोद्बहौ ।

गोमन्तशिरसरे रम्ये चेरतुः कामरूपिणौ ॥
 वनमाखडुलोत्तस्को नीलपीताम्बरानुभौ । [510]
 नीलश्वेतवपुष्मन्तौ गगनस्थाविशाम्बुदौ ॥
 तौ शैलपातुदिग्धादौ युवानौ शिरसरे स्थितौ ।
 चेरतुस्तत्र कान्तेषु वनेषु रतिलालसौ ॥
 उदयन्तं निरीक्षन्तौ शशिनं ज्योतिषा वरम् ।
 उदयास्तमने चैव ग्रहाणां भास्वरस्य च ॥ [515]
 अथ सङ्कर्षणः श्रीमान्पिना कृष्णेन वीर्यवान् ।
 चचार तस्य शिरसरे नगस्य नगसनिभः ॥
 स पुष्टस्य कदम्बस्य प्रच्छाये निपसाद ह ।
 बायुना भवगन्धेन वीज्यमानः सुखेन वै ॥

Dn Ds D1 : s : Ts : सक्षिप्पारिभिमर्दनं ; Ds उज्जलीपमिव स्थितम् ; Ds : प्रसक्षिप्पारिमर्दनं (for^a) — For line 500, T1 : G1-s : Ms subst.

53** क्षेमस्य समग्र कृष्ण ग्रहनक्षत्रमर्दनम् ।

[T1 reads 53** twice T1 (second time) Gs संहारं कृष्ण राशौ च, Gs क्षत्रस्य विमर्शं कृष्ण (for^a) T1 (second time) Gs कुल्पाभितारिकम्, Ts G1 नक्षत्रमर्गमर्दनं (for^b)]
 — (L 501) Ms युष्मदेवं स्वतेजसा (for^b) — (L 502) Gs : Ms : जवाय (for वधाय) M1 : बाधवानां जवाय च (for^a) — (L 503) Ts देवानां च (for देवतानां) N1 देवानामभयाय च (for^b) — (L 504) K1 s : N1 Vs : Dn Ds1 D1-s : Ts : लोकेऽथ सचराचरे (for^b) — (L 505) M1 : यदा (for त्वया) M1 : त्वया, M2 यच्च (for देन) Ks Ns Vs B Ds Ds न चाहं सकृत् स्वम् (for^a) — (L 506) Ks Vs साधु यामि (for साधयामि) Dn कर्म (for कार्यं) — (L 507) Ns Vs Gs : Ms स्मर्तव्योऽस्मि (for कार्यं) T1 M1-s 'ज्योतिषि सुयुद्धेषु (for^a) K Ns : त्वया युद्धे, T1 M1-s 'ज्योतिषि सुयुद्धेषु (for^a) V B1 : Dn Ds D1 : Ts : कामरूपेण महीक्षिताम् (for^b)
 * — For line 507, Bs Ds subst Ns Vs ins after line 507.

54** स्मर्तव्यस्तत्र उग्रह यत्र युद्धं भवेत्सदा ।
 While B1 Ds D1 ins after line 507

55** न च कृत्य मया युद्धं त्वं च कर्ता जगद्गुरु ।
 मा स्मृत्वा यो दणं पाति श्रुत तस्य जवो भवेत् ॥
 B1 Ds D1 cont K Ns Dn Ds1 D1-s T G Ms ins after line 507 Ns V Bs Ds cont after 54**

56** इत्युक्त्वा जामदग्न्यस्तु कृष्णमाहृतकारिणम् ।
 जयाविषा यथैवित्वा जगामासीत्ततो दिशम् ।

[(L 2) Gs : Ms गतिम् (for रिचम्)]

Colophon — Mention of the Epv Ks Ds Ts — Mention of Kula Ks Ns V B Ds D1 — Subparcan Ts जात्रवर्षं — Adhy name K Ns : V B D Ts G1-s Ms गोमन्तलोहगम् ; N1 जामदग्न्यगमनम्, M1-s गोमन्तवात्रा — Adhy no Ks 94 ; Ns Vs B Ts Gs : M1-s 97 ; Vs T1 G1 Ms 98, Dn Ds1 95, D1 92 ; Ds 103 ; D1 90 ; Ts 100, T1 87, Gs 96, G1 101 — Sloka no Dn1 Ds 48, Ds 50, Ts 46, G1 47

Ks Ds Ts om the ref — (L 508) Gs कुलोद्बहौ (for 'दहौ) — (L 509) Gs : Ms बोभौ (for रम्ये) Vs रेजनु (for चेरतु) T1 चेरतु कामरूपिणौ (for^a) — (L 510) Vs T1 : Gs : M कुलोत्तस्को (for 'दुलो) — (L 512) Ds Ts शैलपातु, T1 दाम (for शैल) Ts G1 शैल चालुविदिग्धादौ (for^a) Gs : M1 : s अजुले, Vs अजुलौ (for स्थितौ) N1 वातवस्त्रो स्थितानुभौ (for^b) — Ks om. line 513 — (L 513) Vs रेजनुस (for चेर) N1 पार्थे च, T1 Gs : Vs : पार्थेषु ; Ms कामादौ (for वनेषु) Vs वनेषु रुषिाम्भरी (for^a) — Vs om line 514 Ms reads lines 514-515 twice — (L 514) T1 Gs Ms (both times) : s उच्यते तं (M1-s जो) ; Gs : Ms स्रवन्तौ तु (for उदयन्तं) — (L 515) Ks Ds उदयानमये ; Ks Ds : Ts 'लमये (Ks 'या) ; Ts : Gs : Ms (both times) : s 'लमये (for 'लमने) K Ns : s (mag) Vs : Bs Dn D1 : Ts : ग्रहानां चरणीः परे ; N1 'नो भास्वरं वरम् ; Ns D1 : Ds D1 'नो भास्वरं च (Ds1 कर्षम्, Ds-s 'न्तं गतं (D1 'नं) त्वया (for^a) — (L 517) Ns स्मिन् (for सनिभ) Ks नरो पद्म संनिभः ; Ms : नगरं वरसत्तम (for^b) — S1 reads

तस्य तेनानिलीधेन सेव्यमानस्य तत्र वै । [520]

मद्यसपर्शजो भारः सप्रवृत्तम्राणमागतः ॥

वृषा येन विवेशाशु वारुणीप्रभया तदा ।

शुषोच च मुदं तस्य मन्त्रस्येनापरेऽहनि ॥

स्मारितः ॥ पुरावृत्तममृतप्रशसन विभुः ।

वृषितो मदिरान्वेपी ततस्तं तस्मादक्षिपत् ॥ [525]

तस्य प्रावृषि कुल्लस्य यदम्भो जलदोऽस्त्रितम् ।

तत्कोटरस्था मदिरा समजायत निर्मला ॥

तां तु वृष्णाभिभूतात्मा पियर्ज्ञातं इवामकृत् ।

मदिरा चलिताकारः समजायत स प्रभुः ॥

तस्य मत्स्यस्य वदनं किञ्चिच्चलितलोचनम् । [530]

धूर्णितताकारममवच्छ्रितकालेन्दुसप्रभम् ॥

कदम्यकोदरे जाता नात्रा कादम्बरीति सा ।

रूपिणी वारुणी तत्र देवानाममृतारणिः ॥

कादम्बरीमदकल विदित्वा कृष्णपूर्वजम् ।

तिस्त्रिदशनार्यलमुपनय्धुः प्रियवदाः ॥ [535]

मदिरा रूपिणी भूत्वा कान्तिश्च शशिन प्रिया ।

श्रीश्च देवी वरिष्ठा ली स्वयमेवाभ्युज्ज्वला ॥

साङ्गलिप्रवहा देवी रोहिणेयमुपास्थिता ।

वारुण्यात्महित वाक्यमुवाच मन्त्रिष्ठवम् ॥

lines 518-575 after 83 18, Ds reads them here repeating them in their proper place — (L 518) Śi Ds (second time) प्रोक्तुलस्य, Ks Vs Ds (first time) s s Ti s s Gs प्रकु, Ts Gs सफलस्य (for स कुलस्य) Śi प्राक्छाये, Ds सुच्छाये, Ds Ts जात्राया (for प्रच्छाये) — (L 519) Śi Ks सुपय, Ks s Ds Ds (first time) s s Ts s Gs मृदय, Ds (second time) सुपय, Ts Gs Mī-s [ज]मृत, Ts मयु, Gs s Mī विरुद (for मृद) Nī रयमान (for वी) Ts Gs s M मुगधिया (for सुवेत वै) — (L 520) Ds (second time) ततम् (for वय) Gs Ms [ज]सिलेनाय (for लीयेन) Nī सेम्यमान स तत्र वै (for s) — (L 521) Gs Mī s ससर्गनो (for ससर्गनो) K Nī s Vs B Dn Ds Ds s (first time) s s Ts-s Gs s गन्ध, Nī दीव (for गाव) Śi मयतस्सर्ग लान्नोमान्, Vs s सपर्कतो गन्ध (for s) Ks खलन (for मरुत्तव) Śi प्राणयोर्गत, Mī-s 'मात्रान् (for 'गत) Ks Dn सप्रवृत्तम्राण समागत (for s) — (L 522) Śi K Nī s Vs s B Dn Ds s (both times) s s (marg) s Ts s Gs s Mī मृत्वा, Vs B s Ds द्युत (for दृषा) Vs [ज]य (for [जा]शु) — (L 524) Ts सुरावृत्तम् (for पुरा) Ds प्रागवे, Gs प्राणिना (for प्रायान) — (L 525) Vs वृषितो मदिराकक्षी, Gs 'सो मधुरान्वेपी (for s) s s Nī Vs B Dn Ds s (first time) s s Ts-s Gs s रेश्वत (for आक्षिपत्) Nī Vs s ततस्तस्वदोऽस्त्रित (for s) — After line 525, Ds Ds 100

57* मोमन्त्रस्य निवेशाशु वारुणीप्रभय उदा ।
(L 526) Śi Ks Ds (second time) सिकलस्य, Nī प्रायस्य (for कुल्लस्य) Vs कदम्ब (for यदम्भो) Ns कदम्बस्य जलोन्मिलस्य, Ds यदम्भो जलोन्मिलस्य (for s) — (L 527) Śi K Nī s Vs s B s Dn Ds s (first time) s s Ts Gs s रेश्वत (for आक्षिपत्) Nī Vs s ततस्तस्वदोऽस्त्रित (for s) Ds क्षीमन्त्रम् (for निर्मला) Śi Ds तत्कोटरस्थ मदिरा (for s) Ds क्षीमन्त्रम् (for निर्मला) Śi Ds

(second time) सप्रवृत्तममृतारणि, Ks s Nī V B Dn Ds Ds Ds s (first time, marg as above) s-s Ts-s Gs s s Nī Vs Dn द्य, Ds सा जायत मनोहरा (for s) — (L 528) Ns Ds दृषानि (for वृष्णाभि) Śi Ds (second time) सा तु वृष्णापरीत स (for s) Nī पिय स्वातं (for 'जात) Śi Ds (second time) पयौ संकर्षणोऽ मृदय, Ts पियन्मच तदास्तद्वृत् (for s) — (L 529) Bī s मोदाय, Ts s मदाय (for मदाय) Ts Gs s मदायकलिता कार (for s) Ks सुप्रभ, Nī Vs काहली (for स प्रभु) Śi Ds (second time) स विभु सममायत, Nī प्रपलाय च स प्रभु (for s) — (L 530) Ks कृष्णलम् (for लोचनम्) Śi Ds (second time) मदाय लेपकृष्णलम् (for s) — (L 531) Gs प्रवित्ताकारम् (for भूति) Śi (sup in) सप्रभम्, Ks Nī Vs Gs सविभम् Ts Gs s M-वर्तमानम्, Ts वपलम् (for लप्रभम्) — (L 532) Śi द्वि (for [द्वि]ति) Śi om lines 532^a 530^b — (L 533) Ns Vs देवी (for तत्र) Nī Vs B Ds (second time) s वारुणी रूपिणी तत्र (Ds देवी) (for s) — (L 534) Mī s परिमल (for मदकल) — (L 535) Ds (second time) दोषात्, Ms मायौद (for नायैत्) Ts स च तदा (for प्रियवदा) — (L 536) Ks रुद्रिता (for मदिरा) Ks काव्या च शशिन प्रभा (for s) — (L 537) Ks क्षी, Ds सा (for क्षी) Śi Ds (second time) [ज]मृत्वायना Ks जालया, Nī जेश्वता Ds (first time) जप्रभा (for 'जप्रभा) — (L 538) Ds Ts s प्रागलि, Ms मयवृत्त (for साङ्गलि) Śi Ds (second time) मृत्वा (for देवी) Śi Ds (second time) तु वारुणी (for उपस्थिता) — Ts Gs s om (hapl) lines 539 542 — (L 539) Śi Ks Ds (second time) उवाच (for वारुणी) Ks सा (for [मा]म) Vs B Ds Gs वारुणा सङ्घित वारुण्य (for s) Nī Ds Ms विरुदा, Ds (first time) विरुदम् (for विरुदम्) Śi Ks Ds (second time) मन्त्रिष्ठ

जयस्व धलदेवानां वलदेव दिवीश्वर । [540]
 अहं ते दयिता कान्ता वारुणी समुपस्थिता ॥
 त्वामेवान्तर्हितं श्रुत्वा शाश्वतं बहवामुखे ।
 क्षीणपुण्येव वसुधा पर्येमि विमलानन ॥
 पुण्यचक्रानुलिप्तमु केशरेपूयितं मया ।
 अतिमुक्तेषु चाक्षोभ्य पुण्यचन्द्रार्कवर्मसु ॥ [545]
 साहं वदन्वमालीना मेपमाले सुप्रप्रिया ।
 छुपितं मन्यमाना त्वा स्वेन रूपेण छादिता ॥
 सास्मि पूर्णेन योगेन यथेयामृतमन्यन्ते ।

समीपं प्रेषिता पित्रा वरुणेन तवानघ ॥
 सा यदैर्नारणवगा यथैव बहवामुखे । [550]
 त्वयोपयोत्तुमिच्छामि समतस्तु हि मे गुरुः ॥
 न त्वानन्त परित्यज्ये भर्तितापि त्वयाव्यय ।
 नाह त्वया विना लोभानुत्सहे देव सेवितुम् ॥
 मदिरानन्तर कान्तिः सवर्पणमुपस्थिता ।
 मदेनागलितघ्रोणी किञ्चिदाभूर्जितक्षणा ॥ [555]
 प्रोवाच प्रणयात्कान्तिः सकर्पणमुपस्थिता ।
 जयपूर्णेन योगेन सस्मितं योगमिच्छती ॥

वामपिणी (for^a) — (L 540) M1-3 जय स्व (for जयस्व)
 Ś1 D2 (second time) बल जयस्व देवानां, K N3 3 V B Dn Ds
 D2 3 (first time) 3-4 T1 3 3 बल जयस्व देवानां (for^a) T2
 देवदेव; M1 3 बलमद्र (for देव) — (L 541) Ś1 D2 (second
 time) कन्या (for कान्ता) — (L 542) Ś1 D2 (second
 time) अन्तर्हितं स्वां विजाय (for^a) — (L 543) M1 पुण्यां
 च (for पुण्येव) Ś1 पुण्यगण्येव सुवति, K4 G2 क्षीणे पुण्ये च
 व (for पुण्येव) Ś1 पुण्यगण्येव सुवति (for^a) D2
 वसुधा, D2 (second time) पुण्यगण्येव सुवति (for^a) D2
 (second time) सास्मि, D2 पर्येमि, T1 G2 M1-3 प्रविष्टा (for
 पर्येमि) Ś1 पर्येमि विमलानने, D2 (first time) T2 पर्येति विम
 लानना, G2 M1 प्रविष्टा विमलानना (for^a) — (L 544) Ds
 पद्मपत्रानुलिप्ते (for^a) D2 कासरेषु (for केश) — (L
 545) N1 T1 M1 वर्मसु (for वर्मसु) Ś1 K N2 3 V B
 Dn Ds D2 3 (both times) 3 T2-4 G2 3 3 पुण्यसुवति (Ś1 Ds
 [second time] 'चन्द्र' कवचसु च, D2 पुण्येव सवर्केषु च, G2
 पद्मचन्द्रार्कवर्मसु (for^a) — (L 546) B2 बह (for साहं)
 Ś1 K2 N1 D1 (second time) 3 T2 3 3 M1 3 सा
 (Ś1 B2) बह वदन्वमालीना (for^a) Ś1 D2 (both
 times) T2 मेघनाद, V1 D2 'काल' (for 'काले') K1 3 N1
 Dn1 D1 3 3 सुप्रप्रिया (for प्रिया) K2 मेघनादसुप्रप्रिया,
 N1 'नादसुप्रप्रिया, T1 G2 M1 'कालमुखे विना (for^a) — (L
 547) K2 3 N1 3 V B Dn Ds D2 3 (first time, marg
 as above) 3 T2 G2 मार्गमाणा (for ग्रन्थमाना) D2 प्रेषितं
 मार्गमाणा सा, M1 नृपिता योगमिच्छामि (for^a) M1 om
 lines 547-548 K2 योगेन (for रूपेण) D2 छन्दिता,
 D2 T2 G2 3 चोदित्वा, G2 गृहितम् (for छादित्वा) Ś1 Ds
 (second time) योगेन स्वेन छादित्वा, N1 स्वयं रूपेण छादितम्,
 T1 G2 3 M1-3 स्वेन (M1 3 स्वयं) योगेन गृहितम् (for^a)
 — (L 548) Ś1 K2 D2 (second time) 3 M1 पूर्णेन (for
 पूर्णेन) G2 सास्मि योगेन दुर्गे (G2 पूर्वे) ज (for^a) — (L
 549) Ś1 D2 (second time) कन्या (for सित्रा) Ś1 Ds
 (second time) महामना, T2 सदानघ (for तवा) — (L
 550) Ś1 D2 (second time) सा यथैकानेन लोके (for^a)

— (L 551) K2-4 N1 V1 3 B Dn1 Ds D1 3-4 3 (marg)
 T2 3 [उ]पयोत्तुम्, T1 G2 3 3 M1 3 [क]हं योगम्, M1
 संयोगम् (for [उ]पयोत्तुम्) K2 जय, T1 प्रमो, G2 M1 3
 प्रमु (for गुरु) Ś1 D2 (second time) त्वं हि मे
 प्रमो गुरु, G2 M1 सर्वतस्तु हि मे प्रमु (for^a) — (L
 552) K2 स्वा वद्र, N1 3 V B Dn Ds G2 M1 स्वानन्दं,
 N2 स्वां ह्रस्व, V2 T1 3 G1 3 3 स्वाहं तु, D2 स्वानं ते (for
 स्वानन्द) M1 3 भवत्य न परित्यज्ये (for^a) T2 [क]हं (for
 [क]हि) K N2 3 V B Dn Ds D2 3 (first time) 3-4 T
 G1 3 3 [ज]नय, D2 (second time) ब्रह्म (for [ज]न्यय)
 — After line 553, K1 3 3 N2 V2 D1 3 (first time)
 3-4 T2-4 G1 3 3 M1 ins

55** आदिपत्र च पद्मार्क्षे दिव्यप्रवणभूषणम् ।
 कंसिपानि च नीलानि समुद्राहर्णि विभ्रती ॥

[(L 1) K2 V2 D2 3 T2 पद्माक्ष (for 'क्ष') K2 3 3
 D1 3 3 T2 3 भूषणम् (for भूषणम्) — (L 2) K2 Ds
 भार, N2 D1 3 T2-4 G2 नारन (for विभ्रती) D2 समुद्रा
 नाणि भावन, G1 'मुद्रितानि च (for^a)]
 — G1 om lines 554 570 — (L 554) M1 3 बलमद्रम्
 (for सकर्पणम्) Ś1 Ds (second time) अयावर्षी (for
 उपस्थिता) — D2 T1 om (hapl) lines 555 556 — (L
 555) N1 [उ]पयितुम्, T1 G2 3 [आ]वर्षी (for [आ]र्ण)
 — V2 G2 om line 556 — (L 556) K2 N1 Ds T2
 प्रणता, V2 ग्रन्थयत् (for ग्रन्थ) D2 साय (for कान्ति)
 Ś1 D2 (second time) मयुरं प्रणयात्कान्ति, N2 3 V2 Ds
 (marg) M1-3 प्रोवाच प्रणता साय, G2 प्रणयात्प्रणता कान्ति
 (for^a) K2 Dn D2 3 (first time) M1 अवस्थितम्; Ds
 T2 3 उपस्थितम् (for 'स्थिता) K2 N2 3 V2 B Ds Ds
 T2 3 उपस्थितम् (for 'स्थिता) K2 N2 3 V2 B Ds Ds
 (marg) M1 3 G(ed) ब्रह्माक्षिपुत्रा समी (for^a) — M1-3
 om line 557 — (L 557) K2 B1 Ds G2 पूर्णेन (for
 पूर्णेन) N2 वायव्य, T2 G2 वतुम् (for योगम्) Ś1 K2 3
 N2 3 (marg) V2 3 Ds (second time) 3 3 3 (marg

शकस्य सहस्र रूपं दिव्यमास्थाय सागरान् ।
ममाहिशयनान्मौलिहृत्वा क्षिप्तो गरुत्मता ॥
मुच्यतं सनिवृष्ट स जरासधो नराधिप* । [600]
लक्ष्यन्ते च ध्वजाप्राणि स्थानां वातरहसाम् ॥
पतानि क्षणिकल्पानि नृपाणां विजिगीषुणाम् ।
छत्राण्यार्य विराजन्ते दक्षितानि सितानि च ॥
अहो नृपत्योद्गमा विमलाभ्रलप्रपङ्कयः ।
अभिवर्तन्ति नः शुभ्रा यथा हे हसपङ्कयः ॥ [605]
काले खलु नृपः प्राप्तो जरासधो महीपतिः ।
आवधोर्युद्धनिकपः प्रथमः समराविधिः ॥
आर्यं तिष्ठाव सहितौ न खल्वन्यागते नृपे ।

शुद्धारम्भः प्रयोक्तव्यो बल तावद्विशुद्धयताम् ॥
एवमुपत्वा ततः कृष्णः स्वस्रः समग्रमलालसः । [610]
जरासधवधप्रेप्सुश्चकार बलदर्शनम् ॥
वीक्षमाणश्च तान्सर्वानृषान्यदुवरोऽप्ययः ।
आत्मन्युन्मात्मानोनाच यत्पूर्वं दिवि मञ्जितम् ॥
इमे ते पृथिवीपालाः पार्थिवे वर्तमानि स्थिताः ।
ये विनाशं गमिष्यन्ति शाकट्येन कर्मणा ॥ [615]
प्रोक्षितान्खल्विमानमन्ये मृत्युना नृपसत्तमान् ।
स्वर्गगामीनि सर्वेषां वपूषि प्रचकाशरे ॥
स्थाने भारपरिभ्रान्ता वसुधेय दिव गता ।
एषा नृपतिसिंहाना बलीचैरभिपीडिता ॥

65** प्रादरूपेण यो दीप्त आनीतोऽसी भास्वता ।
— Lines 600-699 — (var) 81 3 50 — (L 600) Ns
Vs महीपति, M1-s प्रसापवाद् (for मरापिप) — (L 601)
Ts : हृष्यते (for लक्ष्यन्ते) Vs स्थप्राणि (for ध्वजा)
Vs ध्वजाना, Gs : गजाना (for स्थाना) Ks Ts रहसा
(for 'साद्' — (L 602) Ts कल्पाना (for 'नि') Ns
Vs नृपाणा विजिगीषताम्, Ts Gs : s M1-s 'जा विजिगीषणाम्
(for s) — For line 603, K Ns Vs : B D Ts-s Gs :
Ms subst

66** पतानि विजिगीषुणा क्षणिकल्पानि भूतवान् ।
— (L 603) Ts Gs विप्राणि (for छ') Ds उक्षितानि,
M1-s क्षिति' (for क्षि') Ds चलानि (for सितानि) — (L
604) Ds अजोत्तम (for अहो नृप) Ks वरोद्गमा M1-s
रथाधोमा (for रथोद्गमा) Ks अहो रथनृपेद्गमा (for ")
Ks Ds M1-s विमल, Ds निर्मलान् (for विमं) — Ka om
line 605 — (L 605) Vs Ds वर्तन्ति Gs सवर्तन्ति (for
वर्तन्ति) M1-s नौ (for न) B : Ds Ds अभ्यवर्तन्त न
शुभ्रा, Gs M1-s समिधवर्तिनी शुभ्रा (for ") M1-s हसाना
सिध पङ्कय (for ") — After line 605, h. Ns : V B D
T G Ms 123

67** अहो धीर्विमलामाना क्षात्राणा विमलान्मा ।
प्रमा भास्वरभासिभा चान्दीव दिप्तौ दश ॥
पतानि नृत् समरे पार्थिवैरायुधानि च ।
क्षितानि चिनदिप्राप्तं सवि सर्वानि सख्युणे ॥

[Ks om line 1 — (L 1) Ns Dn Ds 5p, Ds (by
corr) : s वा (for योद्) — (L 2) Ds -यामिद, Ds Ts
Gs संक्षिपा (for भ') Ks Ds Ds : s Ts : Gs : s वस
न्तीय, Ks Dn खुर', Ks जस', Ns (marg) Ds भास्वन्ती,
Vs : मलन्तीय, Ds यलन्ती च, Gs M1 विरन्तीय (for

वर') — (L 4) Ks Ds Ts समरे (for सख्युणे)]
— (L 606) Ks Ds महाबल (for महीपति) — (L 607)
Gs : विचक्ष, M1 : स विकर्ष (for निकर्ष) Gs द्वितीय
(for प्रथम) Ts द्वितीय समरापिप (for s) — (L 608)
Ks Ds (marg) : ससिमलाना Ds 'सेवा' गते द्युपे, Ks अनु
प्राप्ते महीपति, Ts Gs : s M1-s खल्विभ्राना M1-s 'वा' गते द्युपे,
— (L 609) Ks विद्वेषताम् (for 'द्वेषताम्' — (L 611)
Ts G1 न खल्वन्या गतिरूप, M1-s मन्वसावाको नृप (for s)
— (L 612) Ks विद्वेषताम् (for 'द्वेषताम्' — (L 611)
Ks Vs Dn Ds Ts : Gs : s वस, Ns Ds सवि, Ds (sup
ins) बल, Ds बल (for वस) Ks Ns Vs Bs : Ds
M1 : जरासधमन्निप्रेप्सुष (for ") — (L 612) Ts द्युपे
(for वरो) M1 : नृपतिव्यदुवाव (for s) — (L 613)
Ts Gs : M वाक्यम् (for [उ]वाच) Ts Gs : M उवाच
हृदि सवि Ts चिन्तित तस्य M1 : उवाच सुमन्वसंय' (for s)
— (L 614) Ks Ds Ts Gs : s M1 : द्युपे (for द्युपे) — (L
615) Ns इहेच्छानि (for गमिष्यन्ति) — (L 616) Ds
s : Ts G1-s : s प्रसिद्धा, Ts प्रेक्षिता (for प्रोक्षिताम्) Ds
युगवान्, Ts सचमा (for 'मान्') — Ns transp lines
617 and 618 — (L 617) Ns : s Vs Bs : Dn Ds Ds :
वाक्येषा (for सर्वेषा) Ts Gs : M वपूषि प्रतिभाति मे (for
s) — Vs om line 618 — (L 619) Ks Gs एता (for
एषा) Ns Ds सधाना, Ds मुरयादा (for विधाना) Ns
स्थाना युषविधाना (for ") Ds उप Ds अति (for सवि)
Vs सख्युणा (for वीक्षिता) Ns बलीचैरभिपीडिता (for s)
— After line 619, Ks Ns : s V Ds Dn Ds Ds : s ins

68** क्षिणिविन्तरा येव बह्नाद्विमलता ।
[Ns Dn Ds Ds महो, Bs मुनिर् (for क्षितिर्) Vs
वपूषा निक्षिता येव (for ") Vs Dn वा (for वस) Ks
Ds -पूडिता, Ns सदा, Ds सदा, Ds -पूडिता (for

हेपद्विधैव तुरगे. श्वेडितोप्रेक्ष्य पत्तिभिः ॥ [635]
 सनादयन्दिशः सर्वाः सर्वांश्चापि गुहागजान् ।
 स राजा सागराकारः ससैन्यः प्रलट्स्थित ॥
 तद्वलं पृथिवीशानां दृष्टयोधजनाकुलम् ।
 श्वेडितास्तोदिततरं मेघसैन्यभिरायभौ ॥
 एष पवनसप्तार्णगजैश्च जलदोषमैः । [640]
 तुरगैश्च सिताभ्रमैः पत्तिभिश्चापि दक्षितैः ॥
 व्यामिश्रं तद्वलं भाति मत्तद्विपर्याकुलम् ।
 धर्मान्ते सागरगतं यथाभ्रपटलं तथा ॥
 सवलस्ते महीपाला जरासन्धपुरोगमाः ।
 परिवार्य गिरिं सर्वे निवासायोपचक्रमुः ॥ [645]
 यभौ तस्य निविष्टस्य यभौ श्रीः शिथिरस्य वै ।

'शयान्' — (L 637) \tilde{N} सैन्ये (for सैन्य) \tilde{N} s Ds Ts
 सैन्यं प्रत्ययप्रद, Gs स सैन्यैर्दक्षितैर्गिरि (for \tilde{N}) — After
 line 637, Ds S (except Ts) G(ed) 128

72^{००} दक्षायज्ञो महावीर्यो एकलक्ष्यो मदीपति ।
 बापपाणि नारायणी सत्री तूष्णीयान्धली ॥
 रभी धर्मी शरी चारी निषङ्गी हेमकुण्डली ।
 सिंहपादान्ममाङ्गवैष्णवाणस्य मदीपते ॥
 सोऽग्रान् सर्वैस्त्याना दहोऽन्तक इवापर । [6]
 सार्धगोपालसुतमौरहमेव समुपिभत् ।
 किमेतैर्नृपसिद्धिश्च ह्यबोधममहाबल ॥

[(L 1) Ts Gs & Ms महापाक (for महावीर्य) Ds वमा
 म्मो यदीपाक (for \tilde{N}) Ts & Gs & Ms महाधुति (for बदी
 पति) — (L 2) Ds Ts Gs & Ms शरी चापि, Ts शरपाणि,
 Gs Ms कपायरी, G(ed) दारादाह (for उरावारी) Ts &
 Gs G(ed) पाह, Gs चर्म, Ms & पन्वी (for सत्री).
 — (L 3) Gs चर्मा (for सत्री) Ds Ts Gs & Ms चर्म-
 पति (Ds चर्मा शरी) एषी चापि, G(ed) स पन्वी कचवी
 चापि (for \tilde{N}) Ts Gs Ms & नृपण (for कुण्डली) — (L
 4) Ts Gs Ms & नाद (for नागान्) Gs जरासन्ध- (for यान
 पन्ध) — (L 5) Ds Ts Gs & Ms मदी Ms स दृष्टोऽन्तक
 पवान् (for \tilde{N}) — (L 6) Ts Gs Ms तु योप (for गोपाल-)
 and दह (for दह) — (L 7) Ts & Gs शार्ङ्गेर (for
 सिद्धेय) Gs [उ]वाच (for [उ]नेपच)]

— (L 638) Gs & तद्वल पृथिवीशाना (for \tilde{N}) Ks &
 Dn Ds & Ts & Gs G(ed) दृष्ट (for दृष्ट) Gs &
 Ms & समाकुलम् (for 'जना') — Ts Gs om (hapl)
 lines 639 642 — (L 639) Ts Gs & रवैर (for

शुद्धपर्वणि पूर्णस्य यथा रूपं महोदधे ॥
 वीतरात्रे ततः काले नृपास्ते कुतकौतुकाः ।
 आरोहणार्थं झलस्य समेता बुद्धलाजसाः ॥
 समवायीकृताः सर्वे गिरिप्रस्थेषु ते नृपाः । [650]
 निविष्टा मन्त्रयामासुर्बुद्धकालवृत्तुल्लाः ॥
 तेषां सुतुमुलः शब्दः श्रुश्रुवे पृथिवीक्षितान् ।
 युगान्ते मिथमानानां सागराणां यथा स्वन ॥
 तेषां सकञ्चुकोष्णीया स्थविरा वैभ्रपाणयः ।
 वैकुर्मां शब्द इत्येवं श्रुयन्तो राजशासनान् ॥ [655]
 तस्य रूपं वलस्यासीभिः शब्दस्तिनमतस्त वै ।
 कीनमीनप्रदस्येव नि शब्दस्य महोदधेः ॥
 तस्मिन्तिमिषनिःशब्दे योगादिव महार्णवे ।

रव) Gs [अ]श्वयत्न (for [अ]यभौ) — (L 640) Ds Ts
 पर्वत (for यजन) Ks सपदैर, Ts & सकौट (for संपा
 तैर) — Gs om lines 641 645 — (L 641) Ts Gs Ms &
 महावेने (for सिताभ्रमै) \tilde{N} s देतिभि, Vs देतिरि (for
 दक्षिणि) — (L 642) Ms & तिभिस्तद्वलं भाति (for \tilde{N}).
 Ks & \tilde{N} s & V B D T Gs & & पति (for मत्त) Ks पति-
 द्विपदयाकुलम् (for \tilde{N}) — (L 643) \tilde{N} s धर्मान्ते सागराकारे
 (for \tilde{N}) \tilde{N} s यथेवाश्रे तथा बलम्, Gs दक्षेवाश्रे वनाकुलम् (for
 \tilde{N}) — (L 645) Ds मदी (for गिरि) Ks & \tilde{N} s & Vs Bs &
 Dn Ds Ds & & Ts & Gs & Ms निवेसाय (for निवासाय)
 Ks Bs निवेसायोपचक्रिरे, Ds Ds Ts Gs Ms & निवेसाय
 चक्रिरे (for \tilde{N}) — (L 646) Ks Ds (margin as above)
 प्रक्षिप्य, Ks चक्रितस्य, \tilde{N} s Vs & Ds Ts द्युहितस्य, Vs
 Ts Ms & लवहास्य, Dn Ds दहितस्य, Ds द्युहितस्य, Ds
 दक्षितस्य (for यवी तस्य) Gs & तनहास्य दक्षितस्य (for \tilde{N})
 Ks \tilde{N} s (margin as above) Vs B Ds Ds Ts Gs बलभी ;
 Ts यवी य (for यभी श्री) Ts Gs & Ms दक्षत्रीनिर्वलस्य
 वै, Ms & यभी शिविरमुपवत् (for \tilde{N}) — After line 616,
 Ts & read line 657, repeating it in its proper place.
 — (L 647) Ks \tilde{N} s & Vs & B Dn Ds Ds & & Ts Gs &
 Ms शुले (for शुल) — (L 618) Ks \tilde{N} s Vs Bs & Ds द्य
 काले वृ (for तत काले) \tilde{N} s वीतरात्रेण त काल, Ms & प्र-
 वत्ते वदा काले (for \tilde{N}) — (L 649) Ms & दुर्मदा (for
 लालसा) Ms समन्ताद्युदुर्मदा (for \tilde{N}) — (L 651)
 \tilde{N} s Ts Gs & Ms & निविष्टा (Ts Gs & द्य) मन्त्रयन्त \tilde{N} s वृ
 स [र] (for \tilde{N}) \tilde{N} s Vs बुद्धकाल (for ला) Ms युद्धकाल
 हला नृपा (for \tilde{N}) — (L 653) \tilde{N} s स्वनो यथा (by
 transp.), Ds Ds Ms & दृव स्वन — (L 654) Ts Gs &

जरासंधो दृढदाह्यं दृढस्वतिरिग्राह्ये ॥
 शीघ्रं समभिरतन्नां यत्नानि श्रुतिनीक्षिताम् ॥ [660]
 सर्पतः पर्यन्तश्च यत्नोपैः परिवार्यताम् ॥
 अश्मयन्नापि युज्यन्ता क्षेपणीयाश्च मुद्रताः ॥
 उर्ध्वं चापि प्रगल्भानां प्राप्ता ये तोमराणि च ॥
 दार्यानामेव दृष्टोपैः स्मिन्नेत्रेभ्यो नगोत्तमः ॥
 मृषाश्च दुर्गयुद्धसा विज्यस्मन्तामदूरतः ॥ [665]
 अक्षमश्रुति सैन्येभ्यो गिरितोषः प्रकल्प्यताम् ॥
 पाददेवौ पातयामो यमुदेयमुतायुधौ ॥
 अचलोऽयं शिलायोनिः त्रियता निष्कलण्डजः ॥
 आरागमपि चाणोर्पितः सपात विधीयताम् ॥

मयानुशिष्टाशिलान्मु गिरिभूमिषु भूमिपाः । [670]
 तेषु तेष्ववकाशेषु शीघ्रमास्त्रता गिरिः ॥
 गडः कलिद्विधिपतिश्चेन्नितानः सवाहिकः ।
 पादमीरराजो गोनर्दः बहूपाधिपतितया ॥
 द्रुमः किंपुरश्चैव पार्वतीयाश्च मानराः ।
 पर्वतस्यापर पार्श्वे क्षिप्रमारोहयन्त्यमी ॥ [675]
 पौरवो वेणुदायिश्च वेदमः सोमनस्तया ।
 रक्षमी च भोजाधिपतिः सूर्याक्षश्चैव पापनः ॥
 पञ्चालानामधिपतिर्दुपदश्च नराधिपः ।
 विन्दालुविन्दामागन्तौ इन्तवक्त्रश्च वीर्यान् ॥
 छागलिः पुरमित्रश्च विराटश्च महीपतिः । [680]

तेषां सवधुना सर्वैः । Ms. s तेषां मक्राते सर्वेषां (for s) — (L. 655) T₂ ऊजुद (for चेरद) — (L. 656) N₁ नि चण्डमिति तस्य धे (for s) — (L. 657) N₁ मीनः (for स्मिन्) N₂ Nom Ponna eds G(ed) मुद्रताश्च G₂ इदमेव (for मद्र) — (L. 658) Nom Ponna eds G(ed) पयोदये (for मद्रो) — (L. 658) N₁ नि शस्त्रनिमित्ते समिन्, T₂ निमित्ते तु यत्ने तस्मिन् (for s) T₁-s G₂ s Ms. s महार्थाय (for योमादिव) N₂ महोदये (for महार्थे) — (L. 659) N₂ महार्थाय s V₁ महोदये, T₂ G₁ s महार्थाय, G₂ दृढजुद, G₃ अवीर्याय (for दृढदाह्यं) D₂ [म]वद (for [म]दिदे) T₁ G₁ s Ms. धार्य वेदयु (T₁ चैरुद) याव ह (for s) — Before line 660, G₁ s ins ज्ञानय उवाच — (L. 660) K N₂ V B D T₂-s V₁ s ins ज्ञानय उवाच — (L. 660) K N₂ V B D T₂-s G₁ s Ms. बलानीह (T₁ G₁ s Ms. देव) महोदयम् (for s) — (L. 661) K N₂ V₁ s B D D₂ D₁ s s T₂-s G₁ s Ms. [म]यैः V₂ [म]यि (for [म]यै) N₂ D₂ सर्वतश्चार्थं (for s) V₂ बागीये, G₂ Ms. s जनैष्यै (for बलीष्यै) — (L. 662) T₁ Ms. s कल्पयन्तां (for युज्यन्तां) K₁ अश्मयन्ता प्रयुज्यन्तां (for s) — (L. 663) T₂ प्रयुज्यन्ता, G₂ निवाहन्ता (for प्र) T₁ G₁ s Ms. s पूर्वं चापि प्रसां T₁ 'हा' Ms. s 'वा' येन्ता (for s) T₂ प्रावताम् (for प्राया धे) — After line 663 K N₂ s V B D T G Ms. G(ed) ins

73** ऊर्ध्वं प्रक्षेपणार्थाय इदानी च लघुपि च ।
 दासरातविधानानि विदन्तामायु तिलिपि ॥
 दुराणां युज्यमानानां प्रमत्तानां परस्परम् ।
 यथा नरपति प्राडं यथा यौध विधीयताम् ॥

[(L. 2) V₂ दुराणनिवृत्तानि D₂ 'वानाधिपानि (for s) T₂ नीधताम् (for नि) — (L. 4) D₂ (marg) s-1 यथा पतन्ति नो वाहाय, T₂ यथा नापतते नापय (for s) V₂ B₂ नीदरि (for दीध)]

— (L. 664) K₂ N₂ D₂ दीर्यताम् (for दा) — (L. 665) K₂-4 N₂ s V B D₂ D₁ s s-1 T₂-4 G₁ s Ms. नृपाश्च युज्यु K₂ s N₂ V B₁ D₂ s 'मा' मीना (for s) D₂-1 निवे D₂ वि विज्यन्ताम् (for विज्यन्त) — (L. 666) D₂ सैन्येन, T₁ Ms. s सैन्य मे (for सैन्येभ्यो) — (L. 667) K₂ वाद्वी ली (for वाद्वी) N₂ वाद्वी पातयान्वेष (for s) — (L. 668) T₁ G₁ सवलो (for मचलो) Ms. s विज्यन्ता तिलिपिष्य (for s) — (L. 669) K₂ s D₂ D₁ s (sup lin as above) s (marg) यथा भवेत् (for विधीयताम्) D₂ (also marg) नि संततमकर्वताम् (for s) — N₂ V₁ om lines 670-675 — (L. 670) N₂ V₂ [उ]प-दिहता, N₂ T₂ s G₁ s G(ed) [म]नुचदाह्य (for 'शिदाह्य) N₂ दुर्गोत्तु (for भूमिषु) N₂ V₂ पार्थिवा (for भूमिपा) — (L. 671) T₂ अज्यास्वता (for भारकला) G₁ Ms. om lines 672-677 — T₂ G₁ om lines 673 677 — (L. 674) N₂ दावता, V₁ s D₂ Ms. माहता, T₁ G₁ s Ms. s पार्थिवा (for मानवा) — (L. 675) K₂ D₂ भारोह-भ्यामुकादिभिः, N₂ क्षिप्रमायोजने विदः G₂ 'तोपयन्तिवि- (for s) — K₂ om (hapl) lines 676-682 — (L. 676) T₁ G₁ वेदेद, Ms. वैदरि (for 'मं) — (L. 677) K₂ (sup lin, as above) माहय, K₂ s N₂ V₁ s B D T₂ माहय (for यावत) N₂ सूर्याक्षोपरि वाद्वः, N₂ V₂ 'क्षत्र माहय' (for यावत) — (L. 678) K₂ s N₂ D₂ D₁ s T₂ G₁ महावल् (for s) — (L. 678) K₂ s N₂ D₂ D₁ s T₂ G₁ पाञ्चालाधिपतिश्चैव, G₂ पाञ्चालदेशाधिपतिर् (for s) K₂ om (hapl) lines 678-681 N₂ V₂ G₁ Ms. जनाधिप, D₂ महाहय, T₁ G₁ महीपतिः (for नराधिप) — V₂ om lines 679 684 — (L. 679) D₂ पार्थिव (for वीर्यान्) — (L. 680) G₂ Ms. वाहलि पुरमित्रश्च (for s) K₂ N₂ s (marg) V₂ s B₂ s D₂ s T₂-4 G₁ Ms. दरदय (for विराटश्च) — (L. 681) M₂ s दृढदय (for विद्वय)

कौशान्यो मालवश्चैव शतधन्वा विदूरथः ॥

भूतिश्रवाश्रितश्च बाणः पञ्चनदस्तथा ।

उत्तरं पर्वतारोहमेते दुर्गसहा नृपाः ।

आरोहन्तु विमर्दन्तो वज्रप्रतिमगौरवाः ॥

उल्लूकः कैतवेयश्च वीर्याश्रमतः सुतः । [685]

एकलव्यो दृढाक्षश्च रयवर्मा जयद्रथः ॥

उत्तमोजास्तथा सात्यः कैरलेयश्च कैशिकः ।

वैदिशो वामदेवश्च सुकेतुश्चापि वीर्यवान् ॥

पूर्वं पर्वतनिर्वहमेतेऽप्ययत्नमस्तु नः ।

दात्यन्तोऽभिधानन्तु वाता इव बलहृकान् ॥ [690]

अहं च द्रवश्चैव वेदिराजश्च संगताः ।

दक्षिण शैलनिचयं दारपिप्याम दंशिताः ॥

एनमेव गतिरिः क्षिप्रं समन्ताद्वेष्टितो जलेः ।

वज्रपातप्रतिमं प्राप्नोतु तुमुलं भयम् ॥

गदिनो ये गदाभिले परिचेः परिघाधुपाः । [695]

अपरे विविधैः शस्त्रैर्दायन्तु नगोत्तमम् ॥

एष भूमिघरोऽनैव विप्रमोक्षशिलान्वितः ।

कार्यो भूमिसमः सर्वो भवन्निर्युधाधिपे ॥

जगत्सधवचः श्रुत्वा पार्थिवेषु च शासनम् ।

उवाच राजा चेदीना देवाना मयदा इव ॥ [700]

किं नो युद्धेन दुर्गेऽस्मिन्नोमन्ते च नगोमने ।

दुरारोहोश्चशिखरे प्राशुपादपसकटे ॥

काष्ठलृपेक्ष बहुभिः परिवार्य सन्ततः ।

अदौव दीप्यता क्षिप्रमलमन्वेन कर्मणा ॥

क्षत्रियाः सुकुमार हि रणे सायकयोधिनः । [705]

न युक्ताः पर्वते दुर्गे निबोर्गु पादयोधिनः ॥

— (L 683) M₁ s वाय (for वाण) — (L 683) K₁ s s
N₁ s V₁ s D Dn D₁ s T₁ s G₁ डचर पर्वतारोहन्तु (K₂ 'हो'),
G₁ 'वा' पर्वतारोहन्तु, M₁ 'दे' पर्वतारोहणे (for ' ') — (L 684)
N₁ आरहा च विमर्दन्ता, G₁ s s M₁ s आरोहन्ता विमर्दन्ता
(for ' ') N₁ दुर्गमार्गशिलोद्यमन्तु (for ' ') — (L 685) N₁
G₁ उल्लूकः कैतवेयश्च (for ' ') — (L 686) N₁ बलहृक्ष,
B₁ T₁ s G₁ G₁ ed) दृढाक्षश्च, D₁ वृद्धाक्षश्च, T₁ G₁ s s
M₁ s दृढाक्षत्रो (for दृढाक्षश्च) K₁ N₁ s V₁ s B D T₁ s G₁ s
M₁ s शतधर्मा, V₁ s कृतवान् 'व' 'व' मी, T₁ धर्मधर्मा (for रथ
धर्मा) — M₁ om lines 687-691 — (L 687) N₁ वीर्यवान्
कैरलः कौशिकस्तथा (for ' ') — (L 688) N₁ भीमसेनश्च
(for वामदेवश्च) K₁ सुमेरुम् (for सुकेतुश्च) N₁ साकेतश्च
महोपतिः, N₁ V₁ केतुमन्त्रे वीर्यवान् (for ' ') — K₁ om
(hapl) lines 689-691 — (L 689) N₁ V₁ B D₁ G₁ s
M₁ निर्व्यूहम् (for निर्व्यूहम्) D₁ एते स्वायत्तबाहवः, T₁
G₁ एते स्वायत्तरोधिनः, G₁ एते स्वायत्तयोधिनः, M₁ s एते
दुर्गपरिरोधिणः (for ' ') — (L 690) M₁ s चालयन्तो
(for 'दार्') D₁ s s दिदामन्तो पायन्तो (for ' ')
(for 'दार्') D₁ s s दिदामन्तो पायन्तो (for ' ') — (L 691) K₁ s s
M₁ s सवाता इव सोपदा (for ' ') — (L 692) K₁ s s
N₁ s V₁ B D (except D₁) T₁ s G₁ s वीर्यवान् (for
संगता) — (L 693) M₁ निर्व्यूह (for निष्प) T₁
G₁ छादयिष्याम, M₁ s चाल, M₁ s पाद (for दार)
— (L 693) G₁ s M₁ s वेष्टिता (for वेष्टितो) G₁ M₁
उचल (for सल) — (L 694) N₁ T₁ प्रतिम, Cal ed.
विमर्दं (for प्रतिम) K₁ N₁ s V₁ D₁ G₁ s M₁ s वज्रपथ
(G₁ 'पा' वज्रप्रतिम (for ' ') T₁ G₁ s s M₁ विपुल (for
तुमुल) K₁ N₁ (unrg as above) B D₁ प्राप्नोतु कर्त

महत् (for ' ') — (L 696) T₁ G₁ s M₁ s अक्षर (for
सल) G₁ अक्षरान्तु (for दार) — (L 697) K₁ V₁
Das Cal ed शिखरित, D₁ युव, G₁ 'नय, M₁ s
'सल (for 'शिव) N₁ विप्रमोक्षशिलोद्यमन्तु, G₁ s 'मोर्व-
सल (for ' ') — (L 698) K₁ s s V₁ D₁ G₁ s M₁ s
सल (for 'सर्व) — (L 699) M₁ s जरातस्य वज्रपादा (for
' ') K₁ s D₁ (man) पार्थिव राजासातान् (for ' ')
— After line 699, K₁ s s N₁ s V₁ B Dn D₁ s s
ms

74** गोमन्त्र वेष्टयामासु पावता धृतिवीरिनः ।
[D₁ सम्पाद (for गोमन्त्र) V₁ पावता (for पावता)]
— (L 701) N₁ युवन् किं तु गोमन्त्र, M₁ s युद्धेन न किं
दुर्गेऽस्मिन् (for ' ') K₁ दुर्गेऽस्मिन्पर्वतोत्तमे (for ' ') — (L
702) K₁ N₁ V₁ D₁ शिखर (for 'दे') K₁ s B₁ T₁ G₁
दुरारोहान् शिखरे, N₁ M₁ 'सदे' चोद्यति, N₁ B₁ s T₁ G₁
रोधश्च शिखरे, D₁ 'रोधोऽन्य' शिखरे, T₁ G₁ s 'समोद्यति',
T₁ 'रोधे' च शिखरे, M₁ s 'सदे' मोद्यति (for ' ') K₁ सद्यु
(for प्राशु) K₁ N₁ V₁ B₁ s D₁ सद्यु, N₁ V₁ D₁ सद्यु
(for प्राशु) Bom Poona eds G₁ ed) उचले (for सद्यु) — (L
703) D₁ सद्यु (for 'मि) — (L 704) V₁ D₁ T₁ G₁
M₁ s [जादृष्यता (for दीप्यता) M₁ दीप्यम् (for दीप्यम्)
— N₁ s om (hapl) line 706 — (L 706) N₁ V₁ n
सका, V₁ निबोर्गु, D₁ s s G₁ s M₁ s न युक्त (for न
युक्त) N₁ B₁ s D₁ s न युक्त पर्वतोत्तमे, V₁ n सका
निबोर्गु (for ' ') D₁ न युक्त, M₁ निबुता, D₁
निबोर्गु, D₁ न युक्त (for निबोर्गु) T₁ सद्यु (for पार)
— (L 707) N₁ s s न पारि, G₁ नायल, G₁ नायल

न नाम प्रतिगन्धेन नाप्यस्फन्दकर्मणा ।

शक्य एष गिरिस्तात देवैरप्यभिर्दितुम् ॥

दुर्गयुद्धमः श्रेयान्तेधयुद्धेन पार्थिव ।

भजोदयेन्धनक्षीणाः पाल्यन्ते गिरिस्थिताः ॥ [710]

वयं बहव इत्येवं नाप्येष निपुणो नयः ।

यादवौ नारमन्तव्यौ द्वापयेतौ रणे स्थितौ ॥

अविज्ञातयलावेतौ ध्रुयेते देवसनिभौ ।

कर्मभिस्त्रयमरी विद्यो बालारतिरलम्बितौ ॥

पाक्यमेतत्तु रुरुचे सखलानां महीक्षिताम् । [715]

यदुक्तं चेदिराजेन नृपाणा हितमाम्यया ॥

वतः काष्ठैस्तृणैर्वनैः शुष्कशालैश्च पादपैः ।

उपादीप्यत शैलेन्द्रः सूर्यपादेरिवाम्बुदः ॥

ददुत्ते सर्वतस्तूर्णं पात्रक तत्र पार्थिवाः ।

यथादेश यथारात शैलस्य लघुविज्रमा ॥ [720]

स बायुदीपितो वह्निरत्यपात समन्तत ।

सधूमज्जालमालाभिर्भाभिः रज्ज्वि शोभयन् ॥

सोऽनलः पवनायसः काष्ठसचयमूलान् ।

ददाह शैलं श्रीमन्त गोमन्त कान्तपादपम् ॥

स दहमानः शैलेन्द्रो मुमोच विपुला शिला । [725]

शतराः शतधा भूत्वा महोत्काकादधना ॥

G s न च मां, M₁-s नानय (for न नाम) V₁ नोपेन (for नोपेन) — (L 708) M₂ नानयो हि गिरिस्तात (for ") T₁ s G(ed) [न]य, G₂ s M₁ वि, M₂ [न]वि (for [न]वि) — (L 709) K₂ s N₁ V₂ s B₂ D₂ D₂ s s T G M₂ दुर्गयुद्धे, B₂ दुर्गयुद्धे (for दुर्गयुद्ध) N₁ D₂ श्रेयो (for श्रेयात्) K₂ N₁ B₂ D₂ s दुर्गयुद्धे कर्म श्रेयो (for ") — (L 710) N₁ क्षीणि (for क्षीणा) K₂ s D₂ T₁ s s भजोदयेन्धनं क्षीणा, M₁ s भजेन्धनोदकक्षीणा (for ") D₂ वल्यन्ते (for पां) D₂ T₁ G₂ M₂ संभवा, D₂ s सखितता (for सखिता) — (L 711) K₂ बलिष्ठा (for बहव) M₁ s बहूनां नो विधेयेन (M₂ वे तु) (for ") — G(ed) om line 712 — (L 712) T₁ यादवौ बाल- — (L 713) T₁ G₂ s अविज्ञेय- (for ") D₂ बलेन, D₂ बलौ नूनं, T₁ बलौ चोभौ; M₁-s बलोपेतौ (for बलावेतौ) K₂ s s V₂ B₂ D₂ D₂ s s T₁ G₂ s M₂ सनिभौ, N₁ V₂ T₁ समतौ; D₂ s s T₁ G₂ s M₂ सनिभौ G₂ s M₁-s गिरिदुर्गयुद्धाभितौ (for ") — B₂ D₂ om line 714 — (L 714) N₁ समन्वितौ (for बलान्वितौ) — For line 714, M₁ s subst.

75** कर्मभिरवबुलैर्वारुणावपि बलोपेतौ ।

— After line 714, K N V B D T G M₂ G(ed) ins

76** दुष्कराणीह कर्माणि कृतवन्तौ यदुक्तम् ॥

शुष्ककाष्ठैस्तृणैर्वनैश्च सर्वतः पर्वतोत्तमम् ॥

भस्मिना दीपयिष्यामो दहतां गवचेनौ ॥

यदि वेत्तिमिष्येते दहमानाभितोऽर्चके । [5]

समेष पावयिष्यामस्तद्वत्तौ जीवितं तत ॥

[(L 1) M₂ सवाणि (for कर्माणि) — N₁ om lines

2-5 — (L 2) K₂ s V₂ B₂ D₂ G(ed) सर्वतः पर्वतोत्तमम्

(K₂ 'तेषाम्' (for ") — (L 3) D₂ भस्मिनीदीपयिष्यामो

वलेतां] — (L 4) K₂ N₁ V₂ B₂ D₂ D₂ s हो, D₂ [य] लौ, T₁ G₂ s [र]नौ (for नेह) D₂ यत्तौ निर्गमिष्येते, T₁ G₂ s यदि वेत्तिमिष्येते (G₂ 'मिष्येते') (for ") V₂ B₂ D₂ सितकम् (for 'दे') — (L 5) T₁ G₂ s योषयिष्यामस्व T₁ G₂ यत्तौ (for यत्तौ) V₂ सपयेते, D₂ D₂ तद्वत्तौ (for तद्वत्तौ)]

— Before line 715 G₂ ins वैतपायन — (L 715) D₂ महीक्षित (for 'ताम्') — (L 716) K N₁ s V₂ s B₂ s D (except D₂) T₁ s G नासिना, T₁ नासिन, T₂ नासिनाम् (for काश्यपा) M₂ नृपाणा यवनासिनाम् (for ") — After line 716 M₁ s ins an addl colophon,

mentioning Khila, गोमन्तकपात्रा as adhy name and 100 as adhy no. Before line 717, M₁ s ins वैतपायन

— (L 717) D₂ वल्ये (for वनै) N₁ नृणो काष्ठैश्च विपुले

(for ") — (L 718) M₁ s उपादीप्यत शैलेन्द्र (for ") — (719) K₂ सति (for सति) N₁ सर्व (for सर्व)

N₂ पार्थिव तत्र पात्रकम् (for ") — (L 721) M₁-s बायु (for वायु) T₁ विजितो (for दीपितो) T₂ G₂ s

स च संदीपितो वह्निः T₁ s वायुदीपितो वह्निः (for ") — (L 722) G₂ भासय (for गोम) K₂ N₁ V₂

B₂ D₂ भास्मि खं दीपयिष्ये; D₂ s तदा भस्ममिष्येते; T₁ G₂ s भास्मि खमवभासयन् (for ") — (L 723)

B₂ गवनायसः D₂ पवनायसः G₂ s M₂ 'नोद' (for 'नायस')

M₂ s सोऽनलोऽनिलयुक्तः M₂ 'लो वायु' (for ") N₂ काष्ठैश्च वनैश्च (for ") — (L

724) K₂ N₁ V₂ B₂ D₂ D₂ s शतराः शतधा भूत्वा महोत्काकादधना (for ") — (L

725) K₂ N₁ V₂ B₂ D₂ D₂ s शतराः शतधा भूत्वा महोत्काकादधना (for ") — (L

726) K₂ N₁ V₂ B₂ D₂ D₂ s शतराः शतधा भूत्वा महोत्काकादधना (for ") — (L

727) K₂ N₁ V₂ B₂ D₂ D₂ s शतराः शतधा भूत्वा महोत्काकादधना (for ") — (L

728) K₂ N₁ V₂ B₂ D₂ D₂ s शतराः शतधा भूत्वा महोत्काकादधना (for ") — (L

सचित्रमातुः शैलेन्द्रो भाभिर्भानुरिवाम्बुदम् ।
 आलिम्पतीव विधिवत्समानादपिपां चयैः ॥
 धातुभिः पच्यमानैश्च ज्वलद्भिश्चैव पादपैः । [730]
 ररास आपदोद्धान्तस्तुद्यमान इरात्रिराद् ॥
 प्रवत दह्यमानस्तु स शैलः कृष्णवर्त्मना ।
 रीतीर्निर्देवयामास काञ्चनाञ्जनराजतीः ॥
 वह्निना चापि दीप्ताह्नौ गिरिर्नानिर्विराजते ।
 धूमाग्धकारितवनुर्जमान इषाम्बुदः ॥
 शिलानिपिष्टसपात कर्कषाद्धारवर्षणः । [735]
 गिरिर्मायिनलोद्गौरुक्कावृष्टिरिवाम्बुदः ॥
 प्रपातप्रक्षयोत्क्षिप्तो धूपसप्ततिवोदरः ।

स गिरिर्भस्मना यावो युगान्ताग्निहतोपमः ॥
 विह्वलस्तस्य पार्श्वेभ्यः सर्पा दग्धार्धदेहिनः ।
 श्वसन्तं प्रशुमूर्धानो निश्चेत्स्त्रिदशेषणाः ॥ [740]
 रेसुग्रादेज्जिवाः सिंहाः शार्दूलाश्चानलाविलाः ।
 मुमुचुः पादपाश्वेव दाहनिर्वासज जलम् ॥
 बहत्स्यूर्ध्वगतिर्वातो भस्माद्धारवभिप्लुतः ।
 धूमच्छाया च गगने दृषिताम्बोददर्शना ॥
 त्यज्यमानो महासातुर्निर्हरी, आपदैरपि । [745]
 गिरिर्वैकल्यमायाति प्रागल्भ्यात्कृष्णवर्त्मनः ॥
 स मुमोच शिलाः वैठश्चलोदप्रशिलोच्चयः ।
 बलेण पुरुतस्य यथा स्याद्विरस्तया ॥

727) Ds Ts सचित्रमातुः शैलेन्द्रं, Ds (marg) Ts Gs s
 M: s प्रवतलनस्तु (M: s च) शैलेन्द्रो (for s) Gs वशी (for
 माभिर्) Ns [अ]म्बुद, Gs [अ]म्बुदे (for [अ]म्बुदम्) Ds
 भावुगोद्ग्रातुमिषाम्बुद (hypermetric), Ds (marg) Ts s
 Gs s s M वशी भानुरिवाम्बुदे (for s) — (L 728) Ts
 आलिम्पत्येव विधिवद्, Ks विलिखत्पीपतिविना, Ts आलिख
 त्विच शैलेन्द्रं, Gs s M: s शिलानिपिष्टसपात, Gs आलिखि
 त्विच शैलेन्द्रं (for s) K Ns s B Dn Ds D: s s s अवि
 रुद्धत (Ks 'ता), Ns 'सपहल', Ds अविरोपत, Ts s अवि
 रुद्धत (for 'पा चयै) — (L 729) Vs पच्यमानवर्ध,
 Vs सेव्यमानैश्च, Ds पादपैः (for पच्य') Ns Ts M:
 पादपैः (for पादपै) Ts Gs s M: s ज्वलमानैश्च पादपै
 (for s) — (L 730) Vs रराज (for 'स) K Ns Vs s
 R Dn Ds D: s s Ts s Gs s M: s उक्कावृष्टिवायो रीति
 (for s) Bs भुज्यमान, Ds मुचुः, Ts Gs s तावद्
 (for मुचुः) Ns द्विपुद् (for [अ]दिपुद्) M: s दह्यमानो
 घराधर (for s) — (L 731) Ks s D: s s Ts Gs s
 प्रवतन्, Ks Ns Vs s Bs s Dn Ds D: s Ts प्रवतो, Ks
 प्रवत, Ns Vs Gs प्रावतन्, Ds प्रवतन्, Ts तत्र स (for
 प्रवत) Gs s M: s तत्रैव (for स शैल) — (L 733)
 M: परि (for चापि) Ks Vs B Ds Ds वह्निना दीपिताह्नो-
 रि, Ns 'ता चातिवसह्नी, Ts Gs M: s स वह्निनाग्निह्नाह्नो-
 रि, Gs वह्निनाविपिष्टाह्नो (for s) Ks Ds गिरिराज (for
 'गति) — (L 734) Ts s Gs s वपुर् (for तनुर्) M:
 M: s मच्यमान (for मज्ज) — Gs om (hapl.) lines
 735 736 — (L 735) M: विद्वध (for विविध)
 Ks s Vs s विन्तु Vs s 'शि'दोपलसपात, Ks विमिश्रोपल,
 Ks Ns s Vs B M Ts s Gs s M: विविधोपल (for s)
 Ds s वपुर्मातु (for वपुर्ग) Vs s शर्कषाद्धारवर्षण (for s)
 — (L 736) Ns Gs s मायामिरिजोद्गौर, M: s सोमदि

अंति चलाह्नौ (for s) Gs M: s वृष्टकुकाभिर (for
 उक्कावृष्टि) — (L 737) Ts Gs s प्रपातमसपातितो,
 M: s 'उपपन्नसिखि (for s) Ks s Ns V B Ds Ds
 Ts Gs धूमसवर्षितोदर, M: s धूमसवर्षितोदर (for s)
 — (L 738) Ns Vs मलसद् (for 'ता) Ks Ds s M: s
 श्वतो वया, Vs समोपम, Ts Gs s निनी मन्दा (for
 हलोपम) — (L 739) M: मोलिन (for देहित) — (L
 740) Ts M: s ससम्भार (for ससम्भार) Ns Vs Ds Ts s
 निश्चेत्स्त्रिदशेषणा (for s) — After line 740, K Ns s V
 B D T G M: G(ed) ius

770* इत्यस्योपलस्य गगनस्तुन वेतुर्वाद्युत्ता ।

[Ts s G: पुन पुनर्, Gs s पुनर्धन, Gs त्रिनिपुर् (for
 पुन पुनर्) Ts अयोमुत्ता (for अयोमुत्ता)]
 — (L 741) Ks Ds (sup lin) Gs त्रेमुत्त, Ds वेतुर्
 (for वेतुर्) Ds वसुलोदेज्जिवा मिहा, Ts Gs त्रेमुत्त वेजिना
 मिहा, Ts वेतु प्रोदेज्जिवा मिहा (for s) Vs Gs M: s
 [जनकान्दि] Ms 'शि'वा (for 'दिना) — (L 743) Vs
 शैल (for वेव) Gs M: s देह (for दाह) M: s निर्वी
 सवन् (for 'सज्ज) — (L 743) Ks Ns s Vs B Ds
 (sup lin as above) s वराव (for वहति) Vs Gs s
 M: s वापुर् (for वातो) Ds (sup lin) s वपुर्ग (for
 विन्तु) — (L 744) M: धूमच्छायाद्विजवतुर् (for s)
 Ds स्तिगताम्बोददर्शना, Ts s Gs शिवता, M: s परिमता
 (for s) — Ts om lines 745-746 — (L 745) M: s
 वदमानो (for लय्य) Ds मन्दास्यैव (for 'सामुद्र) Gs s
 पार्यैव (for आपदैर) — (L 746) M: s गिरिविजलता
 वाति (for s) Gs प्रास्त्यार (for प्रागम्भार) — (L 747)
 भाः सिलोदम, Vs चलोदम, Ts Gs s M: s चरदम (for
 चलोदम) Ds वलोदमा शिलोदया (for s) — (L 748)

सचित्रभातुः शैलेन्द्रो भाभिर्भातुरिवाम्बुदम् ।
 आलिम्प्यतीव विधिवत्समानादपिचा चयैः ॥
 धातुभिः पच्यमानैश्च ज्वलद्भिश्चैव पादपैः ।
 एतस्य आपदोद्भान्तस्तु यमान इन्द्रादिराट् ॥ [730]
 प्रवतं दहमानस्तु स शैलः कृष्णवर्मना ।
 रीतीर्निर्वर्तयामास काञ्चनाञ्जनराजतीः ॥
 वह्निना चापि दीप्ताह्नौ गिरिर्नातिविराजते ।
 धूमाग्धकारितवनुर्मज्जमान इन्द्रानुदः ॥
 शिलानिपिष्टसपात कर्कशाङ्गस्पर्षणः । [735]
 गिरिर्भासितलोहोद्वेककाद्वृष्टिरिवाम्बुदः ॥
 प्रपातमलवोक्तिस्तो धूपसचर्चितोदरः ।

॥ गिरिर्भासिता यानो युगान्ताभिहतोपमः ॥
 विह्वलस्तस्य पादोभ्यः सर्पा दग्धार्थदेहिनः ।
 श्रसन्तं पृथुमूर्धनो निश्चोरुगविवेक्षणाः ॥ [740]
 रेसुश्चोद्रेजिताः सिंहाः शार्दूलाश्चानलाविलाः ।
 शुषुयुः पादपाश्र्वेव दाहनिर्वासज जलम् ॥
 बहत्यूर्ध्वगतिर्वातो मस्माद्भारामिषिह्वलः ।
 धूमच्छाया च गगने वर्धिताम्भोददर्शना ॥
 त्यज्यमानो महासातुर्विह्वलः आपदैरपि । [745]
 गिरिर्वैकल्पमायाति प्रागल्भ्यात्कृष्णवर्मनः ॥
 स मुनोच शिलाः शैलश्चलोदप्रशिलोचयः ।
 यजेण पुरुहूतस्य यथा स्याद्वारितस्तथा ॥

727) Ds Ts सचित्रभातु शैलेन्द्र, Ds (marg) Ts Gs 4
 Ms ३ प्रच्यमानस्तु (Ms ३ च) शैलेन्द्रो (for ०) Gs चयैः (for
 नाभिर) Ns ३ [म]भुद, Gs [म]भुद्रे (for [म]भुदम्) Ds
 भाभिर्भातुमिवाम्बुद (hypermetre), Ds (marg) Ts ३
 Gs ३ ॥ M बमौ भातुरिवाम्बुद्रे (for ०) — (L 728) Ks
 आलिम्प्यते विधिबद्, Ks विलिखस्तीमविधिना, Ts आलिङ्ग-
 यिव शैलेन्द्र, Gs ३ Ms ३ लिङ्गिव च शैलेन्द्र, Gs आलिङ्गि-
 प्यत शैलेन्द्र (for ०) L Ns ३ B Dn Ds Ds ३ ३ ३ अर्पि
 रुवत (Ks ३ ता), Ns ३ मण्डले, Ds अविरोधत, Ts ३ अर्पि
 क्षपित (for ० पा क्षपे) — (L 729) Vs पच्यमानश्च,
 Vs सच्यमानैश्च, Ds पादपैः (for पच्य) Ns Ts Ms
 धातुभिः (for धातु) Ts Os ३ Ms ३ ज्वलमानैश्च पादपैः
 (for ०) — (L 730) Vs इन्द्रात् (for ०) K Ns Vs ३
 B Dn Ds Ds ३ Ts ३ Gs ३ Ms ३ उद्वहमानैश्च पादपैः
 (for ०) Ds भुज्यमान, Ds नुद, Ts Gs ३ तावत्
 (for नुद) Ns द्विपम् (for [म]द्रिराट्) Ms ३ दहमानो
 चराधर (for ०) — (L 731) Ks 4 Ds ३ Ts Gs ३
 प्रवतन्, Ks Ns Vs ३ B ३ Dn Ds Ds ३ Ts प्रवतो, Ks
 प्रवत, Ns Vs Gs प्रागल्भ्य, Ds प्रागल्भ्य, Ts तत्र स (for
 प्रवत) Gs Ms ३ सर्वत्र (for स सर्वत्र) — (L 733)
 प्रवत
 Ms वृत्ति (for चापि) Ks Vs B Ds Ds वह्निना दीपिताह्नौ-
 पि, Ns ३ ना चापितस्त्राह्नौ, Ts Gs Ms ३ स वह्निनावलिह्वलः,
 Gs वह्निनावलिह्वलः (for ०) Ks Ds गिरिराजो (for
 ० गति) — (L 734) Ts ३ Gs ३ ३ वधुर (for वधुर)
 Ms ३ सच्यमान (for मज्ज) — Gs om (hapl) lines
 735-736 — (L 735) Ms विह्वल (for विधिबद्)
 Ks ३ Vs ३ विधु Vs ३ सि रीडोपलक्षणात्, Ks सिमिषोपल,
 Ks Ns ३ Vs B D Ts ३ Gs ३ Ms ३ विह्विलोपल (for ०)
 Ds ३ सर्वान् (for वर्षण) Vs ३ कर्कशाङ्गस्पर्षण (for ०)
 — (L 736) Ns Gs ३ आलसिरिर्नालोद्वेकः Ms ३ सोधि

भाति कलाद्वैर (for ०) Gs Ms ३ वृष्टयुक्ताभिर (for
 वस्काद्वृष्टि) — (L 737) Ts Gs ३ प्रपातमलवासितैः,
 Ms ३ तपयवाक्षि (for ०) Ks ३ Ns Vs B Ds Ds
 Ts Gs धूमसचर्चितोदर Ms ३ भूतसदेष्टीतोर (for ०)
 — (L 738) Ns Vs भस्मसात् (for ०) Ks Ds ३ Ms ३
 हतो यथा, Vs ससोपन, Ts Gs ३ निभो महात् (for
 हतोपम) — (L 739) Ms भोगिन् (for देहिन) — (L
 740) Ts Ms ३ समन्तात् (for सर्वत्र) Ns Vs Ds Ts ३
 बिभेदुरातिवेक्षणा (for ०) — After line 740, K Ns ३ Vs
 B D T G Ms G(ed) ins

77** अत्यलोपस्य मगनायुषं पेशुरवाञ्छता ।

[Ts ३ Gs पुन पुनर्, Gs पुनर्देह, Gs विभिरेदुर (for
 पुन पेशुर) Ts अयोयुता (for मनायुता)]
 — (L 741) Ks Ds (sup ins) Gs त्रेक्षुर, Ds चेह्य
 (for त्रेक्षुर) Ds अत्यलोद्रेजिता सिंहा Ts Gs त्रेक्षुश्च वेतिता
 सिंहा, Ts त्रेक्षु प्रोद्रेजिता सिंहा (for ०) Vs Gs Ms ३
 [म]जलाद्रेः Ms ३ सिंहा (for ०) — (L 742) Vs
 शैला (for शैव) Gs Ms ३ देह (for दाह) Ms ३ निर्वा-
 सत्र (for ०) — (L 743) Ks Ns ३ Vs B Ds
 (sup ins as above) ३ वधात् (for वधति) Vs Gs ३
 Ms ३ वायुर (for वातो) Ds (sup ins) ३ त्वयेण (for
 विह्वल) — (L 744) Ms धूमच्छायाक्षितवनुद (for ०)
 Ds क्षतिगताम्भोददर्शना, Ts Gs विह्वल, Ms ३ वधिर्वा-
 (for ०) — 3a om lines 745-746 — (L 745) Ms ३
 दहमानो (for त्वय) Ds महासातुर्विह्वल (for ०) Gs
 आपदैर (for आपदैर) — (L 746) Ms ३ गिरिर्वैकल्प-
 नाति (for ०) Gs प्रागल्भ्यात् (for प्रागल्भ्यात्) — (L 747)
 Ms ३ सिरोदम, Vs पनोदम, Ts Gs ३ Ms ३ अत्यलोप-
 सत्रोदम) Ds वलोदमा शिलोचया (for ०) — (L 748)

न नाम प्रतिगन्धेन नाप्यवस्वन्दवर्मणा ।
 शक्य एष गिरिस्तात देवैरप्यभिर्दुखम् ॥
 दुर्गयुद्धक्रमः श्रेयान्तोद्युद्धेन पार्थिव ।
 भक्तोदयेन्धनक्षीणाः पात्यन्ते गिरिसञ्जिताः ॥ [710]
 ययं बह्व्य इत्येयं नाप्येष निपुणो नयः ।
 यादवो नागमन्तव्यौ द्वावप्येतो रणे क्षितौ ॥
 अविघ्नातयलावेतौ श्रूयेते देवसन्निभौ ।
 कर्मभिरुग्रमरौ विद्धौ घालावतिप्रलान्वितौ ॥
 वाक्यमेतत्तु रुच्ये सवलाना मदीक्षिताम् । [715]
 यदुक्तं चेदिराजेन नृपाणा हितपान्थया ॥

ततः काष्ठेस्तुणैर्वैरे, शुष्कशास्त्रैश्च पादपैः ।
 उपादीप्यत शैलेन्द्रः सूर्यपादेरिवाम्बुदः ॥
 ददुस्ते सर्वतस्तूर्णं पात्रक तत्र पार्थिवाः ।
 यथादेश यथापात शैलस्य लघुचित्रमाः ॥ [720]
 स यायुदीपितो वह्निरुत्पात समन्ततः ।
 सधूमगालमालाभिर्भाभिः समिव गोमयम् ॥
 सोऽनल पचनायस काष्ठसचयमूलान् ।
 ददाह शैल श्रीमन्त गोमन्त कान्तपादपम् ॥
 स दहमानः शैलेन्द्रो मुमोच विपुलाः शिलाः । [725]
 शतशः शवषा भूत्वा महोल्काकारदर्शना ॥

Gs न च मां, M1-s नाम्न (for न नाम) V1 शोभेन (for
 -बन्धेन) — (L 708) M1 अत्राच्यो हि गिरिलावद् (for
 ") T1 + G(ed) [अत्र, Gs + M1 हि; M1 [अ]वि (for
 [अ]वि) — (L 709) Ks + Ns Vs + Bs Dn Ds Ds
 s + T G M1 दुर्गयुद्धे, Ds द्वावप्युद्धे (for दुर्गयुद्ध) N1 Ds
 श्रेयो (for श्रेयाद्) Ks Ns Bs Ds + दुर्गयुद्धे कम श्रेयो
 (for ") — (L 710) N1 क्षीणे (for -क्षीणा) K1 +
 Dn T1 s + भक्तोदकेष्वभि क्षीणा, M1 भक्त्यन्धनोदकक्षीणा
 (for ") Ds परमन्ते (for परं) Ds T1 Gs M1 संभया,
 Ds + सञ्जिता (for -सञ्जिता) — (L 711) Ks बलिष्ठा
 (for बह्व्य) M1 + बहूना को विधेयेण (M1 वे तु) (for ")
 — G(ed) om line 712 — (L 712) Ts यादवो बाल-
 — (L 713) T1 Gs + अविश्वय (for
 कृष्णौ द्वौ (for ") — (L 713) T1 Gs + अविश्वय (for
 "जात) D1 बलेनूत, Ds बली नूतः; T1 बली चोनी,
 M1-s बलीचोनी (for बलावेतौ) K1 s + Vs Bs Ds Ds
 s + T1 G1 s + M1 संनिभौ, Ns V1 T1 समरौ, Dns
 + समरौ (for संनिभौ) Gs + M1-s गिरिदुर्गमुपाश्रितौ (for
 ") — Bs Ds om line 714 — (L 714) N1 समन्वितौ
 (for -बलान्वितौ) — For line 714 M1 s subst.
 75** कर्मभिरुग्रमरौ विद्धौ घालावतिप्रलान्वितौ ।

— After line 714 K N V B D T G M1 G(ed) ins

76** दुष्कान्धीह कमाणि कृतवन्तौ यद्वृत्तौ ॥
 शुष्ककारिस्तुणैर्वैरे सर्वतः पर्वतोत्तमम् ॥
 भग्निना दीपयिष्यामीं दहोता गवचेवनी ॥
 यदि वलिन्मविष्येते दहमानाविरोज्ज्वले ।
 समेत्य पापयिष्यामस्तद्व्यसतो जीवितं तल ॥ [5]

[(L 1) M1 सवाणि (for वमणि) — N1 om lines
 2-5 — (L 2) Ks + Vs Bs D1 G(ed) सर्वेन पर्वतोत्तमम्
 (Ks 'तोत्तम') (for ") — (L 3) Ds भग्निनोदीपयिष्यामीं
 (for ") Ks दहता, Ds T1 Gs दहता, Ds ततस्तो (for

दहोता) — (L 4) K1 Ns V1 Bs Ds Ds + स हो, Ds [र]-
 तो, T1 Gs + [र]तो (for नेन्) Ds यदि हो निर्गमिष्येते,
 T1 Gs + यदि वेतिन्मविष्येते (G1 'विष्येते') (for ") V1 Bs
 Ds उचितम् (for के) — (L 5) T1 Gs + दोरविष्यामस्व,
 T1 Gs पात' (for पान') + तस्येते, Dns Dns तस्येते (for
 स्वपती)]

— Before line 715 Gs ins वैतापायन — (L 715)
 Dns महीक्षित (for 'ताम्) — (L 716) K Ns + Vs +
 Bs + D (except Ds) Ts + G -कानिना; T1 शमिन, Ts
 -सैनान् (for -कान्यथा) M1 नृपाणा वयसाविनाम् (for ")
 — After line 716 M1 s ins an addl colophon,
 mentioning Khila, गोमन्तकपात्रा as adhy name and
 100 as adhy no Before line 717 M1 s ins वैसंपायन
 — (L 717) Ds बह्वे (for बह्वे) N1 तुमै काष्ठैश्च विपुलै
 (for ") — (L 718) M1 s उपादीप्यत शैलेन्द्र (for
 ") — (719) Ks दीवै (for तुमै) N1 सर्व (for तत्र)
 N1 पार्थिव तत्र पावकम् (for ") — (L 721) M1 s
 कायु (for वायु) T1 निजितो (for -दीपितो) T1 G1 s
 स च सदीपितो वह्निर्, Ts + ॥ चायुरीवितो वह्निर् (for
 ") — (L 722) Gs भागपद् (for 'तोम') Ks Ns V1
 Bs Ds भागि- चं दीपयजिद्, Ds + तदा समभिमोमवद्
 T1 Gs + भागि- समवभागवद् (for ") — (L 723)
 Bs भागनायस; Ds पचनायाः Gs + M1 'नोदत' (for
 'नायस') M1 + सोऽनलोऽनिलसयुक्तः; M1 'हो वायु-
 संयुक्त' (for ") N1 काष्ठसचयनादितम् (for ") — (L
 724) M1 s उज्ज्व (for श्रीमन्त) and धीमन्त (for गोमन्त).
 — (L 725) M1 ददाह (for मुमोच) Ks बहूना, T1 Gs
 विविधा (for विपुला) — (L 726) T1 Gs + ॥ शिला
 (for शवषा) M1 s च सती; M1 s च तदा (for शवषा) Ds
 (for शवषा) M1 s च सती; M1 s च तदा (for शवषा) Ds
 श्वत्वा (for श्वत्वा) Ts महोल्काकारदर्शना (for ") — (L

सचित्रभातुः शैलेन्द्रो भाभिर्भातुरिवाम्बुदम् ।
 आलिम्पतीव विधिबलमन्तादधिपां चयेः ॥
 धातुभिः पच्यमानैश्च ज्वलद्भिश्चैव पादपैः ।
 एतस्य आपदोद्भान्तस्तुपमान इमाद्रिराट् ॥ [730]
 प्रततं दक्षमानस्तु स शैलः कृष्णवर्त्मना ।
 दीर्घीर्षवर्तयामास काञ्चनाञ्जनराज्यवीः ॥
 वह्निना चापि दीप्ताद्गो निदिमांतिविराजते ।
 धूमान्धकारिततनुर्मज्जमान इयाम्बुदः ॥
 शिलानिपिष्टसपात फर्कशाद्भारवर्षणः । [735]
 गिरिर्भात्यनलौहैरुत्कापृष्टितिवाम्बुदः ॥
 प्रपातप्रसवोत्थिरो धूपसवर्तितोदरः ।

स गिरिर्भस्मता यातो युगान्ताग्निहतोपमः ॥
 विह्वलस्तस्य पार्श्वेभ्यः सर्पा दग्धार्धदेहितः ।
 असन्त पृथुमूर्धानो निश्चेरुपशिवेशणाः ॥ [740]
 रेसुश्चोदेजिताः सिद्धाः गार्दूलान्धानलाविलाः ।
 सुसुप्तुः पादपाश्र्वेव दाहनिर्यासजं जलम् ॥
 बहस्तूर्ध्वगतिर्वतो मस्याद्वापसिपिह्वलः ।
 धूमच्छाया च गगने दर्शिताम्बोददर्शना ॥
 त्यज्यमानो महासातुर्विहगैः आपदैरपि । [745]
 गिरिर्वैकल्यमायाति प्रागल्भ्यात्कृष्णवर्मनः ॥
 स मुमोच शिलाः शैलश्चलोदप्रशिलोच्चपः ।
 वज्रेण पुच्छवत्स यथा स्वाहारितसथा ॥

727) Ds T4 सचित्रभातु शैलेन्द्रं, Ds (marg) T3 G1 & M1 = प्रच्यमानस्तु (M1 = च) शैलेन्द्रो (for ") G3 बभौ (for भाभिर) N1 (मन्त्रुव), G4 (मन्त्रो) (for [मन्त्रुदम्] D1 भातुरेणान्तादुपमानत् (hypermetric), Ds (marg) T3 = G2, s = M1 बभौ भातुरिवाम्बुद (for ") — (L 728) K1 आलिम्पतेव विधिबद्, K2 विलिखन्तीनविधिना, T3 आलिखिष्व शैलेन्द्रं, G1 = M1 = लिखिष्व च शैलेन्द्रं, G4 आलिखिष्वत शैलेन्द्र (for ") K N1 = B Dn Ds D2 = 4-0 अविह्वल (Ks 'ता), N1 'मण्डलै, D2 अविरोधत, T3 = अविह्वल (for 'पा चये) — (L 729) V3 पच्यमानद, V3 सैष्यमानद, D1 पाव्य (for पच्य) N1 T3 M1 पार्श्वै (for पार्श्व) T1 G2-4 M1-4 ज्वलमानैश्च पादपै (for ") — (L 730) V3 इराज (for 'म) K N1 V1 = B Dn Ds D1-4 = T2-4 G1 = M1 दग्धान्धकारितो गिरि (for ") B3 सुप्रमान, D1 नुष्ट, T1 G2 = 5 'ताव्य' (for नुष्ट) N1 द्विपम् (for [मिद्रिराट्] M1-2 दक्षमानो घराधार (for ") — (L 731) K1 = D1 = 2 T1 G1 = प्रततन्, K2 N1 = V2 = D1 = Dn Ds D1 = T2 प्रतप्तो, K2 मण्ड, N1 = V2 G2 प्रापदद्, D2 प्रपातद्, T1 तत्र तं (for प्रतप्त) G1 = M1 = सर्वत (for स शैल) — (L 733) M1 पुरि- (for चारि) K2 V2 M Ds वह्निना दीपिताद्गो-पि, N1 'ता चातिगह्वतो, T3 G1 M1-4 स वह्निनावलिसाधो, G2 वह्निनाविदिलिहाद्गो (for ") K2 D1 गिरिराजो (for 'नति) — (L 734) T1 = G2 = 3 = चतुर (for चतुर) M1-4 सम्प्रमान (for मज्ज) — Gs om (hapl.) lines 730-735 — (L 730) M1 विह्वल (for निविष्ट) K1 = V1 = विवृ V2 = 'शि'दोपसपात, K2 निविष्टोपल, K1 N1 = V2 B D T3-4 G1 = M1 विह्वलोपल (for ") D2 = 'वर्षण' (for वर्षण) V2 = शर्कराधारवर्षण (for ") — (L 736) N1 Gs = आल्यगिरिर्नलोहैरुत्कैर, M1 = सोद्वि

भाति चलाद्गिरै (for ") Gs M1-2 वृष्टुत्कामिर (for उत्कामृष्टिर) — (L 737) T1 Gs = प्रपातप्रसवसहितो, M1-2 'तत्रप्रवाहित (for ") K2 = N1 = V B Ds Ds T3 G3 धूमसवर्तितोदर (for ") K1 Ds = M1-2 — (L 738) N1 = V3 मस्याद् (for 'ता) K1 Ds = M1-2 'हतो पथा, V3 समोपम, T1 G2 = 3 निमो महाद् (for 'हतोपम) — (L 739) M1 योगिन (for देहित) — (L 740) T1 M1-2 समन्तात् (for असन्त) N1 = V3 D1 T1 = विह्वलैरविशेषणा (for ") — After line 740, K N1 = V B D T G M1: G(ed) ins

77* उत्साहोत्पल वगनापुन पैतुरवाकुला ।

[T1 = G1 पुन-पुनर्, G2 = पुनरेव, G3 विनिधेय (for पुन पैतुर) T2 = ततोमुत्ता (for अनाकुला)]

— (L 741) K2 Ds (sup. ten) G2 त्रेमुष्ट, Ds वेदप्र (for त्रेमुष्ट) D1 अकुलोदेजिता सिद्धा, T1 G1 त्रेमुष्ट वेजिता सिद्धा, T2 त्रेमुष्ट प्रोदेजिता सिद्धा (for ") V2 G1 M1-2 [अनल्लादं] M1 'शि'ता (for 'शिद्धा) — (L 742) V3 शैला (for चैत्र) G2 M1-2 देह- (for दाह) M1 निर्वा-सकम् (for 'सक) — (L 743) K2 N1 = V2 B Ds (sup. ten as above) = 3 = पवाह (for वहति) V2 G2 = M1-2 चतुर (for चातो) Ds (sup. ten) = 3 = सर्वत (for विह्वल) — (L 744) M1 धूमच्छायाविलसन्तुद (for ") Ds मासिताम्बोददर्शना, T1 = G2 विनता, M1-2 वनिता (for ") — T2 om lines 745-746 — (L 745) M1 = दक्षमानो (for पच्य) D2 महासातुरै (for 'सातुर) G2 = पादैरै (for आपदैरै) — (L 746) M1 = गिरिविह्वलयाति (for ") G2 प्रागल्भ्यात् (for प्रागल्भ्यात्) — (L 747) K2 शिलोदम, V3 चलोदम, T3 G2 = M1-2 चलोदम (for चलोदम) D2 चलोदमा शिलोचया (for ") — (L 748)

न नाम प्रतिपन्थेन नाप्यस्वन्दर्शना ।
 शक्य एष गिरिस्तात देवैरप्यभिर्दिष्टम् ॥
 दुर्गपुद्गमः श्रेयान्तोऽप्युद्गेन पार्थिव ।
 भक्तोऽप्येधनक्षीणाः पात्यन्ते गिरिसन्निताः ॥ [710]
 वयं बह्व्य इत्येवं नाप्येन निपुणो नयः ।
 यादवौ नानमन्तव्यौ द्वाप्येतो रणे क्षितौ ॥
 अविज्ञातगलावेतौ श्रूयते देवसन्निभौ ।
 कर्मभिस्त्यमरौ विद्यो धालाप्रतिव्याम्बिवौ ॥
 पाक्यमेतत्तु रुक्मे सखलाना महीक्षिताम् । [715]
 यदुक्तं चेदिराजेन नृपाणा हितकाम्यया ॥

ततः काष्ठेस्तृणैर्देशैः शुष्कशालेभ्यः पादपैः ।
 उपादीप्यत शैलेन्द्रः सूर्यपादैरिवाम्बुदः ॥
 ददुस्ते सर्वतस्तूर्णं पावकं तत्र पार्थिवाः ।
 ययादेशं ययावातं शैलस्य लघुविक्रमा ॥ [720]
 स वायुदीपितो वहिरत्यपात समन्ततः ।
 सधूमज्वालामालाभिर्भाभिः रमिव शोभयन् ॥
 सोऽनलः पयनायसः काष्ठसंघयमूलान् ।
 ददाह शैलं धीमन्तं गोमन्तं कान्तपादपम् ॥
 स दहमानः शैलेन्द्रो भुमोच विपुलाः शिलाः । [725]
 शतशः शतधा भूत्वा महोत्काकारदर्शनाः ॥

Gs न च मां, M1-s मातय (for न नाम) V2 तोयेन (for
 भाषणे) — (L 708) M2 मत्तक्यो हि गिरिस्तात (for
 ") T1 s G(ed) [म]य, G s M2 वि, M2 [म]पि (for
 [म]ति) — (L 709) K2 s N2 V2 s B2 D2 D2 D2
 s T G M2 दुर्गपुदे, D2 ददुस्ते (for दुर्गपुय) K1 D2
 श्रेयो (for श्रेयात्) K4 N2 B2 D2 s दुर्गपुदे ऋम श्रेयो
 (for ") — (L 710) N1 क्षीणे (for क्षीणा) K1 s
 D2 T1 s s भक्तोऽप्येधनै क्षीणा, M2 स भक्तोऽप्येधनैर्दक्षीणा
 (for ") D2 पत्यन्ते (for पां) D2 T1 G2 M2 सप्रया,
 D2 s सन्निता (for सन्निता) — (L 711) K2 बलिष्ठा
 (for बहव) M2 s बहूना को विवेकेण (M2 वे नु) (for ").
 — G(ed) om line 712 — (L 712) T2 वाद्वौ बाल
 कुण्ठा द्वौ (for ") — (L 713) T1 G2 s मविज्ञेय (for
 ज्ञात) D2 बह्वेन, D2 बहौ नूनं, T2 बहौ बोभौ.
 M1-s बहोपेतौ (for बहावेतौ) K1 s s V2 B2 D2 D2
 s s T2 G2 s M2 संनिभौ, N2 V2 T2 संमती, D2 s
 सन्निभौ (for संनिभौ) G2 s M2 गिरिर्गुणुपाभितौ (for
 ") — B2 D2 om line 714 — (L 714) N1 समन्वितौ
 (for बलाभितौ) — For line 714, M2 s subst.

75* कर्मभिस्तुल्यैर्वीराणामपि बलोकटी ।

— After line 714, K N V B D T M2 G(ed) ins

76* दुष्कराणीह कर्माणि कृतवन्तौ यत्समी ॥
 शुष्ककाष्ठैरुपैर्धनं सर्वतः पर्येतोचमम् ।
 भक्षिता दीपयिष्यामो दशेता गतचेतनौ ।
 यदि वेत्तिष्ठमिष्येते दहमानावितोऽन्तिके ।
 समेता पातयिष्यामस्तद्वतो जीविह तत ॥ [5]

[(L 1) M2 सवाणि (for कर्माणि) — N2 om lines
 2-5 — (L 2) K2 s V2 B2 D2 G(ed) सर्वतः पर्येतो चमम्
 (K2 तोचमम्) (for ") — (L 3) D2 अधिनोदीपयिष्यामो
 (K2 तोचमम्) (for ") — (L 3) D2 दशेता, D2 ततस्तौ (for

दशेता) — (L 4) K1 N2 V2 B2 D2 s s तौ, D2 [र]
 तौ; T1 G2 s [र]तौ (for वेत्) D2 यदि तौ निर्दिश्यन्ते;
 T2 G2 s यदि वेत्तिष्ठमिष्येते (G2 विष्यन्ते) (for ") V1 B2
 D2 अतिष्ठन् (for ते) — (L 5) T1 G2 s बोधयिष्याम,
 T2 G2 पातं (for पातं) V2 तद्वते, D2 D2 तद्वते (for
 तद्वतो)]

— Before line 715 G2 ins वैसायन — (L 715)
 D2 सहीस्त्रिह (for वायु) — (L 716) K K2 s V2 s
 B2 s D (except D2) T2 s s सलित्ता, T2 सलित्ति; T2
 सलित्ताम् (for काम्यया) M2 नृपाणा नमसमिनाम् (for ")

— After line 716 M2 s ins an addl colophon,
 mentioning khila, गोमन्तकपात्रा as adhy name and
 100 as adhy no Before line 717, M2 s ins वैसायन
 — (L 717) D2 बह्वे (for बह्वे) N1 दूने काष्ठं विपुले
 (for ") — (L 718) M2 s उपादीप्यत शैलेन्द्र (for
 ") — (L 719) K2 लोढे (for तुल्ये) N2 सर्व (for तत्र)
 N2 पार्थिव तत्र पावकम् (for ") — (L 721) M2 s
 वायु (for वायु) T1 विनिजे (for दीपितो) T2 G2 s
 स च संदीपितो वहिरः T2 s स वायुदीपितो वहिरः (for
 ") — (L 723) G2 भासयन् (for सोमं) K2 N2 V2
 B2 D2 D2 भाभि सं दीपयन्ति, D2 s तत्रा समन्वितोऽप्यम् ।
 T2 G2 s भाभि समवभासयन् (for ") — (L 723)
 B2 गयनायस, D2 पत्रनाधार; G2 s M2 नोदत (for
 नायस) M2 s सोऽनलोऽनिलसेयुक; M2 लो वायु
 सेयुक (for ") N2 काहमचचनादितम् (for ") — (L
 724) M2 s उलूह (for धीमन्तं) and धीमन्ते (for गोमन्तं).
 — (L 725) M2 ददाह (for भुमोच) K2 बहूला, T1 G2
 विविधा (for विपुला) — (L 726) T1 G2 s वा शिला
 विविधा (for विपुला) — (L 726) T1 G2 s वा शिला
 (for शतश) M2 s च ततो, M2 स तथा (for सतथा) D2
 (for शतश) M2 s च ततो, M2 स तथा (for सतथा) D2
 इत्वा (for भूत्वा) T2 महोत्काकारदर्शना (for ") — (L

सचित्रमातुः शैलेन्द्रो भाभिर्भानुरिवाम्बुदम् ।
 आलिम्बतीन् विधिवत्समन्तादधिषां पर्यै ॥
 धातुभिः पञ्चमानैश्च ज्वलद्भिश्चैव पाद्वैः ।
 रासश्चापदेन्द्रान्तस्तुयमान इमाद्रिराट् ॥ [730]
 प्रवतं दहमानस्तु स शैलः कृणवत्सर्चा ।
 रीतीर्निर्वर्त्यमास काञ्चनाञ्जनराजतीः ॥
 बहिना चापि दीप्ताद्भो गिरिर्नातिविराजते ।
 धूमान्धकारितनुर्मज्जमान इषाम्बुदः ॥
 शिलाभिप्लव्यसपात कर्कशाक्षरावर्षणः । [735]
 गिरिर्भानुलोहोऽरुक्तावृष्टिरिवाम्बुदः ॥
 प्रपातमस्यैवोत्थितो धूपस्यतिर्तोदरः ।

स गिरिर्भस्मता यावो युगान्तामिहोपमः ॥
 पितृलास्यस्य पार्श्वेभ्यः सर्पा दम्घार्धदेहिनः ।
 श्वसन्तं पृथुमूर्धानो निम्नैरुपशिवेक्षणाः ॥ [740]
 रेसुश्चोद्वेजिताः सिंहाः शार्दूलाश्चानलाविळाः ।
 मुमुयुः पादपात्रैश्च दाहनिर्वासज जलम् ॥
 बहत्सूर्यगतिर्वातो भस्माक्षरासमिपिङ्गलः ।
 धूमच्छाया च गगने दर्विताम्भोददर्शना ॥
 त्यज्यमानो महासानुर्निर्होः श्वापदेरपि । [745]
 गिरिर्वैष्वक्यमायाति प्रागल्भ्यालक्षणसर्त्मनः ॥
 स मुमोच शिखः शैलश्चोदमशिलोच्चयः ।
 यज्ञेन पुस्तृतस्य यथा स्याद्वारितस्तथा ॥

727) Ds Ts सचित्रमातुः शैलेन्द्रं, Ds (marg) Ts Gs s
 M1 s प्रवत्सलस्तु (M1 s च) शैलेन्द्रा (for ") Gs यमौ (for
 भाभिर्) N1 [भ]म्बुव, Gs [भ]म्बुदे (for [भ]म्बुदम्) Ds
 आणुगोत्तानुमिवाम्बुद (hypermetric), Ds (marg) Ts s
 Gs s s M1 यमौ भाभुरियाम्बुदे (for ") — (L 728) Ks
 माहिम्बुदे विधिषव्, Ks बिलिपस्तीमविधिषा, Ts भारिज
 शिव शैलेन्द्रं, Gs s M1-s विधिषिव च शैलेन्द्र, Gs आलिजि
 प्यत शैलेन्द्र (for ") Ks N1 s B Dn Ds Ds s s-8 अर्षि
 ष्वरा (Ks 'ता), N1 'सपट्टे, Ds अनियोपत, Ts s अर्षि
 रपिष्ट (for 'दा चयै) — (L 729) Vs पृथमानव,
 Vs हेम्बमानैश्च, Ds पाद्वै (for 'कृणव') N1 Ts M1
 पावकं (for पाद्वै) Ts Gs-s M1 s ज्वलमानैश्च पाद्वै
 (for ") — (L 730) Vs रराज (for 'स) Ks N1 Vs s
 B Dn Ds Ds-s Ts-s Gs s M1 स दहमानश्चापदे रीति
 (for ") Ds अनुयमान, Da नुयं, Ts Gs s ताव
 (for दृष्य) N1 द्विपम् (for [म]द्रिराट्) M1 s दहमानो
 चराधर (for ") — (L 731) Ks s Ds s s Ts Gs s
 प्रपत्त, Ks N1 Vs s B s Dn Ds Ds s Ts प्रमो, Ks
 प्रवत्, N1 Vs Gs प्रापत्, Ds प्रपाणत्, Ts न्य त (for
 प्रतन) Gs s M1 s सर्वत (for स शैल) — (L 733)
 Ms वति- (for चापि) Ks Vs B Ds Ds बहिना दीप्तिनाङ्गो
 पि, N1 'दा चापितसाम्नो, Ts Gs M1 s स बहिनावलिषाम्नो,
 Gs बहिनावलिषाम्नो (for ") Ks Ds गिरिराजो (for
 'नति) — (L 734) Ts s Gs s वपुर (for तनुद)
 M1 s सप्यमान (for मज्ज) — Gs om (hapl) lines
 735 738 — (L 737) Ms विष्टप्य (for निष्पट्)
 Ks Vs s शिखं Vs s 'शि'होपससल, Ks विमिषोपलं,
 Ks N1 s Vs B D Ts s Gs s Ms विष्टिहोपलं (for ")
 Ds s वर्षणम् (for वर्षण) Vs s कर्कशाक्षरावर्षण (for ")
 — (L 736) N1 Gs s मात्यगिरिनिलोहोऽरुक्, M1 s स्तोधि

र्षति चराधरैर् (for ") Gs M1-s दृष्टुम्भानिर् (for
 कल्पादृष्टिर्) — (L 737) Ts Gs s प्रपातमवाक्षितो,
 M1-s लपचवाक्षित (for ") Ks s N1 s V B Ds Ds
 Ts Gs धूपसदधिर्नोदर, M1-s धूपसदेष्टोदर (for ").
 — (L 738) N1 Vs अस्मत्ता (for 'त) Ks Ds s M1-s
 हतो यथा, Vs सतोपम, Ts Gs s निवो महाद् (for
 हतोपम) — (L 739) Ms योगिन (for देहिन) — (L
 740) Ts M1-s समस्ताव (for अस्तव) N1 Vs Ds Ts s
 शिखिरामितेक्षणा (for ") — After line 740, Ks N1 s V
 B D T O M1 G(ed) ins

7700 उपत्योत्पल यमनानुन वेहराधाम्बुजा ।

[Ts s Gs पुन पुनर्, Gs s पुनवेष्ट, Gs विषेष्टिहर् (for
 पुन वेष्ट) Ts अपोष्टिता (for अमाशुजा)]
 — (L 741) Ks Ds (sup len) Gs वेष्टुर्, Ds वेष्टद्
 (for वेष्टुर्) Ds असुतोऽद्वेष्टिता सिंहा, Ts Gs वेष्टुश्च वेष्टिता
 सिंहा, Ts रेसु प्रोद्वेष्टिता सिंहा (for ") Vs Gs M1-s
 [अन]राष्टि (Ms सि)रा (for 'विला) — (L 742) Vs
 शैला (for चैव) Gs M1-s दह- (for दाह) M1
 सप्य- (for 'मज्ज) — (L 743) Ks N1 s Vs s Ds
 (sup len as above) s चवाक् (for वहति) Vs Gs s
 M1-s वायुर (for वातो) Ds (sup len) s वर्षण (for
 'पिङ्गल) — (L 744) Ms धूमच्छायाक्षिततनुर् (for ").
 Ds क्षमिचाम्नोददर्शना, Ts s Gs 'सिता', M1 s बरिता
 (for ") — Ts om lines 745-745 — (L 745) Ms s
 दहमानो (for त्यज्य) Ds महाधौर् (for 'मानुर्) Gs s
 पादपैर् (for श्वापदैर्) — (L 746) M1 s गिरिर्विकलता
 याति (for ") Gs प्रागल्भ्या (for प्रागल्भ्याव) — (L 747)
 Ks शिखेरप, Vs फलोदम, Ts Gs s M1 s चलोदम (for
 चलोदम) Ds वलोदम शिखेचया (for ") — (L 748)

कादम्बरीमदक्षीयो नीलवासाः सिताननः ॥

स शारदेन्दुसकाशो वनमालाप्रियोदरः ।

कान्तैश्चण्डलघट्टाक्षमौलिरवाङ्मुखः ।

निष्पात नरेन्द्राणां मध्ये केशनपूर्वजः ॥ [770]

श्रवणुते ततो रामे कृष्णः कृष्णाम्बुदोषमः ।

गोमन्वशितराष्ट्रीमानामुतोऽमितविक्रमः ॥

सिंहासितनिर्घोषः पीतवासा घनाकृतिः

किरीटमूर्ध्ना सोम्यास्यः पुण्डरीकनिमेषणः ॥

मीनस्यश्वाः सुमुखः सहस्राक्षसमयुतिः । [775]

'निधोदर', M:-s शुद्धा व (M:-s वृत्तयौव नमालया (for
') — (L 769) M:-s (sup lin as above)
मुलस (for धरस) T:-s करकवक्त्रमुलस (for ")
— (L 771) M:-s (sup lin as above) = विष्णु (for
कृष्ण) K:-s कृष्ण कृष्णाम्बुदोषमः, N:-s कृष्ण कृष्णवर्णः,
V:-s कृष्ण पद्मदलक्षण (for ") — (L 772) D:-s सीत
(for शित) T:-s G:-s मुनो वै सिंहाविक्रमः, M:-s पुण्ड्र
शुभः M:-s सिंहाविक्रमः (for ") — After line 772, K:
N:-s V B D T G M:-s

60** ततस्त पीडयामास पद्मया गिरिवर हरि ॥
स पीडितो गिरिस्तेन निर्ममस्त समग्रतः ।
जगद्गुलोपलक्ष्य प्रयुतो द्विरो यथा ॥
म तेव वारिणा बद्धिलक्षणाप्रशम यवौ ।
कल्यान्ते वारिधाराभिर्मैयजालेतिमासुमा ॥ [5]

[(L 1) K:-s B:-s D:-s स, N:-s V:-s स (for त)
— (L 2) K:-s D:-s T:-s निममस्त, T:-s स, G:-s
ममस्त च (for निर्ममस्त) — (L 3) V:-s जगद्गुलोपलक्ष्य,
G:-s जगद्गुलोपलक्ष्य, G:-s 'लोडवस्तन', G:-s 'लोडवस्तन',
M:-s 'लोडवस्तन' (for ") — (L 4) K:-s N:-s V:-s B:-s D:-s
गल (for यवौ) — T:-s om line 5 — (L 5) D:-s (sup
lin) M:-s मेघ (for वारि) K:-s V:-s B:-s D:-s T:-s G:-s
'नम', D:-s नील (for जाले)]

— (L 773) K:-s संहारदातनिर्घोष, D:-s समेश्वर, T:-s
सिंहासित (for ") T:-s G:-s M:-s जगद्गुलोपलक्ष्य
(for घना
कृति) — (L 774) N:-s M:-s भासा, T:-s G:-s
'म' 'मासी (for मूर्ध्ना) M:-s दृष्टेक्षण (for निमेष)
— (L 775) After line 775, D:-s T:-s G:-s M:-s G(ed)
ins

81**

पीमानन्दधराजुग ।

मनसीपुत्रसहाय

[G(ed) transp lines 1 and 2 — (L 2) T:-s सह
(for सहाय)]

रामादनन्तरं कृष्णः भुतो रामादनन्तर ॥

ताम्यामवज्जुताम्या च चरणैः पीडितो गिरि ।

सुमोच सलिलोत्पीडान्शुश्रूमर्धं विनिःसृता ॥

Colophon

वैजयायन उवाच ।

सौ नगादाप्रुतौ दृष्ट्वा वसुदेवसुवाहुर्गौ ।

शुच्यं नरवरणीकं सर्वं सम्प्राप्तम् ॥ [780]

यादुप्रहरणी सौ तु चेतुननत्र यादवौ ।

मकराविव सकुटो समुद्रेऽनर्हिताहुर्गौ ॥

K:-s D:-s सहस्राक्ष (for 'लाक्ष) — (L 776) M:-s
(sup lin) = विष्णु (for कृष्ण) K:-s N:-s V B D
T:-s भुतो वै पीडयामास, K:-s ततो पैर्पादयामुत (for ")
— (L 777) K:-s 'सुताम्या (for सुताम्या) — (L 778)
V:-s सलिलोत्पीडान्, D:-s G:-s 'लोपीड (for 'लोपीडान्)
G:-s om line 778 K:-s V:-s B D T G:-s M:-s
पीतवा (B:-s सत्र वा) वक्राक्षमये (for ") — After line
778, K:-s N:-s V B D (except D:-s T:-s G:-s G(ed)
ins

82** सलिलोपीडनं दृष्ट्वा पादिवान्मयमाविशत् ।

[D:-s D:-s T:-s G:-s M:-s सलिलोपीडनं दृष्ट्वा, D:-s
सैन्धवोपीडनं दृष्ट्वा, G:-s om (for ")]

— Colophon — Mention of the Epic K:-s T:-s
— Mention of Kshila K:-s N:-s V B D S — Sub-
parcan T:-s आश्वर्यपूर्व — Adhy namo N:-s V:-s
Dn Ds D:-s G:-s गोमन्तराह, N:-s गोमन्तराह
N:-s गोमन्तराह, Ds गोमन्तराह, T:-s गोमन्तराह
कुण्डोपगु, M:-s गोमन्तराह — Adhy no K:-s D:-s
96, V:-s T:-s 99, V:-s T:-s G:-s M 101, V:-s G:-s
98, D:-s 97, D:-s 94, D:-s 104 — Sloka no V:-s 94,
Dn 65, Ds 87, D:-s 85

— After the ref, D:-s (except T:-s) ins

83** सतो देवाः स्यन्धर्पा यथाश्च परमप्रेय ।

शुश्रुर्ब्रह्मीशान मन्त्राणां यत्तद्विद्वत् ।

[(L 1) T:-s G:-s M:-s सितार (for स्यात्)]

— (L 779) B:-s सत्यो (for सतामनी) D:-s ततो नगादौ

दृष्ट्वा (for ") T:-s G:-s M:-s मन्त्राणां यत्तद्विद्वत् (for ")

— (L 780) G:-s M:-s आसीत् (for मत्) K:-s सुच्यं स

यवानीक (for ") Dn यत्त (for मत्) — (L 781) V:-s

सत्र (for सौ तु) K:-s सौ तु (for सत्र) — Lion: 42-533
— (var) 81 54-78 — (L 782) K:-s V:-s P:-s
Dn Ds D:-s T:-s G:-s सत्तद्विद्वत्, N:-s B:-s Dn T:-s G:-s

ताभ्या मृषे प्रविष्टाभ्या यादवाभ्या मतिस्त्वमृत ।

आयुधाना पुराणानामादानहतलक्षणा ॥

ततोऽम्बरत्सवन्ति स्म दिव्यान्याहवसपूर्वे । [785]

लेलिहानानि दिव्यानि दीप्ताभिसदृशानि वै ।

ऋत्यादैरनुयातानि भूर्तिमन्ति बृहन्ति च ॥

वृषितान्याहवे भोक्षु नृपमासानि सर्वश ।

दिव्यस्त्रग्दामधारीणि त्रासयानानि खेचराश्च ।

प्रभया भासमानानि दक्षितानि दिशो दक्ष ॥ [790]

हलं सनर्तक नाम सौतन्द मुसल तथा ।

चक्र सुदर्शन नाम गदा कौमोदकी तथा ॥

चत्वार्येतानि तेजासि विष्णुप्रहरणानि वै ।

ताभ्या समवतीर्णानि यादवाभ्या महामृषे ॥

जग्राह प्रथम रामो हलमप्रतिम रणे । [795]

सर्पन्तमिव सर्पेन्द्र दिव्यमालाकुल हलम् ॥

सन्वेन सालत्वा श्रेष्ठो जग्राह मुसलोत्तमम् ।

सौतन्द नाम मुसल निरानन्दकर वृणाम् ॥

दर्शनीयं च लोकेषु चरुमादित्यनर्पसम् ।

नाम्ना सुदर्शन नाम प्रीतो जग्राह पेवान् ॥ [800]

देवैर्निगदितायस्य गदा वत्स्यापरे करे ।

निपत्ता कुमुदाश्रस्य नाम्ना कौमोदकीति सा ॥

सद्युष्मै (for सद्युष्मै) K Ns : V B D Ts : Gs : सद्युष्मै
क्षोभणागुष्मै (for ^१) — (L 783) Dn मृषे (for मृषे) T1 Gs : M मही बभौ (for मतिस्त्वमृत) — (L 784) T1 Gs : M आदाने कृत्रवी (Gs 'क' लृणो), Ts Gs आदाने हत लक्षणी (for ^२) — K Ns : V B D Ts : Gs : ins after line 784 T1 Gs : Ms after line 785

84** ततोऽम्बरत्सवन्ति सवन्ति स महाप्रभा ।
मृषे रामसहस्रस्य समप्रसिद्धाङ्गिणी ।
यानि वै मायुरे युद्धे प्राप्ताभ्याहवसोभिर्नो ॥

[T1 Gs : Ms om line 1 — (L 1) Ts Gs : [र] (for र) — (L 2) Ks : Ns V1 Dn Ds : Ts : Gs समर्, Vs : B1 रे (for 'र') — (L 3) T1 Gs : Ms वा घरे (for मायुरे) Ks कृते (for युद्धे) K1 : Ds नोभि नाम्, Ds सद्ये (for सोभिर्नो)]
T1 Gs : Ms cont Ms ins after line 784

85** हथिरासवसक्ताना सद्युष्मैरधिधृताम् ।

[T1 Gs हथिरासवसक्तानि Gs Ms 'रक्तवर्णानि', Ms 'सव मृषानि (for ^३)]

— Ds om line 785 — (L 785) Ns Bs Dn Gs तानि (for ततो) M1 दीप्तानि (for दिव्यानि) T1 Gs : Ms वैष्णवावायुधानि च (for ^४) — (L 786) Ns V1 B1 : Ds दीप्तानि (for दिव्यानि) Ns दीप्तमानुनिमानि वै (for ^५) — After line 786 K Ns : V B D ins

86** निशिष्य यानि स्रैव तानि प्राप्नो क्व यादवौ ।

[Ds शिमानि (for निशिष्य)]

— (L 787) Gs नीयानि (for यानानि) Gs : कीर्तिमन्ति (for सुवि) — (L 788) K1 : सृष्टिगानि, Gs लसि, Ms मनुष्यानि (for यानानि) Ts नृमासानि च सर्वश (for ^६) — (L 789) K Ns : V B D Ts : Gs : प्रायस्य च खेचराश्च (for ^७) — (L 790) Ds Gs : M प्रभया भास-

वन्ति स (for ^८) — (L 792) Ns चैव (for नाम) T1 Gs : M चतुष्पा प्रवरे शार्ङ्गे (for ^९) Ks : Ns Ds Ds : T1 Gs : Ms गदा कौमोदकी तथा (for ^{१०}) — (L 793) Ks : विष्णुप्रहरणानि वै (for ^{११}) — After line 793, T1 Gs : Ms : ins

87** सद्यं चक्रं च शत्रुसं सहास्युसमप्रभम् ।

सद्यं च खेटकं वैव दृणी चाक्षपतायकौ ॥

[(L 1) T1 Gs चक्रं च शत्रुवरुण (Gs 'क' च) M1 : चक्रं च शत्रुवरुण (for ^{१२}) — (L १) T1 Gs Ms : सद्यं च सद्यं वैव (for ^{१३})]

— (L 794) B1 : Ds : Ts कीर्णानि, Gs : सीर्णान्यां (for तानि) Ns T1 : Gs : Ms महादे (for 'मृषे') — (L 795) Ns प्रवरे (for प्रथमे) B1 नृम (for हलम्) Gs : Ms मृषे (for रणे) Ns Dn T1 Gs : हलमप्रतिम रणे (Ns हलम्, T1 Gs मृषे) M1 : हल सनर्तकं महद (Ms मृषे) (for ^{१४}) — Na om (hapi) line 796 — (L 796) Ns Vs सर्वं त्रयि च सर्वन्तं, Gs Ms : तस्यसं (Gs 'पं' त्रिच सर्वं द्वा (for ^{१५}) Ns : V B1 : Ds Ds : Ts Gs : सद्यं, Ds (after cor) : रणे (for हलम्) — (L 798) K1 : Ns : V B D T Gs : बलरात्र (for युयल) K Ns : V B D T G M1 दिशाम् (for वृणाम्) — G(ed) om lines 799-800 B1 reads the same twice — (L 799) Ts Gs : Ms : संनिभम् (for 'वर्चसम्') — (L 800) Ds तस्य : Ts राजम् (for नाम) — After line 800 Vs B1 Dn Ds G(ed) ins

88** दर्शनीयं च लोकेषु चतुर्जलदनिखनम् ।

नाम्ना शार्ङ्गमिषि क्यार्तं प्रीतो जग्राह वीरं वाद् ॥

[Ds om line 1 Dn om line 3 B1 reads it twice — (L 2) Vs B1 (both times) केनार (for वीरं वाद्) Ds (acc m.) विष्णुजग्राह कायुधम् (for ^{१६})]
— (L 801) Ks : द्वैर्निगदितायस्य : Ts गतिरस्य (for ^{१७}) Ns परे, Gs : Ms [म]ति सा (for [म]ति) M1 :

तौ सप्रहरणौ वीरौ साक्षाद्विष्णुतन्मूषौ ।
 समरे रामगोविन्दौ रिपुस्तान्प्रत्ययुध्यताम् ॥
 सायुधप्रह्रौ वीरौ तान्गोविन्दमयावुसौ । [805]
 पूर्वजानुजसङ्गौ तौ रामगोविन्दलक्ष्णौ ॥
 समरे प्रतिरूपौ तौ विष्णुरेको द्विधाकृतः ।
 द्विपक्षु प्रतिरूपौ पराक्रान्तौ यथेश्वरौ ॥
 हलमुद्यम्य रामस्तु संपेन्द्रमिव कोपितम् । [810]
 चकार समरे वीरौ द्विपदामन्तकोपमः ॥
 विरूपन्त्यद्वन्द्वानि क्षत्रियाणां महात्मनाम् ॥
 चकार रोपं सकलं नागेषु च हयेषु च ॥
 कुञ्जपल्लवाङ्गलोत्क्षिप्तान्मुसलाक्षेपताडितान् ।

रामोऽभिरामः समरे निर्ममस्य यथाचलान् ॥
 ते वध्यमाना रामेण समरे क्षत्रियर्षभाः । [815]
 जरसपान्तिकं भीता स्त्रियाः प्रतिजग्मिरे ॥
 नातुवाच जरसधः क्षत्रयर्मै व्यवस्थितः ।
 विगेता क्षत्रवृत्ति चः समरे कातरात्मनाम् ॥
 पराक्रान्तस्य समरे विरक्षस्य पलायतः ।
 धूणहत्यामिवास्त्रा प्रवदन्ति मनीषिणः ॥ [820]
 पत्तिनो भुवि चेकस्य गोपस्यात्यपलीयसः ।
 भीताः किं विनिर्जतं च विगेता क्षत्रकृतिताम् ॥
 क्षिप्र सममिष्यतर्प्यं मम वाक्येन चोदिताः ।
 यावदेतौ रणे गोपी प्रेषयामि यमक्षयम् ॥

(sup. line) गन्ना तस्यापि मरे, Ms s गन्ना तस्यापि मा हरे
 (for s) — (L 802) Ns Dns Ds (before corr) s Ts s
 Ms दिपिता, Vs निपुता, Ds (after corr) s निभिता,
 Ts Gs s Ms-2 निविष्टा (for निपुता) Ts s Gs-2 Ms सथा,
 Ts Ms (inf. line) हि सा, Ms गन्ना (for इति मा)
 — After line 802, Ts Gs s Ms ans

80** प्रादुर्भूताय देवस्य विष्णोस्तस्यापि करे ।

[Ts Gs Ms s प्रादुर्भूतायदेवस्य (for s) Ms (अ)रौ करौ
 (for [अ]रे करे)]

— (L 803) Ns Vs द्यू, Gs s Ms देवौ, Ms-2 साक्षाद्
 (for वीरौ) Vs Ts Gs दिगोस (for विष्णु) Bs नभस्यौ
 (for 'पत्नी) Ds साधर्म्येन्यमयावुसौ, Gs s Ms साक्षाद्विष्णो
 स्तन्मूषौ, Ms-2 दिगोलस्य (Ms 'त्र' नन्मूषौ (for s)
 — (L 804) Es अन्ययुध्यताम् (for प्रस) — Ds om
 line 805 — (L 805) Es Dns Ds s सायुध, Ts सायुधौ
 (for 'य' Ks Ds Ts Gs Ms s प्रवरी (for प्रह्रौ) Vs
 Ts s Ms तान्गोविन्दमया (Ms 'तदा' लुम्भा, Ts Gs s 'म्य स
 (Gs 'न्वस' मादितौ (for s) — (L 806) Gs s Ms s
 संताडौ (for सङ्गौ वौ) — (L 807) Ks Ns रूपाङ्गौ, Ds
 Ts रूपाङ्गौ, Ds रूपाङ्गौ Ts Ms रूपाङ्गौ, Gs s Ms-2
 रूपाङ्गौ (for रूपाङ्गौ) Ns Ts s Gs s Ms द्विधाकृतौ (for
 रूपाङ्गौ (for रूपाङ्गौ) Ns Ts s Gs s 'त (for 'तम्) — (L
 809) Vs उरिदस्य (for उरस्य) Ks Ns Bs
 'त' — (L 810) Vs उरिदस्य (for उरस्य) Ks Ns Bs
 'त' — (L 811) Vs उरिदस्य (for उरस्य) Ks Ns Bs
 'त' — (L 812) Ns Vs s Ds s कोप (for रोप) Ts s
 Ms (inf. line as above) s रोपेय (for हयेयु) — (L 813)
 Ms (inf. line) राजोद्य (for कुजराद्य) Ns Vs Ds s Ts
 कान्तरा (Ds Ts 'ल' क्षिप्ता (for 'लोक्षिप्ता) Ms s राजोद्य

लात्रलाक्षितान् (for s) Ds पीडितान् (for साधितान्).
 — (L 814) Ks s Ns s Vs यथाचल, Ds s Ts
 Gs Ms यथाचलम्, Ds मत्ताचलम्, Ts यथा वतम्, Ts
 G (ed) [अ]बलोपमम् (G (ed) 'म), Gs यथाचलम् (for
 'चलान्) — (L 815) Dns Ts Gs Ms s transp रामेण
 and समरे — (L 816) Vs s वीरा, Ds ह्वे (for भीता
 — Gs reads line 818 twice — (L 818) Ts Gs s s
 (first time) समार (for विगेता) Ts Gs s s (second
 time) Ms-2 पुनरुद्धि (for क्षत्रवृत्ति) Ds क्षयवृत्ति च वर्णस्य,
 Ms विगेता पुनरुद्धि (for s) Ns om (hapl) lines
 818² 822² Ts Gs s s (second time) Ms s समरे कातरा
 वद, Ms s 'रे कातरास्थिकम् (for s) — (L 819) Ns Ds
 Gs s s M पराक्रान्तस्य समरे, Ds अपक्रान्तस्य स' (for s)
 Ks Ds Ts कलायिन (for 'वत) — (L 820) Ns (marg
 as above) Ts Gs s M धूणहत्यामिव पापं (Ns सर्व) (for
 s) — (L 821) Ds पदान्तर (for पत्तिनौ) Ds (before
 corr as above) बहस्य च (for बहोयस्य) Ds गोपस्यास्य
 बहस्य च, Ts Gs 'स्वालीयस्यसङ्गा, Gs 'स्वालीयसा हत्या
 (for s) — (L 822) Ts Gs s M बहस्य किं (for भीता
 किं वि) Vs भीता कस्मात्पलायन (for s) Ts Ms
 om (hapl) lines 822² 833² Ts Gs s Ms सति क्षत्रिवा
 न्य किम्, Ts s महावाक्येन चोदितं Ts मोषि जा (for s).
 — (L 823) Gs s च सति (for समभि) Ks Ns Ds Ts
 'वर्तन्ता (for 'व) Ns किं श्रुये न निजतं च (for s) Ks Bs
 Ds Ts मोदिता (for चो) — After line 823, Ns s V
 Bh s Dn Ds Ds s ans

90** अथ या विष्टव रथे मेखका समवस्थिता ।
 [Dn रथे (for रथे)]

— Ts om line 824 — (L 824) Ns नयामि यमसाधनम्

अपास्तैर्दुर्भयिण्यैस्तुरगैश्चानुदरतिः ।
 कङ्केश्च बलगृध्रैश्च नादितप्रतिनादिते ॥
 निपाते ग्रथिवीशानां मृत्युसाधारणे रणे ।
 कृष्णः शत्रुपथं कर्तुं चचारान्तवदर्शनः ॥
 सोऽन्तकाग्निनिभं चकं काली चैरायसीं गदाम् । [875]
 गृह्य सैन्यावनिगतो वभापे केशवो नृपाय ॥
 किमिदं गम्यते शूराः कृतात्मा नृपपुंगवाः ।
 अहं सपूर्वजः सख्ये पदातिः प्रमुखा स्थित ॥

अदृष्टदोषेण रणे भग्नतो येन पालिताः ।
 स इदानीं जरासपः किमर्थं नाभिरर्तते ॥ [880]
 एममुके तु नृपनिर्दरदो नाम वीर्यनाम् ।
 रामं हलाग्रोममुचं प्रत्ययास्तैन्यमध्यगम् ॥
 तद्युद्धमभयत्ताभ्यां रामस्य दरदस्य च ।
 मृधे लोकप्रतिष्ठाभ्यां कुञ्जराभ्यामिवौजसा ॥
 योजयित्वा ततः सन्धे रामो दरदमाह्वे । [885]
 हलेन बलिना श्रेष्ठो मुसलेनानपोययत् ॥

Ts अ प्रवारिते (for ^b) — (L 872) K₁ च०८, K₂ M₂
 ब०, V₂ Ts वक, D₂ वट, D₃ स वट, G₂-s M₂-s वक
 (for वट) D₂ Ts M₂ वारिते (for ^b) — After line
 872 D₂ Ts-s G M₂ s s ins

91** राक्षसेषु प्रवृत्तेषु पिशाचेषु चरन्तु च ।
 जान्मुके च तथा मृधे राक्षसेषु समन्तव ॥

[(L 1) Ts नदसु (for चरन्तु) — Ts om line 2
 — (L 2) Ts M₂ मृधे (for मृधे)]
 — (L 874) D₂ लेपा (for चरन्तु) T₁ G₂ M₂ कृवा (for
 कर्तुं) — (L 875) K₁ N₂ s V₂ s B D Ts s G₂ युवासेवा
 केम (D₂ सिदि : Ts G₂ सिप्र) अ चकं, G₂ युवासेवालिम
 चकं, G₂ युवासेवाप्रभाचक (for ^a) G₂ शार्ङ्ग (for काली)
 K₂ वैरायसी, D₂ वैव महा (for वैवायसी) — T₁ s G M
 ins after line 875 D₂ after line 876

95** शार्ङ्गं वैव महाचापे वाणानि विविधानि च ।

[D₂ Ts G₂ तथा (for महा) T₁ M₂ s निशितानि
 (for विविधानि) D₂ Ts G₂ वाण निशितमेव च, M₂ वाणानि
 निशितास्तथा (for ^b)]

— (L 876) D₂ (also as above) s सैन्यायव (for
 'वनि) T₁ G₂-s M₂ मुहीत्वा सैन्यपुरतो (for ^a) — K₂ N₂ s
 V₂ s B D Ts-s T₁ s G₂ s s M₂ ins after line 876
 D₂ cont. after 95*

96** किं न युष्यत ये शूरा हस्तधरथमयुता ।

[N₂ V₂ सगता M₂-s सज्जे (for संयुता)]
 — (L 877) D₂ om line 877* M₂-s मोहान् (for शूरा)
 T₁ G₂ M₂ नर (for नृप) K₂ N₂ s V B D Ts-s G₂ s
 कृतात्मा इव T₁ युद्ध निश्चया, G₂ इदानीं कृन्निषया (for
 इव) — (L 878) D₂ सोऽहं (for अहं) — (L 879) N₂
 V₂ s D₂ Ts s G₂ s पालिता (for पालिता) G₂ s M₂ s
 भग्नतो निनि (G₂ s वे नि) पालिता (for ^b) — (L 880)
 M₂ s घाते (for चरते) — After line 880 B₂ ins

97** एवमुक्ताय कृष्णेन नृपायै मीढितवान् ।
 वासका युद्धमार्गे वै भोजनं किंचिदुपवृत्त ॥

While D₂ S (except T₁) ins a passage given in App I
 (No 18A) after line 880 T₁ s om line 881 G₂ M₂
 om lines 881 884 M₂ s om lines 881 925 — (L
 881) D₂ Ts G₂ s उक्त्वा (for उक्ते) D₂ राजा ॥ (for नृप-
 निद्र) — T₁ G₂ s s req at line 882 after 98** — (L
 882) K₂ V₂ इहोदय, T₂ G₂ s s (all first time) तत्रा-
 ध्याय (for इहोदय) D₂ रामं हलायुधोरम्, T₂ s G₂ (last
 two second time) s s s (last two second time) रामं
 हलचर राजा (for ^a) T₁ G₂ प्रविशामुद्धुर्मदम्, T₂ G₂ s s
 (all first time) द्वैपरमेवमुत्तमम्, T₂ G₂ s s (all second
 time) प्रसवायुद्धुर्मदम् (for ^a) — After the first
 occurrence of line 882, T₂ G₂ s s ins

98** स इदानीं रोषवात्राक्षो हवीं मुमकमारदे ।
 [G₂ वचयत् (for आन्दे)]

— K₂ N₂ s V B D Ts s ins after line 882 T₂ G₂ s s
 after the second occurrence of line 882

99** वभापे स तु क्षात्राक्षमुशायसि च सेवनी ।
 द्रोहि राम युज्यन् मया सार्यमिदम् ॥

[(L 1) N₂ V₂ युज्यन् (for तां) K₂ रोषण्, N₂ s
 (marg) D₂ D₂ वनी, N₂ V₂ B₂ D₂ Ts G₂ s s रोषनी,
 V₂ रोषनी, V₂ रोषनी, D₂ s s (marg) s मैपन्, T₂ s
 रोषनी (for रोषनी)]

— G₂ om lines 9-3-894 — (L 893) K₂ N₂ V₂ B
 D₂ सत्र युद्ध सपोरसीद् (for ^a) V₂ s om lines 893-894
 — (L 895) K₂ रोषयित्वा, T₁ G₂ s M₂ चप (for चोत्र)
 M₂ दरदं राम माह्वे (for ^b) — (L 896) K₂ D₂ G₂ बलेन
 (for इ) D₂ [म]व्यवहारम्, D₂ Ts M₂ व्यवहारम्, T₂
 [म]रोषयत् (for रोषयत्) — After line 896, G₂ s
 M₂ ins

100** वापनजानुवा मृधो ध्वजैर्ग मदीकले ।

[G₂ आहजानुवा मृधे (for ^a)]
 — D₂ om (hapl) line 897 — (L 897) T₁ G₂-s

स कायगतमूर्धा वै सुसलेनावबोधितः ।
 पनात दग्धो भूमौ दारिवार्ध इवाचलः ॥
 रामेण निहते तस्मिन्दग्धे राजसत्तमे ।
 जरासधस्य राज्ञस्तु रामेणासीत्समागमाः ॥ [890]
 महेन्द्रस्येव द्रुणेण दारणेन क्षेमहर्षणः ॥
 गवे रूढितरा विक्रान्तावच्योमयमिधावधाम् ।
 कम्पयन्तौ शुभं वीरौ तावुगतमहावली ।
 दृढवाते महात्मानौ गिरी सशिरराविष ॥
 व्युपारमन्त युद्धानि प्रेक्ष्य वी पुरुषर्षभौ । [895]
 सरञ्चाविष धावन्तौ गदायुद्धेषु विश्रुतौ ॥
 द्युभौ परमाचार्यौ लोके ध्यानी महाबलौ ।
 सत्ताविष महानागावच्योमयं समधावताम् ॥
 ततो देवा समम्भर्थाः सिद्धाश्च परमर्षयः ।
 यक्षाश्चाप्सरसश्चैव सप्ताजगन्तुः सहजशः ॥ [900]
 तद्दयस्त्रयमध्वर्यमहर्षिभिर्मिलंकृतम् ।
 द्युभौऽभ्यधिकं राजन्नमो ज्योतिर्गणेरिव ॥
 अभिदुद्राव रामं तु जरासभो नराधिपः ।

सत्यं मण्डलमाश्रित्य चलदेवस्तु दक्षिणम् ॥
 तावच्योमय प्रजङ्घते गदायुद्धविशारदौ । [905]
 दन्ताभ्यामिष मावद्भौ नावयन्तौ विभो दृष्ट ॥
 गवानिपातो रामस्य युध्वेषेऽश्वनिनिखनः ।
 जरासधस्य चरणे पर्वस्येव दीर्घतः ॥
 न स कम्पयते रामं जरासधकच्युता ।
 गदा गदाश्रुतं श्रेष्ठं विन्ध्यं गिरिमिमानिलः ॥ [910]
 रामस्य तु गदावेग राजा स भगवैश्वरः ।
 सेहे धैर्येण महता शिञ्जया च व्यपोहयत् ॥
 ततोऽन्तरिक्षे बागासीत्सुखरा लोकनाक्षिणी ।
 न ह्यरा राम बध्योऽयमल खेदेन मानद ॥
 विहिवोऽस्य सया मृत्युसंस्मृतासाधु व्युपारम । [915]
 अचिरैरेव कालेन प्राणात्सह्यति मागधः ॥
 जरासधस्तु तच्छूना विभनाः समपद्यत ।
 न प्राहरत्तत्तानी पुनरेव हलायुधः ॥
 दीर्घकालं महाराज निजहुरितरेतरम् ॥
 पराजिते व्यपक्रान्ते जरासधे महोपवी । [920]

मन्त्रिको (for मूर्धा वै) T₁ G₁ s M₁ रुचिरेण प (T₁ 'रीवप') रिहन् (for ⁶) — (L 888) G₁ s वेगद् (for भूमौ) N₁ V₁ T₁ G₁ s M₁ ब्रह्महन् (for दारिवार्ध) — N₁ nm lines 890-891 T₁ G₁ om lines 890-891 — G₁ M₁ om lines 890-920 — (L 892) N₁ V₁ इव (for मभि) K₁ D₁ D₁ s T₁ धावत (for 'ताम्') B₁ D₁ s श्वयोऽभ्यध्वर्यधावताम्, T₁ G₁ s 'न्य चाप्य' G₁ 'नि धारताम्' (for ⁶) — (L 893) N₁ s तु व, T₁ s गद्, G₁ सहा (for युद्ध) T₁ G₁ सहेता, G₁ युध्वेषा (for उचल) T₁ सहायो (for 'गद्') — (L 894) D₁ सहावीरौ (for 'सानी') K₁ V₁ s D₁ D₁ s T₁ निरिहा (for निरि स) — (L 895) N₁ V₁ s B₁ s D₁ s प्रेलता, D₁ D₁ प्रसन्तौ (for प्रेक्ष्य तौ) V₁ प्रसन्तौ सारवर्षभौ, T₁ G₁ s प्रेक्ष्य वी पुरपोचमौ (for ⁶) — (L 896) K₁ D₁ T₁ G₁ सभि (for ह्वे) K₁ युदेन, V₁ युदे स (for युध्वेषु) — (L 897) N₁ D₁ सभा नौ (by transp) G₁ तालुभौ परमोद्योगौ (for ⁶) — (I 898) N₁ D₁ नर्तौ युद्धे (for महानागाव) D₁ T₁ s मनि (for मत) D₁ व्यपग्राविष बलोल्लेखी (for ⁶) — (L 900) N₁ ससागताश्चाप्सरस, T₁ G₁ s यक्षरक्षो प्सराश्चैव, G₁ यक्षराजाप्सरश्चैव (for ⁶) — (L 901) V₁ सभिदुद्राव (for भल्लहृत्) — (L 903) N₁ दिव्यं

नमो) — (L 903) N₁ सहावति (for नराधिप) — (L 904) N₁ सारुव (for साभिव) — (L 905) K₁ प्रजङ्घते, वि विजङ्घते (for प्र) N₁ सै प्रजङ्घतुरायोम् (for ⁶) — (L 907) D₁ युध्वेषे (for युध्वेषे) — (T₁ 910) K₁ s : D₁ D₁ s : T₁ G₁ s [ज]यल्ल, K₁ D₁ T₁ [ज] ल्ल, N₁ V₁ [ज]चल (for [भ]जिण) — (L 911) K₁ N₁ s D₁ सैवर्षभ V₁ स गता (by transp) — (L 912) D₁ स ह, T₁ स हि (for सेहे) K₁ N₁ s V₁ s B₁ D₁ s : T₁ s व्यपोहयत् (for 'हयत्') T₁ G₁ सदा तस्य तु श्वमभय, G₁ स रामो विसिन्नामभवत् (for ⁶) — After line 912, V₁ reads lines 7-10 of 936*, while D₁ reads 936* — (L 914) K₁ N₁ s (margin as above) V₁ s B₁ s D₁ D₁ मानते (for मानद) — (L 915) V₁ s सया, D₁ युद्धार् (for सयुध) — (L 917) T₁ G₁ तच्छूना तु जरा सभो; G₁ पुव श्रुता ततो रामो (for ⁶) T₁ विभना प्रल पतन (for ⁶) — (L 918) G₁ सखे (for तस्यै) — After line 918, D₁ Bom Poona eds 122

101** तौ व्युपारमता युद्धाद्व्यवसे च पार्थिवा ।

— N₁ D₁ om line 919 — (L 919) D₁ D₁ G₁ काले (for काल) N₁ V₁ s B₁ D₁ s विजताम्; T₁ निजपुर (for

विविचमभस्तैन्य परावृत्तमहारथम् ॥

ते नृपाश्चोदितेनांगी स्यन्दनेस्तुर्गैस्तथा ।

दुद्रुपुर्भीतमनसो व्याघ्राघ्राता मृगा इव ॥

तन्नेरेन्द्रे परित्यक्त भद्रदर्पमहारथैः ।

घोरं ब्रव्यादवहृल रोद्रमायोधनं वभी ॥ [925]

द्रवस्तु रयमुल्येपु चेदिराजो महासुतिः ।

स्मृत्या यादवसन्ध कृष्णमेवान्ववर्तत ॥

धृतं कर्हृपस्तेन्येन चेदितेन्येन चानप ।

सबन्धकामो गोविन्दमिदमेवाह चेदिराट् ॥

अहं पितृष्यमुर्भेतां तव यादवनन्दन । [930]

सबलस्त्वामुपावृत्तस्त हि मे दयित प्रभो ॥

उक्तश्चेप मया राजा जरासंधोऽल्पचेतन ।

निजधुर) N: V: निजघाते परस्परम् T: १ जगन्मुक्तौ पर-
स्परम् (for १) — After line 919 D: 125 103**
— (L 921) K: D: विभ्रान्तम्, D: विष्कान्तम्, G: M:
विष्णुम् (for विविक्त्) T: G: १ रथद्विपम् (for महार-
थम्) — T: G: १ M: G(ed) 125 after line 921 D:
after line 919

102** जरासंध जगन्मातु गदया विष्णुरन्धव ।
धुरादहत्वा राजानं सुप्रिया च समाह्वय ।
तलेनाहृत्य वरसा गदया स पुन पुन ॥
विस्फोटयि जरासंधो गदामुन्मथ्य बीषेवात् ।
अपामत्तदा युद्धाद्याप सरारमेव च ॥ [6]
पदानिश्चाभयद्राणा भीतस्तवैतविक्रम ।
अवधार्य जगन्मातु शत्रौ पश्यति युष्मत् ॥

[T: om lines 1-6 — (L 2) G(ed) जगन् (for

for
5)
ed.)
— (L 6) M: आहवात् (for चाभवात्) 125, ed.)
ययौ (for ययौ) D: T: G: M: वातुदेवस्य परवत् (for १)
— G: om lines 922 925 — (L 922) G: M: अश्वै-

(for नायै) N: १ V: वातिभिः, T: G: तु गवैः (for
दुरासंध) M: श्वै प्रजवितेतया (for १) — (L 923) K:
D: D: भ्रान्त (for भीत) K: व्याघ्राघ्राता, N: व्याघ्र
भीता; D: T: व्याघ्रादीना (for प्राणा) T: G: १ राजा (for
मृगा) D: व्याघ्रभीतमिव वरत् (for १) — T: om lines
924 925 — (L 924) G: छिन्न (for मग्न) — (L
925) N: ब्रव्यादघातवहृल, M: निरुत्तरप्रतिम (for १)
N: रामायायोधनं रावौ (for १) — After line 925 D:
T: १ G: १ M: G(ed) 125

103** पाशत्रयं तदा विष्णुर्धनौ वातुभयकरम् ॥
देवदेवेन वीरेण चक्रिणा शास्त्रेधन्यता ।
आप्मातोऽयं महाशयः पूरयामास रोदनी ॥
ततो देवा सगन्धर्वो विद्याधरमहोरगा । [5]
तेन शब्दन संदृष्टा सिंहनादं प्रवर्धते ॥
तेन सर्वे नृपतया भीता रात्रन्दशो गता ।

पुनश्च भगवान् विष्णु वातुरात्र समाधत्त ॥

ततो युद्धं महाविष्णुर्निवा यदुक्लोलद्रह ।

गोमन्तस्य महातीक्ष्णं हिंसितकालं विद्याधरम् ।

पूर्वजनं तदा कृष्ण धातेन युधि भारत ॥ [10]

Colophon

[(L 1) T: दधौ सज्जमुत्तमम् (for १) — (L 3) T:
G: आदधुर (for आध्यातो) — (L 4) G: सिद्धाश परमर्ष-
(for १) — (L 6) G(ed) भीता कृष्ण च दुद्रुप (for
१) — T: om line 7 — (L 7) D: रात्र, T: G: ना-
(for रात्र) G: १ M: स्यात्तनम् (for वरत्) — (L 8)
G(ed) अहं विवा (for ततो युद्ध) T: G: M: ततो विष्णुर्भवा
युद्धे (for १) — (L 9) G(ed) हिंसितकालं वातुभी
(for १) — (L 10) T: G: १ सज्जमुत्तमं भारत (for १)
— Colophon om. in D: T: G: १ १ १ — Adhy name
M: जरासंधवत्तनम् — Adhy no. T: 100, M: 102]

— Before line 926 T: १ G: १ M: १ 125 वैसरायन-
— (L 926) G: १ M: रात्र (for रथ) T: G: M: लही
वति (for महासुति) — (L 927) G: युवा (for स्मृत्या)
K: [आह] चेदिराट्, G: १ M: [अ]दवर्तत (for [अ]वर्त-
— T: G: M: १ 125 after line 927 T: G: १ cont. after
103**

104** जरासंधे ततो राशि कृष्णादीने रणोत्सवात् ।

[T: G: १ रात्र (for रात्रि)]

— K: om lines 928 929 G: om line 928 — (L
928) K: कर्हृपस्तेन्येन महता (hypermetric) (for १)
— (L 929) M: यवन्धकायुक् कृष्णम् T: G: १ M: १
मुकुटं कृष्णम् M: १ मुकुटं धीमात् (for १) K: V: B: D:
पुनमाह स (K: च), N: इदमाहाय, T: G: १ M: इदं
प्रोवाच, T: १ G: १ इदमाह स (for इदमेवाह) M: १ कृष्णं
वचनमप्रवर्ण (for १) — (L 931) N: १ १ उपपायात् (for
वृत्तम्) G: इदं (for दयित) — After line 931 T: १
G: M: 125

105** दमघोरोऽस्मि भव ते सदाघोऽन्तमुत्तत ।

[T: G: जलो क्षमयुजत (for १)]

— (L 933) N: V: T: १ G: १ M: सूर्येति; V: D:

दृष्णादिरम हुन्द्रे विमहाद्रणकर्मणि ॥
 तदेव स परित्यक्तो सम नाक्यस्य दूषकः ।
 भग्नो युद्धे जरासधन्वत्या द्रवति सानुगः ॥ [935]
 निर्दरो नैव स्याति स्वपुत्रं ग्रथिवीकृतिः ।
 स्यत्येव भूयोऽप्यपर दर्शयिष्यति कित्तिवपम् ॥
 सविमा सत्यजानु त्वं गर्हा हननराकुलम् ।
 मन्वादागणसकीर्णां सेवितव्याममातुषेः ॥
 करवीरपुर कृष्ण गन्धामः सवलानुगाः । [940]
 सगाल वामुदेव नै द्रक्ष्यामस्तन पार्थिवम् ॥
 इमौ रथपरोवमौ युवयोः कारितौ भया ।

योजितौ श्रीमत्पुरुषैः रत्नचक्राभयूरी ॥
 श्रीममारुह भद्रं ते वलदेवसहायकान् ।
 त्वरामः करवीरस्य द्रष्टु व वसुधाधिपम् ॥ [945]
 पितृप्यसुः पतेरिष्यं धृत्वा वेदिपतेस्तदा ।
 नाक्य ह्यमनाः वृष्णो जगाद जगतो मुनः ॥
 अहो सन्मुद्राभिरतो देशकालवितौ त्वया ।
 बान्धवप्रतिरथेण ससिक्तौ यचनाम्बुजा ॥
 देशकालविविशिष्टस्य रितस्य मधुरस्य च । [950]
 नाक्यस्य दुर्लभां लोके वक्तारभेदिसत्तम ॥
 वेदिनाथ सनाथौ स्तः सद्युक्तौ वर दर्शनात् ।

-कर्मण (for 'नि') — (L. 934) Ds Tt लद्वैष (for लदेव)
 Ks-s Ms-s V B Dn Ds Ds-s Tt-s Gs-s-sa (for
 स) — (L. 935) Ks V B Ds Ds युधि, Gs-s M मृये (for
 युद्धे) Gs M सप्रति (for द्रवति) — After line 936, Vs
 Bs Ins

106** विभोर्देवविनिर्बन्धे त्रिभदे रम्यमूर्धनि ।

— After line 937, Ds Ts Gs-s-s M Ins

107** अतीव रहो बाधेनैव गत सयत्नबाधन ।

[Ds दुष्टो (for रहो) Gs गत (for-रत्न)]

— (L. 938) Ds-नरद्विषाम् (for नगजुलाम्) — (L.
 939) Ds Gs संपत्नी, Ms-s संपत्ता (for-सकीर्णी) Ts Gs
 मन्वादागणसकीर्णी (for *) Ds Ts Gs-s-s M सेवितौ व्याप्त
 मातुषे (for d) — After line 939, Ts-s Gs M Ins

108** वितापाभ्राय हृदयमेव राक्षसा विनितातना ।

बाधित्वोऽपि प्रनृपतिर वीर्या वीर्यितसङ्कल्प ॥

[(L. 2) Gs मीरिणि (for बाधितो)]

— (L. 940) Ks Ks (margin as above) Bs वीर (for
 कृष्ण) — (L. 941) Ks-s Vs Ts Gs-s Ms-वत्र द्रक्ष्याम
 पार्थिवम् (for d) — (L. 942) Vs Ds-वाराधयो, Ts Gs
 -s M-वरी कृष्ण (for-वरोदयी) Ks Ds-s-कारणे, Vs
 कर्तिनौ (for कारितौ) — (L. 943) Ks Ks Vs-s Bs-s
 Ds-s Ts Gs-s-तुरागौ (for 'ते') Ks-s Ds-मत्र, Ks-s
 Vs-युग- Vs-स्यार, Vs Ds-स्यार, Ds Ts Gs-s-मत्र (for
 गत) Ds-मत्रमभाहृद्वरी Ts Gs-s-s M युवयोः स्वरहृ-
 वरी (for d) — (L. 944) Ts Gs-मत्र- Gs-s M-बाधन
 (for बाध) Ts Gs-s-s-दीक्षितव (for-सन्देव) Ks-s
 Vs-मत्रेण गत केनच (for d) — (L. 945) Ks-s Ds-s
 मत्रायाः Ks Ts Gs-मत्रायाः Ds-मत्राया (for मत्रायाः) Ts
 Gs Ks M-ते द्रष्टु (for-तप) — After line 945 Vs
 Ins t

109** बाधय ध्वजोदयं महाकाया महाबला ।

निष्ठान् नृपसाहून् सुममना महाव्रता ॥

समग्रहयुक्तेन स्यन्दनेन विराजता ।

चक्रोदाकरा वीर्यिदाणागिरिधरय ॥

आत्मसन्निता भर्ते जगत्परशायिता । [5]

यत्कस्य सर्वराज्यं हर्षयेत् जगत्पिता ॥

वेत्ताक दुष्टममना शक्तिमान् मनामि म ॥

मधुरं च स्थलीयावी प्रदेवमुत्तमपिता ॥

वस्त्रपु राममहिम महापै गद संग ।

रत्नेनां मधुरं वीर वारणां युष्मत्पिताम् ॥ [10]

— Before line 946 come Ms Ins वीरपावन — (L.
 946) K Ks-s-s B Dn Ds Ds-s-s Ts-s Gs Ms-पितृ
 वरम् (for-यु) Ks-वत्ता वाधयः Ts Gs-वसुदेवम्, Ms-s
 पतेरत्नम् (for-पतेरत्नम्) Gs-s-पितृव्यपुत्रोत्तम् (for *)
 — (L. 947) Ks Ts Gs-s Ms-हृदय, Ms-विपरा (for
 हृदय) Gs-वाम्यी हृदय कृष्णो, Ms-बाधय विपरा विप्रा
 (for *) Ks Ks-प्रदाहः Ds-जगदे (for-जगत्) Ms-s
 जगतां (for-जो) Ms-जगता जगतां मुनः (for d) — (L.
 949) Ks Vs Dn Ds Ts-s-अहो दुष्टममनामि, Ts Gs Ms-
 अहोऽपि नृपसाहून्, Ms-आत्मसन्निता भर्ते, Ms-अहो नृपसाहून्
 (for *) K Ks-s-s B Dn Ts-s Gs-s-देवमुत्तमपिता (for
 Ts Gs-s-s-स्थवा, Ts Gs-s Ms-लो जगत्पिता, Ms-s-वि
 जि Ms-विजो जगत्पिता (for *) — (L. 949) Ks Ts Gs-
 मीरि (for-मि) Ks-वृत्त (for-वृत्त) Gs-मिनी
 च-वाम्युता (for *) — (L. 949) Ts Gs-s Ms-s-दिदि
 ह्य (for-दिदि) Ds-देवपुत्र (for-देवपुत्र) — (L. 951)
 Ms-मित्रममना (for-मित्रममना) Ts Gs-s-s M-युग- (for-
 यम) Ms-यमस्य वीर्य (for *) — (L. 952) Ks-s
 Ks-s-s Ds-s Ts Gs-वेदराजः Ms-s-रथपरोव
 (for-वेदराज) Ks-s- (for-वेदराज) Ms-s-रथपरोव
 (for-वेदराज) Ks-s- (for-वेदराज) Ms-s-रथपरोव
 (for-वेदराज) Ks-s- (for-वेदराज) Ms-s-रथपरोव

विविक्तमभरत्सेन्य पराट्टतमहारथम् ॥

ते नृपाधोदितेनांगेः स्यन्दनेस्तुरगैस्तथा ।

दुदुयुभीतमनसो व्याघ्राप्राप्ता मृगा इव ॥

तन्नरेन्द्रैः परित्यक्तं भग्नदर्पैर्महारथैः ।

घोरं क्रव्यादवहुलं रौद्रमायोधनं वभौ ॥ [925]

द्रवस्तु रथमुख्येषु चेदिराजो महायुधिः ।

स्मृत्वा यादवसन्धं कृष्णमेवान्वयतत ॥

युतः करुषसेन्येन चेदिसैन्येन चानघ ।

सवन्धकामो गोविन्दमिदमेवाह चेदिराट् ॥

अहं पितृष्वसुर्भर्ता तत्र यादवनन्दन । [930]

सवलस्त्यामुपावृत्तस्तु हि मे दयितः प्रभो ॥

उत्तश्चैव मया राजा जरासंधोऽप्यचेतनः ।

निजमुद्र) N: V: निजप्रते परपरम्, Ts: जाग्रतुसौ पर
स्परम् (for ^a) — After line 919, Ds ins 103**
— (L 921) Ka Ds विभ्रान्तम्, Ds विष्कान्तम्, Gs Ms
विष्णुम् (for विविक्तम्) Ts Gs: रथद्विपम् (for महार
थम्) — Ts Gs: Ms G(ed) ins after line 921 Ds
after line 919

102** जरासन्ध जघानाशु गदया विष्णुरन्धयः ।
युनराहस्य राजानं मुष्टिना च समाहन् ।
तलेनाहस्य तस्मा गदया स पुन पुन ॥
विस्मोऽपि जरासन्धो गदामुच्छ्वस्य बीर्यवान् ।
उपारमत्तदा युदाद्याप सरारमेव च ॥ [6]
पदानिष्ठाभवाद्वाजी भीतस्तवितविक्रमः ।
अतर्धानं जगामाशु वाजी पश्यति युष्मत् ॥

[Ts om lines 1-6 — (L 2) G(ed) अगन्त (for
आहस्य) — (L 3) Ds Gs Ms सहसा (for तरसा) G(ed)
मुष्टिनापि समाहन् तस्मा गदया पुन — (L 4) Ms: भुज (for
अपि) Gs विष्णु पतिवो भूमौ जरापुन प्रतापवान् — (L 5)
Ms युद्ध (for युद्धात्) Ds विष्णु स महारथ (for ^a)
— (L 6) Ms आहवाद् (for आहवद्) — (L 7) G(ed)
यवौ (for वाजी) Ds Ts Gs Ms वामुदेवस्य पश्यत (for ^a)]
— Gs om lines 922 925 — (L 923) Gs Ms अश्वै-
(for वाजौ) N: V: वातिभिश्च, Ts Gs नु नवैश्च (for
मुष्टिभिः) Ms स्यै प्रजविनेत्यप (for ^a) — (L 925) Ka
Ds: Ds भ्रान्त (for भीत) Ka व्याघ्राप्रता, Ns व्याघ्र
भीता; Ds Ts व्याघ्राहीता (for भ्राता) Ts Gs: वज्रा (for
मृगा) Ds व्याघ्रभीतमिव स्वरम् (for ^a) — Ts om lines
924 925 — (L 924) Gs छिन्न (for भग्न) — (L
925) Ns क्रव्यादघोरवहुल, Ms निवृत्तप्रतिम (for ^a)
N: रामाययोधन गती (for ^a) — After line 925, Ds
Ts: Gs: Ms G(ed) ins

103** पाशग्रन्थं तदा विष्णुर्दृष्ट्यौ वातुमयकरम् ॥
देवदेवेन वीरिण चक्रिण धार्तरथिनिना ।
आप्यागोष्य महापश्य पूरकामास रौद्रशी ॥
ततो देवाः सगन्धर्वा विद्याधरमलोरथा ।
तेन शब्देन सनुदा सिंहनादं प्रचक्रिरे ॥ [5]
तेन सर्वे नृपतयो भीना राजन्द्रो गवा ।

पुनश्च भयवापिष्यु वाहुराज समाहन्त ॥

ततो युद्ध महाविष्णुर्निवा यदुकुलोद्गह ।

गोमन्देश्य महादौल किंचिच्छात्र विराधमे ।

पूर्वजैर्न तदा कृष्ण धातसेन युधि भारत ॥ [10]

Colophon.

[(L 1) Ts दधौ वाहुराजस्य (for ^a) — (L 3) Ts
Gs आहन्तु (for आहवातो) — (L 4) Gs सिद्धाच परमप-
(for ^a) — (L 6) G(ed) भीना हन्त च युद्ध (for
^a) — Ts om line 7 — (L 7) Ds राव, Ts Gs नार
(for रात्र) Gs: Ms समासन्ध (for 'नसन्ध) — (L 8)
G(ed) एव जिता (for ततो युद्ध) Ts Gs Ms ततो विष्णुर्गहा
युद्धे (for ^a) — (L 9) G(ed) विविदिम्य वाहुरो
(for ^a) — (L 10) Ts Gs: सहजगौन भारत (for ^a)
— Colophon om. in Ds Ts Gs: s: s: — Adhy name
Ms जरासन्धकान्वयम् — Adhy no Ts 100, Ms 102]
— Before line 926 Ts: Gs: Ms: ins वैरापावन-
— (L 926) Gs: Ms रात्र (for रथ) Ts Gs Ms अही
पति (for महायुधि) — (L 927) Gs युवा (for स्तुत्वा)
Ka [नाह चेदिराट्, Gs: s: M [अन्धवर्तस्य (for [अ]न्ध)
— Ts Gs Ms: ins after line 927 Ts Gs: cont. after
103**

104** जरासन्धे गते राशि कृष्णजीने रणोत्सवात् ।

[Ts Gs: राजन् (for राशि)]

— Ka om lines 928 929 Gs om line 928 — (L
928) Ka काश्यपसैन्येन महार (hypermetric) (for ^a),
— (L 929) Ns: संवन्धकामुक् कृष्णम्, Ts Gs: s: Ms: s:
सुहृद् कृष्णम्, Ms: s: सुहृद् भीमात् (for ^a) Ka V1 B Ds:
पुनमास स (Ka च), Ns इदमाहाय, Ts Gs: s: Ms: इदं
प्रोवाच, Ts: Gs: s: इदमाह स (for इदमेवाह) Ms: s: कृष्ण
वचनमयचौर (for ^a) — (L 931) Ns: s: उपावात्स (for
वृत्तम्) Gs: इदम् (for दक्षिण) — After line 931 Ts:
G M ins

105** दमघोषोऽस्मि भद्र से सदाघोऽननुवज ।

[Ts Gs: अतो ध्वजमुत्तम (for ^a).]

— (L 933) Ns: V1 Ts: Gs: s: M सूर्यपति, Vs Ds

नाययो किंचिद्राज्यं ययोस्त्वं वन्धुरीदृष्टः ॥
 जरासपस्य निधनं ये चान्ये तत्समा नृपाः ।
 पर्याप्तौ त्वत्सनाथौ सः कर्तुं चेदिकुलोद्दहः ॥ [955]
 यदूनां प्रथमो बन्धुत्स ह्नि सर्वमहीक्षिताम् ।
 अतःप्रभृति संप्रामान्द्रस्यसे चेदिसत्तम ॥
 चक्रमौसलमित्येवं संप्रामं रणवृत्तयः ।
 कथयिष्यन्ति लोकेऽस्मिन्ये धरिष्यन्ति पार्थिवाः ॥
 सद्रुच्छाम महावीर करवीर पुरोत्तमम् । [960]
 ह्ययोद्विष्टम मार्गेण चेदिराज शिषाय वै ॥
 ते स्यन्दनगताः सर्वे पन्नोत्पातिभिर्हवैः ।

मेजिरे दीर्घमध्वानं मूर्तिमन्त इवामयः ॥
 ते त्रिरात्रोपिताः प्राप्ताः करवीर पुरोत्तमम् ।
 शिषाय च शिवे देशे निविष्टास्त्रिदशोपमाः ॥ [965]
 Colophon.
 वेशोपायन उगाच ।
 तानागतानिर्वित्ताय स्यालो युद्धदुर्मदः ।
 पुरस्य धर्षण मत्वा निर्जगामेन्द्रनिजमः ॥
 स्येनादित्यर्णेन भास्वता रणगामिना ।
 आयुधप्रतिपूर्णेन मेमिनिर्घोषहासिना ॥
 मन्दपचलरूपेन चित्राभरणभूषिता । [970]

Ds न नौ (M: वा) किंचिद्राज्यं, T₁ Gs s s भावयो किं च
 संप्राप्य, T₁ भावयो किंचिद्राज्यं (for ") Ks Ns V₁ Ds
 यत्र, M₁-s यत्ना (for ययोस्) — (L 954) M₁-s अन्येवा
 च महाक्षिताम् (for ") — (L 955) T₁ Gs s M पर्याप्तौ
 (M₁-s स) निधनं वेदा (for ") — After line 955, T₁ s
 Gs s s M ins

110** युद्धमप्रतिमं विद्धि प्रवृत्त नौ रणे नृपै ।
 मया तेन महाराज जरासपेन वै वरा ।
 संप्राम मुमहाङ्गुच प्रपञ्च तव चेदिर ॥

[T₁ om line 1 — (L 1) Gs s ये (for नृपै)
 — (L 2) Gs s M भीमना (for वै वरा)]
 — M₁-s om line 956 — (L 956) N₁ T₁ Gs s M₁
 युद्धानां प्रथमो विन्दुर (N₁: विप्र), Ds यदूनां प्रथम वन्धुस
 (for ") Ds तव हि लोके, T₁ Gs s M₁ अयं लोके (for त्वं
 हि सर्वं) — (L 957) K₁ s Ds Gs s M₁ संप्राम (for
 माद्र) Bs T₁ Gs s s M युगाव (for सत्तम) — (L
 958) Ks s Ds T₁ s Gs s M₁ चाक, N₁ s V₁ s Bs चाक,
 V₁ T₁ Gs चाक (for चाक) Gs चक्रमौसलसंप्रामं (for ")
 Gs ह्ययन्ते (for संप्राम) — (L 959) Ks कथयन्ति स
 केऽप्यस्मिन् (for ") Ds अविष्यन्ति, M चरि (for चरि)
 N₁ भूमिना (for पार्थिवा) V₁ योषयिष्यन्ति पार्थिवा (for
 ") — After line 959, K Ns s V B D T₁-s Gs s
 ins

111** राजा पराजय युद्धे गोमन्तेऽपलमस्ये ।
 श्रवणादाराणास्य स्वर्गलोकं मज्जन्ति वै ॥
 — (L 960) K N₁ s V B D T₁-s Gs s महाराजः T₁
 M₁ भाग, M₁ s बाद्धे (for वीर) Ds करवीर पुरोत्तम
 (for ") — (L 961) M₁ s द्विष्टेन (for उद्विष्टेन) K₁
 Ds जयाय (for शिषाय) — Before line 962 Gs ins
 वैशोपायन — (L 963) Gs s M₁ [म]मला (for [म]मय)
 — (L 964) T₁ Gs s M द्वि (for वि) N₁ सर्वे (for

प्राप्ता) — After line 963, Gs ins 112**

Colophon — Mention of the Epic Ks. — Mention
 of Kshila Ks s N₁ s V B Ds D₁ s — Sub-paraon t
 T₁ भावयेयं — Adhy name K N₁ s V₁ s B Dn
 Ds Ds- s करवीरपुराभिमगनम्, N₁ करवीरपुरम्, V₁ D₁
 जरासपपराजये करवीरपुराभिमगनम्, Gs M₁ s करवीरपदेत्
 — Adhy no Ks 97, N₁ V₁ Bs 100, V₁ Gs 101,
 V₁ T₁ Gs 99, Dn Dss 98, Ds T₁ 105, Ds 97, T₁
 Gs s M 103, T₁ 90, Gs 102 — Śiṣa no Dn Ds
 98, Ds 104, Ds 94, T₁ 154, Gs 129

Ts om the ref Ds T₁ s Gs s M ins after the ref
 Gs after line 965

112** प्रातः प्रविश्य तद्वाति द्वापथे वचनमप्रवीर ।
 केसवोऽयं महाराजुर्वेदपाकावराधिपे ॥
 वन्दुदेवमुखां वीरौ चेदिराजेन संगती ।
 द्वास्थोऽय्यथ तथेयुक्ता तस्मै सर्वं श्वयेदपम् ॥
 [(L 1) M₁ तत (for प्रातः) — (L 2) T₁ Gs M
 निवेद्य नापिपम् (for ") — (L 3) Ds T₁ M₁ s चेदिना
 सह संगती (for ") — (L 4) T₁ Gs s s M₁ [व]की
 (for [व]परा)]
 — (L 966) T₁ वरा भुम्वा, Gs विनिहाय (for विशिषाय)
 — (L 967) Ks T₁ मदेने (for धं) Ds भुम्वा, Ds भुम्वा
 (for मत्वा) — (L 968) N₁ शोभिना (for नाभिना)
 T₁ s Gs s M आस्तेनामुगाभिना (for ") — Ks om.
 (hapl) lines 969-973 T₁ Gs s om (hapl) line 969
 — (L 969) T₁ s Gs s M आयुषोत्तमार्णेन (for ") Ds
 काशिया T₁ शोभिना, Gs मानिना (for दामिना) T₁
 Gs s M त्रेविधपणेन माभिना (Gs M₁ शोभिना, M₁ भास्वता)
 (for ") — (L 970) Ks शोभिना (for भूमिना) — Ks
 om (hapl) lines 971-973 Ds om (hapl) line 971
 — (L 971) N₁ मज्जन्तः Dn Ds Gs मज्जन्तः (for "दप")

अक्षयसायकैस्तृणैः पूर्णेनार्णवघोषिणा ॥
 हर्षधेनागुगतिनासक्तेन शिल्परेष्पिण ।
 हेमशूवरगर्भेण दृढाक्षेणाभिजोभिना ॥
 वन्धुरेण सुदीप्तेन पत्रत्रिवर्गामिना ।
 खे गतेनेर शक्रस्य हर्षधेन रथाद्रिणा ॥ [975]
 साक्षिरे नियमे पूर्णे च दक्षौ सविता स्वयम् ।
 आदित्यरश्मिभिरिव रश्मिभिर्यो निगृह्यते ॥
 तेन स्यन्दनमुल्लेखेन द्विपत्न्यन्दनधातिना ।
 स सृगालोऽभ्ययात्कृष्णं श्लथम पावकं यथा ॥
 चापपाणिः सुतीक्ष्णेषुः फरची हेममालिकः । [980]
 सितप्रारणोष्णीपः पावकाकारलोचनः ॥
 सद्रुमुद्गृह्याचपकं विक्षिपन्दुःसहं धनुः ।
 निर्वमनरोपजं धायुं सानलश्यालमण्डलम् ॥

भामिर्भूषणपङ्क्तिनां दीप्तो मेरुविवानलः ।
 रयस्य इव श्लेष्मन्ः सृगालः प्रत्यदृश्यत ॥ [985]
 तस्यारसितशब्देन रयनेमिहानेन च ।
 गुरुत्वेन च नाम्यन्ती चचालोर्षी यथा पुरा ॥
 तमापतन्तं धीमन्तं मूर्तिमन्तमिमानलम् ।
 सृगालं लोकपालार्भं दृष्ट्वा कृष्णो न विवक्ष्ये ॥
 सृगालश्चापि सरल्लघः तं रथ साधु बोधितम् । [990]
 समीपे वासुदेवस्य युयुस्तुः प्रत्यदृश्यत ॥
 वासुदेवं स्थितं दृष्ट्वा सृगालो मुकुलालसः ।
 अभिदुद्राव वेगेन मेघराक्षिरथाचलम् ।
 वासुदेवः स्मितं कृत्वा प्रतियुद्धाय सशिवान् ॥
 तद्युद्धमभवत्ताभ्या समरे बोधदर्शनम् । [995]
 उभाभ्यानिव मत्ताभ्यां कुञ्जराभ्या यथा वने ॥

११३* : s (marg) V₁ D₁ सीहरी , T₁ s G₁ s-s M₁ s पूर्णै
 (for पूर्णै) — T₁ G₁ s M₁ s om line 975 — (L 975)
 T₁ युक्तेन (for गर्भेण) K₁ शालिना, T₁ G₁ भोगिना, T₁
 कोभिना (for को) — (L 974) K₁ V₁ D₁ D₁ s T₁
 स , V₁ नि (for सु) V₁ D₁ सुदीप्तेन (for ") D₁
 पय (for पर) V₁ B D₁ G₁ रेश्वा T₁ G₁ s-नातिना (for
 गादिना) — (L 976) M₁ s स्वर्धमानेन स रथम् (for ")
 — (L 976) ११३ दो दत्त , ११३ V₁ B₁ प्रद्वी , ११३ (marg)
 सवरी , V₁ स ददौ (for स ददौ) K₁ रथम् (for हारम्)
 T₁ G₁ M₁ s यो दत्तो रथिना स्वयम् (for ") — (L 977)
 ११३ आदित्योष्णीपि रश्मीभी (for ") D₁ विरानते (for
 निगृह्यते) — (L 978) D₁ रूपिणा, T₁ भूतिना (for
 चातिना) — (L 979) ११३ पावकं श्लथम यथा (for ")
 — (L 980) G₁ M₁ सुतुकेषु (for सुतीक्ष्णेषु) ११३ मालि
 काय , D₁ T₁ न , D₁ ना , D₁ कम् , T₁ G₁ s M₁ भूषण
 (for मालिक) — After line 980, D₁ T₁ s G₁ s-s M₁
 109

113** रथी खरी शरी चापि निपटरी कुण्डली खरी ।

गदी हारी उनुनाणी कर्याणी किरिदाय ॥

[(L ११३) T₁ श्लथानी (for र")]

— (981) M₁ s सागपावरणोऽर्कम् (for ") K₁ (sup
 line) B₁ पावकाकारम् B₁ नम जेनेच (for ") — (L 983)
 K₁ s D₁ s बलये , T₁ s G₁ M₁ प्रवर (for चपल) V₁
 विक्षेप , T₁ विक्षन् (for विक्षिपन्) T₁ G₁ M₁ s दुसद
 विक्षिपन् (for ") — (L 983) K₁ नासयन् (for
 रोपन्) K₁ वाणि (for वायु) ११३ V₁ मुकुललम् (for म")
 — (L 984) ११३ अथ (for साक्षिरे) G₁ अक्षीना (for

पङ्क्तिना) — (L 986) T₁ रोषित (for [आ]रमित) ११३ s
 T₁ s (mar 2) T₁ s G₁ s-s M₁
 — (L 987) T₁ G₁ s M₁
 गौत्वेण च साम्यन्ती (for ") K₁ D₁ D₁ T₁ G₁ भयादुरा ,
 T₁ s G₁ M₁ यथादुरा , G₁ ससागरा (for यथा दुरा)
 T₁ G₁ M₁ s नताशैर्षी यथागुग — (L 988) K₁ s
 ११३ s V B D₁ (sup line) s-s T₁ G₁ इयाचलम् , ११३
 यथाचलम् , D₁ (marg) T₁ s G₁ s-s M₁ इयाचलम् (for
 " मम्) — (L 989) G₁ वाल च (for -नालाभ) ११३ न
 दिव्यपत्र केतव , T₁ G₁ M₁ विवक्ष्ये न तु केतव , G₁ स दृष्ट्वा
 च न विवक्ष्ये (for ") — After line 989, T₁ s G₁ s-s
 M₁ ins

114** केरिराजवली चापि किपिदिहिययुक्ता ।

— (L 990) V₁ शृगालश्चाधु यदुद्र (for ") K₁ ११३ s V
 B D T₁ s G₁ s s स्वन्दनेनागुगामिना (for ") — (L
 991) G₁ M₁ युयुस्तु नमः (M₁ प्रत्य बोधयव (for ")
 — (L 992) T₁ s G₁ M₁ s दुग्धे (for ललतम्) — ११३
 om line 993 — (L 993) ११३ V₁ [अ]निल (for [म]
 चानम्) — (L 994) M₁ om lines 994^a-996^a ११३ विव
 (for प्रति) M₁ दीर्घयव (for सल्ल) ११३ V₁ प्रतियोद्ध
 सुपस्थित (for ") — After line 994, V₁ B ins

115** स तस्य विषय दृष्ट्वा प्रतियोद्धयुपस्थित ।
 — (L 995) T₁ s G₁ M₁ उभाभ्या वासुदेवाभ्या , M₁
 योपस्थितयुद्धमभवत् (for ") D₁ om (hapl) lines 995^a-
 996^a G₁ reads 995^a-996^a (transposed) twice T₁ s

संगालस्त्रमरीहृष्यं समरे समुपरितनम् ।

मुद्रारोगेण तेजस्वी मोहाच्छलितगोरवः ॥

गोमन्ते मुद्रमार्गेण यत्तया कृष्ण चेष्टितम् ।

अनायकानां मूढानां नृपाणां दुर्बले बले ॥ [1000]

स मे सुविदितः कृष्ण क्षत्रियाणां पराजयः ।

कृष्णानामसत्त्वानामवुधानां रणोत्सवे ॥

G₁ M₁ : सयुद्धमभवत्तदा (for ^a) — (L. 996) M₂ महा
(for यथा) M₁ उभयोः साधुरष्टमाहजयोरिव कलने
— After line 996, D₁ T₁ : G₁ : M₁ 123

116** ततः शरसहस्रेण बासुदेवो जघान ह ॥
बासुदेवं महासमानं विरमाय पुनरहनि ॥
बासुदेवविमलया संगालः पुनरुत्तमं ॥
हृग्निवीरोभ्यः शान्तेन बासुदेवं महापुलिम् ।
संगालान् संगालं च जघान नवमि शरे ॥ [5]
ततः पञ्चशतानि विष्णुः संगालोभ्यः जघान ह ।
संगालं पञ्चशतानि बासुदेवः समाहवत् ॥
संगालो बासुदेवोभ्यः बासुदेवं समाहवत् ॥
बाणे पञ्चशतानि शान्तेन बासुदेवं पश्यत् ॥
बासुदेवीं महाशान्तिं विष्णुः च धनुषेरी । [10]
पुपुषाते महावीरि परस्परवर्धयितुम् ॥
बासुदेवः वारणः चैव संगालोभ्यः समाहवत् ।
भासिमयः पार्श्वे बासुदेवः समाहवत् ।
तैरक्षैः शान्तेन शान्तेन बासुदेवीं रणात्तु ॥ [15]
पुपुषाते ह्येषा पुनः सदृशो तदा रणः ॥
अन्वाणि शान्तिं शान्तेन समाहवत् परस्परम् ।
भूमिमापदिरे शान्तिं विष्णुः शान्तिं ततोऽप्यवत् ॥
माहेषरः संगालस्तु शीघ्रे चैव जघान् ।
गोमायुरथ याम्यः तु काकमच्छे जघान् ॥ [20]
ते शक्रे निष्कले शान्तेन शान्तेन जघान् ॥
शुभ्रं संगालस्तु शान्तेन शान्तेन शान्तिम् ।
श्या जातरीया धनुषा तस्य द्वयस्य पश्यत् ॥
संगालाः भगवान्पुष्पं शान्तेन शान्तेन सायकैः ।
विश्वं नगरं चार्पं पुनरन्वयसाहवत् ॥ [25]
शान्तिं भगवान्पुष्पं शान्तेन शान्तेन नगरं च ।
पुनरन्वयसाहवत् चापः ममसदं नृपः ॥
तेन चापेण गोविन्दं जघान निमित्ते शरे ।
नवत्या च पुनर्विष्णुर्वविश्वं पुनर्वृत् ॥
अवीर्या च पुनर्विष्णुर्वविश्वं परः शक्रे ॥ [30]
शाराणामयः शाराणां समाहवत् शरीरं रथा ॥
ततः पुनरोभ्यः भगवाः शान्तेन शान्तेन धनुस्तमम् ।
शारायि चाल्य हत्वा तु जघान माहेषारयिम् ॥
सिंहनादः ततश्चक्रे विष्णुः शान्तेन शान्तेन ॥
ततः संगालो विमानतश्चापं भारसदं महत् । [35]
भादाय निमित्तं बाणः सञ्च हत्वा धनुस्तमम् ।

M₁ संगालो पुनरुत्तमं (for ^a) — G₁ om lines 4-5 — (L. 4)
T₁ om. lines 4-5 D₁ महासमि, G₁ पुलिः (for 'पुलि'),
T₁ G₁ बासुदेवो महासमि (for ^a) — (L. 5) D₁ संगालः शीर
प्रवरं, T₁ G₁ 'न' शान्तेन (for 'n') — (L. 6) T₁ G₁
पञ्चशतं (for पञ्चशत) T₁ नि (for 'n') — (L. 7) G₁
जघान ह (for समाहवत्) — T₁ G₁ : om (hapl) line 8
— (L. 8) T₁ M₁ जघान ह (for समाहवत्) — (L. 11)
T₁ G₁ M₁ महाशान्तिं (for 'शान्ति') — (L. 12) T₁ : G₁
M₁ 123 (for 'n') — (L. 14) T₁ M₁ तदा शरी (for
तु शान्तेन) T₁ G₁ शरीतवी (for 'शुकी') — (L. 15)
D₁ T₁ G₁ : कुर्यते शरीतवी (for 'n') T₁ : सत
शरीतवी च शरी (T₁ तदा), G₁ 'शरीतवी' (for 'n')
— (L. 20) T₁ G₁ M₁ : अने (for 'न') T₁ : सत
जघानपुपुषाते (for 'दे') (for ^a) — (L. 21) D₁ T₁ शक्रे
(for 'देव') T₁ शक्रेपुष्पजघानानं M₁ : 'च' शान्तिम्
(for ^a) — (L. 22) D₁ T₁ G₁ : अने च शान्तिम् (for
'n') — (L. 23) T₁ M₁ : 'न' च (for 'विष्णु') — (L. 26)
T₁ G₁ M₁ : समाहवत् (for 'दे') T₁ G₁ : सत, T₁ M₁
नृप (for 'नृप') D₁ चार्पं मल्लसम (for ^a) — (L. 30)
M₁ : अने (for 'नृपाणां') D₁ शरी तदा, T₁ G₁ : सत
(for 'हृदि रथा') — (L. 31) T₁ G₁ : सत च शान्तिं (for
'न') D₁ जघानात् सत सत च, T₁ : G₁ M₁ : 'न' शाराणां
(for ^a) — (L. 34) T₁ G₁ M₁ : सत च शान्तिं तदा (for ^a)
— (L. 997) D₁ सत, G₁ सत (for 'सत') T₁ G₁
स्थिते (for 'स्थित') M₁ : सत सत सत (for ^a) — (L.
998) T₁ D₁ (sup. line) सत (for 'सोहा') T₁ G₁
विश्वः (for 'गौर') — After line 998, T₁ : G₁ :
M₁ : 123

117** हरिवंशे महाशरीः सदृशोऽपुल्लया ।

[G₁ हरिवंशे (for 'शा') T₁ G₁ : महाशरीः (for 'शरी')]
— Before line 999, N₁ : V₁ : 123 संगालः उवाच
— (L. 999) T₁ G₁ : हृ (for 'युद्ध') K₁ : V₁ B₁ :
D₁ : G₁ : शरी वै (for 'शरी') K₁ : च चासुभ्रमार्गेणः
M₁ : गोमन्ते रथमार्गे (for 'n') T₁ युद्ध (for 'कृष्ण')
T₁ G₁ : शरीतवी (for 'चेष्टि') G₁ : सत कृष्ण विवेचि
तम् (for ^a) — (L. 1000) K₁ : N₁ : V₁ : B₁ D₁
G₁ : M₁ : मूढानां (for 'मूढानां') G₁ : दुर्बले (for 'दुर्बले')
— (L. 1001) N₁ : V₁ : सत, V₁ : सत (for 'स मे सु')
— (L. 1002) D₁ : सत शरी (for 'सत शरी') V₁ : B₁ D₁
अवुधानां, V₁ : अवुधानां, D₁ : शरीतवी T₁ : G₁ : सत शरी

[(L. 1) M₁ नृपो (for 'तत') G₁ बासुदेवं (for 'नो')
— (L. 3) T₁ बासुदेवं, M₁ पुनश्चैव (for 'बासुदेवं') T₁ G₁

विज्ञेयानी यथाकाम स्थितोऽहं पार्थिव पदे ।
 क यात्यसि मया रुद्धो रणेऽपरिनिष्ठितः ॥
 न चाहमेक सख्यो युक्तस्तथा योद्धुमाहवे । [1005]
 अहमेकस्यमप्येको द्वौ युध्याथ रणे स्थितौ ॥
 किं जनेन निरस्तेन त्वं चाहं च रणे स्थितः ।
 धर्मयुद्धेन निधनं व्रजत्येकतरो रणे ॥
 लोकेऽस्मिन्मायुदेवोऽहं भविष्यामि हते त्वयि ।
 हते भवि शरमेको वा वायुदेवो भविष्यसि ॥ [1010]
 दृगालस्य बचः श्रुत्वा वायुदेवः क्षमापरः ।
 इष्टतः प्रहरत्येति तमुक्त्वा चक्रमाददे ॥
 ततः सायकजालानि सृगालः क्रोधमूर्छितः ।

विशेष कृष्णे घोराणि युद्धाय लघुविक्रमः ॥
 त्राक्पाणि यानि चान्यानि सुसलायानि सयुगे । [1015]
 पातयामास गोविन्दे स भृगालः प्रतापवान् ॥
 दृगालप्रहृष्टैरस्त्रैः पावकश्वालामातिभिः ।
 निर्दयामिहतः कृष्णः स्थितो गिरिनिवाचलः ॥
 सोऽहं प्रहृष्टाभिहतः किंचिद्रेषममिहितः ।
 चक्रमुद्यम्य गोविन्दः भृगालोऽसि पातयन् ॥ [1020]
 तं रथस्थं प्रमाणस्थं दृगालं युद्धदुर्मदम् ।
 जघान समरे चक्रं जातद्वर्षं महाबलम् ।
 ततः सुदर्शनं चक्रं पुनरागादुरोः करम् ॥
 चक्रेणोरसि निर्भिन्नः स गतासुराग्नौ तस्य ।

(for सधुपाना) — (L 1003) T₁ मया, M₁ s (inf fin) s
 रणे (for यथा) V s कृद्धे (for पदे) — After line 1003,
 T₁ G s M₁ ins

118** मृगशालो महाव्याक्रान्त न भवैयमि सागरे ।

[M₁ मगरे (for सा)]

— (L 1004) M₁ s त्वं, M₂ n (for क) T₂ रणे (for मया)
 T₃ G s M₁ s (inf fin) s + रणे रणादिवा क् (M₂ s त्वम्)
 (for ^a) — (L 1003) T₂ M₁ कृद्धे (for पद) T₂ s समरे
 (for सख्यो) D₂ n चाहमेकं न कले, T₂ G s M₁ n चाह त्व
 बलेयुक्तम् (for ^a) K₂ सख्ये त्वा, M₂ s त्वा यथा, M₂ युक्त
 त्वा (for युक्तत्वा) T₂ s वासदे (for माहवे) N₂ योद्धुं कृष्ण
 सयुगस्थे, T₁ G s M₁ त्वा तथा योद्धुमुल्लहे (for ^a) — (L
 1006) D₂ युध्याथो द्वौ, D₂ युद्धत्वा च (for द्वौ युध्याथ) T₁
 M₁ स्थितौ, G₂ युद्धौ (for स्थितौ) — (L 1007) D₂ निविष्टेन
 (for निरस्तेन) V s जनेन किं निरस्तेन (for ^a) D₂ n त्वं चाहं
 (for त्वं चाह च) N₂ s V s D₂ D₂ s + T₂ G s M₁ स्थितौ
 (for स्थित) — N₁ om line 1008 — (L 1008) M₁ s
 युद्धेऽस्मिन् (for निधन) K₂ N₂ s V s D₂ D₂ G₂ प्रयात्,
 T₂ M₁ मज्जन, M₂ s पतन्तु (for मज्जन्तु) — (L 1009) D₂
 रणे (for लोके) D₂ सृष्टे (for हते) — (L 1010) T₂
 यमेको वायुदेवोऽहो भविष्यसि हते भवि — (L 1011) D₂
 क्षमापित्वा (for पद) — (L 1012) K₂ इष्टते N₂ B₁ D₂
 T₂ G s ईर्ष्यन्ते D₂ s ईर्ष्यात्, D₂ दुष्टत्वा, D₂ इष्ट च,
 M₂ s इष्टत (for इष्टत) T₂ s इष्ट प्रहर तिष्ठेति (for ^a)
 N₂ शत्रुम् (for चक्रम्) — (L 1013) N₂ s V s T₂ G₂
 M₁ सृगाल कालसंनिभ (for ^a) — For line 1014, T₂
 G₂ M₁ subet

119** किञ्चिदोरसि कृष्णस्थं युद्धसज्जानोविद ।

— (L 1015) N₂ s V s T₂ G₂ M₁ s त्राक्पाणि (for सा)

N₂ s दीप्तमस्ति महास्ति च N₂ s V s G₂ M₁ सुसलायान्यानि
 च, T₂ स्वायसि च (for ^a) — (L 1016) N₂ कृष्णात्,
 M₁ s समरे (for गोविन्दे) K₂ लक्ष्मि च, K₂ N₂ s V s
 D₂ s दृगाल स (by transp) T₂ G s M₁ दृगाल समरे
 ति (G₂ M₁ दित्वा, G₂ M₁ s सृगालः समरोर्जित (for ^a)
 — (L 1017) N₂ प्रेरितैर् (for मतिर्दृष्ट) — (L 1018)
 M₂ नश्यौ (for स्थितौ) G₂ लोचन (for लोचन) — (L
 1019) N₂ लवैरस्त्रैरभिहत (for ^a) K₂ s N₂ s (marg
 as above) V s D₂ D₂ s + G₂ s M₁ ततस्त्वित् (for
 समिहित) — (L 1020) After line 1020^a, D₂ T₂ s
 G₂ s + M₁ ins

120** दृगालं वाय्वनमवोच ॥

यदि वातेऽपि रातेन्मृ पदेत्यकमुपाह ।
 विमननं ब्रह्मणैव ब्रह्मते सत्यराजम् ॥
 ऐश्वर्यानि ते निरा कायाद्येनागते रातक ।
 इत्युक्त्वा तेष्वप्राणात्

[(L 2) D₂ T₂ G₂ s M₁ तन्मृत् (for उच्यते) — (L
 3) M₁ s द्रवणे वगमय वै (for ^a) — (L 4) D₂ T₂
 G₂ s + M₁ ऐश्वर्यानि निरा वायं, M₁ s नि सतिराकाय
 (for ^a)]

K₂ s V s + B D₂ D₂ s + T₂ G₂ s + चातिपत् (for
 पातयन्) K₂ s + D₂ s सृगालः स्योरि क्षिपन्, D₂ सतिपि
 क्षिपे, T₂ लं वायव्यमवोच (for ^a) — G₂ M₁ om line
 1022 — (L 1022) D₂ s इत्युक्त्वा, D₂ विद्युत्, T₂ G₂ s +
 कैक (for चक्र) K₂ जघान लोडय पश्येत् (for ^a) T₂ s
 दृगाल स (for जातद्वर्ष) — After line 1022, N₂ s V s
 D₂ s D₂ (marg) ins

121** निदय समरे यौ यत्पार्श्वं युद्धासुसृष्ट ।
 [D₂ दुर्मदम् (for चक्रम्)]

पपात क्षतजसावी सगालोऽद्रिदिवाहवः ॥ [1025]
 निशम्य तं निपतितं यशपातादिवाचलम् ।
 तस्य सेन्यान्वपययुर्मिमन्तांसि हते नृपे ॥
 ते स्म पश्यन्ति पतितं धरण्यां धरणीपतिम् ।
 चन्द्रनिर्दारितोररकं भित्तशृङ्गमिवाचलम् ॥
 विलपन्ति स्म ते सर्वे मयिनाः सप्रजा भृशम् । [1030]
 साक्षुपातेक्षणा दीनाः शोःस्य यशमागताः ॥
 तेषां रुदितशब्देन पीठणां विस्मरेः स्मरेः ।

महिष्यस्तस्य निपेत्ते सपुत्रा रुदिताननाः ॥
 तास्तं निपतितं दृष्ट्वा श्वाचं भूमिपतिं पतिम् ।
 स्नानानारम्य नरजैर्भृशार्ताः पर्वदेयम् ॥ [1035]
 उरांसुरसिजांश्चैव शिरोजानाकुलान्यपि ।
 निर्देयं ताडयन्त्यस्ता विस्मरं रुरुदु क्षियः ॥
 तस्योपसि मुदुःखार्तां मुदिताः छिन्नलोचनाः ।
 पेतुर्हर्षमुजाः सर्वाः कृतमूला लता इव ॥
 तासां बाष्पान्मुपूर्णानि नेत्राणि नृपयोपिताम् । [1040]

— (L 1023) M हवा (for सत) Ks Ds Tl s s हरे
 (for गुरो) Ds हरे (for कम्) — (L 1024) Ts विस्मर
 (for निमिष) Ds निर्गतासुर (for स व) Ks रणोत्सवे
 (for रातोत्सव) Tl Gs M गतासुरोत्सववा (for s)
 — (L 1025) Ds [म]नः, Tl [म]म (for [म]दिव) Ds
 दृगालः सहबाहव (for s) — After line 1025, Ns s
 Vs s Ts ins an addl colophon [Mention of the
 Epic Ts — Mention of Ahila Ns Vs s — Adhy
 name Ns s Vs s दृगालहव — Adhy no Ns Vs
 101, Vs 100, Ts 106]

— Before line 1026, Ns s Vs s ins देवपायन उवाच
 — (L 1026) Ts श्रीमते (for निशम्य) Ns om (hapl)
 lines 1026¹-1027⁴ — Ts Gs om (hapl) lines
 1027-1029 — (L 1027) Ts विपुलानि (for विमनांसि)
 — K Ns Vs B Dn Ds Ds s Ts s Gs s ins after
 line 1027 Ns Vs Vs Ds after line 1029

122** केचित्तमिदं नगरं बहमलाभिदवा भृशम् ।
 दहदुःखमनसा भर्तृदोकाभिपीडिता ॥
 केचित्तत्रैव दोचन्त सारन्त सुहृन्नि च ।
 पतितं भूमिपं भूमी न त्यजन्ति स दुःखिता ॥ [5]
 ततो मेघनिनादेन स्वर्गनारिविन्दनं ।
 कृष्ण कमलपद्माशो जनानाममय ददौ ॥
 चक्रोचित्तेन हलेन राजताङ्गुलिपञ्चणा ।
 न भेतव्य न भेतव्यमिति सान्मयमावत् ॥
 मास्य पापस्य दोषेण निरावापक जनम् । [10]
 धातयिष्यामि समरे वेद द्युवत्तं मतम् ॥
 बाधुर्णसुखा दीना भन्दमाना भृश उदा ।
 पतिनो वै दृगालाचो अष्ट सन्दीनमानस ॥

[Gs om lines 1-4 — (L 2) Ks भृदं (for भृदं)
 Ns नादिना (for दी) — (L 3) Ns s (marg) Vs s
 Ds s शोचति (for न्त) — Ds reads lines 8 after line
 भृशतं (for भूमिपं) — Ds reads lines 8 after line
 1081 — (L 5) Vs भृदो, Ds स्वनेन (for स्वने)

Bs विदारण (for विन्दन) Ts हरोनामिन्दन (for s).
 — K Dn Ds Ds Ts s s Gs s om lines 9-12 — (L
 9) Ds s इवयं (for दोषेण) Ds कटापि च (for कट
 व (for कट जनम्) — (L 10) Ds s धातयिष्यामि समरे
 (for s) Vs द्युवत्तम्, Vs s मतम्, Bs s Ds s भृदम्, Gs
 द्युवत्तम् (for मतम्) — Vs Ds s om lines 11-12 Gs
 transp. lines 11 and 12 Bs s Ds line 12
 — (L 12) Ns Vs Ds Gs कटापिदयं दृगालम् (for s)]

— Ts Gs om lines 1028 1029 — (L 1029) Ns Vs
 Ds द्विषदधम् (for निमिषदधम्) — (L 1030) Ns Ms s
 वत् सर्वं, Vs स समरे (for क्त ते सर्वं) Ms s नृप (for
 भृशम्) Ds सप्रजा सखिवा भृशम् (for s) — (L 1031)
 Vs नृपेक्षणा, Tl Gs Ms s यो, Gs नृपसुखा (for पाते
 क्षणा) — (L 1032) Ks विह्वले, Vs Bs Ds विविधे
 (for विस्मरे) Gs s स्मरे (for स्मरे), Ts पीठणां विस्मरेण
 च (for s) — (L 1033) Ds विमेष (for विमेषु) Tl
 Gs M पुरात्र (for सपुत्रा) — (L 1034) Ds नाय (for
 तान्) Tl Gs M स्नाय (for दृष्ट्वा) Ns तान् दृष्ट्वा पतिं
 स्नायं (for s) Ds भूमिपत्, Gs Ms भूपतिं पतिनीधरम्, Ms
 Tl पति भूपतिनीधरम्, Gs Ms भूपतिं पतिनीधरम्, Ms
 पति भूपति पतिम् (for s) — (L 1035) Gs Ms s (marg
 ins) s केसात् (for स्वनात्) Ds s Ts Gs s मादय
 (for स्य) Ks Ns (marg as above) Bs Ds कृष्ण (for
 कर्णैर्) Ns Vs ताम्र नायं सकृणं (for s) Gs Ms s
 कोकार्ता, Ms तुषार्ता, Ms तुषार्ता (for भृशार्ता) Gs
 भृशार्ता वयववारम् (for s) — (I 1036) Tl Ms s
 सिरास्थाङ्गुलिनि च, Ms s निजन्म्यो निर्देयं करे (for s)
 — (L 1037) Ms s हृदय (for निर्देय) Gs रुरुदुस्मर
 क्षिय (for s) — Ms om (hapl) lines 1038 1045
 — (L 1038) Ns विलपन्त्य, Ns (marg as above)
 — (L 1039) Ns Ds Ts Gs s रुदिता, Vs Gs s
 तस्योपसि (for रसि) Ns Ds Ts Gs s रुदिता, Vs Gs s
 रुदिता, Ds रुदिता, Ms रुरुदु (for रुदिता) Gs रुदि
 क्षिप्वेजना, Ms s रुधिरक्षिप्वेजना (for s) — (L

वारिविप्रहतानीयं पक्कजानि चकाशिरे ॥
 ताः पतिं पतितं भूमौ रुदन्त्यो हृदि ताडिताः ।
 लालप्यमाना करुणं योषितः पर्यवेवयन् ॥
 पुत्रं चास्य पुरस्कृत्य बालं प्रभुतलोचनम् ।
 शक्रदेवं पितु पात्रे द्विराणं रुद्रुः क्रियः ॥ [1045]
 इमं ते पदय विमानं बालं पुत्रमपिडनम् ।
 अतस्मात्त्र सौख्यानां किं कुर्मो निषया वयम् ॥
 तस्य पञ्चान्वी नाम महिरी प्रमथोत्तमा ।
 गृहीत्वा तं सुतं तत्र बासुदेवगुपस्थिता ॥
 यस्तस्या पातिनो वीर रणप्रेनेन कर्मणा । [1050]
 तस्य भेनगतस्यायं पुनस्त्वां शरणं गतः ॥

यदि त्वां प्रणमेतासौ कुर्वाद्य शसनं पुनः ।
 नायमेकप्रहारेण जनस्तप्येन दास्यम् ॥
 यदि कुर्वाद्य मूढस्त्वयि बान्धवकं विधिम् ।
 नैवं परीतः कृपणः सेवेत वसुधावलम् ॥ [1055]
 अयमस्य विपन्नस्य बान्धवस्य त्वयानव ।
 सवती रक्षयानं वीरपुत्रः पुत्र इवात्मजः ॥
 तस्यास्तद्वचनं श्रुत्वा महिष्या यदुनन्दनः ।
 स्रुपूर्वमिदं वाक्यमुवाच वदता वरः ॥
 राजपत्नि गतो रोपः सदानेन दुःखमना । [1060]
 प्रकृतिस्था वयं जाना देवि सौपोऽसि बान्धवः ॥
 रोदो मे विगतः साधि तव वाक्यैरकिञ्चिदपि ।

1039) \tilde{N}_1 तत्र (for सर्वा) \tilde{N}_2 s V s Ts s M s s तिष्ठ ,
 V s हत (for कुत) — M s om lines 1040-1042
 — (L 1040) M s बाष्पाभि (for 'शु') V s पुर्णाना (for
 'नि') — (L 1041) T s वारिविप्रहतानीय (for ") — D s
 om lines 1042 1043 — (L 1042) G s ततस्मा (for
 ता पतिं) \tilde{N}_1 T s नृपति (for पतित) M s पतित पतिना
 भूमौ (for ") D s वीडिता, G s तापिता (for कारिता)
 — K s om line 1043 — (L 1043) D s (marg as
 above) सन्ते (for वक्ष्य) T s G s s M s विप्रप्यमाना करुण
 (for ") — For line 1044, \tilde{N}_1 subst

123** सगालपुत्रं चारभ्य पुनस्कृत्य तु बालकम् ।

— (L 1045) M s दृष्टा बाल, Bom ed शुक्रदेवं (for शक्र)
 T s G s s करुणं (for विगुण) T s G s M s स्रुद्रुर्निपुण (M s
 'णा' क्रिय, M s रुद्रुः करुण त्विब (for ") — (L 1046)
 M s वीर (for पदय) K \tilde{N}_2 s V B D Ts s G s s s अय
 ते वीर विमान्तो बाल पुनर्न पण्डित — After line
 1046, K \tilde{N}_2 s V B D Ts s G s s s ins

124** त्वद्विहीन कथमन परे स्वस्थानि वैश्रुते ।

कथमेकपदे स्वस्था गतोऽभवन्त पुर परम् ॥

[(L 1) G s पुत्र (for परे) — (L 2) D s बाती (for
 गतो) K s D s s s G s s पुरम्, D s वरम् (for परम्)]
 — (L 1047) T s G s s नाम (for तव) D s अतस्मात्ते
 च सौख्याना, T s G s M s स्रुद्रुः निपुणोऽप्याना, M s विप्रु
 पिन्मौर्धनं (for ") — (L 1048) \tilde{N}_1 प्रथमा पतिरुत्तमा
 (for ") — (L 1049) \tilde{N}_1 V s माता (for तव) K s s
 V s Ba Ds Ds (marg, after corr) D s s Ts s G s s
 M s रुदती (Ts 'na' पुनमादाय, K s \tilde{N}_1 s V s Ba s Ds
 Ds T s G s s पुनमाता युत मूढ (for ") — (L 1050)
 \tilde{N}_2 V s पातिनो (for पा) M s देव (for वीर) D s

G s M s हने (for हय) \tilde{N}_1 V s M s s हने (for
 मोहन) \tilde{N}_1 बाष्पोन्मैव कर्मणा, G s M s हने मातेन कर्मणा
 (for ") — (L 1051) D s प्रेत (for प्रेत) — (L
 1052) D s प्रणयता (for प्रणेत) M s प्रमो, K s रुप,
 D s तव, D s (marg) निमो (for पुन) — \tilde{N}_2 s T s
 G s M subst for line 1052 V s Ts ins after line
 1053

125** यदि त्वं बान्धव श्लाघ्य पुनस्तत्र प्रणयस्व मे ।

वीरता नीलित देव बान्धवस्य वधानन ॥

[(L 1) \tilde{N}_1 प्रथमे प्रणयमुत्त (for ") \tilde{N}_2 V s M s वीर
 ता बान्धव (M s 'व') श्लाघ्येय न प्रणयति — \tilde{N}_1 s V s
 M s om line 2]

— K s om lines 1053 1037 T s reads line 1053 twice
 — (L 1053) D s दय (for एक) \tilde{N}_1 V s श्लाघ्य (for
 'यम्') D s सदा तप्येत चागुण, T s s (second time) G s
 M s s हतश्लोक्ये ते प्र (M s वि)मो (for ") — (L 1054) D s
 G s अयमुद्रस्य (for अय मु) G s यदि, M s तय (for त्वयि)
 — (L 1055) M s पतितो देव कृपण (for ") K \tilde{N}_2 s
 V B D Ts s G s s s परणी (for वसुधा) — (L 1056)
 \tilde{N}_1 पितुर्बानो (for विपन्नस्य) — (L 1057) \tilde{N}_1 वीर (for
 वीर) K s सन्त वीर्यना वीर, K s तस्यैव जगता वीर, M s
 M (बा)वन (for ") M s देव (for पुत्र) T s G s
 स्रुत्स्य रक्षता पुत्रो (for ") V s पुत्र पुनमिवात्मजम् (for ")
 — (L 1058) D s सन्त (for तस्याय) — (L 1059)
 M s s उवाच पुरुषोत्तम (for ") — (L 1061) V s वासि
 देव बाधय, M s स पुराण च वा (for ") — \tilde{N}_1 om
 line 1062 — (L 1063) \tilde{N}_1 V s नृ (for ने) T s G s
 s M दिव्यत (for दिव्य) Bom Poona eds मद्रुदये
 (for मद्रिद्वि) T s G s M जागृतोऽसि साप्रतम् (M s

योऽयं पुत्रः सृगालस्य ममाप्येष न सञ्जयः ॥

अभय चाभिपेक च ददाम्यस्मै सुराय वै ।

आहूयन्ता प्रकृतयः पुरोधा मन्त्रिणस्तथा । [1065]

पितृपैतामहे राज्ये तव पुत्रोऽभिपिच्यताम् ॥

ततः प्रकृतयः सर्वाः पुरोधा मन्त्रिणस्तथा ।

अभिपेकार्थमाजगमुयं तौ रामकेन्द्री ॥

अभिपिच्य सृगालस्य कर्वीरपुरे सुतम् ।

दृष्णस्तद्दरेवानु प्रस्थानमभिरोचयत् ॥ [1070]

रयेन हरियुजेन तेन युद्धान्जितेन वै ।

केशव प्रसितोऽध्वान यथेन्द्रसिद्धिं यथा ॥

Colophon

वैद्यपायन उवाच ।

तौ तु स्वल्पेन बालेन पञ्चरात्रोपितौ पथि ।

sn/ lin सप्रति (for ⁶) — (L 1064) Ks Vs : सृगालसि
(for ददामि) M1 : सुनाय ते (for सुनाय वै) — Ds Gs :
om. (hapl) lines 1066 1067, Ds reads the same
twice — (L 1066) M1 : देहि (for राज्ये) N1 पि
पैतामहे राज्य (for ⁶) Ks Ds तस्य (for तव) — (L
1068) M1 आजगुह (for 'रमुह) N1 Ds T1 यतो वै, Ds1
यत्रैतौ (for यत्र तौ) N1 यत्र तौ केतवो भूयम् (for ⁶)
— After line 1068, K N1 : V B D Ts-4 G1 : : :
ins

126** तव सिंहासनस्य च राजपुत्रं जनार्दन ।

अभिपेकण दिध्येन वीजयामास वीर्यवान् ॥

— (L 1070) Ks Vs Dn Gs प्रस्थान समरोचयत्; Ks N1
Vs B Ds Ds T1 'ममभरोचयत्, M1 : 'न समरोचत (for
⁶) — (L 1071) N1 Ds हय (for हरि) M1 : तेन युद्धं
जितेन वै (for ⁶) — (L 1072) K N1 : V B D Ts-4
Gs : : : वृषहा (for यथेन्द्रस्य) N1 यथेन्द्रसिद्धिःभवत्
(for ⁶) — After line 1072, N1 : V ins

127** सहितौ तावदुगतौ मधुरां प्रति जगमु ।

While Ds T1 : G1 : : M ins after line 1072

128** दमघोषोऽपि धर्माभा सत्सैव सद्बुद्धजन ।

आहृष्ट्य केशव राजा ह्यौ पुरीं प्रतिजग्मिवात् ॥

[(L 1) Ds Ts G1 : : बुद्धजन (for 'जन)]

Ds Ts G1 : : cont. K B Dn Ds Ds Ts : Gs ins
after line 1072 N1 : V cont after 127**

129** शकदेवोऽपि धर्माभा सद मात्रा चरत्प ।

सबालद्वयवृत्तौमुस्त्या प्रकृत्यलया ॥

शिविकामधाराप्य सृगाल युद्धदुर्भवत् ।

सदृश दूरमार्गेण पश्चिमामिमुला ययु ॥

नैधनेन विधानेन चतुस्ते सत्य सत्किपात् ॥ [5]

सक्कार कारयामासु विदुषा पारलौकिकम् ।

दक्षिणोदित्य राजान् आर्द्धं कृत्वा सहस्रम् ॥

ततस्ते सखिस्ते दत्त्वा यामगोप्रादिद्वीपैः ।

पितृपुत्रते घोरे शोकसंविग्रमानसः ।

कृत्रोर्दक तथा राजा प्रविशेत् पुरोचमम् ॥

[(L 1) Bom ed चुह (for चक) — (L 2) Ds
-चुवदि, Ts -चुवदि (for चुवरी) Ds -चुला (for -चुलर)
— (L 3) K1 इवरोच्य, N1 G1 सता (for सता) — Ks
om lines 4 5 — (L 4) K1 : D1 : : Ts G1 : सगता; N1
V1 B Ds Ds Gs सहिता, Ds बृहती, Ts सगता (for स')
Ks सहिता पुरमाणेन (for ⁶) N1 Vs Ds Ts : G1 : : -चुले
(for -चुला) Ts पश्चिमा पश्चिमाययु (for ⁶) — Gs om.
line 5 — (L 5) Ks N1 D1 : G1 नैधनेन, Ts : नैधनेन
(for नैधनेन) — (L 6) Ts Gs सक्कार (for सक्कार) K1
सक्किवा कारयामास, Ks Ds सक्का (Ds सक्का) Ks सक्का
(for ⁶) Ks Dn स पिदु (for पिदुचा) K1 लौकिकी (for
'क') — (L 7) Ds विमानम् (for सगता) — (L
8) B1 -योगाय (for 'य') — (L 9) Ks राजा इवोर्दक
तथा (for ⁶) — (L 10) Ks राजा पुनैः सन् दीना
(for ⁶)]

M1 cont after 193**

130** श्रीकमण्डलवशोऽवलिमणिवरोहीसिद्धिप्राप्तान्

मासवर्कं सहायै स्फुरदुर्मकुटं हास्यप्राहारी ।

मेघाभे पीतवासोमणिमालामुच्यते चन्द्रवर्णं

प्रायस्तेरोन्मुक्तं हृदय भगवता वै वयुः प्राप्नु विष्णोः ॥

Colophon om in Ks — Mention of the Epic Ks
Ds Ts — Mention of Ahha Ks N1 V B Ds Ds

— Subjunctive Ts आश्रयेयं — Adhy nam K1 & 4

N1 V1 : B Ds Ds : Ts : Gs M मृतालङ्कारः Vs मृतालङ्कारे

उत्पुत्राभिपेकः Ds Gs मृतालङ्कारमुदेवयत् — Adhy no Ks

(marg) Ds 98; N1 Vs 101; Vs Gs 102; Ds 100;

Ds Ds 99; Ds 96; Ts Gs : M 104; Ts Gs 100; Ts

107, Ts 91, Gs 103 — Sola no Ds 63; Ds 63;

Ds 66; Ts 84, Gs 83

— Ts Gs 4 om. line 1073 After line 1073, K N1 :
Vs Dn Ds : : Ts Gs ins

131** दमपायेन संगतौ ।

अयाज्यविधित्वा तौ तु

[(L 1) Ks संजुगौ, Ds संगतौ (for संगतौ) — K1 : 4

नगरी मधुरां प्राप्ते वसुदेनमुवाचुमौ ॥
 ततः प्रत्युद्गताः सर्वे यादवा यदुनन्दनौ । [1075]
 सवला हृष्टमनस वप्रसेनपुरोगमाः ॥
 श्रेण्यः प्रकृत्यश्चैव मन्त्रिणः सपुरोहिताः ।
 सवालदुष्टा सा चैव पुरी समन्विततः ॥
 नन्दित्याग्न्यबाधन्त स्तूयेतां पुरुषोत्तमौ ।
 रथ्याः पताकामालिन्यो भासन्ति स्म समन्ततः ॥ [1080]
 दृष्टा प्रमुदिता सर्वा पुरी परमशोभिता ।
 भ्रात्रोत्सवोरागमनै रथैवेन्द्रमहे तथा ॥

मुदितास्तत्र गायन्ति राजभार्येषु गायनाः ।
 स्वप्राप्ती प्रभवया गाथा यादवाना श्रियकाः ॥
 गोविन्दरामौ सप्राप्तौ भ्रातरौ लोकविश्रुतौ । [1085]
 स्वे पुरे निर्मया सर्वे क्रीडन्व यादवाः सुपम् ॥
 न तत्र कश्चिदीनो वा मलिनो वा विचैनः ।
 मधुरायाममूकश्चित्रामरूणसमागमे ॥
 बचासि साधुवाक्यानि प्रहृष्टा गोहृद्यष्टिषाः ।
 नजारीगणाश्चैव भेजिरे मानस सुपम् ॥ [1090]
 शिवाश्च प्रबभूवता विरजस्का दिशो दश ।

Ñi Ds : : : om line 2 — (L 2) Ñi Vs सखान
 निदिना नौमौ]
 Ks : Ñi Ds : : om line 1075^b — After line 1075, Ks
 (marg) : Ñi : V B Dn Ds Ds : : Tz : Gs : : M
 ins

132^a दमवोपेण सगम्य द्दकारोपिकापिन ।
 जगन्मय सहिर्वा वीरी मुदा परमया युतौ ॥

[(L 1) Tz : Gs : M1-s नेमिपोष (for दम) Vs
 सहिगाव्, Gs सहव्य, M1-s सनाप (for सव्य) Vs पुन,
 Tz तव (for वव) Ñi Vs B Ds Ds विकारोपिनी तन,
 Tz Gs : M सहिनी मन्त्रिणौ (for ^a)]

— Tz : om line 1074 — (L 1074) Ñi मधुरा नगरी
 श्रीतौ (for ^a) — After line 1074, Ds Tz : Gs : : M
 G(ed.) ins

133^{1a} तन कृष्णो महानद्व पाञ्चम्य म वादव ।

महम्नी लोकविख्याय सुखर पुरुषोत्तम ॥

[(L 1) Tz Gs महानाद (for 'ः'द्व) — (L 2) Ds
 Gs : M1 दिव्याती (for 'त') Tz Gs नौ स्थातौ लोक
 विख्यातौ (for ^a)]

— (L 1075) Ks प्रत्युद्यु, Ñi Vs प्रवागाता (for प्रत्यु
 द्गता) Tz Gs : M तन दन्देन विज्ञाय (Gs M 'वा'
 (for ^a) — (L 1076) Ks : Ds : सवाल, Ñi Ds :
 सकला (for सवला) Vs Ds कृष्ण (for दृष्ट) Tz Gs :
 M संप्रहृष्टा वाक्यमुदा (for ^a) Gs वसुदेव (for उग्रसेन)
 — (L 1077) M1 : सर्वा (for चैव) K Ñ V B Dn
 Ds Ds : : (marg) : Tz Gs मन्त्रिणश्च यथोपि Ds Ds
 दिशो, Tz पाञ्च पुरुषोत्तम (for ^a) — Tz Gs M om
 line 1078 — (L 1078) Tz Gs सवला (for मा
 चैव) Ks पुरी सर्वाम्यवर्तत, Ds सा चैव समवर्तत (for
^a) — (L 1079) Tz Gs सख, Gs तदा (for मदि)
 Ks [म]वादान्त, Vs : [म]वादान्त (for 'दन्त') Ks जवाद

बन्त स्तूयिणि (for ^a) Ks स्तूयेतां पुरुषोत्तमम्, Ñi स्तूयेते स
 जगदन्त, Vs Ds Gs : स्तूयेतां पुरुषोत्तमौ (for ^a) — (L
 1080) Ñi Vs Ds भ्रात्रौ तन (Ns सा) (for भासन्ति वा)
 — (L 1081) Ks Ñi Vs B Ds Ds : Gs दृष्ट, Ñi प्रहृष्टा
 (for दृष्टा प्र) Ks Ds : Tz : Gs : M दृष्टा प्र (Ks स)
 मुदिता सर्वे, Ñi Vs प्रहृष्टवदता सर्वे (for ^a) Ks : Vs Ds
 'सोभता (for 'सोभिता) Ds पुरी भेदाभ्यसोभत, Tz Gs :
 M पुरे परमशोभते (for ^a) — After line 1081, Ds Ds :

131^{1a} शक्रु माल्यकिंश्चैव मन्त्रिणश्च यथोचित ।

— (L 1082) Gs Vt : शक्रलवोर (for 'ने) Ds [हृष्ट]
 पुरी (for 'ने) — (L 1083) Dns से दृ (for तत्र)
 Ñi मुदिताभ्याम्यवापन्त (for ^a) S Rom Poonāds Q(ed)
 Tz : (L 1084) Ks : Ñi : Vs : B
 Dn Ds Ds : : : Tz : Gs : : : बहूला Ds विपुला (for
 प्रभवा) Ks : सर्वा Ks 'या'लोर्वहला गाथा, Ñi गाथिनि
 प्रथम गाथा, Ms स्वप्रभावा गाथा वा (for ^a) — (L 1085)
 Ñi (marg) Vs Tz वादवौ (for भ्रातरौ) Tz तत्र (for
 लोक) — (L 1086) Ks Ds Tz स्वपुरे, Ñi Vs पुरे क्ले
 (by transp), Tz Gs M पुरेभित् Ds : यादवा (for
 निर्मया) Ks स्वपुरे यादवा सर्वे (for ^a) Vs क्रीडन्ते, Ts
 Gs 'वा (for 'च) Ks Ds : निर्मया (for यादवा) Ñi
 Gs 'वा (for 'च) Ks Ds : निर्मया (for यादवा) Ñi
 क्रीडन्ते सद्यः पार्श्वे (for ^a) — Ñi om lines 1087-1092
 (L 1087) Ds : कश्चित्तत्र (by transp) Ds दृष्टिर्लो
 (for मलिनो) — (L 1088) Ñi Vs M1 : मधुराजम्, Gs
 Ms मधुराजम् (for मधुराजम्) M1 : गोविन्दे मधुराजम्
 (for ^a) — (L 1089) Tz सुख, Ms : सुख (for साधु)
 — (L 1090) Vs सर्वे (for चैव) Ks परम, Gs मातुष,
 Gs M1-s दन्त' (for मातम) Ks भेजिरे सुखमनम् (for
^a) — (L 1091) Ñi Vs शिवाश्च वागा मवदुद (for ^a)
 Ks विराजन्ति (for विरजस्का) — (L 1092) Ks दृष्टानि
 (for सर्वानि) Ks Ds : Tz : : Gs दृष्टव्यापद्वेनप (for

देवतानि च सर्वाणि ऋष्टान्यायतनेष्वपि ॥
 यानि लिङ्गाणि लोकेषु वृत्तानीह कृते युगे ।
 तानि सर्वाण्यदृश्यन्त भ्रात्रोराममनं प्रति ॥
 ततः काले शिवे पुण्ये स्यन्दनेनारिमदैनौ । [1095]
 हरियुक्तेन तौ धीरी प्रविष्टौ मधुरां पुरीम् ॥
 विद्वान्तं नगरीं रम्यां गोविन्दं राममेव च ।
 अनुजगमुर्यदुगणां शक्र देवगणा इव ॥
 यदुदेयस्य भजनं पितुस्तौ यदुनन्दनौ ।
 प्रविष्टौ हृष्टप्रदैनौ चन्द्रादित्याविगाचलम् ॥ [1100]
 तानाद्युधानि विन्यस्य गृहे स्वे रौर्यारिणौ ।
 मुमुक्षुते यदुधरी यदुदनेसुतानुभौ ॥

एवं तावदेनिर्माणौ मधुरायां शुभाननौ ।
 उपसेनानुगौ भूत्वा कंचित्कालं मुमोदतुः ॥

Colophon

No 18A

After line 880 of App I (No 18), Ds Sins

ससैन्यः सचलत्रापि पृष्टतोऽप्यचरत्किल ॥
 इत्युक्त्वा पार्थिवान्सर्गान्कृष्णः कृष्णान्मुदोपमः ।
 पूर्वजेन सहयेन क्षितः समरमूर्धनि ॥
 शुल्वैव तु जरासधः क्रोधविरर्यातिक्षणः ।
 प्रलसन्न तथा राजा विष्णुना प्रभविष्णुना ॥ [5]

* — (L 1093) Ds Ts Gs-3 प्रवृत्तानि (for वृत्तानीह)
 — (L 1094) B1 Ts Gs Ms इत्युक्ते (for [अ]दृश्यन्त)
 Ns Ms तयोद (for भ्रात्रो) K Ns Vs-3 B D Ts-4 Gs
 3 4 5 तयो (Ts भ्रात्रो)राममेव तदा (for *) — Gs om
 lines 1095-1100 — (L 1095) Ks कुले (for शिवे)
 — Ts Gs om (hapl) lines 1096 1100 — (L 1097)
 Ts Gs Ms पुण्या, Gs Ms धीरं (for इदौ) K Ns Vs-3
 B D Ts-4 Gs प्रविद्वान्तं पुरी रम्या (for *) Ns Vs संकर्मण
 जनार्दनौ, Ds रामं गोविन्दमेव च (for *) — (L 1098)
 K1 (marg) इन्द्रोपेन्द्रौ सुरा इव (for *) — (L 1099)
 K1 Ns-3 (marg) Vs-3 तत्तलौ, Ds-3 वेतवुर, Ts Gs-3
 Ms-3 विश्वानौ (for पितुस्तौ) — (L 1100) Ds-4 Ts Gs
 Ms प्रहृष्टौ (for प्रविष्टौ) Ts [अ]मरः Gs Ms [अ]मरम् (for
 [अ]चलम्) — After line 1100, Ns V Bs ins 135**
 — Ns om lines 1101 1102. — (L 1101) Ns Vs-3
 Bs-3 Ds Ds-3 Ts-3 Gs तत्र, Vs तदा (for तत्र) Ns Ts
 स (for वि) K Bs Dn Ds-3 3 Ts Gs-3 तत्रायुधानि
 स (for वि) Vs Gs स्वरुडे, Vs Ds Gs Ms-3 स्वे गृहे
 (by transp) — K1 (marg) 3 Ns Dn Gs ins after
 line 1102 Ns V Bs after line 1100

135** तत्तलौ यदुदेयस्य पदौ समभिगीष्य च ।
 तत्रोपसेनं राधानगम्याश्च यदुगुणवान् ॥

यथान्यायं यत्प्रसिद्धा तौ सर्वैश्चाभिनन्दितौ ।
 जगमनुहृष्टमनसौ साधुरेव निवेशनम् ॥

[(L 1) Ns-3 V-3 नाय (for नीय) — (L 3) Ks
 Ns Vs-3 भोजयिवा (for *) — (L 4) K1 Ns-3 V-3 वरनौ
 (for मनसौ)]

— Lines 1103 1104 — (var) 79 40 — (L 1103) Ks
 Gs कमौजी (for वि) K1 सुलेव वै (for शुभाननौ)

— (L 1104) Ks Ns Vs Ds (before corr as above). 3
 Gs विवेरतु, Ds Gs लघोपनाम्, Ts Gs लघोपिती, Ms
 लघोदकात् (for मुमोदतु) — After line 1104 Ns Vs
 ins

136** रामोपसेनौ विचारतौ विष्णुना समलङ्घनी ॥
 कृत्वा प्रयागं गोमन्तान्नागां स मगधेश्वर ।
 वीर्यायवतो भूत्वा ह्युद प्रविशेत्त इ ॥

Colophon — Mention of the Epics Ks Ns Ds Ts
 — Mention of Khas Ks Ns V B D1 — Sub-paraen
 Ds पारिजात — Adhy name K Ns Vs-3 B D Gs
 Ms मधुरा (Ks-3 'तया') प्रयागमनम्, Ns कृष्णप्रयागमनम्,
 Ns गोमन्तदादे मधुराप्रवेशः, Vs गोमन्तान्नागाप्रवेशः,
 Ts रामकृष्णयोर्मधुरायां प्रत्यागमनम् — Adhy no
 Ks Ds 99, Vs Bs 139, Vs Gs 103, Dn Ds
 Ts 100, Ds 97, Ds 107, Ts Gs 101, Ts 108,
 Ts 92, Gs-3 M 105, Gs 104 — Sika no Dn 18;
 Ds Ds 17, Ds 19, Ts 14, Gs 15 — After the
 above, Ts M read adhy 80 82 and Ts Gs repeat
 the same

18 A

Ts Gs om line 1 — (L 1) Gs Ms च वली (for सब-
 ऊर्) Gs लचरत्, Ms स्वरामम् (for 'वर') — Ds Ts
 Gs Ms om line 2 Gs om lines 2 4 Gs om lines 2 6
 Ms om lines 2 5 After line 3, Ts ins an addl
 colophon mentioning the Epic and adhy no. 103
 — Before line 4 Ts Gs-3 ins वैशपायन Gs om,
 line 5 — (L 5) Ds Gs प्रहचरम् (for तत्र) Ts Gs-3
 Ms-3 स्वरुडे च तथा यदौ (for *) — (L 6) Ds Ts

धन्वी वाणी रयी त्वङ्गी कुण्डली कवची बली ।
 शराणाममणी, साक्षादेक एवातुलो नृपः ।
 केशवस्य पुरः स्थित्वा घमापे केशिमुदन्म ॥
 किमेतैस्तुच्छमाक्यैर्हि तिष्ठेदानीं मगधप्रतः ।
 यद्वलं यच्च ते वीर्यं दर्शयस्व यदीच्छसि ॥ [10]
 एष त्वां प्रहरिष्यामि सिद्धं तायद्रणे क्षणम् ॥
 एते ये निहता गोप राजानो पलमोहिनाः ।
 एतैर्बराकैर्गोपाल फूतं राजचिद्रूपैः ॥
 एष त्वां दर्शयिष्यामि यमराजानमेव हि ।
 इत्युक्त्वा स जरासंधः कृष्णमभ्यद्रवद्रणे ॥ [15]
 तं दृष्ट्वा रोपताम्राक्षं कृष्णो वाक्यमुवाच ह ।
 इच्छातः प्रहरास्वेति यदि शक्नोषि राजक ॥
 एष ते प्रमुखे राजन्सितोऽहं किं विकल्पसे ॥
 नैतावता रणे राजञ्छूराः सन्ति नृपोत्तमाः ।
 शरैर्वा यदि वा शस्त्रैर्दर्शयस्व पराक्रमम् ॥ [20]
 इत्युक्त्वा स जगन्नाथः सर्वेषामप्रणीर्हरी ।
 सुपर्णध्वजमाश्राय कृष्णस्तु रयमुत्तमम् ।
 तमभ्ययाजरासंधं शरैर्विद्राघ चाग्रिमः ॥
 सारार्थं चास्य विव्याध पञ्चभिर्निश्चितैः शरैः ।

जघान तुरगांश्चाजौ यतमानस्य वीर्यवान् ॥ [25]
 बलदेवो घनुश्चास्य चिच्छेद नतपर्वणा ॥
 तं कच्छद्रुतमाहाय चित्रसेनो महाबलः ।
 सेनानीः कौशिकश्चैव कृष्णं विव्याध पञ्चभिः ॥
 त्रिभिर्विव्याध संकुलः कामपालं तु कौशिकः ।
 बलदेवो घनुश्चास्य महेनामी द्विधाकरोत् ॥ [30]
 जवेनाभ्यर्दितश्चापि चानरीञ्जलमुष्टिभिः ।
 जरासंधोऽपि भगवानाजघान स मागधम् ॥
 जरासंधोऽपि वेगेन घनुज्यन्महारथः ।
 सज्यं कृत्वा महावीरः केनायं निश्चितैः शरैः ।
 आजघान शरीरं वै नीलोत्पलदलप्रभम् ॥ [35]
 भगवानपि गोविन्दः शरेण नतपर्वणा ।
 ललाटे चास्य चिक्षेप जरासंधस्य चाभिभूः ॥
 पुनर्विव्याध निश्चिवैर्वाणैः शैलोपमैस्तथा ।
 क्षुरमेणाहनचास्य ध्वजं कनकमूपणम् ॥
 तं चित्रसेनः संरुधो विव्याध निश्चितैः शरैः । [40]
 कौशिकः पञ्चविंशत्या जरासंधस्तु सप्तभिः ॥
 त्रिभिस्त्रिभिश्च नाराचैस्तान्त्रिभेद जनादिसः ।
 पञ्चभिः पञ्चभिश्चैव बलदेवस्तु तानरीन् ॥

कङ्कणी (for कवची). Gs शरी (for बली). — (L 7) T₁ s
 Gs s माद्र (for 'नी'). T₂ Gs. s s M तदा (for [अ]मुली).
 — (L 8) T₂ G₁ मधु (for केशि). — (L 9) T₁ त्विह
 (for कुच) G₁ M₁-s किमेतै राजाप्रसदीष्ट (for "G₁ दृष्या
 जयसि गोपक (for "G₁). — Gs om line 10 — (L 10)
 M₁ वैरै (for वीर्य). — (L 11) T₁ मुक्य (for एष). T₂
 G₁ एष त्वां प्रापिष्यामि (for "G₁). — (L 12) T₁ G₁
 मोहिता (for मोहिता). — (L 13) De विद्रुप्यै; M₁-s
 विद्रुप्यै (for विद्रुप्यै). T₁ s G₁ M₁ फूतं राजक (T₂ 'न्य')
 विष्टे, G₁ न कृतो राजनिष्ठ (for "G₁). — Gs om. line 14.
 — (L 16) De T₁ G₁ s M₁ ताम्राक्ष (for 'ह'). M₁
 विष्णु (for कृष्ण). D₂ T₁ s G₁ s M₁ s वाप्यम्
 (for वाप्यम्). — (L 17) T₁ शक्नोषि (for शक्नोषि). — Gs
 om line 18 — (L 18) M₁ मुनेषु (for एष ते) D₂ T₂ G₁
 विव्यासे (for विकल्पसे). — (L 19) M₁ s transp राजन्
 and दृष्ट्वा. De T₁ s G₁ M₁ नृपोत्तमः; M₁-s नृपा नृप (for
 नृपोत्तमाः). — (L 20) G₁ M₁ [अ]प्यैरै (for शरैः).
 T₁ शरैर्वा युधि वाप्यैरै (for "G₁). — Gs om line 22.

— (L 23) De T₂ G₁ जघनवान् (for जघन') G₁ तादृ-
 भजो मागधे नृ (for "G₁). — (L 25) De T₁ G₁ [ए]व; T₁
 [अ]नी (for [अ]नी) T₁ G₁ घनुजमानस्य वीर्यवान् (for "G₁).
 — (L 26) De T₁-s G₁ s M₁ s सज्यो (for 'देवी').
 M₁ s सत्य (for चास्य). — (L 27) G₁ महाबलम् (for
 'ह'). — (L 28) M₁ तान्त्रिभेदं संकुल (for "G₁). — (L
 30) De T₁ G₁ s [अ]नी (for [अ]नी). De T₁ G₁ [अ]न्य
 (for [अ]नी). Gs चिच्छेद नतपर्वणा (for "G₁). — T₂ om. line
 31 Gs om (hapl) lines 31-45. — (L 31) De T₁ [अ]प्यै
 मयै (for 'द्विष्य'). — (L 33) M₁ s आजघान (for 'चाक').
 T₂ G₁ M₁ बाणयो (for मागधम्) T₁ G₁ स जघान सबाणयोः
 (for "G₁). — (L 33) De T₁ G₁ M₁ s दलवारं (for वेगेन).
 T₁ s G₁ s s M महाबल (for 'रय') — (L 34) T₂ जघा-
 नाय; M₁ महाबाहु; M₁ 'वीर्य' (for 'वीर') — T₂ om line
 35 — (L 35) T₁ G₁ शरीरं हि (for 'रै'). T₁ प्रजे; G₁
 M₁ प्रजे (for प्रजम्). — (L 37) T₁ G₁ चिच्छेद; G₁
 विव्याध (for विव्याध). — (L 38) D₂ T₁ G₁ M₁-s शैल-
 मयै, G₁ मेघोपमैव (for शैलोपमैव). — (L 39) M₁

कृष्णो रथाश्वांश्चिच्छेद चित्रसेनस्य वीर्यमान् ।
 घलदेवो धनुश्चास्य भटेनाजो द्विषाफरोत् ॥ [45]
 संछिन्नघन्या विरयो गदामादाय वीर्यमान् ।
 अभ्यद्रवत्सुसंतुद्रो जिषामुसुसलायुधम् ॥
 सिद्धतस्तु नाराचांश्चित्रसेनरथेपिणः ।
 धनुश्चिच्छेद रामस्य जरासधो महाबलः ॥
 गद्या च जघानाशु चित्रसेनो हलायुधम् । [50]
 जरासधस्तु घलगान्देशरं पञ्चभिः शरैः ॥
 पुनर्नयता विज्याध पुनश्चैव हि सप्तभिः ।
 अशीत्या च जरासधः कृष्ण नीलोत्पलच्छविम् ।
 धनुश्चिच्छेद भगवान्जरापुत्रस्य धीमतः ॥
 उत्सृज्य सशरं चापं गदामादाय वीर्यमान् । [55]
 जघान च तदा विष्णुं बाहुदेशे यली तदा ॥
 गद्या चैव गोविन्दो जघानास्य च यक्षसि ।
 जानुभ्यां निपपातोभ्यां पुनरुथाय मागधः ।
 गद्याय हरिं वेगाज्जघानाह्वय यक्षसि ॥
 हरिश्च गद्या राजज्जरासधममर्षणम् ॥ [60]
 न ममर्ष जरासधो गद्यायात जनार्दनम् ।
 जघान स्तनयोर्मध्ये बलदेवस्य पश्यत ॥

ततः पीडितसर्पाङ्गो ययौ कृष्णो महीनलम् ।
 सिंहनादं ततश्चक्रे मागधो राजसत्तमः ।
 हतः कृष्णो हत कृष्ण इति वाच समाददे ॥ [65]
 तं दृष्ट्वा पतितं कृष्ण क्रोधाद्द्विगुणविक्रमः ।
 आदाय सुसलं रामो जरासधमभिद्रवत् ॥
 जघान स्तनयोर्मध्ये बाहुभ्यां यदुनन्दनः ।
 पुनश्च गद्या रामो हलाटे त जघान ह ।
 जानुभ्यामपतद्भूमौ गवसज्जो जरासुतः ॥ [70]
 उत्थाय सहसा भूमेर्जरासधः प्रतापमान् ।
 बलभद्रं जघानाशु सखन मागधलदा ॥
 ततो हलधरो वीरो गद्या सर्वयुद्धया ।
 चिच्छेद तां गदा वीरः कृष्णस्य पुरतस्तदा ॥
 जरासधस्तु घलगानुत्सुग्य महीना गदाम् । [75]
 पुनरन्या महाचण्डा सर्पायुधसमन्विताम् ॥
 आदाय निश्चिता घोरा ता जघान हलायुधम् ।
 पुनश्च गद्या त तु हलाटेऽभ्यहनद्वली ॥
 शुष्टिना च समाह्वय गद्या च तदा भृशम् ।
 तलेन च जघानाशु बाहुदेवस्य पश्यत ॥ [80]
 ततो मूर्छां समापेदे बलभद्रं प्रतापमान् ।

भूषितम् (for भूषणम्) — (L 40) Gs सर्वत्र (for सर्वघो)
 Ds T₁ G₂ s Mi-s नवभि (for निशिते) — (L 44) Ds
 T₁ G₂ M₁ रथेपां (for रथाश्वाश्च) G₂ योधानांश्च चिच्छेद
 (for ") — (L 45) Ds T₂ s G₂ [ज]जी, G₂ [ज]ली
 (for [ज]ल) Ds T₁ s G₂ s M₁ [ज]ल्य (for [ज]ली)
 — M₁ om. lines 48 52 — (L 48) T₂ सिद्धयुत्सुग्य नाराचं
 — M₁ om. lines 48 52 — (L 48) T₂ सिद्धयुत्सुग्य नाराचं
 (for ") M₁ चित्रसेनममर्षणम् (for ") — (L 50) T₂
 G₂ s M₁ चित्रसेनं (for ") M₂ चित्रसेनं हि सप्तभि
 (for ") — M₁ om. (hapl) lines 51 52 — (L 53) M₁
 पुनर्विज्याय विज्याया (for ") — (L 53) Ds T₂ s G₂ s M₁
 जरासधस्य धीमतः, M₂ पुनरुत्सुग्य धीमतः (for ") — (L
 56) T₁ G₂ M₁ s तया, T₂ महा (for तदा) M₁ s सखि-
 देशो (for बाहुं) T₂ G₂ s M₁ तदा यली (by transp.), G₂
 बलीयसा — (L 57) Ds G₂ s M₁ s स्तन, T₁ M₁ [ज]
 स्वाय, G₂ [ज]यास्य, G₂ [ज]ह्वय (for [ज]ल्य च) — G₂
 om. (hapl) lines 58 59 — (L 59) Ds T₁ G₂ वीरो
 (for वेगाद्), T₂ स तु, T₂ G₂ [ज]जीव, T₂ M₁ s [ज]मल,

G₂ [ज]म्येल्य (for [ज]ह्वय) — (L 60) T₂ G₂ s वीरो
 (for राजम्) T₂ बमर्षण, G₂ s विंशम् (for विंशम्)
 — (L 61) T₂ G₂ s M₁ तमस्य M₁ s तद्वत्तु (for न
 ममर्ष) — (L 62) Ds T₁ G₂ s जघान स्तनमध्ये तु (for
 ") — (L 65) T₂ G₂ [ज]बोचम्, G₂ वाच (for बाच)
 — Ds G₂ s M₁ s om line — (L 68) T₂ बाहुभ्यां
 (for जघान) T₂ s M₁ जघान मागधेश्वरम् (for ") — (L
 69) G₂ मागध (for गद्या) — (L 70) T₁ ससंशोष्य,
 G₂ M₁ विसंशोष्य, M₂ s विसंशोष्य (M₂ 'हो हि) (for
 गवसज्जो) — (L 71) Ds स तदा (for सहसा) T₂ G₂
 उत्थाय स तदा वेगान् (for ") — (L 72) T₁ G₂ s M₁
 सखरे, M₂ सखरे (for सखनं) G₂ M₂ सखनं मागधेश्वर
 (for ") — (L 76) Ds महाचण्डां (for 'चण्डां) Ds M₁ s
 सर्वस्य (for 'बुध) T₁ s M₁ विभूयिताम् (for समन्विताम्)
 — (L 77) Ds M₁ s च मर्दा (for निशिते) T₁ s G₂ s M₁
 आजघान (for तो ज) — (L 78) Ds T₁ G₂ s M₁ न्यहनद्
 (for 'ध्वं) — (L 79) T₂ G₂ [ज]म्यहनद् (for च तदा)
 Ds गद्या च समन्वित, T₂ तलेनाशु जघान ह (for ") — T₂

सिंहनादं तत्तश्चके राजा स मगधेश्वरः ॥
 एतस्मिन्नन्तरे विष्णुः सदां प्राप्य जरासुतम् ।
 गदया पोथयामास दाननास्तसिक्तया ।
 जरापुरस्तदा तस्मै प्रादिषोऽच्छिन्नुत्तमाम् ॥ [85]
 तामापतन्ता सप्रेक्ष्य गृहीता विष्णुरव्ययः ।
 तस्मिन्नेव ददौ वीरः साक्षाद्विष्णुर्लेखिव ॥
 स तथा ताडितो राजा पपात च सुमोह च ॥
 प्राप्तसमस्तदा राजा परिषेज ममाहनत् ॥
 तयोस्तु युद्धमभनस्परपरवधेषिणोः । [90]
 देवासुरसमं युद्धमासीत्प्रथमसंगमे ।
 नमुचेक्षैव शक्त्य रामराषणयोरिव ॥
 उभौ नौ लोकविल्यानी बले चास्त्रे च विधुतौ ।
 उमावेव रणे धीरो युद्धे च परिधुतौ ॥
 एतस्मिन्नन्तरे विष्णुः शार्ङ्गमादाय वीर्यनाम् । [95]
 शरेणानिफलदेन विज्याथ मगधेश्वरम् ॥
 अर्धितः स तु राजेन्द्रो गदयापोथयद्वरिम् ।
 स हिरा तु तदा शार्ङ्गं गदया तं जघान ह ॥
 बलभरोऽपि धर्मात्मा प्रहृतं तं विनिश्चितः ।
 तदन्तरे प्राह धीरो वरदो नाम पार्थिवः । [100]
 न युक्तं राम रामेति परासक्तं प्रति प्रभो ॥
 तं हृष्टा रोपताम्रादो हृष्टी मुमलमाददे ।
 राम ह्यधर राजा प्रतीयाचुद्धुर्भवं ॥

तयोस्तु युद्धमभनद्रजयूयपयोरिव ॥

No 19.

T₁ s G₂ M cont after App I (No 18):

जनमेजय उवाच ।

पराजितो जरासथ कृष्णेन द्विजसत्तम ।
 सरलः सातुगक्षेत्रं किं मया स्पृष्टं गत ॥
 कष्टमेवज्जरासथः कृतान्वलसमितः ।
 पलायनं द्विजश्रेष्ठ तनोर्यादिसिंहयोः ॥
 पुरतः कृतान्वलमत्र युक्तं प्रतिभाति मे । [5]
 जरासथोऽपि राजेन्द्र सर्वेषामग्रणी, स्थितः ॥
 लज्जाकरमिदं मन्ये तस्य राजो द्विजोत्तम ।
 वृष्टतश्च समागम्य पुरस्तात्पश्यतोर्ययोः ॥
 किमुत्तरं ततो राजा जरासथः प्रतापनाम् ।
 अकरोगदुसिंहस्य माधवस्य द्विजोत्तम । [10]
 एतदाचक्ष्व मे ब्रह्मन्बिलरेण तपोधन ॥

वीर्यापायन उवाच ।

दग्ध्या प्रयातो गोमन्ताद्राजा स मगधेश्वरः ।
 ग्रीलयाग्रनतो भूत्वा स्वपुरा प्रविवेश ह ॥
 प्रविश्य स्वपुर सोऽथ पादस्पृष्ट इषोरणः ।
 न हर्षं लभने रामो न दिवा शौककथितः ॥ [15]
 ततः कदाचिद्राजा तु दुःप्रकोरुत्तमन्वितः ।

om line 80 — (T. 80) D₂ हृष्टिन् (for तलेज) — (L. 81) D₂ T₂ G₁ + समालेने (for समालेने) — (L. 84) D₂ T₂ दानवक्षतिदक्षदा (for ^a) — (L. 85) T₂ G₂ s M₁ s जरासथस्य (for 'पुरम्') — (L. 87) T₂ G₂ देव (for वीर) T₂ तस्मै वा प्रादिणोदेव (for ^a) D₂ किंलिखन्, T₂ बला दिव, G₂ M₁ s किंलिखन् (for बलेखिव) T₂ s G₂ s M₂ s साक्षात्कृत्य किंलिखन्, G₂ द्विष्णुकरादिव (for ^b) — T₂ G₂ s om (hapl) lines 88-93 — (L. 90) T₂ G₂ सत्त ह, G₂ तमोत्रव (for तयोस्तु) — (L. 91) D₂ देवासुर पुरा युद्धम् (for ^a) D₂ परम (for प्रथम) T₂ सगरे (for ^a) — (L. 93) T₂ G₂ बले (for बले) — D₂ T₂ s G₂ s om (hapl) line 94 — (L. 94) M₂ उभौ (for युद्धे) M₂ युद्धाय च परिधुतौ (for ^a) — (L. 97)

M₂ अर्धितं स जरासथो (for ^a) — (L. 98) T₂ G₂ s विज्याथ (for स हिरा) — (L. 100) T₂ G₂ महावीर्यो (for प्राह वीरो) T₂ G₂ M₂ वीर्यनाम् (for पार्थिव) — T₂ om line 101 — (L. 101) G₂ s दग्ध्या सालमाददे (for ^a) — D₂ G₂ s om lines 103-104 — (L. 103) M₂ प्रतीतो युद्धमुत्तमम् (for ^a)

19

(L. 2) T₂ G₂ M₂ कृत्वा (for मया) — (L. 3) M₂ s युद्धाय, M₂ कष्टमेव (for कष्ट) — T₂ om line 8, and lines 12 13 M₂ om (hapl) lines 8-10 — (L. 12) M₂ s तदाप्रयातो गोमन्ताम् (for ^a) — (L. 14) M₂ s स्वगृह (for स्वपुर) T₂ G₂ M₂ परा स्पृष्ट (for पार

नृपान्सर्गान्समाहूय वचनं वेदमब्रवीत् ॥
 मन्त्रयामो नृपश्रेष्ठा महत्वायमुपस्थितम् ।
 पराजितोऽस्मि राजेन्द्रा गोपाभ्यां राजसंसदि ॥
 स तर्जः पार्थिवेः साधं मन्त्रयामास मन्त्रविम् । [20]
 अहो धिक्पौरुषं मन्त्रे यदग्न्यायवि पार्थिवाः ॥
 ये नृपा बलदृष्ट्याभ्यां निर्विक्ताः मन्त्रलुपताः ।
 निरोत्सवानः पुरी रथ्यां मधुरां यादवेद्वताम् ॥
 भगवन्तः पुरी तत्र मधुरां चतुर्दिशः ।
 बलेन महता युता हन्तुं तौ गोपमिक्षिणीम् ॥ [25]
 अग्न्याया ह्यशोऽस्माय वारहोहो वपुष्मताम् ।
 प्रतिष्ठा च समाप्येषा मूयतां पार्थिवोत्तमाः ॥
 यौ तौ गोपकवीरौ हि तौ हत्वा तु स्वकं पुरम् ।
 यास्यामि मत्पत्न्येव हि यैरेतदुभितन्वितः ॥
 बलानि बहुरूपाणि गग मन्ति नृपोत्तमाः । [30]
 निःसाधनौ पादवकी निष्प्रोक्षा दुर्बला हि ते ॥
 अथ साध्वा पुरी सर्जो नात्र कार्या विचारणा ।
 ततो यूयं स्थिरा हृत्वा युद्धं युद्धाय पार्थिवाः ।
 प्रयान्तु सर्वे राजान वन्मयन्तो वसुंधराम् ॥

हृष्ट) — (L. 15) Ms. निर्विक्ता (for न विक्ता) — Ts om (hapl) line 16 — (L. 18) Ms. नृपश्रेष्ठ (for 'श्रेष्ठ')
 Ts अवस्थितम्, Os Ms. समुपस्थितम्, Ms. सुदुस्तरम्, Ms. सुदु-
 स्तरम् (for उपस्थितम्) — (L. 19) Ts पराजिता स राजेन्द्रा
 (for 'राजेन्द्रा') — Ts om line 20 — (L. 20) Ms. धर्मविम्
 (for मन्त्र) — (L. 22) Ts Ms. गोप (for नृपा) Ms. र. s
 सपदानुगा (for मयतां) — Ts om line 24 — (L. 24)
 Ms. वेगवत् (for मन्त्र) Ms. वेगवत् पुरीं गवा (for 'गवा')
 — (L. 25) Ts वी हन्तुं तेपक्षिण्य (for 'पक्षिण्य') — (L. 26)
 Ms. s यावदहोरेपु पुण्यताम्, Ms. 'कोऽवपुण्यते (for 'वपु-
 ण्यताम्') — (L. 28) Ts 'करो (for 'वीरौ') Ts मधुरां (for तु स्वकं)
 — (L. 31) Ms. s निर्वला (for दुर्) — (L. 32) Ms
 कार्या (for सर्वा) — (L. 35) Ms. योद्धव्या (for ते)
 — (L. 36) Ts निर्मूल (for 'रा') — Colophon — Adhy
 no Ms. s 106 — After the above, Ts repeats
 80 2-18 with the colophon

20

Ni wrongly reads lines 51, 56 74 after || 13
 Ns Vs repeat lines 1-37 after adhy 85 — (L

सर्वतः परितोद्धव्या पुरी यादवपालिवा । [35]
 निर्मूल चैव सा कार्या भवतिः ह्यावकीर्तिभिः ॥

Colophon.

No 20

After adhy. 83, N (except Ss Ns) Ts s
 Gs s s G (ed.) Ins

वैशपायन व्याच ।

एतस्मिन्नन्तरे प्राप्ता लोकप्रावृत्तिका नराः ।
 चक्राग्रुपशृङ्गं सर्वे श्लोकपालद्वयोपमम् ॥
 तेष्वालयिककसीपु श्लोकप्रावृत्तिकेपिण्ड ।
 कनसभा यदुभेष्टाः समीपुः कृष्णसंसदि ॥
 समागतेषु सर्वेषु यदुभुक्तेषु संसदि । [5]
 प्रावृत्तिका नराः प्राहुः पार्थिवालयिक वचः ॥
 जनार्दन भरेन्द्राणा पार्थिवाणा समागमः ।
 भविष्यति क्षितीशान् मुमदान्निखनेकाः ॥
 त्वरितास्तत्र गच्छन्ति नानाजनपदेशताः ।
 दुर्गिहने पुण्डरीकाक्ष भोजपुत्रस्य शोसनात् ॥ [10]

1) Ts Gs -वृत्तिका (for प्रावृत्तिका) — Ns Vs (both
 second time) om line 2 — (L. 3) As s Ds s
 तेष्वालयिकेपिण्डेषु, Ds भवेत्सर्वेषु (for 'सर्वेषु') — Ns Vs
 (both second time) om (hapl) line 4 — (L. 6)
 Ks s Vs Bs s Ds Ds s Ts s Gs s s हतेवा (for
 समीपु) Ks Ns Vs Bs s Ds Ds ससद्वत् (for 'संसदि')
 — (L. 5) Ds ससद्वत्सु त्वेषु, Ts s समीपेषु स' (for
 'समीपेषु') Ks om lines 6-7 — Bs om line 7 — (L. 7)
 Ks s Ds Ds s सदागते (for 'स') — (L. 8)
 Ks s Ds s ददनुदंशिकापदाना, Ds ब्रह्महाराक्षिणा-
 न्यानां, Cal ed. सपुत्रदंशिकापदानां (for 'सपुत्रदंशिका-
 पदानां') — (L. 9) Vs सर्वे (for नाना) G (ed.)
 पुण्डरीका (for 'पुण्डरीका') — (L. 10) Ns Vs (both both times)
 Ds दुर्गिहने (for 'ने') Ks दुर्गिहनेषु दुर्गिहने (for 'ने') Ds
 भोजपुत्रस्य (for 'पुत्रस्य') — (L. 11) Ns Vs (both both
 times) प्रकाशस्तु, Bs सकाश स (for प्रकाशं स) — (L.
 12) Ks s s Ns (both times) s (marg) Vs s (both
 times) Ds Ds Ds s (sup line as above) Ts s प्रयमा

प्रकाशं रम कथास्तत्र ध्रुयन्ते मनुजेरिताः ।
 रुक्मिणी किल नाम्ना श्री रुक्मिणः प्रथिता स्वसा ॥
 भावी स्वयंवरस्तत्र तस्याः किल जनार्दन ।
 इत्यर्थमेते नृपरा गच्छन्ति सबलानुगाः ॥
 तस्यास्त्रिलोकमुन्दर्यास्त्वृतीयेऽहनि यादव । [15]
 इक्ष्मभूषणभूषिण्या भविष्यति स्वयंवरः ॥
 राज्ञां तत्र समेतानां हस्त्यश्वरथगामिनाम् ।
 इत्यामः शतशस्तत्र शिविराणि महात्मनाम् ॥
 सिंहादूर्ध्वदर्पाणां मत्तद्विदगामिनाम् ।
 सदा युद्धमियाणां हि परस्परमर्षिणाम् ॥ [20]
 जयाय शीघ्रं सहिता बलौघेन समन्विताः ।
 निरुद्धाः पृथिवीनालाः किमेकान्तचरा वयम् ।
 निरुद्धाह्वा भविष्यामो गच्छामो यदुसत्तम ॥
 ध्रुत्वैतत्केशयो चाकनं हवि ह्यस्मिन्नार्पितम् ।

निर्जगाम बहुश्रेष्ठो यदनां सहितो बलेः ॥ [25]
 यादवास्ते बलोद्गमाः सर्वे मग्नमालालसाः ।
 नियुक्तैः स्वन्दनेर्दिव्यैर्गर्वितास्त्रिदश इव ॥
 बलघेण नियुक्तेन हरिरीशानसमिनः ।
 चक्रोद्यतकरः कृष्णो गदापाणिर्वरोचत ॥
 यादवाश्चापरे तत्र बासुद्वानुयायिनः । [30]
 श्येराविलसकाशैः किंकिणीप्रतिनादितैः ॥
 क्षमसेनं तु गोविन्दः प्राह निश्चितदर्शनः ।
 सिद्धं त्वं नृपशर्व्वं भ्रात्रा मे सहितोऽनघ ॥
 क्षत्रिया निरुक्तिप्रज्ञाः शास्त्रज्ञास्त्रिदशिनः ।
 पुरी श्रूयामिमा वीर जघन्याः पीडयन्ति नः ॥ [35]
 अस्माकं शङ्किताः सर्वे जरासधवजानुगाः ।
 मोदन्ते मुस्तिनस्तत्र देबलैके यथामराः ॥
 तस्य तद्वचनं श्रुत्वा भोजराजो महायदाः ।

(for प्रथिता) — (L 14) T₃ G(ed) सयला (for नृपरा)
 N₃ V₂ (both second time) इत्यर्थं नृपरा सर्वे (for)
 T₃ G(ed) गच्छन्ति मनुजैरिताः ; G₃ 'लिन सहमैकिता (for
 ५) — (L 15) K₁ s s N₃ s (second time) s (marg)
 V₁ s B D (except D₃) T₃ s G₃ G(ed) त्रैलोक्य (for
 त्रिलोक) — N₃ (second time) T₃ G₃ om (hapl)
 lines 18-19 V₂ (first time) om (hapl) line 18
 — (L 16) G₃ इत्यामस्तत्र युवानि (for शिविराणि) — (L
 17) K₁ s V₂ B₂ D₃ D₁ s (sup l₃ as above) T₃ s
 G₁ s दहाना (for दर्पाणां) — (L 20) G₃ हेवार (for
 सदा) D₃ परस्परमर्षिणाम्, T₃ स्वयंवरसुहर्षिणाम् (for
 ५) — (L 21) N₃ (marg as above) D₃ (sup l₃ as
 above) मग्नम (for जयाय) G₃ स्वयिरा (for सहिता) N₃ V₂
 (both both times) जगुश्च सहितस्तत्र, V₂ जयाय सहिता
 शीघ्रं, G₃ मग्नमस्तत्र सहिता (for ५) D₃ बलौघेता (for
 बलौघेन) — (L 22) K₁ V₂ V₂ (second time) निरुद्धा,
 K₁ निरुद्धा, D₃ निर्वरा (for निरुद्धा) K₁ N₃ V₂ B₂ s
 D₃ D₁ s T₃ s -पाले (for पाला) V₂ B₂ D₃ किमेकान्त
 चरा (V₂ रिता) वयम् (for ५) — (L 23) K₁ मसिष्यामो
 D₃ निरुद्धोणा (for भविष्यामो) V₂ निरुद्धाह्वाभविष्यामो
 (for ५) K₁ s s N₃ s (first time) V₁ B₁ s D₃ D₁ s
 T₃ s G₃ s s मन्दन, K₁ सत्तमा (for स) — (L
 25) V₁ स्ते (for बले) — (L 27) K₁ s s N₃ s (second
 time) V₂ s (second time) D₃ D₁ s T₃ s G₁ s s

विर्वयु स्वस्वन्दनैर (for ५) K₁ वेसितात् (for गर्वि)
 — (L 28) N₃ V₂ s (both second time) बलोद्गमेण युक्तेन
 (for ५) N₃ V₂ s (both second time) स हि (for हरिः)
 — (L 29) K₁ स्वरोद्यतम्, K₁ N₃ D₁ G₃ व्यरोचयत् (for
 'चर' — For the second occurrence of line 29, N₃
 V₂ subst
 1** कृष्णोऽपि हि गदापाणि गाईशङ्खदामिन्द्व ।
 — (L 30) T₃ s मोदिता (for दापिन) — (L 31)
 G₃ काश्चन (for चाविल) V₂ 'स्त', D₃ 'लात्' (for
 मति) — After line 31 K₁ om
 2** भवन्तु पुण्डरीकाक्ष नृपरा बहुमनुज ।
 नामास्तमिदं ह्येवमुक्तं परिवारित ॥ — (L 32)
 — K₁ om lines 32-33 K₁ om line 32
 D₃ दयौघम् (for 'नृ') — (L 33) D₃ s G₃ नर (for
 नृप) V₂ (second time) D₃ (marg) विज्ञा मे, G₃
 रामेण (for भ्रात्रा मे) G₃ वृष (for जनय) — (L 34)
 G₃ सत्रयात् (for दापयाम) K₁ s s D₃ D₁ s T₃ s G₃
 धा K₁ G₃ दापयामिन्नात् D₃ T₃ 'यव'दरोना (for ५)
 — (L 35) N₃ V₂ s (both second time) जलवा, G₃
 पीडय (for वीर) K₁ V₂ B₂ D₃ s s T₃ s G₁ s s जघन्ये
 (for 'यवा') K₁ s D₃ s (before cor) s G(ed) जघन्ये
 ना K₁ 'दे वा'भियालय, K₁ 'याम'भियालय, N₃ V₂
 (both second time) जगुस्ते बलशुद्धि (V₂ 'सह'ता, N₃
 (marg) जगुस्सामसिधियय, D₃ जयस्तेऽभिपद्यति ह (for
 ५) — (L 37) D₃ s (marg as above) मानिनस (for

वेणवं हस्तसंश्लेषं नान्यमानमधोमुखम् ॥

चरणाभ्यां प्रकर्षन्तं पाण्डुरं भोगिना उरम् ।

हेमपत्रैरुपचिन्तं धातुमन्तमिगचलम् ॥

अमृतास्मद्भर्तारं द्विजिह्वेन्द्रविनाशनम् ।

ब्रासनं दैत्यसत्त्वानां घातनं पञ्चलक्षणम् ॥

[70]

सं दृष्ट्वा स पञ्चं प्राप्तं मच्चिरं सांपरायिकम् ।

धृतिमन्तं गरुत्मन्तं जगाद् मधुसूदनः ॥

दृष्ट्वा परमसंहृष्टः स्थितं देहमिगपरम् ॥

तुल्यसामाज्येया धाचा गरुत्मन्तमुपस्थितम् ॥

[75]

स्वागतं त्रैलोक्ये सुखसेनारिमर्दनं ।

विनताद्वयानन्दं स्वागतं केशरप्रिय ॥

ब्रज पतिरत्रेष्टे केशिरस्य निवेशनम् ।

वयं नत्रैव गत्वाद्य प्रतीक्षामः स्वयंरम् ॥

राज्ञो तत्र समेतानां हस्त्यश्वरथगामिनाम् ।

ब्रह्म्यामः क्षतशस्त्रात् समेतानां महात्मनाम् ॥

[80]

पयमुक्त्वा महानाहुर्नैतत्तयं महाबलम् ।

जगामाद्यं पुरीं कृष्णः कैशिकस्य महात्मनः ।

नैतत्तयसस्यः श्रीमान्यादवैश्र महारथैः ॥

विदर्भनगरीं प्राप्ते कृष्णे वेगकिनन्दने ।

हृष्टाः प्रमुदिताः सर्वे निवेशायोपचक्रुः ।

[85]

सर्वे शस्त्रायुधधरा राजानो बलशालिनः ॥

एतस्मिन्नेव काले तु राजा नयविशारदः ।

कैशिकः प्रति चोत्थाय प्रदृष्टेनान्तरात्मना ॥

जर्षमाचमनं दत्त्वा स राजा कैशिकः स्वयम् ।

सदृष्ट्य विधिरुक्लृष्णं स्फुरत् सप्रवेशयम् ॥

[90]

पूर्वमेव तु कृष्णाय कारितं दिव्यमन्त्रिणम् ।

विवेकं सबलः श्रीमान्कैलास शक्तो गया ।

स्याद्यपानादिरजोचरर्षितो वासवानुजः ॥

सुखेनैवोपितः कृष्णस्तथा राज्ञो निवेशने ।

पूजितो बहुमानेन केहर्षेण चेतसा ॥

[95]

Colophon

५* जगाम त्रिविधेष्टे ओजस्यान्तं पुरं नदत् ।

— Before line 75, some Mss. ins श्रीकृष्ण उवाच and

शम्भो श्रीमद्वसुदेवाय — (L 75) Ks Ds Gs ते क्षा (for

लेख) — Ts om lines 76-89 — (L 77) Ks Ds

Ds Ts पत्रध, Vs पत्रिजन, Ds मन्त्रिण (for पत्रि)

Gs ब्रज पक्षिभूयस्याय (for) — (L 80) Vs शिबिराणि

(for समेतानां) — (L 82) Ds तुर (for पुरीं) — (L

83) Ts Gs नैतत्तय ससाधित, Ts दैन च श्रीमा (for)

Ds महाबल (for रथे) — (L 86) Ds यादवा (for

राजावो) — Before line 87, some Mss. ins वैरापायन

उवाच — (L 87) Vs एतस्मिन्नेव प्राप्ते (for) — (L

88) Ks Ns Vs B Ds Ts Gs : : : G(ed) कैशिकस्त

(Vs 'त्र') उत्थाय, Ns Vs भीष्मकस्त उत्थाय (for)

— (L 89) Ns Vs Ds : : अर्धमाचमनीय च (for) Ds :

दत्त्वा (for स राजा) Ns Vs दत्त्वा राजा स कैशिक (for

) — (L 90) Ks Ds सप्रवेशयत्, Ks सुप्रवेशय च,

Ns Vs सप्रवेशयत् (for सप्रवेशयत्) Ds मन्त्र वेदं प्रवेशयत्

(for) — (L 91) Ks Ds कृष्णस्य (for कृष्णस्य)

— (L 92) Ds Gs अद्य (for साय) Ns Vs : : Ds

स्यादैव (for रजोचरैः) — (L 94) Ks Ns Vs Ds

चोपितः, Ds (before corr as above) : : सु, Ds

शायित, Ts विविज (for उपित) Ds Ds सुखेनैवोपित

चा' Ns (marg as above) कृष्णस्य (for बाल) — (L 65) Ks दृष्ट्वाक (for 'कं') Ks : : Ns : Vs Ds Ds : : Ts लेकियम्, Ts देहवदिर (for लेहिरिदिर) Ds (marg) सद्य गिरिमिरोती (for) — (L 66) Ks मद्य (for इत्य) Ks मानयानम् (for नामयमानम्) Vs B Ds अवाकुरम् (for अघोमुखम्) Ks : : Ds Ds : Ts Gs मन्त्रमन्त्रिणाञ्जलै, Vs Ds : नामयमानैवाञ्जलै, Ds (marg) बाधमानैवाञ्जलै, Ds नीयमानैवाञ्जलम् (for) — (L 67) Ds : विकर्ष (for प्रक) — (L 68) Gs उपचितैः (for 'त') Ds भातुमगम् (for धातु) — (L 69) Ds : कर्तार (for इ) — Ks om lines 70-74 — (L 70) Gs सैन्य (for दैव) Ds द्विज (for पञ्च) — (L 71) Ts Gs : : (for स) Ks Ds Ds Ts स्व, Ds स्व (for स) Ns दृष्ट्वा स स्वपञ्च प्राप्त (for) — (L 72) Ds धनिमन्त (for धनि) Vs Ds Gs : जगाम (for 'द') — (L 73) Ns Vs B Ds Ds Gs तुष्ट (for दृष्ट्वा) Ns तमुवाच तव कृष्ण (for) Ks : : B Ds Ds : : Ts : Gs : : देवम्, Ks दक्षम् (for देहम्) — (L 74) Ks तुल्यसामाज्यवपुषा, Ks 'न्यमनद', G(ed) तुल्य समर्थया धाचा (for) Ks Bs : Ds Ds : इव स्थितम्, Ks उदयस्थितम्, Ks Ns : (marg) Vs Ds Ds : Ts : Gs : : अयं (for उप) — After line 74, Ns ins

येनांपायन उवाच ।

ते कृष्णमागतं दृष्ट्वा येनतेयं महाबलम् ।

धर्मवृक्षिन्त्याविष्टाः सर्वे नृपतिस्तत्तमाः ॥

ते समेत्य गता राजन् राजानो भीमविजयाः ।

मन्त्राय मन्त्रशला नीतिशास्त्रार्थवित्तमाः ॥

भीष्मरस्य सभां गत्वा रम्या हेमपरिप्लवाम् । [100]

सिंहासनेषु चित्रेषु विचित्रालसरेषु च ।

निषेद्धस्ते नृपयरा देवा देयसभामिव ॥

तेषां मध्ये महाबाहुर्नरासंघो महानलः ।

यभाये मुमहातेजा देवान्देवेष्वरो यथा ॥

श्रूयतां भो नृपप्रेक्षा भीष्मकश्च महामतिः । [105]

कथ्यमानं यथायुद्धा वचनं वदता वराः ॥

योऽस्मी कृष्ण इति ख्यातो धर्मदेवमुनो बली ।

येनतेयसहायेन संग्राम इह कुण्डिनम् ॥

कन्याहेतोर्महातेजा यादवेरभिसंवृतः ।

अवश्यं कुरुते यन्नं कन्यानासित्यथा भवेत् ॥ [110]

यदत्र कारणं कार्यं मुनयोपेतवद्वितम् ।

कुरुष्व नृपदादौल्यं विनिश्चित्य बलानलम् ॥

पादातो वो महावीर्यो धर्मदेवमुताबुभौ ।

येनतेयं विना तस्मिन्नोपमन्ते पर्वतोत्तमे ।

यत्कृतं मुमहद्वोरं भवद्विषदितं हि तत् ॥ [115]

कृष्णस्य यादवेश्चैव भोजान्धकमहारस्यै ।

समेत्य युध्यमानस्य वीरशो विप्रहो भवेत् ॥

कन्यार्थं यतमानेन गरुडस्थेन रिपुणा ।

कः स्यात्सति रणे तस्मिन्नापि शकः सुरैः सह ॥

यदा चाले नापि मुता वदाचित्सप्रदीयते । [120]

ततो ह्ययं बलादेना नेतु शक्तः सुरैः सह ॥

पुरा एकार्णवे घोरे श्रूयते मेदिनी स्त्रियम् ।

कृष्णत् (for *) — (L 95) Ds Ts पूर्वैज (for पूर्वैज)

Coloronov — Mention of the Eye Ks Ds Ts Gs

— Mention of Ahila K Ns V B D Ts Gs हरिवंशीत्य

धर्म — Adhy nam K Ns V B D Ts Gs 105, Dn Dss Ds 102,

Ds 99, Ds Gs 100, Ds 110; Ts 101, Ts 103; Ts 94,

Gs 106; Gs 108, Gs (marg) 101 — Sloka no

Dn 40 Dss 46, Ds 23

— (L 96) Ds Ts पूर्वैज (for पूर्वैज)

— (L 97) Ds Ts पूर्वैज (for पूर्वैज) — (L 98) Ds V

महाबाहुः Vs गतो रायाः Ds (sup lin) ततो राजन्, Gs

गता सर्व, Gs सभां राजन् (for गता रा) — (L 99)

Ns Vs Bs मन्त्रपुर, Ts Gs मन्त्रार्थं (for मन्त्राय) 111 नीति

शास्त्रवित्तमा, Ts Gs विचित्रालसरा (for *) — After line

102, Ds 103

6** भवमविप्रमनसो धर्मवृक्षिन्त्याविष्टा ।

While Ds ins after line 102

7** यथावयीनरासंघो वचनं वदतां वर ।

— (L 103) Ds महानेजा (for बाहुर्) Ds om (hapl)

lines 103-104* — (L 104) Cal ed विषेधो (for

देवे) — Before line 105 some Mss ins जरासंघ उवाच

— (L 105) Ds Gs नर (for नृप) Ks महामते, Ns Vs

Ts Gs वृत्ति, Ts महोपति (for महामति) — (L 106)

Ks Ds Ds 4 Ts Gs सया (for यथा)

— (L 108) Ts वैवदेवेन सहित (for *) Ks Ds

सप्राप्तं कुण्डिनमिह, Ks Ns B Dn Ds Ts Gs 'ह'

कुण्डिने हिरह, Ns Vs Ds Ts Gs 'ह' इह

कुण्डिने, Ds प्राप्तं कुण्डिनमिह, Ds 'ह' कुण्डिने हि स'

(for *) — (L 109) Ds सहित (for सहित) — Dn

repeats line 110 after line 112 — (L 110) Ks

कन्याप्राप्तिर (for वाप्तिर) — (L 111) Ts Gs (म)

मन्त्र (for कारणं) Ds वरि प्रवारेण कार्य (for *) Dn

मुनयोपेतवद्वितम्, Ds Ts Gs मुनयो येन वरि, Ts

मुनयोपेतवद्वितम्, Gs मुनयोपेतवद्वितम्, Gs मुनयेन च

वर्षितम् (for *) — Ks om lines 113 118 Ks om

lines 113-119 — (L 115) Ks यदागती, Ks यदाही

ती, Ns Vs यदेवो सी, Ns Ds Ds पादासी सी, Ns

(marg) Vs Ds Gs यदा च सी, Bs यदाही सी, Dn

Gs यदाही सी, Ds यदाही सी, Ds यदाही सी, Ts Gs यदा

— (L 115) Ns समदमान, Ds Ts

— (L 119) Ds के स्यात्सति (for क स्यात्सति) Ks Ds

पातालस्य तले मया विष्णुना प्रभविष्णुना ।
 वाराहं रूपमाशाय उद्धृता जगदादिना ।
 हिरण्याक्षश्च दैत्येन्द्रो कराहेण निपातितः ॥ [125]
 हिरण्यकशिपुश्चैव महाबलपराक्रमः ।
 अघघ्नोऽसरदैत्यानामुपिगन्धर्वकिनैः ॥
 यक्षराक्षसनागाणां नाकाश्च नाभनिस्थले ।
 न चाभ्यन्तराज्यहोने गुणैकणाद्रिभेन च ॥
 अघघ्नमिषु लोपेषु दैत्येन्द्रो ह्यपराजितः । [130]
 नातसिहेन रूपेण निहतो विष्णुना पुरा ॥
 बालनेन तु रूपेण कश्चपस्तात्मजो यम्य ।
 अदित्या गर्भसभूतो बलिं दध्वासुरोत्तमम् ।
 सत्यरज्जुमयैः पाशैः कृत पातालसश्वयः ॥
 कार्त्तवीर्यो महावीर्यः सहस्रभुजविभह । [135]
 दत्तात्रेयप्रसादेन सप्तो राज्यमदेन च ॥
 जामदग्न्यो महानेजा रेणुकागर्भसंभवः ।
 त्रेताहापरयोः सधौ रामः शङ्खभृता परः ॥

पशुना बध्नकल्पेन समद्विषेधो नृपः ।
 विष्णुना निहतो भूयश्छद्वारूपेण द्वेयः ॥ [140]
 इक्ष्वाकुमुत्सभूतो रामो दाभरथि पुरा ।
 त्रिलोकजयिन वीर रावण विन्यपातयन् ॥
 पुरा कृतयुगे विष्णुः सप्रभेन तारकामये ।
 पोहक्षार्धमुजो भूत्वा गरुडस्थो हि वीर्यवान् ।
 निजधानामुपगन्धुके वरदानेन दर्पिताम् ॥ [145]
 कालनेमिश्च वेलो ये देवताना भयप्रदः ।
 सहस्रकिरणाभेन चक्रेण निहतो सुधि ॥
 महायोगबलेनाजो विश्वरूपेण विष्णुना ।
 अन्तर्ग प्राप्य कालस्य निहत्वा दह्योऽसुराः ॥
 यने वनचरा वैया महाबलपराक्रमाः ॥ [150]
 निहत्वा बालभावेन प्रलम्बादिष्टधेनुकाः ।
 शकुनीं केचिन् चैव यमलार्जुनकावपि ॥
 नाग कुलव्यापीढं चाणूर मुष्टिकं तथा ।
 कस च बलिता अष्टं रावण दैवकीसुताः ।

दश च दुर्बलकिम् (for ") — Kz s Ns s V B D Dn Da
 Di s Ts s Gz s s om lines 120-121 Ds reads them
 on marg — (L 120) Ds कदाचित्प्रसादस्यति (for ")
 — (L 122) Ts s एकार्थेति पुरे घेरे (for ") Kz उद्धृता
 सेविनी इयम् (for ") — (L 123) Kz s Vs Dn Di s
 Ts s Gz s पातालससमप्र, Kz पातालमिषु सलप्रा, Ds देव
 पातालस्य कले (for ") — (L 124) Kz जवेन (for उद्धृता)
 Gz उद्धृता जगदी उदा (for ") — (L 126) Ds दैत्यो (for
 दैन) Kz पराजित (for ") — After line 126, Ba has

* 18 महावीर्यो महानासीनमप्यदैववितामह ।

— (L 127) Gz दैत्यश्च (for दैत्याना) Ns Vs जघध्वश्च
 मरेन्द्राणाम् (for ") Bz पशुनी, Ts सलसाम् (for किनै)
 — (L 128) Kz आकाशे मायनिस्थिते, Ds नाभ्यो वायनीषु
 च, Gz आकाशे चायनीषु (for ") — (L 129) Ds बाह्या
 मर (for बाह्य) Kz s Di s राव्यादे (for रावणहोदर)
 Ds (marg) शायन्तरे च शय्यहोदर (for ") — (L 131)
 Gz वपुषा (for स्थेण) Gz विष्णुना निहत पुरा (for ")
 — (L 132) Vs सुभो (for [ना]मजो) — (L 133) Kz s
 Ts s Gz सुरोत्तम (for [ना]सुरोत्तमम्) Kz Vs Dn Di s
 Ts s Gz बलिदह्योऽसुराणाम् (for ") — (L 134) Kz मत्वा
 चार, Ds सत्यपत्र, (s सत्य रज्जु (for सत्यरज्जु) Gz धाके
 (for कृत) Kz Ds संक्षित, Ns Bz नासिधय, Bz सप्त

यम् (for ") Ts Gz s चको पातालसमप्र (for ") — (L
 135) Vs s कार्त्तवीर्यं सहावीर्यं (for ") Vs निग्रहम्, Vs
 Ds s विक्रम (Vs "सम्) (for निग्रह) — (L 136) Ns
 Vs s Bz s Dn Ds Cal ed वर (for राज्य) — (L 138)
 Ts जप्ये (for सप्तो) — (L 140) Ts Gz कार्त्तवीर्यो मृगोत्तम,
 Gs रेणुकागर्भसमना (for ") — (L 141) Vs दश (for
 कुल) — (L 142) Kz s Di s Ts s विष्णु (for कविर्)
 Kz Vs Dn प्रैक्ष्यविजय वीर (for ") — (L 145)
 Vs निजधानाम् दैत्यान् (for ") Kz s Vs Bz Dn Di s
 Ts s Gz सविता (for दृषि) Gz वरदानमुदर्पिताम् (for ")
 — (L 146) Kz s Di s दैत्यो, Vs Di Ds s Ts Gz s
 दैत्येन्द्रो, Dn Ds दैत्या यो, Ts s दैत्यो (for दैत्यो वे) Kz
 Ns s Vs s Bz s Ds कालनेमि च दैत्येन्द्र (Vs ") (for ")
 Kz s s Dn Di s Ts s Gz s देवानो च (Dn स) (for
 देवताणा) Kz Ns s Vs Bz Ds नयमद्रम् (for ")
 Vs देवानां च नयमद्रम् (for ") — Gz om lines 147-150
 — (L 147) Kz Ns Vs s Bz s Ds नयमद्रम् (for
 निहतो) — (L 148) Kz s Dn Ds Ts Gz s [ना]तो,
 Da (marg as above) [न]यद्र (for [ना]तो) — (L 149)
 Kz Ns s (marg as above) Vs s B Dn Di Ds Ts मनेन
 (Dn "नर) प्रसक्तारस्ते (for ") — (L 152) Ds (marg)
 सक्त (for सक्तनी) Ts s यमलार्जुनस्य च (for ") — (L

निहत्य गोपपेपेण मीडयामास पेशयः ॥ [155]
 एरमादीनि दिव्यानि छद्मरूपाणि विष्णुना ।
 वृत्तानि तत्र तत्रैर विष्णुना प्रभविष्णुना ।
 तेनाहं यः प्रवक्ष्यामि भरतां हितकाम्यया ॥
 तं मन्ये पेशारं विष्णुं सुपरायमसुरान्तकम् ।
 नारायणं जगन्तोनि पुराणं पुरुषं ध्रुवम् ॥ [160]
 छद्मार् सर्यभूतानां व्यक्ताव्ययं सनातनम् ।
 अचृष्यं सर्वलोकानां सर्वभूतनमस्कृतम् ॥
 जनादिमध्यनिधनं क्षरमक्षरशाश्वतम् ।
 स्वयंभुवमजं स्थाणुमजेयं सचराचरैः ।
 त्रिविधं त्रिलोकेश त्रिदशेन्द्रादिनाशनम् ॥ [165]
 इति मे निश्चिता बुद्धिर्जातोऽयं मधुराधिपः ।
 बुद्धे महति वै राक्षा निपुले चक्रवर्तिनाम् ।
 कथमन्यस्य मर्त्यस्य गरुडो याह्नं भवेत् ॥
 विशेषेण तु कथ्यार्थे निक्रमस्ये जनादने ।
 कः स्वात्यति पुमानद्य गरुडस्याप्रतो वली ॥ [170]

स्वयंवरकृतेनासौ विष्णुः स्वयमिहागतः ।
 विष्णोरागमने चैव महान्दोषः प्रकीर्तितः ।
 भगवन्निनुचिन्त्येद म्रियता यदनन्तरम् ॥
 एषं पुराणं त भूषं मगवानां जनेश्वरम् ।
 सुनीयोऽय महाप्राज्ञो वचनं चेदममवीत् ॥ [175]
 सम्पगाह महाबाहुर्मगधाधिपतिर्नृपः ।
 समक्षं नरवेयानां यथा वृत्तं महाहवे ।
 गोमन्ते रामकृष्णाभ्या वृत्तं कर्म सुदुष्करम् ॥
 गजाश्वत्थसबाधा पक्षिपञ्जसमाकुला ।
 निर्दग्धा महती सेना चक्रलाङ्गल्यहिना ॥ [180]
 तेनाय मागधः श्रीमाननागतमचित्तयत् ।
 मृते च राजसेनायामनुसृत्य सुदारणम् ॥
 पदात्पोर्युध्यतोश्च शलकेशनयोर्युधि ।
 दुर्निर्गमं वरो घोरो ह्यभवद्वाहिनीश्वरः ॥
 विदितं यः सुपणस्य आगतस्य नृपोत्तमाः ॥ [185]
 पक्षवेगानिलोद्धूता बभ्रमुर्गगतेचराः ॥

155) Ks Ns : V1 : B1 : Ds Ds Gs वृहद्, Ds निर्विल
 (for निहत्य) Ks Ns : V1 : B1 : Ds Ds Ts : Gs मीड
 मानी हि केशव, Ds मीडते मानुषेण च (for ^a) — (L 156)
 Ts Gs रूपाणि (for दिव्यानि) Vs Dn Gs चक्रिणा
 (for विष्णुना) Ds छद्मरूपेण चक्रिणा (for ^a) — Ks : s
 D1 Ts : G1 : s om. (hapl.) line 157 — (L 157) Bs
 Dn वृत्तानि दिव्यरूपाणि (for ^a) Ns : V B1 : Ds Ds :
 Gs मायया (for विष्णुना) — (L 159) Gs केवल (for
 केशवः) Ds दुरेन्द्रम् (for सुराधम्) Ks Gs असुरान्तकं
 हरिम् (for ^a) — (L 160) Bs जगन्नाथ (for 'लोको') Ts
 अनादं (for पुराण) Bs पुराण पुरोत्तमम् (for ^a) — Ds
 om lines 162 — (L 162) Ns Bs Dn अहर्द्व, Bs
 मय्यस्य, Ds : मयस्य (for मयस्य) Ks : Ns : V1 : B
 Ds भूताना, Ds देवाना (for 'लोकानां') Ks Ns Vs B1
 Ds Ts : Gs : 'लोक' (for मृत) — (L 163) Ks
 क्षरमक्षरमच्युतम्; Ks Dn 'मय्यस्य' Ts : Gs जायते क्षर
 मक्षरम् (for ^a) — (L 165) मर्त्यम् (for नातनम्)
 — (L 166) Bs Ds निश्चया (for निश्चिता) Ks Ns मधुरा
 मिह, Ks मनुजानपि, Ns Vs B Dn Ds : Ts : मधुरामधिः
 Ds मधुरागनिः Ds Gs 'मनु' (for 'धिप') Ks : अतिवम-
 चिराद्भूया, Vs जानीष्यमिह केशवः Ds जातेय मधुरामधि
 (for ^a) — (L 168) Ks Ns Vs Ds : Gs पुंस्र, Bs :

Ds Ds पुंस्र, Ds सान्त्व (for मर्त्यस्य) Bs Ds Gs
 गहमात् (for 'लो') Ks Ns B1 : Ds गरुडाम्बाहो भवेत्
 (for ^a) — (L 169) Ds विक्रमार्थे (for 'मर्त्ये') Ns
 विक्रमस्यो लवार्थे (for ^a) — (L 170) B1 Ds अथ
 (for मय) Ts Gs क स्वातिह भवेत्तय (for ^a) — (L 172)
 Ds प्रवर्तिक (for प्रवी) — Before line 174, Mas ins.
 वैशीपायव उवाच — (L 174) V1 मन्त्रेण, Ds तं तत्र (for
 तं भूषं) Ks : s Ds : एव च सुवमान तं; Ns Vs : Dn Ts
 Gs एव विबुधमान तं, Ns B Ds Ds एव विबुधमाने तु, Ds
 एवेतिच नृपाय तं, Ts : Gs : एव तत्र (Ts चापि) सुवमान
 तं, Gs एव च प्रभुवान् त (for ^a) — Before line 176
 some Mas ins सुनीय उवाच — (L 176) Vs Ds :
 महाबुद्धि (for 'बाहुर्') — (L 177) Vs महावृष्टे (for
 हवे) — (L 179) Ns Vs Ts लवार्थे (for 'चा') Vs Ts
 तस्मात्कुलम् (for 'ला') — (L 180) Ts च महा (for
 महती) — (L 181) Ks नागागत्य Ds आगत तम् (for
 अनागतम्) — (L 183) Ks मृते स राजसेनाया (for ^a)
 — (L 183) Ds एतयोर् (for पदाभ्याम्) Ds Ts : यदा
 ल Ds पादाभ्याम्योर्द्वयोस्तोत्र, Gs पदायो युज्यते तत्र (for ^a)
 — (L 184) Ks Ns Vs B Ds 'लोको' (for 'लोको घोरो')
 Gs मेदिनी (for वाहिनी) — (L 185) Ks Vs Ds Ts
 Gs स्वा Ds स्वागतस्य, Ts : अमर्त्यस्य (for आगतस्य)

समुद्राः क्षुभिताः सर्वे चचालाद्रिर्गही मुहुः ।
 ययं सर्वे सुसंस्तुताः किमुत्पातेति चित्तुवाः ॥
 यदा सनह युष्येत आरुहः केशवेन सः ।
 कथमसद्विधः शक्तः प्रतिस्थातुं रणाजिरे ॥ [190]
 राज्ञा स्वयंरतो नाम सुमहान्द्वर्षपर्ययनः ।
 कृतो नखरैरावेर्यशोधमन्य ये निधिः ॥
 इयं ॥ कुण्डिनगरमासाय मनुजेधराः ।
 न पुरेवैष्यते नूनं महामुरुषविग्रहः ॥
 यदि सा परयेवन्त्यं राज्ञा मध्ये नृपात्मजा । [195]
 कृष्णस्य भुजयोर्मयि कः पुमान्प्रसहियस्यति ॥
 विख्यापितस्तु दोषोऽयं स्वयंवरमहोत्सवे ।
 तदर्थमागतः कृष्णो वयं चैव नराधिपाः ॥
 कृष्णस्यागमनं चैव नृपाणामतिगर्हितम् ।

कन्याहेतोर्वेन्द्राणां यथा वदति मागधः ॥ [200]
 Colophon
 वैशपायन उवाच ।
 इत्येवमुक्ते वचने सुनीयेन महात्मना ।
 कल्पाधिपतिर्वीर्यो दन्तवक्रोऽभ्यभाषत ॥
 यदुक्तं मागधेन्द्रेण सुनीयेन नराधिपाः ।
 युत्पूर्वमिदं मन्ये यदस्माकं वचो हितम् ॥
 न च विद्वषणेनाहं न चाहंकारवादिना । [205]
 न चात्मविजिगीषुत्वाहपयामि वचोऽमुत्तम् ।
 वाक्यार्णवं महागाध नीतिशास्त्रार्णवहितम् ।
 क एष निखिल वक्तुं शक्नो वे राजससदि ॥
 किं त्वनुस्मरणार्थेऽहं यद्ब्रवीमि शृणुष्व मे ।
 आगतो वासुदेवेति किमाश्चर्यं नराधिपाः ॥ [210]

— (L 186) K₁ डन्मार्गा (for यममुर) N₁ V₁ चरा
 (for चरा) — (L 187) K₁ D₁ G₁ बुधुधु, D₁ क्षोभिना
 (for क्षु) K₁ चचालेय, T₁ चालाचल (for चचालाद्रि)
 K₁ G₁ : सुहुसुहु, D₁ महीधरा (for मही सुहु) D₁ चला
 धीरसुहुसुहु, D₁ चचालाद्रिर्गही, T₁ G₁ चचाला मुहुहु, T₁
 चकार न गिरिर्महीन् (for मुहुहु) — (L 188) D₁ : T₁ :
 G₁ : ससुचला (for सुमगदरा) D₁ वय च सर्वे मगदरा
 (for " ") D₁ G₁ डपातेन (for "नेति") — (L 189) K₁ :
 N₁ : V₁ : D₁ D₁ : T₁ : G₁ : सुयुये (for युष्येत)
 D₁ : यदासनस्यो सुयुये, G₁ यदा सनह सुयुये (for " ")
 T₁ मगदः (for आरुहः) K₁ D₁ D₁ आरुह केशव शगम्
 (for " ") — (L 190) K₁ N₁ : V₁ B D₁ D₁ G₁ कथ
 मसद्विधे शयय (for " ") D₁ परिग्राह, G₁ प्रतिशिष्ट (for
 "स्यात्") K₁ रणाजिरे (for "जिरे") — (L 193) T₁ G₁ :
 शयैर (for शयैर) D₁ वारिधि (for वै निधि) — (L
 194) K₁ इद कुण्डिनगरम्, D₁ T₁ G₁ इद ॥ कुण्डिनगरम्
 (for " ") — (L 194) D₁ (marg) इहयते (for युष्यते)
 T₁ क्षिप्र (for नून) K₁ : N₁ : V₁ : B₁ : D₁ D₁ :
 T₁ : G₁ : पुनरेष्यति भुवं (D₁ G₁ क्षिप्र) (for " ")
 K₁ N₁ D₁ G₁ निग्रहम् (for "न") D₁ (marg as
 above) महापुरुषमन्ययम् (for " ") — K₁ om lines
 195-198 — (L 195) K₁ D₁ नृपा (for सः) G₁ नृपा
 सनह (for "न") — (L 196) D₁ वेग (for तीर्थ)
 — (L 197) K₁ N₁ : V₁ B D₁ D₁ : T₁ विख्यापितमिदं
 दोष (D₁ : T₁ दोष), K₁ निष्पादितमिदं दोष, K₁ विख्या
 पितमहादोष, T₁ G₁ : चयिदं लोके (for " ") K₁ :
 N₁ : V₁ B₁ D₁ D₁ T₁ G₁ : सदीप्तयम् (for "सवे")

— (L 198) G₁ तत समागत हृणो (for " ") D₁ सर्वे
 (for चैव) — (L 199) D₁ नृगामनिदिगहितम् (for " ")
 — Colophon om in K₁ — Mention of the Epico
 K₁ D₁ : T₁ — Mention of Kāśīa K₁ : N₁ : V₁ B
 D₁ D₁ D₁ : — Sub partion T₁ माश्वयंय — Adhy-
 namo K₁ : N₁ : V₁ D₁ D₁ D₁ : : दक्षिणीत्यव
 वरम्, K₁ D₁ स्वयवरम्, B₁ : D₁ दक्षिणीत्यवरे सुनीय-
 वाचयम्, D₁ राजमन्ये सुनीयवाचयम्, T₁ G₁ नरासधसुनीय-
 वाचयम् — Adhy no K₁ 103, N₁ : V₁ 106, D₁ D₁
 D₁ 103, D₁ 99, D₁ 111, T₁ G₁ 105, T₁ 114, T₁
 95, G₁ 107, G₁ 109, G₁ 108

— (L 203) V₁ अवसायन (for स्पष्ट) — Before line
 203, K₁ N₁ : V₁ B D₁ T₁ G₁ 105 दन्तवक्र उवाच — (L
 203) K₁ : : D₁ D₁ : T₁ G₁ यदुक्तं मागधेनाहं D₁ "नेह",
 D₁ T₁ G₁ : कस्यवेन्द्रेण (for " ") K₁ om सुनीयेन D₁
 च पार्थिवा, T₁ महात्मना (for नराधिपा) — (L 204)
 D₁ : मुक्ति (for युक्त) K₁ : : D₁ D₁ G₁ सह (for इदं)
 T₁ हि तत् (for हितम्) — (L 205) D₁ G₁ वादह, T₁
 G₁ चादिन (for "वा") — (L 206) T₁ राण (for चातन)
 D₁ विजयैरिन्द्रा (for रिजिगीपु) G₁ 5कृतम् (for अकृतम्).
 — (L 207) T₁ G₁ : वाचय तद (for वाच्यार्णव). D₁
 महाधोर (for "गाध") — (L 209) G₁ न्वरतु : G₁ किं न
 त (for किं त्वत्) K₁ : : यमगाथाः, D₁ जेनाह, D₁
 Gal ed "गवि", T₁ G₁ "गवेद" (for "गवेद") V₁ T₁ तव
 (for मे) K₁ : सुचला (K₁ सुयुष्य) यद्ब्रवीम्यहम् (for " ")
 — (L 211) D₁ इवाहं (for सर्वं) V₁ om lines 211-

यथागता यय सं' कृष्णोऽपीह तथागत ।
 किमत्र दोषो गौण्यो वा कन्याहेतो समागता ॥
 यदस्माभिः समेत्येन कृत गोमन्तरोधनम् ।
 तत्र युद्धकृत दोष कथं व. कर्तुमर्ह्य ॥
 वनवासं स्थितौ वीरो वसव्यामोहहेतुना । [215]
 देवर्षियचनाद्वाचनान्वायनतटे स्थितौ ॥
 तावाहूय वधार्थाय उभौ रामचनार्दनौ ।
 नागेनोदीपितौ वीरो हत्वा नाग विवेशु ॥
 ततः स्ववीर्यमाश्रित्य निहतो रत्नसागरे ।
 गतासुरि चालीनो मधुरेण सहानुग ॥ [220]
 किमत्र रिहितो दोषो येनास्माभिर्यवोधिक् ।
 उपरोधपरा राजन्वय सर्वे समागता ॥

सेनातिबलमालोक्य विरली रामवेशनौ ।
 पुर बल समुत्पद्य गोमन्त पर्वत गतौ ।
 तत्रापि गतमस्माभिर्हेतु समरयोधिभिः ॥ [225]
 अप्राप्तयौवनभ्या च पदातिभ्या रणानिरे ।
 रयाश्चनरनागेन तत्र वै विग्रह कृत ।
 कृतोपरोध शैल स क्षत्रधर्मेण दीपित ॥
 शत्राभिसुखमाविश्य स्यूतो यद्धि तपस्विनौ ।
 विनीतारिति मन्याम सर्वे क्षत्रियपुंगवा ॥ [230]
 प्रतियुद्धे कृते त्वेव दूषयामो जनार्दनम् ॥
 यत्र यत्र प्रयास्यामो यय तत्र भवेत्कलि ।
 प्रीत्यर्थं प्रयतिष्याम कृष्णेन सह भूमिपा ॥
 इदं इण्डिपुर कृष्णो नागल कलिहेतुना ।

21. * Ks Ns : १ : B Ds Ds तथा कृष्ण हृदागत (for *)
 — (L 212) Ks Ds Gs गौण्यं, Ds गुण्यो, Ds हेतौ Ds Ts
 Gs गौणे (for गौण्यो) Dns Ds Ts Gs समागत (for
 'गता') Ks कन्याहेतो समास्थिता (for *) — (L 213)
 Ks : समे यैकी Ks Ds : Ts Gs 'यव' Gs 'तैव' (for
 'तैव') Ks वधार्थाभिः समवैद्यया (for *) Vs रोधने
 (for नम्) Ks B : Ds Gs कृते गोमन्तरोधने (B नम्)
 (for *) — (L 214) Ds तं व (for तत्र) Ns Ts रोध
 Gs दोष (for दोष) Ks Ds Ts Gs : वा Ns Ds Ds
 Ds वै (for व) Ks वक्तुम् (for कर्तुम्) Ns Ts कथं वै वक्तु
 Ds वै (for व) — (L 215) Ks Ds वनवास Ts Gs जन
 मर्ह्य (for *) — (L 216) Ks Ds वनवास Ts Gs जन
 (for रान्) Ks Ds वने, Ns तट (for तट) Ts Gs :
 (for रान्) Ks Ds वने, Ns तट (for तट) Ts Gs :
 हृदा हृद Gs 'हृ' वने स्थितौ (for *) — (L 217) Ks वाहूय
 वः Ds तावाहूतौ Ts Gs 'हृ' (for हृ) Ks : Ds : Ts
 वधार्थं (for 'वध') — (L 218) Ds नागेन (for नागेन)
 Ds [उ]दिपितौ (for [उ]दीपितौ) Ks दीनौ (for वीरो) Ns
 (marg as above) विवेशितौ Ts विचरन् (for विवेशन्)
 Ks Ns B : Ds Ds Gs वननागौ विवेशितौ (Ns Ds 'विशान्',
 Ds 'चरन्') (for *) — (L 219) Ds कसत्र Ts तत्र
 स्व (for तत् स्व) Ds मार्गम् (for 'वीर्यम्') Ns Vs
 भासाय (for भाषित्य) Ks समरे (for सा) — (L 220)
 Ds गतासुर (for सुद) Gs गतासुरमयवीन (for *) Ks
 (sup lin as above) अनुपरोध (for मयु) Ks : Vs Gs
 सहानुज (for 'नुग') — (L 221) Ks Vs विहितो (for
 विहितो) Ds म योत्सवे (for यवोधिक्) — (I 222)
 B : (marg as above) : Cal ed राज्ञौ Ds Ds Ds राज्ञा

(for राजन्) — (L 221) Ns Vs वयं (for वल्) Ks :
 Ns Vs : B Dn Ds : Ts : Gs : गोमन्ते (Vs Ds 'न्य')
 च म Ts Gs वाय जायते (for *) — (L 225) B : मयः
 Ks : Ds Ts [म]भि Ks [म]नु Gs [म]वि (for [म]वि)
 Ks : Dn Ds : वय समरयाधित (for *) — (L 226)
 Ks सप्राप्तयो Ks Ns : (marg) Vs : B : Ds Ds Gs
 प (Vs Ds वा) गताभ्या Ks Dn Ds विना सर्वे, Ks युयु
 धुत्वे, Ns Vs वदा तावदा Ds वारवाया (for वदातिभ्यां)
 — (L 227) Ds Ts इय (for 'नर') Ns Vs 'नागानां',
 Ds 'नागैरेव' Gs 'नागैः' (for नागेन) Ks : Vs : Dn
 Ds : Gs : नर Vs वः Vs Ds वा 'स्माभिर' Ns युष्माभिर
 (for तत्र वै) — (L 228) Ks Gs शैले (for शैल स)
 Vs : B : Dn Ds : Ts हृतोपरोध शैल स; Ds हृतोपरोध
 शैल Ds Ts हृतोपरोध शैलस्य (for *) Ns (marg as
 above) Vs Ts दीपित (for दीपित) — (L 229) Ks
 वधाति (for दा) Gs भाषित्य (for भाषित्य) Ts Gs
 वधामिसुखमाश्रित्य (for *) Ks विनीतौ वधि, Vs Cal ed.
 सुनी यय Ts यूनी यधि; Bom Poona eds G ed
 दुर्विनीत (for सुनी यधि) Ns (marg) Ts हरिभनौ
 (for तत्र) — (L 230) Ks Ds विनीत, Ks Vs Ds
 विनीतम् Ds नौ सताय; Ds विनहात् Gs विनिहात्
 (for विनी) Ks Dn विनीत इति मन्व्याम Ts Bomb.
 Poona Cal eds G ed विनीत इति मन्व्याम (for *) Gs
 'युगत्वे' (for 'वा') — (L 231) Ds वापि युद्धद्विषये,
 Cal ed प्राप्तिर्दुर्द करोत्येव (for *) Ks : Vs : B Ds
 Ds : Ts : Gs : वृषयाम; Ns 'यय' Vs Ds 'यामि' (for
 'यामो') — (L 232) Ds मयामो वै (for 'हयामो') Ns Vs
 'यामो' Ds वयं (for वय) Ts दिक (for दिक) Ds तत्र

कन्यानिमित्तागमते कस्य युद्ध प्रयच्छति ॥ [235]
 मयैऽसिन्धुरूपेन्द्रोऽसौ न कश्चित्पाकृतो नरः ।
 देवलोकं च देवेशः प्रवर पुरुषोत्तम ॥
 देवानामपि कर्तासौ लोकानां च विप्रोत्तमः ।
 न देवे बालिशा युद्धिर्न चेष्ट्यां न च मत्सरः ॥
 न सन्धो न कृशो नार्तिः प्रणतार्तिहरः सदा । [240]
 एष विष्णु प्रमुदैर्वै देवानामपि देवतम् ॥
 आगतो गृह्णेन्न ह्यप्रप्राकाश्यहेतुना ।
 न सेनासहितो याति कृष्ण शत्रुविनाशने ॥
 इय यात्रा विजानीध्व प्रीत्यर्थं धागतो हरिः ।
 सहितो याद्वैश्वेन्द्रैश्च भोजदृष्ट्यन्धकैरिह ॥ [245]
 अर्धमाचमनीय च दत्तातिथ्य नराधिपा ।
 करिष्यामो वय सर्वे केशनाय महात्मने ॥
 एष सधानतः कन्या कृष्णेन सहिता वयम् ।

यसाम विगतोद्रेगा निर्भया विगतज्वरा ॥
 तस्य सद्बचन श्रुत्वा दन्तवक्त्रस्य धीमत । [250]
 सात्वः प्रवृत्ता श्रेष्ठसातुवाच नराधिपान् ॥
 किं भयेनास्य नः सर्वे न्यस्तग्रास्वा भवामहे ।
 सधानकरणे हेतो कृष्णस्य भयकम्पिताः ॥
 परस्त्रवेन किं कार्यं विनिन्द्य बलमात्मन ।
 नेप धर्मो नरेन्द्राणा अन्नधर्मं व्यवस्थितम् ॥ [255]
 महस्य राजवशेषु समृता कुलवर्धना ।
 तेषां कापुन्या सुद्धिः कथं भविदुन्मर्हति ॥
 अहं जानामि वै कृष्णमादिदेव सनातनम् ।
 प्रभुं सर्वनेन्द्राणां नारायणपरायणम् ॥
 वैकुण्ठमज्रव लोके चराचरान् हरिम् । [260]
 समूतं देवकीगर्भे पिप्पु लोकनमरह्वयम् ॥
 कसराजवचनार्थार्थं भावयन्तगाय च ।

वृत्त भवेत्किञ्च (for ") — (L 233) B: बह कृष्णेन युधिषा (for ") — (L 234) Ka कुण्डितेश (for इव कुण्डित) V: Ts G: इव कुण्डित V: "ल"पुर कृष्णो (hypermetre) D: s कुण्डित नगर कृष्णो (for ") D: किल (for कलि-) Ds भागत किल हेतुना (for ") — (L 236) Ka मृतैऽसिन्धु B: s G: मयैऽसिन्धु, G: मयैऽसिन्धु (for मयैऽसिन्धु) V: मानुषेन्द्रो (for पुत्र) Ks Ts चै (for सौ) Ns Ts s लन (for नर) V: न कश्चित्पुरुषो जन (for ") — (L 237) Ks Dn Ds Ts G: s देवेषु (for ") Ks s Ds s Ts s देवलोकं च देवे (Dn s लोके)पु (for ") — (L 238) Ka V: Ds Gs विशा पते (for विनाशत) — (L 239) Ts Bomb Poonas देव (for देवे) Ka सर्वे विनाश युद्धि (for ") Ns s V: B Ds Ts Gs गोपि, V: गोपि (for न च) Ds s भातिना (for मत्सर) — (L 241) Ns लीलो (for देवो) Ds देवताना च दैवतम् (for ") — (L 243) Ks नानाशास्त्र (hypermetre), Ks Ds s (marg) भाति च, Ks Ds नानाक (for न सेना) Ds विष्णु (for कुण्ड) Ka-निवर्द्धन, Ks Ts s विनाशन (for ") — (L 244) Ka इम यात्र, Ks Dn इव यात्र Ns s V: B Ds Ds Ts s Gs s इमा यात्रा (for इव यात्रा) Ds कन्यायै (for प्रीत्यर्थ) — (L 245) Ka s s V: Dn Ds सहितो याद्वैश्वेन्द्राणां (Ds "वृज्ज) V: "लो याद्वैश्वेन्द्रै (for ") V: Ds s Ts s सह (for इव) Ka Ns s V: s B: Ds Ds transp lines 246 and 247 — (L 246) Ka s Ns V: B Dn Ds s Ts s Gs s अर्धमाचमन दद्या (for ") Ks Ns V: B Dn Ds Ds s Ts s कश्चित् च, Ds दृष्ट्वा

विष्य (for दद्या) Ks भातिच च नरा शिष्य (for ") — B: s om line 247 — (L 248) Gs सर्वै मति (for सधानत) — (L 249) Ks s Ds विगनोद्रेगा, Ks "तदेवा (for "तदेवा) Ks V: Dn Ds Ts Gs वसामो विगतोद्रेगा (V: Gs "तदेवा) (for ") — (L 251) Ka Gs प्रातुवाच (for तातु) V: नराधिप Ds मदीशराट् (for नराधिपार) — Before line 253 Ks Ts Gs s ins सात्व उवाच — (L 253) Ka Ds कश्यो, Ns V: Ts Gs s करणाट् (for ले) Ds हर्षी, Ds हेतु (for हेतो) Ka G(ed) "शक्तिना, Ds-वीदित (for-कम्पिता) — (L 254) Ks Ds च निष्प, Ds अनिन्द्य (for विनिष्प) Ks सिद्धिदेव मानना, Ds Gs निन्द्ये वा Gs "माना प्रमनो बलम् (for ") — (L 255) Ka Ts Gs s om (hapl) lines 255-256 — Ka reads the same om marg Ks Ns V: B: s Ds Ds क्षाये धर्म, Ns V: s क्षात्रधर्म Ts यथाधर्मो (for क्षात्रधर्म) Ks स्ववर्षियवत् Ds Gs स्थिते (for ") Ks शत्रुयो विष्यते युद्धम्, Dn क्षत्रधर्मैश्च विह्वलम्, Ds s क्षाये धर्मं व्यवस्थिता, Ds क्षत्रधर्मैश्च विह्वलम् Ts दान धर्मं स्ववर्षियता (for ") — (L 256) Ts महतो (for महस्य) Ds स्थिता (for ") — (L 258) Ka वेद च त, Ns V: Dn धर्मेषु (for वशेषु) — (L 258) Ka वेद च त, Ns V: Dn Ds s च वेद च V: Ts च वेद वै (Ts s) (for जानामि वै) — (L 259) Ds महेन्द्राणां (for गो) Ns s V: B: s Dn Ds Ts s प्रभु सनातनानां, Ka निश्चित वर्तने विधे (for ") Ts s Gs s नारायणनामधाय, Gs "मिवापरम् (for ") — (L 261) Ka गर्भे (for गर्भे) Ns (marg s above) सर्वभूत, Gs विष्णु इव (for विष्णु लोक) — (L 262)

नियतं भस्मसागतिं कूलराक्षिर्ययानलत् ॥
 करवीरेश्वरः शूरः मृगालश्चित्रयोधिनः ।
 क्षणेन भस्मसाग्रीवः केशणेन चलीयसा ॥ [295]
 घृन्दाग्ने वसञ्जश्रीमान्नेश्वरो वलिना यरः ।
 उद्धृत्येनेन हस्तेन समाहं धृनवान्गिरम् ।
 दुष्कर कर्म सरस्य मन सीदति मे घृजम् ॥
 नगेन्द्रं राहसागम्य दैत्यैः सह युजहा ।
 अभिपिच्यप्रवीलकुण्ठमुपेन्द्रेति शपीपतिः ॥ [300]
 पथा वै वमिनो नागः कालियो यमुनाद्वे ।
 विपामिन्वलितो घोरः फाल्गुनपसमाग्रयः ॥
 केशी चैव महावीर्यो दानयो ह्यविग्रहः ।
 निहतो वामुद्वेष्टेन द्वैरपि दुरासदः ॥

मादीपनिमुताश्वैव चित्रयो द्वि सागरे । [305]
 दैत्य पञ्चजन हत्वा आनीतो यमगन्दिता ॥
 गोमन्ते मुमहृदुद बहुभिन्नैव तावुनी ।
 कृत्वा विजसजजनन राजाश्वसकुलम् ॥
 गजेन राजवृन्दानि रथेन रथयोधिनः ।
 साधिनश्चायथोपाता चणेन पदातिनः । [310]
 जम्बुतो महावीर्यो वसुदेवमुनाद्युभौ ॥
 न देवासुरगन्धर्वा न यक्षोरगराक्षसाः ।
 न नागा न च दैत्येन्द्रा न पिशाचा न शुक्रकाः ॥
 कृतन्तस्तथा घोर राजाश्वसक्षयम् ।
 वमजुस्त्वय्य सपाम भृशं सीदति मे मनः ॥ [315]
 न मया ध्रुवपूर्वो वा दृष्टपूर्वः कुतोऽपि वा ।

रक्षितः, G₁ = दृष्टम् (for रक्षितम्) — For line 291,
 D₁ = G(ed) subst

10** न च नारायणादेवो वरदृष्टसु रक्षितम् ।

{ D₁ नारायणो (for 'नार') Q(ed) स च नारायणो देवो
 (for '') D₂ वर दृष्ट (for वरदृष्ट) Q(ed) वर दृष्ट
 चकाम (for '') }

— (L 292) K₁ = V₁ B₁ D₁ D₂ = T₁ = G₁ & & सू
 (K₁ सू कृत्वा) (B₁ 'दे'), D₁ = 'आवा' (for 'माव')
 D₂ [अनिवर्त (for 'क') — (L 293) K₁ V₁ = T₁
 हव (for 'या') K₁ B₁ = D₁ D₂ G₁ = [अ]नले (for
 'का') G₁ कूलराक्षिरवानले (for '') — (L 294) V₁
 T₁ करवीर शु T₁ रय रि शूर (for '') K₁ (by oar) D₁
 योधिन (K₁ B₁ D₁ = G₁ योधन (G₁ 'क') (for योधिन)
 — (L 295) K₁ भस्मा (for 'सा') — (L 296) K₁
 च रा, N₁ = B₁ D₁ D₂ = T₁ = G₁ = & & अस्म (for
 वसम्) — (L 297) D₁ उद्धृत्येनेकजनेन (for '') — (L
 299) K₁ N₁ D₁ = T₁ नगेन्द्र, D₁ देवेन्द्र, T₁ G₁ इन्द्रो
 हि G₁ = इन्द्रस्तु (for नगेन्द्र) K₁ N₁ (marg) V₁ =
 B₁ D₁ D₂ G₁ इन्द्रस्तु स्वयमागम्य, K₁ नगेन्द्रेण सहस्य,
 N₁ V₁ नगेन्द्र सह संगम्य, D₁ D₂ नगेन्द्रे सहसागम्य (for
 '') — (L 302) D₁ = (inf) (as above) रोपाधि
 (for विपाधि) K₁ = B₁ D₁ T₁ व्यालियो K₁ जकनो
 (for जलितो), G₁ फाल्गुनपसमाग्रय (for 'राज') — (L 304)
 D₁ मुजुमद (for दुरासद) — (L 305) K₁ सादीपय,
 some Mss सादीपिणि (for 'पनि') N₁ = V₁ = B₁ सुत
 (for सुतः) K₁ D₁ D₂ G₁ सादिपिनिषुव वैव (for '')
 K₁ N₁ = V₁ = B₁ = D₁ D₂ G₁ नष्ट (for 'करो') — (L

306) K₁ N₁ = V₁ = B₁ D₁ D₂ G₁ कृण (for दैत्य) K₁
 N₁ = V₁ = B₁ D₁ D₂ G₁ चा N₁ V₁ ना नवदू (for
 आनीतो) T₁ G₁ = सादना (for मन्दिरात्) — (L
 307) K₁ D₁ गोमन्ते च, V₁ = B₁ = D₁ 'न्ते' (for 'न्ते
 सु') D₁ गोमन्ते च मन्दिरात् (for '') D₁ = (by oar)
 वेदिताम् (for वैव साद) — K₁ cum (bapt) lines
 308-311 — (L 308) N₁ = V₁ = D₁ = T₁ = G₁ =
 सक्षयम् (for 'सकुलम्') K₁ = D₁ D₂ = T₁ G₁ नाराश्वरप
 क्षयम् (for '') — (L 309) V₁ नरा (for राज) K₁ योधि
 नम् V₁ B₁ = D₁ 'नार', D₁ 'ना' (for 'न') — (L 310)
 N₁ V₁ सादिपिणि, D₁ = D₂ D₃ G₁ 'ना' (for 'नष्ट') K₁ =
 V₁ D₁ D₂ = T₁ G₁ = & & सोमेन, D₁ युवेन (for बोधा
 दम्) K₁ = V₁ D₁ = T₁ = G₁ = & & नगेन च, N₁ = V₁
 पतिभिश्च, V₁ सपामेव (for चणेन) V₁ B₁ पदातिनाम्,
 D₁ 'विन' (for 'विन') K₁ V₁ B₁ = D₁ D₂ मतेषा च पदाति
 नाम् (K₁ नम्, D₁ 'ना'), D₂ पतिना च पदातिनाम् (for '')
 — (L 312) K₁ सू (for the second s) — (L 313) V₁
 देवाग्र (for दैत्येन्द्रा) K₁ किंवा, K₁ = D₁ गङ्गा (for
 शुक्रका) T₁ G₁ विजया च च शुक्रका (for '') — (L
 314) V₁ D₁ = T₁ G₁ = & & कृतम V₁ कुटुम्ब निर्वर्ध शोभे
 '') V₁ नराध (for राजा) K₁ D₁ चक्रम् (for
 सक्षयम्) — (L 315) K₁ G₁ सपामे (for 'म') T₁
 तस्य सपुत्र सपाम (for '') T₁ G₁ = & & मेदिनी (for मे
 मन) — After line 315 N₁ V₁ ins

11** कृत्वा गोमन्ते वैव रक्षिता वा नृभि सह ।
 वाचवृष्टिसमाका-गारुणेन सीदति मे मन ॥
 [(L 2) V₁ नराध (for 'समागता')]
 — (L 316) D₁ मेधम् (for मया) D₂ दृष्टव्येऽपि वा

तान्शो भुवि मर्त्येऽस्मिन्यासुदेवास्तुरोत्तमात् ॥

सम्यगाह महाबाहुर्दन्तवक्त्रो महीपतिः ।

सान्वयित्वा महावीर्यं सविधास्याम यत्क्षमम् ॥

इति सचिन्त्य मनसा चलावलविनिश्रयम् । [320]

गमनाय मतिं चक्रे प्रसादयितुमच्युतम् ॥

चिन्त्यमानो नरेन्द्रैस्तु बहुभिर्वलशालिभिः ।

सूतमागधनन्दीभिर्नोधितः स्तुतिमङ्गले ॥

प्रभातायां रजन्या तु कृतपूर्वाङ्घ्रिजत्रियाः ।

उपनिष्ठा नृपाः सर्वे स्वेपु विधामवेदमतु ॥ [325]

ये विशिष्टाश्च राजानो विदमांया नराधिपैः ।

तैरागम्य स्वभूयेषु रहो गत्वा निरेदितम् ॥

क्षुरा क्षण्णाभिषेकं तु केचिदृष्टा नराधिपाः ।

केचिदीनतरा मीता उदासीनास्तथापरे ॥

त्रिधा प्रभिन्ना सा सेना नरनागाधवाहिनी । [330]

महार्णव इव क्षुब्धा अभिषेवेण चालिता ॥

नृपाणां भेदमालोक्य भीष्मको राजसत्तमः ।

व्यतिव्रजमचिन्त्य च कृत नृपतिना स्वयम् ॥

विचिन्त्य मनसा राजन्दहमानेन चेतसा ।

जगाम नरदेशानां समाजे प्रतियोधितुम् ॥ [335]

एतस्मिन्नन्तरे दूताः सम्राटा वैशिकान्तिकात् ।

लेपमुकुट्य शिरसा त्रिविशुले नृपाणंनम् ॥

Colophon

जनमेजय उवाच ।

इत्वा कस महावीर्यं देवैरपि दुरासतम् ।

क्षिणी (for ^a) — (L. 317) Bz Ds Ts Gs s मर्त्येऽस्मिन्, Ds मर्त्येऽस्मिन्, Ds नाम्योऽस्मिन्, Ds Gs मर्त्येऽस्मिन् (for मर्त्येऽस्मिन्) Ks न इतो भुवि मर्त्येऽस्मिन् (for ^a) G(ed)

सूताचक्रात् (for सूतोचक्रात्) Ds बाधुदेव सूतोचक्रात् (for ^a) — (L. 318) Ns Vs Bs s Ds Gs महापति, Cal

ed. महापति (for महीपति) Ks दन्तवक्त्रो महापति (for ^a) — (L. 319) Ks s Bs Ds Ts सचयित्वा (for सान्वयं) Gs सचयित्वा महाबाहु (for ^a) Vs Ds Ds Ts Gs सवि

धास्यामि (for 'म') Vs कलम् (for क्षमम्) — Before line 320, all Mss ins वैषायायन उवाच — (L. 320)

Ds निश्चित्य (for सचिन्त्य) Ks s Vs विनिश्चितम् (for 'व्ययम्') — (L. 321) Ds बहु (for कहे) — (L. 322) Ns Ds विजयमानो (Ds 'तो'), Ds जिजमानो (for चिन्त्य) Ks Ds Ds Ts Gs नरेन्द्रश्च, Vs s B Gs

'मैत्रश्च (for 'स्तु') Ks s Ds Ds Ts विजयमानो नरेन्द्रश्च (for 'मैत्रश्च') (for ^a) — (L. 323) K Ns s V B Ds Ds Ds Ts s Gs s s मद्विजयो (for 'निद्र') Ks s

बोधित, Ds s Ts 'ता (for 'त') — (L. 325) Ks सुल (for स्वेपु) Gs विप्राम्य (for 'म') Ns s Vs सुमिषु (for वेदमतु) — (L. 326) Ks सविष्टाश्च, Vs Ds Ds Ts s Gs s विष्टाश्च (for विविष्टाश्च) Ks Vs Ds Ds Ds s

Ds s ये विष्टाश्च राजन् (Ds 'जो'), Ns s Vs Bs s ये विष्टाश्च राजा वै (Bs s वा राजन्), Bs ये विविष्टोऽस्मात्

राजन् (for ^a) Ks s नराधिपम्, Ds s Ts चिपा (for राजन् (for ^a) — (L. 327) Ks स्वदत्तेन, Bs s Ds स्वराज्येपु, 'चिपे' — (L. 327) Ks स्वदत्तेन (for स्वभूयेषु) Ks तेनागम्य

Ds Ds Ts Gs s स्वराज्येपु (for स्वभूयेषु) Ks तेनागम्य स्वदत्तेन, Ks तैरागम्य स्वराज्येपु (for स्वदत्तेन, Ks तैरागम्य स्वराज्येपु (for 'दित्व') Ts Gs विविष्टितुम्, Ts Gs विदुम् (for 'दित्व')

— (L. 328) Ks इत्वा केचिन्, Vs केचिन्ता, Ds Ts केचि दूता (for 'दूता) — (L. 329) Vs दीनसेना (for 'सरा') Ns Bs भूता, Bs भूत्वा (for भीषा) Ks Ds श्वनक्षत्रिचि

(for तथापरे) Ts उदासीनास्तथापरे (for ^a) — (L. 330) Ds द्विधा, Ts s त्रिभिः (for त्रिधा) Ds Ds s त्रिधा तु, Gs प्रवृत्त (for प्रभिन्ना) Ks Gs मालिनी, Ns Vs s B Ds चालिनी (for 'वाहिनी) — (L. 332) Gs वैरम् (for वैदम्) Ts Gs मालम् (for मालोक्य) — (L. 333) Ds s Gs मालिनी (for 'मय च') Ks Ds नृपतिभि

(for 'वा') Ks कृत नृपतिनास्वयम् (for ^a) — (L. 334) Ks Ns Vs s B Ds Ds Ts s Ts s Gs s राजा, Ds राजा (for राजन्) — (L. 335) Ts Gs बोधित (for 'तु') — (L. 336) Gs भ्राता (for 'तु') Vs (margin as above) सम्राटा वैशिकान्तिकात्, Ds सा वैशिकान्तिकात्

Ts Gs 'त' कौलिकोऽम्बरात्, Bow Poon ed. G(ed) 'ता' कौलिकैश्चिदी (for ^a) — (L. 337) Gs हेत्यम् (for हेत्यम्) Ds s Ts सदसा (for सिरसा) Ks दूतागैर्वे, Ds Gs s लयम् (for 'जैवम्') — Colophon — Mention of the Epic Ks Ds Ts — Mention of Khila Ks Ns V B Ds Ds Ds — Sub parian Ts वाचस्पत्यं — Adhy name K Ns V B Ds Ds Ds s Ts Gs सुविमानस्वयम्, Ns स्वयम्, Ds सुविमानस्वयं नरे भीष्मकवाचस्पत्यम् — Adhy no Ks 103, Ns V 107, Bs Gs 109, Ds Ds Ds 104, D 100, Ds 115, Ts Gs 106, Ts 115 Ts 96, Gs 108, G 110

Ts s transp line 338 and line 339 — (L. 338) Ds महापतिः Ts 'वीर' (for 'वीर') — (L. 339) Gs विष्टम् (for विष्टो) — (L. 340) Ks s Ns V Bs s Ds

नामिपित्तः स्यं राज्ये नोपविष्टो नृपासने ॥
 कन्यार्थेनागतः कृष्णस्तत्रापि न एतोऽस्तिथिः । [340]
 अमानमनुलं प्राप्य क्षान्त्यान्वेन हेतुना ॥
 विनतायाः सुतश्चैव महाबलपराक्रमः ।
 स चापि क्षमया युक्तः कारणं किमपेक्षितम् ।
 एतदाख्याहि भगवन्पर कोतुहलं हि मे ॥
 वैशंपायन उवाच ।
 विदर्भनगरं प्राप्ते घेततेये सहान्युते । [345]
 मनसा चिन्त्यामास वामुदेस्य कैशिकः ॥
 दृढाश्चर्यं हि नः सनान्धुनं पापक्षयो भवेत् ।
 विशुद्धमानः कृष्णस्य आजयोर्दृष्ट सत्त्वतः ॥
 अतः पात्रतरः कोऽन्यत्पि लोकेषु विद्यते ।
 कृष्णात्मकमलप्राक्षादेषदेवाज्जनादेनान् ॥ [350]

नस्यावां किं प्रदास्याव आतिथ्यकरणे नृप ।
 पात्रमासाय वे राजन्वया धर्मो न लुप्यते ॥
 गवमन्योन्य सचिन्त्य भ्रातरो कथमेकिकी ।
 स्वं राज्यं दातुकामौ तौ जग्मतुः केशवान्तिकम् ॥
 देवमासाय यो वीर्यं विदर्भनमपिपि । [355]
 ऊचतुस्तौ महात्मानो प्रणम्य शिरसा हरिम् ॥
 अथाग्रा सफलं जन्म अगावां सफलं यज्ञः ।
 अथावां पितरस्तथा दैवे त्वयि गृहागते ॥
 चामरं व्यजनं छत्रं ध्वजं मिहामनं बलम् ।
 स्मीतकोशां पुरीं चैव गजाभरणमनुताम् ॥ [360]
 उपेन्द्रस्त्व महाबाहो देवेन्द्रेणामिपित्तवान् ।
 आग्रामिह हि राज्ये त्वामिपिच्छाय वै प्रभो ॥
 आवयोर्वेष्टनं कार्यं बहुभिः पार्थिवैरपि ।

Ds Ds : Ts : Gs कन्यार्थे च (for 'र्थ') Bs Ds कन्यार्थे
 च गत कृष्णम् (for ' ') Ts तया (for तत्र) Ks Ts Gs
 निधि (for स्तिथि) — (L 341) Gs कृतवान् (for
 क्षान्त) — (L 343) Ks Ns Dn Ts : Gs अपेक्षित
 Ks : Ns Vs : Ds : Ts Gs : उपेक्षित (for अपेक्षितम्)
 Ks कारण समुपेक्षित (for ' ') — (L 345) Dn Ts
 नगरं, Ks नगरे (for 'न') Ns Bs : Dns Ds घेततेये
 (for 'वे') — (L 346) वामुदेव हि, Ks 'देवतेऽपि' Ds
 'देवतेऽपि, Gs 'देव च (for 'देवस्य) Some Ms: कौशिक
 (for 'के') — Ks Bs om lines 347-348, Ds reads the
 same on marg — (L 347) Ks च (for च) Vs :
 सर्वो, Vs सद्यो, Bs सर्वे, Ds सर्वे (for सर्वान्) Ds दृष्टा
 अर्थं हि तरुद्वयं, Gs दृष्टमात्रमर्थमगमि (for ' ') — After
 line 347*, Ks Bom Poonas eds G(ed) ms
 12*
 राजन्वान्प्रवदाम्यहम् ।

यमुदेवमुते दृष्टे
 — (L 348) Ts : सर्वो विशुद्धं कृष्णस्य (for ' ') Ds
 जातिव्यो, Ds चावपाद (for ' ') Ts : वृक्ष (for दृष्ट)
 Ks भावयोर्दोशन यस (for ' ') — (L 349) Ds पात्रतम
 Ds पत्रतर (for पात्रतर) Ts अन्य कस्य (by transp)
 — (L 350) Ks वामुदेवान् (for देव) — (L 351)
 Ks Gs मर्यादा, Gs कस्य वा (for तस्यावा) Ns Vs :
 विवद, Ds नृपा (for नृप) Ks Vs B Ds Ds (sup loc) :
 स आ (for वा) निष्पकरणेन हः Gal ed आतिथ्यकरणेन ह
 (for ' ') — (L 352) Ts Gs लिख्यते (for लिख्यते) Ks न
 यो धर्मेण लुप्यते (corrupt), Gs यथा धर्मेण लिप्यते (for
 ' ') — (L 353) Bs Dn Ts Th : : : अन्योन्यमेव

सचिन्त्य, Ts : वृक्ष सचिन्त्य चामुदेव्य (for ' ') — (L
 355) Ds एवम् (for देवम्) Ts Gs समासाय च तौ वीर्यः
 Gs वे समासाय तौ वीर्य (for ' ') — (L 356) Ks चावेता
 (for ऊचतुम्) Ts Gs महामान, Ts भावौ (for 'भावौ'),
 — (L 357) Ds : तौ (for [जा]वा) — Bs om line
 357* Ds : तौ (for [जा]वा) Ns Vs Bs Ds Ds प्रविष्ट
 (for सफल) — (L 358) Ds : तौ (for [जा]वा) Vs
 तुषा (for तुना) Ks : Dn Ts देवे पात्रा, Bs Gs देव स्वयि
 Ts देवतेये (for देवे स्वयि) — (L 359) Ds चामरे (for
 ' ') Ds तया (for बलम्) — (J. 360) Ks Ds Ds :
 Ts : Gs : कोशा पुरी (for कोशा पुरी), Vs [पु]ता (for
 [पु]व) Ks Ns : Vs : Bs Dn Ds Gs स्मीतकोशा पुरी
 वेष्टम् (Ns Vs नाम) (for ' ') Ds : संयुता (for 'ताम्'),
 Ks (marg as above) Ns Vs Bs Ds Ds Ts Gs :
 भावयो सहिता (Ns Vs Bs Ts Gs : सहित, Ds सहक
 Ts सुहित) च, Ks Bs : Dn Ds Gs : भावाभ्यां सहिता
 (Bs : सहित, Gs सतत) च, Ds Vs : Ds Ts भावयो (as
 'भाम्या' सहितसत्त्व (Vs 'या), Ks भावा यथास्ति सत्त्व,
 Ns भावभ्यां सुहिता तया (for ' ') — (L 361) Vs उपे-
 न्द्रेण (for 'स्व') Ks Ds : Ts Gs : [म]रियेष्टित, Ds
 निषिचवान्, Gs [म]रियेष्टितम् (for 'पिकवान्) Vs Ds
 Gs देवेन्द्रमग्रामिपित्तवान् (for ' ') — (L 362) Ds स्वे
 (for हि) Ts राजेन्द्र (for राज्ये त्वाम्) Ks : Vs Dn
 Ds : Ts आवयोर्दिह राजेन्द्र (Ks Dn उपे च), Ks अवपाय
 राजेन्द्र, Ns Vs अग्रामिमिह राज्ये त्वाम्, Ns आवयोर्गंडराज्ये
 त्वाम्, Ds (marg) आग्रामिह स्वराज्ये त्वाम् (for ' ') Ns
 Vs Ds : अग्रिमिच्छाय, Ns 'पेक च, Gs 'विद्वानि (for

शक्यते नाग्यथा वतुं जरासधेन वा म्वयम् ॥
 शत्रुस्ते भाग्यो राजा जरासधो महागुतिः । [365]
 कथा ते श्रुयते नित्यं नृपाणामभयप्रदः ॥
 सिंहासनमनघ्यास्य पुरं प्राप्य न विगते ।
 कथं राजसमाजेऽस्मिन्नास्ते देवकीमुतः ॥
 वृष्णोऽपि मुमहारीयो ह्यभिमानी महागुतिः ।
 न चागमिष्यते चास्मिन्नन्याथै च स्वयमेव ॥ [370]
 पार्थिवेषूपनिष्ठेषु स्वेपु सिंहासनेषु वै ।
 पथमास्थति नीचेषु आसनेषु महागुतिः ॥
 इति सचोगमानन्तु धृत्वासौ भीष्मको नृपः ।
 आनयोः सह समन्य विमहोपशमार्थिना ॥
 तत्र विभ्रामहेतोर्हि पारित च गृहोत्तमम् । [375]

देवानामादिदेवोऽसि सर्वलोचनमसृष्टः ॥
 मानुषे मर्त्यलोकेऽस्मिन्प्राज्ञेन्द्रत्वं समाचर ।
 समाजे मनुजेन्द्राणां मा भूदासनसकटम् ॥
 विदर्भनगरे चेद राजेन्द्रत्वं समाचर ।
 आस्थवामासने शुभ्रे च प्रभाते महागुते ॥ [380]
 अधिप्रास्थवामास्थान विधित्तेन वर्जना ।
 यथागमिष्यन्ति नृपा करिष्ये देवदासनाम् ॥
 एवमुक्त्वा सुरश्रेष्ठं प्रणिपत्य वृताञ्जली ।
 प्रेषयामास तौ वीरो रक्षमध्ये नृपेभ्युते ॥
 देवदूतस्य वचनं वयोक्तं वरुणपाणिना । [385]
 लिखित्वा मुमहातेजा कैशिकं शापनाम्नाम् ॥
 निमित्तं यो नृपा सर्वे येनतेयसहाध्युत ।

'विश्राव' K₁ अभिषेकं पुन पुन ; K₁ (marg) s s N₁
 V₁ Dn D₁ s (marg as above) T₁ s अभिषेक (T₁ s
 'विष्' ददाभि से (for s) — (L 363) D₁ च स (for
 हने) K₁ राग्यं (for कार्य) V₁ इति (for अति) — (L
 364) K₁ राक्षोति न ; K₁ राक्षसत्रय, D₁ G₁ न राक्ष्यते
 (by transp) K₁ s s N₁ s V₁ s B₁ Dn D₁ s s T₁ s
 G₁ s जरासधोऽपि (N₁ V₁ 'य') (for 'सधेन') — (L 365)
 D₁ महीपति (for महागुति) — (L 366) T₁ s कथ्यते
 (for कथां से) K₁ N₁ V₁ D₁ वदते (for सुवते) Cal
 ed रात्रि (for नित्य) — (L 367) K₁ s Dn D₁ s
 T₁ s जनपदास्य, N₁ V₁ अनामास (for जनपदास्य) K₁
 पुत्रा वारि, D₁ पुरपत्य (for पुरं प्राप्य) K₁ विप्रहे (for
 विप्रते) — (L 368) K₁ N₁ s V₁ Dn D₁ s D₁ s
 T₁ s G₁ s s सार्यते, D₁ भावीनो (for भावे) — (L
 369) K₁ N₁ V₁ (मार्ति (for मति) — K₁ T₁ G₁ s s
 om (hapl) lines 370-372 — (L 370) V₁ D₁ सतिव
 D₁ s रात्रि T₁ s चात्र (for चास्मिन्) Dn स ; G₁ न
 (for च) N₁ B₁ s D₁ s T₁ s स्वयवाम् (for 'दे') K₁
 V₁ कन्याहेतो (V₁ कार्यं च) स्वयवाम् (for 'दे') — (L
 373) K₁ N₁ V₁ B₁ D₁ D₁ T₁ s G₁ s सचिन्त्यमानस, D₁
 सनोय (for सचोय) N₁ इद सचिन्त्यमानस (for ")
 K₁ कौशिको, D₁ s भीमको (for भीष्मको) — After
 line 373, K₁ ins

13** सर्वं सदाभुवेनाम जरासधचिकीर्षितम् ।
 निवेदयामास तदा सत्पात्रिजलिपि विदम् ॥

— (L 374) D₁ T₁ s G₁ s भावयो सद्य मन्त्र (for ")
 K₁ विप्रद्वय (for 'द्वोष') K₁ शमार्थिनो, K₁ Dn D₁ 'य'
 च, D₁ समाधिना, T₁ शमाय न (for 'यिना) K₁ विप्र

होत्र समर्पित (for ") — (L 375) K₁ न च, V₁ तत्र (for
 सच) K₁ s N₁ s V₁ s B₁ Dn D₁ D₁ s T₁ s G₁ s कारि-
 तेव ; K₁ D₁ 'व हि, K₁ (म)कारि वेद, V₁ कारित ते, D₁
 'त वै (for 'य च) — (L 376) K₁ B₁ s D₁ सति (for
 भादि) K₁ V₁ s T₁ देव (for लोक) — (L 377) K₁
 N₁ V₁ B₁ s Dn D₁ s s s T₁ s G₁ s मानुषे, D₁ 'यो ;
 D₁ 'देव, T₁ 'य, C₁ 'य (for 'ये) K₁ सत्वे (for सर्व)
 D₁ मानुषे सत्यलोकेऽस्मिन् (for ") — K₁ G₁ om lines
 378-379 — (L 378) Cal ed मानुषेन्द्राणां (for मानुषे),
 T₁ संकुलम् (for 'सकटम्) — (L 379) N₁ s V₁ s Dn
 D₁ s G₁ s वेत्ता, V₁ वेत्ता, D₁ s वेव ; D₁ T₁ वेव G₁
 वेम (for वेव) K₁ s विदर्भनगरीयान, K₁ नगरीयेव (for
 ") K₁ विरोचव, K₁ s N₁ s V₁ s Dn D₁ s T₁ s G₁
 s विप्रद्वय (for समाचर) — (L 380) K₁ आस्थवामासन
 शुभ्रे (for ") K₁ s D₁ सुप्रभाते, D₁ स्वप्रभाते (for 'अ
 प्रभाते) — (L 381) K₁ s s N₁ Dn D₁ D₁ (sup lin)
 T₁ G₁ (मार्ति च (for (मार्ति) मना) — (L 383) D₁ यदि (for
 यथा) — (L 383) K₁ s s V₁ s B₁ D₁ s s T₁ s G₁ s
 कृताञ्जलि, D₁ (marg) जगत्पतिम्, D₁ जगद्वत् (for
 कृताञ्जली) — (L 384) K₁ घोषयामास (for 'ये') V₁
 नरैर (for नृपैर) K₁ s D₁ s T₁ G₁ s ह्यौ ; K₁ D₁
 वृत्, K₁ वृत्ते (for वृते) — (L 385) K₁ s s V₁ Dn
 D₁ s s s (marg as above) एव (for देव) V₁ मृतस्य
 (for 'वृत्तस्य) — (L 386) K₁ लिखित मुमहादयम् (sup)
 (for ") K₁ s s Dn D₁ (marg) D₁ s s (marg as
 above) s (marg) कौशिकं प्राद शासनम्, D₁ कैशिकं राक्ष
 पासवम् (for ") — Before line 387, some Mas ins
 कौशिक, and some कैशिक — (L 387) N₁ s s (marg as

दृष्टाश्चर्यं हि नः सरान्ध्रं पापक्षयो भवेत् ।
 स्नापनार्थं च कृष्णाय देवदेवाय विष्णवे ॥
 आगच्छध्वं नृपश्रेष्ठ न भयं कर्तुमर्हय । [415]
 आवयोः वृत्तसंपातो युष्मदर्थं जनार्दन ॥
 सर्वेषां मनुजेन्द्राणामभयं कुरुते हरिः ।
 विशुद्धभाजः कृष्णस्य आनयोर्दृष्ट वचनतः ॥
 मागधस्य विशेषेण न येर हवि दृश्यते ।
 यदत्र कारणं कार्यं तद्वयस्त्रिचिन्त्यताम् ॥ [420]
 वैशपायन उवाच ।
 एष सचिन्त्यमानास्तु नृपाः शापभयार्थिताः ।
 भूयः शुश्रूव राजेन्द्र राजानं सर्वं एव ते ॥
 मेघगन्मीरनादेन स्वरोणापूरयन्नमः ।
 धातुनाचाक्षरीरेण देवराजस्य शासनात् ॥
 चित्राङ्गद उवाच ।
 त्रैलोक्याधिपतिः शक प्रजापालनहेतुना । [425]

आज्ञापयति युष्माकं नृपाणां हितकाम्यया ।
 न युक्तं वदतान्योन्यं कृष्णेन सह वैरिणा ।
 वसध्वं प्रीतिमुत्साद्य स्वराष्ट्रेषु नराधिपाः ॥
 प्रणतार्तिहरः कृष्णः प्रतिसेनान्तकोऽनलः ।
 अनेन सह सप्रीत्या मोदध्वं विगतज्वराः ॥ [430]
 मानुषाणां नृपा देवा नृपाणां देवताः सुरा ।
 सुराणां देवत शकः शक्रस्यापि जनार्दनः ॥
 एष विष्णुः प्रभुर्देवो देवानामपि देवतम् ।
 जातोऽयं मानुषे लोके नररूपेण वैशयः ॥
 अजेयः सर्वलोकेषु देवदानमनान्वै । [435]
 कार्ष्णिक्स्यसहायस्य अपि शूलधृतः स्वयम् ॥
 तस्मै देवातिदेवाय वैशवाय महात्मने ।
 अभिमिष्य सुरैः सार्धं किमिच्छन्मम तत् ।
 न चाधिकारो देवानां राजेन्द्रस्याभिषेचने ।
 तेनाह नाभिमिच्छामि सर्वलोकममहतम् ॥ [440]

D₁ s T₁ s G₁ अभिमिष्यन्त, K₁ 'विचर्यैव'; D₁ 'विष्णुता (for 'विष्णुन्त'), T₁ G₁ s s कलशाभ्यामिष्यन्ति (for ") V₁ s D₁ T₁ s G₁ s नम स्वहन् (for 'मलान्') — D₁ reads line 413 after line 418 — (L 413) N₁ s V B₁ D₁ D₁ सर्वो, D₁ s G₁ सर्वं (for सर्वान्) D₁ दृष्टा स्वयं हि तत्सर्वं (for ") — K₁ s T₁ s G₁ s om. lines 414-417 (L 414) N₁ s V B D₁ s s स्नापनेन, D₁ G₁ स्नापनेन, D₁ स्नापनार्थं, D₁ स्नापनाय (for 'र्थ') D₁ स्नापनेन च शक्य (for ") — (L 415) D₁ s मागधतः (for 'च') — (L 416) K₁ V₁ D₁ s संपातं (V₁ 'ने'), B₁ समानो (for 'संपातो') D₁ भावाभ्यां कृतसंपाते (for ") — (L 417) K₁ N₁ s V B D₁ D₁ s G₁ न वैरः D₁ न चैव (for 'भयं') — (L 418) K₁ G₁ कृष्ण स, T₁ s G₁ s कृष्णस्तु (for कृष्णाय) T₁ विशुद्धभाज कृष्णस्तु (for ") — (L 419) D₁ वियते, T₁ G₁ वर्यते (for दृश्यते) — (L 420) D₁ सर्वं (for कार्यं) K₁ यत्र कारणकार्यं हि (for ") B₁ विधीयताम्, T₁ विचार्य (for विचिन्त्य) — (L 421) D₁ विनियमानास (for सचिन्त्य) K₁ ते V₁ संवेद्यमानास, D₁ विनियमानास (for सचिन्त्य) K₁ s (for तु) — (L 422) T₁ G₁ भवाय (for भूय) K₁ s (for तु) — (L 423) K₁ T₁ s राजेन्द्राः D₁ राजोक्तं D₁ सुभाज (for शुश्रूव) K₁ T₁ s राजेन्द्राः D₁ राजोक्तं (for राजेन्द्र) Bomb. Poona eds G(ed) केसवाय महात्मने (for 'च') — (L 423) T₁ G₁ s एव (for मेघं) D₁ (for ") — (L 423) T₁ G₁ s दिस (for 'मा पृण, D₁ [मा]परित (for [मा]पूरयन्) K₁ दिस (for 'नम') — (L 424) D₁ वलुवाचा, G₁ वलुवाचा (for

बागुवाच) — (L 426) D₁ व शक्रो, T₁ G₁ s राजेन्द्र (G₁ s 'न्द्रा) (for युष्माकं) T₁ G₁ s युष्माकं (for नृपाणां) — (L 427) V₁ इत्यन, V₁ वससा (for वरत) K₁ देवत (for वैरिणा) — (L 428) N₁ स्वराजेषु (for 'हेतु') K₁ नरासुरा, Bomb. Poona eds G(ed) मुनीनामा (for वराधिपा) G₁ स्वराजे वसुधाधिपा (for ") — K₁ om. lines 429-431 — (L 429) D₁ द्युयु कार्ति (for प्रण कार्ति) K₁ एत (for प्रति) G₁ अय (for 'मल') — (L 430) V₁ वसध्व (for मोदध्वं) — (L 432) G₁ शक्रस्य कमलासनं (for ") G₁ शक्रस्य कमलासनं (for ") — After line 432, G₁ ins

1400 तस्यपि देव स तिव शिवस्यापि जनार्दन ।
 — (L 433) T₁ G₁ s एव (for एव) K₁ देवताः V₁ देवत (for 'तम्') — (L 435) K₁ लोके वै (for लोकेषु) N₁ s V₁ मानुषे, D₁ दान्वे (for 'ना') — (L 436) K₁ D₁ सहायस्य (D₁ 'य्य'), D₁ s येन (for 'यस्य') K₁ कार्ष्णिक्स्य समामय, D₁ s केन सहायेन (for ") N₁ om. line 436 K₁ s D₁ T₁ s शूलधरः D₁ s 'भूयाः D₁ s 'धृता, T₁ G₁ 'धृत, G₁ दूरपति (for दूरधृत) K₁ N₁ s V B₁ s D₁ D₁ G₁ नपि द्यु (D₁ 'ते) लभसस्य (for ") — (L 437) K₁ D₁ s देवाधि, T₁ G₁ s 'धृति (for 'तं) — (L 438) D₁ T₁ अभिषेचुं (for 'विष्य') K₁ हृच्छेदम्, K₁ N₁ s 'व B D D₁ T₁ s G₁ s हृच्छेदम्; V₁ हृच्छ स्वम्, D₁ (marg) आभिषयम् (for हृच्छ

नृपाणामधिकारोऽयं राजेन्द्रस्याभिपेक्षेन ॥
 गत्वा यूयं विदुर्भायां क्रथकेशिकयोः सह ।
 सचिन्त्य विधिदष्टेन कुरुष्वं नृपसत्तमाः ॥
 प्रीतिसधानकालोऽयमिति सचिन्त्य वासवः ।
 बोधनार्थं विस्तरोऽहं युष्माकं मनुजेष्टराः ॥ [445]
 विदर्शनगरे कृष्णः श्रावितोऽस्याधिवासनम् ।
 राजेन्द्रत्वाभिपेक्षार्थं राजानौ क्रथकेशिकौ ॥
 वाभ्या सह नृपश्रेष्ठाः कृत्वा सुमहदुत्सवम् ।
 अभिपेक्षेण सरकृत्य प्रतिगृह्णात्य दक्षिणाम् ।
 आगमिष्यथ सहस्राः पुनरेव स्वयवरम् ॥ [450]
 जरासधः सुनीयश्च रुक्मिणश्च महारथः ।
 सात्वः सौभषतिश्चैव चत्वारो राजसत्तमाः ।
 रत्नस्याभ्यूह्येतेर्हि तिष्ठन्तु इह पार्थिवाः ।

वैशपायन उवाच ।

एवमाज्ञा सुरेशस्य श्रुत्वा चित्राज्ञदेविनाम् ।

गमनाय गतिं चक्रुः सर्वे एव नृपोत्तमाः ॥ [455]
 अनुज्ञावा नरेन्द्रेण जरासधेन भीमता ।
 भीष्मकं पुरतः कृत्वा प्रयाताः स्वबलेर्भूताः ॥
 भीष्मकश्च महाबाहुः स्वबलेन समन्वितः ।
 जगाम पार्थिवैः सार्धं दम्भमानेन चेतसा ।
 यत्र कृष्णो महाबाहुः कैशिकस्य निवेशने ॥ [460]
 दुरादेव प्रकाशन्ती पताहाभ्यजमालिनी ।
 शुभा देवसभा रम्या खानहेतोरिहागता ॥
 दिव्यरत्नप्रभाकीर्णा दिव्यध्वजसनाकुम्भा ।
 दिव्याम्बरपताकाढवा दिव्याभरणभूषिता ॥
 दिव्यस्रगवामकलिजा दिव्यगन्धाधियासिता । [465]
 विमानयानैः श्रीमद्भिः भगन्तात्परिधारिता ॥
 दिव्याप्सरोगणाश्चैव विशाधरगणालयवा ।
 गन्धर्वा मुनयश्चैव किनराश्च समन्ततः ।
 उपगमन्ति देवेशमम्बरान्तराश्रिताः ॥

अन्) Ds क्रिमिच्छय नत् परम् (for⁸) — (L 439) Ks Bs
 Ds : s Ts [अ]भिपेक्षन्म्, Ds निपेक्षन्म् (for [अ]भिपेक्षन्)
 — Ds s om (hapl) lines 110 441, Ds reads the same
 twice — (L 410) Ds लेनाभिपिञ्जत नृपा (for⁸) — (L
 441) Bs Ds : s Ts Gs [अ]भिपेक्षन्म्, Rom Poona eds
 G ed) निपेक्षन्ते (for [अ]भिपेक्षन्) — Ks om lines 442-
 444 — (L 442) Ns (marg) स्वय (for युय) Cal ed
 विदर्शना (for 'वा' V1 गत्वा स्वय विदर्शनाया (for⁸)
 Ds तत्रैव कथयौकीकी (for⁸) — (L 443) Ks विविम्ब,
 Ns अ' (for म') — (J. 444) Vs Bs Ds Gs प्रति (for
 प्रीति) — (L 445) Ds सा (for 38) — (L 446)
 Ks Dn स्वाभि, Ks (marg) Ds स्रवि (for स्वाधि)
 Ts सासन्म् (for 'वा') Ts श्रावितोऽस्याधि वासनम्, Gs
 'नद्यापि तिष्ठति (for⁸) — (L 447) Vs s Bs s Ds
 [अ]भिपेक्षार्थं, Ds Gs s काङ्क्षी (Ds 'हो') (for 'कार्यं') Ks s
 Ds राजेन्द्रमभिपेक्षार्थं, Ns s Vs Bs Ds s Ts Gs राजेन्द्र
 स्वाभिपेक्षार्थं (Ns Ds 'यं Ts Gs 'ही') (for⁸) — (L
 448) Ks Bs s Ds Ds Gs नयो सार्धं, Ns s Vs s Bs
 तन्मा साध (for तान्मा सह) Ds साया नृपवरश्रेष्ठा (for
 स') — Ds om line 449 — (L 419) Ds सङ्कष्य (for
 सङ्क-य) Gs परिगृह्य, Gs प्रतिगृह्य (for 'गृह्य') Ks Bs s
 Ds Ds (by corr) Gs स्व, Ds ग (for [अ]स्व) Ks
 वै दिशम् (for दक्षिणाम्) — (J 450) Ds Ts आगमिष्यन्ति
 (for 'व') — Ts Gs s s om lines 151-453 — (J 451)

Ds सुवर्षय (for सुतीर्य) Dn Ds Ds हन्मनाश्च, Ds s
 हन्मी येव (for रुक्मिणश्च) Ks Bs महाबाहु (for 'रप')
 — (L 452) Ds म च (for साध) — (L 453) Ks
 Ns s Vs B Ds Ds Ts s Gs तिष्ठिष्यत् च पार्थिवा (for
 s) — After line 453 Bs s ins an addl colophon
 mentioning khila and adhy name Ds रुक्मिणी
 स्वयवरे देवदूतनास्वम्, Bs रुक्मिणीस्वयवर — Ts Gr s s
 om the ref — (L 455) Ds नरोत्तमा' (for नृपो')
 — (L 456) Ds अनुज्ञते (for 'ता') Vs नृपेन्द्रेण, Ts तने'
 (for नरे') — (L 457) Gs हूय (for हुरा) — (L
 460) Ds सारथितस्तु (for यत्र हुरा) Ks s Ds s
 Ds Ds s Ts s Gs निवेशनम् (for ने) — (L 461)
 Ks Ds (marg) Ts s Gs s प्रकाशार्थं, Ks 'शोदे ;
 Bs 'लेव Ds 'शन्ती', Ts 'देन (for 'शन्ती') Ds
 मालिनीय (for 'नी') Ts Gs पताकाभिरुद्धा (for⁸)
 — (L 462) Ks Ns s Vs B Ds Gs शुभा, Vs प्रमा (for
 शुभा) Ds शुभा देवसभा रम्या (for⁸) — (L 453) Ds
 कीर्णा (for कीर्णा) Ds समानुहसम् (for 'हा) Gs दिव्य
 समनुत्पेना (for⁸) — (L 464) Ds पताकाढवा (for
 'वा) Ks Ds युधिष्ठिर (for 'वा) — (L 465) Ks Vs s
 Ds कलिजा Ds 'का (for 'का) Ds वासिष्ठम् (for 'वा)
 — (L 466) Ds वासिष्ठम्, Ds वीरिना (for वासि) —
 (L 467) Ks Ds s सवेर (for गगनम्) Ks Ns Vs
 Bs Ds त्व (for त्वेव) Ks Ds गगनेषां, Gs सवेर्भूता

स्तुतिं मुनयः सर्वे सिद्धाश्च परमर्षयः । [470]
 वेणुदुन्दुभयश्चैव स्वयमेकानन्ददिवि ॥
 पञ्चयोनिसमुत्थानि गन्धचूर्णान्यनेकशः ।
 समन्तात्पात्यमानानि आनाश्रयैर्दिवौकसे ॥
 स्वयमागम्य राजेन्द्रो देवेः सह शचीपतिः ।
 विमानयस्माश्च सप्रकाशः स्थितोऽम्बरे ॥ [475]
 अष्टभिलोकपालैस्तु स्वविग्भागेषु सन्धितैः ।
 उपग्रायन्निर्गुणैश्च स्तुपैश्च समन्ततः ॥
 श्रुत्वा सुबुधैर्नादैर् सर्व एव नराधिपाः ।
 विस्मयोल्लसन्तयना विविशुक्ते सभा शुभाम् ॥
 कैशिकश्च महातेजा उपगम्य नराधिपान् । [480]
 प्रवेशयामास घली प्रतिपूज्य यथाविधि ॥
 निवेदिते सुरश्रेष्ठ पार्थिवाना समागमे ।

निर्जगाम हरिः श्रीमान्सर्वमङ्गलपूजित ॥
 ततोऽम्बरस्थास्ते दिव्याः कलशाश्चैलकण्ठिनः ।
 सहकारसमायुक्ता वयर्पुर्जलदा इव ॥ [485]
 दिव्यमाञ्जनरत्नोपैर्दिव्यपुष्पसमन्वितैः ।
 गन्धचूर्णविभिश्च राजेन्द्रस्याभिषेचने ॥
 यथोक्तविधिपूर्वेण अभिषिच्य जनार्दनम् ।
 दीक्षयित्वा नरेन्द्राणा दिव्यैरामरजैः शुभैः ॥
 दिव्याम्बरविचित्रैश्च दिव्यमास्त्यानुलेपनैः । [490]
 सल्लस्य विधिवद्राज्ञामुपविष्टो जनार्दनः ॥
 शुभे देवसभे एष्ये ज्ञानहेतोरिहागतैः ।
 उपासमानो यदुभिरिन्द्रभी च नराधिपे ॥
 वैनतेयश्च बलनाम्बासहस्री नरादृतैः ।
 दक्षिणं पार्श्वमाश्रित आसनस्थो बभूव ह ॥ [495]

(for गणानाया) Ks Ns V B Ds De मनुजसु समन्ततः (for
 *) — (L 466) Ts सिद्धा (for चैव) Gs गन्धधारि (for
 किंनराश्च) Ks सहस्रशः (for समन्ततः) — (L 469) Ks
 भववाताम्पर्यं भित्तम्, Ts मन्त्राणां सप्रकाशः (for *) — (L
 470) Bom Poona eds G(ed) चैव (for सर्वे) — After
 line 471, Ts 115

15** कर्पूरगणकस्तूरीकण्डो लवणानि च ।

— (L 472) Bs पद्म (for पद्म) Gs समुदायि (for-समु-
 द्यायि) Ns Vs Ts Gs चूर्णानि, Vs चूर्णानि (for चूर्-
 — (L 473) Ks समन्तात्पातिवान्मुचैर (for *) — Gs om
 lines 474-476 — (L 474) Ks : आगत्य (for गच्छ) Ns
 V Bs : Dn Ds : देवेन्द्रो, Bs Ds Ds : Ts : Gs :
 राजेन्द्र (for 'भद्रो') Ns Ds Ts स्वयमागम्य देवेन्द्रो (for *)
 — (L 475) Bs सप्रकाशः, Ds : सप्रकाशः (for स*)
 — For lines 476-477, Ks : Ns Vs : Bs (marg) :
 Dn Ds : Ts : Gs : s subat

16** अष्टौ ये लोकपालास्ते स्वास्तु दिक्षु समाश्रिता ।

उपग्रायन्ति श्रुत्यन्ति स्तुतयि च समन्ततः ॥

[(L 1) Ds Ts Gs समाश्रिता (for 'सिता')]

— (L 478) Ds सुबुधैः, Ts : शुभानु (for शुभानु शु-
 Ds शुभानु शुभहानादः, Ds श्रुत्वा सुबुधैः नादैः (for *)
 — (L 479) Ks Ds Gs : शुभां समास (by transp.)
 — (L 480) Vs स (for s) Bom Poona eds G(ed)
 — (L 480) Vs स (for s) Bom Poona eds G(ed)
 महाबाहुर (for 'तेजा') G(ed) उपगम्य (for उप) Ks
 नराधिप (for 'धिपान्') — (L 481) Vs प्रतिपूज्य (for
 नराधिप (for 'धिपान्') — (L 481) Vs प्रतिपूज्य (for
 'पूज्य') — (L 482) Ks : Ns V B Dn Ds Ds-4 : Gs

सुरश्रेष्ठे, Ks 'श्रेष्ठ (for 'श्रेष्ठ) — (L 484) Ts Gs देवा
 (for 'दिव्या') Ds देव (for 'वैव') Gs कलशाश्चैलकण्ठि-
 (for *) — (L 485) Ks Vs बहुर (for बहुर)
 — After line 485 Ns ins an add colophon, adhy
 name सवित्रीशिवचरे वृत्तागम्य — Before line 486,
 Ns ins वैवर्षायन उवाच — (L 486) Ds दिव्ये काञ्चन
 रत्नादौर् (for *) Ts रत्न (for उप) — (L 488) Ks
 Ds चूर्णैः (for चूर्णैः) Bs लोभसिचय, Ds लेशि (for
 अभि) Ks Vs B Gs सोमप्रदिको यथाविधि (Vs Bs नरा-
 धिपैः), Bs Ds Ds Ts म (for Ds Ds सोमप्रदिको यथाविधि
 (for *) — (L 489) K Ds Ds-4 Ts Gs : s दक्षिणः
 Ns (marg as above) दीप (for दीप) Ts Bom Poona
 eds G(ed) आगत्य (for आगम्य) Ks चयम्, Ns सह
 (for शुभे) — (L 490) Vs 'श्रेष्ठ' Ds विभिश्च (for
 विभिश्च) Ks : Ds शालानु (for मास्त्यानु) — (L
 491) Bs सहस्र, Ds सरहिर (for सहस्र) Ks Dn Ds
 Ts Gs तस्य, Bs Ds राज्ञा, Ds Gs राजा, Gs राज्ये (for
 राज्ञा) Ks Gs सत्त्वो विधिवद्राज्ञा (for *) Ks Gs सुप-
 विष्टो (for स) — (L 492) Ks समादेशः, Ns Vs B Ds :
 Gs : समोदेते, Ts समी श्रेष्ठ (for समे राज्ये) Ts Gs शिवे
 देवमनोदेते, Gs श्रेष्ठि च ममोदेते (for *) — (L
 493) Ks Ns Vs : Bs Gs विद्विषः, Ns विद्विषः सः
 Ds विद्विषो च, Gs विद्विषो च (for विद्विषो च) Ds :
 नराधिप (for 'धिपे') Ks : s Dn Ds (marg) Ds वैद्विषो
 च नराधिपे Vs विद्विषो च नराधिपः, Bs Ds विद्विषो च नरा-
 धिपः (Ds 'लो') Ts Gs विद्विषो च नराधिपः, Ts : विद्विष-
 (Ts 'श्रेष्ठ' नराधिपे (for *) — (L 494) Ds Ts भगवाद्

प्रथमैशिको च नो वीरो वामपाशैश्च स्व आसने ।

उपविष्टो महात्मानो देवस्यानुमते नृपौ ॥

तथैव वामपाशैश्च तु घृण्यन्धकमहारथाः ।

सात्यकिप्रमुखा वीरा उपविष्टा महाबलाः ॥

भास्करप्रतिमे दिव्ये दिव्यास्त्रराजसवृते । [500]

सुरोपविष्टा श्रीमन्त वेवा इष्ट शचीपतिम् ॥

सचिनेः आविताः पूर्वं प्रविष्टास्ते नराधिपाः ।

यथाहँण च सपुत्र्य राजानः सर्वे एष ते ।

सुरोपविष्टास्तं स्वेयु आसनेषु नराधिपाः ॥

कैशिकस्तु महाप्राज्ञः सर्वशास्त्रार्थवित्तमः । [505]

पूजयित्वा यथाग्यायमुवाच वदता परः ॥

अधिज्ञाता नृपाः सर्वे मानुषोऽयमिति प्रभो ।

भवन्तमुपरुन्धाना वेन त्व क्षन्तुमर्हसि ॥

कृष्ण उवाच ।

न मे धैरं निवसति एकाहमपि कैशिक ।

विशेषेण नरेन्द्राणां क्षत्रधर्मं व्यवस्थिते ॥ [510]

योद्धव्यमिति धर्मेण अवर्मेऽतिपराङ्मुखे ।

तेषां को हेतुना कोपः कर्तव्यस्त्ववनीश्वर ॥

यज्ञत तदतिक्रान्त्य ये मृतास्ते दिव्य गताः ।

एष धर्मे नृलोकेऽस्मिन्नायन्ति च त्रियन्ति च ॥

तस्मादशोच्य भयता मृतानां ये नराधिपाः । [515]

क्षन्तव्यं भयतास्माकं वीतवेरा भवन्तु यैः ॥

बैशपायन उवाच ।

एवमुक्त्वा नरेन्द्रास्त्रानाश्चास्त्र सधुमुदतः ।

कैशिकस्य मुत्त वीक्ष्य विराम महाभुतिः ॥

स्वस्मिन्नेव काले तु भीष्मको नयकोविदः ।

(for दल) — (L 495) Ks Ds Gs पञ्चम् (for पार्श्वम्)
Ds आशय (for आश्रय) Ks Ns (marg) Vs + Dn Ds +
(sup lin as above) s + Ts + Gs + महावक (Vs 'मन')
(for पञ्चम् ह) Ks + आश्रितोऽसौ महाबल (for ⁶) — (L
496) Ks सद्यः चो कौशिको वीरो, Dn पञ्चमः कैशिको वीरो,
Ds + कथम् कैशिकश्च, Ds Ts + Gs + कथमैशिकवीरो च
(for ⁶) Ns om lines 496-497* Ds + Ts तयासने (for
श्व भा') Ks + वामपार्श्व (Ks 'स्व') आसने, Vs 'पार्श्वे
आसने, Ds 'पार्श्वसमागतां' Ts 'पार्श्वमुभयसने (for ⁶) — (L
497) Vs Ds Ds स्थितौ (for नृपौ) — (L 498) Ks + s
Ns Vs + Ds + s + Ts + Gs + नराधिपा, Vs B Ds महा
रथा (for 'बला') — (L 500) Ks + Ns Vs + Ds + s
Ts Gs + विष्णुते, Ks सत्सुते, Ts + कोमिष्टे (for सत्सुते)
Ds दिव्यभरणसिन्धुते (for ⁶) — (L 501) Ks देवैरपि,
Ks + Ns (marg) Vs + Ds + Ts देवैरपि (for देवा इव)
— (L 502) Ns सर्वे, Ts Gs पूर्वा, Bom Poona eds
G ed) सर्वे (for पूर्वे) — Ks Bs om (hapl) lines
503 504 — (L 504) Ds उपविष्टास्ते च स्वेयु (for ⁶)
— (L 505) Ds सर्वशास्त्रविदुषाम् (for ⁶) — Before
line 507, some Mss ins कैशिक — (L 507) Ks अवि
शाय Ds Gs 'वा (for 'ता) Ds नृपे सर्वैर् (for नृपा सर्वै)
— (L 508) Ks + Ns Vs Bs + Dn Ds (marg) s
Ds + Ts + Gs + उपरुन्धाना, Ds अपराधं ॥ (for उपरु-
न्धाना) Ds + भगवत्परादास्त्राव (Ds 'शस्त्राणां') (for ⁶)
Ks Vs Bs + Ds Ts Gs + सार्व Ns Bs तत् (for सर्व)
— Ts + Gs + भगवान् (for कृष्ण) — (L 509) Ks +
Vs Ds + Gs निवसते (for 'ति') Ks Ds + (last two

on marg) क मे वै रोचते वैर, Ns Vs + B Dn Ds + Gs
न मे वैरो निवसत् Vs (विश) दे, Ts + Gs न मे वैरोऽत्र दमति
(Gs 'ते'), Ts Gs न मे वैरो प्रवसति (sic) (for ⁶) — (L
510) Ks Ns Vs + Ds Ds Ts Gs ध्याय, Ns Ts Gs आश्र-
(for क्षत्र) Dn स्वविष्णुवत् (for स्वपरितो) Cal ed सान्ने
धर्मं व्यवस्थिता (for ⁶) — (L 511) Ks Bs Ts + Gs
अधर्मेण, Ks Dn 'सु तु' Ks 'मैस्तु, Vs Ds स्वधर्मेति, Ts
Gs अधर्मे च (Gs वै) (for 'मैसि') Ds अधर्मे ये पराङ्मुखा
(for ⁶) — (L 512) Ks + s Vs Bs Dn Ds + हिं (for
को) Ks Ds Ds हेतुत (for 'भा') Ks तेषां तु हन्तुं नो कोपः ।
Ts + Gs + तेषां हि हेतुना कोवि (for ⁶) — (L 513)
Bs यद्वत् (for यद्वत्) Ks वैरात ते अतिक्रान्ता (for ⁶) Ts
Gs हतव्य (for सुहाव) Gs प्रियत (for ते दिव्य) — (L
514) Vs एको (for एव) Ks जीवति, Ks Ns Ds + Dn
Ds + Ts Gs आपन्ने (for 'हित') — (L 515) Ns Vs +
Ds अपोपया (for 'प्य') Ks + s Ds नृपाधेन, Ns Vs +
सुवा ये च, Dn Ds + Ts Gs नृपाधे च, Ts + Gs + 'नां वो'
(for 'ना वै') — (L 516) Ks Vs Ds Ts Gs + भयतोः
Ks Dn Ds (sup lin) Ts रोचते, Ks मरते (for 'ता) Ds
रोया (for वैरा) Dn Ds Bs ते (for ⁶) — (L 517)
Ds मरेन्नाणां (for 'मदास्त्रा') — (L 518) Ks विराम,
Ds लोकवर्षा (for विराम) — (L 519) Ds एतस्मिन्ने
काले (for ⁶) — Colophon om in Ks Vs Bs + Men-
tion of the Epic Ks Ds Ts + Mention of Khila-
Ks + s Ns Vs + Bs + Dn Ds Ds + s — Sub-paran
Ts आश्रयार्थे — Adhy name Ks + s Vs Bs Dn Ds +
रश्मिभीलवत्, Bs Ds नृपाधामवत्, Ds रश्मिभीलवत्

कथ न ज्ञायते राजत्रिति मे बुद्धिसशयः ॥

ममगामनमेवेह प्रायेण न हित उव । [545]

अतो न कृतमातिथ्यरापात्राय नराधिप ॥

पात्रेभ्यो दीयता कन्या मामपास्य महाभुज ।

ममगामनदोषेण कथ कन्या न दास्यसि ॥

कन्याविप्र प्रह्वानो नरके परिचयते ।

इति मन्वादिभिर्गीत धर्मयिद्धिर्नरोत्तमैः ॥ [550]

अतोऽयं न प्रविष्टोऽहं रत्नमध्ये विशा पते ।

विदित्वा नकृतातिथ्य नरदेव तयालयम् ॥

ह्रियाभिभूतो राजेन्द्र प्रार्थितोऽहं नराधिप ।

विदर्भनगरे राजन्वल्निभ्रामहेतुना ॥

आराध्या कृतमातिथ्य कैशिक सुप्रियातिथि । [555]

उपितो च यथा स्वो पुत्र गुरुकेशवौ ॥

धैरापायन उवाच ।

एमेव बुवाण न कृष्ण वाग्वञ्चोदितम् ।

रुक्षणवाचाभ्युना सिच्य क्षमिताभिनिवाधरे ॥

भीष्मक उवाच ।

प्रसीद देवलोकेश मर्त्यलोकेष पाहि माम् ।

अज्ञानतमसाषिट ज्ञानचक्षुःप्रदो भव ॥ [560]

भानुष्ये मासचक्षुःप्रादसम्यग्निदिना वयम् ।

न प्रसिद्धान्ति कार्याणि कुर्वतामविचारणात् ॥

मवन्त शरण प्राप्य देवानामपि दैवतम् ।

(for सहाय) — (L 545) K₁ (sup lvn as above) s s V s D₁ सहायनम् (for स) T₁ पूव हि (for एदेह) K₄ विदित D₁ विहित (for न हित) V s न प्रायेण द्विषे खव (for ^a) — (L 546) K₁ (marg as above) s-1 D₁ s (marg as above) अतो मया कृतातिथ्यम् (for ^a) D₁ अयावस्य (for "जाय" K V s D₁ D₂ D₃ s-1 G₁ s s नरेवर (for नराधिप) — (L 547) K₁ पात्राय (for पात्रेभ्यो) D₁ दीयते (for "ता) K₂ नरापात्राय (for मानपात्र) N₁ s V₁ B D₁ D₂ नराधिप, Bomb Poona eds G(ed) नरेवर (for महाभुज) — (L 548) D₁ प्र (for न) K₁ s-1 D₁ D₂ D₃ T₁ दास्यसे, B₁ D₁ s दास्यति (for "सि) — (L 549) G₁ तस्य (for कन्या) — (L 550) K₁ s s N₁ s V B₁ s D₁ D₂ s-1 G₁ s चर्माविद (K₁ परैर D₁ विना) (for मन्वादि-तिर) K₁ धर्मयिद्धिर्नरोत्तमैः, T₁ धर्मयिद्धिर्नरोत्तमैः (for ^a) K₁ s s N₁ s V s D₁ D₂ s-1 G₁ s मन्वादिभिः, K₁ मन्वादिभिः (for धर्मयिद्धिर्नरोत्तमैः) V₁ मन्वादिभिर्भुज्यते, T₁ s G₁ मन्वादिभिः (T₁ "पूव" न), G₁ मन्वादिभिः भुज्यते (for ^a) — (L 551) D₁ s-1 मन्वादिभिः (for "यं) K₁ T₁ प्रतिष्ठो, B₁ निविष्टो (for प्र) K₁ एतदयं न विष्टोऽहं, T₁ अज्ञानं न प्रतिष्ठोऽहं (for ^a) N₁ रत्नमध्ये T₁ रत्नमध्ये (for "प्ये) — (L 552) D₁ मन्वादिभिः (for "व्य) K₁ om (hapl) lines 552^a-555^a N₁ V₁ न मतोऽहं (for नरेवर) K₁ तयालयम् V₁ D₁ s (sup lvn as above) कृतमालयम् (for मया) T₁ नागलोऽहं तयालयम् (for ^a) — (L 553) K₁ N₁ V₁ D₁ T₁ s G₁ पार्थिवोऽहं (T₁ s "वो मे) G₁ s प्रार्थितो मे (for "लोऽहं) K₁ s D₁ s पार्थिवोऽहं नराधिप, N₁ V₁ D₁ D₂ प्रार्थितो मे (D₁ "तोऽहं) नराधिप (for ^a) — (L 555) D₁ एतास्या (for आवास्या) — (L 556) K₁ s s सर्वे (for स्वो) — (L 557) B₁ s D₁ D₂

एनमावुवमाय स D₁ एवमेव बुवाणस्तु (for ^a) K₁ नोदि-नम् N₁ s (marg) V B₁ D₁ D₂ नोदि-नम्, D₁ G₁ नोदि-नम् (for "वो) K₁ s कृष्णवाग्वञ्चो K₁ नोदि-नम्, D₁ s कृष्णो वाग्वञ्चोऽहं D₁ [marg] पात्रक, D₁ "नोदि-नम्", T₁ s G₁ s वाग्वञ्चोऽहं (for ^a) — (L 558) N₁ D₁ रुक्षण, T₁ कृष्ण (for रुक्षण) V₁ s-1 वाग्वारिणा, N₁ V₁ s B D₁ T₁ वाग्वञ्चोऽहं (for वाग्व) V₁ T₁ G₁ रुक्षणो वामस्तुना सिच्य (for ^a) N₁ D₁ D₂ [न]तिर (for [न]तिर) V T₁ G₁ [न]तिर (for "दे) K D₁ D₂ क्षमिताभिः D₁ s सतिष्ठो (for "नरोत्तमैः) B T₁ G₁ क्षमिताभिः सिच्य-नम् (B₁ "तिच्य-नम्) (for ^a) — After line 558, K₁ 108

17⁺⁺ उवाच वदता श्रेष्ठ कैशिक कमन्दरम् ।

— K₁ सीधक (for सीधक) — (L 559) K₁ s N₁ V s B₁ G₁ देवैर (for "लोकेष) B₁ G₁ मर्त्यलोकेष, D₁ देवैर-वैर, D₁ मर्त्यलोकेष, T₁ मर्त्यलोकेष (for मर्त्यलोकेष) K₁ s s D₁ T₁ G₁ s-1 वा K₁ s-1 वा हि ता गुरुवृज, K₁ पाहि मा पुरुषोत्तम, T₁ s G₁ s पाहि मा मनुपुत्र, G₁ Bomb Poona eds G(ed) पाहि मा लोकाशास (for ^a) — (L 560) K₁ s उग्र (for [न]तिर) — (L 561) N₁ मातुषे, T₁ मनुष्य G₁ मातुषे (for मातुषे), D₁ मातुष्याति B₁ मनुष्यात् G₁ मनुष्य (for "मनुष्य) D₁ मातुष्याति चक्षुष्यात् (for ^a) N₁ s V₁ s B D₁ D₂ s-1 न सम्म (for "मस") D₁ वेदितो (for विदिता) G₁ यथा (for वयम्) K₁ अचक्षुर्गोहिता वयम् D₁ s G₁ न न D₁ सस प्रयतिविदो K₁ मया, T₁ s G₁ s सम्यग्यवसिता वयम् (for ^a) — (L 562) B₁ T₁ कामि (for कार्याणि) K₁ s s N₁ s V₁ s-1 D₁ D₂ D₃ (before corr) T₁ s G₁ s क्षियताम् (for ^a) B₁ क्षियता मद्रियसणात् (for ^a) — B₁ om lines 563^a-566 — (L 563) T₁ G₁ om (hapl) lines 563^a-

सम्यग्भरतु मे दृष्टिः सपत्न्यन्तु च मे त्रियाः ॥

अनिष्पन्नमपि त्रियां नयोपेतां विचक्षणाः । [565]

फलदां हि प्रयुवेन्ति महासेनापतिर्यया ॥

भरन्तं शरणं प्राप्य नातिनाघति मे भयम् ।

यन्मया चिन्तितं फयं तद्वधाञ्छ्रोतुमर्हति ॥

न दातुमिच्छे कन्यां ये पार्थिवेभ्यः स्वयंवरे ।

प्रसादं दुरु देवेश न कोपं कर्तुमर्हसि ॥ [570]

कृष्ण उवाच ।

यद्यनेन निरुत्तेन त्वया राजन्यहानते ।

रदन्या दास्यसे नेति कोऽत्र नेता तवानघ ।

मा देहीति न चाख्येयं ददस्वेति न मे वच ।

रुक्मिण्या दिव्यमूर्तिवात्सल्ये कारणं क्षमम् ॥

मेरुदूटे पुरा दैवे कृतमंशावतारणम् । [575]

तदा निष्पन्ना सा पूर्वं गच्छ त्वं पतिना सह ॥

मातुष्ये कुण्डिनगरे भीष्मकस्याङ्गनोदरे ।

जायेस्व विपुलश्रेणि प्रत्यवेक्ष्य देशवम् ॥

तेनाहं यः प्रख्यामि राज्ञं कृतकं वच ।

श्रुत्वा त्वयं विनिश्चित्य ययुचं तत्करिष्यति ॥ [580]

रुक्मिणीं नाम ते कन्या न सा प्रकृतिमानुषी ।

श्रीरेया ब्रह्मशाक्येन जाता येनापि हेतुना ॥

567^a D₁ देवता (for देवतम्) — (L 564) D₂ G₂ दृष्टिर्मे
(by transp.) K₁ s D₁ सम्यक्भरतु, D₂ T₂ G₁ s
सपत्न्यन्ते, D₂ सपत्न्यन्तु, D₂ सपत्न्यन्तु (for संप) V s
सक्षिप्या (for मे क्षिप्या) K₂ s सपत्न्यन्तु मे क्षिप्या
(for ^b) — T₂ om line 565 — (L 565) K₁ (sup
lin as above) s s भयोपेतां (for नयोपेतां) K₂ भयो
पेता विचारणा (for ^b) — (L 566) K₁ D₂ सपत्न्यन्तु हि;
N₁ (marg as above) V s फलदा वि, G₁ हां वै G₂ तां
वै (for 'दा हि) — (L 567) V₁ s [म]ति, D₁ [म]व
(for [म]ति) D₁—G₂ नातिनाघति मे भ (D₂ 'ल'यम्
(for ^b) — (L 568) V₂ वेष्टितं, T₂ विष्टित (for
चिन्तित) N₁ (marg) भगवन् (for सद्भवान्) K₂ इच्छसि,
D₂ T₂ अर्हसि (for 'ति) N₂ V₂ D₂ भगवन्तोऽनुमर्हसि; V₂
भगवान्छ्रोतुमिच्छति (for ^b) — D₂ om (hapl) lines
569 570 — (L 569) K₂ कन्यां मे, N₁ V B D₂ s T₂ s
G₁ s कन्याया, G₂ हीनाय (for कन्यां वै) K₁ D₂ D₂ s s
न दातुमिच्छे कन्या मे (K₁ 'कन्या मे, D₂ D₂ 'कन्याया'),
K₂ न कर्तुमिच्छे कन्या मे (for ^a) K₁ s N₁ V B D₂ D₂
s s T₂—G₁ s s स्वयंवरम् (for 'रे) — After line 570,
D₁ 118

18^{ab} पूर्वमेव हि गोविन्द कथितं वाग्देन वत् ।
एषा तवाभुजा बाला धरिया छत्रलोचनी ॥
कृष्णार्थे लम्पसासाय पुनर्नाना तु सा स्वयम् ॥
पुरा वै जानकीरा रामेणार्थसाधिता ।
अपुना रुक्मिणी नाम पुनर्त्राणा मदीतले ॥ [5]
पुनर्वात्सल्यदीनासां कृपणां दुःखवापिति ।
क्षन्तुमर्हसि देवेश रणेऽद्वयपराक्रम ।
भवितव्यं भवत्येव वेदवाक्यं जगज्जन ।
नारदेन यथोक्तं वै वितथं न वदेद्भिज्जि ॥
— T₂—G₁ s s भगवन् (for कृष्ण) — (L 571) D₂ s
मदीपते (for मदीमते) — (L 573) K₂ यत् दास्यमि मे
कन्यां (for ^a) V s अविष्यति (for तवानघ) — (L 573)

V₂ मां (for मा) K₁ न चाख्येयं, K₂ सपत्न्यन्ते, K₂
वयोपेतेष, T₂ न चाख्येयं (for न चाख्येयं) K₁ s D₂
(sup lin) s s मे वच, K₂ च वा पुन, N₁ न मे भयम्,
V₂ न मे मति, D₂ समेति च, D₁ न मे वच, D₂ तवानघ,
D₂ तवैव न, D₂ T₂ s G₁ s च नैव च (for न मे वच)
— (L 574) N₂ (marg) मायवात्स, B₂ मूर्तिवै, D₂
'रूपवत्, D₂ 'सदृशे (for मूर्तिवत्) V₂ हरिमण्या देव
मूर्तिव, G₁ 'मी दिव्यमूर्तिव (for ^a) B₂ मायया (for
सत्यमे) K₂—G₁ N₂ D₂ क्षमा, V₂ B₁ s D₂ D₂ मम (for
क्षमम्) N₂ V₂ सत्यवतारणा क्षमा; N₂ (marg) मायया
करण क्षमम्, V₂ D₂ माययाकरण क्षमम्, D₂ भवत कारणं
मम, T₂ s G₂ s सत्यवतारणाक्षमा, T₂ मायया कारण क्षम
(for ^b) — (L 575) G₂ कोट्या (for 'कूटे) N₂ s (marg
as above) V₂ B₁ s D₂ D₂ कृत्वा स्वाशावतारणम्, D₂ स्वशा
वासां (for ^a) — (L 576) V₂ s B₂ D₁ (sup lin) G₂
विशुद्धा (for 'ति) D₂ पूर्वं भीर (for सा पूर्वं) K₂ यदा
तदा विशुद्धा सा, B₁ s D₂ D₂ तदा विशुद्धा पूर्वं भीर, D₂
तदा दिष्टा समा पूर्वं, D₂ यदा विशुद्धा सा पूर्वं (for ^a)
N₂ B₁ s D₂ D₂ [हृ]ति (for 'हं) — (L 577) V₂
मातुष्ये (for 'त्ये) T₂ s G₁ s कुण्डिनगरे (for 'नो) K₂
भीष्मकस्याङ्गना भव (for ^b) — (L 578) K₁ s D₁ s
G₂ जायस्व, K₂ D₂ जायेया (for 'सदे) K₂ विपुलश्रेणि
जवना (for ^a) N₂ s (marg) V₂ s मायवत् (for 'कैत')
K₂ N₂ D₂ T₂ s G₁ s प्रत्यवेक्ष्य च कामवत् (T₂ s G₁ s
या स्वयम्) V₂ 'द्वय युगायवत्, B₂ 'द्वय युगायवत् D₂
'द्वय च कामव, D₂ 'द्वय च कामवत् (for ^a) — (L 579)
T₂ G₁ प्रवेष्टाव (for प्रख्यामि) G₂ न मे-त्र (for राज्ञं)
— (L 580) D₂ T₂ स्वया (for स्वय) D₂ G₂ अर्क (for
युक्त) K₂ करिष्यति (for 'त्सति) — (L 581) N₂ s V
B₂ D₂ D₂ s T₂—G₁ s s प्राहुर (for प्रकृति) K₂
मानवी (for मातुषी) — (L 582) G₂ भीरेदी (for
श्रीरेया) K₂ s s कन्या; K₂ कन्या (for 'केन) — (L

दृष्ट्वा स राजराजेन्द्रः प्रणिपत्य कृताञ्जलिः । [630]

पाटनःकायसंपुक्तः स्तोतुमारब्धवांस्तदा ॥

भीष्मक उवाच ।

देवदेव नमस्तुभ्यमनादिनिधनाय वै ।

शश्वतायादिवेवाय नारायण परायण ॥

स्वयंपुत्राय विश्वाय स्वायने वेधसाय च ।

पद्मनाभाय जटिते दण्डिते पिङ्गलाय च ॥ [635]

हंसप्रभाय हंसाय चक्रुष्वाय वै नमः ।

वैकुण्ठाय नमस्तस्मै अजाय परमात्मने ॥

सदसक्रायपुक्ताय पुराणपुरुषाय च ।

पुरुषोत्तमाय युक्ताय गिरुणाय नमोऽस्तु ते ॥

शरदो भय मे नित्यं त्वदृक्ताय सुतोत्तम । [640]

लोकनाथोऽसि नाथस्त्वं विष्णुस्त्वं विदितात्मनाम् ॥

वैशंपायन उवाच ।

एवं सुत्वा महादेवं नृपाणाममतो नृपः ।

महाहंसमिमुक्तानिर्जयैर्द्यूहसितनम् ॥

श्रावकुम्भस्य निचयं कृष्णाय प्रददौ नृपः ।

पुनश्चक्रैः नमस्कारं वैनतेये महाबले ॥ [645]

भीष्मक उवाच ।

नमस्तस्मै रणेन्द्राय मनोमार्सरहसे ।

कामरूपाय विज्याय काश्यपाय च वै नमः ॥

वैशंपायन उवाच ।

इति संक्षेपतः स्तुत्या सत्कृत्य वरभूषणे ।

ततो विसर्जयामास कृष्णं कमललोचनम् ।

अनुजगमुर्नृपाश्चैव प्रस्रियतं यासनानुजम् ॥ [650]

प्रतिवृष्टा च सत्कारं नृपानामन्य वीर्यनाम् ।

जगाम मधुरां कृष्णो द्योतयानो दिशो दश ।

वैनतेयं पुरस्तृत्य सौम्यरूपं रमोत्तमम् ॥

मदृता रथशृङ्गेन परिवार्य समन्ततः ।

भेरीषट्पद्मनादेन शङ्खमुदुभिनिस्तने ॥ [655]

हृदिषेन च नागार्वा ह्यानां हेपितेन च ।

सिंहनादेन शूराणां रथनेमिस्वनेन च ॥

सुसुलः सुमदानासीन्मदामेधपरपोषयः ।

— (L. 622) D: कृष्ण कृष्णारविन्द्राक्षे (for *). Gs कृष्ण
सूर्यविहोचनम् (for *). — (L. 630) Ka Ns s V B
Dn Ds Ds 1. s Gs : दृष्ट्वा स राजा राजानं Vs 'आ' जेन्द्रः
Ds स दृष्ट्वा स च राजेन्द्र, Ts s Gs दृष्ट्वा स राजा राजानं; Gs
दृष्ट्वा सुरामात्रेन्द्र (for *). — (L. 631) Ka Ns Ds s
Ds Ds Ts-1 Gs 1. s s s संपुक्त (for 'न'). — Ka Ds
भीष्म; Ts om. (for भीष्मक). — (L. 632) Ds दण्डिते;
Ts तेस्तु (for युज्यम्). Ds वै (for वै). — (L. 633)
Gs च (for 'नाथि'). — (L. 634) Ka Ds स्वयंपुत्राय;
Ka Ds s 'युज्यय'; Vs स्वयंपुत्राय; Da स्वयंपुत्रे च (for
'युवाय'). Ds देवाय, Ts s Gs s विप्राय (for विषाय).
Vs स्वयंपुत्राय देवाय (for *). Ds Ts Gs s वैश्वमेधि
(for 'साय'). Ka s Ns Vs Ds s स्वायने वेधसे नमः (for
*). — Vs om. (hapl.) line 635. — (L. 635) Ka s
Ns Vs Ds जटिते; Ds s Ts Gs देवाय (for जटिते). Da s
Gs जटिते (Da 'ले') (for दण्डिते). G(ed) जटिताय (for
'विह'). — (L. 636) Ds सद्गतायाम हंसाय (for *).
Ns s Vs बहु (for सट). Vs बहुस्थाप ते सट (for *).
— Ka repeats line 637 after line 640. — (L. 637)
Ns Vs Ds Gs मुनम् (for सत्ये). — (L. 638) Ds Ts s
Gs s मुनार (for 'सु'). Ds om. (hapl.) lines
637-639. Ds Ts मुनारमुनोत्तम (for *). — Ts s

om line 639. — (L. 639) Vs Ds s मुनार (for 'सु').
Gs नमः (for 'स्तु' ते) Gs सत्कृत्य ते नमः (for *).
— (L. 640) Ns Vs स (Vs स 'हलो'म् (for 'नाय').
— (L. 641) Ds सयवान् (for नायकं). Ds Ds Ds
कोकनाथ सरानाय (for *). Ds नाथम् (for विष्णु).
Ka विदितात्मनः; Ds Ds Ds s 'ताक'. Ds 'नमः'.
(for 'मनाम्') — Ts Gs om the rel Ds om lines
643 644. Ka reads them on marg. — (L. 645)
Vs s Ds 'युनाभिद'. Ds युनाभिः; Ds युनाभिः; Gs
युज्यं च (for 'युनाभिद'). Ka s Ds s भागिनम्, Gs
'भाजनम्' (for 'हानि') — (L. 644) Ka मृग (for 'मृ').
— (L. 645) Vs Ds वैनतेये महाबलम् (for *). — Ka Ds
भीष्म, Gs om. (for भीष्मक). — (L. 646) Ka Ns Vs s
Ds s Ds Ds s Ts-1 Gs s सतो (for मनो). — Gs s
om. the rel. — (L. 646) Ts हृष्टाय (for 'हृष्टाय'). Ts Gs
हृष्टं सत्कृत्य मृगणे (for *). — (L. 647) Ds s Ds Ds
हृष्टं कोकनप्रहृष्टम् (for *). — (L. 648) Gs 'हृष्टे' (for
'हृष्ट'). Ka हृष्टं सः; Ds हृष्टं वै; Ds जटिते (for 'जटिते').
— (L. 649) Ka सत्कारं (for 'सत्कार'). — (L. 650)
Ka Vs Ds Ds Gs द्योतयानो; Ns Vs Ds s Ds 'दश'
(for 'वानो'). Ka 'दश' s Ds s 'दशम्' (for 'दश'). Ka s
द्योतयानो वै दिशः (for *). — (L. 653) Ka सत्कृत्य (for

गते वृष्णे महावीर्यं आदाय परमासनम् ॥

सभामादाय देवाश्च प्रययुस्त्रिशालयम् ॥ [660]

महता चतुर्द्वेण धलेन परिवारिताः ।

श्रोशमात्रमनुजय्य अनुज्ञाते जनार्दने ।

प्रययुस्ते नृपाः सर्वे पुनरेव स्वयंवरम् ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

ततः प्रयाते वसुदेवपुत्रे

नराधिपा भूषणभूषिताङ्गाः । [665]

परस्पर जग्मु सुरेन्द्रकल्पाः

प्रनोधनार्थं गमनोत्सुगस्ते ॥

सभागतान्सोमरविप्रकाशा-

न्मुनोपविष्टान्चिरासनेषु ।

समीक्ष्य राजा सुनयार्थनादी [670]

जगाद वाक्यं नरराजसिंहः ॥

पुर'), Ds Gs खगेश्वरम् (for खगोलश्वरम्) — (L 655) Ts भेषादिपदनादेन, Gs १ भेषादिपदनादे (for °) Ns १ Vs Bz Ds शाङ्गशब्दम् Ns Vs १ 'एव' रवेण च, Vs Bz Cal ed. शाङ्गशब्दवरेण च (for °) — h. om line 657 — (L 658) Ts सुमहम् (for 'हम्') — (L 660) h. प्रभाय (for सभाय्) Ks ते वयुस्, Gs प्रत्ययुस् (for प्रययुस्) Bz s Ds त्रिविवाक्यम् (for 'त्रिदश') — (L 662) Gs अनुत्सृज्य, Gs उपवस्य (for अनु') — (L 663) Gs प्रत्ययुस् (for प्रययुस्) Ks Ts स्वयंवरे (for 'वरम्')

Colophon — Mention of the Epic Ks Ds Ts — Mention of Khila Ks १ Vs Bz Ds — Sub parcan Ts भावार्थपदै — Adhy nama K Ns १ s Dn Ds १ C १ कृष्णामिषिक', Ns Vs १ Bz Ds रुक्मिणीसयवरे कृष्णामिषिक', Ds कृष्णामिषिक कृष्णवदनायम् — Adhy no Ns Vs १ Bz 109, Vs Ts Gs 108, Dn Ds Ds 106, Ds 103, Ds 115, Ts 117, Ts 98, Gs 110 Gs 112; Gs 111

(I 666) Dn Ds मया समा (for परस्परं) Ds १ Gs जात (for जग्मु) Ks Vs १ जयेन्द्र, Ts अधीन (for सुरेन्द्र) Ks परस्पर प्रतिग्रम् सुरेन्द्रकल्पा (no), Ks पुनस्परान्नामसुरेन्द्रकल्पा (no) (for °) — (L 667) Ks Ds गमनोत्सवम् (for 'सुकाय') — (L 668) Ns (marg) Ds १ Gs १ समागतम् (for समा') — (L 669) Ks हवि- रासनेन (for 'नेषु') — (L 670) Vs Ds सुवयानु, Ds १

स्वयंवरकृतो दोषो विदिनो वो नराधिपाः ।

क्षन्तव्यो मम वृद्धस्य दुर्णयस्य फलोदयः ॥

एवमामाष्य तान्सर्वान्सत्कृत्य च यथाविधि ।

ततो विसर्जयामास नृपास्तान्मध्यदेशजान् ॥ [675]

पूर्वपश्चिमजाश्चैव उत्तरापथिमानपि ॥

तेऽपि सर्वे महेष्पासाः प्रहृष्टमनसो नृपाः ।

यथाहर्षेण च सपूज्य जग्मुस्ते नरपुत्राः ॥

जरासघं सुनीथश्च दन्तजक्रश्च वीर्यवान् ।

सात्वः सौमपतिश्चैव महाकूर्मश्च पार्थिवः ॥ [680]

क्षयकेशिन्मुख्याश्च नृपाः प्रनरपराजाः ।

वैकुण्ठादिश्च राजर्षिं बह्वीराधिपतिस्तथा ॥

एते चान्ये च बहवो दक्षिणापथिका नृपाः ।

श्रोतुकामा र्हो वाक्यं श्रिता वै मीम्वकान्तिके ॥

तान्ने समीक्ष्य राजेन्द्रः स राजा मीम्वको बली । [685]

लोहपूर्णेन मनसा श्रितास्तानननीश्वरान् ॥

सुनयोर्ज्य (for 'वार्ध') Ks समीक्ष्य राजा सुनयोर्धवादिने (no) — Before line 675 Dn Ds 1ns मीम्वक उवाच — (L 673) K Ds १ Ts १ Gs १ १ १ इत्यु दोष (for 'दोषो') K Ds १ Ts १ Gs १ १ १ विदित्वा वो (Ds वै, Ds वो, Ts १ Gs १ १ १ ते, Ts १ १ १), Vs 'ते वा, Vs B Ds Ds 'वो मे (for 'तो वो') — (L 673) h Dn Ds (marg) Ds १ Gs क्षन्तव्य (for 'व्यो') Ds क्षन्तव्यमवयुस्वरम्; Ds क्षन्तव्यमवयुस्वरम् (for °) Dn Ds १ १ Ts १ Gs फलोदयम् (for 'व') Ks १ Ds दुर्लभम् (Ks 'रथ' रथ फलोदयम्, G(ed.) दुर्लभस्य फलोदयम् (for °) — Before line 674 all Mas 1ns वैशंपायन उवाच — (L 674) Ns समाष्य (for 'जा') — (L 675) Ds सर्वं (for मय्य) — (L 676) Ds पूर्वकान्त्रिमाश्वैव (for °) Ks पथमाय (for पथिकम्) — (L 677) Ds सर्वेऽपि (by transp) Ds सु (for प्र) h Ns Vs Bz Ds १ Ts १ Gs १ नरा (for °) — (L 678) Ks १ यथाहर्षमभिर्यय, Ks १ सर नृपा (Ks 'वो' श्रिता यथाहर्षेण (for °) Ds नृप (for नर) — Ts om lines 679 683 — (L 680) Ds महासेनय (for 'वर्मेय') — (I 681) Ks Ds वैशक (for 'केशिक'), Ts १ Gs वैशयम् (for सुलयाय) १ १ परम् (for प्रवर) — (L 683) K Ns १ १ १ B Dn Ds Ds १ १ १ काश्मीराधि, Gs काश्मिरा (for काश्मीराधि) — (L 683) Ks Ds पथमा, Ks Vs Bz Ds १ पथमा, Ds नमिका (for पथिका) — (L 684) Ds महाभारतं, Ds

त्रिर्गतहितं शृङ्गं पङ्क्त्यालङ्कृतं शुभम् ।
 उवाच नयसपन्नं क्षिप्रगाम्भीरया भिरा ॥
 भवतामवनीशाना समालोक्य नयान्वितम् ।
 वचनं व्याहृतं ध्वन्या कृते मे कार्यमीदृशम् । [690]
 सङ्ग्रिभयङ्किः क्षन्तव्यं धय नित्यापराधिनः ॥
 एवमुक्त्वा तु राजा स भीष्मको नयकोविदः ।
 उवाच सुतमुदिरय वचने राजसंसदि ।
 पुत्रस्य वैश्यामालोक्य तामाहुलितलोचनः ॥
 मन्ये दालालिमास्तेलोकान्स एष पुरुष प्रभुः । [695]
 कीर्तिः कीर्तिमतां श्रेयो यशश्च यशभाग्यली ।
 स्थापितं भुवि सत्येऽस्मिन्स्वाहुबलभूर्जितम् ॥
 धन्या पल्लु महाभागा देयकी योगितां वरा ।

पुनं त्रिमुनश्चेत् प्लुता गर्णेण वेशनम् ॥
 कृष्ण पद्मपलाशार्थं श्रीपुत्रमभारचितम् । [700]
 नेत्राभ्यां छेदपूर्णाभ्यामीश्वरे सुगणद्वजम् ॥
 एष लालप्यमानं तं राजानं राजसंसदि ।
 उवाच शृङ्गया वाचा सात्यराजो महापुतिः ॥
 अलं खेदेन राजेन्द्र सुताय विपुमर्दिने ॥
 क्षत्रियस्य रणे राजेन्द्रं जयपराजयौ ॥ [705]
 निवृत्ता गतिर्महानामेष धर्मः मनातनः ।
 यत्केशजयोन्त्यस्तृतीयः कः पुमानिह ॥
 रणे योधयितुं शक्तस्तय पुनं महानलम् ।
 रथातिरथवृन्दानामेक एव रणानिदे ।
 रिपुं वारयितुं शक्ते चतुरेण महाभुजः ॥ [710]

महाभय (for रथो वारय) K₁ s s V s D s D₁-s G s स्थित
 सै भीष्मकान्तिनाम् (D s G s कम्) (for s) — K s om lines
 685-687 K s om line 685 — (L 685) K s s D s s
 (marg = above) T s तेषां, K s तथा (for तान्ते) V s
 राजान, D s नृपतीन्, G s रात्रिपि (for राजेन्द्र) D s ताम्
 सीध्याह राजेन्द्र, T s s G s तेषामपि नवैन्द्राणां, G s तेषा
 निष्क्रम्य राजेन्द्र (for s) T s G s समाजे (for स राजा)
 — (L 686) D s T s G s पूर्वेण (for पूर्वेण) D s D स्थितम्,
 T s G s प्रीतिंस् (for स्थितम्) — (L 687) D s शुभ
 (for शुभम्) — (L 688) T s G s संघात (for "स") K₁ s
 उवाच शृङ्गयममम् (K s शृङ्ग) (for s) — Before line 689,
 some M s ins सीमका, some M s ins B s om lines
 689 693 — (L 689) D s समाजेश (for "लोचन") — (L
 690) K s s भीतोन्, D s हृतोन्, D s युवे मे, D s नृप मे,
 Bomb Poonā ed s G(ed) कृत्वा (for कृते मे) K s s
 कृत्वा K s ता भूक्तमसीदम् (for s) — (L 691) K s s
 K s s V s s B s D s D₁-s s T s-s G s s s क्षन्तव्य भवतां
 (K s s V s "ति, V s "ता"मदिद, D s क्षन्तव्य भवतद्विषय
 (for s) — Before line 697, all some M s ins वैश
 पावन D s om lines 691-693 — (L 692) D s राजवत्ता,
 T s G s रात्रिपि, T s रात्रिपि (for रात्रि स) — Before line
 694, K s ins. भीष्म, some M s ins भीष्म — (L 694)
 K s पुनं जेष्ठं च भवतिरथ (for s), K₁-s V s B s s D s D₁ s
 T s-s G s s वेतन (for लोचन) — Before line 695,
 D s ins भीष्म — (L 695) K s s कृत्वा (for कृत्वा)
 T s s G s सत्यै, G s भूपा (for लोकात्) V s s B s D s
 D s s G s एक (for एव) Bomb Poonā ed s G(ed) वर
 (for प्रभु) K s स एव वरपरम, D s वरक वरपरम, G s
 सद्वपुः प्रभु (for s) — (L 696) K s s तिरा, G s

कृष्ण (for कीर्ति) K₁ वत्सा, K s जयभा, D s s वत्सा
 (for "भा") K s वत्सा वत्सा वत्सा, K s s V s D s
 (marg) D s T s-s G s s वत्सा रिपुं तया, G s वत्सा
 एतिमन्पकी (for s) — (L 687) K s s संताप्य पुत्रि
 सत्येऽस्मिन् (for s) D s माधित, D s (marg) कर्तित (for
 "तम्") — (L 698) G s वेत्ता (for "के") — (L 699) V s
 D s कृत्वा (for कृत्वा) K s भवेत्, G s तमे नृ (for तमेन).
 — (L 700) K s s V s s B s s D s D s G s कृष्ण कमल
 पलाश (for s) K s s D s श्रीपुत्रम्, T s-s G s s भीमव्यम्
 (for श्रीपुत्रम्) G s भवत्तमम् (for "रात्रिपि") D s भीम
 व्यम् भवत्तमम् (for s) — (L 701) D s वारि (for
 "वे") K s V s D s D s वेदार्ताभुवेत्ताम् (for s) K
 K s V s D s D s s s T s s G s s योश्वते, D s योश्वती
 (for ईश्वते) — Before line 702, some M s ins वैश
 पावन — (L 703) B s वृद्धादि, D s सार्धपति (for महा
 पुति) — Before line 704, some M s ins सार्व, some
 सार्व — (L 704) T s सदेन (for से) D s रात्रिपि (for
 राजेन्द्र) K s s V s D s s T s-s G s s सदेन, K s s V s D s
 सदेन (for सार्धपति) K s G s सुवर्ष (G s "प") रिपुमर्दिने, K s
 सुवर्ष रिपुमर्दिने, V s D s s D s सुवर्षमस्मिन् (D s "वर्ष")
 (for s) — (L 705) V s D s G s यु (for रणे) V s D s
 G s रणे, T s-s G s s युवे (for युवे) — (L 706) G s
 निवृत्ता गतिर्महानामेष (for s) — (L 707) T s s G s s
 स्वपरास्व राजवत्तम् (for s) G s क्षत्रिय (for "क्षत्र") D s
 (marg) T s रणे (for रणे) — (L 708) D s (marg)
 in) हृद (for रणे) D s वारिपि (for योध) D s om
 (hapt.) lines 708-710, D s repeats the same at
 line 710 K s s तव पुनो महाभुजः (for s) — (L 709)

भार्गवायं महारौद्रं देवैरपि दुरामदम् ।
 सृजतो बाहुवीर्येण कः पुमान्प्रसहिष्यति ॥
 अयं ॥ पुन्यः कृष्णो ह्यनादिनिधनोऽप्ययः ।
 तं विजेता न लोनेऽस्मिन्नपि शूलधरः स्वयम् ॥
 तत्र पुनो महाप्राज्ञः सर्वशास्त्रार्थतत्त्ववित् । [715]
 विदित्वा देवमीशानं न बोधयति वेश्वरम् ॥
 अस्ति तस्य रणे जेता ययनाधिपतिर्नृपः ।
 स कालयवनो नाम अघ्न्यः कैशरस्य ह ॥
 तज्वा मुदारुणं घोरं तपः परमदुश्चरम् ।
 रुद्रमारुधयामास द्वादशाब्दान्ययोजनम् ॥ [720]
 पुत्रनामेन मुनिना तोष्य रुद्रात्सुतो धृतः ।
 मायुराणामन्योऽयं भवेदिति च शंखरात् ।
 परमस्त्विति रुद्रोऽपि प्रददौ मुनये सुतम् ॥

एवं भार्गव तनयः श्रीमान् रुद्रघटोद्भवः ।
 मायुराणामन्योऽसौ मयुराया विशेषतः ॥ [725]
 कृष्णोऽपि वल्लानेप मायुरे जातवानयम् ।
 स जेष्यति रणे कृष्णं मयुरायां समागतः ॥
 मन्यन्ध्वं यदि वो युवां नृपा वाच भयेरिताम् ।
 तत्र दूत विस्त्रब्धं यथेन्द्रपुर प्रति ॥
 श्रुत्वा सोमपतेर्यक्यं सर्वं ते नृपसत्तमाः । [730]
 कुर्म इत्यमुषवहृष्टाः सात्वराज महानलम् ॥
 स तेषां यचन मुत्वा जरासधो महीपतिः ।
 बभूव विभना राजन्मरणो यचनं स्मरत् ॥
 जरासध उवाच ।
 मां समाश्रित्य पूर्वेऽस्मिन्नृपा नृपभयार्तिताः ।
 प्राप्नुयन्ति ह्यत्र राज्यं सन्त्यनलनाहनम् ॥ [735]

Ds शवानि (for रवानि) Ds वृशानि (for 'नाम्') — (L 710) Vs Ds Ds : Ts : तिपुद् (for तिपु) Ks : वाचयितु (for वाच) Ks : Ns : Vs : B Dn Ds : Ts Gs : : तिपुद् (for 'वाच') Vs : 'वाच' : Ts Gs : 'स्वात' तिपुद् वाचो (for 'B) महाशूल (for 'सुत्र') — (L 715) Ds : Ns : Vs : Bs : Dn Ds Ds : Ts Gs : : (L 714) Ns : Vs : Bs : Dn Ds Ds : Ts Gs : : नृ, Bs Ds वि (for नृ) Ns : Vs : B Dn Ds : Ts : Gs : : नापि, Ds नापि (for अपि) — (L 715) K Vs Bs Dn Ds : (sup line - as above) Ds : Ts : Gs : : महाप्राज्ञ (for 'प्राज्ञ') Ns Vs Ds विचम, Bs कोविद् (for सारविद्) — (L 716) Ks वादवम् (for वेश्वर) — (L 717) Bomb, Poona eds B (ed) वाच (for मरित) Ds तमिन् (for सव्य) Ts जातो (for जेता) Gs नासीचल्य गुरोर्जना (for 'Vs नृप (for नृप) — (L 718) Vs जयशस्त्रः Ds ह्यव्य (for म') Ts स (for ह) — (L 719) Ks : वृत्ता (for तपसा) Gs तपसा च बहुसत्तीप्र (for 'Ds दुष्करम् (for दुष्क) — (L 720) Ks : द्वादशाहात्ययोपामात्, Vs द्वादन्ययोनिना, Ds : सुविगीर्णो द्वादशाहात्ययोपामात्, Vs द्वादशाहात्ययोपामात्, Ts रुद्रम योनिना, Gs द्वादन्यमहामनि, Gs द्वादन्ययोनिना (for 'B) — After line 720 Ds : : ins

21* द्वादशाहात्ययोपामात् मुनिना पूर्वं तेन प्रमादित ।
 [Ds प्रमादित (for 'व)]

— (L 721) Ds : सेतोव्य (for मुनिना) Bs Gs पुत्र कामस्तु स मुनि (for 'Ds रुद्र (for रुद्राज) Ks : Ns V B Ds : Gs सुत कुण्डल (for सुतो ब्रह्म) Ds : मासो रुद्रास वै सुत (for 'B Dn Ds om (hapl)

lines 723-724 — (L 723) Ks : Ds Ts Gs मयुराणाम् (for मां) Ns Vs : Bs Ds Gs सौ (for स्व) Ns मयुराणामन्योऽसौ (for ' — (L 723) Ds मुनये प्रवृत्तौ सुतम् (for ' — Bs om lines 724 728 — (L 724) Ns Vs Bs Dn Ds Ds Ts : Gs नाव्यस (for नाव्यस) Ks तपस (for तपस) Ns बलोज्ज्वल, Vs बलोज्ज्वल (for 'द्वय) — (L 725) Ks Ds Ts Gs स्व (for सौ) Gs मयुराणामन्योऽयं (for ' — Vs Vs म (for मा) भुरिभः Ds Gs मयुरेसात् (for 'रादा) — Ts om. lines 726-727 — (L 726) Gs तेषां (for द्य) Dn Gs मायुरो (for 'दे) Ds मयुराया सत्तमाच (for ' — Vs om lines 727-731 — (L 727) Bomb Poona eds Ds सत्येप्यति रणे राजम् (for 'Ts विशेषतः (for समा गतः) — (L 728) Ds युक्त वै, Ds Gs को युक्त (for को युक्त) Ns Vs Ds यदि वो युवां (Vs 'क) सम्यज्ज (for 'Ds Gs युपवां (Gs 'वा वा) जय भवेरिताम् (for ' — (L 729) Ks (marg) प्रेषयामि, Ks सविनय, Bs : Ds Ds Gs विस्त्रब्धम् (Gs 'मो), Ds : Ts : Gs : 'जयव्यं (for 'जयव्य) Ks विस्त्रब्ध तत्र दूत वै, Bs Ds विस्त्रब्ध तत्र दूत (for ' — Before line 730, some Mss. ins वैशाख्यम् — (L 730) Gs कुले (for सुत्वा) Ts : Gs : युवावा (for सत्यम्) — (L 731) K Ns Ds : : Gs : जरासधं (for सावराज्यं) Ts : Gs जरासधो महा- बल (for ' — (L 732) Ds महामति (for महीपति) — Gs om the ref — (L 734) Ds समासात् (for 'श्रित्य) Ds पूर्वं हि, Ds पूर्वं हि (for पूर्वजसन्) — (L 735) Bs प्राप्नुयन्ति (for प्रां) Gs वाहना (for 'यम्)

काल्यवन उवाच ।

जानाम्यह्म महाराहो दैत्येन त्वामिहागतम् ।

संमिते नरदेनाजा प्रेषितं मागधेन वै ॥

तेन त्यामर्चये राजन्निशेषेण महामते ।

अर्घपान्नादिमत्सरैरासनेन यथाविधि ॥ [810]

अथत्यभ्यर्चिते राज्ञा सर्वेपामर्चितं भवेत् ।

आस्यतामासने दिव्ये मया सार्धं जनेश्वर ॥

इस्त्रालिङ्गनकं कृत्वा पृष्ठा च कुशलामयम् ।

सुखोपविष्टी सहितौ शुभे सिंहासने नृपौ ॥

कालयधन उवाच ।

यद्वाहयलमाश्रित्य धयं सर्वे नराधिपाः । [815]

यसामो विगतोद्वेगा देया इय ज्ञचीपतिम् ॥

किमसाध्यं भवेदस्य येनासि प्रेणितो मयि ।

यद् सत्यं यच्चस्य किमाज्ञापयति प्रभुः ।

करिष्ये वचनं तस्य अपि कर्म मुदुष्यरम् ॥

साल्य उपाय ।

यथा वदति रानेन्द्र मगधाधिपतिस्तत्र । [820]

तथाह सप्रवक्ष्यामि श्रूयतां यमनाधिप ॥

असंख्य उपाय ।

जातोऽय जगता बाधी कृष्ण. परमदर्जय ।

विदित्या तस्य दर्पितमहं हन्तु समुद्यत, ॥

पार्ष्णित्रैर्बहुभिः, सार्धं सममन्त्रलयाहनेः ।

उपरुद्धा महासेना गोमन्तमवल्लोत्तमम् ॥ [825]

चेदि राजस्य वचन महार्थं धृतवानहम् ।

पद्माब्ज्या विनाशाय हुताशनमयोनयम् ॥

अष्टाशतसहस्राक्ष्य युगान्ताभिसमप्रभम् ।

दृष्ट्वा रामो गिरैः कूटादाप्नुतो हेमतालधृक् ॥

विनिष्पत्य महासेना मध्ये सागरसनिभाम् । [830]

राजसु, K_2 मधेवानस्मि रां, B_1 नाथहोस्मिनि मानद, T_2
 नाथहोस्मि नराथिय (for b) — D_2 काल (for कालयवन)
 — (L 807) K_1 \bar{s} स्वा (for [स्व]) D_2 महायात्रा (for
 'बाहो) B_1 G_2 सुवेन (for 'सौ) — (L 808) K_1 D_2
 सहियो, K_1 (sup lin) D_2 D_2 G_2 सुविह, K_2 समये, N_2
 V_2 प्रहितं N_2 V_2 \bar{s} B_1 \bar{s} T_2 D_2 सहित, B_2 D_2 \bar{s} स्वहित,
 D_2 D_2 समये (D_2 'त) (for समिते) K_2 सहियो नरदेवैश्च
 (for a) K_1 \bar{s} D_2 D_2 \bar{s} मेवियो (for 'द) — (L 809)
 G_2 तेन स्वामर्चयिष्यामि (for a) N_2 \bar{s} V B_1 D_2 G_2 महा-
 शुचि (for 'मने) — (L 811) V_1 D_2 ह्यपिने, T_2 [ह]-
 हाचियो (for [ह]अपिने) K_2 N_2 V_2 B_1 \bar{s} D_2 \bar{s} अयन
 सचित (for a) K_2 N_2 V_2 B_1 \bar{s} D_2 \bar{s} अयन
 भवतो ह्य

११२** मानिते तव रागेन्द्र सर्वेषां मानित भवेत् ।

२२** मानिते तव सपन्त्रं सर्वथा मानितं तव
[Ds मानितं (for 'ते') Ds सपन्त्रं (for तव) Ds मानि]

तेन च राजेन्द्र (for °) D₁ मायला (for यानित) D₂
 — (L 812) K N₁ V₁ P₁ Dn Dn-1 D₂ शुभ्रे (for दिव्ये)
 K₁ & N₁ V₁ & B₁ & Dn Dn D₂ नरेभ (for जने)
 — Before line 813 all Mss ^{ins} वैशपायन — (L
 813) Bomb Poona eds G(ed.) स हस्तलिङ्गनं हृत्वा
 (for °) K₁ कुशलं तत, K₂ & 'लादिभू', Dn₁ 'लो
 चमम्' (for 'लामयम्') D₂ रघुवा च कुशलाज्यये (for °)
 — (L 814) D₁ शुभ्रे (for शुभ) Bomb. Poona eds

(Ged) शिवो (for लुपी) — (L 815) K: s: V
D: s: T: स्वदाहु, K: s: V: B: D: s: G: लदाहु, (for
यदाहु) K: s: युवाविष, K: D: नराधिप (for 'पा')
— (L 816) K: V: G: वपा (for 'मो') K: s: वताम
विलदेपा, K: s: B: D: s: 'म विगोहिमा, K: s: B: s: D:
D: s: T: 'मो विगोहिमा (for ' ') V: सत्तनुम्, D:
वाधिपते (for 'वसिम्') — (L 817) V: [अ]त्र (for
[अ]वि) B: s: G: अवाद् (for मवि) K: s: वेना मेपितो
अवा (for ' ') — (L 818) D: सध्य (for सय)
— (I 819) V: कर्म (for कर्म) — (L 820) K: V:
D: श्वेगो (for 'स्व') K: V: B: G: वृष (for तव) D:
मागवापिपनिवृष (for ' ') — (I 821) D: यपा (for
यपा) K: s: वयता व नराधिप (for ' ') — (L 822) K:
K: s: V: B: D: s: जगदाधी D: 'मो वाधि, D:
'शराध, G: 'मो हवी (for 'ता वाधि') V: हृन् पशु
जय (for ' ') — (L 823) V: लवृत्त (for 'वृत्त') D:
विदिवा वृत्त लवृत्त (for ' ') — (L 824) K: K: s: B:
D: s: सप्रामे, V: सप्रम (for सप्रम) V: सप्रामे यदुवादे
(for ' ') — (L 825) D: उपरय मदानियैर (for ' ')
D: (suy) in at above [सु]जोममभू (for 'तमम्')
G: गोमन्ते पर्वतोच्चे (for ' ') — (L 827) K: s: N: D:
यदा तयो B: s: D: s: वादानाम्ना (for प) — (L 829)
V: s: B: s: D: G: उद्गाढ, D: कृद्ग (for कृद्ग) B:
हेममाल, D: वन् (for हेममाल) D: माजुतो हेममालमृ
(for ' ') — (L 830) K: विविपियर (for 'वय') B:

भूयः प्रहर्तुनामो मा वेशातेनास्थितो महीम् ॥
 वेशासं स्थानमास्थाय गृहः क्रीञ्च यथा पुरा । [860]
 तथा मां दीर्घनेत्राभ्यामीक्षते निर्वहश्चिव ॥
 तादृग्रूपं समालोक्य बलदेवं रणाजिरे ।
 जीवितार्थी नृलोकेऽस्मिन्कः पुमान्स्थानुर्बहति ॥
 दृष्ट्वा महागदा सीमां कालदण्डमिवोद्धृताम् ।
 कालाङ्कुशेन निर्धूतां स्थित एगमतो मम ॥ [865]
 ततो जलदगन्भीरस्वरेणापूरयन्नमः ।
 धागुवाचाशरीरेण स्वयं लोचपितामहः ।
 प्रहर्तव्यो न राजायमनभ्योऽयं तथानय ।
 कल्पितोऽस्य वधश्चाभ्याद्विस्मय हलायुध ॥
 क्षुत्वाहं तेन वाक्येन चिन्ताविष्टो निवर्तितः । [870]
 सर्वप्राणहर घोर ब्रह्मणा स्वयमीरितम् ॥
 तेनाहं यः प्रवक्ष्यामि नृपाणां हितकाम्यया ।

श्रुत्वा तमेव राजेन्द्र कर्तुमर्हसि मद्वचः ॥
 तपस्येण महता पुनार्थो तोष्य शत्रुम् ।
 प्राप्तवान्देवदेवात्त्वामन्यथा माधुर्येन ॥ [875]
 महामुनिश्चायसत्तुर्गमश-
 भुपस्थितो द्वादशनार्पिक व्रतम् ।
 सुप्रसुरो सत्तुतपादपङ्कजं
 स लब्धयानीप्सितकामसपदम् ॥
 तपोनलाद्राग्यमुनेर्महात्मनो [880]
 वरप्रभाशच्छकटेन्दुमौलिनः ।
 रणे समासाय जनार्दनो हिम
 विलीयते भास्वरदिमना यथा ॥
 यतस्व राज्ञां वचनप्रचोदितो
 व्रतस्व यात्रा विजयाय केशवम् । [885]
 प्रविश्य राष्ट्रं मथुरा वसे नय

गदया माम्) D₁ स तादृग्य (for गदा) V₁ B D₂ गदया
 समतादृग्य (for ¹) — (L 858) K₁ G₂ घोरे (for वेग)
 N₁ s (mar₂ as above) V₁ D₁ s D₂ D₂ G₂ [उ]रि (for
 [उ]परि) — (L 859) D₂ भूयो मां हन्तुकामो वै (for “
 K₁ विरोधेन, D₂ दैवानेन, D₂ (mar₂) आनुयेन (for
 दैवातेन) D₂ G₂ स्थितां (for [मा]स्थितो) — (L 860) N₁
 V₁ B₁ s D₂ T₁ G₂ आयाच, D₂ आश्रित्य (for आस्थाया) N₁
 D₂ पुरा यथा (by transp.) — (L 861) D₂ D₂ दीक्षते, D₂
 इक्षिते (for ईक्षते) — (L 862) N₁ s V B D₂ D₂ तादृश
 रूपमालोक्य (N₁ also “स्थाय”) (for “) — (L 863) K₁ नृपो
 लोकं D₂ त्रिलोकेभ्यिन् (for नृलो) — (L 864) K₁ s
 D₂ D₂ गृहीत्वा स (D₂ च) (for दृष्ट्वा महा) N₁ V₁ s
 B₁ D₂ T₁ दृष्ट्वा यत्र महाभीमां (for “) K₁ s N₁
 s D₂ D₂ T₁ [उ]त्तराम् (for [उ]दृ) — (L 865)
 K₁ s N₁ V₁ B₁ s D₂ D₂ s G₂ कुलाङ्कुशेन, K₁ s
 शु (K₁ का क्षान्तेन, N₁ V₁ s हलाङ्कुशेन, B₁ D₂ कुशां
 (for काला) D₂ वराजलेन निर्धूत, D₂ T₁ बुलाङ्कुशेन
 (for काला) D₂ वराजलेन निर्धूत, D₂ T₁ बुलाङ्कुशेन
 धैर्येण (T₁ निर्धूत) (for “) D₂ बहदम् (for मम)
 — (L 866) D₂ इय (for नम) — (L 868) N₁ वै
 राम, N₁ V₁ D₂ ते राजन् V₁ वै राजन् B G₂
 ते राम, D₂ ते राम, D₂ ते राम (for राजायम्).
 N₁ s V₁ s B₁ s D₂ D₂ s न वधो (for सवधो) T₁
 तदा (for तव) D₂ G₂ न वधोऽस्य स्वयां D₂ [sup
 in] तत्रा नय (for “) — (L 869) D₂ वधे (for
 वधम्) K₁ B₁ अपस्माद्, D₂ s G₂ वान्यो, D₂ वान्यो (for

वान्याद्) — B₁ om lines 870 874 — (L 870) D₁
 पित्रादिषु निर्वासे (for “) — (L 871) K₁ सुता (for
 सर्व) K₁ s D₂ क्षत्रम् (for स्वप्न) — (L 873) N₁
 मे वच, V₁ s D₂ सद्रूप (for म) — (L 875) K₁ s
 D₂ D₂ s देवदेव, N₁ s V₁ s D₂ G₂ देव, T₁ मदेवं (for
 देवदेवम्) K₁ स, G₂ स्वम् (for स्वाम्) — (L 876)
 K₁ D₂ [मा]वसं (for “स) K₁ D₂ s अशुचद् (corrupt),
 V₁ D₂ आशयन् (for असद्) — (L 877) D₂ मते (for
 मतम्) — (L 878) D₂ सनत् (for सत्तुत) V₁ B₁ s
 D₂ नारमर्चयन्, B₁ वृद्धज (for पङ्कज) — (L 880)
 D₂ मुनिर्महात्मा (for मुनेर्महात्मनो) — (L 881) N₁
 बल (for वर) K₁ s V₁ s G₂ नराणां, D₂ वरादाय
 (for नराणां) D₂ स किलेन्दुः, D₂ सकं (for शकं).
 K₁ मौले (for मौलिन) — (L 882) K₁ s D₂ T₁
 भवन्महासाय, N₁ V₁ B₁ s D₂ रणे स्वयां, V₁ D₂ s रणे
 स्वयां, G₂ रणे स्वयां (for रणे स्वयां) K₁ स्वयांसाय च
 रणे जनार्दनो हिमम् (sic) — (L 883) K₁ स्वहीयते, V₁
 सलीयते (for विली) D₂ विलीयते दैत्यवामपु वै यथा
 — (L 884) K₁ V₁ s D₂ D₂ वचनं प्रचो (D₂ मो) दिवः
 K₁ “ने प्रचोदिन, K₁ “ने प्रचोदितो, N₁ s V₁ D₂ “नप्रचो
 दित, D₂ “नप्रचोदितो (for “नप्रचोदितो) K₁ वचनदाय
 वचनप्रचोदित — (L 885) D₂ वितवस्व (for “याव)
 B₁ D₂ G₂ केवादे (for केवायम्) — (L 886) D₂
 D₂ s T₁ च लेखया, D₂ चमूचवं, D₂ स्वतेनया (for वते
 नय) N₁ s V B D₂ D₂ s G₂ प्रमथ्य राष्ट्रं (G₂ “रं) मथुरी

निहत्य कृष्णं प्रथयस्व वै यशः ॥

नाथुरो वासुदेनोऽयं यत्नदेवश्च चान्धनः ।

तो विजेष्यसि सद्यमे गत्वा नां मधुपुं पुरीम् ॥

सास्त्र उवाच ।

इत्येवं नरपतिमास्करप्रणीतं [890]

वाक्यं ते कथितमिदं हितं नृपाणाम् ।

तत्सर्वं सह सचिवैर्विभूष्य युवया

यद्युक्तं कुरु मनुजेन्द्र आत्मनेष्टम् ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

एवं कथयमानं तं सास्त्रराजं नृपाज्ञया ।

उवाच प्ररमप्रणीतो यवनाधिपतिर्द्वेषः ॥ [895]

धन्योऽस्यनुगृहीतोऽस्मि सफल जीवितं च मे ।

कृष्णनिमद्दहेतोर्यमित्युक्ते बहुभिर्नृपैः ॥

दुर्जयं त्रिपु लोकेषु सुरासुराणैरपि ।

तस्य निमद्दहेतोर्मांसधार्थं जथाशिष्यम् ॥

महूटे राजसिंहसौत्यधार्थं जयो मम । [900]

तेषां बागम्बुनर्पणं विजयो मे भविष्यति ॥

करिष्ये यपनं तेषां नृपसन्तम भोदितम् ।

पराजयोऽपि राजेन्द्र जयेन सह्यो मम ॥

अथैव स्थितिनक्षत्रं मुहूर्तचरणं शुभम् ।

यास्यामि मधुरा राजन्विजेतुं वेशनं रणे ॥ [905]

पद्मभाषाज्य राजान सौमस्य पतिर्भूजितम् ।

सत्कृत्य च वयान्यायं महाहर्षवरभूपणैः ॥

ब्राह्मणेभ्यो ददौ वित्तं सिद्धादेशाय वै नृपः ।

पुरोहिताय राजेन्द्र प्रददौ बहुसौ धनम् ॥

द्वत्त्रिं विधिवद्वाजा कृतकौतुकमङ्गलः । [910]

प्रस्थानं कृतवान्स्वयंज्येष्ठकामो जनार्दनम् ॥

सास्त्रोऽपि भरतधेष्ट कृतार्थो दृष्टमानसः ।

यत्नेन परिचरन्त्य जगाम स्वपुरं नृप ॥

Colophon

जनमेजय उवाच ।

विदर्भनगरं याते श्वत्सुन्यपराक्रमे ।

किमर्थं गरुडो नीतः किं च कर्म प्रकार सः ॥ [915]

न चारुद्रोह भगवान्वैनतेयं सहानलम् ।

एवं मे सशर्षं ब्रह्मन्मूढि तत्परं महामुने ॥

वैशंपायन उवाच ।

शुभ्य राजन्सुपर्वेण कृतं कर्म क्षमातुम् ।

विदर्भनगरं याते वैनतेये महागुप्तौ ॥

असप्राप्ते च नगरे मधुरा मधुसूतने । [920]

च मेतया — (L. 897) V s द्रम्य (for निहत्य) T s

Dom Poona eds G(ed) प्रथयस्वक (for 'यस्व वै')

— (L. 898) K s s स्त्र, K s s N s s V B D s D s s s

T s G s (for च) D s दलदेवसहायवाच (for 'व')

— (L. 899) E D n T s D s D s (for नृप) D s G s मधुरा

(for 'रा') — (L. 900) V s D s नृपति (for नरपति)

V s मास्करप्रणीत, T s 'रेण नीत' (for 'रमणीत')

— (L. 891) V s D s G s सया (for इदं) V s नराणाम् (for नृपा)

— (L. 892) K s सई (for सई) V s om सह — (L.

893) K s s चामनस्तव K s s N s s V D n D s s T s

चामनेष्टम् D s तन्मनेष्टम् (for आत्मने)

Colophon om. in B. — Mention of the Epic— K s

D s — Mention of Kāśī K s s N s s V B s s D n D s

D s — Sub portion D s s पारिजात — Adhy

nam s K D n D s D s s G s शास्त्रवाक्यम्, N s s V s s B s

रुमिणीस्तद्वचनम्, D s शास्त्रवृत्तात्मकावयम्, D s दूतवेषम्

— Adhy no K s 107, B s V s s B s 111, V s 10,

D n D s D s 108, D s 105, D s 117, T s 100, G s 115

(L. 914) K s N s s V B s D n D s D s s s T s G s

नवराट् (for 'र') — (L. 917) K s s N s s V B s s D

T s G s वृत्तम्, K s वृत्तं (for वृत्तं) B s वृत्तम् सहाय राजन्

(for 'वृत्तं') D s चत्तं (for तत्तं) D s G s ब्रह्मते (for

'मुने') — (L. 918) N s s V s s B D n D s D s G s (for

मानुष्य, D s रम्यं (for रम्यं) — (L. 919) N s

V s s B D n D s D s s s T s दगराट् (for नगरी) D s

(man) गजा (for बाजे) G s वैदर्भनगरी गजा (for '')

K s T s महापुत्रे, B s s D s सहायपुत्रे, D s सहायपुत्रे (for

'पुत्रे') K s B n. Poona eds G(ed) वैदर्भनगरी महापुत्रे

(K s ते), G s वयसत्तेपुत्रे (for 'वृत्तं') — N s reads lines

920 921 twice — (L. 920) D s सप्तप्रादेव (for 'सप्त')

K s D s मृगत् (for 'र') — K s om line 921 — (L.

921) K s s (both times) V s D s D s D s T s महापुत्रि

(for 'मति') — (L. 922) D s जनेन (for 'नेन') K s

दरा (for प्रयो) — (L. 923) D s दिव्यां (for रम्यां).

मनसा चिन्त्यामास वैनेत्यो महामतिः ॥
 यदुक्त देवदेवेन नृपाणामग्रतः प्रभो ।
 यास्यामि मथुरा रम्या भोजराजेन पालिताम् ॥
 इति तद्वचनस्यान्ते गमिष्येति विचिन्तयन् ।
 वृताञ्जलिपुटः श्रीमान्प्रणिपत्याब्रवीदिदम् ॥ [925]
 देव यास्यामि नगरीं रत्नस्य कुशाखलीम् ।
 रैवंतं च गिरिं रम्यं मन्दनप्रतिमं वनम् ।
 राक्षसोद्वासिता रम्या शैलोदधितटाभिताम् ।
 वृक्षगुल्मलताकीर्णां पुष्परेणुविभूषिताम् ॥
 राजेन्द्रभुजगाकीर्णां वृक्षपावनरसेविताम् । [930]
 घराहमहिषाक्रान्ता मृगयूथैरनेश्वरः ॥
 तां समन्तात्समालोक्य यासार्थं ते क्षमाश्रमम् ।
 यदि स्याद्भरते रम्या प्रशस्ता नगरीति च ।
 कण्टकोद्वरणं कृत्वा आगमिष्ये तयान्तिकम् ॥
 एवं विहाप्य देवेश प्रणिपत्य जनादनम् । [935]

जगाम पतगेन्द्रो वै पश्चिमाभिमुखो वली ।
 कृष्णोऽपि यदुभि सार्धं विवेश मथुरा पुरीम् ॥
 स्तरेण चोपसेनश्च नागराश्रैव सर्वशः ।
 प्रत्युद्गम्यागतं कृष्णमानर्चुर्वनसकुलम् ॥
 जनमेजय उवाच ।
 श्रुत्वाभिषिक्तं राजेन्द्र बहुभिर्मुधाधिपैः । [940]
 किं चकार महानाहुस्त्रसेनो महीपतिः ॥
 पेशपायन उवाच ।
 श्रुत्वाभिषिक्तं राजेन्द्र बहुभिर्मुधाधिपैः ।
 हृद्रेण हनसधान दूत चिन्नाह्वं कृतम् ॥
 एकैकं नृपतेर्भागं शतमाह्वसमितम् ।
 राजेन्द्रेणैव दूत मानवेपु च वै दश ॥ [945]
 ये सत्र समनुप्राप्ता नरेन्द्रास्ते गृहं गताः ।
 शङ्को यादवरूपेण प्रदवी हरिचिन्तितम् ॥
 एव निधिपतिः श्रीमान्दैवतेरनुमोदितः ।

११. 'राजेन्द्र' (for 'न') — (L 934) Ks V1 D1 Ts Gs
 गमिष्यति, Ks 'स्यामि' (for 'वेति') Ds = गमिष्यामीति
 विन्यस्यन् (for 's') — Before line 926, some Mss
 ins गह्वर उवाच — (L 926) Ts जगरे (for 'ति') — (I
 927) Ks सत्र वै, Ds च दूरे (for च गिरिं) Vs B1 = Ds
 Ds महद्व (for वनम्) Ts मन्दन प्रतिमन्दनम् (for 's')
 — (L 928) Ks Ns = V1 = B1 = Dn Ds D1 = s रक्षसो
 (Ks Dn D1 = रक्षिणी) द्वासिता रम्या (for 's') Ks अन्ता
 धिताम् (for लता) — (L 930) Ds वृक्ष, Gs मृग
 (for वृक्ष) — (L 931) Vs गत्र (for मृग) — (L
 932) Ks = Ds तातसमन्तात् (Ds 'त्'), Vs ता स वलान्,
 Ds ता समन्ता (for ता समन्तात्) Poona ed क्षमा क्षमा
 (for क्षमाश्रमम्) — (L 933) Ks Ds = Ts Gs भवतो,
 (for क्षमाश्रमम्) — (L 933) Ks Ds = Ts Gs भवतो,
 Ns Ds 'न' (for 'ते') Ks यदीप्ता भवतो रम्या (for 's')
 Bs = Cal ed नगरावलि, Ds Ds 'समि' (for 'हीति च')
 — (L 934) Vs सतो (for तव) Ds = [मन्तिके] (for
 [मन्तिकम्]) — Before line 935, some Mss ins
 वैशपायन — (L 936) Ds युष (for 'युषो') — (L
 937) K1 = Ns = V Bs = Dn Ds D1 = (sup lin as
 above) = Gs शुभाग्र, Ks प्रति (for पुरीम्) — (L
 938) Ks स्वेरिण्य, Ds = मैनेन (for स्वेरिण्य) K1 Vs B
 Ds उग्रतेन (for चो) Ks Ns = V1 = Dn Ds Ds
 (marg) =- Ts Gs स्वेरि (D1 सवे वेन उग्रतेन (for 's')
 — Ks = D1 om lines 939-941 including the ref K1

reads line 939 and Ds lines 939 940 on marg — (L
 939) K1 Ns = Vs = B Ds Ds = s Ts Gs [म]र्चयन्, V1
 Ds [म]र्चयन्, Ds च वन् (for [म]र्चयन्) Ns = V B Ds
 Ds = Ts Gs प्रहृष्ट (for मानवेपु) — (L 940) Ds
 रात्रान् (for राजेन्द्र) Ks बहुधाभिषिक्तम् (for 'स') — Ns
 om (hapt) lines 941 942 K1 reads line 941 on
 marg — (L 941) K1 महावली (for महीपति)
 — After line 941, Ts ins

20** चरिष्येवोपमेवम् नागराश्रैव सर्वशः ।
 — K1 Ds om line 942 — (L 942) Bs बहुभि पाधिं
 योक्तमै (for 's') — (L 943) Ks नच (for कृत) Ks
 हृद्रेण नृपसंधाने (for 's') — (L 944) V1 निर्मितम्
 (for समि) — For line 944 Gs subst

26** एकैकं शतसाहस्रे संविमं रात्रमन्त्रलम् ।
 — (L 945) K1 = s Ns V1 = Bs Dn Ds Ds = Ts
 राजेन्द्र ह, Ds राजेन्द्रम् (for 'देव') Ds = दश (for
 दूत) Ds मानवेपु (for मानवेपु) — For line 945 Ks
 subst

27** गजेन्द्र चार्धयुक्तं च दश वै मानवेपु च ।
 — (L 946) K1 = नरेन्द्रा एव, Ks Ns (marg) Dn Ds
 Ts न रिक्तम्, Ks सध्यास्ते, Ns = Vs = B Ds =- न
 रिता एव Vs न ते रिक्, Ds (afo on marg) सध्यास्ते,
 Gs ते रिक्ता च (for नरेन्द्रास्ते) Ds नरेन्द्रा स्वध्याम् sup
 lin. 'हं य' ला (for 's') — (L 947) Ds स्तेषां देव

इति श्रुत्यान्तिकजनालोकप्रावृत्तिकाम्भरात् ॥

नकार महुतो वृजा देवतायनेषु वै । [950]

वमुदेवस्य भवने तोरणोभयपार्श्वतः ॥

नदाना नृत्यगोयानि वाद्यानि च समन्ततः ।

पताकाश्वजमालाढय कार्यामास सर्वतः ॥

कराराजस्य तु सभा विचित्राम्बरसुप्रभाम् ॥

पताका विविधाकारा दापयामास भोजराट् ॥ [955]

तोरेण गोपुर चैव सुधापङ्कविलेपनम् ।

कार्यामास राजेन्द्र राजेन्द्रस्यासनान्यम् ॥

नदाना नृत्यगोयानि वाद्यानि च समन्ततः ।

पताकावनमालाढ्याः पूर्णकुन्डमालस्तत्कृतः ॥

ह्येष (for ^a) Ds चिन्तनम् (for चिन्तितम्) Ds प्रदी
चिन्तित इति (for ^b) — (L 948) Ns स नृपति, Ds
चर्त्त (for चिर्त्त) Gs अभिनिन्दित (for सवृण्डित)
— Before line 940, Ds (marg) ins वैजयाम् — (L
949) Ks च सकलार्त्, Ks & Ds निभयलो, Ns Vs : Bz s
Dn Ds Ds : s Ts Gs [अ]रिभक्तजनस्य Ds [अ]रिभक्त
(for [अ]रिभक्त) — (I 951) Ks & Dn Ds & भवत्
(for 'ने) — Dn om line 952 — (L 953) Ts तदा
नदितव्यमिति (for ^a) — (L 953) Ns : Vs : B Ds
Ds : Ts मालाढ्या, Ds Gs वा (for 'व्य) Ks Ds वै नृप,
Ks : Vs Bz Dn Ds : Ts वै नृप Ds सर्वतः (for 'त)
— (L 954) Ns Vs : Bz Ds : s Ts सुप्रभै, Ds Ds स
प्रभाम्, Gs मयै (for सुप्रभाम्) Ks : Vs Ds : पताका
विविधाकारा (for ^a) Ks Ds कार्यामास (for दाप) Ds
सोभयत् (for सोभराट्) — (L 955) Dn गोपुरे (for 'र)
Ks तोरेण गोपुरे चैव (for ^a) Ks : Ns Ds वमुधापङ्कलेप
नम्, Ds सुधापङ्कले (for ^a) — (L 957) Ks Ns Vs
Ds Ds Ts राते-द्वौ Vs भोजो वै (for राजेन्द्र) — Dn om
(hapl) lines 957^a-960^a Vs [अ]रिभक्तजनस्य, Ds Gs
सभा (for [अ]रिभक्ता) — Ks Ns : Vs Bz Ds Ts Gs
om line 958 — (L 959) V Bs नृपतः (for चर्त्त)
Ks : Ds मालाढ्या (for 'व्या) Ns Vs : Bz & Ds सस-
न्तन (for सतस्तन) Ds पूर्णकुन्डमालस्तत्कृत (for ^a) — (L
960) Ks Ds & Gs माग च, Ds मार्येण (for 'तु) Ks
Ds : (before corr) मेचितै, Ks त्वेचनम्, Ks Ds :
सेचितै, Ns : V Ds Ts सेचिता (Vs Ts 'तत्), B Ds
Ds सेचिता, Dn मेचितम् (for सेचितै) — (L 961) Ns
(marg at above) Vs : B वज्राम्बरक राता (for ^a)
— After line 961, Ds ins

28^a दाप पार्श्वोभये चैव दापयामास मूलतः ।

१ हरिपत्र-२२

राजमार्गेषु राजेन्द्र चन्दनोदकसेचिते । [960]

वक्त्रास्येणक राजा दापयामास मूलतः ॥

धूपपात्रोपगाः पार्श्वे चन्दनागस्तुमूलेः ।

गुडसर्जरसाश्चैव दक्षमानाः समन्ततः ॥

वृद्धश्रीजनसचैश्च गायत्रिः स्तुतिमङ्गलम् ।

अलंकृत्वा प्रसीदन्ते स्तेषु स्थानेषु योषितः ॥ [965]

एव कृत्वा पुरानन्दमुप्रसेनो नराधिपः ।

वमुदेवगृहं गत्वा प्रियाख्यान निवेद्य च ।

रामेण सह समन्वय विगृह्यो रथमन्तिकम् ॥

तस्मिन्नेवान्तरे राजव्याघ्रस्थितधूम्रमहान् ॥

पाञ्चजन्यस्य निनद धृत्वा सधुत्पारिणः । [970]

— (L 962) Ds : पार्श्वोभये (for पार्श्वोभया) Ks : Ds
पुष चैवोभयो पार्श्वे, Ks तथैवोभयपार्श्वे च, Ns : Vs : D

100^a — (L 963) Ks सर्वतः, Ks सर्वतःसर्वतः (for 'त') Vs Ds Ts
Gs गुडसर्जरसा चैव (Vs 'सर्वतः) Ks : Vs : Ds दक्षमानं
(for 'ता) Ks Ns Vs Dn Ds ततस्ततः (for समन्ततः)
Ks Vs Ds : दक्षमानस्ततस्ततः, Ns B Ds Ds : Ts Gs 'मानं
ततस्ततः Ds 'मानस्ततस्ततः (for ^a) — (L 964) Ns
Vs : Bz Ds Ds सघारा (for 'सर्वतः) Ns Vs Ds Ds Ds
गायन्ति, Bs 'न्ते (for 'त्रि) Ds मुनि (for स्तुति) Ts
Gs महलै (for 'हम्) Ks गायन्तीभिः मुनहलै (for ^a).
— (L 965) Ns : Vs Dn Ds Ts अर्प्यं कृत्वा, Vs अर्प्यं
कृत्वा, B Ds & Gs अर्प्यं कृत्वा (for अर्प्यकृत्वा) Ds प्रती
च्छन्ति (for 'क्षन्ते) Ds अर्प्यं कृत्वा प्रतीच्छन्ति (for ^a) Ks :
Bs तेषु, Ds (sup in at above) सुसु (for हसु)
— (L 966) Ks : महामणि, Ns : V Ds Ds Gs तु
मुद्रिमान् (for नराधिप) Ks : (before corr) : s
उपमेव चैवमात् (for ^a) — (L 967) Ks प्रियस्यानं
(for प्रियात्पारिणं) Ds न्यवेद्यस्य (for निवेद्य च) — (L
968) Ds निमन्त्र्य (for समन्त्र्य) Ks (sup in)
निर्गतो रथमन्तिकम्, Ks 'यो नगराभितरन्, Ds 'तो रथ
सहित (for ^a) — After line 968, Ks ins an addl.
colophon mentioning addy name कृत्वातामनम् — (L
969) Ks [अ]रिभक्त (for [अ]न्तर) Ks : पदमिन्द्रोत्तरे राजन्
(for ^a) Ks Vs Bz : Ds महाविभूत् (by transp.)
— (I 970) Dn Ds मापुः, some Ms सपुः (for सपुः)
— (L 971) Ks : Vs Vs : Bz Dn Ds : s Ts Gs
विजयो बालाघ्र वृद्धाघ्र (for ^a) Bz Ts धृत्वा (for मृत्).

अर्घोद्यतगुजं दद्या स्वापयित्वा रथोत्तमम् । [995]
 उवाच वदता श्रेष्ठ उमसेनं नराभिपम् ॥
 यन्मया चाभिपित्तत्वं मधुरेदो भवत्विति ।
 न युक्तमन्यथा कर्तुं मधुराधिपते स्वयम् ॥
 अर्धमाचमनीयं च पाय चास्त्रनिवेदनम् ।
 न दातुमर्हमे राजश्रेष्ठस्य मनसः प्रियम् ॥ [1000]
 तवाभिप्रायं विज्ञाय ब्रवीमि नृपते वचः ।
 त्वमेव माधुरो राजा नान्यथा कर्तुमर्हसि ॥
 स्थानं भागं च नृपते दास्यामि तव दक्षिणम् ।
 यथा नृपाणां सर्वेषां सथा ते स्थापितोऽप्रतः ॥
 शतसाहस्रिको भागो मन्त्राभरणवर्जितः ॥ [1005]
 आरुह्य रथं गुह्रं चामीकरविभूषितम् ।
 चाभरण्यजनं हर्त्रं ध्वजं च मनुजेश्वर ।

दिव्याभरणसयुक्तं शुक्रं मास्त्रप्रभम् ॥
 धारयस्व महाभाग पालयस्व पुरीमिमाम् ।
 पुत्रपौत्रैः परिश्रुतो मधुरा प्रतिशालय ॥ [1010]
 जित्पारिमण्यसधानि भोजवत्सं विवर्धय ॥
 देवदेवाद्यनन्त्या सीरिणे वज्रपाणिना ।
 प्रेषितं देवराजेन दिव्याभरणमन्त्रम् ॥
 माधुराणां च सर्वेषां भागा दीनारिका वत् ।
 खलुमागधवन्द्यानामेकैकस्य सहस्रिकम् । [1015]
 शृङ्खलीजनसधाना गणिकानां शतं शतम् ॥
 नृपेण सह विप्रैश्च विकटप्रमुखाश्च ये ।
 दशसाहस्रिको भागस्तेषां धात्रा प्रकल्पितः ॥
 एवं संपूय राजेन्द्र माधुराणां चमूहम् ।
 कृत्वा सुमददानन्दं मधुरा मधुसूदनः ॥ [1020]

यत्तथा ह्युत एवमो (for °) — (L 994) Ds सत्य
 माजी, T₁ दु भावमाजी, Gs कसुव (for कासुव) — (L 995) Ds
 लक्ष्मीदित (for ज्योतिष) — (L 996) Ds
 श्रेष्ठम् (for श्रेष्ठ) — (L 997) Ns यमयथा, Ns V₁ B₁ s
 Da D₁ s G₁ यमया हि, D₁ यमयथा, D₁ यय मया (for
 यमया च) D₁ [अ]पि उत्तरम् (for [अ]भिपित्तत्वं) V₁
 यमया भापितं पूरं (for °) K₁ V₁ अभिपयति, Ns अये
 दिति, D₁ s भयानिति (for भवत्विति) — (L 998) G₁
 धुमुराधिपते स्वयम् (for °) — (L 999) V₁ B₁ s Da
 T₁ जयदामनय चैव (for °) K₁ s D₁ s s [अ]मी नि,
 K₁ [अ]स्मिन्ति (for [अ]स्मिन्ति) Ns s V₁ s B Ds D₁ s
 T₁ G₁ पाय चाव (Ds तव, V₁ s पाय, B₁ T₁ चावै, D₁
 भवो) निवेदितम्, V₁ पाय चापिनिवेदितम्, D₁-s पाय
 चासी निवेदनम् (for °) — (L 1000) D₁ s अर्हसि (for
 हि) K₁ s Ns s V B Ds D₁ s s T₁ G₁ नृप ये मनसः
 प्रिय (for °) — (L 1001) K₁ आज्ञाय, T₁ आलोचय
 (for विज्ञाय) K₁ मन्त्राभिप्रायमाज्ञाय (for °) G₁ तव
 (for वच) — (L 1003) D₁ यथा (for स्थान) — (L 1004)
 Ds यत् (for अथ) — (L 1005) Ds s T₁
 साहस्रको (for 'सिद्धे') Ns V₁ स्रुत, V₁ D₁ (marg)
 भूषित (for वर्जित) — (L 1006) V₁ आहस्य, V₁
 G₁ आरोहय, V₁ आलोह (for आरुह्य) B₁ s Ds
 शीघ्र, B₁ G₁ दिय (for गुह्र) — (L 1007) V₁ B
 मधुरेश्वर (for मनुज) — (L 1009) Ds पालयस्व (for
 'यत्') — (L 1010) K₁ (sup lex) s s Ns (marg
 as above) V₁ B₁ Ds D₁-s प्रमुषितो, D₁ समुषितो
 (for परिश्रुतो) पुत्रपौत्रो प्रमुषितो (for °) K₁ Ns s

V₁ s B₁ s Ds Ds T₁ G₁ परि (for प्रति) — (L 1011)
 D₁ जन (for गण) K₁ V₁ Ds सदाश्च, K₁ ताभ्यानि
 Ns सदाश्च, Ns (marg) V₁ s Ds D₁ s सदाश्च
 T₁ सर्वेश्वर (for सपानि) Ns जित्पारिमण्यस्य, Ds
 जित्या धारितसाक्ष G₁ जित्पारिमण्यमो रथ (for °),
 K₁-s Ns V₁ s B₁ s Da Ds D₁-s s T₁ प्र (for दि-),
 Ns भोजवदतिवर्धन (for °) — T₁ om lines 1012-
 1018 — (L 1019) K₁ देवदेवेन यत्पूर्व, K₁ देवाय
 देवानन्त्या, Ds देवाय चा अन् (for °) K₁ D₁ मुष्टि
 वज्रपाणिने (for °) — (L 1018) Ns दिव्याभरणम्
 (for 'अरण्य') — (L 1014) K₁ Ns (marg as above)
 V₁ B₁ Ds दीनारिका (for 'रिका') — (L 1015) K₁ Ns
 Ds s G₁ सहस्रिकम्, Ds 'निक' (for 'सिकम्') — (L
 1016) Das वज्र (for वृद्ध) — (L 1018) K₁ s s
 चात्र (for धात्रा) K₁ तेषां चात्र प्रकल्पितम् (for °),
 — For line 1018, G₁ substit

30¹² दशसाहस्रिकं मायं येषां धात्रा प्रकल्पयन् ॥
 — Before line 1019, all Mas. in: वैरापायन — (L
 1019) B₁ s Ds s T₁ गजाय (for राजेन्द्र) K₁ s मायु
 रायस् (for 'राणा') B₁ Ds Ds G₁ चमूचमै (for चमूचुवे)
 Ns s V₁ s मधुराणा (V₁ 'वा' वदुत्तमै, D₁ मधुराणा च
 सक्तो (for °) — (L 1020) T₁ आयात (for आनय)
 K₁ कृत्वा च सुमददानं, Ds कृत्वा तु सुमददानं (for °),
 Ds मायुतो, Ds मायुतान (for मयुता) — (L 1021) Ns
 (marg) V₁ विभूषणै (for विदेषणै) — (L 1022) K₁
 G₁ देवेति, D₁ देवेतेन (for देवा इव), K₁ s यथा
 सप्तशिक्षिणे, V₁ s B₁ s Ds Ds s देवेदि विविधे (for °).

किं त्वद्भुतमिदं लोके मानवेन्द्रेषु भूतले ।
 न भूतं न भविष्यं च शक्रादासनमागतम् ॥
 सभायत्तरणं चैव कलशैरागतं स्वयम् ।
 न श्रुतं न च दृष्टं वा तेन मन्यामहेऽद्भुतम् ॥ [1050]
 धन्या देवी महाभागा देवकी योषितां वर ।
 भवतं त्रिदशश्रेष्ठं धृत्वा गर्भेण केशवम् ॥
 इति सज्जल्पमानानां दृष्ट्वा प्रपन्नो धृष्टगीरितम् ।
 उग्रसेनं पुरस्कृत्य भारती रामपेशयो ॥
 प्राकारद्वारि सप्रसाधर्चयामास ये तदा । [1055]
 वर्षमाचमनं दत्त्वा पादं पादौ चिन्तयन् ॥
 उग्रसेनस्ततो धीमान्केशपत्य रथाग्रतः ।
 प्रणम्य शिरसा कृष्ण रथमारुह्य वीरवान् ॥
 धनेन तोयधारेण वयपं करकान्मुभिः ।
 धनीर्गैर्यर्पमाणस्तु सप्रप्तः पितृवैदमनि ॥ [1060]

मथुराधिपतिः श्रीमानुवाच मधुसूदनम् ।
 राजेन्द्रन्त्रमनुप्राप्य न युक्तं पितृवैदमनि ।
 स्थापितं देवराजेन दत्तं मित्रासनं प्रभो ॥
 नेष्यामि मथुरेन्द्रस्य समे मुञ्जवलाजिते ।
 प्रसादपितृव्ये भगवन्न कोपं कर्तुमर्हसि ॥ [1065]
 देवकी वसुदेवश्च रोहिणी च विशा पते ।
 न किञ्चित्करणे शक्ता हर्षकृमविमोहिताः ॥
 कंसमाता वतौ राजसर्धमादाय केशवम् ।
 नानाविदेन्द्रजानीतं कंसेनोपार्जितं धनम् ।
 देवकाल समालोक्य पादयुगे न्यवेदयन् ॥ [1070]
 उग्रसेनं समाहूय उवाच रुद्धया गिरा ।
 कृष्ण उवाच ।
 न चादं मथुराकाङ्क्षी न मया विनकाङ्क्षया ।
 घातिनी तव पुत्रो वौ कालेन निघ्ननं गतौ ॥

*) — (L 1050) K₁ ते (for वा) D₂ नैव श्रुतं न दृष्टं वा (for *) V₂ वयम् (for अद्भुतम्) — (L 1052) T₂ श्रेष्ठ (for श्रेष्ठ) G₂ पुत्रं निमुञ्जवलेष्ट (for °) K₂ दृष्टं (for दृष्टा) K₂ गर्भेण धृतवसि (for °) — After line 1052, D₂ Bom Poona eds G(ed) 1205

31** कृष्ण वसुदेवावाह्यं धीपुत्रममराजितम् ।

नेत्राभ्यां रोदण्णान्यां वीर्यते मुखपद्मम् ॥

[(L 1) D₂ दुग्ग कयस्यराक्ष (for °) D₂ युक्तम् (for पुक्तम्) Bom Poona eds G(ed) सर (for तेर)]
 — (L 1053) D₂ एव (for इति) G₂ [इ]त्र (for स) K₁ s D₂ दृष्टुद, K₂ दृष्टवान् (for दृष्टवन्ती) K₂ शृङ्गवान् द्रुपिवीरितम्, D₂ दृष्टवन्ती द्रुपिवीरितम्, G₂ 'नै' शिषीवीरितम् (for °) — (L 1054) K₂ Dn G(ed) उग्रसेन (for 'न) K₂ रामकेशवभारती (for °) — (L 1055) K₂ V₂ B D₂ D₂ s e T₂ G₂ द्वार (for द्वारि) K₂ सजाप्य, D₂ s 'मम्' (for 'साव्) — (L 1056) B D₂ जापयती (for 'व) N₂ s (marg) V₂ जप्यं (N₂ 'स' जापयनीय च (for °) K₂ s पादौ (for 'ति) D₂ [म]वेष्टम् (for [म]वीर्य) — (L 1057) K₂ तदाग्रतः, D₂ [म]वेष्टस्या (for रथाग्रतः) — (L 1058) K₂ विष्णु (for वृष्ण) K₂ B D₂ D₂ s T₂ गतम्, K₂ s V₂ जगाम (for रथम्) — (L 1059) K₂ s V₂ Dn D₂ G₂ यनयम् (for घनेन) D₂ यदेर भारतोद्योग (for °) — (L 1060) D₂ वर्षमानैर् (for 'जसु) D₂ घातीर्गैर्यर्पणम् (for °) — After line 1060, V₂ reads line 1063

repenting it in its proper place. K₂ s D₂ om (hapl) lines 1061-1063 — (L 1061) Dn रति (for पति) K₂ B₂ D₂ उवाच मधुसूदन (for °) — (L 1062) K₂ स राजेन्द्रन्त्र (for राजेन्द्रवन्त्र) N₂ B₂ युक्तं न (by transp), G₂ युक्तं ते D₂ वृष (for रितु) K₂ s Dn D₂ s (before cor) युक्तं मे नृपवैदमनि (for °) — (L 1063) B₂ Dn D₂ स्थापितु (for 'त) — (L 1064) K₂ नेष्यामि (for नेष्यामि) V₂ s न ते, D₂ युक्ते, D₂ T₂ ममा (for ममे) K₂ यन्त्राग्रित, D₂ 'ताम्' (for 'त) K₂ सभुञ्जवलाजितम्, K₂ s Dn D₂ G₂ सभा भुञ्जवलाजितम्, B₂ स ते वक्तुमुवाचितम् (for °) — (L 1065) K₂ भवता स्वा, K₂ अन्तर्गत (for भवतम्) D₂ s कादं (for कोप) — (L 1067) V B D₂ D₂ G₂ विष्णु, D₂ वृष, D₂ कर्मेति (for कर्मणि) N₂ s हर्षकृमिबलोचना (N₂ 'मेहिता) (for °) — V₂ om line 1068 — (L 1068) N₂ s V₂ s B D₂ D₂ s e T₂ G₂ सर्व-यामास केशवम् (for °) — (L 1070) K₂ समसाध (for 'लोचय) V₂ पादद्वेष्ट (for 'युगे) K₂ B D₂ D₂ s (before cor) T₂ विवेक्षितम्, D₂ न्यवेदयाम्, D₂ निवेद्य च (for न्यवेद्य वत्) V₂ s पादमूलनि (V₂ 'वये नि वेदितम्) (for °) — (L 1071) K₂ s स आहूय (for समा) G₂ कृष्णो वचनमब्रवीत् (for °) — G₂ भगवान् (for वृष्ण) — (L 1072) K₂ चाद (for सभा) V₂ B₂ s D₂ D₂ G₂ कारयथा (for काहूया) V₂ न चादं विनकाङ्क्षया (for °) — (L 1073) B₂ दौ, D₂ दौ (for ती) K₂ s D₂ घातिवालय पुत्रा ये, K₂ s Dn T₂ 'तमव पुत्रोऽयं (T₂ 'जसु) (for °) K₂ s D₂ गता, K₂ s Dn घत (for गतौ) — G(ed) om line 1074 — (L

यन्स विविधान्यज्ञान्ददस्त्रिपुल घनम् ।
 जयस्त्रिपुसैयानि मम बाहुनलाश्रया ॥ [1075]
 लजस्त्र मनसस्ताप कसनाशोद्भव भयम् ।
 नयस्त्र विसन्निचय मया दत्त पुनस्तव ॥
 इति प्राश्नास्य राजान कृष्णोऽथ हलिना सह ।
 प्रविवेश तत श्रीमा मातापित्रोरेयातिकम् ॥
 आनन्दपरिपूर्णाभ्या हृदयाभ्या महाचनै । [1080]
 पित्रमात्रोस्तु पादौ वै नमश्चक्रतुरानतौ ॥
 तस्मिन्नुद्धूतं नगरी मधुरा तु बभूव सा ।
 स्वर्गलोक परित्यज्यातीर्णेनामरावती ॥
 यमुदेवस्य भयन समीक्ष्य पुर्यासिन ।
 मनसा चि तयामासुर्देवलोके न भूतलम् ॥ [1085]
 विसृज्य मधुरेण तु महिषीसहित तदा ।
 भयन यमुदेवस्य प्रविश्य घलकेशवौ ॥
 न्यस्तशस्त्राबुधौ वीरौ तस्थुत रैरचारिणौ ।

तत कृताहिकी मृत्वा सुपासीनौ कथान्तरे ॥
 एतस्मिन्नेव काले तु महोत्पाते बभूव ह । [1090]
 बभ्रमुश्च घनाकाशे चेलुश्चावनिपर्वता ॥
 समुद्रा क्षोभिता सर्वे निभ्राता भोगिना वरा ।
 कम्पिता यादवा सर्वे न्युदन्नाश्च पतिता मुनि ।
 तौ तान्निपतिता दृष्ट्वा रामकृष्णौ च निश्चलौ ।
 महता पक्षघातेन निज्ञात पतगोचरम् ॥ [1095]
 दवण समनुप्राप्तौ दिव्यसमनुलेपन ।
 प्रणम्य शिरसा ताभ्या सौम्यरूपी कृतासन ॥
 त दृष्ट्वा समनुप्राप्त सचिन सापराधिकम् ।
 धृतिमन्त गरस्मत् नगाद यधुसूदन ॥
 स्वागत खचरश्रेष्ठ मुरसेनारिमदन । [1100]
 विनताहृदयानन्द स्वागत केशवप्रिय ॥
 तमुवाच तत कृष्ण स्थित वेहमिवापरम् ।
 तुल्यसामर्थ्यया वाचा आसीन विनतात्मनम् ॥

1074) K₁ : विविधद् V₈ D₈ T₈ विपुलान् (for विविधान्)
 — (L 105) N₈ V₁ D₈ D₈ सनादा B D₈ : T₈ सना
 च D₁ : सै-पाणा G₈ सनाध (for सै-पाणि) — (L
 1076) T₈ परित्यज्य मरस्ताप (for ") B : D₈ नाशोद्भव
 (for दव) — (L 1078) N₈ V₁ : B : D₈ प्रभास
 D₈ प्रभाय D₈ T₈ बाधास D₈ : [म]भास्यस D₈ द्वा
 भास्य (for मा) K₈ सनाधास च रात्रान् (for ") T₈
 हरिणा (for हलिना) — (L 1079) N₈ V₈ B D₈ वन (B :
 हा) तिकम् D₈ अधातिके (for कम्) — (L 1081) K₈
 मातापित्रास्त्र (for पित्रमा) K₈ पाद वै K₈ V₈ D₈ : पार
 वै N₈ B₁ D₈ वै पादौ (by transp) N₈ V₁ : B₈ D₈
 D₈ वै पान्ना B₈ D₈ पान्मा ; D₈ पान्मा T₈ पान्मा G₈
 सौ पान् K₈ मातापित्राश्च पान्मा (for ") D₈ G₈ आगतौ
 (for आनतौ) — (L 1083) N₈ : V₈ : B₈ : D₈ G₈ देव
 (for स्व) K₈ N₈ V₁ B D₈ D₈ यत्तार्था G₈ ह्यवतीर्ण
 (for [अ]वतीर्ण) V₈ [अ]वतीर्ण वासवावती (for ")
 — (L 1085) D₈ मदीहम् (for न य) — (L 1086)
 N₈ B D₈ D₈ G₈ नृप्य ; N₈ V₁ नृ (for तदा)
 — (L 1087) T₈ वसुदेवस्य भयन (for ") B₈ प्रविष्टौ (for
 इव) — (L 1088) K₈ सनाधुधौ (for सनाधुधौ) G₈
 न्यस्तशस्त्राबुधौ (for ") B : D₈ D₈ T₈ G₈ स्वयुदे (for
 तस्थुत) V₈ स्वयुदेव्य चारिणौ (for ") — (L 1089)
 D₈ कृताञ्जली (for द्विदौ) — (L 1091) I₈ : " वासि
 D₈ वे वै (for [अ]कारिण) K₈ : चचाल (for वेत्तुव)

Bom Poona eds G(ed) युधि (for [अ]वनि) D₈
 (before corr) चलिताश्चिपर्वता (for ") — (L 1092)
 N₈ : V₈ B₈ D₈ D₈ : T₈ G₈ क्षुभिता (for क्षौ) K₈
 D₈ विभ्राशो भोगिना वर (for ") — (L 1093) N₈
 V₁ : D₈ पान्मा (for पान्मा) G₈ दृष्ट्वा (for दृष्ट्वा)
 — (L 1094) K₈ वलान् N₈ V₈ B D₈ D₈ G₈ तास (for
 तौ तान्) N₈ V₁ तासतिपनिवाद्वा (for ") D₈ महावली
 G₈ च निश्चली (for च निश्चली) — (L 1095) K₈ (marg
 as above) महापक्षघातेन (for ") K₈ N₈ V₈ : B₈ D₈
 D₈ : T₈ विनातौ (V₈ द्वा D₈ च) पतगोचरम् (for ")
 — (L 1096) K₈ : B₈ D₈ : T₈ प्राप्त (for प्राप्तौ) K₈
 दृष्ट्वाते स्वनुप्राप्त V₈ द्वासति च सप्रास (for ") N₈ D₈
 स्वय च (for सगुत) K₈ V₈ : B₈ D₈ D₈ : T₈ लेपनम्
 (for न) — (L 1097) N₈ V₈ : (marg) : कृताञ्जली
 (for सन) — (L 1099) K₈ D₈ वलान् (for मयु)
 Bom Poona eds G(ed) उवाच वलान् (for ")
 — (L 1100) K₈ : N₈ : V₈ : B₈ D₈ सेवर् ; K₈ च
 स्वय ; D₈ : च स्वय (for रचर) K₈ मुरसेनाविमर्दन (for
 ") — Before 1 ne 1102 G₈ us वैसोपायत — (L
 1102) D₈ पुन (for तन) D₈ शिरो (for सिर्त) K₈
 N₈ V₁ D₈ D₈ D₈ : T₈ G₈ देवम् (for देहम्) — (L
 1103) V₈ सामान्यया (for सामर्थ्यया) — Before 1 ne
 1104 all Ms. (except G₈) us श्रीहृण उवाच — (L
 1104) K₈ : V₈ B₈ D₈ : वासामि K₈ N₈ V₁ B : D₈ T

यास्यामः पतगधेष्ट भोजस्थान्तःपुरं महत् ।
 तत्र गत्वा सुजासीना मन्त्रायामो मनोगमम् ॥ [1105]
 प्रविष्टौ तौ महावीर्या बलदेवजगदौ ।
 दैनतेयवृत्तीयौ च गुह्य मन्त्रममन्त्रयन् ॥
 अयथ्योऽसौ कृतोऽस्माकं सुप्रहस्य रिपोरन्तम् ।
 कृतः सैन्यक्षयधापि महानिति नराधिपे ॥
 यद्वानि च ससैन्यानि हन्तु धर्मशतैरपि । [1110]
 न शङ्क्यामः क्षयं नेतु जरासधस्य दाहिनीम् ॥
 अतोऽयं दैनतेय त्वा प्रवीमि मयुता पुरीम् ।
 वसतोऽरायोः श्रेयो न भवेदिति मे मतिः ॥
 गरुड उवाच ।
 वैवदेव नमस्कृत्य गतोऽहं भनवोऽन्तिकम् ।
 पात्तार्थनीक्षितु भूमिं तव देव कुरुधृष्टीम् ॥ [1115]
 गन्ताह रे समास्थाय समन्तादयलोकं च वाम् ।
 दृष्ट्वा वै विभुमश्रेष्ठ पुरीं लक्ष्मणपूजिताम् ॥

सामगान्पविपुला प्रागुद्वपुवशीलाम् ।
 पर्यतोऽधिमाश्वस्थामभवा त्रिदशैरपि ॥
 सर्वरत्नाकरतीर्त्तं सर्वकामफलद्वयम् । [1120]
 सर्वर्तुसुमाक्षिणां सर्वतः सुमनोहराम् ॥
 सर्वाश्रमाधिमासा च सर्वकामगुणैरुताम् ।
 नरनारीगणाक्षिणां नित्यामोदप्रियर्धनीम् ॥
 प्राकारपरिचोपेता गोपुराट्टमालिनीम् ।
 विचित्रचत्वरपथा विपुलास्तोरणाम् ॥ [1125]
 यन्मालवविचित्राढ्या हेमप्राकारशोभिताम् ।
 नरनागाश्वकलिना रथसैन्यसमाकुलाम् ॥
 नानाविदेशजाक्षिणां विव्यपुष्पफलद्वयाम् ।
 पताकाश्वजमालाढ्या महाभवनशालिनीम् ॥
 मीपणी विपुसघाना मित्राणा हर्षवर्धनीम् । [1130]
 मनुजेन्द्राधिवामेभ्यो विशिष्टा नगरोत्तमाम् ॥
 रैवत च गिरिधेष्टं ह्रस्व देव सुरालयम् ।

'म' (for 'न') — (L 1105) D₁ s s सुजासीनी (for 'बा')
 K₁ V₁ B₁ D₁ D₁ सन्त्रयाम (for 'मो') K₁ B₁ D₁ D₁ s
 T₁ मनोनुगम् V₁ सनोरयम् (for 'गन्तु') K₁ सन्त्रयाम
 मनोनुगं, D₁ 'याय मनोनुगम्' (for 's') — Before line
 1106 all Mss. ins वेलपायन — (L 1106) V₁ सु, D₁
 तु (for 'तौ') — (L 1107) N₁ V₁ वृत्तीयौ, V₁ s B₁ s
 D₁ 'वेन, D₁ 'वौ' D₁, G₁ 'वास्तु' (for 'वौ च') D₁ दैनतेय
 वृत्तीयौ (for 's') K₁ V₁ s D₁ D₁ s T₁ उवाचयन्
 (for 'सन्त्रयाम') K₁ s पुत्रमन्त्रमथातुम् (for 's') — (L
 1108) V₁ स्य (for 'सौ') — (L 1109) N₁ s (marg)
 V₁ s B₁ D₁ D₁ s s वृत् (D₁ ह) सैन्येन महता, D₁ कृत
 सैन्यमरधापि (for 's') N₁ s (marg) V₁ s B₁ D₁ D₁ s s
 महतिश्च, V₁ D₁ महानिद (for 'ति') — (L 1110) K₁ s
 D₁ T₁ वहुलानि च सैन्यानि V₁ सैन्यानि च सै' (for 's')
 — (L 1111) D₁ s शययाम (for 'शययाम') K₁ V₁
 D₁ s क्षयं कर्तुं, D₁ क्षयतिरुं (for 'क्षयं वेतुं') D₁ वै विज
 (for 'दाहिनीम्') — (L 1112) K₁ s सतोऽर्थं, G₁ जतो
 र्थं (for 'र्थ') V₁ V₁ B₁ s D₁ D₁ s G₁ ग्रह (for 'पुरीम्')
 — K₁ दैनतेय, D₁ गरुडम् (for 'ह') — (L 1114)
 K₁ देव (for 'देव') V₁ D₁ D₁ T₁ नमस्कृत्या (for 'तव')
 D₁ D₁ भवनातिगता, G₁ 'लोऽन्तिकम्' (for 'काय') — (L
 1115) D₁ कीर्तिर्तुं (for 'ह') D₁ सार्यायतीरिण्या युमि
 (for 's') D₁ s D₁ नरेव (for 'तव देव') — (L 1116)
 K₁ र (for 'सै') K₁ साराष्टं नरे मनुष्याय (for 's') — (L

1117) K₁ N₁ V₁ D₁ D₁ s [ग्रह] (for 'ह') K₁ D₁
 पुरी, D₁ s D₁ पुर (for 'पुरी') V₁ B₁ भूषिताम् (for
 'रुषि') K₁ पुरीं कर्तुमभूषिताम् (sic) (for 's') — (L
 1118) K₁ सामगान् (for 'वृष') K₁ s शालिनीम् (for
 'शालिनीम्') — (L 1119) K₁ V₁ B₁ D₁ D₁ सर्वतोऽधि
 (for 's') — (L 1120) V₁ रत्न (for 'काम') K₁
 D₁ प्रदाम् (for 'द्वयम्') — (L 1123) D₁ समाक्षिणी
 (for 'वर्णा') D₁ om (hapl) lines 1123-1128
 N₁ s V₁ B₁ D₁ शिविर्धनीम् (for 'धनीम्') — After line
 1123 N₁ s G₁ read 1130 while D₁ reads line 1130
 repeating it in its proper place D₁ om line 1124
 After line 1124, V₁ reads line 1130 V₁ om line
 1125 — (L 1126) V₁ s B₁ s यथातुष्ट (for 'सैर')
 K₁ तोरयाम् (for 'तोमयाम') D₁ विचित्रपुटनानिम्
 (for 's') — After line 1126, N₁ D₁ read line 1130
 — (L 1127) N₁ s (marg as above) V₁ I₁ s D₁
 D₁ s G₁ रथमेभिस्त्वानुलाम् (for 's') — (L 1128) D₁
 त्रिवर्धनीम्, T₁ चत्वरप्रदम् (for 'द्वयम्') — (L 1129)
 N₁ s माग्निनीम् (for 'सौ') — V₁ om (hapl) line
 1130 — (L 1131) D₁ G₁ मीपणी (for 'मी') V₁ D₁
 D₁ s मीपणीम् (for 'स') — (L 1131) D₁ मनुजेन्द्रा
 धिरुत्तरी (for 's') N₁ V₁ B₁ D₁ D₁ विविदं नगरं D₁ च
 यतोऽन्तिकम् (for 's') — (L 1132) K₁ निरि, G₁ मत्ता
 (for 'मिति') K₁ सामान्यम् (for 'सुत') — (L 1133)

नन्दनप्रतिमं दिव्यं पुरद्वारस्य भूषणम् ॥
 कारयित्वाभिवास तं तत्र गत्वा मुपेतम् ।
 कुमारानां प्रचारश्च सुरमान्यो भविष्यति ॥ [1135]
 नाम्ना द्वारपती नाम त्रिषु लोकेषु विद्युता ।
 भविष्यति पुरी रम्या शनस्येयामरावती ॥
 यदि स्यात्सवृतां भूमिं प्रदास्यति महोदधिः ।
 यथेष्टं निनिधं कर्म दिश्वरमां करिष्यति ॥
 मणिमुक्तामालेश्च यस्मिन्नेदं सप्रभैः । [1140]
 दिव्यैरभिप्राययुतैर्दिव्यरत्नैश्चिलोक्तैः ॥
 दिव्यसम्भसमानीर्णान्वसो देवसमोपमान् ।
 जाम्बूनदमयान्शुभ्रान्सर्वैरजपिभूषितान् ।
 दिव्यध्वजपतारान्दद्याद्देवर्त्तिनरपालितान् ।
 चन्द्रसूर्यप्रतीकाग्रान्प्रामादन्कारय प्रभो ॥ [1145]

वेङ्कटायन उवाच ।

यत्तं कृत्वाय सजल्यं येनतेयोऽय वेङ्कटम् ।
 प्रणम्य शिरसा ताम्यां निपसाद कृतासनः ॥
 कृष्णोऽपि रामसहितो विचिन्त्य हितमीरितम् ।
 प्रकाशं कर्तुंरामो तो विसृज्य विनतात्मजम् ॥
 सत्कृत्य विधिवद्राजमहाह्वयभूषणैः । [1150]
 मोदेते मुखिनी वन देवल्लोके यथामरी ॥
 तस्य तद्वचनं श्रुत्वा भोजराजो महायशः ।
 कृष्णं स्नेहेन विश्रब्धं वभाषे घटनामृतम् ॥
 कृष्ण कृष्ण महाग्राहो यद्वता नन्दिधनम् ।
 श्रूयता यदहं त्वाद्य यस्यामि रिपुसूदन ॥ [1155]
 त्वया विहीनाः सर्वे स्य न शक्ताः सुखमाप्सिदुम् ।
 पुटेऽस्मिन्विषयान्ते वा पतिहीना इव स्त्रियः ॥
 त्वत्सनाथा यत्तं ताव त्वदाहुर्ललाभिता ।

Bom Poona eds G(ed) कुमारिणा (for 'हर्षा') Ds
 प्रभाषद्, Ds Ds 1 s 4 प्रचारं (for 'हृद्') Ks 1 Ns 1 Vs 1
 s Ds Ds Ts सुरमानयो, Ds सुलमण्यो, Ds सुरम्य च,
 Ds 'वर्ष', Ds 'गण्य', Cs 'मोक्षे' (for 'मान्यो') — Ks Ds
 om (hapl) lines 1136-1139 — (L 1136) Gs नामा-
 (for 'नामा') Bom Poona eds G(ed) श्रेया (for 'नाम')
 — (L 1138) Ds यदि च्छां, Gs यतस्त्वा (for यदि स्वात्)
 Ks 1 s Bs 1 Ds Ds 1 s 6 यदि स्वात्सवृता भूमिं (for ")
 — (L 1139) Ks Ns 1 s V B Ds Ds 1 s Gs कृत्वा, Ds
 राह (for कर्म) Ks Ns 1 s Vs B Ds Ts करिष्यति, Vs 1
 Ds Gs रत्नैः (for करि) — (L 1140) Ks Ns Ds Ds 1
 Ts प्रशलाभिद्, Ks 1 s Ds 1 (sup lin) 1 'लादिर', Vs
 Gs 'लाभिर', Ds Ds 'लाभि' (for 'द्वैश') Ns Vs Gs संयुते,
 Ns Vs सुप्रभै, Ds 1 सविभै (for सप्रभै) — (L
 1141) Vs Ps Ds Ds 1 प्रचरद् (for दि) Ds दिव्ये, Ds
 द्रव्य (for दिव्य) — (L 1142) Bs 1 Ds Ds रत्न
 (for 'स्तरम') Ks 1 s 4 Ns 1 s V Bs Dn Ds 1 s Ts चला
 कीर्णान् (for 'समा') Gs दिग्दर्शनलगाकीर्णान् (for ")
 Ks 1 सर्वदेवसमोपमानम् (for ") — For line 1143, Ks Ds
 subst

32** जाम्बूनदमया शुभ्रां सर्वैरजपिभूषिताम् ।

— Ds om line 1144 — (L 1144) Ks Ds चतामालया
 (for 'व्यान्') Ks Ns गण्यदं, Ns Vs 1 s B Ds Ds 1 s Ts
 (marg as above) Gs किंवर (for किंकर) Ks Ds
 पालिताम् (for 'ताम्') Vs दिव्यकिंकरपालिताम् (for ")

— (L 1145) Bs 1 s Ds Gs प्रभाकीर्णान् (for प्रतीकासाद्)
 Ds प्रासरास्विहृतामनाम् (for ") — (L 1146) Ks 1 s 4
 Vs Ds Ts Gs सकर्षं, Bs 1 जयस्, Ds सत्कृत्य (for
 सत्कर्षं) Ns Vs Ds 1 s Ts Gs महाबल (for स्य केवायम्)
 — (L 1147) Ds महाबल (for कृतायन) — (L 1148)
 Ks Ds ईरितम् (for ईरि) — (L 1149) Ks प्रसादं (for
 प्रकाश) Ns Vs B Ds 1 s Gs प्रकाशं कर्तुंरामाश्रय (Ds
 मोक्षी), Bs 1 प्रासादं (Bs [marg] प्रसाद as above)
 कर्तुंरामाश्रय (for ") — (L 1150) Ds मणि (for चर-
 Ds 1 महाह्वयभूषणै (for ") — After line 1150, Ns
 Vs ins

33** प्रविष्टा बली श्रीमास्त्वपिमुपेन वृष ।

(L 1151) Ks 1 s Dn Ds 1 s Ts सुर (for देव)
 — (L 1152) Ds महाशुति (for 'यसा') — (L 1153)
 Ds विविच, Ds (marg) विप्रयो (for विप्रव्य) Bs प्रणम्य
 कृष्ण विप्रव्ये (for ") Gs उवाच (for वभाषे) — Before
 line 1154 some Mss ins उपसेन, some जनमेजय उवाच
 Before line 1154 Bs repeats line 1160 — (L
 1155) Vs Bom Poona eds G(ed) यवर्तं (for यदहं)
 Ks Ds 1 s Gs त्वय (for त्वाव) Ds श्रूयतां वचनं त्वय (for
 ") Vs मयुधुद (for रिपु) — (L 1156) Ks Ds
 स्मिन्, Ds श्रुत् (for स्म) Ds युक्ता (for शक्ता) — (L
 1157) Vs यथा (for इव) — Ts om lines 1158 1163
 — (L 1158) Ds वायः Ds तारम् (for तान) — (L
 1160) Ks विषये स्व (for विषयवत्) — (L 1162) Gs

निभीमो न नरेन्द्राणां मेन्द्राणामपि मानद ॥
 विजयाय यदुधेष्ट यत्र यत्र गमिष्यसि । [1160]
 तत्र त्वं सहितोऽस्माभिर्गन्धेया यादवर्षसम् ॥
 तस्मा राज्ञो ययः श्रुत्या मग्निर्वातं देवकीमुतः ।
 यथेष्टं भवनामद्य तथा कर्त्तव्यसंज्ञयम् ॥

Colophon.

No 21

After adhy. 87 28, Ds S (except Gs) ins :

यथाहं च यथायोगं प्रश्रवं प्रवदो वृषः ॥
 विराह घोषयामास शिशुपालस्य मागधः ।
 सर्वमन्तःपुर चेव विराहो सोत्सुकं किल ॥
 श्रौमूते तु विवाहः स्याद्वैद्यामेति च भूमिपाः ।
 सनद्धाः समपशन्त पिभयैः स्वैर्वैयातधम् ॥ [5]
 शिशुपालोऽपि राजा तु धरवेयेण सयुव ।
 हुनारैरात्महृत्यैव नियमस्त्वोऽभयवत्ता ॥

Colophon

वैगंपायन उवाच ।

एतस्मिन्नेव काले तु नारदो मुनिसत्तमः ।
 पृथिव्यां पर्यटमेको वीणासज्जकरस्तदा ॥

द्वारपत्या ततो विष्णुं निरसन्त यदूतमम् । [10]
 सभाजयञ्जगन्नायं प्रातो द्वारपतां त्रिल ।
 प्रविश्य च पुरीं रम्या वैश्वेनाभिपूजितः ॥
 नस्मामेव सभायां तु यदुमिर्वृष्णिभिः सह ।
 विहरन्तं जगन्नायं ददर्श यदुनन्दनम् ॥
 तदध्याक्षे स्थितं राममुपसेनं च सात्यकिम् । [15]
 अन्यानि यदुत्सर्गान्दर्शं मुदितान्महान् ॥
 वं हृष्टा यादवाः सर्वे प्रत्युज्जग्मुः ससभ्रतम् ॥
 भगवानपि गोविन्दो रामेण सह वैश्वरः ।
 उपतस्थे यथायोगमर्चमाधाय चसन्नम् ।
 इदमर्घ्यमिदं पादमित्यूचे तं मुनीश्वरम् ॥ [20]
 तच्च सर्वं यथाप्राप्तमुपपुन्यं मुनीश्वरः ।
 आसते च समास्थाय न्यपीदन्मुदितस्तदा ॥
 आसनरश्च मुनिश्रेष्ठं यादवाः सर्वे एव ते ।
 धासनानि यथायोगं प्राप्नुस्त्वानि सर्वतः ॥
 केनोऽपि च धर्मात्मा रामेण सह सगतः । [25]
 निपसादास्ते शुभ्रे कृष्णानामप्रणीर्हरिः ॥
 इवाथ च मुनिश्रेष्ठ वीणासज्जमसन्नम् ॥
 कुशलं सर्वकार्येषु यद किं मुनिसत्तम ।
 अपि ते कुशलं विप्र तपसो मुनिसत्तम ॥

सत्सिन्धो (for 'त') — (L 1163) Ds [अ]ह स्वयम्, Gs
 [म]त्सिन्धत (for [अ]सिन्धवम्) V; सत्सिन्धोऽस्मि न सद्य
 (for 'ह')

Colophon — Mention of the Epic Ka Vs Ds
 — Mention of Kshila Ka & Ka V B Ds Ds Ds
 — Sub parvan Ds पारिजात — Adhy name K Ns &
 V B Ds Ds-3 मधोदाहरणम्, Ds & Ds Ds रश्मिणीस्वयमेव
 राजेन्द्राभिषेचनम् — Adhy no Ka 108, Ns 112, Vs &
 Bs 113, Ds Ds Ds 110, Ds 107, Ds 119, Ts 103,
 Es 117

21

Ts reads lines 1-7 (= 992^a) for the first time after
 87 1 — (L 2) Ds कारयामास (for घोष) — (L 3) Ds
 Ts & Gs : योमुक्तं, Gs योमय, Ms योमुक्त (sic) (for
 योमुक्तं) Ms : यिवादायोमुक्तं विह (for 'ह') — (L 4) Ts

२ दिवस २२

विवाहस्य (for 'ह स्वाच्' — (L 5) T Gs & Ms यया
 वसम् (for 'तपम्' — (L 6) Ms : संतुल (for संयुत)
 Colophon om in Ds — Mention of the Epic Ts
 — Adhy name Ts Gs & Ms यदुत्सर्गान्दर्शं मुदितान्महान्
 होतोय, Ms रश्मिणीस्वयमेव — Adhy no Ts & Gs &
 Ms-1 115, Ts 124, Gs 117, Gs 118, Ms 105

— Ds om the ref — (L 10) Ms-1 तदा (for ततो)
 — (L 11) T Gs & Ms समायां तु (for 'जपम्' — (L 12)
 Ds Ts & Gs : Ms-1 मुदितान्महान् (for 'त') — (L 16)
 Ts-1 यान् (for महान्) Ds ददर्श मुनिरामयन्, Ts & Gs-1 M
 'ह' मुदितान्महान् (for 'ह') — (L 17) Ts प्रपातयन् (for
 प्रयुज्जग्मु) — (L 18) Ms विरेतो; Ms विद्याया (for
 मोक्षदे) — (L 20) Ts [ह]वाच (for [ह]विह) — (L 21)
 Ts & Gs उपतस्थे (for 'पुत्र') — (L 22) Ds Ts &
 Gs-1 M भावने (for 'जे') — (L 23) Ds Ts & Gs-1 M
 वासनस्ये मुनिश्रेष्ठे (for 'ह') — Ts om line 24 — (L

कुशलं तत्र वीणाया वद विप्र ययानथम् ॥ [30]

जगतामत्र विप्रैश्च यथा यती वद मे प्रभो ॥

अथ वा कुशलं नाम युष्माकं नियतात्मनाम् ॥

दिष्टया दृष्टोऽसि सप्रान्न पात्रयाश्च नो विभो ॥

प्रीता यय मुनिभ्रेष्ट पूताश्चैव त्वदागमात् ॥

अनेय यादयन्तु हरेर्नि र्यातिं प्रयास्यति ॥ [35]

त्यादृशा पुण्यपीर्तिना सयोगाद्भव सप्रान्नम् ॥

आगो हि मुनिसुप्याना भयाल्लेखे प्रथिष्यति ॥

धन्या रतु रय विप्र यतो दृष्टास्त्रया विभो ॥

एवमादि जगन्नाथ कुशलं वृष्ट्या मुनिम् ॥

तच्छ्रुत्वा कुशलं वृष्ट विष्णुना प्रभविष्णुना ॥ [40]

मुनि प्रीतमना भूत्वा प्रोवाच यदुससदि ॥

रामेण सगन कृष्णमूर्ध्वनाहुमवसितम् ॥

सर्वास्तथा यद्वन्यप्र समाभाष्य वचस्तदा ॥

त्रिमय कुशलं प्रष्ट कृष्ण मयि प्रभो ॥

न युक्त प्रतिभाष्यैतदेतदेव नगत्पते ॥ [45]

यतस्तत्र सर्वभूतानामादि कुशलं दत्तदा ॥

हरदिच्छया जगत्सर्वं कुशले विनियुज्यते ॥

यय तु देवदेवश नित्य कुशलिनो हरे ॥

तथा हि भूतशृङ्गा वै विष्णो तत्र युगे युगे ॥

इदं तु चित्रं दवेष्ट यदुक्तं भवतो हर ॥ [50]

पात्रयाश्च श्रीमत्सौकुमार्या सुरेश्वर ॥

तत्र हि शुद्धं सदा योगी पून मितं ममागमात् ॥

किमयद्वद देवेश प्रसादात्तत्र मानद ॥

प्रसादादित्ययादेतनुक्तं वक्तुं जगत्पते ॥

इदं निश्चितयान्न प्रसन्नो मयि मानद ॥ [55]

सचया वृत्तहस्तोऽस्मि दृष्टो येन त्वया विभो ॥

प्रीतिर्मे ह्यतुल्य विष्णो तत्र सदृशेन हि ॥

इत्युक्त्वा स जगन्नाथ भूय स्तोत्रं प्रचरमे ॥

पुण्येण सदा विप्रो मुनीनामादिरव्यय ॥

तत्प्राथम्यविचारा विष्णो मास्त्राद्वैद्यतत्त्वविद् ॥ [60]

आदाय निहिता वीणा सत्याप्य लयमुत्तमम् ॥

सर्वं च सुहृदा कृत्वा त्रयी गयेनैवत्यतिम् ॥

अर्घ्याभिर्गन्धिमिरिण्यभि सनयादनससदि ॥

नारद उवाच ।

नम कृष्णाय हरये देवसे भूतधारिणे ॥

देवदेव जगन्नाथ नमस्ते चक्रधारिणे ॥ [65]

नमस्ते नरसिंहाय दैत्यराक्ष प्रदारिणे ॥

24) Ds प्राप्नुयु (for वद्) T₂ G₂ प्राप्नुयु सर्वै एव स (for ⁶)
— (L 95) T₁ सह T₂ a G₂ s s M₂ s s पिस (for सपि
च) — (L 27) T G₂ s s M₂ s समागन्तु (for अस्त
गम्) — Before l ne 98 Ds ins वृष्ण T G s s
M₂ s धीमगवानुवाच — M₂ om l nes 29 30 Ds
om (hapl) l ne 99 — (L 31) Ds जगाम् (for
साम्) Ds T G₂ s s M₂ सत्र (for मत्र) T₁ हे
(for म) Ds M₂ विभो (for प्रभा) — (L 33) T₂ s
M₂ पावनाय च नो विभा; T₂ s G₂ s नय च म (G₂
मम) प्र (G₂ s i) मो (for ⁶) — (L 34) G₂ शिया (for
प्रीता) G₂ वैच (for वय) M₂ द्विज (for मुनि)
— (J 36) Ds एव (for व) — (L 40) T₂ s G₂ s
पृष्टा (for पृष्टे) — (L 47) Ds T G M s ऊर्ध्वबाहु-
वस्थि (for ⁶) — G₂ om l nes 44 47 — (L 44)
वस्थि (for ⁶) — G₂ om l nes 44 47 — (L 44)
De निमित्तं काल प्रश्न (for ⁶) De कृष्ण वृष्ट (for वृष्ट
कृष्ण) T₂ वृष्ट कृष्णाऽपि म प्रभो (for ⁶) — (L 45)
T G s s M₂ द्विज (for एजिन्द्) — (L 46) T₂ s
यदि (for यतस्) Ds दवानाम् (for भूतानाम्) Ds

M s सन् G₂ सया (for तन्) T₂ s G₂ कादिसव (T₁
नित्य) कुशलं नम् — (L 49) Ds वय (for नित्य)
— Ds om l ne 50 — (L 50) G₂ om (apl) l ne
50⁶ 52⁶ M₂ s भवता (for वो) T₁ यदुक्तं च व प्रभो
(for ⁶) — (L 51) T G s s M₂ पावनायाद हि धीमार्त्त
(for ⁶) M₂ लोकावाच (for लोकावाच) — (L 52)
T₂ मित्र (for मुद्र) M₂ मन्मथमात्र (for मन्मा) — (L
55) T₂ हृति (for हृन्) — (L 56) M₂ s येन पृष्ट
(M₂ ए) (by transp) — (L 57) T₂ s मयि (for
मे हि) — (J 59) M₂ s शिल्पोऽस्मि (for शिल्पो) — (L
60) Ds सन् (for तन्) Ds T₂ s s G₂ s M₂ उत्तर
(for सत्यविद्) — After l ne 61 T₂ ins

34⁶ सर्वा च वागा सरफाल्य *** हयमुत्तमम् ।
— (L 6) T₂ वत्सा (fo हत्सा) Ds T G s s M₂ यद
(for गवैर्) T₂ जगत्तत्र (for त्रिद्) — (L 63) Ds
M₂ मन्मथमिद्; M₂ अष्टया (for अष्ट्या) — (L 64)
De कृत्वा च (for कृष्णाय) G₂ मृति (for भूत्)
— After l ne 64 Ds reads l ne 70 followed by line

नमस्ते सकलेशाय निर्गुणाय गुणात्मने ॥
 नमो वामनरूपाय मायालोकरविहारिणे ।
 नमस्ते शोलरूपाय दृष्ट्या क्षितिधारणे ॥
 नमोऽध्वरिस्ते नुभ्य वेदाहरणरूपिणे । [70]
 त्रिविक्रम नमस्तुभ्य त्रयीरूप जनार्दन ॥
 नम ओंकारमात्राय त्रयीरूपाय विष्णवे ।
 निर्मलज्ञानरूपाय विज्ञाननिलयाय च ॥
 उद्गीथाय नमस्तुभ्य रथतर नमोऽस्तु ते ।
 यं विदुर्देवतत्पज्ञा ब्रह्मणाः सनकादय ॥ [75]
 विचिन्वन्त, प्रदीपेन विज्ञानालयेन वेशर ।
 सोऽसि देव जगन्नाथ यो ह्यहो ब्रह्माविभिः ॥
 यं प्राप्य न निरर्तन्ते योगिनो यत्चेतस ।
 सोऽसि देव पुराणात्मन्तुभ्य देव नमो नमः ॥
 त्वामाहुः सकला वेदा ब्रह्मेति ज्ञाननिभये । [80]
 त्वमेवेद जगत्सर्वं त्वयि सर्वं प्रणिहितम् ॥
 त्वन्मायापटलच्छन्नाः प्राणिनः सर्व एव हि ।

अहमनष्टता भ्रष्टा पतन्ति नरैरेषु च ।
 ये च त्वा निष्पुणित्याहुस्ते च त्वा यान्ति यततः ॥
 ये तु ज्ञानसद्वा मर्त्या वेदान्तज्ञानरुहिवाः । [85]
 ते तु त्वा देवदेवेश प्रणिशन्ति पुरातनम् ॥
 तवेषा भगवन्माया नामाश्रित्य जगन्नर्याम् ।
 प्राणिनो नि श्वसन्ति स्म ह्यु सहा गा हि निराशः ।
 निहारः सर्व एष्य प्राणिनामुदयाय हि ॥
 पूर्वमासीन्नगन्नाथ पाराह इति सहितः । [90]
 अदृष्टा भूतधारा त्व प्राणिना च हिताय हि ।
 पुनरश्वगिरा भूत्या वेदानादस्य निष्ठसि ॥
 आसीर्नामनरपत्न्यमनन्ता वल्लभधरे ।
 आद्वय राज्य तस्मात्त्वमिन्द्राय प्रदिष्टोऽर्चिभो ॥
 अभूत्स्य नारायिद्वज हतान्मन्त्रपुत्रम् ॥ [95]
 रपोरथ जगन्नाथ यस्ते वशयता वर ।
 आसीदथ रामसदृशरूपं रायण एतान्निभो ।
 निष्पण्टकमिषं लोचनमथोर्देवसत्तम ॥

■ — (L 65) Ds Ts Ms s तुभ्य (for देव) — After line 65, Ds reads line 70 Gs om lines 66-69 Gs reads line 66 after line 82 Ts transp line 66 and line 67 — (L 66) Ts Ms प्रहारिणे, Gs रिश (for मर) — (L 67) Ts त्रयीरूपाय विष्णवे (for ४) — Ts reads lines 68-69 on marg — (L 68) Ts repeats lines 68-69 after lines 85 Ts प्रहारिणे (for रिश) Ds वमो लोकेशादिने, Ts (also as above) विज्ञाननिलयाय च, Ms-s मायाय श्रीकृष्णारिणे (for ४) — Ts s om line 69 — (L 69) Gs श्रेष्ठरूपाय (for श्रीह) Ts s Gs s दृष्ट्या (Ts या), Gs दृष्ट्या (for दृष्ट्या) — Ts reads lines 70-73 after line 86 Ts reads line 70 on marg — (L 70) Ms वमो विषयारम्भ (for ४) Ts om (hupl) lines 74-75 Gs वेदान्तज्ञानरूपिणे (for ४) — Ts reads lines 71-72 after line 73 — (L 72) Ds Ts s Gs Ms रूपाय (for मायाय) Ts Gs मम कारण रूपाय (for ४) Ts रथतर नमोऽस्तु ते (for ४) — (L 73) Gs अन्तार (for रि) Ts निष्पणाय (for निष्पणाय) — (L 74) Ms Ms-s त्वय (for तुभ्य) Ts त्रिगुणाय गुणात्मने (Ms गुणोत्तम) (for ४) — (L 75) Gs ये (for य) Gs s Ms ताराश्र (for ह्या) Ts om lines 75-76 Gs जनकादय (for स) — (L 76) Ds रिशिराज (for रश) — (L 77) Ms गत (for यत) — (L 79) Ts

पुरातनः Gs गजस्य (for गामस्य) Ds लोशनि, Ts लेशो, Ts Gs स्रुय (for तुभ्य) Ts s Gs s Ms स्रुते (for म) — (L 80) Ms देवा (for वेदा) — (L 81) Ms [पुण] (for [ह]द) — Gs om lines 82-83 — Ts lacuna for 83 — (L 83) Ms-s मानस्य (for 'ता') Ms s (also as above) s पतन्ति निरर्तयुर्वा (for ४) — (L 84) Ds Ts [क्रुय] (for [वा]रु) — (L 85) Ts Gs Ms [म] ज्ञानयुवा Ms मेशामह (for श्व) Ts s Gs s वेदु ज्ञानयु (Ts हि) वा भयम् (for ४) After line 85, Ts repeats 68-69 — (L 86) T Gs s Ms ये तु रामेय देवेश (for ४) — (L 87) Ts Gs जगन्नाथ (for 'मदीय') Ts वमा श्रिय जगन्नाथ (for ४) — (L 88) Ds विदमन्ति, Ts s Gs s विदित, Ts s विदित, Gs विदमन्ति, Ms विदमन्ति (for विदमन्ति) Ms s दुर्दे (for दुर्दम) — (L 89) T Gs s Ms [य] (for [र]द) — (L 90) Ds स रम्य (for पूर्व) Ds Ts वारा (for वा) — (L 92) Ts s Gs s Ms लपन्तरे (for 'रा') — (L 93) Gs रवी (for रम्य) Ts s s Ms वरात (for रम्या) — (L 94) Ms प्रदृश (for माहो) — (L 95) Ds Ms वर मिह (for वा) — (L 96) Ms ब्रह्म (for रिभो) — (L 97) Ms Ms अर्च (for अर्च) — Ts om line 97 — (L 98) Ts s अमो (for मय) Ds T Gs s M वरुणवर ब्रह्म (for ४) — (L 100) Ts s सदनम् (for

अभूश्च जामदग्न्यस्त्वं गृहीतना परसुं प्रभो ।
 हतयान्त्सुं महावीर्यं हतवीर्यसुतं रणे । [100]
 निःश्रित्यमिमं लोकमददाः काश्यपाय वै ॥
 इदानीमपि गोविन्द लोकानां हितकाम्यया ।
 मानुषं वपुरास्थाय द्राघ्यत्यां प्रतिष्ठसि ॥
 हतयान्मृतानां बाल्ये गोकुले विहरन्प्रभो ।
 अर्जुनो हतयान्भूयो षड्गोत्रलसपुटः ॥ [105]
 पुनश्च श्रीडत्ता विष्णो त्वयैव निहतो हयः ॥
 अवधार्त्तुं पुनः शैलं गतां सरक्षणाय हि ।
 गोवर्धनं महाशैलं सर्वगोपस्य पश्यतः ॥
 ननर्त भगवान्भूयो यमुनाया हृदे हरे ।
 अकरो कालियं विष्णो विमहं यमुनातटे ॥ [110]
 रङ्गमध्ये हतौ विष्णो त्वया चाणूरमुष्टिर्षी ।
 दुःसहं लोकविद्रिष्टं हतयान्यंसमोजसा ॥
 उग्रसेनोऽभिपित्तश्च राज्ये निहतकण्ठके ।
 स इक्षाना क्षितो राज्ये त्वामाश्रित्येन्द्रपदिवि ॥
 किमनेन जगन्नाथ सर्वं त्वद्वशगं जगत् । [115]
 सद्यस्मिन्सर्वभूतेषां सर्वमानस भाषत ।
 नमस्ते देवदेवेश नमो भूयो नमो नमः ॥
 इति ह्युवा जगन्नाथमुपारामीत्स नारदः ।
 तच्छ्रुत्वा यादवाः सर्वे परं विप्रयमागताः ॥ [120]
 मनसा मुष्टुर्विष्णु नारदाच्छ्रुत्वाविलसाः ।

धन्या वयं जगन्नाथमाश्रित्य मुपनिस्तथा ।
 निर्वृता वयमेनेति नारदं च शशासिरे ॥
 पुनः प्रीतियुताः सर्वे विलोक्य च परस्परम् ।
 धन्या वयं पुनर्धन्या धन्यानामप्रतः स्थिताः ॥
 Colophon

श्रीभगवानुवाच ।

किमर्थमिह सप्तारो वद नारद मां प्रतम् । [125]
 अलमेतैः स्तुतिपदैर्यथार्थानां नारद ॥
 तदागमनञ्च विप्र तत्कार्यं वद मां प्रतम् ।
 कुतूहलं मम विभो वृष्णीनां चैव सर्वराः ॥
 नारद उवाच ।

श्रूयता भगवन्विष्णो ममागमनराणाम् ॥
 क्लृप्तान् देवदेवेशां गृहीतान् कृपमन्वजम् । [130]
 अर्चयित्वा हर जयं दक्षिणे सागरे विभुम् ॥
 निवृत्तोऽसि तवाराध्य दिश धनदपालिताम् ।
 त्वां द्रष्टुं देवदेवेश ससन्तं वृष्णिससदि ॥
 विन्ध्यस्य दक्षिण पार्श्वं गतरान्मीमपालिताम् ।
 प्रविश्य च पुरीं वा तु विदुर्मस्य महीपतेः । [135]
 स्थितोऽहं भीष्मकेणात्र पूजितो यादवेभ्यः ॥
 तत्र दृष्टो हर्षावेश राजा समुद्रयो महान् ॥
 जरासंधं पुरन्दरस्य राजानः सर्वं एव हि ।
 यथामुखं यथायोगं दृष्टाः केचन वाचिरम् ॥

शिमुपालो हि नृपतिश्चेदीनामीभरश्च सः । [140]
 पौण्ड्रको ब्राह्मणश्च नित्यं त्वा हेष्टि यो विभो ॥
 दृष्ट्वाथ मया राजा भीष्मको गात्रवीद्वधः ।
 शिशुपालस्य विप्रप्रे रक्षिमण्या सह संगमः ।
 भविता नः प्रभाते तु वदथै राजसंगमः ॥
 गच्छत्या वरितो देव प्राप्तस्यां वृष्णिपुंगव । [145]
 तद्रज्ज वृष्णिभिः सार्धं नगर तस्य धीमतः ॥
 गृहाण रक्षिमणी वृष्ण जिह्वा नृपतिपुंगवान् ॥
 शिशुपालोऽथ राजा तु वरवेपेण विप्रितः ॥
 उद्वेह्य जगन्नाथ यदि राजा स रक्षिमणीम् ।
 अकृत्यतयशस्यं च भवतो नात्र सशयः ॥ [150]
 याचिता सा भवत्सितु न दत्ता भीष्मकेण हि ॥
 आरक्षेको जरासधः पौण्ड्रश्च नृपपुंगवः ।
 एकलव्यो हृषीकेश रक्ष्मी तस्य तु दास्यति ॥
 भयन्तं यः सदा हेष्टि न त्वामाह्वयति प्रभो ॥
 जरासधस्तु वृष्णीना सदा हेष्टा न सशयः । [155]
 गच्छत्यु भवाञ्छीमं गानैरश्वैर्गौरीभिः ॥
 उपसेन पुरस्कृत्य सात्यकि च महाबलम् ।
 तामादाय जगन्नाथ गत्वा यास्यसि साधिरम् ॥
 सा च दृष्टा हृषीकेश ओकोपदत्तेवता ।

त्वय्येव मन आधाय सदा त्वा स्मरति प्रभो ॥ [160]
 यदि भर्ता भवेद्येवः स्थान्मृता रक्षिमणी हरे ।
 उज्जीवय हरे त्रिष्णो रक्षिमणी रक्षमभूषणम् ॥
 इत्यहं देव प्रभातः कृत्यशेष विविन्यताम् ।
 न किंचिदपि दुःसाध्यं चक्राणे हरे तव ॥
 साधयामो वयं देव गच्छेत्युक्त्वा जगाम सः ॥ [165]

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

इत्युक्त्वा नारदे याते ब्रह्मलोक सन्तानम् ।
 ब्राह्मणस्तु धर्मात्मा वदन्तामप्रणीर्हरिः ॥
 गमनाय यदि चक्रे रक्षिमण्याहरणे तदा ।
 उवाच च वदन्सर्वान्सज्जीभवत् साधिरम् ॥
 अस्मिन्नेव हृदन्तं तु यास्यामः कुण्डिन प्रति । [170]
 रथमानय मे शीघ्र सारथे दारुण प्रभो ॥
 बाराहन्ता रथा अथा गजाश्च परिकल्पिताः ॥
 अग्रतश्चास्तु नो वीरः सात्यकिः सत्यनिश्चयः ।
 मध्यतो बलमद्रमु राजा चैत्र तु पृष्ठतः ॥
 अह रक्षी गरी चकी शार्ङ्गो शङ्खो तलजनाम् । [175]
 रथमास्थाय गच्छामि दारुणेन सहायचारम् ॥
 हत्वा च राजशार्ङ्गाञ्जरासधपुरोगमात् ।

चेवी' — (L 141) Ds Ts s Gs s-s M वीण्डोश्च (for वीण्डोको) — (L 142) Ds Ms s वृष्ट (for दृष्ट)
 Ds [स]भिः Ms [स]त्र (for [स]त्र) Ds भीष्मकजायनीच
 स (for s) — (L 143) Ds दानवै (for विप्रप्रे) — Ts
 om (hapl) line 144 — (L 144) Ms s [स]त्र (for
 स) — (L 145) Ms प्रसवान् (for 'हत्वा') — (L
 146) Ds नगरं (for 'r') Ms s उज्जीवो (for धीमत)
 — (L 147) Ms s त्रिष्णो (for वृष्ण) Gs दृष्टा (for
 शिवा) — (L 148) Ms वरवेपिन् नित्य (for s)
 — (L 149) Ds Ts उद्वेहयति, Ms-s उद्वेहयति (for 'हेन'
 — Gs om (hapl) lines 151-155 — (L 151) Ts
 स्वयिता गान्धर्विणो (for ') — (L 152) Ts अरक्षत
 (for आरक्षेको) — (L 154) Ms s सानयति (for आह्व
 यति) — (L 155) Ts s Gs s Ms s सत्यै (Ts Gs s
 याते) रथैश्च पतिभि (for s) — (L 158) Gs s भवान्
 (for गात्रा) — (L 159) Ts s Gs s Ms दृष्टा (for
 दृष्टा) Ts योगोपदत्तेवता (for s) — (L 160) Ts Gs

मरति (for सरति) — (L 161) Ms हर्ता (for भर्ता)
 — (L 162) Ds Ts Ms-s हृदन्तं, Gs Ms हृदन्त (for
 हृदन्तं) — (L 164) Ms s तु नाप (for 'य') Ms s
 चक्रायुध, Ms चक्रभार (for 'पात्रे') — (L 165) Ms
 [स]न्तो (for [स]न्तो)

Colophon om in Ds Ts — Mention of the Epie
 Ts — Adhy name Ts Ms कृष्णपादस्यवाद्, Ms रक्षिमणी
 हरणम् — Adhy no Ts s Gs s M 117, Ts 126, Gs
 119, Gs 120

(L 170) Ms पुरम् (for प्रति) — (L 172) Ms s
 गता (for रथा) Ms s रथान् (for सानम्) Ts वरिपताम्
 (for 'ना') Ms-s गणाश्च यदुविनता (for s) — (L
 175) Ts Gs s रथी (for मरी) Ds हनुप्रदान् (for हनु)
 — (L 177) Ds [स]त्र (for स) — (L 178) Ds Ts s
 Gs s Ms विन्यसितम् (for विद्विन्तम्) — Ms om
 line 179 — (L 180) Ts Gs s Ms साना (for सा

शिशुपालं च राजानं धरवेपथिविदम्बिनम् ॥
 यथा वा मीप्मकं सख्ये हत्वा येन तु रुक्मिणम् ।
 आनयिष्यामि तां राजनरुक्मिणीं मत्प्रियां सदा ॥ [180]
 सजीभयन्तु राजानो रथैरथैर्गन्त्रैस्तथा ।
 किं विलम्ब्य राजानो यास्यामः सर्व एव हि ।
 इत्युक्त्वा वृष्णयः सर्वे गमनायोषचरिरे ॥
 कृष्णस्याक्षां पुरस्कृत्य सर्वे ते यदुपुंगवाः ।
 रथानाराण्य यातास्ते सनद्धाः शम्भुपाणय ॥ [185]
 सात्यकिस्तु महाराज रथमारुह्य दशितः ।
 धन्वी तद्वीर्यं रथी दाणी सैन्यामे प्रत्यदृश्यत ।
 बलदेवोऽपि धर्मात्मा राजमारुह्य दंशितः ॥
 सैन्यमध्ये महाराज मृगमध्ये यथा हरिः ॥
 भगवानपि गोविन्दो रथं दारुणसरङ्गणम् । [190]
 आरुह्य सहसा विष्णुर्द्वारेण समन्वितः ।
 गन्तुमैच्छज्जगन्नाथो हतुं भोजयतेः सुताम् ॥
 सव्यमङ्गोपुंगुं क्षुब्धं रुक्मिणीशिशुगालयोः ।
 समाश्रुता तदा सा तु स च राजा सुदुःखितः ॥
 वृष्णयोऽपि च राजेन्द्र वामुदेनपुरोगमाः । [195]
 आहत्य हुन्दुमीन्सर्वे शत्रून्तान्धु पृथक्पृथक् ।
 क्रमेणैव गतास्ते तु भीष्मकस्य पुरीं प्रति ॥

No. 22

For 87. 29-48, 3 (except G₂) subst. .

पितृप्सुः प्रियार्थं च रामकृष्णावुभानपि ।
 प्रययुर्वृष्णयश्चान्ये मान्यास्तेजोबलान्विताः ॥
 दृष्ट्वा तानागतान्सर्वान्वासुदेवपुरोगमान् ।
 क्रथवैशिकमर्ता ॥ प्रतिगृह्य यथाविधि ॥
 पूजयामास पूजाहर्त्रिविष्टान्वहिरैव तान् । [5]
 न्यवेशय च तान्सर्वान्भीष्मको नगराद्वहिः ॥
 स्थिते तस्मिञ्छरस्ये रिपौ तेषां महात्मनि ।
 संभारान्त्र सर्वत्र विनाहाय समाहृताः ॥
 शत्रून् पटहाश्चैव सख्युः सर्वतस्तदा ।
 ब्राह्मणाश्च समायाता नामादिग्भ्यस्तथैव च । [10]
 चच्छ्रुवाश्चैव सर्वेन ध्वजा ये समलङ्घिताः ॥
 श्लोभाविनि विगाहे तु रुक्मिणीं निर्ययौ बहिः ।
 चतुर्भुजा रथेनेन्द्रदेवतायतनं शुभा ॥
 इन्द्राणीमर्चयिष्यन्ती हृत्वरौतुकममलला ।
 वैश्वतो मे भवेद्भर्ता नाग्यः कश्चिद्रवेदिति ॥ [15]
 एवं मनसि संकल्पं कुर्यात् रुक्मिणी शुभा ।
 दीप्यमानेन वपुषा बलेन महता वृता ॥
 तां वदसं तदा कृष्णो लक्ष्मीं साक्षादिव स्थिताम् ।
 एवं रूपेण सपत्ना देवतायतनान्तिके ॥

राजन्) T₄ om (hapl) lines 180^a-182^a. — (L 181) M₁ सदा (for यथा) D₂ G₂ गजैरथै रथैस्तथा (for ^a) — (L 183) D₂ M₁-s प्रचरिरे (for [उ]य) — T₁ G₂ s om lines 187-188 — (L 187) T₂ G₁ s सैन्यामी (for मे) — (L 188) M₁ s रथम् (for मयम्) — (L 189) M₁ s राजाया (for महाराज) D₂ T₄ M₁-s सिंह (for मृग) — (L 190) D₂ सयुजम्, T₁ G₁ s-s M₁ सखिनम् — (L 191) M₁ (sup. line as above) (for संस्कृतम्) — (L 192) T₄ मोहयन् (for [म]य तदा (for राहता) — (L 193) T₄ मोहयन् (for [म]य) T₁-s G₁ s-s M₁ मोहयन्मोहयन्ता विमो (T₂ s G₂ हतुं) T₁-s G₁ s-s M₁ मोहयन्मोहयन्ता विमो (for ^a) — T₄ 'सु', M₁ s हतुं भोजयते वि (M₂ म) मो (for ^a) — T₄ min (hapl) lines 196-197 — (L 196) D₂ शत्रून् मान्याय दमिता, T₁ G₂ s 'य' शत्रून् प्र M₁ s 'क्षुब्ध' भाष्य दसिता (for ^a) — (I 197) T₁ पुरे (for पुरी) T₁ G₂ s M₁ प्रभो ; G₁ M₁-s प्रभो (for प्रति).

22

[Some portion of the above passage is given in D₂ as star-passages the numbers of which are noted in the apparatus as they occur]

(L 1) T₂ s G₁ s, M₁ विपुलम् (for 'सु') — (L 2) G₂ सर्वे (for चान्ये) — Line 3 — D₂ 99^a — (L 3) T₂ G₂ s दृष्ट्वा (for दृष्ट्वा तान्) — (L 4) M₁ परि (for प्रति) — (L 5) T₁ G₂ s, M₁ राजा ॥ (for पूजा) — (L 6) T₂ s G₁ s बहिष्ठा (for त्रिविष्टान्) — Lines 6-11 — D₂ 99^a — (L 6) M₁ s राया, M₁ राजन् (for सर्वान्) — (L 8) G₂ s संभारान् (for सर्वं) T₁ s s G₂ s M₁ चैव (for सत्र) T₂ s G₂ समाहृता (for 'हता') — (L 9) G₂ सर्वेन सख्युस्तदा (for ^a). — (L 13) T₂ s चतुर्भुजा (for 'जा'). M₁ s [दि]न्द्र (for [ह]न्द्र) T₂ शुभम् — Lines 15-16 — D₂ 100^a — (L 16) T₂

वहेरिष शिखां दीप्तां मायां भूमियन्तामिव । [20]
 प्रथिवीमिव गम्भीरामुत्थितां धरणीवलान् ॥
 मरीचिमिव सोमस्य सौम्यां स्त्रीविग्रहागिव ।
 विना यदां श्रियगिव भुजिष्यास्त्रीसहायिनीम् ॥
 कृष्णेन मनसा दृष्टा पुर्निरिदया सुरैरपि ॥
 श्यामायदाता सा ह्यासीत्पुत्रचार्यज्ञितेक्षणा । [25]
 ताम्रोष्ठनयनापाद्री पीनोरुजघनस्तनी ॥
 बृहती चारुसर्वाङ्गी तन्मी रुशिमिभ्रानना ।
 ताम्रोत्तुङ्गनखी सुधूर्नालकुश्रिनमूर्धजा ॥
 तीक्ष्णशुक्रनखैर्देवैः प्रभासत्रिरलंकृता ।
 नाल्यन्या प्रमदा लोके रूपेण यशसा धिया । [30]
 रुक्मिणी रूपिणी देवी पाण्डुरसौमयासिनी ॥
 तां दृष्ट्वा बधूषे काम कृष्णस्य प्रियदर्शनाम् ।
 हृषिपेबालनस्यार्चिर्नस्तस्यामथावधात् ॥
 रुक्मिणी च तथा देवी दृष्टो कृष्णमीश्वरम् ।
 अचिन्तयच्च सा देवी दृष्ट्वा कृष्णमयसितम् । [35]
 सोऽयं विष्णुर्जगन्नाथ साक्षाद्रामानुजः कृती ॥
 अस्य चार्कं सदा बद्धो भुजयोद्धमयोरपि ।
 शोभयेतां सदा तां तु वैष्णवानवधारिणी ॥
 अस्य हस्ते स्थितं शार्ङ्गं वैष्णवानवमीषणम् ।

सदा भावि महाचार्यं लोके ख्याततरं हरेः ॥ [40]
 यमाश्रित्य सदा देवं गदा योगोदकीर्ति सा ।
 वैष्णवानवहस्त्री च तन्मन्त्रापगिदारिणी ॥
 यदनुज्ञा समाश्रित्य राज्ञो नन्दकर्मवित्तः ।
 रिपून्हन्ति महावीर्यान्सह्यान्देवतैरपि ॥
 अस्यामृद्वाहनं विष्णोर्गर्भस्थानक्षिपुणः । [45]
 शकादीन्यः सुपाश्रित्या जहारात्तमुत्तमम् ॥
 सोऽयं विष्णुर्बिम्बः साक्षाद्गोपवेषविभूषितः ।
 गोपस्त्रीस्त्रनभारेषु विजहार ययानुग्रहम् ॥
 यो ननर्त हृदे नस्या यमुनायास्तदा हरिः ।
 अयमत्कालियं तस्माद्विपाशिम्यालमालिनम् ॥ [50]
 अयं गोपधनं शैलं दधारैकेन पाणिना ।
 लीलया स जगन्नाथो गोलकं दालको यथा ॥
 अयं स पुण्डरीकाक्षो यो गजं प्रजपात ह ॥
 यश्चाणूरं गृध्रे हत्वा कंसं चैव सदानलम् ।
 ननर्त रत्ने गोविन्दो गोपैः सार्धं सदायवेः ॥ [55]
 अयं स यादवश्रेष्ठः पद्मकिञ्चललोचनः ।
 श्यामायदायः सश्रीकः साक्षादिन्द्रामुजः कृती ।
 युगं हरिः पुराणात्मा पद्माक्षः पद्मासप्रभः ॥
 सोऽयमथ जगन्नाथः प्राप्नो मामिह यादवः ।

सखरप, M1-s सखाप (for सखप) Some Ms कुर्वन्ती
 M1 सुमन् T1 कुत्राप्रलिपुष्टी भवन्, M1 a पुण्याजलिपुष्टा
 मन्त (for a) — (L 17) T1-s G1 s-s M1 अलंकृता
 स्ववपुषा (for a) — (L 18) T1 अवस्थिताम्, T1
 सः दृष्टा (for हृषिपे) — (L 23) T1 लोचक
 (for सोमस्य) — (L 23) M1-s शिर्वि (M1 'यामि')
 विना पण (for a) M1-s भविष्या (for भुजिष्या) M1
 श्री (for रति) — (L 24) T1 G1 पुर्निरिदया (for 'दया')
 — (L 25) M1 s {शोवि (for हि) T1 प्रभुचार्याविलक्षणा
 (for a) — T1 om lines 27-31 — (L 27)
 T1-s G1 s-s M1 भगोद्या (for बृहती) — (L 28)
 T1-s G1 s-s M1 ताम्रोत्तुङ्ग (for ताम्रोत्तुङ्ग) — (L 29)
 M1 सीदग्ं शुद्धं सुनन्दनं (for a) T1-s G1 s-s M1 प्रभा
 वजिर (for 'यदिर) — (L 33) M1 दक्षिणीम् (for
 दर्शनाम्) — (L 33) T1 समानुषार (for अवारधान्)
 — Lines 31 62 = Ds 1003² — (L 35) G1 दृष्ट, M1 s
 उप (for अयं) — (L 37) G1 तस्य (for अस्य)

— (L 35) T1 s M1 सदा (for सदा) M1 दाहणौ,
 M1 s-दारणी, M1 रक्षिणी (for दारिणी) — (L 40)
 T1 G1 s-s M1 महाचार्य (for महाचार्य) — (L 41) M1 s
 सदा (for सदा) — (L 42) T1 भारिणी, T1 पारिणी,
 T1 M1-s दाहणा (T1 'नी) — (L 44) T1 अरण्यान्
 (for वसन्तान्) — (L 45) T1 G1 M1 s अमुरान् (for
 य सुरान्) — (L 47) M1 कृष्णो (for विष्णुः) T1
 G1 s-s M1 मुक् (for विष्णु) — (L 50) T1-s G1 s-s
 M1 मर्दयन्, M1 श्यामत् (for अयमत्) T1-s G1 s M1
 तस्मिन् (for तस्याद्) M1 s संयुतम् (for 'सात्तनम्')
 — (L 51) T1 चैव (for शैलं) M1 s बाहुरा (for
 पाणिना) — (L 53) M1-s हय (for गजं) T1 रि (for
 प्र) — (L 51) M1 स च कुर (for चाणूर) — (L 53)
 T1-s G1 s गोपालं सह यादव (for a) — (L 58)
 M1 s कृती (for हरि) T1 G1 s सुप्रभ, M1 (inf lin
 as above) समन्त (for समभ) — T1 om line 60
 — (L 60) T1-s G1 s-s M1 पद्मम् (for सुप्रभम्) — (L

अमुंय पादयोर्युग्ममुद्धाति न सञ्जयः ॥ [60]
 शुश्रूषा प्रतियोक्ष्यामि पादयोः पद्मसंज्ञयोः ।
 गर्वं विचिन्तयित्वा सा धनन्दे तं शची तदा ॥
 रामेण सह निश्चित्य वेशस्तु महाबलः ।
 तत्प्रभायेऽन्तरोद्बुद्धिं वृष्णिभिः प्रणिधाय च ॥
 कृत्वा तु देवकार्याणि निष्कामन्तीं सुपालयात् । [65]
 उन्मथ्य सहसा कृष्णः स्वं निनाय रघोत्तमम् ॥
 वृक्षमुत्पाठ्य रामोऽपि जघानापततः परान् ।
 समनघ्नत दाशार्हस्तदास्त्राय तु सर्वशः ॥
 ते रघोर्विधानारेः समुच्छिन्नमहाध्वजेः ।
 बाजिभिर्गणैश्चैव परित्युर्हृत्वायुधम् ॥ [70]
 आदाय रुक्मिणीं कृष्णो जगामाशु पुरं प्रति ।
 रामे त्वासज्य तं भारं युयुधाने च वीर्यवान् ॥
 अक्रूरे दिष्टयौ चैनं गदे च कृतवर्मणि ।
 वसुदेवे सुदेवे च सारणे च महानले ॥
 निरुत्साही निम्नान्ते भङ्गफारे निद्रये । [75]
 उग्रसेनात्मजे कृते शतगुप्ते च वेशजः ॥
 राजाधिदेवे सुदरे प्रसेने चित्रके तथा ।
 अग्निदेवे बृहद्गुणे चपल्ये सत्ये प्रथो ॥
 वृष्ण्यन्धनेषु चान्वेषु मुखेषु मधुसूदने ।
 गुरुमासज्य ॥ भारं ययौ द्वारवतीं प्रति ॥ [80]
 ते चापि पादवाः सर्वे युद्धाय रामपरिभवा ॥

Colophon

62) T₁ s यदा, T₁ G₁ s s M₁ सदा (for तदा) — (L. 64) M₁ s वृष्णिभ्य (for 'भि') — (L. 65) M₁ s कार्यां ता (for 'कार्याणि') T₁ s G₁ s M₁ ता कृत्वा देवता कार्यं, T₁ s G₁ s ता दृष्ट्वा देवकार्याणि (for " ") — (L. 66) M₁ सदाय (for उन्मथ्य) — (L. 68) T₁ s G₁ s सदा (for सर्वश) T₁ सदास्तदास्त्राय सर्वश — (L. 69) T₁ s G₁ s M₁ तं रघेर् T₁ s G₁ s रघैश्च (for ते रघेर्) — (L. 71) T₁ स (for [अ]शु) M₁ s पुरी (for पुर) — (L. 72) T₁ प्रसज्य (for खा) — (L. 76) T₁ s G₁ s s M₁ कृष्णे, T₁ कसे (for कद्ध) — (L. 77) T₁ s G₁ s प्रिवरे T₁ प्रवरे (for सुदरे) — T₁ on line 76 — (L. 78) M₁ अनिद्रांते, M₁ अग्निदांते, M₁ on (for अग्निदांते) — (L. 79) T₁ s सैन्येषु (for चा) T₁ G₁ s

No 22A
 For 87 49 77, Ds 8 (except G₁) subst .

वैजपायन उवाच ।

यत्नमद्वैताः मिष्टाः पुरपास्तारं रक्षिणः ।
 न्यवेद्यन्त तद्भूतं जरासथाय मानद ॥
 रुक्मिणे भीष्मनायापि पौष्पाय च महात्मने ।
 दन्तवक्त्राय शूराय चैवाय च सुमेधसे ॥
 विशुपालाय राक्षे तु यरवेणनिहन्तिने । [5]
 अन्येष्वपि राज्ञ्यः प्रज्ञासुवर्थातथम् ॥
 क्षुत्वेन तमृपवत् त्रिवाहार्थं समागतम् ।
 क्षुब्धं नरावराजीनं शिरसि प्रहृतं यथा ॥
 चचाल राजरः सर्वस्तोत्रार्दित इव द्विपः ।
 अहो वीर्यमहो धैर्यं कृष्णस्याटिप्रकर्मणः ॥ [10]
 हता वयं निरानन्दा अवशान्ताश्च सज्जः ।
 इत्युपुत्ते नृपवयो मागधप्रमुत्सासदा ॥
 अतिमुधो महाराजो जरासपो महाबलः ।
 उवाच राक्षस्तान्सर्गान्मागधः क्रोधमूर्छितः ।
 निर्भीड्य चरणौ राजा दन्तान्कटकटापयम् ॥ [15]
 श्रूयता यम वाक्यानि राजानः सर्व एव हि ।
 एष गोपप्रदायादो यत्करोति ममाग्रतः ।
 तस्याय कलभाकसोऽस्तु यदि जीवामि भूमिषा ॥

मुख्येषु यदुनन्दनं (for " ") — Line 81 = (var) Ds 1004 — (L. 81) M₁ s सज्ज (for समुप)

Colophon — Mention of the Epics — Adhy names T G₁ s s M रत्निपरीक्षायम् — Adhy no T₁ s G₁ s M 118, T₁ 127, T₁ 106, G₁ 120, G₁ 121

22 A

(L. 2) T₁ G₁ s s व्यक्त (for वृत्त) Ds T₁ भारत (for मानद) — (L. 3) Ds पौष्पद्वय (for भीष्म) Ds वीष्पद्वय (for पौष्पाय च) — (L. 4) Ds सुपनिदे (for सुमेधसे) — (L. 7) Ds निवृत्त (for तमृप) T G₁ s s M मुखैव नृपनिर्वातं (for " ") M₁ पार्थिवं च (for त्रिवाहार्थं) — (L. 8) T₁ G₁ शिरसे (for 'शि') Ds M₁ s

एषोऽहं सगणं हत्वा गोपालं नृपसञ्जितम् ।
 दारकां यादवपुत्रीं भङ्गवत्तानीय च रुक्मिणीम् ॥ [20]
 दास्यामि नृपतिश्रेष्ठाः किं तिष्ठन् विलम्बय ।
 संनहन्त्वा रथश्रेष्ठा रथ आयातु मे त्वरात् ॥
 इत्युक्त्वा स जरासंधः सिंहनादमयाक्रोत् ।
 चचाल च बलं सर्वं जरासंधपथि स्थितम् ॥
 पौण्ड्रोऽप्यथ महाबाहुर्वसुदेवः प्रतापवान् । [25]
 आहत्य तु सभ्रास्तन्मं जरासंधमभाषत ॥
 स्थातव्यं भवता राजन्स्वित्ते मयि नराधिप ।
 हृत्योऽस्मि तव राजेन्द्र किमेतत्साहस त्वय ॥
 स्थिते भृत्ये कथं स्वामी कार्यं कुर्याद्विचक्षणः ।
 अहमेकः स एवैकः कृष्णो गोपकफिल्सिपः ॥ [30]
 हत्वा तं गोपकं युद्धे बलभद्रस्य पश्यवः ।
 अह्नामि च महाराज चूर्णयित्वा गदाभृतम् ।
 दृष्टेभ्यो हि प्रयच्छामि नात्र कार्या विचारणा ॥
 अहमेव भविष्यामि वासुदेवो मदीतले ।
 हत्वे तस्मिज्जरासंध गोपके मम नामके ॥ [35]
 इत्युक्त्वा धनुरादाय जगर्ज नृपसदधि ॥
 वैद्योऽयं च महाराज सर्वशत्रुस्य पश्यतः ।
 वरवेषप्रतिच्छन्नो लज्जया च समन्वितः ।

आदाय परिघं घोरमिदमाह नृपतिमान् ॥
 अनेनेषु तु राजानो यादवान्सबलान्युधि । [40]
 हत्वा तु यमराजाय दास्यामि नृपपुंगवाः ।
 तिष्ठन्त्वमिह राजानो ममैवायं पराभवः ॥
 नैतद्युक्तं नृपश्रेष्ठाः परादारवमर्शनम् ।
 जातानां क्षत्रियकुले नृपाणां नृपपुंगवाः ॥
 तत्तु युक्तं यदुक्ते क्षत्रिया न हि ते विभो । [45]
 विशेषतोऽथ गोपाले बह्वेषु विरहिते ॥
 गवां दृष्टि तु गोपाला वर्तयन्ति सदा वया ।
 कृष्णोऽपि गोकुले दृष्टो गोपैः सहचरः किञ्च ॥
 परदारमियुक्ते हि कैशवः सनतं विभो ।
 सर्वथा नं दुरात्मानं हनिष्ये सगणं रणे । [50]
 तां चानयामि राजानस्तिष्ठन्त्वमिह भूमिपाः ॥
 क जु ते बान्धवास्तेषां थानाश्चित्पु तु यावथा ।
 अत्रह्नां कृतवन्तो नो गुप्ताभिरीह चित्तवाम् ॥
 इत्युक्त्वाथ स वैद्यस्तु बुद्धाय समुपस्थितः ।
 ते च सर्वे नृपतयः क्रुद्धा बुद्धाय दंशिताः । [55]
 स्मारोपितधनुर्मन्तः साङ्गलित्राः सचामराः ॥
 जरासंधोऽथ नृपती रथमारुह्य दंशितः ।
 बुद्धाय वै महाराज मनो दधे मदीपतिः ॥

प्रहृतं (for प्रहृतं) — (L 11) T₁ G₁ s हृत (for भव) — (L 18) T₁ G₁ transp महाराजो and जरासंधो — (L 15) T₁ s G₁ s-1 M₁ निदीष्ट्य परणे राजन् (for *) — (L 17) D₁ गोपस्य (for 'क') M₂ om from दृष्टोति up to सिंहना (in line 23) — (L 18) D₁ मलकारि (for 'भारसो') M₁ जीवय (for जीवयि) — (L 19) D₁ सगणो (for 'य') D₁ M₁ s सज्जकम्, T₁ सज्जकम् (for 'वत्') — (L 20) D₁ नीयत् (for [जा-] नीय च) — (L 22) D₁ M₁ नृपश्रेष्ठा (for 'रथ') — (L 23) T₁ s G₁ [ज]य (for स) — (L 24) D₁ T₁ G₁ s-1 M₁ प्रियोऽयिष्यत् (for प्रिये स्थितम्) — (L 28) T₁ s G₁ स्वया (for the second तद्) — After line 29, M₁ 22s

यादवत् (for 'भूतम्') — (L 33) G₁ विषह्णा (for विचारणा) — (L 35) T₁ जरासंधे (for 'च') — G₁ om lines 39 40 — (L 40) M₁ बलवान् (for सब दान्) — (L 41) T₁ G₁ s-1 M₁ धर्मैराजाय (for वत्) — D₁ T₁ G₁ s-1 M₁ नर (for नृप) — (L 43) D₁ G₁ M₁ परदारमिमर्शनम्, T₁ G₁ विमर्शिनम्, T₁ s G₁ यमर्शिन (for *) — T₁ reads lines 44-45 twice — (L 44) M₁ यदु (for नृप) — T₁ om (hapl) lines 46-49 — (L 47) T₁ G₁ याव, M₁ गोप- (for गवा) T₁ दया (for सदा) M₁ s सदा (for तथा) — (L 48) D₁ चारत्, T₁ G₁ s-1 M₁ चरत् (for चर) — (L 49) G₁ प्रयो (for विभो) — (L 51) T₁ चासयामि, G₁ धार (for चान) M₁ सजेन्द्राय, M₁ राजान (for 'नत्') G₁ दंशिता (for यमिषा) T₁ s G₁ तिष्ठन्त्वमि (T₁ 'म') ति दृष्टिग (for *) — (L 53) T₁ s G₁ स ममि (for इह) — (L 54) T₁ s G₁ s-1 M₁ हत्युक्त्वा ॥ तु वै वैद्यो (for *) T₁ G₁ s M₁ s समय (for सयुग्) — (L 55) T₁

1* अहमेव भविष्यामि वासुदेवो मदीतले ।
 — (L 30) D₁ स्तो गोप (for गोपक) — (L 31) T₁ G₁ M₁ बलदेवम् (for 'भद्रस्य') — (L 32) D₁ om (hapl) lines 32'-37' T₁ s G₁ सदा यत्तम्, T₁ G₁ M₁ s

पौण्ड्रेऽप्यथ महाराज वामुदेवो महाबलः ।
 रथमारुह सहसा युद्धायैव मनो दधे ॥ [60]
 दन्तवक्रजो जरासधः शिशुपालश्च वीरवान् ।
 सनद्धा निर्ययुः क्रुद्धा जिघांसन्तो जनार्दनम् ॥
 अङ्गवद्वकलिङ्गेनैः सार्धं पौण्ड्रेण वीरवान् ।
 निर्ययौ चेदिराजश्च भ्रातृभिः सह बन्धुभिः ॥
 क वामुदेवः क च गोपकस्तथा [65]
 कुतो नु राजा यदुपशजन्मनाम् ।
 कुतो नु रामो मदभक्तगर्हितः
 कुतो नु वीरो युधि सात्यकिः किल ॥
 इति श्रुवन्तो वृषसत्तमास्तदा
 रणाय युक्ताः सनद्धाः समागधाः । [70]
 शरैश्च रत्नैर्युधि पातयन्तो
 महारथा निर्ययुरमवीर्याः ॥

Colophon

देशपायन उवाच ।

अथ सैन्ये महाराज मागधस्य महात्मनः ।
 शङ्खद्वन्द्वभयक्षेप सत्सुतुद्वन्द्वशंसिनः ।
 माघवोऽपि महाराज शङ्खं दध्मो धृयक्तदा ॥ [75]

भेरीणां च मृदङ्गाणां क्षरिणीणां च सर्वशः ।
 नादाः समभवंस्तत्र यदूनां सैन्यसचये ॥
 ततो युद्धं समभवत्सेनयोर्महयोस्तदा ।
 जरासधप्रमुखतो वृष्णयः प्रसितास्तदा ॥
 तान्प्रत्यगृह्णत्सरस्वान्शृष्णिवीरान्महारथान् । [80]
 जरासधो महाराजः ससैन्यः सवलानुगः ॥
 तं प्रत्यगृह्णत्सरस्वा वृष्णिवीर महाबलाः ।
 सकर्षणं पुरस्कृत्य पासव त्वमरा इय ॥
 आपतन्तं हि वेगेन जरासधं महाबलम् ।
 पद्मिर्निर्व्याध नाराचैर्युधानो महादधे ॥ [85]
 अङ्गो दन्तवक्रं नु विध्याध नभभिः शरैः ।
 तं प्रत्यविध्यत्कारुण्यो बाणैर्दशमिराशुगैः ॥
 विप्रयुः शिशुपालं नु शरैर्निर्व्याध सप्तभिः ।
 अष्टभिः प्रत्यविध्यत्तं शिशुपालः प्रतापवान् ॥
 गवेषणोऽपि चैवं नु पद्मिर्निर्व्याध मार्गणैः । [90]
 अनिर्दान्तस्तथाष्टभिर्वृद्धुर्गस्तु पञ्चभिः ॥
 प्रतिविध्यत्तं ताक्षिद्यः पञ्चभिः पञ्चभिः शरैः ।
 जघान चाश्वानुरङ्गमुर्मिर्निर्घृणोः शरैः ।
 बृहदुर्गत्वं भलेन शिरश्चिच्छेद चारिद्धा ।
 विप्रयो सारथि चैव प्राहिणोद्यमसादनम् ॥ [95]

G: s मृपव (for मृ) — Ms om (hapl) 56-57
 — (L 60) T: s G: तरसा (for सहसा) — From line
 61, Ds follows the Crit Text (80 49 77), variants
 of which are given in proper stanzas and the star-
 of which are given in proper stanzas and the star-
 passages wherever they occur are noted here — (L
 63) T: कलित्रैश्च (for त्रैश्च) — Lines 65-79—Ds
 1005* — (L 66) T: क वा नु ; T: s G: s—M: क वा नु
 (for कुतो नु) T: जन्मा (for जन्मनाम्) — (L 67)
 T: s G: s—M: क वा नु (for कुतो नु) T: s G: s—M: क
 मदना नु (for मत्त) — (L 68) T: s G: s—M: क
 वा नु (for कुतो नु) — (L 70) M: s युक्ता (for
 वा नु) M: s समागता (for वा) T: s G: s—M: स
 रणाय सर्वं सवला सवन्धवा — (L 71) T: G: s—M: स
 वारदन्तो (for पात)

Colophon — Mention of the Epic T: s — Sub-
 pirava T: आश्वयंय — Adhy name T: G: s
 शनिमणीहरणे जरासधविजयोद्योगः T: s G: जरासधवि

जुद्धोद्योग, M: s शनिमणीहरणम् — Adhy no T: s
 G: s M 119, T: s 123, T: 107, G: 121, G: 122
 (L 74) G: सतिवा (for सतिव) — (75) T: G: s—
 M: सत्यवोऽपि, M: सत्यवध (for 'वोऽपि) T: om
 (hapl) lines 75-81* T: सलापवत्, G: M: वृषवृषवत्
 (for वृषवत्तदा) M: s बह्मदन्धु वृषवृषवत् (for
 — Ms om (hapl) lines 76-79 — (L 77) G: s
 M: s समभवत् (for 'वत्) T: s G: s—M: सनामपि सवत्
 (for 'वत्) — (L 78) G: सवोत् (for वतो) — (L 80)
 T: Ms संरग्यो (for 'वत्) T: s G: s—M: महाबलात्
 (for 'वत्) — (L 81) M: s—M: सनामपि सवत्
 (for 'वत्) — (L 82) M: सत् (for 'वत्) T: Ms संरग्यो
 (for 'वत्) M: s महावत् (for 'वत्) — (L 83)
 T: G: s—M: सवत् सवतो वत् (for 'वत्) — (L 86) T:
 विस्ति (for वत्तभि) — (L 87) T: s प्रत्ययुपवत् (for
 'विध्यत्) — (89) T: s G: s—M: अष्टभिः प्रतिविध्यत्
 (for 'वत्) — (L 91) T: G: s—M: सतिदत्त (for सति

हृताथं तु रथं त्यक्त्वा विप्रयुः सुमहाबलः ।
 आरुह्य रथं तूष्णं बृहद्गुण्य वीर्यवान् ।
 आरुह्य जयनान्नाश्रियन्तुमुपचक्रमे ॥
 ते कुद्राः शरयोषेण सुनीधं समवाकिन् ।
 नृत्यन्तं रथमार्गेषु चापदस्तमसीततः ॥ [100]
 शक्रदेवो दन्तवक्त्रं विभेदोरसि कर्णेना ।
 पटुगः पञ्चभिर्भापि विव्याध युधि मार्गैः ॥
 ताभ्यां स विद्रो दशभिर्घातैर्ममांतिगैः शितैः ।
 ततो बली शक्रदेवं विभेद दशभिः कुपा ॥
 पञ्चभिर्भापि विव्याध सोऽपि दूराद्विदूरायम् ॥ [105]
 विप्रयोऽपि तं पद्मिर्विष्णुपादाजो शितैः शरैः ॥
 त्रिशता प्रत्यविभ्यत्तं बली घातैर्महायम् ।
 कृतवर्मा विभेदाह्ण राजपुत्रं त्रिभिः शरैः ॥
 स्पृहन्तस्तारथि चास्य ध्वजं चिच्छेद मूर्च्छितम् ।
 प्रतिविव्याध तं कुद्रः शोढः पद्मिः शिलीमुखैः ॥ [110]
 धनुश्चास्य प्रचिच्छेद भट्टेन नवपर्वणा ।
 निरुत्तरायुः कालिङ्गं विभेदान्नं च मार्गैः ॥
 सोमरेणासदेवो तं विभेद च कलिङ्गजः ।
 गजेनासाय कद्रस्तु गजनम्रम्य वीर्यवान् ॥
 सोमरेण जघानास्तु विभेदान्नं च वीर्यवान् ॥ [115]

चित्रकश्च शफल्कश्च सात्याकिश्च महाबलः ।
 कलिङ्गस्य रयानीकं नाराचैर्विभिदुः गितेः ॥
 विप्रष्टेन हलेनाजो बद्धराजस्य वारणम् ।
 जघान रामः सकुद्रो वज्रराजं च सयुगे ॥
 तं हत्वा गजमारुह्य धनुरादाय वीर्यवान् ॥ [120]
 सकर्षणो जघानोमेनाराचैः काशिकान्महून् ॥
 पद्मिर्निहत्य कारुपात्महेप्नासाश्च वीर्यवान् ।
 शतं जघान सरन्ध्रो मागधाना महायथः ॥
 निहत्य तान्महापुत्र जरासधं ततोऽभ्ययात् ॥
 वमापनन्तं विव्याध नाराचैर्भागधक्षिभिः ॥ [125]
 तं विभेदाग्रभिः कुद्रो नाराचैर्हंसलायुधः ॥
 चिच्छेद पात्य भट्टेन ध्वजं रुक्मविभूषितम् ।
 चाप च महादायत्तं शरैरेव हलायुधः ।
 रथं चास्य महापुत्र विदशश्च समाहनत् ॥
 स च्छिन्नधन्वा विप्रो गदामादाय मागधः । [130]
 विव्याध यक्षभद्रं तु चिच्छेद च पुनः पुनः ।
 रथं च चूर्णयामास गदायास्य स मागधः ॥
 पात्यमानो रयासस्तादयहुत्य हलायुधः ।
 सात्यकेस्तु रथं प्रावात्सर्वैश्चरत् पश्यतः ।
 सात्याकिस्तु महापुत्र शरैर्विव्याध मागधम् ॥ [135]

दन्तवक्त्रं — (L 93) T₁ जयानावाश्च विव्याध (for ")
 T₁ कतुरै (for विप्रयो) — (L 96) T G₁ s s M₁
 इवाच स (for "श्च तु") — (L 97) T G₁ s s M₁ शीथं
 (for सुते) — T₁ s G₁ om (hapl) lines 98-114
 — (L 98) G₁ निहन्तुम् (for विम) — (L 100) T₁
 धन (for रथ) — (L 101) T₁ s G₁ s M₁ s चक्र
 देवो (for दक्ष) M₁ चक्रदेव दन्तवक्त्रो (for ") — (L
 102) T₁ पटुग (for "त") — (L 103) T₁ G₁ शरै (for
 शिते) — (L 104) T₁ बली (for बली) T₁ G₁ s
 M₁ s चक्रदेव (for दक्ष) G₁ शरै (for कुपा) — (L
 105) T₁ शविदुरात् (for सोऽपि) T₁ विप्रय (for "धम्")
 — (L 106) G₁ s M₁ क्षिप्र (for पद्मिन्) — (L 109)
 M₁ [अ]भ्य (for [अ]त्य) T₁ s G₁ s M₁ चोर्विदम् (for
 सुविन्) — (L 110) T₁ G₁ s योषु पद्मि M₁ पद्मि
 योषु (by transp) — (L 111) T₁ s G₁ s M₁ धनुर्
 ध्वज्य भट्टेन (T₁ चिच्छेद) (for ") T₁ G₁ s M₁ चिच्छेद

(for भट्टेन) — (L 118) T₁ s G₁ s M₁ निर्विभेद कलि-
 ङ्गम् (for ") — (L 114) T₁ G₁ s M₁ कवचम्
 (for कद्रश्च) G₁ भुजम् (for राजम्) — (L 115)
 M₁ [अ]जघान (for जं) T₁ s G₁ s M₁ s च स शरैः
 T₁ चतु शरै , T₁ च चं करै (for च वीर्यवान्) — (L 116)
 T₁ s G₁ s M₁ s सत्यकम् (for सात्याकिम्) M₁ s
 महायथ (for "यत्") — (L 117) T₁ s शरै (for शिते)
 — (L 120) T G₁ s s M₁ रथम् (for राजम्) — (L
 121) M₁ सकर्षण (for "गो") T₁ [अ]क्षै (for [अ]क्षै)
 T G₁ s s M₁ कौशिकान् (for कां) — (L 122) G₁
 पक्षि जघान कारुपात् (for ") — (L 123) G₁ स स (for
 क्षय) M₁ s सकुद्रो (for सरन्ध्रो) — (L 125) T
 G₁ s s उत्पन्न (for भाग) T G₁ s s M₁ s मागधं
 (for "पस") — (L 126) M₁ सुसलायुधम् — (L 127)
 T G₁ s s M₁ रत्न (for रक्तम्) — Lines 128-137 — Ds
 1007* G₁ om line 128 — (L 128) M₁ चापं च

बलदेवो महाराज गदां संगृह्य सत्वरम् ।
जघान मागधं संह्ये वज्रेणेन गिरि हरिः ॥
तद्युद्धमभवत्तेषां घोरं देवामुरोपमम् ।
सजतां शरवपाणि निप्रतामितरेतरम् ॥
गजैर्गजाश्च संक्रुद्धाः संनिपेतुः महत्प्रशः । [140]

रथा रथेस्तु संरन्ध्राः सादिभिश्चापि सादिनः ॥
पदावयस्तथा पत्तीञ्चक्रिचर्मासिपाणयः ।
छिन्दन्तश्चोत्तमाङ्गानि विनेदुर्मुषि ते पृथक् ॥
असीनां पात्यमानानां कवचेषु महास्वनः ।
शराणां पततामाजौ पक्षिणामिव शुश्रुवे ॥ [145]

भेरीशङ्खसूदन्नानां वेणुनां च मृधे प्यलिः ।
धभूय घोषः शस्त्राणां च्याघोषश्च महात्मनाम् ॥
एतस्मिन्नन्तरे वीरो बलभद्रो महायशः ।
जघान गदया वीरं जरासंधं महासुधे ।
मूर्छां जगाम राजा तु निपपात च भूतले ॥ [150]

सात्यकिर्गङ्गाराजं तु जघान निशितैः शरैः ।
तसैन्यं विमुखं चासीञ्जरासंधे निपातिते ॥
सात्यकिर्वैलभद्रश्च जित्वा योयान्सहस्रशः ।
शङ्खं ध्वजस्तु राजानौ सर्वेपामप्रतः स्थितौ ।
ततश्च विद्वते सैन्ये जरासंधे पराजिते ॥ [155]

तयोः शङ्खस्वनं श्रुत्वा गच्छन्नेव जनार्दनः ।
जितं मगधराजस्य सैन्यं बहुनृपाश्रितम् ॥
इत्येवं चिन्तयित्वा तु वामुदेवः प्रतापवान् ।
पाञ्चजन्यं महाशङ्खं दम्भो यदुकुलोद्भवः ॥

Colophon.

No 23

After 88 34, Ds S (except G₁) ins. :

विवाहं घोषयामामुर्यादवाः शार्ङ्गधन्यनः ।
अलंकुर्वन्तु रथ्याश्च पताकाश्चैव सर्वशः ॥
आहूयन्तां नृपतयो ब्राह्मण्यश्च सहस्रशः ।
सूत्राश्च मागधाश्चैव यन्दिनश्च तथापरे ॥
कलशाश्च प्रपूर्वन्तां समुद्रेरपि वारिभिः । [5]
उच्छ्रीयन्तां ध्वजाः सर्वे आनेया याव्योपितः ॥
पुरोहिताश्च हूयन्तां हुमाराश्चैव सर्वतः ।
आहन्यन्तां महाभैर्योः सूदन्नाः सर्वतः स्थितौ ॥
नृत्यन्तां नर्तकाः सर्वे गायन्तां गायकास्तथा ।
भोग्यन्तां ब्राह्मणाः सर्वे दीव्यन्तां च घनानि च ॥ [10]
अलंकियन्तां सर्वत्र प्रासादाः सर्व एव हि ।
एवमाज्ञापयामामुर्यादवा उत्सवोत्सुकाः ॥

महता युक्तं (for "). T G₁ s s M₁ महाराज (for हलायुध)
— G₁ om. (hapl) lines 129-133 T₁ om line 129
— (L 131) T₁ s s G₁ M विज्रेणे (for विज्याय). T₁ s
G₁ M जघान (for चिरुदे). — (L 135) T₁ s s G₁ s
M पात्यमानाद् (for 'मानौ) — (L 155) G₁ s s सात्यकि
(for 'किद्) G₁ om. (hapl) lines 135-136". — (L
138) M₁ घोरं लेपा (by transp). — (L 140) T₁ M₁
138) M₁ गदाभि (for राजाश्च) T G₁ s s निपेतुश्च;
गजा हः M₁ गदामि (for राजाश्च) T G₁ s s निपेतुश्च;
M₁ संक्रुद्धास्तु (for संनिपेतु). — (L 141) T G₁ s s
M₁ रथे रथाश्च संरन्ध्रा (G₁ 'क्रुद्धा) (for ") T₁ s G₁ s s
M₁ सादिन (T₁ 'नि) ब्राह्मसादिना (for ") — (L 142)
T₁ G₁ s s व पलि च (for तथा पत्तीञ्च) — (L 145) M₁
विनेशुर (for 'इर). — (L 144) T₁ असिना (for
असीनां). — (L 145) T₁ s s G₁ s मातु (for भावी).
— (L 146) T₁ s s G₁ s s च महा ; T₁ अपि च (for
च मृधे). — (L 147) T₁ s s G₁ s s M₁ घोर (for घोष)

— Lines 149-159—Ds 1010". — (L 148) T₁ s s
G₁ s s धीरे (for वीरे). — (L 149) T₁ विहै (for
वीर) — (L 150) M₁ सहीनले (for च भूतले). — (L
153) T₁ s G₁ s M₁ वतल्लि ; T₁ s G₁ s पराश्रिते (for
विपातिते). — (L 155) T₁ विद्वते (for विद्वते). T₁ s
G₁ s वतल्लि (for वराजिते) — (L 157) T₁ G₁ s नृपा
श्रुता , T₁ श्रुता नृपा (for नृपाश्रितम्).

Colophon — Mention of the Epics T₁ — Ashy.
name T₁ G₁ M₁ हरिमण्डीले जरासंधपराजय , G₁ M₁ s
हरिमण्डीलेरवम् — Ashy no T₁ s G₁ s M 120; T₁
129, T₁ 108, G₁ 123, G₁ 123

23

(L 1) T₁ G₁ सन्दिन (for चन्दिन) — (L 3)
T₁ सर्वत (for 'श) — T₁ om (hapl) from नृपतयो
(in line 3) up to आहन्यन्तां (in line 8) — (L 5)

ते च सर्वे यथाज्ञातं चक्रुश्चैव सहस्रशः ॥
 कचिध सुखं गेयं गायकाभक्तिरे तदा ।
 कचिद्रेयं समाज्ञाता महाधोमं प्रपूरिते । [15]
 रोदसी पूरयामासुः पातालं च प्रपूरितम् ॥
 कचिच्छ्रद्धा महाराज व्याध्माना यादवेभ्यः ।
 प्रीथिं कम्पयन्तो वै समुद्रानभ्यवर्धयन् ॥
 कचिद्व्रजा ह्याक्षैव हेपा चक्रुर्होत्सवे ।
 कुमारा बहुमुल्यानां सिहनादमधोपयन् ॥ [20]
 अभ्यक्षः सात्यकिश्चासीत्येवमेव सुत्सवोन्मुखे ।
 श्वश्वेतश्च संयाति निरुद्धे तत्र तत्र ह ॥
 यत्स यत्स च यत्कार्यं तं तं तत्र नियुक्तान् ॥
 बलदैवोऽपि धर्मात्मा राजभिः साधैर्मच्युतः ।
 यथाहं तु यथायोगं संमानं समयोजयत ॥ [25]
 एवं कोलाहले तस्मिन्नेव परीरता ।
 आक्षणाश्च महाराज नानादिग्भ्यः समागताम् ॥
 पट्टपुङ्खाश्च राजेन्द्र उपसेनपुरोगमान् ।
 नमस्कृत्य हृषीकेशो विवाहाय मनो दधौ ॥
 अनुज्ञानश्च ते राजन्पौतयासाः स्वलङ्घनः । [30]
 रुक्मिण्या केजवः पाणि जग्राह विधिवत्प्रभुः ॥
 जयशब्दः समारब्धो ब्राह्मणैर्वेदपादभिः ।

तुष्टुबुध जगन्नाथं सूतयागधवन्दिनः ॥
 आकाशे समपवन्त शङ्खमेरीखनामदा ।
 पाता पुष्पवर्षं च वनी वायु सुखं तथा ॥ [35]
 ब्राह्मणेभ्यस्तदा दत्त्वा रत्नानि च जनादेनः ।
 अष्टौ ह्यसहस्राणि प्रत्येक विप्रपुंगवान् ।
 सयोज्य च हृषीकेशो वासामि विविधानि च ॥
 गजानां च शतं सामं सहस्रमधुतं ग्राम् ।
 भारक्षैव सुवर्णानां कोटीशतसहस्रशः ॥ [40]
 इदं चोपाच राजेन्द्र केजः परवीरता ।
 यद्यच शोभन वस्तु दीयता रत्नसजितम् ।
 अर्चिताभ्यार्थिनो राजन्भूयास्तु महोत्सवे ॥
 एवमाक्षाय्य गोविन्दो रुक्मिण्या सह यादवान् ।
 अभियाच स्वपितर वैष्णवी वदनन्तरम् ॥ [45]
 उपसेन च राजेन्द्रं वृद्धानन्यान्सयादवान् ।
 ते सर्वे चक्रुर्भूषि हर्षजानि यदूत्तमाः ॥
 निर्वृते तु तदा राजन्निषादे केशवस्य ह ।
 ये ये समागतास्तत्र नृपा विप्राः समन्ततः ।
 अनुभूय विराटं तु जग्मुः सर्वे यथागतम् ॥ [50]

Ts + Gs अवि, Ts Gs + अवि, Ms चापि (for च प्र) — (L 6) Ts Gs + Ms उच्छिद्यन्त (for उच्छिद्यन्त) — (L 7) Gs [मा] ह्यन्ता (for ह्) Ts Ms यादवा (for सर्वत) — (L 12) Ts Gs यादवास्तु महोत्सुका (for ⁶) — (L 13) Ds Ts Gs Ms + यथाज्ञातम् (for 'ज्ञात') De Ms + यथा चक्रुः (for चक्रुश्चैव) — (L 14) Ms तावत् (for कचिन्) Ts Gs सदा (for सदा) — (L 15) Ts + Gs + समारब्धो, Gs 'ग्रन्थो' (for 'प्राणा') Ts Gs महा धोपा (for 'य') — (L 18) Ts Gs + अन्त्यवर्तयन्, Ts Gs अन्त्यवर्त (for सम्यवर्ध) — (L 19) Ts Gs + Ms धोय (for देया) — (L 20) De Gs Ms + समानदन् (for यवोपयन्) — (L 21) Ts Gs Ms [ज]पि (for [ज])

स्तीव् — (L 22) De Ms + नियुक्तम् (for 'ज्ञे') — (L 23) Ts + Gs + वा येन (for दम्प च) Ts तत् (for दत्) Ts Gs Ms तस्य तस्य, Ts + Gs + तत्र तत्र (for त त तत्र) — (L 28) Ts + प्रवृत्तान्, Gs प्रवृत्तान् (for 'वृत्तान्') — (L 31) Gs + अष्टौ (for जगदा) — (L 36) Ts Gs रत्नानि विविधानि च (for ⁶) — (L 37) Ds Gs Ms + ह्य (for ह्य) — Ts + Gs + om line 38 — (L 39) De Ms नचा (for ग्रामम्) — (L 40) Gs ह्याक्षैव सदासि (for ⁶) Ts Gs कोटिशतम् (for कोटीशत) — (L 43) De Ms + अर्चिताभ्यार्थिनो राजन्, Ts Gs अर्चिता भार्यिवा रा' (for ⁶) De Ms + भूयास्य महोत्सवे (for ⁶) — (L 46) Ts Gs + च (for स) Ts वृद्धानन्यांश्च यादवा (for ⁶)

रुद्राद्यैकादश प्रोक्ता आदित्या द्वादशैव तु ॥
 अष्टौ च वसवो देवा अधिपतौ द्वौ प्रकीर्तिवौ ॥ [20]
 द्वीः श्रीरत्नस्यैः स्वधा मेधा लुष्टिः पुष्टिः स्मृतिर्धृतिः ।
 अदितिर्दितिर्दनुश्चैव सिद्धिर्गा देवमातरः ॥
 हिमयान्हेमपूटश्च निपथः श्वेतपर्वतः ।
 श्रवणः पारियात्रश्च निष्पथो वैदूर्यपर्वतः ॥
 सहायश्च मलयो मेरुमन्दरदुर्गाः । [25]
 क्षौद्रकैलाससैनाकाः पान्तु मा धरणीधराः ॥
 शेषश्च वासुकिश्चैव विशालाक्षश्च तक्षकः ।
 एलापन्नः शुक्तिर्कर्णः कन्वलाश्वत्थराश्रुभौ ॥
 हस्तिभद्र पिठरकः कर्कोटकधनंजयौ ।

तथा पूरणकश्चैव नागश्च करवीरकः ॥ [30]
 सुमनास्यो दधिमुखस्तथा रुद्रारपिण्डकः ।
 मणिनागश्च भगवान्निषु लोकेषु विद्युतः ॥
 नागराह् दधिकर्णश्च तथा हारिद्रकोऽपरः ।
 एते चान्ये च बहवो ये चान्ये नातुकीर्तिताः ॥
 भूधरा सत्यधर्माश्च पान्तु मां सुजनेधरा । [35]
 समुद्राः पान्तु चत्वारो गङ्गा च सरिता वरा ॥
 सरस्वती चन्द्रभामा श्वेतहृदंलिका शुभा ।
 इरावती विपाशा च शरभ्यमुना तथा ॥
 कुत्सापी रयवामा च बाहुदा च हिरण्यदा ।
 ब्रह्मा चेमुमती चैव तापनी च बृहद्रथा । [40]

बादयो दवा (for ^a) — (L 18) Ks ने (for मा) T1 s
 G1 s M1 पावा मा सगणौ सदा (for ^a) — (L 19)
 Bom ed भोक्ता (for भोक्ता) — (L 21) Ks T1 s Gs
 M1 s च मेधा च, N1s सुरा मेधा, T1 G1 s M1 तथा मेधा,
 Poona ed स्वधा पुष्टि (for स्वधा मेधा) Poona ed
 मेधा पुष्टि (for पुष्टि पुष्टि) K1s Da T1 s G M एति
 स्मृति (by transp) — (L 22) Dns Dns अदितिर्विदु-
 जश्चैव, M1s 'अ' द्वितीयेव (for ^a) Ks [अ]सुर (for दैत्य)
 — (L 23) D1 चैव (for श्वेत) — (L 24) V1s B1s Ds
 पारियात्रश्च (for 'वात्रश्च') K1s एष च (for पर्वत) — (L
 25) K1 s s N1s V1s B Dn Ds D1 s T1 s G1 s M1 s
 सहायश्च, D1 s सहाय्यौ, Ds सहायदश, G1 सहायकश्च
 (for सहायदश) T1 गिरयो (for श्रवणौ) Ds दुर्वरा,
 Ds दुर्वरी, T1 Gs वर्रा, G1s M1s वर्रा,
 'दर्वरी' (for 'दर्वरी') — (L 26) M1s सैनाकक्षीकैलासा
 (for ^a) T1s G1s s M1 पुष्टिनी (for चरणी) — M1s
 om lines 27 30 — (L 27) Ds विशालाक्षश्च तक्षकः (for
^a) — (L 28) D1 दुलभश्च (for एलापन्न) Ds शुक्ति
 श्रुणौ, Bom Poona eds G(ed) शुक्रवर्ण (for शुक्तिर्कर्ण)
 T1 दुलापत्राशुक्रः कर्णौ (for ^a) — (L 29) Ks हस्तिभद्र
 (for 'भद्र') B1 Dns Ds T1 G1 s पीठरक (for 'रक')
 — (L 30) D1s पूरणकश्च (for 'रु') Ks T1s तथा पूरण
 कर्णश्च, G1s M1s तथा पूरणकर्णश्च (for ^a) T1 G1 s
 मन्दर, G1s नागाश्च, G1s मयान् (for नागश्च) — (L 31)
 K1s सुमनास्यो, Ds Ds 'तस्यो', Ds सुमनास्यो, T1s s Gs-
 सुमनास्यो, G1s नादो (for 'नास्यो') Ks om line 31^a
 T1 G1 G1 s M1s सुदर (for रुद्रार) G1s पीठकः (for
 पिण्डक) T1s तथा सुदरपीठकः, M1s तथा सुदरपिण्डकौ,
 M1s तथा शुक्तिपिण्डकमणि (for ^a) — (L 35) G1s मणि
 नामश्च (for 'नागश्च') M1s नामगान्धैव सगवान् (for ^a)

— (L 33) N1s V1s H G1s s मणिकर्णश्च, Ds बह्वः, T1
 M1s मणिकर्ण (T1 'को' मणिक, M1s दधिकण्डर (for 'कर्णश्च')-
 Ds नागो रौद्रोऽधिकर्णश्च, T1 नागरान्यकः, G1 नागरास्यि
 (for ^a) G1s हारिद्रकोव, M1s 'को'श्चर, M1s 'कोटक
 (for 'कोटश्चर) — (L 34) B D1s नात्र, Ds1 Gs बाहु-
 (for बाहु) — (L 35) G1s M1s स मयु (for सत्य)
 K1s D1 'कर्माण' (for च) T1 प्रचरा मयुधर्माण, T1
 G1s M1s मयूरा सूर्य, T1 मयूरा मयुध (hypermetric)
 G1s s मयूरा मयु (for ^a) — (L 37) E N1s V1s B
 D (except Ds) T1 Gs विपा (for शुभा) — (L 38)
 K1s Ds1 D1s G1s हारारवती, Ds G1s M1s देवा (for इरा)
 K1s पाशमोवा, T1 विपाशा च (for विपाशा च) Ks T1
 s G1s s M1 मयुना ससूर्यवा (K1s 'मू'कुह) — After
 line 38 N1s Da ins

50* कीर्तिकी देविका चैव पुण्या विप्या स्वहती ।

— (L 39) K1s s N1s B1s Dn Ds D1s s T1 s G
 M कल्याणी (for कु) K1s s N1s V1s B Dn Ds D1s
 s s T1 s G M1s चर K1s D1s s T1 'की'व्या, K1s रप
 बाष्पा, Ds तथागन्दा (for रपच मा) M1s बाहुदा सति-
 र्वया (for ^a) — (L 40) K1s देवप्रवती (for चेष्टु
 मती) K1s कष्टा चन्द्रवरा चैव, T1 G1s M1s चसुये (T1 'रि'
 शुभती चैव, M1s चक्षुकुमुती चैव (for ^a) K1s Ds (before
 corr) पान्हुका, K1s s Dn D1s जयन्ती, N1s V1s B1s Ds
 (after corr) पावनी, Ds जयन्ती, Ds तावती, T1 G1
 M1s पान्हुका, T1 स्ववन्ती G1s M1s तापिनी (for तापनी)
 — (L 41) K1s Ds1 M1s चर्मपरी (for 'जरी') K1s रम्या
 T1 G1s M1s पुण्या (for the first वैद्य) G1s वस्तु, M1s
 बाहु (for the second वैद्य) G1s पुण्या च जयुदा धरा (for
^a) — (L 42) T1 G1s s M1s मन्दर (for 'वाण्याश्च')
 D1s प्लाक्ष सतिरोऽन्याश्च (for ^a) K1s T1 s G1s s M1s

ता मां समभिषिञ्चन्तु पश्चिमामाश्रिता दिशम् ॥
 प्रभास च प्रयागं च नैमिषं पुच्छराणि च ।
 गङ्गातीर्थं कुरुक्षेत्रं श्रीक्षेत्रं गौतमाश्रमम् ॥
 रामहृदं विनशानं रामतीर्थं तथैव च ।
 गङ्गाद्वारं कनखलं समो वै यत्र चोलित ॥ [65]
 कपालमोचनं तीर्थं जम्बूद्वीपं च विद्युतम् ।
 ह्यवर्षाभिन्दु विख्यातं तथा कनकपिङ्गलम् ॥
 वृणाश्वमेधिकं चैव पुण्याश्रमविभूषितम् ।
 वदरी चैव विख्याता नरनारायणाश्रमम् ॥
 विख्यातं काल्पनीतीर्थं तीर्थं भद्रपदं तथा । [70]

कोकामुख पुण्यनदं गङ्गासगरमेव च ।
 मगधेषु तपोदश गङ्गोद्भेदश्च विद्युतः ॥
 तीर्थान्वेतानि पुण्यानि सेवितानि महर्षिभिः ।
 मां पावयन्तु सलिलैः कीर्तितकीर्तितानि च ॥
 धर्मार्यकामविधयो यज्ञःप्राप्तिः शमो दमः । [75]
 वरुणोऽणोऽथ धनदो यमो निधम एव च ॥
 काळो नयः सनत्सिध क्रोधो मोहः क्षमा धृतिः ।
 विद्युतोऽभ्राण्योपधयः प्रमादोन्मादविग्रहाः ॥
 यज्ञाः पित्राश्च गन्धर्वाः किन्नराः सिद्धकारणाः ।
 नक्तंचराः श्वेचरिणो दंष्ट्रिणः त्रिपविग्रहाः ॥ [80]

— (L 59) T₁ लकीसी, G₁ लिहारी, M₁-s विपकी, M₂ विपकी (for विमहा) K₂ D₁ s विमहा विमहायणौ (for ") D₂ शतगङ्गा, G₁ मल्लगङ्गा (for "ङा) D₂ s वद्ध खिनी (for पय) T₁ G₁ s M मल्लगङ्गा (M₁ s "गङ्गा) यशस्विनी (for ") — (L 60) K₂ s वै बह्वो, T₁ M₁ बाहिन्वो, T₁ G₁ s बहवो, T₁ M₁ s वा बह्वो, M₁ ससितो (for वै नद्यो) — (L 61) K₂ T₁ s s G₁ s M₁ s पश्चिमा दिशः U₁ s विमामाश्रिता, (for ") — After line 61 N₁ V₁ B₁ s D₂ s T₁ ins

66* भारीरथी पुण्यजका प्राग्वा दिशि समाश्रिता ।
 सा तु बहवो नै पाप कीर्तिना शमुना धत्ता ॥

[N₁ reads line 1 twice T₁ om line 2 — (L 2) N₁ विभुना (for शमुना) D₂ कीर्तिता सन्तुना स्ववत् (for ")]

— (L 62) G₁ M₁-s प्रयागम् (for "ग) K₂ T₁ s G₁ s s M₁ सभासन्न प्रयागम् (for ") T₁ नैमिष पुच्छर तथा (for ") — After line 62 D₂ reads line 85 M₁ s om line 63 — (L 63) K₂ गङ्गाक्षेत्र, V₁ दीर, T₁ s G₁ s s M₁ चकरीर्थ (for गङ्गा) K N₁ D₂ D₁ s s G₁ क्षीरकुण्ड (for श्रीक्षेत्र) K₂ गौतमाश्रमम्, K₂ स्रवम्, V₁ चिन्म, T₁ क्षितम् (for "श्रमम्) T₁ कुरुक्षेत्र बह्वो गौतमाश्रममेव च — (L 64) D₂ मणिहृदं (for किन्तव) — K₂ om lines 65-66 — (L 65) G₂ गङ्गातीर्थं (for "ङा) — (L 66) D₂ s वैव, M₁ s चार (for तीर्थ) T₁ G₁ M₁ कपालमोच वाराह (for ") V₁ s परिक्षुलम्, T₁ G₁ M₁ s इति शु (for च विद्यु) — (L 67) N₁ सूरप (for सुपनो) K₂ तीर्थ (for विन्दु) K₁ D₁ सूरप वि (D₂ "मि ण्डु च विख्यात (for ") — (L 70) K₂ D₁ s पादपुन, N₁ T₁ G₁ s s M₁ काल्पनी (for का) V₁ s B D₂ D₁ s s T₁ G₁ M₁ s विख्यातं काल्पनीर्थं च, T₁ s व बह्वीर्थं च (for ") D₂ चन्द्रवट तथैव च (for ")

— K₂ T₁ M₁-s om line 71 — (J 71) T₁ G₁ M₁ कोकानदं, T₁ G₁ s s कोकव (G₁ "ङा (for कोकामुख) K₁ s s N₁ V₁ s s D₂ D₁ s s s G₁ पुण्यतन (for "नद) D₂ s कोकामुख पुण्यतन (for ") B₁ वलनम् (for एव च) — (L 72) G₁ तपोदश, G₁ तपोद च (for "दश) T₁ s G₁ s s M₁ गङ्गा शोणम्, M₁ s गङ्गा शोणम् (for गङ्गोद्भेदश्च) — After line 72, D₂ ins

70* देवोऽसिसगरक्षेत्रं वरुणभेदस्तथैव च ।

— (L 73) K₂ [श]गङ्गाभि (for [प]गङ्गाभि) D₂ सै सर्वै (for पुण्याभि) T₁ s G₁ s s M₁ s सप्तखिनि, G₁ मनी विनि (for महर्षिभि) — Bom Poona eds G₁ (ed) ins after line 73 — D₂ after line 74

80* सुकरं योगमार्गं च श्वेतद्वीपं तथैव च ।

मल्लतीर्थं रामतीर्थं धातिमेवशोपमम् ॥
 धारमध्वानसंयुक्ता गङ्गा किलिषणनाशिनी ।
 गङ्गालैकुण्ठेदार सुकरितेद्वय परम् ।
 त शपथमोचन तीर्थं पुनन्वेनापि किलिषदा ॥ [5]

[[(L 2) D₁ -बहोपगम् (for शतो) — (L 5) D₂ नराय (for त शप)]

— Bom ed G₁ (ed) om line 74 — (L 74) M₁ श्वेतवन्तु (for वा) D₂ यथा सतीर्नितति वै (for ") . — (L 75) B₁ s D₂ विपयो, G₁ विपयेर (for विधयो) — (L 76) B₁ D₂ s पर्वन्वो (for घटदो) K₂ वरण श्राव पर्वन्वो, B₁ वरुणश्राव पर्वन्वो, D₂ गो घोषपर्वन्वो, T₁ गोर्धनपर्वन्वो, T₁ G₁ s s M₁ गो धनेव पर्वन्वो (G₁ स्रोतः (for काजो) K₂ D₂ च विपयि, D₂ समतिव (for सव) — (L 78) K₂ N₁ V₁ D₂ D₁ [शो]पपय (for [शो]पपय) T₁ s G₁ s s M₁ s s विद्युदभ्रानिलौपय, M₁ "लोभानिलौपय (for ") — K₂ B₁ D₂ M₁-s om lines

लम्बोदराश्च वलिनः पिङ्गाश्च विष्णुपिणः ।
 मग्नः सधर्पज्याः कलावृटिलयाः क्षणाः ॥
 नक्षत्राणि प्रधाश्रये ऋतवः शिशिरादयः ।
 मासाहोरात्रयश्च सूर्याचन्द्रमसौ तथा ॥
 आमोदश्च प्रमोदश्च प्रहर्षः शोभ एव च । [85]
 मनुस्मृतमस्तपः सत्य सिद्धिर्बुद्धिः धृतिर्धृतिः ॥
 रत्नाणी भद्रकाली च भद्रपक्षा च वारुणी ।
 भासी च कालिका चैव शाण्डिली चेति विश्रुताः ॥
 आर्यां पुष्टः सिनीवाली मीमा चित्ररती रतिः ।
 एकान्तशा च कूष्माण्डी देवी पात्यायनी च या ॥ [90]

लोहित्यायनमात्रा च देवकन्याश्च याः स्मृताः ।
 गोमन्दा देवपत्नी च मां रक्षन्तु सवान्धनम् ॥
 नानाभरणचेष्टाश्च नानारूपकृतनाना ।
 नानादेशविचारिण्यो नानाश्लोपशोभिताः ॥
 मेदोमज्जाप्रियाश्चैव मद्यमासराप्रियाः । [95]
 मार्जारह्रीपिवक्त्राश्च गजसिंहनिभाननाः ॥
 कङ्कवायसगृध्राणां क्रौञ्चतुल्याननास्तथा ।
 व्यात्यक्षोपवीताश्च चर्मप्रावरणास्तथा ॥
 श्वतजोश्चिनरकत्राश्च रत्नमेरीसमस्तनाः ।
 मत्सराः क्रोचनाश्चैव प्रासादरत्नप्रियाः ॥ [100]

88 81 Gs om lines 80-82 — (L. 80) Dn केयरिणो,
 Gs लेश्वराश्च (for 'रिणो') — (L. 81) T1 s G1 s जव-
 निन, T1 जहनिन, M1 जापनीन (for च वलिन) K1
 s B1 D1 s s हम्बोदराश्च K1 न्याव, D1 s 'क्ष' च-
 लिन (for 's') — (L. 82) Ds Gs मरुता (for 'त') T1 s
 G1 s M1-s सोमेन (for 'चन्द्रमसा') D1 मरुत सर्व
 पचाणि (for 's') K1 N1 V1 s B1 s Dn D1 s s
 कला (D1 काल) वृटिलवक्षणा, K1 कालवृटिलवक्षणा,
 K1 s B1 कलावृटिलवक्षणा, T1 शालस्तु शलरक्षिण-
 (810), T1 s G1 s s क (L1 का) लम्बुटिलवक्षणा, Gs काल
 वृटिलवक्षणा, M1 कालवृटिलवा क्षणा (for 's') — (L.
 83) K1 शरदावय (for 'सिरा') — Gs om line 84 — (L.
 84) K1 T1 s G1 s M1 उमी (for 'सया') D1 सर्वा
 चन्द्रवती तथा (for 's'), — Ds om lines 85-86 — (L.
 85) M1 मोद (for 'शोक') — T1 G1 s om lines 86 91
 — (L. 86) T1 रनस (for 'मनुय') K1 तप सिद्धि (for
 तप सत्य) V1 T1 G1 s M1 मनुयतपस्तम सत्य (V1
 'मर्त्य') D1 'व सत्यसिद्धि' (for 's') K1 B1 Dn D1
 धृति (for 'वृद्धि') T1 M1-s स्मृति, Bom ed धृति (for
 धृति) K1 वृद्धि शान्ति धृति स्मृति M1 V1 सिद्धिर्बुद्धि
 धृति स्मृति, V1 B1 s धृति B1 धृति सिद्धि स्मृतिस्वया,
 D1 वृद्धिर्बुद्धि धृतिर्धृति, D1 वृद्धिर्बुद्धिर्धृति धृति, T1 G1
 सिद्धिर्बुद्धि स्मृति धृति (G1 धृति धृति), G1 s M1 सर्व
 बुद्धि (G1 सिद्धिर्बुद्धि, M1 सिद्धिर्बुद्धि) धृति स्मृति (for
 's') — (L. 87) T1 G1 M1 भद्रा च (for 'रत्नाणी') K1 s
 D1 रत्नाली (for 'भद्र') K1 D1 भद्रभेष्टा, K1 'संया,
 D1 रत्नाली (for 'भद्र') K1 D1 भद्रभेष्टा, K1 'संया,
 K1 s V1 D1 ज्येष्ठा, N1 B1 Ds भद्रा पक्षा, V1 D1 s
 K1 s B1 'ज्येष्ठा, D1 D1 भद्रपक्षी, D1 D1 T1 G1 s M1 'पक्षा,
 भद्रा ज्येष्ठा B1 s D1 भद्रपक्षी, D1 D1 T1 G1 s M1 'पक्षा,
 भद्रा ज्येष्ठा, M1 s वृष्टी (for 'पक्षा') N1 K1 s V1 Dn D1
 D1 s G1 s M1 s [स]थ (for 'च') — (L. 88) K1
 D1 s G1 s M1 s [स]थ (for 'च') — (L. 88) K1
 सीमा च, D1 दायी च, D1 मानीय, T1 हाली च, M1

हसिका (for भासा च), G1 भासीका कालिका चैव (for 's')
 — T1 G1 s om (hapl) lines 89 91 — (L. 89) K1
 T1 s G1 s M1 गौरी (for 'कुहू') K1 N1 V1 s B1 s D1
 D1-s M1 चैत्रवती, T1 G1 M1 s s चैत्र G1 Bom,
 Poona eds G(ed) चित्ररती (for 'वती') K1 भ्रमा चैत्रवती
 रति, T1 G1 हिमा चैत्रवती रति (for 's') — (L. 90)
 T1 s G1 s M1 वृकानया, G1 'नयी' (for 'नया') M1 s
 पक्षाश्चपक्षरूपान्धरी (for 's') T1 s G1 M1 स्मृता (for 'च')
 — (L. 91) K1 B1 Ds लोहितायनमात्रा च, K1
 'स्वायतिमात्रा च, Dn 'स्वाय धनमित्रा च, D1 लोहितायन-
 मात्रा च, D1 लोहिता धनसिद्धा च, D1 'ता जनमात्रा च, D1
 'ता त्रिनमात्रा च, T1 G1 s M1 लोकाप्यक्षा च माना च, M1 s
 लोके स्वायतिमात्रा च (for 's') — (L. 91) N1 गोविन्दा
 T1 s G1 s M1 देवता, M1 s गौरुध्वो, M1 गान्धर्व्यो
 (for गोमन्दा) T1 s G1 s M1 देवपत्न्यर (for 'ली')
 T1 s G1 s M1 सहस्रवयस (for सत्सहस्रवयस) — (L. 93)
 T1 M1-s कण (for अरण) K1 s D1 D1 वेष्टार (for
 'चेष्टार') T1 s G1 s M1 नामकारविचेष्टाश्च (for 's')
 — Gs om (hapl) lines 94 96 — (L. 94) G1 वि-
 षण्यो (for विचारिण्यो) K1 T1 s G1 s M1 नाना
 प्रहरणादिना (K1 'नास्तथा, G1 'गोदता), Dn D1
 'जलोपशोभिता (for 's') — Ks om lines 95 98 — (L.
 95) T1 M1-प्रियावदा (for 'सराप्रिया') M1 s मेरुता
 नवसिन्धियाश्च मालवमामुरप्रिया — (L. 96) T1 s G1 s
 विद्राक्ष (for मार्जार) G1 वनसर (for वनवार) M1
 धनसिन्धवचस्वरा (for 's') — M1 om (hapl) lines
 97 99 M1 om lines 97 109 — (L. 97) Dn सुधाणि,
 T1 सुधाणा, T1 G1 s सुधीष (for सुधाणा) D1 क्रौञ्च
 सुस्थिमनना (for 's') — (L. 98) T1 G1 s M1 s
 व्यात्यक्षोपवीतियर (for 's') — (L. 99) Cal ed रत्ना
 (for वनवार) M1 s धनसिन्ध (for सरमेरी) K1 विमा

सत्तोन्मत्तप्रमत्ताश्च प्रहरन्त्यश्च विप्रिता ।
 पिङ्गाश्व्याः पिङ्गकेन्द्र्यश्च ततोऽन्या लूनमूर्ध्वजाः ॥
 ऊर्ध्वकेन्द्र्यः कृष्णकेन्द्र्यः श्वेतकेन्द्र्यस्तथैव च ।
 नागायुतचलाश्चैव वायुवेगवलास्तथा ॥
 एकहस्ता एकपादा एकाक्ष्यः कम्पिताननाः । [105]
 बहुपुत्रास्त्यपुत्राश्च द्विपुत्राः प्रियमण्डिताः ॥
 मूलमण्डी विहाली च पूतना गन्धपूतना ।
 शीतलातोष्णवेतालीरेयतीप्रहमञ्जिताः ॥
 प्रियहास्याः प्रियक्रोधाः प्रिययासाः प्रियवदाः ।

मुखप्रसादाः मुखदाः सदाद्विजननप्रियाः ॥ [110]
 नक्तचराः सुपोदर्काः सदा पर्षणि वारणाः ।
 मातरो मातृवत्पुत्रं रक्षन्तु मम नित्यशः ॥
 पितामहमुन्नेद्भूता योत्रा रुद्राङ्गसमवाः ।
 कुमारस्कन्दजाश्चैव ज्वरा वै वैष्णवादयः ॥
 महाभीमा महावीर्या दर्पोद्भूता महाबलाः । [115]
 क्रोधनाक्रोधनाः क्रूरसुरविप्रहकारिणः ॥
 नक्तचराः केसरिणो दक्षिणः प्रियविप्रहाः ।
 लम्बोदरा जयनिनः पिङ्गाक्षा विश्वरूपिणः ॥

नवा, D: समस्वरा (for 'न') — (L 100) K: s
 Ds: D: 4 s T: 1 G: M: s प्रसादा (for प्रासादा) K: N: s
 V: s B D G: हविशालया, G: s M: s रा प्रिया, G:
 'रालया' (for 'रप्रिया') — (L 101) M: s यत्तोन्मत्ता
 (for 'त') Ds: प्रहसन्त्यश्च Ds: 'रुतश' (for 'रन्त्यश्च') V: s
 D: T: G: s विप्रिता, B Ds: विप्रिता (for विप्रिता) K:
 प्रहमण्य सुप्रिया, N: s 'रुतश' विप्रिता, T: G: M: s
 सारस्वदाश्च विस्तारा (for 'स') — (L 102) K: N: B:
 Ds: T: G: s पिङ्गाक्षा (for 'द्व') K: Ds: D: T:
 पिङ्गकेशवरा (for 'द्वश्च') Ds: पिङ्गकेन्द्र्यो रक्तकेन्द्र्यम् (for
 ' ') K: V: B: s Ds: Ds: G: s तथा व्यास्तनमूर्धजा,
 K: T: G: s तथान्यास, K: Ds: लतो चाल, V: तथा
 दृष्टिमूर्धजा, D: लतोऽन्यास, D: तथा पालम्, D:
 तथा चास्त, D: लतो उवकन, D: तथा व्यालोक, T:
 लतोऽन्यासक, T: लोका व्यास्त, G: M: s तथान्यासक
 (for ' ') — (L 103) T: s G: s रक्तकेन्द्र्य (for
 ' ') D: ऊर्ध्वकेन्द्र्य कृष्णकेन्द्र्य, D: ऊर्ध्वकेन्द्र्यो रक्तकेन्द्र्य
 (for ' ') Ds: श्वेतकेन्द्र्यम् (for 'द्वम्') K: Ds: D: T:
 वरा (for 'द्वश्च') — (L 104) T: s G: s गजा
 युन (for 'गजा') Bom Poona eds G: ed) वायुवेगास्त
 पापरा (for ' ') — (L 105) K: s यदा, T: पापरा (for
 'पारा') G: एकपादा एकहस्ता (for ' ') K: s N: s D:
 D: s T: G: s M: s एकाक्षा (for 'द्व') D: एकाक्षा
 विप्रलानना, G: 'क्षा' कुवितानना, Bom Poona eds
 G: ed) 'क्षा' विप्रलानना (for ' ') — T: G: om lines
 106-107 — (L 106) B: सपुत्राश्च (for 'अल्पपु')
 M: s विपुत्रा (for 'वि') K: s बहु (for 'प्रिय') K: s s
 N: s V: B: s Ds: Ds: D: s मण्डिका (for 'ता') B:
 Ds: Ds: D: द्विपुत्रा पुनर्मण्डिका, T: G: s विप्रता (G:
 'पुत्रा') प्रियमण्डिता (for ' ') — (L 107) K: s मुण्डतुण्डी.
 K: s मुखमण्डा (for 'मण्डी') T: s मुखमण्डलविहारा च, G: s s
 'मण्डलीवहाली च' (for ' ') — (L 108) K: s मणिभा, D:
 D: s सज्जिका, D: सज्जिता (for 'सज्जिता') T: G: s

देवीता कामु (T: नाम) की तथा (for ' ') — (L 109) K:
 M: s प्रियास्तथा (for प्रियहास्या) T: गृहमशा प्रियास्तथा,
 G: s s प्रहसन्त्या प्रियहास्या (G: 'वा मार्या') (for ' ') K:
 G: s प्रियास्तथा, G: s प्रियक्रोधा, M: s 'हार्पा', M: s 'वैया
 (for 'तामा') — (L 110) B: M: s सुमुखा (for सुमुदा)
 T: मुखप्रसारमुस्मिता (for ' ') T: s G: s प्रसन्नाश्च द्विज
 प्रिया, M: s प्रसादविजय, M: प्रसन्ना प्राप्नोमरा (for ' ')
 — M: om lines 111-119 — (L 113) K: s विदुवद् (for
 ' ') K: s मा ह्यु (for मम) D: s T: s G: M: ता मा
 (D: s जा च, M: [an] / an] सप्त) रक्षन्तु नित्यश (M: s
 सर्वत) (for ' ') — (L 113) D: सभृता (for सभवा)
 — (L 114) K: D: s M: s कुवेर, T: कौवेर, K: s M:
 कौवेरा (for कुमार) G: ज्वेदनाश (for स्कन्द) T:
 स्कन्दनाश वैष्णवाश्च (for ' ') T: s G: s M: s वैष्णवाश्च
 ज्वरादय (for ' ') — (L 115) K: s M: s महाभावा
 (for 'मीना') D: सदादीना (for 'दी') V: B D: s
 महावीर्या महाभीमा (for ' ') K: s दर्पोद्भूता, N: s B: D: T: s
 G: s M: s 'वृत्ता' (for 'वृत्ता') — (L 116) K: N: V:
 Ds: Ds: D: s क्रोधनाक्रोधना क्रूरा (V: s 'जा क्रूरा, D:
 'जाश्वेव', K: s 'जाश्वेव' क्रूरा, K: s Ds: D: s G: s M: s 'ता
 क्रोधना क्रूरा (D: s 'जाश्वेव, G: s 'जाश्वेव'), V: B D: T: s
 G: s M: s 'जा क्रोधना क्रूरा (for ' ') K: D: s काद्विज
 (for ' ') K: s मुखविप्रहकारिण (for ' ') — T: G: s s
 om (hapl) lines 117-118 — (L 117) N: s D: D:
 खेचरिणो, M: s विप्रदिणो (for केसरिणो) — (L
 118) K: s जटिलिच (for जयनिन) M: s ह्यदोदरास्थक
 (M: s 'रा मण्ड' निन (for ' ') K: s विप्रलानना विप्रिण
 (for ' ') — (L 119) K: D: s सारस्वदि, K: s सज्जिका
 (for सारस्वदि) G: s 'वर्मा', M: s प्राय (for मूल)
 K: s सारस्वदिप्रियप्रसादा T: s G: s सारस्वदिप्रियप्रिय
 (for ' ') K: s सज्जिका, K: s प्राय, K: Ds: प्राय, M: s

शक्त्पृष्टिशूलपरिप्रासचर्माभिषाणयः ॥

पिनाकमज्जमुसलप्रहदण्डायुधप्रियाः ॥

[120]

कुण्डिनः कुण्डिनः शूरा जटामुडुतधारिणः ।

वेदवेदाङ्गदुशला नित्ययज्ञोपवीतिन ॥

व्यालापीडाः कुण्डलिनी वीराः केयूरधारिणः ।

नानावसनसवीताश्चित्रमगनुलेपनाः ॥

गजाधोदूर्ध्वमार्जारसिंहव्याघ्रनिभाननाः ।

[125]

पराहोत्कृष्टगोमायुधगालुमहिषाननाः ॥

घामना विकटाः कुब्जाः फराला लूनमूर्धभाः ।

सहस्रशतशस्त्रान्ये सहस्रजटधारिणः ॥

श्वेतकौलासप्तकाशाः केचिरिन्दरप्रभाः ।

केचिन्नलद्वयगिमा नीलाञ्जनचयोपमाः ॥

[130]

शब्दा (for प्राय) T₁ s G₁ s s सोमर (for चर्मासि) D₁ s पाशवर्माभिषाणय (for s) — h s om line 120 — (L 120) V₁ s ध्वजा (for प्रिया) — (L 121) M₁ s मुण्डिन (for s) K₁ D₁ मुण्डिन (for कुण्डिन) K₁ दूरा (for दूरा) — K₁ s D₁ om. (hapl) lines 122-123 T₁ s G₁ s s M₁ s read line 122 after line 125 — (L 123) D₁ दिव्य (for लिख) — (L 123) G₁ व्याधिषा (for s) M₁ s बद्ध (for स्वाहा) D₁ कुहालिनी (for कुण्ड) — B₁ om (hapl) lines 124-128 — (L 124) N₁ V₁ D₁ s श्वरप्रणय (for श्वरगु) — D₁ om (hapl) lines 125-126 — (L 125) M₁ s गजधोदूर्ध्वमार्जार (for s) — (L 126) h s M₁ s वानरोत्कृष्ट ; D₁ बाराही (for s) K₁ D₁ श्वरप्रणय ; K₁ M₁ s बाराह ; K₁ T₁ गोमायु ; G₁ सुगाल (for गृगाल) — (L 127) N₁ s कृष्ण (for विकटा) h s विहालोत्कृष्टमूर्धभा ; M₁ s फरालोत् (for s) — (L 128) M₁ s शल (for श्व) — (L 129) D₁ s D₁ T₁ s G₁ s s M₁ s श्वेता (for श्वेत) G₁ श्वेता (for केचिद्) K₁ हिमकर (for दिव) — (L 130) K₁ M₁ s हृन्मगा (for वर्णाभा) K₁ चय प्रभा ; D₁ समप्रभा (for चयोपमा) — (L 131) M₁ s त्रि (for त्रि) N₁ विशिरो ; M₁ s त्रि (for त्रि) — (L 132) D₁ T₁ s G₁ M₁ s स्फुल्ल ; G₁ काट ; M₁ s काट (for ताल) D₁ जाम्बव (for बह्मव) K₁ T₁ s G₁ s s मयापका (for मयकरी) K₁ s s N₁ D₁ D₁ D₁ s s T₁ s G₁ s वापीनद्रागद्वेषु ; M₁ s समुद्रोडुपालु (for s) K₁ s D₁ D₁ s T₁ s M₁ सतिषु (for सरसु) M₁ s चतुर्वपसतिषु च (for s) — (L 131) M₁ s चेल (for दौल) — h s M₁ s om line 135 — (L 135)

एकपादा द्विपादाश्च तथा द्विशिखोऽपरे ।

निर्मासस्तालजह्वाश्च व्यादितास्या भयंकटाः ॥

वापीरूपतदावेपु समुद्रेषु सरसु च ।

इमश्चान्तेल्लुह्येषु शून्याग्रनिवासिनः ।

एते प्रह्लाश्च सतत रक्षन्तु मम सर्वतः ॥

[135]

महागणपतिर्नन्दी महापालो महापलः ।

माहिषयो वैष्णवश्च जरी लोकमयापही ॥

प्रायणीश्चैव गोपालो धृष्टदिग्गणेश्वरः ।

देवश्च यामदेवश्च पण्डारगर्भः करधमः ॥

श्वेतमोहः रुपाक्षी च जन्मकः शमुवापनः ।

[140]

मज्जनोन्मज्जनी चोभी सदापनविलापनी ॥

निजपासो पसश्चैव स्थूणाकर्णः प्रक्षौपणः ।

T₁ रक्षन्तु (for सर्वत) T₁ ये चान्ये मा हि सर्वत (for s) — (L 136) s s महापल (for बल) M₁ s महाकापक ह्व च (for s) — (L 137) M₁ s om lines 137-142 T₁ s G₁ s s भयंकरी (for भयवही) — (L 138) K₁ गोपालो (for गोपालो) T₁ s G₁ s s महाकापी (for धृष्टीरिद) D₁ महेश्वर (for गते) — (L 139) K₁ छावश्च छागमेपश्च, M₁ s छावश्च वैगमेपश्च (for s) T₁ G₁ सतेल्लुह्य (for सतेल्लुह्य) — (L 140) K₁ स लुह्य मोह, T₁ s G₁ s s श्वेतमोह (for मोह) K₁ s जन्मक ; G₁ जन्मक (for जन्मक) M₁ s भुत (for शमु) — (L 141) h s T₁ s G₁ s s M₁ s मज्जनोन्मज्जनेप, K₁ नाम जनी चोभी (for s) N₁ B₁ विलेपनी, V₁ D₁ विलापिनी ; T₁ विवापिनी (for विला) — (L 142) K₁ निजमयी ; T₁ s G₁ s s सत्यश्च वि, G₁ घतश्च वि ; M₁ s महाचोपी (for निजपासो) M₁ घनश्च (for घनश्च) G₁ स्थूणाकर्ण, M₁ s स्थूल (for स्थूणा) G₁ प्रक्षौपण, (for क्षौप) G₁ स्थूणाकर्णोपगोपण (for s) — M₁ om lines 142-144 — (L 143) T₁ s G₁ s s उल्कापति (for माली) D₁ घनो घर्मो, D₁ घर्मघर्मो, D₁ घर्मघर्मो ; M₁ s समपनी, M₁ समपनी (for घर्म) D₁ उग्राजाम्बी, (for जाम्बी) (for पिह) K₁ N₁ D₁ M₁ s प्रतर्दन ; D₁ D₁ प्रतर्दन (for प्रतर्दन) — (L 144) T₁ s G₁ s पश्वपन ; T₁ सौटन (for संकुचन) G₁ सपाद G₁ पार ज संवदन ; M₁ s सपाद संकुचक (for s) K₁ काष्ठट, G₁ भुति ; M₁ s कश्चुकेषो (for काष्ठट) — (L 145) N₁ B₁ D₁ D₁ s T₁ s G₁ s s तुम्भाश्च (for दूष्णाश्च) M₁ s कर्म, M₁ कृत् (for कर्म) K₁ सुभाष्यदुष्कर्म्य च (for s) h s विह्व, T₁ s G₁ s s M₁ रिगत ; M₁ s विह्वी

हस्तामाली धमधमो ज्वालाजिह्वः प्रमर्दनः ॥
 सघट्टनः संकुचनः काष्ठभूतः शिवकरः ।
 कृष्णण्डः दुग्धमूर्ध्नी च रोपनो वैहृतो ग्रहः ॥ [145]
 अनिवेतः सुरारिभः शिवश्चाशिव एव च ।
 क्षेमकः पिशिताशी च सुरारिर्हरिलोचनः ॥
 मीमको ग्राहकश्चैव त्रयोयमग्रहग्रहः ।
 उपग्रहोऽर्धकक्षैव तथा हृन्दग्रहोऽपरः ॥
 वेतालोऽसमवेतालस्तामसः सुमहाकपिः । [150]
 हृदयोद्वर्तनअण्डः कुण्डाशी कङ्कणप्रियः ॥
 हरिश्चन्द्रार्कस्तमन्तो मनोमास्तरंदसः ।
 पार्वत्या रोपसभूताः सहस्राणि शतानि च ॥
 शक्तिमन्तो द्युतिमन्तो ब्रह्मण्याः सत्यसगराः ।
 सर्वकामोपहृता री हन्तारो द्विपतां सृष्टे ॥ [155]

रात्रावहनि दुर्गेषु कीर्तिताः सकलैर्गुणैः ।
 सेषा गणाना पनयः सगणाः पान्तु मा सदा ॥
 नारदः पर्वतश्चैव गन्धर्वाप्सरसा गणाः ।
 पितरः कारणं कार्यमाधयो न्याधयस्तथा ॥
 अगस्त्यो गालवो गार्ग्यः श्रुतिधीम्यः पराशरः । [160]
 कृष्णात्रेयश्च सगवानसितो देवलोऽमलः ॥
 शृहस्पतिरुत्थयश्च मार्कण्डेयः श्रुतधवा ।
 द्वैपायनो विदर्भश्च जैमिनिर्माठरः कठः ॥
 विश्वामित्रो वसिष्ठश्च लोमशश्च महानृपिः ।
 उत्तच्छुद्धैव रैभ्यश्च पौलोमश्च हितजितः ॥ [165]
 ऋषिर्वैकल्यक्षीयो मुनिर्मैधासिधित्था ।
 सारस्वतो यवकीतः कुशिको गौतमस्तथा ॥
 सप्तर्षौ ऋश्यश्रुतश्च स्वस्तात्रेयो विभाण्डकः ।

(for वै) — (L 146) Gs Ms अग्निकेतु (for अग्नि
 केत) Ms s सुराविश (for 'रिभ') Ts Gs s अग्निकेतु
 सुराविश, Gs अग्निकेतु सुरारिश्च (for °) Ds सुमह (for
 तिबय) — (L 147) Ts Gs s क्षेमार्क पिशितश्चैव (for
 °) Ka सत्यसगर, Ts Gs s सुरारिश्च (for 'रिभ') Ms s
 ईशानाईरिविवाहन (for °) — (L 148) Ms s भीष्मको
 (for भीमको) Ka Ds [व]भी, Ds s [म]ग्र (for [उ]ग्र)
 Ms V B s मयो ग्रह (for महाग्रह) Ka Vs Ds Ds
 Ts s Gs s M s सत्येवाम (Ts s 'अ') मयो ग्रह, Ds 'वाग्र
 हमग्रह, Gs 'बोद्धामकग्रह, Ms s 'व हादको हद, Ms 'व
 धामको ग्रह' (for °), — (L 149) Ka s वैकल्य (for सवै-
 कल्य) Ka उपग्रहा ग्रहाश्चैव, Ts s Gs s 'हाश्चैव तथा
 (for °) Ds मयो ग्रह, Ds ग्रहोयम; Ms s -परिमह (for
 'महोपर) — (L 150) Dns चपलो (for वेतालो) Ms s
 कौम (for सप्त) K Ms V s B Dns Ds Ds Ts s
 Ms चप (Ka दुका लो लोमवेतालस) (for °) Ts s Gs s
 Ms तापन (for तापन) — (L 151) Vs लघु, Ds
 वैध (for लघु) Ts s Gs s Ms कुम्भाली (for
 कुण्डाली) Ka Ms s शक्र (for कङ्कण) — (L 153)
 Ka Ms s रोम (for रोप) — (L 154) Ka Ts Gs s
 Ms s दयावन्तो, Vs शक्रमन्तो Bs Dns Ds Gs द्युतिमन्तो
 (for यु) Ts Gs s Ms तान्त्रिमन्तो दयावन्तो (for °) Ka
 Ms s वादिन (for सगरा) — (L 155) Ka Ds कवरी
 (for हवरी) Ts Gs विद्विषा (for द्विपता) Ka ह्ये, Ms
 च वै (for सृष्टे) Rom Poonas eds G (ed) द्विपतां च सृष्टे
 सृष्टे (for °) — Ds om lines 156 157 — (L 156)
 Ts अष्टपति (for महर्षि) Ka दुर्गेषु वा (for दुर्गेषु) Ms s

कीर्तितास्तु गुणैः कुम्भै (for °) — (L 157) Ms s निवस
 (for मा सदा) Ka Ds पान्तु मा सर्वतो भयाद (for °)
 — (L 158) Ka s दिव्याभान्सरसपा (for °) — Ms om
 line 159 — (L 160) Ds हरिश्च (for सक्ति) Ka Ms s
 व्यवतो भार्गवोश्चैवरा (for °) — (L 161) Ka s दृष्टात्रेयश्च
 (for कृष्ण) Ka Ms D s Gs मरु, Ds उचल (for
 अमल) — Ms om line 162 — (L 162) Gs s Ms s
 दृष्टात्रेयश्च (for दृष्ट) — (L 163) Ka विदर्भात्रि (for
 'भ्रंश) Ds कच, Ds कतु (for कठ) Ts Gs s Ms माठरी
 जैमिनि कठ (for °) — (L 164) Gs लोमकश्च (for 'लक्ष')
 Ds महाकपि, Rom Poonas eds G (ed) 'मुनि (for
 'नृपि) — Ts s Gs s repeat line 165 after line 171
 — (L 165) Ts s Gs s Ms महाश्वर (for दृष्टात्रेय) Ka
 Ts Gs (last two second time) उत्तच्छुद्धैकक्षैव, Ts Gs
 (hothasecond time) Ms s उद्वद्धैकक्षैव, Ts उद्वद्धैकक्षैव
 (for °) Ka वैकल्यश्च (for पौलोमश्च) Gs s हित स्थल (for
 हितजित) Ts Gs s Ms पौलोमश्चकित रस्य Gs 'त खि' (for
 Ts Gs (both second time) दितखि सृष्ट दय च, Ts Gs
 (both second time) Ms s दितश्च कित पच च, Ts द्वि-
 तश्च वितस्तथा (for °) — (L 167) Ka s Bs Ds Ts s
 श्वैव वितस्तथा, Ds यवै कीत (for यवकीत) Ts Ms s
 कशीवा Ts कश्मिर्वाश्च मनुजया, Ms रौतम कौतिकनवा
 (for °) — Ts Ms s ms after line 167 Ka after line
 166

१०० गृहस्पतिर्द्विपता मुन रोपसधैव च ।
 [Ka रेसुवन्दी (for उपरानि) Ts दीवैतया (for 'वमा)]

ऋषीरो जमदग्निश्च तयोर्वसपसां निधिः ॥
 भरद्वाजः स्थूलजिराः वयस्यः पुरुहः ऋतुः । [170]
 बृहदभिर्हिरण्यमश्रुर्निजयः कण एव च ॥
 वेतण्डी दीर्घतपाश्च वेदश्चायमुमाश्रितः ।
 अष्टारको दर्पातिश्च श्वेतेवकुस्तथैव च ॥
 उद्दालकः क्षारपाणिः शृङ्गी गौरमुखस्तथा ।
 अग्निवेश्यः शमीरश्च प्रमुचुर्ममुचुस्तथा ॥ [175]
 एते चान्ये च बहवो ऋषयः सन्ति यथा ।
 मुनयः ससितात्मानो ये चान्ये नानुकीर्तिताः ।
 ऋजयः श्वापिनः शान्ता शान्तिं कुर्वन्तु मे सदा ॥
 श्रवोऽप्रत्यक्षो वेदाक्षेपिणं कोस्तुभो मणिः ।
 उच्चैः श्रवा ह्यः श्रीमान्चैवो घन्वंतर्हिरेः ॥ [180]

अमृतं गौः सुवर्णं च क्षिपौराश्च नर्पपा ।
 शुक्राः सुमनसः कन्याः श्वेत्च्छत्रं वराक्षताः ॥
 दुर्वा हिरण्य गन्धाश्च बालव्ययनमेव च ।
 तथाप्रनिहतं चक्रं महोदध्यान्दनं निगम् ॥
 श्वेतो वृषः कुरी मत्तः मिहो व्याघ्रो ह्यः शराः । [185]
 शुश्रिवी चोदृता राजा ब्राह्मणा मधुरायसम् ॥
 स्वस्तिनो वर्धमानश्च नन्द्यार्तः प्रियद्वयः ।
 श्रीफल गोमय मत्स्या दुन्दुभिः पटहन्वतः ॥
 ऋषित्ययश्च कन्याश्च श्रीमद्भ्रातृसन् धनुः ।
 रोचना रुचयश्च नदीनां समोदकम् ॥ [190]
 सुपर्णाः शनपत्राश्च चकोरा जीवजीवकाः ।
 नन्दीसुनो मयूरश्च वयमुक्तामभिधजाः ॥

— (L 136) Ks कक्षपुद्गल, V₁ D₁ D₂ s s कक्षपु (for कक्षपु) T₁ G₁ s s M₁-s विमण्डक M₁ सत्तात्रेयो विमु षडङ्ग (for ¹) — (L 169) Ks हृदि, D₁ D₂ कक्षिरो, D₂ कक्षिको (for क्षीरो) L₁ s D₁ क्षन्दीर्य, D₂ तपो ष्वर (for तपोर्व) T₁ M₁ s वसतो (for 'सा) — (L 170) V₁ D₁ T₁ G₁ s भारद्वाज Ks T₁ M₁-s का (Ks कक्षपुर्वो विम) Ks 'पुल्ल ह्य (for ¹) — (L 171) Ks क्षामद्वय परशुरामो (hypermetrio), T₁ G₁ s s M जाम वृद्धोश्च (M₁-द्वय प) ए पुको, T₂ क्षामद्वय परशुरामो (for ¹) T₁ G₁ s M कक्ष, T₂ कक्षपु (hypermetrio) (for कक्ष) — G₁ ins after line 171 T₂ s G₁ s after the repetition of line 165

10¹¹ शमीरश्च मुन रोचश्चमुनो आर्षयोऽक्षिरा ।

— Ks T₁ M om line 172 — (L 173) Hypermetrio Ks तपमा, L₁ V₁ s D₁ तपाश्च, B₁ तपश्च, D₂ तपमाश्च (for तपाश्चैव) Ks D₂ s वैतण्डी दीर्घतपाश्च, B₁ s D₁ D₂ 'ण्डी च दीर्घतपा, D₂ विवण्डी दीर्घतमाश्च, D₂ वैतण्डी दीर्घ तपाश्च, D₂ वैतण्डी दीर्घतपाश्च, T₁ s G₁ s वैतण्डी दीर्घ तपा (for ¹) L₁ s B₁ सातामुमान्, V₂ साता, B₂ s D₂ सातो, D₂ s सात, T₁ G₁ सातामुमान्, G₁ सातोऽमुमाश्च (for सातामु) D₂ वेदाक्षैरामुमाश्रितश्च, T₂ वैतण्डी दीर्घतपाश्च (for ¹) — After line 173, B₁ Cal ed. ins.

11¹⁰ मुन रोचः मुन पुच्छः शुरोर्दालः यव च ।

— (L 173) L₁ G₁ दीर्घतपा (for तप) — (L 174) K₁ s D₁ D₂ s T₁ s G₁ M₁ क्षीरपाणि, N₁ काल (for क्षार) — (L 175) L₁ क्षमिरेव (for वय) D₁ सुवर्ण (for वयस्य) V₁ प्रमुचुर्ममुचिस्तथा, T₂ प्रमुचुर्ममुचि, M₁ s मुचुस्तथा V₁ प्रमुचु (for ¹) — (L 176) K₁ रमश्च मणि

कषिता, D₁ s कक्षयो, T₁ मुनयो (for बहवो) Ks M₁-s सुवर्ण, D₁ s बहव (for कक्षय) T₁ बहव परिकीर्तिता (for ¹) — (L 177) Ks T₁ M₁-s कक्षय (for मुनय) T₂ कक्षयश्च महासातो (for ¹) — (L 178) Ks सुवर्ण, D₁ जलव, B₁ M₁ s तप (for कक्षय) Ks T₁ G₁ s कक्ष सातिन दाला (for ¹) — (L 179) D₁ s वैतिया T₁ s G₁ s M₁ वैतार, T₂ G₁ वैतार, G₁ s वैतार (for वैतिय) B₁ मुनि (for मणि) Ks वैतिय वारकक्षय (for ¹) — (L 180) Ks वैतो, T₁ M₁ s धीमान् (for वैतो) — G₁ om lines 181-183 — (L 181) D₁ s T₁ G₁ s M₁ सुवर्ण (for सुवर्ण) Ks विधि (for विधि) — (L 182) D₁ s मुक्ता, T₁ (also as above) M₁ s मुक्ता (for मुक्ता) T₂ मणोऽहम् (for ¹) — (L 184) अशोच्यम्, M₁ s अशोच्यम् (for वयाश्रता) — (L 184) Ks तथारह च वक्त्रे च (for ¹) B₁ om lines 184-185 T₁ स वयस्यश्च (for महोदध) D₂ कक्षमा (for कक्षय) — (L 185) T₂ श्वेदश्च परिमल (for ¹) K₁ N₁ V₁ s B₁ s D₁ D₂ s s गिरि, D₂ गिरि (for क्षार) — (L 186) T₂ G₁ s M₁ साता (for साता) T₁ M₁-s सुमोदराश्च क्षान्ताश्च (for ¹) — (L 187) L₁ T₁ s G₁ s s M₁ विवर्ण G₁ विवर्ण (for विवर्ण) — (L 188) K₁ N₁ V₁ s B₁ D₂ s T₂ s G₁ s M₁ s मातृवो Ks D₂ सुवर्ण M₁ मातृवो (for मातृवो) — (L 189) Ks क्षान्ता (for मातृवो) T₂ पतम् (for धनु) — (L 190) Ks रोचश्च M₁ कुचकार (for रचकार) — (L 191) T₂ (also as above) सुवर्ण (for गो) Ks सुवर्ण सावर्ण्य च D₂ s सुवर्ण सावर्ण्य (for ¹) Ks D₂ s चकोरो जीवजीवक (D₂ क क्षा) (for ¹) — (L 192)

आयुष्याणि प्रशस्तानि कार्यसिद्धिकराणि च ।

पुण्यं ये विगतद्वेषं श्रीमद्वै मङ्गलान्वितम् ।

रामेणोदाहृतं पूर्वमायुःश्रीजयकाङ्क्षिणा ॥ [195]

यश्चेदं श्रावयेद्द्विद्वान्यश्चैनं शृणुयाज्जरः ।

मङ्गलाष्टशतं स्नातो जपेत्पर्यणि पर्वणि ॥

पथबन्धपरिक्षेपं व्याधिदोषपराभवम् ।

न च प्राप्नोति वैरुष्यं परत्रेह च नन्दति ॥

धन्यं यथास्यामायुष्यं पवित्रं वेदसमितम् ॥ [200]

श्रीमत्त्वार्थं सदा पुण्यमपलज्जननं शिवम् ॥

शुभं क्षेमकरं नृणां मेधाजननमुत्तमम् ।

सर्वरोगप्रशमनं सुकीर्तिकुलार्थनम् ॥

श्रद्धातो दयाभूतः प्रपठेद्वात्मपात्रतः ।

सर्वपापविशुद्धात्मा गतिं च लभते पराम् ॥ [205]

Colophon

Ta : G₁ : नदी (T₁ नाम्नी) मुला मयूरा G₁ : 'ह' अ (for
") D₁ : यदा, G₁ बद्ध (for बद्ध) D₁ M₁ : -वज्र
(for वज्र) — (L 193) V₁ D₁ : : G₁ लायुवाति
(for 'लायति') M₁ : कार्याण्यदिकराणि च (for ") — (L
194) K₁ लिङ्गिनो विगतहृया, T₁ (also as above) पुण्य
वैद्य गवक्षेष्ट, M₁ : पुण्य स्थितिगतं हृदो (for ") K₁
श्रीमणो, K₁ : N₁ D₁ D₁ D₁ : -स्त (for "ह") D₁
मङ्गलाचितम् (for "नितम्") M₁ : श्रीमन्मो मङ्गलानि च
(for ") — (L 195) T₁ M₁ : श्रीवर्मे (for श्रीवर्मे)
— (L 196) K₁ D₁ [एतं, G₁ [एतं (for [एतं] G₁
वर्षेण (for वर्षेण) G₁ भावेन (for लृणुयान्) — (L
197) K₁ पुण्य, D₁ स्नायान्, T₁ स्वीय, M₁ : नाम (for
स्नातो) T₁ सर्वपापविशुद्धात्मा, G₁ मङ्गलाय जपेत्स्नातो (for
") N₁ Bom Poona eds G₁ (ed) जपत् (for जपेत्)
— (L 198) M₁ अय (for अय) M₁ रिपु (for परि)
K₁ G₁ क्लेश (for क्लेश) T₁ G₁ : M₁ मयापदम् (for
परात्मनम्) — (L 199) V₁ D₁ : : T₁ : : M₁
वैकुण्ठ (for वैकुण्ठ) K₁ T₁ M₁ : प्रेत्य च (for परत्र)
K₁ : D₁ चिन्दति, D₁ शर्मदम् (for नन्दति) M₁ विजय
चायुर्विन्दति (for ") — (L 200) K₁ धर्मं (for धर्म)
T₁ M₁ : क्षात्राय (for लायुष्य) — (L 201) K₁ D₁
श्रीमत्त्वार्थयन पुण्यम् (for ") K₁ परम्, T₁ G₁ : M₁
विन्दु (for शिवम्) T₁ M₁ : सत्यत्वपात्रन शिवम् (for ")
— (L 202) K₁ शिव, D₁ G₁ : M₁ शुभ (for शुभ)

After 91 6", D₁ : S (except G₁) ins

चतुर्मुखाहन्धवरो ववाधे सुसत्तमान् ॥

स जातु विस्मयं कुर्वन्दिशां दानरसत्तमः ।

अनेकशतसाहसैर्दान्यैश्च समन्वितः ।

देवलोकं जगामाशु कुर्यान्निश्चयनिः शुद्धः ॥

इन्द्रस्य सद्गन् गत्या कयादं पट्टयन्दतु' । [5]

पुण्यतामिति होमाय जपो वा प्रविदीयताम् ॥

तच्छ्रुत्वा देवराजोऽपि देवैः सर्वैः समन्वितः ।

ऐरावतं समास्थु देवसैन्यैश्च पालितं ॥

सुदृष्ट्वा दानवेन्द्रेण नरकेण महात्मना ।

निर्जगाम पुरातन्महादानवानां समीपतः । [10]

ऐरावतं समास्थाय तस्यै तत्र शयीतः ॥

ततो युद्धं समभवद्दानवानां दुरात्मनाम् ।

K₁ क्षेमकर — (L 203) K₁ सर्वरोगोपशमन (for ")
K₁ गुण (for कृष्ट) — (L 204) K₁ दयावाग्, K₁
'वत् D₁ (sup lin) Bom Poona eds G₁ (ed) ह्योपयोः
M₁ शुचिर्भूतो (for दयाभूतो) M₁ : यद्द (for दान
वाग्) K₁ लभते नापद नर (for ") — (L 205) K₁
भूतपात्रो (for सर्वपात्र) T₁ M₁ : भूतपात्रो निर्मलात्मा (for
") K₁ तिबाम्, K₁ : N₁ V₁ : B D₁ D₁ : 187, D₁ : M₁ :
शुभम् (for पराम्) G₁ Bom Poona eds G₁ (ed) लभते
च शुभा गतिम् (for ")

COLOPHON — Mention of the Ep₁ D₁ : — Men
tion of Khila K₁ : V₁ : B D₁ D₁ : : Sub
parvan D₁ वारिदान — Adhy name K₁ N₁ : V₁ :
B₁ : D₁ कलदेवमहादिकम्, B₁ कलदेवमहादिकम् महादिकम्, T₁ :
G₁ : : कलदेवमहादिकमहादिकम्, T₁ M₁ महादिकमहादिकम्
— Adhy no K₁ 63, V₁ : B D₁ 120, V₁ 187, D₁ 120
165, D₁ G₁ 173, D₁ 163, T₁ G₁ 177, T₁ G₁ 179,
T₁ 146, G₁ 170 G₁ M₁ : 178, M₁ : 142

25

M₁ : om lines 1-3 De om line 1 — (L 1) M₁
ववाधे (for 'व') — (L 2) D₁ M₁ विजय (for विस्मय)
— (L 4) T₁ : G₁ : महान्, M₁ : नर, M₁ : वजु (for
शुद्ध) — (L 5) T₁ : G₁ : : M₁ : भवन (for मदन)
De कपट (for कपट) — (L 6) D₁ [निरिप्र, G₁ विप्र
(for प्रति) — (L 7) T₁ ततो ज्ञात्वा देवराजो (for ")

देवैः शक्रसहायैश्च निघ्नतामितरेतरम् ॥
 देवाः शरैः समाजघ्नप्रदानाद्यग्नसनिमान् ।
 दानवाश्च महाराज देवानिन्द्रपुरोगमान् । [15]
 निजघ्नः समरे तत्र खड्गैः प्रासैः परश्वधैः ॥
 सिंहनादं महच्चकुर्दंत्या युधि महाबलाः ।
 देवान्यवाधिरे ते तु प्रत्यक्षं च शचीपतेः ॥
 आतां युद्धपरिभ्रान्ता देवागच्छन्दिशो दश ।
 शक्रेण वारिताश्चापि स्थातुं शक्ता न देवताः ॥ [20]
 तांस्तु विद्रावितान्दृष्ट्वा दृग्ग्राह्यलसूदनः ।
 स्यात्तव्यमिति होराय निर्जरान्स महाप्रभुः ॥
 धनुरादाय विधिवज्ज्याघोषं समवाचजत् ।
 ततः शरसहस्राणि मुमोच युधि वासनः ॥
 लोकरपालस्तथा राजन्समाजग्मुः समन्ततः । [25]
 यक्षैश्च गुह्यकैश्चैव सह वैश्रवणस्तथा ॥
 वरुणो यादसां राजा वारुणैश्च समन्वितः ।
 नागैश्च शतसाहसैरुयातो दिगीधरः ॥
 यमोऽपि राजा राजेन्द्र कालस्त्युसमन्वितः ।
 ययौ योद्धुं महाराज नरकं दानवोत्तमम् ॥ [30]
 तैः सार्धं देवराजोऽपि युद्धं चक्रे महामतिः ।

नरकोऽपि महाराज युद्धं चक्रे मुदारुणम् ॥
 हयग्रीवो निसुम्भश्च सुरश्च रिपुमर्दनः ।
 चक्रयुद्धं महाघोरं नरवेषेण सह प्रभो ॥
 लोकपाला महाराज ससत्ता योद्धुमीहते ॥ [35]
 हयग्रीवो महाराज वरुणेन समागतः ।
 चक्रे युद्धं महाघोरं यथा घृत्रवधे पुरा ॥
 निसुम्भो दण्डहस्तेन यमेन सह सगतः ।
 सुरोऽपि राजन्विभ्रान्तो राजरजनेन सगतः ॥
 नरकोऽपि महाराज देवराजनेन सगतः । [40]
 ते च देवा महाराज दानवैः सह सगताः ॥
 ते देवा दानवाश्चैव परस्परजयेपिणः ।
 युद्धं चक्रुर्महाघोरं प्रासशक्यवृष्टितोमरैः ॥
 हयग्रीव महाराज वरुणो यादसां पतिः ।
 जघान विशिखैर्वाणिर्मर्मभेदिमिराशुरैः ॥ [45]
 वरुणं लोकपालेशं यादवो नगसनिभः ।
 परःशतेः शराणां तु विव्याध युधि दानवः ॥
 शराणां च सहस्राणि तत्र देवपती रणे ।
 मुमोच युधि पादोदालमस्यन्तं शिताब्धपापम् ॥
 पुनः क्रुद्धो महाराज दानवो नगसनिभः । [50]

— (L 8) T₃ s G₁ s देवसैन्येन पाणिजम् (T₃ वारिच)
 (for s) — (L 9) M₁ s दुरतमना (for महा) — (L
 10) M₁ s देवताना (for दानवानी) — (L 11) G₁ M₁
 सत्र तस्मै (by transp) — (L 12) D₂ T O₁ s s M₁
 महाप्रभुम् (for दुरा) — (L 14) T₃ s G₁ समाजग्मु
 (for 'नुर) T₃ G₁ देवा ज्ञै समाजग्मु (for s)
 — (L 16) D₂ T₃ M₁ s खड्गैः प्रासैः T₃ s G₁ s प्रासै
 खड्गै (by transp) — (L 17) T₃ G₁ s सतम् (for
 महत्) — (L 18) M₁ शचीपते (for ते) — (L 19)
 M₁ s आता युद्धपरिभ्रान्ता (for s) T₃ s G₁ s M₁
 जग्मु (for [अ]गच्छन्) — (L 20) G₁ पालिगश्च (for
 वारि) — (L 21) D₂ M₁ s विद्रावतो (for विद्रावितान्)
 — (L 22) D₂ देवान्स च; T₃ दानवान् (for निर्जरान्स)
 M₁ s देवता देवतप्रभु (for s) — (L 23) D₂ T G₁ s
 M₁ s [अ]वाधिर (for 'धज्ज) — (L 25) D₂ समाजग्मु
 (for 'रग्) — (I 26) T₃ वैश्रवणैश्च (for 'अश्) — (L
 27) T₃ s G₁ s समन्ततः (for 'न्वित) — T₃ om lines
 28-29 D₂ om line 28 — (L 28) M₁ पालैश्च (for

नागैश्च) — (L 31) D₂ दानवेन्द्रो (for देवराजो)
 — (L 33) D₂ M₁ s निसुम्भश्च, T₃ निरुम्भश्च (for विषु)
 — (L 34) T₃ महाराज, G₁ महद्वोरै (for महाघोरै) T₃
 G₁ सप्त (for सह) M₁ प्रासशक्यवृष्टितोमरै (for s) — (L
 35) T G₁ s s M₁ लोकपालैर (for 'पाका) T G₁ s s M₁
 प्रसत्ता योद्धुमाधे (for s) — (L 36) D₂ G₁ समन्वित
 (for समागत) — M₁ om. (hapl) lines 37 40
 — (L 37) T₃ G₁ युधि (for यथा) — D₂ G₁ om.
 line 39 — (L 39) M₁ s शरा (for शरान्) — M₁ s s
 om line 40 D₂ om line 41 — (L 42) D₂ T M₁ s s
 M₁ देवाश्च (for ते देवा) T₃ G₁ s s M₁ चयेपिण (for
 'जयै) — (L 43) D₂ महाघोरा; T₃ वेगा (for 'घोरै)
 T₃ s G₁ s s M₁ युद्धं च सुमहद्वकु (for s) T₃ s G₁ s s
 M₁ स्र (for प्राप) D₂ वाक्पटि (for 'वाक्पटि)
 — G₁ om (hapl) lines 47-50 — (L 47) D₂ स्र;
 — T₃ s परै (for 'सते) — (L 48) D₂ चरि (for 'चनी) — (L 49) D₂ पादोद, T₃ s
 G₁ s s M₁ पाती च (for पादोग्) T₃ s G₁ s s M₁ द्वच-

वरुणस्य महेशापं मुष्टिदेसो वमञ्च ह ।
 क्षुरेण सुतीक्ष्णेन देवराजस्य पश्यतः ॥
 विवृज्य मशरं चापं पाशमादाय पाशभृत् ।
 समाजघ्रे स पाशेन हयप्रीथं महाबलम् ॥
 समापतन्तं वेगेन पाशं जपाह दानवः । [55]
 तेनैव तं समाजघ्रे वरुणं यादसां पतिम् ।
 स तु पाशोऽत्र निर्बिधिः स्थामिनं न यवाप ह ॥
 वतः क्रुद्धो हयप्रीतो वरुणं यादसां पतिम् ।
 जघान गदया राजन्मूर्ध्नि देशे गदायलम् ॥
 स तेनाभिहतो मूर्ध्नि धमञ्शोणितमुत्थणम् । [60]
 विसंज्ञोऽथ जगामाशु तस्मात्संपामदुस्तरात् ।
 वारुणैस्तेः समायुक्तोः निर्जितो दानवोचक्रमैः ॥
 निमुग्धः पञ्चनिशत्या यमं जघ्रे महामण्डः ।
 यमोऽपि धनुरादाय शरेण नतपर्वणा ।
 जघान दानवं खड्गे पश्यतस्तु क्षीपतेः ॥ [65]
 निमुग्धो रोपताव्राक्षो धनुश्चिच्छेद तस्य तत् ॥
 उत्सृज्य धनुरज्ञं च दण्डमुदाम्य दानवम् ।
 धारति स्म यमो राजन्धन्तुकामो महाबलः ॥
 उत्सृज्य तु महाराज दानवो धनुरुत्तमम् ।
 आदाय निशितं खड्गं प्रायाध्रेतपति तदा ॥ [70]

तयोस्ताभ्या महायुद्धमाधुमाभ्यां तदामयत् ।
 पुत्र देवासुरे युद्धे बलिवासवयोर्विव ॥
 वृष्टेनाभ्यहनन्मूर्ध्नि निमुग्धस्य दुरात्मनः ।
 आहतो दण्डधारेण यमेन सुमहात्मना ॥
 किञ्चिदायस्नयनो निमुग्धो दानवोत्तमः । [75]
 रक्षेन प्राहरन्तं तु यमं वैवस्वतं सुवि ॥
 सतिष्ठधर्मा देवेशो यमो याम्यैः सगन्धितः ।
 विसंज्ञेन्द्रियभूवात्मा निःश्वसन्प्राणसंग्रहे ।
 जगामाशु पुरं युद्धाङ्गीतो दानवसन्तमान् ॥
 राजराजस्यैव सार्धं गृह्णन्तं वसन्तिमैः । [80]
 यक्षैर्विधापरैः सार्धं माणिभद्रपुरोगमैः ॥
 मुरं तु मोरवैः सार्धं समाजघ्रे परःशतैः ।
 झराणां क्षिणधापणां राजराजो महामतिः ॥
 मुर सप्तसिंहाह्वेर्मौरैर्युद्धकोविदैः ।
 जघान राजराजं तु मुरैः सुनिशितैरपि । [85]
 विष्टा तु राजराजं तं गुह्यकाक्षं समाहन्त् ॥
 खड्गैः पाशैः समाजघ्रे यक्षान्देविरुत्तवा ।
 यक्षश्च गुह्यकाक्षश्च सीता दुद्रुपुराहवात् ।
 परित्यज्यायुधं मुख्यं माणिभद्रपुरोगमाः ॥
 यक्षसैन्यं पराजित्य मुरो वैश्रवणं तदा । [90]

धीव रुपाश्वित (for ^a) — (L 51) T₁₋₃ G₁ s M₁
 वदत् (for महत्) — G₂ om lines 55-58 — (L 55)
 G₁ जमाह (for देवेन) G₁ M₁ वेगेन (for जमाह) — (L
 58) D₂ T₁ s G₁ M₁ वरुण बाहु (D₂ वरु) वालिनम् (for
^a) — (L 59) T₁ G₁ s M₁ महाबल (for बलम्) .
 — G₁ om (hapl) lines 60-63 — (L 60) D₂ T
 G₁ s s M₁ नि (for [म]नि) T₁₋₃ G₁ s s M₁ मुक्कन्को
 णितमुद्धमन् (for ^a) — (L 61) T₁ s G₁ तस्मात्सीमाद-
 पातुर (for ^a) — (L 63) T₁ समायुक्तर (for युक्)
 T₁₋₃ G₁ s s M₁ वरुणस्य समायुक्तर (for ^a) M₁₋₃ पीथि-
 तैर (for निजितो) T₁₋₃ G₁ s s M₁ निर्जितो दानवञ्चै
 (for ^a) — T₁ M₁ om (hapl) lines 64-68 — (L
 64) D₂ [म]मत् (for मत्) — (L 67) D₂ उत्सृज्य
 धनुरुत्तमं (for ^a) — (L 68) T₁ G₁ s s M₁ महाराज,
 M₁ यमो राजा (for यमो राजन्) — (L 69) T₁ s G₁ s s M₁
 स उत्सृज्य (for उत्सृज्य तु) — (L 70) D₂ M₁₋₃
 आदाय, T₁ s G₁ s M₁ प्रायाध्रे (for प्रायाध्) — (L 71)

D₂ M₁₋₃ तदा युद्धम्, T₁ s G₁ s s महयुद्धम् (for मह-
 युद्धम्) — (L 72) T₁₋₃ G₁ s s M₁ बल (for बलि) .
 — T₁ G₁ s om line 73 — (L 73) G₁ महामन (for
 मुरा) — (L 74) T₁₋₃ G₁ s s M₁ स हवो (for माहवो)
 — (L 75) T₁₋₃ G₁ s s M₁ भारक (for मायक) .
 — (L 77) T₁ s G₁ s s M₁ यम्य (for यमो) T₁
 सतिष्ठधर्मा देवोऽसौ (for ^a) — (L 79) T₁ [म]म (for
 [म]मो) D₂ T₁ G₁ s s M₁ मुरा (for मुर) — (L 80) D₂
 M₁₋₃ युद्ध (for साधे) — (L 82) D₂ T₁ s परयथे, T₁
 M₁₋₃ पर (T₁ दे) शतै (for पर शतै) — (L 83) T₁
 अक्षणा (for झराणा) T₁₋₃ s G₁ s s M₁ महायुधि (for
 मति) — (L 84) M₁ मुर तु मयसाह्वैर (for ^a) — (L
 85) G₁ स विष्टा (for विष्टा तु) — (L 87) T₁ रिपुं तथा
 (for रिपुकरा) T₁ G₁ s s M₁ यक्ष देविरितु तदा (for ^a)
 — (L 99) T₁ s G₁ s s M₁ [म]म्युक्तायुद्धा, G₁ पान्सर्वात्
 (for च मुख्य) T₁ आयुजानि परित्यज्य (for ^a) — (L
 90) G₁ परित्यज्य (for पराजित) — (L 91) T₁₋₃ G₁

शरीरादीविपाकौरेर्विव्याध युधि दानवः ॥
 स्तनयोर्वक्षसि तथा चक्षुषोर्नैनसपुटे ।
 यथेष्टं धर्पयामास दानवो युद्धदुर्मदः ।
 स चाप्यातो विपण्यश्च निर्जगाम रणाजिरात् ॥
 ते च यथास्तदा राजन्गुह्यवाश्च समन्ततः । [95]
 अलङ्घां च समाजग्मुर्भीता युद्धपराङ्मुखाः ॥
 यमोऽथ वरुणश्चैव कुबेरश्च महामतिः ।
 निर्जिता दानवेन्द्रेण स्वं स्वं नगरमाययुः ॥
 देवाश्च निर्जिताः सर्वे दानवेर्नगसनिभेः ।
 दिशो दश दृताः सर्वे मीता वृत्तविडोचनाः ॥ [100]

Colophon.

वैशपायन उवाच ।

निर्जितं स्वयलं दृष्ट्वा देवराजः क्षचीपतिः ।
 आरुह्यैराजतं नाग प्राप्नुं शशिनिभं तदा ॥
 माहेन्द्रमय चापं च सज्य कृत्वा सुदारणम् ।
 चक्रे युद्ध महाघोरं नखेण दुरात्मना ॥
 नरकोऽपि महाराज शङ्कं दृष्ट्वा क्षचीपतिम् । [105]
 ननाद विनिर्धं नाद सिंहो गजपतिं यथा ॥
 आगच्छेति तदोवाच ज्यापोरं च चकार सः ।
 तयोः समभनयुद्धं यथा वृत्रयथे पुरा ॥

s-s M: युधि विव्याध दानव (for s) — (L. 92) Ds कर्ण-
 T1-s G1 s-s M: द्रोण (for नेत्र) — (L. 94) T1-s G1
 s-s M: विपण्यश्च (for वणश्च) — (L. 96) T1-s G1 s s
 M: विद्याधरा (for अलङ्घां च) — (L. 99) G1 युद्धको
 (for निर्जिता) — (L. 100) T1-s G1 s-s M: मीना (for
 सर्वे) T1-s G1 s सर्वे, G2 M: गता (for मीना)

Colophon — Mention of the Epic T1 — Mention
 of Kṛhla Ds — Adhy name T1 s M: लोकपालपराजय .
 T1 नरकायुधदे दिव्यालानां s-s, G2 नरकायुधदे लोकपाल
 पराजय, G1 नरकणलोकपालपराजय, M1 नरकवच — Adhy
 no T1 s G1 M1 s s 125, T2 134, T3 108; G1 127;
 G2 M2 178

M1 om the ref — (L. 102) T G1 s-s M1 मित्रि (for
 शक्ति) — (L. 103) T1 [ना]श्रु, G1 तु (for शु) — (L.
 104) G2 महाराज (for घोर) T G1 s-s M1 महामना (for

आदाय निशितं बाणं नरको द्रुष्टचेतनः ।
 आरुण्यपूर्णं सपाय जग्रे वृत्ररिपुं पुनः ॥ [110]
 आहतस्तेन देवेन्द्रो विह्वल समपगतः ।
 सुस्नान रुधिर शक्नो गतशस्त्रस्तदाभनत् ॥
 समाश्वन्नस्तदा शङ्कः शरीर्विव्याध चाष्टभिः ।
 रय विव्याध सप्तत्या सारथिं नमभिः शरैः ॥
 क्षुरपेण तदा राजन्ध्वजं विच्छेद चोत्तमम् । [115]
 सारथिं प्राहिणोत्तस्य यमाय निशितैः शरैः ॥
 जघानाश्चाश्रुभिस्तु बाणैः सुनिशितैरपि ।
 घनुञ्छिच्छेद भटेन नरकस्य दुरात्मनः ॥
 स छिन्नधन्वा विरयो विराजो हतसारथिः ।
 आदाय निशितं रत्नमुत्पतत क्षचीपतिम् । [120]
 आरुह्यैराजतं कुम्भे देवराजमपोधयत् ॥
 ज्याविष्य तु पुनर्देव्यो देवराजस्य वक्षसि ।
 खड्गेन पोषयामास वैवगन्धर्वसंसदि ॥
 विसृजो विह्वलश्चैव देवराजः क्षतव्रजः ।
 उत्सृज्यैराजतं नागं गच्छति स्म तदावर्जत् ॥ [125]
 नागं व पोषयामास कुम्भदेशे स दानव ।
 स च नागो महाराज प्रात्रयश्च भयात्तदा ॥
 जित्वाथ नरको मीमो वृत्रहन्वारमाहवे ।
 ननाद विविधाभ्रादानोदसी च विनादयत् ॥

दुरा) — (L. 105) Ds T G1 s-s M1 दृष्ट्वा शङ्कं (by
 transp) — (L. 108) Ds T G1 s-s M1 तपोयुधं सम
 अवध (for s) — (L. 109) T1 स शक्नो (for नरको)
 — (L. 112) M1 सारथि (for सारथि) — (L. 115) M1
 समाश्वन्न (for 'अस्त') M1 सप्तभिः (for चाष्टभिः)
 — (L. 115) T1-s G1 s-s M1 देवराट् (for चोत्तमम्)
 — (L. 118) M1 s खड्गेन (for भटेन) G2 महामना (for
 र. — (L.
 — (L.

123) T1-s G1 s-s M1 तदा देव्या T1 च स दानव्यो (for
 पुनर्देव्यो) Ds ज्याविष्यत् पुनर्देव्यो (for s) — G1 om
 line 123 — (L. 123) T G1 s-s M1 पातयामास (for
 पोष) — (L. 124) T1-s G1 s-s M1 विवगन्धर्व (for विह्व
 लश्च) — (L. 125) Ds T G1 s-s M1 आहव (for वारयय)

प्रक्षिप्य दानवाः सर्वे नरकेण समन्विताः ॥ [25]

यश्चातं समालोह्य चतुर्भस्म तदा नृप ।

तावत्तानि ह्रींप्यत्र भक्त्यामासुरोत्तमा ।

आनीताम्यस्तिसिद्धयः पश्यत्यस्तमात्मे ।

तेष्वेव चाग्निमुष्येषु दग्ध्या ते दानरोत्तमाः ॥

एत ते दानवाः सर्वे चतुर्भिर्प्रक्रियां तदा । [30]

ते च सर्वे मुनिवराः पलायन्ति दिशो दश ॥

तत्र या मुनिक्न्यास्तु जहार नरकस्तदा ।

प्राग्बोतेतिपं जगामासु रम्याभित्ताभिरेव च ।

यथेष्ट मुमुदे तत्र मियाभिः सह दानवः ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

गतेषु वैश्वसैन्येषु मुनयो देव्यपीडिताः । [85]

तस्मिन्नेवाश्रमे रम्ये मञ्जयिता परस्परम् ॥

दैवाय लोकनाथाय कृष्णाय च महात्मने ।

निन्देद्वामः पापस्य दानवस्य कृतं पुनः ॥

यदि न प्रतिदुर्याद्वि तन्नः श्रेयो भविष्यति ॥

यदि जीवेदस्ती पापो नरको दानवोत्तमः । [40]

जगत् स्थस्थिते सम्यग्विनष्टश्च भवेज्जनः ॥

इति समन्वय मुनयो बदरीमनिवेशिनः ।

यश्चातं तदाच्छिन्न नरकेण दुरात्मना ।

गृहीत्वा मुनयः सर्वे क्षिप्यैर्धमनिमतताः ॥

केन्द्रमाय च वस्त्रे तु बदरीफलसहतिम् । [45]

केन्द्रेणोपमुखा तु तस्मिन्नाश्रमसंयुते ।

ते गत्वा दूरमध्यान दक्षिण मार्गमास्थिता ॥

वसिष्ठो धामदैवश्च जानातिरेव काश्यपः ।

कण्वो धूम्रो बृहद्गौ भरद्वाजश्च गालवः ।

कण्वो धूम्रवेतुश्च काश्यपः कापिलकस्तथा ॥ [50]

एते चान्ये च मुनयो नरकेण दुरात्मना ।

धापिताः पुण्डरीकाक्ष द्रुमुकामास्तपस्विनः ॥

शिष्यैः सह समायाता आर्ता दानवपापिना ।

हृन्वेदार्थवत्त्वन्ना द्रुमुकामा जनादनम् ॥

गन्ता च समनुग्राह्य स्थितास्तस्यास्तं तदा । [55]

तत्र स्नातु समारब्धा मुनवाः सशितव्रताः ।

अत्र स्नात्वा वयं वामो द्रुमु लोकहितैषिणम् ।

नित्यशुद्धं जगन्नाथ वसन्त द्वारकापुरे ॥

इति सचिन्त्य मुनयः स्नानं चतुर्थयाविधि ।

येन योग्या मुनिवरा द्रुद्धं वेशनमव्ययम् । [60]

तस्मिन्नाङ्गामसि स्नात्वा सर्वे शुद्धास्तपोधनाः ॥

— (L 23) T₂ अग्निं (for जगत्) D₂ बदहन् (for बदहुर)

— (L 24) D₂ कर्मण्डु (for 'लु') T₁ s G₁ s M₁

उपिष्ठम् (for 'अ') — (L 25) G₂ s M₂ प्राक्षिपन् (for

प्रक्षिप्य) G₁ s om (hapl) lines 25^a-29^a — T₂

om lines 26 30 — (L 27) M₂ पावितानि (for पाव

तानि) — (L 30) T₁ s G₁ s M₁ क्रियाम् (for क्रिया)

— (L 31) D₂ T₂ s G₂ s M₂ सखायन्ते (for 'यन्ति')

Colophon om in T₂ — Adhy name D₂ वरकासुर-

बुद्धम्; T₂ यशविप्रकरणम्, G₂ नरकानिर्गमकथनम्; M₁-s

नरकवच — Adhy no T₂ s G₂ M 127; T₂ 120, G₁

129; G₂ 130

(L 36) M₁ रुस्मिन् (for 'त') D₂ T₂ s G₂ s M

रात्रन् (for रुद्रे) — For line 38, D₂ T₂ s G₂ s M

subst

1st निन्देद्विषयाम् कृतं तेन दानवपापिना ।

— (L 39) D₂ सप्रति, T₂ G₂ च प्रति, M₂ सम्प्रत्य- (for

स प्रति) — (L 40) D₂ T₂ G₂ s M₂ बुद्धो (for पादो)

T₂ s G₂ s M₂ दानवाधन (for 'बोचन') — (L 42)

T₂ G₂ M₂ बदरीमनिवेशिता (G₂ 'नने') T₂ s G₂ s

'वनास्थिन (for 's) — (L 43) T₂ G₂ वरभारं, G₂ s वर-

आय (for यशस्यारं) T₂ ततो नेचद्व, M₁ सहाभिः (for सहा

चिह्न) T₂ वरभार ततो नेचद्व (for 's) — (L 44) T₂ s G₂

s M₂ शिष्यैः सर्वैः समायाता (for 's) — (L 45) D₂ T₂ G₂

s M₂ वासुदेवाय वस्त्रे तु (for 's) G₂ सगतिम् (for 'संघ')

— (L 46) D₂ T₂ s G₂ s M₂ दुरा (M₂ वदा) युक्तां; T₂ s

G₂ [उप]मुक्नु (T₂ लन्) (for 'कां तु) — M₂ s om line

46 — (J 47) T₂ s G₂ s दीर्घम् (for दूरम्) — D₂

T₂ s दक्षिण मार्गमास्थिता, T₂ 'यामा'मास्थिता (for 's)

...

...

D₂ T₂ G₂ s M₂ s काश्यप (D₂ कण्वश्च) कौलस्यया

(for 's) — (L 55) M₂ स्थिता (for स्थिताय) — (L

अवतीर्य ततो गङ्गा नौभिर्मुनिवरास्तदा ।
 क्रमेण समनुप्राप्ता द्वारनां कृष्णपालिताम् ॥
 प्रविश्य द्वारका ते तु वसिष्ठाया मुनीश्वराः ।
 अतीत्य यदुसुख्यानां भवनानि सहस्रशः ॥ [65]
 या सभा लोकविख्याता सुधर्मेति च विद्युता ।
 वत्सा द्वार सनात्थाय द्वा म्भं प्रोचुर्महर्षयः ॥
 निवेद्यतां द्वारपाल केशवाम महात्मने ।
 यद्वर्षा वै नमुपिना मुनयः सशितव्रताः ।
 द्रष्टुं त्वा समनुप्राप्ता पीडिता वानयोत्तमैः ॥ [70]
 तच्छ्रुत्वा द्वारपालोऽपि केशवाय महात्मने ।
 निवेद्यामास तदा यदुक्तं मुनिसत्तमैः ॥
 क्षुत्ता तु देवदेवेणो मुनीन् यदुवर्णितः ।
 प्रवेक्ष्यन्तामिति प्रोक्ताः प्रभुर्भ्रं समपोदयत् ॥
 श्रुत्वा पाथ तदा पात्रमासनानि समन्ततः । [75]
 आनीयन्ता यथायोगं स च सर्वं नकार ह ॥
 ते प्रविष्टा मुनिवरास्ता सभा सभ्यपूजिताम् ॥

No 27

After 91 24, Ds S (except Gr) 179 :

ता सभा विविशुर्द्वाराः सशिष्या मुनिसत्तमाः ॥
 ताण्डद्वा समनुप्राप्तान्नेशवः केशिसूदन ।
 नमस्कृत्य मुनीन् सर्वासासनातीत्यवोचत ॥
 आसनानि समाविश्य मुनयः सशितव्रताः ।

अर्घ्यं च तेभ्यः प्रददौ पाथमाचमन तथा ॥ [5]
 स्तस्य गा जगन्नाथो मधुपर्कं ददौ पुनः ।
 अन्धका कृष्णवर्धनं प्रणामं चक्रिरे मुनीन् ॥
 तेरप्यनुमताः सर्वे यादवा मुनिसत्तमैः ।
 स्वं स्वं हि भञ्जिरे ते तु आसनं लोकविद्युताः ॥ [10]
 केशवोऽपि महाराज स्व स्थानं समवाप ह ॥

Coleophon

वैशपायन उवाच ।

आग्नीनेषु जगन्नाथो मुनिवीरेषु तत्र ह ।
 उवाच वचनं काले सोपस्करमिदं हरिः ॥
 कुशलं सर्वकार्येषु तपःसु च तपोभवाः ।
 युष्मदागमनं भवं प्रीणाति सततं भूशम् ॥ [15]
 यादवाश्च परा प्रीतिमाश्रिता मुनिसत्तमाः ।
 युष्मदागमनादिप्राः किमु वक्तव्यमत्र ह ॥
 कुलं पूर्वं सदा विप्रा यस्मिन्विप्राः समागताः ।
 युष्मदागमनप्रभो न युक्तो वक्तुमत्र नः ॥
 तवापि नो मनासीह प्रसन्न मुनिसत्तमाः । [20]
 कौतूहलं समायाजि प्रशयवणसनिधौ ।
 तस्मादिप्रा यथावत्स्य वक्तव्यं कारणं तदा ॥
 एवं पृष्टास्तदा विप्राः केशवेन महारमना ।
 उचुः प्रास्तव्यः सर्वे वैशव केशिसूदनम् ॥
 नृणु देव जगन्नाथ कारणं कारणान्मह ॥ [25]

58) T₁ निह (for शुभ) — (L 61) Ds क्षाता (for क्षाता) Ds T₁ s G₁ s M₁ मुहः सर्वं (by transp) — (L 62) M₁ अयोदम् (for 'दीर्घ') — (L 64) M₁ s क्रमेण (for प्रविश्य) — (L 66) Ds या सुधर्मेति विद्युता (for^a) — T₁ om lines 71-73 — (L 71) Ds T₁ s G₁ s s M₁ कृष्णाय सु (for केशवाय) — (L 73) Ds T₁ s G₁ s s M₁ s तच्छ्रुत्वा, M₁ s ताण्डद्वा (for श्रुत्वा तु) — (L 74) Ds T₁ G₁ s s M₁ प्रवेक्ष्यन्तामिति वच (for^a) — (L 75) T₁ G₁ अर्घ्यं पात्र तदा पाथम् (for^a)

27

(L 3) Ds [हृष्यचोदयत्, T₁ s G₁ s s M₁ न्यवेदयत्, T₁ न्यचोदयत् (for [हृ]यचोदयत्) — (L 6) M₁ स (for

या) — (L 8) T₁ s G₁ s M₁ तदा (for मुनीन्) — (L 10) T₁ G₁ s s M₁ विद्युतम् (for 'ता') — (L 11) T₁ s s s न्यवस्थान, M₁ स्नास्य (for स स्नाय) M₁ स्वस्थान समपद्यत (for^a)

Cutophon — Mention of the Epic T₁ s — Adhy nasis L₁ M₁ कुम्भदशोन्म, G₁ कृष्णसर्पनम्, M₁ s नरकवय — Adhy no T₁ s G₁ s M 128, T₁ 136, T₁ 121, G₁ 130, G₁ 131

M₁ om the ref — (L 13) T₁ येषु (for वसिषु) — (L 13) L₁ s G₁ s s M₁ सोपस्थानम्, T₁ स्कारम् (for स्कारम्) — (L 15) T₁ G₁ s s M₁ प्रीणात्यत सनिधौ (for^a) — (L 19) Ds क्षातमे, T₁ G₁ s s

नरको नाम देवेश भोमो दानरसत्तमः ।
 बाधते नो जगन्नाथ दानैर्दानिवाधमः ॥
 जम्बुस्ते दानया देव हुतं होतव्यमेव च ।
 अमक्षयन्त ते देव यद्भाषाण्डान्सहस्रजः ॥
 इदं चोराच दुष्टात्मा इज्योऽस्मीति च माधव । [30]
 विभिदुस्ते दुरात्मानो दानया नगबोधिनः ।
 कमण्डलुञ्जदाक्षैव षट्जानि सहस्रजः ।
 न क्वचिच्छर्म देवेश लक्ष्म्यामो यदि जीवति ॥
 तस्मिन्दुष्टे जगन्नाथ धिग्गता निरयं वयम् ।
 जहि तं देवदेवेश दानर दुष्टचेतसम् ॥ [35]
 रक्ष नः सकलान्दृश दानवान्दुष्टपौरुषान् ॥
 ऋषिपत्नीः समानीय स्वपुर नीतवान्वनः ।
 रक्षा हि त्वयि गोविन्द क्षिता नित्यं जगत्पते ॥
 क्षात्रं वृत्तं समाख्याय द्वापयत्या यसन्दरे ।
 निगृह्य दुष्टान्पक्ष्य साधून्साधुप्रियो ह्यसि । [40]
 आर्ता बयं जगन्नाथ हतास्तेन दुरात्मना ॥
 ह्यं च भरते देव नीता ह्यस्माभिरच्युत ।
 बदरीसहतिर्देव पूर्वमुत्ता त्वया विभो ॥
 इत्युक्त्वा मुनयस्ते तु वदुः सर्वं जगत्पते ।

Ms. 'मना' (for 'मन') — (L. 21) De T G₁ s-s Ms
 कुटुम्ब समायाति (for °) — (L. 22) De T G₁ s-s Ms
 सर्वं (for सर्वम्) — Before line 25 Ms ins मुनय-
 — (L. 27) Ms s बवाध [for बाधते] Ts G₁ दानवाधिप
 (for 'घम') — (L. 28) De Ts G₁ s-s जम्बु (for
 जम्बुस) — (L. 29) De T G₁ s-s Ms अक्षयन्ति सदा देव
 (for °) De यद्भाषाण्ड. Ts 'मारान्' (for 'माणाण्डान्')
 — (L. 30) Ts s G₁ s Ms यद्भाषाण्ड सर्वं (for °) — (L. 30)
 T G₁ s Ms केशव (for माधव) — (L. 31) Ms s
 महात्मानो (for दुरा) — (L. 32) Ts s G₁ s Ms
 कमण्डलु (for 'लङ्') G₁ कमण्डलु जटा चैव (for °)
 — (L. 33) Ms s हृत्प्यामो (for देवेश) Ms न क्वचिच्छ-
 — (L. 34) De Ts प्राप्स्यामो, Ms देवेश (for
 समाप्स्यामो) — (L. 34) De निर्गता Ts स्वापिता (for
 हृत्प्यामो) — (L. 35) Ts s G₁ s Ms धिग्गता T₁ s G₁ s-s Ms
 स्वापिता निरये (Ts s G₁ s-s Ms चेतसम् (for
 नरके) वयम् (for °) — (L. 35) Ts s चेतसम् (for
 'रम्' भोम दानरसत्तमम् (for °) — (L. 36) Ts G₁
 Ms s 'रूपान्' (for 'पौर') — (L. 37) De Ts s G₁

आहताच्छिष्यवर्गेण भिन्नान्दानरसत्तमैः । [45]
 यद्भाषाण्डान्दृश दानैर्दानिवाधमः ॥
 दृष्ट्वा श्रुत्या च देवेशो रोपताम्राउलेक्षणः ।
 कष्टं कष्टं महज्जातमृषीणां भावितात्मनाम् ।
 इति मत्वा जगन्नाथो नोत्तर प्रत्यपगत ॥
 चिन्ताविष्टे जगन्नाथे रक्षमात्मानि चिन्तिते ॥ [50]
 सुष्टुष्टः पुण्डरीकाक्षसूत्रयो वीतमत्सराः ।
 अर्ध्याभिर्याग्भिर्गृह्णामिरीश्वर प्रणतासदा ॥
 नमः प्रपन्नार्तिहरादिदेव
 जगत्पते कारण कारणात्मन् ।
 रक्षामाशुद्वान्तपुरोधसे नमः [55]
 प्रसन्नगोविन्दगुणानुरूपिणे
 नमो नमो देव सनातनात्मने ॥
 नमो नमो देव जनार्दनोऽसि
 नमो नमो माधव भक्तलसल ।
 नमो नमो वामन वामनाष्टे [60]
 नमः स्वभावरप्रभव प्रभो हरे ॥
 जयाच्युतानन्त जगन्निवास
 जय प्रपन्नार्तिहरामरेश ।

स्वपुरी (for 'र') Ts G₁ s स्वपुरी दानवाधम, Ms 'सि नीलवा-
 वर (for °) — (L. 38) T G₁ s-s Ms तव (for स्वयि)
 De सा दृष्ट्वा तव गोविन्द (for °) T₁ स्थितस्य जगत् पते
 (for °) — (L. 39) De Ts अनुदाय (for समाप्स्याय)
 — (L. 40) Ms s निहय (for निगृह्य) — (L. 42) De
 Ts नीलवस्त्रमाभिरक्ष हि (for °) — (L. 43) Ms संगति
 (for सह) — (L. 44) Ts s G₁ s सर्वं (for ते तु)
 De सर्वं, Ts s G₁ s सर्वान्, Ts सर्वं (for सर्वं) — (L.
 45) T₁ G₁ s-s Ms वर्गेति (for वर्गेण) Ts 'माहता'
 चिन्त्यवर्गेति (for °) — (L. 46) Ms s भाषाण्ड (for
 'मनाम्') — (L. 47) De Ts s G₁ s M श्रुत्या दृष्ट्वा (by
 transp) — (L. 49) De Ts प्रत्यपगत (for 'पगत')
 — (L. 53) De Ms अर्ध्याभिर (for अर्ध्या) De Ts
 G₁ Ms s स्थिता (for सदा) — (L. 54) De जगत्पते
 जगन्नाथसिद्धि — De om lines 55-58 — (L. 55) Ts
 जगन्नाथसिद्धि (for 'नु') — (L. 57) De Ts G₁ s-s M
 Ms सिद्धान्त (for 'मन') — (L. 58) G₁ जनार्दनेति (for
 समाप्तनामम्) (for 'मन') — (L. 58) G₁ जनार्दनेति (for
 'मन') — Ts s G₁ s om lines 59-64 — (L. 61)

जयामरेदोष मनातनोऽसि ॥
 त्वयि प्रसूद्धे जगदादिदेव [65]
 प्रसुद्धमासीत्सकलं सदैवम् ।
 सुनोस्थिते देव जगन्निवास
 प्रबोधमायाति कथं नु लोकः ॥
 अनन्यस्तुल्या तव शक्तिरेषा
 दुर्व्योषत्ता सकलैः सुरैरपि । [70]
 अद्यापि तां वैष्णवमन्ययेका
 मृद्धा समीष्टि नियतं जनादेन ॥
 कथं वयं वैष्णवलं जगत्पते
 ममा हि संसारमदार्णवे हरे ।
 नित्यपयस्तः सततं भयग्नं [75]
 क्षातुं धर्यं देव यतामहे गुरो ॥
 तयापि सूक्ष्मं सकलेश्वरत्वं
 जगत्पते ते सततं नियामक ।
 स्थूलं तु नित्यं जगतां निवास
 तमर्चयामो वयमादिदेव ॥ [80]
 तमेव नित्यं जगदाध्यस्ते
 भजन्ति मन्त्रो भगवन्मयीन्द्राः ।
 तमर्चयामः मतनं पुरातन

प्रभो प्रपन्नार्तिहरादिदेव ॥
 नताः स्म नित्यं जगतां निवास [85]
 भवत्पदं यत्परमं सनातनम् ।
 नताः स्म योविन्द गुणानुरूप
 जगत्पते कारण कारणात्मन् ॥
 नमस्तुभ्यं नमस्तुभ्यं देव देव हरे हरे ।
 नमो योविन्द दुर्ज्ञेय योगिभ्येयाम्पिपूज्य ॥ [90]
 यत्पदं परमं नित्यं तव विष्णो हरे परम् ।
 तं नमाम जगन्नाथ यत्तु पश्यन्ति योगिनः ।
 नमो नमो हरे विष्णो नमो माधव केशव ॥
 यत्तु पश्यन्ति सततं योगिनो यत्पदं ततः ।
 यन्माध्य न निरर्तते तन्नमाम पदं तव ॥ [95]
 या भाषा तव गोविन्द दुर्ज्ञेया योगचिन्तकैः ।
 तां नताः स्म जगन्नाथ यामाश्रित्य स्थितिं स्थिताः ।
 या रक्षति जगद्विष्णो तां नमाम हरे सखा ॥
 श्रव्यजुश्च तथा माम यं स्तोति मततं हरे ।
 हार्भ्यां हार्भ्यां विभिन्नैश्च पञ्चभिन्न जनादेन ॥ [100]
 पुनश्चैव जगन्नाथ हार्भ्यां स्तौति जगत्पते ।
 तं त्वां नताः स्म देवेश श्रव्यजुःसामरूपिणम् ॥
 अकारोऽसि जगन्नाथ ववैयोकारसंशिवः ।

Ti Gs. s Ms जय (for नमः). Ti जय स्वभावप्रसूद्धमय
 त्वयः. — (L 68) Ti Gs. s Ms [आ]दिदेव (for [अ]मरेद).
 De Ti नम म(Ti जगत्पते यामाश्रित्ये हरेषा. — (L 66)
 Ti-s Gs. s Ms जगत्. Mi-s सदैवम् (for सदैवम्).
 — (L 67) De सुते त्वयि देवः Ti-s Gs. s Ms त्वयि
 प्रसूद्धे तु; Ti सुते स्थितो देव (for सुनोस्थिते देव). — (L
 68) De क्लेश (for तु क्लेश) — (L 71) T Gs. s Ms
 मायापि (for मा) — (L 72) Ti-s Gs. s Ms तु
 सुगतिस्तुन (for नियतं जनादेन) — (L 76) Ti-s Gs. s Ms
 मन्त्रा (for मन्त्रो) — (L 77) De Ti सुहम् (for
 सुहम्) Ti s Gs. s जगदीश्वरत्वं (for सकलं). — (L 78)
 Ti-s Gs. s Ms सकलं न (Ti अस्त) विष (for
 सततं नियामक). — (L 79) De Ms स्थूलम् (for स्थूलं).
 — (L 81) T Gs. s Ms त्वयं (for त्वयि) — (L 82)
 De Ms भावं (for मन्त्रो) Mi-s जेनेन्द्रिया (for यतीन्द्रा).
 — (L 83) De Ti पुरातनः; Ti-s Gs. s Ms सनातन
 (for पुरातन). — (L 84) De Ti-s Gs. s Ms [अ]मरेद

(for [आ]दिदेव) Ti प्रपन्नार्तिहरेषा. — (L 85) Ti
 अवीर्य (for निवास). — (L 88) T Gs. s Ms त्वामिह
 (for कारण) — De Ti s Gs. s Ms om line 90.
 — (L 90) Ti पञ्चमम् (for न). — Ti s Gs. om. lines
 91-96. — (L 91) De Gs. Ms हरे पदम् (for हरे
 परम्). — (L 92) De Ti s Gs. s Ms नता म (for
 नमाम) Ti सुहम् (for योगिनः). — (L 95) De Ti
 Gs. s Ms नता म (for नमाम) Ti तवता म यय मव
 (for " — (L 96) Ti Gs. s चिन्तनै (for "दे) Ma
 दुर्ज्ञेया योगिभ्युवे. (for " — (L 97) De Ms s नमाम
 (for नता म) Ti s Gs. s Ms स्थितयः Gs स्थितौ (for
 स्थिता) Ti यामाश्रित्य यामाश्रित्यम् (for " — (L 98)
 De T Gs. s Ms नता म (for नमाम). — For line
 99, Ti Gs. s Ms solut

100 श्रव्यजुःसामभिमन्त्रैः पुनस्तत्तं जगदीश्वरे ।
 — (L 101) Ms s यत्तुमिह यत्तुमिह (for " — (L 102) Ti s Gs. s
 स्तोति च (for हार्भ्यां स्तोति) — (L 102) Ti s Gs. s

मकारोऽसि तथा विष्णो नमस्ते प्रणनात्मक ॥

उद्गीथाय नमो नित्यं नमो होत्रे जनार्दन । [105]

अध्ययं नमस्तुभ्यं यष्टृकाय ते नमः ॥

चातुर्होत्र नमस्तुभ्यं चातुर्वर्ण्यविभाजन ।

जगत्तमं त्वमेवासि जगत् त्वयि तिष्ठति ॥

संहर्ता चासि जगता तथा पाता जगत्पते ।

अष्टासि च तथा देव स्थितौ स्थितिमतां वर ॥ [110]

नमः सर्वोत्तमे तुभ्यं सर्वभूतहृदयित ।

सर्वात्मन्सर्वकर्तासि सर्वभाषनभाषन ।

नमः सर्वोत्तमे तुभ्यं भूयो भूयो नमो नमः ॥

एवं स्तुता जगन्नाथं प्रणामं चक्रिरे हरेः ॥

ततश्च वृष्णयः सर्वे शिनिवीरपुरोगमाः । [115]

उत्थाय चासनात्सर्वे प्रणामं चक्रिरे हरेः ॥

सर्वे ते यादवास्तत्र प्रसन्नमनसोऽभवन् ।

सोऽयमेव जगन्नाथः पाति भोऽस्मिन्वसन्तदा ।

आश्रित्यैतं सुरं सर्वे यत्स्यामो यादवीं पुरीम् ॥

इति मत्वा तदा सर्वे यादवाः वृष्णमन्वयम् ॥ [120]

वचन्दिरे महाभागाः स्तुवं मुनिभिरन्ययम् ॥

Colophon

हत्वा (for त त्वा) — (L. 103) Ds तथैवोक्तसङ्ग (for *) — (L. 104) G₁ s s जगन्नाथ, Ms s सदा विष्णो (for तथा विष्णो) G₁ प्रणनात्मके (for 'क') T₁ G₁ तथापि प्रणनात्मक (for 'क') — (L. 105) T₁ s G₁ s s Ms तुभ्य (for त्वयि) Ds गोप, T₁ गोत्रे (for होत्रे) — (L. 106) Ds T₁ G₁ s s Ms यत् (for यत्) — (L. 107) Ds T₁ s G₁ s s Ms सः s चातुर्होत्रे (for 'त्र') — (L. 109) T₁ s G₁ s s Ms देवेश (for जगतां) T₁ G₁ Ms त्वयि स्थिति, T₁ s G₁ तथा पाति, G₁ तथा पाति (for तथा पाता) — After line 109, T₁ s G₁ s 105

2** बाह्यदेव नमो विष्णो त्वयि स्तुतिं जगत्पते ।

[T₁ बाह्यदेव नमो विष्णो (for *)]

— (L. 110) T₁ s G₁ s s Ms त्वयि स्तुतिं देवेश (for *) — (L. 111) Ds T₁ G₁ s s त्वयि (for तुभ्यं) — Before line 114, T₁ jns वेदापायन — (L. 114) T₁ s G₁ प्रणति (for प्रणामे) — (L. 116) Ms s तस्मात् (for सर्वे) G₁ प्रणति (for प्रणामे) — (L. 117) Ds T₁ G₁ s s Ms चक्रिरे

वेशपायन दयाच ।

एवं स्तुतो जगन्नाथो मुनिभिः पुण्यकीर्तिभिः ।

परिहृष्टमात्मानं मेने यादवसत्तम ॥

अन्तः प्रीतियुतश्चासीत्यकृतिर्योऽपि वैशवः ।

प्रतिज्ञामकरोत्तेभ्यो मुनिभ्यो यदुससति ॥ [125]

एयोऽस्मि सगण हत्वा नरकं दुष्टपूरुषम् ।

निष्कण्टकमिह लोकं वरिष्यामि मुनीश्वराः ॥

स्थावर जङ्गम चैव सुरं स्वप्स्यति माचिरम् ।

चक्रेण मिश्रितेनैव शिरश्छेत्स्यामि दानवम् ॥

सुर च दानव विप्रा हयग्रीवं च दानवम् । [130]

सर्वानेवान्निष्कामि गच्छन् विगतन्त्रराः ।

आरभ्यन्ता क्रियाः सर्वाः किं विलम्बय माचिरम् ॥

प्रतिज्ञाते जगन्नाथे विनेदुर्वादास्तदा ।

मुनयश्च तदा देवे प्रतिज्ञाते तु वैशवे ।

आशीर्गादांस्तदा विप्रा ददुस्तस्मै महात्तमे ॥ [135]

निर्विप्रा तत्र वैश्व प्रतिज्ञा गनुनापन ।

भूयाद्भूतहिवाचार्याय साधयाम इतो वयम् ।

स्थितिं तेऽस्तु गमिष्यामो यद्वीं तव शोभनाम् ॥

इत्युक्त्वा मुनयः सर्वे प्रणिपत्य च वैश्वम् ।

(for प्रणमो) — (L. 118) Ds T₁ इत्यात् (for इति) — (L. 119) Ds T₁ G₁ s s Ms एवं (for सुतं) — (L. 120) Ds T₁ s G₁ s s Ms [उक्तं] त (for मत्वा) — (L. 121) T₁ s G₁ s s Ms अस्तुनम् (for अस्तुनम्)

Colophon — Mention of the Epic T₁ — Adhy name T₁ s G₁ s कृत्स्नस्तुति, Ms s नरकवच — Adhy no T₁ s G₁ s M 129, T₁ 137, T₁ 122, G₁ 131, G₁ 132

(L. 123) T₁ G₁ s s Ms उय (for एते) — (L. 125) Ds T₁ चाक्रोत् (for कृत्) — (L. 126) Ds T₁ s G₁ s s Ms स्तु (for स्तुति) Ds T₁ s s G₁ s s दीकयम्, Ms मान वम् (for वरुषम्) — (L. 128) T₁ स्वास्त्यति, G₁ स्वपति (for स्वप्स्यति) Ms s विभयम् (for माचिरम्) — (L. 129) T₁ s G₁ s s Ms माचिरम् (for दानवम्) — (L. 130) Ds T₁ G₁ s s Ms हत्वा (for विप्रा) Ds T₁ G₁ s s महास्तुम् (for च दानवम्) — (L. 131) T₁ s s G₁ s s Ms वरिष्यामि (for इति) — (L. 132) Ms s आरभ्यन्तां (for 'अन्तः') — (L. 133) T₁ Ms s देवमात् (for याद

जग्मुः शिष्यैर्महाराज बद्धौ तां तपोधनाः ॥ [140]
गतेषु तेषु विप्रेषु सहशिष्येषु यादवाः ।
विस्मयं परमं गत्वा यथायोगमुपास्ते ॥

No. 28.

Ds S ins. after 91. 52 : Ds after 91. 52nd :

शङ्खं प्राध्मापयामास शार्ङ्गधन्या गदाधरः ॥
तस्य शङ्कर्यं क्षुत्वा नरको पुद्गदुर्मदः ।
धनुराद्याय विस्मयं नादेन महता तदा ।
नादयन्तोदसी यायाद्युदाय नरको बली ॥
कैशवं पुरतो दृष्ट्वा गदिनं शार्ङ्गिणं तथा । [5]
वदाध नरको वैद्यः को भवान्किमिहागतः ।
वैद्येन्द्रो नरकः प्रष्टा जेता शक्रस्य संयुगे ॥
कोऽयं पक्षी स्थितः पार्श्वे कैषा ते वद सांप्रतम् ।
एतौ प्रहीतुमिच्छांमि जानीयां यदि सांप्रतम् ॥ [10]
एषतुल्लो जगन्नाथः प्रहस्य मुचिरं तदा ।
आलोक्ष्य सत्यभामां तु वचनं वेदमब्रवीत् ॥
बासुदेवोऽस्मि वैद्येन्द्र यदि ते क्षुतिमागतः ।
एषा सत्राजितः पुत्री भार्या मम ययीयसी ॥

बासु. — (L 134) Ds T₁ s Gs-s Ms तथा मीता : T₁ s
Gs तथा मीताः (for तथा देवे) — (L 137) T₁ भूयो धाम
(for भूयाद्गत) — (L 139) Ds T Gs s-s Ms जगद्गन्तु
(for च कैशवम्) — (L 140) T₁-s Gs s-s Ms ते (for
तां) Ds बद्धौ ते तपोधनम् (for²)

28

(L 1) Ds T₁ Gs-s s Ms शङ्खं प्राध्मापयामास : T₁ s Ms
बाध्माध्मा (for²) Ds T₁ जनार्दन (for गदाधर) : Gs
on lines 2-23 — (L 2) T Gs s-s Ms-च्छनिः Ds स्वने
(for रवे) — (L 3) Ds विस्मयं (for विस्मयः) — (L 4)
Ds सोऽद्याद् (for यायाद्) — (L 5) Ds युक्ते (for
पुरतो) Ds s शार्ङ्गिण गदिनं तथा (for²) — (L 7) T
Gs s Ms s धृष्ट्वा (for प्रष्टा) : Ds संगरे (for संयुगे) : Ds
नरकोऽहं दैत्यपतिरित्वा शक्र च समरे — (L 8) Ds Gs
कैषा, Ds कैष (for कैषा) — (L 9) Ds एतां (for एतां)
— (L 10) T₁ Gs s Ms जगन्नाथ (for 'य') — (L 11)
Ds Gs ताम् (for तु) Ds Gs हृद वचनमब्रवीत् (for²).

एष वादर्थो गरुडस्तु वाहनं मम दैत्य ।
त्वां हन्तुमिह संप्राप्तो वदामि विमतः परम् ॥ [15]
क्षुल्लैतदाननो घोरो विहस्य मुचिरं तदा ।
बासुदेवोऽस्मि संप्राप्तो मां हन्तुं किल यादव ॥
विष्टथा संप्राप्तवानध चिन्तनीयः सदा मया ।
कदासो दृश्यते युद्धे हनिष्यामीति मे मतिः ॥
क्षणं तिष्ठ यदुयेष्ट कुरु युद्धं यदीच्छसि । [20]
हत्वा त्वामद्य संप्राप्तमानयाति पुरं मम ॥
एनां पद्मपल्लागाक्षीं युध्यतां किं विलम्बसे ।
इच्छतः प्रहस्तेति प्रोवाच यदुनन्दनः ॥

No. 28A

Ds. s T Gs s-s Ms G(ed) ins. after
91. 55. Ms-s after 91. 53 :

शूरेनेकसाहसैर्बाणैर्निशितकोमलैः ।
पुनः सप्तसिंहाहसैर्बाणैर्निशितकोमलैः ।
गरुडं पोषयामास शार्ङ्गं च परःशतैः ।
नापचातां सहस्रेण विज्याच यदुनन्दनम् ॥
किंचिद्वार्तमना विष्णुर्हृष्टोऽयं दानवोत्तमः । [5]

— (L 12) Ds T₁-s Gs s-s ओन्नय, T₁ सृष्टिम् (for
क्षुष्टिम्) — (L 13) T₁-s Gs Ms बहाविनी (for यवी-
यसी) T₁ Gs s-s मम भार्या बहाविनी (for²). — (L
16) Ds वाक्यं (for घोरो) T₁-s Gs s-s Ms क्षुल्लैतदानप-
वरो (for²) T₁ प्रहस्य (for वि²). Ds T₁ Gs रुचिरे (for
हृ²) — (L 17) Ds Gs ना हन्तुं यादव किल (for²).
— (L 20) Ds विर (for हर्ष) — (L 21) Ds हवः Gs s
पुनः (for मम) — (L 22) Gs विज्याहसि (for यका-
शाक्षी) Ds Ms-s विहस्यसि (for 'ह'). — After line 22,
T₁ Gs Ms ins

1st पुर सयति साहसैर्बाणैर्निशितकोमलैः ।

— (L 23) Ds उत्थाप (for इच्छात) T Gs s-s Ms
प्रोवाच मधुसूदन (T₁ सयम्) (for²) — After line 23,
Ds s Gs Ms-s read and T₁ repeats 91. 64-65

28 A

(L 1) G(ed) शूरेनेकसहस्रेण (for²). — (L 2) T₁
कोमलैः (for कोमलैः). — (L 3) Ds वेपयामास (for

इति संचिन्त्य मनसा शरीरिव्याध पञ्चभिः ।
 अष्टाभिर्दानं विष्णुर्नभिश्च शितेः शरीः ॥
 दानवोऽपि महाराज विव्याध निशितेः शरीः ॥
 यासुदेवं महाराज सर्वतोऽङ्गुलं हरिम् ॥
 पद्भिर्विव्याध नाराचैर्दानं देवकीमुतः । [10]
 दानवोऽपि जगन्नाथं शरीरिव्याध सप्तभिः ॥
 तौ तु युद्धं महाघोरं चक्रवर्षदलात्सौ ।
 यथा वेपथुसुरे युद्धे पुरा शम्बरवासनौ ।
 यथा युद्धं महाघोरं रामरावणयोर्नुवि ॥
 ततः क्रुद्धो हृषीकेशः शरेण नतपर्वणा । [15]
 ध्वजं विव्याध राजेन्द्र नरकस्य दुरात्मनः ॥
 तमन्तरे शरी राजशिविव्याध युधि दानवः ।
 विव्याध गरुडं रामभ्रात्राचैनं महामतिः ॥
 निव्यधे गरुडस्तस्य नाराचैनं समाहृतः ।
 मुस्ताव हृदि पोर यासुदेवस्य पश्यतः । [20]
 पक्षे समाहृतः पक्षी चंचाल च पुनः पुनः ॥
 ततो रोपसमाविष्टो गरुडः पक्षिपुंगवः ।
 पक्षेण पक्षिणां श्रेष्ठः पौथयामास दानवम् ॥
 आहूत सहसा भूय आजग्रे दृढमुष्टिना ।

तत्रचंचाल नरको नरकेभ्यः कित्वयी ॥ [25]
 ततः सस्य धनुः कृत्वा व्याविष्य च पुनः पुनः ।
 दीर्घेण निशितेनाज्ञौ नाराचैनं महावलः ।
 आकर्णपूर्णमाकृत्य जपान हरिसीमरम् ॥
 नाराचः स च राजेन्द्र ललाटे प्रापतत्तदा ।
 चंचाल च जगन्नाथस्तोत्रार्दिव इव द्विपः ॥ [30]
 विस्त्राज्य ततो भूत्वा रणेभ्यः उपाविशत् ॥
 सत्यमामा च वं दृष्ट्वा यासुदेवं तथागतम् ।
 चामरैर्वीजयामास पक्षाम्यां पक्षिपुंगवः ॥
 आम्बुस्रोऽथ हृषीकेशः संज्ञा प्राप्य च पेशनः ।
 धनुस्तस्यै ततो वक्ष्या शार्ङ्गं भारसहं रणे । [35]
 मुष्यत् नरकं देवि भान्तोऽस्मि युधि पीडितः ॥
 परमुक्ता वदा देवी सत्या सत्यवता वता ।
 वदा युद्धं समारभे नरकेण दुरात्मना ॥
 नाराचैरर्धचन्द्रैश्च सङ्घैः सुनिशितैरपि ।
 जघान दानव सत्या महिषी शार्ङ्गधन्वनः । [40]
 वराध दानवं सत्या सत्य सत्येतरं यथा ॥
 मुष्यन्ती सा तथा दृष्ट्वा नरको दानवोत्तम ।
 खनमप्येऽथ तस्यास्तु समाजग्रे शरोत्तमे ।

पोष') Ms पर शरी (for परशरी) — (L 4) Ds मनु-
 सुतनम्, Ds Gs यदुतन्मद (for 'यदु') — (L 5) Ds
 कृष्णो (for विष्णुः) — (L 6) Ts Gs = निविल (for
 सचिन्त्य) — (L 7) Ds दृष्टभिर् (for नव') — Ds a
 Ts + Gs : om (hapl) line 8 — (L 9) Ds T Gs s-s
 Ms महाराजुः (for 'राज') — Ms om (hapl) lines 12^a-
 14^a — (L 13) Ds दुरा (for यथा) Ms = तदा (for
 पुरा) Ds यथा नरकवासनी (for 'य') — (L 14) Ts यथा
 पोरे महायुद्ध (for 'य') Ds यथा, Ds Ms = तदा, Ts +
 Gs = यथा, Ts + Gs Ms इव (for युधि) — (L 16) Ds
 Gs शिरो (for पत्र) — Ts om line 17 — (L 17) Ds
 शम्बरे (for शम्बरे) Ds विष्णवे (for विव्याध) Ts + Gs
 = माधवम् (for दानव) Ds नाराचैनं महामतिम् (for 'य')
 — After line 17, Ds rus

1* विष्टोऽथ गरुडोत्तम नरकेण दुरात्मना ।

— Ts om. lines 18-21 Ds om. lines 18-19 — (L 19)
 19) Ts + Gs = Ms विव्याध (for विव्यधे) Ts समन्तत
 (for समाहृत) — (L 20) Ds सत्या (for मुखाय)

— (L 21) Ds पक्षेण वाहनययी, Ts पक्षेण महा वशी
 (for 'य') — (L 22) Ds 'समायुक्तो (for 'विष्टो) Ms +
 गरुड चतुरा वर' (for 'य') — (L 23) Ds पक्षाम्यां (for
 पक्षेण) Ds पोषयामास (for पोष') — (L 24) Ds Ts +
 Gs = Ms तरसा (for सहसा) Ds आकृष्टो दृढमुष्टिना (for
 'य') — Ts om line 25 — (L 25) Ds Gs नाराच (for
 नरकेण) — (L 26) Ds स स धनुर्नरा (for 'य') Ds +
 Ts Gs = विव्याध (for व्याविष्य) Ts + Gs = Ms विव्याध
 युधि दानव (for 'य') — (L 28) Gs सत्य (for सा) Ts
 Gs Ms जघान युधि केशवम् (for 'य') — (L 29) Ts नारा
 वणस्य राजेन्द्र ललाटे प्रपद्यत — (L 30) Ds Gs छन्दे
 नायत् (for जगन्नाथ) — (L 31) Ts निःसंहर (for 'वि')
 Ts निःसंहरता सत्या (for 'य') Gs om (hapl) lines
 31^a-35^a — (L 34) Ts Gs = अथ सत्यो (for माधवतोऽथ)
 — (L 35) Gs यथा (for यथा) Ts शार्ङ्गं भारसहस्रम्
 (for 'य') — Gs om (hapl) lines 37^a-41^a — (L 39)
 Ts हरे (for हरि) — (L 40) Ts विव्याध (for जपान)
 Ms + om (hapl) lines 40^a-41^a — (L 41) Ds विव्याध

बाह्वन्तरे तथा पङ्क्तिः पार्श्वे सप्तमिवाधुनेः ॥
 सत्यभामा नत कुट्टा बाणेन निशितेन च । [45]
 धनुश्चिच्छेद तस्यापि नरकस्य दुरात्मनः ॥
 ध्वजं छत्रं तथा यद्वि रथमश्वान्तथैव च ।
 एतद्विधायाफरोत्सर्वांसत्यभामा बलान्विता ॥
 पुनरन्यन्महत्वापमादेव दानयोत्तमः ।
 तथापि चिच्छेदे चापं महिषी शार्ङ्गधन्वनः । [50]
 पुनरन्यत्समावृत्ते द्विधा तथापि साकरोन् ॥
 ततः स दानयः क्रुद्धो गदां मुनिशितो वदा ।
 आदाय प्राहिणोत्स्यै शत्रुदेवस्य पश्यतः ॥
 तामापतन्ती सप्रेक्ष्य तिलशः साफरोत्तदा ।
 ततः शक्तिं समादाय तस्यै दातुं प्रचक्रमे ॥ [55]
 सत्यभामाथ सा देवी केशवप्राणवल्लभा ।
 तां चापि तिलशः कृत्वा सस्मर प्रजहास च ॥
 ततः परिप्रमादाय व्याधिष्व नरकस्तदा ।
 प्राहिणोच्च तदा तस्यै सान्तरे निजपान द ।
 शरैश्च निशिते राजन्सत्या निष्वाद्य दानवम् ॥ [60]
 हृदयुञ्ज तदा सत्तां केशवप्राणवल्लभा ।

दिवि स्थिता देवगणा ऋषयश्च तथा मत्तः ॥
 सायोज्ञ शिरः कपाच्छरेण निरहन्तत ।
 शक्तिर्भगवतो देवी बाहुदेवस्य धीमतः ॥
 तत्र प्रीतो महाविष्णुः परिप्राज्य च तां विभुः । [65]
 श्रमान्मन्त्राणि तस्यान्तु भार्गवामास केशवः ॥
 तस्यान्तु कण्ठाभरणं ददौ प्रीतो जनार्दनः ।
 न वृत्तमय रुक्मिण्या दत्तं तस्या महात्मना ।
 महार्यं छोकविष्णवात् हृतं वलिमते वदा ॥
 सत्यभामा वदादाय भूषणं छोकविष्णुतम् । [70]
 पथ्या कण्ठे वदा देवी रराज यहुशः शुभा ॥
 अस्त्रायाचमानाणि विहारे शयने तथा ।
 न हि लब्धवती पूर्वं तदा लब्धं जनार्दनात् ॥
 स्वीयवा सांगतं देवि व्रतार्ताभि वदाने ।
 इत्युक्त्वा धनुदायाय युयुवे दानव्यं रणे ॥ [75]
 नरको रथमारुह्य सध्वजं सपताविनम् ।
 आदाय परमं धापं बाणैर्विष्वाद्य चाष्टमिः ॥
 स बासुदेवमाधिष्य सत्यो च दशभिः शरैः ।
 गरुडं पञ्चविंशत्या बासुदेवं च सप्तभिः ॥

(for वदाद्य) Ds T G₁ s s Ms पुनर्बाधे वा सत्या (for ")
 Ds सत्यावर, Gs सत्यवर, Gs सत्तर (for सत्ये) — Gs
 om lines 44-45 — (L 44) Ds Ts सत्यान्तरे (for बाह्वं)
 — (L 45) T G₁ s V₁ s [जा]नु (for [म]वि) Gs महा
 र्जन (for दुरा) — (T 47) Ds Gs वदही (for यद्वि) .
 — (L 51) Ds Gs समादत्त, Ds T G₁ s s Ms 'वत्त, M₁-s
 'वत्त (for 'वत्त) — (L 52) T₁ s G₁ s s Ms पुन (for
 वत्त) Ds लतां हि दानवमुतो (for ") Ds Gs मुनिशितो (for
 'शितो) — (L 54) Ds Gs सत्यव्य, T₁-2 Gs s s Ms शिपं
 दू (for सप्रेक्ष्य) — (L 56) Ms केवल (for केशव)
 — Ds om lines 57-63 — (L 59) Ds Ts सान्तरा विष-
 पान इ (for ") — (L 60) Ds T G₁ s s Ms विविधै (for
 निशिते) — (L 62) T₁-s G₁ s s Ms [म]पि हर्षिता (for
 रथमारुह्य) — (L 63) Ds M₁-s शरणे वलवर्जना (for ") .
 — (L 64) Ds T₁-s G₁ s s Ms पश्यतः (for धीमतः) .
 — (L 65) T₁-s G₁ s s Ms स्य सा (Ms या) नीह्य (for
 महाविष्णु) Ds Ts M₁-s [म]य ता, T₁ G₁-s Ms महा-
 (for च हा) — For line 65, Ds subat.

200 महाविष्णु मरुते तां सत्यभामां शिवां वदा ।
 — (L 66) Ts श्रमानु (for श्रमाभरणः) . Ds वदावति च

तस्यास्य (for ") Ds s Ts V₁-s परिप्राज्य जनार्दनः ; T₁
 G₁ s s Ms परिप्राज्याय केदार (for ") — (L 67) Ds
 T G₁ s s Ms कर्णे Ds Ts कण्ठ (स्वाभरणं छले (for ") .
 T₁ s G₁ s s Ms महा हति (for जनार्दनः) Ds हरी प्रीत-
 मता हति (for ") — (L 68) Ds वद (for सद्य) Ds
 T G₁ s s Ms s हत्यै (for वत्सा) — (L 69) Gs महार्यः
 Ms जनार्द (for महार्य) Ds पुरा (for वदा) — (L 70)
 Ms om (hapl) lines 70'-75" M₁ s वृत्तव्य (for
 विष्णु) — (L 71) T₁ G₁ कर्णे (for कण्ठे) Ds महा-
 (for वदा) Ds तथा (for दुरा) — (L 72) Ds छोक-
 मातः (for वाच) T₁-s G₁ s s Ms विहारे (for दे) Ds
 Gs सपिथो, T G₁ s s Ms रथा, G(ed) रथौ
 (for रथा) — (L 73) Ds G₁ वानु, Ds देवी (for पूर्व) .
 Ds T₁-s G₁ s s Ms ह्यन्ना (for नयव) Ds G₁ जनार्दनम् .
 — (L 77) Ds T G₁ s s वार्यः Ms च दत्त (for वत्त) .
 T₁-s G₁ s s Ms शरैर (for वार्यैः) D₂-s T₁ s s G₁ s s
 M सप्तभि (for चाष्टभि) : — Ds reads line 78 twice .
 — (L 78) Ds s T G₁ s s Ms बासुदेवं समाधिष्य (D₂
 'ह्य' (for ") — (L 79) Ds G₁ पञ्चभि (for सप्तभि) .
 — (L 80) Ds अथ सत्यायो देव (for ") T₁-s G₁ s s

अथो जगत्पतिर्देवः क्रुद्धः संप्रति दानवे ।

[80]

आदाय निशितं बाणं धनुश्चिच्छेद तस्य हि ।

रथं च सारथिं चापि जघान यदुनन्दनः ॥

ततः क्रुद्धो रथात्तस्मादाप्लुत्य नरकस्तादा ।

गदामादाय गोविन्दं जघानाविष्य वक्षसि ।

गरुडं पोथयमास तलेन नरकस्तादा ॥

[85]

पुनः परिषमादाय घासुदेवं समभ्ययात् ।

तदन्तरेऽथ वृष्णेन द्विधामृतमभ्यज्यत ॥

ततः शिलाः समादाय प्राहिणोद्यदुनन्दनम् ।

साश्च सर्पाः समाजग्ने शरीः शार्ङ्गविनिःसृतैः ॥

शैलेर्दृक्षेत्तथा पार्श्वोदापरिषपट्वतैः ।

[90]

भिषिङ्गपालैस्तथा रत्नैः परद्रुप्रासतोमरैः ॥

तपुद्धमभयद्वोरं नरके दानवेभ्यरे ॥

अथ रोपयिरूपाक्षः केकाक्षः केसिसूदनः ।

हन्तुमैच्छजगन्नाथो नरकं दानवेभ्यरम् ॥

आयुधं लोकनिख्यातं देवर्षिगणपूजितम् ।

[95]

द्वैत्यशोणितदिग्धपाङ्गं दैत्यासृक्पानलालसम् ॥

Ms. क्रुद्धस्ते दानवं प्रति, Ms. २ क्रुद्धस्ते प्रति दानवः (Ms. 'ह') (for 'ह'). — Gs om lines 81-85. — (L. 81) T₁ २ G₁ २ Ms. २ आदाय निशितं बाणैर (for '२'). — (L. 82) D₂ G₁ सारथिं (for रथं च). — (L. 83) D₂ G₁ जगुप्य (for जग'). — (L. 84) D₂ [म]हत्वा (for [म]विष्य). — (L. 85) T₁ समभ्ययात् (for स'). — (L. 87) D₂ द्विभूतं वरिष महत् (for 'ह'). — (L. 88) T₁ G₁ २ Ms. २ शिलां (for शिला). D₂ T₁ नन्दने (for 'नम्'). — (L. 89) D₂ T₁ G₁ २ Ms. २ ह' सृष्ट्वा (for सारथि सर्वा') D₂ शरीं मुनिमित्तस्तदा (for '२'). — (L. 90) T₁ शरीर (for शैलेर). — (91) D₂ G₁ भिषङ्गपालैर (for भिषिङ्गपा'). — (L. 92) T₁ २ G₁ २ Ms. २ नरके दानवोत्तमै (for '२'). — After line 92, G(ed) ins

3** दाक्षपानं महापारं नरकेन महारुपात् ।
मुहूर्तं पोथयामास नरकं मनुचरम् ॥

— (L. 93) G(ed) रोपात् (for रोप). — (L. 94) D₂ T₁ G₁ २ नरके दानवोत्तमम् (for '२'). — (L. 95) G₂ आयुधं (for सायुधं). D₂ महर्षिं (for देवर्षि'). — (L. 96) D₂ देवशोणितमानसम् (for '२'). — (L. 98) G₂ वन्द्यो (for द्विष्ट'). — (L. 99) T₁ २ G₁ २ Ms. २ प्रतिविषेप

आदाय निशितं चक्रं दैत्यचक्रनिनाशनम् ।

नरकं सायुर्विद्विष्टं द्विष्टं मुनिगणेः सदा ।

प्रदीप्तचक्रं चक्रेण क्षिप्तेन निशितेन च ॥

नरकस्य महाबाहुर्ददयं लोचपूजितः ।

[100]

द्विधा चिच्छेद लोकेन. सर्वलोकस्य पश्यतः ॥

No. 29

K N₂. २ V B D T G Ms. ins. after adhy.
92: N₂ after App I { No. 48 }:

जनमेजय उवाच ।

शत्रुर्भावे मुनिश्रेष्ठ मायुरे चरितं शुभम् ।

कृष्णस्यै नाधिगच्छामि वृष्टिं कृष्णस्य धीमतः ॥

ह्यारकायां निरसतः कृतदारस्य यदुहम् ।

चरितं ब्रूहि कृष्णस्य सर्वं हि विदितं तव ॥

वैशंपायन उवाच ।

जनमेजय कृष्णस्य कृतदारस्य भारत ।

[5]

निबोध चरितं चित्रं तस्यैर सहस्रं प्रभोः ॥

चक्रेषु (for '२') D₂ T₁ शैलेन; T₁ २ G₁ २ Ms. २ चक्रेन (for क्षिप्तेन). G(ed) यद्विषय प्रतिविषेप चक्रेषु सारथिभ्यः । — (L. 100) T₁ विषेष्टाय (for महाबाहुर्) D₂ विदुतम्; D₂ T₁ २ G₁ २ Ms. २ दूषितम् (for नृजित') T₁ हृदयं कोपयित (for '२') — T₁ G₁ om line 101 — (L. 101) Ms. २ विषेष्ट (for विषेष्ट'). D₂ २ द्विधा विभेष्ट देवैः (for '२').

29

Ms om the ref. T₁ २ G₁ २ २ ins after the ref. :
Ms before line 1 G(ed) after line 1 :

1** कथं देवो देवतर्ह इतरात्रेवहीमुनः ।

तद्वदानु गुरो महामरिखानं कथं इति ॥

[(L. 2) G₁ G(ed) इतरा (for वराष्ट्र) T₁ G₁ G(ed) मरिखानं (for मरुत') G₁ विविधं कथं रो' (for '२').]
— T₁ २ G₁ २ Ms om lines 1-11. — (L. 1) V₁ प्रायु-
र्मादे (for 'मारे') N₁ च द्विष्टं (for चरित'). — (L. 2) N₁
V₁ २ D₂ D₂ शुष्यवर्धनः N₁ V₁ २ B₂ D₂ शुष्यवर्धनो न
(for शुष्यवर्धन') D₂ शुष्यवर्धनाभिगच्छामि (for '२'). — (L.
3) K₁ B₁ (marg) D₂ G₁ सद्रुपम्; N₁ V₁ B D₂ D₂

प्राप्तद्वारो महातेजा वासुदेवः प्रतापवान् ।
 रुक्मिण्या सहितो देव्या ययौ रैवतकं नृप ॥
 उपवासावसानं हि रुक्मिण्याः प्रतिपूजयन् ।
 वर्षयिष्यन्त्यत्र विप्राङ्गामां मधुसूदनः ॥ [10]
 कुमारः प्रययुस्तत्र पुत्रा भ्रातर एव च ।
 प्रेषिता वासुदेवेन नारदस्याभ्यनुज्ञया ॥
 षोडशं वीरसहस्राणि जग्मुरेव च वीरवतः ।
 श्रद्धया परमया राजन्निष्पारेयानुरूपया ॥
 ततस्तत्र द्विजातीनां कामाग्रदावधोक्षजः । [15]
 अर्थिता धर्मनिस्त्रातां यन्दिनामिष्टवर्दिनाम् ॥
 कल्याणनामगोत्राणां महता पुण्यकर्मणाम् ।
 यौनेः शौतेश्च मारुतैश्च शुद्धानां कुलन्दन ॥
 वर्षयित्वा द्विजान्कामैरिष्टैरिष्टः सता हरिः ।
 भ्रातृन्सर्वयामास यथाहं धर्मवत्सलः ॥ [20]

उपवासावसाने च भगवान्सविशेषतः ।
 बहु भेने प्रिया भार्यां रुक्मिणीं भीष्मकात्मजाम् ॥
 वसतस्तस्य कृष्णस्य सदारस्यामितोजसः ।
 सहासीनस्य रुक्मिण्या नारदोऽभ्याययौ मुनिः ॥
 आगतं चाप्रेयात्मा मुनिमिन्द्रातुजसदा । [25]
 शास्त्रद्वयेन विधिना ज्वरयामास केशवः ॥
 सोऽर्चितो वासुदेवेन मुनिरुत्थमतः सताम् ।
 पारित्रातवरो पुण्यं ददौ कृष्णाय भारत ॥
 तद्दृष्ट्वा जलजमुम रुक्मिण्याः प्रददौ हरिः ॥
 पार्थस्य सा हि कृष्णस्य भोज्या नरपरामयम् ॥ [30]
 प्रतिगृह्य सु तत्पुण्यं कामाग्निरनिन्दिता ।
 शिरस्यमलपत्राढयं ददौ कृष्णे द्वितातुगा ॥
 त्रैलोक्यरूपसर्वस्य नारायणमनोहरा ।
 शुशुभे तेन पुण्येन द्विगुणं रुक्मिणी तदा ॥

Ds वहुजम् (for बहु) — (L 4) Ds वसतै (for सर्व हि) — (L 5) Ds चीनम् Ds वहुजम् (for भारत) — (L 6) K Vs Bs Ds Ds : प्रसौ, Ns Vs Bs विनो, Ks Vs Ds : विनो (for प्रसौ) — (L 8) Ds देवो (for देव्या) — (L 9) Ks उपवासं वसाना च, Vs B Ds Ds : : T1 Gs 'सादसाने हि (for " Ks रुक्मिणी (for 'व्या) — (L 10) Ds वर्षयित्वा (for 'विष्यन्) — (L 11) Ns : Vs Bs Ds च (for प्र) Ks Ns Bs Ds पुत्र (for पुत्रा) — Before line 12, Ts : Gs : : Ms 10s वैरापयन् — (L 12) Ks प्रेषिता, Ds लपित्वा (for प्रेषिता) Ns वासुदेवस्य देवरत्न, Ts : Gs : : Ms वासुदेवेन देवेन (for " Ns नारदेन (for 'दस्य) — Ds om lines 13 14 — (L 15) Ns सार्थता, Vs अर्थाणां, Ds सुखिना (for मर्थिता) Ks om line 16 Ks Ms कृतिनाम् (for बन्दि) Ks कामाग्निरुप सताम्, Ks सदाचारवता नया, Ks कृतीनां शुद्धवर्दिनाम् (for " — (L 17) Vs Bs : Ds 'कर्मिणाम् (for 'कर्म) — (L 18) Ks Ns Bs : Dns Ds Ds : मौलैश्च, Vs Ds मौलैश्च, Ds मौलैश्च (for मौलैश्च) Ks यौने शौतेश्च मौलैश्च, Ks Vs मरुतै (Vs दानै) आदौ मरुतैश्च, Vs दानै मौलैश्च मौलैश्च, Ns corrupt, V- दानै मौलैश्च वै मौलै, Ds यौने मौलैश्च मौलैश्च, Ds Ts : Gs : : Ms द्विने (Ds दानै, Ts Gs द्विने, Gs Ms द्विने) आदौश्च मौलैश्च, Ts द्विने आदौश्च मौलैश्च (for " Ks युक्ता नान् (for शुद्धानाम्) — (L 19) Ks हृष्टवत्, Ks 'हृष्ट स यम् (for हृष्ट सता) Bs Ts Gs हरि (for हरि) — (L

20) Ds ज्ञाती स, Ts ज्ञातिं त (for ज्ञातीन्स) Ds : यथायद् (for 'हं) Ts : Gs सप्त (for धर्म) — (L 21) Gs उपवासाविधाने च (for " Ts : Gs : भगवान्देवकी सुत (for " — After line 21 Ds Ts : Gs : : Ms 10s

222

वैरापयन उवाच ।

कराचिदप्य रुक्मिण्या वसन्त्याहं जताङ्ग ।

— Before line 22 Ts ins वैरापयन — (L 23) Ks Vs Bs Ds Ds (marg) तम् (for तस्य) — (L 24) Bs Ds सुयासीमस्य (for सदा) Ks Vs Bs : Ds नारदोऽभ्याय मन्त्र (for " — (L 25) Ks Ds तनमेषामा (for चार्ध) — (L 26) Bs (marg as above) पूनै (for 'ह्येन) Ks सदाचारवता वर (for " — (L 27) Ds ज्वरयन् (for ज्वर्ये) — (L 28) Gs वै सदा (for भारल) — (L 29) Ts : Gs : : Ms पारित्रात (for वृष्ट भारल) — (L 30) Ts : Gs : : Ms पारित्रात (for वृष्ट भारल) Vs रुक्मिण्या, Gs 'द्वे (for 'व्या) — (L 31) Ds भोज्या भारी, Ds (by corr on marg) प्रेमी नर, Ds भोजन नर, Ts : Gs : : Ms भोजनारी, Gs भोजनारी (for भोजन नर) Ds : श्रीभक्तस्यापाममवद, Gs सदारस्यामि भोज्या नर) — (L 31) Ks Vs Bs : Ds सप्त पुण्यं, सप्त (for " — (L 32) Ns Vs Bs : Ds : Ts पत्राङ्गी, Ds मन्त्रा ह्य (for पत्राङ्गी) Ts : Gs : : Ms शिरस्यमलपत्राङ्गी (for " Ds ददौ द्विने द्वितातुगा, Ms ददौ द्विने द्वितातुगा (for " — (L 33) Gs त्रैलोक्यरूपस्या मा (for ").

देवीनां च तथान्यासां सपत्नीनां विशां पते ।
 दृष्ट्वा ताः सविशेषं च नारदेनाभ्युदाहृतम् ॥ [90]
 तत्र धृतरा मुनिस्त्रिलं प्रेष्याभिः स्त्रीस्वमावतः ।
 प्रकाशीकृतमेयासीद्विष्णोःपुरे तदा ॥
 पर्णापर्णि ततो देव्यः षोडीनमिव सर्वशः ।
 मन्त्रपांषडिरे इष्टा रुक्मिण्यातिपुणोदयम् ॥
 अर्हति पुत्रमतेति ज्येष्ठेति च समागताः । [95]
 मायेण प्रवदन्ति स्म इष्टा दामोदरभियः ॥
 समूचे न सत्पत्न्यास्तु तत्सौभाग्यपुणोदयम् ।
 सत्यमाभा प्रिया नित्यं निष्णोस्तुल्येजसः ॥
 रूपयौनसपत्ना स्वसौभाग्येन गर्विता ।
 अभिमानवती देवी धुर्योधेष्वायं गता ॥ [100]
 समुत्सृजन्ती वसनं सपुङ्गवं
 शुचिस्मिता शुद्धतमेरुमंशुखम् ।
 जमाह रोपादुल्लिखेन चेतसा

यद्देः गिरया श्रीरिव वर्धितेन्यना ॥
 दंदसमाना ज्वलनेन वर्धता [105]
 ईर्ष्यासामुत्प्रेतं गतप्रमेय ।
 मोघान्विता मोघगृहं विरिक्तं
 निवेशं तारेय धन सतोयम् ॥
 वध्या लज्जते हिमचन्द्रगुहं
 दुष्कृतपटं त्रियरोपविहम् ॥ [110]
 पर्यन्तदेशं सारसेन देवी
 विरिच्य सा लोहितचन्दनेन ॥
 सख्यस्तु सख्यस्तु फिर सरोरं
 प्ररुम्यमाता समचोपविष्टा ।
 दीर्घोपधाने शयनेऽपनीय [115]
 विभूषणान्येकनिरद्वेषी ॥
 अकारणार्थेन निरप्यमाणा
 प्रेष्याजनस्थाभिजनेन याचिता ।

* द्या) K₁ दास्य ; V₁ स्या, (for प्रेष्या) K₁ सुषहृत्,
 D₁ प्रहृत्वा (for प्रेषित्वा) — (L 89) K₁ s + V₁ B₁
 D₁ D₁ T₁ G₁ पत्नीनां च (for सपत्नीनां) — (L 91) B₁
 से सुखा तु, T₁ M₁ तत्र श्रुत्वा (for तत्र श्रुत्वा) D₁ प्रेष्य-
 कीभिः, G₁ प्रेष्याभिः (for प्रेष्याभिः स्त्री) K₁ प्रेष्यकी-
 भिः भावत् (for *) — (L 93) K₁ s + N₁ s V₁ s B
 D₁ D₁ D₁ T₁ s + G₁ मेरा D₁ चाग्रन (for सर्वशः)
 — (L 94) V₁ दृष्ट्वा, D₁ s T₁ s G₁ s दृष्ट्वा, G₁ तत्र
 (for इष्टा) D₁ om. (hapl) lines 94'-96" — (L
 95) T₁ s G₁ s + M₁ सा प्रपन्ना (for पुत्रमाता) T₁ G₁
 समाहिता (for गता) — (L 98) D₁ सती (for इष्टा)
 N₁ s V₁ B₁ s नारायण (for दामोदर) — (L 97)
 D₁ सा (for न) A₁ मन्त्रे तु न सत्पत्न्याः, G₁ सा सहे च
 सपत्नी तु, G₁ मन्त्रकोपेन पत्न्यास्तु (for *) N₁ सौभाग्यस्य
 (for तत्सौभाग्य) — After line 97, D₁ s

3** अतो यादवपुत्रस्य प्रतिभीर्द्वं तु चागवा । (310)
 — (L 98) N₁ V₁ B₁ s D₁ T₁ s G₁ s + M₁ मयि
 (for मनुज) — (L 99) N₁ B₁ D₁ साने सा, V₁
 साने सा (for मयि) B₁ सा (for स) K₁ Cal ed
 सौभाग्येन च निर्हता, N₁ D₁ सौभाग्येन च गर्विता, D₁
 सौभाग्यपुणगर्विता (for *) — (L 100) N₁ V₁ द
 सौभाग्येन च गर्विता, G₁ सुखा चेर्था (for सुखेष्वायं)
 N₁ ईर्ष्या, V₁ दृष्टेष्वायं, G₁ सुखा चेर्था (for सुखेष्वायं)
 D₁ D₁ सुखेष्वायं समागता, D₁ सुखा चेर्था चरन्ती (for *)
 — After line 100, N₁ s + V₁ s +

4** सा शुभं कौकुम वास समुत्प्रेतं शुचिस्मिता ।
 महारजतरा च हृष्टे जमाह वासनी ॥
 [(L 1) K₁ कोकुम (for कौकुम) V₁ शुचिस्मिता (for
 शुचि) — V₁ om line 2]
 — N₁ om lines 101-104 — (L 101) D₁ सकोमुन, D₁
 सुकुमुने (for स) — (L 102) D₁ s मुचिस्मिता (D₁ 'ता'
 (for शुचिस्मिता) G₁ सुकमयेकम् (for 'नैकम्) — (L
 103) V₁ रोपोदुल्लिखेन (for रोपाङ्क) — (L 104) T₁ G₁
 s + M₁ त्वे शिवामेति वर्धितेन्यना — (G 105) G₁ सख्य-
 माता (for दृष्ट्वा) K₁ सखिलेन (for उखलेन) K₁ s D₁
 G₁ सखिता, N₁ V₁ सासा (for वर्धिता) D₁ सा दृष्ट्वा
 अवलनेन तेन — (L 106) N₁ V₁ B₁ s D₁ सेव्या (for
 ईर्ष्या) — (L 108) B₁ om ed वनं (for घनं) D₁ s
 T₁ M₁ लोचदम् (for लोचम्), G₁ निवेशं तारा गगनं सवो-
 यम् — (L 109) K₁ G₁ चन्द्रगुहं, D₁ शुद्धचन्द्र (for
 चन्द्रगुहं) — (L 110) T₁ s M₁ s लोचदम्, M₁
 लोचदम् (for लोचं) — (L 111) D₁ पर्यन्तदेशे निष-
 सन् देवी, D₁ 'ले सत्य तु देवी' — (L 112) N₁ V₁ B₁
 लिखेय सा, D₁ लिख्य सा — (L 113) T₁ s ससुम् (for
 the first ससुम्) — (L 114) V₁ सख्योपविष्टा, M₁
 समचोपविष्टा (for 'उपविष्टा) N₁ D₁ s प्ररुम्यमाता सुरो-
 (D₁ सुखो मेविष्टा, D₁ प्ररुम्यमाता समुपरी) — (L 115)
 K₁ s + दीर्घोपधानं (for 'न) D₁ त्वने पत्नीः, M₁ 'ने
 निरीदय (for 'सपत्नीय) — (L 117) K₁ D₁ अकारणार्थे

कथं दीर्घान्यमाप्ता पदयेयमपि सागरम् ॥ [275]
 सान्नाजिति श्रिया नान्या त्वन्तो मेऽस्तीति विद्धि माम् ।
 त्वमगोचः क तयातमथ वा कः स्मरिष्यति ॥
 यद्व्राक्षीद्धि मां श्रद्धेहुमानेन नन्दिनीम् ।
 जवहाता हया राज्ञी नून दीर्घान्यकीर्तिवा ॥
 किं नु गृहेन मे प्रेम्णा सुनिगधेनापि मानद । [280]
 यत्समाना जनेर्देवो मां न पश्यति नित्यदा ॥
 नाहं त्वा क्तिवचं धूर्तमज्ञासिपमरिदम् ।
 जय ज्ञातोऽसि तत्पक्षश्चञ्चलो जनपञ्चकः ॥
 स्वरर्षणेक्षिताकारैर्निगुडो देव यजनः ।
 चोऽ ज्ञातोऽसि तत्पक्षो वाङ्मात्रमधुरः शठः ॥ [285]
 एषमीष्यांयश प्राप्ता देवी सान्नाजिती हरिः ।
 अभिमानजती देवः सान्त्वयपूर्वमथानधीत् ॥
 मेघ पद्मपलाशाक्षि मनेश्वरि वद प्रिये ।
 किमत्र बहुनोक्तेन हृदीयमवगच्छ माम् ॥
 वस्तारिजातबुद्धुं न तस्या देवि ममाग्रतः । [290]

नारदो मन्त्रिय कुर्वन्मुनिरतिष्ठकर्मकृत् ॥
 दाक्षिण्यादनुगोषाच्च दत्तवान्नात्रसशयः ।
 प्रसीदेन्नापराध मे मर्षयन्नुनिमित्ते ॥
 पारिजातस्य पुष्पाणि यदीच्छस्यतिक्रोपेन ।
 तदा दातास्मि सुशोभि सत्यमेतद्व्रीमि ते ॥ [295]
 स्वर्गात्सदादातयित्वा पारिजातं हुमेभरम् ।
 गृहे ते स्थापयिष्यामि यावत्काल त्वमिच्छसि ॥
 एवमुक्त्वा तु हरिणा प्रोवाच हरिचन्द्रमा ।
 यथेयं स ह्यमः शक्य इहानयितुमच्युत ॥
 मन्युरेप प्रमुष्टो हि भवेद्बहुगुणो मम । [300]
 सीमन्तिनीना सर्वोसामयित्वा स्यामशोक्ष ॥
 तथास्तु प्रथम. कल्प इति वा मधुसूदनः ।
 प्रोवाचाप्रतिमो देवो जगत्तः प्रभवोऽन्यथः ॥
 तथेत्युक्तोऽथ कृष्णेन तुतोप समिन्तिजय ।
 सत्यभामा सतामिष्टा कपनाशनवज्रमा ॥ [305]
 ततः ज्ञातो जगत्ताथः सर्वेशः सर्वभावनः ।

बेदु (for क तयातम्) T₁ G₁ s : यद्वोच कृतप्रसवे
 (for ") D₂ हा (for वा) D₂ D₂ (sup in as
 above) s : M₁ करिष्यति (for कः) — For line 277,
 K₁ subst

10** साधुवाच भवानप्य व नूनमिति चिन्तये ।

— (L. 278) V₁ वधमानेन (for बहु) — (L. 279) K₁
 B₁ D₁ s : जवहाता हया राज्ञी, N₁ V B₁ s : D₂ T G₁ s :
 'शया त्वयादाक्षीर्त' (G₁ 'साह'), M₁ 'ज्ञातो न्वय दाक्षीम्' (for
 ' ') K₁ V₁ s : D₂ कीर्तिताम्, N₁ s : V₁ B D₁ s : T₁ s : G₁ s :
 M₁ कर्तिताम्, T₁ s : G₁ दर्शिताम्, G₁ चेष्टिताम् (for
 'कीर्तिता') — (L. 280) K₁ T₁ G₁ किं तु (T₁ G₁ न) मूढेन
 मे प्रेम्णा, V₁ किं त्वगृहेन मे प्रेम्णा, D₂ किं नु खवेन मे प्रेम्णा
 (for ") D₂ (by corr on marg) शिवदेवेन, G₁ स्वसिदेवेन
 (for मुनिगधेन) N₁ कीर्तिवा (for मानद) — (L. 281)
 D₁ यत्स मा स (for यत्समाना) N₁ यत्समानो जने
 देवो (for ") T₁ s : G₁ s : M₁ पश्यमि (for 'ति')
 — (L. 283) B₁ (marg as above) हि (for [ज]हं)
 V₁ पूर्वम्, G₁ मूर्धम् (for धूर्तम्) — (L. 283) K₁
 सवेन, N₁ तपसे, V₂ तप्रेष, V₁ मपक्ष, D₂ क्षत्से, G₁
 प्रपक्ष (for तपक्षम्) V₁ B₁ चपरो (for चञ्चलो) K₁ वन
 (for जन) — (L. 284) T₁ G₁ s : स्वरर्षणेक्षिताकारो (for
 ") V₁ निगूढेनैव यानत (for ") — (L. 285) h. s :

N₁ B₁ D₁ D₁ s : T₁ s : G₁ M₁ तत्पक्ष, K₁ तपरो, D₂
 सुवचो, D₂ वत्पक्षो (for तत्पक्षो) — (L. 286) K₁ D₁
 ईर्ष्या च स, D₂ ईर्ष्यावत्ता (for 'वत्ता') — (L. 287) B₁
 T₁ देवी (for देव) V₁ T₁ साम, V₁ शाम (for साम्ब)
 — Before line 288, K₁ s : श्रीकृष्ण — (L. 288) T₁ s :
 G₁ न (for सा) T₁ s : G₁ प्राणेश्वरि (for 'मने') — (L.
 290) V₁ D₁ s : D₂ वद (for तद) — (L. 291) B₁ T₁ s :
 G₁ s : श्वाप्रिये D₂ वरिष (for 'म') K₁ D₁ कृत् (for
 कुर्वन्) N₁ कर्मसिद्धि (for 'कृत्') — (L. 292) D₂ तच्छा
 (for दत्तम्) — (L. 293) D₂ इष्टवत् (for 'म') — (L.
 294) T₁ M₁ पारिजातपुष्पाणि (for ") V₁ D₁ व कोपने,
 D₂ [ज]तिवोमने (for [ज]तिवोपने) K₁ यद्विच्छति च कोपने,
 V₁ B₁ D₁ s : स्व यदीच्छति कोपने, D₂ यद्विच्छत्यतिरोधने
 (for ") — (L. 295) M₁ प्रसीद मे (for प्रसीदते) — (L.
 296) K₁ स्वर्गादानयित्वा दे (submetric), N₁ V₁ D₁ s :
 D₂ s : स्वर्गादानयित्वा वा (for ") K₁ s : D₂ D₁ D₁
 पारिजातम् (D₂ D₁ 'तदु' मे परम् (for ") — (L. 297) T₁
 न (for ते) — Before line 299, K₁ in : सत्यभामा उवाच
 — (L. 300) h. s : V₁ प्रवदो (for प्रमुष्टो) K₁ V₁ B D₁
 D₁ D₁ T₁ गुण (for गुणो) — (L. 503) T₁ G₁ मीरि-
 मात् (for [ज]प्रतिमो) K₁ N₁ s : G₁ जगत्तः प्रभवोऽन्यथः
 T₁ G₁ s : 'ह' प्रयसोऽन्यथ, G₁ 'त' प्रमुष्टव (for ")

चकारावश्यकं सर्वं सर्वरामप्रदः सताम् ॥
 दध्यो च नारदं देवः स्नातो देवमुनिं नृप ।
 अभ्याजगाम स्नानान्ते मुनिश्रेष्ठो महोदधौ ॥
 तमागतं नरपते सता गतिरधोभजः । [310]
 सत्यया सह धर्मात्मा यथाविधिभूजयत् ॥
 पादौ प्रक्षालयांचक्रे मुनेः सात्राजिती खयम् ।
 जलं देवः स्वयं कृष्णो भृङ्गारेण ददौ तदा ॥
 अधोपकल्पयामास सुरासीनाय केशवः ।
 परमाणं स मुनये प्रयतात्मा जगद्गुरु ॥ [315]
 तहोक्कर्त्ता सत्कृत्य दत्त मुनिरुदारपीः ।
 बुभुजे वदता श्रेष्ठः श्रद्धया परयान्वितः ॥
 षषष्टय्य ततस्तत्त. प्रददौ चाक्षिपः प्रभोः ।
 ताश्च प्रीतेन मनसा प्रतिजग्राह केशवः ॥
 ततः सात्राजितीं देवीं प्रणता नारदोऽम्रवीत् । [320]
 प्रसार्य दक्षिणं हस्तं सजल जलजेक्षणाम् ॥
 यथेदानीं तथैव त्वं भन देवि पतिप्रता ।

सविशेषं च सुभगा भन त्वं तपतो बलान् ॥
 इत्युक्ता मुनिमुख्येन सत्यभामा हरित्रिया ।
 उत्तस्यो महता युक्ता हर्षेण तु नराधिप ॥ [325]
 स कृष्णोऽप्यभ्यनुज्ञा तु लब्ध्वा मुनिवरात्तदा ।
 बुभुजे विषस धीमानप्रमेयपराक्रमः ॥
 ततस्त्वनन्दयकं कृत्वा सत्यभामापि भारत ।
 अनुज्ञया तदा भर्तुर्विश्वाम्भर्गुह मुदा ॥
 ततो विनिर्गता देवी कृष्णस्यैनाभ्यनुज्ञया । [330]
 स्थिता पार्श्वे च कृष्णस्य नमस्कृत्वा महात्मने ॥
 ततो मुहूर्तमासित्वा नारदः कृष्णमम्रवीत् ।
 आरुष्टे त्वां गमिष्यामि शङ्खलोकमधोभज ॥
 वनार्थं देवामीशानं नमस्कृत्य महेभरम् ।
 गात्स्वन्वि देवगन्धर्वास्तथेवाप्सरसां वराः ॥ [335]
 मासि मास्वचित्ते होतन्महेन्द्रसदने विभो ।
 पूजार्थं देवदेवस्य गान्धर्वं नृत्यमेव च ॥
 अन्वर्हितो देवदेवः सोमः समररो विभुः ।

— Before line 304, some MSS. ms. वैवाचयन — (L 304) Ks Bs Ds [उक्त्वा (for उक्ते) Ks Bs Ds Gs
 पुनोप जनमेजय (for *) — (L 305) Ds त्वी रुधा (for
 सगमिषा) — (L 306) Ns Vs Bs Ds सवर्षा,
 सदीर्घ, Ts Gs s Ms सवर्षा (for सर्वेश) — (L
 307) Ds (marg) Ts Gs s Ms कर्त्त (for सर्व) Ts
 प्रद (for प्रद) — (L 308) Ks Ns Vs Bs Ds s
 प्यातो (for स्नातो) Ks-s Ns Vs Bs Dn Ds Ds s
 Ts Gs s Ms देवमुनिर् (for मुनि) — (L 309) Ns
 स्नात्वा स, Ns Vs Bs Ds s s स्नात्वा, Vs युष्मालो, Ts-s
 Gs s Ms स्नात्वा तु (for स्नानान्ते) Gs महानपा (for महो-
 दधौ). — (L 311) Ks Dn Ds Ds Ts Gs Ms यथा
 विधि (for विधिम्) Ks पूजयेत् यथाविधि, Ks यथाविधि
 पूजयद्, Ds स यथाविध्यपूजयत्, Ts Gs यथाविध्यमपूजयत्
 Ks विधि चापूजयत् (for *) — (L 315) Ns परमात्मा, Ds
 स पूजामा (for प्रव) — (L 316) Ns सर्वा (for कर्त्ता)
 — (L 317) Ds Gs सुत (for अजित) Ks शिवा परम
 यान्वित (for *) — (L 318) K Ts अथ सृष्टय, Ds उप
 शुल्य (for सृष्टय) Ks तत्र (for तस्य) Ns Ds (marg
 as above) प्रयुषोपाक्षिप प्रभो Ts Gs s प्रददौ चाक्षिप
 प्रभो (for *) Gs on lines 319-322 — (L 321) Ds Gs
 Ms जलजेक्षण (for जाय) — (L 322) Ds { before car

as above) यथेष्टापी (for 'वापी') — (L 323) Ns s V B
 Dn Ds Ds Ts s Gs मत्तवसो, Ds s मे त' (for त' त') Ks
 भवत्स कृष्णवसुधे (for *) — (L 325) K Ds (marg) Ts
 मुनिवा (for महता) — (L 326) Ks अथ कृष्णोऽभ्यनुज्ञा
 तु, Ns s Vs Bs Ds s कृष्णोऽभ्यनुज्ञा कीरत्य, Ds स कृष्णो
 धाम्यनुज्ञातो (for *) — (L 327) Ns Vs Bs Ds s
 पावस (for विपस) Ds s श्रीमात् (for श्री) Vs बुभुजे
 पावसं श्रीमान्, Ts s Gs s Ms जे विषमाव वद् (for *)
 — (L 328) Ks s Ts नारद, Ds मासिती (for मास) —
 (L 329) Bs अनुसृत्य, Gs ज्ञाता (for ज्ञया) Ts
 Gs s [म] वि सा, Gs [म] वि सा (for तदा) Ts Gs [म] न-
 नुरे (for [म] नपूह) Ks Vs Gs तदा (for मुदा) V
 Ts Gs s Ms विषेसात्त पुरं तदा (for *) — (L 330)
 Ks विमर्शिता, Ds मन्त्राजिती (for विमर्शिता) Ks ततो
 विमर्शिता देवी (for *) — (L 331) Ks स्थिता (for
 स्थिता) Ns Ds Gs नमस्कृत्य (for त्वा) Bs (marg)
 मन्त्राजिती, Ts स्नन (for स्नने) Ds नमस्कृत्य महामुने-
 (f r *) — (L 333) Ns s Vs Bs Ds आत्मन्व (for
 जायते) Ds अर्द्धिम (for अर्धोभज) — (L 334) Ns
 Bs s नमस्कृत्य, Ds Ts Gs s नमस्कृत्वा (for हृष्ट्य)
 — Ns on line 335 — (L 335) Ks देव (for देव-
 Ns [म] वरसा (for 'सो') Ks s B Dn Ds s s गन्गा (for

पश्यन्मरुत्येन कृतं भक्त्यादिपातिना ॥
 निमज्जितोऽहं पूर्वेषुः पुष्पं दातुं महाद्युते । [340]
 पारिजातस्य भद्र ते तस्माज्जो महात्मनः ॥
 यदेतदाहृतं स्वर्गात्तत्तदर्थं मया विभो ।
 देवोपभोगमेतद्वि तस्माज्जसमुद्भवम् ॥
 इष्टः स गृह्यः सततं शक्याः पुष्करलोचन ।
 सौभाग्यमायहृत्येव पूज्यमानोऽपि नित्यदाः ॥ [345]
 पुण्यं कर्तुं तदा सृष्टः पारिजातो महाकुम्भः ।
 अदिस्था धर्मनित्येन कश्यपेन महात्मना ॥
 पुरादित्या महातेजालोपितः क्लिप्त कश्यपः ।
 वरेण षष्ठ्यव्यामास मारीनरूपसो निधिः ॥
 सोमाय सुभगा येन भवेयं मुनिसत्तम । [350]
 स्वच्छन्दा कामतश्च सर्वैरेव विभूषणैः ॥
 ईप्सितं गीतनृत्वं च भवेन्मम तपोधन ।
 कुमारी नित्यदा येन भवेयं तपसा निधे ॥
 विरजाः शोकरहिता भवेयमपि नित्यदा ।

पविमन्निमती चेत् धर्मशीला तथैव च ॥ [355]
 पारिजातं वतोऽन्वाक्षीददित्याः प्रियकाम्यया ।
 सर्वकामप्रदे पुष्पेरावृत दिव्यगन्धदेः ॥
 त्रिशालं सर्वदा दृश्य सर्वभूतमनोहरम् ।
 सर्वपुष्पाणि दृश्यन्ते तस्मिन्नेव महाकुम्भे ॥ [360]
 ईदृशान्यस्य पुष्पाणि विभर्त्येकाविरपिणी ।
 बहुरुपाणि चाप्यन्या पद्मानि च तथापरा ॥
 मन्दारावपि गृह्यात् सारमुद्धृत्य कश्यपः ।
 तस्मादेव तरुश्रेष्ठ सर्वेषां श्रेष्ठतां गतः ॥
 ततस्तत्र निरूप्याथ कश्यपं प्रवृद्धां शुभा ।
 अदिर्दिग्मं पुण्यार्थं सौभाग्यार्थं तथैव च ॥ [365]
 निष्कलेण सया मुक्त कश्यपस्तु तपोधनः ।
 इन्द्रो दत्तस्तथेन्द्राप्या सौभाग्यार्थं ततो मम ॥
 सोमश्चाप्यथ रोहिण्या ऋक्ष्णा च धनदत्तया ।
 यत् सौभाग्यदो पुष्पं पारिजातो न सशयः ॥
 पारिजातो विष्णुपद्माः पारिजातेति शब्दितः । [370]

यदा — (L 336) Ds Bom ed माहेन्द्र (for मं)
 Da भवेत् (for सवने) — (L 337) Ds देवराजस्य (for
 'देवस्य') Vs क्रियते (for गणपदे) Ks गणपदेनृत्तमेव च
 (for ') — (L 338) Ks सपार्थो (for सप्रवरो) Ks
 Vs इति (for विमु) — (L 339) Da राजेन (for
 सुपयेन) Ds-1 Ms [अति (for [अति]) Ds कुल शक्या
 विधातिना (for ') — (L 340) Ks s Ns Vs Ds-2
 Ts s Gs दत्त, Vs s Bs Dn Ds दत्ता (for दातु) Ns
 महामने (for 'बुते') — (L 341) Vs वृक्ष (for तस)
 — (L 342) Ns Ds स्वर्ध (for 'ध') ओ, Ns Bs Ds Da
 Ts Gs स्वर्ध ह, Vs स्वार्थं च, Bs s Ds स्वार्थं भो (for
 स्वार्थं) Vs स्वर्धं भो मया प्रणी (for ') — (L 343)
 Ks s Vs Bs (marg) Ds Ds समुद्रतम् (for 'द्रवम्'
 — (L 344) Ds पञ्च (for पुष्कर) — For line 345,
 Ts-1 Gs 1 Ms subst

11* सौभाग्यार्थं तथैवाहं पुण्याहृतवास्तव ।

— (L 346) Ks यदा सृष्ट — Ts-1 Gs s गमादिष्ट (for
 तदा सृष्ट) — (L 348) Bs Ds महामनेना पुरादित्या (for
 ') Ds प्रार्थित (for तोषित) — (L 349) Ks कश्यपो,
 Vs Ds-1 T Gs s s तपसा (for 'सो') Ds कलात् (for
 निधि) — (L 351) Vs Ds अलङ्कृता (for 'स') Ds
 रत्न, Ts s Gs सपि (for एव) — (L 353) Vs गण्य

नृत्त, Bs Ds Ts नृत्तवीन, Ts s Gs गीतनृत्त, Gs s
 नृत्तवीन (for गीतनृत्त) — (L 353) Ks Ds Ts s Gs-1
 Ms भवेय तव सगिर्भो (for ') — (L 354) Ds विजरा,
 Ts विजरा (for रिजरा) — (L 355) Gs साक्षात् (for
 स्वाक्षीद्) — (L 357) Ts Bom Poona Cal eds
 G(ed) निय (for दिव्य) Ks गणपदे, Bs 'के, Ds
 Ts s Gs s Ms तस्मिन्नि (for गणपदे) — (L 360)
 Ts s Gs s रूपानि (for पुष्पाणि) Vs Ds ईदृशान्येव (Ds
 'न्यानि' रूपानि, Ms 'साप्यन्यरुपाणि (for ') — (L 361)
 Ns Bs s Ds रूपानि (for 'रूपानि') Vs Ds s [अ]न्यानि
 Ds [अ]नित्यत् (for [अ]नित्यत्) Ds विभर्ति च तथापरम् (for
 ') — (L 362) Ts s Gs s-1 Ms मन्दरा Gs 'र' राणां ह
 गृह्याणा (Gs 'च') (for ') — (L 363) Gs देव (for 'द्वि')
 Vs Ds अनेष्टा (for अनेष्टा) — After line 363, Ts s
 Gs s-1 Ms ins

12* अदिद्यै प्रददौ शीमापारिजातं महामुम्भम् ।
 — (L 364) Vs विदेश्य (for निषय्य) Ks s Vs Dn Ds s
 T Gs s-1 सुभे (for सुभा) — (L 365) Ks ततो मम
 (for तथैव च) — After line 365, Bom Poona eds
 G(-1) ins

13* अदिद्या कश्यपो दत्त पुण्यार्थं च ततो मम ।
 पुण्यादाया नेष्टयिष्या षष्ठे पुण्यांशमाभवात् ॥

मन्दारपुष्पैर्युक्तो मन्दारस्तेन वन्द्यते ॥
 कोऽप्ययं दाम्भ्रित्याहुरजानन्तो यतो जनाः ।
 कोविदार इति ख्यातः सततः स महातरः ॥
 मन्दारः कोविदारश्च पारिजातश्च नामभिः ।
 स वृक्षो श्रायते दिव्यो यस्यैतत्सुमुक्तमम् ॥ [375]

Colephon

वैशंपायन उवाच ।

ततो जिगमिषुं तत्र भारदं मुनिसत्तमम् ।
 प्रोवाच भगवान्विष्णुरप्रमेयपरात्मनः ॥
 महर्षे धर्मतत्त्वज्ञ स्वर्गं गत्वा त्वयानय ।
 दृष्ट्वा सदस्यान्दैवस्य त्रिपुरप्रस्य धीमतः ॥

— (L. 366) *Ks* स (for सु). — (L. 367) *Ds* मनाया (for सयो मम). — (L. 368) *Ti* पुलंग्या (for कल्या च). — (L. 370) *Ts* : *Q* : ४ : निगुपयो, *Ms* 'बल्या (for 'वद्या) *Ni* : विपुल (for क्षिति) — (L. 371) *Ds* युकोदं, — *Ds* यमिनी (for ययुनी) *Ds* योवतं (for कयतं) — (L. 372) *Ds* [र]ज (for [मा]हुर). *V*₁ जानकोयि, *Ds* माहुरेन (for मजानकोयि) *Ds* यतो मरा, *Ti* महागता (for ययो जना) — (L. 373) *Ks* *Ds* तत सतु, *Ks* *Ni* : *V*₁ *Bs* *Ds* शरव स, *Ks* *Ni* : *V*₁ *Bs* : *Ds* *Ds* *Ds* : ६ *Ti* *Qs* तत सतु, *Vs* तनक्षु, *Ds* तन सतु, *Ti* ततसु सु (for तनक्षु स) *Ks* तत स समुदाहक (for ^१). — (L. 375) *Ti* *Gs* तत (for तत) *Ds* यमित कुमोयस (for ^२).

Coloration — *Mention of the Epr* Ks Ds Ts
 — *Mention of Khila* Ks & Ns : V B Ds Ds Ds
 — *Adhy name* K Ns V B Ds Ds Ds : & Ts : s
 Gs : पारितत्य Ts & Gs : जलपर धनुम्, Ds पारितत्यदण्डे
 नादवायवम् — *Adhy no* Ks (marg) 121, Ns
 123, V 127, Vs B 126, Vs 125, Ds Ds Ds 122,
 D 119, T 128 & Ms 136, Ts 138, T 145, T 12
 129, Gs 128, Gs 139

(L. 377) Ds डवाव (for मो) — (L. 378) Ti-s
Gi s : Mo महर्षे सर्वभूमि (for "). Ds स्वर्गं मच्छ स्वनि
न्द्रित (for ") — (L. 379) Ds सदसि; Ti "स्व (for
"दयाद्" Ds देवर्षे (for "द्व" Ds द्रष्टु सदसु देवर्षे (for
") — (L. 380) Ks Ds : समाज्ञया, Ks : V B Dn
Ds T, क्षमा, Ds तदा, Ti अनुज्ञाय, Gs "ज्ञाय (for
"ज्ञया" Ks : समाज्ञया || मवता (for ") — (L. 381)
Ks स्वर्णशायिनि ला पाद, Ds T, संमार्गविष्वा अतुल्य (for

अनुस्रया मद्बचनाद्विज्ञाप्यः पाकशासनः । [380]
 संरणयित्वा भ्रातृत्वं पौराणं वेत्ति यन्मुने ॥
 यदस्माक्षीन्मुनिश्रेष्ठो भगवान् व्यपस्रस्म् ।
 पारिजातं पुरादित्याः प्रियार्थं धर्मवित्तम् ॥
 स पुण्यमत्तिसौभाग्यं ददाति तत्सत्तमम् ।
 तत्र दत्तं पुरा दानं व्रते च तत्सत्तमम् ॥ [385]
 देवीभिर्धर्मनित्याभिर्धर्मार्थममरोत्तमम् ।
 दत्तं क्षुत्वाभिरानुजितं दातुं पत्न्यो मम प्रभो ॥
 पुण्यार्थं दानधर्मार्थं मम श्रुत्यथमेव च ।
 आनाट्य च द्वारपती पारिजातं महातरुम् ॥
 दत्ते दाने पुनः स्वर्गं तत्र त नाययिष्यति । [390]
 स याच्य एव भगवान्बलभिर्द्रव्यैस्तथा ॥

" — (L 382) Dn Ds Ds-1 T G M₁ वल् (for
 वल्) K₂ नु लल् (for लल्) — (L 383) K₁ & N₁
 धससत्तमः K₂ & N₁ B₁ Dn Ds Ds-1 G₁ वित्तम्, B₂ &
 D₂ & T₂ & M₂ वृत्तम् (for वित्तम्) D₁ T₁ & G₁ &
 सुवार्धे चर्यन्ते T₁ विवल् (for ^१) — B₂ om line
 384 — (L 384) T₁ & G₁ & इदालि तरुत्तम् (for ^१)
 — D₁ T₁ G₁ om (hapl) lice 385 — (L 385) N₁
 B₁ & D₁ लज्जत्, T₁ G₁ & M₁ लवाह्लत् (for लज्जत्)
 T₁ लवाह्लं पुरा तेन (for ^१) K₁ V₁ D₁ G₁ ह्रत् (for
 ह्रत्) K₁ N₁ V₁ & B₁ & D₁ & प्रत् च तद्वत्तमेः N₁ B₁
 G₁ प्रवेत्त लक्ष्मणवल्, T₁ & लघालि T₁ वृत्तेन लक्ष्मणम्,
 T₂ G₂ & M₂ प्राप्तेन लक्ष्मणवल् (for ^१) — (L 386) D₂
 विष्वाधिर (for वित्तम्) B₂ देवीधर्मार्थेनियामित्, D₂
 देवीभिर्नियविष्वा (for ^१) D₂ T₂ अमरोपम्, T₁ & G₁ & &
 M₁ लक्ष्मणवल् (for लक्ष्मणम्) — (L 387) G₁ कर्त्तुं (for
 पत्तुम्) — (L 388) K₁ सुवार्धे चर्यन्तेनार्थे (for ^१)
 — (L 389) K₁ & V₁ & B₁ Dn Ds D₁ & G₁ आनायवल्;
 N₁ & वयस्वल्; V₁ D₁ आनीय वल्, D₂ T₂ G₂ आनीय हं (for
 आनायव च) D₁ आनीय द्वारकी वैष्, D₂ आनीय द्वारकी
 च (for ^१) K₂ N₁ & V₁ B₁ Dn Ds D₁ & T₁ G₁ M₁
 महाद्रुमवल् (for लक्ष्मणम्) — (L 390) K₁ N₁ & V₁ B₁ &
 D₁ T₁ लहल्, N₁ लहल् वै V₁ लहल्, B₂ लहल् हं (for लह
 ल्) K₁ & D₁ & लहत् प्रत् D₁ तथा जयिष्यति; V₁ D₁
 लहल् हं प्रत् D₁ लहल् ल वेतुमर्हसि, T₁ & G₁ & & M₁
 लहल् हं प्रत् T₁ धा जयिष्यति, G₁ लहत् च प्रापयत् मे (for
^१) — (L 391) K₂ & N₁ & V₁ B₁ Dn Ds D₁ & T₁ &
 G₁ & & M₁ प्र (for स) K₁ एवं वाच्य स भगवान्
 (for ^१) — (L 392) K₁ प्रवर्त्तन्, G₁ प्रयुक्तम् (for
 प्रवर्त्तन्) K₁ & & V₁ D₁ कर्षोऽपि (K₁ वापेऽ) मुनिसत्तम।

तथा तथा प्रयत्नश्च कार्यो मुनिवर त्वया ।
 यथा तरुणं दद्यात्पारिजातं सुरेश्वरः ॥
 तत्र दूतगुणं तावत्प्रदयामहे तपोधन ।
 समान्या सर्वकृत्यानां संपत्तिं त्वयि मे मया ॥ [395]
 एवं नारायणेनोक्तो नारदो भगवानुविः ।
 ब्रह्मस्योपायं केचित्समिद्धं चाकथं तपोधनः ॥
 पादमेवं प्रपक्ष्यामि यदुमुद्यं सुरेश्वरम् ।
 न तु दास्यति देवेन्द्रः पारिजातं यथञ्चन ॥
 मन्दरं पर्वतश्रेष्ठं दानवैस्त्रिदशैस्तथा । [400]
 निक्षिप्य तोयधौ पूर्वं पारिजातः समाहृतः ॥
 मन्दरं पर्वतश्रेष्ठं नयितुं प्रेषितः पुरा ।
 पारिजातं हरेणापि लोकाकरी जनार्दन ॥
 स्वयं विहायितो गत्वा ततः श्रेष्ठेण शकर* ।
 धामीडहम लगाने शक्याः स्वादिति पाचितः ॥ [405]
 तथास्तिदति यरो दत्तो महादेवेन चानघ ।

न च नीतः पारिजातो मन्दरं चित्रकन्दरम् ॥
 कीडापृष्ठः स शक्येति व्यपदेशेन मोक्षितः ।
 महोद्रेषं महानादो पारिजातस्वरं पुरा ॥ [410]
 त्रियार्चैकमुपास्त्राक्षीतास्त्रिजानयन हर ।
 गन्धूतिमात्रविस्तीर्णं मन्दरस्यैककन्दरं ॥
 न तत्र सूर्यभा* कृष्णः प्रविशन्ति तपोत्तमे ।
 न च चन्द्रप्रभा* क्षीता नैव कृष्णं सदागतिः ॥
 क्षीतोष्णे छन्दस्तत्र शैलपुत्र्या भगनि हि ।
 स्वयंप्रभं वनं तद्धि महादेवस्य तेजसा ॥ [415]
 यज्वेतिहा महादेवं सगणं यदुत्तमं ।
 भा चान्यस्तद्वनं दिव्यं न प्रयाति रघयन ॥
 क्षरन्ति तत्र पार्श्वेयं पारिजाताः समन्वतः ।
 सर्वैरजानि मुख्यानि मनसा शान्तितामि वै ॥
 गणास्तान्पुत्रमुञ्जन्ति प्रवराणां महारमनाम् । [420]
 आज्ञया देवदेवस्य लोकावस्थस्य वैश्वर ॥

Don Poona eds G(ed) कार्योक्तिमुनिसमम (for²)
 — (L 303) V₁ B₁ s D₁ यथा तस्य (for तरुण) — (L 304) V₁ अत्र दूत, D₁ तनु दूते, T₁ तत्तदूत (for तत्र दूत) K₁ V₁ B₁ s D₁ s गुणम्, K₂ s B₂ D₂ M₂ वाजास (for गुण) — G₂ om (hapl) lines 395-397 — (L 395) K₁ समाधिम्, D₁ तम्यार्थम् (for सपत्ति) K₂ संपदस्त्वयि मे मया, K₃ सत्प्रकृतं त्वयि मे मयम्, T₁ s G₁ s स तम्यरघयमि मे मया (T₁ 'ति' — Before line 396, D₁ in₁ दैवापायम् — (L 396) K₁ भगवान्नामो मुनि (for²) — (L 393) K₁ N₁ V₁ D₁ T₁ O₁ सुरेश्वर (for 'शरम्') — (L 399) V₁ न प्रदास्यति गोत्रिम् (for²) — G₁ s repeat line 400 after 401 — (L 400) B₁ पर्वत (for 'त') N₁ D₁ om (hapl) lines 401²-402² — (L 401) D₁ पारिषौ (for तोयधौ) — (L 402) K₁ D₁ मन्दरे पर्वत श्रेष्ठे, G₁ रापर्वतश्रेष्ठम् (for²) K₂ नेमु स, T₁ नाकम्, T₂ s G₂ s पायितु (for न*) V₁ s D₁ प्रेषितु, G₁ पुष्ट (for मोषित) D₁ नयितुं प्रेषिता पुरा (for²) — (L 403) D₁ G₁ पारिजातो (for 'त') V₁ स यरो (for 'करी') — (L 404) K₁ लगाना, G₁ देव (for मया) D₁ T₁ s G₁ s M₁ तत्र (for तत) — (L 405) D₁ क्षाक्षि (for 'द') D₁ क्षाक्षिभ्यः समोपायने (for²) T₁ s योक्षि (for पायितु) — (L 406) K₁ शक्या इति प्रयायित (for²) — (L 407) D₁ नाया नीतः T₁ s G₁ s सेनायित (for न नीतः) T₂ मर्यादा (for 'र') T₁ G₁ चित्रकन्दरात् (for 'रम्') T₂ G₂ s मन्द-

राधिचक्रकन्दरात् (for²) — (L 403) T₁ s G₁ s M₁ सपदास्तु (for शक्येति) V₁ मोषित, T₁ दे तिहा (for मोक्षित) — (L 409) D₁ तत्र पुन (for तर पुरा) — (L 410) K₁ B₁ D₁ T₁ s G₁ s साक्षात् (for [क्ष-] साक्षीत्) K₂ दम्यत्रियार्चमार्गसात् (for²) T₁ पुरा (for हर) — (L 411) V₁ s B₁ G₁ s दान (for मात्र) K₁ s N₁ V₁ B₁ D₁ s ताम्पुत्रिम (V₁ 'मि' त्रिजाननीनै (D₁ 'मै') (for²) N₁ D₁ मर्यादेव कन्दरम् (D₁ 'र') (for²) — (L 412) T₁ नक्षत्र (for न तत्र) K₁ s V₁ s B₁ D₁ T₁ G₁ M₁ नरोनमम्, K₂ D₂ नरोनम्, D₁ (mag² as above) वनेलने (for नयो) — (L 413) V₁ B₁ D₁ न चन्द्रस्य प्रभा रक्षिता (for²) — (L 414) V₁ D₁ G₁ M₁ क्षीतोष्ण (for 'मै') V₁ छन्दरात् (for 'तम्'). T₁ s G₁ M₁ मयतिहि (for 'तिहि हि) — (L 415) K₁ सत्प्रभा, N₁ G₁ s स्वप्रभम्, D₁ स्वयंभवं (for 'प्रभ') — (L 416) K₁ s N₁ D₁ T₁ मदादेव (for 'दे') K₂ s V₁ D₁ मयनी (for 'मै') B₁ D₁ D₁ s T₁ s G₁ M₁ सत्प्रभ (for 'चर्चन') V₁ T₁ मयनी यदुत्तमम् (for²) — (L 417) D₁ सत्प्रभम् D₁ यं यं, D₂ ताम्यत्रात् (for मी चन्द्रकन्दर) D₁ रघव (for द्विप) D₂ T₁ G₁ M₁ (for न) D₁ मयनी कदाचन (for²) — (L 418) V₁ तत्र पश्यति पार्श्वेयं (for²) V₁ पारि जातः T₁ जावात् (for 'जात') K₁ सत्प्रभ (for सत्प्रभम्) — (L 419) V₁ शिखरिः T₁ s G₁ s सत्प्रभम् (for मुखायि) T₁ काष्ठिह (for 'मति') — (L 420)

पारिजाताद्गुणं फलं तेषां तथा धनम् ।
 अभिमानं प्रभा चैव गुणा भूरिगुणास्तथा ॥
 मूर्तिमन्तश्च ते वृक्षाः श्योमं देव वृषध्वजम् ।
 उपतिष्ठन्ति मततं प्रररैः सह वैश्व ॥ [425]
 रौद्रेण तेजसा जुष्टा हीना दुःखैः सुखान्विताः ।
 तयो मन्दरे ते हि दयिता शैलकन्याया ॥
 प्रविवेशान्धो नाम घोरस्तर महाबल ।
 वैतेयो परदानेन दर्पितः पापनिश्चयः ।
 स हतो देवदेवेन हरेणामित्रपातिना । [430]
 अयध्यः सर्वभूतानां वृष्टाद्गुणं वली ॥
 एव दुःखेन ते देव पारिजातं प्रदास्यति ।
 पुष्कराक्षः सहस्राक्षः सत्यमेतद्रवीमि ते ॥
 सततं सहितो देव्या शक्या स हि वरहसुतः ।
 सर्वकामप्रदः कृष्ण तथेन्द्रस्यामितो नृजस ॥ [435]

वासुदेव उवाच ।
 मुने तुमुज्यते साधु महादेवेन धीमता ।
 यच्छचीं कारणं कृत्वा न नीतः स तरुः पुरा ॥
 स ज्येष्ठः सर्वभूतानां लोकहृत्प्रभवोऽज्ययः ।
 पारार्यस्य सदृशं वृणवामिति मे मतिः ॥
 अहं यवीयान्देवस्य सर्वथा बलपातिनः । [440]
 लालनीयश्च मगवज्जयन् इव सप्तम ॥
 सर्वथा भगवास्तावदुपायैर्नहुर्विलरैः ।
 करोषु यमं प्रीत्यर्थं शक्नो ह्यसि तपोधन ॥
 मया मुने प्रतिज्ञातं पुण्यार्थं सत्यभामया ।
 स्वादिहानविप्यामि पारिजातमिति प्रभो ॥ [445]
 मया तदनृतं शक्यं कथं कर्तुं तपोधन ।
 नानृतं हि बन्धो विप्र मोक्षपूर्वं मयानप ।
 मयि भगवत्प्रतिज्ञे हि लोहना सङ्गवो भवेत् ॥

Vs सुजन्ते, Ts-s Gs s s Ms सुजन्त (for सुजन्त)
 Ds s प्रसथाना, Ts Gs प्रसथाना (for प्रसथाना) — (L 422)
 Ks महावजम्, Ns s Vs s B Ds Ds s Gs स तथा वनम्, Vs
 तपोधन, Ds विशिष्यते (for तथा धनम्) — (L 423) Ns
 महिमान, Ds s अभिमान, Ds अभिमान (for अभि) Ks
 अभिमानप्रभावी च (for ") Ds बहुगुणात् Os s Ms मणियं
 (for भूरिगु) Ts Gs s गुणाभिमनियणास्तथा (for ") — (L
 425) Ks प्रवरं, Ds s (marg) Gs प्रमथै (for प्रवरं)
 — (L 426) Ks (sup lin as above) s Ns Ba Ts s
 Gs s बुद्धि, Ks Ds s (marg) पुष्टा, Vs हृष्टा, Ds हृष्टा
 (for पुष्टा) Ks s s Vs Vs Ds Ds s दुःखेणैव, Ts Gs
 Ms दुःखेणैव (by transp.), Ts s Gs s दुःखहीना, Ts
 दुःखमतिना, Gs हीनदुःखा Gs दुःखहीना सुखिना (for
 ") — (L 427) Ks Ns Vs Vs Ds s Ts s तपिता, Gs
 s s दयिता (for दयिता) — (L 429) Ts लज्जितं Gs
 तपित (for द") — (L 430) Vs महाका (for स हतो)
 Ns Vs Vs Ds हरेणामित्रलेपाया (for ") — (L 431) Bs
 Ds देवाया (for भूताना) Ds युगे (for युग्मं) — (L
 432) Dn Ts दुःखं न, Gs दुःखेण (for दुःखेन) Ns देव स
 (for ते देव) — (L 434) Ts Gs s च (for स) Ds
 स हितं सततं देव्या, Ds सततं दयितो देव्या (for ")
 Vs Ts-s Gs s-स वरो हुमं, Ds महानर (for वरहसुत)
 — Gs om line 435 — (L 435) Ts [म]मितीजमे (for
 "स") Ks Ns Vs Dn Ds Ds s Gs तथेन्द्रस्यामितो नृजसः
 Bom Poona eds C(ed) "न्द्राय महौजसे (for ")

— After line 435, Ds ins an addl colophon, men-
 tioning khhis adhy name पारिजातहरणे नारदवाचकम् and
 adhy no 132 — Some Ms हृष्टा, some मतवान् (for
 वासुदेव) — (L 436) Ks तपुपया, Ns अन्वताप्त, Vs B
 Ds तेन कुर्वं, Ds वसुधुवदे (for तं) — (L 437) Ts Gs s
 दर्पित (for न नीत) — (L 439) Ks Ns Vs s Ds Ds s Ts
 Ds प्रसथायक, Ds "मोक्षय" Ms "वाच्य" (for "मोक्षय")
 — (L 439) Ds पर वैर्येण, Ds परवैर्येण, Gs वारारस्य (for
 वारावर्षस्य) Bs सतत (for सतत) Vs नयि (I s इति)
 — (L 441) Ks वान्वीयया (for वा") Vs सर्वथा (for
 सप्तम) Gs जयन्त इति सर्वथा (for ") — (L 442) Ms
 तान (for तावद्) Vs उपायैर्बहुभि लब्धै (for ") — (L
 443) Bs स्थित्यर्थं (for मी) — (L 444) Ks पुण्यार्थं (for
 "र्थ") Ks सत्तयाया पुरतो बच (for ") — (L 446) Ks
 वाच्यं, Bs Ds T Gs s s Ms कर्तुं (for वाच्यं) Ds Ts
 Gs s Ms वाच्यं (for कर्तुं) — (L 447) T Gs s s Ms
 जन्तु (for ना") Ks बदे (for बधो) Ds वाया हि वान्वी
 विप्र (for ") Ns s Vs Bs s Ds Ds-s मोक्षं पूर्वः Ts-s
 Gs s Ms मोक्षपूर्वं, Gs पूर्वं मोक्षं (for मोक्षपूर्वं) — (L
 448) Ts s Gs सदावो (for सदावो) — (L 449) Ks s
 Bs Gs लोकधर्म, Ns Ds Ds s Gs लोक धर्म, Ns Vs
 Ts s s Gs लोकधर्म, Gs लोक धर्म (for लोक धर्म)
 — Ns om line 450 — (L 450) Ks Dn Ds-s परि-
 चार्या, Ns Vs s Bs Ds Ts Gs s "वार्या" Bs Ds "वर्षः
 (for "पाव्या") Ks s Vs Bs Ds s Ts Gs Ms परिचार्या

यन्मया हि मुनिश्रेष्ठ लोका धर्मगुणान्विताः ।

परिपाल्याः स्थितौ सर्वे स कथं हन्तु वदेत् ॥ [450]

न देवगन्धर्वगणा न राक्षसा

न चासुरा नैव च यक्षपन्नगाः ।

मम प्रतिजामरहन्तुमुद्यताः

सुखाय जीरन्ति चिरं महाबले ॥

स पारिजातं यदि न प्रदास्यति [455]

प्रयाच्यमानो भयतामरेभरः ।

ततः शवीव्यामुदितातुलेणे

गदा विमोह्यामि पुरंदरोत्ति ॥

इति प्रयाच्यो यदि सामपूर्वकं

प्रयाच्यमानो न तर्कं प्रयच्छति । [460]

मुनिश्वितं मामग्रगण्य सर्वथा

व्यपापि कार्यः पल्लु तत्र निश्चयः ॥

Colophon

सिक्ता सर्वे, १s = Gs + 'कार्यं' स्थिता सर्वे (for *) — (L 451) Ds चासुरा (for राक्षसा) — (L 452) Ks देवसत्ता
न (for चासुरा नैव) Gs पक्षगोतमा (for यक्षपन्नगा)
— For lines 451 452, Ks subst

14** न देवगन्धर्वगणा राक्षसा नैव चासुरा ।

नैव यक्षनिपाचाश्च न च सर्वेऽपि पन्नगा ॥

— (L 453) Ks १s Ds Ds : s = Gs उपहन्तुम्, Ds ग्रहि',
Ds उपहन्तुम्, Gs अपहन्तुम् (for 'हन्तुम्') — (L 454) Ks
हु जाय, Ds Gs सुखे न (for सुखाय) १s : १s = B Dn
Ds (marg as above) : Ds = सुखे समर्था पल्लु सत्त्व Dn
Ds मद्ममस्तु ते — (L 456) Ds प्रयाच्यमानो (for प्रयाच्य)
Ks १s १s Ds : 1s सुखेभ्यः, १s महेश्वर, Ds महेश्वर (for
[महेश्वर] — (L 459) Ks सुखे प्रयाच्यो, Ds प्रयाच्यो
(for प्रयाच्यो) — (L 460) १s १s = Gs प्रदास्यति (for
प्रयच्छति) — (L 461) Ks १s Ds मुनिश्वय (for 'श्वित'
१s Bs Gs Ms मद्रमनाय (for सामग्रमय), Ks १s १s Dn
Ds Ds = Ts Gs मुनिश्वय (Ks सुखे श्वय) मद्रमनाय सर्वथा,
Ts = Gs मुनिश्वित मद्रमनाय सर्वथा — (L 462) १s Ts :
Ds निश्चयगता (for तत्र निश्चय)

Colophon — Mention of the 1st Ks Ds Ts
— Mention of 1st Ks १s B Dn Ds Ds — 1st
Ks 1s : १s १s B Dn Ds Ds : s = Gs : Ts = Gs :
पारिजात (Ts Gs 'जाया' हरकम्, Ds पारिजातहरणे कृष्ण

वैजंपायन उवाच ।

नारदोऽथ मुनिर्गत्वा महेन्द्रमदनं प्रभुः ।

तां रात्रिमसत्तत्र दृष्टो च महोत्सवम् ॥

तत्रादित्या महात्मानो वसवश्च सुप्रेतमाः । [465]

राजर्षयश्च विद्वांसः खगताः कर्मभिः शुभैः ॥

नागा यक्षाश्च सिद्धाश्च चारणाश्च तपोधनाः ।

ब्रह्मर्षयश्च शनयो देवर्षिमनयस्तथा ॥

सुपर्णाश्च महात्मानो मरुतश्च महानलाः ।

विबोक्ता निकायाश्च शतशोऽन्ये समागताः ॥ [470]

उत्पुंरि सर्वपां सोमो देवो महेश्वरः ।

वक्ष्यामि त्विमान्तः रैर्गणैः परिवारितः ॥

देवर्षिभिर्मुनिश्रेष्ठैः संवृतः सर्वभावनः ।

कल्पान्तरसहस्रेषु शत्रो येषां न विद्यते ॥

यानर्चयन्ति सततं देवा देवेश्वरोत्तमाः । [475]

आत्मज्ञा नारलेपान्था ये च धर्मपथे सिता ॥

संवार, Ts वारिजातैवसिक्कयम् — 1st Ks
(marg) 123, १s 128, १s 127, १s 126, Dn Ds
Ds 123, Ds 120, Ds 133, Ts Gs 137, Ts Gs 137,
Ts 116, Ts 130, Gs 129, Gs 140

(L 463) Ds ३४ (for ३५) १s Ds : Ds = सुपः
१s Dn Ds = Ts Gs ३-४ Ms प्रति (for प्रभु) १s महेश्वर
सद्वे सुप (for ३) — (L 464) Ds च वसतः (for अपवसतः)
Gs दृष्टो (for दृष्टो) — (L 465) Ts वायव तः सुप्रेतमा
(for ३) — (L 466) Gs विद्वांसः (for विद्वांसः) Ks :
वक्षे (for वक्ष्ये) — (L 467) Ds रत्नपर्णाश्च (for सिद्धाश्च)
— (L 468) Ks Ds : सुवर्णम् (for प्रयाच्य) — (L
469) १s महापादो (for 'त्तमा') — (L 471) Ds Ds Ts
Gs : सोम (for सोमो) — (L 472) Ts : Gs : १s
विदित (for विदितः) १s Ts Gs Ms स्वर्गैः (for स्वर्गैः) — (L
Ds : स्वर्गैः, 1s Ts Gs स्वर्गैः (for स्वर्गैः) — (L
473) १s देवेश्वर (for 'विवर') Ds : देवर्षिमुनिभिः
(for *) — (L 475) Ks Ds दम्, १s नारदः १s Ds
सोम (for नारदः) १s Gs वसवर्षयः सततं, Ds नै सतर्षयः
म, Ms विद्वांसश्च म (for *) १s १s Ds Ms देवः १s
म, Ms विद्वांसश्च म (for *) १s १s Ds Ms देवः १s
देव (for देवः) Ks देव देवो अरोत्तमाः Ds देवा देवेश्वरो
वसवः, Ds देव देवो अरोत्तमाः (for ३) — (L 476) Ds देवा
दे (for देवाश्च) १s अरोत्तमा अरोत्तमाः, १s १s Ds
s = Ts Gs Ms आत्मज्ञानवर्षयः, Ts (marg) १s Ds १s
'जा' मयवपान्था, Ds 'यमो' शोदेन (for *) १s दे १s Ds

रुद्राश्च कादयणा देवमध्यापासन्त भारत ।
 स्कन्दश्च भगवान्द्विगङ्गा च सरिता वरा ॥
 अर्धिष्मास्तुम्बुरुश्चैव भारिश्च वदता वरः ।
 नेतारो देवदेवानामेते हि तपसान्विता ॥ [480]
 एताननुविधीयन्ते सर्वदेवगणा नृप ।
 धर्मनित्यास्तपोनित्याः सता मार्गमुपाश्रिताः ॥
 ये त्विने मानुषा देवानर्चयन्ति शुभार्थिनः ।
 तानर्चयन्ति ह्यमरास्तथा राजञ्चुभार्थिनः ॥
 पिष्टकृतेषु देवाना संन्यास ये त्वनुष्ठिताः । [485]
 स्वाध्यायवन्तः कौरव्य सदा नियमचारिणः ॥
 गन्धर्वाधिपतिः श्रीमास्तत्र चित्ररथो नृप ।
 सपुत्रो पादयामास देवनाथानि हृष्टवत् ।
 उर्णायुक्षिन्सेनश्च हाहा हृष्टस्थेन च ।
 दन्वरस्तुम्बुरुश्चैव जगुरन्ये च तद्रथा ॥ [490]
 वर्षीषी पूर्वचित्तिश्च हेमा रम्भा च भारत ।

हेमदन्ता पृताची च सहजन्था तथैव च ॥
 जुगोप भगवान्देवस्तदुपस्थानमात्मनान् ।
 वृत्तेन ह्यष्ट शकस्य जगाम जगतः पतिः ॥
 गते भूवर्षतो सर्वे नृपा जगमुयथागतम् । [495]
 महेन्द्रेणार्चिता देवाः स्वानेन निलयागताः ॥
 ततः सर्वेषु यावेषु शुभासीनं पुरदत्तम् ।
 सदस्यैः स्वैः सुहासीनं नारदोऽभ्याययौ मुनि ॥
 तस्मिन् पूजयामास समुत्थाय उपोषनम् ।
 विदेह कुशगर्भं च पीठमात्मासन्निभम् ॥ [500]
 नारदोऽथ महातेजा महेन्द्रमिदमब्रवीत्
 द्युतोऽहममरश्रेष्ठ विष्णोरतुल्यतेजस
 किञ्चित्कार्यं पुरस्कृत्य प्रेषितोऽस्मि तास्मना ।
 आनर्ताकाग्निहरण तस्यैवानुवर्तते ॥
 प्रीतिनाक्यानि हृषानि प्रयत्नं मुनये तदा । [505]
 ततः प्रहृष्टो भगवान् वत्सिकाशसन ॥

स्त्रे च (for वे च) Ks : Ns : Ds Ds : वधि (for वधे)
 — (L 477) Bs : Ds तपयन्ति स्म भारत, Ds : अमु
 पासत भारत, Gs यमुपासन्त भारत (for ¹) — (L
 478) Ks : वर, Ns Ds T : Gs अभिर, Ds : Ds
 सौरिद, Ds सौत्रो, Gs देवो (for सौत्रिद) — (L 479)
 मादुम्मास् (for मर्ध) Ks : Ds Gs दम्बरश्च, Vs Ds
 तुम्बरश्च, Ts : Gs : Ms शम्बरश्च (for तुम्बरश्च) Ns
 भारश्च, Vs क्षयश्च, Ds वृक्षश्च, Ds भारवृक्षो, Ts Gs हृदिश्च,
 Ts Gs : Ms हारिश्च, Gs मानुश्च (for भारिश्च) — (L
 480) Gs लोकानाम् (for देवा) Ds वेतारो देवतानां च
 (for ²) Ds वेष्टये हि, Ds निपते (for एते हि) — (L
 481) Ds एते तमनुविष्टिन्ति (for ³) Ns देव, Vs Ds Ds
 Ds सर्वे, Ds : देवान् (for सर्वे) Vs देवान्सर्वगणाश्च (for
⁴) — (L 482) Ks तपोनिष्ठा (for नित्यास) Vs Bs Ds
 Ds : उप (Vs वा) स्थिता (for उपाश्रिता) Ns : Vs Bs
 Ds सन्त सम्मार्गमाश्रिता (for ⁵) — After line 482 Bs
 reads line 486 — (L 483) Vs P Ds वयमे, Ts : Gs
 s : Ms यानिमान् (for ये निमे) — Ds Gs om line 484
 — (L 484) Ns Bs : तम् (for तान्) — (L 485) Ks
 कृतये ॥ (for कृतयेषु) Ks सपानाः Ts Gs यानिश्च, Ts
 Gs : सानिध (for संन्यास) Ns Vs सान्धा सन्तो अवन्ति
 ते (for ⁶) — (L 486) Ns Vs Ds सन्तये धर्मचारिण
 (for ⁷) — (L 488) Ds स देवो (for सपुत्रो) — (L
 489) Ns : Vs I : Ds च भारत (for तथैव च) —

490) Ks सन्तये, नारदश्च, Ks जुगोप भगवत्क्षेत्र (for ⁸)
 Ks च द्युमान्, Ks Ns : V Ds Ds Ds : Ts : Gs
 च द्युमान्, Ds (marg) अथ द्युमान्, Gs अथ द्युमान्, Ts :
 Gs : Ms च सान्धा (for च सपुत्रा) — (L 491)
 Ns : V Ds Ts Gs विष्टिन्ति (for एते) T Gs : सन्तये
 च (for च भारत) — (L 493) Ns : Vs Ds : Ts जुगोप,
 ननुपते (for जुगोप) — (L 494) Ds : वृष्टये (for वृष्टेन)
 Ks Ns : V Ds Ds Ds : Gs तपि, Ds (also
 marg) वधि (for वधि) — (L 495) Vs दम्बरश्चो,
 Ds दम्बर (for द्युत) Vs वधार्थि (for वधत्) — (L
 496) Vs हृदिश्च (for देवा) Ks : Ds स्वमेव निष्टव्यं गता
 (for ⁹) — (L 497) Ns तुल्यते, Vs Ts Gs : Ms
 समं (for सदा) Ks Vs Bs Ds Ds : Ts Gs प्रीतिवर्षी,
 Ns Bs : Ds प्रीतिवर्षी, Ns प्रीतिवर्षी (for प्रीतिवर्षी) — (L
 499) Ts Gs तुल्यवत् (for स) — Vs om line 500 — (L
 500) Ds अर्धे (for गर्भे) — (L 501) Ds (marg) नार
 दश्च (for तेजा) — (L 502) Ds Ts Gs : सानिध (for
 सानुध) — (L 503) Vs समुत्थाय (for पुरदत्तवत्) Gs :
 अर्धे (for प्रीति) — Bs om line 504 — (L 504)
 Ks Vs सान्धानाम्, Gs सान्धानम् (for सान्धानम्) Ns : रहितः
 Vs हारिश्च, Ds Ts : Gs : Ms द्युमान् (for द्युत) Ds
 [म]मित (for मन्त्रवत्) Ds तस्यैवामिनेतेजसा, Ts : Gs
 s : Ms सान्धानान् सर्वं तद्वत् (for ¹⁰) — Ns om line
 505 Before line 503, some Ms line 505 वेतारान् उपास

किमाह पुराश्रेष्ठः श्रीमन्माचक्ष्व मे गुणे ।
चिरस्य यत्न कृष्णेन संस्मृतः स्म महात्मना ।
प्रियावसायिनि हचानि ऋद्धि धर्मश्रुतां वर ॥

नारद उवाच ।

महेन्द्रेन्द्रानुजं द्रष्टुं गतोऽहं भ्रातरं तथ । [510]

द्वारकां पुरयश्रेष्ठ काश्यपानां यशस्कर्म ॥

तं तु रैवतकेऽप्राक्षं तदानीमनमर्दिदम् ।

रुक्मिण्या सहितं वीरमुमयेष वृषध्वजम् ॥

परिजातततोः पुष्प तस्य दत्तं मयानघ ।

विस्मयनार्थं देवेश पत्नीनामुत्तेजसः ॥ [515]

तदुष्मा तस्य पत्न्यस्तु विस्मयं परमं ययुः ।

यदुकामप्रदं पुष्पं वृक्षराजसमुद्भवम् ॥

गुणास्तास्ता मयाख्यातास्तस्य पुष्पस्य मानद ।

सृष्टिश्च परिजातस्य कश्यपेनातितेजसा ॥

अदित्वा कश्यपो दत्तः पुष्पार्थं च यथा मम । [520]

पुष्पदात्रा चेष्टयित्वा कण्ठे पुष्पार्थमात्मवान् ॥

त्वं च दत्तो यथा श्रय्या देवाधान्ये सुरेश्वर ।

निष्कयश्च यथा दत्त कश्यपाग्रेर्महात्मिः ॥

वच्छ्रुत्वा तस्य पत्न्येका सराभामेति विभ्रुता ।

पुष्पकार्यं मनश्चक्रे दक्षिता ते यवीयतः ॥ [525]

तथा चाम्यर्थितो भर्ता देव्या देवगणेश्वरः ।

प्रतिज्ञो स धर्मात्मा यवीयास्तु मानद ॥

नतो मामुक्त्वान्वीरो विष्णुर्वैलवता वरः ।

यथावत्सुरसुख्येन युवतः शृणु भावन ॥

लज्जनीयो यवीयास्तु प्रणिपत्तास्तुतोऽश्वीत् । [530]

आनायय सुरश्रेष्ठ पारिजातं वरदम् ॥

भनोत्योऽस्तु सफलो यथास्तेऽमरसूदन ।

धर्मद्वये विक्षेपेन यथास्तेऽमरसत्तम ॥

— (L 505) B: प्रिय (for श्रीति) Ds चम्बानि (for हचानि) T: om (hapl) lines 505^a-509^a K: s a मयुक्ता (for 'व') D: सुमिराद (for सुनये) — (L 507) T: G: s भगवान् (for युष्य) D: लक्ष्ममाकल्पतां सुने (for 's') — (L 508) K: पिर हि (for चिरस्य) K: N: V B: s D: s a T: s M: समुत्तोःस्मि महासुने (for 's') — B: T: G: om line 509 — (L 509) D: यमं विवा (for 'भूता') — After line 509, K: s in an addl colophon mentioning adhy name नारदस्य स्वर्गमनम् — (L 510) V: श्रेष्ठ, D: कृष्ण (for द्रष्टु) G: स महेन्द्रा सुय द्रष्टु (for 's') — (L 511) K: s a G: N: V B: Dn D: s T: G: M: कश्चिद्वा (V: Ds कश्चिद्वा, D: गतश्च द्वा रका रत (for 's') N: T: G: यदयाना (for काश्यपाना) K: s Dn D: s यदास्वर (for 'स्वयम्') G: द्वारकाया यशस्विनम्, G: यदयाना यशस्करीम् (for 's') — (L 512) D: रत (for तनु) K: K: सुतासीनम्, N: देवा, B: Ds तया (for रता) — (L 513) N: सद् स (for सहित) B: s D: देवम् (for वीरम्) V: सुवन्त च (for उमयेव) K: s a V: B: Dn D: s a T: G: सुवन्त वृषभभञ्जय, N: उमये वृषभ, D: प्याय न्नमृपम् (for 's') — (L 515) N: विस्मयनार्थं (for 'य') N: V: B: इति (for उह) D: पत्नीनाममिनौजस (for 's') — (L 517) D: पुष्प (for पुष्प) — (L 518) N: V: B: Ds G: समाख्याताम् (for यथा) — T: om (hapl) lines 519-527 — (L 519) V: T: यर्हि (for दृष्टि) D: यथा कृत पारिजात (for 's') V: मदात्मना

(for [म]तिवेजसा) — (L 520) Ds पुष्पार्थं च, T: s G: s a पुष्पस्वार्थं, M: पुष्पस्वार्थं (for पुष्पार्थं च) — (L 521) T: G: s a M: तिव (for कण्ठे) — (L 522) K: शक (for शय्या) — (L 523) K: महापुति, N: B: s M: महविनि (for महात्मनि) — (L 524) K: सा, D: [म]रि (for [म]रि) — (L 525) K: देय कार्यं, N: पुष्प कर्तुं, D: पुष्पकार्यं, G: समुत्तार्थं (for पुष्पकार्यं) K: देवी सा (for दक्षिता) G: यवीयसी (for 'स') D: दक्षिता तस्य मानद (for 's') — (L 527) G: प्रतिज्ञाय (for 'लक्षे') T: G: धर्मार्थं, G: 'व' (for 'मा') — (L 529) N: D: T: G: s a यथा तम् (for यथावद्) K: s a D: सानद, Dn D: s भावन, T: s G: s a M: भादि तम् (for भावन) — (L 530) V: B: s D: T: s G: s a M: रता, G: दे (for तु) — (L 531) K: s K: D: G: s भानयेय, K: D: s आनायय, K: D: T: s G: s M: कानीय च सुरश्रेष्ठ (for 's') K: V: D: D: s मदा ; N: V: T: s G: s a M: सुर, D: चम् (for वर) — (L 533) N: s B: s D: सव्यास्तेऽमरनाशन, D: स्ते रिपू सूदन, D: स्ते सुरनन्दन, G: यथा मे वरसुरन (for 's') — D: om line 533 — (L 533) K: N: V: s B: s Ds D: T: G: s a M: सुरसत्तम, G: सुरसूदन (for अमर सत्तम) — (L 534) D: दक्षित (for दुर्लभ) K: N: s सत्तम — (L 534) D: सत्तम (for दुर्लभ) K: N: s V: B: s D: T: s G: s लोको (for लोके) — (L 535) K: D: D: T: वयम् (for 'म्') T: s G: s वयम् स्व मम कल्याण (for 's') K: शयानाया, K: V: मादाय

अयं दुर्लभवन्याणो लोके लोभगणेश्वर ।

पश्यन्त्यमरकल्याणं मत्प्रभावाच्च मानुषाः ॥ [535]

वैशंपायन उवाच ।

यामुदेवचयः श्रुत्वा महेंद्रः कुरन्न्दन ।

नारदं यदता श्रेष्ठविदं वाक्यमथात्रवीत् ॥

भजासनं द्विजश्रेष्ठ धृतमुतं त्वया द्विज ।

सदेशं प्रतिदातयामि विष्णोरुत्तलेजसः ॥

आसीने नारदे शनो रन्धानुत्तोऽथ नारदात् । [540]

स्वमासनं ततो भेजे तस्यैव सहस्रं विभो ॥

उपविष्टः सुरपतिर्योराच तपोधनम् ।

निरीक्ष्य स्वन्तं वीर्यं पार्षदं धृतराजान् ॥

मह्यैर्दुशल दृष्ट्वा यत्कथ्यस्ते जनार्दन ।

यचनाम्भम धर्मैश्च सर्वभूतमुत्पावहम् ॥ [545]

मदनन्तरमीशस्त्वं जगतो नाम सशयः ।

त्वदीयः पारिजातश्च रत्नान्यन्यानि चाच्युत ॥

तं तु भारतावरणं कर्तुं देव महीं गतः ।

मानुष्यं सर्वभूतानामाश्रितः कार्यसिद्धये ॥

त्वयि तीर्णप्रतिष्ठे हि पुनः श्रोत्रे त्रिविष्टपम् । [550]

पूर्वपित्यामि वच्चास्ते उष्ट्रान्कामानधोक्षज ॥

रगर्थाणि न रत्नानि न वित्तव्यानि वैशज ।

स्वल्पायै मानुषं लोकमिति पूर्वहता स्थितिः ॥

उत्कथ्य हि स्थितिं देवीं प्रवर्तामि महाबल ।

यद्यहं किं प्रवक्ष्यामि प्रजापतिगणाः प्रभो ॥ [555]

ब्रह्मणा सहपुत्रेण सपौत्रेण महात्मना ।

नियमाः सर्वहृत्यानां स्थापिता जगतो धृमाः ॥

प्रजापतिदृष्टं मार्गमापास्य व्रजतो मम ।

श्रुत्वा प्रजापतिर्धर्माश्चापमभ्युत्तजेत्त्वमुः ॥

अस्माभिर्भियमान हि मर्षादासेतुर्गन्धनम् । [560]

(for 'भावाच्') Ds मानव्, T1 Gs Ms मानुषम्, T2 मानुष, Bom Poona eds O(ed) मानवा (for मानुषा) N1 प्रभावाच सर्वया, T2 Gs ॥ स्वयंसादाच्च मानुषम् (for १) — (L 536) N1 T1 G1 ॥ कुल (for कुल) — (L 537) Ks इदं यचनाममवीद (for १) — (L 538) T1 ॥ Gs ॥ मुनि (for द्विज) Ks धृमम्, Bs कथम्, Gs धृमम् (for धृतम्) Ds यथा (for त्वया) ॥ [अजिष (for द्विज) — (L 539) Gs अमिव (for अनुल) — (L 540) Vs छत्राधारी, Ds छत्राधारी, T1 छत्राधारी (for छत्राधारी) — (L 541) N1 ॥ Vs Bs Ds स्वमासनं नारदे भेजे (for १) — (L 542) Ks तपोधिषम् (for धृतम्) — (L 543) Ks तद्वत्, Ds त्वत् (for त्वत्) N1 निरीक्ष्य च शो वली (for १) Ks ॥ पूर्वदात्, Ks पार्षदो, N1 T1 ॥ Gs दुर्षद, Dn Ds पार्षदात्, T1 ॥ Gs ॥ Ms नारदं (for पार्षदं) Ks Vs Ds वत् (Vs इ, Ds वा नरेदं वृत्राशनम्, Ds पार्षदं दान्द्रुवनाशन (sup in 'सूत्र') (for १) — Before line 544, some Mas ins शक, some इन्द्र — (L 544) T1 ॥ Gs ॥ Ms इन्द्रो (Ms 'न्द्रे' महर्षे कुशलं, Gs ह्यो महर्षे कुशलं (for १) T1 ॥ Gs ॥ Ms प्रष्टव्यम् (for वक्त) — (L 545) Vs यचनां (for यचनात्) T Gs ॥ धर्मं तु, Gs धर्मोत्तु (for धर्मं) K1 ॥ N1 ॥ V B Dn Ds D1 ॥ T1 Gs ॥ सुस्वावत् K1 ॥ Ds D1 ॥ वद (for 'वदम्') — (L 546) K1 ॥ अमरेषु न सशय (for १) — For line 548 T1 ॥ G1 ॥ Ms aulst

15* तं तु भारतावरणं महर देव धुव गतः ।
— Ds om. line 549 — (L 549) Ds मानुष्ये, Ds

'व्यात् (for 'वत्') K1 ॥ ॥ N1 B1 Dn Ds D1 ॥ T1 Gs ॥ वृत्तानाम्, V1 ॥ B1 ॥ Ds T1 ॥ G1 ॥ ॥ Ms 'वृत्तानाम्' (for भूतानाम्) ॥ Ms मानुष्यं सर्वया वृत्त (for १) Vs भावि (for भावि) K1 ॥ ॥ N1 Dn Ds D1 ॥ ॥ स्थित कार्यं प्रसिद्धये, Gs स्थित कार्यं सिद्धये (for १) — (L 550) T1 इति (for त्वयि) N1 ॥ Vs B1 ॥ तीर्णप्रतिष्ठं सप्राप्य (for १) N1 B1 Ds वृत्, N1 भावात्, Ds प्राप्तम् (for प्राप्ते) — (L 551) Ds ते वचना (by transp), T1 वचनाम् N1 ॥ B1 Ds पुरापिप्यन्ति वरशास्त्रं (for १) B1 इमात्, Ds Gs सर्वान् (for इमात्) — (L 552) K1 स्वर्गाजनि, Ks स्वर्गवाणि (for स्वर्गावाणि) Ks स्वर्गाणि न च रत्नानि, N1 Vs ॥ B Ds T1 ॥ स्वर्गावाणि १, Ds ॥ स्वर्गं वाणि च १, T1 Gs ॥ ॥ स्वर्गावाणि १, Gs Ms ॥ स्वर्गवाणि १ (for १) B1 ॥ Ds तेष्वप्युत (for केषाव) Ds T1 Gs ॥ ॥ न वेत्तव्यानि केषाव (for १) — (L 553) Ks N1 Vs B1 Ds ॥ T1 ॥ Gs ॥ ॥ Ms पूर्वहता (Vs 'त', ॥ पूर्व स्थिता (for पूर्वहता) — (L 554) Ks उन्नाय, T1 Gs उत्कथ्य (for उ) Ks N1 Vs B1 Ds ॥ T1 Gs देव (for देवी) K1 ॥ Vs D1 ॥ उत्कथ्य (Vs 'वत्', Ds 'स्थित' हि स्थितिं देव, ॥ उत्कथ्य तु स्थित देव, Ds 'त' तां स्थितिं देव, T1 ॥ Gs ॥ Ms व्युत्कथ्य हि स्थितिं देव, Gs व्युत्कथ्यं स्थितिं देव (for १) — (L 555) T Gs ॥ ॥ Ms प्रष्टव्यामि (for 'द्वयित') T1 ॥ Gs ॥ ॥ Ms मुखात् (for गणा) — (L 557) Ds ॥ भूतानां (for हृत्यानां) ॥ धृमम् (for धृमा) K1 (marg as above) यथापित्वा गतो धृमा (for १) — (L 558) Gs द्वि (for क्व) Ks om lives 558*

भेत्त्यन्त्यशङ्कितं दैत्या दैत्यपक्षास्तथापरे ॥
 स्त्रीनिमित्तमितो नीते पारिजाते द्रुमेत्यरे ।
 स्वर्गोक्तसो भविष्यन्ति विमनस्काश्च मानद ॥
 वषभोगा मनुष्याणा विरहिता ये स्वयंभुरा ।
 हेतुं तुप्यतु मे भ्राता मपश्यन्कालपर्ययम् ॥ [565]
 इहापि तापत्रिदिवे मम यः स्यात्परिमहः ।
 त्रिविधस्योऽपि तं कृष्णः सर्वं भोक्तुमिहार्हति ॥
 एतेो क्षान्तिभोज्यानामभिमानाज्जनार्दनः ।
 ततो धर्मं समुत्सृज्य पापमेवानुवर्तते ॥
 स्त्रीद्वयता ख्याप्यमाना कृष्णस्य हि महात्मनः । [570]
 जगत्प्रवशासा योत अन्तेदिनि मे मतिः ॥
 मानुष्य मानुषे प्राप्ते यदेतन्मुमुक्षुदनाः ।
 कुर्वन्निर्वन्धनीयं यद्भ्राता ज्येष्ठेन नारद ॥

स्वर्गरेवविलोपेन धर्षणा स्यान्ममानप ।
 ज्ञानितो धर्षणा चैव विशेषेण हि गर्हिता ॥ [575]
 धर्ममर्थं च काम च क्रमेण मधुसूदन ।
 सेवत्वेप सता धर्मान्स्थापितान्पद्मयोगिता ॥
 महीतलं पारिजातमपिप्यामि ने यदि ।
 पौलोमीमादितः कृत्वा पो नु मा बहु मस्यते ॥
 पारिजात महीप्रष्टे दृष्टा स्पृष्टा च मातुपाः । [580]
 स्वार्थं नोद्यमिष्यन्ति दृष्टा स्वर्गफल क्षिणी ॥
 पारिजातगुणान्मर्त्या जुषन्ति यदि नारद ।
 देवाना मातुपाणा च न विज्ञेयो भविष्यति ॥
 तत्र यत्क्रियते कर्म इह नदुष्यते नरैः ।
 स्वार्थं न यत्पिष्यन्ति पारिजातगुणान्विताः ॥ [585]
 सर्वरत्नवरः स्वर्गे पारिजातस्तपोधन ।

560* — (L 559) Ks मजापतिस्तु भीमन्वृत् (for *) Ks
 Gs डरवृत्ति, Dn Gs मनुष्यद्वय (for मनुष्य) Ks s Ds
 Ds s Ts s Gs s Ms सामप्युत्तुर्वा वि प्रभु (for *)
 — (L 561) V: [सज्जित (for ता) — (L 563) Vs
 नारद (for मानद) — Gs om lines 564 603 — (L
 564) Vs Bs सामप्याणा (for मनुष्याणा) Ts s Gs s Ms
 कल्पिता (for विहिता) — (L 565) Ks तुप्यति स (for
 तु तुप्यति) V: Bs नैस्तुप्यतु स मम भ्राता (hypermetric)
 — (L 566) Ks s Ns s Bs s Dn Ds Ds s Ts Gs s
 Ms सात (for तावत्) — (L 567) Ts Gs s निदिदे (Gs
 'देहा' स्थापित कृष्ण (for *) Bs Ds नोप, Ts स त्व, Ts s
 Gs s हृत् (for हृद्) Ns Vs Bs s Ds (mag) T Gs s
 ins after line 567 Ds after line 575

18** ज्येष्ठकानिष्ठभ्रातृना नामिह किं नवार्दन ।

[Ns नोगाना, Vs नोगाना (for भवाना) Bs ज्येष्ठो
 ज्येष्ठविभोगाना, Bs ज्येष्ठ-वाविभोगा, Ds ज्येष्ठ-नापिष्य
 भोऽयाना, Gs ज्येष्ठाय ज्य भोऽयाना (for *) Ns Ts Gs s
 मतिह (for मां)]

— Ns T Gs s s om line 568 — (L 568) Ks s s Vs
 Bs s Dn Ds Ds s हरो डि, Vs s Bs कृष्णोऽपि (for एते
 डि) Ks सतिमान्ति, Vs सतिव किं, Bs Ds सतिमान्त्व
 (for सति) — (L 569) Vs s Ds Ds यतो, Vs तथा
 (for ततो) Ns Ts Gs कामस्य (for पापस्य) — (L 571)
 Ks Ds s Gs [सज्जितो (for सा) — (L 572) Vs s
 Bs s मानुष (for 'दे') Ds प्राप्ते (for प्राप्ते) Bs मानुष्य
 स समामास, Ds 'प्ये मानुषे प्रष्टे (for *) Ds स यान्त्र,

Ts s Gs s यदिह, Ms यदीह (for यदेतत्) — (L 579)
 Vs कुर्याद्विद्वन्तीह हि (for *) Gs ed) छात्रा (for छात्रा)
 Vs मान्द्र (for नारद) — Ts om lines 574 576 — (L
 574) Ks Ns Vs s Bs s स्वर्गे, Vs स्वार्थं (for स्वर्ग)
 Ts s Gs s विज्ञेयेन (for वेद) Ts Gs Ms स्वार्थेन
 विज्ञेयेन (for *) Ns s Vs s Bs s Ds परा मम (for
 समानयता) — (L 575) Ns नारद, Ts s Gs Ms सर्वदा
 (for तद्विदा) — Gs om lines 576 577 Ds om line
 576 — (L 577) Ns सास्त्रिणा, Bs Ds s Ts s Gs s
 स्वापिता (for सात) — Ts Gs s om line 578 — (L
 578) Ks सार्थविप्यामि, Ks Ds s Gs Ms जानं, Ks Ns
 Vs Bs s Ds Ds सायं, Bs Ds तालं, Ds Ds प्रायं (for
 वर्षं) — (L 579) Bs सप्रत (for सादित) Ts s Gs
 Ms पौलोमीमस्यता कृत्वा (sio) (for *) V Ds s Ts s
 मस्यते (for मस्यते) Ns को मा बहु न मस्यते (for *).
 — Ds om lines 580 581 — (L 580) Ds नीतं
 तु (for स्पृष्टा य) — (L 581) Ds मोद्यमेप्यन्ति, Ts
 Gs s Ms नो गमिं, Gs नाममि (for मोद्यमि)
 — After line 581, Ns reads line 584 — (L 582)
 Ks दृष्यन्ति, Ds जुषन्ते (for लिह) Ds मानवा (for
 नारद) — (L 583) Ks s s Ns Ds Ds Ts s देवमान
 मनुष्याणा (for *) Ks Vs s Ds विज्ञेयो न (by transp),
 Gs निश्चिरो — (L 584) Ns Vs Bs s Ds तद्विद्वन्मते
 (for *) — (L 585) Ks नमर्षं न करिष्यन्ति (for
 *) Ns युगोपिता (for गुणोपिता) — (L 586)
 Ks s Ds रत्नवर (for 'र') — Vs om (hapl) lines
 587-591 — (L 587) Ts सुखं (for समैर) Ns s

तुल्यं देवसमैर्मर्त्यैः सर्वदेव जगद्भवेत् ॥
 यक्षैर्मर्त्या न यक्ष्यन्ति रुधिरगणैश्च भुवि ।
 न पूर्तानि प्रदास्यन्ति तुल्यत्वं मर्मरोगाः ॥
 यक्षैर्जप्याद्विषैश्चैव नित्यमाप्याययन्ति नः । [590]
 मानुषा. स्वर्गमिच्छन्तः श्रद्धानास्तपोधन ॥
 तत्सर्वं न करिष्यन्ति पारिजातगुणाश्रिताः ।
 निरतेजसो भविष्यामने गतास्तद्विहीनताम् ॥
 इतः सुवृष्टया सस्येस्ते जीरन्ति पुरुषा भुवि ।
 आप्याययन्तस्तेऽप्यस्मान्दानेयैश्चेत्यथैव च ॥ [595]
 न युमुक्षा पिपासा वा बाधते यदि मानुषा ॥
 रोगो जरा वा धर्मज्ञ मृत्युर्या रविरेव वा ॥
 दौर्गन्ध्यं वा सुषोरा वा हंतयः कर्मसमभराः ।
 किमु रोगं करिष्यन्ति पारिजातगुणाश्रिताः ॥

सर्वथा नयनं तत्र पारिजातस्य न क्षमम् । [600]
 इति गच्छस्त्वया विप्र विष्णुरद्विष्टमर्कम् ॥
 यथा यथा च मे भ्राता तुल्यत्वेतद्विचारयन् ।
 तथा तथा तया कार्यं कार्यं मत्प्रीतिमिच्छता ॥
 हाराश्च मणयश्चैव चन्दनान्यगुग्गुणि च ।
 वस्त्राणि च विचित्राणि यन्धास्तत्र हारा नय ॥ [605]
 योग्यानि यानि मर्त्यानां याददिच्छन्ति केशवः ।
 न स्वर्गपरिमोषं तु कर्तुमर्हति केशवः ॥
 ददामि रत्नानि यथेष्टितान्यहं
 बहूनि चित्राणि विभूषणानि च ।
 न पारिजातं च कथंचन ह्रस्व [610]
 मुने प्रदास्यामि दिवौकसा प्रियम् ॥

Colophon

(for च क्षमम्) — (L. 601) T₁ : स च (for इति)
 D आता (for विप्र) G₁ M₁ : स बाध्यस्त्वया विप्रं (for “)
 D₁ : तुल्यत्वेतद्विचारयन् (for “) — (L. 603) K₁ :
 V₁ : D₁ : तुल्यत्वे तद् (for “लेनम्”) N₁ B D₁ : तुल्ये
 द्विषा वर (for “) — (L. 603) K₁ : विप्र (for the
 first कार्यं) D₁ D₁ : मम (D₁ “यि”) प्रीतिमिच्छता,
 T₁ G₁ : M₁ : नयनं विप्र (M₁ प्रीति) मिच्छता (for “)
 — (L. 604) D₁ : रत्नानि (for हाराश्च) V₁ B₁ : D₁
 T₁ : G₁ : M₁ : हारा (V₁ B₁ T₁ G₁ : “रा”) मम विप्रं
 (for “) — (L. 605) N₁ V₁ B₁ : वपुर्ना, T₁ : वपुर्ना
 (for “सर्वं”) — G₁ om lines 605 607 — (L. 608)
 V₁ B₁ : D₁ : योग्यानि मर्त्यलोकाणां (for “) — V₁ G₁
 om line 607 — (L. 607) K₁ : स्वर्गपरिमोषं, D₁ :
 स्वर्गं परिमोषं तु, T₁ : स्वर्गं परिमोषं तु (for “) D₁ :
 साधनम् (for केशव) K₁ : D₁ : D₁ : कर्तुमर्हति
 साधनम् (D₁ : केशव) (for “) — (L. 609) V₁ D₁ :
 विष्णुशान्ति, T₁ G₁ : च भूषणानि (for विष्णु) — (L.
 610) D₁ : ह्रस्व (for ह्रस्व) — (L. 611) V₁ : निधि,
 T₁ : G₁ : M₁ : च (for प्रियम्)

Colophon om in D₁ — Mention of the *Epse*
 K₁ B₁ D₁ : — Mention of *Kāda* K₁ : N₁ : V B
 D₁ D₁ D₁ : — Sub parca N₁ : पारिजात — *Adhy*
name K₁ D₁ : पारिजातद्रुमे इन्द्रवायम् N₁ V B D₁
 D₁ : T₁ : G₁ : पारिजात T₁ : G₁ : “जारा” इत्यम्; T₁
 पारिजातवपुर्नायामिन्द्रवपुर्ना, G₁ : इन्द्रवायम् — *Adhy*
 no K₁ (marg) 123, V₁ 129, V₁ B₁ 128, V₁ 125,

V₁ : B₁ : D₁ : भुज्यते (N₁ “न्ति”) यदि सर्वे स (N₁
 V₁ “लेंपु”, D₁ “लें”) (for “) K₁ N₁ : सर्वमेव, N₁
 “दैव”, V₁ : B₁ : D₁ : “दैव”, D₁ : सर्वं देव, T₁ : सर्वदेवैः, G₁
 “दैव” (for “दैव”) — (L. 588) B₁ : यदि (for यक्षैः)
 G₁ : यक्षिष्यन्ति (for न यक्ष्यन्ति) D₁ : यक्षैर्मां नैव यक्ष्यन्ति
 (for “) M₁ : भूय (for ह्रस्व) N₁ : कल (for फला)
 D₁ : ह्रस्वा स्वर्गफलं भुवि (for “) — (L. 589) K₁ V₁
 वानानि, N₁ : पुण्यानि (for पूर्तानि) — (L. 590) K₁
 D₁ : यथाद्विषैश्च, D₁ : जप्यादिविषैश्च, G₁ : यथाद्वि (for जप्याद्वि)
 — (L. 591) V₁ G₁ : इच्छन्ति (for इच्छन्त) D₁ : D₁
 T₁ : G₁ : M₁ : तपोधना (for “धन”) — (L. 593) N₁ V₁
 B₁ : D₁ : तनयैर्न विवर्जिता, N₁ : तत्रास्तेन वज्रिता, B₁
 तत्र तेन विवर्जिता (for “) — (L. 594) M₁ : इत्तं सुवृष्टै
 सस्यैस्तेन (for “) — (L. 595) D₁ : आप्याययन्ति, D₁
 सस्यैस्तेन (for “) D₁ : नृप्यन्ति, D₁ G₁ : M₁ : ते
 यन्तश्च (for “यन्तस्”) N₁ : आप्याययन्तमाप्याययन्, V₁
 द्रव्याम् (for तेषम्) N₁ : आप्याययन्तमाप्याययन्, V₁
 “यन्तमाप्याययन्ते (for “) V₁ : तपोधन (for तपैव च)
 — (L. 596) D₁ : कुमो वा, T₁ : G₁ : श्रवते, M₁ : श्रवन्ते
 (for बाधते) K₁ : बाधते यदि मानवान्, V₁ B₁ D₁
 (for मानुषादि (for “) — (L. 597) K₁ : V₁ D₁ : रोगा
 ते मानुषादि (for “) Bom Poona eds G(ed.) शलुर्वा (for
 रोगो) K₁ : रोगा जरा वा शलुर्वा (for “) K₁ T₁ G₁ : धर्मज्ञ
 धर्मज्ञ K₁ : रोगा जरा वा शलुर्वा (for “) — (L.
 (for शलुर्वा) D₁ : हानिर, G₁ : शान्तिर (for रतिर) — (L.
 598) K₁ V₁ D₁ : दौर्गन्ध, D₁ : दुर्गन्धो (for दौर्गन्ध्य)
 T₁ : दौर्गन्ध वा सुषोरा वा (for “) K₁ (sup line as above)
 सर्वं (for कर्म) — (L. 600) T₁ : G₁ : M₁ : कर्मणि

तुल्यं देवसमैर्मलैः सर्वदैव जगद्भवेत् ॥
यज्ञैर्मर्त्या न यदयन्ति लघ्वरगफलं मुवि ।
न पूतानि प्रदास्यन्ति तुल्यत्तममैर्मलैः ॥
यज्ञैरप्याहिवैश्चैत्रं नित्यमाप्याययन्ति नः । [590]
मानुषाः स्वर्गमिच्छन्तः श्रद्धधानास्तपोधन ॥
तत्सर्वं न करिष्यन्ति पारिजातगुणान्विताः ।
नित्तेजसो भविष्यामस्ते गतास्तद्दिहीनताम् ॥
इतः सुमुष्टया सत्यैस्ते जीरन्ति पुरुषा मुवि ।
आप्याययन्तस्तेऽप्यस्यान्दानैर्विषैस्तथैव च ॥ [595]
न युमुश पिपासा वा बाधते यदि मानुषान् ।
रोगो जरा वा धर्मज्ञ मृत्युर्वा रविदेव वा ॥
दौर्गन्ध्यं वा सुघोरा वा इतयः कर्मसम्भवाः ।
किमुद्योगं करिष्यन्ति पारिजातगुणान्विताः ॥

सर्वथा नयनं तत्र पारिजातस्य न क्षमम् । [600]
इति ग्राच्यस्त्वया विप्र विष्णुरष्टिष्टर्ममृन् ॥
यथा यथा च मे भ्राता तुष्यत्येतद्विचारयन् ।
तथा तथा तस्या कार्यं कार्यं मत्प्रीतिमिच्छता ॥
हारांश्च मणयश्चैव चन्दनान्यगुरुणि च ।
वस्त्राणि च विचित्राणि वध्यास्तव द्वारका नय ॥ [605]
योग्यानि यानि मर्त्यानां यानविच्छति केशवः ।
न स्वर्गपरिमोषं तु कर्तुमर्हति केशवः ॥
वदामि रत्नानि यथेप्सिततान्यहं
यहूनि चित्राणि विभूषणानि च ।
न पारिजातं च कथंचन हुम [610]
मुने प्रदास्यामि दिव्यैकसां श्रियम् ॥

Colophon

V. s. B. s. D. s. भुजवते (N. s. 'भित') यदि मार्गे स (N. s. V. s. 'लेपुः, D. s. 'है का') (for " K. s. K. s. सर्वदेव, N. s. 'दैव', V. s. B. s. D. s. 'नैक, D. s. 'सर्व देव, T. s. सर्वदेवेद, G. s. 'दैव' (for 'दैव') — (L. 588) D. s. यदि (for 'यद्देव')
D. s. यतिष्यन्ति (for 'न यदयन्ति') D. s. यज्ञैर्मर्त्या नैन यदयन्ति (for " M. s. भूय (for 'लघ्व') N. s. कल (for 'फला')
D. s. लघ्वता स्वर्गफलं मुवि (for " — (L. 589) K. s. V. s. दानानि, N. s. पुण्यानि (for 'पूर्वानि') — (L. 590) K. s. D. s. यथाहिवैश्च, D. s. जल्पयादिवैश्च, G. s. यज्ञैः (for 'जप्याहिवै')
— (L. 591) V. s. G. s. हृष्टन्ति (for 'हृष्टव्य') D. s. D. s. T. s. G. s. M. s. तपोधना (for 'धन') — (L. 593) N. s. V. s. B. s. D. s. तदस्तेन विवर्जिता, N. s. तद्रतास्तेन वनिता, B. s. तत्र तेन विवर्जिता (for " — (L. 594) M. s. इव सुहृदैः सत्यैस्ते (for " — (L. 595) D. s. आप्याययन्ति, D. s. यन्तश्च (for 'ययन्तश्च') D. s. तुष्यन्ति, D. s. G. s. M. s. ते श्चासन् (for 'तेऽस्य') N. s. D. s. आप्याययन्तयाप्यायसन्, V. s. 'ययन्तयाप्यायसन्ते (for " V. s. तपोधन (for 'तपैव')
— (L. 596) D. s. इमो वा, T. s. G. s. श्रयते, M. s. श्रयन्ते (for 'बाधते') K. s. बाधते यदि मानवान्, V. s. B. s. D. s. ते मानुषान्यदि (for " — (L. 597) K. s. V. s. D. s. रोगा (for 'रोगो') B. s. P. s. eds G. s. (ed.) मृत्युर्वा (for 'धर्मज्ञ') K. s. रोगा जरा वा मृत्युर्वा (for " K. s. T. s. G. s. धर्मज्ञ (for 'मृत्युर्वा') D. s. हानिर, G. s. हानिर (for 'हानि') — (L. 598) K. s. V. s. D. s. दौर्गन्ध्यं, D. s. दुर्गन्धो (for 'दौर्गन्ध्यं')
D. s. दौर्गन्ध वा सुघोरा वा (for " K. s. (sup. line as above) सत्वं (for 'कर्म') — (L. 600) T. s. G. s. s. M. s. कर्मणि

(for 'न क्षमम्') — (L. 601) T. s. स च (for 'इति')
D. s. भ्राता (for 'विप्र') G. s. M. s. स वाच्यस्त्वया विवर्णे (for " D. s. तुष्यत्येतद्विचारयन् (for " — (L. 603) K. s. V. s. D. s. तुष्यते त्वं (for 'स्वतत्') N. s. B. s. D. s. तुष्यते द्विपदा वर (for " — (L. 603) K. s. विप्र (for 'the first कार्य') D. s. मम (D. s. 'यि') परिनिहेजता, T. s. G. s. s. M. s. मनय श्रिय (M. s. 'प्रीति') मिच्छता (for " — (L. 604) D. s. रत्नानि (for 'हाराश्च') V. s. B. s. D. s. T. s. G. s. s. M. s. हारां V. s. B. s. T. s. 'त' श्र मणिरत्नानि (for " — (L. 605) N. s. V. s. B. s. वधुता, T. s. वधुता (for 'स्व') — G. s. om lines 606 607 — (L. 606) V. s. B. s. D. s. योग्यानि मर्त्यैलोकानां (for " — V. s. G. s. om line 607 — (L. 607) K. s. तत्सर्वपरिमोषं तु, D. s. स्वर्गं परिमोषं तु, T. s. न स्वर्गं परिमोषं (for " D. s. सापत्न्यं (for 'केशव') K. s. s. D. s. D. s. s. कर्तुमर्हति सापत्न्यं (D. s. 'केशव') (for " — (L. 609) V. s. D. s. विमृश्यामि, T. s. G. s. च विभूषणानि (for 'विभू') — (L. 610) D. s. (इमे) (for 'हुम') — (L. 611) V. s. विभू, V. s. G. s. s. M. s. च (for 'श्रियम्')

Colophon om in D. s. — Mention of the Epic
K. s. B. s. D. s. — Mention of Khila K. s. s. N. s. V. s. B. s. D. s. D. s. D. s. — Sub parva N. s. पारिजात — Adhy
name K. s. D. s. पारिजातस्यो दम्भवाच्यम्, N. s. V. s. B. s. D. s. D. s. T. s. G. s. पारिजात T. s. G. s. 'जातप' हेतुम्, T. s. पारिजातस्यजातपारिजातस्यचक्षुः G. s. दम्भवाच्यम् — Adhy
no K. s. (marg) 123, V. s. 129, V. s. B. s. 129, V. s. 125,

एन प्रवृत्त कि शक्यं कर्तुमन्य तपोधन ॥
 वहूनि प्रतिलोमानि पुरा स कृतवान्मयि ।
 कृष्णो नारद सोढानि भ्रातेति स्म मयानच ॥
 खाण्डवे चार्जुनरथं पुरा वाह्यता सता ।
 मदीया गारिता मेघा. शमयन्तोऽग्निमुद्वतम् ॥ [645]
 गौरर्धन धारयता विश्रियं च कृतं मम ॥
 तथा द्यूतये प्राप्ते साहाय्यार्थं धृतो मया ।
 समोऽहमिति सर्वेषा भूतानामिति चोचान् ।
 स्वराहुबलमाश्रित्य द्यूतश्च निहतो मया ॥
 देवासुरेषु प्रातेषु स्वामेषु च नारद । [650]
 युध्यत्यामेकच्छया कृष्णो मुने सुविदित तन ॥
 बहुनात्र किमुक्तेन तस्मादिष्टया प्रवर्तताम् ।
 ज्ञातिभेदो न मे कार्यः साक्षी त्वं मम नारद ॥
 समोऽसि गदा मोहमुग्रतो यदि वेश्मन ।
 अनुशोकयथ पीलोमी गुण. ३८ दृश्यते ॥ [655]

वदवाप्तगो धीमान्पिता नः कश्यपः प्रभुः ।
 अदित्या सह मे मात्रा तयोर्वाच्यमिदं भवेत् ॥
 अजितात्मा मम भ्राता रजसा महता धृतः ।
 कामेन च क्षिया वाक्यादेवं मासुत्वागुरम ॥
 सर्वथा धिक्क्षियो विप्र धिप्रजसमसी तथा । [660]
 यमाधिक्षिप्तान्विष्णुरेव मा स्वीजितो द्विज ॥
 न दृष्टं कश्यपकुल व्यपदेश्यं महासुने ।
 नैव दक्षकुल दृष्ट मातुर्मे यत्र सम्भवः ॥
 न ज्येष्ठान न राजतरं देवाना प्रतिमानितम् ।
 कामरागाभिभूतेन कृष्णेन यल्ल नारद ॥ [665]
 पुनर्दारसहस्रेर्हि भ्रातरश्च विशिष्यते ।
 सद्वृत्तो ज्ञानसपन्न इति ब्रह्मा पुराणवीत् ॥
 नानि भ्रातृममो बन्धुराहार्य इतरो जनः ।
 इति मामप्रवीन्माता पिता चैव प्रजापति ॥
 सोदरेषु विशेषेण सु पिता मे कश्यपोऽब्रवीत् । [670]

जाशो. Bs देवरातोऽनवीदितम् (for ⁶) — (L 640) Gs
 श्रेष्ठे (for उवेष्ठे) Ts Gs सोदरे (for 'दे) — (L 641) Ks
 वाच्यम्, T Gs s-s Ms कम् (for सचय) Ts-s Gs s-s सचयते
 (for कर्तुम्) — (L 642) Vs स पुरा (by transp.), Ts s
 पुरातोः Ns Bs s Ds मम (for मग्नि) — (L 643) Ks दृषया,
 Ks Ds क्षयना, Ns Vs Bs Ds च मया (for का मया) Bom
 Poona eds G(ud) नदा (for नजय) Ds s भ्रातेति सरवा
 मया, Ts s Gs s s Ms भ्राता मेति मया (Ms 'मा' मय (for
⁶) — (L 644) Ds मम, Ts मदा, Gs तदा (for सता)
 — (L 645) Ns प्रवर्तमानो (for शमयन्तो) V Ds s उच
 तम्, Ts उचितं (for उच) — (L 646) Ks सुमहति विप्र
 कुलम् (for ⁶) — Ts om lines 650-653 — (L 651)
 Dr स्वेच्छा (for [म]स्वे) Ns G, Ts वै (for दु) Ts s
 Gs s त्वया (for तव) — (L 652) Ns Vs Ts Ts s Gs s
 प्रवर्तते, Vs 'ति (for 'तताम्) — (L 653) Gs प्राप्त
 (for कार्य) Ns भव (for मम) — (L 654) Ns उदितो,
 Ds प्रोद्यतो (for उ) Ts युधि (for वदि) — (L 655)
 Ds प्रोद्यत, Ds (marg) शान्पाथ, Ds सचय Ts दान्द्राय
 (for होन्नाम) Ks s Ds अनुशक्या (Ks 'व्या' य पीलोमी,
 Ns s Vs s B Dns Ds Ts s Gs 'सन्द्राय' (Ds 'द्वद
 पीलोमी' (for ⁶) Ts वरुते (for दृषयते) Ts s Gs s
 विप्र दृश्यते (for ⁶) — (L 656) Ks Ds (sup
 vo) उचयाम, Ds उदवादे, Ts s Gs s Ms उच
 याम Ds प्रीमाम् (for धी) Gs उचयाम

महर्षयो धीमता (for ⁶) Ds मे (for न) Ks Ds प्रभो (for
 प्रभु) — (L 657) Ks s Ns Bs Ds Ts s वाच्यम् (for
 वाच्यम्) — (L 658) Ks Ds (marg as above) s स
 हि (for मय) B Ds s s (marg) s Ts-s Ms सता
 (for महता) Vs महता रजसा धृत (for ⁶) — (L 659)
 Ks Bs s Ds-s T G Ms क्षियो (for क्षिया) — (L 660)
 Ks Ns Vs Bs s Ds Ds T G Ms धिक्क्षिय सर्वथा विप्र,
 Ks s सर्वथा विप्र विप्रार्थं (Ks 'हो'), Ds 'या विप्र विप्रार्थ',
 Ds s 'या विप्र विप्रार्थं (for ⁶) Ks s Ds धिक् (Ks
 विक्) य स यथा तया; Ns s धिप्रजसमसत्तया; B Ds T C
 s-s Ms धिप्रजो (Ts 'माता' विप्रजसत्तया Ds विप्रजसमिति
 तथा, Ds धिक्क्षिय समया तथा, Ds धिक्क्षियतया तथा
 Ds धिक्क्षिय स यथा तथा Gs विप्रजसमसत्तया (for ⁶)
 — After line 660 Ks 105

18⁰⁰ सर्वं च स्त्रीषु समास धिक्क्षिय स यथा तथा ।
 — (L 661) Ts यथाधि; Gs यत्र ति (for यथाधि)
 — (L 662) Ds Ms कुले (for कुल) Gs द्रष्टव्यं वाच्य
 कुलं (for ⁶) Ns D-s Ts Gs s व्यपदेश (f s 'वै')
 — (L 663) Ns नो (for मे) — (L 664) Ks दीष्टा;
 Ds ज्येष्ठानं (for 'ता) — (L 666) Ds [व]रुत; Ts-s
 Gs s ननु Gs Ms चर (for [न]य) — (L 667) Ds
 मोदते प्रातिपद्य, Gs अयम्वक्तो यत् (f r) — (L 668)
 Ds (for) Ds s सताया (for
 साय ⁶) — (L 670)

॥ मया विरुध्यन्ते दानवाः पापनिश्चयाः ॥

अथमेतन्न वक्तव्यं सद्यमात्मस्तयान्वितम् ।

श्रद्धाम्बरसरो विप्र यदिहाद्योच्यते मया ॥

शुक्लाया मुनिश्रेष्ठ छिन्नायां हि पुराण्य ।

इतिश्रुत्वा च परदानान्महामते ॥

ज्ञानदीप्तो विष्णोः पुरा देहो भृतो मया ।

सुखं च शिरो यन्नाच्छिन्नं रोत्रेण तेजसा ॥

न विशिष्टो देयानामित्युक्त्या पुनरुक्तः ।

बहुगुणैश्च दर्पेण स्थितो नारद पेशवः ॥

किमा पिता वा माता न पश्यतीति मया मुने । [680]

कैरेन विवृत विष्णोः शरीरं मुनिसत्तम ॥

ऐत वैग्वरमस्यैव मुने भागमहं ददौ ।

सर्वानामह प्रेम्णा कृष्णं पश्यामि नारद ॥

सप्रानेषु प्रहर्तव्यं तेन पुं सपोधन ।

पता विनाहं समरे प्रहरान्यप्रतो घुम् ॥

[675]

[685]

प्रादुर्भावेपु सर्वेषु स्वशरीरमिमानघ ।

यत्तो रक्षामि धर्मज्ञ वेशन मत्तिमाश्रितम् ॥

इदं मङ्गलं मदीयं च भगवन्विष्णुना कृतम् ।

उपर्युपरि लोमानामधिक्र मवनं मुने ॥

अवमान स च मया पृष्ठः क्रियते मुने । [690]

लालनीयो मया गल इत्येवं भ्रातृगौरवान् ॥

वालोऽयं मम पुत्रेति यवीयानिति नारद ।

पित्रा मात्रा च गोविन्दो नार्तान परिभाषितः ॥
नैव स विद्येयः ।

दृष्टस्त्र जनन्याः स केशव सावित्रीपतः ।
 तेनैव स गृहेहस्त्र स्नेहोऽनिरिच्यते

वय द्वेष्ट्या न सदहस्तत्र सहजानिहन्तः ।
 ५. नृणां ह्येकः पात्र मानयिता तथा ।

नेमासेत्येव च ध्यानं यस्तद्विवेकता गतम् ॥

गच्छ नारद यत्तज्यः केशगो वचनान्मम ।

आहूतो न निर्येत्य समरं प्रति शत्रुभिः ।

यदीच्छसि तदागच्छ सहं वे यस्यामच्छसि । [705]

Das होतरे हु (for 'रेपु') V: १ विदोषम् (for 'व') T: G: १
 हर्षम् (for 'करपयो') — (L 671) D: वदा, T: ७: १-४
 मा हरा (for 'ह्रा') K: D: १ निष्वापार (for 'वा') — (L
 672) S: १ कर्णस्य (for 'वतपय') D: १ क्षामोप न कर्णस्य
 673) D: १ शुनश्चाम् (for 'स्वनास्त्रितम्') — G: २ om
 lines 673-683 — (L 675) D: १ धनुर्भिः (for 'धनि
 भिः') T: 3: 1 जमुरागा (for 'जम') V: १ धनुर्भिःमराणा,
 V: धनुर्भिःमराणा, D: धनुर्भिःमराणा हि (for 'हि') G:
 १ om. lines 673-685 D: मया दुष्टे (for 'महामते') — For
 line 673, T: 1-3 G: 1-3 V: 1 subst

D₂ D₃ G₃ वरदा, G₃ युको (for यनो) D₃ लो रसामि
 भर्मह (for °) V₃ H₃ शक्ति (for शं) H₃ B₃ D₃
 T₃ = भाषित (for तम्) H₃ केशन मुनमास्तिवम्, B₃ D₃
 'व दक्षिमाधित (for °) — (L 688) H₃ इम (for इम्)
 H₃ V₃ D₃ T₃ = G₃ = M₃ स्वस्वा, V₃ शुद्धका, D₃
 द्यु, T₃ मुक्ता, G₃ अक (for अक्कका) D₃ मदीय (for
 मयव) — (L 669) T₃ G₃ = M₃ मगव (for मगव)
 — (L 690) V₃ B₃ जयमाव (for जय) — (L
 691) H₃ D₃ = दय दाल (for दया दाल) V₃ T₃ G₃ =
 M₃ मोहदाव (for मोहदाल) — (L 693) D₃ नाशिव,
 D₃ Poon Poon ed. G(ed) मदीय (for मदीय) — (L
 694) D₃ D₃ G₃ वुनुर (for वन) T₃ = G₃ = जनस्वा
 B₃ Poon Poon ed. G(ed) वनाना च (for जयमाव) =
 B₃ H₃ इह तन अवस्था स, B₃ इह पुनो वनमाव, D₃ इह
 G₃ = om lines 696 697 — (L 696) H₃ V₃ = B₃
 वन जयमाव, D₃ इह ग तु जयमाव (for °) — T₃
 G₃ = om lines 696 697 — (L 696) H₃ V₃ = B₃
 D₃ मज्ज, H₃ मावु, T₃ G₃ = M₃ मान्यो G₃ विना (for
 पान) — (L 697) D₃ से (for स) H₃ B₃ D₃ वेयमाव
 स्वदीमाव, H₃ वेयव द्याव, T₃ G₃ 'यो वि तस्मिन्, G₃
 जीमाव, D₃ वे यनो माव, T₃ G₃ 'यो दीति तस्मिन् (for °) D₃
 'यो भयवदमाव, G₃ M₃ 'यो दीति तस्मिन् (for °) D₃
 तवेयवितय माव, D₃ यद्वि विद्या गन्त, T₃ G₃ = M₃ विद्यो
 लोड विविच्य, G₃ इह तदि यथा यमाव, T₃ G₃ = M₃
 लोड विविच्य (for 'माव) — (L 699) B₃ निवर्णे

— 237 —

आरमेनैव तद्विद्वानेव बुद्धिमता नयः ॥
 विपाकमस्य फलस्य नातुपश्यामि शोभनम् ।
 गतु तत्कारणं देव निबोध विबुधापि ॥
 य एको विश्वमप्यास्ते प्रधानं जगतो हृदि ।
 प्रकृत्या य पर सर्वे क्षेत्रज्ञ ये विदुर्गुहा. ॥ [745]
 तत्स्थान्यक्तस्य यो व्यक्तो भागः सर्वमयोद्धवः ।
 तत्स्थात्मा प्रथमो देवो विष्णुः सर्वस्य धीमतः ॥
 प्रकृत्याः प्रथमो भाग इमा देवी यगदिप्ती ।
 व्यक्तः सर्वमयो विष्णुः क्षीरक्षो लोकनाथनः ॥
 रुक्मिण्यान्नाः क्षियस्तस्य व्यक्तत्वे प्रथमो गुणः । [750]
 अन्यया प्रकृतिर्देवी गुणदेवो महेश्वरः ॥
 न विशेषोऽस्ति रुद्रस्य विष्णोश्चामरसत्तम ।
 गुणिनश्चान्वयः शश्वत्सदा च प्रथमो गुणः ॥
 नारायणो महासैजाः सर्वकृतोक्तभावनः ।

लय) V₁ : B D₁ s (marg) वसनाचारक वल्लार (for
 ") D₁ सकाई (for वारवध) — (L 741) G₁ M₁ भारमे
 नैव सविधा (for ") G₁ M₁ पूव (for पूव) D₁ धनंशा
 (for बुद्धि) G₁ पूव बुद्धिमत्त स्या (for ") — (L 743) K₁
 K₁ V₁ B : D₁ [मिन] (for [जु]) — (L 745) K₁
 सनं तव , N₁ महत्तव , B₁ यन तव , B₁ : D₁ यतत्तव , D₁
 वयं तव , T₁ M₁ यनत्र , G₁ यत्र त्व , G₁ यदत्र (for यतु
 त्व) T₁ G₁ : M₁ निवोध विदुषेभ्य (for ") — (L 744)
 वयं T₁ G₁ : M₁ निवोध विदुषेभ्य (for ") — (L 745) K₁ सवै (for
 सवै) D₁ : s (for वै) T₁ G₁ क्षेत्र वै विविदुषा (for ")
 — (L 746) T₁ : s भाग सौमित्रबोद्ध (for ") — T₁ G₁
 read line 747 twice — (L 747) T₁ G₁ (both second
 time) प्रहृषा (for तत्साराभा) K₁ : s D₁ D₁ s (marg)
 T₁ परमो , N₁ प्रथम (for मो) — (L 748) K₁ प्रहृषा
 (for ला) T₁ : s G₁ : देवो , G₁ देवी (for माग) K₁
 प्रहृषा प्रथमा नाम , B₁ D₁ : s प्रहृषा (B₁ ला) प्रथमो भाव
 (for ") K₁ उभा , T₁ G₁ रमा (for उमा) — (L 749)
 K₁ : s N₁ B₁ D₁ D₁ s G₁ M₁ विश (for निष्प)
 B₁ उपक सौधेसो विश (for ") — (L 750) K₁ : s N₁
 B₁ D₁ D₁ : s T₁ : s G₁ : M₁ सत्या , V₁ सत्य (for तय)
 M₁ व्यवर्धे , Poonad G₁ (ed) व्यवत्त (for ले)
 — (L 751) D₁ : s सव्यका D₁ आद्या (for सव्यका)
 G₁ गोरी (for देवी) D₁ अथ प्रहृष्टिर्देवो T₁ : s G₁ : s M₁
 नाव्यका प्रहृष्टिपारी (for ") K₁ V₁ D₁ D₁ : s T₁ : s G₁ M₁
 गुणी , N₁ D₁ : s गुणो , B₁ उमा (for गुण) — (L 752) T₁

द्वारे च यथा पीतः कृष्णः कलियुगे विभुः ॥
 अवधीत्स हिरण्याक्षं दिव्यरूपधरो हरिः ।
 जग्रे हिरण्यकशिपुं नारसिंहपुर्हरिः ॥
 दधाराप्सु निमज्जन्तीमेव देवो यमुंधराम् ।
 वाराहं वपुताश्रित्य जगतो हितकाम्यया ॥ [785]
 जिगाय जगती चैव विष्णुर्जामनरूपधृक् ।
 वयम्ब च पलिं देवः श्रीमान्पलनयन्धनेः ॥
 देवदानवसभूतामकामयदपि श्रियम् ।
 त्वय्यायत्तः पुरा विष्णुस्त्वारभस्तिविक्रमः ॥
 भावशेष तपो यस्य तं निहन्ति जनार्दनः । [790]
 अलीकैरपि वर्तन्तं व्रतमेतन्महात्मनः ॥
 जग्रे च दानान्मुह्याम्येद्वैजाना ये च शत्रवः ।
 तत्र श्रियार्थं गोविन्दो धर्मनित्यः सत्ता गतिः ॥

रायत्वमपि चात्राप्य जग्रे रावणमात्मवान् ।
 भूत्वा कामगुणश्चैव जघान द्विर्दं हरि ॥ [795]
 हिताय जगतोऽद्यापि लोके वसति मानुषे ।
 जपेन्द्रे जगतो नाथः सर्वभूतोत्तमोत्तमः ॥
 जट्टा कृष्णाजिनी दण्डी हृष्टगर्वो मया हरिः ।
 दैतेयेषु चरुदेवस्तुणेष्वभिनिवेदितः ॥
 अद्राक्षमपि गोविन्द दानवैकार्णवं जगम् । [800]
 कुर्यां दानवैर्हीनं जगतो हितकाम्यया ॥
 अवश्य पारिजातं ते नयिष्यति जनार्दनः ।
 द्वारकाममश्रेष्ठ मानृतं च ब्रवीम्यहम् ॥
 आनुकेहाभिगमन्तस्य कृष्णे न प्रहरिष्यसि ।
 नापि कृष्णस्तरपि श्रेष्ठे प्रहरिष्यति वासव ॥ [805]
 नैव चेच्छ्रोष्यसि प्रोक्तं मया देव कथंचन ।

इति महिष (for ") — (L 780) Ks इति पुरा (for कृष्ण
 युगे) — Gs om line 791-792 Ts s om line 781
 — (L 781) Ks Gs सत्ता, Vs प्रभु (for विभु) — After
 line 781, Ds ins

22** ब्रान कृतयुगो यो मे जाता वै मध्यमे तथा ।

तृतीये द्वारगे याने नवपाशा कलिरत्न च ॥

चतुर्थे गत्य पयायि वातरस्य प्रयोजने ।

चतुर्थे गतनासिर्वाग्नेर धामरे तथा ॥

— (L 782) Ds हिरण्याक्ष (for 'क्ष') Ks विश (for
 दिव्य) Da Gs विभु (for हरि) — (L 783) Ns Bz Ds
 भरसि (for ना) Ds विभु (for हरि) — (L 784)
 Ks (sup. line as above) अहर्, Ds एवा च (for दधार)
 — (L 785) Ns Ds रूपम् (for वपुर्) Ds वराहकृष्ण
 धिर (for ") — (L 786) Ns वृद्धि (for जगती) Ns
 भूत (for युद्ध) — (L 788) Vs Bz देवी (for देव)
 Ns भूतनाम् (for सभूताम्) Ns Vs Bz Ds देवी दानव
 मादृताम्, Ds देवदानवमादृताम् (for ") Vs अकार्षद्
 भक्तमयद् (Ns Vs Bz Ds Da Ts s Gs s Ms
 नकामात् (Ns Ds 'द्') पि च जिघ्रम्, Bz Ds Ds नकामा यद्
 (Ds ताम) पि श्रियम् (for ") — After line 788 Ds ins

23** अन्यानि रत्नजालानि गजार्दनी महापशा ।

— (L 789) Ks s, Ns Vs Ds त्वय्यवन्तं, Ns Vs s B
 Ds Ds (before corr as above) s s Ts त्वय्यायत्तः,
 Ds त्वय्यधर्ता (for त्वय्यायत्तः) Ks Ds Ds उदात्तायत्तः,
 Ks Ts 'रत्नमिदं, Ns 'रत्नि (for 'रमति') — (L 790)
 Ks Ts 'रत्नमिदं, Ns 'रत्नि (for 'रमति') — (L 790)
 Ts s Gs s Ms तु देवता (for तपो यत्तः) Ds (yathā)

महयाणि भुजा यस्य (for ") Ks Vs Ds-+ स न हति, Bz
 व त हन्ति, Ds तजार्दनी (for स निहन्ति) — Gs Ms om
 lines 791 797 — (L 791) Ns Vs s Ds भूतोकेषु (for
 कर्त्तुं) Ds भूतम् (for दानम्) — (I 792) Ns कृष्णाज
 (for मुह्याम्) Ns देव (for वं च) Ks s Ds देवाना देव
 (Ds 'नामपि) चारुवाद्, Vs 'ना दानवम्, Ds काञ्चने
 सुर मरान् (for ") — Ds om lines 793 794 — (L
 793) Ns Vs सनातन (for सत्ता गति) — (L 794) Ks
 Ds s गत्वा च, Vs च गत्वा, Vs गत्वा यो (for चात्राप्य)
 Ds क्षामम् (for 'भक्तमयम्') — (L 795) Ks s Ds कान
 गुणम्, Ks s Ds Ts Gs कामं (Ns कण्ठ शृगाळ, Ds मुनिद
 (for 'गुण्य') Gs ले च (for वैद) Vs भूता कामगो श्वे
 (for ") Ds जहार (for जघान) Ns Ds द्विभिद, Ds
 दानवाम् Ts Gs s नरक (for द्विद्) — Ds om
 (hapl) lines 796 798 — (L 796) Ns चो (for च)
 — (L 797) Ns Ts Ds Jiv Ts s Gs जयता (for 'ती')
 — (L 799) Ks Ds-+ दैत्येषु वि, Ds पुच (for दैत्येषु)
 Ds वृष (for देवम्) Vs Ts s Gs [उत्थित (for [उत्थित]
 — (L 800) Ds दास्ये कर्तित जनार् (for ") — (L
 803) Ns Bz s Ds Ds अनयस्य पारिजात (for ") Ds नेत्र्य
 तोषि (for नयिष्यति) — (I 803) Ts जेष्ठ (for जेष्ठ)
 Gs द्विजोत्तम (for प्रवीरवहम्) Ks Ns नान्त ते (Ns च)
 वदाम्यहम् (for ") — (L 804) Ds Gs s s न हृष्टं (I
 transp) — (L 805) Ks Ds जेष्ठ (for जेष्ठ) Ds देव
 कृष्णस्यापि श्रेष्ठ (for ") Ks (magh as above) वीर्याय
 (for वासव) — (L 806) Ns [जीवत् Ds देव, Ds [व
 व च (for [वृत्तं च) — (L 807) Ks s s चर्मण (for

विश्वेश्वरं नं शरणमहं प्रपद्ये ॥

शालावृक्षान्यो यनिरूपो निजज्ञे

दत्तानन्द्रेण प्रणुदोऽहितानाम् । [895]

निरुपाक्ष सुदर्शनं पुण्ययोनिं

विश्वेश्वरं यामि मूर्ध्नां प्रपद्ये ॥

मुञ्जे य एको विभुर्जगतो विश्वमध्यं

धात्रा धाम सुदत्तित्वात्र धृष्यः ।

पुण्यात्स मा नदत्स श्वाथवेन [900]

सोमपाना मरिचिपानां वरिष्ठ ॥

अथवाणं सुक्षिरत्नं भूतयोनिं

कृतिनं वीर दानराजा च बाधम् ।

वियज्जुष्टं सरकृतं वैकृतं च

विश्वेश्वरं शरणं यामि देवम् ॥ [905]

जगज्जालं नितनं यत्र विश्व

विश्वत्मानं प्रीतिदैव नतानाम् ।

यदूर्ध्वं रथमास्थाय यावि

विश्वेश्वरं स मुमना मेऽस्तु नित्यम् ॥

अन्तश्चर रोचनं चारुणाग [910]

महानलं घर्तनेतारमाधम् ।

सहस्रनेत्रं शतस्मान्मनुष्यं

महादेवं विद्यमज्जं नमस्ये ॥

शोचिष्वेक्ष शमनं शान्तपाप

शर्यं शंभु शकरं भूतनाथम् । [915]

शुरधरं गोपतिं चन्द्रचिह्नं

तत् विश्वं वेद (M: वेत) जगन्मह (G: 'म' जगत्) — (L 892) D: गतिर (for गर्भे) । K: N: V B: D: D: s T: परिश्वो (for 'व्या') K: N: भापो गर्भं यस्य शुभा धरित्री (N: 'यो'), B: T: s G: s भापो गर्भे (G: s 'त्रे') यस्य शुभा धरित्री, D: भापो गर्भं यस्य शुभा धरित्री, G: M: भापो गर्भं यस्य शुभा धरित्री — (L 893) D: विश्वेस त (for 'वर') K: N: s V: s T: B: D: D: s T: s G: s s शरण (for शरणमह) — M: om lines 894-917 — (L 894) D: बहिरूपो, D: प्रति (for वरि) K: मालावृक्षा न्यतिरूपो निजज्ञे — (L 895) D: G: दात्रात् (for दात्रात्) N: T: G: s प्राणदो वै, D: प्रदो, T: G: प्राणदे वै (for प्रणुदो) B: योऽहितानाम् (for अहिवा) — (L 896) K: विश्वत्पात्र (for त्रिष्ट) N: T: दुर्दर्शनं, D: सुदर्शनं (for सुदर्शनं) D: s विश्व (for पुण्य) — (L 897) K: नमह, D: (marg) योनि (for यामि) K: V: B: D: D: s G: s विश्वेश्वरं शरणं यामि मूर्ध्नां (G: देवम्), V: 'र' शरणं यास्यामि मूर्ध्नां — G: om lines 898-900 — (L 898) N: विश्वमज्जं नो (for विभुर्जगतो) K: s उभ (for उभयं) D: एको विभुर्जगतो विश्वमध्यं, T: s G: s मुञ्जे विभुर्जगतो विश्वमध्यं — (L 899) N: V: D: सुक्षिरात्मधृष्यं, V: 'नीता सुक्षरं, V: B: 'तिवात्स प्रपद्यं, B: s D: 'ती नावधृष्यं, T: s G: s 'तिवात्स धृष्यं (for 'तिवात्स धृष्यं) D: s घर्तनीयं सुकृत्पात्र धृष्यं — (L 900) D: मिय पुण्यं (for पुण्यात्स मा) K: s N: s V: s B: s D: D: s महता, V: 'ता (for 'ता) K: पुण्या स मा महता तां, V: B: क्षमात्स मा महता तां, T: s G: s पुण्यात्स मा महता वैर यस्यात् — (L 901) T: स सोमपाना (for सोमं)

K: बहिरूप (for 'व') N: विश्वेश्वर सोमपाना वरिष्ठ, N: B: D: देवदेव सोमपाना वं, — (L 902) D: सुक्षिर (for सुक्षिरात्स) V: विश्व (for भूत) K: अथवाणं सुरसमूहयोनिं — (L 903) N: सुक्षिरात्स T: G: कृतीनां (for कृतिनं) K: D: s शतवाणीक, D: 'वाना वि (for 'वाना व') N: कृति वीरं यज्जुष्टं सारुक्षोरम् — (L 904) K: विश्वेष ह, N: V: s B: D: s वियज्जुष्टं, T: विश्वेष, D: विसर व (for वियज्जुष्टं) K: वक्ष्ये वक्ष्यं सरकृतं च, K: वक्षे वृत्त वक्ष्यं सरकृतं च, V: जगज्जुष्टं सरकृतं प्राकृतं च, D: D: D: (marg) Dom Poona eds G(ed) वक्ष्ण वृत्त व (Dom Poona eds 'नि वा) शिव सरकृतं वै — (L 905) G: मूर्ध्नां (for देवम्) — (L 906) K: जगज्जालं, V: 'जन (for 'जगल') N: D: D: सततं, T: s G: s स' (for 'नि') D: जगज्जालं यतिनं यत्र विश्व — (L 907) K: प्रीतिनैव (for देव) D: नतानाम्, T: s G: s हिता (for नतानां) D: G: विश्वत्मानं प्रीतिदैव देवतानाम् — (L 908) V: D: D: T: s G: s व उर्ध्वं, L: यत्, G: द उर्ध्वं (for वदूर्ध्वं) — (L 909) K: सुष्ठु, G: स्वस्थ (for स वदूर्ध्वं) — (L 910) K: रश्मि (for रोचनं) — (L 911) K: N: V B: s D: s T: s G: 'हृष्यम् B: D: s ईश्वर (for बाधम्) — (L 912) K: G: घर्तनाथम् V: s B: s D: s घर्तनाथम्, V: D: s घर्तनाथम् (for घर्तनाथम्) — (L 914) K: B: सततं, D: G: सततं T: s G: s शयिन (for शमनं) K: N: D: D: D: s सुवि योग सततं शान्तपाप K: 'ता म — (L 915) K: D: शर्यं शंभु शकरं भूतनाथं (for शर्यं शंभु) — (L 916) N: B: वजुर्धर (for शुरधर) B: D: T: G: s चन्द्रचिह्नं (for 'चिह्नं) N: D: वजुर्धर गोपतिं चन्द्रचिह्नं

प्रणुयान्मे वृजिन देवदेवः ॥ [985]
 येनोद्भूतान्निपुरा मायिनो वै
 दग्धा धोरैष वितथान्ताः शरेण ।
 महत्कुर्वन्तो वृजिन वेधताना
 स मामीशः पातु विधस्य धावा ॥
 भागीयसा भागमनोऽन्मिच्छ- [990]
 ममलो दाक्षो येन कृत्नोऽन्वधावत् ।
 विद्वान्यहस्याविरथान्तः स देवः
 पायादीशो मा दक्षयज्ञान्तेहेतु ॥
 अन्यो धन्यः सरकृन्धोत्तमश्च
 जगरत्तद्वा योऽस्ति सर्वोत्तिष्ठम् । [995]

स मा मुपप्रसुखे पातु नित्य
 विचिन्वान प्रथमं पट्टगुणानाम् ॥
 गुणत्रैकाल्य यस्य देवस्य नित्य
 सत्त्वोद्वेको यस्य भावावसूत ।
 गोता गोमृणा सादनो दुष्कृतीना- [1000]
 मायो निश्चस्य धावमानस्य कुहः ॥
 धात्रो यस्य हरिप्रोऽथ विश्वो
 मृता पुत्रैः सहितस्य द्विजाश्च ।
 पराभूता भुजने वस्य सोमो
 जुषस्वैष श्रेयसे साधुगोता ॥ [1005]
 यस्याद्भूताना भूतिरन्तोऽथ मध्य

म्येय वृण सङ्गुणानाम्, Ds पति नैष वृण सङ्गुण, Ds
 पापान्मोक्षं वृण सङ्गुण — Gs om (hapl) lines 982
 987 — (L 989) Gs मर्ता (for कर्ता) Ks Ds वृण
 भावाद् Ks भावैर् Ks पासी (for भावी) — (L 984)
 Ks s Ds s वृणान् V Ds Ds सङ्गुणान् Ds
 सङ्करीनाम् (for सङ्कृति) — (L 985) Gs वृणवान् (for
 प्रणुवान्) — (I 990) Bs त्रिपुरा (for त्रिपुरा) Ds भाविनो
 (for मायिनो) Ks s येनोद्भूतस्ते पुं (h) सिद्धि वा भाविनो
 वै, Ds येनोद्भूतान्निपुरा मायिनो वै, Ts येनोद्भूतान्निपुरा मायिनो
 वै — (L 987) Ks s Ds वीरा (for वीरिणः) Ds अविहित
 सत्त्वा, Ds जितनाम्ना (for धान्ता) Ts दग्धा धोरैषाणि तस्मा
 द्दिवो रणे, Ds दग्धा धोरैषाणि बा शरेण (sic), Gs धोरैषाणि
 द्दिवितारकां रणे (sic) Gs दग्धा धोरैषा विद्वान्निहितो रणे
 — (L 989) Ks s वापादीश, Ds s वापादीश (for स
 मामीश) Ns s V B Ds Gs रिशो दग्धात् Ds विभो विधावत्,
 Ds विश्व दधान (for विश्वस्य धावा) Ds Ds Ds आधावो
 (Ds वापादी) त पातु विश्वो दधाता — (L 990) Ks s Ds
 भागमुत्तानम्, Vs Ds पुत्रान्तम् Vs s मादन्तम्, Ds पुत्र
 त्वम्, Gs वतोऽन्तम् (for मतोऽन्तम्) Ds भागीयस्य सोम
 मतोऽन्मिच्छत्, Ts सा मागदता मृग सन्, Ts s भागी यसा
 मागभूता मृग सन्, Gs s भागी यसाहामहर्ता मृग सन्
 — (L 991) Ds मय दाक्षे (for मयो दाक्षो) Ns कृत्नोऽन्व
 साक्षिपत्, Vs Bs Ds हतोऽन्वधावत्, Vs Bs Ds Gs s
 क्षतेऽन्व, Ds क्षतोऽन्वधावत्, Ds कृत्नोऽन्वधावत् Ds क्षतोऽन्व
 धावत् (for कृत्नोऽन्वधावत्) Gs ममो येन क्षतोऽन्वधावत्
 — (L 992) Bs चट्टादिर् Ds दक्षसाविर् (for यज्ञ)
 Ds सदैव (for स देव) Ts Gs विद्वान्यहस्याविरथ स देव,
 Ts s Gs s 'यज्ञ सावित्र स देव' — (L 993) Ts
 यज्ञादि (for यज्ञान्त) — (L 994) Ns Bs s ज्ञान्तो,

Ds (marg am above) भाव्यो, Ts s Gs s भावो (for
 ह्यव्यो) — (L 995) Ns s V s B Ds s जगत्प्रभु योऽन्व
 साधुसिद्धिम् (Bs 'द्य' Vs Ds 'स्वधा यो दुःस्वर्गात्')
 योनिधावादि मुहस्य, Ds s 'स्वधा योनिधावादि मुहस्य',
 Ts s Gs 'स्वधा पाति यो इति (Ts Gs योऽन्व) सदैव, Ts
 Gs s 'स्वधा पाति योऽन्व धर्मः (Gs नर्दे) ह्य Gs 'स्वधा योऽन्व
 शाश्वतिगुणम्' — (L 996) Bs सुखप्रसूतो, Ks Vs s Bs
 Ds Ds s स्रगप्रसूते (Ks 'स्ते'), Bs Ds इरा म', Ts Gs s
 सुखं प्र' (for सुखम्) Ds म मर रक्ष्य मनुज पातु दिव्यम्
 — (L 997) Ns रियजन्, Ts Gs s सविन्वान Gs 'न'
 (for 'रि') Ds सङ्गुणानाम् (for पट्ट) Ts सविन्वान प्रथम
 पट्टगुणानाम् — (L 998) Ns दाषा प्रसूत, Ds स्रगप्रसूत,
 Gs अरक्ष्य प्र' (for भावत्य) — (L 1000) Ts s Gs s
 दाषाया (for योऽन्व) Ks Ns B Ds Ds s सप्तदो,
 Vs सप्तदी, Ds सप्तदो (for सप्तदो) Vs s गोता गोमृणां
 सन्ति सप्तसोमाम् Ds गोता गोपानमन्तको दुष्कृतानाम्
 — (L 1001) Ns Bs s वतमानस्य, Ns Vs Bs Ds Ds s
 Ts Gs s दाष, Vs पत्, Vs पत्, Ts s Gs s [म] दाष
 (for पात्र) — (L 1002) Ts Gs रूप (for धावो) Ks
 चाक्षो यस्य हरिप्रोऽथ त्रिपुरा V s Ds s Gs s रूप (Vs
 Ds Gs भाता) यस्य हरिप्रोऽथ दग्धो Ds चाक्षो यस्य हरिप्रोऽथ
 देवो, Ds चाक्षो यस्य हरिप्रोऽथ देवो, Ds धनो यस्य हरि
 प्रोऽथ विश्वो, Gs रूप यस्य हरिप्रोऽथ विश्वो — (L 1004)
 Ts पुराभूता Ts पुराभूता (for परा) Ns पराभूता भुजने यस्य
 सोमो, Ds s पराभूता (Ds पराभूतो) भुजने यस्य सोमो, Ds
 पराभूता यो सुजनस्य सोमो, Bs भूता यस्य सत्य सोमो, Gs s
 पराभूता भुजने यस्य सोमो, Gs Ms पराभूता (Ms 'तो) भुजने
 यस्य सोमो — (L 1005) Ks जुषस्व, Ns 'यव
 लपस्व' Bs Ms साधुगोता (for 'गोता) — (L 1005)

धृतिर्भूतिर्यश्च गुहा धृतिश्च ।

गुहाभूतस्य पुरपेश्वरस्य

महात्मनः स मृदवेत्यस्य तस्य ॥

यद्विद्वाङ्मयं च्यम्बकः सर्वभीशो [1010]

भगाङ्क यत्तद्वपुमा सर्वपात्री ।

नान्यत्प्रातीयं जगतीहास्ति किंचि-

न्महादेयात्सर्वसंश्रयोऽसौ ॥

इति संस्तूयमानस्तु भगवान्वृषभध्वजः ।

दर्शयामास धर्मात्मा कश्यप धर्मभृष्टम् ॥ [1015]

उवाच चेनं देशः प्रसन्नेनान्तरात्मना ।

येन सत्त्वौपि कार्येण त्वं सज्जाने प्रजापते ॥

इन्द्रोपेन्द्रो महात्मानो देवो प्रकृतिमेप्यतः ।

पारिजातं तु धर्मात्मा नयिष्यति जनार्दनः ॥

अपध्यातो महेन्द्रो हि मुनिना देवशर्मणा । [1020]

अस्याकाङ्क्षसुप्तं भार्यां तपोदीप्तस्य वश्यम् ॥

गम्यतां तत्र धर्मज्ञ दाक्षायण्या सह त्वया ।

अदित्या शनसदनं श्रेयस्ते पुत्रयोर्धुनम् ॥

इति हरवचनं निश्चयं विद्वा-

न्कमलभारतमजसुनुपमेयः । [1025]

त्रिदशगणगुरुं प्रणम्य रङ्गं

मुदितमनाः स्वमयो गृहं जगाम ॥

Colephon

वैशंपायन उवाच ।

अयं विष्णुर्महातेजा मुहूर्ताभ्युदिते रवौ ।

K₁ s : B₁ D₁ सप्ते, N₁ V B₁ D₁ s : T₁ s G₁ s मध्यो
(for मध्य) — (L 1007) K₁ s गुहा (for गुहा) N₁
V₁ s B₁ s धृतिर्भूति (B₁ 'त' धृतिर्भूति N₁ 'त' धृति
V₁ लि संस्तूयमानस्तु, D₁ धृतिर्भूतिर्यस्य गुहानु
तस्य, D₁ धृतिर्भूतिर्वा यस्य गुहागतस्य, D₁ धृतिर्भूतिर्यस्य
गुहाधृतिश्च, D₁ धृतिर्भूतिर्यस्य नि-योदयश्च, T₁ s G₁ s : s
M₁ 'भूतिर्यस्य गुहा एतस्य, G₁ 'भूति धृतिश्च भीम रङ्ग'
— (L 1008) K₁ D₁ स्वस्मात्तस्य, N₁ B₁ गुहाभूतस्य;
D₁ महाभूतम् (for गुहाभूतम्) — (L 1009) N₁ B₁
D₁ s स (for स) B₁ मृद (for मृद) V₁ महात्मन युष
वीकस्य नित्यम्, V₁ 'न समुहं वेदस्य, D₁ 'न सम्ययेव
वत्पापार्थं, D₁ 'न सत्त्वमूर्त्यैवाभितेवस्य मदेवस्य, T₁ s
G₁ s : s M₁ 'न शूलपाणे — After line 1009, T₁ s G₁
s : s M₁ ins

27** स मा पायतिवदेवो महात्मा ।

— (L 1010) N₁ B₁ s D₁ ईसं (for ईशो) — (L
1011) D₁ लिङ्गाङ्क (for भगाङ्क) K₁ s यत्तुमा, D₁ यत्तु
मा, D₁ यत्तु सुमा, D₁ यत्तुमा, D₁ यत्तुमा (for यत्तु
यत्तुमा) N₁ भगलिङ्गाङ्क यत्तुमा सर्वपात्री, T₁ s G₁ s
विमाकरो या तदुमा स', T₁ G₁ s विमाकरो या तदुमा स'
— For lines 1010-1011, D₁ (marg) subst

28** यद्विद्वाङ्मयं यश्च लोके भगाङ्क

सर्वं सोमस्य यश्चकम् सर्वमीश ।

— (1012) T₁ तृतीय नास्ति त्वमिति किंचिद् — (L 1013)
N₁ D₁ महादयो (for 'देवाय' D₁ देवेवरो (for सर्व')
— Before line 1014, T₁ s G₁ s : s M₁ ins वैशंपायन-
— (L 1014) N₁ B₁ s D₁ G₁ गोवृष (for वृषम्)

— (L 1015) K₁ N₁ V B₁ D₁ D₁ s धर्मात्माय,
N₁ 'एतस्यम् (for 'भृष्टम्) — Before line 1017, K₁
ins ईश्वर उवाच — (1017) N₁ B₁ s D₁ जाने (for वेन).
D₁ मां कीर्ति, T₁ s G₁ s : s M₁ चाकाङ्क्षि (for संक्षीपि)
K₁ D₁ V₁ s तनु जाने, N₁ s B₁ D₁ वेन मा त्व, V₁ जाने
त तु, D₁ s तस्ते जाने, D₁ तनु जात, T₁ [न] इ तु जाने,
G₁ s तनु जाने; G₁ त्व तु जाने, G₁ तनु जाने G₁ त्वच जाने,
M₁ त्वनु जाने (for त्व सज्जाने) — (L 1020) B₁ भग-
कोमि, T₁ s G₁ तनुजातो (for अपध्यातो) K₁ महेन्द्रः
D₁ मुनेन्द्रो हि (for महेन्द्रो हि) T₁ G₁ s : s M₁ अवशावो
महेन्द्रोऽपि (for *) — (L 1021) K₁ नस्य काङ्क्ष,
B₁ अपचकाङ्क्ष B₁ तस्या, D₁ s G₁ s M₁ अस्याकाङ्क्ष,
D₁ s माकाङ्क्ष (for अस्याकाङ्क्ष) N₁ सत्त्वो (for मावी)
K₁ दीर्घस्य (for दीर्घस्य) — (L 1022) N₁ सहायया;
B₁ s M₁ सहायया (for सह त्वया) — Before line 1024,
T₁ s G₁ s : s M₁ ins वैशंपायन — (L 1027) K₁ N₁
V B₁ s D₁ s : s स्वमयोक्ते, N₁ D₁ D₁ G₁ मुनेन्द्रोऽसौ
(for स्वमयो गृहं) K₁ मुदितमना स्वमयीक संतगाम,
D₁ 'मना स्वमयीकसंतागाम

COLEPHON — Mention of the Epic K₁ D₁ T₁
Mention of Khila K₁ s N₁ V B₁ D₁ D₁ s
— Adhy nama K₁ N₁ s V₁ s B₁ D₁ D₁ s : s T₁ s G₁
पारिजात (T₁ s G₁ जाताय ऋणम् V₁ G₁ पारिजातहारे
रुद्रस्तोत्रम् (G₁ 'स्तुति) D₁ 'जे महादेवस्तोत्रम्, D₁ जे
श्रीमहादेवस्तुति, D₁ जे ईश्वरप्रदानम् — Adhy no
K₁ (marg) 126, V₁ 132, V₁ 131, V₁ B₁ 130, D₁
D₁ D₁ 127, D₁ 124 D₁ 137, T₁ G₁ s M₁ 141, T₁
G₁ 143, T₁ 150, G₁ 133, G₁ 144

मृगयाव्यपदेशेन ययौ रथतः गिरिम् ॥
 आरोप्यैकस्थे देव सात्यकि नरपुंगवम् ॥ [1030]
 प्रयुक्तमनुगन्धेन प्रोक्त्या कुस्तुलोद्ग्रह ॥
 रैवत च गिरिं देवो गता दारुक्रमप्रवीत् ॥
 मदीयं रथमेत एव गृहीयेद्देव दारुक ॥
 प्रतिपालय मा सीम्य दिनार्थं चारयन्हरीन् ॥
 रथेनैव प्रवेष्टाह द्वारका भूतसन्तम ॥ [1035]
 इति सद्विषय भगवानाहरोह जयोजन ॥
 ताक्ष्यं ससात्यकिर्धामानमथैयपरक्रम ॥
 पृथग्मथेन कौरव्य प्रयुक्तं शत्रुसूदन* ॥
 आकाशगामिना राजन्पृष्ठतः कृष्णमल्पियात् ॥
 निमेषान्तरमात्रेण नन्दन कानन हरिः ॥ [1040]
 देवोद्यान ययौ धीमान्पारिजातजिहीर्षया ॥
 ददर्श यत्र भगवान्देवयोषान्दुरासदान् ॥
 नानामुधधराम्भीरानन्दनस्यानधोक्षजः ॥

तेषां सपश्यतामेव पारिजात महाबल ॥
 वत्पाठ्यारोपयामास पारिजात सता गति* ॥ [1045]
 गन्ध पक्षिराजानमयत्नेनैव भारत ॥
 उपस्थितो विप्रद्वान्पारिजातश्च केशवम् ॥
 सान्त्वितो वासुदेवेन पारिजातश्च भारत ॥
 वत्पक्ष्यं वृष मा भैस्य केशवेन महात्मना ॥
 स प्रस्थितं वरु दृष्ट्वा पारिजातमधोक्षज ॥ [1050]
 अमरावर्णी पुरीं श्रेष्ठं सतश्चक्रे प्रदक्षिणम् ॥
 ते तु नन्दनगोस्तार पारिजातं हुमोत्तमम् ॥
 ह्रियतेति महेन्द्राय गत्वा नृप शङ्गसिरे ॥
 अयैरातवमारुह निर्ययौ पाकशासन ॥
 जयम्वेन रथस्थेन वृष्टतोऽनुगतं प्रभु ॥ [1055]
 पूर्वमभ्यागतं द्वारं केशवं वसुसूदनम् ॥
 दृष्ट्वागच्छ प्रवृत्तं भो किमिदं मधुसूदन ॥
 प्रणम्य गरुहस्थोऽथ केशवः क्षममप्रवीत् ॥

(L 1029) Ks : V : Ds Ds : सुगन्ध (for 'या')
 Ks गतो (for 'ययौ') — (L 1030) Vs कीर, Ts : दिव्ये
 (for 'देव') Ns Bs सारथिं शिनिपुंगवम्, Ns 'किं नरपुंगव',
 Bs किं सुतमुत्तमम् (for ' ') — (L 1031) Ns Ds (by
 corr) कुलोद्ग्रह (for 'दृह') — (L 1032) Ns Bs : Ds
 स तु रैवतक देवो (for ' ') — (L 1033) Ks पृथ, Ks
 पृथक्, Ns : Ds Ds Ts G : एवं (for 'एव') Ns V :
 Bs : Dn Ds Ds महाव, Ds गृह्णाय Ds On : गृहाण,
 Ds प्राह्य (for 'गृहीत') Ks (योहि च, Vs (यत्र हि
 (for 'हृद्देव') Ks गृहाणैव हि दारुक, Ks प्राह्यकैव
 दारुक (sup), Ds गृहाणैव च दारुक Ts : Gs Ms गृहाणैवैह
 दारुक (for ' ') — (L 1034) Gs Ms परि (for 'प्रति')
 Ks : Ds : s (sup ita) : Gs धारयन्, Ns Dn वार
 (for 'वार') Ns Vs Bs Ds : हवाम् (for 'हवीत्') Ks
 दिनार्थं धारयन्हरीन् (for ' ') — (L 1035) Tr : Gs : s
 Ms प्रवेष्टव्य (for 'ष्टाह') Gs नन्दन (for 'सन्तम')
 Bs : Ds द्वारकापुरमुत्तमम् (for ' ') — Ds reads lines
 1036-1037 on marg — (L 1036) Tr : Gs : s प्रति
 (for 'हृत्') Ds जयोजन, Ts : Gs जयोद्यत (for 'जयो')
 — (L 1037) Ks : Ns : V H D Ts Gs : समारथको
 (for 'सथिक') — (L 1038) Ks Ts : सुगन्, Bs वापन
 (for 'सूदन') — (L 1039) Ts : Gs : s Ms तेन (for
 'राज') Ks : Ns Vs Bs : Dn Ds : s Ts : Gs Ms क्षम्य
 याम्, Ds क्षम्य (for 'क्षयि') — (L 1041) Ds (sup fin

as above) देवाख्यान् (for 'देवोद्यान') Ks om (hapl)
 lines 1041⁴-1047⁴ Ks om from जिहीर्षया up to महाबल
 (in lines 1048) Ds Gs जिहीषया (for जिहीषया)
 — (L 1012) Ds सत्पार (for 'सोपाय') — (L 1013)
 Ts : Gs : Ms नासामहृष्टान्धीरात् (Ts Gs : Ms 'माम्'
 (for ' ') — Gs om line 1014 — (L 1014) Vs हुमो
 उत्तमम्, Ts : Gs : s Ms अयोक्षज (for 'महाबल') — (L
 1045) Ks उत्तम्य (for 'उत्पाद्य') Ks देववृक्ष, Ds गरुहे
 से, Ds गरुहस्थि (for 'पारिजात') Vs हुमोत्तमम् (for 'सर्वो
 गति') — Ms om line 1016 — (L 1017) Ts om
 (hapl) lines 1017⁴-1018⁴ Ds केरहम् (for 'केशवम्')
 — (L 1020) Ts : Gs स्रज (for 'वर') Gs स स्रज प्रसिद्ध
 दृष्ट्वा (for ' ') — (L 1051) Vs रथो (for 'श्रेष्ठ') Ns
 Bs Dn Ds Ds : s Ts Gs : Ms प्रक्षिणाम् (for 'भूम'
 — (L 1052) Ks : Dn Ds Ds पारिजातो हुमोत्तम (for
 ' ') — (L 1053) Ks : Vs : s Bs : n Ds Ks : s G Ms
 द्विपतीति, Vs Bs से हि, Ds स्रज, Ts : Gs : s दारुतीति
 (for 'दिव्यवति') Vs Ts नृप गम्वा (by transp), Ts नृप
 गत्वा — (L 1056) : Ns : V H Dn Ds Ds : s : Gs
 नानात्मम्, Ds शापयम् (for 'सूदनम्') Ns देवाय दामन
 याम् — After line 1056 Ds ins

* 9** सर्वो विष्णुतया सर्वं योवा सपाननायता ।
 हादाकरो मदानावोद्धुं यथैरिषीरुणाम् ॥

वध्यास्ते पुण्यकार्याय नीयतेऽय वरहुमः ॥
 तमुनाच ततः शनो मा मेन पुष्करेक्षण । [1060]
 अयोधयित्वा न तर्कयितस्त्वयाच्युत ॥
 प्रहरस्य महाबाहो प्रथम मयि केशन ।
 प्रतिष्ठा सफला तेऽस्तु मुक्ता कोमोदरीमयि ।
 ततः कृष्णः शरैस्तीक्ष्णैर्वराजगजोत्तमम् ।
 विभेदाशनिसकाशैः प्रहसन्निभ भारत । [1065]
 विव्याध गरुड यभी दिव्यैः शरपरैस्तथा ।
 बाणाश्च च्छेदयामास केशरस्य तरस्त्रिनः ॥
 चान्पास्तुमोच देवेन्द्रस्तास्ताश्चिच्छेद माधवः ।
 माधवेन प्रयुक्ताश्च चिच्छेद घलघृहरा ॥
 महेंद्रस्य च शरदेन धनुषः कुरुनन्दन । [1070]
 शार्ङ्गस्य च निनादेन मुमुहुः स्वर्गनासिनः ॥
 तयोर्वर्तन्ति समाने गरुडस्य महाबलः ।
 पारिजात जयन्तोऽथ हर्षुमभ्युत्थो वली ॥
 प्रयुग्नमथ कसमो वारयेति तमप्रवीम् ।
 ततस्त वारयामास रौक्मिणेयः प्रतापवान् ॥ [1076]

जयन्तो जयता यद्यो रौक्मिणेयमयेयुमिः ।
 सर्वगान्पु विदसन्नाजपान रये स्मितः ॥
 रयस्य एन रयिनं कामस्तु कमलेश्रणः ।
 ऐन्द्रिमभ्यर्दयामास बाणैरार्शविवोपमैः ॥
 स सनिपातस्तुमुले चमून् कुरुनन्दन । [1080]
 जयन्तस्य च वीरस्य रौक्मिणेयस्य चोभयोः ॥
 वृत्तप्रतिष्ठतं युद्धे चमस्तुल्यौ महानलौ ।
 महेंद्रोपेन्द्रतनयौ जगत्पलभुता वरौ ॥
 देवाश्च मुनयश्चैव दृष्टुर्गिस्त्वयान्विताः ।
 तं सन्नाम महाघोर सिद्धाश्चैव सचाराणाः ॥ [1085]
 ततस्तु प्रयरो नाम देवदूतो महाबलः ।
 पारिजात पुनर्हर्षुमिवेप कुरुनन्दन ॥
 सत्या स देवराजस्य महाशक्तिर्दिदम ।
 अवध्यो वरदानेन ब्रह्मणः कुरुनन्दन ॥
 ब्राह्मणलपसा सिद्धो जम्बुद्वीपार्थ गन । [1090]
 स्वशक्त्या नृप सयावः सस्त्रिय घलपातिनः ॥
 वमापवन्तं स्रग्दक्ष कृष्णः सात्त्विकमिन्द्रोत्तम ।

— (L 1057) D1 ते (for को) K1 (marg as above)
 दृष्ट तावत्पदेषु को (for °) — (L 1058) K1 स्वर्ग, T1 s
 ३पि (for ३प) D1 om lines 1058^d-1063^d — (L 1059)
 K1 s कार्याय, K1 s N1 V1 B1 s D1s D2s D3s T1 G1
 s कार्याय, M1 कामाय (for कार्याय) K1 s D1
 एव, V1 s, B1 हि (for ३प) K1 D1 s नयाम्येप हुमोत्तमम्,
 K1 श्रीघतेऽभी सुहृदम्, V1 s श्रेय वरौ हु (V1 हुमोत्तम),
 B1 G1 नयत्येव वरहुम (for °) — (L 1060) K1 B1 D1
 पुष्करेक्षणेन, V1 मा मेन वरयोत्तम (for °) — (L 1061)
 N1 महाशक्तिरा (for मयोध) D1 नैस्त्वयस्तु (for मयि
 त्वयस्) V1 त्वम् (for स्वमा) T1s G1 s-३ प्रयोः M1
 विमो (for मय्युत्त) — (L 1062) G1 दृष्ट मयि च केशव
 (for °) — (L 1063) K1 N1 V1 B1 s D1 D2 D3s G1
 मयि (for मयि) N1 B1 D1 मुक्त कोमोदरी मयि (for °)
 — (L 1064) K1 D1 देवता सुतामम्, D1 राजमनुजमम्,
 D1 राजे मङ्गलम् (also marg मङ्गलमम्), T1 s G1 s-३
 M1 राजमविद्यत (for °) — T1 om line 1065 — (L
 1066) V1 T1 G1 s V1 सारवतेय (for वर्येय) T1 द्विचै
 वारवतेमदा (for °) — (L 1067) K1 B1 D1 D2 T1 G1
 बाणाश्चिच्छेद मदमा N1 s V1 B1 बाणैश्चिच्छेद, D1 बाणैश्च
 बाणाश्चिच्छेद (for °) V1 मङ्गलमन् (for तत्रविजय)

— T1 s G1 s-३ Me om (hapl) lines 1068 1071 — (L
 1063) V1 देवस्य (for मय्युत्त) — (L 1060) V1 B1 D1
 प्रमुखाय (for प्रयु) — (L 1072) K1 प्रहृते, K1 महति
 (for वर्येय) M1 सारवतेय (for वर्येय) B1 T1 G1 महा
 बलम्, T1 s G1 s हुमम् (for बल) — (L 1073) B1 s
 D1 मय्ययवद् (for मय्ययवते) K1 (marg as above) हृतिः
 G1 बलम् (for बली) — (L 1074) D1 D2 G1 वर्येय (for
 वर्येय) — (L 1075) D1 महाबल (for महाबलम्) — (L
 1077) K1 s V1 स (for हि) — (L 1079) B1 T1 s G1
 शरैः (for बाणैः) — (L 1080) B1 सनिपातस्तु तुमुभोः
 G1 स निपातस्तु (for °) — After line 1080 K1 s ins
 30th वर्येय वरयामास त्वन्त सर्वरीराहा ।
 — (L 1081) K1 वर्येय वरयामास (for °) — (L 1082)
 B1 G1 युद्धे, D1 s वैव (for युद्धे) K1 कुरुप्रतिष्ठं युद्धे च
 (for °) V1 महाघोरौ (for वर्येय) — (L 1084) N1 B1 s
 दस्तु कुरुनन्दन (for °) — After line 1085 K1 ins
 an add colophon mentioning Kshila and arthy name
 समुद्रम् — Ref re line 1086 K1 ins वर्येयवदन D1
 om. (hapl) lines 1089 1092 — (L 1088) K1 T1 s
 G1 s M1 स हस्ता (by transp) B1 s D1 सत्या यो V1
 D1 राजवद् (for राजव्य) — (L 1090) T1 G1 s M1 हि

दृष्ट्वा स्थैर्यं च शैथन्यं च प्रबुधस्य महात्मनः ॥
 प्रवरस्यापि बाणेन शिनेन शिनिपुंगवः । [1150]
 चिच्छेदेष्वसनं वीरो हस्तायापं च भारत ॥
 ततोऽन्यत्स तु जगदाद् भट्कतद्रुनुरुत्तमम् ।
 महेन्द्रदत्तं प्रवरो महाशक्तिमसखनम् ॥
 स तेन वीरो महता धनुषा विप्रसत्तमः ।
 शरानुमोष विशिखान्करविमिभास्तदा ॥ [1155]
 चक्रेत च धनुश्चित्रं शैलेयस्यामितौजसः ।
 विख्याप सर्वगात्रेषु धात्रैरपि च सात्यकिम् ॥
 धनुर्गाथाय शैलेयस्ततोऽन्यत्क्रुरनन्दनम् ।
 दृढं भारसहं धीमाग्विव्याध प्रवर रणे ॥
 वषकर्मतुरन्योन्यं वर्मेणी तौ शितेः शरीः । [1160]
 गात्रेष्वभ्येन सांसानि र्मर्मभिर्द्रि शरोत्तमेः ।
 अभाप्रवारयाणेन पुनरिष्यसन द्विधा ।
 चिच्छेद प्रवरो वीरविशिष्येनगतादयम् ॥
 अन्यविष्यसनं ॥ तु महीतुमनस द्विजः ।
 गद्या ताडयामास क्षितया छुद्दस्तनम् ॥ [1165]

सोऽसि चर्म च जगद् सात्यकिः प्रहसन्निव ।
 न जगद् धनुर्धामान्द्रयाभिहतो भृशम् ।
 ततः शरक्षान्येव मुमोच प्रवरस्तदा ॥
 बिह्वन्निव विज्ञाय सात्यकिं यदुनन्दनम् ।
 प्रयुक्तोऽस्त ददौ रज्जुं निर्मलकाशमनिभम् ॥ [1170]
 तस्य चिच्छेद भेदेन निर्विशं प्रवरस्तदा ।
 स्सकृदेऽपातयथ प्रवर प्रहसन्निव ॥
 व्यचमच्च तथा चर्म शितैर्वाणैरजिह्वैः ।
 आज्ञापान च शक्यैर्न हृदि विप्रो ननाद च ॥
 तं विडुषमिष ज्ञात्वा पारिजातजिदीर्षया । [1175]
 ताक्ष्याभ्यासे रथेनेव स तस्यो प्रवरस्तदा ॥
 तं पक्षपुटवेगेन विश्लेष गच्छस्तदा ।
 गच्छुतिमेक सरथः स पपात मुमोद च ॥
 त जयन्तो निपत्याथ पतितं ब्राह्मणं नृप ।
 समाश्वास्य रथं दात्रीं समारोपितवान् तदा ॥ [1180]
 शैलेयमपि मुञ्चन् पवन्तं च मुहुर्मुहुः ।
 आश्वासयानः प्रयुज्जः पितृव्य परिपश्यन् ॥

Ks Ds खेचै, Ns Vs B Ds Ds Ts s Gs s-s Ms
 क्षनै, Dns खचै (for क्षु) — (L 1119) Ds Ts s
 Gs s क्षीर्य (for क्षेद्र) — (L 1151) Ks s Dns Ds s
 s s s (many) हन्त्यात्र (for 'वाव' — (1152) Ks
 सहात्वा, Ks Ds सहान्त, Ks Ds महत्, Ks महेन्द्र
 Ns Vs Ds सुमहद् (for महत्) Vs Ts Gs महत्तुल्य
 मन् (for s) — (L 1153) Ds समग्रमन्, Ds सर्व
 स्वयन् (for समग्रमन्) — (L 1154) Ks Ds धनुषा
 (for महता) Ks Ds सहता, Ms धनुस्मात् (for 'वा'
 Ds Ds त्रिषु (for विप्र) — (L 1155) Ns अगवात्
 Vs त्रिगिवात्, Vs Bs s Dns Ds Ts s Gs s s Ms त्रिवि
 धात् (for विशिष्टात्) Vs Ts अमास्तदा, Bs s Ds s
 समग्रमाद्, Ks निभ यथा (for विगमस्तदा) Vs अर्कवदि-
 समग्रमाद् (for s) — (L 1156) Ms स चक्रेत (for चक्रेत्
 च) Vs महीतम (for [अ]मिर्ता) — (L 1157) Ns
 Vs वैव, Ds वैव (for सर्व) — (L 1159) Ks Gs दृढ-
 (for दृढ) Ns Bs s Ds श्रीमात् (for श्री) — (L 1160)
 Vs Ds चर्मणी (for चर्म) — (L 1161) Gs शितं
 शरी (for शरोत्तमं) — (L 1162) Ns V B Ds Do
 Ts s Gs s Ms [अ]रणेन, Ns [अ]रुधत्, Ds [अ]रुधत्
 Ds [अ]रुधत् वैव (for [अ]रुधत्) Ds s सुपुनै शसनिद्रया

(for s) — (L 1165) Ks s s Ns s Vs s B Dns Ds
 s s स्तेपया (for सितया) — (L 1167) Ks s विह्वो,
 Ds ताहिह्वो, Gs डि ह्वो (for [अ]भिहतो) Vs रणे (for
 शूराय) — (L 1169) Gs Ms पिच्छस्तद् (for बिह्व) — Ns
 om line 1170 — (L 1170) Ks विमलकाशमनिभम्,
 Gs निमलं तारं (for s) — (L 1172) Ks मुद्रि, Ds s
 ब्रु, Gs उरो (for स्तम्भ) Ns Vs Bs s Ds महानेता,
 Ts Gs s Ms समान्, Gs समानाथ (for अपातयथ) Ks
 जजुदेरो पातयथ, Bs जजुदेरो महानेता, Ts s Gs s स पपेद
 समान् (for s) — (L 1173) Ds त्रिधा (for स तथा)
 Ks अचमचमिषा चर्म, Ds व्यचमचमै रज्जु च (for s) — (L
 1174) Ds शैलेन (for शरक्षेन) — (L 1175) Gs इमे
 (for इव) Ds शारा (for शरा) Vs त्रिपुलया (for
 शिर्षिषया) — Vs om line 1177 — (L 1177) Ks
 चिच्छेद (for विश्लेष) Ts s Gs s Ms प्रवत् (for रज्जु
 दत्त) — (L 1078) Ts Gs s Ms गच्छुतिमेका स रथात्
 (for s) Ns Vs Bs s Dns Ts s Gs s Ms पपात च
 (for स पपात) Ts Gs पपात च मुमोद इ (for s) — (L
 1179) Ks पतितं नृपमस्तद् (for s) — (L 1182) Vs s
 बाधास्थयान, Ds स्तयन् (for 'यमान') — (L 1183) Gs
 सन्त्येन (for परपथं) — (L 1184) Ks s s Ns Ds s

तं हि पश्यं हस्तेन संव्येन मधुसूदनः ।
 नीरुजः स्पृष्टमात्रेण सात्यकिः समपशत ॥
 मधुघ्नो दक्षिणे पार्श्वे यामे तु शिनिपुंगवः । [1185]
 तस्यतुः पारिजातस्य युद्धशोण्डितरावुभौ ॥
 जयन्तः प्रवश्यैव शोनेनेन भारत ।
 संपतन्तौ महेन्द्रेण प्रहस्योक्तौ महात्मना ॥
 नासन्नमभिरन्तर्द्वयं गरुडस्य वयचन ।
 घञ्जानेप पततां राजा च दिनतामुतः ॥ [1190]
 दक्षिणे चैव सव्ये च च पार्श्वे मम धृतायुषौ ।
 उभौ स्थितौ युध्यमानं मामेवेह प्रपश्यतम् ॥
 एतमुक्तौ स्थितौ वीरौ ततः शक्यस्य पार्श्वयोः ।
 दृष्ट्वाते युध्यमानौ देवराजजनादौ नौ ॥
 अयेन्द्रो गरुडं द्यौर्महाशक्तिसमरजैः । [1195]
 विन्याध सर्गाग्रेषु महात्मानमैरुदा ॥
 स तान्द्यापानजयन्मेतयेयः प्रतापवान् ।
 सत्तारामिमुखो वीरः क्षत्रनागमर्दिनः ॥

विक्र- (for श्री) V. B. स्पष्ट (for स्पृष्ट) K. D. विक्र-
 हस्तमात्रेण, B. G. विक्र- (D. नीरुज) स्पृष्टमात्रम् (for
 ") — (L. 1185) N. B. नीरुजो तु तात्, B. नीरुजो
 एतावत् (for नीरुजतरात्) — (L. 1190) G. स राजा (for
 राजा च) K. J. राजा विनतायुः स्तु (D. सु) त (for ")
 — (L. 1191) K. सव्ये, V. यामे (for सव्ये) K. पार्श्वे च
 सु, N. मम पार्श्वे (by transp.) — (L. 1192) K. V.
 D. T. युधमानौ (for मान) K. V. D. G. प्रपश्यतम्,
 N. T. G. द्युय, D. द्युयताम् (for द्युयतम्) — (L.
 1193) D. पार्श्वे (for लो) — After line 1194, K.
 ms. an add. colophon mentioning adby name संकुल
 मुखे देवराजगच्छी — (L. 1195) D. वज्रायनि (for
 महा) — After line 1195, D. ms.

33** वरुणो धर्मराजस्तु धर्मदो बहुमिदं ।
 कृष्ण स घोषयामास दिव्याश्वेय नराधिप ॥
 सर्वं देवा महेन्द्रेण कृष्ण मत्वा तु मानुषम् ।
 यावन्त एव ते देवा ददमुक्तं समप्रतिवे ॥

— (L. 1196) D. वैद (for सर्व) B. T. प्रवश्य (for
 प्रवश्ये) — M. om (with cap) lines 1197-1203 — (L.
 1197) K. V. s. D. s. न सत्प्रधानमणवत् (for ")
 — (L. 1199) K. s. D. s. मर्दिन (for म) — (L.
 1199) K. वाङ्मे (for सदसा) K. s. D. s. वीरौ (for राजाव)

उभौ तौ सहसा राजगण्डिनी गजपक्षिणौ ।
 प्रयुद्धौ वीर्यसंपन्नौ महाप्राणौ दुरासदौ ॥ [1200]
 रदनैः पञ्चगण्डिं करेण शिरसा तदा ।
 ऐरावतो गजपतिराजधान नदसदा ॥
 तथा नस्याङ्गुलीक्ष्णैर्वेनतेयो बलोत्कटः ।
 तथा पञ्चनिपातैश्च शत्रुनामं जघान ॥ [1205]
 सुहृवं सुमहानासीत्सपातो गजपक्षिणोः ।
 विस्मापनीयो जगतः प्रेक्षकाणां मथानहः ॥
 मूर्ध्न्येयैराजत तार्क्ष्यस्ताडयामास भारत ।
 नराङ्गुलशरालेन चरणेन महानल ॥
 स प्रहाराभिसततो निष्पन्न निविष्टपात् ।
 पारियात्रे गिरिश्रेष्ठे द्विपेऽस्मिज्जनमेजय ॥ [1210]
 पतन्मपि त शत्रो न मुपोच महानलः ।
 कारण्याद्य सोहार्दत्पूर्यभ्युपगमादपि ॥
 कृष्णोऽप्यन्यगमचैन पृष्ठन, प्रभवाव्यय ।
 पारिजातपता धीमान्गरुडेन महानलः ॥

— (L. 1200) D. G. प्रवृद्धौ (for प्रयुद्धौ) K. D. s. युधुवाते
 वीर्ययुक्तौ (D. ली), D. युधुवाती वीर्ययुक्तौ (for ") V. B. s.
 D. दुरासदौ (for महाप्राणौ) T. s. G. s. महासली (for दुरा-
 सदौ) — (L. 1201) N. V. s. नदनै, D. ततस्तु (for ददौ)
 T. s. G. s. सदा नागपि वीर्यं (for ") T. s. G. s. तरसा
 (for शिरसा) — (L. 1203) K. D. s. सीदैर (for सीदैर)
 D. बलशङ्करीस्त सीदैर D. नस्याङ्गुलीस्तया सीदैर (for ")
 K. s. महानल, V. s. D. श्लोकद्वे (for ") — (L.
 1204) N. s. विपातेन, G. विपातैश्च (for विपातै) N. B. s.
 D. महानल (for जघान ह) — (L. 1205) V. B. स सुहृत्,
 B. D. सुहृत् तु (for तौ सु) N. संपन्नौ, V. D. D. संपन्नौ,
 V. D. समदौ, B. ससर्गौ (for सपातौ) — (L. 1206) K.
 N. s. V. s. B. s. D. D. D. s. T. G. मेक्षिपुर्ण (for प्रेक्ष
 कणां) — B. om lines 1207 — (L. 1207) K. s. मुनीं
 ऐरावत तार्क्ष्य (for ") — (L. 1208) N. V. s. प्रहारेण;
 (for कारणेन) G. मरुडेन (for चरणेन) D. महापक्षी (for
 ") — (L. 1209) D. स सत्प्रधानमणवत् (for ") K.
 D. निष्पन्न च, N. B. s. D. स पपात (for विप) — (L.
 1211) V. s. गत तम् (for पतन्तम्) — G. om (hapl)
 lines 1212-1218 — (L. 1212) N. s. पूर्वोद्भिगमादिपि,
 T. G. s. V. s. सर्वोद्भिगमादिपि (for ") — (L. 1213) D.
 G. पृष्ठत प्रयुगव्यय (for ") — (L. 1214) N. धीर, N.
 श्रीमान्; B. D. वीरौ (for धीमात्) T. s. G. s. M. पारि-

स वरुणो पर्वतश्रेष्ठे पारियात्रे तु वृत्रहा ॥ [1215]
 ऐरावते सप्ताश्वे सप्तासो वयुने पुनः ।
 शैराशीविपप्रत्यैरस्ययुक्तैः सुतेजितैः ।
 अन्योन्यं कुशार्दूल शत्रवेऽस्ययोर्महान् ॥
 वतो वज्रायुधो वज्रमशनिं च पुनः पुनः ।
 मुनोच गच्छे राज्ञीरावणपरिषो नृप ॥ [1220]
 वज्राशनिनिपाशालान्देहे शक्रस्य नागहा ।
 अवध्यो बलिनां श्रेष्ठो निरर्गोऽपि तपोबलान् ॥
 मुनोच पक्ष्मेकैकं मानवजशनिं गदा ।
 यज्ञं च देवराज्ञोऽथ भ्रातृ कश्यपसंभवः ॥
 जाक्रम्यमाणस्ताह्वेयं न्यमज्जन्तुते गिरिः । [1225]
 विवेध धरणीं राजञ्जीर्यमाणः समन्ततः ॥
 बुध्नून् बहुमानेन कृष्णस्य स तु पर्वतः ।
 समद्राक्षीचतः कृष्णः किञ्चित्छेपमयोऽक्षजः ॥
 तं मुक्त्वा गच्छेनाथ तस्यो वैभो विहायसि ।
 प्रमुञ्च च सर्वोपाय सर्वकुलोक्तभावनाः ॥ [1230]

जातं बहुवीमान् (for °) (L 1215) N: Oa: 2 सोम्यु (Oa: ed 'बृद')
 पर्वते तस्यो (for °) — (L 1216) Ks: N: Da: 2 वृत्ते
 (for 'वृ') — (L 1217) L: अक्षयुक्तैः, N: 2 T: रत्नं,
 V: शक्रैकैकैः, M: शक्रयुक्तैः (for 'शक्र') Ks: Ga: सुपुजितैः,
 Da: 1 G: सुतत्रैः, T: 2 G: 'तत्रै' (for 'जितै') G: 2 रत्न
 युक्तैः पुष्टैः (for '°) — (L 1219) G: कोपाद् (for
 वज्रम्) D: 2 साराणि (for '°) — (L 1220) T: 2 G:
 2-2 M: om (hapl) lines 1220^a—1226^a D: गतो (for
 रिषो) — (L 1221) Ks: Da: पश्चिराद् (for 'वागहा')
 — (L 1222) Bomb: Poona: eds G: ed) वतो (for 'वतो')
 — (L 1223) Ks: पुंक्षुं तु (for 'पुंक्षुं') — (L 1224) N:
 D: 2 2 राजस्य (for 'राज्ञीस्य') Ks: वज्रं देवराज्ञोऽथ (for
 °) — (L 1225) Ks: निमज्जन्, V: निमज्ज (for 'न्यम
 जन्') G: निरि (for 'गिरि') D: निमज्जपत्तिरि (for '°')
 — (L 1227) N: बहुमानेन कृष्णस्य, T: 2 G: 2 M:
 बुध्नून् बहुधा पक्षी (for °) T: Gs: M: पश्यत (for 'पर्वत')
 N: न बुध्नून् ॥ पर्वत, T: G: केनास्य तु पश्यत (for '°')
 — (L 1228) D: तत्राद्राशीरस्य कृष्ण (for °) Ks: निष्टम्
 (for 'नोपम्') — (L 1229) D: ह्ययुक्त्वा (for 'तु मुक्त्वा')
 Ks: T: 2 G: 2 व मुञ्च गच्छे नाथ (for °) — (L 1230)
 K: चर्महृत् (for 'सर्व') — (L 1233) D: मयो वक्तव्यमा
 थित (for °) — (L 1233) V: B: T: 2 G: 2 कल्पेयम्

इतो द्वारवर्ती गन्वा रथमानय माचिरम् ।
 सदारुणं महाबाहो भतेजोवल्गमाश्रितः ॥
 वण्ण्यो वलभद्रश्च राजा च इकुराविपः ।
 श्वो जित्वेन्द्रमगमिष्ये द्वारकामिति मानद् ॥
 तथेत्युक्त्वा तु घर्मात्मा प्रमुञ्चः सितरं विभुः । [1235]
 गत्वा यद्येतमुक्त्वा च यादवेशबलानुमो ॥
 नादिकान्तरमात्रेण पुनस्तं देशमाययौ ।
 दारुकेण समायुक्तं रथमास्थान भारत ॥

Colophon

चैरुपायल उवाच ।

समारुच त्वं कृष्णः पारियात्र गिरि ययौ ।
 यत्रैरावतमारथाय स्थितः सुरपतिः प्रभुः ॥ [1240]
 पारियात्रो गिरिश्रेष्ठो हृष्टायान्तं जनादिनम् ।
 ज्ञानपादरामो भूत्वा प्रविशेत्तं वस्तुभराम् ॥
 प्रियार्थं वासुदेवस्य प्रभावज्ञो महात्मनः ।
 तस्य प्रीतो हृषीकेशः पर्वतस्य जनाधिप ॥

(for 'महत्') V: कुकुराविपल्लिखा, T: M: शाना कुकुरा
 विप (for °) — (L 1234) B: 2 T: 2 G: 2 मयिष्यामो
 (B: 2 'मि'), Da: T: G: 2 M: स्वागमिष्ये (for 'वाग')
 Ks: जित्वेन्द्रमगमिष्ये श्वो, N: श्वो वर्जयित्वा गन्मासि (sic)
 (for °) — (L 1235) K: 2 वतरन् (for 'वितर') N: V:
 B: Da: 2 प्रभु, D: D: T: 2 G: 2 विभुम्, G: सुधि, M: नृप
 (for 'विभु') — (L 1236) Ks: 2 B: 2 D: D: 2 वाय
 वेष्ट, N: 2 V: B: Da: नरदेव (for 'वादेव') G: वाद
 वेष्टवराजुमी (for °) — (L 1237) K: तालिकान्तर, D:
 विसेप (for 'नादिका')

Colophon — Mention of the *Fyco* Ks: Dna: Dss: T:
 — Mention of *Khila* Ks: N: V: B: Dna: Ds: Ds: — *Adhy*
nama K: N: 2 V: B: Dna: Ds: Ds: T: 2 G: 2 M: पारि
 जात (K: 'जातक', T: G: 'जावप' हरमम्, D: पारिजातदरण्ये
 संकुलमुच्यते — *Adhy* no K: (margin) 127, V: 133,
 V: 132, V: B: 131, Da: Ds: D: 123, D: 125, D:
 139, T: Gs: 2 M: 142, T: G: 144, T: 151, Gs: 124,
 Gs: 145

(L 1239) D: स्मारुच (for '°') — (L 1240) B: G:
 तत्र (for 'वज्र') Ks: [पुन] वज्रम् (for 'द्विंशवल्ग') K: विभु
 (for 'प्रभु') — (L 1241) B: V: निरिवरो (for 'श्रेष्ठो')
 V: पारियात्रे गिरिश्रेष्ठे (for °) — (L 1242) D: सोम्यु
 वाद् (for 'वागयान') — (L 1243) Ds: प्रियार्थं (for '°')

ततः प्रयान्तं युद्धार्थमन्युतं दुरनन्दन । [1245]
 सपारिजातो गरुडः दृष्टोऽनुययौ बली ॥
 प्रयुद्धः सात्विकश्चापि गरुडस्यो महानलौ ।
 गनावुभो रक्षणार्थं पारिजातमर्दिभौ ॥
 ततस्तस्मै गतः सूर्यः प्रवृत्ता रजनीं नृप ।
 उपस्थितं पुनर्युद्धं शस्त्रेशयोल्लाहा ॥ [1250]
 सुप्रहाराहतं दृष्ट्वा विष्णुराशयतं गजम् ।
 नातिक्लृप्त्य महातेजा देवराजानमप्रवीत् ॥
 गरुडाभिहतः पूर्वं नातिरल्यो गजोत्तमः ।
 ऐरावतो महाबाहो रात्रिश्च समुपोल्लते ॥
 श्वः प्रभाते पुनः कामं प्रनर्त्तत्यथेच्छसि । [1255]
 एषमस्तित्ति कृष्णं तु वेनराजोऽम्बीतमु ॥
 उवास पुष्कराभ्यासो देवराजः पुरंदरः ।

प्रजं गिरिमयं कृत्वा यथात्मा नृपसत्तम ॥
 ब्रह्मा ततो जगामाथ वश्यपश्च महानृपिः ।
 अदितिश्चैव सर्वे च देवा मुनय एव च ॥ [1260]
 साध्या विश्वे च कीरव्य नासत्यावधिनौ तथा ।
 आदित्यश्चैव रुद्राश्च वसवश्च जनेश्वर ॥
 नारायणश्च पुत्रेण सात्यकेन च भारव ।
 सहोयाम गिरी रम्ये पारियात्रे प्रहृष्टयत् ॥
 यः स शाणप्रमाणोऽस्य धकृत्या समभययूय । [1265]
 वर प्रादात्तत्तत्तल्य पर्वतस्य महाधुतिः ॥
 शाणपाद इति ख्यातो भञ्जित्यति महागिरे ।
 पुण्येनाथेन तुल्यो हि पुण्यो हिमवतः शुभः ॥
 एवमेव च सूमित्रो भर पर्वतसत्तम ।
 मेरुणा सर्वयानो हि दक्षिचित्रगानुतः ॥ [1270]

Ks Vs Bs Ds Gs महाबाहू (for 'लम्बा') — (L. 1244)
 Ks जगाम (for जगामापि) — (L. 1245) Ks. s मियायं,
 Ks (marg) s B Ds Ds s Ts Gs s प्रयान्तं, Ts ज्ञे (for
 'स्त') Ds बाणश्च (for अण्युत) — (L. 1246) Ds दृष्टस्यो
 (for 'ते') Ks s Dn Ds Ts Gs तदा, Ns पुन (for
 'बली') Ns पुनो च बली ययौ (for 's') — (L. 1247) Ts
 महाभाम (for 'बली') — (L. 1248) Vs Bs s Ds पारि
 जात (for रक्षणार्थं) Ns गता यत् पारिजातं, Ds वावुभौ
 रक्षणार्थं च (for 's') Ns Ds ररक्षतुरर्दिभौ, Vs Bs s रक्षितं
 जनमेजय (for 's') — (L. 1249) Ns Vs Bs s Ds स्तं
 गमत् (for स्वस्तं गत) — (L. 1250) Ks (marg as
 above) स्थितं पुन (for उपस्थितं) Ns Bs युद्धे (for युद्धं),
 Vs Bs Ds उपस्थितं पुनर्युद्धं (for 's') K Ns Vs s Bs
 Ds Ds Ds Gs इह, Ns Bs s Ds प्रभौ, Vs नृप, Ts तया
 (for तदा) — (L. 1251) Ks Vs Ds Gs स (for सु)
 Ds s प्रहाराहितं, Gs प्रहाराहतं (for प्रहारां) Ds Ts s
 Gs s Ms स्वप्रभाव (Ds 'प्रहारा', Gs 'वाहन', Ms 'प्रवाहा' हतं
 दृष्ट्वा (for 's') Vs पवागत, Bs s Ds वेराजो (for 'वत')
 — (L. 1253) Ts Gs महाराज (for 'तेजा') Ks (sup. line
 as above) s Vs देवराजमयथा Ks 'तु' अवीन (for 's')
 — (L. 1253) Vs हतं (for हत) Ks गरुडाभहत
 पूर्व, Ns 'दोःभिहत' पूर्व, Ds 'देवाहत' पूर्व (for 's')
 — (L. 1254) Ks Ds (marg as above) s महातेजा
 (for 'बाहो') Ks Vs Bs Ds रात्रिश्च समुपोल्लत, Ns Vs
 Bs 'श्च समुपागता, Vs 'श्च समुपागमत्, Bs रात्रि सा समपवत्
 (for 's') — (L. 1255) Dn Ds यथाकाम (for पुन कामं)
 Ts, s Gs s Ms प्रभाते तु पुन कामं (for 's') Ks s पर्वतस्य,

Ds प्रहस्त (for प्रवर्त्तल) — (L. 1256) Gs दकृत्वा तु (for
 अस्तिवति) Ns Ds s युय (for प्रयु) — (L. 1257) Ts
 दवाच (for उवास) Ks देवानां पुदरम् (for 's') — (L.
 1258) Ks Ds वनः, Ds s तुनी (for वन) Ns दृष्ट्वा (for
 हृत्वा) Ts s Gs s Ms राक्षसादयं भुत्वा (for 's')
 — (L. 1259) Vs s Ts s तप्त (for ततो) Bs Ds Gs s
 Ms ब्रह्मा तन्नाशनामाय (for 's') Ns Vs Bs s Ds कश्यपश्चैव
 रा शिरात् (for 's') — (L. 1260) Ks s s Ds s ते सर्वे,
 Ds सर्वेभ्य, Ts सर्वे वा (for सर्वे च) Ts s Gs s देवाश्च मुन
 वरणा (for 's') — (L. 1261) Gs सिद्धा (for साध्या)
 — (L. 1262) Ks Ts s Gs s Ms जनेश्वर (for जने) — (L.
 1263) Ks स्व, Ns Ds स्व, Vs Bs s Ds सवि, Ts s Gs
 s s Ms तु (for च) Ks सात्यकिश्चैव भारव (for 's') — (L.
 1264) Ks समिद्धः Ks शय्यो (for रम्ये) Ks Gs प्रहृष्ट
 वात्, Ds पर्वतस्य (for प्रहृष्ट) — Ns om. line 1265
 — (L. 1265) Ks Ns Bs Dn Gs वल्लं शाणः Ks वल्ल
 शाणः, Ds च समोऽयु, Ds Gs यक्षशाण (for च शाणः)
 Ds यक्षशाणप्रमाणायो (for 's') — (L. 1266) Ns Vs
 Bs s Ds सतां गतिः Ds जनेश्वर (for महाधुति) — (L.
 1267) Ns शणपाद, Ds सोऽयु (for शाणं) Ds महागिरी
 (for गिरे) — (L. 1268) Vs Ts Gs (मंजन (for मंजनं)
 Vs Ds Ts s Gs s पुण्येनाथेन तुल्येन (Vs Ds 'त्यश्च'), Gs
 प्राणेनानेन तुल्यो हि (for 's') Ds गिरि, Ts s Gs s तुल्यो
 (for पुण्यो) Ns पुन (for पुनः) Ds पुण्य हिमवतः सुभ
 (for 's') — Ns om. line 1270 — (L. 1270) Ks सुभ
 युतः, Ds युभैरुत (for युगां) — After line 1270, Ns s
 V Bs Ds 105

तथा दत्त्वा वर तस्य पर्वतस्य तु केशव ।
 दध्यौ गङ्गां सनिच्छेष्टा नमस्कृत्वा वृषध्वजम् ॥
 अधाययौ विष्णुपदी रघुना कृष्णेन भारव ।
 सपुत्र्य वा ततः कृष्णः स्नात्वा स्नानमथोत्तमः ॥
 उदकं च प्रहायाथ निरुव च हरिरव्ययः । [1275]
 देवमाथाह्यमासा रुद्र सर्वपुत्रेश्वरम् ॥
 ततः प्राप्नो महादेवः सोम सप्रपरो विभुः ।
 तस्यावुपरि विस्त्यस्य तथा गङ्गोदकस्य च ॥
 त पारिजातकुमुभैरर्चयामास वेश्मनः ।
 मुद्राय वाग्भिरीशेश सर्वकर्णारमीश्वरम् ॥ [1280]
 रुद्रो देवस्तर रुद्रनाद्रावणाथ
 रौह्यवाभो द्रावणाधादिदेवः ।
 भर्तुं भक्ताना वत्सल वत्सलाना

कीर्त्या युद्धदेवमाथ भ्रमगम्यन्तरेण ॥
 भान्यारण्याना त्वं पतिम्य पशुता [1285]
 स्थानो देवः पशुपति सर्वकर्मा ।
 नान्यस्तत्तः परमो देवदेव
 जगत्सवि सुरतीरादिन्ता ॥
 यस्यादीप्तो महतामीश्वरणा
 भवानाथः प्रीतिदः प्राणदश्च । [1290]
 तस्मादि त्वामीश्वर प्राहुरीश
 सन्तो विद्वांसः सर्वशास्त्रार्थतज्ज्ञा ॥
 भूतं यस्माज्जगदत्यन्तधीर
 त्वचोऽव्यक्तदशरूपधरेण ।
 तस्मात्त्वामाहुर्भव इत्येव भूतं [1295]
 सर्वेश्वराणा महतामत्युदारम् ॥

33** रमे स्वा पञ्चमानीऽऽ धनुजिन्द्रमायुजम् ।

[V s गणाधुजम्, D s गमा (for गुमा)]

— Before line 1271, D s ins वैशपायन — (L 1272)
 V s B s D s → नमस्कृत्य (for स्वा) — (L 1273)
 K s (sup lin as above) स्तुत्वा युधेन भारत (for ^s)
 — (L 1274) K s [पु]ता (for ता) D s कृत्वा (for कृत्वा)
 K s → N s V s B s D n D s D s → T s G M कृत्वा स्नानम्,
 N s V s → D s D s स्नातस्त्वाम् (for स्नात्वा स्नानम्) K s
 पगाविधि (for अधीक्ष्य) K s (mag) कृत्वा खाव यथा
 विधि (for ^s) — (L 1275) K s → D s s T s → G s
 → M s युधिवा (for प्रहाय) N s V s B s → [ई]सो
 (for [वि]य) K s उदकं जमाह तवो, D s 'क' स युधि
 स्वाय, D s 'क' च युधि यतो (for ") N s ईश्वर (for
 सत्यय) — (L 1276) K s N s → V s → B D n D s D s
 T s → G s → M s [ई]श्वरम् (for सुर) — (L 1277)
 K s D s सोम, D s सोम → (for सोम स) K s सोम
 सपार्पदो विभु, D s सोम सोमपरो विभु (for ^s) — (L
 1279) D s पारिजातस्य कुडुमे (for ") — (L 1280) N s
 ईशानं (for ईशवा) N s V s B s → मुद्राय च रुवेरिषा (N s
 'दा'), D s 'व' वाग्भिरीश स, D s 'व' च तमीजानं (for ")
 — Before line 1281, some M s ins कृष्ण उवाच — (L
 1281) K s स्व देव, K s → N s D n D s D s → देव ल (for
 देवस्त्व) G s रोदनाद्र (for द) K s N s V B s → D s s
 रुद्रो देव ल रोदनाद्रावणाथ, D s रुद्रो देव ल रोदनाद्रावणाद्रा,
 T s → G s रुद्र देव रोदनाद्रावणाथ — (L 1282) V s
 [इ]ति देव, T s G s [म]तिदेवम्, G s M s [म]तिदेवम् (for

'देव') K s D s रोदकमत्पावणावापि दे (D s 'दि')य, D s
 'भानो रवणावातिदेव — (L 1283) V s देवकाना (for बह
 लाना) N s भक्त भक्ताना वत्सलोपमकीर्तिमान्, D s भक्तो
 भक्ताना वत्सलो बहलकाना — (L 1284) N s om कीर्त्या
 D s प्रसाध (for युद्धदेवमाथ) V s प्रभवाम्यन्तरेण, D s व प्रभ
 वाम्यन्त", D s प्रभवोऽस्त्यन्त" (for प्रभवाम्यन्त") K s कीर्त्या
 सु प्रद सप्रमादयत्ययम्, K s D s (mag) कीर्त्या जुष्ट स्वा
 प्रदे (D s 'यके') शरणम्, D s कीर्त्या युक्त साक्षाद्गमा वदुच्य,
 T s → G s → कीर्त्यापुद्गेशेषाद्य प्रभाम् T s 'वा'न्तरेण, G s
 कीर्त्या युद्धदेवाय प्रवेणा — (L 1286) V s D s सर्वकर्णेश्वर, B s
 कर्णेश्वर, T s → G s → कर्णेश्वर कर्ता (for कर्णेश्वर) — (L
 1287) K s N s V s D s T s → G s → M s देवो (for देव)
 — (L 1288) B s → D s जगत्सवि, D s 'यते' (for 'सति')
 D s कीर्त्या, T s G s M s तस्याधि (for 'वीरादि-') D s
 जगत्सवि सुवीरहन्ता, T s G s कृदस्मिन् सुखसादि — (L
 1290) N s V s → B s → D s ईश्वर (for काय) — (L
 1291) K s विद्वत् (for हि त्वाम्) T s ईश (for ईश) — (L
 1292) D s देवा (for विद्वत्) D s दाक्ष (for दाक्षार्थ)
 V s D s G s तवज्ञा, T s → G s → M s ताम् (for तज्ज्ञा)
 — (L 1293) K s भवत्यस्मान् (for भूत य) V s D s D s
 जगदाचक्षत, B s दाक्ष तु (for 'दत्यन्त') K s (sup lin)
 B s D s T s → G s → M s भूत यस्माज्जगदाद्य तु यी K s D s
 'यन्तरी'र — (L 1294) T s दाक्षार्थ (for 'दक्षार्थ')
 V B s जगत्सवि, D s T s G s → देव (for 'देवा') — (L
 1295) K s V s D s → सत्यय (for भव) D s भूत (for भूत)
 — (L 1296) D s गजाना वै महतामत्युदारम् — (L 1297)
 K s तस्मात्तद्वै, N s D s → यस्मात्तद्वै, V s 'विदेव', T s

यस्याजिह्वैरमिषिकोऽसि सर्वै-

दंयासुरैः सर्वभूतैश्च देव ।

महेभरं विश्वमार्णसादु-

क्त्या वै सर्वं तेन देवाधिदेव ॥ [1300]

पूज्यो देवैः पूज्यसे नित्यदा वै

शश्वच्छुष.वाङ्मिभिर्दामेयवीर्यं ।

तन्माक्षिज्यातो भवनान्देवदेवः

सतामिष्टः संपभूतात्मभावी ॥

भूमिस्त्रयाणां देव यस्याप्रयतिष्ठा [1305]

मुने लोकानां भवनोऽमेयकीर्तिः ।

प्रम्यवेति प्रथम तेन नाम

सताप्रमेयसि त्रिदशेशनाथ ॥

शर्यैः शश्रूणां शासनादप्रमेय-

सत्ता भूयः शासनाशेषधरेण । [1310]

मर्जय्यापित्वाच्छक्रत्वाथ सद्भिः

शब्दस्येशानः श्रीनारायणतेजः ॥

ससत्तानां नित्यदा यत्करोमि

शर्म आलम्ब्याप्यद्वन्द्वनी. समस्ताम् ।

तस्यादेवः शक्नोऽस्यप्रमेयः [1315]

सद्भिर्धर्मैर्ज्ञैः कथ्यसे सर्वनाथ ॥

दत्तः प्रहारः हुतिमेव पूर्णं

ववेद्यान मुखमातिवीर्यं ।

कण्ठे नैत्य तेन वै यत्प्रवृत्तं

तस्मात्स्यातस्त्व नीलकण्ठेति कल्पः ॥ [1320]

यस्मिन्नाङ्गं यच्च लोके भगङ्क

सर्वं सोम त्वं स्थानर जहमं य ।

प्राहुर्विप्रास्तस्मा शुणित तत्प्रविहा-

सत्ता ध्येयामन्त्रिका भूतधानीम् ॥

सत्तामिहैर (for दं) Ks हेवैर (for सर्वैर) — (L 1298)

Ks हेदै सुदै (for द्वासुरैः) — (L 1299) Ds s

विषेभरं (for महे) Ds Dm सर्वं (for विश्वं) — (L 1300)

Ds सर्वं (for तेन) Ds त्वां वै सर्वं सर्वदेवा

नित्येव, Ds त्वां वै सर्वं देवा देवाधिदेवम् — (L 1301)

Ds पूज्यैर (for पूज्यो) Vs Ds देव (for देवै) Ks नित्यदा

वात्, Ns Ds शो म, Ds दामवेक्ष (for नित्यदा वै) Ts पूज्यो

नित्यं पुत्रिवो नित्यदावै, Ts Gs-s Ms पूज्यो नित्यं पूज्यसे

नित्यदावै — (L 1302) Ks Vs Bs Ds वारोऽमेयवीर्यं,

Ks दामेयविबीर्यं, Ds 'दामोयवीर्यं (for दामेयवीर्यं) Ts s

Gs-s Ms भूते श्र्येय काष्ठामेयवीर्यं, Ts भूते श्र्येय काष्ठवा

मेयविश्र्य — (L 1303) Ks Ns Bs Dm Ds Ts s Gs s s

भूमि (for भूमिस्) Ds यस्याप्रयतिष्ठः, Ds यस्यात्प्र, Gs

यस्यात् (for यं) Ks s भूमिज (Ks 'मि न) क्षणा वेव यस्यादे-

व्यमिषि, Ks हृमिस्त्रया त्रिपत्ता देव बभूव — (L 1306)

Ks s Ds मुनि, Ns Dm Ds पुनर (for मुने) Vs वीर्यं,

Ts वीर्यं (for वीर्यं) Ks प्रयतिष्ठ मुनेर्मानामेयवीर्यं, Ds

मुनिलोकानां भवनोऽमेयकीर्ति, Ds Gs पुनरीक्रान्त भवनो

(Gs भवनो मेयं), Ts s Gs मुने देवानां भवनोऽमेयकीर्ति (Gs

'ते'), Gs s Ms मुने लोकानां भवनोऽमेयकीर्ति — (L 1307)

Ds देव (for तेन) — (I 1308) Ks [हुति सुपर्वं, Ds

[हुति त्रिदश, Ts s Gs त्रिदशसि (for त्रिदशे) Vs

सत्ताप्रमेय त्रिदशेशनाथ — (L 1309) Ks s Bs Ds s s Ts s

Gs सर्वं (for सर्वं) Vs s Ds अप्रमेय (for 'वयु') Ks सर्वं

शश्रूणां शासनादप्रमेय — Ts om (hapl) lines 1310 1315

— (L 1310) Ds क्षमात्प्र (for क्षां) Ns Ds Ms मुनेर,

Bs Ds Ds Ds Gs वृक्षेण, Ds च स्वरम्, Ts Gs s s Ms

वैश्वरोऽसि, Gs हीश्वरोऽसि (for वैश्वरोऽसि) — (L 1311)

Ts s Gs s-s Ms सर्वेष्वपिक्वाप्यप्राप्यभामि गता — (L

1312) Ks Vs सर्वस्वेद्यान (for शब्दस्वेद्यान) Ds शक्र

श्राई (for श्रीशाराईय) — (L 1313) Ks s Vs Ds

समक्षार्ता, Vs Ts s Gs-s Ms शोभयैक्षणा, Ls s Ds s Gs

वा भवार्ता, Ds सभ, Gs शोभयैक्षणा (for सवक्षार्ता)

Ds व-करोति (for वकरोति) — (L 1314) Ks श्रुदै,

Ns च सर्वै, Ns Ds बसवै (for समदराद्) Ds सम आद्

व्यङ्ग्युपगमे वीर सर्वं, Ts Gs हाम (Gs 'मे) प्रादुष्यान्प्यव

व्यानवेति, Ts Gs s-s Ms सते प्रादुष्यान्प्यवव्यानवेति

— (L 1315) Ks s Vs Bs Ds Ts s Gs s हुति (for

हुति) — (L 1316) Ds सर्वैर (for सद्भिर्) Ks s

Ns Bs Dm Ds Ds Ts s Gs s Ms सर्वराय, Vs Gs धर्म

नाथ (Gs 'य') (for सर्वनाथ) — (L 1319) Ks नील

(for नैत्यं) Ks s प्रदत्त (for प्रदत्त) — (L 1320) Ns

काय, Vs काये, Bs (marg) Ds कायः, Ks कायः

Ts काय (for कल्प) Ts s Gs s-s Ms यस्यात्प्रयतस्व

नीलकण्ठोऽपिनाथ — (L 1332) Ks s सोम सर्वं त्वं,

Ks Ds सोम सर्वस्वत्वं, Ns V Bs Ds Ds s सर्वं सोमस्वत्वं,

Dm सर्वं सोमस्वत्वं, Ds सोमस्वत्वं च, Ts s Gs s Ms सर्व-

स्वोन्नतत्वं, Ts सर्वोन्नतत्वं, Gs सर्वस्वोन्नतत्वं (for सर्वं सोम

स्वं) — (L 1333) Ks Ts s मुनिस्त्र (for 'न') Bs

प्राहुर्विप्रास्तस्मा शुणित तत्प्रविहा-

वेदैर्गीता सा हि नत्त प्रसूता [1325]

यज्ञो दीक्षाणा योगिना चातिरूपः ।

नात्यद्भुतं त्वत्समं देव भूतं

भूत भव्य भव देवाय नास्ति ॥

अहं ब्रह्मा कपिलोऽध्यायनन्त

पुरा सर्वे ब्रह्मणश्चातिवीर्यः । [1330]

इत्यस्तः सर्वे देवदेव प्रसूता

एय सर्वेशः कारणात्मा त्वमीश्वरः ॥

इति सत्त्वमानशु भगवान्गोषुषधजः ।

प्रसार्य दक्षिण हस्तं नारायणमध्यावरीत् ॥

भनीयितानामर्थाणां प्रातिष्ठेऽस्तु सुरोत्तम । [1335]

पारिजातं च हर्तासि मा भूते मनसो व्यथा ॥

यथा मैनाकमाश्रित्य तपस्त्वमकरोः प्रभो ।

तथा मम नर कृष्ण ससृष्ट्य स्यैवमाप्नुहि ॥

अवध्यस्त्वमजेयश्च भवतः शूत्ररत्नाय ।

भवितासीत्यवोच यत्तत्तथा न तदन्वया ॥ [1340]

यश्च स्त्रवेन मा भक्त्या स्तोष्यतेऽभरसत्तमः ।

त्वया कृतेन धर्मज्ञ धर्मभाक् स भविष्यति ॥

समरे च जय विष्णो प्राप्य पूजा तथोत्तमां ।

त्रिलोकैकेश्वरो नाम भविताहमिहानघ ।

देवो त्वया स्थापितो वै देवसिद्धोपयाचनः ॥ [1345]

इहस्योपोषितो विद्वान्भक्तिमान्मम केशन ।

Vs B: s Ds [अ]व्ययम्, Ts: G: s: Ms युगम् (for ध्यायम्) Gs तथा युगो कमला कोऽध्यायीम् — (L 1320) h: B: D: G: तपस्त्वमकरो, Ks तपस्त्वमकरो, Ds त्वं तप्य स्ता, Ds त्वच म' (for तप्य म') Ns वेदो वेदादौ सदिष्ठा शुभप्रसा, Ns Ds s देवैः Ds वेदैर्गीता (Ds 'ला' सा हि त्वच प्रसूता, Vs s B: s Ts: G: s Ms वेदा वेदज्ञैः भविता सत्यम्, Ts वेदैर्गीता वा तिरिस्त्वायम् — Gs om (hapl) lines 1326 1331 — (L 1326) B: [अ]भिरूप, Ts [अ]तिरूपम्, Gs [अ]भिरूपम्, Gs [अ]भिरूप (for [अ]ति रूप) Ns s Ts यज्ञो दीक्षा दक्षिणा चातिरूप (Vs 'लाया तिरिष्ठा'), Vs s B: s यज्ञो दीक्षा दक्षिणा चातिरूप, Ds यज्ञो दीक्षा योगिना चातिरूप, Gs यज्ञो दीक्षा दक्षिणा चातिरूपा, Ts: G: s: Ms यज्ञो दीक्षा दक्षिणा चैव भूता — (L 1327) Ds s: G: Ts: G: नान्यद्भुत, Gs नान्यद्भुत (for 'नाय') h: Ns नान्यम् (for 'नान्यम्') Ns Ds देव, Vs भूत (for भूत) Vs नान्यद्भुत त्वत्सम देवदेव — Ks om line 1328 — (L 1328) Ds भव्य भव (for भूत भव्य) Ns भवतो माय (for भव देवाय) h: भूत भव्य भव देवाति माय Vs भूत हस्तम् यव देवाय नास्ति, Ds भूत भवित्र च देवाय नास्ति Ds भूतं भवद्भ्यामि नान्यत्त्वदस्ति Ds भूतं भव्य देवतानां सुरेश, Ts: G: s: अथ त्वत्तो देवदेवोऽभ्य नास्ति, Gs भव्यं भव देवतानां त्वमेव — (L 1329) Gs Ms मायो (for माहं) Ds कल्पयो (for कल्पितो) Ks चाप्यनन्त, Ns योष्य, Ns उपायनन्त, Ds उपायनन्त (for उपायम्) Ts: G: s: मायो ब्रह्मा कपिलो चाप्यनन्त — (1330) Ks माहायज्ञ (for माहायज्ञ) Ds s: G: दीर्घा, Gs दीर्घ (for दीर्घा) — (L 1332) Vs s Ts: G: Ms त्व, Gs स त्वं (for एवं) Bs कारणात्मा (for 'लात्मा) Vs माया, Gs ईश (for ईश्वर) Ds एष सर्वेश कारणात्मा

त्वमीश, Ds एष सर्वेश कारण माय नायम् — Before line 1333, Ds ins वैज्ञपायन — (L 1333) Bs Ds स (for सु) Ks Vs: Ds s: यूपम् (for गोयुष) — (L 1334) Ts: G: s: Ms वासुदेवम् (for नागायणम्) Ks तरो नागायणोऽध्यायी, Ks नागायणमिहसम्वरीत् (hypermetric), Vs Bs s गोविन्दमित्रम् (for s) — Before line 1335, Gs ins शिव — (L 1335) Ds समीहितानामर्थाणां (for s) Ks s Ns s Vs Bs Dn Ds Ds Ts: G: s: Ms प्रातिष्ठे सुरसत्तम (for s) — (L 1335) Ts: s: G: s त्व (for [अ]ति) h: Gs पारिजातस्य हर्ता त्वं (for s) Ds मानसी, Ts: G: s: मनसि (for 'नो) — (L 1337) Ks पुरा, Ns Vs B Ds यदा (for यदा) Ts: G: s: सामकम्, Gs मां कामम् (for मैनाकम्) — (L 1338) h: s: त्वय मम, Ns Vs s B Ds तदा वच (for तथा मम) Ks [अ]ध्यायम् (for लोच्यम्) Ks सकार्यं स्वैरिहाममि, Bs स्मृत्वा यैर्ममाप्नुहि, Ds सस्मृत्वा धैर्यम् (for s) — After line 1338 Ds ins

34th नीलोत्तरेण दिग्मेन अपविष्यति केशव ।

— (L 1339) Ts इ' (for च) Vs दूरतमा, Ds च परस्व (for दूरतस्व) — (L 1340) Ds भवितासि त्वमि त्वेव Ts: Gs: Ms 'ता सत्यवारी त्व (Ts: Gs 'पारिष्व), Ts Gs 'तामीत्यवरीश्वर (for s) Ds तत्तथैव न चान्वया (for s) — (L 1341) Ns कश्चित् (for भवता) Vs Bs s Ds च सत्त्वेन मा कश्चित् (for s) — (L 1342) Ks कुण्ठे (for कुण्ठेव) Vs नान्यत् (for धर्मत्) — (L 1343) Ts Gs विजय, Ts s Gs Ms विजयी (for च जय) Bs (may as above) हृष्य (for दिव्यो) Ks दृष्ट्वा (for प्राप्य) Vs अनुचिन्ताम् (for तयो) Bs प्राप्स्यमि त्वं तयो चमम् (for s) — (L 1345) h: s: Dn Ds Ds: देवे

मित्रानमीप्सिताल्लोचनमिष्यति जनार्दन ॥
 अवन्ध्या नाम देवोऽस्मिन्गङ्गा चैव भविष्यति ।
 गङ्गास्नानसमं स्नानं मन्त्रतो भविता तथा ॥
 पट्पुरं नाम नगरं दानवानां जनार्दन ॥ [1350]
 अघ्रान्तर्धरणीदेवो तथापन्व महाबलाः ॥
 एते देव्या दुरात्मानो जगतो देवकण्ठकाः ।
 छन्ना वसन्ति गोविन्द सानानस्य महागिरेः ।
 अवन्ध्या देवदेवानां वरेण मङ्गणोऽनघ ।
 मानुषान्तरितस्मात्त्वमेवाङ्गहि वेश्य ॥ [1355]
 एवमुक्त्वा महादेवस्तैरान्तर्धीयत ।
 परिष्यज्य महात्मानं यासुदेवं जनाधिप ॥
 ततो याते महादेवे प्रभाताया नराधिप ।
 तस्या निशायां गोविन्दो भूयः पर्वतमग्रीत् ॥

व्याघ्रः पर्वतश्रेष्ठ निवसन्ति महासुराः ॥ [1360]
 त्वया रक्षो हि वन्ध्यागो जगतो हितकाम्यया ॥
 निर्गमिष्यन्ति ते नैव मया रक्षा महाबलाः ।
 द्वारे निरुद्धे वनेन विनङ्क्ष्यन्ति ममाक्षया ॥
 त्वयि सनिहितश्चाहं भविष्यामि महागिरे ।
 अधिप्राय महाघोराग्निस्तस्यामि च पर्यत ॥ [1365]
 आरुह्य मूर्ध्नि मद्यं दद्या पर्वतसत्तन ।
 गोसहस्रप्रदानस्य फलं प्राप्स्यन्ति शाश्वतम् ॥
 रक्तोऽरुमभिश्च प्रतिमां कारयित्वैह भक्तिनः ।
 द्रुष्यिष्यन्ति ये नित्यं मम वास्त्यन्ति ते गतिम् ॥
 इति तं पर्वतं शृण्वो वरवोऽनुगृहीतया ॥ [1370]
 तदाप्रसूतिं देवेशस्त्रयं सनिहितोऽच्युत ॥
 पाषाणिः प्रतिमां तत्र कारयित्वा च कौरव ।

यत्र स्वया गीतो, Ks देवेश त्वापितो देव, Ks विदेवेश्वरस्या
 गीतो (for °) Ks त्वया (for देव) Vs Bs Ds -स्त्येष
 (for सिद्धौ) T1 s G1 s s Ms -याचितः, Us -लेखित
 (for याचन) Ks देवीसिद्धौषाचिन् (for °) — (L 1346) Vs द्वौष्य (for द्वय) Ds योऽर्प्यते (for [अ]र्प्यो
 जितो) — (L 1347) Ds त्रिरात्राद् (for 'त्रम्) Ks Ks
 कामाद् (for लोकान्) Ns अगमिष्यन्ति (hypermetric) (for
 गमि') — (L 1348) V1 B1 (mar.) भावनां, Ds s
 भविष्या, T1 Gs s भावते, Gs Ms भावनीं (for भवन्ध्या)
 T2 s Gs भावर्जनाया देवोऽस्मिन् (for °) — (L 1349)
 Ks सत्तक, Gs Ms मायलो (for मन्त्रण) Ds मन्त्रप्रदानं
 मयिष्यति (for °) — (L 1351) Ks चाल्के (for घण्टी)
 K1 s Da D1 T1 Gs पराक्रम्य, Ns तत्रा, Ds तं वा (for
 तदा) Ns तदाज्जम महाबल (for °) — (L 1352) Ns
 B1 Ds द्विषा (for द्वेषा) Ks Bs T1 s G1 s Ms महा
 क्षालो (for दुरा) Vs Ds एते द्विषा महाक्षालो (for °)
 V1 लोका (for देव) T1 s G1 s Ms जगतामपि कण्ठका
 (for °) — (L 1353) Ms वरवोऽस्मिन् (for सानावस्य)
 Ds महात्मन (for 'गिरे) T1 s G1 s वसन्तोऽस्मिन्गङ्गा
 गिरी (for °) — Gs om lines 1354-1357 — (L 1355) Ds मानुषान्तरितस्तथा (for °) T1 Gs सत्वर,
 T2 s G1 s Ms सत्तरम् (for केवल) — Before line
 1356, Gs ins दैतपायन — (L 1356) Ks महाबाहुम्,
 Ns बाहो (for देवम्) — (L 1357) Ks G1 s प्रति
 पुर (for परिष्यज्य) — Ds om line 1358 — (L 1358) Ds ततो यातो महादेवं (for °) Vs Ds जनाधिप
 (for नरा) — (L 1359) Ds रजन्वा (for निशाया)

Ns स्वदे (for भूय) — After line 1360, K1 (marg)
 Bs Da Gs ins

33⁰⁰ अवन्ध्या देवदेवानां वरेण मङ्गणं पुरा ।

[Bs सर्व (for देव)]

— Ks s Ds om line 1361 — (L 1361) Ks तेष रक्षो हि
 भगवाद्, Ns Da Ds s Gs तेष (Gs तैर्हि) रक्षो भगवान्, Ns
 V B Ds ते निरुद्धा मया चात्र (for °) — (L 1363) Ks
 अभिरुद्धे (for नि) Ks विनश्यन्ति (for विनङ्क्ष्यन्ति)
 Ns V1 महासुरा (for ममाक्षया) — (L 1365) Ks
 महात्म्य, Ks Ds (marg) s Ts 'गौरे, Ns Ds योग;
 Vs Bs s [अ]नुगृहीतया Ds महाशुद्ध, Ds 'खार, Gs
 'खार (for 'घोरात्) Ks Ds s Gs पर्वते (for 'त) — (L 1366)
 T1 s Gs s तद्वत् (for न) Ns B1 भरोऽवन्ध्या
 बाहुम्, Ks नर भारह्म मर्त्य, Gs भारह्म मूर्तिमर्त्य (for
 °) Ns B1 s वरवा (for द्रष्टा) Ds वरवा पर्वतसत्तनम्
 (for °) — (L 1367) Ds गोप्रदानसहस्रस्य (for °)
 K Ns V s B Da Ds Ds s T1 G1 s s Ms प्राप्स्यन्ति,
 V1 Ds 'सि (for 'सिन्) — (L 1368) Ks स्वकोऽस्माकं
 Ds स्वदुःखमिच्छ (for स्वलोभम्) Ds शक्तिन (for भ)
 — (L 1369) Ks Ns Ds Ds s शुश्रूषयन्ति, T1 Gs Ms
 'चिन् च (for 'विष्यन्ति) Vs सत्तन (for दे नित्य) T2 s
 Gs s शुश्रूषय च ते नित्य (for °) Ks गिरिम् (for
 गतिम्) T1 s Gs s Ms आया प्राप्स्यन्ति ते गतिम् (for
 °) — (L 1371) Ns तत्रैव (for देवेशम्) Ns नित्य
 (for तत्र) — (L 1372) Ks पाषाणि (for 'नि) Ks s
 Ns V1 Bs Da Ds Ds s T1 Gs s 'वा तत्र, Ds तां दुः

शुश्रूषन्ति कृतात्मानो विष्णुलोकमिहाहिणः ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

ततो रथवरं कृत्वाः समारुह्य महामनाः ।

विष्णोदेकेश्वरं देवं नमस्कृत्य ययौ नृप ॥ [1375]

महेन्द्रमाह्वयामास रथस्थो मधुसूदनः ।

सत्कृतं पुनरुत्तराभ्यासो सर्वदेवयोगैः सह ॥

ततः शक्रो जयन्तोऽथ हरिभिर्व्युत्तमुत्तमम् ।

आरुरोह रथं देवः सर्वकामप्रदः सताम् ॥

तयो रथस्थयोर्व्युद्धसमयत्कुलमन्दन ॥ [1380]

देवयोर्द्वैवयोगेन पारिजातकृते तदा ॥

कृत्वा (for तत्र) T₁-s G₁ s s M₁ च केतवत्, G₁ तु कोरव, G₁ हि भक्ति (for च कोरव) — (L 1373) G₁ महात्मानो (for कृता) B₁ शुभ्रपुष्पमिति ये विष्णु (for ") K₁ लोक व (for लोकाभि) N₁ V₁ B₁ s D₁ काहुवा (for-काहुवा) —

Colophon — Mention of the Epic K₁ N₁ B₁ D₁ s T₁ — Mention of Kāma K₁ N₁ s V₁ B₁ D₁ s D₁ — Adhy names K₁ N₁ s V₁ B₁ D₁ s D₁ s पारिजातहरणम्, D₁ पारिजातहरणे ईशस्तव, D₁ पारिजात हरणे विष्णोदेकेश्वरमाह्वयम्, L₁ G₁ पारिजातहरणे विष्णो देकेश्वरमनिष्टा, T₁ s G₁ M₁ विष्णोदेकेश्वरमनिष्टा (T₁ 'हानम्'), G₁ पारिजातहरणे विष्णोदेकेश्वरमाह्वयम् — Adhy no K₁ (marg) 128, V₁ G₁ 134, V₁ 133, V₁ 132, D₁ D₁ s D₁ 120, D₁ 126, D₁ 139, T₁ G₁ s M₁ 143, T₁ G₁ 145, T₁ 155, G₁ 146

(L 1374) B₁ D₁ स्वमाहवा (for न) N₁ D₁ T₁ महावत्, 1₁ 'वली (for 'मना) — (L 1375) Rom Poona eds G(ed) नृप (for नृप) — After line 1376, K₁ s D₁ read line 1383 repeating it in its proper place — (L 1377) K₁ s s D₁ यत्तव, K₁ सत्तव, N₁ संस्थित, V₁ s B₁ s D₁ s मस्थित T₁ सत्तव, G₁ सुकृत, G₁ सत्कृत (for 'त) K₁ B₁ D₁ s G₁ सर्व, T₁ समैर (for 'सर्वैर) — (L 1378) N₁ V₁ B₁ D₁ s इति सयतो, V₁ जयन्तव, V₁ (sup line as above) इति जयन्तो, B₁ s अ संयुक्तो, D₁ जयन्तोऽपि (for 'भ्योऽपि) — (L 1379) K₁ प्र (for प्र) — (L 1380) K₁-s N₁ s V₁ s B₁ D₁ G₁ ततो (for तयो) T₁-s G₁ s-1 M₁ सपोरथ पुनर्व्युद्धम् (for ") — (L 1382) D₁ विष्णु (for निष्णु) N₁ तनदं देवाजस्य, V₁ B₁ s तनदं सरसा विष्णु (for ") K₁-s D₁ शक्र, D₁ शक्रो (for

नतोऽहनद्रेणे विष्णुबाणेः त्रयुत्तरार्दनः ।

सैन्यानि देवराजस्य बाणजालैरिजानीः ॥

उपेन्द्रं न महेन्द्रोऽथ नैव विष्णुः सुरेश्वरम् ।

ताडयामासतुर्गिरि शक्तेः शत्रुपुत्रो प्रभो ॥ [1385]

एकैकमथ दशभिर्महेन्द्रस्य जनादैनः ।

विष्वाद्य बाणैर्निशितैरख्युर्केर्जनेश्वर ॥

सैन्यान्यपि च देवेन्द्र शरेरसत्तमः ।

छादयामास राजेन्द्र घोरैरस्त्राभिमन्त्रितैः ।

स च बाणसहस्रीश्च कृष्णो गजमघाकिर ॥ [1390]

गरुड च महातेजा बलमिद्विधातः ॥

भूमिष्ठाभ्या रथाभ्या वी तदहः शत्रुदारणौ ।

ताड) B₁ D₁ वराईनम् (for 'देन) K₁ 1₁ बाणै शक्र जव (D₁ जवा) रैनम् — (L 1385) N₁ राजस्य (for 'राजस्य) — (L 1384) K₁ s उपेन्द्रेण, K₁ D₁ उपेन्द्र च, N₁ न देवेन्द्र, G₁ उपेन्द्र स (for 'न्द्र न) T₁-s G₁ s s M₁ उपेन्द्र स (T₁ तु) महेन्द्रोऽपि (for ") D₁ मिन्द्र, T₁ M₁ व च, G₁ s व च (for 'वै) — (L 1385) K₁ N₁ s V₁ s B₁ s D₁ s D₁ s s G₁ शपि (for 'उर्मा) V₁ B₁ शरी सत्तवपि प्रभो, D₁ शक्ते शत्रुपुत्रमिदं, D₁ वत्ते शत्रुपुत्रमिदं (for ") — (L 1386) K₁ शत्र, D₁ s अक्ष (for शत्र) D₁ s एकैकमथ यदुक्तिर (for ") — V₁ om line 1387-1393 — (L 1387) K₁ N₁ s V₁ D₁ D₁ D₁ s G₁ विस्मितै, T₁ s G₁ वृत्तिर (for 'विस्मितै) V₁ B₁ विष्वाद्य विस्मितैरुद्गीर (for ") K₁ (sup line as above) अख्युर्केर, B₁ अख्युक्त, D₁ युक्तेर (for 'युक्तेर) K₁ D₁ s जनेश्वर, K₁ जनादैन, K₁ नरेश्वर, G₁ जवाधिप (for 'जनेश्वर) — (L 1388) K₁ D₁ तयोपेन्द्र, D₁ च देवेन्द्र (for 'च देवेन्द्र) N₁ B₁ s D₁ सैन्यापानपि देवेन्द्र, V₁ D₁ सैन्यापानपि दे, D₁ सैन्यापानपि द (for ") K₁ D₁ सत्तम, B₁ वै (for 'व) — For line 1388, T₁-s G₁ s-1 M₁ subat

56** सैन्य च छादयामास घोरैरादवसत्तम ।

— (L 1389) N₁ D₁ देवेन्द्रो (for 'रान्द्र) T₁ s G₁ s-1 M₁ मस्थिरैव राजेन्द्र (for ") K₁ (sup line as above) s वरैर (for 'वैरैर) — (L 1390) B₁ s वली (for 'व च) D₁ वलस्यै रथम् (for 'कृष्णो गजम्) — (L 1391) N₁ गरुडम् (for 'रु) K₁ महागर्ज (for 'गजा) K₁ D₁ वल्लिन्द्र (for 'वल्लिन्द्र) K₁ T₁ s G₁ हरिपातनम् (for 'हन) — (L 1392) B₁ T₁ G₁ M₁ भूमिष्ठाभ्या रथा (for ") K₁ रथा (for 'रथा) K₁ शरणा, D₁ शरणी (for 'शै) — (L 1393) K₁ महागिरी (for 'मानो) — (L

युधुभाते महात्मानो नारायणसुराधिपौ ॥
 चरन्त्ये युधुभा वृत्ता नौर्जलस्थेन भारत ।
 दिशा दाहेन दिग्देशाः सधृताश्च समन्ततः ॥ [1395]
 चेलुगिरिवराश्चैव पेतुश्च जनगो ह्रमा ।
 पेतुश्च धरणीष्टे मर्या धर्मगुणान्विताः ॥
 निर्पतिताः शतशान्दान्ये पेतुस्तत्र नराधिप ।
 ऊर्ध्वश्च सरितः सर्पा, प्रतिस्नेतो विना पते ॥
 विष्णुपाता वयुश्चैव पेतुस्काश्च निष्प्रभाः । [1400]
 मुहुर्मुहुर्भूतसया रथनादेन मोहिताः ॥
 प्रजम्बाल जले चैव बहिर्र्जनपदेश्वर ।
 युयुयुश्च महे साधं प्रहा नभसि सर्वेन ॥
 न्योतीपि शतशः पेतु, स्वर्गाश्च धरणीतले ।
 दिशा गजाः प्रवृत्तिता नागाश्च धरणीतले ॥ [1405]

यदभारणमस्थानेग्रिष्ठज्ञानैश्चावृतं नभः ।
 विन्दद्भिर्महापथैस्कागोणितवर्षभिः ॥
 न भूने चौने गगन नरेन्द्रवृषभामवन् ।
 स्वस्थानि सुखीरो तौ दृष्ट्वा मुदगतौ तदा ॥
 जेषुर्मुनिगणा मन्त्राश्चगतो हिनकाम्यया । [1410]
 ब्राह्मणाश्च महात्मानो व्यतिष्ठन्तेषु सत्तरा ॥
 ततो ब्रह्मा महातेजा कश्यपं वाक्यमब्रवीन् ।
 गच्छ वध्वा सहादित्वा पुनौ गारय सुव्रत ॥
 स तथेति तदा देवमुक्त्वा पद्मम मुनि ।
 जगाम रथमास्थाय तस्थौ नखरान्तिके ॥ [1415]
 स्थित तु कश्यप दृष्ट्वा सहादित्वा तदान्तरा ।
 उभौ रथाभ्या धरणीमवतीर्णी महान्तरो ॥
 न्यस्तशाली च सौ वीरी वन्द्यतुर्दिग्भौ ।

1395) T₁ s G₁ s M₁ दिशो दाहेन तदेता (for^a) K₁
 दैवम्, K₁ s D₁ 'नाश', N₁ सधृताश्च V₁ B₁ D₁ स
 धृताश्च, G₁ सधृताश्च (for 'ताश्च') — (L. 1396) K₁
 बहिर्र्जलस्थेन (for निरिवराश्च) N₁ D₁ विधेनु (for पेतुश्च)
 — (L. 1398) N₁ V₁ B₁ D₁ [ए]ज (for [अ]ष्टे) K₁
 तेन (for तत्र) — (L. 1399) D₁ जेहा (for मर्या)
 — (L. 1400) D₁ त्रिवर्णात्ता (for विष्ट) N₁ V₁ B₁ D₁
 D₁ च सप्रभा, B₁ सहजरा, D₁ [अ]तिप्रभा (for च
 निष्प्रभा) — (L. 1401) B₁ D₁ गजा (for सया) K₁
 N₁ V₁ B₁ D₁ s मुहुर्मुहुर्भूतसया V₁ स्वर्गं मुहुर्भूतगणा
 (for^a) B₁ रण (for रथ) — D₁ om (bapl) lines
 1402 1403 — (L. 1403) D₁ विष्ट (for युयुयुश्च) D₁
 प्रहा कुर्नभिस सदैव (for^b) — (L. 1404) D₁ च तदा
 (for शतशः) N₁ उचक्ष्व (for स्वर्गाश्च) N₁ V₁ B₁ D₁
 D₁ s T₁ s G₁ s M₁ नखर (for तल) — D₁ s T₁ s
 G₁ s om (bapl) line 1405 — (L. 1405) K₁ दिग्मा
 जाश्च (for दिशा गजा) K₁ N₁ V₁ B₁ D₁ D₁ s ज्ञा B₁ D₁
 स [अ]तिप्रभा, D₁ प्रचलिता (for प्रवृत्तिता) K₁ पतिता (for
 नागाश्च) — (L. 1406) V₁ D₁ G₁ सकाशेय D₁ संस्था
 मेष्ट (for 'नेष्ट') D₁ चित्राभैश्च, T₁ s G₁ s s Ma देवेदेव
 (for द्विब्राह्मण) K₁ वृत् नभ, D₁ समन्तत (for [अ]वृत्त
 नभ) — (L. 1407) V₁ निन्ददित् (for [अ]न) K₁ B₁
 D₁ D₁ s महान्तरा, K₁ N₁ D₁ D₁ s T₁ G₁ 'रात्रा',
 K₁ G₁ 'रात्र', N₁ B₁ D₁ M₁ 'नारा', T₁ 'रात्रा' (for
 'रात्रे') K₁ s D₁ D₁ D₁ s रुष्ट, V₁ उक्त्वा T₁ s
 G₁ s रुक् (for उक्त्वा) N₁ वृष्टिभि (for 'वर्षिभि')
 D₁ रुष्टगोणितवृष्टिभि (for^b) — (L. 1408) K₁ चौने

सूट (for मुने वीट) T₁ s G₁ जगाम (T₁ 'ज') (for गारय).
 K₁ s V₁ s B₁ s D₁ s G₁ [अ]भ्यन्त (for 'वन्द') N₁
 नरेन्द्रवृषभामवन्, T₁ s G₁ s M₁ नरे G₁ महे [अ]भ्यन्त पद्मनी तदा
 (for^a) — (L. 1409) V₁ s B₁ T₁ G₁ s स्वस्थाने (for
 'नि') D₁ स्वस्थानानि च वीरी तु, D₁ 'न च सुखीरो तु; D₁
 स्वस्थौ युयुयवती तु, T₁ G₁ s हस्त्याने कूचीरो तु (for^a)
 — (L. 1410) V₁ D₁ मन्त्र (for मन्त्राश्च) K₁ जगाम
 (for 'तो') — (L. 1411) K₁ s s V₁ s D₁ D₁ D₁
 बहिर्र्जलस्थेन (for वृ) V₁ B₁ D₁ तेन (for तेनु) K₁ D₁ s
 बहिर्र्जलस्थेन (for 'जात्यः' D₁ 'अप' तत्परा, N₁ वृति
 अन्तो-य सत्तरा, V₁ जलित-तो-य स', D₁ G₁ वृत् (for
 विष्ट) तत्परा, T₁ s G₁ s बहिर्र्जलस्थेन (T₁ 'तेन' सत्तरा;
 T₁ बहिर्र्जलस्थेन (for^a) — (L. 1412) T₁ s G₁ s
 [अ]भ्यन्त सदैव, T₁ हरे साक (for महेतेन) — (L. 1413)
 T₁ s G₁ s M₁ सवक्षस्व सहसादित्वा (for^a) — (L.
 1414) M₁ transp स and तथेति D₁ देवम् (for देवम्)
 K₁ s s D₁ s पद्ममुक्ते (for 'मदे') — (L. 1415) V₁ B₁
 D₁ बारह (for गारयाव) K₁ देव, G₁ s निरि (for
 नर) N₁ वराहरे (for 'निके') D₁ s हस्त्यो मुनिवरो-
 नितके, D₁ हस्त्यो वरपानितके (for^a) — (L. 1416) K₁
 D₁ G₁ तदाभ्यरे, D₁ M₁ तदाभ्यरे T₁ s G₁ s तदन्तरे
 (for महान्तरे) — (L. 1417) N₁ V₁ D₁ D₁ सवनीम्
 (for धरणीम्) T₁ s G₁ s s M₁ वृषासौ तौ धरणीम् (for
 'a') — (L. 1418) T₁ वाचरो, G₁ दाक्षी वरी, M₁
 'वाचरो' (for 'वाजी च तौ') — (L. 1419) K₁ मृदञ्जी
 (for मृदञ्जी) V₁ विष्टो सर्वैर्धर्मैः (for^a) — (L.
 1420) K₁ D₁ जगाम, K₁ N₁ V₁ B₁ D₁ D₁ s T₁ s

पितरौ धर्मतत्पज्ञौ सर्वभूतहिते रतौ ॥
 उभौ महाय दस्ताभ्यामदितित्वप्रवीद्वच । [1420]
 असोदराविषैवं किमन्योन्य हन्तुमिच्छन् ॥
 स्वल्पमर्थं पुरस्कृत्य प्रवृत्तमतिदारुणम् ।
 सद्यो नेति पश्यामि सर्वथा मम पुत्रयोः ॥
 श्रोतव्यं यदि मातुश्च पितुश्चैव प्रजापतेः ।
 न्यायशक्तौ स्थितौ मूढा कुतश्च वचनं मम ॥ [1425]
 तथेत्युक्त्वा च तौ देवौ स्नातुकामौ महाबलौ ।
 गङ्गा जग्मुर्देवाय प्रजलस्फोटो पतत्परम् ॥
 शक्र यत्राच ।
 त्वं प्रभुलोककृष्णाय राज्येऽहं स्थापितस्त्रया ।
 स्थापयित्वा कथं नाम पुनर्मानयमन्यसे ॥
 भ्रातृत्वमुपगम्यैव ज्येष्ठत्वं प्रतिपूज्य च । [1430]
 कथं कमलपद्माक्ष निषीर्षणं कर्तुमर्हसि ॥
 स्नातौ तु जाह्नवीतीये पुनरभ्यागतौ नृप ।

यत्रादितिः कदयपत्र महात्मानो दृढमती ॥
 प्रियसगमनं नाम न देशं मुनयोऽवदन् ।
 यत्र सो सगतौ चोभौ पितृभ्या कमलेक्षणौ ॥ [1435]
 ततः शक्रश्च कीरज्य प्राप्ता वासाजिर तदा ।
 यत्र देवगणाः सर्वे समेवा धर्मचारिणः ॥
 ततो ययुर्विमानेस्तु देवाः सर्वे त्रिविष्टपम् ।
 ऋद्धा परमया युक्तास्तेषामेवानुरूपया ॥
 कश्यपश्चादितिर्यैव तथा जगन्नार्दनी । [1440]
 विमानमेकमाश्रय गता राज्ञिप्रिष्टपम् ॥
 ते शत्रुसद्वनं प्राप्ता रम्यं सर्वशुणान्वितम् ।
 ऋषेकत्र कीरज्य मुद्रिता धर्मचारिणः ॥
 शची तु कश्यपं पत्न्या सहितं धर्मदत्तस्त्वा ।
 उपाचरन्महात्मानं सर्वभूतहिते रता ॥ [1445]
 तत्तल्लस्या प्रभाताया रजस्यामप्रवीवरम् ।
 अदितिर्धर्मतत्पज्ञा सर्वभूतहितकरम् ॥

■ Ms. गृहीत्वा, V. प्रगृह्य (for प्रहाय) M. सत (for वच) — (L 1421) T. कयम्, T. s. G. s-s M. च किम् (for एव किम्) K. असोदरवचनं किम् (for ") K. V. Ds T. s. G. s-s M. हृष्टम्, K. N. V. s B Dn Ds Ds s G. s. V. (for ") — (L 1422) N. V. s लव्यमर्थं, V. लव्यार्थं च (for लव्यमर्थं) — (L 1423) Ds [पु]ब (for [पु]ति) — (L 1425) K. N. स्थितौ, N. च तौ, D. प्रतौ (for स्थितौ) G. कुलपते (for ") — Before line 1426, Ds. ins दैवायन — (L 1426) K. N. Ds Ds s च तौ धीरौ, T. s. G. s-s M. स्थितौ धीरौ (for च तौ देवौ) V. स्नातुकामौ, Ds (margin as above) T. G. s M. भ्रातृती तौ, T. s. G. s तदा तौ तु (for स्वातु कामौ) — T. s. G. s-s M. om lines 1427-1433 — (L 1427) Ds (margin as above) वज्रया (for गङ्गा) K. सदाय (for एवाय) V. B. Ds कथयन्तो (for प्रज रूपन्तो) — Ds s इन्द्र (for शक्र) — (L 1428) V. B. Ds s वत् प्रभु कृष्ण कीकरम् (for ") — (L 1430) K. Ds [पु]द, K. N. Ds s [पु]द (for [पु]द) N. भ्रातृत्वमवय म्यैव (for ") K. स्वतियुज्य, K. Dn वाच्यपोष, B. प्रतियुज्य, Ds s विनियुज्य, Ds च व्यवधाय (for प्रविष्टपम्) — (L 1431) K. s. N. B. Dn Ds Ds Ds हृष्टमि (for अर्हसि) — (L 1432) V. B. Ds स्नात्वा तौ (for स्नातौ तु) D. तरे (for होय) — (L 1433) K. गङ्गा (for यत्र) — (L 1434) N. सगमन (for ") Dn. ते (for न) Ds

जयु, Ds विदु, T. s. G. s-s M. गता (for अवदन्) — (L 1435) T. s. G. s-s M. धीरौ (for धीरौ) — Before line 1436, Ds. ins दैवायन — (L 1436) Ds प्राप्ता (for प्राप्ता) T. सर्वैरित, T. s. G. s M. सर्वे त्रिपार, G. s. सर्वैरित (for त्रिपार) K. s. s N. V. B. Dn Ds Ds s G. s वरवा वैवा N. V. Dn वाचा) मय तदा, K. Ds इरी शवाभय तदा, V. गथा वासाजिर तथा, Ds दातोवाचाभय तथा (for ") — (L 1437) Ds मद्रा (for धर्म) — (L 1439) V. जयु, G. सर्वे (for वयु) G. ययुर्वेवाय (for देवा सर्वे) — (L 1440) K. शक्रश्चैव जगार्दन (for ") — (L 1441) B. गङ्गातं (for गता राजत्) — (L 1443) V. B. प्राप्य (for प्राप्ता) K. सै शक्रसद्वनं प्राप, Dn ते शक्रसद्वनप्राप्ता (for ") — (L 1443) K. वैकत्र, T. G. s s एते तु (for एकत्र) G. ऊरुरेते ॥ कीरज्य (for ") T. s. G. s मुद्रा ते (for मुद्रिता) — (L 1444) N. धर्मवर्तमानौ, T. s. G. s-s M. वासलम् (for वासला), — (L 1445) Ds उपाच च, G. s s M. उपचार, G. उपाय च (for चयु) K. s s N. V. s Dn Ds s G. s हिते रतम्, K. हितेस्त्रिता (for हिते रता) — Ds om line 1446-1447 — (L 1446) K. Ds स न (for ततम्) — (L 1447) K. s तत्तल्ल (for तत) K. s Ds हिते रता K. Dn G. हिते रतम्, B. Ds हित वच, B. Ds G. हितवरी (for जयम्) V. सर्वैर्महाभयकरम् (for ") — (L 1448) T. s. G. s M. हृष्टम् (for गयस्व)

राजन् तत्पुङ्गवः पश्यमानो महोदयम् ॥
 तमद्भुतमचिन्त्यं च मदकेलिकलाण्डजम् ।
 दृष्टोत्तमं पश्यता वै वृद्धानामगमज्जरा ॥
 ये त्वन्धनक्षुपः सर्वे तेऽभवन्दिन्यचक्षुषः ।
 विरोगा रोगिणश्चासन्प्राप्ता गन्ध वनस्पतेः ॥ [1485]
 लपन्तः कोकिलाः श्वेता श्रुत्वानर्हनिवासिनः ।
 बभूवुर्दृष्टमनसो ययन्दुश्च जनार्दनम् ॥
 नानाविधानि त्व्याणि नेत्यानि मधुराणि च ।
 हृष्टयुल्लस्य दृष्टस्य नातिदूरगता नराः ॥
 यो यं सकल्पयामास गन्धं द्रव्यं नरत्नदा । [1490]
 स तदैव तमाजग्रे पारिजातसमुद्भवं ॥
 ततः प्रविश्य रम्या हु द्रारका बहुनन्दनः ।
 बभूवुर्देव महात्मान वटक्षे वैवर्फी तथा ॥

कुट्टराधिपतिं चैव बल आत्रसेव च ।
 वृद्धाश्च यादवाना ये मानार्हनिमग्रेपमान् ॥ [1495]
 विसर्ज्य नान्यै भगवानानादिनिघ्नोऽच्युतः ।
 सपूज्य च यथान्याय स्वमेव भवनं गतः ॥
 स सत्यभामया वास विवेश मधुसूदन ।
 पारिजातं तत्क्षेत्रं प्रहाय गदयूज ॥
 सा देवी पूजयामास प्रहृष्टा वामबाहुजम् । [1500]
 प्रतिजग्राह त चापि पारिजातं महाहमम् ॥
 मनीषितेन स वरुत्सो भवति भाते ।
 महाश्च बासुदेवस्य तदद्भुतमिवाभयम् ॥
 कदाचिद्वाक्सा सर्वां प्रच्छादयति भास्व ।
 कदाचिद्वस्त्रधार्यस्तु भवत्यनुष्ठसनिम् ॥ [1505]
 ननन्द सत्या कौरव्य देवी प्राप्य मनोरथम् ।

धास् (for भाग्याम्) — (L 1479) Ds s वज्र (for जगद्) Ks Ns Vs B Dns Ds Ts s Gs s Ms कर्मणा (for कर्मण) — (L 1480) Ks वेदाणि, Ks वृक्षानि, Ns Vs s B Ds Ds s Ts s Gs s मर्त्येति, Gs नगर, Gs Ms कर्मणि (for [मान]र्तनि) Ks मधुसूते निवासिन (for s) — (L 1481) Ts s Gs s Ms तत्र पुनर् (for न वज्रपुन) Ns राजन्तमिन्द्राक्ष Ds राजभ्रातृमहर्षिते, Ds राजप्रहृष्टा नवपु (for s) Vs महोत्तमम् (for 'दयम्) — (L 1482) Ks s s Ns Vs s B Ds Ds s s Ts s Gs s s Ms तद् ह्रुत्तम् (for तन) Ds कलागतम्, Ts s Gs s Ms विवर्धनम् (for किलाण्डजम्) — (L 1483) Ts s Gs s Ms हृष्टेश्वर (for वृक्षोत्तम) Ks जनशम्, Ts नागमम् (for शं) — (L 1484) Ns Vs Ds वैवर्ण्या स, Ds वै मर्त्ये (for वै स्वर्ण) Ds वै च वचस्पृक्ष सर्वे, Ds वैष्णवा सवसुका सर्वे (for s) Ns Vs Bs Ds सवसुखं क्षणादिव (for s) — (L 1485) Ds सर्वे (for वामम्) Ds च सत्य ये (for वनस्पते) — (L 1486) Ks Ds लपन्त, Ds वसन्तम् (for लपन्त) Ks s Vs Bs Dns Ds Ts Gs Ms लपन्त (Ks Ds जपन्त, Ks नन्दन, Vs लपन्त) कोटिराजप्रेतान्, Ks जपन्त कोटि क्षार्धनाम्, Ds जासाक्ष कोकिलाक्षेता (for s) Ks s Ns Vs B Ds Ds s s Ms मर्त्ये (for [अ]र्तनि) Ks s युष्वा मते भवासिन, Ts s Gs s हृष्टा मर्त्यनिगा (for s) — (L 1487) Ts s Gs s सूर्या प्र (for बभूवुर्) Ks बभूवुर्, Ts s Gs s Ms जनवसुख (for वनस्पुख) — (L 1488) Ns Ds दिव्यानि, Ns Vs Bs वायानि, Gs कार्यानि (for ह्) Ds वादिमानि पराणि च (for s) — (L 1489) Bs Ts s Gs s Ms [म]विद्व (for 'द्व) — (L 1490) Gs

जनस (for वरस) — (L 1491) Ts तमेव (for तदैव) Ns Vs नदावते, Ns Bs Ds s (marg) नमा, Bs समानमौ, Ds नमाभिप्रे, Ds (also) समानदे (for तमाजग्रे) Vs Ds Ts s Gs s Ms स तदैव समाजग्रे (Vs नदावमौ, Ts सदा जग्रे) (for s) — Ds out lines 1492 1494 — (L 1492) Ts s Gs s Ms ना (for तु) Ds (marg as above) Ts s Gs s Ms द्वारका मधुसूदन (for s) — (L 1493) Ds वन्दे Ds मालार (for वरदे) — (L 1494) Ns कुट्टराधिप च महात्मा, Ts Gs Ms हुदरावपति च (for s) — (L 1495) Ks s Bs Dns Dns Ds वृद्धास् (for वृद्धास्) Vs Bs Ds पादबालपाद, Ts s Gs s Ms वास वान्, Ts 'वाभिव (for 'वाना ये) Ns Ds वृद्धाश्च वादवाना च (for s) Ds वामाहनि, Ds महा (for माना) — (L 1496) Ks s Ks Vs s Bs s Dns Ds Ds s s Ms विसृज्य, Ts s Gs s प्रपन्न (for विमर्त्य) Ns विसर्जितैर्भैगवत् (for s) Vs जपद (for सच्युत) Ds स्वानिभिरधोऽच्युत (for s) — (L 1497) Ns पुनितान् (for सच्युत) Ds Ts s वदामात्रद (for 'न्याय) — (L 1498) Ks माक्ष (for वाय) Ks गृध्र च सत्यभामया, Vs सत्यभामाभागास (for s) — (L 1499) Ks s आहार्य, Ks s Ds s Ts s Gs s Ms गृहीत्वा (for प्रदाय) — (L 1502) Ks s बाली, Ks नन्दो, Ms कन्यो (for अत्यो) — (L 1503) Ks Ds s सुमहात्, Ns Vs B Ds Ds s Ts s Gs s Ms महावद, Ds महादित् (for महोत्) Ks s Ks s Vs s Dns Bs Ds s s Ts s Gs s Ms सच्युतमहत्, Ks बभूवुर्माहत् (for हवामवत्) — (L 1504) Ts s Gs s Ms रात्म् (for सर्वा) Ts s Gs s Ms स (for म) — (L

पुण्यकार्यं तु संभारान्समर्तुमुपचक्रमे ॥
यानि द्रव्याणि कौरव्य जन्मुद्धीपे तु वानिचित् ।
योग्यानि तानि कृष्णेन सहतानि महात्मना ॥

मुनिं तदा सस्यूनान्स नारदं [1510]

जनार्दन. सर्वगुणान्वित वशी ।

प्रतिप्रहार्थं प्रवक्तव्य सत्यया

यपोपदिष्टस्य पुरदारानुजः ॥

Colophon

येशंपाथेन उवाच ।

अथ कृष्णस्य कौरव्य ध्यातमात्रलोचनः ।

आजगाम मुनिश्रेष्ठो नारदो वदता वर ॥ [1515]

तं पूजयित्वा विधिरद्वास्तुदेवो निशा पते ।

प्रतिप्रहार्थं विधिरच्छ्रीमानभिन्यमभयत् ॥

वतः काले च सप्राप्ते स्नातं देवो महामुनिम् ।

सपूज्य माल्यैर्गन्धैश्च भोजयामास भारत ॥

सार्वकामिकमन्त्राद्यं सर्वभूतदृढव्ययः । [1520]

सत्यया प्रियया साधं प्रहृष्टेनान्तरात्मना ॥

पुष्पदामानसन्त्याय कण्ठे कृष्णस्य भाविनी ।

यन्ध कृष्ण मुमग्ना परिजाते धनस्यतो ॥

अकिर्द्विदी नारदाय ततोऽस्तुसाध्य वैश्वरम् ॥

देवी चेत्सुहृद्यं च काञ्चनस्य च पर्वतम् ॥ [1525]

हिरण्यरूप्यमिश्रस्य मणिरत्नप्रभस्य च ।

विलग्नस्य च तथा धान्यैर्यद्वैरुतस्य च ॥

प्रतिगृह्य तु वरसर्वं नारदो मुनिसत्तमः ।

प्रष्टो वदता मेष्टो मुक्त्वा वैश्वरमवधीत् ॥

भो. वैश्वः मदीयस्त्वमद्भिर्दत्तोऽसि सत्यया । [1530]

1505) K₁ s s N₁ s V B Dn₁ D₁ D₁ s s हृष्ट (K₁ वक्षः) हार्वात् (for 'धार्वात्') T₁ s G₁ s s M₁ कदाचिद् स्वभावेन (for ") D₁ [म] हृष्टि (for [म] हृष्ट) K₁ समित (for संमिष) — (L 1506) V₁ B₁ D₁ K₁ देवी प्राप्तमनो रथा (for ^d) — (L 1507) B₁ पुण्यकार्यं च सद्भावाम्, M₁ कामार्थसंभारम् (for ") V₁ D₁ D₁ सहर्तुम्, D₁ T₁ s G₁ s s D₁ T₁ s G₁ s s M₁ जाह (for सभ) — (L 1508) K₁ N₁ V₁ s D₁ D₁ द्वीपे न, B₁ द्वीपेषु, T₁ द्वीपे न; T₁ s G₁ s द्वीपेऽपि (for द्वीपे तु) — (L 1509) K₁ सङ्कीर्तानि, K₁ जाह, N₁ सहि, V₁ s B₁ D₁ T₁ Q₁ s s M₁ सभ (for सह) — (L 1510) K₁ s D₁ नारद स (by transp) — (L 1511) N₁ V₁ B₁ D₁ गुणोदितं, V₁ D₁ T₁ s G₁ गुणोपदिष्ट, B₁ गुणान्वितं (for 'नये') K₁ s च (for वशी) — (L 1512) D₁ प्रतिप्रहार्थं (for 'द्वि') T₁ s G₁ s M₁ त्रिहृष्टस्य (for सप्तहृष्टस्य) K₁ श्रीपति प्रहार्थं सप्तचर्यास्य सत्यया, K₁ वक्षस्य चर्यास्य च सत्ययामया, T₁ G₁ s प्रतिप्रहार्थं किल सत्यया तथा — (L 1513) T₁ s G₁ s s [उ] कर्मस्यैव (for [उ] पविष्टस्य)

Colophon missing in Dn₁ — Mention of the Ep₁ K₁ Dn₁ T₁ — Mention of Ak₁ K₁ N₁ V B D₁ D₁ s — Adhy name K N₁ s V B Dn₁ D₁ s s T₁ G₁ s पारिजातहरणम्, D₁ पारिजातहरणे कृष्णसायमनम्, D₁ पारिजातस्य हारकानयनम्, T₁ s G₁ s M₁ पारिजाताय हरणम्. — A thy no K₁ 129, V₁ T₁ G₁ 135, V₁ 131, V₁ B₁ 133, Dn₁ Dn₁ D₁ 130, D₁ 127, D₁ 140, T₁ G₁ s M₁ 141, T₁ G₁ 146, G₁ 147

(L 1514) M₁ कृष्णस्य (for कृष्णस्य) K₁ स्मृतमात्रम्, V₁ B₁ s D₁ प्यातमात्रे (for मात्रम्) — (L 1515) T₁ s G₁ s M₁ बायवी च (for बाजगाम) D₁ वर (for वर) — (L 1516) B₁ स (for तं) D₁ पूजयित्वा च विधिम् (for ") — (L 1517) K₁ s तं तं, K₁ N₁ Dn₁ T₁ मन्त्रा (for मन्त्रि) K₁ निमग्नित (for स्वमन्त्रयत्) Dn₁ श्रीमात्रं च विमग्नयत्, D₁ मन्त्रया न्वमिन्नयत् (for ") — (L 1518) V₁ B₁ s संप्राप्तं (for 'ष्ठ') D₁ स कालेन संप्राप्त (for ") D₁ सत् स्नातं (for स्नातं देवो) — (L 1519) D₁ मन्त्रैर्मात्रैश्च (by transp) T₁ G₁ s s M₁ स्तो (T₁ G₁ s च) यत्प्राप्तं V₁ सत्प्राप्तमन्त्रैर्गन्धैश्च (for ") — (L 1520) K₁ s T₁ s G₁ s s सर्वं (for सार्व) V₁ Dn₁ T₁ G₁ s s हृष्टस्य, V₁ सत्यम् (for 'व्यस') — (L 1522) K₁ D₁ पुष्पदासा (for 'दाम') V₁ B₁ D₁ [म] सस्यम् (for 'सस्य') T₁ G₁ s M₁ पुष्पदामानसन्त्याय (for ") — (L 1523) G₁ मुमग्ना (for 'ता') K₁ V₁ D₁ पारिजात (for 'जाते') — (L 1524) T₁ G₁ हृष्टि (for अकिर्द्वि) — (L 1526) K₁ N₁ s V B Dn₁ D₁ s s T₁ G₁ s मिश्र च (for मिश्रस्य) Dn₁ D₁ दिव्यरूपमिश्रं च (for ") K₁ धनस्य, K₁ सवस्य, N₁ V B₁ s D₁ D₁ s T₁ s G₁ M₁ युवस्य (for प्रमस्य) D₁ धनरत्नयुतस्य च (for ") K₁ om lines 1526^a-1527^a — (L 1527) K₁ N₁ Dn₁ D₁ धान्ये रत्नैर्, V₁ D₁ s तथा धान्यैर् T₁ s G₁ s M₁ धनरत्नैर् (for धान्यैर्-रत्नैर्) K₁ धनैर्मात्रैरित्येते युवम्; D₁ धान्ये रत्नैर्वैतस्य च (for ") T₁ om, lines 1528^a-1532^a — (1529) K₁ s N₁ B₁ Dn₁ D₁ s s T₁

स त्वं मामनुगच्छस्व कुरु यद्यद्वीक्ष्यहम् ॥
 प्रथमः कल्पः इत्येवमन्वीक्ष्यधुसूदनः ।
 भ्रजन्तमनुयन्नाज नारदं च जनार्दनः ॥
 परिहास बहुविधं कृत्वा मुनिवरस्तदा ।
 तिष्ठत्य गच्छामीत्युपस्था परिहासविचक्षणः ॥ [1535]
 अपतीय ततः कण्ठात्पुष्पदामेनमन्वीत ।
 कपिला गां सवस्ता भो सिद्धयार्थं प्रयच्छ मे ॥
 कृष्णाजिनं तिलैः पूर्णं प्रयच्छ च सकाञ्जनम् ।
 एषोऽत्र निष्कृत्यः कृष्ण विहितो वृषभैरुना ॥
 तथेत्युक्त्वा हृषीकेशस्तथा चक्रे जनाधिप । [1540]
 स उवाच मुनिश्रेष्ठ रहिते मधुसूतनः ॥
 वर वरय धर्मज्ञ यस्ते नारद काङ्क्षितः ।
 तं ते दानास्मि धर्मज्ञ परा प्रीतिर्वि मे लयि ॥
 नारद उवाच ।
 नित्यमेवास्तु मे प्रीतो भवान्विष्णो सनातन ।

तत्प्रभावाच्च सांलोक्यं प्रलेय ते महामते ॥ [1545]
 अयोनिजो भवेय च नारायण सता गते ।
 भवेयं माझणश्चैव पुनर्जात्यन्तरेष्वहम् ॥
 एवमस्त्विति तं देधे विष्णुः प्रोवाच भारत ।
 तुवोप च ततो धीमात्रादो मुनिमत्तमः ॥
 षोडशं क्रीसहस्राणि विष्णोर्भुजलेजसः । [1550]
 निमज्जितानि कौरव्य सत्यया हरिकान्तया ॥
 तासां वदोऽसुनियोगमेकैक हरिपद्भ्याम् ।
 शक्या यो बासुदेवस्य पुरा वक्तो नराधिप ॥
 पारिजातो वसस्तत्र ततः प्रवृष्टे तदा ।
 आक्षया बासुदेवस्य नारदेन महात्मनः ॥ [1555]
 निमज्जिता गणाः सर्वे कैशवेन महात्मना ।
 विभूतिं पारिजातस्य ददधुः कुन्तवन्त ॥
 पाण्डवाद्यानयासास सहैव वृथया हरिः ।
 श्रौपथा च महातेजास्तथैव च सुभद्रया ॥

G₁ स संमहदोऽथ युक्त्वा, K₁ प्रहदोऽप्यभयकाम, D₁ D स
 संमहदोऽथ युक्त्वा, T₁ s G₁ s-1 M₁ मरुद्वा च समुगाय
 (G₁ s स समुगाय) (for ") K₁ N₁ s V₁ B₁ D₁ D₁ s
 T₁ s G₁ M₁ भूय (for युक्त्वा) — (L 1530) T₁ G₁ s-1
 M₁ हनो भक्तो (for मज्जितो) D₁ नाम्वा (for सत्यया)
 — (L 1531) V₁ कुप यत्, V₁ B₁ s D₁ कुरव्य पद्,
 T₁ G₁ s s-1 M₁ मरुदेवद् (for कुप यद्) T₁ मरुदेवद्
 वरहम् (for ") — (T₁ 1533) K₁ D₁ D₁ वक्ष (for
 कुरव) — (L 1534) V₁ D₁ D₁ परिहासव्युत्थानम् (for
 ") G₁ उवाच (for कुरवा) — (L 1535) T₁ s G₁ s-1
 M₁ तिष्ठ गच्छ स्वमित्युक्त्वा (G₁ s 'देव' (for ") D₁ s
 परिहास (for 'हास') T₁ s G₁ s s-1 M₁ विधानवित् (for
 विचक्षण) — (L 1536) N₁ s V₁ B₁ D₁ s दामिहम्,
 D₁ दामिहम्, T₁ दामानम् (for दामिहम्) — (L 1538)
 Cul ed तिलकृष्णाजिनं सर्वं (for ") K₁ s s-1 N₁ s V₁ D₁
 त्व च, K₁ D₁ s D₁ s s-1 T₁ s G₁ M₁ त्व स (for त्व स)
 — (T₁ 1539) K₁ त्व (for स) T₁ s G₁ s-1 M₁ पूर्व
 (for कृष्ण) T₁ s G₁ s-1 M₁ कर्णपो (for त्रिहिता)
 — (L 1540) G₁ उवाच (for जना) — (L 1541)
 N₁ उवाच स (by transp), V₁ B₁ D₁ उवाच तं, G₁ तमु
 वाच T₁ s G₁ s s-1 कुपदेह (for मुनिश्रेष्ठ) M₁ उवाच स
 कुपदेह (for ") K₁ त्रिहिता, N₁ D₁ G₁ रहितो, V₁
 विहिते, V₁ हित सन्, B₁ D₁ हस्तिना (for रहिते) — (L

1542) T₁ s G₁ s s-1 M₁ om (hapl) lines 1542^a-1543^a
 G₁ दसे नारद काङ्क्षितम् (for ") — (L 1543) N₁ V₁
 B₁ s D₁ त्व (for त्व) D₁ s (marg) दास्यामि (for
 दास्यामि) — (G₁ om the ref — (L 1544) K₁ (sup
 is as abn.c) सलम् (for ति) K₁ N₁ तु (for ते)
 T₁ s G₁ s-1 M₁ भव त्व मधुसूतन (for ") — (L 1545)
 K₁ s-1 B₁ D₁ D₁ T₁ s G₁ s स्वयंभारात्, D₁ वा
 वाक् (for 'भारात्') N₁ सता गते (for महामते) — D₁
 om (hapl) line 1546 — (L 1546) N₁ ते (for
 च) G₁ महामते (for सता गते) — (L 1547) N₁
 V₁ B₁ s D₁ देव (for पुनर्) V₁ पुनर्जात्यान्तरेष्वपि,
 T₁ s G₁ s 'कौलान्तरे लयि (for ") — (L 1548)
 T₁ s G₁ s s-1 M₁ प्रोवाच भरतर्षभ (for ") — (L 1549)
 K₁ वतुरो, T₁ s G₁ s-1 M₁ वतुरो, (marg) वतुरो (for व
 तवो) — (L 1550) G₁ सचित (for वतुरो) — (L
 1551) V₁ B₁ D₁ ददो तासां सनियोगात् (D₁ 'योगात्'
 K₁ s दन्यता (for वतुरो) — (L 1553) D₁ सत्यया
 (for शक्या यो) D₁ सत्यया (G₁ 'त्यायै' बासुदेवेन
 (for ") T₁ s G₁ s s-1 M₁ हनो (for पुरा) — (L
 1554) K₁ V₁ B₁ D₁ s जसत् (for वहीत्) L₁ N₁ s V₁
 B₁ s D₁ D₁ s-1 s-1 प्रवृष्टे (for 'धे') — (L 1555)
 D₁ नारदस्यैव धीमत्, T₁ s G₁ s-1 M₁ दस महात्मन (for
 ") — T₁ om lines 1556-1557 G₁ om line 1556.

श्रुतश्रवा च समुतां भीष्मकं समुतं तथा । [1560]

अन्यानापि च कौल्य मित्रसवन्धिधान्यवान् ।

रेमे च सह पार्थेन फाल्गुनेन जनार्दनः ।

सान्त.पुरो महातेजाः परमर्द्धायिसन्नपू ।

संवत्सरे ततो याते केशिहामरसनिभः ।

पारिजातं पुन. स्वर्गमनयत्सर्वभाजनः ॥ [1565]

तत्रादिति कश्यपं च दृष्ट्वा स्वपितरौ प्रभुः ।

शक्रेण सहितो धीमानप्रमेयपराक्रमः ॥

तमुवाचादितिर्माता प्रणतं मधुसूदनम् ।

सौभ्रात्रमस्तु वामेव नित्यं चामरसत्तम ॥

मनोरथं ममैव ह्य पूरयस्व जनार्दन । [1570]

तथेत्येवामव्रीतकृष्णस्ततो मातरमात्मयाम् ॥

आमन्त्रयित्वा पितरौ देवराजानममग्रीन् ।

वासुदेवो महातेजाः कालप्राप्तमिदं वचः ॥

महादेवेन देवेश सद्विष्टोऽस्मि महात्मना ।

अन्तर्भूमितले वय्थानसुरान्प्रति मानद ॥ [1575]

तदितो दशपत्रेण हन्वाहमसुरोत्तमान् ।

तत्रोपरिष्ठात्स्यातव्यं प्रणणेन महात्मना ॥

जयन्तेन च वीरेण दानवाना जिघासया ।

एकोऽत्र मानुषो देवो देवपुत्रस्तथापरः ॥

अवध्याः किल ते दैवैर्बन्धनो वरदर्पिता । [1580]

अस्माभिः किल हन्तव्या मानुषत्प्रमुपागतैः ॥

तथेति कृष्णं स हरि. प्रीतिरूपसदाश्रयिन् ।

सत्यजातेऽय ती देवावग्न्येव जनमेजय ॥

वदौ कीरिदं कृष्णाय शत्रोऽमृतसमुद्रवम् ।

प्रीतात्मा कुरशार्दूल कुण्डलद्वयमेव च ॥ [1585]

Coleophon

— (L. 1566) T₁ s G₂ s षोडशकी (for निमन्त्रिता)
M₁ षोडशकीसद्वज्राणा (for °) T₁ s G₂ s M₁ केशवस्य
महात्मन (for °) — (L. 1568) G₂ सह (for हरि)
— (L. 1560) T₁ s G₁ s s M₁ च वृष (for समुत) G₁
भीष्मक च वृष तदा (for °) — (L. 1561) T₁ s G₁ s s
च तत्र (for अपि च) — (L. 1562) T₁ s G₁ s भीमेन
(for रेमे च) — (L. 1563) V₁ T₁ सान्ध पुरे, D₂ G₂
सोऽग्न पुरे, T₁ s G₁ s s M₁ सान्ध पुरे (for सान्ध)
[N] जनार्थिप (for [अ]यसन्नपू) — (L. 1564) D₂ D₂
[अ]मरसत्तम, T₁ s G₁ s s M₁ मधुसूदन (for [अ]मरस
निभ) — (L. 1565) K₂ जीवन (for भावन) — (L.
1566) G₁ s दृष्ट्वा (for तत्र) K₂ N₂ D₂ D₂ s T₁ s G₂ s
M₁ स्वजननी, N₂ V₁ स्वपितर, V₂ D₂ स विवरी (for
स्वपितर) G₁ s तत्र स्वजननी प्रभु (for °) — (L.
1569) V₁ नित्य (for पदं) K₂ N₂ s V B D₂ s सोऽग्न
त्रमेव वां नित्य (for °) K₂ विबुध, D₂ s अमर, D₂
स्ववर (for चामर) K₂ N₂ s V B D₂ s s भवन्मर
सत्तम (for °) — (L. 1570) K₂ पूरय स्वं (for वस्व)
— (L. 1571) K₂ तथैव च, N₂ V₁ B₂ s D₂ तयास्तिवि,
V₂ तथेत्यस्तु (for स्लेव) — (L. 1572) T₁ s G₁ s s
M₁ देवराजं वचोऽमरीन्, G₂ शकं वचनममग्रीन् (for °)
— (L. 1573) T₁ s G₂ s M₁ देवदेवो (for वासु) V₁

प्रातःकालम् (for कालप्राप्तम्) — (L. 1574) D₂ देवेन्द्र ।
M₁ देवेन (for 'त') — (L. 1575) G₂ भूलपले (for भू
मितले) — (L. 1576) T₁ तत्र स्थितामहातेजा, T₂ s
G₁ s M₁ तद्विष्टोऽय दिवा प्राण, G₂ s तद्विष्टोऽय दिवास्वागं
(G₂ द्वाहैण) (for °) T₁ s G₁ s s ताम् (for [अ]हम्).
G₂ हन्वा तानसुरान्प्रभो । V₁ दात्रा तानसुरोपमान् (for °)
— (L. 1578) K₂ बाधितो वरपरिण (for °) — (L.
1579) D₂ एवैव मानुषो देव (for °) — (L. 1580) V₁
B₂ D₂ देवैरस्ते (by transp), T₁ से देव V₂ वल (for
वर) — (L. 1581) T₁ Bom Poona eds G(ed)
उपागते (for 'नवे') — (L. 1582) K₂ D₂ वरिहा (for
स हरि) — B₂ s Bom Poona (eds) om lines
1581 1585 — (L. 1585) M₁ कुण्डलद्वयमुद्रवम् (for °).

Coleophon — Mention of the Epic K₂ D₂ T₁
— Mention of Kṛṣṇa K₂ N₂ V B D₂ D₂ s — Adhy
name K₂ N₂ V₁ s B D₂ T₁ s G₁ s पारिजात T₁ s
जाताप दत्तम् N₂ V₁ पुत्रकन्यतम् — Adhy no K₂
(marg) 130, V₁ G₂ 136, V₁ 135, V₁ B₂ 134, D₂
D₂ D₂ 131, D₂ 128, D₂ 141, T₁ G₂ s 143, T₁ G₂
147, T₁ 154, G₂ 148

No 29A

K N̄ V B D T G M̄ cont

जनमेजय उवाच ।

पुण्यकानां समोत्पत्तिं कथयस्व द्विजोत्तम ।

द्वैपायनप्रसादेन सर्वं हि विदितं तव ॥

शैशापायन उवाच ।

उभया पुण्यकविधिर्नैरेन्द्रोत्तमवितः पुरा ।

ऋणु येन विधानेन लोके धर्मयुतां वर ॥

स्वर्गाव्रतो पारिजाते कृष्णेनाडिष्टकर्मणा । [5]

ययौ द्वारवती धीमान्नारदो मुनिसत्तमः ॥

देवायुरे वृषभेष्ट सप्तमे समुपस्थिते ।

पद्मपुरस्य वधे चोरे महादेवाज्ञयानच ।

कृष्णेन सहितं विप्रं नारदं धर्मवित्तमम् ।

आसीनं परिपन्नच्छ रुक्मिणी मेष्मणी नृप ॥ [10]

तत्र ज्ञान्ययती देवी सत्यभामा च भामिनी ।

गान्धारराजपुत्री च योगयुक्ता नराधिप ॥

देव्यश्च नृप कृष्णस्य बह्व्योऽन्या वै समागताः ।

कुलशीलगुणोपेता धर्मशीलाः पतिप्रताः ॥

रुक्मिण्युवाच ।

युते धर्मयुतां श्रेष्ठ सर्वज्ञानभृतां वर । [15]

उत्पत्तिं पुण्यकानां त्वं बहुमहत्सरोपतः ॥

विधिं च फलयोगं य दानकालं तथैव च ।

कौतूहलं नः परमं तच्छिन्धि द्विपदां वर ॥

नारद उवाच ।

ऋणु वैदर्भि धर्मज्ञे सपत्नीभिः सहानयं ।

पुण्यकानां विधिं श्रोतो यथा देव्योभया पुरा ॥ [20]

चचारोमां व्रतं देवि पुण्यकानां मुचिप्रता ।

व्रतासनेऽन्य तथा सख्यो देवि निमज्जिताः ॥

अद्विष्टाणां सुताः सर्वा दक्षस्याडिष्टकर्मणाः ।

पौतोमी च शशी देवी स्याता लोके पतिप्रता ॥

रोहिणी च महाभागा सोमस्य दयिता सती । [25]

फल्गुनी च तथा पूर्वा देवती च विशां पते ॥

तथा शतभिषा चैव मघा च कुट्टनन्दन ।

29A

Ta om lines 1-127 — (L 1) N̄: द्विजोत्पत्तिं, Ks
Ds: सयौ (for सने) Vs Bs: s Ds लपोयन (for द्विजो
त्तम) — (L 2) Ts: s Gs: सखा (for सव) — (L 4)
Ks धर्मविदा (for 'युतां') — (L 5) Ks: स्वर्ग, Bs Ds Ts
स्वर्ग, Ts Gs: स्वर्ग (for स्वर्गा) — (L 8) Ts: s Gs: s-
Ms वृषे (for वीरे) Bs Ts: s Gs: s- Ms नृप, Ds तथा
(for 'मज्जिता') — (L 9) Ks: s N̄: Vs सहिता (for 'है')
Bs Vs Ds: Ds वीर, Ds देव (for विप्र) N̄: Gs नारदं
मुनिसत्तमम् (for ' ') — (L 11) Vs Bs: s सख्यो (for सख्य)
— (L 12) Ks: गान्धारी (for गान्धारा) Ts: s Gs: s Ms
राग (for योग) Ds: नरासत्तमा; Ds: च भारत (for नरा
धिप) — (L 13) Ks: वदाम्या वै, Ks: वप्योऽन्या वै, N̄:
बह्व्योऽन्यम्, N̄: Vs: वदाम्यो नारं, Ds: वप्योऽन्या, T
Gs: s- Ms देव्योऽन्या वा; Gs: वप्यो घन्या (for बह्व्योऽन्या
वै) Vs Bs नराधिप (for समागता) — (L 14) N̄: Vs
Bs Ds कुलकप, Ts Gs Ms युगशील (for कुल) Ks: नमो
युक्ता; Ts कुलोपेता (for युगो) Ts Gs: युगशीलकुलो
पेता (for ' ') — (L 15) Vs: कर्त्त (for धर्म) N̄: Ds
Ds: Ds Gs धर्म (for सदै) Vs: s Bs: s Ds Ds: s Ts: s
Gs: s Ms नारदवत्, Ds: विदो (for 'युतां') N̄: Vs Bs

सर्वैश्च वदतां वर (for ' ') — (L 16) Ds: उमाया (for
उत्पत्तिं) N̄: Vs Bs सुवत (for 'मज्जिता') Ds: पुण्यकानां
विधिं मुदि वृषभेष्टोनां स्वमग्न — Ds om lines 17-18
— (L 17) Ds: संकोमे (for योग च) Vs: s Ms Ds: वारं
(for दाप) — (L 18) Ts: दानकालं (for कौतूहलं) Ks
च कर्मविद्; Ks: s N̄: Bs Ds Ds: s: s Gs: व्रतविधिं, Ds
सत्सखिणः Ts: s Gs: s- Ms: वदस्व त्वं (for न पारम) K
N̄: Vs Bs Ds Ds: s: s- Ts: s Gs Ms वदस्व (Ts: s Gs: s-
Ms: सखा) वदतां वर (for ' ') — (L 19) Gs: तस्यैव (for
परमैरे) — (L 20) Ts: s Gs: s: Ms: पुण्यकपय (for
'ज्ञानां') K N̄: s V B D T Gs: तथा देवि (Ds: दिवि, Ts
देव्या) पुरा (Ks: V B Ds: Ds: Ds: s- पुरो; Ks: मुने) तथा
— (L 21) Vs: चकार (for चकार) Ks: च (for 'वत्')
Bs Ds Ts Gs: s Ms: पुण्यकपय (for 'तां') Vs Bs Ms: मुचि
प्रता; Ds: 'मज्जिता', Ds: Gs: मुचिप्रता (for मुचि) — (L
22) Ds: देव्यो, Ts: s Gs: s- Ms: देव्या (for देवि) — (L
23) N̄: च तथा, Ds: चामासी (for च शशी) — (L 25)
Ds: मुघा (for सती) — Ts: s om (hapl) lines 26-28
— (L 26) Ts: Gs: s Ms: रोहिणी (for देवती) — (L
27) Gs: देवी (for रौत) Gs: Ms: तथा शतभिषाया (for ' ')
Ts: Gs: s- Ms: तथा चावि वराजने (for ' ') — (L 29) Ts
Gs: s Ms: सख्यामिच्छ (for प्रार्थनार्थं) — (L 29) N̄:

उमोवाच ।

सर्वज्ञाहं यदा भर्तुः प्रसादेन भुविस्थिते ।
 तदा पुरा मयादिष्टो दृष्टः पुण्यविधिः शुभः ॥
 सनातन पुण्यविधिरिति बुद्धसाधगम्यताम् ।
 महादेवप्रसादेन मया दृष्टस्त्वरूपति ॥ [60]
 पुण्यकानि च सर्वाणि श्रीर्णवत्यस्यनिन्दिते ।
 अनुज्ञया भगवतो भर्तुः शर्वस्य धीमतः ॥
 सतीहं धर्मचरणं शम्या निरव्ययप्रणिद्धतम् ।
 पुण्यकानां विधिसत्त्वा पुराणे परिकीर्तितः ॥
 दानोपपासपुण्यानि सुदृष्टान्यध्यव्युत्थितः । [65]
 निष्फलान्यसतीनां हि पुण्यकानि तथा शुभे ॥
 या यन्नयन्ति भर्तारं योनिदुष्टाश्च याः स्त्रियः ।
 योविदोपासपुण्यफलं नाभन्ति निरव्ययमाः ॥
 साध्व्यो जगद्धारयन्ति सुशीलाः पतिदेवताः ।

अनन्या धर्मनित्याश्च सता पन्थानमाश्रिताः ॥ [70]
 अवाग्दुष्टाः शौचयुक्ता धृतिमत्स्यः शुभव्रताः ।
 सतत साधुनादिभ्यो धारयन्ति जगत्तन्तु ॥
 न्यायितः पतितो वापि दीनो वापि वधयन ।
 न त्यक्तव्यः स्त्रिया भर्ता धर्म एव सनातनः ॥
 अकार्यकारिण वापि पतितं वापि निर्गुणम् । [75]
 स्त्री पतिं नारयत्येव तयात्मानं शुभानने ॥
 योनिदुष्टस्त्रियो नास्ति प्रायश्चित्तं हतैव सा ।
 वाग्दुष्टे विहितं सद्रि प्रायश्चित्तं पुरातने ।
 भर्तुश्चन्द्रेन कर्तव्यं व्रतक सदा स्त्रिया ।
 उपपातोऽपि वा सत्ये काङ्क्षन्त्या सुहृतां गतिम् ॥ [80]
 कल्याणतरङ्गेषु न स्त्री सा लभते गतिम् ।
 त्रिवैश्वनोसिहृतेषु पचयते योनिविज्ञवात् ॥
 यदि स्थानम् भानुष्यं श्री लभेदसती सती ।

हः + ङः V: B: Dn D: D: + T: + G: पुण्यकविधिः,
 ५३ पुण्यकविधिः — Adhy no Ka 131, ङः Dn
 ॥ D: 132, V: G: 137, V: 136, V: B: 135, D:
 ५३, D: 142, T: G: + M: 146, T: G: 148, T: 155,
 ५३ 149
 D: ङः B: D: मतवती (for उमा) — (L 57) T: + G:
 ५३ अरुणति (for सर्वज्ञाहं) D: + प्रसादेन, D: मया
 (for यदा भर्तुः) D: + यदा भर्तुः (for प्रसादेन) V:
 ५३ दृष्टे (for 'सिते') — (L 58) K: D: मयादिष्टो, B:
 ५३ मयादिष्टो, D: मया दृष्टो (by corr on marg द्विष्यो),
 ५३ मयादिष्टो (for मयादिष्टो) ङः + V: + B: D: + मया
 (for 'नि') D: ददा मया दुरोहिष्ठे, G: ददा पुण्यो मयादृष्टे, D:
 ५३ तथा मया दुरा दृष्टो (for '०') K: V: शुभे (for शुभः)
 D: (L 59) G: सनातन पुण्यविधिम् (for '०') — (L 61)
 ५३ पुण्यकाले (for 'कानि') T: ५३ दुरा व्रतानि सर्वाणि,
 ५३ + दुरावृत्तानि न', G: पुरा भूतानि स' (for '०') D: यन्ति
 ५३ (for 'निनिन्दिते') — (L 62) T: + G: + M: दृष्ट (for
 ५३ भर्तुः) D: दृष्टेन (for सर्वज्ञ) — For line 63, T: + G:
 + M: subst

1** सती या धर्मचरणे भर्तुर्निर्वयसुसाधिका ।

— (L 64) ङः Dn पुराणि (for '०') T: + G: + M:
 पुराणि (T: G: '०') कर्तव्ये पुरा (for '०') — (L 66) B:
 पुण्यकाले (for 'ति') — (L 69) ङः वा न ज्ञातो, V: B:
 D: न भु क्तानां (for योविदोपास), ङः V: + B: D: जनि

वा (for ज्ञातः) T: + G: + M: न भवेताम् सर्वज्ञा (for
 ५३) — T: + G: + M: om lines 60 ॥ — (L 69)
 D: + (marg as above) सत्यो (for साध्व्यो) K: D:
 सत्यसित (for 'वा') D: सुशीला पतिदेवता, G: धारयन्ति च
 देवता (for '०') — (L 70) K: धर्मशीलाः (for 'विद्याः')
 V: सनातनपत्नी विद्याश्च (for '०') K: + ङः + Dn D: G:
 सती, B: सत्य, D: सत्य (for सती) — (L 71) B:
 शौचयुक्ता (for 'वा') D: धृतिमत्स्य (for 'पति') ङः शुभ
 व्रता (for 'व्रता') — (L 73) K: शौच्ये, K: शौच्ये (for
 वापि) K: सदाश्री, K: सदाश्री, K: न दृष्टव्यं (for
 दीनो वापि) — (L 74) D: ददा (for विद्या) K: D: +
 एव धर्म (by transp) — (L 75) K: (sup fin. as
 above) कारितं (for 'कारितं') — (L 76) V: सत्य
 (for 'मा') — (L 77) K: D: शोचयिष्यो: D: D: +
 दृष्टे स्त्रिया (D: 'यो') (for दृष्टव्यो) K: योनिदुष्टान् वा
 कार्ये (for '०') K: हि न वच्यं (for हतैव सा) — (L 78)
 V: वाग्दुष्टा: V: B: + ददा, D: वाग्दुष्टे (for वाग्दुष्टे) K:
 + D: + G: पुरातनै — (L 80) V: + सत्य, V: B: + D:
 धर्म्ये, D: + सत्या: D: कार्ये (for माये) ङः + B: + D:
 शोचयन्ती (for सुहृतां) V: काङ्क्षन्त्या लोभना गति (for '०')
 — G: om line 81 — (L 81) D: कल्याणम् (for 'गति') K:
 महद्येन (for 'तु') D: पुन श्री (for न श्री सा) ङः न श्री
 अयन्तसती (for '०') — (L 82) K: V: + दिश्वत्तु: ङः
 त्रिभुवा, G: वैश्वत्तु: (for दिश्वत्तु) ङः पचयते वाग्दुष्टा
 (for '०') — (L 83) ङः Dn D: (marg as above)
 सा (for स्यात्) — (L 84) V: सतीयेन (for 'ने').

चण्डालयोगेन दुर्मेधा जायते कुपुषाशना ॥
 भर्ता देवः सदा मीणा सङ्गिष्टस्तपोमेने । [85]
 यस्या हि दुप्यते भर्ता मा सती धर्मचारिणी ।
 चौतुहलहताना तु मीणा लोने न शोभनः ॥
 भवेयं मनो यासां सङ्गागेन व्यवस्थितम् ।
 कर्मणा मनसा वाचा पतिं नातिचरन्ति याः ।
 तासां पुण्यफलं सौम्ये पुण्यकैः समुदाहृतम् ॥ [90]
 पुण्यकानां चिधिं कृत्स्न स्वर्गैरं प्रति शोभने ।
 निषोष सह सर्वाभिर्दृष्टो यत्परासा मया ॥
 द्वादशा श्री प्रातस्तथाय पतिं विहापयेत्सती ।
 उपयासार्थमथ वा धनकार्यं धृतव्रते ॥
 श्वशुराभ्या च चरणी सतत सनमस्य च । [95]
 प्रदायौदुम्वर पात्रं सकुण्डं साक्षत तथा ॥
 गोशृङ्गं दक्षिण सिच्य प्रतिगृहीत तज्जलम् ।
 ततो भक्तुः सती दद्यात्क्लावस्त्य प्रयतस्य च ॥
 आत्मनोऽथ निषेक्य ततः शिरसि तज्जलम् ।
 त्रैलोक्ये सर्वतीर्थेषु स्नानमेतदुदाहृतम् ॥ [100]

उपवासेषु कर्त्तव्यमेव हि धर्तरेषु च ।
 स्नानमेव हि सामान्यं स्त्रीणां पुंसं च भाविनि ॥
 अरुणति मया दृष्टं तपसा हृतेनमा ।
 अगम्यनिद्रं जयनमामनं च तथाग्रिमम् ।
 स्थय प्रशान्तं चापि पादयोर्लुगन्धितम् ॥ [105]
 अशुप्रपानो रोगश्च कल्मश्च कृतः सति ।
 उपयासाद्वाद्वापि सगो भ्रशयति स्त्रियः ॥
 शुद्धमेव सदा वासः प्रशस्तं चन्द्रसभवे ।
 अन्तरासोऽपर धेव उपगमं व्रते तथा ॥
 पादुकार्यं लुण्ठिः फार्य सर्वदा व्रतये सति । [110]
 उपयासेऽपि च विधिरप एव प्रकीर्तितः ॥
 अञ्जन रोचवं चापि गन्धानुमनसस्तया ।
 प्रतपं चोपयासे च नित्यमेव निरर्पयेत् ॥
 रत्नराश शिर स्नानमुद्रतनमथापि वा ।
 विगर्हितं कृदा सर्वः शौचार्थं तु विधीयते ॥ [115]
 विल्लासुतर्कलिन्यं श्रीरुलेख समाचरेत् ।
 प्रश्नालं वै शिरसः सदा शुचिभित्तैर्जै ॥

— (L. 88) D₁ वस्या (for वस्या) N₁ तथा यथा पतिं
 नर्ता (for ") — (L. 87) K₁ रानना, D₁ s ह* (for
 ह*) D₂ लोभने (for 'न) K₁ D₂ G₂ स्त्रीणां लोकां न
 शोभना (for ") — (L. 88) K₁ D₁ s तदावेन (for तदा)
 K₁ s [म]पवस्थितम् (for पव*) — (L. 89) V₁ D₁ s
 [म]पि (for [म]पि) K₁ पतिं नो जलपानि वा (for "),
 — (L. 90) D₁ पुण्यदे (for ") — (L. 91) V₁ D₁
 शोभनम् (for ") K₁ स्वर्गैरुपगम्यन्ति, K₁ s V D₁
 D₂ नान प्रभुति शोभने, T₁ s G₁ s M₁ मलप्र (G₁ मलप्र)
 धृति सर्वदा (for ") — (L. 94) T₁ s पुनःप्रादा (for 'पने)
 — (L. 95) N₁ V₁ B₁ D₁ सतत (for चरणी) N₁ V₁
 B₁ D₁ चरणी, T₁ s G₁ s M₁ अलर्ति (for सनन) T₁
 G₁ स, T₁ s G₁ s च (for स) — (L. 96) K₁ D₁ s
 (margin) s T₁ s G₁ मृदीया (for धदाय) — (L. 97)
 D₁ s गृह्य च (for गृहीत) — (L. 99) G₁ s [म]पि
 कर्म (for निवे) K₁ पुण्य (for मत) T₁ s G₁ s M₁
 शरीरं तज्जलेन वै (for ") — (L. 100) K₁ D₁ s T₁ G₁
 शरीरं तज्जलेन वै (for ") M₁ लोचस्य (for तीर्थेषु) — (L.
 101) D₁ हृद वै (for हृदि) — (L. 103) K₁ सह (for
 ह) T₁ s G₁ s M₁ महारवस्तु व्रजया (for ") — (L.
 104) T₁ s G₁ s M₁ अनन्य (for अलक्ष्य) T₁ s G₁

अनन्यसिद्ध ता (for 'विद्वान्) वन (for ") — (L. 105)
 D₁ तुल (for तुल) K₁ प्रशान्तयेच (for 'तन) T₁ लु.
 दीर्घितम् (for 'सिद्धितम्) — (L. 107) N₁ T₁ G₁ व
 वास (for 'सात्) M₁ वन (for वलात्) — (L. 108)
 K₁ वचैस्त, K₁ D₁ सप्रमत् (for सभवे) K₁ दास
 कर्मप्रमुद्रते, B₁ प्रशान्तं सुप्रममते, T₁ s G₁ s M₁
 'स्त विद्रुत भवेत् (for ") — (L. 109) K₁ (sup
 line as above) D₁ वन, K₁ वन, K₁ अन्तर (for अर्त)
 D₁ s अन्तरासोऽपर धेव (for ") D₁ T₁ s G₁ s M₁ उपयास-
 (for 'से) — (L. 110) D₁ पादुकार्यम् (for 'र्ष) D₁
 D₂ कार्यः (for कार्य) — (L. 111) N₁ V₁ मलकपि, V₁
 च प्रतपे, T₁ s G₁ s M₁ प्रतपिषि (for 'पि च पि)
 N₁ V₁ s विधिरेव (for वृष्ट एव) D₁ D₂ s प्रवर्तित (for
 प्रकीर्तित) T₁ s G₁ s M₁ एव परमुदाहृत (for ")
 — (L. 112) K₁ s D₁ रोचवं (for 'ने) K₁ सप्रमते
 रोचवा वापि, K₁ V₁ B₁ D₁ (margin as above) प्रसाधनं
 वाञ्छनं च, T₁ s G₁ s अज्ञानात्पदं चापि (for ") N₁ D₁ s
 गन्ध्या D₁ दास्यं (for गन्ध्यात्) — (L. 115) K₁ N₁ V
 B₁ D₁ D₂ D₁ s G₁ M₁ सर्वः D₁ सर्वे (for सर्व) T₁ s
 G₁ s वर्यनीयविद् सर्वं (for ") N₁ V B₁ D₁ D₂ s
 s s G₁ M₁ शौचार्थं (for 'वर्ष) T₁ s G₁ s M₁ शौच-

शिरसोऽभ्यञ्जनं सौम्ये नैवमेतद्विशस्यते ।
 न पद्वयोर्न गारस्य स्नेहेनेति स्थितिः सृष्टा ॥
 गोयानमुद्रयान च खरयान च वर्जितम् । [120]
 नमस्नानं च सततं व्रते चाप्युपवासके ॥
 नदीजलं प्रसन्नं प्रशस्तं सोमनन्दिनि ।
 शुभे तद्वागमायादीं विस्तीर्णे जलपायुते ॥
 गन्ध्या स्नानं प्रशस्तं तु नदीयं यत्तु चर्या ।
 अलाभे खररुद्धा स्त्री घटस्नानं समाचरेत् ॥ [125]
 नवैव कुम्भे स्नानं विधिरेव पुरातनः ।
 स्नानं च कार्यं शिरसा तप फलमवाप्नुयात् ॥

Colophon

मेघं वरं स्थिति (for ⁶) — (L 116) T₁ G₁ विष्वाप्रक
 (for 'सुप्र') V₁ B₁ D₁ सुप्रदे (for विप्र) D₂ (marg)
 तिलामलककैर्नित्यं (for ⁶) N₁ V₁ स्नानमेव, B₁ s V₁
 D₁ स्नानं चैव (for श्रीकृष्ण) — (L 117) N₁ सृष्टयम्
 (for जल) — (L 118) K₁ D₁ D₁ G₁ M₁ तावत्
 N₁ V₁ चैव, B₁ s D₁ D₁ F₁ s G₁ s. [मृ]येन (for
 सुप्र) K₁ प्रकाशयते (for प्रकाशयते) D₂ नित्यमलकैर्नित्यं
 (for ⁶) — (L 119) N₁ B₁ s D₁ वाद्योर्न च गारस्य
 T₁ s G₁ s M₁ पादयोर्न चैव (for ⁶) V₁ सृष्टि (for
 स्थिति) D₁ स्थिता (for सृष्टा) — (L 120) V₁ B₁ s
 D₁ T₁ G₁ s च वर्जितम् V₂ विवर्जितम् V₃ विवर्जयेत् (for च
 वर्जितम्) T₁ s G₁ s वर्जयेत् प्रयत्न (for ⁶) — (L 121)
 D₁ प्रातः स्नानं (for नमः) — (L 122) D₁ प्रसन्नं (for
 'न') N₁ V₁ B₁ सदीर्घेन स्नानं च (for ⁶) — (L 123)
 T₁ s G₁ s इदं वागमायादीं (for ⁶) K₁ D₁ जलजयुते,
 D₂ आश्रिते (for 'सायुते') V₁ विस्तीर्णे नमस्तेव (for ⁶)
 — (L 124) T₁ प्रसन्नं (for प्रसन्नं तु) D₁ गन्ध्या (for
 सर्वथा) — (L 125) D₁ (marg as above) अलाभं च
 चतुर्णां स्त्री (for ⁶) V₁ घटे (for लट्) — (L 126)
 T₁ s G₁ न चैव (for नदीयं) V₁ नदीं नदीयं सततं (for
⁶) — (L 127) G₁ शिरसि (for 'सा') K₁ s V₁ s
 B₁ D₁ D₁ s M₁ तप (for तप) V₁ B₁ D₁ स्नानं तु
 शिरसो इहं (for ⁶) N₁ D₁ D₁ मया इहं तपोबलात् D₂ s
 तपस फलमाप्नुयात् (for ⁶)

Colophon — We tion of the F₁ for K₁ T₁ — We
 tion of A₁ for K₁ V₁ B₁ D₁ — V₁ b₁ for K₁
 K₁ N₁ s V₁ s B₁ D₁ G₁ पारितानाद्वयम् — Adhy same
 V₁ इमावत्, D₁ पुण्यमनन्दिनि, D₂ T₁ s G₁ s पुण्यक

चनोराच ।

विधिनैतेन कृत्स्नेन भी सदा भवेदेवता ।
 परेतस्मत्स्य दान्ता पद्मासा मासमेव वा ॥
 विधौ ध्यानाहयेत्पद्माध्वीरेकादश समाधिना । [130]
 स्वयं चैव विधिद्वेष्टो नृपकानां विधि शुभ ॥
 अहिर्देवात्मनी सर्वा या मृत्यवर्तिनी भवेत् ।
 तासां तु निष्कणो देवो देशकालानुत्पन्न ॥
 ततो मासान्तमुत्स्य विधौ च नयमी तथा ।
 आराधयित्वा कर्तव्यं प्रशकम्पापरजननम् ॥ [135]
 उपनासमहोत्सवं नगरस्थापि निश्चिता ।
 आदौ चान्ते च कुर्वतं प्रतकस्यापि सिद्धये ॥
 श्रुत्कर्म ततो भर्तुपत्नमध्वेन कारयेत् ।

विधि — Adhy 10 K₁ (marg) 132, V₁ G₁ 138,
 V₁ 137, V₁ B₁ 136 D₁ D₁ D₁ 133, D₁ 130, D₁
 143 T₁ G₁ s M₁ 147 T₁ G₁ 149 T₁ 156, G₁ 150
 (L 129) D₁ दाने (for दान्ता) V₁ T₁ M₁ पद्मासा,
 T₁ G₁ s- पाद्मासा (for पद्मासात्) — (L 130) N₁
 विधौ म्ये सदायमेव हि (for ⁶) K₁ समाधिना (for धिना)
 — (L 131) T₁ s G₁ s M₁ क्षीणा (for स्वयं) K₁ चैव
 (for चैव) D₂ हि निर्देष्टो (for निर्देष्ट) F₁ s D₁ D₁ सदा
 शुभम् D₂ सदा शुभं, T₁ s G₁ s- M₁ सदायमेव (T₁ G₁
 'ही') (for विधि शुभ) — (L 132) N₁ V₁ D₁ D₁
 D₁ T₁ G₁ M₁ ततो (for सर्व) — (L 133) D₁ निष्क
 णि (for निष्कणो) T₁ G₁ s M₁ नामा निष्कण्य इव (for
⁶) K₁ V₁ s V₁ B₁ D₁ T₁ s- कालानुत्पन्न (for ⁶)
 — (L 134) V₁ B₁ D₁ s T₁ G₁ M₁ ततो मासान्तात्तु (D₁
 'नम्य') (for ⁶) B₁ G₁ मुद्रय (for तप्य) N₁ D₁ s
 विधौ (for दाना) V₁ B₁ s T₁ G₁ s M₁ मुद्रय
 नवमीनिधौ (for ⁶) — (L 135) N₁ [मृ]ति निर्देष्ट, M₁ D₁
 समाधनात् V₁ [मृ]तमाधनात्, T₁ s G₁ s- M₁ [मृ]तिवर्ध
 (for [मृ]तवर्ध) — (L 136) T₁ s G₁ s M₁ निश्चिता
 (for 'वा') K₁ सति हि पारि निश्चिता, K₁ V₁ M₁ D₁ D₁
 D₁ s T₁ G₁ सदायमेव पारि निश्चिता (D₁ D₁ T₁ G₁ 'तत्'),
 V₁ s V₁ s B₁ s D₁ विराज्य पारि निश्चिता (D₁ 'तत्') (for
⁶) — (L 137) M₁ स्नेहम् (for चान्ते) K₁ कर्तव्यं
 कुर्वते (for कुर्वतं) K₁ V₁ B₁ D₁ [मृ]तं M₁ D₁ प्र (for
 [मृ]ति) T₁ s G₁ s- सदायमेव निर्देष्ट (for ⁶) — (L
 138) T₁ s G₁ s- M₁ क्षीणम् (for क्षीणम्) — (L
 139) V₁ s G₁ s- V₁ उद्भवे, T₁ s G₁ s- M₁ आराधन
 (for उपासने) K₁ उपासने च सदायमेव (for ⁶) K₁ s

उत्सादनं न दानं च तस्मिन्नहनि संस्पृष्टम् ॥

ततो विगाहवत्क्षानं विहितं पुण्येन शुभे । [140]

मण्डनं चैव विहितं माल्यधारणमेव च ॥

कुम्भेस्तु स्थापयानेम साध्वी मन्त्रमुदीरयेत् ।

भर्तुः पार्श्वे नमःकृत्य मनसा वाय वा गित ॥

आपो देवयो ऋषीणां हि विश्वधान्यो

दिठ्या मदन्त्यो याः शंकरा धर्मघात्र्य । [145]

हिरण्यपर्णाः पादराः शिवतमेव

रतेन शेषसे मा जुषन्तु ॥

अपामेव स्मृतो मद्य सर्वत्रान्यत्र मे शृणु ।

मन्त्र पुराणविहितं श्रीणा सर्वाङ्गशोभने ॥

शुभाभ्यया गुणिमी युक्तधर्मा [150]

भर्ता मार्क मम दास्या परेण्य ।

या कर्मणा मनसा वापि याचा

भर्तुर्भवेय रशती स्या धरागा ॥

सपत्नीनामपि नित्य भवेय

सुपुत्रा स्या सुमगा चाम्बसा । [155]

सपत्नहस्त गुणवादिनी च

सर्वात्मना स्या न दूरित्रा भवेयम् ॥

पतिश्च मे स्यात्सुमुखो मध्यमकी

नित्य मद्रक्तः स्यान्मन्मतिर्मन्त्रविश्व ।

प्रीतिश्च नौ स्याचक्रगाकानुहवा [160]

मनोविद्यायो व भवेत्साधु च स्यात् ॥

लोकांस्तार्थीनामुत्तमाना व्रजेय

वाभिः सर्वं चावृते विश्वरूपम् ।

उभे कुले याः शुभाः पावयन्ति

Bs Ds De Gs च स्मृतम्, Ds लक्ष्मणम्, Ts-s Uj s-s Ms
च विहितं, Ts लक्ष्मणम् (for लक्ष्मणम्) Ks s a Ds दत्त-
(L 140) Ts s Gs s Ms लक्ष्मणम् दानं (for s) Gs विहाह
(for विहितं) — (L 141) Ts s Gs s लक्ष्मणं (for विहितं)
Ts मालाधारणमेव च (for s) — (L 142) Ds कुम्भेस्तु
क्षानमप्येव, Ts-s Uj s-s Ms स क्षानमात्रान (for s)
Ts-s Gs s-s Ms एतन् (for स्यात्) — (L 143) Ds
क्षिपो (for क्षापो) Ks s देवा, Ks देव, Ds दिव्य, Ds
देवी (for देवो) Ks Ds Ts Ms विश्वधान्या, Ds विश्ववि-
धाप्यो (for विश्वधापो) — (L 145) Ds Gs दिव्यामहलो
याः शंकरा धर्मघात्र्य, Ts-s Gs s Ms दिव्यामहाया (Ts
दिव्यामहाया, Ms दिव्यामहाया) दक्षरस्यापि (Ts दक्ष) भाष्यो
— (L 146) Ts s Gs s Ms मा निमज्ज (Gs व) (for
विहितमेव) — (L 147) Ks Ms Vs Gs श्रेयसो, Ds
सा (for से) Vs जुषन्तव, Ds जुषन्तु (for जुषन्तु) Ts s
Gs s-s Ms सा वैष्णव्यो क्षापाया क्षानकाले — (L 148)
Ks s Ks Vs Ds-s Ts Gs शुभो, Ks s शुभो (for शुभो)
Ts s Gs s सापोभ्य (Ts Gs चार्वाकं) च शु (Ts रक्ष) लो
मद्य, Ms सापोवाय शुभो मद्य (for s) Bs सर्वलोभ्य तु मे
शृणु (for s) — (L 149) Ks Ms Ds Ds मन्त्र, Ds
मन्त्रा (for मन्त्र) Ks Ds Ds विहित, Ks Ds वा (for
तं) Bs सर्वज्ञ (for सर्वज्ञ) — (L 150) Vs युगमात्रया
(for पया) Ks युक्तधर्मा Ks Ds धर्मयुक्ता, Ks युक्त-
धर्मा, Ns वरदा, Ds वरदा, Ts-s Gs s Ms श्रीमती च,
Ts युक्तधर्मा (for धर्मा) — (L 151) Ks Ds विहाह
देया, Ks Ds दास्य रेण्य (for दास्या वरेण्य) Ks

भर्ता स्वर्क मम दास्य वरेण्य, Ks भर्ता साक मम दास्य वरेण्यम्,
Ms Vs Bs Gs भर्ता साक कानदास्य वरेण्य B s Ds Gs
भर्ता साक कानदास्य वरेण्य, Ds भर्ता साक दिनदास्यो वरे-
ण्य, Ds भर्ता साक कर्मदास्य वरेण्य, Ds भर्ता साक क्षान-
दास्य च निरक्ष वरेण्यम् — (L 153) Ts s Gs s Ms
मन्त्रा (for मन्त्रा) Ms भर्तुर्भवेय कर्मवरी क्षानसह, Vs
Bs s द दक्ष (Vs s) री स्या च धरागा, Ds (marg) द
रूपवती तथाच — (L 154) Ks Ds क्षाचिपय (Ds से)
(for क्षाचि नित्य) Ts s Gs s Ms वरेय (for भवेय)
Ks Ds s सपत्नीनामपि नित्य रेण्य — In om (hapl)
lines 153 157 — (L 155) Ts सर्वत्र (for सुपुत्रा)
Ks s Ds Ds चावृत्ता (for वारं) — (L 156) Ks
क्षया, Ts s Gs s Ms भ्रातृया (for दक्ष्या) Ts भ्रातृवी
(for वादिनी) — (L 157) Ks s Ks Vs s Bs Ds
Ds Ds-s s Ts-s Gs s Ms भर्तृगा, Ns Bs Ts Gs s
मा द (for न द) Ks सर्वमया सर्वा च दूरित्रभाषा, Vs
सर्वदा क्षानमद्विदा भवेयम् — (L 158) Ks सुमनो, Ds
Ts s Gs s Ms सुमनो, Ds महान्, Ds सुमुखो (for
सु) Ks s Vs s Ds Ds s Ts भ्रातृवीको, Ks Ds मदी
तिष्ठो, Ds मलयतीता (for तीष्ठो) — (L 159) Ds
सुमनो नित्य स्यात्सर्वत्र — (L 161) Ks Ds मा, Vs
य (for न) Ts युमन् (for सायु च) — (L 162) Ds
लोके (for लोकाय) Ds उत्तमत्वे (for मानो) Ds च
यागा (for भवेयं) — (L 163) Ts Gs प्यावते (for
चावृते) — (L 164) Ds पावयन्ते (for वि) Ks उभे
कुले या संवायन्ते — (L 165) Ks Ns अस्तरोर्विदा
या, V Bs s Ds s मल्लोर्विदा या, Gs भ्रातृविदा या,

पितुर्भृत्यं पतिभ्यस्त्यजित्वाश्च ॥ [165]

भूमिर्वायुर्जलमाकाशमग्नि-

रन्त क्षेत्रञ्च प्रकृतियौ महाश्च ।

अहकारश्च मम भाक्ष्ये नियुक्त

स्वरेयुर्मे निश्चय च ज्ञत च ॥

वैराग्यो देहिना भौतिकोऽय [170]

निधि सत्त्वाद्यैर्भूतयुक्ते मनीजै ।

मन्वेते मे साक्षिण, सर्वसत्त्वा

ज्ञते चास्मिन्निश्चये चापि दृष्टे ॥

चन्द्रादित्यौ पुण्यसाक्षी यसश्च

दिश सर्वा वश चात्मा च मेऽयम् । [175]

मन्वेते मे साक्षिण, सर्व एव

ज्ञते चास्मिन्निश्चये चापि नित्यम् ॥

मखैरैते पुराणोक्तै सर्वद्वय्याभिमन्त्रणम् ।

ज्वलन्तप्रभृतिषु च पुराणे समुदाहृतम् ॥

ज्ञात्वाश्च वाससी दद्याद्भुत् कर्त्तव्यं स्वयं शुभे । [180]

अथात्रकविर्व न स्याच्छ्रुते विप्रन केनचित् ॥

वासोऽन्यदेव दद्यात् श्वेत मुख्यं नयं शुचि ।

स्वकर्त्तव्यं सूत्रतन्तु वाससा तेन मिश्रयेत् ॥

एतौ द्विजं शुचिं दान्तं ज्ञानविद्वानयोर्विद्वम् ।

भोजयेत् यथाशक्ति सह भर्ता सुमध्यमे ॥ [185]

ब्राह्मणस्यापि दातव्यं वासोपुरम् महामते ।

ज्ञात्वा यानं गृहं धान्यं दासीदासं तथेन च ॥

अलङ्कारं शक्तिवत् रत्नपर्वतं एव च ।

सर्वधान्यसमुन्निभस्तिलैश्च सथिसेपत ।

वासोभिश्च प्रतिच्छन्नो ज्ञानाद्यर्थैरुत्तमैः ॥ [190]

M. महावे स्थितामि (for महावैतिगात्र) N. पितुर्भक्ति
पतिभ्यस्त्यजित्वा स्वाय D. भूतुर्वायुर्जलमग्निवाश्च,
T. s. G. 1 पितुश्च भूतुर्भक्तिमय्यक्ष ना हम् — After
line 165 G. reads lines 174 175 — (L 167)
T. क्षेत्र (for ज्ञत) — (L 168) K. भाक्ष्ये (for
साक्ष्ये) D. नियुक्ता (for नियुक्ता) T. s. G. s. M.
M. अहकार सर्वं साक्षिणो नियुक्ता — (L 169) N.
स्वरेयुर्भुवनो मे दत्त च, B. स्वरेयुर्मे भुवनो निश्चय च, D.
'भुवनो मे निश्चय च दत्त च, D. T. G. s. M. 'भुवे
नियं भुवनो निश्चय च — (L 170) T. s. G. s. M. मते
वैराग्ये G. वैराग्यो (for वैराग्यो) K. पुण्यको
(for भौतिको) G. मते वैराग्यो भोगना भौतिकानां — (L
171) N. D. T. भुक्ति (for भूत) K. N. V. s. B. D.
T. s. G. s. M. हरीदे (for समीपे) D. विमल
चर्चुर्निपुणै प्रयुक्त — D. om (hapl) lines 172 175
D. om lines 172 173 — (L 172) T. G. s. M. सत्वेन
(for हस्त्ये) — (L 173) G. मते चापि (for मते चा
मिन्) B. s. D. G. s. निश्चय (for पुते) — (L 174) K.
कर्त्त T. s. G. s. M. सर्व (for पुण्य) — (L 175) K. T. G.
s. मे च, M. मेधा (for मेऽयम्) D. दिश सर्वा दर्शयामास
रिना — G. om lines 176 177 — (L 176) K. B.
D. सत्त्वा (for एव) — (L 177) K. s. D. D. D. s.
निष्पे (for निश्चय) T. s. G. s. M. देवाद्यैर्भूतै ज्ञते चापि
निश्चयम् — (L 178) F. s. G. s. M. ज्ञानि (for मत्त
णम्) — (L 179) K. N. s. B. s. D. T. G. M. मत्त

चर्चय D. प्रयुक्त, T. s. G. s. M. 'विभि (for 'निवे)
D. पुण्यके (for पुण्ये) D. s. T. s. G. s. M. समुदाहृतं
(for तम्) — (L 180) N. om (hapl) lines 180-
182 D. कर्त्त, T. s. G. s. M. कर्त्तुं, G. कर्त्तुं (for
कर्त्त) K. s. s. D. T. s. G. s. M. शुभा (for शुभे) K. शुभे
भुत्तुं लक्ष्मणे V. D. भुत्तुं स्वकर्त्तव्यं शुभे D. s. कीर्तिते मातु
लीया D. भुत्तुं कर्त्तव्यं स्वयम्, D. भुत्तुं दत्तं शुभे (for
) — (L 181) T. s. G. s. M. ब्रह्मात्मनोऽन्यद्वयम् (for
) D. शुभेन येन केनचित् T. s. G. s. M. शुद्धिपादसं
भुजा (for) — (L 182) K. वा दद्यात् K. s. B.
दद्यात् D. दत्त च T. s. G. s. M. त्रिमाद (for दद्यात्)
T. s. G. s. M. दद्यात्पुत्रे (for केन पुण्य) — (L 183)
V. s. शुच्यं T. D. च सुच्यं च, D. सत्तुं D. सुचित
तु (for सुच्यतु) T. s. G. s. M. स्वानमकी (G. s. M. 'दा
की'मित्य नन्तु (for)) T. देहि (for देव) D. दानं क्षेत्र
समाश्रयेत् (for) — (L 184) N. D. T. s. G. s. M.
ज्ञानं (for दद्यात्) — (L 185) K. दत्तयेव (for भो)
— (L 186) T. दद्यात् (for 'मत्त) T. s. G. s. M.
ब्राह्मणाय ततो दद्यात् (for)) V. महत्त, D. नृपिभित्ते ।
D. महाशक्ति (for 'मते) K. वासोपुरमे महाशक्ति
— (L 187) K. दद्यात् दानं, K. V. D. s. T. s. G. s.
M. दद्यात् दानं, D. D. s. G. दद्यात्तुं (for दद्यात् वात्)
V. B. D. ददासी दाम्, D. दानदासी T. दानदानं, G.
दाम् ददासी (for 'मत्त) D. दासीदासीदे तया (for
) — (L 189) T. G. s. दाम् (for दान) — (L
189) K. सर्वदाय तु सत्तुं K. सत्तुं सत्तुं सत्तुं
V. सर्वदाय सत्तुं सत्तुं, V. s. B. s. D. s. D. 'दे सत्तुं

मर्यकामानवाप्नोति स्त्री दत्तैवमनिन्दिते ॥ [215]
 एतद्वतकराजे च देवदेवो वृषध्वजः ।
 पुराभिपिचयानसौम्ये प्रियार्थं भम मर्यकम् ॥
 व्रतकस्यायसाते तु देवं भोज्यं च नित्यदा ।
 स्त्रीणां प्रदेया कामाश्च सदसाः कालदेशयोः ॥
 एवैकस्य प्रदातव्यं व्रतकं मर्यकणिनि । [220]
 छन्दतो ब्राह्मणानां तु देयमग्रं सदक्षिणम् ॥
 पायसं तत्र दातव्यं व्रतके नान्यदिष्यते ।
 नात्र प्राणिपदः कार्यः पुराणे नियता भुविः ॥
 अथ द्वितीयं यक्ष्यानि व्रतकं सोमसमवे ।
 महादेवप्रसादेन दष्टरत्नसि यच्छुभे ॥ [225]
 सर्याः पुनःफलाः नार्यः उद्धिरेतदुदाहृतम् ।
 तस्मादन्विष्यती दद्यात्सपुनःकरकाङ्क्षुभे ॥

ज्येष्ठापादौ जुगौ मासौ पुरोक्तं विधिमाचरेत् ।
 जय वा ज्येष्ठमेवैकमापादं वा समाचरेत् ॥
 ततो मासद्वये पूर्णे मासे वा वर्यणिनि । [230]
 सपुनःकरकाङ्क्षात्पाणितप्रतिपूरितान् ॥
 सर्पिषः पयसश्चैव दप्नोऽन्य मधुनोऽन्ये ।
 जलस्य च तथा दद्यात्पूरयित्वा शशिग्रहे ॥
 एकस्मै ज्ञानदृष्ट्याय सुत्रताय त्रितात्मने ।
 सपुनःकरकाङ्क्षाद्याद्यान्मो मनसः प्रियाः ॥ [235]
 इच्छेदुद्धिरेत चेद्वि स्त्रीनाम्ना कारयेत्ततः ।
 किञ्चिद्वन्यं सुवाकानात्सुता प्रभोलसशयम् ॥
 गौर्वाय काञ्चन वापि दक्षिणार्थं प्रशस्यते ।
 विप्रस्याच्छादनं देयमवश्यं तु शुचिस्मिते ॥
 यज्ञोपवीतं व्रतके दद्यान्मारी शुचिव्रता । [240]

नारी वरवर हि समाचरेत् — (L. 215) V s B s सर्वाङ्ग (for सर्वं) K s कामम् (for कामार्) h s कृत्वैवैतद्, K s T s G s s s M s दद्यात् वैतद्, K s N s V s D n D s D s s G s दत्तैवैतद्, K s दत्तैव यद्, N s V s s B D s s स्त्री दत्तैव, D s ताय वैतद् (for स्त्री दत्तैवम्) — (L. 216) K s s N s s V B s D n D s D s G s दत्तकतकरो होव (N s वयु, D s ह्यन्), K s s त कनोसेव, D s D s s G s s M s तदुदाहृत्ये च, D s s दत्तकत स्यात् (D s का तदौ, D s T s G s तदुदाहृत्ये (for ") — (L. 217) D s [h] भिलिपिषे (for "पिषावद्") D s सौम्यदृष्ट (for सर्वं) G s शकर मर्यकं कृत् (for ") — (L. 218) N s वेव (for देव) T s G s s s ह्य (for भोज्य) — (L. 219) K s s N s D n स्त्रीणां कामा प्रदेयाश्च, N s V s s D s D s s s T s प्रदेया स्त्रीणां कामाश्च, T s G s s s M s देवा स्त्रीणां तु कामाश्च (for ") — (L. 220) h s s T s s G s s s M s दत्तकं (for ") N s चारु (for नर) — (L. 221) K s शक्तिरे, V s ईहार्थं, B s D s इच्छते, B s s D s इच्छते (for छन्दतो) — (L. 222) K s G s च प्र (for तत्र) T s T s G s s s M s ब्राह्मणेभ्यो दद्यात् (for ") — (L. 223) B m P o m e d s G e d) मय सोमसमुद्रये (for ") — (L. 224) N s रुच (for शुभे) — (L. 225) T s s G s s s M s सर्वा पुन लभन्ते च (for ") T s s G s s s M s शिवेव (for सदित्) K s कार्यं सन्निधदाहृत्य (for ") — (L. 227) V s s D s s G s सर्विभर्ता, T s G s s s M s पुत्रवती (for सन्निधवती) D n s D s सपुत्रा, D s (marg) शुभार्थे (for सपुत्र) T s s G s s s M s सर्वान्पुत्रा महदुपकृत्यशुभे (for ") — (L. 228) V s शुभे (for शुभे) T s s

ज्येष्ठापादे शुभे मासे (for ") T s s G s s M s ह्यन् (for विधिम्) V s भारमेव (for भारमेव) G s पुरोक्तविधिना चरेत् (for ") — (T s G s s M s om (h a p l) line 219 — (L. 229) K s ज्येष्ठक वैत, K s D s मेक वा, D s मासं कम्, D s मास वा (for मेकम्) D s पापाद ज्येष्ठमाचरेत् (for ") — (L. 230) T s s G s s मासौ सोमनिन्दिते (for ") — (L. 231) G s बुनाये (for सपुन) K s om (h a p l) lines 231-235 B s (marg as above) कलेन, D s (marg) पायसं, T s s G s s s M s पाणिना, G s पाणितं, G s चरिजा (for पाणितं) — (L. 232) D s सर्पिषा D s T s G s सर्पिषा पयसा चैव (for ") K s सर्पिषा, K s तथा (for अन्ये) D s T s s G s दद्यात् सपुनानये (for ") — (L. 233) D s जलेन (for जलस्य) D s पुरिदाश्च (for पुरिदाया) N s s V s B s s D s D s s s सुमध्वने, G s शशिग्रहे (for ग्रहे) — (L. 234) T s s G s s s M s विषयाय सुवदाय (for ") B s विश्रमने, T s G s s s M s द्विजन्मने (for निजन्मने) — (L. 235) h s N s V s D n D s सपुनःकरकाङ्क्षा च, G s M s स्वपुनःकरकाङ्क्षायां (for ") D s om lines 235-241 " T s G s s M s मनसो महत प्रियात् (for ") — (L. 236) T s s G s s s M s स्त्री चेत् (for चेदि) K s V s B s D s इच्छेत्स्त्री दुहितर चेत् D n इच्छेत् स्त्री दुहितर, T s इच्छेत् दुहितर स्त्री चेत् (for ") K s s s N s V s B n D s D s s s s (marg) G s स्त्रीणां कामाकर तत, K s D s (marg) दद्यान्मा करकं तत (for ") — (L. 237) D s सुवाकानात्, T s s G s s s M s सुतार्थे वा T s सुताकम् (for भार) K s s कश्चिद्वन्यं सुवाकानात्, K s किञ्चिद्वन्यं सुवाकानात् (for ") T s s s s M s पुत्राजानोव्यसमाय (for ") — (L.

सपुत्रकरणाणां तु विधिनैर् विप्रश्चिता ॥
 अपत्याख्यानयोगेन ब्राह्मणेभ्यः सुचिस्मिते ।
 संवत्सर सुसपूर्णं व्रतधर्मानुपालिनी ॥
 करकानां पद्याच्च पूर्णं सवत्सरे शुभे ।
 अनुज्ञया सदा भर्तुः सत्यवादिन्यग्न्यधिति ॥ [245]
 सुवर्णसूत्रं विप्राय कौमुद्या दातुमर्हति ।
 यज्ञोपवीतं विप्रस्य व्रत सस्थाप्य कामिकम् ॥
 यज्ञोपवीतं फरकं दक्षिणा च स्वशक्तितः ।
 प्रयच्छन्ती सती स्त्रीभिः सर्वान्कामाग्न्यभुते ॥
 न च समक्षयेत्किंचिन्नारी धान्यमयो फलम् । [250]
 पुष्पं वा नोपयुञ्जीत यावदेवं समाचरेत् ॥
 एकमक्तेन धर्मज्ञे सा न्यद् क्षन्तुमर्हति ।

ब्राह्मणाय ततो देयं भर्तुश्च तदनन्तरम् ॥
 एव सवत्सरं कृत्वा सुभगा रूपशालिनी ।
 भवत्यविधवा चैव स्त्री घनस्य तथेश्वरी ॥ [255]
 वार्ताकानि न खादेद्या स्त्री पूर्णं परितस्तरम् ।
 न सा पुत्रविनाशं हि पश्यतीत्यवगम्यताम् ॥
 शशकं मृगमास च नित्यमेव विनर्जयेत् ।
 नाप्नोति मरणं नारी प्राप्नोति पतिदेवताम् ॥
 अल्यबुं नर्जयेन्नारी तथैवोपोदिकामपि । [260]
 बलम्बू काञ्चन दद्याद्या भर्तुः सुखमिच्छति ॥
 पूर्णं सवत्सरे दद्यादेकैकं द्याव्याहता ।
 सुदक्षिण पुनस्ती भवत्येषा पुतोयिका ॥
 स्वयं प्रक्षालयाना स्त्री स्वपादावेनमादितः ।

238) Ks Ns V B1 D1 s s T1 s s G Ms दक्षिणा वै (for 'वार्षी') K1 s s Dn Ds दक्षिणा चैव सवत्सरे (for 's') — (L 239) Ns Ds सुचिस्मिते (for 'सिते') — Ks om line 243 — (L 240) K1 s B1 s Ds s Gs सुचिस्मिते, Ds पतिव्रता (for 'सुचि') T1 s G1 s s Ms दद्याच्च हिरण्यमयम् (for 's') — Ks om (hapl) lines 241 242 — (L 241) Ds T1 Gs विप्रश्चित्ते (for 'नैवे') Ds s विप्रश्चित्ते (for 'सा') Ks T1 G1 s Ms विधिनैर् विप्रश्चित्ते, Ds 'नैवेद्विप्रश्चित्ते, T1 'क्षेत्र विप्रश्चित्ते (for 's') — Gs om line 243 — (L 243) 'क्षेत्र विप्रश्चित्ते (for 's') T1 Gs Ms ब्राह्मणाय, G1 s T1 अपत्याख्यानयोगेन (for 's') T1 Gs Ms ब्राह्मणाय, G1 s 'जेन' (for 'जेन्य') K1 s Ns s V1 s B1 s Dn Ds D1 s s Gs सुचिस्मिता, K1 V1 B1 Ds s Gs 'सिता', 'व्रता (for 'सिते') — (L 243) V1 B1 Ds s Gs सुवर्णं च, B1 सुवर्णं च, T1 s G1 s s Ms अनुज्ञाय (T1 'देवे') (for 'सु सार्षी') D1 धुव (for 'व्रत') V1 कर्मानु (for 'व') Ks पालनम्, Ds पालिनीम् (for 'नी') — (L 244) T1 s G1 s कृतकानि (for 'करकाद्') T1 युगे (for 'शुभे') — (L 245) T1 s G1 s s Ms वस्त्रं (for 'सूत्र') T1 s G1 s Ms द्वारव्या (for 'कौमुद्या') — T1 om (hapl) line 247 — (L 247) T1 s G1 s s यज्ञोपवीतवतकं (for 's') N1 V1 s B1 s D1 s व्रतकं सर्वकामिकम्, T1 s G1 s s Ms कल्पयित्वा द्विज्याय च (T1 G1 s 'जम्भने') (for 's') — (L 248) B1 D1 s कनकं, Ds सतनं, Gs करकम् (for 'कं') T1 s यज्ञोपवीतवतकं (for 's') — After line 248, Ds ins

3** परस्य पुत्रीति हि सा वैधव्यं प्राप्नुवन्ति हि ।
 ब्राह्मणोऽप्यत्र तेन कर्तव्यं चास्य शक्ये ॥

— (L 249) K Ns s V1 B1 Dn Ds D1 s T1 s G1 s

स्त्रीम्, V1 s B1 s Ds स्त्री हि (for 'स्त्री') Ds नवामृतं (for 'समस्तम्') — (L 250) Ks N1 s V1 s B1 Dn D1 s s T1 Gs नृवे न, Ds न चाप्यद् (for 'न च स') Ds तथा फलम्, T1 s G1 s s Ms अतोऽधिकम् (for 'अथो फलम्') — (L 251) Ks s Ns V1 B1 Dn Ds D1 T1 Gs पुष्पाणि, T1 s G1 s s अकं वा (for 'पुष्पं वा') Ds s s सुञ्जीत (for 'सु') K1 s V1 s B1 D1 s Ms पुष्पाणि (Ms मक वा) नोप-
 भूञ्जीत, T1 अकं वा सोपयुञ्जीत (for 's') Ds वाचरेर्न समा-
 पयेत् (for 's') — (L 251) K1 V1 s D1 Gs भुक्तेन (for 'न') Ds धर्मज्ञा (for 'ज्ञ') K1 s D1 s पुण्याह, B1 Ds (marg) स्वदे हि, G1 वा स्वदे (for 'सा स्वदे') K1 Gs पुण्याहं कर्तुमर्हति, Ks Dn Ds Ds पुण्याहं कर्तुमर्हति, N1 स्वदे क्षातुमर्हति (sic), N1 V D1 स्वदे सा (D1 पुण्याहं) कर्तुमर्हति, B1 स्वदे क्षेप्तुमर्हति, B1 Ds स्वदे हि क्षन्तु-
 मर्हति (for 's') — (L 254) K1 पुत्र (for 'सु') — (L 256) Ks वैशाखाय, V1 सार्वध (for 'सा') Ks सुविधावि न खादेद्यः, Ds दृष्टाकानि न खादेत् (D1 वैशाखाय), T1 s G1 s s Ms वार्ताकं च तथा दद्यात् (for 's') — (L 257) Ds विद्योग (for 'विनाश') T1 s G1 s Ms पश्यति स पुत्रिन् G1 स्ति जे (for 's') — (L 258) T1 s G1 s s Ms वार्ताकं (for 'वार्ताक') — (L 259) K1 लोकात्ताम्, Ds देवता (for 'ताम्') Ks प्राप्नोति पतिना सह (for 's') — (L 260) T1 s G1 s s Ms तथैव व्रतसा-
 लिनी (T1 s G1 'चारिणी, G1 'कारिणी') (for 's') — (L 261) Ds अल्यबु (for 'कलम्बू') N1 V1 B1 Ds कलम्बं (B1 'स्त्री, B1 'जु') काञ्चनं दद्यात्, V1 B1 'निश्राज खादेद्यः, Ds 'निश्राजं न खादेद्यः, Dn D1 Ds अल्यबु काञ्चनी दद्यात्, B1 कलम्बिकं न खादेद्यः, Ds कलम्बिकं च दद्यात्, Ds काञ्चन (marg कलम्बु)

प्रतिष्ठा लभते नित्यमुद्वेग नाधिगच्छति ॥ [265]
 दिवा या सूर्यपूतेन वर्तयेत्स्त्री पतिव्रता ।
 एव सवत्सर पूर्णं राजपञ्च विवर्जयेत् ॥
 सा जीवपुत्रा सुभगा भवत्यमरवर्णिनी ।
 अधितिष्ठति सर्वाश्च सपत्न्यो नाम सशयः ॥
 पूर्णं सवत्सरे दद्यात्सौवर्णं सूर्यमुत्तमम् । [270]
 ब्राह्मणाद्याभिरुपाय दरिद्राय यश्चिन्ते ॥
 फलानि वाथ पुष्पाणि भक्ष्याण्यपि च सुव्रतः ।
 दद्यादनन्तमित्तके चरितव्रतका तथा ॥
 अथास्तगमिते सूर्ये बुद्धे स्त्री नियता सती ।
 चन्द्रनक्षत्रपूनाणि भोज्यानि वरवर्णिनी ॥ [275]
 सा दयात्काञ्चन चन्द्र नक्षत्राणि भहानपि ।

अमिह्याय विप्राय वासश्च त्वणान्विनम् ॥
 चन्द्रशीवलगात्री सा भवत्यमरवर्णिनी ।
 सुभगा दर्शनीया च पुत्ररत्नपि भासिनि ॥
 पौर्णमास्या ॥ सवत् प्राप्ते सोमोदयेऽद्रना । [280]
 अर्घ्यं दद्यात्सुमनसा साक्षनं सकुशं तथा ॥
 यावत् च वटि दद्यादधिना सह सयुतम् ।
 एव वा हुस्ते नित्यं सर्वान्कामाननामुयात् ॥
 अष्टद्वा या तु नाभाति सूर्यं नारी पवित्रता ।
 दुर्दिने वाय वा व्यथे सर्वान्कामाननामुयात् ॥ [285]
 काञ्चन शण्डितो दद्यात्सा विप्राय मनसिनी ।
 सुभगा दर्शनीया च भवत्यमरवर्णिनी ॥

Colophon

च न खादेद्या (for ") Ts om (hapl) lines 281^a-282^a
 Nī Vā Pa Ds s : प्राप्तेति सुपत्नीमित्तमम्, Ds अर्घ्यं सुख
 निवेष्टयति (for ") — (L 268) Ks जातिवत्, Nī Vā Pa
 दासित, Ts s Gs s : Mā लभ सा (for साधना) — (L
 268) Ks s Vā Bī Ds s बुद्धिज्ञा, Ks सुलक्षणा, Nī s
 Vā Bī s Dns Ds s : T Gs s : Mā सदक्षिणे (for
 सु) Ds पुरषिका, Gs दानपति, Gs बराधिका, Mā वरा
 (for वुरो) — (L 264) Ks Gs स्वयं प्रहास्यमाना स्त्री,
 Ts s Gs s : Mā स्वयं प्रहास्य स्त्री च (for ") Ds वादायेव
 समाहिता, Ts s Gs s : Mā विप्रप्राप्ताविति (Gs 'मिव') द्विधा
 (for ") — (L 265) Vā Bī s Ds s इदंमहिता सती
 (for ") — (L 266) Ds दिवासाद्, Ts s Gs s : Mā
 बापुना (for दिवा या) K Nī Bī Dns Ds Ds s : सार्धेन,
 Vā पुत्रेन (for पुत्रेन) Ks वरवेत् Vā वती Ds s धर्मसि
 (for ") Ts s Gs s : Mā सा (for स्त्री) Vā Ds वती
 देवपतिव्रता (for ") — (L 267) Ks s Nī Vā Bī s
 Dn Ds s : Ts s C s एक (for एव) Ks विराजयेत्, Ts s
 Gs s : Vā समावेत् (for विवर्जयेत्) — (L 269) Nī
 Vā Gs s : प्रति, Ts प्रति (for अति) Ts Gs s : Mā स-
 पत्न्यै (for त्वयो) — (L 271) Ks s Vā s Ds दयास्तिनि,
 Ts सपत्निते, Gs कुटुम्बिते (for दयास्तिने) — (L 273)
 Ds सुपत्न्या (for पुष्पाणि) Ks s Ds s : Gs सुवर्त, Ts s
 Gs s : Mā सर्वदा (for सुपत्ना) — (L 273) Ds दद्यात्
 मन्ताश्चिन्ता, Ts दानसंगमिते (for ") Ks अतिव्यक्तव्य वा,
 Nī 'सन्तर्क' सरा, Ts C s s : 'व्रतकर्ता' तथा (for ")
 — (L 274) Nī अधानसंगमिते सूर्ये, Vā Bī s Ds s अथ वा-
 रगतो ददा Ds वा नद्यामिति सूर्ये, Gs तथा चरितव्रत

सूर्ये (for ") — (L 276) Ks विप्र, Ts s Gs s : Mā
 विप्र (for चन्द्र) Ts s Gs s : Vā नक्षत्रेण (for 'प्राणि')
 — (L 277) Ks लक्षणास्तिवत् (for लवण) — (L 278)
 Ks वर्जनीया (for पूर्ण) Ts om (hapl) lines 279^a-281^a
 — (L 281) Ks Nī s Ds s : Gs सुमनसे (for 'सा') Ds
 om lines 281^a 283^a Ts s Gs s : Vā साधनेन च चारिणा
 (for ") — (L 283) Ks Ks पुरीनी (for चारके च)
 Vā Bī Ds कुर्वाद् (for दद्याद्) Ks Ks Vā Dn Ds s : Gs
 दद्या च, Ds विविधा, Ts क्षिन्ता, Gs पत्या च (for दधिना)
 Gs भवता (for सपुत्रात्) Vā दत्ता च पयसा युतम्, Ts
 Gs s पत्या सह बराधना, Ts Vā पत्या च सह सगता (for ")
 — (L 285) Ds स्वधे वा (by transp); Ds वाप्यस्ते
 Ts s Gs s : Mā दुर्दिने वर्तयेत्मेन (for ") Ks Nī s Vā B
 Dn Ds Ds s : Ts सेवद् Ds s : Gs धेयाद् (for सर्वाद्)
 Nī Bs अवामुने (for 'भार') Ts s Gs s : Mā सा सौभाग्यम
 यामुयात् (for ") — (I 286) Ks s साभिप्राय, Ks सु
 विप्राय, Ks सारिमात्राद् (for सा विप्राय) Vā Ds s : मन्
 सिद्धे, Bs पतिव्रिनी, Ds सपत्निते (for मन्विनी) — (L
 287) Bs Ts s Gs s पुत्रवरप मासिनी (for ")

Colophon — Mention of the Sine N, Ts — Men-
 tion of Kāśha Ks V B Ds Ds — Sub parva K
 Vā s B Dn Ds Ds s : Ts पतिव्रतपराय — Aśy
 name Vā समाजम्, Bs दानवपत्न्यः Ds दक्षिणि, Ds
 Ts s : Gs s पुत्रवरविधिः Ts पुत्रवदया — Aśy no
 Ks 133; Nī 170, Vā Gs 130 Vā 132; Vā B 137, Dn
 Ds Ds 134, Ds 131, Ds Ts 144; Ts C s : Mā 144,
 Ts Gs 170, Ts 157; C s 151

उभोराच ।

निर्वेष्टव्य शरीर यैव्रतके पुण्यनेरपि ।

अरुण्यति प्ररक्ष्यामि सहैतामिर्विर शृणु ॥

शृणाष्टमी या क्षिपति स्वाहा मूलफलाक्षिनी । [290]

म्राक्षणायेकमशन स्य दत्त्वा भर्तृदेवता ॥

शुश्रूषन्ना शुभाचारा मुन्दैवतपूजका ।

पर्यं सरस्सरं श्रुत्वा ततो दद्याद्विजातये ॥

गोपालरज्जुमुष्टन श्चामरं यत्नत तथा ।

दक्षिणापूर्वमिदाम् शक्या वापि शुचिस्मिते ॥ [295]

हर्मिन्मनः स्वराजामा भोगिदेशानलम्बिन ।

हत्वा भगन्ति केशाष्ट भवतीष्टा हि भगेरि ॥

शिरो निर्वेष्टुमामा तु गोमयेन शिरः सती ।

प्रकाशयेन्मल धाया विन्नेन श्रीफलेन च ॥

गोमूत्रं च सदा प्राशेच्छिर स्नानं च मिश्रयेत् । [300]

दृष्ट्वा चतुर्दशी त्वेतर्कन्य वरवर्णिनि ॥

मवत्यविधया चैव सुमगा विज्जरा तथा ।

शिरोरोगेनैव चास्या शरीरमभितप्यते ॥

दर्शनीय ललाट या काङ्क्षति की शुचिस्मिते ।

विधिं प्रतिपद्य नित्यं सा शपेदेकभोगना ॥ [305]

पयसा च तथा श्रीपाद्यानत्सरत्सरो गतः ।

म्राक्षणस्य ततो दद्यात्पृ ह्ययमय शुभम् ।

ललाटं रपसपन्नमाशोति की सुमध्यमा ॥

सर्वत्र की द्वितीयाया भुञ्जेरिच्छेत्सुहृत्ताम् ।

अनन्तरोपवासनं शाकभज्याशना सती ॥ [310]

Some Ms. भगवती (for दत्ता) — (L 288) Ds Ts
 शरीरं वै, Ts 'रस्य (for 'रै वैर) Ts + Gs s-s Ms निर्वेष्टि
 (Ts 'रिष्ट, Gs : 'रिष्ट) वै शरीरस्य (for ") — (L 289)
 Bs Ds सहितामिदं (for 'सहि') Ms प्रत शृणु, Ds वच
 शृणु, Gs वरे दृष्टु, Bom Poona eds G(ed) वरेण तु
 (for वरे दृष्टु) Ks Ds सहतामिदं (Ds 'वस) शृणु
 (for ") — (L 290) V Bs + Ds Ds + क्षपति (for क्षि")
 Ks Ds Ds (marg) शाक, Ts + Gs + क्षात्वा (for स्वादा-
 Bs Ts Gs + फलाशना (for 'क्षिनी) — (L 291) Ns V
 Bs Ds Gs सा (for स्व) Gs दद्यात् (for दत्ता) — (L
 292) Ks Ds शुक्रवासा (for 'वसमा) Ds शुक्रवासा शुभा
 भारी (for ") V Bs + Ds s-s Ts -वृत्तिता, Ds -पूजना
 (for -पूजना) — (L 293) Ks श्वासा (for दृष्टा) Ts
 Gs + हत्वा (for दद्यात्) — (L 294) Gs s-s Ms -पूजना
 (for -पूजना) Gs -संनूत (for -सुहृदं) Ds Ts गोपालरज्जुं
 सुहृदं (for ") Ks s-s Bs + Ds Ds s-s (after
 corr on marg) Ts च वृज Ms भिन्नवत्, Ns V स्वयम्,
 Ds विवक्ष (for वल्लभ) Ts-s Gs s-s Ms प्राज्ञं बालम्
 तथा (for ") — (L 295) Vs Ds दक्षिणापूर्व, Gs 'पू
 (for 'पूर्व) Ks s-s सृष्टाव (for मि) Vs Bs + Ds T Gs
 s-s Ms सहश्रिणै पति (Ts 'जायता) पूर्व (for ") Ks s-s
 Vs Bs Dn Ds Ds + शुचिस्मिते, Ks Vs 'मता, Gs 'मितं
 (for 'मिते) Vs Bs + Ds T Gs s-s Ms मनुजस्य (Ts 'य)
 शुचिस्मिते, Ds शास्त्राणि च शुचिस्मिते (for ") — (L 296) K
 Vs Dn Ds-s Ts + Gs s-s Ms साराज्य Ns सुपालाश,
 Vs Bs सुचार्या (for स्वराज्यमा) Gs हर्मिन्मन सुवाज्या,
 Gs 'न्तं स्वालाश (for ") — (L 297) Vs + B Ds Gs
 भक्तिमता, Ts + Gs s-s Ms यदन्वीहि (for 'वीष्टा) Ts

भवन्तु ज्ञानमूर्ति (etc.) (for ") — (L 298) Ts-s Gs
 s-s Ms शिरोनिवेदये वा तु (for ") — (L 299) Ts + Gs
 मले (for मल) K B Ds Ds + s-s Ts Gs हत्वा, Ds
 दित्वा, Ts + Gs s-s Ms हत्वा (for पाश्या) Ns V प्रकाश्य
 निर्मलं हत्वा, Ds क्षाक्येतिर्नले हत्वा (for ") Vs + B Ds
 पयसा, Ds (marg) निलम्ब (for निम्बेन) Ns विन्नेन
 वयसा तथा (for ") — (L 300) Ks शास्त्र (for शास्त्र-
 Ks + Ds Gs ज्ञाने Vs चर्चयेत् (for मित्र) — (L 302)
 Ts-s Gs s-s Ms ततो संवत्सरे वैद्य (for ") Ts + Gs + Ms
 सुभगा रिवत्सरा (for ") — (L 303) Gs शिरोवद्वैद्य
 वैद्यस्या (for ") Ks आरवते (for -रवते) — (L 304)
 Ks Ds + काङ्क्षते की (Ds 'य), Vs Bs + Ds की काङ्क्षति
 (by transp) Ds Gs काङ्क्षति की, Ks रजितता (for शुचि-
 स्मिते) — (L 305) Ts + Gs s-s Ms हृष्टं प्रतिवद्विष्यं
 (for ") Ts सा शिरोपदेवभाजने, Ts Gs + सा शिरोपदेव भाजने,
 Gs + Ms सतः शिरोपदेव भाजने (for ") — (L 306) Ns Vs
 T Gs s-s पाशसाव (for पयसा च) Ds वायत्सवत्सरं जुजे
 (for ") — (L 307) Ns Vs Ds Gs + माक्षगाय (for
 'वस्य) Ns रूपयय, Vs Bs + Ds हस्तं (for 'हस्त') Gs
 तथा (for शुभम्) Ks Ds पदे रूपययुव (Ds 'मर्द) तथा;

lines 309-310 — (L 309) Bs + द्वितीया की सदा मौन्ये
 (for ") Ts + Gs s-s Ms कवीं प्राशयेत् तु वा (for ")
 — Ts om (hapl) lines 310-319 — (L 310) Ds एक;
 Ds द्वैक (for शाक) — (L 311) Vs + Bs + Ds गाक्ष-
 वात् Ts Gs om (hapl) lines 311-316 Ds Ts + Gs

ततः सप्तसरे पूर्णे ब्राह्मणं स्वस्ति वाचयेत् ।
 फलैः परिणतिं सौम्ये मापाणा दक्षिणान्वितैः ।
 लवणेन च भद्रं ते धृतपात्रेण चानवे ॥
 आत्मनः शोभनौ कर्णाविच्छन्तौ स्त्री सुमध्यमा ।
 नक्षत्रे श्रवणे प्राप्ते ध्रुव भुज्जीव वाचकम् ॥ [315]
 ततः सप्तसरे पूर्णे कर्णौ दद्याद्विरण्मयौ ।
 धृते प्रक्षिप्य विप्राय पयसा सहितौ भुजे ।
 मासामिच्छेत्पुत्राद्यान्तामन्यद्वा व्याधिवर्जिताम् ।
 तिलगुल्फं सदा सिञ्चेद्यायतुपेदि रक्षितः ॥
 अनन्तरोपनासेन सेवक्यः सलिले सदा । [320]
 तस्मादादाय पुष्पाणि धृते प्रक्षिप्य दापयेत् ॥
 स्वर्गो भवेयमिति या स्त्री काह्लत्यमृतोदके ।
 अनन्तर वै भुज्जाना पयसा वा कृतेन वा ॥
 ततः सप्तसरे पूर्णे पद्मपत्राणि पण्डिता ।

तथैवोत्पलपत्राणि न्यसेत्क्षीरे शुचिर्मिते ॥ [325]
 प्लवमानानि विप्राय ततो दद्यात्सती ।
 कृष्णसासमानाक्षी तद्वत्का भवति स्म वै ॥
 इच्छेदोष्ठीं चारुस्त्री या स्त्री धर्मगुणान्विता ॥
 सा मृण्मयेन ॥ भिवेदुदकं वस्तरं सती ॥
 अयाचितेन भुज्जीव नम्या धर्मभागिनी । [330]
 ततः सप्तसरे पूर्णे विद्वं दातुमर्हति ॥
 तेन बिम्बफलाग्रोष्ठी स्त्री भवत्येव शोभने ।
 सुभगाय वपुः पुरोधनाद्या गोमती तथा ॥
 या चारुपानिच्छेत् दन्तानमरपर्णिनि ।
 गुहादमीं न साभीयात्तद्वयमनिन्दिता ॥ [335]
 ततः सप्तसरे पूर्णे दद्याद्व्यमयांसकी ।
 दन्तान्प्रक्षिप्य धर्मज्ञे पयसातिगुणोदिते ॥
 तेन सा तिलपुष्पाभान्दन्तावाप्नोति सा सती ।

१ : M: कर्णौ दद्याद्विरण्मयौ (for १) — T: s G: s om (hapl) lines 312-316 — (L 312) h: s : V: B: D: s : १ : G: सौम्यै (for सौम्ये) D: दापय दक्षिणान्वितम् (for १) — (L 313) V: B: D: सत्रेण (for -या) — After line 313, G: Cal ed 108

315 सुबौ विधाप सा दद्याद्व्यमयांसकी भुजे ।

— (L 314) V: B: s D: श्रवणी रूपसवद्या (for १) K: सुचिर्मिते, V: B: D: s सुमध्यमे (for 'मा') — (L 317) D: विप्राय देवविदुषे (for १) R: s N: B: D: s : T: s G: M: सलिले D: दार्कसहिते भुजे (for १) — (L 318) V: सप्यगा, D: सप्यमा (for सप्यगा) h: s : D: सप्यमा-बधिवर्जिताम् (L 1 'तम्'), D: सप्यमा स विव', T: s G: s : M: सप्यगा (T: सप्यगा, T: सप्यमा, G: सप्यगा) सुभगा तु वा (for १) — G: om line 319 — (L 319) T: s G: s : M: मील (for मिल) D: मुग्माद् (for मुग्म) K: V: B: s : चाक्षुष्यवर्जितामिव (D: कति, D: जित), T: s G: 'लेपि स शिशु', G: 'लेपि शिशु' (for १) — (L 320) V: D: s सलिल, T: s G: s : M: सलिल (for सलिले) — (L 321) h: s : V: B: D: T: तस्य (for तस्माद्) K: D: D: D: G: सदाप्य (for सदाप्य) — (T: 322) D: सक्षिणी मिले या स्त्री (for १) K: [अ]योद्वे, T: G: s : M: मुपलिते (for [अ]योद्वे) K: V: B: D: s : स्त्री काह्लेयमामसमे, D: काह्लेयमामस्य संभवे, T: s G: स्त्री काह्लेयौ मुपलिते, T: काह्लेयमामस्ये (for १) — (L 323) V: B: s : D: T: सप्यमा (for सुभगा)

— (L 324) Rom Poona eds G(ed) मण्डिता (for क्षिप्यता) D: पञ्चपत्रं सलिलता (for १) T: s G: s om lines 325-328 — (L 326) T: G: M: दद्यात् (for विप्राय) G: दारमानाति दद्यात् (for १) T: G: s : M: दयमयी (for ततो दद्यात्) — (L 327) V: B: s : D: D: स्त्री (for वद्) — (L 328) V: B: D: इच्छेत् (for इच्छेत्) D: चातु, T: G: M: यया (for चातु) V: D: मुनामिने (for 'ता') — (L 330) T: om. lines 330'-335' K: B: D: माविनी, K: माविनी (for मागिनी) T: s G: s : M: नवमा वै सुभगा T: G: 'मि' (for १) — K: om (hapl) lines 331-335 — (L 331) D: प्राप्ते (for पूर्णे) — (L 332) K: V: s : D: भवत्येव सौम्ये (for १) — (L 333) h: s : D: सुभगा ददुष्यात्, K: D: G: s : M: सुभगा सुवपुःपुत्रा, V: सुभगा दीपपुत्रा व (for १) — (L 334) T: इच्छेत् (for 'द') T: s G: M: वै वर (for अमर) — (L 335) K: s : साभाति, N: D: साभति (for 'याद्') T: s G: s : M: मुग्मादि तिलपुष्पाणि (for १) h: s : D: G: मुग्मा (for मग्मा) V: B: s : मण्डिता (for 'मिना') T: s G: s : M: साभीयामा-चक्षिनिन्दिता (for १) — (L 336) D: ददा (for दद्यात्) K: K: s : M: D: D: s : s : T: G: शीघ्रमया (for १) K: दद्यात्, V: B: s : D: मुग्मा (for मग्मा) M: दद्यात् मुग्मं मया (for १) — (L 337) h: s : M: मुग्मादि, V: सुभगादये, D: सुभेदिता (for 'न') — (L 338) K: सुभगाया (for सुभगाया) D: चापये (for सा सती).

तेन श्रोणीमभिमतः स्त्री सौम्ये प्रतिपद्यते ॥
 मधुरा वाचमिच्छन्ती वर्जयेद्भरणं सती ।
 सवस्तरं वा मांसं वा दापयेद्भरणं ततः ॥
 सदक्षिणं ब्राह्मणाय परं माधुर्यमिच्छती । [370]
 शुक्राकाश्याच्छतगुणं भवत्यमरवर्णिनि ॥
 गृहगुल्फशिरो पादाविच्छन्त्या सोमनन्दिनः ।
 पट्टया पट्टया वरापेदे भोक्तव्यं गतिलोदनम् ॥
 अमिषां ब्राह्मणो वापि न स्मरन्ध्रव्यं पक्वां भवा ।
 पदां यदा हृद्योक्तं च वन्देत् सप्तसाम्पिता ॥ [375]
 पादेन चैव पादं न प्रक्षालयितुमर्हति ।
 एतेनित्यत्रवैयुक्ता धर्मज्ञा पतिदेवता ॥
 कूर्मीं रुक्मसयौ दद्याद्ब्राह्मणाय पतिव्रते ।

तो वाचयेद्ब्राह्मणाय स्वापयित्वा घृतेऽन्ने ॥
 पक्षे चाधोमुखे कृत्वा दद्याद्विप्राय नन्दिनि । [380]
 रत्नेर्त्र्यम्बिर्भयविराजः काश्चनेनाभ्यलङ्घ्यते ॥
 सर्वमेव तु या गात्रमिच्छत्यतिमनोहरम् ।
 विराजं धुष्पकालं सा करोतु पतिदेवता ॥
 कौमुद्यामथ बापादया माध्या चाश्वयुजे तथा ।
 मातरं पितरं चैव मन्वते यदि देवतम् ॥ [385]
 धृतं च नित्यं विप्रभ्यो ददातु लयणं तथा ।
 ममाज्जनं गृहे चैव करोतु पतिदेवता ॥
 वपलेपनं च धर्मज्ञे बलिर्कर्म च मानिनि ।
 वाग्दुष्टाय नैव सा शुभे भवत्यास्मार्यनष्टिता ॥
 पर्यभातु च सा कचिदपि जाकं यशस्विनि । [390]

B Ds = द्रव्याणि (for पूर्णाणि) Ks नक्ष, Vs युक्त, Ts Gs =
 रत्न (for हृत्) Ms आश्वय (for दत्त) — (L 367)
 Ts = Gs = Ms सा तु (for तेन) Ds सौम्ये स्त्री (by
 transp) — (L 369) Ks = Vs Ds Ds वरपेदे Ms
 Vs Ds Ts = प्रयच्छेत् (for दद्यात्) Ks ततो (for ततः)
 — (L 370) Ds Ts = Gs Ms कच्छति (for हृच्छती)
 — (L 371) Ks = V Ds = Ds Ds = धृतवाक्यात्, Ks
 विकं, Ds धुम् Gs धृतवाक्यात् (for शुक्रवाक्यात्) Ts = Gs
 = Ms धुम् (Ts 'क' वाक्यात् माधुर्यं (for " Ks = जायते
 (Ks भवेत्) वरवर्णिनि (for " — (L 372) Ms गुरुती (for
 युक्त) Ts रत्नकरं सितं वादत् (for " Ks = Ds =
 हृच्छन्ती, Gs हृच्छया (for हृच्छन्त्या) — (L 373) Ks
 पट्टाभ्याम्, Ts Gs = Ms पट्टया चैव (for पट्टया पट्टया)
 Ks = V B Ds Ds = Gs = Ms भोक्तव्यं सतिलोदनम्,
 Ks Ds Ds Ts Ts = Gs = 'वै' सतिलोदनम्, Vs Ds Ds
 'हृत्' सतिलोदनम् (for " — (L 374) Ks Ks Vs = Ds =
 Ds Ds = T G Ms सदा पदा (by transp) Ks सदा भवा
 — (L 375) Vs = Ds Ds सदा पदा (by transp)
 Ks Ds = हृद्योक्तं वापि निरसा (for " Ks Ds = वन्देत्,
 Ts = Gs = Ms साप्री तु (for वन्देत्) — (L 376) Vs
 Ds Ds पतिनं च चैव पतिं Ts = Gs = Ms हन्ते (Ts पादे)
 न चैव (Ts 'न' च) त्वारां Ts पदे च चैव पतिं च (for
 " — (L 377) Gs पदे (for पति) Vs स्त्री सदा (for
 धर्मज्ञा) — (L 378) Vs Ts Gs रत्नं (for रत्न)
 Ks पतिव्रता — Vs om. line 39 — (L 379)
 Ks Ds Ds पतय, Ks चिन्ताय, Ds चापेदे, Ds दारं
 (for वापं) Ts = Gs = Ms सौम्या Gs Ms वापं
 वित्ता भेषाय (for " Ds Ts = Gs = Ms कृत्वा चै

(for घृतेऽन्ने) — (L 380) Ks = दद्यात् (for दत्ता)
 Ts = Gs = Vs वरीक्षापोमुखं कृत्वा (for " Ks सति
 भीम्, Vs भाविनी, Ds सतिने (for सतिनि) — (L 381)
 Ks रत्नेर् (for रत्नेर्) Gs विप्रैर् (for प्रै) Ks मर्दं
 पित्वा, Ks Ds Gs सुभं, Ms मण्डं, Vs = Ts छन्दः, Ds
 मण्डं, Ds अर्चं (for मित्रं) Ds रत्नेर् विप्रैर् (marg
 सुभं) पित्वा (for " Ts वन्देत् (for वापं) Vs Ds
 Ds रत्नकले (for रत्नकले) — Ts om. line 389 — (L
 382) Ts = Gs = Vs मातृ वा (by transp) Ts = Gs
 वाच्छन्ती तु, Ts Gs = Ms वाच्छन्ती तु (for हृच्छन्ति)
 Ks = Ms मयामयं Ts Gs = हृत् (for हृत्) — (L 383)
 Gs कृत्वा तु (for करोतु) — Vs om. (hap) lines
 384 385 — (L 384) Ks Ds वर्तिस्वाम् (for कौमु
 द्याम्) Ks = Ds = Ts = पट्टयां (for प्राप्याया)
 Ts = Gs = Ms मातृ तु (for मातृ) Ks = V =
 Ds = Ds Ts (का) पयुती (for घृते) — (L 385) Ks
 Ds Ds सतिनि, Ks पति, Vs Ds सतिनि, Ds = Gs
 सति (for पति) Ds देवपदा, Ts = Gs = Ms देवताम् (for
 देवताम्) — (L 386) Hypermetric Vs Ds Ds Ts
 उपनये च धर्मज्ञा (Ts 'ने' (for " Ks = Ms मानिनि;
 Ds मातरं (for मातिनि) — (L 389) Ks वाग्दुष्टे, Vs
 वाग्भूया (for वाग्दुष्ट) Ds सा मुमु, Ds भवतु, Gs Ms
 कौमुद्या (for सा मुमु) Ts = Gs = पदाभ्यां गुमा कृत्वा (for
 " Ks अत्र तत्सामर्थ्यात्, Ds सा भवत्यर्थः, Ds भवत्
 वापं Ts = Gs = Ms कृत्वा मातृ (for 'व' वापं (for
 " — (L 390) Ks V = Ds = Ds = Ts = Gs =
 मा (for मा) Ks = Ds Ds दानं (sic) Ks Ds =
 मादं, Vs = मानं (for दातुं) — (L 391) Ks बलि

बलिं सृजत्यतथ्य च परित्यजतु मामिनि ॥
 धान्यधानसगुणानिच्छेदेकभक्तेन नित्यदा ।
 सप्तमी सप्तमी नित्यं क्षपेत्स्मी पतिदेवता ॥
 ततः सवत्सरे पूर्णं वृक्षं दद्याद्विरण्मथम् ।
 सदक्षिणं ब्राह्मणाय शुभमवधुमती भवेत् ॥ [395]
 फरखे दीपकं दद्यात्सदा या प्रमदा यरे ।
 पूर्णं सवत्सरे दद्यात्सोवर्णं दीपकं तथा ॥
 रुच्या सा स्त्री भवेद्भुत्तिरिद्धा पुत्रयती तथा ।
 सपत्नीलामपि तथा दीपयज्ज्वलते शुभे ॥
 या श्रेष्ठभोजिनी नित्यं नैव च स्यादस्तुदा । [400]
 न च स्याद्द्वयशता सौम्ये नित्यं च पतिदेवता ॥
 शौषाम्यिता च सतत न च रूक्षाभिभाषिणी ।

यश्च शुभयोगिनित्यं शुभपातिरता सती ॥
 किं तस्या प्रतकं कार्यं किं वा स्यादुपनासके ।
 वा भर्तृदेवता नित्यं सत्यधर्मगुणान्विता ॥ [405]
 विषया स्त्री ॥ या हि स्यादेवयोगात्मनी सति ।
 तस्या वक्ष्यामि यो धर्मं पुण्योक्तं सुमध्यमे ॥
 पतिं सकरपयित्वा सा चित्रस्थं वाथ गृहमथम् ।
 तस्य पूजा सदा कुर्यात्सता धर्ममनुसरत् ॥
 तत एवाभ्यनुज्ञा च नित्यं पाषेव सुवता । [410]
 प्रतके चोपनासे च भोजने च विशेषतः ॥
 भर्तृलोकात्मजस्यैव न चेद्बहुव्रते पतिम् ।
 शाण्डिली सूर्यग्रहानि सतत पतिदेवता ॥
 अथप्रसूति सर्वेषां देवानां चैव योपिता ।

सृजत्यतथ्यं च, Vs बलिं सृजतु तथ्यं च, Ds सृज त्वं तथ्यं च
 बलिं (for marg) बलिं सृजे तयाप्यधम् Ts Gs s Ms
 बलिं क्षपेत् नित्यां च, Ts बलिं क्षपेत् तीर्थं च (for s)
 — After line 391, Da Da Bom Poona eds G(ed)
 ins an addl colophon [Mention of the Epic
 Das — Mention of Khlwa Ds — Sub-parva Dn
 Da भारिकाल — Adhy name Dn Ds प्रतकविधानम्
 — Adhy 10 Dn Das 13a] — Before line 392
 some Mss ins दसोवाच — (L 392) Ts ब्राह्मणम्
 (for वाच्यवान्) Ks Vs भुक्तेन (for भं) Vs कर्मणा,
 Da निवृत्त (for 'दा) — (L 393) Ds च क्षिपत् (for
 the second सप्तमी) Vs प्राप्य (for नित्य) Vs s
 Bs s Da Ts क्षपेत्स्त्री (Vs वेत् स्त्री, Vs केकी च)
 पतिव्रता (for s) — Ts s Gs s om (hapl) lines
 394-401 — (L 395) Da सा तु Gs बहु (for शुभ)
 — (L 396) Ks s Ds Ts करज्ज, Ds वर च, Gs
 करज्ज (for करजे) K Ds करे, Gs करे (for करे)
 — After line 396 Ds ins an addl colophon men
 tioning adhy no 135 — (L 398) Ks शुद्धा सा स्त्री,
 Vs Ds s De दीपयता, Ds सेव्या सा स्त्री (for रुच्या सा
 स्त्री) Ts s Gs s भवत् (for तथा) — (L 399) Ks Da
 सदा मध्ये, Ts Gs s Ms भूमिता (for बहि तथा) — (L
 400) Ks Dar Das Ds s भोजिनी (for भोजिनी)
 Ts देवदेवस्य धर्मयुक् Gs नैव च स्यादसमंयुक् Ms नैव
 यस्याधर्मयुक् (for s) — (L 401) Ts Gs s Ms न च
 भुवतिनान्नाम्ना (for s) — (I 403) Ks शौषाम्यिता
 (for शौषां) Ks काष्ठीणि; Vs भाषिणी (for भाषिणी)
 — (L 403) Ds om (hapl) lines 403^a 40^a Ns

Dns Ds s शुभपातिरता सती, Ts s Gs s Ms 'नित्या
 सती, Ts नित्या सतीम् (for s) — (L 404) Bs
 कृत्ये (for कार्ये) — (I 405) Vs वा च, Dns सत्य,
 Ds Ts s Gs s सर्वे (for सर्व) — After line 405,
 Das (marg) Das

400 या योपयिच्छते वारी शुभा संक्षितामपि ।

कृष्णां चतुर्दशीं सा तु सवत्सराण्येव च ॥

वशादिममर्षां योनिं दधिपूजां हित्तमे ।

शुक्रायुग्मेन सयुक्ता शुभां योनिं वृक्षेसत ॥

— Ka om line 407 — (L 407) Ds धर्मास्ते, Gs ये
 धर्मा (for यो धर्मा) Vs Bs s Ds पुत्रिभिरे (for सुम
 पत्ने) — (L 408) Ks (म)वी, Gs तु (for सा) Ns
 om वा Ts s Gs s Ms हिरण्यवम् (for [म]व च)
 Ks विजितस्य वा सुमयम् (for s) — (L 409) Ds s
 तस्य पूजा सदा कार्या (for s) Ns Ds सती, Ks Vs
 Ts Gs s Ms सदा Ds सर्व (for सतां) — (L
 410) Ts नित्यं पाचसदाता (for s) — (L 412)
 Dns Ds Ts भर्तृलोकात्मजस्यैव (for s) Ks दक्षिणे, Vs s
 Ba भक्तिमेव, Bs भक्तिवत् Ds दधरते (for दधुव)
 Ts s Gs s Ms न पैरातिचरेयवित् (for s) — (L
 413) Gs लेखिका (for शाण्डिली) — (L 414) Ds
 देवानां (for सर्वेषां) Vs s Vs Ds s (marg as
 above) s Gs यान् T Gs s Ms पतय (for योपित)
 Ns देवतानां च योपित, Ds सर्वतो वर यत्नः (for s)
 — (L 415) Gs om (hapl) lines 415^a 421^a Ks
 नित्यमेव सनातना Ks बौध्दा ये सनातना; Ds (marg
 as above) ज सततं वरा, Ds पुराणोक्तं मयावन् ॥ Gs
 s s बौध्दा ये सनातना, Ms 'जो य सनातनम् (for s)

द्रक्ष्यन्ति पुण्यकविधिं पौराणो यः सनातनः ॥ [415]

मुनिश्च नारदः कृत्स्नं पौराण आस्थते विधिम् ।

उपवासस्य घग्गत्मा व्रतकानां तथैव च ॥

अदितिद्वापि सेन्नाणी रं च भोगमुते बरे ।

प्रवर्तते व्रतकानां पुण्यकानां च सर्वदा ।

कीर्तनीयाः सतीनां हि भविष्यन् गुणान्विताः ॥ [420]

उपवासव्रतविधिं यथायदिह कृन्ममः ।

प्राहुर्भविषु सर्वेषु विष्णोर्भार्या महात्मनः ।

हास्यन्ति पुण्यकविधिं नित्यमेव सनातनम् ॥

सविशेषं च धर्माणां लीधर्मेषु प्रशस्तते ।

पतिभक्तिवृत्त्यन्वयादुद्वलमेव च ॥ [425]

नारद उवाच ।

पद्मसुतास्तु नाः साध्यो महादेव्या तपोधनाः ।

जगद्गङ्गा महादेवो ग्रणिपत्य हरप्रियाम् ॥

अदितिर्भक्तं चोक्तं द्रष्टुं चन्द्रमणिनी)

उमाव्रतविधिः सर्वः पूरोद्दिष्टस्तथा कृतः ॥

पारिजाते मित्रव्याथ मम दत्तस्तु कश्यपः । [430]

अदितिर्भक्तं नाम नदत्तं सत्यमामया ॥

तदेव व्रतकं दत्तं सावित्र्या धर्मनित्या ।

तैरेव युक्तेः सयुक्तमिदं स्वर्ग्यधिकं कृतम् ॥

सध्याकाले च सप्रोते स्थाने स्थानं तथैव च ।

पूजनं वा नमस्कारो जपश्च दिगुणः स्मृतः ॥ [435]

सावित्र्या व्रतकं कृत्वा तथादित्या व्रतं सती ।

मर्तुं कुलं पिण्डकुलं तथात्मानं च तारयेत् ॥

इन्द्राणी व्रतकं चोक्तं तथैवोमा यथायिधि ।

रक्तमध्यधिकं वास्तो भोजनं चैव सामिपम् ॥

चतुर्थे दिवसे चापि पुण्यकार्यविधिः पुनः । [440]

अहोरात्रोपवासस्य देवं कुम्भशतं तथा ॥

गङ्गाया व्रतकं दत्तं तदेवीमं यज्ञस्करि ।

ज्ञानमध्यधिकं कार्यं प्रत्युपस्थात्मनो जले ॥

अथवा ना जले माघशुद्धये हरिमित्रे)

एतद्ब्रह्मव्रतं नाम सर्वकामप्रदं स्मृतम् ॥ [445]

— (L 416) V₂ पुण्यते (for हास्यते) — (L 417) K₁ s s धर्माणा (for द्मा) M₂ s सर्वदा (for तथैव च)

— M₂ s om lines 418-419 — (L 419) K₂ प्रवर्तिनी (for 'नेने) V₂ s B₂ s T₂ s G₂ s पुण्यकाना (for व्रत)

D₂ प्रवर्तते पुण्यकाना (for ") V₂ B₂ s D₂ T₂ s G₂ s

व्रतकाना तथैव च (for ") — (L 420) D₂ भविष्यन्ति (for 'त्यप)

— (L 421) B₂ s D₂ हास्ययापि च कृतमया (for ") — (L 422) T₂ पुण्यकाना महात्मनाम् (for ")

— G₂ om lines 423-426 — (L 423) D₂ द्रक्ष्यन्ति, G₂ s ज्ञात्मनो (for 'तिर)

— (L 424) V₂ B₂ s D₂ विप्रोपधनी धर्माणा (for ") D₂ लीधर्मेषु (for 'मेषु)

D₂ विविष्यते (for प्रशस्तते) — (L 425) K₂ D₂ T₂ s s वागदुष्टस्य (for भवागु") — After line 425, D₂ (marg) ius

6** या पतिं दृष्येकाति दुर्दैवनिवेष नीचवत् ।

सा गानि नरकाग्निरत्न्यावत्पति मास्कर ॥

भोजनं कुरुते या ॥ अग्रतो मनुजेव च ।

यावद्विष पानानो मूनी तावद्वर्णापि नस्युली ॥

— G₂ om the ref — G₂ om lines 426-428 — (L 426) V₂ B₂ D₂ देव्या, V₂ B₂ देव्या, T₂ G₂ s s M₂ सर्वा (for तापयो) — (L 427) N₂ नमस्कृत्य (for ग्रणिपत्य)

— (L 428) K₂ नृ वर (for नरक) K₂ भुक्त्वा सर्वमपारिणी (for ") — Before line 429, G₂ ius नारद — (L

429) K₂ पूर्व दहस् (for पूर्वोद्दिहस्) — D₂ om lines 430-431 — (L 430) K₂ पारिजातेन कस्या नृ (for ")

— (L 431) K₂ भुक्त्वा, D₂ (sup in) कृत्वा (for नाम) K₂ नृवृत्त, D₂ जे दत्त, D₂ (before cor) ग्रहण, G₂ निदि (for तहत) — D₂ om lines 432-434 B₂ T₂ om line 432 — (L 434) D₂ मन्त्रे, T₂ s G₂ s M₂ युक्त, T₂ युक्त (for युक्त) D₂ तैरेव युक्त सयुक्त, G₂ तैरेव दत्त सयुक्त (for ") — (L 435) G₂ जप (for the first line)

T₂ s G₂ s s स्थिताति (for तथैव) — (L 436) K₂ युक्तिं वा, V₂ पूजा पाप, B₂ नौव चाप (for पूजन वा) D₂ T₂ उपश्च दिगुण कृ (T₂ स्मृ) तस्य (for ") — (L 437) B₂ s D₂ s T₂ s G₂ s M₂ सावित्री T₂ सादित्या (for सावित्र्या)

K₂ चोक्ते, D₂ दृष्ट्वा (for कृत्वा) K₂ om (hapl) lines 438-439 D₂ [म]दिति (for 'त्वा) — (L 437) T₂ s G₂ s M₂ [मा]स्करम् (for [मा]स्करम्) — (L 438) V₂ s B₂ D₂ D₂ B₂ M₂ तदेवीमं V₂ तर्पणीमं, D₂ वद्वोर्धे, D₂ नद्वोर्धे, G₂ तथैवोम (for 'तोमा) — (L 440) K₂ प्राति (for चापि) K₂ पुण्यकार्यो विधिः स्मृत (for ") — (L 441) K₂ D₂ सतोम व, K₂ तदेव जे, D₂ तदेवदेव (for तदेवीमं) G₂ s 'या यथाविधि (for वरा स्करि) D₂ तदेवमेव यज्ञस्करम् D₂ सतोमेव यथाविधि, T₂ s तथैवोम (T₂ 'या काम) यज्ञस्करम् (for ") — (L 442) K₂ कृत्वा, D₂ D₂ स्वयं (for कार्यं) — (L 443) D₂

प्रतापि खलु दत्तानि बहुनि कुलार्धने ॥
द्वौ शतमिषा चैव प्रतकं पुण्यलक्षणम् ।
येन नक्षत्रमुच्यते जगाम कुरुनन्दन ॥

Colophon

29B

K N: V B D T G Ms cont

जनमेजय उवाच ।

वैशंपायन धर्मज्ञ कयासमिष्य तपोधन ।
पारिजातस्य ह्येष पटुरं परिकीर्तितम् ॥
निबानोऽसुरमुख्यानां दारुणानां तपोधन ।
तेषां वर्यं मुनिश्रेष्ठ कीर्तयस्वान्धकम् च ॥

वैशंपायन उवाच ।

त्रिपुरे निहते वीरे रुद्रेणाष्टिप्रकर्मणा ।

[5]

तत्र प्रधाना दक्षो वम्बुवसुरोत्तमाः ।

— (L 478) T₁ s G₁ s- M₁ सतमिषक् (for 'मिषा') D₁
स्रक्तं पुण्यकं तथा; T₂ s G₁ s- M₁ सने पुण्यकलक्षणं (G₁
'वर्धन'म् (for 's') — (L 479) D₁ s कुलनन्दिनी,
D₂ s कुरुनन्दन (for 'कुह') — Alter line 479, D₁ s

0* उमामहेश्वर दाम्ने कर्मां सन्निवृत्ताने ।

कपिलगोप्रदानेन त्रिपदे नीलसामुद्रेव ॥

सर्वदेवासहेन्द्राय (sio) उमा वै रुद्रमयुता ।

इवे स्थानेन गता सप्तत्रिण्योर्वैतकसायनाय (sio) ॥

Colophon — Mention of the Epia K₂-4 V₁ s
D₁ s D₂ s T₁ s — Mention of Khila K₂ s V B Dn
D₁ s D₂ s — Adhy name K N₁ s V B₁ s Dn D₁
D₁-s s- उमासहस्रम्, B₁ पारिजातहृदयम्, T₁ s s G₁ s
पुण्यकविधि, G₁ पुण्यकविधिवर्धनम् — Adhy no K₂
(marg) 134, V₁ 140, V₂ B₂ 138, Dn D₂ 136, D₁
132, D₂ T₁ 145, D₁ 135, T₂ G₂ s M₁ 149, T₂ G₁
151, T₂ 158, G₂ 140, G₂ 152

29 B

(L 4) D₂ मुद्र (for 'वध') — (L 5) K₂ s D₁-4
T₁-s G₁ s M₁ वीर, B₁ दैत्ये (for वीर) — (L 6) K₂ s
नामानुषाध वह्नो, K₂ अयुजमाना व, Cal ed तत्राधुधाना
व (corrupt) (for ") K₂ सप्तसुरसोपमा (for ")
— (L 7) D₁ G₁ निर्द्वारभारु; D₂ प्रदग्धास्ते (for 'न द')
V₂ D₁ त्रिपुरालये, T₁ 'लघम्' (for 'हवा') — (L 8)

अगमिना न दग्धास्ते रुद्रेण त्रिपुरालयाः ।

पटिः शतसहस्राणि न न्यूनान्यधिकानि च ।

ते ज्ञानिवधसंतप्ताश्चकुरिः पुनः तपः ।

जम्बूगार्गे सतायिते महर्षिण्यसेविते ॥ [10]

आदित्याभिमुखा वीराः सहस्राणां शतं समाः ।

वायुमश्वा नृपश्रेष्ठ सुगन्तः पद्मसंभजम् ॥

तेषां सुदुम्बरं राजनाण एकः समाश्रितः ।

वृक्षं तत्राजमशीरं न कुर्वन्मो महचपः ॥

कपित्थं वृक्षमाश्रित्य केचिन्नजोपिताः पुनः । [15]

सगालादीं तपरे चेरुक्षं तथा तपः ॥

वटमूले तथा बेरस्तपः कीरवनन्वन् ।

अधीयन्तः परं ब्रह्म बतं गरामुसारमजाः ॥

तेषां सुष्ठुः प्रजाकर्ता नरेव पितामहः ।

वरं दातुं सुरश्रेष्ठः प्राप्नो धर्मश्रुतां यतः ॥ [20]

K₂ s s N₁ s V B₁ s Dn D₁ s T₁ G₁ दधि (for 'पटि')
K₂ D₁ दैत्य (for 'वध') B₁ D₁ T₁ s G₁ s भोः (for 'च')
D₂ D₁ T₁ G₁ न न्यूनान्यधिकानि भो (D₂ से, G₂ से)
D₂ सप्तसुराधिका विभो, T₂ G₂ न न्यूनान्यधिकानि भो
(for 's') — (L 9) N₁ सप (for 'वध') K₁ s s
Dn D₁ वीर (for 'वीरा') V₁ D₁ महचप, V₂ B₁ G₁
नदा तप; D₁ s पर तप, T₁-s G₁ s- M₁ प्रदग्धम् (for
पुरा वप) D₂ चक्रुर्वात परं तप (for 's') — K₂ om
lines 10²-12² — (L 12) T₁-s G₁ s- M₁ निराहारा
(for 'नृपश्रेष्ठ') — (L 13) N₁ उदुनपरे, B₂ उदुनवर, T₂
बौद्ध (for 'वटु') V₂ वज्रम् (for 'वज') D₁ सहाश्रित
(for 'समा') T₁-s G₁ s- V₁ गवा वृक्षं समाश्रिता (for
's') — (L 14) N₁ V₂ s B Dn D₁ s- T₁-s O
वीरम् (for 'वीर') K₂ D₂ महचप (for 'महचप') — K₂
D₂ G₂ om (hapl) lines 15-16 — (L 15) K₂ s N₁
B₁ s Dn D₁ s- T₁ s G₁ s कपित्थ (for 'ते') T₂ s कपित्थ
मूलमाश्रित्य (for ") — (L 16) K₁-s N₁ s Dn D₁ s-
वटोत्त (for 'वटी') G₂ सुष्ठुःप्रादीमपरे, G₁ M₁ 'वारी
स्वपरे (for ") V₂ G₂ महच, D₂ T₂ तदा (for 'तथा')
— (L 18) G₁ अधीयन्त, M₁ 'यानं (for 'यन्त्र') V₁
Dn D₁ D₁ s पर; V₂ सपरे (for 'परे') K₁ T₁ s- G₁-s
अधीयन्तापरे ब्रह्म (for ") D₂ [म]सुरोत्तमा (for 'सामा')
V₂ सं भार्या त्रिपुरासमा (for 's') — (L 19) K₂
वेदवध, N₁ s Dn D₁ T₂ नरेव (for 'दैव') — (L
21) V₂ वर वरय हरिणम् (for ") — (L 22) K₂

परं वरयतेत्युभास्ते राजन्पद्मयोनिना ।

ते नेपुर्वरदानं तु द्विपन्तरुयन्मकं विभुम् ।

इच्छन्तोऽपचितिं गन्तुं क्षातीनां कुरुनन्दन ॥

तानुवाच ततो ब्रह्मा सर्वज्ञः कुरुनन्दन ।

विश्वस्य जगतः कर्तुः संहर्तुश्च महात्मनः । [25]

कः शक्नोऽपचितिं गन्तुं भास्तु योऽत्र वृथा श्रमः ॥

अनादिमध्यनिधनः सोमो देवो ब्रह्मेष्टः ।

तमस्तूय मुनं स्वर्गे वस्तुमिच्छन्ति येऽसुराः ॥

ते नेपुस्तत्र केचित्तु दुरात्मानो महासुराः ।

अथेपुरारे राजन्नसुरा भयभारताः ॥ [30]

नेपुर्ये सुदुरात्मानस्तानुवाच पितामहः ।

वरयन् परं वीरा रुद्रजोधमृतेऽसुराः ॥

ते ऊचुः सर्वदेवानामपध्याः स्वाम दे रिभो ।

भुगणि पदं च नो देव भयन्मन्त्रमहीतले ॥

सर्वकामसमृद्धार्थं पदपुरं चास्तु नः प्रभो । [35]

वयं च पदपुरगता वसेम च सुखं रिभो ॥

रुद्राश्च नो भयं न स्वाधेन नो ज्ञातये दत्ताः ।

निहत त्रिपुरं दृष्ट्वा भीताः स्म तपसा निधे ॥

पितामह उवाच ।

असुरा भवतावध्या देवानां शस्त्रस्थ च ।

न वाधिप्यय चेद्विभ्रास्तत्पथस्थान्तता मियात् ॥ [40]

विभ्रोपघात मोहाचेत्तरिप्यय कथंचन ।

नाश यास्य विभ्रा हि जगतः परमा गतिः ॥

नाययणादि भवत्य कुर्वन्निर्जाहणाहितम् ।

सर्वभूतेषु भगवान्हित धत्ते जनार्दनः ॥

ते सत्ता असुरा राजन्नह्मता ये विसर्जिताः । [45]

येऽपि सत्ता महादेवमसुर धर्मचारिणः ॥

स्वयं हि दर्शनं तेषां ददौ त्रिपुरनाशनः ।

ते नेपुर्, B: Dn Ds नेपुस्तदः Ds ते सर्वे (for ते नेपुर्) Cal ed तद (for तु) Tis Gs s- M: वरं तु वरिरे सर्वे (for ") — (L 23) Ds om (hapl) lines 23'-26". Ks Tis Gs M क्षातिनां (for क्षातीना) — Tis Gs om (hapl) line 24 before line 25 Ds ins अनादिमध्यम — (L 26) Ks क शक्नो विमर्ह कर्तुं (for ") — (L 27) Ts s Gs s अनादिनिधन सोमो (for ") Gs सोम (for सोमो) — (L 28) Ks नमदृष्ट्यः Ds s तमाश्रित्य, Ts-s Gs s- M: व संस्तु, Poona ed तमास्तु (for तमस्तु) Ds स्वर्त (for स्वर्ग). Ks कै, Ds ते (for ते) Gs नरा (for असुरा) Gs वस्तुमिच्छन्ति येऽसुरा (for ") — Ts s Gs s om (hapl) lines 29 32 Ts om (hapl) line 29 — (L 29) Ds ते नेपुर्वरदानं तु (for ") — Vs om line 30 — (L 30) Ds दे च (for राजन्). Vs Ds प्रवः Dss Ds Tis Gs s M: माय (for मय) Ks s- असुरा इत्यावाहना (for ") — (L 31) Ks ते नेपुश्च; Ks ते पुर्वं तु, Ks Vs s B Dn Ds Ds s- नेपुर्वं तु (Ds ये); Vs Ds नेपु ये वे (Ds ते); Ts ते नेपुर्वं, Gs s M: ते नेपुर्वं (for नेपुर्वं तु) Gs महामानव (for दुरा) Ks प्रभेऽसुरे विधिं भक्तावः Ds नेपु ये तु महामानव (for ") — (L 33) Ns Bs Ds Tis Gs s तपसूः Gs रुनुस्तु (for ते ऊचुः). Ts s Gs s M: वयम् (for विभो) — (L 34) Ns Tis पदपुरं (for पदं च नो) Ds पुराणि पदपुरे द्वयो (for ") Ks Ns Ts s Gs s M: [अत्र], Ks च (for [अत्र]तदः). — (L 35) Ks s Ns Vs s Bs Ds- सख्यवर्षं, Gs

'व च (for 'वर्षं) — Vs om (hapl) line 36 — (L 36) Ks Ns Vs s B Dn Ds- Tis Gs s वर्षं च पदपुरं गता (for ") Ns Vs s Bs वस्यामः Ds s वसाम (for वसेम) Ks Gs प्रभो (for विभो) Ds गच्छाम कुचिवो विभो (for ") — (L 37) Ks न स्वाद्, Vs Bs s Bs s Dn Ds s Gs तव्यं; Bs ममि, Ts s Gs s M: न च (for च नो) Ks रुद्रास्त्रास्तु मय तस्माद् (for ") Ts Tis Gs 'व च वर्षं न स्वाद्; Ds अत्र सोस्तु मय तस्माद् (for ") Ks [अ] स्वामानयो, Ds ते क्षा (for ते क्षा) — T Gs s s M: ब्रह्मा (for पितामह) — (L 39) Ks s Vs Dn Ds Ds- अवय, Ds न तया (for अवय) — (L 40) Ks ते गता असुरा राजन्, Gs न च वाधिप्यतो विभ्राद् (for ") Ks मम (for मता) Ks सत्याय प्रत्ययान्तिप्रियाद्, Ks हितं धत्ते जनार्दनः; Ks (also) सत्यप्रियादितिप्रियाद्, Ds न मयवसतः प्रियाद्; Ds सत्यप्रियादितयो प्रिया (for ") — (L 43) Ks Ns विभो (for विभ्रा) Ts जयत परमो गुरु (for "). — (L 43) Ks s- Dns Ds s- Ts-s Gs s M: विभो- तव्यं, Ks Vs Bs s Ds Ds Gs s नो मे; Ns Gs का मे (for हि मे) Ks s कुर्वन्निर्जाहणाहितम् (for ") — (L 44) Ns मूले हि (for मूलेषु) Ks हितव्यः Dns वयवद् (for 'वद्) Ds धर्म (for धत्ते) — (L 45) Ds वरं (for राजन्) — After line 45, Ds s s.

100 अन्तर्महीतले हत्वा पदपुरं रोचयति ।
[Ds नोच (for नोच) Ds पदपुरं रोचयति (for ")]
— (L 48) Ts s Gs s सर्ववर् (for सर्वं) Vs Ds s

धेतं धृपममारुह मोक्षः सधवतः प्रभुः ।
 उवाच चेदं भागधानसुरासं सता गतिः ॥
 वैसुस्तुयं दम्भ च हिंसां चासुरसत्तमाः । [50]
 मामेव चाशितास्तसाद्वर माधु ददामि वः ॥
 पैर्दीक्षिताः स्य मुनिभिः सत्क्रियापसेर्द्धितैः ।
 सह वैगम्यता स्मर्यः प्रीतोऽहं वः सुकर्माणां ॥
 इह ये चैव वस्यन्ति तापमां ब्रह्मवादिनः ।
 अपि कारित्यिकाकृष्टे तेषां लोभा बन्धा मम ॥ [55]
 इह मान्दान्वपशान्तो यः करिष्यति मानवः ।
 वानप्रस्थेन विधिना पूजयन्मा तपोधनः ॥
 वर्षाणां स सदन्तु तु तपसा प्राप्यते फलम् ।
 कृत्वा त्रिपानं विधिवद्विष्यते चोर्मिनां गतिम् ॥
 अर्कह्रीने निवसन्तो द्विगुण तप्राप्यन्ति । [60]

नीचे देशे च मद्र वो वरमेतं ददाम्यहम् ॥
 श्वेतवाहिननामान यश्च मा पूजयिष्यति ।
 मर्यते सत्यचित्तोऽपि गतिं वा मम यासति ॥
 औदुम्बरान्माटभूजान्निजान्कापित्यिकानपि ।
 तथा सध्याज्जातीयान्वर्गमानो दृढमनात् ॥ [65]
 सुमंश्च त्रयनादीयान्वविभेपेण ये नराः ।
 पूजयिष्यन्ति सतत ते याम्यन्कीर्तिना कविम् ॥
 ह्युपत्वाय महादेवो भगवान्श्वेतवाहन ।
 तेषेव सङ्गितः सर्वै रुद्रलोक जगम ये ।
 जन्ममार्गे गमिष्यामि जन्ममार्गे व्रतम्यहम् । [70]
 एव संप्रत्यमानोऽपि रुद्रलोके महीयते ॥

Colophon

विभु (for प्रभु) — (L 49) K₁ s a N₂ s V₂ B₂ s D₂
 D₂ s s T₂ G₂ [हृ]दे च (by transp.), D₂ s [हृ]द स,
 T₂ s G₂ s a M₂ हेवो K₂ उपतां, D₂ s च सता (for स
 मता) — Before line 50, D₂ s₂ इहम् — (L 50)
 D₂ दम्भसुस्तुयं वैर् च (for ") — (L 51) T₂ हि (for
 च) V₂ [अ]पितास, D₂ हि" (for [अ]पि") K₂ मामेव
 च शिता बस्माद्, K₂ D₂ दम्भान्वाधितास्तसाद् (for ")
 K₂ ददामि, D₂ वशामि, T₂ वरामि (for ददामि) — (L
 52) M₂ दे (for वैर्) K₂ वीक्षितासु (for वीक्षिता स्व)
 V₂ D₂ s T₂ s G₂ s दे वीक्षितासु मुनिभिः (for ") — (L
 53) K₂ सतिवैर्, T₂ G₂ s सतावैर् (for सत वैर्) D₂ स्योर्
 (for स्योर्) — (L 54) D₂ इह चैव निवस्यन्ति (for ")
 K₂ s V₂ s B₂ D₂ s T₂ s G₂ s सपसा, V₂ तपसे (for
 तपसा) — (L 55) K₂ N₂ s V₂ B₂ D₂ s कारित्यिके, K₂
 सपसा, D₂ G₂ सिके (for सिक) T₂ s M₂ इह वैश्च
 शिता वृते, T₂ G₂ s इह वैश्च (T₂ वैश्च शिता वृते (for
 ") N₂ s V₂ s D₂ D₂ s s s T₂ G₂ लोको (for लोका)
 — (L 56) K₂ V₂ D₂ T₂ G₂ s इह माय तप क्षान्तो (for
 ") — (L 57) B₂ D₂ वृषवेर् (for वृषू) T₂ M₂ च
 पूजा मा तपोधन, G₂ य पुजयानात् (for ") — (L 58)
 G₂ s हि (for स) K₂ N₂ s V₂ B₂ D₂ s s G₂ s वर्षाणो
 तु सवत्सव (K₂ स च, N₂ सेण, D₂ सण, G₂ सणि)
 (for ") N₂ M₂ तपसा, D₂ G₂ तपस, T₂ समान (for
 तपसां) K₂ V₂ s D₂ D₂ T₂ प्राप्यते, D₂ प्राप तत् (for
 प्राप्यते) K₂ G₂ तपस प्राप्यते कथम् (for ") — (L
 59) K₂ s V₂ D₂ D₂ s G₂ s विपानं (for वि") T₂
 G₂ s समते (for कथ्यते) D₂ सत्यते चैवित फलम् (for

") — (L 60) K₂ नितसता (for "तो) T₂ G₂ s a M₂
 कविपति (for सवि") — (L 61) K₂ s a V₂ s B₂ D₂
 s s नीचदेशे, K₂ D₂ नीचदेशे, V₂ नीचदेशे, D₂ D₂ T₂
 M₂ न विदेशे, D₂ ब्रह्मदेशे, G₂ निजदेशे (for नीच देशे)
 N₂ s विदेशे चैव मद्र वो (for ") — (L 62) D₂ नामार्ह
 (for "न") — (L 63) D₂ विज्ञो (for विज्ञो) V₂ s
 D₂ दस स (by transp.) D₂ [अ]वाप्यति (for दाम्यति).
 D₂ गति मम च वाप्यति (for ") — (L 64) K₂ पदान्
 का, D₂ निब्रह्मका (for वद") D₂ उदुम्बरान्माटभूजान्
 (for ") — (L 65) D₂ वाटीमा, T₂ G₂ M₂ पार्श्वान्
 (for वाटी") K₂ D₂ एव (for एव) D₂ वना (for
 वनान्) — (L 66) K₂ ब्रह्मचारीयान्, B₂ D₂ T₂ s
 G₂ s M₂ ब्रह्मीयान्, D₂ धर्मवादी, D₂ धर्मपरान् (for
 ब्रह्मचारीयान्) T₂ वदा (for वदा) — (L 68) N₂ च,
 D₂ स, G₂ तु (for [अ]प) — (L 69) K₂ B₂ D₂ s
 G₂ सतिवै (for "त") D₂ स्योर् (for स्योर्) — Before
 line 70 T₂ s (G₂ s₂) वैसुस्तुयं — (L 70) G₂ नार्गे
 (for नार्गे) K₂ जन्ममार्गे गमिष्यामि, K₂ वस्तु कालयते
 नित्यं (for ") — (L 71) D₂ द्य वीजन्ममार्गे हि (for
 ") D₂ रुद्रलोक (for "लोक")

Colophon — Mention of the F₂ c K₂ D₂ T₂
 — Mention of K₂ s V₂ s B₂ D₂ D₂ — Sub-
 parian पातिजान — Adhy ncm K₂ N₂ V₂ B₂ D₂
 D₂ D₂ s s T₂ s G₂ s पदुस्तरय — Adhy ne K₂
 (marg) 133, V₂ 141, V₂ 140. V₂ B₂ 139, D₂
 137, D₂ 137, D₂ 133, D₂ T₂ 146, D₂ 136, T₂ G₂ s
 M₂ 150, T₂ G₂ 152, T₂ 159, G₂ 142, G₂ 163.

वेगंवायन उवाच ।

एतस्मिन्नेव वाळे तु चतुर्दशद्वयम् ।

महाणो याज्ञवल्क्यस्य शिष्यो धर्मगुणान्वितः ॥

ब्रह्मदत्तेति विख्यातो विप्रो वाज्रमनेयिवान् ।

अश्वमेध. वृत्तलेन वसुदेवस्य धीमत्तः ॥ [75]

स साजःमरदीक्षया दीक्षितः पट्टपुरालयः ।

आषट्ठायाः शुभे तीरे सुनया मुनिजुष्या ॥

सत्या य वसुदेवस्य महाध्यायी द्वित्रोत्तमः ।

उवाचवाचक्य कौरव्य क्षीरोत्तो महात्मनः ॥

वसुदेवस्य यतो देवस्य सदिनः प्रभो । [80]

यजमान पट्टपुरसं यथा शनो बृहस्पतिम् ॥

तस्मिन् ब्रह्मदत्तस्य पद्मशं वदुदभिरम् ।

उवाचस्ति मुनिश्रेष्ठा महात्मानो वृद्धवाः ॥

व्यासोऽहं याज्ञवल्क्यश्च सुमन्तुर्नैमिनिन्या ।

(L 72) T₁ s G₁ s M₁ वसुधुव (T₁ 'ह') (for 'वै')
— (L 73) G₁ गुणोत्तम (for गुणान्वित) — (L 74)
T₁ ब्रह्मण्यो भवतिरवाचो T₁ s G₁ s महाणो (G₁ ब्रह्मण्यो)
मुनि शि' (G₁ M₁ ब्रह्मदत्तो मुनि एषातो (for ") K₁ N₁ V
M₁ D₁ s विप्रो वाज्रमनेयिवान् (for ") — (L 75) G₁ यासु
देवस्य (for 'व') — (L 75) K₁ s V₁ D₁ T₁ M₁ सवत्सर
(for 'स') D₁ स तु सावत्सरी दीक्षा, T₁ सत्या स वरदीक्षया
(for ") — N₁ om line 77 — (L 77) K₁ मादकाया,
K₁ भागलया, D₁ विव' (for 'वाव') D₁ सुत' (for 'सुति'
K₁ s मेक्षिते (for 'लुष्टया') — (L 78) D₁ स (for 'स'
T₁ s G₁ s-1 M₁ सहसा स (for 'सहाध्यायी') — (L 79)
K₁ B₁ T₁ क्षीरोत्तेनो, K₁ 'क्षीरु, N₁ V₁ s रक्षाणेनो, B₁
रक्षाणेनो, D₁ T₁ s G₁ s-1 M₁ क्षीरोक्षीरोत्त' (for 'क्षीरोत्तो'
— (L 80) N₁ शुभ, V₁ प्रभु, V₁ शुभ, D₁ सुधी (for
प्रभो) T₁ दत्तया सह वयं भो (for ") — (L 81) K₁
(marg) V₁ D₁ याजमान, K₁ D₁ जगामैर्, K₁ याजमानै,
G₁ याजमान्ये (for 'यजमान') — (L 82) K₁ तस्मै (for
'त्र') T₁ G₁ मुरिदत्तस्य (for 'ब्रह्म') G₁ तस्यैव मुरिदत्तस्य
(for ") V₁ बह्वयं (for 'ब') T₁ s G₁ M₁ मुरि' (for 'बहु'
— (L 83) K₁ उवाचस्ति, B₁ D₁ s 'सन्ते, B₁ T₁ G
M₁ 'सन्ते, B₁ 'सन्त' (for 'सन्ति') K₁ बह्वेष्टा, D₁ द्विज
श्रेष्ठा, M₁ मुनिश्रेष्ठ (for 'श्रेष्ठा') K₁ s पूजयन्ता, N₁ बृहद्वा
(for 'वृद्धता') — After line 83 D₁ (marg) ins

24 वसुधारुरुपया युक्ता वसुदेवस्य वाचने ।

— (I 84) D₁ T₁ G₁ s-1 M₁ क्षि, G₁ s (for 'स') B₁

धृतिमाज्ञाजलिश्च देवलायाश्च भारत ॥

[85]

कद्वारारुरुपया युक्त वसुदेवस्य धीमत् ।

यत्पितृवन्द्यो कामान्देवकी धर्मचारिणी ।

वासुदेवप्रभावेन जगत्स्रष्टुं गृहीयते ॥

वस्मिन्सते वर्तमाने दैत्या. पट्टपुरवासिनः ।

निज्जभाषाः समागम्य तमसुरैरर्पिताः ॥ [90]

वत्प्यता यज्ञभागो नः सोम पाश्यामहे ययम् ।

वन्धाश्च ब्रह्मदत्तो नो यजमानः प्रयच्छतु ॥

बह्वयः सत्यस्य वन्धाश्च रूपरत्यो महात्मनः ।

आहूय ता. प्रदातव्याः सर्वथैव हि न. भुतम् ॥

रत्नानि च ब्रह्मदत्तो निक्षिपानि ददातु नः । [95]

अन्यथा तु न यच्छय वयमाक्षययामहे ॥

एतच्छ्रुत्वा ब्रह्मदत्तस्तानुवाच महामुपन् ।

यज्ञभागो न विहितः. पुत्र वोऽसुरतत्तमाः ॥

शिष्यो धर्मगुणान्वित (for ") — (L 85) K₁ (sup. lin.
as above) G₁ जावादिश, K₁ V₁ D₁ प्रजापतिश, N₁ T₁ s
G₁ जावादिश, B₁ D₁ जयनिश, D₁ s जायनिश, T₁ जायनिश
(for 'जाय') D₁ धृतिमाज्ञाजलिश्च, D₁ धृतिमाज्ञाजलि',
M₁ जावादिश्वयं वदितम् (for ") K₁ देवतास्य (for
'छापास्य') — T₁ s G₁ s-1 M₁ om line 86 — (L 87) V₁
दया, D₁ वय (for 'वय') T₁ दया (for 'दयो') — (L 88)
K₁ s T₁ G₁ s-1 M₁ प्रसादेन (for 'प्रभावेन') V₁ वसुदेव-
प्रसादेन (for ") K₁ K₁ D₁ D₁ s जागत्स्रष्टु (for 'स्रष्टु'
T₁ ब्रहीयत (for 'दे') V₁ s B₁ D₁ D₁ s-1 (sup. lin)
जगत्स्रष्टुर्द्वीतले (D₁ s 'दे'), T₁ s G₁ s-1 M₁ 'स्रष्टुर्द्वी
वस' (for ") — (L 89) T₁ s G₁ s-1 M₁ वयै (for 'वयै'
N₁ निचामयै (for 'वयै') — (L 91) K₁ s s-1 N₁ V₁ B
D₁ D₁ D₁ s s (marg) T₁ G₁ कावेत, D₁ s क्षियत,
G₁ कल्पतां (for 'कल्पता') K₁ s 'क्षिययामहे (for 'पाश्या'
— (L 92) T₁ वसुदत्तो (for 'ब्रह्म') K₁ s s-1 (for
नो) D₁ कन्धाश्च प्रपूजयन्ता नो (hypermetric) G₁ 'अ
ब्रह्मदत्तेन (for ") — (L 93) T₁ वय सत्यस्य कन्धाश्च
(for ") K₁ D₁ G₁ (ed) रूपरत्यो (for 'वयो') — K₁
(for ") — (L 94) K₁ s-1 (for 'स')
र दैव,
G₁ स
रत्नानि
महादत्तोऽभि (for ") K₁ अक्षिपानि (for 'क्षि') D₁ (marg
as above) महात्मनः, G₁ M₁ ददातु स (for 'दत्त') — (L

कथं सत्रे सोमपानं शक्यं दातुं मया हि वः ।
 पृच्छतेह मुनिश्रेष्ठान्येदमाप्यार्थकोविदान् ॥ [100]
 कन्या हि मन या देशस्ताश्च मरुत्पिता मया ।
 अन्तर्धेया प्रदातव्याः सद्गुणानामसंजयम् ॥
 रत्नानि तु प्रयच्छामि सान्त्वनादं त्रिचिन्त्य वै ।
 बलाभ्रेष प्रदास्यामि धेनुर्पापुत्रमाश्रितः ॥
 निष्कुम्भाद्यास्तु रूपिताः पापाः पद्पुरवासिनः । [105]
 यक्षपादं तिलतुर्जहः कन्याश्च तास्तथा ॥
 तं दृष्ट्वा नम्रपृच तु दध्यावानपदुदुभिः ।
 पासुदेवं महात्मानं चलभद्रं गदं तथा ॥
 विदितार्थस्ततः कृष्णः प्रमुञ्चमिदमवधीत ।
 गच्छ कन्यापरित्राणं कुरु पुत्राश्च मायया । [110]
 यायद्यादवैत्येन पद्पुरं याव्यहं प्रभो ॥
 स यद्यी पद्पुरं वीरः पितुराकाशस्तदा ॥

निष्पापान्तरमात्रेण गत्वा कामो महाबल ।
 कन्यास्ता मायया योगानाजहे स महाबलः ॥
 मायामयीश्च वृत्तान्या न्यस्तान्स्वकिणीसुतः । [115]
 मा भेरिति च धर्मात्मा देवकीसुतश्चासदा ॥
 मायामयीस्तु ता हत्यां सुतां हृष्टं दुरामदाः ।
 पद्पुरं विविक्षुर्वैत्याः परितुष्टा नृपाधिप ॥
 कर्म चासाध्यं वै तत्र विधिदृष्टेन कर्मणा ।
 यद्विशिष्टं बहुगुणं तदमूचं नृपाधिप ॥ [120]
 एतस्मिन्नन्तरे प्राप्ता राजानन्तरं भारत ।
 सत्रे निमग्नितः पूर्वं ब्रह्मदेवेन धीमता ॥
 जरासवो वृन्तपत्रं शिशुमलसंयेन च ।
 पाण्डवा धर्तारप्राश्नं भालराजं गणतथा ॥
 स्वमी वैवाङ्मनिजैव नीलो नाथमै एव च । [125]
 त्रिन्वानुविन्दारावन्तरी मत्स्यः शकुनिरेव च ॥

96) V s B s न तु (by transp.), D s जैव — (L 97) D s ज्ञाया (for ज्ञया) — (L 98) K s s N s V s B D s D s D s & T s G s : युताय, K s V s युताय (for युतायो) — (L 99) K s दया (for दया) — (L 100) K s पृच्छन्तु (for 'त') T s : G s s M s [ह]माय (for [ह]ह) D s भाद्रपक्षं मुनिश्रेष्ठान् (for ' ') N s वेदार्थ (for भाष्यार्थ) — (L 101) K s दैवाय, K s दैवाया (for वा दैवाय) K s V s D s : कन्या हि न (D s न हि) मया देयाय, D s T s G s M s कन्या मया न देया वयं, T s : G s s कन्या मया नैव देयाय T s कन्या मयाय वै हे' (for ' ') K s s वाय (for वाय) — (L 103) K V B D T s G s : विचिन्त्यस्तं, N s प्रमुञ्च वाय (for विचिन्त्य है) — (L 106) N s T s G s विचिन्ति पुर, D s T s : तिलतुर्जहः (D s 'ह') D s मुनिपुर (for तिल तुर्जहः) T s भुगनादा (for य मास्तथा) — (L 107) K s D s D s T s : G s s तदुष्टा, G s चान्दप्रा (for त दष्टा) V s : B D s : T s सप्रपृच (for सप्र) K s तान्दप्रा सप्रपृ चारतु, N s D s : G s तदुष्टा सप्रपृच न, D s तान्दप्रा सप्रपृ चान् (submetric) (for ' ') — (L 109) D s नय तया, M s तथा गदम् (by transp.) — (L 109) V s B s विदित्वाय, D s तार्प (for 'तार्प') K s सुन, K s कृत, D s तथा (for सत्र) — (L 110) K s D s [न]य, D s स्व (for [न]य) V s दृष्ट्वाप्राश्नं मायया (for ' ') — (L 111) D s च सट (for यादय) K s V D s : G s जिने (for प्रभो) — (L 112) D s मया (for ययी) V s याज्ञस्तितय (for 'करय') T s प्रमुञ्च सत्वरस्तदा (for ' ') — K s D s T s G s om

(hapl) line 114 — (L 114) K s सज्जहार, N s प्रगहे स, V s B s सज्जहार, V s सज्जह च, V s P s D s : T s G s M s सज्जह, D s f s : G s : सज्जह, D s सज्जह स, G s न जहे स (for सज्जह स) — (L 115) D s यत्नयाय (for स्वस्व) — G s om line 116 — (L 116) D s T s भेरीरिति (for भेरिति च) D s T s Bom Poona eds G (ed) द्वैष कर्म (for 'कोष') — (L 117) K s सुता हत्या, K s D s तु ता दष्टा, V s च ता हत्या, D s नतो हत्या, D s सुता हत्या, D s सुता दष्टा, D s तदा हत्या, T s : G s s : M s तु हत्या सा (for तु ना हत्या) V s om lines 117-118 D s G s कन्या (for सुता) N s V s D s तस्य (for हत्य) — (L 119) K s D s [न]यस्य, D s चोरयार्थ, D s & T s : G s : M s चागाय (for 'य') D s कर्म चागायते यत्र (for ' ') — (L 120) K s यद्गुणं (for यद्गु) — (L 121) V s राजानय नृपाधिप (for ' ') — (L 122) D s सर्वं (for सर्वे) — (L 123) T s : G s s : M s शिशुपाली (for जारतपो) T s : G s s : M s सारायस (for शिशुपालस) — (L 124) M s Bom Poona eds G (ed) महाया स (for 'वान') B s D s D s T s : G s s : मायपादः (B s D s 'ह') यस्तथा (for ' ') — (L 125) K s : s : V s D s : T s N s [न]यस्य, K s D s s : [न]य (for [न]य) V s रश्मी वैव दृष्टिचये (for ' ') T s वीरो (for नीलो) K s D s T s वयं चार्थं, V s D s : नामय, D s चयेन (for नामयं) — T s om (hapl) line 126 — (L 126) D s तावय, G सौव (for सत्य) — (L 127) K s : s : D s s : T s वीर, D s

राजानश्चापरे धीरा महात्मानो दृढायुधाः ।
 आवासिता नातिदूरे पटपुरस्थ च भारत ॥
 तान्दृष्ट्वा नारदः श्रीमानचिन्तयदनिन्दितः ।
 क्षत्रस्य यादयाना च भविष्यति समागमः ॥ [130]
 अत्र हेतुर्यं मुद्रे तस्मात्तत्पयताम्यहम् ।
 एवं सचिन्तयित्वा स निरुम्भभयनं गतः ॥
 पूजितः स निरुम्भेन दानैश्च तथापरे ।
 उपविष्टः स धर्मात्मा निरुम्भमिदमब्रवीत् ॥
 कथं विरोधं यदुभिः कृता स्वसैनिकाभ्यते । [135]
 यो ब्रह्मदत्त स हृत्पञ्च स हि तस्य पितुः सखा ॥
 शतानि पञ्च भार्याणां ब्रह्मदत्तस्य धीमतः ।
 आनीता धनुर्देवस्य मुत्तस्य त्रियकाम्यया ॥
 शतद्वय ब्राह्मणीना राज्ञ्याना तथा शतम् ।
 वैद्ययाना शतमेव च शूरीणां शतमेव च ॥ [140]

नाभिः शुश्रूषितो धीमान्दुर्वाणा धर्मरिक्तमः ।
 तेन तासां वरो दत्तो मुनिना पुण्यकर्मणा ॥
 एकैकस्वनयो राजन्नेवेका बुद्धिता तथा ।
 रूपेणानुपमा, सर्वा वरदानेन धीमतः ॥
 वन्या भवन्ति तनयान्तस्यासुर पुनः पुनः । [145]
 संगमे संगमे वीर मरुभिः शयने सह ॥
 सर्वं पुण्यमयं गन्ध खरन्ति च वराङ्गनाः ।
 सर्वदा वीरने न्यस्या, सर्वत्रैव पतिग्रताः ॥
 सर्वां गुणैरप्सरसां गीतनृत्यगुणोदयम् ।
 जानन्ति सर्वां देवेषु वरदानेन धीमतः ॥ [150]
 पुत्राश्च रूपसन्ध्याः श्लाघार्थं दुःशलास्तथा ।
 स्वे स्वे स्थिता वर्णधर्मं यथावदनुपूर्वशः ॥
 नाः वन्या भोगमुत्पन्ना दत्ताः प्रायेण धीमता ।
 अवशेष शत लेखं यदानीत विद्ध त्वया ॥

धीरा (for धीरा) V s महाधीरा (for [म]परे धीरा) V s
 D s T s दृढयाना, T s G s s s M s दृढायुधा (for दृढा)
 ~ For line 137, G s subst

3** एते वैव महावेगा रामान्वय दृढयाना ।

— (L 123) K s अयोपिता (for नावासिता) N s दूरदेव
 (for नातिदूरे) — (L 129) K s भविष्यति, D s G s अत
 निवृत्त (for नतिमिद्वि) K s भविष्यति नतिवृत्त (for s)
 — (L 131) T s यत्र, G s M s सत्र (for अत्र) V s B s D s s
 G s अहं (for अय) K s D s T s s G s s s तत्र हेतुरहं मुद्रे
 (for s) — K s तस्मात्तत्पयताम्यहम्, D s सत्र ब्रह्मण्यहम्
 (for s) — (L 132) T s G s s M s वि (for ले)
 K s भवने (for भ) — (L 133) B s मुनिस्तेन (for निरु
 म्भेन) — (L 135) V s एव (for कथं) K s s V s D s T s
 विरोधो (for य) K s कृत (for कृत्वा) K s B s D s s T s
 M s हृत् (for हृह) — (L 136) K s D s (marg) स हृत्,
 K s कृत्वा स (by transp), T s G s s s M s स्वाकृत्वा; G s
 कृत्वात् K s s s D s D s T s s G s s s M s विमु (for पितु)
 — (L 137) K s भार्याणां (for भार्याणां) — (L 138) K s
 आनीता (for ता) D s एतस्य, D s सुतेन (for सुतस्य) K s
 B s काङ्क्षया (for काम्यया) — (L 139) K s s s B s D s
 D s शत तथा (by transp), T s तथैव च T s कजास्तना
 तथैव च (for s) — (L 140) G s युद्धाणां च तथा शतवत्
 (for s) — (L 141) T s G s s s M s दुर्वाणां मुत्तस्य M s
 वि त्तम (for s) — (L 142) K s s सेव (for पुण्य)
 D s मुनिना ब्रह्मण्ययाना (for s) — (L 143) D s त्वया

(for बुद्धिता) — (L 144) D s s [म]प्रतिमा (for [म]नु
 पमा) — T G s s s M s om (hapl) lines 145-150
 — (L 145) D s D s s [म]नु च, D s s वाङ्मु (for [म]
 नुर) K s तत्पयताम्य सुत पुन, K s सर्व एव त्वयासुर (for
 s) — (L 146) D s सप्रदे (for the first सप्रदे) K s
 वीर (for वीर) K s D s मर्या च (for मरुभिः) — (L
 147) K s पुण्यमय (for पुण्य) B s D s D s G s प्रसन्नवत्
 (for सचिन्तय च) K s सचिन्तय सूर्यानां (for s) — (L
 149) K s सर्वै (for सर्व) B s अपरगाणां (for रसां) K s
 गीतनृत्य, N s D s मृत्यवीत (for गीतनृत्य) — (L 150)
 D s दैवैव, G s देवेषा (for व) K s जानन्ति सर्वदा दैव,
 K s वि सर्वदेव (for s) — K s reads line 151
 after line 150 — (L 151) N s T s s श्लाघा (for
 श्लाघार्थ) — After line 151, K s ins

4** स्त्रीकविपतिना लाक्षे ये सविप्रपति ये वृषा ।

— K s om lines 152 153 — (L 153) K s भीम, D s
 धर्म (for धैर्य) D s ता कन्या ये यनुत्पन्ना (for s) K s s
 B s s D s D s T s s s G s प्रायेण, N s V s प्रायेण (for
 प्रायेण) — (L 154) D s अत्र सेव, D s s भवतिष्टे (for
 सेव) T s G s यथानीत, G s भवि नोत (for यथानीत) T s
 कुल (for किल) — (L 155) K s वीरो, K s s V B s D s
 D s वीर, B s वीरा (for वीरात्) K s N s B s D s D s तदर्थ
 (N s B s वर्ये) यादवान्नीर, D s s तदर्थ (D s र्थ) यादवा
 वीरा (for s) V s B s योषधिव्यति, D s s विप्रपति;
 T s G s s s M s योद्धुमर्हसि (for योषधिव्यति) T s G s

तदर्थं यादवान्नीराग्न्योऽथयिष्यसि सर्वथा । [155]

साहाय्यार्थं तु राजानो द्वियन्ता हेतुपूर्वकम् ॥

ब्रह्मदत्तमुतार्थं च रत्नानि विविधानि च ।

दीयन्ता भूमिपालानां साहाय्यार्थं महात्मनाम् ॥

आनिधय कियता चैव ये समोऽपन्ति वै नृपाः ।

एवमुक्ते तथा चक्रुःसुगतेऽतिहृष्टवत् ॥ [160]

लब्धा पञ्चशत कन्या रत्नानि विविधानि च ।

यथाहोम नोऽनेस्ता यिभक्त मज्जियत्नलाः ॥

ऋते पाण्डुसुतानीषान्वातिता नादेन ते ।

निमेषान्तरमात्रेण तत्र गत्वा महात्मना ॥

हुष्टेक्षुसुगं ह्युक्ता राजन्भूमिपसत्तमैः । [165]

सर्वकामसमुद्धार्यैर्भवतिः समैः स्वयम् ॥

अर्पिताः स्म यथान्याय क्षत्र किं यः प्रयच्छतु ।

क्षत्र नार्पितपूर्वं हि दिव्यैर्निर्मेयबन्धिषु ॥

निष्क्रन्तोऽधामवीदुष्टः क्षत्र सुरारिपुखा ।

अनुकुर्यादित्या क्षत्रस्य साहाय्यं सत्यमेव च ॥ [170]

युद्ध नो रिपुभिः सार्धं भविष्यति नृपोन्मत्ता ।

साहाय्यं दत्तमिच्छामो भवद्विस्त्रज सर्वथा ॥

एवमस्मिन्नि नाम्नु क्षत्रियाः क्षीणकित्तिपाः ।

पाण्डवेयानृते वीराञ्छ्रुतार्थात्राग्दाहिभो ॥

क्षत्रियाः मनीषिणांस्तु गुह्यार्थं कुरुनन्दन । [175]

पत्न्यस्तु ब्रह्मदत्तस्य यज्ञराट गता अपि ॥

कृणोऽपि सेनया सार्धं प्रययौ पट्पूर विभुः ।

महादेवस्य वचनमुद्ब्रह्मन्मनसा नृप ॥

स्यावयित्वा डारवत्यामाहुक पार्थिव तदा ।

स तथा सेनया सार्धं फेरारणं दित्काम्यया ॥ [180]

यज्ञराट्स्त्राविदूरे देवो निविशिशे विभुः ।

देवे प्रवरकल्याणे नमुदेवप्रबोधितः ॥

दत्तागुल्माप्रतिसरं हत्वा च विचित्ररम्भुः ।

प्रशुभ्रमदने भीमान्क्षार्थं विनिवृण्व वै ॥

Colophon

योद्धुमर्हति सर्वदा (for ^a) — (L 156) K₁ s T₁-s G₁ s
s M₁ प्रोक्ता, Bom Poons eds G(ed) विपत्ता (for
त्रि) — M₁ om lines 158 161 T₁ om lines 159-161
— (L 159) K₁ V₁ पार्थिवा, V₁ T₁ s G₁ s-6 भूमिपा
(for वै नृपा) — (L 160) D₁ उक्ता (for उक्ते) K₁
D₁ D₁ डे नृ, N₁ सत्र, D₁ डे च (for डेति) — (L
162) K₁ s s N₁ s V D₁ s D₁ s s T₁ भक्त, T₁ s s G₁ s s
M₁ भक्ति, G₁ धर्म, G₁ (अ)तिथि (for अति) K₁ D₁
चस्तैले (for त्र) — (L 163) D₁ s च पाण्डवत् (for
पाण्डुनाम्) K₁ s D₁ s T₁ आतिना (for त्र) — (L
164) T₁ s G₁ s-5 M₁ महात्मनि (for त्र) — (L 165)
B₁ सत् (for त्र) K₁ D₁ D₁ युक्ता (for युक्ता) — (L
166) K₁ D₁ s समुदयैर (for दायैर) — (L 167)
K₁ अर्पिता स्म, G₁ अर्पितोऽस्मि (for त्र स्म) D₁ स
पच्छतु (for प्रव) — (L 168) T₁ s G₁ s s ह (G₁
दि)पादितै (for अवदितै) — (L 169) D₁ क्षत्र, T₁
सुर (for द्र) D₁ रिपु सुरसिंघदा (for ^a) — (L
170) Hypermetric M₁ राट्पु (for क्षत्रस्य) B₁ सत्पर्व
सित्वा अक्षय (for ^a) — (L 171) K₁ मोन्मत्ता T₁ s
G₁ महाविपा (for नृपोन्मत्ता) — (L 173) N₁ V₁ B₁ s
D₁ T₁ G₁ मातुम् (for दत्तम्) D₁ इच्छाम (for मो)
— (L 173) K₁ V₁ s B₁ D₁ s-6 क्षमया (for कियेया)

V₁ क्षत्रिया वीरपदमया (for ^a) — (L 174) T₁-s G₁
s-5 M₁ प्रमो (for विमो) — K₁ om (hapl) lines 176-
183 — (L 175) V₁ डे (for डे) — (L 176) V₁ भन्दे
(for पत्न्यस्य) V₁ बटे (for -वाट) — (L 177) K₁ s
D₁ स, V₁ s D₁ s D₁ s T₁-s G₁ M₁ स, D₁ च
(for त्र) N₁ D₁ s जायदौ पट्पूरं प्रति (N₁ मत्त) (for
^a) — (L 178) B₁ D₁ सद्गता (for मनता) — (L
179) N₁ पृथिवि (for पार्थिव) — (L 180) K₁ पारवैश्च
तया वायै (for ^a) — K₁ om (hapl) lines 182 183
— (L 183) T₁ s G₁ s-5 M₁ परम (for प्रवर) L₁ B₁
प्रबोधित (for -यना) — (L 183) T₁ s G₁ s s V₁
सेनागुल्मविमार्थं (T₁ G₁ s-5 धाम) च (for ^a) — (L 184)
N₁ भट्टे, D₁ सत्पर्व, D₁ क्षत्रिय, D₁ दत्तवै, T₁ s G₁ s M₁
च मत्ते, G₁ च रये (for भट्टे) V₁ जीमान्, G₁ देव (for
भीमान्) K₁ s T₁ s G₁ रक्षार्थं विनिवृण्व वै, V₁ ^a विनि-
वृण्व स्य, G₁ ^a विनिवृण्वते (for ^a)

Colophon — Mention of the Eye D₁ D₁ T₁
— Mention of Khila K₁ s V B D₁ s D₁ s — Adhy
name K V B D पट्पूरवय, T₁ s G₁ s पट्पूरविजय
— Adhy no K₁ (marg) 136, V₁ 142, V₁ 141; V₁
B₁ 140, D₁ D₁ 133, D₁ 134, D₁ 147, D₁ 137; T₁
G₁ s M₁ 151, T₁ G₁ 153, T₁ 160, T₁ 147, G₁ 154

राजानश्चापरे धीरा महात्मानो दृढायुधाः ।
 आवासिता नातिदूरे पटपुरस्य च भारत ॥
 तान्दृष्ट्वा नारदः धीमानचिन्तयदनिन्दितः ।
 क्षत्रस्य यादवाना च भविष्यति समागमः ॥ [130]
 अत्र हेतुरय युद्धे तस्मात्तत्प्रयत्नायद्म ।
 एवं संचिन्तयित्वा स निजुन्मभयनं गतः ॥
 पूजितः स निजुन्मेन दानयेव तथापरे ।
 उपविष्टः स धर्मात्मा निजुन्मभिदमव्रवीत् ॥
 कथं विरोध यदुभिः कृता स्वसैरिहास्यते । [135]
 यो ब्रह्मदत्त स पृष्णः स हि तस्य पितुः सखा ॥
 शतानि पञ्च भार्याणां ब्रह्मदत्तस्य धीमतः ।
 आनीता वसुदेवस्य सुतस्य त्रियकान्यया ॥
 शतद्वयं ब्राह्मणीना राज्ञ्याना तथा शनम् ।
 वैदयाना शतमेव च शूद्रीणा शतमेव च ॥ [140]

धीरा (for धीरा) Vs महाधीरा (for [न]परे धीरा) Vs s
 Ds Ts इदमता, Ts s Gs s s Ms छतायुधा (for दवा)
 —For line 137, Gs subst

3** एते चैव महातेजा राजावथ इदमता ।

— (L 123) Ks जयोपिता (for जायपिता) Ns दूरदेवो
 (for नातिदूरे) — (L 129) Ks जचिन्तित, Ds Gs अल-
 ग्निव (for अतिरिद्ध) Ks जचिन्तयत नग्निव (for s)
 — (L 131) Ts वय, Gs Ms तत्र (for अत्र) Vs Bs Ds s
 Gs मह (for मय) Es Ds Ts s Gs s तत्र हेतुरय युद्धे
 (for s) — Ks तस्मात्तत्प्रयत्नायद्म, Ds जन ब्रह्मायद्म
 (for s) — (L 132) Ts Gs s Ms वि (for स)
 Ks यदने (for न) — (L 133) Bs मुनिलेन (for विकु-
 र्मेन) — (L 135) Vs एव (for कथ) Ks s Vs Ds Ts
 विरोधो (for ध) Ks कृत (for कृता) Ks Bs Ds s Ts
 Ms दय (for दह) — (L 136) Ks Ds (margin) स हरि,
 Ks कृष्ण स (by transp), Ts Gs s s Ms साकृष्ण; Gs
 कृष्णस्य Ks s s Dn Ds Ts s Gs s Ms विषु (for पितु).
 — (L 137) Ks भार्याणां (for भार्याणा) — (L 138) Ks
 जानीत्य (for ता) Ds एतस्य, Ds सुतेन (for सुतस्य) Ks
 Bs काङ्क्षया (for कामया) — (L 139) Ks s s Bs Dn
 Ds s शत तथा (by transp) Ts तस्यैव च Ts कंजास्थान
 तस्यैव च (for s) — (L 140) Gs दृष्ट्वाणां च तथा शतम्
 (for s) — (I 141) Ts Gs s Ms दूर्वासा मुनिस (Ms
 'वि') तम (for s) — (L 142) Ks s जेव (for पुण्य)
 Ds मुनिना ब्रह्मवादिना (for s) — (L 143) Ds तवया

वाभिः शुश्रूषितो धीमान्दुर्वासा धर्मवित्तमः ।
 तेन तासा वरो दत्तो मुनिना पुण्यकर्मणा ॥
 एवैकस्मिनो राजनेकेका दुहिता तथा ।
 रूपेणानुपमा, सर्वा वरदानेन धीमतः ॥
 कन्या भवन्ति तनयास्तस्यासुर पुन, पुन । [145]
 सगमे मगमे वीर मर्त्यभिः शयने सह ॥
 सर्वं पुण्यमय गन्ध खरन्ति च वराङ्गनाः ।
 सर्पदा यौवने न्यस्ताः सर्वाश्चैत्र पतिव्रताः ॥
 सर्वां शृणोत्पत्तसा गीतकृत्यरुणोदयम् ।
 जानन्ति सर्वां देवेषु वरादानेन धीमतः ॥ [150]
 पुनाञ्च रूपमपन्नाः शास्त्रार्थकुसलास्तथा ।
 स्त्रे स्त्रे सिता वर्णधर्मं यथावदनुपूर्वशः ॥
 ताः कन्या मेघमुत्फाता दत्ता प्रायेण धीमता ।
 अवशेष शत स्वेक यदानीत निल तया ॥

(for दुहिता) — (L 144) Ds s [अ]प्रतिमा (for [अ]नु-
 पमा) — T Gs s s Ms om (hapl) lines 145-150
 — (L 145) Ds Ds s [अ]नु च, Ds s प्राप्ता (for [अ]-
 नुर) Ks सतस्यवसा सुत पुन, Ks सर्व एव तथासुर (for
 s) — (L 146) Ds सगमे (for the first लगमे) Ks
 वीर (for वीर) Ks Dn सर्वा च (for मर्त्यभिः) — (L
 147) Ks पुण्यमय (for पुण्य) Bs Dn Ds Gs प्रजबन्ति
 (for खबन्ति च) Ks खबन्तीय मुराङ्गना (for s) — (L
 149) Ks सर्वे (for सर्वा) Bs अप्सराणां (for 'रसा') Ks
 गीतकृत्य, Ks Ds नृपगीव (for गीतकृत्य) — (L 150)
 Ds हेतवेन्द्र, Gs हेतया (for 'य') Ks जानन्ति सर्वदा देवः
 Ks 'मि' सर्वदेवेदा (for 'य') — Ks reads line 151
 after line 150 — (L 151) Ns Ts s शास्त्रा (for
 शास्त्रार्थ) — After line 151, Ks s s

4** स्त्रीकटिस्थानि नाभौ चैव समिप्यन्ति वै यथा ।

— Ks om lines 152-153 — (L 153) Ks भीम, Ds
 धर्म (for भैम) Ds ता कन्या वै मनुष्याणां (for s) Ks s
 Bs s Dn Ds Ts s s Gs प्रायेण, Ns Vs s प्रायेण (for
 प्रायेण) — (L 154) Ds अत्र लेख, Ds s अपशिष्ट (for
 श्रेष्ठ) Ts Gs यथानीत, Gs यदि भीत (for यदानीत) Ts
 कुके (for कि) — (L 155) Ks वीरो, Ks s V Bs Dn
 Ds s वीर, Bs वीरा (for वीरात्) Ks Ns Bs Ds Ds तदर्थ
 (Ns Bs वर्ये) वादवान्वीर, Ds s तदर्थ (Ds र्ये) वादवा
 वीरा (for s) Vs Bs s योषयिष्यादि, Ds s 'विष्यति;
 Ts s Gs s Ms कोहुमर्हति (for योषयिष्यति) Ts Gs

तदर्थं यादवानीरान्योभयिष्यसि सर्वथा । [155]
 साहाय्यार्थं तु राजानो द्रियन्ता हेतुपूर्वकम् ॥
 ब्रह्मदत्तमुतार्थं च रत्नानि विविधानि च ।
 दीयन्तां भूमिपालानां साहाय्यार्थं महात्मनाम् ॥
 आतिथ्यं क्रियतां चैव ये समेष्वनित्ये दे नृपाः ।
 एवमुक्ते तथा चक्रुःसुपासेऽतिहृष्टवत् ॥ [160]
 लब्ध्वा पञ्चशतं कन्या रत्नानि विविधानि च ।
 यथार्हेण तैर्नैस्ता विभक्त्वा भक्तिवत्सलाः ॥
 ऋते पाण्डुसुतास्वीरान्धारिता नारदेन ते ।
 निमेषान्तरमात्रेण तत्र गत्वा महात्मना ॥
 तुष्टेनैस्सुरा हृक्ता राजन्भूमिपसत्तमैः । [165]
 सर्वकामसञ्चयैर्मयद्भिः रम्यैः स्वयम् ॥
 वर्षिताः स्म यथान्यायं क्षत्र किं यः प्रयच्छतु ।
 क्षत्र नापचितपूर्वं हि दिव्यैर्वीरैर्ब्रवीद्विशेषः ॥
 निङ्गमोऽध्याम्वीद्वृष्टः क्षत्र क्षुररिपुसदा ।
 भ्रतुवर्णयित्वा क्षत्रस्य साहाय्यं सत्यमेव च ॥ [170]

युद्धं नो विपुभिः सार्धं भविष्यति नृपोत्तमाः ।
 साहाय्यं दत्तमिच्छामो भवद्भिस्तत्र सर्वथा ॥
 एवमस्ति न तान्नु- क्षत्रियाः क्षीणकिल्बिषाः ।
 पाण्डवेभ्यानृते वीरान्भुवार्थान्नराद्विभो ॥
 क्षत्रियाः सन्निविष्टास्ते युद्धार्थं वरुणन्दन । [175]
 पत्न्यस्तु ब्रह्मदत्तस्य यथाहं गता अपि ॥
 दृष्ट्वाऽपि सेनया सार्धं प्रययौ पट्टपुरं पितुः ।
 महादेवस्य यचनमुद्धृष्टमनसा नृप ॥
 स्थापयित्वा द्वारवत्यामाहुर्कं पार्थिवं तदा ।
 स तथा सेनया सार्धं पौराणां हितकल्पया ॥ [180]
 यज्ञशतव्याधिदूरं देवो निर्विषये विभुः ।
 वेशे प्रवरकल्याणे यमुदेवप्रचोदितः ॥
 दद्यात्पुण्याप्रविसरं कृत्वा तं विपिनव्यसुः ।
 प्रद्युम्नमदने श्रीमान्भार्यं विनियुज्य वै ॥

Colophon

पोलुमहंति सवैदा (for ⁶) — (L 156) K₁ s Ts s G₁ s
 s M₁ प्रयच्छतां, Bom Poonna eds O (ed) द्रियन्ता (for
 वि) — M₁ om lines 158 161 Ts om lines 159-161
 — (L 158) K₁ V₁ सतिथिः, V₁ T₁ s s G₁ s s भूमिप
 (for वै नृपा) — (L 160) D₁ उक्तम् (for उक्ते) K₁
 D₁ D₁ ते तु, K₁ सप्त, D₁ ते च (for तेदति) — (L
 162) K₁ s s N₁ V D₁ D₁ s s Ts अहं, T₁ s s G₁ s s
 M₁ नाति, G₁ धर्म, G₁ (ह्य) निधि (for भक्ति) K₁ D₁
 चासौ (for ता) — (L 163) D₁ स पाण्डवम् (for
 पाण्डुसुताम्) K₁ s D₁ T₁ नातिना (for ता) — (L
 164) T₁ s G₁ s s M₁ महात्मनि (for ना) — (L 165)
 B₁ च (for ते) K₁ D₁ D₁ युक्ता (for हृक्ता) — (L
 166) K₁ D₁ s सत्यययैर (for दयैर) — (L 167)
 K₁ सतिथि, G₁ सतिथि (for ता स) D₁ स
 यच्छतु (for प्रव) — (L 168) T₁ s G₁ s s ह्य G₁
 दि (for दि) (for भवद्भिः) — (L 169) D₁ क्षत्र, Ts
 पट्ट (for ह्य) D₁ पितु क्षुररिपुसदा (for ⁶) — (L
 170) Hypermetric M₁ सप्त ॥ (for क्षत्रस्य) B₁ सवैर
 विरा क्षत्रस्य (for ⁶) — (L 171) K₁ नतिवता, Ts s
 G₁ नातिना (for नृपोत्तमा) — (L 173) N₁ V₁ B₁ s
 D₁ T₁ G₁ दातुम् (for दत्तम्) D₁ दत्तम् (for मो).
 — (L 173) K₁ V₁ s B₁ D₁ s कन्या (for किल्बिषा)

V₁ क्षत्रिया धीरकन्या (for ⁶) — (L 174) T₁ s G₁
 s s M₁ प्रयो (for विभो) — K₁ om (hapl) lines 175-
 183 — (L 175) V₁ दे (for ते) — (L 176) V₁ मन्त्रे
 (for एष्यते) V₁ वते (for वते) — (L 177) K₁ s
 D₁ स, V₁ s B₁ s D₁ s Ts s G₁ M₁ ना, D₁ च
 (for प्र) N₁ D₁ s नापयो पट्टुरं प्रति (N₁ प्रसु) (for
⁶) — (L 178) M₁ D₁ सदा (for नता) — (L
 179) N₁ नृपति (for पार्थिव) — (L 180) K₁ पार्वत
 तथा सार्धं (for ⁶) — K₁ om (hapl) lines 182-183
 — (L 182) T₁ s G₁ s s M₁ परम् (for प्रवर) K₁ D₁
 प्रचोदित (for प्रणी) — (L 183) T₁ s G₁ s s M₁
 देवायुजमविमर्श (T₁ G₁ s पार्थ) च (for ⁶) — (L 184)
 N₁ मन्त्रे, D₁ सने, D₁ सत्युत, D₁ सत्यं, Ts s G₁ s M₁
 स मने, G₁ च रणे (for मने) V₁ पीमा, G₁ पौर (for
 श्रीमान्) K₁ s Ts s G₁ सार्धं विनियुज्य ते, V₁ ⁶ विनि-
 युज्य तम्, G₁ ⁶ विनियुज्यते (for ⁶)

Colophon — Mention of the Epic D₁ D₁ Ts
 — Mention of Aśoka K₁ s V B D₁ D₁ s — Adhy
 name K₁ V B D₁ पट्टपुरम्, Ts s D₁ s पट्टुरिपम्
 — Adhy om K₁ (marc) 136, V₁ 142, V₁ 143, V₁
 B₁ 140, D₁ D₁ 135, D₁ 134, D₁ 147, D₁ 137, T₁
 G₁ s M₁ 151, Ts G₁ 153, Ts 160, Ts 147, G₁ 151

वैशंपायन उवाच ।

सुहृताभ्युदिते सूर्ये जननश्रुति निर्मले । [185]
 बलः दृग्गः सात्यकिश्च ताक्षक्यमारुह्युदा ॥
 बद्धगोषाङ्गुलित्राणा दक्षिणा युद्धकाङ्क्षिणः ।
 विलम्बोदकेश्वर देवं नमस्तुत्यामुरोत्तमम् ॥
 आनर्ताया जले स्नात्वा रुद्रेण वरदत्तया ।
 गङ्गायाः दुरगादूर्ध्वं रुद्रयाक्येन पुण्यया ॥ [190]
 प्रयुष्ममे सैन्यस्य दिव्यति स्तव्य मानव ।
 रक्षार्थं यज्ञयादस्य पाण्डवान्निनियुज्य च ॥
 शेषा सेनां गुहाद्वारि भगवान्निनियुज्य च ।
 जयन्तमथ सस्त्रा प्रवरं च मता गतिः ॥
 साजपेततुरेराथ स्वयं चापश्वता तथा । [195]
 वियत्येव नियुक्तौ तौ प्रभृन्न इव भारत ॥
 ततः दृग्गस्य वषणादाहतो रणजुहुभिः ।
 जलत्रा सुरजाश्वेन वायान्यप्यवगाणि च ॥
 माफरो रचितो व्यूहः सान्धेन च गदेन च ॥

भारणधोद्वयोमौ योजौ वैतरणस्तथा ॥ [200]
 अनाघृष्टश्च धर्मात्मा विश्रुतः प्रयुरेव च ।
 हृत्तर्मा च दंष्ट्रे द्वे विचक्षुरपरिमर्दनः ॥
 सनत्कुमारो धर्मात्मा चारुदेण्यश्च भारत ।
 अनिरुद्धसहायो तौ प्रघ्ननीक ररक्षतुः ॥
 शेषा यादवसेना तु व्यूहमध्ये व्यवस्थिता । [205]
 रथैरन्धनेरैर्नामैराकुला कुलार्थेन ॥
 पटपुण्ड्रपि निष्कान्ता दानवा युद्धदुर्मदाः ।
 आरुह्य मेघनादाश्च गर्दमानपि हस्तिनः ॥
 मकराञ्जिमुमायाश्च हयानपि च भारत ।
 महियानथ रज्जाश्च हुतावपि च सृच्छपाव् ॥ [210]
 एतरेव रथैर्वुर्नेत्रिविधायुधपाणयः ।
 क्रीडापीडयुक्तेरङ्गदैरपि मण्डिताः ॥
 नानन्दमानैर्विधिवैरुर्नेत्रैर्मिस्त्रनाकुले ।
 प्रध्मायमानैः शङ्खैश्च महाभुदसमस्तनैः ॥
 वातामसुरसेनानामुद्यवाना जनेश्वर । [215]

निष्कम्भो नियैयायये देवानामिव वामवः ॥
भूमिं वा च वयुधिरे दाननास्ते वलेकटाः ।
नदन्तो विविधात्रादान्धेडन्तश्च पुनः पुनः ॥
राजमेतापि सयथा चेदिराजपुरोगमा ।
असुराणा सहायार्थं निश्चिता जनमेजय ॥ [220]
दुयोधनञ्जुशतं चेदिराजानुप्राप्तम् ।
स्थित नैरैरकव्याप गन्धर्वनगरप्रभैः ॥
कठिना नादिनो धीरा दुपदस्मन्दनासया ।
रुक्मी चैराद्रुतिश्चैव तन्मत्ततुनिश्चिती रणे ।
नालदृक्षप्रतीकानो धुन्वानो धनुषी ह्रुमे ॥ [225]
शम्भश्च शकुनिभ्रामौ भगदत्तश्च पार्थिवः ।
जरासपश्चिगतैश्च निरादश्च सहोचरः ॥
युद्धार्थमुद्यता धीरा निष्कम्भारा जयेपिणः ।
युदुत्तमाना यदुभिर्देवैरिव महासुराः ॥

ततो निष्कम्भ समरे शरैराशीरिपोषमः । [230]
ममर्द समरे सेना भेजाना भीमदर्शनाम् ॥
सेनापरिराधृष्टिर्भेरुपे नम चादनः ।
ममर्द धेरैर्वाणीर्धेधिरुपुष्टेः शिलागिनिः ॥
न रथोऽसुरमुख्यस्य ददमे न च वाचिनः ।
न ध्वजो न निष्कम्भश्च सर्वं बाणाभिर्महतम् ॥ [235]
म परीता ततो वीरो निष्कम्भो मायिना वरः ।
अस्तम्भयदन्नाधृष्टि मायया भीमसत्तमम् ॥
स्तम्भयिन्वानयद्वीर गुहा पट्पुस्तक्षिताम् ।
रुक्मा चाख्यगमदीर मायाबलमुपाक्षितः ॥
पुनरेव निष्कम्भस्तु हननार्थमाहवे । [240]
अनयवारवेष्ण च भोज यैरण तथा ॥
सनत्कुमार वार्ष्णे च तथैव निदातोऽनुकौ ।
बह्वैर्बाधरात्मोजान्मायाबलसमाश्रितः ॥

D1 : प्राज्याय* (for प्रज्याय*) — (L 217) D2 : T1 :
G1 : s M1 : भूमिं दिव, T1 : भूमिमात्र (for भूमिं वा च)
h1 : V2 D2 : रुक्मिणी (for वरु) G1 : भूमिं दिव प्रपथिरे (for
*) V2 : M1 : मदीकटा (for वली) — (L 218) D2 :
ह्वेदपत, T1 : ह्वेदिताना (for ह्वेदिताना) V2 : वारपाम्
(for पुन पुन) — (L 219) K1 : N1 : V1 D1 : s
समासा, K1 : C1 : मनडा, D2 : T2 : सपथा (for सयथा) D2 :
मागपेनामिधुक्ताश्च (for *) — (L 220) K1 : निस्तुता,
N1 : निश्चय, T2 : G1 : डरणा (for निश्चिता) — (L 221)
N1 : चेदिराजानुप्राप्तम्, M1 : राजवशात्प्राप्तम्, D2 : राजाग्रम्य
मग सितम्, D2 : (marg) T2 : चेदिराजानुप्राप्तम् च, T1 : जुजा
प्रमथ, G1 : जुजाग्रमम् (for *) — (L 222) h1 : शुभ
(for स्थितं) D2 : रथे, T2 : रथ (for वीर) K1 : शतै रथे
रथापच, D2 : रथैर्नरैरथापच (for *) h1 : T2 : s G2 : नगरो
पमम् (for नैः) — (L 223) h1 : नोदिता, G2 : पन्दिनो
(for नादिनो) K1 : s V1 B1 D1 D2 : s s s T2 : वीर (for
वीर) h1 : काजना नादिनो वीर, M1 : कठिन नदिनो वीर (for
*) K1 : दुपदस्व सुताख्या D2 : दुपदः समन्दैरकया (for *)
— (L 224) N1 : निश्चित, V2 : निर्जैतो, V2 : दक्षितो, G2 :
निष्कम्भो (for निश्चिता) — (L 225) T2 : s G2 : सार (for
वारु) N1 : D2 : s G2 : मतीकाशो (for दो) — Da om
lines 228 229 — (L 228) T2 : s G2 : s s M1 : राजम् (for
वीरा) T2 : s G1 : s M1 : वीराश्व (for निष्कम्भाया)
— (L 231) K1 : s पनर्द, N1 : V2 : s B2 : s D2 : सतर्द,
V1 : D1 : सुनरे (for समर्द) T2 : सतर्द सहसा सेना (for *)

D2 : वादर्वी (for सेनाया) D2 : G2 : दहन (for दहनम्)
T2 : G1 : s s M1 : निष्कम्भो (T2 : वरुणा) भीमविजय (for *)
— (L 233) K1 : ननर्द, N1 : V2 : s B2 : s D2 : सतर्द
(for समर्द) G2 : शिलीगुरी (for शिलागिनि) — (L
235) h1 : D2 : s सवैर्बाणाभिर्महत, h1 : s D2 : M1 : सर्वे
बाणाभिर्महत (for *) — (L 236) D2 : (marg) स
विपाय भद्रामेव T2 : s G2 : s M1 : कथाप्रणीर्माहासेनो
समित्य सहसेनो (for *) K2 : दधिना, K1 : नोधिना D2 :
वाचिना (for वा) — (L 237) K1 : T2 : s G1 : s
मायया भीमविजयम् (T2 : म), V2 : B1 : वा दैत्यसत्तमः
D2 : वा भीमदर्शनम्, D2 : s वा भोरा (D2 : भीम) मलमम्,
T2 : मया भीममनुतमम्, M1 : मायया भीमसत्तम (for *)
— (L 238) D2 : दार, T2 : s G2 : s M1 : धीरो (for धीर)
T2 : शुभा (for युद्धा) — Da om line 239 — (L 239) h1 :
2.4 N1 : D2 : D2 : T2 : G2 : s s M1 : धीरो, D2 : दार, D2 : धीरो
(for धीर) V2 : s रुक्मा चाख्य (V2 : रुक्माचदीरो (V2 : रु) (for
*) K1 : V2 : D2 : s T2 : s G2 : s M1 : माय (T2 : G2 : वा वा
सलमाश्रित, V2 : B1 : D2 : मायारसमाश्रित (for *) — (L
241) D1 : मायिना, D2 : मयप (for मय) K2 : B2 : मोर्द
(for मय) — (L 241) h1 : मायै च, K2 : मायै च,
K2 : मायै च, V2 : s D2 : मायै च, D2 : मय च D2 : मायिना
G2 : मायै च (for मायै च) T2 : T2 : s s M1 : तथैव सिनि
नैदिनी (for *) — (L 242) T2 : s G2 : s वपु (for
for बह्वृ) M1 : राजम् (for मोजात्) D2 : समन्वित (for
समाश्रित) h1 : रुक्माचापसमाश्रित, N1 : B2 : D2 : T2 : माया

न तस्य दग्धो देहो मायाचक्षो जनेश्वर ।
 नयतो यदशान्धोरागुतां पट्पुमंशिताम् ॥ [245]
 तद्दृष्ट्वा वदनं घोरं भैमानां भीतिरर्पणम् ।
 सुहोय भगवान्पणो यतः मलयं यत्र च ॥
 सविशेषं तथा पापः साम्प्रथ परीरहा ।
 अनिरुद्धश्च दुर्धरो भैमाश्च वरपोऽपरे ॥
 ततः शार्ङ्गयुध, शार्ङ्गं धृत्य सज्यं नरेश्वर । [250]
 दानेषु प्रभुषु कृष्णेभ्यः हुवाशनः ॥
 तं दृष्ट्वा दानमा देवमभिदुदुबुधिश्वरम् ।
 शतभाः कालरागाः प्रदीप्तमित्र पात्रकम् ॥
 समुत्पन्नं शतश्रेष्ठं परिपाद्य सहस्रशः)
 शूलानि धामितुल्यानि प्रदीप्ताश्च परश्वपान् ॥ [255]
 परंताप्राणि वृक्षाश्च घोरान्च शिपुलाः शिलाः ।
 उत्क्रिप्य च गजान्तान्धनानि हयानपि ॥
 नारायणाभिलाषमनन्ददाह प्रहसन्तिन ।
 बाणार्चिणा महानेत्रा जगद्धितरो हरिः ॥

शारदं वर्षणं यदन्महेन्द्रीर गतां यतिः । [260]
 तद्वदुदुषः सेहे बाणवर्षमर्दिम ॥
 न मेदिरेऽसुरा बाणाभारायणयतुभ्युत्तान् ।
 वर्षं पत्रेभ्यः प्रहितं बालुकासेतरो यथा ॥
 न शेडु प्रभुये स्यातु कृष्णस्यासुरसत्तमा ।
 ज्यादितास्यस्य सिंहस्य वृषभा इव भारन ॥ [265]
 ते वध्यमानाः कृष्णेन दिव्याचक्रमुत्तदा ।
 जीयिताशा बद्धन्तस्तु नापयणमयादिताः ॥
 तानाकाशाननान्निर्बन्धन्तः प्रवरस्तथा ।
 निजघ्नतु ग्रीवोरेण्डनाभिः समप्रभैः ॥
 निपेतुसुराणां तु शिरसि घरणीतलेः । [270]
 कृष्णवज्रकलान्धैव मुक्तानि शिरसरात्तरो ॥
 निपेतुनाह्वयिष्ठशा देवाना वसुधातले ।
 कालेनोपहता धीर वज्रवक्त्रा इवोरगाः ॥
 रौक्मियेवैवस्तव, दृष्ट्वा घोरं मायामयीं शृणुम् ।
 अट्टश्यनिष्कमा धीरः क्षत्र प्रभेमुमुपतः ॥ [275]

बलमुपा', D: + मायया बलमा' (for ^a) — (L. 244) T: G: न तस्य बहो बहो (for ^a) — (L. 245) V: + Dn D: + s: T: घोरौ (for घोरान्) T: शुभौ (for शुभं) N: सत्यिनाम् (for सति^a) — (L. 246) K: भीमानां (for भी^a) K: भीमानां भीमदत्तान्, K: T: भीमानां भीमदत्तान्; K: V: B: Dn D: D: → G: M: 'ना भीमां K: भीति^a वधेन (D: G: वध्), N: V: B: + D: + G: + 'नो भीम (V: B: सज्यं) जनेन, D: भीमानां भीमदत्तान्, T: + G: + भीमानां भीमविषम (for ^a) — (L. 247) Dn M: बल वान् (for मन) D: T: + G: + विषयुर (for कृष्णो) — (L. 249) N: दुर्मयीं (for दुर्धरो) D: भीमाश्च (for भीमाश्च) — (L. 250) K: शार्ङ्गयुध (for शार्ङ्गयुध) D: D: + M: सज्यं शृणु (by transp.) K: B: G: M: जनेश्वर (for नरे) — D: om (hapl) lines 251-252 — (L. 251) K: प्रवृत्तेर्द, D: (mar:) च विशेष, D: प्रवृत्तेः D: + प्रवृत्तस्तु, L: + G: + M: प्रवृत्ते (for प्रवृत्तेषु) — (L. 253) D: सशस्त्र, D: यतार्हा (for तां) — (L. 254) K: समुपता, N: D: 'सुखम्, V: + B: D: + T: + G: + M: 'द्विषा, V: 'लिया, D: 'सुखा, G: 'द्विषा (for 'सुख) T: शतस्यस्य (for 'भीम) D: समुत्पन्ना बाणव्यश्च (for ^a) D: परिघातां (for 'शस्त्र) G: + विशेषत (for सहस्रशः) — (L. 255) दीप्तमित्र (for प्रदीप्ताश्च) — (L.

256) D: वर्षगात्राश्च (for 'प्राणि) K: + V: D: घोरान् (for घोरान्) — (L. 257) K: सप्रायाश्च (for सप्रायि) B: तथा इयान् (for इयानि) — (L. 258) K: + D: नारा यणोऽभित्वा स्वान् (for ^a) — (L. 259) D: बाणार्चिनाम् (for 'विषा) V: महामान (for 'तेजा) K: हि स (for इति) — (L. 260) T: + G: + शारदं वारवर्षं च (for ^a) K: V: + D: सेहे वीर, K: V: B: D: G: सेहेहीरो, N: सेहे वीरो, T: + G: वज्रहीर, G: सेहे स्वैर, G: घण्टीर, M: मह हीर (for सहे) — (L. 261) K: वदपति (for 'वृष) T: G: + s: सवै, M: वारि (for सेहे) N: V: Dn D: T: अरि दम, M: वरषे ह (for वरिदम) — (L. 262) D: + समुत्तमा (for समुत्ता वामान्) D: + चक्रमुत्तम (for 'ताद) — (L. 263) D: सज्य, T: + G: + M: सतिवै, T: विधिला, G: निर्युक्त (for विहित) — (L. 265) D: + वज्रास्य (for सिंहस्य) V: न व्यादितास्य सिंहस्य (for ^a) — (L. 269) N: G: लीङ्गीर (for घोरैर) D: उल्लवार्कः, G: + उल्लिमाभि (for उल्लनाभि) K: N: V: + B: Dn D: D: T: G: M: समे प्रभो (for समप्रभै) — (L. 271) K: + शिरस्यान्वदे (for 'रात्रौ) T: + G: + 'धू (T: G: 'धू) तानि शिरसोत्ते (for ^a) — (L. 272) K: T: बहवस्तु, G: बाणानि (for बाणवत्) K: देवानां वसुधातले, D: G: नां घरणीतले (for ^a) — (L. 273) D: (mar:) देवा,

गदेन सह धर्मात्मा सारणेन शठेन च ।
 सान्त्वेन चारुप्रेक्ष्यपि पूर्वं येन प्रवेक्षिताः ॥
 प्रमथ्य तरसा कणं यतन्त रणभूमिनि ॥
 जग्राह बलान्कार्पिः प्रसुरन्त ततस्ततः ॥
 चित्तं च गुहा वीरो घोरा मायामया नृप । [280]
 दुर्गोभनं च राजत विराटद्रुपदावपि ॥
 शकुनिं चैव शल्यं च नील चापि नदीसुतम् ।
 बिन्दानुबिन्दौ राज्ञानी जरामथं च भारत ॥
 त्रिवर्तान्मलराशेव वसतीति महाबलम् ।
 धृष्टपुत्रादिवाक्षेव पञ्चालनरकभेदिनाम् ॥ [285]
 तथाहुतिमुत्तमेदं मातुल रुक्मिणेन च ।
 शिशुपालं च राजानं भगदत्तं च भारत ॥
 सवन्धं च सुहृन्तं च मानयामि नगधिपाः ।

गुह्यामिमा घोरोत्सा येन प्रक्षेप्यामि वः ॥
 विलोदकेष्वेणाहमाह्वयं कलवर्णिना । [290]
 प्रक्षेप्यन्त्या नेन्द्रेन्द्राये गुह्यामिनि धीमता ॥
 आश्रित्वा ज्ञानरथं मायां त्रिकुम्भेन महात्मना ।
 प्रक्षिप्तान्यादवात्रैव माक्षयिष्यामि सर्वथा ॥
 इत्युक्ते शिशुपालस्तु राजा संन्यपतिरन्था ।
 श्रेष्ठतनवं तान्मैमान्यशुभ्रं सन्निषेपतः ॥ [295]
 विलोदकेष्वेश्वरं देवं रोहिष्मणेयो नमस्य च ॥
 आरभन्नृपतिं वदुः शिशुपालं महाबलम् ॥
 ततः पाशमहाम्निं प्रधाय प्ररोचत ॥
 ईलादिभर्ताईरा रोहिष्मणेयं महाबलम् ॥
 विलोदकेष्वेश्वरो देवः प्राठं त्वा यदुन्नन्दन । [300]
 सर्वं कुरु तथा राज्यां प्रोक्तस्य मेम मायया ॥

T₁ G₁ s M₁ दीरा (for वीर) — (L 274) K₁ T₂ G₁ सतो
 दृष्टा, D₁ दृष्टस्य D₂ दृष्टस्य, D₃ तत् स्य, T₂
 सया दृष्टा (for तत् सया) M₁ तदा (for युद्धम्) — (L
 275) K₂ निष्कमो (for 'म') K₃ अद्वयं व्यक्तमद्वैतं, K₄
 V₂ s B D₁ D₂ s T₁ s G₁ s अद्वयं (V₂ B D₁ D₂ s
 'द्वै') निष्कमद्वैतं, D₂ G₂ 'द्वयो' निष्कमं (G₂ 'म') द्वौ, D₃
 'द्वयो' निष्कमद्वैतं, G₁ 'द्वयो' निष्कमद्वैतं (for 'द्वै') — (L
 276) K₁ s V₁ B₁ (marg. as above) D₁ D₂ s T₁
 सुनेन च, K₂ सुनेन च, T₂ s G₁ s च धीमता (for गदेन
 च) — (L 277) T₁ s G₁ s शान्त्यं (for चापि) G₂
 सान्वेन चारुप्रेक्ष्य (for 'द्वै') T₂ s G₂ s om (hapl)
 lines 277⁴ 282⁴ K₁ पूर्वं (for पूर्व) D₁ प्रवीक्षिता,
 T₂ प्रवेक्षिता (for प्रवेक्षिता) — (L 278) D₁ (marg.
 as above) सदसा (for सतां) D₂ कृष्ण (for कर्ण)
 D₃ अनन्त, G₁ सतत (for यतन्त) — (L 279) K₁ s
 D₂ च बलान्, D₃ [म]लिकान् (for बलवान्) V₁ D₂
 प्रसुरन्तं च (D₁ स) (for प्रसुरन्त) K₂ च सततं, T₂ इत
 सत (for तत) — (L 280) V₂ D₂ निनय, D₂ T₂
 विनीय, D₂ (marg. as above) निनय (for विनीय) D₂
 सवन्धं च गुहा वीर (for 'द्वै') — Its om lines 281⁴—287⁴
 — (L 293) K₁ s D₂ सान्वेन, D₁ सान्वेन (for 'नी')
 — G₂ om (hapl) lines 281 87 — (L 284) G₂ om
 (hapl) lines 284⁴ 285⁴ K₁ D₂ सान्वेन, K₂ D₂
 वसताम्य K₃ सान्वेन, D₂ D₂ s सामान्य, V₁ वरा
 पाय, V₂ राज्याय, D₂ D₂ s सामान्य, D₂ नय
 म्पाय, T₂ मातृद्वीप (for वसतीति) — (L 285) T₂
 D₂ s M₁ धृष्टपुत्रमुत्तमेन (for 'द्वै') V₂ D₂ s T₂ M₁ पात्रा

कात् (for पत्रां) D₂ कोविद (for 'दात्') K₂ K₃ V₁
 D₂ D₂ s T₂ पात्राणां (K₂ V₂ D₂ 'त्वा') नक्षकोविद, D₂
 कौटिल्यानक्षकोविद (for 'द्वै') — (L 286) D₂ कार्पिण्य,
 D₂ (also marg) -पुत्रिण्य (for [अ]द्विण्य) D₂ रैविण्य
 (for 'द्वै') K₂ T₂ सानुल रैविण्य तथा (for 'द्वै') — D₂ om
 lines 287-290 — (L 288) K₁ सन्धुषु (for सन्धुषु) T₂
 G₂ M₁ सानुषुषु (for 'वर्णि') — (L 289) D₂ यय (for
 वेन) — D₂ om (hapl) lines 291 293 — (L 291)
 T₂ s G₂ s इति मे सति, M₁ इव मे सतम् (for इति
 धीमता) — (L 292) T₂ G₂ s साधिता शान्त्यो माया (for
 'द्वै') — (L 293) K₂ G₂ सौमित्रिण्य सवन्धं, D₂ सौष
 विष्यामि तं (for 'द्वै') — (L 294) V₁ B T₂ G₂ s M₁ [उ]
 च (for [उ], K₂ V₂ s B D₂ D₂ s राज (for राजा)
 — (L 295) K₂ सतदं सतदं, D₂ सतदं सतदं (for सतदं सतदं)
 D₂ सौ सतदं सतदं T₂ s G₂ s सौ सतदं सतदं
 सतदं सतदं सतदं (for 'द्वै') G₂ प्रसुरन्तं विनीय
 सतदं M₁ सतदं सतदं सतदं (for 'द्वै') G₂ सतदं सतदं
 (for 'द्वै') — D₂ om lines 296 299 — (L 297) D₂
 योस्तु T₂ G₂ s दृष्टु (for यदु) D₂ सतदं सतदं सतदं
 T₂ सतदं सतदं सतदं (for 'द्वै') G₂ सतदं सतदं
 — D₂ om lines 298-299 — (L 298) V₁ सतदं सतदं
 'मायि' K₂ सतदं सतदं, K₃ सतदं T₂ सतदं (for 'द्वै')
 T₂ s G₂ s M₁ सतदं सतदं सतदं (M₁ 'मायि') (for 'द्वै')
 — (L 299) K₁ s V₁ D₂ D₂ s वीरो, K₂ धीमता,
 T₂ s G₂ s वेन, M₁ देवो (for वीर) V₂ सतदं सतदं
 T₂ s G₂ s [उ] lines 301-303 — (L
 301) D₂ सतदं (for सतदं) K₂ सतदं, D₂ सतदं
 सतदं (for 'मायि') K₂ D₂ सतदं सतदं सतदं

न तस्य दृष्टेः देहो मायाकृतो जनेभ्यः ।
 मयो मादधत्तेऽन्तर्मुखं वदुष्वन्तिताम् ॥ [245]
 गच्छा वदन् पोरं भिमानां भीतिवर्धनम् ।
 शुक्रोऽभगच्छन्त्यो वदः मयः त्वय च ॥
 गर्विजैर्न तथा वामः मायैश्च पराधीरः ।
 अतिमन्दम् दुर्धरो भेमाश्च धावोऽपरे ॥
 गाः गात्रांशुः शरैर्न कृत्वा सगर्जनेभ्यः । [250]
 दानेषु प्रवृत्तेषु दुर्गेष्ट्येषु हुताशनः ॥
 तं हृष्टा दानाग देवमभिरुद्रुषीरयत् ।
 शठभाः बाणशङ्कायाः प्रदीनमिव पावयम् ॥
 समुद्रद्वयं जन्मैश्च परिषांश्च सख्ययाः ।
 शूराणि चाग्निमुनिनि प्रदीनोश्च वरश्चयन् ॥ [255]
 परंतामपि कृष्णांश्च घोराम् त्रिपुलाः पिन्दाः ।
 छत्रिभ्यश्च च गताम्बलात्पर्यायानि ॥
 नापयन्नाभिमानमर्वाद्दृष्टाद् प्रथममिव ।
 बाणार्पिणः मक्षतिजा जगद्धितवरो दष्टि ॥

अख्यं वपेयं यदन्मोहोर गां यतिः । [260]
 तद्वगदुष्यः मेधे वाणरर्पमर्दमः ॥
 न मेधेऽमुष बाणाभाययधनुश्रुतान् ।
 वपे पटन्वविहितं बाणुवागेनो यया ॥
 न जेहः प्रमुने त्वापुं कृष्णामुर्मन्तमाः ।
 व्यादितामस्य मिहस्य ह्यभा इव भाव ॥ [265]
 ते वप्यमानाः कृष्णेन दिवमाचक्रमुत्तदा ।
 जीयिताशा घटन्तु मारायणमगादिताः ॥
 तानाचारगानेन्द्रिर्जवन्तः प्रवतन्तदा ।
 निजप्रवुः जरीर्पोरर्पलनार्पिः ममप्रभैः ॥
 निषेधुसुपणां मु निषासि धरणीवले । [270]
 कृणवज्रचयनीव मुक्तानि क्षियसस्तरोः ॥
 निषेधुर्गादयमिच्छता वरदानां यमुचाले ।
 फलेनोपहता धीर पञ्चरज्या ह्योरागाः ॥
 रोचिष्येवस्तनः सङ्गा घोषं भाषानर्पे गुह्यम् ।
 अष्टरचनिष्पन्नो वीरः क्षत्र मक्षेमुत्तवः ॥ [275]

बहमुत्तः, Ds : मायया वदमां (for ' ') — (L. 244) Ts
 Gs : म तस्य देहो देहो (for ' ') — (L. 245) Vs : Dn
 Ds : s Ts : योरां (for योरात्) Ts : मुमां (for मुदां) Ns
 सविषयम् (for सवि) — (L. 246) Ks : भीमानां (for
 भी) Ks : भीमानां भीमवर्धनः, Ks : भीमानां भीमवर्धनम्;
 Ks : Vs : Dn : Ds : Gs : मां भीमां (Ks : मां
 वपेन (Ds : नम्) ; Ns : Vs : Ds : Ds : Gs : 'मां मेय
 (Vs : Ds : भव) वपेन ; Ds : भीमानां भीमवर्धनः ; Ts : Gs :
 भीमानां भीमवर्धनम् (for ' ') — (L. 247) Ds : Ms : वद
 वात् (for वत) Ds : Ts : Gs : शिषुत् (for कृष्णे)
 — (L. 248) Ns : दुर्धरो (for दुर्धरो) Ds : भीमाश्च (for
 भीमाश्च) — (L. 250) Ks : शरैर्न (for शरैर्न) Ds
 Gs : Ms : सगर्जनेभ्यः (by transp.) Ks : Gs : Ms : जनेभ्यः
 (for जने) — Ds : on (hap) lines 251-252 — (L.
 251) Ks : प्रवृत्तेः वै ; Ds : (mar.) च विषये ; Ds : प्रवृत्तेः
 Ds : प्रवृत्तम् ; Ts : Gs : s Ms : प्रवृत्तेः (for प्रवृत्ते)
 — (L. 253) Ds : सेनायाः Ds : शरैर्न (for ' ') — (L.
 254) Ks : समुद्रा, Ns : Ds : 'समुद्र' Vs : B Ds : Ts : s
 Gs : s Ms : 'हिवा', Vs : 'हिवा', Ds : 'ह्यवा', Gs : 'ह्यवा' (for
 'मय') Ts : सख्यया (for 'मय') Ds : समुद्रा सख्यया
 (for ' ') Ds : परिषांश्च (for 'पारि') Gs : विरोधन (for
 सहचर) — (L. 255) बीजांश्च (for प्रदीनाम्) — (L.

256) Ds : वपेयमांश्च (for 'वपेय'), Ks : Vs : Ds : योरांश्च (for
 योरांश्च) — (L. 257) Ks : सख्ययांश्च (for सख्ययांश्च) Ds
 तथा वपत् (for वपत्) — (L. 258) Ks : Ds : माया
 यमोऽभिषा स्यात् (for ' ') — (L. 259) Ds : बाणां पिन्दां
 (for 'पिन्दा') Vs : सख्ययांश्च (for 'सख्ययांश्च') Ks : हि ॥ (for
 ह्ये) — (L. 260) Ts : Gs : सार्वदेव (for ' ')
 Ks : Vs : Ds : सेदे वीरः Ks : Vs : Ds : Gs : सदेहीरो, Ms : सेदे
 वीरो, Ts : Gs : वदहीरो, Gs : सेदे स्त्री, Gs : वदहीरो, Ms : सदे
 हीरो (for सेदे) — (L. 261) Ks : वदहीरो (for 'वद') T
 Gs : s सत्, Ms : वपि (for सेदे) Ns : Vs : Dn : Ts : जरी
 दम ; Ms : वपेर्न (for वपेर्न) — (L. 262) Ds : s मुद्र
 गाया (for मुद्रा बाणां) Ds : s वदुष्यत् (for 'वद')
 — (L. 263) Ds : सख्ये ; Ts : Gs : Ms : सख्ये ; Ts
 विहिताः Gs : निषेधुः (for निषेधुः) — (L. 265) Ds : s
 व्याघ्रस्य (for व्याघ्रस्य), Vs : न व्याघ्रस्य विहिता (for ' ')
 — (L. 269) Ns : Gs : वीर्यैर्न (for वीर्यैर्न) Ds : जलनाकैः
 Gs : सख्ययांश्च (for सख्ययांश्च) Ks : Vs : Vs : Dn : Ds
 Ds : Ts : Gs : Ms : सख्ये प्रयो (for सख्ये) — (L. 371)
 Ks : सख्ययांश्च (for 'सख्ये') Ts : Gs : सख्ये (for 'सख्ये')
 वापि सख्ययांश्च (for ' ') — (L. 373) Ks : सख्ययांश्च ;
 वापि (for वापि) Ks : सख्ययांश्च वदुष्यत् ; Ds : Gs : 'मां
 वरणीवले (for ' ') — (L. 373) Ds : (mar.) देवा ;

गदेन सह धर्मात्मा सारणेन शठेन च ।
 सान्धेन चापरेभ्योऽपि पूर्य येन प्रवेशिताः ॥
 प्रमथ्य तरसा वर्णं यतन्तं रणमूर्धनि ॥
 जग्राद् बलवान्कार्ष्णिः प्रस्फुरन्तं वतस्ततः ॥
 विनयं च गुहा घोरो घोरा मायामर्या नृप । [280]
 हुर्योधनं च राजानं विराटद्रुपदावपि ॥
 शकुनिं चैव शल्यं च नीलं चापि नदीसुतम् ।
 विन्वाहुविन्दी राजानौ जरामघं च भारव ॥
 त्रिगतांमालराक्षैश्च यसातीक्ष्णं महाबलान् ।
 धृष्टद्युम्नादिवाक्षैश्च पञ्चालानसूरोविदान् ॥ [285]
 तथाहृतिहारापेक्षं मातुलं रुक्मिणेन च ।
 शिशुपालं च राजानं भगदत्तं च भारत ॥
 सवन्धं च गुरून् च मानयामि नराधिपाः ।

गुह्यामिमा घोरेरूपा येन प्रवेशयामि वः ॥
 विरशोदकेष्वरेणाहमाक्षतं शूलपाणिना । [290]
 प्रक्षेप्तव्या नरेन्द्रास्ते गुह्यायामिवि धीमता ॥
 आश्रित्य शान्त्यर्थं मायां निदुम्भेन महात्मना ।
 प्रक्षिप्तान्यादवाक्षैश्च माक्षयिष्यामि सर्वथा ॥
 इत्युक्ते गिष्ठगालस्तु राजा सेनापतिस्तथा ।
 शरेस्तनर्दं तन्ममैमान्प्रयुञ्ज सविशेषतः ॥ [295]
 विस्वोदकेभ्यः देव रीक्षिमणेयो जमस्य च ॥
 आरभन्मृपतिं यदु गिष्ठुपालं महाबलम् ॥
 ततः पाशसहस्राणि प्रहाय प्रयरोत्तम ।
 झेलादिजत्ररीर्द्धार रीक्षिमणेयं महाबलम् ॥
 विरशोदकेभ्यो देवः प्राह त्वां बहुनन्दन । [300]
 सर्वं कुरु यथा राज्या प्रोक्तस्य मेम मायया ॥

कन्याथं रत्नलुब्धास्तु बधानेमान्नराधिपान् ।
 पार्श्वेस्तमेव मोक्षं च प्रमाणं यदुनन्दन ॥
 असुरास्तु मदावाहो नि शेषान्वर्तुमर्हसि ।
 एतमेव च दत्तव्यस्तस्या नीर जनावेन ॥ [305]
 ततः स भगदत्तं च सिद्धपालं च भूमिपम् ।
 आहूतिं चैनं कर्मिणं च शेषाश्चान्यान्नराधिपान् ॥
 यवन्तः हरदत्तेनैव पार्श्वरुत्तमरीर्यान् ।
 मायामर्थं गुणैः चैव निनाशं कुरुनन्दन ॥
 यथा च रौक्मिण्येऽथ निश्चसन्तः शोरेणान् । [310]
 अनिरुद्धं चकाराथ रक्षितारं स्वमात्मजम् ॥
 तेषां निरवशेषेण यवन्तं यदुनन्दन ।
 सेनापतिं क्षत्रियांश्च कौरवांश्च भारत ॥

हस्त्यश्वरथबृन्दश्च चकार च तथाऽमत्तात् ।
 अन्यस्तु ततो हन्तुमसुरानुचनः प्रभो ॥ [315]
 सनद्ध एव चोवाच ब्रह्मदत्तं द्विजोत्तमम् ।
 विश्वं च त्रैलोक्यं कर्म मां चैव पश्य धननयम् ॥
 न देवेभ्यो नासुरेभ्यो नान्येभ्यो द्विजसत्तम ।
 मयं हि निचते तस्य गोत्रातो यस्य पाण्डरा ॥
 न चासुरेण च सुताः सृष्टा यन्तः हि तेजसा । [320]
 यज्ञपादे निरीक्ष्येतान्मायया निहिता मया ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

रुद्धेषु भूमिपालेषु सानुगेषु विशा पते ।
 जातिवेद्यासुप्राप्यैव कर्मल जननेनय ॥

Ks प्रोक्तस्त्व नाम वनमया, Ns Vs : Ds Ds-1 Ts : Gs
 चोक्तस्त्व भैमको (Ts हि यथा, Ts भो यथा, Gs वै हि भो)
 मया, Vs प्रोक्तस्त्व भैमको मया, Bs चोक्तस्त्व भैम चोक्तया,
 Ts : Gs : चोक्तस्त्व हि महोमया (for ^a) — (L. 304)
 Ks यथा वतान्, Ks Ds Gs यथा चैवान्, Bs कृत्यानि,
 Ds यथा त्वे, Ds बधानिमान्, Ts : Gs : यथास्वेमान्,
 Ts : Gs यथाये (for यथाते) — (L. 305) Ds पार्श्वस्त्वं
 च मया दत्तैः Ts Gs पार्श्वेयं बधान एव, Ts : Gs : पार्श्व-
 रेव प्रहारस्त्व (for ^a) Ts : Gs : प्रवृत्तान् (for प्रमाण)
 — (L. 304) Ks : ससुराणां (for 'हस्त्य') Ks : Gs नि शेषं
 (for नि शेषान्) — (L. 305) Ds यवन्तं, Ts : Gs कर्तव्यं,
 Ts Gs : कर्तव्यस्त्व (for कर्म) Ks : यवन्तं च कर्तव्यस्त्व
 (Ks यवन्तं) (for ^a) — (L. 306) Ks Ds उत्तमं स भग
 वदत्त (Ds 'के' (for ^a) — (L. 307) Ts माह्वयदुविमर्षं
 चैव (for ^a) — (L. 308) Ds यद्वर्तते (for दत्तं) Ds
 भारत (for उत्तम) Ks : Vs Bs : Ds Ds : Ts Gs Ms

भारत] — (L. 314) Ds Ts Gs बुद्धादि (for बुद्धाश्च)
 Ds Gs [अस्त्वामात् (for 'मात्') — (L. 315) Ks : मयो
 धर्तः Ks यथाय एव, Ds यथायस्त्व (for 'प्रस्तु') Ds अथ
 प्रस्तुतस्तु यथाय, Ds 'प्रस्तुतं हन्तुम् (for ^a) Gs एषो
 (for प्रभो) Ds कसुराह्वयमुपयत्त (for ^a) — (L. 316)
 Ds प्रवृत्तं (for सवृत्तं) Ds प्रवृत्तस्तुमयोवाच (for ^a)
 — (L. 317) Ds (margin as above) Ts Gs Ms मां चैव
 पाण्डवपालिन (for ^a) — (L. 318) Ds : Ds Ts Gs :
 मायेभ्यो (for मायेभ्यो) — Ts : मायेभ्योऽपि द्विजोत्तम
 (for ^a) — (L. 319) Ks च मयं पश्यत तस्य (for ^a) Gs
 द्विज (for सृष्ट) Gs यन्तया (for पाण्डवा) — (L. 320)
 Ds हस्ता (for सृष्टा) Ds Ds चेतसा, Ds ते प्रभो (for
 तेजसा) Ts : Gs : Ms सद्यः सद्यः द्विजोत्तम (for ^a)
 — (L. 321) Gs : निरीक्ष्यता (for 'स्वियात्') Ds यज्ञपादे
 निरीक्ष्यता (for ^a) Ks Bs Ds Ds निहिता, Ts Gs : निह-
 तात्, Ts निहितात् (for 'ता')

विशः प्रसक्तो वीरा वध्यमाना समन्ततः ।
 वृणानन्तप्रभृतिभिर्गुडुभिर्गुडुमदै ॥ [325]
 निकुम्भस्तानयोवाच रूपितो दानभोक्तम् ।
 भित्ता प्रतिष्ठा किं मोक्षद्वयार्ता याय विद्वजः ॥
 हीनप्रतिष्ठाः काल्लोकान्प्रयास्यथ पलायिताः ।
 अगदरापचितिं युद्धे ज्ञातीना कृतनिश्चयाः ॥
 फल जिदेह भोक्तव्य रिपून्समरकर्कशात् । [330]
 हनेन चापि श्रेण वस्तव्य त्रिविधं सुखम् ॥
 पलायित्वा गृह गत्वा कस्य द्रव्यस्य हे सुखम् ।
 दारान्वक्ष्यथ किं चापि धिग्धिक् किं न लज्जथ ॥
 एषमुक्ता निवृत्तास्ते लज्जमाना नृपासुतः ।
 विश्रेण च बेगेन युयुधर्षदुभिः सह ॥ [335]
 उत्तरे युद्धशौण्डाना नानाप्रहणैर्नृप ।
 ये गान्ति यज्ञयाट तु चाग्निदन्ति घनजयः ॥
 यमो भीमश्च राजा च धर्मपुत्रो युधिष्ठिरः ।

या प्रयाताञ्चधानेन्द्रः प्रवर्त्तय द्विजोत्तमः ॥
 अथासुरासक्तोयाद्व्या वेश्मैवैवलाहृता । [340]
 चक्रसूर्यथावर्तं गर्जज्जलानुशोभिनी ॥
 पञ्चकुन्तनस्त्वञ्जना स्तनितोद्गुणशक्तिनी ॥
 गोविन्दशेखप्रभया भीरुचित्तप्रमाथिनी ॥
 असृग्गुहदधेनाद्व्या असिमत्पतगिणी ।
 सुखाव शोणितनदी नदीय जलादगमे ॥ [345]
 ना दृष्ट्वै निकुम्भस्तु वर्धमानश्च यात्रानात् ॥
 हनान्सर्गान्सहायश्च वीर्याद्वैवोत्पत्तय ह ॥
 स वारितो जयन्तेन प्रवरेण च भारत ।
 श्रेः कुलजगमाशौर्निकुम्भो रणनर्कः ॥
 सनियुत्वाय दष्टौ परिषेण दुरासदः । [350]
 प्रवर ताटयामाम न पपात महीतले ॥
 पेन्द्रिस्त पतित भूमौ बाहुभ्या परिपस्ते ।
 विदित्वा चैव सम्प्राण द्विजानुरममिदम् ॥

कश्मल) — (L 334) K₁ ३ प्रशस्य ते, h₂ V₂ ३ D₂
 D₁ ३ प्रसुषुद्ध, D₂ D₁ ३ ३ G₁ ३ प्रवर्त्तयस्ते, D₂ प्रविधि
 D₁ ३ प्रसुषुद्ध, M₂ प्रसुषुद्धे (for प्रसुषुद्धे) G₂
 विशः प्रसुषुद्धीत्यर्थ (for *) D₂ प्रस्यमाना (for वध्य*)
 — (I 330) D₂ यादवेर (for बहुभिर) h₂ दुर्गता,
 K₂ दुर्गता, N₂ D₂ कोरिदै (for दुर्मदै) — (L 336)
 V₂ ३ B₂ ३ D₂ दृष्टो दानवमन्त्र, G₂ कृपितो दानवोत्तम,
 G₂ दानवो कृपितस्तथा (for *) — (L 327) h₂ V₂ ३ B₂
 D₂ ३ T₂ ३ G₂ M₂ द्विजा (for भिरजा) G₂ ३ द्विजा प्रविष्टा
 किं सा च (for *) h₂ D₂ D₂ ३ T₂ G₂ यान K₂ ग्राम्य,
 G₂ M₂ चाति (for वाप) V₂ विद्वजः (for विद्वजः)
 T₂ ३ C₂ ३ ३ अयाजन्ताश्च विद्वजः (for *) — (L 328)
 V₂ प्रज्ञाश्च (for प्रविष्टा) D₂ ३ नरकात् (for कार्दली
 कात्) V₂ समिप्यथ, G₂ समिप्यथ (for प्रयास्यथ) — (L
 329) D₂ T₂ ३ G₂ ३ ३ अट्टया (for अगता) h₂ रणे,
 K₂ युधि (for युद्धे) D₂ ३ सकृत्वापिर्दि नाम (D₂ लोके)
 (for *) D₂ युर्वेजा (for ज्ञातीना) h₂ ज्ञातीनां च द्विजा
 रथ (for *) — (L 330) h₂ यज्ञेह, h₂ जित्वा हि, T₂
 G₂ M₂ ह्येह, Q(ed) जित्वैव (for जित्वैव) — (L 331)
 K₂ (मो)श्रेय (for श्रे) D₂ T₂ ३ G₂ ३ ३ M₂ मोतव्य
 (for वरपथ) h₂ सुग (for सुखम्) — (L 332)
 D₂ दशविन्ध्य हा सुखम् (for *) — (L 333) B₂ D₂
 T₂ ३ G₂ ३ M₂ द्रव्य (for वध्य) h₂ द्रव्य, D₂

विश्वस्त, D₂ विश्वस्त, T₂ नृपा किं (for विश्वस्त) V₂ न
 हि (for किं न) K₂ लज्जया, T₂ जयथ (for लज्जथ) D₂
 विश्वस्तचित्तव्य लज्जये, D₂ विश्वस्तित्तव्य लज्जये, D₂ विश्व
 क्षित्तव्य लज्जथ, G₂ थिक् किं न क, G₂ किं किं विश्वस्तव
 लज्जथ (for *) — (L 330) h₂ युद्धे (for योगेन)
 — (L 336) D₂ नावाप्रदण नृपा (for *) — (I 337)
 D₂ विद्वजः स (for साविद्वजः) — (L 339) D₂ याद
 वाश्च (for सा प्रयाताम्) — (I 340) h₂ D₂ D₂ ३ G₂
 गोवीपा, h₂ केदार्या (for गोवीपा) h₂ कश्मला
 (for बाहु) — (I 341) h₂ वर्मदुर्मः h₂ D₂ ३
 चक्रसूर्य, D₂ (marg as above) वर्मदुर्म (for चक्र*)
 h₂ D₂ शोभयता, D₂ शोभिता (for श्री) — (L 342)
 V₂ चक्रसूर्य, B₂ दुर्म, T₂ ३ G₂ ३ ३ M₂ कृत्तव्य (for
 चक्रसूर्य) h₂ (marg) -रश्मिनी, D₂ T₂ नादिनी, D₂
 -रश्मिनीम्, T₂ ३ G₂ निरवता, G₂ ३ -रश्मिता (for
 -रश्मिनी) — (L 341) D₂ T₂ ३ G₂ ३ ३ नेनीया (for
 नेनाया) T₂ असृग्गुहरेनीया (for *) h₂ माया, D₂
 मत्स्या (for मत्स्य) — (L 346) D₂ च दृष्टा (for
 दृष्टि) — (L 347) V₂ निरवेन (for वीरवेन)
 D₂ वेनो देवतायनार ह, D₂ गोर्वर्धभिमसर ह (for *)
 — (L 348) T₂ परिज्ञानी G₂ ३ चानाज्ञो (for न
 चाज्ञो) — (L 349) h₂ सम्पादेर (for महादेर)
 — (L 350) h₂ निर्विद्वत् च दष्टौ, D₂ सनियत्त च

अभिद्रुत्य निवृम्भ च निर्दिशेन जघान ह ।
 परिधेगपि देतेयो जयन्त समतादवत् ॥ [355]
 ततश्च बहुलं गान निवृम्भस्यैन्द्रिद्राह्वे ।
 स चिन्तायामास तदा वध्यमानो महासुष्ठु ॥
 कृष्णेन सह योद्धव्यं वैरिणा ज्ञातिघातिना ।
 श्रान्तयामि विमान्मानसाह्वे शक्रसूनुना ॥
 एष स निश्चय कृत्वा तत्रैवान्तरपीथवत् । [360]
 जगाम चैव युद्धार्थं यत्र कृष्णो महाबलः ॥
 त दृष्ट्वैषवत्स्वन्धमास्त्रिनो बलनाशनः ।
 द्रष्टुमभ्यागतो युद्धं जहपे सह दैवैते ॥
 साधु साधिति पुत्र च परितुष्ट स सत्त्वजे ॥
 प्रवर चापि धर्मात्मा सत्यत्वे मोहवर्जितम् ॥ [365]
 देवहुतुल्यभ्रापि प्रणेदुर्वाममाज्ञया ।
 जयमान रणे दृष्ट्वा जयन्त रणदुर्जयम् ॥
 इदंशार्थं निवृम्भस्तु केशव रणदुर्जयम् ।
 अञ्जनेन स्थित सार्धं यज्ञाष्टाविह्वलम् ॥

स नाद सुमहद्वृत्त्या पश्चिमाजमतादयम् । [370]
 परिधेन सुधोरेण बल सालम्बितेन च ॥
 नापयण चान्जुनं च भीम चाय युधिष्ठिरम् ।
 यमो च सुदेव च साम्य काम च वीर्यवान् ॥
 युयुधे मायय दैत्य श्रीमन्मरीच च भरतः ।
 न चैन ददृशुः सर्वे सर्वशक्तिशिरसा ॥ [375]
 यदा तु नैन पश्यन्ति तदा विस्मोदकेभ्यश्चम् ।
 दृष्ट्यो देव हृषीकेशः प्रमथाना गणेश्वरम् ॥
 ततस्तै ददृशुः सर्वे प्रभायादवितेयसः ।
 विस्मोदकेभ्यश्चास्तु निवृम्भ मायिना परम् ॥
 ब्रह्मसंशिरस्यारार प्रमत्तमिन्द्र विधिन्म् । [380]
 आह्वयन्त रणे कृष्ण वैरिण ज्ञातिनाशनम् ॥
 सज्जमाण्डीन एताय पार्ष्णिक्य रथेषुभिः ।
 परिष चैव गात्रेषु रिज्याधेतमथासदन् ॥
 ते बाणस्तस्य गात्रेषु परिषञ्च जनाधिप ।
 अन्ना गिलाशिता सर्वे निषेधुः कुञ्चिताः क्षिप्तौ ॥ [385]

हैरेन्द्र, Ds स सविहृत्तद्वैरौ Ts Gs s Ms स सविहृत्त
 दृष्ट्वा, Gs स सविहृत्त दृ (for s) — Ds om lines
 351¹-351⁶ Ts om lines 351¹-351⁶ — (L 352) Ds
 दृष्ट्वा (for श्री) — After line 352 Ks ins
 6** तत सुनिश्चय कृत्वा प्रवरं युयुधे सत्त्वजम् ।
 — (L 353) Ks एते स निश्चय कृत्वा (for s) Ts s Gs
 s Ms गृहीत्वा समभिद्रुतं (Gs Ms प्रवत्) (for s) — (L
 354) Ks : Ds1 Ds तत्कृतं, Ks Ds Ds स तत्कृतं, Vs
 ततस्ते (for स) Ds तात्र (for गात्र) Ks s s Ds Ds
 s Gs निवृम्भस्यैन्द्रिद्राह्वे (Vs 'जा सुवे) (for s) — (L
 357) Ds स तदा चिन्तायामास (for s) Ds युध्यमान (for
 वध्यमानो) — (L 359) Vs प्राप्तयामि, Vs जालं, Ds s
 (marg) शत्रुं Ds नोद Ds Gs Ms धर्मं, Ds आयं
 Ts श्रमयाम (for भागयामि) Vs क्षामयामि वृषामयाम
 (for s) Ts माह्वे शत्रुसूदनः Ts नै शत्रुसूनुना (for s)
 — (L 361) Ks शिवायैः Ks सिद्धयै (for युद्धार्थं)
 — (L 367) Ns वारण, Vs एतं रणं (for द्विषावत्)
 Ks Ts मायितो वयशासत्र, Ds Ts Gs Ms क्षामितो बल-
 नाशना Ds दृष्ट्वा (for s) — (L 363) Ms सयै- (for
 सह) Vs Gs जहपे दैवैते सह (for s) — (L 365) Ds
 मोह (for मोह) Ts Gs जीविष्य Ms वर्जित (for
 वर्जितम्) — (L 367) Vs जयन्तं दुर्जयं रणे (for s)

— T Gs s Ms om (hapl) | oe 368 — (L 369) B1
 वृष्ट्वा तदमूरत्, Ds दृष्ट्वा दृष्टत् (for s) — (L 371) Ts बली
 (for बलं) — (L 373) Ts Gs Ms वयुः (for साम्यं)
 — (L 374) B1 Ds श्रीमन्मरीच (for 'मरीच) — (L 375)
 Ns Vs Ds Ds s Ts Gs s Ms क्षात्र (for 'क्षत्र) Ks
 सर्वशास्त्रभूता वरम्, Vs 'शास्त्रार्थकोविदा Ds सर्वशास्त्रविज्ञा-
 रता (for s) — (L 376) Ks s Vs Ds Ds Ds
 [स, पश्यन्त, Vs s B s Ts [स] पश्यन्त (for पश्यन्ति)
 — (L 377) Ks Ns V B D Ts s Gs s Ms वैर्यो (for
 देव) Qted) हृषीकेश — After line 377, Ms ins

6** यदा तु नैन पश्यन्ति तदा देव जनाह्वयम् ।

कृष्णैरेव जयन्तं दुर्जयं रणे जनाह्वयम्
 — (L 380) Ds प्रवत् (for प्रवत्-तम्) Ts प्रिष्टम् (for
 विष्टम्) — (L 381) Ks s आह्वयं स रणे कृष्णो (for
 s) B1 Ds C's चानिष्य, Ts क्षामं (for क्षात्र) — (L
 382) Ts s Gs गाण्डीयम् (for गाण्डीय) Ks Ds चन्दाय
 (for दन्दाय) Ds स वै गाण्डीयचन्दाय (for s) Vs नरे
 युधि, B1 Ts रणे (for रथे) Ks सयै गाण्डीयमादाय
 पार्थ श्रीमन्मरीचयुधि, Ds सयय वैव गाण्डीये सयय पार्थम्
 श्रेयुभिः — (383) Ks वरिषावः, Ds वैश्व, Ds चैव (for
 'वैश्व) Ts Gs s गात्र नै (for गात्र) — (L 384)
 Ks s s Ns Vs s B Ds Ds Ds s Gs पश्ये च, Vs Ds s

विप्लवानस्त्रयुक्तान्मानुद्वा वाणान्धनजयः ।
 पप्रच्छ केशव धीर, किमेतदिति भारत ॥
 पर्येतानपि भिन्दन्ति मम तपोपगाः शराः ।
 किमिदं देवकीपुत्र तस्मिणोऽत्र महान्धम ॥
 तमुवाच तत, कृष्णः प्रहसन्निव भारत । [390]
 महाभूत निकुम्भोऽय कोन्तेय कृष्ण विलसत् ॥
 मुरा गत्योत्तरकुलपथश्चे महासुरः ।
 भग वर्षसहस्राणां देवशत्रुर्दुरासदः ॥
 अथेन छन्दयामास धरेण भगवान्हरः ।
 स धरे ग्रीणि कृपाणि नमस्यानि सुगम्यैः ॥ [395]
 तमुवाच महावीरो भगवान्धृपमध्वजः ।
 मम या प्राज्ञाणां वा विष्णोर्वाप्रियमाचरन् ॥
 भविष्यति हरेर्वधो न त्वग्नस्य महासुर ।
 ब्रह्मण्योऽहं च विष्णुश्च विभ्रा नः परमा गतिः ॥
 स एष सर्वसंज्ञागमन्य पाण्डुनन्दन । [400]
 निदेहोऽतिप्रमाथी च परत्पथश्च वानवाः ॥

भानुमत्यापहरणे देहोऽन्येते हनो मया ।
 अगच्छ पटसुर देहमिदमस्य दुरात्मनः ॥
 दिवि शुश्रूषन्ति तेको देहोऽस्य तपमान्वितः ।
 अन्यस्तु देहो घोरोऽस्य येनावसति पटपुरम् ॥ [405]
 एतत्ते सर्वमाख्यात निकुम्भचरितं मया ।
 हरस्यास्य वधे धीर कथा पश्चाद्भव्यति ॥
 तयोः कथयतो देव कृष्णयोरसुस्तदा ।
 शुभं पटपुरसज्ञा तां विवेश रणदुर्गम् ॥
 अग्निपथ तस्य भगवान्निवेश मधुसूदनः । [410]
 ता पटपुरगुहां घोरां दुर्घर्षां कुरुनन्दन ॥
 चन्द्रमूर्धमभादीनां वरलक्ष्मीं येन तेजसा ।
 सुपटुं ज्योत्स्नीवानि प्रपच्छन्तीं यथेप्सितम् ॥
 यत्र प्रविश्य भगवानपश्यत जनार्धिनाम् ॥
 युयुधे राहं धोरेण निकुम्भेन जनार्धिनाम् । [415]
 कृष्णस्थानं प्रविशन्तु बलया यावदास्त्रियां ।
 प्रविष्टाश्च तवः सर्वे पाण्डवाश्च मरान्मनः ।

'येन, Dns 'यं च, Ts : Gs वक्षिताश्च, Ts Gs : Ms परि-
 याह (for 'यह) Ks परिषे च गुरापि, Ts वक्षिताश्च अवा-
 र्धे (for 'र') — (L 385) Ks Vs Ds Gs कुञ्जिता (for
 कुञ्जिता) — (I 386) Ks Ns Vs : Ds Ds : सुय
 हुताश्च, Ts : Gs : तु विमु (for अचयु) — (L 387)
 Ts Ms अचयुश्च (for पप्रच्छ) Ks वीर, Ks Ds Ds :
 धीर (for धीर) — (L 388) Ts Gs : निन्दन् (for
 नि') — (L 389) Ts : Gs : महाभते (for 'मम')
 — (L 391) Vs : Bs Ds महाभूतो, Bs तमुद्वा, Ts Gs
 : महाभूतो (for महाभूत) Ks Ds विररात् (for 'रम्')
 — (L 392) Ks : Ds Ts कुरु (for कुर्वन्) Ds तेवे
 (for वधे) Cal ed महावल (for 'वुर') — Bs om
 (hapl) lines 393-395 — (L 393) Bs सर्वशत्रुः, Ts
 अचय च, Ts Gs : Ms अचयश्च (for देवशत्रु) Ts
 अचय चकस्तेन (for 'र') — Dns om lines 391-395
 — Before line 395, Ds ins निकुम्भ उवाच — (L 395)
 Ds यथेयुदीनि देवादि (for 'र') Ks Ts : Ms अचयानि
 (for 'न') Ds Ts Gs अचयानि महासुरा (Ds 'हुरै')
 (for 'र') — After line 395, Ds ins

*** त्वयमादापनुपते कन्दर्वाध्यायम् ।
 — (L 396) Vs Ds मदादा, Ms लेख (for 'देवो') Ds
 स पूष, Ds क्रयम, Gs यो कृप (for कृपम) — (L

397) Ds तमजदीप्राज्ञाणां (for 'र') Ks Ds Gs विविधम्
 Ts वासीतिम् (for वासिपम्) Ts : Gs विष्णोर्वाप्रियमाचरन्
 (for 'र') — (L 399) Ns Vs Bs Ts : Gs : Ms विप्रानां
 Ds विप्रानां, Ts विप्रानां स (for विप्रानां) — (L 400)
 Ks Bs : Ts : Gs : साक्षानां (for 'न') — (L 401)
 Ks वि, Vs : Bs Ds स्व (for स्वि) Bom Pcons eds
 Gs ed मत्तदा (for कस्तदा) Ts : Gs मानद (for दानव)
 — (L 402) Vs : Ts : भानुमत्याप हारणे (for 'र') Bs Ds
 च (for 'रम्') — (L 403) Ds Ds पटपुरे (for 'र')
 Ks Ds मत्तमन (for दुरा) — (L 404) Ks युयुधते
 (for 'ति') Ns Ds Ts : Gs : दिवि शुश्रूषयस्ते (for 'र')
 Ts Gs हार्येय (for देहोऽस्य) — (L 405) Ts घोरेदेहो
 (for देहो घोरो) Ks अय च घोरो देहम्, Ds देहो घोरोपमो
 ज्योत्स्व, Ds अयः स घोरो देहो रम् । Ts अयदेहो हार्यार्यः
 Ts : Gs : अयस्य (Gs) स्तु देहो हार्यार्य (for 'र') Ts :
 Gs : यो वा (for येन) Ks Ds पटपुरे (for 'रम्')
 — (407) Ks हरामो, Ts हरारि, Ts Gs : त्वया दि (for
 त्वय) — After line 407, Ms ins an add colophon,
 mentioning adhy no 153 — Before line 408, Ms ins
 दीर्घायाच — (L 410) Gs अग्नीहृद (for अग्निपथ) Ds
 तां च (for त्वय) — (L 412) Vs दीर्घा (for दीर्घा)
 च उज्ज्वली (for 'रती') — (L 413) Ds प्रयवन्ती (for

समेतास्तु प्रविष्टास्ते वृष्णस्थानुमतेन वै ॥

युयुपे स तु कृष्णेन रौक्मिणेयः प्रचोदितः ।

अनयन्नादयान्सर्वांथानयं बद्ध गान्पुरा ॥ [420]

ते मुक्ता रौक्मिणेयेन प्राप्ता यत्र जनार्दन ।

प्रष्टुमनसः सर्वे निकुम्भप्रपन्नान्निग ॥

राजानो वीर मुञ्चेति पुन काममयावृणन् ।

मुनोच चाथ सान्निहो रौक्मिणेयः प्रतापवान् ॥

अधोमुखान् सन् बद्धमौना नराधिपाः । [425]

लज्जयामिमुक्ता गीरास्तस्युन्मेषिभ्यस्तथा ॥

निकुम्भमपि गोविन्दः प्रयतन्त जयं प्रति ।

योधयामास भगवान्धोरमात्मरिपु हरि ॥

परिषेणाहूतः कृष्णो निकुम्भेन भृश विभो ।

गदया चापि कृष्णेन निकुम्भलाडितो युधम् ॥ [430]

तावुभौ मोहमापन्नौ सुप्रहारहवी तदा ॥

ततः प्रव्यथितान्तद्वा पाण्डवाश्चाथ यादवान् ।

प्रपच्छन्तौ) — (L 414) Ks B; s Ds D; s T G Ms

तत्र (for यत्र) V; s Bs Ds D; T; लपयन्नाम् (for 'इषत्')

— (L 415) D; युयुपे तु तदा माने (for "T) G; यत्र-

धिप (for जन) — (L 416) D; G; बलान्ना, D;

साम्बाधा (for बलाधा) — (L 417) D; महाशला (for

'रत्न) — B; om line 418 — (L 418) Ks समग्रश्च

(for समेतारु) T; s G; s समेता सर्व एवैत (for ")

— After line 418, G; Ms; ins

8** निकुम्भो दैत्यगुणः ।

तदा तु बावुदेवेन

Ks s प्रगोदित (for प्रवा) — (L 420) Ks N; V; s

B; s D; D; s; T; G; Ms मानवद् Ks Ds मानवन् (for

अनयद्) T; G; s इवेष्ट (for सर्वान्) T; मानवयादास्त्वेषु

(for "Ks परान् (for पुत्र) D; मानवत्वा क्षययस्तुवा

(for " — Ks om lines 421-424 — (L 422)

D; चडया, T; मुद्रिता (for मानस) Ms om (hapl)

lines 423-425 T; मय (for चष) — (L 423)

D; मुच्यन्ता (for मुञ्चेति) — (L 424) Ks सोऽथ

तान् D; तातया; D; [य स तान् (for चाय तान्)

G; चीरात् (for चीरो) — (L 425) Ks मुक्तास्तु वै;

T; तामुया, G; s मुत्तारै, G; मुत्तारता (for मुत्त

मुत्ता) T; s अगेमुत्तारै सर्वे (I r "T) G; कथमाना

(for बद्धमौना) — (L 426) T; G; लज्जयामुत्तरीरारणे

(for " — D; om (hapl) lines 427-431 — (L

लेपुर्मुनिगणास्तत्र कृष्णस्य हितकाम्यया ।

तुष्टुबुध महात्मान वेदमोनेस्तथा नरैः ॥

ततः प्रत्यागतप्राणो भगवान्नेशरसदाः । [435]

दानान्ध पुनर्गोपवृण्वौ समर प्रति ॥

वृषभाविष नर्दन्तो गजाविष च भात ।

शालावृकापि कृद्धो प्रहरन्तौ रणोत्कटौ ॥

अथ कृष्ण तद्गोमच रूप बागशरीरिणी ।

चक्रेण शमयस्तेन देवमाहात्म्यवष्टवम् ॥ [440]

इति होत्राच भगवान्देवो विलोमदेवेभ्यः ।

धर्मं यथाश्च विपुल प्राप्नुहि स महाफल ॥

तथेष्टुक्त्या जमस्तुत्या लोभनाथः सता गतिः ।

सुदर्शन मुनोचाथ चक्र दैत्यरुलान्तनम् ॥

सन्निभस्य चिच्छेद शिर प्रवरकुण्डलम् । [445]

नारायणमुज्जोत्सृज्य सूर्यमण्डलवर्षसम् ॥

वत्पताव शिरस्तस्य भूमौ बलितकुण्डलम् ।

437) Ks स प्रपञ्च V; प्रपञ्चन्त (for 'तन्त) — (L 428)

D; योत्रयामास (for योत्र) — (L 429) D; तथा (for

युयु) Ks T; G; s विपु, D; तथा, T; s G; s प्रपु

(for विभो) G; निकुम्भेन हरि प्रभो (for " — (L 431)

G; तावुभौ रूपतयो (for "T; इ (for तु) Ks -करी

(for हवी) — (L 432) D; लोकात्, D; दवा (for दृष्टा)

D; तत्र प्रव्यथिता देवाः (for "D; पाण्डवाश्च यादवाः

G; वादराक्षाय पाण्डवान् (for " — (L 433) Ks जेष्ठुर;

D; वयुर, D; जमस्तु (for जेष्ठुर) T; G; यय (for दित्)

T; s G; s कृष्णस्य अवकाक्षिण (for " — (L 435) D;

ततः प्रत्यागते प्राणे (for " — (L 437) Ks सर्वन्तौ, D;

सर्वन्तौ (for स) D; यजेतौ वृषभाविष (for " — (L

439) Ks D; प्रहसन्तौ (for 'रन्तौ) Ks बलितकटी, G; रलो-

स्तुको (for 'स्तुको) G; तथा केतवदान्तौ (for " — (L

439) B; D; D; T; G; नृप (for नृप) — (L 440)

M; यय योचय (for जमयय) — (L 442) D; विमल (for

विपुल) T; s G; s प्राप्नुयास (for प्राप्नुहि) — (L 443)

N; s T; D; s T; लोकात्, G; देवाय, M; लोकेनाय

(for लोकेनाय) — (L 444) Ks जयोराय (for मुनो-

चाय) — (L 445) Ks विदुर्मायान् विच्छेद (for "D;

प्रचय (for प्रवर) — (L 446) T; s G; s -वरो

स्तुत (for युयो) — (L 447) D; प्रचय (for उरन्तित)

K; s भूमौ कलितमण्डलम् (I r " — (L 448) T; s

मेघमत्तो गिरेः शृङ्गान्मयूर इव भूतले ॥
 निकुम्भे निहते तस्मिन्देशो पितृलोदकेधरः ॥
 तुतोप च नान्यान्न जगत्प्रासकरं विभो ॥ [450]
 पपात पुष्पशृष्टिश्च शरत्स्रष्टा नमस्तस्मात् ॥
 देवदुदुभयश्चैव प्रणेतुरसिनाशन ॥
 ननन्द च जगत्कृत्स्न मुनयश्च विशेषतः ॥
 वैद्यकन्याश्च भगवानन्यदुभ्यः शतशो ददौ ॥
 क्षत्रियाणां च भगवान्सन्त्ययिरा पुनः पुनः । [455]
 रत्नानि च विचित्राणि वासांसि प्रवराणि च ॥
 रथानां वाग्निपुत्तानां पद्मसहस्राणि केचनः ॥
 अवदात्पाण्डुर्येभ्यः प्रीतास्मा गन्धर्वजः ॥
 तदेव चाथ प्रवर पदपुरं पुरवर्पेनः ॥
 द्विजाय ब्रह्मदत्ताय ददौ तार्क्ष्यवरध्वजः ॥ [460]
 सजे समोते च तदा शङ्खचक्रादाधरः ॥
 विसर्जयित्वा नक्षत्र पाण्डुरोश्च महायलः ॥
 विस्रोदकेन्द्रस्याथ समाजमकरेप्रभुः ॥
 मातस्त्वमाकीर्णं बहसं वञ्चनाकुलम् ॥
 नियुङ्क्तगन्तान्महान्देशो सप्तमिपस्तदा । [465]
 योषयित्वा ददौ भूरि विच यन्त्राणि चान्मवान् ॥

मातापितृभ्या सहितो यदुभिश्च महाबलः ।
 अभिवाच्य ब्रह्मवत्त यथा द्वारर्नी पुरीम् ॥
 स धिरेक पुरी रम्या इप्रमुपनानकुलम् ।
 पुष्पाचित्रपथा वीरो बन्धमानो नैः पथि ॥ [470]
 इम यः पदपुरवध विजय चक्रवाणिनः ।
 शृणुयाद्वा पठेद्वापि स युद्धे जयमाप्नुयात् ॥
 जपुगो लभते पुत्रमधनो लभते धनम् ।
 व्याधितो मुच्यते रोगान्मृच्छाज्यध्नं दन्धनात् ॥
 इदं पुनयन श्लोकं गर्भाधानं च भारत । [475]
 आद्रेषु पठितं सन्पराश्रय्यकरणं स्मृतम् ॥
 इदममरवरस्य भारते
 प्रथितवलस्य जयं मरुत्तमनः ।
 रत्नसमिह हि वः पठेन्नरः
 मुगतिमिनो ब्रजते गन्धर्वः ॥ [480]
 मणिमनस्यैव चित्रपाणिपात्रो
 निरतिशयाकङ्कुणोऽरिहृदिमध्यः ।
 चतुरदधियशवन्मूर्तिर्विधात्मा
 जयति व्रतारुण्यं सहस्रानामा ॥
 Colophon

Gs. s. M. मुक्तो, Gs. s. मुक्ताद् (for मत्तो) M. s. मुक्ता (for
 महात्मा) Ks. वरवत् (for मयूर) — (L 449) Ds. देशे
 (for देशे) — (L 450) Ds. Ds. Gs. विभु (for विभो)
 Ks. Ds. Ds. Ts. s. जगत्प्रासकरं Ks. Gs. 'ज' करो विभु (for 'ज')
 — (L 452) Vs. s. Ts. नाशन, Ds. Ds. नाशनम्, Ds. Gs.
 नाशना (for नाशन) — M. s. om lines 453 455 — (L
 453) Ks. Ts. Gs. सदै (for दत्त) Gs. श्रेयसि (for
 विशेषतः) — (L 454) Ds. कोदात्त (for कन्यात्) Ks.
 च सदा (for शतशो) — For line 457, Gs. subst

१११ रथानां पद्मसहस्राणि वाग्निपुत्तानि केचन ।
 — (L 458) Ks. s. Vs. B. Ds. Ds. Ds. M. ब्रह्मदत्ताण्ड्ये
 मयश्च (for '') Ds. प्रीतास्मा गन्धर्वध्वज (for '') — (L
 459) Ds. तथा सर्वै (for [न]य प्रवर) Ds. यदु (for पुर)
 — (L 460) Ds. नर प्रभु (for वरपञ्च) — (L 461)
 Ns. गन्धर्वसिन्धु (for 'पर') — (L 462) Ks. क्षिप्र, Ks.
 क्षात्र, Ts. सर्व (for क्षत्र) Ks. Ds. Gs. महायलान् (for 'बल')
 — Ts. s. Gs. s. om. (hapl) lines 463 467 — (L 463)

Ks. [अ]र्षि (for [अ]य) — (L 464) Ks. s. मातृपुत्रना
 कीर्ण, Ns. B. Ds. Ds. s. Ts. 'वृषसत्ताकीर्ण', Vs. 'रातिरता
 कीर्ण', Ds. 'वृषसत्ताकीर्ण' — (L 468) Ts. s. Gs. s. प्रति (for
 पुरीम्) — (L 469) Ks. Vs. B. Ds. Ts. Gs. M. s. pr (for
 प्र) — (L 470) Vs. B. Ds. Ts. Gs. s. रथा, Ds. रथाद्
 (for रथा) Ts. वृषसत्ताकीर्ण वीरो (for '') Ks. s. धर्मयानो
 Ds. s. वीरवमानो (for वरमानो) Ds. सदै (for नै)
 Ks. वृषसत्ताकीर्ण नर पथि (for '') — (L 472) Ds. Ds.
 युद्धे जयमाप्नुयात् (for '') — (L 473) Ks. विधेनो (for
 जपनो) Ns. विन्दते (for लभते) — (L 474) Ns. Vs.
 B. s. Ts. रोनी (for रोनाद्) Ks. Ds. मुच्यते (for चापय)
 — Gs. s. om lines 476 480 — (L 476) Ds. आद्रे च
 (for आद्रेषु) Ns. Ds. जयम् (for स्मृतम्) — (L 477)
 Ts. s. Gs. इमम् (for इदम्) Ks. s. Du. Ds. Ds. s. Gs. भारत
 (for नै) — (L 478) Ns. वरवत्, Ts. जयवत् (for वरवत्)
 — Gs. om lines 479 481 Ds. Ts. om lines 479 480
 — (L 479) Ds. इदं (for इदं) — (L 481) Ds. गण

29C

K N̄, V B D T G M, cont.

जगमेजय उगाच ।

धृतोऽयं पट्पुत्रवधो रम्यो मुनिवरोत्तम ।

पुरोरुमन्धन्मणं वेशपायन कीर्तय ॥

भानुमत्याश्च हरणं लिङ्मन्मस वध तथा ।

प्रमूढि वदता श्रेष्ठ परं कीर्तहलं हि मे ॥

वेशपायन उगाच ।

वितिर्हतेषु पुत्रेषु विष्णुना प्रभविष्णुना ।

[5]

तपसाराधयामास मारीचं पश्यपं पुर ॥

तपसा कालयुक्तेन तथा शुद्धयया मुनेः ।

आनुरूप्येन च तथा माधुर्येण च भारत ॥

परितुष्टः पश्यपस्तु तामुगाच तपोधनाम् ।

परितुष्टोऽस्मि ते भद्रे परं वरय मुमते ॥

[10]

वितिरुगाच ।

हवपुनास्मि भगवन्देवैर्धर्मभृतां वर ।

अवश्यं पुनर्मिच्छामि देवैरमितविश्रमम् ॥

कश्यप उगाच ।

अगच्छते सुतो देवि दाक्षायणि भवेदिति ।

देवानां संशयो नात्र कश्चित्कमललोचने ॥

देवदेवश्वे रुद्र तस्य न प्रभवाम्यहम् ॥

[15]

आत्मा तवस्ते पुत्रेण रश्मिवज्यो हि सर्वथा ॥

अन्यालमन ता देवीं कश्यपः सत्यरागाय ।

अङ्गुल्योदरदेहो तु सा पुत्र सुपुत्रे ततः ॥

सहस्रगाढं वीरव्य सहस्रशिरस तथा ।

द्विसहस्रेक्षणं चैव तायहरणमेव च ॥

[20]

स प्रवत्यन्धरागस्मादनम्योऽपि हि भारत ।

तमन्धकोऽयं नास्तेति प्रोक्तुमन्निवासिन ॥

अवध्योऽस्मीति लोकान्स सन्निवाधति भारत ।

हरत्यपि च रत्नाणि सर्वाण्यात्ममयाभयात् ॥

वासयत्यात्मवीर्येण निगृह्याप्सरस्ता गणात् ॥

[25]

स वेदमन्युर्विनोऽप्ययं सर्वलोकभयकरः ॥

परदारपहर्षणं परद्विषोपनम् ।

चकार सततं मोहान्धकः पापनिश्चयः ॥

(for कनक) Ds मणिवरकनकविचित्रपदौ — (L 482) Ks Ds [म]कादिमणयः Dn [म]दिनाय, Ts Gs M̄s [म]तिमेष्टः (for [म]दिमणय) — (L 483) Ks s चनु विचिता (for 'स्ता') — (L 484) Vs जगति जगत्पुत्र सहस्रनाम

Colophon — Mention of the Epic Ds Ts — Men-
tion of Kṛishṇa Ks-s V B Dn Ds Ds — Adhy-
nama K N̄, V B Dn Ds Ds Ts s T Gs-s पट्पुत्रवध-
— Adhy no V: 144, V: 143, Vs B: 142; Dn Ds:
140; D: 149, Ds Ts: 130; Ts Gs: 153; Ts Gs M̄s: 155,
Ts: 162, Gs: 156

29 C

(L 1) Ts Gs कुलो (for सुतो) Ts सम्पन् (for रम्यो)
— (L 2) Gs पुनोर्त्तं तं स्वं धर्मं (for ") — (L 3) N̄s
भानुमत्यापहरण (for ") Ts s Gs s भन्धकव्य (for
विङ्मन्मस) N̄s Ds वधम् (for वध) Ds Ts अन्धकव्य
वधस्तथा (for ") — (L 4) Bs प्रमूढि सुमिश्राङ्क (for ")
N̄s हि च; Ds Ds (sup lin) मय, Ds विव (for हि मे)
— (L 5) Vs B: हवेतु तेषु पुत्रेषु (for ") Vs Bs Ds
तेषु तेषु च दैवेषु निहतेषु च विष्णुना — (L 6) Vs s B

Ds दिति, Ds पतिम् (for पुर) — (L 7) Ks s काम-
(for काल) Ks Vs Ds मुदि (for मुदे) — (L 9) Ds
स (for तु) Ks Vs Dn Ds Ds Ts Gs s M̄s
सपुत्रव (for 'पुत्रव') — (L 10) Ds वरं वरय भद्रे तं
परितुष्टोऽस्मि सुमते — (L 11) Ts s Gs s [म]हं देव (for
भगवत्) — (L 13) Ts s Gs s भूपाद् (for देवि) Ts
सुमप्यमे (for भवेदिति) — (L 14) Ts न देवानां संश-
योऽत्र (for ") Ks Ds कश्चित् कमललोचने (for ") — (L
15) Gs निवृत्त (for रुद्र) Ds भवार्त्ते च भद्रे ते (for ")
Ds प्रत्ययानि (for प्रभवानि) — (L 16) Bs वरय (for
त्) Ts Gs s हरेण, Ts s Gs s हृद्गणां (for पुत्रेण)
— (L 21) Ts मन्धको हील भारत (for ") — (L 22)
Gs कपुत्र (for प्रो) — (L 23) Ts श्रीत् (for स) Ts
Gs M̄s हरति (for वाचति) Ds सर्वान्वाधितवास्तदा, Ds
स सर्वान्वाधते शूरात् (for ") — (L 24) Ks s पूरणि (for
स) — (L 25) Ds नासपति, Ts वाच' (for वास')
— (L 26) Ks N̄s Vs s Bs s Dn Ds Ds Ts s स्त (for
स) Bs निवृत्त (for सर्वर्ष) Ks Ds स्ववेदमन्युर्वि (Ds 'वर्षि'
तोऽप्ययं, Ds सर्वेषाम्नितोऽप्ययं Ds स्ववदमन्युर्वि तोऽप्ययं
(for ") — (L 27) Ds दृग्धव; Gs विव (for रत्न)

त्रैलोक्यविजयं कर्तुमुरतः स ॥ भारत ।
 सहायिपुरैः सार्धं बहुभिः सर्वार्थभिः ॥ [30]
 तं श्रुत्वा भगवान्वाकः कश्यपं पितरं वीर्यम् ।
 अन्धकेनदमारब्धमीदृशं मुनिसत्तम ॥
 आज्ञापय विभो कार्यमस्माकं समान्तरम् ।
 यवीर्यसः कथं नाम सोढव्यं स्यान्मुने मया ॥
 इष्टपुत्रे प्रहर्षेण कथं नाम मया विभो । [35]
 द्वादशवर्षं कुर्यान्मन्युं नयि हते मुने ॥
 देवेन्द्रमचनं श्रुत्वा कश्यपोऽथानुरीमुखिः ।
 वारयिष्यामि वैचेन्द्र मर्यादा भद्रमस्तु ते ॥
 अन्धकं वारयामास दिव्या सह ॥ कश्यपः ।
 त्रैलोक्यविजयाद्वीरं कृच्छ्रकृच्छ्रेण भारत ॥ [40]
 वारितोऽपि स दुष्टात्मा बाधत्येष दिग्रीकसः ।
 वीरैरुपायैर्दुष्टात्मा प्रमथ्य च तथा परान् ॥
 वमज्ज कानने दुष्कान्तुयानानि च दुर्मतिः ।

वयैः श्रवःसुतानश्चान्वलादप्यानयदिवः ॥
 नागान्दिशागजसुतान्दिन्यान्पि च भारत । [45]
 बलाद्धरति वैद्वाना पश्यता बलदर्पितः ॥
 देवानाप्तायच्यन्ते तु ये यज्ञस्तपसा बलात् ।
 तेषां चकार बिभ्रंश्च दुष्टात्मा देवकण्ठकः ॥
 नेजुर्वैश्वानरो वर्णास्तेषुर्नैव तपास्पृधि ।
 अन्धकस्य भयात्त्राज्यहविर्मानि कुर्वतः ॥ [50]
 तस्यैकज्या शान्तिं वायुरादित्यश्च तपस्तुत ।
 चन्द्रमाश्च सनक्षरो दृश्यते नैनं वा पुनः ॥
 न भजन्ति विमानानि विहायसि प्रभा प्रभो ।
 अन्धकस्यातिघोरस्य बलदृष्टस्य दुर्मतेः ॥
 निरोक्तावपदकारं जगद्बीरं तदाभवत् । [55]
 अन्धकस्यातिघोरस्य भयात्कुलकुलोद्धत ॥
 कुरुनयोत्तराप्यापो द्रावयामास भारत ।
 भद्राश्वान्तेनुमालाश्च जन्मुद्धीपस्तथैव च ॥

— (L 29) G₁ उडुक् (for डडक्) T₂ s G₁ s s उडत्त
 पापनिश्चय (for ^a) — (L 30) D₁ T₂ सवैर्दतिभिः, M₁
 भर्मर्थाभि (for सर्वे) — (L 31) T₂ s G₁ s दृष्टा (for
 क्षुत्वा) D₁ प्रगत (for कश्यपे) K₂ D₂ प्रगत (D₂ 'म्य'
 विपुत्रवीर्य, T₁ काश्यप विपुत्रमन्वीर्य (hypermetris)
 T₂ G₁ s s कश्यप मात्स्यमन्वीर्य, (G₂ काश्यप विपुत्रमन्वीर्य (for
^a) — (L 32) D₁ सतारच्यम् (for 'द्विदमा') — (L
 33) T₁ प्रकाक हि तपोवन, T₂ s G₁ s s क मुनिसत्तम (for
^a) — (L 34) V₁ महामुने (for मुने मया) — (L
 35) D₁ s G₂ इहे (for इष्ट) — (L 36) K₂ D₂ G₂
 नावाव, V₁ D₂ 'नववा' (for भवनी) K₂ इह प्रियुवने
 कुर्पाद, D₂ द्वादशवर्षता कार्य (for ^a) D₂ s मन्युर (for
 मन्यु) K₁ V₁ सप्त (for सवि) G₂ इहे (for हते)
 — T₂ s G₁ s om lines 37-40 — (L 39) K₂ D₂ मद्
 स, D₂ सार्धं च (for मद् तु) — (L 40) K₂ N₂ V₂ B₂
 D₂ D₂ s T₂ s G₁ s s M₂ वीरैः, V₁ वीरैः (for वीर) D₂
 सहाहृच्छेण, D₂ हृच्छेणैव च, D₂ कृच्छ्रकृच्छेति, M₁ कृच्छ्र
 कृच्छ्रेण (for कृच्छ्रकृच्छ्र) — (L 41) K₂ B₂ G₂ सुदुष्टात्मा,
 D₂ दुरात्मा स (for स दुरात्मा) D₂ s बाधयेच (for 'तेव'
 — (L 43) K₂ D₁ L₁ s G₂ s s सुरात्, K₂ [वा]श्वरात्,
 K₂ D₂ D₂ T₂ s [म]मरात् (for परात्) D₂ वाचयेन हि
 वीकस, M₁ प्रमथ्य तु चापरात् (for ^a) — (L 43) T₂
 G₂ बहुधा (for वमज्ज) N₂ सुदुर्मति, D₂ च भारत (for
 च दुर्मति), D₂ काननादि धनानि च (for ^a) — (L 45)

K₂ s V₁ s B₁ s D₂ D₂ s s (marg) दिशा गज, K₂
 D₂ D₂ दिशो वय, D₂ द्वाभ्याम्, T₂ दिशागज (for 'अ')
 — (L 46) B₂ G₂ वर (for बल) — (L 47) K₂ वै
 यात्रयन्ते, V₁ आत्पायस्ये (for 'वयस्ये') K₂ देवानाप्ता
 यक्षस्ते, T₂ M₁ 'वयामासु', G₂ 'वयस्य च, G₂ 'वया
 मास (for ^a) K₂ D₂ D₂ s वर्यश्च (for वै वर्यश्च)
 — (L 48) K₂ च वय, K₂ D₂ D₂ s T₂ s G₂ s s M₂
 निरा स, K₂ निरास्तु, V₂ s B₂ निराम्ये, B₂ D₂ विश्वच,
 B₂ D₂ s विश्वम, T₂ विमानस, G₂ विष्टम (for रिच्यस)
 G₂ दुरात्मा (for दुरात्मा) D₂ प्रात (for देव) — (L
 49) T₁ s G₂ s s मेहुर (310) (for मेहुर) — (L 50)
 D₂ वले (for वर) — (L 51) D₂ वायुर्वीति (by
 transp) D₂ मया पुन (for तपस्तुत) — (L 52) G₂ s
 चन्द्रमा सह सनक्षर (for ^a) — (L 53) B₂ मन्त्रि,
 G₂ s भवन्ति (for भजन्ति) K₂ D₂ स्वका प्रमास, N₂ D₂
 प्रभा विभो, B₂ D₂ G₂ s s भयाप्रभो, T₂ s महाप्रभो, G₂
 M₁ निरा गने (for प्रभा प्रभो) — (L 54) D₂ om
 (hapl) lines 54'-56" T₂ दुर्मद (for दसम्य) — (L
 55) D₂ पुनत्, G₂ s विप्र (for वीर) V₂ (marg) कुरुन
 मेव उदाभवत्, T₂ जगद्विप्र तथा भवेत् (for ^a) — (L 56)
 H (sup line 57 as above) तथा (for भयात्) — In M₁
 lines 57 125 are lost on a missing folio — (L 57)
 D₂ दृष्टो, T₂ G₂ पापी (for पापो) G₂ नाशयामास (for
 द्राव) D₂ भूकले (for भारत) — (L 58) T₂ s G₂

मानयन्ति च तं देवा दानयाश्च दुरामदाः
 भूतानि च तयान्यानि समर्थान्यापि सर्वथा ॥ [60]
 ऋषयो धृष्यमानास्तु स्मेता ऋष्यादिनः ।
 अचिन्त्यग्रन्धश्च यथं धर्मभृता वर ॥
 तेषां वृहस्पतिर्मध्ये धीमानिदमयाग्रवीन ।
 नाम्य म्नात्ते मृत्युर्निगते च वयंचन ॥
 तथा वरे दीयमाने ऋष्यपेतापि शब्दितः । [65]
 नाटं रत्नात्परित्याजं शप्त रश्मये धीमता ॥
 तदुपायं चिन्तयामः शयौ येन मनाननः ।
 जानीयात्सर्वभूतानि पीडयमानानि संसर ॥
 विदितार्थो हि भगवाननघदय जगत् प्रभुः ।
 अक्षुभमार्जनं देवः ऋषिपति सतां गतिः ॥ [70]
 शतं हि देवदेवस्य भयस्य जगतो गुरोः ।
 सन्तोऽसज्जो रक्षितव्या ब्राह्मणान्तु निशेषतः ॥
 ते वयं नारदं सर्वं प्रयामः शरणं द्विजम् ।
 उपायं वेत्स्यते तत्र वयस्यो हि भवस्य सः ॥

वृहस्पतिवचः धृता सर्वं तंऽथ तपोपनाः । [75]
 प्राणार्थं नारदं श्रोतुस्सात्वेति स चोत्तमान् ॥
 ऋषिपत्य प्रयातेषु तत्त्वार्थं नारदो मुनिः ।
 त्रिचार्यं मनसा विद्वानिति कार्यं ॥ दृष्टवान् ॥
 स देवदेवं भगवान्द्रुमुं मुनिरधाययौ ।
 मन्दारयनमध्यस्थो गत्र नित्यं वृषभ्यतः ॥ [80]
 स वत्र रजनीमेरामुपित्वा मुनिसत्तमः ।
 मन्दाराणां पने रम्ये द्युतितः शूलपाणिनः ॥
 आजगाम पुनः स्वर्गं लब्ध्वाभुक्ता वृषभ्यजात् ।
 मन्दारपुष्पैः मुहृता मालामाश्रय्य भात ॥
 प्रथिता सविशेषा ता सर्वगन्धोत्तमोत्तमाम् । [85]
 संतानमालयदाम च सर्वस्वे हनुमैः हृतम् ॥
 तच्च वण्टे समासज्य महागन्धं नराधिप ।
 आपयान्धको यत्र दुःतरा मलद्विषितः ॥
 अन्धकस्यैव त दृष्ट्वा गन्धमाग्राय चोत्तमम् ।
 सतानकानां स्रग्भाला महागन्धा महासुते ॥ [90]

अशुभमालाश (for केन्द्र) $\text{h}_2 \text{D}_2$ अशुभद्वीप (for द्वीपांश) h_2
 — (L. 59) T_1 : G_1 : माननाश (for दा) h_2 : दुरा
 सद्म (for 'मदा) — T_1 om line 60 — (L. 60) D_2
 समस्तानि (for समर्थानि) D_2 : सत्पाण्यपि स सर्वथा (for
 ') — (L. 61) T_1 : G_1 : मुनयो (for ऋषयो) K_2 वे
 चान्ये (for यमना) — (L. 62) D_2 महामानो (for अमय
 कस्य) $\text{D}_2 \text{G}_1$: मरा (for वर) — Before line 63,
 K_2 123 वृहस्पतिहृषाच — (L. 63) D_2 श्रीमान् (for
 श्री) — (I. 64) K_2 [म]न्यो, D_2 [म]रित (for [म]र्य
 V_2 D_2 सत्य, T_1 G_1 स्र (for च) — (L. 65) D_2 शब्द
 चक्षु (for 'त) — (L. 66) T_1 G_1 : धीमत (for 'ता)
 D_2 शक्त हृष्यवर्षाविताम् (for ') — (L. 67) K_2 D_2
 विस्तवच (for 'याम) G_2 तदुपाय विस्तवच (for "
 — (L. 67) T_1 : G_1 : विदितार्थ (for 'र्थ) — (L. 70)
 T_1 श्रुत्वा प्रमार्जनं देव (for ") — (L. 71) T_1 शिवस्य
 (for ') D_1 जगतां (for 'तो) T_1 : G_1 : जगतो
 (T_1 'ता) रक्षणं गुरो (for ') — (L. 72) $\text{h}_2 \text{D}_2$ सदा
 (for 'सज्जतो) — (L. 73) G_2 प्रयता (for प्रयाम) V_2
 द्विवा (for द्विजम्) — (I. 74) K_2 : उपायान्वस्यते तत्र
 (for ") G_1 वयस्य (for वयस्यो) G_2 om lines 75-
 116* — After line 75 D_2 (marg) Rom Poona
 eds. Cfed) 125

1** शिवदृष्ट्वाकाशे प्राप्त देवर्षिमत्तमम् ।
 दृष्टित्वा यथाम्नाय सततस्य विधिश्चमुनिम् ॥

देवा उचुः ।

देवर्षे मतवत्साधो कैलासं वचः सारम् ।

विजयमुपार्हते देवमन्यकस्य चरे हरम् ॥

[D_2 कस्य (for देवा)]

— (L. 76) D_1 आचार्य, Poona ed $\text{G}(\text{ed})$ प्राणार्थ (for
 'र्थ) D_2 तान्सर्वान्स तपोपनाम् (for ') — (L. 79)
 h_2 वारं (for सत्पाण्य) D_2 देवदेव च प्रयाताम् (for "
 D_2 इत्यं (for दृष्टु) K_2 V_2 D_2 D_2 दृष्टु मुनिरयो (h_2
 'यो) ययो (for ') — (L. 82) D_2 वन रम्य (for वने
 रम्ये) D_2 दयितं (for 'त) h_2 तिलेव शूलपाणिनि D_2
 दृष्टित्वा जगाम य (for ') — (I. 83) D_2 नारदं पुनरे
 वाप (for ") D_2 G_2 लब्ध्वाभुक्तो (for लब्ध्वाभुक्ता)
 — (L. 84) h_2 सत्सुतां, N_2 सुप्रथिता (hypermetric); T_2
 प्रथिता (for सुकुता) T_1 G_1 : मन्दारपुष्पप्रथितां (for "
 — (I. 85) h_2 सर्वगन्धमनोरमाय (for ') — (L. 86)
 V_2 सतानदामाश्रय च, T_2 : G_1 : 'मालाप्रथिता (for "
 K_2 : V_2 D_2 : T_2 : कृतम् (for कृतम्) — (L. 87) B_2
 समावेस्य, B_2 D_2 'माय (for 'स्य) D_2 T_1 : G_1 : महा-
 गन्धो (for 'गन्ध) — (L. 88) T_2 : C_1 : माधवति (for
 आपयाम्) D_2 वर (for वर) — (L. 89) V_2 B_2 D_2 D_2

कुतोऽयं पुत्रजातिर्ना कम्पनीया तपोधन ।
 गन्धान्यगर्घ्युर्भास्तान्निह मोः पुष्यति मुहुर्मुहुः ॥
 स्वर्गे सतान्मुमान्यतिचर्वन्ति सर्वमा ॥
 कः प्रभुस्तस्य देशस्य यः स मुदृतयान्मुने ।
 आचक्ष्व यदानुग्राहा ययं ते देवतातिथे ॥ [95]
 तमुवाच मुनिश्रेष्ठः प्रहसन्निव भारत ।
 मदाय वक्षिणे हस्ते महत्तत्त्वसो निधिः ॥
 मन्दारः पर्यतप्रेष्टो वीर कामगमं वनम् ।
 तत्र चैवंविधं पुष्पं भोः सृष्टिः शुलपाणिनः ॥
 न तु तत्र वनं कश्चिद्वृक्षेनैव महात्मनः । [100]
 प्रवेष्टुं लभते तद्धि रक्षन्ति प्रमथोत्तमाः ॥
 नानाप्रहरणा घोरा नानावेषा दुरासदाः ।

अवध्याः सर्वभूतानां महादेवाभिरक्षिताः ॥
 नित्यं प्रकीडते तत्र मोमः मन्थरो हरः ।
 मन्दारद्वमपण्डेषु सर्वात्मा सर्वभाजनः ॥ [105]
 तपोविशेषेपराधाय हर त्रिमुनेश्वरम् ।
 शक्य मन्दारपुष्पाणि प्राप्तुं कथयपवंशज ॥
 कीरलमणिरत्नानि यानि शान्यानि पाप्यथ ।
 काङ्क्षितानि फलन्ति ह्येते ह्यमा हरपङ्कजाः ॥
 न तत्र सूर्यः सोमोऽथ तपत्यतुल्यकिम । [110]
 स्वपद्ममं वरुचनं तत्रो दुःप्रविर्जितम् ॥
 तत्र गन्धाः स्यन्त्यन्ये रत्नान्यन्ये महाद्रुमाः ।
 वासांसि विविधान्यन्ये सुगन्धीनि महाफलः ॥
 भक्ष्यं मोक्षं च पेयं च बोध्यं लेहं तथैव च ।

Ts Gs ल (for त) — (L 90) Ks s ता माता, Ds
 सन्माता, Ds सा माता, Ds पुष्याणा (for यद्माता) Ts
 सतान्मात्रप्रक्षिता, Ts 'तदपुष्याणा (for " Ds मुनेके (for
 महामुने) — Before line 91, Ds ins अनपक उवाच — (L
 91) Ks Ds क चेय, Ks Ds Ts s Gs कुतोऽसौ, V s Bz
 Gs कुत्रेय, Ts कुतो या, Bom Poona eds G (ed) दुराय
 (for कुतोऽय) Ds कम्पनीय (for 'वा) Ds द्विजोत्तम (for
 तपोधन) — (L 92) Gs यान्मू (for वर्णान्) Bz s Ds
 च तात्, Ds तु तात् (for तुमात्) V s गन्धान्यगर्घ्यं वाहानि,
 Ds 'गर्गप्रभावास्तात्, Ds गन्धान्याय माताया, Ts गन्धा
 ष्वद्गन्धस्तात्वा, Gs गन्धान्यगर्घ्यप्रधान्यानि (for " Ds
 पुष्याणा स (for भो पुष्यति) — (L 93) Ds स्वर्गेऽपि
 यानि कुतुमानि (for " Ks om lines 93^a-93^b Ds प्रवि-
 र्वर्तन्ति, Ds न निव (for [म]निव) Ks [म]गन्धान्यति नवैषा,
 Ts s Gs [उ]पुष्यानीय स, Ts [उ]पुष्यानि च स, Gs यद्गन्धानि
 च स, Gs यद्विजोत्तमि स (for " — Ts s Gs s om
 lines 94 97 — (L 94) Ns देवस्य, Bz Ds वृक्षस्य (for
 देवस्य) Ds क प्रभुत्वानि देवस्य (for " Ks s देवा (for
 य स) Ks देव शक्तोऽय मा मुने, Ns V B Ds Ds Ts Gs
 क्षय्य वा Bz 'क्षय्यस्य) नयितुं मुने, Ds (ts देश स क तु या
 मुने, Ds गन्तु शक्यं न या मुने, Ds देव कृत्स्नं मन्वान्युने, Ds
 शक्तो भारयितुं मुने, Ds देश क स महामुने (for " — For
 line 93, Ks s sicut

2* मापक्ष्व मे मुने सर्वं यदिच्छस्व वर दि वै ।

Ks om

3* नयदिष्टं समापि स्वावेष्टय देवतातिथी ।

— (L 97) Ks s अन्याद, Ds s गृहीत्वा, Gs विधाय,
 Bom Poona eds G (ed) आदाय (for प्रदाय) Ts Ts Gs

महर्षिद्वयमा निधि (for " — Before line 98, Ts s
 Gs s ins मातृ — (L 94) Ns V s Bz s Dn T Gs s
 शब्दे व V s 'व्याप' वृत्तश्रेष्ठ (for " Ks s s Ds काम्य
 महद् (for कामगम) Ds वीर कामपकाय, Gs वीर काम
 नमावस्य (for " — (L 95) Ks Ds s Gs भो वृ
 (for सौ) Ds शुलपाणिना (for " — (L 100) V s Bz
 Ds s वने, Ts Gs जन (for यद्) Ds स्वचन्द्रनेत्र (for
 अक्ष) — (L 101) Ks वरुचोत्तमा, Ks Ns V D Dn
 Ds Ds s प्रवरो, Ts Gs प्रमदी (for प्रमथो) Ks s
 मन्त्रित प्रवरोत्तमा (for " — (L 102) V s नावान
 विहारदा, Bz 'वेषया सदा (for " — (L 103) Ds
 देवता (for भूताया) Gs नातदेवाभिरक्षिता (for " —
 (L 104) Ts s Gs सोमपरो (for सप्तपरो) Gs विष्णु
 (for हर) — (L 105) Ds विहारद् (for 'दद्) — (L
 107) Ds पुर्वस्तु (for पुष्याणि) Ts om lines 107^a-108^a
 Ks Ts s Gs s मन्थव, Bz चंदाभ्य, Ds पूर्वजम् (for
 वज्रज) — (L 108) Ks s s Ts यानि च, Ts रत्नानि
 (for यानि च) Ds प्रोष्ठितान्यभितारय्य (for " — (L
 109) Ts s Gs s प्रवच्छति, Ts Gs प्रसवति (for कट
 नि स्य) Ds त द्रुमा (for ते द्रुमा) Ts Gs ते येते द्रुम
 चक्षुषा (for " — (L 110) Ks s Bz Ds Ds s, T
 Gs s-5 निकम (for 'म) — (L 111) Ts s Gs s स्व
 प्रभु (for 'म) Ds तनु वन (for तनुवो) Ts s Gs
 लम्पभो दु यरप्रितम् (for " — Ks om line 112 — (L
 112) Ks V s s Ds s चक्षानि, Bz चक्षानि, Dn
 Ds नीमणि, Ts s Gs s वक्षि, Ts s Gs वरुद् (for
 रत्नानि) — Ns om line 113 — (L 113) Ks Ts Gs
 सुगन्धानि महाद्रुमा (Ks 'वने) (for " — (L 114)

तरुभ्यः म्रयते तेभ्यो विविधं मनसेप्सितम् ॥ [115]

पिपासा वा जुमुश्रा वा ग्लानिश्चिन्तापि धानय ।

न मन्दारवने वीर भवतीत्युपधार्यताम् ॥

न ते वर्णयितुं शक्या गुणा वर्णशतैरपि ।

गुणा ये तत्र वर्तन्ते रमार्गाद्गुणोत्तराः ॥

अतीव विजयेहोमान्समहेन्द्राज सशयः । [120]

एकाहमपि यस्तत्र वसेद्दे दितिजोत्तम ॥

स्वर्गस्यापि हि तत्स्वर्गं सुराणामपि तत्पुण्यम् ।

बभूव जगतः सर्वमिति मे धीयते मनः ॥

Colophon

वैशपायन उवाच ।

अन्धको नारदयचः श्रुत्वा तत्त्वेन भारत ।

मन्दरं पर्वतं गन्तुं मनो दधे महासुरः ॥ [125]

सोऽसुरासुमहादेजा समानीय महानलः ।

जगाम मन्दरं क्रुद्धो महादेयालयं तदा ॥

तं महाभ्रप्रतिच्छन्नं महौपधिसमाकुलम् ।

नानासिद्धसमाकीर्णं महर्षिगणसेवितम् ॥

चन्द्रनागरवृक्षादयः सरलद्रुमसकुलम् । [130]

किंनरेद्रीतरम्यं च बहुनागकुलाकुलम् ॥

वातोद्धतेर्वने, पुल्लैर्यन्तमिव च कचित् ।

प्रसूतेर्धातुभिश्चित्रैर्मिलितमिव च कचित् ॥

पक्षिस्त्वेनः मुमयुर्जेदन्तमिव च कचित् ।

हस्तेः श्रुचिपदैः कीर्णं सपनद्विरितस्ततः ॥ [135]

महानलैश्च सहिषैश्चरद्भिर्देव्यनाशने ।

चन्द्राशुषिमलेः सिंहैर्भूषितं हिमसचयम् ॥

सुगराजशताकीर्णं मृगवृन्दनिपेयितम् ॥

स मन्दरं गिरिं प्राह रूपिणं बलदर्पितः ।

Ts : Gs लेष्ट (for लेष्ट) Ts : Gs वेष्ट (for वेष्ट) — (L 115) Gs स्वने (for स्वने) Ds तनुवर्धं प्रलवयेभ्यो (for ") Ts Gs विष्टेय (for विष्टेय) — (L 116) Ts : Gs हापो (for चिन्ता) Gs पुन (for [म]नय) — (L 117) Ts : Gs : 4 भवेदिति (for भवतीति) — (L 118) Dn वधुं (for गुणा) — (L 119) Ks : Ns Bs : Dn Ds Ds Ts Gs : 4 वर्धने (for वर्तन्ते) Vs गुणास्तत्र प्रवर्धते, Ds गुणोपवर्णनं तच्च (for ") — (L 120) Ts : Gs : 4 [म]तिशयो (for विवेक) Ks Ds महेन्द्रादित् (for समहेन्द्रात्) — (L 121) Ks वसते (for वसेद्दे) — (L 122) Ds तसर्वं, Ds स स्वर्गं, Gs तत्त्वैर् (for तत्त्वैर्) Ts : अधिक (for अति तत्) — (L 123) Ks : Ts बभूवुर (for बभूव) Vs स्वर्गम्, Dn Gs पूर्वम् (for सर्वम्) Ks : Bs Ds : मति (for मन) Ds इति संधीयते मति (for ")

Colophon om in Ms. — Mention of the Epic Ds Ts — Mention of Asha V B Ds Ds : — Adhy nama K Ns V B Dn Ds Ds : Ts Gs अन्धकवच, Ds अन्धकासुवच, Ts : Gs : अन्धकनालवाचयम् — Adhy no Ks 139, Vs Ts Gs 145, Vs 144, Vs Bs 143, Dn Ds 141, Ds 130, Ds 163, Ds 140, Ts Gs : 154, Ts Gs 156, Ts 163

(L 121) Ts Gs तस्येन (for तस्येन) — (L 125) Ks गुप्तं (for गन्तुं) Vs दधौ (for दधे) Ds महाबल (for सुर) — (L 126) Ds दानवात् (for सोमुरात्)

Ts Gs : महापोरात् (for "तेजा) Ds महाबलात् (for "बल) — (L 127) Ks सुवृष्टा, Ks [म]तिपुन (for मन्दर) — (L 128) Ds महौपधि, Ts : Gs : 4 त भवत्या (for तं महाभ्र) Ts तं महाभ्रपृथिव्यं (for ") Ks Ts : Gs : 4 महोदधि (for महौदधि) Bs महाकुलम् (for नमा) — Bs om (hapl) lines 129 131 — (L 129) Ks तत, Ts : Gs : Ms नाग (for नागा) — (L 130) Dn वृक्षम् (for "वृ) Ds चपकापुष्टादय (for ") Ks Ds T Gs : 4 सेवितम्, Gs बोधितम् (for "संकुलम्) Gs सनालद्रुमसेवितम् (for ") — (L 131) Ds बल (for बहु) Ds T Gs : 4 समाकुलम् (for कुल) — (L 132) Vs वरै, Gs वने (for वने) Ks Vs Bs Ds Gs पुनैर्, Vs पुनै (for पुनैर्) Gs Ns प्रकृत्यन्तमिव कचित् (for ") — Gs om lines 133 136 Gs om (hapl) lines 133 134 Ds Gs om (hapl) lines 133 — (L 133) Ds Ts प्रसूतैर्, Ds प्रलवैर्, Ds (marg as above) प्रसूतैर् (for प्रसूतैर्) Ds तद्वन् (for च कचित्) Vs Gs विपण्यन्तमिव कचित्, Ds अवलितमिव क, Ts अवलितमिव क (for ") — T Gs : Ms om (hapl) line 134 — (L 131) Ds सनेत (for च कचित्) — (L 133) Ks : प्रपत्तिर, Ns Vs Bs (marg) Ds : Ts : Gs : Ms तपस्व (for सपत्) Ks नृदिक्ष समत (for ") — (L 136) Ds बुद्धिर (for चर) Ds दानवे (for नाशने) — (L 137) Gs : प्रसूतैर् (for चन्द्राशु) Ks तदसदयम्, Ks च न सत, Vs Bs Dn Ds Ts हेमसचं, Ds सत्यम्, Ds

वेत्सि त्व हि यथाशब्धो वरदानादहं पितुः ॥ [140]
 गम चैव यदो सर्वं त्रैलोक्यं सचराचरम् ।
 प्रतियोद्धु न मा कश्चिदिच्छत्यपि गिरे भयात् ॥
 पारिजातवनं चाम्नि तव सन्नो महागिरे ।
 सर्वकामप्रदः पुष्पैर्भूषित रत्नमुत्तमम् ॥
 तदायश्चोपभोक्ष्यामि तद्धनं तव सानुजम् ॥ [145]
 किं करिष्यसि कुल्लस्यं मनो हि त्यते भम ॥
 प्रातार नापुपश्यामि सया स्वस्वर्दितस्य ते ।
 इत्युक्तो मन्दरत्नेन तत्रैरान्तर्हितोऽभवत् ॥
 ततोऽन्धकोऽतिरूपितो बरवानेन दर्पितः ।
 सुमोक्ष नायं सुमहद्विद यचनमग्र्यात् ॥ [150]
 मया नाम पाच्यमानो यस्मात् बहु मन्यसे ।
 अहं चूर्णीकरोमि त्या वल पर्वत पश्य मे ॥

एवमुक्त्वा गिरेः शृङ्गमुत्पाद्य बहुयोजनम् ।
 निष्पिपेष गिरेस्तस्य शृङ्गेऽधान्यत्र वीर्ययान् ।
 सह तैरसुरैः सर्वैर्वरदानेन दर्पितः ॥ [155]
 तं प्रच्छन्नदीजात् भव्यमानं महागिरिम् ।
 विदित्वा भगवान्मन्त्रश्रवापापुनग्रहं गिरेः ॥
 सविज्ञेयनर वीर मत्तद्विषम्यायुतम् ।
 नदीजालैर्बहुनरेराचितं चित्रकाननम् ।
 नमश्चयुतैः पुरा यद्वत्तद्वयेव विराजते ॥ [160]
 अथ देवप्रभावेन शृङ्गाप्युत्पादितानि ॥
 क्षिप्तानि चासुरानेन त्रन्ति घोराणि भारत ॥
 विरुधा ये प्रपलायन्ते शृङ्गाणि तु महासुपाः ।
 शृङ्गैस्तैस्तैः स्रग्धन्ते पर्वतस्य जनाधिप ॥
 ये स्वस्यास्त्वसुरास्तत्र विघ्नन्ति गिरिसानुषु । [165]

जन्मजेष (for हिमसचयम्) Ks Dविन तदसत्तयम् (for ⁵)
 — (L 138) Ks गणाकीर्ण Bs Dn Di Ts s Gs s s समा
 (for 'समा') Ds चित्रैर्भूतो समाकीर्ण (for ⁶) Ds वृष
 (for वृष) Ds द्व द्व द्व द्व (for द्व द्व) Vs विलो
 वितम् (for विवेदि) — After line 138, Vs 128

4*4* चमरीगणमैरीणी शबरीगणकुलम् ॥

— (L 139) Ks Vs s Bs s Ts Gs अमर (for 'र') Ks
 Ds दृष्टितम् (for 'त') — (L 140) Ds मा र्वं नया (for
 त्व हि यथा) — (L 141) Ks Ns Vs वयो, Bs रणे (for
 वयो) — (L 142) Ks इच्छेदसि महाभयात् (for ⁵)
 — (L 143) Ns Ds वनम् (for वनम्) Ks सुविन स्वसं
 पुनम् (for ⁶) — (L 144) Ks s s [म]व (for [उ]व)
 — (L 145) Ds पुद्गले, Ts s Gs s हटस्य, Gs मनुजो,
 Gs M: रदस्य (for तुदस्य) Ks Vs s Bs s (marg) s
 रसते (for स्वसते) Ds रद माद्राद्यमीश्वर (for ⁵) — (L
 147) Vs Bs Ts s Gs s [म]व, Ds प्र, Ds (marg) [व]
 व, Gs s [म]वि (for [म]व) Ds सनापि न पश्यामि, Ds
 प्राप्ता नाय प्रप (for ⁶) Ds हवरय (for [म]वितस्य)
 — (L 148) Ks इत्युक्ते (for 'को') — (L 149) Ts Gs
 s s कृपितो (for कृपितो) Ts s Gs s मर्तित (for दर्पित)
 — (L 151) Ks (marg) s Ds रव रवे, Ks मनाद, Dn
 Ts s रव, Ds न मां, Ds गिरे (for नाम) Ds रव दे सया
 पाच्यमानो, Ds Ts s Gs s Ms मया तु पाच्यमानोऽयं, Gs
 मया र्वं पाच्यमानो धं (for ⁶) Ks Vs Ds वनतो, Ts Gs
 Ms यत्वे (for यस्मात्) — (L 154) Ks शृङ्ग, Ts वज्र
 (for वज्र) Ks Bs Dns T Gs s Ms शृङ्गेषु, Ns Ds शृङ्ग
 य (for शृङ्गेभ्य) Ds शृङ्गाभयनाति वीर्यवान्, Ds शृङ्गा

पश्य स वीर्यं (for ⁵) — (L 155) Ks Vs Ts s s
 Gs s Ms सहिवैर (for सहैर) Ks सहितै सोसुरै सर्वैर
 (for ⁶) — (L 156) Vs Bs s Ds प्रसिद्ध (for प्रच्छन्न)
 T Gs s सत्ताजाल, Ms महा (for मदी) Ds (marg)
 व प्रसिद्धलतामाल (for ⁶) Dns Dom Poonas eds G(ed)
 मन्त्रमान (for मन्त्र) Ds (marg as above) T Gs s s
 महावृषम् (for 'गिरिम्') Ms मन्त्रमान लतावृषम् (for ⁵)
 — (L 157) Ts Gs s सुभुज (for रद्वज्र) — Ts om
 line 158 — (L 158) Ns दोर, Dns Ts Gs s Ms वीर
 (for वीर) Vs Bs s Ds s Gs s Ms द्विज (for द्विज)
 Ks गणापुत्रम्, Ds समावृत्तम् (for शृगापुत्रम्) Ns सप्त
 द्विजगणावृत्तम्, Bs Ds Ds मन्त्रद्विजगणापुत्रम्, Ms मन्त्रद्विज
 मन्त्रवृत्त (for ⁵) — (L 159) Bs Ts जटैर (for
 जालैर) Ds बहुविधैर, Gs वृत्तैर (for 'जटैर') Ds नदी
 जलैर्बहुविधै (for ⁶) Ks Vs s B Dn Ds s s Gs
 आसुन, Ds आसुन, Ds आसुन (for भाषित) Ds T Gs s
 भाषु Ds कोमि, Ts Gs आसु, 2s भाषि/सविप्रकानन
 (for ⁵) — (L 160) Ks नमग्रो, Ts नदीधिव (for
 नमश्चयुत) Ds नमग्रो पुरा युद्धा (for ⁶) Ds गिरि
 शृङ्गैः Ms लतयेव (for लत) Dn निरामिनम्, Dns हि
 रानले, Dns हि रात्रिन्म् (for विराजते) — (L 161) Ds
 Ms प्रसादेन (for प्रसायेन) Ds [म]रुदितानि, Ts s
 [उ]त्पादि (for [उ]त्पादि), — (L 162) Ks Ms [म]
 सुरैर्व, Ds वैश्वैर (for 'रानेव') Rom Poonas eds G(ed)
 वीरानि (for को) — (L 163) Ks s Ns Vs Ds s प्र-
 पलायन्ति (for 'पश्ये') Ds विरुधा दीप्र पलायन्ति (for ⁶).
 — (L 164) Ks Ds Ts Gs Ms वृष, Vs Ds Ds s ते स,

शूद्रैस्ते तस्य यध्यन्ते मन्दरस्य महागिरेः ॥
 ततोऽप्यकल्पदा दृष्ट्वा सेनां ता सृजिता तथा ।
 भूषितः सुमहानादं नदिचेदं सदाश्रीत ॥
 आहमेवं वनं यस्य युद्धार्थमुपविष्टतु ।
 किं दयाचल युद्धेन हताः स्म च्छन्ना रणे ॥ [170]
 एषमुक्ते स्वधयेन वृषभेण महेश्वरः ।
 सम्रातः शूलमुग्रस्य वेनोऽप्यकजिघासया ॥
 प्रमथानां गणैर्धोमान्मृतो ये बहुलोचनः ।
 तथा भूतगणैश्चैव धीमान्भूतगणेश्वरः ॥
 प्रचक्षप्ते ततः धृतरक्षं त्रैलोक्य रयिते हरे । [175]
 सिन्धुधर्य प्रतिश्रोतमूढः प्रज्यलितोदकाः ॥
 जग्मुर्दिशोऽग्निदाहं च सर्वतो हरोजसा ।
 युयुधुश्च प्रहाः सर्वे निपरीता जनाधिप ॥
 बेलुश्च गिरयस्तत्र काले कुरुकुलोद्भूतः ।

Ts ते व (for ते स्म) Ks Ds वप्यन्ति (for वप्यन्ते) Ks
 Bs s Ds शूद्रैस्तेस्ते स्म वपयन्ति Bs तैर्वेद्यमाना (for "
 Ks Ds om (hapl) lines 161^a-166^a Ks पर्वलाश्च (for
 'तस्य') — (I 165) Vs [म]मराश, Ds [म]म (for [म]
 'सु') — (L 168) Ns Vs s B Ds Ds Ts s s
 Gs s Ms तेन क, Vs तेनै क, Ds तेनै स्म (for ते तस्य)
 — (I 167) Ds Gs स्वा (for लो) Ns V B Ds s s
 मृजिता, Gs मृजिता (for बुजिता) Ts सेनां तां सृजितां वृष
 (for ") — (L 169) Gs मृजिता (for रुजिता) Ks
 मृजेश्व, Vs s Bs नदिचेद, Ds Ts Gs नदिचेद, Ts मचल
 च (for नदिचेद) Ts s Gs s नदिचेदसमावर्तित (for
 ") — (L 169) Ks s Ds आहमेवं, Ds Ts वैत,
 Ds s वैत, Ds वैत, Gs वैत, Gs वैत, Gs वैत (for वै
 त) Vs बल (for वने) — (L 170) Ks किं ज्वला बल
 युक्तेन (for ") Vs om (hapl) lines 170^a 171^a Ts s
 Gs s महता (for हता स्म) Ks महता (for च्छन्ना)
 — Ts om lines 171-174 — (L 171) Ds उक्त (for
 उक्ते) Ks s एषमुक्तेऽप्यकेनामु (for ") Vs महासुरम् (for
 महेश्वर) — (L 172) Gs सैलम् (for सु) — (L
 173) Vs Bs (marg ss above) s Ds Gs वैष (for
 धीमदा) Gs om 173^a-174^a — (L 174) Ds गणावृत
 (for गणेश्वर) — (L 175) Ks Vs Ds s कुपिते (for
 रुषिते) Bs त्रैलोक्य रयितेन वै (for ") — (L 177) Ts
 दानवाश्च (for अग्निदाह च) Ks सर्वाश्च, Ks सर्वा वै Ns
 Gs सर्वथ, Bs सर्वास्ता (for सर्वतो) — (L 178) Ds
 नराधिप (for जना) — (L 179) Bs मिदिनाय (for

प्रवर्षाथ पर्जन्यः सधूमाङ्गारदृष्टिमान् ॥ [180]
 उष्णमाथान्द्रमाथ्यासीत्सूर्यः शीतप्रभलया ।
 न ब्रह्म विविदुस्तत्र मुनयो ब्रह्मरादिनः ॥
 बहवाः सुपुत्राश्च गावोऽश्वानपि चानप ।
 पेतुर्वृक्षाश्च मेदिन्यामन्त्रिणा भस्मसाह्वताः ॥
 बाधन्ते वृषभा गाश्च गात्राश्चरदृष्टिपाद् ॥ [185]
 राक्षसा यतुधानाश्च पिशाचाश्चापि सर्वशः ॥
 निपरीत जगद्दृष्ट्वा महादेवस्तथा गतम् ।
 मुमोच भगवाच्छूल प्रदीताप्रिसमप्रभम् ॥
 तत्पपात हरोत्तुष्टमन्धकोरसि दुर्धरम् ।
 भस्मसाधारोर्द्रीदमन्धः साधुक्ण्टकम् ॥ [190]
 ततो देवगणाः सर्वे मुनयश्च तपोधनाः ।
 शचर तुष्टुधैव जगच्छ्रीं निरहिते ॥
 देवदुष्टभयो नेदुः पुण्ड्रिः पपात ह ।

निरयम्) Ts Gs Ms सर्वे (for तत्र) Gs Ms तथा (for
 काले) — (L 180) Ds प्रवर्षाथ च पर्जन्य (for ")
 Ks Ds (marg) वृष्टिभि, Ks B D T G Ms वृष्ट, Ks
 वृष्टि (for 'मन्त्र') Ks सधूमाङ्गारदृष्ट (for ") — (L
 181) Gs शीतप्रभ सूर्येण च (for ") — (L 182) Ds
 न ब्रह्मण्य विदुस्तत्र, Ns Ds न च ब्रह्मविदुस्तत्र (for "
 — (L 183) Ks s s Ds s Ts s Gs s Ms गावो (for
 गाश्च) Ts बाधवा सुपुत्राश्चो (for ") Ks गाश्च (for
 गावो) Ds (marg ss above) s भारत (for चाप) —
 Ks om haes 184 186 — (L 184) Ds मेदिन्याश्च,
 Gs च मेदिन्या (for च मेदिन्याम्) Ns वृष्टिदा, Vs
 उच्छिन्ना, Ds विनाश, Ts Gs s भूमिदा, Gs मृष्टिदा, Gs
 क्षत्रिणा (for मृष्टिदा) — (L 185) Ks s Vs s B Ds
 Ds बाधन्ति (for 'ते) Ts Gs s Ms गोभिः Ts गावो
 (for गाश्च) Vs बाधयन्ति द्वा गाश्च, Ds s बाध (D
 धाव) नि वृषमानवाः Ds पावन्ति वृषमानवो, Ts s Gs
 बाधयन्ते वृषभा गोभिः (for ") — (L 186) Ks राक्षसो
 (for 'सा) Ts s Gs s राक्षसा दानवाश्च (for ")
 — After line 186 Ts s Gs 189

5** मन्धकं पुरात् हता पतिवर्धुर्धवजम् ।

मन्धकोरि मन्धलेना कारैरि ववर्धं कम् ॥

[(I 1) Ts पतिवर्ध (for 'वर्ध')]

— (L 189) Vs उष्णमात्र हरोत्तुष्ट (for ") — (L 190)

Ds रीद (for रीदम्) Gs देव (for साधु) — (L

191) Ds क्षणपश्च (for सुव) — (L 192) Ds निर्वाह

त्रैलोक्यं निर्द्वन् चासीश्वरेन्द्र विगतवज्रम् ॥
 प्रजगुर्वेदगन्धर्वा ननुतुष्ट्याम्भरोयणाः । [195]
 जेपुष्ट्रा आह्वया वेदानीजुष्टा क्रतुभिस्तया ॥
 प्रहः प्रकृतिमापेदुरुहुनेनो यथा पुरा ।
 न जज्जाल जले वहिराशाः सर्वाः प्रसेदिरे ॥
 मन्दरः पर्वतभेदः पुरेय विरराज ह ।
 भिया परमथा जुष्टः सर्वतेजःमसुच्छ्यात् ॥ [200]
 रेमे मोमश्च भगवान्पारिजातवने हरः ।
 सुप्रचारानुसुराकृता शक्तदीप्धर्मनः प्रभुः ॥

Colophon

29D

K N: V B D T G M: cont

जनमेजय उवाच ।

मुनेऽन्धकपथ आन्धः क्षुनोऽयं रजल मो मया ।
 शान्तिस्वयाणां लोकानां क्षता वेदेन धीमता ॥
 निहुन्मभस्य हतं वेहं द्वितीयं चक्रपाणिना ।
 चदर्थं च यथा चैन तद्वान्मकुम्भहंसि ॥

मकु, T₁ G₁ M₁ निवानिने (for निवर्हिने) K₁ N₁ जग
 चक्रोर्निवर्हिने (for ²) — (L 193) V₁ वर्ष (for वृष्टि)
 — (L 194) G₁ = निहन् (for निहन्) — (L 196)
 K₁ D₁ = जापुष्ट (for जेपुष्ट) T₁ लगश्च आह्वया देवा (for
 ") T₁ हूजन् (for हूजुष) — (L 197) T₁ जापुष्टा (for
 सपिष्टुर) D₁ सर्वसातीद्, T₁ = सामसद्यो (for ऊजुर्नद्यो)
 — (L 198) V₁ D₁ जले रसिद्, D₁ G₁ जलेष्वसिद् (for
 जले वसिद्) D₁ G₁ = प्रसेदिरे, D₁ प्रसेदिरे (for 'दिरे')
 — (L 199) K₁ = V₁ पुनरेव (for पुरेय वि-) D₁ पुनरेव
 रराज ह (for ²) — (L 200) D₁ युज (for जुष्ट)
 — (L 202) K₁ D₁ सुप्रवरात्, K₁ V₁ सप्रजं, D₁ स
 प्रधानात्, D₁ मप्रचारत्, T₁ G₁ M₁ सुप्रसन्नात् (for 'शान्त्')
 D₁ प्रचारानुसुराकृता (for ") K₁ = सजत्, D₁ क्रमत्
 (for धर्मत्)

Colophon — Mention of the Epic D₁ T₁ ~ Men-
 tion of Ahila V B D₁ D₁ D₁ — Adhy name. K
 N₁ V B D T G₁ = अन्धकपथ — Adhy no K₁ 140,
 V₁ 146, V₁ 145, V₁ 144, D₁ D₁ 142, D₁ 138,
 D₁ T₁ 151, D₁ 141, T₁ G₁ = M₁ 155, T₁ G₁ 157,
 T₁ 164, G₁ 158

वेशपायन उवाच ।

अह्वयस्य राजेन्द्र वक्तव्यं भवतोऽनम । [5]
 चरित लोकनाथस्य हरेरमिततेजसः ॥
 द्वापवत्सं निरसतो विष्णोस्तुलतेजसः ।
 समुद्रयात्रा संप्राप्ता तीर्थे पिण्डारके नृप ॥
 उग्रसेनो नरपतिर्नमुदेवश्च भारत ।
 निक्षिप्तो नगराध्यक्षो रोषाः सर्वे विनिर्गताः ॥ [10]
 द्रुपग्नयः द्रुपग्वीमार्लोकरनाथो जनादेन ।
 गोष्ठयः द्रुपकुमारणां गृदेवामतेजसाम् ॥
 गणिकाना सहस्राणि निःसृताणि नराधिप ।
 कुमारैः सह बाणैश्च रूपरक्षिः स्वलंकृतैः ॥
 दैत्याधिपस निर्जित्य यदुभिर्द्विभिरभैः । [15]
 वेद्या निवेशिता वीर द्वापवत्स सहस्रजः ॥
 सामान्यास्ताः कुमारण्या व्रीढानार्यो महात्मनाम् ।
 इच्छामोभ्या गुणैरेव राजन्या वेश्योपितः ।
 स्थितिरेषा हि भैसानो कृता कृष्णेन धीमता ।
 श्रीनिमित्तं भवेद्वैर सा यदूनामिति प्रभो ॥ [20]

29D

(L 1) T₁ = G₁ = वृष्टे (for मुने) K₁ मुस्य; D₁
 खर (for धाम्य) M₁ द्य (for द्य) K₁ यो, D₁ =
 [स]वे (for यो) — (L 3) D₁ निहुन्म निहुन वीर (for
 ") V₁ स्वयोक (for द्वितीय) — (L 5) K₁ N₁ V B
 D₁ = T₁ = G₁ M₁ राजेन्द्र (for राजेन्द्र) D₁ M₁ मज; D₁
 द्या (for द्यय) — V₁ T₁ = G₁ om (hapl) line 7,
 — (L 7) D₁ (margin as above) G₁ = जमित (for
 असुत्) D₁ वषस (for तेजस) D₁ हरेरत्तमतेजस (for
 ") — (L 8) T₁ = G₁ = पुण्यकरे (for पिण्डारके),
 — (L 11) D₁ द्रुपमर्यो, T₁ ररत् (for 'रक्ष') V₁
 द्युष्ट (for द्युष्ट) D₁ धीमात् (for यो) — (L 12)
 K₁ D₁ द्रुप (for द्रुप) K₁ = N₁ V₁ D₁ D₁ =
 T₁ = G₁ = [स]मित, D₁ [स]मित (for [स]मर) — (L
 13) V₁ निर्गताणि, T₁ निरुत्तानि (for निरुत्तानि) — (L
 14) G₁ = वृषात् (for ") — (L 15) D₁ सीरे; D₁
 वीरद (for वीर) D₁ वेद्या निवानितान्नर (for ") G₁
 द्वापवत्सं (for 'दया') — (L 17) K₁ = D₁ = सीर-
 नार्य (K₁ र्य, K₁ र्य, D₁ र्य) (for श्रीरानार्यो) — (L
 18) K₁ = योग = N₁ T₁ G₁ = V₁ योग V B D₁
 D₁ = G₁ योग, D₁ योग (for योग) K₁ दुरै र्य

काश्चित्काष्ठमयैस्तेरुः प्रवैः सर्वोद्गशोभनाः ।
 कीञ्चनर्दिणनागानामाकारमष्टशैः स्त्रियः ॥
 सकराकृतित्विधान्या मीनानैरपि चापराः । [55]
 बहुरुपाकृतिधैरैः पुद्गुव्यापराः स्त्रियः ॥
 सनकुम्भेस्तथा तेरुः कुम्भैरिव तथापराः ।
 समुद्रसलिले रम्ये हर्षयन्त्यो जनार्दनम् ॥
 रराम सह रुक्मिण्या जले तस्मिन्मुदा युत ।
 येनैव कार्ययोगेन रसस्यमरसत्तमः । [60]
 तत्तदेव हि ताश्चकुर्मुदा भारायणस्त्रियः ॥
 तनुवस्त्राणामास्त्रान्यो लीलायन्त्यस्तथापराः ।
 चित्रीहुगुर्द्वैषस्य जले जलजलोचनाः ॥
 यस्या यस्यास्तु यो भावस्तां ता तेनैव वेशराः ।
 अनुप्रविश्य भावदो निनायात्मपक्षं वशी ॥ [65]
 हृषीकेशोऽपि भगवानहृषीकेशः सन्नातनः ।
 बभूव वैश्वरूप्येण कान्तान्नशमतः प्रभुः ॥
 कुलशीलसमोऽस्माकं योग्योऽयमिति मेनिरे ।

वैश्वरूप्येण वर्तन्तमङ्गनास्ता जनार्दनम् ॥
 दक्षा दाक्षिण्ययुक्तं त स्मितपूर्वाभिभाषिणम् । [70]
 कृष्ण भार्याश्रकतिरे भक्त्या च बहु मेनिरे ॥
 शृङ्गोष्ठनः कुमारयां प्रकाश स्त्रीगणैः सह ।
 जलंचक्रजलं वीर्यः सागरस्य गुणाकराः ॥
 गीतनृत्यविधिज्ञानां तारा क्रीणा जनेश्वर ।
 तेजसाप्याहताना ते दाक्षिण्यात्तक्षिरे धरो ॥ [75]
 शृण्वन्तआरुगीवानि तथा स्वभिनयान्यपि ।
 तूर्याण्युत्तमनारीणा मुमुदुर्यदुपुंगवाः ॥
 पञ्चचूडास्ततः कृष्णः कीर्त्येश्वर वराप्सराः ।
 माहेन्द्रीश्वानयामास वैश्वरूप्येण हेतुना ॥
 ताः शोराचाश्रमेयात्मा सान्त्वयित्वा जगत्सु । [80]
 उपस्थिताश्च प्रणवां हृवाञ्जलिपुटास्तथा ॥
 त्रीशयुक्तयो भैमानां प्रविशपरमशक्तिगाः ।
 मत्प्रियार्थं वराहोहा रमयन्थं च वादवान् ॥
 वशयन्थं गुणात्मनोऽसृणीनि रहःसु च ।

पलाति Ds प्रिया (for स्त्रिय) — (L 53) As Ds वे
 58-57* — (L 54) Gs स्रष्टा (for 'ती') — (L 55)
 Ts : Gs : कुक्काटतिमिधान्या, Gs कृता (for ") — (L
 57) Ks वेह, Ds (before corr) वेतु (for हेतु) Gs काश्चि
 त्काष्ठमयैस्तेरु (for ") — (L 58) Cal ed सलिले तु
 समुद्रस्य (for ") — Ds om line 59 — (L 59) Ks
 रराम, Ks Ds Ts : Gs s- Ms हेदे च (for रराम) Ks
 Ds पुन (for पुन) — (L 60) Ts : Gs : वेदैव
 वैश्वकार्येण (for ") Ks Dn Ts : Gs : रमते (for 'ति'
 — (L 61) Vs सखा (for सुखा) — (L 62) Ts Gs : s
 -वक्षराय (for -वक्षानुनास) Ds लीलाजनयस्य, Ds (marg)
 विवक्षाश्च, Ts : Gs : Ms स्त्रीलाज्यस्य (for 'यमयस्य'
 — (L 64) As यासां यासां (for यस्या यस्याश्च) As Ds
 तस्या (for ता तां) Ks तस्यामेवैव योपि (for ")
 — (L 67) Ks देशाकलन, Ks Vs : Ds देश (Vs : 'ब'
 रूपेण, Ks : Dn देशाकलेन, Vs Ts Ds Ds Ts : Gs : s-
 Ms वैपुरुषेण, Ds : वैद रूपेण, Ts वरूपेण (for वैच
 रूपेण) — (L 68) Gs वेनिरे (for मेनिरे) — (L 69)
 Ks Bs Ds देता, As Ds वरा, Vs Bs : Dn Ds Ts वेताः
 Ds Ts : Gs : Ms वैप (for वैश्व) Ds वैपुरुषवयो
 भिल्लम् (for ") — (L 70) Bs Bom Poena rda
 तदा (for दशा) Ks -मुकातां (for -मुक्तं) — (L 72)

Ds इवात्, Ts : Gs : सकार (for अकार) — (L 72)
 Vs Bs प्रकाश, Ts : Gs : Ms 'य' (for 'य') — (L
 74) Ks : Bs Ds Ds : Gs : जनेश्वर, Vs जनेश्वर, Gs :
 जवादेव (for जनेश्वर) — (L 75) Ks Vs [साप्याधि
 यानां, Ks [अपाह, Vs Ds व्याह, Ds [अप्याहताले
 (for 'हवाय') — (L 76) Ks पुन, Vs : Ds
 Ds : Ts : s- सन, Vs स्वस्व, Bs : Ds वसु, Ds स्वः
 Ds तानि, Ts Gs : s- Ms तनु- (for वाद) Ks Ds
 शृण्वन्थ्य स्वर्ग (Ds 'री' शीलाति (for ") Bs Ds : Ds
 स्रष्टा (for 'व') Ds Ds स्वभिनयानि (for 'स्वभि') — (L
 77) Ks : As Vs Bs : Gs : Ts : Gs : मुमुदुर
 (for 'दुर') — Ts om lines 78 83 — (L 78) Ks :
 Ks : Ds Ds Ds : Ts : Gs : Ms पञ्चचूडा (for
 'चूडा') Vs : Bs Ds Gs : Ms कीर्त्येश्वर, Ts : Gs :
 'ती' (for 'वै') Ts कीर्त्येश्वरमरुता (for ") — (L
 79) Ks Ds महेन्द्रस्य, Ds : महेन्द्राश्च (for माहेन्द्राश्च)
 Ks : Dn Ds Gs विश्वरूपेण हेतुना, Ts : Gs : वैश्वरूपेण
 च हे (for ") — (L 80) Ks Vs ता (for ता)
 — (L 81) Ks As Vs : Bs Ds Ds Gs : तथायविश
 प्रणवा (for ") — (L 82) Ts त्रिभुवनविशक्तिगा
 (for ") — (L 83) Ts : Gs : वराह (for 'व') — (L
 85) Vs कोटीश्वर, Ts : Gs : मेदेतु (for 'मेदेतु') — (L
 88) Gs : s- प्रीत्या (for प्रिय) — (L 89) Ks Vs :

तथाभिनययोगेषु पात्रेषु विविधेषु च ॥ [85]
 एवं दृते विधास्यामि श्रेयो घो मनसेप्सितम् ।
 मच्छरीरसमा हते सर्वे निरनुशेषतः ॥
 शिरसास्त्रा तु ताः सर्वा प्रतिगृह्य हरेस्तदा ।
 कीडायुक्त्यो विविधैर्मानानामप्सरोरपि ॥
 ताभिः प्रविष्टमात्राभिर्द्योतितः स महार्णवः । [90]
 सौदामिनीभिर्नभसि घनवृन्द इमानप ॥
 ता जले स्थलरत्निरया जगुश्चाथाप्यवादयन् ।
 चञ्चुश्चाभिनय सन्त्यक्स्वर्गाशास इन्द्राज्ञना ॥
 गन्धैर्भाल्यैश्च ता दिव्यैर्वस्त्रैश्चायतलोचनाः ।
 हेलामिहोसभावैश्च जहूर्भेममनास्थय ॥ [95]
 कटाक्षैरिद्वितैर्हार्तैः पल्लोपैः प्रसादितैः ।
 मनोनुद्वलैर्भेमाना समानहूर्मनासि ताः ॥
 उत्क्षिप्योत्क्षिप्य चाकाशं वातरकन्धान्यहूश्च वान् ।

भद्रिरावशगा भेमा मानयन्ति वराप्सरसः ।
 कृष्णोऽपि तेषा श्रोत्र्यं विजह्ने विपति प्रभुः । [100]
 सर्वं पौडशभिः साधं ग्रीसहमेमुदाम्बितः ॥
 प्रभावज्ञास्तु ते वीराः कृष्णस्यामिततेजसः ।
 न जग्मुर्विस्मय भेमा गान्भीर्यं परमास्थिताः ॥
 केचिद्रवतक गत्वा पुनरायाति भारत ।
 गृहानन्ये घनान्यन्ये दाक्षितान्तरिमर्दन ॥ [105]
 अपेयः पेयसलिलः सागरश्चाभयतदा ।
 आक्षया क्षोभनायस्य पिप्पोरुलतेजसः ॥
 अधोवन्स्थलनद्यापि जले जलजलोचना ।
 गृह्य हस्ते तया नायौ युक्ता मज्जन्त्यापि च ॥
 भक्ष्यभोग्यानि पेयानि चोप्यं लेख तथैव च । [110]
 यदुपशर मनसा ध्याते तेषा भनत्युत ॥
 अम्भानभाल्यधारिण्यस्ता विप्रस्ताननिन्दितान् ।

B: s D: s भैमाना (for लिखित) K: विविध, V: s
 B: s D: s ता प्रविष्टा, V: भीमानाम्, D: प्रविष्टा हि (for
 भैमानाम्) K: Ds Ti अप्सरोणा (for वरा) D: s
 भैमानप्सरसा वरा (for s) — (L 90) Ti-s G: s
 ग्रीसोतिभिः, T: G: M: योविद्वि (for द्योतित) — (L
 91) Ti G: s हसति (for नभसि) K: घनावन, N: Vs
 B: Dn Ds Ds Ti-s G: s घनवृन्दम्, V: मेघवृन्दम् (for
 घनवृन्द) Ti-s G: s [मा]वर्मा (for [म]ज्ज) — (L 92)
 K: च स्थले (for स्थलवत्) V: इनपवा (for स्थिवा)
 K: प्रपद्य स्थाप्य याइवान्, N: V B Ds जनवाधान्यवादयन्
 (for s) — (L 93) D: रम्य (for सन्त्यक्) Ti-s G:
 s स्वर्गाशासा सुभार (for s) जा (for s) — (L 94)
 K: द्विजैश्च, V: विविधैश्च, G: भैमाना (for ता दिव्यैश्च)
 — (L 95) K: s V: B: s Ds Ds Ti G: हास्य
 अभिर, D: हाव, T: s G: s हसमाभिर, Ti भावभावैश्च
 (for हास) Ds: हेलामिहोद्विपैर्भवेद (for s) Bom
 Poona eds G: ed) ता (for [म]ज्ज) — (L 96) K:
 V: s B: Dn Ds Ds T: G: s M: हावै, G: नार्द (for
 हासै) N: केलिगारवै, V: B: Ds Ti G: केलिगोपै, B: s
 केलिगोप Dn Ds s कलरादे, G: कलपोपै (for गोपै)
 K: प्रणोदितै, D: s प्रतापितै (for द्विजै) — (L 97)
 Ti-s G: जलवाधैश्च दक्षिणा (for s) — (L 98) K: वास
 K: जाचामार, D: चाक्रासै (for स) Ti s G: निजबाहू-
 (T: हा)श्च तादृश्या, G: s तजबाहूश्च नाथ वा (for s)
 — (L 99) K: V: Ds: G: s M: भैमान् (for भेमा)
 K: D: s T: s G: भद्रिरावशगाभैमान्, D: महीमाकाश

मानैसा (for s) K: s V: Ds Ds मानयन्ति, D: s G:
 रम, D: वात T: s G: M: आपतन्ति, T: s G: s आप
 तन्ति (for मानयन्ति) V: s B Ds s G: वराज्ञना (for
 वरा) — (L 100) K: D: कैषा (for तेषा) K:
 D: चान्, D: Ds जयति, Ti-s G: s M: जलपौ (for
 विपति) — (L 101) D: स तै (for सर्वै) V: M:
 मदाविषय, V: मुद्रा युव (for मुद्राविषय) — (L 102)
 B: वेतस (for लेजय) — T: s G: s om (hapl)
 lines 103-107 — (L 103) V: भीमा, D: बीरा (for
 भेमा) — (L 104) N: रघु (for गत्वा) T: G: वाद्वा
 (for भारत) — (L 105) Ti G: वृषा (for आक्षया)
 V: B: G: s M: क्षमि (for मज्ज) — (L 106) D:
 G: M: क्षावयन्, D: क्षाव्यै (for अधाव्यै) Ti s G: s
 अधावरासा पयोपैश्च (for s) — (L 109) K: हमास,
 D: हम्, M: हम् (for हम्) K: s V: s युक्ता (for युक्ता)
 K: युक्ता मज्जन्त्यापि च, V: युक्ता मज्जन्त्यापि च, D:
 युक्ता मज्जन्त्यापि च; D: युक्ता मज्जन्त्यापि च (for s)
 — (L 111) K: वाते, D: व्याने (for व्याने) V: ताम्र (for
 तेषा) K: मवेत्तन्त्रम्, N: मन्त्रयुग, D: मन्त्रयुग (for
 युग) K: वाचरोपा महयुग (for s) — (L 112) D:
 मान्, G: माय (for मान्) K: s अनिन्दित
 — (L 113) D: चान्ताना, Ti s G: s मन्ताना; T:
 रत्नानाम् (for युगा) D: स्वो देवानाम्नाना (for s)
 — (L 114) T: G: M: बहू (for र) N: D: s
 प्रस्ताभिश्च (for राभिश्च) — (L 115) K: V: s B: s
 Ds: D: s T: s G: s M: लिता (for लिता) K: s

रुहःसु रमयाचक्र- स्वर्गे देवराजानुगाः ॥
 नैमिर्गृहप्रकाराभिधिकादुरपराजिताः ।
 ज्ञावानुलिप्तमुदिताः सायाहेऽन्धमृण्यः ॥ [115]
 आयताक्षतुल्याश्च घृताश्च स्वलिङ्गास्थाः ।
 प्रासादा नौपु कोरव्य विह्विता विश्वमर्णा ॥
 कैलासमन्दरच्छन्दा मेरुच्छन्दास्तथैव च ।
 तथा नानाव्यञ्जन्दास्तथैवामृतावपिणः ॥
 वैदूर्यतेरणैश्चित्राश्चित्राभिर्मणिभ्रमिभिः । [120]
 मसारगल्यैकमयैश्चित्रभक्तिशनेरपि ॥
 प्रनीडगच्छच्छन्दाश्चित्रा कनकदीपिभिः ।
 मौञ्जच्छन्दाः शुभ्रच्छन्दा गजच्छन्दास्तथापरे ॥
 कर्णधारैर्गृहीतास्ता नानः कार्तव्यतेजस्वलाः ।
 मल्लि शोभयामासुः सागरस्य महोर्मिमत् ॥ [125]
 समुच्छ्रितैः सितैः पोतैर्यानपादैस्तथैव च ।
 नीभिश्च हिटिकाभिश्च शुभ्रैश्च वरुणालयः ॥

पुष्पाकाशगामीनि गन्धर्वानामितस्ततः ।
 वभ्रमुः सागरजले भैमयानानि भारत ॥ [130]
 नन्दनच्छन्दयुनेषु यानपात्रेषु भारत ।
 नन्दनप्रतिमं सर्वं विहितं विश्वकर्मणा ॥
 उन्नानानि सभा वृक्ष र्वीपिकाः स्यन्दनानि च ।
 निवेशितालि स्वल्पानि नाटशान्येयै सर्पथा ॥
 स्वर्गच्छन्नेषु चान्येषु समासास्तर्गसनिभाः ।
 नाययणाज्ञया वीर विह्विता विश्वकर्मणा ॥ [135]
 वनेषु रुरुदुर्गं मधुर चैव पक्षिणः ।
 मनोहरतर चैव भैमानामखिवेजनाम् ॥
 वेक्कोकोद्भवाः श्वेता तिलेषु कोदिलस्तदा ।
 मधुराणि निचिद्राणि वदूता काङ्क्षितानि च ॥
 चन्द्रानुममस्तेषु हर्ष्यष्टेषु यरिणः । [140]
 ननुतुर्मधुरातराः शिराण्डगणसङ्घनाः ॥
 पताका यानपात्राणां सर्वाः पक्षिगणायुताः ।

स्नानानुपेयनालिता, D₁ s स्नानानुलिता मुदिता ; T₁ स्नाना
 तिरिगमुदिता (for^a) — (L. 116) V₁ s आमुपाद, D₁
 स्नाय^a, M₁ आया^a (for काय^a) N₁ सुविधात् (for स्वनि
 कात्) — V₁ s om line 118 — (L. 118) V₁ s D₁ s
 छाया (for चन्द्रा) T₁ om (hapl) lines 118^a-119^a
 — (L. 119) D₁ s तथा नागद्वयच्छन्दात्, T₁ G₁ M₁
 तथा नानाविद्यच्छन्दात् (for^a) — (L. 120) G₁ s त्रि
 विष्ट (for त्रैविष्ट) D₁ s विष्ट, T₁ सप्तैष्ट (for
 विष्टात्) K₁ V₁ s D₁ s T₁ s O₁ M₁ विनिभि, D₁
 वृत्तिभि (for मणिभि) — (L. 121) T₁ s om (hapl)
 lines 121 122 — (L. 121) K₁ s तर्गकं (for
 तर्गकं) D₁ s शोभिग कनककमलैश्च (hypermetris),
 G₁ s प्रसारगल्यैकमयैश्च (for^a) K₁ V₁ s D₁ s D₁
 s विष्टा, G₁ M₁ विष्ट (for विष्ट) D₁ s T₁ s G₁ M₁
 विनि, for वडि (for मणि) V₁ s समन्वि (for वनि
 रनि) D₁ s विष्टा भक्तवर्गैरपि (for^a) — (L. 122) V₁
 D₁ s आशीच (for प्रवीच) V₁ s वडात् (for चन्द्रात्)
 D₁ s प्रवीचगदगजानात्, T₁ s निर्वाहच्छन्दात् (for^a)
 V₁ D₁ s वीयिभि, G₁ s नभिभि (for वीयिभि) K₁
 विप्रक्रेतवरीनिभि (for^a) — (L. 123) T₁ s विष्ट ; T₁ s
 G₁ s s मय (for मय) T₁ s s s s मय (for मय)
 — (L. 124) K₁ s महोर्मिमत्, K₁ s मात् ; D₁ s वत्, T₁ s
 G₁ s वत् (for वत्) — (L. 124) G₁ s s s s s s s
 C(c) समुच्चि T₁ s G₁ s त्रि^a (for त्रि^a) V₁ s T₁ s G₁

वाष्ट, D₁ s वष्ट, D₁ s वीष्ट, D₁ s वष्ट (for वीष्ट)
 — (L. 127) K₁ K₁ D₁ s मल्लिगमिष्ट, V₁ s मल्लि^a;
 D₁ s मल्लिक^a, G₁ M₁ कर्मि^a (for मल्लिक^a) K₁
 T₁ s G₁ s वीभि सल्लिगमिष्ट (K₁ s वीनाभि) ; D₁
 वीयिश्च पुरवस्थात् (for^a) — (L. 128) K₁ s पुरवा माहात्
 माहोनि ; N₁ s D₁ s G₁ s पुरवपात्राणां तर्ग (for^a) T₁ s
 G₁ s s ह्यात् (for ह्यत्), — (L. 129) D₁ s श्रेष्ठ,
 T₁ s हेम (for हेम) K₁ D₁ s सर्व (for भरत) — (L.
 130) V₁ s D₁ s मय, D₁ s मय (for मय) V₁ s दुर्गे
 (for वाष्ट) — (L. 131) s om (hapl) lines 132 133
 — (L. 133) K₁ s शिराणि, V₁ s D₁ s सयणि ; V₁
 पुष्पाणि M₁ सयणि (for सयणि) D₁ s विष्टनानि निष्ठाणि
 (for^a) — (L. 134) V₁ s देवेषु, D₁ s (also as above) D₁
 देवेषु ; D₁ s त्रैविष्ट (for वा^a) K₁ s मयाना, V₁ s वा^a;
 D₁ s वत्, D₁ s विष्टा, M₁ विष्टात् (for मय) D₁
 मयाना स्वयंमयरा, T₁ s G₁ s देवेषु निष्ठा सुधा (for^a)
 — (L. 135) T₁ s G₁ s वनेषु देवेषु च (for^a) G₁ s D₁
 मयाना (for वत्) — (L. 137) K₁ s D₁ s मयाना (for
 मय) T₁ s G₁ s M₁ मयानामिष्टायात् (for^a) — (L.
 137) K₁ s वत् (for वत्) T₁ s G₁ s देवेषु T₁ s
 विष्टायाश्च (for^a) K₁ s विष्ट (for विष्ट) — (L.
 141) K₁ s G₁ s ननुतुर्मधुरातरा, T₁ s G₁ s दुर्गिष्ठा
 (T₁ s शिराणां तर्ग (for^a) V₁ s तर्ग ; T₁ s विष्ट (for
 वत्) (L. 142) K₁ s वत्कोकोद्भवा K₁ s वत्कोकोद्भवा

तथाभिनययोगेषु बाणेषु विविधेषु च ॥
एवं हृते विवास्यामि श्रेयो वो मनसेप्सितम् ।

[85]

मच्छरीरसमा ह्येते सर्वे निरपेक्षतः ॥

शिरसाक्षां तु ताः सर्गां प्रतिगृह्य हरेस्तदा ।

क्रीडायुवत्यो विविशुर्भैमानामपसरोरराः ॥

ताभिः प्रविष्टमात्राभिर्द्योतितः स महार्णवः । [90]

सौदामिनीभिर्नभसि घनघुम्ब इवानघ ॥

ता जले स्थलरत्नितरा जगुश्चाथाप्यरादयन् ।

चक्रुश्चाभिनय सन्त्यक्क्षरार्पास द्याङ्गना ॥

गन्धैर्मह्यैश्च ता दिव्यैर्वस्त्रैश्चावतलोचनाः ।

होलाभिर्हासभावेश्च जहूर्भैमानास्थथ ॥ [95]

फटाक्षैरिद्विहैर्हासैः कलरोपैः प्रसादितैः ।

भनोतुर्लभैमानां समाजहूर्भनानासि ताः ॥

चक्षिष्योरिक्षिप्य चाकाशं धातस्त्वान्यदुश्च चान् ।

B₁ s D₈ s भैमानां (for विविशुर्) K₁ विविशुश्च, V₁ s

B₁ s D₈ s ता प्रविष्टा, V₁ भीमानां, D₈ प्रविष्टा हि (for

भैमानां) K₁ D₈ T₁ अपसरोरगा (for 'वरा') D₁ s G₁ s

भैमानपसरा वरा (for ^a) — (L 90) T₁ s G₁ s

उद्योतिभिः, T₁ G₁ M₁ योपिहि (for योपिहि) — (L

91) T₁ G₁ s नभसि (for नभसि) K₁ वनायन, N₁ V₁

B₁ D₁ D₈ D₁ T₁ s G₁ s घनघुम्बम्, V₁ मेघघुम्बम् (for

घनघुम्ब) T₁ s G₁ s [मा]जभी (for [म]जय) — (L 92)

K₁ च स्थले (for स्थलवत्) V₁ स्मरवा (for दिव्या)

K₁ प्रजगु रथाश्च वायवाद्, N₁ V B D जलगायाम्परादयन्

(for ^a) — (L 93) D₈ इत्य (for सम्पद्) T₁ s G₁

s स्वर्गांशता शुभाह (G₁ 'न') ता (for ता) — (L 94)

K₁ त्रिपैत्र, V₁ विविधैर्, B₁ भैमानां (for ता त्रिपैत्र)

— (L 95) K₁ s V₁ B₁ s D₈ D₁ D₁ T₁ G₁ हास्य

जयिष्य, D₈ जयन्, T₁ s G₁ s हस्यमनैश्च, T₁ सावभावेश्च

(for हास्य) D₈ होलाभिर्विनिर्वर्णयिष्य (for ^a) Bom

Pooma eds C₁ ed ता (for [म]जय) — (L 96) N₁

V₁ s B₁ D₁ D₈ D₁ s T₁ G₁ s हास्यै, G₁ नर्प (for

हास्यै) N₁ केलिवायै, V₁ B₁ D₁ T₁ G₁ केलिरोपै, B₁ s

केलिरोप D₈ D₁ s G₁ कलरायै, G₁ कलरोपै (for 'रोपै')

K₁ प्रसादितै, D₈ s प्रसादितै (for 'द्वितै') — (L 97)

T₁ s G₁ जलगायाम्परादयन् (for ^a) — (L 98) K₁ चाम

च, K₁ चावासाद्, D₈ चाकाशे (for 'न') T₁ s G₁ निवहन्

(T₁ 'ह') च वायवा, G₁ s तलवाह्यं मांश च (for ^a)

— (L 99) K₁ V₁ D₁ G₁ s भैमाद् (for भैमा)

— (L 99) K₁ V₁ D₁ G₁ s भैमाद् (for भैमा)

K₁ D₁ s T₁ s G₁ मदिशवशगाभैमाद्, D₈ मदीमकात्

मदिशवशगा भैमा मानयन्ति वराप्सराः ।

कृष्णोऽपि तेषां प्रीत्यर्थं विजह्रे वियति प्रभुः । [100]

सर्वैः पोटशभिः सार्धं स्त्रीसहसैर्मुदाम्बितः ॥

प्रमानज्ञासु ते वीराः कृष्णस्यामिततेजसः ।

न जग्मुर्निष्पन्नं भैमा गान्भीर्यं परमाश्रिताः ॥

केचिद्वैरतक गह्वरा पुनरायान्ति भारत ।

गृहानन्ये बनान्यन्ये काङ्क्षितान्यरिमर्दन ॥ [105]

अपेयः पेयसलिलः सागरश्चाभ्यसत्ता ।

आह्वया लोम्नाथस्य विष्णोरनुलतेजसः ॥

अथावन्स्थलश्चापि जले जलजलोचनाः ।

गृह्य हस्ते तथा नायौ युक्ता मज्जसायापि च ॥

भक्ष्यभोग्यानि पेयानि चोप्यं देह्य तथैव च । [110]

यहुप्रकार मनसा ध्याते तेषां भजत्युत ॥

अम्लानमात्यधारिण्यस्ताः स्निपस्ताननिन्दितान् ।

गाणभैमा (for ^a) K₁ s V₁ D₈ D₁ मानयन्ति, D₁ s G₁

रम्, D₈ वासः, T₁ s G₁ M₁ आपतन्ति, T₁ s G₁ s नाप

तम् (for मानयन्ति) V₁ s B₁ D₁ s G₁ बराहना (for

'वरा') — (L 100) K₁ D₈ वैदा (for वैदा) K₁

D₈ जलतः, D₈ D₁ जयति, T₁ s G₁ s M₁ जलदी (for

वियति) — (L 101) D₈ ल तै (for ल तै) V₁ M₁

मराञ्जित, V₁ मुग्ध मुत (for मुग्धाञ्जित) — (L 102)

B₁ वेतस (for वेतस) — T₁ s G₁ s om (hapl)

lines 103-107 — (L 103) V₁ भीमा, D₈ भीरा (for

भैमा) — (L 104) V₁ दृष्टा (for दृष्टा) T₁ G₁ वाहवा

(for भाव्य) — (L 107) T₁ G₁ पुनवा (for भाववा)

V₁ B₁ G₁ s M₁ जयिन (for जयुज) — (L 108) D₁

G₁ M₁ आधावद्, D₈ जगये (for जगयवद्) T₁ s G₁ s

अधावेस्ता पयोपैत्र (for ^a) — (L 109) K₁ ह्वात्त,

D₈ ह्वात्त M₁ ह्वात्त (for ह्वात्त) K₁ V₁ s युक्ता (for युक्ता)

K₁ युक्ता मज्जसायापि च, V₁ युक्कल्लासवायापि च, D₈

युक्ता मन्यवयापि च, D₈ युक्ता मार्दव्ययोगि च (for ^a)

— (L 111) K₁ जले, D₈ ज्वान (for ज्वान) V₁ सामां (for

तेषां) K₁ मनेल्लवद्, N₁ भस्-युतः, D₈ मययुन (for

'युन') K₁ वास्तेषां महयुन (for ^a) — (L 112) D₈

माया, G₁ माय (for माय्य) K₁ सन्निद्रवा

— (L 113) D₈ वदानुगा, T₁ s C₁ s मयानुगा, T₁

रम्यनुगा (for 'युगा') D₈ स्वर्गं देशनिवायुगा (for ^a)

— (L 114) T₁ G₁ M₁ चतुः (for गृह) K₁ D₈ s

प्रकलाभिदा (for 'राभिद्') — (L 115) K₁ V₁ s D₈ s

D₈ D₁ s T₁ s G₁ s M₁ -रित्ता (for रित्त) K₁ s

रहःसु रमयांयकुः स्वर्गे देवतानुगाः ॥
 नोभिर्गृहप्रकारभिश्चित्रीडुरपराजिताः ।
 स्नातानुल्लिप्तमुदिताः सायाहेऽन्धववृण्णयः ॥ [115]
 आयनाभ्रतुरभ्राभ्र वृत्ताभ्र स्वस्तिकासथा ।
 प्रासादा नौपु कौरव्य विहिता विश्वकर्मणा ॥
 कैलासमन्दरच्छन्दा मेरुच्छन्दास्तथैव च ।
 तथा नानात्रयच्छन्दास्तथैवागृहगुणविणः ॥
 देव्यनोरपेक्षित्राश्चित्रीभूमिभिः ॥ [120]
 मसाएत्यकर्मयैश्चित्रभक्तिगतिरपि ॥
 प्रकीडगच्छच्छन्दाश्चित्री कनकरीतिभिः ।
 क्रीडच्छन्दाः शुक्रच्छन्दा गजच्छन्दास्तथापरे ॥
 कर्णधरिर्गृहीतास्ता नानाः कार्त्येयोरब्जजलाः ।
 सलिल शोभयामासुः सगरस्य महोर्मिमत् ॥ [125]
 समुच्छ्रितैः सितैः पोतैर्यानपात्रैस्तथैव च ।
 नोभिश्च सिद्धिकाभिश्च शुशुभे धरणालयः ॥

पुराण्याकाशगामीनि गन्धर्वाणामितस्तत् ।
 वभ्रमुः सागरजले भ्रमयानानि भारत ॥
 नन्दनच्छन्दयुक्तेषु यानपात्रेषु भारत ॥ [130]
 नन्दनप्रतिमं सर्वं विहित विश्वकर्मणा ॥
 दधानानि सभा वृक्षा दीर्घिकाः स्वन्दनानि च ।
 निवेशिता विस्वन्पानि वाटस्त्रान्येव सर्वथा ॥
 स्वर्गच्छन्देषु चान्येषु समासात्कर्णस्तनिभाः ।
 नारायणाक्षया वीर विहिता विश्वकर्मणा ॥ [135]
 वनेषु रुरुवृक्षेभ्यः मधुरं चैव पक्षिणः ।
 मन्त्रोद्भवैरपि यैः भैमानामतितेजसा ॥
 देवलोतोद्भवाः श्वेता त्रिलेषु कोमिलास्तदा ।
 मधुराणि विचित्राणि यद्भूतां कान्तिकानि च ॥
 चन्द्राग्रसमरूपेषु हर्म्येष्वेषु वर्णिताः ॥ [140]
 नभस्तुर्मधुरायाः शिराण्डगणसमृताः ॥
 पताका यानपात्राणां सर्वाः पक्षिगणयुताः ।

स्नानानुरेपनालिताः, D₁ : स्नातानुलिप्ता मुदिता, T₁ स्नाना
 तिरिप्तामुदिता (for °) — (L 116) V₁ भाटुगाय, D₁
 स्वाय, V₁ भावा (for भाव) V₁ सुविचारा (for स्वनि
 काय) — V₂ om line 118 — (L 118) V₁ : D₁ :
 छाया (for च्छन्दा) T₁ om (hapl) lines 118^a-119^a
 — (L 119) D₁ तथा नारायणच्छन्दाय, T₁ G₁ M₁
 तथा नारायणच्छन्दाय (for °) — (L 120) G₁ मणि
 भिर (for तोषीश) D₁ : चित्रैश्च, T₁ अष्टैश्च (for
 चित्राश्च) K₁ V₁ D₁ : T₁ : G₁ M₁ विविभिः, D₁
 पक्षिभिः (for समभिः) — D₁ T₁ : om (hapl)
 lines 121-122 — (L 121) K₁ गमकं (for
 गमकं) D₁ शोभिता कनककर्मदैश्च (hypermetric),
 G₁ प्रसारकप्रकाशयैश्च (for °) K₁ V₁ : B₁ : D₁ D₁
 : चित्रा, G₁ M₁ विदेर (for विर) D₁ T₁ G₁ M₁
 भित्ति, G₁ पक्षि (for पक्षि) V₁ समभिदै (for सदै
 र्भिः) D₁ विना भवनगौरवि (for °) — (L 122) V₁
 D₁ मन्त्रिण (for मन्त्रिण) D₁ : छन्दाय (for च्छन्दाय)
 D₁ प्रवीणागुणच्छन्दाय, T₁ विजिह्वच्छन्दाय (for °)
 V₁ D₁ : धीमिति, G₁ अतिभि (for तीमिति) K₁
 विप्रकृतरीतिभि (for °) — (L 123) T₁ विद, T₁ :
 G₁ : मन्त्र (for मन्त्र) T₁ : G₁ : मन्त्र (for मन्त्र)
 — (L 124) K₁ महोर्मिमत्, K₁ भाव, D₁ : वृत्, T₁ :
 G₁ : ग (for ग) — (L 125) G₁ om Poma eds
 (c1) समुच्छ्रित T₁ : G₁ सितै (for सितै) V₁ T₁ G₁

पात्रैश्च, D₁ पक्षैश्च, D₁ : पक्षैश्च, D₁ G₁ पक्षैश्च (for पक्षैश्च)
 — (L 127) K₁ N₁ D₁ मन्त्रिणभिः, V₁ हस्तिभिः
 D₁ मन्त्रिण, G₁ M₁ कर्मिका (for मन्त्रिण) K₁
 T₁ : G₁ : नौभिः सलिलयाभिः (K₁ 'लीनाभिः'), D₁
 नौभिश्च पुरप्रकाश (for °) — (L 128) K₁ पुष्पा भावना
 नामिनि, N₁ D₁ G₁ : पुष्पाभावाभावाभिः (for °) T₁ :
 G₁ : वृक्षभिः (for वृक्षभिः) — (L 129) D₁ श्रेष्ठैश्च,
 T₁ श्रेष्ठैश्च (for श्रेष्ठैश्च) K₁ D₁ मन्त्र (for भारत) — (L
 130) V₁ D₁ : मन्त्र, D₁ मन्त्र (for मन्त्र) D₁ युक्तेषु
 (for वाक्तेषु) (c1 om (hapl) lines 132-135
 — (L 135) K₁ I सिताना, V₁ D₁ D₁ : सर्वभिः V₁
 पुष्पाभिः M₁ इत्यादि (for स्वन्पानि) D₁ निवसनाभिः शिराणि
 (for °) — (L 136) V₁ देवेषु, B₁ (also as above) D₁
 देवेषु, D₁ नाग्येषु (for च) K₁ D₁ समया, V₁ 'जा ।
 D₁ 'मन्त्र, D₁ G₁ निवसना, M₁ निवसना (for मन्त्र) D₁
 समया स्वर्गवपसा, T₁ : G₁ : देवेषु निवसा गुणाः (for °)
 — (L 136) T₁ : G₁ : वनेषु देवेषु म (for °) G₁ D₁
 मन्त्राश्च (for °) — (L 137) K₁ D₁ G₁ 'लोना (for
 'लोना) T₁ : G₁ M₁ भैमानामतितामया (for °) — (L
 138) K₁ 'लोना (for 'लोना) T₁ : G₁ : देवपक्ष (T₁ : G₁
 विविभिः (for °) K₁ विदेर (for विदेर) — (L
 141) K₁ : G₁ नभस्तुर्मधुराया, T₁ : G₁ : 'तुर्विचि
 (T₁ 'विचि' भावा (for °) V₁ मधुरा, B₁ तैरिहा (for
 'मधुरा) — (L 142) K₁ 'वताहोवाय' K₁ 'व'प्राश (for

धर्मरूपगीताश्च स्वयंदासकव्यसिन्धिः ॥
 नारायणाक्षया वृक्षाः पुष्पाणि सुमुचुर्वृक्षम् ।
 ऋतवश्चानुरुपाणि विहायसिगतास्तदा ॥ [145]
 वरी मनोहरो वागो रतिखेदहरः सुखः ।
 रजोभिः सर्वपुष्पाणां युतश्चन्दनसैव्यभृत् ॥
 क्षीतोष्णमिच्छतां तत्र वभूव वसुधापते ।
 धातुदेवप्रसादेन भैमानां प्रीहतां तदा ॥
 न क्षुत्पिपासा न रत्नाभिर्न चिन्ता शोक एव च । [150]
 आविवेश तदा भैमाभ्रभाजश्चक्रपाणिनः ॥
 अभ्रशान्तमहातूर्पां गीतवृत्त्येषोभिताः ।
 वभूवुः सागर्ज्ज्वा भैमानामतिजेजसाम् ॥
 बहुयोजनविस्तीर्णं समुद्रं सविजययम् ।
 रुपा चित्रीजुरिभ्राभा भैमा, कृष्णामिरक्षिताः ॥ [155]
 परिच्छदस्यानुरूपं यानपात्रं महारमनः ।
 नारायणस्य देवस्य विहितं विश्वकर्मणा ॥

रत्नानि यानि त्रैलोक्ये विशिष्टानि विशां पते ।
 कृष्णस्य तानि सर्वाणि यानपात्रेऽतिजेजसः ॥
 प्रथक्प्रथक् निरासाश्च क्षीणां कृष्णस्य भातः । [160]
 यणिवैदूर्यचिन्ताः चार्तस्तरविभूषिताः ॥
 सर्ववृक्षमुमाकीर्णाः सर्वगन्धभिः सासिताः ।
 बहुभिदाः शुभेजुष्टाः शकुने. स्वर्गसासिभिः ॥

Colophon

वैष्णवायन उवाच ।

रेमे बलश्चन्दनपद्मदिग्धः
 कादम्यरिपानकलः ध्रुवभीः । [165]

रवेक्षणो देवविभाप्रविता
 प्रत्यम्बाहुः सनलितप्रयागः ॥
 नीलाम्बुदाभे वसने वसाच-
 श्वन्त्राशुगीरो मरिचाविभाक्षः ।
 रघव रायोऽम्बुदमध्यमेत्य [170]

" Ks Vs सर्व (for सर्वा) Ds १ गौर्ज्ज्वा, Ts १ Gs १
 गगानविता (for युता) As १ सर्वो (for सर्वो) वज्रिण
 शुभा (for १) — (L. 145) Ds दावामनि, Ms लिङ्ग
 (for कलः) — (L. 145) Ds लवणः, Ds लवणः (for
 ऋतवश्च) Ns Vs Bs Ds Ds Ds १ Ts चक्र (for चक्र)
 Vs १ B. कृष्णाम (for नि) As १ Ds १ Gs १ ऋतवश्च
 रूपाना (for १) Ts १ Gs १ वानाभिः, Ms वानाभ्यभि
 (for विहायसि) — (L. 148) Ds वसुधैवकुटावता (for १)
 Ks Vs Ds १ Ts रतिखेदः (for खेद) — (L. 147) As १
 Vs १ B. Ds Ds Ds Ts १ Gs १ Ms वृक्षः, Ts लिङ्ग
 (for वृक्षः) Ds नीलपद्म, Ms श्व (for श्व)
 — (L. 148) As १ वसुधापते, Vs Ds विह (for वते)
 — (L. 149) Vs भ्रमादेन (for भ्रमादेन) — (L. 150)
 Vs Ds Ts १ Gs १ Ms क्षुत्पिपासे (for सा) — (L. 151)
 Ds सदा (for तदा) Vs प्रसारश्च (for प्रसारश्च) — (L.
 153) As भ्रमाभा, Vs तास्ते, Ts काश (for ताप्य)
 — (L. 154) As Ds Ts १ Gs गगने (for र) Ds भैमान-
 मतिजोभिताम् (for १) — (L. 155) Vs वृक्षाः, Ds उर्वय
 (for रघु) — (L. 156) Ds परिमहस्य (for वृक्षः)
 — Ts on lines 157-159 — (L. 157) Gs विहितं (for
 देवस्य), and निर्मितं (for निर्मितं) — (L. 158) Vs विह
 रणि (for विहितं) — (L. 159) Ts १ Gs १ महारमन
 (for सतिजेजस) — (L. 160) Ks Vs निरासः (for
 मात) — (L. 161) As १ B. Ds Ds Ts Gs १ विभागाः

Ds विभागाः, Ds विभक्त्या (for विभक्ता) — (L. 162)
 Ks Ds १ Ts सर्व (for सर्व) Vs गगानि, Gs गगानि
 (for गगानि) Ks लवणः (for लवणः) — (L.
 163) Ds Ts १ Gs १ वृक्षः, Ds १ वृक्षः (for वृ-
 क्षः) Ks वसुधैवकुटावता (for १) Vs वसुधैवकुटावता
 Ds वसुधैवकुटावता (for १) Ks वृक्षः, Ds वृक्षः
 Ts १ Gs १ Ms विह (for वते) — (L. 164)

Colophon — Mention of the Epic Ds Ts
 — Mention of Kṛishṇa V B Ds Ds Ds — Adhy
 name Ks १ समुद्रदीपः, As १ Vs V B D (except Ds)
 Gs वसुधैवकुटावता, Ds Ts १ Gs १ वसुधैवकुटावता
 — Adhy no Ks 141, Vs 147, Vs १ B
 145, Ds Ds 143, Ds 139, Ts Ts 152, Ds 145, Ts
 Gs Ms 156, Ts Gs 158, Ts Gs 163, Gs 159
 — (L. 163) Ds वारक (for कलः) — (L. 166)
 Ms देवभीः — (L. 167) Ks लवणः, Ks लवणः (for
 लवणः) Ks भ्रमाभा, Vs Ds Ds Ds Ts १ Gs १
 भ्रमाभा Ds भ्रमाभा, Ts १ Gs १ भ्रमाभा (for भ्रमाभा)
 — (L. 163) Ds भ्रमाभा (for नीलाम्बुदाभे) — (L.
 163) Ts १ Gs १ कादम्यरिपानकलः (for कादम्यरिपानकलः)
 — (L. 170) Ds समुद्रदीपः, Gs नीलाम्बुदाभे (for नील-
 अम्बुदाभे) — (L. 171) Gs वृक्षः (for वृक्षः) — (L.
 172) Ts १ Gs १ वसुधैवकुटावता (for वसुधैवकुटावता)
 Ks वसुधैवकुटावता, Ks वसुधैवकुटावता (for वसुधैवकुटावता) — (L. 173) Ds

संपूर्णविम्बो भगवानिविन्दुः ॥
 वामैककर्णामलकुण्डलश्रीः
 स्मेरं मनोज्ञाञ्जकृतावतंसः ।
 तिर्यकटाक्षं प्रियया मुमोद
 रामो मुखं चार्वाभिबीक्षमाणः ॥ [175]
 अयाहाया कंसनिकुम्भशत्रो-
 रुदाररूपोऽत्तरस्तं गणः सः ।
 ब्रष्टुं मुदा रेवतिमाजगाम
 यत्कलयं स्वर्गसमानमृदुश ॥
 तां रेवतीं चाप्यथ बापि रामं [180]
 सर्वां नमस्कृत्य धराद्वयदृष्टः ।
 पाषाणरूपं ननुतुः सुगात्र्यः
 समन्ततोऽन्या जगिरे च सन्धक् ॥
 चकुत्तयैवाभिनयेन लब्धं
 यथानवेपं प्रियमर्थयुक्तम् ॥ [185]
 इषानुकूलं च धलस्य तस्य

तयाज्ञया रैवतराजमुन्याः ॥
 चिक्रीदुन्याञ्च नथेर तासां
 तद्देशभाषाकृतिवैपयुक्ताः ।
 सहस्रनालं ललितं सलीलं [190]
 यपङ्गनाः सर्वरत्नानवाहयः ॥
 संकर्षणाधोक्षजनन्दनानि
 संकीर्तयन्त्योऽथ च महत्तानि ।
 कंसप्रलम्बादिबन्धं च रन्ध्रं
 चाणूरपातं च तथैव रङ्गे ॥ [195]
 यशोदया च प्रथितं यशोऽथ
 दामोदरत्वं च जनार्दनस्य ।
 बन्धं तयारिष्टकथेनुकाभ्यां
 ज्ञेयं च वासं शङ्कनीयं च ॥
 तथा च भग्नो यमलार्जुनो च [200]
 सृष्टिं दृकाणामपि कालमुपायम् ।
 स कालियो नागपक्षिद्वन्द्वे च

Ds चक्रत् । Ds स्मेते । Ts s Gs s स्मेरं (for स्मेरं) Vs मने-
 हातु (for 'ज्ञान') Ks Ds कुलावतंसम् (for 'तंस') .
 — (L. 174) Gs तिर्यकटाक्ष . Vs s प्रपदे (for मुमोद) .
 — (L. 175) Ks रेमे ; Vs वासा ; Ds रामा (for रामी) .
 Ks s s Vt s Ds s [ज]ति (for [ज]ति) — (L. 176)
 Ks Ds बुभुक्ष (for कंस) — (L. 177) Vs गणस्यम् ; Ds
 गणः सन् ; Ds गणोऽथ ; Ts s Gs s Ms गणमी , Gs
 गणम् (for गण म) — (L. 179) Ks Ns Ds s Ds Ds
 Gs वेलाहयं , Vs रामा ; Ds (marg) वना ; Ts s Gs s s
 Ms यलायला (yo) , Ts वारुण्यं (for वला) . Ts s Gs s s
 भमलमपध्याय (for 'युद्धा') — (L. 180) Ks s लब्धं , Ts s
 Gs s चाभि (for चापि) — (L. 182) Ds ताणानुरूपः Ts
 बाषाणुरूपो (for 'रूपं') Gs प्रगल्भा (for सुगात्र्य) . — (L.
 183) Ds Ts s Gs s Ms जगिरे (for जगिरे च) Ds चकु-
 रन्त्यथ तथैव ताताम् . — (L. 184) Ks रङ्गं ; Ds Ts Gs
 हास्य ; Ds कन्धं , Ts s Gs s नुतं (for रुन्धं) — (L.
 185) Ks महः ; Ks मंदा ; Ts कथं- (for कथं) . — (L.
 186) Ns इषानुरूपं , Vs इषानुरूपं ; Ds (marg) बाषाणु-
 रूपः Ts Gs s इषानुरूपं (for 'रूपं') (for इषानुरूपं) .
 Ds राजन् (for हरय) — (L. 188) Ks चक्रन्तुरन्यायः
 Ks Ns युद्धं ; Vs s Bt Ts Gs s Ms यमुतुः ; Ds
 Ds Ds चकुर्दन् (Ds 'र'न्त्यथ (for चिक्रीदुन्याय) . Ks

Ns Ds Ds Ds सतः ; Bs s Vs Ds चार्वा ; Ts तस्य
 (for वास) . — (L. 190) Ks Vs Ds s s Ts सहय (for
 'स') Ks s ललितं (for ललितं) . Ds सलीलं ; Ds
 सुलीलं (for सलीलं) . — Ks om lines 191-196 — (L.
 191) Ks s धरावनामह (Ks 'गीत' प्रकाशनाद्वय , Ns Vs B
 Ds Gs s 'इना सर्वरत्नाद्वय ; Vs 'इना हरमाणवाती ;
 Ds 'इना महलस्युद्धाद्वय ; Ds 'इना रागमुक्तो बराद्वय ; Ds
 'इना स्वर्गसमानाद्वय ; Ts s Gs s s 'इना गरिनामनाद्वय ;
 Ms 'इना गर्वयुता युक्त्य . — (L. 193) Ks s थ सु ;
 Ks वरः ; Ds s Gs s थ सु- (for थ च) Gs Ms
 चानि चानि (for महत्तानि) Ds s संकीर्तयन्त्युत्तमं Ds
 'सुक'महत्तानि- — (L. 195) Ks चार्वा ; Ts s Gs s s
 सुकाय (for चार्वा) Ks s रङ्गम् (for रङ्गे) — (L. 196)
 Ks Vs Ds Ds [ज]य ; Gs [ज]यो (for च) Ns Ds दयस
 Ds च मोहे ; Ds चतोरे (for चतोऽथ) . Ts Gs s चतोऽथो-
 द्यवच्छद (Ts Gs 'च'भाषाद् . — (L. 197) Ts s जगिरे
 च (for 'जय') — (L. 198) Ts s Gs s Ms चेनुदैनयो
 (for 'चेनुदैनयो') — (L. 199) Ds निषाय (for च कथं) .
 Ds शङ्कने (for नी) . Ks s यपङ्ग (for यपङ्ग) . — (L.
 200) Ks Bs Ds Ds Ds Ts Gs s s लो (for च) . — (L.
 201) Ds सृष्टि (for सृष्टि) . Ds Ts वन्य (for वन्य) .
 — (L. 202) Ks च ; Ts s Gs s s र्जित् (for च)

कृष्णेन दान्तश्च यथा दुरात्मा ॥
 शङ्खद्वन्द्वद्वरण च वीर
 पद्मोत्पलानां मधुसूदनेन । [205]
 गोरधनोऽर्थे च गग्रा धृतोऽभू-
 यथा च कृष्णेन जनादनेन ॥
 कुन्जां यथा गन्धर्वपेयिका च
 कुञ्जत्तहीनां हनरांश्च कृष्णः ।
 अधामनं वामनक च चक्रे [210]
 कृष्णो यथात्मानमजोऽप्यनित्यः ॥
 सौभ्रमाथ च हलायुधस्य
 वधं मुरत्याप्यथ देवशत्रोः ।
 गन्धारकन्यावहने नृपाणां
 रथे तथायोजनमूर्जितानाम् ॥ [215]
 ततः सुभद्राहरणे जयं च
 युद्धे च बालाहकजम्बुमाले ।
 रत्नमेकं च युधा जितैर्य-
 त्समाहृत शक्रसमक्षमासीत् ॥
 एतानि चान्यानि च चारुरूप [220]
 जगुः क्षियः प्रीतिवराणि राजन् ।

संकर्षणाघोषजहर्षणानि
 चित्राणि चानेस्मथाश्रयाणि ॥
 वादम्बरीपानमदोऽदृष्टु
 बल. प्रयुग्मीः स चुर्दं रामः । [225]
 सहस्तताल मधुरं समं च
 स भार्यया रेवतराजपुत्र्या ॥
 त ब्रूमानं मधुसूदनश्च
 दृष्ट्वा महात्मा हर्षान्वितात्मा ।
 चुर्दं सत्यासहितो महात्मा [230]
 बलस्य धीमान्हर्षागमार्थम् ॥
 समुद्रयात्रार्थमथागतश्च
 चुर्दं पार्थो नरलोक्वीर ।
 कृष्णेन सार्धं मुदितश्चुर्दं
 सुभद्रया चैव बराहयष्टया ॥ [235]
 गदश्च धीमानथ सारणश्च
 प्रमुञ्जसास्त्री नृप सत्यकश्च ।
 सात्राजितीसुरुराक्षीर्यः
 स चारवेष्णश्च सुचारुरूपः ॥
 वीरौ कुमारौ निशठेनुषी च [240]

— (L 203) Ks बह्वृ (for दान्तश्च) — (L 204) T1 कज (for शङ्ख) — (L 205) Ds सैन (for सैन्य) Ks बल (for अभू) — (L 208) T2 : G2 : : वीरका, G2 वीरिका, M2 विरिका (for देविश) T1 बुद्ध्या यथा गन्ध कर्त्री च वीर्य — (L 210) Ds T2 : G2 अवाप्तो (for 'न) — (L 211) Ds [K]नित्य, Ds [K]नित्य, T1 : G2 : : नित्य (for [K]नित्य) — (L 212) Ds धीम (for सौभ्र) Ds बहुलायुध (for च हलायुध) T1 : G2 : : सुभद्रा गात्रस्य हलायुधस्य — (L 213) T1 : G2 : : युधामन्युः स्य हलायुधो — (L 214) Ds G2 गन्धार, T2 : G2 वैदर्भ (for गन्धार) Ks V2 : B1 हरण (for वहने) — (L 215) T1 : G2 : : चकारो यो मोहनमूर्जितानाम् — (L 216) Ds : जयश्च (for जय) — (L 217) Ds (marg as above) G2 M2 युद्धे च बालाहकजम्बुमाले, T1 : G2 : : युद्धे च बालाहकजम्बुमाले — (L 218) G2 बुद्ध (for रत्न) Ks : प्रवर्तितैर्य, V2 युधा जित, T1 : G2 : : युद्धे च; T1 : G2 : : युधा जितो (for युधा जितैर्य) — (L 223) V1 हर्षकानि, V2 तद्वद्वानि (for हर्षणानि) — (L 225)

T2 : G2 रामश्च (for राम) — (L 226) L2 : D2 : सद्यश्च (for 'स्य) — (L 228) V B1 : D1 : : स (for च) — (L 229) Ks नद्वे क्षियस्ता, Ks हरि पान्वितारणा, Ds सुसुहृदितास्ता, Ds स हर्षाभिनयश्च, Ds G2 च सुखाभिनयभूः G2 : : M2 स च हरितरामा (M2 'तश्च) (for हर्षाभिनयतामा) V2 दृष्ट्वा परे हर्षसम निवृत्तारणा, Dn Ds Ds T2 दृष्ट्वा महात्मा च मुराभिनयतामा (Dn 'तोऽभू, T2 'तस्मात्), D2 : (marg) दृष्ट्वा महत् (D2 महात्मा हर्षमुपाजगाम) — (L 230) T1 : G2 : : चुर्दं सत्या नु तदा महात्मा (sic) — (L 231) V2 अपि हर्षणार्थम्, Ds सह भार्यया च; Ds अथ सारणश्च, G2 विरि हर्षागमार्थम्, M2 हर्षसमागमार्थम् (for हर्षागमार्थम्) Bom Poona eds G(ed) हर्षागमार्थं च बलस्य धीमान् — (L 232) Ds : सुभद्रया सार्धम् (for समुद्रयात्रार्थम्) Ds [K]प्रपन्न (for [K]प्रपन्न) — (L 233) Ds सह (for अथ) T1 : C1 : सारणम्, C2 सारणेण, G2 सत्यकश्च (for सारणश्च) — (L 237) T2 : सुभद्रया (for सत्यकश्च) — (L 239) Ds स (for सु) — (L 241) V2 T1 : T2 :

रामात्मजो वीरतमो चुकूर्त्तु* ।
 अक्रूरेनापविशंक्रश्च
 तथापरे भैमकृत्यप्रधानाः ॥
 उद्यानपात्रं वधूषे तदानीं
 कृष्णप्रभावेन जनेन्द्रपुत्र । [245]
 आपूर्णमापूर्णमुदारकीर्ते-
 श्चुकूर्त्तयन्निर्लुप भैममुख्यैः ॥
 वै राससचैरतिकूर्त्तमानै-
 र्घटुमर्षैरिन्द्रमरप्रकाशैः ।
 हर्षान्वितं वीर जगत्तदाम्-
 ब्धेमुश्च पापानि जनेन्द्रसूतो ॥ [250]
 दैवातिथित्तत्र च नारदोऽथ
 विप्रः प्रियायं मधुकेशिश्रोः ।
 चुकूर्त्त मध्ये यदुत्तमना
 जटाकलापागलितैकदेशः ॥ [255]
 रासप्रणेता धुरि राजपुत्र
 स पव तत्राभनदप्रमेयः)
 मध्यं च गत्वा स चुकूर्त्त मूयो
 हेलविकारैः सविबन्धियाजैः ॥

स सत्यमामास्य देशेन च [260]
 पार्थ सुभद्रा च वल च देवम् ।
 देवीं यथा रैतसजपुत्रीं
 सहस्र्य सहस्र्य जहास धीमान् ॥
 ता हामयामास सुधैर्ययुता-
 स्तैस्तरुणैः परिहासशीलः । [265]
 चेष्टानुकारैर्हसितानुकारै-
 र्छीलानुकारैरपरेष्व धीमान् ॥
 आभाषितं किचिदिदोषलक्ष्य
 नादातिनाशमगमनान्मुमोच ।
 हसन्विहायात्र जहाम् हर्षा- [270]
 ङास्यागमे कृष्णविनोदनार्थम् ॥
 कृष्णासया सावित्र्यानि तत्र
 यथानुत्पाणि द्रुह्युनस्य ।
 रत्नानि वस्त्राणि च रूपरन्ति
 जगत्प्रधानानि भूदेवसूतो ॥ [275]
 माल्यानि च शर्षचमुद्राणि
 सतानदामान्गतिमुककानि ।
 सर्वेनकान्यप्यनयंस्वराती

G1 ५ वीरतमो, D2 G2 M2 'वरी' (for 'तमो') — K2 om lines 242-244 — (L 242) K1 २ ५ Da D1 ५ G2 'वाक्यम्', Da T1-3 G1 २-3 M1 'समयम्' (for 'वाक्यम्') — B2 om lines 244 251 — (L 245) N2 नरेन्द्रपुत्र, V2 D2 T2 G1 २-3 M2 'जनेश', D2 (margin as above) महा-
 बलनाम्, Da नरेन्द्रपुत्र (for 'जनेन्द्र') — (L 246) K2 N2 D (except D2) G2 कीर्तिर (for 'कीर्तिर') T1 २ G1 २ ५ आपूर्णकल्याण द (T1 G2 'जमु' 'राजीर्ते' (T2 G2 'तिर') — (L 247) T1 चुकूर्त्त कृष्णै (for 'ईश्वरि') D2 चतुर्नन्दिर्लुप भैममुख्यै, T2 ३ G1 २ चुकूर्त्त हृष्यो मुपवर्त्त
 मुख्यै — (L 250) M2 हर्षाहित (for 'निवर्त्त') B2 [जा]
 सीप (for 'जाभ्य') — (L 251) D2 विद्यानि (for
 शेषमुख) K2 ३ नरेन्द्र (for 'जनेन्द्र') — (L 253) K1
 मुरकस्य, K2 नरकस्य, D2 त्वय केति (for 'समुकेति')
 — (L 254) V1 चुकूर्त्त (for 'चुकूर्त्त') — (L 255) K2
 जटाकलापागलितैकदेश — (L 256) K2 रास्य, D2 रास
 (for 'रास') K2 [म]रानि, T2 ३ D2 Ds T2 G2 २
 हुमि, T1-2 G1 M2 कुह (for 'धुरि') D2 २ रासप्रणेताप्यनि
 (D2 कुह) राजपुत्र — (L 258) K2 Da D2 मध्ये (for

मध्य) T2-3 G1 २ ५ मन्त्रि (for 'मूयो') — (L 259) K2
 सविबन्धियाजै, D2 'तमै' (for 'लाह') — (261) K2 D2
 ता हातयामास च धैर्ययुक्ता — (L 265) T2 G1 २ ५ शील
 (for 'शील') — (L 266) K2 हसितानुकारै, T2 २
 D2 ५ विविधैश्च हलैर्द, G2 शरीरश्च धीमान्, G2 M2 वचनानु-
 कारै (for 'हसित') — G2 om line 267 — (L 267)
 V2 श्रीमानुकारै, D2 शीला D2 शीला (for 'शीला') K2
 D2 T2 G2 M2 हसितैर् (for 'अपरेर') — (L 268) V2
 सुतोषित, G2 आभाषित (for 'त') D2 [उ]पलक्ष्यो (for
 [उ]पलक्ष्य) — (L 269) D2 T2 ३ G2 २ M2 नाश
 निनाशम् (for 'नाशति') — (L 270) Cal. ed चकार
 (for 'चकार') — (L 271) K2 R- काप्यगमे, K2 वाप्य-
 (for 'हास') D2 वाप्यगमे विष्णुविनोदनार्थम् — (L
 273) N2 वयास्त्रपाणि द्रुह्युनस्य — (L 274) T2
 रत्नानि वस्त्राणि च यत्नरन्ति — (L 277) M2 'नामानि' (for
 'हामानि') K2 २ N2 V2 B2 २ (margin) D2 ३ G2 [म]य
 (for [म]ति) K2 D2 T2 ३ G2 २ ५ स्वर्णानि द (K2 D2
 संनानद) माल्यच मौक्तिकानि — (L 278) K2 सर्वेनक
 पुष्पमयं वराती — T2 ३ G2 २ om lines 280 286 — (L

दुर्दरेरिद्रितनाल्लज्जाः ॥
 रासानसाने त्वथ गृह हले [280]
 महामुनिं नारदमप्रमेयः ।
 पपात दृष्टो भगवान्समुद्रे
 साप्राजितौ चाजुनमेव पाथ ॥
 उपाय चामेयपरामोऽथ
 शैनेयमीपत्तहसन्पृथुधीः । [285]
 द्विघाटता स्म पतिताः स्म भूत्वा
 प्रीछा जले नोऽस्तु सहाश्रनाभिः ॥
 सरेयतीरोऽस्तु यलोऽधनेता
 पुना मदीयाश्च महार्धभैमाः । [290]
 भैमार्धमेवाथ यलात्मजाश्च
 मत्पक्षिणः सन्तु समुद्रतोये ॥
 आक्षापयामास ततः समुद्रं

दृष्टः शिवं प्राञ्जलिं प्रतीतः ।
 मुगन्धतोयो भव मृष्टतोय-
 सथा भव प्राहविर्मजितश्च ॥ [295]
 इदया च ते रत्नविभूषिता तु
 सा वेल्लिनाभूर्य पत्सुना च ।
 मनोनुकूलं च जनस्य यत्त-
 तयच्छ विहास्यसि मत्प्रभारान् ॥
 मत्स्य पेयोऽप्यथ वेष्टपेयो [300]
 जनस्य सर्वस्य मनोनुकूलः ।
 वैद्यमुत्तमणिहेमचित्रा
 भवन्तु मत्स्यास्त्रयि सौम्यरूपाः ॥
 विधत्त च त्व कमलोत्पलानि
 मुगन्धमुत्तमशैलस्यमाणि । [305]
 पद्पादजुष्टानि मनोहराणि

280) Ds हृणो (for हले) T₁ Gs इमावसाने तु सहाश्रनाभि — T₁ Gs om lines 281-287 — (L 281) Ds D₁ Cal ed अत्रमेयम् (for 'मेय') — (L 282) Ks समुत्पिण (for समुद्रे) — (L 283) Ds एकनाथ, Ds एव तत्र (for एव पाथ) — (L 285) Ks Ds समीक्षम् (for शैनेयम्) — (L 286) Ks V B₁ s Ds स्म (V s B₁ स्म) पतता स्म, B₁ स्म पतता स्म, D₁ सपतन स्म, Ds s संपतिता स्म (for स्म पतिता स्म) Ks द्विघाटताकान्पतताय भूय, Ds Gs इमास्मिन्पतताय भूया (Gs ता), Gs Ms इमा संजति सं (M₁ 'बनिता' च भूय — (L 287) Ds बाष्ट (for नोऽस्तु) Ks B₁ Ds श्रीद्वान्नोऽस्तु (Ks 'नो द्वास्तु' सहाश्रनाभि, T₁ s G₁ s सत्रावसाने तु स' — (L 288) D₁ उज्जतो वा (for उधनेता) — (L 290) D₁ शैमात्मजाभापि (for 'धैमावाय') — (L 291) Ks Ds Ds s T₁ s G₁ सत्पक्षिण, T₁ तत्प' (for मत्स्य') Ds यतोयि (for समुद्र') — (L 293) Ns V s T₁ s G₁ s स्मितं (for स्मितं) Ds प्रतीतम् (for 'त'), V s दृष्टा स्मितं प्राञ्जलिं प्रतीतम् — (L 294) V s s B₁ s Ds T₁ Gs Ms मुगन्धि (for 'ध') Ds s मिष्ट (for शृष्ट) T₁ s G₁ s मुगन्ध-होवास्तुमीडगन्ध — T₁ s G₁ s om line 295 — (L 295) K₁ s D₁ (marg as above) विस्मयितम् (for विभक्ति') — (I 296) Ks T₁ s स्तानि (for ने स्तन-) Ks विमृत्तयत्, M₁ 'पुनास' (for 'पिता') — (L 297) V s G₁ वेदिका (for वेल्लिका) Ks Ds Ds पत्सुनाय, V s मासुना च, Ds यत्तयं च (for पत्सुना च) Ks सा वल्लिका

भूय पत्सुनाय, Ks सा वेल्लिकामूर्य मत्सुनाय, Ds सा वेल्लिकामूर्य मत्सुनाय च, D₁ ॥ वेल्लिकामूर्य मत्सुनाय, Ds यथा यत्तुा भवले मुखाय, T₁ s G₁ s स्तेरिका (T₁ सा रेविका, G₁ सोरे स्थिता) भूमिभर सत्ता च, Gs Ms संवधिना भूर्य पत्सुना च (M₁ पत्सुनाय) — (L 298) Ns Ds T₁ s सत्तम्, V s यत्तु, Ds Ms यत्तात्, Ds यत्तत, Gs यत्ते, Gs यत्त (for यत्तम्) T₁ s G₁ s मनोनुकूलं च जबाद्वस्त्र (T₁ Gs 'न च') — Ns om lines 299-301 — (L 299) V s प्रभावात्, Ds मत्स्यादाय, T₁ s प्रभावात् (for मत्स्या') T₁ G₁ s म्रिय च पिशाचसि च प्रभावात् — (L 300) Ks Ds मत्स्यपेयो (for 'स्व पेयो') Ks s V s B Ds s (marg as above) s बासपेयो, Ds वा मु', Gs बापि पेयो (for वेष्टपेयो) Ks V s Ds T₁ Gs मत्स्यपेयोऽप्यथ बासपेयो (Gs बापि पे 'यो), T₁ s G₁ s मत्स्य पेयोऽप्यथ बासपेयो, Gs मत्स्यपेयोऽप्यथ बापि पेय — (L 301) K₁ s V B s Ds गो यत्त, T₁ s G₁ s पेचानि, Gs पेचोऽभि, Gs योयत्त (for जनस्य) — (L 302) T₁ s G₁ s s रूपा (for विद्या) — (L 303) Ds तत्र (for स्वयि) M₁ सत्य (for सोय) — (L 304) K₁ विस्मय, Ks V s B Ds Ds s G₁ विस्मय, Ks D₁ विस्मय, Ks विष्टम्, Ds विष्टम्, Ds विष्टम्, M₁ विमर्दि (for विष्टम्) V s T₁ s G₁ s विमर्दि सत् (V s विमर्दि विष्ट) कमलोत्पलानि, Gs विमर्दि च त्वे कमलोत्पलानि — (L 305) V s Ds मुगन्धि (for 'ध') Ds T₁ s G₁ s Ms सत्सरो, T₁ Gs संदर्भ (for सुस्पष्टं) — (L 306) Ks V s युष्टानि (for 'युष्टानि)

चारुणि कीलालसमन्वितानि ॥
 मेरेयमाध्वीकसुरासवाना
 कुम्भाश्च पृणन्निषयस्य तोये ।
 जाम्बूनदं पाननिमित्तमेषां [310]
 पात्र षण्ण्येषु ददस्य भैमाः ॥
 पुष्पोत्थयदासितासीततोयो
 भवाग्रमत्तः रत्न तु तोयराशे ।
 यथा व्यलीकं न भवेद्यदूना
 सखीजनानां कुत तत्प्रयत्नम् ॥ [315]
 हृदीदमुक्त्वा भगवान्समुद्रं
 तवः प्रचिन्नीड सहजुनेन ।
 सिपेच पूर्वं नृप नारवं तु
 सात्राजिती कृष्णमुदेक्षितम् ॥
 ततो मदानर्जितचारुदेहः [320]
 पपात रामः सलिले सलीलम् ।
 साग्ररमालम्ब्य कर करेण

मनोहरं रत्नराजपुरीम् ॥
 कृष्णात्मजा ये त्वथ भैममुत्था
 रामस्य पत्न्यः पतिताः समुद्रे । [325]
 विरागव्यामरणाः प्रहृष्टाः
 कीडाभिरामा मदिराविलाभाः ॥
 शेषास्तु भैमा हरिमभ्युपेताः
 कीडाभिरामा निशठोन्मुखाः ।
 विचित्रव्यामरणाश्च मत्ताः [330]
 सतानामात्पावृत्तकण्ठदेशाः ॥
 वीर्योपपन्नाः कृतचारुचिह्ना
 विलिप्तगात्रा जलदग्धहस्ताः ।
 गीतानि सदेशमनोहराणि
 स्वरोपपन्नान्यथ गायमानाः ॥ [335]
 ततः प्रचक्रुर्लसदितानि
 नानास्वरणि प्रियवाग्वयोः ।
 सहास्पृष्टोभिरिदिवान्वासिभिः

Ks मनोहराणि (for 'हराणि') — (L 307) Ks कलीडः h.s.
 रत्नानि (for 'चारुणि') Ds नालानि (for 'कीलाल') Bs
 समन्वितानि (for 'समन्वितानि') Ks Ds Da Ts कीलाल
 मणैश्च समन्विताणि, h.s. कीलालपानैश्च मनोहराणि, Ds रत्नानि
 काष्ठानि समन्विताणि — (L 308) h.s. सुपासवाना (for
 'सुरा') — (L 309) Ks Ds s पयसश्च, Ds दधवश्च, Ts s
 Gs s व्याघ्रश्च (for 'स्य') h.s. कुम्भाश्च पृणन्निषयस्य
 तोये — Da om (hapl) lines 310-312 — (L 310)
 Gs दूष (for 'दूष') — (L 311) Ks वात्राद् (for 'वार्य')
 Ts s Gs सेन (for 'सेनु') — (L 312) B Ts s Gs s Ms
 पुष्पोद्भवेद्, Ds 'समिद्, Ds पुष्पासवेद् (for 'पुष्पोद्भवेद्') Ds
 पातित इष्ट (for 'तरीत') Ks पुष्पोद्भवेद्सितासीततोयेद्
 — (L 313) ह्यमत्त (for 'अग्रमत्त') — (L 315) Ts Gs
 नृ (for 'n') Ks कुराग (for 'कुट सत्') Ds प्रयत्नात् (for
 'त्नम्') — (L 317) Ts s Bs तु, Ds च (for 'प्र')
 — (L 318) Ts सह (for 'सुप') — (L 319) Ks s स्यात्
 ततो हृष्टमुदेक्षितम् — After line 319, Gs las.

1** स चापि सत्तामय हरिमती च
 सिपेच पात्र्या पतितासुपूर्वम् ।

— (L 320) Ds नेत्र (for 'देह') — (L 321) Ts सखी-
 (for 'सम्') — (L 323) Ks सगात्रम्, Ts Gs s सलेलम्
 (for 'साक्षरम्') Ks Ts s Ds Ts s Ms करे (for 'करे') Ds

स सर्वमात्म्य करेण रामो, Ds मानसमन्वय करेण राज्ञी ।
 Ds (marc) सत्तामालम्ब्य करेण, Ts s सलेलमालम्ब्य
 करे करेण — (L 323) Ds मनोहरा रत्नराजपुरी — (L
 325) Vs B. (marc) s s Dn Ds L G Ms रामस्य पत्नार ।
 Bs रामेण सार्ये (for 'रामस्य पत्न्य') — (L 326) Ds
 (marc) विविधः, Ts s Gs सुवर्ण (for 'रितान') Ts Gs s
 सुवर्णोपपन्ना मरणा प्रहृष्टा, Gs वीरा विचित्रामरणा प्रहृष्टा, Ms
 विरागव्यामरणा प्रहृष्टा — Ts Gs Ms om lines 327-
 328 — (L 327) Ks Ts s Bs Ds Ds s मदिरा
 विलास्य, Ds 'विलासी, Ts s Gs s 'विनिष्पन्ना (for
 'विनाशा'), — (L 330) Ts प्रहृष्टा, Vs Ds s प्रहृष्टा,
 Ms च सुपा (for 'च मत्ता') Ks s Ds विविधव्यामरणा
 मत्ता — (L 331) Ks Ds मायावृत्त (for 'मात्ता')
 — (L 332) Ks s च विद्या, Ts s Ts s च विद्या (for
 'विद्या') — (L 333) Ds विविध (for 'विनिष्') Rom.
 Poona eds (ed) पात्र (for 'वन्द्य') — (L 334) Ts
 तावन्मु, Ts s Gs सदेव (for 'सरोर') — (L 335) Ks Ts
 Gs Ms वादवानि (for 'वादिगानि') — (L 337) Ks रत्न
 (for 'मत्ता') Ts s Gs s विद्यानि, Ts Gs स्वत्तानि (for
 'मत्तानि') — (L 338) Ts विरागव्यामनि (for 'विद्या')
 — (L 339) Vs जनानि, Vs गगानि (for 'ग') — (L
 340) Ds वायु s Bs वाद (for 'वाद्य') Ms काष्ठागत्रा
 सहास्पृष्टोभिरिदिवान्वासिभिः

कृष्णाक्षया वेशवधूशतानि ॥

अथाशगद्वाजलगाद्यवक्त्राः [340]

सदायुनत्यो गदनैकचित्ताः ।

अवाद्यस्ता जलदुर्दराश्च

याद्यानुरूपं जगिरे च ऋष्याः ॥

कुशेशयाकोशविशालनेत्रा

कुशेशयापीडविभूषिताश्च । [345]

कुशेशयाना रविरोधिताना

जहुः श्रिय तां सुरवारमुल्याः ॥

खीनकनचन्द्रैः सखलेन्दुवत्सै

रराज राजञ्जतश्च समुद्रः ।

यदृच्छया देवविधानतो वा [350]

नमो यथा चन्द्रसहस्रकीर्णम् ॥

समुद्रमेघः स राज राज-

ञ्जतह्रस्वास्त्रीप्रमयाभिरामः ।

मौदामिनीभिर्गङ्गाश्विनाद्यो

देदीप्यमानो नभसीर मेघः ॥ [355]

नारायणश्चैव स नारायश्च

सिपेच पक्षे कृतचारचिह्नः ।

बल सपक्षं कृतचारचिह्नं

स चैव पक्ष मधुसूदनस्य ॥

हस्तप्रमुक्तैर्जलयन्त्रैश्च [360]

प्रहृष्टरूपाः सिपिचुस्तदानीम् ।

रागोद्धता वारणिमण्डमताः

सर्कण्याधोक्षजदेवपत्न्यः ॥

आरक्तनेत्रा जलमुचिरसिक्ताः

श्रीणा समर्हं पुरपायमाणाः । [365]

वे नोपरेमुः सुचिर च भैसा

मानं यद्वन्तो मवनं मदं च ॥

अतिप्रसङ्गं तु विचित्र्य कृष्ण

स्त्वान्धारयामास रथाङ्गपाणिः ।

स्वय निवृत्तो जलवाद्यशब्दै [370]

— (L 312) Ks Ds दुर्दराश्च Ks Ds दुर्दराश्च Vs Bz दुर्दराश्च, Gs Ms 'राधा' (for 'रात्र') Gs अवा-
द्यनयो जलदुर्दराश्च — (L 343) Gs वाद्यानुरूपा (for
'कृत') — Tz s Gz s om line 344 — (L 344) Ds s
कुशेशयाकार (for 'कोश') Ds s विहाय (for 'विहाय')
— (L 345) Ks विभूषिताश्च (for 'नाश्च') — (L 346)
Ks रविरोधिताना, Vs Ds T Gz s s विभूषिताना (for
'रवि') — (L 347) Tz s जगु (for जगु) Ks Vs Ds Gs
श्रियता, Ns प्रीता s (for श्रिय ता) Ks तु मुचारे (for
सुरवार) Ks जगु श्रिय भास्वरारमुल्याः Ds Ds जगु
श्रिय ता सुरवारमुल्याः, Ds s जगु श्रिय सुस्तरारारमुल्याः
Ds जगु श्रिय सुस्तरारमुल्याः, Ds (also) सादयमजु
विल यममुल्याः, Ds तु श्रियता सुरवारमुल्या — (L
348) Vs कमलेन्दु (for 'सर्क') — (L 350) Tz s Gz
s विधानवत्प (for 'नते वा') — Tz s Gz s s read
line 354 twice — (L 355) Ds [अनुवाहो, Tz s Gz
s s (all first time) 'दीनो, Gs Ms 'मार्दो (for 'नायो)
Tz s Gz s s (all second time) सस्मिन्समुद्र विराजज्जगु
— (L 357) Ks s श्रियेच (so) (for श्रियेच) Ds वज्रैः
Ds Gs पक्ष (for पक्ष) Ds विह्वल (for विह्वल) Ks Ds s
सिपेच पक्षे कृतचारचिह्नम्, Ks विशेषपक्ष कृतचारचिह्नम्
— Ks Ns Ds om (hapl) line 359 — (L 359) Vs

Gz s Ms बलस्य पक्षं, Vs Tz बलस्य पक्षं (Tz कृष्णं) ; Tz बलं
स पक्षे (for बलं सपक्ष) Ks Gz बलं सपक्ष कृतचारचिह्नम्
— (L 359) Ks सदैव पक्ष, Ks सदैव चिह्नः Ds सदैव
पक्षम्, Ds Gs सिपेच पक्ष (for स सदैव पक्ष) — (L 360)
Ks हस्ताय (for हस्तय) Ks Ns s s Bz Ds Ds s Tz
Gs s Ms सुन्दर, Vs सन्दर, Ds सुन्दर (for सुन्दर) Ds
हस्तप्रमुक्तैश्च बलस्य पक्षम् — Ks om line 361 — (L
361) Ds तथा वे (for तदानीम्) Ds (also) सिपेचुः सदैव
मार्दस्मदायम् — (L 362) Ks Ds Gz s नान ; Ns
नान्य ; Ds Tz s Gz सख (for सख) Ms हस्ता (for
महा) Tz रागोद्धता वारणिमण्डमता — (L 363) Ds
सर्कण्याधोः Tz सुन्दरान्ते (for देवपत्न्यः) Tz s Gz s सदैव
नायोद्धतो पुरपायम् — (L 364) Ks s यमयन्त्र (for
'मुक्ति') Ks Vs s B Ds Ds Gz s Ms नान ; Ns हस्ता
(for हस्ता) Tz s Gz s सारणिमण्डमता हस्ती मुराणी ; Tz
'वा श्रियतायामास' Ds 'वा सख मुक्तिरयम्' — Gs om. lines
366-367 — (L 366) Ks Ds हनोपरेमुः ; Vs हनोपरेमुः
(for हनोपरेमुः) Tz s Gz s सारणिमण्डमता हस्ती मुराणी ; Tz
हस्तो (for हस्तो) Ks सदैव ; Ds सदैव ; Gs सदैव
(for सदैव च) — Gs om. lines 368-373 Ds om. line
369 — (L 369) Ks Ds विह्वल ; Ks विचित्र्य (for
विचित्र्य) — (L 369) Ks Ds धारायामास — (L
370) Ks s Ns s B Ds s Tz s Gz Ms प्रवृत्तो ; Tz

कान्ताभिनीतानि मनोहराणि ॥
 आज्ञापयामास ततः स तस्या
 निशि प्रहृष्टो भगवानुपेन्द्रः ।
 जलिकयोर्यं बहुसविधानं [430]
 यदेवगान्धर्वमुदाहरन्ति ॥
 जगद्ग वीणामथ नारदस्तु
 पञ्चमरागादिसमाधियुक्तम् ।
 हलीसकं तु स्वप्नेय कृष्णः
 सुव्यंशोर्यं नरदेव पार्यः ॥ [435]
 भृवन्नवाधानपराश्च वात्या-
 न्वरुपमरासा जगद्गः प्रतीताः ।
 आसारिवान्ते च ततः प्रतीता
 रम्भोस्थिता साभिनयार्थतश्चा ॥
 तयाभिनीते परमाग्रयण्या [440]
 हुतोप रामश्च जनार्दनश्च ।
 अद्योपशी च्चाकशिखालेखा
 हेमा च राजमथ सिन्धुकेशी ॥
 तिलोत्तमा चाप्यथ मेनका च

एतास्तथान्याश्च हरिमियार्थम् । [445]
 जगुस्तथैवाभिनय च चतु-
 रिष्टेय कार्मेयनसोऽनुकूलः ॥
 वा वासुदेवेऽप्यनुरक्तचित्ताः
 स्वगीतनृत्याभिनयैरुदारैः ।
 नरेन्द्रस्तुतो परितोन्वितेन [450]
 ताम्बूलयोगाश्च वराप्सरोभिः ॥
 नवामावाभिर्नृपराजवास्तु
 कृष्णेष्टया मानमयास्तथैव ।
 फलानि गन्धोत्तमवन्ति वीरा-
 ष्छालिकयगान्धर्वमथाहव च ॥ [455]
 कृष्णेष्टया च त्रिदिवाहृदेव
 अनुग्रहार्थं भुवि सासुपाणम् ।
 स्थितं च रम्यं हस्तिजेस्य
 प्रयोत्तयामास च रौक्मिणयेः ॥
 छालिकयगान्धर्वमुदाहृष्टि- [460]
 स्तेनैव ताम्बूलमथ प्रयुक्तम् ।
 प्रयोजितं पञ्चमिस्त्रुस्तुत्यै-

— (L 428) Ks Ds s s समस्तान्, Ns Vs म वेद्या, Vs
 स धर्म्य, Bs सद्गन्ध, Ts s Gs s मुनीना (for स तस्यं)
 — (L 430) Vs Cal ed गान् (for गेय) Vs Bom
 Poona eds G(ed) सतिपार्त (for सवि) — (L 431)
 Ds उशीरपत्ति (for उशीरपत्ति) — (L 433) Ds s
 पद्मान (for बहुमान) Ns Gs युक्ता (for युक्तम्) — (L
 434) Ds Ds s शलीसक तु, Ds शिलीसक तु, Ds शलीसक
 तु, Ds चकार सत्र, Ds तद्गन्धक तु, Ts s Gs s जगौ
 शृणोति (for हलीसक तु) Ns शलीसक तु स्वयमेव हृष्ट, Bs
 शलीसकणे स्वयमेव हृष्ट (sic) — (L 435) Ks सुपोयवश,
 Ks नवाहृदश, Ks पवौ स वश, Vs सुव्यंशवार, Gs 'योयो'
 (for 'योय') Ts s पुत्रम्, Ts Gs पुत्र, Gs s पुत्र (for
 पार्य) — (L 438) Ks आकालिवान्ते Ts s Gs s आस
 च मध्ये, Ms आसचित्तान्ते (for आसारि) — (L 439)
 Ds रम्भोस्थिता, Gs रम्भोस्थिता (for रम्भो) Gs रम्भोस्थिता
 साभिनया कुलजा — Ks om lines 443-455 — (L 443)
 Vs सिद्धि, Ds s निलाल (for शिला) — (L 447)
 Ks Ds Gs च मनोमुक्त (for मनयो) — (L 448)
 Vs Ds Ts Gs हा वा (Ds तव्यं) Ts स वा सुदेवोत्तम
 दुरकपित, Ts Gs s ॥ वासुदेवेऽप्यनुरक्तचित्ता — (L

449) Ns Vs s Bs s Du Ds s Gs s संगीत (for स) Vs
 संगीतवाचाभिनयैरुदारै, Ds सनृत्यगीताभि, Ts s Gs s s
 संगीतनृत्याभि — (L 450) Ks परितोन्वित स Ds (marg)
 'यज वै, Ts Gs पितोऽय (for 'पितेन) — (L 451) Cal
 ed योयैव (for योगाश्च) Bs वराप्सराश्च (for 'रीति') Ds
 (marg) सनृत्यवाचाभिनयैरुदारै चते — (L 452) Ds [म
 नाभिर्, Ts नवाभिर् (for [म]नाभिर्) Gs Ms सुपते
 वताश्च (for नवाहृद) — (L 453) Ds Gs कृष्णेष्टया (for
 'क्षया) Ks s Ds (sup. An) मानमयान्, Ts s Gs s s
 मानयुतस्तु (for 'मयाश्च) Ms कृष्णेष्टया मानमयास्तथैव Ds
 (marg) युक्तानि कृष्णानुदत्तेन पति — (L 454) Ds Ms
 Ts Gs वीर (for वीराश्च) — (L 455) Ds कलाणि गन्धादिनिवाच वीर
 — (L 455) Ds Gs उदाहृत (for अथा) — (L 456)
 Ts s Gs s नन्दुर (for नुदेव) — (L 457) Ts मान
 यानाम् (for सासुपाणम्) — (L 458) Ks Ds Ts Gs s
 Ms स्थिते, Ds s (marg) स्थित, Ds स्थितश्च (for स्थित)
 — Ds reads lines 459 twice — (L 459) Ds (second
 time) यथा वसुत्र त्रिदिवे सुराणाम् — Ks om lines 460-
 463 — (L 460) Ks Vs गन्धर्वम् (for गा) — (L
 461) Ts Gs s तस्यं च (for तस्यैव) Bs उदारयुक्तम् (for

श्रुत्वालिङ्गमिष्टं सततं नराणाम् ॥

शुभावहं वृद्धिक्वं प्रसक्तं

मङ्गल्यमेवाथ तथा यज्ञसम् । [465]

पुण्यं च पुष्ट्यभ्युदयार्हं च

नारायणस्येष्टमुदारकीर्तः ॥

जयावहं धर्मधुरावहं च

दुःस्वप्ननाश परिकीर्त्यमानम् ।

करोति पाप च तथा विहन्ति [470]

शृण्वन्पुरापासगतो नरेन्द्र ॥

छालिक्यगान्धर्वमुदारकीर्ति-

मैने किलैकं दिवस सहस्रम् ।

चतुर्दशानां नृप रैवतोऽथ

ततः प्रवृत्ता च कुमारजातिः ॥ [475]

गान्धर्वजातिश्च तथापरानि

दीपायया दीपशतानि राजन् ।

विनेद कृष्णञ्च स नारदश्च

प्रद्युम्नमुष्यैर्नृप भैममुत्तैः ॥

विद्यासमेतद्धि परैर्यथाव- [480]

दुद्वेष्टमात्राणि जनास्तु लोके ।

जानन्ति छालिक्यगुणोदयाना

तोर्व नदीनामथ वा समुद्रः ॥

शाशु हि शक्यं हि महानिर्वा

फलाभवो वा गुणतोऽथ वापि । [485]

शक्यं न छालिक्ययुते तपोभि-

स्तान्नेर्विधानान्यथ मूर्धनाम् ॥

चह्यामरागेषु च तत्र कार्यं

सत्यैकदेशायवेन राजन् ।

लेशाभिधानं मुकुमाज्जातिं [490]

अथ प्र' — (L. 462) V: कण्डुभिर् (for चक्षु) T: s G: s + एव दिष्टं, T: एव मुष्यैश्च (for इष्टैश्च) G: प्रयोक्ति पञ्चमी कण्डुल्लैश्च — (L. 463) T: G: s + छालिक्यगीता (G: 'त') (for 'सिध') — After line 463, G: Ms ins

466 कृष्णाङ्गनाम्नां गङ्गासमासौ ।

— (L. 464) T: s G: s ह्युमकर (for 'वह') K: V: वृद्धि करे, D: लिङ्गि (for 'वृद्धि') — T: G: om line 465 — (L. 465) K: s D: s + माङ्गल्यम् (for प्र) T: s G: s + च शगवीजम् (for तथा यज्ञसम्) — (L. 466) G: Ms पुण्याभ्युदयार्ह (for पुष्ट्यभ्युदय) — (L. 467) G: Ms [ए]वम् (for [ह]ष्टम्) — (L. 468) K: V: B: D: चरा वहं, V: यन्मा, B: T: G: Ms अरा, D: परायण, T: s G: s + समास (for चुरावहं) K: अराहं धर्मवराहै च; K: Dn Ds: (marg as alone) + अराहं धर्मवराहै च; K: B: अयाप (B: 'च' हं धर्मवराहं च; T: अयाहं धर्मवराहं च — Ds om line 469 — (L. 470) K: Ds + विहन्ति, T: s G: s + च हन्ति (for विहन्ति) D: करोति पुण्यं विहन्ति पाप; T: पार्थ तथा हन्ति हरेक्ष्मी, G: Ms करोति पापश्चवमायु हन्ति — (L. 471) K: s + V: s Ds D: s + T: नरेन्द्र (for 'वृ') T: s C: s + शृण्वन्पुरापासगतिश्च वाप्ति (also G: Ms शृण्वन्पुरापासगतो नरेन्द्र — T: G: read line 472 twice — (L. 472) T: G: s (both first & second) इतश्च वापि, T: (second time) s + G: s (second time) + हरे विनाय (for अराकीर्ति) — After line 472, T: G: (second

occurrence) T: s G: s ins

566 विधेः सभायां वदधीनचेवा ।

— (L. 475) V: B: s Ds वु (for च) — (L. 476) T: s G: s सन्धर्व (for वा) — (L. 479) K: हर्मनुवै (for भैममुत्तै) — (L. 481) V: D: मायेन; Dn Ds T: मायाश्च (for 'नि') Ds न जानु, Ds (marg) तथा च; G: वराणि; Ms तथा च (for जनास्तु) K: उद्वेष्टमात्रा च तथा च लोके — (L. 482) K: महोदयानां (for गुणो) — (L. 484) K: समर्थ; K: s Dn D: (marg) G: समर्थ (for हि शक्यं) Ds + Ds G: दिवसानिर्वा; T: s G: s दिवसानिर्वा; G: हि महागिरिर्वा (for हि महागिरि) K: V: B: Ds T: Ms शाशु हि शक्यो (K: हि शक्ते; T: न सार्थं) दिवसानिर्वा — K: om line 485 — (L. 485) G: फलाभवो (for 'प्रलो') — (L. 487) K: s + V: Dn Ds D: G: Ms स्थाने, B: लोके; D: सीलैर् (for लोके) K: स्थाने विधानान्यथ मूर्धनां च; V: पात्रो विधानान्यथ मूर्धनां वा — K: om lines 489 508, — (L. 489) Ms चार्थेषु (for रागेषु) — After line 493, T: s G: s ins

666 संगीनपात्रं मुनि समवृत्तम् ।

— (L. 490) K: B: Dn G: देशां K: 'न' पियाना; K: लोके विधाने; T: s + G: देशाभिधानं (for 'चार्थ') K: B: Ds D: s + जलैर् (for जाति) K: देशाभिधानाभ्युदयानां जातिर्; V: B: देशाभिधानं (B: देशाभिधानं) मुनिमा जलैर्; T: G: s + Ms देशाभिधानं (V: 'न') मुकुमाज्जाति

निष्ठा सुदु खेन नरा प्रयान्ति ॥
 छालिक्कयगन्धर्वगुणोदयेयु
 ये देवगन्धर्वमहर्षिसत्त्वा ।
 निष्ठा प्रयान्तीत्यवगच्छ बुद्ध्या ॥
 छालिक्कयेय मधुसूदनेन [495]
 भेमोत्तमाना नरवेय वज्रम् ॥
 लोफस्य चातुप्रहकान्यवेह
 गतं प्रतिष्ठासमरोपयोग्यम् ॥
 चाला युरान्तश्च तथैव वृद्धा
 क्रीडन्ति भैमा प्रपरोत्सवेयु । [500]
 पूर्वं तु चाला समुदाहरन्ति
 वृद्धास्तु पश्चात्प्रतिमानयन्ति ॥
 [स्थानेषु पितृ प्रतिमानयन्ति ॥]

मर्त्येषु मर्त्यान्त्यदयोऽविवीरा
 स्वशश्वमं समनुस्मरन्त । [505]
 पुरातन धर्मविधाननञ्ज्वा
 प्रीतिप्रमाणं ह वय प्रमाणम् ॥
 प्रीतिप्रमाणाणि ह योह्वानि
 प्रीति पुरस्कृत्य हि ते दशार्हा ।
 प्रणयन्यका पुनस्तदा वभूव- [510]
 र्विसर्जिता केशिदिनाशनेन ॥
 स्वर्गं गताश्चाप्सरसा समूहा
 कृता प्रणाम मधुकसगरो ।
 प्रहृष्टरूपस्य सुहृष्टरूपा
 विनोदिता केशिनिपूवनेन ॥ [515]
 Colophon

—(I 491) Ds निय Ds निष्ठा (for निष्ठा) —(I 493) Ds देवा स् Gs M मन्व (for दे देव) Ks Vs विद्वा, Vs B Ds De Ts Gs s Ms सधा (for सत्त्वा) Ts s Gs पदे च दे दयनहाविषा — After line 493 a line seems to be missing in all Mss while De (marg) ins after line 493

7** छालिक्कयगन्धर्वमिव सनेन
 सृष्ट किलैक दिवस त्रियार्ष ।
 चतुर्भुगाना चूपते मरुतं

सवासुमीनाभिनय विधारा B
 —(L 494) Ts अष्ट (for निष्ठा) Ds [अ]वगम्य (for गच्छ) —(L 495) Ds मधुसूदनस्य (for नन) —(L 496) Ts s Gs s भैमा नगुरु (for भेमोत्तमाना) —(L 498) Ts s Gs s तन्तु (for गत) Ks गीतं प्रतिष्ठासमरोप मेय, Ks गान प्रतिष्ठा समरोपमेय —(J 500) Ks s Vs s Bs Dn Ds s T G Ms प्रववोत्सवेयु Ks प्रथमो' Ns च सुमहो' (for प्रतो') —(L 501) Ts Bom Poona ed. Q(c) समुदाहरन्ति (for हरन्ति) —(L 502) Ds पश्चात् वृद्धास्तुप्रतिमानयन्ति — Ks Gs Ms om line 503 —(I 503) Ks प्रतिमानयन्ति Ts वास्तवन्ति Ts Gs s वास्तवन्ति (for मानयन्ति) —Ts reads line 504 twice —(L 504) Ks s यदधीय (for जोडति) —(L 505) Ds वने (for वष) Ds चर्मान् (for चर्मे) Gs स्ववशाधर्मो-मनुमुत्तमानि — Ns om line 506 —(L 506) Ks पुरावरद्व (for नन) —Ds Ts s om line 507 —(L 507) Ns V B Dn Ds s Ts Gs s Ms प्रीति (for प्रीति) Ks Ds Ds प्रमाणा (for प्रमाण) Ks प्रीति

प्रमाणा व वय प्रमाणा (correct), Gs प्रीति प्रमाये न वय प्रमाणम् —(L 508) Ds प्रीतिप्रमाणेन, Ts s Gs s प्रति प्रमाणम् (Gs 'गानि') (for प्रीतिप्रमाणाणि) Ds प्राप्ता प्रमाणा न्यय सौद्धादि —(L 509) Ts Gs तद्वा (for द्वाहा) —(L 510) Dn T Gs s s Ms पुनस्तदा (for 'सदा') —(L 511) Ks Vs Bs Ds तिपूवनेय (for विनाश) —(L 512) Bs सुसगतार्ह (for स्वर्गं गताश्च) Ks स्वर्गं गताश्चाप्सरसा समूह —(L 513) Vs Ds s Ts s Gs s केति (for कर) —Ts om line 514 —(L 514) Ts s Gs s Ms प्रहृष्टरूपा सुगतास्तु (Gs Ms 'अ') सर्व, Gs प्रहृष्टरूपस्य सुहृष्टरूपा —Ks s Ds om line 515, Ks reads it on marg —(L 515) Dn Bom Poona eds वभूव कृष्ट सुरलाकस्य 1s s Gs s Ms पुष्टा (Ms कृष्टा) प्रहृष्टा सुमहत्सव (Gs 'स्तु' रूपा Ts हृष्टप्रहृष्टा सुमहत्सव Gs हां योविनस्तद सधा वभूव — After line 515 Ts ins

8** भैमादयो मुमुदु कृष्णवेणस ।
 While Ts Gs ins after line 515

9** यदुप्रगता मुमुदुस्त्वदानीम् ।

Colophon — Meas on of the Eye Ds Is — Men tion of Atila V B Ds Ds — Adly name Ks T Ds s s जलकीदा Ks s V B Dn Ds s Gs मानुमतीरणम् Ds मानुमतीकरणे छालिक्कयगन्धर्व Ds जलकीदावर्णनम् — AB J no Ks 149 Vs 148 Vs 147 Vs 146, Dn Ds 114, Ds 140, Ds Ts 153 Ts Gs s Ms 157, Ts C 159, Ts 166, Gs 160

29E

K N̄: V B D T G M̄: cont :

यैर्वापायन उवाच ।

तेषां श्रीदायप्रसक्तानां यद्भूतो पुण्यकर्मणाम् ।

छिद्रमासाद्य दुर्घुद्धिदैरशशुर्दुरासदः ॥

कन्या भानुमती नाम भानोर्दुहितरं नृप ।

जहातरत्नरथास्त्री निकुम्भो नाम वानरः ॥

अन्तर्हितो मोहयिरा यद्भूता प्रमादजनम् । [5]

मायावी मायया राजन्पूर्वैरनुममरन् ॥

भ्रातुर्हि यस्मान्मृत्युं तस्य कन्या प्रभासती ।

प्रगुञ्जेन हता वीर वस्त्रनामसथा हतः ॥

भानोरस्य तथारण्ये यस्तस्यवसरेण हि ।

अस्वाधीने दुरार्थे छिद्रतो वानरायमः ॥ [10]

कन्यापुरे महानादः सहसा समुपस्थितः ।

तस्यां हताया कन्याया रदन्त्या समितिजय ॥

वसुदेवाहुवो वीरौ दक्षिणौ निर्गतानुभौ ।

आर्तनादमुपश्रुत्य भानोः कन्यापुरे वदा ॥

न दृष्टिगोचरे तौ ॥ दृष्टशतेऽप्यभारिणम् । [15]

वर्धनं दंष्ट्रितो यातो यत्र कृष्णो महाबलः ॥

श्रुतार्थः स्व विमानं तदारोह्य जनार्दनः ।

पार्थेन सहितस्ताड्य नागशशुमर्दिनः ॥

रथे त्वमनुगच्छेति सदृश्य भयरञ्जयम् ।

स्वरेति गरुड वीरः सद्विदेश च काश्यपम् ॥ [20]

वस्त्रं नगरमापान्त निकुम्भं रणदुर्जयम् ।

पार्थकृष्णौ महास्मानावासेदुत्तरदिमौ ।

प्रगुञ्जन् महातेजा मायिना प्ररो नृप ॥

निकुम्भस्तस्य तं वृद्धा त्रिधात्मानमधाकरोत् ॥

तान्सर्वाण्योषयामास निकुम्भः प्रहसन्निनः । [25]

बहुकण्टकगुर्भीभिर्गदाभिरभरोपमः ॥

संभवेनालम्ब्य हस्तेन कन्या भानुमती नृप ।

29 E

(L 1) M̄: पश्या (for तेषां) Ds तेषां प्रकीर्तमानानां, Ds तेषां श्रीदायप्रसक्तानां Gs Poona Cal eda तेषां श्रीदायसं (for ") — (L 4) Ds स्य (for [अ] स) Ds निकुम्भो दानवेधर (for ") — (L 7) Ds (sup. for as above) स सत्त्वा (for भ्रातुर्हि) — (L 8) Ds Gs कैव (for वीर) — (L 9) T₁-2 G₁ s s यस्य (for वसति) — (L 10) Ks दुरार्थं (for 'धं') Ds s अस्वाधीनो दुरार्थं (for ") — (L 11) Gs समुपायित (for 'वस्थित') — (L 12) K₁ s s V₁ B Dn Ds D₁ s s T₁ Gs M̄: द्वियन्या (for हताया) V₁ s Ds रुद्रायां (for रुद्रन्या) — (L 13) V₁ s निशिता ताड्य T₁ दमि' (for निर्मि) Ks Ds Gs M̄: निर्मलः दक्षिणानुभौ (for ") — (L 14) Ks Ds उपश्रुत्या, Ks उपाश्रुय, Ds ततः श्रुत्य (for उपश्रुत्य) Ks भार्गो नादमुपश्रुत्य (for ") — (L 15) Ks दृष्टिः, Ds न दृष्ट (for न दृष्टि) N̄s Ds s Gs गोचरौ, T₁ Gs M̄: 'र (for 'रे') T₁ Gs s पारद्विगोचरं यौ तु (for ") — (L 16) Ds महाबलौ (for 'यस') — (L 17) Ks स्ववमानं, Ks N̄s V₁ D₁ s (marg) T₁ s G₁ s M̄: तु सि' (for स्व सि') Ks श्रुत्याय स्ववमानं तद्: V₁ s B Ds श्रुद्रावमानं सुमदः Ds श्रुत्या तदवमानं तस्य, Ds य श्रुतार्थस्तसकावाद् (for ") — (L 18) Ds Gs अरिदिमम्, Ds अरिदिम, T₁-2 G₁ s s जनार्दन (for अरिदिम) — (L 19) Dn रथी, Ds Gs रथे (for रथे) V₁ रथी त्वमुपगच्छेति;

Ds रथेन स्वगुण' (for ") — (L 20) Ks स्ववद्, V₁ Ds T₁-2 G₁ s s M̄: स्वरेते, Ds स्वरेति (for 'स्वरेति') Bs Ds वीर (for वीर) Ks स्वरेतेति गार्ह्यं सो वै (hypermetris) (for ") T₁ s G₁ M̄: काश्यपिम् (for 'पम्') — (L 21) Ks वस्त्ररजसालुरी माया, Ds प्रमथन इवापान्त, Gs वस्त्रनाभ्युदं वार्य (for ") V₁ s रुर्मदम् (for रुर्मदम्) — (L 22) Ds Gs वार्य (for वार्थ) Gs अरिदिमम् (for 'सी') — (L 23) Gs महात्मा (for 'तेजा') Ds om lines 23^a-24^a G₁ स्य (for नृप) — After line 23, Ds (marg) ins

1st कृष्णप्रसन्नपार्थस्य बहुस्मान् विधाकरोत् ।
— B₁ om (hapl.) lines 24-27 — (L 24) V₁ s B₁ Ds s T₁ प्रगुञ्जन् (for निकुम्भम्) Dn Ds T₁ G₁ s s ताड्य (for 'त') K₁ s s K₁ V₁ Ds प्रगुञ्जन्तश्च तान्द्रष्टा, T₁ s G₁ s गदहस्य हर्षिं दृष्ट्वा, M̄: प्रगुञ्जन्तश्च रं दृष्ट्वा (for ") G₁ (m̄) स्वयात् (for [अ]करोत्) M̄: तथार्थाय तयाकरोत् (for ") — (L 26) Ds गुणाभिर (for गुणैर्भिर्) K₁ Ds Ds बहु कण्टकाभिर्गुणैर्भिर् (hypermetric), T₁ G₁ 'कया ताड्य, T₁ s G₁ s बहुकण्टकाया ताड्य (for ") T₁ s G₁ s om lines 26^a 27^a — (L 26) Ks Dn Ds गदया प्राहरयुत (for ") — After line 29, Ds (marg) ins

2nd पार्थकृष्णौ महास्मानौ काम च नृपसपमः ।
— (L 29) Ks कृष्णार्थौ, V₁ पार्थकृष्णौ, Ds तौ च कृष्णौ; Gs नृप कृष्णौ (for व च कृष्णौ) Ks Ds पार्थकृष्णौ महा

दक्षिणेनाथ हस्तेन शय्या ग्रहरस्तुत ॥
 कन्यायं न च कृष्णी वा कामो वा नृपसत्तम ।
 निर्दय प्रहरन्ति स्य निकुम्भे च महासुरे ॥ [30]
 समर्थास्ते महात्मानः शत्रु हन्तुं दुरासदाः ।
 निश्वसुर्नरपते दयाभाराद्यपीडिताः ॥
 श्रेष्ठो धनुष्मता पार्थः सर्वथा कुशलो युधि ।
 ताराचैर्विधिता दैत्य शरक्षन्त्या जघान ह ॥
 ते तु यैस्तस्मिन्कौणैर्विविधधुनान्व युधि । [35]
 न कन्या कलया पुत्रस्या शिक्षया च महीपते ॥
 ततः स कन्यया सार्धं तस्मै शान्तरधीवत ।
 आसुरीमाश्रितो माया न ता वेति हि कथञ्चन ॥
 त कृष्णी रौक्मिण्यश्च दृष्टनोऽनुययुन्मदा ।
 हारीवः शकुनो भूत्वा तस्याथ महासुरः ॥ [40]
 त थागै पुनरेवाथ वीरो भूयो धनजयः ।
 धैर्यस्त्रिकैर्मर्मभिन्नि कन्या रक्षन्वाडयत् ॥

स इमा प्रथिवा कृत्वा सप्तद्वीपा महासुर ।
 यन्मगानुगतश्चैव तैर्वीरैररिमर्दन ॥
 गोकर्णस्थोपरिष्ठातु परंतस्य महासुर । [40]
 पपात चेलगद्वाया पुलिने सह कन्यया ॥
 न देवा नासुरा चापि लङ्घयन्ति तपोधनाः ।
 गोकर्णं तेजसा शुभ महादेवस्य भारत ॥
 एतदन्तरमासाद्य प्रमुञ्च जीवन्निभम् ।
 कन्या गानुमानो भैमो जगद्वा रणदुर्जय । [50]
 असुर सोऽर्दिनो राजन्कृष्णान्मा निशिति शरैः ।
 त्वक्त्वायांचरगोकर्णं निकुम्भो दक्षिणा दिशम् ।
 जगाम वृद्धतो यानो कृष्णो तादर्थ्यगतीं तदा ॥
 विषेक्ष पट्पूर चैव ज्ञातीनामालय तदा ।
 वत्र वीरो गुहाद्वारि कृष्णो रजि तदैवापतु ॥ [55]
 रौक्मिण्येवोपि कृष्णेन सविष्टो द्वारका पुरीम् ।
 अनयद्रानुतनया प्रष्टेनान्तरात्मना ॥

रामा, V s कन्यायं पार्थकृष्णी वा, D s कन्यायं पार्थ
 कृष्णी न (for °) — (L 30) Gs निर्दया (for 'व')
 — (L 31) Ks समर्थाः, Ts समर्था स्तुर (for 'र्थस्ते')
 Ts शत्रु (for शत्रु) Ks V s Ba Du शत्रुमदा, Ts s Gs s
 'सदा' (for 'सदा') — (L 32) Ks Ds विनि शत्रु, Ds
 Ts Gs Ms वि मसरा, Ts s Gs s विनि जमन् (for विनि
 शत्रु) Ks Ds s यथा, V s Ds मदा, Gs तदा (for दया)
 Ts Gs राधा भार्यावता (for °) — (L 33) Ks Bs Ds s
 Gs सर्वथा (for सर्वथा) Gs हस्तौ (for युधि) — Ks om
 lines 34 35, Ks reads the same on marg — (L 34)
 Ks V s s B Dn Lss Ds (by corr as above) s TG Ms
 मागोष्ठ, Ns नागाश, V s नागेन्द्र, Ds नागाश (for भार
 चैर) Ks s Ns V B Dn Ds Ds s Ts s Gs s वकुल्या
 (for 'क्षत्रवा') — (L 35) Ks s तैर (for ते) V s Ds
 Ts विनिश्रु, Ts s Gs s विनिश्रु (for विनिश्रु) Ks s Dn
 Ds Ts Ms विनिश्रु (for Ks 'वपुर्' (for विनिश्रु) (for °)
 — (L 36) Ks कन्याया (for न कन्या) Ks वल्यन् (for
 'वा') Ds Gs Ms युक्ता, Ds युक्ते (for युक्ता) — (L 38)
 V s शाश्वत, V s Ms शाश्वतो (for शाश्वतो) Ds यो, Gs Ms
 तं (for त) Ks s s Dn Ds न च (Ks नैव) तं वेति कथञ्चन
 (for °) — (L 39) Ts Gs Ms तौ (for त) Ks (marg
 as above) s दृष्टा (for दृष्टा) Ts s Gs s वयस्य (for
 अनुययुम्) — (L 40) Ts Gs हरिम्, Gs Ms दक्षि (for
 हारीव) Ms शत्रुनि (for 'ने') Ks तपोधानी, Ns तस्या

वति, Ds [अ]न्यथावत्, Ts तदेव Ts L s s तदैव च (for
 तस्यावत्) — (L 41) V s पुनरेवाथ स पार्थ (for °) Ds
 वीर युयो, Ds धुर्योश्चिचवत् (for वीरो भूयो) — Ds om lines
 42 43 — (L 42) Ks धैर्यमिदम् (for धैर्यम्) Ts s s
 Ms शत्रुमदा, Ts s Gs s शत्रुमदा, Ts s मर्दन (for शत्रु
 वत्) — (L 43) Ds सदा (for कृष्णा) Ms महासुर (for
 'सुर') — (L 44) Ds Ts [अ]नुययुम् (for 'गल' Ks
 Ds Ts s Ms मर्दन V s Cal ed 'न' (for 'त') — (L
 45) Ks s V s वल्यन् तं, Ks Ds वल्यमानो Ks पर्वते सु, Ns
 दक्षिण स, V s समिध स, V s Bs Ds अक्षिण स Ds न
 मसरा, Ts पर्वत तु, Gs Ms 'तासु' (for 'तस्य') Ds महा
 श्वन (for 'सुर') — (L 46) Ks Gs वल्यन्, Ks s Ds Ts
 Gs s वल्यन्, Ds (मार्ग) Ds s (marg) पाण, Ds वल्यन्,
 Ts Gs वल्यन्, Ts दैव, Ts दू, Gs Ms विल (for वल्यन्)
 — (L 48) V s Bs Ds युन, Gs वल्यन् Ms प्राते (for
 गुल) — (L 49) Ts अक्षिण (for शत्रुवा) Ks (marg
 as above) s s वल्यन् (for प्रमुञ्च) Ds वल्यन् (for
 वल्यन्) — (L 50) Ts s Gs s वीरो, Ts वीर्य (for V s
 वत् (for वीरो) V s Cal ed जरा (for 'जरा') — (L
 51) Ds [अ]य स तु, Gs Ms योच (for 'ययो') — (L
 52) Ts Cal ed वृद्ध (for मुदा) Ds द्वा (for द्वारि)
 Ks s V s Dn Ts Ts C s राशे, Ks राश्या (for राशि) — (L
 53) Ts Ds Ms दक्षि (for वीर्य) — (L 54) K s V s s
 Ds s शत्रुवत् (for शत्रु) — (L 55) Ts Gs s शत्रुवत्

नयित्वा पाययी वीरः पटपुर दानवाकुलम् ।

ददर्श च गुहाद्वारे कृष्णो भीमपराक्रमी ॥

उपतुर्गारमात्र्य पटपुरस्य महावली ।

[60]

कृष्णो प्रमुन्नसहितो निकुम्भवधकाङ्क्षिणौ ॥

ततोऽनन्तरमेतस्माद्विद्यादत्तिलस्तदा ।

निर्जगाम वली योद्धुं निकुम्भो भीमविवरः ॥

तस्य निर्गच्छतस्तस्माद्विद्यात्पार्थो विश्व पते ।

रथोप सयंतो मार्गं शरैर्गण्डीरनि स्रुतेः ॥

[65]

सोऽभिसृत्य गदा घोरमुग्रम्य बहुकण्टकाम् ।

शिरस्थताडयत्यार्थं निकुम्भो बलिना वरः ॥

गदयाभिहृते पार्थे रक्त वसति मुपति ।

हसित्वा सोऽमुरो हतो रौक्मिणेयमताडयत् ॥

तं प्राबुध्यमुग्रं वीर मायावी मायिना वरम् ।

[70]

अट्टपेनाहो वीर शिरस्थं मुमोह सः ॥

तथागतौ तु दृष्ट्वा तौ मुष्मन्मानौ मुनाडिवौ ।

अभिदुद्राव गोविन्दो निकुम्भं क्रोधमूर्छितः ॥

कौमोदकीं समुद्यम्य गदपूर्वोद्भवो गदाम् ।

तानन्योन्यं दुराधर्षी गर्जन्तामभिलेतुः ॥

[75]

धम् (for 'वृक्षम्' — (L 59) Ds दक्षेण च गुहाद्वारे (for ' ')

— (L 60) T₂ s G₁ s जाकुलम्, G₂ M₂ जाकुलम् (for

जाकुलम्) — (L 63) Ds महावीर्यो (for वली योद्धुः) Ds

निकुम्भो दानवोत्तमः (for ' ') — (L 64) K₁ तस्मात् निर्गत

स्तरमाहूः, K₂ स तस्य निर्गतस्याहूः (for ' ') — (L 65)

G₁ s निर्गतैः (for नि स्रुते) — (L 66) V₂ s निमृष्य, Ds

[न]मृष्य; T₂ G₁ s अभिपद्य (for मृष्य) K₁ दहीप्य (for

दहयम्) — (L 67) G₁ निकुम्भो भीमविक्रमः (for ' ')

— After line 67, B₁ Bom Poona eds G(ed) repeat

line 68 — (L 68) D₂ स्रुते (for [अ]भिहृते) K₂

मुहते (for 'रि') Ds निकुम्भे नास्तिमुष्मन्ति (for ' ') — (L

69) T₁ हसित (for हसित्वा) Dn Ds D₂ G₂ हृष्टो, Ds

T₂ s दृष्ट्वा (for दृष्टौ) — After line 69, B₁ repeats

line 71 — (L 70) T₁ G₁ s वर (for वरम्) T₂ s G₁ s

मायावी बलिना वीर (for ' ') — (L 71) K₂ [अ]भि (for

[अ]भ) — (L 72) B₁ कथमौ तौ नौ दृष्ट्वा (for ' ')

— (L 73) मुच्छितम् (for ' ') — (I 74) V₂ s समु

दिय (for सम्य) G₂ M₂ गदपूर्वो जगद्राजम् (for ' ')

— (L 75) G₂ M₂ जगन्तु (for येवतु) — (L 76)

K₁ s V₂ B₁ D₁ s सर्व (for सर्वर) N₂ वृत्त, T₂ s G₁

ऐराजगतः शक्रः सर्वदेवगणैः सह ।

ददर्श तन्महायुद्धं घोर देवासुर तदा ॥

दृष्ट्वा देवान्प्रपीकेशाञ्चिरेर्मुह्यैरदिमः ।

इथेय दानरं हन्तु देवाना हितकाम्यया ॥

स मण्डलानि चित्राणि दर्शयामास केशरः ।

[80]

कौमोदकां महाबाहुर्लाल्यन्युद्धकोविदः ॥

तथैवासुरमुख्योऽपि गदां ता बहुकण्टकाम् ।

शिष्टया भ्रामयाणोऽथ मण्डलानि चचार ह ॥

श्रवभावित्र गज्जनौ बृहत्वावित्र वृत्तौ ।

वासितान्तरमासाय द्रुद्धौ सालावृत्तायि ॥

[85]

आजपान निकुम्भस्तु गदया गदपूर्वजम् ।

सप्राष्टचण्टया वीर नाद मुस्तातिवारणम् ॥

तत्कालमेव कृष्णोऽपि भ्रामयित्वा महागदाम् ।

निकुम्भमूर्धनि तदा पातयामास भारत ॥

अचष्टभ्य मुह्रतं तु हरिः कौमोदकीं गदाम् ।

[90]

तस्यौ जगद्गुरुर्भीमस्त्रमुमोह पतितः क्षिणी ॥

हाहामूत जगत्सर्वं तत्कालमभरचदा ।

तथा गते वासुदेवे नरदेवे महात्मनि ॥

s s अपि (for सह) Ds सर्वदेवगणैर्वृत्तं (for ' ') — (L 77)

N₂ V₂ B₁ Ds s T₂ s G₁ s M₂ महायुद्धं (for महायुद्धं)

T₂ G₂ s M₂ केशरं देवासुरोत्तमम् (for ' ') — (L 78) V₂

इथो (for देवाय) — (L 79) K₂ s Ds D₂ दानवा

(for ' ') — (I 80) V₂ स मण्डलानि चित्राणि (for ' ') —

(L 81) D₁ T₂ G₁ s s खोलयत् (for छा) — (L

83) V₂ s भ्रामयमाणो, Ds भ्रामयाणो (for भ्रामयाणो) D₁ s s

G₂ शिष्टया भ्रामयामास (for ' ') B₂ D₂ G₂ M₂ चकार ह,

T₂ s G₂ स भारत, G₂ [ह]व भारत (for चचार ह) — (L

84) D₂ नरदेवे (for नरदेवे) K₂ s Ds D₂ बृहत्वावित्र (for

बृहत्वावित्र) — (L 85) K₂ s बाल (for साला) — (L

87) D₂ मुक्त्वा पात (for दारणम्) (for ' ') — (I 89) T₂ s

G₁ मूर्धनि (for मूर्धनि) — (L 90) V₂ s B₂ D₂ T₂ s G₂

s s तदा (for गदाम्) — (L 92) D₁ T₂ G₂ M₂ बहुलं

(for सर्वं) — (L 93) K₂ s V₂ V₂ B₂ s Dn Ds D₁ s

T₂ s G₂ s M₂ नरदेव (for देवे) T₂ महायुद्धे (for 'रनि')

— (I 94) Ds Ds बालेन (for नोयेन) K₂ Ds वीतलेन

B₂ Ds वीतेन सु (for 'न व') — (L 95) Ds [न]नुवि

(for [न]मृत्त) Ds देवेभ्यः (for 'भ्यः') T₂ s G₂ s हरिम्

(for स्वयम्) T₂ s कृष्णं देवेभ्यःभरम् (for ' ') — T₂ s

आकाशगङ्गातोयेन शीतेन च सुमन्विता ।
 सिपेचामृतमिश्रेण कृष्णं देवेश्वरः स्वयम् ॥ [95]
 नूनमात्मेच्छया कृष्णसभा चको सुरोत्तमः ।
 को हि शक्तो महात्मानं युद्धे मोहयितुं हरिम् ॥
 कृष्णः प्रत्यागतप्राणश्चक्रमुचम्य भारत ।
 प्रतीच्छेति दुरात्मानमुसाध रिपुनाशनः ॥
 निङ्कुम्भोऽप्यस्तिमायावी इतरथात दुरासवः । [100]
 शरीरं तत्परित्यज्य न तु तं वेत्ति केन्यः ॥
 मुमूर्षति मृतो दायमिति मरुत जनावदनः ।
 रक्ष स्मरमाणोऽथ वीरो वीर्यवतं विभो ॥
 अथ प्रयुक्तकान्तेयायागामी लब्धवेतनौ ।
 स्थितौ नारायणाभ्यामे निङ्कुम्भवभनिश्चितौ ॥ [105]
 प्रयुञ्जोऽप्यथ मायावी विदितः कृष्णमब्रवीत् ।
 निङ्कुम्भस्तात नाख्यत गतः क्षपि मुमुर्षति ॥
 प्रयुञ्जेनैवमुक्ते तु तज्जगत्स कलेरयम् ।

प्रजहासाथ भगवान्जुनेन सह प्रभुः ॥
 तयायुवतसहस्राणि निङ्कुम्भाना जनाधिप । [110]
 ददृशुश्चे तदा वीराः क्षितौ दिवि च सर्वतः ॥
 सहस्राण्येव कृष्णं तु तथा पार्थमर्दिभम् ।
 रंकिमणेयं तथा वीरं तद्वद्वतमिमाभवत् ॥
 पाण्डवस्य धनुः केचिद्वेचिदस्य महाराज ।
 अन्येऽस्य जगदूर्ध्वस्तावन्ये पादौ महासुराः ॥ [115]
 परं प्रहाय ते वीरमगमस्ते विहावसि ।
 पाषाणामपि कोटयलु गृहीताना तदाभनन् ॥
 नान्तं ददर्श कृष्णश्च कार्पण्यश्च रिपुनाशनौ ।
 विच्छिन्नौ वै शरीरौ निङ्कुम्भं पार्थयजितौ ॥
 एकैकलु द्विधा छिन्नौ द्विधीभनति भारत । [120]
 दिव्यज्ञानस्तदा कृष्णो भगवानत्र दृष्टवान् ॥
 निङ्कुम्भ नत्त्ववस्थापि ददर्श मधुसूदनः ।
 सद्यः सर्वमायाना हतारं फल्गुनस्य च ॥

G: s om (hapl) lines 90-97 — (L 95) T: s. Ms
 क्षमम् (for नृग) — (L 97) G: युमारेलोके (for महा
 रसान्) — (L 98) D: पार्थिव (for भारत) — (L 99)
 V: प्रतीक्ष (for 'पु') V: Ms महात्मानम् (for दुरा)
 — (L 100) G: महासुर (for दुरासव) — (L 101)
 V: s B D: न वेत्ति च, T: नून वेत्ति (for नु त वेत्ति) D:
 वेन कृष्णति केच (for s) — (L 102) D: मुमुर्षतिपुने
 चायम् (for ") — (L 103) G: ईश्वर (for रक्ष) D:
 G: कृत (for मत) K: वीरो वीरमग विभु (for s) — (L
 104) G: तत (for मय) M: गतौ तौ (for गायतौ) K:
 V: s D: s G: सेततौ, T: सेतनी (for सेतनी) B:
 मानसो हनुवेतसौ (for s) — (L 105) V: कश्चित्, D:
 मिश्रयो (for मिश्रितौ) — (L 106) V: D: s निदित्वा,
 D: 'त' (for 'न') — (L 107) K: D: s यदुर्मति, T: G:
 मुमुर्षति (for 'नि') — (L 108) D: G: उरस्य (for उरजे)
 D: नापयत, D: (also marg) न वयाक (for सवनास)
 — T: G: s: Ms om lines 109-112 — (L 109) K: s
 महाभु (for सह प्रभु) — V: s om line 110 — (L
 111) K: D: G: महावीरा, B: s V: B: D: तथा वीर,
 V: s D: s तदा वीर (for तदा वीरा) — (L 112)
 D: अनुत्तमम् (for अर्दि) — (L 113) T: s G: s Ms
 कीरेय सरा वीर, G: 'तौ' (for ") — (L 114) G:
 पार्थय च, M: पार्थिवस्य (for पाण्डवस्य) V: स्वय (for
 धनु) D: अथमुक्षमहासुरा (for s) — (L 116) K: s

D: s G: गृहीत्या, V: रिहाव, D: प्रयुज्य, T: s G: s Ms
 आराध (for प्रहाय) G: स (for ते) K: s D: V: s B: s
 D: s 12-4 (s: s विहावस्य, K: यसा (for 'यसि') — (L
 117) K: अविनीयस्य, V: इव कोटय, D: (marg as
 above) पथि को, Ms अपि कोटिस् (for अपि कोटयस्)
 T: s G: s s एव पार्थ स गोप्यस्य (for s) D: गृहीतसमा
 तथाभनन्, T: s G: s 'स्वान्तर्हितोऽभवत् (for s) — (L
 118) T: G: स (for 'स') T: G: कार्पण्य (for कृष्ण)
 D: स ददर्श कृष्णश्च, T: s G: s न तददर्श प्रयुज्य (for s)
 T: G: s s कृष्णश्च रिपुनाशन (for s) — (L 119) D: G:
 शरीरिण (for शरीरौ) N: D: Ms बर्जितम् (for 'र्त')
 T: s G: s निङ्कुम्भ पार्थयजिता (G: s 'भी') (for s)
 — T: s G: s om line 120 — (L 120) T: G: एकैकदि
 स् (G: न) (for एकैकद्वय) D: छिन्नौ (for छिन्नौ) D:
 विषा, T: डेया (for द्वेषी) — (L 121) V: D: शान
 (for शान्त्य) K: s D: D: T: s G: Ms शानु, K:
 N: D: s G: सद्य, T: s G: s सद्य (for सद्य) V: सगता
 नकुणवेतन (no) (for s) — (L 122) V: T: s G: s तु
 तदध (for तदध) G: निङ्कुम्भ तु तत पश्चात् (for s)
 — (L 123) T: s G: भुक्ताना (for सपाना) N: D:
 हनार, T: G: सगते (for ह) D: फल्गुनेन (for फल्गुनस्य)
 — (L 124) V: जिह्मि, D: रिपु, G: सद्य (for 'स')
 सुत — (L 125) V: देवान (for भुक्ताना) T: G: Ms
 सर्वभूत (for भुक्ताना) — (L 127) D: सगताधामसुरस्या

स चनेण गिरस्तस्य चरतांमुखमूदनः ।
 पश्यतां सर्वभूतानां भूतगन्धर्भो हरिः ॥ [125]
 स मुखस्या ऋणुनं राजश्चित्त्रे शिरसि भारत ।
 पपातामुखमुख्योऽथ छिन्नमूल इव ह्रमः ॥
 अथाकाशगतं पार्थ पतमानं विहायमः ।
 कृष्णराक्षसेन जग्राह कार्णिकरियति मानद ॥
 निबुम्भे पतिते भूमौ समाधास्य धनजयम् ॥ [130]
 जगाम द्वारकां देव. पार्थकामसमन्वितः ॥
 समियायाय द्वाग्राहौ द्वारका मुदितो विभुः ।
 नारद च महारमानं पकन्दे बहुगन्दनः ॥
 नारदोऽथ महातेजा भानु यादयममरीर ।
 भानो मा कार्ष्णिर्मन्यु रनं श्रूयतां भैमनन्दन ॥ [135]
 श्रीहन्त्या रैवतोशाने दुर्गासा कोपितोऽनया ।
 स दक्षाय ततो रोषाग्निदुहितर तन ॥
 अतिदुर्ललितैः कन्या दशहस्त गमिष्यति ।
 मुताथे ते मया सार्धं मुनिभिः स प्रसादितः ॥
 बाला व्रतवती कन्यामनागसमिमा मुने । [140]
 शतनारीसि धर्मक्ष वथं धर्मभृता परः ।

अनन्तर विधत्स्वात्र वय विज्ञापयामहे ॥
 अस्मानिरेवमुक्त्वा दुर्वासो भैमनन्दन ।
 उगाधाधोमुखो भूत्वा मुहूर्तं कृपयान्वितः ॥
 यद्वचोचमह वाक्यं तत्तथा न तदन्वया । [145]
 रिपुहस्तमयदयं हि गमिष्यति न सशयः ॥
 अदूषिणा ॥ धर्मेण भर्तारुहलप्स्यति ।
 बहुपुत्रा बहुधना सुभगा च भविष्यति ॥
 सुगन्धगन्धा च सदा कुमारी च पुनः पुनः ।
 न च श्रेयसिमेन घोर तन्मयी धारविष्यति ॥ [150]
 एनं भानुमती वीर सहदेवाय दीयताम् ।
 श्रद्धाधनः स शरश्च धर्मशीलश्च पाण्डवः ॥
 ततो भानुमती भानुदेवौ मातृसुताय वै ।
 सहदेवाय धर्मात्मा नारदस्य वच. स्मरन् ॥
 आनीत. सहदेवश्च प्रेषिते चक्रपाणिना । [155]
 विराहे च तदा वृत्ते सभायै. स्वपुर गतः ॥
 इमं कृष्णस्य विजय यः पठेच्छृणुयादथ ।
 विजय सर्ववृत्त्येषु ब्रह्मणो लभेत्तत् ॥

Colophon

(for " — (L 129) Vs वीर (for वार्ध) Gs गानमान
 (for वर) Gs M. विहायसा (for 'यस' — (L 129)
 K. B. D. s. T. G. M. मानद (for 'द' — (L 131)
 Vs वीर, Gs वीर (for देव) — (L 132) K. s. V. B.
 D. D. D. s. F. G. M. द्वाग्राहौ, L. s. च द्वाग्राहौ (for [अ]य
 रा) Ds समायाय द्वाग्राह (for " V. s. प्रभु (for
 विभु) — (L 133) Vs बह्वन्दे अनुमूदन (for " — (L
 135) T. s. G. मान (for मन्यु) K. s. भानो मन्यु हि मा
 कार्ष्णि, D. s. भानो मा रोह मन्यु रव (for " D. s. वदु
 (for मैम) — (L 136) Gs श्रीहन्त्या रैवतोशाने (for ")
 K. s. तया (for अनाया) — (L 137) T. s. G. महा (for
 सतो) N. s. कोपात् (for रोपात्) V. s. नृप, Gs तदा (for तव)
 — (L 138) N. s. दुर्ललित, D. s. रित (for 'लितै) M.
 शतीव दयित कन्या (for " — (L 140) K. s. कुम्भकर्त्रीः
 K. s. B. s. D. s. D. s. वृत्, K. s. वृत्, V. s. उरः, Gs मा
 न्दुः (for मन्) D. s. मन्नामसम् (for मन्ना) K. s. जनामसि
 च मा मुने, K. s. गति महामुने (for " — (L 142) K.
 D. s. D. s. D. s. अनुग्रह (for अग्रह) K. s. विज
 स्वात्, K. s. विधि चात्र, K. s. विजस्वालो (for " — K.

om line 145 — (L 147) T. s. G. s. अचर्षिता (for अ
 पिता) D. s. G. धर्मज्ञ (for धर्मेण) T. s. G. अचर्षितामा
 धर्मेण (for ") Vs B. D. s. T. s. हृष्यते (for ति) — D.
 om (hapl) i. nec 149 150 — (L 149) N. s. B. D. D.
 Gs सुतायि (for 'य' D. s. सुत-या च सदा वैव (for ")
 D. सुकुमारी (for कुमारी च) V. s. D. s. भविष्यति, T. s.
 पुन (for पुन पुन) — (L 150) V. s. D. G. इव (for
 इमं) — (L 151) K. s. पार्थ, D. s. इव (for इव) — (L
 152) D. s. वीर (for शूरश्च) — (L 153) T. s. G. दूरी
 (for ततो) D. s. ततो भानुमानुमती (for " — (L 155)
 K. s. N. s. V. s. B. D. s. D. s. T. G. M. प्रेषितश्च, B. s. प्रेषिते, D.
 प्रेषित्वा (for प्रेषिते) — (L 156) K. s. D. s. तं पुरी, K.
 D. s. M. स्वपुरी, T. s. तं पुर, G. s. तं पुरी (for स्वपुरी)
 D. s. सभायै नृपगण (for " — (L 157) V. s. च य, B.
 T. s. जयि, D. s. G. s. तया (for जय) — (L 158) N. s. V.
 विनयी (for 'य' D. s. हृष्येयु (for हृष्येयु) K. s. हृष्ये
 सन्तीयेयु (for ") N. s. D. s. भवेत् (for लभेत्) K. s. s.
 इति (for नर)

29F

K N̄: V B D T G M: cont

जनमेजय उवाच ।

भानुमत्यापहरण विजयं केशवस्य च ।

छालिक्यानयन चैव देवलोकान्महाहृतम् ॥

क्रीडा च सागरे दिव्यां वृष्णीनामस्तिवज्रसाम् ।

अश्वीपं परमाश्रयं मुने धर्मसूतां वर ॥

वज्रनाभवधं ह्युक्तं निरुम्भवधकीर्तने ।

[5]

तन्मे कौतूहलं श्रोतुं प्रसादाद्भवतो मुने ॥

वैशंपायन उवाच ।

हन्त ते कीर्तिगिन्यामि वज्रनाभवधं नृप ।

विजय चैव कामस्य सान्त्वस्य च महात्मनः ॥

मेरोः सानौ तरपते तपश्चक्रे महासुरः ।

वज्रनाभ इति ख्यातो निश्चितः समित्तिजयः ॥ [10]

तस्य वृद्धो महातेजा प्रह्ला लोकपितामह ।

वरेण ऋन्ध्वामास तपसा परितोषितः ॥

अवध्यतो म देवेभ्यो वजे दानवराजम् ।

पुर वज्रपुर चैव सर्वैरज्ञाय ह्यमम् ॥

सत्छन्देन प्रवेश्य न चायोरपि भारतः । [15]

अचिन्तितेन कामानामुपपत्तिर्नराधिप ॥

शाश्वानगरमुख्यानां सबाह्यानां शतानि च ।

नगरस्याग्रमेयस्य समन्ताज्जनमेजय ॥

तथा तदभवत्तस्य वरदानेन भारत ।

उवास वज्रनगरे वज्रनाभो महासुर ॥ [20]

कोटिगो वरलब्धं तममुराः परितानं ते ।

उज्ज्वलपुरे राजन्सयाहेषु तथैव च ॥

बाह्यानामसुह्येषु ह्येषु च नराधिप ।

हृष्टपुष्टप्रभुविवा नृप देवस्य शत्रवः ॥

वज्रनाभोऽथ वृष्टात्मा वरदानेन दर्पितः । [25]

पुरुष चात्मवशैव जगद्वाधिविमुह्यतः ॥

COLOPHON — Mention of the Epics Das Da Ts
— Mention of Kāśha V s R Dns Da Ds s — Adhy
naams K N̄: V B D T: भानुमतीहरणम्, T: भानुमतीहरणं
निरुम्भवध, T s G s s भानुमतीप्रवाहारे निरुम्भवध,
G: भानुमतीहरणे निरुम्भवध भानुमतीविवाहकथनम्
— Adhy no K s 143 V s 149, V s 148, V s Das
147, D s 141, D s Ts 134, Ts 144, T s G s s M s 338,
Ts G s 180, Ts 187, G s 161

29F

(L 1) K s V s B s T s s G s s M s भानुमत्याश्च हरण,
V s D s (या प्रहरण, D s (वापहार च, D s (या हि हरण
(for s) — B s s Ts om line 2 — (L 2) V s अहिका
मयनं चैव (for s) G s देवेदेवाश्च (for लोकान्) — (L 3)
N̄ s D s रज्या (for दिव्या) D s वृष्णीनामितो जया, D s G s
वृष्णीनामसौतानाम् (for s) — (L 4) K s अश्वीपं परमा
श्रयो (for s) — (L 5) K s N̄ s B s Dns Ts G s युक्त, V s
गुह्यं, T s G s व्यत, M s प्रोक्त (for ह्युक्त) D s s G s वज्र
नाभवधं च (for s) — (L 6) D s वृद्धो (for भवतो)
— (L 7) K s V s s T s वर्णगिन्यामि, N̄ s B D G s s s
M s वर्तं (for कीर्तं) T s अहं ते वर्मविधयश्चि (for s) D s
प्रति (for नृप) — (L 8) D s विप्रसं (for विजय) T s s
G s s हृष्टस्य (for कामस्य) D s तदस्य च, T s s G s
विशेषण, G s भारत (for बहुवचना) K s s सान्त्वयस्य

भारत, K s s N̄ s V B Dn D s D s s G s सान्त्वयस्य च भारत
(for s) — K s s om (impl) lines 9-10 B s om lines
10-13 — (L 10) D s निश्चित (for निश्चित) K s
निश्चित समारजय (for s) — (L 11) K s V s प्रह्ला (for
प्रह्ला) — T s om line 19 — (L 13) Dn Ts s G s s
अवध्यस्य (for (वज्र) — (L 14) Dn चापि, G s M s
नाभ (for देव) — (L 15) J s J s D s s s T s G s s
सत्छन्देन, G s सत्छन्देन (for हवच्छन्देन) V s D s D s T s
प्रवेश (for (वाह) K s V s s Ds Ds Ts s s G s सत्छन्देन
प्रवेश च (for s) Ds Ts s G s चायोरपि च भारत (for s)
— M s om (impl) lines 16 19 K s om line 16
— (L 16) V s अचिन्तिते तु कामानाम्, D s स्वचिन्तितेन कां,
Ts s G s s सत्छन्देन च वा, G s चिन्तितेनैव कां, G s
G s सचिन्तितेन कां (for s) N̄ s D s D s उपपत्ति (for
'पत्ति') D s G s उपपत्ति जनपिप (for s) — (L 17) D s
बाह्यानाम्, T s s G s s मयामनां (for 'हाना') — (L
19) Ts s G s s बाह्यानाम्, T s मयामनाम् G s मयामनाम्
(for नदयाम्) — (L 21) D s कोटिगो वा यन् तस्य
(for s) K s D s परिवायं च K s चर्यताम्, D s पर्यया-
यन् (for परिवायं ते) — (L 22) K s समरेषु (for सेवा
हेषु) V s सज्जह्यपु नदीय च (hypermetris); G s सेवायेषु
च भारत (for s) — (L 23) G s ताना (for शाना)
— (L 24) D s गुह्य (for गुह्य) D s हृष्टप्रभुविवा देवा
(for s) G s देवत (for देवस्य) — (L 26) B s पुंश्वयः

महेन्द्रमन्त्रदीप्त्या देवलोकं विशा पते ।

अहमीशितुमिच्छामि त्रैलोक्य पाकशासन ॥

अथ वा मे प्रयच्छस्व युद्ध देवगणेश्वर ।

सामान्य हि जगत्कृत्स्न चारुपापाना महात्मनाम् ॥ [30]

स बृहस्पतिना साधं मन्त्रयित्वा सुरेश्वर ।

वज्रनाभ सुरश्रेष्ठ प्रोगाच कुरवशज ॥

सन्नेषु दीक्षित सौम्य पश्येषो न पिता मुनि ।

तस्मिन्मृते यथा न्याय्य तथा स हि करिष्यति ॥

तत स पितर गत्वा कश्यप दानोऽप्यनीत् ॥ [35]

यथोक्त देवराजेन तमुनापाय पश्यथ ॥

सन्ने बृते करिष्यामि यथा न्याय्य भविष्यति ।

एतु वृषभपुरे पुत्र वस गच्छ समाश्रित ॥

एतमुक्ते वज्रनाभ त्यमेव नगर गत ।

महेन्द्रोऽपि ययौ देवो द्वारका द्वारमालिनीम् ॥ [40]

गदना चान्वर्हितो देवो बामुदेवमयाश्रीत् ।

यज्जनाभस्य वृत्तान्त तमुवाच जनार्दन ॥

शौरैरुपस्थितो देव वाजिमेधो महाव्रतु ।

तस्मिन्मृते वज्रनाभ पातयिष्यामि वासर ॥

तत्रोपाय प्रवेष्टे तु चिन्तयाव सता गते । [45]

नानिच्छया प्रवेशोऽस्ति तत्र वापोरपि प्रभो ॥

ततो गतो देवराजो बामुदेवेन सन्तुष्ट ।

वाजिमेधे च सप्राप्ते वसुदेवस्य भारत ॥

तस्मिन्मृते वर्तमाने प्रवेशार्थं सुरोत्तमो ।

चिन्तयामासतुर्गिरि देवराजाप्युतावुभौ ॥ [50]

तत्र यज्ञे वर्तमाने मुनादयेन नदस्तदा ।

महर्षिस्तोपयामास भद्रनामेति नामत ॥

वै धरेण मुनिश्रेष्ठाष्टन्द्यामामुतात्मनाम् ।

स यज्ञे तु नदो भद्रो वर देवेश्वरोपम ॥

देवेन्द्रदृष्ट्यच्छन्देन सरस्वत्या प्रचोदित । [55]

अग्निपत्य मुनिश्रेष्ठानश्चमेधे समागतान् ॥

Gs परस्व (for पुस्व) — (I 27) Ds सोऽश्वनी (for अश्व) K1 s s Ds देवलोक (for लोक) — (L 23) Ts s G1 s s वासिपुत्र (for वसिष्ठ) — (L 29) Gs प्रयच्छस्व (for प्रच्छ) Ns सन्ने (for सुने) Ds गतो मह (for गण श्वर) — (L 31) K1 s Bz Dn D s महेधर (for सुरेश्वर) — (L 32) Ks Vs वज्र (for वज्रज) — (L 33) Vs Bs Ds Ds s T Gs s सप्र स Ds स सन्ने (for सन्नेषु) K1 Ds सौम्य Vs मन्त्रय (for सौम्य) Ks सप्र स दीक्षित सौरर (for s) Vs Ds पिता न कश्यपो मुनि (for s) — Gs om line 34 — (L 34) K1 s Vs s Bs s Ds Ds s Ts Gs Ms स्याद (for स्याद) Ks हि स (by transp) — Ks om (hapl) nes 35 37 — (L 35) Ds महदा (for महदा) K1 दानवो पाण्डमन्त्रवीर (for s) — (L 36) D [उ]रो (for [उ]र) — (L 37) Ks Ks Vs s Ds s Ds s T Gs s Ms स्वाय (for स्वाय) K1 s Gs यथापाय गति (Gs करि) ज्वलि (for s) — (L 38) Gs वज्ररथ (for वृरे) Vs वीर Bs Ds Ts s s s तत्र, Ds वत्स (for पुत्र) Ds रतु वज्रपुरी वीर (for s) Ks Ts Gs s वत्स (for वत्स) Ks Ds पुत्र (for गच्छ) Vs s D Dn Ds समाश्रित, Ds श्वय (for श्रित) Ds वसामच्छ ममाश्रित Ds समागच्छ ममाश्रितान्, Ds Gs पुत्र (Gs वत्स) गच्छ ममाश्रित (for s) — (I 39) Vs s Ds Gs Ms उक्तो (for उक्त) Ds सुमर (for स्वमेव) Ds Vs s Bs Ds s भजन (for भजन) Bs सुमहमवर्त गत (for s) — (L

40) K Ks Vs s Bs Dn Ds Ds s s Ts Gs s Ms दालि वीम् (for दा) — (L 41) Ds स गत्वा (for गत्वा) Ks Ks गत्वा च वृष्टदा देव (for s) — (L 42) Ds चरित (for वृत्तान्त) — Before line 43 Vs s s सौरिहवाच — (L 43) Vs उच्यते दो वराज (for s) — (L 44) Ds पात यिष्यामि, Ts Gs वार (for पात) Ts भारत (for वामव) — Ks om (hapl) nes 45-48 — (L 45) Bs Ds प्रवर्तय Ms प्रवृत्तयि (for प्रवेष्टे तु) Ds विप्रिपत्य (for विप्रिपत्य) s s s सता गतो, Ks Bs Dn Ds Ms सता गते Ts s Gs सुरेश्वर (for सता गते) Ts Gs चित्तयत्त सुरेश्वर, Gs चित्तया वा सुरेश्वर (for s) — (L 47) Gs Ms वृत्तो (for गतो) — (L 48) Ks जीमत (for भारत) — Ks om nes 49 50 Gs om (hapl) nes 49 51 — (L 50) Ks सर्वोपावेनैराधिप (for s) — (L 51) Ks Ds s Ts Gs सन्निवृ (for तत्र) Ks s सुवाचन Vs स्वना दयेन, Ms सुनापते (for सुनापतेन) Gs सुनापतेनैराधिप (for s) — (L 52) Ds मातृपति (for महर्षि) Ks सोपयामास महर्षि (for s) Ks Ds भद्रो नाम च नामत (Ds भारत) Ds अश्वनामा माता (for s) — (L 53) Ks Ks Vs s Ds Ds s s s कालमय, Ts s Gs s s कालमय, Ts कालमय Gs कालमय, Ms कालमय (for कालमय) — (L 54) Vs सारव (for सारव) — (L 55) Ks s Ds प्रचोदित (for प्रचा) — (L 56) Ds सरस्वत्य (for सप्रमय) Ts Gs s Ms सचने प्राद वा Gs पिता गत (for s) — Before

भोज्यो द्विजानां सर्वेषां भवेय मुनिसत्तमाः ।
 समद्वीपां च पृथिवीं विचरेयमिमामहम् ॥
 श्रमिद्वाकाशमनः सत्कुशं विजेष्व च ।
 अनभ्यः सर्वभूतानां स्थापरा ये च जङ्गमाः ॥ [60]
 यम्य यस्य च वेषेण प्रजिजेयमहं यत्तु ।
 मृतस्य जीयतो यापि भावेनोत्पादितस्य वा ॥
 स भूयस्तादृशः स्या वै जरारोगविप्रजितः ।
 तुल्येयुर्मुनयो नित्यमन्ये च गम सर्वदा ॥
 एषमस्मिन्ति स प्रोक्तो ब्राह्मणैरुपेत नटः । [65]
 समद्वीपा यत्सुमर्ता पर्यटत्यमरोपमः ॥
 पुराणि दानवेन्द्राणामुत्तराश्च कुरुस्थानाः ।
 भद्राश्वान्नेतुमालाश्च फालाश्वद्विपमेव च ॥
 पर्वणीषु तु सर्गासु द्वास्का यदुमण्डिताम् ।
 आयाति परवत्तः स लोकवीर महानटः ॥ [70]
 ततो हंसान्धार्तराष्ट्रान्देवलोकनिनासिनः ।
 उराच भगवान्शङ्खः सान्धरयित्वा सुरेश्वरः ॥

गन्तो धानरोऽस्माकं वायव्या देवपक्षिणः ।
 विमानवाहा देवाना मुकुतीना तवैव च ॥
 देवानामस्मि कर्तव्यं कार्यं यदुत्तमान्वितम् । [75]
 तत्कर्तव्यं न मन्त्रश्च भेनव्यो नः कथयन् ॥
 अङ्गुर्वीरा देवानासुभो षण्ड पतेदपि ।
 सर्वत्राप्रतिपिङ्गं यो गमनं हसमत्तमाः ॥
 गत्वाप्रवेद्यमन्येषा वज्रनाभपुतेनसम् ।
 इतोऽन्त पुरयापीषु चरन्ममुचित हि वः ॥ [80]
 तस्यास्मि कन्यास्व हि त्रैलोक्यातिशय शुभम् ।
 नात्रा प्रभावती नाम चन्द्राभेव प्रभावती ॥
 वरदानेन सा लब्धा मात्रा किञ्च वरानना ।
 हैमवत्या महादेव्या मन्त्रावाविति न श्रुतम् ॥
 स्थयंयत्तु च ना कन्या वन्धुभिः स्थापिता सती । [85]
 आत्मेच्छया पति ह्वा वरविध्यति शोभना ॥
 तद्वरद्विगुण्या वाच्याः श्रुगन्त्र्य महात्मनः ।
 सद्भूताः कुलरूपस्य शीलस्य वयसस्तथा ॥

line 57, L. Nā V B D Li Ga 108 नट उवाच — (L 57) G(e)d) भोज्यो (for भोज्यो) Ds (warg) नटो भोज्यो द्विजानां, T1 s G1 s s वटा पुरया द्विजानां हि (for *) T1 s G1 s सर्वेषां (for सर्वेषां) V1 Ds द्विज (for मुनि) — (L 58) T1 Gs वृषी च (for वृषी) T1 s G1 s नटो जयतु मामक (T1 G1 कम्) (for *) — (L 59) Dm Ds गमन्त (for ग) T1 s G1 s s प्रविष्टं कामगमन (for *) K1 s s Dm Gs M, मन्त्रयष्ट, Ks मन्त्रयष्ट, Ds दक्षिमाष्ट, Ds सङ्गतिष्ट (for सङ्गतिष्ट) — (L 61) Ks यष्ट (for yst first यष्ट) — (L 62) Ds वृत्तयष्ट, Ms यष्टयष्ट (for यष्टयष्ट) K1 s Dm Gs मन्त्रयष्ट, Ks Ds सत्यं, Ds मन्त्रयष्ट, T1 मन्त्रेण (for मन्त्रेण) — (L 63) K Nā V B Ds Ds Gs मन्त्रयष्ट, Ds मन्त्रयष्ट, Ds मन्त्रयष्ट (for मन्त्रयष्ट) Ds मन्त्रयष्टयष्ट, T1 s G1 s सत्पलादयष्टयष्ट, Gs M1 s वयस सत्पला स्या वै (for *) — (L 64) V1 कृष्य च, M1 सुवयो (for मन्त्रेण च) T1 s G1 s परमं च सर्वदा (for *) — (L 65) Nā Ds T1 s G1 s s सुप्रोक्तो, Ds प्रोक्तो वै (for म प्रोक्तो) T1 G M1 ब्राह्मणैरुपेतारी (for *) — T1 s om lines 68 72 — (L 68) Ks भद्राच (for भद्राच) Ks कलाच, Ks Ds कलाच, Ns V1 P Ds Ds T1 G1 s कादराच, Ds कलाच, Ds T1 Gs कादराच (for कलाच) — (L 69) T1 पार्वतीभारुपा देवता, G1 पार्वतीषु सर्वाषु

(for *) — (L 70) Ks सत्, Ks सर्वो (for न) M1 मायाति वरदानेन (for *) K1 Dm Ds s T1 s G1 s s लोकवीरो, Nā चारी Ds लोकवीर (for लोकवीर) — (L 72) Ds देव, Ds वज्री (for वज्र) Ds सुरोपम, T1 Gs नरेश्वर (for सुरेश्वर) — (L 74) K1 s वाद्या (for वाद्या) T1 s G1 s सुपात्रहास्त देवाना (for *) Ds मुकुतीना (for मुकुतीना) — (L 75) K1 s मन्त्रयष्ट यष्ट कर्तव्य (for *) K1 s सङ्गतिष्टयष्टयष्टयष्ट (for *) — (L 76) Ds स सङ्गति, T1 s मन्त्रयष्ट (for मन्त्रयष्ट) Ks मन्त्रयष्ट च, T1 s G1 s स्या मे (for स्या च) — (L 79) V1 कुर्या (for माया) V1 सुरोपम (for मन्त्रयष्ट) — (L 80) T1 s G1 s गत्वा (for गत्वा) Ks s रु वासीयु, Ds मायेषु (for मायेषु) Ks वनोऽन्त पुनरावय (for *) B1 मुष्टि Gs M1 उचित (for उचित) — (L 82) T1 सत्तु (for नाम) V1 चन्द्राना च, Lx यदागव (for यदागव) — (L 83) Ds वरदाना, T1 सत्ता (for वरदाना) — (L 84) Ds M1 स्वयंवरे, T1 Gs मुक्तयष्ट, T1 Gs मन्त्रयष्ट (for मन्त्रयष्ट) — (L 85) Nā Dm यष्ट (for यष्ट) Ks सत्तु T1 s G1 s s M1 सा च (for सत्ता) — (L 88) Ks Ds सत्ता, T1 Gs स्वगा, T1 Gs मा गति, T1 Gs समति, T1 Gs M1 यष्टा, Gs सत्ता (for सत्ता) Ks s सङ्गतिष्टयष्टयष्ट (for *) Ks यष्टयष्ट, T1 च यष्ट (for यष्टयष्ट) — (L 99) M1 मन्त्र (for सा रक्त) Ks Ds मायाच, Ks मायास्या

यदा सा रत्नभाया च वज्रनाभमुता सती ।
 तस्याः सपञ्चात्मदेशो नथितन्यः समाधिना ॥ [90]
 प्रमुञ्चत्य गुणसम्पादानयज्ञं तदेव च ।
 म्युद्यया प्राप्तराजं च सविषेयं हितं मम ।
 नेत्रवज्रमगादध वनंन्यस्तत्र सर्वथा ॥
 तथा तथा गुणा याच्याः प्रमुञ्चत्य महात्मनः ।
 यथा यथा प्रभापत्या मनस्तत्र भवेत्स्थिरम् ॥ [95]
 घृत्तान्नाभानुदिरस प्रदेयो भम मर्या ।
 डारक्ष्यो च शृङ्गार्य भानुर्मम यवीयसः ॥
 नाग्यत्रयं कर्तव्यं प्रमुञ्चो यात्रावसन्निवृत्तिः ।
 पर्यायैर्द्वारादीं वज्रनाभमुता विभुः ॥
 अथप्यास्ते ह देवानां प्रणयो वरदर्शिताः । [100]
 देवपुरीर्हि हस्तन्याः प्रमुञ्चपुमंमुनि ॥
 मदो दत्तारण्यस्य पेषमास्माय याद्या ।
 प्रमुञ्चानां गमिष्यन्ति वज्रनाभविनाशनाः ॥
 एतच्च सर्वं कर्तव्यमन्यस्य स्वयमेव हि :

प्राप्तराजं विधातन्यमप्याय विद्यमान्यया ॥ [105]
 प्रवेशनत्र देवानां नास्ति हसा. रथचन ।
 वज्रनाभेप्सिते तत्र प्रवेशः गल्लु मर्या ॥

Colophon

वैराग्यन ज्ञाप्य ।

ते यामवयवः कृत्वा हंसा वज्रपुर ययु ।
 पूर्वोचितं हि गमनं तत्र तेषां जगत्पि ॥
 ते दीर्घिमासु रम्यासु निपेतुर्गौर वशिष्ठः । [110]
 पञ्चोत्तराष्टासु वाञ्छनैः स्वर्गनश्रमैः ॥
 ते ये नन्दतो मधुर सख्त्वापुत्रभाषिणः ।
 पूर्वमप्यागतास्ते तु रिगम्य जन्मनि हि ॥
 अन्तःपुरोभोग्यासु चेन्मार्गीषु ते नृप ।
 इष्टास्ते पञ्चमात्मस्य त्रिविष्टपनिचासिनः ॥ [115]
 आल्पन्तः सुमधुर धारवाराष्ट्रा जनेश्वर ।
 स तानुवाच दैतेयो धार्तराष्ट्रादिदं वचः ॥
 त्रिविष्टपे नित्यरता भन्तश्चारुभाषिणः ।

(for भावा च) Ds क्या सा वज्रनाभमुता (for ")
 — (L 90) Ns Ds Ts Gs सपञ्चा (for "ताम्") Ds समा
 हिता (for "विना") — (L 91) Bs Dss Ds Ts : Gs :
 पुरम् (for पुनर) Ks तस्य (for सत्ताम्) — (L 92) Ns
 कालेन (for "काले च") Ds मथिय वि (for मथियेव)
 — (L 93) Ts : Gs : : वज्रम्यसु (for कर्तुं) — Gs om
 (hapl) lines 94-96 — (L 95) Ks Ts Gs : सियतम्
 (for स्थिरम्) — (L 96) Ks Ds घृत्तान्नाभानुदिरसि (for ")
 Ks प्रदेय (for "दो") — (L 98) Ds मासमात्र (for "विद्")
 Ds कल्प्य स्वयमेव हि (for ") — Bs om line 99 — (L
 99) Ks पर्यायैर्द्वारा (for "वर्द्ध") — (L 100) Ds देवना
 (for देवानां) — (L 101) Ts : स (for हि) Ds : तेषां
 (for हस्तन्या) Ks पुनरैव (for प्रमुञ्च) Ts : Gs :
 मयि (for युनि) — (L 102) Ks विद्याम् (for वेद्यम्)
 — (L 103) Ds वज्रिणश्चि (for मयि) Ds देवशत्रु (for
 वज्रनाभ) Ts : Gs : विनाशनाम् (for "वा") — (L
 104) Ns सर्वं प्र, Ts : Gs : सर्वं च (for स्वयम्) — (L 105) Ts
 Gs : Ms हिम (for मिय) — (L 107) Vs : Ds वज्रना
 भविमन्तस्तत्र, Ds : Ts Gs : नाभे स्थिते तत्र, Ds (margin as
 above) नाभस्थिततां तु (for " ")

from of Asia V B Das Ds — Adhy name K
 Ns V Ls : Ds Ds Ds : : वज्रनाभप्रमुञ्चोपदम् Ns Ds :
 प्रमुञ्चोपदम् Ds वज्रनाभमुता, Ts : Gs : : वज्रनाभमयो
 सोम Ts Gs वज्रनाभप्रप — Adhy no : Ks (war.)
 141, Vs 150, Vs 169, Vs Dss 168 Ds 162, Ds 165,
 Ts Gs : Ms 169, Ts Gs 162, Ts 169, Ts Gs 155,
 Gs 162

(L 108) Ds वज्रपुरे (for "पुरं") — (L 109) Bs
 Ds पूर्वोचित (for "पुरोहित", Gs पुरोचित (for "पुरो") Vs :
 Rs Ds Ds : : वराधिप (for जनेश्वर) Ds पुरि वेदा मराधिप
 (for ") — (L 110) Ns Ds : Gs : Ms वर (for वीर)
 — Ks om (hapl) lines 111-112 — (L 111) Ns
 पञ्चोत्तरैव (for "मलेर") — (L 112) Ts सर्वे, Ts महे (for
 ते वै) Ds Gs वन्दना Ts Cal ed वन्दनो (for वन्दनो)
 Ks : साधिता (for "न") Dss सख्त्वापुत्रभाषिण, Ds
 सख्त्वा पूर्वोचित Ts : सख्त्वा पूर्वभाषिण, Gs : Ms
 सख्त्वा व (for ") — (L 113) Ds T (: Ms मय्य-
 गमासु (for मय्य) — (L 115) Vs Ds : : Ts : Gs :
 Ms रथम् (for "ह") Ks रथान्ते पञ्चमात्मस्य (for ") — (L
 116) Ks Vs Gs जगत्पि (for जनेश्वर) — Ds reads line
 117 twice — (L 117) Ds इत्यतो (for दैतेयो) Ds
 (first time) जनेश्वर (for हृद वच) — (L 118) Gs :

Colophon — Mention of the Epic Ds Ts — Men

इहेत्यति निमधं त्वां प्रमुञ्चो रुक्मिणीसुतः ॥ [145]
 त्रैलोक्ये यस्य रूपेण सत्सोऽथ कुलेन वा ।
 गुणैर्वा चारुसर्वाङ्गि शैवेणाप्यथ वा शुभे ॥
 देवेषु देवः सुप्रेषाणि दानवेषु च दानवः ।
 मानुषेऽपि धर्मात्मा मानुषः स महानलः ॥
 यं सदा देवि दृष्ट्वा हि स्वयन्ति जघनानि हि । [150]
 आपीनानीर धेनुता स्नोतासि सरितामिव ॥
 न पूर्णचन्द्रेण सूर्यं नयने वा कुशेजयेः ।
 उत्सहामोपमातुं हि मृगेन्द्रेणाथ वा गतिम् ॥
 जगतः सासुद्वल पुनः स विहितः शुभे ।
 कृत्वानङ्ग नरो माद्वं पिण्डानां प्रमन्युना ॥ [155]
 इतेन शम्भरो बाल्ये येन पापो निवर्हितः ।
 मायाश्च सर्गाः सप्तासा न च नील त्रिनाशितम् ॥
 बान्यानाणान्प्रमुञ्चोऽपि मनसा कल्पयिष्यसि ।
 पृथ्व्यामपि लोनेषु प्रमुञ्चे सर्वं एव ते ॥

रुच्या वह्निप्रतीकाश्च क्षमया पृथिवीसमः । [160]
 तेजसा सूर्यसदृशो गाम्भीर्येण हृदोपमः ॥
 प्रमानवी शुचिसुग्रीमिति होवाच भाविनी ।
 पिण्डुर्मानुपलोमस्थः क्षुतः स वट्टगो मया ॥
 पितुः कथयतः सोम्ये नारदस्य च धीमतः ।
 शत्रुः स किल दैत्यानां यजनीयः किलानेन ॥ [165]
 कुलानि किल दैत्यानां तेन दग्धानि मामिति ।
 प्रदीप्तेन रयाङ्गेन शार्ङ्गेण गदया तथा ॥
 नाजानमरदेशेषु वसन्ति निल येऽसुराः ।
 इत्येते दानवेन्द्रेण सदृश्यन्ते हि वं प्रति ॥
 मनोरथो हि सर्गासां क्षीणमेवं क्षुचिस्मिन्ते । [170]
 भवेद्धि मे पतिदुःखं श्रेष्ठं पितृकुलानिति ॥
 यवि नामाभ्युपायः स्यात्तत्स्येहाग्रमनं प्रति ।
 महाननुग्रहो मे स्यादकुल स्यात्पावितं च मे ॥
 समर्थनां मे वृष्टा एव प्रयच्छ शुचिलापिनि ।

(for 'हारवत्') — (L 144) Ds om line 144¹ 146¹
 Ks s सदा (for सदाश्च) — (L 145) Ds (marg)
 उहृष्यति (for इहेत्यति) T₁ कृतार्थेन, T₂ G₁ कृतार्थेन
 (for क्रियते एव) — (L 146) Ks Vs Ds Ds s s s
 T₁-s G₁ s सदासो न, T₂ G₁ s M₁ s 'तोऽसि, G₁ 'होम (for
 'तोऽसि) — (L 147) Ns Ds s (for वा) D₁ सदाङ्गि
 (for सदाङ्गि) Vs Ds Ds Ds [अ]स्ति, Poonas ed (ed)
 [अ]स्ति (for [अ]स्ति) — (L 149) Ns Dn Ds प्रमुञ्चः (for
 मानुष) M₁ मनुष्यं सुमहाबल (for ¹) — (L 152) Ds
 न सूर्यं, T₁-s सूर्यं (for न सूर्यं) T₂ पूर्णचन्द्रेण सुमुख
 (for ¹) — (L 153) Ks Dn Ds T₂ s G₁ उत्पद्ये न (for
 'हाम) K₁ [उप]नो गन्तु, K₂ 'मा कर्तुं, Ns Ds 'मा दण्ड
 (for 'मानु हि) Ks Ds Ds उत्पद्यायुपमा दातु, Vs 'हे
 नोपमा दातुं (for ¹) T₁ [ह]न वदति (for [अ]स्ति वा गतिम्)
 — (L 154) T₁ s G₁ सुमुख, G₁ सुमुख (for सुमुख)
 विहितस्तनय शुभे (for ¹) — L₁ om lines 153 159
 (L 155) K₁ वरं शार्ङ्गं, K₂ 'स वरं पुरा साङ्ग (Ns सगे),
 Vs s Ds s Ds Ds s s G₁ G₁ s M₁ s वरं साङ्ग, D₁ s (marg)
 वरो शार्ङ्गं, D₂ वतु साङ्ग (for वरो साङ्ग) K₂ कृत्वानन्द वरो
 साङ्गश्च, T₂ G₁ यथा शत्रवेरे साङ्ग (Gs वृद्ध) T₂ s G₁ s
 यथा शत्रवेरे शङ्क (for ¹) — (L 156) G₁ एतेन (for
 'ह) M₁ बाले (for बाल्ये) T₂ G₁ s M₁ सिपावित (for
 निवर्हित) — (L 157) Ds न च नीलविनाशनम् (for ¹)
 — (L 158) L₁ चम्पद (for वा) — (L 159) G₁ द्रष्ट

व्याम् (for 'ह) Ks सर्वं (for त्रिषु) K₂ s वृहन्वा सर्वं
 मोक्षेषु (for ¹) Ks प्रमुञ्चतु (for 'ह) — (L 160) Ks
 प्रकाश स (for प्रतीकाश्च) — (L 161) Ns G₁ संकाशो
 (for सदासो) Ds गाम्भीर्यं सामरोपम (for ¹) — T₂
 G₁ s M₁ om line 163 — (L 162) Ns Ds T₁ क्षुचि
 कुलीम् (for क्षुचि) — T₂ om (hapl) lines 163-166
 before line 163, Ks Vs B D G₁ s M₁ 103 प्रमावती
 — (L 163) Ks मानव (for मानुष) Ns देहस्य, Ds
 रूपस्य, D₁ लोकस्य, T₂ लोकेश्य (for लोकस्य) — (L
 165) Ks Ns om (hapl) h₁ s 165¹-166¹ Vs Dn G₁ s
 सदा (for किल) Ds वरं वीरा किलाय (for ¹) — (L
 166) Dn-s T₂ s G₁ s s s s भाविनि (for मानिनि)
 — (L 167) G₁ [ए]म्द (for [ए]ने) Ds सप्तमते हि सप्तमि
 (for ¹) — (L 170) Ds एव (for एव) — (L 171)
 K₂ s यदि कुले, Ns प्रविरुह (for पतिदुःखं) T₂ s G₁
 भवेद्धि न प्रविरुह (for ¹) — (L 172) Ks सुमाय (for
 [अ]भ्युपाय) Ds [आ]नयन (for [आ]ग्रमन) — (L 173)
 G₁ पावित तु (for पावित च) K₂ पावितं वृणय च मे; D₂
 कुलस्यास्तोवित च मे (for ¹) — (L 174) Ks सर्वया नाम
 Ds समर्थं नाम, D₂ 'यतां मे, D₁ (marg) कार्यविश्रवः
 T₂ s G₁ s प्रिय च नाम (for समर्थता मे) K₁ वृष्टा; Ds
 वृष्टाई, D₂ वृष्टा रं, G₂ वृष्टा रं (for वृष्टा रं) T₂ G₁
 प्रिय च नाम वृष्टा रं, G₂ M₁ समर्थं नतु (D₁ मृ) हा
 रं (for ¹) K₂ च विलासिनि; D₂-s सुविलापिनि (for

प्रवृत्तः स्याद्यथा भर्ता मम गृष्णिकुलोद्भवः ॥ [175]
 अत्यन्तवैरी दैत्यानामुद्भेजजनको हरिः ।
 असुराणां विभो घृष्टाः कथयन्त्यो मया श्रुताः ॥
 प्रधुन्नस्य तथा जन्म पुरन्तादपि मे श्रुतम् ।
 यथा च तेन निहतो बलमान्बलकाम्बरः ॥
 हवि मे घर्तते नित्यं प्रवृत्तः खलु सगमे । [180]
 हेतुः स नास्ति तस्माद्यै यथा मम समानमः ॥
 दानीं तत्राहं सख्याहं दूष्ये तत्र च विसर्जये ॥
 पण्डितास्ति वयोपायं मम तस्य च सगमे ॥
 ततस्तां सान्प्रयिस्था सा प्रहसन्तीदमनवीरु ।
 तत्र दूती गमिष्यामि तत्राहं चाश्वासिनि । [185]
 इमा भक्ति वयोदारा प्रहस्यामि शुचिस्मिते ॥
 तथा चैव करिष्यामि यथेष्यति तवान्तिकम् ।
 साक्षात्कामेन सुओणि भरिष्यामि सकामिनी ॥
 इति मे भाषितं सत्यं स्मरथाः शुचिलोचनं ।

कथाकुशुप्ता पित्रे कथयन्वातेक्षणे ॥ [190]
 मम त्वं तत्र मे देवि हिव सम्यक्प्रपत्यसे ।
 इत्युक्त्वा सा तथा चक्रे यत्तत्सा तामथावधीतु ॥
 दानवेन्द्रश्च तौ हसीं पपच्छान्तं पुरे तदा ।
 प्रभावत्या समाख्याता कथाकुशुप्ता तव ॥
 तस्यं शुचिमुखि ब्रूहि कथा योग्यतया वरे । [195]
 किं स्वया दृष्टमाश्चर्यं जगत्सुखमपक्षिणि ॥
 अदृष्टपूर्वमन्यैर्वा योग्यायोग्यमनिन्दिते ।
 सोऽत्राय वननाभं तु हसीं नरनरोत्तम ॥
 धूयतामित्यधामन्य दानवेन्द्र महागुतिम् ।
 दृष्टा मे शाण्डिली नाम साध्वी दानराजसत्तम । [200]
 आश्चर्यं कर्म कुर्वन्ती मेरुपार्श्वे मनस्विनी ॥
 सुमना चैव कीदृस्या सर्वभूतहिते त्वा ।
 नयविद्वरे शाण्डिल्याः शैलपुत्र्याः शुभा सखी ॥
 नटश्रेव मया दृष्टो मुनिवन्द्यः शुभः ।

शुचि' (L 185) प्रपत्यस्व विलासिनि (for^b) — (L 185) Gs
 Ma प्रपत्य (for शुचि) Vs Ds = कुलोद्भव (for 'द्वय'
 शि' स मे शुणिगुलोद्भव (for^b) — (L 178) T₁ Gs सानु
 (for जन्म) T₂ s l₁ 4 प्रधुन्नस्य यथा दानु (for^c) T₁ G
 M₁ इति च (for अपि मे) — (L 179) Ks शुभ्रा (for
 यथा) — (L 180) T₁ सनष्ट (for 'मे') — (L 181)
 Ks तेन द्यादु, Ks Dss Ds तस्याम्, Ks s V₂ s B Dn
 Dn Dn-1 T₁ G₁ s s M₁ स्वात्म (for तस्यायै) Ds T₁
 हेतुर्हि नास्ति स्वात्म (Gs तस्यास्ते) T₂ s G₂ s हेतुभिर्नास्ति
 तन्मयस्ते (Gs 'हेते') (for^c) T₂-2 G₂ s अहं Ds G₂ न
 य विषा मम ममता (for^b) — (L 182) Ks तस्यायै; V₂
 सखि हे, D₁ निहदास्ति, D₂ नि-नास्ति, D₃ सत्यायै, Ds
 T₁ G₁ M₁ सवि भो, T₂ s G₂ s सखि मे, Gs सत्यं मे
 (for सत्यार्थं) Ks V₂ D₂ s वीरवे, Ks V₂ s B s Ds
 Ds दुर्गा, Ks सौमदे (for दूये) Ds T₁ दूवी तु (T₂ 'लये')
 रवा निमज्जये (for^b) — (L 183) Ds यया, Gs मम (for
 वर) T₂ s G₂ s पण्डिता रचयोपाय, G₁ ता च ययोपाय (for^c)
 Ks वर (for मम) — (L 184) Ks सतस्ता मन्त्रय
 द्यावा (for^c) — Before line 185, Ks K₂ V B D T₂-s
 G M₁ ins शुचिमुखी, T₂ सुचिमुखी — (L 185) Ds
 भाषिणि (for हारिणि) — (L 186) T₂ s G₁ s s
 शुभानने (for शुचिस्मिते) — (L 187) Ks s [प्रतिनि
 (for [प्रतिनि] — (L 188) T₁ s G M₁ भविष्यति समा
 नम (for^b) — Before line 189, Ds ins प्रमादगुत्ताच

— (L 189) Ds T₁ Gs निवृत्त (for तत्त्वं) Ks स्मरस्व (for
 स्मरथा) For line 190, V₁ s l₁ s t
 1st कथाकुशुप्ता पित्रे कथयामन्वातेक्षणे ।
 — (L 191) Gs मम स्वप्नान्ते देवि (for^c) Ks V₁ D₁ s
 प्रपत्यसे, Ds Gs s M₁ प्रवर्तते, T₂ s G₂ s प्रवर्तते (for प्रप-
 त्यसे) Ks त त्वं सप्रतिपत्त्यसे (for^b) — Before line
 192, Gs ins वैशंपायन — (L 192) Ks वयु सत्यम् (for
 यत्तत्सा ताम्) Ds बहून् सा तथामधीतु (for^b) — (L
 194) Ks T₁ s G₁ s s वा ममराधाय (for^c) Ds कथातु
 कृत्वा तत्र (for^b) — (L 195) Ds D₂ तस्य (for हवि)
 Ds शुचिस्मिते (for 'मुखि) Ds T₁ Gs कथा योग्या तथा वरे
 (T₂ कथा वरे), T₂ s G₂ कथायोग्यास्तथा वरे (Gs मुखम्)
 (for^b) — (L 197) Gs भव्यैर् (for भव्यैर्) — Ds om
 (hapl) lines 199-200 — (L 199) Ks T₁ महागुति,
 Ks D₂ सुते (for 'शुचिम्) — (L 201) Ds s G₁ यदा
 विनी, T₂ s G₂ s सदैव (for सत्तं) — (L 202) V₂ s
 Ds Dns Ds s s T₂ G₂ s सुमनाम्, Gs सुकुमरी (hyper-
 metric) (for सुमना) — (L 203) Ks कथयितस्व, Ks
 V₂ D₂ s Ds कथयितस्व, V₂ s Ks कथयितस्व, T₂-s G₂ s
 M₁ तयाविद्वरे, T₂ G- तयाविधा सा, G₁ तया च वीर
 (for तयाविद्वरे) Ks T₂ s G₁ s सखी (for सखी)
 — (L 205) Ds भोग्यम्, T₂ G₂ s M₁ भोगी (for
 भोग्यम्) T₂ s G₂ s कामरूपी वर भोग्य (for^c)
 Ks K₂ V B Ds Ds s T₂ वयु (Ls 'व', T₁ 'त' ममता,

वामरूपी च भोज्यश्च त्रेलोक्ये नित्यसमत ॥ [205]

कुरुत्यात्युत्तरावीर कालाग्रदीपमेव च ।

भद्राश्वान्धेनुमालाश्च द्वीपान याम्पथायन ॥

देवगन्धर्वगैयानि नृत्यानि विविधानि च ।

स चेत्ति देवातृत्येन त्रिमापयति सर्वदा ॥

उग्रनाभ उवाच ।

श्रुतमेतन्मया हसि नचिरादिव त्रिभरम् । [210]

धारणाना वधयता सिद्धाना च महात्मनाम् ॥

कुन्तल ममापसि सर्वथा पक्षिनन्दनि ।

नटे दत्तनरे तस्मिन्सस्तस्तु न निगते ॥

हस्तुवाच ।

रामद्वीपान्धिवरति नट स त्रितिनोत्तम ।

गुणान्त जन श्रुता गुणहार्य म सर्वथा ॥ [215]

तव चैच्छृणुयाद्गीर सन्नत गुणविलसम् ।

नट तदागत विद्धि पुर न न महासुर ॥

वज्रनाभ उवाच ।

उपाय सृज्यता हसि वेनेह स नट श्रुते ।

आगच्छेन्मम भद्र ते विषय पक्षिनदिनि ॥

ते हमा वज्रनामेन कार्यदेवोर्निसर्पिता । [220]

देवेन्द्रावाय वृष्ण्याय शशसु सर्वमेव तत् ॥

अधोभजेन प्रगुप्तो नियुक्तस्य कर्मणि ।

प्रभानत्याश्च ससर्गे वज्रनामने तथा ॥

दैवी याथा समाधित्य सविवाय हरितेष्टम् ।

नटवेपथु मैमाना प्रपयामास भारत ॥ [225]

प्रगुप्त नायन कुरा सत्सव कृता रिपून्मृषम् ।

वारिपार्थ गद वीरमयान्भेमास्तथैव च ॥

वारुण्या नगी कृत्य तत्पूर्वसम्पन्न तदा ।

तथैव भद्रभद्रस्य सहवायश्च तथाविधान् ॥

प्रगुप्तविहित रम्य विमान ते महारथा । [230]

जग्मुस्तद्वत् कार्थी देवानामपितीरसाम् ॥

एवैतस्य सम्यक् रूपे पुरस्य पुरस्य त ।

स्त्रीणा व सदृशा सर्वे स्वरूपेनैराधिप ॥

वे उज्जगरस्याय शाष्पान्गामुत्तमम् ।

जग्मुर्नारदसर्वीण सुपुर नाम नामत ॥ [235]

Colophon

Ds Gs सुरसद Tz : Gs : वृत्तसम, Gs Ms नृप
सत्तम (for नियममन) — (L 205) Tz : Gs :
अव्युत्तरा ^{Ms} अव्युत्तरा (for वापुत्तरा) ^{Ms} कालग्र
Ks Da D : Gs Ms कालाव Ds कलाव Ds कलाव
Tz : Gs : कालाग्र Tz Gs कालाग्र Gs वृत्त (for
कालाग्र) — (L 205) Tz : Gs Ms नीलनि (for
कालाग्र) Ks Ms सर्वगयानि तया (for ^{Ms}) Second part of
Ms Ks beg ns from line 205 — (L 213) Ds
समवसः Ds अग्रुत्तर Ds सवाम् Tz : Gs : सवाम्
(for सवाम्) — (L 213) Ds सवाम् Tz Gs :
वाच (for विच) — (I 215) Vz अग्रुत्तर (for अग्रुत्तर)
Ks गुणकार्य Ds महा Tz मयै (for हाय) Tz :
Gs : सुपादायस्तु मयै (for हा) (for ^{Ms}) — (L 216)
Gs मयै (for सवाम्) — (L 217) Ds Tz : Gs : Ms
समाना (for तया) — (I 18) Ds उपार्थ (for व)
Tz : Gs : Ms सृजता Gs पुरसवै (for वृत्तसम) Vz
उपाय सृजता हसि (for ^{Ms}) Tz : Gs : वृत्तसम नट गुण
(Gs :) (for ^{Ms}) — (I 219) Ds विषय च समानये
(for ^{Ms}) — (I 222) Tz हसि (for वि) ^{Ms} सवाम् Vz
सर्व Ds गुण (for वृत्त) Ks Ds Tz कर्मणा (for वि)

— (L 231) Vz उपार्थ (for समान) Tz गुण (for
हरि) Tz : Gs : हरि कृपा गुण नटम् (for ^{Ms}) — (L
225) Ds मैमाना (for मैमाना) — (L 236) Vz : Ds
नारद (for वाच) — (L 237) Ks कृपा मयै Ms V
Ks Da Ds : Gs वारिपार्थ (for वार्थ) — For line
227 Ks amb t

*** वार्थ मयै वीरमया मैमाना व तथैव हि ।

— (I 23) Ks Ds वापुत्तरा नगी कृता (for ^{Ms}) Tz
G : सवाम् Tz तत्पूर्व (for सवाम्) Ks नट
वृत्तसमना (for ^{Ms}) — (L 229) तथा अग्रुत्तर (for तथा
विधान्) — T on line 230 — (I 230) Ms सहित
(for वि) Ms महासुरा (for रथा) — (I 231) Ds
अभिनेत्रमया Ds मानवीमस (for तया) — (L 232)
Ks पुरसवै (for कृत्य) Ds हसि (for हसि) ^{Ms} वृत्त
(for वृत्त) Tz : Gs : वृत्तसम वृत्तसम ता (for ^{Ms})
— (I 233) Gs Ms तया (for मयै) Ks Ds तै स्वरूप
Ks Ds तय Ms Ds मयै Vz मयै Vz मयै
Vz Tz : Vz मयै Ds मयै Ds मयै Ds मयै Tz :
Ms : मैमाना (for मयै) — T on line 234 235

हारान्मनोहराभिर हेमैन्दुर्धूषिताम् ॥

[255]

पृथगर्थेषु दत्तेषु श्रेणिते सुप्रबुद्धताः ।

जसुरांश्च सुनीशे च गोत्रैरिभजनैरपि ॥

प्रेषित दयनाभस्य क्षापानगरवासिभिः ।

नटस्य दिव्यरूपस्य नरेन्द्रायमन वदा ॥

पुरा श्रुतायां दैत्येशः प्रेषयामास भारम् ।

[260]

आनीयता वज्रपुर नटोऽसाविति हर्षितः ॥

दाननेन्द्रय च ध्रुवा शारतानगरवासिभिः ।

नीता वज्रपुरं रम्य मदवेपथ्य यादराः ॥

आनासश्च ततो दत्तः सुमुक्तो विश्वरमेणा ।

पृथ्व्य यश्च तत्सर्वं दत्त शतगुणोत्तरम् ॥

[265]

अथ कालोत्तमं चरे वज्रनाभो महासुरः ।

कारयामास रम्य च राजपाठ प्रष्टव्यम् ॥

तत्साम्प्रतिविश्रान्तान्प्रेक्षार्थाय प्रपौदयम् ।

दत्ता रत्नानि भूरीणि वज्रनाभो महासुरः ॥

उपविष्टश्च तान्द्रष्टुं सह क्षान्तिभिरात्मनः ।

[270]

छत्रे चान्तं पुर स्थाप्य चक्षुर्दृश्ये जनाधिप ॥

भैमापि वदन्तेपथ्या नटवेपथराजया ।

कार्वाथं भीमकर्मणो नृत्वार्यमुपचरन्तु ॥

ततो घन सद्युगिरं सुरजानामभूषितम् ।

तत्क्षिप्ररुपैर्विद्वमानो गानन्वतादयम् ॥

[275]

नतस्तु देवगान्धार छान्दिक्य भरणामृतम् ।

भैमन्त्रिक्यं प्रजगिरे मन शोभन्गुणारदम् ॥

आगान्धारप्रारारण गङ्गातरण वदा ।

विद्वत्सासारित रम्य जगिरे स्वरसपदा ॥

उपत्यक्तस्य श्रुत्वा गङ्गातरणं शुभम् ।

[280]

१. 'गतेषु' (sic) (for 'गतेषु') Ds वतिषु (for दत्तेषु) Ms
पृथगर्थेषु सर्वेषु (for '') Is s Dss Ds s s Ts s Os s s
लोहसु (for शोहर) Ks Ds s तसु (for ते) Ds
नृपा (for नडा) — (L 257) Ks सुराभिर (for असुराभिर)
Vs Dom ed गात्रैर, Ds गात्रैर (for गोत्रैर) Ts नभिन
वैर, Gs नवैर (for जनेर) Ts Os s Ms गात्र Ts दा, Ts
Gs गात्रैरिनवैरिप Gs गात्रैरि नवैरिप (for '') — Ts s
Gs s om (hapl) lines 259 263 — (I 259) Ds
नटस्य बहुविधस्य (for '') — (L 260) Ks Dn दैत्येन्द्र,
Ts 'न' (for 'दा') — (L 261) Ms [न]मायत (for हर्षित)
— (I 264) Ks Ds दत्तुको (for सुदुक्तो) — (I
265) Ks Ds प्रष्टव्य (for दृ') — Ks om line 266
— (I 266) Ds वासोभस्य (for कालो) Ks महाबल
(for 'सुर') — Ks om (hapl) lines 267-269 — (L
267) Ks s s Vs Dn Ds Ds Ts Gs वज्रपाठ, Ds s
नटस्य, Ds नृत्वार्य (for रत्न) Dss Dss Ds Os s s
Ms महदयम्, Ds महर्षिमन् (for महदयम्) — (L 268)
Ms Ds Ds हतनामपरिविश्रान्तम्, Ds प्रेक्षार्थं च (for
प्रेक्षार्थम्) Ks-3 प्रपौदयम्, Ds प्रपौदयम् (for प्रपौदयम्)
— (L 269) Ks Vs s Dn Dss Ds-3 Ts Gs महाबल
(for 'सुर') — (L 270) Ds उपविष्ट (for 'विष्ट')
— (L 271) Dss Ds s Ts Ks श्रव्य Ms वाच्य
(for श्राव्य) Ds चक्षुर्दृश्य (for 'दृश्ये') Ks Vs s Ds Gs
Ms नराधिप (Vs s Ds 'व'), Ms Bs Dn Dss Ds s s
जनाधिप (for 'व') Ks B चक्षुर्दृश्य (Ds 'व') जनाधिप,
जनाधिप (for 'व') Ks B चक्षुर्दृश्य (Ds 'व') जनाधिप,
Ts s Gs s वीरदामाय अरुण (for '') — (L 272)
The second part of Ks begins from वदन्तेपथ्या Vs

सिचय, Is Ds विचय, Ds [न]पि दृग (for [न]पि दृग)
— (L 273) Ks Ds जराशर्व (Ds 'शि') भैमकर्मणि (for '')
Ks नृत्वार्य, Ts (s s) नृत्वार्य (for नृत्वार्य) Ds दयकर्म
(for 'वृ') — (I 274) Ds s दय (for ततो) Ks s Dss
Ds च सुगिर, Ks सुगु, Vs Ds s Dss Ds s s Gs Ts s s
ससु, Ds सुगु (for ससु) Ts s Gs s Ms ततो वनाजत (Ts
'वा सुगिर' (for '')) Ks स्वनामकमुषितम् (for '') — (L
275) Ks स्व (for स्वर) Ks Vs Dn Ds s s Gs s
गात्रैर (for गात्रैर) Ks Vs Ds s Dss विद्वत्, Ks Ds s
विद्वत्, Ks दृश्य, Dss विद्वे, Ds s Gs यदा, Ds वदम्,
Ts-3 Ks s Ms युक्तम् (for विद्वत्) Ds ततो दिव्यमवा-
चम्, Ts s Gs s Ms यानवाचमवाचम् (for '') — (L
276) Ks s Ds यन्वार, Ms यन्वार, Ds s Ts s Gs s
Ms गात्रवै (for गात्रवै) Dss ततो देवगान्धार (for
'') — (L 277) Ks s Dss Ds s Ts भैमा (for भैम)
Ts s Gs s om lines 278-279 Gs वाच्य (for वच)
Ts Ms नटोऽसुरमुपवाहनम् (for '') — (L 278) Ks Vs
Vs s प्रमत्तामेर, Ks 'रापो, Vs Ds s Ds Ds Ts 'सो (for
राम) Ks s Ds s यानवस्यप्रत्ययणे (Ds 'गले'), Ds नागा
न्यारे आरारम्, Ds तथा गान्धारमाधाय (for '') Ds om
(hapl) from तदा up to तस्य (in line 280) Ds नडा
(for तदा) — Ks om line 279 — (L 279) Ds दिव्यम्
(for विद्वत्) Vs सासारित, Ds s Ts सासारित, Ts सा-
सारित (for सासार) — (L 280) Vs नामम (for 'समे')
Ts s Gs s सुगु (for सुगु) Ds नटा (for सुगु)
— (L 81) Ks Ds नाममामासुर, Ks s Ds बोधयामासुर,
Ms आवाचामासुर, Vs Bs Ds Ts Gs s रमयामासुर (C s

असुरानोपयामासुस्तथायोत्थाय भारत ॥
 नान्दी च वादयामास प्रयुञ्जो गद एव च ।
 साम्बश्च धीर्यसपन्नः शर्यार्थं नटना गतः ॥
 नान्द्यन्ते च तदा श्लोक गङ्गातरणाथितम् ।
 रौक्मिण्येस्तदोगात्र सस्यक्त्वमिनयान्वितम् ॥ [285]
 रम्भाभिसार शौचैर नाटक ननुस्ततः ।
 शूरो राघवतुल्येण रम्भावेण मनोवती ॥
 नलदूनरस्तु प्रयुञ्जः साम्बन्तश्च विदूषकः ।
 कैलासो रूपितश्चापि मायया यदुन्दन्वैः ॥
 शापश्च दत्तः क्रुद्धेन रावणस्य दुरात्मन । [290]
 गठकूनरेणाथ यथा रम्भा चाप्यथ साम्बिता ॥
 एतस्मकरण वीरा ननुतुर्गदुन्दनाः ।
 नारदस्य मुनेः कीर्तिं सर्वतुल्यं महात्मनः ॥
 पावोद्घारेण तुल्येन तथैनाभिनयेन च ।
 तुदुवुर्वासा वीरा भैमानमिततेजसः ॥ [295]

'हृत्', १००३ Bz : Ds रामयामास, Ds हर्षयामासुर, Ts :
 Gs : आ (Ts Gs) अत्ययामासुर (for तोष) Ds om
 (hapl) lines 291-294. — (L 289) Ds Ts : Gs :
 नान्दीश्च १००३ Ds : Ds Ts Gs नन्दि (for नन्दी) Ks
 नदीश्च नादयामास (for ") Ds प्रयुञ्जो यदुपुगव (for ")
 — (L 283) Ks स वैच, Ds सससु (for कार्याय) — (L
 284) Ks Ds Gs नाज्जान्ते (for नज्जान्ते) Ks गङ्गातरणा
 थिते, १००३ : 'गान्धिवाम्, Gs 'धे क्षुत्तम् (for ") — (L
 285) Ts : Gs : सस्यक्त्वु विनयान्वित (Ts 'तम्', Gs
 सस्यक्त्वु विनयान्वितम्, Gs : 'कवविनयान्वित (for ")
 — (L 286) १००३ रामाभि (for रामाभि) Ks सति (for
 स्तार) — (L 287) Ts : Gs : दमण (for रावण) Ds
 वैषेण (for रूपेण) Ds रूपेण (hypermetric) (for वेपा)
 Ks मनोहरी, Ds 'दलीम् (for 'दर्श) Ts : Gs : Ms
 रम्भावेण मनो गत, Gs गङ्गावेण गतं गत, Ms रम्भावेण यतो
 गत (for ") — (L 289) १००३ Ds रचितम्, Ms Ds
 (before cor as above) Gs रोषि, Ds तुषि (for रुषि)
 — (L 290) Gs राघवेन (for 'राघव) — Ks om (hapl)
 lines 291-293 — (L 291) Ds Ts ग (for च) Ds
 रम्भा : यदासान्विता (for ") — After line 291, Ts :
 Gs : Ms 299

4** एवं रामस्य चरितं पदकाण्डमथ सोचयम् ।
 धन्यं यदायमायुष्यं राक्षसं च विन्यायवदम् ॥

२ हरिवंश—४४

ते वदुर्गममुपयानि रत्नान्याभरणानि च ।
 ह्यारक्षारूपिद्वयश्च वेदूर्यमणिभूषितान् ॥
 रिमानानि विचित्राणि रथाश्चाकाशगामिन ।
 गजानाकाशगश्चैत्र दिव्यनागकुलोद्भवान् ॥
 चन्दनानि च दिव्यानि जीतानि रमन्तानि च । [300]
 गुरुष्वगुरुसुख्यानि गन्धाढ्यानि च भारत ।
 विन्तामणीमुद्राश्च चिन्तिते सर्वयामदान् ॥
 प्रेक्षासु तासु वर्तुषु दन्तानां दानयासना ।
 धनरत्नैरिरेहिना, कृता, पुरुषसत्तम ।
 कियो दानयसुख्यानां तथैव च जनेश्वर ॥ [305]
 ततो हस्ती प्रभास्याः सरती प्राह प्रभापतीम् ।
 गतास्मि ह्यारका रम्या भैमशुभमनिन्दिते ॥
 प्रयुञ्जश्च मया नष्टो भिरिके चारलोचने ।
 भस्तिश्च वयिवा तस्य मया क्व मुचिस्मिते ॥
 तेन हृष्टेन कालश्च कृतः कमललोचने । [310]

पूर्वं बालमीकिका श्लोक शृङ्गादिदामाग्नितम् ।
 निषादादिस्त्रीकुल तापन्ता मधुसूता ॥
 [(L 3) Gs सप्तारिण (for रत्न)]

— (L 292) Ts Ds वीर (for वीरा) Ds नृप (for नृपु)
 Ms युगव (for नन्दव) — (L 293) Ks Ds Ds :
 कीर्ति (for कीर्ति) Ts : Gs : सर्वस्य तु (for सर्वस्य)
 — (L 294) Ds Ds : Ts Gs Ms वृत्तेन (for वृत्तेन)
 Ts : Gs : चारोद्वाक्यवृत्तेन (for ") — (L 295) Ds
 तुदुवुर्वा (for तुदुवुर्वा) Ds सर्वे (for वीरा) Ts om lines
 295-304 Ks Ts V B D Ts Gs : Ms मैमानान्वितो Ks
 Ds Ms 'मिति ज्ञायाम् (for ") — (L 296) Ks Ds वसु
 (for वक्ष) १००३ वक्षणि, Ts : Gs Ms दिव्यानि (for
 रत्नानि) — (L 297) Ds (sup lin) Ts : Gs : Ms
 निद्वार (for निद्वार) Ds हागश्च रत्नविद्वार (for ")
 Ds चिन्तितम् (for भूषिताम्) — (L 298) Ds रथाश्च
 (for रथाश्च) — (L 299) Ds दिव्यानागकुलोद्भवान् (for
 ") — (L 300) Ds प्रयुञ्जश्च, Ds तुषि (for रुषि) — (L
 302) V : om from तुदुवुर्वा up to प्रयुञ्जश्च (in line 302)
 Ds चिन्तित (for रुषि) — (L 303) १०३ प्रयुञ्जश्च वर्तुषु,
 Ts : Gs : प्रेक्षासु च पद्मासु (for ") Ks Ds दन्तानां
 Ds वन्दनम् (for वन्दनम्) — (L 304) Ts रथ (for धन)
 १००३ सहितः (for निहितः) Ds Ds Ts तापना, Ds
 मै — (L 306) Ks Ds : सर्वम् — (L 307) Ks Ds

अथ प्रदोपसमये तस्या सह समागमः ॥
 तदत्र मचिरश्रेणि तत्र प्रियसमागमः ।
 न ह्यात्मजन्तो भाषन्ति मिथ्या भैमबुलोद्भवाः ॥
 ततः प्रभावती हृष्टा हंसी तामिदमब्रवीत् ।
 उपितासि ममागसे स्वमुमहंसि सुन्दरि ॥ [315]
 त्वयाहं सहितावासे द्रुपुमिच्छामि कैशरिम् ।
 नि साधस्ता भविष्यामि त्वया सह विहगमे ॥
 हसी तथेति चोपाच सती कमललोचनाम् ।
 आरुरोह च तद्वन्यं प्रभावत्या विहगमा ॥
 विश्वरमंभृते तस्मिन्हन्यृष्टे प्रभावती । [320]
 सविधानं चकाराशु प्रमुन्नागमनक्षमम् ॥
 तस्मिन्हृते संविधाने काममानयितुं ययौ ।
 प्रमानतीमनुज्ञाप्य हसी वायुसमा गतौ ॥

सा गत्याभ्यागता हसी प्रभावतिमथाब्रवीत् ।
 अभ्येति रौक्मिणेयोऽसावाश्रसायतलोचने ॥ [325]
 प्रयुञ्जो नीयमानं तु दृष्टो माल्यमात्मरान् ।
 भ्रमरीपशुवं वीरः मुगन्धमरिमदनं ॥
 निलिल्ये तत्र माल्ये तु भूत्वा मधुकरस्तदा ।
 प्रभागत्या नीयमाने विदितार्थः प्रतापवान् ॥
 प्रवेशित च तन्माल्यं स्त्रीभिर्मधुकरायुतम् । [330]
 अविवृते च निर्यस्त प्रभावत्या जनाधिप ।
 भ्रमरास्ते ययु सौम्य सध्याकाले ह्युपस्थिते ॥
 त भैमप्रपरो वीरस्तेः सहानैर्निहीनतः ।
 कर्णोत्तले प्रमानत्या निलिल्ये शनकैरिव ॥
 ततः प्रभागती हंसीमुवाच वदता वरा । [335]
 उद्यच्छन्त पूर्णचन्द्रं समीक्ष्यातिमनोहरम् ।

भैमैर (for भैम) D: अतिगृहीते (for 'ते') — (L 308) N: Ds हासिनि, Vs Bs De लोचन (for 'ने') — (L 309) M: Ts Gs तत्र (for तत्र) — (L 310) Ks मुहेन (for 'ह') — (L 311) Ti-s Gs s-s अथ प्रदोपसमये च (for 's') K: Ns Bs Dn T G Ms समागमे, Ds 'मम्' (for 'म') — (L 312) Dn: Gs समागमे — (L 313) Ks s V B Dn Ds Ds s s Ts Gs [भा]मवलि, Ns Poona ed G(ed) 'वासी' (for 'वस्तो') D: s T G Ms भाषन्ते (for 'नित') Gs कुलोद्भवा (for 'जवा') — (L 315) Ns Vs Bs Ds मया (for मम) Vs om (hapl) lines 315-316 De Ts s Gs s Ms वस्तुम् (for स्वमुम्) — (L 316) Vs [भा]तासे (for [भा]वासे) Ks s Ds Gs Ms कैशरम्, Ds s T Gs s कैशरम् (for कैशरिम्) — (L 318) Ks Gs s होवाच, Ds लो', Ds तामाह, Gs प्रोवाच (for 'चो') Ti Gs s अनुल (for कमल) — (L 320) Ks s Dn Ti सत्र (for तस्मिन्) — (L 321) Ks s प्रमुन्नागमनाश्रयम् (for 's') — (L 323) Gs गता (for गतौ) Ds हसी सा वेगतौ गता (for 's') — After line 323 Ds Poona. Poona eds G(ed) ins

5** नटवेपथरं वाम गवोवाच मुचिस्मिता ॥
 अथ भूत स भगवन्समयो वर्तते निति ।
 तथेति प्राह सा काम सा विदुत्वाय पक्षिणी ॥
 [(L 1) Ds: प्रदुषाच (for 'चो') — (L 2) Ds: मज्जन् (for भूत स) — (L 3) Ds: वाम (for वाम)]
 — (L 324) Ti-s Gs s-s गता वस्तुगता हसी, Bom Poona eds G(ed) अभ्यागता च सा हसी (for 's') Ks Vs Ts Gs

Ms प्रभावतीमिदमब्रवीत् (hypermetrio), Ds ह्यभ्रवीत् प्रभावतीम्, De (marg) तामवोच प्रभावतीम् (for 's') — (L 325) Vs s Bs sw (for ससात्) Ti s Gs s-s om lines 325-329 Ks s Ds वस्तुगतायतलोचने, Vs s Ts Vs वा [ममावत], Vs Bs वागमावत, Ds वायु ह्यावत (for 's') — (L 326) Vs s Ds नीयमानम् (for 'मान') Ds वरसं (for हस्ते) — (L 327) Ks Dn आचित (for आचूतं) Bs मुषाधिपम्, Dn: मगन्धम् (for 'मु') — (L 328) Ds माल्येषु (for माल्ये तु) Ds निलिल्ये तु स्वयं तस्मिन् (for 's') — (L 319) Ds प्रभावत्यै (for 'त्या') Ks नीयमानो (for 'ने') Ti s Gs s वा नलत्र (for विवि) — Ks om line 330 — (L 330) Ti s Gs s-3 वापं — Ks om line 330 — (L 330) Ti s Gs s-3 त्रेषित तत्र माल्ये च (for 's') Ks s मधुकरायुतम्, Ns Ds रान्विषम्, Ds Gs रान्विषम् (for 'रायुतम्') — After line 330, Ks s s V B Dn Ds Ds s s Ti s Gs s Ms ins ,

6** उपवीत प्रभावत्यै स्त्रीभिरलङ्कृताह्वयम् ।

[Vs s भ्रमरायुतम् (for 'हन्')]

— (L 331) Vs Ds Ms नराधिप, Ds नरिदम (for जनाधिप) — (L 333) Ks साम्य, Ks Ds सोम्या, Vs वीर, Vs सोम्ये (for सोम्य) Ti द्युप (for सुप) — (L 333) Ti s Gs भ्रमरो (for प्रपरो) Ds: विनितेय Ds बहिर्गन्, Ms विनाहृत (for विहीनः) Ti-s Gs s-3 भ्रमरी लो विनाहृत (for 's') — (L 335) Vs Dn Ds: Ds-4 Ts वर (for वरा) Ti s Gs s-3 अगिन्वावपि वायवीर (for 's') — (L 336) Ds Ts Gs Ms दृष्टरज्ज, Gs उद्यच्छन्तं (for उद्यच्छन्तं) Ds Ds उद्यच्छन्तं (Ds: 'तं') पूर्णचन्द्रं सा (Ds

सखि दहन्ति मेऽङ्गानि गुणं च परिशुष्यति ।
 औत्सुक्यं हृदि पातीय कोऽयं व्याधिरनौषधः ॥
 दग्धहिगुणमौत्सुक्यमसौ पूर्णनिश्चाकरः ।
 नवोदितः शीतरदिमः सविहारोचितप्रियः ॥ [340]
 न दृष्टपूर्वो हि मया श्रुतिमात्रेण काङ्क्षितः ।
 अहो भूमयतेऽङ्गानि स्त्रीमभाषत्य धिक्पल्लु ॥
 कल्पयामि यथा बुद्ध्या यदि नाभ्येति मे प्रियः ।
 कुमुदहीगणं मार्गं ह्य गमिष्याम्यकिंचना ।
 मद्नालीधियेणास्मि दृष्टा हाहा मजस्विनी ॥ [345]
 शीतवीर्याः प्रकृत्यैव जगतो ह्यद्वानाः सुराः ।
 दहन्ति नम गात्राणि किं नु चन्द्रगभलायः ॥
 प्रकृत्या मीतलो बायुर्नानापुष्परजोवहः ।

वाचाभिमतदशो मेऽयं ददहीति शुभा तनुम् ॥
 ततः सकल्पये एव स्वैर्यं कार्यमिवात्मनः । [350]
 नाचविध्वति निर्वायं मनः सकल्पपरिषत् ॥
 विमनस्कस्मि मुह्यामि वेपथुर्मे महान्द्विदि ।
 ब्रंशमीनि च मे दृष्टिर्हा हा यामि धुनं क्षयम् ॥

Colophon

वैश्यायन उवाच ।

आनिष्टेयं मया बाला सर्वथेयवयस्य तु ।
 कार्णिष्ठेन मनसा हंसीमिदमुवाच ह ॥ [355]
 दैत्येन्द्रतनया प्राप्तमगच्छस्व मामिह ।
 पदपदैः सह पदपदो भूत्या मात्ये निरीय ॥

ले (for °) T₁ s G₁ दहीत्य (for समीक्ष्य) M₁ समीक्षन्ती
 समीक्षन् (for °) — (L 337) T₁ s G₁ s इहन्ते अस
 चाङ्गानि (for °) K₁ s D₁ सुष्यते — (L 338) K₁
 नित्यप (for जनी) — (L 339) D₁ दग्ध, T₁ s G₁
 दग्धाद्, T₁ मय, G₁ दहो (for दग्ध) M₁ om from पूर्ण
 यो यति (in line 343) D₁ कौपेयाया विनाकर (for
 °) — (L 340) K₁ s D₁ सख्य इरति च प्रिय (K₁ वे),
 V B₁ s D₁ s सतीहारी इतिप्रिय, D₁ सविहारी इतिप्रिय, D₁
 नाद्याप्यायति मे प्रिय, D₁ सखि मे नैति च प्रिय, T₁
 सहर्दभेति प्रिय, T₁ s G₁ s हंशोरो मेति प्रिय (for
 °) T₁ D₁ सविहारोऽनित्यप्रिय (for °) — (L 341)
 D₁ D₁ s T₁ G₁ धुन (for धुनि) — (L 342) K₁ V₁ B₁
 D₁ D₁ s D₁ भूमयते, D₁ भूमयति मे, T₁ s G₁ s दहति
 च (for भूमयते) D₁ अहो भूमयतेऽङ्गानि (for °) — (L
 343) K₁ s T₁ s G₁ s [भा]यामि (for [क]येति) N₁
 V₁ प्रिय (for मे प्रिय) — (L 344) T₁ s G₁ s दग्ध
 द्वयं वा गङ्गा वा (for °) D₁ ह्य गमिष्ये परितं विना, T₁ s
 G₁ s M₁ गात्राधियाति किंचन (for °) — (L 345)
 K₁ s D₁ G₁ हाहा दृष्टा (by transp) (L 346) K₁ s
 D₁ s V₁ s हाहाका, B₁ दहना (for हाहाका) D₁ मुह्या (for
 मुह्या) K₁ D₁ जगतो ह्यद्वानि वल्लु, T₁ जगदाह्यद्वानौत्सुका
 (sic), T₁ दास्वादना मुह्या (for °) — (L 347) T₁ s
 G₁ s चाङ्गानि (गात्राणि) — (L 348) D₁ सख्य (for
 पुष्य) G₁ s रसाद (for रसो) — (L 349) T₁ s
 G₁ s सखि (for द्यायति) K₁ s B₁ म दहोति, D₁
 दहनीय, T₁ s G₁ s दहयति, G₁ दहनीय (for दद-
 हीति) — (L 350) K₁ s तत सकल्पयत्येव (K₁ विर्ये) M₁,
 K₁ D₁ मन सकल्पयत्येव, K₁ N₁ s D₁ D₁ ततसकल्पय

येन मे (N₁ B₁ चलेवेव, D₁ D₁ दग्धेया), V₁ s B₁ नह-
 त्सकल्पयत्येव, V₁ D₁ s ततसकल्पयने वेव (D₁ बैतन), B₁
 वद्वतसकल्पय-वेव, D₁ s D₁ s तत सकल्पयत्येव (D₁ द
 कार्य), D₁ (marg) T G M₁ तत सकल्पयत्येव (for °)
 K₁ s D₁ D₁ s स्वैर्यं, D₁ (marg) G₁ M₁ होह्य, T G
 s-० सीमा (for स्वैर्यं) K₁ V₁ कामम् (for कार्यम्) T₁ G₁
 इत (for इव) — (L 351) B₁ T₁ निर्वायं, D₁ निर्वाय (for
 निर्वायं) D₁ मय सकल्पयनिम् (for °) — (L 352) T₁ s
 G₁ s-० [क]ति (for [न]यि) K₁ s मुह्याति, B₁ दह्यानि
 (for मुह्याति) — (L 353) K₁ विनाम्यति, N₁ V₁ B₁ s D₁
 भ्रमरीय, T₁ s G₁ s भ्रमयति, G₁ भ्रमयति (for ब्रंशमीति)
 T₁ G₁ दह्या (for दहति) T₁ s G₁ s-० om lines 353^a-
 426^a — M₁ वास्यामि (for वायामि) K₁ धुवा, V₁ D₁
 यम (for धुव)

Colophon — Mention of the Epic D₁ s — Men-
 tion of Kāla K₁ V B D₁ D₁ s — Adhy name
 K₁ s V B D₁ D₁ s-० वज्रनामे प्रमुञ्जोत्तम, K₁
 प्रमुञ्जोत्तम, N₁ D₁ वज्रनामपुरे प्रमुञ्जोत्तम, D₁ वज्रनाम
 यथ — Adhy no K₁ 146, V₁ 152, V₁ 151, V₁
 D₁ 150, D₁ 148, D₁ 144, D₁ T₁ G₁ 147, D₁ 147,
 M₁ 161

K₁ om tho ref — (L 354) D₁ तपते, D₁ s मय
 तम् (for मयत्तु) K₁ s D₁ मथेया स्ववाम्य तु, D₁ येवेव
 मयत्तम् (for °) — N₁ om line 356 — (L 356) D₁
 नवये (for 'या) V₁ प्रमुम् (for प्राप्तम्) D₁ मयत्तु (for
 मयत्तम्) M₁ जनुमच्छर मामिति (for °) — (L 357)
 K₁ s D₁ s पदपदै पदपदो भूत्या (for °) K₁ s D₁ मात्ये

विनेयोऽस्मि प्रभातया यथं मयि वतताम् ।
 इत्युक्त्वा दर्शयामास मुर्यो रूपमात्मन ॥
 तद्वर्ण्यष्ट प्रभया द्योतित तस्य धीमत । [360]
 अभिमृता प्रभा चैव राजञ्चन्द्रोद्भवा गुभा ॥
 प्रभातयस्तु त दृष्ट्वा वयं कामसागर ।
 चन्द्रस्योदये प्राप्त पर्वण्या सरिता पति ॥
 सलज्जाधोमुखी त्रिचिन्तितिर्यगेक्षिणी ।
 प्रभातरी तदा तस्या निश्चलेनामलेक्षणा ॥ [365]
 फरेणाध प्रवेशे ता चानभूषणभूषिताम् ।
 सृष्टोराच यरोत्ता रोमाञ्चतनुस्तनुम् ॥
 मनोरथशैल च किं पूर्णे दुसमप्रभम् ।
 अधोमुख मुन हृत्ता न मा त्रिचिन्तभापसे ॥
 प्रभोपमर्दं मा कार्षीवदनस्य वरानने । [370]
 साधस त्यज्यता मीर दास साधनुगृह्यताम् ॥
 न कालमि पश्यामि भीर भीरवस्तुम् ॥
 याचाम्यपाऽयं हि कृत्वा प्राप्तकाल निगोष मे ॥
 गाधनेन त्रिगद्गेन हृन्मातुगृह मम ।

देशकालानुरूपं रूपेणानुत्तमा सती ॥ [375]
 उपसृज्य ततो भैमो मणित्य चातवदसम् ।
 जुहान समये वीर पुष्पेर्भ्रान्तदीरयन् ॥
 त्रिमाहाय कर तस्या उरामरणभूषितम् ।
 चक्रे प्रदन्निण चैव त मणित्य द्रुताशनम् ॥
 प्रज्जाल स तेनस्वी मानयत्रच्युतात्मनम् । [380]
 मगयाञ्जगत साक्षी गुमस्याथागुमस्य च ॥
 उद्दिश्य दक्षिणा वीरो त्रिप्राणा यदुनदन ।
 उग्राच हसी द्वारस्था तिष्ठान रक्ष पक्षिणि ॥
 तस्या प्रणम्य याताया कामस्ता चारुलाचनाम् ।
 प्रहाय दक्षिणे हस्ते निनाय शयनोत्तमम् ॥ [385]
 उग्रावरोपवेदयेना सात्वयिता पुन पुन ।
 चुपुम्ब शनैर्गण्ड वासव सुप्रमार्तै ॥
 ततोऽस्या आपो वक्त्र पद्म मधुरो यथा ।
 आलिङ्गि च मुग्धेणा ज्ञेयेण रतिरोविद ॥
 अरामयद्रहस्यता न चादेनिगमास्तदा । [390]
 आप कृत्र चत्यर्थ रतिशयविशारद ।

चैव Ds चैव मात्य (for युवा मात्ये) Ds मिलीनवा
 (for वयु) — (L 308) Bs यथात (for यथ) — (L 359) Ds स्वल्पमय चामन (for a) — (L 360) Ds
 तद्वर्ण्य प्रभया सव (for a) — (L 361) Ks चन्द्रोद्भवा Ks
 चन्द्रगता (for चन्द्रोद्भवा) Ds उग्रा Gs प्रभा (fo गुभा)
 — (L 363) Vs उग्रा (for वि) Ks यथा चन्द्राय
 प्राप्त (for a) Ks Ds शिवी 1s D वरय Ks
 पावण Ts M पावण (for वरय) — (L 364) F 2s
 Ds D Ds सुसमुदी (for मुखी निव) Ks निव
 रद्वता गवा रणा (for a) — (L 365) V T Gs Vs
 निश्चला कमलक्षणा Dn D लवलेक्षणा Ds लेवायत रणा
 (for a) — (L 366) T Gs [मय] (fo [मय]) F 2s
 Ds T Gs M मूषित (for माय) — (L 367) Dn
 Ds तनुस्त D तनु तना D (nar) तनुत् (for
 तनुस्तनुत्) — (L 368) Ds सव दुसमप्रभे (for a)
 — (L 369) Vs 2s Ds अथामुल (for स) Ds प्रभावत्य
 न्त दृष्टा M सप सुसमुत्ता (for a) M कृत्वा (for
 किचित्) — (L 370) Ks D प्रभावमा मा कार्षी Ds
 प्रभातनिवम मा (for a) Ks वनस्य (for रव) Ds
 कार्य न गुभावन (for a) — (L 371) I अव Vs
 Ds इद (fo इव) Ds मीर ते वन प्रिय (for a) — (L

3 3) Ds याचे स्वात् (fo याचाम्यपा) — (L 3 4) D
 विधान (for विराट्) Poona ed मयि (for मम)
 — (L 375) Ks Dn T [मय] (for [मय])
 Ds रूपानुत्तमा सव (for a) — (L 3 6) G (ed)
 उपसृज्य (for सृज्य) — (L 3 7) Ks जुहवे 1s उद्दिश्य
 Ds जुहवे (for जुहाव) Vs Ds मणित्य Gs मणित्य (for
 मणित्य) — (L 379) D प्रक्षिणा (for क्षि) M मणित्य
 त (by tran p) — (L 380) Ds सप्रजाल तपस्वी (for
 a) Ds मानयत्रवासव (for a) — (L 382) Ks
 उग्राच (f विप्राणा) — (L 383) Dn Ds T द्वारस्था
 D निहवा गण्ड पक्षिणि (for a) — (L 385) Ks Dn
 तपसा Ks D सुदीया (for प्रणय) — (L 386) Ks
 च D तपसा (for उग्राच) — (L 387) Ks Vs
 Dn Ds Ds M गण्ड Ks कण्ड 1s दक्षिणे (for गण्डे)
 — (L 388) Some Ms च (for मा) — Ds om line
 389 — (L 389) 1s Vs Ds आलिङ्गि (fo [मय]) Ks
 आलिङ्गि (for सुकोपी) (f a) — (L 390) Ks Vs Ds
 Ds (ma g) Ds T आरामयद्रहस्यता (f अराम) Ks Ds
 [एता] (for [एता]) — Ks om line 391 — (L 391)
 Ks Vs In 1s अण्ड T Gs M स च दृष्ट (for

उवास स तथा सार्धं रमन्कृष्णसुतः प्रयुः ॥
 अरुणोदयकाले च ययो यत्र नटालयः ।
 अकामया प्रभातला कथंचित्म विसर्जितः ।
 तामेव मनसा कान्ता कान्तरूपः समुद्रहन् ॥ [395]
 त उबुन्दवेयेण कार्यार्थं भैमवंशजाः ।
 प्रतीक्षन्तस्वदा वाक्यमिन्द्रजैःश्रवयोहादा ।
 उद्योगं यज्ञनामस्य त्रैलोक्यविजयं प्रति ॥
 प्रतीक्षन्तो महात्मनो गुह्यरक्षणे रताः ।
 कञ्चपस्य मुनेः सत्र यारत्नान्नराधिपः ॥ [400]
 देवास्तुष्टाया सर्वेषामधिरोधो महात्मनाम् ।
 त्रैलोक्यविजयाथर्वि जयता धर्मचारिणाम् ॥
 एवं कालप्रतीक्षाया वसता तत्र धीमताम् ।
 सप्राप्तः प्रावृषी रम्यः सर्वभूतमनोहरः ॥
 अहर्निशं च युष्मात् प्रयच्छन्ति मनोजवाः ॥ [405]
 शत्रुकेश्वरयोर्हताः कुनाराणा महात्मनाम् ॥
 रेमे सह प्रभावला प्रगुञ्जन्तुरुपया ।
 रात्रौ रात्रौ महातेजा धार्तराष्ट्राभिरक्षितः ॥

वैदिं वक्रपुर हर्मेवतद्विचसिवाज्ञया ।
 व्याम नृष नटास्ताश्च न विदुः कालमोहिताः ॥ [410]
 विवाधि रोक्मिण्येयस्तु प्रभातत्या नृपालये ।
 तिष्ठत्यन्तर्हिषो वीरो हंससगाभिरक्षितः ॥
 माययास्य प्रविच्छाया दृश्यते हि नटालये ।
 देहाधेन तु कौरव्य सिपेव स प्रभाततीम् ॥
 सनति चिनय शीघ्रं लीला दाक्ष्यं विज्ञानिताम् ॥ [415]
 स्पृहयन्त्यसुप्त दृष्ट्वा विज्ञता च महात्मनाम् ॥
 रूपं विलामं गन्ध च मृजा भापमयार्थताम् ।
 नासां यादवनारीणां स्पृहयन्त्यसुराख्यः ॥
 यज्ञनाभस्य तु भ्राता सुनाभो नाम विश्रुतः ।
 दुहितृद्वयं च नृपतेस्तस्य रूपगुणान्वितम् ॥ [420]
 एका चन्द्रवती नाम्ना गुणरत्नय चापरा ।
 प्रभावत्यालयं ते तु व्रजतः स्खलु नित्यदा ॥
 वृद्धाते तु ते सत्र रक्षितस्य प्रभावतीम् ।
 परिपप्रच्छतुश्चैव निश्रम्भोपगतां सतीम् ॥
 सोनाच सम विद्यास्त्रि याधीना काङ्क्षित पतिम् । [425]

भाव कृञ्ज Ks Bs रमिवाञ्ज (for 'कार्ये') — (L 392) Ds तदा (for प्रभु) — (L 393) Ks Ms नटालयम्, Ds गदा निजा (for नटालय) — (L 396) Ks से वरुणम्, Vs तुष्टुम् (for तज्जुम्) Ns वादवा (for-यशमा) — (L 398) Ns औसुक्वाद् (for त्रैलोक्य) — (L 399) Vs प्रतीक्षन्तो महात्मनो (for °) Ms गृह (for गुह्य) — (L 401) Ds पूर्व्याद् (for नृ) Ks मजिरोपाद्, Ks Ds जे (for जो) — Ds om (hapt) lines 402-106 — (L 403) Ks Ns Ds स वजतः, Ks Ds Ms यनता, Vs Ds Ds जयता (for जयता) — After line 403, Ds (marg) ms

7** तावदिवाप्य दैलेन्द्र नाटयश्च नटान्नुप ।

दिवास्तु नटान्नुप ते राजावेव कदाचन ॥

— (L 403) Ks Bs Ds Ds s Ts Gs Ms काल (for काल) Ns प्रतीक्षार्थं (for 'क्षमा') Ds यतः (for यतना) — Ks om lines 404-106 Ks om lines 404-106 — (L 405) Ms महात्मना (for मनो) — (L 407) Ks s V Ts Ds Ds Ds s चार- (for चानु) — (L 408) Vs चालित (for रक्षित) — (L 409) Ks Cal ed वमरु (for °) — (L 410) Ks नराम्, Ms मरिम्

(for नटार) Vs तत्र (for तत्र) Ks Bs Ds कान (for काल) — (L 413) Vs [ज]म्पहिषो (for [ज] नृ) Ns हंससगाभिरक्षितः, Ds हलनपातिरक्षिताम्, Ms हनेन सह रक्षित (for °) — (L 413) Ns प्रतिपद्य (for 'क्षमा') Ds उत्र (for हि) — (L 414) Ks Ds Ds s Gs ज्ञो, Ts उत्र (for स) — (L 415) Ks चन्द्रवती Ts सौमि (for सवर्ति) Ks लीला दाक्ष, Ds लीलादाक्ष्य (for लीला दाक्ष्य) Ks Ds Ms विज्ञानिताम्, Ds Ds भ्राताभ्याम् (for विज्ञानिताम्) Ks लीला दाक्षयविजयताम्, Ds s लीला दाक्ष्य वि Ds दानवि ज्ञानिताम् (for °) — (L 416) Ds (cap fin as above) Ts पिद्वयं च, Ms विध स्नाता (for विज्ञता च) Vs मनोहराम् (for महात्मनाम्) Ns विधितः च मनोहराम् (for °) — (L 417) Ds तिष्ठो, Ts मृजु, Bm I om s Ks Gled) मृजु (for मृजा) Vs Ds सप्राप्तताम्, Ds जैम्य Ms सप्राप्तताम् (for सप्राप्तं) — (L 420) Ds (s cap fin) Ts Ms कस्या (for दुहितृ) Ds नरपते (for स मृण्मते) — (L 422) Ds स वनगती (for नृ) Ks वज्रनाभस्य नित्यदा (for °) — (L 423) Ds तत्र स्तो, Ts Ks Ms तु सत्र (for तु ते सत्र) Ks गुपताः Gs रताः, Ms भवा (for भवा) — (L 424) Ns सतीम्

त्यर्थमानयत्याशु सौभाग्यं च प्रयच्छति ।
 देव वा दानं वापि विरक्तं सद्य एव हि ॥
 साहं रमासि कान्तेन देवपुत्रेण धीमता ।
 दृश्यता मत्प्रभावेन प्रगुप्तं सुप्रियो मम ।
 ते दृष्ट्वा विस्मयं याते रूपयौवनसपदम् ॥ [430]
 पुनरेवाव्रवीत्ते तु भगिन्यौ चारुहासिनी ।
 प्रभानतीं वरारोहा कालप्राप्तमिदं वचः ॥
 देवा धर्मरता नित्यं दम्भशीला महासुरा ।
 देवास्तपसि रक्ता हि सुन्दरता महासुरा ॥
 देवाः सत्यरता नित्यमनृते तु महासुरा । [435]
 धर्मस्तपश्च सत्यं च यत्र तत्र जयो भुङ्क्ते ॥
 देवपुत्रीं वरयत पतिरिया ददाम्यहम् ।
 उचितौ मत्प्रभावेन सद्य एवोपलप्स्यथ ॥

ता तथेत्युच्यते भगिन्यौ चारुलोचनाम् ।
 परिप्रच्छन्तौ भैमं च कार्यं तत्पतिं मानिनी ॥ [440]
 स पितृव्यं गदं वीरं साम्बं चाप्यव्रवीत्तदा ।
 रूपान्वितौ सुशाली च शूरी च रणकर्मणि ॥
 प्रभावत्युगाच ।
 पतिपुत्रेण दत्ता मे विद्या दुर्गसंसा पुरा ।
 पतिपुत्रेण सौभाग्यं सदा कन्यात्मनेव च ॥
 देवदानवयक्षाणां य ध्यात्स्यसि स ते पति । [445]
 भवितेति मया चैव वीरोऽयमभिकान्तिः ॥
 गृहीतं तदिमां विद्यां संगोत्रं वा प्रियसंगमः ।
 ततो जगद्गुरुद्वेष्टे तां विद्यां भगिनीमुत्ताम् ॥
 दध्युत्तुर्गदसाम्बो च नियामध्यस्य ते शूरे ।
 तौ प्रगुप्तेन सहितौ प्रविष्टौ भैमनन्दनौ ॥ [450]

(for सतीम्) — (L 420) Ks सा ध्याना (for वाधीता)
 Ds यो यो न कान्तिं वति (for ^b) — (L 427) Ds मानवं
 (for श) T₁ s G₁ s देवो वापि मनुष्यो वा M₁ देवा वा
 दानवा वापि (for ^a) Ds विलसते (for विवस) N₁ सत्त्वम्
 (for सद्य) G₁ s दृश्यते (for दृष्ट हि) T₁ s G₁ s ते वर्य
 सद्य दृष्टयि (for ^b) — (L 428) Ds रूपम् (for पुत्रेण)
 — M₁ om line 429 — (L 429) Ks D₁ D₂ s स प्रियो,
 T₁ सुन्दर्यो (for सुप्रियो) — (L 430) Ks D₁ s M₁ संपदा
 N₁ हि (for ^a इन्) — V₁ s B₁ T₁ G₁ om (hapl) line
 434 K₁ D₁ transp lines 434 and 435 — (L 434)
 T₁ s G₁ s तु धर्म (for तपसि) G₁ M₁ सत्त्वा (for
 रक्ता हि) V₁ D₁ सत्त्वरक्ता, B₁ T₁ G₁ सुखे रक्ता, D₁ नम्र
 दृष्ट्वा, D₁ G₁ M₁ सुखे रक्ता (for सुखरक्ता) — (L 435)
 B₁ s D₁ s T₁ M₁ सत्ये (for सद्य) — (L 436) T₁ विल
 (for सत्य) — (L 437) Ks पुत्र (for पुत्री) K₁ s Ks
 D₁ s D₁ s T₁ s G₁ M₁ वरयतां, K₁ B₁ विदु (for वत)
 K₁ V₁ s L₁ D₁ D₁ D₁ s वती, K₁ B₁ वती, D₁ वता;
 T₁ G₁ s प्रीति, T₁ G₁ प्रीति (for पति) — G₁ om lines
 438 442 — (L 438) V₁ D₁ मत्प्रसादेन (for भावेन)
 — (L 439) D₁ दृष्ट्वा (for दृष्टे) D₁ लोचने (for नाय)
 — (L 440) T₁ s G₁ s लम्बा दृष्टा च मा यद्वत् (for
^a) K₁ V₁ D₁ D₁ s G₁ सत्यति (for सत्यति) N₁ कानिनी,
 D₁ T₁ G₁ M₁ मानिनी (for मानिनी) T₁ प्रपुष्टं मम
 मानिनी T₁ s G₁ s प्रपुष्टमपि भागि (G₁ मानिनी
 (for ^b) — (L 441) D₁ स्व T₁ s G₁ s तत् (for
 स) M₁ सत्त्वत्वा (for सत्त्व च) — (L 442) D₁
 रूपान्वितौ (for 'स्त्रिनी') T₁ s G₁ s रूपाभिरात्मसु

लङ्घ (for ^a) T₁ s G₁ s दृष्ट्वा (for दृष्टी) D₁ रण-
 कर्मणि विदुते (for ^b) — T₁ G₁ s om G(ed) दैतावापन
 (for प्रभावती) — (L 443) Ks पुरा (for पति) K₁
 विद्या (for दत्ता) K₁ दत्ता (for विद्या) K₁ पुरा (for पुरा)
 — (L 444) T₁ सौभाग्यदायिनी सद्य रत्न सौभाग्यदेव च,
 T₁ s G₁ s सुवर्णदायिनी सद्यो दत्त (T₁ G₁ 'ता' सौभाग्य
 देव च — (L 445) M₁ दृष्ट्वाति (for द्यात्स्यति) T₁ s
 G₁ s लवपयो व स मे पति (for ^b) — (L 446) D₁
 भविष्यति (for तेति) K₁ भति K₁ हति (for भति)
 — After line 446 T₁ s G₁ s s ins

8^{aa} प्रपुष्टं रवदेन्यामि पुत्रा तावत्स्यवात्सल्यं ।

[T₁ रक्ताभिर (for दृष्ट्वाति)]

— (L 44) K₁ T₁ गृहीता (for 'ते') B₁ D₁ ताव (for
 तत्) G₁ गृहीतावात्सल्यं विद्या (for ^a) — (L 449) M₁
 जगद्गुरु (for दृष्ट) T₁ s G₁ s विस्मय (for अन्यस्य)
 — (L 450) T₁ s G₁ s M₁ तु प्रपुष्टं (for प्रपुष्टेन)
 D₁ यौ ध्यानमात्रं च सदा (for ^a) C₁ प्रहृष्टो (for प्रविष्टो)
 — K₁ om (hapl) lines 451-452 — (L 451) T₁
 प्रविष्टौ, G₁ पृच्छन्तौ (for प्रच्छन्तौ) K₁ M₁ मायया (for
 मायिना) — After line 451, T₁ s G₁ s s ins.

9^{aa} तन प्रभासतीं दृष्ट्वा प्रपुष्टमनुगाविमानम् ।

दृष्टीमुत्सर्जित्वा दृष्टीभिरमानसा ॥
 उरवाय संभ्रमाविष्टा प्रपुष्टं परिरम्य च ।
 उवाच वाक्यं वाचयता पित्रन्तरी नेत्रवारिणा ॥
 चम्बास्वयमुपगृहीतमिदं यत्प्रमादिक्रिन्तो भवान् ॥ [5]
 अथ मायानुपगृहीतं मन्त्रभावेन मानद ॥

प्रच्छन्नौ नायया बीरो कार्णिना मायिना नृप ॥

गान्धर्वेण विवाहेन तायप्यरिबलादेनो ।

पाणि जगद्गुर्यौरी मन्त्रपूर्वं सता प्रियौ ।

चन्द्रवत्या गदः साम्यो गुणप्रत्या तु कैशविः ॥

रेमिरेऽसुरकन्याभिर्बिगास्ते यदुपुंभयाः । [455]

मार्गमाणास्त्वनुजा ते शक्रकेशजयोन्मदा ॥

Colophon

पेशंगायन उवाच ।

नमो नमस्त्येऽथ निरीक्ष्य भासि

कामस्तदा तोयदृष्टवकीर्णम् ।

प्रभावती चारुमिशालनेत्रा-

सुराच पूर्णन्दुनिकाशवक्त्रः ॥ [460]

तयाननामो परगावि चन्द्रो

न हृदये सुन्दरि चारुनिम्बः ।

स्वकैशपाशप्रतिमैर्निरुद्धो

बलाहकैश्चारुमिस्तरोरु ॥

सहस्रये मुञ्च नदिद्वन्द्वम् [465]

त्व हेमचार्याभरणान्वितेव ।

मुखान्नि घाराश्च घना नन्द-

स्वद्वारयष्टेः सहशा वराङ्गि ॥

घनप्रदेशेषु बलारुपङ्कय-

स्वहन्तपङ्क्तिप्रतिमा विभान्ति । [470]

निमग्नपद्मानि सरःसु सुभ्रु

न भान्ति नोयानि रयाकुलानि ॥

अमी घना वायुपञ्चोपपाता

बलाकमालामलचारुदन्ताः ।

अन्योन्यमाभ्याहनिषु प्रहृता [475]

बनेषु नागा इव हृद्वन्ताः ॥

घनुस्त्रिबर्णं वरगात्रि पश्य

कृत वनापाङ्गमिराननसम् ।

विभूषयन् गगन घनाश्च

प्रहृदय कामिजनस्य कान्ते ॥ [480]

घनाशदन्तः प्रतिनर्दमाना-

इत्युक्तु प्रभावत्या प्रयुक्तो हृदयानस ।

गान्धर्वेण विवाहेन प्रतिक्रम्यत सा वरा ॥

— (L 453) T₁ G₂ पूर्वा, T₃ G₁ s M₂ -पुन (for पुं)

Gr हदा (for स्तर) K₁ D₂ D₂ s T₂ प्रिय (for प्रियी)

— (L 454) K₁-1 N₂ B₂ D₂ D₂ s T₂ s G₂ M₂

गुणवत्याश्च, V₁ 'द्या (for 'द्या) D₁ कैशव (for 'वि)

— (L 455) V₁ वराश्च (for वीराश्च) T₁ s G₁ s-s वन्द्या

(for पुत्र्या)

Colophon — Mention of the Epic D₂ T₂

— Mention of K₁ K₁ V B D₂ D₂ D₁ — Adhy

name K₁ s V₂ s B₁ s D₁ s D₂ s वज्रनाभे प्रयुक्तोत्तरम्

K₂ B₂ D₂ प्रयुक्तोत्तरम् K₁ V₁ D₂ D₂ प्रयुक्तोत्तरे वज्रनाभः

D₂ T₁ प्रयुक्तोत्तरे वज्रनाभवधः, T₂ s G₁ s वज्रनाभवधः

— Adhy no K₂ (marg) 147, V₁ 152, V₂ B₂ D₂

151, D₂ 149, D₂ 145, D₂ T₁ G₂ 158, D₂ 148, T₁

G₂ 161, T₂ G₁ 163, T₂ 170, G₂ 165, M₂ 162

(L 457) K₁ माय (for भासि) — (L 460) K₂

पूर्वेन्दु (for पूर्वैन्दु) N₂ V₂ B₂ विकासवक्त्र, D₂ विकासि

D₂ G₂ रिशाल, T₁ G₂ s विकासनेत्र, T₂ s G₁ s विकास

वक्त्र (for विकास) — (L 461) G₂ हरावनाभे नच भासि

चन्द्रो (L 463) T₁ विमि (for चाह) — (L 463)

N₂ प्रसिद्धा (for 'मैर) — (L 464) D₁ s निराप्राभः,

D₂ राभ, T₂ 'रोह (for 'रोह) — (L 465) N₂ सविह

वक्ष्य (for 'हमस्या) K₁ सहस्रये मुञ्च घनप्रपाता — D₂

om lines 457 471 — (L 468) K₁ s D₂ s रश्मि, D₂

स्वराश्च (for 'स्वराश्च) — N₂ om lines 469-470 — (L

469) T₁ बलाह (for 'क) K₁ V₁ B₁ D₁ s T₂-1 G₁ s

M₁ -विहृत् V₂ B₂ s D₂ D₁ s चन्द्राय (for चन्द्रवक्षः)

K₂ s D₂ घनप्रदेशेषु बलारुपङ्कय — (L 470) V₁ D₁ s

T₂ s G₁ s विभान्ति, V₂ भयनि (for विभान्ति) — T₁ s

G₂ s M₂ om lines 471 473 T₂ G₂ om line 471-

— (L 471) K₂ D₂ (marg as above) प्रपानि (for

पद्मानि) K₁ N₂ V₂ D₂ सरिसु (for सरसु) K₁ D₂

विभाषपद्मानि सरिसु मुञ्च — (L 472) D₂ G₂ वि (for

न) K₁ s V₁ D₂ निरावृत्तानि (for 'द्या) — (L 473) K₂

वेद्योपव्या, T₁ s G₁ s M₁ 'जीवा (for 'पाता) — (L

474) D₁ बलारुपङ्कयामलचारुदन्ता, K₁ बलारुदन्ता

— G₂ om (hapt) lines 475 476 — (L 475) D₂

हृद्वन्तो (for हृद्वन्ता) — (L 476) K₂ केशु (for केशेषु)

K₂ रिह, K₂ स्रग् (for मुक्) — (L 477) K₂ पथ,

K₁ वल (for वल) — (L 479) K₁ B₂ s T₂-1 G₁ s

घनाश्च (for घनाश्च). T₁ G₂ s, M₂ विभूषयन्तो गगनं

रत्यर्थमानयत्याशु सीमाय च प्रयच्छति ।
 देव वा दानन वापि विनश सव एव हि ॥
 साह रमामि कान्तेन देवपुणेन धीमता ।
 ददयता मत्प्रभावेन प्रमुञ्च मुग्धियो मम ।
 ते दृष्ट्वा विस्मय दाने रूपगौरनसपदम् ॥ [430]
 पुनरेवान्वीक्षते तु भगिन्यौ चारहासिनी ।
 प्रभासती यतोद्वा कालप्राप्तमिदं वच ॥
 देवा धर्मरता नित्यं दम्भशीला महासुरा ।
 वैपालतपसि रक्ता हि सुपरक्ता महासुरा ॥
 देवा सत्यरता नित्यमनृते तु महासुरा । [435]
 धर्मसपक्ष सत्य च यत्र वन जयो भुग्म् ॥
 देवमुनी वरपत पतिनिचा द्वादाम्यहम् ।
 जयिती मत्प्रभावेन सच द्योपलज्यथ ॥

(for सतीम्) — (L 430) Ks सा वामा (for वासी)
 Ds यो यो न काङ्क्षितं पति (for ⁴) — (L 431) Ds मानव
 (for दा) T1 s G1 s : वैको वापि प्रमुञ्चो वा, Ms देवा वा
 दानवा वापि (for ⁶) Ds विनाशे (for विनश) Ms सत्यम्
 (for सत्य) G1 s दृष्टव्ये (for दृष्ट हि) T1 s G1 s ये वरा
 सप दक्षयि (for ⁸) — (L 432) Ds रूपेण (for पुत्रेण)
 — Ms om line 439 — (L 439) Ks Ds Ds स प्रियो,
 T1 सुमयो (for सुमियो) — (L 430) Ks Ds s Ms संवदा
 Ns हि (for ' वम्) — Vs Rs T1 Gs om (hapt) line
 434 Ks Ds transp lines 434 and 435 — (L 434)
 T1 s G1 s s तु यमं (for तपसि) Gs Ms सरका (for
 रका हि) Vs Ds रागरका, Bs Ds सुले रका Ds काय
 द्वापा Ds Gs Ms सुले लका (for सुसरका) — (L 435)
 Bs s Ds s T1 Ms सले (for सत्य) — (L 436) T1 तिलं
 (for सत्य) — (L 437) Ks-पुत्र (for ' युवी) K1 s Bs
 Ds Ds T1 s G1 Ms सरवना; Ks Bs पितु (for ' वत)
 K1 V1 s L1 Ds Ds Ds स पयो, Ks Bs पतिं, Ds पुत्रा,
 T1 Gs s प्रति T1 Gs प्रीतिं (for पति) — Gs om lines
 438 443 — (I 435) Vs Ds मत्प्रभावेन (for ' मनेन)
 — (L 439) Ds दृष्टा (for दृष्ट) Ds कोचके (for नय)
 — (L 440) T1 s G1 s : तावता गृहा च सा वक्ष्यात् (for
⁶) K1 s Ds D1 s G1 तपसि (for सत्यहि) Ns कासिनी;
 Ds T1 Gs Ms मग्निनी (for मग्निनी) T1 प्रमुञ्च मम
 मग्निनी T1 s G1 s : प्रमुञ्चमपि भागे (Gs मानि भी
 (for ⁸) — (L 441) Ds स T1 s G1 s : सत् (for
 स) Ms सरद्व्या (for साय च) — (L 443) Ds
 रपायिनी (for मितौ) T1 s G1 s : रपायिनीमनुवी

वा तथेष्टचतुर्दशे भगिन्यौ चारलोचनाम् ।
 परिप्रच्छन्तौ मेम च कार्यं तत्प्रति मानिनी ॥ [440]
 स मित्वं गद वीर साम्ब चाप्यजनीचदा ।
 रूपान्वितौ सुखीयौ च शूरी च रणरमणे ॥
 प्रभासत्युगाच ।
 परितुष्टेन दद्या मे विद्या दुर्गससा पुरा ।
 परितुष्टेन सीमाय दद्या कन्याहरमेन च ॥
 वैशदानवयक्षाणां य ध्यास्यामि स ते पति । [445]
 मजितेति मया चैन वीरोऽयमभिकाङ्क्षित ॥
 गृहीत उमिमा निचा सगो वा प्रियसगम ।
 ततो जगृह्णतुं ता विद्या भगिनीमुत्तम ॥
 दध्युत्तुर्दसान्नी च निचामभ्यस्य ते शुभे ।
 तौ प्रमुञ्चेन सहितौ प्रविष्टौ भैमनदनी ॥ [450]

लंघ (for ⁶) T1 s G1 s : द्युत्तुर्दश (for द्युत्तु) Ds एन
 कर्मणि निवृत्तौ (for ⁸) — T1 G1 s om (sed) वैशदानव
 (for प्रभासती) — (I 443) Ks पुरा (for पति) Ks
 विद्या (for दद्या) Ks दद्या (for विद्या) Ks पुरा (for पुरा)
 — (L 444) T1 सीमायनान्वितौ सत्ये एन सीमायमेव च;
 T1 s G1 s : सुमन्वरायिनी सत्यो वले (T1 Gs ' ता) सीमाय
 मेव च — (L 445) Ms रपायि (for ध्यास्यामि) T1 s
 G1 s : अवश्येय स म पति (for ⁸) — (L 446) Ds
 भगिनी (for तिवि) Ks मति Ks इति (for मति)
 — After line 446 T1 s G1 s : las

8** प्रमुञ्च ररहन्पयमि युवा तावत्याप्यय ।

[T1 स्यापि (for ररहन्पि)]

— (L 44) Ks T1 गृहीतं (for ' ह) Bs Ds ताम् (for
 तद्) Gs गृहीतामुत्तमं विद्या (for ⁶) — (L 449) Vs
 कायवृत्त (for द्यय) T1 s G1 s : विनश्य (for सत्यय)
 — (I 450) T1 s G1 s : Ms तु प्रमुञ्च (for प्रमुञ्चेन)
 Ds तौ ध्यातमानौ च सता (for ⁶) Gs दृष्टौ (for मविष्टौ)
 — Ks om (hapt) lines 451-452 — (L 451) T1
 मविष्टौ G1 गृह्ण-तौ (for गृह्णतौ) Ks Ms तावता (for
 माविता) — After line 451 T1 s G1 s : las

9** एन प्रभासती दद्या प्रमुञ्चमुगाविमात् ।

हरीमुससिनिष्टाहपैतिरमानवा ॥

उत्थाय सभामादिष्टा प्रमुञ्च परीत्य च ।

उत्थाय वाक्यं तावत्या विनश्यती नयरागिनी ॥

चन्दास्यनुगृहीतौ तावत्या विनश्यतिष्ठौ भवत् ॥ [5]

अथ माप्रमुञ्चतुर्दश भर्तृमानव मावत् ॥

त्रिरीद्वय मुश्रोणि शिखीन्प्रस्थान् ।

समाह्वानुच्छिन्नपिच्छभारा-

न्प्रियाभिरामानुपनृत्यमानान् ॥

हृम्येषु चान्ये रुशिपाण्डुरेषु [485]

राजन्ति मुश्रोणि मयूरसपाः ।

मुहूर्तशोभामतिचाररूपा

दत्त्वा पतन्तो वलभीमुखेषु ॥

प्रक्षिप्तपश्चात्तरुमस्तरेषु

मुहूर्तचूडामणिता विधाय । [490]

प्रयान्ति भूमिं नयशाह्वाना-

माशङ्कमाना धृतचारदेहा ॥

प्रयति धारावतरनिःस्तश्च

सुरोऽनिलश्चन्दनपङ्कजीवः ।

कन्द्यसर्जाजुंनपुष्पभूतं [495]

समानहृन्गन्धमनङ्गपुष्पम् ॥

रतिभ्रमस्वेदविनाशहेतु-

र्नवोदभारानयने च हेतु ।

न मास्तः स्यादपि चारुगात्रि

न मेघफलो मम वह्नमः स्यात् ॥ [500]

गर्निचेषु प्रियसगमेपु

रत्नानसाने यदुपैति वायु ।

रतिभ्रमस्वेदहरः सुगन्धी

तव परं किं सुपमसि लेखे ॥

जलाभुवानीक्ष्य महानदीना [505]

सुगात्रि हस्ता पुलिनान्यधृष्टाः ।

गता भ्रम मानसरासलुधाः

ससारत्वा क्रीडगणानुनिद्राः ॥

न भान्ति नद्योऽय सरासि वैद्य

हृत्स्त्रिपश्चाद्यतचारुनेत्रे । [510]

गतेषु हृत्सेप्यय सारामेषु

रथाङ्गुल्याङ्गयनेषु चैव ॥

भौगैश्चैवेन शुभं शयानं

यनाङ्ग — (L 481) K₂ s N₂ V₂ s D₂ D₂ T₂ G₂ s

M₂ नन्दमाना (for नन्द) G₂ यना नन्दति प्रतिनन्द

माना — (L 482) K₂ समीक्ष्य (for निरीक्ष्य) T₁ s G₁

s M₂ शिखिप्रवीरात् (for शिखीन्प्रस्थान्) — (I 483)

P₁ समाभितान् K₁ D₁ D₁ T₁ G₁ हितान् (for ह्वान्)

B₁ उद्धत (for उच्छिन्न) N₁ सनाचतामुत्प्लवपिच्छभारात्,

D₂ समाह्वानुच्छिन्नपङ्कजीवः, D₂ समाह्वानुच्छिन्नपङ्कजीवः, G₂ समा

हितानुच्छिन्नपङ्कजीवः — (L 484) K₁ D₁ प्रियानुरामा (D₁

गा)त्, K₂ D₂ निरामात्, D₂ निरामात् (for निरामात्) T₁ s

G₁ s अति (for उप) D₁ प्रियाभिरामानुपनृत्यमाना — K₂

om lines 486-487 — (L 487) M₂ शोभा (for रूपा)

— (L 488) K₁ D₁ वलभीषु तेषु, K₂ s D₂ सीतरेषु, V

B D₁ D₂ D₂ s T₂ s G₂ s ओषुतेषु (for भीमुखेषु)

K₂ दत्त्वा पतन्तो वलभाषु तेषु, T₁ s G₁ s M₂ दत्त्वा पतन्ती

वलभीषुतेषु — K₂ om lines 489-500 — (I 489) D₂

प्रक्षिप्त (for प्रक्षिप्त) V₂ सभवेषु (for मस्तकेषु) — (L

490) K₂ T₁ s G₂ s विहाय (for विधाय) — (L 491)

V₂ भोक्तु (for भूमि) D₁ मृदु (for नव) D₁ s चारु-

लाभम् (for साह्वानम्) — (L 493) K₁ D₁ मिथिल

चारा (for निवृत्त) T₁ s G₁ s प्रयात् T₂ s G₂ s वा (for चारा,

निकरान्समीरणे, T₁ G₂ प्रयात् G₂ वा (for चारावतरनिसुगन्ध,

G₂ प्रयान्ति धारावतरनिसमीरणे — (L 494) D₂ s सुखी

निलक्ष, M₂ समीरणम् (for सुखीनिलक्ष) D₂ सुखानिल

कालनिलक्ष, T₁ s G₁ s विनिवृत्तश्चन्दनपङ्कजीवः

— (L 493) T₁ s G₁ s पुष्पभूमिर्न, G₂ मयात् (for

भूत) — (L 496) K₁ D₁ s T₁ s G₁ s चयु,

K₂ वर्णम्, V₁ रणम् (for वणम्) K₂ ममावहृत्प

मनङ्गयने — (L 498) T₂ G₂ आरोहयने (for भारत)

D₂ नवाभुषाणयन च हेतु — (L 493) G₂ दिति (for

वदि) D₂ वा सुगात्रि, T₁ s G₁ s चारुगण्ये (for गात्रि)

— (L 500) K₂ D₂ न द्वेष, K₂ तर्प (for न मय) T

G M₂ वर्णित (for वलभ) — (L 503) K₁ V₁ s B D₂

D₂ s T₂ सुगन्धम्, D₂ रणम् (for रणी) V₂ इति

भ्रमस्वेदविनाशहेतुम् — (I 505) D₂ T₁ s C₁ s जलात् D₂

T₂ s उ) लानीक्ष्य, G₂ वनानीक्ष्य V₂ सुताना वु (for

सुगान्दीक्ष्य) — (L 506) K₂ सुगात्रि हस्ता पुलिनाग्रहात्

K₂ V₂ s D₂ D₂ (sup lan) s त्रि हस्ता पुलिनानि हस्ता ।

D₂ त्रि हस्ता पुलिनान्यधृष्टा — (L 507) T₁ गता भ्रमात्

T₂ s G₂ सनधमा (for गता भ्रम) V₁ सरी, V₂ D₂

सङ्ग (for वास) B D₂ मना मुवे (De (marg) नमा) मानस

सङ्गलुप्य — (L 508) K₁ s V₂ D₂ s D₂ D₂ s G₁ s

सुगान् (for व) — K₂ om lines 509-518 — (I

509) B₂ T₁ s G₁ s न (for सय) — (L 510) K₂ इत्य-

विषो वा, K₂ वा च, V₁ s B₂ D₂ s s C₂ रण, V₂

धुनं जगत्प्रभुपेन्द्रभीशम् ।
 निद्राभ्युपेता सरकालञ्जरा [515]
 धियं प्रणम्योत्तमचाररूपाम् ॥
 निद्रायमाणे भगवत्युपेन्द्रे
 मेघाम्बरकान्तनिशकरोऽग्रे ।
 पद्मामलान् कमलायताक्षि
 कृष्णस्य वक्त्रानुकृतिं करोति ॥ [520]
 फन्दन्तीपातुनैवतकाना
 सजो ध्रुव कृष्णमुपानयन्ति ।
 पुष्पाणि चान्यान्यतः समस्ता
 कृष्णरत्नसावतभिकाङ्गमाणाः ॥
 नागाश्चरन्तो विपश्चिन्मन्त्रा [525]
 स्मृशन्ति पुष्पाण्यथ पादपानाम् ।
 पेयीयमानान्भ्रमरैर्जैताना
 कौतुहले ते जनयन्त्यतीव ॥
 तोयाविभाराण्डुवृन्दगच्छं

नमः पतिष्यन्तमिषाभिरीक्ष्य । [530]
 निषातगम्भीरमतिप्रविष्टं
 मनोहर चारुमुत्तमोत्तम ॥
 वन्द्यमाताङ्गुलमान्यदाग्रा
 निरीक्ष्य रम्यं घनवृन्दमेतत् ।
 सत्यानि भूमावभिर्पमानं [535]
 जगत्त्रितयं विमलाङ्गुलि ॥
 जलजलम्ब्याम्बुलम्बकपौं
 घनैर्गनान्योवयतीन् वायुः ।
 प्रवृत्तचको नृपतिर्वनस्था-
 नाजानाञ्चैः स्परिषि वीर्यहमाम् ॥ [540]
 जम्भीरमन्धो विन्दुजन्ति मेघा-
 पूर्वं पतिन पतन्ति मुगन्धि ।
 हर्षानन्दं चातकपरिणाना
 वराण्डनाना जलप्रधियाणाम् ॥
 भूस्वयं योडगपन्नशायी [545]

'वी' च, T₁ = G₁ 2-3 जलजगमे तु (for हृत्तविषय) K₂ D₂
 चाल्कोचने (for 'नेत्रे') K₂ हृत्तविषय चायत्तचारलोचने — (L. 513) K₁ 2 4 वागीकदेशे च (K₂ 'दोष') (for भौमरदेशेन)
 — (L. 514) T₁ 2 G₁ 2 3 4 वधूत (for ध्रुव) G₁ उपेन्द्र-
 भूमिम् (for 'भीशम्') — (L. 515) D₂ घन (for वर-)
 V₂ 2 माद्रि, G₁ कर्न (for वरुह) M₂ सजो (for
 सज्ज) T₁ 2 G₁ 2-3 निद्रा भुपेता वनकालञ्जरा — (L.
 516) K₁ प्रवृत्त, Poona ed (ed) प्रवृत्त (for प्रवृत्त)
 B₁ D₁ T₁ G₁ 2 3 4 [उत्तर] (for उत्तर) K₂ धियं प्रवृत्त
 समकालरूपम् — (L. 518) D₂ मेघाम्बरकाश, D₁ T₁ 2
 3 4 'नगा' G₁ 'का' (for 'वराकान्त') — (L. 519) V₂
 वदाननाम, V₂ D₁ (marg as above) योडगपन्न (for
 योडग) — (L. 520) G₁ वरवृत्ति (for वरवृत्ति)
 — (L. 521) K₁ 2 3 V₂ D₁ 2-3 केतकीना (for 'जाना')
 — (L. 522) K₁ 4 D₂ D₂ (marv) वरवि, V₂ समकाल-
 (for समकाल) — (L. 524) D₁ T₁ G₁ 2-3 वरवृत्ति
 — (L. 525) D₂ वर (for वरिष) K₂ D₂ वर (for वरिष)
 — (L. 526) V₂ वरवृत्ति, B₁ वराम्, B₂ 2 D₂ वरवृत्ति
 (for 'वरावृत्ति') — (L. 527) K₁ D₁ 2 निरीक्षमानाम्, K₂ 2
 D₂ D₁ 2 3 4 T₁ 2 3 4 पेयीयमाना, V₁ वराम्, V₂
 निरीक्षमानाम् (for पेयीय) — (L. 528) K₁ D₁ 2 (for
 ते) — (L. 529) D₂ नील (for वरुह) — (L. 530) D

ज्ञाप्यन्तम् (for 'जनि') — (L. 531) D₁ D₂ निषात, G₁
 निषात (for निषात) D₂ प्रवृत्त (for प्रवृत्ति) K₁ D₁ निषा
 तगम्भीरमपि प्रवृत्त, K₂ निषात गम्भीरमभिप्रवृत्त, V₂ V
 B₂ 2 D₁ 2 3 4 निषातगम्भीरमभिप्रवृत्ति, D₂ T₁ 'वगम्भीरमभि
 प्रवृत्ति, T₁ 2 G₁ 2-3 निषातगम्भीरमभिप्रवृत्ति (G₁ 'वृ' 'हृ', Poona
 Poona eds G₁ (ed) निषातगम्भीरमभिप्रवृत्ति — (L. 532)
 K₁ मनोहर चारुमुत्तमोत्तम, T₁ 2 G₁ 2-3 जलजल वरवृत्ति
 स्थलेन — (L. 533) V₂ वरुह (for माद्रि) K₁ T₁ 2
 G₁ 2 3 4 वरुह T₁ 2 वरुह (for दाता) — (L. 534) D₂
 वरुह (for वरुह) — (L. 535) G₁ वीर्यहमाम् (for 'वर्य')
 — (L. 536) K₁ 2 3 4 B₂ D₂ D₂ 2-3 विमलाङ्गुलि, T₁ 2 G₁
 'लनि' माद्रि (for 'लङ्गुलि') — (L. 537) T₁ 2 G₁ 2 3
 जलजलम्ब्याम्बुलम्बकपौं — (L. 538) V₂ प्रवृत्त, T₁
 प्रवृत्त, T₂ 2 G₁ 2-3 विन्दु (for वरुह) K₂ 4 D₂ 4 वरवृत्ति
 (for वरुह) — (L. 540) D₁ निषात (for वरुह) K₁ V₂ D₁ 2
 D₁ 2 T₁ C₁ 2 3 4 वरवृत्ति (for वरुह) T₁ 2 G₁ 2-3 वरवृत्ति
 वरवृत्ति वीर्यहमाम् — K₂ 2 3 4 lines 541 'व' — (L.
 542) D₂ वरुह (for वरुह) D₂ वरुह वरुह वरुह मुगन्धि-
 — (L. 544) D₂ (marv) वरवृत्ति, T₁ 2 G₁ 2-3 वरवृत्ति
 T₁ 2 3 वरवृत्ति वरुह (for वरवृत्ति) D₁ वरवृत्ति वरुह
 निषातम् — (L. 545) M₂ वरुह (for वरुह) K₁
 माद्रि (for 'दात्री') K₂ 'विन्दु' वीर्यहमाम्, T₁ 2 3

दुरापमन्यैः सुहृन्नेलुपोभिः ।
 गायन्ति विप्राः पवमानसंज्ञं [575]
 यं सामगाः पर्वणि चाप्युदारम् ॥
 पिता युधस्तोत्तमनीर्यकर्मा
 पुनरुवा यस्य सुतो नृदेवः ।
 प्राणाभिरीडयोऽभिर्मजीजनघो
 नष्टं क्षमीगर्भमघं भवात्मा ॥ [580]
 तथैष पञ्चायकमे महात्मा
 पुरोर्ध्वशीमप्स्तरस्तां परिभ्राम् ।
 पीतः पुरा योऽमृतसर्पदेहो
 मुनिप्रवीरैर्वैरगात्रि घोरैः ॥
 नृपः कृत्वाभिः पुनदेव अथ [585]
 धीमान्गतोऽभिर्विधि पूज्यते च ।
 आरुध्र बंधो नहुपञ्च यस्य
 यो वैषराजत्वमश्राप वीरः ॥
 वैवातिवैवो भगवान्प्रसूतो
 बंधो हृत्पैस्य जगत्प्रणेता । [590]
 भैमप्रवीरः सुरकार्यहेतो-

यैः शुभ्र दशस्य वृतः सुताभिः ॥
 बभूव राजा च बहुञ्च यस्य
 बंधो महात्मा शशिवंशकेतुः ।
 यश्चक्रवर्तित्वमवाप वीरः [595]
 रत्नैः कर्मभिः शक्रसमप्रभायः ॥
 यदुञ्च राजा शशिवंशमुख्यो
 योज्वाप महामधिराजभावम् ।
 भोजाः कुले यस्य नराधिपस्य
 नीराः प्रसूताः सुरराजतुल्याः ॥ [600]
 न कुत्सितो यस्य नृपोऽस्ति बंधो
 न नास्तिको नैकतितोऽथ यापि ।
 अश्रद्धधानोऽन्यथ वा कर्दयः
 शीर्येण वा वारिरुद्राक्षि हीनः ॥
 बंधो वधूरां कलमलयतासि [605]
 श्राप्या गुणानामपि पात्रभूता ।
 कुरु प्रणामं शिरःप्राप्तवन्ति
 तस्य त्वमीशस्य सुतं मियस्य ॥
 नारायणात्मभवायनाथ

Da (marg) -मर्ग, Ks V: Da -मर्गे, Ba-संक्षि, Da (marg)
 वक्ष, Gs -संक्षि (for -संक्षि). — (L 576) Da सपामता
 (for यं सामगा) Ks, s [उ]राता (for [उ]रातम्) — (L
 577) Vs Da Di Gs s [उ]तर (for [उ]तम्) Ts मिताशु-
 दस्योत्तमनीर्यकर्मा (sic). — (L 578) B: यतो (for सुतो).
 Da युपेन्द्र (for नृदेव). — (L 579) Da Ts Os प्राणा-
 अभिम्, Gs प्राववाभिम् (for प्राणाभिम्). Ks प्राणाभिरीडयात्रि
 मजीजनघो. — (L 580) Ks Ts-3 Gs s-3 Ms महात्मा
 (for भवात्मा) — Da om (hapl) line 581. — (L
 581) Ks चायै (for पञ्चाय). — (L 582) Da s अप्स्तर-
 यै (for रस्तां). — (L 583) Da गात्रि घोरै ; Da Ms यात्र-
 हेतौ (Ms 'हे.'). Ts-3 Gs Ts-3 गात्रि य घोरै (for गात्रि-
 घोरै). — (L 583) Da पिताशे (for पुताशे). Ks
 लीविनो (for यश्च). Ts-3 Gs s-3 नृपोऽस्तिः परिवर्तितश्च-
 — (L 586) Ks त्रेता वै, Ba Da जनोऽस्तिर, Da नलो-
 ऽस्तिर; Da गतोऽस्तिर; Ts-3 Gs s-3 गतोऽस्ती (for गतोऽस्तिर).
 Da धीमान्गतो देवि स पूज्यते च; Da धीमान्गतो देवि बभूव
 भूप; Ts धीमान्गतोऽस्ती दिवि पूज्यतेच; Ms 'नलोऽस्तिरि-
 पूज्य एव — (L 588) Ks Di वीर (for वीर). — (L

589) Ts s Gs s-3 Ms देशात्रि- (for 'त्रि-'). — (L 590)
 Ks Gs वञ्च (for यस्य) Bs जग-प्रसूति, (for 'तणेता').
 — (L 592) Da वैवस्य (for दशस्य). — (L 594)
 Bom P on a eds G(ed) दीप (for 'केतु') — (L
 598) Ts, s Gs s वृज्जा ह्यधि; Gs मदा ह्यधि (for मदा-
 मधि). Ts य जवात मुच्यो वधिराजभावम्. — (L 599)
 Vs प्रजा Da भैमा (for भोजा) — (L 601) Ks B: s
 Da Ts s Ts s वृष्टिदृ; Ks s वृष्टिदृ (for वृष्टितो) Ks
 Vs, s Da Ts s Gs व वृष्टिदृ नरोऽस्ति (Ts, s Gs
 नृपद्व) वद्रे, Da नमृष्टयो यस्य नृपोऽस्ति बंधो; Da नाशप्रियो
 यस्य नृपद्व बंधो. — (L 603) Da यदि (for इयय).
 — (L 606) Ts s Gs s जमि (for मयि) Ms भाव्या गुणा
 नामात्रि मानुभूता — (L 608) Ts s Gs s लोकात्म (for
 तस्य र्वम्) Da मुराप्रियस्य (for मतो 'दि'). — After line
 609, Da ina.

11** सदाशिवेनाथ एतस्य मौर्ती
 — (L 609) Ks नारायणात्मभवायनाथ त्रिप; Da 'य प्रभवा-
 प्यवाच — (L 610) Ks लोकात्म वाच (for 'वनाच) Vs
 Da लोकान् (Da 'ल.वाच त्रिदत्तायवाच — (L 611)

लोरायनाय त्रिदशायनाय ।
रगेन्द्रप्रेतो पुरयोत्तमाय
कुरु प्रणाम श्वशुराय देवि ॥

Colophon

पेशपायन उराय ।

सत्रायसाने तु मुनेः पश्यपस्यातिवेज्जमः ।
जग्मुर्देवामुराः स्थानि स्थानान्यमितविज्जा ॥
वज्रनामोऽपि तिर्हने मरे पश्यपमध्यगात् । [615]
श्रेलोक्यविजयावाही तपुराचाय पश्यप ॥
वज्रनाम निमोचर श्रोतय यदि चेन्मम ।
पस पश्यपुरे पुन राजनेन समाश्रुतः ॥
तपसाभ्यधिर शत्र शक्यैव समाश्रुतः ।
ब्रह्मण्यथ कृतमथ श्रेष्ठ भेषुतमो गुणः ॥ [620]
राजा कृतस्य जगनः पात्रभूतः सता गतिः ।

[610]

समाप्ते लोरायन्य स सर्वभूतहिते रतः ॥
नेन शक्यस्त्वया जेतुं वज्रनाम विद्वन्मते ।
अहिं पदा व्युत्क्रमन्वे नचिराद्दिनशिष्यसि ॥
वज्रनामस्तु तद्वार्य नामिनन्दति भारत । [625]
पाल्पादापरीताहो मर्तुराम श्वोपधम ।
अभिजाय स दुर्बुद्धिः पश्यप लोकभावनम् ।
श्रेलोक्यविजयारम्भे भर्ते चने दुरासदः ॥
हातिवोधात्मसमानीय मित्राणि मुनूहि च ।
प्रतप्ये र्म्यामेरापे विजिगीषुर्निशा पते ॥ [630]
एवस्मिन्नन्तरे देवो कृष्णेन्द्रो च महानली ।
प्रेषयामासनुर्दसाम्यजनमवध प्रति ॥
समागतान्स्तु तच्छुश्रुषा बहुमुष्या महानला ।
मघयित्वा महात्मानश्चिन्तामापेदिरे तदा ।
वज्रनामोऽप्य हन्तव्य प्रमुष्नेत्यसशयम् । [635]

T₁ s G₁ s s - धास्ते (for केतो) D₂ पुरयोत्तमस्व (for 'समाय')

Colophon — Mention of the Epie D₂ T₂
— Mention of Ahda K₂ V B D₂ D₂ D₂ s
— Add₁ n₁ K₂ T₂ s D₂ प्रमुष्नेत्यसशयम्, K₂ V s B₂
D₂ D₂ s वज्रनाम प्रमुष्नेत्यसशयम्, K₂ V s D₂ D₂ प्रमुष्नेत्ये
वज्रनाम, D₂ प्रमुष्नेत्यसशयम्, T₂ G₂ प्रमुष्नेत्यसशयम्
वज्रनामप्रयोगः, T₂ s G₂ s वज्रनामप्रयोग — Add₁
no K₂ (margin) 148 1 151, V s 153, V s B₂ D₂
152, D₂ 168, D₂ T₂ G₂ 153, D₂ 149 T₂ G₂ s 162,
T₂ G₂ 161, T₂ 171, G₂ 165, M₂ 163

(L 613) T₂ G₂ सुनय (for तु मुने) B₂ [अ]मितीजस
(for [अ]मिती) — (I 614) D₂ नेपय, T₂ G₂ निजय
(for 'मा') — (L 615) K₂ D₂ D₂ ति निवृत्ते (for निवृत्ते)
V s T₂ G₂ s s M₂ जययय, G₂ 'पाद' (for 'माद')
— (L 617) K₂ V s D₂ s G₂ M₂ निषेध त्वे G₂ 'चेद'
(for 'घट') K₂ s om lines 617^a-618^a T₂ s G₂ s s ये
वच (for चमम) — (L 618) G₂ स तु (for वस) V s
D₂ तय (for पुत्र) V s B₂ सदाश्रु, D₂ समन्वित, M₂
[अ]मितीजस (for रमा) — (I 619) K₂ T₂ सतु (for
दात) K₂ तपस्वपथिक शत्र (for ") D₂ स्वतस्व (for
शत्रु) K₂ समाश्रुत, D₂ प्रमाश्रुत (for स्व) — (L
620) M₂ श्रेष्ठ (for ज्येष्ठ) K₂ D₂ छेदलो (for छेद
तमो) — (L 621) K₂ D₂ D₂ रायन्, D₂ रायन् (for

राया) G₂ तु वस्व (for वृक्षस्व) — (L 623) K₂ s D₂
D₂ शयय (for शक्यय) T₂ s G₂ s s पुराद (for विदु
वदे) — (L 624) D₂ यथा (for पदा) K₂ G₂ [अ]नु
स्मर्यते, V s युक्तिमान् B₂ युक्तिमान्, D₂
[अ]नुस्मर्यते, T₂ s G₂ s युक्तिमान् (for 'मन्त्रे') K₂ मह
वहा कतोत्थेन (sic) T₂ G₂ महितया युक्तिमान् (for ")
D₂ हि यत्पश्यति (for विजिगीषयति) — (I 625) T₂
T₂ वहाव (for 'वय') — (L 626) K₂ 'वाव' (for 'वाव')
— (L 627) V s वाव (for एव) K₂ भाविनम्, D₂
भावा, T₂ G₂ 'वाव' (for भा) — B₂ om lines 628
631 — (L 629) T₂ G₂ s M₂ श्रान्तिव्योष, T₂ श्रान्तिव्यो
षा (for श्रान्तिव्यो) T₂ s G₂ श्रान्तिव्यो चनमानीय (for ")
V s सुहृदाणि (for सुवहृति) — (L 630) K₂ s V s s
B₂ s D₂ D₂ D₂ s s I₂ विजिगीषय (for 'वृत्') — (L
631) K₂ s s V B₂ s D₂ s देवा, K₂ देव D₂ T₂ G₂ M₂
वीर्य (for देवी) — (L 632) M₂ वीर्य (for इमाय)
— After line 637, T₂ s G₂ s s 1113

12¹⁴ सत्योद्धवच सुना इत्ता यमर्तुं ययु ।
ऊजुष धचरे देवा शक्येशवयोमदा ॥

— M₂ om lines 633 636 — (L 633) K₂ G₂ समा
यामासु, T₂ s G₂ s 'यामा' (for 'यामासु') K₂ s D₂ D₂
D₂ s s समायामास ताम्बुला (for ") — (L 635) K₂
M₂ s s D₂ D₂ D₂ [ह]यमय D₂ T₂ न संतय, D₂ न
सतयम् (for [ह]यम्) — (L 636) T₂ G₂ s s दनोद

तयोर्दुहितरो भार्या भक्त्या ताः सर्वमान्ताः ॥
 सर्वाः सगर्भास्ताश्चैव किं तु कार्यमनन्तरम् ।
 प्रातः प्रसन्नकालश्च नासा नातिनिरादिष्व ॥
 समञ्चयित्वैतदर्थं हसनचूर्महापला ।
 आप्तेयमर्थंरत्नरत्नं अत्रवेशनयोः ॥ [640]
 हंसैर्गता तदाकालं देवयोः गतावयम् ॥
 ताभ्यां हंसासु सद्विद्या च भेदव्यमिति प्रयो ॥
 वत्सलान्ति गुणैः श्लाघ्याः पुत्रा यः कामरूपिणः ।
 गर्भस्थाः सर्ववैदाश्च साङ्गान्वेत्यन्यमिन्दिता ॥
 तथा चानागतं सर्वमाणि विविधानि च । [645]
 सद्य एव युवानश्च भविष्यन्ति सुपण्डिताः ॥
 एवमुक्त्वा गता हताः पुनर्वज्रपुरं विभो ।
 शशंमुखैर भेमानां शक्रकेशभाषितम् ॥
 प्रभावती तदा पुत्रं सुपुत्रं सद्यः पितुः ।
 सद्योर्वायनसप्रातः सर्वज्ञं चैव भारन ॥ [650]

मासमात्रेण सुपुत्रे देवी चन्द्रवती नृप ।
 चन्द्रप्रभमिति ख्यातं तनयं सद्यः पितु ॥
 सद्यश्च यौवनप्राप्तं सर्वज्ञत्वं च भारत ।
 गुणरस्यपि पुत्रं च गुणवन्तमनिन्दिता ॥
 युवानाय सद्यसौ सर्वशान्त्रार्थकोविदौ । [655]
 इन्द्रोपेन्द्रप्रसादेन सद्यो यदुत्तमन्दौ ॥
 हर्षप्रेमं दर्पमाना इष्टान्ते यदुत्तमन्दौ ।
 इन्द्रोपेन्द्रेच्छया वीरं नान्यथैत्यर्थायताम् ॥
 निवेदिताश्च सन्धानेर्देत्येकाकारक्षिभिः ।
 वज्रनाभाश्च वीराश्च त्रिविष्टपश्चैरपि ॥ [660]
 विषाचं सर्वं गृह्णन्ता गरीते गृहधर्पकाः ।
 इत्युग्राचामुरपतिर्वज्रवानो दुरासदः ॥
 ततः सैन्यं ससाक्षसमुद्रेण धीमता ।
 व्यापारयामास दिशः सर्वाः कुरुकुलोदह ॥
 गृह्णन्तामाहु यथैवामिति वायसावस्तनः । [665]

(for तयोर्दु) K₁ s D₁ भक्त्या, K₂ सम्भेदा, D₂ भक्त्या
 (for भक्त्या ता) — (L 637) D₂ सगर्भाश्च भजानां (for
 °) — (L 638) T₁ s G₁ s प्रातः वयं भोगकाल (for °)
 K₁ om line 645^b — (L 639) V₂ B₂ s D₂ T₁ s G₁ s
 [ए]वमर्थ, D₂ [इ]दमर्थ (for [ए]वमर्थ) K₁ s s K₂ V
 B₁ s D₂ D₂ s हसनचूर्मे महापला (for °) — (L 640)
 B₁ सपुत्रिण (for सर्ववत्) — (L 641) K₁ D₂ D₂
 यथार्थवत्, K₂ V₂ यथार्थ, D₂ T₁ s G₁ s 'तथा (for
 'तथम्') T₁ वत्सलान्ति तदागमम् (for °) — D₂ om lines
 642-643 — (L 643) T₁ s G₁ s 'पुत्रा (for श्लाघ्या)
 T₁ s G₁ s 'प्रातः वा वै, G₂ पुत्रा वै (for पुत्रा व) — (I
 644) V₂ D₂ श्लाघ्यन्ति (for श्लाघ्यन्ति) — (I 645) D₂
 तथा शास्त्रागमनम् (for °) V₂ B₂ s D₂ D₂ T₁ G₁
 सप्रातः (for भक्त्या) D₂ तिसु सर्वेषुमात्रि च (for °)
 — (I 646) D₂ सर्व (for सद्य) K₂ सर्व एव पुत्रासद्य
 (for °) D₂ सर्व एव च पण्डिता (for °) — (I 647)
 K₂ s V₂ D₂ D₂ D₂ s 'उग्रा (for उग्रवत्) T₂ s G₁
 एवमुक्तवा हता (for °) K₁ s K₂ V₂ B₂ D₂ s T₁
 G₁ s 'प्रभो (for विभो) — (L 650) B₂ D₂ सद्यश्च
 यौवन प्राप्त D₂ सद्योश्च यौवा प्राप्त, D₂ सद्यो वै यौवन
 प्राप्त (for °) K₁ s T₁ s G₁ s सर्वज्ञत्वं च भारत B₂
 सर्वार्थार्थं च या (for °) — D₂ om (hay) lines 651-
 653 — (I 653) K₂ D₂ यद्यश्च तनयं पितु (for °)
 — (L 653) T₁ s 'सद्यो यौवनप्राप्त (for °) K₂ T₁ s

G₁ s : सर्वज्ञ चैव सद्यश्च, D₂ प्रयादाश्चैवपेन्द्रयोः, D₂ सर्व-
 ज्ञश्च च भारत D₂ सर्वज्ञ चार्थं ता' (for °) — (L 654)
 V₂ Gal ed सतिन्दिरा (for ता') — (L 655) V₂
 D₂ s युवानक्षय (D₂ 'क्षय' सद्यश्च, T₁ s G₁ s यौवन
 वाच सप्रातः (T₁ 'हो') (for °) K₂ सद्यश्च (for ता')
 V₂ D₂ T₁ s G₁ s 'कोविदा (for 'हो') V₂ सर्वज्ञश्च
 विद्यादो (for °) — (L 656) K₂ D₂ D₂ s यदुत्तमन्दौ,
 V₂ यदुत्तमन्दौ, T₁ s G₁ s यदुत्तमन्दौ (for यदुत्तमन्दौ) D₂ s
 सद्यश्च यदुत्तमन्दौ, T₁ s G₁ s यदुत्तमन्दौ (for °)
 — (L 657) K₂ D₂ (ay) B₂ तन्मात्रा (for सर्व)
 — T₁ s G₁ s om lines 658 — (L 659) D₂ सप्रातः
 (for सप्रातः) K₂ s K₂ V₂ D₂ सप्रातः (for सप्रातः) K₂
 D₂ सप्रातः, D₂ सप्रातः (for सप्रातः) — D₂ om lines
 660-661 — (I 661) K₁ s V₂ D₂ यथा, V₂ B₂
 विषाचं (for विषाचं) T₁ s G₁ s V₂ विषाचं गृह्णन्ता सर्व
 (for °) K₂ सर्वज्ञ, V₂ G₂ यथा T₁ s G₁ s
 रक्षन्ता (for रक्षन्ता) — (I 662) D₂ सद्योश्चैव सद्यश्च
 (for °) D₂ T₁ V₂ महासुर (for दुरासद) — (I 663)
 V₂ समोद्रेण धीमता, T₁ s G₁ s सद्यश्च च यी' (for °)
 — (I 664) K₂ V₂ D₂ D₂ दुर्गोत्तर (for 'दुर्ग')
 — (I 665) D₂ s V₂ महासुर (for 'जान्') K₂
 V₂ यथैवाम् D₂ गृह्णन्ता (for 'यथैव') D₂ गृह्णन्तामाहु यथैव
 नान्ता (for °) V₂ [इ]दमर्थ, D₂ सर्व (for 'यथैव')
 — (I 666) K₂ उग्रवत् (for उग्रवत्) V₂ उग्रवत्प्राप्त

उधेरसुरेन्द्रस्य शासनादरिशासन ॥
 तच्छ्रुत्वा व्यथितास्तेषां मातरः पुत्रतप्तस्य ॥
 रुरुदुस्ता रुदन्योऽथ प्रगुम्नः महमात्रवीत् ॥
 मा भेष्ट जीवमानेषु स्थितेष्वसासु सर्वथा ।
 किं नो देत्याः करिष्यन्ति सर्वथा भद्रमस्तु व ॥ [670]
 प्रभायतीमथोगाच प्रगुम्नो विवृचा शिवाम् ।
 पिता तव गदापाणि, विरुच्यश्च स्निहस्त ॥
 भ्रातरश्चैव ते देवि ज्ञातयश्च तथापरे ।
 एते पूज्याश्च मान्याश्च तगर्थे रज्जु सर्वथा ॥
 भगिन्द्री दृष्ट्वा भद्र ते कालोऽथ रज्जु दारुण ॥ [675]
 मरणं सहमानानां युष्यता विजयो ध्रुवम् ॥
 दानवेन्द्रादयो ह्येते योत्स्यन्तेऽस्मद्वधेपिणः ।
 किमत्र कार्यमस्माभिः सर्वैश्चान्तरस्थितैः ॥
 प्रभायती रुदन्ती तु प्रगुम्नमिदमग्रीन् ।
 शिरस्त्रज्जलिभाषाय जानुभ्या पतिता क्षिति ॥ [680]

गृहाण शस्त्रमात्मान रक्ष शत्रुनिर्हण ।
 जीन्युनाश दाराश्च द्रष्टासि यदुनन्दन ॥
 आर्यां नृतर वेदर्धमनिरुद्ध च मानद ।
 स्मृत्वेतान्मोक्षयात्मान व्यसनादग्निमर्दन ॥
 दुर्वाससा वरो दत्तो मुनिना मम धीमता । [685]
 वेधव्यरहिता इया जीगुप्रा भविष्यसि ॥
 एष मे हृदयाश्वासो भविता न तद्वन्था ।
 सूर्याग्निजेजसो वाक्य मुनेरिन्द्रानुजातमज ॥
 इत्युन्त्या सासिमादाय सुस्पृष्टा मनस्विनी ।
 प्रददौ रीक्षिमणेयाय जयस्वेति वर वरा ॥ [690]
 स त जप्राह धर्मात्मा प्रहृष्टेना तरात्मना ।
 प्रणम्य शिरसा दत्त प्रियया भगियुक्तया ॥
 चन्द्रवत्पि निक्षिपा गदाय प्रददौ मुदा ।
 तथा गुणवती चैव साम्नायासि महात्मने ॥
 हसन्तेमुपयोगाच प्रगुम्न प्रणत प्रभु । [695]

रुदस्य (for °) h₁ s शासना, h₂ s D₁ T₂ s G₁
 शासन, V₁ D₁ s नाशन १/२ नाशन, १/२ B Dn D₁ T₁
 शासिन, T₁ L₂ नाशना (for शासन) — (L 667) K₂
 Dn₁ ररितास, K₂ दधि (for व्यधि) — (L 669) D₂
 कारितलोऽधि (for रुरुदुस्ता) युवत्वेऽथ, D₂ रुदन्तीसु,
 T₁ s G₁ २ s 'ग्री'श्च (for 'न्योऽथ') M₁ रुरुदुश्चास्मलोऽथ
 (for °) h₂ s Dn D₁ s T G₁ s M₁ प्रगुम्न प्र D₁ प्रा-
 हसन्मवीत्, h₂ 'ज्ञ स हसन्मवीत् B₁ 'ज्ञ प्राह मन्त्रवि-
 (for °) — (L 669) K₂ १/२ L₂ s Dn D₁ D₁ s s T₁
 स्थिरसु (for स्थितेसु) — (J 671) h₂ विवृच, १/२ B₁ D₁
 विवृच, १/२ Dn₁ G₁ M₁ विवृचा (for विवृचा) D₂ समीय
 (for स्थिताम्) D₂ प्रगुम्नाथ सुगिह्वरा, T₁ 'ज्ञो विवृचा
 (for °) — (L 672) K V B Dn D₁ s
 निवताम् (for °) — (L 672) K V B Dn D₁ s
 s L₁ s G₁ s M₁ पिन्त्याश्च स्थितामव (T₁ 'ता यदा)
 (for °) — (L 673) D₂ ज्ञातरास (for ज्ञात) G₁ तथा
 (for [पुत्र ते] — (L 674) h₂ ते पूज्याश्च मान्याश्च (for
 °) T₁ s G₁ s परार्थे (for तवार्थे) — (L 675) h₂ लोको
 (for को) — (L 676) T₁ s s वा (for वि) D₁ T₁
 ध्रुव (for ध्रुवम्) T₁ G₁ s युष्यता वा जयो ध्रुव (for °)
 — (L 677) D₂ वज्रनामादयो ह्येते (for °) h₂ १/२ D₁
 T₁ s s मद्रपेयिण (for अमद्र) — (L 678) h₂
 एकान्तर, K₂ D₁ (inarg as above) चेकातर (for चका-
 म्तर) D₂ प्रैश्च ज्ञातिभि सह T₂ s G₁ s श्रेकतं रज (T₂
 रस नि (for °) — (L 679) D₂ तु रुदन्ती (for रुदन्ती

हु) — (L 680) h₂ शिरसा (for 'शि) D₁ U₁ मादाय
 (for मादाय) M₁ om lines 680¹ 684¹ १/२ भुवि (for
 क्षिति) — (L 681) D₂ G₁ शत्रुम् (for शत्रुम्) K₂ D₁
 विषहंय, T₂ s 'हण (for 'हण) — (L 682) h₂ जीव
 रगुप्रास, D₂ जीवपु (for जीवपु) h₂ s पुण्यासि, D₁
 दधयसि (for द्रष्टासि) — (L 683) B₁ भार्या (for भार्या)
 K₂ s वृवीर (for वृवीर) D₁ जन्मां वृवीर वैदर्भीम् T₁ s C₁
 s आ (T₁ s G₁ वृवी वृवराश्च (for °) — T₁ s G₁
 s s om lines 684 692 — (L 684) १/२ D₁ स्मृय (for
 स्मृत्वा) h₂ s १/२ s B₁ Dn D₁ s s T₁ G₁ [पु]मद् (for
 पुताम्) D₂ स्मृ चैतन्मोक्षयात्मान (for °) — (L 686)
 Dn D₁ s G₁ हृष्टा, D₂ निरय (for हृष्टा) — (L 687) V₁
 एवं (for एवं) — (L 688) L₁ सरतो (for सेजयो)
 D₂ मुन्य (for वानर्य) — h₂ om lines 689-690 — (L
 689) K₂ सोपसृष्टा, h₂ D₂ सूर्य रदु, १/२ जप रदु, D₁
 स्वप रदु, D₁ s सूर्य रदु, D₂ (s p lin) स्वपविद,
 M₁ रदुव (for रदुव) — (L 690) D₂ वरं रणे, T₂ M₁
 वराजना (for वर वरा) — (L 693) T₁ स तथा T₁ s s
 वदा (for वृता) D₂ मदाय प्रवरं ददौ (for °) — (L 694)
 T₁ s G₁ s M₁ गुणरत्नसि साम्नाय (for °) T₁ s G₁ s
 ददौ शस्त्रं M₁ शक्ति प्रादाय (for साम्नायासि) — (L 695)
 D₂ s G₁ s M₁ यदमनम् (for हसन्तेमुम्) h₂ s s B
 T₁ s प्रणत (for त) T₁ s (h₂ s भुवि (for प्रभु)
 — (L 696) १/२ युष्येयैः D₂ युष्येया (for युष्यस्य) R₁

इहैव सान्त्वमहिनी युष्मत्सु सह दानवैः ॥
 आकाशे दिक्षु सर्वान् सोऽस्याम्यहमस्मिन् ।
 इत्युक्त्वाथ रथं चक्रे मायया भाषितां वरः ॥
 सहस्रशिरसं नागं कृत्वा सारथिमात्मनाम् ।
 अनन्तभोगं कौरव्य सर्थनागोत्तमोत्तमम् ॥ [700]
 स तेन रथमुत्थेन हर्षयन् प्रभावतीम् ।
 चचारासुरसैन्येषु रुणेष्विव द्रुवाशनः ॥
 मरिराशीविपप्रत्येयैर्यन्त्रानुकारिभिः ।
 भेदतैर्गाभनेश्वेव ततर्दं दितिसभवाच्च ॥
 असुराश्च रणे सत्ताः कार्णिं प्रापेरितस्ततः । [705]
 जमुः कमलपत्राक्षं पर निश्चयमाश्रिताः ॥
 विशिष्टे वाह्यैर्पाथिकैर्युधैर्योग्यप्रधानम् ।
 सकुण्टलानि चान्येषां शिरास्त्राणि स विशिष्टे ॥
 क्षुरच्छलैः शिरोभिलैः कायेष्व शकलैरपि ।
 असुराणां सद्दी कीर्णां मृगुन्मनातिवेजसा । [710]
 देवेभ्यो देवगणैः सहितः समितिजयः ।

ददर्श मुक्तिं युद्धं भैमाना वितित्रिः सह ॥
 ये गद चेत्त साम्यं च दैत्या. समभिदुष्टतुः ।
 ते ययुर्निघ्नं सर्वं यादासीत् महोदधौ ॥
 विषमं तु तदा युद्धं दृष्ट्वा देवपतिर्हरिः । [715]
 गदाय प्रेषयामास स्वस्थं हरिवाहनः ॥
 विदेश मातलिमुत्त यन्वारं च सुवर्चसम् ।
 साम्बायैरावणं नागं प्रेषयामास वेधरः ॥
 जयन्त रौक्मिण्यस्य सहाय्यमददादितुः ।
 ऐरावणमधिष्ठानं प्रवरं स नियुज्जनाम् ॥ [720]
 देवपुत्रहिजो वीरावप्रमेषपरान्ताम् ।
 अनुद्वाप्य वराध्यक्षं ब्रह्माण लोकभावनाम् ॥
 तं मातलिमुत्तं चैव राजमैरावणं तदा ।
 देवः प्रेषितवाज्याक्रो विधिज्ञो वरकर्मसु ॥
 क्षीणमस्य तपो वध्यो यदनुमेप दुर्मतिः । [725]
 प्रविशन्ति तु भूतानि सर्वत्र तु यथेज्जिनम् ॥
 प्रयुज्जन् जयन्त्यश्च प्राप्ता हर्ष्यं महाबलौ ।

शार्ङ्गं सह (by transp) Gs सुवेदान्तै, Bom Poona eds
 G (ed) सह शार्ङ्गं — (L 697) Ds om lines 697-700^a
 V1 Bs बोऽस्येहमस्मिन् (for ^a) — (L 698) T1 s G1 s-च
 चक्रेण (for रथ चक्रे) V1 इत्युक्त्वा त तथा चक्रे (for ^a) Ks
 स्तत्त्वं (for स्तत्त्वं) — (L 699) Ds इह (for कृत्वा) — Ms
 om (hapl) lines 700 704 — (L 702) Ds दैत्य (for
 [मृगु]) L1 Ns येन (for मृगुने) — (L 703) T1 s
 सारिभिः, T2 कारिभिः, Gs शालिभिः (for कारिभिः)
 — (L 704) K1 Ds- Ds वर्यक्ष, Ks मर्दं, Ns V Ds
 चेदं, Ds बोधं, Ds नाथं, T1 s Gs बाधं (for तापं)
 K1 Ds मर्दं, Ds मृगु, Ds तुलेदं, T1 s G1 s- मर्दं
 (for ततर्दं) Gs मर्दयन्तःशिरपणम् (for ^a) — (L
 705) V2 वचा, Ds मत्तं, T2 युक्ता, Gs युक्तं (for मत्ता)
 V1 मसुराव रणे मत्ताम् (for ^a) V2 कार्णलक्ष्म, Ds कार्णि
 वेरम् (for कार्णि दक्षिणं) — (L 706) Bs वाम (for वाम)
 G1 निशितम् (for निशितम्) — (L 708) Bom Poona
 eds G (ed) केपाचिह (for चान्येषां) K1 s Ns V Ds s-
 T1-s G M1 च (for म्) — (L 709) K1 B3 T1 ते, Ns
 D1 तु, Ds s-च (for ते) — (L 710) Ns वेदसा
 (for तेजसा) — (L 711) V1 Dn Ds Gs समितिजयः,
 Ds तैर्वयै (for तैर्वयै) — (L 712) D1 तेनैव (for
 दितिनै) — (L 713) Ds चे च सार्धं गद चैव (for ^a)

— (L 714) V1 B3 Ds सत्ये (for सर्वे) Gs तदा इव (for
 यादासीत्) — (L 715) K1 s- V1 Dn Ds Ds + T2 s
 G1-s + M1 तत् (for तु) Ks विष तव महायुद्धं (for
^a) — Ns om line 716 — (L 716) K1 s V1 s B
 Dn Ds Ds-4 T1 Gs इव, Ds G1 s- (for त्व) — (L
 717) Ks देवस्य (for विदेश) Ds M1 दिवस मातलि सुत
 (for ^a) Ns सुरचर्मसु, Bs चर्मसु, Ds च सुवार्त (for
 च सुवर्च) — (L 718) Ds प्रेषयाम सुरेश्वर (for ^a)
 — (L 719) V1 मृगु, Gs वितो (for विमु) — (L
 720) K1-s V1 B1 s Dn Ds Ds T2 Gs M1 स (for स)
 — (I 721) T1 Gs M1 पुत्रसुभी (for पुत्रद्विजो) T1-s
 G1 s- क्षिप्रम् (for दीराय) — (L 722) Ns B1 वज्रावध, V1
 s B1 s Ds T1 s G1 s सुरा, Ds वरा, T1 G1 s सुरा
 वधो (for वरावध) — For line 723, Ds subat

13³² असुरासौ वज्रिण्ये कुरासौ रणकर्मसु ।
 — Ds om lines 723-724 — (L 724) V1 Ds रण
 (for वर) — (L 726) Ds कृते तुर्वीनानि, Ds T1-s
 G1 s-4 प्रतिस्मिन्नि यूनानि (for ^a) Ds मर्दय (for
 सर्वय) — (L 727) K1 हर्म्यं (for हर्म्यं) — (L 728)
 V1 मज्जर (for मसुरा) T1 s G1 s-4 जालन (for जालो
 नेदु) Ds T2 s G1 s- विक्रमसौ, T2 विजयसौ, G1 निदि
 रन्ती (for विक्रमसौ) Ks निजानु, Ks प्रणम, Ns Dn

असुराञ्चरजालौघैर्विक्रामन्तौ प्रणेशतुः ।
 परिवैर्विभ्रमन्तौ च युध्यन्तौ च रणाजिरे ॥
 गदं कार्ष्णिस्तदोत्तमं दुर्वायं रणदुर्जयः । [730]
 उपेन्द्रालुज शकेय रथोऽयं प्रेषितस्त्रय ॥
 हरियुञ्जातलिमुनो यन्ता चायं महाबलः ।
 प्रवराधिष्ठितश्चायं साम्प्रत्येराणो गजः ॥
 अयोपहारो रद्रस्य द्वारकायां महाबलः ।
 श्व एष्यति हृषीकेशस्तस्मिन्वृत्तेऽच्युतालुज ॥ [735]
 तस्याह्वया वधिद्वयो वज्रनाभं सनान्धवम् ।
 अभ्युत्थानकृतं पापं त्रिविष्टपजयं प्रति ॥
 करिष्यामि विधानं तु नैप शकं सुतान्वितम् ।
 जिज्ञेष्वायममादस्तु वर्तव्य इति मे मतिः ॥
 फलव्रतरक्षणं कार्यं सर्वोपायैर्नैर्युधि । [740]
 फलव्रथर्षणं लोके मरणादतिरिच्यते ॥

एवं संदिश्य भैमः स गदमान्धो महाबली ।
 श्रुन्नकोट्यः ससृजे मायया दिव्यरूपया ॥
 तमश्च नाशयामास दैत्यसृष्टं दुरासदम् ।
 जहपे देवराजश्च तं दृष्ट्वा रिपुमर्दनम् ॥ [745]
 ददृशुः सर्वभूतानि कार्ष्णि संषेपु शत्रुषु ।
 अन्तरात्मनि वर्तन्तं क्षेत्रज्ञमिति तं विदुः ।
 एवं व्यतीता रजनी रोक्मिणेषुपस्य युष्यतः ।
 असुराणां त्रिभागश्च निहतो नातितेजसा ॥
 यारदि योषयामास कार्ष्णिर्दैत्यान् रणाजिरे । [750]
 संध्योपात्ता जयन्तेन वारद्विष्णुपदीजले ॥
 अयोधयजयन्तश्च वारद्वैत्यान्महाबलः ।
 तापदाशराजगायां भैमः सध्यामुपावत यत् ॥

Culophon.

D: प्रणश्यतु; V: B: प्रणश्यतु; D: प्रणश्यतु; D: नवर्ततु;
 D: नवर्ततु (for प्रणेशतु) K: D: विक्रामन्तु नवर्ततु;
 K: V: B: विक्रामन्तौ प्रणश्यतु; G: M: विक्रामन्तौ प्रणेशतु;
 (for ^a) — K V B Ds D: T G M: om line 729
 — (L 729) Ds परिरे (for 'पैर') N: विक्रामन्ते (for
 'नौ') — (L 730) K: दुर्वायं, T: G: दुर्वायं; G: दुर्वायं
 (for दुर्वायं), D: दुर्वायं, G: दुर्वायम् (for 'य')
 — (L 731) N: प्रेषितोऽयं रथम् (for ^a) — (L 732)
 K: हरियुक्तो, (sic); D: हरियुक्त (sic); T: s G: s
 स हरिः, G: M: हरिद्रिष्ट (for हरियुक्त) — G: om.
 (hapl) lines 733 734 K: om line 734 K: reads
 lines 733-734 on marg — (L 734) K: D: जय
 (for जय), T: s G: s M: हृषीकेशो रिणोक्ष (for ^a)
 K: s V: s B: D: T (G) s s M: महाबल; V: बलि
 (for 'बल') — N: om line 735 — (L 735) K: स्व
 विष्टमिति, K: D: स्वरे; K: सन्तु, D: स्व पश्यति, D: स्व
 पश्यति; D: T: s G: s M: स दृष्टं; T: स दृष्टं (for 'दृष्ट')
 D: दृष्टे (for दृष्टे) — (L 736) G: वधिःशायि (for 'यो')
 V: महाबलम् (for सनान्धवम्) — (L 737) D: Cal ed
 करिष्यामो (for 'व्यामि') K: N: Ds D: ततः; V: ततः
 (for ततः), K: s नैप शकः सुतान्वितः; K: नैप शकं सुरा
 निरवम्; D: नैप शत्रु सुतान्वितम्; D: T: s G: s M:
 नैप शकः सुतान्वित (for ^a) — (L 739) D: जिज्ञेष्वायि
 (for 'व्यति') K: [म]प्रसारं (for 'दत्त') K: जिज्ञेष्वाय-
 ममादस्तु; K: जिज्ञेनु प्रमादस्तु; D: जिज्ञेष्वाय प्रमादो वै,

T: s G: s M: विज्ञेय हृषवमार् (for ^a) — K: om
 line 740 — (L 740) K: हरिहः, K: N: V: B: s
 Ds Ds D: s T G M: 'दृष्ट'; D: दृष्टेरे; D: दृष्टेरे;
 D: (marg as above) वराधिप (for 'वरीधि'), — Ds
 om, line 741 — (L 741) K: s N: V: B: s Ds
 Ds D: s T: वर्यामा; G: शाय (for 'वरीमे') T: s G:
 s वर्यामे वीर्यामे लोके (for ^a) — (L 742) K: s N:
 V B D T: s G: s M: महाबल (for 'वरी') — (L
 743) B: G: s M: कोटी (for 'कोटा') T: मनुज
 ससृजे मायां (for ^a) — (L 743) B: om lines 743-
 744 K: N: V: s P: सदेन; K: सूरवम्, D: सदेनी
 (for 'जम्') D: स दृष्टा रिपुमर्दन (for ^a) — (L 747)
 K: s N: V: D: दृष्ट (for दृष्टि) G: ततु (for 'त') — (L
 748) K: सनीय (for 'त') D: भीमक (for 'मुष्यत')
 — After line 748, Vs. in.

14th मदेव च यथावर्षां हृषो वापयमंविनी ।
 — (L 749) K: हृषदेव, T: s G: s M: विदो दि; T: s
 G: स हृषो दि; Rom Poona etc G(ol) विदुज (for
 'तो न'), — K: om line 750 — (L 750) K: s N: V:
 B Ds Ds D: s T: G: s विदोपयामास; Ds विदोप (for
 'दोप') — (L 752) G: s मयाद (for 'या') D: महा-
 बलम् (for 'वय') — (L 753) K: D: s मया (for
 'या')

Corcoran — Ment n of the J. s. Ds Ds T
 — Menton of Akila K: V B Ds Ds Ds s. — Addy

धैर्यपायन उगाच ।

जगतश्चक्षुषि नतन्निमुहूर्तोदिते रवी ।

प्रादुरासीद्भरिदेवस्ताक्ष्येणोरगाशुणा ॥ [755]

हंमनायुप्रनोभिश्च सुशीघ्रनरगः रमगः ।

तस्यौ वियति शकस्य समीपे कुलनन्दन ॥

समेत्य च यथान्यायं कृष्णो वासवसेनधी ।

पाञ्चजन्यं निमुदध्मौ देव्यानां भयवर्धनम् ॥

तं क्षुद्राभ्यागनस्तत्र प्रमुञ्चः परवीरहा । [760]

यज्ञनामं जहीत्युक्तः कैङ्करेण हरेति च ॥

ताक्ष्यमारुह्य गच्छेति पुनरेव प्रचोदितः ।

चकार स तथा वीरः प्रणिपत्य क्षुरोत्तमी ॥

स मनोर्दहसा वीरस्ताक्ष्येणाशु ययौ नृपः ।

अभ्यासं यज्ञनाभस्य महाद्वंद्वस्य भारत ॥ [765]

तत्ताक्ष्यगतो वीरस्ततर्द रणमूर्धनि ।

name Ks s Ns Vs s Bs Ds Ds s यज्ञनामप्रमुञ्चोत्तरम्,
hs s Vt Bs s Dn Ds प्रमुञ्चोत्तरे यज्ञनाम, Ds प्रमुञ्चोत्तरम्,
Ds यज्ञनामे प्रमुञ्चोत्तरम्, Ks Ds यज्ञनाभस्य प्रमुञ्चोत्तर,
Ts s Gs s यज्ञनाभस्य — *ldhy no Ks (marg)*
119, Vt 155, Vs 154, Vs Bs Ds 155, Ds 147, Ds
150, Ts Gs s 103, Ts Gs 185, Ts 172, Ts Gs 160, Gs
168, Ms 184

Gs om the ref — (L 751) Ks क्षाप्त, Vs Ts s Gs s
Ms तत्र (for तत्तत्) Ds Ts s Gs मुहूर्तोदिते रवी, Ds
निमुहूर्तोदिते रवी (for ^a) — (L 755) Ks हरि देव, Ts
भतो देवम् (for हरिदेवश्च) Ks Dn Ds [प]वाहि (for [उ]
रग) Ks ताक्ष्येण अहिताशुणा (for ^a) — (L 756) Ks
स तु प्रादुर, Vs उद्यमानो (for हलकायु) Dn Ds Gs प्रनो
भ्यश्च (for 'भिश्च) Ks सुशीघ्रनरगार (for ^a) — (L
757) Vs संदम (for वासव) — (L 759) Ks क्षुभ्र,
Gs स हरिर् (for निभुर) Ds वर्धन (for 'नम्) — (L
760) Ds Ts s Gs s तत् (for त) Vt Dn [म]म्यागतं
(for 'तम्) Ks तं दृष्ट्वा सागरस्तत्र, Ds तदभ्यागतस्तत्र
(for ^a) — (L 761) Ts s Gs s Ms प्रति (for जहि)
Ks s [उ]क्षं, Ns [उ]क्षं (for [उ]क्ष) Bs ररोचन (for
हरेति च) — (L 762) Ks s Ds [पु]न (for [उ]ति) Ks s
Vs Ds प्रनो Ks 'नो'दित (for प्रनो) — (L 763) Ds
स चकार (for by transp) Ts s Gs s Ms चकार संदिवा
(Ts s Gs s 'दं) वीर (Gs 'र) (for ^a) Ts om (hapl)
lines 763^a-764^a — (L 764) Ks Ns Vs Bs Ts s

यज्ञनामं स्थितो भूत्वा सचोत्तविदिनिन्दितः ॥

तेन ताक्ष्यगतेनेन गदया कृष्णसुनुना ।

उरस्यमिहतो वीर्ये यज्ञनाभो महात्मना ॥

स तेनामिहतो वीर्ये देव्यो मोहयसं गतः । [770]

चक्षार च भृशं रक्तं वधाम च गतामुपत् ॥

आश्वसेत्यथ तं कार्णिक्नाच रणदुर्जयः ।

कृष्णसंज्ञः स वीरस्तु प्रमुञ्चमिदमप्रवीत् ॥

साधु यादय वीर्येण स्थाप्यो मम रिपुर्भान्मन ।

प्रतिप्रहारकलोऽर्थं स्थिते भव महापल ॥ [775]

एवमुक्त्वा महानारदं मुक्त्वा मेघशतोपसम् ।

गदा मुनोच वेगेन सघण्टां बहुकण्टकात् ॥

तथा छलादेऽभिहतः प्रमुञ्चो गदया नृप ।

बहमन्स्थिरं भूरि मुनोत् बहुपुनः ॥

तं दृष्ट्वा भगवान्कृष्णः पाञ्चजन्यं जलोद्भयम् । [780]

G वीर (for वीरम्) Ks Ds Ds यज्ञं महसा वीर (for
'^a) Ds [म]नु (for [म]नु) Ds तत्रा (for तत्र) — (L
765) Ks Ds अयासे (for 'तं) Ts देव्यस्य (for
द्वंद्वस्य) Ks Ds गतः (for 'त) — (L 766) Ds s Gs
नरदं, Gs स ददा, Ds यथा, Ts s Gs s Ms नमदं (for
तर्दं) — Gs om lines 767-771 — (L 767) Ks Vs
Dn Ts यज्ञनाम (for 'यं) Dn Ds Gs स्थितो (for स्थितो)
Ns Dn Ds Ts s s Gs मूया (for मूया) Ks Ds सचं
सचोत्तविदिनित, Ks सचोत्तविदिनित, Bs सचोत्तविदिनित,
Ts s Gs s Ms 'विदि' Gs 'वि'ल तत् (for ^a) — (L
768) Ks Ds तस्य (for तम्) — (L 769) Ks s Ds
Ts s Ds Gs [म]म्यागतो, Vs [म]म हतो (for [म]मिहतो)
Gs देव्यो (for वीर्यो) Vs s om (hapl) lines 769^a-770^a
— (L 771) Ns Bs Ds s यज्ञम् (for यज्ञम्) Ts s
Gs s Ms चक्षुर्भयमन्स्थिर (for ^a) Ns Ts [प]द
(for च) Ms स भगवान् यनायुधम् (for ^a) — (L
772) Ks कार्णिक्नाच (by transp) Gs शाश्वतेपति
कार्णिर् (for ^a) Ks दुर्जयम् (for 'य) — (L
773) Ns तु, Vs प्र (for त) — (L 774) Ns
स्थापनीयो (for स्थाप्यो मम) Cal ed निभुर (for निभुर).
Ds महात् (for यथा) — (L 775) Ks संज्ञा- (for प्र)
— (L 776) Ks Ds मुक्त्वा मेघोपसम् ददा, Ks मुक्त्वा यज्ञ
स्थोपसम् (for ^a) — (L 777) Gs वीर्येण (for वेगेन).
Ts कण्टका, Ts s Gs s Ms कण्टकां, Ds वेगेन (for हलपण्टा)
Vs यज्ञ (for बहु) — (L 778) Ks Ts Gs लयागति

दध्माशामनकरं पुत्रस्य रिपुनाशनः ॥
 तं पाश्चात्त्यशब्देन प्रत्याश्रितं महाशब्दम् ।
 दृष्ट्वा प्रमुदिता लोना विजेषेणन्द्रेकेश्वरी ॥
 तस्य चक्रं करे जातं कृष्णच्छन्देन भारत ।
 क्षुरनेमिसहस्रारं दैत्यसंपुल्यान्तकम् ॥ [785]
 तं मुमोचाच्युतमुत शशुनागाय भारत ।
 नमस्कृत्वा सुरेन्द्राय नमस्कृत्वा महात्माने ॥
 यज्ञनाभस्य तस्कायादुच्यते शिरस्तदा ।
 नारायणमुतोन्मुक्त दैत्यानामुपदयताम् ॥
 गदः सुनाभमधीगतमानं रणजिरे । [790]
 हर्म्यष्टे जिघांसन्तं रणतप्तं भयाननम् ॥
 सान्धः समरमध्यस्थानसुरानरिमर्दनः ।
 निनाय निशिनैराजैः प्रेताभिपपरिमहम् ॥
 निक्षुम्भोऽपि हते वीरे यज्ञनाभे महामुरे ।

जगाम पदपुरं वीरे नारायणभयार्दितः ॥ [795]
 निरहिते देवरिपो यज्ञनाभे दुरासदे ।
 अवतीर्णो महात्मानो हरी यज्ञपुरं तदा ॥
 लब्धप्रशमन चैव चक्रतुः सुरसत्तमी ।
 सान्त्वयामासतुश्चैव पालवृद्धं भयार्दितम् ॥
 इन्द्रेपेन्द्रो महात्मानो मन्त्रयित्वा महानले । [800]
 आयत्यां च तदास्वे च बृहस्पतिमसातुमी ॥
 यज्ञनाभस्य सद्राज्यं चतुर्धा चक्रतुष्टप ।
 विजयस्य चतुर्भागं जयन्ततनयस्य वै ॥
 प्रद्युम्नस्य चतुर्भागं रीक्षिणेयमुत्तल्य च ।
 चन्द्रप्रभस्य ददृधुश्चतुर्भागं जनेश्वर ॥ [805]
 कोट्यश्वत्थो ग्रामाणामधिसाला विशां पते ।
 शाखापुरसहस्रं च स्थीतं यज्ञपुरोपमम् ।
 चतुर्धा चक्रतुस्तत्र सहस्रो शनकेश्वरी ॥

(for 'देसि') T₁ हत (for हत) D₁ भूतम् (for
 भूत) — (L 779) T₁-3 G₁ s s M₁ भूमी (for भूरी) D₁
 T₁ नन्दन (दुग्ध) — T₁ om (hapl) lines 780-781
 — (L 780) K₁ कुङ्कु (for कुङ्कु) — (L 781) G₁
 'शामन (for शासन) — (L 782) D₁ पाश्चात्त्यस्य
 शब्देन (for *) — (L 783) K₁ V₁ दृष्ट्वा प्रमुदिता लोको
 (for *) — (L 784) T₁-3 G₁ s s M₁ दृष्ट्वा प्रमुदिता लोको
 भारत (for *) — (L 780) K₁ महत्माणा (for 'दे') G₁
 om (hapl) line 785-789 K₁ शक्र दैत्य (for दैत्य
 स्य) — (L 786) D₁ T₁ तस्य, M₁ दैत्य (for शक्र)
 — (L 787) K₁ D₁ D₁ s s नमस्कृत्य (for 'रवा') D₁ om
 787¹ 7¹⁰ K₁ D₁ D₁ T₁ कृष्णाय च, B₁ D₁ s नमस्कृत्य
 (for 'रवा') T₁ G₁ M₁ च चरित्रे (for महामने) — (L
 789) T₁-3 G₁ s करोमुक्त (for 'सुतो') — (L 790) T₁
 G₁ तत (for गद) K₁ सप्तमानं, V₁ पत, T₁ G₁ यज्ञनाभ
 (for यज्ञमानं) — G₁ om lines 791-796 — (L 791)
 K₁ V₁ D₁ D₁ रणे दृष्ट, B₁ D₁ s नमस्कृत्य
 रणे दृष्ट (for रणदृष्ट) — (L 792) D₁ सगर, D₁ तान्त्र-
 रणे दृष्ट — (L 793) D₁ प्रेताश्रय, M₁ प्रेताश्रय (for
 (for समर) — (L 794) T₁ s
 प्रेताश्रय) D₁ प्रदान् (for 'ग्रहम्') K₁ D₁
 निक्षुम्भेन च ते वीर, T₁ 'अग्निं निहते वीर (for *) K₁ D₁
 दुरामदे, K₁ महामुरे (for 'दे') — K₁ om (hapl) lines
 795-796 — (L 795) T₁-3 G₁ s s M₁ जम्बुश्व पदपुरं दैत्या
 (for *) T₁ G₁ नारायणि (for 'न') K₁ भयार्दित (for
 'त') — (L 796) K₁ V₁ B₁ D₁ s तिनौ यस्मिन् (for देव

— (L 797) T₁ D₁ s
 हरिपुरुरी, M₁ हरिवज्रपरी यध, (for *) — (L 798)
 T₁-3 G₁ s s उभौ (for हृष्य) — After line 799, T₁-3
 G₁ s-1 108

15¹⁰ शम्भुस्यधिरन्धस्य प्रशम परिपम्पिनाम् ।

रञ्जय प्रहृतीनां च लब्धप्रशमनं तदा ॥

— (L 799) G₁ बृहत् (for 'बृह') T₁ s G₁ s बालान्-
 (G₁ 'हृ' शम्भुस्यधिरान् (for *) — After line 800-
 812 — (L 800) K₁ शम्भुस्यधिरान् (for 'हृ') — (L
 801) K₁ शम्भुस्यधिरान् (for 'हृ') K₁ शम्भुस्यधिरान्
 (for *) B₁ T₁ s G₁ s बालान् (for 'मना') — (L
 802) P₁ D₁ शम्भु (for शम्भु) — (L 803) K₁ s विजि-
 तस्य (for विजयस्य) D₁ विजय तस्य ददृशुर (for *) K₁ s
 om lines 803-805 D₁ s om (hapl) lines 803-
 804 K₁ V₁ s B₁ D₁ s G₁ M₁ लो (for 'दे') D₁ रीक्षिणेय
 मुत्तल्य हृ, T₁ शम्भुस्यधिरान् भीमत, G₁ जयन्तस्य मुत्तल्य लो
 (for *) — (L 804) D₁ यादवस्य (for प्रद्युम्नस्य) D₁
 प्रद्युम्नस्य (for रीक्षिणेयस्य) — After line 804, M₁ ins

16¹⁰ गुणवने चतुर्भागे गुणवत्ता सुनाय वै ।

— (L 805) D₁ गदमात्रापत्ययोध (for *) K₁ s तत्र हृ
 (K₁ न रवा (for चतुर्भागे) — After line 805, K₁ ins

17¹⁰ शम्भुस्यधिरान् च तदा चतुर्भागे वराधिप ।

कम्बलाजिनवाससि खानि निविधानि च ।
 चतुर्धा चक्रुर्मरि वीर वासवकेशजै ॥ [810]
 ततोऽभिपिक्तान्ते वीर राजानो वासवाह्वया ।
 देवदुन्दुभियाद्येन नृप विष्णुपदीजलेः ॥
 ह्यसं शम्भेन देवेन वेदवेन च धीमता ।
 ऋषिरशो महात्मानः शक्रमाभयमन्दनाः ॥
 विजयस्य प्रसिद्धेय गतिर्विजयि धीमतः । [815]
 माकुजेन गुणेनापि माधवाना महात्मनाम् ॥
 अभिविच्य जयन्तं ॥ भगवान्वासवोऽप्रवीत् ।
 हर्यते वीर मरुत्या राजानः समतिजय ॥
 मम वंशकरोऽनैकः केशपस्य त्रयोऽनघ ।
 अथध्याः सर्वभूतानां भविष्यन्ति ममाह्वया ॥ [820]
 गमनागमनं चैव दिवि सिद्धं भविष्यति ।
 निविष्टपं द्वारका च रम्या भैमाभिरक्षिताम् ॥

दिशागजसुवात्रागान्ध्याश्रोत्रैः श्रवोन्मयान् ।
 इच्छयेषा प्रयच्छस्व रथान्स्वपृक्तानपि ॥
 गजावेरावणसुनौ गतुजयगिपुंजयौ । [825]
 प्रयच्छाकाशौ वीर मान्स्वयं च गदस्य च ॥
 आकाशेन पुरी यान्तु द्वारका भैमरक्षिताम् ।
 आरुन्तु च सुतं द्रष्टुं यथेष्ट भीमनन्दनौ ॥
 इति सदिश्य भगवान्देवराजः पुरन्दरः ।
 जगाम भगवान्स्वर्गं द्वारवामपि वेश्मः ॥ [830]
 पण्णासासुपितस्तत्र गदः प्रशुभ्र एव च ।
 साम्बश्च द्वारका याता यागान्त्वा महाबलः ॥
 अद्यापि तानि राज्यानि मेरोः पार्श्वे नृपोत्तरे ।
 स्वास्वन्ति च जगद्धारणावतोऽमरसनिभाः ॥
 निवृत्ते मौसले बुद्धे स्वर्गं यातेषु दृष्टिपु । [835]
 गदप्रबुद्धसाम्यास्ते गता वज्रपुर दिभो ॥

While, 1: G1 s s ins after line 805

18** द्रष्टुश्च चतुर्भागं साम्यद्वन्द्वस्य धीमता ।

— (L 806) 17s च तिलो (for वनलो) — (L 807) 18s
 सहस्राभ (for 'स च) Gs Ms स्थित (for स्वीत) Ks
 Vs Ds = पुनोत्तमम्, Ks = Ns De Dn 'गमम्' (for 'वामम्')
 — (L 810) 17s s Gs s तस्य, Gs = Ms सन्न (for वीरी)
 Ts = Gs = Ms वीरी (for वीर) — (L 812) Ks s Dn
 Ds 'नन्दन' (for 'वन्दन') — (L 814) 18s ऋषिपदी, Ms
 'नन्दन', Dns Ds मेधवशे (Ds 'पुष्टे'), Ts = Gs = Ms नृपि
 सधैर (for 'यशो') — (L 816) Ks s Ds धीमताम्, Ts
 'ता' (for 'त') — Ts om line 816 — (L 816) Gs
 माधवेन (for माकुजेन) Ds माकुजेन कुलेनापि (for '') Ms
 om lines 816¹-820¹ Vs यादवाना, Ts = माधवेन (for
 'गामा') — (L 817) Vs अभिरक्ष (for 'स्य') Bs जयन्तश्च
 (for 'स्य') Ks s Ds = वासवोऽयं वयोऽनघ, Ks = Ns V
 B Dn Ds Ds = T G वासवो गमनागमनोत्तरे (Ds 'नवी')
 (for '') — (L 818) Bs स्वाभिवाद्य हर्यते (for '')
 Ks Ds = 1: Gs s राजानं यमिर्विजया, Ds 'नोऽयं वयो
 यत्न' (for '') — (L 819) Vs करो वैक, Ds करा ह्येते,
 Ts करो ह्येक, Ts = Gs = करोऽथेक (for करोऽनैक)
 Ts = Gs = [3] गये (for त्रयो) — (L 820) Ts
 भवस्य Ts अभिवाद्य, Ms 'य' (for 'त') — (L 821)
 Ts दिव्य (for दिवि) Ks Ds सिद्धि, Bs सिद्धि (for
 सिद्ध) — Ks Ts = Gs s om (hapl) lines 823-827
 — (L 823) Ks s = Ds s = सुता याता (for सुतस्वा

यात्) Ts हयात् (for हयात्) Ks s = Ds हयाश्रोत्रैः श्रवो
 न्मया, Vs हयाश्रोत्रैः श्रवानुजम् Dn Dns 'यै श्रवात्प्रयान्',
 Ds = हयाश्रोत्रैः श्रवा Ds 'नो' जयता, Gs Ms हयाश्रोत्रैः श्रव
 सुतान् (for '') — For line 823, Ds subst

19** राजानन्तेऽपि राजन्ते हयनामि रपोर्नमः ।

— (L 824) Ds स्वकुलनाम्, Gs Ms तद्गु सुतान् (for स्वकु-
 लान्) — (L 825) Ds गदसावबुधौ तौ तु (for '')
 — (L 826) Ds s = Ms वीरौ (for वीर) — (L 827)
 Ns B Dns Ds = Gs Ms वान्तु, Vs Dns Ds वान्तु (for
 वान्तु) — (L 828) Us तावती (for भागवती) K V B
 Ds Ms सुनौ (for सुभ) Ts s Gs s = भागवत्स्य सुनौ द्रष्टु
 (for '') — (L 831) Ks पण्णासासुपितस्तत्र, Ds s
 'सुविमलत्र' (for '') — (L 833) Ks भवान्त्वा, Ks = Ns
 Vs = B Dn Ds Ds = Gs ह्येते शम्भे, Ds गमाह्वया, Ts =
 Gs s = ह्यतश्चाप, Gs Ms ह्येते शम्भे (for यानाह्वया) — (L
 835) Ks = Ds साद्राशि (for राजाशि) Ts = Gs s = Ms
 नृपोत्तरे, Ts Gs नृपोत्तरे, Bm Poona eds G(ed)
 नृपोत्तरे (for नृपो) — (L 834) Ks s = Ds = Ts = G Ms
 सिद्धिन्ति (for स्वाभिवाद्य) Ds स्वास्वन्ति जगदाधिप (for '')
 Ks स्वास्वन्ति, Dns Ds = (om line as above) स्वास्वन्ति
 (for जगते) Ks Ns V B Dn Ds Ds = Ts = G Ms
 स्वाधारा Bs Ds Ts = Gs s = 'नन्द' मरसनिभा (for '')
 — (L 836) Ks ह्येते (for गता) Vs पुरी (for दुर) Vs
 Gs Ms त्रयो (for दिभो) — (L 837) Ks वज्रपुर, Ds
 मेरुः, Ds मेरुः (for मेरुद्व) Ks Ds = याता (for याति)

ततः प्रोष्य पुनर्यान्ति स्वर्गं स्यैः कर्मभि शुभैः ।

प्रसादेन च कृष्णस्य लोमस्तुर्जनेश्वर ॥

प्रशुभोत्तरमेतत्ते नृदेव कथितं मया ।

धन्य यशस्यमायुष्यं शत्रुनाशनमेव च ॥ [840]

पुत्रपौत्रा विवर्धन्ते आरोग्यधनसपदः ।

यशो विपुलमाप्नोति द्वैपायनरचो यथा ॥

Colophon.

No 30

After 99 .6, all Mss (except S, N;
M, s) G(ed) ins

सर्वमायास्यभिज्ञोऽसौ नाम विश्वान्य ध्यान्ययः ॥

अहो दानत्र दृष्टात्मन्वैशस्यात्मज शिशुम् ।

हरते निर्भयश्चैनं भयमद्य करोम्यहम् ॥

कथं वै श्रोत्रमागच्छेद्बध्यते वा कथं मया ।

प्रथम कि करिष्यामि येन कुत्र्यति मन्दधी ॥ [5]

D₂ ते युनि (for लै कर्मि) K₂ तुते, ह₂ च त, D_n
D₁ तदे (for तुते) — Before line 839, T₁ : G₁ :
205 वैशाखम् — (L 840) D₂ शोक (for शतु) — (L
841) ह₂ विषयिन् T₂ : G₂ : M₂ पुनर्विधानि कर्मि (M₂
‘दि च’ (for ’) S₂ V₂ D₂ G₂ : भाग्य (for ’य
— (L 843) V₁ D₂ विमलम् (for विवु)

COLOPHON — *Mention of the Epic* Ds Ds : Ts
 — *Mention of Kṛtā* Ks V B Ds Ds Ds : — *Adṣ*
 name h. N̄ : V I D Ts : Gs : — *वदनामवप*, Ts Gs
 प्रमुनीव वदनामवप — *Adṣ* no Ks 150, V 156,
 Vs 153, Vs Ds 151, Ds 148, Ds Gs 161, Ds 151,
 Ts Gs 164, Ts Gs 166, Ts 173, Gs Ms 163

30

(L 1) क० १ १ २ निजो (for [ज]मिजो) T० G० २-२
 म० अमिश्र संमेषादाना (for ") K० २ N० Dn D २ [मो-
 समन, L० G० [म]न्ययम् (for "य) १ २ B० D० २ दिशान्
 समन्वेजय (for ") — (L २) K० २ N० २ B० Dn
 समन्वेजय (for "तार) T० २ G० २ २ M०
 D० D० २ २ T० दुशान (for ") D० सुनय (for निगुण)
 अहो मां दातवो ऽह (for ") D० सुनय (for निर्म) K०
 — (L ३) D० निर्मय, M० निर्मय (for निर्म) K०
 द्रातो निर्मयस्तेर (for ") D० सुय, T० २ G० २ २ M० अय
 —

अस्ति चास्य ध्वनं चित्रं सिंहवेतुविभूषितम् ।

तोरणं गृहमासाद्य उच्छिद्रुत मेरुशृङ्गम् ॥

एतदुन्मध्य पात्रिप्ये भहेन निशितेन वै ।

ध्वनन्तेद विदित्वाथ शम्भरो निष्क्रमिष्यति ।

ततो युद्धेन हत्वाजी गन्तास्मि द्वारा प्रणि ॥ [10]

इत्युन्त्या सज्यमाचत्रे सगर चापमोनसा ।

चिच्छेद व्यजरत्नं तु शम्बरस्य महाभुजः ॥

तच्छ्रद्धया तु ध्वजच्छेदं प्रशुभ्रेण महात्मना ॥

नृदस्त्वाहापयामास पुरान्य कालशम्भरः ॥

जिघासन महावीर सैकिमण्य तराम्भितः । [15]

नैनं च द्रष्टुमिच्छामि मम विप्रियशास्त्रम् ॥

अथवा त शम्भराद्वाक्य सुतास्ते शम्भरस्य ह ।

सनदा निर्ययम्प्रा प्रगुन्नरधराह्वया ॥

चित्रसेनोऽतिसेनश्च बिष्णुसेनोऽनितस्तथा ।

अतसेनः सपेणश्च सोमसेनो दमस्तथा ॥ [20]

सैन्यानी सैन्यहन्ता च मेनहा सैनिकलया ॥

(for मय) — (L 4) D: कथ कोषं समागच्छेत् (for " D: सुप्यते (for वप्यते) T: हया (for मया) h: + D: कथ वा वप्यते मया (for " — (L 5) h: D: मय व्याप्ति, D: ज्ञाने वात्य (for ज्ञानि वात्य) h: विश्वेयुः (for केयु) D: निरूपयन् (for विदम्) — (L 8) T: G: + V: उन्मथ्य पादयित्वा तद् (for " — (L 10) h: T: + G: + हत्वा मे, K: ह्वयेत् D: हत्वा मे, V: हत्वा (for हत्वा मे) — (L 12) D: मदाय (for " (for हत्वा मे) — (L 15) h: V: D: T: G: त्रिप्राप्तम् (for तद्) — (L 16) h: [उत्तेज, K: [म]हत्ता, S: T: G: [उत्तेज, D: [म]हत्ता, S: T: G: [उत्तेज, D: [म]हत्ता

10-
(for डहा) — (1, 19) Ks Dn Ds Gs सदस; 18 सुतस
(for डिनस) Ds डयेस डयेनजिनसया (for ^१) — Ds om
(hapl) lines 20 31 — (L 20) Ks Ds डसरस, Ks
Ns १ Bs Dn Ds Ds २ ३ Ts Gs डनस, Bs डसस
(for डसस) Ms सोमसिनमदी सथा (for ^१) — De om
(hapl) lines 21 22 १४ om (hapl) line 21 — (L
21) ११ सैयडा, १२ सेनक (for सेनहा) Ds सैनकस;
Gs सेन* (for सेनि*) Ts (१) सैन्यडा सैनकया (for ^१).

शम्भरस्य जघानाशु दश पुत्रान्महीजसः ॥
 ततोऽपरेण भद्रेत कुपितः केशनात्मजः ।
 चिच्छेदान् शुक्रस्तस्य त्रिभूमेनस्य धीर्यवान् ॥ [75]
 तवस्ते हतशेषास्तु रामेभ्य समयुध्यात् ।
 शरपपं विमुञ्चन्तो अभ्यधावज्जिवासितुम् ॥
 ततः सधाय बाणास्तु विमुञ्च स रणोत्सुकः ।
 क्रीडन्निव महादेवास्तेषा क्षीपण्यपातेयत् ॥
 निहत्य समरे सर्पाञ्जलमुत्तमधन्यनाम् । [80]
 प्रयुक्त समराकाद्री तस्यो सप्राममूर्धनि ॥
 हत पुत्रशतं श्रुत्वा शम्भरः क्रोधमापेक्ष ।
 सृत सरोदयामास रथ मे समयोजय ॥
 राहो वाक्य निजम्याथ प्रजम्य गिरसः भुवि ।
 स सैन्य चोदयामास रथ च सुसमाहितम् ॥ [85]
 युक्तमुत्सदत्तेण सपैयोक्त्रेण योकिन्नम् ।
 शार्दूलचर्मसद्वेष्ट किफिणीजालमालिनम् ।

ईशमृगणाकीर्णं पद्मिन्मत्तिविराजितम् ।
 ताराचित्रमिन्द्राङ्गं ध्वजशृङ्गभूषितम् ॥
 सत्पाकं महोच्छ्रायं शृङ्गराजोभवेत्तनम् । [90]
 मुनिमकरमूत्रं च लोहेषावजयन्धुम् ॥
 मन्दरोत्पन्नस्त्रिपरं चारुचामरभूषितम् ।
 नक्षत्रमालाषडितं हेमवण्डसमाहितम् ।
 निराजमानं धीमन्तमारोहच्छम्भरस्तदा ॥
 काञ्चन चित्रसनाढं धनुर्गुणं करान्धवा । [95]
 प्रस्थितं समराकाद्रीं सृष्टुना परिचोदितम् ॥
 चतुर्भिः सचिर्बै साधं वेत्येन महता दृतः ।
 दुर्धरं केतुमाली च शत्रुहन्ता प्रमदैन ।
 एनं परिवृतोऽमात्यैर्युक्तुः प्रस्थितो रणे ॥
 दश नागसहस्राणि द्यानां द्वे शते तथा । [100]
 ह्यानां चाष्टसाहस्रैः प्रयुक्तैश्च पदातिनाम् ।
 एतैः परिवृतो योषैः शम्भरः शययौ तदा ॥

77) K₁ s V₂ D₂ D₃ s प्र (for वि) K₂ लुङ्गति (for 'मो) T₁ s G₁ s s विधायाया (for 'सितम्) N₁ s शय्य
 वर्षत्रिधायाया (for ^d) — (L 78) K₂ तत सधायमानास्ते
 (for ^a) K₁ N₁ s V B D (except D₂) T₁ G₁ विमुञ्चन्तो
 रणोत्सुका (for ^d) — (I 79) K₂ s N₁ s V₂ s B D₂
 D₃ s शिरादि (for क्षीपणि) K₁ s V₂ D₂ D₃ क्षिरोन्वे
 चाम (D₂ 'पा श्य' यानवत् (for ^a) — (L 80) T₁ s दास्य
 T₁ s G₁ s s सम (for सर्पांश्च) — (L 82) D₂ s दृष्टा
 (for शृङ्गा) K₁ D₂ s G₁ s s M₂ शब्दे (for 'थे) V₂
 काञ्चन क्रोधमुज्जित (for ^a) — (L 83) K₂ s D₂ सरोदया
 मास, D₂ सहेतु (for सरोद) D₂ s स सरोदयायास (for
^a) K₁ s D₂ T₁ s G₁ s s M₂ सप्रचोदय, L₁ सनियोजय
 (for समये) — D₂ om line 85 90 — (L 85) K₁
 D₂ देवनामास K₂ D₂ T₁ 'चोद' (for चोद) K₂ D₁
 G₁ s s M₂ सुसमाहित, T₁ G₁ 'श्रित' (for 'दिवम्)
 — After line 85 N₁ s s

2* लङ्गनप्रतीकास कामं कामभिलषम् ।
 — (L 86) K₁ D₂ D₃ T₁ जस्य (for जस) K₂ s
 V₂ s M₂ D₂ s s योनिवत् (for योनिवत्) G₁ s M₂
 सपयोर्येन योनिवत् (M₂ 'व' (for ^a) — (L 87) V₁
 नाहितम् D₂ भास्तिवम् T₁ s G₁ s s 'कम्' (for
 'नम्) — (L 88) T₁ - G₁ s s M₂ हनपति (for
 पद्मिन्मत्ति) — h-um (hapl) lines 89 93 — (I
 89) D₂ नाना (for तदा) T₁ s G₁ s s कृत्वि (for

'कृत्' G₁ सोमिवत् (for भुवि) — (L 90) V₁ D₂
 D₃ G₁ सु (for स) K₁ s B₁ D₂ s सा सु पताशेन्द्रयवता,
 K₂ सुपताशमहोदय D₂ सुवताशेन्द्रयवत्, D₂ सत्पाकाक
 युक्त, M₂ सत्पाकसमुच्चय (for ^a) K₁ T₁ G₁ s शृङ्गारा
 केतवम्, D₂ 'जेन योनिवत् (for ^a) — (L 91) D₂ लोहेष
 (for 'दा) T₁ G₁ s s यत् (for यत्) K₂ s N₁ s V₂ D₂
 D₃ D₂ s s M₂ दन्तवम्, M₂ G₁ s कृत्वरम्, D₂ (sup h-
 as above) भूषितम् (for वन्दुम्) — (I 92) V₁ B₁
 मन्दरोदयारास्यर (for ^a) A₁ s G₁ s s योनिवत् (for
 'भुवि) — (L 93) K₁ यत् (for 'देस) D₂ T₁ s G₁ s
 त्रिभूषितम् (for सदाश्वि) — (L 94) K₂ V₂ D₂ s T₁
 G₁ s आगच्छ (for 'कारो) D₂ s (marh as above) T₁
 G₁ s तथा, D₂ शम्भर (for 'शत्रु) D₂ भारोह स शम्भर
 (for ^a) — (L 96) K₁ D₂ प्रस्थित (for प्रस्थित) M₂
 श्रित (for परे) K₂ s D₁ योनिवत् (for 'चो) — (L
 98) K₂ केतुमास्य (for 'माली) K₂ N₁ D₂ D₃ प्रमदैन,
 D₂ प्रमदैन (for प्रमदैन) — (L 99) D₁ स त्रि (for
 एनं) D₂ अरि (for परे) K₂ s मृतुतो, D₂ s रमिषितो
 (for 'म') T₁ s M₂ शम्भर (for 'रमे) — (I 100)
 T₁ सदाश्व (for 'दश) D₂ s 'दश (for 'साणि) T₁ s s
 द्विर्नाम (for 'द्वे शते) — (L 101) G₁ रथाना (for
 ह्याना) V₂ B₁ D₂ पदातिनि (for 'नाम्) — (L 102)
 K₂ ययै (for योषै) — (L 103) K₂ उत्पतायुधिषाभि
 वै, D₂ 'ता युधिषा निव, T₁ s G₁ s s 'ता दधिषा इमे,

यन्मास्य जघानाशु दश पुत्रान्यहोजरा. ॥
 ततोऽपरेण भोजनं कुपितः केशशामजः ।
 चिच्छेदाशु शिरस्तस्य चित्रसेनस्य वीर्यवान् ॥ [75]
 ततस्ते हतजेषास्तु समेत्य समयुध्यत ।
 शरपत्रं विमुञ्चन्तो अश्वधाराक्षिणासितुम् ॥
 ततः सद्यश्च बाणास्तु विमुञ्च्य स रणोत्तुकः ।
 श्रीहस्त्रिय महातेजास्तेषां शीर्षाण्यपातयन् ॥
 निहत्य समरे सरावशतमुत्तमपन्थिनाम् । [80]
 प्रशुन्नं समराकाङ्क्षी तथैव समाममृषन्ति ॥
 हतं पुत्रशतं श्रुत्वा शम्बरं मोहमावधे ।
 सूतं सचोदयामास रथं ये सप्रयोजय ॥
 राक्षो वाक्यं निशम्याथ प्रणम्य शिरसा भुवि ।
 स सैन्यं चोदयामास रथं च सुसमाहितम् ॥ [85]
 युतवृक्षसहस्रेण सर्पयोक्त्रेण योषितम् ।
 गार्गूलचर्मसंवेष्टं किङ्किणीजालमालिनम् ।

ईदामृगणाकीर्णं पक्षिभक्षिविराजितम् ।
 गाराचित्रमिन्द्राक्षं रणध्वजं भूषितम् ॥
 सपताकं महोच्छ्वायं युग्राजोभवेतनम् । [90]
 सुनिगकनस्थं च लोहेपावस्यध्वजम् ॥
 सन्दरोदप्रक्षिप्तं चारुचामरभूषितम् ।
 नभ्रजमालापिहितं हेमदण्डसमाहितम् ।
 निराजमानं श्रीमन्ममारीहृच्छमरस्तदा ॥
 काञ्चनं चित्रसनाहं धनुर्गृह्यं शरान्तथा । [95]
 प्रस्थितं समराकाङ्क्षीं सुनुना परिचोदितम् ॥
 चतुर्भिः सचिवैः सार्धं सैन्येन महता हृतं ।
 दुर्धरं केतुमातीं च शत्रुहन्तां प्रमदन् ।
 एते परिश्रुतोऽमात्यैर्युक्तुः प्रस्थितो रणे ॥
 वनं नागसहस्राणि रथानां द्वे श्वेते तथा । [100]
 ह्यानां चाष्टसाहस्रैः प्रयुतैश्च पदातिनाम् ।
 एतैः परिश्रुतो योधैः शम्बरं प्रययौ तदा ॥

77) $K_1 s V_1 B_1 D_1 s m$ (for वि) 1_2 सुखित (for 'वो') $T_1 s G_1 s s$ जिघांसा (for 'सिन्धु') K_2 अश्व-
 धर्षितासदा (for d) — (L 78) K_1 ननं सधाममानास्ते
 (for d) $K_1 K_2 V B D$ (except D_2) $T_1 G_1$ विमुञ्चन्तो
 रणोत्तुका (for d) — (I 10) $K_2 s N_1 V_1 s B D_1$
 $D_1 s$ शिरानि (for शीर्षाणि) $K_1 s V_1 D_1 m$ शिरास्ते
 पाम (Dn 'वा' d पामवन् (for d) — (L 80) D_2 गार्गु-
 लं $T_1 s G_1 s s$ सव (for सराव) — (I 82) $D_2 s$ राक्ष-
 सा (for राक्षसाः) $K_1 D_1 s C_1 s s$ M_1 आदे (for 'च') V_1
 शम्बरं कोपमुञ्चि (for d) — (L 83) $K_1 D_1$ सचोदया-
 मास, $D_2 s r, m$ (for सचोदय) $D_2 s$ च श्वेतपायाम् (for
 d) $K_1 s D_1 T_1 s G_1 s s$ M_1 सप्रचोदय, D_2 सनिचोदय
 (for सप्रचोदय) — $D_2 om$ lines 85 90 — (L 85) K_1
 D_1 देवामास $K_1 D_1 T_1$ मोद (for चोद) $K_2 D_1$
 $G_1 s s$ M_1 सुसमाहित, $T_1 G_1$ शिर (for 'द्विष')
 — After line 85 $N_2 s m$

८७* सहस्रप्रतीक्षितं वागमं कामभिरभञ्जम् ।
 — (L 86) $K_1 D_1 D_1 T_1$ ऋषय (for ऋषयः) $K_1 s$
 $V_1 s s$ $M_1 D_1 s s$ योषितम् (for योषितम्) $G_1 s$ M_1
 सुप्रयोक्त्रेण योषितम् (M_1 'त' (for d) — (L 87) V_1
 गार्गूलम् D_2 मालिनम् $T_1 s G_1 s s$ 'कम्' (for
 'नम्') — (I 88) $T_1 s$ $G_1 s s$ M_1 रणपक्षि (for
 पक्षिभक्षि) — $K_1 om$ (hapl) lines 90 92 — (L
 89) D_1 नाना (for तस्य) $T_1 s G_1 s s$ वृषि (for

'कम्') G_1 'तोषितम्' (for 'युधि') — (L 90) $V_1 D_1$
 $D_1 G_1$ सु (for स) $K_1 s B_1 D_1 s s$ K_2 सु पतारोन्नयवता,
 K_2 सुपताकाप्रदोच्छ्वाय, D_2 सुरसाकोपमुञ्च, D_2 सपताकाप्र-
 द, M_1 सपताकसमुपजाय (for d) $K_1 T_1 G_1 s$ युग्राज-
 योभवेतनम्, D_2 'ननं योषितम्' (for d) — (L 91) D_1 लोहे-
 प (for 'वा') $T_1 G_1 s s$ 'वृ' (for वृष) $K_1 s N_1 V_1 D_1$
 $D_1 D_1 s s$ M_1 रणवन् $I_1 G_1$ रुषम् D_2 (sup ha
 as above) भूषितम् (for यणुषम्) — (L 92) V_1 M_1
 सन्दरोदराक्षर (for d) $T_1 s G_1 s s$ योषितम् (for
 'युधि') — (I 93) K_1 यम (for हेम) $D_2 T_1 s G_1 s s$
 विभूषितम् (for समाहि) — (L 94) $K_1 V_1 D_1 s T_1$
 $G_1 s$ आशङ्क्य (for आशं) $D_2 s$ (margin as above) T_1
 $G_1 s$ तथा, D_2 रथम् (for तदा) G_1 माफरीद स चम्बर
 (for d) — (L 96) $K_1 D_1$ प्रथित (for प्रथित) M_1
 प्रति (for परि) $K_1 s D_1$ योषित (for चो) — (L
 98) K_2 केतुमाक्ष (for 'माली') $K_2 N_2 D_2$ प्रमदन्,
 D_2 प्रमदन् (for प्रमदन्) — (L 99) D_1 स क्षि (for
 पूर्व) D_2 क्षि (for परि) $K_2 s$ यद्वो, D_2 सस्थितो
 (for प्र) $T_1 s G_1$ रणम् (for रणे) — (I 100)
 T_1 सद्यश्च $G_1 s s$ 'सैश' (for 'सज्जि') $T_1 s s s$
 द्विषत् (for द्वे श्वेते) — (L 101) G_1 रथानां (for
 ह्यानां) $V_1 B_1 D_1$ पदातिभिः (for 'नम्') — (L 102)
 K_2 युधि (for योधैः) — (L 103) K_2 उरगाद्युषितानि
 वै, D_2 'वा युषिता निवृ', $T_1 s G_1 s s$ 'वा उषिता इमे',

प्रयातस्य तु संग्रामे उत्थावान्युत्थितानि वै ।
 गृध्रचक्राकुले व्योम्नि सप्थाक्राभ्रनादिते ॥
 गर्जन्ति पर्युप मेधा निर्घातश्चास्वरात्तत् ॥ [105]
 शिवा विनेदुरशिवं सेन्यं संकालयन्महत् ॥
 भ्रजगीर्णेष्वपतद्गृध्रः कालान्ये दानवासुत्रम् ।
 रथाग्रे पतितश्चास्य कवचो मुखे दृश्यते ॥
 श्रीचीरूचाति शशनि शम्बरस्य रथोपरि ।
 स्वभानुमन् आदित्यः परिधेः परिवेष्टितः ॥ [110]
 स्फुरते नयनं चास्य सव्यं भयनिवेदनम् ।
 बाहुः प्रकम्पते सव्यः प्रास्रलम्बयनाजिनः ॥
 ध्यान्नो मूर्ध्नि निपतितः जम्बरस्य सुरारिणः ।
 वर्यं न्धिरं दैनः सीरोट्टारमिधितम् ॥
 उल्कापातसहस्राणि निपेनू रणमूर्धनि । [115]

प्रतोदो न्यपतद्वस्त्रात्सारथेर्द्वययायिनः ॥
 एतानचिन्तयित्वा तु उत्थानान्समुत्थितान् ।
 प्रययौ शम्बरः क्रुद्धः प्रगुघ्नभकाङ्गया ॥
 भेरीशङ्खशृङ्गानां पणाननकटुंदुभेः ।
 युगपताड्यमानानां पृथिवी समरम्यत ॥ [120]
 तेन शब्देन महता संरस्ता मृगरक्षिणः ।
 समन्ताद्बहुवस्त्राङ्गयविट्टयचेननाः ॥
 रणमध्ये स्थितः वार्ष्णिक्षिन्यभिघ्नं रिपोः ॥
 सैन्यैः परितुनः सन्त्ये युद्धाय कृतिभयः ॥
 क्रुद्धः गरसहयेण प्रगुघ्नं समताडयत् ॥ [125]
 असंप्राप्तांश्च तान्नाणांश्चिच्छेद कृतहन्तरन् ॥
 प्रगुघ्नो धमुरादाय शरवर्षं मुनोप ह ।
 न तस्य सैन्येऽभिमुखो यो न विद्धः शरेण वै ॥

Me 'ता लुधिराङ्गनेः Rom loona eds O(ed) उत्थावा
 बहुभोजनम् (for °) — (L 101) Ka Ds -वक्राकुला (for
 'ले'), Ds वृषचक्राङ्गुलं श्वोम (for °), K Ns V B Du Da
 Da Ts Gs नादिना, Ds Gs 'न', Ds Gs 'नी', Gs 'नि (for
 'ने) Ds सप्थाक्राभ्र मेदिनी, Ds Ts Gs a Ms 'लाभना
 दिता (Ts Gs 'नि, Ms 'न' (for °) — (L 105) Ka
 Ms वर्या (for 'व') Ka Bs Ds निर्घोषाद् (for 'तत्') Ka
 Ds Ds a पतन् (for पतन्), Ds निर्घोषाभ्रान्द्रियः Ts a
 Gs a-s 'तथाग्रे पतन्; L(ed) सनिर्घोषान्द्रिय नृप (for °).
 — (L 106) Ks Ds a संकल्पन्, Ka सराट् (for संकालं).
 — (L 107) Ms रथशिवं (for रथं) Ms Ds पतन्;
 Ds रटन् (for स्पन्द) Ds कालान्ये दानवासुत्रम् (for °).
 — (L 108) Ka Ds रथ्याग्रे; V रथाग्र, Ts a Gs a-s Ms
 'प्राग् (for 'प्रे) Ts परितन् (for परि). Vs चास्ये, Ds
 चापि; Ts Gs a तस्य (for चास्य) — (L 109) Vs
 रासन्तं (for वासन्ति) Ds Ds a विचीकृषीति वासन्ति (for
 °) Ts a Gs a-प्रारिनाश (for शरस्य) — (L 110)
 Ts a Gs a-s स्वभानुग्रहसंग्राम (for °) Ks a परिधः Ka
 Vs Bs Ds Ts Gs 'न; Ts a Gs a-s आदित्य (for परिधे)
 Ks परिधः प्रविशेष्टि; Ds वै परिवेष्टिते, Ms परिवेष्टेण
 वेष्टित (for °). — (L 112) Ks सप; Ds चास्य (for
 सप); Ka a Ns Vs Ds Ds Ds प्रस्रलन् (for मां)
 सप Ds मुनि, Ms नृप (for इय). — Ka om (hap) lines
 113-116 — (L 113) Ks मूर्ध्नि ध्यान्नो (by transp.). Ks
 113-116 — (L 113) Ks मूर्ध्नि ध्यान्नो (by transp.). Ks
 ध्यान्नो मूर्ध्नि पतितः Ts a Gs a Ms रथान्द्रोभि मूर्ध्नि पं
 Gs रथान्द्रोभि मूर्ध्नि पं (for °). Ks Ds मूर्ध्नि मूर्ध्नि
 Ts a Gs a-सुरारिण (for सुरारिण). — (L 114) Ka

देवा, Ds देव, Ka Vs Vs 1- a Ds Ds a Ts Gs शरकटाश्र
 मिधितम्, Ka साप्राट्टारं; Vs 1a Ds Ts a Gs a-s Ms
 सीरोट्टारं; Vs सीरोट्टारं; Ds Ds a शरकटोट्टारं (for °)
 — (L 115) Ka Ts Gs a a रथ (for रथ) — (L 116)
 Ks Ds स्पन्दत् (for स्पन्द) Ka प्रमोदा स्मारकम्पन् (for
 °) Vs Bs (mar) Ts Gs a Ms रथ (for इय) Ka
 'कोषिक', Ds Ds बोधिन, Ds 'कोषिकान् (for बायिन).
 Ds सारथे रथकोषिकान् (for °) — (L 117) Ns दनं (for
 एतन्) Ds एताननयविवासी (for °) Ka a Ds तनुपञ्चा
 (Ka स उत्थाप) प्रतुष्टितान्, Ka Ds Ds उत्थानसमर्थयि
 तान् (for °) — (L 119) Bs Ts भेरीशङ्खशृङ्गानां (for
 °) Ka द्विनिधे; Ka Ds Ds a Ts दुन्दुभि (for 'मे').
 — (L 120) Ds समन्ताद् (for युगपत्) Ka Rom Ponna
 eds आसमन्तानां (for सारथं) Ka a Ns Ds समरङ्गवदः
 Vs 'कल्पन्, Bs 'कालान्, Ds 'कल्पन् (for 'कल्पन्) — (L
 122) Ns Ds Ds a वेद्यम; Ka 'सा (for 'मा) — (L
 123) Ns रणमय (for 'ये) Gs धिनं कृत्वा (for मित
 कालिभ्यः) Ka a Ds (mar as above) रणे (for रिपोः)
 Ks किलबन्धनं रणे, Ds 'विद्वि भाग (for °) — After
 line 123, Ts a Gs a in v

300 अ दृष्ट्वा दृश्यते भावो रोचिमानेयं महापद्मम् ।
 — (L 124) Ka a Ns V Bs a Dn Ds Ds a Gs a-s
 संरथैर, Ds आनयैर; Ms संरथैर (for संरथे) Ds संरथे परि
 कृता संरथे, Ds संरथे परिहृता संरथैर (for 'प्रे).
 शिखरा — (L 125) Ds दया Ds प्रमुखा (for 'प्रे).
 Ds a साधयन् — Ns om line 126. — (L 126) K V
 B D Ts Gs Ms सं (Ds अभासाभिषः Ts अभासाभिषः

प्रमुञ्जशरपातेन नत्सेन्यं विमुञ्जीकृतम् ।
 शम्बरस्य तथाभ्यासो स्थित सद्यस्व मीतवत् ॥ [130]
 स्वयत्वं विदुत दद्या शम्बर, नोद्यमूर्धित ।
 आद्यापयामास तदा सचिचान्दाज्येश्वर ॥
 गच्छन् मन्त्रियोगेन प्रहरणं रिपो सुतम् ।
 नोपेक्षणीयः शत्रुर्न धृष्यता क्षिप्रमेव ये ॥
 उपेक्षित इव व्यापिः शरीर नागयेज्जुवम् । [135]
 तदेष कृति पापो धृष्यता मतिप्रवेच्छया ॥
 ततस्ते सचिवा क्रुद्धाः शिरसा गृह्य क्षामनम् ।
 शरपर्वं प्रमुञ्जन्तत्तरिताभोदयन्त्यान् ॥
 सान्द्रा घातवः सत्ये क्रुद्धो मन्त्रकेतव ।
 पापमुग्रस्य सभ्रान्तस्तथो प्रमुञ्जतो धली ॥ [140]
 दुर्धर पञ्चविंशत्या शरे, सनतपर्वभिः ।

विभेद मुमहातेजा वैतुमालि त्रिपक्षिभिः ॥
 राक्षसा शत्रुहन्तार द्व्यर्थात्वा तु प्रमर्दवत् ।
 विभेद परमामर्षी रुक्मिण्या नन्दिवर्धन ॥
 तवहो सचिवा, क्रुद्धा शत्रुम्न शरवृष्टिभिः । [145]
 एवंक्रजो निभेदाजो पक्षिभिः पक्षिभिः शरे ।
 तानिप्रासाञ्जराण्यणिञ्चिच्छेद मकरध्वजः ॥
 सतोऽर्धध्वजमादाय दुर्धरस्य स सारधिम् ।
 जघान पश्यता राज्ञा संवेप्य भैतिकस्य वै ॥
 चतुर्भिर्य नाराचैः सुपर्णैः कङ्कयाजिवैः । [150]
 जघान चतुरां सोऽश्वाद्ध्वरस्य स्य प्रति ॥
 एवैव योयत्र छत्र च ध्वजमेवैव बन्धुरम् ।
 पट्टया च युगचक्राश्च चिच्छेद मकरध्वजः ॥
 अथापर शर गृह्य कङ्कय सुतेजितम् ।

G1 'भ्रान्तश्च' (for 'भ्रान्तश्च') T1 s G1 s s ह्यु (for
 ह्यु) — (L 127) D1 रथम् (for 'रथम्') K1 s
 N1 s V1 s B1 s D1 D1 T1 s G1 M1 सप्तम्य, D1
 भान्त्य (for 'भान्त्य') — T1 s G1 s om (hapl)
 line 129 — (L 138) K1 s D1 D1 न तत्सेन्याभिः K1
 D1 'नत्सेन्य' D1 'नत्सेन्य' सुख स, K1 वत्सेन्याभिमुख
 सर्वो, N1 s V1 B1 D1 s T1 G1 तदा सैन्येन स द्र (V1 T1 लो
 द्य, D1 s लोदय, G1 न द्र) (in), D1 s न तत्सेन्याभिः D1
 तनाभि) मुख शत्रु M1 Bom Poona eds G(ed) तस्मि
 न्मैवेन कोऽप्यभि (for ") D1 द्वावेवैव (for 'द्वौवैव') K1
 निर्विजो निर्विजो शरे (for ") — (L 129) V1 B1 s D1 s
 T1 s (H1 s s घातेन B1 तपुंन (for 'घातेन') K1 विमुञ्ज
 (for 'हो') — (L 130) K1 V1 B1 D1 s G1 रथान्पातो
 (for 'ह') D1 हुत (for 'रथान्') K1 V1 s B1 D1 D1 s s
 T1 s s G1 s M1 सत्यन्त्र V1 सनद्ध, M1 संहत्य (for
 सद्यस्व) K1 D1 शिरसः सैन्यमर्धितवत् K1 s D1 s रिष्ट (D1
 हु) स तदधो (for ") — (L 131) K1 s क्व, G1 स (for
 स) K1 सुत्रा (for 'दद्या') — (L 132) T1 मच्चि (for
 'घात') — (L 133) D1 सन्त्रयोमेव, G1 ग्राम यो (for
 मन्त्रियो) K1 D1 गुप (for 'रिपो') T1 सुव — (L
 134) K1 विपत्ता K1 ध्यन्ता D1 सुवत्ता (for ")
 — (L 136) D1 तदेष दूर्गतिप्रायो (for ") K1 s M1 V1 s
 D1 D1 s T1 s s G1 M1 मन्त्रियेपया, B1 मन्त्रियेपया,
 D1 मन्त्रियेपया (for 'मन्त्र') — (L 138) D1 प्रमुञ्जन्ति
 K1 सति, T1 s G1 s सत्या (for 'रक्षिता') K1 s D1
 नोदयन् (for 'यो') D1 तत्तरिताभोदयन्त्यान् (for ") — (L
 139) T1 s G1 दद्यात् (for 'नान्द्रा') K1 D1 बाधन, B1

ब्रवत (for 'चा') M1 दद्यात् तु बाधन सत्ये (for ") — (L
 140) B1 उद्विष्य (for 'उद्विष्य') D1 सभ्रान्त (for 'भ्रान्त')
 D1 बाधुमुग्रस्य सत्ताव (for ") D1 प्रमुञ्जिता (for 'रथो')
 — After line 141 K1 reads line 146 K1 om line
 143 — (L 147) T1 G1 चिच्छेद (for 'विभेद') K1 s B1
 D1 s T1 केतुमल (for 'मालि') — (L 148) K1 s D1 s
 शक्र (for 'शत्रु') D1 s शरीरया (for 'द्वय') K1 s V1 s
 B1 D1 D1 प्रमर्दवत् (for 'प्रम') D1 शशीया चारिमर्दवत्,
 G1 द्वावेवैव प्रम (for ") — (L 144) K1 D1 परमा
 मर्षो, D1 मेगुणा (for 'मामर्षी') — (L 145) K1 चविभि
 (for 'वृष्टिभिः') — After line 145 D1 Cal ed 105

4** विभजन् ममरे वीरान्दत्तान्मिवावह ॥
 — (L 146) V1 B1 विभिर्दरे (for 'विभेदाजो') V1 B1 s
 वृष्टिभिः (for 'for the first वृष्टिभिः') D1 निर्विजो (for 'for the
 second वृष्टिभिः') M1 विष्टि (for 'हो') — (L 147) T1 s
 G1 s शरीरया (for 'रथान्पातो') G1 सद्य
 प्रभ्रान्तस्तत्तरिता, G1 सप्तम्यातःशरीरान्पात (for ") — (L
 148) K1 स सारणि, K1 शरामवत् (for 'स सारधिम्')
 — (L 149) D1 s T1 s G1 s M1 त्रयान पश्यतो राज
 (D1 'तप्तम' (for ") — (L 150) T1 G1 द्रव, G1 स तु
 (for 'जय') K1 D1 G1 सुपर्णैः V1 B1 'त्रे, T1 s G1 s
 M1 सत्तवै T1 मन्त्रिवै (for 'सुपर्णैः') K1 वाजिभिः, V1 B1
 D1 सवित्रे, G1 पक्षिभिः (for 'वाजिभिः') — (L 151)
 M1 सत्तवै (for 'चतुर') G1 अय (for 'अश्वा') K1 om
 lines 151-152 — (L 152) D1 योरान्द्रा (for 'योदर')
 T1 s G1 s विच्छेद (for 'छत्र च') Y1 s G1 s रथम् (for
 ध्वजम्) — (L 153) D1 s स (for 'च') — (L 154)

मुमोच हृदये तस्य दुर्धरस्याल्पजीविनः ॥ [155]

स गतासुरीतभीषो गतसत्त्वो गतप्रमः ।

निपपात यथोपवासीणपुण्य इय प्रहः ॥

दुर्धरे निहते दूरे दानवे दानवेश्वरः ।

केतुमाली शर्यातेरभिदुद्राव कृष्णजम् ॥

प्रयुग्ममभिसंक्रुद्धो ध्रुवकीमीपणाननम् । [160]

वृत्त्याभ्यधातस्सहसा तिष्ठ तिष्ठेति चामरीत् ॥

संक्रुद्धः कृष्णमुस्तु शरवैरैवाविरत् ।

पर्वतं मारिधाराभिः प्रापृषीव यथा घनः ॥

स विद्धो दानयामात्यः प्रयुग्मेन धनुष्मता ।

चक्रमादाय चिक्षेप प्रयुग्मेनपवकाह्वया ॥ [165]

तमप्राप्तं सहन्यार कृष्णचक्रसमद्युतिम् ।

निपत्योत्सव जप्राह सर्वेपामेय पश्यताम् ।

तेनैव तस्य चिच्छेद केतुमालिः शिरसदा ॥

सहृष्टा कर्म विपुलं रौक्मिणेयस्य देवराट् ।

Cal ed ततोऽर्धचन्द्रमादाय (for "त्र") Ds कद्रुपत्रैः (for "त्र")
Ns Vs Ds Ts : G : Ms सुतेजसम्, Gs जनम्, Gs जस
(for "जितम्") — (L 155) Ks दुर्धरस्य (for दुर्धरस्य) Dss
Ts Gs [अ]न्य (for [अ]न्य) — (L 156) Vs गतासुर (for
"सुर") — (L 157) Gs [अ]म्बरात् (for प्रह) — (L 159)
Ds शर्यातेर (for "प्रातर") Ms कार्मिणम् (for कृष्णनम्)
— (L 160) Ds Ts नय, Gs मयि (for मयि) Ts Gs सङ्क्रु
(for "दो") Ks Ds ध्रुवकीमीपणाननम् (Ds "न"), Ks Ns
Vs : Bs Dss Ds Ts Gs "मीपणानन", Bs (marg) Ds
"कुटिलानन (for ") — (L 161) Gs [अ]न्यतिष्ठव, Ms
निधाय (for [अ]न्यथा) — (L 162) Ds s तनय (for
"धनुस्व") — (L 163) Ks परि, Ks Ds जल, Ds s वर्ष
(for चारि) Ns Vs Ds Ts बलाहक, Ds यथामुव (for यथा
(for चारि) — (L 164) Ds वयुष्मता (for घनु) — (L 165)
घन — (L 166) Ks Ns Vs Ds Ts Ms
Ks यजम् (for चक्रम्) — (L 166) Ks Ns Vs Ds Ts Ms
सदप्राप्तं, Ts Gs s स तु प्राप्तं (for सप्राप्त) Ms पति
हन्तारं (for ") Ks दृत्वा (for कृष्ण) Ks Ds s युति
(for युतिम्) Ks दृत्वा (for कृष्ण) Ms पति
Bom Poona eds G (ed) सहसा (for जप्राह) Ms पति
(for एव) — (L 168) Ks Ds Ts केतुमालि (for "ले")
— (L 169) Ds रचिर (for विपुलं) — (L 170) Ks Vs
— (L 169) Ds रचिर (for विपुलं) — (L 170) Ks Vs
Ds s सर्व, Ks Ds Ds सर्वं (for सर्वैर) — (L 172)
Ds केतुमाल (for "लि") Ks s Bs Ds Ds : शक्र (for शत्रु)
Ds केतुमाल (for "लि") Ks s Bs Ds Ds : शक्र (for शत्रु)
Ks Vs Ds Ds प्रवर्द्धन (Ds "न") (for प्रवर्द्धन) — Ks

विस्मयं परमं प्राप्त सर्वदेवगणेः सह । [170]

गन्धर्वाप्सरसश्चैव पुष्पवैरैवाविरत् ॥

केतुमालिं हतं दृष्ट्वा शत्रुहन्ता प्रमर्दनः ।

महाबलममूहेन प्रयुग्ममय द्रुदुवे ॥

ते गदा मुसलं चक्रं प्राप्ततोमरसायकम् ।

भिन्दिपालानकुठाराद्य भास्वरान्कटमुद्रावत् । [175]

युगपत्सक्षिपन्ति स्म वधार्थं कृष्णनन्दने ॥

सोऽपि तान्यस्त्रजालानि दक्षजालैरनेकधा ।

चिच्छेद बहुधा वीरो दर्शयन्पाणिनाघमम् ॥

गजान्सोऽभ्यहनत्क्रुद्धो गजरोहात्सहस्रशः ।

रथान्सारथिभिः सार्धं हयाश्चैव तु मर्दयत् । [180]

पातयंसाञ्जरशतैर्नाविद्धः कश्चिदीक्ष्यते ॥

एवं सर्वाणि सैन्यानि समन्य मकरभज ।

नदीं प्रारतयद्दोषं शोणितान्मुत्तरतिणीम् ॥

मुक्ताहारोर्मिन्दुला मासमेदोस्थिपङ्क्तिनीम् ।

om lines 173 180 — (L 173) Bs सन्मदेव (for सन्
देव) Ds s मयि (for मय) — (L 174) Ds तोमरं (for
ते गदा) Ks s Ds Ds : s प्राप्त (for प्राप्त) — (L
175) Ks Ds भिन्दिपाल, Ks Ds Ts s Gs : s
Ms भिन्दिपाल, Ks Ds s भिन्दिपाल, Vs भिन्दिपाल (for
"पालम्") Ds भासुरात् (for भास्व) — (L 176) Ds s प्र
(for ले) Ds s मर्दनम् (for "ने") — (L 177) Ks
क्षेपितावि (for सोऽपि तावि) Ds वीरैर (for "वीरैर")
— (L 178) Ks दृष्ट्वा, Ts Gs s "मिर (for "धा")
Ks सर्व, Ds वीरो (for वीरो) — (L 179) Ts Gs वीरो
(for द्रुदो) — (L 180) Gs वानात् (for रथम्) Ks
व्यदसैवत्, Ds वयमर्दय, Ds [अ]न्यमर्दयत्, Ts स मर्दयत्,
Gs मर्दय (for तु मर्दयत्) — (L 181) Ms [अ]विद्धं
(for "ले") Ks ईक्षित, Ts Gs s Gs Ms ईक्षते (for
"ले") Ks पतिवद् कञ्च वै रणे (for ") — (L 182) Ns
ईक्षते, Ks पतिवद् कञ्च वै रणे (for ") — (L 182) Ns
एवं सैन्यानि सर्वानि (for ") — (L 183) Ks नदी, Ks
प्रातयत् (for "यत्") Ks नदीं प्रातयन्ति स्म (for ") Gs om
lines 183-193 Ks s Vs Ds : s Ts Gs s
(hapl) lines 183-193 Ks s Vs Ds : s Ts Gs s
शोणितान्, Vs Bs शोणितोदा, Gs Ms लादं, G (ed.)
"वीच (for "वच") Ks मासमेदोस्थिपङ्क्तिनीम्
(L 184) Ks मुक्ताहारोर्मिन्दुला च, Ks Ts "रोगिणं बहुलां
(for ") Ks Ds Ts s वसा (for मांस) Ns
मासास्थि, Vs Ds मेदोयत्, Bs s Ds Ds : मेदोस् (for
मेदोस्थि) Ts Gs s Ms पङ्क्तिनीम् (for "नीम्") Ks मांस

छत्रद्वीपशरावर्ता रथैः पुत्तिनमण्डिताम् ॥ [185]
 केयूरकुण्डलाभूमां ध्वजमल्लविभूषिताम् ॥
 नागप्राहवती रौद्री मल्लयनकविभूषिताम् ।
 केशरीवालसउद्रा श्रेणिस्तूम्णात्मिकाम् ।
 नराननमुपद्रा च हंसचामरवीजिताम् ॥
 शिरस्त्रिमलमाकीर्णां क्षोणितोषप्रवर्तिनीम् । [190]
 नदीं कुलरणीं भीमागनैश्च प्रवर्तिताम् ॥
 दुष्प्रेक्षा दुर्गमा रौद्री ह्रीन्तेजःसुवन्तराम् ।
 शस्त्रमाह्वयती घोरं यमराष्ट्रविध्वनीम् ॥
 तान्त्रिकमणीमुत श्रीमान्विलोडयति धन्विनः ।
 शस्त्रहन्तारमाश्रित्य शरानभ्यकिण्वहन् ॥ [195]
 शत्रुहन्ता पुनः कुडो मुमोच शरमुत्तमम् ।

प्रयुज्य स समासाद्य हृदये निपपात ह ॥
 स विद्वत्तेन वाणेन प्रयुज्यते न व्यकम्पत ।
 शक्ति जगद् बलमज्जानुबले मुमूर्षधे ॥
 सा क्षिप्ता रौक्मिणेयेन शक्तिरालोक्य रणे । [200]
 पपात हृदयं भिन्वा यन्त्राश्रयिभक्तना ॥
 भिन्नहृदयः सखाज्ञो मुक्तमभ्यिवन्दनः ।
 पपात रुधिरेश्वरी शत्रुहन्ता महाबल ॥
 पतित शत्रुहन्तार दृष्ट्वा वरयो प्रमदनः ।
 जगद् भुसल सोऽथ वचनं चेदमाददे ॥ [205]
 त्रिषु किं प्राकृतेरभिः करिष्यसि रणमिय ।
 मा योषय मुदुर्बुद्धे वतस्त्व न भविष्यसि ॥
 वृष्णिष्यशक्ते जातः शत्रुस्मृतिता तय ।

मेव सप्तहिनीम्, V; Dn; शस्त्रमेषां (Dn) 'हो' लघुहिनी (for
 °) — T; s G; s om (hapl) lines 185-190 — (L
 185) K; D; छिन्नद्विप, h; पुत्रद्वीपा, h; छत्रचप, Dn
 D; T; छत्रद्वीपा (for 'य') — L om (hapl) lines 185
 189 N; om (hapl) line 186 — (I 185) K; M;
 कीर्णां, Cal ed वर्णा (for ह्मा) h; मय, D; मय
 (for मय) — D; s om (hapl) line 187 — (L
 187) B; om ed मय (for नाग) h; s V; B; Dn D; s
 G; M; रौद्री (for रौद्री) K; V B; s Dn D; सश (for
 मय) h; सश, G; M; कुर्व (for नक्ष) K; s V; s
 B; Dn D; s; शिष्यगाम् (for 'विताम्' — (L 188)
 K; N; सखा (for सखा) — h; s om line 189 — (L
 189) h; कानन (for 'न') V; s B; D; स (for
 सु) h; V; D; s वरानवमपा च (for °) M; छत्र
 चामरश्रिताम् (for °) — (L 190) h; D; V; सविणीम्
 (for प्रवर्तिनीम्) — G; om (hapl) lines 191-193
 — (L 191) h; प्रवर्तिनीम् (for 'ताम्' — (L 192) h;
 V; Dn D; दुर्गमा (for 'हो') K; s D; दुर्गमा (for
 दुर्गमा) h; s N; V; s B; s D; रौद्री (for रौद्री) K;
 दीन, T; s G; s हत (for दीन) — D; s om line 193
 — (L 193) D; रौद्री (for घोरा) K; महाशय (for यम)
 V; s B; Dn D; विवर्तिनीम् (for 'र्वीम्' D; मल्ल
 नकविभूषिताम् (for °) — (L 194) K; s N; V; s B
 D; D; s; s; T; तय (T; 'तो') रविम, Dn सहविषयी, D;
 T; s G; M; सय हय (for लक्षविषयी) — (L 195) h;
 Dn D; D; सय (for शत्रु) D; भावाय (for वाश्रित्य)
 Dn D; T; शरमकिण्व, G; हन्त (for 'विजय') D; शरवर्ष
 रवाहिर, D; s शराश्रितकिण्वहन्, D; शराश्रितकिण्वहन् (for

°) — (L 196) D; मुमोच शरमुत्तमम् (for °) — (L
 197) K; N; V; B; Dn D; D; s; T; G; प्रयुज्य, D;
 'स' च (for 'स' स) T; G; s; M; समाश्रित्य (for 'साय')
 D; हृदय (for 'दे') D; T; G; s; निपपात (for 'निप')
 — (L 199) K; s V; s D; D; s; वक्तव्यवत् (for 'वक्त'),
 T; s G; s; न व्यकम्पत वीर्यवार (for °) — (L 199)
 K; D; मुमोच ये (for मुमोच) — (L 200) M; शक्ति
 रौक्मिण्यमाकुला (for °) — (L 201) D; s D; s; T; s G;
 सखाश्रित (for सखा) — (L 202) D; s निश (hyper
 metric) (for निश) D; सखाश्रित (for सखाश्रित) K; V;
 Dn D; s; स निशद्वयसखाश्रित (hypermetric); h; N; निश
 हृदयशखाश्रित (N; 'सुहृता' (s), B; सखाश्रित निशहृदयो,
 D; s निशधेत सखाश्रित, D; s स निशद्वयसखाश्रित, T; s
 (s); s; M; निश (T; G; s; स निशधेत सखाश्रित, T; G;
 विविधहृदय सखा (for °) Dn यमोश्रित, D; महाश्रित,
 Cal ed यमोश्रित (for यमोश्रित) — (L 203) D;
 पपात हृदयोश्रित (for °) — (L 204) K; s D; s; पतित
 (for °) h; h; V; s D; D; s; प्रमदन, V; s प्रमदन (for प्रम)
 — (L 205) N; मुहूर्तपा (for जगद्) T; G; s; च धारै,
 G; सखाश्रित (for सुसल) G; जगद् च शर धारै (for °)
 D; सुमल (for वचन) h; D; T; M; शत्रुशर (for शत्रुशर)
 — (L 206) h; हत (for हत) V; प्रकृतेर, V; प्रकृतेर (for
 प्राकृते) T; s G; s; हत (for हत) D; वरिष्यसि (for
 'सि') h; B; D; s; T; s G; s; M; रणमिय, D; s; s G;
 'विषय' — (L 207) h; s V; B; Dn D; T; G; योषयस्य
 (for 'य' य) D; मा योषयस्य मुदुर्बुद्धे, D; मा योषयस्य दुः
 (for °) D; s om (hapl) lines 207-210 — (L 208)
 Cal ed योषे (for योष) h; शत्रुस्मृति महाश्रित, h;

पुनं हन्ताम्यहं तस्य ततोऽसी निहतो भवेत् ॥
 मृतेन तेन पुन्यं द्वे सर्वदेवभयो भवेत् ॥ [210]
 देवेया दानयाः सर्वं मोदन्ता हतशत्रवः ॥
 हते तस्यि ममाग्नेयः तस्तस्युत्थेयः गोपितैः ॥
 शम्भरस्य तु पुत्राणां परोऽभ्युदयस्तत्त्वियम् ॥
 अग भीष्ममुना मन्दा पदं विलपिष्यति ॥
 निहतं त्वा च धृतेर यौवनार्थं गतायुषम् ॥ [215]
 स ते पिता चमयरो विष्णोभो भविष्यति ॥
 हतं त्वां स विदित्वा तु प्राणास्त्यक्ष्यति मन्दधी ॥
 शयुक्त्वा परिषेणाम् तावद्विचिनीमुत्तम ॥
 स चाटिनो महातेजा रीक्षिण्येयः प्रतापराज ॥
 दोर्भ्यर्माक्षिण्य तस्यैव रथमुत्थं व्यपूर्णयम् ॥ [220]
 सोऽनृपुल्य रथात्तस्मादपारिषत्तिरिधाम् ॥

ता गदा गृह्य सहसा रीक्षिण्येयमुपादयत् ॥
 वधेन गदया वामः प्रमर्दनमपोषयत् ॥
 हतं प्रमर्देन देवं दृष्ट्वा सर्वं प्रदुहयु ॥
 न शत्राः प्रमुने स्थातु सिंहत्रासाद्रजा इव ॥ [225]
 गारुमेयं यथा दृष्ट्वाविणो विप्रणश्यते ॥
 तथा सैन्या विपीदन्ति प्रगुम्नस्य भयार्दिताः ॥
 क्षत्रजादिगणवज्रा वै मुक्तेना क्षरोमन ॥
 रजस्तलेय युरवि. सेना समग्रगृह्ते ॥

मदनशरिभिन्ना मेनिशानभ्युपाया- [230]

शुवतिमदृशवेपा भाभसीः पीड्यमाना ॥

रतिसमरमक्षका वीक्षितुं मोक्षदृसन्ती

रगृह्यमनक्षका नेच्छते स्थातुमन ॥

Culophon

अस्मद्विषु रिता वर (for ^a) — (L. 209) Ks Ns Ds s
 पुत्र (for पुत्र) Ms हन्ता हन्त (for हन्ताम्यहं) Vs Bs
 Ds s (for असी) — (L. 210) Ds मृते तस्यि मृते
 (for ^a) — (L. 211) Ds om from मोदन्ता up to
 तावद्वि (in line 218) Ds कर्तुं तां (for मोदन्ता)
 — (L. 212) Vs Ds मृते (for हते) Ks मयाक्षिण्य
 Vs Ds मयाक्षिण्य, Ts Li मयाक्षिण्य (for 'लेण') — (L.
 214) Bom, loona eds G(ed) अग सा भीष्ममुना
 (for ^a) — (L. 215) Vs Ds मयायुषम् (for गतायुषम्)
 — (L. 216) Ks Li निषत् सौ, Ds Ti निषत्तातो (for
 विन्) — (L. 217) Ds च त्वां, Ds त्वा स (for त्वां स)
 — (L. 218) Ks [मा]नौ, Ds s [म]य (for [मा]नु) Ks
 जघान, Ds वादयन्, Gs जघायन (for वादयन्) Ts s
 Gs s रीक्षिण्येयमतावयन् (for ^a) — Gs om lines
 219 220 — (L. 219) Ds साटिनी द्वि (for स साटिनी)
 — Gs om (hapl) lines 220 221 — (L. 220) Ns Vs
 Bt Dn Ds Ts s Gs s Ms उक्षिण्य, Gs उक्ष्मन् (for
 माक्षिण्य) K V Bt Dn Ds s Ts रथ मर्दा (for रथ
 मुहयं) Gs रथ मर्दा मयापोषयत्; Ts s Gs s रथ पदया
 मनाड (Ts Gs 'ता'यन् (for ^a) — (L. 221) Gs मोक्षय
 च (for मोक्षयय) — (L. 222) Ts s O Ms यो (for
 तौ) Ms तस्मा (for तस्मा) Ks मयाद्रव (for यथा)
 — (L. 223) Gs s सहमा (for मया) Ks s Ns Vs s
 Dns Ds Ds Gs Ms प्रमर्दनम् (for प्रम) — (L. 224)
 Dns देव्या (for देव्य) Ks s 4 Ns V B Ds Ds s s
 Ts s Gs s Ms हते प्रमर्देन देव्ये (Ks 'त्वा') Dns हत
 प्रमर्देन देव्या (for ^a) — (L. 225) Ms स्थातु (for क्षाता)

Ks s Ds Ds s Ts s G विदित्वा (for 'त्रासाद्') Ds Ms
 वृता (for वना) — (L. 226) Ts Gs s Ms सारमेय
 (for 'मेय') Ks Ds s वै प्रमर्देन (Ks 'वि') V B Ds
 Ds s s Ts Gs विप्रणश्यति (for 'ते') Ts s Gs s Ms
 सार्दूलं तु भयानकम् (for ^a) — (L. 227) Ks Ts s Gs s
 च सीदति, Ds Ds विपीदन्ति (for विपीदन्ति) Bom
 Poona eds G(ed) लेना (for 'लेना') — (L. 228) Ds
 Ts s Gs s Ms [मा]नौ (for वै) Ks s Ds s Gs क्षरोमना,
 Ks विलोभिता, Ks Ds [म]न [Ds 'त्य'] मोमना Vs s Ds s
 Ds Ds क्षरोमना (Vs 'ता'), Bt Dn Gs विलोभिता, Ds व
 क्षोभना, Ts s Gs स्वक्षोभना (for क्षरोमना) Ns मुक्-
 त्वा क्षरोभना, Vs Ts वेतामक्षोभना (for ^a) — (L.
 229) Ks Ds मययुह्य Vs Bt 'निगृह्यते, Vs 'निगृह्यते'
 Vs 'मयुह्यते, Ts s Gs s 'वदयत्, Ms 'भित्तयते (for
 'मयुह्यते) Ds लेना समग्रगृह्ते, Ds स्थातुमनमगृह्ते (for
^a) — (L. 230) Ks s Gs सार्दूलं
 Ns Gs सार्दूलं
 म्युपायाद्)

232) Ks जति, Ds द्वि, Ts पति (for रति) Vs B रत-
 नम् (for समरम्) Gs अयका (for अक्षका) Ns Vs स-
 रतिवक्षका (for रतिसमर) — (L. 233) Ds भाव
 (for कथ)

Culophon — Mention of the Epico Dn Ds Ds
 — Mention of Kṛiṣṇa Ks Vi s B Dns Ds Ds
 — Adhy names Ks s Vs Dn Ds s Ts शत्रुदरैर्मह-
 क्षो B सगरवधे नेन Bs सैव अग Ks Ns Vs Ds
 शत्रुदरैर्महक्ष Vt Bt Ds Ds शत्रुवधे शत्रुदरैर्मह

वैशपायन उवाच ।

शम्बरस्तु ततः क्रुद्धः सूतमाह विद्या पते ।
 शत्रुप्रभुरतो वीर रथं मे शीघ्रमावह । [235]
 यावदेनं शरीरं सम विश्रियकारकम् ॥
 ततो भर्तुर्वचः श्रुत्वा सूतस्तस्मिन्प्रकारकः ।
 तश्चाश्वमचोदयामास चासीकरविभूषिताम् ॥
 त दृष्ट्वा रथमयान्त प्रशुन्तः युद्धलोचनः ।
 सवधे चापमावाय शरं कनकभूषणम् । [240]
 तैनाहन्तुसक्रुद्धः कोपयञ्जाम्बर रणे ॥
 ऋद्वे ताडितस्तेन वैशशत्रुः सुविह्वलः ।
 रयोपस्थं समाश्रित्य तस्थौ मोऽथ निवेतन ॥
 स चेतना पुनः प्राप्य धनुरादाय शम्बर ।
 विन्याध कार्थिं कृपितः सप्तभिर्निशितैः शरैः ॥ [245]
 तानप्राप्यश्वाश्वान्तोऽथ सप्तभिः सप्तधाच्छिनत् ।
 शम्बर च जघानाथ सप्तत्या निशितैः शरैः ॥

पुनः शरसद्वलेण कङ्कबर्हिण्यासमा ।
 अहन्तश्चम्बर कोषाद्वाराभिरिव पर्वतम् ॥
 प्रविशो विविशश्चैव शरधारासमावृता । [250]
 अन्धकारीकृतं ज्योम दिनेशो नेत्र दृश्यते ॥
 ततोऽन्धकारसुप्तार्यं वेद्युत्तमेण शम्बरः ।
 प्रशुन्तस्य रयोपस्थं शरवर्षं मुमोच ह ॥
 तद्वत्तजालं प्रशुन्तः शरेणान्तपर्वणा ।
 बिच्छेद बहुधा राजन्वशैय्याणितापयम् ॥ [255]
 हृते तस्मिन्माहवर्षे शराणां कार्थिगता सदा ।
 ह्रमवर्षं मुमोचाथ गायया कालशम्बरः ॥
 ह्रमवर्षोच्छ्रित दृष्ट्वा प्रशुन्त कोषगूर्हितः ।
 आग्नेयाश्च मुमोचाथ तेन युधान्तानयत् ॥
 भस्मीभूने युधवर्षे शिलासघातमुत्सृजत् । [260]
 प्रशुन्तस्त तु रायन्वै प्रोत्सारयन् सयुगे ।
 ततो साया पर चक्रे देवगु प्रतापयन् ॥ -

(D¹ 'वध'), B¹ शम्बरवध T¹ s G¹ s s दाम्बरासुरवेना
 अह् — *Adhy* vs k₃ (marg) 150, V₁ 164, V₂ 163, V₃ Des 162, D₁ 161, D₂ (marg) 166, D₃ G₁ 163, D₁ 159, T₁ G₁ 173, T₂ G₁ 175, T₃ 143 G₁ 173, G₂ M₁ 174

(I 231) k₁ D₁ प्रसुता (for 'सो') K₂ s D₁ s आह
 (for आहव) V₁ s B D₁ D₂ T₁ s s G₁ M₁ रथ मे वाहय
 द्रुतम् (for ⁶) — (I 236) D₁ s अरि (for शरैः)
 — (L 237) D s D₁ s P₁ मर्तुर्वच (for मर्तुर्वच) G₁
 हव (for शुब्दा) D₂ सतम् (for सुखम्) — (I 233)
 K₁ जहाय, D₁ जहाय D₂ s रथ (for जहाय) K₁ s D₁
 रथ स नो(K₂ च नो , D₁ सनो) वयामास , K₁ D₁ क्लास्य
 शो(D₁ 'नसो' ⁶) (for ⁶) — (L 239) G₁ शत्रुम् (for
 रथम्) — (L 240) D₁ सैधवी (for 'शे') M₁ काञ्चन
 (for कनक) N₂ V₁ D₁ F₁ G₁ युषिणम् (for युषणम्)
 — (L 241) V₁ आहव , D₁ 'न (for 'नम्') D₁ शरान्मुद
 (for सुसमुद) N₂ V₁ D₁ रयोपय (for कोष) T₁ s G₁
 युधि (for रणे) V₁ B₁ D₁ दाम्बर कोपयन्ने (for ⁶)
 — (L 242) k₁ स विह्वल , K₁ D₁ D₁ G₁ सविह्वल ,
 B₁ सुप्रियम् , K₁ सविह्वल (for सुप्रि) — (L 243) K₁
 रथयधि , K₁ s V B D (except D₁) रथयधि (for रथो
 पस्थ) k₁ रथे तस्थौ (for तस्थौ मोऽथ) — (L 244) D₁
 समाश्रित्य (for पुन प्राप्य) k₁ आश्वय (for आदाय) K₁
 B₁ सार (for शम्बर) — (L 245) T₁ सप्तया (for

सप्तभिर) — D₁ s G₁ oia (hap!) lines 246-247
 — (L 247) D₁ स शम्बर (for दाम्बर व) — (L 249)
 k₁ D₁ चादय , N₂ s आहव , D₁ सोम (for अह)
 D₁ बुद्धो (for सोवार्) — After line 250 Bom Ponna
 eds O(ed) 100

5* स दिशो विविशश्चैव वधधारा समावृणोत् ।

— (L 251) k₁ s N₂ s B D₁ D₂ s s T₁ G₁ s M₁ दिग्
 (k₁ दिग्) कर्ता न दश्यते , T₁ s G₁ s s विकर्ता च न ह⁶
 (for ⁶) — (L 252) k₁ N₂ s M₁ s s इत्याय , N₂ s
 1⁶ आयाय , D₁ D₁ G₁ उत्पाय (for उत्सार्य) D₁ मालना
 खेण दम्बर (for ⁶) — (L 254) k₁ T₁ G₁ s M₁ नत
 (for [अ]नत) — (L 256) D₁ महावीर्यं , T₁ s G₁ M₁
 कलवर्षे (for महा) k₁ N₂ s B D₁ D₁ शरेण , D₁
 वर्यय , D₁ शर्ययै (for शरणा) D₁ T₁ s s G₁ M₁ शरयैव
 कार्थिगता (for ⁶) — (L 258) k₁ V₁ B D₁ D₁ G₁
 वर्षोन्धिन , D₁ वर्षे शिव , T₁ s G₁ s s M₁ वर्षमिन (G₁ s
 'द' (for वर्षोन्धिन) — (L 259) k₁ (sup for) T₁ s
 G₁ अनाशयय (for जहाय) — T₁ s G₁ s s om line 260
 — (L 260) B₁ अश्वीकृते (for 'श्वे') D₁ दौलसपातमुत्सृज
 (for ⁶) — (L 261) k₁ D₁ T₁ s G₁ s s सनु , V₁ सय ,
 D₁ वासु (for स तु) V₁ D₁ प्रोसायति (for यत) N₂
 शीर्याय (for सयुगे) — (L 262) D₁ वैव (for चक्रे)
 D₁ परसथ (for प्रतापयान्) — (L 263) K₁ s B₁ D₁ D₁
 सिद्धयायान् , D₁ T₁ G₁ s सिद्धयाय (for सिद्धान्यायान्)

सिद्धान्त्यान्मन्त्रादाश्च तद्वत्तुश्रवणानाम् ।
 पाण्ड्यान्तरिदृश्यान्मन्त्रानुष्ठापित्वा पते ॥
 सुमोच धनुस्तथैव प्रमुन्मस्य रथोपरि । [265]
 गान्धर्वश्रेण रिन्तेद सस्योन्मान्नरुद्रशब्दात् ॥
 प्रमुन्मेन तु सा माया हता तां वीक्ष्य शम्बरः ।
 अन्या माया सुमोचाय शम्बर श्रोधमूर्छितः ॥
 वनेन्द्राभिभ्रम्यदत्तान्पट्टिहायनयोरनान् ।
 महामाप्रोक्तमास्त्वाङ्गमिन्नान्नरुद्रमर्तिनान् ॥ [270]
 तामापनन्ती माया तु पार्थिव्यं वमन्त्यलेचन ।
 सैन्दी माया समुत्पद्य चर्चं चुद्धिं महामना ॥
 पृथ्वाया सिद्धमायाया रौप्यमणयेन धीमता ।
 माया नागमयी नष्टा आदिस्तेनैव शरैरी ॥
 निहता हस्तिमाया तु दृष्टाम्नी दानेश्वरः । [275]
 माया समोदनी नाम सोऽसृज्जानेश्वरः ॥
 ता पृष्टा मोहिनी नाम माया मयविनिर्मिताम् ।

सहाय्येण तु प्रमुन्मे नादायामास वीर्यमान् ॥
 शम्बरस्तु ततः पुत्रो मायया नष्टया तथा ।
 सैन्दी माया महातेजाः सोऽसृज्जानेश्वरः ॥ [280]
 सिद्धानापनतो दृष्ट्वा रौप्यमणयेन प्रतापवान् ।
 अश्रं गान्धर्वमादाय शरमानसृजत्तदा ॥
 तेऽप्रापदा वरोदमा नगदप्रापुवा रणे ।
 सिद्धान्विद्रायामासुरायुर्नलधराणि ॥
 सिद्धान्विद्रावितामन्त्रा माययाप्रापदेन वै । [285]
 शम्बरश्चित्तयामास कथमेन निहन्मि वै ।
 अहो मूर्धरसमावोऽह मन्मथा न हत शिशु ।
 प्राप्तयौनदेहस्तु कृताश्रयापि दुर्मति ।
 तत्कथं निहन्मिप्यामि शत्रु रणशिर स्थितम् ॥
 माया सा विप्रते तीव्रा पत्रगी नाम जीपणा । [290]
 दत्ता मे देवदेवेन हरेणामुत्पातिना ॥
 वा स्वपामि महामागमाशीरिपसमाउलाम् ।

— (L 264) T₁ G₁ १ कक्षात् (for उक्षात्) — (L 265)
 K₁ १ Dn D₁ १ शम्बर, D₂ १ मायाय (for मायस्य)
 D₃ रथोपरि स शम्बर (for १) — (L 266) D₂ १ निह
 शब्द (for लब्ध) — (L 267) V₁ D₂ T₁ G₁ १ M₁ तु ता
 माया, D₂ [मा]हता माया, T₃ G₁ १ हता माया, T₄ तु स्वां
 माया (for तु मा माया) V₂ D₂ हता स, D₃ १ हता (D₂
 ता) वै, T₄ G₁ १ निहता, G₂ तथा तां, M₂ वितथा (for
 ता) वै, — (L 268) T₁ १ G₂ शम्बर, T₂ शम्बर (for
 हता तां) — (L 270) G₁ तर्पिताम् (for कर्त्तव्यं) K₂ १
 शम्बर — (L 270) G₁ तर्पिताम्, D₂ मूर्छित, Bom Poona
 D₃ T₁ १ G₁ १ M₁ तर्पिताम्, D₂ मूर्छित, D₃ वृत्तारणविहार
 eds G(ed) कोविताम् (for गर्विताम्) D₄ वृत्तारणविहार
 दत्त (for १) — (L 271) V₁ मायाय (for माया तु)
 दत्त (for १) — (L 272) K₁ महामनाम्, V₂ १ दत्त, D₂ रमना (for
 'मनः') — After line 2/2, T₁ १ G₁ १ M₁ ins
 6* उत्पद्युक्ताम् च पृष्टा शम्बरौपि सुमोच ताम् ।

— M₁ om [hap] lines 273 280 — (L 273) K₁ १
 N₁ V₁ 1 D (except D₂) T₂ G₂ रा तु (K₁ प्रायः) टा विह
 माया तु, T₃ १ G₁ १ ता सुहृं विहमाया तु (for १) T₄ १
 G₁ १ om [hap] lines 273 281 — (L 274) K₁
 D₂ नागवती (for 'मयी') K₂ तम सुषोद्वेयया, K₃ सुषो
 जेव च शरैरी (for 'मयी') K₄ तम सुषोद्वेयया, K₅ सुषो
 निहता विहमाया तु (for १) D₂ दृष्टाम्नी दानवात्म्य
 K₃ निहता विहमाया तु (for १) Bom Poona eds G(ed) ता समोद्व महामुत् (for १)
 — V₁ om [hap] line 276 — (L 276) B₁ T₁ G₁

जम्बो (for माया) K₁ V₁ B₁ D₁ १ G₁ सेमोहिनी, Dn₁ T₁
 'हता' (for 'हनी') Bom Poona eds G(ed) माया (for
 नाय) K₂ N₁ V₁ १ B₁ १ Dn D₂ D₃ १ दानवोत्तम (for
 'वेध') — (L 277) K₁ १ B₁ D₁ १ १ दृष्ट्वा (for पृष्ट्वा)
 K₂ N₁ १ १ Dn D₂ D₃ मोहनी (for मोहिनी) — (L
 278) K₁ V₁ B₁ D₁ १ स मञ्जुशैव प्रमुन्मे, K₂ १ सञ्जाना
 खण्ड, D₃ १ मञ्जुशैव प्रमुन्मे (for १) D₄ वारयामान (for
 नाय) — (L 280) K₁ D₂ सिद्धी (for सैन्दी) N₁ दान
 वोत्तम (for 'वेध') — (L 282) N₁ शब्द (for मञ्जु) K₂
 शम्बरम् (for मार) — (L 283) T₁ G₁ प्रापताम् (for
 श्वापरा) T₂ १ G₁ १ जम्बामयन्त्रोदारात्, G₂ १ M₁ जम्बा
 सन्मन्त्रोदारात् (for १) V₂ T₃ G₁ १ १ दत्तायुधान् (for
 'धा') — (L 284) T₁ G₁ १ १ दत्ता (for दायुर्) K₂
 धारणि च (for 'वि') — (L 285) D₂ सैन्दी (for
 सिद्धान्) K₃ Dn₁ D₂ विद्रविताम् T₁ M₁ Bom Poona
 eds विद्रवतो (for विद्रविताम्) K₂ om line 285 K₃ १
 Dn D₂ १ मायाय (for मायया) K₄ मायामहादालया,
 D₅ मायामहादरय, T₆ १ G₁ १ १ मायया बहुरुपया (for १)
 — (L 287) K₁ १ M₁ जद (for मञ्जु) K₂ निहता D₃
 [म]पदत (for न हत) — (I 289) B₁ (marg) रणमुत्त
 (for 'वि') K₂ रियन् — D₃ om lines 290-294 — (L
 290) G₁ विप्रते (for विप्रते) K₂ तीव्रा, T₃ १ G₁ १ जीपणा
 (for तीव्रा) V₂ B₁ १ D₂ T₃ पात्रगी, Dn₁ D₂ पत्रगा (for
 'गी') T₄ १ G₁ १ नामत (for जीपणा) — (L 291)

तया दक्षेत् दुष्टात्मा शेष मायासम्यगे न वै ॥
 सा मृष्टा पात्रगी माया विपश्चालासमाकुला ।
 तया पत्रगमय्या तु सरथं सहवाजिनम् ॥ [295]
 सस्तुं स हि प्रयुम्नं वचनं श्रवणधनैः ॥
 वध्यमानं तदा दृष्ट्वा आत्मानं वृष्णिवंशजः ।
 मायां संचिन्तयामास सौपर्णी सर्पनाशनीम् ॥
 सा चिन्तिता महामाया प्रयुम्नेन महात्मनः ।
 सुपर्णा विचरन्ति स्म सर्पां नष्टा महाविषाः ॥ [300]
 भग्नार्थां सर्पमायायां प्रज्ञांसन्ति सुरासुधः ॥
 साधु वीर महाबाहो साधु कृत्स्निगन्धनः ।
 यत्त्वया धर्मिता माया तेन स्म परितोषिताः ॥
 हतायां सर्पमायायां शम्बरोऽचिन्तयत्युनः ।
 अस्ति मे कालदण्डाभो मुद्रो हेमभूषितः ॥ [305]

तमप्रतिहतं युद्धे देवदानवमातुर्यैः ।
 मया सृष्ट खदेहेन तपसाया सुदुर्भरम् ॥
 पुरा यो मम पार्वत्या दत्तः परमपुत्र्या ।
 गृहण शम्बरेभ्य त्वं मुदं हेमभूषितम् ॥
 मायान्तकरणं नाम सर्गामुर्विनाशनम् ॥ [310]
 अनेन दानवो रौद्री वलिनी नगपारिणी ।
 कुम्भश्चैव विजुम्भश्च सगणो सुविती मया ॥
 प्राणसंशयमापन्ने शया मोक्ष्य, स शत्रवे ।
 इत्युक्त्वा पार्वती देवी तत्रैयान्तरयीयत् ॥
 तदहं मुद्रश्रेष्ठ मोचयिष्यामि शत्रवे ॥ [315]
 तस्य विज्ञाय चित्तं तु देवराजोऽभ्यभाषत ।
 गच्छ नारद ग्रीष्मं त्वं प्रगुम्नस्य रथं प्रति ॥
 सवोधय महाबाहुं पूर्वजार्तिं च स्मारय ।

T₁ = मृष्टा (for हेष्ट) N₁ V₁ = B₁ {मोक्षिन् (for [मो-
 क्ष-]) K₁ हरिण सुरवातिनी, B₁ हरिणामित्रवातिनी (for
 ') — (L 292) T₁ = G₁ 3-5 उत्सृजामि (for ता सृ')
 — (L 303) K₁ = D₁ D₁ वया (for तदा) T₁ = G₁ =
 दक्षेत् (for दक्षेत्) K₁ शेष (for शेष) K₁ महाबली, B₁
 D₁ D₁ जयो वली (for जयेन वै) K₁ मायात्रयविषेण वै,
 T₁ = G₁ 3-5 शेष (T₁ G₁ [चित्] माया मुमोच वै (for'))
 — (L 294) K₁ सृष्टा सा (by transp.), D₁ G₁ सा दृष्टा
 — (L 295) K₁ D₁ माया पञ्चाना वै, K₁ नष्टा पञ्चय
 मायास्तु (for') D₁ G₁ वाजिनि (for वाजिनम्) K₁ =
 D₁ = सत्य सतुराग, N₁ V₁ D₁ = D₁ = T₁ = G₁ = 3-5
 मय सह वाजिनि (for') — (L 296) K₁ B₁ D₁
 मयुज K₁ = N₁ V₁ B₁ = D₁ D₁ = T₁ G₁ सत्य (D₁ 'त'
 स हि म N₁ V₁ D₁ D₁ सह प्रयुज, D₁ 'त' सहप्रयुज
 T₁ = G₁ = 3-5 सत्यप्रयुज तदा सृत् (T₁ 'वाचन') (for')
 K₁ = N₁ V₁ D₁ D₁ = T₁ = G₁ = 4-5 M₁ सत्य,
 G₁ सतिन (for वचन) D₁ सृत् (for दत्) — (L 297)
 T₁ = G₁ 3-5 सारथि (for क्षामात्र) — After line 299,
 T₁ = G₁ 3-5 M₁ in

7** अमयानाम ता सोमि मुमोचारया विनिवृत्त ।

[T₁ G₁ मुमोचारय विनिवृत्त (for')]

— (L 300) K₁ = N₁ D₁ D₁ D₁ = सौपर्णी (for सु')
 G₁ सुपर्णा विचरन्ती सृ (for') T₁ = G₁ 3-5 महाबला
 (for विरा) — (L 301) K₁ हतायां, B₁ = महाबाहो
 (for भग्नार्थां) T₁ भग्नार्थां प्रज्ञांसन्ती (for') K₁ D₁
 प्रज्ञांसु (for प्रज्ञांसु) K₁ सुरेश्वरा, D₁ सुरासुध
 (for सुरा) — (L 303) Bom Poona eds G (ed)

सर्गमयानन्दवर्धन (for') — (L 303) K₁ D₁ D₁
 देवराजम्, K₁ D₁ D₁ = देव रा', T₁ = G₁ = 3-5 M₁ तेन स
 (for तेन स) — (L 303) V₁ दै (for मे) N₁ दण्डोऽसी,
 D₁ दण्डो (for दण्डो) — (L 306) K₁ V₁ T₁
 मानवे (for मानवे) — B₁ om line 307 — (L 307)
 K₁ D₁ खदेहेन, N₁ V₁ D₁ D₁ = T₁ = G₁ 'हे' वै,
 D₁ 'होषे' (for 'हेन') K₁ मया सृष्टा खदेहे, G₁ मया दृष्टा
 खदेहे वै, M₁ साया दृष्टाय खदेहे (for') K₁ = D₁ D₁
 D₁ = 3-5 सुदुर्भरम्, V₁ = 'असृ' (for 'असृ') Bom Poona
 eds G (ed) सृ परमपुत्रम् (for') — (L 308) B₁
 सुसया (for सुसया) — B₁ om lines 309-312 — (L
 309) K₁ गृहण समरे सत् (for') — (L 310) D₁ सुरा
 सुर (for सगं) D₁ विषेयम्, G₁ विनाशिनम् (for
 'सत्य') — (L 311) V₁ शोरी (for शोरी) K₁ अनेन
 दानवैर्योऽसी, T₁ 'न' दानवा रौद्री (for') G₁ वलिनी (for
 'नी') D₁ सृष्ट, T₁ वन (for नदा) T₁ दलिना नगपारिणी
 (for') — (L 313) D₁ विजुम्भश्च सुरमम् (for')
 T₁ साधिवी (for सृ') — (L 313) D₁ प्राणे (for प्राण)
 D₁ = सु' D₁ 'त' सत्यवे (for स दानवे) — K₁ T₁ = G₁
 3-5 M₁ om (hapl) lines 314-315 — (L 315) D₁
 यद्, D₁ सत् (for तद्) K₁ = 3-5 N₁ V₁ D₁ = D₁ = T₁
 T₁ मुद्रं (for 'त') — (L 317) V₁ शीघ्रम् (for शीघ्रं) —
 — (L 318) K₁ त वाधय, D₁ D₁ तं यो' (for संयो)
 K₁ = N₁ V₁ = B₁ D₁ = 3-5 T₁ = G₁ M₁ च मोक्षय,
 V₁ च मोक्षय, D₁ अनुव्यस्य (for च स्मारय) — (L 320)
 K₁ सृष्टेः (for सृष्टेः), V₁ B₁ = D₁ = G₁ धारि, D₁
 सत्य, D₁ सत् (for सत्) K₁ N₁ V₁ B₁ T₁ G₁ = सृष्टयः

वैष्णवाखं प्रयच्छामि वधार्थं शम्बरस्य च ।
 अभेनं कच चास्य प्रयच्छामुरसूदनम् ॥ [320]
 एवमुक्तो मघवता नारदः प्रययौ त्वरत ।
 आकाशेऽधिष्ठितोऽयोजन्महर्षजनेतनम् ॥
 कुमार पश्य मा प्राप्त देवगन्धर्वनारदम् ।
 प्रेषित वैवराजेन तत्र सनोपनाय वै ॥
 स्मर त्व पूर्वं भार कामदेवोऽसि मानव । [325]
 हरकोपानलारुधस्तेनान्न इहोच्यसे ॥
 एवं वृष्णिर्गते जातोऽस्मि रुक्मिण्या गर्भसमयः ।
 जातोऽसि केशवेन तत्र प्रगुम्भ इति कील्यसे ॥
 आहत्य शम्बरं त्वमिहानीतोऽसि मानव ।
 सप्तपत्ने रक्षपूणे सूतिरागारमप्यतः ॥ [330]
 वधार्थं शम्बरस्य एवं ह्रियमाणो ह्युपेक्षितः ।
 केशवेन महानाहो देवकार्यसिद्धये ॥

येषा मायावती नाम भार्या वै शम्बरस्य तु ।
 रतिं ता विद्वि कल्याणी तव भार्या पुरातनीम् ।
 तव सा रक्षभार्यायं शम्बरस्य गृहेऽसत् ॥ [335]
 माया शरीरजा न्यस्य मोहनार्थं दुरात्मनः ॥
 रतेरगदनायायं प्रेषयत्प्रियं वद ।
 एवं प्रगुम्भ बुद्ध्या वै न न भार्या प्रतिष्ठिता ॥
 हत्वा तत्र शम्बरं वीर वैष्णवगलेन सयुगे ।
 गृह मायावती भार्यां हारवा गनुमर्हसि ॥ [340]
 गृहाण वैष्णव चार्षं कच च महाप्रभम् ।
 शक्येन तत्र समुह्य प्रेषितं शत्रुसूदन ॥
 शत्रु मे ह्यपर वाक्यं त्रियतामविशङ्क्य ।
 अस्य देवरियोत्तात मुद्रयो नित्यपूजितः ॥
 पार्वत्या मुद्रया दत्तः सर्वशत्रुनिर्हणः । [345]
 अयोध्यायै सप्तपत्ने देवदानवमानवैः ॥

Ks V 1 : Bz : Dn D1 D2 : Tz : Gs M 'न'; Ds यातिने,
 Dss Ds Gs : सुदिने (for सुदन्म्) — (L 331) Ks
 भावता (for मन्) V 1 चत्, Ds : तदा (for रक्षन्)
 — (L 332) K1 D1 चोक्षे, Ks वैव, Ks V 1 : Bz Dn
 Ds : s : (उ)वाच, Ds वाच (for ओचन्) Ns V 1 आकाशे
 विष्ठितोवाच, Dss 'दोषिष्ठितोऽयोजन्', Ds 'आधिष्ठितो वाच',
 T1 : G1 : s : M1 'दो नि (T1 'यति' धितोऽवादीन् (for ")
 Ds : उवाच मकरभजनम्, Ds कालि कमललोचनम्, T1 : G1
 s : M1 काष्ठी मकरकेतनम् (for ") — (L 323) K1 :
 D1 : T1 Gs कुमार (for 'र') Ds पश्यतां (for पश्य मा)
 D1 Gs मानवम् (for भार') T1 : G1 : s : M1 देवविमिह
 नादम् (for ") — (L 325) Ks स्मर त्व, Ks V 1 स्मर तः
 V 1 स्मरत् (for स्मर त्व) T1 G1 : s : स्मर त्व भारकं पूर्वं
 (for ") — Gs om (l apl) lines 326 329 — (L 326)
 Ks हरकोपानलरुधर्ग (for ") Ks : V 1 : Dns Ds D1 : s :
 T1 : G1 : s : M1 (उ)च्यते (for से) — (L 337) K1 : V 1
 Bz : Dns Ds T1 G1 : s : M1 वृष्णिर्वस, T1 वराजो (hyper-
 metric) (for 'वरो') V 1 रुक्मिणी (for 'वरा') K1 समये,
 D1 'वम् (for 'व) — (L 328) Ks जलित (for जातोऽसि)
 Ds काहुते (for कील्यसे) — Ds om lines 330 332
 — (I 330) K1 D1 Gs : s : M1 व सपूर्णं, Ks
 एवं स', D1 तु स' (for त्वम्) T1 सप्तपत्नेऽसि संपूर्णं (sic)
 (for ") V 1 T1 : G1 : s : मघवा (for 'व) Ks सुविका
 गतमव्युत्त (for ") — (L 331) V 1 T1 G1 : s : शम्बरं
 (for 'रस्य') T1 : G1 : s : शत्रुप्रेक्षित (for शत्रु') — (I
 332) K1 D1 देवकार्यसिद्धये (for ") — (L 333) Dss

सैषा, T1 M1 दया (for दैवर) — Gs om lines 335-338
 — (L 335) T1 : G1 : s : M1 स (for सा) V 1 रक्षणा-
 वाय (for 'वयि') Ds om (l apl) lines 335-337
 — (L 336) Dn अद्य, D1 : s : T1 : s : G1 : s : M1 तस्य;
 Gs हार्य (for मर्य) — (L 337) Bm Poona eds
 O (ed) सप्तपत्नेऽयोजन् (for उवाच') V 1 देववि, M1 देवविता
 (for 'वति') — (L 338) K1 V 1 Bz Dns T1 Gs प्रयुक्त
 (for 'स') K1 : Ks V 1 Bz Dns D1 : s : T1 : s : G1 : s :
 बुद्ध्या वै, Ks बुद्धा वै, Ds बोधय, M1 बुद्धा तं (for बुद्ध्या
 वै) Ks : Bz Dns D1 : सप्त (for तव) K1 : V 1 Bz : Dn
 D1 : T1 Gs नय (Dn त्व, T1 Gs तत्र) भार्या प्रतिष्ठिताम्,
 Ns आत्मभार्या प्रतिष्ठिताम्, T1 : G1 : s : M1 नय (Gs तव)
 भार्या पुरातनीम् (for ") — (L 339) K1 Ns V 1 Bz : s :
 T1 G1 : s : स', Ks T1 तु (for त्वं) — Gs om line
 340 — (L 341) V 1 : गृहाण वैष्णवायं च (for ")
 T1 G1 : s : [म]घप्रभं T1 'घ'कम् (for महाप्रभम्)
 — (L 342) Ds मरुद्व (for संपुष्ट) — (L 343) Ks :
 Ds महा वरं, V 1 : से परमं; D1 होय परं; Ds से हर्षं
 (for से हर्षं) K1 : V 1 Ds D1 : शत्रु मे ह्यपरं वाच (for
 ") — (I 344) Ds देवतियम् (for देवतियोत्ता) K 1
 V 1 Bz : Dn D1 : s : T1 शिरपूजितः (for 'पूजित')
 — (L 345) T1 Gs M1 पूर्वं (for ह्य) Ks Ns पतिगृह्य
 च पार्वत्या; Ks V 1 : Bz D1 : s : T1 G1 पार्वत्या रतिगृह्या;
 V 1 बो दत्तं सैलपुत्राय, Ds पार्वत्या पतिगृह्यत्या (for ")
 Ks-1 Ns V 1 Bz D1 : s : T1 G1 : दत्तः; V 1 तस्यै;
 T1 G1 : s : पूर्वं; M1 हर्षं (for सवै) — (L 346) Ks :

तदस्रप्रतिपातार्थं देवी संस्मर्तुमर्हसि ।

स्तव्या चैव नमस्या च महादेवी रणोत्कृष्टे ॥

तत्र ये कृत्या यन्नः संप्राप्ते रिपुणा सह ।

स्तुयन्ता नारदो धाक्य प्रययौ यत्र वासवः ॥ [350]

Colophon

वैजंपायन उवाच ।

शम्बरस्तु ततः क्रुद्धो मुद्गेरं च समाददे ।

मुद्गेरे गृहमाणे तु द्वादशार्कोः समुत्थिताः ॥

पर्वताभ्रलिताः सर्वे चलिन्ते यनुधावलम् ।

जन्मार्गाः सागरा जाताः सन्नुल्पाश्चायि देवताः ।

गृध्रचक्रकुलं ज्योम उत्तरापातो बभूव ह । [355]

ववर्ष रश्मिर् देवः परुषं पवनो ययौ ॥

परं दृष्ट्वा महोत्पातान्प्रमुक्तः स स्वरान्वितः ।

Ds = शम्बर, Vs पैर (for 'पर') Ks Ms मातुर्ष (for 'मातृ') — (L 347) Ns ततस्त, Ds ततस्त, Ds ततस्त (for ततस्त) Ds द्वादश (for 'द्व') Ks Ms द्वादशप्रतिपातार्थ (Gs 'द्व'), Ks 'स्त्वया विद्या वै, Ts = Gs = 'खल प्रक्षाल्य च (for 'च') Ks देव (for 'देवी') Ts = Gs = 'सायं मिह (for 'समस्तम्') — After line 347, Gs Ms om

8** गृहण वैजये चाखे देव्यै चैव नमस्त य ।

— (L 348) Ks Ds Ds पूज्या, Ks Ds तथा, Gs देवैश्च (for 'स्तव्या') — (L 349) Bs तव्य वै, Ds Ts Gs = स तव्यै (for 'तव्य वै')

Colophon — *Memoria of the Epic Ds* — *Memoria of Ahila* Ks = V B Ds Ds = — *Adhy name* Ks = Ds नारदायनम्, Ks शम्बरप्रधाननार नारदायनम्, Ks B Vs Ds Ds = — Ts शम्बरप्रधाननारदायनम्, Ts Gs शम्बरप्रधाने नारदायनम् — *Adhy no* Ks 160; Vs 165; Vs 164, Vs Ds 163; Ds 157, Ds Gs 170, Ds 160, Ts Gs 174, Ts Gs 176, Ts 143, Gs Ms 175

(L 351) Ds म् (for 'स') Ks = Vs Ds समाददे (for 'दे') — (L 352) Ks Ds Ds समुत्थिताः Ds उपस्थिता, Ts Gs = Ms समुत्थिता (for 'प्रिया') — (L 353) Ns Vs = Ds कृतिपा, Ds स्तुतिपा, Ts Gs चालिका (for 'च') Ds कृतिपदं, Bom Poona eds G (ed) कर्षण (for 'चलित') — (L 354) (Gs सर्वे (for 'आता') Ks Ts = G Ms सैवयम् (for 'समुत्थयम्') — (L 355) Ds वनचक्र (for 'चक्र') Ks उपकायार्थं, Ks Bs Ds = 'पातं (for 'पातो') Ns पवन (for 'वयम्') Ds उत्तरापात सहस्रम् (for

अवतीर्थं स्थाडीरः कृताञ्जलिपुटः शिवः ॥

देवीं संस्मर मनसा पार्वतीं शरप्रियाम् ।

प्रणम्य शिरसा देवीं स्तोत्रु समुत्पद्यमे ॥ [360]

प्रमुक्त उवाच ।

ओं नमः कालायन्ये गुरुहय जनन्ये नमः ।

नमस्तेलोकयमावायै कात्यायन्ये नमो नमः ॥

नमः शत्रुविनाशिन्ये नमो गार्गेयं गिरिजायै ।

नमस्ते शुम्भहननीं निशुम्भद्विदारणीम् ॥

कालरात्रिं नमस्तेऽहं कुमारीं चापि नित्यतः । [365]

काम्बारवासिनीं देवीं नमस्यामि कृताञ्जलिः ॥

विन्ध्यवासिनीं दुर्गमां रणदुर्गां श्रियायाम् ।

नमस्यामि महादेवीं जया च विजया तथा ॥

अपराजिता नमस्तेऽहमजिता कथुतापनीम् ।

^a — (L 356) Vs देव (for 'देव') Ds परम् (for 'दे') Ks परम् परम् वरी, Ts परम् परम् वरी (for 'दे') — (L 358) Ns युत (for 'युत') Ts = Gs Ms तथा, Gs = तदा (for 'स्थित') — (L 359) Ks वारं वी शक्रोत्पिषा (for 'दे') — Ks वैष्णवाय, Ds Gs om (for 'प्रपुत्र') — (L 361) Ts ओं नमो महापायन्ये, Ts Gs = Vs ओं नमो गुरुहयन्ये (for 'दे') Ks Ds जननी (for 'दे') Ts = Gs = Ms कात्यायन्ये (Gs 'विधि') नमो नम (for 'दे') — Vs om (hapl) line 362 — (L 362) Vs सारायै, Gs मातायै, Vs मायिन्यै (for 'मायायै') Gs कामातिष्ये (for 'कामायाय्ये') — (L 363) Ks = Ds नारीयै, Ks Vs Ds = Ts गिरिजायै, Vs Gs Ds Ds गिरिजायै, Vs Bs Ds गिरिजायै (for 'गिरि') Ks गिरिजायै नमो नम, Ds Bs Ts नमो नारीयै गिरिजायै, Ds नमः शत्रुविनाशिन्ये, Ds नमो शत्रुविनाशिन्यै (for 'दे') — (L 364) Ks = Gs नमस्ते (for 'दे') Ks पार्वती, Ts नमो (for 'हन्त्री') Vs Gs नमस्ते शुम्भहननी, Ts Gs = 'दे शुम्भहननी (for 'दे') Ns = V Ds Ds = स दारिणी, Ts दारिणि (for 'दारिणी') Ds निशुम्भद्विदारिणीयै, Ts शुम्भद्विदारिणी, Ts Gs Ms निशुम्भद्विदारिणी (for 'दे') — (L 365) Ds Ts Gs = कामात्रि, Ms कालि कालि (for 'काल दारि') Bom Poona eds G (ed) कामात्रि नमस्तुभ्यं (for 'दे') Ds Bom Poona eds G (ed) कामात्रि नमो नम (for 'दे') — (L 366) Ts = Gs = Ms नमस्तेऽहं (for 'देवाय') — (L 367) Ds = न्यायिनि (for 'नी') Ks = V B Ds Ds = दुर्गमा (for 'दुर्गमा') Ks विन्ध्यवासिनि दुर्गमा च, Ts = Gs = Ms सुविन्ध्यवासिनी दुर्गा, Gs सुविन्ध्यवासिनी दुर्गा (hypermetre) (for 'दे') Ds दुर्ग दुर्गा,

जैवाश्च मासं न स्नायुर्नास्ति न त्वङ् शोणितम् ।

सर्वं तद्भस्माद्भूतं वैष्णवाश्च तेजसा ॥ [405]

हृते दैत्ये महाकाये दानेने शम्भवेऽधमे ।

जह्नुर्देवगन्धर्वा ननृतुध्याप्सरोगणाः ॥

द्वर्तरी मेनका रम्भा विप्रचित्तिन्त्रिलोचना ।

ननृतुर्देवमनसो जगत्साधारजंगमम् ॥

देवराजन्तु सुप्रीतः सर्वदेवगणे सह । [410]

प्रगुम्भं पुष्पत्रयेण समभ्यर्च्य प्रहृष्टयत् ॥

अथ समरहृते तु दैत्यराजे

मधुमयनस्य सुतेन वैष्णवाङ्गैः ।

विगतस्त्रिपुमदाः सुराश्च जग्मु-

र्मकविभूषणकेतन स्तुपन्तः ॥ [415]

स च समरपरिक्षमं वह्न्यै

नगरसुखं प्रविशेत् श्रीकिमणेयः ।

प्रियतम इव कान्तया प्रहृष्ट-

स्त्वस्तिपद रतिदर्शनं चकार ॥

Colophon

स (for 'दाव) — (L 402) V Ds s Ds s s Ts s Gs s s Ms सोदन, Gs s तन्म (for मोहन) — (L 403) Vs Ds Ts भाविनाद्, Ds जगत (for 'नम्) — (L 404) Bom Poona eds (Hed) च (for 'च) — (L 406) Bs Gs s महामाये (for 'काय) K Ns Vs s B Ds Ds s s Ts Gs s दानवे शम्भुराधमे (Ks 'भिपे), Vs Ds Gs शम्भवे दानवाधमे (for 's) — (L 407) Ks Ts जह्नुर्देव (for जह्नुर्देव) Ds जह्नुर्देवता सर्वा (for 's) — (L 409) Vs जगत्तर (for जगत्तर) — (L 410) Ks गीतं सत्, Ts संशीत (for सु) Ks Vs Ds s s Ts s s Gs Ms सर्व (for सर्व) — (L 411) Ts Gs s s तन्मभ्यर्च्य (for तन्) Ds Ts s s Gs Ms प्रहृष्टयत् (for 'कत्) — (L 413) Bs मधुमयनसुतेन वैष्णवाङ्गैः — (L 415) Ks अन्त (for स्तुपन्त) — (L 416) Vs हरन्, Gs s Ms च हिन्या (for वह्न्यै) — (L 418) Ks काह्वया (for कलनया) — (L 419) Ds दर्शने (for 'न)

Colophon — Mention of the Epie Dst — Mention of Khila Ks s V B Ds Ds Ds — Adhy name Ks V B Ds Ds Ds Ds s प्रपुष्पगुणित, Ks Ns प्रपुष्प कृता दुर्गातव, Ks प्रपुष्पदुर्गातुति, Ks दुर्गातव, Ds Ds

No 31

Ts s G Ms s ms after adhy 105 Dn Ds Ds Ts Ms after App I (No 42B)

जनमेजय वचन ।

किमर्थं भगवान्विष्णुर्देवदेवो जनार्दनः ।

गतः कैलासशिखरमाख्यं शकस्व ह ॥

नारदाचैलपद्महृत्कुनिभिरात्पद्मशिभिः ।

सत्र दृष्टो महर्षेण शम्भो नीललोहितः ॥

केशवेन पुत्र विप्र इरिना वप उत्तमम् । [5]

अर्पितस्तेन देवेन शंकरश्चेति विभुतम् ॥

देवास्त्र जगन्नाथ दृष्टवन्तः पुत्रवन्तम् ।

अर्चयाचक्रिरे साक्षाच्छकापास्त हरिं हरम् ॥

तौ तु देवीं महादेवावेकीमूर्तौ द्विधा कृतौ ।

एकात्मनो जगद्गोत्रीं सृष्टिस्त्वाकारकौ ॥ [10]

परस्परसमावेशाजगतः पालने शिवा ॥

वयोक्षत्र यथावृत्तं कैलासे पर्वतोत्तमे ।

ऋषयः किमचेष्टन्त दृष्ट्वा तौ पुरुषोत्तमौ ।

Ts प्रपुष्पदुर्गातव शम्भवरव, Ds शम्भवरवे प्रपुष्पदुर्गातव, Ds प्रपुष्पेन शम्भवरव, Ds प्रपुष्पेन शम्भवरव, Ts वैष्णवाङ्गैः शम्भवरव, Ts Gs s शम्भवरव, Gs प्रपुष्पदुर्गातव वैष्णवाङ्गैः शम्भवरव — Adhy no Ks 161, Vs 166, Vs 195, Vs 160, Ds 163, Ds 164, Ds 163, Ds Gs 171, Ds 161, Ts Gs s 175, Ts Gs 177, Ts 144, Gs Ms 170

31

(I 2) Ds Ts s Gs s कृता (for गत) — (L 3) Ms देवाख्य (for नारदाख्य) — (L 4) Ts शकरो लोक शम्भ (for 's) — (L 6) Ds Ds Ts s Gs s Ms s देव (for देव) Gs Ms s भुतम् (for विभु) — (L 7) Ds Ts Gs s Ms s जगद्गोत्री Ds Ts Gs s Ms s पुरातनो (for 'तन्म) Ds Ds Ts Gs Ms देवीं सत्र जगद्गोत्रीं सृष्टवन्तौ पुरातनौ — (L 8) Ds Ds Ds Ts Gs s Ms देवा (for साक्षात्) Gs द्विधायाव (for 'दावा) Ds Ds Ds Ts Gs Ms s शकौ Ds Ds Ts द्विधा द्वा शकरो हरिम्, Ts शक- हन् हरि हरम्, Ms द्विधायाव हर हरम् (for 's) — (L 10) Ts s Gs s एकाकारो (for 'त्मानो) — (L 11) Ds रत्ता

एतत्सर्पमण्डपेण वधुमहंसि सत्तम ॥

यथागतो त्रिभिर्गुणैः कृष्णो जिष्णुः पुरातनः । [15]

यथा च शंकरः साधयत्तत्राज्ञागभूषणः ।

एतत्सर्पं त्रिप्रययं वृद्धिं तत्प्रेतं यन्नतः ॥

येनैवायनं वराच ।

शृणुष्यादहितो राजन्मया कृष्णो गतो नगम् ।

यथा च दृष्टो देवशः शरीरो वृषाह्नः ॥

यथा वषाट् च तपो यथा ते मुनयो गताः । [20]

एवत्यं च तपोर्वहस्यथा शृणु वृषोत्तम ॥

हृषापनोऽयं भगवान्मया शोराच नां तथा ।

नमस्कृत्या प्रसक्त्यामि वेशनं रमगाहनम् ।

यथागतिं यथाप्रभं शृणु यत्रेन सुमत ॥

न ह्यशुभूपदे वार्यं नृमंसायातपस्थिते ॥ [25]

नानवीयाय यच्चय पुण्यं पुण्यवता सदा ॥

शार्यं यत्राम्य धन्यं च मुद्रिशुद्धिर सदा ।

ध्येयं पुण्यात्मना तित्पमिदं वेदार्थनिश्चितम् ॥

अनेनारण्यमयुक्तं सेजने निष्कमीष्टम् ।

मुनयो वेदमिता नारदागान्तपोधनाः । [30]

अत्यदुन महापुण्यं वृत्तं वीर्यामपनेते ।

शिवयोर्वैवयोत्तरं हरेश्चैव भवत्य ह ॥

हतेष्वसुरसंशेषु नरत्वादेषु भूमिष ।

हतेष्वयं नृपेक्ष्येव निचिच्छिद्येषु प्राप्य ॥

शामति नम तदा जिष्णुः श्रुतिना पुन्योत्तमः । [35]

हारतयां जगन्नाथो वसन्तुष्णिगितीश्वरः ॥

रविमणीसंयतो देवो यमस्तत्र शुरे हरिः ।

कदाचिद्य तथा सार्यं शेते रात्रौ जगत्सतिः ।

विहृदं यथायोगं प्रीतः प्रीतिपुत्रा तथा ॥

अथोराच तदा देवी रविमणीं वक्त्रभूषणा । [40]

पुत्रमिच्छामि देवेश त्वत्तो देवविनन्दन ॥

यत्निनं रूपसमं तथैव सद्यः प्रभो ।

शृणीनामपि नेनारं वीर्ययुक्तं तपोनित्यम् ॥

सर्वशान्तिार्थमुशलं राजनिप्रापुस्तृणम् ।

एवमादिशुभैर्युक्तं दातुमर्हसि सत्तम ॥ [45]

एतयि सर्वस्य दातुस्तं विलामेन मनिष्ठितम् ।

त्वं हि सर्वस्य कर्ता व दाता भोक्ता जगत्सते ।

विशेषतस्तु श्रुत्यानं मुद्रूपानियतात्मनाम् ॥

यत्तद्वयं किमु देवेश यदि भवति कैशरः ।

अनुमदो वदि श्याम्ने देवदेव जगत्सते । [50]

वेदाम्, T₁ सदावेदी, T₂ G₁ + 'देवात्' (for 'वेदात्' D₂ T₁ + G₁ M₁ र्त्वा (for 'सिद्धौ') — (L 13) M₁ (marg) पुरावाहृत्, (for 'पोतनी') — (L 14) T₁ G₁ + s M₁ सुवत् (for 'सतन') — (L 15) M₁ यथा च स (for 'यथागतो') G₁ कृष्णो जिष्णुः, G₁ अमययत्र (for 'कृष्णो जिष्णुः') M₁ + सप्तमत्वे (for 'पुरा') M₁ त्रिभुविर्गुणं सनातनं (for '2') — (L 16) G₁ वृत्तवाच्यभूषण, M₁ वीर्यामपणम् (for '2') — (L 17) D₂ अनेपेण (for 'विप्रवर्ध') — (L 18) G₁ गतात्मन, G₁ नरो रात (for 'गतो नगम्') — G₁ om line 19-24 — (L 21) D₂ D₂ T₁ वृत्तं तपोर्वेया वृत्तं (D₂ 'न' (for '2') D₂ D₂ नरोत्तम (for 'वृत्ते') — (L 23) T₁ + G₁ M₁ नमस्कृत्य (for 'त्वा') M₁ + वृत्त

— (L 25) D₂ वापि, T₁ नाव (for 'वाच्य') + s G₁ + s M₁ नायुर्गोचरताय चामनायातपस्थिते — (L 26) M₁ वरम् (for 'सदा') — G₁ M₁ om line 27 — (L 27)

T₁ + G₁ चर्यं (for 'स्वर्ग') — (L 28) D₂ D₂ T₁ G₁ + s M₁ + पुण्यरत्नाय (for 'न') — (L 29) D₂ T₁ G₁ ईश्वरम् (for 'ईश्वरम्') — (L 30) M₁ + विहृदं (for 'विराट्') T₁ M₁ + तपोर्वहस्य, G₁ 'वृद्धा', G₁ M₁ सपत्न्य (for 'तपोर्वहस्य') — (L 32) G₁ वर्य (for 'वेद') M₁ वर्य (for 'मयव') — (L 33) D₂ सदा (for 'सदा') — (L 34) D₂ G₁ वसन्तिर्युग्मेदे (G₁ 'हृत्' (for '2') — (L 35) M₁ रात्रौ (for 'स्वर्ग') M₁ सार्यं (for 'रात्रौ') — (L 36) T₁ G₁ + s यथायोगं (for 'योग') M₁ प्रीतः प्रीतिपुत्रं अदा (for '2') — (L 40) T₁ G₁ + सतो (for 'सदा') Cal ed रविभूषणम् — (L 41) D₂ D₂ T₁ + s G₁ + s M₁ + त्वत्तो भावय नन्दनम् (for '2') — (L 43) D₂ D₂ T₁ G₁ M₁ + वीर्यवन्तं (for 'वृत्त') D₂ D₂ G₁ M₁ तपोर्विषम (for 'विषम') — (L 44) D₂ विदासु, G₁ विषमं (for 'काष्ठाप्य') M₁ सर्वं (for 'रात्रौ') — (L 46) M₁ सर्वं (for 'स्व') — (L 47) M₁ सर्वं (for 'स्वर्ग') D₂ D₂ जगत्सति (for 'स्वर्ग') — (L 48) G₁ विशेषतस्तु विलामा (for '2') — (L 49) M₁ यदि (for 'किमु')

दातुमर्हसि पुत्रं त्वं वीर्यवन्तं जनादेन ॥

वेद्यापायन उवाच ।

इत्युक्तो देवदेवेशः प्रियया प्रीयमाणया ।

तथा महिष्या रुक्मिण्या रुक्मिण्युपबृद्धः ॥

श्रोत्राच्च वचन काले रुक्मिणीं यादवेश्वरः ।

दानास्मि तादृश पुत्रं यं त्वमिच्छसि भामिनि ॥ [55]

नित्यभक्षासि मे देवि नात्र कार्या विचारणा ।

अवश्यं तव दास्यामि पुत्रं शत्रुनिवर्धनम् ॥

पुत्रेण लोकालापयति सता कामदुषा हि ये ।

पुदिति नरकस्याप्या दुःखं च नरकं विदुः ॥

पुत्रख्यापाततः पुत्रमिहेच्छन्ति परत्र च । [60]

अनन्ताः पुत्रिणो लोकाः पुरुषस्य प्रिये शुभाः ॥

पतिर्जाया प्रयिकति गर्भो भूत्वा स मातरम् ।

तस्या पुनर्नरो भूत्वा दग्धो मासि जायते ॥

पुत्रता विभेतीन्द्रः किं नु ते नातिवं भवेत् ।

नापुत्रो विन्दते लोकान्पुत्रादभ्यस्ता वरा ॥ [65]

इपुत्रो नरको यस्मात्पुत्रादभ्यस्तं एव हि ।

तस्माद्भिनीत सत्पुत्रं श्रुतयन्तं दयापरम् ॥

विद्या हि विनतिर्गत्स्याद्विद्यायुक्तं सुधार्मिकम् ।

इच्छेत्पुत्रं सदा पुत्री पुण्यां यत्रान्धुषः ॥

तस्माद्दास्यामि ते पुत्रं त्रिधायन्तं सुधार्मिकम् । [70]

एष गच्छामि पुत्रार्थं कैलासं पर्वतोत्तमम् ॥

तत्रोपास्य महादेवं शंकरं नीललोहितम् ।

ततो रन्ध्रासि पुत्रं ते भग्नभूतहिते रतात् ॥

तपसा ब्रह्मचर्येण भव शंकरमन्त्रयम् ।

तोषयित्वा विष्णुपाशमाविदेवमजं विभुम् ॥ [75]

गमिष्याम्यहमयैव द्रष्टुं शंकरमन्त्रयम् ।

स च मे दास्यते पुत्रं तोषितस्तपसा मया ॥

तत्र गत्वा महादेवं नमस्कृत्य सहोमया ।

प्रविश्य वदरीं पुण्याशुपिण्डा तपोमयीम् ॥

अग्निहोत्राकृत्वा विन्या गन्तव्यमुद्रादिना सदा । [80]

सुगण्डिसमायुक्ता सिद्धिर्द्विपिशनाडुलम् ॥

वदरीफलसंपूर्णा वानरक्षेत्रमिव बहुमाम् ।

वेत्रारुढमहावृक्षा बन्धुकीरण्डमण्डिताम् ॥

— (L 50) De ने (for ने) — (L 51) Das न, De ने (for ने) — T₁ s G₁ s s M₁ om the rel. — (L 52) De ह्युक्ते देवदेवेश (for ") — M₁ om line 53 — (L 53) G₁ s दृष्टिर्गतां च (for 'कतुर') — (L 54) कृष्ण मोवाच वचनं (for ") — (L 56) T₁ s G₁ M₁ s नित्य (for नित्य) — (L 57) Dn Ds T₁ M₁ नित्य (for पुत्र) — (L 58) T₁ s G₁ पुत्रेण लोभिते लोकात् (for ") T₁ G₁ सदा (for सदा) T₁ कामदुषा (for 'दुषा') Ds Ds ने (for ने) — (L 59) M₁ पुत्रीति (for पुदिति) T₁ s G₁ s विदुषा (for नरक) Dn Ds T₁ s G₁ s M₁ नरक पुदित् T₁ G₁ s 'वि'ति तयात् (for ") — (L 60) Ds T₁ पूतखापात् T₁ पुत्रिणां, T₁ G₁ पुत्रिणां, G₁ पुत्रिणां, M₁ s पुत्रिणां (for पुदस्ता) T₁ प्रीयम् (for पुत्रम्) G₁ पुत्र्या मातरं पुत्रम् (61) (for ") T₁ s G₁ s M₁ इच्छन्ति (for 'न्ति') — (L 63) T₁ G₁ स तयात्, G₁ सत्या (for तयात्) — After line 63, De T₁ 105

1** तमाया ताया भवति यदस्या जायते पुत्रः ।

— (L 64) T₁ पुत्रवन्तं (for 'वता') Ds विमतिं (for विमते) G₁ s मातिव, G₁ नतिव (for नातिव) — (L 65) M₁ s इपुत्रादभ्यस्ता (hypermetra) (for ") — (L 66) De G₁ (ed.) पुपुत्राय, M₁ s 'ने' (for 'नो')

Dn Ds T₁ s s G₁ M₁ s नरके (for 'को') Ds T₁ सत्पुत्राय, T₁ G₁ सुपुत्रं, M₁ s 'ने' (for 'दात्') — G₁ om lines 67-68 — (L 68) Dn Ds T₁ s G₁ s M₁ विद्या (T₁ s G₁ s 'ता' च) सितवो यन्तात् (for ") M₁ M₁ विद्या वन्त, T₁ s G₁ s s तयात्पुत्र (for विद्यायुक्त) — G₁ om (hapl) lines 69-70 — (L 69) Dn Ds Ds T₁ s s G₁ s s पुत्रकाम (for सदा पुत्री) — (L 70) M₁ s शुला न्तिनम् (for सुधार्मिकम्) — (L 71) Ds transp पुत्रार्थं and कैलास — (L 72) T₁ G₁ s s तत्रोपास्य, M₁ स तपो पास्य (for तपो) — Ds तारक (for शंकर) T₁ शंकर लोका शंकरम् (for ") — (L 73) G₁ लब्धायि (for 'ति') — M₁ om from दास्यते in line 77 up to अग्निहोत्रा (in line 80) — (L 77) G₁ ने (for ने) — G₁ om line 78 — (L 78) T₁ देवि (for मया) Ds M₁ s तत्र देवि (Ds 'वे') प्रियाय (for ") G₁ सदा मया (for सहोमया) — (L 79) Dn Ds G₁ s M₁ सुविपुला (for 'वि') — G₁ om (hapl) lines 80-81 — (L 80) T₁ s s G₁ s M₁ s शक्तिव (for क्षमिता) — (L 81) Ds M₁ s सुगण्डिसमायुक्ता (for ") Ds Ds T₁ s s G₁ s s द्विप (for द्विप) G₁ M₁ सिद्धिर्द्विपिशनाडुलम् (for ") — (L 83) M₁ वेत्रारुढ (for वेत्रारुढ) Ds मोवाच (for

मुनिभिर्वेदतत्त्वार्थनिचातिपुणेः सदा ।
 तर्कनिश्चिततरार्थः प्रमाणबुद्धिलेयताम् ॥ [85]
 इदमेकमिदं तत्त्वमिति निश्चितमानसैः ।
 उपासयानामन्यत्र सिद्धं सिद्धार्थवत्सरेः ॥
 श्रुतिस्मृतिपुराणैः सेव्यमानं महर्षिभिः ।
 गच्छन्ति स्वर्गोन्नतं परित्यज्य कलेष्वरम् ॥
 प्रसिद्धां महतीं देवि यास्यामि सुकृतालयाम् । [90]
 इत्युक्त्वा निरस्यैव देवदेवो जनार्दनः ॥

Colophon

त्रैलोक्येन उपाय ।

प्रभाषाया ॥ शर्क्यां गन्तुमिच्छज्जनार्दनः ।
 हुताग्निः कृतकल्याणः समाप्तवरदक्षिणः ॥
 गात्रं वृत्तवाय विप्रैर्यो नमस्कृत्य द्विजोत्तमान् ।
 आस्थाननण्डपं कृष्णः प्रविशेज्जगत्पति ॥ [95]
 आसनं महादास्थाय वृष्णीनाहूय सर्वशः ।
 धत्तभद्रं शिने पुत्र हार्दिक्यं वाटमारणी ॥
 उपसेनं महाबुद्धिमुद्रय नीतिमत्तरम् ।
 यस्य नीतिं समाश्रित्य जीरन्ति यद्वयः सुखम् ॥

*वृत्तं) Ds T₁ s om line 85 — (L 85) Dn Ds T₁ G Ms वेद (for तर्क) Gs तत्त्वार्थ G₁ s s M सदा, Gs उपाय (for हुताग्नि) — (L 87) Ds Gs सिद्धांत (for सिद्धार्थ) — (L 88) Dn Ds G₁ s s Ms इतिहास (for श्रुतिस्मृति) Dn Ds T₁ s G Ms s संव्यमाना, Ds दासा (for माय) Ds Ms मनीषिणि (for महर्षिभिः) — (L 90) Ds T₁ s G₁ s कृताय्या, Gs सुकृत (for प्रसिद्धा) Ds Ds T₁ s s G₁ s Ms देवी (for देवि) — (L 91) Ds रसायति, Ms s जगत्पति (for जनार्दन)

COLOPHON — Mention of the *Eya* Das — Mention of *Ki* Ma Dn Ds T₁ s s G Ms — Sub-patrons Dn Ds T₁ s G₁ s s M कल्याणाय — *Ashy* name Ds रविमणी गीतृण्यसवद — *Ashy* no Dn 258, Ds 207, T₁ G₁ 184, T₁ 186, T₁ 153, G₁ 186, G₁ 183, G₁ Ms 185, Ms s 149

(I 91) Dn Gs वेदवृत्त (for वृत्तम्) — (L 94) Gs मत्तरम् (for माय) — T₁ om lines 95-99 — (L 96) T₁ s G₁ s ज्ञायता (for ज्ञातृवत्) — (L 97) Ms s शीर (for पुत्रे) Dn s वटमारणी, T₁ s G₁ s Ms सुखं; Ms s

नेता च यद्वृष्णीनां स तु धर्मपरः सदा । [100]
 यस्य विप्र्यति देवाश्च नीतेहास्य महात्मन ॥
 यस्य बुद्धिबशाद्विष्णुः शशास वृषिर्वी सदा ।
 तं च वृष्णिनर वीरमुद्रवं देवसमप्रभम् ॥
 अन्यानि यद्वृत्तार्थावगात्र भगवान्दरिः ।
 शृण्वन्तु मम वाक्यानि यादवाः सर्व एव हि । [105]
 शृणु चापि वचो महा पितृद्वय मे सखे ॥
 तान्वात्सवृत्ति यो यत्नो मम बुद्धिनिर्हृण्ण ।
 प्रत्यक्षं मयता दृष्टं पूर्वनातिथन नृपाः ॥
 केजी च निहतो वाल्ये मया बालेन यादवा ।
 गोनर्थनो ब्रुत शैले पापश्च परिपालिताः ॥ [110]
 अभिपिणोऽस्मि शक्रेण देवानामप्रतः स्थितः ।
 कसोऽपि निधन नीतो मया चापूतमह्वः ॥
 उपसेनोऽभिरिचक्र ब्रुता द्वारपती मया ।
 अन्ये चापि नृपा राजगन्धिना निहता मया ॥
 योऽपि वीरो जरासधो निगृहीतो बलाम्मया । [115]
 भीमेन बलिना राजमयेन मम यादवाः ॥
 सुगालो निहतः सत्यं गोमन्ताद्रूच्यता मया ।

शक्रेण च (for शरदारणी) — (L 98) Ms इन्द्रसेनं (for वरं) Gs उपाय (for उद्वे) Ds नीतिमत्तरम् (for तत्त्वम्) — After line 98 T₁ Gs read 104 — (L 99) Dn Ds G₁ Ms बुद्धि (for वीरि) Dn Ds यादवा — (J 100) Gs प्रभुत्वं (for वेत्ता) Gs समप्रभं, Ms वय (for वर) Ms (inf an) s स तु धर्मव्यापुता (for ⁹) — (L 101) Gs Ms s वि (for ¹) धर्मवत् सदा देवा (for ²) — (L 102) Ms s इमां (for सदा) — (L 103) T₁ हुता वरं (for वृत्तिवत्) Ms वेदवत् (for वीरवत्) Ms बुद्धि (for देव) Dn T₁ Gs s सुप्रभम् (for समं) — Before line 105 T₁ s Gs Ms s lux ब्रुताम् — (L 105) Ds T₁ Ms s वृत्तवत् (for वृत्तवत्) — (L 106) Ds वृत्तवत् (for वृत्तवत्) Dn Ds T₁ s s G₁ Ms विदुः (for विदुः) T₁ से सखे, Gs दे सखे, Gs नेमिप, Ms s श्रीमिप (for से सखे) — (L 107) T₁ ये यत्नो (for यो यत्नो) — (L 108) Ds इह (for हते) Ms विचरे (for निधनं) Ds Ms वृत्त (for वृत्ता) — (L 109) Dn T₁ बालेन (for बालेन) — (L 110) Ms गोपाय (for गोपाय) — (L 112) T₁ om lines 112-116 Dn Ds T₁ मुक्तिः, Ds Ms महती (for मद्रक) — (L 115) Ms s दारी (for अपि) Ms

योऽपि वीरो दुरात्मस्यो दानयो नरको हतः ।
 निरुद्धकमिमं लोकं भूतवान् राजसन्तमाः ॥
 किं तु वीरो नृपो जज्ञे सग्नौ भौमस्य यादवाः । [120]
 पौण्ड्रो वीर्यवतां नेता द्वेष्टा चासौ सदा मम ॥
 क्षिप्यो द्रोणस्य राजेन्द्रो वजी वल्लभवितृष्टी ।
 श्यामशो मीतिमान्साभ्यन्नेता सेन्यस्य यज्ञगम् ।
 योद्धा बुद्धिमयो राजा जामदग्न्य इवापरः ॥
 एतान्तजनुस्माकं छिद्रान्वेषी सदा मम । [125]
 घाधिप्यते पुरीं योद्धा तिर्य्य यदि लभेत सः ॥
 न ह्यल्पसाध्यो घलनान्पुण्ड्रयेणो नृपोत्तमाः ।
 यत्ता भयन्तस्त्रिघ्नान् प्रमूर्द्धतशरासनाः ।
 यथा न दाधते राजा पुरीं यदुत्कृष्टाभयाम् ॥
 अहं तु पात्ये कैलासं कुक्षित्तराणांमृषाः । [130]
 शंकरं शृङ्गकामोऽग्निं भूतभाषतभारतम् ।
 यावदागमनं मह्यं तादयत्ता भरन्तिवह ॥
 सया विरहतां वैमां यदि जानाति पौण्ड्रकः ।
 आगमिष्यति राजेन्द्रो रोह्यते च पुरीमिमाम् ।

इमां निर्यादगं कर्तुं शक्नोतीति च मे मतिः ॥ [135]
 यत्ता भजत राजेन्द्राः यज्ञैः पार्श्वैः परधैः ।
 पापाणिः कर्षणस्थैश्च सनद्धा भजत स्वकैः ।
 पिपाय च कषाटानि महाद्वाराणि यत्नतः ॥
 एक एव मनुजद्वारो गमनागमने सदा ।
 सुत्रया सह गच्छन्तु राजानो गन्तुमीप्सवः ॥ [140]
 च चासुत्रः प्रवेष्टव्यो द्वारपालस्य रक्षतः ।
 यावदागमनं मह्यं तादेवं भविष्यति ॥
 मृगया नात्र कर्तव्या न च व्रीडा ग्रहिः पुरात् ।
 ज्ञातव्याश्च परे स्वे च गमनागमने सदा ॥
 एतमादि क्रिया कथ्यां यावदागमनं मम । [145]
 इत्युक्त्वा यादवान्सर्वान्सात्यर्कं पुनराह च ॥

Colophon.

श्रीभगवानुवाच ।

सात्यके दृष्ट्वा महाकथं यतो भव युधों पर ।
 त्वं तु जज्ञी गदी भूत्या चापी पाणी तद्वज्रपाण् ।

मया बली (for यत्नमया) — G (ed) om (hapl) lines 116-117 — (L 118) T₁ s G₁ सो (for वो) T₁ [अ]म (for [अ]मी) — (L 110) T₁ s G₁ s s M₁ राजमत्तम्. — (L 120) T₁ G₁ मीमस्य (for भी) — (L 121) T₁ द्वेष्टा (for नेता). T₁ चाली देव. G₁ द्वेष्टा चापान्; M₁-s द्विष्यते स (for द्वेष्टा चार्थः) D₁ नृपोत्तम; G₁ नृपोत्तमा (for सदा मम). — (L 122) D₁ T₁ G₁ स हि, T₁ स ह (for बली). — (L 123) T₁ s G₁ नेगास्यै (for वासाधेता). D₁ D₁ स मन्त्र (for रोह्यते). — (L 126) D₁ पुरी (for पुरी). — (L 127) D₁ स ह्य (for ह्यदे). D₁ M₁ s पौण्ड्रक्य (for पुण्ड्रक्य). G (ed) नृपोत्तम. — (L 130) M₁-s कमिष्यति (for पुनर्भव). — (L 133) T₁ s G₁ s s मन्त्रिणी (for 'द्विती') Some M₁ पुण्ड्रक (for पौण्ड्रक). — (L 134) T₁ राजेन्द्रा (for 'जज्ञे') D₁ D₁ T₁ G₁ योष्यते (for रोह्यते). — (L 135) T₁ G₁ M₁ निर्यादगी. — After line 136, G₁ inv. :

2**

चैतान्वाच ।

शयुषा यामुदेन कृण्वी यनुपुमया ।
 तेनो मयं महाबाहूद्वह कृण्वामथपी ॥
 — (L: om) lines 137-138 — (L 137) D₁ कयदयैदः T₁

कथं' G₁ कथं; Cal ed G (ed.) कर्षणविद्ध (for कर्षण-स्थैश्च) — (L 138) D₁ T₁ कषाटानि (for कषा) — G₁ om (hapl) lines 140 141 — (L 140) D₁ D₁ D₁ T₁ s G₁ s M₁ s सतो ये (for राजानो) — T₁ om. lines 141-144 — (L 141) D₁ D₁ T₁ G₁ s स यत्त (for दृष्टम्) — (L 142) M₁ s भवतिनि (for भविष्यति) — (L 144) D₁ T₁ s युगध्वं (for 'व्यायु') D₁ व्यरे (for ये स्वे) — After line 144, D₁ inv. :

3** यथादिता प्रवेष्टव्यं यावदागमनं मम ।
 मामुदिता प्रवेष्टव्यं यावदागमनं यत ॥

Colophon — Mention of the Fpa Div. — Mention of Khil: D₁ D₁ D₁ T₁ s G₁ s s M₁. — Sub-puram D₁ D₁ D₁ T₁ s G₁ s s M₁ वैष्णववाचा — Adhy name D₁ s द्विगुणिता पुरासम्. T₁ s G₁ s नवीर्यधायम् — Adhy no: D₁ 259; D₁ 259; T₁ G₁ 187; T₁ G₁ 187; T₁ 151; G₁ 184; G₁ M₁ 186; M₁-s 150

— (L 147) D₁ M₁ स यावदं (for महावदं). T₁ G₁ पुर-वर्ता (for भव युधो). — (L 148) T₁ कयदयैदः M₁ यावदाग- (for यादी यादी) P₁ om ed G (ed) मनुय (for

तिष्ठ यत्नेन रक्षस्य पुरीं बहुनृपाश्रयाम् ॥
 न च निद्रा त्वया कार्या रात्रौ बहुवृष प्रभो । [150]
 न च व्याख्या त्वया कार्या आश्राणां शाश्वतस्य ।
 न च वादन्त्या कार्या वादिभिः सह वृष्णिष ॥
 एवं हि योद्धा बली जेता धनुर्वेदस्य वेदविन् ।
 तथा कुरु यथा वीर नोपहाम्या भवेयमिह ॥

सात्यकिरुवाच ।

करिष्यामि वचस्तुभ्यं यथादत्ति जनार्दन । [155]
 आहो तत्र जगन्नाथ धार्या यत्नेन मे सदा ॥
 श्रुत्यस्मरप्रचरिष्यामि कामपालस्य माधव ।
 पात्रदागमनं तुभ्यं तात्रस्थास्यामि पन्नयः ॥
 प्रसादस्तस्य गोविन्द यदि स्यान्मयि माधव ।
 किं नाम मम दुःसाध्यं शत्रूणां निग्रहे हरे ॥ [160]
 यदि शक्यं यमं वापि कुबेरमपि पाशिनम् ।
 सचनितान्पिजेयामि किमु पीण्डं नृपोत्तमम् ।
 गच्छ कार्यं कुरुवेदं यतोऽहं सततं हरे ॥
 उद्धवं पुनराहेदं कृप्य वदन्निभेक्षणः ।
 शूण्डव त्व पाक्यं मे कुर्यास्तेतत्प्रयत्नयाम् ॥ [165]
 रक्ष्या नयेन राजेन्द्र पुरीं हारयती त्यथा ।

यत्नो भव सदा ताव कुरु साहाय्यमत्र नः ।
 लज्जा मम समुत्पन्ना वदतस्तत्र सांप्रतम् ॥
 त्वं हि नेता समस्तस्य विद्यापारस्य सर्वतः ।
 को नु शक्यति येषां वी वक्तुं विद्यारतः पुर ॥ [170]
 यत्नार्थं तद्वधान्वेति ह्यकार्यं चापि सर्वतः ।
 अतोऽहं विरमे वान वक्तुं सप्रति वृष्णिष ॥

उद्धव उवाच ।

किमिदं तप गोविन्द वर्तते मां प्रति प्रभो ।
 अहो प्रसन्नता मया किं नु प्रीतिरियं तप ॥
 जानाम्यहं जगन्नाथ प्रसादस्यैव विलसः । [175]
 यस्य प्रसन्नो भवसि तस्य किं नास्ति वैशय ॥
 एवं हि सर्वस्य जगत् कर्ता हर्ता प्रधानवृन् ॥
 प्रभयः सर्वकार्याणां वक्ता श्रोता प्रमाणवित् ॥
 ध्याता ध्यानमयो ध्येय इति ब्रह्मविदो विदुः ।
 जेता देगरिपूणां च गोप्ता नानुसदां भवान् ॥ [180]
 त्यक्त्वा धर्ममेवेति जीवामो निहतद्विषः ।
 इयं नीतिरहं मन्ये नेता नीतेर्यतो भवान् ॥
 को नु नाम न यो वेद त्वां विना सांप्रतं वद ।
 नीतिस्तव सर्वकार्याणामिव मे निश्चिता मतिः ॥

तल्लभ — (L. 140) Ms. पुरीं नृपसमाश्रयाम् (for ^b)
 — (L. 150) G. Ms. रात्रौ बहुवृषेभ्यः (for ^b) — (L.
 151) Ms. जगन्नाथ (for व्याख्या) Ds Ts Gs उत्तरः
 Ms. कोविद (for उत्तर) — (L. 153) Ds Ts Gs बली
 शाला (G. 'हरे'), Ds बली शरणा, Gs बली स्वालो, Ms
 बुलशालो (for बली जेता), Gs धनुर्वेदस्य (for 'वेदस्य')
 Ds Ds लक्षविद्, Ms-1 पन्नय (for वेदविद्) — (L.
 154) Ds Gs Ms-2 [नोपहाम्या (for उभय)] — (L.
 156) Ms. कार्या (for वाप्य) Ts Gs सर्वदा (for मे सदा)
 — (L. 157) Ms. प्रचरिष्यामि (for प्रच) — Ts Gs Ms
 om (hapl) lines 158-159 — (L. 158) Ds तस्य (for
 तुभ्यं) — (L. 159) Ms. सम (for अथि) — (L. 160)
 Ts Gs मे च (for सम) Ms. दुर्पय (for दुःसाध्यं) Ts किं
 नाम यदुभि साध्यं (for ^a) Ms. विग्रहं (for 'नि') Ds त्वे
 (for हरे) — (L. 161) Ds Ts Ts वरतिवम्; Ts वान
 मय, Ms. पाशयम् (पाशिनम्) — (L. 162) Ts Gs वधि
 व्यामि (for विने) Cal ed कम्येन्द्रे (for किमु पीण्डे)
 Ms-1 नृपाधमम् (for नृपोत्तमम्) — (L. 163) Ms-2

वसेदतिरहित हरे (for ^b) — (L. 165) Ds Ms-2 कुर्यात्
 तत् (for 'सर्वेभ्यः') Ms. शूण्यं कार्या तव सर्वदावी प्रयत्न
 याम् — (L. 169) Gs Ms. [न]ति सर्वस्य (for समस्त्य).
 — (L. 170) Ms-1 को नु नाम तमयो हि (for ^a) — (L.
 171) Ds Ts Ms-2 वेद (for वेति) Ds लक्षविद्; Ds Ts
 Ms. + म (for हरे) — (L. 173) Ms. प्रति (for तप),
 — (L. 174) Gs प्रधानता (for प्रसन्नता) Gs प्रीतिरहं (for
 'विद्'). — (L. 176) Ts Gs अरति, Ms. मगन्नाथ (for
 सचि) — (L. 177) Ds Gs Ms. भर्ता (for हता)
 Ds Ds Gs + Ms. प्रधानः; Ms. प्रधानवृन्; Ts. प्रधानविद्;
 Ts. प्रधानवत् (for 'हृद्') — (L. 178) Ds Ts + Gs
 मगन्नाथः; for प्रधानवृन्; Ms. प्रधानविद् (for मगन्नाथ)
 — (L. 179) Ds Ts Gs + प्रधानमयो (for 'प्रयो') Ms. +
 ध्येयम् (for ध्येय) Ds प्रधानमयो; Ms. भगवितो (for प्रधान)
 — (L. 181) Ds Ts Ms. + ध्येयं हि (for ध्येयं) — (L.
 182) Ms. + रतो नु नीतिम् (for इयं नीतिरहं) Ds न
 (for यतो) — (L. 183) Ds Ms-2 हरे (for वेद) Cal ed
 वले (for विना) — (L. 185) Ds दुष्टादो; Ts. भी (for

नमस्ते देवदेवेत हरे स्वामिमिति ध्रुवम् ।
 पश्यसं पाणिना कृष्णः स्वागतं तदर्थमुपुंग ॥ [220]
 श्लुष्याय तदा तादृश्यं यास्ये वैश्वामप्येतम् ।
 शूलिनं द्रुमिच्छामि शंखरं श्वाश्वतं शिमम् ॥
 पादमिम्यमरीचाख्यं आग्नेयं जनार्दनः ।
 पिष्टमिमिति होवाच वादवात्पात्रार्तिनिम्नः ॥
 ततो ययो जगन्नाथो दिशं प्राशुनय हरिः । [225]
 रयेण महता तदर्थमैरोग्यं समकम्पयत् ॥
 सागरं क्षोभयामास पद्मपां पक्षी प्रजन्मदा ।
 पक्षेण पदंताम्यर्वाग्रहद्वयं जनार्दनम् ॥
 ततो देवाः सगन्धर्षं आवाहोऽपिष्ठितामदा ।
 तुष्टुवुः पुष्टहीराक्षं वागिमिरिष्टाभिरीक्षत् ॥ [230]
 जय देव जगन्नाथ जय विष्णो जगत्पते ।
 जयाजेय नमो देव भूतभाननभानन ॥
 नमः परममिह्याय देवदानवनाशनम् ।
 जयाजेय हरे देव योगिप्रेष्य भयापह ॥
 नारायण नमो देव कृष्ण कृष्ण हरे हरे । [235]
 आदिकर्तुः पुष्पात्मन्महायोगे सनातन ॥
 नमस्ते सख्येशाय निगुणाय गुणात्मने ।
 भक्तप्रियाय भक्त्याय नमो वानननाशनम् ।
 अचिन्त्यमूर्त्ये तुभ्यं समस्ते सख्येश्वर ॥

इत्यादिमिहता देवं वागिभीजानमज्ययम् ॥ [240]
 तुष्टुवुर्देवगन्धर्वा ऋषयः सिद्धचाराणाः ॥
 शृणुष्वेव जगन्नाथः स्तुतिपाकयामि तानि च ।
 ययो साधं मुण्यैर्मुनिर्मिन्दपारमे ॥
 यत्र पुनं मयं विष्णुनपरातेरे मुद्राङ्गम् ।
 छेत्रशुद्धिकरः श्रीमाल्लोमाना हितराम्यया ॥ [245]
 वर्षायुतं नपस्ततं विष्णुना प्रभवित्पुन्या ।
 यत्र विष्णुर्जगन्नाथस्तासदा मुद्राङ्गम् ।
 दिशारोत्यमानमानं नरनारायणाक्यया ॥
 गङ्गा यत्र गरित्छेष्टा मय्ये धारति पारती ॥
 यत्र कनः स्वयं हत्वा वृत्र वेदायंतचराम् । [250]
 मदाहस्ताग्निनागार्थं तपो वर्षायुतं चरत् ।
 यत्र सिद्धाश्च सिद्धाः स्युर्वात्था देवं जनार्दनम् ॥
 यत्र हत्वा रणे रामो यज्जं छेत्राङ्गम् ।
 यत्र कृत्वात्मनमिच्छाश्च तपो योदयतप्यत ॥
 देवाश्च मुनयश्चैव सिद्धिं याम्नि शुचिप्रता । [255]
 यत्र नित्यं जगन्नाथ साक्षाद्रसति पेशवः ॥
 यत्र यक्षाः प्रवर्तन्ते नित्यं मुनिगणैः सह ।
 यस्याः स्मरणमात्रेण नरः स्वर्गं गमिष्यति ॥
 स्वर्गसोपायनमिच्छन्ति या पुष्पा मुनिपराभाः ।
 क्षत्रयो मित्रता यान्ति यत्र नित्यं नृपोत्तम ॥ [260]

Ts Gs s m (for व) — (L. 220) Ds Ts Gs s Ms s
 बाहुवा (for वाणिना) Ds Ts Gs s Ms s s पुनवम् (for
 'व') — (L. 225) Ds प्राशुनरं (for 'त') — (L. 326)
 Ts रयेण (for रवेण) — (L. 227) Ms वार्त्स (for वार्त्स)
 — (L. 226) Ds Ts Gs पश्चिमान् अयापयन् (for 'व')
 — (L. 229) Ts Gs s Ms s s स्मिष्ठिताम् (for स्मिष्ठि-
 ताम्) Ds साक्षाते पश्चिनास्ता, Ts लोकापेक्षितान्तरा (for
 'व') — (L. 230) Ds मदाहत् (for 'ह') — (L. 235)
 Ds Ts Gs जयाजय, Ts Gs Ms जय देव, Gs जय जय (for
 जयाजेय) — (L. 233) Ts Ms हसाय (for सिद्धाय) Gs
 नाशनः Gs नाशिते (for नाशन) — Gs om (hapl)
 lines 231-238 — (L. 234) Gs Ms नमो देव (for हरे
 देव) Ds Ds Gs पराति, Ds [म]द्रवायह (for भयापह)
 — (L. 237) Ds कनकेराय (for सख्येश्वर) Ts नम परम
 सिद्धाय (for 'व'). — (L. 238) Ds Ts Ms s अकि (for

यक्) Gs Ms नाशिते (for नाशन) Gs [म]द्रवायह
 हाकाय (for 'व') — (L. 241) Gs सिद्धाश्च परमवर्ष (for 'व')
 — (L. 242) Gs मुनि (for स्तुति) — (L. 243) Gs
 वदुनरं (for वृत्) — Gs om (hapl) lines 245 247
 — (L. 245) Ds Ds वृद्धिकर (for 'र') — (L. 246) Ts
 वत्सा (for वत्स) — (L. 247) Ds तत्र (for यत्र) Gs तत्र
 (for तत्र) — (L. 249) Gs गङ्गा या च, Ms स वज्र गङ्गा
 (by transp) — (L. 250) Ts s Gs s नाराय (for
 नारायण) — (L. 253) Ds साक्षात् (for सिद्धा स्तुत्)
 — Ts om lines 253 254 — (L. 254) Ms s पुन-सोपनम्
 (for पुन-सोपनम्) — (L. 255) Ts Gs मिह्याय (for
 देवाय) Ds Ts Gs सुद्धिं Ms मित्रा (for सिद्धि) Ms ह-
 र्ना (for सुद्धि) — (L. 257) Ms s हरा (for वृत्)
 — (L. 258) Ds Ts s s Gs s वर्य (for वर्या) — (L.
 261) Gs पश्चिनाम् (for पश्चिनाम्) — (L. 263) Ds

यामाहुः पुण्यशीलानां स्थानमुत्तमवर्णिणाम् ।
 यत्र विष्णुं समाराधय देवाः स्वर्गं समाययुः ॥
 सिद्धिक्षेत्रमिदं प्राहूर्कृपयो वीतमत्सरः ।
 विशालां यदरीं विष्णुस्तां द्रष्टुं सकलेभ्यः ॥
 सायाहे चामरगणैर्मुनिभिस्तत्पदं दीर्घमः । [265]
 प्रविवेश मरुपुण्यामृषियुष्ठां तपोमयीम् ॥
 अभिहोत्राकुले काले पक्षित्वाहारसंकुले ।
 नीडस्थेषु विहंगेषु दुष्प्रमानासु गोपु च ॥
 हृसीष्वथ न तिस्रस्तु मुनिवीरेषु सर्वतः ।
 समाधिस्थेषु सिद्धेषु चिन्तयस्तु जनार्दनम् ॥ [270]
 अधिष्ठितेषु हविःषु ज्वाल्यमानेषु चामिषु ।
 ह्यमानेषु तत्रैव पावकेषु समन्ततः ।
 अधिर्धो पूज्यमाने च सध्याविष्टे जगन्मये ॥
 स तत्पामिध वेलायां देवैः सह जनार्दनः ।
 विदेशं बदरीं विष्णुर्मुनिमुष्ठां तपोमयीम् ॥ [275]
 आश्रमत्वाथ मध्ये तु प्रविश्य हरिरीश्वर ।
 गृह्णावचरुहाथं क्षीपिकाक्षीपिते तदा ।
 प्रवेशे पुण्डरीकाक्षः स्थितस्तावत्सहमरैः ॥

Colophon.

T₁ = G M₁ तिष्ठक्षेत्रम् (for सिद्धि) — (L 264) G₁ तत्रार्द्रं (for ता द्र) — G₂ om lines 265-266 — (L 266) D₁ D₂ D₃ T₁ = G₁ = महापुण्यम्, G₁ M₁ देव्यम्, M₁ महापुण्यम् (for महापुण्यम्) D₁ D₂ D₃ T₁ = G₁ = M₁ = कृषिपुष्टे, T₁ G₁ कृषिं द्रष्टुं (for कृषिपुष्टे), D₁ D₂ T₁ G₁ = M₁ = तपोवनम्, T₁ = G₁ M₁ = जयम् (for प्रवीम्) — G₂ om line 269 — (L 269) D₁ D₂ D₃ कृषिषु (for वृत्तीषु) D₁ तप स्थितेषु वीरेःस्मिन्, G₁ वृषिबीज्य निष्ठेषु (for G₁) G₁ सुप्रत (for सर्वत) — (L 270) D₁ जनार्दन — (L 271) D₁ हविषि (for हविषु) D₁ ज्वालमानेषु (for ज्वालय) — (L 272) D₁ तप ज्वालमानेषु, T₁ तपैवाहूयमानेषु, G₁ इहैव ह्यमानेषु (for तपैव) — (L 274) D₁ G₁ M₁ = एतस्याम् (for एतत्) — (L 275) T₁ प्राविशत्, G₁ प्रवेशे, M₁ अवेद (for प्रवेशे)

Colophon — Mention of Aksha : D₁ D₂ D₃ T₁ = G₁ = M₁ = Sub parian D₁ D₂ T₁ G₁ = M₁ = कैलासपारा. — Adhy name T₁ = G₁ = M₁ = बदरिकाश्रमवन्तः. — Adhy. sw D₁ 261 ; D₂ 261, T₁ G₁ 187,

वेदांपावनं तत्राय ।

ततो मुनिगणा दृष्ट्वा देवदेवमवस्थितम् ।
 समाप्य चामिहोत्राणि संपूज्यातिथिस्तत्तमान् ॥ [280]
 मुनयो दीधितपराः समाधौ कृतगिह्ययाः ।
 जटिनो मुण्डनः केचिच्छिद्यधमनिसंतताः ॥
 निर्मज्जानरीसराः केचिद्वेलाया इव केचन ।
 अहमकुट्टाचनपराः पर्णमश्वासाथापरे ॥
 वेदविद्याप्रतक्षाया निराहारा महानथाः । [285]
 स्मरन्तः सर्वदा विष्णुं वक्रकालस्तरायणाः ॥
 आसन्नमुक्चयः केचिरेकेचिद्भान्नैकतत्पराः ।
 ध्यानेन मनसा विष्णुं दृष्टवन्मस्तपोधनाः ॥
 संवत्सराश्रितः केचित्केचित्सल्लविचारिणः ।
 शक्य भवदातारः धृतिस्मृतिपरायणाः ॥ [290]
 वसिष्ठो वामदेवश्च रैभ्यो भूषस्तथैव च ।
 जावालिः काश्यपः कण्वो भरद्वाजोऽथ गौतमः ॥
 अग्निरथशिरा भरतः शत्रुः शङ्खनिधिः कुणिः ।
 पाण्डुर्यः पवित्राक्षो याज्ञवल्क्यो महामनाः ॥
 कक्षीरानक्षिप्राश्चैव मुनिर्वीर्यतमास्तथा । [295]
 असिनो देवलक्ष्मण बालमीकिश्च महात्माः ॥

T₁ G₁ 189, T₁ 156, G₁ 183, G₁ 186, M₁ = 183, M₁ 183

T₁ = G₁ = om the ref — (L 279) D₁ सनत्तम्, T₁ G₁ = M₁ उपस्थितम् (for अयं) — T₁ om lines 280-286. — (L 281) T₁ दीधितपरा (for 'त') D₁ समवे, G₁ समेषु (for समाधौ) — M₁ om, lines 285^a-287^a. — (L 283) G₁ निर्मज्जा (for 'जा'), — (L 284) T₁ G₁ M₁ = अहम-कुट्टाचनपरा (for 'अ') D₁ D₂ T₁ G₁ = M₁ = पर्वमश्वारः, G₁ अश्वारः, Cal ed परमिश्राम् (for परमश्वारम्). — T₁ G₁ = om lines 285^a-290^a. D₁ om lines 286^a-288^a G₁ om lines 287-290 — (L 287) M₁ = निश्रवा (for तपरा) — (L 288) M₁ = दृष्टवन्मा (for दृष्टवन्मा). — (L 289) G₁ M₁ विद्यानिः (for विद्या). — (L 291) D₁ T₁ = G₁ = M₁ = वादयो (for वसिष्ठो). — (L 292) G₁ = जावालि, Cal ed शत्रुनि. (for जावालि). — (L 293) G₁ मुनिर (for अग्नि). Cal. ed. वैव (for भरत). D₁ T₁ G₁ हनि (for कुणि) — (L 294) T₁ G₁ पाराय (for 'हय'). G₁ महात्मा ; M₁ 'मुनि'

एते चान्ये च मुनयो द्रष्टुमीश्वरगन्धर्वम् ।
 आदायार्थं यथायोगमुत्तास्त्यात्समाययुः ॥
 ते च गत्वा हरिं कृष्णं विष्णुमीशं जनार्दनम् ।
 भक्तिमन्त्रास्तदा देव प्रणेमुर्भक्तवत्सलम् ॥ [300]
 नमोऽस्तु कृष्णं कृष्णेति देवदेवेति वेशनम् ।
 प्रणयात्मजगन्नाथ नताः स्म शिरसा हरे ॥
 विष्णो जिष्णो हृषीकेश वेशदेति च सर्वदा ।
 प्रणामप्रणता त्रिधाः प्राहुरित्थं जगत्पतिम् ॥
 इदमर्घ्यमिदं पादामिदं विष्टरेव च । [305]
 कृतार्था सर्वथा देव प्रसन्नो नो जगत्पतिः ॥
 किं कुर्मः किं नु नः कृष्णं कृष्णिहोत्रं प्रणो हरे ।
 इति प्राञ्जलयः सर्वे क्षिता देवस्य पार्श्वतः ॥
 कृष्णोऽपि तदाधायोगमुपयुज्य सहामरैः ।
 कल राधे मुनिवरा वर्षता तप उत्तमम् ॥ [310]
 इति ह्ययमुपायात्मा प्रीतस्तेन गररमता ।
 आसन्नं लम्बयामास राजो देवो जनार्दनः ॥
 कुशलं पृष्ठधान्यूयो मुनीनां भावित्यात्मनाम् ।
 अग्निहोत्रेषु तपसि तथा कृत्येषु सर्वसाः ।

एवमादि जगन्नाथः पृष्ठधानीश्वरस्तदा । [315]
 सर्वत्र कुशलं ते तु मूढः कृष्णस्य तत्त्वतः ॥
 आतिथ्यं चक्रिरे ते तु नीवीरे फलमूलकैः ।
 देवानामथ सर्वेषां विष्णोः कृष्णस्य यत्नतः ।
 आतिथ्यमुपयुञ्जानस्ततः प्रीतोऽभवद्भरिः ॥

Colophon

वेशपायन उवाच ।

ततः स भगवान्विष्णुर्दुर्विधेयगतिः प्रभुः । [320]
 यत्र पूर्वं वपस्तत्रमात्मना थादवेश्वरः ॥
 गङ्गायाश्चोत्तरे तीरे देशं द्रष्टुमुपागतः ।
 स्वयमेव हरिं साक्षात्प्रविशे तमालयम् ॥
 प्रविश्य सुचिरं कालं ददर्श च मनोरमम् ।
 निपसाद ततस्तस्मिन्नाश्रमे पुण्यपथेन ॥ [325]
 समाधौ योजयामास मनः पद्मनिभेक्षणः ।
 किमप्येष जगन्नाथो ध्याया देवेश्वरः स्थितः ॥
 स्थिते देवगुरौ तत्र समाधौ दीपवद्धरी ।
 तत्र शब्दो महान्घोरः प्रादुर्गासीत्समन्ततः ॥
 साद साद नमो देव यात यात शृगानिमान् ॥ [330]

(for 'मना') — (L 295) Dn Dss Ds Ts s Gs s-s
 दीर्घतपासः; Ts Gs Ms दीर्घतपास (for दीर्घतपास) — Gs
 om lines 296 297 Ds Gs s Ts s s Ms-s om line
 296 — (L 297) Ts Gs द्रष्टुमप्ययमीश्वरम् (for 's')
 — Ds om lines 298 299 — (L 299) Ts s Gs s M
 विष्णुः; Cal ed द्रष्टु (for दृष्टम्) M दृष्टम् (for विष्णुम्)
 Ts s s Gs s कृष्णमाश्रमवत्सलम् (for 's') — Ts om lines
 301-304 Gs om lines 301-303 — (L 302) Ds Ts
 जगन्नाथ — (L 303) Dn Dss Gs s s Ms कृष्णं विष्णो
 (for विष्णो जिष्णो) Ds Ms s से सदा, Ts Gs ते तदा (for
 सर्वदा) — (L 304) Ds प्रणेमु (for प्रणाम) Dn Dss
 Ts Gs-s Ms प्रणता (for प्रणता) Ds Ms-s मुनयः Ts
 जाह्नुर (for प्राहुर) Ms भासन् (for हारं) Gs जनार्दनम्
 (for जगत्पतिम्) — (L 306) Ds s Gs जगत्पते (for
 पति) — (L 307) Dn Dss Ts s Ms कश्चिहोत्रः Ts
 Gs s Ms s कथं दोषः Gs कश्चिहोत्रं, Gs कथं दोषः
 (for कश्चिहोत्रं) Ds कथं दोषं यतो हरे (for 's') — (L
 308) Ms देव (for शिवा) Dn Dss Ts s Gs s-s
 Ms प्राहुरेवस्य पदपत (for 's') — (L 312) Ds Ts

Gs s Ms s देवैः (for देवो) — (L 314) Dn Dss Ts
 Gs s श्रुत्येषु (for कृ) — (L 316) Dn सर्वतः, Ds
 Ts Gs सर्वतः (for सर्वत्र) Ts s Gs s सुवम् साक्षात्पश्यन्
 (for 's') — Gs Ms om lines 317-319 Ds om lines
 317-318

Colophon — Mention of the Epic Dss — Men-
 tion of Asha Dn Dss Ds Ts s s G M — Sub-parson
 Dn Dss Gs Ms-s कैलासपाराज — Adhy name Ts s
 Gs s कृष्णपदपतम् — A dhy no Dn 262; Dss 261,
 Ts Gs 188; Ts Gs 190, Ts 167, Gs 184, Gs 187, Gs
 189, Ms s 155; Ms 189

Dn Ts Gs om the ref — (L 321) Gs परमेश्वर
 (for वादेव) — (L 322) Ds ह्य, Gs देस (for तीरे) Ts
 Gs देवे (for देश) Ds Gs Ms s उपायमम्; Gs दृष्टागतः (for
 उपा) — (L 323) Dn Dss Ds Gs Ms s तपोवनम् (for
 तमालयम्) — Ds om lines 324 328 — (L 324) Dn
 Ds Ts Gs s s Ms s देश (for कालं) Gs सुमनोरमम्,
 Ms सुमनोहरम् (for च मनोरमम्) — (L 325) Ms पुनर्
 (for तत्त्व) Dn Dss Gs सर्वत्र (for जे) — (L 327)

प्रेमयेह शुनः सर्वाभ्यसादान्नामधन्यः ॥
 एष विष्णुरयं कृष्णो हरिरीध इतोऽच्युतः ।
 नमोऽस्तु विष्णो देवेश स्वाभिन्नाधव वैश्व ॥
 इत्यादिशब्दः सुमहानात्रासीत्तदा निशि ॥
 ततश्च सुमहानादः सिंहानो भृगुविद्विषाम् । [335]
 धावतां च शुना राजन्मृगान्मुनिरुदताम् ॥
 मृगाणां भीतिमुक्तामृश्याणां द्वीपिनां तथा ।
 गजानां नर्दतां राजन्मृहेतानि ततस्ततः ॥
 महायातसमुत्तुल्लभितस्त्वेष वारिधेः ।
 नादक्षैलोक्यनिरास्तः प्रादुरासीत्तदा निशि ॥ [340]
 धृत्वा तं तु हरिर्देवस्तान्गं तत्र विप्रितः ।
 समाधिदोभनिपुणं निःश्वस्य च जगत्पतिः ॥
 ततः स चिन्तयामास कोऽयमेव महात्मनः ।
 कस्यायमीदृशः शब्दः स्तुतिपुत्तो मम स्थितिः ॥
 आदोस्तिरुमृगयामाश्वः शुना उच्यता यने । [345]
 मृगाणामथ सर्वेषां नादश्च सुमहानयम् ।
 व्याप्तिश्च स्तुतिपुत्ताभिर्गामिर्मम समन्ततः ॥
 इति सचिन्त्य मनसा दिगो त्रिप्रेक्ष्य सर्वतः ।
 तत आस्ते हरिस्तत्र ज्ञातुं तस्य समुद्रयम् ॥

नतो मृगाः समायान्ति यत्र तिष्ठति केशवः । [350]
 नांश्वेवानुचरो राजन्मृगणः समपद्यत ॥
 अथ वै दीपिका राजन्मृगणोऽथ सहस्रगः ।
 ततस्ततोऽपि व्यनश्चदिधेय समपद्यत ॥
 ततोऽस्तु मृतसंघाश्च समदृश्यन्त यत्र ह ।
 पिशाचाश्च महाघोरा नर्दन्तो बहुविधम् ॥ [355]
 भक्षयन्तोऽथ पिप्रितं पिबन्तो रुधिरं बहु ।
 प्रादुष्टासन्महाघोराः पिशाचा विकृतानताः ॥
 हन्यमाना हता राजन्पतन् पतिना मृगाः ।
 इवक्षेत्रश्च भारन्तो बाणैर्विद्धा मृगद्विपः ॥
 ततो मृगसहस्राणि समुदीर्णानि भारत । [360]
 यत्रासी तिष्ठते देवस्तत्र यातानि भारत ।
 अन्तरीक्ष्य देवेश स्थितानीत्यनुमुक्षुमः ॥
 पिशाच्यो विकृताकाराः कपला लोमहर्षणाः ॥
 पुत्रवत्यः समापेनुर्गत्र तिष्ठति केशवः ।
 भृगणस्तत्र राजेन्द्र चरत्येव ततस्ततः ॥ [365]
 ततः स भृगवाम्बिष्णुः सर्वमालोक्य विहितः ।
 विस्मयं परमं गत्वा पश्यन्नास्ते स्म केशव ॥
 कन्यैव विस्तरो नादः कस्य वार्य जनः पश्य ॥

Ti s + Gs s [पू]व (for [पू]व) Gs व्यासा देवैरवलित
 (for ⁶) — (L 328) Ts शिववद् (for शिव) — (L
 331) Dns Dns De प्रसूया (for प्रेषय) Dns Dns शुन
 (for शुन) — (L 332) Gs अथ, Gs वृष (for वृष)
 De वर (for अथ) Gs-s Ms वृष (for ईश) De
 Ts Ms s शिव (for अच्युत) — Cal ed om lines
 334-336* Ts am lines 336-340 — (L 336) Ts
 विप्रैताम्, Ms विमर्दं (for विमर्दं) — (L 338) Dn
 Dns Ts s Gs s-s Ms वृद्धि च (for 'तानि) Ds Ts Gs
 Ms मुंदिशानामितस्तत (for ⁶) — (L 340) Ms तने (for
 निशि) — (L 341) Dn Dns Ts s Gs s-s शब्द (for तं
 तु) Dn De Gs विहित, De Ts s + Gs s विहितम् (for
 विहित) — (L 343) Dn Dns Gs s Ms समाधिदोभ
 माताय (for ⁶) — (L 343) Gs Ms तत्र सचिन्त्ययन्तोर
 (Ms 'त्रोच'म् (for ⁶)) Gs Ms वृष कुण्डो (for कोशमेव)
 — (L 344) Ts सचिन्त्ययन्तो, Ms इति युक्तो (for स्तुति
 पुत्तो) — (L 345) Dn Ts s Gs-s Ms s बहुलस्मिन्
 (for आदोस्तिन्) — (L 346) Ts मया (for अयम्)

— (L 347) Gs s श्रुति (for स्तुति) — (L 348)
 Ds Gs Ms सहस्र (for मृगता) — (L 350) Dn
 Dns Gs s Ms मयावाचम् (for 'वाति) — (L 351)
 Gs Ms सयण (for स) — (L 354) De Ts s Gs
 Ms s समपद्यन्त, Ts 'वद्यन्त (for 'वदन्त) — (L 355)
 Dn Ts Gs s-s M विलसन्, Ts Gs विलसम् (for 'विलस')
 — After line 366, De Ts Gs ins

4** यत्रासी तिष्ठते देव तत्र तत्रैव भारत ॥
 ततो मृगसहस्राणि समुदीर्णानि भारत ।
 [(L 2) Ds देव (for वृग)]
 — (L 357) Ds प्रादुष्टासुर (for 'सुर) Gs पिप्रितानना,
 Gs Ms घोरदंतीना (for विकृतानना) — (L 358) Ts Gs
 गदारावन् (for हता राजन्) Ts पतितामृगान् — (L 359)
 Ms s मृगद्विषाम्, Dom Poona eds 7 (ed) मृगा द्विषा,
 (for मृगद्विष) — Ms om lines 360 361 — (L
 360) Ms सर्वत (for भारत) — Ts s Ms-s om
 line 361 — (L 361) Ts Ms तत्र यत्रा विस्तारम् (for ⁶)
 — (L 362) De Ts Gs s जन्तर (for जन्तरी) — (L

एते चान्ये च मुनयो द्रष्टुमीश्वरमन्ययम् ।
 आदायार्थं यथायोगमुटजास्त्वत्समाययुः ॥
 ते च गत्वा हरिं कृष्ण विष्णुमीशं जनार्दनम् ।
 भक्तिनम्रास्तदा देव प्रणमुर्भक्तवत्सलम् ॥ [300]
 नमोऽस्तु कृष्ण कृष्णेति देवदेवेति वेश्वरम् ।
 प्रणवात्मजगन्नाथ नताः स्म शिरसा हरे ॥
 विष्णो जिष्णो हृषीकेश वेशपेति च सर्वदा ।
 प्रणामप्रणता विप्राः प्राहुस्त्रिं जगत्पतिम् ॥
 इदमर्थमिदं पाठमिदं विष्टमेव च । [305]
 कृतार्थाः सर्वथा देव प्रसन्नो नो जगत्पतिः ॥
 किं कुर्मः किं नु नः कृत्यं कश्चिदोषः प्रमो हरे ।
 इति प्राञ्जलयः सर्वे क्षिता देवस्य पार्श्वतः ॥
 कृष्णोऽपि तद्यथायोगमुपयुज्य सहामारेः ।
 कृत सर्वं मुनिररा वर्धता तप उक्तम् ॥ [310]
 इति श्रुत्पुरुषात्मा प्रीतस्तेन गरमता ।
 आसनं लम्बयामास रात्री देवो जनार्दनम् ॥
 कुशलं पृष्टयान्भूयो मुनीनां भावितात्मनाम् ।
 अग्निहोत्रेषु तपसि तथा कृत्येषु सर्वशः ।

एवमादि जगन्नाथः पृष्ठवानीश्वरस्तदा । [315]
 सर्वत्र कुशलं ते ह्यु ब्रूयुः कृष्णस्य तत्पतः ॥
 आतिथ्यं चक्रिरे ते तु नीयारेः फलमूलकैः ।
 देवानामथ सर्वेषां विष्णोः कृष्णस्य यज्ञतः ।
 आतिथ्यमुपयुज्जानस्ततः प्रीतोऽभवद्हरिः ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

ततः स भगवान्विष्णुर्दुर्विज्ञेयगतिः प्रभुः । [320]
 यत्र पूर्वं तपस्तप्तमात्मना यादवेश्वरः ॥
 गङ्गायाश्चोत्तरे तीरे देश द्रष्टुमुपागतः ।
 स्वयमेव हरि साक्षाद्विवेश तमालयम् ॥
 प्रविश्य सुषिरं कालं ददर्श च मनोरमम् ।
 निपसाद ततस्तस्मिन्नाग्रमे पुण्यवर्धने ॥ [325]
 समाधीं योजयामास मनः पद्मनिभेक्षणः ।
 किमप्येष जगन्नाथो प्यत्सरा देवेश्वरः क्षितः ॥
 स्थितो देवगुरो तत्र समाधीं दीपनद्वारं ।
 तत्र शब्दो महान्धोरः प्रादुरासीस्तिस्रस्ततः ॥
 स्वाद् स्वाद् नमो देव वान यात भृगानिमान् ॥ [330]

(for 'नवा') — (L. 295) Dn Dss Ds T₁ s G₁ s-s
 दीर्घतपाश्, T₁ G₁ M₁ दीर्घतपाश् (for दीर्घतमाश्) — G₁
 om lines 296-297 Ds G₁ s T₁ s s M₁ s om line
 296 — (L. 297) T₁ G₁ द्रष्टुमन्ययमीश्वरम् (for ⁶)
 — D₁ om lines 298-299 — (L. 299) T₁ s G₁ s M
 विष्णु, Cal ed. द्रष्टु (for कृष्ण) M कृष्णम् (for विष्णुम्)
 T₁ s s G₁ s कृष्णमीश्वरमन्ययम् (for ⁶) — T₁ om lines
 301-304 G₁ om lines 301-301 — (L. 302) Ds T₁
 जगन्नाथ — (L. 303) Dn Dss G₁ s s M₁ कृष्ण विष्णो
 (for विष्णो जिष्णो) Ds M₁ s से सदा, T₁ G₁ से सदा (for
 सर्वदा) — (I. 304) Ds प्रणमु (for प्रणाम-) Dn Dss
 T₁ G₁ s M₁ प्रणवा (for प्रणवा) Ds M₁ s ब्रूयुः, T₁
 आहुः (for प्राहुः) M₁ आत्मन् (for इत्य) G₁ जनार्दनम्
 (for जगत्पतिम्) — (L. 305) T₁ s G₁ जगत्पते (for
 'पति') — (L. 307) Dn Dss T₁ s M₁ कश्चिदोषः, T₁
 G₁ s s M₁ s कश्च दोष, G₁ कश्चिदोष, G₁ कश्च दोष
 (for कश्चिदोष) Ds कश्च दोष पति हरे (for ⁶) — (L.
 308) M₁ देव (for क्षिता) Dn Dss T₁ s G₁ s-s
 M₁ प्राहुर्देवस्य पदम् (for ⁶) — (L. 312) Ds T₁

G₁ s M₁ s देवैर् (for देवो) — (L. 314) Dn Dss T₁
 G₁ s ब्रूयुः (for ह्यु) — (L. 316) Dn सर्वन्, Ds
 G₁ s सर्वश (for सर्वश) T₁ s G₁ s ब्रुवन्तः शार्ङ्गधन्व-
 (for ⁶) — G₁ M₁ om lines 317-319 Dss om lines
 317-318

Colophon — Mention of the Epic Dss — Men-
 tion of Ahimsa Dn Dss Ds T₁ s s G₁ M₁ — Sub-parvan
 Dn Dss G₁ M₁ s कैलासयात्रा — Adhy name T₁ s
 G₁ s कृष्णपूजनम् — Adhy no Dn 305; Dss 301,
 T₁ G₁ 188; T₁ G₁ 190; T₁ 187, G₁ 184, G₁ 187; G₁
 189, M₁ s 153, M₁ 189

Dn T₁ G₁ om the ref — (L. 311) G₁ पद्मेभ्य
 (for यादवे) — (L. 312) Ds तपः, G₁ देवो (for हरि) T₁
 G₁ देवै (for देश) Ds G₁ M₁ s उपायम्, G₁ ह्यमातः (for
 उपा) — (L. 313) Dn Dss Ds G₁ M₁ s सरोजवत् (for
 तमालयम्) — Ds om lines 324-325 — (L. 324) Dn
 Dss T₁ G₁ s s M₁ s देश (for काले) G₁ सुमनोरमम्,
 M₁ सुमनोहरम् (for च मनोरमम्) — (L. 325) M₁ पुनर्दे
 (for तपम्) Dn Dss G₁ वर्धन (for जे) — (L. 327)

प्रेषयेद् शुनः सर्वान्प्रसादाच्छार्ङ्गधन्यः ॥
 एष विष्णुरयं कृष्णो हरिरीश उतोऽन्युवः ।
 नमोऽस्तु विष्णो देवेय स्वाग्निमाधव केशर ॥
 इत्यादिशब्दः सुमहानागिरासीच्छा निशि ॥
 तत्रश्च सुमहानादः सिंहानां शृगविष्टिपाम् । [335]
 धाप्रतां च शुना राजन्मृगान्तु विनर्दताम् ॥
 मृगाणां भीनियुक्तान्मृगणा इपीनां तथा ।
 गजानां नर्दतां राजन्मृगानि वतस्ततः ॥
 महानातस्तमुद्धृतमुत्तमैव यारिषेः ।
 माद्वेल्लोक्यविनासः प्रादुरामीषदा निशि ॥ [340]
 श्रुत्वा तं तु हरिर्दयसादृशं तत्र पिष्टिवः ।
 समापिष्टोभनिपुणं निःशस्त्रं च जगत्पतिः ॥
 ततः स चिन्तयामास कोऽयमेष महाशस्त्रः ।
 कस्यापमीदृशः शब्दः स्तुतिपुत्रो यम इति ॥
 आहोन्निर्मृगयाशब्दः शुनां सत्परां घने । [345]
 मृगाणामथ सर्वेषां नादश्च सुमहानयम् ।
 व्यामिश्रं स्तुतिपुत्राभिर्वाग्निर्मम सन्ततः ॥
 इति सचिन्त्य मनसा दिशो विप्रेक्ष्य सर्वतः ।
 तत आस्ते हरिस्तत्र ग्रातुं तस्य समुद्रपम् ॥

ततो मृगाः समायान्ति यत्र तिष्ठति केशवः । [350]
 तंश्चैवानुचरो राजञ्चक्षणः समपवत ॥
 अथ वे दीपिका राजञ्चतमोऽय सहस्रशः ।
 ततस्तमोऽपि व्यनशाहिच समपवत ॥
 ततोऽस्तु भूतसंघाश्च समद्वयन्त तत्र ह ।
 पिशाचाश्च महाघोरा नर्दन्तो बहुनिरारम् ॥ [355]
 भक्षयन्तोऽयं पिष्टिवः पिबन्तो रुधिरं बहु ।
 शत्रुरासन्महाघोराः पिशाचा विकृताननाः ॥
 इत्यमाना हता राजन्पतन्तः पविता मृगाः ।
 इत्यथेतच्च धावन्तो बाणैर्विद्धा मृगद्विषः ॥
 ततो मृगसहस्राणि समुदीर्णानि भारत । [360]
 यत्रासी तिष्ठने दयस्त्रय यातानि भारत ।
 अन्यरीकृत्य देवेशं स्थितानीत्यनुभूतः ॥
 पिशाच्यो विकृताकाराः कराणा लोनर्दपाः ॥
 पुत्रवत्यः समापेतुर्यत्र तिष्ठति केशवः ।
 शृगणस्तत्र यजेन् चरत्येव वतस्ततः ॥ [365]
 ततः स भगवन्विष्णुः सर्वमालोक्य विक्षितः ।
 विस्मयं परमं गत्वा पश्यन्नास्ते स्म केशव ॥
 कस्यैव विपुतो नादः कस्य वायं जनः पतन् ।

Ti s a Gs s [रु]र्द (for [रु]र्द) Gs ज्ञात्वा देवैरवक्षित
 (for s) — (L 323) Ti s शिववद् (for शिव) — (L
 331) Dn Ds Ds प्रेक्षया (for प्रेषय) Dn Ds युव
 (for युन) — (L 332) Gs अथ, Gs वृष (for वृष)
 Ds पर (for अय) Gs s Ms वृष (for ईश) Ds
 Ti Ms s शिव (for इत्युन) — Ual ed om line
 334^b 335^a Ti om line 336-340 — (L 336) Ti
 विनर्दताम्, Ms विनर्द (for विनर्द) — (L 335) Dn
 Ds Ti s Gs s Ms इष्टित च (for 'तानि) Ds Ti Gs
 Ms मृगिषाणामित्युक्त (for s) — (L 340) Ms घने (for
 निशि) — (L 341) Dn Ds Ti s Gs s नादं (for न
 नु) Dn Ds Gs विष्टिन्, Ds Ti s Gs s विष्टिन् (for
 विष्टित) — (L 342) Dn Ds Gs s Ms समापिष्टोभ
 मासात् (for s) — (L 343) Gs Ms तत मयिन्नयन्घोर
 (Ms 'नदीप' म् (for s) Gs Ms वृष कृष्णो (for कोऽयमेव)
 — (L 344) Ti s स्तुतिपतन्तो, Ms इति युक्तो (for स्तुति-
 युक्तो) — (L 345) Dn Ti s Gs s Ms s अहोऽस्मिन्
 (for आहोस्मिन्) — (L 346) Ti s मया (for अयम्)

— (L 347) Gs s मुति (for स्तुति) — (L 348)
 Ds Gs Ms महसा (for मयसा) — (L 350) Dn
 Ds Gs s Ms समापान् (for 'वापि) — (L 351)
 Gs s Ms माण (for श) — (L 351) Ds Ti s Gs
 Ms s समपवन्त, Ti s पश्यन्त (for 'इष्टपन्) — (L 355)
 Dn Ti Gs s Ms विस्मयन्, Ti Gs विस्मयन् (for 'विस्म')
 — After line 366, Ds Ti Gs ms

4** यत्रासी तिष्ठते देव तानि तत्रैव भारत ॥

ततो मृगसहस्राणि समुदीर्णानि भारत ।

[[(L 2) Ds मेप (for मृग)]]

— (L 357) Ds प्रादुरामुद (for 'सन्) Gs विशिवानना,
 Gs Ms घोरदशीना (for विशिवानना) — (L 358) Ti Gs
 महसावन् (for हता राजन्) Ti s पवितामृगान् — (L 359)
 Ms s मृगद्विषाम्, Em Poona eds G(ed) मृग द्विषा
 (for मृगद्विष) — Ds om line 360-361 — (L
 360) Ms सर्वत (for भारत) — Ti s Gs s Ms s om.
 line 361 — (L 361) Ti Ms तत्र वाता निन्दन् (for s)
 — (L 362) Ds Ti Gs s अन्वद (for अन्वदी) — (L

तथा हि तत्कलं श्रोमद्यापि न निजर्नते ॥
 यत्ताः स्मः प्राणिनो हन्तुं श्रगणैः सह सांश्रवम् ।
 तथा हि प्राणिनो लोके वात्यमादौ समास्थिताः । [405]
 अद्रानाश्रुतचित्ताश्च कृत्याकृत्यं न जानते ॥
 तथा यौरनिनो मत्ता विषयेर्बहुलीकृताः ।
 यतन्ते श्रेयसे नेत्र ततो प्रिययसस्थिताः ।
 विषयाकृष्टचित्ता हि मनुष्या न विजानते ॥
 तथा च द्रुहभावे तु व्याधिभिर्बहुभिर्हृताः । [410]
 जपदिभिर्नृपोर्जानादुःखविषाधिभिः ।
 यतन्ते न हि ये श्रेयो विनष्टेन्द्रियगोचराः ॥
 ततो मृता गर्भरासे वसन्ति सततं नराः ।
 विष्मूयकलिले घोरे दुःखैर्बहुमिराचिताः ॥
 व्ययन्ते तु ततो घोराद्गर्भरासमारम्भते । [415]
 परस्परं निहिंसन्तः कुर्वन्तः कर्मसचयम् ॥
 महल्लेवं सदा घोरे ससारे दुःखसमुल्ले ।
 पापानि बहुलपाणि कुर्वन्तेऽज्ञानतः सदा ॥
 ससारस्यैव महिमा विद्यतः सर्वत्रान्तुपु ।
 अचूडेयः शास्त्रसंगतिरप्यिदं दुःखिः सदा । [420]

एतस्मात्त निवर्तन्ते मर्याः प्राकृतबुद्धयः ॥
 द्रमं हत्वा मनुष्येन्द्रमिदमस्यास्याम्यहम् ।
 चोदयित्वा धनमिदं हरिष्यामिधनं याम्यहम् ॥
 निर्भर्त्यैनमिदं श्रान्तं हरिष्यामि धनं वली ।
 इत्यादि व्याकुलं मूर्खो यतन्ते प्राणिपीडनम् । [425]
 अस्थैर दुःखमूलस्य ससारस्य सदा हरिः ॥
 भेषजं सर्वथा देयः शङ्करकमदापटः ।
 आदिदेयः पुण्याश्मा आत्मा ऋतविदां सदा ।
 नं यद्य सर्वयज्ञेन द्रक्ष्याम सर्वथा हरिम् ।
 इत्य पिशाचो मापन्तो प्रादुरस्तां हरेः पुरः ॥ [430]

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

ततः स भगवानन्विष्युः पिशाचो मांसभक्षो ।
 बृहन्नाथं सदाघोरो दीपिकास्थकरो हरिः ॥
 बिल्वेक्याचक्रवृत्तौ पिशाचो देवकीसुतम् ।
 श्वित मुनायने विष्णुं दृष्ट्वा लोकेभर हरिम् ॥
 तौ च गत्वा समुद्रेण पिशाचो कैलाशस्य ह । [435]
 ततस्तान्चतुर्विध्नुमन्तरीकृत्य कैलाशम् ॥

Ti सचय (for 'सै') — Gs om (hapl) from सचय (in line 403) up to तथा हि (in line 105) Gs om lines 404-408 — (L 404) Ds घराणि (for यत्ता यम्) — (L 406) Ds द्वापमाना, Ls वासमाना (for वात्य मादौ) — (L 407) Ds अज्ञानचित्ताश्च (sic) (for " ") Gs न कुर्वन्ते, M₁ न कुर्वन्ते (for न जानते) — (L 407) M₁ यौवनेति (for 'तो') T₁ s M₁ s सदा, Gs प्रोक्ता (for मत्ता) Ds बहुभि (for बहुली) — (L 409) T₁ Gs विषयानिष्टचिता हि (for " ") Ds [ज]यि (for दि) — (L 411) Ds विषयार्क (for 'विमि') — Ds om line 413 — (L 414) T₁ सत्ते, Gs सन्ति, M₁ कुपुते (for 'कलिले') T₁ G₁ s M₁ आयुधा (for वाचिता) — (L 415) Ds मर्या, M₁ मर्ये (for मर्याह) Gs गर्भयसारमण्ड लम् (for " ") — Ds om lines 416-417 — (L 416) Gs विनिस्तन्त (for निर्मन्त) M₁ कुर्वन्त चर्मनययम् (for " ") — (L 417) M₁ सत्यदि (for महति) — (L 418) Ds Gs कुर्वन्ते, G₁ कुर्वन्ते (for कुर्वन्ते) M₁ अज्ञानि (for 'तप') — (L 419) Ds Ds T₁ s G₁ s विमृत, Ds विदि, G₁ निष्ठ (for विद्यत) — (L 420) Ds T₁

G₁ अजेत (for अजलेय) — (L 423) Ds G₁ अहं (for इदं) Ds G₁ M₁ s दशदि, T₁ s G₁ s M₁ [वा]दशदि (for [य]य यादि) — (L 424) Ds निर्भर्त्येवम्, T₁ निर्भर्त्येवम् (for निर्भर्त्येवम्) G₁ निर्भर्त्येनादिना शाश्वत (for " ") T₁ अन्त, M₁ s इदं (for इदं) M₁ यत् (for 'यत्') — (L 425) Ds पीडने (for 'मत्') — (L 426) Ds T₁ मही, T₁ M₁ अश्वेय (for 'य') M₁ s रूपस्य (for गुरुस्य) — T₁ om (hapl) lines 427-429 — (L 427) T₁ मेघर्षे समदेवेत (for " ") — (L 428) M₁ द्रष्टा (for आश्मा) M₁ चर (for सदा) — (L 429) Dn T₁ G₁ s M₁ ते (for त) T₁ द्रष्टायि (for 'म') — (L 430) M₁ पुरो हरे (by transp)

COLOPHON — Mention of the Epic Dss — Mention of Khila Dn Dss Ds T₁ s G M — Subparcan Dn Dss G₁ M₁ s कैलाशवाता, — Adhy name M₁ s विनायक दर्शनम् — Adhy no Dn 264, Dss 263, T₁ G₁ 180; T₁ G₁ 192, G₁ 186, G₁ 189, G₁ M₁ 191, M₁ s 155 (L 431) T₁ अज्ञायै (for 'ज्ञे') — (L 432) M₁ ददन्ते नो (for 'जाय') Dn Dss T₁ s G₁ s M₁ दीपिकापादिनी

पो भयान्मस्य या मर्ये पुनश्चागम्यते त्वया ।
 विमर्यमिह संप्राप्तो यने घोरमृगकुले ॥
 निर्मनुष्ये द्वीपिष्टे पिशाचगणसेविते ।
 श्वापदैः सेव्यमाने च विपिने व्याघ्रसकुले ॥ [440]
 स इत्यारोऽनन्तराद्गः साक्षाद्विष्णुरिवापरः ।
 पद्मपत्रक्षणः इयामः पद्मधः श्रीपतिः स्वयम् ॥
 अस्मत्प्रीतिपरः साक्षात्प्राप्तो विष्णुरिवापरः ।
 देवो वा यदि वा यक्षो गन्धर्वः रिंनरोऽपि वा ॥
 इन्द्रो वा धनदो पापि यमोऽथ परुणोऽपि वा ॥ [445]
 एकाकी विपिने घोरे ध्यानापिंतमना इय ॥
 ब्रूहि मर्यं ययातत्त्वं क्षातुमिच्छामि भानन्द ।
 एवं वृष्टः पिशाचाभ्यामाह विष्णुरुक्षमः ॥
 क्षत्रियोऽस्मीति मा प्राहुर्मनुष्याः प्रवृत्तिरिथिताः ।
 यदुपदेशं समुत्तमः क्षात्र वृत्तमनुष्ठिन ॥ [450]
 लोकानामथ पानारिम शास्त्रा दुष्टस्य सर्वदा ।
 कैलासं गन्तुं कामोऽस्मि ब्रह्मं देयमुपापतिम् ॥
 इत्येवं मम वृत्तान्तः कायता कीं युवामिति ।
 युनामिह समायातो विमर्षं ब्राह्मणाश्रमम् ॥
 एषा हि बदरी पुण्या नानात्रिपिनेषिता । [455]
 बदरीयं समारयाता न क्षुद्रैराशिया कथित् ॥

हरि (for³) — (L 434) Ds T₁ s G₁ s M₁ इष्टा लोके
 करिषाम् (for³) — (L 435) M₁ s तदुद्देश (for सयु³)
 — (L 436) Ds सप्तरीहितकेशरी (for³) — (L 438) Ds
 Ds T₁ G₁ s M₁ s घोरे (for घोर) De वने घोरे मृगकुले
 (for³) — (L 439) Ds द्वीपिवने (for वृषे) — M₁
 om lines 440 444 — (L 443) T₁ पद्मनाभ शिव पति,
 G₁ नामो हरि स्वयम् (for³) — G₁ om line 443 — (L
 444) G₁ रक्षो (for यक्षो) — (L 446) M₁ विजने (for
 विपिने) — (L 447) Ds T₁ s G₁ s M₁ s तत्त्वं, T₁ त्वं
 च (for मर्यं) Ds T₁ s G₁ M₁ s यया मर्यं,
 (for ययातत्त्वं) Ds Ds G₁ M₁ s वृत्तम, Ds T₁ G₁ s
 M₁ s व (for मि) G₁ भानव (for द्) — (L 448) T₁
 ब्रुक्षम (for उरुक्षम) Ds T₁ G₁ s माह वृष्ण ब्रुक्षम
 (D₁ ब्रू) (for³) — (L 449) Ds Ds T₁ G₁ M₁
 माहुर, Ds T₁ s G₁ s M₁ नृपुद (for माहुर) T₁ ब्राह्मणा
 (for प्रवृत्ति) — (L 450) G₁ क्षात्रवृत्तिम् (for क्षात्र

तपस्विमिस्त्रोयुक्ते जुष्टा सिद्धनिषेविता ।
 श्रमणा नात्र दृश्यन्ते पिशाचा मासभोजनाः ॥
 न हन्तव्या मृगाश्चात्र मृगया नात्र वर्तते ।
 न तु क्षुद्रैः प्रवेष्टव्या न क्षत्रेण नारितकेः ॥ [460]
 अहमस्य ॥ देशस्य रक्षिता नात्र सजयः ।
 व्यनक्ति यो यदि भयेत्तस्य शास्त्रास्मि यत्नतः ॥
 कीं मयन्तो क नु युवा कथयं महती चमूः ।
 नातः परं प्रवेष्टव्यमृपयस्तत्र सतिताः ॥
 विप्रलम्ब प्रयतंत तपःसु च तपरिनाम् ॥ [465]
 इद्वै स्वीयतां तावद्वक्ष्य च ततः मुखम् ॥
 अन्यथाहं निषेद्धा स्या बलाद्वाहोस्तथैव च ।
 एव प्रष्टो पिशाचो तु बन्धुमेवं प्रचक्रुः ॥
 सपोरेको महापोरः पिशाचो दीपत्राहुकः ।
 वनाच वचनं तत्र यथा इति समर्पितम् ॥ [470]
 श्रुत्वातमभिधास्यामि समाहितमना भव ॥
 नमस्कृत्य जगन्नाथ हरिं कृष्ण जगत्पतिम् ।
 आदिदेवमज विष्णु परेण्यमन्तघ शुचिम् ।
 यस्यामि सकल वदन्तया शृणु यदीच्छसि ॥
 घण्टाकर्णोऽस्मि नास्माह पिशाचो घोरदर्शनः ॥ [475]
 मातादो पित्रो पोतः साक्षात्पुष्टुरिवापरः ॥

वृक्षम् G₁ M₁ मनुक्षितम् — (L 451) M₁ s [घोर (for
 [घोर] — (L 455) Ds Ds Ds T₁ s G₁ s M₁ महती
 (for बदरी) — Ds om lines 456 457 — (L 456)
 M₁ [हरि] (for [ह]य) — (L 457) G₁ M₁ विम (for
 सिद्ध) — (L 458) Ds T₁ G₁ s M₁ s वृत्तमे (for
 इवन्ते) — (L 459) G₁ स तत्त्वस्या श्रुतिरिया (for³)
 — (L 460) T₁ क्लृप्तै (for तु क्षुद्रै) — (L 461) Ds
 G₁ सतमादैर, T₁ न तु क्षुद्रै (for न हमारै) — (L
 461) Ds देशस्य (for देशस्य) — (L 461) G₁ प्रवेष्टव्या
 (for व्यम्) — (L 465) T₁ सप्तम, G₁ तरस्वितु (for
 तपसु च) Ds M₁ s तपस्वितु (for नाम्) — (L 467)
 M₁ [अस्मि] (for ह्या) T₁ s M₁ वाक्पतेर (for बाहोस्)
 — Before line 468, Ds Ds G₁ M₁ 103 देशपायन उवाच
 — (L 468) T₁ G₁ s उक्ते (for वृष्टो) G₁ M₁ s प्रचक्रुः
 (for वक्रुः) — Before line 471, Ds Ds T₁ s G₁
 s M₁ 103 पिशाच उवाच — (L 472) Ds T₁ स न विष्णु

धनदस्यानुगन्ताहं साक्षाद्दृष्टस्तस्य च ।
 ममाद्यमनुवः साक्षादन्तकम्भान्तको ह्ययम् ॥
 शृगयायां समायाना विष्णोः पूजार्थमिल्युत ।
 ममेयं वर्तते सेना श्वगणोऽपि ममेव तु ॥ [480]
 आगतोऽयं महाशैलात्केअमाद्भुतसेविवान् ।
 अहं पिशाचवेपेण भंजिष्ठः पापकर्मकृत् ॥
 सततं दूषयन्विष्णुं घण्टामावध्य कर्णयो ।
 मम न प्रविशेभाम विष्णोरिति विचिन्तयन् ॥
 अहं कैलान्तिलयमासाद्य धृपभञ्जजम् । [485]
 वाराध्य तं महादेवमस्तुषं सततं दिनम् ॥
 ततः प्रमथो नानाहं क्षुणीप्वेति यदं ह्यम् ।
 ततो मुक्तिर्मया तत्र प्रार्थिता देवसन्निधौ ॥
 मुक्तिं प्रार्थयमानं मा पुनराहं त्रिलोचनः ।
 मुक्तिमदाता सर्वेषां विष्णुदेव न संशयः ॥ [490]
 तस्माद्भस्त्रा च ददरी तत्राध्य जनादनम् ।
 मुक्तिं प्राप्नुहि गोविन्दाक्षरनारायणाश्रमे ॥
 इत्युक्तो देवदेवेन शूलिना ज्ञातवानहम् ।
 तमेव परमं सत्त्वा गोविन्दं गरुडञ्जजम् ।
 तस्मात्प्रार्थयमानः सन्मुक्तिदेशमिमं गवः ॥ [495]
 अन्त्यध शृणु मे कार्यं यदि कीर्तयितुं तव ।

पुत्री द्वारवती नाम पञ्चिमयोदयेस्तटे ॥
 यदुद्युष्णिगसमाकीर्णा सागरोर्मिसमाकुला ।
 अध्युवास हरिर्विष्णुस्तां पुत्रीं पुरुषोत्तमः ॥ [500]
 द्रष्टुं लोकेहितायां यत्नं द्वारकापुरे ।
 निर्गताः सांप्रतं मर्त्यं वयमेतैः सहानुगैः ।
 विष्णुः सर्वेश्वरः साक्षाद्द्रष्टव्योऽस्माभिरपि हि ॥
 लोकानां प्रभवः पाता कर्ता हर्ता जगत्पतिः ।
 आवेरासिः समस्तस्य प्रभवः कारणं हरिः ॥
 कर्ता समस्तस्य हरिः पुरातनः [505]
 प्रभुः प्रभूणामपि यः सत्तामकः ।
 तमादिवेशं वरदं वरेण्य
 द्रष्टुं हरिं संप्रति संयताः स्मः ॥
 यस्य प्रसादान्मन्देयमासी-
 त्प्रमाणिगन्धर्वमहोरगौघम् । [510]
 देवं जगद्योनिमज्जं जनार्दनं
 द्रष्टुं हरिं संप्रति संयताः स्मः ॥
 यस्तोदराद्विषमिदं प्रभूत
 लयं च यस्मिन्समुपैति कल्पे ।
 यस्त्यैव साक्षाद्भगवति विश्वं [515]
 द्रष्टव्यम देवं पुरोत्तमं हरिम् ॥

(for जगत्प्रभुं) Ms विष्णुं (for कर्णं) — (L. 473) Gs
 om lines 473-477 Gs शुभम् (for शुचिम्) — (L.
 474) Ds Ts यस्तु (for यद्वत्) — (L. 478) Ds Das
 Ts s Gs s-a [म]हम् (for [म]यम्) Ds [अ]न्तकाद्वय
 (for 'को ह्ययम्') — (L. 479) Ds Das Ts s Gs s Ms
 शृगयेय सुमहती (for ' ') Gs विष्णु (for विष्णो) — (L.
 481) Gs कालयधुनसेवितान् (for ' ') — Ds Ts Gs Ms-s
 om lines 482-495 — (L. 484) Ts Gs सं (for न)
 — (L. 492) Ts गोविन्द (for 'गन्तु') Ts नरनारायणाश्रमम्
 (for ' ') — (L. 495) Ms हृदयान् (for हृदय गतं) — (L.
 498) Gs s समाकीर्णं (for 'र्णं') Gs Ms समाकुलम् (for
 'ला' — (L. 499) Ds Das Gs s Ms अन्त्यमे स (for
 अन्तुनाम्) — (L. 501) Ds Ds Ts s Gs s-a Ms विप्रेत-
 (for 'ता' Ts Gs s Ms सर्वं (for अयं) Gs निर्गता सम
 यदने (for ' ') Ds Ts Gs समाहितं (for सहानुगैः) — (L.
 502) Gs Ms हर्ता (for अथ) — (L. 503) Ds कर्ता (for

पता) Gs Ds सर्ता (for कर्ता) — (L. 504) Ms Ponna
 eds G(ed) जातिं स हि (for आवेरासि) — (L. 506)
 Ds सहामकः, Gs सदात्मकम् (for 'त्यक') — (L. 508)
 Ms द्रष्टु (for द्रष्टु) Ms s लय (for हरिं) Ts Gs सत्तामा
 (for 'ता अ') — (L. 509) Ms s प्रमाणान् (for प्रमाणान्)
 — (L. 510) Ms सहेतवोरमम् (for 'गौघम्') — (L. 511)
 Ds Gs अहं (for कर्ता) — (L. 512) Ds संयताः स्मिः Gs
 'तामा' (for 'ता मा') Ms s द्रष्टुं तमेना वयमुपेता अ-
 — Gs om lines 513-515 — (L. 513) Ts यस्तोदरं (for
 'दराद्') Ms प्रभुता (for प्रभुत्वं) — (L. 514) Gs लयप
 (for सर्वं च) Ms सविन् (for च) Ms कान्ति (for कल्पे)
 — (L. 516) Ds Ts Gs द्रष्टव्यमि (for 'स') Ds Ts विश्वं
 (for देवं) — Gs om lines 517-519 — (L. 517) Ds
 [अ]पि च (for च यो) — (L. 518) Gs यनां (for हर्ता)
 — (L. 519) Ds द्रष्टव्यम्, Ts Gs स्मि (for 'स') Ts Gs
 पुरोत्तमं (for युक्ते) — (L. 520) Ms s ईदम् (for

स्रष्टा च योऽस्मी सखस्य देवः

पाता च हर्ता च हरिः ॥ एव ।

द्रक्ष्याम नित्यं भुजनेश्वरं हरिं

पुराणमागं प्रभञ्जिष्णुमव्ययम् ॥ [520]

अजस्य कर्ता भुजनस्य गोत्रा

भुजश्च कर्ता हरिरेव एव ।

तं योगिनं योगविद्युद्वयुद्धि

लभेम वेनेति मतिः समाधुला ॥

निगीर्य विश्वं सपथं जगत्पतिः [525]

क्षेते शिशुत्वं समराण्य साक्षात् ।

पदस्य पत्रे जगतां निवासः

पादौ च विशिष्य करी च धून्वन् ॥

यस्योदरे देवमुनिः पुरातनो

ददर्श लोभानखिलान्स्वमायया । [530]

प्रविश्य विश्वं सपथं यथाव-

द्बुद्धिर्यथाभूतमभूद्विदं महत् ॥

निगीर्य विश्वं जगदादिकले

क्षेते महादो जलप्रेर्जलोचै ।

देव्या श्रिया चामरलोहहस्त्या

निवेत्यमाणः पुरपोत्तमस्तदा ॥ [535]

नाभेश्च यस्याविरभूत्सपथं

पथं महत्साम्नसप्रभं प्रभो ।

जन्मास्यद् लोभगुरोर्यदासी-

द्विस्तारि पथं जगदादिच्छो ॥ [540]

दधार यो भूतपतिर्महान्महो

दंष्ट्राप्रसस्यापितरूढमूला ।

नदन्महामेघ इवादिकले

धूर्गन्वराहो मुनिगीतकीर्तिः ॥

हरिः पुराणः पुरपोत्तमः प्रभुः [545]

कर्ता रामस्तस्य समस्तसाक्षी ।

यज्ञारमणो यज्ञपतिर्जगत्पति-

र्द्रष्टु तमीशं वयमुचताः स्मः ॥

केचिद्बहुत्वेन वदन्ति देव-

मेकात्मना केचिदिमं पुरातनाः । [550]

वेदान्तसस्यापितसत्त्वयुक्तं

द्रष्टुं तमीशं वयमुचताः स्म ॥

अनेकमेकं बहुधा वदन्ति

श्रुतिसृष्टिन्व्यायनिविष्टचित्ताः ।

आहुर्व्येमात्मानमत्र पुराविदो [555]

द्रष्टुं तमीशं वयमुचताः स्मः ॥

अव्ययम्) — After line 520, G₂ 109

540 द्रष्टुं हरिं सप्रति सयना स ।

— (L 522) भवस्य (for भुजश्च) — (L 523) T₁

G₁ 4 योगिनी (for 'न') — M₁ सख (for बुद्धि).

— (L 524) Dn Dss De T₁ G₂ M₁ केनेव, G₂ तदैव (for

केनेति) T₁ 3 G₁ 2 4 transp मति and समाधुला — (L

525) D₁ उदीर्य, M₁ उदीर्य (for निगीर्य) — (L 527)

M₂ निवास (for 'स') — (L 528) M₁ वि (for

च) Dn Dss De T₁ 4 G₁ 3 विपुलव (for च पृ).

— (L 530) T₁ G₁ 3 M₁ निरिह्य (for जालि) Dn

D₁ G₂ 4 M₁ स (for स्म) — (L 533) D₁ तिहीर्य;

M₁ 3 उदीर्य (for निगीर्य) — (L 534) Dn₂ T₁ 3 4 G₁ 4

M₁ महात्मा (for 'हो') G₂ जलोचै (for 'वे') — (L 535)

M₁ दललोहया (for लोलहया) — (L 537) D₁ G₂

M₁ दललोहया (for लोलहया) — (L 538) Dn T₁ 4

सपथः M₁ सुपथ (for सपथ) — (L 540) Dn T₁ 4

G₁ 4 M₁ 3 प्रभो, D₁ विभो (for प्रभो) — (L 540)

G₂ M₁ विहार्य (for 'रि') — (L 541) Dn₁ Dss T₁ G₂

M₁ महामही, T₁ G₁ 4 महात्मा मही (for महात्मही)

— (L 542) Dss गृहस्थाय, G₂ गृहस्था (for गृहस्थ)

काम्) — (L 543) D₁ M₂ 3 नार (for नदश्च) D₁ T₁

G₂ पदादि (for इवादिकले) — (L 544) Dn Dss T₁ 4 G₁

3 4 M₁ श्रुति (for कीर्ति) — (L 547) D₁ पुराण

(for जगत्पतिर्) — (L 548) G₁ द्यतात्मा (for 'ता' स्म)

— T₁ G₁ 3 4 (hapl) om lines 549 556 D₁ om.

(hapl) lines 549 552 — (L 549) G₂ बहुवेष्टि (for

'त्वेन') — (L 550) T₁ M₁ भुज (for इम) Dn Dss T₁

G₂ M₁ पुराणव्य, Rom Poona Cal. eds G(ed) पुराणव्य

(for पुराणा) — (L 551) T₁ सव्ययुक्तं, M₁ 3 सव्ययुक्तं

(for युक्त) G₂ वयं देववयं पुराणव्य — (L 552) G₂ द्रष्टु

हरिं सप्रति संयता स — (L 553) T₁ 4 G₂ ठके (for ठके)

हरिं सप्रति संयता स — (L 554) T₁ विरिष्ट (for

M₁ 3 वदन्त (for 'न्ति') — (L 554) T₁ विरिष्ट (for

विष्ट) — (L 557) G₂ स (for य) — (L 558)

यं प्राहुरीडयं वरदं वरेण्य-

मेकान्तवत्त्वं मुनयः पुत्रतनाः ।

यं सर्वगं देवमजं जनादेनं

ब्रह्मं हरिं संप्रति सत्यवाः स्मः ॥ [560]

यस्मिन्सर्वमिदं प्रोतमादिगले जगत्सतो ।

तं ब्रह्मण संयुताः किं नु वक्ष्याम सांप्रतम् ॥

गच्छामो धयमन्यत्र गच्छ त्वं काममन्यतः ।

नियनोऽप्यस्ति नो मर्त्यं यथेष्टं गच्छ सांप्रतम् ।

राक्षिमध्यमनुप्राप्तं नात्र कार्या विचारणा ॥ [565]

इत्युक्त्या घोररूपोऽसौ पिशाचो विकृताननः ।

तस्मिन्नेव समे देशे पीत्वा च रुधिरं बहु ॥

भक्षयित्वा यथाकामं मांसराक्षिं विचक्षणः ।

अपः संस्पृश्य तत्रैव पार्श्वे संस्थाप्य साधनम् ॥

आक्षपादां महाघोरं संस्थाप्य विपुलं महत् । [570]

आसनं पुशसयुके कृत्वा चाभ्युक्ष्य वारिणा ॥

उत्सार्य श्रगणान्सर्पान्यन्नेन सह्यता तदा ।

सुरासनं ससाधाय समामी यत्नेन अपः ॥

एकचित्तस्तदा भूत्वा नमस्कृत्य च केशपम् ।

इमं मन्त्रं पठन्घोरः पिशाचो भक्तनस्तलम् ॥ [575]

नमो भगवते तस्मै वासुदेवाय चक्रिणे ।

नमस्ते गदिने तुभ्यं वासुदेवाय भीमते ॥

ॐ नमो नारायणाय विष्णवे प्रभविष्णवे ।

मम भूयान्मनःशुद्धिः कीर्तिनात्तर केचन ॥

जन्मेदमीदृशं घोरं मा भूत्सम दुरासदम् । [580]

देवभूतो भविष्यामि स्मरणात्तर गोपते ॥

तव चक्रप्रहारेण कायो नश्यतु मामक ।

मम भूयो भयो मा भूदेव मे प्रार्थना तत्र ॥

अर्चिता कल्पद्रुहोऽसि दाता सर्वस्य सर्वदा ।

यत्र यत्र भवेज्जन्म तत्र तत्र भवान्हरि ॥ [585]

वर्ततां मम देशे प्रार्थनेनैव ममापरा ।

नमस्तुभ्यं नमस्तुभ्यं भवत्येषं तदा मम ॥

निर्विघ्ना प्रार्थना देव नमस्तेऽस्तु सदा मम ॥

यदा मे मरणं भूयास्तदा मा भूत्सृष्टिभ्रमः ॥

दिने दिने क्षणं चित्तं स्वयं सर्वं भगवति । [590]

एवं श्रेय मां देव मा भूते चित्तमीदृशम् ॥

शुश्रोणोऽयं पिशाचोऽयं दया कास्मिन्भवति ।

एवं चिन्तय मां देव भूयो मयमिति प्रभो ॥

परपीडा न भवोऽस्तु नमस्ते भगवन्प्रभो ।

इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेषु मा भून्मत्प्रियं हि मे ॥ [595]

अन्तकाले गमाप्येषं प्रसादात्तत्र वैशय ।

Ts 71-81: दुरासदस्य, Ms "दुसदस्य" (for "दुसदस्य") Gs
दुरासदस्य (for "दुरासदस्य") — (L 559) Ms 8 (for 7) — (L
560) Ms 8 वय (for हरि) — (L 561) Dn Das Ds
Ts 2 + Gs-2 Ms 4 विषयम् (for सर्वम्) Ts जगत्पिता (for
"पिता") — (L 562) Ts ममि (for मम) Ms संयुक्ता (for
संयुक्ता) Ds Ts 2 Gs-2 यथाकामं (for "य") — (L 567)
Ms हसुदेवे (for समं देशे) — (L 568) Gs मांमासी स
(for मांसराक्षि) Ms मांमासि मुपहृति च (for " ") — (L
570) Gs भगवताः Gs आक्षपादां (for आक्षपादां) — (L
573) Ds च य (for यत्र) — (L 574) Ts वृक्षपीतस्तथा
भूत्वा (for " ") Gs नमस्तुभ्यं (for "हृत्वा") — (L 575)
Ts महाघोरं, Ms पठन्घोरं (for "पठन्") Ms 2 + वस्तु-
— (L 578) Ts महाविष्णवे (for मम) — (L 579) Ds
Ts Gs Ms-2 भूयान्मम सर्वं मुदं (for " ") — (L 580) Ds
भूयान्, Gs गोपे (for मा भूत्) — (L 581) Dn Das
Ts 2 Gs-2 Ms देवभूतो, Ts Gs "दुतो, Ms तव पुनो; Ms

भवभूतो (for देवभूतो) Gs केचन (for गोपते), — After
line 581, Ds las

Gs 4 वय एते भविष्यामि स्मरणात्तर केचन ।

— (L 582) Ds प्रहारात् (for प्रहारेण) Ts Ms नरपति
(for "नृ") — (L 583) Dn Das Ts 2 Gs 2 Ms शिष्यो;
Ms हरे (for मम) — (L 584) Ds ममापने (for मर्त्यना),
— (L 592) Ms नमस्तुभ्यं (for the first "दुसदस्य"), Gs
सदासमि (for सदा मम) — Ts Gs 1 om (hapl.) line
592 — (L 593) Ts Ms निर्विघ्ना (for "मा") Ms 2 हरे
(for मम) — (L 599) Ds ममि (for ममि) Ts
तदाभूत्सृष्टिभ्रम (for " ") — (L 600) Ds मुपहृति
(for मम) Ts Gs 2 अर्चिता (for ममि रति) — (L
591) Ts विष्णवे (for देव) Ts om (hapl.) line
591-593 Ms हृत्वा मम (for विष्णुपीतस्तथा), — (L
592) Dn Das Ds Ts 2 Gs-2 Ms रित्नाम् (by trap) L
Ms हृत्वा (for हरि) — Ts Gs om line 593 — (L 593)

पृथिवी पातु मे प्राणं रसना पातु मे पयः ॥
 सूर्यश्च पातु मे चक्षुः तपश्च पातु च मानसः ।
 श्रोत्रमाकाशमप्येतु मनः प्राणं च गच्छतु ॥
 जलं मां रक्षतास्त्रिंशं पृथिवी रक्षतां हरे । [600]
 सूर्यो मां रक्षता त्रिंशो नमस्ते सूर्यतेजसे ॥
 पातुमां रक्षतां दुःखादाराणो च जनार्दन ।
 न मनः सर्वगं देव रक्षता विषयाद्धरे ॥
 मनोविषयं घोर पुरपाह्मन्ति नित्यशः ।
 पापेषु योजयेत्तुंसः परीडादिवेषु च ॥ [605]
 मनस्त्रक्षता दंष्ट्र भूयो भूयो जनार्दन ।
 मा भून्मनसि कालुष्यं मनो मे निर्मलं भवेत् ॥
 कलुषं यस्य तस्मिन् नरने पातयत्यमुम् ।
 धाह्मणि निर्मलान्धेमिन्द्रियाणि भगन्ति चेत् ।
 न तानि कार्पयन्तीह मनश्चेत्कलुष भवेत् ॥ [610]
 तथा हि मुद्रिनामेध्वं गृहीत्वा यो व्ययस्थितः ।
 बहिः प्रभ्रालनं कुर्वन्ति भवेत्तस्य वेशर ।
 व्यर्थं हि देयलं तस्य ब्रह्मो याह्यगोचरः ॥
 तस्मात्सर्वप्रयत्नेन चित्तं रक्ष जनार्दन ।

बलमानिन्द्रियमाधो ग्रायेनं जनार्दन ॥ [615]
 परिवादाज्जगन्नाथ धार्चं रक्ष दुरुद्धाम् ।
 परद्रव्यान्मनो रक्ष परदायजनार्दन ।
 सर्वं मे दद्या भूयास्त्रिसादात्त वेशर ॥
 त्वय्येव भक्तिरचला भूयाद्भूतेषु मे दद्या ।
 यद्गुनात्र विमुक्तेन शृणुष्वेदं यद्यो मम ॥ [620]
 सुखे दुःखे च रागे च भोजने गन्तने तथा ।
 जामत्स्यग्रं पुं सर्वत्र त्वय्येव रमता मनः ॥
 मामक देवदेवेश नमस्तेऽस्तु जनार्दन ।
 इति मुच्यन्तेऽतमो जात्वा ईनो न चित्ततः ॥
 पिशाचो भगवद्भक्तः समाधिं समपश्यत । [625]
 रटं दध्यात्मनः कापमाकपाशेन मांसप ॥
 विशङ्कन्नेव मनसा सुप्तमासे स मांसप ।
 ध्यायन्हरिं जगद्योनिं विष्णुं पीताम्बर शिरम् ॥
 कुन्दाभमादिपुरपमेकाकारमनामयम् ।
 नित्यं शुद्ध ज्ञानगन्ध कारण सर्वदेहिनाम् ॥ [630]
 नासिकायां समालोक्य पठन्ब्रह्म सनातनम् ।
 निरातस्थो यथा दीपं प्रोचरन्मण्डलं सदा ॥

Ms भूय (for भूयो) — Gs & om line 594 — (L 594) Ts मनो देव, Ts Gs च मे मानस (for न मनोभ्यस्तु) — (L 595) Ms मनो (for हि मे) — (L 597) Dn Ds Ts & Gs : & पुत्रिवी (for 'वी) Ts & Gs : Ms रसना (for 'का) Ds Ms : पातु मे रसना मया (for 'त) — (L 598) Dn Dss Ds Ts & Gs Ms : सूय, Gs भावी (for सुवेद्य) Dn Dss Ds Ts & Gs : Ms मानसम् (for 'त) — (L 599) Gs om from मयेतु up to मनस्त्रक्ष (in line 606) Ds मयेतु (for मयेतु) Ts पुन (for मन) Ds रक्षतु (for गच्छतु) — (L 600) Ts Ms पुत्रिवी (for 'वी) Ts हरि (for हरे) — (L 601) Ds सूर्यो रक्षतु मां नित्य (for 'त) Ts सूर्ये (for तेजसे) — (L 602) Ms : मा (for 'मा) — Ts Gs om lines 603 606 — (L 603) Ds Ts Gs Ms : मन (Ds 'न) सर्वगं देव, Gs मम सर्वजगदेव (for 'त) Dn Dss Ts : Gs : Ms विषयाद्धरे (for 'दरे) — (L 604) Dn Dss Ts : Gs : Ms विषयं (for 'य) Dn Ts Gs : Ms घोरं (for घोर) — (L 605) Ds पापेषु येतु परेषु (for 'त) Dn Dss Ts : Gs : Ms परीडादिवेषु च (for 'त) — (L 606) Dn Ts कालुष्य (for कलुष) च (for 'त) — (L 607) Dn Dss Ts : Gs : Ms [ज]त, Ds Ms

च (for चेत्) — (L 611) Dn Dss नाह्मनि, Ds Ms : यथा हि (for तथा हि) — (L 613) Ms ब्रह्म (for केवल) Ms केवल (for ब्रह्म) — Gs om lines 614 615 — (L 616) Ts : & Gs : Ms परवादात्, Gs Ms परीवादात् (for परि) Ds Ts यद्गुह (for दुरुद्धाम्) Ts वाच रक्षतु दुर्वहम् (for 'त) — Ds om (hapl.) lines 618 623 — (L 621) Ms भाये (for रागे) — (L 624) Ds मोरस्युर, Ms 'हरे (for 'तमो) Ms om lines 634-638 Ts सखत (for विलत) Ds जात्वा तु न मु चित्तन (for 'त) — (I 635) Ms : समाधी (for 'धि) — Ts Gs (hapl.) om line 627 — (L 627) Gs सखत (for स मांसप) — (L 628) Gs जगन्नाथ (for 'मोनि) — (L 629) Dn Dss Ts : Gs : Ms मुकुन्दम् (for कुन्दाभम्) Ms एकाग्रम् (for 'कारम्) — (L 630) Ms : नित्य (for नित्ये) — (L 631) Ts पर (for पश्य) — (L 632) Ts निवासस्थो, Ts निवासस्थो (for निवा) Gs : & प्रणन (for 'न) — (L 634) Ds Ms : सखत, Ms सखत (for सखत) — (L 636) Ms सुख (for सुख) — (L 637) Ts विनिताभम्, Gs यदी दानम्, Ms विगताभम् (for पिनि) — (L 638) Ds Ms : विगतिरं

प्रणयं वाचकं मत्वा वाच्यं ब्रह्मेति निश्चितः ।
एकाग्रं सततं कृत्वा चित्तं त्रिणौ समर्पितम् ॥
विकल्परहितं चित्तं इदं मध्ये न्यवेशयन् । [635]
पुण्डरीके शुभदले समावेश्य जगत्पतिम् ॥
आस्ते सुप्तं महायोगी पिशिताशक्तदा महान् ।
त्रिधामानं जपलत्र स्मरन्विष्णुं सनातनम् ॥

Colophon

वैशेषायन उवाच ।

ततः स भगवान्विष्णुः पिशाचं दृष्ट्वास्तदा ।
चिन्तयन्तं स्वमात्मानं शुद्धं बुद्धिसमन्वितम् ॥ [640]
आत्मान्येन स्थितं साक्षात्पठन्त प्रणयं सकृत् ।
प्राथम्यं स्वमात्मानमेकान्ते नियतं हरिम् ।
अचिन्तयज्जगन्नाथः कारणं पुण्यसंचये ॥
ध्यात्वा तु सुचिरं विष्णुः कारणं पुण्यकर्मणः ।
धनवत्सौपदेशेन पठन्मुग्धशः क्षितिः । [645]
पाशुदेवेति कृण्वेति माधवेति च मां नदा ॥
जनाईन हरे विष्णो भूतभारगभावग ।
नरकारे जगन्नाथ नारायण परायण ॥
इति मा नामभिर्नित्यं पठत्येव दिवाविशम् ।
रथक्षामराधा तिष्ठन्मुञ्जगच्छन्नाथा पवन ॥ [650]

मक्षयन्मांसपिटकं पित्तञ्जोषितमेव च ।
बाधमानं च मुचिर हत्वापि च भृगान्वहन् ॥
हनने भोजने चैव जगत्स्यो बन्धनं च ।
सर्वेष्वपि च कार्येषु कर्तादिति मन्यते ॥
एतस्य कर्मणः पारु षष्ठ्यं चोरस्य सर्वतः । [655]
निश्चित्यैवं जगन्नाथः श्रीतन्मयं यभूर ह ॥
अदुर्वाचलमत्मानमनन्यस्य जगत्पतिः ।
शुद्धेऽन्तःकरणे तस्य पिशाचस्याय भूमिष ॥
स च चोरः पिशाचोऽपि दृष्ट्वास्मानि पेशयम् ।
पीतकीशेयसन्नं पद्माश्रं श्यामलं हरिम् ॥ [660]
शस्त्रिनं पविणं विष्णुं शस्त्रिणं गतिनं विभुम् ।
विरीटिनं कौस्तुभिनं श्रीरत्नाच्छादितोरत्नम् ॥
नीलनेपथिनं याम्बं गरुडं प्रभजतम् ।
चतुर्भुजं शुभगिरिं निभलं सर्वगं शुभम् ॥
अनादिमजरं नित्यं गाथायितमगायितम् । [665]
मत्पुत्रं सदा शुद्धं बुद्धिगम्यं सरामलम् ॥
मनसैव जगन्नाथं दृष्ट्वा रिणुमन्तरथा ।
अनिमील्यैव नयने हृत्कार्योऽस्मीत्यमन्यत ॥
अथ दृष्टो हरिर्विष्णुः साक्षात्सर्वप्रगः शुभः ।
प्रसन्नो हि हरिर्मम तेनान् दृष्टवान्हरिम् ॥ [670]

(for त्रिधामानं) T₁ हरिं (for जपलत्रं) G₂ जपन् (for हरिम्)
cyclothon — *Mantra of the Japa Das* — *Men-
tion of Ahis*. Da Da T₁ + G₁ M — *Sil parcau* Da
Da Da T₁ + G₁ M वैशेषायनाय — *idhu name* Da
Das T₁ + G₁ M यष्टादशैवितमगायि, G₂ यष्टादशैवितमगायि
विधानम्, M₁ + 2 विनायकसंनयम् — *idhu no* Da 265;
Da 264, T₁ G₁ 191, T₂ G₁ 193, T₃ 100; f + 197,
G₁ 190; G₂ M₁ 192, M₂ 265

(L 610) Da सुदि, T₁ + G₁ + M₁ सुदि + G₂ सुदि (for
सुद) Da सुदि (for सुदि) M₁ विगमुदिसमस्तिनम् (for
*) — (L 611) T₁ G₁ M₁ अरमयय, G₂ येवै (for
येवै) — (L 612) Da T₁ G₁ M₁ + 2 यक्षाव; T₁ + G₁
न्तः, G₂ स्तं (for स्तं) T₂ + हरिम् (for हरिं) — (L
613) T₁ + G₁ कित्तपम् जगन्नाथं (for *) Da संवयम्,
G₁ संवये (for संवये) — (L 614) T₁ G₁ चर्मनम्
(for चर्म) — (L 615) T₁ + 2 नरादाय, M₁ नाराधे, B₁ +

ed नमस्कारि (for नमस्ते) — (L 616) T₁ हरिम् (for
हरिम्) — (L 630) Da Da T₁ M₁ जगन् (for
जगन्) T₁ M₁ + 2 गन्तुं (for गन्तुं) Da T₁ M₁ + 2 गन्तुं
(for गन्तुं) G₁ वदन् (for वदन्) — (L 631) T₁ विदं
(for विदं) T₁ रिषं (for रिषं) — (L 632) Da G₁
वपयमानं, M₁ वपयमानम्, M₂ वपमानं (for वपमानं),
M₃ वपयमानम् (for [व]पि च वपयमानं) — (L 633) M₁
गमने (for हनने) — (L 635) T₁ वाहम् (for वाहं), G₁
चोरपु (for चोरपु) Da Da G₁ कर्मणः, M₁ + 2 सर्वदा, M₂
(for सर्वतः) — (L 636) Da G₁ M₁ शुद्धादायनये मय
(for *) T₁ G₁ सुपने (for सुपिने) — (L 637) G₁
अभुं हरिम् (for प्रभजयन्) — (L 638) Da Da G₁ + 2
M₁ + 2 सिवम् (for सुवयम्) — M₁ + 2 हरे (for हरे) — (L
639) T₁ G₁ M₁ अनारिचिदं मयः, M₂ हयविषं
(for *) M₃ + 2 जगन्नाथम् (for सिवम्) — (L
640) Da नारायणः G₁ शिवम् (for नारायणम्) Da

पृथिवी पातु मे प्राणं रसना पातु मे पयः ॥
 सूर्यश्च पातु मे चक्षुः स्वर्गं पातु च मारुतः ।
 भोजनमाकाशमप्येतु मनः प्राणं च गच्छतु ॥
 जलं मा रक्षताम्रित्य पृथिवी रक्षतां हरे । [600]
 सूर्यो मा रक्षता विष्णो नमस्ते सूर्यतेजसे ॥
 वायुर्मा रक्षतां दुःखादाकाशं च जनार्दन ।
 न मनः सर्वं देव रक्षता विषयाद्वरे ॥
 मनोविपर्ययं घोरं पुरापान्धितं नित्यशः ।
 पापेषु योजयेत्सुखः परपीडाविवेपु च ॥ [605]
 मनन्त्रभ्रता देव भूयो भूयो जनार्दन ।
 मा भूमनसि फालुष्यं मनो मे निर्मल भवेत् ॥
 कलुषं यस्य तस्मिन् नरो पातयत्यमुम् ।
 घाहानि निर्मलान्येवमिन्द्रियाणि भवन्ति चेत् ।
 न तानि कार्यमतीह मनश्चेत्कलुष भवेत् ॥ [610]
 तथा हि मुष्टिनामेष्व गृहीत्वा यो व्यवस्थितः ।
 बहिः प्रक्षालनं कुर्यान्न भवेत्तस्य चेदार ।
 व्यर्थो हि केवलं तस्य प्रमदो घाहगोचरः ॥
 तस्मात्सर्वप्रयत्नेन चित्तं रक्ष जनार्दन ।

पल्लवानिन्द्रियमामो वारयेन जनार्दन ॥ [615]
 परिव्राज्यमत्राय वाच रक्ष दुरुद्धाम् ।
 परद्रव्यान्मनो रक्ष परदापज्जनार्दन ।
 सर्वत्र मे दया भूयात्प्रसादात्तत्र केचन ॥
 त्वय्येव भक्तिरचला भूयाद्भूतेषु मे दया ।
 यदुनात्र किमुतेन शृणुष्वेद वचो मम ॥ [620]
 सुखे दुःखे च रागे च भोजने गमने तथा ।
 जाप्रत्यर्पेण सर्वत्र त्वय्येव रमता मनः ॥
 मामक देवदेवेश नमस्तेऽस्तु जनार्दन ।
 इति युवचोत्तमो जात्या हीनो न चित्ततः ॥
 पिशाचो भगवद्भक्तः समाधिं समपश्यत । [625]
 दृढं वप्यात्मन कायमाज्जपाशेन भासयः ॥
 निश्चलेनैव मनसा मुरमास्ते स भासयः ।
 ध्यायन्हरिं जगद्योनिं विष्णुं पीताम्बर शिषम् ॥
 कुन्दात्मसिद्धिपुरस्तेकाकाररत्ननामयम् ।
 नित्यं शुद्ध ज्ञानगम्य कारण सर्वदेहिनाम् ॥ [630]
 नासिकाग्रं समालोक्य पठन्ब्रह्म सनातनम् ।
 निवातस्थो यथा दीप शोभन्मण्डपं सदा ॥

Ma श्रूय (for श्रुत्यो) — Gs + om line 594 — (L 594) Ts नमो देव, Ts Gs च मे मारुतु (for च यतोऽस्तु), — (L 595) Ms प्रमो (for हि मे) — (L 597) Dn Ds Ts + Gs + पृथिवी (for 'वी) Ts + Gs + Ms रक्षता (for 'ता) Ds Ms + पातु मे रसना पया (for 'प) — (L 598) Dn Ds Ds Ts + Gs Ms + सूर्य, Gs मायौ (for सूर्यश्च) Dn Ds Ds Ts + Gs + मारुतम् (for 'त) — (L 599) Gs om from मप्येतु up to मनन्त्रभ्र (in line 606) Ds भवेत् (for लप्येतु) Ts पुन (for अने) Ds रक्षतु (for गच्छतु) — (L 600) Ts Ms पृथिवी (for 'वी) Ts हरि (for हरे) — (L 601) Ds सूर्यो रक्षतु मा नित्य (for 'त) Ts चक्षुषे (for तेजसे) — (L 602) Ms + मा (for 'त) — Ts Gs om lines 603-606 — (L 603) Ds Ts Gs Ms + मन (Ds 'म) सर्वत्र देव, Gs मम सर्वत्र देव (for 'त) Dn Ds Ts + Gs + Ms विषयान्ते (for 'हरे) — (L 604) Dn Ds Ts + Gs + Ms निषर्षये (for 'य) Ds Ts Gs + Ms घोरै (for घोरै) — (L 605) Ds पापेषु येषु वस्य (for 'त) Dn Ds Ts + Gs + Ms परपीडामनेषु च (for 'त) — (L 608) Ds Ts पातुष्य (for कलुष) — (I 609) Dn Ds Ts + Gs + Ms [उ]ल, Ds Ms

च (for चेत्) — (L 611) Dn Ds नाहानि, Ds Ms + यथा हि (for तथा हि) — (L 613) Ms प्रमदो (for केवलं) Ms केवलं (for प्रमदो) — Gs om lines 614 617 — (L 616) Ts + Gs + Ms परावादाय, Gs Ms परीवादाय (for परै) Ds Ts दुरुद्ध (for दुरुद्धाम्) Ts वाच रक्षतु दुरुद्धाम् (for 'त) — Ds om (hapl) lines 618-619 — (L 621) Ms भग्ये (for रागे) — (L 624) Ds घोरतनुम्, Ms 'हरे (for 'तमो) Ms om lines 631-635 Ts हरिभक्त (for चित्ततः) Ds तस्या नु न तु चित्तत (for 'त) — (I 635) Ms + सनातो (for 'यै) — Ts Gs (hapl) om line 627 — (L 627) Gs स संवत् (for स त्रायम्) — (L 628) Gs जगदायै (for 'योषि) — (L 629) Dn Ds Ts + Gs + Ms मुकुन्दम् (for कुन्दात्मम्) Ms एकाग्रम् (for 'कारम्) — (L 630) Ms + नित्य (for नित्यं) — (L 631) Ts वर (for पठम्) — (L 633) Ts निवातस्थो, Ts निर्वातस्थो (for निवा) Gs + प्रणत (for 'त) — (L 634) Ds Ms + संवत्, Ms सत्यम् (for सतत) — (L 636) Ms मुञ्च (for मुञ्च) — (L 637) Ts विदितदाय, Gs वसी शालम्, Ms विगतदाय (for विनि) — (L 639) Ds Ms + विनिर्णी

प्रणयं वाचकं मत्वा वाच्यं त्रयोति निश्चितः ।
 एकाग्रं सततं कृत्वा चित्तं विष्णो समर्पितम् ॥
 विकल्परहितं चित्तं हृदि मध्ये न्यवेशयन् । [635]
 पुण्डरीके शुभदले समावेश्य जगत्पतिम् ॥
 आस्ते सुखं महायोगी पिशिताशुलवा महान् ।
 त्रिधामानं जपन्तस्म स्मरन्विष्णुं सनातनम् ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

ततः स भगवान्विष्णुः पिशाच दृष्टपांस्तदा ।
 चिन्तयन्तं स्वमात्मानं शुद्धं बुद्धिसमान्वितम् ॥ [640]
 आत्मन्येव स्थितं साक्षात्पठन्त प्रणय सक्तम् ।
 प्रार्थयन्तं स्वमात्मानमेकाग्रते नियतं हरिः ।
 अचिन्तयजगन्नाथः कारणं पुण्यसचये ॥
 ध्यात्वा तु सुषिरं विष्णुः कारण पुण्यकर्मणः ।
 धनदक्षोपदेशेन पठन्मुद्यद्बुधः क्षिती । [645]
 वासुदेवेति कृणोति माधवेति च मां मदा ॥
 जनार्दन हरे विष्णो भूतभाननभावन ।
 नरकारे जगन्नाथ नारायण परायण ॥
 इति सा नामभिर्नित्यं पठत्येव विद्यानिशम् ।
 स्वपञ्चामसया तिष्ठन्मुखाग्रकण्ठसया वदन् ॥ [650]

मक्षयन्मांसपिटकं पियच्छोषितमेव च ।
 बाधमानं च सुचिरं हत्वापि च मृगान्वहन् ॥
 हन्ते भोजने चैन जापतस्यो तथैव च ।
 सर्वेष्वपि च कार्येषु कर्ताहमिति मन्यते ॥
 फलस्य कर्मणः पाक एष घोरेष्य सर्वतः । [655]
 निश्चित्यैवं जगन्नाथः श्रीवन्तस्य वभून् ह ॥
 अवश्येतरस्मात्मानमनन्यस्य जगत्पतिः ।
 शुद्धेऽन्तःकरणे तस्य पिशाचस्याथ भूमिप ॥
 स च घोः पिशाचोऽपि ददन्तान्नि वैशानम् ।
 पीयकौरोपयसनं पद्माग्रं इयामलं हरिम् ॥ [660]
 शक्तिं चन्निष्ठां विष्णु स्मरणे गतिं विभुम् ।
 किरीटिनं कीर्तुभिर्न भीरुस्तच्छादितोरसम् ॥
 नीलमेघनिभं कान्तं गरुडस्थं प्रभञ्जनाम् ।
 बहुमुखं शुभगिरिं निश्चलं सर्वतः शुभम् ॥
 अनादिमन्त्रं नित्यं मायायिनममायिनम् । [665]
 सत्ययुक्तं सदा शुद्धं बुद्धिगम्यं सगामलम् ॥
 मनसैव जगन्नाथं दृष्ट्वा विष्णुसनेकधा ।
 अनिवर्त्येव नयन् हृत्वार्योऽस्मीदमन्यत ॥
 अद्य दृष्टो हरिर्विष्णुः साक्षात्सर्वत्रयः शुभः ।
 प्रसक्तो हि हरिर्मम तेनातं दृष्टवान्तरिम् ॥ [670]

(for त्रिधामान) T₁ हरिं (for जगम्) G₁ जपन् (for स्मरन्)

COLOPHON — *Wentz in the P'ar 133* — *Wentz of Akha* Dn Da Ts G M — *Sub parcan* Dn Ds Da Ts G M वैशंपायनाग्र — *Idhy name* Dn Ds Ts G M विष्णोऽपि चिन्तयन्माधि G₁ अष्टाकर्मसमाधि विधानम्, M₁-3 विद्यापदसंज्ञम् — *Idhy no* Dn 265, Ds 264, Ts G 191, Ts G 193, Ts 160, G₁ 187, G₁ 190, G₁ M₁ 192, M₁ x 165

(L 640) Dn शुद्धि, Ts G₁ M₁ शुद्धि, G₁ शुद्धि (for शुद्ध) Dn शुद्धि (for शुद्धि) M₁ विष्णुसुद्धिसमन्वितम् (for) — (L 641) Ts G₁ M₁ आत्मन्येव, G₁ ज्ञेय (for न्येव) — (L 642) Ds Ts G₁ M₁-3 शुभजनः, Ts G₁ न्ना, M₁ हतं (for हने) Ts G₁ हरिम् (for हरि) — (L 643) Ts x G₁ दित्तयन्तं जगन्नाथ (for) Ds संखयम्, G₁ संखये (for संखये) — (L 644) Ts G₁ स्वपञ्चाम (for 'च') — (L 645) Ts G₁ नराकार, M₁ नराष्ट्रे, Dn

स्व नमस्कारो (for मरुते) — (L 649) Ts वदति (for वदति) — (L 650) Dn Ds Ts G₁ M₁ आत्मा (for जगम्) Ts M₁-3 गच्छन् (for तिष्ठन्) Ds Ts M₁-3 निर्दय (for सचरन्) G₁ वदन् (for वदन्) — (L 651) Ts विरहं (for विरहं) Ts विरहं (for विरहं) — (L 652) Ds G₁ सचयमानं, M₁ सचयमानं (for बाधमानं) M₁ सुगमनाम् (for [न]वि च मृगम्) — (L 653) M₁ गमने (for हन्ते) — (L 655) Ts पाकम् (for पाक) G₁ घोरेषु (for घोरेषु) Dn Ds G₁ कर्तुम्, M₁ स सर्वदा, M₁ 'च (for 'च') — (L 659) Ds G₁ M₁ शुद्धात्तव कर्तुं मय (for ') Ts G₁ भूयते (for भूयते) — (L 663) G₁ मयु हरिम् (for प्रभञ्जनाम्) — (L 664) Dn Ds G₁ x M₁ स तिष्ठन् (for शुभम्) — *Mi om. line 665* — (L 665) Ts G₁ M₁ अनादिनिधनं निधय, G₁ 'मन्त्रविषयं (for ') M₁ x मायात्मन् (for 'विषय') — (L 666) Ds मरुदुष्टः G₁ विरहयन् (for मरुदुष्टः) 14

यो धेनुकं तालधने तत्फलैः सममच्छिन्नम् ।

हत्वा दानममुं तं गोपान्वित्यापयन्निव ॥

दधार यो गोधरमुग्रपौरुषो

महामतिर्मेषसमागमे सति ।

[755]

विडम्बयच्छक्रजलं प्रमोदय-

गोपाश्च गोपीश्च सगोकुलं हरिः ॥

गोपीनां सनमभ्ये तु मीडते कामभीष्टरः ।

योऽसौ पिबेत्सदधरं मायामानुपदेहपानम् ॥

गोपीभिरात्थाद्य मुलं विविक्ते

[760]

द्येते स्म राजौ मुखमेव वेशवः ।

सनान्तरेण्येव तदा च तासा

कामीय कान्तापरपङ्कजं पितम् ॥

अक्रूरेण समाहूतस्तेन गच्छन्ति यामुने ।

जले योऽभ्यर्चितस्तेन नागलोके स एव हि ॥ [765]

ततश्च गच्छन्त्यलयाञ्जनार्दने

हत्वा तमुं रजकं धत्तास्थि ।

हत्वा च यन्त्राणि यथेष्टमीश्वरो

ययौ सरामो मधुरा पुरी हरिः ॥

लज्जा च दामानि बहूनि कामदो

[770]

दत्त्वा वरं मात्स्यकृते महान्तम् ।

लब्धवानुलेपं सुरभिं च यादवः

कुब्जां चमाराणु महार्द्ररूपम् ॥

योऽसौ चापं समादाय मध्ये छित्त्वा महद्भुजः ।

सिंहनादं महश्चे कल्पान्ते जलदो यया ॥ [775]

हत्वा गजं घोरोदग्रप्रथं

विषाणमादाय ततोऽनु केशयः ।

ननर्त रङ्गे बहुरूपमीश्वरः

पंसत्य दत्त्वा भगमुग्ररीयः ॥

योऽसौ हत्वा महामष्टं चाणूरं निहतद्विपम् । [780]

यादवेभ्यो वदी प्रीतिं वसत्येन तु पश्यत ॥

जपान कस रिपुपक्षपातिन

पितृद्विषं यादवनामधेयम् ।

सत्पाप्य रान्ये हरिप्रसेन

सादीपिनि वारयमुगमगधः ॥ [785]

विद्यामराप्य सत्त्वा दत्त्वा पुन महाभुजः ।

साप्रजोऽय जगामानु मधुरं यादवी पुरीम् ॥

हत्वा निमुम्भ नरप महामतिः

कृत्वा मुघोरं वदनं जनार्दनः ।

रक्ष विप्रान्मुनिवीरसया-

[790]

न्येवांश्च सराञ्जगती जगत्पतिः ॥

स एव भगवान्पिण्डुरा दृष्टो जनार्दन ।

कृतकृत्योऽस्मि सपातः सायुष्यं माप्रुपामहम् ॥

Ms. मगजप्री, Ds. 'कृज' (for 'कृजो') — (L. 749) Gs. निक्षिप्यमाग (for निषेपय) Ds. गोपवष्टि (for 'वार्क') — (L. 752) Ts. Ms. सविनीम् (for जपिजम्) Ts. a Gs. प्राधिजनस्यलै सह (for 'a') — (L. 753) Ms. a लोकात् (for गोपात्) — (L. 754) Ts. Gs. स-यौलवात् (for 'ले') — (L. 756) Gs. वायुबलं (for 'वर्क') — (L. 757) Ms. समाकुलं (for 'सो') — (L. 759) Ts. a Gs. सनं तासां (for तदधरं) — (L. 760) Ds. Ts. Gs. विविक्तं, Ts. 'क' (for 'के') — (L. 761) Ts. Gs. योऽसौ (for 'सो') Ts. Gs. सवयम् (for 'सुवयम्') — (L. 762) Ds. Gs. रात्री (for 'सारी') Ts. Gs. क्षणामरेषु लब्धवानु (for 'सो') — (L. 764) Ds. लामा, Ts. Gs. लनामरे च लब्धवानु लामा — (L. 764) Ds. Ms. मरुति (for 'विड') Ts. a Gs. तेन मरुति यामुवम् (for 'a') — (L. 765) Ts. मरुत (for 'सख') — (L. 764) Ms. a द्विवा, Ms. द्विवा (for 'द्विवा') Ds. बयेष्वम् (for 'द्वम्')

— (L. 765) Ts. Gs. योऽसौ (for 'वदी') Ms. a मधु (Ms. 'सु') राप्ये हरिः, Ms. मधुरां महाप्रीम् (for 'सो' पुरी हरि) — (L. 770) Ms. हत्वा (f. s. हत्वा) Ds. Ts. Ms. चापमो (for 'दो') — (L. 771) Ds. सा-पश्यते (for 'हृते'), — Gs. om lines 772 777 — (L. 772) Ms. a (for 'म') — (L. 773) Ds. Gs. महापूरुषाय, Ts. महापूरु, Ms. a महापूरु (for 'महापूरु') — (L. 774) Gs. द्विवा मये (for 'म') — (L. 776) Ds. उरार (f. s. उरार) — (L. 779) Ds. Ts. Gs. Ms. a वरमीश्वर (f. r. 'वीर') — (L. 781) Ds. मुघ (f. r. 'म') — (L. 782) Ds. पतिन (for 'पति') — (L. 783) Gs. जगामो (f. s. 'जगाम') — (L. 784) Ds. Gs. महामते, Gs. मुनि Ms. a मरुत (for 'मुने') — (L. 784) Ds. Ms. a निमुम्भ, Ts. a निमुम्भ, Gs. a Ms. निमुम्भ (f. r. निमुम्भ) — (L. 789) Ds. Ts. a Ts. Gs. a Ms. म (for 'मु'), Gs. मरुत (f. s. 'मरुत') — (L. 790) Ds. मुनि-

येन दृष्टो हरिः साक्षात्तस्य मुक्तिः करस्वित्ता ।
 सोऽयमेव हरिः साक्षात्तस्यमिह वर्तते ॥ [795]
 को नु जन्मान्तरे पूर्वं धर्मः सचित्तं गत मे ।
 यस्य पाकः समुत्पन्नो येनासौ दृश्यते मया ॥
 सर्वथा पुण्यपानस्मि नष्टससारन्यनः ।
 किमसौ दीयते धनु किं नु वदयामि साधतम् ।
 करिष्ये किमहं विष्णो वदस्वाद्य अयेदितम् ॥ [800]
 इत्युक्त्या विस्तरं नार्दं ननाद बहुशक्तवा ।
 जहास विकृतं भूयो ननर्तं पिशिताशनः ॥
 नमो नमो हरे कृष्ण याद्वेषश्च वेषान् ।
 प्रत्यर्क्षं च हरेस्तत्र ननर्तं विविधं नृप ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

बिहस्य विकृतं भूयः प्रनृत्य च वषाधलम् । [805]
 ब्राह्मणस्य हतस्वायं शनमादाय सत्वरम् ॥
 द्विधाकृत्य महाघोरं पिशितं वेगशार्दूलम् ।
 एव रण्टं समादाय अक्रिरभ्युक्ष्य यत्नतः ॥
 निधाय पात्रं मुमुक्षे नमस्तुल्य जनार्दनम् ।
 इह प्रोवाच देवेशं प्राञ्जलिः प्रणतः स्थितः ॥ [810]

गृहाणैव जगन्नाथ मर्त्यं योग्यं तत्र प्रभो ।
 भगवद्वैजं गन्नाथं प्राणं सर्वात्मना हरे ॥
 भक्तिनम्रा पय विष्णो नात्र कार्या विचारणा ।
 दत्तं यद्विचित्रं ग्राह्यं नत्स्वामिना हरे ॥
 नमं सुसंस्कृतं मर्त्यं ग्राह्यं शत्रुमुत्तमम् । [815]
 अस्माकं पिशिवानां शत्रो नियतमेव हि ।
 नतो गृहाण भगवन् यदि दोषो न विन्दते ॥
 इत्युक्त्या विष्टुं भूयो विहस्य स तु कामतः ।
 दातुमैच्छन् राण्डमस्युक्ष्यत्य जनस्य ह ॥
 नतः प्रीतो हरिस्त्वमि मनसापूजयश्च तम् । [820]
 अहोऽस्य खेदकारुण्यं मयि सर्वत्र पर्यते ॥
 इति सचिन्त्य मनसा प्रोवाच बहुपुंगवः ।
 अलमेतेन सर्वत्र पिशाचं पिशितानन ।
 अत्युक्ष्य माद्वैरैतद्ब्राह्मणं शत्रुमुत्तमम् ॥
 ब्राह्मणः सर्वथा पूरो जन्मुभिर्धर्मनाम्निभिः । [825]
 पिशाचा घोरकर्माणो यवन्ते प्रव्रजिते ॥
 न हस्तव्याः सदा विशास्त्रद्विषा नरकानदा ।
 तस्मादस्युक्ष्यमस्माभिर्नात्र कार्या विचारणा ॥
 तस्मात्प्रीतोऽस्मि भट्टं ते मनोनिर्मलता यथा ।

संपाद्य संपादं, Ms 'संपाद्य' (for 'संपाद्य') — (L 793) Dn Dss Ts Gt s Ms प्रासायान् (for प्रासायान्) — (L 794) Dn Ts s Gt s Ms करे स्थिता, Ds Gt सुरे वषे, Ts सुर स्थिता (for कस्तित्ता) — (L 796) Ts Gt Ms नृप (for को नु) — Before line 801, Dn Dss Gt Ms ins वैशंपायन उवाच — (L 801) Ts s Gt s Ms पिशितं, Gt विहस्य (for 'द') Dn Dss Ts Gt s Ms जनार्दं (for ननाद) — (L 803) Ms विष्णो (for कृष्ण) — (L 804) Dn विविधं (for विविधं)

Colophon — Mention of the Fyne Dss — Mention of Alisha Dn Dss Ds Ts s Gt s Ms — Sub-paragraph Dn Dss Ds Ts s डेलायवात्रा — Adhy namo Dn Dss Ts s Gt s घट्टारकणस्तुति — Adhy no Dn 167, Dn 269, Ts Gt 193, Ts Gt 195, Ts 162, Ts Gt Ms 191, Ms s 185

(L 805) Cal ed मर्त्य (for प्रनृत्य) Gt वषाधलम् (for 'बलम्') — (L 806) Dn Dss Ts s Gt s Ms

सत्वरं (for 'रम्') Ds om (hapl) lines 805-811* — (L 807) Ms विहस्य (for विहस्य) — (L 808) Ms s वद (for वद) Ts Gt s रजित (for रजित) Gt मर्त्यरं (for मर्त्यरं) — (L 811) Dn Dss Ts Gt s Ms मे, Ts Gt [हं (for [हं)] Dss ओषधः Ts ओषधं (for ओषधं) — (L 815) Ts च (for सु) Dss Gt ब्राह्मण (for ब्राह्मण) — After line 815, Ts Gt Ms ins *

70* खेपामेव वर्तते इयं ब्राह्मणमुत्तमम् । — Ds om lines 816-820 — (L 816) Ms s विविधं (for विह) Ts Gt माद्वैरैतद्ब्राह्मणं शत्रुमुत्तमम् (for 'द') — (L 819) Dn Dss Gt s Ms मर्त्यरं नु (for 'दवद') — (L 820) Dn Dss Ts s Gt मर्त्यरं (for मर्त्यरं) — (L 821) Ts Gt विहस्य (for वरेदं) — (L 822) Ds Gt Ms s चन्दन (for चन्दन) — (L 824) Ts Gt ब्राह्मणः Ms s मातुर्द (for मातुर्द) Gt मातुर्द (for मातुर्द) Ds Gt Ms s मातुर्द (for मातुर्द) — (L 825) Ts Ts Ms s ब्राह्मण सर्वथा पूरो ; Gt (ed) नित सदा पूरो (for 'न') Gt Ms सर्व (for सर्व) — (L 827) Ds (ed)

को न्यत्र समयो भूयादिति ते मेनिरे गणाः ॥

ततः समाप्ते सखले जगत्वे

द्वंते समूले सखलेधरः शिरः ।

द्रष्टुं हरिं लोकाहितेपिणं प्रसुं

ययो भजान्या मह भूतसर्घः ॥ [945]

साधे हृदयेण सगुण्येन

प्रियेण सखा प्रभुरीश्वरः शिवः ।

स्वयं जटी भूतपिशाचसत्रुवः

शरी च यद्वा जशिशेखरः शिरः ॥

करेण निभ्रत्सद् दभंनुण्डितं [950]

करेण साक्षादपरेण दीपिकाम् ।

अन्येन विभ्रम्महतीं मडिण्डिमा

शूलं च विभ्रजपरेण पाहुना ॥

गुणान्सर्वदाश्रुतात्ममुद्ध-

ज्जटाभिरापिङ्गलताग्रमूर्तिभिः । [955]

विराजमानः प्रभुरिन्दुशेखरो

दृपेण युक्तः सुमितेन शवरः ॥

उमास्तनद्वंद्वसनपितानन-

नया समाक्षिप्य निपीडिताधरः ।

गङ्गाम्बुनिभारितचन्द्रशेखर- [960]

स्तां पापि वीक्षन्वदृशन्दा शिरः ॥

भस्माङ्गपगैरुलेपिताननो

महोत्तैर्द्वन्द्ववट सनाननः ।

शिरः कपालेः परिक्षोभितमन्दा

द्रष्टुं हरिं वेशमभ्ययाच्छिष्यः ॥ [965]

यमादुरज्यं पुरुषं महान्त

पुरातनं सांग्र्यानिनद्धदृष्यः ।

यस्यापि देवस्य गुणान्समा-

न्यत्वाधत्तुं शक्तिगाहुरेयं ॥

यमादुरेकं पुरुषं पुरातनं [970]

कणादनामानमजं महेश्वरम् ।

वक्षस्य यज्ञं निमिद्वयं यो वै

निनाश्य वृषाश्च पुरा पुरातनः ॥

यं त्रिदुर्भूततत्त्वज्ञं भूतं भूतेशभावनम् ।

वामदेवं विरूपाक्षमादुल्लसत्त्रिरो जनाः ॥ [975]

महादेवं सद्गन्धर्वं कालभूर्तिं चतुर्भुजम् ।

रुद्रं रोदननामानमाहुर्विश्वेश्वर शिरम् ॥

अप्रमेयमनाधारमाहुर्मादेश्वरा जनाः ।

नम्र नम्रपरीं तु नागिनं नम्रं रंसम् ।

आहुर्विश्वेश्वरं शान्तं शिरसादि सनातनम् ॥ [980]

तस्य मूर्तिरिमाः खरां धरायाः मकरा वृषः ॥

भूमिराशेषोऽन्ये पायुः स मयध तथा क्षत्री ।

अग्निश्च यजमानश्च प्रदं निश्रेयसपथा ॥

महादेवो महायोगी गिरिशो नीलगेहिताः ।

तस्यैव तदा विष्णो परंते भूतसेविते । [905]
 गरुडस्यैतनय इन्धनानि समाचिनोत् ।
 होमार्थं यामुदेरस्य चरतस्तप उन्नमम् ॥
 चक्रराजोऽथ पुष्पाणि सचिनोति तदा हरेः ।
 दिक्षु सरोंसु सर्वत्र रसश्च जलजस्तदा ॥
 रत्न आहृत्य धत्तेन युधानमुपशुश्रुतदा । [910]
 गदा बीमोदकी चैव परिचर्या चकार ह ॥
 धनुःप्रवरमत्युग्रं शार्ङ्गं दानवभीषणम् ।
 स्थितं हि पुरतस्तस्य यथेष्टं भृत्यवत्स्वयम् ।
 जुहोति भगवान्पिप्पुरोधोमिषदुभिः सदा ॥
 आभ्यादिभिलादा हव्यैरग्निं संपूज्य माधवः । [915]
 सप्तार्चिषः समाग्निं च समस्तज्वलतः शृवी ॥
 एकस्मिन्नेफदा मासे भुञ्जानो निपगतमरात्रः ।
 द्वितीये त्यथ पर्याचे भुञ्जन्नेवेन पेनचिन् ॥
 एतस्मिन्त्यत्नरे भुञ्जन्तीर्धरेन पेनचिन् ।
 समाप्य यत्सरं सर्वमेतमेव जगत्पतिः ॥ [920]
 द्वादशान्दे तथा पूर्णे उन्नमासे जगत्पतिः ।
 जुह्वन्मणिं समाभ्यास्यपठन्मन्त्राञ्जगन्मनः ॥
 आरण्यकं पठन्विष्णुः शाश्वतमर्थंभरो हरिः ।

आस्ते ध्यानसरसत्र पठन्पञ्चमस्तमम् ॥
 Colophon.
 धर्मोपायन उवाच ।
 नत इन्द्रः स्वयं तत्र आरभ्य गजमुत्तमम् । [925]
 द्रुष्टुं सर्वेश्वरं विष्णुं त्वत्पत्न्यं समापयो ॥
 ततो यमस्तु भगवानाश्रय मदिषं परम् ।
 विषरश्च स्वयं साश्रवापयो नगमुत्तमम् ॥
 प्रचेना हंसमास्य यात्यैश्च समन्वितः ।
 श्वेच्छत्रसमायुक्तः श्वेत्पञ्चजनदीपितः । [930]
 पर्यां कैलासशिखरं द्रुष्टुं वैद्यममजसा ॥
 अन्येऽपि च तथा देवा आदित्ता वमदमया ।
 मद्राश्वैश्च तथा राजगृध्रं वैशरमाययुः ॥
 सिद्धाश्च सुनवधैश्च गन्धर्वा यक्षरिनराः ।
 सर्वोद्भाष्यारसो राजतुत्तमोवविशारदाः ॥ [935]
 ततो देवगणः सर्वैः कैलासं समदग्न ।
 परितो नारदश्चैव तथाप्ये मुनिसत्तमाः ।
 निम्नपश्चिमतोऽप्यश्वः सर्वे देवगणान्पथा ॥
 आभयं शतु पश्यन् न भूतं न भविष्यति ।
 ब्रह्मण्येव स्वयं वृत्तो वस्तुपति शुभः परमम् । [940]

को न्यत्र समयो भूयादिति ते मेनिरे गणाः ॥

ततः समाप्ते मन्त्रे जगत्पते-

श्रुते समूले सखेभ्यः शिरः ।

द्रष्टुं हरिं लोकहितैषिणं प्रभुं

ययौ भयान्या सह भूतसर्पैः ॥ [945]

सार्धं कुबेरेण सगुह्यपेन

प्रियेण सत्या प्रभुरीश्वरः शिरः ।

स्वयं जटी भूतपिशाचसङ्घः

हारी च रज्ज्वा शशिशेखरः शिरः ॥

करेण निभ्रत्सह दम्यन्तुण्डिरां [950]

करेण सालादपरेण दीपियाम् ।

अन्येन विभ्रन्महता सडिण्डिमा

शूलं च विभ्रन्परेण यादुना ॥

गुणान्सरुद्राभकृतान्समुद्र-

छादामिरापिङ्गलताप्रमूर्तिभिः । [955]

विराजमानः प्रभुरिन्दुनेखरो

पुष्पेण पुष्पं सुसितेन शंखरः ॥

वमालानन्दसमर्पितानन-

न्या समश्लिष्य निर्पाडिताधरः ।

गङ्गाम्बुविमलवचनैरर- [960]

स्ता चापि वीक्षन्पद्मनारा शिरः ॥

भग्मात्तारंगीरुलेपिताग्नौ

महोरगिन्दुजट सनातनः ।

शिर कपालैः परिशोभितमग्रा

द्रष्टुं हरिं वैश्वमभ्ययाच्छिरः ॥ [965]

यमादुरग्यं पुरुषं महान्त

पुत्रातनं साग्न्यमिन्द्रदृष्टयः ।

यस्यापि देशस्य गुणान्समा-

सत्त्वाधत्तुर्विजतिमादुरेये ॥

यमादुरेवं पुत्रं पुत्रातनं

[970]

कणादिनामानमजं मदेश्वरम् ।

दृष्टस्य वक्षं निनिदस्य यो ये

विनाश्य देशाश्च पुत्रा पुत्रातनः ॥

यं विदुर्भूतवत्प्रशं भूतं भूतेश्वरानम् ।

यामदेशं विरूपाक्षमाहुस्तत्त्वविदो जनाः ॥ [975]

महादेशं सदस्मां फालगुर्नि चतुर्भुजम् ।

रुद्र रोदनमासानगादुर्विश्वेश्वर शिरम् ॥

अप्रमेयमनाधारमाहुर्मादेश्वरा जनाः ।

नम्र नम्रपरीतं तु नागिनं नम्रवर्गसमम् ।

आदुर्विश्वेश्वर आन्तं त्रिपमादि सनातनम् ॥ [980]

तस्य मूर्तिरिमा, तर्का पक्षगाः सक्ता चृपः ॥

भूमिरापोऽनलो वायुः एव सूर्यश्च तथा शशी ।

अग्निश्च यज्ञमानश्च प्रवृत्तिर्भवमष्टधा ॥

महादेवो महायोगी गिरिशो नीलनेत्रितः ।

को न्वत्र समयो भूयादिति ते मेनिरे गणाः ॥

ततः समाप्ते सकले जगत्स्ते-

प्रैते समूले सकलेधरः शिवः ।

द्रष्टुं हरिं लोकहितैषिणं प्रभुं

ययौ भवान्या सह भूतसंघैः ॥ [945]

साधं कुबेरं सगुहकेन

प्रियेण सप्त्या प्रभुरीश्वरः शिवः ।

स्वयं जटी भूतपिशाचसंगतः

शरी च धन्वी शशिशेखरः शिवः ॥

करेण विभ्रत्साह वभंशुण्डकां [950]

करेण साक्षादपरेण कीनिकाम् ।

अन्येन विभ्रन्महतां सद्विण्डिमां

शूलं च विभ्रन्नपरेण वाहुना ॥

गुणान्सक्राक्षकृतान्समुद्रह-

ल्लाटानिरपिद्गलताम्रमूर्तिभिः । [955]

यिराजमानः प्रभुरिन्दुशेखरे

शृपेण युक्तः सुखितेन शंकरः ॥

उमास्तनद्वंद्वसमर्पितानन-

सप्त्या समाश्लिष्य निपीडिताधरः ।

गङ्गायुनिशालितचन्द्रशेखर- [960]

स्तां यापि वीक्षन्वहुगन्धरा शिवः ॥

भस्माद्गर्गैरुल्लेखिताननो

महोरगैर्वद्वज्रटः सनातनः ।

मिर कपालैः परिशोभितस्त्रदा

द्रष्टुं हरिं केवलमभ्ययाच्छिवः ॥ [965]

यमादुराग्यं पुरुषं महान्तं

पुरातनं सांख्यनिबद्धप्रयः ।

यस्यापि देवस्य गुणान्समर्पा-

सत्त्वांश्चतुर्विंशतिमादुरेके ॥

यमादुरेकं पुरुषं पुरातनं [970]

कणादनामानमर्जं महेधरम् ।

दशस्य यदां विनिहत्य यो वै

विनाशय देयांश्च पुरा पुरातनः ॥

यं त्रिभूततत्त्वज्ञं भूतं भूतेशभावनम् ।

यामदेवं विष्ठाक्षमाहस्तरवरिदो जनाः ॥ [975]

महादेवं राहस्याश्च कात्ममूर्तिं चतुर्भुजम् ।

दत्तं रोचन्तनामानमादुरिधेश्वरं सिगम् ॥

अप्रमेयमगाधारमाहुर्मादेश्वरा जनाः ।

तप्तं नम्रपरीतं तु नागिनं नम्रपयंसम् ।

आहुर्निधेश्वरं शान्तं निषमादिं सनातनम् ॥ [980]

तस्य मूर्तिरिषाः सारां पचयाः सकला नृप ॥

भूमिरापोऽन्ये पायुः रं सूर्यश्च तथा शशी ।

अग्निश्च यज्ञस्यानञ्च प्रकृतिर्धर्मस्तथा ॥

महादेवो महायोगी गिरीशो नैऋलोलितः ।

Ts हतिः Gs गिरौ (for गर) . — Ts Gs om. line 941. — (Ls 941) Ds M शिवयो (for समयो) . — (Ls 942) Ds Ms सके जगत्स्ते (for सकले जगत्स्ते) . — (Ls 943) Ts रत्त (for रते) Ds युतः स यौहिः सकलेधरः. — Gs om (hapl) lines 944-949 — (Ls 944) Ts Gs, s हितं; Ts मदा (हरि) — (Ls 945) Ts Gs सिद्धसंघै (for भूत) . — (Ls 947) Ts Ds Ts Gs स मस्या प्रियेण (by transp) — Gs om (hapl) lines 948-949 — (Ls 949) Ts मर्ति (for मरी) . Ds Ds Gs शालितचन्द्रशेखरः (Gs मन्दन) (for शैखरः शिव) . — (Ls 950) Gs दृष्टः (for दर्शन) . — (Ls 951) Ds मयरे प्र (for मयरेण) — (Ls 953) Ms, s विप्रद (for विप्रद) . Gs यागिना (for वाहुना) . — (Ls 954) Ds मयत् (for मय) . — (Ls 955) Ts s

Gs, s माद्रमूर्ति (for मूर्ति) — (Ls 957) Ts भुगलेन (for भुवि) . — (Ls 961) Ms, s तपो निरीश्वर (for तपो यापि वीश्वर) Ds Gs सदा (for सदा) . — (Ls 964) Ds ददु (for ददि) . — (Ls 965) Ds ययौ; Ms, s मुने (for हरि) . — Gs om lines 966-969 — (Ls 967) Ms पुरातना (for तन) — (Ls 968) Gs सय (for सय) . — (Ls 970) Ms युके (for युके) — (Ls 973) Ds Ds Ts Gs, s अनुतन्मनापनः Ds Ts s Gs, s Ms अनुतन्मनापनम् (Ts Gs s न) (for अनुतन्मनापन) — (Ls 979) Ds Ds Ts s सयि (for सय) . — (Ls 980) Ts सयि (for शान्त) . — (Ls 981) Ds सय (for सय) . — (Ls 982) Gs अग्नि (for मयि) Ds अग्नि (for अग्नि) . — (Ls 983) Ms मयरे (for मयि) . — (Ls 985) Ds Ts, s Gs, s Ms महायोगी

आदिकर्ता महीभर्ता शूलपाणिस्मापतिः । [985]

द्रष्टु विश्वेश्वर विष्णु भूतसर्पः समाययौ ॥

Colophon

वैशपायन उवाच ।

तस्याग्रे समपयन्त भूतसर्पाः सहस्रशः ।

घण्टाकर्णो विरूपाक्षः कुण्डमानु कुमुदहः ॥

दीर्घलोमा दीर्घशिरो दीर्घबाहुर्निरञ्जनः ।

वह्नवक्त्रः शतमुखः शतप्रीयः शतोदरः ॥ [990]

कुण्डोदरो महाप्रीयः स्थूलजिह्वो द्विबाहुः ।

पार्श्ववक्त्रः सिंहमुख उन्नतासो महाहनुः ।

निनाहुः पञ्चबाहुश्च न्यामनक्त्रः सितानन ॥

एते चान्ये च बह्वो दीर्घास्त्रा दीर्घलोचनाः ।

नृत्यन्तः प्रहसन्तश्च स्फोटयन्तः परस्परम् ॥ [995]

तथान्ये घोरेष्वाश्च तथान्ये विह्वतानना ।

प्रेतमक्षाः प्रेतनहा मासशोणितमोजनाः ॥

शवानि सुनहून्थाशु भक्षयन्स्ततस्ततः ।

पिबन्तो रंधिर घोर दण्डवन्तः शव बहु ॥

काला वितता दीर्घा धमनिक्लायुसतताः । [1000]

नन्नाश्चैव सचीराश्च शल्यामप्रोतमानुषा ॥

शिरोमालावृताः केचिदाश्रपाशरपाशिताः ।

डिण्डिमेष्टहासैश्च नादयन्तो वसुंधराम् ।

कपालिनो भैरवाश्च जटिला मुण्डिनस्ताया ।

एवं बहुविधा घोराः पिशाचा विह्वताननाः ॥ [1005]

तथान्ये मुनिवीराश्च ध्यायन्तः परमेश्वरम् ।

पठन्तो वेदशास्त्राणि साक्षात्नि विविधानि च ॥

कुण्डिकास्वराः केचित्केचित्पिनाचीरिणः ।

केचित्गोपीनवसनाः केचित्पटस्यूताः ॥

स्तुयन्तः शंकर भक्त्या स्तोत्रमार्हेश्वरैस्तथा । [1010]

एकत्र ते मुनिगणा अपरत्र गणास्तथा ॥

अन्यत्र मिहगणधर्माः प्रियाभिः सह सगताः ।

नृत्यन्ति नृत्यदुशला गायन्ति स्म च कन्यराः ॥

विद्याधारास्तथान्यत्र स्तुयन्तः शंकर शिष्यम् ।

ननुतलस्य पुरतो गच्छन्तोऽप्सरसां गणाः ॥ [1015]

एवमेतैर्महाघोरैः पिशाचैर्भूतकिनैः ।

मुनिभिश्चाप्सरसेभिश्च सम धर्षः समाययौ ॥

यत्र विश्वेश्वरो विष्णुस्तपस्तेषु मुदाकृत्यम् ।

यत्र ते लोकपाशाश्च विप्रुन्ति स्म विदक्षया ।

उभया लोकाभविन्या गङ्गाया चन्द्रोदरः ॥ [1020]

Ms = महीभर्ता (for भक्ता) — (L. 985) Ms सहाययौ (for समा)

Colophon — Mention of the Epics Dst — Mention of *Akha* Dn Dst Ds Ts = G M — Sub-parcan Dn Dst Ms = वैशपायना — *Adhy name* Dn 270, Dst 259 Ts G 196, Ts G 198, Ts 165, G 189, G 160, G 195, G 197 Ms = 161

Ga om lines 987 1024 Ts om the ref — (L. 988) Dn Ds G 1 = 4 कुण्डवहा Ts कुमरश्च (for कुण्डमानु) Ts कुमुदह (for कुमु) Ts कुन्दर सकुमुदह (for ^a) — (L. 989) Dn Dst Ts G = दीर्घमुखो, Ts = शिरा, G = शिरो (for 'शिरो') — Ga om lines 990 993 — (L. 990) Dn G उदरेत्र, Ds उदरवक्त्र (for उद) Ms शितोदर (for शिरो) — (L. 992) G सिंह मुखी (for मुख) — (L. 994) G द्विबाहु (for द्वि) Ds शतानन, Ts = सप्तानन (for सितानन) — (L. 996) Ms = पिशाचा (for the second तथान्य) Ds तथान्ये मुह्वतानना (for ^a) — (L. 997) G प्रेतसर्पा; Ms वैश

(for 'भक्ता') Dst Ts = G 1 = 4 प्रेतवाहा (for 'वहा') — (L. 998) Ts G शवानसुबहुसततत्र (for ^a) — Ga om line 999 — (L. 999) Dn Dst Ts = G = शवानसुबहु (for शव बहु) — (L. 1000) Ds Ts Ms = विह्वता (for विह्वता) Ts घोरा (for दीर्घा) — (L. 1001) Dn Dst Ts G = 4 नागविषा, Ds भद्राश्चैव (for वज्रा) Dn Dst Ds Ts = G 1 = Ms सुवीराश्च (for सूवी) Ts नन्नाश्च मुनिराश्चैव (for ^a) — (L. 1002) Ts Ms शिरा (for शिरो) Ds मासशोणितमाजना, Ms = पालिकापिशाचा (for ^a) — (L. 1004) Ms कपालिनो (for कपालिनो) G जटिनो (for जटिला) — (L. 1005) Ts = ^a Ms = एवं बहुविधाकाला (for ^a) — (L. 1007) Dn Dst G = नागपाणि (for 'नागपाणि') — (L. 1008) Ts कुण्डिकान्तका केचित्, G 'विह्वता केचित्' (for ^a) Dn Dst Ds Ts = G 1 = केचित् कुण्डिकाचीरिण (for ^a) — (L. 1009) Ts G = कार्पास (for कर्पट) — (L. 1011) Ds Ts = G 1 = M मुनिवरा (for 'गणा') — (L. 1012) Dst Ds Ts = Ms सिद्धा (for सिद्ध) — (L. 1013) Cal ed नृत्येऽपि उशला सर्वे

शे नर तयो स सर्वलोकप्रमथो हरिः शिवो

जटी च साक्षात्प्रणवात्मकः कृती ।

द्रष्टुं हरिं विष्णुमुदारविग्रहो

ययो यथेष्टं पिलिताशनैर्वृतः ॥

Colophon.

वैशनायन उपाच ।

एवं बहुविधैर्भूतैः पिशाचैस्तैः सह । [1025]

आगत्य भगवान्द्रुः शक्रो ह्यपराहन् ॥

ववर्ष विष्णुं देवेश तपन्तं तप उत्तमम् ।

जुह्वानमाग्निं विधिरहृष्यैर्मर्त्यैर्जगत्सतिम् ॥

गरुडाहतकोष्ठं ॥ जटिल कीर्णाससम् ।

चक्रेणानीतकुसुम खड्गानीतकुश तथा ॥ [1030]

गदाकृतसनाधारं देवदेवं जनार्दनम् ॥

इन्द्रायैर्देवसर्पैश्च घृतं मुनिगणैः सह ।

अचिन्त्यं सर्वभूतानां ध्यायन्तं किमपि प्रभुम् ॥

अवस्थां युपाच्छ्रौतो भगवान्भूतभावनः ।

ततः प्रीतः प्रसन्नात्मा लुप्तदाह उमापनि । [1035]

ततो भूतपिशाचाश्च राक्षसा गुह्यकास्तथा ।

मुनयो विप्रवर्षाश्च जयशब्दं प्रचक्रिरे ॥

जय देव जगन्नाथ जय रुद्र जनार्दन ।

जय निष्णो हृषीकेश नारायण परायण ॥

जय रुद्र पुराणालम्ब्य देव हरेश्चर । [1040]

आदिदेव जगन्नाथ जय शंकर भावन ॥

जय कोस्तुभदीप्ताङ्ग जय भस्मविराजित ।

जय चक्रगदापाणे जय शूलिनिर्लोचन ॥

जय मौक्तिकदीप्ताङ्ग जय नागनिभूषण ।

इति ते मुनयः सर्वे प्रणामं चक्रिरे हरिम् ॥ [1045]

तत उवाच भगवान्बृह्म देवमवस्थितम् ।

युष्मजं चित्पाशं शंकरं नीललोहितम् ।

ततो इष्टमना विष्णुस्तुष्टाय हरमीश्वरम् ॥

भगवानुवाच ।

नमस्ते शिविकण्ठाय नीलमीराय वेधसे ।

नमस्ते अस्तु शेषिणे नमस्ते उपनामिने ॥ [1050]

नमस्ते अस्तु मीढुषे नमस्ते गदिने हर ।

नमस्ते विश्वमूर्तये युपाय वृषन्पिणे ॥

अमूर्ताय च देवाय नमस्तेऽस्तु पितारिने ।

(for ") — (L 1017) T₁ मुनिमिश्रैव प्रमथै (for ")
— (L 1021) D₁ T₁ s P₁ M₁ s s हर शिवो, T₁ भवते
विश्वर (for हरि शिवो) — (L 1023) T₁ प्रणवात्मको,
M₁ s वाह्वि (for 'यामरु') — (L 1023) D₁ G₁
विश्व (for विष्णुम्) D₁ उदारविग्रह, T₁ s M 'विग्रह'
(for 'विग्रहो')

Colophon — Mention of the Epic D₁ — Mention
of M₁ D₁ D₁ D₁ D₁ T₁ s s G₁ s s M — Sub-
parcan D₁ D₁ D₁ D₁ M₁ केशसयाग — Jidhy no D₁
271, D₁ 270 T₁ 197, T₁ 199, T₁ G₁ 166, G₁ 193,
G₁ 196, G₁ M₁ 198, M₁ s 163

(L 1025) D₁ अस्तु (for उदरे) — (L 1028) D₁
G₁ लुप्तम् (for लुप्तम्) D₁ T₁ s G₁ s M₁ s s इन्द्रै
(for शेषै) — T₁ om lines 1029-1032 — (L 1039)
G₁ शीत (for शीत) — (L 1039) D₁ G₁ चरानिगुह्य
समम् (G₁ दिग्म्) (for ") — (L 1032) T₁ गन्धर्व
(for तपश्च) G₁ मया (for सह) — M₁ om line 1033
M₁ s om line 1034 — (L 1037) M₁ s s मयान् (for
-यपार) — (L 1040) M₁ रुद्र (for देव) T₁ G₁ s s M₁

हरे हर, G₁ M₁ s हरे हरे (for हरेश्चर) — (L 1043) D₁
T₁ G₁ M₁ s शक्तिरूपे (for शक्तिरूप) — (L 1045) T₁
[हृ]दि (for हृ) — (L 1046) M₁ s देवेशो (for भगवान्)
D₁ उमापतिम्, G₁ उपस्थितम् (for भवति) — (L 1048)
D₁ ईश्वर (for 'रेम्') — D₁ हृण (for भगवाद्) — (L
1049) D₁ नीलकण्ठाय (for शिवि) G₁ नीलकण्ठाय (for
'प्रीताय') — (L 1050) G₁ चमले गदिने तुम्भ, G₁ तमोऽस्तु
शेषिणे तुम्भ, Rom Poona eds G (ed) 'मे शेषिणे अस्तु'
(for ") D₁ T₁ अस्तु मीढुषे, G₁ विश्वमूर्तये (for उपनामिने)
— G₁ om line 1051 — (L 1051) T₁ नमस्ते हरे तुम्भ ।
Rom Poona eds G (ed) 'मे मीढुषे अस्तु (for ") T₁
G₁ s हरे (for हर) D₁ T₁ नमस्ते विश्वमूर्तये (for ") — (L
1052) D₁ D₁ G₁ शिवतपरे, T₁ चरै ते, T₁ मूर्ताय
(for 'मूर्तये') T₁ नमस्ते तदिने तुम्भ (for ") D₁ युपाय वृष
भिदाय वृषकण्ठाय ते नमः । G₁ नमस्ते गदिने तुम्भ नमस्ते विश्व
मूर्तये — After line 1052, G₁ 125

105* उपनिर्वाय च नमो युपाय वृषन्पिणे ।

— (L 1053) M₁ s महाराज (for अमूर्ताय) T₁ मूर्ताय
(for देवाय) — After line 1053, T₁ 125

हरिवंशे

नमः कुन्जाय कृपाय शिनाय शिररूपिणे ॥
 नमस्तुण्डाय तुष्टाय नमस्तुटितुदाय च । [1055]
 नमः शिवाय शान्ताय गिरिशाय च ते नमः ॥
 नमो हराय हिशाय नमो हरिहराय च ।
 नमोऽघोराय घोराय घोरघोरप्रियाय च ॥
 नमोऽघण्टाय घण्टाय नमो घटिघटाय च ।
 नमः शर्याय शान्ताय भूताधिपतये नमः ॥ [1060]
 नमो नमो निरुपाय पुराय पुरहारिणे ।
 नम आद्याय धीजाय शुचये भस्मरूपिणे ॥
 नमः पिनाकहस्ताय नम शूलासिधारिणे ।
 नमस्ते खट्वहस्ताय नमस्ते कृत्तिवाससे ॥
 नमस्ते वामदेवाय नम आकाशमूर्तये । [1065]
 हराय हरिरूपाय नमस्ते तिग्मतोजसे ॥
 भक्तप्रियाय भक्त्याय भक्तानां परदायिने ।
 नमोऽभ्रमूर्तये देव जलमूर्तिधराय च ॥
 नमश्चन्द्राय देवाय सूर्याय च नमो नमः ।
 नमः प्रधानदेवाय भूतानां पतये नमः ॥ [1070]

नमः करालमुण्डाय विवृताय वपदिने ।
 अजाय च नमस्तुभ्यं भूतभाजन भाजन ॥
 नमोऽस्तु हरिनेत्राय पित्रराय नमो नमः ।
 नमस्तेऽभीशुहस्ताय भीरुभीरुहराय च ॥
 हराय भीतिरूपाय घोरानां भीतिदायिने । [1075]
 नमो वृक्षमरगन्नाय भगनेत्रापहारिणे ॥
 समापते नमस्तुभ्यं कैलासनिलयाय च ।
 आदिदेवाय देवाय भवाय भवरूपिणे ॥
 नमः कपालहस्ताय नमोऽजमथनाय च ।
 त्र्यम्बराय नमस्तुभ्यं त्र्यक्षाय च शिराय च ॥ [1080]
 यरदाय यरेण्याय नमस्ते चन्द्रशेखर ।
 नम इष्माय हनिषे धुराय च कुशाय च ॥
 नमस्ते शतगुणाय नागपाशप्रियाय च ।
 विरूपाय मुरूपाय भद्रपानप्रियाय च ॥
 श्मशानरतये निस्प जयशब्दप्रियाय च । [1085]
 खरप्रियाय खराय खराय खररूपिणे ॥
 भद्रप्रियाय भद्राय भद्ररूपधराय च ।

विरूपाय मुरुपाय महाघोराय ते नमः ॥
 घण्टाय घण्टनादाय घण्टभूषणभूषिणे ।
 तीन्नाय तीन्नीरूपाय तीन्नीरूपप्रियाय च ॥ [1090]
 नन्नाय नन्नीरूपाय नन्नीरूपप्रियाय च ।
 भूनावात नमस्तुभ्य सर्वावास नमो नमः ॥
 नमः सर्वात्मने तुभ्य नमस्ते भूतिदायिने ।
 नमस्ते वामदेवाय महादेवाय ते नमः ॥
 का ॥ वास्तुविरूपा ते को नु लोतु प्रणवमुवात् । [1095]
 कस्य वा स्फुरते जिह्वा स्तुनां स्तुतिमता वर ॥
 क्षमस्य भगवन्देव भक्तोऽहं ध्याहि मा हर ।
 सर्वात्मन्सर्वभूतेश ध्याहि मा सनत हर ॥
 रक्ष वैव जगन्नाथ लोकान्नर्वात्मना हर ।
 ध्याहि भक्तान्मदा देव भक्तप्रिय सदा हर ॥ [1100]

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

ततो वृषपञ्चो देवः शूली साक्षादुमापतिः ।
 वर करेण सस्रद्य विष्णोश्चाक्षरस्य ह ॥
 श्रोवाच भगवान्दृष्टः कैशय गरुडप्यजम् ।
 शृण्वता सर्वदेवानां मुनीनां भावितात्मनाम् ॥

किमिदं देवदेवेन चन्द्रपाणे जनार्दन । [1105]
 तपश्चर्या किमर्थं ते प्रार्थना तव का विभो ।
 स्वयं विष्णुर्भवाभित्यस्तपस्तपसा हरे ॥
 पुत्रार्थं यदि ते देव तपश्चर्या जनार्दन ।
 पुनो दत्तो मया देव धूर्वमेव जगत्सते ॥
 शृणु तत्रापि भगवन्काणं कारणात्मक ॥ [1110]
 तपश्चतुं प्रवृत्तोऽहं कुवभित्कारणाद्वरे ।
 सर्वायुज महाघोरं पुरा कृतपुरे तदा ॥
 भयानी तत्र मे देव परिचतुं तदामयत् ।
 पित्रा नियुक्ता देवेश उभेय परवर्णिनी ।
 भीत इन्द्रस्त्वदा देव मार मा प्रेषयत्तदा ॥ [1115]
 मधुना सह सयुक्तो मारो मामागतस्तदा ।
 लब्ध सामकरोत्तत्र बाणस्य प्रेषितस्य ह ॥
 एषा मा सेवते तत्र वानास्तुष्पादिना हरे ॥
 ततः क्रुद्धोऽहमभव दह्य मार तथाविधम् ।
 क्रुध्यसो मम वैवेश मेरादमिः पपात ह ॥ [1120]
 नोऽयमप्रित्तदा मार भस्मसात्कृतयास्तदा ।
 अचिन्त्य तदा विष्णो शङ्खस्यैविकीर्षितम् ॥
 सत प्रभृति देवेश दया त प्रति वर्तते ।

— Gs om 1087-1088 — (L 1088) Ts वीरूपाय ,
 Ms महामेघाय (for 'घोराय') — (L 1089) Dn Dss Ts
 घण्टभूषाय, Gs भूताय (for 'नादाय') Ts s Gs s घण्टा
 नादाय घण्टाय (for #) Gs घण्टाघण्टाय ते नमः (for #) — Gs
 om line 1091 — (L 1092) Dn Dss Ds Ts भूतवाय (for
 भूता) Ds लोकवाय, Gs Ms सर्व (for 'सर्वो') — Ds om
 (hapl) lines 1093 1094 — (L 1095) Dn Dss नमस्ते
 भूतिदायक, Ts s Gs स्मे भूतदायिने, Gs स्मे भूतदायक (for
 #) — (L 1096) Ds सतिस्त्वा (for 'स्तुति') — (L 1096)
 Gs वारु (for वर) Ts स्फुरते कस्य जिह्वा व (for #), Gs कृतौ
 (for 'स्तुती') — (L 1097) Dn Dss Gs s प्राहि (for
 ध्याहि) — (L 1098) Dn Dss Ds Ts Gs s प्राहि (for
 ध्याहि) Ds वर, Gs हरे (for हर) — Ds Gs om (hapl)
 line 1099 — (I 1099) Ts मह, Ts हरे (for हर)
 — (I 1100) Dn Dss Ds Ts s Gs प्राहि (for ध्याहि) Ts
 भक्त (for भगवात्)

Colophon — Mention of the Epic: Dss — Mention
 of Kṛishṇa Dn Dss Ds Ts s Gs — Sub parren Dn

Dss Ds Ts Gs Ms ईशसत्पन्न — *Aśhy name* — Gs
 कुपेय स्तुति, Gs ईशरस्तुति, Ms रत्नस्य — *Aśhy no*
 Dn 272, Dss 271, Ts Gs 198, Tr Gs 200, Ts 167,
 Gs 193, Gs 197, Gs 199, Ms s 163, Ms 199

Ts Gs om the ref — (L 1101) Gs तिव (for
 शूली) — (L 1102) Gs करे वा (for करेण) — (L
 1104) Ms क्षरीणा (for मुनीनां) — (L 1107) Dss
 Ds Ts Gs तिव (for तिवत्) Ds Ts Ms s गपता (for
 तपसा) Gs तपस्वं तपना वर (for #) — (L 1108) Cal
 ed प्रति (for यदि) — (L 1109) Gs जनार्दन (for जग
 त्सते) — (L 1110) Ds हरनायक (for कारणा)
 — (L 1111) Ds Gs कारणात्तरे (for 'गादरे') — (L
 1112) Dss अन्य (for तदा) — (L 1113) Ds Gs s
 तपश्चतुं (for परिचतुं) Ds सत्पन्नयः Ts सत्पन्नयः (for
 तदामयत्) — (L 1114) Gs s मम (for उमा) — Gs
 om lines 1116 1118 — (L 1117) Gs कथं (for हृत्)
 — (L 1118) Ts s Gs देवी (for दानाय) — (L 1121)
 Dn Dss हरे (for तदा) — Gs om lines 1122-1124

ब्रह्मणा च नियुक्तोऽस्मि श्रीतस्त्र जनादेन ॥
 नियुक्तं पुररूपेण स ते देव जगत्पते । [1125]
 ज्येष्ठस्तत्र सुतो देव प्रगुर्भ्रेत्यभिविधुत ॥
 स्मर त विद्धि देवेश नात्र कार्या निचारणा ।
 इत्युक्त्वा पुनरादेवं यायत्स्यं दर्शयन्निव ।
 मुनीनां श्रोतुकामाना याथात्म्यं तत्र सत्तम ॥
 अञ्जलिं सपुटं दृष्ट्वा निष्पुमुद्दिश्य शकरः । [1130]
 उभया सार्धेनीशानो याथात्म्यं वस्तुमेहत् ॥
 हरे कुर्वन्ति तत्रैवमञ्जलिं कुरुसत्तम ।
 मुनयो देवगन्धर्वाः सिद्धाश्च सहस्रिन्तराः ।
 अञ्जलिं चमिरे निष्णी देवदेवेश्वरे हरो ॥
 महेश्वर उवाच ।
 पत्तत्कारणमाहुस्तत्सांख्याः प्रवृत्तिसंज्ञितम् । [1135]
 निधाभूत जगद्योनि प्रधान कारणाम्बुजम् ॥
 सत्त्व रजस्तमो निष्णो जगद्गुण जनार्दन ।
 तस्य कारणमाहुस्तर्वा साध्यास्त्रजविदो हरे ।
 तद्रूपेण भगवन्निष्णो परिगम्याधितिष्ठति ॥
 ततो महान्समुत्पन्नः प्रकृतिर्यस्य कारणम् । [1140]
 तस्मात्तु महतो घोरादहकारो महान्भूत् ।
 स त्मनादौ जगन्नाथ परिणामलया हि सः ॥
 अहंकारात्मनो देव कारणानि महान्ति च ।

तन्मात्राणि तथा पञ्च भूतानि प्रभवन्त्युत ॥
 तानि दृग्माहुर्दीशानं भूतानीति जगत्पते । [1145]
 पृथिवी वायुःपञ्चमापो ज्योतिश्च पञ्चमम् ॥
 चक्षुर्ग्राणि तथा स्पर्शो रसना श्रोत्रमेव च ।
 मनः पश्यं तथा देव श्रेयकं तत्र तत्र ह ॥
 कर्मेन्द्रियाणि चाप्याहुः पादादीनि जनार्दन ।
 त्वमेव तानि सर्वाणि करोषि नियतात्मवान् ॥ [1150]
 स्वेयु स्वेयु जगन्नाथ निषेयु तथा हरे ।
 निवेशयसि देवेश योग्यामिन्द्रियपद्विनिम् ॥
 यदा त्वं रजसा युक्तस्तदा भूतानि सृष्टवान् ।
 यदा च सत्त्वयुक्तोऽसि तदा पादा जगन्नयम् ॥
 यदा ते तव बद्धस्तदा सदहसे जगत् ॥ [1155]
 त्रिभिरेव गुणैर्युक्तः सृष्टिरक्षाविनाशने ॥
 यत्तस्य विविधा भूतिमादाय नियतात्मवान् ।
 इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेषु नियोजयसि माधव ॥
 प्राणिनामुपभोगार्थमन्तः सिद्धा जगद्गुरो ।
 तस्मात्सर्वत्र भूतेषु यत्तस्य सर्वगो भवान् ॥ [1160]
 ब्रह्मा त्वं सृष्टिकाले ॥ स्थितौ विष्णुरसि प्रभो ।
 सहारे रुद्रनामासि त्रिधामा स्वमिति प्रभो ॥
 भूमिरापोऽनलो वायुः च मनो बुद्धिरिव च ।
 एताः प्रकृतयो देव भिन्नाः सर्वत्र ते हरे ॥

— (L 1122) Ds Ms s [ह]र (for [ए]तम्) — (L 1123) Gs परि (for प्रति) — (L 1124) Ms स्मिन्नी तिर (for स्मिन् प्रीतस्) M तस्य (for तत्र) — (L 1127) Gs मम (for विद्धि) — Gs om hies 1128 1141 — (L 1128) Ds Gs om (hapi) hies 1128^b—1129^a Ds यथार्थः Gs Ms याथार्थ्यं (for 'उभ') — (L 1129) T₁ Ms s याथार्थ्यं (for 'तस्य') — (L 1131) Ds Ms याथार्थ्यं (for 'तस्य') — (L 1132) Ds Ds हरे (for हरे) Ds Ds कुर्वन्ति — (L 1134) T₁ s s G₁ s विष्णोर् (for विष्णो) — Gs महेश (for महेश्वर) — (L 1135) Ds सहत् (for सत्त्व) T₁ स्वा सत्त्वम् (for कारणम्) Ms s s ते, Ms तु (for सत्) Ds Ds सत्त्वम् (for सत्त्वितम्) — (L 1140) T₁ s G₁ s M प्रकृतेर्जन्म कारणम्, Gs जगतो जन्मकारणम् (for ^a) — (L 1144) T₁ मात्राणि (for भूतानि) Ds Gs कारणानि महान् (Gs भव)

स्युत (for ^a) — (L 1145) Ds भूतानि जगन् पते (for ^a) — (L 1147) Ds T₁ s G M रसन (for 'वा') — (L 1149) Dn Ds Ms s [ज]न्मानि (for [ज]न्माहुः) Dn Ds Ms s वायुदीनि, T₁ s G₁ s वायुः (for वायुः) — (L 1152) Ds M नियोजयसि (for निवेश) — (L 1154) Ds T₁ Gs M जगन्नाथ (for जगन्नाथम्) — (L 1155) Dn Ds T₁ G₁ s यदा त्वं तस्मात्सृष्टत्, T₁ Gs यदा त्वं तस्मात्सृष्टत् (for ^a) Gs यथा त्वं तस्मात्सृष्टत् हरे तत्तथा जगत् — (L 1157) Ds T₁ Ms s भूमिम् (for भूमिम्) — (L 1159) Cal ed लय सृष्टा (for मन्त स्थितौ), T₁ G₁ s जगत्पते, T₁ हृदय (for 'हरो') — (L 1162) Ds त्रिधामा (for त्रिधामा) Dn Ds T₁ s s G असि (for इति) — (L 1164) Gs एतानां प्रकृतिर्देव (for ^a) G(ed) हिता (for भिन्ना) Gs नो भवान् (for ते हरे) — (L 1165) Dn Ds

सहस्रशीर्षां पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् । [1165]
 सहस्रोदरसाहस्री सहस्रात्मा दिनस्पतिः ॥
 भूमिं सर्वांगिमा प्राप्य सप्तद्वीपा सप्तांगपात् ।
 अणुः सर्वत्रगो भूत्वा अत्यतिष्ठदशाङ्गुलम् ॥
 रमेवेदं जगत्सर्वं यद्भूतं यद्विष्णुयति ।
 स्वतो विपद् प्रादुरभूत्सप्रादु चैव जनादेन ॥ [1170]
 तय यपराजगन्नाथ आक्षणो लोहपक्षकः ।
 प्रादुरासीत्पुराणास्मत्पट्टकर्मनिरतः सदा ॥
 राजन्यन्तु तथा बाह्योऽसीत्सरस्त्रणे रसः ।
 कर्षोपैष्यतया विष्णो पादाच्छूट उदाहृतः ।
 एवं वर्णां जगन्नाथ तत्र देहात्सनातनात् ॥ [1175]
 मनसस्तन देवेश यन्त्रमा समपद्यत ।
 सुगुह्यत्सर्वभूतानां जीवाश्चुरभूतमभः ॥
 अक्ष्यो सूर्यः समुत्पन्न सर्वप्राणियिलोचनाः ।
 यत्र भासा जगत्सर्वं भासते भानुमानसी ॥
 हुत्वाविन्द्रादिभिरप्राणाद्भ्युत्पद्यत । [1180]
 नामेरन्तरिक्षमुत्पन्न तय देव जनादेन ॥
 द्यौःसीत्तु महापोरा शिरसस्तन गोपते ।
 पद्भ्या भूमिः समुत्पन्ना दिक्षः श्रोत्राज्जगत्यते ।
 एवं सृष्ट्वा जगत्सर्वं व्याप्य सर्वं व्यपस्थितः ॥
 व्याप्य सर्वाग्निमाल्लोकान्स्थितः सर्वत्र कैवलयः । [1185]

तत्र विष्णुनामासि धातोर्व्यामिश्र वर्जनात् ॥
 नारा आपः समाख्यातस्नासामयनमादितः ।
 यतस्त्वं सूतगन्धेश तज्जरायणशब्दितः ॥
 वसनादेननादेव यामुदेवेवै शब्दितः ।
 हरसि श्रान्तिनो देव ततो हरिरिति स्मृतः ॥ [11]
 शं क्रतोपि सद्देव ततः शक्रनामायात् ।
 बृहत्याद्बृहत्पत्वा तस्माद्ब्रह्मेति शब्दितः ।
 मधुरिन्मित्रनामेति ततो मधुनिपूवन् ॥
 द्वीकापीन्द्रियाण्याहुतेयामीशो यतो भवान् ।
 द्वीकैकज्ञसतो त्रिणो पयातो वेदेषु पश्यते ॥ [116]
 कं ब्रह्मेति समाख्यात ईशोऽहं सर्ववेदिषु ।
 आवा तवाङ्गे समूतो तव चन्द्रानामभान् ॥
 मा विष्वा च हरे प्रोक्ता तस्मा ईशो यतो भवान् ।
 सस्मान्माघरनामासि धनः स्वामीति शब्दितः ॥
 शौर्या तु यतो वाणी ता च वेद यतो भवान् । [120]
 गोविन्दस्तु ततो देव मुनिभिः कथ्यते भवान् ॥
 त्रितित्येन त्रयो वेदाः धीर्तिता मुनिसत्तमैः ।
 क्रमते तांस्तथा सर्वाभिनियम इति स्मृतः ॥
 अणुर्धामननामासि यत्सय धामनायया ।
 भननान्मुनिरेवासि यमनायतिरुच्यते ॥ [125]
 तत्राक्षरसि यस्मात्सर्वं व्यपस्थिति च शब्दितः ।

सहस्रशिर साहस्री, D^o सहस्रशिर सहस्राक्षी; G^o सहस्रो
 द्रसाहस्र (for ") T^o सहस्रात्मा (for "सात्मा") — (L. 1167) M^o व्याप्य (for प्राप्य) — (L. 1168) M^o अणुय
 तिष्ठत् (for अणुय) — G^o om. lines 1171-1174 — (L. 1172) M^o पुराणाया (for रमेय) — (L. 1174) G^o यद्भूते
 (for रिष्णो) D^o पादौ (for पादभ्यु) — (L. 1175) M^o
 सनातन (for "सनात्") — (L. 1177) M^o = जन्तुना (for
 भूतानां) D^o D^o T^o G^o = M^o अग्नित (for अणुय) —
 (L. 1178) G^o मह्य (for मह्यो) — (L. 1179) D^o om.
 (hapl) 1179-1181 T^o व्याप्य रूपं व्यवस्थित (for ")
 — (L. 1180) Submetric T^o स इन्द्रस्य, M^o त इन्द्रस्य (for
 इन्द्रस्य) D^o D^o T^o G^o Cal. ed. मुखाविन्द्र (Cal. ed.
 "व्यप्य" सतिष्ठ (for ") — (L. 1181) Hypermetric.
 D^o D^o G^o नामेरन्तरिक्षम्, T^o = G^o = "रयान्तरिक्षं न,
 T^o चर्वोम समुत्पन्न (for ") T^o = G^o = "स्थितः (for तत्र

देव) — (L. 1181) G^o = भूयते (for भोयते) — (L. 1184) T^o = G^o = जगत्पुत्र (for "सर्व") — (L. 1185) G^o व्याप्य (for व्याप्य) D^o सर्वत्र (for सर्वत्र) D^o T^o (for स्थित) — (L. 1186) M^o प्र (for the second — D^o D^o T^o = M^o om. line 1189 — (L. 1191) M^o इति म् नृपाय पाय (for ") — (L. 1191) महादेव (for देव) D^o D^o T^o = G^o = तन शक्रनाम (for ") — (L. 1195) G^o om. (hapl) lines 1195-1201 " केवय (for पश्यते) D^o D^o M^o = ह्यातो देवेषु (for ") — (L. 1196) D^o D^o T^o = G^o = महाणो वाय (for ") D^o D^o D^o T^o = G^o = देहिनाय (for देहिषु) — (L. 1197) D^o D^o T^o G^o = M^o तवाङ्गे (for ") D^o D^o T^o = G^o = (for तव) — (L. 1198) D^o T^o G^o लयमीदृ (for ") — (L. 1199) D^o T^o G^o स्वामीति (for स्वामीति) —

वसन्ति त्वयि भूतानि भूतानासस्ततो हरे ॥
 ईशस्य सर्वभूतानामीश्वरोऽसि ततो हरे ।
 प्रणयः सर्ववेदानां गायत्री छन्दसां प्रभो ॥
 अक्षराणामकारस्त्वं स्फोटस्य वर्णसंश्रयः । [1210]
 रुद्राणामहमेनास्मि वसूना पात्रको भवान् ।
 आदित्यानां भवाम्निष्णुर्गिन्द्रो देवेश्वरो भवान् ।
 अश्वत्थो वृक्षजातीनां ब्रह्मा होत्रगुरुर्भवान् ।
 मेरुस्त्वं पर्यतेन्द्राणां देवर्षीणां च नारदः ॥
 दानवानां भगवन्दैत्यः प्रह्लादो भक्त्यस्तसत् । [1215]
 सर्वाणामेव सर्वेषां भगवान्मुक्तिस्तदायकः ॥
 शुद्धकानां च सर्वेषां भगवन्धनद एव च ।
 षट्शो यादवा राजा गङ्गा त्रिपथगा भवान् ॥
 धादित्य सर्वभूतानां मध्यमन्तस्तथा भवान् ।
 द्युतः समभवद्विन्ध त्वयि सर्वं प्रलीयते ॥ [1220]
 अहं त्व सर्वगो देव त्वमेनाहं जनार्दन ।
 आनयोरेन्दर नास्ति शःदैर्धर्मजंगत्यते ॥
 नामानि तव गोविन्द धानि होत्रे महान्ति च ।
 तान्येव मम नामानि नात्र कार्या विचारणा ॥
 त्वदुपासा जगन्नाथ सैषास्तु मम गोपते । [1225]

यश्च त्वां द्वेष्टि देवेश स मा द्वेष्टि न सशयः ॥
 त्वद्विस्मरो यतो देव अहं भूतपनिस्ततः ।
 न तदस्ति विना देव यत्ते विरहितं हरे ॥
 यदासीद्वर्तते यच्च यच्च भावि जगत्पते ।
 सर्वं त्वमेव देवेश विना किञ्चित्स्वया न हि ॥ [1230]
 स्तुवन्ति देवाः सततं भवन्त स्तैर्गुणैः प्रभो ।
 ऋक्च त्व यजुरेवास्ति सामासि सततं विभो ॥
 किमुच्यते मया देव सर्वं द्य भूतभाननः ।
 नमः सर्वात्मने देव विष्णो माधव वैद्यन ॥
 नमस्तयोमि सर्वात्मनमस्तोऽस्तु सदा हरे । [1235]
 नमः पुष्करनाभाय वन्दे त्वामहमीश्वर ॥

Colophon

बैजपायन उवाच ।

इत्युक्त्वा देवदेवेश मुनीनाह पुनः शिवः ।
 एवं जानीत हे विप्रा ये भक्ता द्रष्टुमागताः ॥
 एतदेव पर वस्तु नैतस्मात्परमस्ति यः ।
 एतदेव विजानीष्यमेतद्भः परमं तपः ॥ [1240]
 एतदेव सदा विप्रा ध्येय प्रथतमानसैः ।
 एतद्भः परमं श्रेय एतद्भः परम तपः ॥

1203) M1-a क्रमसे (for 'ते') G1 s भुन (for हस्तुन) — T1 s
 G1 om line 1208 — (L 1208) M कदा स्तुतः (for सतो
 हरे) — (L 1209) M भवान् (for प्रभो) — (L 1210)
 G1 प्रभोः (for स्फोटस्तदे) — Dn Dss G1 om line 1212
 T1 om lines 1213-1218 — (L 1213) M देव (for
 होत्र) Dn T1 कृता (for गुरर) — (L 1215) Cal ed
 ज्ञानवान्दैत्यमये तु (for ") — (L 1216) Dn Dss T1 G1
 s s सन्ति (for ससृज) — Ds om lines 1221-1231
 T1 G1 om (hapl.) lines 1226 1229 G1 om line 1236
 — (L 1226) M1 यश्च रतां द्विपते देव (for ") — Ds
 om. line 1227 — (L 1227) T1 त्वयि विनास्ति देव (for
 ") C1 om (hapl.) 1227^a-1233^m — (L 1228) Dn
 T1 इति (for हरे) — T1 G1 om line 1229 — (L
 1229) M1 भानि (for भानि) — (L 1230) T1 नह (for
 न हि) — (L 1231) Ds द्युतस्ति सर्वं देवाय सततं स्वगुणै
 र्विभो — (L 1232) Dn Dss T1 G1 प्रभो (for विभो)
 — G1 om line 1233 — (L 1233) M किमुच्यते जगत्पाप
 (for ") G1 om (hapl.) lines 1233^a-1234^m — After

line 1233, T1 ins

11⁰⁰ नम सर्वान्मे देव मुनीनाह पुनः शिवः ।
 एवं जानीत हे विप्रा ये भक्ता द्रष्टुमागताः ।
 एतदेव पर वस्तु नैतस्मात्परमस्ति यः ॥
 — (L 1234) Dn Dss T1 s G1 s M1 s सर्वान्मेना (for
 'ताने') — (L 1236) T1 G1 s ईश्वर (for ईश्वर)
 Colophon — Mention of the Kṛp. Dss — Mention
 of Kṛp. Dn Dss Ds T1 s G1 M — Sub parva Dn
 Dss Ds T1 G1 M देवपरायणा — Adhy nam. Ds T1 G1
 हृत्परायणा — Adhy no Dn 273; Dss 272; T1 G1
 109; T1 G1 201; T1 104; G1 194; C 193; G1 200;
 M1-a 164, M1 200

G1 om lines 123^a-1276 — (L 123^a) Ds G1 भो
 (for हे) Dn द्रष्टुमागता (for 'ताना') — G1 om lines
 1240-1245 — (L 1240) M1-a एवम् (for 'the first
 एतद्') — (L 1241) Dn Dss T1 s G1 M1 सततः Ds च
 यत (for प्रथत) — (L 1242) M हेवम् (for 'ये').

एतद्वो जन्मनः कृत्यनेतद्वसतः कथम् ।
 एष वः पुण्यनिचय एष धर्मः सनातनः ॥
 एष वो मोक्षवशा एष मार्ग उदाहृतः । [1245]
 एष पुण्यप्रदः साक्षादेवढः कर्मणा फलम् ॥
 एतदेव प्रदांसन्ति विद्वांसो ब्रह्मादिभ्यः ।
 एषा त्रयीगतिविधाः प्राध्वर्षा ब्रह्मविदां सदा ॥
 एतदेव प्रशस्तन्ति सांख्ययोगसमाभिवाः ।
 एष ब्रह्मविदां मार्गः कथितो वेदादिभिः ॥ [1250]
 एतमेव विज्ञानीत नात्र कार्या विचारणा ।
 हरिरिहः सदा ध्येयो भगद्विः सत्त्वसमितैः ॥
 ओमित्येवं सदा विभ्राः पठन्ध्वं ध्यात वैश्वरम् ।
 ततो निःश्रेयसप्राप्तिर्भविष्यति न संशयः ॥
 एवं ध्यातो हरिः साक्षात्सन्तो वो भविष्यति । [1255]
 भवनाशमयं वैश्वः करिष्यति न संशयः ॥
 सदा ध्यात हरिं विभ्रा यदीच्छन् प्राप्नुमीधयम् ।
 एष सत्सारविभवं निनश्च्यति जगद्गुरुः ॥
 स्वरूपं सर्वदा विष्णुं पठन्ध्वं त्रिविदारीणम् ॥
 मनःसयमन विभ्राः कुरूप्य यत्नतः सदा । [1260]

शुद्धेऽन्तःकरणे विष्णुः प्रसीदति तपोधनाः ॥
 ध्यात्वा मां सर्वबलेन ततो ज्ञानीत वैश्वरम् ।
 ज्ञात्वाऽयं सदा विभ्रा ज्ञापोऽसि हरे स्तुतौ ॥
 ज्ञापोऽयं मया प्रोक्तो नात्र सदेह इत्यपि ।
 अय मार्गो सदा विभ्रा कथं गायनाद्यने ॥ [1265]
 यथा नो बुद्धिःस्मिता शुद्धा भवति यत्नतः ।
 तथा कुर्य विभ्रन्ना यथा देवः प्रसीदति ॥
 एषमुक्तालन सर्वे चतयः पुण्यशालिनः ।
 यथाऽनुपगृह्णन्ति निरत्याः सरयाम्ब ॥
 एवमेवेति ते विभ्राः प्राहुः प्राङ्मुखो हरम् । [1270]
 छिन्नो नः संशयः सर्वो गृहीतोऽर्थः स साक्षात् ॥
 एतदर्थं समायाता वयमयं स्वाद्ययम् ।
 सग्नमाद्युपयोः सर्वो नष्टो मोहो भगनिह ।
 यथा बदसि देवेश तथा नः श्रेयसे परम् ॥
 यथाह भगवत्कन्दो यवामः सततं हरी । [1275]
 इति ते मुनयः श्रिताः प्रणेमु वैशवं हरिम् ॥

Culophon

Dn Ds. Tt s Gt s s Ms घनम् (for नय) — Tt Gt om.
 line 1243 — (L. 1244) Dn Ds. Tt s Gt s s विभ्र
 (for विभ्र) — (L. 1245) Dn Ds. Tt s Gt s s दाया
 (for दाया) Cal ed मोक्ष (for मार्ग) — Ds om line
 1246. — (L. 1246) Ds. प्राप्ता, Tt Gt Ms प्राप्ता, Gt प्रेक्षो
 (for प्राप्ता) — (L. 1249) Ds Tt s Gt s साख्ययोग
 Gt साख्य योग (for साख्ययोग) — (L. 1250) Ds Gt Ms
 प्रह्म (for प्रह्म) — (L. 1251) Ds विज्ञानीयम् (for
 नीत) — (L. 1252) Ms s दृष्ट (for दृष्ट) Dn Ds. Gt
 सत्त्वसमितैः (for 'सत्त्वितैः') — After line 1252, Dn
 Ds. Tt s Ct s s ins

1255 नाम्नो जगति देवोऽस्मि विष्णोनाशदण्डधरः ।

— (L. 1253) Dn Ds. Gt Ms पदम् (for पठन्ध्व) — (L.
 1254) Ds Tt Gt s Ms s श्रेयसा (for विभ्र) — (L.
 1256) Dn Ds. Ct s Ms इह हरि (for न सदाय) — (L.
 1257) Dn Ds. Tt Gt s Ms मय्युनय (for ईश्वरम्) Tt
 यदीह प्राप्नुतमम् (for) — (L. 1258) Ds सपोऽति
 (for विनद्भयति) Dn Ds. Tt Gt निनासयति वो गुरुः (for
) — (L. 1259) Dn Ds. Ds Tt s Gt s s सदा (for

सर्वदा) — Gt om line 1260 — (L. 1260) Gt
 विभ्रा (for) — (L. 1261) Ct सुदान्ता (for शुद्धेऽन्तः
 — (L. 1262) Ms मज्जु (for मा) — (L. 1263) Tt s
 s हरि (for सदा) Dn om (hapl.) lines 1263-1265
 Dn Ds. Tt s Gt s s दण्डधरे Tt s 'यो
 रयत (for) — (L. 1268) Ds सदाय (for सदेह) Tt
 Gt दृष्टये (for हरि) — Gt om line 1265 — (L.
 1266) Tt सदाय (for सदाय) Dn Ds. नय, Tt Gt
 (for सदाय) — before line 1267, some Ms
 वैश्वसायन उवाच — (L. 1268) Dn Ds. Tt Gt
 सुनय (for सदाय) — (L. 1269) Ms s सदाय (for
 'यान्') Dn D - Tt s s Gt s सतिम् (Tt s Gt 'स
 सुव (for) — (L. 1270) Ms विभ्रन्ना (for त विभ्रा)
 Ds Tt Gt s Ms s मोक्ष (for दाया) Tt दृष्ट (for दाया)
 — (L. 1271) Tt सदायि (for स साक्षात्) — (L. 1272)
 Tt Gt Ms s सर्वे (for सर्वो) — (L. 1274) Tt Gt
 युवा (for सदाय) — (L. 1275) Tt इह (for हरि) — (L.
 1276) Ms s हरम् (for हरिम्)

Colophon — Mention of the Eye Dn — Men.

यसन्ति त्वयि भूतानि भूतानासस्ततो हरे ॥
 ईशस्य सर्वभूतानामीश्वरोऽसि ततो हरे ।
 प्रणवः सर्वदेवानां गायत्री छन्दसां प्रभो ॥
 अक्षराणामकारस्य स्फोटस्थं वर्णसमूहः । [1210]
 रत्नाणामहमेवासि वसूनां पात्रको भवान् ।
 आदित्यानां भवान्विष्णुरिक्षो देवेश्वरो भवान् ।
 अश्वत्थो वृक्षजातीनां प्रह्ला लोभगुह्यभान् ।
 मेरुस्थं परितेन्द्राणां देवर्षीणां च नारदः ॥
 दानवानां भवान्देवः प्रह्लादो भक्तजसल । [1215]
 सर्पाणामेव सर्वेषां भवान्यामुक्सिंहकः ॥
 गुह्यरानां च सर्वेषां भवान्धनद एव च ।
 वरुणो यादसा राजा गङ्गा त्रिपयगा भवान् ॥
 आदित्यं सर्वभूतानां मध्यमन्तलथा भवान् ।
 स्वतः समभवद्विश्वं त्वयि सर्वं प्रलीयते ॥ [1220]
 अहं त्वं सर्वगतो देव त्वमेवाहं जनार्दन ।
 आययोरन्तरं नास्ति शब्दैरर्थैर्जगत्पते ॥
 नामानि तव गोविन्द यानि लोके महानि च ।
 तान्येव मम नामानि नात्र कार्या विचारणा ॥
 त्वदुपास्ता जगन्नाथ सेनास्तु मम गोपते । [1225]

यश्च त्वां द्रेष्टुं देवेश स मां द्रेष्टुं न संशयः ॥
 इन्द्रिलारो यतो देव अहं भूतपतित्ततः ।
 न तदस्ति विना देव यत्ते विरहितं हरे ॥
 यदासीद्वर्तते यद्य यद्य भावि जगत्पते ।
 सर्वं त्वमेव देवेश विना किञ्चित्त्वया न हि ॥ [1230]
 मनुवन्ति देवाः सततं भगन्तं रसिगुणैः प्रभो ।
 ऋक्च य यजुर्वेदासि सामामि सततं विभो ॥
 किमुच्यते मया देव सर्वं त्वं भूतभाजनः ।
 नमः सर्वात्मने देव विष्णो माधव वैश्वर ॥
 नमस्त्वरोमि सर्वात्मनमस्तेऽस्तु सदा हरे । [1235]
 नमः पुष्करनाभाय वन्दे त्वामहमीश्वर ॥

Colophon

वैश्वपायन उवाच ।

इत्युक्त्वा देवदेवेश मुनीनाह पुनः शिवः ।
 परं जानीत हे विप्रा ये भक्ता ब्रह्ममागताः ॥
 एतदेव पर वस्तु नैनन्मात्सर्यमस्ति यः ।
 एतदेव विजानीष्यमेतदः परम तपः ॥ [1240]
 एतदेव सदा विप्रा ध्येयं प्रयत्नयित्सैः ।
 एतदः परम श्रेय एतदः परम तपः ॥

1203) M₁-s कयसे (for 'ते) G₁ s शुभ (for 'सुभ') — T₁ s G₂ om line 1208 — (L 1203) M सदा स्मृत (for 'ततो हरे) — (L 1209) M सदा (for 'प्रभो) — (L 1210) G₂ प्रभो (for 'स्फोटस्थ') — D_n D_{ss} G₂ om line 1212 T₁ om lines 1213 1218 — (L 1213) M देव (for 'लोक') D₂ T₁ कृष्ण (for 'गुह्य') — (L 1215) Cal ed शानवादैर्यमपरे तु (for '— (L 1216) D_n D_{ss} T₁ G₁ s-1 सजित (for 'सहक') — D₂ om lines 1221-1234 T₁ G₁ om (hapl) lines 1226-1229 G₂ om line 1226 — (L 1226) M₁ यद्य त्वा द्विपते देव (for '— (L 1227) D₂ om line 1227 — (L 1237) T₁ स्वयि विस्मयितो देव (for '— G₂ om (hapl) 1237⁴ 1238⁶ — (L 1228) D_n T₁ कश्चिद् (for 'हरे) — T₂ G₁ om line 1239 — (L 1229) M₂ भाति (for 'भावि) — (L 1230) T₁ सह (for 'न हि) — (L 1231) D₂ रुच्यते सर्वं देवाश्च सहस्र स्वयुगेर्विभो — (L 1232) D_n D_{ss} T₂ G₂ प्रभो (for 'विभो) — G₂ om line 1233 — (L 1233) M किमुच्यते जगन्नाथ (for '— G₂ om (hapl) lines 1233⁴-1234⁶ — After

line 1233, T₂ ins

11⁶⁶ वम सर्वस्मिन् देव मुनीनाह पुनः शिवः ।
 एव जानीत हे विप्रा ये भक्ता ब्रह्ममागताः ।
 एतदेव पर वस्तु नैनन्मात्सर्यमस्ति यः ॥

— (L 1234) D_n D_{ss} T₁ s G₂ s सर्वस्मिन् (for 'स्मिन्) — (L 1236) T₁ G₁ s ईश्वर (for 'ईश्वर)

Colophon — Mention of the Epv. D_{ss} — Mention of Kṛish. D_n D_{ss} D₂ T₁ s G₂ M — Sub parvan. D_n D_{ss} D₂ T₁ G₁ M वैश्वपायन — Adhy name. D₂ T₁ G₂ कृष्णस्तुति — Adhy no. D_n 273, D_{ss} 272, T₁ G₂ 199, T₂ G₂ 201, T₂ 168, G₂ 194, G₂ 198, G₂ 200, M₂-s 164, M₂ 200

G₂ om lines 1237-1276 — (L 1238) D₂ G₂ ओ (for 'हे) D₂ ब्रह्ममागता (for 'गत') — G₂ om lines 1240-1245 — (L 1240) M₂-s एवम् (for the first एवम्) — (L 1241) D_n D_{ss} T₁ s G₁ M₂ सतत, D₂ एवम् (for 'प्रवत') — (L 1242) D₂ श्रेयम् (for 'श्रेय').

तद्वो जन्मनः कृत्यमेतद्वस्त्वसः फलम् ।
 यः पुण्यनिचय एष धर्मः सनातनः ॥
 यो मोक्षयज्ञाय एष मार्ग उदाहृतः । [1245]
 यः पुण्यप्रदः साक्षादेतद्वः कर्मणां फलम् ॥
 तदेव प्रशंसन्ति विद्वांसो ब्रह्मपादिनः ।
 पा त्रयीगतिर्विप्राः प्राप्स्यन् ब्रह्मविदां मदा ॥
 तदेन प्रशंसन्ति सांख्ययोगसमाश्रिताः ।
 यः ब्रह्मविदां मार्गः कथितो वेदपादिभिः ॥ [1250]
 ब्रह्मे विज्ञानीत नात्र कार्या विचारणा ।
 रिरैकः सदा ध्येयो भयङ्गिः सत्यसंस्थितः ॥
 तेमित्येवं सदा विप्राः पठन्ध्वं ध्यात् केशवम् ।
 तो निःश्रेयसप्राप्तिर्निष्पद्यति न शशयः ॥
 र्यं ध्याना हरिः साक्षात्प्रसन्नो यो भविष्यति । [1255]
 त्वनाशमयं देवः करिष्यति न संशयः ॥
 त्वा ध्यात् हरि विप्रा यदीच्छा प्राप्नुमीश्वरम् ।
 यः ससारविभवं विमद्भ्यति जगद्गुरुः ॥
 गरुडं सर्वदा विष्णुं पठन्ध्वं त्रिशरीरिणम् ॥
 नः सयमनं विप्राः कुरुष्वं यत्नतः सदा । [1260]

शुद्धेऽन्तःकरणे विष्णुः प्रसीदति तपोधनाः ॥
 ध्यात्वा मां सर्वयत्नेन तनो जानीत केशवम् ।
 उपात्स्योऽयं सदा विप्रा उपायोऽस्मि हरे स्मृतौ ॥
 उपायोऽयं मया प्रोक्तो नात्र सदेह इत्यपि ।
 जय माथी सदा विप्रा यत्नध्वं मायनाशने ॥ [1265]
 यथा नो बुद्धिरस्मिन् शुद्धा भवति यत्नतः ।
 तथा दुःखं विद्वन्मृता यथा देवः प्रसीदति ॥
 एवमुक्तास्ततः सधे यतयः पुण्यशालिनः ।
 यथावदुपगृह्णन्ति निरस्ताः संशयाश्रय ॥
 एवमेवेति ते विप्राः प्राहुः प्राक्षल्यो हरम् । [1270]
 छिन्नो नः संशयः सर्वो गृहीतोऽर्थः स सादृशः ॥
 एतदर्थं समायावा वयमद्य तपालयम् ।
 सगमाधुपयोः सर्वो नष्टो मोक्षो मत्तानिह ।
 यथा वदसि देवेश तथा नः श्रेयसे परम् ॥
 यथाह भगवान्-रुद्रो यतामः सततं हरौ । [1275]
 इति ते मुनयः प्रीताः प्रणेमुः केवलं हरिम् ॥

Colophon

Dn Dss Ts z Gs z s Ms धनम् (for सप) — Ts Gs om
 line 1243 — (L 1244) Dn Dss Ts z Gs z s निश्चय
 for निचय) — (L 1245) Dn Dss Ts z Gs z s ज्ञाता च
 for ज्ञाता) Cal ed मोक्ष (for मार्ग) — Ds om line
 1248 — (L 1248) Ds प्राप्ता, Ts Gs Ms प्राप्स्यन्, Gs प्रेक्ष्यो
 for प्राप्ता) — (L 1249) Ds Ts z Gs सायवयोग,
 Gs सायवं योग (for सायवयोग) — (L 1250) Ds Gs Ms
 मदा (for वेद) — (L 1251) Ds विज्ञानीयान् (for
 नीत) — (L 1252) Ms z सप (for सप) Dn Dss Gs
 सवमाश्रित्य (for ससिपते) — After line 1252, Dn
 Dss Ts z Gs z s 1253

1253 नास्त्यो पगति देवोऽस्मि त्रिषोर्नारायणपर ।

— (L 1253) Dn Dss Gs Ms पठन् (for पठन्ध्वं) — (L
 1254) Ds Ts Gs z Ms z च श्रेयस (for निःश्रे) — (L
 1255) Dn Dss z Ms हृद हरि (for नः शशय) — (L
 1257) Dn Dss Ts Gs z Ms वरदुक्तम् (for वैश्वरम्) Ts
 यदीद प्रादुरागतम् (for इ) — (L 1258) Ds स्वपोतति
 (for विमद्भ्यति) Dn Dss Ts Gs विनाशयति यो गुरु (for
 इ) — (L 1259) Dn Dss Ds Ts z s Gs z s सततं (for

सर्वदा) — Gs om line 1260 — (L 1260) Gs सततं श्रवणं
 विप्रा (for इ) — (L 1261) Gs शुद्धान् (for शुद्धेऽन्तः-
 — (L 1262) Ms [ब]म् (for सप) — (L 1263) Ts z Gs
 z इति (for मदा) Dss om (hapl) lines 1263^a-1265^a.
 Dn Dss Ts z Gs z s सपत्तये (Ts Gs 'यो' अस्मिन्हरी
 स्मृत (for इ) — (L 1264) Ds सदाय (for सदेह), Ts z
 Gs इत्येव (for इत्येव) — Gs om line 1265 — (L
 1265) Ts ज्ञान (for माथी), Dn Dss जय z Ts Gs ज्ञान-
 (for माय) — Before line 1268, some Mss in-
 वेशपायव उवाच — (L 1268) Dn Dss Ts Gs Ms
 मुनय (for यतय) — (L 1269) Ms z s सयय (for
 'यत्') Dn Dss Ts z s Ts z s निरत (Ts z Gs 'स्व' अस्त्येव
 नृप (for इ) — (L 1270) Ms विद्वन्मृता (for च विप्रा)
 Ds Ts Gs z s Ms z श्रोतु (for प्राहुः) Ts वृष (for हरम्)
 — (L 1271) Ts सदाशिव (for स सादृश) — (L 1273)
 Ts Gs Ms z जय (for सर्वो) — (L 1274) Ts Gs Ms
 मुता (for परम्) — (L 1275) Ts हरे (for हरौ) — (L
 1276) Ms z हरम् (for हरिम्)

Colophon — Mention of the Epic Dss. — Mention

पैशंपायन उवाच ।

ततः स भगवान्दृष्टः सर्वांस्विस्मापपशिव ।
स्तुत्या प्रचक्रमे स्तोतुं निष्णुं विश्वेश्वर हरिम् ।
अर्घ्याभिः श्रुनियुक्ताभिर्मुनीनां शृण्वता वदा ॥
नमो भगवते तुभ्यं यासुदेवाय धीमते । [1280]
यस्य भासा जगत्सर्वं भासते नित्यमच्युत ।
नमो भगवते देव नित्य सूर्यात्मने नमः ॥
यः शीतयति शीताशुलैर्मन्त्रसर्पानिमात्रमुः ।
नमस्ते विष्णवे देव तुभ्यं सोमात्मने नमः ॥
यः प्रजाः प्राणयत्प्रेषो विश्वात्मा भूतभावनः । [1285]
नमः सर्पात्मने देव नमो पाट्यात्मने हरे ॥
यो दधार वरुणासीं कुडचीरादि यस्तदा ।
दधार वेदान्सर्पांश्च तुभ्यं ब्रह्मात्मने नमः ॥
सर्पांस्सहस्त्रे यस्तु सहस्रे विश्वष्टकसदा ।
क्रोधात्मा विश्वरूपोऽसि तुभ्यं द्रुतात्मने नमः ॥ [1290]
सृष्टौ षष्ठा समस्तानां प्राणिनां प्राणदायिने ।
अजाय निष्णवे तुभ्यं यष्ट्रे निश्चसजे नमः ॥
आदौ प्रकृतिमूलाय भूतानां प्रभवाय च ।
नमस्ते देवदेवेश प्रधानाय नमो नमः ॥

पृथिव्या गन्धरूपेण संस्थितः प्राणिनां हरे । [1295]
दृढाय दृढरूपाय तुभ्यं गन्धात्मने नमः ॥
अपां रसाय सर्वत्र प्राणिनां सुखहेतवे ।
नमस्ते विश्वरूपाय रसाय च नमो नमः ॥
तेजसा भास्वरो यस्तु गुणो जन्तुहितः सदा ।
तस्यै देव जगन्नाथ नमो भास्वरूपिणे ॥ [1300]
वायोः स्वर्गो गुणो यत्र शीतोष्णसुखदुःखदः ।
नमस्ते वायुरूपाय नमः स्वर्गात्मने हरे ॥
आकाशोऽसंस्थितः शब्दः सर्वश्रोत्रनिवेशनः ।
नमस्ते भगवन्विष्णो तुभ्यं शब्दात्मने नमः ॥
यो दधार जगत्सर्वं मायामानुषदेहवाक् । [1305]
नमस्तुभ्यं जगन्नाथ मायिनेऽमायदायिने ॥
नम आवाय वीजाय निर्गुणाय गुणात्मने ।
अचिन्त्याय मुचिन्त्याय वरुणे चिन्त्यात्मने नमः ॥
हराय हरिरूपाय ब्रह्मणे ब्रह्मादिने ।
नमो ब्रह्मादिने तुभ्यं ब्रह्मत्रयज्ञात्मने नमः ॥ [1310]
नमः सहस्रशिरसे सहस्रचरणाय च ।
नमः सहस्रवक्त्राय सहस्रनयनाय च ॥
विश्वाय विश्वरूपाय विश्वत्रे नमो नमः ।

of Ahila Dn Ds Ds Ts s s Gs s s M — Sub-
parvan Dn Ds देहायवाजा — Adhy no DnDss
212, Ti 200, Ts Gs 202, Ts 169, Gs 195, Gs 199,
Gs Ms s s 201, Ms 165

(L 1277) Ms s स्तु (for स्तुता) — (L 1278) Ts
Gs सर्वेश्वर (for विश्वेश्वर) — (L 1279) Ds अर्घ्याभि (for
अर्घ्याभि) Ts Gs श्रुनियुक्तं नदा वासिभार (for *) — Be-
fore line 1280 Dn Dss Ms s ग्रहेष्वर उवाच — (L
1281) Dss Gs उरयष्ट्रे (for अरयष्ट्रे) — (L 1282) Ds
सूर्याय हे (for सूर्ये) — Gs om (hapl) lines 1283
1288 Gs om lines 1289-1294 — (L 1283) Ds सर्वे
लोकार (for लोकारान्तर्गत) Dn Dss Ms विष्णु (for प्रभु)
— (L 1284) Ds सुप्र, Ts Gs नित्य (for देव) Dn Dss
Ds Ts s Gs नित्य (for सुप्र) — Ds om (hapl) lines
1285-1290 — Ts om (hapl) lines 1285-1288 — (L
1285) Ms s प्राणाय (for प्रजा) Gs Ms प्रीणयति (for प्राण)
— (L 1286) Dss Gs वागात्मने (for वाक्त्रे) Gs सत्र (for
हरे) — (L 1288) Gs सर्वान्वेदाश्च (by transp) — (L

1289) Ts विश्वसू, Ms हृन् (for हृन्) — (L 1290)
Ts s Gs s रुद्ररूपो (for विश्वेश्वर) Dn Dss क्रोधात्मासि विश्व
रोमसि (for *) Ms विश्वामहे (for रदा) — (L 1293)
Ms s कृपाय (for सुलाय) — Cs om (hapl) lines
1295-1298 Gs om (hapl) lines 1299 1301 — (L
1299) Ts Gs s Ms तेजसा (for नेत्रा) Dss Ts s
Gs s M भास्वरो (for भास्वरो) Dn Dss Ds Gs
गुणो, Ms गुणे (for गुणो) — (L 1300) Dss Ts s
Gs s Ms वास्वर, Ds आसुर (for भास्वर) — (L
1301) Gs वासो (for वासो) Dn Dss Ds Ts s s G (Gs
om) Ms स्वर्ग (for स्वर्ग) Ms यत्र (for यत्र) — (L
1302) Ds Ts सर्वात्मने, Ts स्वर्गात्मने, Gs कदा (for
सर्वने) — (L 1303) Ds Gs Gs Ms s य स्थित (for
अस्थित) Ti सत्र (for सर्वे) — (L 1304) Gs s
सर्गात्मने (for वाक्त्रे) — (L 1306) Ds समाधिमायिने, Ts
Gs विदायिने (for यदायिने) — (L 1308) Ds विन्त्याय
हे (for सत्र) Ms चिन्त्यात्मने नमः (for *) — Gs
om (hapl) lines 1309 1313 — (L 1309) Dn Dss Ds

विश्वदत्ते नमो नित्यं भूतायास नमो नमः ॥
 इन्द्रियावेन्द्ररूपाय विषयाय सदा हरे । [1315]
 नमोऽश्वसिरसे तुभ्यं वेदाहरणरूपिणे ॥
 अमयेऽमिपते तुभ्यं ज्योतिषा पत्नये नमः ।
 नमः सूर्याय मद्राय तेजसा पत्नये नमः ॥
 नमः सोमाय सीम्याय नमः क्षीमात्मने हरे ।
 नमो यपट्कृते तुभ्यं स्वधास्वाहास्वरूपिणे ॥ [1320]
 नमो यक्षाय ईश्याय हविषे हव्यसरस्त्रणे ।
 नमः क्षुराय पात्राय यन्मात्राय पराय च ॥
 नमः प्रणवेदेदाय क्षरायाग्यक्षराय च ।
 वैद्याय वेदरूपाय शक्तिने वल्लरूपिणे ॥
 गदिने यज्ञिने तुभ्यं शक्तिने चक्रिणे नमः । [1325]
 शूलिने चर्मिणे निर्वहं परदाय नमो नमः ॥
 मुद्राविषयाय मुद्राय प्रमुद्राय गुत्ताय च ।
 हरये विष्णवे तुभ्यं नमः सूर्यात्मने गुरो ॥
 नमस्ते सर्वलोपेश सर्वकर्त्रे नमो नमः ।

नमः स्वभावमुद्राय नमस्ते यज्ञमुद्र ॥ [1330]
 नमो विष्णो नमो विष्णो नमो विष्णो नमो हरे ।
 नमस्ते गान्धेवाय गान्धेवाय धीमते ॥
 नमः कृष्णाय कृष्णाय सर्वावास नमो नमः ।
 नमो भूये नमस्तेऽस्तु पाहि लोकाद्यन्तर्दत्त ॥
 इति स्तुत्या जगन्नाथगुप्ताय मुनिसत्तमाय । [1335]
 इदं स्तोत्रमधीयाना नित्यं व्रतत वैश्वनम् ।
 शरण्यं सर्वभूतानां तत्र श्रेयो विनाम्बति ॥
 ये चेभं धारयिष्यन्ति त्वयं पापविमोचनम् ।
 तेषां प्रीतः प्रसन्नात्मा पठतां शृण्वतां हरिः ।
 श्रेयो दास्यति सर्वमात्मा नात्र कार्या विचारणा ॥ [1340]
 अयश्च मनसा ध्यात केशवं भवजन्तस्तत् ।
 श्रेयः प्राप्तुं यदीच्छन्ति भवन्तः सशितप्रताः ॥
 इत्युक्त्वा भगवान्द्रव्यस्त्रिगुणस्वरूपीयम् ।
 सराणः शंकरः साक्षाद्गुमथा भूतभाजनः ॥
 ततस्ते मुनयः सर्वे पथ निर्धुतिमाप्नुयुः । [1345]

Ti s + G (Ga om) सूर्याय (for गदिने) — (L 1310)
 Cal. ed तुभ्यं (for मद्र) — (L 1311) Ti s + Gs +
 किरणाय (for चर) Ga om lines 1311^a-1312^a — (L 1314)
 Ds Gs भूतायास (for भूता) Gs विषयाय विश्वरू-
 पाय विश्वकर्मे नमो नमः — (L 1315) Dn वैश्वरूपाय (for
 हव्य) Ds ईश्याय ईश्वरूपाय, Ts इन्द्रियोवेन्द्रियोवेन्द्रा (for
 *) — Gs om (hapl) lines 1316-1320 (L 1316)
 Dn Ds Ts Gs वेदाहरणरूपिणे (for *) — Gs om (hapl)
 lines 1317-1320 — (L 1317) Ds नित्यं (for तुभ्यं)
 — Gs s om (hapl) line 1318 — (L 1318) Dn Ds
 Ds Ts s + Gs सूर्याय सूर्यगुरो (Ds रूपा, Ts Gs अत्राय)
 (for *) Ds ज्योतिषा (for ज्योतिषा) — (L 1319) Ts
 क्षीमात्मने (for क्षीमा). Dn Ds नमः (for हरे) — After
 line 1319, Ds ins

13** रूपाय रत्नरूपाय विषयाय मद्र हरे ।
 — (L 1320) Ds Ts स्वधास्वाहास्वरूपिणे (for *) — (L 1321)
 Ts हरिणे (for रूपाय) Gs नमो विश्वदेवस्याय
 (for *) Ts निर्वहं कर्माय नमस्ते (for *) — (L 1323)
 Dn भवताय भवाय च (for *) — After line 1323, Ts
 ins

14** वेदाय वेदरूपाय शक्तिने वल्लरूपिणे च ।
 — Ds reads line 1324 twice — (L 1324) Ds (L 1324)

times) Ti s + G देवाय देवरूपाय, Cal ed वेदरू-
 पाय वेदाय (for *) Ds (first time) गान्धेवाय गान्धे-
 वाय, Cal ed गान्धेवाय गान्धेवाय (for *) — (L 1325)
 Ds Ti s + G चक्रिणे (for चक्रिणे) Ga om (hapl)
 lines 1325^a-1326^a Ds Ti s + Gs + शक्तिने (for
 चक्रिणे) — (L 1327) Ds Ts + Gs + शक्तिने बुद्धि-
 विषयाय (for बुद्धि) — (L 1329) Ds Ts Gs नमोऽस्तु ॥
 (for नमो नमः) — (L 1330) Ds गान्धेवाय (for गान्धे-
 वाय) — (L 1331) Ms + शक्तिने (for the third शक्तिने) Ts
 Gs हरे वामः (by transp), Gs हरे हरे — (L 1333) Ts
 Gs गीताय (for the second गीताय) — Ms om line
 1335 — (L 1336) Dn Ds Ts Ms + हरे (for हरे)
 — (L 1337) Ds Ts + Gs Ms + हरे (for *) — (L 1338)
 विमोचकम् (for विमोचकम्) — (L 1339) Ms
 प्रार्थनाय (for प्रार्थना) — (L 1340) Dn Ds Ts +
 Gs + सार्वभौम (for सार्वभौम) — (L 1341) Ts ज्येदेः
 Ts + व्यासः C' व्यास (for व्यास) C' ed इन्द्रदेवोऽस्तु
 विष्णोऽस्तु (for *) — (L 1342) Ms + शक्तिने (for शक्तिने)
 Ds यमिपते (for यमिपते) — After line 1343, Ds ins
 वेदायाय वेदाय — (L 1344) Gs हरे (for हरे)
 — After line 1344 Dn Ds Ts + Gs + सार्वभौम

15** तमेव पश्येत् सर्वं श्रेयो भवताय हरिणे ।

विस्मयं परमं गत्वा मेनिरे स्वतृणार्थताम् ॥
 लोहपलालदा विष्णुं नमस्कृत्य हरिं वदा ।
 जग्मुः स्थान्धय वेदमानि गणैः सर्वैर्नृपोत्तम ॥
 आरुह्य भगवान्विष्णुर्गुरुं पक्षिपुंगवम् ।
 शङ्गी चक्री गदी एङ्गी शार्ङ्गी तृणीतलत्रयान् ॥ [1350]
 यथागतं जगन्नाथो यथो वदरिकायामु ।
 सायाहो पुण्डरीकाक्षो नित्यं मुनिनिषेविताम् ॥
 तत्र गत्वा यथायोगं विश्रम्य हरिरीधरः ।
 अर्चितो मुनिभिः सर्वैर्निपसाद मुखासने ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

एतस्मिन्नेव काले तु पीण्डो नृपरो नृप । [1355]
 बलवान्सत्यसपत्नो योद्धा विपुलश्रमः ॥
 धृष्णिशत्रुलदा राजा कृष्णद्वेष्टा बलात्तदा ।
 नृपान्सर्वान्समाहूय श्रोत्राच नृपसत्ति ॥
 जिता च पृथिवी सर्वा जिताश्च नृपसत्तमाः ।
 वृष्णयस्ते बलोग्मताः कृष्णमाश्रित्य गर्विताः ॥ [1360]
 न दास्यन्ति वरं सर्वे मम ते कृष्णसश्रयात् ।

स तु कृष्णश्च बलवान्नाममञ्जाय तिष्ठति ॥
 अहं चक्रीति गर्वोऽभूत्तस्य गोपस्य सर्वदा ।
 शङ्गी चक्री गदी शार्ङ्गी तृणीशरसहायवान् ।
 एवमादिर्महागर्बस्य सप्रति वर्तते ॥ [1365]
 लोने च मम यन्नाम वासुदेवेति नित्यजः ।
 अगृह्णामम तन्नाम गोपो मद्वलान्वितः ॥
 तस्य चक्रस्य शङ्कं ममापि निश्चितं महत् ।
 गर्हन्तु सदा तस्य बलि नाश्रा सुदर्शनम् ॥
 सहस्रारं महाघोरं तस्य चक्रस्य नाशनम् । [1370]
 अनेन महता चक्रं गोपस्य नृपोत्तमाः ॥
 ममाप्येतदनुर्दिष्यं शार्ङ्गं नाम महारम् ।
 नाशयामि न सदेहश्चक्रं तस्य यद्वृत्तम् ।
 पाञ्चजन्यो महागङ्गो महानादः सदा बभौ ।
 तस्य भङ्गस्य जेतासौ पश्यथ्वं नृपसत्तमाः ॥ [1375]
 गदा चौमोदकी नाम अमेयं महती दृढा ।
 कालायससहस्रस्य शारेण मुञ्चता मया ॥
 एको नन्दकनामासौ ममायं विपुलो दटः ।
 अन्तकस्यान्तको घोरस्तस्य एतस्य नाशन ॥

— (L. 1346) G₁ M₁ स (for स्व), M₁ मेनिरे परमार्थताम् (for ^a) — (L. 1347) D₁ मुदा (for वदा) — (L. 1350) G₁ शङ्कच (for शङ्गी चक्री) G₂ शङ्गी चक्री गदी शार्ङ्गी (for ^a) M₁ स शङ्गी (for तृणी) — (L. 1351) D₁ T₁ यथागतो (for 'गते') — (L. 1355) M₁ निषेवित (for 'ताम्') — (L. 1353) D₁ D₂ T₁ G₂ विवन्ध, T₁ M₁ विश्रम्य (for विश्रम्य) — (L. 1354) G₁ (also as above) निषे मुनिनिषेविताम् (for ^b)

Colophon — Mention of the Epic D₁ D₂ — Mention of Ashva D₁ D₂ D₃ T₁ s a G — Sub-portion D₁ D₂ D₃ M कैलामपात्रा — Adhy no D₁ D₂ 274; T₁ G₂ 201; T₁ G₂ 203; G₂ 196, G₂ M₁ 200; G₂ 202; M₁ 166

T₁ G₂ om the ref. — (L. 1355) D₁ D₂ T₁ s a G चरोत्तम (for चरो नृप) — (L. 1357) T₁ G₂ कृष्णे (for कृष्णि) D₁ T₁ s (s) सदा (for वदा) D₁ T₁ राजन् (for राजा) D₁ D₂ G₂ कृष्णद्वेष्टा, T₁ द्वेष्टा (for द्वेष्टा) D₂ बली (for बलात्) — (L. 1354) G₂ सत्यय (for संसदि) — (L. 1360) D₁ T₁ s a G₂ s दणिता (for गर्विता)

— (L. 1361) D₁ D₂ T₁ दास्यन्ति मे (for व दास्यन्ति) D₁ सर्व (for सर्वे) D₂ G₂ M दास्यन्ति कामर्वस्य (for ^a) D₁ D₂ T₁ G₂ M न हि ते; D₂ तिहने, D₂ T₁ न हि ते (for न ते) Cal ed व हि ते मम दास्यव (for ^b) — (L. 1362) D₁ D₂ G₂ s स तु कृष्णश्चक्रबलात्, Cal ed कृष्णश्चक्रबलान्तो (for ^a) — (L. 1363) G₂ डव (for डवत्) — (L. 1364) D₁ D₂ शरी तृणी (for तृणीशर) — (L. 1366) D₁ D₂ विधुनम् (for निवध) — (L. 1367) D₁ T₁ गोपालोऽपि (for गोपो बभू) M₁ s गोपो बभूवदाश्रित्य (for ^a) — (L. 1369) G₂ ममायौ द्विजिह्वं महत् (for ^b) — (L. 1369) D₁ G₂ s गर्व हन्तुं, T₁ 'अहं' (for 'हन्तुं') D₁ D₂ M₁ s नाश्रा चापि; D₂ बभौ नाश्रा, M₁ s नाम चापि (for बलि नाश्रा) — (L. 1370) G₂ M₂ s नाशकम् (for 'नम्') — (L. 1371) D₁ D₂ गोपञ्चक (for 'वच') M गोपञ्च नृपसत्तमा (for ^b) — D₁ D₂ M₁ s om lines 1372 1375 — (L. 1376) D₁ T₁ s (s) सैर (for नाम) T₁ s G₂ कुहली (for महती) — (L. 1377) T₁ G₂ s मुहुर; G₂ 'लो' (for 'सा') — (L. 1379) D₁ T₁ G₂ s

ततश्चाहं गदी रञ्जनी शार्ङ्गी चक्री वल्गवान् । [1380]
 युधि जेतास्मि कृष्णस्य नात्र कार्या विचारणा ॥
 मा च श्रुत नृपाध्वेनं गदिन चञ्चिणं तथा ।
 शस्त्रिन शार्ङ्गिण वीर श्रुत नित्य नृपोत्तमाः ।
 वामुदेवेति मा श्रुत न तु गोपं यदुत्तमम् ॥
 एकोऽहं वामुदेवो हि हत्वा तं गोपदारकम् । [1385]
 सत्युर्मम निहन्तार जरकस्य महात्मनः ॥
 सा तथा यवि न श्रुत वण्ड्या भार शत शतम् ।
 सुवर्णस्य च लिप्यस्य धन्यानां बहुशस्तथा ॥
 तथा ह्यवति राजेन्द्रे मनसा दुःमह तवा ।
 कैचिह्ज्जासनायुक्ता आसते वीर्यनन्तरा । [1390]
 रमज्ञा बलवीर्यस्य केशवस्य सदा नृपाः ॥
 अपरे तु नृपा राजन्नेवमेवेति चुक्रुधुः ।
 अन्ये बलमदोत्तिला जेत्स्यामः केशवं रणे ॥

Colophon

वंशपायन उवाच ।

ततः फेलासशिपिरारिर्गता मुनिमत्तमः ।
 नारद सर्वलोकज्ञः पौण्ड्रभूय नगर प्रति ॥ [1395]

अवतीर्य नमोभार्गात्प्रत्यागन्ध नृपोत्तमम् ।
 द्वा.त्येन च समाज्ञतः प्रविवेश गृहोत्तमम् ॥
 अर्घ्यादिसमुदाचार नृपाह्वया महामुनिः ।
 निपसादायने शुभ्रे खारुते शुभ्रनाससा ॥
 कुशलं प्रष्टवान्भूयो नृपस्य मुनिसत्तमः । [1400]
 उवाच नारदं भूयः पीण्ड्रको बलमर्षितः ॥
 भवान्सर्वत्र कुशलः सर्वकार्येषु पण्डितः ।
 प्रथितो वैवस्वितेषु गन्धर्वेषु महात्मसु ॥
 सर्वत्रगो निराबाधो गन्ता सर्वत्र सर्वदा ।
 अगम्यं तव विप्रेन्द्र ब्रह्माण्डेऽत्र न किञ्चन ॥ [1405]
 नारदैव वद रर हि यत्र यत्र गताः सदा ।
 वत्र हत्र तप सिद्धो लोके प्रथितवीर्यवान् ॥
 पीण्ड्रं यत्र बली ख्यातो वामुदेवेति श्रुतितः ।
 शङ्गी चक्री गदी शार्ङ्गी रञ्जनी वृणीतलनयान् ॥
 विजेता राजसिंहाना दावा दानस्य सर्वदा । [1410]
 भोक्तुं राज्यस्य सर्वस्य शरस्ता राज्ञा बलाहली ।
 अजेयः शत्रुसैन्याना रक्षिता स्वजनस्य ह ॥
 योऽन्यो गोपकनाभासो वामुदेवेति श्रुतितः ।

भासन (for 'क') — (L 1380) Das M^a तनाय च, Ga
 वतश्चाह (for 'आह') D^a M^a चक्री, G^a शङ्गी (for 'शङ्गी').
 T^a ततश्चापाह्वयनी च (for 'च') D^a शङ्गी, T^a चक्री, Ga
 शङ्गी (for 'शङ्गी') D^a शङ्गी, D^a M^a चक्री, T^a शार्ङ्गी (for
 चक्री) D^a D^a शत्रुद्वयम् (for 'शत्रु') — (L 1381)
 D^a हुन्ता च, T^a पाता च (for 'जेतास्मि') — (L 1386)
 D^a D^a D^a T^a M^a बलद्वयम् (for 'विहन्तार') — (L
 1387) D^a वृद्धो (for 'वृद्धो') D^a D^a M^a स आसते,
 T^a s G^a s M^a स आसते (for 'भार शत') — (L
 1388) D^a D^a T^a s G^a s M^a चाम्यस्य, M^a s धनाना
 (for 'भार्याना') — (L 1390) D^a मनसा चसयुता (for
 'च') — (L 1390) G^a am (hapl) 1390^a-1393^a M^a
 आसतो (for 'आसते') D^a स यलवचरा, D^a T^a G^a वीर्यं
 सनाता, G^a M^a वचसा (for 'वचसा') — (L 1391) G^a
 नृप (for 'नृपा') Bom Poona eds G(ed) राजानस्ते सदा
 नृप (for 'ह')

Colophon — Mention of the Fpae Das — Men
 tion of Khat, Dn Das Dn T^a s G M — Adly
 naitic Dn Das M पौण्ड्रकथ — Adly no Dn Das 275,

T^a G^a 203, T^a G^a 204, T^a 171, G^a 197, G^a 201, G^a
 203, M^a-a 167, M^a 300

T^a om the ref — (L 1394) D^a निर्गता मुनिसत्तमा
 (for 'ह') — G^a om lines 1390-1399 — (L 1396)
 Das Das G^a M^a भर्गोभार्या (for 'भार्गाव') M^a प्रतिगम्य,
 M^a शत्रुद्वयम् (for 'प्रत्ययम्') D^a Das T^a शरीतमम् (for
 'नृप') — (L 1397) G^a द्वात्येन (for 'द्वात्येन च'),
 — (L 1399) D^a T^a s G^a s-1 शुभ्रे (for 'शुभ्रे') D^a Das
 M^a शरस्तुने T^a s G^a s-1 M^a s 'रि' (for 'रि') — (L
 1400) D^a Das नृप = मुनिसत्तमम् (for 'ह') — (L 1401)
 T^a G^a s चचन (for 'नारद') — (L 1403) D^a प्रथितो
 (for 'प्रथितो') — (L 1405) न हि (for 'यत्र न') — (L
 1406) D^a Das भवान् (for 'मदा') — (L 1408) D^a
 Das T^a च त्रिव्यातो, G^a बलमयतो (for 'बली ख्यातो') T^a
 T^a शत्रुद्वयम् (for 'श्रुतित') — (it om lines 1410-1413
 — (L 1409) G^a सदा चक्रवर्तारङ्गी (for 'ह') D^a Das
 ननुयन्त्र (for 'गन्धर्व') — (L 1410) D^a Das सर्वस्य, T^a
 चाम्यस्य (for 'दावस्य') — (L 1411) D^a Das राजा (for
 'राजा') — (L 1413) D^a 275, D^a Das T^a G^a यत्र (for

तस्य दीर्यबले न स्तो नाग्रथ मम धारणे ॥
 स हि गोपो वृथा वाल्याद्वारयत्येव नाम मे । [1416]
 इदं निश्चिनु विप्रेन्द्र एक एव भवान्यहम् ॥
 बासुदेवो जगत्प्रसिद्धिर्जित्य बलिनं यदुम् ।
 वृष्णीन्सर्पान्यलाजित्वा निर्दह्यन्ते च ता पुरीम् ।
 द्वाटका वृष्णिनिलया योद्धा चाहं महामते ॥
 एते च बलिनः सर्वे नृपा मम समागताः । [1420]
 अश्वश्च वेगिनः सन्ति रथा बायुजया मम ।
 नागा मत्ताः सहस्रं च क्षतं नियुतमेव च ॥
 एतेनैव धलेनाजी हृदिप्ये वेशरं रणे ।
 तस्मादेवं सदा पित्र वद प्रह्मणुरेव मम ॥
 इन्द्रस्यापि सदा विप्र वद नारद सामन्तम् । [1425]
 प्रार्थनैषा मम बिभो नमस्ये त्वां तपोवन ॥

नारद उवाच ।

सर्पत्रयः सदा चास्मि थावद्ब्रह्माण्डसंस्थिताः ।
 अचार्यः सर्पलोकेषु गमने केनचिन्नृप ॥
 किं तु वक्तुं तथा राजभ्रोतसहै नृपसत्तम ।
 महीं शासति देवेशे चक्रपाणी जनार्दन ॥ [1430]

विष्णौ सर्वत्रये देवे दुष्टान्दत्त्वा सवान्धवान् ।
 बासुदेवेति को नाम विद्वत्समिन्द्राविति ।
 को नाम वक्तुमेवं हि वृष्ट्ये शासति गोपतौ ॥
 अज्ञानाद्वक्तुमेवं चेत्समर्थः प्रावृत्तो जनः ।
 हरिः सर्पत्रयो विष्णुर्दपं ते व्यनेप्यति ॥ [1435]
 अचिन्त्यविभवो विष्णुः शार्ङ्गधन्या गदाधरः ।
 आदिदेवः पुराणात्मा दपं ते व्यपनेप्यति ॥
 हास्यमेतन्महाराजन्यचक्रं तत्र संस्थितम् ।
 शार्ङ्गं शङ्खं तथा राजन्यगदा घोरतरा हि ते ।
 अतीव हासनालोऽयं तव सप्रति वर्तते ॥ [1440]

Colophon.

वैकुण्ठपावन उवाच ।

ततः क्रुद्धो महाराज पीण्डो बलमदान्वितः ।
 नारदं विप्रवर्यं तं प्रोवाच नृपसदसि ॥
 मा मेव वद देवर्षे राजाहं रिजयी सदा ।
 गच्छ त्वं काममयीव मुनिः शापप्रदः सदा ।
 भीतस्त्वत्तो महायुद्धे गच्छ त्वं काममत्र ॥ [1445]
 इत्युक्तो नृपवर्षेण वृष्णीमेव स नारदः ।

अथो) De Ts Gs -दारीश्वी (for -नामासी) - (L 1416)
 Gs बासुदेव (for एक एव) - (L 1417) De वदम् (for
 वदुम्) - (L 1418) Dn Dss क्षिप्त्वा, Gs क्षिप्य (for
 क्षिप्त्वा) Dns Dss Ms - निर्दह्यन्ते (for निर्दह्यन्ते) - (L
 1419) Gs - Ms विष्णु (for वृष्णि) Gs महामुन (for
 'मते') - (L 1421) De Ts बहव (for वेगिन) Gs सदा
 (for रथा) Gs बासुजिता (for 'जया') - (L 1422) Ms
 नामामथा (for नागा मत्ता) Gs नागा महत्प्रलम्भा (for
 Dn Dss गज्या (for क्षत) - (L 1423) Dn Dss [अ]हं
 (for [रा]ज) De Ts - Gs [अ]हं (for [का]जी - (L
 1426) Ms - सपोवनम् - (L 1427) Ds सो (for स)
 - (L 1428) Dn Dss Ts - Gs - Gs - Gs - Gs
 (for मत्ताः) Dn Dss De - कार्येणु (for -लोकेषु) - (L
 1429) Dn Dss Ts - Gs - Ms - यु (for तु) Dn Dss Gs -
 Gs - Ms इतस्यै (for नो) - (L 1432) De नृपाधि,
 Gs नराधिप (for हराविधि) - (L 1433) Dn Dss M
 मोमतीम् (for गोपनी) - (L 1434) Dn Dss समर्था
 प्राहता जना (for 'ह') - (L 1435) Dn Ds Ts - Gs -
 Ms महाराज, Ts महाराजम्, Ms महर्ता (for महारा) Dn

तच्च (for तव) Gs चक्रं सव सुसंस्थितम् (for 'ह') - (L
 1439) Dns Ts - Gs शङ्ख, Ds Ms शङ्ख, Gs चक्रं (for
 शङ्ख) Gs नारा (for तथा) Dn शार्ङ्गशङ्ख तथा रामम् (for
 'ह') Ds Ts Ms - घोरतरा (for 'तरा) Dn Dss महाभोरे व
 दापते, Ts महाघोरतरा हि ते, Gs महाभोरे ततो हि ते
 (for 'ह')

Colophon - Mention of Kṛṣṇa Dn Dss De Ts - Gs
 M - Adhy names Dn Dss वीण्डूकनादसबाह, Ds M
 वीण्डूकनाद, T, वीण्डूकनाद - Adhy no Dns Dss 276;
 Ts Gs 203, Ts Gs 205, Ts 172, Gs 188, Gs 202 Gs
 204, Ms - 168 Ms 204

(L 1441) Ts Gs - महतेषा (for 'राज) Dn Dss De
 Ts - Gs - Ms - वीण्डूके मदबलान्वित (for 'ह') - (L
 1443) Ts विप्रर्षे (for देवर्षे) Dns विप्रिद विप्र विप्रर्षे; Ds
 क्रिमिबिषेण विप्रर्षे, Ms मा चैवं वद विप्रर्षे (for 'ह') Ms
 राजान (for राजाह) Ds Ts Gs सह (for सदा) Dn Dss
 राजाहं च द्विजे सह (for 'ह') - (L 1444) Dn Dss अथ
 वा (for सत्येव) Dn Dss मुने (for मुनि) Dn Ts Gs

जगामाकाशमनो यत्र तिष्ठति केशवः ।
 स गत्वा विष्णुसकाशं विष्णोः सर्वं शश्वस ह ॥
 तच्छ्रुत्वा भगवान्विष्णुर्यथेष्टं वदतामिति ।
 गर्वं तस्यानन्त्यामि श्रोयूते मुनिसत्तम । [1450]
 इत्युक्त्या विररामैव तस्मिन्वदरिकाश्रमे ॥
 ततः पोण्ड्रो महावीर्यो बर्हिर्बहुभिरिधरः ।
 अश्वैरनेकसाहसैर्गजैर्बहुभिरनिबतः ॥
 समकोटिर्यथेयुक्त ईश्वरः सत्यसरारः ।
 अनेकदातसाहस्रैः पतिभिश्च समन्वितः । [1455]
 एकलव्यप्रभृतिभी राजभिश्च समन्वितः ॥
 अष्टौ ह्यसहस्राणि नागानां नियुतं तथा ।
 प्रयुतं पतिसाहस्रं तद्गलं समपगत ॥
 एतेन तु वल्लेताजी प्रकृच्छ्रुत्पुनश्चम ।
 विरराज महाराज उदयस्थो यथा रविः ॥ [1460]
 ययौ मध्यमरात्रेण नगरीं द्वारकामनु ।
 पत्नयो दीपिकादस्ता रात्रौ महति दाहणे ॥
 ययुर्निविधशखीधाः सप्ततन्त्रो महावलाः ।

द्वारका वीर्यसपन्न महाघोर नृपोत्तमाः ॥
 रथं महान्तराट् शस्त्रीपैश्च समन्वितम् । [1465]
 पट्टासिसमाकीर्णं गदापरिघसकुलम् ॥
 शक्तिभोगसकीर्णं ध्वजमालासमाचितम् ।
 किंकिणीजालसयुक्तं शराधिप्राप्तशोभितम् ॥
 महाघोर महाराट् युगान्तजज्जोपमम् ।
 धनुर्गदासमाकीर्णं महापातजवोपमम् । [1470]
 अश्वकंसद्वाराकारं ययौ प्रारयतीमनु ॥
 गृहीतवीथिको राजा वीर्यवान्यलान्मूष ।
 हन्तुमैच्छज्जगन्नाथं वृष्णाश्वैव समन्ततः ॥
 आकर्षन्त्यन्त्युसयास्तान्प्राज्ञः सर्वान्महागुतिः ।
 पूर्वद्वार समागम्य बलं सस्याप्य यन्ततः । [1475]
 इदं प्रोगाच्च राजा तु नृपान्सर्वानवस्थिताम् ॥
 ताव्यवामन मेरी तु नाम विशाख्य मामकम् ।
 युध्यता गुण्यतामन देवैः वा प्रतिदीयताम् ॥
 आगतः पोण्डुराजोऽयं युद्धार्थो वीर्यवन्तरः ।
 हन्तुकामः सममान्यः कृष्णयादुवलाधवान् ॥ [1480]

भवान् (for सदा) — (L. 1415) Dn Dss अयं हि (for
 सदा ह) — Gs om lines 1416-1418 — (L. 1446) Dn
 Ds Ms s इ-मुक्तो नृपवर्धन (for s) — (L. 1448) Dn
 Ts s Gs s M गत्वा विष्णुसकाशं स, Ts गत्वा तत्र यथा
 विष्णोर् (for s) Ts यथा (for वि-जो) — (L. 1450) Dn
 Dss Ds Ts Gs s M हृष्टं (for तत्र) Dn Dss Ts s G
 द्विज (for मुनि) — (L. 1461) Ds Ts s Gs s अश्वि
 र्वदरिकाश्रमे (for s) — (L. 1463) Dn Dss Ms महापाटुर्
 (for 'दीर्घ') — Gs om line 1463 Gs om lines 1464-
 1465 — (L. 1464) Ts Gs s शश्व (for सप्त) Ts Gs
 धनैर्लुप्तम्, Ts धनैर्लुप्त (for द्यैर्लुप्त) Dn Dss Ms शश्व-
 (Ms सप्त 'लोहितमायुध' (for s) Dn Dss स राजा (for
 ईश्वर) — (L. 1455) Ds पद्मिभिश्च (for पति) — Gs om
 line 1456 — (L. 1456) Dn Dss समन्ततः (for 'प्रत')
 — (L. 1457) Dn Dss Gs रथ (for हय) Dn Dss Gs
 Ts Gs Ms s सयुक्त (for नियुत) — (L. 1458) Dn Dss
 सयुक्तं पतिमघानां (for s) — (L. 1339) Ds M प्रव-
 र्त् (for प्रच्छुत्) — (L. 1460) Ds Ts s Gs s s
 Ms महावीर्य (for 'राज') Dn Dss Ms महारवि (for यथा
 रवि) — (L. 1461) Dn Dss Ms स ययौ सपरात्रेण (for

s) — (L. 1462) Ms पत्नयो (for पत्नयो) Dn Dss Ds
 वन्तरि (for तद्वति) — (L. 1463) Cal. ed वल्लेता (for
 'लक्ष्मी') — (L. 1465) Dn Dss Ts समावृत्तम्, Gs निरन्त-
 रम् (for समन्वितम्) — (L. 1466) Ts s Gs s नोभितम्
 (for सकुलम्) Gs महाजलद्वसिभितम् (for s) — Gs om
 lines 1467-1470 Ts om line 1467 — (L. 1467) Dn
 सन्वितम्, Ds समावृत्तम् (for 'वितम्) Ts सप्तमालाभि-
 र्विभितम् (for s) — (L. 1468) Gs संकीर्णं (for 'सयुक्त')
 Ds Ts प्राक्कृति, Ts सदादि, (for शराणि) Dn Dss
 सयुक्तम्, Ds Ts Ms s तोमारम् (for 'लोभितम्) — (L.
 1469) Ds Ts महाघोर (for 'घोर') — Ds Ts s Gs s
 om line 1470 — (L. 1470) Gs s मयायुक्त (for 'दीर्घ')
 Dn Dss महागयोपमं महम्, Cal. ed महामयोपमं महम् (for
 s) — (L. 1471) Ds Ts s Gs अश्वकंस, Gs सदैव्य
 (for यद्वर्द्ध) — (L. 1472) Ms s रान्तम् (for शत्रा) Ts
 Ms s नृप (for नृप) — (L. 1473) Ts s Gs सुनिवीर (for
 वृष्णाश्वैव) — (L. 1474) Ts s Gs s नाम (for राजा)
 Ds सदा (for सपदा) Ts s Gs s महामनि (for 'मुनि')
 — (L. 1475) Dn Dss पुरातन समागत (for s) — (L.
 1476) Ts उपस्थिताम् (for सदा) — (L. 1476) Gs वप्यनाम्

इति ते प्रेषिताः सर्वे समान्रस्तूर्यकान्वहन् ।
 दीपिकाश्च प्रदीप्यन्ते बह्वयः स्तसहयश ॥
 इतश्चेतश्च राजानो वर्तन्ते युद्धलालसाः ।
 पुरी ते परितस्तस्थुः क्षत्रियाः शक्तिप्रसया ।
 सिन्धुना प्रधुवेन्तः शस्त्रधारसमाकुलाः । [1485]
 कुतो नु वृष्णिप्रवरः कुतो राजा जगत्पतिः ॥
 कुतश्च सात्यकिर्वीर कुतो हार्दिक्य एव च ।
 कुतो नु बलभद्रश्च सर्वयादवसत्तमः ।
 इत्येव कथयन्तो वै राजानः सर्वे एव तु ॥
 आशय शस्त्राणि वदूनि सर्वतः [1490]
 शराश्च चापानि महान्ति सर्वे ।
 युद्धाय सनाहनिषद्दृष्टयो
 ययुः पुरी द्वारपती नृपोत्तमाः ॥
 Colophon
 वैशंपायन उवाच ।
 ततश्च यादवाः सर्वे दृष्ट्वा सैनिकसचयम् ।
 रात्रौ च समनुमतिं महागजसमाकुलम् ॥ [1495]
 महावातसमुदूर्तं कल्पान्ते सागरोपमम् ।

अचिन्त्यं सर्वभूतानां कालान्तर्यमोपमम् ॥
 सनद्धाः समपद्यन्त शक्तिषो युद्धलालसाः ।
 गृहीतदीपिकाः सर्वे यादवाः शस्त्रयोधिनः ॥
 सात्यकिर्वैलभद्रश्च हार्दिक्यो निशठस्तथा । [1500]
 उद्धवोऽयं महाबुद्धिरप्रसेनो महानलः ॥
 अन्ये च यादवाः सर्वे कथंचनपदे रताः ।
 सामन्ता युद्धकुशलं रात्रौ सनाहयोधिनः ॥
 रज्जिनः शक्तिप्रसये सर्वे जलसमाकुलाः ।
 युद्धाय समपद्यन्त बहवो बाहुशालिनः ॥ [1505]
 रथिनो गजिनश्चैव सादिनः सायुधास्तथा ।
 नित्ययुक्ता महास्मानो धन्विनः पुरुषोत्तमाः ॥
 निर्वयुर्नगराचूर्णं दीपिकाभिः समन्ततः ।
 कुतः पौण्ड्र इत्येव वृन्तः सर्वसात्यता ॥
 वीरिन्द्रादीपितो देशो निलामाः समपद्यत । [1510]
 ततो वितिमिरो देशः समन्वातप्रपद्यत ।
 युद्धं समभयद्वोर वृष्णीना क्षत्रियैः सह ॥
 ततो महान्सममवस्तनादो लोमहर्षणः ।
 हया ह्येः समायुक्ताः गात्राश्च रथयूथयैः ॥

(for युष्मत्ताम्) — (L 1478) Dn Dss Gs आगत
 पौण्ड्रको राजा (for ") T₂ G₂ M₂ युद्धार्थं (for 'भी')
 D₂ T₂ s G₂ M₂ वीर्यसत्तम, T₂ 'वत्तम' (for 'वत्त') — (L
 1480) T₂ s G₂ हया वृष्णीन् (for हनुकान्) M₂ बल
 शिवात् (for 'अवात्') — (L 1481) Dn Dss समीयु सर्व
 कान्वहन्, G₂ सवन सूचका (for 's') — (L 1483) Dn Dss
 युष्मन्ते, T₂ G₂ सर्वन्ते (for सर्वन्ते) — (L 1484) T₂ G₂ s
 वृत्तत् (for परितत्) T₂ तत्र (for तस्थु) Dn Dss पुरी ते
 पुरस्तत् (for ") — (L 1488) M₂ स (for तु) — (L
 1489) Dn Dss ते, M₂ च (for तु) — (L 1491) Dn
 Dss वृहनि (for महान्ति) T₂ G₂ समुय (for सर्वे) — (L
 1492) Dn Dss T₂ G₂ s निवदसो ययुर् (for 'वरपयो')
 — (L 1493) Dn Dss T₂ G₂ s हरे, D₂ तत् (for ययु)
 G₂ नृपोत्तमः.

Colophon — Mention of the Epics Dss — Men-
 tion of Khila Dn Dss D₂ T₂ s s G M — Adhy-
 nam Dn Dss M पौण्ड्रकथ, T₂ G₂ पौण्ड्रकथ द्वारका
 मतम्, G₂ पौण्ड्रकथ — Adhy no Dn Dss 277, T₂
 G₂ 204, T₂ G₂ 206, T₂ 173, G₂ 199, G₂ 205, M 169

(L 1494) सेचवात् — (L 1495) Dn Dss G₂ s
 व्यसवे (for समयु) — (L 1496) D₂ T₂ s G कल्पान्ते
 सागरं यथा, Bom Poona eds G(ed) 'न्ते समरोपमम्
 (for ") — (L 1497) G₂ s-s सरोपमम् (for 'यमो')
 — Dn Dss om line 1493 — (L 1498) T₂ सनाया
 (for सनद्धा) G₂ शस्त्रेषां युष्मत्ताम् (for ") — (L
 1499) G₂ मुद्रित्वा (for मुद्रितं) G₂ विष्णु (for वाच)
 — (1501) D₂ T₂ G₂ s (for तद्) — (L 1502) D₂
 T₂ कथंचनमूर्त्यय (for ") — (L 1503) Dn Dss M₂
 ससत्, D₂ T₂ s G₂ s s M₂ सनद्धात्, G₂ समर्थं (for
 सामन्ता) — (L 1504) Dn Dss T₂ शक्तिप्रसये
 (for ") — (L 1506) D₂ T₂ s G₂ s s M₂ s सादिनः
 (for गति) G₂ सादिन (for सादिन) — (L 1509)
 Dn Dss D₂ T₂ G₂ s वृन्त, T₂ वृन्त (for वृन्त)
 — (L 1511) G₂ समपद्यत (for प्रयत्) — (L 1512)
 D₂ युन (for युद्ध) M₂ वृष्णिभि (for वृष्णीना) Dn Dss
 वृष्णिभि चायुभि सह (for ") — (L 1513) D₂ G₂ सयारो,
 T₂ सनद्धो (for सनाद्धो) — (L 1514) T₂ G₂ om (hapl)
 1514^a-1516^c — Dn Dss गय (for रथ) — (L.

रथा रथेः समायुक्ताः साविनः सादिमित्तया । [1515]
 रक्षिभिः खड्गिनो राजन्यादिभिर्गदिनस्तथा ॥
 परस्परज्यनिकरो रण आसीत्सुदारणः ।
 महाप्रलयसम्भोभः शब्दस्तेषां महात्मनाम् ॥
 आधात प्रहृत द्रुतं विपरिधावत ।
 निप्रवैतान्तिप्रोचन्पृष्णयः सर्वतो नृपान् ॥ [1520]
 वयमेव महानाहुः पत्नी वसति वीर्यवान् ।
 वयमेव गती घोरो वसते नः सुदारुणः ।
 गदी चापं महानीर्यैः सर्गजो पाथते नृपः ॥
 शयं रथी हरी चापी गरी क्षणीस्वान्प्रभो ।
 पटुसी सर्वतो याति कुन्तपातिर्यं पत्नी ॥ [1525]
 अथमत्र महागुली स्थित सर्वतोदिशम् ।
 गजोऽयं सुविषाणामो वर्तते सर्वतः पथि ॥
 अश्वी सर्वत्रगः शूरो वैगयान्नावसनिभः ।
 शूराच्छरेः समान्वितं दृष्टान्दृष्टेर्जगत्सते ॥
 कुन्तान्कुन्तैः समाजतुर्गामिभ्य गदासया । [1530]
 परियाम्परिरोक्षेव शूलाच्छूलेः समन्ततः ॥

एवं तेषां महाराज कुर्वता रणमुत्तमम् ।
 सपामः सुमहानासीच्छब्दः समभन्गमाह्वान् ॥
 तृषाणि सुवहूनाञ्जी शब्दवन्ति महान्वि च ।
 प्रादुरासन्तहस्माणि शङ्खानां चैव निखनाः ॥ [1535]
 राज्ञी प्रादुरभूच्छब्दः सग्रामे लोभहर्षणः ।
 वर्तमाने महायुद्धे पृष्णीनां चैव तेः सह ॥
 केचिद्धताः समापेक्षुः पृथिव्यां पृथिवीक्षितः ।
 केचिन्मथितसालिष्ठा विप्रकीर्णशिरोधराः ।
 पेतुर्गुह्यां महावीर्यां राजानः शस्त्रपाथयः ॥ [1540]
 केचित्तु भिन्नवर्मायः समापेतुस्तवस्तव ।
 परस्पर समाहत्य परस्परवेधिण ॥
 न्यस्तशस्त्रा महात्मानः समान्तरत्तविप्रदाः ।
 पेतुर्गुह्यास्यः केनियमरापृथिवर्धनाः ।
 एवं वं निहता राजन्याजानः सर्व एव तु ॥ [1545]
 एमसिञ्जन्तरे शूर एकलद्यो निपादपः ।
 वसुधैव महाघोर कालान्तकमोमसम् ॥
 शरेनेकसाहसैर्व्यामास बाधवान् ।

1515) Dn Ds Ds Gs s M s सादिभि सादिमित्तया (for
 १) — (L 1516) Dn Ds Ts Gs s खड्गिनि खड्गिभि
 सादे (for १) — Ts om line 1517 — (L 1517) Dn
 Ds Ts वपतीकारो (for 'करो) — (J. 1518) Gs सघोष
 (for सक्षोभ) — (L 1519) Dn Ds चावस्त प्रहरन्त्ये
 ताम् (for १) — (L 1520) Dn Ds हन्तिताम् (for पृष्णय)
 — (L 1521) Ts चरति (for वर्तति) — (L 1522) Ds
 Ts शरो Gs महा (for हरी) Dn Ds श्मिः Ds च, Gs
 Ms च (for न) Ts Gs s सहा रणे, Gs s सुदारुण (for
 'रुण) Ts वर्तते सर्वदा रणे (for १) — (L 1523) Ds Ts
 M साधति नो (for नो सापते) — (L 1524) Ts Gs s
 trans रणि and हरी Dn Ds गनुयवत्, M गहरं (for
 नृपिण) — (J. 1525) Bow Poems eds G(ed) वारद
 (for पटुसी) — (L 1526) Dn Ds Ts सञ्चित (for
 क्षरितम्) — (L 1527) Dn Ds Ds Ts Gs Ms (for
 तु) Dn Ds Ts M मति (for पथि) — (L 1529) Ds
 Gs Ms-s शरा (for शरान्) Ts शरे (for हरे) Gs M
 समाहावा, Ts s 'रुण (for 'हन्ति) Ds Ls s Gs Ms s दृष्ट
 (for दृष्टान्) — (L 1530) Ds Ts Gs दृष्टान् कुन्तै — (L
 1531) Ds Ts s Gs Ms-s परिमा (for 'याम्) Dn Ds
 साध (for चेत) Ts s Ms-s दृष्ट, Gs शिला (for शूलात्)

— (L 1533) Dn Ds Gs Ms s शब्दवन्ति महान्वि (for
 १) — (L 1534) Dn Ds Gs Ms शूतानि, Ts s Gs s
 तृषाया (for तृषाणि) — (L 1535) Dn सक्षानि (for
 सक्षयानि) Dn Ds Ds Ls Ms-s निम्न Gs शङ्खाना
 भीमनिम्न (for १) — (L 1536) Ds Ts s, Gs M
 घोर (for शब्द) Dn Ds Gs M सप्तमो (for 'मि) — (L
 1537) Ts s (s) s-चोरे (for तुष्टे) Cal ed प्रावर्तत महा-
 युद्ध (for १) — (L 1538) Gs Ms प्रता (for हता)
 Ts समाग्रम् (for केतु) — (L 1539) Ms पथित (for
 मथित) Gs-युधामो (for सविप्रा) Dn Ds केचित्तु
 मासिञ्ज (for १) Ts s Gs s M शिरोरहा (for 'वरा)
 — (L 1541) Dn Ds-सद्वरज (for तत्तन्त्र) — (L
 1542) Dn Ds समाश्रय, Gs वय, Gs सत्यरा (for
 समाहत्य) — (L 1543) Dn Ds श्वस्तारक्षतविप्रदा, Gs
 सानिधान्तरादि (for १) — (L 1544) Gs गणासय पेतु
 र्गुह्यां (for १) — (J. 1545) Dn Ds गोपिता, Ts
 बोधिना (for राजान) Ts Gs ते (for तु) — (L 1546)
 Ts Ts s Gs s M महान्त (for निपादप) — (L
 1547) Dn Ds Gs यमोवत्र (for 'यमम्) — (L 1548)
 Ms s तवयामस (for बद्धे) Ds-वीर्यवान् (for वारद) — (L
 1549) Dn Ds Ms परं शत्रु, Ds दृष्टवन्तै, Ts पर शत्रु,

परःशतेः शराणां तु निश्चितैर्मर्षभेदिभिः ॥
 वृष्णिवीरवल् सर्वं पोषयामास सर्वतः । [1550]
 युष्यतः शस्त्रपाणीश्च क्षत्रियान्नीर्यवत्तमान् ॥
 निगठं पञ्चभिश्च शराणां नतपर्वणाम् ।
 सारणं दशभिर्विघ्ना हार्दिक्य पञ्चभिः शरैः ॥
 उग्रसेनं नगदीत्या यमुदेयं च सप्तभिः ।
 उद्धवं दशभिश्चैव अकू पञ्चभिः शरैः ॥ [1555]
 एवमेकैकशः सर्वाग्रिहृत्य निश्चितैः शरैः ।
 विद्राव्य यादवी सेनां नाम विद्राव्य पर्यवान् ॥
 एफलक्यो यदूनाह वीर्यशान्तज्ञानहम् ।
 इदानीं सात्यकिर्निरः क थायति महानलः ॥
 मद्मतो हृदी साक्षात्क यातीह गदाधरः । [1560]
 इत्याह सिंहनादेन सर्वाग्रिहृत्यपयति ॥
 Colophon
 वैदपायन उवाच ।
 विदुतेषु च सैन्येषु वृष्णिरीरेषु चैव हि ।
 भीतेष्वथ महाराज हतेषु शुषि सर्वतः ॥

दीपिणामु प्रशान्तामु निःशब्दे सति सर्वतः ।
 जितमित्येव तन्मत्ता वृष्णीनां वलमुत्तमम् ॥ [1565]
 ततः पाण्डो महावीर्यो वभाषे सेनिरान्धकान् ।
 दीर्घं गच्छत राजेन्द्राष्टद्वै कुन्तैः पुरीमिमां ॥
 कुठारेः कुन्तैश्चैव पापाणिः सर्वतोदिशम् ।
 कर्पणस्यैव पापाणिः सर्गतो यात भूमिगाः ॥
 मिश्रन्ता प्राकारपथाः प्रासादाश्च समन्ततः । [1570]
 गृह्यन्तामश्वमुद्यथा धनानि मुवहूनि च ॥
 गृह्यन्ता वन्धना सर्वा दास्यश्चैव समन्ततः ।
 गृह्यन्तामश्वमुद्यथा धनानि मुवहून्त्यथ ॥
 तथेति ते महात्मानो राजानः सर्वे एव तु ।
 कुठारेः सर्गतश्चैव चिच्छिदुः पाण्डूकाक्षया । [1575]
 प्राकाराश्चैव सर्वत्र प्रासादाग्रन्तसचयान् ॥
 अथ तत्र महाशब्दः प्रादुरासीत्समन्ततः ।
 दंष्ट्रेषु पातमानेषु शरारेषु महानलेः ।
 पूर्वद्वारे महाराज भिन्नाः प्राकारमचयाः ॥
 क्षुत्वा शब्दं महाघोरं सात्यकिः क्रोधमुत्तैः । [1580]

Ts पर शरै (for परशरै) — (L 1550) Dn Dss Gs
 वृष्णीनां च (for वृष्णिवीर) — (L 1551) Dn Dss वीरं
 चकारान्, T1 s G1 s सचकारान् (for वनकारान्) — Gs om
 (hapl) lines 1552-1557 — (L 1552) Ts निमित्त, Gs
 निश्चित (for निगठ) Gs सर्वभिः (for 'णाम्) — (L
 1553) Ds Ts पञ्चभिः (for दश) — (L 1554) Dn
 Dss Ms महापाण्डु, Gs नदरवा च (for नवासीया)
 — T1 s G1 s s om line 1555 — (L 1556) Dn
 Dss T1 s सर्वं (for सवाद्) Dn Dss Gs निहत्वा (for 'त्वं)
 — (L 1558) Dn Dss Ds Ts M यदूनाह, Gs यदूनाहम्
 (for 'नाह) T1 तदा, Gs द्विप (for मद्मत) Gs कदाचान्दी
 वीरानहम् (for 'र) — (L 1559) Ds Is s G1 Ms याति
 स्म (for यासति) — (L 1560) T1 s G1 हरिः Ts M
 बली (for हरी) Ts पाते स्म, Gs चयसति (for यातीह)
 — (L 1561) Dn Dss T1 Gs सिद्धा (for सर्वत्र)

Colophon — Mention of the Ephe Dss — Mention
 of Khl's Dn Dss Ds Ts s G1 s s M — Adhy names:
 Da Dss M वीरशरय — Adhy no Dn Dss 278
 Ts Gs 275, T1 G1 277, Ts 174, Gs 201, Gs 206, M
 170

Ts om the ref — (L 1587) Ds तरा सेषु, T1 s
 G1 s च मुवहेषु (for च संशेषेषु) Dn Dss निवृत्तसैन्य सैन्येषु
 (for " — (L 1564) Gs निवृत्तसैन्य समन्तत (for " —
 (L 1566) Ds शरै (for शराद्) — (L 1568) Gs
 कुठारेषु कुन्तैश्च (for " — (L 1569) Cal ed मुचैरे
 स्माद् (for च पापाणि) Gs वान्तु (for वात) — (L 1570)
 T1 s प्रासाद् (for शराद्) Dss T1 G1 s प्राकाराद् (for
 प्रासादाद्) Gs s Ms and after line 1570 Ts s T1 s
 after 1573

16** योपिते धारमुद्यथा शराणाश्चैव समन्तत ।
 — Ts Gs om line 1573 — (L 1574) Dn Dss ते तथेति
 (by Transp) — (L 1576) Ds प्राकृत सर्वतश्चैव; Gs
 'रान्सर्वतश्चैव (for " Dn वरसचयान्, Dss वर', Ds वृष-
 सत्तम, T1 s G1 s वित्तवत्तम, Gs लुप', Gs रुह', Ms
 रत्न' (for रत्न) — T1 om (hapl) lines 1577-1579
 — (L 1579) Ds Ms प्रासादेषु (for प्राकारेषु) — (L
 1579) Ka Ms s पूर्वद्वारे (for 'रे) Ds Ts G1 s s Ms s
 जिगा (for जिगा) Ts Gs s प्रासादे (for प्राकार)
 — (L 1580) Ts Gs शृङ्गेरम् — (L 1582) Dn Ds Ts
 Ms सकारम्, Ms s s ईशानम् (for ईश्वरम्) — Gs om
 line 1583 — (L 1583) Dn Dss हि मया (for सर्वथा).

मयि सर्वं समारोप्य वैश्वतो यावदेतत्तः ।
 गतः वेलासशिरसं द्रष्टुमीश्वरमन्ययम् ॥
 जयदयं सर्वथा रक्ष्या पुरी द्वारजो मया ।
 इति संचिन्त्य मनसा धनुरादाय मन्त्रम् ॥
 रथं महान्तमाराध्या दाम्बस्य महात्मनः । [1585]
 पुष्टेन संवृतं घोरं यन्ता च स्वयमेव ह ॥
 धनुर्महान्तमात्राय शरंभीशीषिवोषमान् ।
 आमुन्य कनचं घोरं क्षत्रजं पानदुःसहम् ॥
 अर्द्धशी बुधदली तूर्णी गरी चापी गदासिमान् ।
 ययौ युद्धाय वेगेन संमग्नः केदारं ययः ॥ [1590]
 दीपिषादीपिते देशे ययौ सात्वतिक्रुतम् ॥
 तथा च बलदेशोऽपि रथगान्ध्या भास्वरम् ।
 गदी शरसिमान्दीरः प्रायाद्रणचिरीषया ॥
 सिद्धादं प्रवृत्तं त्रिमुद्राभैर्यं रथम् ।
 उद्योऽपि यदी साक्षाद्रजामाग्न सत्वरम् ॥ [1595]
 सत्वं महादयं घोरं संमग्नं नीतिमचारः ।
 ययौ नीति विचित्रात्तः परं प्रीतिं महानलः ॥
 अन्येऽपि घृण्यः सर्वे ययुः संमालालमाः ।
 रथान्गजान्महात्मा दृढिर्वयममुग्राक्षराः ॥
 दीपिषामिभ्य सर्वत्र पुनोत्पत्तिभीरीश्वराः । [1600]

सिन्नादं प्रवृत्तः स्मरन्तः केदारं ययः ॥
 पूर्वद्वारि तमागम्य घृण्यो युद्धप्रलमाः ।
 ते समेत्य ययायोगं स्थिगन्त्र महाभलाः ॥
 स्थिते सैन्ये गदाघोरं दीपिषादीपिते ययि ।
 तिगिरीरः दरी चापी गदी तूर्णीर्याणिमान् ॥ [1605]
 वायव्यान् सनादाय योजयित्वा महाभारम् ।
 आरुर्णपूर्वमाहूय धनुः प्ररुतुक्तमम् ॥
 शुभोच परसैन्येषु तिगिरीरः प्रतापवान् ॥
 वायव्यान् ते सर्वे तत्रस्था नृपसत्तमाः ।
 विदुता ह्यर्जुनं यत्र तिष्ठति पौण्ड्रः ॥ [1610]
 तत्र गत्वा स्थिताः सर्वे निर्भूता पातरेदमा ।
 यत्र पूर्वं स्थिताः सर्वे विदुता राजसत्तमाः ॥
 तत्र स्थिता स दीनेयः शरमाशय मन्त्रम् ।
 निश्चितं सर्वभोगाभं यथापि सात्वकिन्त्रा ॥
 केदानीं स महाप्रादुः पौण्ड्रो राजसत्तमः । [1615]
 स्थितोऽस्मि कपरसायेन दुरा चापी महापराः ॥
 यदि द्रष्टा दुरात्मानं ततो दन्ता गुणधमम् ।
 भूत्योऽस्मि केदारस्यादं तिपांसुः पौण्ड्रं तिगः ॥
 तिगः शिरसु तस्मात् सर्वेऽत्राय पश्यताः ।
 दास्यामि वनपृथगेभ्यः शरपरीश्वर दुरात्मनः ॥ [1620]

Da Da शिवम् (for मया) — (L. 1584) Da Ga २
 मया (for मया) — (L. 1585) Ta २ Ga २ माया (for
 माया) — (L. 1587) Ga माया (for माया) — (L.
 1588) Cal २ २ दृष्टे (for दृष्टे) Da माया (for मया)
 — (L. 1590) Da Da दृष्टे (for दृष्टे) — (L. 1592)
 Ga माया (for माया) — (L. 1593) Da Da गदी
 गरी महादीपः Ga गरी महादीपः (for २) — (L.
 1594) Da Da Ta Ga प्रवृत्तः Ta Ga त्रिमुद्रं (for
 प्रवृत्तं) Da Da Ta युद्धः Ta Ga प्रवृत्तं Ga युद्धो
 (for त्रिमुद्रं) Ga युद्धः (for युद्धः) — (L. 1595)
 Ga २ गदी (for गदी) Da रथः (for रथः) Da २ ययः
 रथः Cal २ २ रथः (for रथः) — (L. 1596) Cal
 २ २ दृष्टा (for दृष्टा) Da Ga दीपिषाम् Ta २ २ दृष्टा
 (for रथः) Da Ta २ २ दृष्टा दीपिषाम् Cal २ २ सर्वे
 दारुणतमः (for २) — (L. 1597) Da Ta २ २ दारुणः
 (for दृष्टा दीपिषाम्) — (L. 1598) Da Ta २ २ Ga २ दृष्टा

(for गदा) — (L. 1602) Da Da Ta दृष्टा (for
 दृष्टा) Ta २ Ga २ दृष्टा दृष्टा Ta दृष्टा M दृष्टा (for
 गदा) — (L. 1603) Ga २ २ (for २) — (L. 1604)
 Ma २ महादीपः (for दृष्टा) Cal २ २ रथः (for दृष्टा)
 — (L. 1605) Da Da Ma २ गदी तूर्णीर्याणिमान् (for
 २) — (L. 1606) Ta Ga २ माया (for माया)
 — (L. 1607) Da Da २ (for दृष्टा) Da Da Ta
 दृष्टा (for दृष्टा) — (L. 1608) Da Ta २ Ga २ २
 माया (for माया) Ta Ga २ (for दृष्टा) 1610
 1612 Da Ma २ दृष्टा (for दृष्टा) — (L. 1613) Da
 Da Ta दृष्टा (for दृष्टा) Da Da २ Ta Ga २ माया
 Ta दृष्टा (for दृष्टा) — (L. 1614) Ga २ २ दृष्टा
 (for दृष्टा) — (L. 1615) Ta २ Ga २ माया दृष्टा Ma
 दृष्टा (for दृष्टा) — (L. 1616) Ga २ दृष्टा
 दृष्टा दृष्टा (for २) — Ta २ २ 1617 — (L.
 1618) Da दृष्टा (for दृष्टा) Da Da २ दृष्टा Ma २

को नु नामेदंशं वर्म चौरवच समाचरेत् ।
 मुनेषु निशि सर्वत्र गादनेषु महात्मसु ॥
 चोरोऽयं सर्वथा राजा न हि राजा बलान्वितः ।
 यदि शक्तो न कुर्याच्च चौर्यमेतन्नृपाधमः ॥
 अहोऽस्य बालता राजश्रीरकार्यं प्रवृत्तः । [1625]
 सर्वथा गमन नस्य न हि पश्यामि सांप्रतम् ॥
 इत्युच्यैः सात्यकिर्योः प्रजहास महात्मनम् ।
 विस्फार्य मुहुरत् चापं सद्यैः फाल्गुने गरम् ॥
 आनर्प्य वचनं वीरः सात्यकिस्तस्य धीमतः ।
 बासुदेवो महावीर्यः पण्डितो नृपसत्तमः ॥ [1630]
 आदाय निशितं बाणमागत्य पुरतो यदो ।
 बन्नापे बासुदेवस्तु हस्त्यद्विविध नृपः ॥
 सात्यके शृणु मे पाक्य यदि योद्धुं व्यवस्थितः ।
 क तु वृष्णः क गोपातः कुनः स ऋ वर्तते ॥
 स्त्रीहन्ता पशुहन्ता च क च स्वामीनि शब्दधते । [1635]
 स इदानीं क वर्तते गृहीत्वा मम नाम तत् ।
 हन्ता सप्युर्महारीर्यो नरकस्य महात्मनः ॥
 ममैव नाम तद्गुहाद्वते तस्मिन्दुरात्मनि ।

गच्छ त्वं कामतो वीर योद्धुं न क्षमते भवान् ॥
 अथ वा तिष्ठ किञ्चित् ततो द्रष्टव्यं मे वलम् । [1640]
 शिखरे पातयिष्यामि शरैर्यैरिदुरासदैः ॥
 हतस्य नन वीरस्य भूमिः पाश्यति शोणितम् ।
 श्रोष्यते म तथा गोपो हतः सात्यनिरित्यपि ॥
 यो गर्लस्य गोपस्य सर्वदा वर्तते महान् ।
 विनश्यति य तु क्षिप्रं हते त्वयि यदूनम् ॥ [1645]
 इयि रक्षा समादिश्य गोपः कैलासपर्वतम् ।
 गत इत्येवमस्माभिः धुनं पूर्वं महामते ॥
 शरं गृह्णाण निशितं यदि शक्नोषि मस्युरः ।
 इत्युक्त्वा बाणमादाय योद्धुं व्यवस्थितः किल ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

ततः क्रुद्धो भगवान् सात्यकिर्नृष्णिपुंगवः । [1650]
 उवाच वचनं राजन्बासुदेव स्वयन्निव ॥
 मा वोच ईदृश पाक्य बासुदेवं नृपाधम ।
 को नाम जगता नायमित्यं नृपाम्बिजीविषुः ॥
 मृत्युमर्त्या सर्पथा याति वदन्तं वाटश वच ।

[अ]स्य Ms s [अ]द्य (for [अ]द्) — (L 1620) Dn Dss बलि, T₁ G₁ लवः G₂ बहु (for बल) — (L 1621) Ds समारम्भे (for 'बारे') — (L 1624) Dn Dss T₁ G₂ M₁ s एव (for एवम्) M₂ शूरोत्तम (for नृपाधम) — (L 1625) G₂ यत्नितो (for वाटश) — (L 1637) Dn Dss T₁ M₁ [अ]नना (for [अ]ने) Ds वीर, T₁ वीर (for वीर) Dn Dss G₂ s M₂ महाबल (for 'हवम्') — (L 1638) T₁ कालुकी, T₂ G₂ क (for 'के') — (L 1639) Ds T₁ G₂ M₁ s वीर (for वीर) — Dn Dss G₂ om lines 1630 1633 — (L 1630) M₁ राज समम् (for नृप) — (L 1631) Ds मरुह (for वाटश) T₁ मागक (for 'रु') — (L 1634) M₂ s स्येह (for इह) Dn Dss G₂ s M₁ कुत सोऽयं प्रवर्तते (for 's') — (L 1635) Ds M₁ s सर्व, T₂ G₂ इवय (for कच) Dn Dss मेवित (for शब्दगत) — (L 1636) T₁ नामद्वय (for नाम त्व) — (L 1648) Dn Dss मयैव वान युदेरन्मिन् (for 's') — (L 1639) G₂ श्रमने (for क्षमने) — (L 1641) G₂ निश्रोतापायैरानि (for 's') T₁ s G₂ s महागहै (for दुरासदैः) — (L 1642) Dn Dss वीरिह (for वीरस्य) — (L 1643) Ds स्मार्त् (for स) — (L 1644) T₁ s

G₂ सर्वदा क्षयने भवान् (for 's') — (L 1645) Dn D₂ G₂ s विनश्यति, Dn Dss इयत्तु (for 'हृष्यति') M₁ s s दुरात्मनि (for यदुत्तम) — (L 1646) G₂ समादिश्य (for 'दिव्य') Ds T₁ G₂ s वन, M₁ s पुर्ण (for गोप) — (L 1648) Ds शक्नोऽपि (for शक्नोषि) Dn Dss यदि शक्नोऽपि सात्यके (for 's') — (L 1649) Dn Dss Ds वदी (Ds वीरु) योद्धुं व्यवस्थित (for 's')

COLOPHON — Mention of the Epie Dst — Mention of Khasu Dn Dss Ds T₁ s s G M — Adhy name Dst M वीणद्वयवच — Adhy no Dn 279, T₁ G₂ 206, T₂ G₂ 203, T₃ 175, G₂ 201, G₂ 203, G₂ 207, M₁ s 171

G₂ om the ref — (L 1650) G₂ नन्दन (for पुत्रव) — (L 1651) Dn Dss T₁ G₂ M₁ सारद् (for सारद्) — (L 1653) Dn Dss अजोषद् G₂ M₁ s s मा वोच (for मा वोच) M₂ वाटश (for ईदृश) Ds T₁ s G₂ s M₁ s बासुदेव (for 'द्वै') Dn Dss नृपाधम, (for 'धम') T₁ G₂ बासुदेवस्य मातर (for 's') — (L 1653) Ds जगतो (for जगतां) — (L 1154) G₂ M₂ मृत्युध (for 'स्ता')

जिह्वा ते शतधा दीर्घाद्वदन्त्यस्वादेशं वचः ॥ [1655]
 एष ते पातयिष्यामि शिरः कायाश्च प्रोष्ठकम् ।
 यत्राम वासुदेवेति तत्र सप्रति वर्तते ॥
 यावत्पतति कायात् शिरस्तरान्तु वर्तनाम् ।
 स एष श्रो हि भगवान्वासुदेवो भविष्यति ॥
 एक एव जगन्नाथः कर्ता सर्वस्य सर्वदाः । [1660]
 दुरात्मन्सर्वाथा देवो भविष्यति न संशयः ॥
 एष ते स्मरिष्ये कायात्मनविष्यामि राजकम् ।
 ययत्नी भगवान्विष्णुर्नागमिष्यति सांप्रतम् ॥
 लक्षं दीर्घं धल चैव नभं दर्शय सांप्रतम् ।
 नातः परं धल राजन्वीर्यं तव च बनेवे ॥ [1665]
 सर्वं दर्शय यत्नेन स्मितीऽस्मि न्यबसायवान् ।
 शरी चापी गदी गङ्गी सर्वैषाहमुपस्थितः ॥
 नेतो नगत्मायासि सत्येनैतव्रवीत्यहम् ।
 सर्वथा कृतकृत्योऽस्मि दृष्ट्वा त्वा वासुदेवकम् ।
 तवाह्नं निष्ठाः कृत्वा श्रभ्यो दाम्नामि राजकम् ॥ [1670]
 इत्युक्त्वा वाणमादाय वासुदेन महाबलम् ।
 आकर्णपूर्णमाकृष्य विन्याध निशिनं शम् ॥
 स तेन विद्धो यदुक्ता वासुदेवः प्रतापवान् ।

वमञ्शोणितमत्युष्णमङ्गत्रेनासृपोनम् ॥
 तत्तद्भ्रूक्रोध स नृपो वासुदेवः प्रतापवान् । [1675]
 नभमिदंशमिध्रेय शैरः सन्तपन्भिः ।
 विन्याध सत्यकिं राज्ञ नदश्च बहुधा निष्ठ ॥
 वतो नारायणादाय निशिनं यमसनिभम् ।
 धनुराकृष्य बलवान्वासुदेवो नृपोत्तमः ।
 विन्याध सत्यकिं भूयो निशि प्रदावपन्तकान् ॥ [1680]
 नाराचेन समाविद्धः सत्यकिः सत्यसंगरः ।
 ललाटे मुदरं वीरो वृष्णीनामप्रणीतवान् ।
 निपसाद रथोपत्ये निश्चेष्ट इव सत्तम ॥
 ततः स पोष्टहो राजा विन्या दशभिराहुगैः ।
 सारथिं पञ्चविंशत्या ह्यर्थाश्च चतुरो दृष्टम् ॥ [1685]
 ते ह्या रुधिराजान्नाः सारथिश्च समन्ततः ।
 विहङ्गाः नमपयन्त वासुदेवस्य पदपतः ।
 वासुदेवो रथी चापी सिंहायादं समाददे ॥
 तेन नादेव तत्राभूद्रियुद्धः सत्यकिमदा ।
 निजान्हास्यास्त्रा दृष्ट्वा सारथिं च तधागतम् ॥ [1690]
 शीनेयोऽथ महावीर्यो रूपितो नृपसत्तम ।
 अरे त्रुत्यामि ते वीर्यमित्युक्त्वा वाणमाददे ।

—T₁ G₁ s + M₁ som (hapt) line 1655 — (L. 1655)
 D₁ G₁ s + M₁ s दीर्घं (for दीर्घान्) — (L. 1657) G₁ त्व
 सपरिवर्तते (for ⁴) — (L. 1656) T₁ काय (for कायान्)
 D₁ D₁ T₁ G₁ s ते (for तु) D₁ D₁ G₁ प्रवर्तते, G₁
 प्रवर्तनाम् M₁ तु वर्तते (for तु वर्तनाम्) — (L. 1659) D₁
 D₁ D₁ न, D₁ G₁ s इति (for हि) D₁ T₁ G₁ s + M₁ अवि
 प्यति (for वि) — (L. 1662) D₁ D₁ T₁ दृ (for दृष्ट्वा)
 — (L. 1663) D₁ D₁ T₁ s + M₁ गद् (for गद्दि) — D₁
 ota line 1664 — (L. 1664) D₁ D₁ G₁ s + M₁ बलम्,
 D₁ D₁ न, T₁ कस्य (for कस्य) G₁ मम प्रदपति सांप्रतम् (for
⁴) — (L. 1665) D₁ D₁ G₁ परतः (पर धल) — (L.
 1667) D₁ रश्री (for शरी) G₁ रशी (for गदी) D₁ T₁ लुपि,
 G₁ M₁ चापी (for चरपी) — (L. 1668) D₁ D₁ वेगम्
 (for नेतो) D₁ D₁ T₁ s + G₁ s + M₁ कायासी (for 'नि')
 M₁ न हि ते नगरं यासि (for ⁴) D₁ T₁ G₁ s सत्यम् (for
 सपेन) D₁ D₁ T₁ s + G₁ M₁ सारथि (for सर्वथि) G₁ तेनैव
 सत्यपयवहम् (for ⁴) — (L. 1671) D₁ D₁ G₁ s + M₁
 महाबल — (L. 1672) D₁ G₁ विन्याध निशिनं शरी (for

⁴) — T₁ D₁ s om (hapt) lines 1674-1675 — (L.
 1674) D₁ T₁ s + G₁ अत्युष्णम् (for 'ज्वल') D₁ T₁ s + G₁
 M₁ s मुदरम् (for बह्वम्) — (L. 1676) D₁ D₁ G₁
 नृपति, T₁ व नृपो (for स नृपो) — (L. 1677) T₁ s +
 G₁ M₁ s बहुश (for 'चा') — (L. 1679) D₁ D₁ D₁
 G₁ s भगवान् (for बलवान्) D₁ T₁ s नृपोत्तम, D₁
 'सत्तम' (for 'सत्तम') — (L. 1680) M₁ वीरो (for नृपो).
 — (L. 1683) D₁ T₁ s + G₁ s + M₁ s सत्तम — After
 line 1683, G₁ ias

17⁰⁰ सत्यसत्तमश्चैवैव तामोह प्रतापवान् ।

मृगदृ तिपिबितोभ्यां प्रहसन्निहममरीच ।

पातयिष्यामि ते वीर्यमित्युक्त्वा वाणमाददे ॥

— G₁ om lines 1684-1692 — (L. 1685) D₁ नृपः
 D₁ D₁ नृप (for दृष्टम्) — (L. 1686) D₁ ददा (for
 हया) D₁ T₁ s + M₁ मम ददा (for समन्ततः) — (L.
 1688) D₁ D₁ G₁ s ददे (for रथी) T₁ G₁ s + समापेः
 T₁ 'दपम्' (for 'ददे') — (L. 1692) D₁ मृदः, T₁ G₁
 विदुः (for विदुः) D₁ D₁ नृप, D₁ रिन् (for ददा)

विद्याध तेन बाणेन वक्षस्येन महाबलम् ॥
 ततश्चचाल तेनाजौ वामुदेवः शरेण ह ।
 मुमुवे रुधिरं घोमत्पुष्पं वक्षसो नृप ॥ [1695]
 रथोपस्थे पपाताशु निःश्वसन्वदुहो नृप ।
 कृत्यं चापि न जानाति चेवलं निपसाद ह ॥
 सात्यकिस्तु रथं विध्या दशभिः सायकैस्तदा ।
 ध्वजं विच्छेद भस्मेन वामुदेवस्य शृष्णिपः ।
 हयांश्च चतुरो हत्वा बाणैः सारथिमेव च ॥ [1700]
 युयुधानोऽथ राजेन्द्र भस्मेन निशितेन ह ।
 सारथेश्च शिरः कापादहरत्सात्यविसदा ।
 रथमर्थं च विच्छेद हयाश्च व्यसयोऽभवन् ।
 अश्वंश्च चतुरो हत्वा चतुर्भिः परिभिक्षदा ।
 चक्रं च तिलक्षः कृत्वा बाणैर्दशभिरञ्जसा । [1705]
 जहास विपुलं राजन्यामुदेवो महानलः ॥
 सात्यकिश्च वदा राजग्राधादाहृत्य सत्वरम् ।
 घनुरादाय विपुलं तस्यौ भूमौ यदूतमः ॥
 ततो भस्मेन सीङ्गेन ज्यां च विच्छेद सत्वरम् ।
 निमेषादिव धीरस्तु सात्यकि सत्यधिक्रमः । [1710]
 धनुश्चिच्छेद भस्मेन सर्वाङ्गिस्त्वापयतिव ॥
 ततस्तपक्त्वा महाचापमन्यद्वोर महाभूधरे ।

अन्यत्सामुक्तामादाय विद्याध निशितैः शरैः ॥
 वामुदेवोऽपि निःश्वस्य घनुरादाय सत्वरम् ।
 शरैश्च वतिचिद्राजनादां गन्धं च गलतः । [1715]
 यापद्वलं समादाय ततो भूमौ व्यतिष्ठन् ॥
 भूमिष्ठो वामुदेस्तु सात्याकिं सत्यविक्रमम् ।
 शरैरेकसाहसैरर्दयामास सत्वरम् ॥
 सात्यकेष्वङ्गेषं तु विच्छेद रणमूर्धनि ।
 रथं जघान निशितैः शरैर्दशभिराशुगैः । [1720]
 सात्यकिः क्रूरकर्माणमिन्द्रो घ्नयथे यथा ॥
 ततश्च युयुधानस्तु वामुदेवं शूरोत्तम ।
 दशभिर्दशभिश्चैव पञ्चभिः पञ्चभित्थथा ॥
 पञ्चभिः पञ्चभित्थथाभिर्मिभेद रणमूर्धनि ।
 यथा देवामुरे शुद्धे वलिं वलिरिपुर्नृप ॥ [1725]
 स च चापं महाघोरं वीण्ड्वै यदुपपरय ॥
 मुष्टिदेशे द्विधा कृत्वा बाणैर्दशभिरञ्जसा ।
 जहास विपुलं राजन्यामुदेवो महानलः ॥
 ततोऽपर महचापं सात्यकिर्दृष्टिगुणयः ।
 सन्य कृत्वा बली साक्षत्सर्वशत्रुस्य पश्यतः । [1730]
 शरैः सप्ततिसाहसैरर्दयामास सत्वरम् ॥
 ते शराः शूलभाकारा निपेतुः सर्वतस्तदा ।

— (L 1691) T₁ महावीरो (for 'वै'). — (L 1692) Dn Das बल (for करे) — (L 1693) Dn₁ Das T₁ G₁ महा बल (for 'बलम्') — (L 1695) T₁ s G M₁ मुमुवे (for मुमुवे) Dn Das T₁ G₁ s M सक्षमा (for 'सो') M वृद्ध — (L 1696) Da D₁ नि वससुरागो यथा (for ⁶) — (L 1701) Dn D₁ शरी सायमिमेव च, Bom Poona eds वीण्ड्वैश्च य पश्यत (for ⁶) — (L 1703) T₁ सरथी, T₂ G₁ M₁ s सारथी (for सात्यकिस्) — (L 1703) D₁ G₁ s M₁ s स; T₂ G₁ वि (for च) G₂ हयाश्च विषमद्वली (for ⁶) — Dn D₁ G₁ om line 1704 — (L 1704) G₁ s अतुर्भिश्चतुरस्रया (for ⁶) — (L 1705) M₁ चक्रे (for चक्र) Dn D₁ om (hapl) lines 1705⁶-1727⁶ — (L 1706) T₁ M₁ s राजा (for राजन्) G₁ s वामुदेव (for 'वै') — (L 1707) D₁ T₁ s G₁ s M₁ सत्वर, G₂ सर्वत (for सत्वरम्) — (L 1708) T₁ G₁ सुष्टि (for भूमौ) — (L 1709) G₁ s M₁ विच्छेद स (for च विच्छेद) — (L

1712) D₁ T₁ s G महाघोर (for 'वापम्') D₁ T₁ s G₁ s s महाघोर (for अन्धघोर) M₁ s महाघोर (for 'शुद्धे') — (L 1713) D₁ T₁ M सत्ये (for अन्धम्) M₁ दशभि (for निशिते) — G₁ om (hapl) lines 1715-1718. — (L 1715) G₁ सत्वर (for दन्त) — (L 1719) D₁ M रथवर्ध, G₁ वतिचर्ण (for चतुर्वर्ध) — (L 1721) T₁ G₁ M₁ सात्याकि (for 'वि') D₁ D₁ M₁ s सत्य (for कृत्) — (L 1722) D₁ T₁ s G₁ s M₁ s शूरोत्तमस्य (for 'सम') — (L 1723) M₁ om line 1723⁶ G₁ घोरै (for 'वेव') T₂ दशभिश्चैव नाशयै (for ⁶) — D₁ T₁ s M om, lines 1725⁶-1736⁶ — (L 1727) Dn D₁ सक्षमा (for अञ्जसा) — (L 1728) Bom Poona eds G(ed) वासु देवं (for 'वै') — (L 1729) Dn D₁ पर (for अर्) Dn D₁ महचाप, D₁ T₁ s G₁ s M₁ महाघोर (for महचाप) Dn D₁ D₁ T₁ G₁ s M नन्दन (for पुणय) — (L 1731) Dn D₁ T₁ s सत्यकिर्द (for साहसैर)

शिरस्तः पार्श्वतश्चैव दृष्टतः पुरतस्तथा ॥
 आत्मे चैव महाराज ज्ञानयोजने तथा ।
 व्यथां च ददुस्तन्तं यासुदेवस्य मर्मगाः ॥ [1735]
 संभ्रान्तः पर्यंताकाशे निश्चलः ममपद्यत ।
 पेरलं धैर्यनिचयस्तुपार्तः शतवान्यथा ।
 यथा मनस्वी रिक्तश्च तथा तिष्ठति षोडशकः ॥
 ततश्चुकोध यलपान्नासुदेवः प्रतापनाम् ।
 अर्घ्यचन्द्रं समादाय विद्याधरं बुधि सात्विकम् । [1740]
 विद्या सप्तभिरायान्त कोयेन प्रफुरन्निव ॥
 विद्वोऽथ सात्वकिस्तेन शरैः पञ्चभिराशुगैः ।
 पापं चिच्छेद षोडश सिंहनादं व्यनीतवत् ॥
 यासुदेवो गदा गृह्य भ्रमयित्वा पदास्पदम् ।
 त्वरितं पादवामास सात्वतेर्व्यक्षि प्रभो ॥ [1745]
 सन्त्येन ता समावृण्व्य करेण बटुनन्दन ।
 शरं प्रगृह्य विद्याधर सात्वकिर्बुधि षोडशकम् ॥
 तमन्तरे गृहीत्वायु यासुदेवः प्रतापनाम् ।
 शक्तिभिर्देवभिर्धैर्य सात्वकिं निजघान ह ॥
 नाभिर्विद्धो रणे वीरः सात्वकि सत्यसगरः । [1750]
 अपास्य धनुस्ततं तद्वदामादाय सत्यरम् ।

आजघान तदा वीरो वृष्णीनामपनीतम् ॥

Colophon

वेद्यं पापन वनाच ।

ततः क्रुद्धो गदापाणिः सात्वकिर्गुणिगन्तनः ।

वासुदेवं जघानाशु गदया तीक्ष्णया नृप ।

सात्वकिं यासुदेवस्तु गदयाभ्यहनद्वली ॥ [1755]

वासुधतगदां वीरि शुशुभाते तदा रणे ।

हसौ यथा वने सिद्धौ परस्परवधेपिणौ ॥

ततः स सात्वकिः क्रुद्धः सत्यं मण्डलमागतम् ।

जघ्नतुस्तौ तदा युद्धे गदाम्या गदिनौ नृप ॥

स्वनयोः पार्श्वयोः गृष्टे वाडितौ गदधारिणौ । [1760]

उभौ नौ रुधिराक्षौ पुष्पिष्ठाविष किशुर्गौ ॥

सिंहनादं प्रहर्षन्ती प्रावृषीर महापनी ।

विष्ट तिष्ठति आपन्वौ परस्परवधेपिणौ ॥

वक्षिणं यासुदेवस्तु तं जघान सनान्तरे ।

युयधानोऽथ वीरस्तु बाहोर्मध्यमवाक्यम् ॥ [1765]

दृढं स साडितो वीरो जातुभ्यामपनदुधि ।

तत उत्थाय भूयस्तु ललाटेऽभ्यहनगुम् ॥

विषण्णः किञ्चिदायसस्यत उत्थाय सत्यरम् ।

— *De om lines 1732-1738* — (I 1733) *Das Ts Ma*
 तिरस (for तिरस) *Ms s* पार्श्वयोः (for तदा) *Ts s*
Gs s — *M* दृष्टत स्वनभ्यत (for ^b) — *Dn Das De om*
lines 1734-1738 — (L 1737) *Gs* वृणाक, *Ms* वृणाली
 (for वृणादी) *De Ts Gs s* सदाशु (for शरैः) — (L 1738)
Ts Gs s सत्तु (for रिक्तश्च) — (L 1741) *Ts s*
Gs s — *Gs* इति (for इय) — (L 1742) *Gs s* आस्यते (for
 आशुगैः) — (L 1743) *De Ts Gs s* प्रेयसासास (for
 पापं) — (L 1747) *Gs* स ता (for कर) — (L 1748)
De Ts Gs जघनन्ते (for तमन्तरे) — (L 1749) *Ts s Gs s*
 शरैश्च शक्तिभिश्चैव (for ") — (L 1750) *Gs* हतु (for
 वीर) *Gs* साराहिकुंजिनम्वन, *Gs* किं सत्यरिक्तम् (for ^b)
 — *After line 1750 Gs ins*

18** यासुदेव जघान्नाभ्यहनस्तस्यसगर ।

— (L 1751) *Dn De Ms* धनुस्तनम् (for दल) *Dn Das*
Ts Gs s Ms धनुः (for गदाम्) — (L 1752) *Gs* ततो
 विद्धो (for तदा वीरो)

COLOPHON — *Mention of the Kṛu Das* — *Mention*

of Kṛu Das *Dn De Ts s Gs Ms s* — *Adhy name Dn*
Gs Ms s शौण्डिकरथ, *De Ts* षोडशकम् — *Adhy no*
Dn 280, Ts Gs 197, Ts Gs 208, Ts 170, Gs 202,
Gs 206, Gs 208, Ms s 172

(L 1753) *Gs* वृणव (for तन्त्र) — (L 1755)
Ts बाह्वद्, *Gs* बह (for ज्ञान्य) — (L 1756) *Gs*
 श्रुतौ (for वीरौ) *Dn Das* सुदारुणौ (for तदा रणे) — (L
 1758) *De* भावव, *Ts* भावहृत् (for भागवत्) — (L
 1759) *Ms* महावृद्धे, *Ms* महावृद्धे (for तदा युद्धे) *De* तु तौ
 (for युय) — *De om line 1760* — (L 1760) *Ts* तदा
 रणे, *Ms* गदया रणे (for चारिण्यौ) — (L 1761) *De* उभौ
 रुधिरनिष्कण्टौ (for ") — (L 1763) *De Ms* बाह्वन्तौ
 (for भावन्तौ) — (L 1766) *Gs* भुज (for दह) — (L
 1767) *Dn Das* वीरसु (for युयुत्सु) *Dn Das* गदाम्, *Ts* दहन्
 (for यदुम्) — (L 1768) *De* विक्षिप्त (for विषण्णः) *De*
 भावस्य, *Gs* भावस्तसु (for भावस्तसु) — (L 1769) *Ts*
 विक्रमम् (for यन्त्रम्) — (L 1770) *Ts s Gs s*
 बलिः (for बली) — (L 1772) *Ms s* सत त (for स

गदयाभ्यहनद्रीर सात्यकिः पीण्डसत्तमम् ॥
 वासुदेवो वली वीरः साक्षान्मयुरिवापरः । [1770]
 जघान गदया वृष्णि निर्दहन्निव चक्षुषा ।
 स तथा ताडिनो वृष्णिर्गदया बाहुमुत्तया ।
 आलम्ब्य भूमिं सहसा शूलोद्भगतो यथा ॥
 सशो पुनः समालम्ब्य पाणिभ्या दृढमेव च ।
 गदा वक्ष्य महाराज गृहीत्या प्रग्रहेण ह ॥ [1775]
 द्विधा वृत्वा महावृत्तौ गदा बालावसीं शुभाम् ।
 उत्सृज्य सहसा वीरः सिंहनादं व्यनीनदत् ॥
 तत उत्प्लुत्य राजा तु वासुदेवो महानलः ।
 सव्येन सात्यकिं गृष्ट दक्षिणेन वरेण ह ॥
 मुष्टिं कृत्वा महापोरा धामुदेवः प्रतापवान् । [1780]
 ताडयानास मध्ये तु स्तनयोः सात्यकिं नृप ॥
 क्षेपेनो वृष्णिरीरस्तु गदामुत्सृज्य मथ्वरम् ।
 तटेनाभ्यहनद्रीरो धामुदेव एणाग्निरे ॥
 तटेन धामुदेवोऽपि सात्यकिं सत्यसगरम् ।
 तयोरेव महाघोरं तलयुद्धमनर्तन ॥ [1785]
 जानुभ्या मुष्टिभिश्चैव बाहुभ्या शिरसा तथा ।
 उरसोर समाहत्य जानुभ्या शिरसा तथा ।
 करभ्या करमाहत्य तौ युद्धं समचरन्तु ॥

वाल्मेयस्तत्र राजेन्द्र वृक्षयोः सनिष्टृष्टयोः ।
 वने यथाग्निस्तत्रान्त्यैनासीत्सुदारणः ॥ [1790]
 तापाजी प्रथिनो वीरावुभौ पीण्डसालयी ।
 निक्षिप्तिमितमूराया शम्भ त्वन्त्वा महावली ।
 युयुधाते महापद्मे मही द्वाविन विश्रुतौ ॥
 उभे सेने महाराज सशय जगमस्तदा ।
 किं तु स्वात्सात्यकिर्वीरौ हवोऽनेन दुरात्मना । [1795]
 आहोसिद्धासुदेवस्तु हतोऽनेन भविष्यति ॥
 जय वेतौ महावीरौ परस्परवधेपिणा ।
 हस्ता परस्परं वीरौ वीरस्त्रजं गमिष्यतः ।
 जम्बया नोपरम्येता युद्धाद्रीरं सुविश्रुतौ ॥
 जहो वीर्यमहो धैर्यमेतयोरेकशालिनो । [1800]
 एनौ महाभटौ लोके नेतौ प्राहृतसमतौ ॥
 नेन युद्धं महाघोरमासीदेषामुरेण्वनि ।
 न श्रुतो न च वा दृष्टः समामोऽयं कदाचन ॥
 एत ते सेनिका श्रुतुः सेनयोस्त्वयोरपि ।
 राजौ निशानने घोरे दृष्ट्वा युद्धं मुदास्मृणम् ॥ [1805]
 अथ नौ बाहुभिर्घोरैः सनिपेतयोरुजसा ।
 दशभिर्मुष्टिभिर्जगं सात्यकिः पीण्डतन्दनम् ।
 पञ्चभिः सात्यकिं पीण्डं समाजग्रे महानल ॥

हवा) — Gs om lines 1774 1778 — (L 1774) Ds Ts Ms s सनालम्ब (for 'लम्ब') Gs स सना धुनराभ्य (for ' ') — (L 1776) Ds कालमयी (for कालावसी) — (L 1777) Ds Ts उत्सृज्य वा मथ्वा मथ्वा (for ' ') Ds व्यना वृष्ट (for व्यनीनदत्) — (L 1778) Dn Dss Ts s Gs s Ms s उत्सृज्य (for उत्सृज्य) — (L 1782) Ts नृप (for वृष्णि) Gs सत्यर — (L 1785) Dn Ts s Gs प्रवर्तत, Dss Gs कर्त (for अनर्तत) — (L 1789) Ds बहुयो (for वृक्षयो) Dn Dss Gs Ms s सनिष्टृष्टयो (for 'वृक्षयो') — (L 1790) Dn Dss Ds Ts Gs Ms s निरावयम् (for [अ]ग्नि) Gs [अ]ग्नि (for [अ]ग्निदत्) Ds Gs सुदारणम्, Ts 'कनी', Ms महाराण (for सुदारण) Dn Dss Ms s तथैवाभू महावनेन (Ms s 'एन') (for ' ') — (L 1791) Ms s उभौ तौ पीण्डसालयी (for ' ') — (L 1773) Gs महा वलम् (for 'बली') — (1794) Ts उत्सृज्य (for उभे सेने) Dn Dss Gs महाराजौ (for 'राज') — (L 1793) Dn Dss हतस्तेन भविष्यति (for ' ') — (L 1796) Ts s Ms s

महामना, Gs s दृढमना, Gs s Ms s दुरात्मना (for भविष्यति) — (L 1797) Dn Dss जय, Ds सदा, Ts Gs हवो (for जय) Ts नेतौ; Gs s हौ तौ (for नेतौ) Ds Gs s Ms महाराजौ (for 'वीरौ') — (L 1798) Ts s Gs s परस्परं (for 'स्पर') Dn Dss नरी (for वीर), — (L 1799) Ds Ts Gs जय वा (for अनवधा) Ds Gs वषा (for युद्धाद्) Dn Dss सुविश्रुतौ (for सुविश्रुतौ) — (L 1801) Dn Dss Ts s Ms s महावली (for 'मही') Ts तौ च (for नेतौ) Dn Dss एनौ प्रहृति सत्तमौ, Ts s Gs Ms नेतौ प्रहृतिमतौ, Ts एनौ प्रहृतसमतौ; Gs च तौ प्राहृतसमतौ (for ' ') — (L 1804) Ts एते ते (for एन ते) Ts s Gs s उभयो सेनयोरपि; Gs s उभयोरपि सेनयो (for ' ') — (L 1805) Dn Dss राजौ निक्षिपे मेघवै, Ts Gs s राजौ तु निक्षिपे घोरे (for ' ') — (L 1806) Dn Dss वीरौ (for धौरे) Dn Dss Ts Gs जगमा, Gs जानने (for मात्रता) — (L 1807) Dn Dss सात्यकिं पीण्डं सदा (for ' ') — (L

तयोश्चटचदाशब्दो अष्टाष्टशोभणो महान् ।

प्रादुरासीत्तु सर्वत्र सरान्विस्मापयन्निन ॥ [1810]

Colophon.

गैशंपायन उवाच ।

एतस्मिन्नन्तरे क्रुद्ध एकलब्धो निषादपः ।

वलभद्रमभिप्रेक्ष्य धनुरादाय सत्वरम् ।

आरुह्य स रथं धीरो गयो यत्र हली स्थितः ॥

दृष्टायान्त निपादेशमेकलब्धं हली तदा ।

रथी गवी शरी भूतया तस्थौ तस्यामतो चली ॥ [1815]

बलवैद्यं च विशत्या जधान गरमाख्या ।

रथं दशभिराहृत्य सूतं दशभिर्गुणैः ॥

सिंहनादं प्रवृत्तौ दशभिस्तथ सीरिणम् ।

धनुज्यां दशभिश्छित्त्वा सिंहनादं व्यनीनदत् ॥

सज्यं च कार्मुकं फुत्वा बलेद्वेगो निपादपम् । [1820]

नाराचैर्दग्गभिर्भिष्या याणैश्च दृष्टाभिः क्षितैः ।

चिच्छेद् धनुरर्धं तत्सर्वक्षत्रस्य पश्यतः ॥

सूतं दशभिराहत्य रथं शिष्टङ्गिरेव च ।

ध्वजं चिच्छेद महेन निषादस्य जगत्पते ॥

1810) D: T: G: सर्वे (१०: सार्वात्)

उत्प्लुत्य तां महापोरां बलभद्रः प्रतापवान् ।
 आदायाथ निपादेशं सर्वांस्त्रिस्त्रिपयन्त्रिब ।
 तथैव तं जयानानु वक्षोद्वेगे स माघनः ॥ [1845]
 स तथा ताडिनो धीरः स्वजक्त्याथ निपादपः ।
 विह्वलः सर्गाग्रिषु निपपात महीतले ।
 प्राणसशयमापन्नो निपादो रामनाडितः ॥
 निपादास्तस्य राजेन्द्र शनशोऽथ सहस्रशः ।
 अष्टाशीतिसहस्राणि निपादाः शस्त्रयोधिनः । [1850]
 गरिनः सादिनश्चैव महेष्वासा महाबलाः ॥
 शरीरेकसाहस्रीः शक्तिभिश्च परश्वधैः ।
 गदाभिः पट्टसैः शूलैः परिधैः प्रासतोमरैः ॥
 कुन्तैश्च कुठारैश्च व्यद्वन्वाममोजसा ।
 शलभा इव राजेन्द्र दीप्यमान हुताशनम् । [1855]
 ते शरैः पातयान्चकू रामं राममिरापरम् ॥
 केचित्कुठारेराजम् केचित्कुन्तैः परश्वधैः ।
 गदाभिः केचिदायान्ति शक्तिभिश्च तथापरे ।
 निजम्भुः सहसा राम स्फुरन्तं पावक यथा ॥
 ततः क्रुद्धो हर्तो साक्षाद्बलमुच्यस्य सत्वरम् । [1860]
 सर्वास्तान्कर्पयामास मुसलेन व्यपोधयत् ॥

ते हन्यमाना रामेण निपादाः पर्वताश्रयाः ।
 निपेतुर्धरणीप्रप्रे शतशोऽथ सहस्रशः ॥
 क्षणेन तान्महाराज हत्वा सर्वान्महानलान् ।
 सिंहबद्धिनदंस्त्रय तस्यो रामो महानलः ॥ [1865]
 ततो राज्ञो महाघोराः पिशाचाः पिशिताशनाः ।
 आकृष्य मासयूथानि भक्षयन्तः समासते ।
 पिवन्तः शोणितं कोणं सकृद्य च शनं बहु ॥

Colophon.

वैशपायन उवाच ।

कन्यादाः सर्वं पशुशु भक्षयन्तस्तदा शनम् ।
 हसन्तो विविधं घोर नादयन्तो वसुंधराम् ॥ [1870]
 राक्षसाः पिशिताशाश्च पिन्वन्तो रुधिरं बहु ।
 आक्षिपं युञ्जते राजञ्चक्षवस्व पिशिताशनाः ॥
 नृत्यन्ति स्म तदा राजन्नगर्या रणतोपिणः ।
 काका वज्राश्च गृध्राश्च इयेना गोमायुनासथा ।
 भक्षयन्तः प्रधानन्तस्तद्वेत्थ दारुणम् ॥ [1875]
 एतस्मिन्नन्तरे धीरो निपादो लब्धसज्जकः ।
 हवान्सर्पांसमालोक्य निपादानय सीरिणा ॥
 गदामाश्रयं कुपितो राममेव जगाम ह ।

बापतर्दी, T₁ उपरय ता (for उत्प्लुत्य तां) D₂ T₂ G₂ महाराज
 (for 'घोरा') D₂ T₁ G₁ + बलदेव (for 'भद्र') — (L. 1844) G₂ सामानाद (for आदायाथ) — (L. 1845) D₂ D₂
 D₂ T₁ G₁ + तथैव (for तथैव) — T₁ om (hapl) lines
 1848-1850 G₂ om (hapl) lines 1850-1863 — (L.
 1850) D₂ D₂ तस्य (for हत्वा) — (L. 1851) D₂
 D₂ सादिनश्च (for सादिनश्च) — T₁ om (hapl) lines 1853
 1857 — (L. 1854) D₂ D₂ शरैः पातयाना महीतसाम्, G₂
 बलभद्र महीतसाम् (for ' ') — (L. 1858) D₂ D₂ आश्रयित
 (for आश्रयित) — (L. 1861) D₂ D₂ T₁ G₁ सर्वा
 मासयामास (for ' ') D₂ D₂ T₁ M₁ + हि पीडयत्, D₂
 शोषययत्, G₂ शोषययत्, M₁ + निर्भीषयत् (for व्यपोधयत्)
 — (L. 1863) D₂ D₂ राजेन्द्र (for रामेण) — (L.
 1865) व्यनदत् (for निनदत्) — (L. 1868) D₂ D₂
 M₁ कोणम्, (+ शोभात् (for कोणम्) D₂ D₂ D₂ T₁ G₁
 M₁ — (+ of him as above) + सक्षिप, T₁ सशुभ्र (for
 सकृद्य)

Colophon — Ver toun of the Epic D₂ — Ventoun

of Kāla D₂ D₂ D₂ T₁ + G₁ M₁ — Adhy name
 D₂ D₂ वृक्षस्यैव वरध — Adhy no D₂ 283, D₂
 282, T₁ G₂ 209, T₂ G₂ 204, G₂ M₁ + 210, M₁ 174

T₂ G₁ om the ref — (L. 1860) T₂ + G₁ s-s क्षते
 बहु (for तदा क्षयत्) — (L. 1870) D₂ + हुनन्ते (for 'न्ते')
 T₁ + G₁ s-s नार, M₁ हाम (for घोर) — (L. 1871)
 Bom Iona eds G(ed) च पिशाचाश्च (for पिशिताशाश्च)
 D₂ D₂ G₂ शोणिते (for रुधिर) — (L. 1872) D₂
 D₂ G₁ + G₁ + आश्रयो (for 'य') D₂ D₂ T₁ G₁
 M₁ युञ्जते (for यु) T₁ राम T₂ G₁ + राक्षे (for राजञ्च)
 D₂ T₂ G₁ रामस्व, T₁ + G₁ s-s जयेति (for क्षयत्)
 — (L. 1873) T₁ + G₁ + M₁ तोषिता (for 'न') — (L.
 1874) D₂ D₂ G₁ + बलात्, D₂ वकाश्च, T₁ व्याकाश्च,
 G₂ M₁ बलात् (for व्याकाश्च) D₂ D₂ D₂ T₁ + G₁ M₁ +
 योमायवत् (for 'युकात्') — (L. 1875) D₂ D₂ T₁ +
 G₁ + M₁ प्रवर्तन्ते (for प्रपातन्तस्व) D₂ D₂ D₂
 हसत् (for तनत्) D₂ D₂ राक्षसाश्च दारुणा (for ' ')
 — (L. 1876) T₁ सक्षिप, T₂ G₂ सक्षिप (for सकृद्य).

जघान गदया राजजघुदेने निपादयः ॥
 ततो रागो गदी राजनिपादं वाटुगालिनाम् । [1880]
 आजग्रे गदया क्रूरं मदमनो हृद्ययुवः ।
 तयोश्च तुमुलं युद्धं गदाभ्यां समवर्तय ॥
 आक्रान्ते शब्द आसीत् तयोर्मुक्तं महारवः ।
 समुद्राणां यथा घोषः सर्वेण सनिगच्छताम् ॥
 कल्पक्षये महाराज शब्दः स तुमुलोऽभवत् । [1885]
 क्षुभितो नागलोकश्च नागाः क्षोभं समाययुः ।
 प्रथिपी चान्तरिक्षं च सर्वं शब्दमयं भव्यौ ॥
 ततः स धौवूको राजा सात्यकि वृष्णिनन्दनम् ।
 गदयैव जघानाद्यु सत्वरं रणकोविदः ।
 युयुधानो बली राजन्वासुदेवं जघान ह ॥ [1890]
 तयोश्च तुमुलः शब्दः प्रादुरासीन्महारेण ।
 चतुर्णां युध्यतां राजन्यस्तरवधैषिणाम् ।
 मङ्गाणश्क्षोभयो राजकक्ष्य आसीत्समेवः ॥
 ततो रजः प्रादुरभूत्सिन्धुमाममूर्धनि ।
 सारका निष्प्रभा आसलान्तयेवं क्षयं गते ॥ [1895]
 उपसि प्रविशुद्धाया तनो निःक्षेपता ययौ ।

उदितो भगवान्मूर्धश्चन्द्रश्च शयमाययौ ॥
 तनो युद्धं प्रादुरभूत्तुणां वाटुगालिनाम् ।
 देवासुरसमं राजजघ्रुदिते भारकरे महत् ॥

Colophon

देवंपायन उवाच ।

तवः प्रभाते विमले भगवान्देवकीपुतः । [1900]
 गन्तुमेच्छज्जगत्ताय पुरीं यदरिकाप्रभात ॥
 नमस्तस्व्य मुनीन्सारान्यथो ह्यपतीं प्रभुः ।
 आरुह्य गरुडं विष्णुर्गंगेन महता प्रभुः ॥
 सुमहाङ्गुलधुवे शब्दस्तेषां युद्धं प्रवृत्तम् ।
 गच्छता वैवदेवेन पुरीं ह्यपतीं नृप ॥ [1905]
 अचिन्त्यज्जगत्तायः को न्ययं शब्द उदितः ।
 संप्राप्तसंभरो घोर आर्यदेवियस्युतः ॥
 व्यवभगवत्तान्मोक्षो नगरीं ह्यारकामनु ।
 तेन युद्धं सप्तभस्त्रोद्ग्रेणे हुरात्मता ॥
 यदूना वृष्णिवीराणां युध्वतामिदरेतम् । [1910]
 शब्दोऽयं सुमहान्मृत्तो नात्र शर्यां विचारणा ॥
 इत्येवं चिन्तयित्वा तु दध्नीं शब्दं महारवम् ।

— Dns om lines 1877-1878 — (L 1877) T₁ एताम्
 (for इताम्) D₁ सीरिणा, M₁ सीरिणम् (for सीरिणा) Dns
 निपादलगादरिण, D₁ क्षगवारिण T₁ निपदसंरक्षणम् (for
 १) — (L 1878) T₁ G₁ [क्ष]गमाग (for जगमा)
 — (L 1879) T₁ s G₁ s चोरे (for राजन्) Dn D₁ M₁
 छवदेते (for जघु) — (L 1880) Cal ed रट (for
 गदी) — (L 1883) Dn D₁ महाभुव, G₁ सुदारण्य
 (for महारव) — (L 1884) D₁ G₁ महाघोर, G₁ महा
 घोष (for यथा घोष) — (L 1885) Dn D₁ T₁ s
 M₁ नु (for स) G₁ महान् (for सवन्) — (L 1886) Dn
 T₁ G₁ s M₁ क्षुभितो, G₁ क्षुभितो (for क्षुभितो) Dn D₁
 G₁ क्षो (for क्षु) मिहो नागलोक (for १) M₁ s परं ययु
 (for समाययु) — (L 1887) T₁ सक्षमय (for
 सवन्) D₁ सर्वे लोना यदिरि (for १) — (L 1889)
 Dn T₁ G₁ कोविदम् (for द्) — (L 1891) G₁ समन्वत-
 (for महारेण) — (L 1893) Dn D₁ T₁ G₁ s सुदारण्यः
 M₁ नु शैव (for सुमे) — (L 1894) D₁ G₁ नृप
 (for रज) G₁ M₁ s धामीत् (for क्षमूत्) — (L 1895)
 Dn D₁ T₁ s G₁ M₁ सप्तम् (for आसम्) G₁ [हृ]द (for

[नृ]द) — (L 1896) G₁ ह्यथा (for दि) Dn D₁ T₁
 G₁ M₁ सतो (for तनो) — (L 1897) D₁ ह्यम् (for
 क्षयम्) — (L 1899) T₁ s G₁ s s वाटुगालिनाम् (for
 वाटु) — Dn T₁ s G₁ om line 1899

Colophon — Mention of the Five Dns — Mention
 of Ashla Dn D₁ D₁ T₁ s G₁ M — Ashla name Dn
 D₁ D₁ D₁ लौकिकयुद्धम्, T₁ G₁ M₁ s s शैवद्वारय
 — Ashla no Dn D₁ 2nd, T₁ G₁ 210, T₁ G₁ s M₁
 s s 211, T₁ 179, G₁ 205, G₁ 209, M₁ 175

T₁ G₁ s om the ref — (L 1901) G₁ om (hapt)
 1901st-1906th Dn D₁ M₁ पुरे (for पुरी) — (L 1902)
 T₁ G₁ s समस्तुरय (for हृद्य) Dn D₁ G₁ नृप D₁
 प्रिह, T₁ G₁ s प्रभो M₁ s हरि (for प्रभु) — G₁ om
 lines 1903-1905 — (L 1901) M₁ T₁ s G₁ s हरि
 (for प्रभु) — (L 1904) D₁ T₁ s G₁ s M₁ s ययते
 (for ययुषे) — (L 1905) M₁ डान (for उदित) —
 — (L 1906) D₁ T₁ सवतो (for सवतो) G₁ नृप
 (for सयुज) M₁ शैवदेव सयुज (for १) (L 1907)

पाञ्चजन्यं हरिः साक्षात्प्रीणयन्वृष्णिपुंगवान् ॥
 रोदसी पूरयामाग तेन शब्देन केशवः ।
 यादवा वृष्णयश्चैव धृत्वा शङ्खस्य त रगम् ॥ [1915]
 व्यक्तमावाति भगवान्पाञ्चजन्यरवो ह्ययम् ।
 इति ते मेतिरे राजन्वृष्णयो यादवास्तथा ।
 निर्भयाः समपशन्त वृष्णयो यादवा नृप ॥
 तस्मिन्नेन क्षणे दृष्ट्वाक्षयश्च पतता वरः ।
 ततश्च देवकीमूलमुदंष्ट्रलेयादवेधैरैः ॥ [1920]
 सूताश्च सागधाक्षेर पुरो यान्ति जगत्सते ।
 स्तुत्या स्तोतुं हरिं विष्णुमीश्वर कमलेश्वरम् ॥
 ततश्च यादवाः सर्वे परिधमूर्जनादैनम् ।
 कृष्णस्तु गच्छ भूयो गच्छ त्व मेरुमुत्तमम् ॥
 इत्युक्त्वा गरुड विष्णुर्विस्तृत्य यदुपुगवः । [1925]
 वारुक पुनरहोद रथमानय मे प्रभो ॥
 स तथेति प्रतिज्ञाय रथमानीय सत्वरम् ।
 रथोऽय भगवन्धेन किमनः हृत्यमलि मे ।
 इत्युक्त्वा रथमादाय प्रणम्यामे स्थितो हरेः ॥
 गतेऽथ गरुडे विष्णु रथमारुह्य सत्वरम् । [1930]
 यत्र युद्ध समभरत्तत्र याति स्म वैजय ॥
 तत्र गत्वा महारुहे युध्यता च महात्मनान् ।
 पाञ्चजन्य महाशङ्ख दध्मी यदुपुत्तम ॥
 पौण्ड्रोऽय वासुदेवस्तु कृष्ण दृष्ट्वा रणोत्सुकम् ।

सालर्किं प्रुष्टः कृत्वा वासुदेवमुपागमत् ॥ [1935]
 कुड्रोऽय सात्यकी राजन्वारवामाम पौण्ड्रकम् ।
 न गन्तव्यमितो राजन्नेष धर्मः सनातनः ॥
 जित्वा मा गच्छ राणेन्द्र पर योदुं महारणे ।
 क्षत्रियोऽस्ति महावीर स्थिते मयि रणोत्सुके ॥
 एष ते गर्गसखि नाशयिष्यामि सयुगे । [1940]
 इत्युक्त्वा चाप्रतस्तस्यो गच्छतो यादवेश्वरः ॥
 पौण्ड्रस्य शिनिनता ॥ पश्यतः केशवस्य ह ।
 अयस्त्राय शिने. पौर कृष्णमेव जगाम ह ॥
 निर्भर्त्य सहसा भूयः सात्यकि. क्रोधमूर्छितः ।
 गदया प्रादरतीण्ड्र वासुदेवस्य पश्यतः । [1945]
 यथाशक्ति यथाशये सात्यकि सत्यव्रिजयः ॥
 दृष्ट्वाय भगवनेन सात्यकिं प्रशस्यस्य ह ॥
 निवार्य सात्यकिं कृष्णो यथेष्ट क्रियतामसौ ।
 उपासयथायोगं सात्यकि कृष्णवारितः ॥
 ततः स पौण्ड्रो राजा वासुदेवमुनाह ह । [1950]
 भो भो यादवगोपाल इदानीं च गतो भवान् ॥
 त्वा द्रुपमद्य सप्राप्तो वासुदेवोऽस्मि साप्रतम् ॥
 हर्या द्वा सवत् कृष्ण बलिर्द्रुभिरिवितः ।
 गतेऽथ यमलोके तु हरयि वैजय बन्धुभिः ।
 अहमेवो भविष्यामि वासुदेवो जगत्पतिः ॥ [1955]
 यश्चक तप गोविन्द प्रथित मुप्रभ महत् ।

Cal. ed महात्मना (for दुरा) — (L 1910) Gs कृष्ण
 सर्वाणा — (L 1911) Dn Dss Ts Gs वक्त्रो (for कुलो)
 — (L 1912) Ts प्रतापवान् (for महारगम्) — (L
 1915) Ds Gs Ms वदवो (for यादवा) Ds Ts ले (for ए)
 — (L 1916) Gs स्वर्गो (for रथो) — (L 1918) Gs
 निर्णय समवाप्यन्त्र (for *) Dn Dss Ts Gs Ms स च ले (for
 नृप) — (L 1920) Dn Dss Ts Gs यादवेश्वर Ts देवैर्
 (for वैधैर्) — (L 1921) Gs आगता (for सूताश्च)
 — (L 1922) Dn Dss Gs स्तुत, Dn Ts Gs स्तुत्य, Ts स
 Gs स [स]स्तुत (for स्तोतु) — (L 1923) Ts स Gs स
 Ms स स गताश्च (for सवत्) — (L 1934) Dn Dss गरुडम्
 (for मेरुम्) — (I 1925) Dn Ts Gs व्यस्तुत (for
 विस्तृत्य) Dn Dss Ms स नन्दव (for पुनव) — (L
 1927) Dn Dss Ts Gs Ms (anf isn as above)

आदाय (for आनीय) — (L 1929) Ts हरि (for हरे)
 — (I 1931) Ds Ts स Gs स ततो (for तत्र) — (L
 1932) Dn Dss Ts Gs महाराज (for रथे) Gs परस्परम्
 (for महात्मनान्) — (I 1944) Ts Gs स पौण्ड्रको (for
 पौण्ड्रोऽय) — Gs om lines 1935 1939 — (L 1942)
 Cal ed पौण्ड्रकस्य शिनिर्नता (for *) — (L 1945) Dn
 Dss यथापण (for यथाशक्ति) Ds Ts स Gs यथापण (for
 यथापण) Cal ed सात्यकि क्रोधमूर्छित (for *) — (L
 1947) Ts Gs स, Ms [सा]नु (for [सा]य) Ts Gs स
 सात्यकि (for रथे) — (L 1948) Dss विष्णो (for कृष्णो)
 — (L 1949) Gs वालित (for वारित) — (L 1950)
 Dn Dss Ms स स तन (by transp) Ts ततः स पौण्ड्र राजा
 तु (for *) — Dss Ds Ms s om line 1954 — (L
 1955) Dn Dss Gs स महीतले (for जगत्पति) — (L

अनेन मम चक्षेण पाटितोऽस्मि च तद्वणे ॥
 चक्रमस्तीति यदीर्यं तव गाधव सांप्रतम् ।
 नाश्रिण्यमि तत्सर्वं सर्वशत्रय पश्यतः ॥
 शाङ्गीति मां विजानीहि न त्वं शाङ्गीति शब्दश्चेत् । [1960]
 शङ्गी चाहं गदी चाहं चक्रीति च जनादनं ।
 मामेन हि सदा शृणु राजानो वीर्यशालिनः ॥
 आदौ एवं यष्टैर्घृष्टो हत्या श्रीराष्ट्रकान्वहन् ।
 गाध हत्वा महागर्भस्तव सप्रति वर्तते ॥
 तत्तेऽहं व्यपनेष्यामि यदि सिद्धसि मस्युः । [1965]
 शब्दं गृह्णान् गोविन्द पवि योक्तुं व्यपस्थितः ।
 इत्युक्त्वा वाणमावाय तस्मै पार्श्वे जगत्पतेः ॥
 एतद्वचनमाकर्ण्य वासुदेवस्य आप्रितम् ।
 स्मितं कृत्वा हरिः कृष्णो वभागे वीणद्वक नृपम् ॥
 कामं वद नृप त्वं हि पातक्यमि सदा नृप । [1970]
 गोघाती गालघाती च श्रीहन्ता सर्वथा नृप ॥
 चक्री भय गदी राजशशाङ्गी च सत्तर्भय ।
 नामासीद्यद्वा मद्य वासुदेवेति च प्रभो ॥
 शाङ्गी चक्री गदी शङ्गीत्येवमादि बुधा मम ।
 किं तु वक्ष्यामि किञ्चित् शृणुष्व यदि मन्यसे ॥ [1975]
 क्षत्रिया बलिनो ये तु स्थिते मयि जगत्पते ।
 वया तु द्रुपते त्वा हि जीरत्येव मयि प्रभो ॥

यत्ते चक्र महाघोर सर्वकालायस महन् ।
 वस्तुस्य मय चक्रस्य वृत्ततो न तु वीर्यतः ।
 आयुषेव्यस्य सर्वत्र अन्तर्मादश्यमस्ति ते ॥ [1980]
 गोपोऽहं सर्वदा राजश्राणिना प्राणदः सदा ।
 गोसा सर्वेषु लोकेषु शास्त्रा दुष्टस्य सर्वशः ॥
 कथन सर्वदा कार्यं जित्वा अन्तरणे नृप ।
 अन्नित्वा किं भयान्भूते स्थिते मयि च शक्तिणि ॥
 हत्वा मां ब्रूहि राजेन्द्र यदि शक्नोषि वीणद्वक । [1985]
 स्थितोऽहं चक्रमाश्रित्य रथी चानी गदासिमाह ॥
 रथमारुह युदाय सनद्धो मय मानद ।
 इत्युक्त्वा भगवान्निष्णुः सिद्धान्तं व्यनीतवत् ॥

Colophon

वैशाखायन वराच ।

तव जर समादाय वासुदेवः प्रतापमान् ।
 वीणद्वं जघान सत्ता निशितेन शरेण ह ॥ [1990]
 वीणद्वीऽथ वासुदेवस्य शरैर्दशभिराशुगै ।
 वासुदेवं जघानाद्यु वार्णेयं वृष्णिनन्दनम् ॥
 वारुके पञ्चविंशत्या हयान्वगभिरेव च ।
 सप्तमा वासुदेवं तु यादवं वासुदेवक ॥
 ततः ब्रह्मस्य सुचिर केजरः केशिमूढतः । [1995]
 घृष्टोऽसीतीह मचगा सपूज्य यदुनन्दनः ॥

1907) वीरितो (for पाटितो) — (L 1960) Dn Das
 निपत्ये (for शब्दपते) — (L 1961) Dn Das जाननी
 (for राजावो) — From line 1963 — (L 1963) Dn
 Das आदौ त्व बलवद्गुणात् Gs आदौ तु शब्दवैपत्यं (for *)
 — (L 1973) Ts Gs नृप (for सव) — (L 1973) Dn
 Das Ts सामवेप, Gs Ms नाममान, Ms-s नामवेपो (for
 नामासीयव) — Gs om lines 1971-1976 — (L 1974)
 Dn वया (for वया) Ds Ts s Gs Ms नृप (for नम)
 — (L 1977) Ds Ts Ms s न (for तु) — (L 1976)
 Ds असुरान्तकं महद (for *) — (L 1979) Ts s Gs s
 चक्र तु, Gs Ms धीमन्स्य (for चक्रस्य) — (L 1980) Ts
 Gs s-इ (for ते) — (L 1981) Gs सर्वथा, Gs s
 प्राणिना (for सर्वदा) Gs s सर्वदा (for प्राणिना) Ds Ts
 Gs त्वमेव सर्वथा राजप्राणद सर्वदेहिताह — (L 1982)
 Gs s गोसा सर्वेषु लोकस्य (for *) Dn Dss Ms सर्वदा
 (for सर्वदा) — (L 1983) Bom Poona eds G(ed)

कथनं सर्वकारं हि (for *) Dn Dss नृपायन (for रणे
 नृप) Dns जित्वा राजवृषायन (for *) — (L 1984) Ts
 शृणुष्व, Gs शाङ्गीति (for शक्तिणि) — (L 1985) Dn
 Das Gs Ms s शक्नोषि (for शक्नोषि) Gs s शक्नोषि (Gs
 'क्नोषि) यदि वीणद्वक (for *) — (L 1986) Ts वारी (for
 रथी) — Ds Ts Gs om line 1988 — (L 1988) Gs s
 Ms इत्युक्ते (for 'त्वा) Gs s कृष्ण (for विष्णु)

Colophon — Mention of the Epic Dst — Men-
 tion of Kheṇa Dn Dst Ds Ts s G M — Adhy names
 Dn Dss कृष्णवीणद्वकयुद्धम् Ds Ts Ms s वीणद्वकय-
 — Adhy no Dn Ds-231, Ts Gs 201, Ts Gs 212,
 Ts 180, Gs 206, Gs 212, Ms-s 176, Ms 112

(L 1992) Ds जगत्पते (for जघानाद्यु) — (L 1994)
 Ds Ts Ms वादमान् (for 'त) — (L 1995) Gs केवल (for
 केदाव) Ds-वाहन (for -मूढव) — (L 1996) Dss

आकृत्य शानं वलनान्संधाय रिपुमर्दनः ।
 नाराचेन सुतीक्ष्णेन ध्वजं चिच्छेद वेन्ननः ॥
 सारथेश्वर शिरः कायादाहत्य यदुपुंगव ।
 अधांश्च चतुरो हत्वा चतुर्भिः सायकोचमे ॥ [2000]
 रथरज्जुः समाहत्य तथोभो पाणिसारथी ।
 चक्रं च निलशः कृत्वा हसन्किंचिदवस्थितः ॥
 पौण्ड्रको वासुदेवस्तु रयादाहृत्य सत्वरम् ।
 आदाय निशितं यज्ञं प्राहिणोत्वेयवाय ह ॥
 स खड्गं शनधा कृत्वा शरैर्दशभिरेव च । [2005]
 बालपत्न्येशोऽतिद्विजमील्य नयने हरिः ॥
 ततः शक्तिं समादाय निशितां घोरविग्रहाम् ।
 प्राहिणोद्वृण्णिनीराय सिंहनाथं रामावदे ॥
 तां चापि तिलशः कृत्वा नृपणीमासीत् केशवः ॥
 ततोऽपरं महाघोरं परिघं कालसनिभम् । [2010]
 गृहीत्वा वासुदेवाय वासुदेवः प्रतापवान् ॥
 प्राहिणोद्वृण्णिनीराय सर्वक्षत्रस्य पश्यतः ।
 तद्दिशा जगता नाथध्वजार यदुनन्दनः ॥
 ततश्चक्रं महाघोरं सहस्रार महाप्रभम् ।
 त्रिशङ्करसमायुक्तमयसा निर्मितं महत् । [2015]

आदायाय महाराज केशवं वाक्यमब्रवीत् ॥
 पश्येदं निशितं घोरं तव चक्रविनाशनम् ।
 अनेन तव गोविन्द दर्पं दर्पयतां वर ।
 अपनेप्यामि चाण्येय सर्वक्षत्रस्य पश्यतः ॥
 त्वामुद्दिश्य महाघोरं कृन्मं द्रुतसदम् । [2020]
 यदि ज्ञानो हरे कृष्ण दारयेनं महासदम् ॥
 इत्युक्त्वा तच्छतगुण भ्रामयित्वा महानलः ।
 विश्लेषाय महानीयः पौण्ड्रको नृपसत्तम ।
 हरिमुखिद्वय सहसा विनदन्नैरयं रगम् ॥
 ततः प्रहस्य भगवानापातन्तं महायुधम् । [2025]
 गृहीत्वा बलरद्वोर वनेन प्राहिणोद्धरिः ॥
 दृष्ट्वा तं महाद्यायानं पौण्ड्रको नृपसत्तमः ।
 अवभृज्य तनो देशात्तदुत्सृज्य महानलः ।
 सिंहनादं महाघोरं व्यनदद्वीर्यांस्तदा ॥
 ततो विस्मयमापन्नो भगवान्देवकीसुतः । [2030]
 अहो वीर्यमहो धैर्यमस्य पौण्ड्रस्य दुःसहम् ।
 इति मत्वा जगन्नाथः स्थित एव रथोत्तमे ॥
 ततः शिलाः समादाय प्रेषयामास केशवे ।
 ताः शिलाः प्रेषयामास तस्मै धादयनन्दनः ॥

रहोः Cal ed हरो (for रहो) Ds Gs Ms s स्ताविति ।
 Ts Gs स्तीति हि, Ms s स्तीति च (for स्तीतिह) Gs सुदुना
 (for मन्दा) — (L 1997) Dn Dss Ts s Gs s Ms s s
 चरुण (for मरुण) — Ts om line 1999 — (L 1999)
 Gs om lines 1999²-2001² Dn Dss आहत्य यदुनन्दन
 (for^a) — (L 2001) Dn Dns रयं राज्ञ, Ds रथरज्जु,
 Ts रज्जवा, Ts रथा (for रज्जु) Ms s प्राहिः Ms
 प्राहिः (for पाणिः) Gs तस्यै प्रातिष्ठसारथी (sic) (for^b)
 — (L 2003) Dn Ts s Gs s Ms हव स्थित, Ds हवास्थित
 (for मव) — (L 2003) Gs Ms s उज्ज्वल (for मज्ज्वल)
 Gs Ms सत्वर (for रम्) Dn Dss रयादुत्तुस्य सत्वर (for^c)
 — (L 2004) Dn Dss स (for ह) — (L 2005)
 Ts s Gs s Ms दशधा (for सप्तधा) Dn Dss Gs s om
 2005²-2009² — (L 2009) Dn Dss Ts s Gs Ms
 आनीय, Ts Gs s Ms s त (for रत्त) — (L 2010)
 Dn Dss Ms s संमितम् (for संनिभम्) — (L 2011)
 वासुदेवे (for देव) — (L 2013) Ms द्विधा व (for
 वद्विधा) Ts Gs s तद्विध (Gs s वा) तु जगन्नाथम् (for

^a) — (L 2015) Ds Ts s s H M विशङ्कर (for विश्व).
 Ts s Gs वृहत् (for महत्) Dn Dss Ms आपसास्यमभि-
 त्रहा; Ms s अवस्यमभिभूता (for^b) — (L 2016) Ds
 Ts Gs आदाय पौण्ड्रको सत्ता (for^c) — (L 2017) Gs
 [ह] Ms स्वं (for [ह रं]) Ts पश्येत्तद्विहितं घोर (for^d).
 Ds सहस्रार महाप्रभम् (for^e) — (L 2018) Tr पौण्ड्र-
 (for दर्प) Gs दर्पविदा (for वता) — (L 2020) Dn
 Dss Ms कृतमप्यद्, Gs कृतवर्मे (for कृतं मम) — (L
 2021) Dn Dss Gs दावेदं, Ds धावेदं, Ts s Gs s
 Ms सत्तपैव (for सत्त) Ds Ts s Gs Ms सदासदम्, Gs
 महत्सलम् (for सदासदम्) — Dn Dss om (hapl) lines
 2024-2027 — (L 2026) Ds महत् (for प्राहिणोद्).
 — (L 2027) Gs चक्र (for रथ्वा) — (L 2031) Ds Ts
 यत्किम् (for वैरम्) Gs दुष्यम् (for दु वृहत्) — (L 2032)
 Dn Dss उचितस्य रथोत्तमम् (for^f) — (L 2033) Dn
 Dss Gs s शिला (for शिला) Roma Poona eds G(ed)
 केशवम् (for वे) — (L 2034) Dn Dss Ts Gs s ता शिला
 (for ता शिला) Dn Dss तस्मै यदुत्तुलोदह, Gs कृष्णे

पौण्ड्रेण सुचिरं कालं विक्रीड्य भगवान्हरिः । [2035]
 ततश्चक्रं समादाय निशिवं रत्नमोजनम् ॥
 दैत्यमांसप्रविग्धाङ्गं नारीगर्भविभोचनम् ।
 शतकुम्भनिभं घोरं दैत्यदानवनाशनम् ॥
 सहस्रारं शतारत्नमञ्जुतं दैत्यभीषणम् ।
 धौप्यं परमं चक्रं नित्यं सुरगणाधितम् ॥ [2040]
 विष्णुः कृष्णो रथी शार्ङ्गो नित्ययुक्तः सदा हरिः ।
 जपान तेन गोविन्दः पौण्ड्रं नृपसत्तमम् ॥
 तस्य वैहं विदार्याङ्गं चक्रं पिशितमोजनम् ।
 कृष्णस्याथ फरं भूयः प्राप सर्वैरस्य ह ।
 ततः स पौण्ड्रको राजा गतास्तुः प्राप्तञ्जुवि ॥ [2045]
 निहत्य भगवान्विष्णुर्दुर्विन्देयगणिः प्रभुः ।
 प्रविषेदे सुधर्मां तु यादवैः प्रजितो हरिः ॥

Colophon.

वैशंपायन उवाच ।

निपादेशं ततो रामः शक्यता वीर्यशतां वरः ।
 आजघान क्षतदंष्ट्रे सिहनादं व्यमीनदत् ॥
 ततः क्रुद्धो निपादेशो रामं सर्वं महाबलम् । [2050]
 गदया ठोकविख्यातो जपान सननक्षति ॥
 आहतः स तु तेनागु बलमग्नौ महाबलः ।
 उभाभ्यां चैव रामस्तु कराभ्यां वृष्णिपुंगवः ।

गदां वृद्ध महाभोगं निपादाय समाददे ॥
 तां दृष्ट्वा महतीं घोरतामायन्तीं प्राणहारिणीम् । [2055]
 दुद्रावाय निपादेशः समुद्रं मकरालयम् ।
 अन्वधावत्ततो रामो धावन्तं मकरालयम् ॥
 धामत्येवं तदा राज्ञेकलङ्घ्यो निपादपे ।
 धामत्येन च रामोऽपि यत्र यातो निपादपः ॥
 सागरं स प्रविद्याद्यु गत्या योजनपद्मम् । [2060]
 भीत एव तदा राज्ञेकलङ्घ्यो निपादपः ।
 कंचिद्दीपान्तरं राज्ञप्रविश्य जडयन्स्थितः ॥
 वतो रामो निपादेशं जित्वा यादवमन्दनः ।
 तां सर्वां मणिरत्नाढ्यां प्रविवेश हृल्लभुषः ॥
 सात्यकिर्दुन्दसस्त्वां सर्वां प्रविवेश ह । [2065]
 अन्ये च यादवा राज्ञ्यधायोगमुपस्थिताः ॥
 आत्मीनिषु च सर्वेषु वृष्णिवीरेषु सप्ततः ।
 अभिवाद्य यथायोगं वृद्धान्सर्वान् वेगनः ।
 उवाच यत्नं काले भगवान्देववीर्यवान् ॥
 दृष्टः कैलासशिखरे शंखो नीललोहितः । [2070]
 स तु महो यदुवरा. प्रीतिमांश्च ददौ वरम् ॥
 तत्र देवाः समायाता मुनयश्च उपोधनाः ।
 दृष्ट्वा मां शंकरं चैव प्रीतास्तुष्टाः समायुयुः ॥
 अत्यद्भुतं मया दृष्टं राज्ञी यादवसत्तमाः ।

देवकिनन्दन (for ⁵). — (L. 2037) M₁ 'अदीपान्' (for 'अदीपान्'). — (L. 2038) Dn Dss शतकुम्भमयं घोरं (for ⁵). G₁ s 'आपनम्' (for 'आपनम्'). — (L. 2039) Dn Ds T₁ शतारं वदः T₁ s G₁ s-2 सदानुगम् (for 'सदानुगम्'). T₁ सानुगम् (for 'सानुगम्'). M₁ शतदैत्यविभीषणम् (for ⁵). — (L. 2040) Dn Dss धौप्यं परमं परमं, M धौप्यं परमं परमं (for ⁵). — (L. 2041) Dn Ds T₁ M₁ s तथा (for 'रथी'). G₁ गदो वरी (for 'नित्ययुक्त').

Colophon. — Mention of the Epic. Dss : — Mention of Ahila Dn Dss Ds T₁ s s G₁ M — Adhy names Dn Ds T₁ s G₁ s s M₁ s 'वैशंपायन' ; Dss वसु देववधः. — Adhy no Dn Dss 255, T₁ G₁ 212, T₂ G₁ 214, T₃ 179, G₁ 207, G₁ 211, G₁ 213, M₁ s 177, M₁ 213.

Dn G₁ om the self.

'देव' — (L. 2019) Ds अदीपान् (for 'देव'). — (L. 2050) G₁ एतेनमयं (for 'रामे मयं'). M₁ s महाबल (for 'बलम्'). — (L. 2052) T₁ शारथ सन युवाद्यु (for ⁵). T₁ वलदेनो (for 'सन्ने'). — Dn Ds Ds om line 2057 — (L. 2057) G₁ M₁ अदीपान् (for 'अन्वधावन्'). T₁ G₁ समुद्रं (for 'धामत्य'). Ds निपादेशं निपादपः (for ⁵). — (L. 2058) Dn Dss M₁ तदा शरित्, T₁ उवादाशरित्, T₁ G₁ ततो राजन् (for 'तदा राजन्'). T₁ G₁ s s M₁ s एकलङ्घ्यो निपादप (for ⁵). — (L. 2059) Ds वतो राजन्, M₁ तदा रामो (for 'च रामोऽपि'). Ds एकलङ्घ्यो, T₁ G₁ यत्र रामो (for 'यत्र रामो'). — (L. 2062) Dn Dss शरित् सनयनम् (for ⁵). — (L. 2063) Dn Dss जिनाय यदुन्दप (for ⁵). — G₁ om. line 2065 — (L. 2065) Dn Ds G₁ T₁ s M₁ s 'मणिरत्नाः' Ds 'सप्ततः'. T₁ सप्ततः (for 'मणिरत्नाः'). — (L. 2069) Dn

पिशाचो द्रो महाघोरो वदन्तो मामिकां कथाम् ॥ [2075]
 मृगयां चरतुस्तौ तु चिन्तयन्तो तु मा सदा ।
 दृष्ट्वा मां तौ तु राजेन्द्रा प्रीतिमन्वौ तपस्विनौ ।
 भक्षितमो महात्मानो प्रणामं पत्रतुलदा ॥
 तयोऽहं सर्वथा प्रीतस्तौ दृष्ट्वा स्वर्गमुत्तमम् ।
 तोषयित्वा महादेवमहा चाहं ततो गतः ॥ [2080]
 ततस्ते घृणयः सर्वे देवदेवं प्रशंसिरे ।
 सर्वथा घृतघृत्यास्ते घृणयः वेशराज्याः ।
 पादयाः सर्वे पत्रात् स्वं स्वं जगुर्मुखाधलयम् ॥
 अभ्यन्तरे जगन्नाथः प्रविश्य हरिरीश्वरः ।
 रुक्मिणीसत्यभामाभ्यामाचक्षते यथाभनत् ॥ [2085]
 ते प्रीते प्रीतियुक्तेन वेशवेन समन्यिते ।
 एतत्ते सर्वमाख्यातं वेशनाम् च चेष्टितम् ॥
 शशात् प्रथिनीं कृत्वां दुष्टान्द्वया महागलः ।
 नरकं पोरकमार्गं पौण्ड्रं च नृपसत्तमम् ॥
 हयमीरं निशुम्भं च तथा सुवोपमुन्दरौ । [2090]
 ररक्ष विभान्देवेशो मुनीन्मुनिवर्षितः ॥
 विप्रैर्भ्यश्च ददौ वित्तं गाश्च रत्नानि वेशवः ।
 अग्निहोत्रं प्रयुज्जानो ब्राह्मणाश्च सुतपयन् ॥

मुनीश्च ब्रह्मचर्येण देवान्यत्नेन वेशवः ।
 स्वधया च पितृन्सर्वांश्चीनयत्येव सर्वदा ॥ [2095]
 तस्मिन्शासति देवेशे राज्यं निष्पष्टवं बभौ ।
 सुतमेव प्रजा सर्वा जीरन्ति ब्राह्मणोत्तराः ॥
 Colophon
 जनमेजय उवाच ।
 भूय एव द्विजश्रेष्ठ शृणु चरमगदाधृतः ।
 परितं श्रोतुमिच्छामि विमलेण तपोधन ।
 न हि मे रुतिरस्तीह शृण्वनः वेशवी कथाम् ॥ [2100]
 यो नु नाम हरेर्द्विर्णोर्देवदेवस्य चमिणः ।
 शृणुम्यथां स्मरन्त्यापि रुतिं याति दिवानिशाम् ॥
 पुराणार्थोऽयमेवैको यत्स्वाश्रयणं हरेः ॥
 कथमासीजगद्गतोऽसम्यङ्निभकस्य च ।
 समितिं सर्वभूतानां सदा विस्मयदायिनी ॥ [2105]
 विचित्रस्य कथं युद्धं दातव्यस्य महात्मनः ।
 स तयोर्विजतां यात इत्येवमनुशुश्रुम् ॥
 तौ तूष्णीं वीर्यसपत्नी शिष्यौ भृगुमुत्तम ह ।
 सर्वास्तुशूलो वीरो ह्यष्टध्वजरी निल ॥
 सप्रामः मुमहानासीदितुं भवता पुरा । [2110]

T₁ G₁ s M₁ s इष्ट (for इष्ट) Dn Dss G₁ इष्ट कैलाससिद्धर (for इष्ट) — (L 2071) T₁ यथा (for दृष्टी) — (L 2073) Dn Dss शकुरा (for 'इ') G₁ श्रेष्ठ स्तुता समाययी (for 'इ') — (L 2075) पट्टा (for इष्टतौ) Ds G₁ वदन्तौ मामिका कथा (for 'इ') — (L 2076) Ds प्रीतयन्तौ (for चिन्त) — (L 2077) T₁ G₁ s राजेन्द्र — (L 2078) Ds अग्निप्रसूतौ (for 'नष्टौ') — (L 2079) Dn Dss वीनी (for इष्टा) — (L 2080) Ds T₁ s G₁ s M प्रेषयित्वा (for तोष) T₁ G₁ s महामानात् T₁ क्त्वाम् (for महा देवम्) T₁ जपमा, T₁ वशे (for महा) Dn Dss यथा याव समागतम् (for 'इ') — Before line 2081, some Mss ins वैदीपायन उवाच — (I 2081) Dn Dss M वससिरे (for प्रसं) — G₁ om lines 2082-2084 — (L 2082) Ds T₁ G₁ M₁ s केशराज्यान् (for 'अया') — (L 2083) G₁ s यथागतम् (for 'हयम्') — (L 2086) M तन्मे (for ते प्रीते) — After line 2086 G₁ (ed.) ins an irrelevant narrative, not connected with the topic — (L 2087) Dss Ds T₁ s G₁ s M लि (for च) — (L

2088) Ds T₁ s G₁ s सर्वा (for इष्टा) Dn Dss G₁ M महावदात् (for 'वड') — (L 2089) Dn Dss पौण्ड्रकं (for पौण्ड्रं च) — (L 2091) Ds T₁ G₁ सदा, G₁ यथा (for ददौ) G₁ s हत (for विष्ट) Dn Dss G₁ इष्टा स, G₁ द्विज च M₁ s रत्नानि (for 'वि') — (L 2094) Dn Dss द्विषान्द्वैत्येकथा (for 'इ') — (L 2095) Ds T₁ G₁ M प्रजा (for स्वधया) Dn Dss Ds T₁ G₁ M प्रीतयन् (for 'यनि') Ds केशव (for सर्वदा) — (L 2096) Dn Dss Ds T₁ G₁ M प्रयो (for सर्वा) — (L 2097) Dn Dss M₁ s ब्राह्मणाय, Ds 'पोसमा (for 'पोसरा)

Colophon — Mention of the Epic Dss — Mention of Kāla Dn Dss T₁ s G₁ M — Adhy name Dn Dss M पौण्ड्रकव, T₁ s G₁ s पौण्ड्रकवराय — Adhy no Dn Dss 286, T₁ G₁ 213, T₁ G₁ 215, T₁ 188; G₁ 112, G₁ 214, M₁ s 178, M₁ 284

(L 2103) T₁ G₁ M₁ सदा (for कथा) Rom Poona eds 6 (ed) सुवचसया समन्यापि (for 'इ') — (L 2104) Ds T₁ G₁ s जगदापुर, G₁ सदा (for 'देवोर) — (L

तयोश्च नृपयोर्विम केशनस्य जगत्पतेः ॥
 करय पुत्रो समुत्तमो किवीर्यो विपराक्रमो ।
 सधर्मेतद्विजश्रेष्ठ वस्तुमर्हसि सुव्रत ॥

देशपायन उवाच ।

शृणु राजन्महाबाहो कथां पापप्रणाशिनीम् ।
 यथा संग्राम आसीत् तयोश्चक्रपत्न्य च ॥ [2115]
 यथा च ती समुत्तमो यथाभूद्विजो महान् ।
 अष्टादीनिसहस्राणि दानवानां महात्मनाम् ॥
 बलान्वय विचक्रस्य शितशूलधराणि च ।
 आसन्त्युद्धे महाराज दाननस्य महात्मन ॥
 यदूनामन्तरं प्रेम्सुर्विचक्रो युद्धरङ्गस्था । [2120]
 देवानुदरे महायुद्धे देवानञ्जयदन्तरे ।
 तद्वधार्थं सदा यत्नमकरोद्यैन वैजयः ॥

Colophon.

देशपायन उवाच ।

आसीत्सास्त्रेपु राजेन्द्र प्रसूततो नृपोत्तमः ।
 नाम्ना राजन्स भूतात्मा सर्वभूतदायपरः ॥
 पञ्चवक्त्रपरो नित्यं जितामित्रो जितेन्द्रियः । [2125]

ब्रह्मविद्धेद्विधैव सदा यज्ञपरः शिवः ॥
 तस्य भार्ये भद्रीपाल रूपादार्यगुणान्विते ।
 बभूवुतः मुसपत्रे अनपत्ये नृपोत्तम ।
 स ताभ्यां मुमुदे राजा शच्या शक्र इवाम्बरे ॥
 नाम्ना मित्रसरो नाम सरग चासीद्विजेतमः । [2130]
 तस्य राज्ञो महायोगी वेदवेदाङ्गपारगः ।
 अनपत्यः स विप्रेन्द्रो यथा राजा वभूव ह ॥
 स राजा सहिवस्त्राभ्यामर्चयामास गङ्करम् ।
 पुनार्यं शूलिन् अर्घं दश वर्षाण्यनन्यधीः ।
 स त्रिशो वैष्णवं सनं पुनार्थं समयोजयत् ॥ [2135]
 अर्पितस्तेन राजेन्द्र गङ्करो नीललोहितः ।
 आत्मानं दर्शयामास त्वप्रे राजानममयीत ।
 प्रीतोऽस्मि तव भद्र ते च ययय सुव्रत ॥
 अथ राजा जगन्नाथमुनाचेव स्वपत्न्यि ।
 पुत्रो मम भवेतां हि तथैत्युक्त्वा वृषभञ्जः । [2140]
 अन्तर्भातं गतः शंसुः स च प्रीतोऽभवन्नृपः ॥
 सोऽपि मित्रसरो विद्वान्देवं वैजयमन्ययम् ।
 पञ्चार्णं जगन्नाथमर्चयामास भक्तिः ॥
 अर्पितस्तेन विप्रेण देवदेवो जनादेवः ।

2105° Ms. सदा (for सदा) — (L 2107) (२) सनतो मित्रया
 यान्वि (for °) — (L 2108) Da Dss सुनी (for वृषी)
 — (L 2109) Da Dss Tz : s G Ms इतर (for इतर)
 — (L 2110) Ms स (for सु) — (L 2111) Tz : G : s
 वीर (for विर) — Da Dss om (hapl) 2115°-2116°
 — (L 2118) Tz वृष (for वृष) — (L 2117) Da
 Dss Tz Gs : Ms : s तरभिनान् (for महामन्) — (L
 2118) Gs : सान (for शिव) Gs धरन्व (for धराणि)
 — (L 2119) Ms : दुरात्मन, Cal ed जयैदिग (for
 महामन) — (L 2120) Da Ds Ms : अन्तर, Ms
 अन्तरे (for अन्तर) Da Dss Tz Ms यदूना (for विचक्रो)
 — (L 2121) Da Dss Ms देवाञ्जयति दुर्घर (for °)
 — (L 2122) Tz Gs : सदा (for सदा) — Da [?] (for
 [?])

Colophon — Mention of the Fpms — Mention
 of Kāla Da Dss De Tz : s G M — Adhy name
 Da Dss Tz : s G M इत्यदिमकोपायानम् — Adhy no
 Da Dss 287, Tz Gs 215, Tz Gs 216, Tz 183, Gs

209, Gs 215, Ms s 179, Ms 215
 (L 2123) Da सदा (for सदा) — (L 2124) Da
 Dss वृषाणा (for वृष) — (L 2125) Da Ms : जिता-
 नान्वि (for मित्रो) Da Dss Tz : s G जितात्मा विजिते
 इन्द्र (for °) — (L 2126) Da Puona eds G(ed)
 वृषमय (for वृष) De Tz शिवे (for शिव) — (L
 2127) Ms : सदा (for सदा) — (L 2128) Gs सदा-
 सदा, Cal ed सुययते (for सदा) — Gs om lines 2129-
 2132 Tz om (hapl) lines 2129-2130 — (L 2130)
 De Gs मित्रसरो (for सदा) Cal ed महामन (for द्विजो
 यम) — (L 2131) Dss Tz सदा (for सदा) Da
 Da Tz Gs : s वेदवेदान्ततत्पर (for °) — (L 2132) Gs
 ज्ञान (for दक्ष) Ms : [?] नन्यमा (for श्री) — (L
 2135) Ms : समकल्पयत् (for योजयत) — (L 2137)
 Ms : दर्शयित्वा ॥ (for यामास) — (L 2139) Da Dss
 सदा (for वृष) Tz : Gs : s अययि (for स्वपत्न्यि) — (L
 2140) De Tz Ms : सदेवाना (for ता हि) — (L 2141)
 Da Ds Ms : प्रविवृद्धमो नृप (for °) — (L 2142)

पुत्रमेकं ददौ तस्मै स्वात्मना सदृशं हरिः ॥ [2145]

ते भायें गर्भमाधत्तं तेजसा शंकरस्य ह ।

विप्रभार्या महाराज येण्यं तेज आदधात् ॥

महिष्यो ते महावीर्यो पुत्रो शंकरसमिती ।

अमृतेतां महीपाल ब्रमेणेन नृपस्य ह ॥

स तयोश्च महाराज जातकर्मादिका. म्रियाः । [2150]

चकार विभिन्नस्तरां विप्रसाध महद्वनम् ॥

स च विप्रो विनीतात्मा पुत्रमेकं प्रचलिषात् ।

साक्षादिव जगत्तापं स्थितं पुत्रात्मना नृप ॥

जातकर्मादिकं सरं करणं स चरार ह ।

सौ कुमारार्यं चैव प्रय. सययमोऽभयम् ॥ [2155]

वेदानधीत्य ते सरांनधुरा चान्दीक्षिणी तथा ।

धनुर्दे तथाश्चैव निपुणास्तेऽभयंलदा ॥

हसो ज्येष्ठो नृपसुतो द्विभर्तुऽनन्तरोऽभयम् ।

स च विप्रसुतो राजज्ञानार्द्व इति स्थितः ॥

अन्योन्यं मित्रता याताः सरं चैव कुमारकाः ॥ [2160]

Colophon.

वेशपायन वराच ।

हंसश्च द्विभर्तृश्च नृपश्चतुर् महामती ।

मनश्चतुरात्मांश्चो शंकरस्य नृपेत्तम ॥

गत्वा तु द्विभर्तृत्वाभं तपश्चतुरत्नसा ।

उद्दिश्य शंकर शरं नीलपीवशुभापतिम् ॥

वीर्याश्चैव नो स्यातामित्याधाय तु मानसे । [2165]

एरात्री प्रयत्नी भूत्वा वायव्यशुभाशिनी नृप ॥

नमस्ते देवदेवेश शंकरेति दिवानिशम् ।

हर शरं गिरानन्द नीलपीन उमापते ॥

वृषपञ्च विष्वाक्ष हर्षश्च जगता पते ।

भक्तप्रिय गिरीशेन वामदेव शिरान्युत ॥ [2170]

सद्योजात मरुदेव देवदेव गुहाशय ।

भूतभावन भूतेश प्रणतात्मन्साशिन ॥

इत्यादिनामभिर्नित्यं स्तुतव्यो शंकर भयम् ।

हृदि कृत्वा विष्वाक्षं तपलेपतुरजसा ॥

निर्गमो निरहंकारी मोनत्रनसमास्थिनी । [2175]

पर्षणीद वदा राजन्यश्च चतुरोपसा ॥

De एदे (for देव) — (L. 2145) De निभ (for हरि)

— (L. 2147) De Das Ts s s Ms आदधत् (for 'आत्')

— (L. 2148) De Ts s s Gs s Ms महावीर्यं (for

'वीर्य') Ms s ते राक्षसायै तनयवी (for 's') De Das Ts

s s Gs s Ms निर्विनी (for मन्त्रिणी) — (L. 2149)

Ts Gs वसुधातां (for मरुदेव) Gs कर्मणा (for कर्मण)

— (L. 2150) De स तयो एतयो शमा; Ts स तयो पुत्रयो

राजम् (for 's') De De Ts s Gs नाम (for नाम)

— (L. 2151) De Ts s Gs तर्हि (for तर्हि) De Das Ms s

विप्रयोऽप्यद; Gs विप्रभ्यम् (f r विप्रभाष) — (L. 2152)

Gs पुत्रो (for विप्र) De Das Ms s द्वि एवधवान; Ms s

महत्त्ववान् (for प्रजिज्ञान्) — (L. 2153) Ms विप्रामना

(for पुत्रां) — (L. 2154) De De Ts s s Gs s Ms

माक्ष्ण (for कर्ण) Ms Gs अन्तरोऽद्विभयम् (for 's')

— (L. 2155) Gs तपश्चतुरात्मांश्च शोऽपि (for 's') Ms s ब्रमेण

(for प्रय स) Cal ed प्रय मुच्यतेऽभयम् (for 's')

— (L. 2157) Ts तयाधेयु Ms s तया साधे (for तयाधे

य) — (L. 2158) Gs दीनिको (for द्विभर्तु) — (L. 2159)

Ms Ms Ms सुत् (for सत्य) — (L. 2160) De Ts Ms

अन्योन्य (for 'य')

Colophon — Ment on of the Eys — Ment on

of Ahas De Das Ts s s Gs s Ms — Adhy name

De Das Ts s s Gs s Ms हसक्षिभकोपलपानम् — Adhy

no De 247; Das 248; Ts Gs 215; Ts Gs 217; Ts

184; Gs 214; Gs 216; Ms s 1-0; Ms 216

— (L. 2161) De मही रती (for महामती) G(ed.)

हसश्चैव तपश्चतुर् वदा द्विभर्तु महामती — (L. 2162)

De Das महामती, Ts अपमती (for आमाती) — (L.

2163) Gs Ms s मरुत द्विभर्तु वद (f r 's') De स चतुर

(for चतु) — (L. 2163) Ts द्विभाषे (for वीर्याधे) Gs

om lines 2166-2171 — (L. 2166) De Gs विवेदान; Ts

विवेदान; Ms s द्वि वद (for विप्रामती) — (L. 2170)

De स भक्तिव्य (for भक्त) De Ts s वामदेव (for वाम)

— (L. 2171) Gs गुहाशयुत (f r 'य') — (L. 2172)

Boon Poona eds G(ed.) देवता (f r भूतेश) — Gs

om lines 2173-2174 — (L. 2173) Ms s हरम् (for भयम्).

— (L. 2175) Ms s सम-रुत, Ms s परावर्णो (for

'समास्थिनी') — Gs Ms s om line 2175 — (L. 2176)

De महाशय (for महाशय) Gs तपश्च चतुर् वद (for 's')

De चतुर् जगत्तपसा (for 's') — Gs om lines 2177-2181

— (L. 2178) Gs तपसा (f r देव) De स (for वदाम)

ततः प्रीतोऽभयच्छर्पसाभ्यां संयमनेन च ।
 स ददौ दर्शने नैजं व्याघ्रचर्माम्बरो हरः ।
 त्रियक्षः शंकरः शर्चः शूलपाणिर्माप्तिः ॥
 अमृतः संस्मृतं शर्वं चन्द्रार्धघृतशेखरम् । [2180]
 तौ दृष्ट्वा प्रीतमनसौ नमश्चक्रवुत्तुखा ॥
 भगवानुवाच ।
 वरं वरयतां भद्रौ यथेच्छा वां तथास्तु वै ॥
 सायूचतुस्तदा राज्ञःप्रीतस्त्वं भगवन्परि ।
 वैनाहुरचमूमुख्ये रत्नोद्यमपर्यदानवै ।
 आवामजेयौ सर्वात्मनेप नौ प्रथमो वरः ॥ [2185]
 द्वितीयो नौ विरूपाक्ष रोद्रास्त्राणां च समदः ।
 माहेश्वरं तथा रौद्रमय ब्रह्मक्षिरो महत् ॥
 अभेद्यं कण्ठं दिव्यमच्छेद्यं पाणिं कामुकम् ।
 परहं च तथा शर्वं सदा रक्षाधर्मैव च ॥
 सहायौ द्वौ महारैव भूतौ युद्धे हि गच्छथोः । [2190]
 पद्ममस्त्रिवि वेदेषा आह भृङ्गिद्विती हर ॥
 कुण्डोदरं विरूपाक्षं सर्वप्राणिहिते रतम् ।
 युवामथ च भूतेशौ सहायौ सततं रणे ॥
 संमामं गच्छता घोरेमेतयोर्बलिगालिनोः ।
 इत्युक्त्वा भगवान्शर्वन्तत्रैवान्तरधीयत ॥ [2195]

तनसौ वीर्यसंपन्नौ हंसौ दिमक एव च ।
 वृताक्षौ शूलसंपन्नौ चापिनौ वीर्यवतरी ॥
 आयुक्तकवचौ वीरावजेयौ देवदानवैः ।
 अत्यन्तभक्तौ देवेषु शक्रे नीललोहिते ॥
 नित्योत्सन्नकरो देवे भस्मोद्भूतशोभिनी । [2200]
 कृतत्रिपुण्ड्रकौ नित्यं जटायुक्तशिरोधरी ।
 रुद्राक्षार्पितसर्वाङ्गी व्याघ्रचर्माम्बरावृतौ ॥
 नमः निग्राह शान्ताय महादेयाय धीमते ।
 इत्यादिभिः सदा देयं स्तुवन्तौ नामभिः गिरम् ।
 साक्षाद्विष महार्देयौ रेजतुः शूलधारिणौ ॥ [2205]
 ततः स्वभक्तं गत्वा पितुः पादावगृह्यताम् ।
 पितुञ्च सत्युपलिनौ मातुञ्च चरणौ तवा ॥
 जनार्दनोऽपि धर्मात्मा कालेन महता नृप ।
 विद्यापारं महाबुद्धिर्यत्नेनासाधुपेयिनाम् ॥
 स च विष्णु हृषीकेश पीतकौशेयवाससम् । [2210]
 ब्रह्मतत्त्वपरो नित्यमुपाले विजितेन्द्रियः ॥
 हंसश्च दिमकश्चैव कुण्डादौ बभूवतुः ।
 जनार्दनश्च धर्मात्मा कृतवरो बभूव ॥
 सर्वे ते यक्षपरमाः पञ्चयक्षपरास्तथा ।
 स्वदारनिरताः सर्वे गुरुश्रुण्वणे रताः । [2215]

— (L 2170) Ds Tz Gz चक्ष स, Ts चक्षर (for त्रियक्ष) —
 — (L 2181) Tz s (s + M) प्रीति (for प्रीत) — Ds
 ईश्वर (for सगवान्) — (L 2182) Tz s Gz s वरयते
 Ds Tz s Gz-4 मद्र (for भद्रौ) Dn Ds2 वर वरय
 भद्र वा (for ") Ts Gz दयेच्छेता, Ms च्छेद (for
 'च्छा वा) Ds Tz Gz Mz-4 वाम् (for वै) — (L
 2184) Ds सुतनौ (for सुतदैर) Ms वक्ष (for रक्षौ)
 Mz s सत्तमे (for दानवै) — (L 2185) Ds Mz-3
 चक्रय्यौ, Ds नो मर्मा (for एष नौ) — (L 2188) Ds Ts
 Ms देव (for द्वियम्) — (L 2189) Gz s शर्व (for शर्वं)
 — Ts om (hapl) lines 2190-2123 — (L 2190)
 Mz s युद्ध तु, Ms युद्धय (for युद्धे हि) Dn Ds2 Ts Gz
 s-4 Ms s गच्छताम् (for 'तो) — (L 2191) Mz s सर्वैश्च,
 Ms s भूतेषां (for देवेषां) Ds Gz-4 M युद्धिदि, Ts 'दि.
 Gz 'दिः (for 'रिती) — (L 2192) Ds द्वितीयो नौ (for
 कुण्डोदरं) Ds Ts Gz Ms s विरूपाक्ष (for 'वरा) Ds Ts s
 Gz s Mz-3 रत (for रतम्), — (L 2194) Ds Ts Gz Ms

गच्छतोः, Ts Gz s 'स, Ms s 'तो (for 'ता) — (L
 2194) Ds कुण्डल (for 'क्षौ) Dn Ds2 राक्ष, Ms सर (for
 लक्ष) Gz शर्वैवपन्नौ (for 'सरे) — Ts om lines 2195-
 2201 — (L 2198) Dn Ds2 Ts Gz-4 Ms जमय्यौ (for
 जमेयौ) — (L 2199) Ds Ts Gz s Ms देवेता (for 'तै)
 — (L 2200) Mz s क्षि-योपासकरो (Ms 'करो) देवे (for
 ") Ds भस्मोद्भूतिसोभिनी (for ") — (L 2201) Ts
 कृतत्रिपुण्ड्रौ द्विय च (for ") Gz s शिरोरही (for 'धरौ)
 — (L 2203) Gz शम्यवे (for धीमते) — (L 2204) Dn
 Ds2 महारैवे (for सदा देव) — (L 2205) Dn Ds2 Ts Gz Ms
 जर (for शूल) Ts Gz s पाणिनौ (for धारिणौ) — (L
 2206) Ts Gz s अशुस्ताम्, Ts Gz अवन्त (for अशुक्त)
 — Ds om (hapl) lines 2206-2213 — (L 2209)
 Gz विद्यापारं (for 'वार) Dn Gz s s Ms s युनेन, Cal
 ed योगेन (for वनेन) Ts वनेन समुपेयिनाम् (for ")
 — (L 2210) Ms s पीतवामसमच्युतम् (for ") — (L

धर्म एव परं श्रेय इति ते मेनिरे नृप ॥

Colophon.

वैशंपायन उवाच ।

ततः कदाचित्तौ वीरो मृगायां चक्रतुः ॥

जनादेनेन सहितौ शयैरभ्येयैरपि ॥

घनं गत्वा ॥ तौ वीरो सिंहन्याग्राश्च जघ्नतुः ।

शितेयार्णमहाराज वराहानथ सर्वशः ॥ [2220]

व्यालानन्यान्मृगान्निहन्त्याश्चमिश्च सहितौ नृप ॥

एष जायाति विपुलो वराहो दीर्घलोचनः ।

एनं वाणेन सङ्गिभि यति चार्य मृगाधिपः ।

अयमन्योऽथ महिषः दृढप्रोतसरीसपः ॥

पते यत्तु मृगाः सार्धं शयैर्धायन्ति सार्वतः ॥ [2225]

एतद्धमति सर्वत्र मीतं वशकुलं महत् ॥

शायैलदन्वयैः सार्धं न हन्तव्यमिव शुभम् ।

महीवव्यमिदं सर्वं निरुध्य श्रगणेरिह ॥

इत्यादिशब्दः सुमहात्म्याया पुर्वता नृप ।

क्षत्रियाणां नृपश्रेष्ठ व्याघ्रानां चैव धावताम् ॥ [2230]

हत्वा मृगान्सुगुह्यो व्याघ्रान्सिंहान्पुोतमौ ।

श्रमं च जग्मतुर्वीरि मय्यं गच्छति भास्करे ॥

अल हि मृगायासाकं श्रमः समुपजायते ।

इत्युच्यतेमहाराज पुनर जग्मतुः सरः ॥

सरःसमीपमगम्य मुनिसिद्धनिपेवितम् ॥ [2235]

वीजन्मारुगसानूयं श्रमात्तत्र सुरेण स्थितौ ॥

सतो जनाः सरः सर्वे विगाहा श्रमकर्षिताः ।

निसान्प्रवालान्पद्मानां मक्षयामासुरातवन् ॥

जनादेनेन महितौ हंसो डिभक एव च ।

सरः इच्छितसमाश्रित्य श्रमं सत्यज्य तिष्ठतः ॥ [2240]

विश्रम्य सरसतीरे वदासाते सुरेण नृपौ ।

अशृण्वता पर ब्रह्म मुनिमुत्तमैः समीरितम् ।

माध्यदिनं तथा सर्वैः सजन सत्वर नृपौ ॥

ततः प्रीणी नृपौ भूत्वा श्रुत्वा वेदपथिनि वदा ।

वेच्छेता सौ वदा द्रष्टुं यत्नं मुनिदृष्टं वदा ॥ [2245]

स्वापयित्वा ततः सेना सर्गं मृगसमन्विताम् ।

आदाय च महाबाणे शरान्कनिधिदेन च ॥

जनादेनस्वदा वीरो हंसो डिभक एव च ।

पदान्तिनी महराज जग्मन्ब्रह्माश्रम निह ॥

2211) Gs निवनेन्द्रिय, M संयते' (for निमित्ते) — (L. 2213) Dn Dss Tt Gs s s सि (for च) (L. 2214) Dn Dss निरता (for परमा) Ds Ms s पाक (for वक्ष) Gs चरायमा, Ms रतान्ता (for चरायमा) — (L. 2216) Ms ज्ञेय (for श्रेय) Gs नृपा

Colophon — *Uva* s f the 2nd par Dss — *Men* tion of *Kshila* Dn Dss Ds Tt s s G M — *Adhy* name Dn Dss Gs ह्यमिभयोपश्रयानम् Tt Gs हसदिवको पाव्याने वराग्राहि, Tt Gs हंसदिवकोपरग्राहि, Ms ह्यमिभकम् — *Adhy* no Dn 288, Dss 289, Tt Gs 216, Tt Gs 218, Tt 185, Gs 211, Gs 215, Gs 217, Ms s 181, Ms 217

Tt om the ref — (L. 2217) Dns Dss Tt s Gs s s अतुः; Dns अतः; Ds Gs जग्मतु (for चक्रतु) Gs तदा (for किञ्च) — (L. 2218) Poona ed अथ (for अर्धद) — (L. 2219) Ms सिद्धान्त (for सिद्ध) — (L. 2220) Ms शरीर (for शितेय) Ds Tt Gs च सहजश (for सार्धं सर्वश) — (L. 2221) Ds सिद्धान्त (for सिद्धान्त) — (L. 2222) Tt s Gs s s नृपुलो, Gs वेगेन (for विपुलो) Gs विपुलो (for वराहो) — (L. 2223) Ds Gs पार्श्वतो, Tt

पार्श्वतो; Ms s पार्श्वतो, Ms अश्रमो (for शान्ति) — (L. 2234) Ds शृङ्गेर (for प्रोत) — (L. 2235) Ms वाधमि (for पार्श्वतो) Dn Dss Tt Gs, Ms s सर्वश (for 'त) — (L. 2237) Tt s सत्यज्य (for सत्यज्य) Bom Poona eds G ed श्राव सन विरामातु (for ') — (L. 2239) Tt s Gs s कुर्वतो, Tt 'ते (for 'ता) Gs s सरा (for सुपु) — (L. 2231) Gs Gs सर्वान् (for सिद्धान्त) — (L. 2232) Ms गच्छतु (for जग्मतु) Dn Dss Gs मय्यं यत्ने दिवास्त्रे (for ') — (L. 2238) Tt व्रतन्, Gs वृत्तन् (for वीरन्) Ms s नवीर (for सत्यज्य) — (L. 2239) Ds सर्वान् (for विराट्) Ds Ms पार्श्व (for पार्श्वतो), Dns दिश्यन् सरसतीरे (for ') — (L. 2239) — For line 2240, Ds Tt Gs subst

19** विगाहा सत्वर म्वातु दीप पीत्वा जल च औ ।

— (L. 2241) Ds Tt Gs समाश्रित्य सरसतीरे (for ')

Ds Tt Gs नृपोत्तमौ (for सुपु नृपौ) — (L. 2245) Ds मय्यदिने (for माध्यदिने) — (L. 2244) Ds ततः प्रीणी महापादु (for ') — (L. 2246) Ds Tt s Gs s Ms सर्वो सेना (by transp) Dns समन्वितौ (for 'तान्) — (L.

महर्षेः कार्यपस्याथ सत्रं वेष्णवसंज्ञितम् । [2250]
यजतो मुनिभिः सार्धं जपहोमपरायणैः ॥

Colophon.

वैशाखायन उवाच ।

जनादेनञ्च पर्याप्ता हंसो द्विक एव च ।
सदः प्रविश्य सत्रस्य नमश्चकुरुर्गोस्तवः ॥
तानागवान्महात्मानो मुनयः शिष्यसंयुताः ।
अर्घ्यपाद्यासनादीनि चक्षु पूजां च यत्नतः ॥ [2255]
हंसैः कृतैः स च विरेन्द्रः स्वर्ग्यो प्रतिष्ठितः च ।
प्रीतात्मानौ महात्मानौ आसते सुमुखं नृप ॥
तवो हंसो वभाषे तान्मुनीन्संयतवाहू नृप ।
पिता हि नौ मुनिभेष्टा यदुभेच्छत्ससाधनः ।
गन्तव्यं तत्र युष्माभिः सत्रान्ते मुनिसत्तमाः ॥ [2260]
राजभूयेन योनं कृत्वा दिग्विजयं वयम् ।
याजविष्यामहे विप्राः पितरं धार्मिकं नृपम् ।
आवाण्त्तु तत्र विरेन्द्राः सक्षिष्याः सपरिच्छदाः ॥
वयमसौव सहिता विशो जेष्थामहे ध्रुवम् ।

अथा हि वयमेवैतत्कर्तुं सैनिकसंचयैः ॥ [2265]

आनयोः पुरतः स्थातुं न शक्ता देवदानवाः ।

कैलासनिळयादेरादरं लब्ध्वाः स्य यत्नतः ॥

अजेयाः शत्रुसघनामन्त्राणि विविधानि च ।

इत्युक्त्वा विरघमैव हंसो यत्नमदान्वितः ॥

मुनय उचुः ।

यदि स्वात्तत्र गच्छामो वयं शिष्यैर्नृपोत्तम । [2270]

आस्पन्दे चान्यथा राजशित्युचुः किल तापसाः ॥

वैशाखायन उवाच ।

तवो देवान्महाराज गन्तुं निश्चितमानसा ।

युष्करस्योत्तरं तीरं हुवांसा यत्र तिष्ठति ॥

यतयो यतयो भूत्वा यत्र ब्रह्मनिपेविणः ।

ब्रह्ममूत्रपदे सत्कासदर्भालोकतत्पराः ॥ [2275]

निर्ममा निरहंकाराः कीपीनरसनामृताः ।

समात्मानं जगद्योनिं विष्णुं विश्वेश्वरं शिरम् ॥

ब्रह्मरूपं शिष्यं शान्तमक्षरं सर्वबोमुत्तम ।

वेदान्तभूर्तिमव्यक्तमननं शान्तं शिष्यम् ॥

2247) Ks Ts महाचापः M चापौ (for चापे) — (L 2249) Gs महावीर (for राज) — (L 2250) Dns सौख्यम्; Ts Gs संहितम् (for संहितम्). — (L 2251) Ms सवरो (for दन्तौ).

Colophon om in Dns — Mention of Kṛishna Dn Ds Ts s G M. — Adhy name Dn इन्द्रविश्वको पाण्यान्त्रम्; Ts Gs हस्तभिकृतायायां कादयवर्तमानम्; Ts Gs कादयवर्तमानम्; Gs धूमपात्रा कादयवर्तमानम् — Adhy 40. Dn 289; Ts Gs 213; Ts Gs 319; Ts 116, Gs 312; Gs 316; Gs Ms s. 218; Ms 182.

Dns om lines 2252-2253. — (L 2253) Gs सर्वस्या (for धर्मता). — (L 2255) Ds सत्रस्य (for प्रविश्य) Ts सत्रस्य (for सत्रस्य). Dn Gs s मुनीवरान् (for मुनीवरान्) — (L 2254) Ds Ts Gs मुनयः संश्लिष्टा (for s). — (L 2255) Ds सत्र्यपाद्यासनायां हि, Ts चां हिः Ms s चाभिः Ms सौमि (for s). — (L 2256) Ts ते नृपा (for तो नृपौ). Ds Ms s संप्रयुज्य; Ts Gs s संप्रयुज्यः Ts Ms संप्रयुज्य, Ms प्रतिपुज्य (for युज्य). — (L 2257) स; Bom Poonas Gied s (for यु). — (L 2259) नृपशेखर (for मुनि). Ds प्रष्टुम् (for यष्टुम्). Dn Dns Gs ससत्तवम्; Gs सनातन (for ससाधनम्) — (L 2262)

Gs विप्री (for विप्रा) Dn वानविष्यामहे विप्रा (for s). — (L 2264) Ts Gs s भावाम् (for वयम्) Dn Dns Ts s Gs s सहितौ (for चा) Ds Ts Gs s स्वहंसैः Ts Gs s Ms s स्वका, Ts Gs स्वप्नम्, Ms वयम् (for भुवम्). — (L 2265) Ts Gs s सत्ता वयसिदैवतम् (Gs s). Ts Gs s शक्नो हि तयमेवेतत् (for s). — (L 2266) Ds शक्ता वेदा च दानव (for s). — (L 2268) Dn Dns Ms अक्षरवौ, Ds जपेयाः Gs अक्षरे (for चा) — (L 2269) Dn Dns Ts s Ms हंसो मरुतप्राणिव (for s). — Ds Ts Gs s M om the ref — (L 2270) Gs शिष्यैः सह (for वय शिष्यैः) — Ds Ts s Gs s M om, the ref — (L 2272) Gs तत्पदा (for तयो). Ts Gs मानसा (for सौ) — (L 2273) Gs युष्करस्योत्तरे तीरे (for s). — (L 2274) Ds Ts यत्र ये (for the first यतयो). Dn Dns Ts s Gs s Ms नियता (for the second यतयो) Dn Dns Ts Gs Ms मूत्र (for यत्र) Ds मूत्रपदविशेषणा (for s). — (L 2275) Ms s कदा लोकमन्त्रा (for s). — (L 2276) Dns निर्ममा (for निर्ममा) Dn Dns Ts s Gs s कीपीनरसनामृता (Ts Gs नाहता) (for s). — (L 2277) Ms s नृपोत्तम (for s). Dn Dns Gs शिष्यः Ts Gs s मुनम् (for s).

नित्ययुक्त विरूपाक्ष भूताधारमनामयम् । [2280]
 ध्यायन्त सर्वदा देव मनसा सर्वतोमुग्रम् ॥
 दुर्वासस सदोपास्य वेदान्तैवरस गुरुम् ।
 तर्कनिश्चिततत्त्वार्थज्ञाननिर्मलचेतस ॥
 हसा परमहसाञ्जिप्या दुर्वासस प्रभो ।
 गत्या तत्र महात्मानो दृष्ट्वा तानूर्ध्वरेतस ॥ [2285]
 दुर्वासस महाबुद्धि विचित्रवान पर पदम् ।
 क्रुद्धो यवि स दुर्वासा दग्धु लोकाणिमान्क्षमम् ॥
 देवा अपि च य द्रष्टु क्रुद्ध चेन्न क्षमा सदा ।
 रोपमूर्ति सदा यस्तु निश्चला निश्चलरूपशुक् ॥
 रक्तजीपीनसनो हस परम एव च । [2290]
 हृद्वैन च तयोरेव बुद्धिरासी महाभवे ॥
 को नामासौ महाभूत आपायी धर्मवित्तम ।
 कश्चायमाश्रमो नाम विहाय च गृहाश्रमम् ॥
 गृहस्थ एव धर्मात्मा गृहस्थो धर्मवित्तम ।
 गृहस्थो धर्मरूपस्तु गृहस्थ स्वर्ग एव च ॥ [2295]
 गृहस्थश्च सदा माता प्राणिना जीवन सदा ।

त विनायन्ते रूपेण वर्तते यो हि मूर्धन्यत् ॥
 उन्मत्तोऽयं विरूपोऽयमथ वा मूर्धन्य एव च ।
 ध्यायन्ति सदा चायमास्ते वज्रयितापि वा ॥
 किमेते प्राकृतज्ञाना ध्यायन्त इव किंचन । [2300]
 यथमेतान्दुरारोहानाश्रमान्तरत्पितान् ॥
 स्वापयिष्यामहे सर्वान्मन्दबुद्धीनिमान्गृहे ।
 बलादेव द्विषानेनामूढनिश्चानतस्तराम् ।
 असद्ग्राहगृहीताश्च बालिशान्दुर्मतीनिमान् ॥
 एषा शास्ता च को मूढो न विप्रो यमत्र ह । [2305]
 धर्म्यै कर्मणि सत्त्वाप्य पुनर्यास्याव निर्द्वती ॥
 इति सचिच्य तौ वीरी विद्वेण सहितौ वृष ।
 जनार्दनं राजानो मोहाद्वाग्दयक्षयानृप ॥
 समीप तस्य रात्रेन्द्र यत् सन्निधेतस ।
 गत्या च प्रोचतुर्दमी दुर्वाससमतीन्द्रियम् । [2310]
 यतीश्च नियतान्क्रुद्धो राजानो रात्रसत्तम ॥

Colophon

शिवम्) — (L 278) Dn Dss Ds Ts सुम् Tz s G
 विभु (for सित) — Tz s Gz s om (hapl) lines
 2279 2281 — (L 279) Ds विभुम् (for शिवम्) — (L
 2280) Ds Ts Mz s विभु वस्तु (for विरूपाक्ष) — (L
 2281) Dns Ds Mz s ध्यायन्त (for स्त) Mz s अनन्त
 (for सनत्ता) — (L 2282) Dn Dss Tz s Mz दुर्वा
 सत्ता (for सत्त) Dss वर (for रत्त) — (L 2283)
 Gal बुद्धि (for हान) — Gz om lines 2284-2285
 Gz om line 2284 — (L 2285) Ts Gz Ms त्वेतसम् (for
 'स') Dn Dss G s सौ रद्गा त्वरेतसम् (for s) — (L
 2288) Dn Dss Tz Gz s दे (for देव) — (L 2289) Ds
 Ts Gz लोक (for रोप) Ds Dss Tz रद्गा मा (for
 विहाता) — (L 2291) Ds एक Ts Gz देव (for एव)
 — (L 2292) Gz स Mz s s [स]दे (for [स]दी) — (L
 2295) Dn Dss Tz s s Gz s वर्ण Gz धर्म (for स्वर्ग)
 Dss स Mz s दि (for च) — (L 2296) Mz s त्विन्
 (for न) Gz घनम् (for सदा) — (L 2297) Gz त्व
 (for [स]यन्) — (L 2299) Ts वृत्त Gz सत्ता (for
 [स]पि वा) — (L 2301) Dn Dss Ts Gz Mz कल्पकात्
 Gz अस्तितात् (for कल्पितात्) — (L 2303) Gz विद्वानेव
 (for बलादेव) — (L 2304) Ds Ts Gz अमन्दबुद्धिनास्तु

सदा (for s) Ds बालस्कन्दमतीनिमान् Tz Gz Ms s बाल-
 -मन्दमतीनिमान् (for s) — (L 2300) Gz मूर्धन्य (for मूढो)
 Dns विप्र (for विप्रो) — (L 2306) Dn धर्म Dss Tz
 Gz s Ms s धर्म (for धर्म्यै) Ds Gz धर्म्यै शैलासमास्याप्य
 (for s) Ds Ts s Ms s s वास्तव (for 'व') Ds Ts s
 Gz Ms s विद्वती (for वी) — (L 2309) Dn Dss Tz
 Gz s सच्य (for सचित) — (L 2310) Ds रात्रा विप्रो
 वस्तुमैत्री Ts रात्रा च भूचतुर्भेदी (sic) Gz रात्रा प्रोचतुर्भेदी
 (for s) — (L 2311) Ds Gz सत्तमा Tz 'मो (for 'न')

COLOPHON — Mention of the Epn Dss — Men-
 tion of Khla Dn Dss Ds Tz s s G M — Sub
 parent Ts सचिच्यपर्व — Adhy name Dn Dss Ts
 हसदिभकोपायानम् Tz Gz मुनिस्तनम् Tz Ms s
 हंसदिभकम् Gz हसदिभकोपायाने मुनिस्तनम् — Adhy
 no Dn Dss 91 Tz Gz 218, Ts 107, Tz
 10 Gz 220 Gz 213, Gz 217, Gz Ms 219, Mz s
 103

Before the ref. Tz s Gz s 108 also वैशपायन Gz
 om lines 231* 2351 Gz reads line 2312 twice. — (L
 2312) Ts शालेश Ds Ms s विनीताम् (for विद्वाना)

पिबेयं वा विपं पोरं पतेयं वा महोर्मिषु ॥
आत्मानं वात्र संत्यक्ष्ये नृपतया पश्यतां नृपौ । [2350]
इत्युक्त्वा विललापेयं मा भूतेति सदा वदन् ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

वतः नृदोऽथ दुर्वासा घट्यन्निव तयोरमून् ।
एकेनाक्ष्णाय दुर्वासा रौद्रेणामियुजा सदा ॥
पश्यन्मौ च दुरात्मानो रोपन्वायुलिङ्गिन्द्रियः ।
कुर्वन्निव तदा होराभस्मभूतानिमात्रम् ॥ [2355]
ब्राह्मणं चक्षुषा पश्यन्सौम्येनान्येन केवलम् ।
उवाच वचनं राजन्धरसत ध्वंसतेति ह ॥
इतो गच्छत राजानो किं विलम्ब्य भाचिरम् ।
न वां वचनसमूत रोपं धारयितुं क्षमः ॥
अन्यथा यो महीपालान्सर्वान्द्रुमुहं क्षमः । [2360]
जिततः साहसं यत्तु वक्ष्ये शमोति मत्पुरः ॥
दुपं वा लोकविख्यातः शत्रुचक्रगदाधरः ।
व्यपनेत्यति मन्दक्षौ किं वा यक्ष्यामि सांप्रतम् ॥

तत उवाच धर्मात्मा गन्तुमैच्छत्यतीश्वरः ।
ततो निपेदुं हंसस्तं यतते स्म यतीश्वरम् ॥ [2365]
तस्य बाहुं समादाय हंसो नृपनरोत्तमः ।
क्रीपीनं विच्छिदे धूमः कृतान्त इव सत्तम ॥
यतयोऽन्ये पलायन्ति दिशो दश विचेतसः ॥
वष्टं हेति वदन्विप्रो मित्रभावाज्जनार्दनः ।
न्यवारयद्यथाशक्ति किमिदं साहसं त्विति ॥ [2370]
दुर्वासाः सत्यधर्मस्तु हन्तुमीशोऽपि तं ततः ।
गन्धं गन्दयुराचिदं हंसं द्विभक्तमेव च ॥
शापेनाहं समर्थोऽपि हन्तुं राजकुलाधमौ ।
तयापि न करोम्येयं यतयो ह्यत्र ते धयम् ॥
यो हि देवो जगन्नाथः केशवो वादवेश्वरः । [2375]
शत्रुचक्रगदापाणिर्गर्गं वां व्यपनेत्यति ॥
लोकैः तस्मिन्दुष्टेष्टे रक्षत्येव जगत्पतौ ।
युवयोः सर्वथा जीवः सुजीव इति मे मति ॥
जरासधोऽपि वा वध्नुः स च वक्तुं न वेच्छति ।
ईदृशं लोकविद्विष्टं स हि धर्मपथे सदा ॥ [2380]

Ms. यदिष्ट (for यद्यष्ट) — (L. 2347) Ds Ts Gs-4 Ms-2
कालस्य (for पापस्य) T1 s Gs s Ms-4-पापस्य (for रूपस्य)
— (L. 2348) Ds वालाको, Ts वाल्येष्ट (for वार्ये वा)
Ds शिवात्मकम् (for तले) — (L. 2350) Dn Dss Gs
दुन, T1 s Gs पुर, Gs दुरा, Gs तदा (for नृपौ) — (L.
2351) Ds धुवन् (for वदन्) Dn Dss Ts Gs-4 मा भूत-
मिति तौ (Gs) वदन्, T1 तुल्यमात्र जनार्दन (for^a)
Colophon — Mention of the Epic Dss — Men-
tion of Kṛitā Dn Dss Ds Ts s Gs-4 M — Adhy-
name Dn Dss Ts s Gs हस्तद्विभक्तोपादयन्स्य, Ds M हस्त-
द्विभक्तम् — Adhy. no Dns 291, Dss 292, T1 219,
Ts 211, Ts 181, Gs 214, Gs 219, Gs 218, Gs 220,
Ms s 184, Ms 204

(L. 2353) Ds Ms-2 नृ (for [नृ]य) M रौद्रेणारण्य-
वसा (for^a) — (L. 2355) Ds Ms s यस्मैयुतम् (for
भक्त) — (L. 2356) Ds Ts Gs सदा सौम्येन केवलम् (for
for^a) — (L. 2358) Dss वतो (for हतो) Dn Dss
Ms s विश्रम्भत (for 'श') — (L. 2359) M यवद्वचन
समूत (for^a) Dn Dss Gs क्षमे, Ts Gs s Ms क्षमम् (for
क्षम) — (L. 2361) Gs शक्नो हि (for शक्नोति) — (L.
363) Ds Ts M सन्दरमन् (for सन्दरशो) Ds वा, Ts s M

वो (for वा) — Ds om lines 2361-2366 — (L. 2364)
Gs मन्दरमा (for धर्ममा) Gs यतीश्वरम् (for 'श्व')
— (L. 2366) Ms बाहो, Ms बाहो (for बाहुं) Ms s
यतोत्तम (for 'न') Ts हस्तो वरुणोत्तम (for^a) — (L.
2367) Ts Gs सत्तम — (L. 2371) Ds Ms s सत्य
सधम् (for 'धर्मस') Gs न हंसं जनम्, Gs सति सत्तम,
Ms-2 न हस्तम् (for सति तत) — (L. 2372) Ds
हस्तो (for हस) — (L. 2373) Ds Ms सति (for सति)
— (L. 2374) Dn Dss Ts Gs s [नृ]स्त, Ts Ms s
[एव]द् (for [ए]ने) Ms तयापि तस्मै राजन् (for^a)
— (L. 2376) Ds Ts M रूपं (for गर्व) Ds Ms s यो, Cal.
ed ते (for वो) — (L. 2377) Ts s Gs s Ms-2 लोके
(for लोके) Ds यदुष्टो, Ts Gs नृपष्ट, Gs s नृपष्टे;
Ms यदुष्ट (for 'ये') Ds जगत्पतौ (for 'पतौ').
— (L. 2378) Gs सज्जिव (for सुजीव) Ms इति मे निश्चया
मति (for^a) — (L. 2379) Ts om (bapl) 2379-
2381 Ds Ts Gs Ms-2 स च वेष्ट (D. 'व्य'ति केवलम्
(for^a) — Gs om lines 2380-2384 Ts Gs s om.
line 2380 — (L. 2380) Ds Gs s चरं (for लोह)
Ds Ts चरैरस, Gs s M धर्मपथ (for 'पथे') — (L.
2381) Dn Dss Ts s Gs s न हि, Gs s स हि (for नस),

एतावता स या वन्धुनं स भूयो मविष्यति ।
 विद्वेषो हस्तु यां तस्य मागधस्य महीपतेः ॥
 भुवेद घोस्त्वम् ॥ स हि वन्धुः सहेत चेत् ।
 धर्मनाशो भवेत्तस्य नात्र कार्या विचारणा ॥
 इत्युक्त्वा गच्छ गच्छेति हंसं प्राह पुनः पुनः । [2385]
 जनादेनमुवाचेदं दुर्वासा यतिसन्तम ॥
 स्वस्त्यगु तव विप्रेन्द्र भस्तिरस्तु जनावर्णे ।
 संगतिस्तत्र तस्मास्तु शङ्खचक्रगदाध्वजः ।
 अथ श्वो वा परशो वा साधुरेव सदा भवान् ॥
 न हि साधोर्विनाशोऽस्ति लोकयोर्भयोरेपि । [2390]
 गच्छ सर्वं विदुर्नहि ज्ञात्वा वृत्ते यथाखिलम् ॥

Colophon.

पैशापायन उवाच ।

वतस्तौ हंसडिभकौ क्रुद्धौ फलेन योदितौ ।
 शिष्यं कमण्डलु वैय विद्वल दारुणेन च ॥
 दण्डान्पाननिषेधाभ छित्त्वा मित्रा च सर्वशः ।
 तस्मिन्देशे महापज व्याधिर्मासान्मदीवहन् । [2395]
 भक्षयित्वा ततो देशात्सपुरां तौ प्रजग्मवुः ॥
 जनादेनस्य धर्मात्मा श्रेष्ठादुत्तमयो नयो ।

नष्टाविमायित तदा स मेने दुःखितः परम् ॥
 गतेषु तेषु सर्वेषु दुर्वासा यतिसन्तमः ।
 पलायनपरान्त्वर्षानिदमाह यतीश्वरम् ॥ [2400]
 उतो देशादिनिर्गत्य पुष्करास्तुष्यसमुत्तात् ।
 मन्द मन्द समागत्य विश्रम्य च ततस्ततः ।
 प्रविश्य द्वारका देव शङ्खचक्रगदाधरम् ।
 दृष्ट्वा च तस्मै प्रभवे वक्ष्यामो यतिसन्तमा ॥
 स हि रक्षञ्जगदिदं धर्मवर्त्मनि सम्यक् । [2405]
 आद्यो लोकगुरुर्विष्णुर्वैष्णवात्मा वत्सविश्रियः ।
 चक्रेय कण्टकान्सर्वान्शशास पृथिवीमिमाम् ॥
 स च पापान्महापोरान्सर्वान्पातकृताम्भुः ।
 रक्षेत्र. सकलान्सर्वान्छानेपु नियतात्मनः ।
 इदमय क्षम विप्रा यागसख विधीयताम् ॥ [2410]
 साहस यत्कृत ताभ्या वाग्मेदादि सत्तमाः ।
 एवत्सर्वमशेषेण दक्षायाम जनार्दनम् ॥
 सवेति ते प्रविश्याय यवयो ज्ञानचक्षुषः ।
 छिन्नास्त्राभ्या समादाय शिष्य दारमयं तथा ॥
 द्विदल कर्मट चेव कौपीनस्य कल्कलम् । [2415]
 कमण्डलु तथा रात्रसर्पैरोत्तकपालकम् ।

— (L 2383) Ds Ts M₁ s सहैवादि, Ms s मधेचद्वि (for सहैत चेत्) — (I 2385) Ds इह प्राहुर्मुनीश्वरा (for s) — (2391) Dn₁ Dss सर्वे (for सर्व) Ds Ts G₁ वृत्ता (for वृत्ति) Ds Ts M₁ ज्ञानमस्तु तवाखिलम् (for s)

COLOPHON — Mention of the *Asya* Dss — Mention of *Asya* Dn Dss Ts s G M — *Atly name* Dn Dss हंसडिभकोपरयातम्, Ts s G₁ s हंसडिभकदुर्वासद्विषम्, M हंसडिभकम् — *Atly no* Dn 292, Dss 293, Ts G₁ 220, Ts G₁ 232, Ts 189, G₁ 315, G₁ 219, G₁ M₁ 221, M₁ s 185

(L 2393) Dn Dss Ts s G₁ s द्विदल, G₁ वल्कल (for विदल) Ts s G₁ s वल्कल, Ts याम (for दारुणम्) — (L 2395) Ds Ts G₁ M₁ s मासम् (for मामासि) — (L 2396) Dn Dss G₁ स्वपुत्री (for र) — (L 2397) G₁ ताम्याम् (for खेदाद्) — (L 2398) Ds दुःखित — (I 2399) G₁ s दुःखिते (for दुर्वासा) M₁ s मुनि (for यति) — (L 2400) Ts G₁ s प्राह (for जाह) — (L 2401) G₁ इदमाह (for इतो देशाद्) Ts G₁ सच

याव (for समुत्तात्) Ts G₁ Ms पुष्करास्तुष्यसमुत्तात् (for s) — (L 2401) Ds Ts समागतास् (for सस्य) Ts s विश्रम्य (for विश्रम्य) G₁ स्थित (for तत) — (L 2405) Dss Ts s M₁ धर्म, Ms धर्म (for धर्म) — (L 2405) G₁ आद्यो (for आद्यो) Ds G₁ साक्षात् (for विदुर्नहि) Ds Ts s G₁ s स्वस्त्यगो (for यतिसन्तम) Ds M स्वस्त्यगि, Ts सर्व (for सर्व) — (L 2407) Ts दुष्टकान् (for कण्टकान्) — (L 2408) Ds M₁ s महापोराद् (for राद्) Ds यमावृष, M₁ s यमावृष, Cal ed पापकर्म (for सर्वपाप) Ds Ts G₁ बहु (for प्रभु) — (L 2409) Ts G₁ s तत्त्वज्ञान (for सकलान्) G₁ लोकान् (for सर्वत्र) G₁ एव निश्चित सात्त्वान, G₁ शानेपु निचयामवात् (for s) — (L 2410) G₁ क्षण (for क्षण) Ds Ts G₁ यन्मयात्र, Ts M यानमय, Ts G₁ s यानासत्र (for यानमय) — (L 2411) M₁ s वच, Ms वस्तु (for वाज) — (L 2412) Ds G₁ जनादेन — (L 2414) Ts G₁ s टिङ्ग, G₁ विष M₁ निषास (for निषास) M₁ s महाराज (for समादाय) — (L 2415) Ds M₁ s विलस (for द्विदल) — (L 2417) Ds

एतान्ग्यान्समादाय द्रष्टुं केशरमाययुः ॥
 पञ्च चैव महन्नाणि पुरस्कृत्य महामुनिम् ।
 दुर्वाससं तपोयोगिनीश्वरस्यात्मसंभवम् ॥
 अहोरात्रेण ते सर्वे द्वारकां कृष्णपालिताम् । [2420]
 ययुर्दान्ता महात्मानो लोमशाः केशरजिताः ॥
 प्रातः प्रविश्य राजेन्द्र वापिमाया यतीश्वराः ।
 छात्रोपशृङ्ख्य शुचयो यत्नेन महता तदा ॥
 द्रष्टुमभ्युद्यता विष्णुं कण्टकोद्धृतितत्परम् ।
 एकत्वं समास्थाय सुधर्माद्वारमाययुः ॥ [2425]

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

अथ सर्वेश्वरो विष्णुः पद्मरिज्जल्लोचनः ।
 इयाम पीतान्वरः श्रीमान्प्रलम्बाश्वरभृगुणः ॥
 किरिटी धीपतिः कृष्णो नीलदृश्चिमूर्धजः ।
 अव्यक्तः शाश्वतो देवः सकलो निष्कल शिवः ॥
 ब्रीडाविहारोपगतः कदाचिदभयद्वरिः । [2430]
 कुमारिपरैः सार्धं मालारिप्रयुतिर्द्वैजः ॥
 गोलन्नीडा सुधर्माया मध्ये यादपसत्तमः ।
 चकार प्रियकृष्टङ्गो युयुधानेन केशरः ॥
 ममाय प्रथमो गोलन्तर पञ्चाङ्गविष्यति ।
 इति सुवैसादा विष्णुः सात्यकि कमलेक्षणः ॥ [2435]

पार्श्वस्था यादवास्तस्य वसुदेवपुरोगमाः ।
 बद्धवप्रमुखा राजन्नासेदुः कचिदत्र वै ॥
 अन्यव्यापारहितो भूतात्मा भूतभारनः ।
 गिजहार यथा रामः सुमंविण पुरा नृप ॥
 मध्यंदिने महाविष्णुं रोनेयेन सहाच्युतः । [2440]
 विक्रीड्य सुचिरं कृष्ण उपारसीत्सयादवः ॥
 द्वा-स्थेन वारिताः पूर्वं द्वयैरं च समास्थिताः ।
 इदमन्तरमित्येव विविशुस्तं सर्भां नृप ॥
 यतयो दीर्घतपसः पुरस्कृत्य तपोधनम् ।
 दुर्वासस मुमनसो ददृशुर्वादेवश्वरम् ॥ [2445]
 गोलन्नीडासमायुक्तं करसरिंघतगोलकम् ।
 विक्षिपन्तं जगन्नाथं पादाङ्गुष्ठेन गोलनम् ॥
 पञ्चपत्रविशालाक्षं वीक्षन्तं सात्यकिं हृदिम् ।
 एकेनात्सा ह्लादयन्त परेपालोक्य गोलनम् ॥
 यतयश्च महाराज प्रत्यदृश्यन्त तत्पुराः । [2450]
 कृष्णव पुण्डरीराक्षः सात्यकिर्निभभृङ्गः ।
 वसुदेवस्त्वयाङ्क उग्रसेनस्तथा नृपः ॥
 अन्ये च यादवाः सर्वे सञ्जम प्रतिपेदिरे ।
 इदं किमिदमित्येव व्याससत्तमनसोऽभवन् ॥
 पृष्ठनोऽप्यनुगच्छन्त विधक्षन्त जगद्वयम् । [2455]
 अर्धकोपीनरसनं स्मरन्त कमपि द्विजम् ॥

सर्वाङ् (for अन्यङ्) — (L. 2418) T₁ पञ्च (for चैव).
 G₁ स नमस्कृत्य (for दुर) Dn Dss T₁ G₂ महासुनीन्.
 G₁ s M₁ मुनि (for सुनीन्) — (L. 2421) T₁ G₁ s
 M₁ s शान्ता, G₁ कृष्णता (for दण्डता) Ds केशवार्जिता
 (for वज्रिता) — (L. 2423) Ds [व]पुत्र्य, T₁ G₂ सत्य
 (for शृङ्ख्य) — (L. 2425) T₁ G₁ s सुधर्मायामविषयम्
 (for *)

Colophon — Mention of the Epic Dss — Men-
 tion of Ahila Dn Dss Ds Tr. s G M. — Adhy-
 nama Dn Dss हस्तदिमकोपायानम्, T₁ G₁ यतीनां
 द्वारकाप्रवेश, M हस्तदिमकम्; — Adhy no Dn 293;
 Dss 294, T₁ G₂ 2-1, T₁ G₁ 223, T₁ 190, G₁ 216,
 G₁ 220, G₁ 222, M₁ s 196

(L. 2427) Ds इयाम पीतान्वरश्चर (for *) — (L.
 2431) T₁ G₁ s नृपै (for नृप) — (L. 2433) Ds T₁ G₁

चकार प्रियवसुहो (for *) — (L. 2436) G₁ सर्व (for
 तस्य) — (L. 2440) G₁ M₁ s कृष्णदिनात् (for दिने)
 — (L. 2442) Ds T₁ [मा]वेदिता (for वारिता) Ds द्वारे
 श्वर (for द्वयैव च) M समाश्रिता (for स्थिता) — (L.
 2446) Dss G₁ M सयासक्त (for युक्त) — Dn Dss om
 line 2447 — (L. 2448) Dn Dss M₁ विलुप्त (for
 वीक्षन्त) — (L. 2449) Ds M₁ ह्लादयन्, T₁ M₁ s यता
 (for यन्त) Dn T₁ s G₁ [म]नेन, Dss [म]नेन (for [मा]
 लोक्य) G₁ प्रत्यदृश्यन्तम् (for *) — (L. 2451) T₁
 G₁ M₁ कृष्ण्य (for कृष्ण्य) T₁ s G₁ s s M₁ पुण्ड
 रीकाक्ष (for क्ष) — (L. 2452) Ds दृष्टा, M₁ s कङ्क (for
 [म]ङ्क) — (L. 2453) T₁ G₁ मदे (for कम्पे) M₁ s ह्य
 वेदिरे (for प्रति) — (L. 2455) G₁ T₁ s पृष्ठनोऽप्यनुगच्छन्तं
 (G₁ निन्), G₁ 'तो च्यनुगच्छन्तं, G₁ s 'तो च्यनुगच्छन्तं;
 M₁ s 'तोऽप्यनुगच्छन्तं (for *) G₁ जगद्वयम् (for जगद्व

अन्तस्तापनमायुक्तं छिन्नदण्डधरं यतिम् ।
 अतिप्रकृतं रोपेण हंसासादितकल्मषम् ॥
 नेत्रोल्लिखितमहानहिं प्रेक्षन्तं यादवेश्वरम् ।
 दुर्वासस ते ददृशुर्मता यादवसत्तमाः ॥ [2460]
 किं करिष्यत्यसौ कुतः किं वा वक्ष्यति नः प्रभुः ।
 इति प्राञ्जलयः सर्वे यादवाः सप्रपदिरे ।
 इदमासनमित्येषं किञ्चिदुचुः शृण्वतः ॥
 ततः कृष्णो हृषीकेशः किञ्चिदुत्सृज्य तत्पुरः ।
 इवमासनमित्येषं स्वीयतामिह निहंतः ॥ [2465]
 अहमत्र स्थितो विप्र किं करोमीति चाग्रतात् ॥
 ततः किञ्चिद्विवासीन आसने पतिविप्रदः ॥
 आसने सन्निधौ तस्मिन्पतयो वीरमत्सरः ।
 आसनानि यथायोगं भेजिरे निर्गुताः फिल ॥
 अर्धद्विरनुदाचारं चक्रे कृष्णः फिलीटुम् ॥ [2470]
 आह भूयो हृषीकेशो यतिं दुर्वाससं प्रभुम् ।
 किमर्थं ब्रूहि विप्रेन्द्र अस्मिन्प्रत्यागमो हि यः ॥
 दृष्टं वाप्यथ वा किञ्चित्कारणं योऽस्ति वा महत् ।
 मन्यासिनो द्विजभेदेषा यूयं विगतकल्मषाः ॥
 निःस्पृहाश्च सदा यूयमस्मत्तो द्विजयुग्माः । [2475]
 प्रार्थ्यं नाम न चैवानि स्पृहा नैवास्ति यो यत ॥
 स्पृहाप्रेरितकर्माणि क्षत्रियाण्यान्वा मुञ्चताः ।
 निराप्यमाणमस्माभिर्विप्र किञ्चिद् दृश्यते ॥

न जाने कारणं ब्रह्मयुग्मदामगमनं प्रति ।
 एतान्ता चानुमेयं किञ्चित्कारणमस्ति हि । [2480]
 तद्ब्रूहि यदि विद्येत हेतुतो ज्ञास्यामहे वयम् ॥
 इत्युक्ताति देवेशे चक्रपाथो जनादने ।
 तस्यापि राजन्विप्रस्य भूयः कोषो महानभूत् ।
 तस्मादभ्यधिकः पूरत्कोपः संजायते महान् ॥
 दिवस्त्रात्रिव लोकांस्त्रीभस्सयस्त्रिव पश्यतः । [2485]
 रोपनेक्षणः कुक्को हस्त्रिय दहन्निव ।
 उवाच वचनं विष्णुं दुर्वासः श्रोधमूर्छितः ॥
 न जान इति कस्मात्तं ब्रूषे नो यादवेश्वर ।
 जानामि स्वामर्तं देव वक्ष्यमिह भापसे ।
 पुरातना वयं विष्णो पूर्ववृत्तान्तवेदिनः ॥ [2490]
 तथा हि देवदेवोऽसि मायामानुषदेहधाम् ।
 निगूहसे प्रभुरतः कस्मान्नो जगतीपते ॥
 सोऽसि ब्रह्मविदो मूर्तिक्षदेतत्परमं पदम् ।
 यदव्यक्तं परं ब्रह्म यद्य ज्ञाता वयं पुरा ॥
 यतो विष्णुमिदं भूतं सदैवत्परमं पदम् । [2495]
 यद्य स्थूलं विज्ञानमिह पुरा तत्वेन चेतसा ॥
 पुराविदोऽथ विदेशे तदैवत्परमं वयः ।
 कर्मणा प्राप्यते यत्तु यस्तस्या निर्गुता वयम् ॥
 प्रत्यक्षमपि यत्तं नैव जानन्ति मानुषाः ।
 न हि मूढधियो देव न वयं वाटशा हरे ॥ [2500]

यम् — (L 2458) Dn Ds T₁ s a G अन्तर्दण्डधरं (for
 कतिपयं) Ds अन्तर्दण्डधरं (for कल्मषम्) T₁ Gs ईश
 स्मार्तकल्मषम्, T₁ Gs हंसासादितं (for ⁶). — (L
 2459) Gs नेत्रोल्लिखितं (for त्रिणय) — (L 2461)
 Ds T₁ संतुष्टः Gs [अभि]तुष्ट (for [अ]मौ तुष्ट).
 — (L 2463) Dn Ds T₁ s Gs a-s प्रतिपदिरे (for
 स्त्रं) — (L 2464) Ds Gs उत्सृज्य (for उत्सृज्य) T₁ Gs s
 तत्पुरं (for तत्पुर) — (L 2465) Ds Gs इति (for इह).
 — (L 2466) M₁ s अथ (for अत्र) Dn Ds Ds T₁ s
 (for कृष्ण)
 (L 2472)
 M₁ s अस्मात् (for अस्मिन्) Gs युष् (for हि वः) — (L

2473) Ds T₁ Gs [अ]भयत् (for महत्). — (L 2474)
 Ds M₁ महता (for बलया). — (L 2475) Ds T₁
 M₁ s युष् (for यः) — (L 2476) Ds T₁ Gs प्रार्थ्यं
 (for प्रार्थ्य). — Ds om lines 2477-2481. — (L 2477)
 M₁ प्रमथ्य (for कर्माणि). — (L 2478) Gs विपते (for
 दृश्यते). — (L 2479) Gs M₁ s यथा (for प्रति). — (L
 2484) Ds T₁ Gs M₁ मह (for महात्). — (L 2486)
 M₁ दुर्वासस्य हस्त्रिय (for ⁶). — (L 2489) Dn Ds T₁
 s a Gs s देवं (for देव). — (L 2491) T₁ देवेतो (for
 देवोऽपि). — (L 2493) T₁ s Gs s तदैवत् (for तदै
 तत्) — (L 2494) Ds यदा भापसे पुरा मत्ताः Ds T₁ s a
 Gs M₁ यदव्यक्तं पुरा (T₁ परं) मत्ताः Ds यदव्यक्तं पुरा मत्ता
 (for ⁶). — (L 2497) Ds T₁ यद् (for वयु). — (L

सत्येनैव शपाम्यद्य मा रोपवशमन्वगाः । [2575]
 रक्षां वोऽहं करिष्यामि हत्वा तौ च नृपायमौ ॥
 जानामि तौ दुरात्मानौ युष्मदोपचरौ हि तौ ।
 श्रुतं च पूर्वमस्मात्सीत्स्थदण्डधराविति ॥
 अत्यन्तबलिनौ मयौ गिरीशवरदर्पितौ ।
 नात्यप्रयत्नससाध्यौ जरासपह्नितैपिणौ ॥ [2580]
 प्राणानपि तयो राजा दास्यत्येव न संशयः ।
 जरासंधो महीपालो विनानेन यतमहि ॥
 जये तयोर्विप्रवर्यं तत्र श्रेयो भवेत् नः ।
 यत्र यत्र च तौ गत्वा स्थितावित्यनुशुश्रुम ।
 तत्र तत्र च हन्ताहं नाम कार्या विचारणा ॥ [2585]
 गच्छन्तं यतयः स्थैरं निजकार्यपरायणाः ।
 अचिरेणैव कालेन जेष्यामि एणपुंगवौ ॥
 ततः प्रीतः प्रसन्नात्मा बाधवेचरमाह सः ।
 स्वस्त्यस्तु भरते कृष्ण जगतां स्वस्ति सर्वदा ॥
 किं नु नाम जगन्नाथ दुःसाध्य तव वेश्मन । [2590]
 त्रिलोकेश त्रिधामासि सर्गसहाराकारकः ॥
 वेषानामपि देवेश सर्वत्र समदर्शनः ।
 विष्णो देव हरे कृष्ण नमस्ते चक्रपाणये ॥
 नमः स्वभावनशुद्धाय शुद्धाय नियताय च ।
 शब्दानुगच्छ देवेश नमस्ते भक्तवत्सल । [2595]

अज्ञानादथ वा ज्ञानाद्यन्मयोक्तं क्षमस्व तत् ॥
 त्वमेवाहं जगन्नाथ नावयोरन्तरं पृथक् ।
 अतः क्षमस्व भगान्धर्मासारा हि साधनः ॥
 भगवानुवाच ।
 क्षन्तव्यं भवता विप्र क्षमासारा वयं सदा ।
 सन्यासिनः क्षमासाराः क्षमा तेषां परं धर्मम् ॥ [2600]
 क्षमा भोक्षकरी नित्यं तत्त्वज्ञानमिव द्विज ।
 क्षमा धर्मः क्षमा सत्यं क्षमा दानं क्षमा यशः ॥
 क्षमा स्वर्गस्य सोपानमिति वैदविदो निदुः ।
 तस्मात्सर्वप्रयत्नेन क्षमां पाठयत स्वकाम् ॥
 प्रत्यक्षज्ञानसमुत्पन्नं सूर्यं सर्वे पतीश्वराः । [2605]
 एते ते यतयो विप्राः पूजनीया मयाय वै ॥
 भोक्तव्या यतयो विप्रा मिश्रुताः सर्व एव हि ।
 तथेति ते प्रतिज्ञाय भोक्तुमैच्छन्धरेर्गृहे ॥
 ततः स्वभयनं विष्णुः प्रविश्य हरिरीश्वरः ।
 चतुर्विधं तदाहारे कारयित्वा यथानिधि । [2610]
 भोजयामास ताम्सरान्यतीत्यतिरर्चितः ॥
 ङित्वा छित्त्वा च देवेशो दुक्कलानि मृदूनि सः ।
 ददौ तेभ्यस्तदा विष्णुः सर्वेभ्यो जनमेजय ।
 ते च प्रीता यथायोगं यतः पूर्वं ततो गताः ॥

Colophon

Dn Dss क्षमापते, Gs क्षामित (for क्षम) — (L 2573)
 Ds Ts Gs ब्रह्मा वा चतुरानन (for ⁸) — (L 2574) Ds
 Gs Ms s साजुनौ (for 'नी) — (L 2575) Ms s [क्ष]प्र
 (for [क्ष]रा) Dn Dss Ts s Gs s-s सा रोपवशागो भव
 (for ⁸) — (L 2577) Ds Ts युष्मद्वेष (for 'रोप) Ds
 Ts वने; Ts Gs Ms-s यते (for 'ति तौ) — (L 2579) Ds
 Ts s Gs-s M नमस्ते (for 'द्विर्लौ) — (L 2580) Ms
 सप्यौ तौ (for ससाप्यौ) — (L 2583) Dn Ds Ts Gs
 Ms-s तेन (for [क्ष]नेन) Rom Poona eds G(ed.) विना
 तौ जयते महीम् (for ⁸) — (L 2583) Ds Gs तारवां (for
 तयोर्) Ms भविष्यति; Rom Poona eds G(ed.) भवेत्तत्
 (for भवेत्तत्) — (L 2585) Ds Ts यन्त्रा (for हन्त्रा) -
 — (L 2587) Gs यत्र (for रण) — (L 2588) Gs प्रीती
 (for प्रीत) — (L 2589) Dn Dss Ts s Gs s-s मा सुर्वते
 (for सर्वदा) — (L 2591) Ds Ts Gs सुर्वे (for सर्वे)

Ms क्षमण (for 'कारक) — (L 2595) Dn Dss Ds
 Ts s Gs s Ms सत्यरोचर (for हन्त्रा) — Ds कृष्ण
 (for भगवान्) — (L 2602) Cal ed कर्म (for सत्यं)
 and सर्व (for दानं) — (L 2605) Ds Gs नित्यं यदे
 (for सूर्यं सर्वं) — (L 2606) Dn Dss एते (by transp.)
 Dn Dss Ms य एते Ds Gs Ms s विप्र (for विप्रा)
 Ds Ts प्रयाय, Ts Gs s समस्त (for मयाय) — (L 2607)
 Ds Ts Ms विप्र — (L 2611) Ds Ts Gs विपान् (for
 सर्वान्) Dss मुरविण (for 'वरा) — (L 2612) Ts
 Gs s भिरवा भिरवा; Ts उज्जवा भिरवा (for उज्जवा उज्जवा).
 Ds बहुनि (for मृदूनि) — (L 2614) Ts Gs s Ms s
 यथा (for यन्त्र) Gs यत्रयस्त्रा ते गता (for ⁸)

Colophon — Mention of the Epica Ds — Men-
 tion of Kāla Dn Dss Ds Ts s G M — Adhyana
 Dn Dss Ts इन्द्रविमकोपाख्याय, Ds Ms इन्द्रविमकम्; Ts

वैशङ्गायन वजाच ।

दुर्वासास्तथ तत्रैव भारदेन सहायवान् । [2615]

चिन्तयन्ब्रह्मणस्त्वरं विजहार यथासुरम् ।

भगवानपि गोविन्दस्योर्ध्वमगमन्वत् ॥

तत्रतौ हंसडिभकौ तस्मिन्नाले महीपते ।

ब्रह्मदत्तं महीपालं पितर वीर्यशालिनम् ।

प्रापोचतामिदं पाप्यं सामन्तजनसंसदि ॥ [2620]

रानस्यं महायज्ञं पितः कुरु सुयचितः ।

अस्मिन्मासि नृपश्रेष्ठ यतामो यज्ञसिद्धये ॥

आयां तेऽयं महाराज विज्ञा विजयतत्परे ।

यत्पितृानो बलेः सार्धं रथैरधैर्गजेरपि ॥

सभारा यज्ञसिद्धयर्मानेतव्या नृपोत्तम । [2625]

नयेमि स महाराजो ब्रह्मदत्तोऽनरीचदा ॥

जनार्दनस्तु विप्रेन्द्रो ह्येषा साहसतत्परे ।

अशक्यमिति मन्यतो भयस्यं हंसमनवीत ॥

शृणु हंस वचो मह्यं श्रुत्वा निश्चित्य वीर्यवान् ।

आयुष्मन्साहसं कर्तुं निश्चितोऽसि नृपोत्तम ॥ [2630]

स्थिते भीष्मे जरासधे याज्ञिके च नृपोत्तमे ।

किं च वीरेषु सर्वेषु मादयेषु नृपोत्तम ॥

भीष्मो हि धनान्तरुद्धः सत्यसंधो जितेन्द्रियः ।

त्रिःसप्तश्रुत्यः पृथिवी यो जिगाय शृगूतमः ।

तं युद्धे जितवान्भीष्मः सर्वस्रजस्य पश्यतः ॥ [2635]

जरासंधस्य यद्दीर्यं तद्व्याज्वेति संयुगे ।

वृष्णिवीरास्तु ते सर्वे वृतास्ता युद्धदुर्मदाः ॥

नत्र कृष्णो ह्यपीनेशो जितशत्रुः कृती सदा ।

जरासधेन सहितः सदा युद्धे जितधमः ।

प्रसूते तस्य न स्यात्तु प्राप्ते जीनमृपोत्तम ॥ [2640]

यत्नमद्रक्षया मत्तः क्रुद्धो यदि भवेदुली ।

छोकानिमान्समाहृतुं शतौवीति मतिर्मम ॥

तथा च सान्यधिर्यैः शत्रो जेतुं रणे रिपून् ।

तयान्ये यादवाः सर्वे कृष्णमाक्षिष्यं दंशिताः ॥

अस्माभिश्च कृताः पूर्वं विरोधो यतिभिः सह ॥ [2645]

दुर्वासा यतिभिः सार्धं गतो द्रष्टुं न वैश्रमम् ॥

इति सुतं नृपश्रेष्ठ ग्राह्याणोऽहं मागतान् ।

तथा सति यथा सिध्येत्तथा चिन्त्यं च मच्चिभिः ।

तवः पश्चाद्विधास्यमो राजसूर्यं महाशत्रुम् ॥

हंस वजाच ।

को नाम भीष्मो मन्दात्मा युद्धे इतिमलः सदा । [2650]

आनयोः पुरतः स्थातु श्वचः किल स युद्धकः ॥

यादवा इति पितरं नः शपाः रघातुं रणे द्विज ।

कथं कृष्णः पुरः स्थातु वलदेवश्च मत्तकः ॥

देनेवध्रापि विप्रेन्द्र स्थानुं नालं विचित्रता ।

Ga हंसविभक्तम्, Ga हंसविभक्ते यतिभोगमम् — Adhy 10
Dns 291; Dss 296; T1 G1 222; T2 G1 225; T1 192;
G1 218; G1 223; G1 M1 221; M1 189

(L 2615) Dn Dss T1 s G1 s s महायज्ञा (for
सहायवान्) — before lines 2617, Ga ins यज्ञा
यन् — (L 2617) Dn Dss T1 s G1 s s
यासम्; Ds निगम् (for यज्ञम्) — (L 2618) Dss G1 s
महीपते, Bom. 100a s s s (ed) पतिम् (for पते)
— (L 2620) Dn प्रतोचताम्, Dss Ds प्रोवाच तम्; M1 s
प्रोवाच यम्; M1 प्रोवापि तम् (for प्रापोच) Dn Dss T1 s s
समन्तात् (for सामन्तः) — (L 2621) Dn Dss सुयचितम्
Ds संयचितम्; T1 सुयचितम् (for सुयचितम्) — (L 2622)
Dn Dss T1 s s G1 s s यतामो (for यो) — (L 2623)
M1 s दितो (for दिता) — Or om (hapl) lines 2624-
2627 — (L 2624) Ds T2 प्रयवायो (for यतिभारो)

— (L 2626) Dn Dss Ga महाशत्रो, T1 s M1 s शत्र (for
'शत्रो') — (L 2629) T1 s G1 s s जितम् (for मष्टे) Ds
T1 s G1 s s M1 विजितु (for 'य') — (L 2630) Dn Dss
उत्तमो (for विजितो) — (L 2631) M1 s भृगुवद (for
'सम्') Ds T1 s G1 जिगाय शृगूतम् (for 's') — (L
2635) T1 युद्धेयु (for 'य युद्धे') — G1 om lines 2635-2637
— (L 2639) Ga हंसधम (for 'जिन') — (L 2640)
Dn T1 M1 s क (for 'क') T1 G1 s s M1 s s युद्धोत्तम
— (L 2641) Ds सदा (for यदा) — (L 2644)
M1 s सदिता (for सदिता) — (L 2645) Ds सद्रुमि
(for यतिभिः) — (L 2646) T1 सद्रुमि (for यतिभिः)
— (L 2647) Ds सुयत् (for 'युय') Ds G1 s M1 s
महायज्ञाभोगमम् (for 's') — (L 2652) T1 G1 s रण
जित (for रण द्विज) — (L 2653) G1 कथं तः (for
कथं कृष्णः) — (L 2654) Ds सदा (for 'सिद्धेय'), Dn Dss

जरासंधस्तु धर्मात्मा वन्द्युरेव सदा मम ॥ [2655]

गच्छ विप्र यदुभ्रेष्ठं ब्रूहि मद्रथनात्तरम् ।

दीयता करसर्वसं यत्तार्थं लक्षणं बहु ॥

लवणानि वह्न्यास्तु गृह्य केशत्र माचिरम् ।

आगच्छ त्वरितं कृष्ण न ते कार्यं त्रिलम्बनम् ।

इति ब्रूहि यदुभ्रेष्ठं याहि त्वरितविजयम् ॥ [2660]

न श्रूयामोत्तर विप्र शपेयं त्वा मिषोऽस्मि मे ।

मित्रभावादिदं ब्रूहि शपामि त्वं पुनः पुनः ॥

इति सचोचितो मिमो नोत्तर प्रत्यभापत ।

मित्रभारात्तथा राजन्नेहाद्य जनमेजय ॥

जनार्दनस्तु धर्मात्मा निरय गन्तुं समुद्यतः । [2665]

अथ श्रो वा परयो वा गच्छामीति यतेन सः ॥

देवं द्रष्टुं जगद्योनिं शङ्खचक्रगदाधरम् ।

एक एव च धर्मात्मा हयमारुह्य सत्वरम् ॥

प्रातरेव जगामास्तु द्रष्टुं द्वारवतीं द्विजः ।

हरिं कृष्णं हृषीकेशं मनसा सस्मरन्निजः ॥ [2670]

Colophon

वैशपायन उवाच ।

ततः प्रायाद्धरिं द्रष्टुं नाक्षगो मद्रथचित्तमः ।

Ts स्वानुं न इति चिन्तय, T₁ G₁ 2-3 M₁ स्वानुं न इति चिन्तना (for ^a) — (L. 2657) Dn Dss सुन्दरं (for कवण) — (L. 2658) Bom Poona eds Q(ed) [न]य (for [न]य) — (L. 2659) T₁ s G M₁ s न ते कार्यं विरुम्बना (for ^a) — (L. 2660) Ds T₁ s G₁ s M₁ विजय (for 'म) — (L. 2661) M₁ द्रष्टुं (for 'य) — (L. 2662) Ds G₁ मय्येनम्, M इदं वरिष (for इदं ब्रूहि) Dss Dss G₁ s M₁ पदपामि (for शपामि) — (L. 2666) Ds T₁ वदस्तु (for यतेन) — (L. 2668) M₁ उवाच (for भारुह्य) — (L. 2669) M₁ s हरिम् (for दिव) — T₁ om line 2670 — (L. 2670) M₁ कृष्णं विष्णुं (for हरिं कृष्णं) — After line 2670, G₁ ins. 20** प्रभुं कृष्णं हृषीकेशं मनसा सस्मरन्निजम् ।

Colophon — Mention of the Epn Dss — Mention of Akha Dn Dss Ds T₁ s & M — Adhy nama Dn Dss T₁ s G₁ s इतिमहोपायमाने जनार्दनगमनम्, Ts भविष्यत्पर्वणि हेमदिमकम्, G₁ जनार्दनगमनम्, M हसदिमकम् — Adhy no Dss 296, Dss 297; T₁ G₁ 224, T₂ G₁

हयेनेन राजेन्द्र त्वरितं स यथो नृप ॥

यथा निदाघसमये सूर्यानुपरीषिडितः ।

पान्यो याति जल दृष्ट्वा त्वरितं तत्पिपासया ।

धावत्येव तथा मिमो हरिं द्रष्टुं जनार्दनम् ॥ [2675]

गच्छन्स चिन्तयामास चोदयन्त्यमुनम् ।

हंस एव यथा नित्यं कुर्यादियहितं मम ।

तथा हि प्रेषितस्तेन हरिं पश्यत्यहं प्रभुम् ॥

अहमेव सदा धन्यो ममो ह्यभ्यधिको न च ।

यतो ब्रह्मान्यहं विष्णुं वसन्तं द्वारकापुरे ॥ [2680]

सा हि मे जननी धन्या हरिं दृष्ट्वा पुनर्गतम् ।

कृतार्थं सर्वथा पुत्रं ब्रह्मत्येषा मनसिनी ॥

मुत्तमुन्निद्रहेमाच्चित्रिञ्जलकसदशप्रभम् ।

ब्रह्मामि देवदेवस्य चक्रिणः शार्ङ्गध्वजः ॥

वपुर्ब्रह्मान्यहं विष्णोर्नीलोत्पलदलच्छवि । [2685]

शङ्खचक्रगदाशार्ङ्गध्वजनालाविभूषितम् ॥

नेत्रे ते देवदेवस्य पद्मचित्रकसप्रभे ।

पद्मान्यहमदीनात्मा नष्टु र्गोऽस्मि निर्धुतः ॥

अपि ब्रह्मयति योगात्मा सौम्येनैव स्वचक्षुषा ।

अपि वा मत्प्रियं श्रूयात्सस्ति चेति च वा पदेम् । [2690]

226, T₁ 193, G₁ 219, G₁ 223, M₁-s 169, M₁ 225

(L. 2671) Dn Dss T₁ G₁ विष्णु (for द्रष्टु) — (L. 2672) M स्वतः पुच्छवानयम् (for ^a) — (L. 2673) Ds G₁ दीपित (for दीहित) M सूर्यानुपरीषित (for ^a) — (L. 2674) M-s म्रक (for याति) G₁ स्वतः हि विपासया (for ^a) — (L. 2675) Dss Ds T₁ s G₁ s M जनार्दन — (L. 2677) Dn Dss G₁ M मिमो मद्र, Ds यथा साय, G₁ तथा नित्य (for यथा नित्य), Ds M₁ s कुर्वन् (for कुर्यात्) — (L. 2678) Dn Dss Ds G₁ s पदपामिद (for पश्यत्यहं) — (L. 2679) G₁ सत्यो (for धन्यो) G₁ मुनि (for न च) — Ds T₁ G₁ om. lines 2680-2685* — (L. 2682) Dn Dss T₁ G₁ s-6 देवी, T₁ देव (for पुत्र) — (L. 2684) Dn Dss T₁ G₁ M चक्रिण (for चक्रन्) — (L. 2686) Dn G₁ स्रष्टु (for शार्ङ्ग) — (L. 2687) G₁ M₁ s सतिने (for सप्रभे) — (L. 2690) M₁ s द्रष्टुमिति (for दि) — (L. 2690) G₁ यो (for वा) — (L. 2691) Ds देवम्, T₁ G₁ देहं (for स्वर्ग) Bom Poona eds G(ed) तत्तम् (for

प्रसीदतु सदा विष्णुत्युक्तं वक्तुमिच्छतः ॥ [2735]

आलोलकुण्डलयुगं हरिचन्दनचर्चितम् ।

स्फुरत्तेयूरस्तार्पिवाहुद्वयविराजितम् ॥

सन्ध्योदृतमहाशङ्खं रश्मिजालविराजितम् ।

श्रोत्रद्वारस्फरणार्णभं चक्रज्वालप्रभासितम् ॥ [2740]

प्रोम्बलस्फुरणयुतं तप्तजाम्बूनदाङ्गदम् ।

पीतकौशेयवसनं विस्तीर्णोरस्त्रमच्युतम् ॥

कदा द्रक्ष्यामि वैशेतिदानीमय धान्यदा ।

सर्वथा कृतकृत्योऽहं यद्वपुर्मुमुक्षतः ॥

नमो मया नमो मह्य यतो द्रष्टुमहं हरिम् । [2745]

उद्यतोऽस्मि जगन्नाथं बलमद्रुत्तास्पदम् ।

द्रक्ष्याम्यवश्यमशेषं विष्णुं जिष्णुं जगद्गुरुम् ॥

श्रीहारकौशुभरुचिस्फुरितोत्पलध्वजः

पीताम्बर मकरकुण्डलपङ्कजाक्षम् ।

कृष्ण विरीटद्वरचक्रगदोर्ध्वहस्तं [2750]

तेजोमयं मम हरेर्षेपुरतः भूयै ॥

वेदोदधी विनिधशालमहाभियोग-

निष्णातशुद्धमस्तिमन्दरमध्यमाने ।

वर्द्योतमानममैरनिश निपेक्ष्यं

नारायणाख्यममृतं प्रविशामि चाद्यम् ॥

ध्येयं मुमुक्षुभिरशेषमनाद्यनन्तं [2755]

स्थूलं सुसूक्ष्मतरमेकमनेकमाद्यम् ।

ज्योतिषिलोकजनकं त्रिदशैकवन्द्य-

महर्णोर्ममास्तु सततं हृदयेऽच्युताक्ष्यम् ॥

चिन्तयन्निति विप्रेन्द्रो ययौ द्वारवतीं पुरीम् ।

मत्स्या कृतार्थमात्मानं बाह्यहृदयमुत्तमम् । [2760]

Colophon.

वैजंपायन उवाच ।

स निवेदितसर्वस्वो द्वाःस्थेन हि जनाईनः ।

अथ प्रविद्य धर्मात्मा सुधर्मा वै द्विजोत्तमः ॥

अपश्यदेवदेवेजं सुधर्माकृतिसंस्थितम् ।

बलभद्रेण सयुक्तमध्यासितमहासनम् ॥

अमृत, स्थितर्णेनैवं पार्श्वतः स्थितनारदम् । [2765]

दुर्वाससा कृतकवमुपसेनपुत्रसरम् ॥

शापदूतध्वंसमुखैश्च नृत्सवप्सरसां गणैः ।

सेव्यमानं महाराज सूतमागधवन्दिभिः ॥

वद्रीयमानयशसं माधवं मधुमदनम् ।

वद्रीयमान विप्रैश्च सामभिः सामगैर्हरिम् ॥ [2770]

दृष्ट्वा प्रीतमना विष्णुं श्रोत्राद्य पुलकच्छविः ।

नाम्ना जनाईनोऽस्मीति ननान चरणौ हरेः ।

युव (for युग) — (L 2737) Ds Gs स्फुरतिस्तीक्ष्णैर्यूरस्ता
चिर्बहुराजितम् — Ti om lines 2738-2739 Ds Ts Gs
om line 2738 — (L 2738) Dn Gs सन्ध्योदृतम्; Ts
Gs सन्ध्योदृत (for सन्ध्योदृत) Ts Mi-a महाशङ्ख (for
'शङ्ख') — (L 2739) Ds Ds Ts Gs s-s Mi चक्रज्वालावि
राजितम्, Ds 'प्रभासितम्, Os 'महासितम् (for 's) — (L
2742) Mi s मोक्षिन्द्रम् (for देवेन्द्रम्) — (L 2747) Dn
Ts s G श्रीकौस्तुभोद्भवश्चि (for श्रीद्वारकौस्तुभ) — (L
2748) Ds Ts पद्मजालम्, Gs 'जाङ्गम् (for 'जाङ्गम्) — (L
2749) Dn Ds Ts Gs s s Ms चर, Ti चर (for चर)
Ds Ts Gs कृतोर्ध्वहस्तम् (for गदोर्ध्व) — Ds om lines
2751-2773 — (L 2761) Dn विसद (for विप्रिच) Ts
योगे (for योग) — (L 2754) Ds प्रविशामि (for
प्रविशामि) Dn Ds चाद्य, Ts s Gs चाद्य (for चाद्यम्)
— (L 2755) Ds अत उन्नीष्टम्, Ts अतस्तत्पार्थ (for अना
द्यन्तम्) — (L 2757) Ms s जननं (for 'के) — (L

2758) Gs हेम (for महर्णोर्म) Ds Ts हृदये (for सततं)
Ds Ts अनिरुम्, Ms युतम् (for हृदये) — (L 2760)
Ds Gs दुरा (for मत्स्या) Mi s चोदयम् (for बाह्य) Ds
हरिम् (for हृदयम्)

Colophon om in Dss — Mention of *Āṣṭa* Dn Dss
Ts s Gs s M — Adhy name Dn हस्तदिग्बोधा
स्थानम्, Ts s Gs Ms हस्तदिग्बोधास्थाने जनाईनकृतार्थता-
बुद्धि, Ts हस्तदिग्बोधास्थाने विप्रस्य द्वारवतीमनम्, Gs
जनाईनकृतार्थताबुद्धि — *Adhy* no Dn 297, Ts Gs 225,
Gs 220, Gs 224, Mi-s 190, Ms 226

Gs om the ref — (L 2761) Ds Ts Gs ततो निवेदि-
तस्यो (for 's) Ts Gs ह (for हि) — (L 2763) Ms मय
प्रविद्य देवेस (for 's) Ds Ts s Gs Ms s हृत, Ms s
मय (for कृति) — Gs om lines 2766-2770 — (L
2766) Dn Ts s Gs s s पुरस्कृतम् (for पुर सरम्) — (L
2769) Ds Gs M उल्लङ्घ्यमावययनं (for 's) — (L 2770)

शब्दं शब्दविदः प्राहुर्मन्त्राभिर्युग्मोत्तम ।
 तथा सति हृषीकेशं किं स्वमात्र्य वदेति माम् ॥
 तथापि शृणु देवेश चेदितोऽसि यतस्त्वया । [2810]
 यदेत्यसदृशैतत्तस्माद्व्यामि माधव ॥
 राजसूयेन यागेन नृद्वदतोऽयं यदयति ।
 तदर्थं प्रेषितस्ताभ्या हसेन द्विभवेन च ॥
 करार्थं यदुमुक्तेभ्यस्तान् चान्त्रगाय च ।
 लक्षणं बहु देवं ते यक्षार्थं तस्य केशव ॥ [2815]
 इत्यर्थं प्रेषितस्ताभ्या करं देहि तदाश्रया ।
 इदमप्यपरं ताभ्यामुक्तं शृणु जगत्पते ॥
 लवणानि वहुत्याशु प्रवृक्ष स्वस्ति भवान् ।
 आगच्छतु तयो राक्षोः सेय केनव धाग्विभो ॥
 इत्युत्तरति विप्रेन्द्रे दूते तत्र तयोर्द्विष । [2820]
 प्रहस्य सुचिरं कृष्णो धमार्थे दूतमीश्वरः ॥
 शृणु दूतं वचो महं युक्तमुक्तं द्विजोत्तम ।
 करं ददामि ताभ्यां तु कद्रोऽसि यतो नृप ॥
 धाष्टर्यमेतत्तयोर्विप्र मत्तो यत्तु करग्रहः ।
 अहो धाष्टर्यमहो धाष्टर्यं तयोः क्षत्रियवीजयोः [2825]

इदमद्युतपूर्णं मे मत्तो गच्छुः करग्रहः ।
 इत्युक्ता वेशवो दूतमिदमाह स्व यादवान् ॥
 हास्यमेतदुश्रेष्ठा मत्तो यत्तु करग्रहः ।
 यष्टासौ राजसूयस्य ब्रह्मदत्तो महीपतिः ॥
 तौ तं याजयितारौ च हंसो द्विभक्त एव च । [2830]
 बोढा किल यदुश्रेष्ठा लवणस्य दुरात्मनोः ॥
 करदो वामुदेतोऽहं जीवामि यदुत्तमाः ।
 हास्यं हासमिदं हास्यं शृणुष्व यादवा वचः ॥
 इत्युत्तरति दाक्षार्हं बलभद्रपुरोगमा ।
 यादवाः सर्वं धीरैः हासाय समनस्थिताः ॥ [2835]
 करदः कृष्ण इत्येवं तुवन्तः सर्वसात्वताः ।
 हास मुमुचुस्त्वर्थं तल दत्त्वा परस्परम् ।
 तलशब्दो हास्यशब्दो रोदसी कर्षपूरयत् ॥
 स च विप्रो नृपश्रेष्ठ निन्द्यन्मित्रमात्मनः ।
 अहो वष्टमहो वष्ट वीर्यं यद्वृत्तवानहम् । [2840]
 इति लज्जामागच्छत्पूष्णीमासीदवाहमुत्तः ॥

Colophon.

Dn T1 G1 s तिर्य (for त्रिज्जो) M1 क्षानामेगीह केवाय (for १) — G1 om (hapl) lines 2807 2811 — (L 2807) T1 प्राणमिद (for 'त्रिद') Ds T1 s M1 प्रोचुन् (for प्राहुन्) M1 स्वाभिष जगदीपते (for १) — (L 2810) Ds T1 वया (for वस्तु) Ds2 तथापि श्रुतया देव (for १) — (L 2812) Ds Ds देवेश, T1 देवेन, G1 M वसेन (for यागेन) G1 स्र (for स्र) Dn T1 s G1 s M1 वद्वते (for 'ति') Ds2 (L 2813) Ds G1 सतोऽहं, T1 सथाह (for तुर्द्वे) Ds2 Ds2 om lines 2813-2816 — (L 2817) Dn T1 s G1 M स्वदु (for अवि) — (L 2819) Ds T1 तयोराज्ञा (for तयो राक्षो) — (L 2820) इत्युक्ते तत्र विप्रेन्द्रे (for १) — (L 2823) M1 s नृपे (for नृप) — (L 2824) Ds2 अन्वत्, T1 एव (for एवत्) T1 s G1 s s वस्तु (for वस्तु) — (L 2825) Ds वीर्यं (for the second धाष्टर्यं) Ds2 Cal ed धीर्यो (for बीजयो) — (L 2836) Ds2 वच, Ds2 वचु (for वस्तु) — M1 om (hapl) lines 2827-2828 T1 om line 2827 — (L 2837) Ds2 Ds2 वादव (for 'वार्') — G1 M1 om (hapl) line 2828 — (L 2829) Ds2 राजसूयेन (for 'वस्तु') — (L 2831) Dn T1 G1 s

M1 s वदुश्रेष्ठो (for 'हो') Ds2 G1 s दुरात्मनः — (L 2832) Dn T1 s G1 s s तितोऽसि (for जीवामि) M1 मृप (for वस्तु) — M1 om lines 2833 2834 — (L 2833) T1 अस्य (for the first हास्य) Dn Ds2 Ds T1 s s M1 s मृव (for the third हास्य) — (L 2834) Dn T1 s G1 s s M1 देवेशो (for दाक्षार्ह) — (L 2835) Ds2 वामाह (for हासाय) — (L 2837) Ds2 हास्यं (for हास) Ds2 हास्यत् (for तल) — (L 2838) वलदप्यो (for तल वत्ता) — (L 2839) Ds2 स विप्रो वृत्तिश्रेष्ठ (for १) G1 s s M1 वन्दयत्, G1 निन्दयत्, G1 निन्दया (for निन्दयत्) Dn Ds2 Ds T1 s s G1 M1 मित्रम् (for मित्रम्) — (L 2841) G1 s समायुक्तम् (for 'तिर्य') M1 अपोमुत्त (for अवाहमुत्त)

Colophon — Mention of the Epic Ds2 — Mention of Kṛishṇa Dn Ds2 D4 T1 s s G1 M — Adhy name Dn Ds2 T1 s G1 इत्युत्तरितवर्णितयाने वामुदेववाक्यम्, G1 वामुदेववाक्यम्, M हसोदभक्तम् — Adhy no Dn 299, Ds2 299, T1 G1 296, T1 G1 228, T1 195, G1 121, G1 225, G1 297, M 191.

पेशपायन उवाच ।

दासं वृणंतु तेष्वेवं पेशः पेशिमुद्दतः ।
 वपाय वपनं दूतं गच्छ गच्छपानादिज ।
 तावत्वं हंसदिभयो मृदि स्वमितस्त्रिय ॥
 पानिदास्यामि निशितः प्राङ्मुनेः शिवाशितः । [2845]
 मयनीराचलुमुने वदुःखः सुखावितः ॥
 अस्तिना वाय दाम्यामि निशितेन महामनोः ।
 शिरो यश्चेत्स्यते पश्यं मत्तरमदितं वनि ॥
 यो वरं दत्तवाञ्छयं पुरयोर्भाष्टयैवराजम् ।
 स एव दक्षिणा वां स्वात्तं निरा वा निदुःखम् । [2850]
 देशोऽयं सविधान्यो यत्र नः सगतिर्भवेत् ।
 तत्र गन्ता तत्रा पाप्मि मयः महामेनिः ॥
 मयन्तां निर्भयी भूता गच्छंतां सपत्नी नृपाः ।
 पुच्छरे वा प्रयागे वा मधुरापायवापि वा ।
 तत्राहं गच्छेतां यत्र नात्र वारां विधास्या ॥ [2855]
 अथ वा मित्रभावाय वपुमेवं त्यजामः ।
 न शययं यत्रया पशुं तनु पश्यति मात्सरिः ।
 त्यया सद् वतो गन्ता साक्षिभूतो भव द्विज ॥
 इदं वा जाने विप्रेन्द्र श्रेष्ठो मम सदा स्वभि ।
 तेन ह्यं विजयी भूयाः ससारे दुःखसकृत् । [2860]

मत्तापायलो नित्यं गन्ता भव जनार्दन ॥

Colophon

पेशपायन उवाच ।

इत्युक्त्वा प्राणं कृष्णः सान्निधं पुनराव च ।
 गच्छ शैलेय विप्रेण मृदि गच्छपानादयोः ॥
 यन्मयोगमपेक्षेण यद् गन्ता तयोर्वेदो ।
 यथा नः सगतिर्भवेत् तथा यद् वपुर्गच्छे ॥ [2865]
 पशुतादाय गच्छ त्वं वदुःखोभाङ्गिप्रान् ।
 ग्नेनाग्नेन गच्छ त्वमतापायो वदुःखम् ॥
 सान्निधिरं तयैस्तुल्या दृष्टमागम्य जीवगम् ।
 गन्तुमिच्छततो राजसमहायः न सात्वरिः ॥
 जनार्दनं विद्यायास्तु दूतं तं वादयेश्वरः । [2870]
 अतो पाष्टर्महो पाष्टर्मिल्युताय जनार्दनः ॥
 नमस्कृत्य गतो दूतो वापयं वादयेश्वरम् ।
 न ययी सात्वनगारं शैलेयेन सद् द्विजः ॥
 ततः प्रविश्य धर्मात्मा प्राणो भद्रवित्तमः ।
 आत्मनं गद्दास्याय विदुष्य यदेव पुनः । [2875]
 आहो वपास्तुर्गं विप्रः शैलेयेन समन्वितः ॥
 अथ तं हंसदिभयोर्देशायमास सात्वरिम् ।
 दूतोऽयं सात्वरिः प्राप्तः नव्यो वादुष्यं हरेः ॥

(L. 2842) Das T. G. हंसं (for हंस) — (L. 2843)
 Das Das D. T. G. + M. + वर (for द्विज) — Dn Das
 om line 2846 — (L. 2846) M. M. + सुमुखे (for
 सुमुख) T. मयनीराचलुमुने (for ") — (L. 2847) Das
 महामनो, D. T. : G. M. + समता (for ") — (L.
 2848) Das महामनो (for ") Dn सपत्नी, D. सपत्नी, T.
 G. M. + वदुःखं (for वदुःख) — (L. 2849) Dn T. : G.
 G. + वदुःखो (for वदुःख) Dn वरं वदुःखं सपत्नी (for ")
 — (L. 2852) T. गन्ता (for गन्ता) Dn T. : G. : +
 साक्षि (for साक्षि) — (L. 2853) Das वापि (for
 वापि) — (L. 2856) Dn T. : G. + व ने ह्यमम्, D.
 T. M. न च ह्यम, G. न च ह्यमम् (for ह्यमम्) — (L.
 2859) Das इदं वदुःखं विप्र (for ") M. + तव (for
 तव) — (L. 2860) Dn Dn G. : + M. भूयाः, Dn
 भूय (for भूया)

Colophon — Mention of the *For* Das — Men-
 tion of *Abhis* Das D. T. : G. M. — Adhy. names

Das G. M. + हंसदिभयोर्देशायमास Das M. हंसदिभयोः
 T. : G. हंसदिभयोर्देशायमास पशुमुदयकथनम्, G. पशुमुदयकोप-
 कथनम् — Adhy. no. Dn Das 289, T. G. 227, T. G.
 219, T. 196, G. 221, G. 126, G. 228, M. 152

Das G. om, Dn सपत्नी (for सपत्नी) — (L.
 2862) M. + विष्णु (for वृष्ण) Dn ह्यमुष्या वपाय
 विष्णु (for ") Dn G. : + स (for स) — (L. 2863)
 Dn G. : + गन्ता, G. ह्यमा (for गच्छ) — (L. 2864)
 G. + [म]नोद (for मनोद) Dn Das G. दूत, D. वया,
 T. G. वया (for वयो) — (L. 2865) Dn सदा, T. यदा
 (for यदो) — (L. 2871) M. [उ]त्तरा च (for [उ]त्तरा)
 M. जनार्दनम् — T. G. : + om lines 2872-2876 — (L.
 2872) Dn T. G. M. सदा दूतो, Dn D. T. G. जयवायं
 (for सतो वयो) Dn Das D. T. : G. : M. साधवं साधवं
 यदम् (for ") — (L. 2873) Dn D. सन्निधिरं (for सद्
 द्विज) — Dn om (hsp) lines 2874-2876 — (L.
 2876) Dn Das T. : G. + वादये (for व) — (L. 2876)

तस्य तद्वचनं श्रुत्वा हंसः प्राह वचसादा ।
 श्रुत्वा समागतः पूर्वमय दष्टो मया त्वसौ ॥ [2880]
 धनुर्वेदे च वेदे च शस्त्रशास्त्रे तथैव च ।
 निपुणोऽय सदा शर इत्येवमनुशुभ्रमः ।
 अथ दृष्टिपथं प्राप्तः प्रीतिं मे विदधात्यसौ ॥
 कुशलं वासुदेवस्य चलदेवस्य चापि वा ।
 हुशला सात्वताः सर्वे उपसेनपुरोगमाः ॥ [2885]
 तथेति सात्वकि प्राह मन्वन्मुनिपितानन ।
 ततो जनार्दन प्राह हसो बान्धवशिखरदः ॥
 अपि दृष्टस्त्रया चक्री सिद्ध न कार्यमीहितम् ।
 यद् सर्वमशेषेण मा पृथा कालमत्यगाः ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

इत्युक्तवति हस्ते च धर्मास्माद्य जनार्दन । [2890]
 उवाच प्रसहन्वीर क्षुब्धप्राणवर्णं तदा ॥
 अद्राक्षमद्राक्षमहं जनार्दन

वरस्यचक्र वरद्वन्द्वधारिणम् ।
 आतप्तभान्वूनदभूषिताह्व
 स्फुरत्यभागेतिवर्तनधारिणम् ॥ [2895]
 अद्राक्षमेनं यदुभि पुरोगत
 ससेव्यमान मुनिवृन्दमुख्यैः ।
 सस्यूयमान प्रभुगन्दिमागधे
 स्मितप्रखारलक्षणपट्टाधरम् ॥
 अद्राक्षमेनं वयिभिः पुरातनै- [2900]
 र्विविच्य वेद्य विधियस्तह्यमरैः ।
 प्रयुक्तलीलोत्पलशोभितधियं
 चिन्त्रिहेमाब्जविराजितोदरम् ॥
 भूयोऽहमद्राक्षमजं जगद्गुरु
 प्रसाद्यन्त वचनेन यादवान् । [2905]
 निरुपयन्त गिधिवन्मुनीश्वरैः
 प्रयुक्तवेद्यार्थविधिं पुरातनैः ॥
 अद्राक्षमद्राक्षमहं पुनः पुनः

Dn T₁ G₁ ५ सुखे यदा (for यथासुख) — (L 2877) Dn
 T₁ G₁ M₁-s अथ ईदृशिवचनयोः (for *) — (L 2878) T₁ सङ्गं
 (for स्य) Dn T₁ G₁ असौ (for अये) — (L 2880) Dn
 Dn G₁ M₁ धुन, T₁ G₁ ५ दूरया, T₁ G₁ ५ दूर्य (for श्रुत्वा)
 G₁ समागतं, G₁ M₁ गत (for गत) — (L 2881)
 G₁ शास्त्रे (for वेदे) Dn T₁ ५ G₁ ५ M₁ शास्त्रे शास्त्रे, Dn
 शास्त्रे शास्त्रे, G₁ वेदशास्त्रे (for शास्त्रशास्त्रे) — (L 2882) Dn
 य (for स्य) Dn M₁ यो, Dn T₁ M₁-s यो (for युर)
 — (L 2883) Dn T₁ ५ G₁ ततो, Dn Dn T₁ M₁ यो,
 G₁ यो, M₁ यो (for यथा) T₁ प्राप्य (for प्राप्त) Dn
 यो, Bom Poona eds G(red) यो (for वे) — (L 2884)
 Dn Dn T₁ G₁ M₁ बलमद्रप्य (for देवस्य) Dn य पुन
 (for चापि वा) — (L 2886) G₁ ततो ॥ (for तथेति) Dn
 (for ससेव्यमान) — (L 2888) G₁ सनह-
 (for सिद्ध न) — (L 2889) T₁ जलमगत् (for मा)

Colophon — Mention of the Epic Dn — Men-
 tion of Khula Dn Dn T₁ ५ G₁ M₁ — Adhy name
 Dn Dn T₁ ५ G₁ हसदिभकोपाख्यानं हसवाक्यम्; G₁
 हसवाक्यम्, M₁ ५ हसदिभकम् — Adhy no Dn Dn
 300; T₁ G₁ 228, T₁ G₁ 230, T₁ 197; G₁ 123, G₁
 227; G₁ 229, M 193

(Dn T₁ ५ G₁ ५ M₁ om lines 2890 2891 with the

ref. Before, line 2893 Dn T₁ ५ G₁ M₁ ins जनार्दन
 — (L 2893) T₁ G₁ महापथ (for जनार्दन) — (L 2893)
 Dn T₁ ५ G₁ ५ M₁ हुसस्य (for कस्य) T₁ G₁ ५ वाहं
 (for चक्र) Dn T₁ ५ G₁ M₁ चक्र (for वाह) — After
 line 2895 Dn ins

22* अद्राक्षमेनं यदुभि पुरातनै-
 र्विविच्य वेद्य विधियस्तह्यमरैः ॥
 प्रयुक्तलीलोत्पलशोभितधियं
 चिन्त्रिहेमाब्जविराजितोदरम् ॥

— (L 2896) Dn T₁ ५ G₁ ५ यतिभि, M₁ कृतिभि
 (for यदुभि) Dn Dn G₁ M₁ पुरातनै, Dn पुरातनै; T₁
 G₁ पुरातनै (for गत) — (L 2898) Dn प्रयुक्तमागधे;
 T₁ G₁ प्रययति, G₁ प्रयुभि स, G₁ ५ मुनिवृन्दमुख्यै (for
 प्रयुक्तमागधे) — (L 2899) Dn लमत् (for स्मित-)
 Dn G₁ प्रखलाधर (for रज) Dn चलवारणम् (for
 धरम्) — Dn om lines 2900-2903 — (L 2900)
 M₁-s कृतिभि (for कृतिभि) — (L 2903) Dn G₁ ५
 शोभित धिया (for शोभितधियं) — (L 2904) Dn M₁-s
 श्यु, G₁ हस (for अत) — (L 2905) Dn G₁ प्रयो-
 दन्तं (for प्रयाद) — (L 2906) T₁ विविधं (for विधि-
 च्च) — (L 2907) Dn G₁ ५ प्रवृत्त, Dn T₁ प्रवृ-
 G₁ प्रवृत्त; M₁ ५ विवृत्त; M₁ वेदाद्य (for प्रवृत्त), T₁

समस्तलोकेकहितं प्रभुं हरिम् ।

वसन्तमस्मिन्नगतो हिताय [2910]

जगन्मयं तं परिभूय शत्रून् ॥

भूयोऽप्यपदं सह यादवेभ्यः-

पिक्वीडय पिक्वीडय विहारकाले ।

रन्तन्नीडयं रन्तन्नीडयं-

न्यवृत्तमान्यावयमुख्यभीक्षरम् ॥ [2915]

भूयोऽप्यपदं सरसीरुहेक्षणं

सार्धं तया भीष्मतनूजया हरिम् ।

वसन्तमन्मोनिपिशिविलं विभुं

भक्तप्रियं भक्तजनास्पदं हरिम् ॥

अत्राक्षमत्राक्षमहं सुनिर्घृतः [2920]

पिबिर्घिर्घसस ययुः पुनः पुनः ।

नेत्रेण मीलद्विपरेण केपलं

धन्योऽहमेवेति तदा व्यचिन्तयम् ॥

अत्राक्षमन्मोजयुगं वधानं

प्रभुं विभुं भूतभवप्रभावनम् । [2925]

आयं फलुप्रानमुक्तं विभावसुं

संस्मृत्य संस्मृत्य तमेव निर्घृतः ॥

अत्राक्षं जगत्प्राप्तिं बहोपजितकौस्तुभम् ।

वीज्यमानं हरिं कृष्णं चामराणां गतिः सदा ॥

युवां विद्वेषयुक्तेन चेतसा यादवेभ्यः । [2930]

स्मरन्तं सर्वदा विष्णुं क वा तौ क च वेति वा ॥

कुतो द्रक्ष्यामि तौ मन्दौ कुतो वा मत्पुत्रो गतो ।

व्यायन्तमित्थं देवैर्दां करसंभ्रयणात्तदा ॥

हसन्तमेवमात्राक्षं फरं देहीत्यतः परम् ।

वधन्तं नारदे वाचं दुर्योमसि यतीश्वरे ॥ [2935]

अक्षमूत्रपदां वापीं वापयन्तं मुनीश्वरान् ।

दृष्ट्वा दृष्ट्वा हरिं देवं पुनः पुनरचिन्तयम् ॥

असाध्यमिदमारुणं वाभ्यामिति कृपोत्तम ।

नारदवचन्यगिदं कार्यमितः प्रभृति भूमिप ॥

निवृत्ता सा कथा ह्ययं यत्कल्पमहर्णं तप । [2940]

एष तेऽशेषमखिलं वक्ष्यत्येव हि सात्वकिः ॥

एतद्वचनमाकर्ण्य हंसः कुलोऽस्मवीडयः ।

शरे प्राणायवाद् का नाम तय वागिपम् ।

आवयोः पुरतो ययुं प्रेक्षेक्यं जेतुमिच्छतोः ॥

मायया त्वां भ्रमत्येव कृष्णो कीर्त्तादिपानपित् । [2945]

तं दृष्ट्वा भ्रम एवैव तय संज्ञायते महान् ॥

G1. 2-1 M1-2 निधि (for 'निधि'). — (L. 2908) G2

पुरातनं (for पुनः पुनः). — (L. 2909) D2 D3 T2 G2

द्विर्वेदिने (for हितं प्रभुं). — (L. 2911) D2 G1, 2, 3, 4

M1 तान् (for तं). — G2 om lines 2912-2915. — (L.

2913) T2 G2 विभीक्ष्यमानं च (for 'त्य विभीक्ष्य'). — (L.

2914) M1 १ ईशान् (for ईश्वरान्). — (L. 2917) D2 T2

G1, 2 ससेतया (for सार्धं तया). — (L. 2918) D2 D3

T2 हरिं (for विभुं). — (L. 2919) D2 विभुम्; D2 D3 T2

G2 M1 विभुम् (for हरिम्). — M2 om lines 2920-2923.

— (L. 2921) D2 D3 T2 G2 पुरातनम् (for पुनः पुनः).

— (L. 2923) D2 मोक्षभ्रमेण; M2, 3 मोक्षविपरेण (for

मीलद्विपरेण). — (L. 2923) D2 D3 T2 G2 M2 अक्षि

(for पृथ). T2 G1, 2 विचिन्तयम् (for व्यचिन्तयम्). — (L.

2924). T2 सनातनं (for दृष्टाय). — (L. 2926) D2

D2 स्मरन्तौ; T2 G2 'सौ' (for 'तौ'). Dom. Poona eds

G2ed) ॥ चरे क च वेति क (for 'तौ'). — (L. 2932) D2 D3

T2 G2 M1 क च, T2 क तु (for कुतो). — (L. 2933) D2

मायया (for माय). D2 द्वयः; D2 सयं (for दृष्टं). M1-2

तय (for तया). D2 G2 चरे तदा (G2 तयुं चरे सदा (for

१). — (L. 2934) D2 T2 G1, 2 M2 पुनम् (for पुनम्).

— (L. 2935) D2 यतीश्वरे (for 'श्वरे'). — (L. 2936)

D2 वीपयन्तं; T2 T2 सार्धं (for दार्धं). D2 D3 G1, 2 १

मुनीश्वरान्; D2 T2 वीपीश्वरान् (for मुनी). — (L. 2937)

D2 G2 M1 १ [अ]क्षे; D2 T2 चाहं (for the second दृष्ट्वा).

M2 विष्णुं (for देवं). D2 अयोधम् (for अविश्वयम्).

— (L. 2940) D2 निवृत्तोऽसि (for 'सा सं'). Dom.

Poona eds. G2ed) [अ]विश्वयम्; Cal. ed. यक्ष्वा (for

यक्ष्वा). — (L. 2941) D2 ते सर्वम्; D2 पृथुम् (for

तेजोयम्). Dom. Poona eds. G2ed) तदुत्तममिदं सद्यं (for

१). D2 वदित्यत्र (for वदपरयेव). — before line 2943,

D2 D3 ins ह्ययं ययुः. — (L. 2943) M1, 2 दे दे

(for चरे). D2 G2ed) तन्ना स्मरेय वापि तद (for '१').

गिरिशरद्वेण भूयादसदृशं वचः ॥
 सहाया वयमेवंते बलमद्रुपयोगमाः ।
 प्रथमो बलमद्रोऽसौ द्वितीयोऽहं स सात्यकिः ॥ [2980]
 कृतवर्मा गृहीयस्तु चतुर्थो निशदो बली ।
 पञ्चमोऽथ च दधुस्तु पष्ठश्चैवोत्कलः स्मृतः ॥
 सप्तमः सारणो धीमानश्वशक्तिविशारदः ।
 अष्टमात्यय सारङ्गो नरमो विपुश्रुतया ।
 दशमश्रेष्ठो धीमान्वयमेते बलान्विताः ॥ [2985]
 नयैते पुरतो गोमुः शङ्खचक्रगदाश्रुतः ।
 देवदेवस्य युद्धेषु तिष्ठन्त्येष दिवानिशम् ॥
 यो हि वीरो मुनी तस्य स्वात्मना सदृशो बले ।
 तावेष पां क्षमो युद्धे इच्छं बलमवान्वितौ ॥
 यो गिरिशो गिरावेष पर दत्त्वा स निष्ठति । [2990]
 युवां हि वैनलौ युद्धे तिष्ठयः सशरं धनुः ।
 गृहीत्वा शयुभिः सार्धं युद्धं कर्तुं समुद्यतौ ॥
 ईदृशेऽप्यथ भृत्येषु युद्धं कर्तुं शयुभिः ।
 त्रैलोक्यं रक्षतस्मात्कारमिच्छन्नेन कः ॥
 हनिष्यत्येष वा युद्धे त्रैलोक्यं योऽथ रक्षति । [2995]

शरेण निशितेनाजौ शार्ङ्गमुनेन केवलम् ॥
 क नः सप्तम इत्येवं पुनराह जगततिः ।
 पुच्छरे पुष्पदे नित्यसुत गोमर्धेन गिरी ॥
 मथुराया प्रथमो वा दक्षैवेतां बलानि मे ।
 शङ्खचक्रधरे देवे जगत्यालन्तस्तरे ॥ [3000]
 राजसूयं सहायहं यमुमिच्छति कः स्वयम् ।
 पदन्वा स्वस्तिमान्मात्यंस्वा विना को ब्रजेत्सुरम् ॥
 इवं जाड्यमिदं भोजनिदमत्यजुतं वचः ।
 इदमिच्छति केन्दुद हासतां यासि मृतले ।
 इत्युक्त्वा सात्यकिर्वीरो हसन्निव विभो सितः ॥ [3005]

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

ततः क्रुद्धो महाराज हंतो डिभक एष प ।
 इदं प्राचोचता वाक्यं रोपन्मातुलितैश्चणौ ॥
 दिषक्षन्तौ विश्व सर्वाः सर्वान्विन्द्य द्योतमान् ।
 कर करेण निष्पीक्य स्मरन्तौ तद्वचो महत् ॥
 क तु क वा बन्धुमुनः क वा रामो पणेत्यटः । [3010]
 इति युवाणौ साक्षेणौ सात्यकिं सत्यसगरम् ॥

2975) Gs युवापम (for वरा) — (L 2977) Ds को नाम
 लोविकाकाहु (for ") Ts Gs २ विद्वत्परायस्य ये (for ")
 — (L 2978) Ds Ms २ अर्धेण (for द्वेण) Dn Gs Ms
 को भूयादीरा वप (for ") — (L 2981) Gs तृतीय कृत
 वर्मा व (for ") — (L 2992) Ds कद्रुश्च (for बधुश्च).
 Ms २ [उ]न्मुनः (for [उ]न्मुक (for [उ]न्कर) Ds वदस्तु
 विष्टु स्मृत (for ") — (L 2983) Dn Gs २ सारणो (for
 सा) Ds Ts Gs सप्तमस्तु महाराज वादय कर्तुं एव हि — (L
 2984) Ds Ts Gs नयमोऽपि निरुप (for ") — (L 2986)
 Dn Ds Ts २ G स पूते (for तस्मैते) Dn Ms २ मोर्ह
 (for मोर्ह) — (L 2987) Ds Ts Gs महाराज (for
 दिवानिशम्) — Dn Gs om line 2988 — (L 2988) Dn
 Ts २ Gs २ नाययसदृशो बले (for ") — (L 2989) Ds
 काङ्क्षितौ (for को क्षमौ) Dn हन्तु मदपलान्वितौ (for ")
 — (L 2990) Ts Gs २ गिरा देवो. Gs दि पदो (for गिरा
 देव) Dn Ts Gs [म]यि, Ts Gs २ [म]य (for स) — (L
 2991) Dn Ts Gs २ केवल (for ली) — (L 2992) Dn
 समपृष्टो (for समुपनी) — (L 2994) Ts रक्षणाश्च (for
 रक्षय) — (L 2997) Gs वृक्ष (for क व) — (L
 2998) Dn Gs २ पुर्वते (for दे) Gs सुतम् (for गिरी).

— (L 2999) Bm Eoma eds Gred २ दक्षैवन्तौ (for
 वितौ) — (L 3000) Ds शङ्खचक्रधरो देव (for ")
 — (L 3001) Ds Ts २ Gs २ Ms २ कर्तुम् (for
 वधुम्) — (L 3003) Gs वापय (for जाड्यम्) Ts
 नीलवर्म् (for नीलवर्म्) — (L 3004) Ds कर्तुं (for मृद).
 — (L 3005) Dn Gs मुनिः Ds Ts Gs २ Ms रिषु, Gs
 वदु (for विभो) Ds Ts Gs जयपते (for विभो विपन)

Colophon — Mention of the Fpr. Dist — Mention
 of kshila Dn Ds Ds Ts २ G M — Adhy narv Dn
 Ds Ts २ Gs २ हन्तमिमांशोपार बले मायनिगतवम्; M इदं हि
 मरुम् — Adhy no Dn Ds 301, Ts Gs 229, Ts Gs
 231, Gs 224, Gs 227, Gs 230, Ms 194, Ms 193

Ts Gs om the set — (L 3006) Bm Cal eds.
 मुद्धो (for मुद्धो) — (L 3007) Dn Ds Ts २ Gs २
 दे शोचनुर (for शोचनो) Ds कोर (f २ रोप) — (L
 3009) Ds दन दिवा (f २ दिवा मया) — (L 3007)
 Ds Ts Gs २ कने निर्वोन्त बर् (for ") Gs कप (for
 तद्वचो) — (L 3010) Ms २ नरमुनः (f २ मृद) Ds
 Ts क नु नरमुनः क — (for ") Ds Ms २ नरोन्तः Ts

अरे वादवदायाद किं मूये न पुरोगत ।
 इतो निर्गच्छ मन्दात्म दूतस्त्रममि साप्रतम् ॥
 अन्यथा वध्य एव र प्रल्पन्परुष धव ।
 सत्य निर्लज्ज एवासि यद्व्या ईदृश वच ॥ [3015]
 आवापिद जगस्य शासितु सयती नृपो ।
 को नाम भानुपे लोके करदो नेत्र जीवति ॥
 हस्त्रा गोपालक सख्ये बध्या आद्यका वदम् ।
 शुद्धीम करसर्वस्व ततो गच्छ नराधम ॥
 अन्यथो दूतता भ्रातो बहवद्व प्रभापसे । [3020]
 ईधरो नो धर दाता ह्यस्त्राणामपि च प्रभु ॥
 रक्षितारो महाभूतौ सग्राह गच्छतोश्च नो ।
 पितर याजयिष्यायो ह्यस्त्रा गोपालकारणे ॥
 एते शोका भृश युद्धे कातरा सर्वे ध्व ते ।
 हस्त्रा तान्सवलान्युद्धे पुनर्नैव्याह केशम् ॥ [3025]
 सरस्तीव्या महासेना प्रवृद्धीतशरसना ।
 गृहीतप्रासमुत्तरा गृहीतकथया सदा ॥
 आह्वारयसाहस्रगदापरिचकुला ।
 सुप्रभूते धननती प्रभूतयवसाकुला ॥

प्रभूतयवसायुक्ता सकुनीका सतोमरा । [3030]
 सच्छत्रा सध्वना चैव समष्टा साधु साम्बरा ॥
 नरुष्यता वाहिनी घोरा बलाध्यक्षा समन्तत ।
 अवध्य एव गच्छ त्व न ते मरणतो भयम् ॥
 सग्राह पुष्परेडस्त्राक श्व परशोऽपि वा नृप ।
 ततो श्वास्यानदे धीर्यै केशवस्य बलस्य च । [3035]
 ये त्योक्ता नृपा सख्ये तेषामपि च यद्वदम् ॥
 सासकिद्वयाच ।
 एष गच्छामि वा हन्तु श्व परशोऽपि वा नृपो ।
 अथैव हि मया बध्यो न चैहृतो भग्नान्यहम् ॥
 न हि श्वो वा परशो वा युग कटुकमपिणौ ।
 दौत्य हि दुःखमखिल भयत्यैव सदा नृणाम् ॥ [3040]
 अन्यथाह युवा हस्त्रा सवो शास्त्रामि निर्वृतिम् ।
 स्वरीर्य बाहुदर्य च दर्शयश्च नृपाधमौ ॥
 शस्त्रचक्रगदापाणि शार्ङ्गधन्वा विरिदभृत् ।
 नीलकुञ्जिवैशाद्यो लम्बनाहु श्रिया दृष्ट ॥
 स सर्वलोकप्रभरो विश्वरूप मुरारिनाम् । [3045]
 वैलवानवहन्वासी योगिष्येव पुत्रतन ॥

बलीद्व (for बट) — (L 3011) Ds Ts Gs Ms s
 साक्षेव (for शै) — (L 3012) Ts s Gs s पुरो वद Ts
 Gs Ms पुरा वृप (for पुराण) — (L 3015) Ds Ms सखे
 (for सख्य) Ts Gs वादय (for वद) — (L 3016) Ts
 शासितौ (for सु) Ts शसनी Gs शासितौ (for सयती)
 — (L 301) Ds Ts Gs कर म न (Ts नो) ददाति वै (for
 १) — (L 3018) Ms युद्ध (for सख्ये) Ds Ts s Gs
 s हस्त्रा गोपालकान् सर्वान् (for १) Ms हवा (for वधा)
 Ds बलात् (for बहुत्) — (L 3019) Ds Ts Ms नृपाधम
 (for नरा) — (L 3021) Ds Ds Ms नो (for नो) Gs
 ददात् (for दाता) — (L 3022) Ds Ts Ts तौ (for नो)
 — Ds Ts Gs om l des 3073 3029 — (L 3023) Ds
 Gs s M जिवा (for हवा) Ds Gs s Ms गोपालक (for
 कात्) — (L 30 4) M नृपा (for मूर्ध) — (L 3025)
 Ds जव्यामि Ts s M s म (for व) — (L 3026) Ds
 Gs हवा य T सख (for सख) — (L 3078) Ds
 Ts Gs s M s साध्या (for साधय) — (L 3079) Ds
 T s Gs s प्रभूतयवसायना (for १) — Ds om lines
 3030 3331 — (L 3030) Ts Gs सपक्षी (for सधुषा)

Ds Ts Gs सकुनीका (for दीका) Ts Gs सतोमरा — (L
 3031) Ds Ts Gs Ms वीरा (for वैव) Ds Ts Gs सुभगा
 (for समष्टा) Ds Ts Ts s Gs s समष्टा साधुषाम्बरा (for १)
 — (L 3032) Ts Gs वास्यद (for कल्पता) Ms s दला
 ध्वक्षे (for क्षा) — (L 3033) Ts वध्याच (for वधय)
 Ds वृषुत् ते (for मरणतो) — (L 3035) Ds Ds Ts s
 Gs s M श्वास्यानदे (for वद) Ts मर् (for मरी) — (L
 3036) Ms सर्वे (for सख्य) Cal ed मरि (for मरि)
 — Gs om the ref — (L 3037) Ds Ds Ts Ts Gs हवा (for
 वध) Ts वध्यामद (for नि वा) Ds Ts s s Gs s Ms
 नृप (for नृपो) — (L 3040) Ds Gs s s दौत्ये हि
 Ts भवदरा Ts दूत्य हि (for दौत्य हि) Ds Ts s s Gs M
 वानु (for वखिल) Ds Gs वदामि Ds सदहि Ts Gs M
 वदति (for मरि) Ds Gs नृप (for नृणाम्) — (L
 3041) Ds Ts Gs युद्धे हवा (for हवा ततो) Ts s Gs s
 निर्वृत् Gs नि दृष्टम् (for निर्वृतिम्) — (L 3042) Ms
 बल (for बाहु) Ds Gs Ms दर्शयश्च Ds Ts Gs वस्य
 Ts वैष (for वक्ष) Ts s Gs s नृपोत्तमौ (for नृपा
 धमौ) — (L 3045) Gs वरुणाक्ष (for विश्वरूप) — (L

पद्मकिञ्जल्कवदनः दयापलः सत्यविक्रमाः ।
 मृदुस्थितिलयस्यैकः कर्ता विजयतां पतिः ॥
 शरेण निशितेनाजो दपं यां व्यपनेष्यति ।
 इत्युक्त्वा रथमारुह्य प्रतप्ते सात्यकिः निष्ठ ॥ [3050]

Colophon

वैद्यापयन उवाच ।

स प्रविश्य पुर विष्णोः सात्यकिः शिनिपुंगवः ।
 आचक्ष्वेऽथ कृष्णाय यथा वृत्तं तपोस्तदा ॥
 ततः प्रभाते विमले केयवः केनिसूदनः ।
 ब्रह्माध्यक्षानुवाचेदं कृतमङ्गलतत्परः ॥
 संनद्धन्तां बलं सर्वं रथकुञ्जरवासिमतः । [3055]
 अनेकभेरीपणवप्रासासिपदिपाङ्कजम् ॥
 सध्वजं सवताकं च सालंकारपरिच्छदम् ।
 तपेति ते प्रतिश्रुत्य सर्वं चक्रुर्नीकपाः ॥
 आदाय मुष्टं चापं रथमारुह्य हंशिताः ।
 जमती जमुरत्यर्थं सेनायाः पुत्रोत्तमाः ॥ [3060]
 वनमाली हली धमो नीलनासाः सितप्रभः ।

बभौ सैन्याग्रतो राजकुलग्रामेन्द्रसमप्रभः ॥
 सात्यकिश्च तथा राजजगृहीतशरासनः ।
 बभौ क्रोधसमायुक्तो जगामाग्रे महाबलः ॥
 अन्ये च यादवाः शूराः प्रगृहीतमहायुधाः । [3065]
 मिहनादं प्रकुर्वन्तो जमुरत्यर्थमुत्तमाः ॥
 हरिस्तु रथमारुह्य सनदं दास्येण ह ।
 शार्ङ्गं भारसहं धोरं गृहीत्वा सशरं धनुः ॥
 चक्रपाणिस्तदा शङ्खी गदाद्वयशरासिमान् ।
 वक्रगोपाङ्गुलिगणः पीतवासा जनार्दनः ॥ [3070]
 पद्ममालाकृतोरत्नो नीलकुञ्जितगूर्धजः ।
 यथौ रथगतो विप्रेः स्तूयमानो मुदापत्तिनः ॥
 सूतैर्मागधपुत्रश्च स्तूयमानस्तनस्ततः ।
 आनीय सेनां सकला ययौ काष्ठमयोत्तराम् ॥
 पाञ्चद्रव्यं मुखे मय्यस्य सर्वप्राणेन वेशनः । [3075]
 दध्नी महारवं कुर्वन्जघ्नुषां सवयवर्धनम् ॥
 आष्मातस्तेन दुरिणा स चक्रे बह्वृषदं त्यतम् ।
 रथः स रोदसी राजन्पूरयागास अद्भुतः ॥

3046) Gs सलवत (for सुरा) — (L 3047) Ds Ts
 Gs M नयन, Gs संनिभ (for वदन) Ds Ds Ts Gs M
 सिद्ध (for सत्य) — (L 3048) Ds Ts Gs ३ लवेयु
 (for हयस) Ds [च]व (for [ए]क) Ds Ds Ts Gs M
 शुद्ध (for पति) Gs कर्ता विजयवीर्य, Bom Poona
 eds G(ed) कर्ता विजयवीर्य गुरु (for १) — (L 3049)
 Ms मयनेयवि (for वयव) — (L 3050) Ds Ds Ds Ts
 Gs १ M हयम् (for रथम्) Ds प्रवयी (for प्रतप्ये)

Colophon — Mention of the Epic Ds — Mention
 of Kāśī Ds Ds Ts १ ३ G M — Adhy name Ds
 हंसदिभकोपाख्याने सायणिविप्रविजयागम्, Ds हंसदिभको
 पाख्यानम्, Ds Ts Ms हंसदिभकम्, Ts ३ Gs हंसदिभ
 कोपाख्याने प्रपाठकरणम् (Ts सात्यकिप्रयागम्), Gs सात्यके
 प्रतिप्रयागम् — Adhy no Ds Ds 303, Ts Gs 239,
 Ts Gs 232, Ts 199, Gs 250, Gs 223, Gs 231, Ms ३
 195, Ms 194

Ts Gs om the ref — (L 3051) Ds Ts ३ Gs Ms पूर्ति
 (for पुर) Ds Ts Gs सात्यकि मयनिक्रमा (for १) — (L
 3052) Ds Ts Gs सलवतो (for सलोत्तरा) — (L 3053)
 Bom Poona eds G(ed) चक्रपाणिगोदावर (for १)

— (L 3056) Ds Ds Ts ३ ४ Gs -यणदं (for -यणव-)
 — (L 3058) Ds Ds Gs ते तपेति (by transp) Ds
 Ts Gs ३ ४ Ms ३ प्रतिश्रुय (for 'ध्रुव' Ds Ds Gs
 जघीनगाः Ds Ts ३ Gs ३ जघीनगा (for जघीरगा),
 — (L 3059) Ds Ts Ms ३ रथान् (for रथम्) Ts संतिपदा
 (for वृत्तिगा) — (L 3060) Ts दुरवोत्तम — Ds Ds
 Ts G Ms ३ om lines 3063-6066 — (L 3065) Ms ३
 -सारासना (for महायुधा) — (L 3067) Ds Ds Ts Gs
 Ms ३ सलहने (for सलह) — (L 3068) Ds सरो (for
 सरो) — (L 3069) Ts बह्वृ (for बह्वृ) Ds Ts
 Gs ३ गदाजघनसामिनाम्, Ds गदागुलितारमिपद् (for १)
 — (L 3071) Ds Ts Gs वनमाला (for पद्म) Ds Ts ३
 Gs ३ Ms ३ दुरोत्तरो (for दुरो) Ds Ts ३ नवजी
 मृतसनिभ, Ds Ts Ms ३ नील-पीतमसिः (for १) — (L
 3072) Ds Ts Ms मयजद्विरमो विप्रे (for १) Ds दयान्वितै
 (for सुय) — (L 3073) Ds Ds Ts ३ Gs M नीय
 मानस (for सत्य) — (L 3076) Ms दास्युर (for महा)
 Ms ३ ४ जगुर् अयम्, Ms धनुर्ध भयम् (for सवयवर्धनम्)
 — (L 3077) Ds दध्नी (for चक्रे) Ds Ts ३ Gs ३
 Ms ३ ४ मुयम्, Ds Ms रथम्, Ds हयम् (for मयम्)
 — (L 3078) Ds Ds Ts Gs Ms सर्वक, Ts Gs ३ ४

तस्मिन्नाक्षरे तथाभ्याते नेहुः शङ्खाः सहस्रशः ।
 भेषध्रापि समाभ्याता मृदङ्गा बहुशो नृप । [3080]
 नेदुरत्यर्थमनुष्ठे पमान्ते जलदा यथा ॥
 अथो ययुर्महाराज पुष्करे पुण्यवर्धनम् ।
 गरसहस्रस्य राजेन्द्र पुष्करस्थ नृपोत्तमा ॥
 प्रतीक्ष्य हंसदिभक्तौ मुद्राय समुपस्थिताः ।
 गिरेः फारयाभासुपादयाः सर्वे एव हि । [3085]
 स्यं स्यं यथासुम्न राजन्प्रवृत्तीतकुटीमठम् ॥
 भगवानपि गोविन्दः सरो दृष्ट्वा मुक्तो मनम् ।
 वरपृथग् जले तस्मिन्प्रणम्य यविपुगवान् ॥
 वयोरागमन क्षिप्सुरास्ते तीरे यथासुम्नम् ।
 शृण्वन्वेदध्यानि विष्णुमूर्तिपाना समन्ततः ॥ [3090]

Colophon

वैशपायन उवाच ।

अथ सौ हंसदिभक्तौ जम्भतु पुष्कर प्रति ।
 प्रवृत्तीतमहाचापौ सरथौ सध्वजौ नृप ॥
 पुरासरमहाभूतौ सहस्रन्ताविरोल्यणी ।
 प्रवृन्तानुकरस्यं भस्मना परिवेष्टितौ ॥

सर्वश (for शङ्ख) — (L. 3079) Dss समाभ्याते (for
 स्या) Dn Dss Tt s Gt s-s दण्ड (for नेहु) — (L.
 3080) Gt s s M: समाभ्याता (for 'समाता) Ds Ts Gs सुजे
 वैशपायनव्यवहार (for 'व') Tt s s Gt s s शतको (for बहुशो).
 — (L. 3082) Dn Ts s G M: अथाययुर् (for मथो य) —
 (L. 3093) Ts Gs 'राजेन्द्रा' (for 'न्द्र') — (L. 3084)
 Dn प्रतीक्ष्य (for 'क्ष्य') Dn M: s s मुद्राय समुपस्थिताः
 Ts 'य समुपस्थिता' (for 'य') — (L. 3086) Dss ययु-मुस-
 Tt मुस यथा (for यथासुम्न) — (L. 3087) M: स (for
 सु) — (L. 3088) Dv प्रणम्य बहुशुम्न- Gt s s 'ययु-
 नृपग' (for 'य') — (L. 3089) Gs वीप्सुर (for लि) Ds
 मासीत् (for मास्ते) Dss मास्ते यत्र तु ससर (for 'य')

Colophon — Mention of the Epic Dss — Mention
 of Kṛishṇa Dn Dss Tt s s G M — idhy name Dn
 Tt हंसदिभक्तौपायने इण्यस्य पुष्करमेवतः Tss वृत्तस्य
 पुष्करागमनम् Ds M हंसदिभक्तम्, Ts G
 उवाचे मुद्राय इण्यमेवतः Gs मुद्राय इण्यमेव
 हंसदिभक्तौपायनम् no Dn Ds
 231, Ts G, 233, Gs 313
 M: s s 195, M: s

त्रिपुण्ड्रकलटाटान्तौ रद्राक्षपरिशोभितौ । [3095]
 अन्यौ द्वावि वरुौ तौ लेखसहस्रारारौ ॥
 ततोऽनुजग्मः शतशः सैन्यानि नृपसत्तम ।
 अश्वोहिण्यो दशैवासस्त्रयोऽथ समागताः ॥
 विचक्रुस्तु महाराज दानवो नगसनिभः ।
 तयोरेव सत्या पूर्वमासीच वलशालिनोः । [3100]
 शक्रोऽपि यस्य पुरतः स्थातु शक्तो न यथश्नु ॥
 यो हि वीरो महाराज देवदेवसमागमे ।
 देवानिर्गलदा युद्धे देवेन्द्रमजयगमहान् ।
 अकरोच पुरा युद्धं विष्णुना प्रभविष्णुना ॥
 यो हि द्वारवती प्राप्य वचावे यदुपुगवान् । [3105]
 स तदानीं महाराज ध्रुवा युद्धमुपस्थितः ॥
 अनेकशतसाहसैर्दानवैः परिपापुधैः ।
 ध्रुव- सममरदैवो वृष्णिदेवाम्नपोत्तम ।
 हंसस्य दिभक्तस्याथ साहाय्यं वर्तुमुद्यतः ॥
 विचक्रन्साध दैत्यस्य हिदिभ्यो राक्षसेभ्यः । [3110]
 अतीव मित्रा यातो दयात्प्राप्य सयति ॥
 राक्षसेभ्यः सार्धं शिलाशूलासिपाणिभिः ।

Ts Gs om ref — (L. 3091) M: (inf) is, as above)
 सयति (for पुष्कर) — (L. 3092) Tt सशरी (for सरथौ)
 — (L. 3094) Dn च वलुषा, Ds Tt s s Gt s s सिंहायः
 Ds Gs पनुदे (for वरव) Dss Ds Ts s s M: सैरितो,
 Gs सैरितो, M: सैरितो (for सैरितो) — (L. 3096)
 Dn Gs शीरो तौ, Ds Ts Gs दैवतो, M: शोभिनी (for दैवो
 तौ) — (L. 3098) M समाययु (for 'सता) Tt s
 Gs s s ययुम्न- सता सैव्यायिपुष्य वरससनी — Gs om.
 (hapl) 3099-3103 — (L. 3101) Gs तस्य (for
 वस) Dss तस्य (for वस) G (Gs om.) शक्रोऽपि
 वरसस्य (for 'य') — (L. 3102) Dn महाबाहु (for 'राज)
 — Ds Ts Gs om lines 3103-3106 — (L. 3103) Dn
 Gs सता राजन् (for सता युद्धे) — (L. 3105) Tt बलादिः
 M: s वचाय (for वचावे) — (L. 3106) Dss M: शव-
 स्थितम्, Dss Ts s Gt s s M: s दपस्थितम्, Cal ed अव-
 स्थित (for उपस्थि) — (L. 3108) Dn दृष्ट्वा (for दृष्ट-
 Gs विष्णुदेवाय, अश्वो (for 'द्वारा) Gs नृपोत्तमो
 (for 'य') — Gs दिभक्त्य (for विचक्रय)
 Ds Ts Gs दिभक्त्य (for 'य') — (L. 3111) Ds

ययौ तस्य सहायार्थं दिदिन्वः पुरपादकः ॥
 अष्टाशितितद्व्यापि राक्षसात्मस्य चामवन् ।
 अनुयाता महाराज शिलापरिपाणयः ॥ [3115]
 तयोस्तत्र महासैन्यं गच्छतोः केशवं प्रति ।
 मिश्रितं दैत्यसपेक्ष राक्षसैश्च समन्ततः ।
 अत्युद्धतं महारोत्रं त्रेलोक्यभयदायि च ॥
 दैत्येन तेन सहितौ जग्मतुः पुष्करं प्रति ।
 वायेतौ हंसदिभक्तौ हस्तुं केजममञ्जसा ॥ [3120]
 वतः श्रुत्वा जरासंधो विमहं यदुपुंगवे ।
 नाकरोन्मूष साहाय्यं दापो मे भवितेति ह ॥
 गच्छतोः संयुगं राजन्हंसस्य दिभक्तस्य च ।
 अतिस्वस्तिविमान्तास्ते ययुः पुष्करं नृप ॥
 सिंहानां विमुञ्चन्तः कथयन्तः परस्परम् । [3125]
 अद्मेन नृपा युद्धं करोमि प्रथमं हरेः ॥
 इत्यमुनमृषा राजन्गच्छन्तः पैन्नं प्रति ।
 संप्राप्तास्ते नृपश्रेष्ठाः पुष्करं पुण्यार्थनम् ॥
 मुनिशुद्धं तपोवृद्धैर्हपिनिश्च निषेवितम् ।

अत्यन्तमद्रं लोकेषु पुष्करं प्रथमं नृप ॥ [3130]
 पुष्करं पुण्डरीकाक्षो द्वावेव जगतीपते ।
 दर्शनात्सपेक्षमात्राणि कित्तिपच्छेदिनी नृप ॥
 पुष्करं पुण्डरीकाक्षो द्वावेव नृपसत्तम ।
 सेव्यमानो मुनिश्रेष्ठैः सामर्थ्यैर्महात्मभिः ॥
 द्वावेव हि नरश्रेष्ठ कित्तिपवीर्यस्य नाशकौ । [3135]
 शकुभौ यत्र सहितौ तत्र ते संशिता नृपाः ॥
 दृष्टवन्तौ हरिं विष्णुं त्रिपुरासं परम् ।
 पुष्करं पुण्यनिलयं तीर्थं ब्रह्मपिनेयितम् ॥ -
 तेभ्यः दुरु नमस्कारं मनसा नृपसत्तम ।
 अर्थं निश्चेषमभवत्तत्र भूप न संशयः ॥ [3140]
 सैन्यं तत्र च संप्राप्तं दैत्यैश्च समानुत्तम ।
 जनकमेरीपणयश्वर्रीडिण्डिमाशुत्तम ।
 तालसमिष्यणरं रक्षोनाशसमानुत्तम ॥
 प्रविश्य सरस्मरीं पुष्करस्य विनां पते ।
 अदर्शयत्तत्र देवं युद्धाय समुपस्थितम् ॥ [3145]

Calophon.

शिला (for शिला) — (L. 3113) Gs तत्र (for तस्य)
 Poon Poona eds पुरपादक (for 'क') — (L. 3114) Dn
 Gs तस्य रक्षानि चामवत् (for 'द') — (L. 3115) Dss M
 चावत् (for चावत्) — (L. 3116) Dn मच्छतो (for
 'तो') — (L. 3118) Ds महाराज (for 'हृद') Dss Gs
 दायकम् (for दायि च) — (L. 3119) Rom Poona
 eds G(ed) दैत्येन सहितौ लोके (for ' ') — (L. 3121)
 Dss विमहं यदुमि सह (for ' ') — (L. 3122) Dss पार्श्वं
 (for सारो) — (L. 3123) Dss मच्छत (for 'तो') Ds
 Ts Gs M समिधिः Ts Gs संयुगे (for 'त') — (L. 3124)
 Ts मरिग (for मरि) Gs म (for मे) Dn नृपाः Dss
 Gs प्रति (for नृप) — (L. 3125) Ds Gs Ms प्रवृत्तः
 Ts Ms विदुर्बल (for विमुञ्चन्तः) — (L. 3127) Ts Gs
 तस्मै, Ms तस्मात् (for तस्मै) — (L. 3129) Gs पर
 (for नृप) — (L. 3129) Ds Ts Gs मुनिश्रेष्ठ (for मुनि
 श्रेष्ठ) — Ts om line 3131. — (L. 3133) Ds Gs Ms
 सारमात् (for सारमात्) — Ds Gs om. lines 3133.
 — (L. 3134) Ds Gs Ms सैन्यमानो (for 'मानो') Ts Gs
 Ms मुनयै (for मुनि) Dss अस्तीति Ts मातुसादेः
 Cal. ed सामपोरि (for 'श्रेष्ठ') — (L. 3135) Dss Ds
 Ds Ts s (Gs) मुनयै (for नृप) Ds Ts s Gs s

विनिष्ठायां च माताको, Dss तस्मात्प्रमाताको; Ds Ts Gs
 विनिष्ठायां च माताको, Gs पुष्करायां च माताको (for ' ') — (L.
 3136) Dss Ts Gs सहितौ (for सारिमा) Ds Ts Gs नृप
 (for नृपा) — (L. 3137) Cal. ed. दृष्टुं लोच (for दृष्ट
 वन्तौ) Ds नृपम् (for नृपम्) Dss पुष्करं प्रोक्तं परम् (for
 ' ') — (L. 3138) Dn Ts s मापे मच्छतिवेतिनम् (for
 ' ') — (L. 3139) Dn Gs सारमात् (for सारमात्) — (L.
 3140) Dn Ds Ms s सहो; Ts s Gs हरेः; Gs श्रेष्ठो; Ms s
 अयो (for अर्थ) Ds तत्र मृते, Gs तत्र मृते (for तत्र मृते)
 — (L. 3141) Gs समानुत्तम (for ' ') — (L. 3142)
 Dss महती (for महती) — (L. 3143) Dss मानः Cal.
 ed जाड (for जाड) Ds Gs Ms तस्मात् Ms 'त' च परम्
 मिष्ट (for ' ') Dss Ts Gs विनिष्ठायां (for ' ')
 — Ts om line 3145. — (L. 3145) Dn Ds Ts s
 Gs s सारमात् सारमात्; Dss हस्ति म च हस्ती (for ' ')
 Ds Ms s समपः (for समपः)

Calophon — Mention of the Ep. Dss — Mention
 of Khās Dn Dss Ds Ts s Gs Ms — sily
 Ds Dss हस्तिमच्छतिवेतिनम्; Ds Ms हस्तिमच्छति; Ts Gs
 हस्तिमच्छतिवेतिनम् पुष्करपुत्रोत्तमः; Gs पुष्करं पुत्रोत्तमः

वैशम्पायन उवाच ।

द्वे सैने संगते राजन्सध्वजे सपरिच्छदे ।

महापरिधसकीर्णे गदाशक्तिसमाबुले ॥

भेरीझर्झरसंपूर्णे डिण्डिमागवसकुले ।

प्रगृहीतमहाशस्त्रे शूलासिवरवामुके ।

परस्परकृतोत्साहे शक्राते युद्धमुत्तमम् ॥ [3150]

ते शराः कार्मुकोत्सृष्टा निर्भिद्याथ शरीरिणाम् ।

शरीराणि महाराज जग्मुर्दूर सहस्रशः ॥

भटवाहुविनिमुक्ता. स्वप्ना निर्भिद्य यक्षसि ।

स्फुटिताश्च तदा राजन्विशरांस्याहृत्य सययुः ॥

परिषाञ्च तदा राक्ष्णां बाहुभिः परिचोदिताः । [3155]

तिलशश्चतुस्तुलाः शरीर नृपरक्षसाम् ।

देत्याना कुर्वतां नादमन्योन्यवधकाङ्क्षिणाम् ॥

दैत्या रक्षासि राजेन्द्र राजानश्च समन्ततः ।

अन्योन्यं परिघर्जन्तुश्चापमुत्तैर्महाशरैः ।

शैब्य भोगिभोगभैस्तीक्ष्णमन्ये महानलाः ॥ [३१६०]

राक्षसा दानपाश्चान्ये मत्तमातङ्गविश्रमाः ।

नागा नागैर्महाराज ह्याध्वान्ने. समन्ततः ॥

रथा रथैः समाजघ्नः साधिनः सादिभिस्तथा ।

पट्टसासिशरवातैः कुन्तैः सायकवर्पणैः ॥

सशक्तिपरिग्रहासपरन्धसमाबुलै । [3165]

मिण्डपालैर्महाराष्ट्रैर्जन्योन्यमाहवे ॥

राक्षसा दानवा राजन्क्षत्रियाश्च समन्ततः ।

इतश्चेतश्च धावन्तः कुर्वन्तो विस्वर रयम् ।

हत्वाः केचिन्महाराज पेतुरन्त्यां महासिभिः ॥

केचिन्मयितमस्तिष्का गदाभिर्वीर्यरत्तमाः । [8170]

भग्नप्रीण महाराज परिधै, परिणायुधैः ॥

यमराष्ट्रं गता. केचित्केचित्त्वरं समाययुः ।

अप्सरोभिः समासेदुः पश्यन्तः स्वकलेषरम् ।

केचित्स्याच्च परार्थैव हस्या भ्रान्ता इवाभयन् ॥

एतस्मिन्नन्तरे राजञ्जहा भेर्यः सहस्रशः । [3175]

सस्यन्तुः सर्वतः सैन्ये मृदङ्गा बह्वस्तथा ।

मध्यदिनगते सूर्ये तप्यं दधति घोरतत् ॥

ततः पिशाचा विवृताः कशाला निर्णनोदराः ।

राक्षसाश्च महाघोराः पिशितं वेशशाङ्कम् ।

मुदिता भक्षयामासु पिरन्तः शोणित पट्ट ॥ [3180]

— Adhy no Dn Dst 304, T₁ G₁ 233 T₂ G₂ 234;
T₁ 201, G₁ 277; G₂ 230, M₁₋₂ 179, M₄ 215

(L 3147) De Ts सवर्णे (for सवर्णि) — (L 3148) Mi s सवर्णि (for र्) — (L 3150) Dn Ti Gs s सवर्ण
 जाय, M अद्यत्म् (for उद्यत्म्) — (L 3151) De वे वास
 वायुमन्त्रा (for °) De Ts [मा]त्रु (for [म]त्र) — (L
 3154) Das स्फुरिताय, G: स्फुनत्त्र (for स्फुरिताय) Mi a
 महराज, (Ged.) तथा राज्ञ (for मया राजन्) De Ts Gs
 स्फुटित सहायसो रान्त्र (hypermetrism) (for °) Dn Ti a
 G: s-s [मा]द्वय (for [म]द्वय) Mi खे (for स) Das Ty
 G: तिरोन्माह्वय ययु (for °) — (L 3156) Dn Das Ty a
 G: s Mi अनुल (for ह्य) De Ts G तिलक-कारवा
 मयु (for °) De सरीराण्ययि रलसाम् (for °) — Mi s
 om line 3157 — (L 3157) Das काङ्गिणी (for
 'गाम्) — ■■ om lines 3158-3162 — (L 3158) G
 राजन्नाय (for राजान्त्र) — (L 3159) Das Ti a Gs a
 M तिलानिनि (for महराजरे) De om (haph.) lines
 3159^a-3163^a Ti: वायुत्तं तिलानिनि (for °) — Das Ts a
 G: s-■ Mi ins after line 3161 Dn after line 3167

२३^{५६} अग्न्येत्येव जप्तिरे रात्रश्चापमुपैर्महाशरै ।

[Dn: Ds शिलाशितै (for महाशरी)]

— (L. 3162) Gs Q(ed) ह्यानथै (for 'आथै')
— (L. 3163) Ds Gs : M : s समागम् (for 'ग्राम')
Gs रथै रथ समागम् (for ') T : सादिनि (for 'न')
M : सादिनि सादिन्यव (for ') — (L. 3164) T :
M : सद्यवत : Gs ब्रास (for 'ब्रातै') — Gs बुभत (for
बुभतै) Gs सायक, M कणय (for सायक) Gs : कर्णयै
(for 'कर्णयै') Mn T Ds कुतमायककर्णयै 'क्षेपयै' (for
') — (L. 3165) M सार (for 'सार') — (L. 3166)
Ds Gs द्योतयै (for 'द्यै') Ds विज्ञानयन्मोन्माहरे (for
') — (L. 3168) Ds T : डैरै (for 'विहार') Ds दार्य
(for 'दयम्') Gs कुर्णयो भैरवत्तनम् (for ') — (L. 3171)
Das T : s G M : मित्र (for 'भ्रत') Cal ed पट्टिः पट्टि-
द्वया (for ') — (L. 3174) Ds स्वान्वरमं, Gs स्वार्थे
परान्व (for 'सांख परान्व') — (L. 3175) Ds Gs बाह् : (for
बाह्य) T : Gs समन्वतः (for 'सद्वय') T : श्रुमये सन
नस (for ') — (L. 3176) Ds हैन्दः T : सैन्दर (for
'सैन्दे') — (L. 3177) Ds T : सारपटि घोराव (for ')

ततः शिलां च महतीं प्रयुज्य दनुजः किल । [3215]

भ्रामयित्वा शतरुणं प्राहर्त्स्नेश्वरोरसि ॥

वामापवन्तीं सप्रेक्ष्य हस्तोनादाय वेश्मनः ।

जघान च तदा दैत्यं ताडित स तथा क्षिणी ।

गतासुरिष सज्जो श्वसन्निव पपात ह ॥

प्राप्य सङ्गो सतो दैत्यः मोधाद्विगुणमावयौ । [3220]

आदाय परिधं घोरमिदनाह जनादेनम् ॥

अनेन तव गोविन्द वपं जात निहन्त्यहम् ।

पिञ्जमङ्गः सदा चासि मम देवायुरे रणे ॥

सावेव विपुली बाहु स प्वास्मि जनादेन ।

तथापि पुण्यसे वीर क्षाल्या वै मामकं धलम् ॥ [3225]

वार्येन महानाहो परिधं बाहुनि.क्षतम् ।

इत्युक्त्वा दैवदेवेश शङ्खचक्रगदाधरम् ।

क्षिपेय दैत्यो लोकेन सर्वलोकस्य पश्यत ॥

तं गृह्य बाहुना हृण्यो दुष्टोऽसीति वदन्हरिः ।

रज्जुशः कारयामास यद्वेन निशितेन च ॥ [3230]

उत्पाट्य वृक्षं दैत्येन्द्र शतशरान् महाशिरम् ।

तेन त पोषयामास विष्टरश्रवस विभुम् ।

गृह्य तं चापि रज्जेन तिलश्च चकार ह ॥

वित्रीड्य सुचिरं कृष्णस्तेन दैत्येन माधवः ।

हन्तुमैच्छत्तदा दैत्यमादाय निशितं शरम् । [3235]

आभेयाखेण सयोज्य जघानेनं स तेन ह ॥

प्रवृह्य स शरो दैत्यं सर्वलोकस्य पश्यत ।

गयापूर्वं जगामासु वरं भगवतः पुनः ॥

हृत्क्षिप्रस्तदा दैत्याः पलायन्त विशो दश ।

अद्यापि न निवर्तन्ते गच्छन्तो वै महोदधिम् ॥ [3240]

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

बलदेवस्तु धर्मात्मा धनुरादाय सत्वरम् ।

जघान हंस दशभिर्गणिवर्णिभृता वरः ।

तं प्रत्यविष्यभारचैर्हंसः पञ्चभिर्नागुरीः ॥

तानन्तरे हली ठित्वा नाराचैर्दशभिः पुनः ।

नाराचेनाशु विन्वाप ललाटे हंसभोजसा ॥ [3245]

हृदं पतन्स नाराचलस्य संशं समावदे ।

स्थोपस्थे चिर स्थिता स्थूणाकर्णं समावदे ॥

लब्ध्वा हंसः स संशं तु विष्वा तेन यदूत्तमम् ।

(for मनीं) — (L 3216) Dss G₁ हस्य (for सत्त) Ds
G₁ माहिणोद् (for माडाद्) — (L 3218) Dss Ds T₁
G₁ s s M तथा (for तदा) Dn तदा शिनी, G₁ तदादि
(for तथा शिनी) Dss स कपाजदि शिनी, Ds T₁ s s
G₁ s M स तथा वादि शिनी (for s) — (L 3219) T₁
निसस (for सज्जो) G₁ सवम् (for श्वसम्) — (L
3222) Buss ed जि (for ति) — (L 3225) Dn G₁
म क्षपा, Dss Ds T₁ s G₁ s s s '1 क्षपा त्वं, T₁ क्षपा
खो (for क्षपा वे) — (L 3226) Ds वायव (for वो)
— (L 3227) Ds देवरम् (for देवस) Dss G(ed) वरा
धरे (for वरम्) — (L 3228) Dss लेकेको (for लं)
— [L 3229] Dn Ds T₁ s G₁ s s s हतो, Ds M₁ s
धरो (for हतो) — (L 3231) Dss T₁ G₁ s s M₁ स दैत्ये
(for न्द्र) T₁ महायया (for सिसम्) — (L 3232)
T₁ रोषयामास (for पोष) Dn प्रमुम् (for विमुम्) — (L
3233) Dss शिवाय व, T₁ G₁ M₁ दृष्ट तप (for दृष्ट सं)
— (L 3234) Dss Ds T₁ s G₁ s s s M विष्णुस्य (for
हृण्यस्य) — (L 3235) Ds आश्विन च सयोज्य (for s)
Dss महानहरि (for स तेन ह) G₁ जघान मुमन्त्रे ह (for

s) — (L 3237) Dn Dss Ds T₁ G₁ s s M₁ सृष्ट
(for प्रवृह्य) T₁ सृष्ट उवर दैत्य, T₁ प्रवृह्य शततो दैत्य
(for s) — (L 3238) Ds T₁ G₁ शर (for पुन).
— (L 3239) G₁ सय (for हत) Dss G₁ परावन्दे, T₁
s s G₁ s s M₁ 'लब्धो (for सवत)

Colophon — Mention of the Epic Dss — Men-
tion of Kāla : Dn Dss Ds T₁ s s G M — Adhy-
name Dn हसद्विकोपाख्याने च (Dss विच) क्वचप ; Dss
हसद्विकोपाख्याने, T₁ s s s हसद्विकयुदे विचकवच ;
G₁ हसद्विकोपाख्याने हसद्विकयुदे विचकवच ; M₁ हसद्वि-
कम् — Adhy no Dn Dss 306 ; T₁ G₁ 234, T₁ G₁
236, T₁ 203, G₁ 229, G₁ 232, G₁ 233, M₁ s 177 ;
M₁ 198

(L 3242) Dss Ds T₁ M₁ भूना वारम् ; G₁ M₁ सृणी
वर, M₁ s विदो वरम् (for सृणी वर) — (L 3244) Cal.
ed सन्मज्जे (for सान्) Ds सन्मज्जे हली भिवाय (for s)
— (L 3245) Ds T₁ [म]व (for [म]शु) T₁ मज्जसा
(for मोजसा) Ds T₁ G₁ ललाटे पादवेषार (for s) — (L
3246) Dn T₁ G₁ s सत्त संशं, T₁ सत्त सय (for सत्त संशं).

सिंहवद्वयनदत्तसो देवात्मिस्मापनये ॥

ततः क्रुद्धो हली विद्वस्तेन वाणेन माधवः । [3250]

यमञ्ज्योषितमहाथं निशब्दास रणाग्निरे ।

लोहिताविष्टगान्स्तु कुङ्कुमाद्रं इमामवन् ॥

नारचेः सप्तसाहसैरर्दयामास यादवः ।

हंसं हंसगतिं वीर नीलनामा हलायुधः ॥

ते मुक्ता निक्षिता पोत नाट्याश्च सुगजिनः । [3255]

रथे ध्वजे तथा चापे चक्रे तूणीद्वये वृष ।

पतिताः सर्वतो राजन्यदयां यैव तथा दधुः ॥

ततः क्रुद्धो महाराज हंसो वीर्यमलान्वितः ।

शरेण हलिनं विध्वा ध्वजं चिच्छेद येनचित् ।

शरैश्चतुर्भिश्चाध सूतं प्रेताधिपे ददौ ॥ [3260]

ततः क्रुद्धो हनी तस्माद्वा शूरा महारणे ।

आपपात महाबाहुहंसं ज्ञेय इव श्वसन् ॥

तथा ध्वजं रथं चमनीषो सूतं हलायुधः ।

यमञ्ज तिलणः सर्वं ननाद च पुनः पुनः ॥

भूयश्च गदया हंसं निक्षेप च हली पिल । [3265]

सोऽपि हंसो गदा शूरा रथात्तत्त्वादायानत् ॥

तवस्ती हंसहलिनी युवुधाते महारणे ।

महारथो महाबाहु लोके प्रथिततेजसो ॥

अत्यद्भुतो सुप्रिनान्तो परस्परवपेपिणो ।

श्वतथसो महायुद्धे सिंहप्रिनान्तगामिनी ॥ [3270]

यथा देवासुरे युद्धे शनयूरी सुतन्धरे ।

उभौ ससितस्तराङ्गौ शोणितेन महारणे ।

अत्यन्तवेपिती युद्धे परस्परवपेन ह ॥

ततश्च दक्षिणं मार्गं यत्नमत्रोऽप्यशूत ।

सख्यं तु हंसो राजेन्द्र व्यग्राह्मन्सत्यसगरः ॥ [3275]

पोथयाचनसुसुन्दे गदाभ्यां गजविनोती ।

यथाप्रापं महाबाहु जगत्तुर्मरणाय वै ॥

अतिप्रयुद्धं सख्यम देवासुररणोरपमम् ।

विदधाते महारथे पश्यता त्रिविधास्तमम् ॥

देषाश्च मुनयश्चैव रिसयं परजिगिमेरे । [3280]

अहो राक्षसीदृष्टं मुदं दृष्टं पूर्वं न च धृतम् ।

इत्युचिरिसयनशारेणगर्भान्निनराः ॥

— (L. 3247) Da Da De Ts : a G तूणाद्वये (for द्यूनाद्वये).

— (L. 3251) Das De Ts : a Gs M अत्युत्त (for अत्युत्त).

Da नि यमञ्ज (for निशब्दाय) — (L. 3253) Das Ts : a Gs

4 वात (for वसत) Dns Dss Ts Gs 2-3 Ms मापव (for

पादव) Dns Ts इतरामास माधव (for^a) — (L. 3254)

De हंसगतिरि, Ts गतिरि (for गतिं) — (L. 3255) Ms 2

तेन युवा (for ते युवा नि) Ts सुगजिन, Ms ता (for

न) — (L. 3256) वपे, Ms चक्री (for चक्रे) Ms 3 नृपे

(for नृप) — (L. 3257) Da Das Ts M तथा दधु, De

समापपातु (for तथा दधु) — (L. 3258) Da Das ददा

न्यात (for ददा) — (L. 3259) Poona ed कानिचत्,

Bomb. ed G(ed) काचिचत् (for केनचित्) — (L.

3260) Dss De वीर (for वीर) Ms 3 अरिस्तु विनिशब्दात्

(for^a) Ts Ms वेगाधिपि (for वे) — (L. 3261) Ts

हली (for हली) Dns Ms तले (for तलाद्) — (L.

3262) Ts भावमादः, Gs परिधाय, Cal ed अपादयन् (for

भावनयत्) — (L. 3263) Dss G अवाह, (for हवीं)

Ms 3 यरायुध (for हवीं) — (L. 3264) Gs अवाह

(for हवीं) Dns Ts अपात निशब्दं सख्यं (for^a) — (L.

3265) Dns वपे, Gs दृष्टं, Gs Ms दृष्टि (for हली) Gs

निक्षेप च हली हली (for^a) — (L. 3266) Ts अवाहयन्

Gs अवाहयन् (for वत्तत्) — (L. 3267) Dns Ts Cal,

ed हलिनी (for हं) — Ts Gs om (hapl) lines

3268-3272 — (L. 3268) Gs महाबावी (for बाहु),

— (L. 3269) Ts Ms अवाहयन् (for हवीं) Dns Ts Gs वी

(for ह्व) — (L. 3270) Dns Ts Gs 1-3 Ms ह्वे (for

हिं) — (L. 3272) Dns De Ts Gs 1 Ms सैमज (for

सैमज) — (L. 3273) Dns Ts Gs 1-2 Ms अतिनी, Ds तेनिनी,

Ts स्तिनि (for नी) Ds वपेपिणी (for वपेन ह) — (L.

3274) Dns Ms अत्युत्त, Dns De Ts Gs दधुदधु, Ts

व्यग्राह्मन्, Ts व्यग्राह्मन्, Gs व्यग्राह्मन्, Ms 3 व्यग्राह्मन् (for

व्यग्राह्मन्) — (L. 3275) Dns Ts Gs 1-3 Ms राक्षसी (for

ह्व) Dns Ts Gs 1 व्यग्राह्मन्वपेन हि (for^a) — (L.

3276) Ts शोचयत्तुसुन्दे (for^a) — (L. 3277) Ts

महारीवी (for बाहु) — (L. 3278) Dns Ts व्यदधती (for विदधाते)

(for^a) — (L. 3279) Dns Ts व्यदधती (for विदधाते)

— After line 3280, Gs loc. an add. col. 7b 2, 3, 4

3281-3282 3283 3284 3285 3286 3287 3288 3289 3290 3291

3292 3293 3294 3295 3296 3297 3298 3299 3300 3301

परस्परकृतोत्साहौ चक्रतुर्बुद्धमद्भुतम् ॥

अथ हंतो महाप्रेरे दक्षिण दक्षिणोत्तमः ।

व्यचरन्मार्गमत्यर्थं सत्यं तु बलसन्वली ॥ [3285]

विकृष्ट्य जातुनी पूर्वं चक्रतुर्गदया भृशम् ।

रणं रणविदा श्रेष्ठे परयता त्रिदिवौकसाम् ॥

Colophon

वैशख्येन उवाच ।

युद्धं चक्रतुर्त्यर्थं ततो हिमकसात्यकी ।

राजुर्मां बलिनी वीरो प्रख्यातो क्षत्रियेषु वै ॥

श्रुतश्रमी महायुद्धे सततं वृद्धसेनिनौ । [3290]

सात्यकिर्दशभिर्गणैः हिमकं सत्यविक्रमम् ।

अभिष्यन्निशितैर्वाणैः स्तनमध्ये तथोरसि ॥

स तेन विद्रो बलिना हिमकः क्षत्रियोत्तमः ।

नारायैः पञ्चसाहसैर्विन्दाध युधि गर्विनः ॥

वानन्तरे वृष्णिवीरो निषण्य व्यनवद्वरेण ॥ [3295]

अथ बुद्धो नृपनरो विष्वा सप्तभिराजुभिः ।

पुनः शतसहस्रेण प्रत्यभिध्यस्त सात्यकिम् ॥

सात्यकिस्तथ विजान्तो धनुश्चिच्छेद सत्यं तत् ।

अर्धचन्द्रेण तीक्ष्णेन हिमकस्य स यादवः ॥

आजग्रे हिमको राजन्ययुधानं युधां वरम् । [3300]

क्षुरप्रेणाथ रोद्रेण तेलघौतेन विभ्रमी ॥

स तेन विद्रो वाणेन वमच्छोणितकं नृप ।

अतीतं शुशुभे राजन्यसन्ते किञ्चिदो यथा ॥

धनुश्चिच्छेद भूयस्तु यद्गृहीतं पुनर्महत् ॥

ततोऽन्यद्वनुरादाय हिमको यादवेष्टरम् । [3305]

जघान निशितैर्वाणि, सर्वक्षत्रस्य पदपतः ॥

स धनुः पुनस्त्युर्मं विच्छेद युधि सात्यकिः ।

क्षरेण तीक्ष्णपुद्गेन हिमकस्य दुरात्मनः ॥

ततोऽन्यद्वनुरादाय सत्वरं स नृपोत्तमः ।

धनुषा तेन राजेन्द्र सात्यकिं विन्यधे पुनः ॥ [3310]

एवं धनूपि राजेन्द्र शत पञ्च च पञ्च च ।

छित्त्वा ननाद शैनेय सर्वक्षत्रस्य पदपतः ॥

धनूपि तौ समुत्सृज्य वीरौ हिमकसात्यकी ।

रज्जौ प्रगृह्य चात्युभौ युद्धाय समुपस्थितौ ॥

तौ हि रज्ज्वविदा श्रेष्ठे वीरौ हिमकसात्यकी । [3315]

द्वौ शामनिर्महाराज सौमदक्षिरुथि च ॥

अभिमन्युश्च विजान्तो नकुलश्च तथैव च ।

एते रज्ज्वविदा श्रेष्ठाः कीर्तिता युधि सत्तमाः ॥

— (L 3294) Ds दक्षिणे (for 'म') — (L 3295) Dss बलः, T₁ G₁ 4 s M₁ हलो, T₂ हरि (for बली) — (L 3297) Dss G₁ 2 s s M₁ रणे (for रण)

Colophon — Mention of the Epic Dss — Mention of Kṛhā Da Dss De T₁ s s G₁ s s M — Adhy nam Dss हंसदिमकोपाख्याने हंसयुद्धम्, Dss हंसदिमकवधे हंसयुद्धम्, Dss G₁ s हंसवधयुद्धम्, T₂ G₁ हंसदिमकोपाख्याने हंसवधयुद्धम् M₁ s हंसदिमकम् — Adhy no Dn Dss 307, T₁ 235, T₂ 37, T₃ 201, G₁ 27, G₂ 230, G₃ 233, G₄ 238, M₁ s 200, M₂ 199

(L 3283) अत्ययः (for 'य') — (L 3289) Dss T₁ s विद्यानौ (for 'म') — (L 3291) Ds वीर, T₂ M₂ 4 वीर, G₁ चाणेर (for वीते) T₂ विक्रम (for 'म') Dss Ds T₂ G₁ दिमक वेदपागम्, M 'क' चाक्षविक्रमम् (for 'क') — (I 3292) Dss T₂ G₁ M₁ s सेन वजरे, Ds M₂ s खने वजरे (for खनमधे) — (L 3295) T₂ वरौ (for 'वीरौ') G₁ नृप (for 'रणे') Dn निपिदाक्षिनद्वन्द्वम्, Ds T₂ निपि (T₂ निपि)प्य व्यनदक्ष, T₁ s G₁ 6 s M₁ निपिप्य व्यनद

द्वन्द्वम् (for 'द') — (L 3296) Dss T₂ G₁ s विक्र (for 'व्या') M₂ साक्षरि (for विम्) — (L 3298) Ds G₁ साक्षिणावरे द्यौरे (for 'द') — After line 3299, Ms ins

24** अध्यायद्वन्द्वरादाय हिमकं शकुन्तलम् ।
— (L 3300) T₂ वीरौ (for राजन्) Dss T₂ चापमाराध चापरम् (for 'द') — G₁ om lines 3304-3315 — (L 3304) Ds T₂ G₁ पुराचक्र, G₂ पुरा चक्र (for पुनर्महत्) Dss T₂ युद्धी वरपुरा चक्र (for 'द') — G₃ om (hapl.) lines 3305-3309 M₁ om (hapl.) lines 3307-3312 — (L 3307) Dn T₁ s G₁ अत्ययः (for अत्ययम्) Ds T₂ अत्रा (for सत्वा)पि चतुरारुम् (for 'द') — (L 3308) Ds अनिवीक्ष्यमुपुद्गेन, T₂ नवतीक्ष्णम्, M₂ 8 नवीक्ष्णम् (for 'द') — (L 3309) Ds T₂ G₁ सात्यकि (for सत्वरं) — (L 3310) G₁ सारायं (for सात्यकिं) — (L 3311) Ds दस (for दत्त) — (L 3312) G₁ सिरसा (for सिरसा) T₂ G₁ छिवा च (for नदार) Ds ननाद छिवा सेनय (for 'द') C₂ सेनय (for सत्यय) — (L 3313) T₂ G₁ M₂ धनुरी (for चनुषि) Dss T₁ s परित्यज्य (for

एष्वेवौ हि नृपश्रेष्ठौ यज्ञे हि नृपसत्तमौ ।
 नावेतायसिना युद्धं चक्रतुर्बुद्धालसौ ॥ [3320]
 भ्रान्तनुद्भ्रान्तमायिद्धं प्रविद्धं बाहुनिःघृतम् ।
 आकरं विकरं भिन्नं निर्मयोद्गमानुपम् ॥
 संकोपितं पिडुपितं खव्यजालु पिजालु च ।
 आदितं चित्रकं क्षिप्तं कुडुम्बं लम्बनं घृतम् ॥
 सव्यबाहु विनिर्याहु सज्येतस्मयोत्तरम् । [3325]
 त्रिबाहुद्वन्द्वबाहु च सख्योन्नतमुदासि च ॥
 वृष्टतःप्रहरं चैव यौधिकं प्रथितं तथा ।
 इति प्रचारान्नाशिदाचक्रतुः यज्ञयोधिनौ ॥
 पुनश्च प्रहरन्तौ तौ न च श्रममुपेययुः ।
 पुष्करत्सौ महाराज युद्धाय कृतनिष्कयी ॥ [3330]
 ततो वेयाः सगन्धर्षाः सिद्धाश्च परमर्षयः ।
 तुष्टुवुस्तौ महाराज जये श्रुतकृतभ्रमौ ।
 अहो वीर्यमहो वीर्यमेतयोर्धलालिनोः ॥

एतावेव रणे शक्ये यज्ञे घनुनि पारगौ ।
 एकः शिष्यो गिरौक्षस्व द्रोणस्यान्यो हि धीमतः ॥ [3335]
 अर्जुनः सात्यकिश्चैव वामुदैरौ जगत्पतिः ।
 त्रय एते महाराज प्रथिताः संगरे सदा ॥
 दिगम्बः शक्तिश्चूर्णकय एते महारथाः ।
 प्रसिद्धाः सर्व एवैते वीर्येषु च यत्नेषु च ॥
 इति ते वेद्यगन्धर्षाः सिद्धा यज्ञा महोरगाः । [3340]
 दिवि स्थिताः समं ब्रुवुर्बुद्धार्कगलालसाः ॥

Colophon.

वेशंभायन उवाच ।

बहुदेवोपसेनौ च वृद्धौ युद्धेषु निर्द्वौ ।
 राजजरितसर्वाङ्गी वसिष्ठाग्रशिरोधरी ॥
 ह्यनविशानसंपत्नी राजमार्गविशारदी ।
 युयुधाने महारत्ने पद्मसेन दुपामना ॥ [3345]
 वीरनेरुसाहसिर्देवामासत् रणे ।

समुत्तरम्. Dn Gs घनुणी तौ परित्यज्य (for °). — Gs om.
 om. lines 3315-3319. Tr Gs om. lines 3316-3318.
 — (L. 3316) Gs महाभागः (for 'राज'). Dn Ts सीमप्रदः
 (for सीमदक्षिण). — (L. 3318) Dss Ms-s सत्तम (for
 'मा'). — Ds om. lines 3319 — (L. 3319) Dn एवे-
 ष्वेवौ; Dss G(ed.) एवेवौ हि; Ts एवेते हि; Ts Gs एवे वी
 हि (for एवेवौ हि). Dn पदसु द्वे; Ts Gs यज्ञेषु; Gs यज्ञेऽपि;
 G(ed.) यज्ञाभ्यां (for यज्ञे हि) Cal ed-सत्तम (for 'दी').
 — (L. 3320) Cal ed सख्य बाहु (for तावेवम्). Ds
 तावेव चासिना युद्धं (for °) — (L. 3321) Ds Ts निष्करी (for
 प्रविद्धं). Dni Ds Ms-s बाहु- (for बाहु) — (L. 3322)
 Dni आकरं, Dni आकरं (for आहर्तं). Ms गिरिके (for
 गिरिहर्तं). Ts गिरिह (for गिरिहर्तं) Ds आहर्तं गिरिहर्तं गिरिह
 (ed.) आहर्तं गिरिहर्तं गिरिह (for °). Gs समर्षादम् (for
 निर्मं). — (L. 3323) Ds त्रुविद्धं (for संकोपं) Dn
 Ts Gs कुलपितं (for पिडु). — (L. 3324) Ts Gs
 Ms-s आदितं; Gs आदितं (for आदितं). Dn
 G(ed.) एकं (for चित्रकं). Ds नायिकं चित्रिकं क्षिप्तं (for
 °). Dn Ts कुडुम्बं; Dss Gs दुसुम्बं (for कुडुम्बं). Ds कुडुम्बं
 लम्बनमुपम्; Ts कुडुम्बं लम्बं एवम्. Ts कुडुम्बं लम्बनं दुपम्;
 Gs कुडुम्बं लम्बनं एवम्; Cal ed. कुडुम्बं लम्बं एवम् (for
 °). — (L. 3325) Dn Ts Gs स सर्वबाहुः Ds सम्प-
 बाहु (for 'बाहु'). — (L. 3325) Dss Ts Gs Ms
 त्रिबाहुद्वन्द्वबाहु (for °). Dss सव्यानतम्; Gs सव्यर्धनम्

(for सव्योद्धवम्). — (L. 3327) Dn Gs. s. प्रथितं; Ds
 Ts प्रहरं (for 'प्र'). Ts Gs प्रहरं (for प्रथितं). — (L. 3329)
 Dn Ds Ts s Gs s प्रचारः; Gs प्रचारं (for 'राज').
 — (L. 3329) Dss Ds Ts Gs Ms पुनः पुनः प्रहरन्तौ (for
 °). — (L. 3331) Ts Gs यज्ञाग्र (for सिद्धाग्र). Ds स-
 यज्ञाग्र महर्षयः (for °) — (L. 3332) Dn Ds Ts Gs s
 कृतपतिः; Gs जयोद्धव (for एतत्तमः) — (L. 3333) Dss
 Ts Gs Ms जयेद् (for the second वीर्यम्) Dn Gs स-
 योद् (for एतयोद्). Dss Gs बाहुः (for वलः). Ts s Gs s
 सव्योद्धवमुपसेनौ (for °) — (L. 3337) Ts वृषः; Gs
 युद्धे (for वने). Ds Ts वृषिपरी इति सदा (for °).
 — (L. 3341) Ds Ts Gs समरे संस्थिता बहु (for °).

COLOPHON. — Mention of the Epic : Dss. — Men-
 tion of Kṛishṇa : Dn Dss Ds Ts. s. Gs s. s. Ms — Adhy-
 name : Dn हंसद्विभक्तपदे भागपरिचित्यवर्णमुद्धम्; Dn Ts s
 हंसद्विभक्तोपायानाम्; Ts Gs हंसद्विभक्तोपायाने भागपरिचित्य-
 कमुद्धम्, Ms-s हंसद्विभक्तम्. — Adhy. no. : Dn Dss
 304; Ts 235; Tr Gs 238; Ts 205; Gs 231; Gs 232;
 Gs 237; Ms 200

(L. 3312) Dn युद्धे च; Dss Ds Gs s. s. Ms s. s.
 युद्धेषु (for युद्धेषु). Ms युद्धे इति युद्धिनी (for °).
 — (L. 3313) Ts प्रहरं (for उपमं). Dss Ts Gs
 s. s. Ms-शिरोधरी (for 'धरी'). — (L. 3315) Ts महारिती

राक्षसेन्द्रं दुरात्मानं हिडिम्बं पुरुषादकम् ॥
 हिडिम्बो राक्षसेन्द्रस्तु भक्षयन्सर्वतो नरान् ।
 अतिप्रवृद्धो दुष्टात्मा लम्बवाहुर्महाबलः ॥
 लम्बोदरो विरूपाक्षः पिङ्गकेदारविलोचनः । [3350]
 इयेननासो महारौरु ऊर्ध्वरोमा महाभुजः ॥
 पर्वताकारगात्रश्च दीर्घदंष्ट्रः शशपाननः ।
 लम्बोदरो दीर्घदन्तो जगद्वासवरः सदा ॥
 उत्तुङ्गास्यो महोरस्को दीर्घग्रीवो गजोपमः ।
 भक्षयन्मासपिठक पित्रुज्योतिनसचयम् ॥ [3355]
 गजानाजैः समान्नानो ह्यैरधाप्रोत्तमः ।
 रथान्धैः समाहूय सादिनः सादिभिक्षया ॥
 मनुष्यान्प्रपुरो दृष्ट्वा नात्यप्रास चकार सः ।
 काश्चिद्धरा महाराज वृष्णिपालन्ममन्तवः ॥
 भक्षयामास सहसा हिडिम्बः पुरुषादकः । [3360]
 यान्प्रयति पुरो रक्षन्वाज्रपान विरुपधृक् ॥
 भक्षयन्प्ररान्मृष्णीन्पादातान् राक्षसापिपः ।

विशेष सहसा काश्चिद्धिडिम्बः पुरुषादकः ॥
 अन्तकाले यथा कुट्टो रुद्रः प्राणभृतो मृष ।
 क्षणेनैवेन सर्वासान्मक्षयामास राक्षसः ॥ [3365]
 वेचिद्वीता दिशः प्रापवृष्णयो वीर्यशालिनः ।
 वेचित्तु भक्षितास्तेन रक्षसा वृष्णिपुंगवाः ॥
 दुग्धमर्कणो यथा राजन्भक्षयामास वानरान् ।
 नि शेषं वृष्णिसेन्य ॥ चकार पुरुषादकः ॥
 निक्षेष्ट वृष्णिसेन्यं ॥ स्थित चित्रपटे यथा ॥ [3370]
 एतस्मिन्तरे कुट्टी वृद्धो वादवपुगवी ।
 धनुर्गृह्य महाघोर राक्षसस्य पुरः स्थितो ॥
 यथा क्रुद्धस्य सिंहस्य मेघो क्रुद्धतमायिष ।
 व्यादायास्य महद्रक्षस्तौ दृष्ट्वाथाभ्यधायत ॥
 चिराविपुर्विरूपाक्षः पालातल्लसनिभः । [3375]
 पर्वथावचतो रक्षः स्वादत्तादकलेरम् ॥
 पूरयामासतुर्वीरो शरैर्यदुवृषो नृप ।
 हिटिम्बास्य महाघोर व्यादिनास्य निदानकम् ॥

(for 'रुद्रे') T₁ महारामा (for 'दुरा') — (L 3347) D₁ महारामानं (for 'दुरा') — (L 3350) D₁ T₂ + G₁ + s + M₁ + पिङ्गकेनो (for 'केन') — (L 3351) D₁ T₂ ऊर्ध्वरोमा (for 'रोमा') — (L 3352) D₁ D₂ D₃ T₁ + G₁ M₁ सदा, M₁ + दक्षाय (for 'गात्राय') D₁ D₂ T₁ G₁ शिवाननः, T₁ + G₁ + s + शका, M₁ + दाता (for 'दाता') D₁ सीप्रवृद्ध शिवानन (for 's') — (L 3353) D₁ दीर्घ वृद्धो (for 'वृषो') Cal ed राजप्रास (for 'जगद्वास') D₁ राक्षसा, D₁ T₂ + G₁ + s + M + वर सदा, T₁ + वर सदा (for 'वर सदा') — T₁ om lines 3354 3357 — (L 3354) D₁ T₁ G₁ M उतुङ्गास्यो, D₁ दंष्ट्रो (for 'हास्यो') — (L 3355) G₁ विरूपाक्ष (for 'पिठक') — (L 3356) D₁ समान्नप्र, D₁ जैः T₁ जन्तु, Rom Poona eds G(ed) 'हय' (for 'प्राणे') D₁ यथा नाभै समान्नम्, G₁ यथाभौ समान्ने (for 's') D₁ T₁ G₁ हवानचैर (for 'ह्यैरधा') — (L 3357) M सादिनि सादिभिक्षया (for 's') — (L 3358) D₁ सपूरे, D₁ T₁ G₁ + s + M₁ + स पुरो, T₁ पुरतो (for 'स्वपुरो') D₁ पान्य (for 'पान्य') G₁ करोति (for 'चकार') — (L 3359) D₁ सूर्या (for 'हवा') — G₁ om 1 nes 3360 3373 — (L 3360) D₁ T₁ G₁ च T₁ + s, G₁ हि नदा (for 'सदा') — T₁ om lines 3361-368 — (L 3361) D₁ D₂ T₁ G₁ M वापदन्प्रपुरतो रक्षसः,

T₁ G₁ + वापदन्प्रपुरतो रक्षसः, Cal ed वापदन्प्रपुरतो रक्षस (for 's') — (L 3362) D₁ T₁ G₁ M वापदन् (for 'परातान्') D₁ Cal ed पादातान्वापदन्, D₁ T₁ G₁ + वापदन्वापदन् (for 's') — (L 3364) D₁ रुद्र (for 'वृद्धो') D₁ रुद्र (for 'रुद्र') D₁ तथा प्राणवृषो नृप (for 's') — (L 3366) M स (M₁ तु) धावति (for 'दिशः प्रापु') M राक्षस (for 'वृषावो') — (L 3368) D₁ T₁ G₁ यथा-काम (for 'यथा रापन्') D₁ T₁ G₁ हरिसेन्यमभक्षयत् (for 's') — D₁ T₁ + G₁ + M₁ om lines 3369 — (L 3370) D₁ T₁ G₁ M₁ + निशेष (for 'निक्षेष्ट') — (L 3373) T₁ + M₁ + वृद्ध (for 'वृद्ध') D₁ G₁ वृद्धो वृद्ध-समाविष्ट D₁ यथौ वृद्धतमाविष्ट (hypermatic), M₁ मेघौ वृद्धतमाविष्ट (for 's') — (L 3374) D₁ T₁ + s + G₁ + s + M₁ + महारक्षसः, D₁ महाराज (for 'महद्रक्षसः') D₁ व्यादि-नास्यो महारक्षो (for 's') D₁ T₁ लो वृद्धावप्यधावत्, D₁ T₁ G₁ हिडिम्बो प्रापुषात् (for 's') — (L 3375) D₁ D₂ M₁ विरूपाक्ष (for 'स') D₁ वृद्धो दसादिपुर्वीति (for 's'), G₁ वृद्धो वृद्धादिपुर्वीति (for 's') D₁ D₂ T₁ G₁ + तनिमम् (for 'न') — (L 3376) D₁ G₁ वृद्धो (for 'रक्ष') Rom Poona eds तनो रक्ष पर्वथावत् (for 's') D₁ D₂ G₁ + M सादन्नादन्, T₁ 'न्नादन्' (for 'स्वादन्') D₁ T₁ G₁ वाप-न्नादन्कलेवरात् (for 's') — (L 3377) D₁ T₁ मुलम् (for

सर्वास्तान्माध्यामास देवशत्रुर्निरुपशृण्व् ।
 धारयति स्म ततो रक्षो व्यादितास्य मयानकम् ॥ [3380]
 तयोर्गृहीत्वा धनुषी वभञ्ज युधि सत्वरम् ।
 बाहू प्रसार्य दुष्टात्मा राक्षसो विकृताननः ॥
 वसुदेवं महीपालं राजानं वृद्धसेविनम् ।
 महीदुं राक्षसश्रेष्ठो यतते नृपसखि ॥
 हिदिम्य उवाच ।
 एष थां भक्षयिष्यामि वसुदेवं नृपाधम । [3385]
 उपसेन किमर्थं शरं तिष्ठसे मत्पुत्रोऽधम ॥
 आगच्छ प्रविशामि मे प्राप्तभूती युवां मम ।
 विधिना निर्मितो वृद्धो वसुदेव हरेः पितः ॥
 वसुधितः श्रमार्थञ्च युद्धे स्वरितविक्रमः ।
 मन्मुत्तान्त्र गच्छेत् प्रविशन्तो त्वपान्वितौ ॥ [3390]
 पुत्रयोः शोणितं पीत्वा तृप्तिं यासामि निर्मुक्तः ।
 एतावामि च पुनर्मांसं पृथग्योर्मुनयोः सुतम् ।
 इति ह्यनन्तादा क्रुद्धो व्यादितास्यो महाहनुः ।
 धानति स्म तदा क्षिप्रं हिदिम्यो राक्षसेधरः ॥
 वसुदेवोपसेनौ च मीतौ विप्रेक्ष्य सर्वतः । [3395]

दिक्षोऽभ्यभजतां रावन्निःश्वसो वृष्णिपुंगवौ ॥
 पतस्मिन्नन्वरे दृष्ट्वा बलभद्रः प्रतापवान् ।
 दृष्ट्वा च तौ तथाभूतौ वसुदेवोपसेनौ ॥
 वसुदेवं समादिश्य हस्य युष्मन्तमीधरम् ।
 निर्गत्य वान्तर गम्य राक्षसस्य दुपात्मनः ॥ [3400]
 सा कृपाः साहस्य रक्षो मुञ्च्यौ राजसत्तमी ।
 स्थितोऽस्मि युष्यता रक्षो मया शत्रुक्षिप्तान्ता ॥
 अहमेव हृत्पत्ये त्वा का चेयं त्वय भीषिण ।
 इति वृषाण हृत्पितं विसृज्यता महारणे ॥
 महानयमसीं पुष्टो भक्षयान्येनमप्रवः । [3405]
 विदार्य पूर्वद्वक्त्रं बलभद्रमुपात्रवत् ॥
 विसृज्य सगर चापं राक्षसस्य पुरः स्थितः ।
 मुष्टिं प्रमृष्ट्वा बलवान्फोटयन्वाहुमुत्तमम् ॥
 हिदिम्यस्त्रस्य दुष्टात्मा मुष्टिं कृत्वा महारथम् ।
 जघान वक्षो राक्षस्य व्यादितास्य इवान्तरः ॥ [3410]
 क्रुद्धोऽयं वधभद्रस्तु मुष्टिणा तैन ताडितः ।
 जघान मुष्टिना रामो पक्ष्मेन्द्रमनिन्दितः ॥
 मुष्टिवुद्धं सभभद्ररराक्षवनीयोः ।

(for वृष) — (L. 3378) Ds Ts Gs s s Ms s हिदि-
 म्यस्य (for 'म्यास्य) — (L. 3379) Ds Ts Gs s वारया
 मास (for 'मास') — (L. 3380) Ds Ts Ts धानयेव, Ts
 'तस्तु (for 'विष्णु) Ms व्यादितास्यो (for 'स्य) Ms व्यादि-
 तास्यो भयानक (for 's) — (L. 3381) Ds Cal ed.
 प्रतिष्ठा (for 'गृहीता) Ds Gs गृहीत्वा धनुषी रक्षो (for 's)
 — (L. 3382) Ds वाहु (for 'बाहु) Ds Cal ed प्रसार्य
 बाहू दुष्टात्मा (for 's) — (L. 3383) Ds Gs Ms देवि
 तस्य (for 'नम्) — (L. 3384) Ds रक्षसा (for 'राक्षस) —
 Gs हिदिम्यस्य (for 'हिदिम्य) — (L. 3385) Ds Ts s
 हवो (for 'वा) Ds वसुदेवं त्वया सह (for 's) — (L. 3386)
 Gs तिष्ठये अपरे मम; Ms से मत्पुत्रोऽधम (for 's) — (L.
 3387) Ds Gs s आगम्य (for 'उत्) Ds (पु)तर्हि, Gs
 (पु)तर्हि (for 'आस्य मे) Ts आगच्छ प्रविशता हि
 (for 's) — (L. 3388) Ds Ts Gs s Ms
 विधिना निर्मितो वृद्धो Ms 'भा निर्मितो वृद्धे (for 's) Ts Gs
 Ms s वसुदेवो (for 'देव) Ds त्रिणा (for 'विष्णु) Ds Ds
 वसुदेवो हरेः पिता (for 's) — (L. 3390) Ds Ts Gs s
 M गच्छतां, Ts 'था (for 'त') Ds मन्मुत्तान्त्र गच्छेता (for

" Ds प्रविशतां, M 'तर्हि (for 'देवो) Ts s वरान्वित-
 (for 'निर्वी) Ds Ts Gs प्रतिष्ठा विलम्ब्य (for 's)
 — (L. 3392) Ds Ts s वसुदेवोऽधमो सुतम् (for 's)
 — (L. 3393) Ds Ds Ts Gs Ms रक्षो (for 'वृद्धो) Ds
 Ts s व्यादितास्य (for 'स्यो) — (L. 3396) Ds G (ed.)
 क्षिप्तान्तास्मिन् राक्षस्य Ds दिवो भयानक राक्षस्य; Ms s
 दिवोऽभ्यभूता राक्षस्य (for 's) — (L. 3398) Ds Ms तथा
 भीतौ (for 'तथाभूतौ) — (L. 3399) Ds Ts s Gs s
 Ms वसुदेवे (for 'देवे) Ds हृत्पितं (for 'स्य) Ts s Gs
 s s Ms 'त्र, Ds G (ed.) 'त्र (for 'स्य) — (L. 3401)
 Ms सहरे (for 'साहस्य) Ds Ts मुष्टिना; Ds Ts मुष्टिनी; Ms
 मुष्टेयस्य (for 'मुष्टेयौ) Ts Gs s वृष (for 'रात्र) — Gs
 om lines 3402-3403 — (L. 3402) Ds मया शत्रुक्षिप्त-
 सया (for 's) — (L. 3404) Ts तौ निम्नम् (for 'निम्न-
 ज्येष्ठौ) — (L. 3405) Ds तदो; Ds Ts s Gs s
 s Ms दुष्टो, Ds अहमेव (for 'पुष्टो) — (L. 3406)
 Ds त्रिदार्य पूर्व वषय च (for 's) Ds Ts हन्येत्तम्
 (for 'भद्रम्) Gs दयात्म् (for 'द्वयम्) — (L. 3409)
 Ds Ts s Gs s मयानकम्, Ds ed. भयानकम् (for

युध्यतोयुद्धरङ्गेषु नरराक्षससिंहयोः ।
 तपोध्वटचटाशब्दः प्रादुरासीद्भयानकः ॥ [3415]
 अथ राक्षसराजस्तु मुष्टिना राममाह्वये ।
 जघान वक्षोदेशे तु वक्षोणेन पुरंदरः ॥
 अथ रामो वली साभान्मुष्टिं संवर्त्य यत्नतः ।
 हिडिम्बं ताडयामास यक्षमयरविद्विषम् ॥
 तलाभ्यामथ रामस्तु जज्ञे वक्त्रे स राक्षसम् ॥ [3420]
 आहतस्तलाघातेन हिडिम्बो राक्षसेश्वरः ।
 जानुभ्यामपतद्भूमौ गतासुरिण राक्षसः ॥
 तत उत्पत्य रामस्तु दोर्भ्यां सगृह्य राक्षसम् ।
 आदाय बाहुवेगेन भ्रामयित्वा पदात्पदम् ॥
 व्याविध्य सुचिरं रामो दृग्गन्धर्वमनमो बलम् । [3425]
 उरिस्थं राक्षसेन्द्रं तं सर्षलोकस्य पश्यतः ॥
 गन्धर्विताम्रं चित्रेण ततो देशाद्व्यासुधः ।
 गतासुरिण रक्षस्तु ततो देशाग्निरागन्तम् ॥
 ये कैचिद्भ्राक्षसास्तत्र हतशेषा महारणे ।
 बलमत्रात्ततो भीता जग्मुर्ध्वं दिशो दश ॥ [3430]
 अथ भगयानपि भास्वरो रविः
 महत्य तेजांसि सहस्ररश्मिः ।

अस्तं ययौ वसुतुषि प्रजाना-
 मीपत्तमश्चापि समाविशे ॥
 तस्मिन्प्रविष्टेऽथ समुद्रतोयं [3435]
 प्रजापतो विश्वमुत्ते जगदुत्पै ।
 नक्षत्रनाथः समुपाजगाम
 सध्यातमोऽपि ध्वनश्शत्रूपोत्तम ॥
 प्रभातकाले नृपसत्तमा रणे
 गोरधने रिनरगीतनादिते । [3440]
 इति ध्रुवन्तो नृपसत्तमास्तदा
 व्युपारमस्तत्र रणोत्सवं नृप ॥
 Colophon

वैजंपायन उवाच ।

उमौ तौ हंसद्विभक्तौ रामावेन महागिरिम् ।
 जग्मतुः सहितौ राजन्गोरधनमयो नृप ॥
 अथ प्रभाते विमले सूर्यं चाभ्युदिते सति । [3445]
 गोरधनं जगामाशु केशरः केशिस्तनः ॥
 शैवेनो बलमद्वयं यादवाः सारणादयः ।
 गन्धर्वैरप्सरोग्रिभ्यः नावितं बहुधा गिरिम् ॥
 तस्योत्तरं नृपश्रेष्ठ पार्थ सप्राप्य यादवाः ।

हारायम्) Dss मुष्टिं हृत्प भयानकम् (for ⁶) — (L 413) Dss Bom Poona eds G (ed) तेन (for रामो)
 Ds Ds T₁ & Gs M राक्षसेन्द्रम् (for तन्द्रम्) Gs राक्षसेन्द्रम्
 मुष्टिम् (for ⁶) — After line 3412, Ds T₁ Gs ins an
 ddi colophon [Adhy no T₁ 206, Gs 232]
 — M₁ s om line 3414 Before line 3414 Ds T₁ Gs
 ns वैजंपायन — (L 3415) Ds Dss Gs नृपेभ्यः (for नृपेभ्यु)
 M₁ नृपेभ्यः (for नृपेभ्यः) — Ms om line 3416 — (L 3417)
 Ds T₁ M₁ s & जघान वक्षो देशे (for ⁶) — (L 3419)
 Cal ed वक्षो देशे महादिपम् (for ⁶) — (L 3420)
 Dn Dss T₁ & Gs M₁ वक्त्रे हतः, Ds T₁ Gs Ms-s हत्वा
 इतः (for जज्ञे वक्त्रे) — (L 3422) Ms Bom Poona
 eds G (ed) वीर (for इव) — (L 3423) Gs वक्त्रे हत्वा
 प राक्षसम् (for ⁶) — (L 3474) Dn Ds T₁ & Gs s &
 M₁ बहु (for बाहु) — (L 3425) Dss T₁ Gs s &
 व्याविध्य, M₁ s & व्याविध्य, Ms व्याविध्य (for व्याविध्य)
 T₁ व्याविध्यदसुरं रामो (for ⁶). — (L 3428) Dn Dss
 T₁ & Gs s & राक्षसं राक्षसश्रेष्ठम् (for ⁶) — (L 3431)

Dn Dss T₁ & Gs s & जगामाशु महागिरिम् — (L 3432)
 Dn Ds सध्यातमो (for सध्यातमः) — (L 3434) Dss
 उमौ विभक्तौ (for समारवि) — (L 3439) Dn T₁ Gs s
 & M₁ नृपसत्तमो रणो, Ds T₁ 'मा रणं (for 'मा रणे)
 — (L 3443) Dss Gs s रणोत्सवं, Ds T₁ M₁ 'तन्नाम्
 (for 'तन्व)

Colophon — Mention of the Epic Dss — Men-
 tion of *Adhy* Dn Dss Ds T₁ & Gs M — *Adhy*
 name — Dn हंसद्विभक्तौ हिडिम्बरनाथः, Dss हंसद्विभक्तौ
 पाट्यायनम्, T₁ हंसद्विभक्तौ पाट्यायने बलभद्रेण हिडिम्बरवधः, T₁
 Gs s हंसद्विभक्तौ पाट्यायने हिडिम्बरवधः, M₁ s हंसद्विभक्तम्.
 — *Adhy* no Dn Dss 303; T₁ 237, T₁ Gs 239; T₁
 207, Gs 223, Gs 334, Gs 239, M₁-s 202, M₁ 201.

(L 3445) Ms [अभ्युदिते (for 'दिते) — (L 3447)
 Ds T₁ Gs सारणापाश यादवा (for ⁶) — Gs om lines
 3448-3450 — After line 3448, Dss Bom Poona eds
 G (ed) ins

निकषा यमुना राजस्ततो युद्धमनर्तत । [3450]
 हुंसेन डिभकेनाथ यादवैश्च समन्ततः ॥
 उमसेनस्त्रिसप्तत्या शराणा नवपर्वणाम् ॥
 विज्याप हसदिभकौ वसुदेवश्च सप्तभिः ।
 सारणः पञ्चविंशत्या दशभिः कङ्क एव च ॥
 निशठविंशता राजन्साल्यनिष्ठापि सप्तभिः । [3455]
 अशीत्या विष्टू राजभुङ्क्ष्यो दशभिः शरैः ॥
 प्रमुष्मन्विंशता राजन्साल्यश्चापि च सप्तभिः ।
 अनाष्टद्विस्त्रेकपट्टया शराणा नवपर्वणाम् ॥
 ययं ते सहिता राजश्चक्रुर्बुद्धमदीनवत् ।
 अत्यद्भुतं महापोर यादवाः सर्व एव च ॥ [3460]
 चक्रुस्तान्ध्या महायुद्धं यामुदेवस्य पश्यतः ।
 सर्वानय महाराज यादवान्यलवचराम् ॥
 तायुमौ हसदिभकौ नृपालान्प्रत्यविष्यताम् ।
 मत्येकं दशमिविध्या यौगैश्च घृजसयवैः ।
 जम्भुद्वय शरैस्तीक्ष्णैरत्यर्थं यादवैश्चराम् ॥ [3465]
 उच्यतां, सर्व एवैते वमन्तः शोणित बहु ।
 माधवे किमुना राजन्मुष्मिता इय ते यमुः ॥

मीताश्च यादवा राजन्यलायनपरायणाः ॥
 एनस्मिन्त्रन्तरे राजन्यमुदेवात्मजो नृप ।
 वामुदेवो हली युद्धे प्रमुखे धन्विनो तयोः । [3470]
 चक्रतुर्बुद्धमनुल स्कन्दश्चाविनाम्बरे ॥
 ततो देवाः सगन्धर्वाः सिद्धा यक्षा महर्षयः ।
 विमानस्याश्च बह्वुमुद्र देवामुरोपमम् ॥
 तवः प्रादुरभूता वी भूतां भूतेश्वरस्य ह ।
 झुलिना प्रेषितो युद्धे रक्षार्थं वलिनी तयोः ॥ [3475]
 हंसोऽयं वामुदेवश्च युद्धं चतुर्गुह्यरी ।
 रामश्च डिभकैरेव सयुक्तं युद्धकाङ्क्षया ॥
 विमान्ताः सर्वं ध्वेते शस्त्रे हास्त्रे तथा बले ।
 शङ्खान्दधु प्रथमावन्तरे स्ते सर्वे रये सिवाः ॥
 अथ कृष्णो हपीकेशः पाञ्चजन्य महास्वनम् । [3480]
 धूमौ पद्मपलाशाक्ष सर्वाग्निस्त्राण्यपमिष ॥
 अथ सूतो महापोरी लम्बोदरशरीरिणो ।
 दुहुवतुर्मुहाराज झूलनादाय किशरम् ।
 झूलेन पोषया राजश्चक्रतुर्यादवैश्चरम् ॥
 ताभ्या समादौते विष्णुर्देवगन्धर्वसनिधौ । [3485]

20** जम्भु सहितौ रात्रौवर्षनमयो गिरिम् ।

गोषनेत्र सैन्धवैश्च नादित बहुधा गिरिम् ॥

—(L. 3449) Cal. ed. हल्लेतर (for हल्लेतर) Gs प्रदेश (for
 दाक्ष-स) — Gs om line 3451 — (L. 3451) M [अप-
 र्णौ] (for [अप] — Gs om lines 3453-3458 Ds om
 line 3453 — (L. 3454) Ts M कङ्क (for कङ्क) — (L.
 3455) Dss विराट्, Ds विराट्, Ts विराट् (for विराट्)
 Cal. ed. निशठन्तु निमल्लया (for *) Ds हार्दिकवर्ष (for
 सायविष्णु) — Ds om lines 3456-3458 — (L. 3456)
 Ts नवमि (for दशभिः) — (L. 3458) Ms = अथो बुद्ध्या
 (for लैकपट्टया) — (L. 3459) Ts घृजेन (for घृजे) Ds
 बहवो (for सहिता) — (L. 3463) Ds Ds Ts = s Gs s-s
 यादवान्दशविंशतम् (for *) — Gs om (hapl) lines 3463-
 3465 — (L. 3463) Ts नृपौ ताम्, Gs नृपद्वीन् (for नृपा
 ताम्) M निषेदा तादृपालदा (for *) — (L. 3464) Dn
 निशित- (for च कृन्) Ds सन्तै, Ts Gs = मयुषै, Gs
 संहृते (for सयवैः) Ds Cal. ed. यौगैर्विनिमित्तोन्मते
 (Cal. ed. सयवैः) (for *) — (L. 3463) Ds Gs अयन्द
 (for यं) — (L. 3464) Ds Ms बहु (for यमु) Ds Gs

किमुना इय ते बहु (Gs लेख्यवत्) (for *) — (L. 3485)
 Gs हर्षं वैरं यदुधका (for *) Ds Ts Gs = यगमवत् (for
 'यणा) — (L. 3470) Ms = वामुद्वी (for 'देवो) Gs प्रमुखे
 चक्रितोर्ध्वौ, Gs = चा च्वनी प्रमुखे तयो (for *) — (L.
 3473) Ds Bom Poona eds G(ed) तयोरेव (for तयोदेवा)
 Gs Ms बह्ना (Ms सिद्धा) च परमर्षय (for *) — (L. 3474)
 Dss Ms श्रुतौ श्रुतेश्वरी वृष, Dss Ds Ts = s Gs दृष्टौ
 (Ds श्रुतौ) श्रुतेश्वरी नृप (for *) — (L. 3475) Ds Ts Gs
 रात्रन् (for युद्धे) Ds माधव्यै (for रक्षार्थं) Ds Ts बलि
 मोर, Ms नक्ष (for 'नौ) — (L. 3477) Ds वसन्ती, Gs =
 सयुगौ (for 'को) — (L. 3478) Ds Gs M विभुता, Ts
 विभुता (for विमानता) Gs शस्त्रेहास्त्रे (for शस्त्रे हास्त्रे)
 महाबले (for तथा बले) Gs हास्त्र शस्त्रे महाबले (for *)
 — (L. 3479) Gs सङ्क (for कङ्क) Ds Gs हार (for
 ताम्) Ds सङ्क हारमुपयो राजन् (for *) — (L. 3480)
 Dss Ts = M तान् (for अथ) — (L. 3483) Ds Ts Gs
 झूलन् (for झूलम्) Dss केदार, Ds केदलम् (for केदा
 वम्) — (L. 3484) Ds Ms चक्रतुर्दुष्टरीतनम् (for *),
 — (L. 3486) Ds Ts Gs मत्पय (for उड्डय) — (L.

ईपस्मिताधरो देवः किंचिदुत्सृज्य सत्वरम् ।
 रथाद्रथिनरभ्रेष्ठस्तौ प्रगृह्य जगत्पतिः ॥
 भ्रामयित्वा शतगुणमलातमिन् वेशवः ।
 कैलास च समुद्दिश्य प्रचिक्षेप ततो हरिः ॥
 तावेत्य तु गिरैः शृङ्गं कैलासस्य महामते । [3490]
 दृष्ट्वा तत्कर्म देवस्य विसर्गं जग्मतुः परम् ॥
 हसन् दृष्ट्वा नत्तर्मे रोपतान्नायतेक्षणः ।
 वषाच वचन विष्णु पश्यता त्रिदिवोक्त्वा ॥
 किमर्थं राजसूयस्य विप्रं चरसि वेशव ।
 ब्रह्मदत्तो महीपाळो गप्ता नस्य महाकृतोः । [3495]
 करं विशं यथायोगं यदि प्राणान्प्रकाङ्क्षसे ॥
 अथ चेत्त्व क्षणं तिष्ठ ततो जात्वा करं बहु ।
 ददासि मन्दपुत्रं ह्य ततो यष्टा स मे गुरुः ॥
 ईश्वरोऽहं सदा राजा देवानामिन् ब्रूलघृह् ।
 एष ते वीर्यविभय नाशविघ्न्यामि सयुगे ॥ [3500]
 इत्युक्त्वा सशरं चापं सालतालोपमं नृप ।
 आकृत्य च यथाप्राणं नाराचेन स वेशवम् ।
 ललाटे चिक्षिपे हस्तोऽलाम्ब्य ह्य सोऽभवत् ॥

वषाच सात्यकिं कृष्णो रथं बाह्वय मे प्रभो ।
 दारकं पृष्ट्वाहं तं कृत्वा वेशव ईश्वरः ॥ [3505]
 अथ तेन समादिष्टः सात्यकिर्गृह्यनरथम् ।
 मण्डलानि चहृन्वाजौ दर्शयामास सत्वरम् ॥
 अथ विद्वो दृढं तेन शरेण हरिरीश्वरः ।
 आप्रेयमखं सयोज्य श्वरे वक्षिन्धिर्दीश्वरः ।
 जवाच ईसं राजेन्द्र सात्यकिं प्रेषयन्द्वा ॥ [3510]
 अनेन स्याद्दहाम्यद्य यदि शक्नोषि वारय ।
 अलं ते चहृद्युदेन क्षत्रियोऽसि सदा शठ ॥
 मत्तश्चेत्करमिच्छंस्तं दर्शयाम् पराक्रमम् ।
 यतयो वाधिता हसं पुष्करे सन्नितास्तथा ॥
 शास्ता ह्य रजत विप्राणां स्थिते मयि नराधमः । [3515]
 स्थिते मयि जगताये हराम क्षत्रियकण्टका ॥
 शास्तास्त्ययोऽसता लोने बुष्टानां ब्रह्मविद्विषाम् ।
 शापेन यतिमुख्यानां ह्य एव पुत्रधम ॥
 मृत्यवे ह्य निवेद्याथ रक्षिता ब्राह्मणानहम् ।
 इति ब्रुवंस्तद्वत् तु मुषोच युधि वेशवः । [3520]
 तद्वत् वारुणेनाथ हस्तोऽपि प्रत्यपेधयत् ॥

3487) Ds T₁ G₁ M रथ (for हरिः) Das Bom Poona eds G(ed) जगादयं (for जगत्पतिः) — (L 3488) Ds G₁ मातामिव स केशव (for *) — (L 3490) Das Ds T₁ G₁ s तावपेय (for तावेत्य तु) Ds शृङ्गम् (for शृङ्गं) Ds महाभूमं, Ds महामती, Gs समाहर्षा (for महामते) — (L 3491) Das दृष्ट्वा देवस्य त कर्म (for *) — (L 3493) Das ह्य, Ds T₁ G₁ कलि (for विष्णु) Das Ds T₁ s G₁ s M शृण्वता (for पश्यता) — (L 3494) Ds राजयशस्य (for 'सूयस्य') Gs विप्र-तैमि केशव (for *) — (L 3495) Gs कर्षा (for यष्टा) — (J 3496) Das यथायोग्य (for 'ग') Das हि रक्षयि T₁ प्ररक्षते (for प्रकाङ्क्षते) — (L 3497) Ds विद्वेत् (for तिष्ठ) — (L 3498) M₁ s सुत (for पुत्र) Ds ददासि न नन्दपुत्र M₁ गृह्णामि एव नन्दपुत्र (for *) — (L 3499) Das Ds T₁ s G₁ ब्रूलघृह् (for 'घृह्') — (L 3500) T₁ G₁ M एष (for एवं) Ds Ds T₁ G₁ एष ते वीर्यमनुत् (for *) Gs M₁ s सगरे (for सयुगे) — (L 3501) Gs सालसम् (for 'सालो पम्') — (L 3502) Ds G₁ विहृत् (for अ) T₁ s G₁ यथाप्राणम् (for 'प्राण') — (L 3503) Ds M अन्तत् (for अन्तवत्) — (L 3505) Gs दारकं पृष्टत् हत्वा (for *) Gs

हरि (for हरिः) Das केशवम्, Bom Poona eds G(ed) देस तम् (for वेशव) T₁ s G₁ s ईश्वरम् (for 'र') Ds कृत्वा देस त्वादीश्वर (for *) — Cal ed om (hapl) lines 3506 3508 — (L 3509) Das [मा]विद्वो (for विद्वो) Gs इत्येत् (for इत्येत्) — (L 3509) Poona ed वार (for श्वरे) Das Ds T₁ s G₁ सयोज्य (for ईश्वर) — Dn om line 3510 — (L 3510) Ds सात्यकि (for 'किं) T₁ प्रेषयत् (for प्रेष) M₁ s हृये (for हृयात्) Ds सात्यकि प्रेषयन्ते, M₁ किं प्रेषयन्ते (for *) — (L 3511) Das ददे पाप (for दहाम्यद्य) Dn Das G₁ s शक्नोषि (for वाधोषि) — (L 3512) Ds Ds T₁ s G₁ s बहू बदेव, Gs बहु व' (for बहुयु) — (I 3513) G₁ s M₁ इच्छेत्स्व (for इच्छन्त्स्व) T₁ या मत्तं करमिच्छेत्स्व, Gs तल्ले करमिच्छेत्स्व (for *) — G₁ om lines 3514-3516 M₁ G₁ om line 3515 — (L 3515) Ds नराधिप (for 'धम') — (L 3518) Dn T₁ s G₁ s नराधमः Ds G(ed) नृप' (for पुत्र) — T₁ om (hapl) lines 3519-3523 — (L 3520) M₁ इदं (for हरि) — Ds om (hapl) lines 3521 3526 — (L 3521) T₁ M₁ s [मा]नु (for [म]नु) M₁ स्य (for स्यि) — (L 3523) T₁ महातीदे (for

यावज्यमथ गोविन्दो मुमोच युधि हंसके ।
 तद्वत् वारयामास माहेन्द्रेण नृपोत्तम ॥
 अथ माहेन्द्रेण कृष्णो मुमोचात्युग्रमाहवे ।
 रौद्रेण नचतो हसो वारयामास तत्क्षणम् ॥ [3525]
 गान्धर्वं राक्षसं चैव पैशाचमथ केजरः ।
 ब्रह्मास्त्रमथ कौरेत्मासुरं याम्यमेव च ॥
 द्विष्यास्येतानि हंसस्तु मुमोच युधि सत्यरम् ।
 धारणार्थं तदस्त्राणां चतुर्णां माधवस्य ह ॥
 अथ ब्रह्मशिरो नाम घोरं शत्रुविनाशनम् । [3530]
 मुमोच हंसमुद्दिश्य केशवः कोपमूर्छितः ।
 हंसोऽपि तेन राजेन्द्र वारयामास तं क्षरम् ॥
 यमुनाप उपसृष्ट्य देवदेवो जनार्दनः ।
 अञ्जं वैष्णवमादाय शरे मुनिशिते हरिः ।
 योजयामास भूतात्मा भूतभावनभानन ॥ [3535]
 येन देवा रणे हत्या राज्यमापुः पुरासुरान् ।
 तद्वत् योजयामास यथार्थं तस्य भूपतेः ॥

Colophon.

माहेन्द्रेण — (L 3524) Col ed मुमोचात् महाहवे (for
 's) — (L 3525) Ds: रौद्रेण ततो हसो वा (for 's) Dn
 Gs वासवस्य (for 'णात्) — (L 3528) Ds: Tt s s G M
 चक्रार्थं (for द्विष्यास्य) — (L 3529) Gs s यदस्त्राणां (for
 बाणाणां) — (L 3530) Ds: G(ed) घोरं (for नाम)
 Dn वाज्यं, Gs अञ्जं (for शत्रु) Ds: G(ed) अञ्जं शत्रुविना
 शनम्, Ms s घोरमस्य विनाशनम् (for 's) — (L 3531)
 Ds: देवदेवो जनार्दन (for 's) — After line 3531, Rom
 Poona eds G(ed) sss

20* योजयामास तदर्थं महाभोरपराक्रमम् ॥

अथ भीमो महारौद्रमखं दृष्ट्वा नृपोत्तम ।

— Ds: om line: 3532-3534 — (L 3533) Ds Gs
 यमुनायाम् (for 'नाप) — (L 3534) Dn स (for सु) Ms
 परे मुनिशितं (for 's) — (L 3535) Ds: तद्वत् (for
 भूतात्मा) Ds: महाभोरपराक्रमम् (for 's) — Ds: om line:
 3536-3537 — (L 3536) Ms s विनाश (for हत्या) Gs
 सुरा (for [अ]सुरान्)

Corruption — Mention of the Epic Ds — Mention
 of Khila Dn Ds: Ds: Tt s s G M — Adhy name Dn
 हंसदिग्गजे हंसकेशवयुद्धम्, Ds: हंसदिग्गजोपाख्यायम्, Tt Gs

वैष्णवायन उवाच ।

अथ भीमो महारौद्रमखं दृष्ट्वा नृपोत्तम ।
 हंसो राजा महाराज निश्चेष्ट इव सवर्गो ॥
 प्लुत्य स रथात्तस्माच्चतुर्नाभ्यधावत् । [3540]
 यत्र कृष्णो हृषीकेशः कालियं बलशालिनम् ॥
 समर्धं च महाभोरं यावत्पातालसंस्थितः ।
 तावदीधं महानीलं बालाञ्जननिभं महत् ॥
 तस्मिन्न्द्वे महाभोरे पपाताय स हंसकः ।
 हंसे पतति तस्मिन्सु महाग्राह्यो वभूव ह । [3545]
 गिरीणां पात्यमानानां समुद्र इव यत्रिणा ॥
 रथादुत्प्लुत्य कृष्णोऽपि तस्योपरि पपात ह ।
 देवदेवो जगन्नाथो जगद्विस्थापयन्निव ।
 शहरत्तं महाबाहुं पादाभ्यामथ पैशाचः ॥
 पादक्षेपं ततस्तस्माद्दृष्ट्वा हंसो नृपोत्तम । [3550]
 समार च चपश्रेष्ठ कैचिदेवं वदन्ति हि ॥
 अन्ये पावाछमापातो भक्षितं पमरैरिति ।
 अद्यापि नैव राजेन्द्र दृष्ट इत्यनुशुश्रुमः ॥
 यथापूर्वं जगन्नाथो रथं समुपजगन्निवान् ॥

कृष्णहंसयुद्धम्, Tt Gs हंसदिग्गजोपाख्यायै कृष्णहंसयुद्धम्, Ms s
 हंसदिग्गजम् — Adhy no Dn Ds: 310, Tt Gs 233,
 Tt Gs 240, Tt 208, Gs 234, Gs 235, Gs 239, Ms s
 202, Ms 202

(L 3538) Dn Ds: Ds Ms नृपोत्तम (for 'म) — (L
 3539) Tt Gs शत्रुं (for राजा) Ds हंसो राजसन्हातारो
 (for 's) — (L 3540) Tt जगत्प (for उत्प्लुत्य), Dn Tt
 Gs s s Ms s जगत्पावन, Ms भवुपावति (for भवुपावत्),
 — (L 3541) Dn Tt Gs कालियादि समर्धं ह, Tt Gs s s
 'न हि समर्धं ह (for 's) — (L 3542) Ds Tt Ms महाहर्ष
 (for समर्धं च) Dn Tt s G महाहर्ष महाहर्ष, Ms s तस्य
 यामास तदर्थं (for 's) Dn Ds: Tt s G s-4 संस्थितम्
 (for 'ति) — (L 3543) Ds हृद घोर, Ms महाभीरे (for
 'निते) Dn Ds: Tt s G s-4 हि वाह (for महत्) — (L
 3545) Tt Gs समुत्प्लुत्य (for वभूव ह) Ds महानीलं समुत्प-
 लत् (for 's) — (L 3547) Tt उत्प्लुत्य (for उत्प्लुत्य) — (L
 3550) Ds पादक्षेप (for पाद) Dn Tt Gs s-4 Ms नृप
 (for तस्य) Ds Gs Ms s नृपोत्तम (for 'तम) — (L
 3551) Ds Gs नृपश्रेष्ठ (for 'श्रेष्ठ) Ds समार नृपनिष्ठ, Gs
 'ह चक्रे यद्वेष्ट (for 's) Gs निक्षिपति (for वदन्ति) — (L

हते तस्मिन्महाराज धर्मपुत्रो युधिष्ठिरः । [3555]

अकरोद्राजसूयं च तत्र पूर्वपितामहः ॥

यदि जीवेदसौ हंसः को नु संसृति तं त्रुम् ।

स च सर्वोत्थविश्रित्यं रुद्राह्वयवरः प्रभो ॥

क्षणादेव महाराज वार्यं गामगाह्व ।

हसो हंसो हतो हंसः कृष्णेन रिपुमर्दिना ॥ [3560]

जगुर्गन्धर्वपतयो देवलोकं दिवानिधाम् ।

कृष्णेन लोन्नतायेन विष्णुना प्रभविष्णुना ।

यमुनाया हवे घोरे कृष्णेनेति दिवानिधाम् ॥

Colophon.

पेशपायन उवाच ।

श्रुत्वा निहतमत्युग्रं भ्रातरं वीर्यशालिनम् ।

घलद्वयं परित्यज्य युध्यमानं महारणे ॥ [3565]

दिभको वीर्यसंपन्नो यमुनामनु अग्निमात्र् ।

तमन्वधाराद्वेगेन बलभग्नो हलायुधः ॥

हंसो हि यत्र पतितस्तत्रासौ निपपात ह ।

यमुनायां महारण्य विलोड्य जलसचयम् ॥

अतिकुहोऽप्य दिभको भ्रामयित्वा जलं षट् । [3570]

उन्मग्नोन्मग्न्य सहसा निमग्न्य च पुनः पुनः ।

न ददर्श तदा राजन्भ्रातरं वीर्यशालिनम् ॥

उन्मग्न्याथ महाबाहुर्वासुदेवं विलोक्य च ।

उवाच वचनं राजन्दिभको वीर्यवत्तमः ।

अरे गोपकृदायाद् कसौ हंस इति स्थितः ॥ [3575]

वासुदेवोऽपि घर्मात्मा यमुना पृच्छ राजक ।

इत्यवग्रीत्प्रसन्नात्मा वासुदेवः प्रतापमात्र् ॥

तच्छ्रुत्वा यमुनां भूयः प्रविश्य दिभकः बिल ।

बहुप्रकासुद्दीप्य भ्रातरं भारुवत्तलः ॥

विललाप ततो राजा दिभको भ्रातृमानसः । [3580]

क नु गच्छसि राजेन्द्र विहायेकमवाग्वयम् ॥

कुवो भ्रातरितो गच्छेः परित्यज्यैव मामिह ॥

विलप्यैव नृपभ्रष्ट दिभको भारुवत्तलः ।

आत्मत्यागे मनः कुर्वन्यमुनाया महाहवे ॥

निमग्न्योन्मग्न्य सहसा मरणे ह्वनिश्रव्यः । [3585]

हस्तेन जिह्वामाकृष्य भूयो भूयो विलप्य च ॥

नतः समुत्थामाकृष्य जिह्वां माहसकृत्स्नयम् ।

ममारुन्तज्जले राजन्दिभको नरकाय ये ॥

गते नरायमे हस्ते दिभके च तदा हते ।

अगमत्युन्मग्नोऽसौ भूताविस्मापयन्निव ॥ [3590]

3553) Dn अय (for अय) T₁ [अ]ति (for [अ]ति) . — (L. 3554) Ds स्वयम् (for स्व) — (L. 3557) Ds अयं (for अयं) Dn Ds Ds नमस्तुभिः । M₁ मंयेत (for मंयेत) — (L. 3558) T₁ om 3558-3559 M₁ प्रभु (for प्रभो) . — (L. 3559) Ds T₁ अगमायो (for महामात्र) — (L. 3560) Cal ed हवे देव (for the second हतो हंस) Ds T₁ G₁ सत्रो हंसो इत्य इति (for ") . Ds T₁ s G₁ s s बाविना (for मर्दिना) G₁ कृष्णेन परियानिना (for ") . — (L. 3561) G₁ दयानिधाम् (for दिवानिधाम्) — Cal ed om (hapl) lines 3561-3563 — (L. 3563) M₁ हंसो हलायुध (for घोरे कृष्णेन) Dn Ds T₁ s G₁ s हंसो निहत इत्यपि (for ")

Colophon — Mention of the Ep₁ Ds — Mention of Kh₁ Dn Ds T₁ s s G₁ M₁ — Adhy name Dn T₁ G₁ s M₁ हलायुधः । M₁ हलायुधः — Adhy no Dn 311, T₁ G₁ 239, T₁ G₁ 241, T₁ 209, G₁ 235, G₁ s 240, M₁ s 201, M₁ 203 .

— (L. 3564) Ds हलायुधे (for हलायुधे) M₁ विभरं (for

भरं) — (L. 3565) Ds बलभग्न (for बल) — (L. 3566) Ds T₁ G₁ उप, T₁ G₁ अयि (for अनु) — Ds T₁ G₁ om lines 3566-3571 . — (L. 3568) M₁ s हंसो वय निपपाति (for ") M₁ तदासौ स्वरुतकप (for ") — (L. 3569) Dn₁ विशोम, T₁ 'ल; G₁ 'ल; M₁ s विशोम्य (for विलोड्य) — (L. 3570) M₁ जले (for जले) — G₁ om lines 3572-3573 — (L. 3574) Ds G₁ M₁ वीर्यसत्तम (for वत्तम) . — (L. 3575) Dn₁ G₁ गोपाल (for गोपक) — (L. 3579) Cal ed सर्वतो (for भ्रातरं) . T₁ G₁ 'वत्तकम् (for 'ल) — M₁ s om (hapl) lines 3580-3583 — (L. 3580) T₁ वतने (for मानस) . — (L. 3581) T₁ वरं बलम् (for अकृष्ययम्) G₁ ed) विहायेकमवाग्वय (for ") — T₁ om lines 3582-3583 . — (L. 3582) Ds G₁ M₁ केवलम् (for मामिह) — G₁ om lines 3584 3585 — (L. 3585) Ds T₁ M₁ s s समुत्थमः Ds च युनम् (for समुत्थम्) — (L. 3588) Dn₁ [म]नवेन; Ds T₁ G₁ मरणे; Cal ed. स जले (for [म]नवेन) G₁ सतिनरायमे हंसो (for ") — (L. 3589) Dn

ततः प्रीतः प्रसन्नात्मा बामुदेवः प्रतापवान् ।

गोवर्धनेऽथ निधम्य बलभद्रसहायवान् ।

कंचित्कालं महाराजं पूर्वमुक्तमुवाच ह ॥

Colophon.

वेरोपायन उवाच ।

यशोदा नन्दगोपश्च कृष्णदर्शनलालसौ ।

गोवर्धनगतं ह्रस्वा बामुदेवं च साम्रजम् ॥ [3595]

नयनीतं च दधि च पायस कूसर तथा ।

घन्यं पुष्पं महाराजं मयूरान्नदमेध च ॥

बह्वैवरैः सार्धं गोपीभिश्च समन्ततः ।

जगत्तुः सहसा प्रीतो गोवर्धनमथो नृप ॥

बच्चिवृक्षे समासक्तं कृष्णं कृष्णमृगोक्षणम् । [3600]

पदशोर्नृनृदापाहुं बामुदेवं च साम्रजम् ॥

प्रणेतुः सुसहस्रैः सत्र दद्याद् महाबली ।

दूर्गपामासतुर्देवं पायसानि महान्ति च ॥

नन्दगोपं यशोदा च हृष्टा प्रीतोऽभ्यजद्वरिः ।

अयोध्यां ततो वाक्यं नन्दगोपं सचक्षुम् । [3605]

यशोदा मातरं पश्चाद्बामुदेवः प्रतापवान् ॥

नाम मानत्रैजे गोष्ठे वृक्षल वा सगोधने ।

अपि गावः क्षीरमस्यो वत्सा वत्सतयाः पितः ॥

अपि वा मुमुभ क्षीरमपि गावः सुशोभनाः ।

अपि वा वृषका मातर्वत्सपालाः पितर्विवा ॥ [3610]

बहूनि चापि दामानि विलका अपि वा पट्ट ।

कृणानि बहुरूपाणि किं वा सन्ति पितः सदा ॥

शकटानि मुगन्धीनि किं वा सन्ति पितृभ्यम् ।

अपि गोव्यः पुत्रवत्स्यो दारकाः किमजीजनत् ॥

यदाः किं बहवो मातरभिन्नाः सर्वतो भ्रजे । [3615]

किं गावः क्षीरमतुलं स्वयन्वहः पितः ॥

हैयवीनं क्षीरपिणं दधि या निमजीजनत् ।

गोधनं सर्वमेवेतन्नीरोग उपप्रयते ॥

नन्द उवाच ।

सर्वमेवचतुष्टेभ्यो नीरोगं बहुशः भ्रजे ।

Ti s + G M तस्मिन् (for गते) Des Bom Poona eds G(ed) एष तु मित्रो हमे (for ") Das Da Ts Gs डिमके वापिवालमि (for ") — (L 3590) Das Ts s Gs + M भागमन् (for भग) M भूतविस्मयन महत् (for ") — (L 3591) Ds दीपवासा (for तत प्रीत) — Das Gs om (hapl) line 3592 — (L 3592) Ms विधम्य (for विधम्य)

ONLORPOV — Mention of the Epic Das — Mention of Kāya Da Das Ds Ts s + G M — Adhy name Das Das Ts s Gs हतडिमकवधः Dns डिमकवध, Ms हतडिमकवध — Adhy ne Da 312, Das 311, Ts Gs 240, Ts Gs 242, Ts 210, Gs 236, Gs 240, Gs 241, Ms 205, Ms 204

(L 3595) Das सहामजम् (for च सा) — (L 3596) Ds दधि क्षीरं M दधि र्व (for च दधि च) — (L 3597) Ds वन्यपुत्रान्, Ts वन्यपुत्र (for वन्यं पुत्र) Das Da Ts Gs मयूरान्नमम्, Ms मायूरान्नम् (for मयूरान्) — (L 3598) Ts गोपायै (for गोपीभिश्च) — Das Gs s om lines 3599-3602 Das om lines 3599-3601, Gs om line 3600-3602 — (L 3601) Das Ts s Gs s + Ms सहामजम् (for च सा) — (L 3602) Ds Ts s Gs s + M सुमयीतां (for हृष्टा) — (L 3603) Das Gs देवी, Ds Ts 312, देवं (for देव) Ms देव पायसादि (for ") Ds Gs

पायसादि महर्षिभ्यम् (for ") — Bom Poona eds G(ed) om lines 3604 3606 — (L 3605) Ts बह्वमम् (for बलवन्) — (L 3606) Da Das Ts Gs Ms वरत्प (for प्रतापवान्) Ms इषीकेश वरत्प (for ") — (L 3607) Da Das Ts s Gs + Ms कोशे, Ds पितमत्त (for भ्रजे गोष्ठे) Gs स्वगोधनम्, Ms स्वगोधनम् (for स्वगोधने) Ds Ts Gs वृक्षल च गावः च वाम्, Ti s + " लं वां मगोधनम् (for ") — (L 3608) Ds वत्सवत्सतरी पितः (for ") — (L 3610) Da Das Ts s Gs + Ms विवलि पा (for विव दिवा) Ds वत्सपालान्दु वृक्ष (for ") — (L 3611) Ts कुम्भानि (for बहूनि) — (L 3612) Ms पित (for भ्रजे) Ds Ts Gs अपिवा सर्वगोमिन् (for ") — (L 3613) Da Gs Ms द्विदि (for द्विजम्) Ts Gs प्रतिपद्यते, Gs ग्रन्थपद्य, M समपद्य (for ग्रन्थपद्ये) Da निरोग प्रतिपद्यते, Ds निरोग समपद्य (for ") — Ds नन्दगोप (for नन्द) — (L 3619) Ds Ts Ms बह्व च (वृक्षान्) — Gs om (hapl) lines 3621-3623 — (L 3623) Gs च सां ग्रन्थपि केनच (for ") — (L 3624) Ds यो दीर्वरे, Gs मे दीर्वरे (for मे पीयते) Ms मति (for सदा) — Same Ms om the

दुःखं गोधनस्यैवं सर्वकालेषु वैश्व ॥ [3620]

रक्षणाय सदा दुःखलिने धयम् ।

सगोपनाः सप्तसाध्वी नीरोणा एव वैश्व ॥

एकमेव सदा दुःखं न त्वां द्रव्याम वैश्व ।

यदेतत्वेत्यलं दुःखमिति मे धीयते सदा ॥

वैश्वपायत उवाच ।

एवमादि विलप्यन्ते गच्छेत्स्याह स वैश्वः । [3625]

भावे पुनराहेदं भाग्यं च हृहं प्रति ॥

ये च त्वां कीर्तयिष्यन्ति ते च स्वर्गमाप्नुयुः ।

ये वैचित्र्यां नमस्कृति ते मे प्रियतराः सदा ॥

मरुताः सर्वदा सन्तु गच्छेत्स्याह च तां हरिः ।

यसोदा नन्दगोत्रज उवाच : स्वयं हि नः ॥ [3630]

ततः कृष्णो हर्षवृत्तिः यादवैर्गुण्यभिः सह ।

गन्तुमेषुल्लासा विष्णुः पुनं हारयती निल ॥

Colophon.

वैश्वपायन उवाच ।

गच्छतमं महाविष्णुः पुनरं प्राप्य वार्यैः ।

अपश्यन्मुनिमुद्यान्तु पुनरगमाभूषोत्तम ॥

ते समेत्य महादेशभूषयो धीमतराः ॥ [3635]

अर्थादिसमुदायारं हरौ न यादवोत्तमम् ।

ref Gs om (hapl.) lines 3625-3628 — (L. 3625) Du
एवमादि विलप्यन्ते (for °) — (L. 3626) Gs एवमादि
(for वृहं प्रति) — (L. 3627) 1a Gs विवरा, Gs विव-
राः (for विव) — (L. 3628) Gs सन्तु ते यनिमेष (for
°) — After line 3629, Ds: Ts: 1a :

27⁰⁰ इत्युपस्था विररी देशे वायुदेव सताम्य ।
गावमाजिह्वा को धीरी मेवमायय वेसाय ॥
[Ts. om line 2]

While Gs line after line 3628:

28⁰⁰ इति युवा च सदायै कृष्णजिह्व मरु ।
— (L. 3630) Dn Gs प्रति; Ts : Gs : ० युव (for
कि). Ds: मरुत्तु मरुत्तु (for °) — (L. 3631) Dn
वार्यै मह वृत्तिभि (for °) — (L. 3632) 1a Ts Gs
प्रति (for कि) — After line 3632, Dn: 1a: Poona
Cal. etc. (Ged.) 1a :

29⁰⁰ च वनस्पतुगतिर्न वैश्वपाय मरुद्वि ।
पुनरुपस्थापितं सत्ये कोषं च गच्छति ॥

प्रोचुर्निधिवरं विष्णुं भूतमन्यमन्त्रमुम् ॥

अत्यदुतमिदं विष्णो तव धीर्यं जनार्दन ।

येन तौ निहतौ युद्धे हंसौ द्विमक्ष एव च ॥

यो विचक्रो दुराधर्षो देवैरपि मुदुःसहः । [3640]

संगरे निहतो देव दुःसाध्य इति नो मतिः ॥

क्षेमो नः सर्वकार्येषु चरतां तप उतमम् ।

स्वत्ससादाभ्रगमाय चरामस्तप उतमम् ॥

निष्कम्पया भविष्यामस्तव संस्मरणादरे ।

त्वं हि सर्वस्य दुःखस्य हर्ता त्वां भ्यायतां सदा ॥ [3645]

स्वदुःखार्णं जन्तोः सदा पुण्यप्रदं प्रभो ।

हं हि नः सततं धाना विधाता तपनो हरे ॥

त्वमोचारी वपद्वारस्थं यशस्त्रं वितामहः ।

त्वं ज्योतिर्मन्त्रो मूर्तिस्त्वं ब्रह्मा कद्र एव च ॥

प्राणस्त्रं सर्वभूतानामन्तरास्मेति शङ्कयते । [3650]

उपायः सर्वभूतानां यक्षैर्दानैर्जगत्पते ॥

नमो विश्वपुत्रे देव नमस्ते विश्वमूर्तये ।

वाहि लोचमिमं देव हत्वा ब्रह्मद्विपः सदा ॥

स तथेति हरिर्निष्पूर्य्यो हारयती पुरीम् ।

अयसद्वृत्तिभिः सार्धं वयमानः स मागपेः ॥ [3655]

हयं च देवदेवस्य चेष्टा हि जनमेजय ।

Colophon — Mention of the Fre. Ds. — Mention
of Khda Dn 1a Ts : G M — Adhy name Dn
वसोदाभ्रगमाय वपद्वारस्थमाम्य । Ds: वपद्वारस्थमाम्य
माम्य : Ts : Gs : गोचरं दिति (Ts Gs गोचरं) वपद्वार-
वसोदाभ्रगमाय वपद्वारस्थमाम्य । Ms: इति विवरा — Adhy
no : Dn 314, Ds 312, Ts Gs 211, Ts Gs 213, Ts
211, Gs 237, Gs 240, Gs 242, Ms: 206, Ms 205,
— (L. 3655) 1a महापाय (for 'स्य) . — (L. 3655)
Dn सत्ये (for 'स्य) . — (L. 3655) Ds Ts Ms वपद्वार-
वसोदाभ्रगमाय (for °) . — (L. 3655) Gs वपद्वारस्थो
(for हर्तुं विष्णो) — (L. 3655) 1a Gs देवैरपि वपद्वार-
(for °) — (L. 3655) Ms: वपद्वारस्थमाम्य (for °) .
— (L. 3655) Gs: वपद्वार (for वपद्वार) — Dn Ts Gs Ms com.
line 3645 — (L. 3645) 1a निष्कम्पया भविष्यामि (for
°) — (L. 3645) Ms: वपद्वारस्थमाम्य (for °) .
— (L. 3645) Gs om (hapl.) lines 3650-3655. Dn
Ds Ts : Gs : वपद्वारस्थमाम्य : Ds Ts Gs हरिद्विपः (for वपद्वारस्थमाम्य)

प्रोक्ता ते पृच्छते राजर्निक भूयः श्रोतुमिच्छसि ॥

Colophon

32

After 107 18 Da Ds Bom Poona eds
G(ed) ins :

तवःप्रभृति सा देवी काममोहं गता विभो ।
वेद्यास्तु वचनं स्मृत्या सम्प्रगन्ती पति तदा ॥
मिश्रा न भञ्जते राज्ञी न दिवा भोजनं तथा ।
स्मरन्ती पतिभावं सा बिललाप नृपात्मजा ॥
निवृन्ती शशिनं नाके सेवती न च चन्दनम् । [5]
सा बाला मोहिता राजन्कामेन परीषीडिता ॥
उपचरन्ति तां सख्यो विज्वरामपि सज्जयाम् ।
तप्यते हृदयं तस्या लेपिनं चन्दनेन च ॥
कपोले पाण्डिमा चिह्नं नेत्रे जलसमन्विते ।
जृम्भण च तथा स्वापो देहे तस्या व्ययर्थन ॥ [10]
पद्मिनीकन्दचूर्णानि शीतलानि मुहुर्मुहुः ।
क्षिपन्ति सख्यो हृदये पीडिते सम्मथाग्निना ॥
व्यजनानि प्रहर्षन्ति पृच्छन्ति च पुनः पुनः ।
का व्यथा किं क्षरीरं ते किमिदं तप आमिनि ॥
किं तुभ्य रोचते देवि तदाक्याहि वरानने । [15]
कल्पादिवं समुत्पन्न दुःप्रसाध्य मनोरमे ॥
त्वन्मनोनुगम वाक्यं यदन्त्येतास्तु सारिकाः ।
शुक्ला नीलवर्माः सुधु पठन्ति हि पुमानिय ॥

प्रदादजनन चावयं किमर्थं नाव भापसे ।
तव तातो महावीरो देवानामपि दुर्जयः ॥ [20]
तस्याग्रे तिष्ठते कोऽपि न भूमी परवर्णिनि ।
बलेः पुत्रो महावीरो वाणो हि दुरतिक्रमः ॥
जित्वाभरावतीकं च नगरं गोपिताह्वयम् ।
यत्र सतिष्ठते देनः शृष्टहस्तो महेश्वरः ॥
पुत्रोऽयमिति जानीहि गिरिजा योऽम्बीद्वरः । [25]
वाणं प्रति महादेयलव तावमुपे शृणु ॥
का व्ययेति मुखे चेदं नासाधं च विराजते ।
नीहारविन्दव पद्मे राजन्ते शरदागमे ॥
सपूर्णचन्द्रप्रतिमं सुर्यं चन्द्रो यथा वने ।
न ज्ञोभते तु विच्छाद्यं किमर्थं कारणं यद् ॥ [30]
आसाध्मुक्षसि बाले ह्य न रतिं यासि भापतः ।
गृहाण भोजनं दिव्यं यत्ते मनसि वर्तते ॥
ताम्बूलं रोचते पूर्वं तत्किमर्थं न गृह्यते ।
मिश्रानि यानि यस्तूनि दुर्लभानीवर्तनैः ।
गृहाण देवि क्वचित् यद् पीढां क्षरीरजाम् ॥ [35]
इति कोलाहलं धृत्वा उपा वेष्टमसमुद्रवम् ।
दासीभिः कीर्तितं तत्र मातुरमे प्रयकप्रयक् ॥
रात्रपुत्री यदा देवि समायावा गृहे सती ।
जल्कीदायिहाराच मूकेन परिलक्ष्यते ॥
अतो दासीजना देवि यदामस्तथा वर्धं जनाः । [40]
को मोहः किमिदं मौनं कः स्वापो न्यूनता कथम् ।
विचार्य निपजो देवि दिश्यन्ता कष्टशान्तये ॥

— (L 3651) 14 Ms जन्तु (for भूताना) — (L 3655) Ds समानते, Gs सदा गर्ज (for म मागये) — (L 3657) Da Ts भन्वय (for भूय) Gs Poona ed G(ed) किमप्यष्टोत्तमहंसि (for s) .

Colophon — Mention of the Epic Ds — Mention of Aśita Da Ds Da Ts s G M — Adhy name Da द्वाकाश्वप्रत्यागमनम्, Ds Ts Gs चासुदेवमुत्पन्नं क्षारकामयेष्ट । Ts चासुदेवक्षारकामयेष्ट M हसदिनकम् — idhy no Da 314, Ds 313, Ts Gs 312, Ts Gs 314 Ts 212, Gs 238, Gs 245, Gs 243, Ms-s 207, Ms 206

32

(L 2) Ds देव्या वचनं यस्मात् (sic) (for s) — (L 3) Ds हजले (for भ्रजते) Ds मनेन् (for तया) — (L 5) Ds मेरन्ती (for रति) — (L 8) Ds हयते (for लयते) — (L 10) Ds लेपिते (for ह) — (L 13) Da Ds स्वत्रनानिर्द (hypermetric) (for नावि) Ds हृष्टान्ति (for हृष्टन्ति) — (L 23) Da Ds त्रिम् (for त्रिम्) — (L 27) Ds मुखे (for मुने) Ds Bom ed. नामागे — (L 29) Ds पूर्वदग्ने यथोपसि (for s) — (L 30) Ds (for म) — (L 32) Ds रोचते (for वर्तते) — (L 34) Ds दुर्कं जानीते कथं (for s) — (L 35) Da Ds Poona ed.

शिरीषपुष्पसदृशं यच्छरीरं सुशोभलम् ।
 तस्मै सहते देवि व्याधिभारं वरानने ॥
 इति श्रुत्वा तदा देवी सत्परा हंसगामिनी । [45]
 प्राप्य देशमुपा यत्र किमिदं कष्टलक्षणम् ॥
 पद्मवाकृतिहस्तेन कोमलं तस्मै तदा ।
 स्तब्धान्जलीरनायास स्फोटयामास आग्निनी ॥
 किमस्ति तव कल्याणि का व्यथा तत्र वर्तते ।
 एते वैद्या समागत्य पृच्छन्ति भवती हि तत् ॥ [50]
 वैद्या उचुः ।
 जलश्रीङ्गा गता तत्र राजपुत्री सतीगणैः ।
 पार्ष्वलाः क्रीडन्ति तत्र जानीम श्रमसंभयम् ॥
 शमाद् ग्लानिः समुत्पन्ना जन्मघ्नं च पुनः पुनः ।
 स्वापञ्च जायते तेन मा भयं कर्तुमर्हसि ॥
 देवमुवाच ।

हृदये निहिन् वैद्याश्चन्द्रनं हिमसमुत्तमम् । [55]
 शमात्याः किमिदं शीघ्र किमिदं बुद्धदायते ॥
 अतिदाहो महान्नेदः पिपासा न मुमुक्षते ।
 भलाप एव किं तस्यां शास्त्रतो भूत निश्चितम् ॥
 वैद्या उचुः ।
 श्रीदाविहारे मिलिताः स्त्रीजना देवसन्निधौ ।
 रूपेणाप्रतिमा देवी राजपुत्री च आविनी । [60]
 दृष्टिपातं कृतस्त्राभिस्तेन पुत्र्यां व्ययामवत् ॥
 रक्षामञ्जसाया पीतिः संपपेस्ता हुमारिकाम् ।

पानीयैरभिपेक्षेण परा शान्तिर्भविष्यति ॥
 इत्युक्त्वा भिपजः सर्वे निवृत्ता नृपवेशमतः ।
 सूचयन्त पुनः सर्वे कामामिषायज्ञां व्ययाम् ॥ [65]
 मातृपृष्ठा वरपटोहा विरकालमुवाच सा ।
 लज्जानती महाभागा मातर रदती भृशम् ॥
 मातनं रोचते नित्यं भाषणं न च भोजनम् ।
 न चाप्युत्सवकं मातः सदाहं हृदयं शृणु ।
 इत्युक्त्वा विरामाय श्रुता नारी वरद्वज्जना ॥ [70]
 सर्वाभिः स्त्रीभिरारब्धमन्योन्यं मुखवीक्षणम् ।
 लज्जानुरारि नारीणां यौवनं हि भवेदिति ॥
 इयं च राजकन्या हि मर्त्ययोग्या किमुच्यते ।
 पितुः प्रसादान्मातुश्च प्राप्नुयात्सदृशं वरम् ॥

— Colophon.

वैशाखान्न उवाच ।

तत्रस्थाः परमा नार्यक्षिणेन परमादृताः ॥ [75]

33

After the ref of adhy 108, all Mss (except S₁ N₁) ins.

अथ द्वायती प्राप्य स्थिता सा भयनाग्निके ।
 प्रवृत्तिहरणार्थाय चित्रलेपा व्यचिन्तयत् ॥
 अथ चिन्तयती सा नु बुद्धिं वृत्तिविनिश्चिताम् ।
 नार्यं दृढशे तत्र ध्यायन्तमुदके मुनिम् ॥

G(ed) देवी (for देवि) — (L 41) Ds ग्लानता (for ग्लान्ता) — (L 42) Ds हिमसमं (for हिमसम्) — (L 47) Ds कमलाङ्गिकमरा (for कमलाङ्गिकमरा) — (L 50) Ds समागत्य (for स्या) — (L 53) Poona ed लज्जघ्ने (for लज्ज) — (L 57) G(ed) वेद (for वेद) — Ds वैद्य उवाच (for वैद्या उचुः) — (L 60) Ds माभिनि (for आविनि) — (L 65) Ds Ds परा शान्तिं मक्षिषति (for शान्तिं) — (L 67) Ds Bom Poona eds रुदती (for रूढी) — (L 69) Ds [अ]युत्तमं (for [उ]त्तमं) — (L 72) Dns Ds G(ed) मत्तानुकारि नारीणां (for मत्तानुकारि नारीणां) Bom Poona eds G(ed) यौवने (for भै)

Colophon, — Mention of Khila Dns, — Adhy

name Dn Ds बाणबुद्धम् Bom Poona eds बाणबुद्धे उत्पन्नम् — Adhy m Bom Poona eds 117, G(ed) 175

33

(L 2) V₂ = प्रवृत्ति, Ds G(ed) प्रापुषि (for प्रवृत्ति) — (L 3) T₁ सातु (for सा तु) D₁ अथ सा चिन्तयन्ती तु (for अथ सा चिन्तयन्ती तु) K₁ Ds बुद्धिं वृत्तिं (for बुद्धिं वृत्तिं) वृत्तिं निश्चिताम्, K₂ बुद्धिं वृत्तिं निश्चिताम्, K₃ = Dn Ds (1) बुद्धिं वृत्तिं निश्चिताम् D₁ D₂ G₁ (2) वृत्तिं निश्चिताम् K₂ V₂ = D₁ = D₂ = D₃ = D₄ = D₅ = D₆ = D₇ = D₈ = D₉ = D₁₀ = D₁₁ = D₁₂ = D₁₃ = D₁₄ = D₁₅ = D₁₆ = D₁₇ = D₁₈ = D₁₉ = D₂₀ = D₂₁ = D₂₂ = D₂₃ = D₂₄ = D₂₅ = D₂₆ = D₂₇ = D₂₈ = D₂₉ = D₃₀ = D₃₁ = D₃₂ = D₃₃ = D₃₄ = D₃₅ = D₃₆ = D₃₇ = D₃₈ = D₃₉ = D₄₀ = D₄₁ = D₄₂ = D₄₃ = D₄₄ = D₄₅ = D₄₆ = D₄₇ = D₄₈ = D₄₉ = D₅₀ = D₅₁ = D₅₂ = D₅₃ = D₅₄ = D₅₅ = D₅₆ = D₅₇ = D₅₈ = D₅₉ = D₆₀ = D₆₁ = D₆₂ = D₆₃ = D₆₄ = D₆₅ = D₆₆ = D₆₇ = D₆₈ = D₆₉ = D₇₀ = D₇₁ = D₇₂ = D₇₃ = D₇₄ = D₇₅ = D₇₆ = D₇₇ = D₇₈ = D₇₉ = D₈₀ = D₈₁ = D₈₂ = D₈₃ = D₈₄ = D₈₅ = D₈₆ = D₈₇ = D₈₈ = D₈₉ = D₉₀ = D₉₁ = D₉₂ = D₉₃ = D₉₄ = D₉₅ = D₉₆ = D₉₇ = D₉₈ = D₉₉ = D₁₀₀ = D₁₀₁ = D₁₀₂ = D₁₀₃ = D₁₀₄ = D₁₀₅ = D₁₀₆ = D₁₀₇ = D₁₀₈ = D₁₀₉ = D₁₁₀ = D₁₁₁ = D₁₁₂ = D₁₁₃ = D₁₁₄ = D₁₁₅ = D₁₁₆ = D₁₁₇ = D₁₁₈ = D₁₁₉ = D₁₂₀ = D₁₂₁ = D₁₂₂ = D₁₂₃ = D₁₂₄ = D₁₂₅ = D₁₂₆ = D₁₂₇ = D₁₂₈ = D₁₂₉ = D₁₃₀ = D₁₃₁ = D₁₃₂ = D₁₃₃ = D₁₃₄ = D₁₃₅ = D₁₃₆ = D₁₃₇ = D₁₃₈ = D₁₃₉ = D₁₄₀ = D₁₄₁ = D₁₄₂ = D₁₄₃ = D₁₄₄ = D₁₄₅ = D₁₄₆ = D₁₄₇ = D₁₄₈ = D₁₄₉ = D₁₅₀ = D₁₅₁ = D₁₅₂ = D₁₅₃ = D₁₅₄ = D₁₅₅ = D₁₅₆ = D₁₅₇ = D₁₅₈ = D₁₅₉ = D₁₆₀ = D₁₆₁ = D₁₆₂ = D₁₆₃ = D₁₆₄ = D₁₆₅ = D₁₆₆ = D₁₆₇ = D₁₆₈ = D₁₆₉ = D₁₇₀ = D₁₇₁ = D₁₇₂ = D₁₇₃ = D₁₇₄ = D₁₇₅ = D₁₇₆ = D₁₇₇ = D₁₇₈ = D₁₇₉ = D₁₈₀ = D₁₈₁ = D₁₈₂ = D₁₈₃ = D₁₈₄ = D₁₈₅ = D₁₈₆ = D₁₈₇ = D₁₈₈ = D₁₈₉ = D₁₉₀ = D₁₉₁ = D₁₉₂ = D₁₉₃ = D₁₉₄ = D₁₉₅ = D₁₉₆ = D₁₉₇ = D₁₉₈ = D₁₉₉ = D₂₀₀ = D₂₀₁ = D₂₀₂ = D₂₀₃ = D₂₀₄ = D₂₀₅ = D₂₀₆ = D₂₀₇ = D₂₀₈ = D₂₀₉ = D₂₁₀ = D₂₁₁ = D₂₁₂ = D₂₁₃ = D₂₁₄ = D₂₁₅ = D₂₁₆ = D₂₁₇ = D₂₁₈ = D₂₁₉ = D₂₂₀ = D₂₂₁ = D₂₂₂ = D₂₂₃ = D₂₂₄ = D₂₂₅ = D₂₂₆ = D₂₂₇ = D₂₂₈ = D₂₂₉ = D₂₃₀ = D₂₃₁ = D₂₃₂ = D₂₃₃ = D₂₃₄ = D₂₃₅ = D₂₃₆ = D₂₃₇ = D₂₃₈ = D₂₃₉ = D₂₄₀ = D₂₄₁ = D₂₄₂ = D₂₄₃ = D₂₄₄ = D₂₄₅ = D₂₄₆ = D₂₄₇ = D₂₄₈ = D₂₄₉ = D₂₅₀ = D₂₅₁ = D₂₅₂ = D₂₅₃ = D₂₅₄ = D₂₅₅ = D₂₅₆ = D₂₅₇ = D₂₅₈ = D₂₅₉ = D₂₆₀ = D₂₆₁ = D₂₆₂ = D₂₆₃ = D₂₆₄ = D₂₆₅ = D₂₆₆ = D₂₆₇ = D₂₆₈ = D₂₆₉ = D₂₇₀ = D₂₇₁ = D₂₇₂ = D₂₇₃ = D₂₇₄ = D₂₇₅ = D₂₇₆ = D₂₇₇ = D₂₇₈ = D₂₇₉ = D₂₈₀ = D₂₈₁ = D₂₈₂ = D₂₈₃ = D₂₈₄ = D₂₈₅ = D₂₈₆ = D₂₈₇ = D₂₈₈ = D₂₈₉ = D₂₉₀ = D₂₉₁ = D₂₉₂ = D₂₉₃ = D₂₉₄ = D₂₉₅ = D₂₉₆ = D₂₉₇ = D₂₉₈ = D₂₉₉ = D₃₀₀ = D₃₀₁ = D₃₀₂ = D₃₀₃ = D₃₀₄ = D₃₀₅ = D₃₀₆ = D₃₀₇ = D₃₀₈ = D₃₀₉ = D₃₁₀ = D₃₁₁ = D₃₁₂ = D₃₁₃ = D₃₁₄ = D₃₁₅ = D₃₁₆ = D₃₁₇ = D₃₁₈ = D₃₁₉ = D₃₂₀ = D₃₂₁ = D₃₂₂ = D₃₂₃ = D₃₂₄ = D₃₂₅ = D₃₂₆ = D₃₂₇ = D₃₂₈ = D₃₂₉ = D₃₃₀ = D₃₃₁ = D₃₃₂ = D₃₃₃ = D₃₃₄ = D₃₃₅ = D₃₃₆ = D₃₃₇ = D₃₃₈ = D₃₃₉ = D₃₄₀ = D₃₄₁ = D₃₄₂ = D₃₄₃ = D₃₄₄ = D₃₄₅ = D₃₄₆ = D₃₄₇ = D₃₄₈ = D₃₄₉ = D₃₅₀ = D₃₅₁ = D₃₅₂ = D₃₅₃ = D₃₅₄ = D₃₅₅ = D₃₅₆ = D₃₅₇ = D₃₅₈ = D₃₅₉ = D₃₆₀ = D₃₆₁ = D₃₆₂ = D₃₆₃ = D₃₆₄ = D₃₆₅ = D₃₆₆ = D₃₆₇ = D₃₆₈ = D₃₆₉ = D₃₇₀ = D₃₇₁ = D₃₇₂ = D₃₇₃ = D₃₇₄ = D₃₇₅ = D₃₇₆ = D₃₇₇ = D₃₇₈ = D₃₇₉ = D₃₈₀ = D₃₈₁ = D₃₈₂ = D₃₈₃ = D₃₈₄ = D₃₈₅ = D₃₈₆ = D₃₈₇ = D₃₈₈ = D₃₈₉ = D₃₉₀ = D₃₉₁ = D₃₉₂ = D₃₉₃ = D₃₉₄ = D₃₉₅ = D₃₉₆ = D₃₉₇ = D₃₉₈ = D₃₉₉ = D₄₀₀ = D₄₀₁ = D₄₀₂ = D₄₀₃ = D₄₀₄ = D₄₀₅ = D₄₀₆ = D₄₀₇ = D₄₀₈ = D₄₀₉ = D₄₁₀ = D₄₁₁ = D₄₁₂ = D₄₁₃ = D₄₁₄ = D₄₁₅ = D₄₁₆ = D₄₁₇ = D₄₁₈ = D₄₁₉ = D₄₂₀ = D₄₂₁ = D₄₂₂ = D₄₂₃ = D₄₂₄ = D₄₂₅ = D₄₂₆ = D₄₂₇ = D₄₂₈ = D₄₂₉ = D₄₃₀ = D₄₃₁ = D₄₃₂ = D₄₃₃ = D₄₃₄ = D₄₃₅ = D₄₃₆ = D₄₃₇ = D₄₃₈ = D₄₃₉ = D₄₄₀ = D₄₄₁ = D₄₄₂ = D₄₄₃ = D₄₄₄ = D₄₄₅ = D₄₄₆ = D₄₄₇ = D₄₄₈ = D₄₄₉ = D₄₅₀ = D₄₅₁ = D₄₅₂ = D₄₅₃ = D₄₅₄ = D₄₅₅ = D₄₅₆ = D₄₅₇ = D₄₅₈ = D₄₅₉ = D₄₆₀ = D₄₆₁ = D₄₆₂ = D₄₆₃ = D₄₆₄ = D₄₆₅ = D₄₆₆ = D₄₆₇ = D₄₆₈ = D₄₆₉ = D₄₇₀ = D₄₇₁ = D₄₇₂ = D₄₇₃ = D₄₇₄ = D₄₇₅ = D₄₇₆ = D₄₇₇ = D₄₇₈ = D₄₇₉ = D₄₈₀ = D₄₈₁ = D₄₈₂ = D₄₈₃ = D₄₈₄ = D₄₈₅ = D₄₈₆ = D₄₈₇ = D₄₈₈ = D₄₈₉ = D₄₉₀ = D₄₉₁ = D₄₉₂ = D₄₉₃ = D₄₉₄ = D₄₉₅ = D₄₉₆ = D₄₉₇ = D₄₉₈ = D₄₉₉ = D₅₀₀ = D₅₀₁ = D₅₀₂ = D₅₀₃ = D₅₀₄ = D₅₀₅ = D₅₀₆ = D₅₀₇ = D₅₀₈ = D₅₀₉ = D₅₁₀ = D₅₁₁ = D₅₁₂ = D₅₁₃ = D₅₁₄ = D₅₁₅ = D₅₁₆ = D₅₁₇ = D₅₁₈ = D₅₁₉ = D₅₂₀ = D₅₂₁ = D₅₂₂ = D₅₂₃ = D₅₂₄ = D₅₂₅ = D₅₂₆ = D₅₂₇ = D₅₂₈ = D₅₂₉ = D₅₃₀ = D₅₃₁ = D₅₃₂ = D₅₃₃ = D₅₃₄ = D₅₃₅ = D₅₃₆ = D₅₃₇ = D₅₃₈ = D₅₃₉ = D₅₄₀ = D₅₄₁ = D₅₄₂ = D₅₄₃ = D₅₄₄ = D₅₄₅ = D₅₄₆ = D₅₄₇ = D₅₄₈ = D₅₄₉ = D₅₅₀ = D₅₅₁ = D₅₅₂ = D₅₅₃ = D₅₅₄ = D₅₅₅ = D₅₅₆ = D₅₅₇ = D₅₅₈ = D₅₅₉ = D₅₆₀ = D₅₆₁ = D₅₆₂ = D₅₆₃ = D₅₆₄ = D₅₆₅ = D₅₆₆ = D₅₆₇ = D₅₆₈ = D₅₆₉ = D₅₇₀ = D₅₇₁ = D₅₇₂ = D₅₇₃ = D₅₇₄ = D₅₇₅ = D₅₇₆ = D₅₇₇ = D₅₇₈ = D₅₇₉ = D₅₈₀ = D₅₈₁ = D₅₈₂ = D₅₈₃ = D₅₈₄ = D₅₈₅ = D₅₈₆ = D₅₈₇ = D₅₈₈ = D₅₈₉ = D₅₉₀ = D₅₉₁ = D₅₉₂ = D₅₉₃ = D₅₉₄ = D₅₉₅ = D₅₉₆ = D₅₉₇ = D₅₉₈ = D₅₉₉ = D₆₀₀ = D₆₀₁ = D₆₀₂ = D₆₀₃ = D₆₀₄ = D₆₀₅ = D₆₀₆ = D₆₀₇ = D₆₀₈ = D₆₀₉ = D₆₁₀ = D₆₁₁ = D₆₁₂ = D₆₁₃ = D₆₁₄ = D₆₁₅ = D₆₁₆ = D₆₁₇ = D₆₁₈ = D₆₁₉ = D₆₂₀ = D₆₂₁ = D₆₂₂ = D₆₂₃ = D₆₂₄ = D₆₂₅ = D₆₂₆ = D₆₂₇ = D₆₂₈ = D₆₂₉ = D₆₃₀ = D₆₃₁ = D₆₃₂ = D₆₃₃ = D₆₃₄ = D₆₃₅ = D₆₃₆ = D₆₃₇ = D₆₃₈ = D₆₃₉ = D₆₄₀ = D₆₄₁ = D₆₄₂ = D₆₄₃ = D₆₄₄ = D₆₄₅ = D₆₄₆ = D₆₄₇ = D₆₄₈ = D₆₄₉ = D₆₅₀ = D₆₅₁ = D₆₅₂ = D₆₅₃ = D₆₅₄ = D₆₅₅ = D₆₅₆ = D₆₅₇ = D₆₅₈ = D₆₅₉ = D₆₆₀ = D₆₆₁ = D₆₆₂ = D₆₆₃ = D₆₆₄ = D₆₆₅ = D₆₆₆ = D₆₆₇ = D₆₆₈ = D₆₆₉ = D₆₇₀ = D₆₇₁ = D₆₇₂ = D₆₇₃ = D₆₇₄ = D₆₇₅ = D₆₇₆ = D₆₇₇ = D₆₇₈ = D₆₇₉ = D₆₈₀ = D₆₈₁ = D₆₈₂ = D₆₈₃ = D₆₈₄ = D₆₈₅ = D₆₈₆ = D₆₈₇ = D₆₈₈ = D₆₈₉ = D₆₉₀ = D₆₉₁ = D₆₉₂ = D₆₉₃ = D₆₉₄ = D₆₉₅ = D₆₉₆ = D₆₉₇ = D₆₉₈ = D₆₉₉ = D₇₀₀ = D₇₀₁ = D₇₀₂ = D₇₀₃ = D₇₀₄ = D₇₀₅ = D₇₀₆ = D₇₀₇ = D₇₀₈ = D₇₀₉ = D₇₁₀ = D₇₁₁ = D₇₁₂ = D₇₁₃ = D₇₁₄ = D₇₁₅ = D₇₁₆ = D₇₁₇ = D₇₁₈ = D₇₁₉ = D₇₂₀ = D₇₂₁ = D₇₂₂ = D₇₂₃ = D₇₂₄ = D₇₂₅ = D₇₂₆ = D₇₂₇ = D₇₂₈ = D₇₂₉ = D₇₃₀ = D₇₃₁ = D₇₃₂ = D₇₃₃ = D₇₃₄ = D₇₃₅ = D₇₃₆ = D₇₃₇ = D₇₃₈ = D₇₃₉ = D₇₄₀ = D₇₄₁ = D₇₄₂ = D₇₄₃ = D₇₄₄ = D₇₄₅ = D₇₄₆ = D₇₄₇ = D₇₄₈ = D₇₄₉ = D₇₅₀ = D₇₅₁ = D₇₅₂ = D₇₅₃ = D₇₅₄ = D₇₅₅ = D₇₅₆ = D₇₅₇ = D₇₅₈ = D₇₅₉ = D₇₆₀ = D₇₆₁ = D₇₆₂ = D₇₆₃ = D₇₆₄ = D₇₆₅ = D₇₆₆ = D₇₆₇ = D₇₆₈ = D₇₆₉ = D₇₇₀ = D₇₇₁ = D₇₇₂ = D₇₇₃ = D₇₇₄ = D₇₇₅ = D₇₇₆ = D₇₇₇ = D₇₇₈ = D₇₇₉ = D₇₈₀ = D₇₈₁ = D₇₈₂ = D₇₈₃ = D₇₈₄ = D₇₈₅ = D₇₈₆ = D₇₈₇ = D₇₈₈ = D₇₈₉ = D₇₉₀ = D₇₉₁ = D₇₉₂ = D₇₉₃ = D₇₉₄ = D₇₉₅ = D₇₉₆ = D₇₉₇ = D₇₉₈ = D₇₉₉ = D₈₀₀ = D₈₀₁ = D₈₀₂ = D₈₀₃ = D₈₀₄ = D₈₀₅ = D₈₀₆ = D₈₀₇ = D₈₀₈ = D₈₀₉ = D₈₁₀ = D₈₁₁ = D₈₁₂ = D₈₁₃ = D₈₁₄ = D₈₁₅ = D₈₁₆ = D₈₁₇ = D₈₁₈ = D₈₁₉ = D₈₂₀ = D₈₂₁ = D₈₂₂ = D₈₂₃ = D₈₂₄ = D₈₂₅ = D₈₂₆ = D₈₂₇ = D₈₂₈ = D₈₂₉ = D₈₃₀ = D₈₃₁ = D₈₃₂ = D₈₃₃ = D₈₃₄ = D₈₃₅ = D₈₃₆ = D₈₃₇ = D₈₃₈ = D₈₃₉ = D₈₄₀ = D₈₄₁ = D₈₄₂ = D₈₄₃ = D₈₄₄ = D₈₄₅ = D₈₄₆ = D₈₄₇ = D₈₄₈ = D₈₄₉ = D₈₅₀ = D₈₅₁ = D₈₅₂ = D₈₅₃ = D₈₅₄ = D₈₅₅ = D₈₅₆ = D₈₅₇ = D₈₅₈ = D₈₅₉ = D₈₆₀ = D₈₆₁ = D₈₆₂ = D₈₆₃ = D₈₆₄ = D₈₆₅ = D₈₆₆ = D₈₆₇ = D₈₆₈ = D₈₆₉ = D₈₇₀ = D₈₇₁ = D₈₇₂ = D₈₇₃ = D₈₇₄ = D₈₇₅ = D₈₇₆ = D₈₇₇ = D₈₇₈ = D₈₇₉ = D₈₈₀ = D₈₈₁ = D₈₈₂ = D₈₈₃ = D₈₈₄ = D₈₈₅ = D₈₈₆ = D₈₈₇ = D₈₈₈ = D₈₈₉ = D₈₉₀ = D₈₉₁ = D₈₉₂ = D₈₉₃ = D₈₉₄ = D₈₉₅ = D₈₉₆ = D₈₉₇ = D₈₉₈ = D₈₉₉ = D₉₀₀ = D₉₀₁ = D₉₀₂ = D₉₀₃ = D₉₀₄ = D₉₀₅ = D₉₀₆ = D₉₀₇ = D₉₀₈ = D₉₀₉ = D₉₁₀ = D₉₁₁ = D₉₁₂ = D₉₁₃ = D₉₁₄ = D₉₁₅ = D₉₁₆ = D₉₁₇ = D₉₁₈ = D₉₁₉

तं दृष्ट्वा चित्रलेखा ॥ हर्षणोत्कृष्टलोचना । [5]
 उपस्थान्मियायाथ तत्र चाधोमुखी सिता ॥
 नारदस्त्राधिपं दत्त्वा चित्रलेखामथानवीत् ।
 किमर्थमिह सप्राप्ता भोतुमिच्छामि तत्त्वतः ॥
 वैयर्थिमथ तं दिव्यं नारद लोकपूजितम् ।
 कृताङ्गलिपुटा भूत्वा चित्रलेखाववीक्ष्यचः ॥ [10]
 भगवन्भूयता वाक्यं दौत्येनाहमिहागत ।
 धनिरुद्धं मुने नेतु यदर्थं च शृणुष्व मे ॥
 नगरे शोणितपुरे वाणो नाम महासुरः ।
 तस्य कन्या धरापुत्रा नामा चोपैति विद्युता ।
 भगवन्सासुरता च प्राधुम्नो पुरुनोत्तमे ॥ [15]
 देव्या वरातिसमौघे तस्या भर्ता विनिर्मितः ।

तं च नेतुं समयायाता तत्र सिद्धिं त्रिषत्स्य मे ॥
 मया नीतेऽनिरुद्धं तु नगरं शोणिताह्वयम् ।
 प्रवृत्तिः पुण्डरीकाक्षे त्रयज्येया महासुने ॥
 अवश्यं मयिता चेत् कृष्णेन सह सगमः । [20]
 वाणस्य सुमहान्तरये दिव्यो हि ॥ महासुरः ॥
 न च शक्तोऽनिरुद्धस्त जेतुं युद्धे महासुम् ।
 सहस्रनाहुमायान्त जयेत्कृष्णो महासुनः ॥
 भगवत्सन्निर्गम्येन सिद्धं मे कार्यमिदितम् ।
 कथं हि पुण्डरीकाक्षो क्षापितोऽहो भवेद्विदम् । [25]
 स्वप्नसादाय भगवन् मे कृष्णाङ्गं भवेत् ।
 स हि मत्स्वार्थं दृष्टितु अनिरुद्धः कथं हियेत् ॥
 कुट्टो हि स महाबाहुर्लौकिक्यगपि निर्दहेत् ।

बुद्धिबलप्रेतिश्रितम् T s M s बुद्धिबलप्रेतिश्रितम् (Vs "अवा,
 M "अवा), G s M s बुद्धिबलप्रेतिश्रितम् (G "विद्वे", G s
 बुद्धिबलप्रेतिश्रितम् (for⁴) — (L 4) K s s N s V s s
 D n D s D s वृष्यते (for दृष्टे) K s V s B D s s T s अप
 वृष्यते (for⁴) — D s वृष्यते वृष्यते (for⁴) — D s वृष्यते
 वृष्यते (for⁴) — After lines 4, D s T s s G s M s

18* अर्थेनत लज्जायं प्रसन्ना दिव्यमौषधम् ॥

— (L 5) D s प्रहर्षणोत्कृष्टलोचना (for⁴) — (L 6)
 M उपस्थानम् (for "स्थान") V s D s s D s [वि]म् (for
 [वि]) B s T s [वि]म् (for व) K सौम्याधोमुखी स्थिता,
 V s B s s D s T s G s M s (T s G s s M s) वीमुख
 मुखी स्थिता "नन्वित्वा (for⁴) — (L 7) G s
 [नन्वित्वा (for [नन्वित्वा] — K s D s am (hapi) lines
 8-10 — (L 8) K s स्थिति (for दृष्ट स) — (L 9)
 N s (marg) V s दृष्ट्वा, G s दृष्टि (for दृष्टि) — (L 10)
 K s s N s D s s s त्रयज्येया, V s त्रयज्येया, D n T s
 सदाशरीर D s [नन्वित्वा] (for [नन्वित्वा] — (L 11)
 K s V s B s D s G s M s नायत्, V s नायत् (for नायत्)
 T s s G s s भगवन्भूयता नायत् (for⁴) N s D s s T s
 G s दृष्टेन (for दृष्टे) — (L 12) K s D s समानेतु (for
 मुने नेतु) — (L 14) N (except S s N s) T s s G s s
 [वि]म् (for [वि]म्) — (L 15) T s s G s M s पुरोत्तमम्
 (for "मे") K s s s N s s V B D T s प्राधुम्नो पुरोत्तमम्,
 K s प्राधुम्नो पुरोत्तमम् (for⁴) — (L 16) N (except
 S s N s) T s G s M s देव्या वरातिसमौघे (for⁴) B s G s म (for
 वि) K s तस्या भाव विमानिता, T s G s s M सार्वत्रा सह
 निर्मित (for⁴) — K s T s s G s s M am line 17 — (L
 17) V s B s दृष्ट्वाया, G s सह याया (for समयाया)

D s स्थिति स, G s तत्र हेतु, G s तत्र नेतु (for तत्र सिद्धि)
 — (L 18) K s मया नीते भगवन्, D s मयानिरुद्धे नीते
 (for⁴) M s शोणिताह्वये (for "वम्") K s पुरं शोणितमाह्वयम्,
 T s s G s s M s सुने (T s मया) शोणितमाह्वये (for⁴)
 — (L 19) K s वेद्या, B s T s G s देया, T s s G s वेद्या, M s
 वेद्या (for [वेद्या] वेद्या) G s M s त्रयज्येया मया सुने (M s
 महासुने, M s महासुने) (for⁴) — (L 20) K s s s N s s
 V B D T s G s त्रिषत्स्य, G s सगर (for सगम) K s कृष्णेन
 सहस्रनाहुम् (for⁴) — (L 21) K s N s महासुने;
 K s T s s G s M महासुम् (M s "दे"), D s D s G s
 महसुने (for महासुने) K s सुतो, N s s (marg)
 V s इतो (for इतो) D s महासुने, T s s G s सुति (for
 "सुर" — (L 22) D s D s G s सुते नेतुं (hy transp)
 — T s om line 23 — (L 23) T s G s M नायानेतु (for
 नायानेतु) M नेतु (for जयेत्) D s G s महासुम् (for "सुन")
 — (L 24) T s G s s V s भगवन् (for "वत्") K s s
 N s s V B D T s भगवन् K s नायानेतु (for "वत्") N (except S s
 N s) T s s N s s V s D s सदाशरीरमाह्वयता (for⁴) — After
 line 24, K s D s om

22* इव प्रवृत्ति इत्या मे सोपनिष्ठा कथं भवेत् ।
 कथं बुद्धो हर्षणोत्कृष्टलोचना ददमधम ॥

[D s om line 2]

— (L 25) K s s s N s s V s s D (except D s) T s
 G s s क्षापितम् K s V s "त" स सिद्ध भवेत् T s s G s M
 "नारदसिन्धु" (for⁴) — (L 26) V s B s D s भगवन्भूयता
 (for⁴) T s s G s सनेद्वेन (hy transp) — V s B s
 om line 27 — (L 27) K s s V s D n D s s बुद्धिम्,

अपि ते वृक्षं वीर सर्वत्र यदुनन्दन । [5]
 अहस्तान्मदोयो या कश्चिच्छ्रुति ते सुगम् ॥
 शृणुष्व त्व महानाहो विज्ञप्ति मे रतीमुन ।
 उपाया मम सत्यास्तु वाक्य चक्ष्मिन् तत्त्वतः ॥
 स्वप्ने तु या त्वया दृष्टा स्त्रीमात्र चापि लम्बिता ।
 विभर्ति हृदयेन द्या तथा सप्रेषिताम्बुहम् ॥ [10]
 रुदती जुम्भती चैव निःश्वसन्ती मुहुर्मुहुः ।
 स्वदर्शनमपरा सौम्य कामिनी परितप्यते ॥
 यदि त्व यास्यते वीर धारयिष्यति जीविनम् ।
 अदर्शनेन मरण तस्या नास्त्यत्र संशयः ॥
 यदि नारीसदृशं ते हृदिस्वं यदुनन्दन । [15]
 क्रियाः कामयमानायाः कर्तव्या दस्तधारणा ॥
 त्वं च तस्या परोत्सर्गं देव्या दत्तो मनोदथः ।

चिरघटं मया दत्तं त्वयिद वीह्य जीरति ॥
 सानुजोशो यदुक्तेषु भव तस्या मनोदये ।
 उपा ते पत्ते भूषां यय च यदुनन्दन ॥ [20]
 श्रूयता चोद्भयस्तस्याः कुल क्रीड च यादृशम् ।
 सत्त्वात् प्रवृत्ति चास्या पितर च प्रीयिमी ते ॥
 वैरोचनिमुनो वीरो वाणो नाम महामुरः ।
 स राजा शोणितपुरे वस्य ह्यगमिच्छते मुता ॥
 स्वस्वगतापि सा सा त्वाश्रये न हि जीरति । [25]
 मनोरथपटो भर्ता देव्या दत्तो न सदाय ।
 स्वसगमात्सा मुश्रेणी प्राणान्धारयते जुभा ॥
 चित्रलेखाय च श्रुता सोऽतिरुद्धोऽग्रीविदम् ।
 दृष्टा स्थे मया सा हि वगमत्त शृणु शोभने ॥
 दृच कान्ति मति चैव संयोग रदित तथा । [30]

— (L. 4) Ks तत्रैवाधारवन्ती च, Ds ता सा ये वाधये देष्टे, Rom Poona eds (sed) निरिक्ते सा च ये देष्टे (for °)
 — (L. 5) Ks + Ds हति ते, Ks लप्यत्र, Ds अथ ते (for अति ते) Ds त्वं ते (for सर्वत्र) — (L. 6) Ks Ds Ds चापि, Gs तत्र (for क्षाम्य) Ks मुने (for मुनम्) Ds किं च ते वल्ले मुनम् (for °) — (L. 7) Ks शृणुष्व (for शृणुष्व) Vs (ज)र (for र) Ks Ns Ds शृणुष्वगदितो मम (Ks ह्य, Ds मेऽथ) (for °) Ks s + Ks + V B Dn Ds Ds + Gs विज्ञप्ति (for निज्ञप्ति) Vs Ds ते (for मे) Ds + एते कुल, Ds तत् सुगम् (for रतीमुन) — (L. 8) Ks Ds वाय वायव्यिताद (for °) — (L. 9) Rom Poona eds भारिना (for लभिना) — (L. 10) Vs B Ds Ds + हृदये या, Ds ये च (for येन) Ks उपया (for तया स) Vs B हि (for [म]मि) Ks Ds उपया मेतिना ह्यहम्, Ks + Ns + V + Dn Ds + Gs उपया मेतिना तया (Dn Ds इदम्), Ds Ts Gs + अहं मरेषिता तया (for °) — (L. 13) Gs वायव्य (for यदि) Ks Ds जितिल चारवि यति (for °) — (L. 14) Ns V Ds मरुतेन तु (Ds दे) मरुते (for °) — (L. 15) Ks Ds मुहेऽसि, B Ds Ds + Gs धुत्तये (for हृदिस्वं) — (L. 16) Ds लप्यत्र कामया नायं (f r °) — (L. 17) Ds स्वर्ष (for रति च) Rom Poona eds (c) दत्तो देव्या (lv transp.) — (L. 18) Gs विप्रवर्ति (f r °) Ks मया दत्तं विप्रवर्त (for °) Vs त्वो विरे (for त्वयि) Ks + Dn Ds + हृदयः Ns पदयः Vs मरुदः Ds मेदय (f r °) Ks + ह्यविदं (Ks मरुदः) इदं वीरवि, Ds ह्यविदं स्वप जितिवम् (for °) — After line 18, Dn Ds Ds for

100 यदुनन्दने स्वमनोप्य जीरते दर्शनेमया ।
 [Ds Ts व (Ds व) दुनन्दने Ds दर्शनमुपा (for धव्या)]
 — (L. 19) Ds मयासा (for भव मया) Ks Ds + मनो रपे (for ये) — Ks om line 20 — (L. 20) Ks देया (for उपा) — (L. 21) Vs B Ds कुल (for कुल) — Ks om line 22 — (L. 22) Vs Gs मयात्त (for म) Ts सर्वत्र च तया युवा (for °) — (L. 23) Ts महामुर (for 'मुर) — (L. 24) Ks Ds विता वस्य महामुर (for °) (L. 25) Bs Gs + जीविनम् (for जीरति) Ks + V + Ds (except Ds) Ts त्वमथ चापि जीविनम् (for °) — (L. 26) Vs B Gs उपयव्यम्, Ds उपयव्य, Ds Ts मयात्तम् Ds न मयात्तम् (Ks मयात्तम् (for म मयात्त) — (L. 27) Ds मयात्तम् न मुश्रेणी (f r °) (L. 28) मया (for मुता) Ks Ds चारविषित मुता (f r °) — After line 28 Ds + Ts int वैदमयन उपाच — (L. 29) Ks इति तया (for विप्रवर्ता) Ks Ds चतुर्गता वचनम् (for °) Gs [म]मिन् नो (lv transp.) Ks च इति चारवमयीरः Ks प्रापित मया न मयीरः Ds इति वचन मयीर (for °) — (L. 29) Vs Ds (for मया हि) Ks चरित सा मया दृष्टा, Gs दृष्टा सा हि मया मया (for °) (Ks मया दृष्ट (for मयात्त) Ks इति मयात्त मयात्तम् (for °) Ds मयात्त मयात्तम् (for °) — After line 29 Ks for

100 त्वं मुने न मये इति नो रति रति ।
 — (L. 30) Ks मयात्त, Ds इति (f r °) Ks + V + Ds Ds + Gs + रति, Ks Ds इति Ds रति

पौत्रशोभामिसत्तमः शपेन स दहेत् माम्॥
 एतारथो हि भगवन्निर्तितुं ये तमर्हसि । [30]
 यथा ह्युपा लभेत्तान्त सम चैवामर्थं भवेत्॥
 श्येवमुक्तो भगवान्निश्चलेन स नारदः ।
 उवाच च श्रुतं वाक्यं मा भैस्त्वं समयं द्रष्टुम्॥
 शय्या नीतेऽनिरुद्धे तु कन्यावेश्म श्वेक्षिते ।
 यदि युद्धं भवेत्तत्र स्मरन्त्योऽहं श्रुचिस्मिते ॥ [35]
 ममैव परम, कामो युद्धं द्रष्टुं मनोरमे ।
 यदुष्मा च भवेत्सतिः प्रयुक्तिश्च हृदा भवेत्॥
 गृह्यता तामसी विद्या सर्वलोकप्रमोहिनी ।
 कृतकृत्या ततो देवि एष निधा ददाम्यहम्॥
 एषमुक्ते तु यश्चेन नारदेन मर्षिणा । [40]

तथेति वचनं प्राह चित्रलेखा मनोजवा ॥
 अभिवाद्य महात्मानमृषीणा नारद वरम् ।
 निरक्षतानिरुद्धस्य गृह गत्यान्तरिक्षगा ॥

34

K N̄s : V B̄s : D̄s 1-5 T̄s Ḡs : : ins
 after 108 5 B̄s Dn Ds D̄s : after the
 first occurrence of 108 6** T̄s Ḡs after
 1214*

ततोऽन्तरिक्षादेरानु प्रासादोपरि विष्टिता ।
 प्राप्नुमि वचनं प्राह शृङ्ग मधुरया गिरा ॥
 चक्षुर्दत्ता तु सा तस्मै हरसा चात्मनिदर्शनम् ।
 सं विविक्ते तु वे देशे सा शक्यमिदमब्रवीत् ॥

Ds बुद्धिस्त (for 'दृष्टिस्त') T̄s : Ḡs : : Ms-3 लब्धत्वा हि
 मनुषिणं (for *) Ḡs हत (for 'द्विष्टेत्') Ds अनिरुद्ध कथ
 दिष्टे, T̄s Ḡs : नानिरुद्ध कथ हत (Ḡs 'तन्त्र'), T̄s Ḡs :
 [नानिरुद्ध स्वार्थक हत, Ms-4 सोऽनिरुद्ध कथ हत (for *)
 — (L 29) Dn̄s लोकाति (for 'ति') Ds सापत, Ḡs
 शोकेन (for 'शारेण') T̄s Ḡs : : दृष्टेक्ष (for 'त') Ds शारे
 नापि च सा दहेत् (for *) — (L 30) K̄s : : Dn Ds :
 तत्रोपाय, N̄s : V̄s : B̄s Ds Ds T̄s तत्रोपाय, Ds : एतदर्थं,
 Ds लयोपाय (for 'एतावर्थो') V̄s : चोपायेन भगवत्, Ḡs
 एतावर्थो भ' (for *) Ds निश्चितं, Ḡs विदितुं (for 'विनिर्दुष्टं')
 K̄s चिन्ता येन नुमदति, N̄s : चिन्तित स्वभिर्दार्ढ्यं, D̄s :
 चिन्ता मे कर्तुम्, Ds विधातु चैवमर्हति (for *) — (L 31)
 K̄s चोप, N̄s शोपा, T̄s : Ḡs : : M̄s सुप, Poona ed
 शोपा (for 'शुपा') Ds कामना (for 'कामत') — (L 32) Ds
 दके, Ḡs दत्त्वा (for 'दत्ते') T̄s : Ḡs : : M̄s वचन (for
 भगवत्) K̄s N̄s : V̄s B̄s Ds इति श्रुत्वा (K̄s 'युक्त स')
 शुभं वाक्य (for *) K̄s N̄s : V̄s L̄s Ds नारदश्चित्रलेखा
 (for *) — (L 33) K̄s प्रयुवाच तन्वाच च, N̄s V̄s B̄s
 Ds प्रायुवाच वचस्तथ्य (V̄s 'श्च') (for *) K̄s Dn Ds : :
 T̄s Ḡs समय (for 'समय') Ds श्रुतु स्वमविवाहित्वा (for *)
 — (L 34) T̄s : Ḡs : : सद्य (for 'वेदम') K̄s निवेक्षिते,
 N̄s ब्रह्मणे (for 'भित्ते') — (L 35) K̄s V̄s B̄s (marg
 as above) : Ds तदा शय्या, N̄s शय्या तदा, B̄s T̄s लव्या
 शुभे (for 'शुचिस्मिते') T̄s : Ḡs : : M̄s सप्ताथोऽहं लव्या (Ms-5
 तदा शुभे (for *) — (L 36) तस्य मे, V̄s B̄s Ds स तु
 मे, Ds Ds : ममैव, Ds मयैव, Ds T̄s : : M̄s एष मे (for
 ममैव) Ds द्रष्टुं युद्ध (by transp) V̄s T̄s मनोरमम्, V̄s
 D̄s : दृष्टान्ते, T̄s : Ḡs M̄s समानम् N̄s-5 सदा शुभे (for

मनोरमे) — (L 37) K̄s N̄s : V̄s Dn Ds D̄s : मदा,
 T̄s मम (for 'भवेत्') K̄s : V̄s Ds च (K̄s यतो, Ds
 वतु) ददा महावीर, B̄s : Ds D̄s : Ḡs तदुष्मा च (B̄s मे)
 महावीरि (for *) T̄s Ḡs : : बुधा (for 'ददा') N̄s मम
 वेद वरातने (for *) — K̄s T̄s : Ḡs : : M̄s om lines 38-
 39 — (L 38) K̄s N̄s : V̄s D̄s : : Ḡs : गृह (D̄s विष्टि)
 ता तामसी विद्या (for *) K̄s : Ds प्रमदनीम् V̄s : D̄s :
 Ḡs : प्रमोहिनीम्, B̄s 'हनी' (for 'हिनी') — (L 39) K̄s
 Ds : हतुल्लसन्ते ते देवि (for *) K̄s एषा विद्या, B̄s विद्या
 मेधा (for 'एष विद्या') — (L 40) N̄s महात्मना, B̄s
 (marg) M̄s-5 सुरार्थेणा (for 'सद') — (L 41) K̄s तथेति
 प्रलपेदे सा (for *) T̄s मनोहरा (for 'जवा') — (L 42)
 K̄s तमाकाशम् (for 'महातामम्') Ds T̄s Ḡs कर्त्तुं त (for
 कर्त्तरीणा) K̄s भवमद्वेययामिनी, Ḡs : कर्त्तरीणा प्रवर शुनिम्
 (for *) — (L 43) K̄s : : V̄s Dn Ds D̄s : निरीक्ष्य
 (K̄s V̄s Ds : 'क्ष' कर्त्तरी, D̄s : : सा भवाम, T̄s : Ḡs-
 निरीक्ष्य तु, M̄s : निरीक्षति (for 'निरीक्षत') K̄s : : N̄s :
 V̄s B̄s Dn Ds D̄s : : T̄s : चैव, Ḡs M̄s सा तु (for 'तत्वा').
 Ds यत्रैव भवत मद्रत् (for *)

34

Ḡs : om lines 1-2 — (L 1) K̄s Ds उपरिक्षे V̄s : B̄s
 'रीक्षा', (for 'रीक्षा') K̄s एवास्, Ds देवी सा (for 'एवातु')
 K̄s : : Dn D̄s : : विष्टिता, K̄s विष्टित, Rom Poona eds
 Ḡs (ed) [म विष्टिता (for 'विष्टिता') Ds सुप्रसारपरिष्टिता, Ds
 चित्रलेखा वरापता (for *) — (L 2) K̄s Ds सा प्राप्नुमिमे
 प्राद (for *) — (L 3) Ds तु तस्मै सा, Ḡs : : तया तस्मै
 (Ḡs 'मिन्') (for 'तु सा तस्मै') K̄s Ds नत्वा (for 'हरवा').

एष सर्वमहोरात्र मुखाभि परिचिन्तयन् ॥
 यदाह समनुयाहो यदि सन्ध्य त्वमिच्छसि ।
 नयस चित्रलेखे गा द्रुमुमिच्छाम्यह विद्याम् ॥
 कामसतापसतप्तः प्रियासगमकातरः ।
 एषोऽञ्जलिर्मया यद्ध सत्य स्वप्न कुर्यात् मे ॥ [35]
 तस्य तद्वचनं धृत्या चित्रलेखा वराप्सरा ।
 सकलौऽप्य मम क्लेशं सरया मे यत्प्रयाचितम् ॥
 ईप्सितं तस्य प्रियाय अनिरुद्धस्य भागिनी ।
 चित्रलेखा नतस्तुष्टा तथेति च तममवीत् ॥

35

K₁ : : N₁ : V B D T₂ : G ins after
 adhy 108 S₁ after adhy 109

वैशाखायन उवाच ।

यदा बाणपुरे वीर सोऽनिरुद्ध सहोपया ।

सनिरुद्धो नरेन्द्रेण बाणेन वलिसूनुना ॥
 तदा देवी स कीमतीं रक्षार्थं शरणं गतः ।
 यद्गीतमनिरुद्धेन देव्या स्तोत्रमिदं शृणु ॥
 अनन्तमहाय दिव्यमादिदेव सनातनम् । [5]
 नारायणं नमस्तुभ्यं प्रवरं प्रथमं प्रभुम् ॥
 चण्डीं कात्यायना देवीमायां लोकात्मकताम् ।
 वरदां कीर्तयिष्यामि नामभिर्हरिसंयुते ॥
 ऋषिभिर्देवतेश्चैव वाक्पुण्यैरर्चिता शुभाम् ।
 ता देवीं सर्वदेवहृद्या सर्वदेवमस्तुताम् ॥ [10]
 महेश्वरिण्युभगिनीं नमस्यामि हिताय वै ।
 मनसा भागशुद्धेन शुचिं श्लोष्ये कृताञ्जलिः ॥
 गौतमीं कसभयदा यज्ञोदानन्दपरिणीम् ।
 मेध्या गोकुलसंभूता सन्दर्गोपस्य नन्दिनीम् ॥
 प्रजा वक्ष्यामि शौन्या दनुजुग्रमर्दिनीम् । [15]

मतिं D₂ हस्या स (for सयोग) D₂ G₂ : : चरति (for
 हरति) — K₁ om line 31 — (L 31) D₂ अहोरात्रमह
 वैव (for ") — (L 33) D₂ का (for [m]g) — After
 line 33 N₁ D₂ ins

3** ईप्सितं तस्य विज्ञाय सानिरुद्धस्य भागिनी ।
 चित्रलेखा ततस्तुष्टा तथेति च तममवीत् ॥

— K₁ : N₁ V₁ : B₁ : D₁ : G₁ : T₁ om lines 34-
 37 — (L 34) N₁ V₁ वरदां (for सगम) Bom Poona
 eds G(ed) कामत (for वातर) — (L 35) N₁ V₁
 B₁ वृष (for वर) K₁ D₁ वृष शुणो मया यद्ध (K₁ 'दा'
 (for ") N₁ V₁ तद् (for मे) — N₁ V₁ om line 36
 — (L 37) L₁ एतद् (for म वत्) K₁ D₁ सरया मे प्रति
 काचितम् (for ") — Before line 38 K₁ N₁ B₁ D₁ D₁ :
 ins वैशाखायन उवाच D₂ om lines 38 39 — (L 38)
 K₁ N₁ B₁ : D₁ D₁ सानिरुद्धस्य (for क्षिति) — After
 line 39 D₁ ins

4** वार्ताहरिं सुमरीं कण्ठितार्थो वि विद्या ।
 निमीजिग्राक्ष सोऽम-भूय शार्दूलविक्रमः ॥
 सुहृदया वचनं श्लाघ्यं वदाम सदा क्षमयथा ।
 क्षामिकं भयुक्तं भूय त्रिमुहं तैमनेगत

35

G₁ om first ref — (L 1) एतद् (for यदा) K₁ बय,
 G₁ धीर (for वीर) G₁ : : (व)या सह (by transp)
 — (L 2) D₁ स (for स) S₁ K₁ N₁ V₁ : B D₁ D₁ : s

T₁ G₁ भूयस्त्रयं, V₁ अनिरुद्धेन (for नरेन्द्रेण) — (L 3)
 D₁ : कोटवी स, Bom Poona eds G(ed) कोटवती (for स
 कीमतीं) S₁ तदा स देवीं कोटीया, D₁ D₁ D₁ तदा स कोटवी
 देवीं (for ") G₁ इक्ष्ण (for रक्षार्थं) — (L 4) T₁ G₁ : s
 वदा तथा (for वरीवम्) — (L 5) D₁ अमय (for अक्षयं)
 K₁ V₁ देवम्, D₁ वीरम्, T₁ G₁ निहम् (for विषयम्)
 — Before line 6 G(ed) ins क्षतिरह — (L 6) S₁
 प्रजातां (for प्रवर) Bom Poona eds G(ed) सगतां (for
 प्रथम) K₁ N₁ V₁ : B₁ : D₁ : विभुम् (for प्रभुम्)
 T₁ : G₁ प्रथमं प्रवरं (T₁ G₁ वि) भुम् (for ") — (L 7)
 S₁ चण्डीं D₁ मयला (for चण्डीं) S₁ वतीं, K₁ मायां B₁
 भायै (for भाव्यै) — After line 7 G(ed) ins

1** महेश्वरिण्युभगिनीं सर्वदेवमस्तुताम् ।

— G₁ om line 8 Before line 8, D₁ ins क्षतिरह
 उवाच — (L 8) G₁ : s भवि (for हरि) L₁ G(ed) नाम
 भिरनिरुद्धे (for ") — (L 9) S₁ देवैर्देवैर्निपिञ्चैव,
 T₁ G₁ : s क्षमिवर्द्धये' K₁ : s V₁ D₁ D₁ : राक्षसेर, K₁
 D₁ : चायुषैर (for वायुषैर) S₁ सुमे, T₁ G₁ : सिताम्
 (for सुवाम्) — (L 10) T₁ : G₁ लोपयिष्यामि तां देवीं (for
 ") S₁ V₁ B₁ : भूय, B₁ लोक (for देव) — K₁ om
 (hapl) lines 11 16 Before line 11 K₁ : N₁ V B D
 (except D₁) T₁ G₁ : ins अनिरुद्ध उवाच — (L 11)
 S₁ G₁ मयास्तस्य (for नमस्यामि) — G₁ om lines 12-
 14 — (L 12) S₁ शुद्धाया (for शुद्धेन) V₁ B₁ D₁
 मनसा शुद्धमायन (for ") G₁ आयु (for शुचि) — (L

आन्यथां सोमपां सौम्या सर्वपर्वतगतिनीम् ॥
 निशुम्भशुम्भमथनीं गजबुम्भोपमसूनीम् ।
 जननीं सिद्धसेनस्य सिद्धचारणसेविनाम् । [40]
 वरा कुमारप्रभवा पार्वती पर्वतात्मजाम् ॥
 पञ्चाशदेरकन्याना पत्यो देवगणस्य च ।
 कद्रुप्रसहस्रस्य पुत्रोपौत्ररक्षिण्यः ॥
 माता पिता जगमान्या दिवि देवाप्सरोगणैः ।
 ऋषिपत्नीगणाना च यक्षगन्धर्वयोपिताम् ॥ [45]
 विद्याधराणा नारीषु सार्धेषु मनुजामु च ।
 एरमेतासु नारीषु सर्वभूताश्रया ह्यसि ॥
 नमस्तुनासि त्रैलोक्ये किनरोद्गीतसेविते ।
 अचिन्त्या ह्यप्रमेयासि यासि सासि नमोऽस्तु ते ॥
 एभिर्नामभिर्न्यैश्च कीर्तिता ह्यसि गीतमि । [50]
 त्वत्प्रसादादविभ्रैरक्षिप्र मुच्येय वन्धनाम् ॥

अवेक्षस्व विशालाक्षि पादौ ते शरणं भ्रजे ।
 सर्वपापेभ्य वन्धाना मोक्षणं कर्तुमर्हसि ॥
 ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च चन्द्रसूर्याग्निमास्ताः ।
 अश्विनी वसराश्वेय घाता भूमिर्दिशो दश ॥ [55]
 गावो नक्षत्रवंशाश्च ब्रह्मा नवो ह्यदास्ताः ।
 सरित् सागराश्चैव नानानिवाधरोरगाः ॥
 तथा नागाः सुपर्णाश्च गन्धर्वाप्सरसा गणाः ।
 कृत्स्न जगदिदं प्रोचं देव्या नामानुकीर्तनाम् ॥
 देव्याः स्तारमिदं पुण्यं यः पठेत्सुसमाहितः । [60]
 सा देवी सप्तमे मासि वरमय्य प्रयच्छति ॥
 अष्टादशमुजा देवी दिव्यामरणभूतिता ।
 हारशोभितसर्वाङ्गी मुकुटोज्ज्वलभूषणा ॥
 वात्स्यायनि स्तूपसे त्व वरदे वामलोचने ।
 नमोऽस्तु ते महादेवि सुप्रीता हि भजस्व माम् । [65]

— T₁ om line 38 — (L 38) T₁ G₁ s पुत्रयथा (for मा) Śi पूर्व, V₁ सौम्या (for सर्व) G₁ सपर्वतगतिनासि भीम् (for ^a) — (L 39) B₁ शुम्भनी (for मथनी) D₁ निशुम्भनमथनी देवी (for ^a) Śi गजबुम्भोपमर्दिनीम् (for ^a) — K₁ om line 40 — (L 40) G₁ महा (for सिद्ध) T₁ G₁ s जननी च महामेना, G₁ महसिन्धस्य जननी (for ^a) — B₁ om (hapl) lines 41-45 — (L 41) G₁ रामा (for वरा) — (L 43) K₁ D₁ पत्नीनां (for कन्याना) G₁ s या (for च) — (L 43) V₁ रुद्र, T₁ G₁ s तस्य, T₁ आम्, G₁ शत्रु G₁ s शत्रु (for कद्रु) G₁ जनाश्रयम् (for वरक्षिण्य) — (L 44) D₁ जगत्प्रसादा; D₁ सत्या (for प्रसादा) — G₁ om line 45 — (L 45) D₁ देव (for यक्ष) K₁ s s N₁ V₁ D₁ D₁ s सेविताम् (for दीप्ति) — V₁ om line 47 — (L 47) Śi पूर्वदनाश्रया ह्यसि V₁ D₁ सर्वभूतप्रिया ह्यसि, T₁ ताश्रयासु च (for ^a) — (L 49) D₁ अश्विना (for अचिन्त्या) K₁ सा त्व; D₁ T₁ G₁ s वामि (for सासि) — (L 50) G₁ एभिर्नाम नामिर्मुच्ये (for ^a) — (L 51) T₁ G₁ s शीघ्र (for क्षिप्र); K₁ D₁ मुच्येय, G₁ मुच्यत (for य) Śi तत्कामम् (for वन्धनाम्) — (L 52) Śi अवेक्षसि (for वक्षस्व) — (L 53) V₁ Cal ed ब्रह्मना (for वसराणा) — (L 54) G₁ (ed) वाजरा (for विष्णुय) G₁ s वाकर (for रुद्रय) T₁ G₁ महा शिवश्च वाकर (for ^a) — (L 55) N₁ V₁ s B₁ D₁ D₁ D₁ विषे साध्यास्तदैव च (for ^a) — After line 55, N₁ V₁ s B₁ D₁ D₁ D₁ 105

3** मरुत लघपदंभयो घाता भूमिर्दिशो दश ।

[B₁ D₁ D₁ मरुता (for 'त') N₁ V₁ दक्षदे (for 'नी')]

— (L 56) G₁ मयो (for गावो) G₁ ब्रह्म (for ब्रह्मा) Śi नम्ता (for नवो) — (L 57) D₁ यक्षा (for नागा) Śi धराम्पा, K₁ धरा गणा, V₁ धरा लक्षा, B₁ D₁ धरा लक्षा (for धरोरगा) — (L 58) D₁ s सुपर्णा (for 'नांश्च') K₁ D₁ नागा सुपर्णाश्च तथा (for ^a) — (L 59) V₁ s B₁ D₁ T₁ G₁ प्रीक्ष (for प्रोक्ष) G₁ देवि ते कर्तुर्कीर्तनम् (for ^a) — D₁ om lines 60-62 — (L 60) K₁ s V₁ D₁ s D₁ D₁ इदं दिव्य N₁ V₁ B₁ D₁ D₁ s इदं पुण्य, V₁ D₁ इमं दिव्य, T₁ इह सर्वे (for इमं पुण्य) Śi पठेत् (for पठेत्सु) — (L 61) K₁ V₁ B₁ s D₁ s G₁ सा तस्य, K₁ देवी सा (by transp), V₁ तस्यै सा, B₁ T₁ G₁ s-s तस्यै सा T₁ तस्यै सा त्व प्रसन्नसि (for ^a) K₁ T₁ G₁ प्रयच्छसि (for 'ति') — (L 62) Śi G₁ भुजा देवी (for भुजा देवी) Śi G₁ सुप्रिताम् (for 'ता') — Śi om (hapl) line 63 — (L 63) N₁ V₁ D₁ सुप्रि (for 'शोभित') G₁ सर्वाङ्गी — (L 64) G₁ s प्रावले (for स्तु) K₁ निर्वल (hypermetric), K₁ निरय (hypermetric), V₁ D₁ त्व च (hypermetric) (for त्व) — After line 64*, D₁ D₁ Bom Poona eds G₁ (ed) 105

4** वरमय्य प्रयच्छसि ।

अनं मनीमि सा देवी

[[(L 1) D₁ प्रवच्छ मे (for 'च्छसि') — D₁ om line 2 — (L 2) D₁ लो (for लो)]

प्रगच्छस्य वर द्वायुः पुष्टि चैव क्षमां घृतिम् ॥

एवं स्तुता महादेवी दुर्गा दुर्गेपराकृमा ।

मानिथ्यं कल्पयामास अनिरुद्धस्य वन्धने ॥

अनिरुद्धहिताथार्थं देवी शरण्यतस्तदा ।

वद्ध वाणपुरे वीरमनिरुद्धं व्यमोक्षयत् ॥ [70]

साग्नयामास न वीरमनिरुद्धममर्पणम् ।

प्रसात् वर्षयामास अनिरुद्धस्य वन्धने ॥

नागपाशेन बद्धस्य वसोपाहृतयेतसः ।

— Gs om lines 65 66 — (L 65) Ts om (hapl) lines 65⁶ 67⁶ Śi सुमसौद (for सुमीना हि) Bom Poonas eds G(ed) सदा भय (for भजस्य माय्) — Before line 66 Śi V ins श्रीदेव्युवाच — (L 66) Ns Vs प्रवच्छामि, Ds 'च्छ मे, Bom Poonas eds G(ed) 'च्छस् (for 'वत्स्य) Ds परे Gs पर (for वर) Śi Vs दीपेमायु प्रवच्छामि (Vs 'च्छामि) Gs s पर द्वायु प्रवच्छस्य (for s) Ds पुष्टि (for पुष्टि) — After line 66 Ds Ds ins

8** देवी उवाच ।

प्रवच्छामि वर द्वायु पुष्टि चैव क्षमा एतिम् ।

[Ds दीक्षितानु प्रवच्छामि (for s)]

Ds Ds cont Ns V Ds Ds s s ins after line 66

6** वन्दनस्यो विष्णुपथेन मरुतेतज्जैविनि ।

Ds cont

7** क्षुत्वा यामानवासोति काङ्क्षिताग्रमुज सदर ।

— Before line 67 some Mss ins विसापायन उवाच — (L 67) Ds Ds s तदा (for महा) — (L 68) Ts Gs s सायस्य, C: साभ्यास (for साविथ्य) Ks मानिथ्यमर्पयामास (for s) Ns सानिरुद्धस्य (for स्) Śi शरण्ये, Ds वन्दने, Ds मोक्षये (for वन्दने) — Gs om (hapl) lines 69 72 Vs om lines 70 71 Ds om (hapl) lines 70⁶ 75⁶ — (L 70) Ks Ds s s विमोक्षये, Gs सभापत (for व्यमोक्षयत्) Ds Ts Gs सानिरुद्धममर्पय (for s) — U: Ts Gs om (hapl) lines 71-75 Vs s B: Gs s om line 71 — (L 71) Ks s s Da Ds s s C: वृत्तयामास (for सग्नय) Da मनीषिणम् (for अमर्पणम्) Ns अनिरुद्धस्य वन्धने (for s) — V B s s ins after line 71 B: Ds Ds after line 73

8** पूजयामास ता वीर मोक्षयितुं प्रतापवान् ।

— B: om line 72 — (L 73) Vs Da मा तु वै, Ds मोक्षय (for वन्दने) — (L 73) Śi वसयामासवद्धस्य (for s) D [ज]वि, Gs सा (for उवा) — Ks om

र दक्षिण—६२

स्फोटयित्वा करामेण पञ्जर वक्ष्यमतिभम् ॥

रुद्ध वाणपुरे वीर सानिरुद्धमभापत । [75]

सान्त्वयन्ती वचो देवी प्रसादाभिमुखी तदा ॥

चक्रायुधो मोक्षयितानिरुद्ध

त्वा वन्धनादाशु सदस्य कालम् ।

छित्त्वा तु वाणस्य सहस्रमाहुं

पुरीं निजा नेत्यति देव्यभूवनः ॥ [80]

वचोऽनिरुद्धः पुनरेव देवी

lines 75 96 Ds om lines 75-91 Śi om, lines 75-76 — (L 75) Ks Ns V B: Ds Ds s s Ts Gs s वच (for रुद्ध) Ks अनिरुद्ध (for सानि) — (L 76) Ns Vs महा Gs मा (for वचो) — Before line 77, some Mss ins श्रीदेव्युवाच — (L 77) Ks मोक्षयिता (for मोक्ष) Śi Ds Gs [ज]नियय — (L 78) Ts Gs रुद्ध (for वच) — (L 79) Vs क्षित्वा (for छित्त्वा) Ks Ds Ds s Ts Gs स, (s [मा]हु (for तु) Ks Ns V B Ds Ds s Ts s सबाहुचक्र (for सहस्रबाहु) — (L 80) Vs Ds Gs s पुर (for पुरीं) Ts Gs s सतुष्टय (for देव्य) — After line 80, Ks Ns Vs B: Ds Ds ins

9** विसापायन उवाच ।

चक्रायुधो बाहुसहस्रमागो

छित्त्वाशु वचनं कले मुक्ताम् ।

Ks Ns Vs B: Ds Ds cont B: Ds ins after line 80

10** विसापायन उवाच ।

वदामिरुद्धं सह वाणपुमा

भेदु श्येन्द्रेण इति प्रहृष्ट ।

Ks Ns Vs B: s Ds Ds Ds cont S: Vs s B: Ds s s Ts Gs s s ins after line 80

11** महासुरे वायु उदीर्येकैः

व्यकारासाधतर निदास्य ।

[(L 1) Śi विन चरे, Vs महासुरो, Gs ततोऽमृतो (for महासुरे) Śi Gs नहो (for चरे) — After line 1, Śi ins

11A** विद्वत्तवाचनं ॥ बाहुचक्रम् ।

चक्रायुधो ह्येव तदाविरुद्धे

पुरे अवापय सुपने चरे ।

निपातिनो बाहुविशेषात्

— (L 2) Ts वीरुणम् (for वराय) Ds व कारवा-
स्य s s s s, Da विपतिनो बाहुविशेषात्, Ds नवा-
वामास पुर निरुद्ध, Ds व कारवासात् व चनमोचम्]

While, Da ins after line 80

आज्यपां सोमपां सौम्या सर्वपर्वतवासिनीम् ॥
 निशुभशुभममर्थनीं गजकुम्भोपमस्तनीम् ।
 जननीं सिद्धसेनस्य सिद्धचारणसेविताम् । [40]
 यरा कुम्भप्रभरा पार्वती पर्यतत्पत्राङ्गम् ॥
 पञ्चाशदेककन्याना पत्न्यो देवगणस्य च ।
 कद्रपुत्रसहस्रस्य पुत्रपौत्ररक्षितः ॥
 माता पिता जगन्मान्या द्विवि देवाप्तरोगणैः ।
 ऋषिपत्नीगणाना च यक्षगन्धर्वयोपिताम् ॥ [45]
 विद्याधराणा नारीषु सार्धांषु मनुजानु च ।
 एकमेतासु नारीषु सर्वभूताश्रया हसि ॥
 नमस्तुनासि त्रैलोक्ये किन्तोद्गीनसेविते ।
 अग्निन्या ह्यप्रमेपासि यासि सासि नमोऽस्तु ते ॥
 एभिर्नामभिरन्यैश्च कीर्तिता हसि गीतमि । [50]
 तत्प्रसादादविभ्रेन क्षिप्र मुच्येयं बन्धनान् ॥

— T₁ om line 38 — (L 38) T₂ G₂ s वृषवपा (for
 वा) S₁ पूर V₂ सौम्या (for सरं) G₂ सर्वपर्वतवासि
 नीम् (for ^a) — (L 39) B₁ नूननीं (for नयनी) D₂
 निशुभममर्थनीं देवीं (for ^a) S₁ गजकुम्भोपमर्दिनीम् (for
^a) — K₂ om line 40 — (L 40) G₂ महा (for निद्र)
 T₂ G₁ s जननी च महासेना, G₂ महासेनस्य जननीं (for ^a)
 — B₁ om (hapl) lines 41-45 — (L 41) G₂ रामा
 (for बरा) — (L 42) K₁ D₂ कनीना (for कन्याना)
 G₁ s या (for च) — (L 43) V₁ रुद्र, T₂ G₁ s तस्य,
 T₂ धातु, G₂ द्रष्टु G₁ s तज (for कद्र) G₂ जनाधरम्
 (for हरिप्रिय) — (L 44) D₂ त्रगमाया, D₂ स्यया
 (for म्माया) — G₂ om line 45 — (L 45) D₂ देव
 (for वक्ष) K₁ s s N₁ V₂ D₂ D₂ s सेविताम् (for
 योपि) — V₁ om line 47 — (L 47) S₁ पूर्वदेवाश्रया
 हसि V₂ D₂ सर्वभूतप्रिया हसि, T₂ साश्रयायु च (for ^a)
 — (L 49) D₂ अर्चना (for अचिन्ता) K₁ सा त्वः D₂
 T₂ G₂ s यासि (for सासि) — (L 50) G₂ क्षिप्रम् नाम
 भिरुच्ये (for ^a) — (L 51) T₂ G₁ s-^a क्षिप्र (for क्षिप्र)
 K₁ D₂ मुखय, G₂ मुखय (for य) S₁ तत्कमान् (for बन्ध
 नात्) — (L 52) S₁ सर्वेक्षसि (for शस्य) — (L 53)
 V₂ Cal ed बदना (for बन्धाना) — (L 54) G(ed)
 दाम्भ्य (for विष्णुय) G₂-s शक्य (for रुद्रय) T₂ G₁
 प्रसा शिवश्च शक्य (for ^a) — (L 55) N₁ V₁ s B Dn
 D₂ D₂ विश्वे साध्यान्धर्व च (for ^a) — After line 55, N₁
 V₁ s B Dn D₂ D₂ for

3** मरत सद्यन्मयो पात्रा भूमिर्दिशो द्युः ।

अवेक्षस्व त्रिशालाक्षि पादौ ते शरणं ग्रजे ।
 सर्वेषामेव बन्धानां मोक्षणं कर्तुमर्हसि ॥
 प्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च चन्द्रमूर्यामिराताः ।
 अश्विनौ वसवश्चैव धाता भूमिर्दिशो दक्ष ॥ [55]
 गावो नक्षत्रवशाश्च प्रहा नवो हृदास्तया ।
 सरितः सागराश्चैनानाविद्याधरोरगाः ॥
 तथा नागाः सुपर्णाश्च गन्धर्वाप्तरसां गणाः ।
 कृत्स्नं जगदिह प्रोक्तं देव्या तामानुकीर्तनात् ॥
 देव्या. सप्तमिं पुण्यं यः पठेत्सुसमाहितः । [60]
 सा देवी सप्तमे मासि वरमयं प्रयच्छति ॥
 अष्टादशमुपा देवी दिव्याभरणभूषिता ।
 हारकोभितसर्पाङ्गी मुकुटोन्म्वलभूषणा ॥
 चात्यायनि स्मृत्यसे त्व वरदे वामलोचने ।
 नमोऽस्तु ते महादेवि सुप्रिया हि भजस्व माम् । [65]

[B₂ D₂ D₂ मृता (for 'त') N₁ V₁ पर्वदे (for
 'नो')]

— (L 56) G₂ यनो (for गावो) G₂ प्रह (for प्रहा)
 S₁ वृषा (for नवो) — (L 57) D₂ वक्षा (for वाना),
 S₁ चरान्या, K₂ चरा गणा, V₂ चरा सता, B D₂ चरा
 सता (for चरोरगा) — (L 58) D₁ s सुपर्णां (for
 'गर्गा') K₁ D₂ नागा सुपर्णाश्च तथा (for ^a) — (L 59)
 V₂ s B₂ D₂ T₂ G₂ द्रीत (for प्रोक्त) G₂ देवि ते द्रष्टुकोर्दे-
 वम् (for ^a) — D₂ om lines 60-62 — (L 60) K₁ s
 V₁ D₂ s Dn D₂ इदं दिव्यं, N₁ V₂ B₂ D₂ s s इदं
 पुण्यं, V₂ D₂ इदं दिव्यं, T₂ इदं सर्वं (for इदं पुण्यं) S₁
 पठेत् (for पठेत्सु) — (L 61) K₁ V₂ B₂ s D₂ s G₂ सा
 त्वयि, K₂ देवी सा (by transp.), V₂ त्वमे सा, B₁ T₂ G₁
 s त्वयि सा T₂ त्वयि सा त्वं प्रयच्छति (for ^a) K₂ T₂ G₂
 प्रयच्छति (for 'वि') — (L 62) S₁ G₂ भुजां देवी (for
 भुजा देवी) S₁ G₂ भुषिताम् (for 'ता') — S₁ om
 (hapl) line 63 — (L 63) N₁ V₂ D₂ s भुषित (for
 'शोभित') G₂ सर्पाङ्गी — (L 64) G₂ s प्रायसे (for इत्)
 K₂ भिव्यं (hypermetric), K₂ भित्य (hypermetric) V₁
 D₂ इत् च (hypermetric) (for इत्) — After line 64,
 D₂ D₂ B₂ om Poona eds G(ed) ins

4**

वरमयं प्रयच्छति ।

अतः स्वकीयं सा देवी

[(L 1) D₂ प्रयच्छ ते (for 'च्छति) — D₂ om line
 2 — (L 2) D₂ त्वा (for ता)]

प्रयच्छस् वर ह्यायुः पुष्टि चैव क्षमा धृतिम् ॥

एवं स्तुता महादेवी दुर्गा दुर्गपराक्रमा ।

सान्निध्यं कल्पयामास अनिरुद्धस्य बन्धने ॥

अनिरुद्धहितायाय देवी शरणवत्सला ।

बद्धं बाणपुरे वीरमनिरुद्धं व्यमोक्षयन् ॥ [70]

सान्त्वयामास तं वीरमनिरुद्धममर्पणम् ।

प्रसादं दर्शयामास अनिरुद्धस्य बन्धने ॥

नागपाशेन बद्धस्य तस्मैपाहतचेतसः ।

स्फोटयित्वा करभ्रेण पञ्जरं वज्रसन्निभम् ॥

रुद्धं बाणपुरे नीरं सानिरुद्धमभाषय । [75]

सान्त्वयन्ती बन्धो देवी प्रसादाभिमुखी तदा ॥

चक्रयुधो मोक्षयितानिरुद्धं

त्वं बन्धनादाशु सहस्रं कालम् ।

छित्त्वा तु बाणस्य सहस्रमाहुं

पुरीं निज्जा नेष्यति दैत्यसूदनः ॥ [80]

वतोऽनिरुद्धः पुनरेव देवी

— Gs om lines 65-68 — (L 65) T₄ om (hapl) lines 65⁵-67⁶ K₁ सुप्रसीद (for सुप्रसीता हि) Bom Poona eds G(ed) इहा भव (for भगवत् माय) — Before line 66, S₁ V 1ms श्रीदेव्युपाय — (L 66) N₁s V₁ प्रय च्छामि, D₁ 'छ मे, Bom Poona eds G(ed) 'छ रई (for 'छस्व) D₁ सरे, G₁ वर (for वर) S₁ V₁ दीर्घमायु प्रय च्छस्व (V₁ 'छामि), G₁ स वर छासु प्रयच्छस्व (for *) D₁s पुष्टि (for पुष्टि) — After line 66, D₁s D₁ 1ms

5**

देवी उवाच ।

प्रयच्छामि नर ह्यायुः पुष्टिं चैव क्षमा दतिम् ।

[Dr दीर्घमायु प्रयच्छामि (for *)]

D₁s D₁ cont N₁s V₁ D₁ D₁ s 1ms after line 66

6**

बन्धनस्थो निमुच्येव सारवेत्तवेदेति ।

D₁s cont

7**

श्रुत्वा कामानवलोति काक्षितान्मनुजः स्वरा ।

— Before line 67, some Mss 1ms वीक्षपायन उवाच — (L 67) D₁ D₁ सत्वा (for महा) — (L 68) T₁ G₁ सत्त्व स, G₁ सत्त्वा स (for सान्निध्य) K₁ सानि च्छमर्पयामास (for *) N₁s सानिरुद्धस्य (for न) S₁ रक्षणे, D₁ मोक्षणे (for बन्धने) — G₁ om (hapl) lines 69-72 V₁s om lines 70-71 D₁ om (hapl) lines 70⁶-75⁶ — (L 70) K₁ D₁ s 1ms विमोक्षये, G₁ क्षमापन (for क्षमोक्षयन्) D₁ T₁ G₁ सानिरुद्धमभाषय (for *) — D₁ T₁ G₁ om (hapl) lines 71-75 V₁ s B₁ G₁ 4 om line 71 — (L 71) K₁ s 1ms D₁ s 1ms पुत्रयामास (for सान्त्वय) D₁ मनीषिणम् (for क्षमर्पणम्) N₁s सानिरुद्धस्य बन्धने (for *) — V B₁ s 1ms after line 71 B₁ D₁ D₁ after line 72

8**

पूजयामास ता वीर सोऽनिरुद्धं प्रतापवान् ।

— B₁ om line 72 — (L 72) V₁ D₁ सा तु वै, D₁ मोक्षणे (for बन्धने) — (L 73) S₁ नागपाशप्रवदस्व (for *) D₁ [मोक्षि, G₁ हा (for [मोक्ष] — K₁ om

lines 75-86 D₁s om lines 75-84 S₁ om lines 75-76 — (L 75) K₁ N₁s V B₁ D₁ D₁ s 1ms T₁ G₁ 4 सत्त्व (for सत्त्व) K₁ सानिरुद्ध (for सानि) — (L 76) N₁s V₁ महा, G₁ च सा (for बन्धो) — Before line 77, some Mss 1ms श्रीदेव्युपाय — (L 77) K₁ मोक्षयित्वा (for मोक्ष) S₁ D₁ G₁ [मोक्षि] — (L 78) T₁ G₁ सत्त्व (for सत्त्व) — (L 79) V₁ क्षिप्त्वा (for क्षिप्त्वा) K₁ 4 D₁ D₁ s 1ms T₁ G₁ om, G₁ [मोक्ष] (for तु) K₁ N₁s V B₁ D₁ D₁ 4 T₁ 4 G सत्त्वमुपाय (for सहस्रमाहुं) — (L 80) V₁ D₁ G₁ s 1ms पुष्टि (for पुष्टि) T₁ G₁ s 1ms सारवेत्तवेदेति (for दैत्य) — After line 80, K₁ N₁s V₁ B₁ D₁ D₁ 1ms

9**

वीक्षपायन उवाच ।

चक्रायुधो बाहुमहत्प्रमाणो

शिखाश्रु चक्रेण मे सुनम्य ।

K₁ N₁s V₁ D₁ D₁ cont B₁ D₁ 1ms after line 80

10**

वीक्षपायन उवाच ।

यदातिरुद्धं सद्धं बाणयुधाय

नेतुं स्वग्रेष्णे हरिं प्रवृत्त ।

K₁ N₁s V₁ B₁ s 1ms D₁ D₁ cont S₁ V₁ s 1ms B₁ D₁ s 1ms T₁ G₁ s 1ms after line 80

11**

महासुरे बाण उदरिण्येवके

व्यवहारमात्मचरं निगमय ।

[(L 1) S₁ विजय चके, V₁ महासुरो, G₁ तपोऽसुरो (for महासुरे) S₁ चको (for चके) — After line 1, S₁ 1ms]

11A**

विजयबाणस्य स बाहुचक्रम् ।

चक्रयुधो ह्यूरं नरातिषेदं

पुरीं महाबाणं सुनयं चके ।

निपातितो बाहुविशीर्षगाय

— (L 2) T₁ श्रीहृष्यम् (for नवार्चम्) D₁ य कारवा यस्य * * * *, D₁ निपातितो बाहुविशीर्षगायने, D₁ न्यक्कार यायास पुरं निरदध, D₁ य कारवायास य चक्रमोक्षम्.]

While, D₁ 1ms after line 80

तुष्टान हृष्टः शशिकान्तवक्त्रः ।

नमोऽस्तु ते देवि वरप्रदे शिवे

नमोऽस्तु ते देवि सुरारिनाशिनि ॥

नमोऽस्तु ते कामचरे सदा शिवे [85]

नमोऽस्तु ते सर्वहितेपिणि प्रिये ।

नमोऽस्तु ते मीतिकरि द्विषां सदा

नमोऽस्तु ते बन्धनमोक्षकारिणि ॥

ब्रह्माण्डाणि रक्षाणि भूतबन्धनभवे शिवे ।

ब्रह्मि मां सर्वदुःखेभ्यो नारायणि नमोऽस्तु ते ॥ [90]

नमोऽस्तु ते जगन्नाथे प्रिये दान्ते महाव्रते ।

प्रियमक्ते जगन्मातः शैलपुत्रि यमुंधरे ॥

ब्रह्मि मां त्वं विशालाक्षि नारायणि नमोऽस्तु ते ।

त्रायस्व सर्वदुःखेभ्यो दानगानां भयंकरि ॥

आर्यास्तवमिमं पुण्यं यः पठेत्सुसमाहितः । [95]

12⁸⁶ दीर्घमातु प्रवच्छति वयंये परमा स्तुति ।

बन्धनस्य विमुक्तये सत्यमेतद्विषयति ॥

— Before line 81, Ds ins वैमोपायन उवाच — (L 81) B₁ माह (for एव) — (L 82) G₁ तुष्ट प्र- (for तुष्टाव) Ds तुष्ट (for हृष्ट) D₁ G₁ कान्तवक्त्रः; G₁ -सात्' (for 'कान्त') G₁ तुष्ट मृष्टोऽस्तुति प्रयाये — Before line 83, some Mss ins अनिष्ट उवाच. — (L 83) K₁ वरप्रदे (for 'दे'). G₁ K₁ V₁ B₁ Dn Ds D₁ → T₁ → G₁ → ह्रुये (for शिवे) — G₁ D₁ T₁ G om (hapl) line 84 K₁ Dn T₁ transp lines 84 and 85 — (L 84) K₁ नावते; T₁ सर्वं (for नाशिते) — Ds om lines 85-88 — (L 85) K₁ D₁ ह्रुये, V₁ G₁ (also as above) ह्रुये (for शिवे) G₁ नमोऽस्तु ते कामलोभमहाशिवे; Dn 'स्तु ते कामचरी (Dn 'चरे') सरा ह्रुये — G₁ D₁ → T₁ G ins after line 85 - G₁ V₁ B₁ Ds D₁ after line 86;

13⁸⁶ नमोऽस्तु ते महिषमुत्तरिमर्दिनि ।

[G₁ महिषमुत्तरिनाशिनि, N₁ 'महामुत्तरिमर्दिनि, V₁ → B₁ → D₁ → 'महाहर्षिमर्दिनि (D₁ 'वरे); Ds 'वतिनाशने ह्रुये; G₁ → 'महामर्दिनि]

— G₁ K₁ Dn D₁ → T₁ G om. (hapl) line 86 T₁ om lines 87-88 — (L 87) N₁ Ds अवकरि (for मीति') G₁ नमोऽस्तु ते कामचरप्रदे सदा; K₁ D₁ 'स्तु ते सर्वं (D₁ 'व' करि शिष्टिषां ह्रुये, V₁ B₁ Ds → T₁ G 'स्तु ते सर्वं (V₁ → B₁ → D₁ → 'व' करि शिष्टिषां सदा; Dn D₁ 'स्तु ते सर्वकारिणि शिष्टिषां सदा. — G₁ K₁ N₁ V₁ B₁ Dn Ds D₁ → T₁ G om line 88. — (L 89) G₁ D₁ → यशस्विनि (for मये शिवे) K₁ N₁ V₁ → B₁ → Ds D₁ → T₁ → B₁ भूतभये (K₁ 'वे') यशस्विनि; B₁ 'भाभ्ये' मनस्विनि, Dn 'अभ्यप्रिनाशिनि (for 'व') — (L 90) D₁ → 'व' (for मां). G₁ दुर्मेभ्यो; N₁ V₁ → B₁ → भूमेभ्यो (for दुर्मेभ्यो). B₁ दानवानां भयंकरि (for 'व') — G₁ → om lines 91-91 Dn om (hapl) lines 91-93 — (L 91) T₁ G₁ → जगर्दिनि (for नमोऽस्तु ते) V₁ Ds शिव (for प्रिये) B₁ महाभूते (for 'वते') G₁ कृपा यनि नमोऽस्तु ते, T₁ G₁ → जगर्दिनि नमोऽस्तु ते (for 'व'). — For line 91, B₁ subst.

14⁸⁶ रक्षप्रिये जगन्मानर्त्तायणि नमोऽस्तु ते ।

— (L 92) N₁ प्रियवते, G₁ 'भक्ति; Ds भक्तिप्रिय; Poona ed भक्तिप्रिये (for प्रियभक्ते) B₁ T₁ G₁ → प्रियहाते (B₁ 'दे' दाते, G₁ 'वोर्धमे' वे) अगन्नाथे; T₁ दीपनां मे जगन्नाथ (for 'व') — G₁ D₁ → om line 93. — (L 93) K₁ N₁ V₁ → B₁ Ds D₁ → T₁ G₁ → त्रायस्व मां (for 'ब्रह्मि मां त्वं'). V₁ त्रायस्व सर्वभूमेभ्यो (for 'व') Ds दुर्मे देवि (for नारायणि). B₁ भगवानामर्त्तायनि (for 'व') — N₁ V₁ B₁ Ds om. line 94. — (L 94) G₁ दुर्मेभ्यो; D₁ → भूमेभ्यो (for 'दुर्मेभ्यो') K₁ D₁ → देवानामभयकरि (for 'व'). — After line 94, K₁ V₁ B₁ Dn D₁ → ins

15⁸⁶ रक्षप्रिये महाव्रते भगवानामर्त्तायनि ।

K₁ B₁ Dn Ds → cont.; N₁ V₁ B₁ → Ds D₁ → T₁ → G₁ → ins after line 93; D₁ after line 92 G₁ → after line 90.

16⁸⁶ नमामि शिरसा देवीं बन्धनस्य विमोक्षित ।

[D₁ शिरसा (for शिरसा) K₁ D₁ बन्धनस्यो (for बन्धनस्यो). V₁ B₁ Ds T₁ → B₁ विमोक्षित (for 'शिरः').] K₁ N₁ V₁ → B₁ Ds D₁ → cont.

17⁸⁶ रक्ष मां सर्वपापेभ्यो नारायणि नमोऽस्तु ते ।

While V₁ cont after 15⁸⁶ ;

18⁸⁶ नमोऽस्तु ते महारवि शैलपुत्रि यमुंधरे ।

V₁ cont V₁ → B₁ Ds D₁ cont after 15⁸⁶. D₁ → cont. after 16⁸⁶.

19⁸⁶ सर्वदुःखव्यथाप्राज्ञाहि मां परमेश्वरि ।

[V₁ → न दि मा भयनाशिनि (for 'व').] Ds cont.

20⁸⁶ वैशंपायन उवाच ।

तपेयुष्मा रते पुत्रं दुर्गां दुर्गपराक्रमा ।

तमागु बन्धनान्मुक्त्वा क्षणादन्वार्थीयत ॥

— Before line 95, some Mss ins वैशंपायन उवाच. — (L 95) G₁ K₁ N₁ V₁ B₁ D₁ → T₁ → G₁ हृष्ट (for हर्षं). — (L 96) G₁ D₁ → भिनुत्तमा (for भिनुन्ते). — K₁ V₁ → B₁ → Dn Ds D₁ → ins. after line 96;

सर्वमायविनिर्मुक्तो विष्णुलोकं स गच्छति ॥

Colophon

36

K N̄ V, B, : Dn D^{ms} D₂ s T₂ s G^{ms}
after the first occurrence of 109 81^{ms} V₁ s
B₁ D₁ after 109 81.

प्रणन्याय यथः प्राह वैतनेयो महायतः ।

वामदेवं महात्मानं शृण्वन् भधुरया गिरा ॥

पद्मनाभ महाप्राज्ञो किमर्थं चिन्तितो हृद्म् ।

कृत्यं ते यद्विहात्रास्ति श्रेयसिच्छामि नत्पवः ॥

कस्य पक्षपाक्षेपैर्नाशयामि पुरी प्रभो ।

[5]

प्रमावात्तव गोविन्द को न पिपाहूल सम ॥

Ds cont after 23^{ms}

21^{ms} कथमनस्यो विष्णुष्वेत सपथेतज्जवेदिनि ।

[Ks प्रतीति ते, B₂ s भविष्यति (for भवेति)]

Ds cont

22^{ms} देव्या श्रोत्रमिदं दिव्यं निधय पठते यत् ।

सा देवो सत्यमे नास्ति वरमस्य प्रपच्छति ।

While Ds ms after line 96

23^{ms} स्वाधनं स्वाधुवस्तुति पुष्टिमेव क्षमा यति ।

Colophon and in B₂ s — Mention of the Epac D₂ s

— Mention of Khila K₁ V E D₂ s D₁ s s

— Adhy name S₁ अनिरुद्धस्य देवोऽनोत्रम् K₁ s V₁ s

B₂ D₂ D₁ s s बाणमुदे अनिरुद्धस्य प्रभोऽनोत्रो दुर्गा (V₂ B₂

D₂ s बाणोऽनोत्र, B₂ अनिरुद्धस्य प्रभोऽनोत्रो दुर्गास्त्व, N₁ s

बाणमुदे भावोऽनोत्र, V₂ अनिरुद्धस्य प्रभोऽनोत्र, B₂ s अनिरुद्ध

(B₂ वन्धन) मोक्षये दुर्गास्त्व, D₂ दुर्गास्त्व, T₂ G₁ s इषा

निरुद्धवन्द्य, G₁ देवोऽनोत्रम् — Adhy no K₂ 172,

V₁ s 177, V₂ D₂ D₁ s 175, D₁ 169, D₂ 193, D₁

174, T₂ G₁ s 254, T₂ 223, G₂ 243, G₂ 253, G₂ 266

36

(L 1) T₂ धुरा (for प्राह) — G₂ om line 2 — lie

fore line B₂ D₂ s om Poona eds G(ed) ms गच्छ

उवाच — (L 3) Bom Poona eds G(ed) सप्तयुतो (for

चिन्तितो) K D₂ D₁ s s निमग्नं चिन्तितं D₂ s चिन्तितं वा यवम्

(for s) — (L 4) K₁ s V₂ D₁ D₂ s s यदि चेद्विद्वि,

N₁ s यदि तत्राह, B₂ (marg) T₂ G₁ s यदि तत्रास्ति, B₂ s

D₂ s यदि तत्रास्ति, G₂ s यदि तत्रास्ति (for यदि तत्रास्ति)

महावेगं च ते वीर चक्राणि च महाभुज ।

नावबुध्यति मृदात्मा को दर्पात्राग्रमेत्यति ॥

हृत् सिद्धमुस कस्य वनमाली नियोक्ष्यति ।

कस्य देहस्तु निर्मितो मेदिनीं यात्यति प्रभो ॥ [10]

कस्य शङ्करैः प्राणाम्मोहयिष्यसि साधव ।

कोऽयं सपरिवारोऽस्य यात्यते समसादनम् ॥

एवमुक्ते तु यत्नते वेनतेयेन धीमता ।

वासुदेवो वचः प्राह शृणुष्व पतता वर ॥

बलेः पुत्रेण नागेन शशुन्निरपराजितः ।

[15]

उपाया कारणे यद्वो नगरे शोणिताहुये ॥

अनिरुद्धस्तु कामार्तो बद्धो नारीर्नियोल्लेखः ।

तस्य मोक्षार्थमाहुतो मया त्वं पतगेत्तर ॥

— (L 5) N₁ s नास्येव (for 'यामि') V₂ ति, B₁ s D₂ s

G₁ s s पूर (for 'पुरी') Cal ed विमो (for प्रभो) — (L

6) K₂ प्रवार (for 'वार') G₂ विद्वात् (for विद्वात्) — G₂

om lines 7-13 — (L 7) K₁ सक्ताय, T₂ G₁ s s

'मैत्रि' (for 'मैत्रि') — T₂ G₁ s om lines 8-13 — (L 8) V₂

भर्मा ना (for युद्धात्मा) D₂ नैव दैत्यस्य युद्धात्मा (for s) D₂

को दर्पात्राग्रमेत्यति (for s) — G₂ om lines 9-13 G₂ om

line 9 — (L 9) D₂ तिपास्तवि (for तिपोस्तवि) — (L

10) K₁ s s N₁ s s (marg as above) V₂ s B D₂ D₁ s

s s s T₂ देह (for देहस्) K₂ s V₂ s B D₂ D₁ s निर्भिन्नं,

K₂ s V₂ D₂ निर्भिन्नो, N₁ s D₂ D₁ s T₂ निर्भिन्न, D₂

निर्भिन्न (for 'नो') — (L 11) K₁ s D₂ सङ्करै, G₂ सङ्क,

रथान् (for 'रथै') K₁ D₂ मोक्षयिष्यसि, K₂ सेव, K₂ s D₂ s

मोक्ष (for मोक्ष) G₂ मोक्ष यात्यति मायव (for s) — (L

13) K₂ वेनतेय प्रभावयाम् (for s) — (L 14) T₂ सुवा

(for प्राह) N₁ सुवाय, D₂ शृणुष्व (for 'श्व') K₂ N₁

V₂ s T₂ s G₂ s s वज्रता (for पतता) — K₂ s N₁

V B₂ s D₂ D₁ s s T₂ s G₁ s s om lines 15-16

— (L 16) B₂ कामो (for बद्धो) — (L 17) T₂ G₁

वागार्तो (for 'कामार्तो') D₂ सायवत् समसाधय (for s) T₂

वार्त्त (for वार्त्त) N₁ महाबल, V₂ B₁ (marg as

above) D₂ महाविप्रे (for गियोत्परी) — (L 18) G₂

पतगात्मा (for 'वैष्व' — After line 18, K₁ (marg)

B₁ s D₂ T₂ G₁ s ms

1^{ms} तव वेगसमो जानि यक्षिना प्रवतो भवार्त्त ।

[B₁ भवार्त्त (for भवार्त्त) D₁ T₂ G₁ s यक्षिना न च ते सम

(for s)]

— T₂ G₂ om lines 19-32 — (L 19) समप्यान (for

अशक्यं च तद्विधानं गन्तुमन्येन वै द्विज ।
 तत्र प्रापय मां शीघ्रं प्रागुन्निर्गन्तं तिष्ठति ॥ [20]
 वैदर्भी ते स्तुषा वीर रुदते पुनर्गृह्णीन ।
 त्वत्प्रसादाद्भवत्येषा पुत्रेण सह सगता ॥
 अश्रुतं तु हतं वीर त्वया पद्मगनाशन ।
 स मया त्वं समागम्य तस्मिन्वाले महाभुज ।
 भयान्मम ध्वजश्चैव इन्द्रजितः सर्ववृष्णयः ॥ [25]
 सखित्व मानयस्वाद्य भक्तिं च पतंगेश्वर ॥
 तव वेगसमो नास्ति पक्षिणा न च ते समः ।
 सुपर्णं मुहुरेन त्वा शपे पत्रगनाशन ॥
 दासीरवाच त्वया माता मोक्षितेकाकिना पुत्र ।
 वक्ष्यिष्येभमाश्रित हता बोधास्त्वया कुरु ॥ [30]
 भवान्पुत्राणां सन्निवृत्तमारोच्य विप्रमातृ ।
 गच्छसे ह्यगमान्वेशान्विजयश्च तथाश्रयात् ॥
 गुरुभ्याम्भेरतुल्यस्त्वं लघुत्वात्पयोपमः ।

मूढे भव्ये भविष्ये च न ते तुन्योऽस्ति विक्रमे ॥
 सत्यसंध महाभाग वैनतेय महाभुते । [35]
 अनिरुद्धे क्षणेनास्य साहाय्यमुपकल्प्यताम् ॥
 गरुड उवाच ।
 अत्यद्भुतमिदं वाक्यं तव कृष्ण महाभुज ।
 त्वत्प्रसादान्तु रिजयः सर्वत्र मम केशव ॥
 धन्योऽस्म्यनुगृहीनोऽस्मि सख्यगाम्धुसूदन ।
 स्रोतव्यस्त्वं भया कृष्ण स्तौषि मा त्वं महाभुज ॥ [40]
 वेदाध्यक्षः सुराध्यक्षः सर्वरामप्रदो भवान् ।
 असोपदर्शनस्त्वं हि वरार्थिषु वरप्रदः ॥
 चतुर्भुजश्चतुर्भुजश्चातुर्भुजप्रवर्तकः ।
 चातुरध्वजश्चोवाच च चतुर्भुजो महाकरिः ॥
 धनुर्धरश्चक्रधरो भवान्छास्त्रधरो महान् ॥ [45]
 भवान्यैषु देहेषु क्वातो भूमिधरा प्रभो ॥
 लाहली मुसली चक्री देवरीतनयो भवान् ।

हृदं) V s अशक्यं च स चाप्या वै, V s De 'वक्ष्ये तद्विधानं',
 B s 'वक्ष्ये तद्विधानं' (for ") K V s s B Dn D s s T s
 G s s वै मया, D s वै मया, Bom Poona eds G(ed)
 काश्यप (for वै द्विज) — (L 3) G s om line 20 — (L
 20) D s वृषि (for वर) K s s K s s V B s Dn D s
 D s s G s वक्ष्ये प्रागुन्निर्गन्तं (K s 'वत्') (for ") — (L
 21) G s वैदर्भी ता, G s वैदर्भीति (for वैदर्भी ते) K s
 वैदर्भी तामुवाच वीर D s भी ते स्तुषा वीर (for ") K s Dn s
 D s G s वरवी (for वै) D s वरवी पुनर्गृह्णीनम् (for ")
 — (L 22) K s K s s V B Dn s D s s s भवतु G s s
 भवेद् (for भवति) — (L 23) K s V s B s D s s पूर्व
 (for वीर) — (L 24) K s s V B D s D s s s T s G s s
 मया सह (G s 'म') (for स मया सह) — (L 25) K s s
 ज्ञाने, V s B s (marg as above) s D s ज्ञाना मे त्व, B s
 ज्ञानमस्ति त्व (for भवान्मम) D s यदवा (for वृष्णय)
 V s B s (marg as above) s s D s मन्त्रनक्ष महाक्ष (for
 ") — (L 26) G s मम तस्य (for मानयस्व) — (L
 27) D s s वेगे (for वेग) Dn G s पक्षिणो (for 'जा') Dn
 सया (for सम) G s पक्षिणस्तव ज्ञमा (for ") — (L
 28) K s D s s [म]हं (for स्वां) — (L 29) K s V s B s
 D s s s T s G s दासीभानन्द (for 'त्वाव') Dn तथा (for
 त्वया) K s मोक्षिता पतंगेश्वर (for ") — (L 30) K s s
 V s s B s s D s D s वक्ष्यिष्येभमाश्रित (for ") B s जिता (for
 हता) B s त्वया त्वे, G s तु त्वया (for transp) V s B s

D s जिता देवासत्त्वया त्वे, G s त्वया बोधा हता पुत्र (for ")
 — (L 31) D s पुत्रा (for भवान्) — (L 32) G s सदा
 रक्षसि देवाना (for ") — (L 33) B s D s s T s G s गरु
 द्याव (for गुरुत्वाव) — (L 34) K s कृष्ण (for विक्रमे)
 — (L 35) G s महाबाही (for 'भाग') K s त्वयसंधो महा
 भाह वैनतेयो महाभुति — (L 36) K s s V s B s D s s
 क्षयमशानिरुद्धापे (for ") K s गाम्यताम् (f s कल्पव)
 — (L 37) D s अत्यद्भुतस्य वाक्य (for ") — (L 38)
 D s सर्वत्र, G s रिजय (for 'व') K s सख प्रसादादिजय (for
 ") K s s D s सर्वतो मे महाभुज, K s s Dn D s T s s
 सर्वत्र तु महाभुज (D s 'बल'), D s रिजयो मे महाभुज (for ")
 — (L 40) K s क्षेमव्यस्य (for 'स्तोत्र') G s सदा सर्वं
 भया कृष्ण G s असोपदश्य महाभुज (for ") — (L 41)
 G s देवाध्यक्ष (for वेदा) D s मरान् (for मरान्) — (L 42)
 D s सारथिषु, T s s G सारथिषु, Bom Poona eds G(ed)
 वरार्थिना (for 'र्विषु') — (L 43) D s चातुर्भुज, D s चारु
 दोह (for चातुर्भुज) — (L 44) D s वीर्य, D s गताः
 D s (marg) वेला (for होता) K s s D s चातुर्भुजो (for
 चतुर्भुज) K s s V s महाकरि (for 'कवि') D s s चातुर्भु
 ज्यस्त्य रक्षिता, T s G s चतुर्भुजा महारि (for ") — D s om
 lines 45-47 — (L 45) G s मरान् (for मरान्) — (L
 46) G(ed) सर्वेषु (for पूषु) D s पूर्वेषु देवेषु भवान् (for
 ") T s मूढो (for क्वातो) K s K s s V B s s D s s T s s
 G s s s प्रभु, B s विभु (for प्रभो) — (L 47) Dn

चापूरमथनश्चैव गोप्रियः कंसहा भवान् ॥
 गोवर्धनधरश्चैव महाहिमल्लभावनः ।
 महप्रियो महामहो महापुरुष इत्यपि ॥ [50]
 विप्रप्रियो विप्रहितो निप्रक्षो विप्रभाजनः ।
 ब्रह्मण्यश्च वरेण्यश्च भवान्दामोदरः स्थितः ॥
 प्रलम्भमथनश्चैव केरिहा दानवान्तकः ।
 असिलोन्नतः हन्ता च तथा रावणनाशनः ॥
 विभीषणस्य भगवान्नाज्यदो बालिनाशनः । [55]
 सुमीनराज्यवाता हं बलिराज्यावहारकः ॥
 रत्नहर्ता महाएलः समुद्रोदरसंभवः ।
 वरुणश्च भवान्दयातो भवान्ध सतिदुःखः ॥
 भवान्प्रह्वरतो धन्वी धनुर्धरवरो महान् ।
 दासार्ह इति पिब्यातो महाधम्मा धनु म्रियः ॥ [60]
 गोविन्द इति पिब्यात उदधिस्थः च सुप्रव ।
 जाकागश्च तपश्चैव समुद्रमथनो भवान् ॥

भवान्स्वर्गो बहुकलो भवान्स्वर्गधरो महान् ।
 त्रमेव च महामेधो वीजमिष्पत्तिरेव च ॥
 त्रैलोक्यमथनस्तं च त्रैलोलोमभयापहः । [65]
 भवान्कामप्रदश्चैव कामः सर्ववधुर्धरः ॥
 सर्वतो वर्तनश्चैव प्रलयो निलयो महान् ।
 हिरण्यगर्भो रूपक्षो रूपरामधुसूदनः ॥
 ईशस्तं च महादेव असख्येयगुणान्वितः ।
 स्तोतुमिच्छसि मा देव स्तोतव्यस्त्वं यदुत्तम ॥ [70]
 बहुपा ये त्वया घोराः प्राणिनस्तु निरीक्षिताः ।
 हतास्तो यमदण्डेन विध्वंसिद्व्यगामिनः ॥
 ये त्वया परया ग्रीत्या प्राणिनो ये निरीक्षिताः ।
 इह च प्रेत्य चापापाः सर्वे ते स्वर्गाभिन्तः ॥
 एष तेऽहं सदायादौ वशग शासने स्थितः ॥ [75]
 जयशब्दं वतः कृत्वा गच्छः प्राह कैदायम् ।
 अथसहि स्थितो वीर आरुह्य महाबल ॥

Ds s Ds महान् (for भवान्) Vs देवकीमन्दन प्रभु, Gs
 'कार्यमवतरम्' (for °) — Gs om lines 48 51 Ks s
 Ds om line 48 — (L 48) Gs om lines 48° 49° 50°
 केरिहा (for कंसहा) Ds Ti महान् (for भवान्) Ks s Ds
 गोप्रिय कल्याण, Ts Gs s गोप्रिय (Os 'वनि') कंसमर्दन
 (for °) — (L 40) K Ns s Bs s Ds Ds Ds s s s Ts
 महाविर, Ds महान् (for महाविर) — Ks om line 51
 — (L 52) Ks s Vs Bs s Ds Ds s वरेण्यश्च (for वरे)
 Ts Gs s s om (hapl) lines 52° 53° — (L 54) Ks
 'लोमनि' Ks Ds s 'लोमस्य' (for लोमस्य) — Ks Ns
 om (hapl) lines 55 — (L 55) Gs s भवान् (for
 भगवान्) — (L 56) Ks Ds Gs घालि (for बलि)
 — (L 57) Ds इमन्तर्भो, Ts 'भर्ता' (for 'हर्ता') Ns-सतिभ
 (for संभव) — (L 58) Ks Ds भागवान् (for अश्व) —
 (L 59) Ks s Ns Ds धरो (for धरो) — (L 60)
 Ds धनुर्धर (for धनु म्रिय) — (L 61) Ns विज्ञान
 (for विज्यात) Cal ed जलधिम् (for उद) — (L
 62) Ns s Vs जाकागतनश्चैव, Ds 'जयमसश्चैव' Ds
 'त' च तमश्चैव, Gs हरप्रश्नैव तमश्चैव (for °) — Gs om
 line 63 — (L 63) Ts Gs s s स्वर्गो बहुकलो भवान्
 (for °) Ks s Ds s (marg) s वरो, Ns Is-चरो (for
 धरो) Ks Bs Ds Ds Gs s मही, Ds युधि, Ts वशी (for
 महान्) Ts भवान्स्वर्गधरोप (for °) — (L 64) Vs
 महापातो, Ts Gs s s 'पातो' (for मेधो) Ks जीव, Bs

राज, Ds Ds बीज (for बीज) — (L 65) Gs s त्रैलोक्य
 स्वतश्च रं (for °) Ks s Ns s Vs s Bs (marg) Dn
 Ds s सरोवर, Ts Gs s भयापह (for 'पह') — (L
 66) Ts कामप्रद (for 'प्रद') Ts Gs s om (hapl) lines
 66° 67° Ds Ds (sup lin) यम, (for काम) Ds
 धनुष्मत्तान् (for धनुर्धर) — (L 67) Vs वरो (for
 सरो) Ds प्रलयो (for प्रलयो) Gs निरीक्षो (for निलयो)
 — (L 68) Ks s Ds (sup lin) Ds s दण्डो Cal ed.
 भूयसो (for रूपयो) Vs Bs कल्याणरूपोत्तम (for °)
 — (L 69) Ns Vs Ds ईशस्तं च (for ईशस्तं च) Cal
 ed स्वामय्यगुणान्वित (for °) — (L 70) Ns Vs Ds
 हन्तामह Gs s इच्छसि मर (for 'वि मर') Gs लोमी भवति
 मर देव (for °) Ds शोतय च (for शोतयस्व) Vs Bs
 (marg as above) s Ds स्तानन (Bs 'न'), Ts Gs s
 जनार्दन (for गदुत्तम) — Gs om (hapl) lines 73-74.
 — (L 73) Vs Ds Ts परम (for परया) Ts Gs s भवता
 (for प्रीत्या) — (L 74) Ks Ds Ds (sup lin) Ds s s
 पोनी से, Ds वैरैते (for चापापा) — After line 75, Ns
 Bs 125

3** आश्विन महापादो कृतकृन्तोऽपि सर्वथा ।

— Ds om lines 76 78, — (L 76) Ks s Dn Ds जय
 स्थानं (for 'हृदय') Ds स्वमानमिती गर (for °) — (L
 77) Ts Gs s सारह रं (for 'हृदय') — After line 77,
 Ns Vs s Ds Ds read 109 81^{ed} — (L 78) Ns Vs

ततः कण्ठे परिप्यज्य माधरो गरुडं ततः ।
 सखे शत्रुविनाशाय अर्चोऽयं प्रतिगृह्यताम् ॥
 दत्तायार्घ्यं परया श्रीसा शत्रुचक्रगदासिञ्चन् । [80]
 आरुरोह महानाहु सुपणं पुरयोत्तमः ॥

37

After 112 १२, K Ns : V B D T s ins

एतस्मिन्नन्तरे तत्र रुद्रपारिपदा रणे ।
 मायायुद्ध समाश्लित प्रयुञ्ज पर्यगारयन् ॥
 सर्वास्तु निद्रानशगान्धृत्वा मवरपेनुमान् ।
 दानवानाशयत्तत्र शरजालेन वीर्यमान् ।
 प्रमाथगगनभूयिष्ठान् तत्र महानल ॥ [5]
 ततस्तु जृम्भमाणस्य देवस्याङ्घ्रिद्वर्माणः ।
 ज्वाला प्रादुर्भूद्वज्राहन्तीव दिशो दश ॥

Bs (before cor) : Dn Ds Ds Ts : Gs : s s प्राह (for the first तत) Vs Ts : Gs : s सख (for the second तत) — (L 10) Ks : Ds कण्ठेन कानुनासाय (for ") — (L 80) Ns : परम (for "सा) — (L 81) Ts Gs : s गरुड (for सुपणं) Ds सुपणं पतगोचरम् (for ")

37

Before hoc 1 Ts ins

1** एव स दानुश्च तत्र पुनर्बुद्ध प्रचक्रमे ।

— (L 1) Ks : Ds Ds : रुद्रस्य पारिपदा रणे, Ks रुद्र पारिपदाशयान् (s c), Ks रुद्रपारिपदा रणे, Ds "पारिपदा रण (for ") — (L 2) सखे (for माया) Ks Ds समासाय (for "शिवस्य) Vs प्रत्यगारयन् (for पर्य) — (L 3) Ks Vs Ds : s कृतव (for केतुमान्) Ns कृत्वा कर्मलकेतव (for ") — (L 4) Ks Vs Bs : Dn Ds Ds : नारायण (for "यन्) Ds दानवानाशयामाव (for ") — (L 5) Ks Ns Vs : Ds Ds : s भूमिर्दृष्ट (for "हस्त) Ds तत्र युद्ध, Ds तस्मात्स (for तत्र तत्र) Bom Poona eds महाबलान् — (L 6) Ns V Ds दारुण Ds भवद्वय, Ts ततो वै (for ततस्तु) — (L 7) Ns Vs Ds प्रादुर्भवेद (for प्रादुरभूद) Ds Ds : s दहन्ती (for दहन्ती) Vs दहन्ती विदिशो दश (for ") — (L 8) Ds om lines 6th-10th Ds दीप्यमाना (for पीड्य) Ks Ds महानामा (for "नि) — (L 9) Bom Poona eds द्रष्टा विप्रधातार (for ") — Ks : s Dn Ds : s om, Ks देवी, Ns : Vs : Bs : Ds Ds Ts

ततस्तु धरणी देवी पीड्यमाना महत्तमिः ।
 ब्रह्माण परमोदार वेपमानाभ्युपागमन् ॥
 प्रथिब्युपाच ।
 देवदेव महानाहो पीड्यामि परमोजसा । [10]
 कृष्णरुद्रभराक्रान्ता भविष्येकार्णवा पुनः ॥
 अविपलमिमं भार चिन्तयस्व पितामह ।
 लक्ष्मीभूता यथा देव धारयेय चराचरम् ॥
 ततस्तु काश्यपी देवी प्रत्युपाच पितामहः ।
 सुदूर्तं धारयात्मानमाशु लक्ष्मी भविष्यसि ॥ [15]
 दृष्ट्वा तु भगवान्ब्रह्मा रुद्रं वचनमब्रवीत् ।
 सद्यो महामुनिरथ किं भूय परिरक्षसे ॥
 न च युद्धं महानाहो कृष्णेन तत्र रोचते ।
 न च बुध्यसि कृष्ण रमात्मानं हि द्विधाकृतम् ॥
 तव शरीरयोगादि भगवानव्ययः प्रभुः । [20]

धरणी (for पृथिवी) — (L 10) Ds महादेव (for "नाहो) Ns B पीड्येदः Cal. ed पीड्येम (for पीड्यामि) — (L 11) Ds कृष्णभार (for "रुद्र) Ks : Ts Ds Ds Ds वराक्रान्ता, Ds दूरं (for भरा) Ds भवार्थेकार्णवापुनः, Ds (by cor) यदेवकार्णवा पुन (for ") — Ks om (hapl) lines 13 14 — (L 13) Ds कृष्ण (for लक्ष्मी) Ks धारयेय, Ds वेद (for "देव) — Before line 15, Ks Ds ins महा उवाच, Ds वैतपावन उवाच — (L 15) Ks बारय (for धा) — Before line 16 Bs Bom Poona eds ins वैतपावन उवाच — (L 17) Ks Ds महामुनिर (for "महा") Ks Ds दृष्ट्वा मया रुद्र धरा (for ") Ks Ds पीड्यसे, Vs Ds रुद्रव (for रुद्रमे) — (L 18) Ns : Vs : Bs (mar.) Ds Ds Ds Ts रोचते, Vs Bs : s Ds : पुनरुचते (for रोचते) — (L 19) Ks Ds भो य, Ds नाव (for न च) Ks Ds कृष्ण (for कृष्ण) — (L 21) Ds लोकाक्ष (for कृष्णवत्) Ks प्रादेव पदं कृष्णाक्षीन् Ds "प पदं कृष्णाक्षीन् (for ") Ks लोकाक्षीन्, Ds कृष्णाक्षीन्, Ds लोकाक्षान् (for नीलोकाक्ष) — After line 21, Ns : V B Ds Ds : ins

2** सवार सचनुक च द्युतमानं त्रिभुजमितम् ।

Ns : V N Ds Ds : cont Ks Ds : s ins after 1375^a

3** प्रादेव योयं योगामा वरामाननुचिन्तयन् ।
 द्रववत्तथा यदुक्त च तदनुस्मृत्य तर्हि ।
 जगद् भोज्य किंचिद्विद्वतोभ्यो भवत्तदा ॥

प्रविश्य पश्यते वृक्षांश्चील्लोकान्सचराचरान् ॥

आत्मानं कृष्णदेहस्य पश्यते ह्येष योनिजम् ।

ततो निःसृत्य रुद्रस्तु न्यस्तपादोऽभवन्स्थे ॥

ब्रह्माणं चाब्रवीदुदो न योत्से मगनमिति ।

कृष्णेन सह संग्रामे लब्धौ भवतु मेदिनी ॥ [25]

ततः कृष्णोऽथ रुद्रश्च परिप्लव्य परत्परम् ।

परा प्रीतिमुपागत्य समामावपजगन्मुखः ॥

न च तौ पश्यते कश्चिद्योगिनी योगमागता ।

एको ब्रह्मा तथा कृष्णपश्यत्संक्षोभितमहः ॥

व्याचेतस्समुद्दिश्य मार्कण्डेयं सनारदम् । [30]

पार्थस्य परिपञ्चञ्च क्षारमा वै दीर्घदर्शिनम् ॥

मन्दरस्य गिरैः पार्थं नलिन्या भववैशवी ।

रात्रौ स्वामन्तरे ब्रह्मन्मया दृष्टौ हराच्युतौ ॥

हरिं च हररूपेण हरं च हरिरूपिणम् ।

गङ्गाचक्रगदापाणिं पीताम्बरधरं हरम् ॥ [35]

त्रिशूलपादित्सरं व्याघ्रचर्मधरं हरिम् ।

गरुडस्य चापि हरं हरिं च वृषभध्वजम् ॥

विष्णो मे महान्ब्रह्मन्द्वा तत्परमात्मन् ॥

एतदाचक्ष्व भगवन्त्यायातयेन मुनय ॥

मार्कण्डेय उवाच ।

शिराय विष्णुरूपाय विष्णवे शिरःपिणे । [40]

यथान्तरं न पश्यामि तेन तौ दिक्षतः शिराम् ॥

जनादिमध्यनिधनमेतदक्षरमव्ययम् ।

वदेय ते प्रवक्ष्यामि स्वं हरिहरात्मकम् ॥

यो वै विष्णुः स वै रुद्रो यो रुद्रः स पितामहः ।

एका मूर्तिश्च यो देवः स्रविष्णुपितामहाः ॥ [45]

यखा लोकवर्तापो लोकनाथाः स्वयभुजः ।

अर्धनारीश्वरास्ते तु ब्रह्मं तीर्त्तुं नमागताः ॥

यथा जले जलं क्षिप्तं जलमेव तु तद्भवेत् ।

रुद्रं विष्णुः प्रविष्टस्तु तथा रुद्रमयो भवेत् ॥

अग्निमग्निः प्रविष्टस्तु अग्निरेव यथा भवेत् । [50]

तथा शिष्टं प्रविष्टस्तु रुद्रो विष्णुमयो भवेत् ॥

रुद्रमग्निमयं विद्याद्विष्णुः सोमात्मकः स्तुतः ।

अग्नीषोमात्मके चैव जगत्स्थानरजंगमम् ॥

{ (L 1) Ds योगज्ञो (for योग्याम्) Ls Ds a वर (Ds वल) तन्वानुचिन्मय च, Ns V Bs s Dss Ds कदाचाननुचिन्मय च (for s) — (L 2) Ds सचराच (for सचरा) Ds अनुचिन्मय च सर्वस्य (for s) — (L 3) Ds नारादोक्त तत् किंविन् (for s) Ds s निर्दो (for निर्दो)]

— (L 22) Ks-s Dn Ds s s (marg as above) s योनिस्थ (for देहस्थ) Ls Ds पश्यते कृष्णयोजितम्, Ds (marg) Ts पश्य देवैकयोनिजम् (for s) — (L 23) Ks अनुचिन्मय, Ks Ds Di विभिन्य, Vs Ds अचक्ष्व, Ds उभिरस्य (for नि पश्य) Ks s Ns Ds-s s (marg) कृष्णरुद्र, Ds कृष्णानु (for रुद्रस्तु) Ks Ds s (hy corr) न्यस्तपादो, Ds चाप (for वादो) — Before line 25, Ks Di Ins तक्षोमाच — (L 37) Ks Di समावप, Bs सुप्त (for उपा) Ks प्रीतिं सौ गमुपगतम् (for s) Ks s Ns Ds Ds s चक्रतु (for जगन्मुख) — After line 27, Ks Ds Ins s

4** एतदर्थं पुरा रात्रन्माण्डेयं तु नारद ।

— Ks Ds om lines 28-29 — (L 28) Ns (marg) Vs रुद्रमे (for व) Ds आरिपत्नी (for आरिपत्नी) — (L 29) Ns Ds नारद, Ds Ts भूमि (for कृष्ण) Ks Ds s लोकम् (for लोक) — Ks s s V Bs Ds Di-s Ts om, lines

30 31 Dn om line 30 — (L 30) Cal ed द्वा वृक्षं द्रुतं मदा मार्कण्डेयं ब्रह्मणुम् — Before line 32, some Mss ins पितामह उवाच, some दक्षोवाच — (L 32) Ds मन्दरस्योत्तरे पार्थे, Ds मन्दारिमिरि पार्थे (for s) — (L 33) Ds s अवार्युनी (for हरा) — (L 34) Ks s s Dn Ds s हरे च (Ks s 'हरे' हरिरूपेण (for s) Ks s s Ns Dn Ds s हरिं च हरिरूपिणम् (for s) — (L 35) Ks Di Ds (marg as above) हरिम्, Ts हर (for हरम्) — (L 36) रुद्रात् (for पश्य) — (L 37) Ks s s V B Dn Ds Ds s नारदपुत्रं च हरे, Ts 'अचक्ष्व' हरे चैव (for s) Dn Ks Ds हरिं च वृषभध्वजम् (for s) — (L 39) Ds सै वल्लभ, Ds तापेन (for भगवद) Ks s Ns s V B Dn Ds Ds s सपातयेन मुनय, Ds यथा भवति सु (for s) — (L 41) Ks s Ds s अग्रजस्य Ks s Ns s s B Dn Ds s यथा, Ts देवा (for यथा) Ks Ns Vs B Ds Ds s Ts ते (for तौ) Ks Ds स्या मे गरुड अणु, Ks Ds तेन तौ शिराय स्वयम् (for s) — (L 42) Ks s s स्वयम् (for सै) — (L 45) Ks स्रविष्णुनदेवरा (for s) — Ds om lines 46 47 Ks Ds s om (bapl) lines 50 51 — (L 51) Ks s s (f s तथा) — (L 53) Ns सोममय (for सोमात्मक) — Ds om lines

कर्तारो चापहर्तारो स्यादस्य चरस्य च ।
 जगतः शुभकर्तारो प्रभू विष्णुमहेश्वरो ॥ [55]
 कर्तृकारणकर्तारो कर्तृकारणकारणौ ।
 भूतभव्यभरो देवो नारायणमहेश्वरो ॥
 एते चैव प्रवर्षन्ति भान्ति भान्ति सृजन्ति च ।
 एतत्परतरं गुह्यं कथितं ते पितामह ॥
 यश्चैनं पठते नित्यं यश्चैनं शृणुयात्तर । [60]
 प्राप्नोति परमं स्थानं विष्णुर्ब्रह्माज्ञम् ॥
 देवो हरिहरो स्तोम्ये ब्रह्मणा सह संगतो ।
 एतौ च परमौ देवौ जगतः प्रभवाप्त्ययौ ॥
 रुद्रस्य परमो विष्णुर्विष्णोश्च परमः सिन्धुः ।
 एक एव द्विधा भूतो लोके चरति नित्यतः ॥ [65]
 न विना शंकरं विष्णुर्न विना केशवं शिवः ।
 तस्मादेकव्यवसायात्तौ रुद्रोपेन्द्रौ तु द्वौ पुरा ॥
 नमो रुद्राय कृष्णाय नमः सहत्तचारिणे ।
 नमः पद्मर्षिनेत्राय द्विनेत्राय च वै नमः ।
 नमः पिङ्गलनेत्राय पद्मनेत्राय वै नमः ॥ [70]

नमः कुमारगुरवे प्रभुप्रभुवे नमः ।
 नमो धरणीधराय गङ्गाधराय वै नमः ॥
 नमो मयूरपिच्छाय नमः केयूरधारिणे ।
 नमः कपालमालाय वनमालाय वै नमः ॥
 नमश्शिखरहस्ताय चक्रहस्ताय वै नमः । [75]
 नमः कनकदण्डाय नमस्ते व्रतदण्डिने ॥
 नमश्चर्मनिवासाय नमस्ते पीतवाससे ।
 नमोऽस्तु लक्ष्मीपतये उमाया, पतये नमः ॥
 नमः रत्नद्वजधराय नमो मुमलधारिणे ।
 नमो भस्माङ्गरागाय नमः कृष्णार्जुनधारिणे ॥ [80]
 नमः इमं गानवासाय नमस्त्याग्रमनासिने ।
 नमो वृषभनाहाय नमो गह्वरधारिणे ॥
 नमोऽस्तनेत्रपाय बहुरूपाय वै नमः ।
 नमः प्रलयशरैश्च नमः क्षुद्रिभराय च ॥
 नमोऽस्तु बहुरूपाय नमो भैरवरूपिणे । [85]
 विरूपाक्षाय देवाय नमः सौम्येक्ष्णाय च ॥
 दक्षयज्ञनिनाशाय वलेर्निघमनाय च ।

53^b 58^a — (L 55) T₁ जगतं पादकवेतौ (for ^a) K₂
 D₁ om (hapl) lines 55^a–56^a K₁ s s N₂ V₂ D₂ D₂
 T₁ प्रभविष्णु (for प्रभू विष्णु) — (L 56) T₁ कर्तृकौ (for
 कारकौ) — (L 57) K₂ मय (for मूल) K₂ मायौ (for
 देवौ) — After line 57, V₂ s V₂ s B₁ s D₁ T₁ ins

59^a एतौ द्वौ च प्रवर्षतावेतौ द्वौ च प्रभवाप्त्यौ ।
 निः V₁ s B₁ s D₁ T₁ cont V₂ D₂ D₂ ins after
 line 57

60^a जगतं पादकवेतवेतौ सृष्टिकारो मयौ ।
 — T₁ om line 58 — (L 59) K₂ D₁ (marg) ब्रह्मसुते
 (for पितामह) — (L 60) K₂ D₁ शृणुयाच्चापि (D₁ चैव)
 सर्वदा (for ^a) — (L 61) B₂ s D₂ रुद्रविष्णु (for विष्णु
 रुद्र) K₂ D₁ विष्णोः कृ D₁ ऋगुरुद्रस्य वाचतम् (for ^a)
 — (L 62) D₁ संयुतौ (for सम्यौ) — (L 63) B₂
 नारायणमहेश्वरी (for ^a) — (L 64) K₂ s D₁ रुद्रश्च (for
 स्य) D₂ प्रभरो (for परमो) D₂ प्रभव, D₂ प्रभव
 (for परम) — (L 65) K₂ भूता (for भूतो) D₁
 वसति (for चरति) — (L 67) K₂ V₁ s जगत्पौ (for
 जगताजौ) D₁ कृती (for तु कृती) — Before line 68
 K₁ D₁ ins ब्रह्मोवाच — (L 68) D₁ नमः कृष्णाय रुद्राय

(for ^a) K₂ D₂ सहिव, D₁ महति (for सहत) T₁ मम
 केयूरधारिणे (for ^a) — (L 69) D₂ om (hapl) lines
 69^a 70^a K₁ s N₂ s V B D₂ D₂ s s s T₁ सहि (K₁ D₂
 मिहि, V₂ D₁ मिद्र विधाय वै नमः (for ^a) — (L 72)
 K₂ D₂ मम पार्वतीनायाय, K₂ मनोऽस्तु रणधीराय (for ^a)
 K₂ D₁ घरा (for गहर) — (L 73) D₁ धैर्यनेत्राय वै नमः
 (for ^a) — K₂ om (hapl) lines 74 75 — (L 74)
 T₁ वनमालाधने नमः (for ^a) — (L 76) K₂ D₁ ब्रह्म
 (for ब्रह्म) D₁ ब्रह्मदण्डाय वै नमः (for ^a) — (L 77)
 D₂ नमस्ते चर्मनासाय (for ^a) — K₂ om line 78 — (L
 78) D₂ पार्वती- (for उमाया) — (L 79) K₁ D₁ रुद्राक्ष,
 K₂ B₁ D₂ D₁ s चराय (for चराय) K₂ T₁ नायवे (for
 चारिणे) — (L 80) B₁ (marg as above) s चारिणे
 (for चारिणे) — D₂ om line 81 — (L 81) D₁ om lines
 81^a–85^a D₂ (before corr as above) s सागर (for
 स्वाधम) — (L 84) K₁ s s N₂ s V B D₂ D₂ s
 (before corr) s नमः सागरवाधि (B₁ वासि) ने, D₂ नमस्ते
 सृष्टिकारिणे D₂ (marg) T₁ नमस्तेक्ष्णधारिणे (for ^a)
 — K₂ om (hapl) lines 85 90 — (L 85) K₂ D₁
 विश, K₂ शुभ N₂ s V₂ D₂ D₂ (also as above)
 सौम्य (for बहु) — (L 87) K₂ D₁ निर्मघनाय (for

नमः पर्वतवासाय नमः सागरवातिने ॥

नमः सुररिपुघ्नाय त्रिपुरघ्नाय वै नमः ।

नमोऽस्तु नरकघ्नाय नमः काषाङ्गनाशिने ॥ [90]

नमोऽस्त्यन्धकनाशाय नमः कैटभघातिने ।

नमः सहस्रद्वीपाय बहुद्वीपाय वै नमः ।

दामोदराय देवाय मुद्गमेन्द्राशिने नमः ॥

नमस्ते भगवन्विष्णो नमस्ते भगवन्ब्रह्म । [95]

नमस्ते भगवन्देव नमस्ते देवपूजित ॥

नमस्ते सामभिर्गीत नमस्ते यजुभिः सह ।

नमस्ते सुरराष्ट्रं नमस्तेऽसुरपूजित ॥

नमस्ते कर्मिणां कर्म नमोऽमितपराक्रम ।

हृषीकेश नमस्तेऽस्तु वर्णकेश नमोऽस्तु ते ॥ [100]

इमं स्तव्यं यो रुद्रस्य विष्णोश्चैव महात्मनः ।

समेत्य ऋषिभिः सर्वैः स्तुतौ तौ मुमहात्मभिः ॥

व्यासेन देवविदुषा नारदेन च भीमता ।

भारद्वाजेन गार्ग्येण विश्वामित्रेण ये तथा ।

नियमं. — (L 88) Ks Vs B1 Ds & Ts साविने (for वासिने) — (L 89) Ks Ds त्रिपुराघ्नं च वै नम (for⁶). — Ns om after line 90 Ks Ds after line 94.

7** पुष्पदन्तविनाशाय नमो मनुविधातिने ।
— (L 91) Ks Ds-2. s नाशिने (for वासिने) — Ts om.
lines 92⁶-93⁶ Ds om line 94 — (L 95) Ks Ds नमस्ते
शंकराय च (for⁶) — Ns om line 96 — (L 96) Ks
Bom ed भगवन्ते (for ते भगवन्) Ks & Ds Ds-4 वृजित
Ks ते (for ते) — Bom ed om line 97 — (L 97)
Ns वज्रपा (for 'मि'). Ks & Ds Ds & Ts स्तुत (for सह).
— (L 99) Ns व्रतमन्त्रि (for अमोऽमित-). Ks Ds नमो
अमितपराक्रमः Ds नमस्तेऽमितवि (for⁶) — (L 100) Ds &
सुन्द (for तेऽस्तु). — (L 101) Ks & Ds इदं स्तुवते रुद्रः Ds
यत्रिदं स्वर्गं शंभोः (for⁶) — (L 102) K Ns & V B
Ds Ds & s-4 स्तुति (for तौ स्तु). Ds हृत् स्तुति महात्मनि
Bom Poonna eds G(ed) स्तुतौ स्तुति महात्मि (for⁶).
— (L 104) Bom Poonna eds G(ed) गार्ग्येण (for गार्ग्येण)
Ns Vs Bs & Ds वसिष्ठेन अहमन्त्रा (for⁶). — After line
104, Ns B: Ds om ;

8** त्रिभामित्रेण वात्सेन तथा चैव सुमन्त्रुषा ।
— (L 105) Ts सौम्येन (for चैव). — (L 106) Ks Vs

अगस्त्येन पुलस्त्येन घौम्येन च महात्मना ॥ [105]

यश्चेदं पठते स्तोत्रं नित्यं हरिहरात्मनम् ।

अरोगो बलवान्शिव जायते नात्र संशयः ।

श्रियं च लभते मित्यं न च स्वर्गान्निवर्तते ॥

अपुनो लभते पुनं कन्या विन्दति सत्यतिम् ।

गुर्मिणी शृणुते या तु कुरं पुनं प्रसूयते ॥ [110]

राक्षसाश्च पिशाचाश्च भूतानि च विनायकाः ।

सर्वं तत्र न कुर्वन्ति यत्रायं पठते स्तवः ॥

Colophon.

88

Ks Ns Vs & B Dn Ds Ds-2 Gs & ins. after
113. 5 : Ns Ds : Ts & Gs after 113. 8⁶ :
Vs after 113. 3 : Ts after 113. 3⁶ :

ततो महाबलं देवं बलमद्रं यश्चिन्तय ।

अभिग्राहयते इष्टः सोऽनिरुद्धो महामनाः ॥

साधयं च महात्मानमभिवाद्य कृताञ्जलिः ।

यज्योत्तमं सदावीर्यं सुपर्यं पाभिवाद्यत् ॥

य इदं (for यश्चेदं) Ds om (hapl) lines 106⁶-108⁶.
— (L 107) Ks-4 Ns & V Bs & Dn Ds Ds अरोगी (for
'नै') — (L 108) Ks & Ds शिवम् (for शिवं). — (L
110) Ts शर्मिणी (for गुर्मिणी) — (L 111) Ds भूता ये
Bom Poonna eds G(ed) विनाशि (for भूतानि) Ks Ds
भयानकाः Ts om, Poonna eds विनायक (for 'का').
— (L 112) Bs विद्यते (for पठते)

Colophon — Mention of the Type. Ns Ds, — Men-
tion of *Akṣa*: Ns V B Dn Ds Ds. — *Adhy names*:
Ks Ds सार्वभौमेश्वर हरिहरात्मनम्; Ks Ns V Bs Ds & s
Ts चाणक्ये हरिहरात्मनम्, Ks हरिहरात्मनि; Ks Ns हरि
हरात्मक (Ns 'क्य'), Bs & Dn Ds Ds : हरिहरात्मकस्य &
— *Adhy.* om Ks 174, Ns 182, Vs 183; Vs Dn
181; Dn Ds 179; Ds 173; Ts 231.

38

(L 1) Ds वृत्तेन (for 'सद'). — (L 3) Ks Ds हृत्पं;
Bs हृत्पं (for हृत्). Ns & Vs Ds : महात्मना, Vs Ds
Ds प्रगाथाय (for महात्मना) — (L 3) Ks Ds :
पादं (for साधयं). Ns & Vs अगिन्त्य (for 'पाद्य').
— (L 4) Ks & Dn Ds [अभिवाद्य च (for [अभिवा-

ततो मकरेतुं च चित्राणधर प्रमुम् । [5]
 पितर सोऽभ्युपागम्य प्रमुन्नमभिगदयत् ॥
 सखीगणवृता चैव सा चोपा कूलनन्दिनी ।
 वलं चातिरलं चैव धामुदेव मुदुर्जयम् ॥
 असख्यातगतिं चैव सुपर्णमभिगच्छ च ।
 पुष्पबाणधर चैव लज्जमानाभ्यवादयत् ॥ [10]
 ततः शनस्य वचनाभारदः परमशुचिः ।
 धामुदेवसमीपं स प्रहसन्पुनरागतः ॥
 वर्षांपयति त देव गोविन्दं शत्रुसूदनम् ।
 विष्टया वर्षसि गोविन्द अनिरुद्धसमागमात् ॥
 ततोऽनिरुद्धसहिता नारद प्रणताः स्थिताः । [15]
 आशीर्भिर्वर्धयित्वा च देवर्षिः कृष्णमग्रवीत् ॥
 अनिरुद्धस्य वीर्याख्यो विद्याहं त्रियता विभो ।
 जम्बूलमालिका द्रष्टु श्रद्धा हि मम जायते ॥
 ततः प्रहसिताः सर्वे नारदस्य वचःश्रवात् ।
 कृष्णः प्रोवाच भगवान्त्रियतामाद्यु माधिरम् ॥ [20]
 एतस्मिन्नन्तरे तात कुम्भाण्डः समुपस्थितः ।
 धैर्याद्विफालु सभारान्मूढ कृष्ण नमस्य च ॥

कुम्भाण्ड उवाच ।

कृष्ण कृष्ण महाबाहो मम त्वमभयप्रदः ।
 शरणागतोऽस्मि ते देव प्रसीदोऽञ्जलिस्तन ॥
 नारदस्य वचः श्रुत्वा सर्वे प्रागेव सोऽच्युतः । [25]
 अभय यच्छते तस्मै कुम्भाण्डाय महात्मने ॥
 कुम्भाण्ड मन्त्रिणा श्रेष्ठ प्रीतोऽस्मि तव सुतन ।
 सुदुर्तं ते विजानामि राष्ट्रिकोऽस्तु भवानिह ॥
 सङ्गातिपङ्कः सुमुप्री निर्द्वतोऽस्तु भवानिह ।
 राज्यं च ते भया दत्त चिर जीय ममाश्रयात् ॥ [30]
 एवं दत्त्वा राज्यमस्मै कुम्भाण्डाय महात्मने ।
 विवाहमरूपेक्ष्य सोऽनिरुद्धस्य बुद्धिमान् ॥
 ततस्तु भयान्महद्भिः स्वयं तत्र उपस्थितः ।
 विवाहो ह्यनिरुद्धस्य नक्षत्रे च शुभेऽभयम् ॥
 ततोऽप्यसुरोपगच्छन् कौतुकं कर्तुमुद्यताः । [35]
 छातः स्खलकृतस्तत्र सोऽनिरुद्धः स भायंया ॥
 ततः क्षिप्ते शुभैर्गोकर्षेर्गन्धर्वाश्च जगुस्तदा ।
 नृत्यन्त्यप्सरसस्त्रेय विवाहमुपशोभयन् ॥
 ततो निर्घर्तयित्वा तु विवाहं शत्रुसूदनः ।

द्वयद् — (L 5) G₁ कुच (for चित्र) B₁ s विमुम्,
 G₁ इतिम् (for प्रमुम्) — (L 6) K₁-s N₁ s B
 D₁ D₁ s s T₁ s G₁ s अभिवाचय, K₁ अभिवाचय, D₁
 'द्वयद्' (for 'द्वयद्') — (L 7) K D₁ D₁-s T₁ s s
 G₁ s-स सा चोपा भवने स्थिता (for s) — (L 8) N₁ s
 om (hapl) lines 8^d 9^a V₁ B₁ D₁ D₁ सवर्धुजम् (for
 मुदुर्जयम्) G₁ धामुदेवस्य दुर्जयम् (for s) — (L 11)
 T₁ सवर्धुजम् (for वच) — (L 12) T₁ G₁ सखीपय (for
 'वस') K₁ आगमत् (for आगत) — (L 13) T₁ s G₁
 s s विवाहयति (for वर्षा) D₁ T₁ मयु (for शत्रु) K₁ s
 D₁ s भर्दनम्, V₁ नाम (for सुद) — (L 14) K₁ D₁
 अनिरुद्धः समागत (for s) — (L 15) K₁ D₁ T₁ G₁
 s s सहासा, D₁ स-सहिता (for 'वा') K₁ तदा (for
 स्थिता) D₁ ततोऽनिरुद्धः प्रगत सहासा नारद स्थितम् (sic)
 — (L 16) D₁ तान् (for च) — (L 17) D₁ s वीर्याख्यो
 (for 'व्यो') K₁ इति (for विभो) — (L 18) K₁-s D₁
 T₁ जम्बूल- V₁ D₁ s T₁ G₁ s मायु- D₁ उत्तर (for
 कावल्) T₁ G₁ महिषा (for मालिका) K₁ D₁ (marg)
 जम्बूलमालिका विवाहकाले मधुकादिवहती जम्बूलमालिका

विवाहयति हत्यो ता द्रष्टु, C₁ नम्य वरपक्षीगणमुपहा-
 सवचनम् । (I 23) T₁ महाभागो (for 'बाहो')
 K₁ s D₁ प्रगतमभयप्रद (for s) — (L 24) N₁ s V₁ B₁
 G₁ देवेष्टा (for ते देव) — (L 25) V₁ s ((sup lin.) T₁ s
 G₁ s कुम्भाण्डस्य (for नारदस्य) V₁ B₁ D₁ प्रागेव मयुसूदन-
 (for s) — Before lines 27, D₁ ins श्रीकृष्ण, T₁ बाहु-
 देव — (L 27) T₁ कर्षेष्ट (for कुम्भाण्ड) — T₁ G₁ s om
 lines 28-33 — (L 28) V₁ सुदुर्तं तव जानामि (for s)
 T₁ G₁ s राष्ट्रं शास्त्र (for राष्ट्रिकोऽस्तु) — (L 29) Bom.
 eds सु- (for स) — (L 30) K₁ s D₁ s राष्ट्रं (for राज्यं)
 T₁ G₁ s तिर्यं निरेष्ट (for तिर जीव) K₁ D₁ s सदाश्रयात्
 (for ममा) — (L 31) V₁ s B₁ D₁ [ममयं तस्मै] D₁ वदं
 वस्मै (for राज्यमस्मै) — (L 32) D₁ s T₁ विवाहं कारवा-
 मास (for s) N₁ s V₁ s B₁ s D₁ s वीर्यवान् (for बुद्धि-
 मान्) D₁ Bom Poona eds G₁ ed [अनिरुद्धस्य जनार्दन-
 (for s) — (L 33) K₁ ह्यो, D₁ विष्णु (for वल्लि)
 T₁ G₁ s स्वयम्बर (for स्वय तत्र) — (L 34) K₁ s N₁ s
 V₁ B₁ D₁ D₁ D₁ T₁ s G₁ s मक्षत्र च शुभ भवेत् (for s)
 — (L 35) Bom Poona eds G₁ ed चैव (for तत्र)

अनिरुद्धस्य सुप्राशः सर्वैर्देवगणैर्द्वैतः ॥ [40]
 आमरुप वरदं तत्र रुद्र देवनमस्कृतम् ।
 चकार गमने बुद्धिं कृष्णः परपुत्रजयः ॥
 द्वारकामिमुत्सं कृष्णं हात्वा शशुनिपुदनम् ।
 कुम्भाण्डो वचनं प्राह प्राञ्जलिर्भुवुदनम् ॥
 श्यामस्य गावसिष्ठसि हस्ते तु वरुणस्य वै । [45]
 यासाममृतकल्पं वै क्षीरं क्षरति माधव ।
 नत्वीत्यातिवलक्ष्यैव नरो भवति कुर्जयः ॥
 कुम्भाण्डेनैवसाग्याते हरिः श्रितमगालदा ।
 गमनाय गतिं चक्रे गतव्यमिति निश्चितः ॥
 ततस्तु भगवान्ब्रह्मा वर्षाण्य स तु नैश्वरम् । [50]
 जगाम प्रहलोकं स द्यूतः स्वमघनालभैः ॥
 इन्द्रो मरुद्गणैश्चैव द्वारकामिमुत्स ययौ ।
 यतः कृष्णस्ततः सर्वे गच्छन्ति जयकाङ्क्षिणः ॥
 धाहनेन मयूरेण सखीभिः परिवारिता ।

द्वारकामिमुखी सोपा देव्या प्रहापिता ययौ ॥ [55]
 ततो बलश्च कृष्णश्च प्रभुश्च महाबलः ।
 आरुढवन्तो गरुडमनिरुद्धश्च धीर्यवान् ॥
 प्रस्थितश्च स तेजस्वी गरुडः पक्षिणा वरः ।
 उन्मूलयस्तस्याणान्कम्पयन्प्रापि मेदिनीम् ॥
 आञ्जलिश्च दिशः सर्वा रेणुष्वसमिवाभ्यारम् । [60]
 गरुडे सप्रयातेऽभून्मन्दरिमादिवाकरः ॥

39

T₁ G₂ s ins after 113 70⁴ K₁ s D₁ after 1536* K₂ s N₂ V B D₂ D₃ s T₂ G₁ after the add colophon (ins after 1536*)

वैशपायन उवाच ।

अयाहुको महाबाहुः कृष्णं प्राह महागुतिम् ।
 हर्षोदुत्कृतयनः श्रूयता यदुनन्दनं ॥
 एष गनेऽनिरुद्धस्य कियता महदुत्तयः ।

K₁ s D₁ कौतुकान् (for 'क') V₂ B₂ D₂ आगता (for 'दलता') — (L 38) K₂ s T₂ s s T₂ s s G₁ s s स्वभा र्थवा, D₂ सहीषया (for स आर्षया) V₂ B₂ D₂ [अ]निरुद्धो आर्षया सह (for 's') — (L 38) K₂ s D₂ D₂ D₂ मृत्युते, B₂ मृत्युतो B₂ मृत्यो (for 'मिल') V₂ B₂ D₂ शिवाधरगणा (B₂ 'जै') शैव (for 's') — After line 38, N₂ Cal ed ins an add colophon, Cal ed mentioning adhy name as अनिरुद्धविवाह and adhy no as 188 Before line 39, N₂ Cal ed ins वैशपायन उवाच — (L 39) K₂ V₂ D₂ s s T₂ s s G₁ s s (for तु) — G₂ om (hapl) lines 40-43 — (L 41) V₂ B₂ D₂ D₂ ह (for तत्र) V₂ B₂ D₂ D₂ देवी वैव गुह च तम् (B₂ तथा), D₂ s रुद्र देव गुह तत (for 's') — (L 44) N₂ (marg as above) V₁ सिधु (for दुर्) — (L 45) D₂ G₁ ज्ञात्वा (for कृष्ण) D₂ हात्वासा सुख कृष्ण (for 's') G₂ युत्वा (for हात्वा) V₂ B₂ D₂ निवर्तयम् (for निपुदनम्) — (L 44) V₂ B₂ D₂ D₂ प्रोत्सवं वासुदेवस्य कुम्भाण्डो माधवमघदीव — K₂ N₂ s V₂ B₂ s D₂ D₂ D₂ s T₂ s s G₁ s s ins after line 44 G₂ after line 39

1* यद्यु मे पुण्डरीकाक्ष मिश्राय मनुमुदन ।

[D₂ विपत्ति (for विगाय)]

— (L 45) D₂ गृहे तु, D₂ द्वापरा, D₂ द्वास्तु (for हस्ते तु) — (L 46) G₂ स्वमि (for क्षरति) — (L 47) K₂ s N₂ V₂ B₂ D₂ s T₂ s G₁ s वत् (for तत्)

K₂ स (for [अ]ति) B₂ हुको (for 'व') — (L 48) D₂ T₂ s G₁ s आगता (for 'हे') — (L 49) K₂ N₂ s V₂ D₂ D₂ s निश्वयम् (K₂ D₂ 'य'), V₂ s B₂ s D₂ s निश्वयम्, D₂ निश्वयान् (for निश्वय) — (L 50) G₂ स (for तु) D₂ (marg as above) T₂ G₁ s विजुष्य (for वर्णाव) — (L 51) V₂ आगाम दक्षणे लोक (for 's') G₂ प्रजम् (for हृत्) B₂ D₂ T₂ G₂ वृत् स्वमघनाय (for 's') — (L 52) T₂ s G₁ s s मरुदगण (for 'पौर') D₂ s सार्धे (for वैव) D₂ T₂ हुको मरुदगणयो (for 's') G₂ साप्यास द्वारका ययौ (for 's') — (L 53) V₂ B₂ s D₂ D₂ विव (for जय) — After line 53, T₂ G₂ ins

2* ततोऽनिरुद्ध प्रीतात्मा प्राञ्जलिर्वाक्पममदीव ।

देवदेव महाबुद्धे जयेराम को तु सततम् ॥

अयो न प्रयुते स्थातु साक्षादपि धातवतु ।

अरोह मरुदं तूर्णं गच्छामो द्वारका पुरीम् ॥

— (L 55) G₂ Bom Poona eds पक्षता (for पक्षिणा). — (L 60) G₂ प्यवम् (for प्यवम्) — (L 61) K₂ N₂ s V₂ D₂ D₂ D₂ s s डिक्त् (for डिक्त्) V₂ B₂ s D₂ च आकर (for दिवाच)

39

T₂ s G₁ s s om the ref — (L 1) T₂ G₁ s [मा]गते (for [मा]हुको) K₂ s D₂ s महाबाहु, N₂ (marg) V₁ 'याम (for 'बाहु') T₂ G₁ s माद (for प्राद) K₂ s N₂ s

क्षेमात्प्रत्यागतं दृष्ट्वा सेव्यमानाः सहासते (?) ॥

उपायि च महाभागा सर्वाभिः परिवारिता । [5]

रभते परया प्रीत्या अनिरुद्धेन सगता ॥

कुम्भाण्डदुहिता रामा उपायाः ससिम्बण्डले ।

प्रवेद्यता महाभागा वेदभीं वर्धयेत्पुनः ॥

साग्वाय दीयता रामा कुम्भाण्डदुहिता शुभा ।

क्षेपाश्च कन्या दीयन्ता कुमाराणा यथान्तरम् ॥ [10]

वर्तते चोत्सयस्त्र अनिरुद्धस्य वेदमनि ।

गृहे श्रीधन्विनश्चैव ह्युभस्त्र प्रवर्तते ॥

पावयन्ति पुरे तत्र नार्यो मदयन्त गताः ।

नृत्यन्ते चापरास्त्र गायन्ति च तथापराः ॥

काश्चिन्मृदितास्तत्र काश्चिदन्योन्यमनुनृन् । [15]

नानावर्णान्मरधराः श्रीहमानास्ततस्ततः ॥

अभियान्ति ततोऽन्योन्य काश्चिन्मदपशात्सवम् ।

श्रीहन्ति काश्चिदक्षेप्तु हर्षादुत्सृज्यते चनाः ॥

मायूरं रथमारुह्य सर्वाभिः परिवारिता ।

उपा समर्पिता देव्या रत्नाण्या प्रतिगृह्यताम् ॥ [20]

इयं चैत्र कुलशाय्या नाम्नोपा नाम सुन्दरी ।

वाणपुत्री तत्र वधूः प्रविगृहीष्य मामिनीम् ॥

ततः प्रविगृहीता सा स्त्रीभिश्चचारमङ्गले ।

प्रवेशिता च सा वेदम अनिरुद्धस्य शोभना ॥

देवरी देवती चैत्र रक्षिष्ण्वथ दिदर्भता । [25]

दृष्ट्वाभिरुद्धं रुरुदुः क्षेहहर्षसमन्विताः ॥

ततस्तूर्यप्रणादैसा वत्सार्यः शुभानना ।

त्रिधा चारेभिरे वर्तुमुपा च गृहसंस्थिता ॥

ततो हर्म्यवल्ह्या सा वृष्णिपुगन्संस्थिता ।

रभते सर्वसदृशैरपमोर्गैर्वरानना ॥ [30]

चित्रलेखा च मुद्रोणी आसरोत्पवारिणी ।

V Bz Dn Ds Ds : Ts Gz महाशुभि, Ds 'शुभ' (for 'शुभि') — (L 2) Bz प्रकुल (for 'प्रकुल') Ds प्रदोषो
एकुलवन् (for '— (L 3) Ts : Gz : 3 त्रियसामुसरो
महाज' (for^b) — Ts : Gz : 3 om line 4 — (L 4) Ns
Vs Bz (marg) : 3 Ds सेव्यमान सहासते, Bz Das 'न'
(Das 'ना') समासते, Ds 'न' सहासते (for^b) — (L 6)
Ka रमन्ता, Ds 'ता' (for 'ते') Vs Bz : Ds : परम (for
परमा) Ts : Gz : 3 रमन्ता (Ts Gz : 3 'ते') परमप्रोता (for
'— Ts Gz : 3 om (hapl) lines 7 13 Ts Gz : 3 om
line 7 — (L 8) Bz Ds प्रविद्यता (for 'प्रवे') Ka Ds
: वेदभी (for 'भी') Ks : Vs Bz Ds Ds (marg)
वेदभी वर्धयेत्पुनः (Ka 'पुन', Ns : Vs : Bz : Dn Ds
Gs 'भी' (Ns Bz Dn Gs 'भी') वर्धयेत्पुनः, Ds सर्वाभिः परि
वारिता, Ts Gs विगाह वर्धयन्तु (for^b) — (L 9) Ka :
Bs नाना वर्णता (Bs 'व') साम्नाय (for '— (L 10)
Ks : 3 Ns : V Bz Ds Ds : नृत्यन्ता (for 'दीयन्ता')
— (L 11) Ns Vs : Ts Gz : वर्धते (for 'वर्तते') — (L
12) Ks साग्वयन्तय (for 'श्रीधन्विनश्च') Bs गृहे श्रीधन्व
चैव (for '— Dn प्रवर्तन्तम् (for 'ते') — (L 13) Vs
Ds [म]रधरा (for 'पुरे') Ds यदुवन्त (for 'यद') — (L
14) Ns Vs : Vs Ts Gz : गृह्यन्ति (for 'न्ते') Ks अपस
राह, Bs : Vs Ds [म]रधरा, Ts Gz : 3 च परम् (for
चापरा) Ds om (hapl) 14^b-15^a Ts : Gz : गायन्ते
(for 'गित') — Ts : Gz : 3 om lines 15-19 — (L
15) Vs Ds प्रसीदितान् (for 'प्रमुदि') Ks अययौ, Ns
Vs Ds Ds आश्रिता (for 'अनुवन्') — (L 16) Ns Vs Bz

(marg) Ds सत्त्वाम्बर, Vs वक्षा' (for 'वर्णा') — (L
17) Ks सत्त्वता (for 'वक्ष्मा') Ds काश्चिन्मदपशा गता (for
'— (L 19) Ks Vs Bz आत्साय (for 'आददा') — (L
20) Gz चलेता, G(ed) संनैरिना (for 'चले') — (L
21) Ns कुले (for 'कुल') Ns Vs : [म]रुत, Vs Bs
कुल, Ds चैव, Ds लोक (for 'वाग्म') Bz (marg as
above) नाम्नोपासुवन्दिनी, Bom Poona eds G(ed) 'वा
सुन्दरी वरा (for '— (L 23) Ns प्रीति, Bs Ds : वरि
(for 'प्रति') Ka हृदैर (for 'क्षीभिर्') — (L 24) Ds
शोभन्तम्, Ts Gz : योगत, Gz : क्षेति (for 'शोभना') Ts
प्रवेशिताभिरुद्धस्य गृहैरस्य स्ववेदमन् — (L 25) Bs : Ds
देवप्री (for 'देवती') — (L 26) Ks : Ns Vs : Bz Dn
Ds Ds : रोदम्य, Ks Vs Bz : Ds (marg as above)
रोदन्ति, Gz यदुपु (for 'रुरुदु') — Ns Vs Bs : Ds
ins after line 26 Ns Bz Das after line 22

1^a देवनी रक्षिणी चैव गृहमुपय प्रवेदाय ।

वर्धयेत्पतिं दिष्टा त्वमनिरुद्धस्य दर्शना ॥

[[(L 1) Bz Das देवनी रक्षिणी चैव (for '— Vs : B
Ds गृहमुप, (for 'गृहम्') — Ds om line 2]

— (L 27) Ks : Bs : Ds निवर्द्ध (for 'प्रणा') Ns :
Vs Ds सुशोभता (for 'नुभावता') — Ts om (hapl)
lines 28-30 — (L 28) Ts Gz : 3 वीरा (for 'क्रिया')
Ks रुपा (for 'उपा') Ks : Ts Gz : 3 सत्त्वितम् Vs
'सत्त्वता (for 'सत्त्वता') — (L 29) Gz : [म]रुत (for
सा) Vs Bz Ds Ds : Gz : संस्थिता (for 'संस्थिता') Ns

आष्टक्य च सखीर्गमुपा च विदिवं गता ॥

गतासु वासु सर्वासु सखीधनुस्तुन्दरी ।

मायायत्ना गृहं नीता प्रथमं सा निमज्जिता ॥

तासां प्रभुग्रहीणि कृपां दृष्ट्वा सुमध्यमाम् । [35]

वासोभिरुपातैश्च पूजयामास सुन्दरीम् ॥

ततः क्रमेण सर्वांस्तान् यधूमूपा यदुत्थियः ।

आचारमनुपश्यन्त्यः स्वयम् इति वसिरे ॥

एतत्ते सर्वमाख्यातं मया हस्तुल्लोदह ।

यथा बाणो जितः सख्ये प्रीयन्मुक्तश्च विष्णुना ॥ [40]

दुष्पिपुगवमात्थिता, $\tilde{N}s$ Bs Ds 'य आभिता (for \tilde{d})
— (L 30) Vs Bs : T₁ G₁ s : तत्र (for सर्वे) K₃ s
Ds वराहै, $\tilde{N}s$ Ds 'इना (for 'वना) — (L 31) $\tilde{N}s$
(marg) V B Ds Ds अक्षरा कामरुति (for B₁ 'चारि, Ds₁
'चारि) बी (for \tilde{d}) — (L 32) K Vs Bs : Dn Ds
आष्टका, Vs (sup line as above) आम्भव (for आष्टका)
— K Ds : om line 33 38 — (L 34) Vs दिवर्जिता
(for निमज्जिता) — (L 35) Bs उपा, T₁ s G₁ s : वधू
(for उपा) B₁ T₁ s G₁ s : सुमध्यमा (for 'माम्)
— (L 36) Dn इत्यसौ (for अक्षरागैह) — (L 38)
Gs पश्यति $\tilde{N}s$ s V B Dn Ds Ds : स्वयमस्मिन् (Dn
'मुप) चकिरे (for \tilde{d}) — Before line 39, none Mas 108
वैशपायन उवाच — (L 40) Gs इह (for जित) — After
line 40, K $\tilde{N}s$ s V B D T₁ G₁ s : 108 s oolophon
[Adhy name T₁ बाणामुत्तरात्पर धीकृष्णस्य द्वारकाप्रवेशे
हृन्नादिशकदेवतासुयाया — Adhy no T₁ 261, G:
266]

40

Before the ref Ds T₁ s G₁ s : Ms : 108

1** सौत्रक उवाच ।

सौत्रे सुमहदाप्यार भव्या परिकीर्तितम् ।

प्रजानां प्रतिनि सार्धं देवानामुत्थि सद् ॥

विष्णुवर्धनसूतानां विशाखोत्तरादुवाच ।

देवता दानवानां च यक्षाणां च यक्षिणाम् ॥

पाण्डुना रत्नराज्ञ्या यदुना दृष्टिनि सद् । [5]

देवेभ्यश्चाङ्गमानां नृपानां चैत नया ॥

दिश्वमायुषसभूत प्रादुर्भावोऽनुकीर्तितम् ।

मातृस्य देवदेवस्य विष्णोर्देवित्वेन त ॥

अथदुर्वाणि कर्मणि विष्णोः चर्मनिशया ।

विचित्राश्च कथायोगाश्च चाष्टयमनुवचम् ॥ [10]

तदर्थ्यमानसस्माकं तया चै शृण्वता गिरा ।

40

Sams after adhy 114 K $\tilde{N}s$: V B D
T₁ : G₁ s : Ms : after App I (No 42B)

जनमेजय उवाच ।

अगस्त्येन विधिना श्रोतव्यं भारतं धुषेः ।

फलं किं चे च देवाश्च पूज्या ये पारमेधिवः ॥

दैव समाप्तं अगस्त्यं च पर्वणि पर्वणि ।

वाचकः कीदृशश्चात्र पृथ्वस्तद्ग्रीहि मे ॥

मम कर्णमुत्र स्रुतं ग्रीणास्तद्वचनमितम् ॥

महाभारतमात्मानं विधिना केन धृषते ।

वीरान् किं वरुणास्त तद्वचनमुत्तममिति ॥

सुव उवाच ।

पर्वणां श्रवणविधिं पारणेपु च वस्तुचम् । [15]

जनमेजयेन यस्तुष्टं कर्मिण्यभूये कर्ता ॥

वचमेजय उवाच ।

स्वामिप्रोक्तं महापुण्यं वेदाधर्ममनुकृतम् ।

श्रुतमात्मानं स्मिन्मनेनैकममयाभिततम् ॥

श्रुत्वात्मानमिति सर्वव्यापनं च द्विजोत्तम ।

अतो महत्तरं भूयो बह्वर्थाणि विधिमुत्तमम् । [20]

[G₁ om the ref — (L 2) T₁ G₁ M₁ s : मनुनि (for

पनिनि) — (I 5) Ds T₁ M₁ s : आतराद्वाया (for एतं)

— (L 7) T₁ s G₁ s : अयुत्वा (for 'त) — (L 10)

G₁ पवित्रात् (for 'विनि') — (L 12) G₁ भगिभ्यम् (for

समिवत्) — (L 14) Ds प्रादि, T₁ M₁ वारणे (for

वीरान्) M₁ स्वास्त (for वारत्) G₁ पारमणे (for कर्तुं

for \tilde{d}) M₁ मतसे वक्तुमर्हति (for \tilde{d}) — (L 15) T₁

पण्य (for पवना) G₁ पण्य (for वपना) M₁ वपना

श्रवणनिधि (for \tilde{d}) G₁ वारणे च त्तु (for 'जेतु च) — (L

16) T₁ M₁ s : कृती (for अतो) — Ds om : G₁ स्रुत (for

जनमेजये) — (L 17) G₁ M₁ s : महापुण्य (for महापुण्यं)

— (L 20) Ds अते (for अतो) G₁ दृष्ट्याणि (for

वह्वर्थाणि)]

T₁ s G₁ s : M₁ s : om the ref — (L 1) Ds देव (for

केन) K₃ Ds : अगस्त्यविधिना केन (for \tilde{d}) Ds श्रोतव्य

(for श्रोतव्य) T₁ s G₁ s : M₁ s : नरे (for धुषे) — (L

2) G₁ किं फलं (by transp) T₁ G₁ s : M₁ s : देव्य, T₁

अत्र, G₁ तेष्ट (for के च) K₃ Ds कार्यं किं देवदेवत्वं (for

\tilde{d}) K₃ का पूजा (for पूजा वै) V₁ पारणे तु (for 'जेतु).

— (L 3) Vs द्विजान्, Ds समाप्तो (for 'ते) T₁ s G₁

s : किंचित् (for किं च) — (L 4) T₁ s G₁ s : हरिमन्,

वैशंपायन उवाच ।

शृणु राजन्विधिमिम फल यथापि भारतात् । [5]

श्रुताद्भवति राजेन्द्र यत्त्वं मामनुवृच्छसि ॥

दिभि देवा महीपाल क्रीडार्थमनर्जिताः ।

कृत्या कार्यमिदं चैव ततश्च दिव्यमागताः ॥

हन्त यत्ते प्रवक्ष्यामि तत्तद्विषयं समाहितः ।

ऋषीणा देवताना च सभ्य वसुधातले ॥ [10]

पसुवृक्षास्तथा साध्या विश्वे देवाश्च शाश्वताः ।

आदित्याश्चाश्विनौ देवी लोमपाला सहर्षिभिः ॥

गुह्यकाश्च सगन्धर्वा नागा विद्याभरालयाः ।

सिद्धा धर्मः स्वयभूश्च मुनि कात्यायनो वरः ॥

गिरयः सागरा नद्यस्तथैवाप्सरसा गणाः । [15]

ग्रहाः सप्तसराश्चैव अयनान्यृतवस्थया ॥

खापर जगम चैव जगत्सर्वं सुरासुरम् ।

भारते भरतश्रेष्ठ एवस्मिद्दृष्टदयते ॥

तेषां श्रुता प्रतिष्ठानां नामकर्मानुकीर्तनान् ।

कृत्वापि पातकं घोरं सद्यो मुच्येत मानसः ॥ [20]

इतिहासमिमं श्रुत्वा यथावदनुपूर्वशः ।

सयम्यान्तं सुचिर्भूत्वा पारं गत्वा च भारते ॥

तेषां श्रेष्ठानि देवानि श्रुत्वा भारतं भारतम् ।

ब्राह्मणेभ्यो यथाभक्त्या भक्त्या च भरतर्षभ ॥

महादानानि देवानि रत्नानि विविधानि च । [25]

M: ४ चास्मिन् (for चार्) K₁ (sup lin) २ २ D₁ २ २
ग्रहण्यत्, D₂ २ D₁ Bom ed च (for च्) T₁ मयिनु मे,
G₁ ते ते (for 'दि मे) — After the ref, D₂ T₁ २ G₁
२ २ M₂ २ 125

2** सम्प्रकृष्टोऽस्मि राजेन्द्र त्वया बुद्धिमता वर ।

मयापि भगवान्यास्य दृष्टो वेदविदा वर ॥

वृष्टेन तु मया गुह्यं विधिरुको महामना ।

तथा वक्ष्यामि ते सम्प्रसमाधाय पुन पुन ॥

[D₂ om line 1 — (L 3) D₂ पूर्वं, G₂ तेन, M₂ ४
महा (for गुहा) T₁ G₁ वृष्टं स तु मया महा (for *) G₁ वृष्टो
(for वृत्ते) — (L 4) D₂ मन शृणु (for पुन पुन)]

— (L 5) D₂ शृणुष्व रानन्विधिना (for *) Bom Poona
eds वक्षति (for वक्ष्यापि) h₁ N₂ B₁ D₂ T₁ G₁ २ २ M₂ ४
भारत, K₂ V₁ २ २ 'त, T₁ 'तम् (for 'तम्) — (L 6) h₂
N₂ D₂ G₁ M₂ ४ श्रुत्वा T₁ G₁ कथं G₂ विभू (for
श्रुत्वा) G₁ परि (for अनु) S₁ B₁ T₁ २ २ G₁ २ २ M₂ ४
धन्या एव परिपृच्छसि (for *) — (L 7) S₁ महीपालम्,
K₂ २ V₁ D₂ 'पाल (for 'पाल) T₁ २ २ G₁ २ २ M₂ ४
देवा महीपाल, G₂ दिभि देव महीपाला (for *) — K₂ om
lines 8 13 — (L 8) १ १ श्रुत्वा (for श्रुत्वा) G₂ नृपाश्च
(for इदं) M₂ ४ [ज]य (for [य]य) T₁ २ २ G₁ २ २ M₂ ४
पुनश्चिद्विमात्रिता (for *) — (L 9) D₂ वत्सेन्द्र, D₂
ते तयः (for यत्ते प्र) T₁ G₁ २ २ हन्त ते कथयिष्यामि
T₂ G₂ M₂ ४ हन्त ते मयवक्ष्यामि (for *) D₂ T₁ G₁
शृणुष्व श्रु (for तत्तद्विषयं) १ १ समाप्त (for 'हित)
— (L 10) D₂ भवन्ति, T₁ २ २ G₁ २ २ M₂ ४ सर्वेषां (for
सर्वेषां) — (L 11) h₂ २ N₂ V₁ २ २ B D₂ D₂ २ २ ४-
भय (for वयु) D₂ भय रदम्यादित्या, T₁ G₁ २ २ M₂ ४
च (G₁ ४ ४ यत्र रदाश्च साध्याश्च, T₂ रुद्राश्चैव हि साध्याश्च

(for *) D₂ देवता, T₁ २ २ G₁ २ २ M₂ ४ भारत (for
साश्वता) — (L 12) T₁ २ २ G₁ २ २ M₂ ४ चैव (for देवौ)
h₂ २ N₂ V₁ २ २ B D₂ D₂ २ २ G₂ महर्षय (for सह
विनि) — (L 14) D₂ तु काययो (for कात्यायनो) D₂
T₁ २ २ G₁ २ २ M₂ ४ वत्सु (D₂ मातु) नांयणो नर (for *)
— (L 15) V₁ त्वयैवाप्सरसो वरा (for *) — (L 16) T₁
M₂ ४ [स]त्र (for [य]य) D₂ om (hapl) lines 16²-17².
S₁ K₂ २ N₂ V₁ २ २ D₂ वयसा, D₂ 'ताम् T₁ G₁ २ २ महर्षयम्,
T₂ वक्ष्या, G₂ M₂ ४ नक्षत्रानि (for नक्षत्रानि) G₂ नक्षत्र
मुह्यं यदा (for *) — (L 17) S₁ सुरेश्वरम् K₂ वराचम्
T₁ २ २ G₁ २ २ M₂ ४ सहासु (for सुरासु) — (L 18) T₁
G₁ २ २ एकैकमनवत्तया, T₂ एकैकमनवत्तया, M₂ ४ एवं सम-
भवत्तया (for *) — (L 19) V₁ वृक्षा, G₂ कर्म (for
श्रुत्वा) S₁ ते मां स्वर्गप्रविष्टानां, T₁ २ २ G₁ २ २ M₂ ४ तेषां
स्वर्गप्रविष्टानां (for *) D₂ कर्मानि, D₂ (sup lin) कीर्तानु,
D₂ (also) मानानु (for कर्मानु) D₂ कीर्तयन्, T₁ २
G₁ २ २ M₂ ४ 'न (for 'नम्) — (L 20) T₁ २ २ G₁ M₂ ४
वृत्वापि पातकं कर्म (for *) S₁ मुच्यति (for मुच्येत) K₂
पातकम् (for पातकं) — (L 21) K₂ हरिवंशम् (for इति
हासम्) V₁ हृद, D₂ श्रुम् (for हन) D₂ यदा च (for
यथावत्) S₁ T₁ २ २ G₁ २ २ M₂ ४ अनन्तम् (for अनुपूर्वम्)
— (L 22) S₁ V₁ B₁ २ २ सयततम्, D₂ T₁ २ २ G₁ २ २
M₂ ४ साय प्रातः (for सयम्यान्तं) h₂ D₂ २ भारत (for 'ते)
S₁ पारं गच्छति भारतं, D₂ T₁ २ २ G₁ २ २ M₂ ४ वर (D₂ पारं,
T₂ G₂ वर) गत्वा च भारतं (for *) — (L 23) K₂ २ N₂
V₁ २ २ B D₂ G₂ ४ आश्वानि, G₂ (ed) देवानि (for श्रेष्ठानि).
T₁ २ २ G₁ २ २ M₂ ४ तेन आश्वानि देवानि, Bom Poona eds
तेषां शृणु स्व आश्वानि (for *) D₂ पाद श्रुत्वा च भारतम्
(for *) — (L 24) V₁ G₂ M₂ ४ यथाभक्त्या (for 'वाक्या)
K₂ D₂ वक्ष्या (for भक्त्या) h₂ भयभोग्यानि दास्येदं,

गायः कांस्येपदोद्गात्र कन्याश्चैव खल्लुवाः ॥
 सर्वकामगुणोपेता यानानि विविधानि च ।
 भवनानि विवित्राणि भूमिर्गोसांसि काष्ठनम् ॥
 वाहनानि च देयानि ह्यथा सत्ताश्च वारणाः ।
 शयनं शिविकाश्चैव स्पन्दनाश्च खल्लुवाः ॥ [30]
 यगद्गृहे वर किंचिदगदसि महद्भुम् ।
 तत्तद्वै द्विजातिभ्य आत्मा दाराश्च सुनयः ॥
 भद्रया परया दत्तं वयसास्तस्य पारगः ।

शक्तिः सुमता ह्यष्ट शुभपुरविन्दनः ॥
 सत्याब्जवरनो दान्तः शुचिः शीघ्रसमन्वितः । [35]
 ब्रह्मधनो जितक्रोधो यथा सिन्धति तच्छृणु ॥
 शुचिः शीलान्विताचारः शुद्धात्मा जितेन्द्रियः ।
 संस्कृतः सर्वज्ञास्तुः ब्रह्मधनोऽनमूयकः ॥
 रूपान्मुभयो दान्तः सत्यवादी जितेन्द्रियः ।
 दानमानगृहीतश्च कायौ भवति वाचकः ॥ [40]
 अविलम्बमानायाम्तमद्वयं धीरमूर्जितम् ।

Da दृष्टावस्था च भारतः । Ts : Gs : Ms : सत्तायां सत्ता-
 सत्ता (for ⁶) — Ks om line 25 — (J. 35) Ts Gs
 Ms भवनानि च देवानि (for ⁶) Gs Ms om line 25⁶
 Ts : Gs : Ms भूमिर्गोसांसि चैव ह (for ⁶) — Gs om
 lines 26-28 — (L 26) Gs काष्ठनम् (for काष्ठोप)
 Ts : Gs : Ms देयानि (for दौदाय) — (L 27) Ts Gs
 Ms : गुणोपेत (for देवा) Ts Gs Ms : दानानि (for दा)
 Gs दानानि (for दिविधानि) — (L 28) Gs वाहनानि
 Da (mar) मोन, Poona ed भात (for भव) Gs Ts
 Gs Ms च देवानि (for दिविधानि) Da भूमि (for भूमि)
 Gs वाचक (for काष्ठनम्) — (L 29) Ks रानानि चैव
 देवानि (for ⁶) Da देवा (Gs ह्यथा) Ts दारा दानाश्च
 पारणा, Gs : दरा (Gs ह्यथा) सत्ताश्च वारणान् (for ⁶)
 — (L 30) Da Ts Gs : Ms : यानानि (for ययन) Gs
 शिविका स्पन्दनाश्चैव (for ⁶) Gs गोदृष्टाव (for स्पन्दनाय)
 — After line 30, Ks ins

3⁶ वाचकाय प्रदातव्यं वयसास्तस्य सखकम् ।
 कष्टकं कुण्डलं चैव यज्ञस्य सख्यं च ॥
 छत्रं चोपनहोष्णीकं कञ्चुकं सवित्रीपत्रम् ।
 द्रव्यं तद्वज्रं विधिवतो देवाय दक्षिणम् ॥
 विधिहीनं य य कुर्वाणस्तस्य ह्यनसामुपायः ॥ [4]
 क्षमातोभासया मोहात् कर्तव्यमवस्था नृप ।
 कुर्मन् मरक याति विपरीतं ऋतुं शनैः ॥

— (L 31) Ks Ts Gs वर गृहे (by trap) Ks वस्तु
 (for कित्) Gs क्षिति यय (for ययदित) Da च यद्
 (for यद्) Da यदित च यदनुत्तम्, Ts : Gs : Ms :
 क्षिति यय यय (for ⁶) — (L 32) Ts : Gs : Ms :
 द्विजातीनाम् (for क्षिय) Gs छत्रमदानश्च यानः Ts :
 Gs : क्षमा दारान्वा सुता, Gs क्षमा देवत्या सुता :
 Ms : क्षमा दारान्वा सुता (for ⁶) — (L 33) Ks
 देव, Ts : Gs : सख्या Gs Ms : दरा, Poona ed.
 G(ed) युक्त (for दत्त) Gs प्रातः (for तय) Ks कर्मवैद्य
 मोनम्, Da ययमानस्य पारग, Ts : Gs : Ms : यय

(Ms 'त') दारावरणे (for ⁶) — (L 34) Gs Vs Da
 शक्ति सुमता (Da 'यमा') ह्यष्ट, Ks शक्तिः सुमताद्वयः
 Da 'त' सत्ताह्यष्ट, Da 'त' सत्ताह्यष्ट (for ⁶) Gs क्षि-
 क्तक, Ks Vs Da : क्षतिरुक्त Ks Ks 'यय', Vs
 Da : 'यय', Ts : Da : Gs 'यय', Bz Gs क्षिमातः
 Da 'कम्पन' (for 'कम्पन') Ks शुभपुरविन्दन वाचक (for ⁶),
 — (L 35) Da Ts : Gs : Ms : यतो (for रतो) Da
 दत्त (for दान्त) Ks Da यरायण, Bz समाहित (for
 समन्वित) Ts : Gs : Ms : शुचि शीलान्वितत्वा (for
⁶) — (L 36) Ts Gs शुचि (for लि) — After
 line 36, Da ins

4⁶ श्रोतुं धारयितुं शान्त्ययामि समागतः ।
 While Ts : Gs : Ms : ins after line 36
 5⁶ वाचके य सुता प्रोक्ता वाक्मन्तान्मुमुक्षु मे ।
 — (J 37) Da Ts : Gs : Ms : शुचि शीलान्वितं प्राय
 (Da 'यो' धीर) (for ⁶) Da यजेन्द्रिय (for जि) — Gs
 Ks Da : om lines 38-39 — (L 38) Ks सर्वपर्वत-
 दान्त (for ⁶) — After line 38, Ts : Gs : Ms :
 ins

6⁶ छन्दसो लक्ष्यवज्रं सन्धवि कारवैदिक ॥
 [Gs Ms : छन्दसो (for छन्दसः) Ts वैदिक, Gs वैदिक
 (for वैदिक) Ms छान्दि कारवैदिक (for ⁶)]
 — (L 39) Ts : Gs : Ms : रूपान्वापदेव (for ⁶),
 Ts : Gs : Ms : निरादय (for जितेन्द्रिय) — (L 40)
 Da Bz Poona eds प्रीति (for प्रीतिरुक्त) — After
 line 43, Da ins

7⁶ आन्तरिकं यदातोषी भोमी पश्याद्विन्दिय ।
 मन्त्रमुद्रितमनोरी व्यासो महति वाचक ॥
 While Ts : Gs : Ms : ins after line 40

8⁶ वेदार्थशुद्धिं यामी व्यापकसम्पन्नम् ॥
 [Ts Ms : वेदार्थ (for 'वेदार्थ') Ts Gs : वेदार्थ-
 विद्या, Ms विदितवैद्य (for ⁶)]

असंसत्ताक्षरपद रसभाजसमन्वितम् ॥
 त्रिषष्टिर्णसयुक्तमष्टस्यासमन्वितम् ।
 याचयेद्वाचकः स्वस्थः स्वासीन मुसमाहित ॥
 नारायण नमस्तुत्य नर चैव नरोत्तमम् । [45]
 देवीं सरस्वतीं चैव ततो जययुदीरयेत् ॥
 ईदृशाद्वाचकाद्वाजकयुक्ता भारत भारतम् ।
 नियमस्यः शुचिः श्रोता गृण्यन्स फलमश्नुते ॥
 पारणं प्रथमं प्राप्य द्विजान्पामेध तर्पयेत् ।
 अग्निष्टोमस्य यागस्य फले वै लभते नरः ॥ [50]

अप्सरोगणसत्रीणे विमानं लभते महत् ।
 प्रहृष्टः स ॥ देवैश्च दिवं याति समाहितः ॥
 द्वितीयं पारणं प्राप्य अनिरात्रफटं लभेत् ।
 सर्वरत्नमय दिव्य विमानमधिरोहति ॥
 दिव्यमात्याम्बरपरो दिव्यगन्धातुलेपनः । [55]
 दिव्याद्वादशरो नित्य देवलोचने महीयते ॥
 तृतीयं पारणं प्राप्य द्वादशाहफल लभेत् ।
 वसत्यमरसराशो वर्षाण्ययुनादो दिवि ॥
 चतुर्थे वाजपेयस्य पञ्चमे द्विगुण लभेत् ॥

— (L 41) Śi: कलमिन्तम्, T₂ कुलमिन्तम्, T₃ G₁ s M₁ s
 मालमिन्तम् (for अमिन्तम्) K₁ अनावचम्, K₂ V₁ s
 D₁ s s कुलम् (for यलम्) K₂ D₁ अविलम्बितवाणीयो
 (for ^a) K₂ D₁ D₁ D₁ s अद्भुत, T₁ G₁ s s अद्भुते
 (for अद्भुत) N₁ V₁ वाचयम् (for चीम्) K₂ D₁ ग्रन्थ-
 गन्धीगुणित V₁ D₁ D₁ G₁ अद्भुत वाचय (D₁ यो, D₂
 G₁ वीर) मृत्तितम् (for ^b) — (L 4^b) V₁ s सुसङ्कृताक्षर
 य (for ^a) D₁ D₁ D₁ य च भाव, D₁ D₁ स्वरभाव,
 D₁ वरला च (for ह्यभाव) — (L 43) V₁ -वाल (for
 -वान्) Śi: D₁ G₁ समीरितम् (for समन्वितम्) — (L
 44) D₁ कथयेत् (for वाच) K₂ s s V₁ s B₁ D₁ D₁ s
 T₁ s G₁ s s M₁ s स्वापीत, K₂ स्वामान (for कामीन)
 — (L 45) G₁ नमस्कृता (for स्त) — (L 46) K₂ s
 D₁ s s T₁ G₁ s s ह्यास (for वैद्य) T₂ G₁ वाचय,
 M₁ s वाणीम् (for जयम्) — (L 47) D₁ आपितम्, D₁
 नारल (for तम्) K₂ T₁ G₁ s श्रुता भारतमुत्तमम् (for ^b)
 — (L 48) K₂ यथोक्त, T₁ s G₁ s s M₁ s शृणुयन् (for
 शृण्वन्) — After line 48 N₁ (margin) 122

9^a भारत शतवर्षीकं मुनिना तत्तद्वर्दिना ।
 वसभिर्दत्तमिदं पर्वणा पारणं स्मृतम् ।
 समस्तं प्रथमं प्रोक्तं द्वितीयं यनवायिकम् ।
 तृतीयं च तृतीयं च तृतीयं च तृतीयं च
 पञ्चमे द्रोणपर्वते कर्णेन पारणं तन । [5]
 विद्योक्तं यस्मै ॥ यान्तिपर्वतमष्टकम् ॥
 नवमं स्वर्गपर्वतमाष्टकं ततः परम् ॥

केचित् सप्तपञ्चनामायाः पत्रानि नियमनं दत्तसद्वक्ष्ये रुममाशि
 पारणम् ॥ केचित् महाभारतस्य एकद्विचरितकपारणमित्ति च ॥

— (L 49) N₁ वीरार्ज (for पारण) K₂ श्रुता च हरिवंश वै
 (for ^a) Śi: K₁ B₁ s D₁ तपयन्, D₂ वृषयन् (for तर्प)
 — (L 50) Śi: L₁ s D₁ s T₁ s G₁ s s M₁ s स्वयम् (for
 यागस्य) T₁ s G₁ s s M₁ s स (for वै) — (L 51) D₁

सत्रीणो, T₁ G₁ s सदैव (for -वकीर्ण) D₂ नर (for महत्)
 Śi विमानं वनकोम्पलम्, T₁ s G₁ s s M₁ s विमानं कामद
 (T₁ G₁ 'मन, G₂ M₁ s 'ज्ञान) शुभम् (for ^b) — (L
 52) K₂ वृत्ति (for प्रहृष्ट) T₁ s G₁ s s M₁ s समुपैति स
 दैवैश्च (for ^a) Śi: T₁ s G₁ s s M₁ s दिवि याति समान (Śi
 'लोह) वाच (for ^b) — For line 52, D₂ subat

10^a हसयुक्त विमानं न प्रहृष्ट सह देवैः ।

तेत्यमानोऽमरपयैर्दिव याति समाहित ॥

— (L 53) T₁ s G₁ s s M₁ s लभते यानिरात्रकम् (T₁ व
 तम्), G₁ पौष्टरीकफल लभेत् (for ^b) — After line 53,
 T₁ s G₁ s s M₁ s 122

11^a सदोपनृत्यमानं सभाभ्यर्चयन्परा गणैः ।

तस्यद्वान्तिर्बृह विमानमधिरोहति ।

स्वरोक्षं सुरा युष्मो रमते नन्दते चने ॥

{ After line 1 T₂ 122

11A^a चन्द्रविभर्तरीगार्दईवेर्दुक्त मनोजैः ।

G₂ om lines 2 3]

— (L 54) D₂ s रोहते (for ति) — D₂ om line 35
 — (L 55) K₂ महाभार (for माध्या) Śi: T₁ s G₁ s s
 M₁ s दिव्याम्बरधर भीमात् (for ^a) T₁ s G₁ s s M₁ s
 माध्यात् (for यन्मात्) K₂ D₁ -भूषित (for लेपन)
 K₂ s N₁ V₁ s B₁ D₁ D₁ s दिव्यगन्धविभूषित (K₂ D₁
 'भूषित (for ^b) — (L 56) Śi: K₂ D₁ s M₁ s दिव्या
 म्बर s T₁ s G₁ s s दिव्यगन्ध (for दिव्याद्) V₁ s दिव्य-
 (for देव) — After line 56 D₂ 122

13^a विमानं सुहृदं वासं सुलेनेवोपरपते ।

सुतुटेनाभिरिणं चाम्बुदविभूषिता ॥

While T₁ s G₁ s s M₁ s 122 after line 56

13^a दिव्याम्बरोत्तुनक्षेत्रे देवगन्धर्वैः ।

— G₂ s om line 57 Śi: trap lines 57 and 58

— (L 57) T₁ s G₁ s s M₁ s पौष्टरीक (for द्वाग्वाह)

उदित्वादित्यमकाशं जलमनमनलोपमम् ।
विमानं विबुधैः सार्धमास्त्रं दिवि गच्छति ।

[60]

वर्षायुतानि भरते शम्भस्य दिवि मोदते ॥

पष्ठे द्विगुणमस्तीति मत्स्ये त्रिगुणं फलम् ।

कैलासशिखराकारं वैदर्भ्यमयवेदिकम् ॥

परिक्षितं च बहुधा मणिविद्युमभूषितम् ।

[65]

विमानं समधिष्ठाप्य कामन साप्सरोपगमम् ॥

सर्वाल्लोकाभिरचरते द्वितीय इय भारकरः ॥

जष्टमे राजसूयस्य पारणे लभते फलम् ।

चन्द्रोदयनिभं हस्य विमानमधिरुहति ॥

चन्द्ररश्मिभक्तिकाशैर्हयैर्मुक्तं मनोजयैः ।

[70]

सेव्यमानो वरञ्जीषा चन्द्रात्कान्तरेर्मुदते ॥

मेघजलानि निनादेन नूपुराणां च निगन्तेः ।

अङ्गे परमनारीणां सुरमसुप्तो विबुध्यते ॥

नयमे कतुपञ्जस्य धातिमेधस्य भारत ।

काञ्चनसम्मानिर्बूह वैदर्भ्यमयवेदिकम् ।

[75]

जाम्बूनदमयेर्दिवर्गेराक्षैः सर्वतो वृतम् ॥

सेवितं चाम्बरं सचैर्गन्धर्वैर्दिविचारिभिः ।

विमानं समधिष्ठाप्य श्रिया परमया जगत् ॥

दिव्यमात्म्याभ्यारधरो दिव्यचन्दनभूषितः ।

मोदते दैवतैः सार्धं दिवि वैष इवापरः ॥

[80]

दशम पारणं प्राप्य द्विजातीनभिरन्य च ।

॥ द्विजादिकल भवेत् (for ⁶) — (L 58) T₁ G₁ s s
परयि (for वसति) T₁ V₁ s सर्पाणामयुतं दिवि (for ⁶)
— (L 59) T₁ s M₁ s चतुर्थे (for ⁶) T₁ G₁ s चतुर्थे
बाह्वेवैव (for ⁶) S₁ L₁ r s V₁ s B D फलम्, G₁ s
भवेत् (for लभते) T₁ s G₁ s पञ्चमं (T₁ G₁ फलं च)
द्विगुणं मयम् (for ⁶) — After line 59 T₁ s G₁ s s
M₁ s s s

14** फलं वरपरशेष्टं पारणे पारणे सति ॥

[G₁ M₁ s गतिरिति (for the second पारणे)]

— (L 60) S₁ T₁ s G₁ s s M₁ s आदित्योदयमकाशं (for
— (L 61) S₁ विमानं (for विमानं) T₁ s G₁ s M₁ s
[पुं] स (for दिवि) — (L 62) T₁ s G₁ s s M₁ s पर्वति
मुगानि भयने (for ⁶) T₁ G₁ s मत्स्यं स (for शम्भस्य) K₁
शम्भस्य ॥ विमोदते (for ⁶) — (L 63) D₁ पुं (for पृष्ठे)
S₁ त्रि (for त्रि) K₁ G₁ आसीति, L₁ D₁ D₁ (sup. B)
भक्त्या (for त्रि) K₁ त्रि ति मुक्तमयानि, T₁ s G₁ s s
M₁ s पष्ठे त्रिगुणमासीति (for ⁶) D₁ द्विगुं (for त्रि) B₁
भवेत् (for परम्) S₁ T₁ s G₁ s s M₁ s सप्तमे च च (T₁ लु
च, G₁ तथ जुगुपम् (for ⁶) — (L 64) S₁ T₁ s G₁ s
M₁ s वैलासशिखराप्रप्य (for ⁶) S₁ V₁ s D₁ D₁ G₁
मणि (for मय) — (L 65) T₁ s G₁ s s M₁ s द्वेय
वाल्मजिज्ञितं (for ⁶) L₁ वैदर्भ्यं (for विद्युम्) D₁
लोचनम्, M₁ s शोभितम् (for सुति) — (L 66) D₁
सापारोपमम् T₁ G₁ सापारोपम्यं (for 'मयम्) — (L 68)
G₁ शम्भस्य (for 'वस्य) — (L 69) S₁ D₁ s दिव्यः
K₁ रत्न, L₁ C₁ s M₁ s शम्भ (for वस्य) T₁ G₁ चन्द्रो
दयमयं शम्भ (for ⁶) — (L 70) T₁ G₁ s महावर्धं (for
मनो) — (L 71) T₁ D₁ वेद्यमार्तं (for 'मनो) K₁ D₁
T₁ s G₁ s s M₁ s जीर्णं (for चीर्णं) K₁ s s V₁ B₁ s

D₁ D₁ D₁ s s s लम्भ (for लम्भार्त्त) K₁ चन्द्रकान्तरे
र्मुदते, T₁ s G₁ s M₁ s दिव्यमात्म्याभिरुपितः, G₁ दिव्य
मुपगमयित्वा (for ⁶) — (L 72) D₁ (sup. B) चन्द्राणां
(for मेघजलानां) — (L 73) D₁ वारं (for वारं) K₁ स
वर (for परम्) T₁ G₁ s मृ निगदाम्परञ्जीषां, T₁ G₁ s
M₁ s अङ्गे वरनारीणां (for ⁶) L₁ D₁ D₁ D₁ s s
T₁ G₁ M₁ सुर सुप्तो, D₁ सुप्तो सु, G₁ सुर सुपया (for
सुरमुपयो) — (L 74) I. om. ed नयम (for 'मे) D₁
यश्च (for यदु) T₁ s G₁ s शम्भस्य, M₁ s भयमेव
(for वारं) — After line 74, D₁ T₁ s G₁ s s M₁ s
s s

15** परं स लभतं मयैर् विमानं वैष कामिन् ॥

[G₁ दत्तं (for ⁶) D₁ T₁ G₁ s वामनम् (for वामिनम्)]

— (L 75) K₁ निभुत्, K₁ निवहः, I. om. ed
G₁ (ed) विबुधं (for निभुत्) S₁ मणि, K₁ S₁ s s
D₁ D₁ D₁ s s C₁ वृष (for मय) D₁ वैदर्भ्यमणिलो
चम् (for ⁶) — G₁ om. lines 76-77 — (L 76) K₁
G₁ द्वेय (for दिव्यः) K₁ D₁ T₁ s G₁ s M₁ s शम्भस्य
मयं दिव्यं (for ⁶) D₁ दिव्यं (for मयम्) T₁ s G₁ s
M₁ s शम्भस्यमयः (for मयम्, M₁ संचु लम्भ (for
— (L 77) K₁ D₁ द्वेय (for दिवि) T₁ सचिभिः
(for वारिभिः) K₁ सचिभिः (for वारिभिः), C₁ s s M₁ s दिव्य
मयं दिव्यं (for ⁶) — (L 78) S₁ मयते च श्रिया उग्रम्
(for ⁶) — (L 79) S₁ D₁ शम्भस्य (for 'मनो) S₁
कायन, D₁ सचिभिः (for चन्द्रम्) L₁ D₁ सचिभिः
V₁ s B₁ (may) s T₁ s C₁ s s M₁ s रत्निकः, D₁
मुनिं (for 'न) B₁ दिव्यमात्म्याभिरुपितं (for ⁶) — (L
81) T₁ om. lines 81-2 K₁ s D₁ अभिरुप्य, K₁ वाप
(for 'मय) S₁ T₁ C₁ s s M₁ s लोचनम् द्विगुणम्

किंविणीजालनिघोषं पताकाध्वजशोभितम् ॥

वज्रवेदिकसमाज्ञा वैदूर्यमणितोरणम् ।

हेमजालपरिक्षिप्तं प्रवालरत्नभीषुत्तम् ॥

गन्धर्वैर्गातकुशलैरप्सतोभिश्च शोभितम् । [85]

विमानं विबुधानास सुतेनैतेषुपपद्यते ॥

मुकुटेनाप्रिययेन जाम्बूनवविभूषणः ।

दिव्यचन्दनदिग्वाहो दिव्यनास्यविभूषितः ॥

दिव्याल्लोकान्विचरति दिव्यैर्भोगैः समन्वितः ।

विबुधानां प्रसादेन श्रिया परमया युतः ॥ [90]

अथ वर्षागणानेव स्वर्गलोके महीयते ।

ततो गन्धर्वसहितः सहस्राण्येकत्रिंशतिम् ।

पुनंदपुरे रम्ये श्रेण सह मोदते ॥

दीप्यमानो विमानेषु लोनेषु विविधेषु च ।

दिव्यनादीगणाकीर्णो निजसत्यमरो यथा ॥ [95]

ततः सूर्यस्य भयने चन्द्रस्य भवने तथा ।

शिवस्य भवने राजग्न्यिष्णोर्वाति सलोक्तताम् ॥

एवमेतन्महाराज नात्र कार्यं विचारणा ।

अरुधानेतं वै मान्यमेतमाह गुरुर्मम ॥

लेखकस्य तु दातव्यं मनसा यद्यदिच्छति । [100]

हस्त्यश्वरथयानानि वाहनं च विशेषतः ।

(for^a) — (L 83) Ds मालाहर्ष, Gs -सयोष (for
-निघोषं) Ks सेवितम् (for -शोभिं) Ds पताकध्वजशोभितं
नम् (for^a) — Ds : om (hapl) lines 83 85 — (L
83) Dn हल (for वल) Vs Bs Ts Gs : s Ms : सयार्थ
(for सकात) Śs वज्रवोषितमवाध Ks वज्रवेदिकमणितो-
र, Ds Ds Di (sup lin) : सल Ds वहु वैदिकसवाध, Gs
वज्रवेदिसमायुक्तं (for^a) Ts Gs : s Ms : वैदूर्यमणवेदि-
कम् (for^a) — (L 84) Ms माला (for -जाल) Ts Gs
: s Ms : परिक्षिप्त (for -क्षिप्त) Gs Ms : -पुत्तम् (for
मुकुटम्) Ds प्रधानवहभीषुत्तम्, Ts Gs : प्रवालमणिभिषुत्तम्
(for^a) — (L 85) Ns Gs Ms : च सेवितम्, Dns
विचिंति, Ds Ds : च नादि (for च शोभिं) — (L 86) Śs
Ks : Ns Vs : B Ds Ds : s Gs : विमानं सुहृत्वागतं, Dn
'न सुहृत्वा वास, Ds 'न सुहृत्वाकार, Ts Gs Ms : 'न सुहृत्वा
वापि, Gs 'न सुगम वापि (for^a) Śs -कम्यते (for -पद्यते)
— (L 87) Bs : Dn [भर्के] Ds [भक्ति] (for [भक्ति])
Ds नामाहर्ष (for जाम्बूनः) Śs Ds विभूषितम् Ks : Ns
Vs B Ds 'पिना Ds 'वर्ण, Ts Gs : s Ms : 'वित (for
'वण) — Ts Gs : s om line 88 — (L 88) Ts Ms :
लिसाहो (for दिग्वाहो) Ks : s Ns Ds : -वन्द्य, Ds
द्वेषण- (for मान्यदि) Ks दिव्यसुगमुत्प्रेण, Vs : Ds
'चन्दनरूपित (for^a) — (L 89) Ks Ds आविचरत्, Ks :
Ns Vs : Bs Ds : s Vs विचरते, Bs Dn प्रचरति,
Gs विरमते (for विचरति) Ts Gs : दिव्यभोगान्विरमते,
Ms : दिव्यलोकान्विचरते (for^a) Ks Gs दिव्यभोगः (for
दिव्यैर्भोगैः) — (L 90) Ts : Gs : s Ms : प्रसादेन (for
प्रसादेन) Ts : Gs : s Ms : उवलम् (for युज) — (I
91) Vs बहु (for अय) Ks वैव, Ks Ds : एव (for
एव) Ts : Gs : s Ms : नाम, Gs प्राक (for स्वर्ग)
— Gs om lines 92 ■ Gs om line 93 — (L 93) Bs
भयो, Ds अय (for ततो) Ts : Gs : s Ms : मुह्यन्ता (for

-सहित) — After line 93^a, Ts : Gs : s ms
16** निवासेषु वसेत्सुतम् ।

ततो वर्षसहस्राणां

Ks : Dn Ds Gs Ms : विंशति (for विंशतिम्) — (L 93)
Ks सह श्रेण मोदते (for^a) — (L 94) Śs Ns Vs B
Dn Ds Ds : s Ts Ms दिव्ययान Śs Vs Gs दीप्यमान
(for 'मालो) Ks दीप्यमानविमानेन, Ts Gs : s Ms दिव्य वर्ष
सहस्राणां (for^a) — (L 95) Ts Gs -समाकीर्णो (for
-गणां) — (L 96) Ts Gs : च स्वर्ष (for स्वर्षस्य) Ts
Gs स्वर्षस्य भवने जित्य (for^a) Ks Vs Ds (sup lin as
above) रत्नस्य, Ds शकस्य, Ts : Gs : s Ms : सोमस्य
(for चन्द्रस्य) — (L 97) Ds सुरस्य, Ts : Gs : s Ms :
देवस्य (for शिवस्य) — (L 98) Śs लेखयमानो (for 'व-
माह) Ks एवमाहुर्मनीषिण, Ts : Gs : s Ms निरय (Ts Gs
तार्हि) पुष्टिमिच्छेत्ते, Ms मुष्टिं पुष्टिं पदान्मनाम् (for^a) — Ts
Gs Ms om lines 100-104 Śs Ts Gs : s Ms om lines
100 101 — (L 100) Ks वाचकाय, Ks Ns B Dn Ds
Ds Gs वाचकस्य, Ds ब्राह्मणस्य (for लेखकस्य) — After
line 100 Ks ms

17** पुस्तकं हरिवंशस्य दातव्यं दक्षिणान्वितम् ।

वेष्टनं रज्जुलेखनं दद्याद्देवभयमात्रम् ।

पुच्छे च शुभे चैव परलोकानन्त्यहेतवे ।

वाचकाय प्रदातव्यमात्मनः पुत्रमिच्छता ॥

कास्यपात्रं प्रदातव्यं सर्वं संश्रयेवेव च । [5]

द्विरप्यं दक्षिणा चैव सर्वगणैः प्रयुच्यते ॥

— (L 101) Vs दानानि, Bom Poona eds -दानादि
(for द्वि) Ks : Ds : वाहनानि (for 'न च) — Gs om
line 102 — (L 102) Ks Ns Vs : Bs Ds Ds : s कटकं
पुच्छलं चैव, Ds 'के सुष्ठु चैव (for^a) Ds स्वर्णसूत्रं (for
प्रह) Ks च हेमकम्, Ds तत् परम् (for तदापरम्)
— After line 102, Ks : s Ns Vs : B D Gs ms

कदके कुण्डले चैव ब्रह्ममूर्तं तथापरम् ॥

अतः परं प्रचक्ष्यामि यानि देवानि भारत ।

वाच्यमाने च विप्रेभ्यो राजन्मर्वणि पर्वणि ॥

जातिं देशं च सत्त्व च साहात्म्यं भरतर्षभ । [105]

धर्मं श्रुतिं च विद्वान् क्षत्रियाणां नराधिप ॥

स्वस्ति वाच्यं द्विजानामो वत कार्यं प्रवर्तते ।

समाप्ते पर्वणि ततः स्वरुक्त्या तर्पयेद्दिजात् ॥

आदौ तु भरतयेष्टं गन्धमास्त्यापित्तान्दिजात् ।

विधिरद्वौजयेष्टं राजन्मधुपायममुत्तमम् ॥ [110]

18** वक्षः वैव विचित्रं च गन्धं चैव विशेषतः ।

देवपुत्रयेष्टं तु विपुलोकमवाप्नुयात् ॥

[Gs om line 1 — (L 1) Ds (inf) *śas* as above)

गक्षीरं च (for गन्धं वैव) Ds गन्धं वैव तत्रैव च (for ^१)

— (L 2) Ks Ds अवात्, Ks Bs तत्, Ns Vs Ds s

तस्य (for तत् तु) Bs देवपुत्रयिणा a (for ^२)]

While Kr ins after line 103

19** द्युती पतिप्रानं च देव्यं स्वर्गं तथा वसुभ्यः

विपुलं विपुलोकस्था जलपतिं बहुलोकं वषट् ।

कौशिकं महाकुले भूमाद्विषासं शृणोति यः ।

ब्रह्म वै तारितास्तेन तस्य सुधा वषट् ।

श्रुते तु हस्तिभ्यो वै हवाम पुनःपतितम् ।

पुनरात्मन भवद्वन्द्वे दश जलमानि वक्ष्ये च ॥

पुनराप्यविज्ञानामोनि वक्ष्यकर्मकाराणि ।

विष्णुचानिषु भक्त्याश्च द्वित्रिभक्त्यास्तथैव च ॥

हरिर्विशेषं वै श्रीका पुनस्त्याससं बहुलम् ॥

— Before line 103 Ks ins वैवाचायन उवाच — (L

103) Vs Ds Ds Ds Ds s= भारतं (for ^१) — (L 104)

Ks Ds विप्रेन्द्र (for विप्रेभ्यो) Gs वाचकमव्यय विप्रेभ्यो, Gs

वाच्यमानेषु विप्रेषु (for ^२) Ks दय औज्यममसयम् (for ^३)

— Ks om lines 104-107 — (L 105) Ns Bs Ds

Ds सत्य (for सत्य) Ts s Gs s Ms s साम्प्यं च (for

साहात्म्यं) — (L 106) Vs s Ds Ds s s धर्मोक्त्यै, Ds

धर्मवृत्त, Ds (margin as above) धर्मं स्मृत्युत् Tt Or s Ms

धर्मवृत्ति Tt धर्ममर्थं (for धर्मवृत्ति) Ss विशेषत, Bs

तथैव च, Gs नरपति (for नराधिप) — (L 107) Vs

Poonas ed वाच्य (for वाच्य) Ts द्विजानिष, Gs द्विजानिष,

Gs Ms s द्विजैश्चैव (for द्विजानामो) Tt स्वस्ति वाच्य द्विजै

श्चैव, Gs स्वस्ति वाच्य द्विजानामाप्नु (for ^४) Ss Ds कार्यं

(for कार्यं) Ss Ds Gs प्रवर्तयेत्, Ts Gs Ms सैन्यम् (for

सैन्यं) Ss Ds तत् (for स्वस्ति) Ks प्रवर्तयेत्, Ts Gs Ms

तत् कार्यप्रवर्तनम् (for ^५) — (L 108) Ks समाप्ते हरिर्वषे

ततो मूलफलप्राप्य पायसं मधुसर्पिणा ।

आस्तिके भोजयेद्वाजन्द्याचैव गुहोदनम् ।

अपूर्वेष्टैव पूर्वेष्टं मोदकैश्च समन्वितम् ॥

सभापर्वणि राजेन्द्र हृदियं भोजयेद्दिजात् ।

आरण्यके मूलफलैस्तर्पयेत् द्विजोत्तमान् ॥ [115]

आरण्यपर्वमासाय जलकुम्भं प्रदापयेत् ।

तर्पणाणि च मुख्यानि वन्यमूलफलानि च ।

सर्वकामगुणोपेतं विप्रेभ्योऽन्नं प्रदापयेत् ॥

विराटपर्वणि तथा वासासि निनिधानि च ॥

तु (for ^१) Ss Bs Ds पूजयेत् (for तर्पे) — For line 109, Ks Ns Vs s B D subst

20** आदौ तु वाचच चैव ब्रह्मगन्धसमन्वितम् ॥

[Ds नत्त (for वत्त)]

While Tt s Gs s= Ms s= ins after line 109

21** पीतोमे भरतयेष्टं गन्धमापोगुहोत्तमान्दिजात् ।

— Ms om lines 110-112 — (L 110) Vs विमान् (for

राजन्) — Ds Ds Poonas ed मधुपायससमुत्तम् (for ^१).

— (L 111) Ss कल राचम्, Ks कले प्राय, Ds कल प्राय

(for कलप्राय) Tt Gs s एवसा (for वासले) — (L

112) Ks आस्तितयात्, Ds (ed) 'का' (for 'के') Ds

भोजनं च द्विजेन्द्राय (for ^२) Ds s तया चैव (for दद्या

चैव) Ss गुहोदनम्, Ts Gs गुणोदनम् (for गुहो) Ks

मधुपायससमुत्तम् (for ^३) — After line 112, Tt s Gs

s s Ms ins

22** वत सर्वगुणोपेतमसं समपर्वणि ।

— Ms om lines 113-114 — (L 113) Ss (मार्पि

सिचैव, Ds (वृज) सुतेर (for (वृज) सुतेर) Ds हाकीरादुप

समुत्तम्, Ts s Ms Ms कौशिकं सुतेर तथा (for ^४) Vs

मोदकं, Ds अष्टैर (for मोदकैश्च) — Ks om lines 114-

116 — (L 115) Ts s Gs s Ms s भरतयेष्टं कलकुलैश्च

(for ^५) Ks तथैव द्विजोत्तमान्, Ts s Gs s तर्पणं

कारयेद्द्विज (Ts Gs Ms द्यात्, Gs [emp] lin) 'द्विज' (for ^६)

— (L 116) Ks s Ks Vs Bs Ds s भरतयेष्टं (for भारतय)

Ss Vs Ds आरण्यपर्वमासाय, Bs Ds Ds भरतयेष्टं मा

De Ts s Gs s Ms s भार्गो (Ts Gs Ms आरण्यपर्वमसि

तथा (for ^७) Ss Ks B Ds Ds Ds s Gs दुग्मात् (for

दुग्मात्) — (L 117) om line 117 — (L 117) Ls s Ds

वत्, Ks दद्या (for दद्या) Ss दद्यादुपेतं तथा (for ^८)

— (L 118) Ts s Gs s Ms s अन्नं दद्याद्दिजात्पु (for ^९)

— (L 119) Ts s Gs s Ms s वषट्पणि (for वासासि)

— After line 119 Bs Ds Ts s Gs s Ms s ins

उद्योगे भरतश्रेष्ठ सर्वकामगुणान्वितम् । [120]
 भोजन भोजयेद्द्विप्रान्गन्धमात्यैरल्लहृत्तान् ॥
 भीष्मपर्वणि राजेन्द्र दत्त्वा यानमनुत्तमम् ।
 ततः सर्वगुणोपेतमन्नं दद्यात्सुसंस्कृतम् ॥
 द्रोणपर्वणि विप्रेभ्यो भोजन परमाचितम् ।
 शराश्च देया राजेन्द्र चापान्यसिवरास्रथा ॥ [125]
 कर्णपर्वण्यपि तथा भोजन सार्वकामिकम् ।
 शल्यपर्वणि राजेन्द्र मोदकैः सगुणैर्दत्तैः ॥
 अपूपैस्सर्पणैश्चैव सर्वमन्नं प्रदापयेत् ॥

गदापर्वण्यपि तथा मुद्रमिश्रं प्रदापयेत् ॥
 क्षीपर्वणि च तथा स्नेहसंप्रयेत द्विजोत्तमान् । [130]
 घृतोदन पुरसाञ्च ऐपीकैः दापयेत्पुनः ।
 ततः सर्वगुणोपेतमन्नं दद्यात्सुसंस्कृतम् ॥
 ज्ञान्तिपर्वण्यपि गते हविष्य भोजयेद्द्विजान् ॥
 आश्वमेधिरमासाश्च भोजन सार्वकामिकम् ।
 तथाश्रमनिवासे च हविष्य भोजयेद्द्विजान् ॥ [135]
 मौसले सार्वगुणिकं गन्धमात्यानुतेपनम् ।
 महाप्रस्थानिके तद्वत्सर्वकामगुणान्वितम् ॥

33** कास्योपरोहना गात्र कारणार्थं प्रदापयेत् ॥

— (L 120) B₁ D₁ गुणान्विते ; D₂ समन्वितम् (for गुणा) — For line 120 B₂ subst

24** सुवर्णं च तथा दद्याद्युधोगे च कुले तथा ।

— B₂ om line 121 — (L 121) B₂ T₁ M₂ & भोजये
 भोजन विप्रान् L₁ G₁ भोजने भोजने विप्रान् (for ") V₁
 अल्लहृत्तान् D₁ & 'हृत्तान् T₂ G₁ & M₂ & विमुषितान्, G₂
 विमुषिता (for अल्लहृत्तान्), T₂ गन्धपुर्वविमुषितान् (for ")
 — (L 122) B₂ दै दद्यात् (for राजेन्द्र) D₂ T₁ G₁ & om
 (hapl) lines 122¹ 123¹ S₁ B₂ D₂ पानम् K₂ दानम्
 (for पानम्) B₂ अन्न पानं च भारत, V₁ दत्त्वा यानसमन्वि
 तम्, D₂ अस्याश्च वरान्मदा, T₂ G₁ M₂ & दद्यात्पानान्वितसमम्,
 G₂ दत्त्वा पानकमुत्तमम् (for ") — After line 122,
 B₂ 123

25** भोजनं चैव वृद्धाश्रमसौ दानाणि दापयेत् ॥

— K₂ D₂ om lines 123 125 — (L 124) K₂ D₂ भोजन
 पारमोक्षितम् (for ") — For line 124 T₂ G₁ M₂ & subst

26** सर्वकामगुणोपेतं द्रोणपर्वणि भारत ।

— (L 125) D₁ (marg as above) यवाश्च (for दाराश्च)
 K₁ धर्म, V₁ D₁ धर्म (for यवाश्च) — After line
 125, D₂ T₁ G₁ & 125 & 126

27** वर्त्मनश्चापयत्कान्तपूजयेच्च द्विजोत्तमान् ।

[D₂ G₁ वर्म (for वर्म) G₂ [अ]वकारे (for "कारात्")
 G₂ भोजयेच्च (for पूज)]

— (L 126) K₁ D₁ (marg, as above) [अ]पि सदा, K₂
 राजेन्द्र D₂ विविध T₂ & G₁ & M₂ & [अ]पि गते (for
 [अ]पि तथा) K₂ भोजनं च सदैवकम्, G₂ वेत्त्यार्वाकालिकम्
 (for ") — After line 126, S₁ K₁ & 126 V₁ & B₂ &
 D₂ G₁ 126

28** विप्रेभ्यः सहस्रं सम्पदहार्यवधमानम् ।

[B₂ D₂ (marg as above) वचनं (for सहस्र) D₂

प्रापितं, G₂ सहस्र (for सहस्र)]

— D₂ om line 127 — (L 127) T₂ G₂ हृत्कै, M₂ &
 मण्डकै (for मोदकै) D₂ G₁ सगुणैर्दत्तै (for "दीप्तैः")
 T₂ G₂ मण्डकै सगुणैर्दत्तै (for ") — (L 128) V₂ T₂ &
 G₁ & M₂ & यवापैर्दत्तै (for यवा) K₁ & D₂ सर्पिमिश्र, B₁
 सर्पिवेष, D₂ सप्यते, D₂ सर्पिणा (for सर्पिणम्) V₁ सार्व
 भण्डागरीक्ष (for ") T₂ & G₁ & M₂ & युक्तम् (for सर्वम्)
 K₁ दत्तम् (for अन्न) B₂ सार्वया दानानि दापयेत् (for ")
 — B₂ D₂ G₁ om line 129 — (L 129) B₂ समुमिश्रं
 तथा वस्तु (for ") — For line 129 T₂ & G₁ & M₂ &
 subst

29** सौलिके पर्वणि तथा भोजन सार्वकामिकम् ॥

— (L 130) V₁ क्षीपर्वण्यपि हर्तव्यं (for ") T₂ & G₁ &
 M₂ & सर्पिविषा (for "विष") S₁ द्विजाश्च (for द्विजोत्तमान्)
 K₁ D₂ हर्तव्यवैषा द्विजान्, K₂ हर्तव्यं सर्पद्विजान्, M₂ V₂
 अल्ले (V₂ स्नेह) सर्पयेद्द्विजान्, B₂ सर्पयेद्द्विजान्द्विजान्,
 D₂ हर्तव्यं सर्पयेद्द्विजान् (for ") — T₂ G₁ & om line 131
 — (L 131) S₁ अन्न, B₂ T₂ G₁ & युष्म (for पुन) K₂
 देविके स्वर्गदेव च (for ") — B₂ om line 132 — (L
 132) V₂ गुणोत्तमम् (for "वेदम्") K₂ दत्त्वा (for दद्यात्)
 — (L 133) S₁ B₂ & D₂ D₂ T₂ G₁ & तथा (for गते)
 S₁ हृत्तर (for हविष्यं) B₂ हविष्य भोजनं पश्य, G₂ पश्य
 वाचसास्त्रियम् (for ") — After line 133, T₂ G₁ M₂ &
 133

30** अनुवासात्मिके रात्रन्त्यष्टाक्ष भोजयेद्द्विजान् ।

[M₂ & पावर्त (for पृष्टाक्ष)]

— (L 134) B₂ आश्वमेधिके सुमनं दै (hypermetric) (for
 ") B₂ om lines 134¹ 135¹ — (L 135) D₂ निवा
 लेषु (for "लेषु") T₂ & C₁ & V₂ & तत् आश्वमेदयेत्
 (for ") — (L 136) मौसले पर्वणि तथा (for ") B₂
 भोजन सर्वकामिकम्, D₂ गन्धमात्यानुतेपनं ; T₂ & C₁ &

स्वर्गपर्वण्यपि तथा हविष्यं भोजयेद्ब्रह्मन् ॥

हरिवंशसमाप्तौ तु सहस्रं भोजयेद्ब्रह्मन् ।

पारणे पारणे राजन्यथावद्व्रतपथम् ॥

[140]

M: s. 'स्यपूरुष्टुत्तम्' (for ⁶). — Ks s. Ds s. om lines 137-139. — (L 137) S: Vs s. Ts s. G: s. Ms s. दद्यात् (for तद्वत्) T: s. G: s. Ms s. पानीयं क्षीरमेव च; G: भोजनं पायसान्वितम् (for ⁶). — For line 137, Ds subst.:

31** प्राधाने भरतश्रेष्ठ दद्याद्योषानहौ शुभौ ।

While Ds subst. for line 137:

32** प्राधानिके तथा पर्वे मिष्टाह्न दापयेद्ब्रह्मन् ॥

— For line 138, T: s. G: s. Ms s. subst.:

33** स्वर्गशिङ्गणके दद्याद्भोजनं सर्वकामिकम् ॥

[G: भोजनं पायसान्वितम् (for ⁶)]

— After line 138, Ds ins:

34** सुदग्धैश्च च मृगैर्वाचकाश्च निवेदयेत् ॥

— For line 139, S: subst.:

35** हरिवंशे तदा पर्वे पायसं तत्र भोजयेत् ।

While Ds T: s. G: s. Ms s. subst. for line 139.

36** हरिवंशे तु वै वेद्यं यथास्य दत्तितं मुदे ।

[Ds (Marg) पायसं तत्र भोजयेत्; G: यदयदधिकं भवेत्, Ms s. यथास्यदत्तितं मुदम् (for ⁶).]

— After line 139, K: Ns Vs s. B Dn Ds D: s. s. ins.:

37** हरिवंशे तथा पर्वे पायसं तत्र भोजयेत् ।

[K: Ds तथा तर्हि; Ks तथा पुनः; B Dn Ds पर्वणि च; Ds तथा पर्वे (for तथा पर्वे). Ks पायसं सप्तदशदिनम् (for ⁶).]

Ds cont.:

38** निष्कमाग्रसुर्येण पुनर्वा च प्रदापयेत् ।

अश्वमेधं च दानेन पुनराश्रितं संश्रय ॥

On the other hand, Dn Ds Rom. Poona Cal eds G(ed.) ins. after line 139:

39** रामेका निःकलमुक्तां मादृश्याय निवेदयेत् ।
तदर्थेनावि शान्तया दमिद्रेणपि पार्थिव ॥
प्रतिवर्षममाप्तौ तु पुनर्वा वै निचक्षणम् ॥
सुर्येण च मृगैश्च पाचकाश्च निवेदयेत् ॥
क्षीरं वा क्षीरपादं वा मधुरं वा नृपसमम् ॥ [5]
शुण्डपदिश्वितम्भु स विष्णुपतिर्भवेत् ॥
व्याम यैश्च सप्तर्षीर्वा पुनश्च यथाहितम् ।
सप्तर्षीनामार्गं देवं पूजितं तदा पूजयेत् ॥

ममाप्य सर्वाः प्रयतः संहिताः शान्तकोविदः ।

शुभे देसे निवेदयाय क्षीमवश्यामिसंयुताः ॥

शुक्रान्वयः सग्वी शुचिर्भूता स्मल्लुतः ।

पाचकं पुनश्च मृगैश्च विष्णुपतिर्भवेत् ।
विष्णु सपुत्रितमेव साश्वदेवमीतः ॥

[— After line 2, Ds ins

39A** स्वर्गशिङ्गणके दद्याद्भोजनं सर्वकामिकम् ॥

व्यामदेव चैव तदोऽपि स्वाधेयम् ।

पुनश्च पुनश्चिदा तु पुनश्च पाचकं तद्वत् ॥

मधुरं हरिदह्नं तर्हि च दद्यादपि ॥

पाचके भवेत्तु पुनश्च ममाप्यस्य ॥ [5]

व्यामदेव चैव दद्यादपि व्यामदेव ॥

पुनश्च हरिदह्नं तद्वत् तद्वत् ॥

शुक्रपाच दद्यादेव तिलनाम्नद्विपुः ॥

एकादश वर्षानिषाः यदावशा च दद्यात् ॥

— Ks om. line 140 — (L 140) T: s. G: s. Ms s.

पारिते (for the second पायसे). T: s. G: s. यथास्यद्विपुः

(for ⁶) — (L 141) S: सर्वी (for सर्वा). Ks व्याम च

हरिवंशे वै; T: s. G: s. Ms s. व्यामपि दद्यात् (for ⁶). S:

संहिता (for 'ता') T: s. G: s. Ms s. स्वमेव तु संहिताम्

(for ⁶). — Ks om. line 142. — (L 142) Ds दिने (for

देसे) S: K: Ns Vs U: s. Ds D: s. संयुतः; Ks s. D: s. s.

सौमित्राय (for संयुतः) Ds क्षीमवश्यामिसंयुतः; T: s. G: s. Ms s.

क्षीमवश्यामिसंयुतः (for ⁶). — (L 143) Dn Dom.

Poona eds क्षीमात् (for स्वमेव). Ks मिया सह (sic) (for

स्मल्लुतः). — After line 143, K: ins.

40** पुनर्वा प्रयतः पुनश्च स्वर्गशान्तिं कुरुके ।

प्राथयेत् ततो नूनं सर्वकामपथेऽप्यस्य ॥

अथवाप्यं पारितोषं च गृहीत्वा तदा वरेत् ।

(अथ प्राथेता ।)

अथवाप्यं नमोऽस्तु पुनश्चैव ममाप्यस्य ॥

प्राथयेत् ततो नूनं सर्वकामपथेऽप्यस्य ॥ [5]

प्राथयेत् ततो नूनं सर्वकामपथेऽप्यस्य ॥

पुनश्चैव देवेन पुनश्चैव पुनश्चैव ॥

(इति प्राथेता ।)

प्रदाशेन नमोऽस्तु हविः पुनश्चैव ॥

अथ देवाधिदेवस्य स्वर्गशान्तिं नमोऽस्तु मे ।

अथ देवेन नमोऽस्तु मम कामार्थं मम दाय ॥

यं च दिनतश्चैव कामं मे नमोऽस्तु निमित्तम् ॥

हरिवंशं शुभे देने तदा दद्यात् अथ ॥

शुण्डपदिश्वितम्भु स विष्णुपतिर्भवेत् ।

व्याम यैश्च सप्तर्षीर्वा पुनश्च यथाहितम् ।

सप्तर्षीनामार्गं देवं पूजितं तदा पूजयेत् ॥

अर्चयेत् यथान्याय गन्धमात्यै धृक्कष्टयक् ॥
 सहितापुस्तकान् राजन्ययत् सुसमाहितः । [145]
 भक्तैर्मांसैश्च पेयेश्च वामैश्च विविधैः शुभैः ।
 हिरण्यं च मुनयः च दक्षिणामथ दापयेत् ।
 देवता कीर्तयेत्सर्वा नरनारायणौ तथा ॥
 ततो गन्धैश्च माल्यैश्च स्त्रलङ्घ्य द्विजोत्तमान् ।

— Ks om lines 144 173 — (L 144) T₁ : G₁ : Ms :
 मन्त्रविता G₁ तर्पयिषा Bom Poona eds मन्त्रयत् (for
 'वेत्') — After line 144 Ds ins

41** कृपापीडमग्निः कर्षंर्द्धिं नारायणस्य तु ।
 भरस्व दशभिः कर्षं सुवर्गस्य नराधिप ॥
 भूपणैः समलङ्घ्य मणिहा कारयेत्सो ।
 महापुरवस्तुनैः कृषियैः तु कायेत् ॥
 पूजयिष्या गन्धमात्यै स्वलिनाचमपूर्वकम् ।
 छत्राद्यैः शार्ङ्गैर्द्वैतैः शोभायैः चित्तैः ॥
 होमान्ते मूर्ध्निसहित हरिवंश्यं पुनः कम् ।
 पूजयेत्सो भूत्वा यद्व्यज्जने चरता ॥
 सयालकास्तदुक् चूर्तिपुक् सयदम् ॥
 पित्रपुत्रह्यपुत्रमाचार्यान् निषेदयत् ॥
 ततश्च ब्राह्मणान्प्रत्यक्ष सिद्धिमानसः ।

— T₁ : G₁ : Ms : om line 145 — (L 145) Dm
 Ds-4 पुस्तक (for काय) K₁ s : N₁ : V₁ : Ds : s G₁
 सिद्धसमता (K₁ D₁ [marg] 'निग') D₁ Ds सिद्ध
 समत D₁ (marg as above) सिद्धसमता (for सुसमा
 हित) — (L 146) Ds मन्त्रयत् (for मांसैः) D₁ विवि
 धैः (for पद्वैः) G₁ : B₁ : G₁ : मन्त्रयैर्मांसैश्च पेयेश्च D₁ भक्तै
 र्मांसैः पापसैः T₁ : G₁ : s : Ms : मन्त्रयैः पेयेश्च लेखैः
 (for *) D₁ स्वादिष्ट D₁ मांसोदिष्ट (for कामैः) — (L
 147) D₁ (marg) रत्नत (for हरिवंश्यं) D₁ मा च बर्षा च
 D₁ रत्नत देव (for च मुनयः च) — After line 147 Dn
 Bom Poona Cal eds G(ed) ins

42** सर्वत्र त्रिपलं स्वर्गं दातव्यं प्रथमक्रमम् ।
 तदर्थं पात्रोपै वा वित्तसाध्यविनर्जितम् ॥
 यद्यदेवात्मनाऽभीष्टं तत्तद्व्य द्विजालये ।
 सर्वथा तोषयेद्भक्त्या वाचकं गुदमात्मनः ॥

— (L 148) K₁ कीर्तयत् (for 'वत्') T₁ : G₁ : s : Ms :
 दम्भौ (for तथा) G₁ नरनारायण धनमुत् (for *) — (L
 149) T₁ : G₁ : s : Ms : नाना (for ततो) T₁ : G₁ :
 मलङ्घ्य, Bom Poona eds स्त्रलङ्घ्य (for 'द्वय') N₁
 मनोरमात् (for द्विपत्तमात्) — (L 150) G₁ T₁ : G₁ : s
 Ms : शुभैः (for तथा) — T₁ : G₁ : s-om lines 151-
 152 — K₁ : s : N₁ : V₁ : B D ins after line 152
 T₁ : G₁ : s : Ms : after line 150

तर्पयेद्विविधैः कामैर्दानैश्चोत्तमान् चेतसा ॥ [150]
 अतिरात्रस्य यज्ञस्य फलं प्राप्नोति मानवः ।
 प्राप्नुयाच्च व्रतुफलं तथा पर्वणि पर्वणि ॥
 वाचकं भरतश्रेष्ठ भोजयित्वा स्त्रलङ्घ्यम् ।
 वाचकं परितुष्टश्च शुभा प्रीतिमनुत्तमाम् ॥
 ततो हि वरणं कार्यं द्विजानां भरतर्षभ ॥ [155]

43** वाचको भरतश्रेष्ठ व्यक्ताक्षरपदस्वर ।
 भविष्य श्रावयेद्दिग्गजमारुतं भरतर्षभ ।
 मुक्कवस्तु द्विन्द्रेषु दद्याच्चतस्रदापयेत् ॥

[(L 1) T₁ G₁ : s : Ms : वाचको चीनवस्तु (for *) T₁ :
 G₁ : Ms : दिग्गज (for 'वक्ता') D₁ पदस्तर (for पदस्वर)
 — (L 2) K₁ वाचयेत् (for श्राव) B₁ Ds Ds : T₁ : G₁ :
 s : Ms : विद्वान् (for विद्वान्) D₁ भविष्य वाचयेद्दिग्गज (for
 *) T₁ : G₁ : s : Ms : मदेष्ट (for भारत) — (L 3) K₁
 Dn सप्तद्वयेत्, V₁ काश्चयेत् (for 'द्वय'येत्) T₁ : G₁ : s-
 Ms : दद्याच्चतस्रम् (for *)]

— (L 153) V₁ सुसंस्तुत (for स्त्रलङ्घ्यम्) Ds (marg
 as above) T₁ : G₁ : s : Ms : सर्वैः कामैश्च तोषयेत् (for *)
 — G₁ : Ds : G₁ : ins after line 153 K₁ : s : N₁ : V₁ :
 B Dn Ds D₁ : T₁ : G₁ : s : Ms : after line 154

44** ब्राह्मणेषु तु तुष्टयः प्रसन्ना सर्वदेवता ।
 [५ T₁ : G₁ : s : Ms : प्रसन्नेषु, Ds तुष्टयेषु (for तुष्ट)]
 Ds मन्त्रेण परितुष्टे तु (for *)]

Ds cont

45** अनेन विविधा वस्तु हरिवंशं कृणोति हि ।
 अनिरादस्य यज्ञस्य फलं प्राप्नोति मानवः ॥
 वित्ताज्य समाभित्य यो नु दुर्पादिभिः विधिम् ।
 यद्योक्तं न फलं तस्य भवेद्विदं न सताय ॥

While Ds ins after line 153

46** भूत्वा वस्तुस्तकं देयं प्रतिमां पर्वणि तथा ।
 आचार्यान् प्रत्यक्षेन तोषयेद्ब्राह्मणं तथा ॥

— For line 154 K₁ : s : N₁ : V₁ : B D T₁ : G₁ : s-
 Ms : s subst

47** वाचके परितुष्टे तु शुभा प्रीतिरनुत्तमा ।

[Ds T₁ G₁ : s : Ms : सम (for शुभा) T₁ : G₁ : s : सम द्विष्ट
 तुत्तमा (for *)]

— (I 155) Ds हि तोषण, T₁ : G₁ : निर्वर्षण, T₁ : G₁
 Ms : निर्वर्षण (for द्वि वत्तं) T₁ : G₁ : भवता (for द्विजानां)
 — After line 155 S₁ N₁ V₁ : B : Dn Ds Ds T₁ :
 G₁ : s : Ms : ins

48** सर्वकार्यवथान्तर्यायं साधुभिश्च वृषादिभिः ।

इत्येव विधिरुद्रिष्टो मया ते द्विपदा वर ।

[Ds T₁ 2 G₁ 4-5 M₂ 4 यथावत् (for 'यावत्') Dn Ds
यथावत् (for 'यथावत्') T₁ 2 G₁ 2 5 M₂ 4 मृदु (Gs वन्त्यु-
विधं जनापि (for '4')]

— (L 156) T₁ 2 G₁ 2-4 M₂ 4 मया वै मृदु (Gs नृपति-
सत्तम (for '4') — T₁ 2 G₁ 3-4 M₂ 4 ins after line 157
Ds after the colophon

49**

जनमेजय ।

हरिवंशनिगमं पुण्यं विधिना केन मुनयः ।
शृणुष्वपुण्यं नित्यं पदेन विधितारस्यवान् ॥

वैशंपायन ।

तथा वदामि ते सर्वं शृणुष्वेकमथा नृप ।
नमस्कृत्य जगन्नाथं देव वाराणस्य हरिम् ।
पाराशर्यं तथा व्यासं मा च त्वा च जगत्पते । [5]

सर्वं शृणुष्वेकं पूर्वं मन्त्रपुष्पादिना सह ।
कथां श्रुत्वा मत्प्रभारमा सत्येनादाय पुनरुक् ।
दक्षिणेन नमस्कृत्य करेण विधिना नर ॥

अध्यायमेकं वैदिक्यं धावते सदा वर ।
गन्धर्वैश्च पिशाचैर्म्यां गुरुकेभ्यस्तथैव च ॥ [10]

वायव्यं प्रयतो भूत्वा एकमध्यामवारेण ।
तलभापि यथाशक्ति पठेन विद्यतामवाह ॥
धावयेत्तल त्रिम्रो नित्यं देवेभ्यो हरी ।

सुगन्धुं तु तथा भ्रात्रे देवकार्यं तथैव च ।
पितृकार्यं तथा याते शिवादे मङ्गलेषु च । [15]

सर्वं गतं सदा राक्षस्यं क्षोभे तथैव च ॥
विचारम्भे तथा चाग्ने विचारमहमभिधी ।
चाचयेन महाराज तत्र तत्र समुदये ॥

धरितं वैवदेवस्य पुण्यायेव दिवानिशास् ।
तत्प्राप्त्यर्थं प्रयतन् पठेत्स हरेर्नृप ॥ [20]

न नास्ति हि वक्त्र्यं हृदये न च पापिषु ।
चाचयन्नापि सौम्यं वदा तुल्यी तु भवत् ।
अन्यथा कितिपी राजाज्ञा कार्या विचारणा ॥

यत्पूर्वगमद नित्यं धरितं कैशवस्य ॥ ।
तस्मादि भयमा नित्यं मौल्यं सर्वत्र भारत ॥ [25]

शृणुष्वेव च वक्त्र्यं ममरुत्वं जगद्गमम् ।
नित्यमप्य श्रुत्वा श्रोता शृणुष्वेव समागत ॥
इदं चाचयेत् राजश्शृणु यत्नपरो भव ।

पाण्ड्यममर्षितपापे द्वाभ्याममानयेत् ॥ [30]
उदङ्गमानसमानीय पुनरारण्यमादित ॥
समाप्ते प्राणो रावन्प्राद तत्र समारम्भे ॥
चाचकस्यापि राज्ञश्च शूद्रस्य चाभ्युपगमदेव ।

नामिष्य हाटकं चापि भूमिं गात्रादेव दानम् ॥
तेन प्रीतो हरिर्हि शृणुष्वेव समागत ॥ [35]
इदं पुनर्मित्रं पुनर्मित्रावुवाच महाश्रुति ॥
यः धावयेदरिषिषं यथाशक्ति नर सदा ।

हरिवंशं हरेर्वंश इति वा नित्यमाचरेत् ॥
हरिवंशे स्थितं राज्ञो नाम नाकं बभूवे ।
कृष्णो वा यदि म्यानु कल्याणं नरकं भयम् ॥

पुनस्तथैव राजन्प्राणे च मरौत्तम । [40]
नम्यान्तनवो नित्यं धेयश्च परमृदुति ॥
सुत उवाच ।

इत्येतत्प्राणेषु पुण्यं ध्येयेषु च यो विधि ।
प्रोक्तोऽयि मया पित्र महाभारतार्तिने ॥
महापथ्यं महाधर्मं च महामुद्रममाधयम् ।

महानिर्धर्मं च यस्मान्नहामातमुच्यते ॥ [45]
मार्गं शृणुष्वेव भारतं परिकीर्तयेत् ॥
भारतं भयने यस्तु तस्य हृदये गतो जप ॥
यः शृणोति विनियेन महिता

आर्यवैदिकपराश्रमं नृपति । [50]
सोतमां गतिमग्राह्यं मोहते
देवमयसहितविधिप्रे ॥

वैप्रायनोऽनुदति तत्तममेव
पुण्यं धर्मिण्यय पातहरे शिव च ।
यो भारतं समपिगच्छति वाच्यमानं

किं तस्य पुनरुत्तरैरित्येवमेव ॥ [55]
यो योऽपि कवकशृणुष्वेव प्रदधा
विप्राय वैदिकप्रे विनयाविधाय ।

पुण्यां च भारतकथां शृणुष्वेवमेव
सुतं च न भवति तस्य च तस्य वैव ॥ [60]
शृणुष्वेव विरामेन व्यामर्शित्यो महावरा ॥
जन्मपथं राजर्षिर्बिष्णोर्मैकं मनुजहन् ।

शशाङ्क च नृपे राजा राज्यं विहतकण्डकम् ॥

Colophon

[Gs om lines 1 2 (with the ref) Gs om the
ref — (L 5) Gs सारार (for साराधर्य) — (L 6)
Ds वृजयेत् (for ज) Ms या-वादिना (for पुष्पा)
Gs मन्त्रपुष्पादिना सह, Ms 'या-वादिना' तदा (for '4')
— (L 9) Ds सारारसमाहित (for '4') — (L 13)
Ms वत् (for विव) — (L 14) Gs सुगन्धुं शृणुष्वे
कोदे (for '4') — (L 15) Ts Gs [म]याने (for याने),
— (L 16) Gs म्यानु शृणुष्वे (for '4') — (L 18) Ms
समाधये (for समुदये) — (L 20) Ms च नर (for च नृ),
Ds पठेत् विद्यतामवाह (for '4') — (L 21) Ds Ms म गृह
मिषु पापिषु, Ts Ms मग्रेषु न वा, Gs न चापि Ms भाति (for
'4') — (L 22) Ds Gs म्यानुष्येन भयम् (for '4') — (L
25) Ts Gs Ms च नृपति (for वि विप्राय) — (L 29) Ts
चाचयेवमेव (for '4') Gs च (for च नृपति) Ms भाति
(for सारार) — (L 30) Ms सारार (for '4')]

अध्यानेन वै भाव्यं यन्मा त्वं परिपृच्छसि ॥

— (L 31) Ds Ms समाचरेत् (for 'रे'*) — (L 33) Gs मानिक्यशान्तरम् (for *) fs Ms गा (for गाह) — (L 36) Ds Cs + Ms आचरेत् (for 'रे'*) — (L 37) Ds Ts Gs उचरेत् (for 'च'*) — (L 38) Ts (inf lin) Gs हरिवंशविन्दो राजन् (for *) — (L 39) Ds नारव (for नरव) — (L 40) Ts नृपुत्तम (for नरो) — (L 41) Ds यन्मा यन्माशान्तरम् Ts Gs तत् स्वाधन वाच्य (for *) Ts Gs Ms इच्छता, Ts Gs Ms इच्छताम् (इच्छति) — Ds Ts Gs + om the ref — (L 42) Ds धारणे (for धा) — (L 43) Ds प्रकल्प (for प्रोक्तवैतो) Ms सहा (for सहा) — (L 44) Ts Gs + सहाध्वमस्य साहाय्यं (for *) Ts नहन्त, Ts सहाय (for सह ह्य) — (L 45) Gs साधते (for चाहते) — Ds om lines 47-48 — (L 46) Gs वक्ष (for निव) — After line 46 Gs ins

49A** वभौ सुहृदिनौ लोके कृष्णश्रीतिसमवेतो
(नियम स्वर्गमाभिनी) ॥

भारतादिविषय पुनर्य भारते विविधा वधा ।

भारत सेनेन 'अथ श्रीरम पुत्राग्रवा' ।

(न वाति चरम पदम्) ॥

भारत सर्वे गान्ध्यायुक्तमयस्त्वर्थम् ॥

भारताग्रवाते श्रेयो मोक्षस्तेन भवति ते ।

महाभारतमप्यन उच्यते इति गा च सार्वभौम् ।

भारताग्रवातेनैव प्राप्तव्यं वाच्यं श्रीरमेन

(श्रीरमवाच्यमिति) ॥

इ ते माधारेण पुण्ये भारे भगवत्पथम् ।

आदौ धाते च मध्ये च हरि मन्त्र मीवते ॥ [10]

यत्र विष्णुपथा दिवा श्रुतये न मनान्न ।

तच्छ्रुतयेनैव मनु येन परं ह्युच्यते चरमा ॥

एवमपि नार्हति च महनुक्तमयस्त्वर्थम् ।

महाक्रियतेनैव यथा महाभारतमप्यनये ॥ [15]

भारत नैव मन्त्रिना (810)

आचरेत्पुत्राग्रवा भाषितम्

श्रीरमा गतिमश्वय मोक्षते ।

देवस्यसहितमिषिदे

पुत्रोत्तमदेव्यं श्रीरमा ॥

— (L 47) Ts Gs विपते (for धरते) — Gs om lines

48-49 — (L 48) Ts Ms विपतेह (for विपतेन) — (L

49) Gs विपतेह (for 'वराह') — (L 56) Ds Gs +

हृदय (Gs 'गु') नृपति (for 'गु' प्रजापद) — (L 57)

Ds Gs (Gs 'गु') नृपति, Gs विपति (for विपति)

— (L 58) Ds ह्युत्तम निव, Gs + ह्युत्तम ह्युत्तम, Gs

ह्युत्तम निव (for ह्युत्तमदेवमा) — (L 59) Ds पुन

(for पुन) — Before line 60 Ds ins नृत् — (L 61) Gs विपतेहृदयमनुत्तम (for *) — (L 62) Gs ह्युत्तम शशाव स नृपे (for *)

Colophon — Mention of the Epic Ts Gs + Ms — Mention of Khula Ds Gs — A lhy name Ts Gs गान्ध्यायुक्ती गान्ध्यायुक्ती, Ts श्रीगान्ध्यायुक्ती गान्ध्यायुक्ती, Gs श्रवण विधि, Ms + गान्ध्यायुक्ती — Adhy no Ts 340, Ts 334 Gs 361, Gs 359, Gs 342, Ms + 308

— After the colophon Ds reads App I (No. 44)

— After the colophon Ts reads हरि ॐ ॥ श्रीहरिवंश

समाप्त ॥ श्रीहृत्पाठ्यमस्तु ॥ श्रीरामचन्द्राय नमः ॥ मगल श्रीराम

महदेव्युवा ॥ श्रीरामाय मगल ॥ श्रीरामाय ॥ श्री पादले माङ्ग

गति ॥ गान्ध्यायुक्ती गान्ध्यायुक्ती मी पादले = तव पादावेव माङ्ग

गति भस्माक गति इत्यर्थ ॥ अत्र प्रथमसमाप्ति ॥ — After the

colophon Ts reads द्वि 28 मार्च 1893 सवत्सरे श्री प्रथम

मीमांसाविद्यालय सन्त्यदि देवकोटि चरिधर शास्त्रि कुल गान्ध्यायुक्ती

रामस्त्वाम वा

— After the colophon Gs reads श्रीगोपालकृष्णाय नमः ॥

श्रीरामकृष्णायमस्तु ॥ विन्दुसप्तविमर्गविश्वका श्री पद्मि —

समीह्य सज्जता ॥ इदं हरिवंशपुस्तकं कौमिलकुमारतिलको सुदि

निरुक्तस्वरगाय पुनर्य आचरेत्पुत्राग्रवा — माध्यायुक्ती गान्ध्यायुक्ती

रामन् स्वहस्तलिखितं वाच्यद्वयेन श्रुत्युद्धृतं ॥ हरि ॐ अथरतिव

वदितम् ॥

— After the colophon Gs reads श्रीहृत्पाठ्य नमः ॥ हरि

ॐ ॥ शुभ भवतु ॥ अत्र प्रथमसमाप्ति ॥

— After the colophon Gs reads हरि ॐ ॥ श्रीहृत्पाठ्य

नमः ॥ हृत्पाठ्यमस्तु ॥ श्रीरामदेवार्थमस्तु ॥ हरिवंश समाप्त ॥

— After the colophon, Gs reads हरि ॐ ॥ श्रीहृत्पाठ्य

मस्तु ॥ श्रीहृत्पाठ्य नमः ॥ हरिवंश समाप्त ॥ अस्मद्विरुक्तगान्ध्यायुक्ती

द्वार्या नमः ॥ श्रीदेवदत्ताय नमः ॥ श्रीरत्नदेव नमः ॥

49B** विन्दु दुर्लभि त्रिसर्गायिका

शुद्धचिन्तनभेदवृत्ति ।

हस्तवेगजसमुद्भिर्लक्ष

अनुमर्दय समीह्य सज्जता ॥

कट्टपराय श्रुत्युद्धृतं सत्य ॥

यदर्थं पद अथ मायाहीनं पुनर्येव ।

तत्परं श्रव्यता देव गान्ध्यायुक्ती नमोस्तु ते ॥

त्रिसर्गायिकायां पदपाराशरायि च ॥

नृगानि जलितरिक्तानि क्षरव्यं पुरुषोत्तम ॥

प्रमोदत नाम सवत्सरे माध्यायुक्तीमाये । भानुवामरसु पंचमि विधि

पु शतमिया गान्ध्यायुक्ती सु कृत्य इदं सुमनसिने हरिवंश लिखितं

समाप्तम् ॥ इदं हरिवंशपुस्तकं कट्टपराशरं गान्ध्यायुक्ती गान्ध्यायुक्ती

स्वर कञ्च पुस्तकं लिखितं काशी नगर रामन् ॐ ॥

— Ds 105 after line 173

54** धर्मार्थकाममोक्षाश्च लभते पात्र सदाय ।

Finally Poona ed 105 after line line 173

55** कायिकं चायिकं चैव मनसा समुपावितम् ।

तत्सर्वं नाशमायाति तम सुखेदय यथा ॥

अष्टादशपुराणानां ध्रुवावतरकल भवत् ।

तत्फल समवाप्नोति वैष्णवो नात्र सदाय ॥

क्षिप्रश्च पुरपाश्चैव वैष्णव पदमाप्नुयु । [5]

स्त्रीमित्र पुत्रकामाभि श्रोतव्य वैष्णव यथा ॥

दक्षिणा चात्र देया वै निष्कपञ्चमुवर्णकम् ॥

वाचकाय यथासाध्या यथोक्तं परमिच्छता ।

स्वर्गश्रीं च कपिला सत्तत्त्वं ब्रह्मसूत्रम् ॥

वाचकाय च दण्डादि कारमन श्रेय दृष्टता ॥ [10]

लक्ष्मण प्रदद्याच्च पापयोर्वै भरतप्रेम ।

कर्णस्तत्सर्वं दद्यान्न चैव विदेष्टव्यम् ॥

भूमिरान समारघ्याश्चकाय भराधिप ।

भूमिदानतम दान न भूय न भविष्यति ।

छूणोति धावयेद्वापि सततं चैव यो नरः । [15]

सर्वपापविनिमुक्तो वैष्णव पदमाप्नुयात् ॥

पितृनुव्रते सर्वाङ्गकादश्च समुद्रयान् ।

कारमान समुत्त चैव क्षिप्र च भरतप्रेम ॥

दद्यात्साक्षैव होमोऽपि कर्मयोगेन भराधिप ॥

इदं मया त्वामि च शोकं सर्वं नरपम । [20]

COLOPHON — Mention of the Epic K Vs : Bz Ds

Ds : : : — Mention of Ekha Ks : Vs B Ds Ds

Ds : : — Sub parian Ks : Ds पारिपाठहरणम् Ks पारि

पाठम्, Ds आश्रयपर्व — Adhy name Ss पूजानुकीर्तना

Ks Ns : Vs Ds Ds : पर्वानुकीर्तनम्, B Ds सर्वपापानुकीर्त

नम् — Adhy no Ks 45, Vs 258, Bz 260, Ds

315, Ds 257, Ds 271, Ds 248

— After the colophon Ks reads समाप्तोऽहं हरिवंश ॥

— After the colophon, Ks reads हरिवंशपुराण समाप्तं

॥ श्रीरस्तु ॥ लेखकपाठकयोः कल्याणं भूयात् ॥ धी ॥ सवत्

1161 वर्षे गीष्पे यदि १ से दिवसि तस्मिन् पुनः ॥

— After the colophon Ks reads हरिवंश समाप्तः ।

श्रीरस्तु ॥ धी ॥ भगवन्स्तु ॥ धी ॥ कृष्णार्जुनस्तु ॥ धी सवत्

1062 वर्षे ज्येष्ठमासे शुक्लपक्षे द्वादश्या सुष्यमिथौ लोमवाक्ये

व्यतिपातनाग्नि योगे समाप्तमिदं पुस्तकम् ॥ लीलापुराणमव्यङ्ग्य

व्यायमबानीपाठकरणे लिखितमिदं पुस्तकं श्रीहृदयानन्द पाठक्यं

वायु तल्लुपाना सेज्यायिवा मन्त्रुल्लोपीलनाय अथवा परोपका

शय दत्त ॥ लेखकपाठकयोः शुभम् ॥

— After the colophon, Vs reads धी हरिवंशे पूर्वा

नुकीर्तनं ॥ धीनागरीश्वरामेनो मम धीहरिवंशपुस्तकमिदं पुनः

पौत्रादिपनपात्रायोग्यदीर्घावुत्पन्नदायकमिति ॥

— After the colophon Vs reads हरिवंश समाप्तः ॥

श्रीरस्तु ॥ ॐ नमः पुराणपुरोत्तमाय ॥ नमः श्रीभगवते वायुदे-

वाय ॥ ॐ नमस्तु श्रीवचनायाय दीनवन्द्ये ॥

स्व तस्मात्तन्निपात्योऽजितशक्ते श्रीगीतामवतसरे

जीवे शम्भुनिर्वाय मधौ कविमुदे पञ्चावलक्षेऽलितम् ।

य नैनात्र घरापतिक्षुभ्रामे सखिच्छोभित

पुस्तकं श्रीहरिवंशसञ्जयमिदं दारिद्र्यवनाशाय हि ॥

शुभमस्तु ॥ श्रीरस्तु ॥

— After the colophon Ds reads हरिवंश समाप्तः ॥ सवत्

1923 वर्षे शाक 19 प्रवर्तमान उत्तराण्यगत धीसूर्य महामाह्वय

प्रदे ज्येष्ठे मासे शुक्लपक्षे 13 तिथौ श्रीमयामरे संतुम् ॥

— After the colophon Ds reads धीरामाय नमः ॥

रघुवीर दयानिध चरित्रीकनयामानसहस रावणारे ।

जिज्मकमुशार्तिर्लोकमानो खड पाशवत्सर्वं मम त्वात् ॥

धर्ममियो बाहुपुत्रवधो

भास्वस्मभि सत्यनिधि प्रतापी ।

चापोऽन्ध्रापथोऽश्ववार [5]

प्रमिदनामा भुजनि पुराभूत् ॥

यो ददौ दिगमुल्लस्यो वार वार लम्बतूनी ।

अथान्विचित्रहान्गान्गन मशाममगारतनाम् ॥

तस्माद्भूय तनयो विनयोऽतस्तमास्त ।

भीराव्यो आग्नीवीभोक्ता निपाभीरनिवर्तकः ॥ [10]

योऽप्यलव्यक्तः प्रेम्णा प्रमादितथागच्छ ।

अर्जुनार्जुनकीर्त्यायो धर्ममूर्तिरामात्म ॥

उदारचरितोदारनिवृत्तविषयवृद्धः ।

उदारालव्यस्ततो जज्ञ दयाप्रेम्णैर्यजन्तुषां ॥

तस्य स्तुतृभूदौ दयामल दयामलमिपः । [15]

लक्षप्रतापमतापनिर्दयातामिषण्ड ॥

य सूरभ्रातृविलसद्वीरपात्रमात्र

साहाय्यमेव्य वसुधावलव विशालम् ।

वश्ये विधाव विबुधांश्चलप्रवृद्धि

प्राप्त्या दद भुवमिह प्रथमो नु राम ॥ [20]

सर्वपापिहमुज्ज्वलान्वयतोयराशौ

जीवा नमोऽस्तुतुप गुणकोटिद्विगम् ।

वद्राभिषा प्रियतमासुपुत्रवत्तते अ

व्योदानना हरिनिर्बोद्धिद्वयकते ॥

योऽष्टादशपुराणानि सेविहामानि नित्यम् । [25]

मुग्धाव चदया सादृष क्षिप्रा क्षत्रश्रीभरम् ॥

मदीमण्डलेसे हवाराविलसे

नसत्थायिदसे द्रुमुद्रासिमिते ।

स्फुरदिव्यवसे भुवे दयामलेसे

मुग्धा यान्ति भते सतामाहमेसे ॥ [30]

तस्माद्भूय यथाय तनया मुनयान्विता ।

मुनबाहनि विषयाना तिथिविमुत्तर्णकः ॥

यज्ममममसे याना वसुमन्द दिवो दत्ता ।

प्रसन्ना मुमनोऽदिरभूमुमजसा कराव ॥
निजकान्तिप्रसारेणारिष्टयेइमज्वलकुच । [३५]
क्षणाक्षयित्वेनैकाकला हीना न हीयता ॥

क्षणात्क्षयितव्यस्तस्मात्सदा दीप्ता न दीपिता ॥
 यन्नम्य * * * लोका कौतुकाय चैतस ।
 समं गता मुदा कस्यां वीक्ष्य कामा विसृज्य ॥
 यदा लोका मुदा * * * * * च्यवाक्ष च शाश्व ।
 हेमसुन्दरदेहाभा वीक्ष्य हेमाभिधा व्यचक्ष ॥ [40]
 पितृ पुत्री समीपेऽप्यु पुत्रं हृदि स मुमुक्षुषा ॥
 मुद प्राप प्रभान्तायि क्षीरान्मोषि विवर्णजाश्व ॥
 दिने दिने स ललितो यमपरी

प्रतीकचून्द यपुषो विशालम् ।

शब्दे विमृष्टेऽसुखदृष्टियोगा [४५]
 इति धर्म्या चन्द्रमसो विमृष्टे ॥
 कुसुमी ता समुद्रदीप्य हस्तयानासुजातया ।
 तत्र स्थानु मनश्चक्रे हस्तचक्रतमभूदितम् ॥

यदा कुमारी परदातया ग्या
जाता तदा तातमन प्रसन्नम् ॥ [50]
गन्धयामास वर वरेण्य
श्रीपत्तनाधीशुलप्रसन्नम् ॥

श्रीपत्तनाभीशमहीशपात्रो
 लब्धान्वयाये नृपति पुराङ्गभूत ।
 श्रीसिद्धदेवैः भगसिद्धरूपो
 कृत्सिद्धपानाङ्गुलपञ्चकरीफ ॥

[55]

यथाज्ञानान्पदीनामि दीनेभ्यो दद्यान्निव ।
 दात्रिप्रसमातज्जुगुप्सुभमेदक ॥
 सप्तदुरमवकाशो काशो निरयमना मही ।
 मकाशितमहाधर्मा नीतिस्वास्तिचिदुधि ॥ [60]
 भागीरथीशिवश्रेणीशोभमानवधु पुर ॥
 विश्वेश्वरक्षयिर्वाग्द्विस्वममणिर्गणक ॥
 तदाध्यजो भुमिस्तुधामर्षाशो

इधीशोऽप्यभूत्तयोऽहस्यवृत्ती ।
 रणायि राटपो रणत्तध्याना । [65]
 गाम्भीर्यसौन्दर्यं नितागिध्याना ॥
 विद्वत्तत्त्वज्ञेने क्षत्रधर्मममर्षितम् ।

हेनवीन ससुखा य कीतिवर्दी म्पचाकृतम् ॥
 क्षत्रकान्तपथा प्रायो नक्षत्रपतितुल्यरक्ष !
 सुवर्णदानदक्षोऽपि योऽभूद्वर्णदानद ॥ [70]
 स सागरमवो जेता पाता नृणा यथादक्षम् ॥

दादा विवृणुतेऽप्येवमपि ॥ ७५ ॥
 स यीरु समये कन्यमुपयेय मुहर्षिताम् ।
 हर्षयेत्तु पुत्रस्य इति पञ्चालयोगिष्य ॥
 इति कन्य भर्षायाः पञ्चाल समुत्पत्तिः ॥ [75]

सुप्रे नानाविध धन्य मुनक्ति सा सखास्त्रिधा ॥
यथा रसा हरिं प्राप्य यथोमा ह्रस्मदुत्तम ॥
यथा श्वरी मुनासीरं तथा सा च मुद ययौ ॥
यो मदीपतिविरिदौटिधि

कोटिभिः कृतपदाग्रसेवन । [80]

दानस्तण्डपस्तदानमण्डली
 कृष्णदत्तं सुखलता व्यवाहित्ति ॥
 हर्षवत्या मुग प्राप्य हर्षनिर्भरमानस ।
 रणायित्तमदीपाल गमे लोभं गमे मदे ॥

यज्ञये निमित्तं भूमिभूतिप्रदोऽस्यकुलः । [८५]
 धुरोचिरणकिरणोऽभयज्ञयमुन्नय ।
 जना समगता स्वीया हर्षमहर्षंगामित ।
 तदर्थममहान्तरपाशावापयतिभूता ॥

वाव सुवृत्ति वीदय वीदय धारीराजिव्यराम् ।
 तत्र इत्यभिधा चक्रे चक्रे ॥ नगधारणाम् ॥ [90]
 दैवज्ञा वीगिर्महल जम्बरजी व्यपुतात् ॥
 सप्तमस्तोत्रोक्तं नगराजस्यैव नमः ॥

॥ इन्द्राक्षिपुः पत्नीं ध्रुवा क्षुत्विषमा (?)
 भद्राद्रिमुत्प्रेष्यो ग। मदीहैम वाजिन ॥
 दिने दिने दिनेऽशौचार्थमात्रं प्रियवह । [१५]

जयविमासं सतापं यत्तु पुत्रा निरन्तरम् ।
 शृङ्खलायामपामोचकटाट ॥ १॥ लिपिम् ।
 पञ्चाङ्गादवाचके गुरुगुणममोचुः ॥
 यदा पिता पुत्रविवाहकार्यं
 कथं विना विना ॥ १॥ १॥

वदन् सुतमदानट्टते स्वगृहा
 षष्ठमस्य प्रेषयति स्म विप्रम् ॥
 हयंसकुलप्रजापतौ धिरो वीरदत्तार्थिनः ।

निवेदितमसावृष्टिपाणिपिबनसङ्ग्रहम् । [105]
 विभ्र स भोजयामास नृपो नानामसलृष्टे ।
 लज्ज निश्चित्य विमोक्षौ दिग्गोहमगाजवात् ।

सत्यन्धिद्वरदूतास्तमाचषष्टी मुदा मुदु ॥
 यतो ययु शतबीणां धरमाया महाधका ।
 सत्यन्धिभवन प्राप्य मुतोद्वाहं ध्यमाभ्युदा ॥ [110]
 वरिण वीररत्नेन वरेण वरदायिता ।

सुवर्णाभा सुवर्णारया इत्या मारय भुविवा ॥
 अथोभामदाम पर वधू च
 रथे वरूयोद्धाति मरुदे ।
 वरयाप्य समामनोरथधी

[115]

सहस्रं चैव सप्तसहस्रं चैव ।
 त्रयोविंशतिं चैव सप्तविंशतिं चैव ।
 अष्टविंशतिं चैव सप्तविंशतिं चैव ।
 अष्टविंशतिं चैव सप्तविंशतिं चैव ॥ [120]

41

After adhy. 118, K N^o V B D T₁ :
G: s-s. M₂ : s ins.

जनमेजय उवाच ।

प्रभायं पद्मनाभस्य स्वपतः सागरान्मसि ।

पुच्छरे वै ययोद्भूता देवाः सङ्गिणाः पुरा ॥

आदित्या वसवो रुद्रा भरतश्चोष्मपास्तथा ।

जीवानुहर्षितुं नृपाः सुखदस्यै ।

हृन्मया सह यथा विष्णुः पापेणा सह शकर ।

त्रिद्विपि प्रियया सार्धं सधायं स्थासि सुप्री ॥

सा * * * न पौत्र पतिरपि शृगुणा कादिसो सेषसद्वाद्

गाढ पतिनः प्रक्षय्य मनु कलितो धीराणां विलास ॥

* * * विप्रयर्थे निनृहृदये वै हृत रौर कस्यान्

सा श्रीविप्रास्त्यजम्बी द्विजवरसद्वेष्कारि दानी * * *

कर्णं शैलाश्चमो नम्रभूतिनरवरा कर्णदेश गवाले

राम स प्रहसिद्यो दिवि मुरच्छरो मान * * * छिद्रम् ।

हृत्स्थोऽप्य विदूषाचल इति कृपया चिन्तयित्वा विधाया ।

धीन्द्र भूतलैस्सिद्धाचूचदाल * * * ताना कृपाय ।

किं कथयन्ती वसुधासुपेया विमिश्रिता धीवर समेता ॥

सा ध्रुवगलसन्नाद्धी पुद्गमासिद्धवेज्य ।

पुनः * * * तस्य दन्तशय्य रिरक्षया ।

अलेखयारसदालेखमक्ति भावसमाश्रिता ॥

य * * * य * * * जाति * * * *

सं कृष्णाश्चयुष्मक सुललित नानामुरे गेष्टमत् (?) [145]

पुद्गलानेष्टनादिस्वरगुण कण्ठित * * * *

भूमिस्वर्गधुदक्षिण हरिर्दिने यावदाहं पुच्छं ओ

मासेऽन्त्यामुनलभ्यये कविमहेष्टाय प्र * * * *

एतत्पुनः कदानेन पुष्टो विष्णुः प्रियासरा ।

चिरं रक्षतु धरिन्द्र जावापुत्रधनान्निवम् ॥ [150]

* * * हरिवंशस्य महेष्टकराणितम् ॥

बाधयन्तु चिर पुत्रा महेष्टस्य त्रिभारदा ॥

सर्वदेवाश्चयत्नेऽनुजितेने * * * * सिते

द्वादश्यामर्चयाने च प्रायः पुस्त महेष्ट ॥

सन्त 1508 वर्षे आयुष्य वदि ३९ * * * साहदेवस्य

व्यस्य उदा श्रीवीरजीकस्य धर्मयजी बाई श्रीसुनबाईकेन श्रीहरि-

वंदने श्रीसुरेश्वरस्य कृष्णार्पणं कृतम् ॥ साहदेवनाली रामकेन

लिखित ॥

* * * शालीमयाहेऽर्चकरय पुत्रे

प्रदासति ह्मावलय समग्रम् ।

अश्विनौ च महाभागी शतशोऽप्य सहस्रशः ।

ऋषयश्च महात्मानः साध्या विश्वेश्वरास्तथा ॥ [5]

एतदाध्याहि निखिल योग योगविदां पते ।

शृण्वतस्तस्य मे कीर्तिं न कृतिरुपजायते ॥

कियन्तं स च काल वै शेते स पुरोत्तमः ।

कियन्तं चैव शयिते काल कालस्य समव ॥

कियता चैव कालेन उत्तिष्ठति मुराधिपः । [10]

सुरेश्वर इवात्मनप्राशस्त्यै

प्राप्तो मुदा * * * सुपुस्तमेवम् ॥

श्रीगीर्णेश्वरेश्वरावधेन

काश्या प्रदत्त मुरान्प्रनाय ।

सत्पुनः कस्य भीडविषाकस्य

चिरं विदतु (?) बाधनाय ॥

41

N^o not collated — (L 1) Ks प्रमर्षं, T₁ s G₁ s :

प्रभावाद् (for 'ब') Ks शयत (for स्वपत) — (L 2)

T₁ s G₁ s M₂ : पुच्छरेषु (T₁ G₁ रे तु) कथमूला, G₁ रे तु

यथा मूला (for '०') Ds यथा, T₁ G₁ मुरा (for पुरा)

— K V s B₁ s Dn D₁ s T₁ s G₁ s M₂ s om lines 3-5

— (L 3) Ds T₁ G₁ [अ]मयस् (for [ऊ]मयास्) — (L

4) N^o सत्ताम्यं च (for सत्ताम्यं) — (L 5) Ds Ds महा

भागा (for 'मान') Ds विश्वे मुरास् (for विश्वेष्ट) N^o

V₁ s B₁ Ds Ds ins after line 5 Ds after line 6

1st व्यसार्पेया पुरा प्रोक्षमेवशरादि मैःसिद्धम् ।

Ds cont

2nd इदिव परमोदारो वेदेवेदाद्वित्तया ।

विषय्य चैव काल वै स शेते पुष्पोत्तम ॥

— B₁ s Ds om line 6 B₁ transp line 6 and 7 — (L

6) Ds एतद्विप्रायह ओतु, T₁ G₁ : दत्तायामनुल (for

'०') Ds योगे (for योग) M₂ योगवर्णा (for 'विर्णा') Ks

Ds वर (for पते) G₁ योग योगवदा वर (for '०') — After

line 6 Ds G₁ s ins

3rd स्व हि न परमोदारो वेदेवेदाद्वित्तया ।

[G₁ s विषय (for विषय)]

— (L 7) Ks Ds हां, Dn G₁ है, T₁ है (for है) Ks s

N^o s V B Dn Ds D₁ s s G₁ s अभि (for उप) — (L

8) V₁ s Dn Ds T₁ s G₁ s M₂ s वैव, G₁ च न (for

स च) Ds स (for वै) K₁ s N^o Ds कियता चैव

कालेन (for '०') K₁ s B₁ s Ds s T₁ G₁ s M₂ s शेते वै ;

Ks Ds शेते च, Ks शेते हि, V Ds स शेते (by transp) ;

कथमुत्थाय भगवानसन्नित्खिलं जयन् ॥

के प्रजानतयस्तत्र आसन्पूर्वं महाभुजे ।

कर्म निर्मितवाञ्छैव स तु लोकान्सनावन ॥

एवमेकार्णवे घोरे नष्टे स्थावरजङ्घमे ।

नष्टदेवासुरगणे प्रनष्टोत्तराक्षसे ॥

[15]

नष्टानिलानले लोके नष्टाकाशमहीतले ।

केवलं गह्वरीभूते महाभूतविरचये ॥

प्रभुर्मदाभूतपतिर्महातेजा महाकृतिः ।

आत्ते स च सुरश्रेष्ठे विधिमादाय कं भुजे ॥

तन्मे त्वमुपपन्नाय ब्रह्मज्ञेतदसंशयम् ।

[20]

यक्रुमर्हसि धर्मिष्ठ यशो नारायणात्मकम् ॥

प्राधुर्भाव पुरस्कृत्य भूत मय्यं महात्मनः ।

श्राद्धानामुपविष्टानां भगवन्वक्तुमर्हसि ॥

पेशुपायनं तवाच ।

नारायणयज्ञोद्धाने या मवेद्भक्तं स्मृता ।

त्वद्विज्ञानागम्यत्स्य कार्यं कुरु कुल्यभ ॥

[25]

शृणुप्रादिपुराणेभ्यो देववाभ्यां यथाश्रुति ।

महाज्ञानां च यदता श्रुतोऽस्माभिर्महात्मनाम् ॥

Dn दाविता, Ds दोहोऽत्र, Tt Gs = दोहोऽसौ — Tt Gs om line 9 — (L 9) Ks स्वपते, Ds दाविता (for 'दे') Ks = किमर्थं स्वपते तत्, Ks Ds Dn Ds = Gs = किमर्थं ता(Gs = ता)यते काल, Ns = किमर्थं दाविता काय, Vt Bt 'ह' गी (Bt 'ह')यते काय, Vt किमर्थं दाविता काय, Tt Gt Mts = किमर्थं नै प्रकृति (for 'नै') Ns V Bt = Dn Ds = Gs = स्वय (for काल), Ds स्वदास्यत्स्य समय, Ds नयने स्वय (for 'नै') — (L 10) Ks = Bt Dn Ds = Gs प्रकृति, Ds प्रकृति (for 'नै') Ns Vt = Gs प्रकृति, Tt = Gt = Ms = महात्मा (for महात्मा) Ks Ys Ds Gs प्रकृति महात्मा (Vt महात्मा), Ds Ds Ds सोपिष्टि महात्मा (for 'नै') — (L 11) Tt Gs कोति, Tt Gs = Ms = स्वयते (for स्वयन्) Ks Ds कोति (for 'नै') Ds विपुलत्वयिना काय (for 'नै') — (L 12) Kt Vt Bt Dn Ds = काय, Tt = Gt = Ms = स्वयते (for स्वयन्) Bt Ds पूर्वमन्त्र (by transp.), Tt Ms = मन्त्रपूर्व, Gt किमर्थं मन्त्रमन्त्रे, Ds प्रजयते (for महाभुजे) Tt Gs किमर्थं महाभुजे (for 'नै') — (L 13) Gt तत्र (for तत्र) Ks = Vt Dn Dn Ds = मन्त्र तत्र, Ks Ds मन्त्रोक्त, Bt मन्त्रोक्त, Bt Ds Tt Gt = मन्त्र तत्र, Ds मन्त्रोक्त (for मन्त्रोक्त) Tt विर कोजा समायन्त्र, Poona ed विर कोके समायन्त्र (for 'नै') — After line 13 Vt reads App I (No 43) Before line 14 Vt = Ms देवपावन — (L 14) Bt Ds कथम् (for कथम्) Ks = Vt = Bt Dn Ds कोके (for कोके) Ds Tt = Gt = Ms = कथमेकार्णवे भुजे (Ds Gs = कोके) (for 'नै') — (L 15) Ks = Ns V Bt = Ds नष्टे (for नष्ट) Tt = Gs = Ms = देवपावनोत्तरे (for 'नै') Ds नष्टे किमर्थमन्त्रे (for 'नै') — (L 17) Gt Ms = केरले (for 'नै') Gs केरलेन समीप्यते (for 'नै') — (L 18) Tt = Gt Vt = सिमर (for समर) Ks = Ds सुवाहति, Ks = मन्त्र, Vt = महाभुजे, Dn Ds मन्त्रे (for 'नै') — (L 19) Ks = Ds = च सुत, Ks Ns V Bt Dn Ds Ds = Gs = सुत, Tt = Gs

Ms = सुतपर (for स च सुत) Dn Rom. ed O(ert) का सुते, Ds = केचन (for क सुते) Ks Ds सुविमादाय कामवि (Ds कायन), Tt = Gt = Ms = विधिमादाय योगविश्व (for 'नै') — After line 19 Tt = Gt = Ms = 10s

4** शृणोमि पर्याय भवता तव धन्याद्विषयत ।
— Tt = Gt = Ms = om line 20 — (L 20) Bt हस्ते तत्, Gs तवेवम् (for तवे स्वम्) Ks Ds इदम् (for इदम्) — (L 21) Ks (before our) Tt Gt Ms = धर्मम्, Tt Gs = सर्वम् (for धर्मम्) — (L 22) Ds (marg) Tt = Gt = Ms = पुष्कर (Ds 'नै') (for पुष्कर) Tt = Gt = Ms = भूतमन्त्रमन्त्रकम् (for 'नै') — (L 23) Ks = Vt Bt मन्त्रमन्त्र, Ks Ns Vt = Ds 'नै' (for 'नै') Ds Tt Gt Ms = Gs = मन्त्रा कोविदमन्त्र, Tt मन्त्रा नै' Gs मन्त्रा सु' (for 'नै') — (L 24) Ks Bt मन्त्रावधि, Ns Vt Bt Ds मन्त्रावधि (for 'नै') Tt = Gt = Ms = मन्त्रावधि मन्त्रावधि (for 'नै') Bt मन्त्रावधि, Ms मन्त्रावधि (for 'नै') Vt = Ds या मन्त्रावधि मन्त्रावधि (Vt 'नै' मन्त्रावधि), Bt Ds Tt Gt = Ms = मन्त्रावधि मन्त्रावधि, Tt Gs मन्त्रावधि मन्त्रावधि (for 'नै') — (L 25) Ks Bt Dn Ds = मन्त्रावधि (for 'नै') Bt Ds मन्त्रावधि मन्त्रावधि, Ds मन्त्रावधि मन्त्रावधि (for 'नै') (marg) मन्त्रावधि मन्त्रावधि, Ks मन्त्रावधि मन्त्रावधि (for 'नै') Ks om line 25-26 Ks सुतोऽस्माभिर्महात्मनाम् (for 'नै') — For line 26, Tt = Gt = Ms = सुतोऽस्माभिर्महात्मनाम्

5** समामित्र्य स्मृता येषां तथा युक्ता जगत्पते ।
[Gt तत्र (for तत्र) Tt Gt Ms = स्मृता ये (for स्मृता ये)]
— (L 26) Vt = मन्त्रावधि, Vt = Bt Ds 'नै' (for 'नै') Tt = Gt मन्त्रावधि, Gs = Ms = 'नै' (for 'नै') Ds मन्त्रावधि मन्त्रावधि (for 'नै') Ks Ms देवतोत्तरे, Ds देवतोत्तरे Ms देवतोत्तरे (for 'नै') Vt मन्त्रावधि, Ds मन्त्रावधि (for 'नै') Vt देवतोत्तरे यथाश्रुत्य, Ds Tt = Gt = Ms देव (Ds देव) मन्त्रावधि यथाश्रुत्य, Gs देवतु यथाश्रुत्य (for 'नै') — (L 27)

यथा च तपसा दृष्टा ब्रह्मस्मितसमनुतिः ।

पराशरमुतः श्रीमान्गुरुर्द्वैपायनोऽप्यनीत् ॥

ततोऽहं सप्रवक्ष्यामि यथाशक्ति यथाश्रुतिः । [30]

न विहातुं मया शक्यश्रुतिमात्रेण मारत ॥

कः समुत्सहते ज्ञातु पर नारायणात्मकम् ।

विभ्रातमनोऽयं ब्रह्मापि न वेदयति उत्तमः ॥

ध्रुवं मे विश्वदेवानां यद्रहस्य महर्षिणाम् ।

यद्विष्यं सर्वदेवानां यत्तत्त्व तत्त्वयादिनाम् ॥ [35]

तदध्यात्मविदां चिन्त्यं कारणं चैव कर्मणाम् ।

अधिदैवं यदध्यात्म यदैवमिति सहितम् ॥

यद्भूतमधिभूत च यत्पर च महर्षिणाम् ।

तत्सत्यं देवदृष्ट च यत्सत्यं यतयो विदुः ॥

यः कर्त्ता कारको बुद्धिर्मनः क्षेत्रज्ञ एव च । [40]

प्रधानं पुरुषः शास्त्रा यः कश्चिद्विशिष्टदृष्टते ॥

कालः काल स्वपयति द्रष्टा स्वाधीन एव च ।

प्राणः पञ्चविधश्चैव ध्रुवमक्षरमेव च ॥

Ds प्रवदता, Ts G: s Ms s विशेषेण (for च वदता) Ns V: s Ds वदता ब्राह्मणादा च (for ") Ds Ts Ms s श्रुत्या वै सु, Ts Gs श्रुती वै सु (for श्रुतीऽस्याभिर) Gs s श्रुत्या वै सुसहामन (for ") — (L 28) Gs यथावद् (for for यथा च) Ks s Ns Dns ददो, Ds [जा]विदो (for दृष्टा) Vs यथा च तमसा ददो (for ") — (J 29) Ks Bs Dn Ds रा(Dns रा)तास्यस्तव श्रीमान् (for ") Bs Ds Ds s Gs s दृष्ट्य (for गुरुर) — (L 30) Ds (sup lin) यामोक्त (for ततोऽहं) Ks ततोऽहं प्रश्नं पृष्टवामि, Ts s Gs s Ms s ततोऽहं कदादिश्यामि (for ") Vs s Ds यथाग्रन्त (for "हानि) Bs Ds Gs Ms s यथा श्रुति, Dns यथासुखम् (for "श्रुति) Ks Bs यथाशक्तिर्यथाश्रुति (for ") Ts Gs om lines 31-34 — (L 31) Ts Gs Ms s यद् (for ") — (L 32) Gs क सप्रणीदते ज्ञातु (for ") Ns Vs Ds यतो (for परं) — (L 33) Ks Bs s Dns Ds Ms s विद्यापते Ds "यने, Ts "तको (for "तमो) Ds विद्यात्म कोमि ब्रह्माय, Gs "तमोऽयं ब्रह्मादि (for ") Ds Gs [पु]त्र वेत्ता हि, Ds [पु]त्र वेत्तोऽहं, Gs [पु]त्र वेत्तु हि (for वेदवति) — (L 34) Ts Gs Ms s तत्कर्म (for ध्रुव मे) Gs Ms तद् (for यद्) Bs महारमणम् (for महर्षिणाम्) Ts तद्रहस्य मनीषिणाम् (for ") — (L 35) Ks Bs Gs तद्विदम्, Ks तद्विदम्, Ks तद्विद, Ks Ds s तद्विद, Ns Vs s Dn तद्विद, Bs तद्विद (for तद्विदम्) Vs तद्विद सर्वभूतानां, Bs Ds s Ts Gs Ms s तद्विद (Bs तद्विदम्, Bs तद्विद, Ms तद्विद सर्वभूतानां, Ds तद्विद सर्वलोकानां, Ts Gs s तद्विद सर्वलोकानां, Ts Gs s तद्विद सर्वभूतानां (for ") Ks s Ds तत्त्वम्, Ks s Vs Ds Dn Ds s Gs तत्त्वन्तम् (for तत्त्वम्) Ns Vs s Bs s Ds Ds s Gs तत्त्वम् (Vs तत्त्वम्, Ds Gs तत्त्वम् वै) तत्त्ववेदिनाम्, Ds तत्त्वं यत्त्ववेदि, Ts Gs Ms तत्त्वम् तत्त्ववेदि, Ts Gs तत्त्व तत्त्ववेदि वरम्, Gs Ms तत्त्व तत्त्ववेदि (Ms तद्विद) नाम् (for ") — Ns om line 36 — (L 36) Bs s Ds यद् (for तद्) Ds वेत्ता, Ts s Gs Ms s तत्त्व (for चिन्त्य) Ds यति, Ds Gs s चापि (for चैव) Vs s Bs s Dn Ds Ds s कर्मिणाम् (for कर्म) s

कारणं चापि कर्मिणाम्, Ts s Gs s Ms s चिन्त्यं ब्रह्मेति चादि तम् (for ") — (L 37) Ks Ds जापिदैव (for कर्मि) Ks s Ns V B Dn Ds Ds s s Ts s Gs s च यदैव, Ms s यचैव (for यदध्यात्म) Vs अधिदैवं च यदैव, Gs Ms अधिदैवं च यचैव (for ") Ks (marg as above) Ns Vs s B Dn Ds Ds s s Ts s Gs s तद् (for यद्) Gs s तद्रहस्येति च सज्जितम्, Ms तदैवमिति सज्जितम् (for ") — (L 38) Ds Ts s Gs s Ms s तद् (for यद्) Ns om (hapl) lines 38-39 V Ds Ts Gs s तद् (for यद्) Ts Gs s Ms s तत्पर परमर्षिणाम् (for ") — (L 39) Vs Dn यद् (for तद्) Vs B Ds Ds s s Gs s यत् Vs सत्सर्वं वेददृष्ट च, Ts तत्सर्वं देवनिर्दिष्ट, Ts Ms s स यतो वेदनिर्दिष्ट, Gs s स यतो वेदनिर्दिष्ट (for ") Ks s Bs तत्त्व (for सत्य) Ks s Ns s Bs s Dn Ds Ds s यत्तदेवविदो विदुः, Ts s Gs s Ms s तत्त्वो यत्त्वो विदुः (for ") — (L 40) Ts s Gs s Ms s तद् (for यत्) Ds तदैव (for कारको) Vs यक्ष (for बुद्धि) Gs यक्षतो कारणं बुद्धि (for ") — (L 41) Ks शास्त्र (for शास्त्रा) Bs य कलद्, Dns एकलद् (for य कर्मिद्) Ds दृष्ट (for कर्मि) Ds s शास्त्रे, Ds दृष्टयेति (for शास्त्रते) Bs Ds एकलद्विशास्त्रते, Ts s Gs s एकलद्विशास्त्रत् Ts Gs दृष्टयेति, Ms s एकलद्विशास्त्रते (for ") — (L 42) Ks यचयति, Ks Bs s क्षय, Ns Vs स यचति, Vs यतितादा, Dns Ds क्षाययति, Ds पतिणमिति (hypermetrio), Ds (marg) s क्षाययति (for क्षय) Ks काल काम पतिणयति (hypermetrio), Vs Ds कालं काष्ठ (Ds "कं) क्षाय, Ds Gs काल कालस्य च पतिर Ts s Gs s Ms s काल पाकम् (Ms "स्तु) पना च (for ") Ns क्षया, Vs सच, Ts Gs s दृष्टि (for द्रष्टा) — Ks Vs om line 43 — (L 43) Ds प्राणा यप्रविधाश्चैव (for ") Vs चाक्षय, Bs Ds s Ms क्षय, Dn Dns क्षय (for "यम्) — (L 44) Vs भागैश्च (for भाग्यैश्च) Ts स एव (for तत्त्वैव) Ds ध्यान (for [म]नश्च) Ns तत्त्वम् (for तै) Ts Gs s Ms s स एवायतनतत्त्वैः Gs स एवायतन (for ") — (L 45) Ks s Bs Ds Ds s यद् (for यद्), Ks s Ns

उच्यते विविधैर्भावेनैवापानाद्य तत्परः ।

स एव भगवान्सर्वं करोति विकरोति च ॥ [45]

योऽस्मान्कारयते कर्म तेन स्म व्याहृतीकृताः ।

यजामहे तमेवेशं तमेवेच्छाम निर्वृताः ॥

यो वक्ता यश्च यत्कव्यो यश्चाहं प्रजवीमि ते ।

इवं शृणुत यच्छ्रेयो यथान्यतरिजल्पम् ॥

याः कथाश्चैव वर्तन्ते श्रुतयो धाय गह्वराः । [50]

मिश्र मिश्रपतिद्वयः सर्वं नारायणात्मकम् ॥

यस्तत्त्वं यद्व्युत्पत्तिमादिमक्षरं वै

यद्भूतं भवति मिथश्च यद्व्युत्पत्तिम् ।

यत्किञ्चिद्व्युत्पत्तिमादिमक्षरं त्रिलोके

तत्त्वमैव पुरुषवरः प्रसुर्वरिष्ठः ॥ [55]

Colophon.

V₁ s Ds ल, V₂ य (for च) — (L 46) T₁ G₁ s M₁ s
हो (for यो) V₁ धारयते (for कां) M₁ स (for अ)
— (T₁ 47) T₁ s G₁ s M₁ s यजामहे तमेवाच (for " B₁
[हृ]च्छेम, B₁ D₁ [हृ]क्षेम (for [हृ]च्छेम) V₁ s D₁ T₁
M₁ s निर्वृतिम्, V₂ 'तम्' (for 'तां) D₁ तमेवेक्षेम निर्वृता,
D₁ तमेवेक्षेम लि' (for " — (L 48) T₁ s G₁ s M₁ s
यो वक्ता यश्च यत्कव्य (for " K₁ s D₁ s यथा (for
यश्च) N₁ V₁ s D₁ तद् (for म) K₁ D₁ s च (for
ते) K₁ B₁ s D₁ यथाह नरवीमि च (K₁ ह), V₂ D₂
यथाह नरवीमि च, D₂ यथाह नरवीमि च T₁ G₁ यथा
यत्कव्यमि च (G₁ च), T₁ G₁ यथाह नरवीमि च, M₁
यथाह नरवीमि च (for " — (L 49) T₁ s G₁ s M₁ s
इदमेव यद् वै धान्य (for " K₁ जल्पते, T₁ वर्तितम्, T₁
M₁ s जल्पते, G₁ s जल्पते (for जल्पते) — (L 50)
K₁ s N₁ V₁ B₁ D₁ गह्वरे, T₁ s G₁ s M₁ s तत्त्वं (for
गह्वरा) K₁ s D₁ धाय यत् गह्वरा (for " — (L 51)
G₁ s स च (for चि) T₁ G₁ s M₁ s यश्च (for द्वे) V₂
T₁ द्विच विदपति देव (for " D₁ सर्वं नारायणात्मक,
T₁ s G₁ s M₁ s स तु नारायण स्मृत (for " — (L 52)
K₁ s V₂ s D₁ D₁ s यद्व्युत्पत्तिम् (for "युत्पत्तिम्) D₁
अक्षय (for अक्षर) D₁ अक्षयं यद्व्युत्पत्तिमादिमक्षरं वै, T₁ G₁
M₁ s यद्भूतं विन्यमक्षरं यद्, T₁ G₁ s यद्भूतं विन्यमक्षरं
यद्, G₁ s 'यद्भूतं विन्यमक्षरं' (L' दि'चा'छरे वै, M₁ s 'यद्भूतं
विन्यमक्षरं' यद् — (L 53) V₂ B₁ D₁ D₁
भवति चि, D₁ यद्भूतं भवति, T₁ M₁ s यद्भूतं भवति (for
भवति मिथश्च) — (L 54) K₁ s D₁ अक्षरमन्वय, V₁
अक्षरमन्वय V₂ अक्षरमन्वय, D₁ 'तत्त्वमैव (for 'तत्त्वमैव)

वैशंपायन उवाच ।

चत्वार्याहुः सहस्राणि वर्षाणां तत्कृत युगम् ।

नस्य तावच्छ्रुती सध्या द्विगुणा जनमेजय ॥

उत्र धर्मश्चतुष्पादो ह्यधर्मं पादविग्रहः ।

स्वधर्मनिरताः सन्नो यजन्ते चैव मानवाः ॥

विप्राः सिता धर्मपरा राजवृत्ते स्थिता वृषाः । [60]

कृत्वाभिरता वैद्याः शूद्राः शूद्रपूषः स्थिताः ॥

सदा सत्त्वं च सत्यं च धर्मश्चैव विवर्धते ।

सत्त्रिराचरितं यच्च क्रियते व्यायते च वै ॥

एतत्कृतयुगे वृत्तं सर्वपामेव भारत ।

प्राणिना धर्मवुद्धिनामपि वेत्तीचयोनिताम् ॥ [65]

प्रीणि वर्षसहस्राणि त्रेतायुगमिहोच्यते ।

वस्य तावच्छ्रुती सध्या द्विगुणा परिकीर्तिता ॥

N₁ s D₁ च (for चि) V₂ B₁ D₁ s G₁ s यत्किञ्चिद्व्युत्पत्तिमादिमक्षरं
यद्विद लोके, T₁ s G₁ s M₁ s 'यद्भूतं च यत्किञ्चिद्व्युत्पत्तिमादिमक्षरं' (T₁ G₁
यद्विद) चान्यत् — (L 53) D₁ G₁ यत्किञ्चिद्व्युत्पत्तिमादिमक्षरं T₁ s G₁ s
M₁ सध्या, M₁ प्रजाणा (for चरिह)

Colophon — Mention of the Epic D₁ s — Men-
tion of Kṛta K₁ V B D₁ D₁ s — Sub parvas
K₁ s N₁ V₂ B₁ D₁ s s G₁ s वीररत्नम् — Adhy nama
K₁ s V₁ D₁ D₁ D₁ s T₁ s G₁ s M₁ s सु (V₁ D₁ T₁
M₁ s वे) चरिह प्रादुर्भाव, K₁ D₁ प्रजाणा प्रादुर्भाव — Adhy
na K₁ s 183, V₁ s 193, D₁ M₁ s 1, D₁ s 192,
D₁ 181, D₁ 309, D₁ 138, T₁ 330, T₁ G₁ 305, G₁
334, G₁ s 332

(L 56) D₁ सध्या (for सध्या) — (L 58) K₁ s
K₁ D₁ सदा धर्मपरा, B₁ धर्मपरा, (by transp.), T₁ s
M₁ s यद्भूतं यद्भूतम् — (L 59) T₁ स्वधर्मं, G₁ ररकम् (for
स्वधर्मं) V₂ s सर्वं, M₁ s (marg) प्राणा (for धर्मः) K₁
G₁ जायते, D₁ यत्किञ्चिद्व्युत्पत्तिमादिमक्षरं (for "वे) V₂ T₁ सत्त्वं, T₁ G₁ यत्
(for चैव) G₁ M₁ s जायते यत् मानवा (for " — (L
60) K₁ V₂ s B₁ s D₁ D₁ s विप्रा धर्मपरा विप्रा (for ")-
V₂ यत्किञ्चिद्व्युत्पत्तिमादिमक्षरं, T₁ G₁ 'यत्' G₁ 'यत्' (for 'यत्') — (L
61) N₁ G₁ s कृत्वाभिरता (N₁ विप्रा) वैद्या (for ")-
(L 62) N₁ V₁ D₁ M₁ s सदा (for सदा) N₁ V₂
B₁ s D₁ D₁ s सदा सत्यं च सत्त्वं (D₁ शीत) च, V₂ B₁
D₁ s G₁ s सदा सत्यं (D₁ सत्) सत्त्वम् (for " — (L 63)
N₁ V₂ B₁ D₁ s s T₁ s G₁ s s M₁ s सर्वं, V₂ यद्भूतं
(for यद्भूतं) K₁ s न च, K₁ s B₁ D₁ च तत्, D₁ 331 च, D₁

यथा च तपसा दृष्टा बृहस्पतिसमनुतिः ।
 पराशरमुतः श्रीमान्पुराणायनोऽप्रीत ॥
 तत्तेऽहं सप्रवक्ष्यामि यथाशक्ति यथाश्रुति । [30]
 न विज्ञातु मया शक्यप्रयुषिमात्रेण भारत ॥
 कः समुत्सहते ज्ञातुं परं नारायणात्मकम् ।
 विश्वात्मनोऽयं ब्रह्मापि न वेदयति तत्त्वतः ॥
 श्रुत मे विश्वदेवानां चद्रहस्यं महर्षिणाम् ।
 यह्न्यं सर्वदेवानां यत्तत्त्वं तत्त्वनादिनाम् ॥ [35]

तदध्यात्मविदां चिन्त्यं कारणं चैव कर्मणाम् ।
 अधिदैवं यदध्यात्मं यदैरमिति सहितम् ॥
 यद्गतमधिभूतं च यत्परं च महर्षिणाम् ।
 तत्सत्यं देवदृष्टं च यत्सत्यं यतयो निदुः ॥
 यः वर्त्ता कारको बुद्धिर्मनः क्षेत्रज्ञ एव च । [40]
 प्रधानं पुरुषः ज्ञात्वा यः कश्चिदभिज्ञादप्यते ॥
 कालः काल स्वययति द्रष्टा स्वाधीन एव च ।
 प्राणः पञ्चविधश्चेन ध्रुवमक्षरमेव च ॥

Ds प्रवक्ष्या, Ts Gs s Ms s विशेषेण (for च वदता) Ns V s Ds वदता ब्राह्मणानां च (for *) Ds Ts Ms s सुखा वै सु, Ts Gs सुखो वै सु (for सुखोऽन्तर्निर्दिष्ट) Gs s सुखा वै सुमहात्मन (for *) — (L 28) Gs यथाश्रुति (for (for यथा) Ks s Ns Ds दृष्टो, Ds [जा]विष्टो (for दृष्टा) Vs यथा च तपसा दृष्टो (for *) — (L 29) Ks Bs Dn Ds पा(Ds)राशर्यस्तत श्रीमान् (for *) Bs Ds Ds s Gs s हृण्यं (for सुदृष्ट) — (L 30) Ds (sup lsn) ब्रह्मापि न वेदयति (for लक्ष्म) Ks ततोऽहं ब्रह्म ब्रह्मणि, Ts s Ms s ततोऽहं कथयिष्यामि (for *) Vs s यथाश्रुतम् (for 'श्रुति) Bs Ds Gs Ms s यथा श्रुति, Ds यथाश्रुतम् (for 'श्रुति) Ks Bs यथाश्रुतिर्विषयाश्रुति (for *) — Ts Gs om lines 31-34 — (L 31) Ts Gs Ms s यद् (for द) — (L 32) Gs स सम्यगीदृष्टे ज्ञातुं (for *) Ns Vs Ds यतो (for पर) — (L 33) Ks Bs s Ds Ds Ms s विश्वात्मनो, Ds 'यते, Ts 'अज्ञा (for 'हमो) Ds विश्वात्म कोवि ब्रह्माय, Gs 'सतोऽहं ब्रह्मादि (for *) Ds Gs [पु]न वेत्ता हि, Ds [पु]न वेत्तीद, Gs [पु]न वेत्तु हि (for वेदयति) — (L 34) Ts Gs Ms s तत्सत्यं (for श्रुति मे) Gs Ms तद् (for यद्) Bs महात्मनाम् (for महर्षिणाम्) Ts ब्रह्मस्य जगदिणाम् (for *) — (L 35) Ks Bs Gs तद्विषय, Ks तद्विषयं, Ks यदिदं, Ks Ds s तद्विदं, Ns Vs s Dn तद्विदं, Bs यदिदं (for यदिदम्) Vs तद्विदं सर्वमूलानां, Bs Ds s Ts Gs Ms s तद्विषयं, Bs यदिदम्, Ds यदिदं, Ms तद्विदं सर्वमूलानां, Ds तद्विषयं सर्वलोकानां, Ts Gs s तद्विषयं सर्वलोकानां, Ts Gs s तद्विषयं सर्वमूलानां (for *) Ks s Ds तत्त्वतः, Ks s Vs Bs Dn Ds s Gs तत्त्वतः (for यत्त्वतः) Ns Vs s Bs s Ds Ds s Gs यत्त्वतः Vs s तत्त्वतः, Ds Gs तत्त्वतः (for तत्त्वतः) Ds तत्त्वतः यत्त्वतः वेदि, Ts Gs Ms तत्त्वतः तत्त्वतः (for तत्त्वतः) Ts Gs तत्त्वतः तत्त्वतः वेदि नरम्, Gs Ms तत्त्वतः तत्त्वतः वेदि (for 'दृष्टि) नाम् (for *) — Ns om line 36 — (L 36) Bs s Ds यद् (for तद्) Ds वेत्ता, Ts s Gs Ms s तत्त्वं (for चिन्त्यं) Ds यति, Ds Gs s यति (for चैव) Vs s Bs s Dn Ds s कर्मिणाम् (for कर्म) Bs

कारणं यति कर्मिणाम्, Ts s Gs s Ms s चिन्त्यं ब्रह्मेति धर्मिणाम् (for *) — (L 37) Ks Ds जाविदैव (for 'अधि') Ks s Ns V B Dn Ds Ds s s Ts s Gs s य यदैव, Ms s यचैव (for यदध्यात्म) Vs सविदैव च यदैव, Gs Ms सविदैव च यदैव (for *) Ks (marg as above) Ns Vs s Dn Ds Ds Ds s s Ts s Gs s तद् (for यद्) Gs s तत्त्वमेति च सविदम्, Ms तद्विदमिति सविदम् (for *) — (L 38) Ds Ts s Gs s s Ms s तद् (for यद्) Ns om (hapl) lines 38-39 V Ds Gs s तद् (for यद्) Ts Gs s Ms s तत्परं परमर्षिणाम् (for *) — (L 39) Vs Dn यद् (for तद्) Vs Bs Ds Ds s Gs s य (Vs स) तत्त्वं वेददृष्टं च, Ts यत्त्वतः देवनिर्दिष्टं, Ts Ms s स यतो वेदनिर्दिष्टं, Gs s स यतो वेदनिर्दिष्टं (for *) Ks s Bs तत्त्व (for तत्त्व) Ks s Ns V Bs s Dn Ds Ds s यत्त्वतः वेदविदो विदुः, Ts s Gs s Ms s तत्त्वतो यत्त्वो विदुः (for *) — (L 40) Ts s Gs s Ms s तद् (for यद्) Bs सर्वथा (for कारको) Vs यद् (f s बुद्धि) Gs यत्त्वतो कारणं बुद्धि (for *) — (L 41) Ks तत्त्वतः (for ज्ञात्वा) Bs य कालम्, Ds यत्त्वतः (for य कालम्) Ds इह (for ज्ञान) Ds s तत्त्वतः, Ts तत्त्वतः (for तत्त्वतः) Bs Ds यत्त्वतः तत्त्वतः, Ts s Gs s यत्त्वतः विभाव्यं Ts Gs यत्त्वतः, Ms s यत्त्वतः विभाव्यते (for *) — (L 42) Ks यत्त्वतः, Ks Bs s तत्त्वतः, Ns Vs स यत्त्वतः Vs तत्त्वतः, Ds Ds तत्त्वतः, Ds तत्त्वतः (hypermetric), Ds marg s तत्त्वतः (for तत्त्वतः) Ks कालं यत्त्वतः (hypermetric), Vs Ds कालं कालं (Ds 'ह) स्वयं, Ds Gs कालं कालं च यत्त्वतः, Ts s Gs s Ms s कालं पारम्पर्यं (Ms 'तु) यत्त्वतः (for *) Ns सत्ता, Vs सत्ता, Ts Gs s तद्वि (for दृष्टा) — Ks Vs om line 43 — (L 43) Ds प्राणा पञ्चविधाश्चेव (for *) Vs प्राणा, Bs Ds s Ms यत्त्वतः, Dn Ds यत्त्वतः (for 'तु) — (I 44) Vs यत्त्वतः (for यत्त्वतः) Ts स एव (for तत्त्वतः) Ds यत्त्वतः (for 'तु) Ns तत्त्वतः (for 'तु) Ts Gs s Ms s स एवायत्त्वतः, Gs स एवायत्त्वतः (for *) — (L 45) Ks s Bs Ds Ds s यत्त्वतः (for यत्त्वतः) Ks s Ns

उच्यते विविधैर्भावैस्त्वैवानप तत्परः ।

स एव भगवान्सर्वं करोति विवरोति च ॥ [45]

योऽस्मान्कारयते कर्म तेन स्य व्याकुलीकृताः ।

यजामहे तमेवेशं तमेवेच्छाम निर्वृताः ॥

यो यत्ता यश्च यत्तन्यो यश्चाहं प्रवर्षीति ते ।

इदं शृणुत यच्छ्रेयो यच्चान्यतगिजल्पय ॥

याः कथाश्चैव वर्तन्ते श्रुतयो वाय गह्वराः । [50]

विश्व मिथ्यविद्वेयः सर्वं नारायणात्मकम् ॥

यत्सर्वं यद्वत्तमादिमक्षरं वै

यद्भूतं भनति मिथश्च यद्विषयम् ।

यत्किञ्चिदमचरादव्ययं त्रिलोके

तत्सर्वं पुरुषपरः प्रभुर्परिष्ठः ॥ [55]

Colophon.

V₁ s D₁ स, V₂ च (for च) — (L 46) T₁ G₁ s M₁ s

सो (for सो) V₁ धारयते (for धा) M₁ स (for स)

— (L 47) T₁ s G₁ s M₁ s यजामहे तमेवाच (for ") B₁

[हृ]च्छेम, D₁ D₂ [हृ]क्षेम (for [हृ]च्छेम) V₁ s D₂ T₁

s ; निर्वृतिम्, V₁ तम् (for "ता) D₂ तमेवेक्षेम निर्वृता,

D₂ तमेवेक्षाम कि (for ") — (L 48) T₁ s G₁ s M₁ s

यो यत्ता यश्च यत्तन्य (for ") K₁ s D₁ s यथा (for

यश्च) N₁ V₁ s D₁ तत् (for त्र) L₁ D₁ s च (for

ते) K₁ B₁ s D₁ यश्चाह तद्वर्षीति च (K₁ ह), V₁ D₁

यथाह तद्वर्षीति च, D₁ यश्चाह यवर्षीति च, T₁ G₁ यद्वा

यत्तद्वर्षीति च (G₁ च), T₁ G₁ यद्वाह तद्वर्षीति च, M₁

यश्चाह तु यवर्षीति च (for ") — (L 49) T₁ s G₁ s M₁ s

भूयते यच्च वै श्राप्य (for ") K₁ जल्पते, T₁ वर्तितम्, T₂

D₁ विश्वं विश्वपतिं देव (for ") D₁ सर्वं नारायणात्मकं,

T₁ s G₁ s M₁ s स तु नारायण स्थित (for ") — (L 52)

K₁ s V₁ s B₁ D₁ D₂ s यद्वत्तम् (for "यत्तम्) D₁

मक्षय (for मक्षर) D₁ यत्सर्वं यद्वत्तमादिमक्षरं वै, T₁ G₁

M₁ स यद्भूतं भिन्यमक्षरं यद्, T₁ G₁ स यद्वत्तमविषयमक्षरं

यद्, G₁ s "यं यद्वत्तमादिमक्षरं (G₁ दिवा) मक्षरं वै, M₁ स

यत्तमविषयमक्षरं यद् — (L 53) V₁ B₁ D₁ D₂

मवदमित च, D₁ यदपि मवद, T₁ G₁ s नवदमित (for

मवति मिथश्च) — (L 54) K₁ s D₁ अपरमव्यय, V₁

अचराव्ययमक्षरं V₁ अचरात्मक, D₂ शब्दय (for "शब्दय)

वैशंपायन वगच ।

चत्वार्योहः सदस्माणि वर्षाणि तत्कृत युगम् ।

तस्य नावच्छति सध्या द्विगुणा जनमेजय ॥

तत्र धर्मश्रुत्तुप्पादो धर्मर्षि पादविग्रहः ।

स्वधर्मनिरताः सन्तो यजन्ते चैव मानवाः ॥

विश्राः स्थिता धर्मपरा राजवृत्ते स्थिता नृपाः । [60]

कृत्वागमिरता वैश्याः शूद्राः शुभ्रपयः क्षिमाः ॥

सदा सत्यं च सत्यं च धर्मश्चैव दियर्षेण ।

सद्विचारचित यच्च क्षियते ह्यायते च वै ॥

एतत्कृतयुगे कृत सर्वपाप्मेव भारत ।

प्राणिनां धर्मबुद्धीनामपि चेन्नीचयोनिताम् ॥ [65]

श्रीणि वर्षसहस्राणि प्रेतायुगमिहोच्यते ।

तस्य तावच्छती सध्या द्विगुणा परिकीर्तिता ॥

N₁ s D₁ च (for च) V₁ B₁ D₁ s G₁ s यत्किञ्चिदमचर

यद्वत्ति लोके, T₁ s G₁ s M₁ s "वत्तमचर यद्वत्ति (T₁ G₁

यद्वत्ति) वाच्यम् — (L 45) D₁ G₁ यत्तिह T₁ s G₁ s

M₁ युगम्, M₁ प्रमाण (for परिष्ठ)

Colophon. — Mention of the Epic 'D₁ s — Men

tion of Khila K₁ V B D₁ D₂ s — Sub parvan

K₁ s N₁ V₁ B₁ D₁ s G₁ योक्तरम् — Adhy nama

K₁ s V₁ D₁ D₂ L₁ s T₁ s G₁ s M₁ s सु (V₁ D₁ T₁

M₁ s यो) कर श्राद्धार्थं, K₁ D₁ प्रधानश्राद्धार्थं — Adhy

no K₁ 182, V₁ s 103, D₁ M₁ s 1, D₁ s 192,

D₁ 181, D₁ 200, D₁ 128, T₁ 350, T₁ G₁ 325, G₁

334, G₁ s 332

(L 56) D₁ जातम् (for जाह) — (L 58) K₁ s

K₁ D₁ तदा धर्मस्य, B₁ धर्मस्य, (by transp), T₁ s

M₁ s यदा धर्मस्य — (L 59) T₁ हरषर्षे, G₁ स्वर्कर्म (for

स्वधर्म) V₁ s सर्वे, B₁ (many) शान्ता (for सर्वो) K₁

G₁ जायन्ते, D₁ यजन्तार (for "न्ते) V₁ T₁ सत्र, T₁ G₁ यद्

(for चैव) G₁ M₁ s जायन्ते यत्र मानवा (for ") — (L

60) K₁ V₁ s B₁ s D₁ D₂ s स्थिता धर्मपरा विश्रा (for ").

V₁ शान्ता, T₁ G₁ वृत्त, G₁ वृत्तौ (for वृत्ते) — (L

61) N₁ G₁ s कृत्वादितु रवा (N₁ स्थिरा) वैश्या (for ")

— (L 62) N₁ V₁ D₁ M₁ s तदा (for तदा) N₁ V₁

B₁ s D₁ D₂ s सदा सत्यं च सत्यं (D₁ होय) च, V₁ B₁

D₁ s G₁ s सदा सर्वं (D₁ स) तपश्चैव (for ") — (L 63)

N₁ V₁ B₁ D₁ s T₁ s G₁ s M₁ s कर्म, V₁ यद्वा

(for यच्च) K₁ न च, K₁ s B₁ D₁ च तत्, D₁ अपि च, D₁

द्वाभ्यामधर्मः पादाभ्यां त्रिमूर्तिर्मो व्यवस्थितः ।
 तत्र सत्यं च सत्यं च कृते सर्वं विधीयते ॥
 त्रेतायां विकृतिं याति वर्णा लौत्येन संयुताः । [70]
 चातुर्वर्ण्यस्य वैकल्याणातिर्देवत्यमाश्रिताः ॥
 एषा त्रेतायुगातिर्यदिचित्रा देवनिर्मिता ।
 द्वापरस्यापि या चेष्टा तामपि श्रोतुमर्हसि ॥
 द्वापरं द्वे सहस्रे तु वर्षाणां कुरुतत्तम ।
 तस्य वायच्छती संध्या द्विगुणा परिकीर्तिता ॥ [75]
 तत्राप्यर्थपरा विप्रा क्षानिनो रजसावृताः ।
 शठा नेष्टिकाः धुद्रा जायन्ते कुरुपुंगव ।
 द्वाभ्यां धर्मः स्थितः पञ्चधामधर्मस्त्रिभिरव्यवस्थितः ॥

निर्पयं यान्ति स्तनैः हृते ये धर्मसेतवः ।
 ब्राह्मण्यभावा नश्यन्ति तथालोक्यं विशीर्यते । [80]
 व्रतोपनासात्त्वयन्ते द्वारेपरं युगपर्यये ॥
 तथा वर्षसहस्रं तु वर्षाणां द्वे शते तथा ।
 सध्यायाः परिसंख्यातं धूरं कलियुगं स्मृतम् ॥
 तत्राधर्मश्चतुष्पादः स्याद्धर्मः पादविमहः ।
 कामिनन्ममा लज्जा जायन्ते तत्र मानसाः ॥ [85]
 नैवोपवासः कृत्स्नश्च साधुर्न च सत्यमाह ।
 नास्तिको ब्रह्मचर्या या नरो भगतिं वै तदा ॥
 अहंकारगृहीताश्च प्रक्षीणस्नेहवान्धयाः ।
 विप्राः द्रुष्टसमाचाराः ब्रह्मास्याचारलक्षणाः ॥

श्रुतिं वै, T₁ नये G₁ जने, Bom Poona eds G(ed) च वद (for च वै). D₁ नियते रयात्तये भवे; D₂ ति दीयते तथा; G₂ नियते हियते च वै (for ^a). — (L 54) T₂ G₁ M₁ कर्त्तुं तु स (for कृतयुगे) T₃ M₁ तत्तादृशं सुसुप्तं; G₂ तत्तत्कर्म सुप्तसुप्तं (for ^a). — (L 55) G₂ सिद्धिश्च (for बुद्धि-नाम्) K₁ अपि वैपीनयोगिनाम्, K₂ अपि चालीय योगि; D₂ अपवृत्तमयोगि, T₂ G₁ अपि (G₂ 'सि' वै वृत्तमन्त्र), M₁ अपि वै दीप्यन्ते (for ^a). — (L 67) T₁ G₁ तत्र (for तस्य) K₂ परिवर्त्यते, T₁ G₁ M₁ 'कीर्यते' (for 'कीर्तिता'). — (L 60) T₁ G₁ तथा सत्यं च निदि च (for ^a). N₁ V₁ D₁ D₂ s T₂ G₁ s M₁ s प्रवर्त्यते (for विधीयते) T₃ कृते सर्वं प्रवर्त्यते (for ^a). — (L 70) G₁ M₁ s वैकुण्ठि (for वि). B₁ D₁ धर्म, D₂ धर्मा (for वर्णा) D₃ T₁ G₁ M₁ वत्सा लो (D₂ धर्मलो, M₁ धर्मलो) विभ संयुता (for ^a). — (L 71) T₁ सर्वं तद् (for वैकल्याद्) K₂ s D₂ आस्थित (for आश्रिता) T₁ G₁ याति ईर्ष्यमाधमम् (for ^a). — (L 72) D₂ विधिर् (for मविर्) K₂ B₁ D₁ s s दृष त्रेतायुग विधिर्; T₁ s G₁ s M₁ s दृष्टत्रेतायुग विधि (for ^a). K₂ s D₂ विहिता (for विधिप्रा) K₁ s M₁ D₁ s विहितो देव निर्मित, D₂ विदिता देवकीर्तिता, T₁ s G₁ s M₁ s विधि च्छेत् रिक्तित्त्वं (T₁ G₁ कर्णत्वं) (for ^a). — (L 73) B₁ तु या, T₂ G₁ द्विपा (for [म]वि या) — (L 74) D₂ सहस्रं (for 'स') D₃ द्वे सहस्रे तु वर्षाणां, T₂ G₁ द्वारे द्वे मदभागि (for ^a). — (L 75) T₁ s G₁ s M₁ s द्विगुणा युगमुच्यते (for ^a). — (L 76) K₂ D₁ [म]सर्वं (for [म]-वर्त्यं) T₁ s G₁ s M₁ s तत्रार्थवन्तोऽर्थपरा (for ^a) T₁ s G₁ s प्राणिनो (for क्षानिनो) M₁ s प्राणिनो रजसा हता (for ^a). — (L 77) V₁ s विप्रा, G₂ रौद्रा (for धुद्रा) N₁ सन्त्य (for तुंग्य) T₁ s G₁ s M₁ s जायन्ते जायन्तो जना (for ^a). — (L 78) G₂ वृत्त (for स्थित). K₂

B₁ s D₂ D₁ s s उचित्तु; G₂ s ऊर्जित (for उचित्तु). G₁ s अधर्मस्त्रिभिरव्यवस्थिता (for ^a). — (L 79) Bom Poona eds दर्शनवाति (by transp) D₂ हृता (for हृते). T₂ G₁ M₁ s शिन्दोरत्तवै (M₁ s 'अभर्म' सेतव (for ^a). — (L 80) B₁ D₂ D₁ सद्यन्ते (for 'सि'). T₂ G₁ M₁ s ब्राह्मण्यभावाश्चयन्ते (for ^a) K₂ [म]तिव्यं (for [म]तिव्यं). — (L 81) K₂ सद्यन्ते; B₁ सद्यन्ते (for 'स'). — (L 82) K₁ s D₁ s D₂ वैद (for वयं) T₁ G₁ M₁ s वर्षाणां वै शतेषु च, T₂ G₁ 'या वै शतरवि (for ^a). — (L 83) K₁ D₁ सहस्रं (for चरितं) K₂ B₁ D₁ s s T₁ s G₁ s s M₁ s संख्याया सह संख्याय, K₂ D₂ सध्याया परिसंख्याय, V₁ संख्याय सहस्रं कथ्यते (for ^a). — (L 84) D₂ धर्मश्च (for स्वाधर्म). K₂ पादको धर्मसंस्कृत, N₁ V₁ D₂ D₁ s धर्मं पादमभिहित (for ^a). — (L 85) K₁ s D₁ काम निष्कलमच्छा; V₁ कामिवस्तु समाप्यता (for ^a). G₂ शीत्ये (for जा). — G₂ om (hapl) lines 88-88 — (L 86) N₁ [उ]पवासिता, V₁ कृतक, B₁ D₂ बलिता (for 'वासकृत्') V₁ D₁ G₁ M₁ s नैवोपनासी काश्चि, T₁ G₁ न कोऽप्यातिरूपी काश्चि (for ^a). D₂ T₁ G₁ s सत्यवाक् (for 'वाक्'). B₁ s G₁ s च साधुर्व सत्यवाक् (G₂ 'वाक्') (for ^a). — (L 87) K₂ s N₁ V₁ s B₁ D₂ D₁ s s (marh) हन्ता, B₁ गच्छे; G₂ भक्तो (for वक्ता) D₂ D₂ कास्तिको प्रत्यमको वा, D₂ क्षानि लोको प्रत्यमन्ता (marh 'मको'), T₂ B₁ M₁ s आस्तिको प्रत्यमिच्छे (for ^a). N₁ V₁ सानवो (V₁ न नरो) वै भवेत्तदा (for ^a). — (L 88) B₁ D₁ s G₁ सन्ध्या (for सन्ध्या) T₂ प्रक्षीणस्नेहव च (for ^a). — T₂ om lines 89-93 — (L 90) B₁ दृष्टमिति (for 'कास्तु') T₁ G₁ s s M₁ s आश्रमाणां विपर्ययो (for ^a) K₂ N₁ D₁ s s M₁ s संकर, V₁ दृष्टता (for संकर). — T₂ G₁ s M₁ om lines 91-93 — (L 91) D₂ क्षा

दूपास्त्राश्रमाणा च वर्षांना चैव सकराः । [90]
 अगम्येष्टमिरज्यन्ते कस्यन्त्येव कलौ युगे ॥
 एव द्वादशसाहस्र तत्रैतद्युगमुच्यते ।
 तदेकसप्ततिर्युगं सम्यन्तरमिहोच्यते ॥
 प्रप्या चैव ॥ सदेहो युगान्ते जनमेजय ।
 दिव्या द्वादशसाहस्री युगाप्या कवयो विदुः । [95]
 एतस्साहस्रपर्यन्तं तदहो ब्राह्ममुच्यते ॥
 ततोऽह्नि गते सस्मिन्सर्वेपात्रेव देहिनाम् ।
 शरीरनिर्धृतिं चक्रे कः सहारुद्रिमान् ॥
 दैवताना च सर्वास्ता ब्राह्मजाना महीपते ।
 दैत्याना बान्ताना च यक्षगन्धर्वरक्षसाम् ॥ [100]

देवर्षीणा ब्रह्मर्षीणा तथा राजर्षीणामपि ।
 किन्तराणासम्पत्सरा भुजगाना तथैव च ॥
 पर्वताना नदीना च पशूना चैव भारत ।
 तिर्यग्योनिगताना च सत्त्वाना कृमिणा तथा ॥
 महामृतपविर्देव. पञ्च भूवानि भूतकृत् । [105]
 जगत्सहस्रणार्यां कृन्ते वैश्वस महत् ॥
 भूरा सूर्यश्चन्द्रोपि चाददानो
 भूवा वायु सत्त्वभ्राणिनालम् ।
 भूता पटिर्दधते सर्वलोक-
 न्येषो भूता भूय एवाभ्यर्पन् ॥ [110]

Colophon

म्यासु (for 'मेसु') K₁ s V₂ B Dn D₂ s G₂ M₂ [अभिर
 स्वन्त, N₁ 'स्वन्ति, G₂ [एव] इत्यन्ते (for [अभिर'] V₂ s
 D₂ s D₂ s इत्यन्ति B₁ s G₁ M₁ कर्त्तुमि, N₁ कर्त्तुमि (for
 कर्त्तुमि) — After line 91 G₂ m₂

6** भासुत्तयैव सदेहो युगान्ते जनमाय ।

— B₁ M₁ om lines 92-93 V₂ B Dn D₂ s G₂ M₂ line 92 — (L
 92) N₁ V₁ B₁ D₁ D₁ s G₁ M₁ [एव] (for एव) K₁ s V₁
 D₁ s तत्रैव, N₁ B₁ s D₁ D₁ s G₁ s यदेतत् D₁ सदेह D₁
 तथैव D₁ सदेह (for तत्रैव) — (L 93) K₁ तथैव (for
 'क') N₁ D₁ युगं B₁ गण (for गुण) — D₁ s m₂ after
 line 98 D₁ after line 98

7** भूयश्चन्द्रसुगुणं तदहो ब्रह्मण कृन्तन् ॥

— G₁ om line 101 — (L 94) K₁ V₁ D₁ D₁ s s / sup
 in T₁ चेद न, V₂ B₁ s D₁ D₁ (margin) तथैव; D₁
 तथा न (for तत्रैव) D₁ G₁ प्रप्यात्तयैव सदेहो, D₁ (also)
 एव तत्रैव न, T₁ G₁ M₁ s कर्त्तुमि न न, G₁ विद्यामेव न
 सेवन्ते (for " — D₁ om lines 95-96 N₁ s om line
 95 — (L 95) V₂ s D₁ D₁ s D₁ s (D₁ एव) द्वादश
 साहस्र, T₁ s G₁ s M₁ s दिवाद्वादशसाहस्री (for " K₁
 V₁ s B₁ युगान्यो K₁ 'ने' D₁ युग ॥ (for युगान्ता) V₂
 तर्पणयुगमुच्यते B₁ D₁ यदेतद्युगमुच्यते T₁ s G₁ s M₁ s
 युगाप्या पूर्वनिर्दिष्टानां (for " — D₁ om line 96 — (L
 96) N₁ B₁ s D₁ एतद्युगमुच्यते (for " — (L 97) T₁ s G₁ s M₁ s
 जीविनाम् (for देहि) — G₁ om line 98 — (L 98)
 K₁ s V₁ s B₁ (margin as above) D₁ D₁ s लोक (for
 रत्न) T₁ s C₁ M₁ s लोकमप्राप्तुमि (M₁ s 'कारिणा')
 (for " — B₁ G₁ s om line 99 — (L 99) K₁ N₁ V₁ s
 B D T₁ s G₁ s सतीर्षा (for सतीर्षा) N₁ D₁ s G₁ M₁ s

महाब्रह्म, V₂ D₁ T₁ ब्रह्मब्रह्म (for 'गाना') D₁ ब्रह्मवले
 (for वले) — (I 100) K₁ D₁ D₁ s s मानवानो (for
 वा') B₁ G₁ s देवदानवयक्षराक्षस (for " G₁ s दैत्य (for
 यक्ष) V₂ B₁ D₁ s किन्तु (for कर्त्तुमि) B₁ दैत्यदानव
 रक्षसाम् D₁ कर्त्तुमि, T₁ s G₁ s M₁ s यदासम्पत्ति
 नात् (for " — (L 101) G₁ s च सर्वेषां (for ब्रह्मर्षीणां)
 T₁ G₁ M₁ s ब्रह्मर्षीणां देवा (M₁ s राजर्षीणां (for " N₁
 V₁ D₁ सत्त्वर्षीणां च भारत, B₁ राजर्षीणां तथा नृप, T₁ s
 G₁ s M₁ s राज (M₁ s दैव) र्षीणां तथैव च (for " — (L
 102) N₁ V₂ s B₁ D₁ D₁ s T₁ s C₁ M₁ s राजर्षीणां
 G₁ s विद्याधराणाम् (hypermetric) (for विद्वत्तानाम्) T₁ s
 G₁ s M₁ s च भारत (for सर्वेषां) G₁ s पश्चि (G₁ यक्ष-
 यक्षयक्षसिन्धुनाम् (for " — (L 103) D₁ सन्तानो (for
 नदीनां) D₁ (margin) मदीनां सुगण्डिनाम्, T₁ s G₁ s
 M₁ s सन्ताना पश्चिना तथा (for " — B₁ om line 104
 — (L 104) D₁ सता च, D₁ सर्पिणा (for सत्त्वर्षीणां) K₁
 B₁ D₁ D₁ s सत्त्वर्षीणां सुगण्डिनाम् (for " — (L
 105) T₁ s G₁ s M₁ s यक्ष (for दैत्य) T₁ G₁ s M₁ s
 भूरा, G₁ s सर्वे (for पञ्च) D₁ सत्त्वर्षीणां भूयश्चन्द्र (for
 " — (L 106) D₁ सै खल D₁ सै खल (for सैखल)
 — (L 107) K₁ ज्योतिर्देवानां (for चाददानो) — (L
 108) K₁ N₁ V₁ s D₁ M₁ सत्त्वर्षीणां, K₁ देव (for 'देव')
 V₂ D₁ प्राणि (D₁ 'नि' चायम्, D₁ प्राणिनाम् (for प्राणि)
 K₁ वायुभूरा सत्त्वर्षीणां ज्योतिः D₁ D₁ T₁ भूरा वायु
 सत्त्वर्षीणां D₁ सत्त्वर्षीणां ज्योतिः — (L 109) D₁ चाभिर
 (for चाभिर) K₁ निर्देह K₁ s V₁ B₁ s D₁ D₁ s दैत्ये;
 V₂ s B₁ D₁ T₁ s C₁ s M₁ s निर्देह (for दैत्ये)
 — (L 110) D₁ ज्योतिः (for ज्योतिः) K₁ D₁ [अभिरर्षिः;
 K₁ D₁ [अभिरर्षिः]; K₁ [अभिरर्षिः]; V₂ 'वर्षा' D₁ [अ-

जनमेजय उवाच ।

एकार्णवविधिः कोऽयं यत्रैष परिकीर्तितः ।

क एष पुरुषो नाम किं योगः कश्च योगवान् ॥

वैशंपायन उवाच ।

एतावन्तमसौ कालमेकार्णवविधिं प्रति ।

कश्चिद्वितीयं भगवानिति कश्चिन्न युज्यते ॥ [155]

न द्रष्टा नैव ददित्ता न ज्ञाता नैव पार्थिवः ।

न स्म विज्ञायते कश्चित्ते तं देवमुत्तमम् ॥

नभः क्षितिं पवनमथ प्रवाशय-

न्मजापतिं भुवनपतिं सुरेश्वरम् ।

पितामहं धृतिनिलयं महामुनिं

[160]

महोदधौ शयनमरोचयत्प्रभुः ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

एवमेकार्णवीभूते शेते लोके महाद्युतिः ।

प्रच्छाद्य सलिलं सर्वं हरिर्नारायणः प्रभुः ॥

महतो रजसो मध्ये महार्णवसमस्य वै ।

विरजस्तो महाबाहुरक्षर ब्रह्म च त्रिदुः ॥ [165]

आत्मरूपप्रवाशेन मनसा सज्वतः प्रभुः ।

दिव्यमास्थाय काष्ठं ह्य वतः सुप्ताप सोऽज्ययः ॥

निसं हातानि (for हाँ) B₁ : D₂ D₃ : T₁ G₁ : s M₂
गताभ्येकार्णवाभसि (for ^a) — (L 151) K₁ योगाद्,
D₂ भुवः, D₃ T₂ G₁ : M₂ : कश्चु (for चक्षु) — T₁ :
G₁ : M₂ : s om the ref. — (L 152) T₂ G₁ M₂
कैव (for कोऽयं) G₂ क एष, G₃ य एष (for यत्रैव)
K₁ D₂ या वैदा परिकीर्तिता, T₁ : G₁ : M₂ : क एष
परिवर्तक (for ^a) — (L 153) T₁ : G₁ : s M₂ :
को (for किं) — T₁ : G₁ : s M₂ : s om the ref. — (L
154) T₁ : G₁ : s M₂ : सलौ विरजस्त काल च (for ^a) T₁ :
G₁ M₂ : प्रभु, G₁ विद्यु (for प्रति) G₂ एकार्णवविधिं प्रभु
(for ^a) — (L 156) K₁ : D₂ [अ]नुज्ञाता, V₂ रमिता,
M₂ : सविता (for ददित्ता) K₂ न द्रष्टा न च देवता, D₂
Bom Poona eds न वै (D₂ नैव) माता न च द्रष्टा, D₂
न दृष्टो नैव कथितो, D₂ T₁ : G₁ : s न दृष्टा नैव से (G₂ स)-
विता (for ^a) K₂ [अ]नुज्ञाता, D₂ न ज्ञातो (for न ज्ञाता)
D₂ D₃ D₄ पार्थिव (for तं) D₂ नैव माता च पार्थिवः, T₂
G₁ M₂ : न च (G₂ नैव) स्वाता च पार्थिव (M₂ ता), G₂ :
न स्वाता नैव पश्यति (for ^a) — (L 157) G₂ : स (for
स्व) K₁ D₂ तस्माद्विज्ञायते किंचिद्, D₂ D₃ T₂ G₁
ततोऽभ्युवापते कश्चि (B₁ किंचि)द्, D₂ न स विज्ञायते किंचिद्
(for ^a) K₁ V₂ B₁ : D₂ D₃ : ईश्वरम् (for उत्तमम्) V₂
कृते देवमनुत्तमम्, D₂ कृते वै देवमीश्वरम् (for ^a) — (L
158) K₁ D₂ : सः सः (for नभः) T₁ G₂ पवनमथ, G₂ यव
नमनि- (for पवनमथ) T₂ G₁ : M₂ : नभ क्षितिं पवनमथं
प्रवाशय — (L 159) K₁ N₂ : D₂ भुवनपतिं, D₂ D₃ : वरं
(for वतिं) T₁ G₁ : महेश्वरम् (for सुरे) V₁ प्रजापति
भुवनवर सुरेश्वरम्, V₂ : पतिं भुवनवर महेश्वरम्, D₂ निभुवन
वरं सुरेश्वरम्, T₂ M₂ : वनि भुवनव (M₂ व)रं महेश्वरम्
— (L 160) K₁ D₂ T₁ G₁ प्रजापतिं, G₂ पितामह (for
महं) D₂ स्तुति (for धुनि) — (L 161) T₁ G₁ M₂
हृति (for प्रभु) G₁ प्रशाप्य वा शयनमरोचयत् प्रभुः, M₂

शशास भू शयनमरोचयद्वरि (sic)

Colophon — Mention of the Epic D₂ — Mention
of Kshila K₁ V B D₂ D₃ — Subparean K₁ V B
D₂ : s : T₂ पौष्करम् — Adhy name D₂ D₃ T₁
G₁ : M₂ पुष्करामुर्भाव — Adhy no K₂ 184, V₁ :
195, D₂ M₂ : s, D₂ 184, D₂ 211, D₂ 193, T₁
332, G₁ 327, G₂ 336, G₃ 334

(L 163) K₁ : T₂ एकार्णवे (for 'गंवी') K₂ भूवा
(for भूते) D₂ एवमेकार्णवे धोरे (for ^a) — After line
162, K₂ V₁ : s 105

11**

नष्टे स्वावरज्जने ।

नष्टावलाभिले लोके नष्टाकावो महीतले ।

स्वप्नसूर्यप्रदे नष्टे

D₂ Bom Poona eds महाद्युति (for 'द्युति') V₁ नष्टे
स्वावरज्जने (for ^a) — (L 163) G₂ प्रच्छाद्य सलिलेनोवी
(for ^a) K₂ V₂ पति (for प्रभु) — For line 193 T₁ :
G₂ : s M₂ : s subat

12**

प्रच्छाद्य सलिलेनोवी हनो नारायणपते ।

— (L 164) T₁ G₁ मयस्य (for समस्य) — (L
165) V₂ : G₁ : s मयस्य (for 'रि') K₁ : s : B₁ : D₂
: s (sup lin) महायोः, D₂ प्राज्ञाया, D₂ : ब्रह्म यद् (for
ब्रह्म य) — (L 166) K₂ B D₂ D₃ : सपता, K₂ V
D₂ : T₂ G₁ : s : V₂ : समता (for मनसा) K₂ तपसा
सर्वतः प्रभुम्, D₂ समता सतत प्रभु, T₂ G₂ मनसा मुद-
(G₂ ह) प्रभु (for ^a) — T₁ : G₁ : s M₂ : s om. line
167 — (L 167) K₂ विरम् V₂ एकम्, D₂ D₃ :
(mag as above) त्रिकम् (for द्विकम्) Cal ed आच्छाद्य
(for नारायण) K₂ D₂ सर्वथा, K₂ ब्रह्महा (for सोऽमय-)
— After line 167, T₁ : G₁ : s M₂ : s 105

13**

मनसाधिकमास्थाय यत्र व सत्रमासते ।

पुरुषो यज्ञ इत्येव यत्परं परिकीर्तितम् ।
 यथान्यत्पुरुषाख्यं स्यात्तस्यै तत्पुरुषोत्तम ॥
 ये च यज्ञपरा विद्या ऋषिज्ञा इति सञ्ज्ञिताः । [170]
 आत्मवेदादपुरा भूतना यज्ञेभ्य श्रूयता उदा ॥
 ब्रह्माण परम यन्मादुहातार च सामगम् ।
 होतारमथ चाध्वर्युं बाहुभ्यामक्षजन्तुभ्यु ॥
 ब्राह्मणो ब्राह्मणकृत्सी प्रकोत्तार च सर्वज्ञा ।
 तन्मित्र वरुण सद्वा प्रतिज्ञातारमेव च ॥ [175]
 उदसत्प्रतिहर्तार होतार चैव भारत ।
 अध्यापकमयोक्तव्या नेष्टार चैव भारत ॥

पाणिभ्यामथ चापीभ्य ब्रह्मण्य चैव यज्ञियम् ।
 प्रावाणमथ बाहुभ्या मुनेतार च चक्षुष ॥
 एरमेवैष भगवान्पोढशैताञ्जगत्पति । [180]
 प्रवक्तृन्तृन्तृयज्ञानामृत्विजोऽसृजदुत्तमान् ॥
 तदेव वै वेदमथ पुरुषो यज्ञसहित ।
 वेदाश्च तन्मया सर्वे साहोपनिपदविद्या ॥
 स्वपितृकार्णवे चैव यदाश्चर्यमभूत्तदा ।
 श्रूयता तद्यथावृत्त मार्कण्डेयोऽनुभूतयान् ॥ [185]
 जीर्णो भगवत्तत्सत्यं कुक्ष्यावेव महामुनि ।
 बहुरूपसहस्रायुस्त्वैव वरतेजसा ॥

पथाक्षय पर श्राम स्रग् यज्ञराजो मतम् ।

इह्याप्यपयकोटिह्य यमोपनिषद इत्युक्तम् ॥

[(L 1)] Ts G1 Ms + मन सारिवक्रमायाव (for ")
 — (L 2) Gs तथा तत्पर, Ms दायात्तये (for यथा तत्पर)
 — (L 3) Ts यत्, Gs यथा (for यत्)]
 — (L 168) Ts : G1 : Ms [ए]तद् (for ए]व) Ks
 यपुरा, Da यत्पर, Da यत्पुर, Da (स्म) it as above)
 तत्पर, Ts G1 Ms यत्पर (for यत्पर) — (L 169)
 Ns V1 : Bs Ds1 यत्पर पुः Ks Ds1 "न्वातु"स्वापरयत्पर (for
 ") Ns V1 : Bs Ds1 Ds : Ts Gs Ms स एव, Ts G1 :
 Ms स एव (for स एव तत्पर) — (L 170) V1 यत्परा, Ts
 G1 : Ms : यत्परा (for "परा) V1 यत्परा (for यत्परा)
 V1 Ds विष्णुता (for सञ्ज्ञिता) Ds यत्परायैति कीर्तिता,
 Bs Ds ज इति विष्णुता, Ts G1 : Ms : ये यत्परा इति
 इत्युता, Gs यत्परायैति विष्णुता (for ") — (L 171) V1 :
 Ms अस्मा देव, Ts Ms अस्मादेव (for आत्मवेदात्) Ks Bs Ds
 Ds पुरा भूता, Ks Ds (mag) परा भूता, Vs Gs परा भूता,
 Bs : पुरा भूता (for पुरा भूता) Ns आप्तवेदोऽयमेव भूताः
 Ds आत्मा देव परा भूता, Ds (mag) Ts G1 Ms अस्मा
 देव पुरा भूता, Gs आत्मा देव पुरा भूता (for ") V1 Ds Ks
 भूयते (for "पर) Ns Vs : Bs Ds यज्ञेभ्य श्रूयते यथा
 Ds (mag) देवेभ्य श्रूयते यथा, Ts Gs यज्ञेभ्य श्रूयता तथा
 (for ") — (L 172) Gs Ms : प्रथम (for परम) Ts
 ब्राह्मणा प्रथम यन्मादु (for ") — (L 174) V1 सत्परा, Ts
 Ds Ds Ks सत्परा (for प्रकोत्तार) — (L 175) Ks
 Bs स मित्रं Ds तामिमा (for सत्परा) Ks + Ds दृष्टा
 (for दृष्टा) Bs Ds तामिमायत्न दृष्टा, Ds स मित्रं वरुण
 दृष्टा, Ds Gs स मित्रं Gs तामिमा वरुण दृष्टा, Ts G1 :
 Ms : ना भिमापयती दृष्टा (for ") Ds अत्यन्त (for एव
 च) Ks : Ds प्रदेष्टार च यत्परा, Ks Ds यत्परायैति देव च;

Ts Gs : Ms : प्रविष्टायावमेव च (hypermetric) (for
 ") — (L 176) Ds Ds Ds : Gs कोटार (for को) Ts
 Gs Ms + होतार च तथा विष्णु, Gs कोटार च तथा विष्णु (for
 ") — Da om (hapi) line 177 — (L 177) Bom
 Poona eds G(Ed) लघुहाराजनोक्तव्या (sic) (for ")
 — (L 178) Ks Ds : + ब्रह्माण (for ब्रह्माण) V1 यत्पि
 कम् (for यत्पि) Vs Ds Ds Ts Gs : Ms + सुमहत्तमं
 च यत्पि (Ts : Gs : + Ms वाशिकम् (for ")
 — (L 179) Vs Bs Ds दायात्तया, Bs Ds दायात्तया (for
 बाहुभ्या) Vs दायात्तया दायात्तया, Ts Gs : प्रावदुत्तं च
 दायात्तया, Gs Ms + प्रावदुत्तं दायात्तया (for ") Vs : Ds
 वरतेजसा (for मुने) Ks : Ds : दायात्तया, Bs : वाशिकम्
 (for चक्षुष) Ks Vs Vs Bs Ds Ds : वरतेजसा च
 यत्पि (Ns Vs वाशिकम्), Ds प्रावदुत्तं च यत्पि, Ts :
 Gs : Ms + उरतेजसा च यत्पि (for ") — (L 180) Vs Bs
 प्रावदुत्तं (for दायात्तया) Ks : दायात्तया दायात्तया (for ")
 — (L 181) Gs : प्रवदुत्तं (for प्रवदुत्तम्) Ts Gs अत्यन्त
 सोऽयमेव कामात् (for ") — (L 182) Ks Vs : Ds :
 यत्पराय (for वेद) Vs Bs Ds Ds : वेद (for यत्परा)
 Ds सत्परा, Gs सत्परा (for सत्परा) — (L 183) Ts
 Gs Ms [ए]तद्-नया (for तन्मया) — (L 184) Ks Ds
 Ds : + (as p. 181) Vs : दयति, Ks दये च, Bs दये हि
 Ds दयति (for दयति) Vs Bs Ds Ds : दय (for दय)
 Ds दयति (for दयति) — (L 185) Ks Ns Vs : Ds : Ds
 Ds Gs : भूयते (for "पर) Ts : Gs : Ms मित्रो (for दय)
 Ks अनुभूयते, Ns Ds यत्परा, Ds : + अनुभूय तम् (for
 "भूतयान्) — (L 186) Ks Ns Vs : Ds : Ds (as p.
 181 as above) तीर्णो (for जीर्णो) Ds जीर्णो नो भगवत्
 तत्परा (for ") — (L 187) Gs दृष्टा (for दृष्टा) Ms स
 दयति (for "यत्परा) Ts Gs : Ms वर (for वर) Ds वर
 दये च तत्परा (for ") — (L 188) Ts Gs Ms : अत्यन्त

इति तीर्थप्रसङ्गेन पृथिवीतीर्थगोचरः ।

आश्रमानपि पुण्याश्च तीर्थान्यायतनानि च ॥

देशान्द्राष्ट्राणि चित्राणि पुराणि विविधानि च । [190]

जपहोमतः क्षान्तस्त्रोपो भोर सगाभितः ॥

भार्कण्डेयस्ततस्तस्य शनैर्बेकाङ्गिनि सूतः ।

निष्कामन्तं न चात्मानं जानीते देवमायया ॥

निष्कान्तस्तस्य यदनादेकार्णयमयो गतः ।

सर्वतस्तपसा छत्र मार्कण्डेयो निरीक्षते ॥ [195]

तस्योत्पन्न भय तीव्र सशयश्चात्मजीविते ।

दैवदर्शनसङ्क्षो विस्मय चागमस्तरम् ॥

स चिन्तयति मध्यस्थो मार्कण्डेयोऽभिधाङ्गि ।

किं स्विद्वेदियं चिन्ता मोहः स्वप्नोऽनुभूयते ॥

व्यक्तमन्यतमो भावो ह्येतेषां भविता मम । [200]

न हीटशमसङ्ग्रिमयुक्त सत्यमर्हति ॥

नष्टचन्द्रार्धपत्ने छत्रपर्यंतभूतले ।

कृतमः स्यादयं लोक इति चिन्ता व्यवस्थितः ॥

अपश्यन्नादिपुरुषं शवान पर्वतोपमम् ।

तोषार्द्रमिव जीमूत मध्ये मम महर्णवे ॥ [205]

तपन्तमिव तेजोभिर्मास्वन्तमिव धर्षसा ।

जाग्रन्तमिव गान्धारीर्ध्वसन्तमिव पद्मगम् ॥

स देवं प्रष्टुमायाति को भवानिति विस्मयात् ।

तथैव च शनैर्भूयो मुनि कुक्षि प्रवेशितः ॥

स प्रविष्टः पुनः कुक्षं मार्कण्डेय सुनिश्चितः ॥ [210]

तथैव चरते भूयोऽविज्ञानमन्यत्रदर्शनम् ॥

(for इति) T₁ G₁ M₂ + सुधिवीतीर्थगोचरः (M₁ 'रन्'
(for 'r') — (L 189) V₂ D₂ सर्वोश्च (for पुण्याश्च) K₂
D₂ आश्रमानपि पुण्यानि T₂ G₂ M₂ + 'णि च पुण्यानि
(for 'r') T₁ G₁ + : देवतावतनानि च (for 'r') — V₂
om line 190 — (L 190) T₁ G₁ + : चान्यानि, M₂
निष्पान्ति (for विधानां) K₂ T₂ G₂ पुण्यानि (for पुराणि)
— After line 191, D₂ T₂ G₂ + M₂ + ins

14** यत्र सर्वेश्वर शशुं मङ्गलां कनकासमेव ।
कनकादित्यौ तथा वायुमिन्द्र वरुणमेव च ॥
अग्निं नम भूतपतिं कालमुद्यु नथैव च ।
पर्वतानय सर्वोश्च नदीसागरसप्तमां ॥
इदं सर्वं भगवानगमामुनि [5]
कुक्षौ जगत्कर्मसु जगत्पते ।
इव च मूर्ते पुरयोत्तमस्य
तत्रैव सायापटले जगन्मये ॥
कदाचित्पर्वतभूयो बहुकालं अशान्वितः ।

[(L 3) T₁ G₁ + अनीवाले (for अत्र यत्) D₂ T₂ G₂
M₂ कालं (for कालः) — (L 5) T₁ G₁ + इह च (for
इदं) D₂ महामन (for 'द्रुनि') — (L 7) मूर्ती, G₂
मूर्ते (for मूर्ते) T₁ G₁ M₂ पुरयोत्तमस्य (for 'उत्तमस्य')
— (L 8) D₂ T₂ G₂ + M₂ + मयोऽप (for सर्वेश्वर)
— (L 191) B₁ विनिर्गतं (for विनि सूतः) — Ka om line
193 — (L 193) T₁ G₁ M₂ निष्कामन्तं च सोऽस्मान् (for
'r'), K₂ D₂ + लोक (for देव) — (L 194) V₂ + निष्का
मन्तः T₁ G₁ + M₂ + निष्कामन्तं (for निष्कामन्तः) G₂
मयो (for मयो) — (L 195) D₂ सर्वतस्तपनार्वाङ्गः (for
'r') D₂ + निरीक्ष तत् D₂ निरीक्षत (for निरीक्षत) — After
line 196, T₁ G₁ + M₂ + ins

15** यत्रये स्थित दृवं इदं सुदितान्मवात् ।

— (L 199) T₁ G₁ M₂ + 'किं च स्वप्नम विस्मये (for 'r')
K₂ D₂ मोहः T₂ G₂ मोहः T₂ G₂ मोहात् (for मोहः)
— T₁ G₁ om lines 200 203 — (L 201) K₂ + अर्शं
हन् (for 'हृदय') M₂ + हीटशमसं हृदय (for 'r') V₂ B₂
D₂ यत्तु (for अयुक्त) — (L 202) V₂ B₂ D₂ + यत्
नष्ट T₂ + यत्तु (for चरते) V₂ B₂ D₂ भूतलः (for
'ले') — (L 203) D₂ कथं तु (for कृतमः) K₂ B₂
D₂ D₂ + विन्ता (for विन्ता) V₂ B₂ D₂ अवस्थितः
G₂ वृत् (for व्यव) T₂ G₂ M₂ + इत्येव चिन्तवन्विद्यतः
(for 'r') — (L 204) T₁ G₁ M₂ + इदं (for अपश्यत्)
T₁ G₁ + M₂ + स्वप्नतः (for सायान्) — (L 205) K₂
D₂ मोवात्तम् (for 'इव') — For line 206, T₁ G₁ +
M₂ + subst

16** सल्लिख्यार्धो यत्र जीमूतमिव सागरे ।

— (L 206) K₂ V₂ B₂ T₁ + G₁ + M₂ + तेजसा (for
वर्षसा) — (L 207) K₂ B₂ गर्तः तम् (for जाग्र) — For
line 208 T₁ G₁ + M₂ + subst.

17** गान्धारीजाग्रतमिव ज्वलन्तमिव तेजसा ॥

[T₁ M₂ + जोनसा (for ते)]

— (L 208) K₂ B₂ प्रष्टुम् (for प्र) K₂ आपात (for
'ति') T₁ G₁ + M₂ + दव प्रष्टुमिवायात (for 'r') K₂ T₂
G₂ विस्मित (for विस्मयात्) — (L 209) T₁ G₁ + G₂ +
M₂ + तमेव च पुन सोऽप्य (for 'r') — (L 210) D₂ +
G₂ + कुक्षि (for कुक्षौ) M₂ + सप्रविष्ट पुन कुक्षि (for 'r')
T₁ G₁ M₂ + सविस्मयः T₂ G₂ सुविस्मिन (for सुनिश्चितः)
— D₂ om line 211 — (L 211) T₁ G₁ M₂ + च पुन
G₂ + चरते (for चरते) — (L 212) K₂ D₂ यत्तम्, K₂

स तथैव यथापूर्वं पृथिवीमलते बलान् ।
 पुण्यतीर्थानि पूतानि निरीक्षन्ति भूतले ॥
 ऋतुभिर्यजमानांश्च सम्राट्स्वरदक्षिणैः ।
 पश्यते देवदक्षिस्थान्यद्विषयाञ्जनशो द्विजान् ॥ [215]
 सहस्रमाश्रिताः सर्वे रणां ब्राह्मणपूर्वकाः ।
 चत्वारश्चाश्रमाः सन्त्यग्यथोद्विषतालुगाः ॥
 वर्षाणां शतसाहस्रं मार्कण्डेयस्य भीमवः ।
 चरतः पृथिवीं ह्यरुहां न च कुशन्तमीक्षते ॥
 ततः रुदादिद्वयं ये पुनर्वचरादिभिः पूतः । [220]
 सुप्रं ग्यग्रेवशास्त्रायां बालमेकं निरीक्षते ॥
 यथा चैकाकीनजले भीहरेणापुतान्तरं ।

अन्यत्तमीपणे लोके सर्वभूतविवर्जिते ॥
 स भूयो विस्मयाविष्टः कीनुहलसमन्वितः ।
 बालमादित्सकाया न शान्तेत्युपसर्पितुम् ॥ [225]
 सोऽचिन्तयदधेकान्ते स्थित्वा सन्निभसन्निधौ ।
 पूर्वदृष्टमिदं नेति श्रद्धितो देवमायया ॥
 अगाधे सलिले सन्धे मार्कण्डेयः प्रपन्मुनिः ।
 न शान्तिं लभ्यते तत्र तेजसा प्रत्यतिक्रमः ॥
 तथैव भगवान्दसौ गतो योगेन जालताम् । [230]
 वभापे मेघतुल्येन स्वरेण पुरोत्तमः ॥
 सारं मेधस्त न भेत्तव्यं समन्तरादि चान्तिकम् ।
 मार्कण्डेय मुने वीर बालम्बरं श्रमपीडितः ॥

Ts G: Ms + चट्, Vs B: Ds Ds + Gs पुन (for बलान्),
 T: Gs अलते पृथिवी पुन (for ^b) — (L 215) Ks पूतारमा,
 Ns पुण्यानि (for पूतानि) Vs B: Ds + Gs तौनेव्यमानि
 पुण्यानि (for ^a) Vs B: Ds + Gs वीक्षन्त्यापनानि च, B: T: + Gs + Ms + निरीः Gs कीं ह्यराधमायि च, Ds अचिन्त
 मूलं, Bom Puona eds निरीक्षदिति मूलं (for ^a)
 — (L 215) Vs Ts G: + सप्तहवद् (for पश्यते) Ms +
 अपश्यदेव कुक्षिस्थान् (for ^a) Ns बानिन, T: Gs Ms +
 जगत (for ब्रह्मायान्) B: + Ds Ds बालनृकादिभोजमाय,
 Ts Gs शतशो जगतां द्विजान् (for ^b) — (L 216) Ks +
 Ds Gs स्वपुत्रम्, Ts सुपुत्रम्, Gs सुपुत्रम् (for मद्) Vs
 क्षात्रिया (for क्षात्रिणा) Ds वृजिता, Ts पुनका (for
 पूर्वका) Ks वर्णान्तर द्विजान्, Ts Gs वर्णाश्रमाणां पूर्वकां
 (for ^b) — (L 217) Ks Ds + सयोगिहो (for विह) Ns
 Vs B: पशानुया, Ds यथाक्रम (for पशानुया) Ts
 Gs + Ms यथोद्विष यथाव्याया, Ts Gs Ms दिष्ट यथावय
 (for ^a) — (L 218) Ns Vs B: Ds साहस्य (for ^b)
 Vs B: Ds Ts + Gs + Ms + वृष वर्षान्त माय (for ^a)
 Vs B: + Ds Gs मार्कण्डेयो महासुनि (for ^b) — (L 219)
 Vs B: + Ds Gs विचरन् (for चरत) Ds Ts + Gs + Ms +
 तर्मा (for कृता) Vs कुक्षिस्थम् (for बह्मन्त्याम्) Vs B:
 Ds Gs सुशत (for ह्यशने) Ks न कुक्ष्यन्त प्रपश्यते, Ts +
 Gs + Ms न कुक्ष्यन्त समीक्षते (for ^a) — (L 220) Ts
 Gs कदाचिन्म ये सोऽसु (for ^a) Ts Gs देवाव (for पुनर)
 Ns Ms निमित्तान् (for निमित्तं) — (L 221) Ds निरीक्ष
 (for निरीक्षते) — (L 222) Ks Dns Ds Ts Ms पूतान्ते
 (for [माव]) — (L 223) Ts Gs Ms + हव्यके (for
^a) — (L 224) Ts + Gs + Ms सुयो विस्मयापन,
 Ms स सुयो विस्मयापन (for ^a) — (L 225) Ns [उप
 पीडितम्, Ts Gs Ms + [निरीक्षते] (for [उपसर्पितं]) Ds

न शान्ते सुपवीक्षितम्, Ts Gs नाभिपश्यन्निधौक्षितम् (for ^a),
 — (L 226) Ts + Gs + Ms + तच्चिन्तयत्येकान्ते (for ^a),
 Ds om lites 226^a-228^a — (L 227) Ns Ds दृष्टमिदं
 (for पूर्वदृष्टम्) Ts + Gs Ms + इमं मेने, Gs इदं नेति (for
 इदं नेति) Gs पूर्व दृष्टमिदं मेने (for ^a) — (L 228)
 Ks + Ns Vs B: Ds + सन्धे, Vs + सन्धे, Ds सुहरे, Gs
 सन्धे (for सन्धे) — After line 223, Ts + Gs +
 Ms + ins

18^a बालमानसहृदि प्रगयेन दिव्यनिताम् ।
 शशं शवले वधूपा न पारं तस्य पश्यति ।
 सन् प्रवति सूक्ष्मा ज्ञानाद्येव न विचन ॥

{ (L 1) Ts रवरेव, Gs वृत्ते च (for ^aदेह) — (L 2)
 Ts Gs Ms समोऽ (for अवले) }

— (L 229) Ts अतस्तम् (for हवले) Ts Gs + Ms + न
 शान्तमानभूत (for ^a) Vs रिष्ट (for रिष्टम्) K Vs
 B: Dn Ds + अतस्तमप्रान्तिरुद्ध (Vs अत, Bs अत) ;
 B: Ts + Gs + Ms + यद्यप्यस्तनिष्ठ (Ms + अतस्तम्) ;
 Ds अतस्तम् पु मुनिष्ठ (for ^a) — After line 229, Ts +
 Gs + Ms + ins

19^a अतस्तमेक वधूपा मार्कण्डेय महासुनि ।
 — (L 230) Ts + Gs + Ms + अतस्तम् (for अतस्तम्).
 — (L 231) Gs Ms + स्वनन (for स्वनन) — After
 line 331 Ts + Gs + Ms + ins add colophon [56-
 purana Ts Gs Ms + वी (Ts पु) द्यापान्तिरुद्ध Ts वीक्ष
 रम् — A. 11y no. Ts 333, Ts 378 Gs 333, Ms + 4]
 — (L 232) K Vs + Dn Ds + दृष्ट (for मय) Vs B:
 Ds + Gs सन्धेति सन्धेति दृष्टम् Ts + Gs + Ms + वन
 मायादि 355^a (for ^a) — (L 233) Ks + Vs + B: Ds
 Ds Ts + Gs + Ms + मुने पारः Ns मुने प्राय, Vs B: Ds +

मार्कण्डेय उवाच ।

को मा नाम्ना पीडयति तप परिभ्रमन्मम ।
बहुर्यसहस्राख्यं धर्षयश्चैन मे वयः ॥ [235]
न होष समुदाचारो देवेष्वपि समाहितः ।
मा ब्रह्मापि च विश्वेशो दीर्घायुरिति आपते ॥
कस्तपोघोरशिरसो ममाद्य त्यजजीवितः ।
मार्कण्डेयेति मा प्रोक्त्वा सत्युमीक्षितुमिच्छति ॥
एवमाभापते क्रोधान्मार्कण्डेयो महामुनिः ॥ [240]
अथैन भगवान्भूयो वभाषे तत्परायणम् ॥
अह ते जनको वत्स हृषीकेशः पिता गुरुः ।
आयु प्रदाता पौराणः किमर्थं नोपसर्पसि ॥
मा पुत्रकामः प्रथमं पिता ते ह्यङ्गिरा मुनिः ।

पूर्वमापराधमाभास तपस्वीत्रमुपाधितः ॥ [245]
ततस्त्वा घोरतपस दहनोपमतेजसम् ।
दत्तवानहमात्मेष्ट महर्षिममितायुषम् ॥
न मामुत्सहते चान्यो यो न भूयो ममात्मकः ।
द्रष्टुमेकार्णवगत क्रौडन्तं योगधर्मिणम् ॥
ततः प्रहृष्टवदनो विस्मयोत्सुहृष्टोचनः । [250]
मूर्ध्नि बद्धाञ्जलिपुटो मार्कण्डेयो महातपाः ॥
नामगोत्र ततः क्षुत्वा दीर्घायुर्लोकपूजितः ।
अयाकरोन्नमस्कार प्रणतः शिरसा प्रभुम् ॥
मार्कण्डेय उवाच ।
इच्छेच्छं तत्त्वतो मायामिमा ज्ञातुं तनानप ।
यदेकान्वयमध्यस्थः शेषे त्वं बालरूपवाच् ॥ [255]

महामात्र Gs मुनिश्रेष्ठ (for मुने कीर) B1 Ds विश्रम (for बालरूप) Ks T1 s G1 s s अमकस्ति V1 मास्थित (for पीडित) — (L 234) Ns Vs s B1 s (marg) s Ds Ds s Gs कीनयति, Bom Poona eds G(ed) कीर्तयते (for पीडयति) T1 Gs को वा मा कालक हसि, Gs कोऽय मयाम कीर्तयति, Ms को मयाम कीर्तयति, Ms कोऽय मयाम कीर्तयते (hypermetateis) (for ") — (L 235) V1 सट्साप्रदं, Vs Ds (marg) 'सायुरः' T1 s G1 s Ms s 'स्वाय', Gs 'साय' (for 'साय') Ks Ds तप (for वय) K1 चर्षयति च मे तप Ds 'वत्सि मे तप', T1 s G1 s Ms s 'वत्सि-भूय च मे वय' (for ") — (L 236) Ds दुरामदः T2 Gs Ms s सुपूजित (for समाहित) T1 Gs देवष्वरमासु पूजित (for ") — (L 237) T1 Gs s यस्मा मद्वापि विश्वेश (for ") — After line 237, T1 s G1 s Ms s 128

20** शीघ्र जगद्गुरु साक्षादित्यु सर्वेश्वरो हरि ।
स एष वत्स वदति पिता मुने न सखा ॥

— Ks om line 238 — (L 238) Ds (sup lin) T1 s G1 s Ms s कस्तपो घोरमाभास (for ") Ds मदर्थः T2 Gs 1-2 Ms s यो मया (for मया) — (L 239) T1 s G1 s-2 Ms s उच्यते; G(ed) प्रोच्य (for प्राच्य) B1 अहंति (for हृच्छति) T1 s G1 s Ms s मयुमीक्षितुमर्हति (for ") — Before line 240, some Ms 128 वैरायन — (L 240) Ks T1 G1 आभासत (for 'वते' Ns Vs Bs Ds Ds मोहन् (for मोहन्) — (L 241) Vs तत्परायण (for 'यणः') T1 s G1 s Ms s यस्मात् नाम कालवन् (for ") — Before line 247 some Ms 128 श्रीभगवानुवाच — (I 242) T1 Gs हन्त (for बह) — (L 243) Ks s Ds s s पौराणः Ks Bs Gs 'जा' (for 'ज') T1 Gs Ms s

किं मां त्व (for किमर्थं) Dn Ds T1-सपति, Bom ed G(ed) 'ह' (for 'वि') — (L 244) T1 s G1 s Ms s 5 हरिः (for ह्यङ्गिरा) — (I 245) Ns Ds समाहित, Vs उपास्थित, D1 Gs समास्थित (for उपास्थित) Ks s V1 B1 Dn Ds s उपविचयवमास्थित (Ks B1 Dn 'हित') (for ") — (L 246) K V1 B1 s Dn Ds Ds s शिरस (for तपस) T1 Gs s त्रिजगोपम, Ms s दुहिणः (for हृदने) — (L 247) G1 Ms s उच्यते (for दत्त) Ns नामस्य; Bs आयुषम् (for जगत्पते) T1 s G1 s Ms s अमिर्लोकतम् (for 'सायुषम्') — After line 247, T1 s G1 s Ms s 128

21** भवसी हि भगवत्यो न कोप कर्तुमर्हति ।

— (L 248) T1 s G1 s Ms s तस्यमहते चान्यो (for ") Ns Dn Ds भूयो, Bom ed भूयो (for भूयो) Vs B1 Ds Ds ममामनः, Dn Ds 'ममम्' (for 'मम') K1 s Ds जैन भूयो (Ks 'ते') ममान्निकम् V1 s Ds यो न भूयो म (Ds 'बालम्') मासम् B1 न भूयो न ममान्नः, T1 Gs यो नाम्नामको मत, T2 यो नाम्नामक कामत, Ms s येनाधूमन कामत (for ") — (L 249) Vs Bs Ds Gs T1 s G1 s Ms s मायवा (for धर्मिणम्) — Before line 250 some Ms 128 वैरायन — (L 250) Ns प्रसह (for प्रहृष्ट) — (L 251) Dn-भुयो (for पुटो) — (L 252) Ds स्मृत्वा, Gs प्रास्त्वा (for भुत्वा) Vs Bs गोत्रनामादिक भुत्वा, Ds स्वगोत्रनामक भुत्वा, T1 s Gs Ms s नामगोत्रे तत प्रोक्त्वा (for ") Ks s V1 s Ds विभुत (for पूजित) — (L 253) Ks s प्रभु (for प्रभुम्) Ds प्रणत शिरसा भुजम् (for ") — For line 253 T1 s G1 s Ms s subh

22** तस्मै भगवते भक्त्या नमस्कारमर्चयंत ।

— (L 254) Ks Vs Bs s Dn Ds Ds s Ms s हृष्टेयं

किंसंज्ञः कश्च भगवानल्लोके विज्ञायसेऽनघ ।

तर्कये त्वां महाभूतं न भूतमिह निष्ठितं ॥

भगवानुवाच ।

अहं नारायणो ब्रह्म सभवः सर्वदेहिनाम् ।

सर्वभूतोद्भयकरः सर्वभूतविनाशनः ॥

अहमेन्द्रे पदे शक्र ऋतूनामपि वत्सरः । [260]

अहं युगे युगाख्यञ्च युगस्यार्ह एव च ॥

अहं सर्वाणि सत्त्वानि देयतान्यस्त्रिलानि च ।

भुजंगानामहं शेषस्ताक्ष्योऽहं सर्वपक्षिणाम् ॥

अहं सहस्रशीर्षा धौर्ध्वः पदेमिसप्तवृत्तः ।

आवित्यो यत्सपुरुषो देवो यत्तमयो मलः । [265]

अहमिहैव्ययाहो यादृसां पतिरक्षयः ॥

यः पृथिव्या द्विजेन्द्राणां तपसा भावितात्मनाम् ।

यदुजन्मनिर्मुह्यताम् ब्राह्मणो यतिरुच्यते ॥

ज्ञानान्दृष्टविश्वात्मा योगिना योगनिष्ठतमः ।

कृतान्तः सर्वभूतानां विशेषा कालसंज्ञितः ॥ [270]

अहं कर्म मित्रा जीवः सर्वेषां धर्मदर्शनः ।

निष्क्रियः सर्वभूतेषु आत्मज्योतिः सनातनः ॥

प्रधानपुरुषो देवोऽहमाद्यन्मक्षणेऽनघः ।

अहं धर्मस्तपश्चाहं सर्वाथमभिनासिनाम् ॥

अहं ह्यशितो देवः क्षीतोदधिमहाणवे । [275]

श्रुतं सत्यं च परममहमेक प्रजापतिः ।

अहं मांक्ष्यमहं योगो अहं तत्सत्यं पदम् ।

अहमीहो भयश्चाहमहं विद्याधिपः स्मृतः ॥

(for हृष्टेऽहं) T₁ : G₁ : हृष्टमि सत्त्वो ज्ञानम् (for ").

T₁ : G₁ : माया (for ज्ञान) — (L 255) T₁ : G₁ : शयने

(for लेखे स्व) V₁ : G₁ : रूपधर (for "पात्र") — (L 256)

De (mark) विद्यायते (for जिज्ञा) V₁ : B₁ : G₁ : प्रयो,

B₁ : विज्ञो, M₁ : विभु (for ज्ञय) T₁ : G₁ : M₁ : लोके

विज्ञायते अ M₁ : वि जि, G₁ : लोके विद्यायते प्रयो (for ")

— (L 257) G₁ : ममय (for मर्कदे) V₁ : B₁ : महमूत्रम्, M₁

(") ममात्मने (for "भूते") K₁ : D₁ : अहं निष्ठितं

काणाय (for ") — After line 257, T₁ : G₁ : M₁ :

mas an addi colophon [Sub-parevan T₁ : G₁ : M₁ :

पौ (T₁ : पु) क्तामाहुर्मां — Adhy no T₁ : 334, G₁

339, G₁ : 336, M₁ : 5] — D₁ : नारायण (for भगवान्)

— (L 268) D₁ : G₁ : धनम् (for ब्रह्मा) T₁ : G₁ : M₁ :

रुद्र वरुद्र शिवशपा (for ") — (L 269) T₁ : G₁ :

M₁ : सख्यु सर्वहरश्चैव (for ") — After line 269, G₁

mas

23** अहं ब्रह्मा च रुद्रश्च सर्वेषां भगवन्महम् ।

— (L 260) K₁ : V₁ : D₁ : T₁ : G₁ : M₁ : वेन्द्र (for वेन्द्रे)

D₁ : कर्तृत्वा, D₁ : भूया (for कर) — (L 261) K₁ : G₁ :

युगाक्षर (for स्यात्) K₁ : युग सैव, T₁ : G₁ : M₁ :

युगात्मन् (for युगात्मा) — K₁ : D₁ : om line 262 — (L 262)

— (L 263) D₁ : मत्तानि, G₁ : तत्त्वानि (for स) — (L 264)

M₁ : वेदर (for वेदर) T₁ : G₁ : V₁ : M₁ : वेदरमिगति (G₁

हान्दि) (for ") — (L 265) D₁ : कादिसाज, T₁ : G₁ :

— (L 266) D₁ : स, D₁ : वेद, M₁ : युगे (for देवो) K₁ : देव

पशमयोपम, D₁ : वेदपशमयोपम, T₁ : G₁ : : मये महाभवो

अन्तः, M₁ : युगे महाभवो मय (for ") — (L 267) D₁

मह मायुर, G₁ : हयवह (for "बाहो") T₁ : G₁ : M₁ : मय

सप्ततिरुद्र (for ") — T₁ : G₁ : om line 267-269

— (L 268) V₁ : निष्कान्तं, B₁ : निरहाना (for "बाहो")

D₁ : गतिर (for व) K₁ : K₁ : प्रहणो यतिरुच्यते (for ")

— (L 269) D₁ : G₁ : बोधिना यतिरुच्यते (for ") — (L

270) T₁ : G₁ : V₁ : विवेक (for "वि") G₁ : विवेकं धर्म

साधन (for ") — T₁ : G₁ : om line 271 — (L

271) D₁ : सर्व यो (for सर्वेषां) B₁ : D₁ : साधनम् (for

दर्शन) V₁ : G₁ : सर्वेषां कर्मसाधनम् (for ") — (L 272)

K₁ : भूमेय, V₁ : भूताना, B₁ : D₁ : भूतानां (for भूतेषु),

K₁ : D₁ : भूतमयोनि, V₁ : व्यामयोनि, B₁ : व्याम उपोनि;

D₁ : G₁ : व्यामजात, T₁ : G₁ : M₁ : व्याम जात (for

व्यामजोति) — T₁ : G₁ : V₁ : om line 273 — (L

273) K₁ : D₁ : प्रपानं (for "न") K₁ : D₁ : प्रपानम्; V₁

स्वना, D₁ : स्वादिष्ट (for स्वादिष्ट) G₁ : स्वादिष्टाद्यो

(for "स्वो) (for ") — (L 274) T₁ : G₁ : अहं धर्म

यानाम् (for ") — (L 275) K₁ : V₁ : B₁ : D₁ : :

हयसि (for "सितो") T₁ : G₁ : M₁ : हयसि (for देव) G₁ : M₁

अहं हयसि सित्य (for ") K₁ : D₁ : क्षीरोदेतो, K₁ : क्षीरो

देवो, V₁ : B₁ : D₁ : क्षीरोदे यो, D₁ : क्षीरोदेतो, G₁

क्षीरोदेतः G₁ : दे दे (for देवि) T₁ : G₁ : M₁ : क्षीरो

देवमार्ग (for ") — (L 276) T₁ : G₁ : M₁ : यत्त

(for मत्त) D₁ : महत्त (for महत्त) — (L 277) V₁

खेह (for सह) K₁ : V₁ : D₁ : T₁ : M₁ : योगम् (for

योगो) V₁ : B₁ : D₁ : यद् सत्यं सदा (for ") — (L 278)

K₁ : V₁ : B₁ : D₁ : D₁ : G₁ : हयसो (for हयसो)

B₁ : महत्तयो भवत्यर्थः D₁ : (om) G₁ : M₁ : महत्तिय

ति G₁ : M₁ : यत्तिका वा यत्तिका T₁ : यत्तिका यत्तिका T₁

अहं ज्योतिरहं धायुरहं भूमिरहं नमः ।
 अहमापः समुद्राश्च नक्षत्राणि दिशो दक्ष । [280]
 अहं वर्षमहं सोमः पतञ्ज्योऽहमहं रविः ॥
 धीरोद सागरश्चाहं समुद्रो यववामुरः ।
 वह्निं सवर्तको भूत्वा पितृस्तोयमय हविः ॥
 अहं पुराण परमं तथैवाहं परायणम् ।
 अहं भूतस्य भव्यस्य वर्तमानस्य सभय ॥ [285]
 यकिंचिद्विशद्वयसे चैव यच्छृणोषि च किंचन ।
 यथानुमनसे लोके तत्सर्वं मामकं स्मृतम् ॥
 विश्वं सृष्टं मया पूर्वं सृज्येव चाग्नं पश्य माम् ।
 युगे युगे च स्रष्टयामि मार्कण्डेयाखिल जगत् ।
 तदेतद्वदितं सर्वं मारिण्डेयावधाय ॥ [290]
 ह्युत्पुर्मम धर्मेषु वृक्षो चर सुखी भव ॥
 मम प्रक्षा शरीरस्यो देवाश्च ऋषिभिः सह ।

व्यनमज्यसयोगं मामवगच्छापरजितम् ॥
 अहमेवाहरो मन्त्रव्यश्चर्येव सर्वश ।
 त्रिपदश्चैव परमस्त्रिगार्ग्यनिर्दशन ॥ [295]
 परमादि पुराणेषु वेदान्ते च महामुनिः ।
 व्यक्तमात्मनानाद्यु मार्कण्डेय महामुनिम् ॥
 ततो भगवतः बुद्धिं प्रविष्टो मुनिसत्तम ।
 रराम सुखमासांशु शुश्रूषहंसमन्ययम् ॥
 तदभर विविधमपाश्रितो ययु- [300]
 मंहाणवे व्यपगतचन्द्रमास्करे ।
 शनैश्चरन्प्रभुरपि हंससहितो-
 ऽम्बुजगद्विचरति कालपर्यये ॥

Colophon

*मित्र्या क्रिया चाहम्, Gs *मित्रयो इतिआहम् (for *) — (L. 279) Ns V1 Ds भूमिर् (for वायुर) Ts Gs अहं वायुरहं ज्योतिरहं (for *) Ns Ds वायुर (for भूमिर्) — (L. 281) Gs आनुर (for वपस्) Ts पतञ्ज्यो वर्षमेव च (for *) — Ds om (hsp1) lines 282 283 — (L. 282) Ts Ms s क्षीतेने स्वाते चाहं (for *) Ts Ms मुने (for युज) Ts Gs Ms समुद्रे यववामुरे (for *) — (L. 283) Vs s Ds Gs विषस्तोयमहं रवि (Vs हरि) (for *) — (L. 284) Ts Gs Ms s अहं पुराण (Ms 'णे') प्रथमम् (for *) — For line 285 Ks s Ns Bz Dn Ds Ds s Ts s Gs s Ms s subst

24** भविष्य वैव स्वर्ग भविष्य सर्वसभय ।

— (L. 286) Ts Gs Ms s ईव (for वैव) — (L. 287) Ks s Ds सवम् (for स्मृ) Ts Gs Ms s सवसर्वं मामनु-
 चार (Ts Gs 'नृ') (for *) — (L. 288) Bz विषे मने
 मया सृष्टे (for *) Ts s Gs s Ms s सृजे चापापि पश्य
 माम् (to *) — Ds om line 290 — (L. 291) Vs Ds s
 धर्मेषु (for धर्मेषु) — (L. 293) Ts s Gs s Ms s
 [म]सुरद्विपम् (for [न]पराजितम्) — (L. 294) Ds Ds s
 जक्षरत् (for रत्) Ts s Gs s Ms s क्षाप्त (for सर्वज्ञ) —
 — (L. 295) Ds s त्रिपदाश्च Ts Gs त्रिपदम् Ts Gs Ms s
 त्रिवेदम्, Gs त्रिपदम् (for त्रिपदम्) Ks s Ds त्रिपदवर्ग्यं
 दर्शनं (for *) — Ds om line 296 297 Before line
 296, some Mss ms वैवपायम् — (L. 296) Vs Bz
 Ds s Ts Gs s Ms s पुराणेशो (for 'नेयु) Ks Ds

वेदाश्चैव, Ns V B Ds वदश्चैव Ds वेदान्तेषु (for 'ने
 च) Ds Gs s वदश्चैव जगद्वृक्ष, Ts s Gs s Ms s वदश्चैव
 महासुनिम् (for *) — Bz Ds om line 297 — (L. 297) Ns Vs Bz वक्ष्य स्वायत्तवानाद्यु, Bz Gs वक्ष्य स्वायत्त
 Ds वक्ष्य वायुरं Ms वक्ष्येणाहृतं, Vs वक्ष्येण हृतं (for
 *) — After line 297, Vs Vs Bz Ds s s Gs s ind. s
 25** प्रवेत्तवामास ततो जडर विधिरूपम् ।

— (I. 299) Ks Ds जेने Bz Gs रराम (for रराम)
 Bz Ds सुखम् (for सु) Ts s Gs s Ms एकात् (for
 कामात्) Ts Gs उत्तमम् (for जययम्) — (L. 300) Ks
 जयाश्रित, Dns Ds s जयाश्रितो (for जया) Ns Vs Ds
 Ts Vs तनु (for वयुर) Dns तन्क्षर त्रिविधमपाश्रितो
 वयुर, Ds तदक्षर त्रिविधमपाश्रितमनुर, Ts Gs Ms s
 तदक्षयो त्रिविधमपाश्रितमनुर — (L. 303) Vs s Bz s Ds
 सुजम् (for सुजम्) Ns विद्वारि Dn Ms विद्वारि, Ts
 Gs s विद्वारि (for विचार) Vs Bz Ds Gs Ms सुजज-
 गद्विचरति कालपर्यय

Colophon — Mention of the Epic Dns Ds s
 — Mention of Khda Ks V B Ds Ds s — Sub-parcan
 Ks युष्करम् Ns Vs B Ds Ds s s पोष्करम्, Dn
 Ds Ts s Gs s Ms s ईव Ds युष्करानुभावं — Adhy
 name K V B Ds Ds s सार्वभौमदर्शनम् — Adhy no
 Ks 85 Vs s 196, Dn 4 Ks 193, Ds 14, Ks 212,
 Ds 191 Ts Gs 335, Gs 330, Gs 336, Gs 135;
 Gs 337, Ms s 6

वैशंपायन उवाच ।

आपवः स विभुर्भूता भारयामास वै नपः ।

छादयित्वात्मनो बृहत्मात्मना तुभ्यसम्भवः ॥ [305]

ततो महात्मानिवलो मतिं लोन्स्य सज्जने ।

महतां पञ्चभूतानां निभभूतो व्यचिन्तयत् ॥

तस्य चिन्तयत्वस्तत्र तपसा भावितात्मनः ।

निपाकाक्षे तोयमये सूक्ष्मे जगति गह्वरे ॥

ईप्सत्तत्प्रोभयामास सोऽर्ण्यं सलिले स्थितः । [310]

सोऽनन्तरोर्मिणा सूक्ष्ममथ चिद्व्रमभूत्तदा ॥

तत्र शब्दगतिर्भूता मारुतव्रतसम्भवः ।

स छब्धान्तरमक्षोभ्य व्यपर्यत समीरण ॥

विपर्यता यत्नता तेन सक्षोमितोऽर्ण्यः ।

अन्योन्यवेगमिहत्वा ममन्मुद्योर्भवौ भृशम् ॥ [315]

महार्णनस्य क्षुब्धस्य तस्मिन्ममसि मन्थिते ।

कृष्णवर्त्मां सभमभवत्सुर्वैधानरोऽर्विमान् ॥

ततः सक्रोपयामास पाणफः सलिलं बहु ।

क्षयाञ्जलनिधेः शिष्टद्रमभनद्विस्तृत नमः ॥

आत्मवेतोपमाः पुण्या आपोऽमृतरसोन्माः । [320]

आकाशं छिद्रसभूतं वायुराकाशसभनः ॥

आन्यं सधर्पणोद्भूतं पाणफं चान्यसभनम् ।

दृष्ट्वा प्रीतिपुत्रो देवो महाभूतविमाननः ॥

दृष्ट्वा भूवानि भगनाल्लोरसृष्टपर्यमव्ययः ।

महाणो जन्मसहितं बहुपुत्रो व्यचिन्तयत् ॥ [325]

चतुर्गुणादिसंस्थाते सहस्रयुगपर्यये ।

Vs not collated from line 304 up to the end

— (L. 304) T: G: s: M: s आप दृढ (for आपर-स) .

T: G: s M: s चारयामास, G: धार (for फा) — (L.

305) K: आमाने, D: तत म (for आमान) V: s [प]-

पातः B: कुल: D: (sup. In as above) काम (for

कुम्भ) D: तत स दुर्यमव, T: s G: s M: s तपसा

कृत T: G: M: हुवा क्षमय, (s: सत सलिल (स सज्ज-)

नव (for ^a) — (L. 307) K: D: सक्षो (for 'सा)

T: s G: s M: क्षेत्र (for पक्ष) D: ह्यो (for भूतो)

K: s स्य चिन्तयत्, (for व्यचिन्तयत्) T: s G: s M: s

विश्वो विश्वचिन्तयत्, G: M: विश्वेश्वरचिन्तयत् (for ^a)

— (L. 308) N: V: D: G: रवेव (for तत्र) T: s

G: s M: s तस्य विस्मयमावय (for ^a) N: D: T: s G:

s: M: s विवा T: G: विमाने मरिचतेऽन्ते (for ^a)

— (L. 309) K: निराकार (for 'काते) — (L. 310) K:

एव, T: यान्त (for ईपत्) T: s क्षेत्रं सत्त्विकादिभ्यः

पद, G: क्षीणं सलिलादिभ्यः M: सौकर्यादिस्थाप्रित (M:

'प्रितम्) (for ^a) — (L. 311) K: D: सोऽनन्तरोर्मिणा

सुखे (D: सुखे), T: s G: s M: s अमृतोर्मिणा (M: 'मा)

सूक्ष्मम् (for ^a) G: om lines 312^a-312^b K: सख्ये (for

स्य) T: s G: s दूरा (for ददा) V: D: G: सया छिद्रस्य

संभव (for ^a) — D: G: om line 312 — (L. 312)

N: V: s तपसाभ्यो, D: तपसो विभुर् (for तपसाभिर)

K: s D: तत्र तपसमभिरुपा: T: s G: s M: s शब्दमविहतो

पुत्रो (for ^a) K: V: सारं द्वयमवय, K: D: सार

सोदय: V: सारो जय, D: D: T: M: सारदिवन्: D:

सारः सार, G: सया छिद्रस्य संभव M: सारवापिद्वयम्

(for ^a) — (L. 313) K: V: B: D: D: s G: s

सक्षोभ्यो (for 'स) D: सगुहातरमक्षोभ्य (for ^a) — (L.

314) T: s G: s देगादक्षोभ्यतर्जय, G: M: s वेयासाक्षोभ्य

तोऽन्य (for ^a) — (L. 316) K: D: पुत्रस्य (for

सुपुत्रस्य) K: s D: D: सौर्येय, K: D: D: D: T: G: s

M: s मन्थयि, V: सन्थय, T: G: सन्थय, G: सानि (for

सन्थय) — (L. 317) K: V: D: s मयान् (for सन्म-

भनत्) D: T: s G: s M: s महात् (for 'विमान्) — (L.

318) K: D: द्रष्टु (for दृष्टु) — (L. 319) K: s D: दृष्ट

निरी (for 'दिष्टेय) T: G: क्षयापुत्रि गतेदिष्टम् (for ^a).

K: s V: D: s D: D: D: नि सत् (for 'सिस्त) N: V: s

D: (marg) s G: s सारपद्विचय (for ^a) — For

line 319, K: subit

26^a बहुसंयान्तविश्विद्वममममममम् ।

— (L. 320) K: s D: s क्षेत्रोपमा, K: D: D: s (marg),

s: s 'यया, N: V: B: D: T: G: s: M: s 'यया (for

'यया) — (L. 321) D: सक्षो सधर्पणोद्भूते, T: G: V:

आन्यं सधर्पणोद्भूते (for ^a) D: वायु (for वायव्य) T: s

G: s M: s वायव्यमममममम्, G: 'क पाणिमममम् (for

^a) — (L. 323) V: D: D: क्षीरमय: D: क्षीरं तपे (for

प्रतिपुत्रो) T: s G: s M: s दृष्टु (for दृष्टु: G: महा)

क्षो महाक्षो (for ^a) D: सन्म (for 'आनन) V: D:

D: G: s महापमा मृत्तमम (G: s 'मान) (for ^a).

— (L. 324) K: V: सृष्टु (for दृष्टु), T: G: s [म मृत्तमम

(for मृत्तमम) T: s G: s M: s सन्मम (G: सन्ममम्

(for 'य) K: V: V: D: D: D: s क्षीर (K: D: 'क्षी-

रक्षय्येयस्यदिवन् (for ^a) — (L. 325) K: D: विविध्य

पु: N: D: D: D: D: s (marg as above) T: विविध्य

D: (L. 326) विविध्यम् (for विविध्यम्) — (L. 326)

यत्पृथिव्या द्विजेन्द्राणा तपसा भावितात्मनाम् ॥
 बहुजन्मनिरद्वात्मा ब्राह्मणो यतिरुत्तमः ।
 ज्ञानानन्दप्रविश्यात्मा योगिना योगवित्तम् ॥
 तं योगवन्तं ज्ञाया सपूर्णैश्वर्यविक्रमम् । [330]
 देवो ब्रह्मणि विधेदो नियोजयति योगवित् ॥
 ततस्तस्मिन्महातोये हविषो हरिरच्युतः ।
 स्वपञ्चीडश्च विविधं मोदते चेष पायकिः ॥
 पद्म नाभ्युन्न चैकं समुद्रादितगालदा ।
 सहस्रलपं निजो भास्कराभ हरिणमयम् ॥ [335]
 हुताशनज्वलितशिल्पप्रभ तदा
 सुगन्धिन् शारदमलार्कतेजसम् ।

विप्राजते कमलमुदारवर्चस
 महात्मनस्तुलुरुहचारदर्शनम् ॥

Colophon

वैष्णवायन वराच ।

अथ योगप्रिदा श्रेष्ठमद्यङ्कुरितेजसम् । [340]
 स्रष्टार सर्वभूताना ब्रह्मण सर्वतोमुष्णम् ॥
 तस्मिन्हिरण्यने पद्मे यदुगोजननिरुते ।
 सर्वतेजोगुणमये पार्थिवैर्लक्षणेभ्युते ॥
 तच्च पद्मं पुराणज्ञाः पृथिवीरहमुत्तमम् ।
 नारायणाशसभूत प्ररदन्ति महर्षयः ॥ [345]
 या तु पद्मासना देवी पृथिवी ता प्रचक्षते ।

K1 : s : Ds : T1 : G1 : सप्तवान्ते, Gs : सभूते, Ms : सप्तान्ते
 (for सप्तान्ते) — (L 327) Vs : B : Ds : य पृथिव्या,
 Ds : पृथिव्या वो (for यत्पृथिव्या) — (L 338) T1 :
 G1 : s : Ms : विष्णुदत्ता (for विष्णुदत्ता) T1 : Gs : Ds :
 Ds : उच्यते (for उत्तम) Ds : ब्रह्मणो गतिरच्युते, T1 :
 G1 : s : Ms : ब्रह्मणे हविः (Ms : यति) दत्ता (T1 : Gs : 'दु' नम्
 (for 'd')) — (L 329) T1 : s : G1 : Ms : ज्ञान रद तु
 विमर्षे (for 'r') Vs : B : Ds : (marg as above) योगिना
 पाति गत्यताम् T1 : G1 : s : Ms : ना यानि मुक्त्वताम् (for 'b')
 — (L 330) Cal ed क्षामतत्त्व (for योगवत्) K1 : B1 :
 Dn : D1 : s : विज्ञेय (for विज्ञाय) T1 : Gs : योगवत्तमहि
 क्षाय (for 'r') T1 : G1 : विष्णुतम् (for विक्रमम्) B1 : Ds :
 Gs : सपूर्णैश्वर्यविक्रमम् (for 'd') — (L 331) Vs : B :
 Ds : Ds : पद (for देवो) Ds : (marg) क्षामति (for
 ब्रह्मणि) Ks : Ds : देवमहाविंशिके च, Ns : Dn : Ds : T1 :
 Gs : वरे (Dn : T1 : देवो, Gs : वरे) ब्रह्मणि विधे च
 T1 : G1 : Ms : वरे ब्रह्मणि विधेय (for 'r') Ns : V1 : Ds :
 उत्पत्ति (for वीर्य) — (L 332) Ks : Vs : Ds : T1 :
 Gs : Ms : हविषो हविश्च्युते (for 'd') — (L 333) Ks :
 वरे, V1 : क्षार, B1 : Ds : क्षार, T1 : s : Ms : वन (for स्वपद्)
 Ds : स य (for चेष) Vs : B1 : पायक (for 'वि') Ns : B1 :
 (marg) Ks : मोदते स महर्षिभि, Ds : वामाभ पायक,
 T1 : G1 : s : Ms : ते सर्वलोकाहृत् (for 'd') — (L 334)
 B1 : अयुद्ध, T1 : Gs : Ms : दित (for 'द्व') Ms : उत्पन्न
 विवक्षादा (for 'd') — (L 335) Dn : T1 : Gs : स-पदे (for
 नृप) — (L 336) Ks : शिल्पप्रभ प्रभ, Ks : Ds : s : शिल्पो
 उज्ज्वलप्रभ, Gs : महोगजलप्रभ (for शिल्पप्रभ तदा) V1 : हुताशन
 उज्ज्वलितप्रभभव तदा, Vs : क्षन् उज्ज्वलितशिल्पोऽज्ज्वलप्रभ,
 Ms : क्षन् उज्ज्वलितशिल्पोऽज्ज्वलप्रभ — (L 337) Ks : Vs :

B1 : s : Ds : T1 : s : G1 : s : Ms : समुत्तम (for सुगन्धिन्)
 — (L 338) Ds : s : वचनो, Ds : दत्त (for वचन)
 — (L 339) Ds : वचनम्, T1 : s : G1 : s : Ms : वीर्यम्
 (for वचनम्)

Colophon — Mention of the Epic V1 : Ds : D1 :
 — Mention of Ashva K1 : V1 : s : B : Ds : D1 : — Sub
 parace V1 : s : B1 : s : D1 : D1 : s : वीः (K1 : G1 : कम्, Dn : T1 :
 G1 : s : Ms : वीः (T1 : Gs : दु) क्तामादुभार — Adhy name
 K1 : Vs : B1 : Ds : s : महापद्मोत्पत्ति, Ks : Dn : D1 :
 पद्मोत्पत्ति, Ns : पद्मवाभोत्पत्ति, V1 : महापद्मनाभोत्पत्ति, B1 :
 Ds : महापद्मोत्पत्ति, Ms : दुष्कलोत्पत्ति — Adhy no
 Ks : 86, Vs : 107, Dn : Ds : 5, Ds : 196, D1 : 85, Ds :
 213, Ds : 192, T1 : Gs : s : 338, G1 : 331, G4 : 336, Ms : 7

— (L 340) Gs : Ms : योगवत्तो (for विदा) K1 : s : Ds :
 क्षम् (for क्षयद्) Ks : Vs : Dn : Ds : D1 : s : सर्वभूत-
 मयोमय (Ks : D1 : पद्म) (for 'd') — (L 343) Ds : D1 :
 विष्णवे (for विष्णुते) — (L 343) T1 : s : G1 : s : Ms : तुण-
 मय (for 'मये') Ks : B1 : तुण, T1 : तुणम्, T1 : G1 : s : Ms :
 नृत्तम् (for तुणे) — (L 344) Vs : B1 : s : Ds : Ds : Gs :
 (marg as above) लक्षम् T1 : s : G1 : s : Ms : स्वपद् (for
 स्वपद्) K1 : वीर्यहमनुत्तमम्, Ds : पृथिवीरहम् (for 'd')
 — (L 345) Ks : Dn : Ds : s : नारायणाशसभूत, Ks : नाराय-
 समुत्त Ns : नारायणसभूत, Vs : B1 : नारायणसभूत D1 : G1 : s : Ms :
 नारायणसभूत Ds : नारायणसभूत, T1 : s : Gs : नारायणसभूतम् (for
 for) — (L 346) T1 : Gs : सत्यप्र नाम महति, T1 : G1 :
 सत्यप्र नाम महती Ms : सत्यप्रचयना देवी (for 'r') T1 :
 G1 : s : Ms : वरि (for वारं) Vs : Ms : Ds : सा पृथ्वी परिचक्षते,
 — (L 347) Ks : ये मर्षासादादन्ते, Dn : Ds : Ms : ये मर्षा (Ms :

ये तु गर्भाङ्गुलसारा तान्दिव्यान्पर्वतान्दिदुः ॥
 हिमवन्तं च मेरुं च नीलं निषधमेव च ।
 कैलासं मुञ्चन्तं च तयाद्रिं गन्धसादनम् ॥
 पुण्यं त्रिशिरं चैव फातं मन्दरोर्येव च । [350]
 उदयं च गिरिं श्रेष्ठं किञ्चनमस्तं च पर्वतम् ॥
 एते देवराणां च सिद्धानां च महात्मनाम् ।
 आश्रमाः पुण्यशीलानां सर्वपापयुताद्वयः ॥
 एतेषामन्तरो देशो जम्बूद्वीप इति स्त्व्वः ।
 जम्बूद्वीपस्य सप्तान् पश्चिमा यत्र चक्रिरे ॥ [355]
 गर्भाङ्गुलपते सोय देशाभूत्सोपयम् ।
 दिव्यतीर्थक्षतापाङ्गयन्मा दिव्याः ससितः स्मृताः ॥

यान्वेतिानु तु पद्मस्य चैतराणि मन्मन्तः ।
 असंख्याताः पृथिव्या तु विद्येते ते धातुपर्वताः ॥
 यानि पद्मस्य पत्राणि मृष्टिण्यूर्ध्वं नपधिप । [360]
 ते दुर्गमाः शैलचिन्ता म्लेच्छदेशा विकल्पिताः ॥
 यान्यथः पद्मपत्राणि बासायं तान्विभागशः ।
 दैत्यान्मसुराणां च पातालं नन्महात्मनाम् ॥
 तेषामधोगतं यच्चतुद्वेत्स्वमिसहितम् ।
 महापातककर्माणो मञ्जन्ते यत्र मानयाः ॥ [365]
 पद्मस्यान्ते शृङ्गं यत्तदेकाग्रजलं महम् ।
 श्रोत्रास्ते दिक्षु संपाताश्चत्वारो जलसागराः ॥
 ऋषेर्नारायणस्यायं महापुण्यसंभवः ।

पद्म) सागराङ्गुलस, Ds ये तु गर्भाङ्गुलसारा (corrupt),
 Ts s Gs s Ms ये पद्मस्यसुरा, Gs ये तु गर्भाङ्गुलसारा
 (for °) Ks-s पर्वते, Ls Ds (marg) दिव्यान्तान् (for
 सान्निध्यात्) — (L 348) Ds om. (hapl) lines 348-
 349 ° Ks s Vs अयमम्, Ds वृषमम् (for निषधम्)
 — (L 349) Vs द्विजवन्तं, Vs B Ds (marg) s
 श्रौद्धर्य, As कस, Ts कश्चिदम्, Gs श्रौद्धर्य (for
 श्रौद्धर्य) Ns शैलान् श्रौद्धर्य, Gs कैलासं वाञ्छन्तं चक्रं
 (for °) — (L 351) Ks Ns Vs Ls s Ds Gs गिरि
 (for गिरि) Ks s Vs B Ds Ds Ds Gs उदयं (Bs 'ई')
 कश्चर देव, Ts s Gs s Ms s उदयं (Ts 'य') शिखरं चैव (for
 °) Ls Poona eds G (ed) इति (for अन्तरे) Ds s
 Gs s Ms s चक्रवाले (for विष्णुमन्त्र) — (L 352) Ts Gs
 चराणां (for मन्त्राणां) — (L 353) Bs Ds Ts Gs Ms (inf
 fin as above) आश्रमाः (Ds 'मा') सर्वपापयुताद्वयः
 नाः (Ts 'मा' सर्वपापयुताद्वयः (for °) Ns पर्वतस्य, Vs प्रद्वयः
 Bs (marg) Ds Gs 'युतो', Ts s Gs 'चला', Gs 'चला
 अया', Ms s पर्वतस्य (for 'युताद्वय') Vs Bs Ds वृषया
 कामयुतोद्वय (for °). — (L 354) Gs s Ms अन्तरे,
 Rom Poona eds G (ed) इति (for अन्तरे) Ds s
 एतेषामन्तरोदेशो (for °) — (L 355) Ds s संख्यात् (for
 संख्यात्) Ms Ts Ms s चक्रियाः Bs Ds s Gs चक्रिया, Cal.
 ed कुर्वते (for चक्रिरे) Ns Vs s Bs (marg) Ds पाणिषा
 यत्र च विद्यते (for °) — (L 356) Ts s Gs s Ms s चक्रि
 यत्र च विद्यते नोये (for °) Ns Vs Ds दिव्यास्तुत (for देवा')
 — (L 357) Ks s Ds s Ts 'कातापाङ्गम्', Ls 'जिह्वापाङ्गम्',
 Gs s शता गङ्गा (for शतापाङ्गम्) Ts Gs s Ms s दिव्या
 लीलापाङ्गम् (for °) Ts Gs s मुद्रायां Ts Gs Ms s
 ता श्रवा (Ts 'ता श्रवा') — (L 359) Ts s Gs s Ms s
 अस्त्वयेव पृथिव्यां ते (for °) Ns Vs s Ts Bs Gs ससितं ते.

Ds दिव्यान्ता, Ts s Gs Ms s विद्येते (for विद्येते) Bs
 विद्येते ते) तु पर्वता, Gs ससितं ते यन्तु पर्वता (for °) — (L
 360) Ts s Gs s Ms s पत्राणि (for पत्राणि) Ks Gs om
 (hapl) lines 360-362 Ts Gs मुनिर्द्वे, Ts भूमि पूर्णा,
 Gs Ms s भूमि पूर्णा (for भूमिपूर्णा). — (L 361) Ks
 शैलचिन्ता, Vs Ts s Gs s Ms s विद्या, Ds हरितवर्णा (for
 शैलचिन्ता) Vs म्लेच्छ देशा (for म्लेच्छदेशा) — (L 362)
 Ts Gs s देव्यर्थं च पद्मोपवर्धित, Ts Ms s वाग्देव पद्मोप
 भवत् (for °) Vs Bs Ds निवासार्थं विभागशः Ds वासायं
 वादि मां, Ts s Gs s Ms s ते निवासान् मां, Gs
 निवासान् प्रदीर्घित (for °) — (L 363) Ks मसुराणां
 (for उरगाणां) Ts Gs s Ms s दैत्यान्मसुराणां च (for °)
 Gs s पद्मपात्रं, Gs पाणिनां, Ms स्वरितानि (for पात्रं
 तत्) Ts Gs Ms वत् Ts म्वा विद्यानि महात्मना (for °)
 — (L 364) Ds हस्तः, Gs वत्, Gs पूर्णं (for वस्तु) Ts
 Gs तेषामधोगतं यच्चतुद्वेत्स्वमिसहितं (for °) Ms s
 'त्र' (for °) Bs Ds s (marg) Gs s Ms s नरकेति
 (for उद) Ks नादिरम् (for सति) Ds नरकोत्पत्ति
 मस्थिम्, Ts नरकेत्यभिमस्थितम् (for °) — (L 365)
 Ds कर्त्तरि (for चक्राणां) Vs सञ्जये (for स) — (L
 366) Ds वय (for वयम्) Ed. B. पु-पृथो शेषे यस्मिन्
 वृत्त-वल्गुः Ts Ds पद्मस्यसुरा यतोपवत् (for °) Ks
 Vs Ds सञ्जये (for वत्) Ts Gs Ms s गङ्गा मदी (for
 'वल्गु' गङ्गा) Ts Gs वल्गुमदी (for °) — (L 367)
 Ds मसुराणां, Ts Gs Ms s संख्या (for संख्या) Ts s Gs s
 Ms s श्रवायं सङ्ख्याता (for °) — (L 368) Ns 'जा'पो
 (for 'म') Vs s Ts Bs Gs s वत् (Gs 'व') श्रवायं
 स्वातोः Ts Gs वत् श्रवायं सञ्जये, Ts Gs Ms s एवं श्रवायं
 सञ्जये (for °) Ts Gs Ms s मदी पुष्पायं सञ्जये (for °),
 — Bs Ds om. (hapl.) line 369 — (L 369) Vs Bs Ds

आनामर्यश्च कामश्च यज्ञाः सर्वपरिमहाः ॥ [410]

सुरं यत्र मुदो यत्र यत्र श्रीः सनतिर्नयः ।

एषां यत्काङ्क्षितं चैव तत्तदाया विचिन्तय ॥

मन्त्रोक्तम् ।

यत्तयोगततो श्रेष्ठ यच्च पूर्वमयोजितम् ।

तत्समाधाय गुणग्रन्थसत्त्वे चास्मि प्रतिष्ठितः ॥

यत्पर योगयुक्तानामक्षर सत्त्वमेव च । [415]

रजसमस्तसंश्लेष यः चष्टा जीवसंभवः ॥

यतो भूतानि जायन्ते सात्त्विकानीतराणि च ।

स एव युक्तः समरे वशी यां शमयिष्यति ॥

ततः शयान श्रीमन्तं बहुयोजनविलुप्तम् ।

पदानाम् हर्षवैशं प्रणिपत्याथ तापुमी ॥ [420]

जानीयस्त्रा विश्वयोनिकेक पुरुषसत्तमम् ।

तवोपासनहेतुर्थमिदं नो बुद्धिकारणम् ॥

अमोघदर्शनं सत्यं यत्तत्सां विश्वविषदम् ।

तत्तत्संग्रामिनो देव ऋद्धाय प्रतिवीक्षितुम् ॥

वदिच्छातो वर दत्त त्वया ह्यायामर्दिदम् । [425]

अमोघदर्शनं देव नमस्तेऽस्त्यजितजय ॥

ताम्या, T₁ : G₁ : M₁ : पुष्कताम्या, G₁ सुस्थिताम्या, G₁ अमुस्थि (for उच्छि) V₁ उरिपताम्या पुष्कले (for ⁶) — (L 410) G₁ : धर्मस्य (for अधेय) D₁ आवामर्थाङ्ग कामाङ्ग (for ⁶) N₁ : B₁ : स्वर्ग (for सर्व) T₁ : G₁ : M₁ : यत्तत्सर्वपरिमह (for ⁶) — (L 411) T₁ : G₁ : M₁ : स्वर्ग (M₁ : सुखे) यत्तत्सदायस्य (for ⁶) D₁ सन्नति रूप, D₁ T₁ : G₁ : M₁ : कीर्तिरेव च (for संनिर्नय) — (L 412) Cal ed किञ्चित् (for चैव) K₁ यत्त देव, D₁ Dn₁ D₁ तत्र देव, V₁ Dn₁ D₁ तत्तदेव, D₁ यत्र काया, D₁ तत्र देव D₁ तत्तदेव G₁ तमयोऽत्र, G₁ मन्त्रोक्तम् (for तत्तदाया) T₁ G₁ : M₁ : सदायाचितम्, K₁ D₁ अयाचितम् (for अयोजितम्) — (L 414) V₁ : B₁ : यत्तत्समाधाय गुण (for ⁶) D₁ सर्व चास्व, D₁ सत्त्वे चास्मिन्, D₁ सम र्वश्च Born Poona ed G(ed) मत्त्वजोऽस्मि (for सत्त्वे चास्मि) B₁ : D₁ तत्र चापि समाहितम् (for ⁶) — For lines 413 414 T₁ : G₁ : M₁ : subst

31* यस्मिन्मर्वादिद विश्वमुक्तं युगायैव ।

तदेव देव योगेशमास्थितोऽहं युगे युगे ।

G₁ count

32* भूमाद्यो भवती इन्द्रा (?) धृष्य पूर्वं मया जित्वा ।

व मां शरीरं न बाधेतां सत्त्वे चास्मिन्प्रतिष्ठितम् ॥

— (L 415) G₁ : य परो (for यत्पर) B₁ : D₁ (marg) गविज्जम् (for युना) T₁ G₁ M₁ य यो या गविर्मयो T₁ G₁ M₁ य परो योगमदिमान् (for ⁶) T₁ G₁ M₁ ह्यक्षर T₁ G₁ याक्षर, M₁ योक्षर (for यक्षर) K₁ B₁ सर्वम् (for सत्त्वम्) B₁ : याक्षर सर्वमेव च (for ⁶) — (L 416) V₁ B₁ D₁ सर्व T₁ : G₁ : जिह (for जीव) N₁ V₁ D₁ स यज्ञा सवसभव, B₁ यत्तदा सर्वं, G₁ य मया सर्वं (for ⁶) — K₁ om l nes 417 418 — (L 418) K₁ V₁ : यत्त युपमान् B₁ D₁ : एवमुक्ता, B₁ एव योक्ता, D₁ : एवमुक्त् D₁ एव युक्त, G₁ एव योक्ता, Cal ed एव युक्ता (for एव

युक्त) B₁ एव युपमानसमरे, D₁ स एव युपमानसरो (marg 'मयमे'), T₁ : G₁ : M₁ : स एव च युवा नासो (for ⁶), T₁ : G₁ : M₁ : वशी देवो भविव्यति (for ⁶) — Before line 419 some Mss ms वेषपापम् — (L 419) T₁ : G₁ : M₁ : स्वपत्रेव तत्र धीमान् (for ⁶) V₁ D₁ D₁ विस्तृते, G₁ विस्तृत (for विस्तृतम्) — After line 419, T₁ : G₁ : M₁ : 101

33* बाहुविराणो प्रक्षा हृवधानात्ममाया ॥

कृपमाणौ तत्तत्सत्त्वं बाहुना बाहुनाकिनी ।

च शेडुली वलिम् बाहुनाविष पीडितौ ॥

सत्तत्सावदुर्गत्या वदा देव सनातनम् ।

[(L 2) T₁ G₁ नो तु (for तत्त) T₁ शानिन (for 'नौ) — (L 3) G₁ वरितुं (for वलिम्) T₁ G₁ गकुत्ता- निव पीडितौ, G₁ श्रुताविष पादिनी (for ⁶)]

— (L 420) K₁ D₁ : [म]सुराद् D₁ [म]सुनाद् (for [म]य ताद्) N₁ : B₁ : D₁ : प्रणमोचोचामुमी V₁ : B₁ : प्रणिपचेद्वृत्तु B₁ G₁ 'पत्तोचतुश्च नौ, T₁ : G₁ : प्रपद्य प्रवतापुमी, M₁ : प्रनिपद्यन् तापुमी (for ⁶) — (L 421) D₁ T₁ G₁ M₁ : जानीमम् (for 'वत्) N₁ V₁ D₁ एक च पुरुषोचमम् B₁ एक पुरुषसत्त्वयम् (for ⁶) — (L 422) D₁ सत्त्वोत्तमम् (for तत्त) T₁ : G₁ : M₁ : कामो- (T₁ द्यो) G₁ M₁ : सत्तोत्तमं वि हेतव्यं (for ⁶) K₁ D₁ नो बुद्धि K₁ नो बुद्धि, N₁ V₁ B₁ : D₁ नो विद्धि, T₁ G₁ बुद्धि च (for नो बुद्धि) V₁ B₁ इति ना विद्धि कारणम्, D₁ इति नो विद्धि (marg बुद्धि) कारणम्, T₁ G₁ M₁ : इमा बुद्धि च कारणम्, G₁ : आगतौ विद्धि नो सदा (for ⁶) — (L 423) M₁ : अमोच्यं (for 'च) N₁ V₁ B₁ : D₁ यत्तत्सा विदु- श्वत् V₁ 'सत्ता विषयीकृतम्, B₁ D₁ 'सत्ता विष ईश्वरम्, T₁ : G₁ : M₁ : 'सत्ता विष शास्त्रवत् (for ⁶) — (L 424) T₁ G₁ M₁ : स्वद् (for स्वात्) T₁ : G₁ : M₁ : काङ्क्षन् प्रयोक्षितम् (for ⁶) — (L 425) V₁ दातु (for दत्त) T₁ G₁ वदिच्छातो वर देव, T₁ G₁ M₁ यस्मिन्मर्वा नो

श्रीमगायुत्राय ।

कानिच्छतो हृतं ब्रूत वरान्मसुरसत्तमो ।

दत्तायुषो मया भूयो अहो जीवितुमिच्छत् ॥

तस्मात्तदेव वा यत्नस्तत्प्राप्तुं महानलौ ।

उभावपि महात्मानापूर्वितो क्षत्रवत्यौ ॥ [430]

मधुकैटभायूचतुः ।

यस्मिन्न कश्चिन्मृगवाग्देहो तस्मिन्विभो वधम् ।

श्च्छावः पुनता चैव तथ गन्तुं सुरापि ॥

श्रीमगायुत्राय ।

बाहं सुतो मे प्रवरी भविष्ये कल्पसंभवे ।

भविष्यद्यो न सदेहः सत्यमेतद्भूयोमि वाम् ॥

वरं प्रदायाथ महामुराभ्यां

[435]

सनातनो विश्वधरोत्तमो विभु ।

रजन्मोभ्या भवभावनौ तौ

ममन्य वाचस्वले सुरातौ ॥

Colophon.

पैशपायन उराच ।

स्थिता तस्मिन्स्तु कमले प्रभा नक्षत्रिदा यत् ।

ऊर्ध्वबाहुर्महानाहुस्तौ धोरमयाश्रित ॥ [440]

ज्वलन्निव च तेजस्वी भाभिः स्वाभिन्मनोनुदः ।

वमाले सर्वपर्नद्धः सहस्राक्षुरियाशुभिः ॥

अथान्यद्भूषमास्थाय शंभुर्नाप्यथोऽन्यथा ।

देव, Ms ददिच्छतो वर देव (for^a) T₁ s G₁ s Ms दक्षय
(for शायाम्) Ds सुरार्थ (for अहिम) — (L 426)
K₁ s Dn₁ D₁ s अमोय (for^a) V₁ B₁ s D₁ अमोयद् (for
यद्) मोनदैव, T₁ घ दर्शन हि दृ, T₁ Ms s गदर्शनैर्दृष्टि, V,
G₁ s s 'यद्यतो हि त्व (for^a) Ds अमोयैवयत्तिनाथ च,
T₁ s G₁ s Ms s 'स्ते समिर्दिव्य (for^a) — (L 427)
Ds कश्चिन्मृगो, T₁ G₁ s Ms कश्चिच्छान (for कश्चिच्छतो)
K₁ s वर (for वृत्तं) Ds Rom ed मृग (for मृत्) T₁ निमि
च्छतो मृग वरं, Ms कश्चिच्छान हृत मृत् (for^a) Ds T₁ G₁ Ms
वर हि (for वरात्) — (L 428) K₁ s Ds दत्तायुषी (for
यौ) Ms दत्तायुषी युष्मभ्यो (for^a) T₁ Ms अहो जीवित
मिच्छतम्, T₁ G₁ अहो जीवितमिच्छतम्, Ms अहो जीवितु
मिच्छतम् (for^a) — T₁ s G₁ s Ms s om lines 429-
430 — (L 429) G₁ s प्राकृन्तो (for तत्रासुत) — After
line 429, K₁ s V₁ B Ds Ds ins

34** वरयो भवन्ती नु स्वाहा ताविदेवायदीदृति ॥

Bt cont Ms ins after line 430

35** एवमस्तिनाति त देव भाग्योस्तु हिन वरम् ।

[Ms उपरुम्न महामर्य (for^a)]

— Before line 430, Ds ins अमुरायुचतु — (L 430)

K₁ s Ds कर्म (for क्षय) V₁ ऊर्जितौ क्षयमपद्यौ, Rom
Poon ed s (Ged) ऊर्जितौ क्षयमपद्यौ (for^a) — Ds om
the ref — (L 431) T₁ s G₁ s Ms s वधको (for वध
तात्) K₁ तस्मिन्नेने रिभो जडि, Ds तस्मिन्नेने रिषोर्वधम्;
T₁ s G₁ s Ms s देव तस्मिन्नेने वधम् (for^a) — (L
432) K₁ V₁ T₁ s Dn D₁ s s वाम् T₁ G₁ Ms तत्त (for
चेर) T₁ G₁ इच्छान (G₁ s) पुनता तार (for^a) Ds G₁ s
सुरादिहन् (for विष) K₁ सत्यमेतद्भूयोमि, V₁ s B₁ Ds

तव बाहुं (V₁ चेत्) सुरादिहन्, T₁ तव चेत् सुरेश्वर, T₁ s G₁ s
Ms s तव बाहुं Ms G₁ बाहुर्महानाहुस्तौ (for^a) — K₁ Dn om.
the ref — (L 433) T₁ तारौ (for तार) K₁ तुलौ (for
तुलौ) T₁ G₁ अश्चिच्छान्ममयौ (for^a) — Before
line 435, some Ms ins देवतायव — (L 436) V₁
B₁ Ds G₁ s विश्वधरो यदाशुभिः, T₁ G₁ Ms s 'यत् सुरोत्तमः
T₁ G₁ निमेषर (G₁ 'स्व) यैता (for 'धरोत्तमो विभु)
— (L 437) K₁ K₁ s V₁ s B Dn Ds s s तारोत्तमो
Ds 'तारोत्तमो, G₁ 'ने तुलौ; G₁ वधपौ तौ (for तारोत्तमो तौ)
T₁ s G₁ s Ms s रजन्मो विश्वमया V₁ s 'या'यनोत्तमो
— (L 435) K₁ s V₁ s B D s G₁ s सुरादिहन्, Ds सुरादि
हन् (for सुरादि) T₁ s G₁ s Ms s सत्यमेतद्भूयोमि दे
वम्

Colophon — Mention of the Eja Dn Ds.
— Mention of Kula K₁ s V₁ s B Ds Ds — Subpor
tan K₁ s V₁ s B Ds Ds s s सत्यमेतद्भूयोमि, K₁ Ds
उपनिषद्, T₁ s G₁ s Ms s सत्यमेतद्भूयोमि — Adhy
name K₁ s V₁ s B Ds Ds s s सत्यमेतद्भूयोमि, Ms
मधुकैटभायूचतुः — Adhy no K₁ 81, V₁ 199, Dn 7;
Ds 198, Ds 189, Ds 215, Dn 195, T₁ 342; G₁ 333,
G₁ s 340, G₁ 318, Ms s s

(L 435) K₁ सत्यमेतद्भूयोमि (for सत्यमेतद्भूयोमि) — (L 440) B
[omitt] T₁ s G₁ s Ms सत्यमेतद्भूयोमि (for 'सत्यमेतद्भूयोमि') K₁ Dn
Ds उपाश्रितः K₁ s V₁ s B Ds Ds s s T₁ s G₁ s
Ms s सत्यमेतद्भूयोमि, T₁ सत्यमेतद्भूयोमि (for सत्यमेतद्भूयोमि)
— (L 441) K₁ सत्यमेतद्भूयोमि, V₁ Ds s सत्यमेतद्भूयोमि; V₁ G₁
s सत्यमेतद्भूयोमि (for सत्यमेतद्भूयोमि) T₁ s G₁ s Ms s सत्यमेतद्भूयोमि
तेजोभिः (Ms 'ज्योभिः') (for^a) T₁ s G₁ s Ms s यथा

द्विधा कृत्वात्मनात्मानमचिन्त्यात्मा सनातनः ॥
 आजगाम महातेजा योगाचार्यो महायशः । [445]
 सादयाचार्यश्च मतिमान्कपिलो ब्रह्मणो वरः ॥
 देवर्षिभिः स्तुतायेतौ ब्रह्मनह्मविदां परौ ।
 उभायपि महात्मानापूर्जितो क्षेत्रतत्परो ॥
 तौ प्राप्तानूचयुस्तत्र ब्रह्मणममितो जसम् ।
 परावरविशेषज्ञौ पूजितौ परमर्षिभिः ॥ [450]
 बहुलाद्बहुपादश्च निश्चात्मा जगतः स्थितिः ।
 भ्रामणी, सर्वभूतानां ब्रह्मा लोऽरगुर्वरः ॥
 तयोस्तद्वचनं धृत्वा तिम्रो न्याह्नयो जपन् ।
 त्रीनिमान्कृत्वाहिलोऽरान्यथाह ब्राह्मणी श्रुति ॥

तत्र भूमंशकं पुत्रं समुत्पादितवान्प्रभुः । [455]
 ततो गतागतस्तत्र ब्रह्मा मानसमययम् ॥
 सोत्पन्नस्त्वमे ब्रह्मणमुत्पाद्य मानसः सुतः ।
 वरोमि किं ते साहाय्यं त्रीतीतु भगवानिति ॥
 ब्रह्मोत्तराच ।
 य एष कपिलो नाम ब्रह्मा नारायणलया ।
 वदते वरदत्त्वा तु तत्सुखं महामते ॥ [460]
 ब्रह्मणोऽपि तदा भूय, सदायं समुपस्थिता ।
 शुश्रूषुरस्मि युययोः किं कुर्वति कृताञ्जलिः ॥
 परमेश्वराय नमः ।
 यत्सत्यमक्षरं ब्रह्म ह्यष्टाविंशविधं स्मृतम् ।

भाभिस् (for भाभि ह्य) Gs भाभिस्भाभिस्मो जुदन् (for
 १) — (I 442) K1 १ : B1 Dn Ds-1 T1 धर्मस्थ (for
 'स्थ') T1 G1 : M1 १ धर्मस्थ तत्त्व (Gs वत्त, M1 १ साध-
 धर्मस्तु (for १) K V Gs Dn Ds-1 [ज]मुमान् (for [ज]मुनि)
 — T1 : G1 : M1 १ om line 444 — (L 444) V1 Ds
 Gs [ज]मनो वेदम् (for [ज]मनामानम्) — (L 445)
 V1 B1 Ds Gs १ महात्मा (for 'यदा') — (L 446) K1 १
 रीतिनां ; K1 Ds-1 T1 Gs १ ब्राह्मणो (for ब्रह्मणा) T1 G1
 कपिलो ब्राह्मणोपर, १ 'लो ब्रह्मणोपम, M1 १ 'लो भूत
 भावन (for १) — T1 : G1 : M1 १ om line 447
 — (L 447) K1 १ B1 Ds Ds पुत्री, V1 मुनी (for the
 first ब्रह्म) — B1 Ds Ds १ om (hapl) line 448 — (L
 448) V1 १ पुजितौ (for कर्जितौ) N1 ब्रह्म Dn Ds राज, T1
 G1 M1 मोक्ष Gs १ योग (for क्षेत्र) G1 M1
 पुजितौ मोक्षतपरी (for १) — (L 450) V1 B1 T1 १
 G1 M1 विशेषज्ञे (for 'वली') — After line 449, T1 १
 G1 १ : M1 १ : Ds

36* धृत्वा ब्रह्मणस्याह ब्रह्मणि सततं विमो ।

— (L 451) T1 १ G1 १ : M1 १ ब्रह्मणा दृष्टपादश्च (for १)
 G1 १ M1 १ विनाशो (M1 १ 'वासा') जगदस्थित (for १)
 — (L 452) K1 Bom Poona eds G1 ed) 'लोकावा
 (for भूतानां) T1 १ G1 १ : M1 १ ब्रह्मा रीलोऽन्धपुत्रित (for
 १) — (L 453) D1 १ अपर, T1 G1 लगी T1 G1 M1 १
 जगु (for जगन्) V1 B1 Ds Ds (marg) १ Gs स निम्नो
 व्याहृतीर्जन् (Gs 'लीर्जनी') (for १) — (L 454) K1
 ब्रह्मण, T1 ब्रह्मण (for 'गी') V1 B1 ययैव ब्रह्मण श्रुति,
 T1 Gs यथा च ब्रह्मणा श्रुत, G1 M1 १ यथा च ब्रह्मण श्रुति
 (for १) — (L 455) K1 V1 तत्र भूमंशकं चैव, N1 यत्र
 भूमंशकश्चैव B1 Ds १ M1 पुत्र भूमंशक चैव, Ds च भू
 मंशक चैव ; T1 G1 M1 पुत्र भूमंशक चैव, Gs Bom Poona

eds G1 ed) वत्र भूमंशक चैव, T1 G1 M1 पुत्र भूमंशक चैव,
 Gs पुत्र भूमंशक चैव (for १) V1 B1 Ds नृप (for प्रभु)
 T1 : G1 उत्पादितवान्प्रभु, Gs M1 १ उत्पादितवान्प्रभु
 (for १) — K1 om lines 456-457 — (I 458) B1 तथा
 सतागतलोको, B1 Ds Ds १ Gs १ लोकोऽपि तत्र (Ds बाग)
 तच्छेदो, Ds भूयं वदो गतस्तत्र, T1 G1 M1 १ तस्यामे जाय-
 मन्त्य T1 G1 तस्यामे तत्रलोको (for १) — (L 457)
 K1 सोत्पन्नमत्र ब्रह्मणम्, Ds लोऽपरवदते पितर T1 : G1 १
 M1 १ उत्पन्नमात्रो ब्रह्मणम्, Gs उत्पन्नवत्तमो ब्रह्मण (for १)
 N1 Gs ब्रह्मण, V1 B1 Ds Ds भवोचन् Dn T1 : Gs M1 १
 उच्यन्, Ds ब्रह्मणो (for उच्यन्) — (L 458) M1 तत्र
 (for किं ते) — T1 G1 M1 १ the ref — (L 460) K1 Ds
 तात् (for एव तु) V1 B1 Ds वदत एव वचनम्, T1 Gs
 वदेती वदतस्तत्र, T1 G1 M1 वदते सावनस्तत्र, Gs वदेती
 वदतस्तत्र तु, M1 वदते वदतस्तत्र (for १) V1 Ds (inf
 in) ब्रह्मणम्, Ds १ 'मुन (for 'मने) — Bef re line
 461, some M1 1ns वैशंपायन — (L 461) K1 V1 १
 Dn ब्रह्मणोऽपि, B1 Ds 'जोक्त (for 'जोक्त) B1 ब्रह्मलोके
 तदा सोम्य, B1 'जोक्तस्तदा सोम्य, T1 : G1 : M1 १ ब्रह्मण
 सावय तदा (for १) K1-1 V1 १ Ds १ Dn Ds Ds १ : Gs १
 स्थित (for स्थितौ) N1 B1 भूयसात्सुपस्थित, Ds सदायं
 समुपस्थित, Ds T1 : G1 १ भूयश्च समुपस्थित, M1 १ भूय
 समुपस्थितचम् (for १) — (L 462) T1 Gs ब्रह्मा ; T1 Gs
 कपिल Gs १ ईश्वरान्, M1 १ यगयान् (for परमेश्वरान्)
 — (L 463) K1 Dn Ds १ १ 'वराविध (for 'विशविध')
 V1 B1 यथैवाष्टविध स्मृतम्, T1 : G1 १ ह्यष्टाविंशतु यत्पत्तम्;
 Gs १ ह्यष्टाविंशतु यत्पत्तम्, G1 ed) पयि षाष्टविधं स्मृतम् (for
 १) — (L 464) T1 : G1 १ M1 १ यत्पत्तं यत्त तत्र (for
 १) T1 : G1 १ M1 १ परं पदमनुसर (for १) — Bef re
 line 465 some M1 1ns वैशंपायन — (L 465) G1

यस्तत्त्वममृतं चैव परं तत्समनुस्मर ॥

एतद्वचो निशम्याथ स यथो दिक्षमुत्तराम् । [465]

गत्या च तत्र ब्रह्मत्वमगमज्ज्ञानचक्षुषा ॥

ततो ब्रह्मा भुव नाम द्वितीयमक्षजम्भुः ।

त कल्पयित्वा मनसा मनसैव महामना ॥

ततः सोऽप्यब्रवीद्वाक्यं किं कुर्मस्मि पितामहम् ।

पितामहसमाजतो ब्रह्माणं समुपाक्ष्व ॥ [470]

ब्रह्मभ्या सहितः सोऽथ भूयो भगवती गतः ।

प्राप्तश्च परम स्थानं स तयो पार्श्वभागिनः ॥

तस्मिन्नपि गते पुत्रे तृतीयमक्षजप्रभुः ।

मौक्षोपपत्तिकुशलं भूर्भुव नाम तद्विदुः ॥

आमाथ सोऽपि न धर्मं तद्योनिशम्यद्वलिम् । [475]

एवं पुनान्वयोऽप्येते उक्ताः शमोर्महात्मनः ॥

तान्गृहीत्वा सुवान्तस्य प्रयातो स्वाजिता गतिम् ।

नारायणश्च भगवान्कपिलश्च यतीश्वरः ॥

य कालं वो गतो मुक्तो ब्रह्मा सत्कालमेव तु ।

तपो धोतर भूयः सन्धितः सन्धितधनः ॥ [480]

न रराम ततो ब्रह्मा प्रभुरेकलपभरत् ।

अरीरर्थात्ततो भार्यां सहस्रपदिवान्भुषाम् ॥

तपसा तेजसा चैव वर्चसा नियमेन च ।

सदशीमात्मनो भार्यां समर्थां लोकेसज्जेन ॥

स तथा सहितस्तत्र रेमे ब्रह्मा तपोमयः । [485]

ततः प्रजापतीन्स्वर्वांस्तारागन्धर्वसहितम् ॥

ततोऽस्रजं त्रिपदा गायत्री वेदमातरम् ।

अकरोच्चैव चतुरो वेदान्नापत्तिममपार्त्तम् ॥

आत्मयोऽर्थऽस्रजस्तु गाल्लोककर्ता पितामहः ।

विश्वे प्रजानां पतयो येभ्यो लोका विनिःसृताः ॥ [490]

विश्वेश प्रथम नाम महात्पराभाममजम् ।

[ब्र]वात् (for [ब्र]य) — (L 465) Ks Ds (sup. line as above) वर (for वान) Ts Gs Ms + तेजसा (for वसुधा) — (L 465) Ks Ds (sup. line as above) 467^a-470^a — (L 468) Ks Bs Ds Ds च पुनर् (for वनसा) Vs Bs (warg) + Ds Gs सकल्पयित्वा च पुनर् (for ") Ds तपसा, Gs पुनर्, Ms + स्रज (for वनसा) — (L 469) Ks Ds कोसि, Bm Poona eds G(ed) चर्वेति (for कुर्मस्मि) — (L 470) Ds Ms प्राप्तां D. (warg) कविल, Gs महाशो (for महाश) Ts Gs द्विगुणं सप्त पदेष्वपि (for ") — (L 471) Ds गतिं, Ts Gs Ms + स्मार्तिक (for सन्धित) Ts Gs ब्रह्मभ्या स्मार्तिक लोके (for ") Vs Ds + Ds Ds Ds + आगन्ता (for अं) Ks भूयो भागवतीसुत, Ds भूयो भागवतीसुत, Ts Gs Ms + भूयाश्च जगतीसुत, Gs + भूयसी च गतिं गत (for ") — (L 473) Ks Ds Ds Ds + Ts Gs Ms + भूय पुनर् (for पुनर्) — (L 474) Ts + Gs Ms + मौक्षोपपत्तिकुशल (for ") Ks Ds भूर्भुव (for ") Ds Ds तद्विदुः (for तद्विदुः) Ks भूर्भुवनोम तद्विदुः, Ts + Gs Ms + च नामनो विदुः, Gs + वनामतो विदुः (for ") — (L 475) Ks Bs Ds Ds Ds + Gs नाममात्रं स त धर्मं, Ts + Gs Ms + सोऽपि त धर्मासात्र (for ") — (L 476) Vs Bs + Ds Gs प्रोक्त (for उक्त) Ds कल्पयित्वा महामना (for ") — (L 477) Ks Ds + (warg) प्रकृत्य स्वा गतिं तप, Da Ds Ts Gs प्रयातो स्वा गतिं तप (for ") — (L 479) Ts + Gs Ms + सुगी (for गता) Ks + Bs Ds + सुक्तिं, Gs सुक्तिं (for सुक्तिं) Vs Bs Ds य (Ms त) लोके कर्ता

गनौ मुक्तिं (Ds सुक्तिं) (for ") — (L 480) Ds Gs + तेपे (for तपो) Ts धोरतम (for ") Ks Gs तेपे धोरतम भूय Ms + तपते धोरतम भूय (for ") Vs Bs Ds स तेपे, Ds सन्धित, Gs स तप (for सन्धित) — (L 481) Ts तपभर (for तप) — (L 482) Ts + Gs Ms + शरीरार्थं ('शरीरार्थ') Ks Ks Bs + Ds Ds + शरीरार्थमनो भार्या, Gs + शरीरार्थमनो भार्या (for ") — (L 484) Ds + Ts Gs + Ms + देव्यो (for शर्वा) Ts Gs स्वयमभारतनो धर्वा (for ") — (L 485) Ks Ds + Ds तथा स सन्धितस्तत्र, Da Bm Poona eds G(ed) तथा सह तप स्त्रज (for ") Ks Vs + Bs Ds महापरा, Ms (warg) ला सुवर्ण (for तपोमय) — (L 486) Vs Bs Ds Gs Ms सुवर्ण (for तप) Vs Bs Ds जगदाल्लोककर्ता Ts + Gs + Ms + नाममात्रं स्रजति च, Gs + जगदाल्लोककर्ता (for ") — (L 487) Ts Gs Ms + जगाम, Ts Gs जगाद (for जगाम) Ts Gs लोके (for देह) Ms (warg) ला गायत्री वेदपिताम् (for ") — (L 488) Ds + Ks कारं (for अकरोच्चैव) Ts Gs अकरोच्चैव वेदान् (for ") Ts Gs तायवी संववात्परा (for ") — (L 489) Ks + Ds आपन्नत्त च, Ks Bs + Ds Ds + शाल्लोके च (for आपन्नोऽर्थ) Ts + Gs + शाल्लोके च शाल्लोके च (for ") Bs Ds लोके कर्तव्यं, Ts + Gs + Ms + अक्षरं (for लोके कर्ता) Vs लोके कर्तव्यताम् हात् (for ") — (L 490) on line 490 — (L 490) Gs + विनिर्भवा (for विनिर्भवा) — (L 491) Ts Gs Ms + विश्वेश प्रथमं नाम (for ") Gs अमयम् (for अमयम्) — (L 492) Ks + Ls + Ds Ds + Gs + तपः, Ks Vs Ds मयः

सर्वाश्रमपदं पुण्य नाम्ना धर्मं स सृष्टवान् ॥
 दक्षं मरीचिमत्रिं च पुलस्त्यं पुलहं वतुम् ।
 वसिष्ठं गोतमं चैव भृगुमङ्गिरसं मुनिम् ॥
 अथर्वभूता इत्येते रयाता ब्रह्ममर्षयः । [495]
 त्रयोदशमुनानां ये वरास्तु महर्षिणाम् ॥
 अदितिर्दिनिर्दनु काला अनानु, सिंदिवा मुनिः ।
 प्राधा क्रोधा च सुरसा त्रिन्ता फट्टरेष च ॥
 दक्षस्येता दुहितरं कन्या द्वादश मारत ।
 नक्षत्राणि च भद्रं ते सप्तार्तिशक्तिर्जिता ॥ [500]
 मरीचे षड्यपः पुत्रस्तपसा निर्मितः प्रभुः ।
 तस्मै कन्या द्वादशेमा दक्षस्ता अग्रमन्यत ॥
 नक्षत्राख्याश्च सोमाय वसवे दत्तावृषिः ।
 रोहिण्यादीनि सर्वाणि पुण्यानि जनेजय ॥
 लक्ष्मी, कीर्तिस्तथा साध्या विश्वा यमरुता शुभा । [505]
 देवी पद्मोद्भवा चैव ब्रह्मणा निर्मिताः पुरा ॥

एताः पञ्च परित्वा वै सुरश्रेष्ठाय भारत ।
 दत्ता धर्माय भद्रं ते ब्रह्मणा दृष्टधर्मा ।
 या रूपार्थमयी पत्नी ब्रह्मणः कामरूपिणी ।
 सुरभिः सा तु गौरीत्या ब्रह्मणः समुपस्थिता ॥ [510]
 ततस्तामगमद्ब्रह्मा मेधुने लोचनपूजितः ।
 छोरसर्वनेहेतुज्ञो गवामर्षाय भारण ॥
 जज्ञे चैवाद्वा सुनाम्निपुलान्धर्मसहिताम् ।
 रक्तसंध्याभ्रसदृजान्दधतस्तीव्रतेजसः ॥
 ते मृन्तो ब्रह्मन्तश्च भगवन्तं पितामहम् । [515]
 रोदनाद्भ्रूणाश्चैव ततो रुद्रा इति स्मृताः ॥
 निर्ऋतिश्चैव मरुश्च वृतीयो ह्यज एरुपात् ।
 शृगन्याय, पिनाही च दहनोऽप्येभरश्च वै ॥
 अहिर्बुध्न्यश्च भगवान्कपाली चापराजितः ।
 सेनामीश्च महातेजा रुद्रा एरादश्च स्मृताः ॥ [520]
 वत्सामेव सुरभ्या वै जज्ञिषान्गोपुत्रस्था ।

(for पद) Ds सर्वाधशमर्षं पुण्य, T1 s G1 s M1 s
 सप्रेत्र संहित पुण्य (for °) D1 Dom ed धर्म (for धर्म)
 — (L 493) K1 G(ed) मित्र (for मत्रि) Ds द्वाधशमरीच
 मत्रि च (for °) — (L 494) V1 गौतमश्च (for °) T1 G1 s
 K1 s V1 s B1 Ds D2 s s G1 s वतुम् (for मुनिम्)
 — (L 495) T1 G1 s विदवाता (for इरवेते) T1 G1
 सदै एते, G1 s सदै एष (for क्याता मद्र) — (L 496)
 K1 Ds सुनाले ह, T1 s G1 s M1 s गुणप्रमा (for सुताना
 वृ) V1 s B1 s Ds त्रयोदश मुना वेधा (for °) T1 G1 s
 M1 s मरीचिणाम् (for महर्षि) V1 s B1 s Ds वरा चैव सु-
 प्रविष्टिना (for °) — (L 497) K1 Ds वराडा (for काला)
 Ds अदिति (for अनानु) G1 म्रति (for मुनि) — (L
 498) G1 s प्रमा (for प्राधा) K1 V1 D1 s Dn D1 s प्रबोधा
 सुमा क्रोधा, T1 G1 M1 s प्रमा प्राधा क्रोधाव समरा, T1
 V1 M1 प्राधा क्रोधाव समरा (for °) — (L 499) T1 G1
 दक्षस्यापत्यमनाये, T1 G1 M1 s स्वापत्यमेनदे (for °)
 — (L 500) T1 G1 s यस्तस्य, T1 G1 M1 s यास्तत्र (for
 भद्रं ते) — After line 501 N1 m

37** दत्ता मुता कदवपस्य दक्षेगमितलेनया ।

— (L 503) N1 Ds दत्तायद् V1 s B1 Ds (margin as
 above) महत्, T1 s G1 s s M1 s दत्ता वै (for वसवे)
 — (L 505) T1 s G1 s M1 s मरुत्वयो (for कीर्तिस्तथा)
 N1 V1 D1 s Ds Ds ब्रह्मानुगा, Ds वसुवतु, T1 G1 s
 चानुमति (for वसुवतु) T1 M1 s विधेसा च म्रति शुभा

(for °) — (L 506) K1 N1 V1 s B1 D1 D2 s s G1 s
 सरस्वती, Dn Ds मरुवती (for पर्वोद्भवा) — (L 507)
 Ds विमिषा (for वदिषा) — (I 508) T1 s G1 s M1 s
 तपसा (for भद्रं ते) — (L 509) K1 s B1 s D1 s
 (margin as above) s G1 s तु धर्म (for रूपार्थे) — (L
 510) T1 G1 s M1 s सहिता (for सा तु गौरी) — (L 511)
 Ds वृष्य (for वरुन्) T1 G1 शमसद् (for भगमद्)
 T1 s G1 s M1 s मेधुन (for वै) — (L 512) G1 भद्राय
 (for अर्थाय) Ds T1 s G1 M1 s भ्रातृ Ds योग मास्थाय
 भारत (for °) — (L 513) V1 Dn सप्रिभताम् Ds T1
 G1 सप्रि (for सहि) N1 विपुलाभर्ममस्थिताम् Ds T1
 M1 s विपुलाभर्ममस्थिताम् (for °) — (L 514) T1 G1 s
 M1 s सप्तानाम् (for सदै) V1 B1 s D1 D2 s दहन्ती-
 तेषां, Dn Ds दहन्तीतेषां तेषां, T1 s G1 s M1 s दह-
 तस्मिन्नेतेषां, G1 दहनोपमत्, G1 दहनमपीदतेसा (for °)
 — (I 515) I1 s G1 s s M1 s गतवन्त (for भगवन्त)
 — K1 om lines 517-518 — (L 517) T1 G1 M1 s
 सर्वैर, Ds घर्माश्च (for सर्वैर) G1 s M1 s वृतीयश्चाप्यगो-
 र्हितम् (for °) — (L 518) T1 s G1 s s M1 s कपर्दी (for
 पिनाही) T1 G1 s भगता (for दहनो) Ds दहनो रुद्र इति
 दृष्टव (for °) — (L 520) Ds सेनामी च ततो जज्ञे (for
 °) — K1 om lines 521-528 — (L 521) K1 s s Dn
 D2 s G1 जज्ञे गोपुत्रमलया, N1 V1 L1 जज्ञिरे गोपुत्रा
 माया, T1 s G1 s s M1 s माया वराधेयमापुतम् (for °)

अकृष्टाश्च तथा मायाः सिकताः पृथयोऽक्षताः ॥

अजाश्चैकपाश्चैव तथैवाप्तमुत्तमम् ।

ओषध्यः प्रवरा याश्च सुराभ्या ताः समुत्थिताः ॥

धर्माद्विष्णुज्वः कामः साध्यन्साध्या व्यजायत [525]

भयं च प्रभयं चैव दृशानमरतिं तथा ॥

अरण्यं मरुतश्चैव विश्वायसुबलपुत्रौ ।

महिषं च तनूजं च विज्ञानमनघं तथा ॥

मत्सरं च विभूतिं च सर्वे सुरमिसूनुव ।

सुवर्चसं वृषं नागं साध्या लोकनमस्कृता ॥ [530]

वासवानुगता देवी जनयामास वै सुतम् ।

वरं च प्रथमं देव द्वितीयं ध्रुमल्ययम् ॥

विश्वानसु तृतीयं च चतुर्थं सोममीश्वरम् ।

पञ्चमं पर्वतं चैव योगेन्द्रं तदनन्तरम् ।

सप्तमं च ततो वायुमष्टमं निर्ऋतिं षष्ठम् । [535]

वर्मसापत्यमेवहं सुराभ्या समजायत ॥

विश्वं देवाश्च विश्वाया धर्मोद्भूता इति धृतिः ।

दक्षश्चैव महाबाहुर्वसुधं सुत एव च ।

वायुपुत्रं मनोरेते नयानन्तमदीरणौ ॥

विश्वानसुपुत्राणौ विष्टश्च महायशः । [540]

रुरुश्च ऋषिपुत्रो वै आत्यरप्रतिमद्युतिः ॥

— (L 522) K1 s भवद्वालाया मौ (K2 से या (for °)

— For line 522 Ds subst

38** अपयोऽपरा महिषश्च तथा मन्त्रवर्णोक्तिः ।

— After line 520, G2 ins

39** लोकसन्ततदेवसु नयानर्थाय भारत ॥

— (L 523) Ds सहाय (for सहाय) Ks Dn Ds s Gs
सजाश्चैकपाश्चैव Ns V1 वैकपाश्च, V2 Ds s अजश्चैक
हसाश्च, Ds सजाश्चैकपाश्च, T1 G1 Ms s अजाश्चैव
हसाश्च, T1 G1 च हि हिंसाश्च, Gs च हि सहाय (for °)

— (L 525) T1 G1 s लक्ष्म्यास्तथा (for लक्ष्म्युत्तम) T1
Gs Ms s धर्मो लक्ष्म्यास्तथा काम (for °) — (L 526) K1
Ds लक्ष्म्यभय, K1 लक्ष्म्यभय, T1 Ms s च प्रवर (for च प्रभव)
Ks Bs Ds (marg) s s चययन (D2 s न) प्रभवश्चैव (D2
न चैव) Ns T1 Gs स च प्रवर चैव, V2 D1 Gs s सद्ययन
प्रवर (D1 भवन, Gs s प्रभव) चैव, Ds भरत च प्रभव चैव
(hypermetric), Dn प्रभव चयन चैव (for °) B2 Dns
सुरभि, T2 s Gs s Ms s उरग (for अरि) Dns हंसानमर
त्रिभु, T2 न सुरभि लत (for °) — (L 527) B मरय,
Ms s वारणी (for मरय) Ks Ks V1 Dn Ds D2 s s
(marg) अरुणधाराणी चैव, D2 s (marg) ins) आरणी
वारणी (D2 मरय) चैव, T1 s Gs आरणी (T2 व्या) वारणी
चैव, G1 अरणा वारणी चैव, G1 अस मारन चैव (for °)
Bs om lines 527 531 — D1 om lines 528 529 T2
Gs विश्वानमहविधुर्वी (for °) — (L 528) Ks महिषश्च,
T2 s Gs Ms s महिष (for महिष) V1 महिषश्च वानुज,
D2 s महिष च तनूज च (for °) K1 s V2 Bs Dn
Gs s विश्वान (for विश्व) K1 V1 Bs Dn Ds D2 s s
विज्ञानमासाययि T2 s Gs s Ms s विज्ञानं ध्रुमवासि (for
°) — (L 529) V2 s Gs वरुण (for वरुण) T2
Gs s Ms मत्सर चैव सूत (Gs Ms हि) च (for °) Ks

Vs Ds T2 Gs s s Ms सर्वासुरमिपुत्रम् (G1 न) (for °)

— (L 530) Ks V1 Dn Ds Ds Gs सुवर्चस (for सुवर्चस)
Ks V2 Ds s सुवर्चस निप नाग, B1 s Ds s सुवर्चस हृष्टाया,
T1 G1 सुवर्चस सुवर्ण, T2 सुवर्चस हृष्टाया, Ms s सुवर्चस
हृष्टाया (for °) G1 Ms s साध्यादर्शनमस्मृताम् (for °)

— (L 531) Ds वसुधाधुमता वैश्वी (for °) Ks V1 s B1 s
D1 Ds T2 s Gs s सुवाय, G1 V2 s सुरा (for सुवय)
— (L 532) Ks मरुत, Ds Cit ed सत च (for मर च)
— (L 533) V2 B1 s Ds विष्टश्च (for विष्टावसु) Vs
Ds Cal ed अत्ययम् (for ह्ययम्) — After line 533,
Vs V1 Ds ins

40** ततो योगायमानं च शमसादानन्तरम् ।

[V1 ततो योगायमानं च (for °) Ns तत (for ततम्)]

— (L 534) Ks ततो योगायमानं च, Ds ततो योगायमानं
स, T2 s G1 s V2 s ततो विष्टायमानम् (for °) Dn
वर्मसादानन्तरम् (for °) — (L 535) Ds अष्टमं निर्ऋतिं
षष्ठम् (for °) — (L 536) Ks साध्या (for सुराया)
V1 s सुरायासाययत, Ds वरुणायासाययत (for °)
— (L 537) B m Poona eds (ed) धर्मोद्भूता (for
धर्मोद्भूता) — After line 537, B2 ins

41** धर्मश्चैव महाबाहुर्विष्टश्च तथैव च ॥

— V2 V1 s Ds Ds s Gs s Cal ed om 538 — (L
578) Bm ed दक्षवर्ण, Poona ed Gm (ed) मन्त्रे (for
मन्त्रे) Dn वसुधाश्च तथैव च T1 G1 s उपकल्प एव हि,
T2 Ms s सुवर्ण लत सुवर्च (for °) — After line 537, Ns
V2 s B Ds D2 s Gs s ins

42** सुवर्णं च महाबाहुं सहपाथं महाबलं ।

— (2 om lines 539 541 — (L 539) T2 वायुपुत्र
तथाशुर्वी (for °) Dn तथायुजमहादीर्घी, Dn नन्दमहो
र्षी, Ds (marg) ययानुत्तमदीर्घी, Ds नयानन्तमदी

विधेदेरान्देवमाता विश्वेजाञ्जनयस्तुनाम् ।
 मरुत्पती मरुत्पन्तो देवानजनयच्छुभाम् ।
 अग्निश्चरुर्हविर्ज्योतिः सावित्र मित्रमेव च ।
 अमरं शरवृष्टिं च सक्षयं च महाभुजम् ॥ [545]
 विरजं चैत्र शुभ्रं च विश्वाऽसुविभायसू ।
 अश्मन्तं चित्ररविं च तथा निष्टविनं नृपम् ।
 कुयोनिं च कृतिं चैत्र चात्रिं बहुपतगम् ।
 बृहन्तं च बृहद्रथं तथैव तपनाननम् ।
 मरुत्पती पुरा जज्ञे धर्मोऽहं मन्ता गणम् ॥ [550]
 अवित्या जज्ञिरे राजमादित्याः पश्यपाद्यं च ।
 इन्द्रो विष्णुर्महत्तराष्ट्रा वरुणोऽशोऽयंमा रविः ॥

पूषा मित्रश्च वरदो मनुः पञ्चय एव च ।
 इत्येते द्वादशादित्या वरिष्ठाधिदिवीरसः ॥
 आदित्यस्य सस्यस्या जज्ञे पुत्रद्वयं शुभम् ॥ [555]
 रथश्रेष्ठं वपुः श्रेष्ठं त्रिदिवे रविणां वरम् ॥
 दनुस्तु दानवाञ्जने दितिर्देव्यान्वयजायत ।
 काला तु कालेयान्ये अमुपन्ताश्चसास्था ॥
 अनामुपायास्तनया व्याधयश्चापयस्तया ।
 सिंहिना प्रहमाता च गन्धर्वजननी मुनिः ॥ [560]
 प्राधा चाप्सरसा श्रेष्ठा अप्सराश्चाप्यजीजनत् ।
 श्रोत्राया सर्वभूतानि पिशाचाश्चैव भारत ॥
 तथा पक्षिगणाश्चैव गुह्यकाश्च विशा पते ।

रजौ, T₁ s G₁ s M₁ s तथा मनुमहोर्गौ (T₁ 'हर्गौ'), G₁
 तथानुत्तमर्गौणी (for ⁶) — (L 540) K₁ s V₁ s D₁ s
 निडुम्भश्च K₁ D₁ D₁ s विष्णुश्चैत्र, K₁ वैष्णवश्च, B D₁
 D₁ s G₁ निष्कम्भश्च, T₁ निष्कम्भश्च, T₁ M₁ s निष्कम्भश्च,
 G₁ निष्कम्भश्च (for विष्टरश्च) — (L 541) K₁ D₁ D₁ D₁
 रथश्च (for रथश्च) M₁ रथश्चादित्यमोतो, T₁ s G₁ s M₁ s
 रथः T₁ s 'सादित्यमोतो' (for ⁶) — (L 542) K₁ D₁
 विश (for देव) M₁ विशादेवातिशयमाता (for ⁶) D₁
 विशिष्टाश्च (for विशिष्टाश्च) K₁ D₁ D₁ T₁ G₁ M₁ शुभाम्
 (for सुताम्) — D₁ T₁ G₁ om line 543 — (L 543)
 D₁ मरुत्पती (for मरुत्पती) D₁ मरुत्पती मरुद्रूपो (for ⁶)
 N₁ s V₁ s B D₁ D₁ s सुताम् (for शुभाम्) — (L 544)
 K₁ s B हरि, D₁ सह (for हरि) M₁ सावित्री (for 'त्र')
 K₁ s V₁ D₁ D₁ s सवित्री मित्र एव (for ⁶) — (L
 545) K₁ D₁ सक्षय, T₁ s G₁ s s M₁ s सुवर्णं (for सक्षय)
 — (L 546) G₁ स विराज (for विरज) V₁ सुक (for
 शुक्र) T₁ s G₁ s M₁ s विरानं चैव विश च (for ⁶) K₁
 विशावसुरिति शुक्ति, D₁ 'वसुसुता' तथा, D₁ 'वसुर्विभावम्',
 T₁ G₁ 'नि सुमनिर्गणम्' T₁ G₁ वि (G₁ वी) सुमनि तथा,
 M₁ s 'नि सुद' M₁ 'म' नि तथा (for ⁶) — L₁ G₁ om
 lines 547 550 — (L 547) T₁ M₁ s अश्मन्तं चित्र
 रविं (for ⁶) D₁ D₁ तथा विपुविनं नृप, T₁ G₁ M₁ s
 तथा निष्टविनं शुभम् (for ⁶) — (L 548) K₁ s V₁ s B
 D₁ s G₁ नृपश्च पाहुनिं (V₁ पाहुनिं, D₁ नाहुर्ष) चैव D₁
 नृपश्च चित्रं चैव T₁ G₁ अनाक सुतिं चैव, G₁ दुर्वाज
 पाहुनिं च, M₁ s 'ह' M₁ 'मि' श्रेष्ठ सुतिं चैव (for ⁶)
 D₁ s D₁ चित्रं मरुत्पतगम् D₁ चरित मरुत्पतगम्, — (L
 549) चरित वदन गणम् M₁ वादिनं वदन वमय (for ⁶) — (L
 549) V₁ बृहद्रथं (for 'व' च) D₁ बृहद्रथ (for 'द्र'प)
 N₁ s V₁ s D₁ s D₁ D₁ D₁ s G₁ तथैव परतापनम्, D₁ 'व'

तपनोद्भवम्, T₁ M₁ s ततो वै पूषामभिषम्, G₁ ततो वै पर
 तापनम्, G₁ तथैव च सुतापनम् (for ⁶) — (L 550) B₁
 मरुत्पती पुरा चराम्, Bom Poona eds G(ed) मरुत्पत्या
 पुरा चराम् (for ⁶) B₁ s D₁ अत् (for चराम्) K₁ s B₁
 D₁ s 'उत्ते पुत्रद्वयं शुभम्' N₁ s V₁ D₁ वरदो मरुत्पती गणम्, D₁
 G₁ जज्ञे चैव मरुत्पत (G₁ 'जज्ञे'), T₁ G₁ M₁ s पूषाश्चैव मरु
 तगणान् (for ⁶) — (L 551) D₁ देवा (for राजन्) K₁
 आदित्यान्हरि रात्रि V₁ D₁ मदिषा काजिरे देवा, T₁ s
 G₁ s M₁ s अत् (T₁ अत्) दित्या काश्यपाजाता (for ⁶) B₁ om
 lines 551 557 K₁ D₁ D₁ आदित्या काश्यपादय, V₁
 D₁ दित्यादेवानापाय, T₁ s G₁ s M₁ s आदित्या द्वादशैव
 हि (for ⁶) — V₁ om lines 552 553 — (L 553)
 G₁ s विशस्तार (for च वरदो) T₁ s G₁ s M₁ s आना
 (for मनु) — (L 554) B₁ D₁ T₁ G₁ श्रिदिवौकसात्,
 G₁ च दिवौकस्य (for त्रिदिवौ) — (L 555) T₁ s G₁ s
 M₁ s वज्राते दौ सुवौ वरी (for ⁶) — (L 556) B₁
 D₁ D₁ वर (for वपु) T₁ s G₁ s M₁ s अत् (G₁ क)
 प श्रेष्ठ शुभधरी (for ⁶) T₁ s G₁ s M₁ s त्रिदिवस्तापि
 समौ (for ⁶) — After line 556, N₁ s ins

43** वैरश्च चैव वरश्च च विशाऽसुमदस्ता ।
 — (L 557) B₁ D₁ D₁ हरित्या अजिरे देवा, B₁ D₁ Cal
 ed दानवास्तु दनो पुत्रा, D₁ दनोस्तु दानवा जाता (for ⁶)
 N₁ s B₁ D₁ Cal ed सुताया सरीत्या (for ⁶)
 — (L 558) D₁ कालाया (for काला तु) B₁ Cal, ed.
 खानाये (for अमरात्) — (L 559) T₁ s G₁ s M₁ s
 वरिष्ठा शुभदानला (for ⁶) — (L 560) T₁ G₁ सिंहिना
 मृतान्ता वै T₁ G₁ 'कापमृता वै, M₁ 'कोपमृताया वै
 (for ⁶) — (L 561) D₁ प्रयोषा (for प्राधा च) B₁ s
 D₁ s माता (for श्रेष्ठा) K₁ s B₁ G₁ प्रया चाप्सरसा श्रेष्ठा,
 D₁ (mar.) s T₁ प्रयोषाप्सरसा माता (for ⁶) K₁ s V₁

चतुष्पदानि सर्वाणि श्रुते गावश्च सीरसाः ॥
 अरुणो गरुडश्चैव विनतायां न्यजायत । [565]
 महीधरान्सर्वनागान्देवी कर्णव्यजायत ॥
 एवं विवृद्धिमयमन्विथे देवाः परम्वरम् ।
 तदा पौष्करके राजन्प्रादुर्भावे महात्मनः ॥
 पुराणं पुष्करं चैव मया द्वेषायनाञ्जुवम् ।
 कथितस्तेऽनुपूर्वेण सरजुतः परमर्षिभिः ॥ [570]
 यज्ञेदमर्थ्य परमं पुराणं
 सदाप्रसक्ताः पठते महात्मा ।
 अवाप्य कामानिह वीतशोकः
 परम न स्वर्गकलानि मुञ्चे ॥
 Colophon.

जनयेजय उवाच ।

श्रुतं नः परमं ब्रह्मस्त्वानुश्रुतं महत् । [575]
 दिव्यमन्योन्यसम्भूतमचितं बहुभिर्गुणैः ॥
 उन्दोभिर्वृत्तसजातैः समासैश्च सुनिस्तैः ।
 लघुभिर्मधुपामौर्ध्वयित पद्मिभ्यैः ॥
 त्रिवर्गेणामिसपक्षं धर्मेणार्थेन योजितम् ।
 कामेन बहुव्ययेन शरीरान्वर्गतेन च ॥ [580]
 आह्वयानां प्रभातैश्च योधानां च पराक्रमैः ।
 वैरिण्यौतनीश्वेष प्रविज्ञानां च पारंगैः ॥
 रिपुव्रतसि सम्भ्रमैर्ननुवन्धः श्रयोदितः ।
 यज्ञयोनिनिनाम्नाय मृगैण द्विजविप्रहान् ॥
 ये च तस्मिन्महारेत्रे सप्तमे तिहता नृपाः । [585]

Dn Ds-4 Gs 4 पुण्या च भरतोद्भव, T1 3 G2 3 M2 4
 पुण्याना भरतोद्भव (for 3) — (L 563) M2 4 गले (for
 सरा) K2 B2 3 Dn Ds 3 Gs 4 यक्ष (for यक्षि) Ds
 पञ्चपक्षिणाश्चैव, T1 3 G2 3 जले यक्षगणा (for 3) T1 3
 G1 3 M2 3 यक्षस्तासि चैव द्वि (for 3) — (L 564) V2 Gs
 M2 चतुःपादानि सखाणि (for 3) N2 3 चतुष्पदा, V2 B Ds
 Gs चतुष्पदा (for च सखाणा) G2 यक्षिर्नामचतुष्पदा (for
 3) — (L 565) T1 3 G2 3 M2 4 सुपुष्पान्वक्षिण्यैव (for
 3) — (L 566) B2 3 T1 3 G2 M2 सर्पनामा, Ds चैव
 सर्पा (for सर्पनामा) N2 3 V1 3 B2 Dn Ds Ds सर्वना-
 म्नीपराद्यानाम् (for 3) K1 3 G2 कटु सर्पा, Ds नामान्क
 हुर (for देवी क) — (L 567) B2 3 Ds 3 T1 3 G2 3-4
 M2 3 लोका (for देवा) — (L 568) T1 3 G2 3 M2 3
 तदा हृषिपु (T1 वीष्करल, Gs 4 एव वीष्करो नाम (for 3)
 Ds om lines 568-569 — V2 B2 B Ds om lines 569-
 570 — (L 569) T1 3 G2 3 M2 3 प्रादुर्भावे पौष्करोद्य
 (for 3) T1 3 G2 3 महाद्वैपायनेति, G M2 3 महाद्वै
 पायनेति (for 3) — (L 570) N2 3 कथित ते तु सर्वथा
 (for 3) T1 3 G2 3 संस्कृत, G B Ds Poonna eds
 G(ed) यक्ष (for संस्कृत) — (L 571) K1 3 3 V2 B2 3
 Dn Ds Ds 3 प्रथम, B Ds प्रथम, T2 3 G2 3 M2 3 शृणु
 यक्ष (for परम) — (L 572) V2 B2 3 Ds नृपुष्पान्वयो
 वम् (for पठते महात्मा) T1 3 G2 3 M2 3 सदा नर
 परं तु चेष्टयन्

Colophon om in Hs D1 — Mention of the Ego
 N2 Ds Ds — Mention of Kṛishṇa K2 V1 3 B Ds Ds
 — Sub partan K1 3 3 V2 B Ds Ds-4 3 पौष्परम्
 Dn2 Ds पुष्कर, Ds2 T1 3 G2 3 3 M2 3 वै (T1 3 3

पुष्करपादुर्भावे — Adhy name K1 3 3 N2 3 Ds Ds
 Ds-4 सर्वभूयोपति, V1 शृणोपति — Adhy no V2
 300, Dn 6, Ds 199, Ds 216, Ds 216, Ds 195, T1 G2 339,
 G2 334, G2-3 341, M2 3 10

T1 3 G2 3 M2 4 om from line 575 up to the end of
 App 1. (No 41) Before line 575, G2 3 10

44th कृतं च परमं ब्रह्मस्त्वानुश्रुतं महत् ।
 याराज चरितं चापि कारसिद्धमतं परम् ॥
 चरितं यामनस्पतिं ध्रुवं पौष्करिकं तथम् ॥
 यक्षस्तं चाप्यनं यक्षान्द्रोमुसिष्ठानि सखन् ॥

नैसपायन ।

ऊर्ध्वचिच्छिप्रे मेतितानां भस्मविमुचिने । [5]
 सुरैश्च गुणिभिः सार्धं हरिणा लक्षणेन च ॥
 दक्ष प्रार्थयामसि यामिनिधमनुपमम् ॥
 तस्मिन्पद्मे यज्ञे ॥ मुनयः सतिव्रता ।
 ज्ञानादिपानि कर्मणि चतुः शस्त्रादिपात ॥

[These 9 lines appear to be out of context here]

— Ds om lines 575-587 K2 on lines 575 578 — (L
 576) K2 V2 B2 Ds 3 (margin 33 above) वैष्णव, N2 B2
 V2 Ds पुष्कर (for दिव्यम्) K2 Ds 3 भाविन, Dn
 Poonna eds G(ed) भाविन (for अस्ति) — (L 577)
 V2 B2 सर्वज्ञ (for यक्ष) — (L 579) K2 भोगिना;
 K2 Ds सोमिलम्; K2 B2 Dn भोगिनाम्, Ds (margin
 33 above) योगिन, G2 सतिव्रतम् (for योजितम्) — B2
 om line 582 — (L 583) वैरिण्यौतनीश्वर, K2 Ds वैरि
 ण्यौतनी (for 3) — Ds om line 583 587 K2 om line
 583 — (L 583) V2 B2 3 Ds वैरि (for रिपु) K2 Ds 4

तेषा सर्वाणि राष्ट्राणि पुत्राः सर्वे प्रपेदिरे ॥
 कौरवः प्रथितो राजा भगवच्छासनानुग ।
 धर्मश्च बहुधा प्रोक्तस्त्रयाणां वर्णमपदाम् ।
 शूराणामपि विख्यातं स्वर्गहेतुर्विजर्पम् ॥
 अनुग्रहाय भूतानां नोस्तेकाय कथंचन । [590]
 चतुर्णां वर्णसंज्ञानां पृथक्पृथगनेकधा ॥
 गर्भवासं पतन्तश्च भूतानां संप्रोथित ।
 पृच्छता देवसंचारे क्षीणि पुण्ये च कर्मणि ॥
 दाने यश्चापि सयोगः स चापि बहुधा कृतः ।
 द्वाभ्यां सयोगविहितं मधुराग्वचनं तयो ॥ [395]
 नैतच्छृण्व मयाप्यायु भारताभ्ययनं महत् ।
 एकाहेन महद्ब्रह्मरूपि दिव्येन वक्षुषा ॥
 ब्रह्मणोऽहस्तु विस्तारं सक्षेपं च सुसप्रहम् ।
 श्रोतुमिच्छामि भगवन्महत्कौतूहलं हि मे ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

द्रष्टुं नयना राजन्पञ्चेन्द्रियसमाहितः । [600]
 कथां कथयतो राजत्रिर्विकारेण चेतसा ॥
 ब्रह्मसन्तन्धसवद्विभक्तं वर्गमभिर्नृप ।
 पुरस्ताद्ब्रह्मसप्तं ब्रह्मणो यददक्षिणम् ॥
 अव्यक्तं कारणं यत्तत्रितयं सदसदात्मकम् ।
 निष्कलं पुरपस्तस्मात्सवभूगात्मयोगिज ॥ [605]
 दिव्यो दिव्येन वपुषा सर्वभूतपरिर्निभु ।
 अचित्यश्चाव्ययश्चैव युगानां प्रभोऽव्ययः ॥
 अभूत्तत्प्राप्यजातश्च सर्वत्र समता गतः ।
 अव्यक्तास्तरमं यत्तत्तत्पराणमिदो विदुः ॥
 सर्वतः पाणिपादान्तं सर्वतोऽक्षिशिरोमुखम् । [610]
 सर्वतः ध्रुविमण्डोऽपि सर्वमाधृत्य तिष्ठति ॥
 असतश्च सतश्चैव विज्ञेयं तत्र कारणम् ।
 अव्यक्तो व्यक्तरूपश्च परमपि न दृश्यते ॥

संज्ञे Ns Ds1 Ds संप्रैर् B1 सविमैर् (for संप्रैर्)
 Dn विदुस्त्वसुसंप्रैर् Ds पुण्ये वषट्ति संप्रैर् (for ") Ds
 च (for न) Ks प्रचोदयै (for त) Gs + माताम्पानि
 सुविदो (for ") — Cs + om live 584 — (L 584)
 Ds योग (for -योगि) K Ds + सुगण (for नृ) Cal
 ed सह (for द्विज) — (L 585) Gs + सविमहादेव (Gs
 'भये' रीद (for ") Gs सप्राप्तं विहताश्रयम् (for ") — (L
 587) Ks कथितो (for प्रथिता) Ks Gs रात्रि (for राजा)
 K1 D1 भगवान् (for 'वच्' K1 s Ks Ds भगवन्नामनामि
 (for ") — (L 588) Gs ह्येद (for वर्ण) — (L 590)
 V1 अनुग्रहाय लोकाणां (for ") Ds मीनसुखाय (for मास
 काय) — (L 591) Gs + सत्यानां (for सत्यानां) Gs
 धर्मश्चापि पृथक्पृथक् (for ") — (I 592) Ms प्रवचनो
 (for पतन्तश्च) K1 s V1 बोद्धिन्, Ks Ns Dn Ds
 बोधिता (for 'त') — (L 593) Gs सचते (for सचते)
 Ks सचता दत्तमचारम् Ds पृच्छतो देवसंचार (for ") Ks +
 Ns V1 s B Dn Ds Ds + Gs + क्षीणि (for पुण्ये) — (L
 594) Focus ed G (ed) [भाद्रि- (for the first [ब्रजि]
 Gs + हृत (for कृत्) — (L 595) K1 Ds s + विदितो
 Ks + Ns V1 B D1 Ds + 'ता Ds सहिता (for विदित)
 Gs + चरसत्यागमदिन (for ") Ds मधुराग्वचनान्तरे (for ")
 — (I 596) K1 s V1 B1 Ds Ds + Gs + समार्यान् (for
 मया) — (L 597) V1 B1 Ds + मया (for मद्) Ks
 Ds + 'एकाहं न मदां (Ds 'नृ' ह्यन् V1 'ह्नापि मया (sub-

metric) Gs वरी द्वि न मया ब्रह्मन् (for ") — (L 598)
 Ds त म, Gs + दृष्ट (for शङ्कन्) — (L 599) V1 s B1
 D1 + वर (for महत्)

Colophon om in V1 Ds — *Mention of the Epist*
 Dss — *Mention of Kshila* K1 Ns V1 B D1 — *sub*
partian K V1 s B Ds D1 — 'वीर्यम् Dn पुष्कराशुर्जीव
 — *Adhy name* Ds लतमेवप्रस — *Adhy no* Ks
 Ds 89, V1 201, Dn 9, Ds 200, Ds 217, D1 196,
 Gs 342 Gs 340

(L 601) मेस (for रात्रि) V1 तेनसा (for चेतसा)
 — (L 602) Ks D1 s + कर्मभिर्युवसप्तम् (for ") — (L
 603) V1 Gs संप्रैर्, Ds (for 'ज') K1 V1 s B1 s Ds
 Gs + ब्रह्मणं पददक्षिणम् (K1 'ज, Gs + 'जै), Ks Ds +
 ब्राह्मणाय सदक्षिणम् Ks ब्रह्मणो वसदक्षिणम् Ds 'जो
 यदि दक्षिण Ds ब्राह्मणैरपराहितम्, Ds ब्राह्मणं पददक्षि
 (for ") — (L 604) Ks Ds वय, Ds वतु (for
 वत्तव) — (L 605) V1 Dn D1 -योगिन् (for 'ज')
 — (I 607) [ज]मयवश्च (for [ज]मयवश्चैव) Ks + D1
 कवित्स्म्यश्चाव्ययश्च (for ") Ns युगानां प्रभवाव्यय, Ds
 योगिनां प्रवराव्यय (for ") — Ds प्रजानम् (for [म]
 च्च) — (L 609) Ks Ns V1 Dn Ds Ds परागम् + Dn
 नारायण (for तत्परायण) — (L 613) Cal ed त्यति
 (for वयक्) V1 B1 s (margin as above) s Dn Ds Ds
 रूपस्य (for रूपश्च) Ks अद्यत्तौ व्यक्तरूपौ च (for ")

विकारपुरुषोऽव्यक्तो हारूपी रूपमाश्रितः ।
 चरत्यचिन्त्यः सर्वेषु गृहोऽग्निरिव दारुणः ॥ [615]
 भूतभव्योद्भवो नाथः परमेश्वरी प्रजापतिः ।
 प्रभुः सर्वस्य लोकस्य नाम चास्तेति तत्त्वतः ॥
 अपद्रातु पदो जातन्मन्मन्नारायणोऽसवत् ।
 अव्यक्ते व्यक्तिसमापन्नो ब्रह्मयोगेन कामतः ॥
 ब्रह्मभावेन तं विदि स शब्द छन्दवाग्रसुः । [620]
 प्रभवः सर्वस्य लोकस्य स्थावरस्य चरस्य च ॥
 अहं स्थिति स होवाच प्रजाः सक्षयामि भारत ।
 प्रभवः सर्वभूतानां यस्य तन्तुस्त्रिमाः प्रजाः ॥
 स्वभावजायते सर्वं स्वभावाच्च तथाभवत् ।
 अहकारस्वभावाच्च स च सर्वमिदं जगत् ॥ [625]
 सर्वव्यापी निरात्म्यो अमाद्योऽथ ज्यो ध्रुवः ।
 एष ब्रह्ममयो ज्योतिर्ब्रह्मज्ञानेन शब्दितः ॥
 अव्यक्ते व्यक्तिसमापन्नः पञ्चमिः जगत्क्षणे ।
 धारयन्ब्रह्मणो व्याप्तिं विविध विततप्रारम्भ ॥

अथ मूर्ति समाधाय स्वभावाद्ब्रह्मचोदितः । [630]
 ससर्ज सलिलं ब्रह्मा येन सर्वमिदं ततम् ॥
 वायु पूर्वमथो दृष्ट्वा यो धातुर्वायुसत्तमः ।
 धारणाद्धारयुश्च त्वं लभते लोकसहितम् ॥
 तदेतद्वायुसन्तु कृत्स्नं जगदभूत्पुरा ।
 एतदेवैरतिग्रन्थं पूर्वमेव सरस्वति ॥ [635]
 पृथक्त्वं गमितं तोयं शुचिर्वाशब्दमिच्छता ।
 घनस्याहं ह्रस्वस्याहं निखिलेनोपलभ्यते ॥
 फलत्वात्समीक्षमानाच्च सलिले मलिलोद्भवः ।
 व्याजहार ध्रुवा धार्णी रामन्तात्पूरयन्निधः ॥
 ऊर्ध्वं वै स्वातुमिच्छामि सत्तीवायुद्वारस्य माम् । [640]
 गम्भीरतोयविषरमूर्तिमिक्षोभितान्तरम् ॥
 तेजोमूर्तिधरा देवी सर्वभूतप्ररोहिणी ।
 यथायोगेन सम्भूता सर्वत्र विषयैषिणी ॥
 श्रुत्वा च गदितं तस्या गिर ता च सुमापिताम् ।
 बराहहस्तमास्थाय निपथव महर्षये ॥ [645]

— (L 614) Ds विकारे (for 'r') Ds लिङ्गः (for अव्यक्ते)
 — (L 615) Ds हीन (for वायु) Ns Vs Ds Ds विनाह
 (for प्रजापति) — (L 617) Ds प्रभु स सर्वलोकस्य (for
 ") Ds आसीति, Gs चास्तेति (for चास्तेति) Ks Ds
 लोकान (for तत्त्वतः) Ks तत्त्वत्वात्पयति तत्त्वविद्य, Ds अवा-
 प्यति च तत्त्वविद्य, Ds (warg) स्वावरस्येति तत्त्वतः (for
 ") — (L 618) Ds [अ]पदो (for पदो) Ds कथा तु यस्ये
 जातस्, Ds (warg) अयन तु यतो ज्ञानम् (for ") Ns Vs Ds
 Ds Ds Ds अद्वय Ds अर्धतः (for अवयव) — (L 619)
 Vs Bs Ds (inf lin) कामद (for 'त') — (L 620) Ks
 Dn Ds : नाथ च (for नाथ) — (L 621) Ks Ds अलस्य
 (for लोकस्य) Ks Vs Bs Ds : [ह]मस्य (for चरस्य)
 — (L 623) Ks Ds लोभाना (for भूताना) — (L
 624) Ks विश (for सर्व) — (L 625) Ks : प्रमादाच्च,
 Ds स्वभावश्च (for 'वायु') Ds अहकारश्च यावच्च (for ")
 Ks Ds : (sup lin) : स नक्ष (for स च) — (L 626)
 Ds निरात्म्य (for 'लभते') Ds ध्रुवप्राप्तो (for तत्त्वज्ञाने)
 Ds ध्रुवो, Gs [अ]पिणो (for कथो) — (L 627) Ks
 Bs Ds : पदमय (for 'मयो') — (L 638) Ks कर्तुं
 (for प्रभु) — (L 639) Cal ed ब्रह्मणा (for 'यो')
 Ks Ds विदिष वितत परम्, Dn 'च' निमित्त स्वरम्, Gs
 मय्यक्त विविधप्रारम्भ, Gs विविध ब्रह्मणश्च (for ") — (L

630) Ds चास्तेवाद् (for स्वभावाद्) Ks : Gs स्वभावा
 ब्रह्मभावेन (for ") — (L 632) Ks : Ds वायुपूर्वम्,
 Ks वायु सर्वम्, Ds वायु पूर्वम् (for वायु पूर्वम्) Ns
 धारणाद्, Vs धातुवाद्, Ds यो धातु, Gs यो वा त्वं (for
 यो धातु) Ks Ds वायस्ते धातुसत्तम (Ds 'लभते'), Ks
 Ds (warg) : यो धाता नृपमनस, Gs यो धातुर्वायुसत्तमम्
 (for ") — (L 633) Ks Ds : Cal ed धातु (for
 धातु) — (L 635) Ds पुमिर् (for देवैर्) Ds एतदेवैह
 काल (for ") Vs सर्वम् (for पुमिर्) — (L 636) Ds :
 (warg) : ध्रुवश्च (for ध्रुवश्च) — (L 637) Vs चयते,
 Bs अहमते (for लभते) — (L 638) Ds अहमाद् (for
 कल) Gs स्पन्दमानाच्च (for होद्) Ns सलिले मदीमाना
 च (for ") — (L 640) Ks : Bs Dn Ds : ऊर्ध्वं वै
 Gs ऊर्ध्वं वै (for ऊर्ध्वं वै) Vs सीदामीति (for सतीहामि)
 — (L 641) Ks Vs Bs Ds : Gs गम्भीरे (for 'र')
 Gs Rom Poonna eds G(ed) गम्भीरे तोयविषरे (for ")
 Bs Ds मूर्तिस (Ds कर्मिर्) क्षोभितान्तरम् (for ") — (L
 642) Vs Dn Gs हते (for तेजो) Ks ततो मूर्तिधरा
 देवी (for ") Ds मूर्ति (for मूल) Ks Ds : प्ररो
 हिणीय (for 'विषी') — (L 643) Ks Ds : स मूला
 (for 'ता') Ks Ds Ds : सर्वत्र विषयैषिणीम् (for ")
 — (L 645) K Ks B Dn Ds : वाता, Ds Ds : वाताः

उद्धृत्य सोऽनं तोयात्कृत्वा कर्म सुदुष्करम् ।
 समाधौ प्रलयं गत्वा प्रलीनो न च दृश्यते ॥
 यत्तद्ब्रह्मण्यं ज्योतिराकाशमिति जडितम् ।
 तत्र ब्रह्मा समुद्भूतः सर्वभूतपितामहः ॥
 अद्यापि मनसा धात्रा धार्यते ब्रह्मयोगिना । [650]
 ज्ञानयोगेन सूक्ष्मेण भूतानां हितकाम्यया ॥
 भित्त्वा तु पृथिवीमप्यमुपयाति समुद्रधम् ।
 तपनस्तूर्ध्वमातिष्ठन्निर्मभिः प्रदहन्निव ॥
 तस्य मण्डलमध्यात् नि.त्तत् प्रतिमण्डलम् ।
 स सनातनजो ब्रह्मा सौम्यं सोमत्वमन्यगात् ॥ [655]
 सोममण्डलपर्यन्तात्पवनः समजायत ।
 तदक्षरमयं ज्योतिस्तेजस्तैजोऽभिधर्मयम् ॥
 स तु योगमयाज्ञानात्स्वभावाद्ब्रह्मसम्भवात् ।
 सृजते पुनर्न दिव्यं ब्रह्मयोगिं सनातनम् ॥
 द्रवं यस्यलिलं तस्य घनं यत्पृथिवी भवत् । [660]
 छिद्रं तत्र तदाकाशं ज्योतिर्यच्चक्षुरेव तत् ॥

वायुना स्पन्दते चैव सघाताज्योतिसंभवः ।
 पुरपातुरूपो भावः पञ्चभूतमयो महान् ॥
 भूतात्मा वै स मे उत्तिष्ठत्स्मिन्नेहः सनातनः ।
 गुहाया निहिंतं ज्ञानं योगाग्राह्यः सनातनः ॥ [665]
 तपनस्येव तदर्थं योऽमिर्वसति देहिनाम् ।
 शरीरे नित्यशो युक्ते धातुभिः सह सगतः ॥
 स्वभावात्स्वयमायाति स्वभावाद्भवमेति च ।
 स्वभावाद्भिन्ने ज्ञान्ति स्वभावाच्च न विन्दति ॥
 इन्द्रियैर्व्यतिमुद्धात्मा बोधितो ब्रह्मणः पदे । [670]
 सभवं निधनं चैन कर्मभिः प्रतिपद्यते ॥
 वायत्तद्ब्रह्मविपर्यं नोपयासीह ज्ञानतः ।
 वायत्संसारमाप्नोति सभवांश्च पुनः पुनः ॥
 इन्द्रियैर्व्यतिरिक्तो वै यदा भवति योगतः ।
 यदा ब्रह्मत्वमाप्नः प्रलयापे प्रतिष्ठति ॥ [675]
 प्रविष्टिदममु लोकं ब्रह्मग्राह्यं भवत्युत ।
 न च रागद्वेषयैर्वाति न च सज्जति कर्हिचित् ॥

(for ⁶) — (L 646) ^N V₂ B₂ s D₂ D₂ जगती (for
 सोमनि) ^N B₂ s G₂ s स्वभावत् (for सुदुष्करम्).
 — (L 648) Dom ed दृत्त (for यत्तद्) — (L 650)
 D₂ व्याप्ता (for धात्रा) K₂ Dn D₂ s सर्व (for ब्रह्म)
 K₂ D₂ G₂ योगिना (for योगिना) Bom Poona ed.
 G(ed) धार्यते सर्वयोगिना (for ⁶) — (L 651) V₂ लोकाणा,
 Dn D₂ प्रज्ञाना (for भूतानां) — (L 652) D₂ स्वपयानि
 (for द) K₂ V₂ D₂ s समुद्रधम्, V₂ द्रव, D₂ द्रवे
 (for ज्ञमम्) — (L 653) K₂ सपतत्, D₂ स नपत् (for
 तपनत्) V₂ s B₂ प्रहसत्, Dn स हसत् (for प्रदहत्) D₂
 नमुनि स दहन्निव (for ⁶) — (L 654) K₂ मध्यस्थ, K₂
 D₂ s मध्यं तु (for मध्यात्) Dn सोम (for प्रति)
 — (L 655) K₂ D₂ सौम्य (for सौम्य) G₂ s सौम्य
 सौम्यत्वमाप्तवान् (for ⁶) — D₂ om lines 656-658
 — (L 656) ^N सपन, D₂ पावक (for पवन) — (L
 657) ^N B₂ अभिवर्धनम्; B₂ D₂ D₂ G₂ विवर्धनम् (for
 अभिवर्धन) Dn D₂ तेजोविभिवर्धन (for ⁶) — (L
 658) K₂ s स तु योगसमाज्ञानात्, D₂ तनु योगमय ज्ञानात्
 (for ⁶) B₂ s G₂ स्वभावाज्योतिरुद्भावात्, D₂ ज्योतिरेव
 तत्, G₂ संभवाज्योतिरुद्भावात् (for ⁶) — (L 659) D₂
 समुद्भूत (for सृजते) — (L 660) K₂ द्रवयत्
 K₂ D₂ द्रवयत् (for द्रवीय यत्). K₂ s B₂ D₂ D₂ s

भवेत् (for भवत्) G₂ यना यत्पृथिवी भवेत् (for ⁶).
 — (L 662) D₂ वायुश्च स्फुण्डते चैव (for ⁶) ^N V₂ s
 सघातो (for लाव) K₂ B₂ D₂ G₂ ज्योतिरुद्भव (for
 'समव') B₂ (margin as above) D₂ D₂ संपातो ज्योति-
 र्भव (for ⁶) — (L 663) K₂ V₂ B₂ s D₂ सौम्यो (for
⁶) D₂ भूय (for भाव) — (L 664) D₂ जीवात्मा (for
 भूतात्मा) V₂ s भवेत् (for स मे) K₂ सम वसति भूतात्मा
 (for ⁶) K₂ देहे चैव, K₂ D₂ देहे तत्र, K₂ s Dn D₂ D₂
 उत्तिष्ठते, Dn देहे देहे, D₂ उत्तिष्ठते (for
 उत्तिष्ठते) ^N V₂ s B₂ s D₂ उत्तिष्ठते (V₂ 'ते') सनातने,
 G₂ देहे देहे सनातने (for ⁶) — (L 668) G₂ योगी (for
 योगिन्) — (L 667) ^N V₂ s B₂ G₂ युक्तो, D₂ युक्ते
 (for युक्ते) — (L 668) D₂ (margin) ब्रह्मनात् (for
 स्वभावान्) V₂ क्षेमम् (for क्षयम्) K₂ ज्ञानोति, D₂ G₂
 ज्ञानार्ति (for 'ति) K₂ s V₂ s B₂ s Dn D₂ s G₂ s
 मयमेति, D₂ s मयमेव (for 'मेति) — (L 669) K₂ मयं
 (for ज्ञान्ति) — (L 670) K₂ s s D₂ s ज्ञानि, B₂ D₂
 G₂ s ज्ञानि (for ज्ञानि) K₂ D₂ गृह्यमा (for 'म्').
 — D₂ om lines 672-675 — (L 672) B₂ तत्त्वत (for
 ज्ञानत) V₂ B₂ s मोक्षप्राप्ति तत्त्वतः; D₂ वो यज्ञानाति
 तत्पवन, G₂ मोक्षप्राप्ति दि जानत् (for ⁶) — (L 673)
^N s D₂ G₂ s समवे (for 'वायु) — (L 674) G₂ s यदि

आगतिं च गतिं चेद्य विघनं सभवं तथा ।
भूतेभ्यो वेत्ति सर्वज्ञः परा सिद्धिमुपागतः ॥
आत्मनो गतयश्चैव तथा विपद्यगोचरम् । [680]
पुरस्तात्कर्मनिष्ठुने पदे ब्राह्मे प्रतिष्ठितः ॥
चित्तप्रस्थीश्च मनसा रूपात्पुत्राश्च यातनाः ।
मिदमान्नाः प्रलोभेन शत्रुभिश्चमिवार्णवम् ॥
पश्यते हृदयं लीनं परेभ्यो ज्ञानचक्षुषा ।
ब्रह्मप्रोक्तमिहास्मा ये विमुक्तो वेद्वयन्धनात् ॥ [685]
सृजेदपि परं लोकं सहृदेषु विद्याया ।
तेजोमूर्तिरिवाविद्वानिह लोकं च समुज्जतं ॥
तिर्यग्योनी गताश्चैव कर्मभिर्मिर्योपमैः ।
तान्यपि प्रतिमुच्येत ब्रह्मबुद्धेन चेतसा ॥
अक्षरं च क्षरं चैव योगकर्मातिं विद्यते । [690]
न क्षरं विद्यते तत्र यद्ब्रह्म कर्मभिर्धुनम् ॥

Colophon

वैष्णवायन उवाच ।

पृथिव्या यत्कृतं छिद्रं तपनेन विधयेता ।
तस्मिन्मयलोऽयं मैनाकः स्वभाविहितोऽचलः ॥
पर्वभिः पर्वततः च लभते नामसंक्षितम् ।
अचलादचलश्च यः स्वभावाग्नेहरेण सः ॥ [695]
तस्य वृष्टे सुविस्तीर्णिं नगस्य सुमहर्षिमान् ।
तस्मिन्स पुरुषो व्यक्ते वसति ज्योतिःसभयः ।
विहितश्च स्वभावेन वेनेन परमात्मना ॥
यगद्ब्रह्मसम्य वेजो निहितं शिरसोऽन्तरे ।
तस्य ज्योतिर्मयं रूपं दीप्तं पुरुषविग्रहम् ॥ [700]
वदनादभिनिष्क्रान्तं ब्रह्मन्तस्मिन् वेजसा ।
चतुर्भिर्वदेर्भ्युक्तं चतुर्भिश्च भुजोत्तमैः ॥
यकनाद्ब्रह्म समुद्धृतं ब्रह्मा प्रामाणपुनर्यः ।
तदेवेत्यन्माहाभूतं पुनर्भाषयत्यमागच्छम् ॥
उद्धृता पृथिवी देवी पुरस्तात्सलिलाश्रया । [705]

मुक्तो (for 'वदितो') — Ds om lines 875-877
— (L 675) Ds प्रत्यक्षो प्रतिष्ठे (for 's') — (L 676)
Bs प्रतिबुद्धम् (for 'पिबम्') Ns प्रतिबुद्धमथलोके (for 's')
Dn म (for 'त्') Ks & Ds [म]प्रयुक्त (for 'मयुक्त') Ds
प्रत्यक्षं लभेत्पुन (for 's') — (I 677) Ks Ds योग्यमयै
Ds योगी व्यय, Ds योग्यैव Gs योग्यैव, Bom ed राग
व्यय (for 'वदयै') Ks ज्योति (for 'स') — (L 676) Ds
ब्रह्मण च ह्यं वेद्य (for 's') — Ds om lines 681-761
— (L 681) Gs परस्तात् (for 'पुर') Ns Vj & Bs & पुर
लाकर्म्मिन्ते (for 's') Ks & Ds ब्रह्म, Ks & Dn Ds ब्रह्मा
(for 'ब्राह्मे') Ns Vj & B Ds & पदे ब्रह्म प्रतिष्ठितम्, Gs &
पदे ब्रह्मणि विहितं (for 's') — (L 682) Ks Dn Ds Ds
— प्रस्थि च (for 'प्रस्थीश्च') Ks & Ns Vj & Bs & Dn Ds &
अक्षरा, Ds रूपात्, Ds Ds रूपा (for 'रूपात्') Gs कथा
पूर्वां च यातनाम् (for 's') — (L 683) Bs & Ds वायु
मिह इवाग्रेण (for 's') — (I 684) Ks & Ds पश्यते (for
पश्यते) Gs & हृदये द्रव्यं नीलं (for 's') — (L 685) Ks
ब्रह्मप्रोक्तं, Vj 'लोकम्' (for 'प्रोक्तम्') Gs ब्रह्मणोक्तं इवास्मा
सै (for 's') — (L 686) Vj मायया (for 'विद्याया') — (L
687) Ds तेजोमूर्तिमदानीदम् (for 's') — (L 688) Bs &
Ds Gs & गतां च (for 'गताश्च') Ks & Vj & Bs & Dn
Ds Gs & नियमोपमै (for 'निरयो') — (I 690) Cal ea
क्षरश्च (for 'क्षरः') Ks वर्तते (for 'विद्यते') Vj & योगकर्मातिं
पद्यते, L Ds Cs & मिदिन्ति, Dn Ds मिदिद्यते, Cal

ed योग कर्मभिर्दिद्यति (for 's') — (L 691) Gs अक्षरं
(for 'क्षर') Ks & Ds & तत्र ब्रह्म सततं (for 's') Ks &
Ds & प्रासत्य (for 'ब्रह्म')

Colophon om in its — Mention of the Lpis Das
Ds — Mention of Ashva Ks Vj & B Ds Ds — Sub-
parian K Vj B Ds Ds & s योग्यम्, Vj Dn Ds
वेजो Dn पुष्करायुधानं — Adhy no Ks Ds 00, Vj
202, Dn 10, Ds 201, Ds 10, Gs 312, Gs 311

(L 692) Gs त्रिर्धनम् (for 'संज्ञा') — (L 693)
Vs ब्रह्मे, Ds वाच (for 'व्यसति') — (L 695) Ds प्रसा
यान् (for 'स') — (I 696) Gs स्थानं तस्य (for 'मनस्य
सु') Ds महर्षिमतं (for 'मत्') Ds वास्तव्यं महर्षिमतम्
Gs स्थानं तस्य महर्षिमतम् (for 's') — (L 697) Ks Ds &
वसते, Vj वसति (for 'वसति') B Ds Ds & वसति ज्योति
रूपं (for 's') — (L 699) Ks ज्योतिर्य (for 'तेजो') Ks
Nj & सतिर (for 'ति') Ks त्रिधियं पितृलोके, Ds
निहितं त्रिधिलोके (for 's') — (L 700) Ds तस्य ज्योति
रूपस्य (for 's') — (L 702) Dn त्रिजोतिर्य (for 'यु')
— (L 704) Ks om line 703 Ks & Vj B & Dn
Ds & Gs यदा यदा, Ds (marc) रयम् यदा Vj & प्रत्यक्षम्
(for 'वयसाश्च') B & (marc) यदायममुद्धृतो (for 's').
— (L 704) & & एवम् (for 'एवम्'). Ds तदेव तस्य
उद्धृतं (for 's') Gs मूलम् (for 'भार') — (L 705)

ब्रह्मत्वं ब्रह्मणः स्थानादलोको लोकां गतः ॥
 पदसर्धा ब्रह्मलोकं शुद्धं मेरोरुदयमवन् ।
 उत्कृष्टं योजनशतं सहस्रशतमेव च ॥
 एवमेव च विस्तारं चतुर्भिर्गुणितं गुणैः ।
 अथ वा नैव सख्यातुं शक्यं भूतेन केनचित् । [710]
 समासहर्षैर्बहुभिरपि दिव्येन चेतसा ॥
 चतुर्भिः पार्श्वविस्तारैः शिलाभिरभिस्रवृतेः ।
 नगस्य यत्न राजेन्द्र विस्तारैः शतयोजनैः ॥
 कोटिकोटीशतगुणैर्गुणितं ब्रह्मवादिभिः ।
 योगयुक्तैः सदा सिद्धैर्नित्यं ब्रह्मपरायणैः ॥ [715]
 मरुद्भिः सह देवेन्द्रैः रुद्रैर्बसुभिरेव च ।
 आदित्यैर्विश्वसद्वितै ररक्ष बभूवुषाधियान् ॥
 ररक्ष धृतिवी चैव भगवान्विष्णुना सह ।
 विद्युद्वह्निनाभ्यां च सघातं गमितां नृप ॥
 तेन ब्राह्मेण वपुषा ब्रह्मप्राप्तेन भारत । [720]
 यत्तद्विष्णुमयं तेज सर्वत्र समतां गतम् ॥

यत्तद्विष्णुमयं तेज सर्वत्र समतां गतम् ।
 नियमैर्बहुभिः प्राप्ते सत्यप्रपरायणैः ॥
 एवमेते त्रयो लोका ब्राह्मेऽहनि समाहिता ।
 अहनि ब्रह्म चाव्यक्तं व्यक्तं प्राणे प्रतिष्ठितम् ॥ [725]
 ब्रह्मणो नियतं कर्म प्रभावेन प्रचोदितम् ।
 प्रवर्तमानं भावेन शश्वदच्छल्वादिनाम् ॥
 एतद्विस्तारमिति श्रोतं ब्राह्मेणैर्देवपरायणैः ।
 यदेकं ब्रह्म निर्दिष्टं विश्वतां गमितं पदम् ॥
 बह्व्याद्विप्रभावानां विश्वशब्दः प्रयुज्यते । [730]
 ब्राह्मेणैर्ब्रह्मभूतात्मा सत्यप्रपरायणैः ॥
 विश्वरूपं मनोरूपं बुद्धिरपरमानयनम् ।
 एवं ब्रह्म स मगगन्धर्वमयं मिथुनं सृजत् ॥
 स परं मगगन्धर्वो देव्या सह सनातनः ।
 विधाय विपुलाग्भोगान्ब्रह्मा चरति सानुगः ॥ [735]
 स एष भगवान्ब्रह्मा नित्यं ब्रह्मविदा वरः ।
 निराणपयगामीनामर्कचनपथेपिनाम् ॥

Ds वक्तुः प्रथमं देवी (for ") K1 N2 V2 s Ds सङ्कलित-
 कथा (for 'शपा') — After line 705, Ds 100

45** पञ्चाशत्कोटिविस्तीर्णां सेह पूर्वा महीपते ।
 सहैवायं दृष्टव्यं सदा लवमकालना ॥

— (L 708) Gs लोके (for 'को') Ds लोके लाकतां
 गतम् (for 'को') — (L 707) Ks s Ds यस्य मयी (for
 पदसर्धा) Ns Bs s Ds लोके, Ds लोकां (for 'लोके') Ks
 यदादिभ्यो ब्रह्मलोकं (for ") — (L 708) Ks Bs Ds s Gs
 सहस्रं (for 'सह') — (L 709) Dns विस्तारं, Ds 'रे' (for
 'रे') Ks s Ds s विस्तारं सत्यं ॥ पुनश्च (for ") — (L
 710) Dn सख्यातुं (for 'यु') — (L 711) Ns Dn
 तेजसा, Bs Ds Gs s चतुर्धा (for 'तेजसा') — (L 712)
 Bs s Ds Ds सहस्रं (for 'ते') Ns Vs s शिरोभिरपि
 सहस्रं (for 'सह') — (L 713) Ds समतां (for 'नगरम्')
 — (L 714) Gs s कोटीशतगुणैर्दि-वेन्द्र (for ") — (L
 715) Ks शुद्धैर (for 'नि') Vs यमे, Bs वेद (for 'ब्रह्म')
 — Vs om lines 716-722 — (L 717) वसु (for 'विश्व')
 Ks Vs रश्मिर (for 'सह') Ds चाक्षुषैर्वसुधाधिपैः, Ds ररक्ष
 वसुधाधिप (for 'सह') — (L 718) Ks Ds विष्णुना, Bs
 ब्रह्मना (for 'विष्णुना') — (L 719) Ks चनेत्रवरुणव्यां
 च (for ") Ns Vs Bs Ds Ds गमितां (for 'तां') Ks
 सघातं गमितां गुणं (for ") — (L 721) Ds s ब्रह्ममयं

(for 'विष्णु') Ds बह्व्याद्विष्णुमयं ज्योति (for ") Ds सर्वत्र
 समतां गतम् (for ") — Ks Ds om lines 723-728
 — (L 723) Ds ब्राह्मेणैर्ब्रह्मभूतात्मा (for ") — Gs om
 (hapl) lines 724-731 — (L 724) Cal ed प्रविष्टिना
 (for 'समाहिता') — (L 725) Ks प्राणे, Ds Gs प्राणे
 (for 'प्राणे') — Gs om line 726 — (L 726) Bs निहित
 (for 'नियतं') Ds Ds s स्वभावेन (for 'प्र') Ks प्रनोदितः
 Ks Ds प्रनोदितम्, Ks प्रनोदित (for 'तम्') — (L 728)
 Ks Ds दिनम् Bs छिन्नम् (for 'हितम्') — (L 729) Ks
 Ds यदेकं ब्रह्मणपदं, Ks Ns V1 s D Dn Ds Ds s 'कं
 ब्रह्मण पदं, Gs 'कं यस्मिन् पदम् (for ") Ks विश्वं, Ks s
 Bs Ds विश्वं, Dn Ds द्विष्टम्, Ds यद्विष्टं (for 'विश्वतां')
 Ns V1 s Bs s Ds Ds विश्वं (Ds Ds 'सुह' गमितं परम्
 (for ") — For line 729, Ds (marg) subst

46** यत्तद्विष्णुमयं तेजो विश्वं गमितं परम् ।
 — (L 730) Vs Bs Ds (marg as above) द्विप्रभावानां
 Ds विप्रभावानां (for 'ना') Ks s Ds प्रयुज्यते (for 'प्रयुज्यते')
 — (L 731) Vs विश्वं (for 'ब्रह्म') Bs भूतानां (for 'ता')
 — (L 732) Dn बुद्धिरूपं च मानवद (for ") — (L
 733) Dns Cal ed मिथुने (for 'न') — (L 734) Vs
 Dns Ds विष्णु (for 'विश्वो') Gs देवे (for 'देव्या') — (L
 735) Ks विद्वान् (for 'विधाव') Ks सानुजं, Ks नित्यं

ज्योतिष्रक्षुपि सवद्व विन्व मास्तरसोमयोः ।
 सुखापर्वं तु पश्यन्ति अघात्मनिपये रताः ॥
 ब्राह्मणा वेदविद्वांस सत्यव्रतपरायणाः ।
 नेतरे जातु पश्यन्ति अध्यात्म नागबुध्वे ॥ [775]
 हिंसायोगिरयोगात्मा सर्वप्राणपरैरुप ।
 भूतयो सुवि भूतेशो मोहप्राप्तेन चेतसा ॥
 कर्मभिः कृत्स्नितरन्त्यैः सर्वप्राणधेविषाणाम् ।
 नराणा योगमाधाय स्वेषु गात्रेषु भारत ॥
 ससाहितमना ब्रह्मा मोक्षप्राप्तेन हेतुना । [780]
 चन्द्रग्रहणलसस्थान ज्योतिस्तेशो महत्तदा ॥
 प्रविश्य हृदय क्षिप्र गायत्र्या नयनान्तरे ।
 गर्भस समयो यक्ष चतुर्धा पुरात्मकः ॥
 ब्रह्मतेजोमयोऽव्ययः क्षाप्रतोऽथ ध्रुवोऽन्यथः ।
 न चेन्द्रियगुणैर्बुद्धौ युक्तस्तेजोगुणेन च ॥ [785]
 चन्द्राविमलप्रख्यो भ्राजिष्णुब्रह्मसत्सिचः ।
 नेत्राभ्या जनयद्देवो ऋग्वेद यजुषा सह ॥
 सामवेद च निष्ठाप्रादयर्थांश्च मूर्धतः ।

जातमात्रास्तु ते वेदाः क्षेत्रं विन्दन्ति तत्त्वतः ॥
 तेन वेदत्वमापन्ना यग्मादिन्दन्ति तत्पदम् । [790]
 ते सृजन्ति तदा वेदा ब्रह्म पूर्वं सनातनम् ॥
 पुरुषं दिव्यरूपाम रविः रीर्भांर्मनोमयैः ।
 अथर्वनास्तु यो माम् शीर्षं यक्षस्य तत्तमृतम् ॥
 ग्रीवावाहन्तर चैव ऋग्भागः स भवेत्ततः ।
 हृदय चैव पार्श्वं च सामभागस्तु निर्मितः । [795]
 यस्तिशीर्षं कटीदेश जङ्घोरचरणैः सह ॥
 एवमेव यजुर्भागः सपातो यक्षकल्पितः ।
 पुरुषो दिव्यरूपाम् समूतो क्षमरात्पदात् ॥
 स हि वेदप्रयो यक्ष सर्वभूतमुगाग्रहः ।
 उभयोर्लोकयोस्तात हिंसाभ्यं सनातनः ॥ [800]
 योगारम्भ कर्मसाध्य ब्रह्मचर्यं सनातनम् ।
 प्रमथं सर्वभूतानां यो विन्दति स वेदवित् ॥
 स सिद्धः प्रोच्यते लोके सिद्धिरेव न शयः ।
 निर्मुक्तः सर्वकर्मभ्यो मुनिभिर्वेदपारणैः ॥
 वैष्णव यक्षमित्येवं ध्रुवते वेदपारगाः । [805]

770 771 — (L 770) B₁ D₁ मुद्राना, D₂ मूत्रतमा (for मुद्रात्मा) — (L 771) A₂ हीमन्त (for सिद्धन्त) — (L 773) D₁ G₁ + बुद्धि- (for बुद्ध्या) — (L 775) N₁ [य]य, G₁ + [न]नु (for [न]य) — (L 776) अयुक्तारमा (for अयोगारमा) K₁ D₁ सय (for सर्व) N₁ V₁ B D₁ D₁ + G₁ प्राणिहरेत्, V₁ 'वरो' D₁ 'वैर', G₁ प्राणिहरेत् (for प्राण चरेत्) — (L 777) D₁ मूतपोर D₁ इफ्ते D₁ भुध्वे (for 'वो') K₁ विषेशो V₁ D₁ D₁ भूतेश (for 'वो') A₁ N₁ D₁ भूतवाग्नि विषेशो (for ") — (L 779) B₁ + D₁ D₁ + साध्याय, G₁ + साध्याय (for साध्याय) B₁ (marg) वीगेतु (for गात्रेषु) — (L 780) K₁ + D₁ D₁ + G₁ ब्रह्मन् (for ब्रह्मा) — (L 781) K₁ + N₁ V₁ + B D₁ D₁ + D₁ + (marg.) + G₁ + सस्थानात् (for 'न') K₁ D₁ + चन्द्र, D₁ चान्द्र (for चन्द्रो) G₁ + ज्योतिस्त्वान् म (Ga वृ) इतदा (for ") — (L 782) B₁ (marg as above) गायत्र्या नयनान्ता (for ") — (L 784) D₁ नुक् (for न्यय) G₁ भुवैन्द्रिय (for भुवोऽन्यय) D₁ साधतो भुवमन्यय (for ") — (L 785) N₁ B₁ + D₁ D₁ यक्ष (for 'न') V₁ सौम्यगुणैर्बुद्धौ (for ") — (L 786) V₁ चन्द्राविमलप्रख्यैर (for ") A₁ + N₁ V₁ + B D₁ D₁ D₁ + + यक्ष, D₁ (marg) यक्ष, G₁ यक्ष (for ब्रह्म)

— (L 787) B₁ नृविषे (for नृपयैव) — (L 790) B₁ सत्य (for सत्यम्) — (L 792) K₁ मनोमयै, B₁ 'हरे', D₁ D₁ 'रमि', D₁ 'गते' (for 'मते') D₁ तैर्भांश्च मनोरमै (for ") — (L 793) D₁ G₁ + योग (for भाग) — (L 794) K₁ D₁ कण्ठान्तरे, D₁ ताम्बन्तर, D₁ बाह्यन्तरे (for 'तर') A₁ + D₁ मरभागसमय तत, K₁ 'ग' संसवे कदा, G₁ + 'गन्तु प्रकीर्तित (for ") — (L 795) N₁ + V₁ + पार्श्वो (for पार्श्व) — (L 796) B₁ बहिर्भाभि, G₁ यस्मि अशीर्षं (for बहिर्भाभि) — (L 797) G₁ लोक (for यक्ष) G₁ सधुतो लोकैरत (for ") — (L 798) D₁ यक्ष (for दिव्य) K₁ D₁ रूपस्तु (for रूपाम) D₁ D₁ समूतो (for समूहो) K₁ संभूतो हिमवत्पदात् G₁ + समूतो हा (Ga 'लोप्य' चत्वारान् (for ") — (L 799) B₁ Cal ed सत्र (for सूत्र) — (L 801) D₁ ब्रह्मभूत, D₁ 'बोच्य, D₁ पुरुष च Bom ed U (ed) ब्रह्मचर्यं (for 'वर्ष') — (L 803) K₁ सतिरेव, D₁ मिदरेव (for मिदि रेव) — (L 804) K₁ N₁ B₁ D₁ D₁ निर्मुक्त (for 'ने') D₁ -कर्मभ्यो, G₁ पारिभ्यो (for -कर्मभ्यो) B₁ विमुक्त सर्वपात्रेभ्यो (for ") — Before line 805 G₁ + + जयनेनय — (I 805) D₁ वैष्णवो यक्ष इत्येवं (for ") D₁ G₁ समूतान्ते (for समूहो) — (L 806)

ब्राह्मणा नियमशान्ता वेदोपनिषदे पदे ॥

जनमेजय उवाच ।

चेतस्तत्पूषलम्भो हि मनोप्राणस्य बामवः ।

कारणं श्रोतुमिच्छामि यथावत्त्वं महामुने ॥

वैशंपायन उवाच ।

न ह्यस्य कारणं किंचिद्वाह्यं भवति भारत ।

अन्तर्गतं कारणं तु क्षारीरं मानसं नृप । [810]

येन वैशं विदुर्मर्त्या ब्राह्मणाः संश्लिप्तताः ॥

अवेद्यमपि वैशं यः शक्यं वेत्तुं न कर्मणा ।

प्राज्ञेन विनीतेन सदा ब्रह्मनिषेविणा ।

सदा विदिततत्त्वेन सिद्धिदेवांर्मदीपते ॥

सदा वैशं क्षुचिर्भूत्या नियतो ब्रह्मकर्मणा । [815]

उपविष्टेन स गुरुं यदाञ्जलिपुटो द्विजः ॥

सायं प्रातश्च तस्यहो मोक्षकर्माणि कारयेत् ।

विनीतो ब्रह्मभाषेन सम्राहितमभिर्मुनिः ॥

संप्रपणेत मनसा धैषण्यं पशुसुप्तम् ।

ध्यायेत्येव प्रसीदेत समाहितमभिर्बिजः ॥ [820]

स गच्छेत्परमं महं निर्विकारेण चेतसा ।

अपुनर्भवभावज्ञो निर्ममो भावयन्धनात् ॥

सदेवाक्षरमित्याहुर्नतद्वह्यं सनातनम् ।

न हि तत्कर्मयोगेन विद्यायोगेन दर्शितम् ॥

ब्राह्मणानां विनीतानां वैष्णवे पदसंक्षये । [825]

सर्पद्रव्यातिरिक्तानां कामयोगविगर्हिणाम् ॥

अपुनर्भाविनां श्लोकः कर्मयोगप्रतिष्ठाः ।

अनादानेन मनसा राजकर्मणि कर्मणि ॥

आदानाद्ध्यते जन्तुर्निरादानारब्धमुच्यते ।

प्राज्ञेभ्यः शिवाप्रतिज्ञन्तोः पूर्वाजनापि ॥ [830]

मुक्तश्चेन्द्रियबन्धेन प्रातश्च परमं पदम् ।

न भूयः पुनरप्याति मातुषं देहविग्रहम् ॥

Colophon.

जनमेजय उवाच ।

व्यसनां च योगं च ध्यातव्यं वैश यत्पदम् ।

सिद्धिं सिद्धिगुणांश्चैव श्रोतुमिच्छामि वत्सराः ॥

वैशंपायन उवाच ।

शृणु विसरतः सर्वं यथा ब्रुवसि मेधया । [835]

Ki. s. Da ब्राह्मणा नियता शान्ता (for °) — After line 800, Da line. an addl. colophon mentioning वैष्णवम् as sub-parvan. — Ga om the ref. — (L. 807) Dm, ed. मनोप्राणस्य बामवः (for °) — (L. 808) Da यथावत्त्वं (for 'तरं') Da Dm यथा खं प्रत्यसे मुने (for °). — (L. 809) Ki. s. Da कारयं भर्तारं कर्मणम् (for °). — Ka Ga s. om. (hapl.) lines 815-815 — (L. 815) Da सदा वैशं क्षुचिर्भूत्या (for °) Ki Va²Da नियतः Da निषेविता (for 'निषेविता'). — (L. 816) Bi s. Cal. ed. उपविष्टेन (for 'हृत्'). Da सततं (for 'स गुरुं'). Das G²ed. परो (for 'मुटो'). — (L. 817) मोक्षकर्मं च कारयत् (for °). — Da om. (hapl.) lines 819-820. — (L. 820) Ka च्यायेत च; Sa Da s. ध्यायेत च (for च्यायेत च). — (L. 822) Bi s. तापतो (for भापतो) Ka भव (for भाव) — (L. 824) Ki Da Dm तर्हि तत्; Bi सिद्धिं (for स हि तत्); Da-सामोद (for 'यो'). Ka ब्रह्म केनापि दर्शितम् (for °) — (L. 825) Ga च सर्वालो (for विनीतलो) — (L. 826) Va गृह्येभ्यः प्रतिज्ञानो; Bi संप्रपणेत (for °); Da कर्म; Cal. ed. कर्म (for कर्म) Va Da

-विगर्हिणाम्. Da रिगर्हि Da रिगर्हिणम् (for 'विगर्हिणम्'). — (L. 827) Va अपुनर्भोविगर्हिणाम्; Da भोविनां श्लोकः (for °) Ka कर्मादिनः; Bi कर्मयोगः; Da Da s. 'वोतो' (for 'वोतः') — (L. 828) Da प्राज्ञेभ्यः शिवाप्रतिज्ञानो (for °). — (L. 829) Cal. ed. सनातनम् (for 'निता'). — (L. 830) Va Bi Da Da s. शिवाप्रतिज्ञानो (for 'निता') Ka सर्वो; Ka Da प्रसा; Bi Da पूर्वा; Da पूर्वा; Da पूर्वा (for पूर्वा); Ka Sa Va Ga उन्तो पूर्वाध्यायेत; Va Ga उन्तो: पूर्वं नरा' (for °). — (L. 832) Ka Da मातुषं देहविग्रहम्; Ga मातुषं देहविग्रहम् (for °).

Colophon. — Mention of the Epic: Da Da. — Mention of Kāla: Ka Va s. B Da Da. — Sub-parvan: Ki Va s. B Da Da s. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

(L. 835) Ga उपविष्टेन योगेन (for °). Ka उपविष्टेन (for °). Ka उपविष्टेन (for °). Ga उपविष्टेन (for °). — After line 835, Da line. an addl. colophon.

उपपन्नेन मनसा ब्रह्मादीनामनेन सा ॥
 पञ्चेन्द्रियगुणाल्प्यक्त्वा पश्यतो ब्रह्मणो नृप ।
 योगयुक्तेन मनसा पञ्चेन्द्रियनिवासिन ॥
 ब्रह्मणश्चिन्तयानस्य ब्रह्मयज्ञः सनातनम् ।
 बहुरूपमनेनैव रित्यस्यामि निरोधं तत् ॥ [840]
 पञ्चेन्द्रियस्य ग्रामस्य नवद्वारस्य भारत ।
 कामकोपनिरुद्धस्य सनिरुद्धस्य मेधया ॥
 तेजसा भूर्भिः चाधाय धूमो द्रोण्यते महान् ।
 मील्लोहितवर्णाभिः पीतैः श्वेतैश्च धातुभिः ॥
 मञ्जिष्ठागरवर्णाभिः कपोतसदृशैस्तथा । [845]
 शुद्धवैवर्ण्यवर्णाभिः पद्मवर्णदलप्रभैः ॥
 रक्षादिकैर्मणिपर्णाभिर्नागैश्च सट्टशैस्तथा ।
 इन्द्रगोपकवर्णाभिश्चन्द्रागुणसलिलप्रभैः ॥
 बहुयणैः सधूमौघैरिन्द्रागुणसमप्रभैः ।
 सपतङ्गिश्च युगपन्मोघैरिव समागमे ॥ [850]
 निरुध्यन्त इजाकाशं पद्मपङ्क्तिरिवाग्निभिः ।

ते धूमवर्णसघाता घनाः सलिलधारिणः ।
 निर्वैभुश्चैव तोयौघान्विविशुर्वयुधातलम् ॥
 भूर्भिः चैव महानमिर्मानसो धूयते प्रभुः ।
 युक्तः परमयोगेन शतशोऽर्षिमिरावृतः ॥ [855]
 तस्याग्नेर्निष्ठुलिङ्गानां सहस्राणि शतानि च ।
 विसन्तु सर्वगात्रेभ्यो ज्वलन्तीव युगाप्रयः ॥
 यावन्त्यो वर्षधाराश्च तावन्त्योऽर्च्योऽनलस्य तु ।
 समेयुर्गारिधाराभिर्भिषुले वसुधातले ॥
 वर्णाभ्यां युज्यमानश्च वायुर्द्रोण्यते महान् । [860]
 दिव्यसिद्धगुणोद्भूतः सूक्ष्मः प्राणविवर्धनः ॥
 वेगान्नामीमनिर्घोषो बलवान्प्राणगोचरः ।
 तेरेव चाग्निघातैर्धातुभिः सह संगतः ॥
 सहस्रशोऽथ शतशो भूर्भिः कृत्वा पृथग्विधाम् ।
 अभिरावुर्जलं भूमिधातवो ब्रह्मचोदिताः ॥ [865]
 समवायस्त्वमापन्ना वीजभूता मदीपते ।
 सघातं ब्रह्मनेगेन धातवो गमिता नृप ॥

G(ed) repeat line 832 — Bom ed om line
 834 — (I 834) Ds Po om ed गुणाश्च (for गुणाश्च)
 — (L 835) Ks Vs Bs Ds बिभरत (for 'रत') Ks
 Vs Bs Ds Gs वग्मा Ds वर्य, Ds वर्य (for वग्मा)
 — (L 837) Ks Vs Dn Ds s s (marg) पद्मनिधि-
 (for पद्मनिधि) Ks पश्यत (for पश्यतो) — (L 838)
 Ds विवातिना, Gs समप्रभ (for निवातिन) — (L 839)
 Ks s द्रव्याण Gs ब्रह्मणा (for 'वग्मा') — (L 840)
 Vs Gs मद्र (for मद्रु) Ks प्रवर्त्यते निरोधं तत्, Ks 'तंति
 निरोधत', Vs 'तंति निरोधत', Vs Dn Ds s 'तंति निरो
 धत' Ds 'तंति निरोधं तत् (for 'त') — (L 842) Ks
 s Vs Ds s Gs s 'कोषाद' (for 'कोषादि') Ks Bs s
 Ds कामकोपनिरुद्धस्य, Dn 'कोषस्य कोमस्य, Ds 'कोषस्य
 रुद्धस्य (for 'त') Ks निरोधस्य च मेधया, Ds निरुद्धस्य च
 मे' (for 'त') — (L 843) Ks Ds आधाय, Vs Ds आधाय
 (for आधाय) Ds तेजो भूर्भिः चाधाय (for 'त') — (L 844)
 Ks s Ks Ds Ds s s Gs s वर्णाभिः (for 'अ')
 Ks om lines 844 847, Ds om line 845 846 Ds
 पद्मवर्णसमप्रभैः (for 'त') — (L 845) Bs Dn मञ्जिष्ठा (for
 मञ्जिष्ठा) Vs वर्णैश्च (for वर्णाभिः) Gs s मञ्जिष्ठावर्ण-
 णैः (for 'त') Gs om lines 845 846 Ds नागेन्द्र (for
 कपोत) Ds कुशोपसदृशप्रभैः (for 'त') — (L 846) Ks
 Ds चन्द्रश्च, Ks Vs Bs s Ds Ds रागसम, Vs वर्णसम

(for 'वर्णस्य') Ds चन्द्रार्कवर्णप्रभैः (for 'त') — Bom
 (hapl) lines 847-849 Ks Ds s om (hapl) lines
 847-848 — (L 849) Ks रक्तं (for 'वर्ण') Ds धूमवैभुः
 Ds सप्तशोऽथ (for सप्तशोऽथ) Ds साक्षात्तुच (for इन्द्रा)
 Gs मनुजैः (for समप्रभैः) — (L 850) Ds मनुजैश्च (for
 सप्तश) Ks Ds वामाग्रे Ds Ds समागते, Ds 'गते' (for
 'गते') — (L 852) Ks Bs Dn Ds Ds Gs वर्णा (for
 वर्ण) — (L 854) Ds (marg) सूक्ष्म (for भूर्भिः) Ds
 सप्तशोऽथ (for महाभिर) — (L 855) Ds युक्तेन (for
 योगेन) Ds युक्तः परमयोगेन योगेन (for 'त') — (L 856)
 Dn सप्तशोऽथ (for सप्तशोऽथ) — (L 857) Ks Ds
 विविध Ds निजगुण (for विसृष्ट) Ks ज्वलन्तीव हुताशनः
 Ds कीर्तितो नृपसम (for 'त') — (L 858) Ks Ds
 धाराम् Dn धारास्ता (for 'अ') Ks यावन्ति पुराङ्गणि,
 Bs s 'नि वर्णस्य' (for 'त') Vs तावन्तीव अनलस्य तु
 Ds सप्तशोऽथ सप्तश, Ds 'सप्तशोऽथ सप्तश' (for 'त')
 — (L 859) Gs प्रवेष्टु (for समेष्टु) Dn विविध (for
 विबुले) — (L 860) Ds उमाग्रा (for वर्णाभिः)
 — (L 861) Ds वृष (for वृष) Ks Vs Ds सिद्धि-
 (for मित्र) Ds सूक्ष्मणीववर्धन (for 'त') — (L 862)
 Vs रागसम (for वज्र) Vs वर्धन (for गोचर) — (L 863)
 Ks s Ds s मणिर, Ks सप्त (for सप्त) Ks s
 Ds s सप्तैः (for 'त') — (L 865) Ks Ds वापि, Ks

यद्ब्रह्म ब्रह्मोर्मध्ये स सूक्ष्मः पुरुषो विराट् ।
 तयोदन्यान्ब्रह्मसूक्ष्मास्तस्यै पुरुषोत्तमः ॥
 स एष भगवान्विष्णुर्न्यन्तःस्थः सनातनः । [870]
 आचारः सर्वमूतानां प्रलये प्रलयान्तकृत् ॥
 तं भूमिं धातुभिर्वद्धं विशन्ति ब्रह्मचोदिताः ।
 तेऽन्तरा पुरुषाः सर्वे ज्ञातारः सुमहदुत्तमोः ॥
 जय वेष्टितुमात्स्या मूर्तयो ब्रह्मसमिता ।
 भिक्षा च धरणीं देवीं प्रपद्यते दिशो दश ॥ [875]
 हृष्येते पार्थिवाः सर्वे ऋषयो ब्रह्मनिर्मिताः ।
 तत्रैव प्रलयं याता भूमित्वमुपवाप्ति च ॥
 कर्मक्षयाद्विसृज्यन्ते धातुभिः कर्मजन्मजैः ।
 कर्मक्षयाद्विसृज्यन्त्यादिमित्रपाणां च वन्धनाम् ।
 तामेव प्रकृतिं याप्ति अज्ञाता कर्मगोचरैः ॥ [880]
 क्षराद्भूतक्षयं कैच अग्निगर्भास्तपोमयाः ।
 येन तन्तुरिव च्छन्नो भवाभावः प्रवर्तते ॥
 धूमाद्भ्रास्तु सभूता जन्मात्तोयं सुनिर्मलम् ।
 जगती जलाद्बु सभूता जगत्स्येव च यत्फलम् ॥
 फलाद्भसश्च सज्जो रसादप्रागश्च देहिनाम् । [885]
 रसस्तु तन्मयो जज्ञे यत्तद्ब्रह्म सनातनम् ॥

प्रधानं ब्रह्म लक्ष्मिं बहुभिः कारणान्तैः ।
 ब्राह्मणैरुपसि भान्तैः सत्यव्रतपरायणैः ॥
 अन्येतादृशनिमापन्नं रीनं भावेन भारत ।
 अन्तःस्थं सर्वमूतेषु चरन्तं निरुवा सह ॥ [890]
 कर्म कर्तति राजेन्द्र विषयस्वप्नेनैकधा ।
 नोपलभ्यति चक्षुर्भ्यां तपसा बन्धकिल्वपैः ॥
 उपलभ्यति चक्षुर्भ्यां ज्ञानिभिर्ब्रह्मादिभिः ।
 निःक्षान्तु धूमोर्मेष्वान्येषमुक्तं इयमुमात् ॥
 परस्मिन् पक्षिबद्धोके निर्द्वन्द्वनिर्णयिनिर्दिष्टे । [895]
 योगधर्मेण कीरज्य धूममासायते फलम् ॥
 प्रादुर्भावं क्षयं चैव भूतस्य निधनं तथा ।
 विधत्ते क्षतजो ब्रह्मा सक्षयं च भवेत्तथा ॥
 कर्मणः कर्मवोगज्ञो भूतेभ्यो नात्र सक्षयः ।
 अविनाशाय लोकस्य धर्मस्याप्यायनेन च ॥ [900]
 युगं द्वावक्षमादृश सहस्रयुगसंक्षितम् ।
 एतद्ब्रह्मयुगं नाम युगानां प्रथमं युगम् ॥
 सहस्रयुगयोरान्ते सहस्रं प्रलयान्तकृत् ।
 सूक्ष्मं भवति लोकानां निर्बिकारमचेतनम् ॥
 तथा प्रलयमापन्नं जगत्सर्वं सनातनम् । [905]

ब्रह्म सपथते सूक्ष्म निर्मित कारणैर्गुणैः ॥

Colophon

जनमेजय उवाच ।

प्राग्वक्ष श्रोतुमिच्छामि विस्तारेण महायुने ।

आययोर्युगयोर्नन्दनब्रह्मप्राप्तस्य सर्वशः ॥

पेशपायन उवाच ।

शृणु विस्तारं सर्वं यन्मां वृच्छसि मेधया ।

उपपन्नेन मनसा दैवप्रत्ययसाधिना ॥ [910]

षडङ्गि प्राप्तस्तु भगवान्योगात्मा ब्रह्मसम्भवः ।

भूतानां बहुलत्वं च चकारेद्देवधरः प्रभुः ॥

स्थितो ब्रह्मासने ब्रह्माविक्रितः सहसा प्रभुः ।

अचलेनैव भावेन स्थानुभूतेन भारत ॥

रत्नञ्च भोक्तृविषये सर्वज्ञानमये पदे । [915]

यस्मात्सहस्रज्ञानि भवन्ति न भवन्ति च ॥

ब्रह्मयज्ञं तु यजते योगाद्देवात्मकं सदा ।

ब्रह्मणो विपुलं ज्ञानमैश्वर्यं च प्रजायते ॥

ततः प्रथममैश्वर्यं युञ्जानेन प्रवर्तितम् ।

ब्रह्मणा ब्रह्मभूतेन भूतानां हितमिच्छता ॥ [920]

यदा त्वाकाशमैश्वर्यं युञ्जानस्य प्रवर्तते ।

ब्रह्मणो ब्रह्मभूतस्य निर्विकारेण कर्मणा ॥

तद्दान्तरिक्षं संप्राप्तं निर्मलं ब्रह्म चाव्ययम् ।

सद्धारः सर्वभूतानां चराणां ब्रह्मादिनाम् ।

ध्रुवमैश्वर्ययोगिना प्रतिपद्यन्ति देहिनः ॥ [925]

आकाशमैश्वर्यभूतेन सयोगे ब्रह्मादिनाम् ।

प्रवर्तमानमैश्वर्यं वायुभूतं करोति च ।

गिरिकर्षदुहिं प्राप्तिः सपतङ्गिर्महाशयैः ॥

एतैर्विकारैः सपृच्छैर्निर्दुष्टैश्च समन्ततः ।

ध्रुवमैश्वर्यमापन्नः सिद्धो भवति ब्राह्मणः ॥ [930]

शरीरादभिनिष्पन्नस्य आराधनेन प्रदायति ।

निरालम्बो निरालम्बानालम्बस्य मनसा ततः ॥

ऐश्वर्यभूतो भूतात्मा चरन्दिधि न दृश्यते ।

चक्षुर्मिर्विदुर्भिलोकं पुरंदरसमरपि ॥

B Ds : Gs : एने युगमहकाशे (for *) Bs Cal ed ब्रह्म-
योञ्जतम् Ds : 'याम्बक' (for 'याम्बकम्') — Ds om lines
904⁶ 906⁶ Ns : Gs : om (hapl.) lines 905 — (L.
906) Ns : Bs Ds निर्मुक्त Bs : Dns निमित्त (for निर्मित)

Colophon — *Mention of the Epic Dns* : *Mention*
of Kṛishṇa Ks Vt : B Ds Ds : — Sub
paran Ks : Vt : B Ds Ds : — O₁ वीष्णुश्च, Ks
पुष्करन्त, Dn Ds Dn पुष्करप्रभुर्भवति — *Adhyāna* Ks
Ds 91, Vt 204, Dn 12, Ds 203, Ds 219, Ds 199,
Gs 345 Gs 340

(L. 907) Ds शरीरधर (for महायुने) — Gs om the ref
— (L. 909) Ds पूर्व (for सर्व) Bs Ds यन्मां त्वं पति-
वृच्छसि (for *) — (L. 910) Ks Vs Ds देवप्रत्ययसाधि-
ना (Ks 'नाम'), Ds दैवप्रत्ययसंयिना (for *) — (L. 911)
Gs बुद्धि (for कृत्ति) Ns विध, Ds योग (for ब्रह्म)
— (L. 912) Vt : सुबहुवच (for बहुलत्वं) Gs स चकार (for
चकारेह) Ks : चकारिह (Ks 'म') महधरः Bs चकार ईधर
प्रभुः Ds चक्र योगेश्वर प्रभु (for *) — Gs om line 913
— (L. 915) B Dn Gs स च (for सर्व) — (L. 916)
Ks : Ds अवन्ति प्र, Ks Dn Ds : प्रभवन्ति (for अवन्ति
स) Ns Vt : B Ds Ds प्रभवन्त्युज्ज्वलन्ति च Cs : प्रभवन्त्यु-
त्पन्नन्ति च (for *) — (L. 917) Ks Bs Ds वाचता, Ks

वीणात्मा, Ds वञ्जते (for यजते) Bs स ब्रह्मयज्ञं यजते
(for *) Ks Ds : देवतात्मक, Ds विद्यात्मक (for वेदा*),
— (I. 918) Ks Ns Vt : B Dn Ds Ds : Gs : प्रवर्तते
(for प्रजायते) — (L. 919) Ds ब्रह्मणेन (for युञ्जानेन)
Ks : Ds प्रवर्तितम् (for प्रवृत्तं) — (L. 920) Gs om,
lines 920⁶ 921⁶ Ds भूतानां हितकाम्यया (for *) — (L.
921) Bs om, lines 921⁶ 922⁶ Ds यजानस्य (for युञ्जान-
स्य) Ks Ds प्रवर्तितम् (for 'संते') — Ds om line 922 — (L.
923) Vt : ब्रह्मणः ब्रह्मभूतेन (for *) Ds वेतसा (for कर्मणा)
— (L. 923) Ns Vt : Bs Ds ब्रह्म निर्मलमव्ययम् (for *)
— (L. 924) Ks वर्णानां, Bs Dn Ds Ds : Gs पराणां
(for च) — (L. 925) Vt : भूतानां (for योगानां) Ds
देहिनश्च Gs : योगिन (for देहिन) — (L. 926) Ks
अव्ययं, Gs भूतानां (for भूतेन) Vs Ds Gs संयुगे (for
संयोगे) Ks Vt Dn Ds : Gs सयुगे ब्रह्मादिना (for *)
— (L. 929) Cal ed एव सर्वसा (for समन्ततः) — (L.
930) Ds भुवमैश्वर्यसंपन्न (for *) — (L. 932) Ks निरा-
लम्बः, Ns Vt Gs लम्बः, Ds लम्बे (for 'लम्बाय') Ds :
आलम्बः Ds आलम्बो (for आलम्बः) — (L. 933) Ds
भूतानां (for देवा) Ks भूतेर (for चरत्) — (I. 934) Bs :
Gs : लोके (for लोके) Ks Ds चरतेर (for चरतेर) — (L.
935) Ks : Ds : अपीयन्ति, Ds विपीयन्ते (for लपन्ति)

आकारं ये त्वधीयन्ते मनसा ब्रह्मसत्तयाः । [995]

विभक्ताः सर्वकामेभ्यस्ते त पश्यन्ति साधवः ॥

एतद्धि परमं ब्रह्म ब्राह्मणानां मनीषिणाम् ।

अन्तश्चरति भूतानां चिद्धि चैतनया सह ॥

एष शब्दो महात्मादः पुराणो ब्रह्मसम्भवः ।

धायुभूतोऽक्षरं प्राप्नो यदन्त्येव द्विजातयः ॥ [910]

अरूपी रूपसपन्नो धातुभिः सह संगतः ।

अन्तश्चरति भूतेषु कामकारणरो यशी ॥

ततः पूर्वमनुष्णाय मनसा पूर्वमक्षि ।

वेदात्मकं तदा यद्वं चित्तयन्त्रो मनीषिणः ॥

ब्राह्मणाः ह्युच्यो वान्ता यशोऽयुक्तस्तद्वन्वयाः । [945]

ब्रह्मलोकं ब्राह्मणाया वैष्णवं पद्मसुतमम् ॥

पश्य हेतोः क्रियाः सर्वाः कुर्वन्ति विगतज्वराः ।

न ह्येते प्रसवादानि भवमिच्छन्ति भारत ॥

मात्स्योपहरेश्च त्रिभिः प्रतिभानैश्च ये द्विजाः ।

यजन्ति परमात्मानं विष्णुं सत्यपराक्रमम् ॥ [950]

यजतं विक्रमं चैव ब्रह्मपूर्वाः प्रचक्षिरे ।

ब्रह्मा च वैष्णव तेजो वेदोत्तरिचनैरुप ॥

ब्राह्मणैर्वैद्विभिश्च नृभिर्ब्रह्मादिभिः ।

सुविभिः कर्तुमिर्षयैः सत्यव्रतपरायणैः ॥

धातुभिर्मौक्षिकाले च महात्मा समष्टयते । [955]

तदेव परमं ब्रह्म वैष्णव परमादृतम् ॥

रसात्मकं तद्वैश्वं विकारान्ते प्रवृत्तयते ।

पोरुह्या विकारान्ते व्यवधमन्ति महात्मनः ॥

संछायातीयं तोयेन क्षुभ्यमाणो विचेतनः ।

उर्मिमिश्रयाते चैव शीतोष्णाभिर्विकारतः ॥ [980]

महार्णवगतक्षिप्तं दहते न च सज्जते ।

समाधौ च महानयः सलिले चैव सीदति ॥

सीदमानश्च सलिले स शीते पालते बल्यम् ।

अज्ञानाच्छादनाद्यापि युज्यमानो विचेतनः ॥

अध्वं प्रपद्यमानश्च तोयेन परिपिच्यते । [985]

क्षुब्धवर्णेन वदुना शोवसा भूर्नि सर्वदा ॥

V1-प्रादिना (for सत्तया) — (L 935) K1 s विमुक्ता ,
K1 V1 D1 s विमुक्ता (for विभक्ता) B1 G1 कर्मभ्यश्च
(for कामेभ्यश्च) K1 N1 V1 B1 s Dn Dn D1 s s Ga
विमु (D1 युक्ता सर्वसंभ्यश्च (for)) Dn च (for न)
— (L 938) D1 ह्येते चरन्ति भूतानां (for)) — (L
939) D1 एष (for एष) D1 V1 s B1 D1 D1 पुराणैः (for
'गो') — (L 940) V1 इयं (for सप्त) — (L 941)
B1 (marg as above) रूपमापकी (for रूपसं) D1 चतुर्भि
(for धातुभिः) — (L 942) K1 भूतानां (for भूतेषु) N1
यशी (for यशी) — (L 943) K1 D1 तत्र पूर्वम्, K1 D1
G1 पञ्चलक्षम्, N1 V1 s B Dn D1 (marg) G1 पञ्चलक्षम्,
Cal ed तत्र परम् (for तत्र पूर्वम्) K1 D1 अक्षिप्याय (for
कतुः) V1 मनसा पञ्चवशिव, D1 सा पञ्चवशिन च (for)
— (L 944) K1 D1 चित्तयन्त्रो (for यन्त्रो) — (L 945)
K1 यजन्तुभ्यः, D1 योगयुक्ताय (for यशोऽयुक्तम्) G1
तदाश्रया (for तद्वन्वयाः) D1 यजन्तुभ्यः सत्तयाया, G1
युगयुक्तास्तदाश्रया (for) — (L 946) D1 वैष्णव
परमं पदम् (for) — (L 947) K1 s s V1 s B
G1 सप्त- (for यक्ष) — (L 948) K1 D1 प्रसवादाने, K1
प्रसवादावैर (for दाते) — (L 949) N1 V1 D1 विभक्तिः,
V1 सुविभिः, D1 सुविभिः (for च त्रिभिः) B Dn D1
G1 त्रिभिः D1 चित्त्रं मात्स्योपहरेश्च, D1 मात्स्योपकारेश्च वि

(for)) K1 s B1 प्रतिभानैश्च K1 D1 D1 भावैश्च V1
'मनैश्च' V1 D1 प्रतिभानैश्च (for प्रतिभानैश्च) D1 भाव
मनैश्चिजातय (for) — (L 950) B1 s D1 युज्यन्ति (for
यजन्ते) D1 परायणम् (for 'क्रमम्') — (L 951) B1 s
G1 युज्यन्ति (for यजन्ते) D1 वैष्णव (for विक्रम) B1 Cal
ed महात्मा स (for महात्मा) — (L 953) D1 Dom
Poona Cal eds G1 (ad) ब्रह्मा (for वेद) K1 s D1 s s
विद्विभिः (for विद्विभिः) D1 ब्रह्मविद्विभिः ब्रह्मणैः (for)
— (L 955) K1 D1 धातुभिर्मौक्षिकाले च (for)) K1
प्राप्तैः (for इदानीं) G1 महात्मा प्रपद्यते (for) — K1
om lines 956 307 — (L 956) D1 न वेद (for तदेव) K1
न वेद परमं धर्मं, D1 पुराणैः परं ब्रह्म (for)) N1 V1 s D1
वैष्णव पदमनुग्रहम् D1 च पदमनुग्रहम्, D1 च परमं भुवम्
(for) — (L 959) V1 अज्ञानेन (for तोयेन) — G1
om (hapl) lines 960 304 — (L 960) D1 विकारित
(for 'रु') — (L 961) V1 s D1 G1 सज्जते (for स)
— (L 962) K1 s Dn D1 s s G1 समधौ महानया
(K1 D1 'ता') (for) — (L 963) K1 D1 मल्लि
(for 'ल') K1 D1 स मोदन्, K1 स सतीतः N1 B D1
स शीतल, D1 शीतल (for स शीत) — (L 964)
K1 N1 V1 s G1 Dn D1 s s G1 आयनार (for
अनं) K1 आयनारकाद्वैश्यायि (for) B1 G1 मुद्रातो

ऊर्ध्वज्योतिरवेक्ष्यश्च शुभ्रैः पीतैश्च छाद्यते ।
 वारिपूर्णैः सुगम्भीरैर्विद्युद्भिरिव भासितैः ॥
 एतैर्विकारैः सद्युत्तेनिरुद्धैश्चैव सर्वशः ।
 ध्रुवैश्चर्यमासाद्य सिद्धो भवति ब्राह्मणः ॥ [970]
 रसात्मक तदैश्वर्यं जिह्वाप्रादभिनि स्रुतम् ।
 सहस्रधार वितत मेघत्व समुपागतम् ॥
 रसाश्च विविधान्योगान्स सिद्धः स्रजते प्रसुः ।
 धात्वर्थं सर्वभूतानां योगप्राप्तेन हेतुना ॥
 तेजसो रूपमैश्वर्यं विकारैः सद्य धर्षते । [975]
 धात्मनो विप्रननन स्वस्यो ब्राह्मणकारणे ॥
 वमरूपैर्विकारैश्च हन्यते वण्डपारिभा ॥
 घोररूपैः सुगम्भीरैः पिङ्गाक्षैर्नरविप्रहै ॥
 नेत्र समुद्धरन्मीम जिह्वाप्र चास्य विन्दति ।
 नवन्ति युगपन्नादाञ्जृम्भमाणाः पुनः पुनः ॥ [980]
 पुनरेव तदा भूत्वा बहुरूपास्तदाभवन् ।
 दृश्यमानाः प्रगायन्ति तर्पयन्तो निरोपतः ॥
 स्त्रीभूताश्च सम सर्वे युञ्जानाश्चापलम्बरे ।
 कण्ठेषु बहुरूपत्वाद्विभ्रैश्चैव प्रलोभयन् ॥

मधुरैर्भिधानैश्च व्याहरन्ति नमीतवत् । [985]
 पतन्ति युगपत्सर्वे पादयोर्मूर्धभिर्नताः ॥
 प्रसाद काङ्क्षमाणाश्च योगस्यान्तरविप्रतः ।
 बहुप्रकार वचयन्मृज्यन्ति च रमन्ति च ॥
 एतैर्विकारैः सद्युत्तेनिरुद्धैश्चैव सर्वशः ।
 ध्रुवमैश्वर्यमासाद्य सिद्धो भवति ब्राह्मणः ॥ [990]
 तद्वर्चिष इवाभेया आदित्यस्येव रमयः ।
 तेजोरूपकमैश्वर्यं जनिता जलविन्दवः ॥
 ज्योतीषि चैव सद्युत्ता आकाशे गुणसद्युता ।
 चरन्ति सतत लोके सूर्याचन्द्रमसोर्गतिम् ॥
 चन्द्रसूर्यात्मकं दिव्य ज्योतिष्मद्ननुस्रुतम् । [995]
 एतद्विभ्राजते लोके कालचक्रं ध्रुव चरन् ॥
 अर्धमासाश्च मासाश्च ऋतुसवस्सराण्यथ ।
 क्षणा रत्ना मुहूर्ताश्च कलाः काष्ठास्तथैव च ॥
 अहोरात्रप्रमाणं च निमेषोन्मेषेण तथा ।
 वाराणां गतवश्चैव प्रहणां च विशेषतः ॥ [1000]
 अथ पार्थिवमैश्वर्यं विकारप्रदसम्भयम् ।
 योगयुक्तास्त्वभिप्रस्ताः पात्यन्ते ह्यचलासनात् ॥

(for युज्य) — Ds om (hapl) lines 967-969 — (L 967) Gs अवैक्याद्यु (for 'ह्यश्च' Ks B1 Ds शुभ्रै, Ds B1 Gs शुक्लै (for शुभ्रै) — (L 968) Ds वायु (for वारि) Gs लोपदै (for भासितै) — (L 970) Ks Ns Vs s B Dn Ds Ds s Ks s ध्रुवमैश्वर्यमासाद्य (for ") Ds s शुद्धो (for सिद्धो) Gs वै द्विव (for ब्राह्मण) — Gs om (hapl) lines 971-990 — (L 971) Ks s विह्वा (for 'प्राद' — (L 972) Ns स्रजते (for स्रजते) — (L 973) Ks s B Dn Ds s Gs योगान् Ds सवर्ण (for योगान्) Ks s Ks s B1 s Ds Ds Ds Ds s s Gs स्र (for स्र) — (L 974) s s पात्यन्ते सर्वभूतानां (for ") — (L 975) Ks विह्वाजो प्रननते (for ") — (L 976) Ds कालो (for 'ने) Gs स्वास्थ्य ब्राह्मणकारणम् (for ") — (L 977) B1 Ds Gs विरूपैश्च (for विरूपैश्च) — (L 978) Ds रूप (for रूपै) Ks घोररूप स गम्भीरै (for ") — (L 979) Ds नेत्रे (for नेत्र) Ks Ds समुद्धरन् (for 'द्वारन्' — (L 980) Ds युगपत्कुर्वते वासान् (for ") Ds सज्जमाना (for लुम्भमाणा) — (L 981) Poona ed G(ed) वायुरूपस्य (for बहुरूपस्य) —

983) Ks s Ds (sup lms as above) चाश्रमं, B1 s Gs च तत, D1 स्वाश्रम (for च सम) — (L 984) Ks Dn Ds s कण्ठे तु, Ds (marg) कर्णेयु (for कण्ठेषु) — (L 985) Ds स्वाहरलो (for 'रहित) — (L 986) Ns नतस्य, B1 युता (for नता) — (L 987) Ds योगस्यान्ते ह्यवि प्रत (for ") — (L 988) Ks Ds s चरन्ति, Dn G(ed) तरन्ति (for रमन्ति) — (L 989) Vs दमिर (for एतेर) B1 बहुमिर, Ds सद्युत्तेर (for सद्युत्तेर) B1 Cal ed एभिर्वि करैश्चदमिर (for ") — (L 990) Ns Vs s द्वि द्विव, Gs वै द्विव (for ब्राह्मण) — Before line 991 Ds lms वैश्व पायन — (L 991) Ds1 Ds Gs नेया (for 'माभेया) Ks तद्वर्चिष इवाभेया (for ") — (L 992) Ds तेजोरूप समैश्वर्य (for ") B1 Ds Gs जाताले (for जनिता) V1 s Dn Ds s (sup lms) s लेख (for जल) — (L 993) B1 Ds ज्योतिषा (for ज्योतीषि) Ks सद्युत्त (for 'ता) G(ed) बाष्पासमुपमयता (for ") — (L 995) B1 बलम्, B2 गणम् (for घनम्) Ks Dn Gs s ज्योति सधनमुत्तमम्, Vs ज्योति सज्जनं, Ds ज्योतिष्मद्वासु (for ") — (L 996) B1 s Cal ed विराजते (for विभ्रा) — (L 997) Ks s Ds s s

अलोमाच्छ्रियते सद्यो वेपमानोऽमुकीत्यन्ते ।
सीदते वसुधामध्ये मिथमातः पुनः पुनः ॥
भूताना बहुदृष्टेः अन्यैश्च तद्धवासिभिः ॥ [1005]
विपयैरुच्यते क्षिप्रं सक्षेपात्संप्रकथ्यते ॥
मूर्तिमद्भिश्च बहुधा धातुभिः स च हन्यते ।
शक्तिनोमरनिस्त्रिशैर्गदाभिश्चाप्यनेकशः ॥
असिभिः पात्यते चैव क्षुत्पथैः साहज्यतः ।
निघते चैव पाणामैः सुतीक्ष्णैर्मर्मभेदिभिः ॥ [1010]
एभिर्विकारैः सकलैर्मिरुद्धैश्चापि सर्वशः ।
भ्रुर्मैश्वर्यमापन्नः सिद्धो भवति प्राद्वलः ॥
ततः पार्थिवमैश्वर्यं निर्मुक्तस्य विकारतः ।
प्रादुर्भवति पुञ्जाने समायौ प्रलय गते ॥
दिव्यं तन्मूढमामाति दिव्यायांस्तान्मृणोति च । [1015]
दिव्यरूपेऽप्यपुरुषैर्भियते न च छिद्यते ।

गच्छन्प्रकृतिनोऽनन्तः प्रधानात्मा क्षरन्निव ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

ततोऽन्या धारणा गत्वा मनसा स पितामहः ।
ब्रह्मकर्मसमारम्भं निमुक्तैस्तान्तरात्मना ॥
सर्वाङ्गधारणां कृत्वा मनसा प्रहसन्निव । [1020]
ब्रह्मयोगेन योगज्ञः सृजते मनसा प्रजा ॥
मनसा रूपसन्ना ह्यपरा, सृजते प्रभुः ।
नास्तिकाप्राक् गन्धर्वान्मुचिप्राप्स्वरवासस ॥
तुष्टुरुषमुदानसर्पाञ्जलिनोऽप्य सहस्रशः ।
क्षुत्पथोदितद्रुशलान्कुशलान्सामगीतये । [1025]
ब्रह्मयोगेन योगज्ञः स्वयम्भूभगवान्प्रभु ॥
चारुनेत्रा मुकेशान्ता मुधू चाकनिभाननाम् ।
पद्मेन शतपत्रेण चारुणा सुविपञ्जिताम् ।

कृतयो (Ks Ds अयने) बरग्रास्यथ (for^b) — (L 998)
Gs कला काष्ठा (for कला काष्ठा) — (L 1001) Gs
सविचार ससन्धम् (for^b) — (L 1003) Ds (marg)
योगयुक्तो विकारलो (for^b) Ks वायव्यते शब्दशतानाम्
Ds वायव्यते शब्दशतानाम् (for^b) — (L 1003) Bs Cal.
ed लोके (for सद्यो) Vs सलोकारिण्यते लोके (for^b)
— (L 1005) Ks सल, Vs Ds वन, Ds बलि, Gs
कल (for नल) — (L 1006) Ks पुन्यते, Ds पाण्यते
(for पुन्यते) — After line 1006, Ks + Na Bs + Ds +
125

(for^b) — (L 1017) Ks Ds गच्छता गच्छते चोक्तः + Ks Ds
Ds गच्छन्प्रकृतिना चान्त, Ds गच्छन्ति गच्छन्ते, Ds गच्छन्
गच्छन्ति स्मा तु (for^b) Ks Ds क्षय यत् (for क्षरन्निव)

Colophon. — Mention of the Epic Ds — Men-
tion of Khila Ks Vs + B Ds Ds — Sub-parcan
Ks + Ds + वीक्ष्यप्रादुर्भाव, Ks Ds पुन्यत्, Ks Vs
प्रादुर्भाव, Ks Vs B Ds Ds + Gs वीक्ष्यत्, Ds Ds
पुन्यप्रादुर्भाव — Adhy no : Ks (marg) Ds 22, Vs
206, Ds 13, Ds 204, Ds + 220, Gs 346, Gs 444

47* वत पार्थिवमैश्वर्यं सेवमात्राश्च सर्वतः ।
— Bs om lines 1007-1012 Ks om (hapl) lines
1008* 1011* — (L 1109) Ks + Ds Ds Ds + पात्यते
(for पात्यते) Ks Vs + Ds क्षीयते (for क्षुर) — Ds
om (hapl) lines 1010-1011 — (L 1010) Ds
पाण्यते (for वायव्य) — (L 1011) Ks Vs + B Ds
Ds + Gs + निर्दुर्लभ, Bs सत्पथैः, Ds निर्दुर्लभ (for सल
पथैः) Ds सत्पथैः (for निरद्वैत) — Vs om line 1013
— (L 1013) Ks + Ds + निमुक्तस्य, Ds विमु (for विमु)
— (L 1014) Ks Ds + पुन्यत्, Ds Ds सजते, Ds
सुभानो (for ने) — (L 1015) Ds Rom Poona eds
Ged + दिव्य गन्धे समाप्राय (Dn ति) (for) — (L
1016) Bs + Gs + दिविपैद (for सुवैद) Ks निघते न च
भियते, Vs + छिद्यते न स भियत, Ds अयन्ते न च भियते

(L 1019) Ds Ds Ds + Cal ed. समागम (for
'रम') Ks + Ds विमुक्तं, Cal ed निर्मु (for निर्मु)
— Gs om line 1020 — (L 1020) Gs सर्वो च (for
सर्वज्ञ) Bs Ds Ds धारण (for धा) Ks Vs गत्वा (for
कृत्वा) Vs सर्वज्ञे धारण कृत्वा, Ds सर्वो धारणा गत्वा
(for^b) — (L 1021) Ks Ks Ds महात् (Ks 'ह'),
Dn च महा, Ds महात्, Ds महात् (for योगज्ञ) — (L
1023) Ks + Ds + Dn Ds Ds (marg as above) Gs
चक्षुषा, Ds + Gs चक्षुषो (for मनसा) Ds मनसा (marg.
चक्षुषा) समाप्राय (for^b) Ks om lines 1022-1023*
— (L 1023) Ds नास्तिकाप्राक्, Gs कायार (for कायार)
Ks + Ds अपरा, Ds अपरा (for अपरा) Ds नास्तिका
प्राप्तुसपरा (for^b) — (L 1025) Vs गन्धर्वैः, Ds
कुञ्जना (for क्षात्र) Ks + Bs Dn Ds Gs + वीक्षितुः Ds
गयने (for नीतये) Ks सामगा नीतये वदा, Vs सामगा

धर्म्यां शुचिगिरि सेव्या ब्राह्मी मूर्तिमती त्रियम् ॥
 सत्सज मनसा ब्रह्मा सम्यक्प्रोक्तेन चेतसा । [1030]
 भावयोगेन भूतात्मा सर्वप्राणभूता नृप ॥
 चक्षुषा रूपसपन्ना सृजन्तोऽप्सरसः प्रभुः ।
 नासिकाप्राञ्च गन्धर्वांस्तुगाञ्च सुप्रगदितान् ॥
 गानप्रभापं सचक्रे गन्धर्वाणां विदोषतः ।
 अन्येषां चैव विप्राणां गान ब्रह्मप्रभाषितम् ॥ [1035]
 पद्भ्यां सृजति भूतानि गतिमन्ति ध्रुवाणि च ।
 नरकिंनरयक्षाश्च पिशाचोरगापक्षसान् ॥
 गजान्तिहास्य व्याघ्रांश्च मृगाश्चैव सहस्रशः ।
 रुणजातीश्च बहुधा भागहेतोर्व्यतुष्टवान् ॥
 ये तु हस्ताभिलादन्ति कर्मप्राप्तेन हेतुना । [1040]
 हस्तेभ्यः कर्म स सृजन्मन्तव्य मनसा तथा ॥

पायुना स विसर्गं च भूतानां सुप्रमिच्छताम् ।
 तपस्येन तथानन्द पञ्चेन्द्रियसमाधिना ॥
 हृदयादसृजद्गानो बाहुना पक्षिणस्तथा ।
 अन्यानि चैव सत्त्वानि तैस्तैर्वैषे. पृथग्विधैः ॥ [1045]
 ऋषिं त्वद्भिरस चैव मुनिं ज्वलिततेजसम् ।
 ब्रह्मवंशकरं दिव्यं व्यतिरिक्तपटिन्द्रियम् ॥
 ध्रुवोऽन्तरे जनयते योगयोगीश्वरः प्रभुः ।
 ब्रह्मवंशेश्वरं दिव्यं भृगु परमधार्मिकम् ॥
 छलाददेशादसृजन्नाद दिव्यविप्रहम् । [1050]
 सनत्कुमारं भूभृक्षं महायोगीं पितामहः ॥
 छत्रिपिपिं च सोमं च यौराज्ये पितामहः ।
 ब्राह्मणानां च राजानं शाश्वतं रजनीचरम् ॥
 वपसा महता युक्तो ब्रह्मैः सह पुरःसरः ।

स्तम्भ गीयते (for ⁴) — (L 1026) V s सृजते मनसा ब्रह्मा
 (for ⁴) — (L 1027) K s D s सुभ्रुं चक्षु, D s सुभा चार, D s (marg) सुभ्रुं चक्षु, G s पुणचक्षु, G(ed) सुभ्रुं चक्षु
 (for सुभ्रुं चार) K s सुभ्रुं चारुनराननम् (for ⁴) — (L 1028) D s सुभ्रुं (for चार) K s D s कृतेण (for चारणा)
 V s सुनिभूतिनाम्, B s च विराजि, D s सुविराजना (for 'विजाम्') — (L 1029) K s B s D s स्वक्षा, D s रम्यां (for चम्प्यां) D s स्वक्षा सुविगिरा सेव्यां, G s रम्यां सुविगिरा सेव्या (for ⁴) — h s om lines 1030 1036 — (L 1030) K s D s सोऽसृजन्, K s सृजते, B s G s असृजन्, D s स सृजन् (for सृजते) — (L 1031) G s योगाया (for युगाया) G s बर (for नृप) — (L 1032) B s D n G s चक्षुषो (for 'चा') V s D s सृष्टा (for सृजन्) N s समन्ते सोऽप्सरसः प्रभु, D s सृष्टाऽप्सरस पुन, D s असृजन्तोऽप्सरसः प्रभु (for ⁴) — (L 1033) सपक्षान् (for सपक्षान्) D n I om Poona eds s(p) सुक्ष्म (for 'क्ष') h s D s s सुप्रगदितान् दिन, D s सुप्रमा s(p) lin 'वा'दितान् (for सुप्रमा) G s सपक्षसप्त सादिन (for ⁴) — (L 1034) K s L s D s प्रमा, N s D s 'वा, B s Gal ed. 'न (for 'व') V s गानप्रभापं चक्रे च, D s D s गान प्रभाप (D s 'वा') सचक्रे, D s गानप्रभापणं चक्रे, G s गानप्रभापना चक्रे वै (for ⁴) D s Bom Poona eds G(ed) सचक्रे (for विदोष) — (L 1035) h s अन्योन्य (for सचक्रे) G s ज्ञान (for गान) B s विप्र (for सृष्टा) K s D s s (marg) सुभाषितम्, B s D s प्रकाशि (for प्रभाषि) — (L 1035) K s विदोषन (for सृष्टसत) — (L 1039) N s D s बहुला (for 'वा') — (L

1040) D s G s हस्तेन (for हस्ताभि) — (L 1041) D s हस्तेन (for 'न्य') N s सृजते, V s B s D n D s सृजते (for स सृजन्) B s हस्तेन सत्त्वमर्षि, D s 'न्य कर्मसम्पन्न, G s 'व कर्म सृजते (for ⁴) K s सुभ्रुं, G s कर्तव्य (for सपक्षान्) — (L 1042) K s विमर्गम्, D n 'नैच (for 'नै च') N s वायुना विमर्गं च, D s वायुना स विमर्गाश्च (for ⁴) — (L 1043) K s D s समानम् N s B s D s G s तदा (for तदा) K s उपदिष्टेन सदात्मने, K s D s उपस्थ च (K s 'स्थान' सदात्मन्, D n D s Bom Poona eds G(ed) उपस्थे (D s 'स्थेन' तदा), D s 'स्थितवदात्मन् D s (marg) 'स्थान तथा सदा (for ⁴) G s s 'समाधिनाम् (for 'धिना') — (L 1044) V s s B D s गा वै (for गावो) V s B s बाहुभ्या, D s 'त (for 'ता') — (L 1045) K s s N s V s B s D s D s s (marg) सत्त्वानि, K s ब्रह्मन् (for अन्यानि) D s सत्त्वानि (for सत्त्वानि) K s विप्रहस्त, K s तैस्तैर्वैषे, V s वैस्तैर्वैषे, D s तैस्तैर्वैषे (for तैस्तैर्वैषे) B s वैस्तैर्वैषे प्रयतिषे (for ⁴) — (L 1046) N s V s D n D s जलन (for जलित) — (L 1047) K s B s om (hapl) lines 1047-1049 Bom Poona eds G(ed) व्यतिरिक्त (for 'रिक्त') — (L 1048) K s V s D s भ्रुवो रन्तरे जनयते (hypermetric), K s रन्तरजनयद्, B s D s रन्तरेण जनयद् (hypermetric), D s भ्रुवोरन्तरेण जनयद् (for ⁴) K s V s B s D n D s G s योगेश्वर (for योगी) — (L 1050) K s s N s V s s B D n D s D s s G s मध्याद् (for देमाद्) h s D s दशमम् (for विप्रहम्) G s नारदं विप्रहमिष्य (for ⁴) — (L 1051) K s D s मूर्ति

चचार नभसो मध्ये प्रभामिमांसयञ्जगत् ॥ [1055]

स गात्रैर्मन्सा योगान्भगवान्सिद्धिमागवः ।

सृष्टवान्सर्वभूतानि स्वावराणि चराणि च ॥

तत्र स्थानानि भूताना योगाश्चैव पृथग्विधान् ।

व्यभक्त दानशो ब्रह्मा सर्वभूतपितामहः ॥

एष ब्रह्ममयो यज्ञो योगः सांख्यश्च तत्त्वतः । [1060]

विज्ञानं च स्वभाय च क्षेत्र क्षेत्रज्ञमेव च ॥

एकरं च पृथक्त्वं च समयो निधन तथा ।

कालः कालक्षयश्चैव ज्ञेयो विज्ञानमेव च ॥

Colophon

जनमेजय उवाच ।

श्रुतं ब्रह्मयुगं ब्रह्मयुगानां प्रथमं युगम् ।

क्षत्रस्यापि पुनं ब्रह्मज्जोतुमिच्छामिह प्रभो ॥ [1065]

सप्तक्षेत्रं सविस्तरं नियमैर्बहुमिश्रितम् ।

उपाचक्षैश्च कथितं कृतुमिच्छेव ज्ञोभितम् ॥

वैशपायन उवाच ।

एनत्वे कथयिष्यामि यज्ञकर्मभिरर्चितम् ।

दानधर्मैश्च विविधैः प्रजामिरुपशोभितम् ॥

तैऽद्भुतमात्रा मुनय आवृत्ताः सूर्यरश्मिभिः । [1070]

मोक्षप्राप्तेन विधिना निरावायेन कर्मणा ॥

प्रवृत्ते चाप्रवृत्ते च नित्यं ब्रह्मपरायणाः ।

परायणस्य समस्य ब्रह्मणान्तु महीपते ॥

भीष्टाः पात्रनाश्चैव ब्राह्मणाश्च महीपते ।

चरितब्रह्मचर्याश्च ब्रह्मज्ञानेन बोधिताः ॥ [1075]

पूर्णे युगसहस्रात्वे पूर्वं ये प्रलयं गताः ।

ब्राह्मणा वृत्तसपत्ना ज्ञानसिद्धाः समाहिताः ॥

व्यनिरिक्तमिन्द्रियो विष्णुर्योगात्मा ब्रह्मसंभयः ।

वृक्षः प्रजापतिर्भूत्वा सृजते विमलाः प्रजाः ॥

अक्षराब्रह्मणाः सौम्याः क्षरास्तृत्रियव्यामयाः । [1080]

वैद्या विकारतश्चैव शुद्धा धूमविकारतः ॥

च, Ks Ds s च क्षत्रि, Ns Vs Ds सुतां च (for सुश्रुतं) — (L 1059) Ks Ds s Cal ed समिपिच (for 'विक') Ks समिपिचत सोम च, Ds s 'उपात्तोम च' (for *) — B s om (hapl) lines 1053 1058 — (L 1053) Ds Ds रत्ननी कम्, Dom Ponna eds G(ed) 'नीभरम्' (for 'नीचरम्') — (L 1051) Ds G(ed) ब्रह्म (for सह) Ks s Dn Ds s निशाकर, Ks Vs s Ds पुरात, Ds पुरातम् (for 'सर') Ds निलेगाम इह सह (for *) — (L 1056) Ks s Ds s भयानो (for स मादृ) Ds ब्रह्मात् (for योगात्) Dn स्यागर्भगणपदेगात् (for *) — (L 1057) Ks Dn Ds s सन्मै, Ds सन्मा च (for राष्ट्रपा) — (L 1059) Ks s Ds s स्वयंयत्, Bs विपत्ते (for स्वयत्त) Dn Ds होक (for मुत्) — (L 1062) Cal ed सप्तय (for 'मो') — (L 1063) G(ed) कालविद्वा (for 'क्षयत्') Ds G(ed) क्षेत्र (for सेतो)

Colophon — Mention of the Eyo Ds — Mention of Aśvika Ks Vs s B Ds, Ds s — Sub parca Ks s s Ns Vs s B Dn Ds s s s लोकरम् Ks पुकरम्; Ds s s पो (Ds पु) कुरापादुर्मात — Adhy no : Ks Ds 94, Vs 306, Dn 14, Ds : 203; Ds 221, Ds 201, Gs 347, Gs 345

(L 1061) Ds नक्षत्रय, Ds (marg) 'पूर (for 'युग) Ds पत्त (for प्रथम) — (L 1063) Bs s Ds Ds सत्तत (for 'मो' प्रभो) — (L 1066) Ds सत्ततयैव (for 'हर)

Vs समहार (for सविहार) Ks Ds विपत्तेर्महानि सुतयः; Gs 'मे चतु विन्वितम् (for *) — Gs om (hapl) line 1067 — (L 1067) Bs Ds Cal ed [उ]य (for [पु]र) Vs श्रुतिभेदोपदेशितम् (for *) — Ks om (hapl) lines 1069-1069 with the ref Gs om theref — (L 1068) Gs सन्वितम् (for क्षत्रि) — (L 1069) Ds ब्रह्मवि (for विविधे) — (L 1070) Ks युगमात्रा (for सृष्ट मात्रा) Vs s मायाता, Ds मायाता, Ds (marg as above) मायिता, Dom ed बर्हिता (for मादृता) — (L 1071) Ks चर्हिता (for कर्हिता) — (L 1072) Ks Ds s विष्टुते (for 'मो') Ks Ds s वष्ट (for वष्ट) — (L 1073) Ks Ds s वराण च, Ds Ds वस्तु (for 'माय) Ds संगता (for 'मय) — Ks s s Ds s s om (hapl) line 1074 — (L 1074) Bs Ds Ds Gs क्षीरता (for 'मा) Ks Vs s शानिना (Ns सुवृत्ता) सुवयंयत्, Ds श्रो (for 'मो' क्षीरता) वराणाश्च, Gs क्षीरता मादृताभर (for *) — (L 1075) Ks s Bs G(ed) चरित, Cal ed चरित (for च) Bs मायात (for 'मातेन) Ks Ds क्षीरता, Ds क्षीरता (for 'मो') — (L 1076) Ks s Bs Ds Ds s Gs s प्रमाते (for पूर्व मे) Ks s Ds s प्रमाते क्षयं गता; Ns प्रमाते प्रलय गते (for *) — (L 1077) Dom Ponna eds G(ed) वित (for वृत्त) Ds वराणा वि' sup lin. वृ'मयपत्ता (for *) Ns विद्वा वृद्धा; Vs Gs s मायवृद्धा (for 'मिद्धा) — (L 1078) Ks व्यनिरिक्तमिन्द्रियोर्विष्णुत् (for *) — Ks

श्वेतलोहितैर्वर्णैः पीतैर्मिश्रैश्च ब्राह्मणाः ।
 अमिनिर्वर्तिता वर्णाश्चिन्तयानेन विष्णुना ॥
 ततो वर्णत्वमापन्नाः प्रजा लोके चतुर्विधा ।
 ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः शूद्राश्चैव महीपते ॥ [1085]
 एकलिङ्गाः पृथग्धर्मा द्विपदाः परमादृताः ।
 यावन्नायाभिसंपन्ना गतिज्ञाः सर्वकर्मसु ॥
 त्रयाणा वर्णजाताना वेदप्रोक्ता त्रियाः स्मृताः ।
 तेन वा ब्रह्मयोगेन वैष्णवेन महीपते ॥
 प्रज्ञया तेजसा योगात्तेन प्राचेतसः प्रभुः । [1090]
 विष्णुरेव महायोगी कर्मणाभ्रन्तरं गतः ॥
 ततो निर्माणसमूता शूद्राः कर्मविजिताः ।
 तस्मान्नाहंति सत्स्वार न क्षत्रं ब्रह्म विधत्ते ॥
 यथाश्री धूमसपातो ह्यरण्या मध्यमानया ।
 प्रादुर्भूतो विसर्गन्धे नोपयुज्यति कर्मणि ॥ [1095]
 एवं शूद्रा विसर्गन्ते भुवि फाल्गुन्येन जन्मना ।

नासकृतेन धर्मेण वेदप्रोक्तेन कर्मणा ॥
 ततोऽन्ये दक्षपुत्रास्तु समूता धर्मयोनयः ।
 बलवन्तो महोत्साहा महावीर्या महीजसः ॥
 पित्रा प्रोक्ता महात्मानो दक्षेणायज्ञकर्मणा । [1100]
 अन्तमिच्छाम्यहं श्रोतुं धान्याः पुत्रोऽनलो ह्यहम् ॥
 ततो विधात्ये वत्सवः प्रजाना विपुलं बलम् ।
 विपुलत्वादि क्षेत्राणा ममापि विपुलाः प्रजाः ॥
 न तेषा दक्षयेदेवी चक्षुषा रपमात्मनः ।
 प्रजापतिमुक्ताना ये विपुल सारमिच्छताम् ॥ [1105]
 आत्मनो भागनिर्दुत्ते भाव्ये कृतयुगे तदा ।
 जनित्री सर्वभूतानामण्डजानुद्भिदास्तथा ॥
 सचेदञ्जननी धात्री चेति मात्रा प्रचोदिता ।
 जनुता तनुतां चैव जन्तूना कर्मभागिनाम् ॥

Colophon

Ds om lines 1079 1090 — (L 1079) Ns V s B
 Ds Gs विपुला (for विमला) Ds समूचे निधिवा प्रजा
 (for s) — (L 1080) Ks महारा (for 'रादृ') Ks Ns
 Vs s Dns Ds Ds s लेनया (for चक्षुषया) Ks Ds
 Ds ह्यहम् (Dns 'ता' क्षत्रियसमवा (for s) — (L 1081)
 Ks Ds [अ]धिकारतद्वा, Ds विहारजाह् (for 'वह') Vs s
 Ds Ds s धर्म (for धूम) — (L 1085) Ds विता पते
 (for महीपते) — (L 1086) Ns Ds Cal ed द्विपदा
 (for द्विपदा) (L 1087) Ks s Ds s यावन्नामि सुस-
 वया (for s) Ds प्रमिता, Ds मिमिता, Ds क्षमिता
 (for ग) — (L 1088) Ks s Bs Ds-4 जातीना (for
 जातानां) — (L 1089) Ks Ns Vs s Bs Ds Ds s
 ब्राह्मण, Ds वो ब्रह्म Gs [द्व]ज ब्रह्म (for वा ब्रह्म)
 — (L 1090) Ds चेतसा (for तैजसा) Ns Ds युक्ता, Ds
 युक्त Gs यत्नम् (for योगम्) Ks (before over) स्मृत,
 Ds प्रजा (for प्रभु) — (L 1092) Vs s निर्वाह, Ds
 निर्वाण, Gs युग्मणि (for निर्माण) — (L 1093) Ks s
 Ns Vs s Bs s Ds s-4 सकार Ks सरकम् (for सस्कार)
 Ds तस्मान्नाहंति सत्स्वार (for s) Bs s क्षत्रे (for क्षत्र) Ks
 Ds क्षत्रं ब्रह्म च विधत्ते (for s) — (L 1095) Gs Bom
 Poona eds G(ed) युज्यति (for युज्यति) Ds कर्मणा (for
 'लि) — (L 1096) Ks विदुष्यन्ते, Ns Bs s Ds Ds s
 विसर्गन्तो (for 'वन्त) Vs लेनया, Vs कर्मणा (for जन्मना)
 — (L 1099) Ks Ds महादक्षा (for महोत्साहा) — (L

1100) Ks Ds महादेवा (for 'त्वानो) Ks s Ds s दक्ष
 (for [म]यक्ष) Ks दक्षिणा धात्रिवा गिरा, Ds Ds Ds s
 Gs s दक्षिणा यज्ञकर्मणा, Ds दक्षेण यज्ञकर्मणि (for s)
 — (L 1101) Bs s Ds Ds s Gs s बन्धव् (for बन्धवम्)
 Ks पालु (for चान्पा) Ks s s Bs Dn Ds Ds s Gs s
 पुत्रा (for पुत्रो) Ks धाया पुत्रा बलादहम्, Bs धाया यन्त्रा
 बलो ह्यहम् Ds धाया पुत्र्याबलो ह्यहम्, Ds धाया पुत्रो
 अन्तो ह्यहम् (marg विकोक्तताम्) — (L 1102) Ks
 विधात्ये (for 'स्वे) Gs s वत्सवः (for 'न') Ds ततो विधात्ये
 वत्सवः (for s) — Ds om line 1103 — (L 1104)
 Ks s Ns Vs s Ds Ds s दक्षेण Dn Ds Gs s दक्षवद्
 (for 'वेद') — (L 1105) Ks s Ns Vs s Bs (marg) s
 Dn Ds s s विपुलामारम् Bs s Ds Cal ed 'त्यमानम्,
 Gs 'हं चौरम् (for 'हं सारम्) Ks विपुलासारमिच्छता (for
 s) — (L 1106) Ns Vs Dn भावे, Ds s मन्वे (for
 भाव्ये) — (L 1107) Bs Ds जननी (for जनित्री) Ks
 Ns B Dn Ds Ds-4 उद्भिदाह् (for 'दाह') Ds अण्डजन्त
 द्विजास्तथा Gs अण्डजानो ततो द्विजा (for s) — (L 1108)
 Ks s Vs s Ds Ds Gs सवेद Ds वां वेद- (for सवेद)
 Ns Ds Ds चेति धात्रा, Ds दिन्यमाना (for धेति मात्रा)
 Ks प्रचोदिता (for प्रचोदिता) — (L 1109) Ks Ds अण्डज-
 Ks अण्ड लं, Vs अण्डेता Vs अण्डेता Ds अण्डेतां (for
 जनुतां) Ks अण्डता यानुतां चैव (for s) Vs जनुता, Gs
 जनित्री (for जन्तूना) Ks s Ds s भात्रिनाम्, Bs Dn

जनमेजय उवाच ।

साध्वर्हं श्रोतुमिच्छामि त्रेतायाः ब्राह्मणोत्तमम् । [1110]

यं ज्ञात्वा सर्वविद्यानां परं पश्येयमव्ययम् ॥

वैशंपायन उवाच ।

दक्षस्तु पुनरात्मन्य स्त्रीभावं पुरपोत्तमः ।

योगाद्योगेश्वरात्मानं निष्पणो गिरिमूर्धनि ॥

सुजातुः पीनजघना सुभूः पद्मनिभानना ।

रत्नान्ननयता कान्ता सर्वभूतयनोरमा ॥ [1115]

दक्षः प्रायेनसस्त्रायां कथायां जनपथसु ।

दैहादि योनिविधिना कन्याः पद्मनिभाननाः ॥

दक्षः पुरुषरूपेण स्त्रीरूपमपहाय च ।

वर्क्षेन सर्वभूतानां कान्ताः कान्ननरोऽभवत् ॥

ताः कन्याः प्रददौ दक्ष स्वयं प्राचेनसः प्रभुः । [1120]

प्रमदेयेन विधिना ब्रह्मप्रोतेन मारुत ॥

प्रददौ दक्ष धर्माय कश्यपाय त्रयोदश ।

सप्रविजति सोमाय पत्नीहेतोः ममादितः ॥

दशो दत्त्वाथ ताः कन्या ब्रह्मक्षत्रं प्रपद्यत ।

ब्रह्मणाप्युपित पुण्यं समाहितमना मुनिः ॥ [1125]

तप्यमानो मृगः साधं चचार वसुधां नृप ।

तृणमूलफलैर्बुद्धो वृद्धश्च तपसासकृत् ॥

मृगास्तु वस्त्रं मोदन्ति फलं मोदन्ति ब्राह्मणाः ।

दीक्षिताः पुण्यकर्माणसंपत्ता दग्धनिस्त्विषाः ॥

ममामफले कालङ्कः शरीराधिपतिर्मुनिः । [1130]

कर्मचक्रहृतां ताव सिद्धिं पश्यति ह्यक्षणाम् ॥

दानमानप्रवीणश्च निरद्वेगा निरामिषाः ।

मृगैः सह जरां याप्ति सपत्नीकाः सपुत्रिणः ॥

ब्राह्मणाः श्वोत्रसंसिद्धा जनित्रे प्रथमे पदे ।

ब्राह्मणाभ्युपितस्याथ ममक्षेत्रमिदोच्यते ॥ [1135]

यतिभिः कर्मनिर्मुक्तैर्विजयोर्धेर्निर्दिष्टैः ।

चरन्निर्मुखा निरीर्निधिनपथैविभिः ॥

भोमिनाम्, Ds Peona ed योगि (for भां)

Colorator om in Ds — Mention of the Epico Dss — Mention of Kshila Ls Vs s B Dss Ds — Sub parcan Ks s s Ss Vs s B Dss Ds s s Gs कौन्त्याम्, Ks Dss पुत्रहन्तु, Dss पुत्रहन्तुर्भावं, Dss Ds कौन्त्याम्, भावं — Aithy no Ks (margin) 95, Vs 207, Dn 15, Dss 206, Ds 222, Ds 292, Gs 341, Gs 346

(L 1110) Ks त्रेता च ब्रह्मणोत्तमम्, Ds त्रेताया ब्राह्मणोत्तमम् (for ^a) — (L 1111) Ks s Ds s Gs सवत् (for य) Ks Vs Ds सुजातां (for विद्यानां), Ds सुजातं सर्वभूतानां (for ^a), Vs Ds पार (for पर) Cal ed कश्यप (for यम्) Ds पर पश्येयमव्ययम्, Ds विद्यानां परमव्ययम् (for ^a) — (L 1113) Ds योगामना तपसप्रान, Ds योगायां योगात्मा हि (for ^a) Ks निष्पणो, Vs Ds s Dn Ds विष्पणो (for नि) Ss सानुपु (for मूर्धनि) — (L 1114) Ks Ds सुजात (for सु) Ks Ds सुजा (for सुभू) — (L 1115) Ds Gs सर्वहता, Ds हितं रता (for जनोरमा) — After line 1115, Ds 108

48** मनोरमा मदाभामा चित्तयामानमभामना । — (L 1116) Dss Ds मनवत् (for यम्) Ks Ds कन्या मानवत् (for ^a) — (L 1117) Dn Ds s देहाय (for हि) Gs s विभेदना (for विभानना) — (L 1118) Ks दक्षस्तु पुत्रो राजत् (for ^a) Ds सपदार्थ (for द्वाप) — (L

1119) Vs Ds Ds कल्यात् (for कात्) — (L 1121) Ds ब्रह्मलोके येन विधिना (for ^a) Ds Gs स्रेता (for मारुत) — (L 1122) Ds हवीं स (for प्रददौ) — (L 1123) Ks चक्रमोर्ध्वेष्टमिष्टे (for ^a) — (L 1124) Ks s Vs s Ds Ds Ds s प्रपद्य च, Ss स च, Ds Ds सते (for सत) Ks Ds Dn Gs s ब्रह्मक्षेत्रं प्रपद्य च, Ds क्षेत्रं प्रपद्य च (for ^a) — Gs om (half) lines 1126-1130 — (L 1127) Gs ed वृषय (for वृद्धय) — (L 1128) Ks s Ks मत्सरा- (for मुत्सरा) Cal ed चरिते (for मोदन्ति) Ds तपाः, Ds वक्ष्ये (for वक्ष्) — (L 1130) Dn Ds s शरीरमि- (for शरीरि) Ds नृप (for मुनि) Cal ed तस्मिन्निदमेव मुनि (for ^a) — (L 1131) Ds तां च, Ds तां च (for तान्) Ks Ds कर्म यत् कृतां तां तां (Ds स कर्म) Ss कर्म यत्कृतां मिष्टि (for ^a) Ks Ds Ds तपः पश्यति (for पश्यति) Ks कल्या (for याम्), Ks s Ds मिष्टि पश्यति ह्यक्षणम्, Ss वरां पश्यति ह्यक्षणम् (for ^a) — (L 1132) Ks प्रविजय, Ss s श्रीराय (for श्रीराय) Ks Ds निरवगा (for द्रुमा) Ks निरानिप (for निप) Ds निरद्विगा निरानिप; Ds द्वाजा निरामया (for ^a) — (L 1133) Ks सपुत्रिणा, Ss Vs s Ds s Ds s सपुत्रिणा, Ds सपुत्रिणा, Ds सपुत्रिणा (for त्रिणा), — (L 1134) Ds सुभिते (for सभिते) Ss Vs s सभिते यमस्य तपा (for ^a) — (L 1137) Vs मोदत् (for मोदत्) Dn Dn Ds s s सविचय (for सिद्धि) Ks Ss Vs s Ds

या प्रजा पूर्वमास्ता मानसी प्रद्वचारिणी ।
 सैवेया ध्यनिमापन्ना स्वभावदुरतिक्रमा ।
 व्यतान्यन्तगतित्येषा चालधर्मान्महीपते ॥ [1140]
 स्थाररा जडमाश्रये स्फुटाः सूक्ष्माश्च भारत ।
 चालयोगेन योगजा भवन्ति न भवन्ति च ॥
 एताश्चैताः प्रजाः सर्वो दक्षग्न्यासु जहिर ।
 इत्यपेताव्ययेनेह सयुक्ताः कालधर्मणा ॥
 आदित्या वसतो रद्रा विश्वे च समरुद्राः । [1145]
 नागाश्चानेकशिरसः साध्या वै पन्नगालया ॥
 तन्धर्वाः किनरा यक्षाः सुपर्णाश्च तथापरे ।
 गरत्मान्साह यक्षश्च किनराश्च सुरासतः ॥
 गावः पशुणैः सार्धं नराश्च वसुधाधिप ।
 धराधराश्च वसुधा धातारश्च धराधराः । [1150]
 राजाः सिद्धाश्च व्याघ्राश्च ह्याः पन्नधरास्तथा ॥
 तद्वा निपाणितश्चैव धृतभाश्च शृगालतथा ॥

चतुर्विपाणा नामेन्द्राः पद्माभा उर्णतः शुभाः ।
 सर्वलक्षणसपन्ना प्राणिनः कामरुपिणः ॥
 तथान्यैस्तथागात्रैस्ते श्रीलम्बैः परावनेः । [1155]
 मुनयः पुनरुद्धता धर्मक्षेत्रे सनातने ॥
 क्षेत्रज्ञ मानुषे लोके धर्मिणो वेदगोचराः ।
 यत्रोद्धताः सुराः सर्वे दिवि लोके प्रतिष्ठिताः ॥
 ये चान्ये तपसा सिद्धा गृहस्था मनुजाधिप ।
 ब्रह्मचर्येण ससिद्धाः परित्यग्ता गता गुरोः ॥ [1160]
 ये च योगगतिं प्राप्ता सिद्धिहेतोर्महीपते ।
 हेडाधिकैः कर्मजन्यैर्वृत्तिं त्यज्यन्ति वै द्विजाः ॥
 शिलोच्छृत्तयः क्षान्ता सपत्नीका दृढप्रताः ।
 सर्वे स्वेते दिविचरा भवन्ति चरितप्रताः ॥

Colophon

Os : अक्षिचनपधैणि (V₂ वैदिण, G₂ वैदिणि) (for ⁶)
 — (L. 1138) K₁ V₁ s D₁ D₂ D₃ D₄ G₁ सर्वन् (for
 पूर्वन्) D₅ वा प्रजा सर्वदा भूदा, D₆ वा प्रजा सर्वमास्ता
 (for ^a) — (L. 1159) K₁ V₁ s ग्रा सैवा, G₁ वैदिण
 (for सैवेया) D₂ सर्वन् (for ध्वनिम्) D₃ स्वभावाद्गति-
 क्रमात् (for ^b) — After line 1139, K₁ s K₂ B₁ s D₁
 D₂ D₃ s : s G₁ 109

40** अथवा ध्यनिमापन्ना स्वभावदुरतिक्रमा ॥

[Di वैवेया (for अथवा) K₁ D₁ इत्याद्युक्तमयापना B₁
 वक्ता ध्वनिवक्ता (for ^a) K₁ K₂ 1 s D₁ s s स्वभाव
 (for 'वाद')]

— (L. 1140) Di om line 1140^a K₁ s D₁ सर्ववेया,
 ३ r D₂ तानिश्च, ३ r तानिश्च, ३ r तानिश्च, ३ r तानिश्च,
 वैवेया (for सतिश्चैवा) K₁ D₁ Cal ed व्यतान्यन्तगतित्येषा
 (K₁ रये वा, D₁ इत्यन्तगतित्येषा, D₂ व्यतानिश्चैवा, D₃
 व्यतान्यन्तगतित्येषा रयेवा (for ^a) D₄ G₁ चर्म (for चर्मन्)
 — (L. 1142) K₁ D₁ वेगन (for 'वे') B₁ s D₁ s G₁
 बालजा (f r योगजा) K₁ Di (f r न) — (L. 1145)
 K₁ s V₁ s D₁ कृष्णा, G₁ कृष्णा डि (for कृष्णम्) K₁
 K₂ D₁ दक्षग्न्या ध्यनिश्चि (f r ^b) — (L. 1144) Di कालेन
 महता तारुण (f r ^a) — (L. 1145) K₁ r D₁ D₂ G₁ विश्वे
 वेया, D₃ विश्वे वेच (for विश्वे च य) G₁ विश्वे च सर्वराणां गणा
 (for ^b) — (L. 1147) K₁ शस्त्राणां, D₁ पद्मा (for द्विजरा)

— (L. 1146) D₁ सुरासुरा D₂ G₁ s तवासा (for सुवा
 सता) — (f 1150) K₁ V₁ s B₁ D₁ D₂ s (m' / an) s
 G₁ धातारश्च V₁ B₁ D₁ धातारश्च, D₂ s धातारश्च, G₁
 'धरा' (for 'धारा') D₃ G₁ धर्माश्च, D₄ धातारश्च
 (for धातारश्च) D₅ वताधिप (for धातार) — (L.
 1152) G₁ s स्वता (for स्वता) D₂ पद्मवर्णनिभा शुभा (for
^b) — (L. 1154) V₁ सैवर्णा (for सपद्मा) — (L.
 1155) K₁ सत्परीक्षी (for ते सत्परीक्षी) — (L. 1156) K₁
 सर्व (for क्षेत्रे) D₁ धर्मक्षेत्रे सनातने (for ^b) — (L.
 1157) K₁ ज्ञानया, K₂ K₃ V₁ s B₁ D₁ D₂ s s G₁ s
 सनातने (for सानुये) B₁ Cal ed क्षेत्रज्ञमात्रे / Cal ed,
 'सो' लोके (for ^a) G₁ वारा (for गोचरा) D₂ ध्वनि
 वेदगोचरे (for ^b) — (L. 1159) K₁ युक्ता (for सिद्धा)
 — (L. 1160) G₁ सुते (for सुते) — (L. 1161) K₁
 सिद्धा योगे (for सिद्धिगोचरे) — (L. 1162) वदन्ति (for
 सपत्नीन) — (L. 1163) K₁ s : s D₁ s G₁ प्राप्ता, K₂ D₁
 सर्व, G₁ D₂ Poma eds G ed ह्याणा (for क्षाणा)
 — (L. 1164) D₁ सर्वे च, D₂ ते च सर्वे (for सर्वे स्वेते)
 K₁ D₁ सर्वे च ते द्विजरा (f r ^a)

Colophon — Mention of the *Yajur* D₁ G₁ — *Mention of Ahla* K₁ V₁ s B₁ D₁ D₂ s — *S. 1. 1. 1. 1.*
 K₁ s : s V₁ s B₁ D₁ D₂ s s G₁ वौचरम्, K₂ D₁
 D₂ वुचरम्, D₃ D₄ वौ (D₅ वु) वुचराम्भार — *Any name* K₁ 96, V₁ 209, D₁ 16, D₂ 207, D₃ 93,

सानुस्वरितरागायाः सरस्वत्याः प्रभापते ॥
 तेन ब्राह्मणशब्देन ब्रह्मभोमेन भारत । [1195]
 विभाति स मलो व्यक्तं ब्रह्मलोक इरापर* ॥
 मलो ब्रह्ममुखोत्तीर्णो ब्रह्मशब्दैरनामयैः ।
 प्रयोगे, सप्रयुक्तस्य जल्पप्रिव स वर्धने ॥
 समिद्धिः सोमकलशैः पात्रैश्च सखिखरीः ।
 यथैर्धाहिमिराज्यैश्च पूर्णैश्च जलभाजनैः ॥ [1200]
 क्रमप्राप्तैश्च वसुभिः कर्मभिश्चापराजितैः ।
 गोभिः पयस्विनीभिश्च परिवर्त्तैश्च रोमलैः ॥
 ब्रह्मवृद्धो ययोदृक्खलपोदृक्खल भारत ।
 ब्रह्मज्ञानमयो देवो विद्यया सह संगतः ॥
 मानसैश्च क्रियामूर्तिर्यै च भूता, स्वय नृप । [1205]
 ब्रह्मा जुहोति तासस्मान्मरद्भिः सहितस्तदा ॥
 तेजोमूर्तिर्धरै रूपैर्न च तत्कर्मणास्तृणात् ।
 वैद्यभोक्तेन विधिना सर्वप्राणभृता नृप ॥
 निर्मध्यारणिमाप्तेषी क्षमीगर्मसमुत्थिताम् ।

यजते क्रतुना पूर्वमग्निष्टोमेन स प्रभुः । [1210]
 सदस्यैस्तत्तदो व्यक्तं शुभे यज्ञकर्मणि ।
 जल्पन्ति मधुरा वाचः सानुस्वाराः त्रियास्ततः ॥
 कर्मभिश्च तपोयुक्तैर्देवैर्द्वान्नापारीः ।
 सूर्येन्दुसहस्रौ राजन्विरराज महाननुः ।
 ब्रह्मयोगेण महता ब्रह्मज्ञस इरापरः ॥ [1215]
 वसुधामिर सप्राप्ते सर्वैरेव दिवौकसैः ।
 वेद्वेदाङ्गविद्धिश्च त्रिनीतेर्गङ्गादिभिः ।
 गतागतेत्यप.प्राप्तैः स्वर्गलोके महीयते ॥
 ज्वलद्भिरिव विप्रैस्तेलिभिरेवाथ्यरेऽग्निभिः ।
 ब्रह्मलोक इराभाति ब्रह्मणः स महाननुः ॥ [1220]
 इन्द्रोष्फानि सामानि गीयन्ते ब्रह्मादिभिः ।
 यचनानि प्रमुक्तानि यज्ञपि विततेऽथ्यरे ॥
 तपःश्रमता ब्रह्मपरा सत्यघ्नसमाहिताः ।
 आययुर्मनयः सर्वे मनोभि धोत्रादिभिः ॥
 होता चात्राभवद्राजन्महात्वं च ब्रूहस्पति, । [1225]

Ds सास्वत्या, Dn Gs 'स्वत्या (for 'स्वत्या) Vs प्रभापते,
 Ds1 प्रभापते (for प्रभापते) — (L 1195) Vs सुकेन
 (for प्रो) — (L 1196) Ks Ds सुमुखो (for स मुखो)
 Ns (margin as above) तिर्य (for व्यक्त) — (L 1197)
 Vs कृता ब्रह्मसत्ताजीर्णो, Cal ed मुखैर्हता प्रसीतोर्णो
 (for *) Ks a Ds : निरामयै (for अना) — (L 1198)
 Cal ed बुद्धिश्च (for युक्तस्य) Ds : Gs जलन् (for
 जलपद्) B1 Bom Poona eds C(ed) निवर्धते; Cal ed
 प्रवर्त्तते (for स वर्धते) — (L 1199) Gs तौय (for
 सोम) Ks Vs Dn Ds Ds : बहिर्धरै, Vs B1 इविधरै,
 Bom Poona eds C(ed) बहिर्धरै (for सखिखरी) Ns
 B1 : Ds Gs : पात्रैश्च बहुविकरै (for *) — (L 1200)
 Vs D1 अर्धिश (for आर्धेश) Ks Ds द्रव्यपूर्णैश्च तैर्देवै
 (for *) — (L 1201) Dn कर्म (for क्रम) Ks : Vs
 B1 : Ds Ds : s : Gs प्रभुभिः, Ds पराजि, Gs बहुभि
 (for वसुभिः) Ks Ns Vs Ds कर्मप्राप्तैश्च वसुभिः (for *)
 Ks B1 : Dn [अ]पराजितै, Ns Vs B1 Ds Ds : s : Gs :
 पराजितै, Ds पराक्रमै (for [अ]पराजितै) — (L 1202)
 Ks Ns Vs B1 Ds पारिवर्त्तैश्च, Ks पारिवर्त्तैश्च Ds Ds
 पारिवर्त्तैश्च, Ds पारिवर्त्तैश्च, Bom ed G(ed) पारिवर्त्तैश्च,
 Poona ed परिवर्त्तैश्च (for 'वर्त्तैश्च) Ks Ds पारिवर्त्तैश्च केवलै
 (for *) — For line 1203, Ks Ds subst

50** ब्रह्मवृद्धा ययोदृक्खलपोदृक्खल भारत ।

— (L 1204) Ns दिव्यो (for देवो) — (L 1205) Ks
 Vs Ds 'सूर्यैर्, Ns 'सूर्यैर्, Cal ed सूर्यैर् (for सूर्यैर्)
 — (L 1206) Ds ता-सर्पन्, Gs तस्मात्स (for तासकात्)
 — (L 1307) Gs सूर्यतरो (for 'वर्त्तैर्) Ks : s : Ns
 Vs : Ds Ds Gs स्पृष्टात् (for [अ]स्पृष्टात्) — (L
 1208) Ns Dn Ds वर (for वृष) — (L 1209) Vs Dn
 'समुद्रधाम्, Gs : समाहि (for समुद्रधाम्) Ks B1 Ds
 सनीययै समुत्थित (for *) — (L 1210) Bom Poona
 eds C(ed) वसुधा यजते पूर्णम् (for *) — (L 1211)
 Dn सदस्यैस्त, Ds 'स्वतन् (for 'स्वैतन्) — (L 1212)
 Gs 'नल्लि (for जल्पन्ति) Ds : बाणो (for वाच) Ds
 जल्पन्ते मधुरा वाच (for *) B1 सानुस्वरितवास्तथा (for
 *) — (L 1318) Ds ब्रह्म (for स्वर्ग) Ks Vs महीयते
 (for 'यते) Ds स्वर्गलोकप्रमही यते (for *) — (L 1219)
 विप्रैर्देवैश्च (for विप्रैर्देवैश्च) — Gs om lines 1220-1224
 Ns : om line 1120* — (L 1221) ब्रह्म (for इन्द्र)
 Ns Vs B1 : Ds Ds Gs गायन्ति (Ds सामानि) ब्रह्म
 वादिन (for *) — (I 1223) B1 Ds C(ed) तप शान्ता
 (for 'शान्ता) Ks द्रत (for द्रष्ट) Ks Ds 'वरा हिता,
 Ks Ns Vs B1 Ds 'वरापणा (for समाहिता) — (L
 1224) Ds आपयुर् (for आपयुर्), Gs तप (for धोत्र)
 Ds यचोभि औपवादिभिः (for *) — (L 1225) Ds आप
 (for वात्र) Vs Dns ब्रह्मा चैव (for ब्रह्मत्ये च) — (L

सर्वधर्मविदा भ्रष्टः पुण्यो ब्रह्मसंभवः ॥
 यजमानश्च यज्ञान्ते विष्णोः पूजा प्रयुज्य च ।
 अद्विष्टाः पश्चिमे गभे नपसा सयुते नृप ॥
 पदं विष्णुरजो ब्रह्मा निद्वंद्वो निष्परिमहः ॥
 यतः पदसहस्राणि भविष्यन्त्युद्भवन्ति च ॥ [1230]
 अवध्यं चाप्रमेयं च व्यतिरिक्तं च कर्मभिः ।
 आत्मनि यस्य मुनयो भवन्ति निष्परिमहाः ॥
 परिमहाश्च विषया दोषप्राप्ता महीपते ।
 दोषाश्च युगपस्तर्जं छादयन्ति मनोयलान् ॥
 इन्द्रियप्राप्तविषये चरन्तो निष्परिमहाः ॥ [1235]
 परिमहं ह्युन धर्ममविशालक्षणं नृप ॥
 विशालक्षणयोगोक्तं मनश्छाद्यते नृप ।
 यदि चेन्मुनिशब्देन गृह्यते ब्रह्मादिभिः ॥
 वेदविशाप्रतत्त्वार्थैर्नियतैः कुरुत्तम ।
 दिवि लोकः सतां स्थानं लोकानां लोक उच्यते ॥ [1240]
 यत्र देवा हव्यपुष्टा न क्षयं यान्ति भारत ।
 यजमानश्च भार्गवैः कर्मप्राप्तोदिते पदे ।

मोदते सह पत्नीभिर्निज्जरो वसुधाधिप ॥
 यज्ञावसाने जैलेन्द्र द्विजेभ्यः प्रवदो प्रभुः ।
 ददौ च सर्वभूतानां निर्मलान्नात्मना ॥ [1245]
 त शैलं सर्वगात्राणि परस्परविशेषिणः ।
 न लेकुः प्रविभागार्थं भेतुं मर्त्योऽप्येवमपि ॥
 ततस्ते ब्राह्मणगणा निपेदुर्वगुधातले ।
 श्रेणाभिहताः सर्वे विषयं यदना नृप ॥
 सुपाथो गिरिगुण्यन्तु यागिभस्सुखापिता । [1250]
 अन्नतीक्ष्णतः सर्वाञ्छिरसा नाग्निजोत्तमान् ॥
 न हि शक्यो वल्लेक्षु कुम्भभिरमुसङ्गिभिः ।
 अपि यमेशैर्दिव्यैः परस्परविरोधिभिः ॥
 महीभूता यदा सर्वे भविष्यन्त समाहिताः ।
 अविरोधेन युगपद्विभक्तिष्वप्य निर्हताः ॥ [1255]
 वलं हि रागद्वेषाभ्यां वर्धते ब्रह्मसंगनाः ।
 विमुक्त रागदोषाभ्यां ब्रह्म वर्धति शाश्वतम् ॥
 यदाह भवविषयसि स्वाग्निभिः शिलासितैः ।
 धातुभिश्च विसर्पद्भिः शिखरैश्चातुपातिभिः ॥

1236) Ks Ds Ds धर्मभूता, Ns Vs ब्रह्मविदा, V1 वेद
 (for 'धर्म') B1 (margin as above) वीमत (for संभव)
 — (L 1238) K1 : Ns B1 : Ds Ds : Gs संयुत (for
 संयुते) Vs तपसा संयुतेभ्यश्च, Ds 'सा संयुतो नृप (for ')
 — (L 1239) Gs पर (for पद) K1 : Ns Vs : Ds Ds
 : : निद्वंद्व निष्परिमहम् (for ') — (L 1230) Ks अवन्ति
 हि, Ks Ds प्रसन्नन्ति, Ds दिनद्वयानि, Ds प्रवश्येव (for सवि
 श्यन्ति) — (L 1231) Ds शरयक, Gs सपाय (for अवश्य)
 — (L 1232) Ds अनेयुर्न परिमहा (for ') — Ds a om
 (hapl) lines 1233-1235 — (L 1233) V1 : B1 प्राप्ता
 (for प्राप्ता) — (L 1231) K1 : Ns Vs : B Ds
 Ds : : दोषाश्च (for दोषाश्च) Gs : दोषाश्च बहव सर्वे (for
 ') V1 नपसा (for सयुते) — (L 1235) Vs बहव,
 Ds विषयैश्च (for 'ये') Ds नि सद्गता (for चान्तो) — (L
 1236) Ds मुष्टा (for मुष्टा) Ks Ds वसं (for धर्मम्) Bom
 Poona Cal eds G(ed) विदुः (for नृप) Ks Ds विषया
 सहस्र नृप (for ') — (L 1237) Gs : वनसा (for न
 सन्त) Ds छान्ते तपसा न ने (for ') — (L 1238)
 Ds मुनये (for मुनये) — (L 1239) Ds यतस्यैश्च (for
 'सातिर') — (L 1 40) Ks देवलोका, Ns Vs : Bs
 दिवि लोक, Ds Ds : दिवि लोक, Ds यदि लोके, Gs

विषयैश्च (for दिवि लोक) G(ed) देवानां (for लोकानां)
 — (L 1241) B1 लोक (for देवा) Ks Bs Ds हव्यपुष्टा,
 Ds सव्यपुष्टा; Cal ed हव्यपुष्टा (for 'पुष्टा) — (L
 1242) K1 सायैस्ते, Ks Ns Vs B Ds Ds : योग्ये स्ते,
 Gs : योग्येस्ते (for भावै स्ते) Ks Vs Ds : यज्ञाभिश्च
 भावस्यै (Vs योग्ये स्ते, Ds भावैस्ते), Ds 'मानस्य भावै
 स्ते (for ') Cal ed प्राप्ताभ्युने (for 'द्विते) — (L
 1244) Ks B1 Cal ed विभु, Ds हिम, Ds प्रभुम् (for
 प्रभु) Ds द्विजेष्व प्रवसे द्विज (for ') — (L 1245)
 Ks Ds : ददौ स, Ns B1 Gs : प्रदाय, Ds : Ds Ds Ds
 दयया, Ds प्रवदो (for ददौ च) — (L 1246) K1 :
 सायु, Ds गोत्राणि (for सा) Ns यथेयिण (for शिवे) .
 — (L 1247) Ks D1 मनु (for भेतुं) — (L 1248)
 K1 : Ns V1 : Ds ततस्ते ब्राह्मणा दाम्भा (for ') — (L
 1250) Ds चाभिर, Ds वाभिर (for वाभिर) D1 G(ed)
 भागिडे (for 'ता) — Ds om (hapl) line 1253
 — (L 1253) B1 यथैयिभि (for विरोधिभि) — (L
 1255) Ks यथिभ्यः निर्दिष्टा (for ') — K1 : Dn1
 D1 : om line 1256 — (L 1256) Dn1 Ds दिन (for
 यज्ञ) Gs विस्मया (for स) — Ds om line 1257
 — (L 1257) V1 : विमुक्त (for विमुक्त) Ns निर्मुक्त रागद्वे

विशीर्षेः पार्श्वविराजाम्ब्राणलितैर्भुवि । [1260]
 बहुभिर्न्यालरूपैश्च चोद्यमानो गृह्णागवैः ॥
 प्रतिगृह्य तु तद्वाक्यं शैलेन्द्रस्य मुभापितम् ।
 सृष्ट्वा यभूयुस्ते सर्वे तदा ब्राह्मणसत्तमाः ॥

Colophon.

वैशाख्यन उगाच ।

शलिहोमाश्च यथेन्द्रे अहन्त्यहनि भारव ।
 द्विजानां तपसाह्वानां गृह्धर्मे प्रतिष्ठताम् ॥ [1265]
 देवताद्याश्च पूज्यन्ते तदाप्रभृति भारन ।
 तेषां ब्रह्मविदा राजन्मृषियव्या ब्रह्मारादिभिः ॥
 तत्रैव ब्रह्मसद्गते समे नितृणकण्टके ।
 प्राज्येधनमृणे देशे पुण्ये पर्वतरोमसि ॥
 पास यत्र प्रकुर्वन्ति दृष्ट्वा अमरतः क्रियाम् । [1270]

तपोर्विर्नो महाभाग्य ब्रह्मचर्येन स्थिताः ॥
 गृहस्थधर्मनिरता दानप्राप्तेन चेतसा ।
 यतयश्चापि बालान्ति धर्मेण हरिराङ्घ्रिणः ॥
 अन्ये कर्मभले चैव रता ब्राह्मणपुंगवाः ।
 अभिहोत्रवस्त्राता जिवकोषा समाहिताः ॥ [1275]
 दैवयुक्तेन वा युताः कर्मणा ब्रह्मसत्तमाः ।
 चीतरश्मलसंघीता नियता नियतेन्द्रियाः ॥
 शरन्तो ब्रह्मचर्यं च यत्नमाख्याय वारणम् ।
 अनेन विधिना राजन्त्रमप्राप्तेन सर्वशः ॥
 क्रमाद्यै वेदसरस्वार पुण्यं प्राप्ताः सनातनम् । [1280]
 पूर्वैराचरितं राजन्मुनिभिर्भिक्षनादिभिः ॥
 नावेदिद्विद्वानागच्छेन्नापि पौत्रं व्रतं शरेत् ।
 न च त्यागेन गच्छेत् गृहधर्मं च ॥ त्यजेत् ॥

पाश्या, Ds बल हि राशो (for ") — (L 1258) B₁ विष्णु (for यज्ञ) A₁ s यदाह भेदमिच्छामि (for ") N₁ B₁ s Ds Ds स्वभाभङ्ग, Ds स्थान (for स्वर्ग) A₁ D₁ s शिलायाने, B₁ s D₁ Cal ed 'तले' (for 'शिने') V₁ शकुभिर्दे सिकतले, Ds स्वय भिक्षु शिलायाने (for ") — Ds om lines 1260 1261 — (L 1260) K₁ s Ds विस्तीर्ण, D₁ विस्तीर्णे (for विशीर्षे) V₁ [अ]गलितैर (for [अ]गलितैर) B₁ G₁ नागैश्च गलितैरपि (G₁ 'हैर्भूव') D₁ नागैश्चास्त्रगलितैरपि (for ") — (L 1261) K₁ लोचमानो, A₁ D₁ नांघ', V₁ चोप', D₁ मिघ', D₁ वाय' (for चोय') — (L 1262) N₁ V₁ s प्रत्यगूकृत तद्वाक्य (for ") D₁ G₁ शैलेन्द्रैण (for 'मृष्य') N₁ च (for सु) — (L 1263) दृष्ट्वा (for दृष्ट्वा) A₁ च ब्रह्म (for ब्राह्मण)

Colophon — *Vention of the Four Dss* — *Mention of Khila* A₁ V₁ s B Ds D₁ s — *Sub parra* K₁ s s N₁ V₁ s B Dn Ds D₁ s s s G₁ चौक्यम्; A₁ सुक्यम्, D₁ सुक्यप्रादुर्भाह — *Adhy no* A₁ s (mar₀) 97, V₁ 203, Dn 17 Ds 208, D₁ 96, D₁ 324, D₁ 204, G₁ 350, G₁ 348

(L 1264) A₁ s V₁ s Ds Ds s बलि (for बलिर्) — (L 1265) V₁ B Dn D₁ s s धर्मयु (for धर्मप्र) N₁ V₁ गृहस्थे (for धर्मे) यमिष्ठताम् (for ") — (L 1266) K₁ Ns Dn D₁ s G₁ देवतावीर्य (for 'वाय') Ds देवता आदि पूज्यन्ते, G₁ 'वीर्य युज्यन्ते (for ") Ds अहन्त्यहनि भारव (for ") — (L 1267) धर्मे (for ब्रह्म) Ds वादि नाम् (for 'मि') — (L 1269) प्राप्ते पव, A₁ प्राप्ते

चन, K₁ प्राप्ते चन (for प्राप्तेधनचन) — (L 1270) A₁ Ds तत्र (for यत्र प्र) N₁ B₁ G₁ अगवही, B₁ Ds भागवही (for अमरत) V₁ s Ds Ds क्रिया (for क्रियाम्) — (L 1271) Ds यथे (for व्रते) D₁ ब्रह्मचर्यं प्रतिष्ठिता (for ") — (L 1272) A₁ D₁ गृहस्था (for 'स्थ') D₁ (sup in) व्याव, Ds ज्ञान (for ज्ञान) Dn G(ed) नितकोषा समाहिता (for ") — (L 1273) K₁ s D₁ कानु-तो, A₁ कानु-तै, B₁ s बालेण, D₁ s G₁ s कानु-ते (for कानु-तै) N₁ V₁ s B₁ Ds वतयश्चापि (B₁ Ds 'वि') कानु-ते (for ") A₁ D₁ sup in) s ह रिवाङ्घ्रिण, N₁ V₁ s B₁ Dn Ds D₁ [ह रि] वि, B₁ Ds [अ]वधिना G₁ भुवि वा G₁ हरिवाङ्घ्रिणि (for हरिवाङ्घ्रिणि) G₁ G₁ दिनाङ्गिण त्रिदो-येण कक्षा इत्या तद्वन्त इह ग्रहमिःपथे ॥ — (L 1274) A₁ Ds वास्ये, N₁ V₁ s Ds वस्ये (for वस्ये) V₁ वस्येव (for वस्ये वै) A₁ वास्ये कर्मपदैर्ब्रह्म, A₁ D₁ धाम्ने धर्म पले चैव, A₁ धर्मधैव वस्येव, Dn D₁ s s G₁ s वस्ये कर्मपदैर्ब्रह्म (for ") Ds सत्तमा (for पुनरा) — (L 1275) V₁ Ds ज्ञया, D₁ सयै (for ज्ञ) G₁ सत्तावृता (for द्विना) — (L 1276) Dn धाम्ना (for कर्मणा) B₁ रिचमा (for स') A₁ कर्मे ब्राह्मणसत्तमा (for ") — (L 1277) Ds चैव (for चैव) — (L 1278) Dn Bom Poona Cal eds G(ed) व्रतम् (for व्रतम्) — (L 1279) A₁ Ds कर्म (for व्रतम्) — (L 1280) A₁ s D₁ s एव च (for वेद वेद) N₁ क्रमाद्यै वेदसरस्वार, V₁ धर्माद्यै वेद-स्यारै (for ") V₁ पुन (for पुन्य) D₁ सनातना (for 'तनम्') — (L 1282) D₁ नावेदिद्विद्वानागच्छेन्नापि Cal ed अवेदिद्विद्वानागच्छेन्नापि (for ") — (L 1283) V₁

एनं न गच्छेदुत्थानमप्राप्नो वेदसचयम् ।
 सचयः सचयः पूर्वः सामगाना च भारत ॥ [1285]
 ये चापि पुत्रिणो न न्युः श्रुत्वापि प्राप्नुयुः फलम् ।
 ब्राह्मणास्तपसा शान्ता गुरोश्च परित्येया ॥
 यस्य नेनं श्रुतं ब्रह्म गृहीतं विशा पते ।
 कामं तं धार्मिको राजा द्रुहकर्मणि कारयेत् ॥
 अथ वा नेन विद्येत यद्रक्ष नाद्रियेहितः । [1290]
 द्वाभ्यां तु श्रोत्ररिपये मनः पूर्वं समाहिते ॥
 एनं सर्वेन्द्रवारम्भान्वेदपूर्वमस्माभ्येय ।
 ब्राह्मणो भूतिसंपन्नो य इच्छेद्भूतिमात्मनः ॥

Colophon

देशपायन उवाच ।

ते तु गोब्राह्मणोर्लाक्षं चन्द्रादिव्यपुरम्भताः ।

ब्राह्मणान्बुजयन्तजन्तुभिर्महसंमयैः ॥ [1295]
 नारदप्रमुताश्चैव गन्धर्वाः शपयो नृप ।
 कुर्वन्ति सनतं गवीः कमप्राप्तेः पितामहम् ॥
 वचोभिर्मयुराभायैः पक्षेन्द्रियनिगमिभिः ।
 सर्वभूतमियकरीः सर्वभूतहितैपिभिः ॥
 सत्यमानश्च यक्षान्ते पञ्चेन्द्रियगमाहितैः । [1300]
 श्रोत्राच भगवान्ब्रह्म दिष्टया दिष्टयेति भारत ॥
 नतः यज्ञयपगाभाप्य श्रोत्राच भगवान्प्रभुः ।
 भवानपि पुनैः सार्धं यक्ष्यते वसुधातले ॥
 ऋषिभिः परमप्राप्तेः सर्वभूतवृद्धिणैः ।
 यज्ञाः सुराश्च ते सर्वे यथाप्रतिगुणैः प्रभो ॥ [1305]
 नय यक्ष्यामहे सर्वे पूर्वं यक्ष्यामहे वयम् ।
 एतन्मन्योन्मासंरम्भात्रिचन्ते यल्लर्दिताः ॥

समाचोत्त (for क व ल्योत्त) — (L 1284) B एकपदं,
 Ds नैव स (for वृत्त) B: Dns नैव (Dns 'व') मत्तेन
 दु न्यामस्, Dr पूतेन मच्छेदयमानम्, Gs दूत न वच्छेदयमानम्
 (for ") — (L 1285) Ks मयैव Gs वय (for कश्चय)
 V: s B: s संवदा (for 'द') N: K V B Dns Da Ds s
 Ds दस्य, Dns पूर्वा (for पूर्व) Ds धर्मस्य सचय सर्व (for
 ") Dr सामगाना, Cal ed सामगान (for 'गावः') — For
 line 1285, Ds subst

51** असचयश्च सचयश्च सामगानं च भारत ॥

— (L 1286) Ds ये पुत्रिणो नरा न रतु (for ") — (L
 1287) Ds Gs ब्राह्मणास्तु परि(12) सप) प्राप्ता (for ") B: s
 Ds परित्येयता गुरो (for ") — (L 1288) Gs धर्म (for
 ब्रह्म) Ds प्रगृहीत, Ds गृहीत च (for न गृहीत) — (L
 1289) Ds काम सत्प्राप्तिको राजन् (for ") Ds यज्ञ, Cal
 ed दाम (for दृष्ट) — Gs om lines 1290-1292 — (L
 1290) Ds Ds Cal ed यो महा (for यद्रक्ष) Ks s V: s Da
 यद्रक्षवापि मे द्विज, N: s यो यद्रक्षवापि चेद्विज, V: s यद्रक्ष
 वापि चेद्विज, Ds यद्रक्षवापि मे द्विज (for ") — (L 1291)
 Ks s Dns Ds: हाया श्रोत्ररिपये (Dns 'ये'), Cal ed
 श्रीप्राप्तिनामि (for ") V: s सर्व (for पूर्व) Ks Dns Ds
 Gs समाहितम्, Cal ed 'हेतु' (for 'हिते') Dns मन पूर्व
 समाहितम् (for ") — (L 1292) N: s वृत्त सर्वविपारम्भात्
 (for ") Ks s Ds s पूर्वादि (for 'प्राग्') Ks N: V: s B:
 Dns Dns Ds: समाचोत्त (for 'होत्त') B: s Ds s C: s वेद
 (D: s वेद 'पद' समाचोत्त (for ") — Ks om line 1293
 — (L 1293) N: s V: s Ds Gs s वेद, Rom Pex om eds
 भूत (for भूति) Ds महा भूतिसमुपगतो (for ")

Colophon — Mention of the Epic Dst Gs — Men-
 tion of Kheda V: s B Dst Ds: s — Sub-parvan K
 Ns V: s B Dst Dst Ds: s s Gs वी Ks दुर्वरस्य, Dr
 पुत्रप्रदातृवाच — Adhy no Ks (margin) 95, Vs 210,
 Ds 18, Dns 209, Ds 97, Ds 295, Ds 205, Gs
 331, Gs 349

Gs om lines 1294-1324 — (L 1295) Ds हे (for ते)
 Ks B Dns Ds s Gs हे तु गोब्राह्मण नामाग्र, Ns V: s Da
 Ds ते तु गोब्राह्मणा च (for ") Ks Cu नामाग्र-नामि
 भायो विष्णुपरायो वेपु न नाग राज प्रहृतिवाच । 49 Ds Gs
 गुरुवृत्तान (for 'ता') — (L 1295) Dns Gs Cu देवात्
 Ds सर्वे (for शपय) Ds यद्रक्षानाम्ब्रह्मा (for ") Ns
 मुनिभिर् (for वसु) V: s विमर् (for समर्थ) Ks यद्रक्षि
 वृक्षसम्ब (for ") — (L 1296) Ks Ds रण्य, Ds
 'वर्त' (for 'वर्') Ks Da नृपा (for नृप) — (L 1297)
 Ks Ns Da वज्रिनि, Ds शृणुर्गता (for कुर्वन्ति) Ks
 Ds s वृक्षे (for वृक्ष) Dns यद्रक्षो सतत यज्ञे (for ")
 Ks Ns V: s B Dns Ds s Gs यद्रक्ष (Ks Ds यद्रक्ष
 (for 'प्राप्ते') — (L 1298) Ds मयुगायै (for
 'ययै') — Ks om line 1299 — (L 1299) Ns om
 line 1299 Gs द्विजे सर्व (for द्विजैपि) — (L
 1300) Ds सत्यमानोत्त (for 'नत') V: s सत्यमानो वज्रिनि
 (for ") Ds Cal ed विप्रागमि (for समाहित) — (L
 1301) Ns V: s Ds वारयते मुनिमाभाप्य (for ") — (L
 1301) Ks Ds वृत्त (for 'वृत्') — (L 1305) Ks s
 Ns V: s Dns Ds हे सर्व: Ks Ds s नामाग्र (for 'ते सर्व')
 B: s भूतमये (for प्रतिगुणै) — (L 1306) V: s इत्यामहे

दैतेयाश्चाप्यदैतेयाः परस्परजयैषिणः ।
 युद्धायेव प्रतिष्ठन्ति प्रगृह्य विपुलैः सुनैः ॥
 निरायमाणा ऋषिभिरुपसा दग्धमिन्द्रिणैः । [1310]
 अन्यैश्च बहुभिर्भिर्देवेदान्नपातैः ।
 निरायमाणा युध्यन्ति वृषभा इव गोमुले ॥
 ते युद्धारम्भसमुद्भाः सर्वशान्तिजयेषिणः ।
 पश्यतां सर्वभूतानां सूर्योर्विपयमागताः ॥
 ततः शन्देन महता परं कृत्या महाबलाः । [1315]
 रुग्धन्ति बाहुभिः युद्धाः सपक्षा इव पक्षिणः ॥
 चञ्चल वसुधा चैनं पादाक्रान्ता च रोषिभिः ।
 नौर्यथा पुरुषाभ्रान्ता भाराक्रान्ताःसीदति ।
 पर्वताश्च विग्रीयन्ते नर्दमाना वृषा इव ॥
 शुश्रुमुश्च महानद्यस्ताडिता मातरिथ्वा । [1320]
 ततः सममनमुद्धमधोर्धिष्णोश्च भारत ॥
 युगान्तकरणं पोर सर्वप्राणिभयंकरम् ।
 प्रभमाथ बल विष्णुः सममनरूपैरुग्रम् ।

वहेरिव बलं दीप्तं शमयत्यम्बुना यथा ॥

Colophon

वैशाखायन उत्राच ।

बलान्स तु दैतेयो मधुर्भामपराक्रमः । [1325]
 वनव्य पाशैर्निष्ठितैर्महेन्द्रं पर्वतान्तरे ॥
 तं वै प्रदादयचनात्क्षत्रतश्च भारत ।
 ऐश्वर्यमेन्द्रमारुङ्क्षन्मविष्यं बुद्धिसंक्षयान् ॥
 बध्वेन्द्रं सहसा मध्ये पाशैर्मर्मविग्रीयैः ।
 आयसैर्गुह्यभिश्चिरेवल्बद्धिर्निर्दारणैः ॥ [1330]
 रिष्णुमेराप्रणीप्रमाह्वयमुद्धकेविदः ।
 मध्ये गगानां सर्वेषां कालस्य वशमागतः ॥
 द्विधीभूताः चाश्वयेषां मधोर्वज्रमुपागताः ।
 युद्धार्थमभ्यधानन्त प्रगृह्य विपुला गदाः ॥
 गन्धर्वाः क्षितिराश्वेय वागे गीते च शोचिदाः । [1335]
 प्रनृत्यन्ति प्रगायन्ति प्रहसन्ति च सर्वशः ॥
 लक्ष्मीभिः सुप्रयुक्ताभिर्मधुराभिः स्वभाषतः ।

(for यद्वा) Ks पूर्व (for सर्वे) — (L 1307) Ks s
 Ds s संभारद् (for वरभारद्) Vs Bs s Dns Ds Gs
 विद्यन्ते, Ds विन्यते (for विद्यन्ते) — (L 1308) Ds
 [ब]देवेया (for [ब]दैवेया) O* तथा देवाश्च दैतेया (for *)
 — Gs om lines 1311-1313 — (L 1311) Bs Bom
 Poona eds G(ed) विविधैर् (for बहुभिर्) — (L 1313)
 Ks Ns Vs s B Ds Ds s s प्रमुद्गारमसक्रान्ता (Vs
 'भारा', Ds 'भ्राप्ता'), Dn प्रमुद्गारमुत्सक्रान्ता (for *)
 Ks Vs s Bs s Ds s s सर्वप्राणैर्, Ns सर्व प्राणैर् Bs Dns
 Ds सर्व प्राण (for सर्वप्राणि) — (I 1315) Ks Vs Bs
 Ds s Poona ed महाबल (for 'बल') — (L 1316)
 Ds s सुपक्षित (for रुग्धन्ति) Gs बहव (for बाहुभिः)
 Ks Bs Ds पूर्वता, Ds (sup ltn as above) पक्षिण (for
 पक्षिण) — (I 1317) Bs s शोचिभिः, Dns शोचिभिः (for
 रोषिभिः) Ks Dns Ds य (Ds य) दत्तान्तरारोषिभिः, Ds
 पदाक्रान्ता विग्रीयिभिः (for *) — Ds om lines 1318-
 1319 — (L 1318) Ns Vs s B Ds Ds विग्रीयन्ति महाबले
 (for *) — (L 1319) Bom Poona eds G(ed) गजा
 (for वृषा) — (L 1323) Ks s Ds प्रमत्त स (for 'मात्र')
 Vs s बलाद् (for बल) Ks Ps Ds पौरव (for 'वम्')
 — (I 1324) Ks शर्म यानि (for शमयति) Ds Ds s Gs
 शमयत्यम्बुना यथा (for *) — After line 1324, Ns Bs s
 ms.

53** यथा प्रशामित तेन भयबलवकारिणा ।

[Bs s यथा प्रशामि (Bs 'शामि') तेन (for *) Bs त्व
 यथावत्प्रशामि (for *)]

Colophon om in Ks — Mention of the Epic
 Das — Mention of Khila Vs s B Ds Ds s
 — Subpartan Ks s s Ns Vs s B Dns Ds Ds s s
 Gs चौन्दरम्, Dns पुण्डरीकम्, Ds s चौन्दरमात्रम्
 — Adhy no Vs 211, Dn 19, Dss 210, Ds 98, Ds
 225, Ds 206, Gs 352

(L 1327) Dn स (for वै) Ds लक्ष्मणश्च (for लक्ष्)
 — (L 1329) Ks लक्ष (for शरत्) Ks s Ds [मा]वाप
 (for लक्ष्ये) Ns Vs s शरत् (for शरत्) Ds Ds s विर
 त्रिते, Ds (uf ltn) Gs विपद्दे (for विवर्जिते)
 Gs Gs मर्मविपद्जिते = भेदस्थानादित्थेयैरित्यर्थः । Gs — (L
 1331) Ks Vs Bs Ds Ds s s Gs रुद्रम् (for उग्रम्) K
 Ds s s माह्वय (for 'वद्') Dn बुधैर् (for 'कोविर्')
 — Ds om lines 1333-1332 — (L 1335) G(ed) सवे
 (for मध्ये) — (L 1333) Ks s द्विधीभूताः Gs द्विधीभूत
 (for 'भूता') Ks सुत्वोर (for मधोर) Bs मधोर्वज्रविषयनाः
 Ds मानवैः समुपागता (for *) — (L 1334) Bs विपुला
 सुधारा, Ds लो मदाय, Gs s 'मन्त्रमुदा' (for 'म मदा')
 — (L 1335) Ks om (hapl) lines 1335-1340* Ks s

मनो मधोर्विधुन्यन्ति युध्यमानस्य राणिणः ॥
 मधोर्वलायं मधुनो नियोगात्पद्मोनिनः ।
 एताविकारान्दुर्वन्ति गन्धर्वाः सत्यवादिनः ॥ [1340]
 तत्र सत्ता द्वि गान्धर्वं तस्मिन्नाब्दे ददुर्मनः ।
 दानरात्र्यासुराश्चैव प्रत्यक्षं यान्ति प्राणद्वन ॥
 मधोश्च मन आक्षिप्य पद्मव्योगेन चक्षुषा ।
 मन्दं प्रापतद्विष्णुर्गदोऽग्निरिव दारपु ॥
 ऋषयो वीरमनसः सिंघिद्वयधितमानसाः । [1345]
 पिनामहं पुरस्कृत्य क्षणेनान्तरधीयत ॥
 विष्णुं सोऽभ्यहन्तकुड्रो मधुर्मधुनिभेक्षणः ।
 भुजेन शङ्खदेशान्ते न चपन्त्ये पदात्पदम् ॥
 विष्णुश्चाभ्यहन्महैर्यं करामेण सनाम्तरे ।
 स पपात मदीं तूर्णं जातुभ्यां रुधिरं यमम् ॥ [1350]
 न चेनं पतितं हन्ति विष्णुर्बुधविशदरः ।
 बाहुपुद्गेन सगर्यं गन्धाचिन्त्यपराजमः ॥
 इन्द्रध्वज इषोक्तिद्वजानुभ्यां स महीतलात् ।

मभू रोपपरीतात्मा निर्दमिन् चक्षुषा ॥
 परपामिस्ततो धर्मभरयोन्मयमसिगर्जतुः । [1355]
 समीयतुर्बाहुपुद्गे परस्परवधेयिणौ ॥
 उभौ तौ बाहुचलिनानुभौ युद्धविगारदौ ।
 उभौ च तपसा ध्यान्तानुमी सत्यपराजमी ॥
 दृढप्रहारिणौ वीराचन्योन्मं विचरुर्धतुः ।
 शैलेन्द्राविष युध्यन्तौ पक्षेः पापाजमनिभैः ॥ [1360]
 निरर्पन्तौ रमन्तौ च अन्योन्यं यमुपातले ।
 गजगिरि विषाणाग्रैर्नराग्रैश्च निचेलुः ॥
 ततो व्रणमुरीक्षेव मुत्थान रुधिरं बहू ।
 भीष्मान्धं धातुसंसर्पं शैलेभ्य इन काञ्चनम् ॥
 संसिञ्चौ रुधिरपेक्षं जयक्षिः समरक्षितौ । [1365]
 अयोधिनः पद्मग्रैश्च तौ व्यवारयतां मदीम् ॥
 अमिहत्य तु तौ वीरौ परस्परमनेकधा ।
 पतंगाधिर बुधेतौ पद्माभ्यां मांसशुद्धिनौ ॥
 शुश्रुवुधानरक्षिष्य सर्वभूतानि पुष्करे ।

Da-3 वाय (for वाये) — (L. 1336) Da मृत्यन्ति स
 प्रयापयति (for ") — (L. 1337) V s Da स (Da च) मारत
 (for स्वापय) — (L. 1338) Da विरामयति, Da विपु
 र्वन्तो (for "रित) — (L. 1339) V s s Da मधोर्वलाय
 मधुनो, D s "बलं विपुन्यन्ति, D s "बलस्य मधने, D s "बलाय-
 मधुना (for "), K s -योनिना, Bom ed U(ed) योनिना
 (for योनि) — (L. 1340) K s V s गन्धर्वाः सड योनिना
 (for "), — (L. 1341) K s सलीक्षि, K s Da सलानि,
 B s s Da [क्ष]सला हि; D s सलीक्षि, D s सल हि (for
 सला हि), N s V s सलाक्ष (V s "स) ला हि गन्धर्वस्य, D s
 सत्र सला हि गन्धर्वस्य (for ") K s s s प्रयोद; K s Da
 D s s s Da सप्रयु, V s s s हयुर (for हयुर)
 — (L. 1342) B s s Da G s प्राणद्व (for "द्व). — (L.
 1343) D s भागित (for "द्व) — G s om line 1344. — (L.
 1344) K s प्राविशतु, K s V s D s प्रपेद, K s प्रविशेद; Da
 D s G s प्रपेद, D s प्रपनत्, D s प्रपत (for प्रापनत्) N s
 D s मण्डलं (D s "न्द्रे) वर्धते विष्णुर (for ") — (L. 1345)
 B s G s मन्त्र (for "स) K s ऋषयो वीरमनसं (for ").
 N s भागित, V s s Da युगिन (for स्वायिक) — (L. 1347)
 K s विष्णु (for विष्णु) D s मय्यहन्तु (for मोक्ष्य) —
 — (L. 1349) D s युय (for यय) K s s D s चरन्तौ
 (for देवन्तौ), K s युगेन चरन्तौ (for ") — (L.
 1349) K s मण्डलं (for "न्द्रे). — Da om lines

1351-1379 — (L. 1351) K s स (for स) — (L. 1352)
 K s s B Das D s s s G s युद्धे हि; D s युद्धस्य, G s युद्धं
 हि (for युद्धे) D s सत्य (for [स]विमय-), B s चराजमम्
 (for "यम) — (L. 1354) K s D s बहू, D s स हू (for
 सपु). — (L. 1355) K s सतिनयसु, N s च जगर्जतु, V s
 B s D s च जगर्जतु, B s D s सतिनयसु; D s "जगर्जतु; D s
 "मस्यु (for "गर्जतु) — (L. 1356) D s समीयतुर्बाहुपुद्गेन
 (for "), N s V s B s D s D s तवैरिण (for "वैरि).
 — (L. 1358) K s D s सत्ता, D s पता (for सत्ता), B s
 सत्तात्, G s s हा (for हा) N s V s s D s उभौ तौ सत्ता
 सत्तात् (for ") — (L. 1359) K s हव कर्तु; B s D s
 लो चर; D s क्षत्रि; G(ed) विचरुर्धतु; (for "वर्तु) — (L.
 1360) K s सविशतु; D s सन्दे (for सविशतु) — (L.
 1361) K s s B s D s च सली च, K s s V s B s s D s D s
 यमनौ च; D s हस्ती सार, G s यमनौ वा (for सग्नौ च) —
 — (L. 1362) D s विचरन्तौ (for सत्ताग्रैश्च) D s विष्णु-
 र्द्विभौ (for "). — (L. 1363) D s सत्ये (for सतिनय-)
 — (L. 1366) G s मयोदरौ (for "वर्तु) D s पराजय
 (for "यय) — (L. 1367) D s युधेन (for "तौ), V s B s
 सविशतु; D s (marf) सविशतु (for "विशतु) — (L. 1367)
 N s V s s B s D s सौधरे (for "यु) — (L. 1370) D s s
 मितानौ यमनयुधौ (for "), — (L. 1371) D s युधौ
 (for "यु) D s युधौ, G s सत्ये (for सत्ता) K s चराजमम्;

सिद्धानां यदनोन्मुखाः परया यणसंपदा । [1370]

स्तुतयो विष्णुसमुत्तः सत्याः सत्यपराक्रमे ॥

शरीरं धातुसयुक्तं सयुक्तं चेतनेन च ।

वद्वक्ष इन्द्रियैर्युक्तं तेजोभूतं सनातनम् ॥

भूयं तिष्ठन्ति भूतानि सूक्ष्मे प्रलयता गते ।

पुनश्चोद्भवते सूक्ष्मं बहुरूपमनेन च । [1375]

प्रयोध्य भाय भूताना त्रिषु लोकेषु कामदः ॥

सूरूपो बहुरूपस्ताल्लोकांस्तंचरते यशी ।

मानसीं तनुमास्थाय बहुभिः कारणान्तेभिः ॥

योगात्मा धारयन्तुमी नामात्मा नदिर्धनः ।

ब्रह्मभूतं परं चैव सूक्ष्मेणात्मानमीश्वरः ॥ [1380]

ब्राह्मेण विप्रान्यसति मुदेनैव च क्रियान्म ।

प्रदानं र्मणा वेदयान्मूद्रान्परिचरेण च ॥

गायः क्षीरप्रदानेन अश्वान्यशेषु प्रोक्षणेः ।

पिनरक्षोष्मणेवेह हविर्माणेन देवताः ॥

चतुर्भिर्वर्तितैरिष्टाङ्गैरिभिरन्यैश्च धातुभिः । [1385]

सप्तभिः पितृभिर्नित्यैर्ग्रील्लोकान्परिरक्षणे ॥

चन्द्रमूर्धात्मकं नित्यं तद्वत् निहतात्मरम् ।

प्रकाशो चाप्रकाशो च निगूढं ह्येन तेजसा ॥

प्रयस्तु पितरो नित्यं वर्धयन्ति दियावरम् ।

चतुर्भिः पितृभिश्चैव चन्द्रो वर्धति मण्डले ॥ [1390]

प्रयः पितृगणा नित्यं पिण्डान्धाददन्ति ते ।

चत्वारोऽन्ये पितृगणाः सिद्धाः पञ्च आददे ॥

त्यमेव पञ्च तावन्मार्गस्येव पापघ्नतास्थिभो ।

सनातनमयो दिव्यः शाश्वतो ब्रह्मसमयः ॥

तस्मान्नेन आदृष्टे अभिर्गाम्युक्तं मर्शः । [1395]

अतस्त्वं कर्मणा तेन आदित्यं समपयथाः ॥

यद्भासि जगत्सर्वं रश्मिभिः प्रदहन्ति ।

युगान्तराले सप्तांसे परा सिद्ध्युपागतः ॥

पञ्चसंधानमावासा लोचं चरसि धातुपम् ।

ऋषिभिः सह गृहात्मा सूर्येन्दुबलसम्पन्नेः ॥ [1400]

सफलं कर्म कुर्याणो यजता पुष्टिर्धनम् ।

B: 'यणा', Ds 'कम्' (for 'कम्') — (L. 1375) Ds तथा
ब्रह्मेन्द्रियैर्युक्तं (for ' ') — (L. 1374) Ds Gs भूतानि (for
'भू') — (L. 1377) Ks Ds ब्रह्मणो (for 'ब्र') Ks B बहु-
रूपात् (for 'रूपात्') Ds सूरूपो बहुरूपश्च (Ds 'वन्मात्'),
Ds स्वरूपो बहुरूपश्च, Gs स अरूपो बहुरूपात्मात् (for ' ')
Ds संहरते (for 'सच') Ks भुभिः Vs वशी (for 'वशी')
— (L. 1378) V: B: s Ds-s (s marg) Gs मानुषी (for
मानसी) — (L. 1379) Ks नामात्मानन्दवर्धनः, Ks s Ds
नामात्मानं दिवचर (Ks 'वचम्'), Vs नामात्मा त्वं दिवचर,
Ds नामात्मानं विवर्धनम् Ds नामात्मानं स्वयंप्रकाशम् (for ' ')
— (L. 1380) Gs सूक्ष्मम् (for सूक्ष्मेण) Ks s Ds ईश्वरम्
(for 'ई') — (L. 1381) V: s त्रिभिः (for विप्रान्) Ds
विशति (for 'वसति') Ks ब्राह्मेण विप्रान् वसति, Ks अ विप्रा
युष्यन्ति (for ' ') — (L. 1382) Ds उद्योग, Gs प्रयानः
(Ed) प्रदान (for 'प्र') Vs वेदय (for वेदयान्) Ks
यदा, Vs यदा (for यदात्) — (L. 1383) Ds प्रोक्षिता
(for प्रोक्षणे) — (L. 1384) Ks s Ds Ds s (s marg)
वेद (for वेद) Ks V: s Gs Cn पितृलोकांसे (Ks Gs Cn
'णा') वैव, B Ds Ds-s s 'वर्गवेद', Ds 'मणे देहा, Gs
'मणा वेद (for ' ') Ds भगिश्च, Cn वापणे (for वागेव)
— (L. 1385) Ds वर्णम् (for वर्ण्यम्) Bs प्राप्त (for
धातुभिः) — (L. 1386) Ks Bs Ds नित्यं (for नित्यैश्च)
Dn Ds Gs Cn परिरक्षति, Ds Gs ते (for 'ते') — Ds

om (hag) lines 1387-1390 — (L. 1387) Bs द्विर्ध
(for द्विर्ध) Bs Ds Ds तद्वत् (for 'व') Ks s तृतीयो-
त्थकम्; Vs विप्रात्, Ds निहतात्मक, Gs महदात्मकम् (for
निहता) Ks Ks V: Ds Gs तद्वत्निहता Gs महदात्मकम्
(for ' ') — (L. 1388) Ds Ds Gs Cn प्रकाशं चाप्रकाशं
च, Ds प्राप्रकाशे चाप्रकाशे (for ' ') Ks Ds निर्गूढं (for
निगूढ) — (L. 1389) Gs सूर्यम् (for 'सूर्य') — (L. 1390)
Ks s तद्वत्, Vs वर्धते (for 'वर्धते') — Ks om hnes
1391-1392 — (L. 1391) Ds Ds पिण्डान्धाददन्ति च;
Ds 'ह्येन्द्रियैर्युक्तं ते (for ' ') — (L. 1392) Ks Ds ते (for
ते) Ks V: s B Ds Gs पञ्च च (for पञ्चक) Dn
आदित्यं (for 'ते') Ds निहता पिण्डमते सदा (for ' ') — (L.
1393) Ds 'त्यमेव वैव तं चरसि (for ' ') — (L. 1394) Ks
Vs Ds वर्म (for वर्ध) — (L. 1395) Ks तत्तत्तय, V: s
Dss Ds Gs s ते तेज (for तन्नेत्र) Vs आपते (for आदृष्टे)
— (L. 1396) Ds द्य (for द्य) Ks Ds स समपय
(Ks ते) (for 'था') Ks Ds जननं समपयत, Gs आदृष्टे
समयं चते, Gs आदित्यं समपयत ते (for ' ') — (L. 1397)
Ks s B: s Ds Ds Gs s यदायन्तु, Ks यदयन्तु, Ks
सदायन्तु, Vs यदा हंसि, Ds Ds Cn Poona ed यदायन्ति
(for यदयन्ति) Ds यदायन्तुयन्तुयन्तु (for ' ') Vs B: Ds
महत्त्वम्, Ds प्रयस्तु (for प्रयस्तु) — (L. 1398) Ds युगान्ते
कोऽसप्तांसे (for ' ') — (L. 1399) Ks s B: s Ds Gs पूर्व

हेतूनामधिकार च मा भूत्सर्वविषयः ॥
 वनस्पत्योपधीक्षेत्र युगपदतिष्यते ।
 बालभागान् वसुधा पक्षे पक्षे जरा तज ॥
 भूतानां भुवि भूतेषु भाव्यर्थेषुधातले । [1405]
 वसु यद्वयि किंचिच्च सर्वं तत्त्वन्माय विमो ॥
 त्वमेव द्विविध धर्मं शाश्वतं वसुधातले ।
 वैचयत्तं मन्त्रात्म्यमात्मयज्ञं समालुपम् ॥
 द्विविधः स्वर्गमात्रं सूर्यभन्द्रश्च निर्मलः ।
 चन्द्रमाः पितृयानश्च देवयानश्च भारकरः ॥ [1410]
 त्वमेव वसुधाधुनो विश्वं चरसि मायया ।
 एकीकृत्य राणान्सर्वान्सिष्यामुत्र सभवाः ॥
 एकस्त्वमसि सभूतः पुराणं पुरुषो विराट् ।
 अक्षयश्चाप्रमेयश्च कामकारकरो वशी ॥
 मूर्तत्वेजसि सभूतो यायुः पथेति क्षेत्रः । [1415]
 धर्ममी रूपसत्त्वानैर्निव्यमावृष्य तिष्ठति ॥
 साधने वापि नियमि सद्गारे प्रलये तथा ।
 धाता धारणकाले च विश्वश्चक्षुषि सपणे ॥

सेव्यमानो मुनिगणैर्नित्यं विगतवत्सपैः ।
 कर्मभिः सत्याभापत्रैः समार्गजितेन्द्रियैः ॥ [1420]
 स्तूयमानश्च विभुषेः सैद्दुर्मुनिवरेत्सभा ।
 सत्सार विपुलं देह हरिर्हृदयितो महान् ॥
 कृत्वा वेदमयं रूपं सर्वदेवमयं वसुः ।
 शिरोमन्त्र्ये महादेवो ब्रह्मा तु हृदये स्थितः ॥
 आदित्यरश्मयो बालाग्रक्षुपी शशिभास्करौ । [1425]
 जह्ने तु यस्यः साध्याः सर्वसाधिषु देवताः ॥
 जिह्वा पथानरो देवः सत्या ऐरी सरस्वती ।
 मरुतो वक्त्राग्रैर्न जानुदेवेशं व्यनस्थिताः ॥
 एष कृत्वा तथा रूपं सुपुणामर्द्धं महत् ।
 असुर पीडयामास क्रौडाद्रन्तान्लोचनः ॥ [1430]
 मधुमेदोऽसापूर्णां पृथिवीं समहृदयत ।
 प्रमदेव वनान्ते च रणान्त्रुक्निवासिनी ॥
 मेदिनीत्येव शब्दश्च लब्धः कृष्ण्या मरोत्तम ।
 नामासुरसहस्रेण धरण्याः सप्रतिष्ठितम् ॥

Colophon

(for पक्ष) — (L 1400) Dn समवे, Gs सप्रभम्, Gs
 'न' (for 'दे') — (I 1401) h Ns Dn Di-s Gs
 कुर्वाणं (for 'गो') hs जयता बुद्धिपूर्व (for 'a') — (L
 1402) Ds कर्तुनाम् (for 'हे') h: Ks Ds हेतूनामधिकार
 च, h: Dn Gs 'मनिकताम् (for 'a') — (L 1403) h
 वने तस्यैवधीर्ध्व (for 'a') — (L 1404) Ds आवाच (for
 'व') Ks जलाम्ब, h: V: s B Di-s (marg) Gs
 जनास्तव, h: Dn Ds Gs जमिस्तव, Ds जनाश्रय, Ds जनो
 स्त्व (for जरा तव) h: एतपक्षे जगत्तव (for 'a') — (L
 1405) h: भावार्थ, Dn Gs भावार्थ (Gs 'म') (for भावार्थ)
 — h: V: s Ds a cm lines 1406-1407 — (L 1406) Dn
 Ds Gs तत्त्वमय (for तत्त्वमय) — (L 1407) h: Ds
 Di-s Gs 'विदेव (for 'दे') B: Ds a कर्म (for चर्म)
 Ks Dn त्वमेव विविध कर्म (for 'a') — (L 1408) Ks
 तववायाम् Ds मन्त्रयज्ञम् (for 'वायाम्') Ns V: s Ds
 Gs च मातुपम् (for 'तमा') — (L 1409) Ds निवृत्त- (for
 निर्मल) — (L 1411) h: Dn Ds (marg as above)
 Cn सीमया (for मायया) — (I 1413) B: प्रधान (for
 पुराण) — (L 1414) h: s Dn Di-s s कर्मकार, Ds
 कामचार Cal ed कारातर, Cn कर्मकार (for कामकार)
 — Di om lines 1415-1416 — (L 1416) Ds तिष्ठते

(for 'ति') — (I 1417) Ds साधनं (for 'दे') Ks Dn
 Ds निवर्ति, Ds निवर्ति (for 'जे') B: s Ds साधनं ह्यभिनि-
 De 'ति' निवर्ति, B: Gs साधनं च (Gs ह्य) निवर्ति, Gs
 साधनस्याभिनि' (for 'a') — (L 1418) Ds कारण (for
 'वा') Ks V: s Dn Ds Gs चरति, Ks धारणे, V: सर्वमे, Ds
 सर्वमे, Ds 'ति (for 'जे') — (L 1419) h: Ds s-कर्मय,
 h: Dn Gs कित्तिरे (for 'कर्मय') — (L 1420) Ds
 De श्रमार्गैर (for श्रमार्गैर) — (L 1421) h: V: s Ds
 Ds Gs स्तूयमानैर (for 'स्तूयमानैर') Ks B: Ds s विदेव (for
 विभुषे) h: Ns Ds Ds s त्वसागैश्च विविधे (for 'a')
 — (L 1422) h: s Ds हरिर्हृदये (for 'हृदये') — (L 1425)
 Dns Bomo Cal eds आदिवा (for 'व') h: Ds (marg
 as above) परमा (for 'रमयो') — (L 1427) Ds देवी
 (for देव) h: Ds तव वाणी (for सत्वा देवी) — (L
 1430) Ds वृद्धो (for वीर्याद्) — (L 1431) h: V: s
 Ds Ds Gs मधुमेदोऽसापूर्णां च, Dn Gs मधुमेदोऽसापूर्णां
 'धुमे' मधुमेदोऽसापूर्णां च, Ds मधुमेदोऽसापूर्णां
 च (for 'a') h: मेदिनी (for पृथिवी) Ds s समरजिता
 (for 'हृदयत') — (L 1432) h: Dn Ds (marg) s यना
 वेद (for यनाहंवे च) Dn h: om Poona eds O'ed.) मुक्त
 मुक्त (for 'दन्त') — (L 1433) Ds नापि (for मरोत्तम)

वेशपायन उवाच ।

मघोर्निपातनं दृष्ट्वा सर्वभूतानि पुच्छरे । [1435]

प्रहृष्टानि प्रगायन्ति प्रनृत्यन्ति च सर्वशः ॥

सुपाधो गिरिमुख्यस्तु काञ्चनैः शिखरोत्तमैः ।

बहुधातुविचित्रैश्च सलिलस्त्रिय चानभौ ॥

गिर्यश्चापि शोभन्ते धातुभिः समरक्षिताः ।

प्राप्तुभिः शिखरप्रेम्भ सयिगुत इगम्बुदाः ॥ [1440]

पक्षबातोद्धतो रेणुश्रूणैः साञ्जनवालुकैः ।

छादयन्पर्वताप्राणि महामेघ इत्यभौ ॥

मेघसन्निष्टशिखराः पक्षविक्षिप्तपादाः ।

काञ्चनोद्भेदयहुलाः खे तिष्ठन्तीषु पर्वताः ॥

पक्षयन्तः सशिखरा हेमधातुभिरक्षिताः । [1445]

पथनेन समुद्रूताकासयन्ति विहंगमान् ॥

काञ्चना, पर्वताः सर्वे स्फाटिकैर्मणिभिश्चिताः ।

सूर्यकान्तैश्च बहुभिश्चन्द्रकान्तैश्च निर्मले ॥

COLOPHON — Mention of the Epic — Dss — Mention of Kāda V s B Ds Ds s — Sub-parson K Ns V s B Ds Ds s s Gs लौ (Ks पु) पदम्, Dn Dss Ds डु (Dss Ds लौ) पदमादुर्भाव — Adhy no Ks (marg) Ds 99, Vs 212, Dn 20, Dss 211, Ds 221, Ds 207, Gs 355, Gs 350

(L 1435) Ns V1 Ds Gs s निपलने, Dn निपलित (for निपलने) Vs मघोर्निपतनं दृष्ट्वा (for *) Ds Cal ed लौकिके (for डु) — (L 1435) Dn प्रविष्टानि (for प्रहृ) Ks s Ds निवसत (for सर्वत) — (L 1437) Ds मण्यन्तो (for सुखयन्) — (L 1439) Ks s La Dn Ds s Gs s [म]भि Ba Ds [म]ति (for [म]ति) Ds गिरिपार्श्वमिषो कान्त (for *) Bz Ds मण्ड (for सम) — (L 1440) Ds शिखर शक्रे (for 'मिश्र) — Gs om lines 1441-1444 — (L 1441) Ks Ds s s चलोद्धतो, Ds 'दलो (for 'दलो) Vs पूर्ण (for पूर्ण) Ds पूर्ण काञ्चनवालुकै (for *) — (L 1443) Ks s Ds समृद्ध, Ks Ds सङ्कट, Ds समुद्र (for लीपट) — (L 1444) Vs चन्दना (for बहुला) Gs च लिष्टानि (for लिष्टनीच) Ds पादपा (for पर्वता) — (L 1445) Bz आचिता (for मज्जिता) Ns Vs s रजिता हेतुधा तुभि Ds हेमधातुभिरक्षिता (for *) — (L 1446) Ks s Ns Vs s Ds Ds Ds s समामूलस्य (for समुद्र) Ks s Ds प्राययन्तो, Ks Ds सारयन्ति (for चारत) — (L 1447) Vs पादपा, Gs प्रतिमा (for वर्यता) Ds बहुभिश्च

हिमवाश्च महाशैलः श्वेतैर्घातुभिराचितः ॥

काञ्चनैः शिखरप्रेम्भ सूर्यपादप्रवाशितैः ॥ [1450]

मणिभिश्च प्रकाशञ्चि पक्षान्तरविभिः स्रुतैः ।

ताम्रपुष्पैश्च शिखरैर्दीप्यमानः स्वतेजसा ॥

मन्दरश्चोपशिखर स्फाटिकैर्मणिभिश्चितः ।

वयगर्भैर्निरालम्बैः स्वर्गोपम इवावभौ ॥

सह दृष्टेनैव कैलासः शिलाधातुविभूषित । [1455]

सोणैश्चैव निविष्टैः प्राप्तुभिश्चैव पादपैः ॥

प्रवादयद्भिर्गन्धर्वैः किनरैश्च प्रगायिभिः ।

देवगन्धाद्धारैश्च प्रतिनीड इत्यभौ ॥

मधुरैर्वाचगातैश्च मृत्यश्चामिनयोद्भूतैः ।

शृङ्गारैः साङ्गहारैश्च कैलासो मदनयते ॥ [1460]

आदित्यामासिभिः शृङ्गैर्भिन्नाञ्जनचयप्रभैः ।

विन्ध्यो नीलाश्वमुदयामो विभिन्न इव तोयद ॥

घात्र्यर्थं सर्वभूताना मेरुशृङ्ग महापथले ।

(for मणि) Dn निमेष (for 'डै) — (L 1449) Ds अचिवत्, Ds (marg as above) चित्रित, Ds जातुव, (for आचिव) Ks श्वेतधातुविचित्रित, Vs श्वेतधातुविराजित — (L 1450) Ks काञ्चनैः शिखरप्रे (for *) Ks Ds प्रकाशभि (for लै) — (L 1451) Ds पक्षान्तरवि नि- स्रुतै (for *) — (L 1452) Ds दृष्टेनैव (for सुखयन्) Ds स्रुतिरै (for शिखरै) Ks s B Dn Ds Ds Gs दीप्यमानैः (for 'मान) Ks s Ds s दीप्यमानैश्च तेजसा (for *) — (L 1453) Ks Vs Ds [म]म (for [म]म) Gs मन्दर- आचि शिखरै (for *) — (L 1454) Ks Ds चक्रमैरै, Dn Gs s वयगर्भै (for 'मैरै) — (L 1455) Gs महा (for सह) Dns Ds Gs सहस्रशृङ्ग कैलास (for *) — (L 1456) Ks s Ds s विविष्टै (for निविष्टै) — (L 1457) Gs किनरै साङ्गहारविभि (for *) — (L 1458) Gs Dom Poona eds G(s) रावैश्च (for हारैश्च) Ks Dns Ds मनी चन्द्र, Bz Gs s प्रसीदित, Dns Dom Poona ed G(ed) प्रसीदित, Ds प्रतीत (for प्रतिनीड) — (L 1459) Ks Ds घोषगर्भैश्च, Ns Vs s Ds Ds गीतवाद्यैश्च (for वाद्य गीतैश्च) — (L 1460) Ks s Vs s Dn Ds s सप्रहा रैश्च ॥ सह ; Ds मण्ड, Gs सद्भावैश्च ; G ed) साङ्गद्वयैश्च (for 'हैरैश्च) Ks s Ds s नानाविधैश्च शृङ्गारै (for *) — (L 1461) Ds Gs आदिश्रवणसिभिः शृङ्गारै (for *) Ks Vs s चणोपमै (for चयप्रभै) — (L 1462) Bz नीलाञ्जन (for 'मुर) Ns Vs s विभिन्न (for विभिन्न)

विर्वसुर्मिष तोय मेवजातैरियोन्मै ॥

शिलाभिर्वह्विचामिर्भितुभिर्वह्वरूपिभिः । [1465]

प्रसवार्द्रिर्वाहोः सलिल स्फाटिकप्रसम् ॥

प्रीमान्ते वायुसमूदा घना इव सविबुधः ।

चित्रैः पुष्पैश्चरणा शोभन्त इव भूमिताः ॥

नागा कनकसभूतैर्विचित्रैरिव भूमिताः ।

विहगमाभिलीनाश्च स्तारुसमाश्रिताः ॥ [1470]

विलम्बन्त्य सपुष्पाश्च सूर्यन्ते वायुपट्टिताः ।

पथनेन समुद्रता सहता माधवेऽहनि ॥

सुसुचु पुष्पसपात तोय वेलेष पथे वि ।

चलवद्भिश्च विपुलैः शास्त्रारम्भाद्यकोहिभिः ॥

पादैर् पथैरुल्लेखियते च समुधरा । [1475]

मधुमित्रा मधुकरा मधुमना विहगमाः ।

चोपयन्तीव गायन्तः क्रमस्वामिसमभवम् ॥

विष्णुर्मर्चोर्हिन्दा च चकार मधुवाहिनीम् ।

नदा प्रसवनिर्मेदा सुतीर्या बहुलोदकाम् ॥

अद्धारवर्णसिकता समुदीर्या मनोरमाम् । [1480]

विमलैस्त्वुभि पूर्णा पुष्पसचयवाहिनीम् ॥

विवेश पुष्कर सा तु ब्रह्मणो वाक्यचोदिता ।

ऋषिभिश्चानुचरिता ब्रह्मतन्त्रनिर्णयिभिः ॥

धार्म्यं यपिलरूपेण गोर्भृत्वा क्षरते पथः ।

मधुर विवते वक्षे ब्रह्मणो वाक्यचोदिता ॥ [1485]

शिरश्च वृथिनीभूत सघातु प्राप्रगान्महीम् ।

बुद्ध च मज्जेते लोक शाश्वत परमात्मनम् ॥

सरस्वत्या समुद्रत ब्रह्मक्षेत्रे तमोमुदम् ।

मरुतीर्यमविक्रान्त्य पुष्करेषु विसर्पति ॥

सुचारुतरा धर्मज्ञा अजातरेण छादयत् । [1490]

रूप कनकवर्णां तपोमुपेतं तेजसा ॥

— (L 1468) Ks Ds वषाद्यै, Ks धान्यै, Ns धान्यै, Vs Ds Dns Ds Ds Gs + धान्यै, Ds धान्यै, Ds धान्यै (for धान्यै) Ks + Bs + Ds + Gs महापते, Vs + द्विपते Bs द्विपते (for ब्रह्माते) — (L 1464) Ds Ds निर्वले (for निर्वले) — (L 1465) Ks + Ds शिलाभिर्वह्विभिर्भितुभिः (for ") Ps Ds (marg as above) Cal ed धिप्रितै (for रूपिभिः) — (L 1466) Ds + Dn Dns Ds + Gs स्फाटिक (for स्फा) Bs हुमम् (for प्रसम्) Ns Vs + Gs सलिलै स्फाटिकप्रस (for ") — (L 1467) Ks Dn Ds Gs + समुद्रा (for समुद्रा) — (L 1468) Ks Ds + पुल्लैर (Ds 'ले सुर')मै तदै, Ds (marg) पुष्प सपुष्पा मदै (for ") — Ks Ds om (hapl) 1469 — (L 1469) Bs + Ds तदा, Gs + मरा (for नागा) Ks Vs समुद्रा (for 'नैर') Vs नागा काठनसभूता (for ") Ks भूपतेर (for विचित्रैर) Bs + Ds Gs + सुपुणे (for भूमिता) — (L 1470) Vs नीलाद्य Ds Ds नीलाद्य Ds निरिला (for नीलाद्य) Ds विहरीश्र्यापि लीनाश्च (for ") Ds मातु (for तह) Ds समन्विता (for समाश्रिता) Bs + Ds + स्तारुसमाश्रिता (Bs 'म')माश्रिता (for ") — Bs om (hapl) line 1471 — (L 1471) Ks (sup fin) चल पन्त्य Bs Ds हरजन्त्य Ds विलिख्य (for 'वहन्') Ks विशिष्यस्य प्रत्यागि (for ") Ds यविला (for यविला) — (L 1472) Vs Ds समापूर्णा (for समुद्रता) Ds मदता माधवेन च (for ") — (L 1473) Gs देवे च (for वेलेष) — (L 1474) Ks Ns Bs + Ds Ds (sup fin) +

कलवद्भिश्च (for चल) Ds रोधिभिः (for रोहिभिः) — (L 1475) Ns Dns Ds Gs दयै, Bs पथ (for पथ) Ds विपुलैर (for बहु) Ds हुपते सपुष्पाधरा (for ") — (L 1476) Bs Cal ed समुद्रन, Ds (marg) प्रस साध (for गायन्त) — (L 1478) Ls + Ds + समु (for मचोर) — (L 1479) Ds मधु (for मदी) Ks Ds वषा प्रसवार्द्रि वष (for ") — Ds om line 1480 — (L 1480) Ds बद्ध (for मधु) — (L 1481) Ks Ds विपुलैर (for विम) — (L 1482) Ds विप्रेण पुष्पसपात (for ") Ks + Bs Dn Ds + Gs रोदिता (for रोदिता) — Ks Ds Gs om (hapl) lines 1483 1484 — (L 1483) Ks Bs Ds तत्त्व (for त) Ds ब्रह्मबन्धुनिर्दिता (for ") — (L 1485) Vs Vs देदिता Ds Ds + रोदिता (for 'वो') — (L 1486) Ks Ds + Gs मरु (for मरु) Ks + Ds + (both marg as above) सरजन्त (for सघात) — (L 1487) Ds हुम (for बुद्ध) Gs क्षरते (for मज्जेते) Vs मुद्र च क्षरते स्रष्ट (for ") Ds शरत् (for शारव) — (L 1488) Ks Ds Gs Poonas ed तारुतरायाः Ks सरजन्ता (for 'स्वस्था') Ds क्षेत्र (for क्षरे) — (L 1489) Ks + Vs + Ds (sup fin as above) + Gs मधुमी श्रम्य Ds मेरु, Cal ed मद्रा (for मर) Ds + Gs पुष्करे तु (for 'तु') — (L 1490) Ds Ds सुचारुस्वो धर्मज्ञो (for ") Ks Vs + Bs + Ds Ds + मज्जे (for मज्जे) — (L 1491) Vs वृथान, Ds सघात (for सघात) Ks Ns Vs Bs Ds Ds (marg as above) + (marg) +

युक्तः परमधर्मात्मा ब्राह्मी सिद्धिमुपागतः ॥
 सर्वं पश्यति सर्वत्र दिवि मुच्यन्तरे तथा । [1545]
 ज्योतिष्णु कर्म कुराणो बहुरूप रा सपदा ॥
 महेन्द्रो निगूढात्मा वृष्टरूपेण तिष्ठति ।
 उद्युत दक्षिण पाद वायुभक्षः समाहितः ॥
 अष्टौ वर्षसहस्राणि सहस्र शतमेव च ।
 महायोगी महादेवो नियमाद्वहसम्भवः ॥ [1550]
 अथ वायुर्पत्नीभूत्वा अन्ते चरति गोपतेः ।
 फेनीभूत समुद्रारे, पवन निर्गिरन्मुखात् ॥
 स निष्पन्नस्ततो वक्रास्त्राणेन परमात्मवान् ।
 निर्यासभूत पतितो नैराश्रं नैव पार्थिवः ॥
 स फेनो धारिणाविश्य चचार घसुधातले । [1555]
 नैराश्रं नैव दुष्पन्नाहो वायुः सघातमागतः ॥
 तत्काले फेनमुत्क्षिप्य पवन सह धारिणा ।
 निरालम्बे निरालम्बस्तन्नाणि समपयात ॥

— Ds om line 1540 — (L 1540) Ks Ds तपो बने
 (for तपोवन) — (I 1541) Ks तपसा (for तेभ्यः)
 Ks Ds विभाव भरतरं Ks व्य महासम्भव Ds व्य पुरप
 र्बन् (for ⁴) — (I 1542) Ks s Dn Ds Ds s तपसो.
 Ks B मन्मो B स मनमो (for तपसा) Ks
 मासवम् (for भाव) — (I 1543) Vs सापयन् (for
 धार) (I 1544) Cal ed युक्त (for युक्त) Ds कृत्रिम
 (for निद्रिम्) — (L 1545) Ks Na V1 B s Dst Ds s
 (marg) सप्रदयति सर्वत्र Ks Dns Ds G संप्रदयत् स', Ks
 सर्व दयते स' Vs Bs संप्रदयति स Dns सप्रदयत् स',
 Ds Gs सप्रदयति स' (for ⁶) Ks Bs (marg as above)
 भुवम्बरे V1 भुम्बरे Vs भुम्बरे (for भुवम्बरे) Ds
 दिशि भुम्बरे तथा (for ⁶) — (L 1546) Ks s Bs
 Ds Gs ज्योतिष B1 Ds Ds ह्य Dns Gs 'यु' (for 'यु')
 Ns समरूप (f s बहुरूप) Vs Ds बहुरूप स्वसपदा (for ⁶)
 — (L 1547) Gs Poona ed G(ed) स्ति (for ति) Ks
 Ds (s p lin as above) दृष्ट (for दृष्ट) — Gs om
 lines 1549 1552 — (I 1550) Ds मया (for मया)
 Ds नियमाद्वहसि स्थित (for ⁶) — (I 1551) Bs वाति
 (for अथ) Ks Gs पत्नीभूते (for भूता) Ks Ds [ब]रे,
 V1 s Ds अन्तः (for अ-त) Ks Ds अन्तःकरणि भूषण, Ks
 [ब]रे चरति गायन (for ⁶) — (L 1553) Bs कलीभूते
 Ds फेन' (f r फना) Ks s Ds निर्वर्ति; Ks V1 s Ds
 निर्वन्त (for निर्विन्) — (L 1553) Bs निष्पन्न सतत

ते क्षिपन्ति पयो भूमागत्मानं स्तेन घट्टिताः ।
 नीलमेघारणप्रख्या नैराश्रं नैव पार्थिनाः ॥ [1560]
 ब्राह्मी मूर्ति समाधाय वायु सर्वत्रगो वशी ।
 समा. सहस्र सपूर्ण चचार विपुल तपः ॥
 बह्विन्दुजटी भूत्वा चीरत्वल्पासभृत् ।
 तपसत्यदनाहारो मौनमास्थाय पौष्करे ॥
 वर्षाणा च सहस्राणि त्रीणि चैक च प्रलतः । [1565]
 तस्मात्तेजःसभूतो महानग्निः प्रवर्तते ॥
 स्वर्गप्रकाशवृषेव स्वर्गासी तमोनुदः ।
 दिवि भूतप्रकाशाख्यस्तपसा ब्रह्मसम्भवा ॥
 तपश्चरति ब्रह्माग्निलोकाना भूतभानन' ।
 तत्तमो भुवि राजेन्द्र मानुषेयु प्रतिष्ठितम् । [1570]
 भास्वरतेजःसहस्ररत्नो भवति सत्तमः ॥
 भर्त्याना सर्वभूताना तेज आक्षिप्य वर्तते ।
 न नु योगरले राजन्माक्षणस्य विशेषतः ॥

वक्रात् (for ⁶) Ks Dns Ds s Cal ed परमात्मवान्, Vs
 Ds भावना (Ds 'न') (f r भावनात्) — (L 1555)
 Ks s V1 s Dn Ds s वाति पार्थिव, Ds गा समा' (for
 वातिण') — (L 1557) Ks सपयन् (for पवन) — (L
 1559) Ks s Ds s (sup lin) s वेन Vs वायु (for स्वेन)
 — (L 1560) Ds निर्गिरन् (for नैराश्रं) Ds G(ed) नैराश्रं
 न च पार्थिव (for ⁶) — (I 1561) Ks Ds युति (for युति)
 Gs समाधाय (for 'वायु') Ds सर्वगतो (for 'गो') Ns
 वशी (for वशी) — (L 1563) Vs B Ds Ds s वायुभृत्,
 Dns 'दृ' (for 'दृष्ट') — (I 1564) Ns V1 s Bs Ds
 सप्रद' (for तप्यद्) — (L 1565) Ds क्षत (for प्रीणि)
 Dn प्र (for च) — (L 1567) Ks सर्व (for ह्वर') Ks
 Ds ह्वरप्रकाशत (Ds 'क') अथ, Bom Poona eds G(ed)
 ह्वरप्रकाश वृषेव (f r ⁶) — (L 1568) Gs Cal ed
 दिव्यो (for दिवि) Ks Ds भूते; Ds भूत (for भूत) Gs
 प्रकाशत (for भावनात्) Ks Ds दिवि भूत प्र' (Ds sup lin
 'मित्र' काशान्वे (for ⁶) — Bom ed G(ed) om line
 1569 — (I 1569) Ds Gs Poona Cal eds धूमागिर
 (for ब्रह्मा) Ds (marg as above) सभवा (for भावन)
 — (I 1570) Ks Ds सत्तपो Ds यत्ततो (for तततो) Ks
 मानुषेयु (for मानुषेयु) — (L 1571) Ks भास्करे (for
 'रम्) Ds भास्करे तप्यद्भारे Ds भास्वरतेजःसहस्र' (for ⁶)
 Ks Ks V1 s B Ds Ds s सत्तम (for सत्तम) Ks तमो
 भवति सर्वत (for ⁶) — (L 1573) Vs s बर्ले, Ds वरी,

तत्तमो नाशयेद्वाग्रे नाप्यहो मविता पुनः ॥
 पुष्पमित्रो महातेजा यक्षः सर्वत्रगो बक्षी । [1575]
 तपश्चरति धर्मात्मा पुष्करे सुसमाहितः ॥
 महेन्द्रशिखराद्वारा यामृत्यो यान्ति मेदिनीम् ।
 तावत्स्वरूपमास्थाय तिष्ठते निखिलाः समाः ॥
 जानुभ्यां पतितो भूर्मा ज्योतिर्नभसि पश्यति ।
 समा सहस्रं निखिलं नेत्रैरभिमिषैर्जगत् ॥ [1580]
 नेत्राणि बहुधा तस्य नेत्रान्तरभिनिःस्रवैः ।
 मय्यं बिनकरे प्राप्ते रश्मिपानसपरिभ्रष्टैः ॥
 ते रश्मयः प्रभावेनैः शतशोऽथ सहस्रजः ।
 रराज तेज सयोगाद्विपुक्रिये पावकः ॥
 सद्विष्णुनिर्हर्तृनेत्रान्तराद्विष्यमनुवर्तते । [1585]
 कर्मणोऽन्ते पुगान्ते वा जगतो बहुरूपिणः ॥
 बहुधा तु पुनर्भूत्वा निपण्णो वसुधातले ।
 समासहस्रं सपूर्णं तपस्तेपे मुद्रारुणम् ॥
 निष्कृष्टीकृष्टयो भूत्वा अप्सरोभिर्ललाम ह ।
 मेरोः शिखरमासाद्य काम कामेन निर्वसम् ॥ [1590]

तपःकामः स यक्षस्तु कुबेरो नरायहनः ।
 विष्णुमेव तपोप्यक्षस्तेजसोऽन्ते त्रिजुम्भनि ॥
 न हि कश्चित्सुमानन्ति य एव तप आचरेत् ।
 त्रिपु लोकेषु राजेन्द्र ऋते विष्णु सनातनम् ॥
 वासुकिर्वहुशीर्षश्च नागेन्द्रो गीतमाश्रितः । [1595]
 तप आचरते सम्पद् निधाय मनसा मनः ॥
 शेषः सत्यधृतिर्नागो वलराजप्रज्ञसमयः ।
 कुक्षमरालश्च धर्मात्मा अधःक्षीर्षोऽवलम्बते ॥
 जिह्वाभिर्लेलिहानाभिर्गान्त्रं विपमुत्पन्नम् ।
 समाः सहस्रं संपूर्णं निराहारस्तपोधनः ॥ [1600]
 कालकूटं विषं तद्धि सुमहत्समपद्यत ।
 येन लोको ह्यभिमलो न मुरं विन्दते वृष ॥
 सर्वत्रानुगतं तीक्ष्ण भुजगेपु महीपते ।
 जङ्गमं स्यावर चैव सर्वत्रानुगतं विपम् ॥
 परस्परविपुद्वेन सिंहयुक्तेन भारत । [1605]
 नाशयत्पापमनोऽज्ञानि तेन तीक्ष्णेन भारत ॥
 अथ ब्रह्मा महाभागो भूतानां दिवकाम्यया ।

De बलं (for बले) De तानु योगबलं शान्तं (for °) — (L. 1574) Ns राजन् (for राजी) Ns Vs + B Ds + Gs द्वयम् (for पुन) Ds + नाप्यहो भवति द्वयं (Ds भुव)म् (for °) — (L. 1575) Vs स यक्ष सर्वत्रा गतो (for °) — (L. 1576) Ks Ds + Gs भूतमा (for धर्मात्मा) — (L. 1577) Ds + Gs महेन्द्रशिखराद्वारा (for °) Bs + Dm Cal ed दारस्थो (for 'स्थो) — (L. 1578) Ks Ds दास्यो, Gs 'च (for 'त्य) — (L. 1580) Ds सपुन (for जगत्) — (L. 1581) Bs नेत्राणि (for 'णि) Ks Vs Bs + Ds निखिलं, Dm Ds + निखिला (for 'त) Gs नैत्रान्तराद्विष्यमत्त (for °) — (L. 1582) Ks भूत्वा Ds सप्ये (for सप्य) Ks सत्य दिगकर प्राप्ते (for °) Ks + B Ds परिग्रह, Ks Ns Vs + Dm Ds 'प्रेते (for 'प्रेते) — (L. 1583) ते रश्मयः, Ds शिखरमा (for 'त रश्मय) — (L. 1584) Ks Vs + B Dm Ds + (marg as above) निरुद्धि, Gs Cal ed जल निर (for विपुनिर) Ds तोषद (for पावक) — (L. 1587) Ks Vs + Dm Ds + Gs सपुन, Ds 'स्य (for 'वा तु) Ks Ds + निनेश, Ks + Dm Ds विपण्णो (for 'नि) Ks विनेश बहुधा गते (for °) — (L. 1588) Ks + Dm समादिमुप सपूर्णम् Ns Vs + Ds समासहस्रे संपूर्णं, Ds समरश्मिमुपपन्नं, Ds सोमो रश्मिमुपपूर्णं, Dom Poona

eds G(ed) स यो रश्मिपु सपुनं (for °) Ns Vs + पुनश्च (for तपस्) — (L. 1589) Ks स कामिन, Vs सचार ह (for सचार ह) — (L. 1590) Ds Ds क्षीयम्, Ds निर्द्वय (for निर्द्वय) — (L. 1592) Ds + (marg) + नेत्रान्तेन (for 'तेजस्ते) Ns Vs + B Ds न लग्नते (B 'ति), Ds Gs विपुसते (for 'ति) Ks Ds + तेजसा तेन क्षीमयान् (Ds ब्रह्म, Ds वनेते), Ks 'हेन विपुसते (for °) — (L. 1596) Bs वदश्च (for तप वा) Ks सापचार तप सम्पद्, Gs तपश्चरत सम्पद् (for °) — (L. 1597) Gs क्षति (for 'क्ष) — (L. 1598) Ks Ns Vs + Bs + Dm Ds Ds + सनातनीयो (Vs 'नितते), Ds सर्वत्रापीयो (for सप्य 'शीर्षो) Gs मन्त्रते (for 'सल) — (L. 1599) Bs उक्ति पद (for उक्तम्) Ds महान विपुसुक्ते (for °) — (L. 1600) Ds समासद्वय सपूर्णं (for °) — Dm om line 1602, — (L. 1602) Dm [मय प्रस्ते, Dm [म]सिमुने (for 'प्रस्ते) Ks (before corr) महत् (for नृप) — (L. 1603) सर्व जगज्जुम तीक्ष्ण (for °) Dm Cal ed भुजगेपु महीपते (for °) — (L. 1605) Ks lacuna, Vs सत्ययुक्तेन, Vs 'दयम्, Dm Gs 'हंसपु, Ds सपुन (for 'सिपु) — (L. 1606) Ds च देवराजमनोऽज्ञानि (for °) — (L. 1608) Ks + Ns Vs + Bs Dm Ds Ds + सश्रितम्, Ks 'मिनम्, Ds

मन्त्र विपुजते राजन्मन्त्राक्षरमहिंसन्म् ॥
 गरुडमन्त्रितः पद्मेनस्यामैः सलिल महीम् ।
 समासहस्रं सपूर्णं चूलप्रेणावलम्बितम् ॥ [1610]
 पर्णभारेण चिरचैरिस्तीर्णैर्वसुधातले ।
 रराज वसुधा चैव तैः पर्णैर्गुह्यचिरितैः ॥
 येन वृत्तेन जीवेयु सर्वभूतानि भारत ।
 इहलोके मनुष्येन्द्र देवलोके च भारत ।
 धीरिवाचितनक्षत्रा महीतलनिसर्पिभिः ॥ [1615]
 मघनाहिममपाते भवत्येकचरो वृणी ।
 पुच्छरामभसि धर्मात्मा मत्तयोलिखितमूर्धनः ॥
 अय सुतलमात्रस्य पृथिवीं प्राप्नुदेहिनीम् ।
 तपश्चरति धर्मात्मा बाहुमुपस्य दक्षिणम् ॥
 मार्गं वर्षसहस्रं च क्षतमेकं च मुनत । [1620]
 तपश्चरति सयोगाद्रायुभक्षः समाहितः ।

समाधियोगात्सयोगाद्ब्रह्मयोगस्य भारत ॥
 येनेय पृथिवी राजन्यार्थेते ब्रह्मयोगिना ।
 अनाद्यन्तेन नित्येन सर्वत्र विषयेपिणा ॥
 योऽसौ विज्युरागाधात्मा परमात्मा निराकृतिः । [1625]
 दिने निष्पण्णो भवति राज्ञी भवति वै स्थिर ।
 सत्यसंघः स धर्मात्मा कामकारकोऽभवत् ॥
 तस्य यः सोद्यतः पाणिः पृथिव्यां पृथिवीसमः ।
 राज्ञी स तपनो भवति मण्डल विपुलं नभः ॥
 स चन्द्रविषयं राजन्ममयामास हन्धति । [1630]
 प्रहृणा गतयक्षेत्र साराणा च विशेषतः ॥
 ता छायाभाक्षिपस्तोमः क्षरक्षिपण्डलेन वै ।
 पृथिव्या दक्षिणो हस्तो महायोरी महामनाः ॥
 सैषा छाया शशीभूता शशिमण्डलमाविशत् ।
 अलिङ्गा पृथिवीलिङ्गाद्वह्नुवाद्भ्या दिवि ॥ [1635]

असं हितम्, O₁ अगाहितम् (for अगाहितम्) D₂ ब्रह्माक्षरमेवे
 हितम्, Cal ed ब्रह्माक्षरममन्त्रितम् (for ^a) — D₁ ins
 after line 1603 h₂ after line 1609

64⁹⁹ लाटारश्च वसो योगाद्विद्विद्यालस्य पथगा ॥
 वैरिजिह्वितैः श्रेष्ठैः सवयनपरापणैः ॥

— (L 1609) D₁ विगते (for प्रितते) K₁ s D₁ वगार,
 D₂ मन्त्राय (for ^a) h₂ s D₂ सत्पुत्राय, D₃ प्रतिपत्तय् D₄
 च लिखत् (for सलिलं) D₅ वगार सधनमहत् (for ^a)
 — (L 1610) h₂ वृक्षामेण, D₃ भूला D₄ मूला, D₅
 चन्दा (for चूला) Cal ed बलप्रेणावलम्बिते (for ^a)
 — (L 1611) D₁ G₁ पर्णादिरिष (for कण्ठमा) D₂ पर्णादिरि
 षिकारश्च (for ^a) K₁ सिरीर्णै, K₂ विस्तीर्णै, ^a सिरीर्णै
 V₁ s B₁ s D₁ D₂ विशीर्णै, D₃ विवेक्ष (for विस्तीर्णै)
 D₄ विस्तीर्णैवसुधातलम् (for ^a) — (L 1612) D₂ विस्तीर्णै
 (for विस्तीर्णै) h₂ s s D₂ D₃ s G₂ पर्णै, G₃ श्रेष्ठैर्गुह्य
 चिरितै (for ^a) — K₁ D₂ om. (hapl) line 1614
 — (L 1614) V₁ लोकेयु (for लोके च) — h₂ om line
 1615 — (L 1615) B₁ विराजित, D₂ हवाजित (for
 'चित्) — (L 1616) K₁ D₁ घनवात् ^a D₂ मघवा;
 D₃ D₄ G₁ हिमवात् (for मघवात्) D₅ सफलेत् (for ले)
^a V₁ s B₁ D₁ D₂ तपति (for भवति) — (L 1617) h₂
 D₁ पुच्छेऽमगनि (for 'रामसि) K₂ om. (hapl) lines
 1617-1619 D₂ मत्तयोर्लिखितमूर्धनं (for ^a) — (L
 1618) h₂ s V₁ D₁ s स्वधम् D₂ भूतं (for सुतं) D₃
 अय सुतलमात्रस्य (for ^a) ^a s D₂ D₃ s G₂ पृथिवी प्राप्नु

देहिनी (for ^a) — (L 1619) D₂ चचार (for चरति) K₁
 D₁ उरिष्य (for उचयत्) — (L 1621) D₁ धर्मात्मा (for
 सयोगाद्) ^a s B₁ D₂ D₃ G₂ वायुमक्षा समाहित (for ^a)
 — (L 1622) ^a s V₁ s B₁ s D₂ D₃ s G₂ सहाद्वा (for
 संयोगाद्) K₂ D₁ मन्त्रविषयसयोगाद्, D₂ समाधियोगसं;
 D₃ 'विषयेनासहाद्वा, D₄ समो योगाच्च सयोगाद् (for ^a)
 — (L 1623) K₁ s वाणिना (for योगिना) — (L
 1624) h₂ s भवायेन च (K₁ न) नित्येन, K₂ ^a s
 D₂ G₂ 'वन्दननित्येन; V₁ s D₂ 'वन्दनमहोदयेन (for
^a) — K₂ om line 1625 — (L 1625) D₂
 योगैर् (for योगैर्) ^a s V₁ s D₂ D₃ जनेयात्मा; K₁
 जनायोर्भ्या (for 'वाग्वा) — (L 1626) B₁ D₂ विषण्णो
 (for नि) K₂ स्वपिति (for भवति) K₃ ^a s स्थिर
 (for स्थिर) — (L 1627) K₁ D₁ सचयमं (for 'संघ)
 K₂ कर्मकारकः भवेत्, D₂ कामकारको भवेत् (for ^a)
 — (L 1629) B₁ om. (hapl) from पृथिवी up to पृथिव्यां
 (in line 1633) — K₂ om line 1639 — (L 1629)
 D₁ भूत्वा (submetric) (for भवति) B₂ रात्री तपति भो
 भाति, D₃ विवेच मण्डल सार्व (for ^a) D₄ विषरत् (for
 मण्डलं) — (L 1630) K₁ s सर्वचन्द्रविषय (for ^a)
 K₂ s D₁ s ज्ञानमयामास हन्धति, K₃ D₂ (idarg) समयातो न
 ह; ^a s V₁ छायाया समपद्यत् (for ^a) — (L 1633) K₁ s
 D₁ s योगात् (for क्षोम) K₂ ^a s B₁ D₂ D₃ D₄ Cn तां
 छायाभाक्षिपस्तोमात् (for ^a) B₂ सुरभिर्; D₃ द्रवभिर्; D₄
 स्रवत्, G₂ स बहिर (for स्रवति) — (L 1634) h₂ s

विरामनियमे प्राप्ते तूष्णींभूता बभूव ह ।
 न वाचनीरयेद्देवा नियमात्सत्यवादिनी ॥
 अथ भूतानि सर्वाणि तूष्णींभूतानि सर्वशः ।
 न शेकुर्वाभिधानार्थं व्याहृतुं वदनेवेष्टान् ॥ [1665]
 विभज्य योगं मनसा सर्वभूतेष्वनुग्रहम् ।
 सरस्वती स्वरयुता व्याजहार महास्वनम् ॥
 सस्वत्या समायुक्तां शिक्षां गृह्णति देहिनी ।
 तस्मिन्नेवाथ ते सर्वे गानं गायन्ति शिक्षया ॥
 आदित्या वसवो रुद्रा मरुतश्चापिभिः सह । [1670]
 जटिलाक्षीरवसना मुञ्चन्नेखलधारिणः ॥
 गन्धर्वाः किंनराश्चैव सनागा सह चाम्बसः ।
 तपश्चरन्ति सहिताः पुनर्रेषु मनीषिणः ॥
 अपि कीटपतंगैश्च सह सर्वैः सरास्यैः ।
 शोषयन्ति क्षीरीराणि तपसोमेण यत्नतः ॥ [1675]
 विष्णुर्विष्णुरवमापन्नो देहातरं विस्मृत्वा ।
 संरक्षति महायोगी सर्वान्तामसदृचारिणः ॥

पुनरुक्ते रमते विष्णुर्विष्णुरेव द्विधा कृतः ।
 दीप्यमानः स्वतेजोभिर्निधूम इव पानकः ॥
 सोऽभिर्मनःसमुद्भूतः शृण्वेवा तापयन्निव । [1680]
 प्रधावति समं तेन मण्डलं दशयोजनम् ॥
 विरराजाविभिर्दीप्तिः प्रप्लुतश्चापलम्बिभिः ।
 विस्तीर्णपर्णत्रिभयमयूलेरिव दीपितः ॥
 तस्यामेर्विस्तुलिङ्गानां न शेकुर्लङ्घने रताः ।
 विप्रकीर्णस्य बहुधा सर्वदाभिय भास्करः ॥ [1685]
 सोऽभिर्दीप्य विभज्यान्निधूम इव पानकः ।
 ऋतारिभिरुल्लनयैर्विकीर्यत इराध्वरे ॥
 सोऽभिर्धूमगतस्तत्र तिष्ठते विपुलम्बदा ।
 यावद्विष्णुः क्रमप्राप्तो नियमस्य समापनात् ॥
 रक्षा कृत्वा न तं विद्याद्विष्णुर्विष्णुपराक्रमः । [1690]
 भूत्वा शतशरीरो ये नामो बालाहकोऽमघत् ॥
 समप्रितात्मसंसृष्ट लेलिहानं महामतिः ।
 अनिप्रवृद्धं तेजोभिर्भूतात्मा हितकाम्यया ॥

छाप्यते, Ds 'क्षेत्रं न छाप्यते (for 'क्षेत्रं) — (L 1661) Ks Ns Vs s H Ds Ds s मन्त्रराज (for 'क्षेत्रं) Ks Vs s Bs Ds Gs s सर्वम् (for 'हस्तम्) — (L 1662) Ks Ds नियमं, Ds s 'म (for 'क्षेत्रं) Ks भिगम नियमं शोक Ds 'मानवैः प्राक्ष (for 'क्षेत्रं) — (L 1664) Ks Ds जघ्न (for 'क्षेत्रं) — (L 1665) Ds वचन (for 'वचनैः) — (L 1666) Ks Ds विभिन्न (for 'विभज्य) — (L 1667) Ks Ds Ds s Cn तीरयुता, Vs Ds सुमुखा (for 'हस्तयुता) Ds सरस्वती हस्तयुता (for 'क्षेत्रं) Ks Bs Ds Ds महास्वना, Ks s Ds s रमनाम् (for 'हस्तम्) — (L 1668) Ds महाशुभा (for 'समायुक्तां) Ds सरस्वत्या व्यायुता (for 'क्षेत्रं) Vs देहिनी (for 'क्षेत्रं) — (L 1669) Ks [आ]भिते, Ks [मा]मते, Ds [उ]प्यते, Ds भिते (for [म]य ते) Vs शिक्षिना (for 'विश्रया) — (L 1670) Gs om lines 1670^s-1673^s Ks वसुमित्र (for 'मरुतश्च) Ds चर्मभिः, Gs चापिभि (for 'चाम्बसि) — (L 1671) Ks सुष्टा, Ds सुष्ट (for 'सुष्ट) — Ds om (hapl) lines 1672 1673 — (L 1672) Ks Ds सनागा सचामम (for 'क्षेत्रं) — For line 1672, Ds subst

55** गन्धर्वाक्षीरयमना किंनराश्चैव सर्वशः ।
 — (L 1674) Ks Ds पतगाश्च (for 'वैद्यैः) — (L 1676)

Ds देहावर (for 'क्षेत्रं) — (1677) Ds महायोगान् (for 'योगी) — (L 1678) Ns वमते (for 'रमते) B Ds Ds Gs s पुनर् (for the second विष्णुर्) Ds एको (for 'एव) — (L 1681) Ds समस्तेन (for 'सम तेन) — (L 1682) Gs शतशरीरैर्विकीर्य (for 'क्षेत्रं) — (L 1683) Ns Bs Ds विशीर्ण (for 'विस्तीर्ण) Ks Ds Ds विशीर्णया (for 'क्षेत्रं) Ds Ds 'क्षेत्रं विप्रकीर्ण, Ks Vs s Bs Ds Ds विशीर्णया (for 'क्षेत्रं) Bs Gs विशीर्णयैर्वि (for 'क्षेत्रं) — (L 1685) Ks s Vs Ds Ds Ds Gs Cn बहुधा (for 'बहुधा) Ks s Ds Ds s Gs भास्करम् (for 'क्षेत्रं) — (L 1686) Ks s Vs P Ds s सोमश्च दीप्यति शप्यताम् (Ks दीक्षामुर, Ks दीक्षामुर, B s सद्यामुर, Bs सुप्रामुर, Ds सर्वामुर, Ds सोमश्च दीप्य ससद्यां मुर (for 'क्षेत्रं) — (L 1687) Ks Vs Ds s विविच्य, Ks Vs s Ds Ds s विविच्य, Ds (marg) भूयन्त (for 'विचिन्त) Ks विविच्य इराध्वरे, Cal ed विहृतो वा महाध्वरे (for 'क्षेत्रं) — (L 1688) Ds भूमसम् (for 'गनम्) Ks विहृतो सदा, Ks Vs Bs Ds Ds Gs ले त (Ks सदा (for 'हस्तम्) — (L 1689) Ds क्रमप्राप्तो, Ds क्रम प्राप्ते (for 'क्रमप्राप्तो) Ds यावद्विष्णुपराक्रमोति (for 'क्षेत्रं) Bom Poona eds G(ed) मित (for 'क्षेत्रं) Ds (marg) सत्य (for 'विष्णु) — (L 1691) Bs (marg

वैशंरायन उवाच ।

अथ दीक्षां समाप्ताय सर्वे विष्णुमया गणाः ।
 पुष्करादमिमुद्धृत्य प्रणीय च यथाविधि ॥
 जुहुवुर्मन्त्रविधिना ब्राह्मणा मन्त्रचोदिताः ।
 हविषा मन्त्रपूतेन यथा वै विधिरेव च ॥ [1725]
 स चाग्निर्धिरत्तत्र वर्धते ब्रह्मतेजसा ।
 तैजोभिर्बहुक्रीमूतः प्रभुः पुरुषविग्रहः ॥
 ब्रह्मदण्ड इति कथ्यते चतुषा निदहन्निव ।
 विव्यरूपग्रहणेण ह्यसिचर्मधनुर्धरः ॥
 गदी च लाङ्गली चत्री शरी चर्मी पटवधीः । [1730]
 शूरी यक्षी सङ्गपाणिः शक्तिमान्वरकामुंगी ॥
 विष्णुश्चक्रधर एवैव सुसली लाङ्गलायुधः ।
 नरो ह्यङ्गलमालम्ब्य मुसलं च महाधलः ।
 वज्रमिन्द्रस्त्रोयोगोच्छ्रितपर्वणमाक्षिपत् ।
 रुद्रः शूलं पिनाक च मनसाधारयत्प्रभुः ॥ [1735]
 मृत्युरण्डं सपाशं च फालः शक्तिमगृह्यत ।

जग्राह परशुं त्वष्टा बुचेरश्च परश्वधम् ॥
 निर्निर्कौटः समायुक्ताः शशशोऽय सहस्रशः ।
 विश्वकर्मा च त्वष्टा च चक्रते ह्यायुधानि ॥ ॥
 इन्द्रायामी रथं प्रादात्सूर्याय च प्रतापिने । [1740]
 परमात्मा दर्श विष्णु रुद्राय च महात्मने ॥
 छन्दोभिरेव दष्टा तु स चकाराय वाहिनीम् ।
 विश्वकर्मा निमानानि चकार बहुभिः क्रमैः ॥
 शरीरांश्च समुद्रस्य विष्णुः सत्यपराक्रमः ।
 पुष्करात्सर्वणि घनान्घृतनार्यं प्रकल्पयत् ॥ [1745]
 चां चैव सूर्येन्द्राणां त्वरया समनल्पयत् ।
 ययामियुज्य ममामे शशुं निर्निर्भेदे रणे ॥
 स तं दण्डं समुचितं निर्निर्कारं समाहितम् ।
 ब्रह्मा जग्राह विधिना अन्वर्धनिगतः प्रभुः ॥
 सैः प्रभावैश्च बहुधा सोऽज्ञप्रामं चतुर्निधम् । [1750]
 ऐन्द्रमात्रेयवायव्यं चैत्रं चैत्रेण वर्धसा ॥
 एभिर्विकारैः सयुक्ता दिवैः पुत्रा महावलाः ।

Bs + Dss Cal ed किं बुद्धिस्त, Ds कर्म बुद्धि (for किमिदं)
 Ks + Ds परवत्, Ks कर्म परवत् (for वत् वं) — (L 1721) Bs वनु (for वन) Ks विघ्ने (for हृष्यते)
 — (L 1722) Vs समामाय (for स्वाय) Ks + Ds सर्वे
 विष्णुपरायणा (for ^a) — (L 1724) Na om line 1724^a
 Ks + Ds नोदिता (for नो) — (L 1725) Ds स (for
 च) Gs यथाविधि द्युतेन च (for ^a) — (L 1726) Dss
 नैजय, Gs चेतता (for चेतना) — (L 1728) Bom
 ed दण्डी (for दण्ड) Ds विमुसल (for वसुधा) — (L
 1730) Ks Vs Ds + मद्रपा, Vs मद्रपाव, Vs B Ds Ds +
 Gs स्वदी (for स्वदी च) Ks शूरी (for शरी) Vs + चर्मी,
 Ds चर्म (for चर्मी) — (L 1731) Ks Ds Ds चक्षु (for
 चक्षु) Ds ह्यलो यक्षः वज्रपाणि (for ^a) Bom Poona
 eds G(ed) कामुक (की) — (L 1732) Na Vs
 स्वामी (for स्वामी) Ds Ds सुमही सङ्गलायुध (for ^a)
 — (L 1733) Ds राजा हलमाताय (for ^a) Gs हलायुध
 (for महाधल) — (L 1734) Ks चतु पर्व समाधिपत् (for
^a) — (L 1735) Bom Poona eds G(ed) सुवि (for
 प्रभु) — (L 1736) Ks + Dn Ds + वातमाय, Ds
 पाशमय, Ds (by corr) च वात च (for सपाशं च)
 — (L 1737) Gs चतुर्मेद्वत् (for परवधम्) — (L 1738)
 Ds मादित इव दीप्यत (for ^a) — (L 1739) Ks B Ds
 [आयुधं बहु (Ks चतु) (for [आयुधानि तु) — (L

1740) Bs Dn Ds + Gs [अ]ति (for [अ]दी), Ks Ds स
 सूर्याय (for सूर्याय च) — (L 1741) Ks + Ds विष्णो,
 Ks + Ds + Gs हृष्यते (for विष्णु) — (L 1742) Gs
 चकार शयवाहिनीम् (for ^a) — (L 4744) Bom
 Poona eds समुपय, G(ed) समुपय (for समुद्रस्य) Ks
 वराभ्युपयकप्रपावत् (for ^a) — (L 1745) Ks Bs Ds Gs
 Cn कलात्, Na Vs + Bs + Ds Ds Ds + घनात् (for
 घनात्) Ks + Na Bs Dss Ds Ds + प्रकल्पयत्, Bs Ds
 प्रवर्धयत्, Bs प्रवर्धय, Dss Gs प्रकल्पयत् (for वत्) — (L
 1746) Vs + Ds उवा Ds वा (for वा) Ds सर्व (for
 सर्व) Ds (marg as above) ऐन्द्रायो (for नृपाणां) Ks
 वा चैव सूर्येन्द्राणां, Ks नरो च देवरायुधैः, Ds उवा (marg
 वा) चैव सूर्येन्द्राणां (for ^a) Ks Ds रसाय, Ds त्वया च,
 Bom Poona eds G(ed) वाचा वै (for रवया) Ks रथ
 पायैमकल्पयत्, Vs त्वया समवकल्पयत्, Ds त्वया समक
 ल्पयत्, Ds त्वष्टा वै ममकल्पयत् (for ^a) — Ds om lines
 1547-1548 — (L 1547) Ks ते पूय, Ks Ds [अ]भिपूय,
 Ks + युक्त, Dss Ds + [अ]भिपूय, Ds संयुक्त (for [अ]
 भिपूय) Ks यथा सयुज्य समाप्ते, Dss यथाभिपूय समाप्ते
 (for ^a) Ks Na Bs Ds Gs कक्षत् (for कक्षत्) — (L
 1748) Ks + सप्त, Ks + Ds शत (for सत्) — (L
 1749) Ds बहुधा (for विधिना) — (L 1750) Ds स्वमा
 दित (for ^a) Bs + Ds विधिना, Ds बहुधा (for वा) Ks

तपसा शिक्षया चैव अखैः प्रहरणैस्तथा ॥
 वलेन चतुर्द्वेण वीर्येण च समाहिताः ।
 अप्रभृष्या रणे सर्वे क्षणेनैवामघंस्तथा ॥ [1755]
 ते विहाय गुहामध्ये समाण्डोपस्करो रये ।
 मन्दरस्य गिरेः पादे त्रिचिह्नैर्यमुधातले ॥
 चतुर्द्वं वलं सर्वं संहत्य तमसः श्रुतुः ।
 विष्णुदेव महायोगी चचार वसुधातले ॥
 भूयोऽन्यत्तप आमेतुश्चरन्तो ब्राह्मणेः सह । [1760]
 तैश्च सर्वैः सुरगणैश्चर्मचीरनिनासिभिः ॥

Colophon

जनमेजय उवाच ।

ब्रह्मन्दिने वर्तमाने निर्मयीदं महाप्रहं ।
 अधिनासे च भूताना कथमास्तम्बजास्तदा ॥
 - पेशपायन उवाच ।
 अभ्यपिच्छस्त्र्यं वैर्यं पुरा राज्ये ब्रजापतिः ।

राज्यस्य ऋषिभिः सार्धं प्रजाधर्मपरायणः ॥ [1765]
 एष वः परमो राजा अनुरागादनायक ।
 त्रेताया सप्रवृत्तायामन्योन्यमनुकल्पिरे ॥
 एष नो वृत्तिदाता च शिल्पज्ञा च समर्पिता ।
 निर्माता सर्वभूताना सत्त्वप्राप्तेन कर्मणा ॥
 एतस्मिन्नन्तरे देवा गन्धमादनसानुपु । [1770]
 बहुमिर्निर्मयैः श्रान्ता निषण्णा गिरिमानुपु ॥
 अथ गन्धं समासाण समन्तादेरदाननाः ।
 माधवे समये प्राप्ते तेन गन्धेन दर्पिताः ॥
 पुष्पमात्रस्य यद्वीर्यं मान्तेन विमर्षितम् ।
 मनोमाहि मुपसं सर्वं पार्थिवं गन्धमुत्तमम् ॥ [1775]
 ते देवतास्तेन गन्धेन त्रिचिह्नैस्त्र्यमगाताः ।
 प्रसन्नमनसो भूत्वा पर सौख्यमुपागताः ॥
 ऊचुश्च सहिताः सर्वे तेन गन्धेन दर्पिताः ।
 पुष्पमात्रस्य यद्वीर्यं किं तस्य फलतो भवेत् ॥

Da Da हाच (for सोऽत्र) — (L 1751) Vs ब्राह्मण (for
 आमेतु) Gs वायव्ये (for च्य) Da तेजसा (for वर्चसा)
 — (L 1752) Dss प्रकरो (for वि) — (L 1753) Dora
 ed स्वर्ग Poona eds G(ed) स्वर्ग (for वर्ग) Gs बहुनि
 पैस् (for प्रहरणैस्) Ds हाच प्रहरणेन च (for ⁶) — (L
 1755) Ks : Dn Di s s (margin as above) क्षणेन सह
 दसत, Bom Poona eds G(ed) समपचस्त दैतदा (for ⁶)
 — (L 1756) Vs : मुहां मन्वे, Da Gs मन्वाप्रच्ये, Di s
 गुहामप्य (for र्वे) Ks रणे Ks तथा (for र्वे) Ks तथा-
 ण्दोपस्करो रये, Da परकर तथम् (for ⁶) — (L 1757)
 Di बहुधा (for वसुधा) — (L 1758) Ks : Ds तमसा, Ks
 Vs : Di s : Da तपसः, Da Gs तपसः (for तमसः) — (L
 1759) Bom ed, G(ed) महायोगी Poona ed योगि
 (for योगी) — (L 1760) Os मद्रणा (for ब्राह्मणं)
 Gs Bom Poona ed G(ed) धर्म- (for धर्म)

Colophon — Mention of the Epic Ks Dss Di s
 — Mention of Aśita Vs s II Dss Di s — Sub-
 jectives Ks Vs : B Dss Di s s s Gs वै Ks पु-
 स्तरम्, Dss Di s : Di s वै स्तरप्रदानं — Aśy no
 Ks (margin) 2, Vs 216, Ds 23, Dss 214, Di 202,
 Ds 210, Cs 3'6

(L 1762) Vs भगवद् (hypermetric) (for ब्रह्मन्)
 K [ब्रह्मन्दिने (hypermetric), Di निरिन्दे (hypermetric) c

(for निले) Ks Vs : Ds परिमदे (for महा) — (L
 1763) Ks : Ds निमादो सर्वभूतानां, Ks क्षितिपार्यम्; Ks
 Ds s क्षिति Ds s मिर्मादो भू (for ⁶) — (L 1764)
 Ks क्षितिपार्य (for अभ्यपिच्छ) Ks राये (for वैर्य)
 — F r line 1764 Ks Vs : Ds : Ds Ds c (s) sult

51** द्रुप वैश्य प्रसज्यान्मस्यविश्वप्रपाति ॥

— (L 1765) Ks यज्ञाय, Ks Di s s (sup lin as above)
 वायवाय, Ks Vs : Ds व्यादाय, Ds यज्ञाय, Ds Ga हातात
 Ds (sup lin) हादाय (for हायवाय) — Ds om lines
 1766 1767 — (L 1766) Vs Vs : Ds (sup lin) ज
 (for ²) Ds : Ds Cal ed मा (Ga) नुसागो वद् Di मोक्ष-
 जायत (for ⁶) — (L 1767) Vs (s) क्षिति : Ds क्षिति (for
 क्षु) Ks क्षणेन्यमुपचरन्तरे; Ks इय नि यजिरे (for ⁶)
 — (L 1768) Ks Di क्षो (for क्षो) Ks Vs : Ds Di
 ब्रह्मन् (for समर्पिता) Bom Poona eds L(ed) विमानं
 च समर्पिता (for ⁶) — (L 1769) Dn Di क्षिति (for
 निर्माता) Ds वन (for रय) — (L 1770) Ds रय
 मान्मुत्तमम् (for ⁶) — Ks Ga cm (hapl) line 1771
 — (L 1771) Ds बहुमिर्निर्मये हाता (for ⁶) — (L
 1772) Dn मान्मा (for हा) — (L 1773) Ks Dn
 Ds मन्त्र (for वै) Ks s : Vs Di s मान्ने समये (Ks s
 Ds s : Ds) प्राप्ते (for ⁶) Ks Vs s : क्षिति (for ⁶)
 — Gs om (hapl) lines 1774 1777 Ks om (hapl)

अनुमानेन विज्ञेया विविधाः कर्मबुद्धयः । [1780]
 शुभाश्वेषाशुभाश्वेष बुद्धिप्राणेन देहिनाम् ॥
 तस्माद्वयं पयोमध्ये ओषधीर्निर्मयामहे ।
 मन्दरेण निशलेन बलिना कामरूपिणा ॥
 समुद्रमभिसरन्मान्मग्रीमः सोमजं जलम् ।
 पीत्वा च सहिताः सर्वे प्रस्थिताः कामरूपिणः ॥ [1785]
 विष्णुरेवाप्रणीस्तेषा भविष्यति मङ्गलः ।
 विनं च यमुयां चैव भोक्ष्यामः सह शत्रुभिः ॥
 समूलपत्रशाखाश्च समुत्प्लाः सपल्लविनः ।
 सर्वप्रहाश्च गृहीमः सुधा च यमुधातले ॥
 उद्धृत्य गिरिपादेभ्यो गन्धमादनसामुजान् । [1790]
 प्रभाप्य वचनं देना मन्दरम् प्रयप्स्ये ॥
 समुद्रतुं प्रधानं कम्पयन्ति स मेदिनीम् ।
 निश्चयेन महावीर्यां चाहुभिः परिणाहयम् ॥
 न शोकते समुद्रतुं कैलेन् दनुषशङ्खा ।
 निपेतुर्जानुभिर्जुष्टा विपुले पर्वतागरे ॥ [1795]

समाधायात्मनात्मानं तपसा दग्धकित्तिपाः ।
 पितामहं प्रपद्यन् शिरोभिः कामरूपिणः ॥
 तेषां मनोभिलपित ब्रह्मा सर्वत्रगो वशी ।
 ज्ञात्वा बहुविधैर्गव्यैर्व्याजहार सरस्वतीम् ॥
 अशरीरं शरीरस्थं परया वर्णसपदा । [1800]
 सर्वलोकपतिर्ब्रह्मा छोराना हितकाम्यया ॥
 आदित्यैर्वसुभिश्चैव रश्मिश्च समरुद्रैः ।
 देवैर्वक्षैः सगन्धर्वैः किनरेश्च प्रगाथिभिः ॥
 समेत्य सहितैः सर्वैः शक्य उद्धरितुं गिरिः ।
 अमृतायै महातेजा चातुभिः समरजितः ॥ [1805]
 सुप्तसुरगणाः सर्वे समुत्पाट्य महागिरिम् ।
 हस्तान्द्रा प्रपद्यन्ति वीरयो हिमवतसम् ॥
 एतच्छ्रुत्वा च वचनं सर्वेषामन्तिके तदा ।
 देवेया बाहुबलिनो मनोभिर्गामिभेदे च ॥
 विनीडभूता यमुधा बभूव क्षणाम्भसः । [1810]
 यत्र पुष्कर विन्यस्त सहितैर्देवदानवैः ॥

lines 1774-1776 — (L 1774) K₁ B₂ D₂ समन्तम्
 (for विज्ञेया) — (L 1777) K₁ D₁ सन्ना (for मनसो)
 N₁ V₁ s D₂ सर्वे (for भूया) V₁ om (hapl) line 1778
 — (L 1778) N₁ सर्वता (for ह) — (L 1780) K₁ D₁ s
 विज्ञाय (for विज्ञेया) K₁ s D₁ G₁ वृत्तय, V₂ भूमय (for
 बुद्धय) — (L 1781) K₁ बुद्धि D₁ बुद्धि (for बुद्धि)
 K₁ बुद्धि प्राणेन देहिनाम् (for ^h) — (L 1782) B₁ D₁ s
 s s कोपयो D₁ Down ed औपवी (for औपवीर)
 — K₁ om (hapl) lines 1784-1785 — (L 1784)
 B₁ s B₂ D₁ (marg) संरुपा (for रूपा) D₁ उल्ले,
 D₁ रागा, D₁ बलम् (f s जलम्) — (L 1787) D₁
 (marg) G₁ शक्तिभि (for चातुभि) — (L 1788) K₁
 समुत्पा चरुसस्थिता, B₁ D₁ G₁ स्या चरुस्थानि (for ^h)
 — (L 1789) B₁ D₁ G₁ सर्वे (for सर्वे) D₁ प्रादं (for
 प्रदाश्च) K₁ N₁ V₁ s B₁ D₁ s यमुपां; K₁ सुसं च (for
 सुधा च) — (L 1790) K₁ समुद्र, K₁ L₁ यात् (for
 जान्) — (L 1791) D₁ च वयो (for वचने) K₁ ह्वो,
 K₁ s D₁ D₁ s (marg) s G₁ देया (for देवा) K₁
 प्रतार्य वचनं देवो (for ^h) V₁ s P₁ प्रकल्पे (for ज्यते)
 — (I 1292) D₁ G₁ (ed) प्रयाचन, D₁ प्रयाचनित (for
 प्रयाचिज) — (L 1 93) K₁ D₁ निष्कल्पो (for निश्चयेन)
 K₁ N₁ V₁ B₁ D₁ s D₁ s s G₁ C₁ परिणाहिभिः (for

'हवद्' D₁ s D₁ बहुभि परिणा (D₁ 'वा' हिभिः (for ^h)
 — (L 1794) Rom Poona eds U(ed) शत्रुस (for
 शत्रुस) — (I 1795) K₁ N₁ V₁ B₁ D₁ s D₁ G₁ चृष्टा,
 V₁ चृष्टा (for जुष्टा) — (L 1797) K₁ s D₁ प्रपद्यन्,
 K₁ प्रपद्यन्, B₁ D₁ D₁ s G₁ C₁ प्रपद्यन्ते, D₁ 'देन' (for
 सन्त) K₁ s N₁ V₁ s P₁ s D₁ D₁ s s G₁ C₁
 'रूपिभि' (for 'न') — (L 1800) B₁ D₁ s D₁ G₁ शरी
 रस्थ (for 'रस्था') — (L 1801) G₁ Poona ed सनिद्
 (for परिद्) K₁ (before occr) लोकानां च पितामह (for
^h) — (L 1804) K₁ D₁ उद्धरितु (for उद्धरितुं) K₁ s
 D₁ s शक्यबुद्धि (K₁ 'हवि' तु हरिम्, N₁ V₁ s B₁ s D₁ s
 G₁ उद्धतुं शक्यते गिरि (B₁ s 'तिम्), D₁ उद्धतुं धीतुं गिरि;
 D₁ उद्धतुं त भग्नगिरि (for ^h) — (I 1807) C₁ ed
 दि यच (for हिमयत्) D₁ ययत् (for रत्तम्) K₁ D₁
 विमुधा दि महद्रुतम्, D₁ (marg) वीरयो दि महद्रुतम् (for
^h) — (L 1810) N₁ माधीरमृता (for दि) K₁ s s
 D₁ D₁ s s G₁ बहुधा (for यमुधा) B₁ D₁ D₁ s s
 यमुद्र (for 'च') D₁ G₁ क्षणाम्भसि (for 'स') — After
 line 1810, N₁ ins

55** न च केचित्पिबन्त्ये देश नैव च दानवा ।

सुप्रसुताणाः सर्वे सहिता लज्जाम्भसः ।
मन्दरं पुष्करं वृक्षा नेत्रं वासुकिमेव च ॥
समाः सहस्रं मणितं जलमोषधिभिः सह ।
क्षीरभूतं समायोगादमृतं समपद्यत । [1815]
तज्जहुःसुताः पूर्वमाश्रयन्ता लोभमन्युता ॥
धन्यन्तरिक्षाया मयं श्रीदेवी कौस्तुभो मणिः ।
शशाङ्को विमलधापि ससुतस्थुः समन्ततः ।
तैःशया ह्यो रम्यः पीयूषं तदनन्तरम् ॥
पद्मादेनास्तदावाहुमुगत राहुमनुवत् । [1820]
न तु केषित्विबन्धेते देव्या नैव च दाननाः ॥
चिच्छेदाथ हरिः सत्ये राहोश्चक्षेण कं तदा ।
अनिर्मुक्तं विपृगणैर्मुनिमिश्र समावृतैः ॥
तन्निहस्ताद्वृत्तं जहार पृथिवी स्वयम् ।

Poonas G(ed) विन्दत (for 'हन') — (L 1815) Ds
नेत्रं वृक्षा वा वासुकिम् (for '०'). — After line 1815, Ns
Vs s 125

59⁰⁰ पूर्वपुच्छं तत मायं मन्दरं न्यलनास्तदा ।
विष्णुरेव महाबाहुः सर्वैर् यज्जवलत् ॥
ततो मणिमुगरेभे देवैरेवसमागमे ॥
यत् पुच्छं ततो देवाः अनुरा मल्लके सिता ॥
पुच्छं ह मणिधामा उद्विता भसुरालया ॥ [5]

[(L 2) Vs महावीर्य (for 'वाद') Vs पुत (for 'त')
— (L 5) Vs ते तत्र पणित आता, Vs ते तत्र चक्रविधा
सा (for '०') Vs क्षुण्णिता (for 'क्षिता')]
— (L 1814) Ds समस्तुर (for 'मणित') — After line
1815, Ns Vs loc

60⁰⁰ क्षीराशमं ममभयप्रवर्तित समुद्रगम् ।
मध्यमाने तत्रामयं समुद्रगच्छ जमेण च ॥
तत्रैषामनामधश्च देवानामनन्तरम् ॥
ततो रुक्मी समस्तदा विष्णुवक्षस्वलाभया ॥
ततो धन्यपरिदेव उग्रतः कृदाप्यिवत् ।
कृदाप्यसमुद्रगममृतं तत्र दृष्टवान् ॥

— (L 1816) Ds उग्रतः (for 'तज्जहुः') Ks Ns Vs
Ds s सर्वम्; Ds सर्वं (for 'वर्गम्') Ks Vs ते जहुरमुग्रा
सर्वम् (for '०') Vs यत् (for 'लोय') — Ns Vs line
after line 1816 Vs after line 1817

61⁰⁰ तदा पद्मागदूर्ध्वा कामनेत्रोत्पलान्विता ।

— Vs om line 1817. — (L 1817) Vs सच; Ds

जहापान्तर्गता देवी ब्रह्मावयप्रचोरिता ॥ [1825]

Colophon

जन्मेव जगत् ।

निहते वैत्यसपाते विष्णोश्चातिपरानमे ।
देवेया दानवेयाश्च किमिच्छन्ति पराभ्यात् ॥
वैशंपायन उवाच ।

दानना राज्यमिच्छन्ति पराजय महायत्नः ।
तप इच्छन्ति सहिता देवाः सत्यपराजनाः ॥
अथ कालस्य महतो हिरण्यकशिपुस्तदा । [1830]
यजते ब्रह्मणः क्षेत्रे प्रसीदयः स कामाद् ॥
यजेद्बहुसुरर्णेन राजसूयेन पार्थिवः ।
क्रतुना दानप्रेष्टो वसुधाया महायत्नः ॥
गन्नायुतयोर्मध्ये यद्भूद्विमुक्तं तपः ।

सुरा (for 'सच') — (L 1818) समुद्रतः (for 'समुद्रगम्') .
— Vs om lines 1819-1820 Vs om line 1819. — (L
1819) Ds वैत (for 'रम्') — (L 1820) Ks s तदा
वागम्, Ns Vs B s Ds तदा वागम् (for 'तदावागम्') .
— For line 1820, Ds subst
63⁰⁰ इदं वैतं शिपतं तत मये स राहुमप्यवत् ।

— (L 1821) Ks s B Ds s (अग्ने), Ns Vs s Ds (वृद्ध)
Ds Gs स्व (for 'वृद्धि') — (L 1822) Ks om lines
1823-1824, Ks s s Ns Vs s B Ds Ds s s-सं युजे,
Ds वै तदा, Ds कथम् (for 'तदा') — (L 1825) Ns
सुनिर्मितं, Vs s सुविमुक्तं, Ds सविमर्षः Cal est सविमुक्तं
(for 'सविमुक्तं') Ds समाहितं, Ds समन्ततः (for 'तदावने') .
— Ds om line 1825 — (L 1825) Ds (अ)हता (for
[अ]न्ताणां). Ks s Ns Vs s B Ds s s Gs प्रगमादानीं
देवी (for '०') Ks s Ds प्रगोदित (for 'प्रगो') .

Colophon — Mention of the Epic Ks Ds Ds s .
— Mention of Asha Vs s B Ds Ds s — Sub-
paran Ks Ns Vs s B Ds Ds Ds s s Gs पौनरम् ।
Ds Da gu (Ds वी) कृदाप्युग्रतः . Asha no Ks 3, Vs
216, Dn 21, Ds 215, Ds 203, Ds 231, Ds 311;
Gs 337 .

(L 1826) Ds पराभ्या (for 'म') — (L 1827) Ks
Vs s Bs Ds देवस्य दानप्रेष्टा (for '०') Ds वेपथुः (for
इच्छन्ति) — (L 1828) Ds महता (for 'सदृश') . — (L
1830) Ns B Ds Ds यजं (for 'सच') Ks s Vs s यजं वा
(Ks प्रजया) मय मयौ; Ds Gs यजं वान् Gs 'म'य

समेयुस्त संहिता यजमाने महासुरे ॥ [1835]

ब्राह्मणा वेदविदांसो महाव्रतपरायणाः ।

यतयश्चापरे सिद्धा योगधर्मेण भारत ॥

मुनयो पात्ररिप्ताश्च धन्या धर्मेण शोधिताः ।

वह्वो हि द्विजा मुख्या नित्यं धर्मपरायणाः ॥

ऋषयश्च महाभागा विप्रैः पूज्याः सहस्रशः । [1840]

विपुले रत्नविभवैर्हि यमाणैस्तनस्ततः ॥

शुक्लसु सह पुत्रेण देत्यं याजपते प्रभुः ।

हिरण्यकशिपुर्मध्ये गणानां ज्वलनप्रभः ॥

हिरण्यकशिपुश्चैव व्याजहार सरस्वतीम् ।

कामाढर दधानीति तद्वै सप्रतिपद्यताम् ॥ [1845]

विष्णुर्माननरूपेण भिक्षां तां प्रत्यगृह्यत ।

हिरण्यकशिपोईत्साष्टे पदे पदमेव च ॥

ततः कमितुमारभे विष्णुः सत्यपराक्रमः ।

नीलैर्लोनांनिपदैः शान्ता दिव्यं वपुराधारयत् ॥

हवराज्याश्च देवैः पातालविर्गं ययुः । [1850]

समैन्यगणसन्निधाः सप्रसादाः सासितोमराः ॥

सयश्चल्लुहाश्रित्य सपताकारयध्वजाः ।

सचर्ममन्त्रेणैवाश्च सायुधाः सपरशधाः ॥

तथेन्द्रनिष्पुंसहिताः सगस्तेऽभ्युत्थिता गणाः ।

अभ्यपिञ्चनप्रमुदिता लोचनानामपिपं सुराः ॥ [1855]

स तान्स्वचाभूतेनाशु पितृभ्यः समतर्पयत् ॥

महा तदसूतं दिव्यं महेन्द्राय प्रयच्छति ।

अक्षयश्चान्ययश्चैव सृष्टस्तेन कर्मणा ॥

ततः कश्चिन्मुपस्थासीहिपता लोमहर्षणम् ।

पितामहकरोद्भूतं जनित्रे प्रथमे पदे ॥ [1860]

त शुत्वा शब्दशब्दं तु त्रयो लोकाः समाहिताः ।

निर्द्युतिं परमां प्राप्ता इन्द्रं नाथमपाप्य च ॥

महितो (for ") — (L 1831) Ds कामत (for कामर)
— (L 1832) Ks पार्थिव स महासुर (for ") — (L
1833) Dom ed G(ed) महापटल (for "बल") — (L
1834) Ks Vs Ds विमल (for विपुल) Ds (inf/an)
तदा, Gs तद (for तप) Ks वदभूतिमलं वदा (for ")
— (L 1837) Ds बुक्तेन (for "धर्मेण") — (L 1839)
Ds राजा (for चण्वा) Ks s Bs Ds गोमिता, Ks s
Ds Dn Ds s दापिता, Ds (marg as above) तोरिवा
(for शोधिता) Ns नानाधर्मेण तोमिता, Vs नानाधर्मेणो
मिता, Ds योगधर्मेण पोमिता (for ") — (I 1839)
Ks s Bs Dn Ds द्विष्टा, Ds s द्विष्ट (for निरक्ष) — (L
1810) Ds महाभाग (for "मना") — (L 1841) Dn Ds
Gs अन्न (for इन्न) Ks s Ds क्षीमेक्ष (for विधैर्द) Vs s
B Ds विपुले रत्नवि (Vs s "ते वि"मये (for ") Ks द्वियमाणम्
Vs s D Ds "माणे (for "मानेत्") Ds द्वियमाण इवस्त
(for ") — (L 1842) G(ed) शीरेत्ये (for यर) Ds
प्रभुम् (for प्रभु) — Ks om (hapl) lines 1843
— (L 1843) Ks s B Dn Ds s Gs हिरण्यकशिपु (for
"इ") Gs देवानां (for गणना) Ks s Ds प्रचक्ष, Ks Vs
Bs (marg as above) s Ds s प्रभु (for प्रभ) Dn
गणना प्रचक्ष प्रभु (for ") — (L 1845) Ks s Bs s Dn
ददामि, Ks Ds Gs "न (for "नि") — (L 1846) Ds वसुधा
(for मित्रा ता) Ks s Dn Ds s Gs Cn प्रतिगृह्णति Ks Bs
(marg) प्रतिगृह्णति (for प्रत्यगृह्णत) — (L 1849) Bs
मुनिभि (for निपदै) Ks कामर, Gs शुक्ला (for शान्ता)
Ks s Bs Dn Ds s शीर्लोकांशुनिभि कामर, Ds "कान्मु

विभि सप्तम्ये (hypermetris), Ds "कशिपुदे शान्ते (for
") — (L 1850) G(ed) दे देवा (for देवैः) Dn
पाताल (for "ल") — Ks s Ds विहरे (for "र") — (L 1851)
Bs s Ds "स्येदा (for रुचदा) Ds समेत्य गणसंनिधा (for
") Ns मित (for सति) — (L 1852) Ds पताकाक्षि
मपत्ता (for ") — (L 1853) Vs Ds "काशाम् (for
कोशार) Ds परिच्छदा (for प्रचक्ष) — (L 1854) Ks
तर्पयः Ns Vs s Dns Ds तर्पेद्, Bs तर्पेद्, Gs अर्धेन्द्र (for
तर्पेद्) Ks om line 1854 h1 साच्यासु (for सद्य)
Bs Ds अभ्युत्थिता Ds Gs सुपिता (for स्पृष्ट) Ks Ds साच्या-
स्तेऽभ्युत्थिता गुणा (for ") — (L 1855) Ns Vs Ds Ds
(मयि, Ds [पुत्र, Ds [म]तद् (for [म]तु) Ks सनातन
स्वधाम्ने (for ") Bs s Dns Ds निरुद्धे (for निरुद्धे)
Ks Ds समतर्पयत्, Ds "तर्पय (for "तर्पयत्"), Ks Dn
पितृभ्ये समकल्पयत् (Dn "तर्पयत्") (for ") — (L 1858)
Ks s Ds करप्रधारणयैव, Ks Ds s अक्षयश्चान्ययैव
(for ") Ks s Dn Ds Ds स ईश्वर, Ds स ईश्वर (for
सन्तुष्टम्) Ds सन्तुष्ट स्वेन कर्मणा (for ") — (L 1859) Ds
उपाधाय (for "स्वामीद्") — (L 1860) Ks करोयुक्त (for
"द्वार") Vs Bs s Ds जनित्रः Ds पतिते, Gs Bom Poona
eds G(ed) जनित्र (for "त्र") — (L 1861) Vs शुक्ला
शब्दस्य शब्दे च (for ") — (L 1862) Ds शान्य (for
प्रसा) G(ed) प्राच्यम् (for वाचम्) — (L 1863) Bs
भरि (for वडि) Ns Vs s Ds संप्रभुपानि संभवे, Ds
ससका भीमसमवे (for ") — (L 1864) Gs सहितैर्
(for विह")

सर्वैः प्रहरणैश्च सयुक्तं बहिस्रमये ।

मन्दराधेषु विहतेर्ज्वलद्भिरेव पावकैः ॥

Colophon

वैश्यायन उवाच ।

ततो महति वृत्तान्ते स्थिते राज्ये महोदये । [1865]

देवानां मातृपाणां च सहवासोऽभवत्तदा ॥

एकतः समधीयन्ते सहिताः प्ररुदन्ति च ।

स्वयं च भागे एहन्ति यज्ञकर्मणि भारत ॥

प्राचेतस ततो दक्ष दीप्तिव्या ये धृष्टस्यविः ।

यानिमेषाय भगवानृषिभिः परिवारितः ॥ [1870]

तस्मिन्पैतामहे यज्ञे दक्षस्य विदिनात्मनः ।

शान्तिमकरोद्गोत्रो भागार्थे बहू नन्दिना ॥

रुद्रस्यैव हि तत्रपुं द्विधाभूतं तदीप्सया ।

जगः परमधर्मात्मा नन्दी पुरुषप्रिमहः ॥

तेन योगेन राजेन्द्र यत्तद्व्यसनातनम् । [1875]

विहितं सत्यवचनस्तेनैव परमात्मना ॥

सहस्रधाप्यरूपैश्च त्रिपाक्षैर्घटोदरैः ।

ऊर्ध्वनरेर्महाकायेर्विकटोर्बामनेसया ॥

क्षितिभिर्जटिभिश्चैव व्यर्धैर्वै शङ्कुकर्णभिः ।

वीरिभिश्चर्मिभिश्चैव कूटमुष्टरपाणिभिः ॥ [1880]

सघण्टाक्षीरिभिश्चैव गुञ्जमेतलपारिभिः ।

सहजकटकैश्चापि स्वर्णटुण्डलधारिभिः ॥

सङ्घिण्डियैः समेरीकैः समुद्रतैः सरेणुभिः ।

एतैः परिश्रुतो देवो भर्गं व समुपारजत् ॥

सहस्रसुरजैश्चापि सतालवल्पाणिभिः । [1885]

वमापुधधरो देवः सपिनाक इत्यन्तकः ॥

COLOPHON — Mention of the Epic K1 Dss Ds
— Mention of Akṣa V1 s B Ds Ds s — Sub par tan
K Ns V1 s B Dni Ds D1 s s s Gs वै(K1 g) कवचम्,
Dss Ds s की(Dss) दुष्कृतप्रभुर्भय — Adhy no Ks
4, V1 s 217, Ds 218, Dss 218, D1 204, Ds 232, Ds
212, Gs 358

(L 1865) Gs गज (for राजे) — (L 1865) Ks
दानवानां (for मातृपाणां) Ds Bona Poona eds (s ed) हे
(Dn द्वे) यवानां मनुवाणां, Ds Gs देवानां च मनुवाणां (Gs
'हासने') (for ") — (L 1867) Ks V1 s D1 s Dss Ds
समधीयन्ति, Ds 'यवैस्त' (for 'घोषन्ते') Ks प्रहसन्ति, Ks
Bs Ds प्रवर्द्धन्ति, Ds प्रवर्द्धन्ति, Ds प्रमुदन्ति (for प्रह)
— For line 1867, Gs subst

63** एकरो वैदपोषाश्च मयदास्ति महर्षये ॥

— Gs om lines 1868 — (L 1869) Ds Gs श्रीक्षिपिवा (for
दक्षिणा वै) V1 प्रजापति (for गृह्यन्ति) — (L 1870)
Gs क्षपिभिर्दिष्टे कनुम् (for ") — (L 1871) Ks V1 s
B Dn Ds Ds मातामहे, Ds पिता, Gs वैवासाद (for 'महे')
Ks Bona Poona eds वज्र (for घने) Ds तस्मिन्गोत्रो महर्ष
ये (for ") K1 Dn [म]विदितभवन, Ks Bs विहि (for
विदि) — (L 1872) Ks Ds Ds Ds भागार्थे, V1 भगवान्
(for भागार्थे) — (L 1873) Ks Ds घटीपाषा, Ks V1 s
Ds तद्विषयता (for तदीयमप्य) Ks द्विधाभूय बहोप्यया (for
) — (L 1874) Ds ययो (for जान) — (L 1876)
Ks s s Ks V1 s Ds s s s वचने (for 'वेग') Gs विहितं
च द्विधाभूत (for ") — After line 1876, Gs int

64** पञ्चभूतो महादेव शान्तिमकरोत्प्रभु ॥

पुन कर्मणि निर्दूषे यानिमेषांमहं हृदा ।

देवाश्च भातं घृष्टंश्च दक्षस्य च महात्मन ॥

नरा सुदूरे महादेवत्वायमुद्यम्य वीर्यवान् ॥

मन्दिरा सह यज्ञैश्च समुत्तरी समानरी ॥ [5]

— (L 1877) K1 s Ks V1 s B Ds सूर्यैर, Ds बहू;
Ds Gs सुक्त (for सक्त) Dss त्रिपाक्षैर (for [त्र]पाक्ष
पैश्च) Gs सूर्यैश्च त्रिपैश्च (for ") K1 s V1 जटाधरै
(for घटोदरै) Ds जटारैश्च कूट (for ") — (L 1878)
V1 विरुचैर, Ds विरुचैर, Ds विरुचैर (for विरुचैर)
Ds चानवेरा (for चाम) — (L 1879) Ds क्षपिभिर्
(for सिपि) Ds जाविहैर (for जाविभिर्) Ds शिला-
भिर्जटिहैश्च (for ") Ds त्रिवेद (for 'व्यवेद') — Ds
om (hapl) line 1880 — (L 1880) Ks V1 धारिभि
(for धारिभि) — V1 s om (hapl) line 1881 — (L
1881) Ds सदादेव Gs सुपुत्र (for सपुत्र) K1 Dn
'धातिभिर्', Ds धा धारि (for 'धारि') Ds सदादादिभिर्धनं,
Ds (also marg) सदादामरै, Ds क्षिपिर्धनं (for ")
— K1 s Ds om (hapl) line 1882 — (L 1882) Ds Ds
Ds s Gs महर्ष, Ds महर्ष (for महर्ष) — K1 om
(hapl) lines 1883-1885 — (L 1883) Poona ed.
समेरीकं (for 'दीति') Ks द्विदितमैर्गर्दिभ्यं (for ") — (L
1884) Ks Ds समुवासात् Ds (marg) 'दपुत्र' Gs 'मज्ज'
(for 'मज्ज') — (L 1885) Ds मज्जते एतैर्धनं (for ")
Ds बहल (for सपुत्र) Gs Bona Poona Cal eds
G(ed) पञ्च (for सप्त) — (L 1887) K1 s Ds मज्जो,
Ks Ks V1 s L1 Dss Dss Ds s s s जये (f s मरीर)

विराजार्चिभिर्दीप्तिर्मखैरसयता वर ।
कालाप्रिरिव दीप्तिर्भिर्जगद्गुमिभोयतः ॥
नन्दी पिनाकपाणिश्च जप्रतुर्मयमुचमम् ।
युगान्त इव कालाग्निः क्षिप्र दग्धुमिभोयतः ॥ [1890]
यूपमुत्क्षिप्य धावन्ति निशाचरगणास्ततः ।
त्रासयन्मुनिसपाश्र्व चीरचर्मनिगासिनः ॥
हृदीप्यन्त्ये पिरस्येय जिह्वाभिलाग्नलोचनाः ।
भक्षयन्ति पशून्त्ये रसनान्तेः प्रलम्बिभिः ॥
मुमुक्षुश्चापरे यूपान्प्रसप्तं प्रहर्षित च । [1895]
वह्निमन्ये प्रसिञ्चन्ति वारिभिः प्रहसन्ति च ॥
सोममन्ये जहुः केचिन्नेत्रेस्ताम्रजपोभैः ।
दर्भाङ्केचिद्विलुपन्ति हस्ते पद्मवलप्रभैः ॥
वभञ्जिरे च शाला[पा]मान्कल्पाश्चापविहिरे (?) ।
चिच्छिदुः पाञ्चनान्वृक्षाङ्गोभार्थमुपनसितवान् ॥ [1900]
निमिदुश्चैव बाणैश्च मुमुक्षुश्च हिरण्यवान् ।

लुलुपुश्चैव पात्राणि ममन्युश्चावणीमथ ॥
आरुणश्चैव प्राग्बशाल्लुलुपुश्च समाहिताः ।
चग्यादिरे पुरोडाशान्नपामैश्च चनतिरे ॥
एवं दिवा च रात्रौ च भिद्यमानो महामरः । [1905]
चुकोश च महानादान्भिद्यमान इवार्णवः ॥
घनु सशरमादाय पूर्वदत्त खयमुना ।
दत्तं कीचकवेणुभ्या सशर मुमहद्वल्म ॥
प्रसिगृह्य महादेवः स शरे समयोजयत् ।
घनुर्विगृह्य जानुभ्या जघान स महाक्रतुम् ॥ [1910]
स विद्वत्सेन बाणेन य समुरगवितः क्रतुः ।
मृगो भूत्वा नर्दमानो ब्रह्माणमुपधारति ॥
शरेणाभिहतस्याणं न लेभे प्रशमं मुवि ।
शरणाधी ह्यह प्राप्त शरेणान्तर्गतेन च ॥
तमुवाच मृग प्रह्ला मुभं सानुनय वचः । [1915]
स्वरेणोचमरीर्येण गम्भीरेण सुभाषिता ।

Ds मल्लमृता (for 'वता' — (L 1888) Ks हनुम् ; Ds
जनुम् (for हनुम्) — Ds om (hapl) lines 1889 1890
— (L 1889) Ns Vs सनमुर (for 'नम') Ks सनम् (for
मरम्) — (L 1890) Ns सत्र, Ds (before corr as
above) क्षु (for क्षिप्र) — (L 1891) Ns Vs s Ds माक्षिप्य
(for उत्क्षिप्य) — (L 1892) Gs मृग (for मुनि) Ds
निदाघारगगाछात्रा (for 'त्र') — (L 1893) Ks हविष्यानि
पिबस्वदग् (for 'त्र') — (L 1894) Ks s B Ds s रसनान्ते
(for 'नान्ते') Ds Rom Poona eds G(ed) रसनान्ताय
क्षमिभि [G(ed) 'न'] (for 'त्र') — Cs om line 1895
— (L 1895) Ks s Ds Ds s पदाय (for प्रमद)
Ks प्रभवन्ति हसन्ति च Ds प्रभव प्रहसन्ति च (for 'त्र')
— (L 1896) Ds वह्निमन्ये (for 'न्ये') Ks s Ds वाच
वन्ति, Ks Dn Ds-s Gs रामवन्ति (for प्रतिवन्ति)
Ds Vs प्ररन्ति (for 'सन्ति') — (L 1897) Ks Vs s
मले जहुः Ds जहु केचिद्, Ds यतु के (for जहु के)
Ks s s Vs s B Ds Ds s Gs नेत्रे Ds वदन्ते प्रत्यान्त
लोचने, Ks नेत्रे पदवन्ति चोत्क्रम Ds s केचिन्नेत्रान्त्र-
लोचने (for 'त्र') — Ds om line 1899 — (L 1899) Ns
Vs s B Ds Ds (marg) Gs यूपान् (for वाला) Ks s
Ns Vs L s Ds Ds Gs [अपि चिच्छिपु Vs [अपि चिच्छिपु,
Bs Ds [अपि चिच्छिपु, Ds [अपि चिच्छिपु (for 'विहिरे') Ks
कल्पाभिवर्गविहिरेचि च (for 'त्र') — (L 1900) Ds विन्या

(for वृषात्) Bs s Ds सत्र (for उप) Ns सोमार्थ समक
क्षिप्यान् (for 'त्र') — (L 1901) Gs Rom ed G(ed)
त्रे (for the third च) — (L 1901) Gs मुमुक्षु (for
लुलुपुष) Dn मुमुक्षु (for समक्षुष) — (L 1903)
Ks s Dn Ds Ds s प्राग्बश (for 'शाल') Ns Vs s
अ (Vs क्षा) क्षात्रापि प्राग्बश B Ds Gs नरुणश्चैव प्राग्बश
(for 'त्र') Ds लुलुपु परिमोहिता (for 'त्र') — (L 1904)
Bs वया दिशि (for चलादिरे) Ns Vs s Bs Dn Ds
Ds [अ]वकतिरे, Bs [अ]वक, Cs वभञ्जिरे (for चक
तिरे) — (L 1906) Ds Cal ed महानार (for 'दार')
Vs चुकोशाथ महानार (for 'त्र') — (L 1907) Ks Vs
(for दत्त) — (L 1908) Ks s Ds वेणुना (for वेणुन्या)
Ks s Ds मुमुर Ns सशर, Ds Ds समरे (for सशर)
Bs समरेय महावल Dn सशर सुमहद्वली, Gs र स महा
बलम् Rom Poona eds G(ed) समरे सुमहारय (for 'त्र')
— (L 1909) Ks s समरे, Vs Ds सशर, B Ds Ds s
स शरे, Gs शरेण (for स शरे) — (L 1910) Gs
विषम्य (for विमुष्य) — (L 1911) Vs Ds समुलवति
(for 'ति') — (L 1912) Ds मनेवेगो (for नर्दमानो)
— (L 1913) Ds (marg as above) G(ed) स मृग
(for प्रमद) Ds (marg) मुनि (for मुनि) — (L
1914) Ks s Ds तारणार्थ (for धौ) Ds गृह (for ह्यह)
— (L 1916) Ns Vs s Ds Gs [अ]शत (for [अ]शत)

प्रवरूपो नभसि त्वं भविष्यसि महाशृग ॥
 विजितश्च त्रिपरेण श्रेणानतपर्वणा ।
 तिष्ठन्नक्षत्रगिरसि सह स्त्रेण नित्यशः ॥
 सोमेन सह सयुक्तो ह्यक्षयेणान्वयेन च । [1920]
 दिवि सचारभूतश्च ताराभिः सह सगतः ॥
 ज्योतिषां ज्योतिभूतस्त्वं ध्रुवश्चैव महाध्रुवः ॥
 यच्चैतद्विधिर दिव्यं क्षतारसमभिनिःसृतम् ।
 नभस्युत्पतितं चैव प्रवेगेन प्रधावतः ॥
 क्षतजं बहुनर्णं च क्षेत्रमण्डलसंज्ञितम् । [1925]
 निमित्तभूत भूतानां वर्षे वर्षप्रदं तथा ॥
 सुखं दुःखं च भूतानां दर्शने सप्रवर्तते ।
 इन्द्रियभ्रमणार्थं नभसीन्द्रायुधोऽभयन् ॥
 बहुपी मानुषे राजन्धिसमात्समवेक्षितम् ।
 अद्भुतं बहुचित्रं च मनसा समकल्पितम् ॥ [1930]
 न तु राजी प्रेष्टयेत खे दुः सन्नपसंज्ञितम् ।
 दिनस्यैव सदा त्वमे महत्कार्यं प्रदश्यते ।

भूमावेव समुत्तिष्ठेदाकाशे प्रविलीयते ॥
 क्षतश्च सम सर्वे प्रधावन्ति प्रचेतसः ।
 मयाद्भुतस्य महतो घन्विनो धाणपाणयः ॥ [1935]
 नन्दी रुद्रगणेः सार्धं पिनाकी समतिष्ठत ।
 युगान्तकाले ज्योतिषो ब्रह्मदण्ड इवोद्यतः ॥
 विष्णुः शृङ्गाग्रसभूतं प्रगृह्य विपुलं धनुः ।
 प्रातिष्ठत महाबाहुः पाणिना चक्रमादधत् ॥
 गत्वा सघण्टामन्येन सन्नमन्येन पाणिना । [1940]
 प्रगृह्णाम्यप्रतोऽतिष्ठद्भुतायोद्यतपाणये ॥
 ततः शृङ्गाग्रसभूतं प्रगृह्य विपुलं धनुः ।
 हस्तं चाप्रतिमं लोके साराञ्च नतपर्वणः ॥
 विष्णुरमे स्थितो मानि सवल सहताञ्जलि ।
 बद्धगोधाङ्गुलित्राणः सचन्द्र इव वीर्यदः ॥ [1945]
 आदिद्या वसत्रक्षेत्र दिव्यैः प्रहरणेः सह ।
 विष्णुमेयाभितः सर्वे तिष्ठन्ति ज्वलनप्रभाः ॥
 मरुतश्चैव विधे च रुद्रमेवाभिप्रेदिरे ।

— (L 1917) K₂ N₁ V₁ B Ds Ds Gs सहाभूमि (for 'शृग') — (L 1918) K₂ D₁ (marg) त्रिपरेण, Dn त्रिपरेण, Ds₁ विपरेण, Ds₂ त्रिपरेण (for त्रिपरेण) K₂ विजितश्च त्रिपरेण (before corr 'मैत्र' (for ')) — (L 1919) K₁ s Ds Ds तिष्ठ (for तिष्ठत्) — (L 1920) D₁ [नभसि] (for 'चण') — (T 1921) K₂ s N₁ V₁ s B D₁ Gs भूतानि, D₁ भूतानि (for भूतश्च) K₂ D₁ वर्षसरेभिः सहविषय (for 's') — (T 192) D₁ ज्योतिर्भूत म प्राक्षेपु (for 's') Gs ततो मय (for सहाभूमि) V₁ D₁ s Ds Ds ध्रुवस्य साधको मय (D₁ 'तोऽन्यय' (for 's') — (L 1923) K₂ D₁ यन्निविद्विधिर रुद्र (for 's') K Dn D₁ s s क्षतनादभिनि वृत्तम्, D₁ तन्ननाद' (for 's') — (L 1924) K₂ s D₁ दिव्य (for चैत्र) — (L 1925) K₂ बहु (for बहु-) N₁ V₁ B Ds Ds s केतु, Dn Gs क्षेत्र, D₁ s क्षेत्रे (for क्षेत्र) V₁ Cal ed केतुमण्डलस्थितम् (for 's') — (L 1926) D₁ देवानां (for भूतानां) Ds om (hapl) lines 1926^a-1927^a — (L 1927) L Ds Ds दर्शनात् (for 'दे') — (L 1928) इन्द्रस्य प्रीनानार्चद (for 's') — (L 1929) D₁ बहुधांतिनसो रानन् (for 's') Ks Dn D₁ s s समवेक्षय, D₁ s वैक्षतम्, Gs वैदपने (for वैक्षितम्) — (L 1930) B₁ सत (for बहु) K₂ मनसा सकल्पितं न तु (hypermetric) (for 's') — (L 1931) D₁ ते तु राजी प्रदश्यते (for 's') -

Ds om line^a 1931^a-1934^a K₂ s V₁ B₁ D₁ s s (marg) ब्रह्मणि (for सन्नप) K₁ Dn D₁ श्वेतम् Dn ते सन्न, Ds रेख प्र'क्षयि सञ्चितम्, Ds s ते ब्रह्मणि स', Ds ते ब्रह्मणि च स', Gs वेत्तद्विषयसमुत्तिष्ठत् (for 's') — (L 1932) D₁ s s कर्णे (for कर्णे) — (T 1933) K₁ V₁ s Dn Ds D₁ s s सप्त-धेति, N₁ 'धेति, D₁ समवेति (for समुत्तिष्ठत्) Gs भूमावेव समन्वेति (for 's') D₁ तथाकाशे प्रतीयते, Ds J₁ तद्वत्ताकाशे प्रती', D₁ गुह्यबोदो प्रती' (for 's') — (L 1934) K₁ s D₁ तद्वत्ताकाशे (for नम सरे) Gs तत्रश्च क्षतस्य सर्वे (for 's') K₁ s D₁ वि (for म) — (L 1926) K₂ s D₁ दृश्यत, D₁ स-यत (for तिष्ठत्) — (L 1938) V₁ Bom Poona eds Qied संभ्रात (for शृङ्गाग्र) — (T 1939) K₁ प्रयुज्ज (for प्रातिष्ठत्) V₁ कलम् (for चक्रम्) Dn आदरात् (for 'धनु') — (L 1940) K₂ s D₁ च घण्टाम्, K₂ सघण्टम् (for सघण्टाम्) D₁ गदामादाय चान्येन (for 's') — (L 1941) K₂ s B D₁ s Gs सो, V₁ [जय], D₁ [जय] (for [जय]) K₂ V₁ प्रयुज्ज च (V₁ 'या' प्राप्तिष्ठत्, K₂ N₁ Dn D₁ 'साधामादास्तद्वत्, D₁ 'साधामादास्तद्वत्, D₁ 'त' अग्रतस्तिष्ठत् (for 's') K₂ Dn₁ उदाय (for उदाय) — K₂ s D₁ om line 1943 — (L 1944) D₁ नतो (for नति) D₁ विष्णुरमेयातो मानि (for 's') Gs सर्वे (for सन्नप) D₁ सहताङ्गुलि (for 'अलि')

गन्धर्वकिन्नराश्चैव नागा यक्षाः सपञ्चगाः ॥
 ऋषयो न्यस्तदृष्टाश्च उभयोः पक्षयोर्हिताः । [1950]
 वज्रलन्तः शान्तये नित्यं लोकानां हितकाम्यया ॥
 रुद्रः शरेणाभ्यहनद्विष्णुमेवाग्रणी रणे ।
 हृदि सर्वोद्भस्यीषु तीक्ष्णतरेण सुप्रविणा ॥
 न च वम्पे तदा विष्णुः सर्गात्मा सर्वसम्भयः ।
 न च रोपमना नित्यं द्यूतः सर्वैः पङ्क्तिरिवे ॥ [1955]
 विष्णुश्च धनुरादाय शरेण समयोजयत् ।
 जयुदेशे मुनोपाशु मलदृष्टमियोचयत् ॥
 स विद्वस्तेन घाणेन महादेवो न पश्यते ।
 यद्येणेव महासधर्मगृहस्य विचारयते ॥
 ततः प्रसभमाद्भुत्य रत्र विष्णुः सनातनम् । [1960]
 कण्ठे जमाह भगवांस्तीक्ष्णतृस्ततोऽभयत् ॥
 अनादिनिधनो देव, क्षमता भगवन्मम ।
 सर्वभूतागमाचार्यो मम पत्नी च कर्मणाम् ॥

कर्मणां च प्रवर्ता च विवर्ता चैव भारत ।
 अरोपत्वाच भूतानां सर्वभूतेषु चोत्तमः ॥ [1965]
 स्वयमेव हि यत्कर्म विपत्ते कर्मयोनिषु ।
 तयोः शुभतमो राजन्स्वयमेव तथाकरोत् ॥
 अन्तरिक्षाच्छुभा वाचः श्रूयन्ते परमादृताः ।
 सिद्धानां वदोन्मुक्ताः सनातन नमोऽस्तु ते ॥
 नन्दी पितान्मुचय्य बलान्कृत्रसम्भयः । [1970]
 मूर्धन्यमिज्जपानाञ्चो विष्णुं श्रोयेन मूर्धितः ॥
 पतः महसितो विष्णुर्नन्दी दृष्ट्वा सुरोत्तमः ।
 सम्भयामास भगवान्सर्वभूतपतिर्हरिः ॥
 विष्णुर्ब्रह्मसमो भूत्वा तेजसा प्रज्वलन्निव ।
 क्षमया च समायुक्तः स्थितः स्यात्पुनरिषाचलः ॥ [1975]
 अचिन्त्यश्चाप्रमेयश्च अजेयश्चाप्यिन्दनः ।
 युगान्तामिसमो भूत्वा शान्तात्मा हरिरव्ययः ॥
 प्रसन्नः कल्पयामास भागं रुद्राय धीमते ।

— (L. 1947) Ds [क्रोम्यदु (for क्रोमिन्त) Bs s अभिष्टम्
 (for तिष्ठति) — (L. 1949) Ds: Gs सकिन्नरा (for सप
 ऋषयो) — (L. 1950) Ks s Dn Di-s s (marg) विपद्ये
 (for अपयो) Ds नाक्षत्र (for दृष्टाद) — (L. 1951)
 Ks s Vs Dn Ds Di उपलक्षित, Ns B Ds उपलक्षित, Vs
 लुप्तलक्षित, Ds उपलक्षित (for न्य) Ds उपलक्षित न्य तपेतिरवा
 (for ") — (L. 1952) Bs s Ds शरेण हतवाक्यद्वौ (for
 ") Ks [स]प्रणी, Ds 'तो (for 'शी) — (L. 1953) Ks
 देवोषु (for सपीषु) Ds विविधैर्विषैः सर्वैः, Ds हृदि सर्वेण
 चाविद्वस् (for ") Vs Ds सुप्रविणा, Bm Poona eds
 Gted) सुप्रविणा (for सुप्रविणा) — (L. 1954) Vs च
 काशे (for चकम्पे) Ks s Vs B Ds Di s s Gs मल, Bs
 (marg) विश्व (for सर्व) — (L. 1955) Ds रोपमनो (for
 'मना) Ds हत सर्वैः, Cal ed वृत्त विभक्त्य (for वृत्त सर्वैः)
 Bs Poona ed पङ्क्तिरिव, Ds सदिन्द्रिये (for वाडे)
 — (L. 1956) Ks Ns Vs नायस्य, Ks Bs Ds Di s s
 नायस्य, Ks Vs Dn Ds मानस्य (for नादाय) — (L.
 1957) Ks Ds [न]य Gs [न]य (for [न]य) — (L.
 1959) Ks s Ds कर्मणम्, Ds 'त (for 'ते) — (L. 1959)
 Ds वज्रेण महादृष्ट (for ") Ns Vs s B Ds Ds Gs न
 (for वि) — (L. 1960) Bs आशुत्य (for आशुत्य) Ks s
 रुद्रो विष्णु (for रुद्र विष्णु) Ks Bs s Ds s Ds सनातन
 (for 'नम्) — (L. 1961) Gs Gs उमापति (for उतोऽभयत्)
 — (L. 1962) Ks s Ds क्षमता (for क्षमता) Ks Vs Bs

Dn Ds s हि सवात्, Ds s Ds Ds भगवान् (for 'वत्) Ks
 Vs Di क्षमता [स] भगवान्, Ns Ds Gs क्ष (Ns क्षाप्यत
 भगवान्प्रम (for ") — (L. 1963) Bs सर्वभूतोद्भमाचार्य,
 Bs s Ds s 'भूताद्भमाचार्य (Bs Ds 'दाय), Ds 'भूतमपाचार्य
 (for ") Ks s Ns B Ds Ds लज्जलक्ष्, Ks Di Gs लज
 (Gs 'व)कर्ता, Vs लज्जलक्ष्, Ds दृष्ट कर्ता (for मम कर्ता)
 Vs Di लज्जलक्ष् कर्मणा, Ds तप कर्ता विकर्मणा, Ds लज
 लज्जलक्ष् कर्मणा, Cal ed कर्मणा च न चाप्यते (for ")
 — (L. 1964) Bs हर्ता (for कर्ता) Ks s Ds प्रतिहर्ता च
 भारत (for ") — (L. 1965) Vs Dn Gs अरोपत्वात् (for
 अरो) — (L. 1966) Ks s Ds s विधाने (for विपत्ते)
 Ds विपत्ते सर्वयोनिषु (for ") — For line 1966, Gs
 subst

65** भयकर्म च यस्मिन् विपत्ते सर्वयोनिषु ॥

— (L. 1967) Ds तप (for तपो) सप्त कर्म (for सप्तो
 राजन्) Gs सदा कुरु (for तथाकरोत्) — (L. 1968) Ks
 गुणमाचारा, Ds युता कथ (for गुण) वाच Vs मन्थरीश्वरा
 वाच (for ") Bs s Ds Cal ed श्रूयन्ते मयुराक्षरा (for
 ") — (L. 1969) Ds देवदेव नमस्तुभ्य (for ") — (L.
 1972) Ds लक्ष्मिस्तुत्वा (for नन्दी दृष्ट्वा) Ds s सुरोत्तमम्
 (for 'सप्त) — (L. 1973) Gs उपमणयेन त हरि (for ")
 — (L. 1974) Bs Ds s ब्रह्मपते (for सरो), Ds विष्णु
 भूत्वा ब्रह्मसमो (for ") — (L. 1976) Ds कर्षितो (for
 अचिन्त्यम्) — (L. 1979) Ks s Ds मलः Ds धर्मिन्

वैशंपायन उवाच ।

हन्त ते कथयिष्यामि पुराणं वेदसमितम् ।

समाहितमना भूत्वा शृणु राजन्यथातथम् ॥ [10]

महाबाराहचरितं कृष्णस्याद्भुतकर्मणः ।

यथा नारायणो देवो वाराहं यपुरास्थिवः ॥

वंदूया गा समुद्रस्यामुज्जहारारिसूदनः ।

छान्दसीभिरुदाराभिः श्रुतिभिः समलङ्कृतः ।

शुचिः प्रयत्नरान्भूत्वा नियोध जनमेजय ॥ [15]

इदं पुराणं परमं पुण्यं वेदैश्च समितम् ।

नानाश्रुतिसमायुक्तं नालिकाय न कीर्तयेत् ॥

पुराणनेतदपिष्ठं सांख्यं योगं च वेद यः ।

काल्हेयैर्न विधिना प्रोक्त सोऽस्याश्च वेद्विष्यति ॥

विश्वेदेवालाया साध्या रत्रादित्यालायाधिनी । [20]

प्रजानां पतयश्चैव सप्त चैनं महर्षयः ॥

मनःसकरूपजाश्चैव पूर्वजाश्च महर्षयः ।

वसयोऽप्सरसश्चैव गन्धर्वा यक्षराक्षसाः ॥

दैत्याः पिशाचा नागाश्च भूतानि विविधानि च ।

ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः शूद्रा स्तेच्छादयो भुवि ॥ [25]

चतुष्पदानि सत्त्वानि तिर्यग्योनिगतानि च ।

जङ्गमानि च सत्त्वानि यथान्यज्जीवसंहितम् ॥

पूर्णं युगसहस्रान्ते ब्रह्मेऽहनि तथामते ।

निर्वाणे सर्वभूतानां सर्वोत्पातसमुद्भवे ॥

हिरण्यरेतास्त्रिंशस्त्रितो भूत्वा वृषाकपिः । [30]

शिराभिर्विधमल्लोकान्मत्स्योपयति देहिनः ॥

दक्षमानासतस्तस्य तेजोराशिभिरपतः ।

विजगर्णार्णं दग्धाद्वा हतायिर्ममहिराननैः ॥

सङ्क्रोपनिपदा वेदा इतिहासपुरोगमाः ।

सर्वविद्याक्रियाश्चैव सत्यधर्मपरायणाः ॥ [35]

ब्रह्माणमप्रतः कृत्वा प्रभवं विश्वतोमुखम् ।

पूर्वदेवगणाश्चैव त्रयस्त्रिंशश्च छन्दजाः ॥

तस्मिन्नहनि सप्ताने व हंसं महदक्षरम् ।

प्रविशन्ति महायोगं हरिं नारायणं प्रभुम् ॥

2** नागभुक्तिमदामुक्तं कृष्णवैशंपायनैरितम् ।

[Ds कृष्णस्याद्भुतकर्मणः (for^a)]

— K N₁ s V₁ s B D om line 10 — (L 11) Ds
कृष्णवैशंपायनैरितम् (for^a) — (L 12) K₁ s D₁ ब्रह्मा,
K₁ N₁ s V₁ s B Dn Ds D₁ s s s s M₁ राजन्, Ds
(also) ब्रह्मन् (for देवो) K₁ s Ds s रूपम् (for यपुर)
— (L 13) K₁ s D₁ इहामिदं (for दह्या) Ds T₁ s G₁
s s M₁ s महर्ष (for सूदन) — After line 13, Ds
108

3** विमर्शेण सर्वाणि कर्माणि विपुषाणि ।

— (L 14) K₁ s V₁ Dn D₁ s समलङ्कृत (K₁ 'ता' य्
— (L 15) K₁ s N₁ V₁ s B₁ s Dn Ds D₁ s s प्रयत्नवान्
(for परम) Ds 'बाह' (for रत्नवान्) — (L 16) G₁ प्रथम
(for परम) T₁ G₁ s M₁ वेदेन (for वेदैश्च) Ds पुण्यं वेदै
समन्वितम् (for^a) — (L 18) N₁ पुराणं चैव सकल (for^a)
K N₁ V₁ s B D G₁ सत्यं च, N₁ च कीर्तयेत् (for च वेद
य्) — (L 19) B₁ D₁ M₁ यो, T₁ G₁ s को (for
मो) Ds स्यायं (for स्यायं) K₁ s N₁ s V₁ s B₁ Dn Ds
D₁ s s को K₁ s D₁ सोऽप्यार्यं शस्त्रं पुमान्, K₁ यस्मायं
ज्ञायते पुन, Ds यस्मायं शस्त्रं पुन (for^a) — (L 21)
T₁ s G₁ s s M₁ s मनःसकरूपजाश्च वे (for^a). — D₁ s
om (hapl) line 22, — (L 22) K₁ सर्वज्ञाश्च, Ds

सप्त चैव (for पूर्वजाश्च) — For line 22, T₁ s G₁ s s
M₁ s subit

4** पिशाचपरा महत्मान पूर्वजा कथयलाया ।

— (L 23) Ds महत्त्व (for अप्सरसम्) — (L 25) Ds
पाल्वाद्ययो, T₁ G₁ s M₁ s स्तेच्छाश्च वे (for 'हयो')
— (L 26) K₁ N₁ सर्वाणि (for सरवाणि) V₁ om
(hapl) lines 26^a-27^a — (L 27) K₁ तया सरवानि
कान्यानि, K₁ Ds सरवानि कान्यानि तया, K₁ सरवानि
यानि कान्यानि (for^a) N₁ संभवम्, Dn s सगतम्, D₁
सप्रहम् (for संहितम्) — (L 28) G₁ सहैव तु (for
सहस्रान्ते) — (L 30) Ds त्रिंशत्सप्त (for 'सप्त') — (L
31) N₁ विष्णुपातं, K₁ B₁ s D₁ T₁ M₁ s विष्णुपातं (for
विष्णुमर्त्यं) — T₁ G₁ s om line 32 — (L 32) V₁ दह्य-
माने (for 'मानाश्च') B₁ Dn Ds Ds रश्मिभिर् (for
राशि) M₁ तेजसो राशिभिरपत (for^a) — (L 33) K₁ s
D₁ चक्ष्मा, V₁ s चक्षे (for चक्षो) M₁ s विजगर्षदता
दग्धा (for^a) Ds हतायिर्ममहिराननैः (for^a) — (L
35) K₁ N₁ Dn विवाश्ववाय (for 'विषाश्च') Ds om
(hapl) lines 35^a 37^a — (L 36) Bom Poona eds
G(ed) छन्दतो, Cop छन्दत (for प्रमत्त) V₁ Ds सर्वतो
(for विषतो) — (L 37) K₁ N₁ V₁ Dn D₁ s T₁ G₁ s
सर्वं, V₁ B₁ Ds D₁ s G₁ M₁ सर्वं (for पूर्व) K₁ Ds

तेषां भूयः प्रविष्टान्ते निधनोत्पत्तिरुच्यते । [40]
 यथा सूर्यस्य सततमुद्यत्तास्तमयाविह ॥
 पूर्णे युगसहस्रान्ते कल्पो निःशेषमवतिष्ठते ।
 तस्मिन्जीवकृते सर्वं निःशेषमवतिष्ठते ॥
 सहस्र लोकान्सर्वान्स सदेनासुरप्रजगन् ।
 कृत्वात्मगर्भं भगधानास एको जगद्गुरुः ॥ [45]
 यः स्रष्टा सर्वभूतानां कल्पान्तेषु पुनः पुनः ।
 अव्यक्तः शाश्वतो देवमन्त्रस्य सर्वविद् जगत् ॥
 नष्टार्कनिरपे लोके चन्द्ररश्मिविवर्जिते ।
 सप्तधूम्राग्निपथने क्षीणयज्ञतपःक्षिये ॥
 अपक्षिगणसपाते सर्वप्राण्यचरे पथि । [50]
 असमर्थोद्वाहले रौद्रे सर्वतत्सामसा कृते ॥
 अदृश्ये सर्वलोकैऽस्तिज्ञानभावं सर्वकर्मणाम् ।
 प्रशान्ते सर्वसपाते गच्छे धैर्यप्रसिद्धे ॥

गते स्वभावसंस्थाने लोके नारायणात्मके ।
 परमेष्ठी हृषीकेशः शयनावोपचरन्ने ॥ [55]
 भीतवासा लोहिनाश्वः कृष्णो जीमूतसनिभः ।
 शिखासहस्रविकच जटाभार समुद्रद्वन्द्व ॥
 श्रीरत्नकलितं पुण्य रत्नचन्दनरूपितम् ।
 वक्षो विभ्रन्महापादुः सविशुद्धिं तोयद् ॥
 पुण्डरीकसहस्रस्य मालास्य शृङ्गुमे तदा । [60]
 पत्नी चास्य स्वयं लक्ष्मीर्देहमाशिरय तिष्ठति ॥
 तव स्वपिति घर्मात्मा सर्वलोकपिवामहः ।
 विमप्यमितविकान्तो योगनिद्रामुपागतः ॥
 ततो युगसहस्रे तु पूर्वे स पुरुषोत्तमः ।
 स्वयमेव विमुग्धरां दुष्यते विमुधाधिपः ॥ [65]
 ततश्चिन्तयते भूयः सृष्टिं लोकस्य लोककृत् ।
 पितृदेवासुरनरान्पारमेष्ठयेन कर्मणा ॥

(marg) च कोटय, Ks : Ds सहस्रस्य, Ks च छान्दस्य, Bs Dn च छान्दस्य, Ds : स च छान्दस्य, Gs : युवचन्द्रा (for च छान्दस्य) — (L 39) Ts : Gs : Ms : महात्मान (for 'योग') — (I 40) Ns : Bs : Ds पुनरुपतिर, Ds Ds (marg) प्रवर्धो, Ds : रिशानो, Ts Gs : Ms विरोधो (for विधनो) Ts Gs : Ms : द्वयस्य (for उच्यते) — (L 42) Gs तण (for पुन) — (L 43) Ns चैव (for क्षय) Ts : Gs : Ms वृत्त (for पुन) Vs कर्म (for सर्व) Vs नि शेषेणावतिष्ठते Vs B Ds 'य नाजतिष्ठते, Ds 'यमवतिष्ठति Ts : Gs : Ms : 'य समतिष्ठति Ts 'ति' (for 'य') — (I 44) Vs अस्मिन्नाद्, B शिखिनाद्, Ds शास्त्रावन् (for सर्वान्) Ts : Gs : Ms तत सहस्र लोकान्स (for 'य') Vs मानुषान् (for यज्ञगान्) — (L 45) Ks Ns : Vs : B Dn Ds Ts Gs : [सा]मगर्भे, Ds गर्भे च (for [सा]मगर्भे) Ds छान्दसाय (for जगद्गुरु) — (L 46) Ts : Ds स (for य) Vs लोचनान् (for भूतान्) h. Ds कल्पान्ते च, Ds 'हेतु' (for 'नैव') — (L 47) Ts Gs Ms : सप्तमय (for 'त') — (L 48) Ts : Gs : Ms : प्रह (for रश्मि) — (L 49) Ks : Ds भूतानि (for धूम्रानि) K Ns : Vs : B Dn Ds Ds : स च अपदक्षिने, (for सप्त क्षिये) — (L 50) Ks : Ns : Bs Ds : Ts Ms सगान्, Ts Gs : स सदाये (for सपाते) Ks : प्राणधर, Ks Ds प्राण' Vs Gs : प्राण्यचरे Ds पुण्यचरे (for प्राण्य') — (L 51) Ns असमर्थोद्वाहे लोके (for 'य') — (L 52) Ds भूते (for लोके) — (L 53) Ds Ts प्रशान्त (for

'य') Ts Gs : Ms सप्त (for सर्व) Ks : Ds सदाये (for सपाते) Ks Ds चैव (for चैव) — (L 54) Gs : सप्त (for यते) Ds स्वभावान्, Ds : Ms : 'हे' (for 'य') Ts Gs : Ms सगान् (for 'य') Ks Ds लोके नाय वषागमि (for 'य') — B. am line 55 — (L 55) Ks : Ds द्वयपाय (for शय) — (L 56) Ks : Ds : Ds वृत्त (for कृष्णो) — (L 57) Vs Bs विकट, Ds विराट्, Ds विविक (for विकच) Gs जटावृत्त (for 'सार') Ks Ds स जटाभारमुद्रह (for 'य') — (L 58) Ks : Ds -कविक (for कलित) Ts : Gs : Ms : वृष्ट (for पुण्य) Ks : Ds Ds : Gs भूषितम्, Ks चरितम् (for रुचि) — (L 60) Ms : चरुवेण (for 'चरु') Ks Ds माहवा, Ms : कस्तुरस्य (for मालास्य) Ts : Gs : Ms : शुभा (for वदा) — (L 61) Gs : Ms : पद्मा (for पत्नी) Ns : देवम् (for देहम्) Ks द्वात्र्य, Ks : B Dn Ds : Ms : आरुत्य (for आशिरय) — (L 62) Ts : Gs : Ms : आनन्दस्य (for यमोत्तमा) Ms : सुपावद (for वितावद) — (L 63) K. Ns : Vs : B D Ms निद्रायोगम् (for योग निद्राम्) — After line 63 Ts Gs : Ms : 108

5** निद्रादिष्ट इवाभाति निद्रायोगमुपागतः ।
 — (L 64) h. Ns : Vs : Gs : Dn Ds : स चर्द (for युग) Bs सहस्रान्ते (for 'हेतु') Ns Ds ततो वर्षमहस्रान्ते (for 'य') Ks : युवच, Ds सवर्णे (for पूर्णे स) Ns Ts : Gs : Ms पूर्णे वृत्तपरायण (for 'य') — (L 65) Ks विधिर्, Vs प्रसुर (for विमुद्) Ms दुष्टा (for भूवा).

ततश्चिन्तयते कार्यं देवेषु समित्तिजयः ।
 समन् सर्वलोकस्य विदधाति स वाक्पतिः ॥
 कर्ता चैव विकर्ता च सहर्वा च प्रजापतिः । [70]
 धाना त्रिधाना प्रभयः स्वयमो नियमो यमः ॥
 नारायणपरा देवा नारायणपराः क्रियाः ।
 नारायणपरा यज्ञा नारायणपरा श्रुतिः ॥
 नारायणपरो मोक्षो नारायणपरा गतिः ।
 नारायणपरं सत्यं नारायणपरं पदम् ॥ [75]
 स स्वयभूरिति होय स ब्रह्मा भुवनारविः ।
 स वायुरिति विज्ञेय एष यज्ञः प्रजापतिः ॥
 सदसश्च स विज्ञेयः स यज्ञः स प्रजाकर ।
 यद्देवित्वं त्रिदशैस्तदेष परिविन्दति ।

यश्च वेशं भगवतो देवा अपि न तद्विदुः ॥ [80]
 प्रजाना पतयः सप्त ऋषयश्च सहामरैः ।
 नास्यान्तमधिगच्छन्ति तेनान्त इति श्रुतिः ॥
 यदस्य परम रूपं तत्र पश्यन्ति देवताः ।
 प्रादुर्भाविषु समूतं यत्तदचिन्ति देवताः ॥
 दर्शितं यदनेनैव तदवेक्षन्ति देवताः । [85]
 यत्र दर्शितगान्देयः क्खदन्नेष्टुमर्हति ॥
 ग्रामणीः सर्वभूतानामग्निमास्तुयोगेति ।
 तेजसस्तपसश्चैव निधानमस्यस्य च ॥
 चतुराश्रमधर्मेषु चाहुर्होत्रपलाशनः ।
 चतुःसागरपर्यन्तचतुर्युगवितर्कः ॥ [90]
 तदेष सहस्य जगत्कृत्वा गर्भस्थमात्मनः ।

Ti s G1 s-3 सुतये, Ms प्रादुर्भावे (for सुतये) — (L 66) Ds सर्व, Gs सङ्गा (for सृष्टि) — (L 67) Ks वक्ष्या (for नराद्) Ms नरास्तेवगणाश्चैव (for ") — N1 om line 68 — (L 68) Ks Bs Dss Ds चिन्तयत्, B1 न निवृण्वत् (for चिन्तयत्) Ti s G1 s-3 Ms तस्यो विचिन्तयत्कार्यं (for ") — T1 om (hapl) line 70 — (L 70) Ti G1 विद्वतां (for विकर्ता) Ks सप्रद्वतां (for सहर्ता च) — (L 71) Ks N1 s V1 s B Dn Da Ds s s s च तथा (for प्रभव) K1-3 Da चाता चैव त्रिधाता च, Ms धाना स च विधाता च (for ") G1 s s समजे (for स्वयमो) Ms प्रभव स्वयमो यम (for ") — (L 72) Ks Bs s Gs वेदा (for देवा) Ms नारायणपर देव (for ") Dss वराश्रमा (for परा क्रिया) — N1 Da om (hapl) line 73 — (L 73) Ks N1 B1 Dn Da Ds s T1 Gs -परो यज्ञो, V1 परा देवा, D1 Ms -परो मोक्षो (for -परा यज्ञा), Gs स्मृति (for श्रुति) — Ds Gs Ms s om (hapl) line 74 — (L 74) Dss -परायण, Ds वरा स्मृति (for -परा गति) — After line 74, N1 V1 s B1 s Da T1 s G1 s ins

8** नारायणपरो धर्मो नारायणपरं कर्तु ।

[T1 G1 s परा धर्मो (for परो धर्मो) V1 -पर श्रुतु, T1 s G1 s पर महर् (पर कर्तु)]
 N1 V1 s B1 s Ds cont K N1 Bs Dn D1 s ins after line 74

7** नारायणपरं शानं नारायणपरं भवत् ।

[Ks V1 s B Dn Ds Da तप (for भवत्)]

— (L 75) K1 s D1 -पराश्रम K1 (च)रह, N1 s V1 s B1 s D1 s V1 s -पर परस्; B1 परा धिय (for पर पदम्) — After line 75 N1 s V1 s B Dns Ds Da s T1 G1 s Ms ins

8** नारायणपरो देवो न भूतो न भविष्यति ।

[Ms यज्ञो (for देवो) V1 भूत (for भूतो) Ms नारायण-परा गिर (for ")]

— (L 76) Ks D1 s s Ms स्वयभूरिति विशेष (for ").
 — (L 77) T1 s G1 s s Ms देवत् (for वायुर) Ks Ds s om (hapl) lines 77-78 Ds सर्व (for एष) Dns कर (for -पति) T1 s G1 s s Ms स च सर्वमिदं जगत् (for ") — (L 78) V1 Ds1 नयस्त स विज्ञेय, Ms सदायमेव वि (for ") N1 V1 s B1 Ds Ds सर्वज्ञ स, T1 s G1 s s Ms स एष जगत् (for स यज्ञ स) N1 Dss T1 s G1 s s Ms -पति (for -कर) — (L 79) T1 s G1 s s Ms -गीयते (for विन्दति) — (L 81) Ds T1 s G1 s s Ms सर्व (for सत्) N1 महाश्वरे, Ms तथामरै (for सहर्) — (L 82) Ks N1 s V1 s B1 s Dn Da D1 s s ततोऽनन्त, T1 s G1 s-4 Ms विचिन्तयत् (for तेनानन्त) Ks श्रुत (for श्रुति) — Ds om (hapl) lines 83 84 — (L 83) Ks प्रथमं (for परम) K1 N1 Dn Dss Ds T1 तत्र, T1 G1 s s Ms य तत् (for तत्र) — Ks s Ds om (hapl) line 84 — For line 84, T1 s G1 s s Ms a subset

9** प्रादुर्भावे तु यज्ञस्य तदर्थेति दिव्योक्त ।

— Ks Bs Ds s Gs om line 85 — (L 85) T1 s G1 s s Ms स जन्मेवन्ति (for अवेक्षन्ति) N1 Bs तपयन्ति दिव्योक्त (for ") — (L 86) N1 करत वेदिगुमर्हति (for ") — (L 87) Ds वद्धि (for भाति) — (L 89) N1 वर्णेषु, Ds T1 G1 s s धर्मेन, T1 -धर्मं च (for -धर्मेषु) B Gs Ms स वायुराश्रम (B च) धर्मेणैव (for ") — (L 90) K1 Ds विकर्तक, N1 s B1 s Ds निवर्तक (for

तेनाम्भसा पुताः सरो दिशश्चोपदिशसथा ।
 श्वन्तरिक्षं च नाव च यथान्यत्त्रिपिन्दन्तरम् ॥
 यत्र यत्र जल स्मरन् तत्र तत्रोत्थितो गिरिः ।
 शैलेः सहस्रैर्गन्धा विपमा मेदिनी कृता ॥
 तेः सा पर्वतजालोर्षेर्दुर्भोजनयितृत्वैः । [120]
 पीडिता गुरभिर्देवी प्रथिवी व्यथिताभयम् ॥
 महाभते भूमितले दिव्य नारायणात्मन्म् ।
 हिरण्यम समुद्दिष्ट तेनो विमलरूपि तत् ॥
 अशक्ता मे धारयितुमभक्त्यात्मनिवेश ह ।
 पीड्यमाना भगवत्तेजसा तेन सा क्षितिः ॥ [125]
 पृथिवी विगती दृष्टा तामघो मधुमूदनः ।
 उद्धाराय मनश्चक्रे तस्या स हितपाम्यया ॥

श्रीभगवानुवाच ।

मत्तेज एव बलवत्समासाद्य तपस्विनी ।
 रसातले विरोहेदी पङ्के गौरिय दुर्बला ॥
 धरण्युवाच ।
 त्रिभिन्नमायामितवित्रमाय [130]
 महानृसिंहाय चतुर्भुजाय ।
 श्रीशङ्खचक्रासिगदाधाराय
 नमोऽस्तु तस्मै पुरयोत्तमाय ॥
 स्वयात्मा धार्यते देव स्वया सधार्यते जगत् ।
 त्वं धारयसि भूतानि भुवन त्व विमर्षि च ॥ [135]
 यस्याया धार्यते त्रिचित्तेजसा च बलेन च ।
 तत्तत्तय प्रसादेन मया पश्चात् धार्यते ॥
 स्वया धृत धारयामि नाधुत धारयाम्यहम् ।

— (J 114) N₂ सर्वं, V₂ B₁ s Ds Ds लुप्ते (for पूर्व) T₂ अग्रीपया (for चिक्रीपया) — (L 115) T₁ G₁ s s सलिले (for 'ले') V₁ क्षिप्र (for स्फुर) — K₂ om (hapl) lines 116 118 — (L 116) K₂ Dm पुना (for हुना) K₂ विदिशत् (for [उ]विद) — (L 118) M₂ T₂ G₁ s [उ]विश्रुता, N₂ s Ds Ds स्थितो, V₂ [म]स्थितो (for [उ] स्थितो) — (L 119) K₂ s 'ल' s Dm Ds M₂ लहल (for 'लह') K₂ शैले सहस्रमहता V₂ s B₂ s Ds Ds सहस्रलैल गदना, B₂ Dm Ds Ds शैल (D₂ 'ल' समस्तैर्ल), T₂ G₁ s गदनासहस्र (for 'ल') K₂ s V₂ s Ds Ds स्वभूत् K₂ s N₂ s Dm Dp Ds s s भगवत्, B₂ Ds द्यभूत् T₂ कृता (for कृता) — (L 120) G₁ s संपातैर्द (for जलैर्विद) — (L 121) K₂ निरभिर, B₂ वृत् (for गुरु) T₂ s G₁ s B₂ s वृत्तिता मेदिनी कृता (for 'ल') — D₂ om lines 122-123 — (L 122) K₂ Ds भूमिजल, D₂ M₂ भूरिवल, M₂ भूरिवत् (for भूमिवत्) K₂ s N₂ s V₂ s B Dm Ds T₂ s T₂ s G₁ s मदीकले भूरे जल (K₁ V₂ Ds भूमिजल T₁ G₁ भूरिवले) (for 'ल') — (L 123) K₂ समुधिष्ट N₂ B₂ s Ds T₂ G₂ s 'स्वयं, T₂ G₁ s 'लुहं (for 'दिष्ट'), N₂ तु मल, B₂ Ds तु जल, D₂ T₂ G₂ M₂ वै बल T₂ G₁ s s M₂ वै जल (for 'मल') T₂ स्वयं (for रूपि तत्) — (L 124) K₂ Ds धरा वापि (for धारयितुम्) K₂ s s N₂ s V₂ s Dm Ds s सध सा, K₂ तनोऽय, B₂ तमय (for सधसात्) B₂ s Ds T₂ s G₁ s s M₂ s सधसाद्विशसदा (for 'ल') — (L 125) K₂ ममभयत्, D₂ भगवता (for 'वत्स') D₂ मदता (for तेन सा) K₂

भगवत्तेजसा क्षिति, K₂ तेजसा तेजसा कृति (for 'ल') — (L 127) K₂ Dm D₂ s लोकाता, N₂ s Dm स्वसास्ते, V₁ s तस्यास्तु, B₂ स्वयैर् (for तस्या स) T₂ s G₁ s s M₂ s तस्या एव हितस्यया (for 'ल') — (L 128) K₂ सत्येन (for 'म') N₂ जनेजतो हि स्वभावात्, B₂ मनेनैवल्लमाय, D₂ Ds s M₂ s एषा मत्तेजसो दीर्घ (for 'ल') B₂ भारास्तता (for तमासात्) T₂ s G₁ s द्विस्वयमेन दु सद्यम् (for 'ल') — (L 129) B₂ s Ds प्रविशत, D₂ s s तिस्रोदेवी (for विरोहेवी) K₂ तिस्रोदेवानल देवी, T₂ s G₁ s s M₂ s अथ खात्राविशोदेवी (T₂ 'दीना') (for 'ल') D₂ मोदति (for दुर्बला) — After line 129, T₁ s G₁ s s M₂ s ins

11** मत्तेज एषा वसुधा समायाद्य तपस्विनी ।

तदह धारयिष्यामि पृथिव्या हितकाम्यया ॥

[(L 1) G₁ M₂ बलेन पर वसुधा (for 'ल')]

— N₂ B Ds T₂ s G₁ s s M₂ वृत्तिरे (for धरणी) N₂ M₂ om lines 130-133 — (J 131) D₂ च चतुर्भुजाय (for चतुर्भुजाय) — (L 133) Ds T₂ s G₁ s s M₂ नमोऽस्तु ते कामाय, B₂ Ds 'वर' प्रदाय — D₂ om (hapl) lines 134 137 — (J 134) G₁ [म]र्द्ध (for [म]र्मा) T₂ s G₂ s M₂ s धारयतां (for 'ते') K₂ Ds स्वया च धार्यते त्रिभिन्नं स्वयायना धार्यते वै (for 'ल') Ds सद्यते (for सपायत्) K₂ s Ds स्वया च परिपातते, (for 'ल') — (L 135) hom Poona eds G (ed) भूताना (for 'नि') — (L 136) V₂ स्वया (for तेनाय) — K₂ om lines 137-143 — (L 137) T₁ s G₁ s s M₂ s पश्चात् (for तत्तत्) T₂ s G₂ s s M₂ s स्वययाप्यत् (T₂ G₂ 'वा' स्वय, M₂ s 'वायु')

न हि सद्विद्यते भूतं यत्त्वया नावधार्यते ॥
 त्वमेव कुरुषे वीर नारायण युगे युगे । [140]
 मम भारावतरणं जगतो हितकाम्यया ॥
 तथैव तेजसाफान्ता रसातललब्धं गताम् ।
 त्रायस्व मां सुरश्रेष्ठ त्वामेव शरणं गताम् ॥
 दानतैः पीड्यमानाहं राक्षसैश्च दुरात्मभिः ।
 त्वामेव शरणं नित्यमुपयामि सनातनम् ॥ [145]
 तावन्मेऽस्ति भयं भूपो यावत् त्वां फकुन्निनम् ।
 शरणं यामि मनसा शतशोऽप्युपलक्षिता ॥
 श्रीभगवानुवाच ।
 मा भैरपि कल्याणि शान्तिं ब्रज समाहिता ।
 एव त्वामुचिं शानं मानयामि मनीषितम् ॥
 वैशंपायन उवाच ।
 ततो महात्मा मनसा दिव्यं रूपमकित्तयत् । [150]
 किं नु रूपमहं कृत्वा उद्धरामि धनुषं पराम् ॥
 जले निमग्नं धरणी येनाहं मं सगुहरे ।

इत्येव चिन्तयित्वा ॥ देवस्तत्करणे मतिम् ॥
 जलक्रीडारूपितसाम्राट्पारं वपुरस्मरत् ।
 हरिरुद्धरणं युक्तवता भूमेः म भूमिधृक् ॥ [155]
 अपृष्यः सर्वभूतानां पाद्व्यां ब्रह्मसमितम् ।
 दमयोजनविस्तारमुच्छ्रित्वा शतयोजनम् ॥
 नीलमेघप्रतीकाञ्च मेघस्तमितनिलनम् ।
 महागिरिः सहननं श्वेतदीप्तोमर्दद्विष्टम् ॥
 विषुवदग्निप्रतीकाञ्चमादिशसमतोऽनसम् । [160]
 पीनवृषाचयत्स्फुर्ध्वं दृष्टशार्दूलत्रिक्रमम् ॥
 पीनोन्नतकटीदेशं दृष्टलक्षणपूजितम् ।
 रूपमाभ्याय विपुलं वाराहममित हरिः ।
 दृष्टिव्युद्धरणार्थाय प्रविदेश रसातलम् ॥
 वेदपादो गूढपद्मः कबुक्कवन्त्रितीमुपः । [165]
 जमिबिद्धो दर्भलोमा ब्रह्मशीर्षो महातपाः ॥
 जहोरात्रेक्षणधरो वेदाङ्गधुविभूषणः ।
 बाणनासः सुनसुण्डः सामद्योपस्थनो महीन ॥

धार्यते (for ^a) — (L 138) T₂ s D₂ s s M₂ s नाष्टक
 धार्यते त्वया (for ^b) — (L 139) V₂ T₁ G₁ M₂ रूप,
 G₁ वष्टु (for ^c) H₂ s B₂ D₂ s [म]नु, N₁ B₁ s D₂
 D₂ s [ह]द (for [ह]र) — (L 140) H₂ B₂ om P₂ om eds
 Gled) कुरुषे (for कुरुषे) — (L 141) D₂ s महात्मा (D₂
 'म' 'म' 'म' 'म' 'म' for ' ') D₂ कुरुषु (for कुरुषु)
 — (L 142) H₂ इत्येव V₂ तैरेव, B₂ तत्रैव, T₂ तथैव,
 Cal ed दानतैश्च (for तदेव) D₂ श्राता (for क्षान्ता)
 K₁ V₁ s D₂ s गता (for गताम्) H₂ रसातलकञ्च गता
 (for ^a) — (L 146) T₁ s G₁ s s M₂ सारयमानादिभारय
 (for ^b) T₁ s G₁ s s M₂ s यावत्पादं (for 'य' 'त्वा')
 — (L 147) D₂ ते जाय (for मगसा) K₂ s N₁ s V₂
 B₂ s D₂ D₂ D₂ s s s T₂ s G₂ s s M₂ s त्वमेव (for
 लक्षित) — (L 148) T₁ G₁ s M₂ समाप्तम्, T₂ G₂ s
 मम प्रिय (for समाहिता) — (L 149) H₂ एहि ते युधि
 स्थान, D₂ वृष इत्युपयामि-मर्दं (for ^c) V₂ ममभिनय (for
 मनीषितम्) — After line 149, T₁ G₁ s M₂ s mas au
 addl colophon [Sub-pur an G₁ वाराहमाहुर्भयं, M₂
 वाराहम् — *Adhy no* T₁ G₁ 273, G₁ 276, M₂ s 2]
 — (L 150) V₂ वपुः (for रूपम्) — (L 151) V₂ किं
 सारूपम्, D₂ कोल्हं (for किं नु रं) B₂ उद्धरेय (for
 'रसि') T₁ s G₁ s s M₂ s गुहरेय धरामिमाम् (for ^b)
 — N₁ M₂ s om lines 152-153 — (L 153) H₂ s V₂

B₂ D₂ D₂ s इति तस्मिन् मनसा ह (V₂ भगवान्) रिमारायण
 मनु — (L 154) H₂ B₂ रूपम् (for वपुर) M₂ s
 भाषित (for शरत्तम्) T₁ s G₁ s s वाराह रूपमास्थित
 (for ^a) — T₁ s G₁ s s M₂ s om line 155 — (L 155)
 K₁ s D₂ s [म]नुत्तम्, N₁ V₁ s B₂ D₂ D₂ s [य] वपुः, N₁
 B₂ s D₂ s भूमेः (for भूमेः त) — (L 156) K₁ N₁ s
 V₁ s B₂ D₂ D₂ T₁ s G₁ s s M₂ अहम् (for 'य') K₁ s
 B₂ s D₂ s सन्निवृत्तम्, N₁ T₁ G₁ s सन्निवृत्तम्, M₂ s भयम्
 (for समितम्) — (L 157) N₁ D₂ D₂ T₁ s M₂ s शत
 (for दश) D₂ विलोमे (for रिमाराय) T₁ s G₁ s s
 M₂ s उद्भिन्नं विगुणं नत (for ^b) — (L 158) H₂ s D₂
 T₁ G₁ s s M₂ s कीर्तनीयुतमंदादी (for ^c) H₂ om
 (hapl) lines 158-160 — (L 159) V₁ B₂ s D₂ D₂
 T₁ s G₁ s s M₂ s गिरिवहनं भीम (for ^c) T₁ कुन्दीता
 अदीर्घम् (for ^a) — (L 160) B₂ D₂ T₁ G₁ s s M₂
 प्राराणाम् (for प्रतीकाणाम्) — (L 161) K₁ s N₁
 V₁ D₂ D₂ s गामिनम् (for किरुमम्) — (L 162) T₁
 G₁ s सर्वं (for शुभं) B₂ T₁ s G₁ s s M₂ s लक्षितम्
 (for पुत्रिणम्) B₂ वृषलक्षितम् (for ^a) — (L
 163) B₂ s D₂ ममिनां (for 'न') — (L 164) T₁ s G₁
 s s M₂ s दृष्टिनीयुद्धरामोक्षि (for ^c) — (L 165) T₁ s
 G₁ s s वपुः (for वपुः) B₂ s D₂ D₂ हरम् (for दन्तम्)
 T₁ विलोमे (for 'वर्ती') — (L 166) D₂ युधि (for

धर्मसत्यमयः श्रीमान्मन्त्रमित्रमसरक्तम् ।
 त्रियासत्रमहाघोष १शुजानुर्माहृति ॥ [170]
 उद्गाताङ्गो महालिङ्गो वीजौपधिमहाफल ।
 वाय्वन्तरात्मा मन्त्रस्तिग्मिक्कृतः सोमशोणितः ॥
 वेदिस्कन्धो हविर्गन्धो हव्यकन्थातिवेगवान् ।
 प्राग्ध्वंशकायो मतिमानानादीक्षमिराधितः ॥
 दक्षिणाङ्गयो योगी महाशयमयो महान् । [175]
 उपाकर्मोद्गुरुचक्र प्रयग्यावर्तभूषण ॥
 नानाछन्दोगतिपथो गुह्योपनिषदासनः ।
 छायापत्नीसहायो वै मणिशृङ्ग इवोन्मिष्टः ।
 भूत्वा यज्ञराहोऽसौ द्रागधः प्रागिन्द्रकः ॥
 अग्निः सज्जादितामुग्दी स सामाहर्तृमजापतिः । [180]
 रसातलतले मन्ना रसातलतल गतः ।

प्रमुल्लोकहितार्याय दंष्ट्रामेणोज्जहार गाम् ॥
 ततः स्वस्थानमानीय पृथिवी पृथिवीधरः ।
 मुमोच पूर्वं सहसा धारयित्वा धराधरः ॥
 ततो जगाम निर्वाण मेदिनी तस्य धारणात् । [185]
 चकार च नमस्कार तस्मै देवाय शम्भवे ॥
 एवं यक्षपराहेण भूत्वा भूतहितार्थिना ।
 उद्भूता पृथिवी देवी लोपात्मा हितकाम्यया ॥
 अयोद्धत्य शक्तिं देवो जगत स्थापनेच्छया ।
 पृथिवीप्रतिभागाय मनश्चक्रेऽमुनेक्षणः । [190]
 रसातलगतमेवं विचिन्त्य स सुरोत्तमः ॥
 ततो विमुः प्रवरधराहरूपधु-
 र्वृषाकपिः प्रसभमथैकदृष्ट्या ।
 समुद्ररदराणिममुल्यविश्रमो

अग्निः Ds महापति (for 'तपा') — (L 167) Ns वेदाध-
 (for 'ह') — (L 168) Ks मनुस्तुष्ट Ks Ds सुचस्तुष्ट,
 Ts Gs Ms सुवास्तुष्ट, Gs सुवास्तुष्ट, Ms सुवस्तुष्ट
 (for 'स्तुष्ट') Ks Vs Ds s Ms सरो (for सरो) Bs
 सामघोषो महाघोष (for 'ह') — (L 169) Vs सत्य, Ds
 Ts Gs कर्म (for क्रम) Vs सक्तिव Ds सरङ्ग (for
 सङ्ग) — Ms s om lines 170-174 — (L 170) Ks
 Ds क्रियासत्य, Ks 'वान', Vs 'मन्त्र', Ds 'सन्त्र', Ts
 Gs प्राध्विन्त्र, Gs क्रियामन्त्र (for 'सन्त्र') Vs Ds योष
 (for 'योग') Ns Bs Ds प्राध्विन्त्रलो योष (Bs 'योषा')
 (for 'ह') Ds धुषु (for पशु) Ks s Ns Vs s R Ds Ds
 Ds s Ts Gs मत्ताहृति (for मत्ता) — (L 171) Ks
 दवृत्तोरो होमलिङ्गो, Ns Ds उद्गाताङ्गो महा, Ns Bs Ds
 Ds उद्गाताङ्गो होम Ds (before corr) उद्गाताङ्गो होम, Ds
 उद्गाताङ्गो होम, Ds उद्गाताङ्गो होम, Ts Gs s उद्गा-
 होमलिङ्गोऽथ, Ts उद्गाताङ्गो होमलिङ्गो (for 'ह') Ds जीवौपधि
 (for जीवौ) Ks Bs Ds Ds Ts s Gs s महाशय, Vs
 'मण', Gs 'वर्क' (for 'वर्क') — (L 172) Ks बाह्यान्त्र
 रहमा, Gs घाह' (for वाह') Ks s मन्त्रस्तुष्ट Ds मन्त्रा-
 (for मन्त्रस्तिग्म) — (L 173) Ks s Ds Ts Gs s वेद
 स्कन्धो Ks दव', Ds वेदोमो (for वेदिस्कन्धो) Ds महा
 द्रोहो, Gs s s हविर्गन्धो (for 'गन्धो') — (L 174) Ks
 Ns s Vs s Ds Ds Ds s Ts s Gs s पुतिमान्, Ds
 धृति (for मति) Ts कर्त (for मान्) Ks Ds Ts
 मर्तित, Ns Bs Ds Ds मन्त्रित (for वाचिव) — (L
 175) Ts माया (for मन्त्र) Ks Ds s सूत्र, Ns Ds

Ds मन्त्र, Vs दव', Ds मन्त्र, Ms मात्र (for सन्त्र)
 — (L 176) Ds उपाकर्मोद्गुरुचक्र (for 'ह') — (L 177)
 Ks मतिपथो, Ks Ds मतिर्विज्ञा (for मतिपथो) — (L
 178) Ks s Ds s हेम- (for मणि) — Ns om lines 179-
 180 — (L 179) Ts s Gs s Ms s एष (for भूत्वा),
 Ks भूत्वावो यक्षपराहो (for 'ह') Ts om lines 179-181
 Ds धुषुपत् (for द्रागध) Ns Vs Ds प्रमुः, Ds Ds विमु-
 (for युष्ट) Ds प्रागिन्द्राहृति युष्ट, Ts Gs s Ms s
 भूत्वा विमुषुपत्तिवृत्त (for 'ह') — Ts Gs s Ms s om
 line 180 — (L 180) Ks Ds s रावाहो (Ds 'ताले' न; Ks
 रावाहो, Ds स तामर्क, Ds स तामिन्द्र (for स तामाहर्क)
 — (L 181) Ds रसातले निमग्न च (for 'ह') Ks Vs s
 Ds s Ts तल गताम्, Ks सतलताम् (for तल गत) Ns
 Ds रावाहोऽथसभाम् (for 'ह') — (L 184) Ts Gs s
 Ms s मन्त्र (for सहवा) — (L 185) Ts Gs s धारण
 (for निर्वाण) — (L 186) Ms s जगाम (for चकार)
 Ns Vs s Bs Ds Ds Ts s Gs s विजदे (for शम्भवे)
 — (L 187) Bs Ds लोक (for भूत) — (L 188) Ds
 तेन (for देवी) Ds भूतानां (for लोपात्मा) Ds Ts s Gs
 s Ms s मायामनुचरा युष्ट (for 'ह') — (L 189) Ks
 अयो धृतादिनिर्दो (for 'ह') Ks Ns Vs Bs Ds Ds s Ms s
 जगत स्वस्थानेपथा, Ks जगत्स्थापनलिपयया (for 'ह') — (L
 190) Ms सत्य (for प्रति) — Ts s Gs s Ms s om
 line 191 — (L 193) Ks Ds पराम्, Ds Ds प्रवरम्
 (for प्रसभम्) — For lines 192 193, Ts s Gs s
 Ms s subst

महायशा लोकहितार्थमच्युतः ॥ [195]
Colophon

पैशाचायन उवाच ।

तस्योपरि जलोपम्य महती नौरिव शिता ।
विततत्वानु देहस्य न यथै संश्रये मही ॥
ततः स चिन्तयामास प्रविभागे क्षितेर्विभुः ।
समुच्छ्रयं च सर्वेषां पर्वतानां समन्ततः ॥
विलेखनं प्रमाणं च गतिं प्ररचमेव च । [200]
माहात्म्यं च विशेषं च नदीनामन्यचिन्तयत् ॥
चतुरन्तां धरां कृत्वा कृत्य चैव महाभागम् ।
मध्ये पृथिव्याः सौवर्णमकरोन्मेरुपर्वतम् ॥
प्राचीं दिशमयो गररा आकरोदिवपर्वतम् ।
शतयोजनविलारं सहस्रं च समुच्छ्रयाम् ॥ [205]

जातरूपमयैः शृङ्गेस्तरुणादित्यसंनिभैः ।
आत्मतेजोगुणमयैर्वेदिकाभोगकल्पितैः ॥
विविधाश्च महास्फुण्डान्काञ्चनापुष्करेक्षणः ।
निलपुष्पफलाद्गन्धान्कृतवास्तत्र पर्वतैः ॥
शतयोजनविलारं ततश्चिरगुमुच्छ्रयम् । [210]
चकार स महादेवः पुनः सोमनस गिरिम् ॥
नानारत्नसहस्राणां कृत्वा वन सुमनसम् ।
वेदिकां बहुवर्णां च संधाधामामकल्पयत् ॥
सहस्रशृङ्गं च गिरिं नानामणिशतालयम् ।
कृतवान्शृङ्गगहनं पट्टियोजनविस्तृतम् ॥ [215]
आसन्न तत्र परमं सर्वभूतनमस्कृतम् ।
कृतवानात्मन स्थानं विश्वकर्मा प्रजापतिः ॥
शैशिरं च महाशैलं तुषारपचसनिभम् ।

12** अधोगतमेवमत्रचिन्त्यविक्रम
सुरोत्तम प्रवरपराहकपशृङ्ग ।

— (L 194) K₁ s D₁ जयैक (for जययुय) T₁ G₁ s-s M₁ s
समुच्छ्रयः (for समुच्छ्रयः) — (L 195) N₁ s D₁
सकल- V₁ सुवन (for लोक) K₁ हिगार्थैव (for हिगार्थैव)

COLOPHON — Mention of the Epico K₁ D₁ D₁
— Mention of Khila K₁ V₁ s B D₁ s D₁ s s
— Sub parvan K₁ s s N₁ V₁ s B₁ s D₁ s D₁ s s
बाराहम्, K₁ B₁ D₁ T₁ G₁ M₁ s बाराहप्रादुर्भावं, D₁ बारा
हास्यानम् — Adhy name N₁ V₁ s B D₁ T₁ G₁ पृथिव्यु
द्धरणम्, D₁ आरामवप्रादुर्भावं — Adhy no K₁ s, V₁
220, D₁ 210, D₁ 207, D₁ 233, D₁ 215, T₁ G₁ 274,
G₁ 275, G₁ 277, G₁ 278, M₁ s s

(L 196) K₁ V₁ महती (for 'ती') D₁ s T₁ [आ]
स्थिता (for स्थिता) — (L 167) T₁ s G₁ s-s M₁ s व
मही गति सङ्ग्रहम् (for ⁸) — (L 198) K₁ s D₁ प्रभु
(for विभु) — (L 199) K₁ s N₁ s V₁ s D₁ D₁ s s
नदीपु च, D₁ महीपु च (for समन्तत) — (L 200) T₁ s
G₁ s-s M₁ s निखिलेन (for विलेखनं) N₁ s B₁ s D₁ D₁ s
प्रभवम्, T₁ G₁ s-s M₁ s उज्ज्वलम् (for प्रमं) — (L 201)
K₁ s D₁ विशेषेण, M₁ s 'याम' (for 'य च') — (L 202) B₁
Cal ed चतुरन्तं (for 'रन्ता') V₁ मही, D₁ वरा (for धरा)
D₁ Rom Poon eds G(ed) तथा (for the second
कृत्वा) V₁ s B D₁ D₁ s s महाशिवम् (for 'वम्') T₁ s
G₁ s-s M₁ s कृत्वा वै (T₁ G₁ s s स्वे) कर्णनं जगत् (for ⁸)

— (L 203) K₁ s D₁ पृथिव्या (for 'स्मा') — N₁ s D₁
om (hapl) line 204 — (L 204) T₁ s G₁ s-s M₁ s s
प्राचीं प्रतिदिश पङ्के (for ⁸) T₁ s G₁ s-s M₁ s s रात्रम् (for
चकार) — (L 205) K₁ दृष्ट (for दान) D₁ T₁ om
(hapl) lines 205-210 K₁ मयस्य स, D₁ स सप्तम् (for
सहस्रं च) N₁ s B D₁ समुच्छ्रयम् (for 'च्छ्रयात्') — (L
206) K₁ D₁ शैलवै (for सनिभै) — (L 207) K
N₁ s V₁ s B₁ s D₁ s D₁ s s कल्पितम्, B₁ पर्वतम्,
G₁ कल्पयै (for कल्पिते) — (L 208) D₁ स (for च)
— (L 210) K₁ दृष्ट (for दान) K₁ N₁ V₁ D₁ D₁
D₁ s आपनम्, G₁ उलं (for उच्छ्रि) V₁ s B D₁ तावद्
(V₁ ततो हि) पुणमुच्छ्रितम्, D₁ तत्र त्रिगुणमायतम् (for ⁸)
— (L 211) D₁ T₁ K₁ T₁ G₁ s-s M₁ s सन (for दान)
— After line 211, T₁ G₁ s-s M₁ s s

13** सर्वेकायपर्वतेनैवैतत् नमनोरेतै ।

[T₁ G₁ सर्वैक (for 'य') M₁ सत्परे (for रत)]
— (L 212) M₁ s प्राकारणतमासीनाम् (for ⁸) D₁ दान
(for दान) B₁ s D₁ T₁ s G₁ s s M₁ तु स (M₁ सुम) च
याम्, D₁ मयं चयम् (for गुपचं) D₁ कृत्वा रत्नरत्न मययम्
(for ⁸) — (L 213) B₁ बहुरुपा (for 'वर्णा') — (L
214) D₁ नत सहस्रशृङ्गा व (for ⁸) N₁ रत्न (for रत्न)
K₁ समारुहयम्, B₁ शताचितम्, B₁ M₁ शताचितम्, D₁
शिलाप्रयम्, D₁ शताचितम्, T₁ s G₁ s-s शतारुहम्, M₁
ममाचितम् (for शताचितम्) — (L 215) D₁ Cal ed
दत्त (for दत्त) K₁ N₁ s V₁ s B D₁ D₁ s s T₁ s
G₁ s s M₁ s पट्टि (M दत्त) योजनमुच्छ्रि, D₁ T₁ माययम्
(for ⁸) — (L 216) V₁ शृङ्ग (for दान) K₁ s D₁ s

चकार दुर्गमहन कन्दरान्तरमण्डितम् ॥
 शिशिरप्रभया चैन नदी द्विजगणाकुलम् । [220]
 चरार पुलिनोपेतं वसुधारासमिति क्षुधितम् ॥
 सा दिश निशिला प्राचीं पुण्यैर्मुपशनैश्चिताम् ।
 शोभयत्यस्यप्रत्येयैः कदापि विभूषितैः ॥
 नित्यपुष्पफलेपेनैः श्रद्धादयः सुसहितैः ।
 भूषिताभ्यधिर कान्ते सा नदीतीरजैर्दुर्गैः ॥ [225]
 कृत्वा प्राचीनिमागं तु दक्षिणायामयो दिशि ।
 चकार पर्वतं रम्यं मयै काञ्चनराजतम् ॥
 एकतः सूर्यसंकाशमेकतः शशिसन्निभम् ।
 स विश्रच्छुभुभेडतीन द्वौ वर्णौ पर्वतोत्तमः ॥
 तेजसा युगपदप्राप्त सूर्याचन्द्रममोदितः । [230]
 वपुष्मन्तमथो तत्र भानुमन्त महागिरिम् ॥

सर्वकामफलैर्दृष्टैर्वृत्तं रम्यैर्मनोरीः ।
 चरार बुध्नर चैन बुध्नप्रतिमाकृतम् ॥
 सर्वतः काञ्चनगुह बहुयोजनमित्तम् ।
 ऋषभप्रतिमं चैन ऋषभ नाम पर्वतम् ॥ [235]
 हेमराञ्जनवृषभान् पुष्पहाम स सृष्टम् ।
 महेंद्रमथ शैलेन्द्र शतयोजनमुच्छ्रितम् ॥
 जातम्पमयेः शृङ्गेः सुपुष्पितमहादुर्गैः ।
 मेदिन्या वृत्तवादेनः प्रतिस्रोममिनाचलम् ॥
 नानारत्नसमाणीषं सूर्येन्दुसदृशप्रभम् । [240]
 चरार मलय चाद्रि चित्रपुष्पितपादपम् ।
 मेनार च महाशैल शिलाजालसमाकुलम् ॥
 दक्षिणस्था दिशि शुभ चकार स महाचलम् ।
 सहस्रशिरस निन्ध्य नामाहुमलत्तायुतम् ।

देव (for मृत) — (L 217) K₁ कृन् महात्मन् स्थानं
 (for ") — (I 218) K₁ N₁ s V₃ s B₁ s D (except
 Da) शिशिर (for शै) N₂ सचयम् (for सन्निभम्) T₃
 G₁ s युगा (G₁ युग) राञ्जसन्निभम् (for ") — (L 219)
 D₁ दिव्य (for दुर्ग) D₂ दक्षिणान्तरमण्डितम् (for ")
 — (L 220) K₁ कृत्वा कृतम् K₂ समाकुलम्, N₁ गणा
 युताम् T₁ s G₁ s-4 गणायुताम् (for गणाकुलम्) M₁ s
 शिशिरप्रभया नद्यो बहवः सुललापगा — M₁ s om line
 221 — (L 221) D₁ चकारापवर्णोपेता (for ") K₁ s
 वसुधराम् (for वसुधारा) — (I 222) K₁ s D₁
 (parag) आदिशन् M₁ s सा दिश (for सा दिश) K₁
 निशला (for निशिता) K₁ N₁ V₃ s D₁ Da Da D₁ s
 पुष्टा (for पुष्टैर) K₁ N₁ V₃ s D₁ D₁ s s T₁ G₁
 मय (for मय) N₁ B₁ s D₁ युताम्, T₁ G₁ s M₁ s
 सिधम् (for सिधम्) D₁ युगापेक्ष सनै सिधम् (for ")
 — (I 223) V₁ s D₁ इत्यदि (V₁ इत्यदि) V₃ इत्य
 दिभ्यः सुमस्थानैर (for ") V₃ s D₁ निय पुष्पचन्द्रै
 (for ") — (L 224) G₁ निव्य (for निव्य) D₁
 छायावर्ति (for उदयवर्ति) K₁ s V₃ s B₁ s D₁ s सदैव N₁
 सयते, B₁ सयते D₁ मयै T₂ G₁ s सयुवै, G₁ s
 M₁ s मयुवै (for मयुवै) — (L 225) G₁ सन्निभविश्वः
 M₁ s B₁ s P₁ s eds कै (for कै) K₁ s s D₁ D₁ s
 कामं, N₁ यानं D₁ शानं (for शानं) T₁ विमुषितानिर्दिष्ट
 कान्तं (for ") — (L 226) G₁ s s M₁ s दक्षिणायाम
 (for गणायाम्) D₁ समाकुल (for सानो) D₁ शशिमया
 नित्य (for ") — (I 227) V₁ B₁ T₁ G₁ दिव्य (for
 इव्य) L₁ s B₁ D₁ D₁ s s सदैव, N₁ V₃ B₁ s D₁ s

T₁ s G₁ s s M₁ s सदैव (for सदैव) K₁ D₁ T₁ G₁ राशि-
 तम् (for राशि) V₃ सूर्यरान्नकाञ्चनम् (for ") — (L
 228) D₁ कन्दन (for वृक्ष) — D₁ M₁ s om line
 229 — (L 229) D₁ चित्र (for चित्रम्) D₁ द्विवर्ण
 (for द्वौ वर्णौ) — (L 230) K₁ तेजो श्व (for तेजसा)
 K₁ D₁ (काञ्चन जगद् (for युगपद्) T₁ s G₁ s-3 M₁ भूष
 (for स्वात) N₁ s V₃ D₁ चन्द्रममा (for सोर) — (L
 232) D₁ काल (for काम) K₁ सदैव, N₁ B₁ D₁ दिव्यै
 (for स्वैर) D₁ वृत्तस्यैर्द्वौ (for ") — (L 233)
 K₁ D₁ पर्वत (for बुध्नर) K₁ चकार पर्वत रम्य (for ")
 — (L 234) N₁ B₁ D₁ D₁ T₁ s G₁ s M₁ s पर्वत (for
 सनै) K₁ मय, T₁ M₁ युह (for युह) — (L 235)
 M₁ s पर्वत दिव्यकाननम् (for ") — (L 236) K₁ राजत
 B₁ Da T₁ G₁ M₁ s चन्दन (for काञ्चन) D₁ पुष्पाक्षर
 (for दुष्टाक्षर) G₁ s पुष्पवाम, G₁ M₁ s पुष्पाक्षर
 (for पुष्पाक्षर) — K₁ om line 237 — (L 237) K₁ D₁
 शतशतानमित्तम् (for ") — (L 238) N₁ B₁ कल (for
 महा) K₁ s N₁ s V₃ s B₁ D₁ D₁ s s दुर्म (for
 दुर्ग) — K₁ om lines 239 250 — (L 239) D₁
 उदीच्या (for मेदिन्या) K₁ प्रजा (for प्रति) — (L
 241) T₁ G₁ s-3 M₁ s काननम् (for यानम्) T₁ चित्र
 सुपातकाननम् (for ") — (I 242) T₁ G₁ s साप-
 (for जाल) K₁ D₁ समाकुलम् (for कुलम्) — (L
 243) K₁ s N₁ D₁ चकार सुम (K₁ रासु म K₁ N₁ D₁
 रस म) इत्यम् V₃ s मलयचन्द्रम् B₁ s D₁ T₁ s G₁ s-3
 M₁ s राक्षसाक्षरम् D₁ रासुमदाक्षर (sup line) इत्यम् (for
 — (L 244) B₁ s D₁ निरस (for शिरस) N₁ D₁

नदीं च विपुलावतां विपुलश्रोणिभूषिताम् ॥ [245]

क्षीरसकाशसलिला पयोधारागमिति श्रुति ।

सुरम्या तोयकलिला बिचित्रा वक्षिणा दिशम् ।

दिन्यतीर्यक्षतापाद्रीं प्राप्यन्तीं शुभाम्भसा ॥

दिश याभ्या प्रतिघ्राप्य प्रतीचीं दिशमागमत् ।

अकरोत्तत्र शैलेन्द्र उतयोजनमुच्छिन्नम् । [250]

शोभितं शिखरैश्चित्रैः सुप्रवृद्धैर्हिरण्यैः ॥

काञ्चनीभिः शिलाभिश्च गुहाभिश्च विभूषितम् ।

समाकुल सूर्यनिभैः सारैस्तस्यैश्च भास्वरैः ॥

शुशुभे जातरूपैश्च श्रीमन्निश्चित्रवैदिकैः ।

पथि गिरिसहस्राणि तत्रासौ सन्त्यवेशयत् । [255]

मेरुशतमरूपाणि यपुषा प्रभया च द ॥

सहस्रजलधार च पर्वत मेरुसनिभम् ।

पुण्यतीर्थगुणोपेतं भगवान्सन्त्यवेशयत् ।

पष्ठियोजनविस्मर तावदेव समुच्छिन्नम् ॥

वात्सरोपोम तत्र वाराह नाम नामतः । [260]

निवेशयामास विमुर्दिन्य वैदूर्यपर्वतम् ।

राजताः काञ्चनाश्चैव यत्र दिव्याः शिलोद्ययाः ॥

वर्त्रेव चक्रसदृशं चक्रान्तं महावलम् ।

सहस्रकूटं विपुल भगवान्सन्त्यवेशयत् ॥

शङ्खप्रतिमरुपं च राजत पर्वतोत्तमम् । [265]

सितद्रुमरत्नाकीर्णं शङ्ख नाम न्यवेशयत् ॥

सुवर्णरत्नसभूत पारिजातं महाद्रुमम् ।

महतः पर्वतस्थाम् पुण्यद्वाम् न्यवेशयत् ॥

शुभामविरता चैव पृतधारामिति श्रुतिः ।

वराहः सरित पुण्या प्रतीच्यामकरोत्प्रभुः ॥ [270]

प्रतीच्या सविधिं कृत्वा पर्वतात्काञ्चनोद्ग्वलाम् ।

गुणोत्तरानुत्तरस्या सन्त्यवेशयदप्रतः ॥

विच (for विचय) Vs Ds Ds कलापुत्रम् Bz s Ds Ts
Gz s Ms s 'वृत्तम्, Ds-भताभुतम् (for 'भता') — (L 246) V1 नदीं च पुलिनावतां (for ") B Ds पुलिन- (for
विपुल) Vs ड्रुम (for श्रोणि) Ds Ts s Lz s Ms s
दिन्यतीर्यक्षतापद्रीं (Ms सवि) ताम् (for ") — (L 246)
Vs मणिना (for सलिला) Ts s Gz s s शुभाम् (for श्रुति)
— (L 247) Ds सुरसा (for 'सदा') Ts s Gz s Ms s स
र (Gz सुर) म्या सैलकलिका (Ts Gz s 'सा') (for ") Kz s s
Nz s V1 s Ds Ds- Ts गिरिवा (for विचित्रा) — (L
248) Kz s s Nz s Bz Ds Ds s Ts Gz दिव्या (for दिव्य)
Kz सतमोवा, Nz Ds Ts s Gz s s Ms s सतापाद्री, Bom
Pouna eds G(ed)-दातोपेता (for सतापाद्री) Ts s Gz s s
सुवार्णिगा (for शुभाम्भसा) Ms s झावामास वारिणा (for
") — (L 249) Ms s यार्थी (for याम्) Kz Ds भागत
(for 'मत्') — (L 250) Ds उन्नमम् (for उन्नितम्)
— Gz om (hapl) lines 251 259 — (L 251) Kz
Dz s सुप्रवृद्धैर Ds निर्वद, Ts सप्रवृद्धैर, Gz s सुस, Ms
सुप्रवृद्धैर (for 'देर') Ds विदमर्ग (for दिग्मर्ग) — (L
252) Kz विराजितम् (for विभूषि) Kz विश्वविजितमज
(for ") — (L 253) Kz Ts s Gz s s समावृत्त Ds 'वृत्ते'
(for 'दुत्त') Ts (also as above) शोभितै (for सावरे)
— Gz om lines 254 259 — (L 254) Bom Pouna
eds रूपम् (for 'वद') Ds भूषिर्न (for वेदिकै) Ts s
Gz s Ms s स गिरिदिन्यकान्तै (for ") — (L 255) Ds
Ts Ms पथिर् (for पथि) Ts s Gz स-दसाणा (for 'नि')

Ds तत्रैव, Ds (also) : सवामी (for सत्रासौ) — Ds om
(hapl) lines 256 258 — (L 256) Ts s Ms s रूपान्तं
(for 'वि') Kz Nz s Ds Ds Ds सद्, Ds Ds तथा, Ts s
Gz s Ms s [स्व] वि च (for च ह) — (L 257) Ts -पार
(for वार) Nz Bz Ts सविनम् (for सविनम्) Ts Gz s
Ms s चतैर मेवसजितम् (for ") — (L 258) Kz Ds
मयोपेत, V1 गुह्यै, Bz-जलौ (for गुणै) Bz om (hapl)
lines 258-264 — (L 259) Ts s Gz s तावद्विपुल
मुच्छिन्नम् (for ") — (L 260) Ds रूपान्वय (for
रूपोपेत) Ds पर्वतम् (for नामतः) — (L 261) Kz Nz s
V1 s Bz Ds Ds s s Gz गिरि (for विहृद) Bz न्य
(for दिव्य) Kz Ds सविनम् (for पर्वतम्) — (L 263)
V1 Bz Ds महावत्सम्, Bz 'ग' गिरिम्, Ds च पर्वतम्, Ts
Gz s महाशिलम्, Ms 'वल् (for 'वल्') — (L 265)
Dz-कृ (for रूप) Ds स राजमतिकरूप स (for ") Ds
राजत पु नमोत्तमम् (for ") — (L 266) Kz s s Ds Ds
वल् (for सित) Kz Nz s V1 s Bz s Ds Ds s-समा
वर्ति, Bz Ds Ts s Gz s s Ms s 'नागा' (for 'रुद्रा') Bz s
Dz s वल् वाद्या, Ds वल्वासा (for वल् नाम) Ts Gz s s
Ms s [स्व] करोत्प्रभु (for न्यवेशयत्) Ts Gz सहावामकरो
त्प्रभु (for ") — (L 267) Nz s Bz Ds Gz सत्त (for
सत्) Bom Pouna eds गुणैर रत्नमभूत (for ") — (L
268) Ts s Gz पुण्यमास (for 'हाम्') — (L 269) Ts s
Gz s s शुभाम्, Gz हृत् (for श्रुति) Bz Ds पृतपारेति
विश्रुतम् (for ") — (L 270) Nz s वराह (for वाराह)

तत सौम्यगिरि सौम्यमन्त्ररिक्षप्रमाणतः ।
 रक्मघातुमतिच्छत्रमन्त्रोद्गास्त्ररोपमम् ॥
 स तु देशे विमूर्त्योऽपि तस्य भासा प्रकाशते ॥ [275]
 तस्य लक्ष्म्याधिकं भाति तपता रजिणा यथा ।
 सूक्ष्मलक्षणविज्ञेयसप्तती दिवाकर ॥
 सहस्रशिखर चैव नाजातीर्यसमातुलम् ।
 चकार रत्नसरीरं भूयोऽस्तं नाभ पर्वतम् ॥
 मनोहरगुणोपेतं मन्दर चापलोचनम् । [280]
 वृषामपुष्पगन्धं च पर्वतं गन्धमादनम् ॥
 चकार तस्य छत्रेषु सुनर्जरसमवाम् ।
 जम्बू जाम्बूनदमयीमत्यन्ताद्भुतदर्शनम् ॥
 गिरिं त्रिशिखर चैव तथा पुष्करपर्षतम् ।
 शुभ्रं पाण्डुरमेधाभं कैलास च नगोत्तमम् ॥ [285]

हिमगन्तं च शैलेन्द्रं दिव्यघातुविभूषितम् ।
 निवेष्टयामास हरिर्बाराही तनुमासितः ॥
 नदी सर्वगुणोपेतामुत्तरस्या दिशि प्रभुः ।
 मधुघारा स वृन्वान्दिव्यां मुपशतातुलम् ॥
 सर्वे चैव क्षितिपरा सपश्याः कामरुपिणः । [290]
 तदा कृता भगवता विचित्राः परमेष्ठिना ॥
 स कृत्वा प्रविभागं तु पृथिव्या लोकभान्तः ।
 देवान्पुत्राणोरत्नी कृतान्पुद्गिमक्षयम् ॥
 धर्मासु दिक्षु क्षतजोपमाक्ष-
 अकार कैलास्त्रिविधामिरामान् । [295]
 हिताय लोकस्य स लोकनाथः
 पुण्याश्च नद्यः सलिलोपगृहाः ॥

Colophon.

Ds Ds बाराहसर्पितां पुण्या, Ds बाराह सर्पतां पुण्या, Ts
 Gs बाराहसर्पिता (Gs 'रता') पुण्या (for °) — (L 271)
 Ds विविधा (for सविधि) Hs Ds पर्वत काञ्चनोद्भवम्,
 Ts Gs : s Ms s 'ताम्रकनकोद्भवम्' (for °) — (L 272)
 Ns : s B Ds गुणोत्तमम्, Ts Gs 'रामा' (for 'रता') Ds
 भव्यम् Ds अग्रजम् Ds सनिवेशवदाम् (for °) — (L
 273) Vs Ts : Gs s 'सौमगिरि' (for 'सौम्य') — (L 274)
 Ds रत्नभार, Ms s 'रत्नधारा' (for 'रत्नभार') Ts :
 Gs s 'रत्नधारापतिच्छत्रम्' (for °) Bs : Ds Ts : Gs s-
 Ms s 'मास्करमम्' (for 'रौप्यम्') — Ms om line 276
 — (L 276) K Ds : s छत्राधिक, Ds छेत्र्या' (for 'लक्ष्म्या')
 Ks : Ds Ds : s तपसा, Ds तपसो (for 'तपसा') Ts :
 Gs : s तपनोत्ते (Ts 'सोमने, Gs 'नोफे') विविधं (for °)
 — (L 277) Ds द्रुम (for 'सूक्ष्म') Ks : s Ds सप्तश्रु
 (for 'विज्ञेयम्') Ts : Gs : s Ms हेमलक्ष्म्याभिविज्ञेयम् (for
 °) Ts तपसा (for 'ति') Ts Gs : s Ms s तपसि विमामसु
 (for °) — (L 278) Ks Ds : Ts Gs : Ms s तिरस
 (for 'तिषर') Ds -चातु, Ts Gs सर्वे (for 'सीध') — (L
 279) Ds सपूनी, Ds Ts : Gs s- Ms s 'सप्तश्रु' (for
 'सर्पिणी') Ds मनोहर रत्नसुतम् (for °) — (L 280) Ts :
 Gs : s Ms s मनोरम (for 'हर') Ks सुन्दर (for 'मन्दर')
 Ks मदन च बलोत्तमम् (for °) — (L 281) Ds उदय-
 (for 'वदाम') Ks Ds मधुघुण (for 'पुष्पघण') Ts :
 Gs s- Ms s 'पुष्पगन्धो-वटं चैव' (for °) Ks पर्वत सुमनो
 हरम् (for °) — Ks om lines 282-284 — (L 282) Gs
 'मास्करम्' (for 'ममवाम्') — (L 283) Ds जाम्बूनदमयां
 विग्राम्, Ts : Gs : s Ms s 'जम्बू जम्बूनदनी' (for °) Ts

Gs : s Ms s 'जम्बूजाम्बूनदनी' (for °) — (L 284) Ts
 Gs त्रिशिरः, Ms s 'तिषर' (for 'तिषि') — (L 285)
 Ks Ns : Vs : Bs Ds : Gs s 'सुभ्र', Ds 'ग्राधु', Gs 'सुभ्र', Gs
 भूत (for 'सुभ्र') — (L 287) Gs विभुर (for 'हरिः')
 Ts Gs : Ms सविध (for 'सविध') — (L 289) Ks :
 Ds दिव्य (for 'सुधु') Ds सहस्रत्वा (for 'स हृत्वा')
 Ns Dns क्षयि, Ds क्षत (for 'सुधु') — (L 290) Bs :
 Ds 'वारिण', Ts : Gs : s Ms s 'यामिनि' (for 'रुपिण')
 — (L 291) Vs वराहवा (for 'वरा हृत्वा') Ns Bs Ds
 Ts : Gs : s Ms s विघाता (for 'विघिना') — (L 292)
 Ds कृतैव, Gs स तस्या (for 'स हृत्वा') — (L 293) Ns :
 Vs : B Ds (except Ds : s) Ts : Gs s- Ms s 'देवान्पुत्राणा-
 मुत्तरी' (for °) Ts : Gs s- Ms s 'उत्तमान्' (for 'अक्षयम्')
 — (L 294) Ks Ns Vs : Ds क्षतजोपमाक्ष, Ds 'पमाक्ष्या
 (for 'पमाक्ष') Ds सर्वामुदेदोक्षतजोपमाक्ष्य — (L
 295) Ks Bs Ds : Ts Gs : s विविधामिषानाम्, Ns 'रामम्
 (for 'रामि') — (L 297) Ds सलिलोपगृहा, Gs : s
 Ms s 'देवगदा' (for 'लोपगृहा') Ns Bs Ds पुण्या
 नदीत्रापि ललोपगृहा

Colophon — Mention of the Epic Ks Dn Dss
 Ds — Mention of Kāla Ns Vs : B Ds Ds — Sub-
 ject Ks : s Ns : Vs : B Ds Ds Ds : s- वाराह,
 Ks Ts Gs : Ms s वाराहमनुभव, Ds वाराहकल्प
 — Adhy name Ts Gs भूमिस्थायम् — Adhy no
 Vs 221, Dss 220, Ds 207, Ds 235, Ds 216, Ts Gs
 275, Gs 216, Gs 278, Gs 377, Ms : s

वैशपायन उवाच ।

जगत्स्रष्टुमना देवश्चिन्तयामास पूर्वजः ।

तस्य चिन्तयतो वक्रगान्धि स्तुतः पुरुषः किल ॥

ततः स पुरुषो देवं किं करोमीत्युपस्थितः । [300]

प्रत्युवाच स्मितं कृत्वा देवदेवो जगत्सति ।

विभजामासन्मित्युक्त्वा गतोऽन्तर्धानमीश्वरः ॥

अन्तर्हितस्य देवस्य सशरीरस्य भास्वतः ।

प्रदान्तस्येव दीपस्य गतिस्त्वस्य न विद्यते ॥

ततस्तेनेरिता वाणीं सोऽन्वचिन्तयत प्रभुः । [305]

हिरण्यगर्भो भगवान्य एष कण्ठदसि स्तुतः ॥

एष प्रजापतिः पूर्वमभवद्भुवनाधिप ।

तदाप्रभृति तस्यायो यज्ञभागो विपीयते ॥

प्रजापतिरुवाच ।

विभजामासन्मित्युक्तेनास्मि सुमहात्मना ।

(L 293) D₁ s देव (for देव) — (L 300) B₁ हिष्य (for देव) D₂ (also as above) जिघांसिन् (for जिघांसिन्) — N₁ B₂ D₃ M₂ s om line 301 — (L 301) D₁ जगत्प्रभु (for पति) — (L 303) T₁ s G₁ s-3 M₂ s यदा स्वच्छादितो देव (for ") K₂ s N₁ s V₁ s D₁ s भारत (for भास्वत) K₂ V₁ s D₁ D₂ शरीरस्य च भास्वत (K₂ शाश्वत D₂ भास्वत), T₁ s G₁ s s-3 M₂ s सशरीर सनातन (for ") — (L 304) D₂ युगान्तस्य, D₂ प्रवालस्य (for प्रसामान्य) D₂ s D₂ प्रदीपस्यैव शान्तस्य (for ") G₁ s s-3 M₂ सत्य (for तस्य) — M₂ s om lines 305-306 — (L 305) K₂ स चावचित्तयामासु (for ") — (L 305) D₂ स (for च) N₁ V₁ D₂ D₂ द्रुव, T₁ s G₁ s s-3 दित्त (for द्रुव) V₁ B₂ D₂ D₂ वृन्दसा स्तुत G₂ स्तु दित्त (for ति द्रुव) — (L 307) K₂ s s-3 (before corr. as above) N₁ V₁ s D₁ s D₂ D₂ s G₂ M₂ s एव (for एव) K₂ s T₁ जगत्प्रधानाधिप, D₂ "द्रुव माधिप (for ") — After line 307, D₂ 1ms

14** जगत्प्रधानाधिपान्द्रुवमाधिपमुत्तरेण ।

— K₂ G₁ om the ref — (L 310) K₂ B₁ विमानस्य स्वात्, D₂ विमानस्य (for ज्य स्वात्) V₁ योस्त, D₂ D₂ स्वात्, D₂ यत्, T₁ s s-3 स्यत् (for स्वात्) — Before line 311, T₁ G₁ 1ms वैशपायन उवाच — (L 311) K₂ s D₁ पुत्र, K₂ D₂ प्रभु, D₂ पुत्र, M₂ s एव (for एव) — (L 312) D₂ भूमाय (for भूमाय) K₂ D₁ s तत, D₂ T₁ s G₁ s-3 स्वम्, D₂ D₂ s (sup l. as above) s M₂ s

कथमात्मा विभज्यः स्वात्सश्यो क्षत्र मे महान् ॥ [310]

इति चिन्तयतस्तस्य ओमित्येवोलित. खर. ।

स भूमान्तरिक्षे च नाके च कृतवान्स्वनम् ॥

तं वैवाभ्यसतस्तस्य मनसारमयप्रभुः ।

हृदयादेवदेवस्य वपट्कारः समुत्थितः ॥

भूम्यन्तरिक्षनाकानां भूर्भुवःसुवराजिकाः । [315]

महास्थितिमयाः पुण्या महाव्याहनयोऽभवन् ॥

छन्दसा प्रयत्नं देवी चतुर्विंशक्षपामयत् ।

तत्पदं सस्मरन्दिव्या सावित्रीमकरोत्प्रभुः ॥

ऋक्सामाथर्वव्युपश्रुतो भगवान्प्रभु ।

चकार निखिलान्वेदान्महापुत्रेण कर्मणा ॥ [320]

तत्सत्यस्यैव मत्तः सन सनक एव च ।

सनातनश्च भगवान्बरह्म सनन्दनः ॥

सनत्कुमारश्च विभुस्त्रय जज्ञे सनातन ।

स्वप्नम् (for स्वनम्) K₂ s नाके च कृतवाक्स्वनम् (for "), — (L 313) K₂ D₂ तैवैव, V₁ N₁ s तैवैव, T₁ G₁ M₂ s तस्य च (for तैवैव) N₁ T₁ G₁ s-3 तस्य चाव्यवतस्तस्य (for ") V₁ s D₂ जिघांसिन् (for जिघांसिन्) K₂ पुन (for प्रभु) N₁ B₂ D₂ T₁ G₁ s-3 मन मारमय पुन (B₂ प्रभु), N₂ मारमय सत्यधीश्वर, D₂ 'ता सारमय, T₁ G₁ M₂ s 'ता स्मृत (T₁ वे) पुन (for ") — (L 315) T₁ दिव्यतरसि, G₁ s-3 M₂ s इत्यं (for मूर्ध्व) V₁ भूताना, B₂ D₂ (sup l. as) नागाना, D₂ लोकाणां (for नाकाना) K₂ ऊर्जीचरिसर्लोकाना, Poona ed सुपदन्ति रिक्षकाना च (for ") K₂ s s-3 N₁ s V₁ s B₂ D₂ s T₁ G₁ M₂ s भूय मत्तः (T₁ G₁ सर्व) मिका परा, D₂ भूर्भुवना मिका परा, T₁ G₁ s भूयो भूय स्वाराज (G₂ 'मि) का (for ") — (L 316) T₁ s G₁ s-3 परमादा इत्युक्तिपरा (for "), — (L 317) B₂ D₂ प्रतरा (for 'रा) M₂ देवी N₁ B₂ D₂ M₂ s चतुर्विंशतरा (D₂ M₂ 'रा) तत (for ") — (L 318) K₂ s D₂ s तत्र पर, K₂ N₁ B₂ D₂ D₂ s-3 तत्परं ह्य (for तत्पद स) N₁ s V₁ D₂ D₂ s-3 T₁ G₁ दिव्य (for दिव्या) B₂ तत्पद सस्मरन्त्येव (for ") — D₂ G₁ om (hapl) line 319 — (I 320) T₁ s G₁ s s-3 मत्ततो (for निमित्तम्) T₁ s G₁ s-3 M₂ s त्रेत्रया (for कर्मणा) — (L 321) B₂ D₂ T₁ s G₁ s-3 M₂ s ततो मन्तवि तस्यैव (for ") V₁ D₂ सत्यस्यैव एव च (for ") — (L 322) D₂ यवद्वय (for यमवाद्) D₂ तन्मन्त्र (for यमद्वय) K₂ D₂ G₁ सनातन (for सनन्दन) D₂ D₂ नादस्य मनन्दक

प्रहादः पूर्वजस्तेषामनुहादस्ततोऽपरः ॥
 सहादश्च ह्रादश्च कनीयास्तौ वभूवतुः । [365]
 विरोचनश्च प्राहादिर्द्वेत्येन्द्रोऽभूमहावशाः ॥
 विरोचनश्च जन्मश्च मुजम्भश्चेति विश्रुताः ।
 बलिर्गिरोचनमुतो वाण एको बलेः सुतः ॥
 दनोः पुत्रास्तु बहवो वंशे ख्याता महासुराः ।
 विप्रचिन्तिः प्रथमजस्तेषां राजा यभूज ह ॥ [370]
 गणः प्रजो मोधायाः पुत्रवीरमनन्तकम् ।
 रौद्राः क्रोधयशा नाम क्रूरकर्माण एव ते ॥
 सिद्धिवा सुपुत्रे राष्ट्रं चन्द्रार्कमर्दनम् ।
 प्रस्तारं चैन चन्द्रस्य सूर्यस्य च विनाशनम् ॥
 कालायाः कालकल्पस्तु गणः परमदारणः । [375]

अभजद्विभस्यार्थो नीलमेघसमप्रभः ॥
 सहस्रदीर्घां शेषश्च वासुकिमक्षस्तथा ।
 बहूनां कद्रुपुत्राणामेते प्राधान्यमागताः ॥
 धर्मात्मानो वेदविदः सदा प्राणिहिते रताः ।
 लोचनतन्त्रपराश्चैव वरदाः कामरूपिणः ॥ [380]
 तार्क्ष्यश्चारिष्ट्येनेमिश्च गरुडश्च महानलः ।
 श्रवणश्चारणिकश्चैव विनतायाः सुताः स्मृताः ॥
 इमाश्चाप्सरसः पुण्या निविधाः पुण्यरक्षणाः ।
 सुपुत्रेऽष्टौ महाभागा प्राधा देवर्षिपूजिताः ॥
 अनन्यामनूया च अनूनामरणप्रियाम् । [385]
 अनुगां मुमगा चैव शिवाः प्राधा व्यजायत ॥
 अलम्बुषा मिश्रेशी पुण्डरीका तिलोत्तमा ।

19** प्रहादश्चैव सहादस्यानुहाद एव च ।

ह्रदश्चैव तु मिश्रात् पञ्चमोऽनुहादमथा ॥

[(L 2) Dns सहादश्च ह्रदश्चाथ (for *)]

— K1 : L1 V1 B1 : D1 om line 364 — (L 364) Ks
 च दीर्घवाद्, T1 : G1 s-1 Ms & लयेव च (for लतोऽपर)
 — K N1 : V1 : D (except Dn) D1 om lines 365-
 366 — (L 365) Dn1 सहादश्च ह्रदश्चाथ पञ्चमोऽनुहादमथा,
 Ds सहादश्च तथा ह्रादो ह्रदश्चैव तथापर — After line 366,
 K1 : N1 B1 : Dn D1 Ds : & T1 ins

20** प्रहादस्य धन्य पुत्रा विक्रान्ता मुमहावला ।

[Ds महारूपराक्या (for *)]

— Dn1 Ds om line 365 — (L 367) K1 : कुम्भश्च,
 Ks कुम्भश्च, Ds कुम्भश्च, Gs कुं (for कुं) K1 : N1 :
 V1 : B Dn Ds D1 : &-0 कुम्भश्च, Ks कुम्भश्च, Ds
 कुम्भश्च, T1 G1 Ms निजुम्भश्च, T1 G1 : निजुम्भश्च, Ms
 कुम्भश्च (for सुम्भश्च) Ks प्राहादी इति विश्रुती (for *)
 — After line 367 Ds ins

21** विरोचनस्तु प्राहादिर्मनीलमितिदुर्जैव ।

— After line 368, N1 B1 : ins

22** बागस्य येन्द्रमन पुत्र परपुत्रयैव ।

While, T1 : G1 s-1 Ms : ins after line 368

23** बलेस्तु पुत्रो बलवान्वाण एव प्रतापवान् ॥

अनुहादस्य वंशे पुत्रा ख्याता सर्वत्र मातः ।

— (L 369) K1 सत्येव ख्याता, Ks : Ds असंख्याता, B1
 (marg = above) विक्रान्ताश्च, T1 G1 s-1 वंशे जाता (for
 वंशे ख्याता) B1 : Dn Ds : महावला (for 'सुरा' — (L
 370) G(ed) महानता (for यम्बुव ह) — (L 372) K1 T1
 G1 s-1 Ms & हृद् श्रोत्रवयो नाम (for *) T1 : G1 s-1

कोच T1 : Gs हृद् (for 'व') मां च निर्धुगं ; Ms & हृत्कमां
 सुनिर्धुगं (for *) — (L 373) Ks पुत्र (for राष्ट्र) N1
 V1 Gs Ms प्रह (for ग्रह) V1 s-1 दीर्घम् (for मर्दं).
 — (L 374) T1 : G1 s-1 Ms & हृत्कर् (for प्रस्तारं)
 N1 : s-1 Ds महाप्रभम्, Ds महाप्रहम् (for विमानम्).
 — (L 375) Ds कालकेशाश्च, Gs पुत्रस्तु (for 'कवस्तु')
 Ks Ds ग्रह (for गण) Ds गणा परमराज्ञा (for *).
 — (L 376) Ds अक्षमर्मीसुपांक्षा (for *) — (L
 377) K1 : Dn1 शीरे, N1 V1 : B1 : Ds D1-1 G1
 s-1 Ms & शीरे (for शीर्षां) T1 सहजशिरस शेषो (for
 *) — (L 378) N1 तेषां (for पुत्रे) T1 : G1 s-1
 Ms & पुत्रे प्रागन्यता वया (for *) — Ks Ms & om
 lines 379-380 — (L 379) Ds G1 सहे (for सहा)
 — (L 380) G1-यय (for -यय) K1 : D1 : वराश्च
 (for 'वरा') Ds होडउग्रपानाश्च (for *) Ks om
 (hapl) lines 380'-382' — (L 382) N1 B1 Bom
 Poona eds G(ed) जरणिम् (for 'गर्ह') T1 [जरणिम्
 (for 'गिर') — (L 383) N1 T1 G1 s-1 Ms & विदिता
 (for विविधा) — (L 384) Ds Ms प्राधा, Ds प्राचा,
 T1 G1 : Ms प्रासा (for प्राया) — (L 385) Ks प्रन्व-
 काराम्, N1 अनूना च, Ds कोच, T1 G1 : s-1 Ms & 'कामाम्
 (for 'काच') Ds अनरिषामरुका च (for *) K1 अनूनाम्,
 Ks मनुनाम्, V1 G1 : s-1 अनूनाम्, V1 पाम्, Ds अनूनाम्
 (for मन्) Ks अनूनाकारणां प्रियाम्, Ds मुमनां वरुणि;
 Ds अनूनामारुणि, T1 अनूना वरुणि, G(ed) अनूनामगु-
 णि (for *) — (L 386) T1 G1 : s-1 Ms & अनूनां (for
 अनुगां) Bom Poona eds G(ed) मासी (for वैव).
 — (L 387) Ds अलम्बुमिश्रेशी च (for *) Ds पुण्ड-

सुरूपा लक्ष्मणा क्षेमा तथा रम्भा मनोरमा ॥
 अमिता च सुबाहू च सुवृत्ता सुमुखी तथा ।
 सुप्रिया च सुगन्धा च सुरत्ना च प्रमाथिनी ॥ [390]
 काश्या शारदती चैव मौन्याप्सरसः स्मृता ।
 विद्यावसुभरण्या च गन्धर्वाश्चैव विभुताः ॥
 मेनका सहजन्म्या च वर्णिनी पुञ्जिकस्तथा ।
 दूतस्तथा दूताक्षी च विश्वाची चोर्वशी तथा ॥
 अनुम्लोचेति विन्वाता प्रम्लोचेति च वा दशः । [395]
 मनोमती तथा चैव दिव्या अप्सरसः स्मृताः ।
 प्रजापतेस्तु मकत्पात्मभूता सुवन्धियः ॥
 अमृतं प्राकणा गायो रुद्राश्चेति चतुष्टयम् ।
 सुरभ्यपत्यमित्येतत्पुराणे निम्नयो महाप्र ॥
 पतत्रै कश्यपापत्य मनोर्वश निबोधत । [400]
 सक्षेपेणैव तत्सर्वं कीर्तयिष्यामि तेऽन्ध्र ॥

रीका निकोपनाम् (for⁶) — (L 368) Des अक्ष्णा, T₂
 सुरासा (for सुखा) K₂ s N₂ s V₂ s B D₂ D₂ s s T₂ s
 G₂ s M₂ s लक्ष्मणा (for लक्ष्मणा) D₂ सुरूपा लक्ष्मणा
 क्षेमा (for⁶) D₂ तथा रम्भा मनोरमा (for⁶) — (L
 389) K₂ s आश्रिता, N₂ s V₂ s B D₂ D₂ s s T₂ s
 G₂ s M₂ s अमिता (for अमिता) N₂ s V₂ B D₂ D₂
 D₂ s T₂ s G₂ s M₂ s च सुबाहुः, K₂ वाएवाट्ट, K₂
 D₂ s चतुः (for च तु) G₂ s सुमता (for सुवृत्ता) D₂
 सुमुखी सुमता तथा, D₂ सुवृत्ता सुमुखी तथा (for⁶) — D₂
 om lines 390-391 — (L 391) M₂ s वाय्वा (for
 काश्या) K₂ T₂ शारदती, N₂ V₂ सास्वती D₂ द्वावशी
 (for शारदती) T₂ G₂ s s काव्या शारदती चैव (for⁶)
 — (L 392) K₂ s D₂ शारदा, K₂ s N₂ V₂ B D₂
 भरपयश, D₂ सुरपयश D₂ शारपयश D₂ चरपयश, T₂
 G₂ s हिरण्या (for भरण्या) — (L 393) D₂ मेना च
 (for मेनका) K₂ पार्थिवी, N₂ वर्णिनी D₂ पञ्जिक, D₂
 पार्थिवी, T₂ s G₂ s पार्थिवी, M₂ s वर्णिनी (for पार्थिवी)
 D₂ सुलक, D₂ s पुञ्जक (for पुञ्जिक) — (L 394)
 K₂ s D₂ s s s कृ (K₂ D₂ s s) वरयला, K₂ विरोचना,
 D₂ D₂ कनुमला, D₂ दूतस्तथा (for दूतस्तथा) — (L
 395) T₂ G₂ अनुम्लोचनमित्येता (for⁶) K₂ D₂ वरा
 दशः D₂ च सादरी (for च ता दश) T₂ G₂ s M₂ s
 प्रम्लोच-वीति ता दश (for⁶) — (L 396) K₂
 D₂ s मनोमती (for वशी) K₂ N₂ V₂ D₂ s s T₂ s
 G₂ s M₂ s वैदिक्योऽप्सरससङ्गा (T₂ M₂ s 'सुता'), N₂
 V₂ B D₂ D₂ D₂ वैदिक्योऽप्सरसः स्मृता (B 'सा दश')

विश्वेदेवास्तु त्रिधाया साध्या साध्यान्वजायत ।
 मरत्तस्या मरत्तमो वसोस्तु वसवः स्मृताः ।
 गानोस्तु मानसस्तात सुहर्तास्तु सुहर्तजाः ॥
 लम्बा घोष विजहोऽथ नामवीची च जामिना । [405]
 पृथिवीविषय सर्वं मन्त्रव्यामजायत ॥
 सकल्पयास्तु कौरव्य जहो सवत्स एव च ।
 धर्मस्य पुनो लक्ष्म्यास्तु कामो जहो जगन्धियः ॥
 यशो हर्षश्च कामस्य रत्या पुनहय स्मृतम् ।
 सोमस्य पुनो रोहिण्या व्रजे दर्षा महाधमः ॥ [410]
 रुद्रमेव मगानाचर्चस्वी येन जायते ॥
 एन पुनसहस्राणि क्षीणा चैव परस्परम् ।
 एतावस्तु जगन्मूल यत्र लोकाः प्रतिष्ठिताः ॥
 प्रजापतिस्तु भगवान्पुणत प्रेदय दैविनः ।
 आधिपत्येषु युजेषु नियोजयति योगवित् ॥ [415]

(for⁶) — (L 397) K₂ N₂ s V₂ B D₂ Des D₂ s s
 T₂ त्रिधा (for त्रिधा) — (L 398) N₂ तात (for महाप्र)
 K₂ B गानो निम्नय तात T₂ s G₂ s M₂ 'न पदिकीर्तिवत्
 (for⁶) — (L 401) T₂ G₂ s कौरव्य (for तत्सर्वं) D₂
 लक्ष्म्यु L₂ s s लेख्य (for लेख्य) — D₂ om (hapl)
 lines 403-406 — (L 403) K₂ N₂ V₂ D₂ s सन्वत्स
 रूपवते (for⁶) — (L 404) G₂ मानुजास्तु (for भागवत्)
 T₂ G₂ s s मानवो मानुजास्तु (for⁶) K₂ सुहर्तजा
 सुहर्तजा (hypermetric) (for⁶) — (L 405) G₂ s
 M₂ s घोषो कल्पय (G₂ s या) व्रजेध (for⁶) D₂ वीची
 च, T₂ G₂ M₂ s वी (G₂ वि) रुद्रस्तु (for वीची च) D₂
 D₂ जामिना, G₂ का (for जा) — (L 406) K₂ V₂
 D₂ s पृथिव्या, N₂ D₂ 'वरा (for 'वी) N₂ T₂ G₂
 M₂ पुनहय (G₂ 'वी) विषय सर्वं (for⁶) K₂ B D₂
 मगानाच (for मग) K₂ s D₂ D₂ s लक्ष्म्या (for लक्ष्म्या)
 (for⁶) — (L 408) T₂ रुद्रमेव T₂ G₂ Rom Poona
 eds G(e1) जगन्मूल (for 'त्रिधा) — (L 409) K₂ N₂
 V₂ M₂ s D₂ D₂ D₂ रत्या (for रत्या) D₂ सुमम् (for
 स्मृतम्) — (L 410) K₂ महाधियम्, K₂ D₂ s 'प्रयुः'
 N₂ V₂ s वत् (for 'प्रयः) — K₂ om line 411 — (L
 411) K₂ s s N₂ s V₂ D₂ D₂ s पुनहय (for जगन्मे)
 T₂ s G₂ s M₂ s चर्चया येन पुनहय (for⁶) — After
 line 411, K₂ N₂ D₂ 123

24** पुनहय भगवान्पुनर्वी येन पुनहय ।
 — (L 413) D₂ पुनहयान् (for 'वत्) — (L 415) V₂
 योगवित् (for पुनहय) B D₂ D₂ s G₂ s M₂ s म्यपोन-

दिशो ददा क्षितिमृपयोर्णरात्रा-
न्हुमीपधीररमसरित्सुरामुत्त ।

प्रजापतीन्मुरनसृजो नमो भुवः

क्रिया मयानथ कृतगन्तिरीश सः ॥

Colophon

वैशम्पायन उवाच ।

प्रयाणामपि लोकानामादित्याना च भारत । [420]

चकार शक राजानमादित्यसमतेजसम् ॥

॥ यक्षी कवची जिष्णुरदित्यामभिजक्षिष्यात् ।

स्मृतीसहायो द्युतिसाम्यथा सोऽप्यर्थुभिः स्तुतः ॥

जातवानोऽथ भगवानदित्या स हृदोर्ध्वतः ।

तदामस्तुति देवेशः कौशिनस्त्वमुपागतः ॥ [425]

अभिपिच्छाधिराज्ये तु सहस्राक्षं पुरदम् ।

यत्त योगविद् (for ^b) — (L 416) Ks अंवात्मनाम्, Ns
V; B; Ds Da T; s G; s M; s अंवात्मनाम्, Ds भुज
गामात् (for अंवात्मनाम्) — (L 418) Ks s Ns s V; s
Ds s T; s G; Ms प्रजापतिर् (for 'पक्षी' G) s नमोर्
(for नमो) — (L 419) Ds द्विपौविनायाम् (for क्रिया
मयानथ) T; G; s M; s च गित्तिन्वचद्विरे (for कृतवा
लिंगीश स)

Colophon — Mention of the Epic Ks Das Das
Ds — Mention of Aśvins Ks V; s B Ds Ds
Ds — Subparian B Ds Ds वाराहे T; Gs अभि
क्षिष्यात् — Adhy name Ks वाराहम्; Ks s Ns s V; s
Ds Ds s वाराहम्, Ds T; Ms s वाराहप्रभुर्भक्तः, Ts Gs
गौरीश्वरप्रदानमुष्टि — Adhy no Ks 9, Vs 222;
Das 221, Ds 209, Ds 231, Ds 217, T; Gs 276, Gs
217, Gs 279 Gs 278; Ms s 5

The portion from line 420 to line 480 is lost on a
missing folio in Dns — (J 473) Ks s Ns s V; s
Ds Ds s T; s G; s M; जिष्णुर Ms छम्भुर (for
जिष्णुर) T; Gs अदित्यां समप्रापत (for ^b) — (L
423) Vs स्मृत्या, B; स्मृत, B; Ds Ds s T; Gs s
स्मृते; Ds क्षुति (for स्मृती) Dns क्षुतिमान्; Ds उपोदि
क्ष्मात्, T; s G; s Ms s क्षुतिमान्, Cal ed अगवान् (for
द्युतिमान्) T; Gs सयैवाध्वर्वदे स्थितः Ms s वयादाध्वर्वदे
स्तुत (for ^b) — (L 474) Ks दित्या स, Das Ds Ts
Gs s Ms अदित्यां Ds अदित्या (for अदित्या) Vs
अदित्या इत्यनेन, Ds स हृदोर्ध्वतः T; Gs अदित्या
स हृदोर्ध्व (Gs 'हो' स्मृत्) (for ^b) — (L 426) Ks Das

ब्रह्मा क्रमेण राज्यानि न्यादेष्टुमुपचक्रमे ॥

यज्ञाना तपसा चैव नक्षत्रग्रहयोस्तथा ।

द्विजानामोपधीना च सोम राज्येऽभ्यपेक्षयत् ॥

दक्ष प्रजापतीना तु अश्वमसा वरुणं पतिम् । [430]

पितृणा सर्वनिघन काल वैश्वानरप्रभम् ॥

गन्धर्वाणा च सर्वेषा भूताना च शरीरिणाम् ।

शब्दनालजलना च वायुतीक्ष्णस्तदा दृतः ॥

सर्वभूतपिशाचानां मातृणा च गया तथा ।

उन्मादग्रहरोमाणा व्याधीनामीतिता तथा ॥ [435]

प्रेताना चैव सर्वेषा महादेवः कृतः प्रभुः ।

यज्ञाणा राक्षसाना च गुह्यकानां धनस्थ च ॥

रत्नाना चैव सर्वेषा कृतो वैश्ववणः प्रभुः ।

सर्वेषा दृष्टिणा सेपो नागनामथ यासुकिः ।

Gs [अ]य, Das [अ]य (for [अ]धि) — (L 427) Ts
G; s Ms s अदेष्टुम् (for द्या) — (L 428) Ks Das
Ts s G; s Ms s ग्रहनक्षत्रयोस्तथा (for ^b) — (L 430)
B; s Ds T; G; s Ms दक्ष प्रजापतिं तु पतिं (for ^a) Ns
Vs s द्रष्टुम्, Ds तथा (for पतिम्) — (L 431) Ds चैव
(for सर्वे) Ks s Ns s Vs B; Ds Ds Ds s T; s Gs
Ms s काल वैश्वानर ब्रह्म (Ks पतिम्) (for ^b) — After
line 431, Vs ius

25⁰⁰ गन्धर्वानां च सर्वेषा महादेवः कृतः प्रभुः ।
— (L 432) Ks s Ns V; Ms Ds Ds s गन्धाना चैव सर्वेषां
(for ^a) Ks om (hapl) lines 432⁰-436⁰ — (L
433) Ks s Ns, B Ds Ds s T; Gs s राक्षसानां (for
राक्षसकाल) Vs s वाना, Ts वज्रानां (for वज्रानां)
Ds राक्षसानां चैव (for ^a) — (L 434) Ks
om lines 434⁰-436⁰ Ks s Vs Ds कृतानां, Ks Ns
Vs Ds s स्तुतानां, Ds पितृणां (for मातृणां) B; Ds s Ts
Gs s पितृ T; Gs s मया ज्ञा च तथा गवाम् (for ^b)
— (L 435) Ks s Ns s V; s B; Ds Ks Ds s
उत्पन्न (for उन्माद) Ns व्याधीनामीति नागपथा; Ds
प्राचीनामीतिव तथा; T; s Gs रोषां Ks अपी ज्ञां प्रतिनां
तथा; Gs रोषानां प्रतिमां तथा, Gs रोषानां व्याधितानां तथा;
Bom Poona eds G(ed) व्याधितानां ॥ तपेव च (for ^b)
— (J 436) Ks s Ds s T; Ms s दत्तानां, Ns सू (for
द्र) Vs Ds om (hapl) lines 436⁰ 438⁰ — (L
— Ks Gs om (hapl) lines 437-438 — (L 438)
Ts s G; s Ms s धनस्थ (for सर्वेषां) — (L 439)
Gs s Ms सर्पानां (for सर्वेषां) — (L 440) B; Ds Cal,

सरीसृपाणां सर्वेषां प्रभुर्वै तक्षकः कृतः ॥ [440]
 सागराणां नदीनां च मेघानां धर्षितस्य च ।
 आदित्यानामवरजः पञ्चैवोऽधिपतिः कृतः ॥
 गन्धर्वाणामधिपतिं चक्रे चित्ररथं प्रभुम् ।
 सर्वाऽक्षरोगानां च कामदेवः कृतः प्रभुः ॥
 चतुष्टयदानां सर्वेषां चादृशानां च सर्वदाः । [445]
 महेश्वरव्यजः श्रीमान्गोष्ठपोऽधिपतिः कृतः ॥
 दैत्यानां च महातेजा हिरण्यवाक्षः प्रभुः कृतः ॥
 दानवानां च सर्वेषांमनीकानां तथैव च ।
 विप्रचितिः प्रथमजस्तेषां राज्येऽभिषेचितः ।
 हिरण्यकशिपुश्चैव यौवराज्येऽभिषेचितः ॥ [450]
 गणानां कालकेवानां महाकालः कृतः प्रभुः ।
 अनायुषाणां पुत्राणां पुत्रो राजा तदा कृतः ॥
 सिंहिकातनयो यस्तु राहुर्नाम महामहः ।

उत्पातानामनेकानामनुमानां पतिः कृतः ॥
 ऋतूनामथ सर्वेषां युगानां चैव भारत । [455]
 पक्षणा च क्षपाणा च वयादस्तिधिर्युगानाम् ॥
 कल्यकाष्टामुहूर्तानां गतेरयनयोस्तथा ।
 कुनः सक्तसरो राजा योगस्य गणितस्य च ॥
 पक्षिणामथ सर्वेषां नागानां च महाबलः ।
 सुपर्णो भोगिर्ना चैव गरुडोऽधिपतिः कृतः ॥ [460]
 अरुणो गरुडभ्राता जपापुष्पचयप्रभः ।
 राजा प्राच्या दिशि तथा वासवोऽधिपतिः कृतः ॥
 जातिरस्य विभोः पुत्रो धर्मराजो महायशः ।
 दक्षिणस्या दिशि यमो महेन्द्रेणामितकृतः ॥
 कश्यपस्योत्तः पुत्रः सलिलान्तर्गतस्तथा । [465]
 अम्बुतज इति कथावः प्रतीच्यां दिशि पार्थिवः ॥
 पुलस्त्यपुत्रो बुधिमाम्महेन्द्रप्रतिभः प्रभुः ।

ed प्रभुर्वै (for प्रभुर्वै) Ks + Vs Ds + s (inf lin)
 स्तुत (for कृत) — (L 441) Ks वर्णस्य, Ks पर्वतस्य,
 Ts Gs + Ms + गर्ति (for सर्वै) — (L 443) Ks अचरम
 (for अचरज) — Gs om lines 443-450 — (L 443)
 Ns B Ds Ds + Ts + Gs + Ms तथा विप्ररथ कृ (Ns स्तु) क
 (for ¹) — (L 444) Ns Vs Bs Ts + Gs + Ms वृत्ति
 कृ (Ts स्तु) क (for कृत प्रभु) — (L 446) Ks माहेश्वर,
 Ks Ds महेश्वर (for श्वर) Ts Gs रुच (for चरुच)
 — (L 447) Ts महाराम, Gs + राजा (for निरा) Ks
 दैत्यानां चैव महता (for ²) — Vs Bs + Dns Ds + Ts
 Ms + om lines 448-449 Gs om line 448 — (L
 448) Ts अनुराणा, Gs अमराणा (for अमीकानां) Ns
 महाबल (for तथैव च) Ns वाहनानां च मनेषां, Ns (also)
 Vs Bs Ds Ds अनुराणा महाबल (for ³) — (L 449) Ds
 पश्चिमजस्य (for प्रथं) Gs अनुराणा विप्रचिति (for ⁴)
 — Ms + lines 450-451 — (L 450) Ks पुरा राज्ये (for
 यौवराज्ये) Ks मयदेवचक्र (for अभिषेचित) — (L 451)
 Ds महाकौश (for काज) — (L 452) Vs उदाहनः
 Ts + Gs + Ms + [स]भिषेचित (for तदाकृत) — After
 line 452 Ks Ds ins

25** जादितस्य विभो पुत्रो धर्मराजो महायशः ।
 — (L 453) Bs मिहिकायाश्च तनयो (for ⁵) K Ns Vs +
 Dns Ds + s + Ts + Gs + Ns + महासुर, Ds बल (for
 "प्रभु") — (L 454) Bs + Ds अनेकेषाम्, Vs Ds अने
 षामाम् (for अनेकानाम्) Bom Poona eds G(ed) प्रभु

(for पति) — (L 455) Ns Bs Dns Ds + मासानां (for
 सर्वेषां) Ms + om (hapl) lines 455-459 — (L
 456) Ts Gs मासानां (for पक्षणां) Ks + Bs Dns Ds + s
 वक्षसा चैव मासानां, Ds नामय मासानां Gs + मासानां
 च क्षपाणा च (for ⁶) Ns Ds मुहूर्तं, Ds तथैव (for वयादस्)
 — (L 457) Ns प्रमाणाणां (for मुहूर्तानां) — (L 458)
 Dns Ds युगस्य (for यो) — (L 459) Ks Ds सर्पाणां,
 Ts Gs + सप्ततन्त्र (for वीक्षणां) Ks Ns + Vs Bs Dns
 Ds Ds + s + चतुष्टय, Ts Gs + Ms + वयसा (for नागानां)
 — Ms + om lines 461-462 — (L 461) Bs Ds सप्तमम
 (for चय) — After line 461, Ns Bom Poona eds
 6(ed) ins

27** योगानां चैव सर्वेषां साध्यानामधिप कृतः ॥

पुत्रोऽयं विरयो नाम कश्यपस्य प्रजापते ।

[(L 3) Ds + चित्ररथो (for सप्त विरयो)]

While, Ts Gs + s ins after line 461 Ts after line
 463

28** मारुत्ये योजितम्रातीर्गुण्यन्वामितवेगस ।

— (L 462) Ks + s Ns + Vs + Dns Ds Ds + s +
 वासुदेवाधिप वृत्त, Bs + Ds वेना (for 'तो ह्य') निषेचितः ।
 Bs वेनामितकृत (for ⁷) — (L 466) Vs Poona
 ed G(ed) मयुराज्य (for 'स') Bs + Ds मयुरा-
 जेति विष्णवा (for ⁸) Bs Ts + Gs + Ms + प्रतीच्यां
 पार्थिव कृत (for ⁹) — Ks Ds om (hapl) lines
 467-468. — (L 467) Bs मयिमात् (for ह्य) Ns

एकाक्षः पिङ्गलो नाम सौम्यायां दिशि पार्थिवः ॥
 एवं विभज्य राज्यानि स्वयभूलोन्माननः ।
 लोकाश्च त्रिदिवे दिव्यानाददात्स पृथक्पृथक् ॥ [470]
 कस्यचित्सूर्यसकाशान्कस्यचिद्वह्निस्मिनाम् ।
 कस्यचिद्विद्युदुद्योतान्कस्यचिच्चन्द्रनिर्मलान् ॥
 नानावर्णान्कामगमाननेकशतयोजनान् ।
 सता सुकृतिना लोनाम्पापदुष्कृतिहुल्लभान् ॥
 ये च भारता विभान्त्वमे सौम्यास्तारगणा इव । [475]
 एते सुकृतिना लोरा ये जाताः पुण्यकर्मिणः ॥
 ये यजन्ति मरुतैः पुण्यैः समस्तपदक्षिणैः ।
 स्वदारनिरताः क्षान्ता ऋजवः सत्यपादिनः ॥
 दीनानुमद्वक्तारो ब्राह्मणा लोभवर्जिताः ।
 ते ह्यक्षतजसः क्षान्ता यान्ति तत्र तपोज्ज्वलाः ॥ [480]
 एवं नियुज्य तनयान्स्वय लोकपितामहः ।

पुष्परं ब्रह्मसदनमारोह प्रजापतिः ॥
 सर्वे स्वयंमुदत्तेषु पालनेषु दिशोऽनसः ।
 रेमिरे स्वेषु लोकेषु महेन्द्रेणामिपालिताः ॥
 स्वयमुता जगत्पुःसराः सुराः [485]
 कृता यथाहं प्रतिपालनेषु ते ।
 यशो दिव च प्रतिपेदिरे शुभं
 मुर्वं च जग्मुर्मरुतभागभोजिनः ॥
 Colophon.
 वैश्रापायन उवाच ।
 कदाचित्तु सपञ्चात्ते पर्वता धरणीधराः ।
 प्रस्थिता धरणी स्वकत्रा नूनं तस्यैव मायया ॥ [490]
 तदासुषणा निलय हिरण्याक्षेण पालितम् ।
 विश्व प्रतीचीमामग्न्य हृदेऽमज्जयथा गजाः ॥
 तजामुरेभ्य शसन्त आधिपत्यं सुराश्रयम् ।

प्रमुख, T₁ G₁ सदश (for दशिम) T₁ G₁ s Ms s अहेन्द्र-
 सदशमुद्रि (for ⁸) — (L 488) B₁ ससौम्या (for सौम्यापा)-
 — (L 470) T₁ वीर्य (for व) — (L 471) B₁ सतमाद्,
 D₁ T₁ G₁ सन्मवान्, D₁ सुप्रभात् (for सन्मि) — (J 472)
 K₁ विद्युद्विद्योत्तम्, K₁ विष्णुविद्योत्तम्, N₁ s मुद्रुविद्योत्तम्,
 V₁ विद्युतयोत्तम्, V₁ विद्युद्विद्योत्तम्, B₁ D₁ विद्युत्सकात्तम्,
 D₁ सु विद्योत्तम्, D₁ वज्रविद्योत्तम्, D₁ वह्निविद्योत्तम्, D₁
 D₁ विद्युद्विद्योत्तम्, D₁ विद्युत्सकात्तम्, M₁ s विष्णुविद्योत्तम्
 (for विद्युद्विद्योत्तम्) B₁ D₁ सप्रभात् (for निर्मलान्)
 — (L 473) V₁ कामगान्, G₁ 'सौम्या' (for 'गमा')
 K₁ N₁ D₁ D₁ T₁ s कनेकशतसो जनाम्, D₁ एकश शतसो
 जनाद् (for ⁸) — (L 474) K₁ s N₁ s V₁ B₁ D₁ D₁ s
 T₁ s G₁ s Ms स हारः, D₁ सध्यात् (for सता) K₁ D₁ om
 (hapl) lines 474⁸-476⁸ D₁ दुर्दलान् (for दुर्लभान्)
 K₁ पारिनीभादिदुर्लभान् (for ⁸) — (L 475) D₁ D₁ T₁ येवा
 भावो, G₁ s Ms s वे स्वभावा (for वे च भावा) D₁ वेव
 भावस्मि भावयति (for ⁸) — (L 476) B₁ D₁ यत्र पुण्यकर्मो
 (D₁ सुकृतिनो) गता, D₁ यन्तान् पुण्यकर्मनाम्, T₁ s G₁ s
 Ms s वे वि, M₁ s वा भा पुण्यकर्म (G₁ s 'नि' निवि (for ⁸)
 — (L 477) D₁ समस्त- (for समास) — (L 478) K₁ s
 N₁ s D₁ s T₁ s G₁ क्षान्ता, B₁ D₁ क्षान्ता, G₁ क्षान्ता (for
 क्षान्ता) D₁ साधवः (for कृतव) — (L 479) K₁ D₁ G₁
 प्रख्याता (for प्राज्ञा) — (L 480) K₁ B₁ D₁ s T₁ M₁ s
 सन्तो यान्ति, D₁ सर्वे यान्ति, T₁ G₁ s s यान्ति तत्र (for
 यान्ता यान्ति) N₁ B₁ D₁ तपोज्ज्वला, T₁ s G₁ s s Ms s

तपोज्ज्वला (for तपोज्ज्वला) — (L 481) G₁ Ms s तपोज्ज
 (for तपोज्ज) T₁ s G₁ s s Ms s भगवान् (for तनवान्)
 B₁ D₁ ब्रह्मा (for स्वध) T₁ s G₁ s Ms s पुत्राहोले (G₁
 'ओ ले') कपरायण (for ⁸) — (L 485) K₁ B₁ D₁ कृता, D₁
 कृता (for सुरा) — (L 486) K₁ यथाहं नै, T₁ s G₁ s s
 Ms s कृता यथाहं नै (for कृता यथाहं) T₁ s G₁ s s परि-
 (for प्रति) — (L 487) K₁ यथोदित, K₁ G₁ यथो दिवा,
 D₁ यथोचित, D₁ यथोचित, T₁ s G₁ s दिशो दिव, M₁ s
 यथो दिवा (for यथो दिव) K₁ युत, D₁ शुभे, D₁ युवा,
 G₁ दिवा, M₁ s शुभा (for शुभे) — (L 488) T₁ G₁ s
 यथे पशु, M₁ यथे सख (for जगमुर्लभ) K₁ V₁ B₁ D₁
 G₁ मोक्षिन, D₁ भोजिन, T₁ G₁ s भोजना (for भोजिन).
 Colophon — Mention of the Epic K₁ D₁ D₁
 D₁ — Mention of Kāla V₁ s B₁ D₁ s — Adhy
 name K₁ s s V₁ B₁ D₁ D₁ s बारादम्, N₁ V₁ D₁
 M₁ s बारादम्, B₁ s D₁ D₁ बारादः विपरीतप्राप्तम्;
 T₁ G₁ बारादम्, सर्वप्राप्तप्राप्तप्राप्तम् — Adhy
 no V₁ s 223, D₁ s 232; D₁ 210, D₁ 218, T₁ G₁ 277;
 G₁ 278, G₁ 290, G₁ 279, M₁ s 6

(L 489) T₁ s G₁ s Ms प्रस्थिता (for पर्वता) — (L
 490) G₁ s मेदिनी (for धरणी) T₁ s G₁ Ms s पर्वता
 मेदिनी स्वकत्रा (for ⁸) T₁ s G₁ s Ms s विज्योत्त (for
 नून) — (L 492) K₁ जयम्, D₁ G₁ s क्षायत्य T₁ G₁ s
 सगम्य (for क्षायत्य) G₁ s s तोदे (for हृदे) — (L
 493) D₁ सज्जता, D₁ क्षीरान्तम्, D₁ शक्य स्वम् (for
 क्षीरान्त) G₁ s Ms s शशसुसुताया लद् (for ⁸) B₁ s

वच्छ्रुत्वाथासुराः सर्वे चक्रुर्योगमुत्तमम् ॥
 कृता च बुद्धिमत्तुला पृथिवीदहणे रताः । [495]
 आयुधानि च सर्वाणि जघ्नुर्गौमनिक्क्रमाः ॥
 पक्रामर्नान्तरा खड्गान्भुगुण्डीश्च धनूनि च ।
 श्रासान्पाशश्च शस्त्रान् सुसल्लग्नि गदास्तथा ॥
 केचित्कवचिनः सज्जा मत्तान्नागान्समाहिताः ।
 केचिदश्वरथान्युक्ता अपरेऽश्वामहाराः ॥ [500]
 केचिदुष्टास्तथा रक्षान्महिषान्पार्श्वभानपि ।
 स्वबाहुबलमास्थाय केचिद्यापि पदातयः ॥
 परिवार्य हिरण्याशं तलपद्माः पताकिनः ।
 इतश्चेतश्च निश्वरेहृष्टाः सर्वे बुभुक्षतः ॥
 ततो वैवर्णाः पश्चात्पुरद्वयप्रेमगाः । [505]
 दैत्यानां विदितोद्योगाश्चक्रुर्योगमुत्तमम् ॥
 महता चतुर्द्वेण यत्नेन सुसमाहिताः ।
 बद्धगोधाहुलित्राणास्तूष्णन्तः समार्गणाः ॥

आयुधधरा देवाः स्वेधनीकेष्ववस्थिताः ।
 ऐरावतगतं शक्रमन्वगच्छन्त प्रपततः ॥ [510]
 नवसूर्यनिनादैश्च भूरीणा च महासूतेः ।
 अभ्यद्रवद्विरण्याक्षो देवराज पुद्गरम् ॥
 तीक्ष्णे, परशुनिखिर्गदातोमरश्चक्रिभः ।
 सुसल्लैः पट्टिसेधैव छाद्यामास वासवम् ॥
 तवोऽन्नमलवेगेन साचिन्मन्यः सुदारुणा । [515]
 घोररूपा महावेगा निपेतुर्गजवृद्धयः ॥
 शिष्टाश्च देव्या बलिनः शितधारापरन्धर्यः ।
 परिपेतयसे रतः क्षेपणीयैश्च मुहूरे ॥
 गण्डर्भैश्च निपुलेरवममिभ्रात्रिसन्निभैः ।
 पातनीभिश्च शुर्वीभिः शतश्रीभिरन्यैश्च च ॥ [520]
 युगैरेलेख निर्मुक्तैरगणैश्च विदारयैः ।
 सर्वान्देवराणाम्प्रेस्थाः सनिजघ्नु, सवासवान् ॥
 धूसकेन हरिदमथुं नानाप्रहरणायुधम् ।

सुरालये (for 'अवय') — (L 490) K₁ s Dn₁ D₁ कुराव
 (for कुरा) T₁ G₁ s M₁ s असुरा (for असुरा) T₂ G₂
 क्रामदुर्गसुरा (for ") K₁ D₁ वज्र, D₂ युगा, T₁ G₁
 हताम्, T₂ G₂ s वतिम् (for रता) D₂ पृथिवीदहणमात्र
 (for ") — (L 496) B₁ s D₁ द्रिष्यानि (for सर्वोपि)
 — (L 497) K₁ सज्जानी, K₂ N₁ B₁ s D₁ s चक्रावानी,
 N₁ D₁ 'वर्णि' (for 'मौख') K₁ वाहुम् N₁ V₁ s D₁
 D₁ s जघ्नुम् (for जघ्नाम्) B₁ चक्रावानीयमानम्, D₂
 रथाः D₂ चक्रावानीयमानम् चक्र (for ") B₁ सुपणीयम्,
 B₂ s T₁ G₁ s M₁ सृष्टकाम् (for भुगुण्डीयम्) — (L
 499) N₁ सजा नाम (for मत्तान्नागम्) D₁ सजा नामा
 समाहिता, D₂ मत्तान्नागसमाहिता, T₁ s G₁ s M₁ s
 मत्ता नामा द्वय रिता, Rom Poona eds G(ed) मत्तनामा
 सजापरे (for ") — (L 500) K₁ T₁ G₁ s M₁ सजाये (for
 सजा) B₁ D₁ D₂ रथानाम्, D₂ T₁ रथैर्गुणा (for रथा-
 युक्ता) K₁ N₁ V₁ D₁ केचिदमात्र, D₂ D₂ परे चक्रान्, T₁
 नगान्तये (for अपरेऽश्वान्) K₁ D₁ s महासुरा (for रथा)
 — (L 501) B₁ D₁ T₁ s G₁ s M₁ सृष्टकामन्ते (for तथा
 सज्जान्) V₁ D₁ मत्तानाम् गर्दमान् (for ") — (L 502)
 T₁ s G₁ s M₁ s आलक्ष्य समरे देवरा (for ") — (L
 503) K₁ पतिचर्य (for 'वर्ण') D₂ वलवन्त, T₁ G₁ वल
 वन्तम् (for वलवन्त) K₁ s V₁ D₁ D₂ (margin) निनाकिन,
 K₁ N₁ V₁ D₁ D₁ s s T₁ G₁ कलापिन, T₁ G₁ s
 M₁ s प्रहारिण (for पताकिन) — (L 504) K₁ निपेतुर्,

T₁ s G₁ s M₁ s संवेद (for निखे) D₂ T₁ G₁ s M₁ s
 दसा, G₁ दीसा (for हता) — (L 505) B₁ T₁ s G₁
 M₁ s सप्तै (for दसाव) — (L 507) K₁ s D₁ वलेन च
 सप्तैव (for ") — (L 508) V₁ B₁ सप्तकुला (for
 'गंगा) — (L 509) T₁ G₁ स्वेधनीके चक्रावानी (for ")
 — (L 510) B₁ परिवार्य हिरण्याशम् (for ") T₁ s G₁ s
 M₁ s अन्त (for सेजम्, G₁ सेजम्) मत्तान्नागसृष्टकाम् (for ")
 — (L 511) M₁ विदारय (for 'द्वैष') T₁ G₁ s [प]य
 विस्वने (for महासूते) T₁ G₁ धर्मा शैव निखैरे (for ")
 — (L 513) N₁ s M₁ Poona Cal eds तीक्ष्ण (for
 तीक्ष्ण) B₁ s D₁ सुपणीयविपदायै (for ") — (L 515)
 T₁ s G₁ s M₁ s सोमेन (for 'ये') T₁ G₁ s M₁ सति
 सति, T₁ सति (for 'समर') — (L 516) T₁ s G₁ s M₁
 महासूता (for 'देवा') V₁ T₁ s G₁ s M₁ s निपेतुर् (for
 निपे) — (L 517) M₁ सितधा रिपलेदमा, M₁ 'सर्वनि
 वलेदमा (for ") K₁ N₁ s V₁ D₁ T₁ M₁ दीतधारे, T₁
 G₁ s-3 सितधारे (for 'धारा') — (L 518) D₁ आवयते,
 T₁ G₁ s-3 आवयते (for आवयते) — (L 519) K₁ D₁ s
 सज्ज (for सज्ज) V₁ त्रिमलै, B₁ T₁ s G₁ s-3 विपिरे
 (for निपुलेर) G₁ सज्ज (for वाजि) — (L 520) D₁
 D₁ s धावनीमिद, D₂ धोतनीमिद (for धावनीमिद)
 K₁ s-3 मुहूर्त (for शुर्वीभिः) — (L 521) K₁ निपुलेर,
 K₁ D₁ s निपुलेर (for निपुलेर) D₂ समलेर, D₂ (m)
 s-3 above बद्ध (for अर्ग) T₁ G₁ s M₁ s [म]ति-

रत्नसंभ्रासकादां विरिटीतमधारिणम् ॥
 मीलपीठाम्बरपर सितोद्भुतोप्रदंष्ट्रिणम् । [525]
 आजानुनाहुं हर्षं वैदूषाभरणोज्ज्वलम् ॥
 समुद्यतायुध दृष्ट्वा सर्वे देवगणास्तदा ।
 ते हिरण्याक्षमसुर दैत्यानामग्रतः स्थितम् ॥
 युगान्तसमये भीमे स्थितं मृत्युमिगम्रतः ।
 प्रविश्यन् सुराः सर्वे तदा क्षनपुरोगमाः ॥ [530]
 दृष्ट्वायानं हिरण्याक्ष महाद्रिमिव जङ्गमम् ।
 दैवा सविप्रमनसः प्रहृष्टाश्चरासनाः ।
 सहस्राक्षं पुरस्कृत्य तस्युः सप्राप्तमूर्धनि ॥
 सा तु दैत्यचमू रेजे हिरण्यवपुषोज्ज्वला ।
 प्रवृद्धनक्षत्रगणा क्षारदी धौरियामला ॥ [535]
 तेऽप्योन्यमभिसपेक्षुः पाठयन्तः परस्परम् ।

वमन्ञ्जुर्हामिर्माहृन्दमन्ये युयुत्सवः ।
 गदामिपातेर्भग्राह्यं वाणेऽथ मथितोरसः ॥
 विनिपेतु पृथक्चेत्तित्तान्ये विजुधूर्णिर ।
 वमञ्जिरे रथान्येचित्तेचित्समदिता रथै । [540]
 सबाधमन्ये सप्राप्ता न सेहृश्चलितु रथाः ॥
 दानवेन्द्रयल तत्तु देवाना च महद्भलम् ।
 अन्योन्यं बाणवर्षेण युद्धदुर्दिनमानभौ ॥
 हिरण्याक्षश्च चलनान्मुदः स दितिनन्दन ।
 व्यपधत्त महातेजाः समुद्र इव पर्वणि ॥ [545]
 तस्य क्रुद्धस्य सहसा मुरागिभ्रेऽरक्षिपः ।
 ते सामिभूमपननेर्व्यर्द्धरेवतागणान् ॥
 शस्त्रजालैर्दुर्विधेभुर्भिः परिधरेपि ।
 दिव्यमाशानमानरे पर्वतैरुच्छिन्नैरिव ॥

हारणे, T₁ G₁ : [म]पि हारणे (for विशारणे) — (L. 522) D₁ भातनुले (for संनिवन्तु) V₁ सबासबा, D₁ सबाण्यपा (for सबास) — (L. 523) K₁ : D₁ भूमकेतं, N₁ D₁ (before corr) भूमकेतु, V₁ : G₁ भूमकेतु (for वृक्षकेत) N₁ D₁ : D₁ T₁ G₁ : s M₁ नानाप्रहरणायुक्म् (for ²) — (L. 524) K₁ : s D₁ सत्ता (for सबास) G₁ सुराणमकुटीरज्वलम् (for ²) — D₁ om line 525 — (L. 525) T₁ : G₁ : M₁ : रक्षाम् (for रक्षिणं) K₁ : N₁ : B₁ : D₁ सितदीप्तोर्ध्वद्विणम्, K₁ सिंहसुतोर्ध्वं, K₁ सितरसोर्ध्वं, V₁ सितदीप्तोर्ध्वद्विण, V₁ सिन्धीनीये द्विणम्, B₁ : s D₁ D₁ T₁ G₁ : s M₁ : सित(T₁ G₁ सि)तोद्भु सोर्ध्वं, D₁ सितदीप्तोर्ध्वं, D₁ सितदीप्तोर्ध्वं, D₁ सिंहसुतोर्ध्वद्विणम्, T₁ सितदीप्तोर्ध्वद्विणम्, G₁ सितदीप्तोर्ध्वं (for ²) — (L. 526) K₁ : s D₁ D₁ बाजानुबाहुहर्षं, D₁ बाहु रक्षा (for ²) — T₁ : G₁ : s M₁ : om line 527 — (L. 527) D₁ सर्वेतेषां महाधुरम् (for ²) — (L. 528) T₁ : G₁ : s M₁ : s (for ²) B₁ D₁ : s हिरण्याक्ष महावीर्यं (for ²) D₁ D₁ : s दैत्यानामभग्रतः (D₁ वक्र) B₁ T₁ : G₁ : s M₁ : s दृष्ट्वा सर्वदेवता (for ²) — (L. 529) N₁ : B₁ : D₁ युगान्तसमये भीम (for ²) T₁ : G₁ : s M₁ : [म]परम् (for [म]ग्रत) — (L. 530) T₁ : G₁ : s M₁ : सुरा दिव्यधिरे सर्वे (for ²) — (L. 531) M₁ दृष्ट्वायानम् (for जङ्गमम्) — (L. 532) B₁ : s D₁ वत (for देवा) K₁ संध्यम्, T₁ G₁ : s M₁ : सदीप्त (for सितम्) — (L. 533) D₁ : s ते रण, D₁ समुद्र (for समग्र) — (L. 534) D₁ हिरण्याक्षकरोज्ज्वला (for ²) — (L. 535) T₁ G₁ M₁ : प्रवृत्त, T₁ प्रवृत्त (for प्रवृत्त) — (L. 536) K₁ लोतयन्तः,

K₁ : D₁ T₁ G₁ : s घाव (for घात) — (L. 537) K₁ D₁ : s बाहु (for बाहुन) K₁ दृष्ट्वायुदे (for 'मन्ये) — (L. 538) D₁ सायकैर (for वाणेभ्य) N₁ : T₁ G₁ : s M₁ : s बाणैश्च व्यथितोरस (for ²) — (L. 539) N₁ : T₁ G₁ : s M₁ : स रण (for वृषह्) K₁ V₁ : s B₁ D₁ सप्राप्तोर्ध्वेऽपि निशानिरे K₁ N₁ : s B₁ D₁ D₁ : s 'व्येऽपि विनिपिरे T₁ : G₁ : s M₁ : दर्व्यां सहाहता परे (for ²) — (L. 540) N₁ प्रवृत्तिता, D₁ D₁ G₁ : s समृद्धिता, D₁ समृद्धिता, D₁ समर्द्धिता (for समृद्धिता) D₁ केचित्तु वृद्धिता रथै (for ²) — (L. 541) K₁ D₁ सप्राप्तम् (for सबासम्) T₁ : G₁ : s M₁ : सप्राप्तम् (for सप्राप्ता) N₁ V₁ रथात् (for रथा) T₁ : G₁ : s M₁ : केचित्समृद्धिता रथै (for ²) — (L. 542) N₁ : s D₁ V₁ महाभय (for बल तनु) B₁ : s D₁ हानवीच महाभय (for 'वैरा) (for ²) N₁ : s V₁ D₁ देवासिनि N₁ 'सुर'विराजितम्, B₁ : s D₁ 'वृषवीर'दुर्गति (B₁ 'निम्' (for ²) — (L. 543) D₁ 'वर्ष' (for 'वर्षेण) V₁ वृद्ध (for युद्ध) — (L. 544) T₁ : s G₁ : s M₁ : युद्ध लामितिनपेन (for ²) — (L. 545) K₁ सिन्धुनुर, T₁ : G₁ : s M₁ : सिन्धुनुर (for निब्रर) — Boni. ed om line 547 — (L. 547) N₁ अतिशय सपवनो, N₁ B₁ : s T₁ : G₁ : s M₁ : साक्षिपुमश्च पवनो (for ²) D₁ व्यपधत् (for व्यपधत्) N₁ V₁ B₁ : s D₁ T₁ : G₁ : s M₁ : Poonas ed G(ed) वचो (N₁ वचो, Poonas ed G(ed) वचो) तस्य समीपत (for ²) — (L. 548) K₁ : N₁ : s V₁ : s B₁ D₁ D₁ : s T₁ : G₁ : s M₁ : सोम्यः, D₁ अक्ष (for वाक्ष) D₁ परिधेर्मुर्धैरपि (for ²) — (L. 549) K₁ : s दिव्यम्, N₁ B₁ : s D₁ : s T₁ G₁ : s सर्वम् (for दिव्यम्)

धदुमिः क्षास्त्रनिस्त्रिदौष्ठिभ्रमित्रक्षिरोरसः । [550]

न शेकुभ्रल्लितु देवा हिरण्याक्षादिना युधि ॥

येन विज्रासिता देवा हिरण्याक्षेण सयुगे ।

न शेकुर्यत्नयन्तोऽपि यत्नं कर्तुं विचेतसः ॥

तेन शक्र सहस्राक्षः स्वस्मिन्तोऽक्षेण धीमता ।

देरायतगानः सत्ये नाक्षकचलितु भयात् ॥ [555]

सर्वांश्च देवानखिलान्स पराजित्य दानवः ।

स्वस्मयित्वा च देवेशमात्मस्य मन्यते जगत् ॥

सतोयमेघप्रतिमोप्रनिवृत्त

प्रभिन्नमावह्निविलासविक्रमम् ।

धनुर्विधुन्यन्तमुदारवर्षस [560]

तदामुनेन्द्रं ददन्तुः सुराः स्थितम् ॥

Colophon

Ti s G1 s कामैर् पर्यैतिरिच, Mi s पर्वैर् कामैरिच (for ⁸)
— (I 550) Bi s Ds तित (for वाक्) Ti s G1 s—Mi s
निस्त्रिदौष्ठिभ्रमित्रक्षिरोर (for ⁸) Gsed तिरोरहा (for 'रम'
D मित्रक्षिणिनोभरा (for ⁸) — (L 551) Mi s हिरण्या
क्षेण सयुगे (for ⁸) — Ni om (hapl) line 552 553 Ma
om (hapl) line 552 — (L 552) सयै (for सैम्) Bi s
Ds विद्रासिता (for विज्रासिता) Mi धीमता (for सयुगे)
— (L 553) Ti G1 s s Ms द्रुह (for यान) Ni सचेतसः
Ti G1 s s अ' (for दि') — (L 554) Ti Gs Mi तेन (for
उक्षेण) Ks सयुगे Ds तेजसा (for धीमता) — (I 555)
Ks न शेकुश्र, Ds न क्षणश्र (for नाक्षकच) V1 रये (for
for गयत्) — (L 556) Bi s Ds तदामुनेन्द्रगणकैव
सर्वांश्च निविलासदेवाद् (for ⁸) Ds पराजित्य महाबल (for
⁸) — (L 557) Ti Gs Ms s देवेशम् (for 'राम') Mi
महीम् (for जगत्) Ti s G1 s s Ms s अत्यन्तो मन्थते
महीम् (Ti Gs 'तायनिम्' (for ⁸) — (L 558) Ds
ततोऽय (for सतोय) Mi प्रतिमाव (for 'भ्राय') Ti Gs s
Ms s वर्षस (for नितस) — (L 559) Ds विशाक्र (for
विलास) K Ni Ds Ds s Ti Gs Mi विपद्म् (for विक्र
मम्) — (L 561) K Ni V1 B (except Ds) Ms सुरा
सिपता, Ni सर्वाणिगम्, Ti सुमसिपवम्, Ti Gs सुरासिपवम्
(for सुरा सिपवम्)

Colophon — Mention of the Epic Ka V1 Ds
D1 s s — Mention of Ahimsa Ka V1 s B Ds D1 s s
— Sub-parvas V1 परिप्रातम् — Adhy name

वैशंपायन उवाच ।

निष्पत्यले सुरपत्नौ घण्टितु सुरेषु च ।

हिरण्याक्षवचे बुद्धि चक्रे चाक्रमादापर ॥

वाराहः पर्वतो नाम यः पूर्वं समुदाहृतः ।

म एष मूला भगवानाजगामासुरान्तकृत् ॥ [565]

ततश्चन्द्रप्रतीकाश सोऽगृह्णात्तद्भुत्तमम् ।

सहस्रार च तश्चक चन्द्रपर्वतसंस्थितम् ॥

महादेवो महाशुद्धिर्गहायोगी महेश्वरः ।

जप्यते योऽमरैः सर्वशुद्धिर्नाममिदम्ययः ॥

स च सर्वात्मनि श्रेष्ठ सद्भिर्ह्य, सेव्यते सदा । [570]

इत्यते च पुराणेश त्रिलोके लोकभावनः ॥

यो वैकुण्ठः सुरेन्द्राणामन्तन्तो भोगिनामपि ।

विष्णुर्यो योगविदुपा यो यद्वो यज्ञफर्मणि ॥

महे यस्य प्रसादेन भुवनस्था विद्योकराः ।

K1 s s Ni V1 s Ds D1 s s वाराहम् Bi Ds Ds वाराहे
सकलभवनम् Ds Ti Ms s वाराहशुभाय Ti G1 वाराह
प्रदुभ्यै देवानुरूपवम् — Adhy no As 11, Vs 224;
Ds 223, Di 311, Di 339, Di 219, Ti Gs 278, G1
279, Gs 581, Gs Ms s 7

(I 562) Bi Ds निश्चितेषु (for चयि) — (L 563)
Ds यत्न (for बुद्धि) Ds शङ्कु (for चक्र) Ks गदासि
भूम् (for 'वर') — (L 564) Ks तात, V1 s B Ds Ds
वाक्सा (for नाम) — (L 565) Ds ततवात् (for राजगाम)
— (L 566) Ks Ni s V1 B Ds Ds Ti s G1 s s
Ms s अगृह्णात्, V2 अकरोत् (for मोऽगृह्णात्) — (I 567)
V1 s यज्ञ (for चक्र) K1 Ni V1 s B Ds Ds D1 s s
G1 s सविमम् (for ससिपवम्) — Ni Ms s om lines
568 571 — (L 568) Ds महायोगी (for 'वृद्धि') Ds
[?]धर प्रभु (for महेश्वर) — (L 569) Ks Ni V1 s B
Dn Ds D1 s s G1 s s पञ्चदे (for जप्यते) — Ks om
lines 570 571 — (L 570) Ks Ni Bs Vs Dn Ds
D1 s s सदस्यधारमनि श्रेष्ठ, Ds Ti s Gs s सदा सर्वात्मना
(Ds 'क') श्रेष्ठ (for ⁸) — (L 571) Ti s G1 s s मुखा
स्पृष्टा (Gi 'नि') (for हृष्यते च) B Ds s Ti s G1 s s
पुराणेश (for 'नैर') Ks s द्विलोके, Ks द्विस्तोके V1 s
Bs s Ds Gs यो लोके, Ds तुल्लोके, Ds लोकेयु, Ds हलोके
(for त्रिलोके) Gs श्रुत (for 'भारत') — (L 573)
Ni s B Ds Ds Ti s G1 s s कर्मणम् V1 धर्मिणम्, Ms
कर्मिणम् (for 'कर्मण') K1 s Vs Ds D1 दोम् Ds दो

आज्यं महर्षिभिर्दत्तमभ्युज्ज्वलं त्रिधा हुतम् ॥ [575]
 यो नैधनोऽभिर्दत्तानां यः सुराणां परा गतिः ।
 यः पवित्रं पवित्राणां स्वयंभोरपि यो विभुः ॥
 यस्य चन्द्रप्रविष्टानि दानरागां युगे युगे ।
 शुक्लान्याहुत्वां यान्ति यानि दत्तानि वीर्यतः ॥
 ततो दैत्यद्वन्द्वं पौराणं शङ्खमुचमम् ॥ [580]
 क्षमो प्राणेन यत्नानि विक्षिपन् दैत्यजीवितम् ॥
 श्रुत्वा शङ्खस्वनं पोरमसुराणां भयानहम् ।
 क्षुभिता दानयाः सर्वे दिशो दक्ष विरोधयन् ॥
 ततः सरत्तनयनो हिरण्याक्षो महाधुरा ।
 कोऽपमित्यप्रवीट्रोपाप्रापयणमुदेक्षत ॥ [585]
 वराह रूपिणं वैय सस्थितं पुरुषं यथा ।

शङ्खचक्रोगतकरं देवानामार्तिनाशनम् ॥
 रराज शङ्खचक्राभ्यां वाभ्यामसुरमुदनः ।
 स्याचन्द्रमसोर्मध्ये यथा नीलः पयोधरः ॥
 ततोऽसुरगणाः सर्वे हिरण्याक्षुरोगमाः । [590]
 उद्यवायुधनिधिना दृष्ट्वा देवमुपाद्रवन् ॥
 पीठ्यमानोऽतिरलिभिर्दैत्यैः सर्वायुधोद्यतैः ।
 न चचाळ हरिमुद्रुंऽकम्पमानं ह्वाचलः ॥
 ततः प्रस्थितानां शक्तिं वराहोरसि दानवः ।
 हिरण्याक्षो महातेजा पातयामास वीर्यवान् ॥ [595]
 तस्याः क्षपत्वाः प्रहारेण ब्रह्मा विस्मयमागतः ॥
 तस्यां प्रतिहतायां तु ब्रह्मा साधिति चानवीत् ।
 यः प्रभुः सर्वभूतानां वराहस्तेन ताडितः ॥

य को दोगकर्मण (for⁵) — (L 574) *h* s T₁ सुखे, D₁ सखेद, D₂ सुखे (for मखे) D₃ त्रिदिवला (for भुवनला) — (L 575) G₁ s M₁ s समभति (for अशुभति) — (L 576) *h* s s D₁ D₂ गतिर्विष, *h* s D₃ गतिर्विष, T₁ वैधमोऽभिर (for नैधमोऽभिर) M₁ s भूतानां (for दैतानां) T₂ G₁ s s M₁ सुराणां य (for य सुराणां) — (L 577) T₁ s G₁ s s M₁ s सखं (for यो विभु) D₁ स्वयभुवीयि य प्रभु (for⁶) — (L 578) Y₁ योम (for वक) D₂ प्रविष्टानि (for प्रवि) — (L 579) *h* s s D₁ s [म]हुक्ता (for [म]हु) *h* s s D₂ D₃ s s G₁ M₁ दृष्टानि, G₁ दृष्टानि, G₂ दृष्टानि, M₁ दृष्टानि (for दृष्टानि) N₁ योमत (for वीर्यत) D₂ यानि दृष्टानि वीर्यवान्, T₂ यो विप्रदानि वीर्यत (for⁶) — (I 580) D₁ ततो दैत्यावक कर (for⁶) — (L 581) N₁ V₁ s B₁ D₂ D₃ वषट्तेज (for प्राणेन) K₁ s D₁ s यमप्रभरेण वरवान्, K₂ यमप्रभ्रतिव, *h* s N₁ यमप्रभरेण व, D₂ यमप्रभरे स व, D₃ दृवी वषट्तेज व, T₁ s G₁ s s M₁ s दृवी वषट्तेज भय G₂ वलवान् (for⁶) K₂ Y₁ B₁ s D₂ s s अक्षिपन्, K₂ अक्षिपन्, N₁ अक्षिपन् (for विक्षिपन्) — *h* s s om lines 582-583 — (L 582) D₁ महाभयम् (for भयानहम्) — (L 583) N₂ D₁ D₂ द्यलोकयन् (for वि) K₂ लय इयक्ष दिशो दश (for⁶) — (L 584) D₁ T₂ G₁ s महा बल (for सुर) — (I 585) D₁ कोऽयं विवि लुवनोपाद्, T₁ s G₁ s s M₁ s लुवनकोऽयमिति कोषान् (for⁶) — (L 586) B₁ s D₂ स्थित (D₃ क्षिप्यं) पुरुषविग्रहम्, D₂ T₁ s G₁ s s M₁ सस्थित पुरतोमम् (for⁶) — (I 588) D₂ दान्यान् (for तां) *h* s s D₂ s महाभ्यामसुरमुदन, T₂ s G₁ s s M₁ s ताभ्यामसिभिर्दुन (for⁶) — (L 589) B₁

T₁ s G₁ s s M₁ s वीर्यामास्थानिना (B₁ 'त्वां यथा' म्बुद्व' (for⁶) — (L 590) D₂ देवगणा (for असुरगणा) — (L 591) K₂ s N₁ s V₁ s D₂ D₃ s s T₁ s G₁ s s M₁ s दृष्टा, D₂ दृष्टा, G₂ दृष्टा (for दृष्टा) K₂ उपगमन् (for 'वचन्' — (L 592) T₁ s G₁ s s M₁ विहृ (G₂ s M₁ सह 'वसासो बलिनिदः G₂ हृष्यमान स व, M₁ सहमानो व' (for⁶) B₁ T₂ G₁ s s M₁ s दैरे सर्वधवायुधे (for⁶) — After line 593, T₁ s G₁ s s M₁ s s s

29** तत वृद्धो हिरण्याक्ष प्रोवाच हरिमुदत ।

विष्ट निष्ट न मेऽथ स्व मोक्षये सहजीवित ॥

— (L 596) T₁ s G₁ s s M₁ s प्रभावेन (for प्रहारेण), T₂ G₁ s s M₁ s क्षामन् (for 'त' — After line 596, B D₂ Dom Poona Cal eds G(ed) ins

30** समीपमावत दृष्ट्वा महाशक्तिं महाबल ।

हुकायैव निर्वैर्यं पातयामास भूतले ॥

[D₂ om line 1]

— N₁ T₂ s G₁ s s M₁ s om line 597 — (L 597) Y₁ साधु (for ब्रह्मा) *h* s s वीर्यवान् (for पात्रवीर्य) — (L 598) N₁ B D₂ देवानां, N₂ D₂ दैतानां, T₂ G₁ s लोकाणां (for भूतानां) T₁ लोभित, G₁ s M₁ s लोहित, G₂ लहित (for नाडित) — After line 598, T₁ s G₁ s s s M₁ s G(ed) ins

31** तस्या प्रतिहतायां तु हिरण्याक्ष प्रनापवान् ।

आसाय दानवेन्द्रस्तु नरेनादय केदावन् ॥

बाहुभ्या परितःसाह विदनाद समानदम् ॥

यवश्च भगवान्निष्पुण्ड्रविंशेयगतिं प्रभु ।

बाहुयुद्ध समारम्भे दैत्य प्रति महावलम् ॥ [5]

ततो भगवता चक्रमाविध्यादित्यसंनिभम् ।

पातितं दानवेन्द्रस्य शिरस्युत्तमतेजसः ॥

[600]

महापराई दैत्येन्द्रो मुष्टिना न जघान ह ॥
 तयोर्दुष्टं महाबलीदेवदैत्येन्द्रयोश्च ॥
 रावो शब्दो महानासीदाहो सधोभजत्तदा ॥
 क्षुब्धा देवास्तदा सर्वे भीतास्तदावतस्थिरे ।
 स्वस्वामुक्त्वा मुनिगणा देवदैत्यसमागमे ॥
 तस्मिन्देव महाधारे सनकाद्यास्ततो हविम् ॥
 सुशुभं पुण्डरीकाक्षं वाराई चयुरास्थितम् ॥

[10]

अथ प्रपञ्चातिहर प्रभो हरे
 जयस्व गोविन्द स्तानाग्रभम् ॥

[15]

जपादिदेवेश जगन्महेश
 जयस्व देव त्रिपुरारिसंरुध ॥

नमो नमो देव महामते हरे
 महावराहाय नमोऽस्तु भूय ।

नमः स्वमस्तेषा धराहस्त्रिणे
 जगदीशाय प्रमदियन्ते नमः ॥

[20]

नमो धरेणाय वराय देव
 त्रिभिक्रमाय त्रिवराहस्त्रिणे ।

नमो नमो भूपविद्यासविक्रम
 प्रभो हरे देव स्तानाग्रभ ॥

[25]

अधिन्यरूपाय हिरण्यरत्ने
 विनायक्ये त्रिनिपाकनाथ ।

नता स्म देव वरदै धरेण्यं
 नता स्म विष्णो निघसा जगद्गन ॥

नता स्म शङ्करिगदासिधारिणे
 नता स्म शङ्कराग्रुप देवदेव ॥

[30]

कृष्ण कृष्ण हृषीकेश देवदेव सदाशन
 भारायण पुराणात्मन्वो गिथ्येय कण्ठसे ॥

जहौम दानय विष्णो मर्दङ्ग मनुजुदन
 निर्दिष्टा सन्तु लोकाश्च दानयस्य वधाहरे ॥

एते देवा नमस्त्यग्नि भीतात्म्या धारण गता ॥
 अष्टि क्षिप्रं दुरात्मान विभगाय मयध्वनम् ॥

[35]

हरेकुम्भा ते मुनिवरा वाक्प्रभायम् संस्थिता ।
 दैवाश्च क्षुण्यक्षेत्र संस्थिता भवविह्वला ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

एवं स्तुतो जगतामो वरूपे निष्पुरुष्यय ।
 दानवस्य करं पृष्ट्वा वराङ्गमिवामसम् ॥

[40]

महावराहो भगवाननाद बहुशक्तदा ।
 परिव्रज्जाम सहसा भ्रामयन् महामुखम् ॥

तयोश्चद्वेदाद्यन्व प्रादुरासीत्समन्ततः ॥
 महावराह सहसा तदा हविः

समानदम्भीममनीर दृष्ट ।
 विपूर्णवल्गोऽस्मि सखागर्

[45]

सुरारिभीति विदधन्मवातन ॥

ततो हिरण्याक्षमहासुरं कृष्ण
 ननाह भूयोगीं नतो वलासं तम् ।

[50]

विपूर्णयामास दिशः समग्रा
 सखागर्ग समायत्तनात्तदा ॥

तयोस्तदा शब्द उदारनिखन
 स पूरयामास तथैव रोदसी ।

सुसमितं योग्यं महागते तदा
 गृहाह्य सर्वां प्रलियेश पर्यान्तम् ॥

[55]

ते पर्वताश्चापि तथा गिनेतु
 सन्धेन नेत्र प्रसभ समायुता ।

महागराह स्फुटसीदमाङ्गूषा
 मर्दया दैत्य समरे महाभक्तिम् ॥

[60]

मुष्टिप्रधारणे च दैत्यसत्तम
 जघाम विष्णु सुलोकोत्तरात् ।

स दैत्यराजोऽथ महाग्राह
 जघाम धीरं प्रमथ वलाहरी ॥

स्तनान्तरे मुष्टिभिरासाम्यक
 खलाय वृष्टिं पुनरेव वक्षसि ॥

[65]

महावराहणा च पादसधम
 सोढुं न शक्ता किञ्च भूतधारिणी ।

जनाह दुःखार्हता ससामरा
 सादिदुरा पर्यन्तगराहतरा ॥

तथैव दैत्यस्य च पादपातये
 सोऽपि प्रव्याना पुष्टि निष्पुण्यमहात् ।

[70]

तयोः शरीरे सहसा प्रसुप्तम्
 वक्षति मासासि बहुनि बालकम् ।

अस्मीनि मनाश्च बहुसुम्प्यत
 क्षितेः सख्य योगिकर्दमं हृत्तम् ॥

[75]

एवं बहुनि मुष्टानि कृत्वा पी देवराजवै ।
 पीडा मायायुक्ता देवदैत्यसमागते ।

विशेषे च जगत्सरे प्रादुरासीत्समन्ततः ॥
 एव रंजितेन बहुधा दैत्य हन्तुं मनो दधे ॥

[80]

तद्वक्ष्ये मयादृष्ट सहस्रां महासुतिः ।
 विश्वेपोरसि दैत्यस्य निन्दन्वदुष्टो हरिः ॥

[Ms s om line 1 — (L 2) Ms s हलोपरि (for व्यास) — (L 4) Gs पनि (for पञ्च) — (L 5) Gs महावन (for वरा) — (L 6) Gs दैत्येन्द्र (for द्रो) — (L 8) Ts Gs Ms s वातोत्थोम (Ms 'हो संयोग) जलपा (for 's) — (L 23) Ts भुवि (for भूय) ; G(ed) नयो नमा भूमिविजयदने — (L 25) Ts नेजते (for रेजते) — (L 27) मात (for वर) — (L 28) Ds तिनत (for निवता) — Gs om lines 30-33 — (L 31) Gs Ms हरे (for the first हराय) — (L 34) Ts Gs 4 निवेप

ततः स्थितस्यैव शिरस्तस्य भूमौ पपात ह ।

दैत्येन्द्रस्याशनिहतं मेरुच्छिन्नमिवोत्तमम् ॥

हिरण्याक्षे हते दैत्ये ये शेषास्तत्र दानवाः ।

सर्वे तस्य भयत्रस्ता जम्बुवर्ता दिशो दश ॥

स सर्वलोनाप्रतिचक्रचक्रौ

[605]

महाह्वयेन्द्रप्रतिमोप्रचक्र ।

भूमौ वराहो युधि चक्रपाणिः

(for निर्विना) T₁ M₁ सर्व (for सप्त) — (L 35) G₁ वाचान् — After line 38, T₁ s G₁ s s M₁ s 108 an addl colophon [Adhy name T₁ G₁ s M₁ s वराह-माधुनय — Adhy no T₁ 279, T₂ 100, G₁ 280, G₂ 200, G₃ 281 M₁ s 8] — (L 39) T₂ स्तुवा (for स्तुते) — (L 40) M₁ s कर्त (for करे) — (L 41) T₂ G₁ s घृताना (for भगवान्) M₁ s मुना (for मता) — (L 47) M₁ s पुरतन (for सना) — (L 48) M₁ सता (for कुवा) — (L 50) T₁ G₁ M₁ समला (for 'मा) — (L 54) M₁ समिधिन (for सुसामत) — (L 55) G₁ सर्वतश्च (for परे ताम्) — (I 57) T₂ महाद्वी, G₂ महाराणे (for समायुता) — (L 62) T₁ G₁ M₁ वराहस्य (for महावराह) — (L 63) T₁ G₁ s M₁ सताव (G₁ s 'न) मुष्टि (for सतान मुष्टि) — (L 72) M₁ वरीराव (for 'रे) G₁ मनुकु (for मनु कुव) — (L 79) G₁ s विनीका (for लं) — (L 80) M₁ महामतिम् (for 'हति)]

— (L 599) G₂ सतश्च भगवता (for ") D₂ उद्यम्य (for भाविष्य), N₁ V₁ D₂ सप्रभम्, D₂ सप्रभम्, (for सति भम्) — (L 600) K N₁ s V₁ s B D - कर्माणा (for तैवम्) — (L 601) M₁ तत शिरसि तस्यैव (for ") T₁ s G₁ s s M₁ s शिरो भूमौ तदापन्नम् (for ") — (L 602) K N₁ V₁ s B₁ D (except D₂) हिरण्यव वज्रहते, T₁ s G₁ s M₁ s हिरण्यव वज्रपाणिम् (for ") T₂ G₁ [अधरम् (for [ड]नमम्) T₁ G₁ s s M₁ s मेरो अडमि-क्षणम् (for ") — (L 603) D₁ शेषास्ते, T₂ G₁ s वे शिष्टास् (for ये शेषास्) D₂ दैव- (for तज) — (L 604) T₁ G₁ s हवे (for मव) K₂ ते सर्वे भयत्रस्तान्, D₂ सर्वेभ्य भयत्रस्तान्, T₁ G₁ सर्वे ते भयत्रस्तान् (for ") K₂ s N₁ s V₁ s B₁ s (marg) s D₂ D₂ D₁ s s s वायु (for वाता) — (L 605) V₁ सञ्जायते, D₂ शोके आसि, D₂ चक्रप्रति (for शोकाप्रति) — (L 606) V₁ s D₂ महादैवेषु (D₂ 'देव) प्रतिमोप्र V₂ 'वक्र/वक्र (for ") — (L 607) M₁ (sup lin as above) युधि (for युधि) — (L 608) K₂ वज्रपाणिः, G₁ दण्डपाणि- (for 'पाणि)

कालो युगान्तेष्विव दण्डपाणिः ॥

Colophon.

वैशपायन उवाच ।

विद्राव्य ॥ रणे सर्वान्सुरान्पुरुरोत्तमः ।

मुमोच तत्र वक्रास्त्रान्पुनरमुपानुपुन ॥

[610]

ततः प्रहृतिमापन्नाः सर्वे देवमाणास्तदा ।

पुनंदर पुरस्कृत्य नारायणमुपस्थिताः ॥

Colophon — Mention of the Epic K₂ D₂ D₁ s s — Mention of Khila N₁ V₁ s B₁ s D₂ D₁ D₁ s — Adhy name K N₁ V₁ D₂ D₁ s s वाताहम्, V₁ B D₂ D₂ s वाताहे हिरण्याक्षवच, D₂ श्रीवाहाचरित्रम्, T₁ G₁ हिरण्याक्षवच, T₂ G₁ M₁ s वराहमाधुनये हिरण्याक्षवच — Adhy no K₂ (marg) 92, V₁ s 225, D₂ D₂ 234, D₂ 292, D₁ 220, T₁ G₁ 280, G₁ 281, G₂ 283, G₂ 282, M₁ s 9

T₂ om the ref — (L 609) N₁ V₁ s [वा]यु (for तु) D₂ अनुपस्थितान्पुरोत्तम (for ") — (L 610) K₁ s विद्राव्य (for वद्राव्य) T₁ G₁ s M₁ s मोक्ष (G₁ M₁ 'व/पासास शब्दान्, T₂ G₁ मोचयत्तस्य वक्रास्त्रान् (for ") G₂ -पुरोत्त-मम् (for सुखानुपुनम्) — (L 612) D₂ उपस्थिता, G₁ उपगता (for 'स्थिता) — After line 612 B₂ D₂ ins 32** कृत्वाश्लिष्टा मोक्षमंगलीपनिमीभरम् ।

वैशपायन उवाच ।

While, D₂ T₁ s G₁ s s M₁ s 108 after the ref

33** नता स्य देवदेवता रजा वय हाण नता ॥

नता स्य विष्णु सचर्च निष्कल भूतमाधनम् ।

नता स्य विष्णु देवेश शङ्खचक्रगदाधरम् ॥

नता स्य भूतभयेशमीह्यमद्विगुरु हस्तिम् ।

नता स्य वरुण देवमवित भुवनेश्वरम् ॥

[6]

नता स्य मेधाधिपति कुंजर देवसत्तमम् ॥

वमस्तुभ्य जगन्नाथ सनातन जगत्पते ।

वम सर्वमिमे नुम्य सर्वकर्त्रे नमो नम ॥

वम भावाव चीन्नाय प्रधानाय जगत्पते ।

वम सृष्टे नमो हृदय नम कर्त्रे जगत्पते ।

[10]

वमो शोच्ये जगन्नाथ वम स्थाने वमो नम ॥

वम प्राण न विवर्तते योगिनी यत्तयेनस्य ।

तस्यै नुम्य प्रथमान्मस्तर्वाय जगत् पते ॥

सर्वेषां भूतभयेश सर्वलोकनमस्कृत्य ।

प्रसीद देवदेवेश मयावामप्रभकर ॥

[15]

{ (L 2) M₁ मोविद (for देव) — (L 3) D₂ T₂ T₂ G₁ s नता स्य विष्णो मोविद (D₂ देवेश) (for ") — (L

देशा उच्युः ।

स्वल्पसाधेन भगवंस्त्वय वाहुवलेन च ।

जीरामोऽथ महाधादो निष्पन्ताध्यान्वकाननात् ॥

त्वच्छासनाद्धि भगवन्किं कुर्वन्त्वदितेः मुखाः । [615]

इच्छामः पादशुभ्र्यां त्वं कर्तुं सनातन ॥

तच्छ्रुत्वा वचनं तेषां पुण्डरीकनिभेक्षणः ।

उवाच वचनं देवान्मुदा मुक्तो हृत्तद्विषः ॥

षोडशं स भवतां लोकं मयैव विहितः पुर ।

पालयतां स तु यत्नेन प्राधान्येन कथित्वचिह्न ॥ [620]

तेभ्यं प्रतिपन्नाः स्वं वतुभागपुरश्चरम् ।

मयैव पूर्वं निर्दिष्टो नियोगः परिपाल्यताम् ॥

शक्तं प्रोवाच भगवान्वचनं दुन्दुभिस्तनः ।

इदं यथान्तर्कृत्यं सत्सु चासत्सु च तस्या ॥

गच्छन्तु तपसा स्वर्गं मुनयः सशितप्रभाः । [625]

यज्ञैरिष्टा यायजूकाः फलं ते प्राप्नुवन्तु च ॥

भावः स्वधर्मशीलानामभावः पापवर्मणाम् ।

सन्तः स्वर्गजित सन्तु सर्वार्थमनिरासिनः ॥

सत्यशूरा दानशूरा रणशूराश्च ये नराः ।

ते स्वर्गफलमश्नुन्तु सदा ये चानसूयकाः ॥ [630]

अन्नद्रव्यानाः पुरत्याः कमिनोऽन्यपराः शठाः ।

अन्नद्रव्यानां नामिकाश्च नरकं यावन्तु मातवा ॥

एतानस्त्रियतां वाक्यं मयोक्तं त्रिदशेश्वराः ।

ततो मयि स्थिते सर्वान्धाधिपत्यन्ते न चाप्यः ॥

इत्युत्त्वान्वाह्मिणो देवः शतचक्रगदाधरः । [635]

4) *Da* सर्वलोचनमन्त्र (for^a) — (L 6) *Ms* जलतु (for अयिग) *Ts* *G* 1 सुवनेष्टु कर्णेश्वरम् (for^b) — (L 6) *Da* क्षिप्रम् (for-सत्तमम्) — (L 7) *Ts* *G* 2 *Ms* हरा तत्र (for सनातन) — (L 8) *Da* आप्योवाय माभाय (for^c) — (L 10) *Ts* *G* 3 हरे (for हृते) — (L 11) *Da* वने, *Ts* *G* 4 पादे (for स्वादे) — (L 13) *Da* मय (for मुयं) *G* 5 जगन्नाथ (for प्रकामाजम्) — *Da* *Ts* om line 15]

— (L 611) *Vs* विमुक्तान्, *Da* *Da* विमुक्तान् (for निष्कान्ताम्) — (L 615) *Ns* 1 *Vs* 2 *Da* स्वच्छासनेत्य भावम्, *Ts* *G* 1-4 *Ms* 4 स्वच्छासनपरा सर्वे (for^a) *Ts* *G* 2 3 *Ms* 3 किं तु (*Ts* *G* 4 5 तु) दुर्वन्तु (*G* 5 'नित') देवता (for^b) — (L 616) *Ms* इच्छामहे च मुमुक्षो (for^c) — Before line 617, *Ns* *Vs* 1 *B* *Da* *Da* 1 2 *Ts* *G* 1 3 *Ms* 4 *ins* वैतपीयन उवाच. — (L 617) *G* 2 *Ms* 4 पुण्डरीकेक्षण प्रभु (for^a) — (L 618) *Da* देवोः *G* 2 वाग्नेः *Ms* 4 गारु (for देवाद्) *Ks* *G* 2 *Ms* 4 मुखाद्, *G* 2 मुखा (for मुक्ते) — *Ns* *Di* *Ts* *G* 1-4 *Ms* 4 om lines 619-620 *Ns* om line 619 — (L 619) *Da* योग्यो (for स्य) *Da* लोके *Ns* यो को मगतां लोके. Bom Poona eds *G* (ed) यो मय्य भवतो लोकौ (for^c) — (L 620) *Poona* ed. यज्ञैव (for यज्ञेन) *Ks* *Da* *Da* विषोमक्ष, Bom ed विषोमक्ष (for प्राधान्येन) — (L 621) *Ns* फलप्राप्ते *Ts* *G* 1 3 *Ms* 4 पुरश्चरम् — (L 622) *Ks* ययैव पूर्वनिर्दिष्ट (for^a) *Da* नियोगः पापघ्नतां मुरा (for^b) — (L 623) *Ns* 1 स्वन्मः *Da* 3 स्वज्ञैः (for स्वज्ञः) — (L 624) *Da* रथा च (for रथान्) *Ts* *G* 1-4 च प्रभोः। *Ts* या स्वयम् (for च स्वयं) *Ms* *Da* दास मन्त्रचानरावा (*Da* 'वं ययुः

(for^a) — After line 625, *Ns* *Da* *Da* *ins*

34^{ab} तत्र लोके मुरक्षेष्ट सर्वकामदुष सदा ॥
वायुमुखाय देवे पित्राह्वया कथिया रिता ।
तेषां कायमुपा लोका स्वर्गमग्निमनोहरा ॥

[(L 3) *Ns* *Da* तेषां कायमुपा लोकेनाम् (for^a) *Ns* गुला-
वाहि (for स्वर्गादि) *Da* स्वर्गमात्रमनोहरा (for^b)]

— (L 626) *Ts* *G* 3 4 *Ms* 4 च मयैव (for वायुमुखा) *Ts* 1 *G* 2 3 *Ms* 4 वृत्तम् (for वलं ते) *Da* *Ts* 1 *G* 1 प्राप्नु-
वन्ति च, *Da* 'व्युत्तु' (for 'वृत्तु') — (L 627) *Ks* *Ns* *Vs* *B* *Da* *Da* 1 2 *Ts* *Ms* 4 भाग सद्धर्मसिद्धिनाम्, *Ns* भावय
धर्मे, *Da* क्षात्रसधर्मे, *Da* भाग सधर्मे (for^a) — (L 629) *Ks* 1 3 4 *Ns* *Vs* 1 *Da* *B* (except *Da*) रणे (for हान) *Ks* 1 3 4 *Ns* *Vs* 1 *Da* 1 *B* (except *Da*) हान, *Ns* *Da* रणे
(for हान) *Ks* सत्यधर्मपरा दूरा संप्राप्ते वापलादिक — (L 630) *Ts* *G* 2 नरा स्वयम् (for स्वयंस्वम्) *Ks* 1 *Ns* 1 *Vs* 2 *B* *Da* *Da* 1 2 *Ts* 1 *G* 1-4 *Ms* 4 [मन्त्रसूच्य (for 'का) — (L 631) *Da* यययना (for वरा राया), *Da* इष्टनायं वरायणा (for^a) — (L 632) *Ks* मा स्वर्गं यान्त्र सायन *Da* मा स्वर्गं यान्त्र मातवा (for^b) — After line 632, *Ts* 1 *G* 2 1-4 *Ms* 4 *ins*

35^{ab} योगिनां मां तु ये देवं भक्तं योगतपसा
भक्तकायैस्तपसा तत्र यथाप्रणयणम् ॥
सदा मां ध्यायि देवेन श्रेष्ठतः भविष्यति ।
इत्येतो ब्रह्म देवेन मां पतञ्जलं वरतत ।
इत्येतो ब्रह्म देवेन मां पतञ्जलं वरतत ॥

— (L 633) *Da* *Da* (margin as above) मयोक्तं त्रिदशेश्व-
रा (for^a) — (L 634) *Da* विषयम् (for विषये) *Da* 1

देवतानां च सर्वेषामभवद्विषयो महान् ॥
 एतदत्यद्भुतं दृष्ट्वा वराहचरितं सुराः ।
 नमस्कृत्या वराहाय नाकद्वयमितो गताः ॥
 ततः स्वान्याधिपत्यानि प्रतिपन्नानि देवतैः ।
 सर्वलोकाधिपत्ये च प्रतिष्ठा प्राप्तो गतः । [640]
 विमुक्ता दानवगणैः प्रकृतिं धरणीं गता ॥
 स्वैर्यद्देहोर्धेरण्यास्तु ज्ञात्वा चागस्कृताग्निरीन् ।
 त्वेषु स्थानेषु सस्याप्य पर्वतानां पुरंदरः ।
 चिच्छेद भगवान्पक्षान्यज्रेण शतपर्वणा ॥
 सर्वेषामेन पक्षा यै छिन्नाः क्षणेण भीमता । [645]
 एकः सपक्षो मैनाकः सुरैस्तत्समयः हृतः ॥
 एष नारायणस्याद्यः प्रादुर्भावो महात्मनः ।
 वाराह इति विद्वेजैः पुराणे परिकीर्तितः ॥
 कृष्णद्वैपायनमतं नानाधुनिसमाहितम् ।
 नाशुचेनं ह्युपमाय दशसाय न कीर्तयेत् ॥ [650]

आशुष्कमैर्यशस्कायैर्महीकामैश्च मानवैः ।
 जयैपिभिश्च श्रोतव्यो देवानामेव ये जयः ॥
 पुराणो वेदसन्धः शिवः स्वस्वयनो महान् ।
 पावनः सर्वभूतानां सात्त्विको विजयकरः ॥
 एष कौरव्य तत्त्वेन कथितस्तेऽनुपूर्वशः । [655]
 वराहस्य नरप्रेक्ष प्रादुर्भावो महात्मनः ॥
 ये यजन्ति मखैः पुण्यैर्देवतानि भित्तुनपि ।
 आत्मानमात्मना नित्यं विष्णुमेव यजन्ति ते ॥
 लोकायनाय त्रिदशायनाय
 महायनायात्मभवायनाय । [660]
 नारायणायात्मद्विवायनाय
 महायराहाय नमस्कुरुष्व ॥

Colophon.

Cal ed वो बाधिष्यन्ति नाय, Gs बाधिष्यन्ति न बाधय
 (for ⁶) — (L. 635) K₁ s D₁ [अ]स्त्वये (for 'हिंते)
 — (L. 636) T₁ s G₁ s-s M₁ त्रिदशानां (for देवतानां)
 D₁ देवतां चैव सर्वेषां (for ⁶) — (L. 640) N₁ V₁ s D₁
 सर्वलोकाधिपत्यं च (for ⁶) — (L. 641) N₁ T₁ G₁ s
 M₁ s यैर्यद्देहोर्, D₁ तत्स्वैर् तु (for स्वैर्यद्देहोर्) K₁ कोप
 स्थिमां K₁ N₁ V₁ s D₁ s s चावस्थितान् (for चागरक-
 तां) D₁ सस्यापावस्थिताग्निरीन् (for ⁶) — (L. 643) K₁
 D₁ सप्तप्य (for सस्याप्य) — D₁ om lines 644-645
 — (I. 644) T₁ s G₁ s-s M₁ s चिच्छेद पक्षान्यज्रेण (for
⁶) T₁ s G₁ s-s M₁ s प्रहृष्टं (for क्षणेण) — (L. 645)
 G₁ s मित्रा (for छिन्ना) V₁ सक्षेण (for स) — (L. 646)
 K₁ सत्राय, B₁ D₁ s तत्समये (for ⁶) B₁ सुरैस्तत्समये
 पुनः, T₁ s G₁ s-s M₁ s सुरैः समयतो वृत (for ⁶)
 — (L. 647) Bom Poona eds G(ed.) [म]दं (for [अ]
 दं) D₁ एष नारायण साक्षात् (for ⁶) — (L. 648) K₁
 N₁ D₁ D₁ s पुराणैः (for 'ण) B₁ नीयते (for कीर्तितं)
 K₁ s D₁ पुराणैः प्रकीर्तितं (for ⁶) — (L. 650) N₁
 T₁ G₁ s M₁ s नाशुचेनपि वपायः B₁ s D₁ नाशुचये न
 पापाय, D₁ (marg) नारितकाय वृषमाय, T₁ G₁ s पानिकाय
 न पापाय (for ⁶) — After line 650, N₁ Bom Poona
 eds G(ed.) ins

36** न शुद्राय न नीपाय न गुरुरेककारिणे ।

नाशिष्याय तथा राजन् ह्यत्राय चैव हि ॥
 [(L. 2) N₁ सारिहाय न वैर हि (for ⁶)]
 — (L. 651) K₁ वराधिपै (for च मानवै) — (L. 652)
 T₁ s G₁ s-s M₁ s देवानां विनयो महान् (for ⁶) — (L.
 653) D₁ पुराणवद् शिवः सर्वविजयनो महान् — (L.
 654) K₁ N₁ V₁ s D₁ D₁ s T₁ G₁ s सप्तानां, N₁
 वज्ञावः M₁ s वापानां (for भूतानां) B₁ D₁ T₁ सात्त्विको
 विजयप्रद (for ⁶) — (L. 656) V₁ T₁ s G₁ s वृष- (for
 वर-) — (L. 657) D₁ मखैः पुण्यैर्, T₁ s G₁ s M₁ s
 सदा वसूदै (for मखैः पुण्यैर्) T₁ G₁ s M₁ s देवानय
 (for देवतानि) — (L. 658) T₁ G₁ s स्वात्मना M₁ s
 वां (for वा) — (L. 659) D₁ त्रिदशाननाय (for वनाय)
 — (L. 661) D₁ नारायणायात्मविक्रमाय, T₁ G₁ s सर्ववि-
 न्यायस्सकृद्वरेण, T₂ D₂ s नोभुमिदेवार्तिहराय नित्यं — (L.
 662) D₁ करोमि (for कुरुष्व)

COLOPHON — Mention of the Eync K₁ V₁ D₁ s D₁
 D₁ s — Mention of Kshila K₁ s N₁ V₁ s B D₁ D₁
 D₁ s — Sub-parvan V₁ D₁ D₁ D₁ पारिजातम्, D₁
 पारिजातहराय — Adhy name K₁ N₁ s V₁ s B D T₁
 G₁ s s M₁ s वाराहप्रादुर्भावः T₁ G₁ हरिण्याक्षये देवेन्द्राधि-
 स्तोत्रम् — Adhy no K₁ 13; V₁ s 226, D₁ D₁ s 225,
 D₁ 215; D₁ 241, D₁ 221, T₁ G₁ 281, G₁ 282, G₁
 284, G₁ 283; M₁ s 19

42A

K Nī. : V. : B D T : G : s : M : a cont. .

वैशंपायन उवाच ।

पाराद एष कथितो नारसिंहमतः शृणु ।

यत्र भूत्वा शूरोन्मेण हिरण्यकशिपुर्द्वैतः ॥

पुरा कृतयुगे राजन्हिरण्यकशिपुः प्रभुः ।

वैश्यानामादिपुरुषश्चकार सुमहत्तपः ॥

दशवर्षसहस्राणि शतानि दश पञ्च च ।

[5]

जलपासी समभवत्पानमौनभृत्यतः ॥

ततः शमदमाभ्यां च ब्रह्मचर्येण चैव ह ।

ब्रह्मा भीतोऽभवत्तप्त तपसा निवमेन च ॥

ततः स्वयंभूर्भगवान्स्त्वयमागत्य तत्र ह ।

विमानेनार्कणैर्न हंसयुक्तेन भास्वता ॥

[10]

आदित्यैर्वसुभिः साध्वैर्नरुद्रिर्देवतैः सह ।

रुद्रैर्विश्वसहस्रेभ्यः पक्षराक्षसकिर्नरैः ॥

दिग्भिश्चापि विदिग्भिश्च नदीभिः सागरैस्तथा ।

नक्षत्रैश्च सुदूर्तैश्च खेचरैश्च महाभैरः ॥

देवैर्देवैर्षिभिः साधैः सिद्धैः सप्तर्षिभिस्तथा ।

[15]

राजर्षिभिः पुण्यकृद्भिर्मन्थदैरप्सरोगणैः ॥

चराचरगुरुः श्रीमान्भृतो देवगणैः सह ।

ब्रह्मा ब्रह्मविदां श्रेष्ठो दैत्यं वचनमनवीत ॥

प्रीतोऽस्मि तव भक्तस्य तपसानेन सुत ।

वरं वरय भद्रं ते यथेष्टं काममाप्नुहि ॥

[20]

हिरण्यकशिपुमुवाच ।

न वैशासुरगन्धर्वा न यक्षोरगराक्षसाः ।

न मानुषाः पिशाचाश्च निहन्मुमां कथंचन ॥

ऋषयो नैव मां क्रुद्धाः सर्वलोन्षितामह ।

शपेद्युक्तपसा युक्ता वर एष ह्युवो मया ॥

न शक्तेन न पात्रेण गिरिणा पादपेन वा ।

[25]

न शुष्पेन न चात्रेण न चान्येनापि मे वधः ॥

न स्वर्गेऽप्यथ पाताले नागदे नारनिस्सले ।

न चाभ्यन्तरान्बह्वर्गे चाप्यन्येन मे वधः ॥

42A

Before the ref. Ds Ts Gs-s Ms : ams

1** अनेनैव उवाच ।

पाराद एष कथितो नारसिंहमतः परम् ।

कृतयुगस्य मशमप हिरण्यकशिपुर्देवैश्च ॥

— (L 1) V. Ds Ts Gs Ms : (last four m/s. in as above)

परम् (for शृणु) — (L 3) N. सप्त (for राजन्) . Ds

हिरण्यकशिपु प्रभुम् (for ¹) — (L 4) T. : G. : s-s Ms. : aचकार तव उत्तमम् (for ²) — (L 5) T. : G. : s-a Ms. : aदशवर्षसहस्राणि च (for ³) — (L 6) K. Ds Ds Ds Ds

Ks. स्यात्पु. V. : Ts. G. : s. सप्त (for स्यात्) . K. : s

Ds Ds : सप्तस्थितः Ks. N. V. : Ds Ds Ds : सप्त

स्थितः Jb. : Ds. सप्ततः (for सप्त) — (L 8) Ds दिन

येन . Ds निश्चयेन (for निवमेन) — (L 10) Gs सुपर्जन

(for [म]र्क) . Ds मिह (for ह्यम्) . Ks भारत (for

भारता) — N. om line 11 — (L 12) V. द्विष्यु ; Ds

Ts G. : द्विषे (for द्विष) . V. परमे (for किर्नरै) — (L

13) T. : G. : s-s Ms. : द्विभिर्विदिग्भिश्च वदा सविदिग्भिर

(Ts G. द्वि सह मागो — Vs om (hapl) 14-15

— (L 14) Ks करिनिह (for खेचरैश्च) — (L 15) Ks

सिद्धे तापदे देवतै (for ⁴) — (L 17) Ks चकार च (forचराचर) . Ds चकार गुरभि चीमात् (for ⁵) Ds Ts G. : s-sMs. : वृत्त सर्वैर्देवैर्षिभिः . Ds Ts वृत्त सर्वैः खुरिष्ठा (for ⁶) .

— Before line 19, N. s B. : Bom Poona Ca' eda.

G(ed.) ms ब्रह्मोवाच. — After line 20, N. : V. B Ds

Ds Ds ms

2** एतो हिरण्यकशिपुः श्रीमान्भृतान्भक्तान्

ब्रह्मविदुः श्रीमान्भक्तान्भक्तान्भक्तान्

[(L 1) V. श्रीमान्भक्तान्भक्तान् (for ⁷)]

— (L 23) Ds दे पिशाचा (for पिशाचा) Ts : G. : s-s

Ms. : ह्यम्भुर्देवसप्तम (for ⁸) — (L 23) Ks Ds सुपर्जो

(for ऋषयो) . T. : G. : s-s Ms. : ऋषयोऽपि न मां तापे

शपेयुः प्रतापम् — (L 24) T. : G. : s-s Ms. : यदि मे

भगवान्प्रीतो (for ⁹) T. : G. : s-s Ms. : यदि मे(for ¹⁰) — (L 26) N. : B. : Ds Ds Ds तापे चान्येन मे वधः(for ¹¹) — After line 26, T. G. : s-s

3** नागो वा च भूमौ वा रात्रौ वा दिवसेन वा ।

नामन्याने बहिर्षादि नागयो मे निगमह ।

पशुभिश्च मृगैर्न स्वापदिभिर्मां मरीचिके च

Ts (s) a cont. Gs lms after l. no 30 : Ms : after line

26-

4** न केनचिदेहदह्यभ्युर्दे मीमांसयन ।

पाणिप्रहारेणैकेन सधृत्यवलगाद्वनम् ।

यो मा नाशयितुं शक्त. स मे मृत्युर्भविष्यति ॥ [30]

भवेयमहमेकार्कः सोमो वायुर्हताशनः ।

सलिलं चान्तरिक्षं च नक्षत्राणि दिशो दश ॥

अहं क्रोधश्च कामश्च वरुणो वाससो यमः ।

धनदश्च धनाध्यक्षो यक्षः क्रिपुरुपाधिपः ॥

मूर्तिमन्ति च दिव्यानि ममास्त्राणि महाहवे । [35]

उपतिष्ठन्तु देवेश सर्वलोकपितामह ॥

ब्रह्मोराच ।

एते दिव्या वरास्ताव मया दत्तास्ताद्भुताः ।

सर्वकामप्रदा यत्स प्राप्स्यसे तान सशय ॥

वैशंपायन उवाच ।

एवमुक्त्वा स भगवान्ब्रह्मामाकाशमेव च ।

वैराज ब्रह्मसद्वन ब्रह्मर्षिगणसेवितम् ॥ [40]

ततो देवाश्च नागाश्च गन्धर्वा ऋषिभिः सह ।

वरप्रदानं श्रुत्वा पितामहमुपस्थिताः ॥

देवा उचुः ।

वरेणानेन भगवन्विधिप्यति स नोऽसुरः ।

तत्प्रसीदस्व भगवन्बोधोऽप्यस्य विचिन्त्यताम् ॥

वैशंपायन उवाच ।

भगवान्सर्वभूतानामादिकर्ता स्वयंप्रभुः । [45]

दद्या च हव्यकन्यानामव्यक्तः प्रकृतिर्ध्रुवः ॥

सर्वलोकहितं वाक्यं श्रुत्वा देवः प्रज्ञापतिः ।

आन्धासयामास सुरान्मुक्षीतेर्वचनान्मुनिभिः ॥

अवश्यं त्रिदशास्तेन प्राप्तव्यं तपसः फलम् ।

तपसोऽन्तेऽस्य भगवान्वधं विष्णुः करिष्यति ॥ [50]

एतच्छ्रुत्वा सुरा सर्वे वाक्यं पङ्कजजन्मनः ।

स्थानि स्थानानि दिव्यानि प्रतिजन्मुर्मुदाम्बिताः ॥

रुच्यमात्रे वरे तस्मिन्सर्वाः सोऽवाचत प्रजा ।

हिरण्यरशिपुर्वैस्यो वरदानेन वर्धितः ॥

— Ms & om lines 27-30 Ks Ns Gs om lines 27-28 — (L 27) Ds स्थिते (for स्थले) Ds वाफाते नावनीतले (for ^a) — (L 28) Ks Ds न चाम्यन्तर्वा राव्यहोः Ds न चालेन न रावादि, Ts Gs न वाद्योऽप्यन्तरे रात्रौ (for ^a) Ts Gs = [न]हनि (for [न]येन) — (L 33) Gs = वामर (for क्) — Ms om lines 33-36 — (L 34) Ds यम (for यक्ष) — Ms om lines 35-36 — (L 35) Ds ममास्त्राणि (for च दिव्यानि) Ds दिव्यानि च Ds Ts Gs = महास्त्राणि, Gs सहस्राणि (for ममास्त्राणि) — (L 36) Bs = Gs = मा देव (for देवेन्द्र) Ds Ds सर्वभूत (for 'लोक') — After lines 38, Ts Gs = 1ms

5** दशानि चैन्द्रानेतान्देवदेव कृणोम्यहम् ।

— Ns Br विनामह, Dsr Gs om (for दशान्) — (L 37) Ts [म]य हि (for [म]हुता) — (L 38) Ns Vs B Ds Ds सर्वान्नामान्तरस्य Dom Poona Cal eds G(ed) 'मय' भावत् (Vs 'सादात्' (for ^a)) Ks = Ns Vs Bs Dns Ds Ds = दुर्मासवति Da 'स्ते ह्य' मातुषा (Ds 'वै'), Ks दुर्मासा देवदातवै, Ns Vs Bs Dns Ds प्रा- (Vs) जाप्यति स्वं न सशय (for ^a) — Ba om (hapl) lines 39-44 Hs 'सादात्' (for ^a) Ts om the ref — (L 41) Ts Dom Poona eds G(ed) मुनिभिः (for ऋषिभिः) — (L 42) Ts [ह]रे (for [ह]र) — (L 43) Ts = Gs = Ms वामरान्नामवत् (Ts Ms 'ब्रह्मे') (for ^a) Ns Dns Ds

Ds = Ts = Gs = Ms वाधिष्वनि (for वधि') Ds वाध विधयति चोत्तर (for ^a) — (L 44) Ts = Gs = Ms प्रसीद वसव भगवत् (for ^a) Ks = Ds कपोपायो, Ts बधोऽस्य हि, Gs = बधोऽस्य ||, Ms बधोऽस्यैव (for बधोऽप्यस्य) Ts वध स्वात्प्रविन्त्यताम् (for ^a) — Ds om lines 45-46 — (L 45) Ds भगवत् (for 'वात्') Bs = लोकनाम् (for 'भूता') Ns स्वयंप्रभु, Ds स्वयं विभु (for स्वयं प्रभु) — (L 46) Ns = Vs Bs = Dn Ds = Ts Gs Ms = अत्यक्त, Ds 'क्त' (for 'क्त') Ks Ds = बुध (for ध्रुव) — B Cal ed om line 47 — (L 47) Bs (marg) Ts Gs = Ms विनामह (for प्रज्ञापति) Ts Gs = Ms सुरान् लोक (Ms देव) विनामह (for ^a) — (L 49) Ns Ds Dn Ts = Gs सस्री वैद, Vs सुनी' (for सुनी) — (L 51) Ts = Gs = Ms = सुवैतात्रि (Ts Ms = 'दे' त्रि/दशालम् (for ^a)) Ns कप्रक्त, Ts = Gs = Ms = चरमोक्त (for पञ्चन) Ds सर्वै लोकहितं वाक्यं श्रुत्वा देवा प्रज्ञापते (= var line 47) — (L 52) Vs [म]नीकानि, Gs ते सर्वे (for दिव्यानि) Ns Bs Dns Ds Ts = Gs = Ms मुदा मुक्ता (for मुदाम्बिता) — Before line 53 K Vs = Bs Ds Ds = 1ms वैशंपायन उवाच — (L 53) Ts Gs = Ms = सोऽय (for तस्मिन्) Ns वापति वै, Ts Gs = स्वाचते (for सोऽवाचत) Ds सर्वं योऽन्वाचत प्रजा, Ts सर्ववैशंपायन प्रजा, Gs = सर्वान्वाचय प्रजा (for ^a) — (L 55) h = Ds (marg as above) पुन सर्ववत्, Ts = Gs = Ms = ब्रह्मामावात् (for सुनीन्सर्ववत्)

आश्रमेषु मुनीन्सर्वान्महाज्ञानान्संशितप्रज्ञान् । [55]
 सत्यधर्मरतान्दान्तान्धर्मपयामास वीर्यवान् ॥
 देवान्छिभुवनस्थान् पराजित्य महासुरः ।
 त्रैलोक्यं यशमानीय स्वर्गे वसति दानवः ॥
 यदा परमदोमन्तश्चोदितः कालधर्मणा ।
 यक्षिपानभरोद्देत्यान्देवान्श्रेयाप्ययक्षिपान् ॥ [60]
 अयादित्याश्च साध्याश्च विश्वे च धनरस्तथा ।
 रुद्रा देवगणा यक्षा देवद्विजमहर्षयः ।

Ti s G₁ s s M₁ s महावीर्य (for महाज्ञान्) — Ks s Ds
 Ti om line 56, — (L 56) N₁ s om line 56* K₁ सत्य
 धर्म (for 'धर्म'), D₁ सत्त्वान् (for रत्नान्) D₂ s क्षान्तान्
 (for ह्यं), G₁ s-s M₁ s सान्निध्यम् (for वीर्यवान्) — Ti
 G₁ s-s M₁ s s ins after line 56 Ti after line 55 .

6** स्वर्गभोगं समालोचय गृहीत्वैवावर्त भट्टान् ।
 हृष्टं च बोधयामास यथाथं स तु मेमुने ॥
 स तु स्वर्गं परित्यज्य गत्वा स्वर्गं चाधीपति ॥
 यमलोकं समागम्य परमं वैधव्यमपि रणे ।
 पराजित्य महायुद्धे कालगुरुं तथैव च ।
 यावदायं समागमि वैश्वो दानवसंघं ॥
 भरकस्यान्ममानीय स्वर्गस्थान्नामका ॥
 सतोश्च परणं देवं पराजित्य महारणे ।
 कार्त्तवीर्यं कथा पाशाभिः कथा दानवसंघम् ।
 दानवान्स्थापयामास यथैव दानवैश्च ॥ [10]
 सौम्या दिशमघो गत्वा कुबेरमपि संयुगे ।
 गृहीत्वा सख्यं तं तु पद्मनाभो समावेद ।
 भरतापं तथा दैत्यान्स्थापयामास दानव ॥

[(L 1) G₁ G₁ M₁ समालोच्य (for 'व') — (L 11) Ti
 G₁ s M₁ s यावत् (for तया)]

— M₁ s om lines 57-60 — (L 58) N₁ B₁ s D₁ हृष्ट-
 राट् (for दानव) — (L 59) V₁ M₁ बलः (for धर्म).
 B₁ s D₁ s Ti G₁ s-स महोदधिकार (for 'महासुर') N₁ यदा
 भट्टबलीभट्टान्, Ti G₁ यदा भट्टबलीभट्टान् (for ") K₁
 D₁ s चर्मणा, M₁ नीतिभि (for चर्मणा) — (L 60) Ti
 G₁ भाते G₁ यस्मिन् ना नरका दैत्या (for ") K₁ देवताश्च
 (for देवाश्चैव) K₁ N₁ s V₁ s D₁ s s दे (V₁ s दे)
 यतान्ध्र्य (V₁ D₁ 'वा' तिवाद्, B₁ D₁ दे (B₁ s दे) यथा
 प्यदतिवा, D₁ देवताश्च यथातिवा, Ti य चातिवाश्च
 देवता, Ti G₁ s-s M₁ न य (G₁ या तिवाश्च देवता (for ")
 — After line 60, Ti s G₁ s-s M₁ s ins .

7** यथैव कुमुदे को दानवानो जितप्रभम् ।
 नोऽस्माकं सुमहत्स्वर्गोपादानवस्य ह ॥

शरणं शरणं विष्णुमुपनर्त्यमहावल्म् ।
 देवं देवमयं यत्नं ब्रह्मदेवं सनातनम् ॥
 भूतं भव्यं भविष्यं च प्रजालोकनमस्तुतम् । [65]
 नारायणं महादेवं देवास्ता शरणं गताः ॥
 त्वं हि न परमो धाता त्वं हि नः परमो गुरुः ।
 त्वं हि नः परमो देवो ब्रह्मादीनां सुरोत्तम ।
 त्वं पुष्टमलषयाश्च शत्रुपक्षस्यापह ।
 क्षयाय वितिवंशस्य शरणं भव नः प्रभो ॥ [70]

— After the above, Ti s G₁ s-s M₁ s ins an addl.
 colophon [Sub parcan Ti s G₁ s s M₁ s मुनिह
 शत्रुमर्त्य — Adhy name Ti G₁ s दिव्यकविपुत्रदाने
 त्रैलोक्यवापनम्. — Adhy no Ti 282, Ti G₁ s 284 ;
 G₁ 283, G₁ 285, M₁ s l]

— Before line 61, Ti s G₁ s-s M₁ s ins पैशोपायन .
 — (L 61) Ti G₁ स्या सिद्धाद् (for स्यादित्यार). — (L
 62) D₁ स्यास्यस्यश्च (for तया यत्नः) — After line 62,
 Ti s G₁ s-s M₁ s ins

8** त्रिवालोकं महाराज दैत्येन च महीपता ।
 [G₁ दैत्येन प्रथितोऽस्मात् (for ")]

— (L 64) K₁ वैभवस्यवं देवा (for ") K₁ महामुनः, N₁
 Bom Poona eds G(ed) 'देव', B₁ 'वसु', D₁ 'वेदे', D₂
 'देव' (for 'देव') — N₁ D₁ Ti G₁ s M₁ s om line 65
 Before line 65, h. N₁ D₁ s- ins देवा कस्य — (L
 65), D₁ सवद् (for सवद्), Ti G₁ सविष्यद् (for 'सव'), D₂
 भूतस्यस्यसिष्यद् (for ") G₁ प्रभु (for प्रभु) — Before
 line 66, K₁ V₁ B₁ D₁ s Ti G₁ s M₁ s ins देवा कस्य .
 — (L 66) K₁ D₁ Ti महामनो, D₂ 'भीम' (for 'देव'),
 K₁ s N₁ V₁ B₁ D₁ s D₁ s s Ti G₁ M₁ s नारायण
 महामान (Ti G₁ N₁ 'देव' (for ") K₁ s N₁ D₁ G₁ देव
 (for देवाश्च) — (L 69) K₁ D₁ पुष्टमलः, K₁ N₁ V₁
 B₁ D₁ s Ti G₁ s-s M₁ s यथायतः (for पुष्टमलः) N₁
 श्रेष्ठुतामममममम, D₂ प्रभुपक्ष (for ") K₁ s N₁ s
 D₁ s D₁ s s M₁ s भयावद् (for 'भया') — (L 70) Bom
 Poona eds G(ed) क्षयाय (for ताम्). D₂ दिव्यं ह न दे
 प्रभो, Ti G₁ s M₁ s क्षयाय च यत्न न, Ti D₁ h मत् Ti
 स त्व न प्रभो (for ") — K₁ N₁ V₁ s B₁ s D₁ s D₁ s
 ins after line 70 D₁ s D₁ s ins after the addl. ref.
 before line 65 N₁ D₁ s D₁ s Ti s G₁ s-s M₁ s after
 line 66 :

9** प्राप्य यदि दैत्यैर्न दिव्यकविर्न प्रभो ।
 [Ti G₁ एष लो (for नयनः) D₂ शत्रु (for प्रभो).]

विष्णुवृषाच ।

भयं त्यजध्वममरा अभय यो ददाम्यहम् ।

तथैव त्रिदिव देवाः प्रतिपत्स्यथ माचिरम् ॥

एषोऽहं सगण दैत्य परदानेन दर्शितम् ।

अवध्यममरेन्द्राणा दानवेन्द्र निहन्म्यहम् ॥

वैशपायन उवाच ।

एयमुक्त्वा ॥ भगवान्विबुधं त्रिदिवौकस । [75]

वध सकल्पयित्वा तु हरिण्यकशिपो प्रभुः ।

सहायं तु महाबाहुर्जैपाहोनामेव च ॥

अर्थोकात्सहायोऽसौ भगवान्विष्णुरच्युतः ।

हरिण्यकशिपोः स्थान जगाम प्रभुतीवरः ॥

तेजसा भास्कर इव कान्त्या चन्द्र इवापरः । [80]

नरस्य कृतार्थतनुं सिंहसार्धतनुं प्रभुः ।

नारसिंहेन वधुपा पाणिं सल्लस्य पाणिना ॥

ततोऽपश्यत्सुविस्तीर्णां दिव्या रम्या मनोरमाम् ।

सर्वकामयुता शुभा हरिण्यकशिपोः सभाम् ॥

विस्तीर्णां योजनशतं शतमप्यर्धमायताम् । [85]

वैहायसीं कामगमां पद्मयोजनमुच्छ्रिताम् ॥

जराशोऽकृष्टमत्यक्ता निष्प्रकम्पा शिवा शुभाम् ।

शुभासमनजतीं रम्यां ज्वलन्तीमिव तेजसा ॥

अन्तःकलिषयुक्ता विहिता विश्वकर्मा ।

दिव्यरत्नमयैर्वैष्णैः फलपुष्पमयैर्युताम् ॥ [90]

— T₁ : G₁ : s : M₁ : श्रीमहाबाहुं (for विष्णुर) — (L 71) N₁ : भयं त्यजत भद्रं वै (for ") K₁ : नयामि (for ददामि) — (L 72) K₁ : D₁ : D₁ : प्रतिपद्यथ, V₁ : उपस्यथ, D₁ : पत्स्यथ (for 'पत्स्यथ') K₁ : त्रिदिव यमाचिरम्, B₁ : D₁ : क्विराथतिपत्स्यथ, M₁ : प्रतिपत्स्यथमाशु वै (for ") — (L 73) K₁ : V₁ : s : T₁ : G₁ : s : (for सः) T₁ : M₁ : दर्शितम् (for दर्शितं) — (L 74) T₁ : अमरेन्द्रेण (for 'मरेन्द्राणां') T₁ : G₁ : s : M₁ : सन् (for [अ]हम्) — (L 75) B₁ : D₁ : स (for तु) K₁ : विसर्गं द्विवीकस, B₁ : D₁ : T₁ : G₁ : s : M₁ : विष्णुं विद्वद्वेष्टारम्, B₁ : T₁ : G₁ : s : M₁ : 'अ' त्रिदिवे श्वात् (for ") — (L 76) B₁ : D₁ : s : वध सकल्पयामास, T₁ : G₁ : s : M₁ : स कल्पय च विष्णुर (for ") D₁ : प्रभो, T₁ : G₁ : s : गुर, G₁ : s : M₁ : पुस (for प्रभु) — After line 76, K₁ : B₁ : s : D₁ : D₁ : s : s : 125

10* मोक्षिरैव कालेन दिनवपार्यमागम ॥
किं तु रूपं ममाभ्याय विहरयेन महाभुम् ।
धम्मिकिमाशु शरात्रया विवृषद्विप ।
अनुत्पन्नं तदथ कः सोऽप्य-उ रूपतीवरः ।
नारसिंहमनाप्य दैत्यदानवरशसां ॥ [8]

[(L 2) B₁ : मिहिम दानवोचमम् (for ") — (L 3) K₁ : विसिद्धिकारणं रूप (for ") K₁ : वने नै, B₁ : वनेस्त्व (for वपाव) — (L 4) D₁ : अनुत्पन्न, D₁ : 'त्वाच (for 'त्वन्न) K₁ : अन्तरिमो मन्त्रके D₁ : अनुत्पन्नतु चके (for ") K₁ : D₁ : D₁ : सोपन्न, D₁ : मोक्षन D₁ : देवात् (for सोऽन्त) N₁ : परम् (for रूपम्) B₁ : s : ईदम्, Bom Poona eds G(ed), काशित (for श्वर) — (L 5) D₁ : D₁ : देव (for दैत्य) K₁ : एषो (for 'एषां')]

— (L 77) D₁ : ममायां (for सहाय) K₁ : स, D₁ : स (for तु) T₁ : G₁ : s : M₁ : लोकारं गृह्य सत्वरम् (for ")

— (L 78) N₁ : सह (for वध) T₁ : G₁ : s : M₁ : -नयो योगी (for -सहायोऽसौ) K₁ : s : V₁ : D₁ : सव्य (for अयुत) — (L 79) T₁ : G₁ : s : M₁ : हरिः (for प्रभुः) — (L 80) K₁ : N₁ : s : V₁ : B D (except D₁ : s) T₁ : G₁ : s : M₁ : तेजसा भास्कराकार (for ") T₁ : G₁ : M₁ : शरीर कान्त्यै चार, T₁ : G₁ : s : M₁ : शरिकाण्ये (G₁ : 'न्यै' च चार) (for ") — K₁ : D₁ : om line 81 — (L 81) K₁ : T₁ : G₁ : s : M₁ : नरस्य K₁ : सिंहोम 'वेनतु' दृष्टा (for ") K₁ : नरस्य (for सिंहस्य) N₁ : V₁ : G₁ : M₁ : विभु, B₁ : तथा, D₁ : प्रभुम् T₁ : G₁ : M₁ : पुन (for प्रभु) — (L 82) D₁ : पाणिसिष्टपाणिता (for ") — (L 83) K₁ : N₁ : s : V₁ : B D₁ : D₁ : D₁ : s : T₁ : G₁ : ततोऽपश्यत् किं दि, D₁ : 'ति दि, D₁ : ससि (सीवी) (for ") T₁ : G₁ : स विस्तरत् (for दिव्या रम्या) V₁ : D₁ : मनोहरात् (for 'रमा') G₁ : M₁ : स विस्तरतां मं G₁ : 'लम' मोक्षमात् (for ") — (L 84) K₁ : s : D₁ : विष्णो D₁ : शुभा (for शुभा) K₁ : शान्ताभयसमन्विताम् (for ") — K₁ : om (hapl.) lines 85-87 — (L 85) M₁ : विस्तीर्णयोऽनशतं (for ") Bom Poona eds G(ed) उच्छ्रिताम् (for वाय") B₁ : D₁ : s : पद्मयोजनमुच्छ्रिताम्, D₁ : सतमप्यर्धमायताम् (for ") — (L 86) D₁ : कायताम् (for उच्छ्रिता) B₁ : s : शतमप्यर्धमायताम्, D₁ : मप्येऽर्धशक मायताम् (for ") — After line 86 D₁ : 125

11* सर्वलोकयुगोपेता दिव्यां गन्धवर्दां शुभाम् ।

— (L 87) K₁ : D₁ : हरिण्यकां T₁ : G₁ : s : M₁ : ह्रम हरी (for -कामावता) T₁ : G₁ : s : M₁ : निष्प्रकम्पा (for 'प्रां') — (L 88) V₁ : s : B₁ : D₁ : शुभासत T₁ : G₁ : s : M₁ : शायतां (for शुभा) — (L 90) D₁ : पुनैरि (for अनेयुताम्) — (L 91) B₁ : शीतारण, T₁ : G₁ : M₁ : शीता सिरेः G₁ : शीतलिते (for शीतारित) B₁ : s : शैतेः G₁

नीलपीतासितश्यामैः सितैर्लोहितैरेपि ।
 अवतानैस्तथा शुक्लैर्मङ्करीक्षानधारिभिः ॥
 सिताश्रयनसंकाशा द्व्यवन्तीनामु दृश्यते ।
 शय्यासनवती रम्या ज्वलन्ती च तेजसा ॥
 प्रभावती भामुरा च दिव्यगन्धा मनोरमा । [95]
 नासुरा न च दुःखा सा न शीता न च धर्मदा ॥
 न क्षुत्पिपासे रक्षानि वा प्राप्य तां प्राप्तुमर्हति ह ।
 नानारूपैर्विरचिता विचित्रैरतिभास्यैः ॥
 स्वप्नेर्मणिमयैर्दिव्यैः शान्धती चाक्षया च या ।
 अति चन्द्रं च सूर्यं च पावकं च स्वयंप्रभा । [100]
 दीप्यते नाकपृष्ठस्था भस्मैर्यन्ती भारकरम् ॥
 सर्वे च कामाः प्रचुरा ये दिव्या ये च मानुषाः ।

रसवन्तः प्रभूताश्च मह्यं भोज्यं तथाक्षयम् ॥
 पुण्यागन्धाः स्रजस्तत्र नित्यपुष्पकन्दुमाः ।
 उष्णे शीतानि तोयानि शीते चोष्णानि सन्ति वै । [105]
 पुष्पितामा महाशाखाः प्रवालद्वारधारिणः ॥
 उवावितानसछन्नाः सन्धु च सरित्तु च ।
 मङ्कुराश्च त्रिविधान्ददृशे स तदा प्रभुः ॥
 हुमान्पुद्गुविधांस्तत्र श्रेष्ठो ददृशे प्रभुः ।
 गन्धयन्ति च पुष्पाणि रसयन्ति फलानि च ॥ [110]
 तानि शीतानि तोयानि तत्र तत्र सरसि च ।
 अपश्यत्सर्वनीधानि सभायां तस्य वै प्रभुः ॥
 नक्षत्रैः पुण्डरीकैश्च शतपैः सुराग्निभिः ।
 रक्तैः कुल्लयेर्मांसैः कुमुदैः सवतानि च ॥

स्मितैर (for स्मितैर) Ks Ds लोहितैर (for लोहितैर)
 — (L 92) Ns Ds Tt Gs २-३ अवदासैश्च, Bs तत्पेक्ष
 (for अवतानैश्च) Tt Gs २-३ Ms २ एवमश्रयिधारिभि
 (for ^a) — (L 93) Ks ३ Ds शकायै, Ks या (for
 'शा) Ks ३ Bs ज्वलन्ती B (न)व्यतिष्ठन्, Ds दृश्यते
 (for [मानु] दृश्यते) — After line 93, Gs ३ Ms ३ jms

129^a भास्वरा दिव्यगन्धा च रश्मिस्तस्य चातुला ।
 — Ms ३ om line 94 — (L 94) Ks Ns ३ V ३ Dn
 Ds Ds Tt Gs ३ चक्ष्याम (Dns 'ज', Gs ३ 'च') नवती,
 Bs क्षया जल (for क्षयासन) Ks Ds क्षयासनवती रम्या,
 Tt Gs Ds Gs क्षया (B) रम्या/सनवती दुषा (for ^a)
 Bs Gs ३ चोत्तमाना (for वक्ष्यतीक्ष्ण) Bs Ds चोत्तमाना च
 सा सुभा (for ^a) — (L 95) Ks प्रभावती भारकरा;
 Ms ३ रश्मिर्वा Ms ३ नी भास्वरी च (for ^a) Ks ३ Ds
 दिव्यरूपा, Ns ३ Ds Tt Gs 'गन्ध' (for 'गन्धा') V ३ प्रभो-
 हरा (for 'रमा) Ks दिव्यरूपा मनोरमा (for ^a) — (L 95)
 Ks Ns Ds ३ न सुखा, Ns V ३ Bs Dn Ds Ds Tt Gs
 Gs ३ ३ सुमुखा, Ds मा सुखा (for नासुरा) V ३ सुमुखा च
 सुदुःखा मा, Gs सुमुखा च न दुःखा सा (for ^a) Tt भर्मा
 (for 'य') Ds न च शीता न धर्मदा (for ^a) — (L 97)
 Ks ३ Ns ३ V ३ Ds Ds ३ रक्षानिर्वा, Ds Gs न रक्षानि (for
 रक्षानि वा) Ds प्राप्यते यत्रापिभिः (for ^a) — (L 98)
 Ks ३ Ns Ds निरविता, h ३ निरोचती, Tt Gs ३ इतिवैदेर,
 Ms ३ इवाक्षन्ता (for विरचिता) — (L 99) Ds सुवेर
 (for सन्धैर) Tt Gs २-३ Ms स्वप्नेर्मणिमयै विष्टा मा वै, Tt
 सुप्तमणिमयैः सा वै, Ms स्वप्नेर्मणिमयै सा वै (for ^a)
 Ks ३ Ns V ३ Bs Dn Ds Ds ३ च सा, Ks Ds शुभा, Ks
 Ds चरा (for च या) Ns Tt Gs ३ Ms ३ शाश्वती न च

साक्षरा, Bs ३ Ds 'ती चाक्षया च सा, Tt 'ती चाक्षया सा;
 Gs 'ती चाक्षया च सा (for ^a) — (L 100) Tt स्वप्नरि
 (for च सूर्यं च) Tt Gs २-३ शरीर्य सूर्यमग्नि (Tt Gs 'वै
 वह्निं) च, Ms ३ अग्नि सूर्यं च वह्निं च (for ^a) Tt ३ Gs
 २-३ Ms ३ चाक्षिन् (for चाक्ष) Ns चाक्षस्य सप्तपदा (for
^a) — (L 101) V ३ Ds क्षात्रिण्य (for क्षीण्यते) Tt ३ Gs
 २-३ Ms ३ भास्वरी (for भर्मा) Ds भास्वरा (for भास्क-
 रम्) — (L 102) Ks Ds ३ प्रभा (for प्रभुः)
 — (L 103) h ३ प्रभुनाथ, V ३ प्रभुनाथ, Bs Ds ३ ३
 प्रभुनाथ (for प्रभुं) Tt Gs ३ भक्षपमोक्षप्राप्तया (for
^a) — (L 104) Ds पुण्ड्र पुण्ड्रगन्ध (for ^a) Tt ३
 Gs ३-३ Ms ३ 'काय (for पुण्ड्र) — (L 105) Tt Gs
 वेदा (for शीते) — (L 106) Ks दुष्पिताश्च (for
 'तामा) V ३ Dn Ds Ds ३ Tt ३ Gs २-३ Ms ३ दुष्पिता-
 श्चाम् (Ds 'आ म' हासायात् (for ^a) — (L 107) Ns
 Ns Ds Ds ३ दक्षवन्तिसज्जरा (V ३ Bs 'ज' (for ^a) Bs
 Ds Ms नक्षत्र (for नक्षत्रम्) — Ds om lines 108-111,
 V ३ Bs ३ Ds Tt ३ Gs २-३ Ms ३ om (hapl) line 109,
 — (L 109) Tt ३ Gs २-३ Ms ३ दक्षरा (for दुमरा),
 Ns Ds केसरी, Ds दृश्यते (for ददृशे) Ks ३ ३ Ns Dn
 शुक्लम्, Ks V ३ Ds शुक्ल, Bs शुक्ल, Ds विष्णुः
 Ds दुष्क (for प्रभु) — (L 111) h ३ क्षीण्य (for
 क्षीण्यते) Ks ३ Ds रम्याणि, Ds तोषाणि (for तोषाणि),
 h ३ नातिनातिन रम्याणि, Ds Tt ३ Gs ३ ३ न क्षीण्य
 न क्षीण्यते (for ^a) — (L 112) Tt Gs ३ Ms सम
 (for सर्वं) Ks Bs Ds ३ सप्तमौ दानयो (Ds ३ 'तो)
 विष्णु (for ^a) — (L 113) Ds मंजीन (for मंजीनैः).

सकान्तेर्घोर्तराष्ट्रश्च राजहंसैः सरःप्रियैः । [115]
 कादम्यैश्चक्रावाकैश्च सारसैः कुरैरेरपि ॥
 विमलस्फटिकाभानि पाण्डुरच्छदनानि च ।
 कलहंसोपगीतानि सारसाम्भितानि च ॥
 गन्धवत्यः शुभास्तत्र पुष्पमञ्जरिधारिणीः ।
 हृष्टवाग्पादपामेषु नानापुष्पधरा लताः ॥ [120]
 चैतकाशोरसरलाः पुष्पागतिलगर्जुनाः ।
 चूना नीपा नागपुष्पाः वदन्ता बकुला घनाः ॥
 त्रिषङ्गुपादला वृक्षाः शास्मत्यः सहिरदवाः ।
 सीलास्तालाः त्रियालाश्च चम्पकाश्च मनोहराः ॥
 वधैवान्ये व्यराजन्त सभायां पुष्पिता हुमाः । [125]

विदुमाश्च हुमानीका दामाग्निमलितप्रभाः ।
 स्वन्धवन्तः सुभास्याश्च बहुतालसमुच्छ्रयाः ॥
 अञ्जनाशोक्वर्णाभा भान्ति वञ्जुलका हुमाः ।
 वरणा वत्सनाभाश्च असनाः स्वन्दनैः सह ॥
 नीला. सुमनसश्चैव पीताः साधत्यतिन्दुकाः ॥ [130]
 प्राचीनामलका लोभा महिका भद्रदारवः ।
 आभ्रातकालया जम्बूईकुचाश्चैरालुकाः ॥
 सर्जरसाः कुन्दरवाः पतङ्गाः कुटजास्तथा ।
 रत्नाः कुपकाश्चैव नीपाश्चागुरुभिः सह ॥
 कदम्बाश्चैव भन्वाश्च दाडिमा वीजपूर्वाः । [135]
 कालीयका दुग्धलाश्च द्विजवस्तेत्यर्णिकाः ॥

K₁ s D₁ पुण्डरीकाक्षै (for 'हैश्') — (L 114) D₁ नालै, T₁ नीपै (for नीलै) D₁ सलुतादि, T₁ s G₁ s s M₁ s सलु (for सल) — D₁ om (hapl) lines 115 117 — (L 115) D₁ संकीर्णै, T₁ G₁ सलगावैर (for सल) T₁ G₁ s M₁ s चरागावैर (for चारै) — (L 116) B₁ D₁ T₁ कारवैर (for कारवैर) K₁ R₁ D₁ T₁ G₁ s s M₁ s कारणवैर (for 'र') N₁ कामी (for सारसै) D₁ सनपतै सुगन्धिभिर (for 's') — (L 117) T₁ G₁ पाण्डुरैश्चन्दनैर्दिनै, T₁ G₁ s s M₁ s पाण्डुरैश्चन्दनैर्दिनै (for 's') — (L 118) K₁ ब्रह्म, T₁ G₁ s s M₁ s बहु (for कल) N₁ V₁ s D₁ सारमोप, T₁ G₁ Bom Poona eds सारिकाभिः (for सार साभि) — (L 119) B₁ D₁ गन्धवतुका, D₁ s वती, D₁ s वन्ती (for 'वह') T₁ s G₁ s s M₁ s शुभगन्धवती सत्र (for 's') — (L 120) T₁ s G₁ s M₁ s हृष्टवाग्पर्वपापेषु, G₁ अवर्तवैर (for 's') — (L 121) K₁ s N₁ सला, V₁ D₁ चावला, B₁ D₁ बकुला, B₁ चकुला, D₁ शरणा (for सला) D₁ चैतकीमर्चसाला (for 's') G₁ पुष्पागमालाङ्गुला (for 's') — (L 122) T₁ s G₁ s s M₁ s नामा (T₁ ताल) वृक्षा (for नागपुष्पा) K₁ चूलाश्च नागपुष्पाश्च, B₁ s D₁ चूनीवच्छन्दमात्र, D₁ चूनाश्च नीपा पुष्पाश्च (for 's') B₁ s D₁ नागपुष्पा विपणव (for 's') — (L 123) B₁ s शास्मत्य (for विपणु) B₁ s D₁ स (B₁ च) ऋतुका वा (B₁ च) रिमदका (for 's') — (L 124) K₁ D₁ T₁ s G₁ s s M₁ s समानाश्च D₁ विपण (for विपण) N₁ V₁ s B₁ s D₁ D₁ D₁ s G₁ s s M₁ s मनोरमा (for 'हरा') — B₁ om lines 125-128 — (I 125) B₁ सधन्ये निविधाय रम्या (for 's') — (L 126) K₁ s s V₁ D₁ D₁ D₁ s वैदुमाश्च (for 'वि') N₁ V₁ B₁ s D₁ हुमा निरा, G₁ M₁ हुमोदका, G₁ हुमाक्षै कार (for 'नीका') N₁ V₁ B₁ s D₁ वैदुमाश्च हुमा दिव्या (for 's') B₁ D₁ T₁ G₁ s s M₁ s जललिता (G₁ लता) वि

समयमा (for 's') — (L 127) T₁ सुनिगया सुप्रभाक्षै, T₁ G₁ M₁ s सुस्वप्नशाखान् (M₁ s 'ला व'रते); G₁ सुस्वप्नशाखा वरते, G₁ s स्विगपछापासु वरते (for 's') D₁ बहुद्विजसमाधया (for 's') — (L 128) V₁ चकुला; D₁ वर्णाभा, T₁ G₁ s s M₁ s वृक्षाश्च, T₁ वृक्षाश्च (for वर्णाभा) T₁ s G₁ s s M₁ s सहचन्दनहुमा (for 's') — (L 129) V₁ बलाभाश्च, D₁ T₁ G₁ सनमागाश्च (for 'नामाश्च') D₁ चन्दनै (for 'स्व') B₁ s D₁ पनसाश्चन्दनै सह T₁ s G₁ s s M₁ s पनसा सह चूतकै (for 's') — K₁ om lines 130 131 — (L 130) D₁ दिव्या (for नीला) T₁ व बरवार (for सुमनसश्च) G₁ M₁ om line 130⁴ T₁ वृक्षा; G₁ M₁ निरवा (for पीता) N₁ s V₁ s B₁ s D₁ s पीताम्रासत्यतिन्दुका, B₁ पलसा, D₁ पीताम्राश्च सुविन्दुका; D₁ पीताम्राश्च वि, T₁ G₁ s पीताम्रमग्न G₁ 'मग्न' कवि (for 's') — T₁ s G₁ s M₁ s after line 130 G₁ s after line 134⁴ M₁ after line 130⁴

13⁴ निम्बाश्च बरवारैश्च वृक्षा साधत्यतिन्दुका ।

अङ्गोलेदुम्बराश्चैव विन्दुका भृग्वर्षका ॥

— K₁ om line 131 — (L 131) T₁ s G₁ s s M₁ s पारिजाताश्च लोभाश्च (for 's') — (L 132) T₁ G₁ s s M₁ s लिङ्गुचाश्च, G₁ नि, G₁ ed. वि (for ल) B₁ र्णिका, D₁ चादुका (for चातुका) — (L 133) D₁ कुञ्जरा (for कुन्दरवा) K₁ s T₁ G₁ सत्र (K₁ 'जं', K₁ 'जै'रसा कुन्दरवा (for 's') T₁ om. lines 133⁴-135⁴ B₁ s D₁ G₁ पुष्पाया (for पतङ्गा) K₁ कुन्दराश्च, V₁ वृटकार (for कुटनार) — M₁ om lines 134⁴-136⁴ — (L 135) K₁ कृपाश्च (for कृपाश्च) — (I 136) T₁ s G₁ s s M₁ s कालके (M₁ 'की'या (for कालीयका) K₁ s कालीया कामदुग्ध (for 's') K₁ पटिका, N₁ र्णिका (for र्णिका) D₁

खर्जूरं नारिकेलञ्च धर्मवृक्षा हरीनकी ।
 मधुकाः सप्तपर्णाश्च बिल्व्याः पारास्तास्था ॥
 पनसाश्च तमालाश्च नानागुल्मलतावृक्षाः ।
 लताश्च विविधाकाराः पुष्पपत्रफलोपगाः ॥ [140]
 एते चान्ये च बहुरस्रज काननजा हृताः ।
 नानागुल्मफलोपेता व्यराजन्त सभनन्तः ॥
 शकोराः शतपर्नाश्च मत्तकोकिलमारिकाः ।
 पुष्पितान्पुष्पिताश्च सपतन्ति महाह्रमान् ॥
 रक्तसीमारुणास्तत्र पादपात्रगता हिजाः । [145]
 परस्परमयैक्षन् प्रहृष्टा जीयजीयकाः ।

Colophon

यैज्ञपायन उवाच ।

वक्ष्या सभायां दैत्येन्द्रो हिरण्यकशिपुस्तदा ।

आसीन आसने चित्रे नक्षत्राग्रे प्रमाणतः ॥
 दिवाकरनिभे दिव्ये दिव्यान्तरणमधृते ।
 रराज सुचिर राजस्यन्दकाश्चनकुण्डलः ॥ [150]
 तस्य दैत्यपतेर्नन्दं विरजस्करः सभन्ततः ।
 दिव्ययन्त्रबह्वज्ज्य मारुतः सुसुखो यवी ॥
 वज्र देवाः सगन्धर्वा गणैरप्सरसा वृताः ।
 दिव्यतालेन दिव्यानि जगुर्गोवाणि गायमाः ॥
 विश्वापी सहजम्या च प्रम्लोचेत्यभिपिबुताः । [155]
 दिव्या च सौरमेयी च समीची पुञ्जिकमल्ल ।
 मिश्रवेशी च रम्भा च चित्रसेना शुचिस्मिता ।
 चारुमेज्य वृषापी च मेनका चोर्ध्वशी तथा ॥
 एताः सहस्रशस्त्राम्या मूल्यादादिरकोविदाः ।
 उपतिष्ठन्ति राजान हिरण्यकशिपु तदा ॥ [160]

हिरुकास्त्रिपरिणिका, T: G: M: s हिरण्यवैद्य वर्णका (for^a)
 — (L 137) B: s D: s इति (D: 'री) त्रयो नारिकेला
 (for^a) K: s धर्मवृक्षा, B: चर्म, D: वधु, B: om Poona
 eds O(ed) वृत् (for चर्म) B: s D: s खर्जूरश्च D:
 'रा' च मेपद D: 'रीन' वा T: s G: s सप्तपर्णा (T: 'वृक्षा)
 विनीतका, G: s M: s चर्मवृक्षा विनीतका (for^a) — (L
 138) D: सप्तपर्णाश्च बिल्व्याश्च मधुका विविधास्तथा — (L
 139) N: D: G: M: s अ D: सा सेनाद्य (for वनसार)
 D: पुष्प (for मृत्त) — (L 140) T: नानागुल्म (for
 पुष्पपत्र) K: N: D: पलोपमा, A: पलायमा, D: क
 फलोत्तमा, D: पलायमा, T: G: s फलेवृता (for फलो
 पगा) — (L 142) T: G: s हामाप्रधाना सफला (for
 ") — B: om lines 143-146 — (L 143) K: स्रक्ता (for
 मत्त) D: सारता (for मारिका) — (L 144) K: s
 पुष्पिता पुष्पिताश्च, N: G: M: सान्प्रकितानाम्नाम्, D: सान्प्रकित्या
 माश्च, D: वा फलितमाश्च (for ") K: G: s महाह्रमा
 (for 'ह्रमान्) — (L 145) G: विविधामरुणामरा (for
 ") — (L 146) D: G: s उदैक्षन् (for कर्षे) D: प्रहृष्टा
 (for प्रहृष्टा)

Colophon om in N: B: T: s G: s-4 M: s
 — Mention of the Epic A: V: D: D: D: s
 — Mention of Ahila V: B: s D: D: D: s-4 Sub-
 paren K: s-4 N: s B: D: D: D: s-4 चारुमेज्य,
 V: माधवम् — Adhy name A: सप्तमिहमाधुर्मा, B:
 D: s हिरण्यकशिपुसभाजनम्, B: सभाजनम् — Adhy

no V: 227, D: D: 226, D: 214, D: 212,
 D: 231

N: T: s G: s-4 M: s om the ref — (L 147) D:
 दिव्यावा (for दैत्येन्द्रो) B: D: s मधु (for तदा) — (L
 148) K: V: D: भारीवस्त्र (for 'न') B: s D: s हर्म्ये,
 T: s G: s-4 वृद्धे (for चित्रे) T: कल्पमात्र, G: M: s
 दत्तमन्त्र (M: s 'हर्म्ये') (for मन्त्रमात्रे) — (L 149) D: s
 D: s दीप्ते, T: G: s हर्म्ये (for दिव्ये) K: T: सन्मृते, D:
 मधुते (for सधुते) — N: V: M: s om lines 150-151
 — (L 150) K: स्रक्ताश्च (for स्रक्ता) — G: s om
 lines 151-152 — (L 151) D: मरुते (for मरुत्) K: B:
 D: D: s T: s G: s-4 विरजस्कर (for 'रुक्') — (L 152)
 K: N: V: D: s G: s-4 M: s सुसुखो, D: समुखो (for सु)
 — (L 153) T: G: s दिव्याश्च, G: M: s दिव्याश्च (for
 देवा स) G: s यवी (for वृषा) N: मरी मरुमाधुका, T: s
 G: s-4 M: s दिव्ये T: दैत्ये अपरमार्गं गणे (for^a) — (L
 154) K: V: D: s-4 सानेन, N: सानेन, T: सानादि: T:
 G: s-4 सानादि (for सानेन) M: s दिव्यसन्नि (M: 'ने')
 सीतादि (for^a) M: s दिव्यसन्नि (for सीतादि) K: D: s
 (sup lin as above) T: G: s-4 M: s मायका (for 'न')
 — (L 155) T: s G: s-4 M: s प्रम्लोचमयी च (G: 'नीति')
 विभुता (for^a) — (L 156) K: दिव्यचित्रं दिव्या
 च (for^a) — K: s D: s om (hapl) lines 157-
 158 — (L 159) D: सीन (for मृत्त) V: B: s D: s
 T: s G: s-4 M: s मृत्तसीनारारार (for^a) — (L
 160) B: s D: s दिव्यन् (for 'दिव्य') D: सदाशिव

हिरण्यकशिपुस्तत्र विचित्राभरणाम्बरः ।
 स्त्रीसदृशैः परिष्कृतस्तस्यो ज्वलितकुण्डलः ॥
 तत्रासीनं महाबाहुं हिरण्यकशिपुं प्रभुम् ।
 उपासन्तं दितेः पुत्राः सर्वे लब्धवराः पुत्र ॥
 बलिर्गिर्येचनस्तत्र नरकः पृथिवीजयः । [165]
 प्रह्लादो विप्रचित्तिश्च गविष्ठश्च महासुरः ॥
 चक्रहन्ता क्रोधहन्ता सुमनाः सुमतिस्त्रनः ।
 घटोदरो महापार्थः जयनः पिठरस्तथा ॥
 विश्वरूपः सुरूपश्च विरूपश्च महापुतिः ।
 दशग्रीनश्च बाली च मेघनासा महारवः ॥ [170]
 घटामो विषट्ठाभश्च सह्यादक्षेन्द्रतापनः ।
 दैत्यदानवसधाश्च सर्वे ज्वलितकुण्डलाः ॥

स्त्रिवणो वागिमनः सर्वे सर्वे सुचरितव्रताः ।
 सर्वे लब्धवराः शूराः सर्वे विगतमृत्यवः ॥
 एते चान्ये च बहवो हिरण्यकशिपुं प्रभुम् । [175]
 उपासन्ते महात्मानं सर्वे दिव्यपरिच्छदाः ॥
 विमानैर्विधेयैर्भ्राजमानैरिवाधिभिः ।
 स्त्रिवणो भूषिताः सर्वे यान्ति चायान्ति चापरे ॥
 महेन्द्रचापसकाशैर्विचित्रैर्जङ्गदधरैः ।
 भूषिताङ्गा दितेः पुत्रास्तमुपासन्त सर्वशः ॥ [180]
 तस्या सभायां दिव्यायामसुराः पर्यतोपमाः ।
 हिरण्यमुकुटाः सर्वे दिवाकरकप्रभाः ॥
 चक्रहमणिविचित्रवेदिकाया-
 मुपहितवैदिस्यम्वयीषिकायाम् ।

राजाय (for *) Ks प्रभुम् (for तदा) — T₁ s G₁ s s
 Ms a subst for line 160 Gs ins after line 160

14** उपवेशितम दैत्य हिरण्यकशिपुं प्रभुम् ।

[T₁ G₁ प्रवेशितं दैत्येन्द्रा, G₁ उपवेशित दैत्यो, Ms s
 'जेन दैत्येन्द्र (hypermetris) (for *) T₁ G₁ s s तदा
 (for प्रभुम्)]

— (L 161) G₁ विचित्राभरणार्थवत् (for *) — (L 162)
 B₁ s वृत् शूरस् (for परिष्कृतस्) — (L 165) N₁ V₁ B₁ s Ds
 T₁ G₁ सौतेचन (B₁ s V₁ Ds 'जि'स् (for 'जिते) — (L
 166) T₁ चक्रहस् (for गवि') Ms महारव (for 'सुर'
 — (L 167) N₁ V₁ s B₁ s Ds Ds T₁ G₁ s चक्रहन्ता,
 Ds चक्र' (for चक्र') Ks s N₁ B₁ Dn D₁ s 'महन्ता क्रोध-
 (N₁ दुष् हन्ता च, T₁ G₁ s Ms s जा (T₁ स) हन्ता दुष्
 हन्ता च (for *) Ks सुमना सुगति स्वर, N₁ सुमना
 सुमति स्वन, V₁ s Ds क्रोधवपद एव च, B₁ s Ds T₁ s
 G₁ s s Ms s सुमना (T₁ G₁ s 'मना) सुवपु (B₁ Ds
 'मति, Ms 'बहु'मया (for *) — (L 168) G₁ सनक
 (for जयन) Ds कठिन परिरस्तथा, T₁ G₁ s Ms कुनली
 (Ms 'स' दीवर' (for *) — (L 169) K₁ जि, Dn Ds
 स, D₁ s s च (for सु) Ks बहुरूपो (for विरूपश्च) N₁
 महामति, B₁ s Ds s T₁ s G₁ s s Ms s 'बल' (for
 'पुति) — (L 170) G₁ s माली (for बाली) Ds नय
 वासा, T₁ G₁ Ms s 'दप' (for मेघ') N₁ V₁ s B₁ s Ds Ms
 महाशर, Ds 'मय, T₁ s G₁ s s Ms 'रय' (for 'रव')
 — (L 171) K₁ Dn D₁ s कटामो (for च') Ds
 घटामो विषट्ठाभ, T₁ s G₁ s s 'सिद्धम् Gs 'सुमनः
 Ms 'सुमः Ms 'रय'श्च घटायश्च (for *) T₁ G₁ s
 उपनय, G₁ s Ms s प्रतापस् (for सहायस्) N₁ प्रवाहश्च

हुताशन (for *) — (L 173) B₁ भूषिता, T₁ s G₁ s s
 Ms s वानिज (for वागिमन) T₁ om (hapl) 173^a-178^a
 — (L 174) V₁ B₁ s मन्त्रव (for मृत्यव) N₁ सर्वे
 वेदविदा बरा (for *) — Ms om lines 175-179 — (L
 176) K₁ s s N₁ s V₁ s B₁ s Ds Ds Ds s Ms उपासन्तः
 Ks 'जित, Ds s T₁ G₁ s s 'जे (for 'जे) Ds परिमहा
 (for 'वृद्धा) — (L 177) K₁ s Ds Ds s उग्रैर, V₁
 रथैर, B₁ निवेद, (for अवेद) B₁ s Ds s G₁ s s Ms
 विमानैर्विधाकतैर (for *) V₁ B₁ s Ds T₁ G₁ s s Ms
 [ज]सिभि (for [ज]सिभि) — Gs om lines 178-179
 — (L 178) G₁ Bom Poona eds G(ed) स्त्रिवणो भूषण
 धरा, G₁ 'यो भूषिण सर्वे (for *) Bom Poona eds
 G(ed) हेरुपा (for चापरे) B₁ s Ds s गगनागमने रता,
 Ms समुपायविधिरिणा (for *) — After line 178, N₁
 V₁ B₁ Ds ins

15** विचित्राभरणोपता विचित्रवसनमालया ।

विचित्रसकलवधा विचित्रवज्रशङ्खद्वारा ॥

[(L 2) B₁ विचित्रवज्रकोपेता (for *)]

— (L 179) B₁ s Ds सदसैर (for 'सकलसैर') T₁ s
 G₁ s s Ms महेन्द्रवपुष सर्वे (for *) T₁ s G₁ s s Ms
 विचित्राङ्गद्वयव (for *) — (L 180) N₁ V₁ भारत,
 V₁ संस्तरः B₁ Ds विरपश्च (for सर्वश) B₁ हयुमा
 सन्ति निरपश (for *) — (L 181) G₁ s पर्यतोपमम्
 (for 'पमा) V₁ असुर पर्यतोपमम् (for *) — (L 182)
 T₁ s G₁ s s Ms वपुष (for 'युक्रुटा) Ds सर्वे दिन (for
 दिवाकर) Ks s N₁ V₁ B₁ Ds T₁ s G₁ s s Ms s 'सम-
 प्रमा (for कर') — (L 183) Ks मणिर्विचित्राणि, T₁ Ms
 'सत्यचित्र', G₁ s Ms रतिव' (for मणिर्वि') — (L 184)

स ददर्श युगाधिपः सभाया
सुरचिरदन्तगवाक्षमवृतायाम् ॥

कनककमलहारभूषिताङ्ग
दितितनय स युगाधिपो ददर्श ।

दियसफरकरप्रभं ज्वलन्त-

मसुरसहस्रगणैर्निपेज्यमाथम् ॥ [190]

Colophon

पेशपायन उपाय ।

ततो दृष्ट्वा महाबाहु कालचक्रमिवागवम् ।

नारसिंहचपुष्पञ्च भस्मच्छन्नमिमानलम् ॥

विकृञ्चिनसटावन्त्य नारसिंहस्य भारत ।

रूपौवायं घमौ तत्र समस्त शशिसनिभम् ॥

अहो रूपमिदं चित्रं शङ्कुकुन्देषुसनिभम् । [195]

Ks Ds : परिहृत, Ns : Vs Ds परिहृत, Gs उपहृत (for 'हित') Ns देहितवेदि, Ns Vs B Ds Ds निवेत्पस, Vs Dn रत्नसहस्र (for वेदिसहस्र) Ds : वेदिकायाम् (for वीथि) Ks परिहृतवेदनयप्रवेदिकायाम्, Ds : Ts : Gs : उपहि (Gs 'ह' ननिर्गलपञ्चमीदि) (Ds 'कर्हि'), Ms : परिहृतवीथि Ms 'हि' ज्वलवेदि — (I 185) Ks : Vs : B Ds Ds : स तु युगाधिनरी (Vs Ds Ds 'वी Ds 'निरी' शित सभायां — (L 186) Vs तुङ्ग, Ds : रत्न (for दन्त) Ds (margin as above) सदितामाय, Gs वेदिका (for 'सहस्र') Ks विविधरुचिमादित्य दृष्टम् — (L 187) Ns B Ds : Ts Gs : शिखर (for 'ह') Ms भुविगावा (for 'ह') — (L 189) Ts Poona ed दिन (for दिवस) Ts चनमस, Ts तुङ्ग, Gs : सहस्रभा (for 'करप्रभ') — (L 190) Bs : Ds : दिविह (for अमुर) Ts Gs : Ms : सौदर (for गौर)

Colophon — Mention of the Epic Ks Ds Ds : — Mention of Aśoka Vs : B Ds Ds : — Sub-paragraph K Ns : Vs : B Ds Ds : नारसिंहस्य, Ds पारितायम्, Ts Gs : Ms : नारसिंहपुत्राय, Gs नृसिंहा विभोर् — Adhy name Bs : हिरण्यकशिपुसंज्ञम्, Ds नारसिंहपुत्राय दे हिरण्यकशिपुसंज्ञम्, Ds हिरण्यकशिपुसंज्ञम् Ts Gs हिरण्यकशिपुसंज्ञम् — Adhy no Ks 18, Vs Bs 218, Dn Ds 227, Ds 315, Ds 243, Ds 223, Ts 263, Ts Gs 284, Gs : 235, Gs : 286, Ms : 2

(L 191) Ts महाबाहु (for 'हु') Ds [ददितम् (for 'नि-त')] — (L 192) Ks Ds संयुक्तम्, Bs Ts Gs भसा

[185] अत्रुवन्दान्वा सर्वे हिरण्यकशिपुश्च सः ॥

एव हि युवता वेपा निर्दग्धाना महात्मनाम् ।

नारसिंहेन चक्षुष्यां चोदिता कलधर्मेणा ॥

हिरण्यकशिपो पुत्रः प्रहादो नाम वीर्यान् ।

दिव्येन चक्षुषा सिंहमपश्यदेवमागतम् ॥ [200]

त दृष्ट्वा रुक्मशैल्यभयपूर्वा तनुमास्थितम् ।

विस्मिता दानवा सर्वे हिरण्यकशिपुश्च स ॥

प्रहाद उवाच ।

* महापुत्र महाबाहो दैत्यानामादिसभ्य ।

न श्रुत्वा नैनं नो दृष्ट्वा नारसिंहमिदं ययुः ॥

अन्यत्प्रभव दिव्य किमिदं रूपमदृष्टम् । [205]

दैत्यान्तकरणं योऽत्रासतीत्यसन्तसि नः ॥

अस्य देवा शरीरस्थः सागरा सरितस्तथा ।

चक्षुषम् (for सस्य) Ns [चक्षुषम् (for [चक्षुष] — Ms : om lines 193 198 — (L 193) Ks Vs Ds Ds : विदुः शित (for दि) Ns : Vs B Dn Ds Ds : Ts : Gs : Col सदैवस्य (for सदावस्य) — (L 404) Ns Ds हस्य (for तस्य) Bs Ds Gs महत्, Ds समग्र (for समस्त) — Ds om (hapl) line 193 — (L 195) हस्य (for अहो) Ns Ds हस्य (for चित्त) Vs Bs Ts Gs : समग्रम् (for सति) Ns सङ्घर्षसंज्ञम् Ds सङ्घर्षसंज्ञम् (for 'ह') — (L 196) Gs : युज (for च स) Ds विस्मयादिमानसा, Ts हिरण्यकशिपो पुत्र (for 'ह') — Ds om lines 197-198 — (L 197) Vs निर्दग्धानां (for निर्दग्धानां) Ds च संसदि (for महामनाम्) — (I 198) Ds : योदिता, Ds Ts Gs : युगाया (for योदिता) Ts Gs : कालशैल्यभयपूर्वा (for 'ह') — After line 199, Ts : Gs : Ms : 198

16** साक्ष्ययोगेधरो योगी हयवस्त्रपरायण ।
— (L 200) Ns : Vs चक्षुषा (for चक्षुषा) Ts Gs : देवम् (for सिद्धम्) Ts स्वयम्, Ts Gs : सिद्धम्, Ms दिव्यम् (for देवम्) — (L 201) Ts : Gs : Ms : स्वय (for स्वय) Vs युगायाम् (for 'नैरा') Ts : Gs : भाविनम् (for भावि) — (I 204) Ks : Ds : युग च, Ds अयुः (for न युग) Ds हस्य, Ds om 199a eds हस्य (for नो हस्य) — (L 205) Ks : Ds स्वयम् (for दिव्यम्) Ts : Gs : Ms : सागवत् (for अहम्) Ks : Ds अहम् (Ds 'वयम्') ओमदृष्टम् (for 'ह') — (L 206) Ms सौदर (for सौमित्र) — (L 207) Ts : Gs : चक्षुषा (for चक्षुषा) — (L 208) Ts Gs : देवदेव शैल्यभयपूर्वा (for 'ह') — (L 209)

हिरण्यकशिपुस्तत्र विचित्राभरणान्वरः ।
 स्त्रीसहस्रेः परिधृतस्तस्यै जलितकुण्डलः ॥
 तत्रासीनं महाबाहुं हिरण्यकशिपुं प्रभुम् ।
 उपासन्तं दितेः पुत्राः सर्वे लब्धवराः पुत्र ॥
 यद्विचित्रोचनस्तत्र नरकः पृथिवीजयः । [165]
 प्रह्लादो विप्रचित्तिश्च गविष्ठश्च महासुरः ॥
 चक्रहन्ता क्रोधहन्ता सुमनाः सुमतिस्त्वचः ।
 घटोदरो महापार्थः क्रयनः पिठस्तथा ॥
 विश्वरूपः सुरूपश्च विरूपश्च महाद्युतिः ।
 दशग्रीवश्च बाली च मेघवासा महारथः ॥ [170]
 घटाभो विकटाम्बश्च सङ्गादश्वेन्द्रपापनः ।
 दैत्यदानवसघाश्व सर्वे जलितकुण्डलाः ॥

सन्निवो वाग्मिनः सर्वे सर्वे सुचरितव्रताः ।
 सर्वे लब्धवराः शूराः सर्वे विगतमृत्यवः ॥
 एते चान्ये च बहवो हिरण्यकशिपुं प्रभुम् । [175]
 उपासन्ते महात्मानं सर्वे दिव्यपरिच्छदाः ॥
 विमानैर्विविधैर्यैर्भ्राजमानैरिषांभिः ।
 सन्निवो भूषिताः सर्वे यान्ति चायान्ति चापरे ॥
 महेन्द्रवापसमौर्विचित्रैरह्नदैर्वरैः ।
 भूषिताह्ना दितेः पुत्रास्तमुपासन्त सर्वशः ॥ [180]
 तथा समाया दिव्यायामसुराः पर्वतोत्तमाः ।
 हिरण्यमुकुटाः सर्वे दिवाकरकप्रभाः ॥
 कनकमणिविचित्रवेदिकाया-
 मुपहितवैदिसवनीयिकायाम् ।

राजानं (for ") Ks प्रभु (for तदा) — T₁ : G₁ s s
 Ms s subst for line 160 G₁ ms after line 160

14** उपपेक्षितं दैत्य हिरण्यकशिपुं प्रभुम् ।

[T₁ G₁ प्रवेष्टेन दैत्येन्द्रा, G₁ उपपेक्ष्य दैत्योः Ms s
 नैन दैत्येन्द्र (hypermetris) (for ") T₁ G₁ s s तदा
 (for प्रभुम्)]

— (L 161) G₁ विचित्राभरणान्वरः (for ") — (L 162)
 B₁ s दल धारत् (for परिधृत) — (L 165) N₁ V₁ B₁ s D₁
 T₁ G₁ वैतोचन (B₁ s V₁ D₁ वि)त् (for विरो) — (L
 166) T₁ वरिष्ठः (for गवि) Ms महारथः (for सुर)
 — (L 167) N₁ V₁ s B₁ s D₁ D₁ T₁ G₁ s चक्रहन्ता,
 D₁ शक (for शक) K₁ s N₁ B₁ D₁ D₁ s अहन्ता कोप
 (N₁ दुःख हन्ता च, T₁ G₁ s Ms s भा (T₁ अ) हन्ता दुःख
 हन्ता च (for ") K₁ सुमना सुमति स्वर, N₁ सुवामा
 सुमति स्वर, V₁ s D₁ s कोपधन एव च, B₁ s D₁ T₁ s
 G₁ s Ms s सुवामा (T₁ G₁ s 'मना' सुवपु (B₁ D₁
 'मति' Ms 'वपु' स्तथा (for ") — (L 168) G₁ खनक
 (for कपन) D₁ कठिन परिमलया, T₁ G₁ s Ms कुनली
 (Ms 'ल' पीठः (for ") — (L 169) N₁ V₁ B₁ s D₁
 स, D₁ s s च (for मु) K₁ बहुरूपो (for विरूपश्च) N₁
 महामति, B₁ s D₁ s T₁ s G₁ s Ms s 'बल' (for
 'धुनि') — (L 170) G₁ s माली (for बाली) D₁ नय
 वासा; T₁ G₁ Ms s दयं (for मेघ) N₁ V₁ s B₁ s D₁ Ms
 महाबल, D₁ मल, T₁ s G₁ s Ms 'दय' (for 'रव')
 — (L 171) K₁ D₁ D₁ s कटामो (for च) D₁
 घटोले विपटम्ब, T₁ s G₁ s Ms s विह्वल G₁ सुम्भ-
 Ms 'धूम' Ms 'धप' च घटाभश्च (for ") T₁ G₁ s
 उपनय, G₁ s Ms s प्रदामश्च (for सङ्गादश्व) N₁ प्रवाहश्च

कुवासन (for ") — (L 173) B₁ भूषिता, T₁ s G₁ s s
 Ms s सन्निव (for वाग्मिन) T₁ om (hapl) 173-178
 — (L 174) V₁ B₁ s सन्निव (for मृत्यव) N₁ सर्वे
 वेदविदा वरा (for ") — Ms om lines 175-179 — (L
 176) K₁ s N₁ s V₁ s B₁ s D₁ D₁ s Ms उपासन्त,
 K₁ 'नि, D₁ s T₁ G₁ s 'ते (for 'न्ते) D₁ पतिप्रदा
 (for 'च्छदा) — (L 177) K₁ s D₁ D₁ s उग्रैः V₁
 रम्भैः B₁ दिव्यैः (for जम्भैः) B₁ s D₁ s G₁ s s Ms
 विमानैर्विविधाकारैः (for ") V₁ B₁ s D₁ T₁ G₁ s s Ms
 [स]न्निवि (for [स]न्निवि) — G₁ om lines 178 179
 — (L 178) G₁ Bom Poona eds G(ed) सन्निवो भूषण-
 वरा, G₁ 'लो भूषिण सर्वे (for ") Bom Poona eds
 G(ed) हेतुवा (for चापरे) B₁ s D₁ s गमनागमे रत्ना,
 Ms सनुपेत्पाभिर्दिविता (for ") — After line 178, N₁
 V₁ B₁ D₁ ins

15** विचित्राभरणोपेता विविधवसनस्तथा ।

विचित्राभरणवचा विचित्रवसनवाहना ॥

[(L 2) B₁ विचित्रवसनोपेता (for ")]

— (L 179) B₁ s D₁ सरत्तैः (for सकारैः) T₁ s
 G₁ s s Ms महेन्द्रवपुष सर्वे (for ") T₁ s G₁ s s Ms
 विचित्राह्नदाहव (for ") — (L 180) N₁ V₁ मारत,
 V₁ संघरा, B₁ D₁ s नित्यव (for सर्वश) B₁ समुपा-
 सन्ति निरयस (for ") — (L 181) G₁ s पर्वतोत्तमम्
 (for 'वमा) V₁ असुर पर्वतोत्तमम् (for ") — (L 182)
 T₁ s G₁ s Ms s वपुष (for 'कुट्टा) D₁ सर्वे दिन (for
 दिवाकर) ha s N₁ V₁ B₁ D₁ T₁ s G₁ s s Ms s 'सम-
 प्रसा (for कर्) — (L 183) K₁ सन्निविचित्राणि, T₁ Ms
 रजतचित्रं, G₁ s Ms सन्निवि (for सन्निवि) — (L 184)

हिमवान्परियात्र ये चान्ये कुलपर्ववाः ॥
 चन्द्रमाः सह नक्षत्रैरादित्याध्यामिना सह ।
 धनदो वरुणश्चैव यमः शक्रः शचीपतिः ॥ [210]
 मरुतो देवगन्धर्वा ऋषयश्च तपोधनाः ।
 नागा यक्षा पिशाचाश्च राक्षसा भीमविक्रमाः ॥
 ब्रह्मा देवः पशुपतिर्ललाटस्था विभान्ति वै ।
 श्याधराणि च भूतानि जङ्गमानि तथैव च ॥
 भवाश्च सहितोऽन्माभिः सर्वदेव्यगणैर्धृतः । [215]
 विमानशतसंकीर्णा तथान्यन्तरजा सभा ॥
 सर्वं त्रिभुवनं राजल्लोकचर्मजं शाश्वतम् ।
 दृश्यते नारसिंहेऽस्मिन्मथेन्द्री विमले जगत् ॥

प्रजापतिश्चात्र मनुर्गर्हताम्
 प्रह्लाश्च यागाश्च मही नभश्च । [220]
 उत्पातकालश्च धृतिः स्मृतिश्च
 रजश्च सत्त्वं च तमो दमश्च ॥
 सनत्कुमारश्च महानुभावो
 विधे च देवा वसवश्च सर्वे ।
 क्रोधश्च कामश्च तथैव हर्षो [225]
 दम्भश्च मोहः पितरश्च सर्वे ॥

Colophon

K Nis V: s B: D (except Ds) {अ}धिनौ मया, T: {अ}ध
 निष्ठाया, T: G: s: Ms s {अ}धिनि सह (for {अ}धिनो सह)
 — (L 210) G: धर्म (for धर्म) — (L 211) G:
 Bom Poona eds G(ed) सुवयस्य (for कस्य) — (L
 213) T: मद्रा (for प्रह्ला) — Ms V: B Ds Ds s ललाटस्थो,
 T: s: G: s: Ms s मय्य हृदो (for मय्य हृदो) — (L 215)
 Ks s N: V: B Dn Ds Ds s सर्वदेव्य, Vs सर्वदेव्य, T:
 G: सर्वदेव्य, T: G: s: Ms s सर्वदेव्य (for 'देव्य') T: सह
 (for हृत) — (I 216) Ks गण (for गण) B: तथैवा
 श्वरजा सभा, Ds Ds T: सभा (T: पुना) (for s) — (L 217)
 Nis Dns Ds s लोकधर्माश्च शाश्वता (for s) — (L 218)
 Dns Ds G: विमले (for ले) T: s: Gs s Ms s तथे
 दम (T: देदम, T: दित्त) विमल जगत् (for s) — (L
 220) K: D: s s नागाश्च, Nis V: s B Dn Ds Ds s
 T: G: s: Ms s हर्षो (for वा) — (L 221) T: s: Gs s
 Ms मतिश्च (for स्मृ) — (L 222) Ks Ds दृष्टिश्च, Ks
 सत्त्वं (for रजश्च) Ks तत्त्वं (for सत्त्वं) Ks s V: Ds क्षमो,
 Vs B Ds s s G: M: s: Ms s तपो (for क्षमो) B: Ds Ds
 मद्रश्च (for दमश्च) — (L 224) K Nis B: s Dn Ds s
 {अ}धरासयः T: s: G: s: Ms s कस्ययस्य (for सवयस्य)
 — (L 225) Ks हर्षश्च Ds मोदश्च (for कामश्च) Ks
 क्षमश्च (for हर्षो) — (I 226) K V: s B Dn Ds s
 समश्च Nis दमश्च (for दर्वश्च) Nis देहे (for सर्वे) — After
 line 226 Ds Dn Ds Ds Dns

17** इत्येवमुक्तवा स च दैत्यराजं
 दित्यनामानमविसर्पेण ।
 दृश्यो च दैत्येभ्यस्तु यम
 महानति किंचिदधोमुखं प्राह ॥

{(L 3) B: Ds तथैव (for हर्षो) Ds स (for व) B:
 सुतवो (for र्द)]

While Ds Dns after line 226

18** वाहि सीम महाराम कालरूपो हि दृश्यते ।
 एवं बुद्धि वै पुत्रे शेषाणां नभश्च सदा ॥

Finally, D: T: s: G: s: Ms Dns after line 226

19** य प्राय सर्वभूतानां च वतु स्वयमेव ह ।
 प्रणव सर्वदेवानां सोम्य विष्णु सनातन ॥
 प्रमाणैरपि स्थितः प्रमाण य प्रचक्षते ।
 कतिदेशेव सदसाद्युः सामग्य सामवाचक ॥
 कृत्वा योऽन्य पुराणानां यश्च सनातन । [5]
 योगिपुत्रेव सदा दाम्ग पूज्यो हि सत्तन प्रभो ॥
 सुखद सर्वदेवो शिवमादिकर्ता जगद्देव ।
 नमस्तुभ्यस्व बलैव भूयो भूय पित वृद्ध ॥

{ T: om line 7-8 B: om line 3-5 — (L 3) G:
 अपरिच्छेदे (for व) Ds प्रजापतिश्चैव (for s) Ds
 G(ed) व (for व) — (L 4) Ds सामग्य (for सामग्य)
 — (L 5) Ds कस्यवो (for कस्यवो) T: G: वतुश्च (for
 वतु) — (L 6) Ms नाम (for नाम्ना) Ms वतु (for प्रभो)
 — Ms om lines 7-8 — (I 7) Ds वतुश्च (for वतुश्च)
 T: G: s s सरदा (for 'रो) G: जित (for जितश्च) — (L
 8) Ds नमस्तुभ्यस्व प्रयत्नेन (for s) Ds नमश्च (for पित)]

COLOPHON om in T: s: G: s: Ms — Mention of
 the Epic Ks Dn Dns D: s — Mention of Khila
 V: s B Dn Ds Ds s — Sub-parran K: s s N: s
 V: s B: s Dn Ds Ds s s नारदियस्य — Adhy name
 Ks Ms नारसिंहप्रायश्चित्त, B Ds प्रह्लादावयस्य, D: नारसिंह
 रूपवर्णयस्य Ds नारसिंहावयस्य — Adhy no Vs 229;
 Dn Dns 228; Ds 244, Ds 223, G: 227, Ms 3

वैशंपायन उवाच ।

प्रह्लादस्य ततः श्रुत्वा हिरण्यकशिपुर्वचः ।
 उवाच दानान्तर्धानस्यगणश्च गणाधिपः ॥
 स्योन्त्रो गृह्यता शीघ्रमपूर्वं तनुमासिन्धः ।
 यदि वा सशयः कश्चिद्दध्यता वनगोचरः ॥ [230]
 सद्युत्वा दानवाः सर्वे स्योन्त्र मीमविक्रमम् ।
 परिक्षिपन्तो मुदितास्त्रासयामासुरेजसा ॥
 सिंहनादं विमुच्यथा नरसिंहो महावज्रः ।
 यमञ्ज ता सभा दिव्या व्यावित्तास्य इयान्तकः ॥
 सभाया भव्यमानाया हिरण्यकशिपुः स्वयम् ॥ [235]

T₁ G₁ om the ref — (L. 227) K₁ N₁ s V₁ s B₁
 Dn D₁ D₁ s s तु सद्य, B₁ s T₁ s G₁ s s M₁ s वच ; G₁ स
 सद्य (for सत्) M₁ श्रुत्वा तु यमन गत्वा (for ") B₁ च स ;
 T₁ s G₁ s s प्रह्नु (for दय) M₁ हिरण्यकशिपोस्तादा (for
 ") — After line 227, D₁ T₁ s G₁ s s M₁ s s 229

20** ध्वसेति च तदा पुत्र रोषाश्वद्वयोत्तम ।
 कोऽयं विष्णुस्त्वया त्वं कोऽयं देव मन्वानम् ।
 भव विष्णु सदा विष्णुमोक्षिभिर्व्य इत्युत ॥
 इत्यश्वद्व तदा रोष दुष्टो दृष्टा जनार्दनम् ।

[(L. 1) G₁ तथा पुत्र (for तदा पुत्र) D₁ G₁ यो
 तम T₁ G₁ s ध्वस ध्वसेति च तदा पुत्र रोषाश्वद्वयोत्तम — (L.
 2) D₁ क्वासीय, G₁ त्वावासी, M₁ च वा एसी (for त्वा
 श्व) D₁ विष्णु (for देव)]
 — (L. 208) D₁ दनुजात् (for दानवात्) D₁ सगणप्रदनुजा
 धिप (for ") — (L. 229) T₁ s G₁ s M₁ s एष (for
 मीमम्) V₁ माधिन (for मानित) — (L. 230) D₁ s s
 य (for वा) G₁ सद्य, M₁ सद्य (for कश्चिद्) — After
 line 230 T₁ s G₁ s s M₁ s s an ad colophon [Sub-
 parteron G₁ s s M₁ s मात् (G₁ द्) सिंहमादुर्भय — Adhy
 name T₁ G₁ हिरण्यकशिपुसभायां भगवद्वतान्महाद्विवायम्
 — Adhy no T₁ 284, T₁ 295, G₁ s 286, G₁ 287,
 M₁ 5]

— After the above, T₁ s G₁ s s ins
 21** वैशंपायन उवाच ।
 श्रुत्वा तु यमनं तस्य हिरण्यकशिपोमदा ।
 — (L. 231) T₁ s G₁ s s M₁ s त दानवगण सर्वे (for
 ") — (L. 232) T₁ s G₁ s s M₁ s चरिष्यं सर्वे मत्र
 (for ") — After line 232 D₁ ins

22** दस पञ्च तथा कोटिर्नायाय महावत् ।
 न विद्वद्युर्महानि सुसर्पा दिव्यस्त्रिच ॥
 — B₁ om lines 233 236 — (L. 233) G₁ M₁ s सहि

निक्षेपास्त्राणि सिंहस्य रोपध्यातुल्लोचनः ॥
 सर्वास्त्राणामथ श्रेष्ठ दण्डमस्त्र सुभेरयम् ।
 कालधक तथात्युष्ट्र विष्णुचक्र तथापत्म् ॥
 धर्मचक्र महाचक्रमजित नाम नामत ।
 चक्रमेन्द्र तथा घोरस्त्रमिन्द्र उदैर च ॥ [240]
 पैतामह तथा चक्र त्रैलोक्यमहितस्त्रम् ।
 विचित्रामसनी चैव शुक्राष्ट्रं चासनिद्रयम् ॥
 रौद्र तदुर्मं शूल च कट्वाल मुसल तथा ।
 अश्व ब्रह्मक्षिप्रैश्च ब्राह्मणैश्च नथैश्च ॥
 ऐपीकमस्तमेन्द्र च आग्नेय शैशिर तथा । [245]

(for सिंह) K₁ N₁ s V₁ s B₁ D (except D₁) मदित्वा
 (for विष्णुय) Rom Poona eds पुत्र सिंहो (for नरसिंहो),
 — After line 233, T₁ s G₁ s s M₁ s s ins

33** हुकारेण तदा सर्पान्दानवास्त्रामपन्दरि ।
 — (L. 234) L₁ s N₁ s V₁ s B₁ Dn D₁ D₁ s T₁ G₁
 सर्वो, T₁ G₁ s M₁ s तात्, Rom Poona eds G₁ ed,
 रम्या (for विपदा) — After line 235, T₁ s G₁ s s
 M₁ s s ins

34** उवाच च आसनासम्पासिद्दमाद व्यमुद्यत ।
 — (L. 236) M₁ s विपदि (for विक्षेप) B₁ s D₁ (marg)
 रोषास्त्रि, T₁ s G₁ s s M₁ s सैषाय (for सिंहस्य) K₁
 न्वतन (for लोचन) N₁ s G₁ s s M₁ s रोपध्यातुल्लो
 क्षण, B₁ s M₁ सिद्धायास्तुतिभ्यः (B₁ कर्मन्) (for ")
 — (L. 237) K₁ s N₁ s V₁ s D₁ D₁ s T₁ G₁ M₁ s उदैर
 (for श्रेष्ठ) N₁ सुदारमम् (for सुभेरयम्) — (L. 238)
 K₁ s D₁ s चर्म (for विष्णु) K₁ N₁ s V₁ s B₁ D
 (except D₁) [एव च (for [क]एवम्) — K₁ om line
 239-240 V₁ om line 239 — (L. 239) K₁ D₁ s
 विष्णु (for यमं), I s T₁ s G₁ s M₁ s सद्यचक्रम् — (L.
 240) D₁ वज्रम् (for चक्रम्) T₁ s G₁ s s M₁ s प्रह्वर्क
 महाभ (M₁ तथा भयम् (I s ") — (L. 241) T₁ s
 K₁ s s M₁ s [स]युग्म, G₁ क्षोभ (for यत्) K₁ s B₁
 नक्षिर्त वाम् V₁ s V₁ s Dn "तं हिनम्, B₁ s M₁ "तं
 तथा (for तत्परम्) K₁ त्रैलोक्यसमन् हि तत्; D₁
 "वपसर्हं हिनम्; D₁ "वपसर्हताहिनम्; T₁ s G₁ s s M₁
 "वपसर्हं वरम् (for ") — (L. 242) T₁ s G₁ s s
 M₁ s मुञ्चाम् (for ") D₁ शुक्राष्ट्रं चासनिद्रय (for ")
 — (L. 243) T₁ s G₁ s M₁ s तयोर्धे (for तदुर्मं) D₁
 कपात्र (for कट्वाल) — K₁ B₁ om lines 243 247 V₁
 D₁ D₁ om line 245 — (L. 245) D₁ पैतामहम् च तथा,
 T₁ s G₁ s s M₁ s पैतामह तथैषोदै (for ") — (L. 246)

वायव्यं मथन नाम कापालमथ किंकरम् ॥
 तथा चाप्रतिमां शक्तिं मोक्षमखं तथैव च ।
 अखं ह्यशिरश्चैव सोमाख शिशिरप्रभम् ॥
 पेशाचमखममितं सार्षपमं तथाद्वुतम् ।
 मोहन शोषणं चैव सतापनविलापनम् ॥ [250]
 वर्णं पातन चैव रसार्द्रं चैव सुदारुणम् ।
 कालमुद्रमक्षोभ्य क्षोभणं च महाबलम् ॥
 सवर्तं मोहनं चैव तथा मायाधर परम् ।
 गान्धर्वमखं द्युतितमसिरसनं च नन्दकम् ॥
 प्रस्वापनं प्रमथनं धारुणं चाखमुत्तमम् । [255]
 अखं वायुपतं चैव यस्याप्रतिहता गतिः ॥
 एतान्यखाणि सर्वाणि हिरण्यकशिपुस्तदा ।
 चित्रेण नारसिंहस्य वीतस्वाम्येयधादुतिः ॥
 अखैः प्रग्नलितैः सिंहमावृणोदसुराधिपः ।

विषस्तान्धर्मसमये हिमवन्तमिवांशुभिः ॥ [260]
 स हि वर्षानिलोद्भूतो दैत्यानां सैन्यसागर ।
 क्षणेनाप्लावनवर्तिहं मैनाकमिव सागरः ॥
 प्रासैः पाशैश्च शूलैश्च गदामिर्मुसलेस्तथा ।
 वज्रैरशानिकल्पैश्च शिलाभिश्च महादुर्भेः ।
 मुहूर्तैः कूटपाशैश्च शूलोदूरलपर्वतैः ॥ [265]
 श्वत्नीमिश्रं वीताभिर्वन्देति सुदारुणैः ॥
 ते दानवाः पाञ्चगृहीतहस्ता
 महेन्द्रप्रयासनिस्तुल्यवेगाः ।
 समन्ततोऽभ्युद्यतवाहुशुश्रूषाः
 — स्थितास्त्रिदीर्घा इव नाग्यनेत्रा ॥ [270]
 सुरर्णमालाकुलमुपिताङ्गा-
 ञ्जीनामुनाभोगविविभूषिताङ्गाः ।
 मुच्यन्तीदामविविभूषिताङ्गा

K₁ s N₁ D₁ D₁ s s प्रथम (for सयने) T₁ s G₁ s s
 M₁ s वायव्य वाह्य चैव (for °) T₁ s G₁ s s M₁ s कट्ट
 गम् (for किंकरम्) — (L 247) V₁ B₁ s T₁ s G₁ s s
 K₁ s [अ]प्रतिहता (for चाप्रतिमा) K₁ om. 246^a-254^a
 — (L 248) T₁ s G₁ s s M₁ s सोमाख शिशिर तथा (for
 °) — M₁ s cm line 248 — (L 249) N₁ B₁ s D₁
 अमितं, T₁ G₁ s द्युतित, T₁ अहित (for अमित) K₁ s s
 N₁ V₁ s D₁ s सयम्, D₁ हाचम् (for सार्षपम्) — (L
 250) G₁ s M₁ s वर्णं (for मोहन) K₁ B₁ T₁ G₁ s
 विलापनं (for पतम्) — (L 251) V₁ D₁ s वर्णं, B₁ s
 D₁ कृमण (for वर्णं) T₁ G₁ दाह्य, G₁ तापन (for पातन)
 D₁ G₁ M₁ s वर्णं तापन चैव, D₁ क्षोभण तापनं चैव, G₁
 वर्णं दाहनं चैव, Bom Poona eds G(ed) ज्ञमण प्रापणं
 चैव (for °) K₁ D₁ रसार्द्र चैवान दा (D₁ °रदा) रणम् (for
 °) — (L 252) T₁ G₁ s s M₁ s भावन (for क्षोभण)
 B₁ D₁ महाप्रभम् (for 'बलम्') — (L 253) T₁ G₁ s
 ज्ञमण (for मोहन) K₁ s s N₁ V₁ s B₁ s D₁ (except
 D₁) संवर्तन मोहनं च (for °) — (L 254) N₁ D₁ T₁ s
 G₁ s M₁ s न-द्वन्द्वम् D₁ (margin as above) नन्दकम्, G₁
 कायनम् (for नन्दकम्) — (L 255) K₁ s D₁ s T₁ G₁ s
 प्रमथन (for प्रमथन) K₁ s D₁ दाह्य, T₁ G₁ s घामनं (for
 वाह्य) — (L 257) T₁ s G₁ s s M₁ s क्षिप्रानि (for
 सर्वाणि) — (L 258) T₁ s G₁ s s M₁ s वायुपतं (for वा
 विक्षेप) — (L 259) T₁ G₁ s M₁ सार्षपम् (for सार्ष
 — (L 261) h. N₁ s V₁ s B₁ D₁ T₁ s G₁ s s M₁ s स

हमर्षानिलोद्भू (K₁ s V₁ s D₁ s D₁ M₁ 'द्'लो, D₁
 (margin) वतिवीर्यो बलोद्भूतो (for °) — K₁ D₁ s cm
 (hapl) line 262 — (L 263) V₁ B₁ s D₁ T₁ G₁ s M₁ s
 लक्षैश्च (for शूलैश्च) K₁ D₁ प्राप्ते प्राप्तिश्च शूलैश्च, Bom
 Poona eds G(ed) प्राप्ते प्राप्तिश्च शूलैश्च (for °) — (L
 264) चक्रे (for वज्रैश्च) B₁ s D₁ वज्रैरशानिमिश्रैश्च (for
 °) T₁ G₁ s M₁ s सार्षभिश्च (for शिला) K₁ D₁ s सट्ट
 (for महा) — After line 266, K₁ s B₁ s D₁ s s

25^a परिवार्य समस्तानु निद्रमुले हरिं तदा ।

स्वल्पमप्यस्य न क्षुण्णमूर्तिस्त महात्मन ॥

[(L 1) B₁ Bom Poona eds G(ed) निद्रमलैश्च, B₁
 निद्रमलैश्च (for निद्र मुले) — (L 2) K₁ s D₁ शरीरल
 (for क्षतिव्य)]
 — Before line 267, D₁ s s वैरापावन उवाच — (L 267)
 T₁ s G₁ s s M₁ s ते दानवा हस्तगृहीतराणां — (L 268)
 D₁ वेगास्त्रि, D₁ तुल्या (for 'वज्रा') — (L 269) B₁ D₁
 D₁ s-द्वन्द्व, T₁ s G₁ s s M₁ s कादा (for 'दादा')
 — (I 270) K₁ N₁ V₁ s B₁ s D₁ (except D₁) T₁ G₁ s
 पञ्चमेन्द्रा (for नागपेया) — (L 271) D₁ s-नोभिर्गङ्गा
 (for भूयि) — K₁ om (hapl) lines 272-273 — (L
 272) K₁-s N₁ V₁ s B₁ D₁ (except D₁) नात्र (K₁ हारा,
 D₁ s नागा द्विदामो D₁ यो, D₁ ना भाषि (D₁ 'वि' नद
 गात्रा, B₁ s D₁ श्रीपाञ्चकामृतिभोगमा (B₁ 'रा' ज, T₁ s
 G₁ s-सिधिनचीनाञ्चकामृतिगात्रा (G₁ बहमात्रा, G₁ बह
 नात्रा) — (L 273) D₁ s D₁ s-भूषिताङ्गा T₁ s G₁ s s

पञ्चास्या लेलिहानाश्च काष्णगृध्रमुखास्तथा ॥ [300]
 विबुजिह्वाक्षिणीर्षाश्च तमोन्कामुग्रसंक्षिप्ताः ।
 महाग्रहनिभाश्चान्ये दानवा बलदर्पिता ॥
 कैलासपुपुत्सस्य शरीरे शरवृष्टयः ।
 श्वध्वस्य मृगेन्द्रस्य न व्यथा चक्रुराहवे ॥
 एव भूयोऽपरान्धोरानसृजन्दानवाः शरान् । [305]
 मृगेन्द्रस्योरसि मुक्ता निःश्वसन्त इयोरग्राः ॥
 ते दानवशरा घोरा मृगेन्द्राय समीरिताः ।
 विषय जग्मुराकाशे रघोता इव पर्वते ॥
 ततश्चक्राणि दिव्यानि दैत्याः क्रोधसमन्विताः ।
 मृगेन्द्राय क्षिपन्त्यास्तु प्रज्वलन्तीय सर्वशः ॥ [310]
 तैरासीद्गगन चक्रे सपतङ्गिः समावृतम् ।
 युगान्ते समकाशद्विभ्रन्सर्वैर्पदैरिव ॥
 तानि चक्राणि वदन् प्रविशन्ति विभ्रान्ति वै ।

मेघोदरदरी घोरा चन्द्रमूर्धमहाविव ॥
 वानि चक्राणि सर्गाणि मृगेन्द्रेण महात्मना । [315]
 निर्गीर्णानि प्रदीप्तानि पायकार्षिःसमामि वै ॥
 हिरण्यकशिपुर्दैत्यो मूयः प्रासृजदूर्जिताम् ।
 शक्तिं प्रज्वलित घोरा हुताशनतडित्तमा ॥
 तामापतन्ती सप्रेक्ष्य मृगेन्द्रः शक्तिमुत्तमाम् ।
 हुंकारेण रोद्रेण बभञ्ज भगर्गस्तदा ॥ [320]
 रराज भग्ना सा शक्तिर्मृगेन्द्रेण महीतले ।
 सविस्तुलिङ्गा ज्वलित महोत्सेय नभश्च्युता ॥
 नाराचपङ्क्तिः सिंहस्य स्रष्टा रेजे विदूरतः ।
 नीलोत्पलपलाशाना मालेवोज्ज्वलदर्शना ॥
 गर्जित्वा तु यथाकाम विक्रम्य च यथामुत्तमम् । [325]
 तत्सेन्यमुत्सारितवास्तुणामाणीव मारुतः ॥
 ततोऽश्मवर्ष दैत्येन्द्रा व्यसजन्त नभोगताः ।

— (L 299) K₁ s D₁ महाबला (for भयावहा) G₁ s
 हुतास्त्राश्च भयावहा (for ^s) — (L 300) D₁ T₁ s G₁ s-s
 सिंहात्वा (for पञ्चात्वा) G₁ om lines 300^s-303^s D₁ कक
 (for काक) — (L 301) T₁ G₁ s s M₁ s चक्रोर्षात्
 (for त्रिस्तोर्षात्) D₁ s सतिभा (for सतिवा) Bom
 Poona ed¹ G(ed) सद्योक्ताभिममजना (for ^s) — (L
 302) K₁ N₁ s V₁ s B D₁ D₁ s T₁ G₁ M₁ महाग्रह
 B₁ s D₁ मुखात् (for निभात्) B₁ रज (for वर) M₁
 गर्विना (for दर्पिता) — (L 303) B₁ कैलासमित्रसकाश-
 (for ^s) V₁ B₁ s T₁ s G₁ s s M₁ s वृष्टिनि (for-वृष्टय)
 — (L 304) K₁ श्वध्वस्यासुरेन्द्रस्य (for ^s) — (L 305)
 T₁ G₁ s M₁ s सतस्तु बहरो घोरात्, T₁ G₁ s घर्गर्गस्या
 (G₁ s चास्या) अ ते घोरात् (for ^s) K₁ सृजन्तो (for अस्तु
 अस्तु) N₁ दानवात् (for 'वा') — (L 306) V₁ कोषात्
 (for मुक्ता) B₁ s D₁ s मृगेन्द्रोऽसि स्रुद्धा, D₁ स्रुद्धोऽसि
 क्रोधात् (for ^s) — (L 307) T₁ मृगेन्द्रेण T₁ G₁ s 'न्द्रस्य
 G₁ न्तु S₁ s 'न्द्रस्य (for 'न्द्रात्) K₁ मृगेन्द्रस्य समर्पिता
 (for ^s) — (L 308) D₁ विस्तुष्ट पनुयुक्ता (for ^s) T₁ G₁ s
 शान्ते (for पर्वते) — (L 309) G(ed) चाक्राणि (for
 चक्राणि) B₁ s घोराणि D₁ दैत्यानि, T₁ G₁ s दैत्यानि (for
 दिव्यानि) V₁ तदा गता (for समन्विता) — (L 310)
 N₁ s V₁ B D₁ D₁ s T₁ G₁ s s M₁ s [जा]क्षिपन्ति
 (for क्षिपन्ति) T₁ बाणैर् (for [जा]तु) B₁ s प्रज्वलन्ति सम्-
 मन्तव, D₁ प्रज्वलन्तीव सर्वेश (for ^s) — (L 311) D₁ ते
 शरावर्षी गदां सर्वे (for ^s) D₁ (mar.) पतद्भिः (for सप-

तद्भिः) B₁ समावृतम्, T₁ 'वृता, T₁ G₁ s M₁ s 'समन्तत',
 G₁ समावृता (for 'वृता' D₁ संपतन्त सन्तत (for ^s)
 — (L 312) B₁ T₁ s G₁ s s M₁ s चन्द्रादिरवैर् (for
 चन्द्रस्यैर्) — After line 312, T₁ s G₁ s s M₁ s
 ins

26^{ss} तानि चक्राणि दिव्यानि मृगेन्द्रेण महारमता ।

प्रत्यायुदीर्णानि तदा पायकार्षि समामि वै ॥

— D₁ om (hapl) line 313 314 — (L 313) T₁ s G₁
 s s M₁ s विश्रमावति भक्ति वै (for ^s) — (L 314) T₁
 G₁ s श्वेत (for घोरा) T₁ G₁ s M₁ s महीधरदरी श्वेत
 (for ^s) — (L 315) T₁ सैव्यानि, T₁ G₁ s s M₁ s [जा]-
 दास च (for चक्राणि) D₁ क्षिपानि तानि चक्राणि, G₁ तास्या
 दास च दिव्यानि (for ^s) T₁ s G₁ s s M₁ s चत्सदा इति-
 रूप (T₁ G₁ s s 'तस्य) वात् (for ^s) — T₁ s G₁ s s M₁ s
 om line 316 — (L 316) G₁ प्रत्यायुदीर्णानि तदा (for
^s) K₁ s D₁ सदाणि (for पायकार्षि) — (L 317) N₁
 ऊर्ध्वा, T₁ G₁ s M₁ s उन्वला (G₁ ल) य (for कर्णिताम्)
 — (L 318) T₁ G₁ रदो दाक, G₁ s s M₁ s एतो दाक
 (for हुताशन) N₁ V₁ समप्रमाम् (for तदित्) — (L
 319) T₁ s G₁ s s M₁ सद्यताम् (for उत्तमाम्) — (L
 320) D₁ चोप्रेण (for रोद्रेण) — (L 321) V₁ सज्जाला,
 D₁ सज्जाला (for ज्व) T₁ G₁ s s M₁ s दिवश्च्युता (for
 नभ) — (L 322) V₁ s B D₁ क्षिता, T₁ s G₁ s s
 M₁ s प्रह्ला (for स्रष्टा) — (L 324) D₁ [जा]रहृद (for
 [ज]ज्वलत्) — (L 325) T₁ G₁ s M₁ s स गर्जित्वा (for

नगमात्रैः शिलाखण्डैर्गिरिकूटैर्महाप्रभैः ॥
 तदश्मवर्षं सिंहस्य गात्रे निषिन्ति महत् ।
 दिशो दश प्रकीर्णं हि रज्योत्तमप्रकरो यथा ॥ [330]
 तमदमौषेर्द्वितिसुतास्तदा सिंहमर्दिदम् ।
 प्राच्छादयन्त्या मेघा धाराभिरिव पर्वतम् ॥
 न च त चालयामासुर्द्वैलौघा देवमास्थितम् ।
 मीनश्रेया यलश्रेष्ठ समुद्र इव मन्दरम् ॥
 ततोऽश्मवर्षं निहतं जलवर्षमनन्तरम् । [335]
 धाराभिरक्षमात्राभिः प्रादुरासीत्समन्ततः ॥
 नमसः प्रच्युता धारासिन्धवेणाः सहस्रशः ।
 आगुण्यन्सर्वतो ज्योम दिग्गङ्गोपदिशस्तथा ॥
 धाराणां समिपातेन वायोर्धित्फुजितेन च ।
 वर्षता ऋषे वर्षेण न प्राज्ञायत किञ्चन ॥ [340]
 धारा द्विवि च सप्तक वसुधाया च सर्वशः ।
 न स्पृशन्ति स्म त सत्र निषत्तन्त्रोऽनिश भुवि ॥
 बाह्यतो यदुपे वर्षं नोपरिष्टानु घृष्टवान् ।

सृगेन्द्रप्रतिरूपस्य स्थितस्य भुवि मायया ॥
 हृतेऽश्मवर्षं तुल्यो जलवर्षं च शोषिते । [345]
 ससज्जुर्दानवा सायामभि वायु च सर्वशः ॥
 नभसः प्रच्युतञ्चैव तिग्मवेगः समन्ततः ।
 ज्वालाभाली महापिरो वीभ्रतेजाः समन्ततः ॥
 स सृष्टः पावकस्तेन दैत्येन्द्रेण महात्मना ।
 न शशाक महावेत्रा दग्धुमप्रतिमौजसम् ॥ [350]
 तमिन्द्रस्तोत्रदैः सार्धं सहस्राक्षोऽमिनद्युतिः ।
 महता तोयवर्षेण जगत्यामास पावकम् ॥
 तस्या प्रतिहताया तु गाथाया भुवि दानवाः ।
 ससज्जुर्बैरसकाश वमस्तीव्र गमन्ततः ॥
 तमसा सघृते लोके दैत्येष्वान्तापुषेषु वै । [355]
 स्वतेजसा परिहृतो विवाकर इवावभौ ॥
 त्रिजिह्वा झुकुटी चाप्य वदज्जुर्दानवा रणे ।
 कलाटस्या त्रिकूटस्या गङ्गा निपथगामिव ॥

Colophon

गजिन्द्रागु) T₁ G₁ + स गजित्वा यथाप्राय (for^a) — (L 326) D₂ उत्सहितवाय (for हितवाय) J₂ नृजानीव च
 मारुत (for^a) — (L 327) K₂ हनेवा (for दैत्येन्द्रा) D₂
 तदश्मवर्षं हि दैत्येन्द्रा (for^a) — (L 328) V₂ D₂ कटैर,
 G₂ (ed) गण्डैर (for खण्डैर) T₂ G₂ + कटैर (for खण्डैर)
 T₂ G₂ + M₂ + सिदिशङ्क निभेस्तथा (for^b) D₂ तस्य गात्रे
 श्मवर्षं हि शिलाखण्डैर्महाप्रभैः — (L 330) T₂ G₂ + M₂ +
 महामूर्ध्नि निषादितम् (for^a) — (L 330) J₂ G₂ + M₂ +
 ज्योत्स्नपरा इव (for^a) — (L 331) T₂ + G₂ + M₂ +
 तदमौषेर्द्वैत्यगणा (for^a) G₂ + M₂ + अथादैवम् (for
 मर्दिदम्) — (L 332) T₂ + G₂ + M₂ + छदनापकिते
 मेघा (for^a) B D₂ लौघ (for ह्य) — D₂ om lines
 333 360 — (L 333) K₂ + D₂ तादवामासुर (for चाल)
 K₂ + D₂ दैवेया (for द्वैलौघा) T₂ दैत्योवा वेगमास्थिता T₂
 G₂ + दैत्येन्द्रा विषदासिना, M₂ दैत्योवा देहमास्थिता (for
^a) — (L 334) V₂ D₂ जीमवेम T₂ G₂ + M₂ चितो (for
 वेगा) N₂ B₂ Poona eds G₂ (ed) पर्वतम् (for मन्द-
 रम्) — (L 335) N₂ विगतं, N₂ V₂ + D₂ G₂ निहितं, B₂ +
 G₂ M₂ विज्ञे, T₂ अपि हते (for पाते) D₂ ततोऽश्मवर्षेण
 सम M₂ पंमभयम् (for^a) K₂ जलवर्षमनन्तरम् (for^a)
 — (L 337) धाराभी रज्जुमाकाशिव (for^a) — (L 337)
 D₂ + स द्विग्व (for सिम्) T₂ + G₂ + M₂ + समन्तत

(for सहस्र) — (L 338) D₂ + पर्वतम् (for सर्वतो) D₂
 (marg) + योसिन (for ज्योम) D₂ om lines 338^a 339^a
 — (L 341) V₂ D₂ समुक्ता; G₂ सभाषा (for सत्ता)
 T₂ G₂ + M₂ + धारा वै द्विवि सज्जुर्वा (for^a) — (L 342)
 D₂ सम, T₂ निषते (for सम ह) T₂ + G₂ + M₂ दैव (for
 तत्र) T₂ G₂ भुव स्थले (for स्थिता भुवि) — (L 343)
 K₂ V₂ D₂ + वल्ले, V₂ T₂ + G₂ + M₂ + वदज्जुर्वा (for वै)
 K₂ V₂ D₂ दहवा N₂ V₂ B₂ D₂ वृष्टिमा, B₂ + D₂ T₂
 G₂ + M₂ + तोयवा, D₂ D₂ घृष्टम् (for घृष्टवा) — (L
 344) G₂ + ह्येण (for रूपर) — (L 345) T₂ G₂ + M₂
 क्षमन्त (for च सर्वे) B₂ क्षत्रियासुमसीरिताम्, T₂
 G₂ + M₂ वल्लि M₂ क्षत्रि यापु मन्तत (for^a) — T₂ G₂
 M₂ + om lines 347 350 — (L 347) K₂ + N₂ + V₂
 D₂ D₂ विगमयेना, D₂ तेना (for वेना) — K₂ + D₂
 om (hapl) line 348 — (L 348) V₂ B₂ + हुनराज
 (for मन्मन्त्र) — (L 351) B₂ + T₂ + G₂ + M₂ +
 गदायु (M₂ + 'म) ति (for क्षमिन्नुति) — (L 353)
 D₂ दानवा भुवि मायया (for^a) — G₂ om lines 354-
 357 — (L 354) T₂ G₂ M₂ + तस्ते (for तीव) — (L
 356) T₂ + G₂ + M₂ + [जा]यम् (for [जा]यमी) — (L
 357) N₂ त्रिवाधा (for त्रिजिह्वा) K₂ चारुते, T₂ G₂ हस्य
 (for चारु) — (L 358) K₂ मदेवाय (for त्रिहृत्वा)
 Colophon om in D₂ T₂ + G₂ + M₂ + — *Lentzen*

वैशांपायन उवाच ।

ततः सर्वासु मायासु हासासु द्वितिनन्दनाः ।

हिरण्यकशिपुं देत्या विपण्णाः शरणं गत्वाः ॥ [360]

ततः प्रज्जलितः क्रोधात्प्रदहन्निव तेजसा ।

हिरण्यकशिपुर्देत्यश्वालयाभास मेदिनीम् ॥

ततः प्रक्षुभिताः सर्वे सागराः सलिलकटाः ।

चलिता गिरयः सर्वे सक्काननयनदुग्धाः ॥

तस्मिन्कुपे तु वैरेयेन्द्रे तमोभूतममूलगतम् । [365]

तमसा समवच्छन्ने न प्राक्षायत किंचन ॥

आयहः प्रवहक्ष्व विवहक्ष्व समीरणः ।

परावहः सवहक्ष्व उहहक्ष्व महानलः ॥

तथा परिवहः श्रीमान्मान्ता भयशंसिनः ।

इत्येते क्षुभिताः सप्त मास्ता गगनेचराः ॥ [370]

ये ग्रहाः सर्वलोमस्य क्षये प्रादुर्भवन्ति वै ।

ते ग्रहा गगने दृष्टा विचरन्ति यथामुपमम् ॥

अयोगतश्चक्राण्यु सर्वेपृष्ठेषु चन्द्रमाः ।

समग्र सहनशत्रं प्रजग्याय नमो निशि ॥

विपर्ययं च भगवान्गतो दिवि दियाचर । [375]

कृष्ण वज्रध्वं महाल्लक्ष्यते स्म नभस्तले ॥

अमुञ्चचासिता सूर्यो धूमवर्ति महाभयाम् ।

of the Eye Ks Dn Ds Ds : : — Mention of
Añña V : s B Dn Ds Ds : — Adhy name K Ns :
V : s B Dn Ds Ds : : नारायणम् — Adhy no Vs
231] Dn Ds 330, Ds 217, Ds 125

Ds Ts Gs : s Ms s om the ref — (L 359) Ks Ds
सर्वाणि (for 'दु') Ks -दाया (for 'नन्दन') Ts Gs :
Ms हासासु सुभि दाया (for 's') — Ks Ds om lines 360-
361 — (L 360) Ns Ds Gs हैत्य Ts Gs सर्वे (for
देत्या) — (L 361) Vs Ds प्रहसन् (for प्रदहन्) Vs
Ds s Ds चक्षुषा (for तेजसा) — Ts Gs Ms ins after
line 361 Ms after line 364

27** तदा महान्तमकरोन्मुक्तेन्द्रियेव पश्यत ।

— Ts Gs Ms, s om lines 362-364 — (L 362) Ns
ववहपविच मेदिनीम् (for 's') — (L 363) Ks प्रक्षोभिता
(for प्रक्षु) Ds सागराश्च समन्तर (for 's') — Ks s Ns
Ds om lines 364-365 Ts Gs s om line 364 — (L
364) Vs s B Ds Ds कालगामि च सर्वस्य (for 's') — (L
365) Vs s पुनरे दुः Ds युष्मदि (for युजे तु) Ts तमोम
वम् (for 'भूतम्') — Ts Gs Ms s om line 366 — (L
366) Ks तेजसा (for तमसा) Ks s Vs s Ds Ts Gs s
तमसा समवच्छन्ने (for 's') — After line 360 Ts Gs s
ins

28** तदा हिरण्यकशिपुं ब्रुव कालान्तकोषम् ।

— (L 367) Bom ed अहह (for 'स') Ds G(ed) सम
न्त (for समीरण) — After line 367, Ns ins

29** एते धान्ये च अहो घोरा दानवयोधिन ।

— (L 368) Ns Bom ed G(ed) परा Ns विवहः सवह
अह (for 's') Ds समीरण (for महाच्छल) — (L 369)
Bs s Ds Ts Gs s दयाय, Ms s दयाय (for माहना)
Ts Gs s उपायानि मदानि च (for 's') — (L 370)

Ks हास्ता (for क्षुभिता) Ks (marg) Ds (also as
above) सर्वे (for सप्त) Ls क्षुभिता, Gs Ms s मरुतो
(for मास्ता) — (L 371) Ts भय, Gs s भये (for क्षये)
— (L 372) Ds दुष्टा, Ds Ts Gs s Ms s दृष्टा, Gs दृष्ट
(for दृष्टा) Ds s Ds स्वचक्षुः, Ts s Gs s Ms s दृष्ट
श्च (for विचरन्ति) — After line 372, Ts s Gs s Ms
Ms s ins

30** कल्पान्तं सयमवस्तुत्वा देवा सदासदा ।

विषेदमोक्षान्तरं तथा कल्पावशेषिनः ।

पुष्कलाचामया मेघा प्राचरन्त नमन्त ।

तस्मिन्प्रसूयते दैत्ये क्षुब्धो मूलसमूलकः ।

[L 1] Ts Ms कल्पान्तं समन्तं (Ms 'ममन्त') (for
's') Ms ब्रुवा (for ब्रुवा) — (L 3) Gs Ms प्राचरन्त
(for 'वन्त') Ts Gs सहस्रतः (for समन्त) — (L 4) Gs
प्राचरि (for प्राचरे) Ms तस्मिन्प्रसूयते (for 's') Ts
Gs लाह (for लून) Ts समानु (for 'समूह')]

— (L 373) Ts Gs s अयोगतश्च (for अयो) Ks Ns
Ds s च हासासु, Bs Ds वाय्वचरद्, Da Gs s Ms वाय्वचरद्,
Ts Gs वाय्वचरद्, Ms वाणि चरद् (for चक्राण्यु) Ds
Bom Ponna eds G(ed) हासा (for चन्द्रमा) Ks s
सर्वेपृष्ठेषु चन्द्रमा, Vs s सर्वेपृष्ठेषु च, Bs s Ds Ts Gs s
Ms s योग द्विवि (Ts Gs निवि) निवारक Bs 'च' Ds Ds
सर्वक Ds रक्षेपु चन्द्रमा (for 's') — (L 374) Ns Gs s
Ms समह, Ts हा (for ह) Ts Gs नक्षत्राद्, Gs Ms s
'क्षु', Gs 'व्रह्म' (for 'व') Bom Poona eds G(ed) नृप
(for निवि) Ts Gs s Ms s तारापतिरिदम् (for 's')
— (L 375) Ts Gs s Ms विवर्जिता (for 'व') — (L
376) Ts s Gs s तदा (for महाल्ले) Ks s Ds अय, Ns
Gs s Ms सु (for स्म) Ks s Ds महाल्ले, Ts s Gs s Ms
Ms महादिवि (for वमस्तले) — (L 377) Ks s भव

गगनस्थश्च भगवानमीक्ष्य परिविप्यते ॥
 सप्त धूमनिमा घोराः सूर्या दिवि सस्युत्थिताः ।
 सोमस्य गगनस्थस्य प्रहास्तिष्ठन्ति शृङ्गायाः ॥ [380]
 धामे च दक्षिणे चैव शिखी कुम्भरूपती ।
 शनैश्चरो लोहिताङ्गो लोहितार्कसममुत्तिः ॥
 सप्तं सप्तभिरोद्दन्ति तुराणि गगनेचराः ।
 शृङ्गाणि शनकैर्घोरा युगान्तावर्तका प्रहाः ॥
 चन्द्रमाः सह नक्षत्रैर्महैः सप्तभिरावृतः । [385]
 चराचरविनाशाय रोहिणी नाभ्यनन्दव ॥
 गृहीतो राहुणा चन्द्र उल्काभिरभिहन्त्यते ।
 उल्का प्रचरलिनाश्चन्द्रे प्रबेलुर्घोरसृग्नाः ॥
 देवानामपि यो देवः सोऽप्यवर्षत गोणितम् ।

अपतगद्गनादुल्का विधुद्रपादनिखना ॥ [390]
 अकाले च ह्रमाः सर्वे पुषिताश्च फलन्ति च ।
 लनाश्च सफला सर्वा थाः प्राहूर्दैत्यनाशनम् ॥
 फले फलयन्नायान्त पुष्पे पुष्प तथैव च ।
 तन्मीलन्ति निमीलन्ति हसन्ति च रुदन्ति च ॥
 विमोक्षन्ति च गम्भीर धूमायन्ति ज्वलन्ति च । [395]
 प्रतिमाः सर्वदेवाना कथयन्ति युगक्षयम् ॥
 आरण्यैः सह ससृष्टा ग्रान्थाश्च मृगपक्षिणः ।
 तुङ्गुर्भैरव वन मृगेन्द्रे समुपस्थिते ॥
 नद्यश्च प्रतिष्ठोमानि वहन्ति कलुषोदकाः ।
 न प्रकाशन्ति च दिशो रक्तंणुसमाकुलाः ॥ [400]
 वानस्पत्या न पूज्यन्ते पूजसाहार्ः कथंचन ।

रूप (for अनुसूच) T₂ G₂ s M₂ s सूयो T₂ G₂ जावं
 (for सूयो) D₂ भूमसिद्धि (for बहि) V₂ T₂ G₂ मन्वावहा
 (for मन्वावहा) T₂ G₂ s धूमनाशा विभावसु M₂ s
 'वर्तिर्विभावसु (for ^a) — (L 378) B₂ s D₂ सवेत (for
 मन्वीक्ष्य) K₂ s D₂ D₂ s सवते, N₂ V₂ s इत्यने,
 T₂ s G₂ s वीक्ष्यते (for विप्यते) — (L 379) G₂ सासि
 (for सप्त) B₂ D₂ सूर्यादि (for सूर्या दिवि) N₂ V₂ s
 D₂ सूर्यदिप्ता (for 'दिप्ता) — (L 380) D₂ सोमश्च
 गगनस्थश्च (for ^a) — (L 381) T₂ s G₂ s चार्क (for
 चैव) V₂ सूर्य (for सूर्य) — (L 382) K₂ लोहिताङ्गो
 (for 'ङ्गो) K₂ शनैः शनैश्चरो लोहितार्क (for ^a) K₂ D₂ T₂ G₂
 लोहिताङ्ग (for 'ङ्गो) — (L 383) N₂ s V₂ s D₂ G₂
 रोहन्त (for 'न्ति) B₂ s D₂ G₂ सप्त सप्तवर्षी (B₂ 'ष्येते)
 हन्त, T₂ s G₂ s M₂ सप्त सप्तभिरोद्दन्त (for ^a) K₂
 सिद्धानि, N₂ पुराणि, B₂ s D₂ T₂ s G₂ s M₂ s तर्षे च
 (for तुराणि) — (L 384) Bom Poona Cal eds
 G(ed) कर्तकैर (for 'कैर) D₂ युगा-आवर्तमनिवा (for ^a)
 — (L 385) B₂ s D₂ G₂ s M₂ s चन्द्रमाश्च सप्तवर्षी
 (for ^a) M₂ s ग्रहैः सह नक्षत्रैः (for ^a) — (I 386)
 V₂ D₂ चराचर (for चराचर) K₂ D₂ D₂ s विनाशाय,
 D₂ विचारण (for विनाशाय) B₂ D₂ वर्णत, D₂ चन्द्रवत्
 (for 'त) — (L 387) B₂ s D₂ सूर्य (for चन्द्र) T₂
 G₂ s M₂ s इव (for ममि) D₂ सूर्यार्धेय प्रहाप्रद (for ^a)
 — (L 388) D₂ M₂ सर्वा, T₂ G₂ चन्द्र (for चन्द्रे) K₂
 D₂ s प्रवेदुर K₂ D₂ प्रवेदुर K₂ च चेलुर (for 'चरे') T₂
 G₂ s M₂ s अचरन्त (G₂ विचरन्ति, G₂ अचरन्त) यथावुत्तम्
 (for ^a) — (L 389) K₂ N₂ B₂ D₂ s T₂ स्यवर्षत,
 K₂ स्य, M₂ सप्त वर्षति (for स्यवर्षत) — (L 390) V₂ s

विधुद्रुका (for 'द्रुका) K₂ s N₂ D₂ s : विधुद्रुका सति
 खना, N₂ विधुद्रुकासत्खना, B₂ 'द्रुपा नडासि, D₂
 'नडापातसम्बन्धा, T₂ s G₂ s M₂ s 'द्रुपासत्पातुमा (for
^a) — (L 391) B₂ s D₂ T₂ s G₂ s M₂ s अह्रुमा,
 Bom Poona Cal eds G(ed) वायवा (for च ह्रुमा) K₂
 N₂ V₂ s D₂ s D₂ s D₂ s D₂ s पुत्पति च, N₂ B₂ D₂
 D₂ s T₂ G₂ पुत्पति च, T₂ G₂ s M₂ पुत्पति, M₂
 पुत्पति (for पुत्पति) — T₂ G₂ M₂ om (hapl.)
 lines 392-395 K₂ om (hapl.) lines 392-394 — (L
 392) V₂ L₂ सफला, D₂ विषिण, D₂ फलित (for
 सफला) D₂ नाशन, T₂ नाशिन, G₂ नाशिन (for
 नाशनम्) M₂ सदाहर्द्वेदनासम्बन्ध (for ^a) — (L 393)
 [अ]रद्वन्द (for [अ]नाशन) — (L 395) T₂ G₂
 कोशन्ति ज्ञ (for विज्ञोशन्ति) B₂ s D₂ G₂ s M₂ भूमायन्ते,
 B₂ G₂ भूमयन्ति, G(ed) भूमयन्ति (for भूमायन्ति) — (L
 396) D₂ भूमाया (for देवाणां) K₂ V₂ B₂ s D₂
 D₂ D₂ D₂ s कथयन्ते, K₂ N₂ s B₂ D₂ 'यन्ते, D₂
 'यन्ते (for 'यन्ति) D₂ पुरा इतम् (for युगक्षयम्) K₂ D₂
 कथयन्ते पुरा इतम्, T₂ s G₂ s M₂ s 'यन्ते (T₂ G₂ 'न्तो)
 महत्तम् (for ^a) — (L 397) T₂ M₂ सहस्र (for सहस्र)
 — (I 398) D₂ चक्षुर (for चक्षुर) T₂ G₂ s M₂ s
 मृगयुध (G₂ s M₂ 'युध) इत्यनेन, M₂ मृगयुध इव स्थिते
 (for ^a) — (L 399) B₂ D₂ लोम वै, D₂ T₂ 'लोमा हि
 T₂ G₂ s M₂ s 'ल्लवै (for लोमानि) — After line
 399, K₂ N₂ V₂ s B₂ D (except D₂) in

31** अपराहन्ते सर्वे लोकाना सवकारे ।
 — (L 400) D₂ सवरेण, D₂ सवरेण (for सवरेण).
 — (L 401) K₂ s D₂ s D₂ D₂ s s T₂ G₂ s M₂ s व

शेषोऽनन्तो महीपालो दुष्प्रकम्पः प्रकम्पिताः ॥
 शीतान्यन्तर्जलस्थानि पृथिवीधरणानि च ।
 नदा रुद्धेन दैत्येन कम्पितानि ममस्तुत ॥
 आपश्च सहसा क्रुद्धा दुष्प्रकम्परसाः शुभाः । [425]
 नदी भागीरथी चैव सरयू कोङ्किनी तथा ॥
 यमुना चैव कावेरी कृष्णा वेण्णा तथैव च ।
 सुवेण्णा च महाभागा नदी गोदावरी तथा ॥
 चर्मण्यती च सिन्धुश्च तथा नदनदीपतिः ।
 मेकलप्रभवश्चैव गोणी मणिनिभोदकः ॥ [430]

सुश्रोता नर्मदा चैव तथा चैत्रवती नदी ।
 गोमती गोमुल्लाकीर्णा तथा पूर्वा सरस्वती ॥
 मही कालनदी चैव तमसा पुष्पराहिनी ॥
 जम्बूद्वीप रत्नयन्त सर्वरत्नोपभोगितम् ।
 सुवर्णकूटक चैव सुवर्णाकरमण्डितम् ॥ [435]
 महानदश्च छेदित्व शैलसाननभोगितम् ।
 पत्तन कोशकापाणा कुमिल रजताकरम् ॥
 भागवाक्ष महाप्रामाण्युष्टान्वद्भ्रस्तार्थ्य च ।
 सुश्रान्मलान्विदेहाश्च सान्नायान्कानिकोसताम् ॥

Ms. ४ महाभागे (for महीपालो) — (L 423) T₁ ४ G₁ ४
 चारानि (for चरं) — K₁ ४ D₁ om line 424 — (L
 424) T₁ G₁ ४ ४ M₁ ४ सप्त (for सदा) N₁ B₁ D₁ रुद्धेन
 सप्त दैत्येन, B₁ सप्त दैत्येन रुद्धेन, T₁ G₁ सप्तद्वयोश्च G₁
 'द्वेन' दैत्येन (for) — After line 421, K N₁ ४ V₁ ४
 B D₁ D₁ ४ ४ ४ ४ ४

35** पातालतलवारिण्यो नागदेवोचरा शिरा ।
 [B₁ ४ D₁ वारिण्यो (for वारिणा) D₁ नोचरा (for
 नोचरा) K₁ नागवज्रा मलप्रसा (for)]
 While, D₁ T₁ G₁ ४ ४ M₁ ४ ४ ४ after line 424 B₁
 after line 425

36** नागास्तेनोपराधायां पातालतलवारिण ।
 [B₁ ४ वररा (for वराधायां) M₁ नागवज्र पर पाप (for
 ४) B₁ G₁ वारिण D₁ नोचरा (for वारिण)]
 B₁ G₁ M₁ cont T₁ ४ ४ after line 424

37** पाताले महसा रुद्धे दुष्प्रकम्पा प्रकम्पिता ।
 [B₁ रुद्धा B₁ दुष्प्रकम्पा रसगता (for)]
 — (L 425) K₁ जगत्, T₁ G₁ ४ M₁ पाताले (for जगत्)
 D₁ D₁ D₁ ४ T₁ ४ G₁ ४ ४ रुद्धा, D₁ रुद्धा, M₁ रुद्धे
 (for रुद्धा) K₁ सना रुद्धा, N₁ V₁ ४ रसावहा, B₁
 चरा रुद्धा (for रसा रुद्धा) D₁ G₁ ४ M₁ दुष्प्रकम्पा
 च (for रुद्धा) B₁ गता, T₁ G₁ ४ रुद्धा रसावहा, M₁ रस्य
 प्रकम्पित (for) — After line 426, T₁ ४ ४

38** सुदीप्ता तथा तापी अम्या नगराश्चैव च ।
 — (L 427) T₁ यमुना ॥ शुभा प्रोक्ता (for) T₁ om
 lines 427-431 T₁ G₁ ४ ४ रुद्धा वेणी च गोमती (for
 गोमती) (for) — (L 428) K₁ V₁ सुवेहा च, K₁ D₁
 सु (for सु) वेहा च, N₁ सुवेहा च, D₁ D₁ सुवेहा, D₁
 सुवेहा च, G₁ ४ सुवेहा च, G₁ ४ M₁ सुवेहा (for सुवेहा
 च) K₁ सुवेहा चन्द्रमाला च (for) — D₁ om lines
 429 130 — (L 429) G₁ ४ नदीनयम् (for पवि) T₁

G₁ ४ तथा गोमती नदी (for) — (L 430) G₁ ४
 मेकला Rom ed मेकला (for मेकल) M₁ om (hapl)
 lines 430-435 K₁ शोभा नदनदीपति (for) — (L
 431) N₁ शोभा, G₁ (ed) सुभोगा (for सुभोगा) T₁
 G₁ ४ ४ M₁ नर्मदा च सुभोगा (for) T₁ G₁ चान्नदी
 (for वेन) — (L 432) N₁ D₁ पूर्वा, B₁ ४ M₁ पूर्वा
 (for पूर्वा) — (L 433) K₁ ४ N₁ ४ V₁ ४ B D₁ D₁
 D₁ ४ T₁ G₁ ४ मही (for नदी) D₁ ४ तमसा, D₁ तमसा
 D₁ तमसा (for तमसा) N₁ D₁ ४ T₁ G₁ पुष्प (for पुष्प)
 — After line 433, N₁ B₁ ४ ४ T₁ D₁ D₁ ४ ४ ४

39** सीवा चेद्युगती चैव दैविका च महादरी ।
 [D₁ Moon Poona ed G₁ (ed) शिरा (for सीवा) N₁
 D₁ देविका (for देविका)]

— (L 434) K₁ D₁ महादरी, T₁ पर T₁ ह्य, G₁ वर्द
 (for वन्द) B₁ ४ D₁ जम्बूद्वीप रत्नयन्त, B₁ जम्बूद्वीप
 रत्नयन्त (for) B₁ ४ कोशित (for रुद्ध) K₁ ४ D₁
 सर्वद्वीपभोगितम्, T₁ G₁ ४ सार्वभौमोप (for) — (L
 435) N₁ B₁ ४ ४ D₁ रुद्धा, T₁ ४ D₁ रुद्धा, D₁
 रुद्धा, D₁ रुद्धा T₁ G₁ ४ M₁ रुद्धा G₁ ४ रुद्धा (for
 रुद्धा) B₁ D₁ रुद्धा (for रुद्धा) — (L 436) K₁ D₁
 छेदित्व, V₁ D₁ रुद्धा, D₁ T₁ ४ G₁ ४ होरित K₁ ४ N₁
 M₁ ४ महादरी छेदित्व चैव (hypermetric), V₁ D₁ D₁
 नद च रुद्धित्व, G₁ नद च रुद्धित्व (for) K₁ ४ N₁ V₁
 D₁ D₁ ४ G₁ ४ M₁ ४ कोशितम् (for नद), K₁ रुद्धित्व
 V₁ रुद्धित्व, B₁ ४ D₁ रुद्धित्व (for कोशितम्) — (L
 437) K₁ D₁ T₁ पत्तन कोशकापाण्य, K₁ ४ N₁ ४ B₁ ४ D₁
 D₁ ४ ४ T₁ न कोशित K₁ कोश, K₁ कोशितानां, D₁ न
 कोशितानां (for) K₁ रुद्धित्व, K₁ N₁ ४ ४ B₁ D₁ D₁
 D₁ T₁ G₁ रुद्धित्व K₁ रुद्धित्व, K₁ रुद्धित्व, D₁ रुद्धित्व, D₁
 रुद्धित्व, D₁ रुद्धित्व, D₁ रुद्धित्व, M₁ ४ रुद्धित्व (for रुद्धित्व)
 B₁ ४ रुद्धित्व रुद्धित्व (for रुद्धित्व) D₁ रुद्धित्व रुद्धित्व,
 T₁ G₁ ४ रुद्धित्व रुद्धित्व, G₁ रुद्धित्व रुद्धित्व (for)

भवनं यैतदेत्यस्य सुपर्णस्य च कम्पितम् । [440]

वैलासशिखरराकार यत्कृत विश्वकर्मणा ॥

रक्ततोयो भीमवेगो लोहितो नाम सागरः ।

शुभः पाण्डुरमेघाभः क्षीरोदक्षैव सागर ॥

उदयक्षेत्र शैलेन्द्र उच्छ्रितः शतयोजनः ।

सुपर्णवेदिकः श्रीमान्नागपक्षिनिपेवितः ॥ [445]

भ्राजमानोऽर्कसदृशोऽतारूपमयैर्दुर्भैः ।

सालैस्तालैस्तमालैश्च कर्णिकारैश्च पुष्पितैः ॥

जयोमुखश्च विपुलः पर्वतो धातुमण्डितः ।

तमालजनगणश्च पर्वतो मलयः शुभः ॥

सुराष्ट्राश्च सुबाह्वीना शूराभीरास्तथैव च । [450]

भोजा, पाण्ड्याश्च यद्वाश्च कलिङ्गालाप्रलितराः ॥

तथेवान्नाश्च पीण्ड्याश्च वामचूडाः सक्करलाः ।

क्षोभितास्तेन दैत्येन सदेवाः साप्सरोगणा ॥

अगस्त्यभवनं चैव यदगस्त्यकृतं पुरा ।

सिद्धचारणसपैत्र्यं सेवितं मुमनोहरम् ॥ [455]

विचित्रनानाविद्गं सुपुष्पितलतादुग्धम् ।

जातरूपमयैः शृङ्गेरुसरोरणसेवितम् ॥

गिरिः पुष्पितकक्षैश्च लक्ष्मीवान्निद्रदर्शनः ।

उत्थितः सागरं भित्त्वा ययस्वश्चन्द्रसूर्ययोः ॥

रराज सुमहाशृङ्गेरुगमं त्रिलिप्तप्रिय । [460]

चन्द्रमूर्त्यांशुसकाशैः सागराण्युसमावृतः ॥

विगुल्यान्पर्वतः श्रीमानायतः शतयोजनम् ।

निशुवा यत्र सपाता निपात्यन्ते नगोत्तमे ॥

— (L 438) K₁ s N₂ V₃ B D₃₉ D₄ s T₃ G₅ जगधाश्च, K₅ N₅ D₁ s जगधाश्च, D₂₈ D₃ G₅ जगधाश्च (D₂ 'ज' अ, T₃ G₅ महात्माया (for मागधाश्च) K₁ s T₃ G₅ महात्माया, K₅ 'महात्मा', N₂ V₃ 'भागात्', V₃ B₁ s D₁ s G₅ s 'ग्रामा', B₁ 'भागा' D₁ 'ग्रामा' T₃ 'ग्रामा' (for 'ग्रामात्') K₁ N₁ V₃ B D₁ D₁ s s पुण्ड्रा वज्राश्च, Bom Poona eds G(ed) बज्रा वज्राश्च (for पुण्ड्रावज्राश्च) — (L 439) K₁ s V₃ D₁ सुखा शब्दाश्च (for पुण्ड्रावज्राश्च) — (L 440) K₁ V₃ D₁ सुखा शब्दाश्च, K₅ सुराष्ट्राश्च विदेहाश्च; K₅ सुभ्राम्भण्डाश्च विदेहाश्च, B₁ सुखा पद्मा विद्यापाश्च, D₁ सुखा पद्मा विदेहाश्च; D₁ सुभ्राम्भण्डाश्च, D₁ सुभ्राम्भण्डाश्च, T₃ G₅ सर्वा महा विदेहाश्च (for 'स') N₂ 'कीर्तिना', D₁ 'कीर्तिना' (f r 'कीर्तिना') K₁ s V₃ B D₁ D₁ s T₃ s G₅ s M₅ s मालवा कः (T₃ G₅ s मलदा का, T₃ G₅ मलदा का, G₅ मलदा का, M₅ s मलदाका) शिवोयला (for 's') — (L 440) K₁ V₃ D₁ सुभ्राम्भण्डाश्च (for 's') K₅ D₁ भवनं वे तैतस्य (for 's') T₃ G₅ s M₅ सुभ्राम्भण्डाश्च (for 's') (M₅ 'वे तैतस्य' कस्ययत् (G₅ s 'उपत'), M₅ सुभ्राम्भण्डाश्च (for 's') — (L 442) D₁ वज्र (for 'रक्ष') K₁ N₁ s V₃ s B₁ s D₁ D₁ s s T₃ G₅ s M₅ s लो (N₂ V₃ M₅ लो 'दिव्यो', B₁ रीदिव्यो (for 'लोहितो') K₁ s D₁ नामत (for 'सागर') — (L 443) K₅ s N₂ V₃ s B₁ s D₁ D₁ s T₃ G₅ s शुभ (for 'शुभ') — (L 444) T₃ s G₅ s M₅ s महाशैल, I-m Poona eds C(ed) [ए]व शत्रेन्द्र (for [ए]व शैलेन्द्र) N₁ s V₃ s B D₁ D₁ D₁ s s T₃ s G₅ s M₅ s 'योगानम्' (for 'व') — (L 445) K₁ s B₁ D₁ भागा, B₁ s D₁ T₃ G₅ s M₅ मेघ (for 'नाग') B₁ s D₁ 'यक्षि', D₁ D₁ वज्र; D₁ D₁ वज्र (for 'यक्षि') — (L 446) D₁ T₃ G₅ s शुभैः; D₁ नगैः (for 'हुमै')

— (L 447) K₅ Bom Poona eds G(ed) कर्णिकामिश्र (for 'रैत्र') D₁ भुविष्यत् (for 'पुरितै') — (L 448) K₅ जयोमुखश्च D₁ 'मवक्ष' (for 'मुक्ष') V₃ विमल, D₁ विपुल (for 'रु') K₁ N₁ s B₁ D₁ D₁ D₁ s s G₅ सवर्तो (for 'व') T₃ G₅ वात (for 'वातु') — (L 449) G₅ गन्धैश्च (for 'गन्धैश्च') B₁ (margin as above) स्थित (for 'शुभ') N₁ पर्वतो धातुमण्डित (for 's') — (L 450) K₁ s पूर सेनाय K₅ शूरोऽभीरश्च, B₁ s D₁ मद्राभीराय, D₁ सुगम्भी राय (for 'शूराभीराय') — (L 451) T₃ s D₁ वज्राश्च (for 'वज्राश्च') D₁ युक्तिका, T₃ G₅ रीक्षिका (for 'लिक्का') — (L 452) B₁ [ए]व चोला B₁ [ए]व चोला, B₁ रीद्राश्च D₁ [ए]व वज्रा; D₁ [ए]व रीद्रा (for [ए]वान्नाश्च) K₁ s D₁ मद्राश्च, T₃ G₅ मायाश्च (for 'वोद्वाश्च') D₁ तथैव चोदा वाग्दयाश्च, M₅ s 'व' वीन्द्रा चोद्वाश्च (for 's') K₅ मालवश्च, I s V₃ B D₁ s M₅ s वामचूडा; D₁ वामचूडा, T₃ s G₅ s 'चोलाश्च' (for 'वामचूडा') N₁ D₁ सक्करला (for 'रुला') — (L 453) D₁ D₁ s सहदेवा साप्सरोगणा (hypermetrion), D₁ s G₅ रैत्रा साप्सरोगणा (for 's') — (L 454) K₁ s s N₁ D₁ D₁ D₁ s s च (D₁ स 'अगस्त्य', D₁ 'नामदय' (for 'यदगस्त्य') — (L 455) G₅ सैन्दूर (for 'सपैत्र्य') B₁ s D₁ मनोरमम् (for 'हरम्') T₃ s G₅ s M₅ s विपक्षीर्णं मनोरम (M₅ 'हर' अ (for 's') — (L 456) V₃ T₃ s G₅ s M₅ s मद्रा, D₁ वज्र (for 'रुला') — (L 457) G₅ om (hapl.) lines 457-460 T₃ s G₅ s M₅ s अगस्त्यभिज्ञ साभि (T₃ सेवि 'लम्' (for 's') — (L 459) D₁ D₁ वज्रि (for 'वज्रि') — (L 461) V₃ T₃ s G₅ s M₅ s समावृते (for 'त') K₅ D₁ साग रामुभिरावृत् (for 's') — (L 462) K₅ B₁ शिखराय, N₁

ऋषभः पर्वतश्चैव श्रीमान्वृषभसंस्थितः ।

कुम्भरः पर्वतश्चैव यत्रागस्त्यग्रहं महन् ॥ [465]

विशालरज्या दुर्धर्षा सर्पाणामालया पुती ।

तेषां भोगयती चापि दैत्येन्द्रेणाधिकम्पिता ॥

महामेघो गिरिश्चैव पारियात्रश्च पर्वतः ।

चक्रवांश्च गिरिश्रेष्ठो वाराहश्चैव पर्वतः ॥

प्राग्ज्योतिषपुरं चैव जातरूपमयं शुभम् । [470]

धस्त्रिन्वसति दुष्टात्मा नरको नाम दानवः ॥

मेघश्च पर्वतमेष्टो मेघमभीरनस्त्रिनः ।

पटिस्तत्र सङ्क्रान्ति पर्वतानां विशां पते ॥

तरुणादित्यसकाशो मेरुश्चैव महागिरिः ।

देवायामः शुभः पुण्यो गिरिराजो हिरण्यमयः ॥ [475]

हेमशङ्को महाशैलस्था मेघसखो गिरिः ।

वैलासश्चापि शैलेन्द्रो दानवेन्द्रेण कम्पितः ॥

यक्षराक्षसगन्धर्वैर्नित्यं सेवितकन्दरः ।

श्रीतान्मनोहरश्चैव नित्यं पुष्पिनपादपः ॥

हेमपुष्करसल्लजं तेन वैलानस सरः । [480]

कम्पितं मानसं चैव राजहर्षैर्निषेवितम् ॥

त्रिशुङ्गपर्वतश्चैव कुमारी च सरिद्रा ।

तुपारचपसकाशो मन्दरश्चैव पर्वतः ॥

उशीरबीजश्च गिरी रुद्रोपस्थस्तथाद्रिराट् ।

प्रजापतेश्च नित्यस्तथा पुष्करपर्वतः ॥ [485]

देवावृत्त्यर्चतश्चैव तथा चैवाकुलो गिरिः ।

वीर्यः सप्तर्षिशैलश्च धूमयर्णश्च पर्वतः ॥

एते चान्ये च गिरयो देशा जनपदास्तथा ।

नद्यश्च सागराश्चैव दानवेन्द्रेण कम्पिताः ॥

V₁ s B₁ s D₁ D₂ T₁ G₁ M₁ s 'दात्र' (for 'दात्र') K₁ s

श्रेष्ठ (for श्रीमान्) V₂ D₂ T₂ G₂ s जावान (for जावत),

M₂ s वरा (for वरा) K₂ s D₃ D₄ योजन — (L 463)

V₃ सच (for सच) T₃ G₃ s विष्णुको वर सपत्न (for ")

V₄ T₄ G₄ s चोत्तमे, D₅ 'मा' (for 'मे') — (L 464) M₅ s

सपथ पर्वतश्चैव (for " K₅ सन्निव, D₆ G₆ M₆ सञ्चित

(for सन्निव) — (L 465) K₆ G₇ om (hapl) lines

465-466 M₇ s D₈ T₈ G₈ s M₈ शुभम् (for महन्) — (L

466) B₉ विशाल, G(ed) वैशाल (for वि) T₉ G₉ s

M₉ s कश्चा (for रप्या) D₁₀ आयता, T₁₀ G₁₀ s आलय

M₁₀ आलय (for 'दा') — (L 468) M₁₁ महामेघ, V₁₁ मेघ,

G₁₁ M₁₁ s 'मेघ' (for 'मेघो') — (L 469) V₁₂ चित्रवास्,

T₁₂ चक्षुरीय (for चक्षु) T₁₃ G₁₃ s मैनाकश्च (for वाराहश्च)

— (L 471) N₁ निराभे, V₁₄ B₁ s D₁ s T₁₄ G₁₄ s उवास

(for वमति) T₁₅ G₁₅ s M₁₅ जाको दानवोत्तम (for ")

— (L 472) N₂ B₂ मेरुश्च, T₁₆ G₁₆ मेघयान् (for मेघश्च)

— (L 473) K₁ N₁ V₁₅ B₁₅ D₁₅ s G₁₅ पटि तत्र, V₁₆ पटि

गत T₁₇ M₁₇ s तत्र पटि, G₁₇ ed यत्र पटि (for पटि

मत्र) — (L 474) B₁₈ मरुश्च, B₁₉ Poona eds G(ed)

मरुश्च (for मरुश्चैव) — K₁₈ D₁₈ om (hapl) lines

475 476 T₁₉ G₁₉ s M₁₉ s om line 475 — (L 475)

K₁₉ N₃ D₁₉ D₂₀ s T₂₀ G₂₀ s दिव गत (for हिरण्यमय)

— T₂₁ om lines 476 — (L 476) T₂₂ G₂₂ s देवमार्गो (for

नमिकम्पित (for " — T₂₃ G₂₃ s ins after line 477

T₂₄ G₂₄ s M₂₄ s after line 478

40th विन्मश्च तु महाशैलो नानामुल्लान्तात् ।

कम्पितो दानवेन्द्रेण कुमारी यादुसाक्षिना ॥

[(L 4) T₁ G₁ s M₁ गिरिश्रेष्ठो (for महाशैलो) — (L

2) G₂ उज्ज्वला (for शाक्षिना)]

— D₃ om (hapl) lines 478 490 — (L 480) K₄ V₄

D₄ G₄ पुष्परस (for पुष्करस) — (L 491) K₅ s N₅

V₅ s B₅ D₅ s राजहस (for 'हृद्') T₅ s G₅ s-

M₅ s हसकारण्डकाहस्य (for " — (L 492) B₆ om

Poona eds विशुङ्ग M₆ om (hapl) lines 482-486

— (L 483) V₆ सपथो, T₆ s G₆ s M₆ सपथो (for

सकाशो) — (L 484) D₇ भद्रश्च T₇ s G₇ s M₇

विन्मश्च (for वीर्यश्च) K₈ मरुदोपस्थ, N₆ भद्रोपस्थ, V₇

T₈ s G₈ s M₈ भद्रपथश्च B₇ D₇ भद्रपथश्च (for हृद्-

पथश्च) V₈ विमर्द (for भद्रिराट्) — (L 485) T₉ G₉

s M₉ प्रजापतिगिरिश्चैव, T₁₀ G₁₀ पतिश्चैव गिरिश्च (for ")

— (L 486) V₉ s हवृत्, T₁₁ s G₁₁ s दिवावृत्, G₁₁ s

द्विस्त्रिषुह (for देवावृत्) B₈ देवावृत् पथश्च (for " K₉

तथा वैशालकोटि, N₇ तथा देवानयो गति (for ")

— (L 487) K₁₀ D₁₀ कोच (for वीर्य) T₁₂ G₁₂ s वीर्य

सप्तर्षिनि शैलो (for " T₁₃ G₁₃ s पुष्प (for पुष्प) D₁₂

पर्वतश्च (for वर्णश्च) D₁₃ धूमयर्णश्च (for " — (L

488) T₁₄ G₁₄ देवो जनपदस्तथा (for " — (L 489) D₁₄ s

D₁₅ नर्व T₁₅ G₁₅ सवाम् (for सव) G₁₅ s M₁₅ यत्र सागरा-

सर्पाश्च, M₁₆ यत्र सागरा सर्पाश्च (for " T₁₆ s G₁₆ s-

ऊर्ध्वगो भीमवेगश्च भीमकर्माकिलोचन ।
 वशी शूरी करालश्च हिरण्यकशिपुस्ततः ॥ [515]
 जीमूतघनसंकाशो जीमूतघनवेगवान् ।
 जीमूतघननिर्घोषो जीमूतघनदहश्रुतिः ।
 देवारिर्दिग्विजो हस्तो नृसिंह समुपाव्रजत् ॥
 समुत्पत्य ततस्तीक्ष्णैर्मृगेन्द्रेण महात्मवीः ।

तत्रोक्तासहायेन विदार्य निहतो युधि ॥ [520]

मही च लोकश्च शशी नभश्च
 मद्राश्च सूर्यश्च दिशश्च सर्वाः ।
 नद्यश्च शैल्यश्च महार्णवाश्च
 गताः प्रकाश दितिपुत्रमाशात् ॥
 Colophon

Bs [क्रोचे, *M*s [क्रोचरा (for "रो) Vs रौद्रा (for रौद्रो)
 — (L 514) Vs ऊर्ध्वरोमाक्षीदणरोमा (for ") Ds कर्णोर्ज
 (for कर्णा) — After line 514, Ts Gs s ans

48** एते बान्धवे च बहवो विविधायुधपाणय ।
 नृसिंहसम्यपावन्त पतगा इव बाणकम् ॥
 यतो नृसिंह सद्युवकाण्डवर्गैरक्षरसमाप्तः ।

Ts Gs s oont Gs ins after line 514

44** हुकारेणैव सहसा भस्मासावरोग्रभु ॥
 ततस्कारिष्ठदहन्यन्ना नृसिंहेन महात्मना ।
 प्रकृत्वातकलकात् दृक् काकोष्ठकौपय ॥

— Before line 515, Ts Gs s Ms s ans वैश्यायव
 — (L 515) Ds चक्षी, Ts s Gs s Ms s तदी (for यत्री)
 Ns कपाली, Ts Gs कराक्षी (for "रक्ष) Ns Ts Gs अजितश्च
 महाबल (Ns गण) / for ") — (L 516) Ts Gs s Ms s
 गण (for the first गण) Ds निघोषो (for सकलो) Ds
 Ds Ms s ह्य, Ts Gs s गण (for the second गण) Ts
 Ts Gs s जीमूतघननिर्घोष (for ") — (L 517) Ds सम,
 Ts s Gs s गण (for घन) Ks Ds Ds s सतादो (for
 निघोषो) Ds जीमूतघनमनुति, Ts Gs s Ms s 'त ह्य
 नृसिंहात्, Ts Gs s 'त ह्य वेगवान् (for ") — After line
 517, Bs Ds ins

45** ह्मदैर्यगैस्तुष्टो मृगेन्द्रेण महात्मना ।

[Bs तुष्टो (for तुष्टो)]

— (L 518) Ds दीप्तो, Ts Gs s बोरो (for हस्तो) Ts
 Gs Ms s वैश्यादि (Ms 'दि, दिग्विजो बोरो (for ") — After
 line 518, Ds ins

46** दसार्णव निवृत्त ।

दीप्तैर्यगैर्दशार्णव

Ts नृसिंह समुपावता, Ts Gs 'हे सुसहायुध (for ")
 — After line 518, Ts s Gs s Ms s ans

47** हृष्टो दैत्यपविशायकमुद्रादाय सत्वरम् ।
 दसायोजनविभार शतपीनगमावसम् ॥
 तस्मिन्पतुषि सपाय वैष्णवाश्च महाश्रुति ।
 नभश्चभीमवर्धो नृसिंह इव तस्थित ॥
 युधोच पाण्ड दैत्येन्द्र (निघोषि च सदप्रसन्नः । [5]
 नारायण गतोऽप्यक्षे विद्योत्य यत्पुंसि स्थित ॥

दृष्ट्वा सदाभ्यं दैत्यस्य पापिर्द्धो जनायन ।
 समभ्यधापयद्देगेन दैत्येन्द्र पुरत स्थितम् ॥
 जगदा भयुरास्य तप च पाण महाश्रुतिः ।
 चतुरास द्विधा दृष्ट्वा सिंहनादं श्वनीनदम् ॥ [10]
 ततो दैत्यपतिर्भयं गदा गृह्य महाबल ।
 जयावीरसि सिंहस्य सा यभञ्ज तथाश्रुतः ॥
 बाहुभ्यां वारिभिर्यं तु जगदां युधि वानव ।
 यतो युधुमुल युधुमानीदानवद्वयो ॥
 बाहुभिर्मुष्टिभिश्चैव दग्धसंलक्षसायकैः । [15]
 शरीरशान्ताक्यैश्च करभलाद्वैराथा ॥
 यतो पादग्रहायेन पतिसा भूतधाणिपि ।
 बाहुभिर्मर्दयामास नृसिंही दितिजन्मनम् ॥
 एव सकील्य बहुधा दैत्येनो जगपति ।
 यथाय हि मनो वज्रे दैत्यस्य हरिरीधर ॥ [20]
 बाहुभ्यां पतिजगदां सर्वलोकस्य पश्यतः ।
 अतिपराविर्भक्तौक्षीणैर्होम्यो हरेरीधर ॥
 हृत्पथ वारवादाय कौर्वेन्द्रम् महात्मना ॥

[(L 1) Ts Gs s Ms वीरवान् (for सत्वरम्) — (L
 2) Ts Gs s Ms वानव (Gs Ms 'ह) वमायगम् (for ")
 — (L 3) Ts Gs Ms नचापति (for "श्रुति) — (L 4)
 Gs ननर्द वीर्य वार (for ") — (L 5) Ts Gs s [म]ल स
 (for वाज) Ts Gs सिंहोऽपि पुरत स्थित (for ") — Ts
 Gs ota (hapl) lines 6 8 — (L 9) Ts Gs s जगदा
 (for जगदा) Ts Gs स ह (for त च) Ts Gs s Ms महा
 यति (for "श्रुति) — (L 12) Ms तमनश्चपाश्र्वत् (for
 "), — (L 16) Gs तलेय (for तीर्थ) — (L 18) Ts
 G s Ms s पदुमास (for मर्द)]

— (L 519) Vs समुत्पत्य, Ds 'पेय, Ts s Gs s Ms s
 'वाम (for त्वल) Ks s Ds नरेय (for तत्स) Ns Vs
 Ds समुप (Ms 'त्य तथ नरेयलोक्षीर (for ") Ns Vs Ds
 महाश्रु, Ts Gs सदा यते (for महात्मने) — (L 520)
 Vs अत्र (for युधि) — After line 520, Ts s Gs s s
 Ms s ans

48** मृगेन्द्रेण हत दृष्ट्वा हिरण्यकशिपुं मृत ।

हृष्टा प्रमुदिता सर पायसिन युगाधिपम् ॥

— (L 521) Ts Gs s Ms s काजम् (for लोकरम्) .

— (L 522) Ts Gs s तथैव मृत (for द्वादश वर्ष) .

वेशं पायन उवाच ।

ततः प्रमुदिता देवा ऋषयश्च उपोषणाः । [525]

तुष्टुवुर्विविधैः स्तोत्रैरादिदेवं सनातनम् ॥

यत्त्वया विहितं देव नारसिंहमिदं वपुः ।

एतद्देवार्चयिष्यन्ति परारसविदो जनाः ॥

मृगेन्द्रस्य च लोकेषु सर्वसत्त्वेषु वा विभो ।

शास्त्रानि ह्यं च मुनयो मृगेन्द्र इति नित्यशः । [530]

त्वत्प्रसादात्स्वकं स्थानं प्रतिपन्नाः स्म ये विभो ॥

एवमुक्तो देवसर्पैर्नरसिंहो महामनाः ।

ब्रह्मा च परमप्रीतो विष्णोः स्तोत्रमुद्वेयत् ॥

भवानक्षरमन्यत्तमचिन्त्यं शुभमुष्टमम् ।

कूटस्थमद्वयं कर्तुं सनातनमनामयम् ॥ [535]

सात्ये योगे च या बुद्धिस्तत्त्वार्थपरिमिश्रिता ।

भगवान्वेदं विद्यात्मा पुरयः शाश्वतो ध्रुवः ॥

त्वं व्यक्तश्च तथाऽन्यन्नस्त्वचः सर्वमिदं जगत् ।

भवन्मया वयं देवा भवानात्मा भवान्प्रभुः ॥

चतुर्विंशत्समूर्तिस्त्वं सर्वलोकेषुमुक्तुः । [540]

चतुर्युगसहस्रेशः सर्वलोकान्तमानकः ॥

प्रतिष्ठा सर्वभूतानामनन्तवलयौरुपः ।

कल्पिप्रभृतीनां च यतीनां परमा गतिः ॥

— (L. 523) D₁ नृदाय (for नृदाय) — (L. 524) K₁ सकाश, B₁ s D₁ T₁ s G₁ s M₁ s प्रसार (for प्रकाश) K B₁ D₁ D₁ s G₁ नारानात् (for नाराय) —

COLOPHON om in K N₁ V₁ D₁ D₁ s T₁ G₁ s — Mention of the Epic D₁ s — Mention of Khila V₁ B D₁ s — Sub parton N₁ V₁ B D₁ D₁ नारासिंहस्य, G₁ s M₁ s नारासिंहप्रादुर्भाव — Adhy name V₁ B₁ D₁ D₁ T₁ G₁ s N₁ हरिण्यकसिपुष्य — Adhy no V₁ 15, B₁ 233, D₁ 233, T₁ 287, G₁ s 289, M₁ s 6 —

— N₁ V₁ D₁ s T₁ s G₁ s om the ref — (L. 525) सर्वे (for देवा) — (L. 526) T₁ द्विवैर (for कोत्रैर) T₁ G₁ s M₁ s तुष्टुवुर्नामभिरित्यैर (for *) — Before line 527, some M₁ s ins देवा ऊचुः — (L. 527) T₁ G₁ M₁ विष्टं (for विहित) G₁ देवा वयं वयाविष्ट (for *) — G₁ om line 528 — After line 528 T₁ G₁ M₁ s ins —

49** वयं चापि त्वयाविष्टं नारासिंहमिदं वपुः ।

[M₁ देवा वयं (for वयं चापि)]

— (L. 529) K₁ D₁ मृगेन्द्र त्वां (for मृद्वत्) V₁ देवेषु, T₁ s G₁ s लोकसिद्ध (for लोकेषु) D₁ चाविभो, T₁ G₁ हर्षसे, T₁ G₁ s M₁ s ते विभो (for वा विभो) — After line 529 T₁ G₁ s s M₁ s ins —

50** भजिष्यन्ति महाभागस्त्वज्ञातमममनाः ।

[T₁ G₁ भजिष्यन्ति, M₁ s नभि (for भजि)]

T₁ G₁ M₁ cont

51** श्रीवैशाखायन ।

स्वानि स्थानानि भूगानि प्रतिपन्नानि देवताः ।

— M₁ om lines 530-545 T₁ G₁ M₁ s om lines 530-532 T₁ G₁ s om line 530 — (L. 530) B₁ G₁ सावन्ति (for सावन्ति) D₁ विभुत्तम् (for नित्यत्) — (L. 531)

K₁ s D₁ s च स्व (for स्वक) — G₁ om lines 532-545

— (L. 532) K₁ s उचैर (for उक्तो) K₁ सिंहैर (for सदैर) B D₁ T₁ G₁ s ह्युत्पन्नानु देवेषु वृत्तिहस्य महाप्रमन (T₁ G₁ s समीपत) — (L. 533) T₁ s G₁ s M₁ s विष्णु वचनमवधीत् (for *) — After line 533, T₁ s G₁ s s M₁ s ins —

52** चतुर्वेदोऽष्टावक्रिर्गैर्म समभितुष्टो ।

(T₁ G₁ चतुर्वेदोऽष्टावक्रिर्गैर्म, M₁ दोषद्वतामिष (hyper-metric) (for *)]

— T₁ G₁ M₁ s om lines 534-545 Before line 534, some M₁ s ins प्रहोवाच — (L. 534) D₁ भगवानक्षरमयम् (for *) D₁ अक्षयम् (for उत्तमम्) — (L. 535) N₁ V₁ s अक्षय (for अक्षय) — (L. 536) G₁ s दस्य (for च या) D₁ विद्यात् (for बुद्धिस्) — (L. 537) B D₁ T₁ G₁ s तौ भवान्, D₁ s भगवन् (for 'वा' K₁ s D₁ देवत्मा (for विद्यात्मा) K₁ s D₁ s अय्य (for ध्रुव) — (L. 538) K₁ s स्वमयवत्, N₁ V₁ s D₁ s त्व व्यक्तस्त्व (D₁ s 'त्वा', D₁ s व्यक्तस्त्व (for त्वं व्य'), N₁ स्वमयवत्स्व व्यक्तस्त्व, B₁ s व्यक्तस्त्ववत् भगवात् (for *) — (L. 539) B₁ s D₁ s T₁ G₁ s भवनेव (for भवन्मया) K₁ s N₁ s D₁ D₁ s T₁ G₁ s देव, D₁ देवो (for द्वा) N₁ सवान्मयावत्स्व देव, B₁ s सवान्मयावत्स्व (D₁ s 'मयो' देवो, D₁ सवान्मया भवान्देवा (for *) — (L. 540) D₁ चतुर्विंशतः, D₁ विंशति (for विंशत) — (L. 541) K₁ s सहस्रेषु, K₁ N₁ s B₁ D₁ D₁ s 'वैष', T₁ 'वैषि' (for 'वैषा') K₁ सर्वलोकावन्तो विभुः, D₁ s 'कारक', T₁ G₁ s 'क' प्रभु (for *) — After line 541, N₁ B₁ s ins —

53** चतुर्वेदश्चतुर्विंशतश्चतुरात्म सनातन ।

[N₁ चतुरात्मा चतुर्विंशति (for चतुर्विंशतश्चतुरात्मा)]

— (L. 542) K₁ s s D₁ s s 'अ'त्तक, K₁ अतिथि (for

अनादिमध्यनिधनः सर्वात्मा पुरुषोत्तमः ।

स्रष्टा त्वं त्वं च सहर्ता त्वमेको लोकभावनः ॥ [545]

भवान्ब्रह्मा च रुद्रश्च महेश्रो वरुणो यमः ।

अशान्कर्ता विनर्ता च लोकानां प्रभवोऽप्ययः ॥

परं च सिद्धिं परमं च देवं

परं च मन्त्रं परमं तपश्च ।

परं च धर्मं परमं यज्ञश्च [550]

त्वामाहुर्द्वयं पुरुषं पुराणम् ॥

परं च सत्यं परमं हविश्च

परं पवित्रं परमं च मार्गम् ।

परं च यज्ञं परमं च होतॄं

त्वामाहुर्द्वयं पुरुषं पुराणम् ॥ [555]

परं शरीरं परमं च धाम

परं च योगं परमं च वाणीम् ।

परं रहस्यं परमां गतिं च

त्वामाहुर्द्वयं पुरुषं पुराणम् ॥

परं परत्वापि परं पदं य-

[560]

त्वरं परत्वापि परं च देवम् ।

परं परत्वापि परं प्रभुं च

त्वामाहुर्द्वयं पुरुषं पुराणम् ॥

परं परत्वापि परं प्रधानं

परं परत्वापि परं च तत्त्वम् । [565]

परं परत्वापि परं च धातु

त्वामाहुर्द्वयं पुरुषं पुराणम् ॥

प्रतिष्ठा) निः V₁ s B₁ s D₁ D₁ s कोकाग्रम् (for युता))

— (L 548) K₁ D₁ ह्यं योमिना (for च योमिना) B₁ D₁

ह्यं योमिना परा गति (for ^b) — (L 545) A₁ s इतां

च (for सहर्ता) V₁ पावक (for जा) — Before line

540, T₁ s G₁ s 10s ब्रह्मा — (L 546) K₁ s व ब्रह्मा

ह्यं, K₁ ब्रह्मा विष्णुश्च, T₁ G₁ s अनाहं (for सवान्ब्रह्मा)

निः T₁ G₁ s s M s महेश्रो देवस्यम, D₁ न्द्रो वरुणो

त्तम (for ^b). — (L 547) D₁ अशान्कर्ता (for अशान्कर्ता)

K₁ प्रभवोऽप्यय, K₁ D₁ D₁ s M₁ s धाम्म्य, B₁

T₁ G₁ प्रभुरप्यय, T₁ प्रभवोऽप्यय, G₁ सत्यं M₁ सान्धय

(for बोधयय) G₁ D₁ परा च निद्रिमित्वायय स्य श्रीकाः

पुन पुनस्त्वमेवार्थं प्रतिपादयन्तीति ब्राह्म । G₁ — (L 548)

T₁ कृत् (for दरा) K₁ च स्रष्टा, निः V₁ s M₁ स ह्यं ह्यं, D₁

च तेज, T₁ s G₁ s s M₁ स यज्ञश्च (for च देव) — (L

549) K₁ M₁ स्रष्टा, G₁ तपश्च (for यज्ञ) K₁ निः s V₁ s B₁

D₁ D₁ s स्रष्टा, G₁ च तेज — (L 550) D₁ स्रष्टा (for तपश्च) — G₁

om (hapl.) line 540 — (L 550) D₁ स्रष्टा (for परं)

K₁ D₁ स्रष्टा, M₁ स्रष्टा (for स्रष्टा) T₁ G₁ M₁ स्रष्टा तेज, T₁

G₁ s च गुह्य, M₁ हविश्च (for यज्ञश्च) — T₁ G₁ s om

line 551 — (L 551) K₁ प्रभाम् (for पुराणम्) — (L

552) K₁ G₁ s स्रष्टा (for स्रष्टा) K₁ T₁ G₁ s द्वि विष्णु,

D₁ स्रष्टा, M₁ स्रष्टा (for हविश्च) — (L 554) G₁ पात्र

(for होतॄं) — (L 555) T₁ G₁ भात (for यज्ञश्च)

— After line 555, D₁ 30s

54** परत्वापि परं परं य-

त्वरं परत्वापि परं च देवम् ।

Whole M₁ 10s after line 555

55** परत्वापि परं च श्रीः

परापवस्यापि परं च मोक्षम् ।

परापवस्यापि परं पदं य

त्वामाहुर्द्वयं पुरुषं पुराणम् ।

— (L 556) K₁ D₁ योग, D₁ यज्ञ, M₁ s ब्रह्म (for धाम)

— (L 557) K₁ D₁ s परं च वाणीं परमां च मुक्तिम् — (L

558) K₁ s D₁ परं च सिद्धिं (for परं रहस्य) — After

line 559, T₁ G₁ s 10s

56**

परं परत्वापि परं प्रभुं च ।

परं परत्वापि परां च कीर्तिं

त्वामाहुर्द्वयं पुनश्च सत्यं ॥

परं परत्वापि परं च योग

परं परं चापि परं च मोक्षम् । [5]

परं परं विष्णुं सत्वायनं च ।

[G₁ om line 1 T₁ G₁ om line 6]

— (L 560) K₁ s s, निः D₁ D₁ परं यत्, K₁ परं सत्यं

निः प्रभालं । D₁ परं य, D₁ प्रभु परं, T₁ विष्णुं, M₁ च

यत्वरं (for परं यत्) D₁ परं परत्वापि परं प्रधानं — (L

561) निः D₁ D₁ स्रष्टा, V₁ देवताय, G₁ M₁ स्रष्टा (for

देव) — (L 562) D₁ परं च पात्रं, T₁ परं परं यत्, G₁ s

M₁ s परं च मूल (for परं प्रभुं च) — (L 563) K₁ V₁

D₁ च सत्यं, D₁ पुराण (for प्रधानं) — (L 565) K₁

देवताय, V₁ प्रधानम्, D₁ धाम (for स्रष्टा) D₁ परं च गुह्य

परमं च मन्त्रम् — D₁ om lines 566-567 — (L 568)

V₁ परं च स्रष्टा, G₁ परं च यज्ञ, G₁ परं च धाता (for परं

च धातु) D₁ परं च योमिना परं गुह्य — After line 567,

G₁ 10s

57** परं परत्वापि परं प्रधानं

परं च गुह्य परमं च मन्त्रम् ।

परं परस्मापि परं रहस्यं

परं परस्मापि परं परं यत् ।

परं परस्मापि परं तपो य-

[570]

त्त्वामाहुः पुरं पुराणम् ॥

परं परस्मापि परं परायणं

परं च गुह्यं परमं च मन्त्रम् ।

परेण योगेन परं मुमुक्षुं

त्वामाहुः पुरं पुराणम् ॥

[575]

परेण योगेन परं मुमुक्षुं

त्वामाहुः पुरं पुराणम् ॥

— Ds om. (hapl.) lines 568-575. Ks B om (hapl.) lines 568-571 — (L. 568) B: बहो यत्; Ds च यो यत्; T: पुराणं (for रहस्यं). — (L. 569) Ks च यत्परम्; B: परं यत्; B: तपो यत् (for परं यत्); D: परं च गुह्यं परमं च मन्त्रम्. — (L. 570) Ks तपो यत्; Ds तपो यत्; B: Ds परं यत्; Gs: Ms: परं परं यत् (for परं तपो यत्); T: परेण योगेन परं मुमुक्षुं. — After line 571, T: Gs Ms ins;

58** परं परस्मापि परं परं यत्
परं परस्मापि परं विष्णुं च ।

परं परस्मापि परं च हानं
त्वामाहुः पुरं पुराणम् ॥

परं परस्मापि परं च योगं
परं परस्मापि परं च मोक्षम् ।

परं परस्मापि परं च विष्णुं
त्वामाहुः पुरं पुराणम् ॥

T: cont.;

59** परं परस्मापि परं पुराणं
परं च मन्त्रं परमं च मन्त्रम् ।

परेण योगेन परं च मुमुक्षुं
त्वामाहुः पुरं पुराणम् ॥

— Ds T: Ms om lines 572-575 — (L. 572) Ks: V: 1 Ds: Ds: Ds: ५ पुराणं. Ds प्रमुं च (for परायणं). — (L. 573) Ks परमं परित्रम्. Bom. Poona eds G(eds) परं च धाम (for परमं च मन्त्रम्). Ds: परं परं परस्मापि परं च पुराणम्; Ds: परं यत्परं परं च मुमुक्षुं. — (L. 574) Ks प्रमुं; Ks: 1: ५ प्रमुं; Ds प्रमुं (for मुमुक्षुं). — (L. 575) Ds प्रमाम् (for पुरा). — Ds T: Gs Ms om the rest. — (L. 576) Ks पुरा (for पुराण). Bom Poona eds t(ed) = (for तु) Ds देव (for कोट). B: विष्णुम्, Ds T: Gs: चमन्त्रम् (for विष्णुं

वैशंपायन उवाच ।

एवमुक्त्वा ॥ भगवान्सर्वलोकप्रियतामहः ।

स्तुत्वा नारायणं देवं ब्रह्मलोकं गतः प्रभुः ॥

ततो नदस्तु तूर्येण नृलन्तीष्वन्तरःसु च ।

क्षीरेन्दुलोत्तरं कूटं जगाम प्रभुतीक्ष्णः ॥

नारसिंही तलं त्यक्त्वा स्थापयित्वा च तद्वपुः । [580]

पौराणं रूपमास्थाय ययौ स गरहध्वजः ॥

अष्टचक्रैश्च यानेन भूतिपुत्रेण क्षोभिना ।

मह । — (L. 577) Ks भावा (for हतुवा). — After line 577, T: Gs ५-६ Ms: ५ ins ;

60** हवा दैत्यपतिं शिखरमुत्तमावधायकम् ।
दैवराजं वनमन्त्रं प्रदाय दानवैश्वरम् ॥
ततो नृसिंही भगवान्महादानिदमब्रवीत् ।
एवाहि मां लगतं दैत्य मन क्षुद्रिर्भवेत्तव ॥
तपोदेवावधौर्दिव्यं प्रान्ध हरिनीश्वरम् ॥ [5]
आदिरेव जलकायमभरं पुनश्चक्षणम् ॥

[Ms om lines 1-3 T: Gs: Ms om line 3 — (L. 5) T: Gs: ५ Ms: ५ तुह (for तुहिर). — (L. 5) T: Gs: ५ हरि (for हरिम्). — (L. 6) Gs मधु (for 'र'). — (L. 579) Ks Ds: Gs: ५ तुह (for कूटं) Ks जगदीश्वर (for प्रभुः). — (L. 580) Ds: V: Ds: नारसिंही; V: सिंह (for 'सिंही) Ks: Ds: हवा (for रक्त्वा). Ds: Ds: T: Gs: Ms: ५ नारसिंहवपुर्देव; Ds: हवपुर्देवकम्; T: Gs: ५ हवपुः पञ्चम् (for 'र') Ds: Ds: T: Gs: ५-६ नृसिंही (for 'सिंही) Ds: ५ 'मर' (for च तद्वपुः). — (L. 581) Gs: कपुः (for रूपम्) Ks शौराजं देवतं रूपं (for 'र'). Ks Ds: B Ds: T: Gs: ५-६ Ms: प्रवी (for वपुः) — (L. 582) T: Gs: ५ Ms: ५ हव (for नृसिंही). Ks: Ds: भोगिना; Ks क्षोभिना; Ds: B: Ds: T: Gs: ५-६ Ms: ५ भास्वना (for क्षोभिना). — (L. 583) T: Gs: Ms: ५ प्रान्धो प्रान्ति देव (for 'र') T: Gs: ५-६ Ms: ५ नृसिंही (for 'सिंही) Ds: ५ हवपुः (for 'र'). — After line 583, V: 1 B Ds: Ds: ५ ins ;

61** पूर्वं महाप्रजा तेन नृसिंहवपुषा तदा ।
देवादिर्निर्दोषो रामनिर्दोषकः पुरा ॥

[(L. 1) V: नृसिंहेन पुरा तदा (for 'र') — (L. 2) Ds: V: 1 B: पूर्वं (for रामम्) Ds: Ds: देवेन निरदः पूर्वं (for 'र').]

While, T: Gs: ५-६ Ms: ५ ins after line 583

62** तत्रापि योगदायकं चक्रे चक्रगदाधरा ।

विमप्यक्षिणं योगात्मा विमप्यक्षिणं योगविद् ॥

अन्यक्तप्रकृतिर्देवः स्वस्थानमगमत्प्रभुः ॥

Colophon

42 B

K N₁ : V₁ : B D T₁ : G₁ : 1-5 M₁ : Cont

वैशरायण उवाच ।

भारसिंहो मया प्रोक्तो वामन कृष्णतः परम् ।

यत्र वामनसांस्थाय रूप रूपवता परः ॥

बलेर्वैलस्यो यज्ञे बलिना विष्णुना पुरा ।

विष्णुमैत्रिराक्षस्य त्रेलोक्यमपि हतम् ॥

समुद्रवसना चोर्वी नानानाविमुषिता । [5]

हृत्पा वक्ता सुरेन्द्राय श्वाय प्रभविष्णुना ॥

जनमेजय उवाच ।

अत्र मे सशयो वदन्नात्र मे विस्मयो महान् ।

कथं नारायणो देवो वामनरसुपागतः ॥

यः पुराणे पुराणास्ता सूता नारायणो विभु ।

पद्मनाभो महायोगी लोकानां प्रकृतिर्विभु ॥ [10]

अनादिमध्यनिधनलैलोक्यादिः सनातनः ।

हृष्यकण्यवहः श्रीमान्हुष्यकण्यसुराण्ययः ॥

अद्विजा देवमातुम् कथं गमैऽभवंत्यम् ।

छाया यो यासवस्यापि स कथं यासवानुजः ॥

प्रसूतो द्विपि देवयो विष्णुश्च प्राप्तान्कथम् । [15]

एतदाक्षश्च मे विप्रं प्रादुर्मात्रं महात्मन ॥

लोकसाक्षणपरं हेये हेने जगत्पति ॥

श्रियस्त्वदे सत्त्वान्मस्य पादौ रक्तचलौ हरि ।

सुखं स्वयिति योगानां मायायानां हिनाय वै ॥

[(T. 2) G₁ (ed) नैकाता (for योगानां) — (L 3) T₁ G₁ नगमदु (for 'पति') — (L 4) T₁ पादाम्बुज (for पादौ रक्त)]

COLOPHON — Mention of the Epic K₁ V₁ D₁ s — Mention of K₁ V₁ s B₁ s D₁ s — Sub parvats K₁ V₁ सारासिद्ध, D₁ पारिभाषण, D₁ पारिभाषणहरणम्, T₁ भविष्यम् — Adhy name K₁ N₁ : V₁ B D (except D₁) T₁ G₁ : s M₁ : भारसिंहप्रादुर्भावे, T₁ G₁ नवस्तुति — Adhy no K₁ 219, K₁ 20, V₁ 16, D₁ 233, D₁ 247, D₁ 227, T₁ 238, G₁ 235, G₁ : 200, G₁ 239, M₁ : 7

42 B

Before the ref, D₁ T₁ : G₁ : s M₁ : ins

जनमेजय उवाच ।

1 ** प्रादुर्मात्रो नारासिंह कथितं परमाद्भुत ।

विष्णोश्च वामनस्य हि प्रवर्तीहि सवानन्म ॥

[(L 1) T₁ रचित (for रीति) D₁ M₁ : युक्त (M₁ स म) जगत् (for परमा) — (L 2) T₁ बुद्धि मे न्व (for प्रवर्तीहि)]— After the ref, L N₁ : V₁ : B₁ D₁ D₁ D₁ : ins.

2 ** नृसिंहं यद्य कथितो भूयोऽयं वामन पर ।

[N₁ नारासिंहस्तु नृसिंहो (for ' ')]— K₁ N₁ : V₁ : B₁ D₁ D₁ D₁ : om line 1 — (L 1) T₁ वामन (for 'न') D₁ भूयोऽयं वामन पर (for ' ')

— (L 2) T₁ : G₁ : s M₁ : भाषित्य (for भाष्याय) M₁ N₁ : V₁ : D₁ D₁ D₁ : s इत्यपिवा (for 'वता') — (L 3) D₁ बलेर्वैलस्यवा बले (for ' ') D₁ बलवान् (for बलिना) B₁ : G₁ T₁ : G₁ : s M₁ : विष्णुना प्रभविष्णुना (for ' ') — (L 4) N₁ नितम्, V₁ जगत् (for हतम्) — (L 5) G₁ M₁ : सप्तमुद्रकवा चोर्वी (for ' ') A₁ : D₁ मानात्, V₁ D₁ (any) 'तान्, D₁ D₁ 'ताम्, D₁ 'कर (for 'ता') — (L 6) D₁ हृत्पा, T₁ G₁ भूवा (for हावा) M₁ हृत्पा हृत्पासुरेन्द्राय (for ' ') K₁ : s B₁ विष्णुना (for जगत्वा) V₁ सत्त्वाय प्रभविष्णवे (for ' ') — (L 7) K₁ A₁ : V₁ B₁ D₁ D₁ D₁ : अत्र (K₁ V₁ D₁ पर, D₁ हृदि) कौतुकं महत्, V₁ अत्र मे कौतुकं महत् (for ' ') — (L 8) T₁ : G₁ : s M₁ : सत्त्व प्रभु (for उपागत) — (L 9) V₁ T₁ G₁ : युज्य (for 'ज') — In our lines 10-11 — (L 10) K₁ A₁ : V₁ : B₁ D₁ D₁ : महात्मादुर् (for 'वर्मा') T₁ G₁ : भूवा (for लोकानां) A₁ भूवम् (for विभु) D₁ लोकानां प्रभुविर्भर (for ' ') — After line 11, N₁ V₁ : B₁ D₁ D₁ D₁ : s : ins

3 ** देवदेव सुराण्यश्च कृष्णो लोकनमस्कृत ॥

[D₁ देवाण्यश्च (for देवत) V₁ देव (for लोक)]

— (L 12) N₁ युक्ति (for the seconds-कथ्य) T₁ G₁ : इतर (for अन्यय) — (L 13) V₁ सतिर्वा देवमाया (for ' ') D₁ गर्भो (for गर्भे) G₁ सदादे (for सदात्) T₁ G₁ : M₁ : देवादिर्वैभवंतय (for ' ') — (L 14) D₁ श्रेष्ठ (for सदा) N₁ वागवापरा, A₁ द्विजानुज (for वागवा) — (L 15) N₁ प्रवृत्ते (for प्रसूतो) K₁ : D₁ D₁ D₁ : s T₁ G₁ : देव (for विधि) G₁ : वामन (for विष्णुवा) T₁ G₁ : M₁ : वामनस्य गत्र कथम् (for ' ') — (L 16) D₁ Cal ed मे महत् T₁ : G₁ : s M₁ देवस्य

वैशंपायन उवाच ।

ऋण राजन्कथा दिव्यामर्षितामृषिपुंगवेः ।
पुराणैः कविभिः प्रोक्ता ब्रह्मोक्तं ब्राह्मणेयिताम् ॥
मारीचस्य सुरेशस्य कश्यपस्य प्रजापतेः ।
अदितिर्दिनित्वे भार्ये भगिन्यौ जनमेजय ॥ [20]
अदित्या अक्षरे देवाः कश्यपस्य महात्मनः ।
घातार्यमा च मित्रञ्च वरुणोऽग्रे भगलया ॥
इन्द्रो विवस्वानृषा च पर्जन्यो दशमस्तथा ।
सथैकावक्ष्यमस्तपष्टा द्वादशो विष्णुरुच्यते ॥
दित्या ज्ञातो हि भगवान्दिरण्यकशिपुः प्रभुः । [25]
तस्यानुजञ्च दैत्येन्द्रो हिरण्यकशिपो महाबलः ॥
हिरण्यकशिपोः पुत्राः पञ्च चौरपराजमाः ।
महादभानुहादञ्च जम्भ सह्याद एव च ॥
विरोचनस्तु ब्राह्मादित्यास्य पुत्रो बलिः स्मृतः ।
पुरपौत्र च बलपत्तेपामक्षयमव्ययम् ॥ [30]

तेजस्विनां मुगरीणां दैत्येन्द्राणां मनस्विनाम् ।
गणाः मुग्धुशो राजन्देरो देवो सहस्रशः ॥
तं दृष्ट्वा नारमिहेन हिरण्यकशिपुं हतम् ।
दैत्या दैवधाधाय वलिमिन्द्रं प्रचक्रिरे ॥
दृष्ट्वा धर्मपर मित्य सत्यवाक्यं जितेन्द्रियम् । [35]
शौर्याभ्यवनसपन्न सर्वज्ञानविशारदम् ॥
परारगृहीतार्थं तत्तरदर्शनमव्ययम् ।
तेजस्विन सुरारिषु हिरण्यकशिपुं यथा ॥
अभिपेक्षेण दिव्येन बलिं वेरोचनिं तदा ।
दैत्याधिपत्ये दितिजालदा सर्वे न्ययोनयम् ॥ [40]
अभिविस्तु दैत्येतेर्वैलिं लज्जता वरः ।
महापा चैव शुष्टेन हिरण्यकशिपोः पदे ॥
अभिविक्तोऽमुगणैर्नैर्निरोचनिलया ।
वाञ्छनैः बलवैः स्फूर्तिः सर्ववीथीन्मुसृष्टवैः ॥
जयञ्च ततश्चक्रुर्भविष्यस्य दानताः । [45]

(for मे विप्र) Ms एतन्नाहव देवस्य (for °) — After the reL, Ms T: s G: s-s Ms s 125

6** भस्महृत्य जगन्नाथ देवदेव जगदीशम् ।
समाहितमना भूत्वा विष्णुमुद्दिश्य अजित ॥

— (L 18) Ds Ms पुराणैः, Ts G: s °ज (for °जै) Ks
ब्रह्मणेयिताम्, Vs Ds D: s s s ब्रह्मणेयिताम्, Ts G: s
ब्राह्मणे सह, Ms भगिनाम् (for °भगिनाम्) — (L 20) Ds
भार्ये च (for द्वे भार्ये) Ms अदितिञ्च दिनित्वे वै (for °)
— (L 21) Ts G: पुत्रा (for देवा) Ds प्रजापते (for
सहामन) — (L 25) प्रसूतो (for जालो हि) Ms Vs s
Dss Ds Ds T: सहवान् (for भव) B: दित्या ज्ञातो हि
बलवान् (for °) — After line 25, Ds 125

6** गणा मुग्धुशो राजन्देरो देवो सहस्रशः ।

— (L 26) D: (समुन्मये (for °अञ्ज) K Ns Vs s Bs
Dn Ds D: s G(ed) प्रजापत्यम्, Ts G: s महासुर (for
°बल) Ns बभूवामितविक्रम (for °) — Ns om. lines
27-33 — (L 28) Ds जम्भ, Ds कुम्भ (for जम्भ)
B: s D: s G: s-s Ms s इन्द्राद (for मेहाद) Ds जम्भ
महाको ददः, Ts ततोऽनुदाद एव च (for °) — (L 29)
Vs सवित्रे विरोचनम् (for °) — (L 30) Bs s Ts s
G: s s Ms बलवशं (for च बलवान्) Ms अजम् (for
वेदाय) — (L 31) Vs s मुनीनाम् (for सुरारिणा) B: s
Ds महात्मनाम् (for मनसि) — After line 31, Ds T: s

G: s s Ms s 125

6** वेपथीशो महावीर्यो हिरण्यकशिपुः प्रभुः ॥
नारास सर्वमदैत्येन्द्रो मित्रा देवान्सवासवान् ॥
त इष्ट्वा भगवान्-व्युत्थानं हरिस्तपश्च ॥
तस्मिन्नेवे महावीर्ये विष्णुना प्रभविष्णुना ।

— Ts G: s s Ms s om. lines 32 33 — (L 32) Ds
मुसवतो (for मुचकुता) — (L 33) B: Ds T: ते (for च)
— (L 35) Ts G: s-s Ms s दैत्य (for मित्र) Ms सह-
बन्ध (for °बाध) Ts s G: s s Ms s सत्यवादिनमूर्तम्
(for °) — (L 36) Ns सुरासु, Ns Vs s B: s Ds Ds
हृत्पञ्च च (for सुरारिषु) — For line 33, Ts s G: s s Ms s
subst

7** हतस्य हतमयं च हिरण्यकशिपोः सद्यम् ॥

[Ts कुन्वते (for वृत्तं) Ts Ms °भक्ति (for भक्त) Ts
Gs सुनय (for समय) Ts G: s हिरण्यकशिपो (Ts पूजय
(for °)]

— Vs om. line 39 — (J 39) अपिकारुषे देवानां (for
°) — Ts om. lines 40-47 Ns om. (hapl.) lines 40-
47 — (J 40) Bs Bs Dn सत्यवापय (for सत्यवाच) Ds
तदा सर्वान्योनयम् (for °) — Ts G: s-s Ms s om. line
41 — (L 41) K: s Ds दैत्यैर्देव, K: D: s दैत्यैस्तु, Ns
दैत्येष्ट (for दैत्यैस्तेष्ट) B: Bsn. Poonas eds G(ed) अभि-
विस्तदा दैत्यै (for °) — (L 43) Ds s Ts G: s Ms s

यलेरतुलवीर्यस्य सिंहासनगतस्य वै ॥

कृत्वेन्द्रं दानपाः सर्वैः बलिं बल्यतां वरम् ।

वतो विद्यापयामासुः शिरोमिः पतिताः क्षितौ ॥

विदितं तव दैत्येन्द्र हिरण्यकशिपोर्यथा ।

त्रैलोक्यमासीदखिलं जगत्स्थायरजद्रमम् ॥ [50]

पितामहं ॥ हत्वा ते सुरैः सुरनिपूदन ।

इतं वदेष त्रैलोक्यं शक्त्यैवामिपेक्षित ।

सत्पितामहस्यैव स्वं प्रत्याहर्तुमिहार्हसि ॥

अस्माभिः सहितो नाथ त्रैलोक्यमिदमव्ययम् ।

प्रत्यानयस्व भद्रं ते राज्यं पैतामहं विभो ॥ [55]

असुराणसहस्रसंघनस्त्वं

जयं विपि देवगणान्सहानुजस्त्वम् ।

अमितबलपराक्रमोऽसि राज-

प्रतिशयसे स्वगुणैः पितामहं स्वम् ॥

Colophon

वेकांपायन उवाच ।

निष्क्रम्य तेषां वचनं महामति [60]

वंनिस्त्वा प्रीतमना महाबलः ।

आहापयामास स दैत्यकोटी-

त्रैलोक्यमयैव जयाम सर्वम् ॥

तस्य वद्वचनं श्रुत्वा बलेयैरोचनस्य तु ।

उद्योगं परमं चाक्रुर्दानवा युद्धदुर्मदाः ॥ [65]

महापत्नो निकुन्मन्त्रं कुम्भकर्णश्च वीर्यवान् ।

काञ्चनाक्षः कपिस्कन्धो मेनाकः क्षितिकल्पतः ॥

सितकेशोर्ध्वयस्त्रश्च वज्रनाभः क्षिप्ती जटी ।

सहस्रबाहुर्विक्रान्तो न्यायाक्षः श्रियदर्शनः ॥

शूरे नाथै (for असुरगौर) — Ms om lines 44-47 — (I 44) D: कनले (for कनले) D: सीयै (for सीयै) K: सपुत्रे, D: T: G: 1-1 Ms सपुत्रे (for सपुत्रे) — (L 47) G: 1-1 Ms सपुत्रे (for सपुत्रे) — Before line 48, some Ms 1-1 Ms सपुत्रे (for सपुत्रे) — (L 48) G: 1-1 Ms सपुत्रे (for सपुत्रे) — (L 50) B: D: T: G: 1-1 Ms सपुत्रे (for सपुत्रे) — N: om line 51 — (L 51) D: T: Bom Poona eds G(ed) सुपुत्रे (for सुपुत्रे) — (L 52) N: सपुत्रे, B: D: T: G: 1-1 Ms सपुत्रे (for सपुत्रे) — After line 52, T: G: 1-1 Ms 1-1 Ms

8* हस्तिचर्ममयै साधनमस्माभिः सह दानव ।

— (L 53) D: Bom Poona eds G(ed) स (for स) K: N: V: 1-1 B: 1-1 D: 1-1 तव पैतामहं राज्यं, N: तव पैतामहं राज्यं, D: तव पैतामहं राज्यं, T: G: 1-1 Ms पुनः पैतामहं राज्यं (for " ") N: V: D: 1-1 Ms प्रत्यानयस्व (for "हर्तुम्") V: प्रत्यानयस्व (for " ") — (L 54) T: G: 1-1 Ms दैत्य, T: G: 1-1 Ms राज्यं (for नाथ) — (L 57) K: 1-1 D: सदानुजस्त्वम्, K: D: सुगत, D: सदानुजस्त्वम् (for सदानुजस्त्वम्) N: V: 1-1 B: 1-1 D: 1-1 T: G: 1-1 जयं विपि देवपतिं सदानुजम्, T: G: 1-1 Ms जयं विपि देवपतिं सदानुजम् — (L 58) K: अतिशयित, T: G: अतिशयित (for समित) — (L 59) V: अतिशयिते त्वं गुणैः पितामहस्यम्, D: शयसे सगुणैः पितामहस्यम् (110)

Colophon om in Ds — Mention of the Epic Dn Ds D: — Mention of Kṛishṇa N: V: 1-1 Dn Ds D: 1-1, — Sub-parian K: 1-1 N: V: 1-1 Dn Ds D:

1-1 वासवम्, K: B: 1-1 D: T: 1-1 G: 1-1 Ms 1-1 वासवम् वासु नाथ — Adhy name K: 1-1 N: V: 1-1 B: Dn Ds: 1-1 1-1 यलेरतुलवीर्यस्य — Adhy no K: 21, V: Dn 234, B: 235, Dn 233, D: 22, D: 100, T: 289, G 285, G: 291, A: 290, G: 291, Ms 1

K: om the ref — (L 60) T: G: 1-1 महाबलो (for 'महति') — (L 61) T: G: 1-1 महामना (for 'बल') — (L 62) V: 1-1 D: 1-1 T: 1-1 G: 1-1 Ms 1-1 कोटि (for 'कोटीय') — (L 63) K: B: D: 1-1 जयेम सर्वम्, Ds: T: G: 1-1 जयाय सर्वं Ds: जयाय सर्वं, Ds: 1-1 जयन्तु सर्वम्, T: G: 1-1 पुनर्वचनम्, Ms: 1-1 पुनर्वचनम् (Ms 'न') (for जयाय सर्वम्) — (L 64) K: 1-1 B: 1-1 D: 1-1 सपुत्रे (for 'सपुत्रे') — V: om line 66 — (L 66) K: 1-1 Ds: 1-1 महापत्नो (for 'पत्नी') Ds: 1-1 महापत्नी (for 'पत्नी') B: 1-1 Ms Cal ed G(ed) एकाङ्कमय, T: G: 1-1 Ms आसकर्मण (for 'कर्मण') — (L 67) T: G: 1-1 प्रभुस्कन्धो (for 'कर्ण') B: D: Cal ed व्याप्रास (for 'मेनाक') — (L 68) K: 1-1 Ds: 1-1 वज्र (for 'सिंह') D: T: G: 1-1 Ms 1-1 चतुर्वर्को (for 'चतुर्वर्कश्च') K: 1-1 वज्र (K: वज्र) केशोर्ध्व (K: द्वि मेनाक, Ds सितकेशोर्ध्वयस्त्र (for " ") Ds चन्द्रनाभ (for 'वज्र') Dn शिखा, G: सुरदी, G: शरी (for 'शिखी') — (L 69) K: 1-1 विक्रान्तो, T: विक्रान्तो (for 'वज्र') B: 1-1 D: Cal ed मीनाक्ष, T: G: 1-1 व्याप्रास (for 'ह') D: मेघवद्वज्रानुजं (for " ") — After line 67, 1-1 Ms

9* विक्रान्तो वीर्यगिह्वरं मातृपासन एव च ॥

एकाक्ष एकपाण्डुतो त्रिदक्षश्चतुर्भुजः । [70]

गजोदरो गजशिखा गजस्वन्धो गजेक्षणः ॥

अष्टदंष्ट्रश्चतुर्वक्त्रो मेपनादी जलधमः ।

फराद्यो ज्वालजिह्वश्च शताक्षः शतलोचनः ॥

सहस्रपादपृष्णमुखः कृष्णश्रेव महासुरः ।

रणोत्थो दानपतिः शैलकम्पी कुलाकुलिः ॥ [75]

समुद्रो रभसश्चण्डो धूर्जयेय प्रियकरः ।

गोघ्नो गोक्षुरो रौद्रो गोदन्तः स्वसिखो भ्रुगः ॥

मांसपो मांसभक्षश्च वेगवान्प्रेतुमाञ्जिनिः ।

पट्टदिग्धशरीरश्च वृहत्तीर्तिर्महाहनुः ॥

समप्रभो विकुम्भाण्डो विरूपाक्षो हराहरी । [80]

श्वेतशीर्षश्चन्द्रहनुश्चन्द्रहा चन्द्रतापनः ॥

विश्वरो दीर्घबाहुश्च मयपो मारताशनः ।

कालकञ्जो महाक्रोधः सरभः शलभः व्रथः ॥

समुद्रमयनो नादी विततश्च महाबलः ।

प्रलम्बो नरको बाळी चेतुकः काललोचनः ॥ [85]

वरिष्ठश्च गनिष्ठश्च भूतलोमघनो त्रिभुः ।

दुष्यसादः किरीटी च सूचीत्रको महासुरः ॥

— Ds om lines 70-72 — (L 70) एकपाण्डु, T₁ Gs-
कोपपाण्डु (for एकपाण्डु) Ks सुन्दो (for सुन्दो) T₁ सुदु
सुख, T₁ G₁ s-₂ Ms s-₂ चतुर्भुज (for 'भुज') — (L 71)
Dn गजशीखो (for 'शिखा') T₁ s G₁ s-₂ Ms s-₂ अजातकोतो
(T₁ 'कोतो', Ms s-₂ 'कोतो') ऊदरा (for ' ') — After line 71
Gs s-₂ 125

10** क्षितिस्त्वन्ध शोभणोऽय भ्रमणेशो गवेक्षण ।

While Ms s-₂ 125 after line 71

11** वरिष्ठश्च शोभणोऽय काशनाभो गवेक्षण ।

— (L 72) B₁ s Ds T₁ G₁ s-₂ Ms s-₂ चतुर्दंष्ट्रो, T₁ मेघ-
भारी (for चतुर्वक्त्रो) K₁ s-₂ B₁ (marg) D₁ s प्रवेक्षर,
B₁ कुलधन, B₁ जलधमन्, D₁ जनधम (for लन्) D₁ मेघ
मादो जलधर, T₁ जलदो व जलधम (for ' ') — (L 73)
Ms s-₂ विश्व (for उदार) Bom Poona eds G(ed)
निहाय (for विहाय) D₁ s Ms (v/ lra) कराक्षोऽय
कजिह्वश्च T₁ G₁ कालश्च त्रिभिः, G₁ 'एश्च' किवानिह
(for ' ') K₁ शताक्ष Ms D₁ s शशाम्भ, Ms शशाक्ष (for
'श') K₁ D₁ शिताक्ष शितलोचन (for ' ') — (L 74) K
N₁ s V₁ s B₁ Dn D₁ s सहस्रपाद सुमुख, G₁ वान्कृष्ण
मुख (for ' ') V₁ महावर (for 'सुर') — N₁ om lines
75-76 — (L 75) D₁ गजशिर, D₁ T₁ G₁ s Ms बाण
(for हान) K₁ B Ds D₁ s Ms s-₂ कुलाकुलि, T₁ s G₁
s-₂ 'कुल (for 'कुलि' K₁ एते मर्यादावरा, V₁ शैलकम्प-
कुलाकुल (for ' ') — Ks om line 76 — (L 76) Ds
चन्द्र (for चण्डो) K₁ K₁ s-₂ B₁ V₁ s Dn D₁ s महा-
सुर (for शिवकर) T₁ G₁ s Ms s-₂ धूर्जयेय प्रियकर (for
' ') — (L 77) K₁ s N₁ B₁ Dn D₁ s s-₂ T₁ गोघ्नो
(for गोघ्नो) B₁ Ds गोघ्नो, Ds गोमुखो (for 'गोसुरो')
B₁ Ds D₁ गोघ्नो गोसुरो (Dn 'मुखो') रौद्रो (for ' ') K₁
गोदन्त, D₁ गोदन्त, T₁ दन्ताय, G₁ s दन्ताय (for
गोदन्त) — (L 78) K₁ s Dns T₁ s G₁ s Ms s-₂
मासली, K₁ 'दो (for 'वो) K₁ N₁ s V₁ s B Dn Dns T₁

विनि, K₁ Ds शशि, Ds स्थिर, Ds शिव, T₁ G₁ s Ms
(m/ lra) जय, Ms s-₂ त्रिनि (for त्रिनि) — (L 79)
T₁ G₁ s कम्पो दीर्घ (for पट्टदिग्ध) G₁ s Ms पट्टदिग्ध
सहस्र (for ' ') Ds देवकीर्ति (for वृहत्की) K₁ महा
वसु, Ds 'चतु (for 'हनु) — (L 80) K₁ Ds विकु-
म्भाण्डो, Ds त्रिकुम्भाण्डो G₁ s विरूपाक्षो (for विकुम्भाण्डो)
Ds हरो ति, T₁ Bom Poona eds G(ed) महोदर
(for हराहरी) — (L 81) Ds क्षत (for चेत) K₁ s
B₁ Ds Ds चतुर्दंष्ट्र, K₁ चतुर्दंष्ट्र, Ds चारुभासु
(for चन्द्रहनु) Ds श्वेतदीर्घ कृष्णशीर्ष (for ' ') Ds
श्वेतशीर्ष कृष्णशीर्ष (for ' ') Ds सुदृष्ट (for चन्द्रहा)
T₁ G₁ s कर्ण, G₁ दान (for तापन) T₁ G₁ Ms s-
चन्द्रभास (Ms 'च' चन्द्रदीर्घ (for ' ') — (L 82) K₁ s
V₁ Ds विश्वरो (for विश्वरो) B₁ Ds Ds T₁ G₁ s Ms s-
दीर्घकण्ठश्च T₁ कर्णाय (for 'बाहुश्च) B₁ Ds विश्वरो दीर्घ
कण्ठश्च (for ' ') Ds Ds मेघपो, Ds मयबाण्डु T₁ चर्मादी
(for मररो) Ds मेघपो मरुताम (for ' ') — (L
83) Ds कालकण्डो, T₁ Ms तालतपो, T₁ G₁ s-₂ Ms
कालतपो (for कर्तो) K₁ महाभाभ, K₁ N₁ B₁ D₁ s
'भाग, V₁ 'बाहु (for 'कोष) K₁ s V₁ Dn Ds-₂ काल
कुम्भो (K₁ कालकुम्भो, V₁ कालतपो, Dn Ds तालतपो,
D₁ कालकण्डो) मदाभाभ, K₁ कालतपो मदाभाभ (for ' ')
D₁ कलम शलभ शल, D₁ शलभ सरभ श्रथ, T₁ शलभ
श्रथश्च (for ' ') — (L 84) K₁ Ds नन्दो (for नादी)
Ds निदिग्ध, Ds विव, V₁ वितमश्च, Cal. ed विवमश्च
(for वितमश्च) — (L 85) चेतुकः (for नरको) Ds s-₂ T₁
व्याली (for नादी) B₁ s Ds Ds G₁ Ms क्षतम्, T₁ G₁ s
वासुकि (for चेतुक) — (L 86) K₁ s Ds T₁ गतिष्ठ
(for वरि) N₁ V₁ s H Dn D₁ s T₁ G₁ s गतिष्ठ
(for वरि) Ds Bom Poona eds G(ed) भूतलोमा तथा
त्रिभु (D₁ 'त्रु) (for ' ') — (L 87) K₁ s N₁ B₁ s
(marg as above) s Dn Ds (sup lra as above) s T₁
G₁ s Ms सुयसाद, N₁ 'जय', D₁ भ्रममाद; T₁ संयसाद

सुधाहः कुञ्जवाहुर्य करुणः कलशोदरः ।
 सोमपो देवयाजी च प्रवरो वीरमर्दनः ॥
 शुभ्रपुः खण्डशक्तिश्च दुग्निनेत्रः शशिष्वजः । [90]
 यथास्मृति मया प्रोक्ता गरीचेः कीर्तिवर्धनाः ॥
 एते चान्ये च बहवो नानामूपणभूषिताः ।
 रथोपैवेष्टसाहसैर्युयोर्युयोरिदमाः ॥
 दिव्याम्बरधरा दैत्या दिव्यमास्यानुलेपनाः ।
 दिव्यैश्च कर्चनेन्द्रा दिव्यैश्चोष्णैश्चैर्ध्वजैः ॥ [95]
 दिव्यामुधधरा दैत्या गर्जमाना यथामुद्राः ।
 हृद्ग्री रथनिर्घोषञ्चालयन्तो वसुंधराम् ॥
 महाभला दिव्यमकरप्रधारिणो
 भुजंगभोगप्रतिर्भैरहाभुजैः ।

सुदुर्जना दैत्यवृणाः सुरारथो [100]

दितिप्रिया लोहितलोहितेक्षणाः ॥

ते जगत्सुरैर्वज्रलोप्रवीर्या

महेन्द्रवज्राशनिनुल्लवेणा ।

विवृद्धदंष्ट्रा हरिभूमकेशा

विन्दमानाः शरदीव भेजाः ॥ [105]

सहस्रगर्जवाणश्च वटेः पुत्रो महासुरः ।

रथातिरथकोट्यासौ संनहात महानलः ॥

सर्वे मायाधरा दैत्या सर्वे दिव्यालयोधिभ ।

सर्वे मदबलोत्सिक्तः सर्वे लब्धधरास्तथा ॥

सर्वे काञ्चनशिलाभाः पीतकौशेयवाससः । [110]

किरीटोष्णीपमुकुटा दिव्यभूषणभूषिताः ॥

(for दुष्ट) V: सुप्रमादः किरीटश्च, Ds अप्रमादः किरीटश्च
 (for ^a) D: रघुलक्ष्मी (for सुवीर्यश्री) Ks महासुर (for
 'सुर') — (L 88) As च सुवीर्येश, Ks Bs Ds Ts कल
 शोदर, Bs Ts Gs s: Ms: कुण्ड (for कुण्ड) Ks ऋषणः
 Ns Ds Gs करण, Ts Gs s: Ms: करण (for करण)
 — (L 89) Ds Ds Ms सोमपा, Gs s विप्रो (for सोमपो)
 Cal ed व्याघ्री (for वाजी) Ds सोमपादो देवयाजी, Ts
 'देवोष्ण वाजी च' (for ^a) Ds प्रवरो (for प्रवरो) Ds रण
 (for दीर) — (L 90) As s: Ds: सुवध, Ks सुवध,
 Ms सुवीर्य (for सुवीर्य) Ts V: Bs s: Ds: वज्र, Ds
 वज्र (for वज्र) Ds सुवध खण्डशक्तिश्च Ds शुभ्रपु
 शम्बर शर्मा, Ts s: Gs s: Ms: सुवीर्य (Ts Gs s: शम्बर)
 खण्डशक्तिश्च, s: सुवीर्यश्च सप्त (for ^a) Ks Ns Bs s: Ds:
 कुशिवेज, Ks s: Bs: कुश, Ns V: s: कुश, Ds कुश,
 Ts s: Gs s: Ms: भूमि (for कुश) Ks Ds शशिष्वज
 (for शशि) Ds Ds कुशनेत्र शितिप्रका, Bom Poona
 ed Ued) शितिप्रका शितिप्रका (for ^a) — After line
 90, Ts Gs s: Ms s: 105

12 ** विप्रुद्रो भीषणश्च बाणनाभो महाबलः ।

[Ts Ms: s: नाभो (for नाभो)]

— Ts Gs s: Ms s: om line 91 — (L 91) Ts यथास्मृति
 (for 'स्मृति') Ds यथास्मृतिनुप्रोक्ता (for ^a) Ks s: Ns
 Ds मातीचा (for गरीचे) — (L 92) Ds क्लेश (for
 भूषण) — (L 93) Bs Ds Ds ययुधेयवा यज्ञिना (for
^a) — (L 94) Bs s: Ds Cal ed दिव्यमास्या Ds 'लया' म्बर
 धरा (for ^a) Ks om (hapl) 94-96 Bs s: Ds Cal
 ed समनु (for मायाधरा) Ds भूषिता (for लेपना)
 — (L 95) Ks युक्ता (for वज्र) — (L 96) Vs Ts Ds

Ds दिव्याम्बर (for 'वृष') Ds घना (for [म]सुरा)
 — (L 97) Ts भीष्मश्च, Ts Gs s: भीष्मश्च (for सुवीर्य)
 Ns V: s: Bs Ds Ds Ds कोटेश (for निर्घोषेश) Ks Ds
 सुहृत्तैरथोपैक्ष, Bs s: Ds 'दि' खण्डमायोपैक्ष, Ds 'द्विराव
 योपैक्ष' (for ^a) Ts Gs s: नाग्यम्लो (for बाल) — Ts Gs s:
 Ms s: om lines 98 101 — (L 99) Ts सहावले (for
 'मुने') Ns: भुजंगभोगप्रतिर्भैरहाभुजा — (L 100) Ks
 Ds दैत्यमा, Vs 'वरा', Gs 'वरा' (for 'वृषा') — (L
 101) Ds विप्रुद्र (for होदिता) — (L 102) Ks निर्घामुद्र
 (for तेज) Ks Ns s: Vs Bs s: Ds Ds Ds s: वज्रनेत्रु-
 Vs Bs 'वज्र', Ds: वज्रकिण्डु (for 'वज्रलोप') Ds हे
 जगत्सुरैर्वज्रलोप्रवीर्या: Ts जगत्सुर सर्वगवलातिवीर्या, Ts
 Gs s: Ms s: ते वायुसर्वगवलेभ्यः Gs 'वृ' भीष्म — (L
 103) Vs Bs भीष्मश्चि (for वज्र) — (L 104) Ns B
 Ds Ds Ts Gs s: Ms s: विप्रुद्र, Vs प्रयुद्र, Ts प्रयुद्र
 (for विप्रुद्र) — (L 105) Ks Bs Ts विप्रुद्रधरा (for
 विप्रुद्र) Gs शरदिन्दु (for 'वीर') — (L 106) Ns Ts
 Ts s: Gs s: Ms s: महाबल (for 'सुर') Ks दितेः पुत्रो
 महाबल (for ^a) — (L 107) Ds Ts Gs s: Ms s: कोट्या
 स, Ds कोट्याले, Ts कोट्या व, Gs कोट्याव (for 'कोट्या-
 लो') Ns Ds समनहात (for समनहात) Bs Cal ed स वीर्यं
 वाज, Ts Gs s: महासुर (for 'वरा') Bs Ds समनहात वीर्यं
 वाज, Ms समनहात महाबल (for ^a) — (L 108) Ns
 Bs s: Ds Ts Gs Ms s: मूला (for 'दैत्या') Ts Gs सर्व माया
 धरा (for ^a) Ns om lines 105-109 — (L
 109) Ks s: Ns s: Vs s: Ds Ts Gs मूला: Ks Ds
 Ds s: Ms मूला, Ds रघुना, Ts पता, Gs s: मूला (for
 मूला) Ts सर्वे बलपराधरा (for ^a) — (L 110) Bs s:

हिरण्यकचाः सर्वे हिरण्यध्वजचेतयः ।

स्वन्दन्त्या व्यराजन्त शारदाः ये महा इव ॥

तापनीयैर्वैरैर्निधिरत्नलज्जितप्रभैः ।

हेमपर्वतमुद्रस्थाः पुष्पिता इव सिन्धुवाः ॥ [115]

तेषां मध्यगतो वाणः प्रादुशीरोत्थितो घन ।

स्थितः शक्तिगदापाणिस्त्रिनत्वप्रतिमे रथे ॥

चित्राक्षेपाध्वजयुगे चित्रभक्तिविराजिते ।

गदापरिचमयूषे हेमजालविभूषिते ॥

अन्वीयमानो दितिजैर्पादस्त्रियैरिषाद्युमान् । [120]

नानाप्रहरणैर्घैरिस्त्रीक्ष्णदंष्ट्रैरियोमै ॥

पञ्च तस्य महावीर्या दानवा युद्धदुर्महाः ।

ररक्ष रथमध्यग्रा व्यादितास्या अयावहाः ॥

मुवाहुर्मैपनाश्च भीनवेगश्च भीर्यवान् ।

तथा गगनमूर्धनं च वेगनाम्बेनुमानपि ॥ [125]

घनकरजतभक्तिचित्राधै

पतगपतिप्रतिमे रथे स्थितोऽभूत् ।

जलदग्निनद्वुन्येप्रियोपे

मुखाणसैन्यपाथ दानवेन्द्रः ॥

अनायुषायाः पुत्रस्तु बलो नाम महासुरः । [130]

युवः शनसहलेण रथानं भीमवर्चसाम् ॥

युक्त्वाश्चसहयेण रथमारुह्य वीर्यवान् ।

नीलायसमय घोरे वायसाङ्कं मुदुर्जयम् ॥

नीलाभ्यरघरः श्रीमान्वैर्ह्याचलसन्निभः ।

महता रथद्वन्द्वेन प्रययी दानवतदा । [135]

सर्वार्णयसराशे सैन्यमध्ये व्यराजत ।

प्रभातसमये धीमान्समुद्रस्य स्वांशुमान् ॥

सुवर्णमन्वन्दतुल्यपर्यसा

विशारदास्त्रातडिगुणारः ।

किरीटमुख्येन विभाति शोभिना [140]

यथा गितिः दृक्प्रवणे भास्वता ॥

Cal ed सदै (for दीन) — (L 111) Vs Bs Ds De
मुद्र (for 'दा') Gs Ms किरागमुद्रोष्णीया (for 'दा') Ts
Gs s Ms s दिव्यामरणमुद्रिता (for 'दा') — (L 115)
Ts s Gs s Ms s क्षमसीव महाप्रहा (for 'दा') — (L 114)
Ts महाप्रहा, Gs s Ms s महाप्रहा (for 'दा') Bs s
Ds Cal ed कालाभिः Ds महाप्रहा, Ds कालाभिः Ts Gs s
हावाभिः (for कालाभिः) Ts Gs s Ms s अद्विजप्रतिमप्रभै-
(for 'दा') — (L 115) Ks Ds दृष्टस्य, Ds दृष्टस्य (for
दृष्टस्य) Ks Ds केशुकै (for 'दा') — (L 116) Ks
दृष्टस्य (for 'दा') — (L 117) Ts Gs s Ms कक्ष
(for दक्षि) — (L 118) Ks विप्रक्षिप्त, Vs s Ds Ds
विप्रक्षिप्त (for 'दा') (for 'दा') Ms युगे (for 'युगे')
Ks s Ds विप्रक्षिप्तयुगे विप्र, Ts Gs विप्रक्षिप्त चतुर्भुजे (for
'दा') Vs दक्षि, Ds दक्षि, Gs विप्रि (for 'यक्ति')
— (L 119) Ts Gs s Ms s दक्षि, Gs s विप्रि (for
दक्षि) Ts हेममिनितिराजिते (for 'दा') — Ts Gs s om.
lines 120-123 — (L 123) Gs जारदा (for जारदा)
Ns Vs Ds Ds महामया, Bs s Ds ययावहा, Ts Gs s
Ms s द्यावन्ता (for ययावहा) — (L 124) Ds वसुभिः
Ts असोयो (for मुवाहुः) Gs s असोयमेधा नादम् (for 'दा')
Ks Dn Ds s श्रीमान्मुद्र (for 'दाम्') — (L 125) Ds
Ts Gs s कनक (for गगना) — (L 126) Ks परि
द्वन्द्वे, Ts वायिकद्वये, Gs s वायिकद्वये, Gs Ms s वा (Ms
पा) सिरिधे (for विप्रक्षिप्त) Ds कनकरजतभक्तिचित्राधै,

Ts 'तभक्तवारिधये' — (L 127) Ks विशाले (for स्थितो-
ऽभूत्) Ks पतग ०० मदास्ये स्थितोऽभूत्, Ds पतगप्रतिमे रथे
स्थितोऽभूत् — (L 128) Ts Gs मुखाणसैन्य- (for 'निमन्-
मुख') Ns Vs Ds Ds कौदे (for 'कौदे') — (L 129) Ds
वायस्यो (for वायसाङ्कं) — After line 129, Ts Gs s
Ms s ins an addl colophon [Sub parvan Ts Gs
Ms s क्षममयादुर्महा — Adhy name Os s कलिबुद्ध-
सवाद — Adhy no Ts 209, Gs s 292, Ms s 2]
— Before line 130, Ts Gs s Ms ins वैरापायन — (L
130) Ds बलो (for बलो) — (L 131) Ts सिद्ध, Gs Ms s
स्थित (for युव) Ns महतो भीमवर्चसा, Ts Gs s Ms s रथा-
(Ts सिद्धा) ना विद्विषीकितान् (for 'दा') — (L 132) Ds
Dn कस्य (for कस्य) — (L 133) Ks महापोर (for 'मय-
पोर') Ks Ds s नीलायसं (Ks 'युगे' महापोर (for 'दा') Ks s
Ds वायसाङ्क, Vs साङ्क, Bs Ds वायसाङ्क (for वायसाङ्क) Ks
वायसाङ्कमुद्रिकाम् (for 'दा') — Ds om lines 134-135
Ms om (hapl) lines 134-137 — (L 135) Ks
Ds Ds s वेगेन, Ks Ns s Vs s Bs Dn Ds s Ts s
Gs s Ms वेगेन, Ks सवेन (for कवेन) Ts s Gs s
Ms मेघौघे Ts Gs सखिमे वेव दाम् (for 'दा') — (L 137)
Ds धीमान् (for धी) Vs क्षमाम्, Ds समुत्थित Ds स-
समुद्र (for समुद्रस्य) — (L 139) Ds Cal ed गणाह्वयः
Ms s गुणाह्वय (for 'कर') — (L 140) Ts Gs s
द्वन्द्वे (for मुखेन) Ks रराज (for विभाति) Ms s किरीट

पट्टि रथमहस्याणि नमुचेरसुरस्य वै ।

खरयुक्तानि सर्वाणि मेघतुल्यरथाणि च ॥

नानाप्रहरणाः सर्वे सर्वे ते चित्रयोधिगः ।

महाभ्रपनसकाशा वेगवन्तो महाबलाः ॥ [145]

रथो व्याघ्रसहस्रेण युक्तः परमवेगवान् ।

नमुचेरसुरेन्द्रस्य सर्वरत्नविभूषितः ॥

षाईलचिह्नं शुशुभे तस्य वेगुर्हिरण्मयः ।

रथमध्येऽसुरेष्ठस्य मध्यदिनरथिर्वथा ॥

स भीमवेगाच्च महायत्नश्च [150]

प्रगृह्य चापं दिग्मथानिच स्थितः ।

नीलाम्बरः काञ्चनपट्टनक्षो

विशागजो यद्बुधेवकक्षः ॥

किंकिणीजालनिर्घोषं तपनीयविभूषितम् ।

सपताकज्वजोपेतं सस्यमियं तोयदम् ॥ [155]

चक्रैश्चतुर्भिः सयुक्तमट्टनस्वायताम्रतरुम् ।

हेमजालाकुलं शीतं कालचक्रमिवोद्यतम् ॥

नानायुधधरं दिव्यं व्याघ्रचर्मपरिष्कृतम् ।

ईहामृगणाकीर्णं चित्रभक्तविराजितम् ॥

तूणीरक्षतसपूर्णं शक्तिमोमरसकुलम् । [160]

गदागुह्ररसबाधं बन्धुलविभूषितम् ॥

तुल्यशृङ्खलसहस्रेण लम्बकेसरवर्चसा ।

राजतेन विकीर्णेन शोभितं सिंहकेतुना ॥

स तेन शुशुभे दैत्यो विश्वकर्मा मघो धली ।

रथरत्ने स्थितः श्रीमानुदयस्य इवाशुमान् ॥ [165]

हिमरजयवृषादशोभिताम्

मणिकमफोब्जलघुचरमञ्चित्रम् ।

अयुवशतसहस्रमूर्तिनाम्-

मयमनुयानि महाहवे रथानाम् ॥

Colophon

कूटन तस्यैव (M^a विनासि) शोमसा — (L 142) G^a पक्षी
रथसहस्रेण (for ^a) — (L 143) K^a रथाणि, K^a Dn
D^a s यत्नानि, N^a V^a s D^a रथाणि (for रथाणि) — (L
146) B^a s D^a वीर्यवान् (for वैर्य) — (L 148) T^a s
G^a s M^a s केतु (for चिह्न) T^a s G^a s s M^a s शीतो
(for केतुर्) — (L 149) B^a s D^a s दिनमध्ये (for मध्य
दिन) K^a रथिर्मध्ये दिने यथा (for ^a) — (L 160) T^a
G^a मयामात्रा (for महाबलम्) G^a र भीमवेगं मुग्धा
महाबल — (L 162) B^a (marg) D^a नीलाङ्गन T^a s
G^a s s M^a s शीतान्वर (for नीला) V^a दण्ड (for वह)
— (L 163) N^a युग्मपैति सद्य, T^a G^a वा तपनीयकक्ष,
M^a s यद्बुधेव कक्षम् (for तक्ष) — (L 164) N^a B^a s
Cal ed परिष्कृतम् (for विभूषि) — V^a om line 155
— (L 166) G^a s लघुलक्ष्मणदोहनिम् (for ^a) — N^a
om lines 157-158 — (L 167) T^a Rom Ponna eds
G(ed) [व]द्विष्य T^a s s s M^a s [ज]किं (for [ज]ल)
— (L 168) V^a G^a s M^a दृष्टि, D^a द्वे T^a Dom Ponna
eds G(ed) घोर (for द्विष्य) B^a s D^a D^a परिष्कृतम् (for
'दृष्टम्') — (L 169) K^a हेमजालविभूषितम् (for ^a)
— (L 160) T^a s (वा) शर (for शत) B^a D^a लकीर्णं (for
'सर्प') D^a लूणीरक्षरक्षीर्णः (for ^a) T^a G^a s सयुक्तम्
(for सयुक्तम्) — N^a om line 161 — (J 161) V^a
B^a मुख (for मुह्र) K^a s D^a हेमरत्न, D^a चारत्न,
D^a मानरत्न (for कक्ष) B^a D^a T^a G^a s अश्वतोथ मयो

रथम् (for ^a) — (L 162) B^a ह्व, Dn D^a मय्य (for
कक्ष) K^a स पक्षीभक्तवर्चसा (L^a) — D^a om lines 163-
169 with the colophon — (L 163) N^a B^a s D^a T^a s
G^a s M^a [व] दैत्य N^a V^a s D^a दकीर्णं, M^a स
दैत्य (for विकीर्णं) K^a s D^a चित्र D^a हस (for सिंह)
— (L 164) K^a N^a V^a s B^a Dn D^a D^a s s सयो
माय (K^a मायामय) विलसिषा, N^a विश्वकर्मा मघो यक्षी (for
^a) — (L 165) N^a स हवे ह, V^a रथमध्ये, V^a D^a D^a
'मणि, G^a 'मुक्त (for 'हेले) — (L 166) K^a s D^a
विमलरत्न शश शोभिताम् (D^a 'शो), K^a विमलरत्न
मिन्दुशो, K^a N^a V^a s B^a D^a s s विमलरत्नमिन्दुशो,
T^a s G^a s s M^a s विमलरत्नतथा (M^a 'दाल) योभित (G^a
'अवा) — (L 167) G^a सतिचित्रिताम् (for 'चाद
मञ्चित्रम्) T^a s G^a s s M^a s मणिकमामर (G^a 'मणि,
G^a 'चिन्) सतिचित्रिताम् — (L 168) G^a om, M^a
लुग (for 'शत) — (L 169) N^a महारथो, D^a s T^a
तदा सदा (for महाहवे) K^a सुरभेदशतमयुधाणि रथानाम्,
K^a V^a s अश्वमनुयाति रथो महार', N^a अनुयाति कथामनोर',
B^a Dn अश्वमनुयाति रथो महार', D^a मयमनु प
यासित रथा महार', T^a G^a s s M^a s मयमनुयात रथाहवे र'

Colophon om in K^a s D^a s — Mention of the
N^a K^a D^a D^a D^a s — Mention of Akula N^a
V^a s B^a D^a J^a D^a s — Sub-paran K^a V^a s B^a D^a
कायम्. K^a B^a s Dn D^a s s T^a G^a s s M^a s वामनप्रातु

वैशंपायन उवाच ।

पुलोमा तु महादेव्यस्त्रिमिराकारमहर् । [170]

आस्रोहायस घोरे रथं पररायुजम् ॥

वलीर्णपर्वताकार लोहजालान्वरान्वरम् ।

नेमिघोषेण महता क्षुभ्यन्तसिन्धु सागरम् ॥

गदापरिघनिक्षिप्तः सतोमरपरमथैः ।

शक्तिमुद्ररक्षणीणं सतोयसिन्धु तोयदम् ॥ [175]

रथमुद्रसहस्रेण सयुक्तं वायुवेणिना ।

पुलोमारुह्य युद्धाय प्रस्थितो युद्धदुर्भरः ॥

पट्टि रथसहस्राणि पुलोमान महारथम् ।

अन्वयु सूर्यवर्णानि प्रदीप्तानीध तेजसा ॥

खड्गव्यजेन महता तप्तकाञ्चनचर्चसा । [180]

भ्राजते रथमध्यस्थं पर्वतस्थ इनामुमान् ॥

स चारुचामीरस्पृन्ददां

महागदा कालनिभा महाबलः ।

प्रगृह्य वज्राज स सैन्यमध्ये

कार्णायसः केतुरिवोद्यितोऽर्थाय ॥ [185]

हयग्रीरस्तु बलान्द्वयग्रीरो महाबलः ।

ध्रुवः शतसहस्रेण रथाना रथसत्तमः ॥

धराधरनिभाकार सप्तनानीकमर्दनम् ।

स्यन्दन मीममास्थाय युद्धायामिमुखाः स्थित ॥

श्वेतशैलप्रतीकाशः श्वेतदण्डलभूषणः । [190]

मुमुभे रथाम्भारम् श्वेतसूत इवाचलः ॥

मईता सप्तशीर्षेण शोभिना नागदेवता ।

श्वेद्वयमणिचित्रेण प्रबालाङ्गुरोभिना ॥

अमितचरणपद्ममनुतीना

भाँव, Ds वामनाटयानम् — Adhy nome B1 s Ds अय
सप्तहमम् Gs वलिनमुनिमययुद्धसमाह — Adhy no Ks
22, Vs Ds 235, Bs 236, Ds 234, Ds 229, Ts
291, G1 s 287, Gs 293, Ms s 3

h1 om the ref — (L 170) Gs s Ms s तदा
(for महा) h1 B1 s Ds Ts s G1 s s Ms s सनिभ,
Ns Vs Ds सनिभम् Bs Dn गद्वरम् (for 'र') h1
Ds Ms निमिरावासाङ्गद्वरम् (Ms सनिभ) (for 'र')
— (L 171) Ns रथ (for [जा]वस) Ns ते च (for रथ)
— (L 172) Ks Ds Ds इरहीर्ण, Ns Ms उत्तमं (for
वलीर्ण) h1 पर्वताकारसत्तम, B1 s Ds पर्वतोत्तरसत्तम;
Ts Gs Ms पर्वतप्रतिमाकार, Ts Gs s पर्वतमुद्रप्रतीकाश (for
'') — (L 173) h1 निघोषेण महाघोर (for 'र') Ns
मूलान्तम् (for ह्यम्) Ts Gs s Ms s क्षोभयन्त महो
दयिम् (for 'र') — (L 174) Ks Ds Ts s Gs s Ms s
निक्षिप्त (for 'र') Bs Ds Cal ed तोमरं स, Ts Gs
s तोमरायम् (Gs 'र') (for सतोमर) Gs तोमराधर-
पथ (Gs 'पर' दद)म् (for 'र') — (L 175) Ds तोमर
(for 'युद्ध') B1 Ds Ts s Gs s Ms सपूर्ण (for सहीर्ण)
Ks वारिदम् (for तोय) — (L 176) B1 s Ds वेणितम्,
Ts Gs s Ms s 'नम्' (for 'वा') Gs s युक्तं मारुतसेवि-
तम् (Gs वेणिना) — (L 177) Gs s Ms s वेयेन (for
युदाय) h1 पुलोमा तु समारुह्य, Vs 'या रथमावृत्त' (for
— (L 178) Ts सर्व (for पट्टि) B1 s Ds Ts s G1
s Ms महादेवम् Ds रथा (for 'रथम्') h1 दीप्तानीध
सत्तेजसा (for 'र') — (L 179) h1 शक्वीयु (for शक्वीयु)
Ks प्रदीप्तानीध, h1 नि शु, Ds1 Ds निश, Ds2 नि च

(for 'दीध') N1 B1 s Ds आनमानानि तेजसा Ts भाँव इत्या-
निश तं (for 'र') — Ds om (hapl) line 180 — (L
180) Ks s h1 G(ed) र' h1 (for लक्ष्) — (L 181) h1
h1 s Ns Dn Di सत्तमः h1 s Ds Ts s G1 s Ms
मुमुभे (for भ्राजते) Ks श्वेत (for पर्वतस्थ) — (L
182) Ks Ns Vs s B Ds Ts Ts s Gs Ms सु (for ह)
Ds चारु (for चरु) — (L 183) B1 s Ds s महाना
(for महाबल) Ds महद्वज्रपराक्रममहाबल, Ts महाबल
कालनिर्भ गदो बलम् (as), Ts Gs s बल (Ts 'ल') बल
निभो स्वर्को गदाय, Gs s Ms s 'बल' कालनिभा गदा इत्य-
— (L 184) Ts Gs s चक्रास स, Ms s श्वभ्राजन् (for चक्रा-
स) h1 s N1 s Vs B1 Dn Ds s शत्रु- (for तेन्य)
Vs प्रगृह्य वज्राज स सैन्यमध्ये — (185) Ns Dn Ds Ds
Ds कार्णायसी (for स) Ks s Bs [आ]स्थितोऽर्थाय (B
स्थ) (for [उ]स्थि) B1 s Ds कार्णायसी केतुरिवोद्यि-
तोऽर्थ्य Ds 'स केतुरिवोद्यितोऽर्थ्य' Ts Gs s कालायस (G
'सी') केतुरिवोद्यितोऽर्थ्य Ts Gs कार्णायसी केतुरिवोद्यितो-
ऽर्थ्य, Bom P1 on a ed, G(ed) कार्णायसी केतुरिवोद्यितो-
— (L 186) Ds महामुरे (for 'चरु') h1 N1 s Vs s B
Dn Ds Ds s Ms इयमवैर्नदास्ते (B1 Ds 'बल'), Ts
Gs s Ms 'मवैर्नदास्ते इत्ये' (for 'र') — (L 187) h1 रथि
(for रथ) — (L 188) Ts धराधर (for 'र') Ds मुक्ता
कार (for निमा) — (L 189) Ds s [क]मिमुखाः Ds
सयुक्त (for [क]मि) Gs चर्चा (for स्थित) Ds युदाया
भिमत्तयया (for 'र') — (L 190) Ds Ts Gs भूषित (for
भूषण) Ts Gs s श्वेतदण्डमविवृण्डलम् (G1 'ल') (for 'र'),
— (L 191) h1 s N1 s Vs B1 Dn Ds s शोभिनी

यरयिनामनुजगमुत्तर्जितानाम् । [195]
 असुरराजशतानि गच्छमानं
 त्रिदशगणा इव वासवं प्रयान्तम् ॥
 प्रह्लादस्तु महाप्राहः सर्वशास्त्रविशारदः ।
 सर्वनाथाधरः श्रीमान्यष्टा क्रतुशतैरपि ॥
 समनश्च तेजस्वी पावकाभिः समप्रभः । [200]
 रथानीकेन गद्गता दुर्दिताम्भोदनाहिना ॥
 ह्यरेणामितवीर्येण हेमकुण्डलधारिणा ।
 हृतो देहासहस्रेण देवैरिय पितामहः ॥
 खवीर्यादप्रणीटो मन्वावरणविक्रमः ।
 सुरसैम्यस्य सर्वेश प्रतिरोध इव स्थितः ॥ [205]
 स धैर्येणोदधेस्तुल्यो यपुषामिहिव ज्वलन् ।
 तेजसा भास्कराकारः क्षमया धृतिवीर्यसमः ॥
 तालध्वजेन दीप्तेन रथेनातिविराजता ।
 हं यान्तमनुयायि सा दानयाः शतसंघशः ॥
 सर्वे हिरण्यकवचाः सर्वे रत्नविभूषिताः । [210]
 दिव्यस्त्रांगारणाः समरेष्वनिवर्तिनः ॥

B: होमता, Bz Ds Ds T: s G: s- Ms s राजता, Ds
 भास्वता (for होमिता) — (L 193) T: s G: s Ms s
 प्रवासास्त्रकोमिता (for s) — (L 194) Ms Bom Poona
 eds G(ed) - पराजमाहमीता (for 'मयुतीता) — (L 195)
 Ks वति, Ds नुर (for वर-) T: G: s वतितानाम् (for
 कर्त्त) T: s रथेनानुजगमुत्तर्जितानाम् — (L 196) T:
 G: Ms Bom Poona eds G(ed) गणततामि (for 'नि)
 — Before line 198, N: s: रथेनातिविराजता — (L 198)
 K: s महाप्राह, Cal ed 'प्रह' (for 'प्रह) T: s G: s-
 Ms s शान (for 'शाश) — (L 199) - शश (for माया)
 B: विष्णु, Bz Ds प्रयु (for वति) — (L 200) K: V:
 D: s स सौम्यत तेजस्वी, Bz समनश्च भवे, T: G: सनश्च तु
 महानेता, T: G: s Ms s सनश्च (for 'स स) महानेता
 (for s) T: G: s समधुति (for 'प्रस) — (L 201)
 Ds G(ed) रथाम्भोदेन गद्गता (for s) — (L 204) K:
 स्वरीयेण (for 'वीर) Bz Ds दीप्तो (for रथो) Ds
 स्वरीयेणियेन रथो, T: G: s 'वीराण (for 'वीर) मनाहो,
 T: s सतीर्षी दीपदीप्ति, Ms स्ववीर्यादप्रणीर्यथ, Ms
 'वीरातवीर्यथ (for s) T: G: s Ms मातन् (for
 वारण) — As om lines 205 206 — (L 205)
 D: s [म]र, T: s G: s Ms s [अ]स्थित (for स्थित)

जाम्बूनदविचित्राङ्गा वैदूर्यविकृताङ्गदाः ।
 दिव्यस्यन्दनमध्यस्थाः सस्या इव महापदाः ॥
 आचारवाक्षैव जितेन्द्रियश्च
 धर्मो रतः सत्यपरोऽनमयः । [215]
 स्थितोऽस्मितोवायुमुदवायुकल्पो
 रूपी यथा सर्वहरः कृतान्तः ॥
 शम्बरस्तु महामाद्यो दैत्याना इययूथपः ।
 आकरोह रथं दिव्य सर्वयुद्धविशारदः ॥
 लोहिताक्षो महाबाहुः प्रनतोत्तमहुण्डलः । [220]
 जीमूतपनसकाक्षो दिव्यस्त्रगानुतेपनः ॥
 विमुह्योतनिगाक्षेन मुकुटेनाकर्णसेता ।
 मणिरत्नविचित्रेण वैदूर्यान्तरशोभिना ॥
 तापनीयेन भद्रा कथ्येन विराजता ।
 सध्याधेधेय सल्लसः श्रीमानसशिलोद्ययः ॥ [225]
 त्रिभञ्जतसहस्राणि दैत्याना चित्रयोपिनाम् ।
 वलिना कालकल्पानामन्ययुः शम्बर तदा ॥
 युता ह्यसहस्रेण शुक्रवर्षेन राजता ।

— (L 206) K: s s N: s Ds Ds Ds s s Ms स्ववर्षेण,
 Vs T: G: s स्ववे (for स र्वे) Ks Ds Ds s s Tr G:
 मदीहाभि (for 'सुदुर्) T: s G: s Ms s स्ववर्ष (for
 ज्वलन्) — (L 208) Ks बाल, Ds नील (for ताल).
 — (L 209) T: यान्त समनुयायिन् (for s) K: s Ds
 देसा सनश्चतस्र (for s) — (L 211) Ks सनश्च, T:
 समरे हि (for 'रथ) — (L 212) B: s Ds वैदूर्यरथिता
 हृदा, T: s G: s Ms s 'वृक्षभूषता (for s) — (L
 213) दिव्या (for लस्या) — (L 215) T: G: s धर्मो रत
 सत्यपरोऽनमय — (L 216) Ds (inf) in as above; T: s
 G: s Ms s तोषाम्बर (for 'मुद) Ds स्थितोऽस्मितोवायुः
 वरस्य कल्पो — (L 217) Ks Ds क्यो हृतात समरेति
 कोविद, Ds कथे यथा प्रागहृद हृतात — (L 218) K:
 Ds Ds s रथयूथययूथप (for s) — (L 219) T: G: s
 कीर्ष, T: G: s सनश्च (for दिव्य) Ks स्ववर्ष (for स र्वे
 मुद) Ks Ds विशारद (for 'र) — (L 220) G: Ms
 प्रदेहि Ms 'हृ शोचमनुचल, G: s प्रतसमिह (for s)
 — (L 221) T: s G: s Ms s तण (for यन) — (L
 222) B: G: s विमुह्योति (for विमुह्योत) Ks Vs s
 निकयेन, Ds s विकामन, T: रिमेनाति (for त्रिकानेन).
 Ks देवश (for लक्ष्मणा) T: s G: s- Ms s निरीटोपमो

मौख्यपञ्जेन दीप्तेन रथेनाह्वयोभिना ॥

व्यासत्तवेद्वैर्यमुरणजालं [230]

नानाविहंगैरपि भक्तिचित्रम् ।

विद्युत्प्रभ भीमरथं मुवेगं

रथं समारह्य राजा दैत्यः ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

अनुह्लादस्तु तत्रैव दैत्यः परमदुर्जेयः ।

हिरण्यकशिपोः पुत्रः प्रययौ युद्धालसः ॥ [235]

चतुश्चोपेण यानेन त्रिनक्षत्रप्रतिमेन तु ।

शुक्लेनार्धमहावीर्यं सिंहवक्त्रैरजिह्वैः ॥

भीमगम्भीरनादेन नेमिघोषेण वीर्यवान् ।

चालयन्मुघा सर्वां सशैलजनकाननाम् ॥

विजर्दमाना दैत्योषा अनुह्लादं ययुः शुभाः । [240]

शवं शवसहस्राणां रथाना हेममालिनाम् ॥

परिघौर्भिण्डिपालैश्च महैः प्रासैः परश्वधैः ।

विविधायुधहस्तास्ते शूलमुद्ररपाणयः ॥

मुषर्णजालनिर्मुत्तैर्वैश्व समलंकृताः ।

रथैश्चवैश्च क्वचैः सज्जमाना महामुघाः ॥ [245]

तदा निशालोच्छ्रितशैलरूपे

बभौ रथे काञ्चनचित्रिताम्ने ।

दैत्याधिपः सर्वबलानुरूपे

समाश्विनस्तत्रप्रतिमे सुरुपे ॥

विरोचनश्च बलयान्वैश्वानरसमुद्युतिः । [250]

महता रथपशेन सर्वांस्तुङ्गलः क्षुचिः ॥

व्यूहाना त्रिनियोगक्षो ज्ञानविज्ञानतत्त्वयित् ।

जसा (for ²) — (L 223) Bom Poona eds G(ed) वैह
र्यंराशोभिना (for ²) — B₁ om line 227 — (L 238) K₂
D₁ s₂ B₂ D₂ हरि (for हृ) K₁ V₁ s₂ B₂ s₂ D₂ D₂ T₁
G₁ s₂ शुह, D₂ T₂ शुह (for शुह) B₂ लभकेसरवर्षसा
(for ²) — B₁ om lines 229 233 — (L 230) K₁ s₂ D₂
भासक (for भा) — (L 231) B₂ s₂ D₂ D₂ विहंगे
कडल, T₁ s₂ G₁ s₂ M₂ s₂ 'गाहृति (for 'गैरपि) G₂
मानाविहंगहृतिभिसिचित्रम् — (L 232) T₁ G₂ s₂ शु (G₂
स)भीम (for मुषर्ण) D₂ विद्युत्प्रभे वैर्यमुपयेत — (L
233) D₂ स दैत्यराज (for राजा दैत्य)

Colophon — Mention of the *Pras* K₂ D₂ D₂ s₂.
— Mention of *Ahila* N₁ V₁ s₂ D₂ D₂ D₂ s₂ — Sub-
paren K₁ s₂ N₁ s₂ V₁ s₂ B₂ s₂ D₂ D₂ s₂ चामनम्, K₂ B₂
D₂ D₂ s₂ T₁ G₁ s₂ M₂ s₂ चामनप्रादुर्भाक् — *Adhy name*
K₂ D₂ D₂ s₂ मयशम्भारिदैत्यराजसहस्रम्, B₂ शम्भारसहस्रम्,
D₂ मयशम्भारिदैत्यराजसहस्रम्, D₂ शम्भारदैत्यराजम्, G₂
शुक्लेनाध्वमहावीर्यमप्युद्धयन्मह — *Adhy no* K₂
23; V₁ 190, V₂ D₂ 236; B₂ 237; D₂ 22 D₂ 243;
D₂ 230; T₁ 232; G₁ s₂ 288; G₂ s₂ 294; M₂ s₂ 4

(L 234) B₁ s₂ D₂ दैत्य परमुदेव (for ²) — (L
235) G₂ नुर्मद (for सारस) — (L 236) D₂ क्वचव
(for विचव) — (L 237) महाविगे; N₁ 'दीस (for
'वीर्य) — For line 237, T₁ s₂ G₂ s₂ M₂ s₂ subst.

13 ** शुक्लेनाध्वमहावीर्यमप्युद्धयन्मह ?
— (L 235) B₁ s₂ D₂ T₁ G₂ s₂ M₂ s₂ चोपेण, T₂ G₁ s₂
चोपेण (for चोपेण) K₂ D₂ सेप (for नेमि) B₁ s₂ D₂
T₁ s₂ G₁ s₂ M₂ s₂ बह्मुना (for वीर्यवान्) — (L 240)

K₁ दैत्याश्च, D₂ दैत्येन्द्राः; Cal ed दैत्यास्त (for दैत्योषा)
D₂ तदा (for शुभा) B₂ s₂ D₂ समस्तप्रायैवारयद् (for ²)
— For line 240 T₁ s₂ G₂ s₂ M₂ s₂ subst.

14 ** अनुह्लाद विजर्दयो दैत्योषा पर्यवारयद् ॥

— (L 241) T₁ s₂ G₂ s₂ M₂ s₂ वर्षसात् (for मालिनाम्)
— (L 242) K₂ s₂ N₁ s₂ V₁ s₂ D₂ D₂ s₂ महैः पातैः, B₂ s₂
D₂ s₂ प्रासैः पातैः (for अष्टौ प्रासैः) — (L 244) T₁ G₂
Cal ed विहृक्कैर (for विहृक्कैः) — (L 245) T₂ Bom
Poona eds विजिह्व (for बह्वैर) N₁ T₁ G₁ s₂ M₂ s₂
रथैः क्वचविनक्षत्राये, L₁ s₂ रथैः क्वचविनक्षत्राये (B₁ 'क्वै), D₂
D₂ रथैश्च क्वचैश्च, D₂ रथैश्च विजिह्वैश्चै (for ²) N₁ B₁ s₂
D₂ s₂ शोभमाना, D₂ महैः, T₁ G₁ s₂ M₂ s₂ महैः (for सख)
— (L 246) K₂ हिरण्यस्रो, K₂ N₁ V₁ s₂ B₂ s₂ D₂ D₂ s₂
शैलरूपे, N₁ तुल्यरूपे, T₂ M₂ s₂ चालयन्मह, G₂ चोप-
रूपे (for शैल) — (L 247) N₁ B₁ s₂ D₂ सत्यविधे, V₁
चित्रिताङ्ग, T₁ s₂ G₂ s₂ M₂ s₂ चित्ररूपे (for चित्रिताङ्गे)
— K₂ D₂ om lines 245-249 — (L 248) N₁ V₁ D₂ D₂
T₁ G₂ सख (for सर्व) K₂ D₂ बलानुरूपे (for वै) B₁ s₂
D₂ s₂ दैत्याधिप सारवलयानुरूप — (L 249) M₂ सुरुपे
(for यु)
D₂ समाश्विनस्तत्रप्रतिमे (D₂ 'मा'प्रत्यये; M
D₂ 'मतिमे'प्रत्यये, T₂ G₂ s₂ प्रतिमानरूपे — (L 250) T₁
G₁ s₂ M₂ s₂ विरोचन (for वैश्वानर) G₂ विरोचनसमुद्युत
(for ²) — (L 251) K₂ s₂ D₂ चामनम्, N₁ V₁ D₂ D₂
वेगेन (for चोपेण) — (L 252) T₁ G₁ s₂ सेनाती (for
व्यूहाना) K₂ s₂ D₂ ज्ञानयोगवित्, K₂ विज्ञान (for 'विर-
जित्') K₂ सर्वास्तुङ्गलैः बुधि (for ²) — (L 253) हलि
ब्रह्मासुरवर (for ²) — (L 254) K₁ N₁ V₁ D₂ D₂ s₂

ते शूलहस्ता गगने चरन्व

इतस्तत्स्तोयदधृन्दनादाः । [280]

ख छादयन्तस्वपनीयनिष्ठा

यथोत्थिताः प्रातृपि कालमेवा ॥

अनायुपाथाः पुत्रस्तु वृत्रो नाम महासुरः ।

देवशत्रुर्महाकायस्ताम्रास्यो निर्णतोदरः ॥

दीप्तजिह्वो हरिदमधुरध्वरोमा महाहनुः । [285]

नीलाङ्गो लोहितमीयः किरीटी लोहिताङ्गदः ॥

आनायुषाहुर्निष्ठाः श्वेतदक्षो विभीषणः ।

महामायो महामीमो हेमनेयूररूपणः ॥

महता मणिचित्रेण कञ्चन सुसदृशः ।

हेममालाधरो रौद्रञ्चक्रचतुरमण्यः ॥ [290]

किंकिणीशतसमुद्रं तपनीयविभूषितम् ।

युष्कं ह्यसह्येण रत्नध्वजपताकिना ॥

रथानीनेन महता युद्धायामिमुनो ययौ ।

दिव्य स्यन्दनमास्थाय दैत्याना नन्दिवर्धनः ॥

तपितकनकविन्दुपिङ्गलाक्षो [295]

दितितनयोऽसुरसेन्ययुद्धनेना ।

विनसितनमलाभचाख्यकनः

सितदशन शुभ्रे रथासनस्थः ॥

एकचक्रगु त्रैत्र सूर्यचक्र इवोदित ।

कालचक्रसमो रौद्रञ्चक्रायुध इवोद्यतः । [300]

सर्वायुधमय दिव्यं रथमास्थाय भास्वरम् ।

वृत्तो दैत्यगणैर्दृष्टे कालयसशिलायुधैः ॥

तस्याशीनिसहस्राणि रथाना चित्रयोधिनाम् ।

सर्वे कालान्तकप्रख्या रुधिराक्षा महानलाः ॥

आयसैः काञ्चनैश्चैव सनढा वरपरिणिः । [305]

व्यराजन्वान्तरिक्षस्था नीला इव पयोधराः ॥

रथ (for दैत्य) T₁ : G₁ : s : M₁ : सह्येण (for 'सर्वत्र')
T₂ G₂ : s : M₂ : गिरि दृष्टोपरिष्व (for 's') — K₂ D₂ om
(h₂pl) line 278 — (L 278) N₁ : V₂ B D₂ D₂ D₂
s : T₁ : G₁ : s : M₁ : रथैर् D₂ दैत्यैर् (for दीप्तैर्) K₂ :
D₂ नानाकर्मवृत्ता इति (L₂ 285) D₂ इति (for 's') D₂ इति (for
दैत्यैर्) — (L 278) G₁ : M₁ : वील (for वृत्त) — (L
280) N₁ G₁ : M₁ : चुरन्तीला, B₂ D₂ भीमनादा, Bom
Poona eds G(ed) पुत्रपुत्रवा (for 'नादा') T₁ : G₁ :
M₁ : सतस्तत्स्तोयदधृन्दनादा (T₁ तुल्या, G₂ 'वीला') — (L
281) T₁ : G₁ : s : M₁ : अ (for स) K₂ स तपयन्त
स्वपनीयनिष्ठा — (L 282) K₂ यथोदित, Bom Poona
eds Q(ed) 'ब्रवा' (for 'रिपता') T₂ G₂ : M₂ : हेममया
(for कालमेवा) T₁ G₁ यमोदता प्रातृपि मेघमया — (L
283) N₁ हलो (for वृत्रो) — (L 284) D₂ ताम्राक्षो (for
'स्तो') K₂ D₂ D₂ : निष्ठितोदर, D₂ निहलो, D₂
निहलो (for निर्णता) — (L 285) G₁ : s : M₁ : दीर्घ
(for दीप्त) D₂ महासमश्रुद (for हरी) B₁ : D₂ D₂
महाबल, D₂ 'न' (for 'हनु') M₂ दीर्घरोमा महासुर (for
's') — (L 286) K₂ D₂ D₂ : T₁ युव (for 'वीय')
N₁ B₁ : D₂ T₁ : G₁ : s : M₁ : लोहिताङ्गद (for 'ङ्गद')
— K₂ D₂ : om (h₂pl) line 288 — (L 288) N₁
B₁ : D₂ D₂ T₁ : G₁ : s : M₁ : महामयाधरो भीमो, N₂
V₁ B₁ D₂ D₂ : मायामयो भीमो (for 's') — (L 290)
T₁ हेममालाधर रौद्र (for 's') K₂ D₂ D₂ : चित्रचक्र, V₂
चक्र (for 'चक्र') — (L 291) K₂ V₂ D₂ सपुत्र, T₁ :

G₁ : s : M₁ : निर्वोद (for समुद्र) B₁ : D₂ T₁ G₁ : M₁ :
'परिपुत्र' (for 'विभूषित') — (L 292) N₁ : D₂ : T₁ :
G₁ : s : M₁ : पताकिवत् (for 'ता') — (L 293) B₁
स्थित (for वयी) — (L 295) D₂ G₂ : वपन, T₁
कदव (for वपित) T₂ G₂ M₂ : 'वाह' (for विन्दु)
G₂ वपनविरलवाहविन्दुलाक्षो — (I 296) N₂ V₂ B₂ D₂
वृषभो (for तनयो) T₁ : G₁ : s : M₁ : दितिवृषभो
शुनगलगुणवाता — (L 297) D₂ T₁ 'वारधनु' (for
'वक्र') — (L 298) V₂ : D₂ T₁ : G₁ : s : M₁ :
वदा रथस्थ (for रथासनस्थ) — (L 299) K₂ D₂ स्थित
सूर्य, D₂ सूर्यवन्त्र (for 'वक्र') K₂ D₂ D₂ [ड]वत् (for
[ड]दित) N₁ सूर्यवन्त्र इवोद्यत (for 's') — (L 300)
B₁ : D₂ V₂ Cal ed वयोधरो (for 'वक्रसमो') T₁ : G₁ :
s : कालचक्रोपमो दैत्यार (for 's') T₁ सदा युद्ध (for वक्रा
युध) N₁ [ड]मित्र (for [ड]वत्) T₁ G₁ : s : M₁ : वक्रायुधभरो नल
(for 's') — (L 301) K₂ N₂ V₂ : B₂ D₂ D₂ : s :
सर्वायम (for 'युध') T₁ : G₁ : s : M₁ : रौद्र (for दिव्य)
T₁ G₁ : सत्वरम् (for मास्व) — (L 302) T₁ G₁ M₁
चक्रायुध (for कालायम) K₂ निमतने, D₂ तिलायुधः
D₂ 'वरायुधै' (for 'तिला') T₁ G₁ : s : M₁ : चक्रायस G₂
'युध' तिलापरी (for 's') — (L 303) N₁ D₁ : D₂ T₂
G₁ : M₁ रथिना (for रथाना) T₁ G₁ : रथिनश्चित्रयोधिन
(for 's') — F₁ D₂ M₂ om line 304 — (L 304) D₂
महाकाया (for रथिराक्ष) — (I 305) T₁ : G₁ : s :
M₁ : चर्म वर्म (T₁ G₂ M₂ 'र्मि') नि, Bom Poona eds

सर्वे कालान्तकप्रदया वीराः समरदुर्जयाः ।

सागरोदरगम्भीरा नीलवक्त्रा दुरासदाः ।

रेजुर्धान्तोऽसुरनरा वेलातीता इवार्णवाः ॥

ते भीमभायाः सुसमृद्धकायाः [310]

किरीटिनः काञ्चनभूषिताङ्गाः ।

ययुस्तदा स्वायुधवीरहस्त्य

नभः सपक्षा इव पर्वतेन्द्राः ॥

सविष्टो दलियुद्धेण दुर्नभाता महासुरः ।

वधाय सुरसैन्यस्य सनद्यत्वेति विर्ययात् ॥ [315]

हेममाली महाद्यूः कर्णवी रुधिरकुण्डलः ।

रक्तमाह्वान्धरधरच्छण्डः समरदुर्जयः ॥

महाविजृम्भतनयः स किरीटी धनुर्धरः ।

प्रसिद्ध हव मातङ्गः शार्दूलसमकिन्मः ॥

महातालनिभ चाप महाक्षरिसायकम् । [320]

विस्फारयन्महावेगं वज्रनिष्पेषमिस्वनम् ।

रथेन यरयुत्तेन ध्वजेन मुक्तगेन च ।

शुशुभे स्यन्दनस्थः स सध्यामत इवाशुमान् ॥

रथैस्तु बहुसाहस्रैर्हेमपट्टविभूषितैः ।

शूलसुरसम्पुर्णैस्तोयनुरैरिवाम्बुधे । [325]

स दैत्येन्द्रोऽभिचक्राम तस्मिन्द्युः उपस्थिते ॥

पवनसमगतिर्विशालनक्षा

विकसितपङ्कजपाकुलमगौरः ।

प्रवररथगतो वयौ त्वं तूर्णं

त्रिदशगणैरभिलक्षितप्रभावः ॥ [330]

G(ed) वरवणिज (for 'वर्मिण') — (L 306) Ks वयो-
गुज (for 'धरा') — After line 306, Ks Vs s Bs s Ts
123

17** सवहीरुपुटा घोरा महाकाया महोदरा ।

पधाय सुरसैन्यस्य सनद्यन्त महासुरा ॥

[(L 1) B1 Poonā ed Cal ed महासुरा (for महो-
दरा) — (L 2) Ds सनद्यन्त महासुर (for 's')]

— T1 s G1 s om line 337 — (L 307) Ds लोका-
न्तक (for काला) Ds सर्वे कालान्तकप्रदया (for 's') B1 s
Ds Ms s एषिराका महासुरा (for 's') — (L 303) G1 s s
नीलवक्त्रा (for 'वक्त्रा') T1 नीलवक्त्रा महा (for 's')
— Ds om line 309 — (L 309) B1 s Cal ed नेदुर,
Ts G1 s Ms s बभूव (for नेदुर) B1 Ds मेकालोका (for
'लोका') — (L 310) Ks सीरदेव्या, Ds 'काया, Ts G1 s
Ms भूमिमाया (for भीम) Ks s Ds सुविन्द, Ks Vs
Bs Ds Ds s सु (Ks s) विदुद (for सुसुन्द) V1 ते भीम
काया सुविदुदकाया, T1 G1 s ते भूमिमाया सुसुन्दकाया
— (L 311) Vs चित्रिताङ्गा (for भुवि) — (L 312)
Bs Ds कायुध, Ds T1 G1 s Ms s (for स्वा) — (L
313) Ks बभूव, Ds तत स (for वज्र स) — After
line 313, T1 s G1 s s Ms ms an additional colophon
[Sub-paran T1 G1 s Ms s वामनप्रार्थनाम् — Adhy
name G1 मनुहादविरोचनजम्भालिभमुत्रवकाशुराणां यय-
नसाह — Adhy ne T1 293, G1 299, Gs s 295, Gs
279, Ms s 5]

— Ms om lines 314 315 Before line 314 T1 s G1
s Ms ms देवपालम् — (L 314) T1 s Gs s Ms
सविष्टो (L 'द्यू') यद्विन्दनेन (for 's') D1 s Ds T1 s

G1 s Ms वयोःसुर (for महासुरा) — (L 315) Ks
सनद्यन्तः Ds 'शस्तेति, T1 s G1 s Ms समवकाश
(for सनद्यन्तेति) T1 s G1 s Ms s मेघवादी (Ts
G1 'दो), Bom Poonā eds G(ed) हेममाली (for
'माली) — (L 317) Ds दुर्ज (for 'दुर्जय') — (L
318) Ks s Ds महासुरा सुतनय, Ks Ds Ms महाद्यूषण
B1 s D1 सुमहाद्यूषण, Ds महाविस्वन, T1 G1 s Ms
महान्विधूतन (for 's') Ks s D1 किरीटी व, Ks V1 s
Bs Ds Ds D1 स (V1 s) किरीटी, N1 Ds किरीटीव
(for स किरीटी) Ds किरीटी पद्मसुर (for 's') — (L
319) Ks Ds प्रसत (for प्रसिद्ध) — (L 320) Ds Ms
तथा (for महा) — (L 321) T1 s G1 s Ms s स केनो
(for महापव) Ks Ds चक्र (for वज्र) T1 G1 s
विशालं, T1 G1 s Ms s तिवारि (for लिप्पे) — (L
322) Ms s छत्र (for सर) Ds (marg) खत्रेन (for
पञ्चन) — (L 323) T1 s G1 s Ms सुमुषे रथसम्पद
(for 's') — (L 324) Ds T1 G1 s वज्र (for वज्र)
— (L 325) Ds हेम, Bom Poonā eds G(ed) द्यू (for
शूल) T1 G1 s पद्म (for मुद्र) N1 Ds सकीर्ण B1
समवर्ण (for सपुष्प) Ks Ms तलपुर्ण, Ks लोवर्ण, Ds
N1 T1 s G1 s Ms बभूव, Ds लोवर्ण (for 'पुर्ण')
Ds [म]सुर (for 'दे') — After line 325, T1 s G1 s
Ms s ms

18** संदहौरुपुटा पुष्टो घर्मालोभिभैरयम् R

[G1 s चैव (for 'व')]

— (L 326) Ks द्यूभूत स दैत्येन्द्र (for 's') B1 s Ds
Cal ed सुदक्ष, Ds D1 नर्मस्युदम् (for 'द') — (L
327) Ks Ds वक्रो (for वज्र) — (L 328) B1 वारगर्भः

सिंहिकातनयश्चैव राहुर्नाम महासुरः ।
 विवटः परंताकारः शतशीर्षः शतोदरः ॥
 पीतमात्स्यान्वरधरो जाम्बूनदविभूषितः ।
 क्षिप्रधैर्यदूर्यसकाशः पद्मपत्रनिभेक्षण ॥
 सर्वकाञ्चनसयुकं मणिजालपरिष्कृतम् । [335]
 पताकाशतसकीर्णं युचं परमबाजिभिः ॥
 आक्रोहं रथं दिव्यं दैत्यः परमवीर्यवान् ।
 ननाद च महानाद कम्पयन्त्यसुधातलम् ॥
 मयेन विहितो दिव्यस्तस्य केजुर्हिर्मणयः ।
 मयूर सूर्यसकाश कदम्ब चायसप्रभम् ॥ [340]
 भीमवेगवर्यैश्चान्यै रथैर्विज्यैः सुमासुरैः ।
 नानाप्रहरणाक्षीणैः सेव्यमानो महावटः ॥

असुराणपतिर्गजेन्द्रगामी

गतिरभयस्युगतिर्महासुराणाम् ।

अतिराणभमितो विभुः प्रयातो [345]

गिरिधरस्तमिवाश्रुमान्प्रयातः ॥

विप्रचित्तिल तत्रैव दनोर्वैशविर्धनः ।
 कश्यपस्यात्मजः श्रीमान्नृगणस्तेजसा सम ॥
 यथा ऋतुसहस्राणां वेदवित्तपसान्वितः ।
 स्वयंमुवा दत्तवरो वरदश्च स्वयमग्नः । [350]
 ईशित्वं च यशित्वं च महत्स्य च महायुतेः ॥
 ऐश्वर्यगुणसंपन्नो मन्त्रेण स्वयमूर्जितः ।
 सार्धं पुत्रैश्च पौत्रैश्च सनहात महाबलः ॥
 सर्वे मायाधराः शूराः कृताका रणदुर्जयाः ।
 सर्वे कमलरणाभा हेमकूटोच्छ्रयोच्छ्रिताः ॥ [355]
 सर्वे रजतसकाशाः केशासक्षिप्ररोपमाः ।
 मयेन निर्मितास्तेषां सर्वे मायामया रथाः ॥
 विचरन्तो ध्वराजन्त शारदा इय तोयदाः ।
 सर्वे हसध्वजाः श्वेताः श्वेतदण्डसमुच्छ्रयाः ॥
 श्वेताम्बरधरा दैत्याः श्वेतमात्स्यविभूषिताः । [360]

T₁ चारुगमसार (for 'गीर') — (L 330) K_s संस्तुत,
 D_s मूयित (for लूयित) M_s प्रताप (for प्रभाष)
 — (L 332) K₁ D_s + T₁ G₁ + M_s शतशीर्षा (for 'शीर्ष')
 — (L 333) K_s D_s विभूषण (for 'विन') — (L 335)
 T₁ G₁ + M_s + निर्युक्तं (for 'सयुक्त') G_s लक्षकाञ्चन
 निर्युक्तं (for " ") T₁ + G₁ + M_s + पुरं दृष्टम् (for
 'परिष्कृत') — (L 336) B_s + D_s + संवाध (for 'संकीर्ण')
 T₁ + G₁ + M_s + पताकाञ्चनसपूर्ण (for " ") — (L
 337) N₁ B_s + Cal ed तुल्यं (for दिव्य) D_s कोपय
 (for 'वीर्यवान्') T₁ + G₁ + M_s + दैत्य परपुरंजय
 (for " ") — (L 338) Cal ed महाघोर (for 'नादै')
 — (L 339) D_s कल्पितो (for विहितो) — (L 340)
 N₁ + D_s D_s M_s मयूर, V₁ मयूर (for मं) B_s D_s
 मयूरपक्षमणिर, D_s T₁ G₁ + मयूर सु D_s 'हृत्'सकाश
 (for " ") K_s D_s D_s वायस (for 'व') M_s D_s D_s T₁ +
 G₁ + M_s + कदम्ब चायस मयूर (for " ") — (L 341)
 B_s D_s प्रमासुरै (D_s 'मे') D_s सुमासुर, D_s प्रमासुरै (for
 'सुमा') — (L 342) D_s नानाप्रहरणै पूर्ण, T₁ G₁ 'रथै'
 चान्यै (for " ") D_s महासुर, T₁ G₁ 'रथ' (for 'बल')
 — (L 343) M_s 'कश्यो' (for 'गामी') — (L 344) N₁
 T₁ अतिरभयगतिर, D_s गतिरभयमगतिर, T₁ G₁ + M_s +
 'हमिमा' (for 'स्युगतिर') — (L 345) G₁ अमिमूर (for
 'भमितो') D_s (marg as above) मयूर; T₁ G₁ M_s +
 अभिमूर (for विभु) D_s प्रयाति (for 'गो') — (L 346)

K₁ + N₁ + V₁ B Dn D_s + सुदीप्त, K_s V_s D_s T₁
 G₁ + M_s + प्रदीप्त (for प्रयात) — (L 347) G_s + समु
 ज्व (for विवर्धन) — (L 348) T₁ + G₁ + M_s +
 'महत्स्य' (for 'साणा') D_s युत (for [म]नित) — (L
 350) G_s वरमत्त (for 'हृत्') K₁ N₁ B_s Dn D_s +
 स्वयंभुव (for 'प्रतु') G_s वरमत्त स्वयंभुव (for " ") — K_s
 Dn D_s + om line 351 — (L 351) K_s D_s D_s +
 ईशित्वं (for 'ईशित्व') G_s Bow Poona eds महावै (for
 'वशित्व') B_s वशित्व (for 'महत्त्व') B_s D_s महायुति, T₁ G_s +
 गति हवयव (for 'महायुते') K₁ + D_s प्राकान्य च महायुति;
 G_s प्राकान्य च सत् स्वयम् (for " ") — (L 352) T₁ +
 G₁ + M_s + मन्त्रे (G_s 'ले' ज वि सनातन (for " ") — N₁ om
 lines 353-357 — (L 353) B_s D_s Cal ed समनह्य
 (for सनह्य) T₁ + G₁ + M_s + समनह्य दुर्जय (for " ")
 — (L 354) D_s कृता (for युता) Dn कृतार्था (for 'का') T₁ +
 G₁ + M_s + कृताका युतदुर्जया (for " ") — (L 355) B_s T₁
 G₁ + M_s + गर्भामा (for 'वर्णामा') T₁ सर्वे शुभाङ्गगर्भामा
 (for " ") K₁ + N₁ B_s Dn D_s + देवकूटोच्छ्रयोच्छ्रिता
 (Dn 'पमा'), K_s 'क्षिप्रोच्छ्रिता', V₁ + B_s + D_s D_s हेम
 (B_s D_s मेम) कूटोच्छ्रयोच्छ्रिता, T₁ मेमकूट इवो, T₁ G₁ +
 M_s + मेमकूटविभो (for " ") — (L 357) K₁ + D_s सर्वे
 मायामहारथा, B_s + D_s T₁ G₁ + M_s + रथा परयावय;
 T₁ रथा परमावय (for " ") — (L 358) V_s विचरन्ते;
 Dn विरोचन्ते (for विचरन्तो) K_s G_s विराजन्ते; N₁

श्वेतातपत्राः सर्वे ते श्वेतकुण्डलमण्डिताः ॥
मुक्ताहारपृथोररका भान्ति नागेश्वरा इव ।
महाप्रह्निभाकाराः शत्रूणां लोमहर्षणाः ।
रक्तचित्रान्वरपरामित्राभरणभूषिताः ॥
प्रेलोभ्यविजय नाम रथमास्थाय वीर्यवान् । [365]
कैलासशिखराकारमष्टनल्पायतान्तरम् ॥
शुभं वाजिसहस्रेण सितेन दक्षिणपंचसा ।
पताकाशतस्रज्ज नानादुषबिकल्पितम् ॥

हंसांशुकुन्दप्रतिम विशाल

सितातपत्र दनुजेश्वरस्य । [370]

भिभाति तस्योनरि धार्यमाण

श्वेताद्रिमुधविगतः शयाद् ॥

केशी दानवमुष्यस्तु मित्रस्ताम्राक्षदर्शन ।

भीलमेधचयप्रकयः काळः पुरुषविमहः ॥

महाप्रह्निभाकारः शत्रूणां लोमहर्षणाः । [375]

चित्रमान्वाभरणयो रत्नाभरणभूषितः ॥

गताक्षः जनपाहुष्य हरिमसुर्महावलः ।

शङ्कुकर्णं महापादो वपुषा पौत्रदर्शनः ॥

युक्तं सहिषकेर्विष्येपण्टाकोटिपृष्ठतन्म ।

महावाहिपराकारमास्थाय रथमुत्तमम् ॥ [380]

पञ्चमेनोदृष्टं महता नीलकेतरपंचसा ।

भानागगविचित्राभिः पताकाभिर्विभूषितम् ॥

त्रिपञ्चाशत्सहस्राणि रथानामुपतेजसाम् ।

ययुस्तस्यामुपेन्द्रस्य प्रयातस्य सुगन्धति ॥

भान्ति भिन्नाञ्जननिभाः प्रयातस्य महात्मनः । [385]

दंष्ट्रापंचन्रवदनाः सखलाका श्वान्मुदाः ॥

वत्सल्य वैदूर्यमुवर्णचित्र

विशुत्तम आकररदिमनुत्तमम् ।

किरीटमाभत्यसुरोचमस्य

दावाभिदीप्त शिपर ययात्रे ॥ [390]

विभ्राणीय (for लताजन्त) — (L 359) Ds युष्मा T₁ s
G₁ s-s M₁ s दूरा (for क्षेत्र) — (L 360) N₁ s om
(hapl) lines 360^a-361^a T₁ s G₁ s s M₁ s श्वेतमास्थाय
क्षेपा (for ^a) — (L 361) T₁ s G₁ s M₁ s द्वे (for
श्वेत) K₁ Ds T₁ भूषिता (for मण्डिता) G₁ s M₁ s
द्वेमुकुण्डलभूषिता (for ^a) — (L 362) N₁ s B Ds Da
Ds-s भाकेश्वरा (for भावे) — (L 363) Ds महामग ,
Ds 'मह' (for 'मह') G₁ विना दूरा (for विभाकारा)
Das दूराणां (for शत्रूणां) — (L 364) T₁ s G₁ s M₁ s
विशाल (for 'स्वर') N₁ सत्तामराधराक्षिजम् M₁ रत्न
चित्राक्षद्वयस्य (for ^a) T₁ चित्राभरणभूषिता (for ^a)
— T₁ s G₁ s-s M₁ s om (hapl) lines 365 376 — (L
366) Ds लघुनल्लामुत्त वक्ष्य (for ^a) — (L 367) K₁ s
Ds Ds निज , N₁ Ds सित , (for सति) — (L 368) Ds
समुष्णं (for सख्य) — (L 369) K₁ Ds Ds-s द्वेमेन्द्र-
Ba Ds द्विमांशु , Da₁ द्वेमेन्द्र (for द्विमांशु) K₁ सहपा
शुकुन्दप्रतिम विशाल , Ds हन्ताशुकुन्दप्रतिम वि^a — (L 370)
N₁ B₁ s Ds श्वेतातपत्र (for श्वेता) — (L 371) K₁ N₁
V₁ s Ds सुशीव गत , K₁ सुशीव गत , K₁ Da सुशी
वित , N₁ B₁ s Das सुशीवित , Ds सुशीव (for
'सुशीव') — (L 372) B₁ s Ds दीप्तताम्रनिचल (for ^a)
— (L 373) Ds सुराणां (for शत्रूणां) K₁ Ds शत्रूणा
भौम (D₁ मेष/रक्षित (for ^a) — (L 374) K₁ रक्ष
(for रित) — (L 375) T₁ G₁ शततमा (for 'क्ष')

— (L 376) G₁ विह्वान्तो (for शङ्कुर्गर्भो) M₁ महापादो,
T₁ G₁ s 'वर्षो', T₁ G₁ s M₁ s 'वातुर' (for 'नारी')
T₁ G₁ (both usarg) विह्वान्तो महापादो (for ^a) M
वपुषाम् , T₁ G₁ M₁ s 'वपुषाद्' (for वपुषा) Rom P₁ona
eds G-ed) वोर (for रोर) T₁ G₁ s वपुषावृद्धन
(for ^a) — (L 379) V₁ पुर्कुर (for युक्त) N₁ पुर्क
विषमसहिषैर , B₁ s Ds सख्यैर्विषमसहिषैर , T₁ s G₁ s-s
M₁ s समुक्तं सहिषैर्विषमैर (for ^a) Ds समस्वाम् (for ह्वा
स्वनम्) — (L 380) T₁ G₁ s 'चोरे पारि' , G₁ s M₁ s
रप पारि (for महापारि) T₁ भाषितो (for आस्थाप)
K₁-s Ds s रथमास्थाय चोत्तमम् N₁ आस्थाप नतमत्तम् , T₁
G₁ s s M₁ s आस्थितो रथतन्म (T₁ G₁ s 'तम्') — (L
381) K₁ s D₁ s G₁ दिद (for दीप्त) — (L 382) M₁
अवृत्तम् (for विभूषि) — (L 383) T₁ G₁ s 'वर्षाम्' (for
क्षेत्र) T₁ G₁ s M₁ s रथिनामुत्तमवर्षाम् (for ^a) — T₁ om
lines 385-386 — (L 386) Ds G₁ नयना (for नयना)
N₁ दूराणामुत्तमयना (for ^a) — (L 388) B₁ s Ds T₁ G₁ s-s
M₁ s सनिकसम् (for हरिमनुत्तमम्) T₁ विह्वान्तो भाषति
सखिमाश्रयम् — (L 389) B₁ s Ds T₁ s G₁ s-s M₁ s
[वि]भूषितस्य (for 'तेजसस्य') — (L 390) K₁ s Ds
दस्य (for दीप्त) — After line 390, T₁ s G₁ s-s
B₁ s s as an addl. colophon [Sub-portion] T₁ s
G₁ s-s M₁ s वामनमात्रमात्र — Athy name G₁ s दला
सुरासुनिपवित्तो नुदमवाह — Adhy no T₁ 294, G₁

अभ्याददे वेजयन्ती जयाय

स्रजं यलिहैमविचित्रमुष्णम् ॥ [420]

आवध्य मालां प्रवमो विचित्रां

बलिस्तदा भाति भुवैर्विहालेः ।

राज तैः सर्वसम्पदियुक्तै-

र्महापिपा सूर्य इहान्वरत्नः ॥

स्रजं तदा ध्वयनि चास्य दुर्गा [425]

सर्वासुराणामिव हारमूत्रम् ।

धैरोचनिः सर्वभयामिजुष्टो

विभ्राजतेऽसौ शरदीय चन्द्र ॥

मेरोस्तैः काञ्चनारमरचै-

रादिलसत्कमिवाभनीलम् । [430]

प्रासाध पाशाश्च हिरण्यनद्वा-

धर्माणि यज्ञाश्च परशपाश ॥

धनं वि वज्रायुधसम्प्रापि

दिन्या मदा वचमुखाश्च शनस्य ।

दिन्याश्च वज्रा विशिष्टाश्च दीप्ता [435]

नाराचपूर्णा विविधाश्च तूणाः ।

धृवा रथे वैत्यवृषस्य तस्य

चकाशिरे प्रज्वलिता यगोल्काः ॥

तं चामरापीडधरा सुदंष्ट्राः

सुवर्णमुक्तामणिहेमचित्रा ॥ [440]

वीजन्ति पालव्यजनैर्विनीताः

स्वचक्रताः सन्दनचेदिकास्याः ॥

अयःशिरा अश्वशिरा दुरापः

शिपिर्मतङ्को विकटः क्षताक्षः ।

अजो निबुध्नः कुपयश्च दानयो [445]

ररक्षुरेते दक्ष दानवाधिपम् ॥

Ms सुचित्रा) — (L 418) K₁ s B₁ s D₁ s T₁ s G₁ s s M₁ s सल्लुताम् (for 'तम्' — (L 419) A₁ s N₁ s V₁ s U D₁ D₁ D₁ s s T₁ M₁ सैत्रयिकी, K₁ s G₁ s 'वली' (for 'वली') D₁ सन्याददे वैजयिक् जयाय — (L 421) D₁ आमुच्य (for आमुच्य) K₁ s न च (for जाला) K₁ प्रवमो, B₁ D₁ s प्रमया, T₁ s G₁ s s M₁ सिकमी (for 'म') N₁ s B₁ आश्वयमाता प्रवमो (B₁ 'मया' विचित्रा) D₁ मोमुच्यमाता प्रमया वि, D₁ आमुच्य माता प्रमया वि — (L 422) K₁ s दीपै, T₁ G₁ [अ]दीप (for आलि) N₁ काशयमानोऽतिभुजैर्विहाले — N₁ T₁ G₁ s M₁ s om lines 423 424 — (L 423) T₁ G₁ s ह्य (for 'ह्य') — (L 425) A₁ s D₁ s D₁ G₁ चास्य दुर्गा, V₁ s सासद्वय, D₁ चालमुष्ण (for चाल दुर्गा) D₁ स्रज तदावच्य सुचारास्या, T₁ G₁ s चन्द्र तदा वच्युध धनं (T₁ रथ) चित्रा — (L 426) K₁ D₁ s आरमुत्राम्, N₁ V₁ s हारमुत्राम्, T₁ G₁ s सारमुत्राम् (for हार) — (L 427) B₁ सुवै (for हवै) T₁ G₁ s सल्लुदि (for विहायि) — (L 428) G₁ s चन्द्रा (for चन्द्र) — (L 429) K₁ N₁ s V₁ D₁ s s मेरोस्तैर्वा स्वल्पप्रकाशैर, V₁ 'दैर्वा' स्वल्पप्रकाशैर, D₁ 'दैर्वा' स्वल्पप्रकाशैर, T₁ s G₁ s s M₁ s मेरोस्तैः पावकरामु (T₁ G₁ s 'र' नैर — (L 430) K₁ D₁ s सवृकम् (for सवै) K₁ s N₁ s V₁ B₁ D₁ D₁ s s चालम् (for नीलम्) T₁ s G₁ s s M₁ s काशिरसल्लुदिमिवाभनीलम् — (L 431) K₁ सदाश्च प्राणाश्च (for प्रासाध पाशाश्च) K₁ s V₁ s B₁ D₁ D₁ s सदाश्च (for चलाश्च).

— (L 432) T₁ s G₁ s s M₁ s दालानि (for यज्ञाश्च) — (L 433) B₁ s D₁ T₁ s G₁ s M₁ सैत्रायुध, M₁ सैत्राय (for वज्रा) — (L 434) T₁ G₁ सली (for सल्लु) D₁ दिव्यायुध वज्रमुखाश्च शनस्य — V₁ s om lines 435-436 — (L 435) B₁ s D₁ सूर्या (for सूर्या) D₁ [म]विशि-
लाय, T₁ G₁ s विविधाश्च (for विशिष्टाश्च) K₁ राजन् (for रीक्षा) — (L 437) D₁ s धृ (D₁ रथ) क्षा रथैर (for क्षा रथे) T₁ G₁ s s M₁ s तस्य (for वृषस्य) T₁ रथे रथे वैत्यवृषस्य तस्य — (L 438) K₁ V₁ s प्रकाशिते (for 'च') — (L 439) D₁ s G₁ ते (for 'त') K₁ D₁ सुरेन्द्रा (for सुदंष्ट्रा) — (L 440) K₁ सुवर्णचित्रा मणिहेमचित्रा, D₁ मुक्तामणिशीतलुहमचित्रा — (L 442) D₁ s D₁ T₁ महा मुरा (for सल्लुह) A₁ D₁ D₁ सहायुरा श्वन्तवेदि-
कस्या — (L 443) K₁ s D₁ s अनासिरा (for अश्वशिरा), B₁ s D₁ T₁ G₁ वाजिशिरा D₁ शोभ, G₁ वज्र (for शश), N₁ [म]मुत्रायिप, G₁ (ed) दुराप (for दुराप) K₁ मय शिरा दुराप सयनन, D₁ s अनासिरा अश्वशिरा दुराप — (L 444) K₁ V₁ s B₁ D₁ D₁ s सिकच, B₁ s P₁ s eds G₁ (ed) विनिता (for सिकच) A₁ D₁ शिपिर्मतङ्को सिकच शिताक्ष, T₁ G₁ s s M₁ s शिपि (G₁ शिपि, G₁ M₁ शिपि) सन्दनो सिकच क्षताक्ष — (L 445) N₁ s V₁ D₁ D₁ T₁ सवो, B₁ s D₁ D₁ जयो (for अजो) A₁ D₁ s नययय, D₁ कल्पयय, T₁ G₁ M₁ कल्पयय (for कुपयय) — (L 446) A₁ s D₁ s M₁ ररक्षिते ते (for 'रुरक्षिते') T₁ G₁ s s M₁ ररक्षिते ते इवा दानवेन्द्रा (T₁ M₁ 'इम्' — (L 447) N₁ s B₁

पुरःसाराश्चैव सहस्रशोऽसुराः

पदातयो दाननराजरक्षिणः ।

शतत्रियवाशनिशक्तिपाणयः

प्रजग्मुर्मेऽनिलतुल्यवेगिनः ॥ [450]

घण्टासुशब्दास्तपनीयनद्धा

आढम्बरा झर्झरविण्डिभाञ्च ।

महारवा दुग्धुमयश्च नेदू

रथप्रपाणे वितिजेभरस्य ॥

तस्योच्छ्रितः काञ्चनवेदिकाढ्यो [455]

हिरण्मयो दिव्यमहापताकः ।

महाभजो वै तपनीयनद्धो

रराज वीरस्य यथा विरस्मान् ॥

समुच्छ्रितं काञ्चनमातपत्रं

यथाञ्जनी यक्षसि चास्य भाति । [460]

समन्ततश्चैनमुपापन्नित

दीप्यपयः प्राञ्जलयो यजन्ति ॥

पुरोहिताः शत्रुपथे समाहिता-

स्तथैव चान्ये श्रुतरीलघुद्धाः ।

जपैश्च मन्त्रैश्च तथौपधीनि- [465]

र्महात्मनः स्वस्त्ययनं प्रचक्रुः ॥

स तत्र यस्मापि शुभाश्च गावः

फलानि पुष्पाणि तथैव निष्काञ्च ।

बलिर्दैत्यो ब्राह्मणेभ्यः प्रयच्छ-

न्विराजतेऽतीव यथा धनेशः ॥ [470]

सहस्रसूर्यो यदुक्तिविणीकः

परार्थजाम्बूनदहेमचित्रः ।

सहस्रचन्द्रायुततारकश्च

रयो बलेरभिरिषायभाति ॥

तमास्थितो दानवसङ्गृहीतं [475]

महापलं वामुक्तधृक्सदागः ।

उद्धर्तयिष्यसिरेन्द्रोत्सेना-

मतीव रीरं स विभर्ति रूपम् ॥

Dn Ds Ts Gs : पुरःसाराश्च (for पुरःस) — Ks om lines 448-449 — (L. 448) Ds वरिणिण (for रक्षिण) — Bs om lines 449-454 — (L. 449) Ks Ds सारा-
शक्ति (for 'सारा') Ts Gs Ms : वज्र (for 'सक्ति')
— (L. 450) Cal ed सैन्यगुरु (for स) Vs Bs एते-
भिरिव, Ds बलानिव; Ts Gs : अश्वेभ्योऽनि, Ms अश्वेभ्योऽनिल-
(for अश्वेभ्योऽनि) Ns विक्रान्त (for 'वैमिन') — (L. 451) Ks सुदीपाश्च; Ns सदापदाश्च, Vs सुतदाश्च; Ds Ts : Gs
s Ms सदापदाश्च (for 'सुतदापदाश्च') Ks Dn Ds Ds : s
बद्धा (for 'बद्धा') Ds Vs घण्टा सदापदास्तपनीयबद्धा;
Ds घण्टासुशब्दास्तपनीयबद्धा — Ks om (b spl) lines
452-457 — (L. 452) Ts काञ्चनभरा; Ts Gs s Ms :
साञ्च (for भाञ्च) Ks मुरि च; Ns Ds Ms साञ्चसि; Ts Ds
दुग्धु; Dn सैरा; Ds Ms गौर, Ds कर्कर (for साञ्चर);
Ts Gs : दिग्भारश्च (for दिग्भारश्च) — (L. 453) Ts :
Gs s Ms : मगोमुला दुग्धुमयश्च येवौ — (L. 454) Ds
Cal ed प्रपाणकाले; Ts : Gs s : Ms : सत्योऽनिल घावे (for
रथप्रपाणे) — (L. 455) Ks Ns : Dn Ds तस्योच्छ्रितः
Ds सत्योऽनिल (for तस्यो) Vs Ts Gs : तस्यो (Vs 'यो')
दिक्का काञ्चनवेदिकाढ्यो — (L. 457) Ks Ns Vs Dn Ds
बद्धो (for 'बद्धो') — (L. 459) Ds समुद्धृत (for 'द्विगुण')
— (L. 460) Ds : सदापदाश्च; Ts सदापदाश्च (for 'दी')

— (L. 461) Ks : Dn Ds : s [अ]प्यसुराश्च; Ks : Ns : Vs
Ds : [ए]व सुराश्च; Ds Ts [ए]वमुपा (for [ए]वमुपा). Ts
साराश्च (for 'सक्ति') Vs Ds समन्ततश्चैव सुराश्च भाति [अ]
'सुरा'भिरिव — (L. 462) Ks : Ns : Vs Ds : s सत्यनिल;
Ks अपनिल; Vs Ds गुणानि; Bs : Ds Ms अपनिल, Dn
अपनिल; Gs : Ms सुवर्ण (for यज्ञनिल) Bs Ts : Gs :
द्वैलर्पभा प्राञ्जलयो यदुक्तं Bs अपनिल — (L. 463) Ts :
Gs : s Ms : पुरोहिता शत्रुपथे (Vs 'अप') सुवर्णान्च — (L.
465) Vs : सत्यैश्च, Ds Ds सत्यैश्च (for सत्यैश्च) Bs Cal.
ed सद्यौपधीनिर्; Ts Gs : Ms सद्यौपधीन; Ms 'धीनि' (for
'धीनिर्') Ds Ds सत्यैश्च मन्त्रैश्च सद्यौपधीनिर् — (L. 466)
Vs प्रचक्रुः; Ds च चक्रुः (for चक्रुः) — (L. 467) Ks
रथाश्च; Ds युषानि (for 'अ') Bs : Ds Ds गावै (for गावः).
Ts तत्र यस्मापि युषानि गावः — (L. 468) Ds Ds प्राणीभ
रत्नानि, Ds फलानि पुष्पाणि (for 'नि पुष्पाणि'). Ks निष्काञ्च
(for निष्काञ्च) — (L. 469) Ks : Ns Vs : s Ds Ds :
बलिर्द्वैत्येभ्यः प्रयच्छ (Ks : Ds 'भ्यो' द्वित्वान्) प्रयच्छन्; Ts :
Gs : s Ms : द्वैत्येभ्यो ब्राह्मणेभ्यः यः — (L. 473) Bs Ds
'चन्द्रोऽयुक्त' (for 'चन्द्रायुक्त') — (L. 474) Ds महापल
(for बलेर) Ks Bs [अ]भिरिषायः; Ns Ms [अ]भिरि (for
[अ]भिरि) — (L. 475) Ks तमास्थितः; Ds समारिषयो;
Ms सदास्थितो (for तमा) — (L. 476) Ts Gs : Ms

॥ वेगवान्वीरयोपसंकुलः

प्रयाति देवान्प्रति दैत्यसगरः । [480]

महार्णयो वीचित्ररासकुलो

यथा जलोपैर्युगसक्षये तथा ॥

त्रैलोक्यविनासकरैर्युधि-

स्तान्यप्रतो यान्ति बले रथस्य ।

महायलाम्बुचिद्रुतकार्मुकाणि [485]

सपर्वतानीव धनानि राजन् ॥

Colophon

वैशपायन उवाच ।

श्रुतान्ते दैत्यसैन्यस्य विस्तरो जनमेजय ।

भूयस्त्रिविशसैन्यस्य शृणु विस्तरमादितः ॥

सुराधिपस्तु भगवानाज्ञापयत वै सुरात् ।

महद्गणास्तपविद्याभ्यधेदेवाश्च वासवः ॥ [490]

वसून्प्री भृशं सर्गान्यश्नस्तेमहोरगान् ।

विद्याधराणान्सर्वान्गन्धर्वाश्च महाबलान् ॥

महार्णगाश्च शैलश्च तथा रुद्रान्महोजसः ।

यमवैश्वणो चोभौ वरुण च जलाधिपम् ॥

ये तु सिद्धा महात्मानः पितरश्च मनस्विनः । [495]

राजपौत्राणि शतशो योगसिद्धास्तथैव च ॥

निदशाज्ञापकं शक्र आज्ञापयति कीर्यमान् ।

भयन्तो दैत्यनाशाश्च मनश्छान्तामिति प्रभुः ॥

शक्रस्य बचनं श्रुत्वा ततः सर्वे दिवौकसाः ।

सनश्चन्त महात्मानः शक्रस्य समविक्रमाः ॥ [500]

नालाफवचिनः सर्वे विचित्रकवचध्वजा ।

नानासुधोगतकरा भक्ता इव महागदाः ॥

केचिदारुद्रहृद्व्याघ्रान्केचिदारुद्रगुर्गजात् ।

केचिदारुद्रहृद्गुर्गान्केचिदारुद्रहृद्गुह्यान् ॥

महाराज (for 'बल') Ds महापञ्च कार्मुकबाणद्वय, Tt Gs-
'रथ काञ्चनचित्रबाणम्, Ms 'रथ कार्मुकध्वजयणम्' — (L
479) Gs वीरवरीच, Ms त्रिरुद्रवीच (for वीर) — (L
480) Ns Gs सैन्य (for दैत्य) — (L 481) Bs Ds
महानिमोदत, Tt Gs s Ms 'वराविद्र' (for 'वरो
वीचि') — (L 482) Ds s Bom Poona eds G(ed)
'सक्षये (for सक्षये) Ds Tt Gs s Ms सपर्वतानी लो-
विनाशाय — (L 483) Tt Gs s Ms श्रीमानि य-
(Gs वि) (for त्रैलोक्यवि) — (L 484) Ms तस्य (for
हानि) B Ds मास्ति (for वास्ति) Ds तान्यप्रतो भास्ति
पलाणि तस्य, Tt Gs s Ms तस्य Gs 'या' प्रतो भास्ति बले
रथस्य — (L 485) महापञ्चमुत्पिणकमुत्पिणी

Colophon — Mention of the Epie Ka Vt Dn
Dss Ds s — Mention of Kārie Vt It Dn Ds Ds s-
— Sub-parvan Nt Ds s वामनम्, Bs Ds Tt Gs s
Ms s वामनप्रसूमी — Adhy name K Ns Vt s Bs
Dn Ds Ds-1 बहोरथयोग, Bt s दैत्यसनहनम्, Ds दैत्येन्द्र
सहननम्, Gs महाबलिर्जनयात् Ms सेनापणनम् — Adhy
no Ks 34, Vt 200, Vs Dss 237, Dn 236,
Dt 223, Ds 249, Ds 231, Tt Gs 295 Gs 294, Gs s
297

Gs om lines 497 570 — After line 489 Tt Gs s s
Ms s 1us

21** दैत्यानामप समाह द्वाषष्ठ्युत्वा सुराधिप ॥

[Ms नराधिप (for सुराधिप)]

— (L 489) Tt Gs s शचीपतिस् (for सुराधिपस्) Kt s
Vt s Ds Ds s आक्षिपयति (for 'वत') Bs s Ds Cal ed
आज्ञापयती सुरात् (for s) — (L 490) Es Ds विद्यात्
(for [वा]विद्यात्) Bs s Ds Tt Gs s-4 Ms s विश्वाभ्यायत्,
Bs Dn Tt विश्वाभ्येवायत्, Dss विश्वे (for विश्वेदे) — For
line 491, Tt Gs s s Ms s subst

22** अर्धे भावि वसूस्तृये पक्षराक्षसकिमरात् ।

[Ms रथगात् (for किमरात्)]

— (L 492) सिद्धान् (for सदात्) Dn Cal ed महापञ्च
(for 'बलान्') — (L 493) Tt Gs द्वीपात् (for सदात्),
— (L 494) Ds वराधिपयत् Tt Gs s s Ms महाबलम्,
Bom Poona eds G(ed) जनाधिपम् (for जला) Ms
वरुणश्च महाबल (for s) — (L 495) Kt सिद्धाधिप, Ks
Ds सितसत्ता (for येतु सिद्धा) Ks महाबल, Vt महावान
(for सगतिव) Ns शक्रस्य समविक्रमा (for s) — (L
496) Ks Bs Dn Ds राजर्षेदश, Ds 'ये'दे सुरात् (for 'वीक्षाधि')
Tt Gs s राजर्षयश्च बहुभ्यो, Tt Gs Ms s 'वीक्षे' बहुभ्यो (for
) Kt s s Nt s Vs Bs s Dn Ds Ds s-4 Tt s Gs s
सिद्धान् (for सिद्धात्) — (L 497) Bs Ds Tt s Gs s
Ms s आज्ञापयत (for 'ति') Vs दे सुरात् (for कीर्यवात्)
— (L 498) Ds महापञ्चम् (for 'न्तात्') — (L 500) Ds
मनश्छान्त (hypermetric) (for सनश्छान्त) — (L 501)
Ds विरीटिन् (for-कविन्) Ds Tt Gs s s कनक (for
कवच) — Tt Gs om lines 502 505 Ds om (hapl)
line 502, — (L 503) Ns om (hapl) line 503 Ks

हरितेत्रो हरिद्रमश्रुद्विरेदरावतप्यजम् । [505]

रथ हरिहयेयुक्त्वा स प्रायात्समं प्रति ॥

आदित्यवर्णं निरज सुधौत

रघ्ना स्वयं निर्मितमीश्वरार्थम् ।

जालेभ्य जाम्बूनदभक्तिचित्रे-

रल्लुप्त काञ्चनदाममिथ ॥ [510]

सङ्खनरोपस्कारवन्धुरेष

विद्युत्प्रभाभिः प्लुतभाभिताम्रम् ।

कैलासशृङ्गोपममिन्द्रधानं

सुषारुचारुप्रतिचरचक्रम् ॥

तारासहस्रे रचिरेर्ज्वलङ्कि- [515]

द्वैधार्थमास्वाचित्सर्वदेहम् ।

समुच्छ्रितश्रीध्वजमक्षयाक्षं

जाज्वल्यमानं धनुषोत्तमेन ॥

आस्थाय सं भास्वरमाशुवेग

शचीपतिलोकपति सुरेश ॥ [520]

यस्य भर्ता भुवनस्य गोप्ता

ययौ महात्मा भगवान्हेन्द्रः ॥

आमुच्य धर्माय सहस्रवार

हुवाशनादित्यसमप्रभातम् ।

सूर्यप्रभं चासुमुचे विरीटं [525]

माला च जाम्बूनदपेजयन्तीम् ॥

त्वष्ट्रा कृतं भास्वरदिग्दीप्तं

सुतीक्ष्णघोरामलतीक्ष्णधारम् ।

महासुपाणं रघिरात्रैरुग्रं

प्रगृह्य यत्न शतपर्वसुख्यम् ॥ [530]

महायनी द्वे च महाप्रहाभे

दीप्तामनोघां च स शक्तिमुद्राम् ।

चक्रं तथेन्द्रं सुनहच चापं

प्रगृह्य शत्रुः प्रययौ रणाय ॥

सहस्ररथमूवपतिः सनातनः [535]

सनातनानामपि यः सनातनः ।

प्रयाति देवाधिपतिर्महात्मा

वैद्याप्रमादाय च चरन् चित्रम् ॥

om line 503⁸ T₁ G₂ s M₂ हयान् (for गजान्) — (L 504) B₁ D₂ D₃ Cal ed हयानारहद् केचिन् (for ") — (L 505) K₁ s N₁ D₂ D₃ T₁ द्विरेदरावत् (for 'वत्) M₂ प्यज (for 'वनम्') — (I 506) k₂-s V₂ B₂ D₂ D₃ s T₁ s G₁ s-3 पुष्प (for युक्त्वा) — (L 507) N₁ धिरमा, B₂ विमल, T₁ G₂ M₂ द्विरद् (for विरन्) D₂ सुनाभ, M₂ सुपाभ (for सुधौत) B₂ s D₂ आदित्यवर्णं विपुलं सुनाभ (D₂ 'धाम') T₁ G₂ s 'नं विवा (G₂ द्विरद् सुनाभ — (I 508) N₁ B₂ D₂ स्वयमुवा (for स्वधा स्वय) — (L 511) V₁ वन्दुरथ (for वन्दुरेय) D₂ मुङ्गाम्बरोपस्कारवन्धुरेष — (I 514) K₁ D₂ सुचारुकाक्षं, B₂ D₂ सतासुनाभ B₂ सुचारुकाक्ष (for 'चारु) T₁ प्रतिम स (for प्रतिचक्र) G₂ s सुचारुगताप्रतिम सुचं — (L 515) K₁ D₂ रुचि, k₂ T₁ G₁ रुचित, K₂ N₁ दत्तितैर्, D₂ D₃ s T₁ G₂ सचिन् (for रचिरेद्) — (L 517) K₁ N₁ s T₁ G₂ D₂ ससुचिभूतं (for 'चित्तु') M₂ s चारुपक्षं (for मक्षयाक्षं) B₂ समुच्छ्रित ध्वजमक्षयाक्षं, T₁ G₂ 'त श्रीध्वजचारुपक्ष G₂ 'त श्रीध्वजमायनाक्ष — (L 518) N₁ D₂ प्रयात्यमान (for जाज्वं) k₂ D₂ T₁ M₂ पुरोत्तमेन (for 'वधु') K₂ s D₂ प्रज्वाल्यमानं पुरोत्तमेन

— (L 519) K₂ s N₁ B₂ s G₁ भास्वरम्, N₁ B₂ D₂ D₃ आसु' (for आसु'), V₂ D₂ T₁ s G₂ s उपवेग, D₂ आमुचा' (for 'वेग') — (L 520) M₂ स श्रीपतिर् (for शची') T₁ द्वे (for लोक) M₂ ॥ श्रीपतिलोकपति सुरेशम् — (L 521) K₂ D₂ वली, D₂ वीला (for भर्ता) — (L 522) D₂ सुरेश (for सहेश्वर) — (L 524) G₂ प्रभासम् (for 'वम्') — (L 525) D₂ वे सुमुचे (for चासुमुचे) N₁ सूर्यप्रभावं सुमुचे विरीट — (L 537) D₂ D₃ सारकर (for भास्वर) K₂ दीक्षि (for रक्षि) — (L 538) K₁ D₂ s तीक्ष्ण, B₂ D₂ G₂ s M₂ वैक (for the second तीक्ष्ण) T₁ सुतीक्ष्णघोरामलमेकधारम्, T₁ G₂ 'घोरामलमेकधारम् M₂ 'घोरामलमेकधारम् — (L 529) K₁ s D₂ रघिरात्रैरुग्र, K₂ 'रौघदीप्त, B₂ D₂ 'राहाभुय, D₂ रुचिरात्रै, D₂ विषयप्रयत्न, D₂ रघिरात्रैरुग्र (for 'वैभुय) — (L 530) k₂-s D₂ s 'पर्वसुख्यम्, V₂ 'नास्यम्, B₂ s D₂ T₁ s G₁ s s M₂ s 'सीमम्, D₂ 'वर्गसुख्यम्, D₂ 'पर्वसुख्यम् (for 'पर्वसुख्यम्) — (L 531) D₂ महाप्रदीप्तः, T₁ s G₂ s s M₂ s 'प्रभाभे (for 'प्रभाभे) — (L 532) K₂ D₂ 'वत् K₂ च सु (for च सु) — (L 533) Bom Poona eds सुमद्वलाय (for 'व चाप') — (L 534) G₂ M₂ चक्र (for शक्र) — (L 535) N₁ भूतभव (for 'पति') — N₁ om line 536 — (L 536) D₂ शक्ति

क्षीरोदधिश्चोभसमुत्थितानि

पुरास्तादुत्तमभूषणानि ।

[540]

देवासुराणां भ्रमनिर्जितानि

सोमार्कनक्षत्रवडित्प्रभाणि ॥

दत्तान्यदित्या सण्डिपुण्डलाणि

युद्धं प्रयातस्य सुरेश्वरस्य ।

तैर्भूषितो याति सहस्रचक्र-

[545]

रूपोत्पन्नं विविशो दिशश्च ॥

हृदिः प्रभुर्नेत्रचक्राणित्रो

विभाति युद्धाभिमुखः सुरेन्द्रः ।

यथा सितं शारवमभ्रवृन्दं

नभश्चलं चक्रसदृशचित्रम् ॥

[550]

स्तुतन्ति धाम्नं दिगुल्लिखोभि-

जंयाशिषां योजितसत्त्ववीर्यम् ।

अत्रिर्षसिद्धो जमर्षमिरीषो

बृहस्पतिर्नारदपर्वतो च ॥

समन्वयुर्वेकगणा महेन्द्रं

[555]

प्रयान्तमादित्यसमानवर्चसम् ।

विश्वे च देवा भरतश्च सर्वे

साध्यास्तथादित्यगणाश्च सर्वे ॥

ते देवराजस्य पुरंदरस्य

हृदयश्च ये नावलिस्तुहीनाः ।

[560]

प्रयान्ति देवेभ्यस्तुद्धन्तो

नभस्त्वं पङ्क्तिरियाक्षिपन्तः ॥

प्रहर्षयश्चैव सुरर्षयश्च

राजर्षयश्चाक्षयपुण्यलोकाः ॥

सर्वेऽनुजग्मु सहसा श्वलन्तं

[565]

तेजोन्मिषं क्षमाभिप्रसाहम् ॥

प्रगृह्य शूलानि परश्वज्वा

वीक्षन्ति चापान्यक्ष्मीर्दिचित्राः ।

वर्माणि धाम्नाश्च हिरण्यधानि

प्रयान्ति सूर्याशुलभप्रभाणि ॥

[570]

(for अदि य) T₁ s G₁ s s M₁ s समाध्यानामपि शापत
प्रभु — (L 537) N₁ s V₁ D₁ s D₁ D₁ T₁ s G₁ s s
M₁ s सप्त य (for प्रयाति) — (L 538) K N₁ D₁
D₁ s सुषणे, V₁ य चर्म, V₁ स चर्म, B₁ स चर्म
(for य चर्म) — (L 539) N₁ D₁ D₁ s समुष्णतानि
(for विधाति) K₁ s क्षीरोदधिश्चोभसमुत्थितानि — (L
540) D₁ पुराङ्गानि, T₁ G₁ s s पुरातनानि (for पुरा-
ङ्गानि) — (L 541) K₁ s D₁ य विनिर्जितानि, K₁ D₁ s
समनिर्जितं, D₁ भ्रमनि, D₁ सगरे ति (for भ्रमनिर्जितं)
— (L 543) T₁ G₁ s M₁ s [स]युत (for मयि) — (L
545) K₁ N₁ s V₁ D₁ D₁ s D₁ s T₁ G₁ माति, T₁ G₁ s
M₁ s स्तौत (for याति) D₁ सहस्रचक्र (for चक्र) — (L
546) K₁ उद्योतसितैव (for तन्यै) — (L 547) D₁ चर्त
(for चित्रे) — M₁ om lines 548-552 — (L 548) D₁
सुरेश (for 'त्र) — (L 549) D₁ स्थित (for सित)
K₁ s s N₁ V₁ s D₁ D₁ s s कस्य, K₁ स्थि (for
-वृन्दं) D₁ यथा नभ शारदमभ्रवृन्दं, D₁ (margin) यथाति
तैर्विनिर्जितं, T₁ s G₁ s s M₁ यथा सित वासिचरैर्वि-
यु (T₁ G₁ M₁ 'स) क — (L 550) T₁ s G₁ s s M₁ उद्योति
(for प्रस) K₁ नेत्रम् (for 'ति) — After line 550,
T₁ G₁ s ins

23** देरावतं नागरं महाहमा

२ हरितश्च—cY

वत्ता तमराय ययौ रथाय ॥
— (L 551) K₁ विमलेद (for विमुलेद) K₁ विविशो,
T₁ s G₁ M₁ लोवेहि, G₁ जवैरिम (for यवोभिर) — (L
552) K₁ चोदय (for चोर्जित) T₁ G₁ वीर्चसहम् (for
सत्त्ववीर्यम्) — K₁ om lines 553-557 — (L 556)
B₁ s D₁ Cal ed समप्रभावम्, T₁ s G₁ s s M₁ s निम
सुरेशम् (for समस्तवर्चसम्) — (L 557) D₁ मत्तवत् (for
मत्तवत्) B₁ s Poona eds G(ed) तथैव (for य सर्वे)
— N₁ s om line 558 — (L 558) T₁ s G₁ s s M₁ s
ससम्भा (for य सर्वे) — (L 560) G₁ हरेर्देवा (for हृदय-
दे) — (L 561) D₁ प्रयान्ति देवेभ्यस्तुद्धन्तो — (L 563)
K N₁ s V₁ s B₁ s D₁ D₁ D₁ s s G₁ सहर्षयम् (for
सुर) — (L 564) T₁ s G₁ s s M₁ s शीला (for -लोका).
— (L 565) N₁ T₁ G₁ सत्तसा (for तहसा) M₁ s सर्वे-
ऽनुजग्मुर्षमाणा इत्यन्त — (L 566) V₁ तेजस्विने, D₁
तेजो बल, M₁ तेजोयुता, M₁ निष्ठा (for निवृत्त) T₁
-कालम् (for सहस्र) K₁ तेजस्विने शक्रमभिप्रसादनम्
— (L 568) T₁ G₁ s M₁ s दीप्तान्प्रियाकारं, G₁ नि
चापत (for नि पापाति) B₁ s D₁ तथा शानीय (for य-
शानीर्निविशत) — (L 570) G₁ सूर्याणि (for सूर्याणु)
— After line 570, T₁ s G₁ s s M₁ s ins an addl
colophon [Sub-purāṇa T₁ G₁ s M₁ s पादमया-

तथा कुनेरोऽश्वसहस्रमुत्तं
 श्रेष्ठं रयं सर्वसहं महाहर्म ।
 दिव्य समारह्य रणाय यातो
 धनेश्वरो दीप्तयदाग्रहस्तः ॥
 निशाचराः पावकधूत्रवाया [575]
 रक्षोघृणा रद्रसखस्य तस्य ।
 विशालनानामुधदीप्तहस्ता
 यान्यप्रतो वैश्वणस्य राज्ञः ॥
 ते लोहिताक्षः परिधाय देवं
 प्रजन्ति भिन्नाञ्जनचूर्णवर्णाः । [580]
 यक्षोत्तमा यक्षपतिं धनेश
 रक्षन्ति ये प्रासगादासिहस्ताः ॥
 पुण्यः प्रभुः प्राणपतिर्यत्ताता
 वैषल्यतो धर्ममृता परिष्ठ ।
 तद्विदुषामं शतयाजियुक् [585]
 रथ समारोहत सूर्यकल्पम् ॥

तं लोचपाळं पितरोऽनुजग्मु-
 र्विचित्पापा ज्वलिता यशोमिः ।
 सर्वे च श्रुता भुवनप्रधाना
 नानामुधव्यग्रकरा सुमीमाः ॥ [590]
 दण्ड महाद्य परिगृह्य देवो
 लोमाकुश विमदनिश्चिंतार्थम् ।
 हिरण्मयानां कमलोत्पलाना
 * माला मनोज्ञामथस्य ऋण्टे ॥
 स्थितोऽस्थिमेषामिपलोहिताद्रं [595]
 सर्वासुराणा निधनं विपाङ्गम् ।
 तेजोमयं मुद्रस्फुटत्वं
 विक्प्रमाणोऽरुणधूधनेत्रः ॥
 समन्विनो ह्याधिप्रनेत्रनेके-
 र्ययौ हरिद्रमश्रुदरासत्त्वः । [600]
 महासुराणा निधनाय बुद्धिं
 चक्रे तदा न्याधिपतिः हृत्मान्तः ॥

श्रीव — Adhy name Gs देवेन्द्रसमरसनाह, Gs पुरा-
 समरसनाह — Adhy no T: 296, G: 292, G: 298,
 M: 48]

— Before line 571, T: G: 2-5 M: 4 ins वैश्वणस्य
 — (L 572) T: 3 G: 2-5 M: 4 अहं ब्राह्मेष्ट शुभं शुभाईम्
 (T: 'बहम्' — (L 573) T: 3 G: 2-5 M: 4 रथ (for
 रिथं) G: ममास्वाय (for 'रहा' — (L 575) D: 3
 'पुसकाया, D: T: 3 G: 2-5 M: 4 पूज (T: G: 'अ') वर्णा
 (for 'कपा' — (L 577) K: दीर्घ (for 'दीप्त') K:
 D: विशालनानामुधदीप्तहस्ता — (L 578) D: सख (for
 राज्ञ) T: 3 G: 2-5 M: 4 यमु पुरस्ताद्वन्द्य राज्ञे — (L
 580) G: 2-5 M: 4 द्रवन्ति (for द्रवन्ति) D: विन्ना
 (for 'वर्णा') D: G(ed.) प्रजन्ति चूर्णोऽञ्जमिन्नवर्णा — (L
 581) G: यक्षेश्वरा (for यक्षोत्तमा) M: यक्षोत्तमा राजस-
 वदनेहम् — (L 582) K: 3 N: V: D: D: 3 T:
 पाश- (for प्राय) — D: om lines 583 587 — (L
 583) K: पुण्यवज, N: पुण्य प्रभु, V: D: D: 3
 पुण्यप्रभु (V: 'अ') (for 'पुण्य' प्रभु) Rom Poona eds
 G(ed.) जितामा (for व) V: पुण्यप्रभु प्राणपतिर्महात्मा,
 T: 3 G: 2-5 M: प्राणप्रभु प्रेक्षन्ति यत्ता G: 3 Ma महा कमा
 — (L 584) N: वैषल्य सर्वमृतापहन्ता — (L 585)
 N: 2 V: D: D: 2 D: 3 तद्विदुषामं (for तद्विदुषां) T: M:
 चक्र, G: M: चन्द्र (for वाणि) T: G: 4 तद्विदुषामं

सखकम् (G: 'क') युक्त — (L 586) N: D: समारोहवि
 (for 'हृत' — (L 586) N: M: 4 निर्गन्क; G: 1 निरुन्क-
 (for विविक्त) K: N: B: D: D: 2-5 तपोमि (for
 यशोमि) L: विचित्पापा ज्वलितास्तपोमि, K: 4 V: 2
 B: 2 D: D: 2 विमु (B: 2 D: मिलि) कपाया ज्वलितास्त-
 पोमि — (L 589) D: G: प्रभुता (for च श्रुता) — (L
 591) V: महात्त (for 'अ' — (L 592) G: 4 लोमाकुश
 (for 'कुश') K: N: 2 V: B: D: D: D: 3 3 निद्रह
 (for वि) T: G: 2 M: लोमाकुश निश्चितविमदार्थ (M:
 'थो'), T: M: 'सुते विप्रदनिश्चिंतार्थे — (L 593) K:
 D: कमलोत्पलाना, K: 'ज्वलाना (for 'पलाना) — (L
 594) D: 3 चवमुच्य (for 'सत्य' — (L 595) G:
 नेत्रोश्चि- (for त्रिपतोश्चि) K: लोहिताक्ष (for 'हं')
 T: 3 G: 2 M: 4 मेदोस्थिमेषामिपलोहिताद्रं — (L
 596) K: 2 4 N: V: D: 3 विरुषम्, N: निरुष्य; D:
 निरुष्यम् (for विपाङ्गम्) T: 3 G: 2-5 M: 4 सर्वासुराणां
 निपत्नेक्रीदम् — D: om lines 597-601 — (L 598)
 K: D: T: 3 पूजनेग्रम्, B: 'लोचन; D: साग्रनेत्र (for
 'पूज') — (L 599) B: D: Cal ed नानेद्र (for 'नानेद्र')
 T: 3 G: 2-5 M: 4 सुदार्पितेन्याधिपतिं पतिं (T: G: 4 'तैरुपे')
 लो — (I 600) V: लीर्षं (for 'सर्व' — (L 601)
 T: निषनेत्र, G: 1 वे स (for 'नाय) M: चक्रे (for बुद्धि)
 — (L 602) M: बुद्धि (for चक्रे) D: स यत्तायाधि (for

ततस्त्रितीर्थैर्जगद्ब्रह्मि
युक्तं रथ हेमचित महात्मा ।

आस्था युन्देनुनिभ जलेजो [605]

ययो रणावासुरदपेहन्ता ॥

चैदूर्यमुत्तममणिभूषिताम्ब-
स्तेजोमयः पाशगृहीतहस्तः ।

महासुराणा निघनाय देवः
प्रयाति रूपवाकरनखबाहुः ॥ [610]

कैलासचूडप्रतिमोऽमृतमेघः
समुद्रनाथोऽमृतपो महात्मा ।

महोरीः सैलनयैश्च गुणो
ययो रयेनार्कसमप्रभेण ॥

पुष्पाय तं यान्तमहीनसत्त्वं [615]
नभसले चन्द्रमियातिकान्तम् ।

पश्यन्ति भूतानि महासुभाष
सहस्रोमणि कृताञ्जली ॥

घातार्थमाशोऽथ भगो विवस्ता-

न्यजेन्वभिर्मा च शरी च देवः । [620]

त्वष्टा तथैवोर्जितविभक्तमर्मा
पूषा च साक्षादिव देवराजः ॥

सोरश्छन्दे सध्वजकिंविणीचै-
वैदूर्यनिष्केशितहेमकण्ठैः ।

ह्येवैरैः शमहयमकाशै- [625]
युक्ताभ्यानाकरुहः सुपाते ॥

दिवाकराकारनिभानि केचि
कुतात्रनार्धिप्रतिमानि केचित् ।

निशाकराभुप्रतिमानि केचि-
चङ्किणोऽर्थेननिभानि केचित् ॥ [630]

नीलाभुमेषप्रतिमानि केचि-
क्ताभ्यासकारनिभानि केचित् ।

वर्माणि दिव्यानि महाप्रभाणि
त्वष्टा कृतान्युत्तमभानुमणि ॥

तदा व्याधि- (L. 603) T₁ G₁ s M₁ s भूयस् (for सतस्) K₁ D₁ महेश्वर (for वृ) — (L. 604) V₁ हेम चित, T₁ s G₁ s M₁ सध्व (for चित) G₁ M₁ सुव इय हेममय महात्मा — (L. 605) D₁ सम (for निभ) — (L. 608) T₁ s G₁ s M₁ s तेजोमयपात (for मय पात) — (L. 609) K₁ s D₁ सैव (for दैव) — (L. 610) N₁ K₁ s D₁ निशास, D₁ निर्महाभ (for नखबाहु) — After line 610 N₁ V₁ s B D₁ D₁ s T₁ s O₁ s s M₁ s s s

24** अर्वायमाशो अहदेपनाभि
विष्वन्वभिर्मा तत्सैव नवै ।

सस्यमानस महर्षिर्हृन्दै
सपुत्रयमागच्छ महाभुजै ॥

{ (L. 2) V₁ s D₁ जलजै (D₁ जै) ख त्वै, D₁ जलजैवर्षा, M₁ जैव रजै (for जैव रजै) — (L. 3) N₁ सन्त्वमा नैव (for नैव) — (L. 4) M₁ s (for स) }

— (L. 611) T₁ s G₁ s s M₁ s महात्मा (for अमृतमेघ)

— (L. 612) T₁ s G₁ s s M₁ s भगवा जलेदा (for अमृतपो महात्मा) — (L. 613) K₁ s s B₁ D₁ s सैलनयैव, M₁

सस्ययनैव (for सस्ययनैव) N₁ s D₁ सु- (for स)

K₁ s D₁ युक्त (for गुणो) — (L. 614) K₁ D₁ समस भाव (for जेत) — (L. 616) T₁ G₁ कवी (for कृताञ्ज)

— After line 618, T₁ s G₁ s s M₁ s s s add colophon [Sub parian T₁ G₁ s M₁ s घातप्रभुर्भावि, — Adhy name G₁ कुहेरवरणावाह — Adhy no T₁ 207, G₁ 293, G₁ 296, G₁ 297, M₁ s s] — Before line 619 T₁ s G₁ s s M₁ s s s देवपादय — (L. 610) K₁ (स) भावभुर्भावि, D₁ s s (स) व्यासमयी, D₁ (स) सुव भगो (for भ, शोभ भगो) — (L. 620) T₁ G₁ s s M₁ s वरुणस्यैव, T₁ वृण स देव (for स शरी च देव), — (L. 622) K₁ s M₁ s V₁ s B₁ s D₁ D₁ s s T₁ G₁ द्वि (for द्व) — (L. 623) D₁ सोरश्चै, D₁ सोरश्चै (for सोरश्चै) — (L. 624) B₁ D₁ D₁ T₁ G₁ s s M₁ s निष्काशित, T₁ निष्काशित (for निष्केशित) D₁ हेम त्वष्टै (for कण्ठै) G₁ वैदूर्यनिष्काशितहेमकण्ठै — (L. 625) B₁ s D₁ G₁ s s इवोत्तै (for ह्येवैरै) D₁ Bom Poona eds G₁ ed) व, T₁ G₁ इव, M₁ व (for व) — (L. 627) T₁ कृतदाकारय (for शिवाभ्या) — G₁ M₁ om lines 629 632 — (L. 629) T₁ दिवा कराभु (for निशा) — K₁ s N₁ s V₁ D₁ D₁ s s om line 630 V₁ B₁ T₁ s M₁ om (haph) lines 631-633 — (L. 631) D₁ नीलाभि (for नीलाभु) K₁ s N₁ D₁ s नीलाभुमेषावनिभानि केचित् — After line 631, N₁ s s

आमुच्य माळाश्च सुवर्णपद्माः [635]

प्रयान्ति तोयानिलतुल्यवेगाः ।

द्रावक्षिणो चापि महामुमानौ

रूपोत्तमौ धर्मश्रुता वरिष्ठौ ॥

रथं समारुह्य सुवर्णचित्रं

रणं गतौ काञ्चनतुल्यवर्णौ । [640]

मनोः सुता वै वसवश्च सर्वे

यद्योत्सदा देव्यवधाय देवाः ॥

रथाश्च नागाश्च महाप्रभाणा-

नास्त्राय जग्मुः सुदुभासहस्ताः ।

रथाश्च सर्वेऽरण्यपूजनार्थाः [645]

श्वेतैर्युगौपतिभिर्वृहद्भिः ॥

महौजसः सर्वगुणोपपत्रा

दीप्तात्मनो भामिरिव ज्वलन्तः ।

नानायुधयमकरैर्मुञ्जैस्ते

लोमान्समस्तानिव निर्दहन्तः ॥ [650]

ययुः ससैन्यास्तपनीयनद्धाः

सन्निवृत्तस्तोयधरा ययैव ।

विश्वे च देवास्तपसा ज्वलन्तो

वीर्योत्तमाः सूर्यमरीचिवर्णाः ॥

ययुः ससैन्या युधि दुर्निवार्या [655]

यद्योत्सदाः पद्मसहस्रनालाः ।

रयैः सुयुक्तेस्तपनीयनर्णे-

र्षैर्द्वैमुक्षामणिदामचित्रैः ॥

चानायुधाकारतमाकुलास्ते

पातिद्विजैश्च सितावतर्णैः [660]

तेजोमयैः काञ्चनचारचित्रैः

सुनिर्मलैः पात्ररसनिर्मलैः ॥

उरच्छदैः सन्धजकिङ्किणीरै-

र्ह्यैश्च वायोः समवेगनग्निः ।

25** नीलामवाप्तस्थितपुण्यवर्जं

— K Ns Vg Ds D1 s om line 632 — After line 632, Ns 103

26** केचिमुद्रणामलिना विभाति ।

— (L 634) Vg लघु (for लघु) — (L 635) K Ns

Vs s Dn Ds D1 s पुष्पा (for पद्मा) Ns G1 s Ms

आमुच्य माळा च सुवर्णपद्मा (Ns पुष्पा, Ms चित्रा) — (L

636) B1 G1 s Ms लोयाकर, Ds ते मारुतः, T1 Gs s वायू

सम, T1 लोयाकर (for लोयानिष्ठ) — (L 637) T1 G1 s

Ms s वाहू (for वाहू) — (L 638) T1 सुरोत्तमौ (for

करो) — (L 640) Ks s Ds बभूवुः (for रण गतौ) B1 s

Ds (marg as above) नीर, T1 चित्र, T1 G1 s s

Ms s सार (for तुल्य) Ns रण ययौ काञ्चनगौरवर्णौ (sic)

— (L 641) Ks B1 Bm Poona eds G(ed) ययौरे (for

मनो) — (L 642) Vs s रथोत्सदाः, Gs s लोकोः, Ms

मदो (for यलो) — (L 643) V1 महाप्रभावान्, Ds

मुभावात् (for प्रभावात्) — (L 644) Ks च मुभासः

B सुविशालि (for सुमुभास) Ds अरुह्य जग्मुः रुचिरास

हस्ता — (L 645) Ks Vs s Dn Ds s रणपूज (Dn Ds

Ms s), Ns B1 Ds Ds ऽरण्यपूज (for पूज) T1 G1 s s

काया (for वर्णा) B1 s T1 Gs Ms s रथाश्च देवाह Ms

रणपूज (Gs s) काया — (L 646) G1 s s ह्यैरे (for

ययुर) — (L 647) B1 Ds सत्त्व, T1 G1 s श्वेत (for

सर्व) — (L 648) V1 दीप्ता सुतेनोभिरिव ज्वलन्तः, B

Dn Ds T1 s G1 s s Ms s दीप्तारमणेनोभिरिभिव (Dn रिच

न्य) सत्त्व — (L 649) Ks s s B1 Ds D1 s सुतेनैरे; Ks

(sup lin) मुभासैरे (for सुतेनैरे) Dn नानायुधयमकरा

सुरास्ते, Ds पद्मसुते करैस्ते — (L 650) V1 मर्दयन्

(for विद्वहन्) — (L 651) Ds समस्तार (for सत्त्व्यात्)

V1 B1 s Ds T1 G1 s s कण्ठा (for नद्धा) — (L 654)

Ds समान (for मरीचि) — (L 655) Ds ययुः सत्त्व्या

समरे जगाम — (L 656) V1 ह्योत्सदा (for करो) B1 s

Ds T1 s G1 s s Ms s यद्योत्सदा पुष्करमालिनेस्ते (B1 Ds

ज) — Gs om lines 657-661 — (L 658) V1 हुम

(for दाय) — (L 659) Ms Bom Poona eds G(ed)

नानाविधाकार (for गुप्ताकार) T1 Ms समाकुलेस्ते, G1

s s हुतेरैरे (for हुलास्ते) Ds नानायुधारागकुला समस्ता

— (L 660) Ds महाजैरेस्ते, Ms पावजैरेस्ते (for सिता

वर्णै) T1 पातिद्विरे श्वेतशतवर्णैरे, G1 Ms वै श्वेत सिता

(Ms सतावर्णैरे) — After line 660, Ds 103

27** सितावर्णैरे वरदिन्दुकान्ते ।

— (L 661) B1 s Ds Ds जालः (for वाह) T1 G1 s

Ms सदैरे (for चित्रे) — (L 662) Ks सनिर्मलेस्ते;

Ns s Dn Ds D1 s s T1 सारस्ते (for भैस्ते) — (L

663) Ds कर्जस्तेरे (for उरच्छदैरे) — (L 665) Vs मरैरे

(for दित्तौ) B1 s Ds Ds G1 s s Ms s यजेन्तैश्च (for

यजज्ञैश्च) Ks B1 तेरे (for ते) Ds T1 Gs दितागजेनैश्च

महाजैरेस्ते — (L 666) Ns B1 s Ds

दिशां गजैश्च महाबलेस्ते [685]

कैलासशृङ्गप्रतिमेर्महद्भिः ॥

प्रजग्मुस्तथापुषदीमहम्-

अतुर्दुर्गान्ते ज्वलिता इवोत्फलाः ।

साध्याश्च देवाः सुमहाप्रभावाः
स्वाधीनचक्रः प्रतिदीप्तवक्राः । [670]

प्रयान्ति ज्ञान्वद्भूतिताम्रा

गङ्गाधमार्गेरंगने बलौघैः ॥

बिभोतयन्तो विविशो दिशश्च

महाबलास्ते नयवा परिष्ठाः ।

वरिष्ठशृङ्गमुजः सुदृष्टा [675]

धैरानराकप्रतिमप्रभावाः ॥

ते शक्रविद्धिश्च नमस्तमानाः

संपूज्यमानाश्च सुरैः सशकैः ॥

गन्धर्वसर्पैस्तुगन्धमाना

वधाय तेषामसुताधिपानाम् ॥ [680]

वेदूर्ध्वस्फटिकाप्रतिरे-

र्षस्यैः सुदर्पैश्च परिष्कृतानाम् ।

रूपं बभूवैकटभूपगान्ता

दैत्येन्द्रनाशाश्च विभूषितानाम् ॥

आत्मप्रभाभिश्च रणोत्कटाभि- [685]

र्वर्मप्रभाभिश्च समोनुदाभिः ।

विभाम्नि ते देववराः ससाध्याः

मभ्यावशद्भस्वनसिंहनादाः ॥

महास्थस्यासिबिबौकसस्ते

महावजः क्षत्रुबल प्रयान्ति । [690]

महाबहूना ययुरुभरूपा

महासुराणा निषनाय देवाः ॥

तथैव सर्वे मरुतोऽतिवीर्यौ

बलोत्कटाः खे समरप्रतीवाः ।

ययुर्महामेघसमानवर्णा [695]

महायुधास्तोयवनाद्नादाः ॥

Ti : Gs : Ms : दृष्टि (for म) Ds बलादकैश्चापि तथा
दृष्टि — (L 687) K Si : V1 : B Dn Ds Ds : Ms
-चाप (for दीप्त) Si प्रजग्मुर्द्विषासुषपापडलाय — (L
670) K Si Si : V1 : B Ds Ds : Ti Gs : Ms दीप्तवक्रा
(for वक्रा) K : Ds स्वधीनचक्रप्रतिदीप्तवक्रा (K दीप्त)
वक्रा, Ds स्वाधीनचक्रा प्रतिदीप्तवक्रा — (L 671) B :
Ds Ti Gs : Ms सगु स, Ms वयु सु (for प्रयान्ति)
— (L 672) K : V1 B Ds Ds गङ्गाधमार्गैर्, K मार्गै,
Si B Ds Gs Ms : गङ्गाधमार्गैर् (Ds मार्गै) (for गङ्गाध
मार्गैर्) K सवोपमानैर्मंगनैर्वलौघै, K Si B Dn Ds
s : Ti : Gs गा गा B Ds s र गङ्गाधमार्गै (K Ds गै गङ्गाधमार्गै),
V1 गङ्गाधमार्गप्रतिदीप्त, Gs गङ्गाधमार्गैर्मंगनैर्वलौघा — (L
673) Ds सतुल्यन्तो (for विविशो) — (L 675) K
पुष्टौघ, K B Ds पुष्टौघ, Si V1 : Ds दृष्टा सु, B
दृष्टाघ, Ds दृष्टौघ (for दृष्टौघ) B वरिष्ठशृङ्गमुज-
सुदीप्ता, Ds दृष्टा सुगन्धीना सुदीप्ता — (L 677) K ते मल
विद्धिश्च प्रतिमप्रभावा — (L 678) K : Ds : G(ed)
भमस्ते (for मलकै) — (L 679) K उपगीयमाना, V1
भलुगीय (for लुगन्धमान) — (L 681) B Ds रत्न (for
वज्र) — (L 682) B Ds चक्रै (for वज्रै) Ti : Gs
s : Ms : वज्रै इन्द्रा च वरिष्ठतानाम् — (L 683) Ti

Gs : [उ]त्तम (for [उ]त्कट) — (L 684) K सतुल्य
भाम्, Ti Gs s : Ms सतुल्य (for विभूषि) — (L
685) B बलोत्कटाभिर्, Ti : Gs सयो (for रणो) G
क्षामप्रभाभिश्च रणोत्कटाभिर् — (L 690) Ts Gs वज्र (for
वज्रै) — After line 686, K : B Dn Ds Ds : Ti
Gs s : Ms

28** चक्रोचमानि स्वतीरभाभि

मैहाप्रभाभिश्च महोप्यलानि ।

[(L 1) Dn चक्रोचमानि, Ti Gs इताभिश्च Gs
मैहाभिश्च, Gs महोप्यलानि (for चक्राभिश्च) — (L 2)
Ds चक्रोचमानि (for चक्रै)]

— (L 687) V देवगणा (for वरा) — (L 689) Ts
Gs Ms रथौघैरन्त, Gs Ms रथौघैश्च (for रथस्थाधि)
V1 मरुतोऽतिवीर्या रथस्था — (L 690) B Ds मरुति
(for प्रयान्ति) Ti : Gs s : Ms महासुरा विद्धिप्रतामनी
बम् — (L 691) K महासुरन्तो (for इन्द्रा) K Dn
Ds Gs उग्रकापा, B Ds विना, Gs वीर्या (for रूपा)
K महाभस्म परवीररूपा, Ds वन दुराधरूपा, Ti तया
वयुरुपरीणा — (L 692) Ds Ti : Gs मरुतो (for
मरुतै) — (L 693) Ms दे परम (for नि समर)
— (L 696) K महायुधाम्, Dn Ds वदा, Ds : Ti
वदा (for वदा) K चरसुधास्तोयवर्षाणादाः — (L

महेन्द्रकेतुप्रतिमा महानलाः

प्रवृत्त सर्गसुरसूदनां गदाम् ।

रणोत्सदा लोहितचन्दनाचाः

सहेममात्म्याम्बरभूषिताङ्गाः ॥ [700]

ते युद्धशौण्डाः सुमुद्राजलीवीर्वा

यलोत्सदाः शोधयिलोहिताक्षाः ।

ययुः सजाम्बूनदपद्ममाला

यथेष्टनानाविधकामरूपाः ।

वैदूर्यचामीकरचाररूपा- [705]

पयायथ्य गात्रेषु महामणिनि ।

धर्माणि वैत्याकृन्निवारणानि

प्रयान्ति युद्धाय सपरन्तसाहाः ॥

वैरुचिदूतैः काञ्चनवेदिकाढ्यै-

र्षथ्यजैर्मात्सररदिमधर्गेः । [710]

ययौ सुराणां धृतनोमतेजाः

समुन्नदन्ती युधि सिंहनादान् ॥

इत्येवमुग्रं त्रिदशेश्वरस्य

सैन्यं वदासीत्सुमहाप्रभावम् ।

योद्धुं प्रयातस्य जयाग्रहस्य [715]

यथाय वेपाममुपाधिपानाम् ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

ततः प्रयुक्तोऽमुददेवविग्रह-

सदाशुलो भाति सुरामुपकुलः ।

बेलामतिव्रज्य युगान्तकाले

महार्णवान्योन्यमियाश्रयन्तः ॥ [720]

नानायुधोऽद्योतविदीपिताङ्गा

महानला व्यापयत्कामुकान्ते ।

697) T₁ G₁ s M₁ s लयेन्द्र (for महेन्द्र) — (L 698) K₁ s सूदना गदा, V₁ नीं गदाम् (for नीं गदाम्) B₁ s D₁ s गदां प्रवृत्तासुरसूदनी युधि (B₁ गदाम्), D₁ s प्रवृत्त सर्वा युधसूदना गदा, T₁ s G₁ s M₁ s गदा प्रवृत्तासुरसूदना कदा — (L 699) K₁ s चन्दनोक्षिता (for चन्दनाक्षा) — (L 700) V₁ B₁ D₁ s Cal ed सुगन्धि, T₁ G₁ s s M₁ s सुगन्ध (for सहेम) D₁ s मात्स्याग्रद (for मत्सर) — V₁ om lines 701 706 — (L 701) N₁ s सुमुद्रा सुवीर्वा, B₁ s D₁ s D₁ T₁ G₁ s सुमुद्रा सुदीक्षा, B₁ T₁ G₁ s M₁ s s ल (B₁ सु) सुनाक्षरीक्षा — (L 702) K₁ s N₁ s B₁ s D₁ s T₁ G₁ s M₁ s s वीर्योत्सदा T₁ G₁ s वीर्योत्तरा (for यलोत्सदा) Bom Poona eds G(ed) विलोहिताक्षा (for विलोहि) B₁ s वीर्योत्तरा श्रीधर्वालोहिताक्षा — (L 703) G₁ s युयुसव काञ्चनपद्ममाला — (L 704) B₁ D₁ s T₁ s नानायुध (for विध) — After line 704, N₁ s B₁ D₁ s D₁ T₁ G₁ s s s s

29** स्रष्टृप्रमादप्यामलितानसरीक्षा

पुरदरं वै परिकारं देवा ।

— (L 705) T₁ G₁ s s M₁ s विग्र (for वाद्) B₁ s D₁ s विग्रहि (for रूपगि) — (L 706) T₁ G₁ s [मा]य ध्यमानाश्च (for यय गात्रेषु) — (L 708) T₁ G₁ s ययुश्च, G₁ s ययु [] (for प्रयान्ति) B₁ सया, D₁ G₁ G(ed) दाय्या (for साहा) — (L 709) N₁ s G₁ s देहचिद्वै (for चिद्वै) V₁ s चिद्विग्रहि (for वी) — (L 710) T₁ s G₁ s s M₁ s सारथ्यै काञ्चन (G₁ नी) रात्रिर्गणे

(T₁ G₁ s 'चिद्वै) — (L 711) K₁ s N₁ s V₁ s D₁ s D₁ s आसा, K₁ B₁ D₁ s D₁ s s भासा, T₁ G₁ s M₁ s तैत्रसा (for तैसा) N₁ s विद्युतोभ्रमासा, N₁ s वृत्ताप्रमासा (D₁ s 'सा) (for 'नोभ्रमेजा) — (L 713) K₁ s V₁ s D₁ s त्रिदिवेश्वरस्य (for त्रिदशेश्वर) D₁ s T₁ s G₁ s इत्येवमुग्रं त्रिदिवेश्वरस्य — (L 715) K₁ s V₁ s B₁ s D₁ s s s युद्धं, V₁ s युधि, D₁ s युद्धे (for योद्धु) T₁ G₁ s जयाग्रहस्य, M₁ s 'व तेषा (for 'वहस्य) T₁ s युद्धं प्रयातस्य जयाग्रहस्य

Colophon — Mention of the Epic K₁ D₁ D₁ s

D₁ s — Mention of K₁ s V B D₁ s s — Subparvan K₁ s वामनचरितम्, K₁ s N₁ s V₁ s s B D₁ s D₁ s s वामनम् K₁ s D₁ s s M₁ s वामनप्रादुर्भावः — Adhy name N₁ s V₁ s दशोद्योगः, V₁ सप्तकांशुयोगः, B D₁ s देवसमहन्तम्, G₁ s देवसैन्यमनाहः, M₁ s देवसेनावर्जनम्. — Adhy no K₁ s 25, V₁ s D₁ s 238, D₁ s 237, D₁ s 224, D₁ s 250, D₁ s 232, T₁ G₁ s 298, G₁ s 294, G₁ s 300, M₁ s 10

(L 715) B₁ s D₁ s T₁ G₁ s s M₁ s सदाशुलो भाति सुरामुपकुलः (D₁ s सुरामुपकुलः), T₁ G₁ s कलनलो वै त्रिदशकुलकुलः — (L 720) V₁ s B₁ s D₁ s महार्णवानादिध सगमो महाद्, T₁ s G₁ s s M₁ s s 'नाना (T₁ G₁ s M₁ s s 'न्या मिद भंगमलदा — (L 721) N₁ s महायुधोद्योगः, G₁ s नानाविधो (for नानायुधो) T₁ s विष्णुपिताङ्गा (for विद्विधि) — (L 722) K₁ s कालुका सुरा (for कालुकास्ते) — (L 723) K₁ s D₁ s

मदोक्तदा वारणहस्तहस्ताः

सुदुर्जयास्तोयदनादनादाः ॥

विस्फारयन्तः सद्दसा धनूनि

[725]

चक्राणि चादित्यसमप्रभाणि ।

समुत्क्षिपन्तो ह्यजनीश्व घोराः

खल्लान्ति ते यक्षमुलाश्च शक्तीः ॥

महागदाः काञ्चनयट्टनदा-

स्तथायसान्कासुर्मुसुराश्च ।

[780]

शूलाश्च वृक्षाश्च विग्रहा दीप्ता

भ्रदन्ति शूरा ज्वलन्तो रणस्थः ॥

Ts s Gs s Ms s रणोत्कटा, Ks Ns s Vs s Bn Dn Ds-s
Gs रणोत्कटा (for मदोत्कटा) — Ks om line 724
— (L 724) Ds जगतिरे (for सुदुर्जयाश्च) — (L 727)
Ks ह्यजनी सुघोरा, Vs Ds नीश्व घाताम् (for नीश्व घोरा)
— (L 728) Ks Ds वज्रप्रमुखाश्च, Ks चक्राणि Ds Ds ते
वज्रमुखाश्च, Ds ते चायुमुखाश्च, Ts Gs s ते चक्रविमोहा (for
ते वज्रमुखाश्च) Gs वज्राश्च ते पद्ममुखाश्च शक्तीः — (L 729)
Ks बदाश्च (for न) Ks s Vs s Bn Ds s मदस्य
काञ्चनयट्टनदा — (L 730) Ks Ds काञ्चन (for कलुक्) —
(L 731) Bn s शूलाणि (for शूलाश्च) Ts s Gs s Ms
Ms s शक्ति (for च वि) Ks s Ds शूलानि वृक्षाश्च तथा
सुवीसान्, Ds शूलानि वृक्षाश्च विग्रहश्च दीप्ताश्च — After
line 732, Ks s Ns V s B Dn Ds Ds-s Ts s Gs s s
Ms s 122

30** एतस्मिन्स्तरे तेषामग्नौन्यमभिनिप्रताम् ।

ह्रस्वमुदाग्न्यवस्तत्त देवानां दानवैः सह ॥

[(L 8) Ds [अ]वर्धन्त (for [अ]वर्तन्त)]

On the other hand Ts s Gs s Ms s 202 after
line 732

31** शूलैस्तथाप्ये वरिदैर्यथापरे

चक्रैश्च पाक्षिरितरे मदीयते ।

चक्षुरिधाय सुप्रसैरवधारये

कुन्तैश्च केचिदुभि सुहवीर्य ॥

चक्रैः कुनैरितिभिल्लपापरे

[5]

मदाभिरायामविशुषिताभि ।

अग्नौन्यमान्मसुरास्त वीराः

महासुरा देववराश्च शत्रवः ॥

शूलैश्च शूलानि समाह्वानि

शूलाश्च चक्रैः सममाह्वानि वृष ।

[10]

कुन्तैश्च कुन्ता सुभि वीर्यविरा

समाह्वाना समति राजमाना ॥

वारानसमाह्वय शरा सममाह्वाना

वायानसमाह्वय वीर्ये चक्षुराः ।

रथी रथ याति बरान्महोन्नये

[16]

गती गन् याति स कुन्तपाणि ।

अथी हय याति सुशीघ्रदहन

सादी पदार्ति स्फुटिनाचरोह ॥

खत्री च हत्वा सुभि सुहवीर

नमाद् वज्रेण स खल्लपाणि ।

[20]

पाक्षेन चक्षुः समरे तु पादौ

पक्ष वधान रघुरिहापरोह ॥

मज्जेन हत्वा चक्षुः केवलम्

गजाधिपे चक्रवरेण पातिते ।

भाकृष्य दुर्गा रिपुमन्यमाहु

[25]

जघान ताभ्या विननाद् वृष ॥

कश्चिदय सावित्रसुप्रवीर्यौ

हत्वा वरीर्यश्च वृठाश्चकृन्ते ।

अन्य समाह्वय तदीयमाहु

जमाह शत्रु ममरे महापल ॥

[30]

गताश्च केचिपतिता महागण

हृषाश्च सभिन्नाविरोधरा क्षिप्रौ ।

रथाश्च केचिद्विपक्षोप्रताणय

अराश्च केचिन्मदिताक्षह्वरा ॥

अन्य समाह्वय शत्रु ममरे महापल

विताचसया मय हासमोक्षता ।

गुप्ता वला श्वनकपीनकाश्च

विकृष्य मासानि नवन्ति सर्वे ॥

अकृष्य चाकृष्य च सामराणि

विवन्ति काम कथिर शायानाम् ।

सर्विध मासानि यदुनि सत्ये

स्वान विमर्शय विगाचमया ॥

अन्य सुप्रति यदुनि सत्ये

वार महाते प्रमथे प्रययु ।

अशूलाश्च श्रेय वजराः सन्निहिता

[45]

चक्र प्रणाद् यदुना समाह्वाना ॥

शयोमगीयु सवगा च कोन

सुव्याश्च सर्वे जलराशयश्च ।

समागम्य देवमहासुराणां

रिपौकला बुधसुमुद्रानाम् ॥

[50]

उत्किन्नुचोरे महति प्रवृत्ते

रणोत्तमे देवमहासुराणाम् ।

ह्रन्तानि मुदापि यदुत्तर

देवासुराण्यन्यमिच्छन्ते वृष ॥

Colophon

[(L 4) Ts Gs s ते वरीरा (for युद्ध) — (L 8) Ts
नारमुताश्च, Gs s Ms s नारमुताश्च (for दवरार) — (L 9)

मरुतां पञ्चमो यस्तु स चाणेनाप्ययुष्यत ।
 महाबलः सुखर साधित्र इति य विदुः ॥
 अनायुषयाः पुत्रस्तु बलो नाम महासुरः । [735]
 सोऽयुष्यत रणेऽत्युग्रो ध्रुवेण वसुना सह ॥
 नमुचिश्चासुरभ्रेष्ठो धरेण समयुष्यत ।
 सार्धं सर्वेण सैन्येन न्यादितास्त इवान्तकः ॥
 विश्वकर्मा सुरभ्रेष्ठो मयेन समयुष्यत ।
 प्रवरी विश्वकर्माणो ह्याती देवासुरेश्वरी ॥ [740]
 पुलोमा तु महादैत्यो पावुना समयुष्यत ।
 ससैन्यः पर्वताकारो रणेऽयुष्यत दक्षितः ।
 इयमीदम्बु दितिजः सह पूष्णा त्वयुष्यत ।
 शूरेणामितवीर्येण भास्कराकारपर्वसा ॥
 शम्बरस्तु महावीर्यो महामायो महासुरः । [745]

भगेनायुष्यत तदा सहितो युद्धदुर्मदः ॥
 शरमः शलभश्चैव दैत्यानां चन्द्रभास्करौ ।
 प्रयुद्धौ सह सोमेन शिशिरालेण धीमता ॥
 विरोचनस्तु बलवान्बलेर्धवलतः पिता ।
 विष्ण्वस्येन साध्येन देवेन समयुष्यत ॥ [750]
 कुजम्बस्तु महातेजा हिरण्यकशिपोः सुतः ।
 अंशेनायुष्यत तदा प्रासप्रहरणेन वै ॥
 असिलोमा ॥ बलिना मास्तेन समं विभो ।
 तदायुष्यत दीप्तास्यो विकृन्तः पर्वतायुधः ॥
 अनायुषयाः पुत्रस्तु वृत्रो नाम महासुरः । [755]
 अग्निध्या देववैद्याभ्या सहायुष्यत सयुगे ॥
 एकचक्रस्तु दितिजश्चक्रहृत्तो दुरासदः ।
 सहायुष्यत देवेन साध्येन दितिजारिणा ॥

T₁ G₁ M₁ समाहितानि (for सहाह) — (L 11) T₁ G₁ s
 M₁ दुद्वर्गरे, M₁ मुचिरीर (for जोष) — (L 14) T₁
 वापे (for वाणा) — (L 15) D₁ बले (for बलान्)
 रव रवे भाति बभं महारणे — (L 16) G₁ गज (for गजी)
 — (I 17) M₁ सत्य (for हस्त) — (L 18) T₁ G₁
 पवी, G₁ s नादि C₁ दादि (for सदा) M₁ s च पक्षि (for
 परादि) — (L 19) T₁ G₁ s योषवीर, G₁ बुद्धनीरन् (for
 नीर) — (L 21) G₁ हवा (for वप्या) — (L 22) G₁ s
 पासाभान (for पाश दधान) — (L 28) G₁ s [अ]तिदक्षिण
 (for सदादिश) — (L 34) T₁ M₁ हवात् (for मरात्)
 — (L 35) T₁ G₁ s रुपादा, T₁ G₁ युवादा (for सपासा)
 — (L 36) M₁ राक्षसाभ (for राक्षसोपमा) — (L 39)
 M₁ बल्ल (for 'स्य) — (L 40) G₁ s M₁ s रुपादान
 (for मदानान्) — (L 50) G₁ सनु रुपादान (for 'लुका
 नान्)

Colophon — Sub person T₁ G₁ s M₁ वासवप्रादु-
 भवि — Adhy no T₁ G₁ 299, G₁ 295, G₁ 201,
 G₁ 301, M₁ s 11]

— (L 735) B₁ s D₁ बाणे सोऽयुष्यतासुरम्, T₁ G₁ s
 M₁ s बाणं सोऽयोधयतदा, T₁ G₁ बाणेनायोधयतदा (for 's)
 — (L 734) N₁ महाबलं सुखरं, D₁ बलेर्महावीर्यं (for 's)
 — (I 735) K₁ बाणो, D₁ बली (for बलो) — (L
 736) M₁ वृष्टो (for अत्युग्रो) — T₁ G₁ M₁ s om (hapl)
 lines 737-741 — (L 737) B₁ ध्रुवेण (for धरेण) — K₁
 N₁ s, B om (hapl) lines 738 739 — (L 738) D₁
 वृत्, T₁ G₁ s देह (for सार्धं) K₁ न्यादितास्त इवान्तक

(for 's) — (L 739) D₁ सुरभ्रेष्ठो (for 'भ्रेष्ठो) D₁
 धरेण सह युष्यत (for 's) — (L 740) N₁ ह्याती देवासुरेय
 ती, D₁ ह्याती देवेचरो बरी (for 's) — (L 741) B₁ s
 D₁ D₁ बलिना वासुना सह (for 's) — D₁ (hapl) lines
 742-743 — (L 743) V₁ D₁ युष्यति, T₁ G₁ s हरेण
 (for अयुष्यत) — (I 743) T₁ M₁ विजिते (for 'ज)
 V₁ स्वहा (for पुष्पा) — (L 744) B₁ s D₁ Cal. ed
 तेजसा (for बर्षसा) — G₁ om lines 745-748 — (L
 745) K₁ D₁ s G₁ s s महादैत्यो, T₁ M₁ 'कापो, M₁ 'मायो
 (for 'दीर्घो) D₁ T₁ महाकायो, T₁ G₁ s, M₁ s 'दीर्घो
 (for 'मायो) D₁ महावीर्यो महाबलः, D₁ बलपाकन
 (for 's) — (L 747) K₁ सप्त, T₁ शबर (for दारभ)
 — (L 748) B₁ Bom Poonna eds G(ed) दीप्तास्येण (for
 ति) N₁ दीर्घपात् (for जीमता) T₁ दीप्तास्येण भास्करा
 (for 's) — (L 749) D₁ बाणो बलवता वर (for 's)
 — (L 750) N₁ सह युष्यते, Bom Poonna eds G(ed)
 सप्त युष्यत (for सप्तयु) B₁ s D₁ T₁ G₁ s उदयुष्यत
 दानव, T₁ G₁ s M₁ s सहायुष्यत दानव (for 's) — (L
 751) K₁ कुसुमम्, V₁ जन (for कुज) — (L 752)
 K₁ सनुना (for अनेव) T₁ G₁ s अनेनायुष्यत सह (for 's)
 K₁ s D₁ s पाशः, D₁ प्राप्त (for प्राप्त) — (L 753)
 K₁ सम विभु B₁ s D₁ महादेवे (for सम विभो) T₁ s
 G₁ s s देवेन सह G₁ s M₁ 'द'ठा विभो (for 's)
 — (L 754) D₁ दीप्तास्येण (for 'स्यो) — (L 755) D₁
 महाबल (for 'सुर) — (L 757) D₁ पञ्चवक्त्र (for
 एकचक्र) T₁ s G₁ s M₁ s महासुरा (for दुरासद)
 — N₁ Poonna ed om line 758 — (L 759) T₁ G₁

बलस्तु मधुपिद्वाक्षो वृत्रघाता महासुरः ।
 मृगव्याधेन रुष्टेण सहायुष्यत धीयैवान् ॥ [760]
 राहुस्तु विकृताकारः क्षतशीर्षः शनोदरः ।
 अजेकपादेन रणे सहायुष्यत दंशितः ॥
 केसी तु दानवश्रेष्ठः प्रावृट्कालाभ्युदग्रमः ।
 धनेश्वरेण भीमेन सहायुष्यत सयुगे ॥
 वृषपत्नी तु बलिना सह निष्कम्बुना रणे । [765]
 विश्वेदेवेन विश्वेणः सहायुष्यत वीर्यवान् ॥
 प्रह्लादस्तु महावीर्यो धीरैः स्तैस्तनयैर्वृतः ।
 युयुधे सह कालेन रणे काल इव स्थितः ॥
 धनुर्ह्रादः कुनेरेण धनदेन महारणे ।
 गदाहस्तेन युयुधे क्षोभयन्पुष्याहिनीम् ॥ [770]
 विप्रचित्तिस्तु दैतेयो वरुणेन महात्मना ।

प्रवृत्तो वे रणं कर्तुं दैत्यानां नन्दिवर्धनः ॥
 बलिस्तु सह श्वेनेन सुरेक्षेन महात्मना ।
 युयुधे देवराजेन बलिना बलवानरणे ॥
 शेषा देवाश्च दैत्याश्च जम्बुद्वीपेभ्योऽप्यहो ॥ [775]
 विनदन्तो महानादाभ्रासासिदारशक्तिभिः ॥
 अहश्यन्त महोत्साता ये प्रोक्ता जगतः क्षये ।
 मरुतः सप्त ते क्षुब्धा न्यशीर्यन्त महीधराः ॥
 सप्त चैवोत्थिताः सूर्याः क्षोपयन्तो महार्णवाश्च ।
 बहुधाभिगत वरा वायुना मथिता यथा ॥ [780]
 व्युत्थिताश्च महामेघाः शक्रचापाङ्कितोदराः ।
 प्रणेतुः सर्वभूतानि सर्वाः सतिमिरा विशः ।
 दैवानामजयो घोरो दृश्यते कालमिति नः ॥
 न ह्यन्तरिक्षं न विशो न भूमि-

लोहम् (for b') Ds विह्वलयो (for 'हो') — Ks om
 lines 760-761 — (L 760) Ks राजेश्वर, V1 Ms रोजेण
 (for b') Ds दानव (for धीयैवान्) — B1 om (hapl)
 lines 761-766 — (L 761) Bs वर्षाकार, Ms विन'
 (for सिंह) Bs Ds महोदर (for शनो) Bom Poona
 eds G(ed) क्षतशीर्षो न (Bom ed क्ष) शनोदर (for a)
 — (L 762) B1 Ds वीर्यवान् (for दंशित) Ds om
 lines 763-768 — (L 763) Ds प्रावृट्कालाभ्युदग्रम
 (for a) — (L 764) N1 धीरेण, Vs Ds Ds महारण (for
 भीमेन) Ks श्वेनेन सोम्य भीमेन, Ts s Gs s Ms लक्ष्म-
 रेण धीरेण (Ms भीमेन) (for a) Bs वीर्यवान् Ts Gs s
 दंशित (for सयुगे) — (L 765) Ks निष्कम्बिना, Ds
 निष्कम्बुना, Ts निष्कम्बुना, Ms विपना (for 'वमुना) N1
 पुरा (for रणे) N1 Ds s निरुग्मेन महारणे (for a) — N1
 om lines 766-771 — (L 768) Ks Ds विश्वेदेवेस्तु Ds s
 विश्वेदेवेन, Gs वैश्व (for विश्वे) Ks Gs विश्वेन, N1 Vs s
 साधनेन, B1 Cal ed देवेन, Ds देवेन (for विश्वेन) Ts Gs
 वैश्वेदेवेन विश्वेन (for a) — (L 767) Ks तैस् (for स्वेस्)
 Ds वीर्यवान् नरोदर (for a) — (L 768) Ks Dn Ds s
 Ts [मोदर (for स्थित) — (L 769) V1 महारणना, Vs
 B1 s Ds Ds Cal ed 'बल' (for 'रणे) — (L 770) Ds
 Ts Gs क्षोभयन् (for क्षो) Vs B1 s Ds देव (for रिपु)
 — (L 771) Vs B1 s Ds Ms दैवेन्द्रो, Ds दैतेयो (for
 दैतेयो) Ts Gs यमेन च (for वरुणेन) — Ks s Ds om
 (hapl) lines 772-773 — (L 773) Ms सुरेन्द्रेण (for
 'मेन) — (L 774) Ts s Gs s Ms s देवराजश्च (for
 'राजेन) Ks Ds बलिस्तु, Ts Gs s Ms बलिना (for 'ना)

— (L 775) V1 दैत्याश्च (for दैत्याश्च) Ts Ms रणाय (for
 जम्बुद) — (L 776) Ks विनदन्तो (for विनदन्तो) N1
 गद (for -रर) Vs Ds युधिष्ठि, Ds (marg) Ts
 Gs s पणव (for क्षक्तिभि) Ds प्राणतोमरदृष्टिभि
 (for a) — (L 777) Ds महादैत्या (for महोदराणां).
 N1 सद्यस्मन्त्र चोत्थिता (for a) Ts s Gs s Ms युवांस,
 Ms मूप स (for जगव) — (L 778) Ks s Ds सगता,
 Ks N1 s Vs Ds s Dn Ds Ds महाना (for मरुत) Ts
 Gs s Ms s बहुधा (for ते क्षुब्धा) Ts Gs s मारता सह
 संक्षुब्धा (for a) N1 Vs B1 s Ds च पूर्वका (for महीधरा)
 — (L 779) N1 Ts Gs s Ms s महार्णवश्च (for 'वाद्')
 — (L 780) Ms वसुधा (for बहुधा) Ts s Gs s Ms s
 वसुधाभिगत वरा (for a) Ds s Ds मथयमानेन वायुना, Ts
 Gs s मथयमाना च वायुना, Ts Gs s Ms मथयते (Ms 'ता'
 वायुना सता (for a) — (L 781) Ds व्यथिताश्च, Ds Ts
 Gs s उदिरि, Ts अदि (for रघुवि) Ts Gs s शक्रचापा-
 ङ्कितोदरा (for a) — Ds om line 782 N1 om line
 783 — (L 783) Ks सजयो, Ds सजयो (for सजयो).
 B1 s Ds Ds देवानामजयो दुरो (B1 हृत्वा) (for a) — For
 line 783, Ts s Gs s Ms s subst

33* देवानामरज मरुत दृश्यते कालमिति नः ।

[Ts विविध (for विविध)]

Ts s Gs s Ms s cont Vs B Ds Ds ins after line
 783

33* मोतोत्थिता सयुग्मेन युवांससमये यथा ।

[B Ds Ds Ts Gs मोतोत्थिता सयुग्मेन (for a)]

— (L 784) N1 Vs s B Ds Ds [अन्तरिक्षं (for 'रिष')].

नं भास्वरोऽदृश्यत रेणुजालैः । [785]

यवुश्च वातास्तुमुलाः सयूभा

दिशश्च सर्वाग्निमिरोपगृहाः ॥

एते चान्ये च बहवो दृश्यन्ते देवनिर्मिताः ।

भूमौ तथान्तरिक्षे च घोरोत्पाताः समन्ततः ॥

तमुद्दं देयदेत्यानां भीमानां भीमदर्शनम् । [790]

अपश्यत गुरुर्ब्रह्मा सर्वैरेव सुरैः सह ॥

वेदैश्चतुर्भिः साङ्गैश्च विद्याभिश्च सनातनः ।

पद्मयोनिर्युतः श्रीमान्सिद्धैश्च परमर्षिभिः ॥

नानामणिलम्बश्चक्षुराचिर-

मारुतं यानं दृष्टो स्वयंभूः । [795]

सुभास्वर भूतसहस्रयुक्त

प्रदीप्यमानं यपुषा परेण ॥

सुतप्तजान्मूतदधारुचिर-

मानन्दभेरीशतसम्पन्नादम् ।

नक्षत्रचन्द्राशुमिरशुमन्तं [800]

वेदर्यसोमार्थं विमृषिताहम् ॥

तमात्मजो वै पुलहः पुलस्त्य-

स्तया मरीचिर्भृगुरद्विषाश्च ।

ऋतसाममिः सम्पगभिष्टुतः

सेचन्ति देवं वरदं विमाने ॥ [805]

स पायका लोकगुरुं स्वयंमुचं

साक्षाश्च वेदा मयादेवताश्च ।

सेचन्ति देव भुवनेश्वरेण

भूतानि चान्यानि महातुभारम् ॥

एते च भूयश्च मनुष्यसघा [810]

वैखानसाः पायकयोनयश्च ।

सर्वे यदुदैवपुरोहिताश्च

T₁ न बहिनं च घोरं, T₁ G₁ s s M₁ s न (T₁ G₁ s s) मही न
च घोरं (for न दिशो न भूमिर्) — (L 785) K₁ V₁ B₁
D₁ दृश्यते (for अदृश्यत) G₁ जालै (for जालै) N₁ न
भास्वरो दृश्यते रहिमजालै — (L 786) D₁ वरुषा (for
तमुद्ग) D₁ वडु सुभावास्तुमुला सयूभा — Before line
788, K₁ D₁ ins वैशापायन — (L 788) N₁ बहुधा
(for बहवो) T₁ s G₁ s s M₁ काल — (for देव) — (L
789) T₁ s G₁ s s M₁ s भौमाश्चैवातरिदाश्च (for “
K₁ s D₁ D₁ s s T₁ G₁ महोपाता (for घोरो) T₁ सम
विना (for समन्तत) — After line 789, T₁ ins

34* युगावसमये तथा एते चान्ये च तत्त्वतः ।

— (L 790) N₁ D₁ सैम्याना (for दैत्याना) T₁ G₁ s
घाताना (for भीमाना) T₁ G₁ s घाताना भीमदर्शनम् (for
“ — (L 791) D₁ अयापद्वद्, T₁ s G₁ s s M₁ s जालै
छट (for अपश्यत) D₁ अपश्यदमनो मद्रा (for “) B₁
G₁ s s मुदै (for सुरै) T₁ s सर्वैरेवसुनै सह (for “
— (L 792) D₁ तु मर्षं, T₁ G₁ च बहु T₁ G₁ s s M₁ s
च विमुर (for साङ्गैश्च) V₁ सोपाङ्गैश्च (for विद्याभिश्च)
— (L 793) K₁ प्रमिदै, D₁ कुदैश्च (for सिदैश्च) — (L
794) D₁ विष (for मयि) T₁ G₁ जालम् T₁ M₁ s
पादम् (for चित्रम्) — (L 795) D₁ G₁ स्वयमुचं (for
स्वयंभू) — (L 796) K₁ सुभास्वर, D₁ सुभासुर (for स्वर्)
V₁ स, D₁ दत्त (for भूत) — (L 796) D₁ मदीप्यमानं
(for प्रदी) K₁ s D₁ T₁ G₁ s s M₁ वेलेण (for व)
— (L 798) G₁ स तत्र (for सुतप्त) T₁ G₁ स चिर

मायम्, Bom Poona eds G(ed) अकिचिन्म (for “बाह”) B₁ s D₁ Cal ed म (B₁ सु) तप्तजान्मूतदधारुचिरम्, T₁ G₁ s
M₁ s सुतप्त (M₁ s “क” जाम्बूतदधिरामाया M₁ “बाहु” म
— (L 799) K₁ s V₁ B₁ D₁ D₁ s समस, V₁ पदश्च
(for “वातस) N₁ जानन्दभेरीसमसम्पन्नादम् — (L 800)
K₁ “चन्द्राशुमिर, B₁ D₁ “चन्द्राशुमिर, T₁ s G₁ s s M₁ s
“श्रीताशुमद् (for चन्द्राशुमिर) — (L 801) V₁ विमृष-
याहम्, T₁ G₁ s s “विमानम् (for “विताहम्) — (L
802) N₁ D₁ D₁ समसमना वै, V₁ T₁ G₁ M₁ सतामजा वै,
D₁ समसमना (for “मनो वै) — D₁ om lines 804-
805 — (L 805) T₁ s G₁ s M₁ s स्तुवन्ति (for “सं”) D₁ s
(L 806) सुवनेश्वरेण (for वरद विमाने) — (L
806) K₁ पायका (for पायका) N₁ च सन्त, V₁ स्वयंभू,
T₁ G₁ s दिवीया, G₁ M₁ s दिव्यता (for स्वयंभू) B₁ s
D₁ स पायका देवगुरु दिवीय B₁ गिरीश, D₁ ऋतुविदाश्च
तथा स्वयंभुर, T₁ G₁ स पायकं लोकगुरु दिवीया — (L 808)
B₁ सैव्य (for देव) K₁ D₁ वरदै (D₁ “दै”) विमाने, K₁ सुवने
सुरेशं (for विमोर्देश) D₁ मेवन्ति सैव्य सुवनेय शशुं, T₁ s
G₁ s s M₁ s निरेपदै सैव्य (G₁ s s देव) मनीषलोकैर
— (L 809) T₁ s G₁ s s M₁ s नार्थ [] भूतानि महातु-
भावरम् — (L 810) N₁ V₁ s B₁ D₁ D₁ D₁ s T₁ s
G₁ s s M₁ s महर्षितया (B₁ s D₁ “सुष्या”) (for मनुष्य)
D₁ एते यपुषश्च मनुष्यसघा — (L 811) K₁ N₁ D₁ T₁ s
G₁ s वैखानसा (for वैखानसा) — (L 812) B₁ s D₁ T₁
G₁ s M₁ s “पुरोहिताश्च (for “हिताश्च) T₁ G₁ s सर्वे पुनर्दैव

युद्धोत्सुकाः सर्वसुरासुराणाम् ।
योगेश्वराः पट् च दिवाकराभा
धामभूषणैर्भूषितसर्वदेहाः ।
अन्वर्हिता ये दृष्टशुर्नभःस्था
नारायणभ्रैव नख्य वैवः ॥
धर्मैःअतुर्नदभरैश्चतुर्भिः
सपूर्णचन्द्रसितैः सुकान्तैः ।
सर्गं दिशो निक्षिप्तिराधकार
नभोदितोऽसौ शरवीर चन्द्रः ॥

[815]

[820]

Colophon

श्लोकस्य — (L 815) \tilde{N} s द्वयोत्सुका, Ds युगे (for युद्धो) — (L 816) \tilde{L} s Ds चन्द्र, Ds येव, T s G s M s सप्त (for पट् च) G s योगेश्वरा नभ दिवाकराभा — (L 815) \tilde{K} s \tilde{N} s V s D s M s विभूषणैर्, D s म्याम् (for धामभू) G s नारा (for देहा) T s G s निष्पन्नैर्भूषित सर्वदेहा — T s G s M s ms after line 815 M s after line 809

30** अगणविर्देवपतिर्नारैर्न

शिखी च वर्णी शरसार्धभन्वा ।

अन्तर्हितो नायव एव साधु

दृष्टा रण वारि नगेन्द्रमिश ।

[T s om line 1-9 — (L 2) \tilde{L} s M s गङ्गी (for शिखी) — (L 4) T s G s दृष्ट रणे (for दृष्टा रणे) M s ईश्वर (for ईश)]

— (L 817) T s नारायण येव नभस्यैवम्, G s 'ण येव न' च येवम् — (L 818) T s वेदमयैर् (for यैर्) — (L 820) \tilde{L} s निक्षिप्तिराध (for निक्षि) — (L 821) T s G s चा सान्धकारासुदिशो येषुधु, T s G s M s वा सान्धकाराभ्युदितो येषुधु

Colophon : — Mention of the Epic Ks Ds Ds Ds — Mention of $Ahila$ \tilde{N} s V s B Ds Ds Ds — Sub-panyan \tilde{L} s \tilde{N} s V s B s Ds Ds Ds — वासनम्, \tilde{L} s B s D s T s G s M s वासनमाधुमवि — $Adhy$ no \tilde{L} s 26, V s D s 239, B s 240, D s 233, D s 225, D s 251, D s 233, T s G s 309, G s 356, G s 302, M s 13

After the ref, D s T s G s M s ms

36** शृणुवावहितो राजन्यया युद्धमवर्तत ।
कीर्तनायस युद्धस्य पाप्मा सगो निगुच्यते ॥

वैशंपायन उवाच ।

वमयो. सेनयो राजस्योर्दुस्मवर्तत ।
नादेन सचाळववा त्रेलोच्यमिदमव्ययम् ॥
गोमुखाङ्गवराणा च भेरीणा मुरजैः सह ।
अर्शरीडिण्डिमाणा च न्यभूयन्त महाभयनाः ॥ [825]
प्रवृत्तो युद्धयक्षस्तु तुमुलो लोमहर्षण ।
रणभूमी महानादः स्वर्गीय. शूरसमत ॥
स युद्धयक्षस्य मुने प्रहादो दैत्यसत्तमः ।
विरोचनसयाधर्षयुर्दुष्टयक्षप्रवर्तकः ॥
होवा चैवान नमुषिर्वनः स्तोत्रोपनृत्तक । [830]
मन्वा वैष्णव. समारवाता यक्षकर्म्मणि तत्र वै ॥

[(L 2) T s G s M s नल (for नल) D s पावात् (for पाप्मा)]

— (L 822) B s D s D s G s M s नृयो, D s T s M s लतो, T s G s तया, G s यवार (for तयोर्) D s अवर्तत (for 'वर्त') — (L 823) \tilde{N} s D s D s T s सचल नवा, T s G s M s मयवल्केषा, G s मयवल्केषा, M s मयवल्केषा (for सचालवका) \tilde{L} s B s चालवल्केषा नानादेन, B s D s सचालवल्केषा नानादेन (for ") — (L 824) V s स्वर्जै (for मु) T s G s M s सेरीम्राण M s पदव नानादेन, T s G s सेरीम्राणनिरववा (for ") — (L 825) K s D s D s D s अवरी, \tilde{L} s D s अवरी, K s इदरी, B s D s शस्त्रे, D s वर्यरी, Rom Ponna eds G(ed) इतरी (for इदरी) T s स्वभूत महाभयन, T s G s धृवते च महाभयन (for ") — (L 826) \tilde{L} s D s प्रवृद्धो (for 'वो) — (L 827) K s D s रणमये (for 'नृनो) G s महाभयन (for 'वो) T s रणमये सदान्तराद (for ") V s सवद (for सवत) D s स्वर्गीय सुरसम, T s G s M s स्वर्ग (M s 'वर्ग) युद्धमिदमेत (for ") — (L 828) \tilde{N} s K s V s B D s D s D s युद्धयक्षस्य नैनाभूत् (K s प्रमुले), T s G s M s युद्धयक्षस्य प्रदाभूत् (for ") \tilde{N} s V s B s D s प्रदातो नाम शवक (\tilde{N} s नामत), T s G s M s V s प्रदातो वल्लोचन (for ") — (L 829) D s युद्धयक्ष प्रवर्तत, T s G s M s युद्धयक्ष T s G s लो' अयवल्केषा G s यक्षयुद्धे अयवल्केषा (for ") — K s D s om line 830 — (L 830) \tilde{L} s \tilde{N} s V s D s M s तत्रोच, D s सु, M s वृद्धो (for तत्रोच) V s G s कलिरा (for कलर) \tilde{N} s G s वृद्धस्तत्रोचकलिरा (for ") — (L 831) D s अन्वे (for वरा) T s प्रतीना ये (for सनाभयना) \tilde{N} s मयाव प्रेतिता देवाः B s D s मयाव देवा प्रथिता, T s G s M s मया (G s मित्रा) दैत्यमरिषा (for ") — (L

अनुयातश्च पितरमधिको वा पराक्रमे ।
 यथा तनाभवद्वाणः सयुगे चोपतिष्ठति ॥
 ऐन्द्रं पाशुपतं ब्राह्मं स्थूणाकणं सुदुर्जयम् ।
 मन्त्रास्त्राभ्यर्चयन्त साध्यनुह्लादयोजिताः ॥ [835]
 चद्रावा च मयः श्रीमान्स्थितः सर्वभयंकरः ।
 ब्रिन्दन्दिजिज्जिभेद्यो देवानीक व्यदारयत् ॥
 बलिस्तु राजा शुतिमाकृशश्चत्तर महासुरः ।
 जपैर्होमैश्च सयुको ब्रह्मस्त्रमकरोत्प्रभु ॥
 रणामिन्वर्लितो घोरो धैरेयचनसमीरितः । [840]

देवो विष्णुः सुरैस्तत्र रयवेद्या मुसकृतः ॥
 शङ्खसन्देः सुतुमुलेर्मैरीणा च महासनेः ।
 चद्रष्ट विपुले चैव सुग्रदण्य प्रयुज्यते ॥
 बलश्च बलकश्चैव पुलोमा च महासुरः ।
 प्रशान्तरूपं हृत्वा तु मन्त्रं सन्त्यक्प्रवर्तयन् ॥ [845]
 कस्मापदण्डा विमला विपुला रथपङ्क्तयः ।
 शूपाश्च सभकल्पन्त्य बुद्धयशो महाफले ॥
 कर्णिनालीकनाराचवत्सदन्तोपट्टहयाः ।
 तोमरा सोमकलशा विचित्राणि धनुंषि च ॥

832) K₁ D₁ → अनुयागच्छ, K₂ T₁ 'हादश्' (for 'वागच्छ')
 N₂ V₂ D₂ D₃ विन्मिद (for पितरम्) V₃ अनुयातश्च विन्-
 मिद (for *) N₄ V₄ B₄ D₄ D₅ T₂ G₂ → पराक्रमे,
 D₆ 'मम', D₇ 'क्रमम्' (for 'क्रमे') — (L 833) K₃ →
 D₁ → [उ]पतिष्ठत, N₅ V₅ B₅ D₅ D₆ D₇ 'ति' (for 'पि')
 K₄ D₁ सयुगे चोपतिष्ठते (for *) — For line 833, B₁ →
 D₅ subst.

837* यथा वै तत्र बाणस्तु सयवेद्याविष्ठिते ।

On the other hand, T₁ → G₁ → M₁ → subst for line 833

38** नेष्टा तत्र स बाणस्तु समरे व्याविविधत ।

[T₁ G₁ [x]पतिष्ठत, M₁ [x]पतिष्ठत (for 'त')]

— (L 834) K₁ V₁ D₁ स्थूणाकर्म, D₂ 'जना' (for 'स्थूणा')
 — (L 835) D₃ मन्त्रास्त्राश्च यदन्ते (for *) K₂ D₃
 सयुगे (for सायवतु) K₃ → D₄ अनुह्लादयोजिता (for *)
 — After line 835, T₂ G₂ → M₂ → 108

39** ईरयाश्च प्रथिता मग्ने बलकर्मणि तत्र वै ।

[G₁ M₁ गजा (for मग्ने)]

— (L 836) K₂ B₂ D₂ बाणु- (for सर्व) N₂ बाणित-
 त्त महासने, N₃ V₃ → D₃ 'ते' महासने; T₃ → G₃ →
 M₃ → स्त्रिभक्त्यन्त महासने (for *) — (L 837) T₄ → G₄ →
 M₄ → मादने (for विनदन्) D₅ विनदन् पिज्जिभेद्यो (for *)
 K₅ D₅ विदारयन् (for व्यदारयत्) B₆ देवानीकमवर्तयत्;
 D₇ 'कायवेदयत्', T₆ G₆ → 'कायवेदयत्' M₆ → 'व्यदारयत्'
 (for *) — (L 838) K₆ मयस्तत्र, B₇ D₇ स्वयं तत्र, D₈
 तत्र तत्र, T₇ → G₇ → M₇ → शम्बरश्च (for सायवत) —
 For line 838, B₁ → D₅ subst

40** बलिस्तु बलवान्नाम बलानवरमपुष्टि ।

— (L 839) K₇ V₇ B₇ → D₇ D₈ → G₇ M₇ जयैद, K₈
 N₈ → D₉ D₁₀ T₈ G₈ जयैद (for जयैद) D₁₁ सयुक्तेर (for
 'को') V₁₂ जयैद होमैः सयुक्तेर, D₁₂ जयैर्होमैश्च सयुक्तेर;

G₁ → जा (G₂ 'ज') जयैर्होमैश्च सयुक्तेर (for *) T₁ → G₁ →
 M₁ → शामित्रम् (for महासने) D₂ जगन्तु (for अकरोत्) —
 — (L 840) D₃ जयितो (for उव) K₂ कैरोचति, T₂ →
 G₂ → M₂ → प्राणेश्वर (for 'कैरे') V₃ समन्वित (for
 समीरित) — (L 841) K₃ → N₃ V₄ → D₄ हृत्वा तेषु
 सत्र, D₅ हृत्वा तेषु सर्वे (for *) D₆ रण (for रथ-)
 B₇ D₇ सुतुमुले (for सुतुमहन्) D₈ रथविद्यां समन्वित, D₉
 'कर्जा सुरैस्तथा, D₁₀ (maṅg) Bom Poona eds G(ed)
 देवो विष्णुः सुरै सह, T₁ → G₁ → M₁ रणवेद्या सुतुमहन्
 (for *) — (L 842) D₂ शङ्खसन्दे (for 'सन्दे') N₂
 T₂ → G₂ → M₂ → शङ्खसन्दे सुतुमुले; B₃ → D₃ 'साम्'
 सुविपुले (for *) B₄ → D₄ T₄ → G₄ → M₄ → महासने
 (for 'स्वयै') K₅ N₅ V₅ D₅ D₆ → भेद्यश्च तुमहास्त्रना
 (for *) — (L 843) D₇ विपुल (for चद्रष्ट) B₈ → D₈
 सुतुमुले, Bom Poona eds G(ed) विमल (for विपुले) K₆
 चद्रष्ट विमल चैव; T₁ G₁ उवृत्तसुतुमुले चैव (G₂ 'व'), T₂ G₂
 → M₂ → उवृत्तसुतुमुले G₃ M₃ → 'हृत्' मुलं चैव (for *)
 K₄ → N₄ V₄ → D₄ → प्रयुज्य च; D₅ प्रयुज्यते (for प्रयुज्यते)
 D₆ ब्रह्मण्यं सुतुमहास्त्रे, Bom Poona eds G(ed) ब्रह्मण्यं
 सुतुमहास्त्रे (for *) — (L 844) D₇ T₇ → G₇ → M₇ →
 बलकात्मिकश्चैव (for *) — (L 845) B₈ D₈ D₉ → T₈
 शम्बरश्च स तत्र हृत्वा, T₉ G₉ → M₉ → शम्बरश्च हृत्वा M₁₀ →
 'यत्' यं हृत्वा (for *) K₁₁ → D₁₁ तत्र (for मग्ने) D₁₂ प्र-
 वर्तते, T₁₂ → G₁₂ → M₁₂ → प्रवर्तते (for प्रवर्तयन्) N₁₃ सत्रं
 सम्भक्प्रवर्तयन्, V₁₄ सत्र सम्भक्प्रवर्तयन्, B₁₅ D₁₅ सत्र सम्भ-
 कप्रवर्तते (for *) — (L 846) M₁₆ विपुला (for विमला)
 D₁₇ → विमला (for विपुला) D₁₈ चत (for रथ) T₁₉ →
 G₁₉ → M₁₉ → 'चापक' (for 'चद्रष्ट') M₂₀ विमला रथचापक
 (for *) — (L 847) K₂₁ → D₂₁ महाबले; N₂₂ 'बला' (for
 'कले') T₂₃ → G₂₃ → M₂₃ → तत्र बुद्धमहाबले; G₂₄ तत्र बुद्ध
 महाबले (for *) — (L 848) K₂₅ G₂₅ Bom Poona eds
 G(ed) कर्णावलीकनाराचा, N₂₆ T₂₆ → G₂₆ → M₂₆ → कर्णावलीक-

अस्तीत्यत्र कपालानि पुरोडाशाः शिरासि च । [850]
 आर्ज्यं च रुधिरं रौद्रं तस्मिन्त्यष्टौऽभिहृत्यते ॥
 इध्माः परिधयस्तत्र प्रस्तारा विपुला गदाः ।
 हयभीवोऽसिलोमा च राहुः केसी च दानवाः ॥
 विरोचनश्च जम्भश्च कुजम्भश्च महाबलः ।
 सदस्यास्तत्र तु मखे चिरप्रिचित्तिमं धीर्येण च ॥ [855]
 द्वपरस्तु खुवास्तत्र रथाक्षसदृशाः शुभाः ।
 धनुष्कोट्यो धनुर्न्याश्च सुगस्तत्र महामखे ॥
 प्रतिप्रस्रानिकं कर्म द्वुपयोऽकरोत्तदा ।
 दीक्षितस्तत्र तु पलिलस्य पत्नी महाचमूः ॥
 शम्बरस्तत्र क्षागित्रमकरोदितिनन्दनः । [860]
 अतिरारे महाबाहुर्नितले यज्ञकर्मणि ॥

दक्षिणास्तस्य यज्ञस्य कालोनिर्महासुरः ।
 वैताने कर्मणि विभो यः ख्यातो हव्यनाडिव ॥
 त्रिपुमाना तु मेन्यस्य शरीरेगंवजीवितेः ।
 तस्मिन्त्यष्टौ तु सवनं वर्धते दैत्यनिर्मितम् ॥ [865]
 देवानां रुधिरं सख्ये ष्णुरुपा विते सुताः ।
 नर्वयमानाः प्रमुदिताः सोमपान रणाश्वरे ॥
 यदा यलिर्महादैत्यो विजेता समरे सुराण् ।
 तदा ह्यचभूय यज्ञे भविष्यति न सहायः ॥
 महासुरेभ्यूपतयो यज्यानो भूरिदक्षिणाः । [870]
 वेदपन्तो वृत्तपन्तः शूराः सर्वे तनुज्यजः ॥
 त्रेलोक्यहरणे सद्यः युद्धयज्ञाप दीक्षिताः ।
 बद्धकृष्णाजिनाः सर्वे श्रितिनो मुञ्चपारिण ।

वागचा (for ") Ds Gs = रुद्रिना, Ts रुद्रिण, Ts Gs = Ms = वृषणा, Bom Poona eds G(ed) रुद्रिणा (for रुद्रिणा) Ds चामरुन्नाश्च वै कुना (for ") — (L 849) Ks Ts Ds विविवादि (for विविवादि) — (L 850) Ks Bs = Das [म]त्र (for [म]त्र) — (L 851) Cal ed रुद्रे (for रुद्रे) — (L 852) Ds परचवाच (for परि चमव) Ks प्रस्तार विमला गदा, Ts प्रस्ता दूकगदास्तथा (for ") — (L 853) Ks स्तिलोमाख्या (for स्तिलोमा च) — (L 854) Ns कुम्भश्च (for ल) Ks Ds बाहुकेसी, Ns कर्मक्ष सु, Ds कुम्भश्च, Ts निकुम्भश्च, Ms कुम्भनाश (for कुम्भश्च) — (L 856) Ks Ds ल' Ds सु' सुवाच, Ks Vt Ds तु सुवच Ds श्वासुराश्च (for तु सुवाच) Ks om lines 856' 857" Ks Ds Ds रथाक्ष, Vs 'ज्ञा (for 'ज्ञा) Ds ल' Ts Gs = Ms = लुच (for लुच) Ts Gs = रथाक्षोत्पला कुना (for ") — (L 857) Ks = Vs = लुच, Ds सुवाच, Gs Ms सुवाच (for सुवच) Ts महाद्वे (for 'मखे) — (L 858) Vs = Ds Ds = प्रस्तारा निक्ष (for 'म') Ts Ts Gs = Ms = प्रतिपास्यात् Ts Ms 'प्रस्तारा, Gs = Ms 'प्रस्तारा' कर्मणि (for ") Bom Poona eds G(ed) बृह (for बृह) — For line 860, Ts Ts Gs = Ms = subst

41** आभीप्रस्तत्र बर्त्थानकरोक्तम्बरस्तदा ।
 — (L 862) Bs दक्षिणा तस्य यज्ञस्य (for ") Bs Ds Ts Gs = Ms = प्रस्तारात् (for महासुर) — (L 863) Ks = Ns H Dns Ds = Ts Ms विभो (for विभो) Ts विताने कर्मणि तथा (for ") Ds (marg) हव्यवहनः Ms 'वादिनि (for 'वादिनि) — (L 865) Bs रुद्रे (for रुद्रे) Ds कदनं (for सपनं) Ks देव, Bs (marg) Ds यज्ञ

(for दैत्य) Bs निमित्ते (for 'हन्) — (L 866) Ts = Gs = Ms = ल' (for सख्ये) Ks रुधिरं सप्त देवानां, Gs देवानां च विर सख्य (for ") Vs डय Ts रौद्रा (for रुद्रा), — Gs om lines 867-869 — (L 867) Ts = Gs = Ms = विन्दुस्त (for नर्वयमाना) Ds सहाय्यरे, Ms ह्यामिरे (for 'प्यरे) — (L 868) Ms यदा तु साक्षिणे दैत्यो (corrupt) (for ") Da सुग (for सुराण्) — (L 869) Ns Vt Bs = Ds Ds Is Gs = Ms ह्यचभूयो, Ds [म] व्यचभूय (for ह्यच) Bs = Ds Ts = Ms सविता है (for 'व्यति) Gs (marg) = स भविता नैव संशय (for ") — (L 870) Ts Gs = Ms = भूरयो यज्ञदक्षिणा (for ") — (L 871) Ks Ts Gs व्रतान्त (for वृत्त) Ks = Ns Bs Ds Ds = सुरा (for सुरा) — Ns om line 872 — (L 873) Ks Ds हरणा (for 'जे) Ks = Ds = श्रेष्ठ Bs Ds Ts = Gs = Ms = सना (for सुता) — (L 873) Ts भूनिने (for व) Ns Ds = सुतचरिय, Ts Gs Ms = युक्ती' (for सुजपा) — Ts Gs = Ms = Ms = after line 873 Do after line 874

42** स्व स्व कर्म यथास्तथा युद्धं सर्वं प्रवर्तते ॥
 एष समग्रभीमो युद्धपथो महातमस्य ।
 शक्त्युत्थिरसुभारिर्निर्विनामिपरेवरम् ॥

[(L 1) Ts प्रवर्तताम् (for 'ते) — For line 1, Do subst

43A** स्व स्व तथा तथा चक्रुर्गदमविनादा ।
 — (L 3) Ds शुक्ति (for शक्त्युत्थि)]

— Ts Gs = Ms = om line 874 — (L 874) Ts Gs = कार्या (for 'श्व) Ts Gs = काक्षिण्यम् (for 'ग) — Ts

एकनिश्चयकार्याश्च त्रैलोक्यजयकाङ्क्षिणः ॥
 सुरदानवसैन्यानां शब्दः समभवन्महान् ॥ [875]
 नानायुधनिहस्त्रानां त्वरितानां प्रधावताम् ॥
 ह्वेडितोत्पुन्रनिनदैर्गजवृद्धितनिस्रैः ॥
 रथनेमिस्त्रनैर्घोरैस्तुमुलः सर्वतोऽभवत् ॥
 शङ्खदुन्दुभिनिर्घोरैर्हयदेवितनिस्रैः ॥
 हयानां ह्येयमानानां दानयानां च गर्जताम् ॥ [880]
 ह्वेडितोत्पुन्रनिनदैः पाणिपादरवेत्तया ॥
 दानयानां परेषां च शब्दयन्ति महान्ति च ॥
 समरे भीमक्रमाणि सैन्यानि प्रचकाशिरे ॥
 ततो नागा रथाश्चैव जान्वचून्दविमूषिताः ॥
 भ्राजमाना ह्यदृश्यन्त मेघा इव सविद्युतः ॥ [885]
 ऋष्टिजङ्गमादास्तीक्ष्णाः शूलशनिपरस्वाः ॥
 चारु विभ्राजिते सत्र स्वेष्टवनीकेषु भागशः ॥

रथा बहुविधाकाराः शतशोऽथ सहस्रशः ।
 हेमसङ्ग्रहशिरसा ज्वलन्त इव पायकाः ॥
 दानयानां सुराणां च समालोकयन् सैनिकाः । [890]
 काञ्चनैः कञ्चैः सर्वे ज्वलितार्कसमप्रभैः ॥
 सनद्धाः समदृश्यन्त व्यतीर्षि गगने यथा ।
 उद्यतेरयुधेश्विरेतलवद्धाः पताकिनः ।
 ऋषभाक्षाः सुरगणाश्चमूमुखगता ययुः ॥
 नानावर्णा पताकाश्च ध्वजमालाश्च सपुगे । [895]
 युष्यतां रणशोण्डानामीरयामास मासुतः ॥
 ध्वजालंकारवस्त्राणि वर्माणि क्वचानि च ।
 रश्मिभिर्भासयामास रश्मिवर्णानि रश्मिमान् ॥
 उभाभ्यामप्रनेयाभ्यां यलाभ्यां पादचारिणाम् ।
 रजः प्रच्छादयामास पद्मोर्णाः पाण्डुरा दिशः ॥ [900]
 दिव्यायुधधराः सर्वे दीप्तायुधपरिच्छदाः ।

om lines 875-877 — (L. 875) Ks s Ns Ds s Ts
 हैस्याना (for हैस्याना) — (L. 875) Ds गर्जतां च (for
 त्वरिताना) — (L. 877) Ks निर्मादैर् (for निनदैर्) Ts
 Gs Ms पाणिपाद् Ms 'साल' कवेत्तया (for ^s) — Ts Gs
 om lines 878-881 Ms om line 878 — (L. 878)
 Gs s 'रवैर्घोरैस्' (for 'स्वर्नैर्घोरैस्') — Ms om line 880
 — (L. 881) Bs s Ds संगदै (for निनदै) Ks Dn
 ज्वलितोत्पुन्रनिनदै Ds 'ह्वेडितोत्पुन्र' (for ^a) Ms 'साल'
 (for 'चारु') Ts Gs s s Ms 'स्वर्नैस्' (for 'रवैस्') — (L.
 882) After line 882^a, Ts s Gs s s Ms s ina.
 43^a मिश्रतीव्र नभस्वलयम् ।

हैरयानां च सुराणां च
 Ts Gs s Ms s om lines 883-883^a Ks Ds सर्वशब्द ,
 Gs शब्दयन्ति (for शब्द) — Ks s Ns Ds om. line
 883 — (L. 883) Vs प्रचकाशिरे (for काशिरे) — (L.
 884) Vs s नाग , Ms दाना (for जगता) Ts Gs s
 Ms s संमत्ता देवैर् सङ्घ (for ^s) — (L. 885) Ks s s
 Ns s Vs s Bs Dn Ds Ds s च (Ks स्य) दृश्यन्ते , Bs s Ds
 Ts Gs s Ms स्पददृश्यन् , Bom. Poona eds G(ed) त्वराजन्त
 (for दृश्यन्त) — (L. 886) Bs ऋष्टिका , Ds कलि
 सङ्घ (for कर्ष्टि) Bs s Ds Ds ऋष्टिकाविगता दीप्ता ; Ts s
 Gs s s Ms यष्टिकाविगता Gs महा सङ्घ (Ts Gs Ms 'डा' ;
 Ms यष्टिसङ्घादासि (for ^a) Bs Ds शूलसङ्घ , Ts s
 Gs s s दीप्तशूल , Ms शूलशील (for सकि) — (L.
 887) Ks हेमयमानेषु , Vs Bs Ds s Gs s s Ms लेष्टनीकेषु ,
 Ts स्वस्वा' (for स्वेष्ट) Bs सर्वशब्द (for भागशः) Bs Ds

Ts Gs लेष्टनीकेषु सर्वशब्द (Ts Gs दानया) (for ^a) — (L.
 889) Vs सङ्घ , Bom. Poona eds G(ed) प्रचङ्क (for
 स्) Ks शिरसो (for शिरसा) Ns Vs s Bs Ds Ds s
 पर्वता (for पायका) — (L. 890) Vs Bs Ds समालोक्य
 तु , Ts Gs s s Ms s 'लोक्य च (for 'लोक्यन्त) — (L.
 891) Ks Ns Ds s Gs Ms s ज्वलितार्क , Ts Gs ज्वलनाग्नि
 (for उज्ज्वलार्क) Gs उज्ज्वलनाग्निसमप्रभा (for ^a) — (L.
 893) Ks Dn Ds कपाकिन , Ks (also marg) Ns Vs s
 Dn Ds Ds कलापिन , Ts s Gs s s Ms s प्रहारीण (for
 पताकिन) Ds स्थूणवद्धा कलापिन (for ^a) — (L. 894)
 Ds हैरयैर्भा (for क्षयभासा) Ts s Gs s s Ms s देवा
 सुरा क्षोद्यशिताश्च (for ^a) — (L. 895) Ts रथयुक्ताश्च (for
 ध्वजमालाश्च) — (L. 896) Vs युद्ध (for रण) , G(ed).
 युद्धमामिसुदारण्य (for ^a) — (L. 897) Ts Gs s s Ms
 सञ्चालि (for 'च') Ts Gs s क्वचानि च रश्मिभि (for ^a)
 — (L. 898) Ts Gs s Bom. Poona eds G(ed) मासपा
 मास चर्मणि (Bom. Poona eds G(ed) सर्वाणि) (for ^a)
 — (L. 899) Bs s Dn Ds Ts s Gs s s Ms s सर्वेषामग्रै
 यानां (for ^a) Ns Bs s Dn Ds Ts s Gs s s Ms s
 बलाता (for 'यत्रा) — (L. 900) Ks कौशेय , Ds पद्मोर्णा
 (for 'र्णा) Ns Vs Ds Ds s s पद्मोर्णा (Vs सर्वोर्णा ; Ds
 वीराणां , Ds विभ्रोर्णा) पाण्डुरा दिशः , Ts Gs पद्मोर्णा पाण्डुरा
 दिशः Ts Gs s पद्मोर्णा पद्मपाण्डुरा (Ts 'रम्' ; Gs Ms s
 पद्मोर्णा पाण्डु (Gs पाण्डु/पाण्डुरम् (for ^a) — (L. 901) Bs
 Cal ed दिव्याम्बर ; Bs Ds (marg) Ts Gs s s Ms s

प्रतिस्तम्भिरेऽन्योन्यमनीकं प्रत्यनीकतः ॥
 गिरिकूटोच्छ्रयाः सर्वे तदा ते देवदानवाः ।
 अन्योन्यमभिनिरन्तो रणस्याधिरयोधिनः ।
 बाणेः मुरचिरैस्तीक्ष्णैः पत्रवाजैर्दुरासदैः ॥ [905]
 मुहूर्तैर्मुसलेः शूलैर्यस्तुण्डैरुल्लसलेः ।
 यस्मैरशानिकल्पेभ्य रथवृक्षादिभिस्तथा ॥
 तथा प्रवर्तिते तेषां विमर्देऽद्भुतविक्रमे ।
 सावित्रस्य यथं प्रेम्णुर्बाणो जग्राह कार्मुकम् ॥
 शरजालेन विव्येन छादयानः सुरोत्तमम् ॥ [910]
 मधैर्हुतं ह्वायिष्यन्तान् प्रजज्वाल तेजसा ॥
 सागराभ्यां महासेनां देवानां देत्यपुंगवः ।
 सशोपयति बाणोघैरकाशुभिरिषाणैश्च ॥

मारुतः स महावेगः सावित्रः शक्तिमुत्तमम् ।
 चिक्षेप बलिपुत्राय बाणोऽशानिभिवात्रये ॥ [915]
 आपतन्ती च सा जनिर्महोल्का ज्वलिता इव ।
 द्विधा छिन्ना क्षुरप्रेण बाणेनाद्भुतवर्मणा ॥
 हतायामथ शक्त्या तु सावित्रो देवसत्तम ।
 विश्वकर्मकृत् दिव्यं सुतीक्ष्णं दानवार्दनम् ॥
 सुगीतचार विपुलं विमलं चन्द्रवर्चसम् ॥ [920]
 अगृह्णाभिहितं तत्रमासीद्विपनिषोरगम् ॥
 तं गृहीत्वा रणमुखे प्रवल्क्यं महाप्रभम् ।
 याणाभ्याञ्च महातेजाः रथपाणिष्वस्थितः ॥
 स तं क्षितमथालङ्घ्य सावित्रं बलिनन्दनः ।
 लोहिताक्ष महाकायं चिक्षेप च तनाद च ॥ [925]

दीक्षापुत्र, Cal ed दीक्षाम्बर (for दिव्यापुत्र) — After
 line 901*, Ks 108

४४** ते तदा देवदानवा ।

युद्ध प्रचक्रिरे रथैः

॥ B: Ts G: s + Ms पथे स्थिता, B: रथे स्थिता, T: चक्षे
 स्थिता (for परिच्छदा) G: Ms दीक्षा युद्धपथे स्थिता (for
 *) — T: om line 902 — (L 902) Ts G: s + Ms
 सेनिते (for तन्मित्रैरे) K: D: पतिर (D: प्रतिन) रथमिष
 देऽन्योन्यम् (for *) T: G: s + Ms प्रत्यनेकतः G: s + Ms
 'नीकिन (for 'नीकत) — (L 903) K: युद्धाय कृतनि
 क्षया (for *) — (L 904) B: जगृहते (for निग्रन्तो)
 T: s G: s + Ms + सन्योन्यमभिनो जगृ (for *) T: s
 G: s + Ms + संयुगे (for रथमाध) — N: om line 905
 — (L 905) T: बाणैरेक्षे मुनीक्ष्मैश्च (for *) K: पत्रवाहैर्, D:
 N: V: D: D: 'रजैर्, V: पत्रवाहैर्, D: पत्रवाहैर्, D:
 D: पत्रवन्दि, T: शिताभिश्च, G: s + Ms + शितापवैर्
 (for पत्रजालैर्) — Ts G: om lines 906 908 Ts G:
 Ms om line 906 — (L 907) B: s + Ts G: s + Ms +
 वज्रैरशानिषेय (for *) T: G: s + Ms + शूलवृक्षासि (Ms
 'वृक्षाभः, Ms 'सुहृद' पटले (for *) — After line 907,
 T: G: s + Ms + 103

45** एव तदभवयुद्ध मेरुवर्णनमूर्धनि ।

सुरावचनैस्त्याना घोर क्षयकर महर् ॥

— (L 908) T: G: s + [अ]पि प्रविते, G: Ms + विप्रविते
 (for प्रवर्तिते) T: G: Ms भूति G(ed) द्रुत (for द्युत)
 B: (marg) वसंति (for त्रिवये) G: विमर्देर्मुसलिके,
 G: 'है भूरिस्त्रिवे (for *) — (L 909) G: रथे (for रथ)
 — (L 910) G: मित्रमान (for छादयान) T: महाक्षुर

(for सुरोत्तमम्) D: Ts G: क्षाद्यमानोऽमुरोत्तम, G: क्षाद्य
 मानो महाक्षुर, G: मित्रमान सुरोत्तमम्, G: छादयान महा
 क्षुर, Ms + छादयान Ms 'दवा' नोऽमुरोत्तम (for *) — (L,
 911) K: N: D: s महाक्षुरिद (for महेर्दुर्न) Ms महेर्दुर्न
 द्रुतार्धमन्त्र (for *) — (L 912) N: D: सागरान्तो (for
 'रामा) N: V: सैवाना (for दैवाना) — (L 913) D:
 D: G: Ms सशोपयत, D: Ts G: Ms सशोपयत, G: s
 अशोपयथ (for संशोपयति) K: D: D: अशोऽमुनिद:
 Ms रक्षाशु (for अक्षि) — (L 915) G: s + Ms +
 [बा]हवे (for [बा]हवे) T: शत्रोऽशानि महाहवे (for *)
 — (L 916) T: G: s + Ms + सत पत्रमो सा शक्तिर (for *)
 — (I 919) T: सेवीत G: s + Ms + सुवीत (for सुगीत)
 T: G: s + सुवीत दानवापटव (for *) — (L 920) K:
 सुगीतक्षपार, D: D: सुगीतधार (for सुगीत) V: s + D: D:
 D: D: पितृक, T: G: s + Ms उवर्तित (for विपुल),
 K: s + D: सुवीत शिख K: सत धार च, T: G: Ms सुवीत
 धार (Ms 'पारा) ज्वलित (for *) K: s + N: s + V: s + B:
 D: D: D: s + विपुल, K: निमले (for विमल) T: s
 G: s + Ms + विपुल चन्द्रदर्शनम् (for *) — (L 921),
 N: B: D: T: s G: s + Ms + भारतीविपरीपयामम् (for *)
 — (L 923) K: नटपत, D: D: द्वय स्थित, T: s + G: s +
 Ms + स्थितिष्ठ (for अवस्थित) — (L 924) तत्र (for स
 त) B: s + D: तत्र स्थितं समालस्य, T: s + G: s + Ms + तत्र
 स्थित (T: G: s + सस्थि) तमालोदय (for *) — (L 925)
 B: s + D: s + T: s + G: s + Ms + लोहिताक्षो महाक्षुर (B: s
 D: s + काय Ms 'कले') (for *) D: विरटैर्, T: s + G: s +
 Ms + व्याक्षिप्य (for क्षिप्ये) — (L 926) K: रिपयान,
 K: D: s + स्थितान्, K: B: s + D: T: G: s + Ms + सतार;
 D: चितम् (for सितम्) D: अशानिप्रतिमाक्षितान् (for *)

ततोऽर्ककिरणकारानशनिप्रतिमाञ्जितवान् ।
 संद्वेधे चाशु वाणीपानाशीविषसमान्वली ॥
 रुक्मपुद्गान्प्रदीप्तामानुप्रवेगानलृप्तवान् ।
 आकर्णपूर्णंश्चिह्नं शरानुग्रान्समन्ततः ॥
 दृढचापप्रमुक्तास्ते शरा यैथानरप्रभाः । [930]
 सावित्र छादयामासुः कैलासमिव तोयदाः ॥
 सहायमानः शस्त्रैर्विवागेन बलिसुनुना ।
 पराङ्मुखः सुरवरः प्रयातः सरवभञ्ज ॥
 पराजित्य च सावित्रं दायः परमहर्षिवः ।
 प्रगृह्य कार्मुक घोरे गतः शक्ररथं प्रति ॥ [935]
 बलध्वान्सुरभ्रेष्ठ प्रगृह्य महतीं गदाम् ।
 ध्रुवाय वसवे मूर्ध्नि रौद्रं चिक्षेप दानवः ॥
 तस्य निर्मथितो देहो हेमन्वित्रं च धर्मं वै ।

गदावेगेन भीमेन ध्रुवस्य समरे तदा ॥
 शेषाश्च वसवः सर्वे दिव्यास्तेषां रदर्शनैः । [940]
 प्राञ्छादयन्नेषे दैत्यमादित्यमिव तोयदाः ॥
 ततः सोऽमर्षितो वागेनैवो दानवसत्तमः ।
 अवातरद्रथात्समाद्रदामुग्रमथ वेगमान् ॥
 पातयामास शत्रूणां समाविध्य महासुरैः ।
 दिशः प्राद्रानयत्सर्गाब्दिदशान्सा महागदा । [945]
 इन्द्राशनिरिवेन्द्रेण प्रवृद्धाः सुमहात्मनाः ॥
 तस्याः मुविद्युद्रोपायास्तेन शब्देन वेजिताः ।
 व्यद्वजन्त परिभ्रष्टा रथेभ्यो रथिनस्तदा ॥
 तदुदीर्णं स्वानीकं स्वर्गं मेघमिस्त्रिणम् ।
 देवानां शरपापामि, समन्ताद्भ्यवर्षत । [950]
 क्षुरप्रेर्विशिखैर्महेर्वत्सन्तैः शिलीमुखैः ॥

— (L 927) K₁ s विविषमान्, K₂ समप्रमा, K₃ Dn D₁ s s 'शिलीमुखान्' T₁ s G₁ s s Ms 'समान्प्रमा' (for 'मन्दी') D₂ लोपानादीनां विविषमान् (for s) — (L 928) B₂ T₂ G₁ s सुदीप्तामा, D₂ s दीप्ता, M₂ प्रलब्ध (for प्रदीप्त) — (L 929) K₁ V₁ s Dns D₁ s पूरा (for 'पूरा') B₂ मद्रा (for द्रमा) — (J 930) K₁ N₁ s V₁ s B Dn D₂ D₁ s प्रमुक्ता, D₂ G₁ s 'विमु' (for प्रमु) M₂ दृढचक्रप्रमुक्तास्ते (for s) — (L 932) V₂ सहायमान, B₁ Dn D₂ स उपमान (for सहा) V₂ बलेन (for वागेन) — (L 934) B₁ s D₂ T₁ s G₁ s s M₂ s ह पराजित्य, Bom Poona eds G(ed) पराजित्य स (for 'स' च) K₂ स पराजित्य साक्षित्य (for s) B₂ वाण-परमर्षित (for s) — (J 936) D₂ प्रलब्ध, D₂ बल-दीप्त, T₂ G₁ s M₂ बलित्वापि (for बल) D₂ T₁ G₁ s विपुला (for महती) — D₂ om lines 937-939 — (L 937) V₁ s D₂ समरे (for वसवे) T₁ s G₁ s s M₂ s रौद्रि (for मूर्ध्नि) T₁ s G₁ s s M₂ s दक्षिण (for दक्षिण) — (J 938) B₁ s Dr रत्नैः (for देहैः) T₂ G₁ s M₂ s दृढ निर्मथिता गदा, G₂ दृढ निर्मथित रत्नैः (for s) — (L 940) V₁ s बहव (for वसव) D₂ सुराश्च बहव सर्वैः T₁ s G₁ s s सप्त रोपास्तु वसवो (for s) T₁ भीम (for घोरे), B₂ D₂ दूर्वा (for 'नै') — (L 941) T₂ G₁ s प्राञ्छा-दयत तापसवीन् (for s) N₁ रोपदे (for 'दा') — (L 942) K₁ N₁ D₁ s T₂ G₁ s s M₂ s समर्षितो, K₂ D₂ s स मर्षितो T₁ Bom Poona eds G(ed) समर्षितो (for सोऽमर्षितो) K₂ तत् समर्षितो राजा (marg चावेर), K₂ तत् समर्षितो वाणी (for s) D₂ वाणी, T₂ बलाद्,

M₂ बली (for बलो) — (L 943) K₁ s N₁ D₂ D₁ s वीरवान्, G₁ वेगित (for वेगवान्) — After line 943, T₂ G₁ s s M₂ s ins

46** सर्वोपसर्गो दिव्या हेमचित्रा गदोत्तमा ।

— (L 944) B₂ महात्मन्, G₁ शिराद्युत्त (for महासुर) — For line 944 B₁ s D₂ D₂ subst.

47** शिर सु पातयामास शत्रूणां वा गदां तदा ।

— (L 945) D₂ घोरा (for सर्वो) K₁ s D₂ s त्रिधा-स्तान्, N₁ 'शानो' (for 'शान्मा') D₂ त्रिधानां महासुरान् (for s) — (L 946) T₁ s G₁ s s M₂ s वज्राशानि (for इन्द्रा) T₁ s G₁ s s M₂ s प्रविद्धा सा महासुरा (for s) — (L 947) K₁ सहा मुविद्युद्रो यद्, D₂ दस्यास्तु विद्युतो घोषा, T₂ G₁ s M₂ तस्या विद्युत्सपोपाया (for s) K₁ T₁ वेजिता, K₂ s N₁ s Dn D₁ s s s G₁ s M₂ s वै जिवा, N₁ व जिता V₁ s B₁ रेजिता, T₂ G₁ वेजिता (for वेजिता) — (L 948) B₁ D₂ परिप्रसा (for 'भ्रष्टा') T₂ s G₁ s s M₂ s रथेभ्यो रथिनां जरा (for s) — (L 949) V₁ सत्तुदीर्ण (for सत्तुदीर्ण) — (L 950) T₂ G₁ M₂ s देवा सायकपाशानि (for s) D₂ पर्यवर्तय, T₂ G₁ M₂ s अग्न्यवोत्पन्न (M₂ वद्) (for 'वर्षत') B₁ s D₂ Cal ed अग्न्यवर्षतसमन्तत (for s) — (L 951) K₁ G₂ सुरकैर, K₂ s N₁ s V₁ s B₂ Dn D₂ D₁ s s M₂ सुर-कैर T₂ G₁ सुरप (for 'पैर') G₁ विविधैर (for विशिष्टैर) T₁ M₂ सुरा M₂ 'वैर्विचित्रैर्महैर' (for s) — (L 952) T₁ s G₁ s s महालीपा (for 'तेता') N₁ G₁ महा-सुरा, N₂ B₂ D₂ सुरान्, Dn D₂ T₁ s G₁ M₂ s 'सुरान्

मुहुर्मुहुर्महातेजाः प्रत्यविष्यन्महासुरः ।
 बलस्तु स गदापाणिर्वर्षादितास्य इषान्तकः ॥
 तद्धिङ्गुणाकंसदृशो वैभानर इषापरः ।
 पियत्रिव शरोधास्त्रान्देवचापसमुत्थितान् ॥ [955]
 अभ्यद्रवत दैत्येन्द्रो महार्णव इषापरः ।
 अवस्कर्तुर्निदशः सरोः स्वेन वीर्येण दानवः ॥
 अरुजसिद्धशान्तैवैः नित्यधुवेगो नयानिव ।
 समुद्रसरसा देवान्तापुर्दुर्गानिवौजसा ।
 शमयंश्च महेष्पास्त्रान्मुभ्या समसज्जत ॥ [960]
 आपश्चैवानिलश्चैव बभर्षतुरारिभ्यो ।
 शरयपाणि वीरानि मेधाविष परतपौ ।
 क्षिमांस्तान्निशिखान्दीप्तानन्तरिक्षे स चिच्छिदे ॥
 असूयमाणस्तस्मै ध्रुवस्तममिदुहवे ।
 तौ वृथकशरपर्षाभ्यामन्योन्यमभिजग्रतुः ॥ [965]
 वत्तमाभिजनौ शूरो देवदैत्यवशक्तौ ।

तो नखैरिव शार्ङ्गो दन्तैरिव महाहिमो ।
 रथशक्तिमिरन्योन्य विशिष्टैर्भाभ्यङ्कृतवान् ॥
 निर्भिन्दन्तौ च गात्राणि विलिप्तान्तौ च सायकैः ।
 सम्भयन्तौ च बलिनी प्रतुदन्तौ स्थितौ रणे ॥ [970]
 चरन्तौ विविधान्मार्गान्मण्डलानि च भागशः ॥
 मुहूर्त्तैर्जलुः कुट्टावन्त्योन्यमभिमानिनौ ।
 अस्मिन्मा चर्मणी दिव्ये विपुले च शरासने ।
 निकृत्पाचलसकाम्नी बाहुयुद्ध प्रचक्रतुः ॥
 चूडैरेस्को धीपञ्चुजो नियुद्धकुशलाभुभौ । [975]
 बाहुभिः समसज्जेतामायसैः परिधैरिव ॥
 तयोदासीञ्जुजागावनिग्रहः प्रमदस्तथा ।
 अतीव भीषः सद्वाद्दो वज्रपर्वतयोरिव ॥
 द्विपाशिव विषाणामैः शूद्रैरिव महावृणो ।
 अन्योन्यमभिसरन्तौ मुहूर्त्तं पर्यकर्षताम् ॥ [980]
 ततः पराजितो देवो बलकेन वदा ध्रुवः ।

(for 'सुर') — (L 953) Ks Ds बलवास्तु, Ns : Ds
 बलाकस्तु (for बलस्तु स) Bz : Ds बलव (Da 'वा')स्तु महा
 बाहुद, Ts : Gz : Ms बलकस्तु (Ts Gz 'लो'ति च) महा-
 वीर्यो (for ' ') — (L 954) Ns Ds Ds : : Ts : Gz :
 तविङ्गुणाकं (for तद्धिङ्गु) Gz बलवास्तु (for 'लो') Gz
 तद्धिङ्गुणाकंसदृशत् (for ' ') Bz समप्रभ, Bz समपुष्टि,
 Ds गणप्रभ, Ts : Gz : Ms : समप्रभत् (for इषापर)
 — Ds om (hapl) lines 955 95C — (L 955) Ds समु-
 द्वात्, (for 'पितृत्') Ks Ds बधाय समुपस्थितत्, Ns
 देवचापमुपस्थितत् (for ' ') — Ks om line 956 — (L
 956) Ts : Gz : Ms : अभ्यवर्तत (for 'द्ववत्') — (L
 957) Ks : Ds अवस्कर्तुर्, Gz 'पूर्व' (for 'स्पर्जन') — (L
 958) Ks सरोः (for दैत्य) Ks Ds सिन्धुवेगाद्यमा इव, Ds
 दिग्घेगो गजानिव (for ' ') — (L 959) Ns Gz समुद्रव,
 Ns Ds Ds : Ts स शूद्रश्च, Bz : समुद्रवात्, Ts Gz Ms
 प्रमुद्रस (for समुद्रस) Ks देवां (for देवान्) Vs बलवपर-
 सा दैत्यत्, Ds स शूद्रवृत्ता देवान् (for ' ') Ts Gz साधु
 (for वायुत्) — (L 960) Vs Bz : Vs Ts Gz : [स]जलम्
 (for 'शान्ति') Ts : Gz : Ms : सज्जुसाहायन Ts 'म'यै-
 तान् (for ' ') — (L 963) Ts : Gz : Ms : दिग्घानि
 (for दीप्तानि) — Ts Gz om lines 963 967 — (L
 963) Ds वि (for स) Bz : Ds चिच्छिद स नमस्तत् (for ' ')
 — For line 963, Gz subst.

48** प्रायादाग्निविषाण्दीप्तानन्तरिक्षे च पितृङ्गु ।
 — (L 964) Ds सर्व (for कर्म) — (L 965) Bz सती,
 Bz Ds सम (for वृषत्) Ks सुर (for शर) — (L 966) Ks
 Bz Ts Gz : वीरो (for शूरो) Ds द्वा वत्तमाभिजनौ (for ' '),
 Bz : Ds Ms : देवदैत्यौ (for 'त्व') Ts Gz : देवदैत्यौ यथा-
 स्थितौ (for ' ') — (L 967) Ks Bz महागजौ (for 'विपौ')
 — (L 968) Ds स्वस्तताम्, Ts Gz : स्वस्त', Gz [स]-
 वृत्तम् (for [स]स्वस्त') — (L 969) Vs निच्छि-
 म्भ्यो, Ds निर्भिन्दन्तौ (for 'इन्ती') — (L 970) Ks
 Ds विन्दन्तौ, Ks विभिन्दन्तौ, Ds : : (sq) [sq]
 Ms प्रतुदन्तौ, Ds प्रमदन्तौ (for प्रतुदन्तौ) Tr Gz :
 रथरिच्यते Gz रथे रणे (for स्थिनी रणे) Vs : प्रतुदन्तौ रथे
 (Vs 'ने') स्थितौ, Bz Ds प्रतुदन्तौ रथे स्थितौ, Ms
 प्रतुदन्तौ रथस्थितौ (for ' ') — In Ds, lines 971-1205
 are lost on missing folios — (L 971) Ks : Ds :
 विविधानि च मार्गानि (for ' ') — (L 972) Ks Ns
 Vs : Bz : Ds : Ts Gz : Ms : सुहृता (for मुहूर्त्तैः)
 Bz मुहुराग्रान् वृत्रा (for ' ') Ms 'सर्विणो' (for
 मासिनो) Ts : Gz : Ms : त्वयोन्योन्यमभिमानिनौ (for ' '),
 — (L 974) Ds विहृष्य, Gz विहृष्य (for 'स्व') — (L 975)
 Gz दिव्ययुजौ (for 'होर्') — Ks om. lines 977-983,
 Gz om. lines 977 981 — (L 977) Ks Ns Ts : Gz :
 सुजायते, Bz : Ds Ms 'पानो' Ds : 'पान' (for 'पान'),
 Gz Ms तयोदासीञ्जुजागाते (for ' ') — (L 980) Ds

रथं त्यक्त्वा भयात्तस्य प्रनष्ट प्राप्नुवो वसुः ॥
 पुनरेव च तत्रासीन्महद्युद्धं सुदारणम् ।
 नृद्वयं नमुचेन्नैव धरत्य च महात्मनः ॥
 सरण्यौ च महानाहू महेष्वासावरिदमौ) [995]
 परस्परमुदीक्षेता दहन्ताविर लोचनेः ॥
 विस्फार्य च महघाप हेमशृणुं दुरासदम् ।
 सरमास्त वसुभ्रेष्ठस्यक्त्या प्राणानपुथ्यत ॥
 स साधनमपैर्जातैर्वृतो दैत्यरथं प्रति ।
 भानुमन्निः शिलाधार्तैर्मानोः प्रच्छाद्यत्यभाम् ॥ [990]
 ततः प्रहस्य नमुचिर्धरत्य च शिलाशिनान् ।
 अस्त्रजलायकान्दीप्तान्मीमवेगान्दुरासदान् ॥
 महातेजा महानाहुर्महावेगो महारथः ।

विन्याधातिरयो दैत्यो नरभिर्निशितैः शरैः ॥
 स तोत्रैरिव मातङ्गो दार्यमाणः पत्रिभिः । [995]
 अव्यथावत सन्तुद्धो नमुचिं वसुसत्तमः ॥
 तमापतन्तं वेगेन सरम्भाग्रमुची रणे ।
 दैत्यः प्रत्यसरदेवं भक्तो मत्तमिव द्विपम् ॥
 ततः प्राम्भापयच्छद् भेरीशतनिनादितम् ।
 विशोभ्य तद्वलं हर्षादुत्सार्णस्यप्रभम् ॥ [1000]
 अन्धानृक्षसत्रर्णामाहस्यवर्षैः सुनाजिभिः ।
 मिश्रयन्समरे दैत्यो वसुं प्राच्छाद्यच्छरीः ॥
 समाश्लिष्टानयान्येत्यं यमुदान्नयो रथौ ।
 दृष्ट्वा प्रारम्भ्य मुहुर्द्विदृशान् महद्भरम् ॥
 शोधसरत्तवाग्नाक्षौ प्रेक्षमाणौ मुहुर्मुहुः । [1005]

Ds धावन्तौ (for सरण्यौ) Ds पर्यधावन्तौ (for 'पर्यन्ताम्')
 T₁ G₁ s बाहुभि समर्पयन्ताम् (for 's') — (L 981) N₁
 सदा पराजितौ दैत्यौ (for 's') N₁ s B₂ G₁ यत्नेन (for
 कलं) — (L 982) Dns युवत्वा (for स्वत्वा) Ds [म]नु
 धारत्य T₁ G₁ s सधर्मेन (for 'सध') N₁ B₁ D₁ T₁ G₁ s
 प्रतस्थे, T₁ प्रयात (for प्रनष्ट) M₁ युव (for वसु)
 — After line 982 K₁ N₁ V₁ s B D Ds Ds an addi
 colophon (Sub-paran K₁ N₁ V₁ s B₁ क्षमनः, B₁ s
 Dn Ds Ds क्षमनप्राप्तुर्भव — Adhy no V₁ 230, V₁
 Ds 240, Dn 239]

— Before line 983, K₁ s N₁ s V₁ s B Dn Ds Ds—
 128 वैशापायन — (L 983) K₁ Dn महायुद्ध (for मह
 युद्धं) T₁ G₁ s तदारण, G₁ M₁ s महारणे (for दुरासदम्)
 — (L 984) T₁ s G₁ s M₁ s युद्धयोर् (for 'य') D₁
 तस्य (for वैर) V₁ B₁ युवस्य (for परस्य) — (L 985)
 K₁ सगदी च, T₁ सत्वेन (for 'अथौ च') — (L 986)
 N₁ B₁ s Dn Ds Ds T₁ G₁ s उदीक्षेता, Ds उदीक्षन्तौ
 (for 'क्षेता') — (L 987) N₁ V₁ s विस्फारयन् Ds 'व' सु-
 (for 'व' च) K₁ s Dn Ds T₁ G₁ s महाघाप (for महघाप)
 Ds विस्फारयन्महाघाप (for 's') K₁ हेमाश्रुत (for हेमशृणु)
 G₁ M₁ s दुरासदम् (for 'सदम्') — (L 988) G₁ s M₁ s
 सरस्य (for सरम्भाग्र) K₁ V₁ सुरक्षेष्टम् (for वसुं) V₁
 सरस्यास सुरक्षेष्टम्, Ds सरमास्त्रिदशश्रेष्ठम् (for 's') T₁
 G₁ s M₁ s ततो रणे (for अपुथ्यत) — (L 989) K₁ धावन्,
 K₁ धावन् (for लालट्) B₁ om lines 989-993 K₁
 N₁ V₁ B₁ s Ds D₁ s T₁ s G₁ s स धरोः V₁ ध्रुवो,
 Dn क्षितैर् (for वृतो) — (L 990) K₁ s D₁ s T₁ s
 D₁ s प्रच्छाद्यन् K₁ V₁ B₁ s Ds Ds M₁ s प्राच्छाद्यन् (for

प्र') D₁ निष्ठा प्राच्छाद्यन्भाम् (for 's') — (L 991)
 T₁ s G₁ s M₁ s प्रयुद्ध (for प्रहस्य) V₁ युवस्य च, T₁
 G₁ s s M₁ s तूर्णं तूर्णं T₁ तूर्णं तूर्णं, M₁ तूर्णं तूर्णं (for
 परस्य च) K₁ शत्रान् (for शिखान्) — (L 992) Ds
 शीकान्, T₁ s G₁ s M₁ s वध (for वीर्यान्) — (L 993)
 T₁ G₁ महावेष्टैर् (for 'क्षेते') G₁ M₁ s महावेष्टैर्भारयम्
 (for 's') — (L 995) K₁ हर्षान् (for तोत्रैर्) T₁ G₁ s
 युक्तेरहितवैलेन (for 's') N₁ V₁ s B₁ s Dn Ds दार्यमाण,
 दीर्घं, T₁ G₁ धार्य (for दार्यं) — (L 996) K₁ क्षम्य
 धारत्य, K₁ Ds 'स्तु', G₁ Bom Poona eds G(ed) 'च'
 (for 'त') G₁ M₁ s सुर (for वसु) — (L 997) K₁
 Ds सरण्यो, T₁ G₁ s s M₁ s सदासा (for सरम्भाग्र) N₁
 124 यमुचि रभस रणे, B₁ s यमुची रभसत्रणे (for 's') — (L
 998) K₁ क्षमसरत् (for क्षमं) G₁ मत्तो मत्तमिव द्विप
 (for 's') — (L 999) K₁ N₁ D₁ T₁ निनादितम्, T₁
 G₁ s s M₁ s विनादिन (G₁ 'न') म् (for निनादितम्) G₁
 भेरीनादिविनादितम् (for 's') — (L 1000) Dn उद्धर्णम्,
 Ds उद्धर्ता (for उद्धर्ता) K₁ V₁ सप्रभम्, G₁ s M₁ s-संनि-
 भम् (for सप्रभम्) B₁ Ds Ds उद्धर्तार्जवसप्रभम्, T₁ s
 G₁ s M₁ s उद्धर् M₁ 'इ' सार्णवसनि (for 's') — (L 1001)
 Dn द्विपयु (for क्षमस) B₁ s Ds Ds-वर्णश्रः, T₁ G₁
 M₁ वर्णस्तु (for वर्णमात्र) T₁ G₁ s M₁ स्रमाच्छाद्वा स-
 र्णास्तु (for 's') T₁ G₁ M₁ s स्वर्जिनि (for सुनाजिभि)
 N₁ s इंसुचि सनाजिभिः (for 's') — (L 1003) M
 Cal ed समाश्लिष्ट (Cal ed 'ही' सयान्येत्यं समाश्लिष्ट
 तया' (for 's') K₁ तयो (for रथौ) — (L 1004) स्वर्ण
 (for सुदृष्ट) T₁ G₁ s महारथम्, G₁ M₁ महाबलम् (for
 महद्) — (L 1005) N₁ s B₁ संरम्भ (for सरम्भ).

गर्जेन्ताविव आर्दुलौ प्रसिञ्जानिव वारणी ॥
 महामेघोपमं रौद्रमासीदायोधनं तयोः ।
 रथाश्चरत्सबाधं मत्तजारणसकुलम् ॥
 समाजनिव तं दृष्ट्वा प्रेक्षमाणां महास्थौ ।
 आशंसन्ते जये ताभ्यां योधास्ते गणशः स्थिताः ॥
 तयोः प्रेक्षन्व समरं सनिष्ठं महाहयोः ।
 सिद्धगन्धर्वमुनयो देवदानपयोस्तदा ॥
 तौ छादयन्तावन्योन्यं समरे निश्चितैः शरैः ।
 शरजालाद्भुतं व्योम यकुलुस्तौ महाबलौ ॥
 तावग्न्योन्यं जिघांसन्तौ शरस्तीक्ष्णैर्महारथौ । [1015]
 प्रेक्षणीयतराश्चास्तु वृद्धिमन्ताविवाग्युदौ ॥
 सुपर्णविकृताम्बाणान्मुसुञ्जन्तापरिदमौ ।

मास्कराभं तदाकाशमुन्मूलमिव चकतुः ॥
 तयोः शराः प्रकाशन्ते देवदानयोस्तदा ।
 पद्भुवः शरदि मजाना सारसानामिवाधरे ॥ [1020]
 त्रिदशाश्वगजाना हि शरीरिणं तजीविनैः ।
 क्षणेन सधृता भूमिर्मधेरिव नमस्तलम् ॥
 ततः सुधार न्वल्लिखं सूर्यमण्डलसन्निभम् ।
 घराय वसये मुक्तं चक्रं नमुचिना रणे ॥
 पनता तेन यक्षेण धरत्य सन्दनोत्तमः । [1025]
 सध्वजः सपताकश्च दग्धोऽर्कनिरणप्रभः ॥
 स ह्यश्वत्था सन्दन देवः प्रदीप्तं यजतेजसा ।
 भयात्तस्मात्पुनरेन्द्रस्य गतः खगृहमुत्तमम् ॥
 पराजित्य सुर देव्यो नमुचिर्बलवर्धिनः ।

T: G: Ms: रत्नाक्षर, G: s: Ms: नवनाम् (for 'नाम्नालौ')
 B: T: G: कोधमस्मरत्ताक्षर (T: 'नवनाम्') (for ") K: s:
 D: सप्ततत, B: s: D: परासम् (for 'सुमुमु') T: G:
 Ms: s: कर्मोपमं समप्रेक्षताम्, T: G: s: कर्मोपमं समुदेक्षत
 (G: 'हाम्') (for ") — (L 1006) T: नमिताम् (for 'मत्त-
 जा' — (L 1007) K: Na B: यमराष्ट्रोपम रौद्रम्, T:
 Ms: s: महार (T: 'शु' कोपम रौ', T: G: 'रम्भोपम रौ':
 G: s: महाहोयने सकिन् (for ") — (L 1008) K: D:
 शर, T: s: G: s: Ms: s: शर, G: पति (for 'नर') B: s:
 Cal ed नराधरधमबाध (for ") D: मन्त्र (for 'चारण')
 D: शक्रत्वा रणमकुलम् (for ") — (L 1009) V: s: सैत
 कम् (for 'समाक्रम') B: s: D: D: G: s: प्रेक्षमाणा महारथा
 (for ") — (L 1010) K: s: Na V: s: D: B: s: T: Ms:
 नादीमन्तौ, K: s: Na B: D: s: s: T: G: s: 'सन्तो (for
 'सन्तो') K: D: योधाक्षरैकतोऽध्वम्, Na योधा नैवैकमाधवा,
 B: योधा नैवैकतोऽध्वम्, D: योधा नैकत संशया, D: योधा
 नैवैकत शिष्यम्, D: योधास्ते गणमस्त्रिणा, T: G: s: योधास्तु
 गणदानस्तु, T: G: s: Ms: s: परासममाध्वम् (for ")
 — After line 1010, T: G: s: ms

49** परापर प्रायैक्यं परस्परममाधवा ।
 — D: om line 1011 — (L 1011) K: येष्टन्त (for
 'प्र') K: Na: s: V: s: B: D: D: s: s: T: s: G: s: Ms:
 संरमं (for 'समर') Ms: तयोर्द्वन्द्वं समम् (for ") K:
 D: s: सनिष्ठमहाभया (for ") — (L 1012) D: देवता
 सुताक्षता (for ") — For line 1012, Na subst

50** सिद्धगन्धर्वमुनयो दानवान्माधवा ।
 — (L 1015) K: महादेव, Na 'नरौ' T: निरौ शरै (for
 'महारथौ') G: s: रणे व निश्चितैः शरै (for ") — For line

1015, T: G: Ms: s: salut

51** आसादेतामन्योन्यं तौ रणे निश्चितैः शरैः ॥
 — (L 1016) T: T: s: G: s: प्रेक्षणीयतराश्चास्तु (for ")
 D: वृद्धिताम् (for 'मन्त्रम्') — (L 1017) Na सुमती
 क्षम्, T: s: G: s: s: Ms: विमुक्तताम् (for 'प्रसु') — (L
 — (L 1018) T: s: G: s: s: Ms: s: रणे प्रकाशमाकाशम्; G:
 रणे प्रकाशमुन्मूलम् (for ") K: उरकाशम् (for 'उरकाशम्')
 Ms: तयोर्भवाविचक्रम् (for ") — (L 1020) Na 'प्रोमुदि'
 (for 'प्रोमुदि') — (L 1022) T: सन्ता (for 'सन्ता'),
 — (L 1023) D: निरल, T: G: s: Ms: s: विमुक्त (for
 'जयित') G: तत सुधागुतिपुत्र (for ") — (L 1024)
 B: यथाव (for 'यथाव') V: यथाय समरं मुक्तं (for ")
 — (L 1025) D: तेन मुक्तेन यक्षेण (for ") T: s: G: s: s:
 Ms: s: धरत्य स रथोत्तम (for ") — (L 1026) K:
 D: सपताक सपताधो, V: B: s: 'न साधुप तापी,
 T: s: G: s: s: Ms: s: सपताह्वयत साधो (for ") K:
 दीप्तार्क, Na दग्धोऽर्क, D: दग्धार्क (for 'दग्धोऽर्क')
 — (L 1027) B: s: G: s: रथ (for 'रथदन्त') T: s: G: s:
 Ms: s: सैवज्य तस्य देव (for ") K: प्रसा, G: प्रदग्धं
 (for 'प्रदीप्ता') — (L 1028) B: s: गता रथं यमुत्तम्य;
 T: s: G: s: s: Ms: s: गता साधरथ प्रति (for ") — (L 1029)
 D: (प्रोमुदि), G: s: धर, Ms: वरु (for 'the yu') T: देवैः
 Ms: देवो (for 'देवो') B: s: पापान्यापुतो देव (for ")
 K: s: Na s: D: D: s: T: s: G: s: s: Ms: s: अर्जित (for
 'दरित') — (L 1030) Ms: Ms: म्मु (for 'रथेन') K: s:
 D: s: रथेन दैत्येन स यथा (for ") D: दग्धरथ; T: G: s:
 सव शम् (for 'सुशम्') — After line 1030, T: s: G:
 s: s: Ms: s: an addl colophon [Sub-ferent T:

प्रयातः स्वेन सैन्येन भूयः सुरचमुं प्रति ॥ [1030]
 यो तौ मयश्च त्वष्टा च देवदेत्येवु विश्रुतो ।
 प्रवरो विश्वकर्माणो मायाशतविशारदो ॥
 चोरस्तयोः सप्रहारः प्राप्ततत मुदारुणः ।
 अन्योन्यस्पर्धिनोस्तत्र चिरात्प्रभृति सयुगे ॥
 त्वष्टा तु निशितेर्वाणैर्देव्य तु बलदर्पितम् । [1035]
 पराक्रान्तं पराक्रम्य विव्याध त्रिशता शरैः ॥
 मयस्तु प्रतिविव्याध त्वष्टार निशितैः शरैः ।
 सुधौतैः सुप्रसन्नप्रैः शतबुद्धमभिभूषितैः ॥
 ननाद रिजिजभेष्टो हतस्त्वष्टुः शरैर्मयः ॥
 समुद्रो दैत्यसैन्यस्य विचिन्त्यश्रिय जीवितम् । [1040]
 शक्तिं कनकचित्राक्षां चित्रदण्डा महाप्रभाम् ।

देवो गृहीत्वा समरे दैत्येन्द्रे सन्यसातयत् ।
 भीमा सर्वायसी त्वष्टा पुरंदर इवाशनिम् ॥
 तां त्वष्टुर्भुजनिर्मुक्तामर्कवैधानरप्रभाम् ।
 मयश्चिच्छेद तीक्ष्णामैर्लूण सप्तमिराहुगैः ॥ [1045]
 ततः क्षिण्वश्रिय प्राणांस्त्वष्टुः कोपाम्महासुरः ।
 प्रेपयामास सरन्ध्रः क्षरान्वर्हिणनासमः ॥
 चिच्छेद बाणास्त्वष्टा ताञ्च्यलितैर्नतपर्वभिः ।
 दैत्यस्य सुमहावेगैः सुवर्णविहृतैः शरैः ॥
 तौ वृषाविच नन्दन्वौ बलिनौ वाशितान्तरे । [1050]
 शार्दूलविच चान्योन्यं प्रसक्तवमिजप्रभुः ॥
 अन्योन्यं प्रतिविव्यन्तावन्योन्यवधकाक्षिणौ ।
 अन्योन्यमभिवीक्षन्तौ कुद्रावाशीपिपाविच ॥

G. 1 : M. 6 वामनप्रादुर्भाव — *Adhy name* G. 2 देवा
 सुरद्वन्द्वयुक्तम् — *Adhy no* T. 1 G. 301, G. 297, G. 5
 M. 5 303, M. 5 18]

— Before line 1031, B. 2 G. 1 T. 1 G. 5-1 M. 5 : *ins*
 वैश्यापय उवाच — (L. 1031) B. 1 : T. 1 : G. 5-1
 M. 5 : अथ त्वष्टा मयश्चैव (for °) — (L. 1032) N. 1 T. 1
 G. 5 : M. 5 : प्रयुज्यते, T. 1 G. 5 : प्रसिद्धो (for प्रवरो) T. 1
 G. 5 : M. 5 : हृदौ तदा (for विशारदो) — (L. 1033)
 N. 1 जायोद (for चोरस्) — For line 1033, B. 1 : T. 1
 G. 5-1 M. 5 : *subst*

52** तयोः प्राणहरत्वासीत्संप्रहारी महामनो ।

[B. 1 प्रहारीय (for प्राणहरस्)]

— (L. 1034) K. 1 : D. 1 : स्वर्णिनी, D. 1 'तौ' (for 'नोस्')
 N. 1 अन्योन्यस्य विना तत्र, D. 1 'मयस्पर्धिनौ तौ तु' (for °)
 N. 1 दीक्षिताम्, B. 1 दीक्षयो (for सयुगे) — For line
 1034, T. 1 : G. 5-1 M. 5 : *subst*

53** चिरात्प्रभृति सरमादन्योन्यस्पर्धिनौ वृणे ।

[T. 1 सरमाद (for 'कार')]

— (L. 1035) N. 1 D. 1 दैत्येन्द्रः, 1 : D. 1 D. 1 दैत्य तै, T. 1
 G. 5-1 M. 5 : बायात्त (for दैत्य तु) D. 1 दर्पित (for 'तम्')
 N. 1 V. 1 B. 1 D. 1 दैत्य स बलार्गितम्, D. 1 दैत्येवु बलदर्पित-
 (for °) — (L. 1036) K. 1 त्रिशू, B. 1 बहुभिः, D. 1 निशिते
 (for त्रिशता) — K. 1 om. (hapl) line 1037 — (L.
 1037) N. 1 त्रिशता, V. 1 T. 1 G. 5 : M. 5 : बहुभिः (for
 निशिते) — (L. 1038) B. 1 T. 1 : G. 5 : M. 5 महावेगो
 (for सुधौतैः सु) M. 5 महावेगो प्रसन्नप्रैः (for °) G. 1 om.
 lines 1038¹-1039² — T. 1 M. 5 : om line 1039 — (L.
 1039) V. 1 ननम् (for ननार) B. 1 D. 1 D. 1 श्रेष्ठ (for

योदो) K. 1 : D. 1 D. 1 : 4 : G. 1 हत्वा त्वष्टुः, N. 1 D. 1 हत्वा
 रवाद्, V. 1 हत्वा त्वष्टा (for हतस्त्वष्टु) N. 1 B. 1 D. 1 हत्वा
 त्वष्टा शरैर्मयस्, T. 1 G. 5 : हननम् (G. 1 'त्वा' लुप्तं) सराम्मय
 (for °) — (L. 1040) 1 : सुप्रयुक्तो मयो दैत्यो, T. 1 :
 G. 5 : M. 5 : सेंदुवो सेंदुवो मयदेत्यम् (T. 1 'सु' (for °) — (L.
 1041) B. 1 विष्टो (for कनक) K. 1 D. 1 विष्टाकराः, K. 1 N. 1
 B. 1 : T. 1 G. 5 : सेंदुवै, V. 1 चित्राभा, B. 1 'ही', D. 1 'मा', T. 1
 G. 5 : M. 5 : वैहृयैस् (for चित्राभा) T. 1 G. 1 M. 5 : अथ
 सयोर्य (for महाप्रभाव) T. 1 चित्रा घोरात्मयोगदानम्, G. 5-1
 चित्रा घोरात्मयस्योर्य (for °) — K. 1 om. (hapl) lines
 1042 1044 — (L. 1042) N. 1 B. 1 : T. 1 : G. 5-1 M. 5 :
 दैत्येन्द्र (B. 1 : 'इन्द्रे' प्रसक्तवमिजप्रभु, Bom Poona ed. G. 1 ed.)
 'इन्द्र' समपातयत् (for °) — (L. 1043) B. 1 D. 1 T. 1 :
 G. 5 : हृष्टा (for त्वष्टा) D. 1 : पुरंदरम्, G. 1 : पुरंदर (for
 पुरंदर) — (L. 1044) D. 1 हृष्टा, T. 1 G. 5 : M. 5 : हृष्ट
 (for हृष्ट) — (L. 1045) B. 1 : T. 1 G. 5 : M. 5 : सीधैः (for
 त्वष्टु) — G. 1 om. lines 1046-1048 — (L. 1046) K. 1 :
 चिन्त्यन्, N. 1 : 1 : D. 1 D. 1 D. 1 D. 1 क्षिण्वन्, D. 1 T. 1 क्षिण्वन्, D. 1
 क्षिण्वन् (for क्षिण्वन्) — (L. 1047) T. 1 G. 5 : M. 5 : सेंदुव-
 (for संरम्भ) — (L. 1048) V. 1 बायोस् (for बायात्त)
 — (L. 1049) M. 5 : महावेगो (for वेगो) — (L. 1050)
 K. 1 बलिनो विनरेतम् (for °) — (L. 1051) N. 1 प्रसक्तम्
 B. 1 प्रसक्तम्, T. 1 : G. 5 : M. 5 : असक्तम् (for प्रसक्तम्)
 K. 1 D. 1 हव (for अश्रि) D. 1 प्रसक्तविय जगत् (for °)
 — (L. 1052) K. 1 : N. 1 B. 1 : सुप्रयुक्तम्, D. 1 'स्य' (for
 विष्ट) T. 1 : G. 5 : M. 5 : अन्तरे प्रवि (T. 1 G. 5 : 'त्रि') वि-
 ष्वन्त्या (for °) N. 1 B. 1 : T. 1 : G. 5 : M. 5 : अन्योन्यसा-
 न्तेपिण्यो (for °) — (L. 1053) B. 1 G. 5 : M. 5 : चीक्षन्तौ (for

महागजाविद्यासाय विपाणमैः परस्परम् ।
 शरैः पूर्णायतोत्तष्टैरन्योन्यमभिजघ्रतुः ॥ [1055]
 ततः स विपुलां दीप्तां मयो रुक्मनाहवा गदाम् ।
 त्वष्टुः सप्राहिणोत्क्रुद्धः सर्वप्राणहरा रणे ॥
 तथा जघानानिरयम्वपुस्तमवाजिन ।
 गदया दानदः क्रुद्धो वक्रेणेन्द्र इवाचलान् ॥
 ततः क्रुद्धो महादेवः क्षुराभ्या खख सयुगे । [1060]
 ध्वजं त्वष्टुरथ छिच्छ्या सूत निन्ये यमलयम् ॥
 दृष्ट्वा त्वष्टा हतं सूतं क्षुराभ्या विनिपातिनम् ।
 हतार्थं रथमुत्सृज्य सूत च पतितं भुवि ।
 विस्फारयन्महाचापं स्थितो भूमी महाबलः ॥

हताश्वसूतं विरथं दृष्ट्वा रिपुमवलितम् । [1065]
 जयत्रिधा सेव्यमानो दीप्यमान इवाचल ॥
 मयः कालान्तकप्रत्यश्चापपागिरिवान्तकः ।
 प्रादद्देवसैन्यानि द्वाधागिरिव काननम् ॥
 स्वष्टुः सोऽक्षिपवात्युपाजाराचाक्षिगतेजसः ।
 चतुर्दश शिलाभीतान्सायकान्विषाकृतीम् ॥ [1070]
 ते पशुसख देवस्य शोणितं रुमभूयजाः ।
 आशीविषा इव क्रुद्धा भुजगाः कालचोदिताः ॥
 ते क्षितिं समवर्तन्त शोभन्ते रुचिरोक्षिताः ।
 अर्धप्रविष्टाः सरस्वा विलानीन महोरगाः ॥
 ते प्रकाशन्त नारचाः प्रविशन्तो वसुंधराम् । [1075]

बीक्षन्तौ Ks Ds संपाद, Ds भुजगा (for बुद्धाश्) — (L 1054) Ks Dns Ds [अ]स्रो (for [अ]साय) Ns Vs s Ds गजाविष समासाय (for °) — (L 1055) Ks s Ds वक्रैः पूर्णायतोत्तष्टैरे (for °) — Ks om lines 1056-1057 ततः — (L 1060) Ts s Gs s-s Ms s मयस्य (for तत स) Ts s Gs-s Ms s सतो (for मयो) Ns Ds Gs कृमनाहवो, Ms कृम मयी (for रुक्मनाहवो) Vs बुधाम्, Vs हताम् (for गदाम्) — (L 1067) Ks त्वष्टा स, Ns Vs Ds रथष्टु स, Bs Ds Gs त्वष्टरे, Bs त्वष्टार, Ts s Gs s-s Ms s वष्टरे स (for त्वष्टु स) Ds प्रहरणा (for प्राणहरा) — (L 1068) Ns चायिष्य (for न) — (L 1069) Ds स तया (for गदया) Ks गदया शनवक्रेणो (for °) Ks Ns Ts Gs Ms s [अ]च कम् (for 'लान्) — After line 1060 K Ns s Vs s B D (Ds missing) 17 s

51* पुनर्हान्या शरान्या तु निशितान्या महारणे ।

[Ks s Ds हान्या (for श)]

— (L 1061) Ts s Gs s-s Ms s त्वष्टु पुनश्च (for त्वष्टुरथ) Ds ध्वजस्त्यष्टुरथ स्थिता (for °) Ks Ns Vs Dns Ds प्रेक्ष, Ds प्रेक्ष (for निन्ये) — After line 1061, K Ns s V B D (Ds missing) 17 s

55* महाबलान्महारेणामदभान्मदवाहनम् ।

[Ks महाबलो, Bs s कायान् (for 'लान्) Ks वेवकन (for महावेकन) Ks हताम्, Ks s Vs Ds रताम् (for [अ]हनम्)]

— (I 1052) Ks Ds चत सूत, Ks त्वष्ट सूत, Bs s नु समरे (for हत सूत) Ds दृष्ट्वा ध्वजं च सूत च; Ts s Gs s-s Ms s त्वष्टा दृष्ट्वा नु समरे (for °) Bs s पञ्च सूत च पतितम्, Ds क्षुराभ्या निपातिनम्, Ts s Gs s-s Ms s त्वमवाज पाति

सन्, Bom Poona eds (ed) अश्वश्च विनिपातिताम् (for °) — (L 1065) Ds हताश्च (for हताश्च) Ds हतम्, Ts Gs s-s Ms s सूतम् (for रथम्) Bs s Ds Ts Gs Ms हताश्चसूतमुत्सृज्य (for °) Bs s Ds Ms रथ भूमी स्वव स्थित, Ts s Gs s-s Ms रथ भूमी रथविष्ठ (for °) — (L 1066) Bs s त्रिकाशं पुनर्हवाय (for °) Ts हवाचल (for महाबल) Bs s Ts Gs s-s Ms s पुनर्हवा हतविषय (for °) — Ks s Ds om line 1065 — (L 1065) Bs Cal ed हवा रिपुमवलित (for °) — (L 1066) Ks-s Ns Bs s Ds s Ts Gs s-s Ms [अ]नक (for [अ]नक) — (L 1067) Ks अवस्थित, Bs s Ts s Gs s-s Ms वद- दवत (for हवान्) — (L 1068) Ks Ns s Vs s Ds Ds s वदव Ds Ts s Gs s-s Ms s निर्वहन्, Ds प्रहरन् (for प्रादद्) Bs निर्वहन्सर्वसैन्यानि (for °) Vs Ts Gs s-s Ms सर्वान् (for काननम्) Ns कालागिरिव पतन्त, Ds Ms द्वाधागिरिव अर्धताम् (for °) — (L 1069) Ks त्वष्टा सान् (for त्वष्टु सो) Ds Ts Gs s-s Ms s क्षिपद् (for क्षिपण) Bs s Ds [अ]स्रो (for [अ]सुमाद्) — (L 1070) Bs Ds सायताम् (for सायकाद्) Ts s Gs s-s Ms s आवसात् Ms 'युधा' विषयकर्मण (for °) — (L 1071) Ks s-s Ns s Vs Dns Ds s Gs सैन्यस्य, Ks देवस्य, Ds देवस्य (for वेवकन) Dns रच (for रचन) Dns भूयगम् (for 'ण) — (L 1072) Ks s मोदिना (for चोदिता) Ks Ds भुजगा कालचोदिता (for °) — (L 1073) Vs s ते तु क्षितिं समासाय (for °) Bs s सास्रोक्षिता (for रथिरो) — For line 1073, Ts s Gs s-s Ms s subst -

56* ते पतन्त क्षितिगले दयन्ते म्मागुक्षिता ।

— Ts Gs om lines 1075 1076 — (L 1075) Bs s

धत्तं गच्छन्तमादित्य प्रविशन् इषान्नयः ॥
 तं प्रत्यविष्यच्छरा ॥ जाम्यूनद्विगुणितः ।
 चतुर्दशमित्युदेनोत्पयेरभिदारयन् ॥
 ते तस्य दैत्यस्य भुजं सव्यं निर्भिज पत्रिणः ।
 विदार्य विविगुर्भूमि भुजगा इव वेगिताः ॥ [1080]
 मयस्त्रिभरथानच्छेत्तराष्ट्रं तु पत्रिभिः ।
 सपत्रवेगेरिहृतेर्गर्जलिः धाणनाशनेः ॥
 त्वष्टाघ मयनिमुंनैः सायकैरर्जितः प्रभुः ॥
 अपयातो रणं हित्वा म्रीडयाभिसमन्वितः ॥
 तं तत्र हतसूतांश्च भुजगमिव निर्बिषम् । [1085]
 त्वष्टार विरपं दृष्ट्वा मुदितः स तु दानपः ॥
 विस्कारयन्मुदन्तिरे पापं रक्ताङ्गद दृढम् ।

रणेऽभ्यनिष्ठैस्तेन्द्रो बलश्रिय हृताशनः ॥
 पुलोमा तु बलशर्पा इतो दानयसत्तमः ।
 रणे श्वेताश्वयुजेन रथेन प्रत्यदृश्यत ॥ [1090]
 सर्वेषामेव भूतानां यः प्राणः कथ्यते द्विजैः ।
 बलिना कालस्त्वेन यायुना सह सगतः ॥
 पुत्रोऽग्रमत्र परतः श्रुत्या ज्ञातलनिष्ठमम् ।
 नामृषय यथा मत्तो गजः प्रतिगजम्वनम् ॥
 दैत्यचापच्युतेर्षणिः प्राच्छान्त दिशो वृद्धः । [1095]
 रश्मिजालेरिषांरुच्य प्रितत साम्बरं जगत् ॥
 स पात्रनयनः क्रुद्धः श्वसन्निध महीरगः ।
 पृथो दैत्यज्ञैर्षायू रश्मिमानिभ भारुदरः ॥
 दैत्यचापमुज्ज्वलत्वा शत पर्दिणमासतः ।

व्यकाशन्त (for प्र) Ds महीधरान्; Gs Ms रमानन्तम् (for
 मयुधाम्) — (L 1076) Ds च दामय (for इषान्नय) .
 — Ks Ns V1 D1 + s om line 1077 — (L 1077) Ds तं
 प्रविशित्वाच्छरा (for *) — (L 1078) Ts G1 om lines
 1078^b–1081^a. V1 मयि दानवान्; Ds अभ्यदातयन् (for
 मयिरातयन्) — (L 1079) Ds त्रै (for सव्य) Ks
 निर्भिज तु पत्रिण (for *) — (L 1080) B1 + Cal ed
 भाविशन् (for विविगुह) Ds वेगितः B1 Ms चोदितः (for
 वेगिता) Ts Gs पद्मता इव चोदितः (Gs वेगतः), Gs Ms
 भुजगा इव चोदितः (for *) — (L 1081) Ns पुनम् (for
 मय) Ks [म]म्यर्च्य (for [म]म्यच्छेत्) D1 + Ds Ts G1 + s
 Ms + मयस्तु त्रिभिरासुमिस् (for *) Ts G1 + s Ms + त्वष्टारं
 मयपर्वणि (for *) — (L 1082) K1 + Ds पत्रिभिः Ns V1
 सुवर्णं, V1 B1 सुवर्णं (for सव्य) Ks दामैर (for वेगैर)
 Ds अर्धमानम् देवैन्द्रो (for *) Ds नाशन (for नै)
 — For line 1082, B1 + Ts + G1 + s Ms + subat

57^a अर्धमानम् देवैन्द्रो बलवैरु क्षोभितान्तैः ।

[B1 + सव्यश्च, Ts G1 + विविसे (for अवष्टि)]
 — (L 1083) B1 + Ds मृदाम्; Ts G1 + s Ms + सता (for
 प्रभु) Ts सायुधैरर्जितच्छरा (for *) — (L 1084) V1
 बल (for रण) Ks स्वत्वा (for हित्वा), B1 + Ts + G1 + s
 Ms + मयानाचारः B1 + द्रव)मुन्यम् (for *) Ts + G1 + s
 Ms + म्रीडया समभिभुज (for *) — (L 1085) Rom
 Poona eds G(ed). सूतं च (for सूतांश्च) — (L 1086)
 Ns निहत, Ds तं गत (for विषय) B Ts + G1 + s Ms +
 हत्वा (for हृत्वा) Ms रचयत् (for मुदित) Ts Gs मुदितो
 दानवेष्टरः Ts G1 + Ms तो दानवोत्तमः; Gs तो मानवेष्टर
 (for *) — (L 1087) K1 + s Dn D1 + s विस्कार Dn

'रतो'रमानो रुचिरं, N1 + V1 + P1 Ds Ds + 'वैमानो
 रुचिरं; T1 + G1 + s Ms + विष्वायानो विपुल (for *) .
 Ks जातवृषाद्वै शुभम्, Ms जानद्वमविभूषितम् (for *)
 — (L 1088) Ks Ns B1 Dn D1 Gs स्वनिष्ठः Ts G1
 Ms + सव्यम्; Ts G1 + सव्यम् (for सव्यनिष्ठः) — After
 line 1085 Ts + G1 + s Ms + ins an addl colophon
 [Sub-para 2 Ts G1 + Ms + दानमार्गःसाय — Adhy
 no Ts G1 803, G1 298, G1 + 304; Ms + 14]
 — Ref re line 1089 Ts + G1 + s Ms + ins वैद्यपाचन
 उवाच — (L 1089) V1 + B1 रण, Ms जय (for बल) .
 K1 + दीतो (for रतो) — (L 1090) K1 + s Ns B1 D1
 + s + रथे श्वेतहस्तेन, Ks श्वेताश्वयुजेन, Ns V1 + Ds रणे
 श्वेतहस्तेन, Dn रथे श्वेतहस्तेन निष्ठम् (for *) K1 + V1 + B1
 Dn D1 + सायं सुष्यति यायुना (Vs दानयः), Ks [म]निष्ठमा
 समुपचयत् (for *) — After line 1090, B1 + Ds Ts +
 G1 + s Ms + ins

58^a सतो वै सर्वभूतानां शरीराण्यरचयिष्याम् ।

[Ts + Gs Ms नाराशो, G1 + s Ms + त्रासत् (for ततो वै)]
 — B1 + Ts + G1 + s Ms + om line 1091 — (L 1091)
 Ns V1 Ds कीर्यते (for कथ्यते) V1 सुदे (for द्विजै) —
 (L 1092) B1 + Ds सदापुष्यत यायुना (for *) — (L
 1093) Ts Gs धान (for तर) — Ds om (hapl) line
 1094 — (L 1094) Ks Ds [म]मृषयत् (for [म]मृष्यत्)
 — (L 1096) Ts + G1 + s Ms + विनितेरिष्यनिदि (Ts ची)
 (for *) — (L 1097) Ts Gs Ms सरकः Ts G1 + s
 Ms सरक (for स ताश) — (L 1098) Ts Gs Ms +
 बभौ (for पृथो) Ks Dn D1 + दैत्यवीर (for शरीर), Ks
 B1 + Ts G1 + s बभौ दैत्य (Ks दीप्य) शरीरव्यू (for *) Ts

रुममपुद्गा व्यराजन्त हंसाः श्रेणीकृता इव ॥ [1100]

चापभञ्जकपताकोन्म्यः क्षाशा दीप्तमुखाश्चयुवाः ।

प्रपतन्तः स हृदयन्ते दैत्यस्यायुतशः शराः ॥

एवं मुतीक्ष्णान्यचराश्चलभानिव पावके ।

मुवर्षविकृताश्चित्रान्मुमोच दिविजः शरान् ॥

तमन्तकमिष कुद्रमापतन् स मास्वः । [1105]

त्यक्त्वा प्राणान्तिक्रम्य विव्याध नरभिः शरैः ॥

तस्य वेगमसहायं दृष्ट्वा यायुः सनातनः ।

उत्तमं जवमास्थाय वयममस्तायकप्रजान् ॥

ततो विषम्य शलजाश्चरजात्वा नि मास्वः ।

विव्याध दैतयं बिद्याया पिशित्यैरेतत्पर्यभिः ॥ [1110]

मरुद्गणानां प्रवरा दश दिव्या महीजसः ।

साधु साध्विवि वेगेन सिंहनादं प्रचक्रिरे ॥

तस्मिन्समुत्थिते शब्दे तुमुले लोमहर्षणे ।

अभ्यधावन्त दिविजाः पौलोमाः शेषमूर्छिताः ॥

ते समासाय पवन सभावृणञ्चरोत्तमैः । [1115]

पर्वतं वारिधाराभिः श्रावृषीर वलाहकाः ॥

ते पीडयन्तः पवन कुद्राः सप्त महारथाः ।

प्रजासहरणे घोराः सोमं सप्त प्रहा इव ॥

ततो दक्षिणमक्षेभ्यं नानारत्नविभूषितम् ।

कर गजकराकारमुद्यम्य युधि मास्वः ॥ [1120]

तेषां सूर्यसु दैत्यानां पातयामास वीर्यवान् ।

निहत्वा यायुवेगेन सप्त तेन महारथाः ॥

त्यक्त्वा प्राणान्पुलोमा विव्याध नरभिः शरैः ।

तस्यापि वमसहायं दृष्ट्वा यायुः सनातनः ।

असन्निव्य शरीयास्तान्प्रक्षितान् विपुलेमतः ॥ [1125]

तेषां विदार्य तेजासि दानयानां महात्मनाम् ।

ओषित्वद्रिमुकुटा गैरिकात्रं इवात्रया ॥

रश्मिमाली (for 'बाह्') — (L 1099) T₁ समुन्मृष्टा, G₂ गुणो (for 'गुणो') — (L 1100) K₂ s s K₁ s V₁ s B₁ s D₂ D₂ D₂ s चक्रात्प्राण, T₁ G₂ s प्रकाशने, T₁ G₂ s Ms s प्रतिबुद्ध (for व्यतराज) T₁ G₂ श्रेणीकृता (for 'कृता') — (L 1101) T₁ एनाकेडु, T₂ G₁ s Ms s 'काह्' (for 'काश्') B₁ लघा (for 'लघा') B₁ मुक्तायुगात् (for 'अयुता') B₁ Cal ed सत्रादीषामुत्तायुगात्, D₂ छद्रे पायुगचक्रत्, T₁ G₂ Ms एतन्नु युगावन्तिवृ, T₁ G₂ s Ms s छद्रेष्वयुगायुगु (for 's') — (L 1102) B₁ भावतन् नर, D₂ प्रातवन्तश्च (for 'प्रवन्त स') K₂ D₂ s G₂ (मा)वन्त (for 'म)वन्त') D₂ दैत्यबापयुवा शरा (for 's') — (L 1103) T₁ G₂ बापये (for 'बापके') — (L 1104) T₁ s G₂ s Ms s प्रतिगोपिहितान्प्रजान् (for 's') — (L 1105) T₁ s G₂ s Ms समन्वत (for 'स मास्व') — (L 1106) N₂ D₂ T₁ G₂ s निशिते, V₁ बहुभि (for 'नरभि') — (L 1107) D₂ सस्य वेगमहाश्रयं (for 's') — (L 1108) T₁ s G₂ s Ms s वेगम् (for 'जयम्') K₂ D₂ विव्याध (for 'व्यधमन्') T₁ s G₂ s Ms s सप्तकान्जितान्, G₂ कान्तारान् (for 'कप्रजान्') — (L 1109) Bom Poona eds G(ed) नेतो (for 'ततो') K₂ विद्याय, D₂ विपुलम्, T₁ s G₂ s विमम्य (for 'विषम्य') T₁ s G₂ s Ms s शल भानिव मास्व (G₂ s-1 पावक) (for 's') — After line 1109, D₂ 105

58** विव्याधोरसि वीक्ष्यामि शरैः अस्मिन्मिस्वै ।

— (L 1110) T₁ G₂ s Ms s विरादिर (for 'स्य') D₂

विव्याधोरसि वीक्ष्यामि । D₂ स्वमस्मिन्मिस्वै (for 's') D₂ अस्मिन्मिस्वै (for 's') — (L 1111) G₂ प्रवर्धः, G₂ प्रवर्ध (for 'प्रवर्ध') D₂ दिष्ट्वा, D₂ दिष्ट्वा (for 'दिष्ट्वा') T₁ s G₂ s Ms s महारथ (for 'महीजस') — (L 1112) Bom ed मोगेन (for 'वेगेन') — (L 1113) K₂ D₂ समुत्थिते (for 'स्थिते') — (L 1114) D₂ अभ्यद्रवन्त (for 'भावन्त') — For line 1115, B₁ s D₂ T₁ s G₂ s Ms s subst

60** तत् प्रथमदयामासु पर्वतं श्रावृषिभिः ।

— (L 1117) B₁ शतशः (for 'पवन') — (L 1118) D₂ देवु (for 'प्रजा') D₂ स्रवणे (for 'सहाये') T₁ s G₂ s Ms s प्रतिपाद G₂ s Ms s 'स्य' जा रणे रोरे (for 's') D₂ महामहा (for 'महा ह्व') — (L 1120) V₁ B₁ D₂ करि (for 'यज') — (L 1122) K₂ s N₂ D₂ D₂ s निहिता (for 'निहत्वा') T₁ G₂ s Ms बाहुः, Ms बाहु (for 'बाहु') G₂ s सुते सप्त (for 'सप्त तेन') — T₁ G₂ s Ms s om lines 1121-1126 — (L 1124) K₂ D₂ तर्षितम्, N₂ तस्य वै तम्, D₂ वसार्थितम्, T₁ G₂ s सस्य वेगम्, Bom Poona eds G(ed) प्रदक्षितम् (for 'तथापि तम्') B₁ दृष्ट्वा वेगं स मारता, D₂ Bom Poona eds G(ed) दृष्ट्वा बाहु सनातनम् (for 's') — (L 1125) नास्मिन्मिस्वै (for 'अस्मिन्मिस्वै'), Bom Poona eds G(ed) सुतेपायम् (for 'स') T₁ सतिष्ठ य सुतेपायान् G₂ स सतिष्ठ यु' (for 's') N₂ D₂ D₂ इवेतिन्यै पुलेमत (for 's') — (L 1126) T₁ G₂ s तेषां विदारयात्माय (for 's') T₁ G₂ s वपुर्षि म (for 'महा-

ते मिश्रवर्मास्थिभुजाः पतन्तो भान्ति दानवाः ।

मातङ्गयूथसरुणा, पुण्थिता इव पादपाः ॥

तेषां विदारितेर्देहदानयाना महात्मनाम् । [1130]

ततः प्रावर्तत नदी रौरूपा भयावहा ॥

प्रखवन्ती रणे रणं मीरुणा भयवर्धिनी ।

देवदेत्यगणैश्चैव रुधिरौघपरिमुता ।

रणभूमिरुद्रोद्गात्र तत्र तत्र सहस्रशः ॥

सन्ध्या गतसपथैश्च यक्षराक्षसलेखरैः । [1135]

सातुकर्पपताकैश्च सोपासङ्गैर्ध्वजै रथैः ॥

शीर्षङ्गुलैश्चापानां नागपेण्डाभिः सुविभूषितैः ।

सुवर्णपुङ्खैर्वलितैर्नाराचैश्चिन्मतेजसैः ॥

देवदानवनिर्मुक्तैः सन्निपेक्षुरोरिष ।

प्रासतोमरनाराचैः शक्तिरङ्गपरश्वधैः ॥ [1140]

सुवर्णविहृतैश्चापैर्गन्धामुसलपट्टिसैः ।

वनकाङ्गदकेयूरैर्मणिभिश्च सकुण्डलैः ॥

तनुनैः सतलैश्च हारिर्निर्गन्धैश्च शोभनैः ।

हृत्तैश्च हितिजेस्तत्र शस्त्रस्यन्दनवर्जितैः ॥

पतितैरपनिद्वैश्च श्वशोऽथ सहस्रशः । [1145]

निपातितध्वजरयो हतवाजिरथद्विपः ।

विमर्षां देवसैन्यानां सटशः कर्मणां यमी ॥

जय देवसहस्रेण पौलोमेन महारथः ।

सवृतः पवनः श्रीमान्नादामुसलपाणिना ॥

ते जम्बुः शतसाहस्राः पवनं दानवोत्तमाः । [1150]

तेर्ध्वमानः स यमी समन्तादपतितैः शरैः ॥

स्मनाम्) — (L 1127) K₁ s N₁ s V₁ s B Dn Ds Ds s
मैरिकाणा, K₂ D₁ 'कात्या, D₂ 'कात्या (for 'कादा')
— (L 1128) D₁ s 'चमरिपि (for 'च') D₂ से समरिपि-
भुजां खवे (for 's') T₂ G₁ s द्वयन्तो दानवा रणे (for 's')
— (L 1129) N₁ सुद्र (for 'युध') K₂ 'सनुस्या, N₂
V₁ s D₁ सभसा (for सरुणा) T₁ s G₁ s M₁ s
मानयूथै रणा (for 's') T₁ s G₁ s M₁ s किमुका
(for पादपा) — (L 1131) M₁ s घोर (for रौरू) N₁
T₁ G₁ भयानका (for 'वहा') T₂ G₁ s घोररुपा भयानका
(for 's') — T₂ G₁ s M₁ s om line 1133 — (L 1133)
G(ed) हर्षदैव्य (for देवदैव्य) K₂ 'गणाश्वैव, N₂ 'गण',
B Dn T₁ G₁ s राजाभाना, D₂ राजाश्वैव (for 'गणै') Dn
परिहृता (for 'हुता) — (L 1134) D₂ दमौ (for अभद्र)
T₁ सभाश्वै (for सहस्रशः) — (L 1135) K₁ s N₁ V₁ s
D₂ s T₁ s G₁ s M₁ s सन्ध्या, K₂ सन्ध्या, D₂ सन्ध्या,
G₁ सगवा (for सन्ध्या) M₁ हृत्तैश्च हितिजेऽपिभैर (for
's') T₁ G₁ s 'दानवै (for लेखै) — (L 1135) K₁ s
N₁ s V₁ s B Ds D₂ सानुपङ्ग, K₂ Dn D₂ s 'T₂ 'जै स',
N₂ 'बहैर' (for 'कर्ण') K₁ s N₁ V₁ s Ds Ds s T₂ G₁ s
M₁ सोपासङ्ग, B₁ Cal ed पातितैश्च (for सोपासङ्गैर) D₂
M₁ सोपामङ्गराज्यजै (for 's') — (L 1137) B₁ शीर्ष
हर्षैर (for 'कुम्भैर) T₁ s G₁ s M₁ s रथपञ्च (for
घण्टाभि सु) — (L 1138) K₂ रेलैर, D₂ पुङ्ख (for
पुङ्खैर) V₁ विहृतैर, D₂ पतिवैर, G₂ s विशिखैर (for
ज्वलितैर) K₂ om lines 1135-1139 K₁ N₁ B Ds
D₁ सिन्मतेजसै T₂ सिन्मतेजसै, G₂ s M₂ s सिन्मतेजसै
(for 'मै) — (L 1139) T₂ G₂ s M₂ s ज्वलद्विर (for
सविपैर) D₂ भुजगैर (for उरगैर) — (L 1140) B₁ s

D₂ 'सहैश्च, T₁ G₁ s M₁ s 'सक्तीनि, T₂ G₁ 'शस्त्रयष्टि
(for 'नाराचै) T₁ s G₁ s M₁ s जहैश्च स (for शक्ति-
सङ्ग) — (L 1142) D₂ काङ्गनाङ्गदकेयूरैर (for 's') Dn
सुकुन्दैर (for मणिभिश्च) K₂ च मकुलै, D₂ स सकुलै (for
सकुलै) N₁ B₁ s सुकुलै (N₁ मणिभि) कुण्डलै शुभै,
T₁ s G₁ s M₁ s कुण्डलैर्हैमन्पुषितै (for 's') — (L
1143) B₁ सल्लै, T₁ सन्ध्या (for तनुनै) V₁ s स (V₁
सु) सनुनैश्च, D₂ सुलल' (for सतल') K₂ s D₂ तनुनै सुल-
लैश्चैव, D₂ सल्लै सतनुनैश्च (for 's') D₂ दिव्यैश्च (for
निरुदैश्च) K₂ B₁ शोभितै (for शोभनै) — (L 1144)
B₁ निषै, T₁ s G₁ s M₁ सिकै (for तत्र) B₂ हृत्तैश्चापि-
निर्जैर्भिर्च, M₁ हृत्तैश्च निषितैरिष्टै (for 's') K₂ D₂ गज,
T₁ चित्र, G₁ s M₁ सङ्ग (for हास) D₂ 'वसितै, D₂
'वाहनै (for 'वसितै) K₁ D₂ तजस्वद्वयपणितै, T₁ G₁
सजस्वन्द्वयपणितै G₂ 'वाति जै (for 's') — (L 1145) D₂
अपौरुषितै (for अपविदैश्च) B₁ T₁ s G₁ s M₁ s भूयै (B
प्रथ) यौ वीरिष प्रदे, D₂ हारैर्निर्जैश्च शोभनै (for 's')
— (L 1146) निपादित (for निपातित) D₂ निपातितै
ध्वजरयै (for 's') T₁ G₁ s M₁ सुर (for 'य') B₂
'चवज' (for द्विप) — For line 1146, D₂ subet

61** निपातितैर्ध्वजरयै रथैर्निहतवापिभिः ।

— (L 1147) D₂ सङ्ग (for देव) K₂ N₁ B Dn Ds Ds
कर्मणा (for 'ण्य) T₁ s G₁ s M₁ s विवाक कर्मणाभि
(for 's') — (L 1148) T₁ G₁ s महाबल, T₂ M₁ s सन
ज्वल, G₁ s समन्तत, Bom Poona eds G(ed) महामु-
(for 'य) — (L 1149) D₂ सवृष, G₁ सुवृष (for
स') B₂ T₁ G₁ s M₁ s सुद्र (for सुसल) K₂ पाणिनि
(for 'ना) D₂ महामुसलपाणिना (for 's') — (L 1151)

हस्ताष्टौ तत्र योधानां क्षतावि पवनः प्रभुः ।
 कृत्वा मार्गं सुरश्रेष्ठः प्रयातः स महारथः ॥
 असापि च सुविस्तीर्णः पन्थाः संदश्यते दिवि ।
 नाम्ना वायुपथो नाम सिद्धाः पश्यन्ति त दिवि ॥ [1155]
 ह्यमीवस्तु दितिजः पूषणं प्रति धीर्ययान् ।
 मनाद् सुमहानाहं सिद्धान्दं महारथः ॥
 विरक्तार्थं सुमहबापं हेमजालविभूषितम् ।
 पूषणं दितिजोऽप्ययत्कुण्डो घोरेण बहुधा ॥
 भुजाभ्यामाददानस्य सद्यधानस्य वै क्षरात् । [1160]
 मुञ्चतः कर्पवो वापि ददमुस्तत्र नाम्तरम् ॥
 जमिचक्रौपमं दीप्तं मण्डलीकृतकार्मुकम् ।
 तदासीद्दानवैरुस्य सद्यदक्षिणमगतः ॥
 रुक्ममुद्रैस्ततस्तस्य चापमुक्तैः शितैः क्षतैः ।

माच्छावन्त शिलाधौतेर्विजः सूर्यस्य च प्रभाः ॥ [1165]
 ततः कनकपुद्गानां क्षराणां नवपर्वणाम् ।
 नम्रभ्रशराणां नभसि दृश्यन्ते बहुवो व्रजाः ॥
 गिरिपूटनिभाचापप्रभवन्तः शरोत्तमाः ।
 श्रेणीभूता प्रक्रान्ते यान्तः द्येना इवान्वरे ॥
 मृष्टप्रवाग्शिलाधौतान्कार्त्तस्वरविभूषिताम् । [1170]
 महावेगान्प्रसभामान्मुमोच दितिजः शपत् ॥
 ततश्चापनलोद्भूतः श्वतकुम्भविभूषितः ।
 देहे समरकीर्यन्त पूषणः सुनिशिवाः शराः ॥
 ते व्योम्नि विह्वलाकाराः संक्रामास्त सर्वशः ।
 यथोवा इव यमन्ते ते चरन्तः समन्ततः ॥ [1175]
 शिलाधौताः प्रसभामाः पूषणं विह्वताः शराः ।
 पर्वतं वारिधाराभिर्यथा प्रावृषि तोयदाः ॥

K. 1. D. 1. कर्षितं (for कर्षितै) B. Ds. Ts. 1. G. 1. 1.
 M. 1. तोनादित इव द्विष (for 1) — After line 1151,
 K. 1. Dn. Ds. 1. 108

62** इत्यां तु दितिजः दृष्टमासाद्य बुधिं वर्णितम् ।

— (L. 1162) Ks. G. 1. Ms. 1. सैन्याणां, B. 1. Ts. G. 1.
 दैत्यानां (for योधानां) B. T. हावां तु तत्र दैत्यानां (for 1)
 — (L. 1163) B. Ts. 1. G. 1. Ms. 1. महाराष्ट्र (for सुर
 श्रेष्ठ) Bom. Poona eds. G(ed) मनाद् (for प्रयात) K. 1.
 N. Ds. Ds. 1. सु (for स) B. Ts. 1. G. 1. Ms. 1. प्रयातोऽभ्य
 सतम् (for 1) — (L. 1164) Ts. 1. G. 1. Ms. 1. वै दीप्तो
 (for सुविस्तीर्ण) Ms. असापि स च वै दीप्तो (for 1) G. 1. मुनि
 (for दिवि) Ts. 1. G. 1. Ms. 1. शिखीनां (for पन्था स)
 — Ds. om. (hapl) line 1165 — (L. 1165) Ts. Bom.
 Poona eds. G(ed) बाहुरयो (for यथो) B. 1. मसदा, B. 1.
 स तदा, Ts. 1. G. 1. Ms. 1. स द्विजः, G. 1. लक्ष्मिना (for स
 दिवि) — After line 1165, Ks. Ts. 1. G. 1. Ms. 1. 108
 an addl colophon [Sub-parcon] B. 1. वामनम् Ts.
 G. 1. Ms. 1. वामनप्रादुम्बाव — Addy nam. G. 1. तुल्य
 पवनद्वन्द्वयुद्धम् — Addy no. Ds. 27, Ts. 301, G. 1.
 505, G. 301, Ms. 1. 15]

— Before line 1166, Ks. Ns. B. Ts. 1. G. 1. Ms. 1. 108.
 दैत्याणाम् — (L. 1166) B. Ts. 1. G. 1. Ms. 1. विवस्त्र
 (for दितिज) Ks. 1. Dn. Ds. 1. पूषणमाया Ts. 1. Ts.
 G. 1. Ms. 1. पूषणं प्राय, Ds. तुल्यमाया Cn. पूषणं दैव
 (for पूषणं प्रति) — (L. 1167) Ts. 1. Ts. 1. G. 1. Ms. 1.
 सिद्धान्तसुमहात्म्य (for 1) — (L. 1167) Ts. 1. G. 1. Ms. 1.
 Ms. 1. समाहृतम् (for विभूषितम्) — (L. 1167) Ts. 1.

1-1 Ms. 1. कृतेज (for क्षीरेज) — (L. 1160) Ks. Ds. काकु-
 म्पात् (for मुञ्चत) Ms. सर्वसावस्व (for कावदा) B. Ts. 1.
 G. 1. Ms. सावस्वत् (for वै क्षरात्) Ks. 1. Ds. दधानस्य च
 वै क्षरात् (for 1) — (L. 1161) B. 1. वदो (for सुप्त).
 — (L. 1162) Ks. Dn. Ds. 1. Ts. 1. G. 1. Ms. 1. दिव्ये (for
 दीप्त) Ts. 1. G. 1. Ms. 1. कार्त्तक मण्डलीकृतम् (for 1).
 — (L. 1166) B. Ts. G. 1. Ms. 1. काञ्चन (for कनक)
 Ts. 1. तत काञ्चनमुत्पाद्य (for 1) — (L. 1167) Ts. G. 1. Ms.
 बहुधा (for वदवो) Ks. मुञ्चा, B. वदना (for व्रजा)
 Ms. दद्य ते बहुधा प्रभा (for 1) — (L. 1168) B. 1. Ts.
 G. 1. Ms. 1. युद्ध (for दृष्ट) Ds. महाचापाव (for
 निमाणा) — (L. 1169) B. 1. Ts. 1. G. 1. शेनोद्भूता
 प्रसभान् Ts. G. 1. Ms. 1. हृता प्यशस्त्र (for 1) B. 1.
 Ds. Ms. वीर्य (for द्येना) Ds. बाहुन्ता इव चावरो.
 Ts. 1. G. 1. Ms. 1. यस्त वीर्य इवा (for 1) — (L. 1170)
 Ms. 1. तत्र चावाम्, B. 1. Ds. Ds. चावर्षाम् (for पूषणप्राङ्).
 — For line 1174, Ds. subst

63** मृष्टप्रवा शिलाधौता कार्त्तस्वरविभूषिताः ।

— (L. 1171) Ks. Ts. G. 1. मरुत्तमाम् (for प्रसभा) Ts. 1.
 G. 1. Ms. 1. अस्तिताम् (for दितिज) — (L. 1172)
 Ks. 1. Ds. 1. वलोद्भूत, Ds. ह्यस्त्र (for दृष्ट) Ks. 1. Ds. 1.
 विभूषितै (for ता) — (L. 1173) Ts. G. 1. Ms. 1. वदो
 (for देहे) Ts. G. 1. कान्ते समरकीर्यन्त (for 1) G. 1. तुल्य
 (for पूषण स) Ts. G. 1. निशिता, L. 1. मुनिदिवा Bom.
 Poona eds. G(ed) मुनिदिवा (for मुनिदिवा) Ks. 1. Ds. 1.
 पूषा मुनिदिवा शरै (for 1) — (L. 1174) B. 1. Ds. Ts.
 G. 1. Ms. 1. रश्मविकृताः Ts. G. 1. बाहुविकृता (for विह्व-

ततस्तु पूज्यो देवस्य बलं वीर्यं पराक्रमम् ।
 व्यवसायं च सत्यं च पश्यन्ति त्रिदशार्द्धम् ॥
 तां समुद्रादिवोद्भूतां शरवृष्टिं समुत्थिताम् । [1180]
 नाचिन्तयत्तदा पूषा दैत्यान्ध्राभ्यर्द्धवद्वजे ॥
 हेमशृङ्गं महानादं पूज्य आसीन्महद्बलम् ।
 विहृतं मण्डलीभूतं शक्राशनिमिवापरम् ॥
 ततः शराः प्रादुरासम्पूरयन् इषाम्बरम् ।
 सुवर्णपुद्गा पूज्यस्ते प्रभवन्तः शरासनाम् ॥ [1185]

मालेव रुक्मपुद्गानां वितता व्योम्नि पत्रिणाम् ।
 प्रादुरासीन्महाघोरा बृहतः पूषाभुङ्क्तान् ॥
 ततो व्योम्नि विभक्तानि शरज्वालानि सर्वशः ।
 आहतानि व्यधीर्यन्त शरीः संततपर्वभिः ॥
 ततः वनकपुद्गानां छिन्नानां बहुवाससाम् । [1190]
 पततां पात्यमानानां खमासीत्सर्वतः प्रज्ञैः ॥
 पूषा प्रापूरयद्वाजेर्हयमीवं शिलाशितैः ।
 नामाङ्कैर्यस्यैर्दिव्यहेमपरिच्छृतैः ॥

चाक्रा) — (L. 1175) Ds प्रचरन्त (for ले च) Bs s
 Dn Ds T1 s G1 s-s Ms s सहस्रहा (for समस्त))
 — Bs s Dn s om line 1176 — (L. 1176) K1 s Ds छाद-
 यन्त (for प्रसक्त्या) . T1 s G1 s-s Ms s दैत्य-प्रच्छाद्य
 शुक्र (for ") K1 s Ds सिन्धु ; Bs Dn1 सिन्धु , Cal
 ed विषय (for विहृता) Ds पूज्ये निक्षिप्ता शराः , T1 s
 G1 s-s Ms s पूज्यं शरवृष्टिभिः (for ") — Bs Dn1 Ds
 T1 G1 om line 1177 — (L. 1177) K1 s Bs Dn1 G1
 छादयन्निव लोचन (for ") . — After line 1177, K1 s Ms s
 V1 s Bs s Dn Ds Ds s s T1 G1 s ins

64** दैत्य-प्रच्छाद्यमानस्त पूज्यं शरवृष्टिभिः ।
 पर्वतं वारिधाराभिर्मण्डाद्यश्विच लोचन ॥
 [(L. 1) Bom Poona eds तत (for दैत्य) — For
 line 1, T1 G1 subst.

64A** आच्छादयत दैत्यो रणे वीरपराक्रम ।
 On the other hand, G1 subst for line 1

64B** शिलाघोरी प्रसन्नभिः पूषन् विविदे शरी ।
 — After line 1, Ds ins

64C** पूषा देव्यं नमो भवेत्तु
 विष्णोष हेमाश्रदभूतिशक्र
 निनिध देहं दितिकल्प त शरा
 अमुं दृष्ट्वा कथिराकानना ॥
 ते बाणा भूतले मग्ना पूष्णे भानि शिलाशिता । [5]
 विक्रमं संश्रितं तूष्णीमनस्य व नै रक्तम् ॥

— N1 s Ds ins, after line 2 Bs after line 1

64D** आच्छादयत दैत्येन्दं पूषा वीरपराक्रम ॥
 While G1 ins after line 2

64E** आच्छादयत तदा देवो रणे वीरपराक्रम
 व्यतीदे वर्मसमये मेघजालैरिवाशुभाम् ॥]

— (L. 1178) Cn श्रेयस्य (for हेवस्य) Dn Ds T1
 G1 s Ms s शत्रु स्य (Dn Ds Ms सत स; G1 सत स)
 पूज्योदेवस; Ds नाचिन्तयत्तदा दुष्टा (for ") D1 s G1

बलवीर्यपराक्रमा (for ") — (L. 1179) B T1 G1 Ms s
 वरमुत् , Ds पश्यन्तस् (for "पित) T1 G1 s-s वरमुत्किरता
 नृशत्रु (for ") — (L. 1180) K1 s Dn D1 s Ms
 समुद्रम् (for "साद्) K1 s N1 s Ds s T1 G1 Ms तां समुद्र-
 मिवोद्भूतां , Ds हवमीवविहृता चा , T1 सा समुद्रादिवोद्भूता ।
 G1 s ता समुद्रादिवोद्भूता (for ") K1 G1 शरवृष्टिसमुत्पि-
 (G1 "रिष) ता , V1 शराणां वृष्टिमुत्थिताम् , T1 G1 शरवृष्टि-
 समुत्थिता (for ") — (L. 1181) K N1 s V1 s Dn
 Ds D1 s दैत्यमभिह्वयद्वाजे , B1 दैत्यं सोऽम्यवहमुत्प्रा , Bs s
 दैत्यमभ्य (Bs "त्वं नाप्य) ज्ञाबुत्प्रा , Ds T1 G1 दैत्यं नाचि-
 प्रचरन्त (for ") — (L. 1182) T1 हेमपुष्प (for "वृष्ट)
 B1 वीज्यस्वासीद् , T1 G1 s-s Ms s वीज्यस्वासीद् (for
 पूज्य तां) — (L. 1183) B1 s T1 G1 विहृतं (for "त)
 T1 om lines 1183-1186 K1 D1 शक्राशनिभिः , N1 s
 V1 s B1 s Dn Ds "पुषम् (for "शनिम्) Bs शक्र-पुष
 मिवोदिवस्व , Ds महाराजिरिवापर , T1 G1 s शक्रापुषमिवो
 विष्णम् , Ms वसमुत्पिष्टम् (for ") — (L. 1184) K1 s
 om lines 1184-1186 Ms (मंमुद्रा (for (मंमरम्)
 — (L. 1185) Ds तत सुवर्णपुद्गाले (for ") — (L. 1186)
 T1 G1 s च (for (हम्) N1 Dn1 सितवर्ण (for "ता)
 N1 s विहृता व्योम्न्यवहयन्त , T1 s G1 s-s Ms s सितता से
 स्वराज्य (for ") — T1 G1 s Ms s om line 1187
 — (L. 1187) N1 s Ds प्रादुरासम् , G1 s भूता (for
 "शरीम्) B Ds Ds बृहती (for "त) V1 वीज्य , Ds
 पूष (for पूष) — (L. 1188) B s विष्णुपानि , T1 G1
 Ms s विष , G1 विवि (for विन्) T1 वषेत् (for सर्वश) .
 — (L. 1189) K1 Dn1 D1 विधीर्यन्ते , G1 s स्वराज्य (for
 व्यधीर्यन्त) — (L. 1190) B Ds Ds शराणां , G1 s शीतार्ण
 (for शिवाया) Dn अर्क- (for कर्क) T1 छिन्न कनकवास-
 साम् (for ") — (L. 1191) K1 N1 V1 Bs Ds s चावृत्तः
 K1 s-s V1 Ds D1 s च वृत्तः , Dn चावृत्त (for स्) V1 s
 श्रजै (for मजै) Bom Poona eds G(ed) खमासीत्सर्वतः
 रणे (for ") — (L. 1192) B T1 s G1 s Ms s स्वा (Bs s
 स्व) ऋतयद् , Ds (म)यो पू , Ds प्राहारयद् (for प्राह)

ततो व्यञ्जनदुष्प्राणि शरजालानि दानवः ।
 अमर्षी चलवाङ्मुहो दिक्षश्चित्रि पातकः ॥ [1195]
 पूष्णस्त्वाजो भ्रजं चैव पताकां धनुरेव च ।
 रश्मिनीयोजत्राणि चाश्वानां ह्यग्नीरो रणेऽच्छिनत् ॥
 अथास्यान्धानुनर्हता ननुभिः सायकोत्तमैः ।
 सारथिं स महातेजा रथोपस्थादपातयत् ॥
 कृतस्तु विरयः पूषा ह्यग्नीवेण सयुगे । [1200]
 पूषा तस्य रथाभ्याशास्य ययौ तेन ये जितः ॥
 राजाजुतमितो भूयो युद्धं वर्तत दारुणम् ।
 कृतप्रतिहतं धीरे शम्बरस्य भगस्य च ॥
 सप्तकिन्दुपरीणां द्वावृशात्लिफार्हकम् ।
 वासपाशानिनिर्घोषं दृढज्यं भारसाधनम् ॥ [1205]

— (L. 1193) Ks Ds : Gs + Ms लक्ष, Ts हस्त, Gs :
 इषा (for लक्ष) — Vs on line 1194 — (L. 1194)
 Ds दुर्गाणि, Ds लक्षणि (for दुष्प्राणि) Bs : Ts : Gs s-s
 Ms : वर्गाणि (for जालानि) — (L. 1195) Ks Dn Ds :
 समर्षात् (for दी) Ks अमर्षी अष्टवसुदो (for ") — (L.
 1196) Ds ह्युपजो लज चैव (for ") Ds Gs : s पताका,
 Ds पद्मिणे (for पताका) — (L. 1196) Bs Ds रथाश्व,
 Ts : Gs : s अथ वाश्व (for अथाश्व) Ks : अथाश्वानु
 महावा च, Ks Ds आधुनराष्ट्र, Bs अथाश्व पुनर्निवा, Gs
 अथ वाश्वान्ने इति (for ") Ts : Gs s-s Ms : सनुभि
 सायकैर्दे (for ") — In Ns, lines 1200-1263 are lost
 on a missing folio — (L. 1200) Bs ह्युगे (for युगे)
 — (L. 1201) Ks Vs : Ds Ds पूषा शरपाश्यास (for "
 Ds Ds प्रययौ (for स ययौ) — Bs : Ts : Gs s Ms :
 subst for line 1201 Ks Ds Ds ins after line 1200
 Da Ds after li. e 1201

65** गतः शरपाश्यासं मुने श्युमुमुगदिव ।

[Ts : Gs s-s Ms : मुको मुनेरिगनानात् (for ")]
 — After the above, Ts : Gs s-s Ms : ins an
 addl colophon [Sub parva Ts Gs : Ms : वामन
 प्रासुर्मा — Adhy name Gs ह्यग्नीवेषययुदत् — Adhy
 no Ts 304, Gs 300, Gs : 306, Ms : 16]

— Before line 1203, Ts : Gs s-s Ms : ins दीक्षपावन
 — (L. 1203) B Dn Ds हृद् भूयो, Ds हृद् युदः Ts :
 Gs s-s Ms : अग्रे युद्धं (for हृद् भूयो) Ks Ns Vs : Ds
 तयाजुतमय (Ks तमे, Ns सय) युद्धं (for ") B Ds
 आसीदु (for वर्तत) Ts Gs : Ms युजोर्वर्तत वेत्सत, Ts
 Gs : भूयोऽभूदितिवेत्सत, Ms भूयोऽभूदित वेत्सतो (for ")

विक्षिपन्नसदुमान्यसुजत्सायकान्वहून् ।
 कोषसरत्तनयनः क्षम्बरः सर्वयोगित् ॥
 तेन विज्रास्यमानानि देवसेन्यानि सर्वशः ।
 समकम्पन्त मीवानि सिन्धोरिव महोर्मयः ॥
 समापतन्तं सप्रेम्य विरूपाक्षं विभीषणम् । [1210]
 भगः प्रक्षुरमाप्नोमुत्तरमाणो म्यवारयत् ॥
 ततो भगो महेष्वासो दिव्यं विस्फारयन्धनुः ।
 अवाकिरैत्यगणाञ्छरजालेन छादयन् ॥
 तमभ्यपाङ्गो दैत्यं तूर्णमस्यन्तमन्तिकान् ।
 मातङ्गमिध मातङ्गे वृषः प्रतिवृषं यथा ॥ [1215]
 तौ भयङ्क मश्वेगौ धनुषी भरसायने ।
 आच्छादयेतामन्योन्यं नक्षमाणां रणे शरैः ॥

— After line 1203, Ks ins an addl colophon men
 tioning sub-parva वामनम्

— Before line 1203, Ks ins दीक्षपावन — (L. 1203)
 कृतैर्धौरे (for कृते धौरे) — (L. 1204) Ts Ns : s Ms :
 व्यक्त (for सक्त) Ds वरीमाण (for पाद) Ts सप्तकीलमुत्तं
 श्व (for ") — (L. 1205) Ks : Ns Vs : Ds Ms
 वात् (Ks Ds बाले) वात्विनिर्घोष (for ") — (L. 1206)
 Ks विक्षिप्त् (for वि) Ks : विक्षिप्त्प्रमर्दत, Ns B Gs :
 Ms हर्षन्वाश्वमरयानः Ds विक्षिप्तवर्तत, Ts Gs : Ms
 कर्षयवाश्व (for ") — (L. 1207) Gs : वक्राण्य, Ms :
 दक्ष (for लेख) Ks : सप्त (for सर्व) — (L.
 1209) Ns Gs बीमानि, Ds युजानि (for सी) Vs : सप्त
 कल्पन्त भीमानि (for ") — (L. 1210) Ds स वाश्वम्
 (for विभीषणम्) Ts विस्फारयन्निर्घणम् (for ") — (L.
 1211) Ts Gs : Ms : मग प्रक्षुरमाण स (Ms वस्तु,
 Gs : भग सारमाण स (for ") Ks : s Vs : B Dn Ds
 Ts : s सारयत्, Bs स्यपात्, Ms : स्यपात् (for स्यपात्)
 Ts : Gs s-s ह्युपजोहो म्यवारयत् (for ") — Ks on lines
 1213-1214 — (L. 1215) B Ts : Gs s-s Ms : अत् Ts
 Gs : म ह्युपजिह्वा सर्वा (for ") Ds सारयत् (for सार)
 Bs विक्षेप च विवारयत्, Bs उपविक्षेपेण नारयत्, Ts :
 Gs : s Ms : उपविक्षेप नि (Gs : Gs : s) वि नारयत् (for ")
 — (L. 1214) Ns Vs : B Dn Ds Ds : स्यपात् (for
 पाद्) Ds भग दीक्ष (for प्रतो दीक्ष) Ds समसमागती
 दैत्यम्, Ts Gs : Ms तर्णमस्यन्तमन्तिकान् (for ") Vs :
 Ds वापयन्तम् (for वारयन्तम्) Ts तूर्णमस्यन्तम् (for ")
 — (L. 1216) Ks : Ds : s वि (for म) Ns महाभागो
 (for भी) Bs Ms : धनुषी भीमनिधने (for ") — (L.

तयोः सुतमुलं युद्धमासीदोरं महारणे ।
 भगश्चरयोर्भीममप्रमेयं महात्मनो ॥
 अथ पूर्णायतोत्पट्टैः शरैः सनतपर्वसि । [1220]
 व्यदायेतामन्योन्यं कार्पणं निर्भिद्य वर्मणी ॥
 तो वु विश्वसर्वाङ्गौ रुधिरं समुक्षितौ ।
 तक्षमाणौ शिवैर्वाणैर्नान्भीक्षितुमशक्तौ ॥
 अथ विव्याध समरे स्वरमाणोऽसुरो भगम् ।
 नारायैः क्रोधतप्राक्षः कालान्तकमोपमः ॥ [1225]
 गरुत्मानि च चाक्रो पोथयानो महोरगान् ।
 नाराया न्यपतन्वेहे तूर्णं शम्बरचोदितः ॥
 तानन्तरिक्षे नाराचाभगश्चिच्छेद पत्रिणा ।

जलन्तमचलप्रत्यं वैश्वानरसमप्रमान् ॥
 ततो भग चतु पट्टया विव्याधासुरसत्तमः । [1230]
 शिलीमुखैर्महावेगजाम्बूनदविभूषितैः ॥
 तदा तस्मिन्निर्वाह काल युद्ध समगिवाभयत् ।
 शम्बरस्य च मायाभिर्नोदयत ततोऽश्वरम् ॥
 दोभ्यां विक्षिपतश्चापं रथं विष्टभ्य तिष्ठतः ।
 श्रुते धनुषः शन्दो विरफूर्जितमियाशनेः ॥ [1235]
 स भगस्य ह्यानहृता छिररा च ध्वजमाह्वे ।
 अश्वर्यपच्छरेरेन पञ्चन्य द्व पृष्टिमान् ॥
 न वस्यासीदनिर्भिद्य गात्रे ह्यहङ्गलमन्तरम् ।
 भगदेवस्य दैत्येन शम्बरैणाश्रयातिना ॥

1217) Ds प्रच्छादयन्त्यात् (for "वेलात्") Ds प्रच्छादयन्त्य
 रथयोर्भ्यं, Ds प्रच्छादयेताम् (for ") B Dn Ds महोपुभि-
 (for रणे शरैः) T₁ क्षिपन्ती लौ महोपुभिः, T₂ G₁ सतक्षावे
 महोपुभिः, G₂ s Ms s सत्त^a Ms s लौ स लोको महोपुभिः (for
 ") — (L 1218) T₁ G₁ s Ms s युदायन्त्यात् (for महा-
 रणे) — (L 1219) युद्धम् (for भीमम्), Ds महाणे (for
 "समनो) — (L 1221) G₁ om hnes 1221^a-1224^a V₁
 B₁ s G₁ s Ms s कार्पण्ये (for कार्पण्यं) D₂ D₂ कार्पण्ये
 निर्भिद्य वर्मणी, T₁ विनिर्भिद्य च वर्मणी (for ") — (L
 1222) K₁ s V₁ B₁ D₁ s s G₁ निहृत (for विश्वत्)
 D₂ लौ शरैः वृत्तसर्वाङ्गौ (for ") N₁ V₁ s समर-जतौ, T₁
 परिवृत्तौ (for समुक्षितौ) B D₂ T₂ G₁ s Ms s योगिलोच
 परिवृत्तौ (for ") — After line 1123, K₁ N₁ B Dn D₂
 (marg) T₁ s G₁ s Ms s 1205

66** सन्निभमाणौ रघिनाशुनौ परमदुर्मदी ।

[B₁ चारणौ, M₁ s दुर्मदी (for दुर्मनौ)]

— T₁ s G₁ s Ms s om line 1225 — (L 1225) ततो
 विव्याध तप्राक्ष (for ") — (L 1226) T₂ G₁ s Ms s
 गरुत्मान् इवाक्रो (for ") Dn D₂ G₂ Ms महोरगात् (for
 "रगान्") D₂ T₂ G₁ s Ms s मार्ययानो महोरगम् (for ")
 — (L 1227) K₁ s V₁ s D₂ D₁ s नाराचोन्व (D₂ "चो
 अथ पतन्वेहे (for ") T₂ G₁ पूज (for तूर्णं) K₁ s D₂ s
 "चोदितः, D₂ "चोदिन (for "चोदिता) — (L 1228) K₁
 N₁ V₁ s D₂ D₁ s s T₂ G₁ तमपततिहे भाराच, B₁ s
 T₂ G₁ s Ms s अमपतन्वरीशे वात् (G₁ "क्षयत्"), G₁
 अमपते अन्तरिक्षे वात् (for ") N₁ B T₁ s G₁ s Ms s
 पत्रिणि (for "गा) — (L 1229) Bom Poona eds
 G(ed) प्रेक्ष (for "प्रपद्य") B उल्लिखलमहावेगात्, D₂
 उल्लिखलमलप्रपद्यत्, T₂ G₁ उल्लिखलमलप्रपद्यः, T₂ G₁ s

M₁ s उल्लिखलमलप्रपद्यैर् (for ") B दिवाकर (for वैशा-
 खर) K₁ V₁ s Bn D₂ D₁ s s T₂ G₁ सप्तमस्य, D₂
 "प्रभ (for "प्रमान्") T₂ G₁ s s Ms s दिवाकरसप्तमै (for
 ") — (L 1230) K₁ s D₂ पुन पट्टया (for चतु पट्टया)
 B₁ s G₁ सप्तमम् (for "न) — (L 1231) D₂ परिच्छेदौ
 (for विभूषिते) — For line 1231, B T₂ s G₁ s
 Ms s subst

67** सायकानां सुवीर्याणां सुसुराणां सुवेगिणां ।

— (L 1232) N₁ V₁ s B D₂ तयोस्तु, T₁ G₁ तथा तत्,
 T₂ G₁ s Ms s सत्रासीत् (for तदा तत्), G₁ नयम् (for
 समम्) — (L 1233) D₂ क्षीरभृक्ष (for च मायाभिर्)
 K₁ s N₁ V₁ s B₁ s Dn D₂ D₁ सतोऽश्वरत्, T₁ G₁ s Ms
 तदाम्बरम्, T₂ महासुर, G₁ सदासुर (for सतोऽश्वरम्)
 — (L 1234) K₁ s D₂ विष्टु, T₂ Ms s सुहृत् (for दोभ्यां)
 T₂ G₁ s सुसुविहृष्यन्त्याप, G₁ सुसुविहृष्यन्त्याप (for ")
 K₁ s N₁ V₁ s B₁ D₂ D₁ s रथे, Bom Poona eds
 G(ed) रणे (for रथ) — (L 1235) T₂ G₁ s Ms s घोरी
 (for शयते) G₁ श्रुयते श्रुयते घोरा (for ") — (L
 1236) Bom Poona eds G(ed) सारथि च महादेव (for ")
 — (L 1237) N₁ Dn सारथेन, B T₂ G₁ s Ms s सार
 देव (for सारथेन) K₁ सारथेन (for वृष्टिमान्) — (L
 1238) D₂ [वृ]पद्व (for तस्य) D₂ तस्यासीदपि निर्भिद्य
 (for ") V₁ s चक्रुलः, D₂ चक्रुः (for द्वपट्टम्) D₂ मायं
 सङ्कलमन्तरे, G₁ श्रोत्रे ह्यहङ्गलमन्तरे (for ") — (L 1239)
 N₁ V₁ s B₁ [मो]क्ष (for [म]क्ष) — For line 1239,
 B₁ s T₂ G₁ s Ms s subst D₂ s after line 1238

68** मयादिवस्य देवस्य सारुमाक्षेण धीमत् ।

[B₁ s नोपिता (for धीमत्)]

— (L 1240) T₁ सोऽहङ्गल, Bom ed सोदते (for चाहङ्गल)

दैत्यस्य पादुतं दिव्यमश्रमस्त्रेण धारयन् । [1240] पुनः कृत्या विष्णुनि विह्वलानि च शर्मन्ः । [1235]
 मायायुद्धेन मायावी शम्बरसमबोधयन् ।
 जयद्रथयुद्धं दैत्यो मायामिर्जायवेन च ॥
 सहस्रमायो द्युतिमान्देवसेनां निपूहयन् ।
 अट्टश्यत शरैश्छन्नः शम्बरः शतधा रणे ॥
 अट्टश्यतनितो भूमौ सतचेता इशानुरः । [1245] संवर्तमान्युद्धमव्यः पूरयन्पिपीतम् ॥ [1235]
 जय स्य युज्यते मूयः शतधा शिखरंनिभः ॥
 विशागजेन्द्रमारुहो दृश्यते स्य पुनर्मयी ।
 प्रादेशमाश्रय पुनर्भूत्या प्रपति सैलवन् ।
 महाभय इव श्रीमोहिर्बर्गमूर्ध्वं च सोऽभयन् ।

सखां भीषयते सेनां दैवानां भीमदुर्गन्ः ॥
 वतः सोऽन्यं नयं देहं कृत्या प्रांगुणं पुनः ।
 गच्छत्सूर्यगानि पतेते रिक्तः दन्देन पूरयन् ।
 नमस्तनयनध्यापि वपते बाणवो यथा ।
 संवर्तमान्युद्धमव्यः पूरयन्पिपीतम् ॥ [1235]
 संवर्तकोऽनन्तमेव भूत्वा भीमपराक्रमः ।
 दण्डवत्सौ शतशिखो दशह च पुनः श्रुतम् ॥
 मुहुर्वाच महाशैलः शम्बरार्थं ज्योतिरः ।
 अट्टश्यत दिवं गच्छन् दण्डशूद्र इवाचनः ॥

येऽन्ये देत्याश्च साध्याश्च ये च विधे च देवताः ।
 क्षिप्रन्त्यस्त्राणि दिव्यानि तानि सोऽप्रसतासुरः ॥
 युध्यमानश्च समरे सरयः सोऽसुरोत्तमः ।
 गन्धर्वनगराकारस्तत्रैवान्तरधीयत ॥
 ते मीताः समुदेक्षन्त त्रिदशा भीमविक्रमम् ।
 सहस्रमायं समरे शम्भरं चित्रयोधिनम् ॥ [1265]
 स भगो भयसत्रस्तो दानवेन्द्रस्य सयुगो ।
 रथं त्यक्त्वा महाभगो महेश्चरं शरणं गत ॥
 पराजित्य तु स दैवं दानवेन्द्रः प्रतापवान् ।
 गतो यत्र महातेजा जातयेदा महाप्रभ ॥
 स मक्षिर्गन्धर्वस्यभिः कुहलसर्वथे प्रसी ॥ [1270]
 भवान्येव हि ते गृह्युरित्युक्तान्गल्पीयत ॥
 एतस्मिन्नन्तरे चैव ब्राह्मणेन्द्रो महाबलः ।
 जपान सोमः क्षीताक्षो दानवानां चतुं रणे ॥

कैलासशिखराकारो नुतिमद्भिर्गणैर्वृतः ।
 अवधीदानवान्दत्तान्दण्डराणिरिवान्तकः ॥ [1275]
 पोययन्त्यवृन्दानि वाजिवृन्दानि चामिभूः ।
 दैत्येषु व्यचरच्छ्रीमान्युगान्ते कालरच्छशी ॥
 स कर्पूरयजालानि ऊर्ल्लेगेन चन्द्रमाः ।
 ददाह दानवान्सर्वान्दावागिरिच बोदितः ॥
 घृह्णन्त्येभ्यो रथिनो गजेभ्यो गजयोधिनः । [1280]
 सावित्रश्चापघृष्टेभ्यो भूमौ चापि पदाक्षितः ॥
 क्षीतेन व्यधमस्तर्गान्यावुर्गुह्यनिवो जसा ।
 चन्द्रमाः सुमहातेजा दानवानां महाचन्द्रम् ॥
 तद्वक्ष्यममरकस्य प्रदिग्धं शत्रुसोपगितैः ।
 पिनाकमिव कश्यप कुहलस्यभिमतः पशून् । [1285]
 युगान्तकोपमः श्रीमान्दैत्येषु व्यचरद्दह्नी ॥
 आरार्यं महती सेना प्रव्रजन्ती पुनः पुनः ।

१. इदं कृत्वा, V. दिव्य बन्धा (for दिव्यं कृतव्या) B Ti G. s. Ms. + कैलास इव पर्वत (for ^a) — (L. 1260) K. Ds देवाद्य (for देव्याद्य) — (L. 1261) K. s. Ds क्षिप्रन्तो (for 'न्ति) B. s. साध्वमौ प्रसस्येभ्यः, T. साध्वप्रसस्येभ्यः; G. s. Ms. + साम्प्रसस्य सोऽसुर (for ^a) — Ds om line 1262 — (L. 1262) Ds (marg) सरयेषो (for सरय यो) — १. resumes from line 1264 — (L. 1264) T. G. Ms. घोर (for भीम) E १. Ds s. + G. विक्रमा (for 'मन्) — (L. 1266) B Ti s. G. s. Ms. + भयोऽपि (for स भयो) G. भयोऽपि भयविरहो (for ^a) Dn Ds दानवेन्द्रेण (for 'न्द्रस्य) — (L. 1.68) T. G. s. Ms. मत्त (for तुलं) — (L. 1270) K. स च त, १. सदा स; Ds स चागिरि (for स चदिर) K. तु सत्तै (for सत्तैरे) K. s. Ms. + कुहलसर्वथामहृत्; T. G. s. मोषात्तत्रैयकासहृत्, C. हृत्तो सत्तैर सोऽसहृत् (for ^a) — (L. 1271) स (for एष) Ds भवत्युपहितो सारुद्र (for ^a) K. V. सत्तैरवतरणीयत; B हृत्पुष्पवत्तदपेय स (B पुन) (for ^a) — Before line 1272, some Mss. ms. वैरीपायन उवाच — (L. 1272) Bom Poona eds. G(ed) भूत्वा (for वैर) T. s. G. s. Ms. + तासिमेव तु सप्तमे (for ^a) K. ब्राह्मणेभ्यो महाबली (for ^a) — (L. 1273) १. Dn G. क्षामा (for क्षामा) B. Ds क्षीताक्ष (for 'क्षो) T. क्षमदत्तवत्सलम्; T. G. s. Ms. + दानवानां तमोनुद (for ^a) — (L. 1274) T. G. s. शिलासमैर (for 'रो) B. G. प्रैर; G. क्षीर, Ms. + स तैर (for गैर) — (L. 1275) १. १. १. G. इषा, V. दीसा; B. s. G. दीक्षो; T. G. s. Ms. + एषो (for एषाद्य)

— (L. 1276) Ds वानवत् (for पोय) E १. B. Dn Ds D. s. वा विभू, १. V. वै प्रभु, V. वै प्रभो; B. s. वै विभू (for चाभिभू) Ds गजयुधानि चाभिभू (for ^a) — E. om line 1277 — (L. 1277) १. s. B. s. Dn D. T. G. s. Ms. विचरत् (for व्यचरत्) T. G. भूमौ (for क्षीमान्). B. दैत्ये च विचरच्छ्रीमान् (for ^a) B. s. बली (for क्षी) — (L. 1278) E. सोऽसहृत् (hypermetre); K. s. १. V. s. Ds D. s. + सोऽसहृत्; Dn सहृत्, T. G. s. सहृत् (for स सहृत्) B. s. दुम्नानि (for जालानि) K. बहवर्गे महातेजा, B. सैकपैर्ययुधमर्तन, Bom. Poona eds. G(ed) सोऽसहृत्तयानासि (for ^a) D. कनु; Ds युक्त T. हृत् (for उक्त) D. रथादेवेन चन्द्रमा (for ^a) — (L. 1279) Dn. दानवाप्रतिबोधित, T. G. s. Ms. + वानान्यमिति बोधित (for ^a) — (L. 1280) T. रूह्य (for चन्द्र) — (L. 1281) G. चन्द्रेभ्यो (for चन्द्रेभ्यो) K. सावित्री अश्वं चन्द्रेभ्यो (for ^a) T. युधि वैर पशून्, T. G. s. + पशून् सहीतले (for ^a) — (L. 1282) B. T. s. G. s. Ms. + हिमेन (for हितेन) Ds व्यपवत् (for व्यपवत्) — (L. 1284) K. s. Ds + तदा पाञ्चममृतस्य (for ^a) K. मृदु शत्रुसोपगितम् (for ^a) — (L. 1285) K. Ds नि (for निनि) — T. G. s. Ms. + om line 1288 — (L. 1286) १. V. Dn G. युगान्ताक्षीय भीमान्; Ds + 'मको पन् भीमान् (for ^a) K. s. सोऽसहृत् (for व्यचरत्), T. G. सुवि (for बली) — (L. 1287) K. s. १. Dn D. s. + प्रावर्जन्ती; १. B. T. G. प्रवर्जन् (T. 'र्ज), B. प्रवर्जन्; T. C. s. Ms. + सप्तयन्त (for प्रवर्जन्) — (L. 1288)

चन्द्रं मृत्पुमिवायान्तं दृष्ट्वा योधा विसिन्मियुः ॥
 यतो यतः प्रक्षिपति शिशिरास्त्रं तपोतुदः ।
 तत्तत्सतो व्यदीर्यन्तं दैत्यसैन्यानि संयुगे ॥ [1290]
 ज्यदारयत सैन्यानि स्वलेनाभिसयूतः ।
 प्रसमानमनीकानि व्यादितास्मिन्वान्तकम् ॥
 तं तथा भीमकर्माणं गृहीतास्त्रं महाहवे ।
 दृष्ट्वा शशाङ्कमायान्तं दैत्यानां चन्द्रभास्करौ ॥
 दालमात्राणि पापानि कर्पमाणौ महाबलौ । [1295]
 छाद्येतां शौर्यचन्द्रं दृष्टिमन्तास्विाम्पुत्रौ ॥
 अथ विस्फार्यमाणानां कार्मुकाणां सुरासुरैः ।
 जम्बवस्तुमहाशङ्को दिग्गं सनादयजिध ॥
 विमदक्रिमं हानागैर्हयमाणैश्च पाजिभिः ।
 भेरीशङ्खनिनादैश्च तुमुल सर्वतोऽभयत् ॥ [1300]
 शुयुत्सवस्ते सैरुधा जयगृहा यशस्विनः ।

अन्योन्यमभिगर्जन्तो गोष्ठिप्रिय महावृषाः ॥
 क्रिरसा पात्यमानानां समरे निश्चितैः शरैः ।
 अश्मगृष्टिर्वाकाशे भ्रमवत्सेनयोस्तयोः ॥
 कुण्डलोष्णीपचारीणी जावरूपप्रजासि च । [1305]
 पतितानि स्म दृश्यन्ते शिरासि रणमूर्धनि ॥
 विशिष्टोन्मथितेर्गात्रैर्वाहुभिश्च सकाशुकैः ।
 सहस्राभरणैश्चान्यैर्विच्छिन्नै रचिरैः करैः ॥
 कश्चैवपूतैर्गात्रैरुक्तभिश्चन्दनोक्षितैः ।
 सुरैश्च चन्द्रसकगैस्तत्पुण्डलमूर्धनि ॥ [1310]
 गजवाजिमनुष्याणां सर्वगात्रैः समस्ततः ।
 जासीत्सर्वां समाक्षीणां मुहुर्तेन यमुधरा ॥
 चापमेधाश्च विपुलाः शङ्खविभुक्तकाशिनः ।
 बाह्वानां च निषोपः स्तनयितुसगोऽभयत् ॥
 स स्रग्भारस्तुमुलः कटुक शोणितोदकः । [1315]

Ks दैत्या (for योधा) Ts Gs s. Ms. + सर्वेषां विस्म
 योऽसवत् (for ^a) — (L. 1289) Ks लोच (for यतः)
 Ts s. Gs Ms. + प्रेक्षते स्म, Gs + प्रेक्षतेऽस्मिन्, Gs प्रेक्षते स्म
 (for प्रक्षिपति) — (L. 1290) गोवेद, G(ed) दाल (for
 वलौ) Ns Ts अन्यद्वयत्, Bs + स्वद्वयत्, Ts Gs s. a
 व्यदीर्यन्तं (for व्यदीर्य) Ts Gs s. Ms. + सर्व (for दैत्य)
 Bs s. Ts Gs सर्वेषां (for संयुगे) — (L. 1291) Ns स्वदार
 यस्त सैन्यानि, Ds s. Ts s. Gs s. Ms. + विदारयन्त सै*,
 Ds राजतेऽसी तथा सोमो (for ^a) Dn [अ]पि सहज, Ds
 [अ]भिर्लङ्घ्यन्, Ts Gs s. Ms. + [अ]वराजित (Ms. + 'तन्'
 (for [अ]भिर्लङ्घ्यन्) — (L. 1292) Bs s. Ts Gs s. Ms.
 प्रसन्नमदितैस्त्वानि, Ts Gs s. Ms. प्रसन्न चारितेनासि (for ^a)
 Ds व्यापाययमिध पाण्डकम् (for ^a) — (L. 1293) Gs महा
 रणे (for 'हवे') — (L. 1294) Ns Ts Gs दैत्यानां (for 'या'
 — (L. 1295) Ts Gs s. Ms. + दालमात्रे महापा (Ts Gs
 कदा वापे (for ^a) Ts Gs s. Ms. + दालमात्रे महापा (Ts Gs
 माणी) — (L. 1296) Ts Gs + पाण्येतां (for सह) Gs s.
 चिरं (for चण्ड) — (L. 1297) Vs महामुरे (for सुरा)
 — (L. 1298) Ts s. Gs s. Ms. + जम्बवस्तुमुल चण्ड (for
^a) Ks s. द्विः (for दिवा) Ds मैलवयन् (for सनाद) Bs
 Ts द्योम (Ts 'गा' यद्वयमकाश (ms), Ts Gs s. Ms.
 सोमभृत्पुत्रगणं मधुर (for ^a) — (L. 1299) Ts Gs s.
 Ms. + यद्विभ (for विनदमित) — (L. 1300) Bs लव
 (for 'नाड्य') Bs, Ds Ts Gs s. Ms. + 'यद्विभ' (for
 'नाड्य') Ns Bs + चापमात्रैर् (Ns 'जे' यज्जाले, Ts Gs s.
 'जाले') Ns Bs + चापमात्रैर् (Ns 'जे' यज्जाले, Ts Gs s.

Ms. + शुयुत्सं समपद्यत् (for ^a) — (L. 1301) Ns Ts s.
 Gs s. Ms. + सनुदा (for सारपा) Ts Gs s. Ms. +
 जयकाश मनी (Gs Ms. 'हो') विण (for ^a) — (L. 1302)
 Ks महागवा, Ns महर्षया, Ds महापुत्रौ (for 'द्वय').
 — (L. 1303) Bs Ds शिरासि पापमानानि (for ^a)
 — (L. 1304) Ts Gs [सा काश्म, Gs s. Ms. + 'काश्म' (for
 'हो') — (L. 1305) Ts s. Gs s. Ms. + 'शोमीनि' (for
 चारीणि) Ds resumes from दालमात्रि च ॥ हेमस्तमूर्धनानि
 च; Ds जातरूपमपापि च, Ts Gs s. Ms. हेमस्तमूर्धनि चैव
 द्वि (for ^a) — (L. 1306) Ds वरति क प्रारब्धते; Ts
 Gs s. Ms. वरिताम्प्रदरब्धत् (for ^a) — (L. 1307)
 Ks s. Ds विदोपास्मपितेर्गात्रैः, Ts Gs Ms. विसितेर्गात्रैः (for ^a)
 — (L. 1308) Gs सभिर्द्वै (for त्रिच्छिदै) Ds रक्षिते (for
 रक्षिते) B वि (Bs प्र) चिच्छिदै रक्षितोक्षिते, Ds संभिर्द्वै रक्षिते
 वरि (for ^a) — (L. 1309) Vs Ds Ds Ds Ts
 उतोमिष (for उड) Bs Cal ed उरुभिश्चापि मास्त्रैः Bs
 Ts Gs s. Ms. + उरु Ts Ms. 'हो' भिर्गर्विष्वाहरे (for ^a)
 — (L. 1310) Ns सरसौष (for सारसौष) Ns Vs s.
 Ds शुयुत्सवस्तुमुलकासौष (for ^a) Ks s. Ns, Vs s. Bs
 Ds s. सुयुत्सवैः Ts Gs s. Ms. + चारिणि (for मृपने) Bs
 Ks समकाशव्यमण्डलैः Gs मणिद्वयव सुयुत्सवैः (for ^a) — (L.
 1311) Vs s. सहस्राणि Ts Gs s. वराणी (for मयु
 प्यगण) — (L. 1312) Ns Ns Vs s. Dn Ds Ds मया
 क्षीणां (for 'क्षीणां') — (L. 1313) Ds 'तोपाय' (for
 मेधाया) Ts शङ्खविभुक्तकाशिन (for ^a) — (L. 1314)

प्राजर्तत सुराणां च दानयानां च संयुगे ॥
 वसिन्मदाहवे रौद्रे तुमुले लोमहर्षणे ।
 वयपुं शरवर्षाणि सरस्वा देवदानवाः ॥
 व्यक्रोशन्त गजास्तत्र शरवर्षप्रपीडिताः ।
 अश्वाश्च पर्यधावन्त हस्तरोहा दिशो दृग् ॥ [1320]
 उत्स्य निपतन्त्यन्ये शरवर्षप्रपीडिताः ॥
 देवाना दानयानां च गजाश्चरयिता रणे ।
 समरे तत्र शूराणां प्रवराणां सरस्विनाम् ।
 धनुर्ज्यातलशब्देन न प्राहायत किंचन ॥
 शरशक्तिगदाभिस्ते खड्गैश्चामिततेजसः । [1325]
 निर्जघ्नुर्भृहतीं सेनामग्न्योन्यस्य परंतपाः ॥
 बाहूनामुत्तमाह्वानां काम्युराणां च संयुगे ।
 राशयस्तत्र दृश्यन्ते देवदेत्यसमागमे ॥

अश्वाणां कुञ्जराणां च रथानां च वरुथिनाम् ।
 नातन्तं समधिगच्छन्ति निहतानां सुरासुरैः ॥ [1330]
 गदामिरसिभिः प्राप्तैर्भृहते सनतपर्वभिः ।
 योधास्तत्राभ्यहन्यन्त हस्त्यश्वमपि बहु ॥
 प्रावर्तत नदी धोरा शोणितीधर्तरिणि ।
 तदा मध्येन सैन्यानां केशशैवलशादृष्टा ॥
 हाहाकारो महाशब्दो योधानामभवत्तदा । [1335]
 दानवैर्हन्यमानानां त्रिदशानां महारणे ॥
 एव तदभवद्युद्धं देवानामसुरैः सह ।
 विभीषण महारौद्रं विवृत्त भीमदर्शनम् ॥
 विरोचनस्तु वज्रैव विष्वक्सेनं महाहवे ।
 जघान दधिरामाक्ष साप्य परमधन्विनाम् ॥ [1340]
 समायातमभिप्रेत्य विष्वक्सेनः सुरैर्वृतः ।

Ds सवैर्षा (for निर्विषां) Ds लनकिरीश्वरामवद् (for ^a)
 — After line 1316 Ns Vs B Dn Ds G(ed) ins an
 addl oolophon [Mention of the *Epics* Bs — Mention
 of *Khila* Ns Vs B Dns Ds — Sub-parvan Ns Vs
 Bs Dn वामनम् Ds वामनप्रादुर्भाव — Adhy name
 Bs वेवासुरस्तप्राप्त — Adhy no Vs 741, Dn 240]
 — Gs om lines (hapl) 1317 — 1327 — Before line
 1317, some Mss ins वैशेषापावन् — After line 1317,
 Ds ins

75** स मंत्रहारस्तुमुलो भीरुणा भयवर्धन ।
 — (L. 1318) Ts Gs (Ms अवर्धम् (for ववर्धुं) Vs Dn
 Ds स उवाचानि (for वर्षाणि) Ks देह (for देव) — (L.
 1319) Ks s Ns विक्रीशस्ते Bs Ds Ds s s Ts Gs
 व्याक्रोशन्त Ts Ms s त्रिक्रीशश्च (for व्यक्रोशन्त) Bom
 Poona eds G(ed) नान (for नव) — Ks s Ds om
 (hapl) lines 1310 1321 — (L. 1321) Ts Gs s Ms s
 नाद (for नव) — (L. 1322) Ns योधां साधुप्रतापिनः,
 Ds विह्वानां तदा रणे (for ^a) — (L. 1323) Ds Bom
 Poona eds G(ed) अन्त्योपसमिधावनाम् (for ^a) — (L.
 1324) Bom Poona eds G(ed.) धनुषां (for ज्वां) — (L.
 1327) Ts Gs s Ms s कवचानां (for काम्युराणां) — Ks
 Ds om line 1328 — (L. 1338) Bs रताय समरद्वन्द्व
 (for ^a) — (L. 1329) Ts s Gs s s Ms s हयानां (for
 अश्वाणां) Vs s रथिनां (for रथानां) G(ed) वयुषाणाम् (for
 वरुथिनाम्) — (L. 1330) Bs s अन्त य नाधिगच्छन्ति,
 Ts s Gs s Ms s अन्तरे यत् Ts Gs 'वि' (for 'व')
 Ts Gs s इतानां च (for निहताणां) — (L. 1331) Vs Ds

प्रासैर् (for प्रासैर्) Bs s Ts Gs वपुं (for वपुः) Ts
 Gs s Ms s वपुश्च सनतपर्वणि (for ^a) — (L. 1333) Ns
 Ds Ts Gs s Ms s वपुश्च, Ds सतिष्ठ (for वपुश्च) —
 Ms हस्त्यश्वाश्चास्तिष्ठ बहु (for ^a) — (L. 1333) Gs Ms
 महा (for वपुः) Ks Ds s शोणितीर्णि (for 'वीय')
 — (I. 1334) Bs s Ds Ts Gs s Ms s नदी (for वपुः)
 Ks Ds सत्ये तु, Ns Vs s सत्ये च (for सत्येन) Ks om
 (hapl) lines 1334^a—1336^a Ts Gs s शैवाल (for
 शैवाल) — (L. 1335) Ts Gs s Ms हाहाहृदो महाशब्दो
 (for ^a) — (L. 1336) Ts Gs s Ms s महाहवे (for
 'रणे') — After line 1336 Ds ins

76** अथवजुस्तु सभ्यो मेघामासि वरुणम् ।
 — Before line 1337, some Mss ins वैशेषापावन् — (L.
 1337) Ds तेषां (for वपुः) Ds सप्तमवद्; Ds Ts तदा
 (for तदा) Ds Ts Gs s हावे च (for अस्तुते) — (L.
 1338) Ts विवृत्त (for विवृत्त) Gs धोर (for मीन)
 — After line 1338, Ts s Gs s Ms s ins an addl
 oolophon [Sub-parvan Ts s Gs s Ms s वामनप्रादु-
 र्भाव — Adhy name Gs महाशरवणुदे चन्द्रपराक्रमा,
 Ms s अथपराजय — Adhy no Ts 305, Gs 301, Gs s
 307, Gs 306, Ms s 17]
 — Before line 1339 some Mss ins वैशेषापावन्
 — (I. 1339) Ks s Bs s Ds s Ts Gs महारणे; Gs
 'बलम्' (for 'हवे') — (L. 1340) Dn दधिरामाक्ष, Ds
 'रताय' Ds 'रताक्ष' (for 'रताय') Ns Ts Gs s
 Ms s समतम् (for धन्विनाम्) Ds साप्य परमधन्विनाम्
 (for ^a) — Ts om lines 1341—1347 — (L. 1341)

विप्यक्तेनेन सहिता विरोचनमभिदधन् ॥
 तेऽसिचर्मगदाशक्तिपरिप्रासतोमरैः ।
 तमेकमध्यधानन्तं सिंहनादं प्रचविरे ॥
 ततः सोऽसिं समुद्यम्य जयमास्थाय दानवः । [1375]
 चकतं रथिनामाजी शिरसि च धनुषि च ॥
 रथनागाश्वद्वन्द्वेषु यत्नानरिसूदनः ।
 विरोचनश्चरन्मार्गाग्रकारानेषविंशतिम् ॥
 भ्रान्तमुद्गन्तमायिदमाभुतं विभुतं पुनम् ।
 सपात समुदीर्णं च दर्शयामास दानवः ॥ [1380]
 केचिदरासिना रणया दानयेन महात्मना ।
 विनेदुश्छिन्नमार्माणो निपेतुश्च गतासतः ॥
 छिन्नप्रपञ्चा हतारोहा दानयेन महात्मना ।

विहृताः स्थान्यनीमानि जम्बुभिद्रशशारणाः ॥
 निपेतुर्न्यामाकाशानिहृत्ता दृढधन्विना । [3885]
 त्रिनिधास्तोमराश्चाप्य महामात्रशिरसि च ।
 प्रतीपमाहरन्नागानश्चांश्च दृढविह्वलान् ।
 चकतं रथिनामाजी शिरसि च धनुषि च ॥
 आमुन्य रथिनः काश्चित्तरामृश्च महाबलः ।
 सूत्रांश्चिच्छेद सन्नेन रथानपि च दानवः ॥ [1390]
 सुदुरत्पततो दिक्षु धावतश्च यशस्विनः ।
 मार्गाश्चरति वै चित्रान्वयमयन्त ततोऽमुराः ॥
 निजघ्नान पदा काश्चिदाक्षिप्यान्मानयोधयन् ।
 सन्नेन चान्याश्चिच्छेद नादेनान्याश्च भीषयन् ॥
 उरुलम्भगृहीताश्च प्रपतन्त्यपरे भुवि । [1395]

Bs Ds भिरवा शिरसा ; Ds भिरवा वै स ; Ts Gs Ms s शिरसा
 भिरवा (for भिरवा भिरवा) — (L 1371) Ds हनतिरा
 (for 'होपा' Gs महापा (for रथानपा) — (L 1372)
 Ks Ds s विप्यक्तेनो विप्यक्तः ; Ks सविप्यक्तेनसहिता (for
 °) Ks अयाध्वन् ; Ts Gs s Ms s अयोधयन्, Gs अयोध
 यन् (for सविप्यक्तेन) — Ks om. lines 1373-1374
 — (L 1473) Dn Ds दृष्टा, Ds दृष्ट Tz Gs s Ms s
 प्राप्ति (for काप्ति) Ks Gs दैर्घ्यं चर्मगदाशरै (Gs 'प्राप्ति'
 (for °) Dns तमरि Ds वरिदै, Ts Gs-वरामु (for-वरिच)
 Ts Gs s Ms s परिदै कापि लोमै (for °) — (L 1374)
 Ts s Gs s Ms s ल (Ts सा शिवानुप्रधावन् Tz Gs 'ल'
 (for °) Ks Ns s Vs s Ds Ds Ds s अङ्गवैद्य, B विदे
 रिते Ds व्यकुप्यन्त (for प्रचविरे) Ts Gs सिंहनादाभिवेदि
 (Gs 'वेदि रि (for °) — (L 1375) Ts Gs s Ms s
 दलम् (for जवम्) — (L 1376) Ts Gs s Ms s रथेषां
 (for शिरसि) — (L 1377) Ds कलिलो (for-कल्लेषु)
 Ns Vs s Ds दलवान्प्रियुसूदन, Ts s Gs s Ms s 'नरिमर्दन'
 (for °) — (L 1378) Ts s Gs s Ms s प्रचारात् (for
 प्राक्त) — (L 1379) Ks भ्रान्तविभ्रान्तमायिदम् (for °) Ks
 om. lines 1379-1383 Ks विष्णु, B प्रसूत (for विजुत)
 Ns पुनम्, Ts शुचम्, Gs भूचम् (for कृचम्) Ns Ds s आहतं
 रि Ns प्र'द्रुत द्रुतम्, Ts Gs s Ms s बाहुन्त प्रभुत स्थिर
 (Gs 'त'म्) (for °) — (L 1380) Ds मूर्धन्त, Ds सयान्त
 (for सपात) Ks Ds समुदाय (for 'दीर्ण') Ts Gs संकुतं
 समुदाय च (for °) — (L 1381) Ks योरासिना, Ts
 Gs s द्वा' (for वरा') Ts Gs s Ms s निहृत्ता दृढधन्विना
 (for °) — (L 1382) Ds चित्र, Ts Gs s Ms s सिद्ध
 (for चित्र) Bs समन्ति (for-व') Gs विनेदुश्छिन्नमार्माणो

(for °) — (L 1383) Ds विनिर्लिप्टा, Ts Gs जिह्वलाः
 Gs Ms s निहृदृष्टा (for छिन्न) Ns गजरोहा, Bs रथा'
 (for हवा') Ts Gs s भिरपृष्टा Gs 'सृष्ट'दिरीदेहा (for °)
 Ts s Gs s Ms s दशभिन्वा (for महात्मना) — (L
 1384) Ks Dn Ds s विजुताम्यनीमानि (for °) Gs
 रात्रय (for वारणा) — (L 1385) Ks निपेतुर्न्यामा
 काशे (for °) Ds विहृता (for विहृता) Ms s निहृत्ता
 वरामुनि (for °) — (L 1386) Ks निहृताश्च, Ks
 Ns Vs s Dn विहृताश्च, Ds विहृताश्च (for विविधाश्च)
 Ts Gs s वाह्य, Gs योरा, Gs भानान्, Ms पाता (for
 वापा) Ks Ds s निहृ (Ds 'हृ'तारोमरोश्चापात् (for °)
 — (I 1387) Ds प्रतीपात् (for 'वम्') Ns अयद्वन् (for
 आहरन्) Ds प्रतीप स्वचरन्नागाः Ts Gs 'यमवहन्नागा'
 Gs s Ms प्रतीपमा' Gs s 'म'हरन्नागा (for °) Ks
 प्रतीप हरितयन्त्राश्च Ks Ds दृढधन्माद्, Ns 'विह्वलान्'
 M भूशक्तिविह्वलः Ts Ms भूशक्तिविह्वल (for दृढविह्वलान्)
 Ts Gs s Ms अयाध्व भूशक्ति (Gs 'हु'ति) (for °)
 — Ks Ns Vs M om. line 1388 — (L 1389) Ns
 पराक्रम्य (for 'युद्धय) — (L 1390) Dns Ds युन (for
 सूत्राश्च) Ds सन्नेन (for सन्नेन) Ts Gs s Ms रथान्
 (for रथान्) Ks Ds रथा' Ks 'यि'नामपि दानव (for °)
 — (L 1391) Ds Ts Gs तरन्विन (for दश') — (L
 1392) Ks Ds मार्गाश्चित्राश्चरन्तो Ks Ns Vr s B Dn Ds
 Ds s s Ts s Gs s Ms s मार्गाश्च चरन्विह्वलान् (Ts Gs s
 Ms 'तन्वय') (for °) Ns Ds विस्यन्तश्च (for द्यस्यन्त)
 Ts Gs s Ms s युचयसुरा (for ततोऽमुरा) Ts विस्यन्त
 युचयसुरा (for °) — (L 1393) Ds s पदानाश्च (for
 पदा काश्चिद्) Ds अयोधयन् (for अयोधयन्) Ds परामुन्य

अपरे दैत्यमालोकाय भयत्याणानवासृजन् ॥
 तस्मिंस्तथा वर्तमाने युद्धे महति दारुणे ।
 रथोद्यवाजिनगाना सुराणा च महाहवे ॥
 कुञ्जम्भो दानवप्रेक्षो हाशयादित्यमाहवे ।
 जघानाचलसकाशो मत्तगणविक्रमः ॥ [1400]
 देवसेनासहस्राणि सरथानि महाहवे ।
 तस्य बाणपथ प्राप्य नाथ्यवर्तन्त सर्वशः ॥
 प्रणेदुः सर्वभूतानि यभुः सतिमिरा दिगः ।
 देवानामजयः क्रूरः प्रत्यदगत दारुणः ॥
 अश्वश्च दानवेन्द्रस्य जघानोत्तमविक्रमः । [1405]

अनीक वक्षसाहस्य वृक्षराणा तरतिनाम् ॥
 आपतन्त गजानीक कुञ्जम्भो वीक्ष्य दानवः ।
 गदापाणिगरोहद्रयोपस्यावृदिमः ।
 जट्टिसारमयी गुर्वां प्रगृह्य महतीं गदाम् ।
 अश्वद्रवद्रजानीक व्यादितास्य इवान्तक ॥ [1410]
 स गजानन्दया निग्रन्थचरत्समरे वली ।
 कुञ्जम्भो दानवप्रेक्षो गदापाणिर्वलधिकः ॥
 विशीर्णदन्ताश्च बहुभिन्नकुञ्जमाश्च वारणान् ।
 अकरोहानवप्रेष्ठ चन्द्रियोदित्य तापली ॥
 कुञ्जम्भस्य च येऽमात्या दानवा योर्विक्रमाः । [1415]

महाहव (for ^h) — (L 1394) Ks B Ds Ts Gt Ms &
 भीषणवद् (B Ms 'व'), Ks Ts Vs & Dn Ds & s & च
 भीषण, Ti क्षपीडवद्, Gs अक्षोष (for च क्षीप) — (L
 1395) Ds दूतसतो (for कन्तसम) Ks ऊरुपथम् गृहीत्वा
 च (for ^h) Ks Dn विपतन्ति, Vs प्रापयन् Ds म्वपयन्,
 Ds प्रपयन् (for 'तन्ति) — (L 1396) Bs & Ts Gt s-
 Ms & सैन्य (for हस्य) Ts Gs & Ms & सप्तमयजन् (for
 (for वाचाजन्) — (I 1397) Bs & Ts Gs & Ms &
 तस्मिन् वरतमाने दै (for ^h) — (L 1395) Ks & Ks Vs
 Dn Ds Ds & s & Ts Gs जघाना (for सुराणा) Ks Ks
 Vs & Ds & s & महाहव (for 'क्षेप) — After line 1396,
 Ks ms ad addi oolophon [Adhy name विलक्षयेन
 विरोचनसम्राज — Adhy no 28]

While Ds ms after line 1398

79** सुराणा कस्यननकयपतमशो वृषि ॥

— Before line 1399 Ks ms वैद्यपायव — (L 1399)
 B Ts Gt s- Ms & विलि (for दामय) Ks Ds सोमम्,
 Ks Ds सोमम्, Ks हस्तम् (for हसम्) Ds स मन्त्राश्च
 महाहवे (for ^h) — After line 1399 Ks & Na Vs &
 B D Ts ms

80** योद्यमानात् समरे नृप प्रविष्टुष दया ।

— Ks om line 1400 — (L 1400) Ks Ts & Gt s-
 Ms & विद्याव (for जघान) Ts & Gt s- Ms & om line
 1400 Ds मातङ्ग (for वारण) Ks & Ds निरवन (for
 विक्रम) — After line 1400, Ks B Dn Ds Ds & Ts &
 Gt s- Ms & ms

81** रघुनिरिषितैस्तीक्ष्णै र्शर्ववृक्षिणायुषै ।

[Ts & Gt s- Ms & om line 1st B नीक्ष्य, Ds दावेद्
 (for दैर्) Bs & Ts Gt & Ms & जायते (for आनुये)]
 — Ks om line 1401 — (I 1401) Ts Gt सैन्य (for

मेना) — (L 1403) Ds बाहुपय (for राज) Ds
 [मज्जवर्तव्य, Ds न्यवनन्त (for [मज्जव] — (L 1403)
 Ks & Ds वचुयुद् (for वचु स) — (L 1404) Ks & Vs &
 B Ds Ds Ts & Gt s- Ms & सप्त (for हूर) Ks Ds & Ts
 प्रपययत्त दारुण Ts Gt & Ms प्रपयत्त सुदा, Gs & प्रावर्तत
 सुदा (for ^h) — Ks om lines 1405-1407 — (L
 1411) Gs जनैक (for कनीक) — (L 1407) Ks om
 (hapt) lines 1407-1410 Ks Ts Gt & Ms & हस्य, Vs
 वाम (for वीक्ष्य) — (I 1409) Ds वरातोहान्, Ds गजा
 रोहाव Ds अशरोहाव (for अशरोहद्) Ts & Gt s- Ms &
 अयनीर्व महावे Ti Gs 'आ'मो, Gs अवहृत्य महावेरो (for
^h) Ks- Vs Ds Ds & s & रथयो रथिना वर (for ^h)
 — (I 1409) Ts Gt सारम् (for शस्त्र) Gs दावी (for
 गुर्वी) — Ts Gt & s om line 1410 — (I 1410) Ts Gs
 Ms & अश्वधावद् (for 'वद्) — (L 1412) Ks वराग्वक,
 Ks 'विष् (for विष्) Ts Gt s- Ms & वृण्वपणिरिषाम्भ
 (for ^h) — Ks om lines 1413-1414 — (L 1413)
 Ks B Ds Ts Gt s- Ms & विशीर्णदन्ता (Gt 'कुम्भ') बहवो
 (for ^h) Ks Ts Ds Ts Gt & Ms & तयावे, Ds च हाव,
 Bora Poona eds U(ed) ॥ दाहनाय (for च वार) Ds
 Ts Gs & मिष्ट (Dn 'कु'प्यालयावे (for ^h) — Ts Ts
 Gs & Ms & om line 1414 — (L 1414) Ks हल्ली,
 Ds हावनी (for तावली) Ks Ds & गदापाणिर्वलधिकः
 Ds तट्टियैतावली महाव (for ^h) — After line 1414,
 Vs & B Ds (n art) Ts & Gt s- Ms & ms

82** विशीर्णदन्ता बहवो भिन्नकुञ्जमाश्च वारणान् ।

कुञ्जमेवादिवा याया व्यद्रवन्त दिशो दश ॥

[Ks B Ts & Gt s- Ms & om line 1 — For line 1,
 Vs solum]

82A** विशीर्णदन्ताश्च बहुभिन्नकुञ्जमाश्च वारणान् ।

— (I 2) कटवन्ती, Gs व्यद्रवन्त (for व्यद्रवन्)]

नाराचैर्विधैस्तीक्ष्णैरपास्य गजगोपिनः ॥

धुरिः क्षुत्प्रेमहेक्ष्य पीतैरञ्जलिषेः शितैः ।

चिच्छेद चोत्तमाद्गानि पुञ्जम्भो दानवोत्तमः ॥

शिरोभिः प्रपतद्भिश्च गगनं प्रत्यपूर्वेण ।

अरमवृष्टिरिवामाति यादुभिश्च सहाङ्कुशैः ॥ [1420]

हृतोत्तमाद्गानि स्क्न्धेषु गजानां गजगोपिनः ।

अदृश्यन्त महाराज ताला विशिरसो यथा ॥

आपन्नन्तं महानागमशालासुरसक्तमः ।

जघनैरेषुणा मुदुस्त्वहः स विमुखोऽभवत् ॥

विगाहैर्वं गजानीकं पुञ्जम्भो दानवोत्तमः । [1425]

रिनिहन्मरुतरास्तेत्यान्गदया वरिन्ना घराः ॥

एषप्रहृषयिहृत्पुञ्जम्भेन महागजान् ।

अपश्यन्त सुराः सर्वे परितानि पातितान् ॥

कुञ्जमभ्य च मार्गेषु निशीर्णास्ते महागजाः ।

धमाहवा इवेन्द्रेण निशीर्णा इव पर्वताः ॥ [1430]

अपश्यन्निदृशाः सर्वे मूर्धिमन्तमिगन्तकम् ।

गन्धादेनास्य दीयन्ते सिंहरथेतेरे मृगाः ॥

स यमो वां गदा विघ्नस्तोक्षितं गजगोपितैः ।

व्याधितारथोऽनदृश्यद्वो रौद्ररूपो भयानकः ।

विशीडमानो गदया रणमध्ये महासुरः ॥ [1435]

गोपाल इव दण्डेन बालयन्स महागजान् ।

कुद्धं कालमिमाफासो दण्डमुद्यम्य दाननम् ।

अपश्यन्त सुरा सर्वे कुञ्जम्भं भीमविह्वलम् ॥

हत्वारोहासु वरान्ये प्रभिन्ना वारणोत्तमः ।

— Ts Gs a s Ms s om lines 1415-1420 — (L 1415) Nī : च ये क्षाये, V : च वेष्मन्त्या, Ts Gs महामाया (for च वेष्मन्त्या) Ds कुपयस्त्वह वेष्मन्त्या (for ") B Ds Ts Gs दाना (for विजना) — (L 1416) Ds s विमहेक्ष (for विमहेक्ष) Ks रथाव, Ns V : B s Ds Ds s Ts Gs अरमवृष्ट, Bs Ds अपान (for 'ख) — (L 1417) Ks s Ds s शरी, V : धुरि (for धुरि) Ks Dns Ds Ts Gs पतिहृ, Ns : दीनैर (for पीतैर) Ks अङ्गुलिकै (for अङ्गुलिकै) Bs तया, Ds द्रष्टे (for शितै) h : दीनैरङ्गुलिकै शितै, Bs दानैरङ्गुलिकै (for ") — (L 1418) h : दानवाधिप (for 'वोत्तम) — (L 1419) Ks प्रपतयन्, Ns : इष्यत, Bs s समपूर्वत, Ds प्रतिपूर्वत (for प्रत्यपूर्वत) — (L 1420) Lom Poona eds G(ed) अफासो (for आभाति) Ks बहुभिश्च महाकुशै — (L 1421) Ks s Ns s V : B Ds Ds Ds : हृतोत्तमाद्गानि (for हृतो) Ds s गोपिनान् (for 'न) — (L 1423) Ns Ts Gs s Ms s महाविह्वल, Dns Ds 'भागम् (for 'नागम्) Ks Ds लगाम्, Ts Gs s अशं दु, Ms अशान्, Ms आशे तु (for अशान्) — Ks Ds om (hapl) lines 1424-1425 — (L 1424) B Ts Gs निर्याप (for जघन) Ts Gs s Ms s विद्यापैकेषुणा गद (Gs गदो) (for ") — (L 1425) V : [उ]म (for [उ]म) Ts पुञ्जम्भो दानवेष्वर (for ") — (L 1426) Ks प्रवत् (for प्रवत्) V : Ds सौम्यान् (for सौम्यान्) Ns विनिहन्मरुतरास्तेत्यानि, Bs Ds Ds Ts 'मन्वयस्त्वह (for 'स्ते) ज्ये, Ts Gs s Ms s 'मन्वयस्त्वह (for ") Bs s Ts Gs s Ms s गदिना, Ts रगेना (for वरिन्ना) Ks वली (for वर) Gs गदया दानवोत्तम (for ") — (L 1427) Ks Gs एषप्रहृषयिहृत्पुञ्जम्भेन (for ") Dns महाग

जान् Ds 'गजान् (for 'गजान्) — (L 1428) Ks Ds s अपश्यन्त सुरा सर्वे, Ts Gs s Ms s 'इयच्छिरास्तत्र (Gs Ms 'ता सर्वे), h : वनिहन्मरुतरास्तेत्यानि (for ") — Ks Ts Gs s Ms s om lines 1429-1430 — (L 1429) Ds मार्गेण (for 'वु) Ks s Ds : कुञ्जमभ्येषु मर्मेषु (for ") Ks s Ds s विशीर्णास्ते, h : Ns विशीर् (for विशी) — (L 1430) Ks वये-दृश्य, Bs Ds वदे Ds 'ये 'द्रेण, Ds वदे (for 'द्वे) Gs कुल (for 'द्व) — (L 1431) Ks s Ds s Ts Gs s Ms अमयन्त सुरास्तं च (Ts Gs 'स्तत्र) (for ") Gs पर्वतानि पातितान् (for ") — (L 1432) Ns s Dns Ds Gs [म]स्य दीयन्तः, B Ds Ts व्यशीरन्त, Ds : [म]स्य शीयन्ते (Ds 'हन्) (for [म]स्य शी) Bom Poona eds G(ed) गजालया व्यवर्धन्त (for ") — (L 1433) Ds s (marg) Gs स ज्वायसी, Bs Dns म द्वायसी, Ts दीहायसी, Gs सोऽप्यायसी (for स यमो वां) Ds स द्वायसी मर्मे विघ्नत्, Ts Ms s शैकवा (Ms शैका) यसी गदा विघ्नत् (for ") Bs Gs Ms s दक्षिण (for मो) Ts Gs s उक्षिता मयसो शितै (for ") — (L 1434) B Ds Ts s Gs s Ms s रौद्रं रूपमधारयत् (for ") — After line 1434, Ks s Ns s B Dns Ds Ts Gs mas

83** यथा हि यमराजं प्रताना संरुषे सुरा ।

[Dn द्र (for दृ)]

— (L 1435) Ks V : Ds विशीडमानो, Bs Ts Gs s Ms मार्गे, Gs Cal ed मर्मे (for विशी) Ds बल (for रण) Ks Ds महागज (for 'सुर) — Dns om line 1436 — (L 1436) Ds कालयन्, Ds s 'कालयन् (for 'काल) Ts Gs s Ms s कालयामान कुञ्जान् (for ") — (L 1437) K Ns B Dns Ds Ds : Ts [म]काले, Ns

ते हन्यमाना गद्या बाणेनैव भूषविश्रुताः ॥ [1440]
असहन्तः कुजम्भस्य गदावेण महाहवे ।
स्वान्यनीकानि मृदन्तः प्राद्वन्त महामजाः ॥
महावात इधाभ्राणि विधमन्मद्या गजान् ।
अतिष्ठसमरे दैत्य कालः सर्वको यथा ॥
ततः सर्वाणि सैन्यानि देशराजस्य शासनात् । [1445]
अभ्यद्रवन्त दितिजान्मन्त्रो भेरयान्परावन् ॥
तं बलीधमपर्यन्तं देवाना सुदुरासदम् ।

रथनागाश्वकलिल खड्गदुद्धमिन्विनम् ॥
आपवन्त सुदुष्पार रजसा सर्वतो द्रुतम् ।
सैन्यसायकक्षीभ्य वेलेव प्रकालयम् ॥ [1450]
नदाभ्यर्थमपश्यन्त अश्रद्धेयमिवाद्भुतम् ।
वरीणां प्रतना सर्वा माथा सरयुञ्जराप ॥
आचार्य समरेऽतिष्ठकुञ्जमस्तस्या बली ।
सैन्यार्णव देवनाना गिरिर्मरिखाचलः ।
अनीकानि कुजम्भस्तु गद्या सन्यपारयत् ॥ [1455]

V₁ = [आ]यान्त (for [आ]काशे) K₁ V₁ = Ms दावन् (for 'दन्') — (L 1438) K₁ अपश्यन्तु सर्वे (for ' ') — (L 1439) K₁ D₁ इत्यारोहस्य (for इता) V₁ = सु तत्राप्य, G₁ तथा चान्मात् (for सु तत्राप्ये) G₁ इत्यारोहो कथा चान्मात् (for ' ') M₁ दावन्ते (for प्रतिज्ञा) G₁ = प्रतिज्ञाकारोक्तान् (for ' ') — T₁ U₁ = Ms om lines 1440-1442 — (L 1440) D₁ पीडिता (for विहता) K₁ = D₁ = रणमये महासुरे (for ' ') — D₁ om lines 1441-1442 — (L 1441) T₁ M₁ = वासहन्त (for अहन्त) — (L 1442) D₁ प्रहन्त, D₁ सुवन्त (for कुञ्ज) M₁ = प्रतिष्ठन्त (for प्राद्वन्त) — (L 1443) K₁ D₁ च्यवन्त, D₁ T₁ G₁ = Ms विवन्त, D₁ विवन्, T₁ इविन्, M₁ विवन्त (for विवन्) — After line 1443, T₁ G₁ = Ms = 325

84** अभ्यधावज्जलजि स्वाविताल हवान्तक ।
— (L 1444) K₁ D₁ D₁ T₁ G₁ = Ms = तुमुले, K₁ N₁ D₁ = G₁ तुमुले, D₁ तुमुले (for समरे) — After line 1444, K₁ N₁ V₁ = B D₁ D₁ = G₁ = T₁ ms an addl colophon [Atonson of the Eyo Ka V₁ D₁ D₁ = (marg) — Atonson of Alala V₁ = B D₁ D₁ = : — Sub-paran K₁ N₁ V₁ = B₁ = D₁ D₁ = : : वासनन्, D₁ वासनप्रावुमोव, — Adhy name V₁ = B₁ D₁ D₁ दैवासुरमसाम, D₁ सुद्वयनन्तम् — Adhy no V₁ 343, D₁ 236, D₁ 253, T₁ G 306]

Before line 1445, some Mss ms वैशपायन — (L 1445) T₁ G₁ = Ms = देवाना वाकशासनान् (for ' ') — (L 1446) T₁ G₁ = Ms अभ्यवर्तन्त, G₁ 'वर्तन्त, M₁ 'द्वयन्त (for 'द्वयन्त) K₁ त्रितिज (for 'जान्) T₁ M₁ = रजतो, G₁ = प्रवतो (for नदन्तो) D₁ नदन्त सिंहसुता (for ' ') — After line 1446 T₁ G₁ = Ms = 325

85** गद्या हन्यमानानि बाणसत्रवर्षि च ।
— (L 1447) D₁ सुमुलीभ्यः, G₁ लहं (for 'तं ')
— After line 1447, N₁ ms

86** आपतन्मपरां च समुद्रमिव पर्येण ।

— (L 1448) T₁ (mf) 325 नर (for रथ) B₁ = वादि-
सन् (for निखनम्) T₁ G₁ समुद्रीणं महावलम्, T₁ G₁ =
= पण्डितसमाकुलम् (for ' ') — T₁ G₁ om, lines
1449-1453 — (L 1449) K₁ सुदुष्पार, D₁ च दुष्पार,
D₁ सुदुष्पार (for 'वरा) K₁ D₁ रजसा (for रजसा)
— (L 1450) M₁ कसलान्यम् (for सररा) V₁ B₁ = D₁
(marg) T₁ G₁ = Ms = समुद्रमिव पर्येण (for ' ') — D₁
om lines 1451-1453 — (L 1451) D₁ अपयं हन्, D₁
'द्वयन्तु (for 'द्वयन्त) T₁ G₁ = Ms = तत्राश्वयमपश्यन्ते, G₁
तत्राश्वयमपश्यन्ते (for ' ') M₁ नैयदातमयैविका, T₁ G₁ =
Ms = चरन् (for 'वा) M₁ = 'अश्रद्धेयमद्भुतम् (for ' ') — T₁
G₁ = om line 1453 — (L 1453) N₁ पृथिवी (for
पृथ्वी) D₁ सप्तत (for सर्व) — D₁ M₁ = subst. for
line 1452 B₁ = D₁ G₁ ms after line 1451

87** रथनागाश्वकलिल समुद्रीणं महावलम् ।
[G₁ M₁ = समुद्रीणं महावलम् (for ' ')]
— (L 1453) N₁ D₁ आचार्य for आचार्य T₁ D₁ T₁ =
G₁ = Ms = आचार्य सरसा सर्वे (for ' ') K₁ V₁ हुनन्ते
(for 'म्भन्ते) B₁ D₁ T₁ = Ms = हुनन्तो बलिनां
वर, G₁ न्यो दावलोचन (for ' ') — (L 1454) K₁ N₁
V₁ = सु देवानां, D₁ D₁ = च देवानां (for देवताना) D₁
D₁ अतिष्ठसमरे दैत्यो, T₁ = G₁ = Ms = अतिष्ठसुमुली
दैत्यो, G₁ अतिष्ठद्वान्तो दैत्यो (for ' ') K₁ = D₁ अश्व
(for अश्व) — After line 1454 T₁ G₁ = Ms =
ina an addl colophon [Sub-paran T₁ G₁ = Ms =
वासनप्रावुमोव — Adhy name G₁ त्रिविकनेवकुञ्जमोक्ष-
द्रवकुञ्जम् — Adhy no T₁ G₁ 302, U₁ = 303, G₁
306, M₁ 18]

— Before line 1455, some Mss ms वैशपायन — K₁
B₁ T₁ = G₁ = Ms = om line 1455 — (L 1455)
K₁ B₁ D₁ अनीकानि, Poona ed G(ed) त्रिन् (for
'निनी) N₁ अनीकितो कुनमेन (for ' ') K₁ सन्यवर्तन्त
(for 'वापयत्) — After line 1455 D₁ D₁ (=
Bom. Poona eds G(ed) ms

तस्मिन्नुवा वर्तमाने सप्रहारे सुदारुणे ।
 असिलोमा हरिश्चैत्र जघ्रतुलौ परस्परम् ॥
 असिलोमा तु वलयान्दानवो दानवाधिपः ।
 देवसैन्यस्य सार्यस्य धूमकेतुरिष्योऽप्यतः ।
 तपत्यर्क इवामोघः सुरसैन्यानि सयुगे ॥ [1460]
 सहस्ररश्मिप्रतिमो दानवस्य रथोत्तमः ।
 शरैर्मेष इवारपेदानीकं प्रतापवान् ॥
 शरीररश्मिभिर्दन्ति प्रतपद्भोरविक्रमः ।
 शैलः क्रूरो दुराधर्षो दुर्गन्धो ध्वजिनीमुखे ॥
 युध्यते दैवते, सार्धं प्रसमान इव प्रभुः । [1465]

उपेयुर्ध्रुवद्वानो मृचमानो महागजान् ॥
 सुपणामुत्तमाङ्गानि प्रचिनोति महाबलः ।
 प्रसन्दैवतसैन्यानि शरदद्गुं प्रतापवान् ॥
 असिनिष्ठश्चन्द्रश्चापव्याघ्रान्नोऽसुरः ।
 परशधनस्यः श्रीमान्मृदद्वापूरितध्वनिः ॥ [1470]
 तिष्ठते दानवश्रेष्ठ सयुगे व्याघ्रवद्ग्री ।
 मौर्वीधोपः सनयितुलः वृषत्कप्रथितो महान् ॥
 चतुर्विधुद्गुणाटोपो महामेष इवापरः ।
 इन्द्रसत्तगरो घोरो बाहुमाहो दुरासदः ॥
 काशुर्कोर्मितरणीयो गणात्पर्वतमहाहदः । [1475]

88** सा तथा वारिता सेना विह्वलाभूत्स्त्रिधमा ।
 — (L 1456) B: s T: s G: s M: s देवा नु संमहारे वै,
 G: सेना नु वर्तमाने वै (for °) G: महाप्रतापम् (for सुदा
 रुणे) B: s D: T: s G: s M: s वर्तमाने महाप्रतापम्
 (for °) — K: s N: V: s D: s om line 1457
 — (L 1457) A: s B: s D: G: s M: दुर्ध्विष्य: N:
 कृत्ति, T: G: हृत्, T: G: M: स विषे च (for हरिश्चैव)
 N: जगत्प्रयोग्यमाश्वे, T: तुल्लाडुभाषि, T: G: s M: s
 पुष्पेता रजसूयनि (for °) — (L 1458) N: सतुद्रो
 (for दानवो) G: दानवोत्तम (for 'वाधिप') D: सतुद्रो
 दानवोत्तम (for °) — (L 1460) K: तपत्यसिद्ध: N:
 सतमोर्ध्व (for तपत्यर्क) V: B: s D: T: G: s M: s
 तमस्यर्क इवापोह (G: s 'हृत्', T: तमस्यर्क इवापोह (for
 °) A: सत्वे, G: M: देव: M: पर (for सुर) N: परते
 मयस्य सयुगे (for °) — (L 1461) N: T: G: s M:
 दानवानां (for 'पश्य' — (L 1462) T: सच: T: G: s
 M: s रणे (for शरैर) N: B: T: s G: s M: s देवानां
 (for 'क') — T: om (hapl) lines 1463 1468 — (L
 1463) B: s D: s शरीर (for 'च') K: V: s B: D: s
 प्रतपद्, K: प्रतपद्, N: D: s प्रतपद्, N: D: s प्रतपद्,
 प्रतपद् (for प्रतपद्) T: G: s M: s प्रतपद्गो G: s
 शरीरो मरुत्तन (for °) — (L 1464) K: s V: s B: D:
 G: रौद्र कुद्रो: K: रौद्र शीघ्र: V: D: रौद्र कुद्रो: (for
 रौद्र कुद्रो: D: सुदर्भो (for दुराधर्षो) B: D: s दुराधो
 (for दुराधर्षो) D: M: रजनी (for रजनी) — D: om
 line 1465 — (L 1465) N: B: s D: हरिणा (for दैवते)
 T: G: s M: s हरिणा सुपयने सह (for °) N: [मजल
 (for प्रभु) — (L 1466) K: s B: D: s मर्दमानो,
 V: मृचमानो (for मृचमानो) T: G: s M: s वर्तमानो
 रथोत्तमे, G: s वर्तमानो महाश्वे, Bom Poona eds G(ed.)
 समारह महागजम् (for °) — (L 1467) M: s om

lines 1467^a-1468^a B: s प्राचिनोऽसु, D: प्राचिनोऽसु, D:
 प्रयुजोति (for प्राचि'), K: D: सुरदद्गुं प्रतापवान् (for °)
 — (L 1468) B: s T: G: s प्रसमान स हैन्यानि, G: s
 प्रसमानस्यु सै' (for °) D: om lines 1468^a-1470^a, K:
 शरदद्गुं (for शर) — After line 1468, G: ms

89** शकचापमहाचापो महामेष इवासुर ।
 — G: om line 1469 — (L 1469) D: मजिह्वलश्च (for
 'पिह्वल') D: T: G: दुराधर्षश्च, G: M: महातीक्ष्ण (for
 चन्द्रमयश्च) K: मजिह्वलश्च, T: G: मजिह्वलश्च, T: G: मजिह्वलश्च
 (for °) K: N: D: चापध्यापो दुरासद, T: G: चापध्यापो
 अयंकर, T: G: चापध्यापो महासुर, G: चापध्यापो महासुर,
 M: s चापध्यापो दुरासद (for °) — (L 1470) A: s
 N: s V: s B: D: D: s परशधनस्य (for 'मज') G: s
 बलीवतासरो घोरो (for °) G: om lines 1470^a-1474^a,
 G: om lines 1470^a-1474^a K: D: मृदद्गुं चरितध्वनि (for °)
 — (L 1471) B: T: s G: s M: s मजिह्वलश्च (for
 'वादीक') (for °) T: G: M: s मजिह्वलश्च इवाह्वे
 (for °) — After line 1471 T: s G: s M: s ms

90** वृषत्कवृष्टिरप्योरो उपायम मजिह्वलाम् ।
 शकचापमहाचापो महामेष इवासुर ॥

[(L 1) T: वरीतो, G: M: प्रेरितो (for 'वृष्टिमान्')
 T: G: M: उपायम (for 'उपाय')]
 — (L 1472) V: s II वृष्टो D: s वृष्टो (for प्रथितो)
 K: s D: s वृषत्क वृष्टो महात्, N: वृषत्कवृष्टो महात्,
 D: s वृषत्क वृष्टो महात्, D: क वृष्टो महात् D: क
 मजिह्वलश्च (for °) — T: s G: s M: s om lines 1473-
 1474 — (L 1473) K: s चतुर्विधुद्गुणाटोपो, K: N: 'द्वजा-
 ध्यापो, N: 'द्वजाध्यापो, V: 'द्वजाध्यापो, D: 'द्वजाध्यापो, D:
 'द्वजाध्यापो (for °) — (L 1474) A: s इन्द्रया, V: B: s
 D: T: G: M: बलीव (for वृषत्क) D: इन्द्रयासारापोरो,
 G: काशुर्कोर्मितरणीयो (for °) K: om lines 1474^a-

गदासिम्बकरो रौद्रो ज्यावेल शिशिलोऽणवः ॥
 पदातिमीनं सुमहागजिगेतुद्रुप्रोपवान् ।
 ह्यागजान्पदातींश्च रथाश्च वरसा बहून् ॥
 न्यमजयत्स समरे परवीरान्महारथान् ।
 आश्रययत्स देवीचान्दारुणो दानवेधर ॥ [1480]
 प्रामर्देत् युधि श्रीमान्युधि श्रेष्ठो युधि स्त्रियः ।
 अपश्यन्निदशाः सर्वे शुद्धजान्मन्दप्रभम् ॥
 सनद्धं तत्र युध्यन्त शूलन्तमिष पावकम् ।
 मध्यदिनागतं सूर्यं ज्वलन्तमिष तेजसा ।
 न शेकु सर्वमूतानि दानयं प्रसमीक्षितुम् ॥ [1485]
 यथा प्रलूढैर्धर्मान्ते दहेत्कश्च हुताशन ।
 तथा सुरवरान्दैर्यो दहते बलतेजसा ॥

वेवाना दानवाना च बल नर्देति वारणम् ।
 विमूढमयवत्सर्वमानुल च समन्तम् ॥
 तत्र शूरा वल्लोदरा हस्त्यधरयधूताः । [1490]
 आर्यां बुद्धिं समादाय न त्यजन्ति महाएम् ॥
 वदुस्त्रिजलक युद्धममवलोकमर्हणम् ।
 देवदानवयो सरये रथिरभानकर्तृमम् ।
 न दिश प्रत्यजानन्त भयमाहूनिपीडिताः ॥
 अक्षयताश्च विविधानवानवाना तदा रणे । [1495]
 अन्योन्यं भूदचिन्तानि निजमुन्मत्तदुष्टीकृताः ।
 स्वान्परान्नाभिमानान् विमूढाः शम्भवाणम् ॥
 शिरोरुहेषु समृष्टा कश्चिच्छूयस्य सयुगे ।
 शूरभिनन्ति मूर्धानं सदृष्टीयुवाननम् ॥

1476^a K⁴ N² s V¹ B¹ D¹ D² D³ s s s बलभ्राह्मो, V² बलं, D⁴ बलभ्राह्मो (for बलभ्राह्मो) G¹ शिशिलो बरोपल (for^a) — G² om line 1476 — (L 1475) N¹ B¹ सरवीधर G² निद्रावर्तो (for सरवीधो) T¹ दानवर्त कपोल T² G¹ M¹ दुरागतं वताविल, M² दुरावर्त बरोपल (for^a) — (L 1476) T² D¹ s s M¹ s नकरो हेमो; G² रौद्रो (for 'रो रौद्रो) K² ज्यावेल निक्षया महाद्, N² 'ल शिशिलोद्गुन N² D² D² s G² M² 'ल निक्षयोदत (M² 'लुत), D² बाणशिशालाग महाद्, T² G² ज्यावेल बाणिकपद्म, T² ज्यावोय बानिकद्वत, L¹ s ज्यावोय बानिकपद्म (for^a) — (L 1477) B¹ भाराव (for वराति) T¹ G¹ s भाराचमीनो द्वीपाष्टे, G² भाराचमीनो द्वीपष्टि M² s भाराचमीनो द्वीपष्टि (for^a) N¹ सतुहुनुमिनिखव (for^a) — (L 1478) K² सवहमा (for तरसा) — (L 1479) N¹ सिमर्दमान, D² न्यमजयत्स (for 'न्यम्) D² न्यमजयमरे सर्वान्, M² s T² s G² s s M² s 'वत मयागे (for^a) K² D² परवोरे (for 'वीरान्) T² परवीरथारुद्, T² G² s s M² s देवर्देव (M² 'देव' प्रयाप्त (for^a) — (L 1480) K² दैर्घ्यागज D² देवाक्ष (for देवीपाद्) K² समरे N² s s B² D² s दानवो; D² दानवान् (for दानवो) D² समरे वीरदुर्लभ T² G² s s M² s अनेकाननं दुर्लभ, T² अनेकायेन दुर्लभ (for^a) — D² om lines 1481-1629 — (L 1481) T² आमर्देयद् (for 'दं) T² G² s s M² s आमर्दंरारा (M² 'तमरे) श्रीमोक्ष (for^a) K² s B² D² T² G² महावल N² अमानम्, D² D² युधि शिरा (for युधि स्थित) B² D² दैर्घ्यधो महाभार (B² 'वल्) T² L¹ s s M² s तदा दैव्य महावल (for^a) — (L 1482) G² M² s रथम् (for प्रमम्) — (L

1483) D² सवह (for सवह) T² G² s प्रमिद् युधमानं त, G² s M² सवह युधमानं त (for^a) — (L 1484) B² D² तपत्सु (for उत्त) T² G² s s M² s प्रमत्तमिवापत्ता (for^a) — (L 1485) B² s T² G² सैन्यानि (for युवानि) N² यवी तु सर्वसैन्याना (for^a) N² T² G² s s M² s प्रतिवीरिण्युद् (for प्रमर्द) — (L 1486) N² V² s B² s T² प्रदोरे (for^a) T² G² s M² s वानोर्दो (for 'वले) G² s यथा प्रदोरे यवोरे (for^a) D² दहद् (for 'दहद्) — (L 1487) K² B² G² [म]सुरवोरे (for सुरवार्द) N² यथा सुर प्रवर्धति (for^a) N² सवहय तयो यथा (sic) V² s B² T² G² s s V² s 'वहति व्याघ्रतमया, D² दहते ह्यसु (for^a) — T² G² s s M² s om lines 1489-1503 — (L 1488) K² D² तद्वि, D² मर्देति (for मर्दिनि) N² तद्वत् मतिवदन्त्युद् (for^a) — (L 1489) N² साधुर्द मयवत्त (for^a) — (L 1490) Rom. Prona eds C(ed) दूतव ले (for तत 'दूता) K² अनेकमिन्ता (for 'दया) N² बल (for 'वल्) V² वरुण, V² वरुण (for 'वर्णता) T² G² हसवधरप्रमाणता (for^a) — (L 1491) K² D² [म]देव जन्त (for 'वल्) K² V² B² महावल, V² वल् सवध, B² s महाद्वम् (for 'वल्) — (L 1492) K² D² उज्जि अजिकं, T² उज्जिअजक (for 'उज्जिअज) V² मर्दिन्यवर्ध सुदम् (for^a) N² अलीर्द्विजनीकमम् (= c) (for^a) — (L 1493) B² s T² G² घोरे (for 'देव्य) — (L 1494) B² s म दिश मप्रजानन्ति (for^a) V² शिराणि (for 'शिराणि) — (L 1495) K² s s V² s B² D² s सवधमर्द, Rom. Prona eds C(ed) सवधमर्द (for 'अक्षयता) T² G² त्रिदया सवधमर्द (for^a) V² तु सयुगे D² महावत् (for 'तदा रणे) N² G² दहवत्त सवधमर्द, B² T² वल् दहद् T²

वाहुभिर्मुष्टिभिश्चैव यञ्जकल्पैः सुदारणैः । [1500]
 प्रहरन्ति रणे वीरा आत्तञ्जलाः परस्परम् ॥
 योधप्राणहरे रीद्रे स्वर्गद्वारविघट्टने ।
 संकुले सुमुले युद्धे वर्तमाने महामये ॥
 हयो हयं गजो नागं वीरो वीरं महादेवे ।
 अभ्यद्रवक्षिपांसन्तो ह्यसमञ्जसमाहवे ॥ [1505]
 अमुखात् सुराधिव बिभ्रमाख्या महारथाः ।
 लुहन्तः समरे प्राणाभिजग्नुरितरेतरम् ॥
 मुकुटेशा विक्रयचा विरयाश्चिप्रवायुंषाः ।
 हस्तैः पादैश्च युध्यन्ते दानवास्त्रिदशैः सह ॥
 हरिस्तु निशितं भङ्गं प्रेषयामास संयुगे । [1510]

स तस्य घनुषः कोटिं छित्त्वा भूमाग्रपातयत् ।
 पुनश्चापि प्रपत्तानां शवानि नतपर्वणाम् ।
 प्राहिणोत्सहसा तस्य दानवेन्द्रस्य संयुगे ॥
 तस्य देहे विमुक्तास्ते मारुतेन समीरिताः ।
 मग्राधकाया विविगुः पन्नगा इव पर्वते ॥ [1515]
 स तैर्निपतितैर्गात्रैः क्षरद्भिरसृगव्ययम् ।
 यनो दैत्यो महाबाहुर्मैरुषांशुमिनोस्त्रजन् ॥
 ततोऽसिलोमा संकुडः प्रहृग्नान्यन्महद्भज्जुः ।
 रुक्मपुङ्गवाश्च निगिताम्रेपयामास सायकान् ॥
 तैस्तु मर्मसु विव्याध सर्पानलक्षिणोपमैः । [1520]
 गात्रं संछादयामास महाभैरिव पर्वतम् ॥

महारणे (for ^a). — (L. 1496) \tilde{N}_2 मुक्कपारास् (for मुक्कपारास्) — (L. 1497) K_2 B Ds [कोम्यजान्म], \tilde{N}_1 स्ववर्तन् (for [म]विजानन्ति) \tilde{N}_2 B₂ s T₁ Gs वैजसा (for -पाणय) D₂ मूढा शकाक्षपाणय (for ^a) — (L. 1499) K_2 शिपिष्ठिवाविमुर्धन, D₂ शूरान्धिषविवि (for ^a) \tilde{N}_2 B₁ Ds -पुदानन् (for 'ननम्') — (L. 1501) Ds दूरा (for वीरा) \tilde{N}_2 ह्यन्तश्चाः, B Ds ह्यन्तः; Ds शकाहला, Ds नष्टका (for जात) — (L. 1601) K_2 स्वर्गद्वारायपादने, K_2 Ds 'द्वारायपादने'; K_2 V₂ B₂ Ds D₂ s s T₁ Gs 'द्वारायपट्टने', \tilde{N}_2 स्वर्गद्वारेजपादने, \tilde{N}_2 'द्वारोपपट्टने (for ^a)' — (L. 1503) Ds Gs अयावहे (for महाभये). — K_2 om line 1504. — (L. 1504) T₁ G₂ s गजे नागो (for गजो नाग) — K_2 s Ds om (hapl) line 1505 — For line 1505, B T₁ s G₁ s s M₂ s subst;

91** अमिद्राव वेगेन ग्वहवधैवमष्टिकात् ।

[T₁ G₁ M₂ [र]जन् (for [व]जन्)]

— (L. 1506) T₁ G₂ s महावडाः (for 'रथा'). T₁ G₂ s M₂ s विज्राम्या महावडा (for ^a) — (L. 1507) Bom. Poona eds G(ed) लुडु (for लुडन). B T₁ G₁ 4 s M₂ s दारुषन्तो (G₂ M₂ स्ते) रणे प्राणान्; T₁ G₂ वरुषन्त विजाम्या (for ^a). — (L. 1509) \tilde{N}_2 V₂ s च युष्पन्ति; B₂ s T₁ G₂ मयुष्पन्त (for च युष्पन्ते). Ds हस्ते पदेभ युष्पन्ते; T₁ G₂ s हलप्रादियुष्पन्त (for ^a). — (L. 1510) K_2 s s D₁ G₁ s M₂ s हसिस्; T₁ हसिस् (for हसिस्). K_2 प्रेषमान स संयुगे (for ^a). — (L. 1511) T₁ G₂ s चापि; G₂ M₂ s चारय (for तन्व). T₁ G₂ उत्रवा भूमिमचामयः; T₁ G₂ 4 s [उ] G₂ [मि] (वा भूमिमचामयः); M₂ s छिवा भूमिमुपाविता (for ^a). — (L. 1512) B₂ s T₁ G₂ s s

M₂ s नवायानि; T₁ G₂ सवायानि (for पुनश्चापि). — (L. 1513) B₂ धीमत् (for संयुगे). — (L. 1514) K_2 s \tilde{N}_2 B₂ Ds D₂ s M₂ s देह (for देहे). V₂ s Ds प्रमुखास् (for विमु^a). T₁ G₂ तस्य वेष्टप्रपत्तानि (G₂ 'स्ते') (for ^a) T₁ G₂ दानवस्य (for मारुतेन) T₁ G₂ s s M₂ s इविवा इहमीरिता (for ^a) — (L. 1515) B₂ s D₂ M₂ s विवगु (for विविगु) T₁ G₂ मग्राधकायाश्च बभूवुः; T₁ G₂ s s [म] G₂ सु-मग्राधकाया विवगु (for ^a) K_2 पुनगा (for वपगा). — (L. 1516) Cal ed विप्रातिरे (for निप^a). \tilde{N}_2 V₂ s Ds क्षरद्भिर (for क्षर) Ds अस्त्रावलीम्, T₁ G₂ s M₂ s 'तस्त्रयम् (for 'यस्त्रयम्'). T₁ G₂ s चवद्विभ्रास्यसयम् (for ^a). — (L. 1517) K_2 s D₂ s शुकुमे ह (for बली दैत्यो). V₂ om. line 1517-1518 \tilde{N}_2 युष्वाबादुर; \tilde{N}_2 मेरुवांतुर; B₂ Ds 'धमन्; T₁ s G₂ s M₂ s 'धार्ता; G₂ मेरुधार्ता (for मेरुधर्मन्). K_2 s D₂ [म]गजन् (for [ह]स्त्रजन्). — After line 1517, \tilde{N}_2 s Bom Poona eds. O(ed) ins.

92** पुनश्चापि प्रपत्तानां शवानि नतपर्वणाम् ।

— (L. 1518) T₁ [म]भू (for [म]ज्य). Ds प्रसज्याम्-महावज्जु (for ^a). — (L. 1519) B T₁ G₂ s s M₂ s सुनितितान्; Ds च विनितितान् (for च नितितान्) — (L. 1520) \tilde{N}_2 सवेर; B₂ s Ds तेन; M₂ s तेर (for तैस्). G₂ तैर्मर्मनिविधेयव्य (for ^a) — (L. 1521) K_2 s D₂ s स मेवेर (for महाभैर). \tilde{N}_2 महाभारीव सारुः (for ^a). — For line 1521, T₁ G₂ s s M₂ s subst;

93** सवक्षिपु इविर्वैवामानवो बरदमित् ।

[T₁ G₂ देह, M₂ s देव (for देहार). T₁ G₂ M₂ s 'वविन् (for वविन्).]

— (L. 1522) V₂ s सविज (for 'भम्). — For line 1522, \tilde{N}_2 subst.

भूयः सधाय च शर मुमोचान्तकसन्निभम् ।
 सुपुङ्गु सूर्यसकाशं वाणमप्रतिम रणे ॥
 तेन वाणप्रहारेण सधुगे मीसकर्मणा ।
 मुमोह सहसा देवो भूमौ चापि पथान् ह ॥ [1525]
 ततो द्वाहाकृताः सर्वे देवे भूतलमाश्रिते ।
 जगत्सदेवमाविष्ट यथार्कपतने तथा ॥
 परिवार तु समरे तस्य हत्वा महामुरः ।
 एकत्रिंशत्सहस्राणि योधानां दानवोत्तमः ॥
 तत्रैव तु महायुद्धं सत्सैन्यावश्रिताबुधैः । [1530]
 प्रयुद्धौ सह युत्रेण धलिना देवतारिणा ॥
 बाणयज्ञचतुष्पाणिः समरे त्वज्जीवितः ।
 आसाद्य सोऽश्विनौ दैत्य रिप्तो गिरिनिवाच ॥

वयः शङ्खमुपायमाय द्विषतां न्येमहर्षणम् ।
 ज्यायोपतललङ्घय सर्वभूतान्यमोहयत् ॥ [1535]
 ततः सङ्घट्टेमाणः शङ्खसन्द विधुषयुः ।
 यक्षराक्षसदेवीषा वृत्रस्थापि च निस्त्रणम् ॥
 गदातोमरनिर्गन्धिशशि सुहृत्परश्वधाः ।
 प्रहृष्टा व्यावन्त यक्षराक्षसनाहुभिः ॥
 तैः प्रयुषान्महाकायैः शूलशक्तिपरश्वधाः । [1540]
 भदेर्युधैः प्रचिक्षेदेव भीमवेगवैस्तथा ।
 अन्तरिक्षचराणां च भूमिप्राणां च गर्भेणाम् ।
 ज्ञेयैर्विख्यात गात्राणि देवानां प्रियदर्शनैः ॥
 द्वाासुरमुत्रोत्सर्ष्टैर्बुधा यक्षराक्षसाम् ।
 निकृत्तान्येव दृश्यन्ते शरीराणि क्षिरालि च ॥ [1545]

94** भूयश् सधायामल मयुष्ठाकालसन्निभम् ।
 — (L 1523) Ks : Dns Dns Ds : सधुङ्गु, Ns Bs Ts
 Gs Ms : सुदेव, Ds सुपुङ्गु (for सुपुङ्गु) Ns Bs Gs Ms :
 सौम्य, Gs सौम्य (for बाणम्) — Ns om line 1524
 — (I 1524) Bs : Cal ed तेन विष्ट स बाणम् (for *)
 — (L 1525) Ks Ds स तथा (for सहसा) — (L 1526)
 Bs Ms द्वाहाकृत (for 'सा') Bs Ds Ts Gs : Ms ततो
 द्वाहाकृतं सर्वैः (for *) Vs Bs : Ds आश्रिते (for आश्रिते)
 — After line 1528, Ns ins

95** तत न समीक्षितो वेपथुः प्रहृत्य ॥
 — (I 1527) Ns पक्षे, Bom Poona Cal eds G(ed)
 पथः (for 'ते') — (L 1528) Ks Ds परिवारस्य, B
 Ds Ds 'वारास्य, Ts Gs 'वारास्य (for 'वाम') Bs :
 Ts : Gs Ms : वारास्य, Ds वारास्य, Gs : सधायाम
 (for तस्य द्वाहा) — (L 1529) Gs : सधायाम, Ms :
 रिप्तो (for योधानां) — After line 1529, Ks : Ns Vs
 Ds Ds Ds : ins

96** जघन्या देव्यमानी दीप्यमान इवाकलम् ।
 प्रयुद्धं कार्युक्तं पोर गत तत्रैव प्रति ॥
 [(I 1) Ns Vs Dn Ds] जघन्या (for जघन्या)
 — (L 2) Ds जघन्या (for प्र) Bs दिव्य (for पोर)]

While after line 1529, Ts : Gs a-3 Ms a ins an
 addl colophon [Sub-paras Ts Gs Ms : वायव्यादु
 मां — Adhy nate Gs अग्निमहन्निद्रयुषम्
 — Adhy no Ts Gs 307, Gs 303, Gs : 309, Ns 10]
 — Del re line 1530, Ts : Gs a-3 Ms a ins वेपथुः
 तया — (I 1530) Bom Poona eds G(ed.) तया

(for तया) Ks तुमुले युद्धे, Ts Gs : Ms : तुमदायुद्धे
 (for तु मुहा) — (L 1531) Ks देवपरिणा (for वराता)
 — (I 1532) Ts : Gs : Ms : समरि (for 'दे'
 — (L 1533) Ds वाप्याय (for वाप्याय) B Ds Ts
 Gs : Ms : वृत्र (for दैत्य) Ts Gs : दक्षिण (for
 गिरि) — Dns om lines 1534-1535 — (L 1534)
 Ds इवाकलम्, Ts Gs : इवाकलम् (for 'वाराय') Gs द्विषतां
 तेमहर्षणं (for *) — (L 1535) Ks दारदेन, Bs Gs
 निचोरे, Ds Ts Gs Ms : चोरेण, Ds Ts Gs : चोरेण
 (for दारदेन) Ks तल्लङ्घय ज्यायोप । Ks Ds गदापार
 ज्यायोपैश्च (for *) Ks Vs [ज्यायोपैश्च] Ks : Ns Vs Dns
 Ds : [ज्यायोपैश्च] Ds [ज्यायोपैश्च] (for [ज्यायोपैश्च]) — (I 1536)
 Gs : प्र (for वि) — (L 1537) Ks : Ds तथार्क (for
 देवीषा) Ks : Ns : Vs : Bs Dns Ds Ds : [ज्यायोपैश्च]
 (for [ज्यायोपैश्च]) Ks Ds वृत्रराक्षसनिस्त्रण, Bs वीरसम
 स्त्रणम् (hypermorphic) ; Bs Ts Gs : Ms : तथार्कवसम
 स्त्रणम्, Ts वृत्रराक्षसनिस्त्रणम् (for *) — (L 1538)
 Bs Ts : Gs : Ms : वरिष (for तोमर) — (L 1539)
 Ts Gs : Ms : व्योमनि (for व्यावन्त) — (L 1540)
 Ns : Vs : Bs Dns Ds Ts Gs : Ms प्रयुषात् (for
 प्रयु) Ks महायुद्ध (for 'कापि') Ns दानवैर्बुधैर्दुर्गैः (for
 *) — (L 1541) Dns Ds वृत्र (for वृत्र) — (I 1542)
 Bs Ts : Gs Ms : सोऽश्विन (for अश्विन) — (I 1543)
 वागा (for 'वारास्य') Gs सोऽश्विनवारास्य (for *)
 Ks भूमिप्राणाः Ds 'वारास्य' (for 'वारास्य') — Ns om line
 1543 — (L 1543) Vs : Ds भीमः (for दिव) Bom
 Poona eds G(ed) दक्षिण (for दक्षिण) — (L 1544)
 Gs वृत्रायुधैः (for 'सुर') Dns मुनोपदेहः Ds चोरे ;

अथ रत्नमहावृष्टिरभ्यवर्तत मेदिनीम् ।
 गदापरिघमित्रानां देवाना गात्रसमवा ॥
 प्रच्छादयन्तं थाणोपैवृत्रं भीमपराक्रमम् ।
 ददृशुः सर्वभूतानि भानुमन्तमिवाशुभिः ॥
 तीक्ष्णरदिमरिधादित्यः प्रतपन्सर्वदेवताः । [1550]
 अत्रिध्वस्तवलयान्कुट्टः सायकैर्मर्मैर्भेदिभिः ॥
 नवतो विविधाभ्रादानर्दितस्यापि सायकैः ।
 न मोहमसुरैर्द्रव्यं ददृशुस्विदशा रणे ॥
 तेषांसिचर्मगदाभिश्च पतिप्रप्रासतोमरैः ।
 परश्वधैश्च शूलैश्च प्रवधुर्महाराथाः ॥ [1555]
 ततो धृत्र सुसक्रुदत्तेस्तदाभ्यर्दितो यत्नान् ।

अभ्यवर्णच्छित्तैर्वाणैस्तान्सर्वान्सत्यविक्रमः ॥
 तेन विशासिता देवा विप्रवर्णमहायुधाः ।
 योरमातंस्वर चक्रवृत्तासुरभयादिताः ॥
 उत्सृज्य ते गदाशक्तिशूलट्टिपरिघाशनीन् । [1560]
 उत्तरां दिशमाजग्मुस्त्रासिता दृढधन्वना ॥
 ततः शूलगदापाणिर्व्यूढोरखो महाभुजः ।
 प्रावर्तत रणे धृत्रस्त्रासयानश्चराचरान् ॥
 सत्रैस्तु महानाहुरसिगूतधरः प्रभुः ।
 अभ्यधापय दैत्येन्द्रं धृत्रमप्रतिमं रणे ॥ [1565]
 तमापतन्तं समेक्ष्य प्रभिन्नमिव वारणम् ।
 वत्सदन्वैन्निभिः पार्श्वे विन्याधासुरसत्तमम् ॥

Ds ससु (for सुतो) — For line 1544, Ns subst

97** कत्रावुधभुनोत्तुषा बहुधा यक्षराक्षसा ।

— (L 1548) Ks विह्वलित (for विह्वलित) T₁ G₁ s-s
 Ms s श्वरवन्त (for एव श्वरवन्ते) T₁ G₁ s शिराभि च
 बहुनि च (for s) — (L 1546) Ns Ba s Ds Da Ts G₁ s
 Ms s अम्यवर्त (for वर्तत) — (L 1547) Ds दैत्यान्
 (for देवानां) Ds दृक् (for गात्र) — (L 1548) Ks
 Vs Ds प्रच्छादयतो वार्धविर, Ns न्तो वलीषित, Bs
 Ts G₁ प्रच्छादयमान वार्धविर, Bs s Ts G₁ s Ms s समान
 देवीयान् (Bs s वीर), Ds प्रच्छादयत वार्धविर (for s)
 Ks Ds पराक्रमै (for क्रमम्) Ns Ts G₁ s Ms s
 स धृत्र देव (Ns भीम) विजयम् (for s) — (L 1549) Gs
 [अश्वैः (for [अशुभिः) B Ts G₁ s Ms s सुसमभयनै
 (B गणै) निच (for s) — Ks om (hapt) lines 1550-
 1551 — (L 1550) B Ds Ts Ms ससिद्धिभिर, Ts G₁
 s-s Ms स्वर्दिभिर (for सीक्षरदिभिर) Ns सीक्षरदिभिर
 निरादित्य (for s) Ts प्रवृत्त (for प्रपतत्) — (L 1551)
 Ks s सबलान्, Ns Vs s B Ds Ds G₁ s Ms s बलवान्,
 Ts भगवान् (for सबलान्) Ks Ds आविप्यस्तबलान् (Ds
 का हुं ह, Ds अश्विनी बलवान्, Ds भवत्यो बलवान्, Ds
 Bom. Poona ed. G(ed) अश्विनोर्वलवान् (for s) Ks
 सार्वक सर्वदेवता (for s) — (L 1552) Ks Ns G₁ Ms
 नदन्तो (for तो) Ds नदन्तो मेरवाजादन् (for s) Ks s
 नर्दयामास सायकैः Ks Ds अर्दयामास Ns निश्चिन्त
 च सायकान् (for s) — (L 1553) Ks Ts G₁ s देवता
 (for त्रिदशा) — (L 1554) Vs s Ds वरि (for देवता)
 B-वर्णि (for वर्म) Ts गदापाणि (for मित्र) Ts G₁
 s-s Ms s तेषांसिचर्मगदाभ्रा (Ts पाणि, Gs पात्र, Gs
 चार) (for s) — (L 1555) Bs s Ts G₁ s-s Ms s

त्रिगुलैश्च (for च द्वा) Ks महाराथान्, Ks बला, Bs
 युधा, Ts G₁ s Ms s द्रव्यम् (for रथा) — (L
 1556) Ns बल (for वृत्र) Ks रणे, Bs s बली (for
 बलान्) — For line 1556, Ts G₁ s Ms s subst

98** धृत्रासुरसु सङ्कटवरापातो महाबलः ।

[Gs Ms s सत्पन्न (for सङ्कटम्)]

— (L 1557) Gs सान्द्र (for सान्द्र) Ts G₁ s Ms s
 बली सत्पराक्रम (for s) — (L 1558) Bs Ts G₁ s
 Ms s विप्रहृता (for विप्रमिता) Bs s हे वै विप्रहृता दंवा
 (for s) Ks Vs Ds s विप्रकीर्णा (for जं) Ds विप्रकीर्णा
 महाराथा (for s) — (L 1559) Ts विमर्षिता, Gs s-s
 Ms s बला (for अवा) — (L 1560) Ds महापाकि
 (for गदा) Ks Ds Ds शूलट्टिपरिघाभ्यारान्, Ks शूला
 अवाप्यरिषाभ्यारान्, Ks शूलादी परिघा दारा, Bs शूलट्टिपरि
 घान्ते Bs s Ts G₁ s-s Ms s शूलाविपरिघान्ते (for s)
 — (L 1561) Vs त्रिदशा (for त्रिमिता) — (L 1562)
 Ts G₁ s Ms s सत्र शूल, Bom. Poona eds G(ed) शूल
 शक्ति (for तत्र शूल) Bs Gs महाबल (for भुज)
 — (L 1563) Ks s Vs Bs s Ds Ts G₁ Ms प्रावल्गत
 (for प्रावर्तत) Vs प्रावल्गत रणे दैत्यम् (for s) Vs s
 आययत्र, Bs वन्त, Ds सहमानम् (for प्रावयानम्),
 Ks s Ds s Ts G₁ s-s Ms s चराचरम् (for रान्) Bs s
 प्रासयन्मचराचरम् (for s) — (L 1564) Ks Vs Bs s
 Gs अद्वी, Ds रथी (for अस्ति) Ms s शूलकर (for चर)
 — (L 1565) Ns अम्यवर्त (for धावत) — After line
 1565, B Ts G₁ s-s Ms s s

99** गृहीतचारो वेगेन प्रभिन्न इव वारणः ।

— B Ts G₁ s-s Ms s om line 1566 — (L 1566)
 Ns Ds निभिन्नम् (for प्रभि) — (L 1567) Ns Ds

महाद्रिशिखराकारा वीर्यवन्तो महाबलाः ॥
 तुरगमाणां तु शतं तस्य युक्तं महारथे ।
 महासुरचरस्येव हिरण्यकशिपोर्युधि ॥
 तेषां च रणपातेन चक्रनेमिसन्नेन च ।
 तस्य चाणनिपातेश्च हता वै शतशः सुराः ॥ [1595]
 ततः स लघुभिश्चिद्रेः शरैः सनतपर्वाभिः ।
 आयुधानच्छिन्नकुट्टः शतशोऽप्य सहस्रशः ॥
 पथ्यमानाः शरैस्तीक्ष्णै रथद्विरदवाजिनः ।
 गमिताः प्रक्षय केचिभिर्दशैर्दानवा रणे ॥
 ततः प्रक्षीयमाणास्तापुल्येऽथ च दिते सुताः । [1600]
 त्यक्त्वा प्राणाश्च्यवर्तन्त प्रवृद्धीतयरायुधाः ॥
 ते विशो विविशस्त्रेय प्रतिरथ्य आहारिणः ।
 अभ्यप्रभिशितैः शस्त्रैर्देवान्ब्रह्मविमुता रणे ॥
 रणाजिगर्जित घोर परम निगमतेसम् ।

मुभोचारं महाबाहुर्वीर्येन नाम सयुगे ॥ [1605]
 ततः शस्त्राणि शूल्यानि निशितानि सहस्रशः ।
 अस्ववीर्येण महता दितिजः सप्रचिच्छिदे ॥
 छित्त्वा शूलाश्च तान्सर्गानैरुचक्रो महासुरः ।
 अभ्यविष्यत त साध्यं दशभिर्निशितैः शरैः ॥
 अस्त्रवेणं निहत्यैव सोऽस्त्रैस्तस्यानुसैनिकान् । [1610]
 अवलितैरपरैः शर्भिन्तानविष्यत्सहस्रशः ॥
 तेषां छिन्नानि यात्राणि वित्तजन्ति स्म क्षोणितम् ।
 प्रावृषीपातिवृष्टानि दृक्कानि धरणीभूताम् ॥
 इन्द्राशनिमसमर्षसैर्देवैर्गवद्विरजिह्वीतैः ।
 दितिजैः काश्यमानास्तैः वित्रैस्तुः सुरसत्तमाः ॥ [1615]
 एरुचक्रो रणे विप्रपद्मपद्मजयुधपान् ।
 पराभरणनिर्हादान्समुद्रसमनित्यनान् ॥
 भक्तान्बुद्धितान्दृष्टान्महामात्रैरधिप्रिताम् ।

V₁ s D_{as} D_s D₁ s T₁ अभिषर्तं (D_s 'वै' ज्ञे D_m
 कतिवर्तन्तं, D_s कतिवृषितं (for अभ्यवर्तन्त) — (L 1591)
 D_s s महाद्रिशिखराकारैः (for " ") T₁ G₁ s M₁ s
 चैर्यवन्तो (for वीर्यं) N₁ G₁ M₁ महाबला, B D_s 'रथा',
 T₁ G₁ s M₁ महाबला (for महाबला) — (L 1592) B₁ s
 T₁ s G₁ s s M₁ s सत शतास्तुरगानां (B₁ s T₁ 'अ' तुरगात्)
 (for " ") B₁ T₁ G₁ M₁ s युक्ता (for युक्त) — (L 1593)
 D_s महासुरस्य विष्ये च (for " ") — (L 1594) V₁ रथ
 (for चक्र) — (L 1595) h₁ s D_{as} D_s G_s निपातेन
 (for 'तेषां') D_s विद्धा (for हता) — (L 1596) T₁
 G₁ s s M₁ s शरैस्तीक्ष्णैः सुरैरदवाजिनैः (for " ") — (L 1597)
 K₁ s B₁ s D_s D₁ s आ (K_s सा) युधानि K_s N₁ s V₁ s
 D_s D₁ s T₁ G₁ s M₁ s सायुधान् (for आ) T₁ वीर (for
 कुट्ट) T₁ G₁ s सायुधानर्धयुद्ध (for " ") — (L 1598)
 V₁ G_s युधमाना, M₁ वध्यमानैः (for 'ना') T₁
 G₁ s s M₁ s स्यन्दनरिपाजिन (for " ") — T₁ om
 (hapl) lines 1600-1603 — (L 1600) T₁ G₁ s s
 M₁ सान् (for तान्) K₁ s N₁ s V₁ s D_s D₁ s T₁ G₁
 उपप्रेक्ष्य, B D_s D₁ s s M₁ s उपलभ्य, D_s उपेक्ष्य च; D_s
 सप्रेक्ष्य तु (for उपेक्ष्य च) — (L 1601) K_s G_s s महा
 युधा, B₁ s परासना (for परायुधा) — (L 1602)
 D_s प्रतिविद्धा, G_s 'द्वय' (for 'रथ्य') — (L 1603) M_s s
 विविधैः (for निशितैः) D_s तीक्ष्णैः (for शस्त्रैः) K_s s N₁
 V₁ D_s D₁ s G_s देवा (for देवान्) K_s s V₁ D_s D₁ s
 G₁ s सुतान् (for सुता) D_s शस्त्रैर्देवा दिते सुतान् (for " ")

— (L 1604) h₁ T₁ G₁ s s M₁ s रणाभि (for 'तिर')
 — (L 1605) D_s सचक्रान् T₁ सर्गैः (for सधन) — (L 1606)
 G_s M_s s सस्त्रेयान् M_s 'अथवा' / नि युमानि (for " ")
 K₁ s D_s निमित्तानि, T₁ G_s निह' (for निशि) — (L 1607)
 D_s शस्त्र, T₁ G_s अनि (for मक्ष) K_s D₁ प्रति
 (for सप्त) — B_s om lines 1608-1611 — (L 1608)
 Bom Poona eds G_s (ed) दृष्टेन (for दृष्टोऽथ) — (L 1609)
 B₁ s T₁ G_s प्रत्यविष्यत् त साध्यं, V₁ अभिविष्यत्
 त सान्द्र, G_s M_s कति (M_s 'त्य') विष्यत्स त साध्यं (for
 " ") — (L 1610) V₁ मक्षवेणैर्निहत्यैव; G_s s 'तेन हतव्यैः'
 (for " ") V_s शस्त्रैः (for शस्त्रैः) T₁ विष्याथ (for
 तस्यान्) — (L 1611) D_s तीक्ष्णैः, D_s तीक्ष्ण (for
 तीक्ष्ण) V_s विष्याथ (for अभिविष्यत्) T₁ G_s शानविष्यत्
 सर्वेष (for " ") — (L 1612) T₁ s भिद्यति (for छि')
 T₁ प्रवर्तति, T₁ G_s s M_s s प्रवर्तन्ति (for विवर्तन्ति)
 — (L 1613) B_s D_s G_s s M_s s [म]भिदृष्टानि, D_s [म]ति
 दु' (for [म]विदुः) — (L 1614) T₁ G₁ s s M₁ s
 इन्द्रायुध (for 'जनि') K₁ s N₁ s D_s D₁ s निपतद्विः
 K_s V₁ D_s D₁ s विद्वन् (for वेगवन्) — (L 1615) N₁
 B_s D_s D₁ s G₁ s s M_s s चर्यमानान् (for काश्यं)
 D_s विचरे (for विवर्तते) — (L 1616) N_s एकचक्रद
 पद्मयन् (for " ") K_s D_s नृपयन् (for पान्) — (L 1617)
 N₁ s V_s B D_s B₁ T₁ G_s s सन (for 'सम') K_s
 समुद्रमभिस्सन्तान्, D_s सनतिश्रितान् (for " ") — (L 1618)
 B_s s T₁ G_s सुकल्पितान् (for सुविदि') — (L

ततस्ते ददृशुर्धारा दीप्यमानं महासुरम् ।
 रश्मिवन्तमिवोद्यन्तं स्वतेजोरश्मिमालिनम् ॥
 सपामस्यं महावेगं महासत्त्वं महाबलम् ।
 महामतिं महोत्साहं महाकायं महासुरम् ॥ [1650]
 तं समीक्ष्य महायोधं दिक्षु सरास्त्रवस्थितम् ।
 ततः प्रहरणैरेरभियेतुः समन्ततः ॥
 तस्य सर्वापसास्त्रीक्ष्णाः क्षराः पीतमुष्णाः शिताः ।
 शिरसदिप्रतीक्षो मृगव्याघ्रेण पातिताः ॥
 वैध्र मग्नभिराविष्टः शैरः क्षिरितः चार्पितः । [1655]
 वत्परात तदा ज्योत्स्नि दिशो ददृ ब्रिनादयन् ॥
 ततस्तं त्रिदशो वीरः सरथः सज्यकायुक् ।
 अनुवद्मानं सद्गुह्यं रथं तदा स महाबलः ॥
 असुरं छाद्यामास तं ज्योत्स्नि शरचुष्टिभिः ।
 रुष्टिमानिव जीमूतो निदाघान्ते घणघरम् ॥ [1660]
 अर्धमानस्तन्तेन मृगव्याघ्रेण दानवः ।
 चकार नितदं घोरमन्त्रे जलदौ यथा ॥

स दूरं सहस्रोत्पत्य मृगव्याघरं प्रति ।
 निपपात महावेगः पक्षवान्नि गिरिर्यथा ॥
 वमज्ज च ततो दीप्तो भग्नपाकुर्वरं रथम् । [1665]
 मृगव्याधः परित्यज्य स्थितो भूमौ महाबलः ॥
 विरयं प्रेक्ष्य रुद्रं तु वस्य पारिपदाः शुभाः ।
 वल्लिवा घोररक्षाया ज्योत्स्नि मुद्ररपाणयः ॥
 स तु तैः सहस्रोत्पत्य विष्टितो विमलेऽन्वरे ।
 मुद्ररपदितो भग्नैर्ध्रुवः परशुनिर्गता ॥ [1670]
 तेषा वेगवतां वेगं निहृत्य स महासुरः ।
 निपपात पुनर्भूमौ सुपर्णसमविभ्रमः ॥
 स सालयूक्षमुत्पाट्य महाशरत्वं महाबलः ।
 सर्वाभारिपदान्संक्षये सूत्रयामास दानवः ॥
 स वैषिष्टवदेहस्तु रुचिरेषपरिहृतः । [1675]
 शुशुभे दानवभेष्टो बाळसूर्य इवोदितः ॥
 अथास्ताम्र गिरे शुक्लं समुग्न्यालपादपम् ।
 जघान तान्भारिपदान्समरे दानवेभरः ॥

eds G(ed) इदंश्रुते हतो वीरा (for *) Ks. s Da. s Gs
 दीप्यमाना (for 'न') — Da om (hapl) lines 1648-
 1650 — (L. 1648) Gs s रश्मिवन्तं समुद्यन्त (for *).
 — (L. 1649) Bz Ts s Gs s Ms s महावाहू, Gs s 'कायं'
 (for 'वेगं') Ts s Gs s महाकायं, Gs s 'बाहु' (for 'मग्न')
 — (L. 1650) Vs महाकायं, Ts Gs s Ms s महावीर्यं (for
 महोरसाह) Vs महाबलम्, B Ts s Gs s Ms s 'रथम्'
 (for 'सुरम्') — (L. 1651) Ks महासत्त्वं, Ts 'मार्ग', Ts
 Gs s Ms s 'बाहु', Gs s 'बाहु' (for 'वैध्र') — (L. 1652)
 Ts Gs s विमलेऽन्तु (for अभियेतु) — (L. 1653) Bz s Gs
 पीडाः (for तीक्ष्णाः) Bz s Ts Gs तीक्ष्ण (for पीडा)
 — (L. 1654) Das मृगव्याघ्रे निपपातिता (for *) — (L.
 1655) Ns B Ts s Gs s Ms s हेतुर्विधेः समाविष्ट (Ts
 'सः') (for *) Ns B Ts s Gs s Ms s दानवाः (for
 चार्पितैः) — (L. 1656) B Da ज्योत्स्नि (for ज्योत्स्नि) —
 Di जिगीकृत्य (for विनाश) — for line 1658, Ts Gs s
 Ms s subst.

100** अवर्षाद्विर्लङ्कारां वेगवान्स महाबलः ।

— Gs om (hapl) lines 1639-1666 — (L. 1660) Da
 घातयत्, Ts Gs s महोत्पन्नम् (for चरं) — (L. 1662)
 Da कदने (for निवर्त) Ks Da s समरे (for अन्वरे).
 — (L. 1663) Ks s 'उत्पल' (for 'उत्पल'). Bz s Da Ts

Gs रश्मेश्वर (for रश्मिप्रति) Ks स बलो बलिनं बलः, Ks
 रथं प्रसूतहावल (sto), Ts Gs s Ms s मृगव्याघ्रे रणेऽन्तु (for
 *) — Ks s om lines 1664-1665, — (L. 1664) Bz om
 Poona eds G(ed) पक्षवाहैरु (for 'वान्मै'). Bz s Ts
 Gs पक्षवाग्विषयं वर्यत् (for *) — (L. 1665) Da वलवो (for
 च ततो) Da महावीर्येण वृषात् (for *). — Ts om, lines
 1667-1671, — (L. 1667) Da स तस्य पार्षदादुद्यन्त (for
 *). — (L. 1668) Bz मोघ, Da रोष (for घोर) Bz
 Cal ed उरिवा रोषाकाशा (for *) — (L. 1669) Ts
 Gs s Ms s वज्र (for तुष्ट) Da वरुणं सहसा दैत्य (for
 *) Ks Ns Bz Da Da s Ts Gs s देवितोः Ks s Da
 विष्टितो, Da उपस्थित, Gs प्रविष्टो (for विष्टितो). Ks Da
 रथे (for अन्वरे) — (L. 1670) Ts Vs घातितो (for
 अर्धितो) — (L. 1671) Da मापलता (for वेगवतां) Bz Ts
 Cal ed वेगात् (for वेगं) Gs निपपात (for विष्टित). Ns
 Gs Ms s महाबलः, Bz om Poona eds 'रथ' (for 'सुर').
 Ts Gs s पिल्लव सहसा बल, Gs 'रथ' सरसा बली (for *).
 — (L. 1672) Dn महान्, Ts Gs s तदा (for पुनर).
 — (L. 1673) Ks घातिः, Ns Ts (ts s Ms s ताक्ष (for
 सल) — (L. 1674) Da न पार्षदात् (for पारिपदात्).
 Ts Gs s Ms s महादामास (for सूद). — (L. 1675)
 Mn विहृत, Da विहृत, Ts Gs s Ms s विहृत (for विष्टित)

बलं तदवशेषं स नान्यायामास वीर्यवान् ॥ [1680]
 अश्वैरश्वान्गजैर्नागान्योधान्योधे रथान्नयैः ।
 दानवः सूद्यामास युगान्तेऽन्तकवत्प्रजाः ॥
 हतैरश्वैश्च नागैश्च भग्नक्षैश्च महारथैः ।
 त्रिदशैश्चाभवद्भूमी रुद्रमार्गा समन्ततः ॥
 एवंबलः स दैत्येन्द्रो मृगज्याधश्च वीर्यवान् ॥ [1685]
 युधि प्रयुद्धौ बलिनीं प्रभिन्नाविव धारणौ ॥
 तत्रैव युध्यते रुद्रो द्वितीयो राहुणा सह ।
 विभुतक्षिपु लोकेषु कोधात्मा अज एकपात् ॥
 तत्तदा सुमहद्युद्धं तुमुल लोमहर्षणम् ।
 आसीत्प्रतिभयं रौरं वीराणां जयमिच्छताम् ॥ [1690]
 देवदानवदेहेस्तु दुस्तरा केशकाङ्कुल ।
 शरीरसधातवहा प्रसूता लोहितापगा ॥

राहु शतमुख युद्धं शत्रुसेन्यावदारणम् ॥
 तस्य काञ्चनचित्राङ्गं रथं साधु ससारधिम्
 जघान समरे श्रीमान्कुण्डो दैत्यस्य सायकैः
 तस्य पारिपदस्त्वैको रथशक्त्या महाबलः ।
 विभेदं समरे हृष्टो दानव त स्तान्तरे ।
 स भिन्नगात्रो रुद्रेण तथा पारिपदेरपि ॥
 रुद्रस्य रथमाया-त स राहुर्दानवोत्तमः ।
 प्रममाय तलेनाशु सहसा क्रोधमूर्छितः ॥
 भिन्नगात्रः शरैस्तीक्ष्णै रुद्रेणामिततेजसा ।
 रुद्रपारिपदान्सर्वाभिजघान महासुरः ॥
 सृजन्त शरवर्षाणि दानव घोरदर्शनम् ।
 विभेदं समरे रुद्रः शरैः सततपर्वभिः ॥
 चर्वमाने महाघोरे समामे लोमहर्षणे ।

G: स तैर्विद्वत्वेगस्तु (for °) — (L 1677) K: व्याघ्र (for
 व्याल) T: G: स मृगज्याधस्य पार्षत (hypermetre)
 (for °) — (L 1679) B: Bom Poona eds G(ed)
 तदस्तेषु च क्रमेण, G: 'स्तेष्वपसक्तेषु M: 'स्तेष्ववसि(Ms
 'स'क्षिपु (for °) D: सुमहापातवदु वै (for °) — (L
 1680) K: स दानव (for वीर्यवान्) — K: D: s om
 line 1681 — (L 1681) K: D: अथ (for अश्वान्)
 — (L 1682) T: G: s: M: s मदयामास (for मूद) T:
 G: s: M: s कालवत् (for अन्तकवत्) D: s प्रयु (for
 प्रजा) — (L 1683) B: D: भग्नैश्च, G: भग्नैश्च (for
 भग्नक्षैश्च) — (L 1685) V: D: s G: प्रवबल, B: 'बलैश्च
 (for 'बल) — (L 1686) K: s Dn D: तौ तु (for युधि)
 N: V: D: G: M: प्रयुद्धौ (for प्रयुद्धौ) T: G: s मत्ताविव
 च धारणौ (for °) — Before line 1687, K: s D: s
 वैधापायन उवाच — (L 1687) G: रौद्रो (for रुद्रो)
 — (L 1688) G: विरचातु (for विभुतस्य) D: सको
 धारमा अजैकपात् (for °) — (L 1689) G: तदभूत् Bom
 Poona eds G(ed) तदया (for तददा) N: B: s D: T: s
 G: s: M: s तदभूत्तुमुल युद्ध (for °) N: B: s D: T: s
 G: s: M: s सुमहद (for तुमुल) — (L 1690) Dn
 घोर (for रौद्र) — After line 1690, K: s an addl
 oolophon [Sub parvan: K: वामनम् — Adhy no
 K: 30]

— (L 1692) V: T: प्रसूता, D: प्रसूता (for प्रसूता)
 V: s: T: G: s: शोभितापगा (for लोहि) — (L 1693)

B: D: निजघान (for अ) N: B: D: T: s G: s
 [म.सुर (for [अ]थ स) G: s रुद्रो रुद्रगतिं प्रभा
 — (L 1694) K: s Dn सस्ये (for युद्धे) Bom
 eds G(ed) निवारणम् (for विदा) — (L 1
 G: s: M: s दम्बा (for तस्य) K: s दिव्य (fo
 — (L 1696) V: s: T: G: s: M: s भीमान् (f
 T: G: s रुद्रस्य, G: M: s दद स (for दैत्यस्य)
 1697) Dn: D: s T: सार- (for रथ) — (L 1
 रुद्रो (for हृष्टो) — (L 1700) B: T: G: s वास
 क्षायान् K: s B: s D: s T: s G: s M: s
 सचम (for °) — (L 1701) K: s सवेन,
 बलेनाशु, D: तु तेनाशु (for तलेनाशु) — T: G:
 om line 1702 — (L 1705) Bom ed G:
 नाथ, Poona ed 'नाथ (for 'नाथ) — After line
 K: D: s

101* मेरुं सूर्यं द्वाशुभिः ।

हवैर्दानवमुत्प्रेषतु

B: s D: s रुद्रमयितोऽवतम् (for °) — (L 170
 T: G: s: M: s जघानाशुपराक्रम (for °) —
 G(ed) om lines 1704-1705 — (L 1705
 विच्छेद (for विच्छेद) K: om. (hapl) lines 1705
 T: s G: s: M: s om lines 1706 1707 V:
 1706 — (L 1706) N: B: D: तथा रौद्रः
 रौद्र (for 'घोर) h: s तुयल (for सदान) K:
 क्षावरवज्रमे (for °) — (L 1707) h: D: s

रुधिरौघा महावेगा महानद्याः प्रमुस्युः ॥
 दानतः समरे रुद्र नीलाञ्जनचयोपमः ।
 निर्दिभेद शरैस्तीक्ष्णैर्मरुं मृत्यं ह्रांशुभिः ॥
 हृतेर्दानवमुल्लेख्य शक्तिशूलपरश्वधैः । [1710]
 पतितैः पर्वताभैश्च दानवैः कामरूपिभिः ॥
 वर्तमाने महाघोरे सम्राये लेह्यमर्षणे ।
 महाभेरीमृदङ्गानां पणयानां च निखलेः ॥
 क्षण्वेषुखनोन्मिश्रं सधभूवादृतोपमः ।
 हवानां खनता तत्र दैत्यानां चापि निखलैः । [1715]
 सुराणामसुराणां च सधभूय महाखनः ॥

सुराणामसुरोत्पीणं रथनेमिसमुद्रतम् ।
 रथोघ मार्गं योधानां चक्षुषि च पथारजः ॥
 शङ्खपुष्पोपहारा सा तत्रासीदुद्धमेदिनी ।
 दुर्दंशो दुर्गिणास्त्रा च मासत्रोणितकर्दमा ॥ [1720]
 भग्नेः रत्नग्रेण्दामिश्च शक्तिमोरपरपट्टि ।
 अपविद्धैश्च भग्नेश्च रथैः सामामिर्वैदितैः ॥
 निहतेः ह्यङ्गैर्मरुचैस्तथा त्रिदशदानवैः ।
 चक्राक्षयुगशस्त्रैश्च भग्नेरवनिपानितैः ।
 यमूषायोधन घोरं पिशिताशनसकुलम् ॥ [1725]
 वत्येतुश्च वयन्धानि दिक्षु सर्वासु समुपे ।

V1 s Bz Ds1 'तेदा' (for 'रौघा') N1 रुधिरौघपरिच्छदा, Bz Ds 'घम्रवाहिन्यो (for °)' — (L 1708) K1 N1 Bz s Ds1 s T s G1 s s चयोपमम्; N1 'द्वे' (for 'म') — (L 1709) T1 म्रिभेद शरीचोरैर (for °) Gs घनै, Ms s मेव (for 'नेह') — Ds om lines 1710-1711 — (L 1710) Ds शरक्षणि- (for 'शक्तिशूल') — (L 1711) K1 क्षरुते, Ts G1 s s Ms s मिहते (for 'पतितैः') Ds पर्वताभैश्च रौद्रैश्च (for °) T1 s G1 s s Ms s राक्षसै (for 'दानवैः') — After line 1711 T1 s s Ms s ins

102** एत स रज्ज समरे मुदिताभिहतकदा ।

पपात मरय साध दुराह ह्य भूतले ॥

— After the above T1 s G1 s s Ms s ins an add colophon [Sub parvan T1 s G1 Ms s वामनप्रादुर्भाव — Adhy name C1 चक्रमाप्यबलशुभगम्याधराहृणपृक्पादुर्भूद्व पृथग् — A lhy no T1 Gs 309, G1 350, Gs s 311, Ms 21]

— K1-s om line 1712 — (L 1712) T1 G1 s s Ms s तथा रौद्रै, Gs महारौद्र (for 'घोरे') — After line 1712, K1-s Ds Ds s ins

103** विरुहस्ते वदा दैत्या पुष्पिणा इव किञ्चुका ।

While, T1 s G1 s s Ms s ins after line 1712

104** रुधिरौघा महावेगा महानद्यः प्रमुस्युः ।

[T1 रुधिरौघा (for 'रौघा') T1 Gs रुधिरौघपरिच्छादो (for °)]

— (L 1714) K1 s Ds स्वनोन्मिश्रै (for 'ज्') Bz s Ds T1 G1 s s Ms s साधाना पदानां च (for °) Bz s Ds महा खन (for 'ज्'मुद्रतोपम) T1 Gs बभूव सुमहाखन, Ts G1 s s Ms s सधभूवमुद्राह्वाना (for °) — (L 1715) K1 V1 s Ds खनता (for 'ख') K1 s Ds T1 s G1 s s Ms s ह्रतानां हृष्यमानानां, Bz 'ना खनमानायां, Ds 'ना पवमानायां (for °)

— Ds om (hapl) line 1716 — (L 1716) Bz s Ds देवानां च तथा तत्र, Bz सुराणां वष्यमानानां, T1 s G1 s s Ms s ज्वलतां त्रिदशानां च (for °) Bz महाराजे (for 'द्वज्') Bz s T1 Gs सुमुखे दाम्प्यो महान्, T1 G1 s s Ms s समुपेभ्य सुदारणम् (for °) — (L 1717) K1 s N1 V1 Ds नु (K1-ख नोद्रीर्ण, Ds-सुरैर्दंशैः, T1-रथोत्पीणैः (for 'सुरो') Ds Ts G1 s दुराणमुत्तोलीर्ण (for °), K1 Ds s स्वकोद- तम्, K1 स्वतोदयम्, K1-समुजयम्, Bz s Ds Gs समुज- तम्, D1 स्वतोदयम्, Ts G1 s समुदितयत् (for 'द्वलम्') — (L 1718) K1 s वरसै, Bz Ms कर्षं, T1 G1 s Ms कर्ण, Gs क्षात्रि (for 'मार्ग') T1 Gs चक्रपां समरे रज्ज, Ts G1 s Ms s धनुषि च रज्जसु तत् (for °), — (L 1719) K1 N1 V1 Ds Ds जघ, D1 जघ (for 'राक्ष') Ds राक्ष नग्रेमहाराज, T1 अक्षपुष्पमहाभाता, G1 s शतपुष्पोक्त्राभाता (for °) — After line 1719, K1 ins

105** भासीध्वजिभय रौद्र बीराणा जयमिच्छताम् ॥

देवदानवदेहेस्तु दुष्टरान्द्रुणकोटका ।

शरीरसहने रुद्रा प्रसूता लोहिता नदी ॥

— (L 1720) T1 Gs s दुष्टरा (for 'दुर्दंशो') Ds शत्रु (for 'मास') — (L 1721) Bz (marg) Ds अह्ने (for 'भग्ने') — For line 1721, Ts G1 s s Ms s sublt

106** भग्ने शङ्खमदाग्नितोमरास्त्रिपरश्वधैः ।

— (L 1722) B Ds Ds शङ्खतो, Ds प्रासैश्च, Ts G1 s s Ms सहास (for 'भग्नेश्च') V1 Ds हृदयै, T1 s G1 s s Ms s जपि (for 'हृदयै') — (L 1724) K1 s विज्वाक्ष (for 'चक्राक्ष') K1 s N1 Ds हृदयैश्च (for 'शङ्खैः') V1 s Ds भग्नेर (for 'भग्नेर') K1 s च रथ (for 'मचनि') Bz s (marg) s Ds T1 s G1 s s Ms s भग्नेरवनिपानि T1 G1 s s 'स्त्रि' शै (for °) — (L 1725) T1 s G1 s s Ms s गोमा मुखत् T1 'गण' सकुलम् (for °) — After line 1725,

अन्योन्यद्वयैराणां दैत्यानां जयगृहिनाम् ।
 संप्रहारस्तदा युद्धे वर्ततेऽतिभयंकरः ॥
 सैन्यानां संप्रयुक्तानां शूराणामनिवर्तिनाम् ।
 अजस्र चैकपादस्य राहोश्चैव महात्मनः ॥ [1730]
 तेषां तु तत्र पतनां क्रुदानामतिनिस्वनः ।
 उद्धर्त इव भूतानां ससुद्राणां च सुध्रुवे ॥
 तत्रैकसु सधूमाक्षः श्रीमान्द्रो मुनीश्वरः ।
 विभेद केशिनां शक्यता गदापट्टिसमाल्लभ्युक् ॥
 नानाप्रहरणा घोटा भीमाक्षा भीमदर्शनाः । [1735]
 निपेतु रूद्रदयिता महापारिपदास्तदा ॥
 रथमास्थाय च श्रीमांस्तपस्काञ्चनकुण्डलः ।
 दानवैः सवृतः केद्री युध्यते युधि दुर्जयैः ॥

तस्य सपामशौण्डस्य संग्रामाग्रे युयुत्सवः ।
 निपेतुर्मुख्यदीर्घस्य ज्वाला हि प्रसृता गुप्तात् ॥ [1740]
 स तु सिंहाश्रितस्त्वन्धः शार्दूलसमविक्रमाः ।
 महाजलदसंक्रामो गृह्णन्ध्वनिनिस्वन ॥
 तस्य निपत्यमानस्य दानवैः सवृतस्य वै ।
 वभूव सुमहानादः क्षोभयन्नित्यं तदा ॥
 तेन शब्देन सिन्धुस्ता त्रिदशानां महाचमूः । [1745]
 हुमचैलप्रहरणा योद्धुमेवाभ्यवर्तत ॥
 तेषां युद्धं महाघोरं सज्जहौ लोमहर्षणम् ।
 वैवदानवसपानां प्राणास्त्यक्त्वा महाद्वे ॥
 सर्वे ह्यतिवलाः शूपाः सर्वे पर्यतसनिभाः ।
 त्रिदशा दानवाश्चैव परस्परनिघासवः ॥ [1750]

T₁ = G₁ 1-5 M₁ = 122

107** अष्टादशसिंहशानि रथास्त्रव हठा दित्ति ।
 माया हठा हठा राजहठा रथसम नृप ॥

— (L. 1727) K₁ असुराणां दुष्टद्विनाम् (hypermetric),
 B₁ = D₁ T₁ = G₁ 1-5 M₁ = पूराणां जयसिन्धुनाम् (for ⁴)
 — (L. 1728) T₁ G₁ = M₁ = स संप्रहारस्तुल्य, T₁ G₁ =
 प्रहारस्तुल्य युद्धं (for ⁴) T₁ G₁ प्रावर्तत भयंकर, T₁ G₁ =
 M₁ = मत्त (G₁ प्र) वर्तत महाद्वे (for ⁴) — (L. 1729)
 K₁ = D₁ सु (for सु-) K₁ = N₁ = V₁ = B₁ = D₁ D₁
 D₁ = युद्धात् (for युक्तात्) K₁ सैन्यानां सुगुप्तानां; B₁
 D₁ T₁ G₁ 1-5 M₁ = सैन्धवानां प्रयु (G₁ = M₁ 'यु' ख्याताः
 T₁ सैन्धवानां प्रयुद्धात् (for ⁴) — (L. 1730) T₁ G₁ =
 अचैकपादस्य तदा (for ⁴) — (L. 1731) D₁ T₁ = G₁ =
 M₁ = तपसि (for तु तप) B₁ D₁ सैन्यानाम् (for युद्धां)
 T₁ = G₁ = M₁ = सैन्यानामतिनिस्वन (T₁ सुध्रुवे); G₁
 सैन्यानामथ सुध्रुवे (for ⁴) — B₁ om line 1732 — (L.
 1732) K₁ = सपत्तं (for उद्धर्त) B₁ D₁ D₁ T₁ = G₁ 1-5
 M₁ = उद्धर्ततामस्तकानि (for ⁴) B₁ D₁ T₁ G₁ = M₁ =
 इव स्वतः; T₁ G₁ = इय च्यति (for च सुध्रुवे). — (L.
 1733) K₁ B₁ = D₁ G₁ M₁ = सुपूमाक्ष, K₁ स पूमाक्षः
 V₁ महाघाक्ष (for स धूमाक्ष) K₁ V₁ B₁ महाबल (for
 मुनीश्वर) B₁ = D₁ D₁ भीमो रदो महाबल, T₁ G₁ भीमो
 रदो महामुर (for ⁴) — (L. 1734) T₁ G₁ = M₁ =
 दैवो विभेद घलेन (for ⁴) N₁ D₁ बर्हिः (for -वर्हिः)
 T₁ G₁ = देवापट्टसमाल्लभि (for ⁴) — (L. 1735) N₁
 V₁ सैन्यानां संप्रयुक्ता V₁ 'स' जा, B₁ = D₁ T₁ G₁ = M₁
 घोटा मावप्रहरणा (for ⁴) K₁ Bom Poona eds G₁ ed line 2
 भीमाख्या (for 'हा) D₁ = विजया (for -द्वीपा) — (L.

1736) V₁ संहिता (for दयिता) — (L. 1737) T₁ G₁ =
 M₁ = मृषा (for कुण्डल) — (L. 1738) D₁ युद्ध (for
 युधि) K₁ N₁ V₁ = B₁ = D₁ D₁ = T₁ = G₁ 1-5 M₁ =
 दुर्जय (for 'वै) B₁ युयुत्से युद्धदुर्जय (for ⁴) — (L.
 1739) K₁ V₁ D₁ = M₁ संग्रामेय (for 'माग्रे) D₁ सप्तमे
 प्रयुक्तस्य (for ⁴) — K₁ om (hapl) lines 1740-1759.
 — (L. 1740) K₁ B₁ D₁ D₁ D₁ = T₁ G₁ निपेतु (for
 निपे) K₁ D₁ = प्रतिघाता; T₁ G₁ ई जिह्वा (for हि
 प्रसृता) N₁ V₁ D₁ D₁ ज्वाला (V₁ 'हा) प्रविशता गुप्तात्;
 B₁ D₁ D₁ ज्वाला (B₁ D₁ 'हा) प्रविशता गुप्तात्; T₁ G₁ =
 M₁ = ज्वाला वै जिह्वोमुत्पाद्य; G₁ ज्वाला वै जिह्वानाया
 (for ⁴) — (L. 1741) K₁ = निहाषित; N₁ V₁ T₁
 G₁ = सिंहवेम, D₁ M₁ सिंहोष्ठि; D₁ सिंहनिः (for
 निहाषित) — (L. 1742) K₁ = B₁ = D₁ D₁ चाम
 (for ज्यवि) V₁ G₁ 1-5 M₁ = महाजलद्विस्वन (for ⁴).
 — V₁ om (hapl) lines 1744-1763 — (L. 1744)
 G₁ = त्रिदशाक्ष (for त्रिदिवे); — (L. 1745) K₁ D₁
 T₁ = G₁ 1-5 M₁ = हसानी; G₁ हसानी (for त्रिदशा)
 K₁ = दानवानां; D₁ देवतानां (for त्रिदशानां) — (L.
 1746) K₁ = D₁ क्षीम्य (for चोद्धृ) K₁ D₁ T₁ =
 G₁ 1-5 M₁ = योद्धुं समप्रिवर्तने (T₁ 'स') (for ⁴).
 — After line 1746, B₁ Bom Poona eds G₁ ed line 2

108** तेषां च देवदैवतानां युयुत्सवो परस्परम् ।
 संनिपातं युयुत्सवो रदो लोमहर्षणः ॥
 — (L. 1747) T₁ = G₁ 1-5 M₁ = सज्जहौ भीमनिघातः M₁ =
 'दत्तो' जम् (for ⁴) — After line 1747, B₁ D₁ D₁ = G₁ 1-5
 169** सर्वे सत्पादविहङ्गः सर्वे सवामुपोत्तमाः ।
 [B₁ = विदुः (for 'विहङ्ग) D₁ त्वे सर्वविदुः (for ⁴).]

विप्रकीर्णहस्ताः वेतुः शैला वज्रहस्ता इव ॥

एवं तत्तुमुलं युद्धमभनलोमहर्षणम् ।

केशिनः सह रुद्रेण तदनुत्तमिवाभवत् ॥ [1785]

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

वृषपर्वा तु दैत्येन्द्रो विश्वमद्वयदर्शनम् ।

निष्कुम्भं बोधयामास लोहितार्कसमद्युतिम् ॥

क्रौञ्चमूर्छितवक्त्रस्तु धुन्यन्परमकार्मुकम् ।

ध्वजिनीं प्रेक्ष्य शङ्खणां सारथिं स्वरितोऽमवीत् ॥

अत्रैव तापत्वरित नयेम सारथे रथम् । [1790]

एते हि देवाः सहिता प्रप्ति नः समरे बलम् ॥

एतामिदन्तुमिच्छामि समररूपघिनो रणे ।

एतैर्हि दानधामीकं कृतच्छिद्रमिदं महत् ॥

ततः प्रज्विताग्नेन रथेन रथिनां परः ।

अरीनभ्यदन्कुक्षः शरजलिमहासुरः ॥ [1795]

न स्थातु देवताः शक्ताः किं पुनर्योद्धमादये ।

वृषपर्वाविनिर्भिन्नाः सर्व एनामिदुद्बुधुः ॥

तान्मृत्युवशमापन्नानैवस्वतवशे गतान् ।

समीक्ष्य निहताञ्चातीनतरशे महासुरः ॥

निष्कुम्भं वत्र तं दृष्ट्वा सर्वे ते निरशोत्तमाः । [1800]

समेत्य सहिताः सर्वे नं वृत्तं पर्यारयन् ॥

ज्वरस्थितं च निष्कुम्भं त दृष्ट्वा त्रिदशोत्तमा ।

बभूवुर्बलान्तो ये तस्याघ्ननलतेजसा ॥

वृषपर्वा तु शैलाभ निष्कुम्भं समरे स्थितम् ।

महेन्द्र इव धाराभिः शरयर्पैर्यातिरत् ॥ [1805]

अचिन्वयित्वा तु शराञ्चाशरीरे पतितान्महान् ।

— (L 1782) T₁ G₁ निहता (for कीडिता) N₁ इता युधि

मुदुजया, D₁ रत्नपारिपद्मदा, D₂ ते रत्नपारिपद्म युधि (for

*) — (L 1783) D₁ D₂ विप्रकीर्णां बहुता वेतु (for ")

— (L 1784) T₁ G₁ B₁ M₁ B₁ अजवद् (for तुमुलं)

B₁ D₁ अजवद्दीप्तदर्शनम्, T₁ G₁ B₁ M₁ उवाचो (T₁

G₁ तुमुलं) शैलहर्षणम् (for *)

Colophon — Mention of the Epie K₁ D₁ D₂ D₃

— Mention of Ashla V₁ B₁ D₁ D₂ D₃ B₁

Supparian K₁ N₁ V₁ B₁ D₁ D₂ B₁ वासनम्,

D₁ T₁ G₁ M₁ वासनमादुर्भाव — Ashy name B₁

D₁ देवासुरमयास, D₂ D₃ देवासुरयुद्धम्, G₁ केसि

पुलाशहन्तयुद्धम् — Adhy no K₁ 31, V₁ 26, V₂

244, D₁ 243, D₂ 234, D₃ 242, D₄ 228, D₅ 225,

G₁ 300, G₂ 312, G₃ 310, M₁ 22

(L 1786) G₁ निष्कुम्भं (for विश्वम्) K₁ V₁ D₁ G₁

विष्टमम् (G₁ "न), T₁ G₁ M₁ दमोहम् (for दमो-

हम्) — K₁ om lines 1787-1790 — (L 1787)

K₁ D₁ निष्कुम्भः, G₁ निष्कुम्भः, G₂ निष्कुम्भः (for

निष्कुम्भः) D₁ D₂ T₁ समद्युति, D₃ महासुरि (for

समद्युतिम्) T₁ G₁ M₁ लोहितार्कसमद्युतिम् (T₁ G₁ ने स)

मद्युति (for *) — (L 1788) D₁ वेतुम् (for वज्रहस्ता)

D₂ विप्रकीर्णपारिपद्मम् (for *) — (L 1789) Rom

Poona eds G₁ (ed) चरुणि (for चरुजिनी) — (L 1790)

K₁ N₁ V₁ B₁ D₁ D₂ D₃ B₁ M₁ (for [हर्षणं]) — (L

1791) D₁ हन्त्रेण सहिता देवाः Rom Poona eds G₁ (ed)

एते देवाश्च सहिता (for *) — (L 1793) K₁ N₁ V₁ B₁

D₁ D₂ दानधामीके, D₃ D₄ T₁ G₁ M₁ भिक्षे (for

भिक्षे) — (L 1795) N₁ अमीक्रीनमभ्यदन् (for ").

N₁ सवैर (for वाहैर) T₁ G₁ B₁ M₁ धाराय (for

सुर) — After line 1795, T₁ G₁ B₁ M₁ + ins.

111⁰⁰ तस्य विजयत सत्ये हान्येन्द्रस्य भीमस ।

— (L 1796) T₁ दावता (for देवता). — After line

1796, T₁ G₁ B₁ M₁ + ins

112⁰⁰ अस्यैव रणे धरा सप्तामेव नियतिन ।

— (L 1797) D₁ D₂ D₃ (G₁ B₁ M₁ + ins) (for पर्ये)

D₁ B₁ वृषपर्वाविनिर्भिन्ना (for *) — After line 1797, T₁

G₁ B₁ M₁ + ins

113⁰⁰ वृषपर्वाविनिर्भिन्ना विनेदुश्चात्र सर्वरा ।

[G₁ विन्द सवो देव (for *)] M₁ वृषपर्वाविनिर्भिन्ना नन

दुहि तर (submetric)]

— (L 1798) T₁ G₁ B₁ M₁ वधम् (for वधम्). — (L

1799) K₁ प्रसीक्ष्य निरुद्योत्थ, V₁ स धीव निरुद्योत्थ

दीप्त, V₂ B₁ T₁ G₁ B₁ M₁ जालीसमीक्ष्य निरुद्योत्थ

(for *) K₁ वृषपर्वाविनिर्भिन्ना (for वृषपर्वा) B₁ T₁ G₁ B₁

M₁ महासुर (for सुर) — (L 1800) N₁ निहत (for

सर्वे) T₁ G₁ B₁ M₁ त्रिदशोत्तमा (for त्रिदशोत्तमा) — D₁

om (hap) lines 1801-1802 — (L 1801) D₁ वृषपर्वा

(for वृषपर्वा) N₁ समरे प्रत्यारयन् (for *) — (L 1802)

T₁ G₁ B₁ M₁ त्रिदशोत्तमा (for *) G₁ वृषपर्वा (for

वृषपर्वा) T₁ G₁ B₁ M₁ हृदिदन्तुगया (M₁ विष्टमा) (for *)

— (L 1803) V₁ वृषपर्वाविनिर्भिन्ना (for *) G₁ वृषपर्वा

(for वृषपर्वा) — (L 1804) K₁ B₁ M₁ (for वृषपर्वा)

सिन्धु प्रसुते श्रीमान्ससैन्यः स महाबलः ॥
 स प्रहस्य महातेजा वृषपर्वाणमाहवे ।
 अभिदुद्राव देगेन कम्पयसिन्धु मेहिनीम् ॥
 तस्य स्वाधामानस्य दीप्यमानस्य तेजसा । [1810]
 बभूव रूपं दुर्धर्षं दीप्तस्यैव विभावसोः ॥
 रथं त्यक्त्वा स तु श्रीमान्सक्रोधः कमलेक्षणः ।
 वृक्षमुत्पादयामास महाशालं महोच्छ्रयम् ।
 ततश्चिक्षेप स वृक्षं निष्कुम्भो वृषपर्वाणः ॥
 तं गृहीत्वा महावृक्षं पाणिनैवेन दानयः । [1815]
 विनयं सुमहानाद भ्रामयित्वा च पीर्यवान् ॥
 सगजान्सगजापरोहन्सरथान्धिनस्तथा ॥
 जघान दानवस्तेन शारिना त्रिदशास्तदा ॥
 तमन्तकमिनं क्रुद्धं समरे प्राणहारिणम् ।
 वृषपर्वाणमासाद्य त्रिदश विप्रदुद्रुवुः ॥ [1820]

तथापतन्तं सन्तुष्टं त्रिदशाना भयानहम् ।
 आलोक्य धन्वी निष्कुम्भश्चक्रोप च ननाद च ॥
 स तत्र निश्चितैर्वाणिर्विशङ्किर्मर्गैर्विधिभिः ।
 निर्विभेद महावीर्यो निष्कुम्भो दानवाधिपम् ।
 शरशक्तिभिरप्राभिर्देत्वानामधिपं प्रभुम् । [1825]
 विद्धः समरमध्यस्थो रुधिर प्राणवद्बहु ॥
 उद्दिग्धा मुचकेशाश्च भद्रपर्वा पराजिताः ।
 श्वसन्तो दुद्रुवुः सर्वे भयाद्वै वृषपर्वाणः ॥
 अन्योन्यं प्रममन्मुक्ते त्रासिता वृषपर्वाणा ।
 पृष्ठनकाससवित्राः प्रेक्षमाणा मुहुर्मुहुः ॥ [1830]
 त्यक्तप्रहरणाः सर्वे कृवास्ते वृषपर्वाणा ।
 सप्राग्ने युद्धशीघ्रेण तदा निष्कुम्भसैनिकाः ॥
 तत्रैव तु महावीर्यं प्रह्लादः कालमाहवे ।
 बोधयामास रक्षाक्षो हिरण्यकशिपोः सुत ॥

— (L 1806) B: s Ds Ms s वाणांलान्, T: s L: s s
 वाणांलान् (for तु शरान्) T: s G: s M: s पततो (for
 पतिवान्) D: शरीरे पतत शिलान् (for s) — (L 1807)
 K: s V: B: Dn Ds Ds चम्पुसुते (for चम्पु) — (L
 1808) K: s V: s B: Ds s T: G: s वृषपर्वा महा
 हवे (for s) — (L 1810) T: s G: s M: s मापावत
 रुवा तस्य (for s) — (L 1812) Bom Poona eds
 G(ed) महातेजा (for स तु श्रीमान्) Bom Poona eds
 G(ed) सक्रोध समपद्यत (for s) — (L 1813) T: s
 G: s M: s शैलशृङ्ग T: G: s महाचलानिवापितम् (for
 s) — (L 1814) D: s G: om (hapl) lines 1814-
 1815 K: s Ds T: s G: s M: s निष्कुम्भो वृषपर्वाणे, B:
 (marg as above) महावृषपर्वाणम् — (L 1815)
 B: (marg as above) देवाधिपस्ये तूर्णं (for s) — (L
 1816) T: G: s M: s सामयामास वीरवान् (for s) — (L
 1817) D: सकलास, D: स जघान, D: सगजानान् (for
 'जानस') K: s सारोहान् (for सरथान्) — (L 1818)
 K: D: s कोविन् (for त्रिदशास्) T: शारिना त्रिदशा
 प्राणी (for s) — K: om (hapl) lines 1819-1821
 — (L 1820) D: त्रिदशानो सिद्धदुद्रुवु (for s) — (L 1821)
 K: T: G: सन्तुष्ट (for 'दु') K: s T: s G: s अयकरम्
 (for भयानहम्) — (L 1822) B: s Ds T: s G: s
 M: s ददर्श वीरो (B: देखो) निष्कुम्भयुक्, G: तदा समेष्ट्य
 निष्कुम्भयुक् (for s) B: s Ds Ds लुकोप (for लुकेच)
 — (L 1823) B: Ds Ds त्रिसता, D: विंशत्या (for विंश-
 तिर) G: देह- (for मर्त्य) — (L 1824) K: s निष्कुम्भो

दानवोत्तम (for s) — (L 1825) K: सैवनायो निष्कुम्भक ।
 N: सैवनामप्यको वरी, G: सैवनामिहवा सुरा (for s)
 — K: V: s B Dn Ds Ds s T: s G: s M: s subst
 for line 1825 N: cont after 115**

114** सैवनामप्य निष्कुम्भु शरशक्तिभिरित्त ।

[T: s G: s M: s उपाणि हरति T: G: s s 'शक्ति-
 वि (for s)]

While N: ma after line 1823

115** ततो सैवोऽभवत्तुको दानवाना चम्पुसुते ।

विभेद निश्चितैर्वाणि निष्कुम्भ दानवोत्तम ॥

— (L 1826) Ds Ds सूर्यस्यो (for मयस्यो) B: विद्ध
 वरमसूर्यस्यो, T: s G: s M: s विद्धस्तु समरे मूर्ति (for s)
 T: s G: s M: s प्रसवन् (M: s 'हु') पिर बहु (for s)
 — (L 1827) C: s कण्ठास्य (for केशास्य) — D: om
 (hapl) line 1828 — (L 1829) D: अन्योन्यं प्रमाम्पुसुते
 (for s) — (L 1830) V: वक्रासु, B: s Ds T: G: s
 M: s संयुदा (for सवित्रा) h. B: Dn D: s वृहवक्रा
 सुसवित्रा, V: जघना समुद्दिग्धा, D: वक्राश्च समप्राः
 G: नमसु सुसमूहा (for s) — (L 1831) D: हतस्य
 (for हतस्य) — (L 1832) Ds सप्राय- (for 'दे').
 — After line 1832 K: T: G: s M: s as an addl
 colophon [Supparian T: M: s वयनप्रादुर्भाव-
 — A dhj name ks निष्कुम्भवृषपर्वासप्राय, G: वृषपर्वा
 निष्कुम्भयुद्धम् — Adhy no ks 32, T: 311, G: s
 313, M: s 23]

तस्य दानववीरस्य युद्धकाले जयक्रियाः । [1835]
 चकार स्वस्या युक्ते भार्गवो विजयावहाः ॥
 हुताशनं तर्पयतो ब्राह्मणाश्च नमस्ततः ।
 आज्यगन्धप्रतिवहो मारुतः सुरभिर्वहो ॥
 राजश्च विविधाभिरा जयार्थमभिमन्त्रिताः ।
 ब्रह्मावस्य शुभे मूर्ध्नि आवधन्वोऽशनाः स्वयम् । [1840]
 कालेन सह सप्तमे प्रयुद्धः स महासुरः ॥
 ब्रह्मावस्यानिधीर्यस्य शान्तिं चक्रे स भार्गवः ।
 दक्ष शिष्यसहस्राणि भार्गवस्य महात्मनः ।
 तानि दानवरीराणां जेषुः शान्तिमनुत्तमाम् ॥
 अथर्षाणमथो दिव्य ब्रह्मसत्त्वचोदितम् । [1845]
 रणप्रवेशसदृशं कर्म धैर्यिकं कृतम् ॥
 ततः सर्पास्त्रविदुषः समरोष्णनिवर्तिनः ।
 विद्यातपःसमायुक्ताः कृतस्वस्त्ययनक्रियाः ॥
 धनुर्हस्ताः क्वचिनो वेगेनाभ्युस्य दानवाः ।

बलिमध्यर्च्ये राजानं प्रहृदां पर्ववारयन् ॥ [1850]
 आस्थाय विपुलं दिव्यं रथं परधाराजम् ।
 नानाप्रहरणाकीर्णं सचक्रमिव पर्वतम् ॥
 तद्गमूष युद्धेन क्वेडितास्फोटिताकुलम् ।
 मेरोः शिखरमाकीर्णं घोरिवान्धुधरागमे ॥
 स्रजः पदापलाशानामामुन्य सुविभूषिताः । [1855]
 बान्धवान्सपरित्यज्य निपतन्ति रणत्रिधाः ॥
 महायुधधराः श्रीमान्क्षुभमर्मधराः प्रभुः ।
 शिरःक्षालतनुराणी धन्वी परमदुर्जय ॥
 सिंहादूर्ध्वदर्पाणा नदतां किष्किणीकिनाम् ।
 तस्य वैद्यसहस्राणि प्रयान्त्यग्रे महारणे ॥ [1860]
 सैन्यपक्षहस्तास्त्रस्य रथाः परमदुर्जयाः ।
 सप्तविधं सहस्राणि गजास्त्रायन्त एव च ॥
 मध्ये न्यूहोदरस्थस्तु कालनेमिमहासुरः ।
 धनुर्विस्तारण्यधोर ननाइ प्रजहास च ॥

— (L. 1835) H. \tilde{N} : s V : B. Dn Ds-1 T : G : s-3
 Ms महायुद्धे (for 'वीर्य') — (L. 1835) T. G. राजस्य
 (for वीरस्य) T : G : s-3 Ms : सचक्रय जगत् पतौ (for
 's) — After line 1835, T : G : s-4 Ms : s-3

116* लोकभयो हरी विष्णोः शान्तमये जगन्मये ।

तस्य दानवराजस्य युद्धकालक्षमा क्रिया ॥

— (L. 1835) T : G : s-3 Ms : समरे (for स्वस्या)
 Ds युक्ते (for युक्ते) Ds चकार तत्र स्वराय (for 's)
 — (L. 1837) T : G : s-3 Ms : तर्पयता (for 'वर्षी').
 Ks नमस्तते, T : G : s-3 Ms : 'स्वयाम्' (for 'स्वयन्')
 — (L. 1838) Ds Gs प्रतिवहन् (for 'वहो') B. Dn Ds T
 G : Ms : आय्यगन्धं प्रतिवहन् (for 's) Ks V : B. वही (for
 'वही') — (L. 1839) B : Ds T : G : s-3 Ms : विविधा
 कारा, Gs 'कार' (for 'क्रिया') V : सन्दिदा (for 'मन्त्रिता')
 — (L. 1841) \tilde{N} : s V : B Dn Ds Ds T : G : s-3 Ms :
 प्रयुद्धस्य महात्मन (N \tilde{x} 'सुर') (for 's) — (L. 1843) Ks
 Ds शतं (for 'द्रा') — (L. 1844) B : Ds मुलानां (for
 'वीराणां') Ds चक्र (for 'जेषु') — (L. 1845) G : Ms
 आयर्षणम् (for 'वर्षणम्') h : Ds अयोदिष्ट, Ds अथादिश्य
 (for अयो दिश्य) h : न्याय, V : सप्तम (for 'सख्य')
 — L : s Ds : s-3 after line 1845 Ks after line 1846

117* रणप्रवेशशान्तिं दे कमाकुरुषु दानवा ।

— L : s Ds : s-3 line 1846 — (L. 1847) Ds : [n]
 नुवर्तिन, Ds [n]नियतं (for 'हिन') — (L. 1848)

B : s Ds Ds T : G : s-3 विद्यात, T : G : Ms : 'कृत्'
 (for 'स्व-') Bom Poona eds G(ed) विद्या तपसा
 युगा (for 's) Ds कृता, T : G : युग (for 'कृत').
 — (L. 1849) Ds [ज]युस्य (for [न]युद्ध) Ks : दारणा
 (for 'दानवा') — (L. 1850) Ds बलिनामर्षिता राजन्;
 Ds बलिन दैत्यराजान (for 's) — (L. 1851) Bom
 Poona eds G(ed) वाम (for विपुल) — (L. 1852)
 \tilde{N} : B : Ds : सचक्रम्, Ds सवर्गम् (for सचक्रम्) — (L.
 1854) B : Ds T : G : s-3 Ms : सार्पणी (for 'सार्पणी').
 — (L. 1855) Ds परास च (for 'पलादानाम्') Ks :
 आयुष्य रथिता शुभाम् (for 's) — (L. 1856) K. \tilde{N} :
 V : s B : Dn Ds-1 : T : G : s-3 Ms : परिप्लव्य
 (for 'स्वन्द्य') B. Ds Ds सप्ततित (for 'दिव') — (L.
 1857) T : G : s-3 Ms : मायायुद्ध (for महायुध) G : हत
 (for घर) Gs युगवद्ध, Ms युगवद्ध (for 'युग') T
 G : सप्तमवन्द्यारमय (for 's) — (L. 1858) B : Ds
 Ds सनल (B 'सु') अस्तिरक्षायो, T : G : s-3 Ms : विनि-
 बद्धतत्रागो (for 's). — (L. 1860) B : Ds T : G :
 s-3 Ms : सत्य सैन्य, Ds रथानां च (for सत्य दैत्य) Ks :
 रणविदे, T : G : s-3 Ms : महाराणम् (for 'रणे') — (L.
 1861) Ds दैत्य (for 'सैन्य') V : s B Ds Ds G : Ms :
 यामम् (for 'द्वारा'). — (L. 1862) V : Dn Ds सप्तविदे;
 Ds सप्तैव च (for सप्तविदे) Cal. ed मरामा (for स-
 दाणि) — (L. 1863) Ks : स्यूहमये रथधरम्; Ds मये

तस्मिन्नाहतसहस्राणि पुरो यान्ति महाशुले । [1865]

दानवाना बलमता शत्रुप्रतिमतेजसाम् ॥

स सम वर्तमानस्तु पक्षाभ्या विस्तृतो महान् ।

अभवदानवव्यूहो दुर्भेद्यः सर्वदेवतेः ॥

पट्टि रयसहस्राणि दानवाना धनुर्धत्ताम् ।

नानाप्रहरणाना च परिमाण न विद्यते ॥ [1870]

गद्यापरिपन्निविशालमुद्रपट्टिसैः ।

प्रवृत्तैर्निर्यराजन्त दानवाः पर्यतोपमा ॥

गर्जन्तो पितृमन्त्रा विजितान्तः पुनः पुनः ।

अनुष्यन्त महावीर्याः समरेष्वनिर्घर्षितिनः ॥

यत्र नूर्यसहस्राणा सज्जो निस्त्रजो महान् । [1875]

हयाना च गजाना च गर्जतामभितोजसाम् ॥

हुंमुग्धाना च निर्घोषः पर्यैष्यन्निनदोपमः ।

शुद्धे शङ्खशब्दश्च पटहाना च निस्त्रजः ॥

तेन शङ्खनिनादेन भेदीनूर्यद्वेषेण च ।

निर्घोषेण रथाना च क्रौञ्चीष नभः सखम् ॥ [1880]

सागरप्रतिमौघेन बलेन महता धृतः ।

प्रह्लादोऽयुष्यत क्रुद्धः कालान्तक्यमोपमः ॥

तस्य नादेन रीरेण घोरेणाप्रतिमोजसः ।

विनेदुः सर्वभूतानि त्रेलोक्यवित्तैः स्वैः ॥

अन्तरिक्षात्पपातोष्का वायुश्च परपो ययौ । [1885]

बमन्त्यः पारकं घोर शिवाश्चैव ववाशिरे ॥

प्रह्लादस्तु महावीर्यः प्रहमन्युद्धुर्मुदः ।

उवाच वचन श्रीमास्तत्कालक्षममुत्तमम् ।

अद्याहं दर्शयिष्यामि स्वानुदुहलभूजितम् ।

अद्य मद्भाणनिहृतान्देयान्द्रक्ष्यस्य सयुगे ॥ [1890]

बान्धवा निहृता येषां त्रिदशैरिह सयुगे ।

अद्य ते निर्वपिष्यन्ति शत्रुमासाति दानवाः ॥

हमस्य समुद्भूतं रेणु मरमसूधनि ।

अहं राक्षसपिप्यामि शत्रुशोणितविध्वजैः ॥

सिमिरीचहृत्कारं च सेम्परेष्वरणीकृतम् । [1895]

आकाश सपस्विष्यन्ति रथोत्ता हव ने हरा' ॥

हृष्टा' सपरिमोदष्य देवैश्चस्यज्यता भयम् ।

अद्याहं निहनिष्यामि कालेन्द्रं धनुषा रणे ॥

लोपयिष्यामि राजान शर्लं बलता धरम् ।

त्रिदशान्सगणान्मृत्वा रणे चान्तकसनिभान् ॥ [1900]

पुनोदरे चैव (for °) — (L. 1864) Rom Poona eds G(ed.) धनुर्विशपामास (for °) — $\bar{M}_1 T_1 G_1 \bar{M}_2 \bar{a}$ om lines 1865-1866 $K_2 D_2$ om (hapl) lines 1865^a-1869^a — (L. 1867) D_2 वर्षमानसु (for वर्त) $K_2 \bar{a}$ संवर्तमानस्तु पदा, $T_1 G_1 \bar{a} \bar{M}_2 \bar{a}$ अवधीर्धमानस्तु (for °) G_1 सवत्सु (for महान्) D_2 युयुधे दानवो महान् (for °) — (L. 1869) $D_2 D_3 G_1 \bar{M}_2$ सत सारः, $T_1 G_1 \bar{a}$ सत सार (for पट्टि रय) — (L. 1872) $D_2 \bar{a} T_1 \bar{a} G_1 \bar{a} \bar{M}_2 \bar{a}$ दानवा पर्वता इव (for °) — (L. 1873) D_2 विद्याप्राश्च, D_2 चक्रास्तु (for विजोदान्ते) $D_2 \bar{a} \bar{D}_2$ च दानवाः, $T_1 \bar{a} G_1 \bar{a} \bar{M}_2 \bar{a}$ च सैरयम् (for पुन पुन) — (L. 1875) $K_2 \bar{N}_1 \bar{a} V_1 \bar{a} D_2 \bar{a} \bar{D}_2$ अश्रीशङ्खवाणि च, D_2 अश्रीणं च सङ्गम्य (for °) — (L. 1876) $K_2 \bar{a} \bar{N}_1 \bar{a} V_1 \bar{a} D_2 D_3 \bar{a} T_1 \bar{a} G_1 \bar{a} \bar{M}_2 \bar{a}$ गर्जतामभिवेष्टिताम् (for °) — \bar{N}_1 om line 1878 — (L. 1881) G_1 सागरप्रतिमौघेन (for °) — (L. 1882) D_2 रणे (for हृष्ट) — (L. 1884) $K_2 D_2$ विस्तृते, D_2 विहृते (for विहृते) $K_2 \bar{a}$ त्रेलोक्यवित्तैः समैः, \bar{N}_1 वषासि ह्याल्लराः, $\bar{a} \bar{M}_2 \bar{a}$ वषासि $D_2 \bar{a}$ चैव विहृते स्वैः, $D_2 T_1 \bar{a} G_1 \bar{a} \bar{M}_2 \bar{a}$ वषासि \bar{M}_2 चैव विहृते स्वैः, D_2

D_2 चैव विहृते स्वैः (for °) — (L. 1885) Rom Poona eds G(ed.) पर स्वका (for परातोष्का) — (L. 1886) $K_2 \bar{a} D_2 \bar{a}$ नदन्ति च (for ववाशिरे) — (L. 1888) D_2 कोपास, $T_1 G_1 \bar{a} \bar{M}_2$ जीमास (for क्षी) — $V_1 D_2 T_1 G_1 \bar{a}$ om (hapl) line 1891 — (L. 1891) Cal ed सयुगे (for सयुगे) D_2 त्रिदशैरिह सयुगे (for °) — (L. 1892) $K_2 \bar{a}$ line $D_2 D_2 \bar{a}$ अद्य निर्वपिष्यन्ति, $K_2 D_2$ अद्य ते वर्तयिष्ये, $T_1 G_1 \bar{a} \bar{M}_2 \bar{a}$ अद्य निर्वपिष्यन्ति (\bar{M}_2 'व्यामि'), G_1 अद्य चैव अक्षयिष्यन्ति (for °) $K_2 \bar{a}$ सारानामि दानवा, $T_1 \bar{a} \bar{D}_2 \bar{a} \bar{M}_2 \bar{a}$ शत्रुमासाति $G_1 \bar{M}_2 \bar{a}$ सै नि \bar{a} शापरा (for °) — \bar{V}_1 om line 1893 — (L. 1893) $K_2 D_2$ हरा' (for रेणु) $K_2 \bar{a}$ चरण (for समर) — $T_1 G_1 \bar{a}$ om (hapl) lines 1894-1895^a — (L. 1895) $T_1 G_1 \bar{a} \bar{M}_2 \bar{a}$ निमिरौच (°) रोम, \bar{M}_2 रौच'हृताभेव (for °) — (L. 1897) $T_1 G_1 \bar{M}_2$ आकाश (for हृ) $K_2 D_2$ लेपता (for मे हारा) — (L. 1896) $K_2 \bar{a} D_2$ हृष्टा (for हृष्टा) $K_2 \bar{a}$ चवारी (for रपति) $K_2 \bar{a}$ दे रैष्यात् (for देवेग्यश्च) — (L. 1898) G_1 निर्वपिष्यन्ति (for निहृति) $T_1 \bar{a} G_1 \bar{a} \bar{M}_2 \bar{a}$ कालेन्द्र (for कालेन्द्र) — (L. 1899) D_2 राजेन्द्र (for राजान) Rom Poona eds G(ed.) रणे (for

अक्षयाः सन्ति मे तृणाः शराश्राशीविपोषमाः ।
 स्यामु मे पुरतः शकाः के रणे जीवितेष्वस्य ॥
 हत्वा रिपुगणास्तुष्टिरनुरागश्च राजसु ।
 इतस्तु त्रिदिवे यास्तो नास्ति युद्धसमा गतिः ॥
 ते भयं दृष्टवः कृत्वा रणे दानवसचमा । [1905]
 निहत्येमानरीन्सर्वांन्मोदध्वं नन्दने यने ॥
 यवमुक्त्वा महासेन्यं प्रह्लादो दानयोत्तमः ।
 कालसेन्यं महारौद्रं तरसामर्दवासुरः ॥
 नरांश्चविहान्शूरश्च नित्यं चाप्यपराजितः ।
 युद्धेष्वभिमुखो नित्यं स्वबाहुभलवर्धितः ॥ [1910]
 पथि रथसहस्राणि विविधाभुषधारिणाम् ।
 प्रह्लादस्यातिवीर्यस्य ये तस्य तनया निजाः ॥
 तैस्तु ब्रह्मशैतिरिष्टं विपुलैराम्रदक्षिणैः ।
 क्षान्ता धर्मपरा नित्यं सत्यव्रतपरायणाः ॥
 दातारः प्रियवक्त्रो वक्त्रारः शास्त्रस्तपुः । [1915]

स्वदारनिरता नित्यं ब्रह्मण्याः सत्यसगरः ॥
 यद्यारः श्रुतिभिनित्यं नित्यं चाध्ययने रताः ।
 इष्टसखशलाः सर्वे बहुशो दृष्टविकमा ॥
 मत्तयारणविक्रान्ताः शत्रुसैन्यप्रमर्दकाः ।
 दारयन्तः पदाक्षेपैः सुघोरास्ते रथेचकान् ॥ [1920]
 युद्धोत्सुकधियो नित्यं क्रोधरञ्जितलोचनाः ।
 सर्वदोषपुत्रा दैत्या विन्दुर्भीमविक्रमा ॥
 क्ष्वेडितास्क्रोडितरथैरन्योन्यं समहर्षयन् ।
 वेणुसङ्घवेक्ष्यैश्च सिंहनादैश्च पुष्कलैः ॥
 आभुत्वाभुत्वा सदसा रणे यमुरनेकाः । [1925]
 बालमानाणि चापानि विष्णुय सुमहायलाः ॥
 अशुच्यभाषाः सहसा दानवा थाणपाणयः ।
 महासुरैरप्यजितरा योधयन्ति रणेऽन्तकम् ॥
 प्रव्रजहेमाभरणाः सर्वे ते श्वेतराससः ।
 दानवा मानिनः सर्वे सर्वे स्वर्गाभिकाङ्क्षिणः ॥ [1930]

वरम्) — (L 1900) T₁ s G₁ s M₁ s स्वकाङ्क्ष (for सगणक्ष) B₁ s D₁ D₂ द्विदकात्मसमेरु जित्वा (for ") N₁ B₁ D₁ s s G₁ s M₁ s रणे चान्तकप्रमत्तकाम, B₁ s D₁ D₂ G₁ शरीरतत्कस्तनैर् (for ") — (L 1902) K₁ s N₁ s V₁ s D₁ समरे (for पुरतः) — (L 1904) K₁ इतस्तु त्रिदिवे वासो (for ") K₁ s N₁ D₁ इति (for रति) — (L 1905) T₁ G₁ Bom Poona eds तद् (for ते) — (L 1908) T₁ G₁ निजल (for विहस्य) D₁ D₂ [यु]मान् (for [ह]मान्) D₁ (also as above) विपु (for वरीन्) — (L 1908) K₁ s वोर (for रौद्र) B₁ s D₁ D₂ T₁ s G₁ s M₁ s काश्यप समरे सैन्य (for ") K₁ s समर्द तरसामुर (for ") — (L 1902) K₁ s असुरो, Bom Poona eds G₁ ed वीरस (for शू) N₁ s B₁ s D₁ D₂ D₃ T₁ s G₁ s M₁ s सर्वांश्चविध (N₁ s D₁ विच) शूरश्च (for ") D₁ न स्व चापि पराजित (for ") — (L 1810) K₁ om (hapl) lines 1910¹-1914¹ V₁ स्वबाहु बलभूजित, T₁ G₁ s माधित (for ") — (L 1911) K₁ s सहस्राणां (for ") — (L 1912) D₁ s जित्वा, T₁ [श]भुजा (for निजा) K₁ सनया निर्वयुक्त (for ") — (L 1913) T₁ G₁ s सर्वे द्रवुपरीह (for ") T₁ G₁ विविधै (for विपुलै) K₁ समासुवदक्षिणै (for ") — T₁ s G₁ s M₁ s om lines 1914-1915 — (L 1914) K₁ D₁ क्षय, K₁ ययासा (for क्षान्ता) D₁ om (hapl) lines 1914¹-1916¹ B₁ D₁ नित्य (for सत्य)

— N₁ V₁ s om lines 1916 — (L 1916) N₁ B D₁ D₂ दान्ता, D₁ क्षान्ता (for विच) T₁ s G₁ s M₁ s वातिव (for सगरा) — T₁ s G₁ s M₁ s om lines 1917-1926 — (Y 1918) D₁ दृष्टासु (for दृष्टव्य) K₁ s N₁ s B D₁ D₂ D₃ s दृ (for दृष्ट) — N₁ V₁ om (hapl) lines 1918-1922 — (L 1919) N₁ B₁ D₁ D₂ विमर्दका, D₁ प्रमर्दना, D₂ प्रवर्तका (for प्रमर्दका) — (L 1920) K₁ s N₁ s D₁ D₂ s s G₁ s इवचन्त (for दार) K₁ s पराशीकाङ्क्ष (for पदाक्षेपै) K₁ सुघोरास्ते विचका, D₁ श्वा रणेचरान् (for ") — (L 1921) Bom Poona eds G₁ ed पिया (for धियो) K₁ s D₁ s युद्धोत्सुका D₁ ससाक्षये नित्य, N₁ सत्यधियो नित्य (for ") K₁ s क्रोधरञ्जितलोचना (for ") — (L 1922) K₁ s सिंह (for भीम) — (L 1923) B₁ s D₁ D₂ दृष्टयन्त परपराम् (for ") — (L 1924) K₁ s वेणुवत (for महा) — (L 1925) K₁ s वावन्, G₁ वयसुर (for वय) — (L 1926) N₁ B₁ s D₁ सुमहासुजा (for बला) — (L 1927) K₁ D₁ s क्षय, D₁ चाप, T₁ s G₁ s M₁ s प्राप्त (for बाण) — (L 1928) B D₁ T₁ s G₁ s M₁ s सुरासुरै (for महा) V₁ s B D₁ s G₁ s M₁ s [म]जित (for लो) D₁ द्वादहम् (for द्वादकम्) — (L 1930) D₁ D₂ युदापि (for स्वर्गाभि) — After line 1930, N₁ B D₁ D₂ ind.

शुभे सा चन्द्रोत्ता पताकाध्यजमालिनी ।
 गजाश्वत्थसनापा स्वर्गमार्गाभिकाङ्क्षिणी ॥
 ततः कालस्तु निर्यातो मीमो मीमपराममः ।
 विनदन्मुमहाकायो व्याधिभिर्बहुभिर्बुधैः ॥
 बद्धो सहस्री सेना दानवाना बलीयसाम् ॥ [1935]
 अभिसजावहपाणा काल समभिरजताम् ॥
 आपतन्तं तदानीक दानवाना तरस्विनाम् ।
 प्रतिलोमं चकारामु व्याधिभिः सहितोऽन्तकः ॥
 प्रविश्य ध्वजिनीं चेपां घातयामास बीषंवाच ।
 कालो ह्यहिरत्ताक्षः स्वेनानीकेन सङ्गतः ॥ [1940]
 प्रह्लादबलमत्युग्र प्रह्लाद च महाबलम् ।
 आजघान रणे कालो दण्डमुग्रपट्टिवैः ॥
 शरशक्त्युष्टिपलाश्च शूलानि मुसलानि च ।
 गदाश्च परिघाश्चैव विविधाश्च परश्वधाः ॥

बन्धू च विचित्राणि शतम्रीश स्त्रिरामसीः । [1945]
 गाल्यन्ते व्याधिभिर्मुद्रे दानवानां चमृमुखे ॥
 बहवो व्याधयो युद्धे बहन्सुरासुगमान् ।
 व्याधीनि च दैत्योपा निजमुग्रहवो बहून् ॥
 शूलेः प्रमथिताः केचित्केचिच्छिन्नाः परश्वधैः ।
 परिवैरहताः केचित्केचिश्च परमायुधैः ॥ [1950]
 केचिद्विघाताः खड्गैः स्फुरन्तः पतिता भुवि ।
 व्याधयो दानवैरेव नानाशस्त्रैर्विदारिताः ॥
 ते चापि व्याधिभिः सर्वे विविधैरयुधोत्तमैः ।
 खड्गैश्च विपुलेत्तीक्ष्णैः प्रास्तोत्तमसुरैः ।
 भिन्नाश्च दानवाः शूलैर्निष्कृताश्च परश्वधैः ॥ [1955]
 शूरीः पट्टितैश्च व्याधिभिश्च महाबलैः ।
 क्षताः शस्त्रैरेवैश्च मुष्टिभिश्च महाश्वधैः ॥
 वेधुः शोणितमशोभ्यं विष्ट-ध्वशनेक्षणाः ॥

117** सर्वे जलैविणो बीरा सर्वे बाधुबोधवा ।
 — (L 1831) Ns Vs Bs Ds Ds Ti s Gs s Ms हता,
 Bs हता (for हता) — (L 1933) Ds करालो, Ti Gs
 Ms s कालो (for कालो) Bom Poona eds G(ed) कालः सु (for
 कालस्तु) — (L 1934) Ks s घनदासु, Ks Ns s Vs
 Bs s Ds Ds s Gs दिनदन्तु, Ds सिविषाक्षो (for विन
 दन्तु) — (L 1936) Ns रणे (for अभि) K Ns Vs s
 Bs Ds Ds Ds s दर्पानां (for दर्पानां) Ti s Gs s Ms s
 काले (for कालं) — (L 1937) Ns Ds दानवान् (for आपतन्तं) Ks
 हव, Bom Poona eds G(ed) तदायान् (for आपतन्तं) Ks
 Ds s महानीक (for तदा) — (L 1939) Ds Ti Gs तेषां,
 Gs एका, Ms चेना (for चेना) Ns Vs s Ds Ds Ds s Ti s
 Gs s Ms s पानयाम (for पानं) Ks Ns s Vs s Bs
 Ds Ds s Ti s Gs s Ms s दानवान् (for बीरं) — (L
 Ds Ds s Ti s Gs s Ms s दानवान् (for बीरं) — (L
 1941) Ds om 1941-1942 Ns Bs Ds महामुत्त
 (for बलम्) — (L 1944) K Ns s Vs s Bs Ds Ds
 Ds s Gs विचित्राश्च (for विचित्राश्च) — (L 1945) Ns
 Vs s Gs स्त्रिरामा (for स्त्री) Bs Ds सप्तशतं स्त्रि
 यता, Ti Gs विचित्राधुया शिता, Ti Gs सप्तशतं
 सति, Gs स्त्रियता, Gs Ms s इत्यत्रापि शिता (for s)
 — Ds om (hapl) lines 1946-1947. — After line
 1946, Ti s Gs s Ms s ins

118** अविमारा ज्वराश्चैव बहमान श्रेयसा हता ।
 शिरोतोगाक्षितोगाश्च बीरीकाश्च श्रेयसा ॥
 [(L 1) Ti s श्रेयसा (for श्रेयसा) Gs बीरीकाश्च,

Ms जीवराधाश्च (for काश्च)]

— (L 1947) Ns निहन्ति च रणे सुराश्च (for s) — (L
 1948) Ti Gs s समरे, Ms बहवो (for बहवो) — (L
 1949) Vs शूले म, Bs s Ds शूलैः (for शूलैः म) Ti
 Gs शूले प्रमुनि (Gs शैविशिरा) ला केचित् (for s), Ti s
 Gs s Ms केचित् परिवैरि (for s) — Ks s om (hapl)
 line 1950 — (L 1950) Ti s Gs s Ms s परमासिभि
 (for युधै) — (L 1951) Ds विघाता (for विघा
 ता) Ds शीहो (for शूले) Ti Gs पतन्त (for स्फुरन्त),
 Gs स्फुरन्त पतिता भुवि (for s) — (L 1953) Ds Ts
 Gs s Ms s सत्ये (for सर्वे) Bs Ds Ms सत्ये प्रास्तोमैः
 Ti s Gs s विविधैश्च (for सर्वे) — (L 1954)
 Bs Ds s Gs s विविधैश्च, Bs Ts Gs Ms s विमलैश्च, Ti
 शूल (for विपु) Bs Ds Ti Gs s Ms s सत्ये प्रास्तोमै
 (for s) — (L 1955) Bs Ts Gs s Ms s विभिन्ना,
 Ds विघाता, Ds विभिन्ना (for विघाता) Ks Ds s Ti सर्वे,
 Ds जीरा (for शूलैः) Gs विभिन्ना दानवै शूले (for s)
 — (L 1956) Ti s Gs s Ms s मुसलैश्च (for पट्टितैश्च)
 Bs s Ds हता भूतम् (for महाबलैः) — (L 1957) Ks
 Ns Ds Ds हता, Ks s Ds हता (for हता) Ks B
 Ds Ds s Ti s Gs s Ms s हता भूतम् (for महाबलैः)
 — (L 1958) K Ns s Vs s Bs Ds Ds s वेधु शोणित
 मन्थान् (Bs मन्थान्) Ti s Gs s Ms s वमन्त शोणित
 वधैश्च (Ti Gs वधैश्च) (for s) Ti s Gs s Ms s वधै
 क्षणा (for दानव) — (L 1959) Ms रदतां (for मदतां)

धार्तस्वर च नदा सिन्धुनाश्च गर्जताम् ।
 धभूव तुमुलः शब्दः सप्रामे लोमहर्षण ॥ [1960]
 मुष्टिभिश्चोत्तमाङ्गानि वल्लोमाङ्गानि चासकृत् ।
 सादिवानि मही जग्मुस्त्रिष्टवमेव सयुगे ॥
 अस्फेता ध्वजावर्तो छिन्नयाहुमहोरगम् ।
 शूलशक्तिमहामत्स्या चापग्राहसमाकुला ॥
 रथेष्पलसबाधा ध्वजद्रुमसमाधृता । [1965]
 सशब्दघोरविस्तारा लोहितोदाभभवद्भी ।
 स्वधनु शक्रधनुयौ फाञ्चनाद्भविष्युतौ ।
 तौ वैत्यकालजलदौ शरधारा व्यमुञ्चताम् ॥
 तौ महामेघसकाशौ रथनागगतौ तदा ।
 धभूवतुरतिक्रुद्धौ सान्धुगर्भाविधान्युदौ ॥ [1970]
 वत्तकाञ्चनसनाहौ दिव्यहारविभूषितौ ।
 तौ विरेजतुरावसौ सूर्यवैभानरोपमौ ॥

१. सिन्धुना च दुर्धताम् T₁ G₁ s s M₂ s 'नाद विनर्दनाम्,
 T₂ 'नाद्विभक्तताम् (for ^a) — (L 1960) T₁ G₁ सप्रामे
 (for 'मे') K₁ s s N₁ s V₁ s B Dn Ds D₂-s s 'हर्षणे
 (for 'ण') — L₂ om lines 1961 2023 — (I 1961)
 २. मुष्टिभिश्चोत्तमाङ्गानि चासकृत् (for ^b) — (L 1962) T₁ G₁ s
 सादिवानि G₁ 'जानि' (for 'सादि') — (L 1963) K₁
 N₁ s V₁ s Dn Ds D₂ s s 'अस्फेता B Dn स' M₂ s
 स' (for 'अस्फेता') T₁ s G₁ s s 'हासफेता रथावर्तो (for ^a)
 — (L 1964) T₁ s G₁ s s 'गदा (for 'महा') T₁ G₁ s
 द्विप्रम (T₁ 'न') T₁ G₁ s 'चापग्राह (for 'ग्राह') — (L
 1965) K₁ s V₁ s रथे दौ (V₂ 'यौ') वलसबाधा K₁ रथैर्वापलस',
 N₁ रथेनाचलसबाधा, N₂ रथाश्च गगनबाधा B₁ s Dn Ds D₂
 रथेपोषण', D₁ शकटापलसबाधा T₁ G₁ s M₂ रथेनाचलसबाधा,
 T₁ G₁ रथेषु ललसबाधा (for ^a) K₁ D₁ वत्त (for 'वृत्त')
 K₁ समाकुला Dn लताधृता (for 'समा') — (L 1966)
 T₁ G₁ s M₂ s सनादा (for 'सनादा') B₁ Dn 'योग',
 G₁ s 'योग' (for 'योग') V₁ सनादौ (for 'ल') भववद्भी
 — (L 1967) D₁ सबाधधनुयौ धीरैः (for ^a) V₁ भूषितौ,
 V₂ भूषणौ (for 'विभूषितौ') — D₁ om (hapl) lines 1968-
 1972 G₁ om (hapl) lines 1968 1971 — (L 1968)
 B₁ s Ds 'वर्षणौ' (for 'व्यमुञ्चताम्') Dn Ds 'शरधारा व'
 वर्षणौ, T₁ s G₁ s s M₂ s 'शरलोय (T₁ 'या') वर्षणवत्ताम् (for
^a) — (I 1970) K₁ s s N₁ s V₁ s Dn D₁ s T₁ G₁
 M₂ s 'अभिक्रुद्धौ (for 'जित्') — (L 1971) T₁ G₁ s
 दिव्याभरणभूषितौ (for ^a) — (L 1972) V₁ विरेजतुर
 (for 'विरेजतुर') N₁ B₁ s T₁ s G₁ s s M₂ s 'नागसौ, V₂

तौ महाचलसकाशावन्वोन्यस चमूयुधे ।
 वजाशनिमससशैर्गर्जणैर्जतुराहवे ॥
 परस्पर समासाद्य तयोर्धुधि दुरासदम् । [1975]
 नाशसन्त वदा योधा जीवितान्यपि सयुगे ॥
 हरनिर्मिन्नसर्वाङ्गा युधि प्रक्षीणजीविता ।
 निपेतुर्योधमुह्यास्तु रुषिरशेखिवक्षसः ॥
 पतितैर्निपतद्भिश्च पायमानैश्च सयुगे ।
 धभूव भू समाकीर्णा योधैरुद्धतजीवितैः । [1980]
 न गृह्यतो गगानघोराम च सदपतोक्तयोः ।
 अन्तर ददौ कश्चित्प्रयत्नादपि सयुगे ॥
 लघुत्वाच्च महाबाहू युद्धजीवदौ महाबली ।
 मण्डलीभूतधनुयौ सकृदेव धभूवतु ॥
 प्रह्लादस्य च बाणोपैर्द्वैश्रवान्तकबाहिनी । [1985]
 तुघमाना बलवता बायुनेवाभ्रमण्डलम् ॥

बाबायौ (for 'बायलौ') — (L 1973) V₁ B₁ G₁ महानेच
 (for 'चल') B₁ s D₁ Ds चमू तदा B₁ चमूलपा (for
 'युधे') — (L 1974) K₁ N₁ शक्राणि (for 'वज्रा') T₁ s
 G₁ s s M₂ s 'सर्पैः (T₁ 'सर्प') G₁ शितैर्'द्विगैर् (for 'सम्-
 स्पर्शैर्') T₁ s G₁ s s M₂ s 'जतु कालदानमै' (for ^b)
 — (L 1975) T₁ s G₁ s s M₂ s 'अ' fin. as above) 'शर
 स्वसै' (for 'परस्पर') Bom ed G(ed) समासाद्य (for 'साद्य')
 K₁ युधे D₁ s G₁ युधे (for 'युधि') N₁ दुरासदौ, D₁ T₁ G₁
 'सदरे, T₁ G₁ M₂ सुवारण M₂ (any fin. as above) सुवा-
 रणम् (for 'दुरासदम्') K₁ Dn Ds तयोर्धुधि दुरासदौ, T₁ s
 G₁ s s 'द्वै' सुदारणे (for ^a) — (L 1976) D₁ T₁ G₁ s s
 M₂ नाशसन्त (for 'नाशसन्त') K₁ योधा T₁ s G₁ s s M₂
 क्षाणौ (for 'योधा') T₁ s G₁ s s M₂ s जीवितैर्मोक्षि सयुगे
 (for ^b) — (L 1977) V₁ B₁ M₂ s 'शरैर्विभिन्नसर्वाङ्गा (for
^a) Bom Poona ed G(ed) शान्तवरा (for 'जीविता')
 — (L 1978) T₁ s G₁ s s M₂ s 'नामस (for 'वक्षस')
 — (L 1979) B₁ विपतद्भिश्च (for 'निपत') T₁ G₁ s पला-
 (G₁ पल) ध्वनिश्च T₁ G₁ s M₂ s पतिप्रयद्भिश्च (for 'पाय
 मानैश्च') — (L 1983) K₁ लघुत्वाच्च (for 'त्वाच') — (L
 1984) B₁ s D₁ Ds अण्डलीकृतबाणौ तु (for ^a) — (L
 1986) K₁ s s N₁ s V₁ s Dn D₁-s s 'उ' (N₂ 'उ') दमाना,
 D₁ तल्लवामा, G₁ वध्य' (for 'तुघ') D₁ बलादौ (for
 'बलवता') K₁ s D₁ s अण्डली (for 'लम्') — After
 1986 T₁ s G₁ s s M₂ s ans

119** सद्यो सुहृन्मादाय प्रह्लादो दावयोत्तमः ।
 अन्तर्काय प्रविश्य तत्र भस्मसादनकः ।

हृतदपं तु विशाय प्रहाद* कालमाहवे ।
 अपयात च समराद्विपन्त संप्रतयर्थं तम् ॥
 मत्वा वगगतं चैव प्रहादो युद्धदुर्मदः ।
 तत्रैवान्या चम् भूयः स मगदं महासुरः ॥ [1990]
 कालप्रहादयो युद्धमभवदादृश पुरा ।
 तादृश सर्वलोकेषु न भूतं न भविष्यति ॥
 एवमद्भुतवीर्योऽजा महारणवृत्तज्जण* ।
 प्रहादः परिकृद्धोऽत्र कालस्त्वपत्नो रणात् ॥
 Colophon
 वंशपायन वयाच ।
 घनाध्यक्षमनुहादः प्रहादस्यानुजो बली । [1995]
 ससैन्यो योधयामास क्षेममन्यक्षवाहिनीम् ॥
 महता च बलीषेन अनुहादोऽसुरोत्तम ।
 अर्दयामास सकृद्धो घनाध्यक्ष प्रतापयात् ॥
 अमृष्यमाणविदशानाहवस्थानुदापुषात् ।

चकार कदनं घोर घनुपाणिर्महासुरः ॥ [2000]
 आवर्त इव सज्जो बलस्य महतो महान् ।
 क्षुभितस्याप्रमेयस्य सागरस्येव सङ्गवः ॥
 त्रिदशानां शरीरेषु दानवानां च मेदिनी ।
 वभूव निचिता घोरैः पर्वतैरिव सङ्गवे ॥
 मेरुद्वष्ट तु रणेन रक्षितं सप्रकाशते । [2005]
 सर्वतो माधवे भासि पुण्ड्रितेरिव किंशुकैः ॥
 हृत्वेरैरिगंजैरक्षैः प्रायसैत महानदी ।
 शोणितोपमहातोया यमपट्टविवर्धनी ॥
 शङ्ख्येदोमहापट्टा विप्रकीर्णांशमेवला ।
 छिन्नकायशिरोमीना अङ्गाययशाङ्कुरा ॥ [2010]
 गृहससमाकीर्णां कङ्कसारसनादिता ।
 वसापेनसमाकीर्णां श्रेतरुष्टस्नितस्यना ॥
 का कापुरपट्टुल्लारां युद्धभूमौ महानदीम् ।
 नदीमिव जलापाये हससार्योपशोभिताम् ॥

प्रागर्त्तशयमापको निषपात महीतले ॥

— (L 1987) Ks नि प्रयात, T₁ G₁ हृतगर्वै (for 'हर्ष')
 — (L 1988) G₁ विपण (for द्विपण) — After line
 1988, T₁ z G₁ z s Ms z lms

120⁰⁰ सन्धु शार्ङ्गिण इति भीम नाम मृगजन्तवम् ।

— (L 1992) V₁ z B z Ds T₁ z G₁ s-s Ms z भूतबु
 (for 'होकेषु') — (L 1993) D₁ वीर्याणां, T₁ G₁ z वीर्यो
 लो (for वीर्योऽजा) T₁ G₁ z प्रणौ, G₁ स्रजम् (for स्रज)
 — (L 1994) Rom Poona eds G(ed) लव्य (for परि)

Colophon — Mention of the Epic Ks Ds Des
 D₁ — Mention of Kshs V₁ z B Ds Ds D₁ z
 — Sub-parcan K₁ z K₁ z V₁ z B Ds Ds D₁ z s
 धामनम्, Ds T₁ z G₁ z Ms z धामनप्रादुर्भाव — Adhy
 namas D₁ देवात्तरसप्राप्ते प्रहादवत्तयोर्दुर्मदः Ds Ds z प्रहाद-
 कालयोर्दुर्मदम् Ds कालप्रहादयुद्धम् Gs प्रहादकालयोर्दुर्मद-
 युद्धम्, Ms z कालपराजय — Adhy z o Ks 229, V₁
 270, V₁ 245, Ds 244, Ds 243, Ds 236, Ds 236,
 T₁ 312, G₁ 307, Gs z 314, G₁ 311, Ms z 24

(L 1996) Ks K₁ z Ds Ds z ससैन्य (for 'स्यो')
 — (L 1997) T₁ z G₁ s-s Ms z अनुहाद (for 'हादो')
 G₁ Ds सुगोत्रसम् (for 'म') — (L 1998) V₁ T₁ z
 B₁ s-s Ms z पनाप्यक्ष (for 'क्ष') — (L 1999) K₁ z
 Ds Ds G₁ z अमृष्यमाणस्य B₁ नाय (for 'नय')

— (L 2000) Ks B₁ महाबल (for 'सुर') — (L
 2002) Ks om lines 2003⁰ 2009⁰ Ks Ds Ds z सङ्गवे
 (for 'व') — (L 2004) V₁ Ds कोरा, B₁ z Ds Ds T₁
 सर्वा (for 'घोर') T₁ G₁ s-s Ms z विभाति निचिता सर्वा
 (for *) Bs Ds Ds सङ्गला T₁ z G₁ z s Ms z काञ्चनै
 Gs मेदिनी (for सङ्गवे) — (L 2006) T₁ G₁ s-s Ms z
 वनाति (for सर्वतो) N₁ Poona ed. किंशुक (for कै)
 — (L 2008) Ks z शोणितोपा (for 'हौप') Ds महा
 कोरा (for 'लोपा') N₁ B₁ z Ds Ds Gs शोणितोपा (B₁ z
 'वीरा' महाकोरा (for *) — (L 2009) Ks शङ्ख्येदो
 Ds T₁ z G₁ s-s Ms सङ्ख्येदो (for शङ्ख्येदो) Ks प्रकीर्णां
 काञ्चनैवला, Ds सप्रवीर्यान्, T₁ G₁ s-s Ms z विलिनी-
 र्णां (for *) — (L 2010) Ds छिन्नकाः T₁ z G₁ z s
 Ms z विप्रकाय (for छिन्न) V₁ z B Ds Ds शर्वरा (for
 'साङ्कुरा') — (L 2011) T₁ z G₁ z s Ms z कङ्क (for
 हस) Bs Ds मणालोपा (for 'समा') Gs om (hap)
 lines 2011⁰-2012⁰ T₁ Ms z काक, G₁ z केकि Gs हम्
 (for कट्ट) B₁ z Ds Ms z नादिनी (for 'ता') N₁
 योवृष्टमनिससरा (for *) — (L 2012) T₁ z G₁ z-यवा-
 र्धीर्णा (for 'यमा') Ks प्रायसैत महानदी Ks Ms z मोह
 हसनमिष्यना (for *) — (L 2013) Ks B₁ z Ds Ds
 दुर्धरा (for 'सुसारा') — (L 2014) Ks V₁ z B Ds
 Ds z [ना]कपताय, Gs वना (for 'वरा') B Ds Ds z

त्रिदश दानवाश्चैव तेरुतां दुस्तरां नदीम् । [2015]
 यथा पद्मरजोध्वस्ता नलित्नीं गजयूथपाः ॥
 ततः सृजनं वाणीपाननुहाद रथे स्थितम् ।
 ददर्श तरसा देवो निभ्रन्त यक्षवाहिनीम् ॥
 क्रुद्धस्ततो दैत्यजलं सूदयामास बित्तपः ।
 निक्षिपन्निय त्वे वायुमहाभ्रपटल वलात् ॥ [2020]
 समीक्ष्य तुमुल पुद्गमनुहादभ भूपतिः ।
 रथेनावित्यवर्णेन कुपेरमभिदुहवे ॥
 स धनुर्धनिना श्रेष्ठो विकृष्य रणमूर्धनि ।
 वत्ससर्ज शिताम्बापाणिचेष्टाश्च महात्मनः ॥
 कुबेरं प्राप्य ते वाणा निर्भिद्य सुसमाहिताः । [2025]
 अपरान्पुष्टतो जहृण्यसितान्यक्षराञ्जस्रान् ॥
 देवः शरैरभिहतो निशितैर्वर्जकनोपमेः ।
 अनुहादं प्रत्युदीयात्सनुद्धः परमाह्वये ॥
 ततो वैभ्रमणो राजा क्रुद्धो यक्षगणैः सह ।

ववर्ष शरवर्षाणि दानवं प्रति वीर्यवान् ॥ [2030]
 तत्राथा शरद उर्षं गोवृषः नीघ्रमागतम् ।
 अपारयन्प्रायितु प्रतिगृहन्निमीलितः ॥
 एवमेव कुपेरस्य शरवर्षं महामुरः ।
 निमीलिवाक्षः सहसा दैत्यः सदति दारणम् ॥
 रोषितः शरवर्षेण घनदेन महानलः । [2035]
 इन्द्रकेतुप्रतीकाशमभितोऽपश्यत् हुमम् ॥
 प्रशृङ्गशरान्विष्टप तरुणादुरपहन्म् ।
 क्वाप्रात्र्य कुपितो दैत्यस्तारु फलसमन्वितम् ।
 निजपान ह्याङ्गश्रेष्ठान्कुपेरस्य महाजवान् ॥
 तस्य कर्म महाघोरं दृष्ट्वा सर्वे महासुराः । [2040]
 सिंहनादं नन्दन्ति स्म अनुहादप्रहर्षिताः ॥
 तपोस्तु तुमुलं युद्धं सज्जते देवदैत्ययोः ॥
 ततस्तौ क्रोधपराश्चावन्योन्यवधकाङ्क्षिणौ ।
 अन्योन्यं विविधैः शस्त्रैर्घोरैर्जन्तुराहवे ॥

Gs सास, T1 G1 s नादोद, Bom Poona eds G(ed)
 लघोर् (for लघोर्) B1 लेखिताम्, T1 G1 s मोमिले
 (for लान्) — (L 2015) Ks N1 D1 s तेदस्ते, Gs डके
 र्द (for तेदस्ते) Ds रन्ध्रस्ते दुगामदा (for ²) — Ds
 om lines 2016 2017 — (L 2017) Cs रणे (for रथे)
 — (L 2019) Ks Dn D1 Ms s विपद (for 'व')
 — (L 2020) T1 s G1 s Ms s मददभयन वलात् (for
²) — (L 2022) Ks Ds s च वीर्यवान्, Ns s ² s B
 Dns Ds T1 s G1 s Ms s समुपति (for च ²) — (L
 2022) Ds बिलेताम् (for कुबेरम्) — (L 2023) Ds
 धनिन, Gs दानव (for धनिन) Ds बिलिषन् (for
 बिलिष्य) — (L 2024) Ds s धनैश्वर्य (for विसे) T1
 Gs s Ms s विसेतो सुमहात्मनि, T1 Gs s 'ते (T1 'त) रण
 मूर्धनि (for ²) — (L 2025) Vs निर्भिद्यन्त, B1 Ds
 विभेत्तु, T1 G1 s Ms s विनिर्भिद्य (for निर्भिद्य सु)
 — (L 2026) Ds T1 G1 s जगमुर (for जगमुर) T1 s
 G1 s Ms s गुहाकान् (for राक्षसान्) — (L 2027)
 Ks s N1 Vs Dns D1 s उद्वलितोपमे (for उद्वलितो) — (L
 2028) Ds प्रत्युदीयात्, Gs प्रत्यविष्यत् (for प्रत्युदीयात्)
 — (L 2029) T1 s G1 s Ms s यक्षरक्षोगणैर्जुत (for
²) — (L 2030) Ds अलानि (for उपानि) B1 s Ds
 Ds दानवान्, T1 s G1 s Ms s समुने (for वीर्यवान्)
 — (L 2031) T1 s G1 s Ms s यथा तु (for तद्यथा)
 Ks s त यथा शरदे वर्ष (for ²) K1 s गोवृषं (for 'व')

— Ds om lines 2032 2033 — (L 2032) K1 s प्रति-
 युव (for 'व'), V1 s Dns Ds प्रचयुद्धन्, T1 s G1 s-
 Ms s प्रचयुद्धन् (for प्रतिगृहन्) Ks s Dn प्रतिगृह्णाति
 मीलितम् (Dn 'त') (for ²) — (L 2034) K1 Bom ed
 सहति, N1 B1 अहत (for रुहति) Vs B1 Ds Ds ईर्यो
 असह्य दारणम्, T1 s G1 s Ms s दैत्य परमघोरान् (for
²) — (L 2035) Bom Poona eds G(ed) महामुर (for
 'रु') — After line 2035 T1 s G1 s-4 Ms s 2035 -
 121^{ss} उत्पपात रथाचूर्णं क्षिप्रं पद्मवागुपातम् ।

— (L 2036) T1 s G1 s-4 Ms s पवत (for केदु) N1 s
 Vs B1 Dns Ds Ds Gs सधीनो, T1 G1 s महतो
 (for सधीनो) Ks N1 s B1 Ds परपतो (for 'ति') (for
 अवपत) K1 s अदित माहिणोदुत्त (Ks 'म') Ds मभितो
 आसत्त दुतम् (for ²) — (L 2037) K1 शार, Ds
 शार (for शार) — (L 2038) N1 Vs Ds रुपितो
 (for रुपितो) Ds युव (for वल) N1 समानुवृत्त, B1 s
 Ds Gs समानुवृत्त (for समानुवृत्त) T1 s G1 s Ms s
 तल फलसमावृत्तम् (for ²) — (L 2039) Bom Poona
 eds G(ed) महात्मन (for 'जन्त') — (L 2041) K1 s
 Ds प्रचयिता, B1 प्रमोदिता (for प्रहर्षिता) T1 s G1 s
 अनुहादं प्रहर्षित (for ²) — (L 2042) T1 s G1 s
 तपोस्तु तुमुलं युद्धं (for ²) — After line 2042 T1 s
 K1 s-4 Ms s 2042

122^{ss} यलान्द्रिजवाग्यं क्लृप्तवज्रिजवाग्यं च ।

त्रिदश दानवान्युद्धे मथित्वा प्राणदस्तदा । [2045]
 दानवैत्रिदशाश्चापि धुद्वैर्भुवि निपातिताः ॥
 दानवास्तथ सभुद्धात्रिदशाग्निशिवेः शरीः ।
 विव्यधुर्वहिसकांशेः कङ्कपत्रैरजिहवेः ॥
 विदार्यमाणा दैत्यीषेन्द्रिदशास्तु महाबलाः ।
 जमर्षिततरा भूयश्चक्रुः कर्माण्यभीतवत् ॥ [2050]
 ते गदाभिः सुमीमाभिः पट्टिगैः शूलयुद्गैः ।
 परिषेध सुतीक्ष्णमैदानथा पीडिताः सुरैः ॥
 शरणिभिर्भगवानाश्च तद्विचिच्छन्नपक्षसः ।
 जगृह्णते शिलाक्षैश्च हुमाश्चासुरसत्तमाः ॥
 ते भीमवेगा वितिजा नर्दमानाः पुनः पुनः । [2055]
 ममगुधुत्रिदशाधीराव्यक्ततोऽथ सहस्रशः ॥
 ततः सुवृमुलं युद्धं तेषा समभियतैव ।
 शिलाभिर्विपुलाभिश्च शतशरैश्च पादपैः ।
 परिषेधः पट्टिसेनैर्मिण्टिपालैः पररथैः ॥

केचित्रिकृच्छशिरसः केचिच्च विदलीकृताः । [2060]
 केचिद्विनिहता भूमौ रुधिराग्नौ सुरासुराः ॥
 केचिद्विद्राविता नष्टाः परस्त्वधादिताः ।
 त्रिभिन्नहृदयाः केचिच्छिन्नपादाश्च रोरेत ।
 विदारितास्त्रिशूलैश्च केचित्तत्र गतासवः ॥
 वत्सुभीम महायुद्धं देवदानासकुलम् । [2065]
 यभूष शूलतुमुलं शिलापादपसङ्कुलम् ॥
 घनुष्यान्निमिधुर हिषावातलसमन्वितम् ।
 आर्तलनितघोषालयं युद्धं गान्धर्वमायभी ॥
 कुचेर स घनुष्याणिदानान्गन्धर्वमूर्धनि ।
 दिशो विद्रावयामास सकुद्धः शरवृष्टिभिः ॥ [2070]
 कुचेरेणादित सैन्यं विद्रुत प्रेक्ष्य दानवः ।
 अन्धद्रवदनुद्वादः प्रशङ्क निपुल शिलाय् ॥
 शोधाहिगुणरचाश्च पितुस्तुल्यपराजम् ।
 शिला वा पातयामास कुचेरस्य रथोत्तमे ॥

— (L. 2043) h_1 s Ds अन्वोन्वयिजवैविधौ (for h^2)
 — (L. 2045) h_1 Bom Poona eds G(ed) शैवे (for
 युद्धे) h_1 s Ds मथित्वा शालवचरै, T_1 s G_1 s M_1 s प्रह
 (M_1 'ह')ला प्रभवचरै, G_1 निहता प्रभव परै, G_1 प्रहता
 बलवचरै (for h^2) — (L. 2046) [ज]ये, D_1 T_1 s G_1 s
 M_1 s [य]जे (for [ज]ये) V_1 शालवात्रिदशेषापि (for h^2)
 T_1 G_1 s M_1 s हुर्मर (for युद्धे) — (L. 2048) M_1 वृष
 (for नष्टि) — (L. 2049) h_1 s कर्माण्यसि (for दैत्यै)
 T_1 s G_1 s M_1 s निमिषमाणा दैत्यैर्दित (for h^2) h_1 s
 D_1 s महाबलै (for 'ला') — (L. 2050) Bom Poona
 eds G(ed) चक्रयुद्धं (for भूयश्चक्रुः) — (I. 2051) D_1
 वृट् (for घट्ट) T_1 s G_1 s M_1 s पट्टिगैः वृट्टयुद्गैः (for
 युद्गैः) — (L. 2052) h_1 T_1 s G_1 s M_1 s त्रिमुलैश्च (for
 सुवीर्यागमैर) h_1 s N_1 s V_1 s D_1 s D_1 s तरे; D_1 रणे
 (for सुरैः) — (L. 2053) h_1 s D_1 सभिः (for त्रिभिः)
 D_1 गत्रैर (for गात्रैर) h_1 विजल, V_1 T_1 s G_1 s
 निमिष (for त्रिमुल) — (L. 2054) h_1 s सुराश्च (for
 शिलाश्च) D_1 हुमाश्च (for हुमाश्च) T_1 G_1 हुमाश्चैवामृतो
 भवा (for h^2) — (L. 2055) h_1 T_1 s G_1 s M_1 s विव
 रण्य h_1 नर्दमाना शतशः (for त्रिभिः) — (L. 2056) h_1 s
 ममगुधु (for ममगुधु) K_1 N_1 s V_1 s D_1 s D_1 s T_1
 G_1 वीर्यान्; V_1 D_1 वीर्यान् P_1 D_1 सत्तव (for वीर्यान्)
 — (L. 2057) h_1 s D_1 लक्ष्य (for लयभिः) h_1 s D_1
 G_1 M_1 वतते (for 'त') — (L. 2058) K_1 D_1 मरात्रि

(for शिला) N_1 D_1 D_1 बहु (for शर) h_1 D_1 D_1
 शालशैव शरैर (for h^2) — (L. 2059) K_1 s N_1 s V_1 s
 B_1 s D_1 s D_1 s चलेर, D_1 D_1 शैव (for अश्लैर) D_1 वदितौ
 परिषे युद्धे, D_1 परिषेयैव अश्लै, T_1 s G_1 s M_1 s
 परिषे वदितौ युद्धे (for h^2) — (L. 2060) h_1 s D_1 विद्रा-
 वली; M_1 शैव वदितौ (for च विद्रा) — (L. 2061)
 K_1 s D_1 G_1 महासुरा, h_1 सुराणां, D_1 तदासुरा; T_1 s
 G_1 s M_1 s सुरासुरै (for 'सुरा') — (L. 2062) Bom
 Poona eds G(ed) शरवृष्टिर्वा (for विद्राविता) — (L.
 2063) T_1 G_1 s M_1 s चार्याश्च (for चार्याश्च) T_1 G_1
 विषयाचार्याश्च शरिता (for h^2) — (I. 2064) T_1 G_1 केचि
 द्दयात् (for विद्राविताश्च) T_1 s G_1 s M_1 s परस्त्वधा सुश
 सुरा (G_1 मथितव) (for h^2) — (L. 2065) K_1 D_1 सवा
 भीम; K_1 s सवा भीम (for सवभीम) V_1 सव सुर्व महा
 भीम, h_1 D_1 सव सुर्व सुमदभीम, G_1 सव सुर्व सुमदभीम (for h^2)
 — N_1 om lines 2066-2067 D_1 G_1 om (hapl.) line
 2066 — (L. 2066) T_1 शरव (for शर) K_1 D_1 G_1
 यभूव तुमुल युद्धं, T_1 G_1 s M_1 s 'वाचस्पत्यकुलं (for h^2)
 — (I. 2067) V_1 सवयव (for घनुष्यान्) D_1 s सवयव;
 T_1 G_1 s सवयव; T_1 G_1 सवयव (for सवयव) — (L. 2068)
 N_1 D_1 D_1 T_1 s G_1 s M_1 s त्रिपेदे (for चोपायार्थ)
 N_1 सुवदन्मथवैद्युतम् (for h^2) — (L. 2072) K_1 s D_1 s
 महती (for त्रिपुली) G_1 अत्रिपुल हता शिलाय् (for h^2)
 — (L. 2073) G_1 शरैर (for शोधाश्च) D_1 s V_1 s त्रि-

आपतन्ती शिलो दृष्ट्वा गदापाणिर्धनाधिपः । [2075]
 रथादासुत्य वेगेन यमुपायां व्यतिष्ठत् ॥
 सचक्रकूचरह्यं सभ्यजं सशरासनम् ।
 भङ्क्त्वा रथोत्तमं तस्य निष्पात मिला मुवि ॥
 विमथ्य तु कुबेरस्य प्रह्लादस्यानुजो रथम् ।
 सुराणां कदनं चक्रे सस्वन्धनित्यैर्दुमैः ॥ [2080]
 विभिन्नशिरसो भग्नास्त्रिदशाः शोणितोक्षिताः ।
 हुमैः प्रमथितान्नाभ्य निपेतुर्धरणीतले ॥
 बिद्राव्य विपुलं सैन्यमनुहादोऽसुरोत्तमः ।
 गिरिशृङ्गं मद्गृह्य कुबेरमभिमुदुचे ॥
 तमापतन्तं धनदो गदायुधस्य वीर्यवान् । [2085]
 विनर्दन्नाह्वयामास दानवेन्द्रं महाबलम् ॥
 तस्य क्रुदस्य समुद्रो गदां तां बहुकण्टकाय ।
 न्यपातयत् वितेशो दानवस्योरसि प्रमुः ॥
 दैत्यस्तु क्रोधतान्नाशस्तं प्रहारमचिन्तयन् ।

वितेशरथोपरि तदा गिरिशृङ्गमपातयत् ॥ [2090]
 स विह्वलितसर्वाङ्गो गिरिशृङ्गेण ताडितः ।
 पपात सहसा भूमौ विशीर्ण इव पर्वतः ॥
 वितेशं विह्वलं दृष्ट्वा सर्वे चे यक्षराक्षसाः ।
 परिवार्य मदात्मानं रक्षुर्धूमविभ्रमाः ॥
 मुहूर्तं विह्वलो भूत्वा प्रभुर्बिभ्रवसः सुतः । [2095]
 उत्थितः सहसा भूयः पिङ्गाक्षः स महाबलः ॥
 ननाद च महानादं त्रैलोक्यमभिननादयन् ।
 जनयन्निव निर्घोषं विधमन्निव पर्वतान् ॥
 वमबन्धं तु विज्ञाय निहतं पुनरुत्थितम् ।
 प्रेक्ष्य पिङ्गाक्षमायान्तं दानवा विप्रमुदुचुः ॥ [2100]
 वांस्तु विद्रवतो दृष्ट्वा अनुहादोऽसुरोऽमवीत् ।
 काल्नेमिं च नेमिं च महानेमिं च दानवम् ॥
 आत्मानं चैव वीर्यं च विस्तृत्वाभिजनं तदा ।
 क गच्छत भयत्रस्तः प्राकृता इव दानवाः ॥

तुल्य (for विस्तृत्य) — (L 2074) Ks Ns Vs s रथोपरि
 (for 'कने') — (L 2075) Ds नराधिप, Ds यणा (for
 घना) — (L 2076) V1 T1 s G1 s उरुत्थ, Ds मारुथ्य
 (for आसुत्य) h1 s सहसा (for वेगेन) Ds व्यतिष्ठत्
 (for व्यतिष्ठत्) — T1 Gs cm lines 2077-2082 — (L
 2077) T1 G1 s M1 s सचक्रकूचरहं सभ्यं (for °) — (L
 2078) N1 V1 Ds सपपात (for निप) — (L 2080) Ks
 N1 s B1 D1 D1 s G1 सूरस्य (for सु) h1 s R, V1
 M1 सु (for स) — (L 2081) V1 निद्रसा रुषितोक्षिता
 (for °) — (L 2082) Ds Bom Poona eds G(ed)
 नुमथत्वा D1 s विभितान्नाभ्य (for °) — (L 2083) Ks N1
 B1 s D1 s T1 s G1 s M1 s महासुर, Ds रथोत्त
 मान् (for असुरोत्तम) — V1 cm line 2084 — (L
 2084) h1 N1 D1 D1 s गृहीत्वा तु (for मद्गृह्य) h1
 कुदुचु (for 'ने') — (L 2085) V1 वेनवान् (for वीर्य) —
 (L 2086) B1 s Ds Ds M1 महाबल (for 'लम्')
 — (L 2087) Ks D1 s दैत्यस्य (for क्रुदस्य) Ds विपुलं
 (for गदां तां) N1 गिरिशृङ्गं दुरासम् (for °) — (L
 2088) Ks निष्पात प धितोत्तो, Ns V1 s Ds Ds s क Ds
 नि जालवय विः Ds विक्षोपायतविस्तरो (for °), Ks
 (before corr) s B1 D1 D1 प्रमो, D1 प्रमो (for प्रमु)
 — (L 2089) B1 s D1 रक्षास्य (for 'आभ्य') — (L
 2090) Ds M1 [उ]रसि (for [उ]परि), T1 s G1 s M1
 महत् (for हदा) Ds गिरिशृङ्गेण ताडयेत् (for °), — Ds

om (hapl) line 2091 — (L 2091) T1 s G1 s M1 s
 शृङ्गामि (for -शृङ्गेण) Gs गिरिशृङ्गामिरीडिता (for °),
 — (L 2093) T1 s G1 s M1 s विशीर्ण (for विशीर्ण)
 K1 s N1 s V1 s B1 D1 D1 s विह्वला Ds विह्वला; N1 s
 Ds विह्वला; Ds सपिङ्गातो महाबल (for °) — After
 line 2095, K1-s N1 D1 D1 Ds s s om.

123** रातः पतिवो भूमौ विह्वल इवाचल ।

{ Ds विह्वल इव पतिवो (for °) }

— (L 2093) T1 s G1 s M1 s अतमा (for रातसा)
 — (L 2095) K1 V1 B1 D1 D1 s पुनर (for प्रपुनर)
 — (L 2096) B1 s D1 M1 देव (for मृद) h1-s N1 s
 V1 s D1 D1 D1 s उपस्थे च सहसा (for °), Ds T1 s
 G1 s M1 विह्वलाक्षो, Ds Ds M1 विह्वलाक्षो (for विह्वल
 स) K1-s N1 s V1 s B1 D1 D1 Ds Gs चमद
 क्रोधमूर्ध्नि (for °) — (L 2097) K1 B1 D1 T1 s
 G1 s M1 s स ननाद, Ds ननाद तु (for 'द च') Ds महा
 नारेत् (for 'नाद') — (L 2098) K1 T1 G1 s निर्घोष
 Gs निर्घोषान् (for निर्घोष) — (L 2099) Ds तस्य ह्यै
 (for समबन्ध) — (L 2102) K1 महारैव, h1 s K1 s
 V1 s B1 D1 D1 Ds T1 s G1 s M1 s मुनेमि च; Bom
 Poona eds G(ed) दानवं च (for च नेमि च) Ks
 कालं च दानव नेमि (for °) K1 मुनेमि चैव दानवम्;
 K1 D1 s वीर्यदर्पसमिधम्; D1 दानवं पुनराकृतम् (for
 °) — (L 2103) h1 सस्त्वयः; K1 सस्त्वयः (for वि)

निवर्तयं महावीर्याः किं प्राणान्परिरक्ष्य । [2105]
 नाल युद्धाय यक्षोऽयं महतीय विभीषिका ॥
 एतां समुत्थितामद्य दाननामं विभीषिकाम् ।
 वित्रम्य विधमिष्यामि निवर्तयं महासुराः ॥
 तेऽसुराः सन्निवृत्ताश्च समदा ह्य बुधराः ।
 विजगु परमनुद्धा देरसेन्य महासुराः ॥ [2110]
 क्षीणप्रहरणा, केचिन्महामेषनिभरयनाः ।
 दर्पोत्कटा भुजैरेय सप्रहार प्रचरिरे ॥
 पांशुभिश्चैव बाधैश्च शिलाभिश्च महानलाः ।
 बाहुभिश्च तथान्योन्यमाक्षिपन्ति स्म वेगिताः ॥
 मुष्टिभिश्च तलैश्चैव नलपातैर्महानलाः । [2115]
 पादपैश्च महाशालैरुध्मन्त रणागिरे ॥
 अनुद्धादस्तु सक्तुद्धो देवताना महाचमूम् ।
 समन्ध परमायलो धनान्यधिरिवोत्थित ॥

रुधिराद्रास्तु बहवः मेरते योधसत्तमाः ।
 निकृताः पतिता भूमी ताग्रयुष्मा इव दुमाः ॥ [2120]
 अनुद्धादस्तु विमान्तो देवास्त्वाशीविपोपमान् ।
 युष्यमानाश्च समरे व्यसृजन्निशिताम्शरान् ॥
 धनाधिपेन विद्वस्व अनुद्धादस्व सयुगे ।
 अङ्गारमिश्राः क्रुद्धस्व मुत्ताभिश्चेररर्षिषः ॥
 अय धाणसहस्रेण वितेशं दानवोत्तमम् । [2125]
 विव्याध समरे क्रुद्धो दण्डपाणिरियान्तकः ॥
 क्रुरेस्तु शरैर्मिन्न समन्वात्सृतजोक्षितः ।
 रुधिर पतिमुद्याव गिरिः प्रस्रवणैरिय ॥
 गदामथ समामाद्य भीमा भीमपरानमः ।
 चित्तेषु दैत्यमुदिश्य बलात्तोषेन मूर्छित ॥ [2180]
 अत्रात्रामन्त्रे सोऽथ ता गदा गदायसुराः ।
 बमस्तु विनदन्नुदस्रदाश्चर्यमभूत्तदा ।

Ti : G1 : विस्मृतामिजय तथा (for ^a) — (L 2104) K1 : V1 : D1 Dn D1 D1 : Ti M1 अण्डय (for ^a)
 — (L 2105) Ti : G1 : M1 : वैवा (for ^a)
 N1 : V1 : अमि (for परि) — (I 2106) K1 : N1 : V1 : D1 : D1 : वै बहो, Ti G1 रक्षो वै, G1 वै रक्षो (for बहोऽय) — (L 2107) B1 : पुष, D1 पुषा (for पुषा) K1 सनुचताम्, D1 विभीषि (D1 शि) काम् (for सनुचिताम्) K1 एतां विभीषिकामस्य (for ^a) Ti : G1 : M1 अयावहान् (for विभीषिकान्) — (L 2108) D1 निष्कस्य (for वित्रम्य) M1 वित्रम्य च विधमिष्यामि (for ^a) N1 : V1 : D1 महाबला (for ^a) — (L 2109) K1 : Ti : G1 : M1 : दारा (for सुरा) K1 N1 : V1 : D1 सन्निवृत्ताश्च, D1 युका य (for युकाय) K1 D1 सन्निवृत्ताय के सने (D1 समरान्) D1 दानवा रुजिवर्याय (for ^a) — (L 2110) K1 महाचमूम् (for ^a) Ti : G1 : M1 : देव सैन्यानि दानवा (for ^a) — (L 2111) Ti : G1 : M1 : समस्तान् (for निभं) B1 : D1 मेघमग्नीनिस्त्रिणा D1 समहामेषनिस्त्रिणा (for ^a) — (L 2112) K1 दर्पोत्कट (for ^a) K1 : प्रहार सप्रचरिरे (for ^a) — K1 N1 : D1 : Ti : G1 : M1 : अण्डय (hapl) Jines 2114-2115 — (L 2114) K1 पादपैश्च (for बाहुभिश्च) — (L 2115) K1 D1 तलैश्च, N1 : V1 : तलमैश्च (for तलैश्चैव) K1 D1 : चालैश्च (for ^a) V1 महामुरा (for ^a) — (L 2116) K1 B1 : D1 : महासुरा (for रणागिरे) — (L 2117) Ti : G1 : सद्वादय (for सक्तुद्धो) Ti : G1 : M1 : विद्वस्व

(for देवताना) — (L 2118) V1 : B1 : D1 : G1 : M1 : समन्ध परमायलो (for ^a) N1 : वनागिरि Ti G1 भूमकेतुर (for वनागिरि) — B1 om lines 2119 2124 D1 om line 2119 — (L 2120) K1 : V1 : B1 : D1 : Ti : G1 : M1 : विद्वस्व (for विद्वस्व) K1 : D1 : युष्यमाना (K1 D1 ^a) (for ताग्रयुष्मा) — (L 2122) K1 : N1 : V1 : B1 : D1 : D1 : D1 : G1 : युष्यमानास्व (K1 ^a) (for ^a) समरे K1 ^a माणस्य व्यसृजन्, Ti : G1 : M1 : ^a माणो रणमुने (for ^a) K1 निशिताम्शपाकसदा (for ^a) — (L 2123) D1 Ti : G1 : M1 : विद्वस्व (for विद्वस्व) — (L 2124) Ti : G1 : निष्कस्य (for निष्कस्य) — (L 2126) Ti : G1 : M1 : वरम (for समरे) — (L 2127) K1 : विद्वस्व (for विद्वस्व) K1 : समन्वात्सृत-वि विद्वस्व : K1 B1 : D1 : सत्तजोक्षित (for ^a) — After line 2128 N1 : V1 : M1.

124^{aa} विद्वस्वप्राप्यद्वेरो सुहृत् धनाधिप ।

[V1 विद्वस्व (for विद्वस्व) V1 सुहृत् धनाधिप (for ^a)] N1 : V1 cont K1 Dn D1 : 125 after line 2128

125^{aa} एवमास तं पुन सदा रोषरनेक्षण मुर ।

— (L 2129) Ti : G1 : M1 : सतामिष्य (for ^a) V1 भीम, M1 : भीमो (for भीमा) — (L 2130) Ti : G1 : M1 : आताय (for उद्विश्य) K1 : N1 : D1 बला-म्वल V1 ^a न्यय हरिण, B1 : D1 : D1 : G1 : M1 : बलावन्तोऽधमूर्ति, D1 बलचण्डलसूदन (for ^a) — (L 2132) B1 : Ti : G1 : M1 : विद्वस्व (for विद्वस्व) — N1 : Ti :

प्रगृह्य तु गदां भूयो ह्यभितुद्राय दानवम् ॥
 तमापतन्तं हृष्टैर अनुद्वादो महाबलः ।
 गिरिशिद्धमथोत्पाद्य कैलासाचलसन्निभम् ॥ [2135]
 धनाधिपं प्रदुद्राव व्यादितास्य इवान्तकः ॥
 तमन्तकमिगयान्तमजेय सकले सुरैः ।
 मसन्तमिष त देव्यं त्रैलोक्यमखिल रूपा ॥
 तमालोक्य तयारूप धनाध्यक्षो रण भयात् ॥
 अपहाय ययौ तत्र यत्र शक्रः सुराधिपः ॥ [2140]
 तस्य चापि महत्कर्म हृष्टा वित्तपतिस्रवा ।
 जगाम भयस्रस्तो यत्र देवः शचीपतिः ॥
 Colophon
 वैशंपायन उवाच ।
 विप्रचित्तिस्तु वरुण दैत्यानामाविरन्वयम् ॥

जघानेपुगणैः कुद्रो दीर्तिगिव महोदी ॥
 स दहमानो देव्येन दीर्तिः शारगमस्तिभिः । [2145]
 नाभ्यजानत कर्तव्यं समामे स जलेश्वर ॥
 सर्वलोकेश्वरस्त्वेव परमेष्ठी प्रजापतिः ।
 न शक्रोल्लसतः स्थातुं निप्रचित्तोर्जलाधिपः ॥
 बभ्रो नाम महाव्यूहो निर्भयः सर्वतोमुखः ।
 त व्यूह प्रत्ययुध्यन्त दानवा देववाहिनीम् ॥ [2150]
 वह्निज्वालासम तत्र रश्मिण्डलसन्निभम् ।
 मुगामाभाति दैत्यस्य विप्रचित्तेर्महात्मनः ॥
 वरुणस्तु महातेजा निप्रचितिं महासुरम् ।
 प्रवहन्नि तजोभिर्जिगीषुः प्रत्येक्षत ॥
 श्रद्दाममालाभरणः कैयूराङ्गदशोमितः । [2155]
 जमाह परिघ दैत्यः कैलासशिखरोपमम् ॥

G: s Ms: s om lines 2133 2139 — (L 2134) Ds
 उमायान्त ततो हृष्टा (for *) Ks s Bs महासुरः, Ds सुरो
 चम, G(ed) महाभुज (for 'बह') — (L 2137) Vs
 व्यापाश्व, B Dn Gs भजत्य (for अजेय) Ks s सकले
 (for सखे) — (L 2138) Ds s Ds देव्य (for त देव्य),
 Ks-s Ms V: s Bs Ds Ds s प्रसन्न (Bs 'साप') तदा दैत्यम्
 (for *) — (L 2139) Ks s रणे भयात्, Ks Ds s भया-
 द्गतात् (for रणे भयात्) — (L 2140) Bs Ds यत्र देव-
 शचीपति (for *) — (L 2141) Gs दानवेन्द्र तयारूप
 (for *), Ts s Gs घन, Gs सुर, Gs Ms s वसु (for
 वित्त), Ds विपतितस्तु (for विप्रचित्तिम्) — After line
 2141, G: s Ms s ins

125** नाह शक्रो रणे योयुस्मिनि मत्वा धनाधिप ।
 — (L 2142) Dn शक्रः (for देव)

Colophon — Mention of the Epno Ks Dn Ds
 Ds — Mention of Ashis V: s B Dn Ds Ds s
 — Sub-patras Ks-s Ns V: s B Ds Ds s वामनम्
 Ks Dn Ds s Ts s Gs s Ms s वामनप्रादुर्भाव — Adhy
 name Bs s Ds धनाध्यक्षानुद्वादयोर्ध्वम् Ds Gs कुर्वन्तु
 ह्यदयोर्ध्वम् — Adhy no V: s 280, V: s 246, Bs 247,
 Dn 245, Ds 244, Ds 230, Ds 257, Ds 237, Ts
 313, Gs 308, Gs s 315, Gs 112, Ms s 25

(L 2143) Ks Dn Ds s देवानाम् (for देव्या) Ns
 Vs मादिम्, V: s हम् (for ह्यदिम्) Ks Ds s Ms s वधय
 (for 'धम्') Ks-s Ns Bs Dns देवानामादिमध्ययम्; Bs s

Ds Ds दैत्यानामापयोऽव्यय (for *) — (L 2144) Poona
 ed महोरम् (for 'म') — Ns Ts s Gs s Ms s om lines
 2145-2146 — (Y 2145) V: s F: s Ds Ds Gs Cal ed
 र्त् (for स) Poona ed दीर्त् (for दीर्ति) — (L 2146)
 V: s स जलेश्वर, Gs सखि' (for स खे) — (L 2147)
 Ts s Gs s Ms s सर्वः Ts Gs s तस्य लोकेन्द्रस्यापि (for *)
 — After line 2147*, Gs ins

127** विष्णोरमितवत्स ।

वाराणस्य बलवान्

V: s वित्तमद (for वाराणसि) — Ns om line 2148
 — (L 2148) Ds Ds वासतोद् (for वासतोवि) Ts s
 Gs s-s Ms s वासकानुरव स्वातु (for *) Ds महात्मन्, Gs
 कलेश्वर (for कलाधिप) — (L 2149) Ds s शक्रो (for
 वज्रो) Ds s महाबाहो, Gs 'सुरो' (for 'सूरो') — (L
 2150) Ds व्यूह (for व्यूह) G(ed), प्रलररररर (for
 'धुधन्') Ks s V: s Ds s तत्तमम् (for वादिनाम्) Ds
 दानवो देवसत्तमम् (for *) — (L 2151) Ds s Ds यदि
 (for यदि) Ts Gs s Ms s व्याजामुर्त्, Gs 'विष्ट' (for
 'मम') — (L 2152) Ts Gs s महाभाग (for तेजा) Ns
 V: s विप्रचित्ति (for 'ति') — (L 2153) V: s प्रहसन् (for
 प्रहन्) Ds s Ds Ds Gs Ms s मेघ (for ह्व) Ks-s Ds
 जिगीषन् (for जिगीषु) — After line 2154, Ts s Gs
 s-s Ms s ins

128** वृषाभ्यन्तरमायं नु हसन्महाह्वनायम् ।

[Gs Ms s हसन्म (for हसन्म)]

— Ts s Gs s-s Ms s om line 2155. — (L 2155)

पिनदं काञ्चने पट्टेर्ममालिनमायसम् ।
 यमदण्डोपम घोर दैत्यानां भयनाशनम् ॥
 तमाविध्य महातेजा महाशकण्यजोपमम् ।
 विनगाद विवृत्तासो विप्रचित्तिर्माहासुरः ॥ [2160]
 स कण्ठस्थेन निष्केण भुजवैरिणि चाद्रदे ।
 कुण्डलाभ्या विचित्राभ्या स्रजा चैव विचित्रया ॥
 दानवो भूषणैर्भाति परिषेणायसेन च ।
 ध्येन्द्रधनुषा मेघ सगिधुस्तनयिनुमान् ॥
 प्रक्षोदय परिषाणेन वातस्कन्धान्माहात्मन । [2165]
 प्रजग्वाल सधूमार्चि सघर्षेण ययानलः ॥
 विषाधराणैः सार्धं गन्धर्वनगराण्यपि ।
 सह चैवामरायत्या सिद्धलोकैस्त्वया सह ॥

ग्रहनक्षत्रचरित सार्कचन्द्रविभूषितम् ।
 दैत्येन्द्रपरिघोद्धूत भ्रमतीव नम स्थलम् ॥ [2170]
 दुरासद स सज्जे परिषाभरणः प्रभु ।
 सुरेन्धनोऽसुरेन्द्राभिर्गुणानामिदिवोत्थितः ॥
 विदग्धा वरुणध्वं न शेकु स्पन्दितु भयात् ।
 तत्रासीन्निर्भयस्त्वेक कोशिको वासवः प्रभु ॥
 भास्करप्रतिम घोर परिघ रौद्रदर्शनम् । [2175]
 पातयामास सेनाया जलेशस्य महात्मनः ॥
 पतवा तेन सप्राप्ते जलेशस्य महात्मनः ।
 भूतानां दशसाहस्य परिषेण समाहृतम् ।
 तेषा मात्राणि चासाग्न व्यसीर्यत सहस्रशः ।
 विशीर्यमाणो विषभातुल्काशतमिषामन्दरे ॥ [2180]

Ks + Bz + Ds Ds : s अरुण (for 'ग') Ks -बोधितम् ;
 Ks Dn Ds : भूषण , Ds -भूषित (for 'बोधित') Bz :
 Ds Ds दत्तपद्माहुकान्तरम् (for 'ह') — (L 2156) Ds घोर
 (for 'दृष्ट') Ks कैलासपरिघोपमम् , Ns -चलसनिभ ,
 Ds कालकण्ठोपम माहू (for 'ह') — (L 2157) Ks Ds
 वायवै (for 'सम्') Ds हेममालनमायसम् (for 'ह') — (L
 2158) Ks Bz : Dn Ds Ds : s भ्रमयामास सज्ज (Ks Dn
 Ds स कु) Ds , Tz : Gz : s Ms : भ्रमयामास वेगेन (for 'ह')
 Tz : Gz : सधुर्धु-यविनाशनम् Gz Ms : सधुर्धुनायसम् (Ms
 'ह') नम् (for 'ह') — (L 2160) Tz Gz विवृत्ताओ (for
 'ह') Tz महासुरम् (for 'ह') — (L 2161) Tz Gz स्व ,
 Gz कुः (for 'ह') — (L 2162) Ds तया चैव , Tz : Gz :
 : Ms : च वीर्याभ्यां (for 'विचित्राभ्यां') Ks : Ns Vz :
 Dn Ds : भ्रातृते काञ्चनस्रजा (Ks Ds 'ग्रह') , Ks Ds G(ed)
 प्रजासौध विचित्रयद् Ds राजा चैव निष्कन्तयम् (for 'ह')
 — (L 2163) Ds अतीवामुपगैर्भाति (for 'ह') Tz Gz वरि
 चैरायसेरिणि (for 'ह') — After line 2164 Tz : Gz : s
 Ms + ins

120** भाविद परिषरथेन स्फोटवानो नमस्तत्त्वम् ।

— (L 2165) Tz : Gz : s Ms पुस्फोट (प्रक्षोभ्य) Ks
 Ns Vz : Bz : Ds : परिषाणेन (for 'ग्रह') Ks - Dn Dn
 G(ed) प्रक्षुरपरिषाणेन (for 'ह') Ks : Ds वातस्कन्ध
 (Ks 'ग्रह') , Ks Ns Bz Dn Ds : वायुस्कन्धः Dn Dn
 Tz : Gz : s Ms : वायुस्कन्धोः Ds वातस्कन्धे (for
 'स्कन्धः') Ns Vz : Bz वातस्कन्धं महासुर (for 'ह') — (L
 2166) Tz : Gz : s Ms : जग्वाल स विघ्नोद्य (for 'ह')
 Ns दानवा दीप्तदेजसः Bz : Dn Tz : Gz : s Ms : संघर्षे

अविरोधः Ds सहर्षेण यद्वाचक , Bom Poona eds
 G(ed) साधुर्धुण इवानल (for 'ह') — (L 2167) Ns Vz B
 Dn Ds Ds Tz : Gz : s Ms : नगरैः (for 'नगराणि') Vz
 Ds वायुर्धुवगैरिव (for 'ह') — (L 2168) Ds सह चैवानरै
 र्दैत्यै (for 'ह') — (L 2169) Ks Ns : Vz : Bz : Dn
 Ds Ds Tz Gz : s Ms : वरितः Tz Gz वरितः (for 'वरितः')
 Ks सार्धं , Ds सार्धः Ds सार्धं (for 'सार्धं') — (L 2170)
 Ds : वरित घोरः Tz Gz वैप्रेतम् (for 'वैप्रेत') — (L
 2171) Dn समाज्यैः Tz : Gz : s Ms : पौरासीय (for 'स
 संज्ये') Ks Vz Ds : Gs Bom Poona eds G(ed) परि
 षाभरणाय (Bom Poona eds G(ed) 'साम') (for 'ह')
 — (L 2172) Ds सुमुनेष्व (for 'सुरेन्धनो') — (L
 2174) Ks : वापर कौशिकप्रभोः Ks Ds : कौशिको
 हरिवाहन (for 'ह') — (L 2175) Ms : तौर्द्वै (for 'घोर')
 Ns Vz : Ds Gz Ms : घोर (for 'रौद्र') Ds -निस्त्वयम्
 (for 'वृत्तम्') Gz दैत्यनरो जयनाशकम् (for 'ह') — (L
 2176) Ns समरे (for 'सेनाया') Ks Vz Bz : Dn Ds Ds :
 : Gs Gz : दामक (for 'महात्मनः') — Ds Tz : Gz :
 : Ms + om line 2177 — (L 2177) Ds पतित (for
 'पतता') — After line 2178 Tz : Gz : s Ms + ins

130** पपाप त्र पुनस्तुर्ध्वं वरुणस्यैव वसति ।

सत्यं वात्र समामाद्य व्यसीर्यत सहस्रया ॥
 — Tz Gz : Ms : om line 2179 — Ds [मा]हय (for
 [मा]हाय) Ks लेदां वात्र समामाद्यः Ds लेदां वात्रमिषां (for
 'ह') Ks Ns Vz Bz : व्यसीर्यत सहस्रया (for 'ह') — (L
 2180) Tz मिषीर्यतलेह वपाम् (for 'ह') Ks : [म]ह-
 तम् (for 'ह') — Tz : Gz : s Ms : om line 2181-2183
 — (L 2181) Vz समुद्रज्यः Ds वरानाम् , Gz परिषाम्य

भूयश्चैनं तदा भ्रान्त्य वरुणाय न्यपातयन् ॥
 स भिन्नः परिषो घोरो देवगात्रे व्यशीर्यत ।
 शीर्यमाणस्य चूर्णानि खद्योता इव चांश्चरे ॥
 स तु नेन प्रहारेण चचाल सलिलाधिपः ।
 परिषेणाहतः संख्ये यथा भूमिचलेऽचलः ॥ [2185]
 स सैन्येष्वथ भग्नेषु भिन्नदेहेषु चाहवे ।
 मूर्ध्वमगमल्लोभनपां पतिरभरणः ॥
 सोऽमर्षवशमापन्नो वरुणोऽमितविक्लवः ।
 सर्वसहात्मचरोत्सपक्ष्मपरिर्मदनः ॥
 स सागरैश्चतुर्भिस्तु पुनो वीरिः सपन्नगैः । [2190]
 शङ्खमुक्तामणिनिभो विभक्तोयमयं वपुः ॥
 पाण्डुरोऽङ्गुलवसनो नानारत्नपिताम्नदः ।

(for तदा भ्रान्त्य) Ks Ds : वरुणे पर्यपातयत् (for ²).
 — For line 2181, Gs subat

131* स पपात पुनस्तुल्यं वरणश्वेह पलनि ।

While, Ks Dn Ds : s ins after line 2181

132* पापमाने तदा तस्मिन्पारि वरुणस्तदा ।

[Dn Ds शरीरे वरणस्य ह (for ²)]

— Ns om line 2182 — (L 2182) Gs भीम (for भिन्न) V : Ds रौद्रो (for घोरो) Ds संभिन्न परिषो रौद्रो (for ²) Ns स्वस्ववत्, B : स्वराजस, Bs स्वरोचत (for व्यशीर्यत) — (L 2183) Ds वधुमुक्तस्य चूर्णानि (for ²) — (L 2184) Ds परिषेण विनिभिन्न (for ²) Ns B : Dn Ds : स च (B : सच) चाल सलिलाधिप, Ts Gs : स चाल स ललाधिप (for ²) — (L 2185) Bom Poona eds G(ed) वज्रद्वी (for भूमिचले) — Ns om lines 2186-2218 Ks om lines 2186-2187 — (L 2186) Ts : Gs : s Ms : सतारुप निमेषु, Gs सतस्तेष्वनन (for ²) Ds नैयाकरपत चाहवे, Ds भिन्नदेहसया, Ts : Gs : s Ms : भिन्नवर्गसु सयुगे (for ²) — (L 2187) Ns B : Dn Gs Ms : मूर्ध्वमगमल्लोभनम्, P : मगमल्लोभ (Ts लोभ) Ms, Gs : मगमल्लोभात्, Ms : मगमल्लोभम् (for ²) Ts Gs : Ms : मगमल्लम् (for ²) Ts Gs लपा पल्लुसर्पम् (for ²) — (L 2188) Ts : Gs : s Ms : ससर्प (for सोभर्ष) Ns नोऽमर्ष व समापन्नो (for ²) — Ts : Gs : s Ms : om line 2189 — (L 2189) Ks Ds सयातम् (for सहातम्) Gs Ds सर्वसहातः सर्वमेवम् । Gs B : Ds : Cal ed स्वपक्ष्मरो (for क्षम्) — (L 2191) Ks Ns Ds Gs मणिनिभः, Ks Ds : s प्रव (for निभो) Ts : Gs : s

वरुणः पाशघृक्श्रीमान्कूर्मवीनममाकुलः ॥
 वरुणस्तु तदा कुदस्ताभिरीक्ष्य स्वसेनिकान् ।
 उवाच हृष्टा मुष्यध्वं दानवाना जिषांसया ॥ [2195]
 ततस्ते पन्नगाः सर्वे मद्गार्णवजलाश्रयाः ।
 जम्बुद्वीत्यान्त्रमुखे नदन्तो जयगृद्धिनः ॥
 ते तु नालीकनाराचर्गदाभिः परिपैरपि ।
 अभ्यघ्नन् दानवान्दत्तान्मुदिता वरुणातुगाः ॥
 विप्रचित्तिस्तु सक्तुद्धे महाबलपराक्रमः । [2200]
 पन्नगानां शरीराणि व्यघमद्गजमूर्धनि ॥
 मारुडेन तु सोऽन्नेन पन्नगान्दानवोत्तमः ।
 पावयामास समरे गरुडे पन्नगाशनैः ॥
 स शरैः सूर्यसकाशैः शातकुम्भविभूषितैः ।

Ms : जम्बुमुक्तादचितो (for ²) Ts : Gs : s Ms : वरुण (for विष्णु) Gs रमणीयवपुस्तदा (for ²) — (L 2192) Ks : Ns V : B : Dn Ds Ds : विभूषित (for चित्ताम्न) — (L 2193) Ks Ds : ऊर्ध्वनि, Ts Gs : s Ms : ऊर्ध्वनि (for कूर्मनीन) — (L 2194) Ts Gs वाराचल, Ts Gs : तु सुस (for तु सहा) — (L 2195) Ks : Ns V : B : Ds : Ds Ms दृष्टा, B : Cal ed हृष्टा, Ts Gs : शीर्य (for हृष्टा) — After line 2195, Ks Dn Ds : s ins .

133* अहमेव हविष्यामि भय मुक्ता तु पुष्पत ।

— (L 2196) Ks : -कलवया, Ks Ds जलातुगा, V : वलाश्रया, B : Ds सता, B : Ts : Gs : s Ms : सता, B : Ds सता, Ds : जलातुगा (for जलाश्रया) Gs रसा सललताश्रया (for ²) — (L 2197) B : Ds Ms Cal ed वरुद्वी, Ts वरुदे (for ²) Ds वरुदे, Gs मृगव (for गृद्धिन) Ts Gs : वरुद्वी लपमिच्छव (for ²) — (L 2198) Gs मुसलेर (for परिषेर) Ks B : Dn Ds : s Ts : Gs : s Ms : मदाभिमुसलेरया (for ²) — (L 2199) Ks Ns Ds : Ms : हृष्टा, B : Gs शीर्य, B : शीर्य, Ds सर्वान्, Ds दृष्टा, Ms रसा (for रसात्) — (L 2200) Dn : सल, Ts Ms : सल (for सल) — Ds om (hapi) lines 2201-2202 — (L 2201) V : Gs : सह स्तानि (for शरीराणि) Ks Dn Ds : s Ts : Gs : s Ms : व्यघमस्तुद्वर्ध, B : मनुयि द्वर्ध (for ²) — (L 2202) V : Ds सखेण (for सोखेण) Ns Dn Ds : न (Ds माऽरेवापि सखेण (for ²) — (L 2203) B : Ds Ts : Gs : s Ms : पानयामान (for धा) Ks Ns B Ds Ds Gs गरुडे, Poona ed गरुड (for ²) V : न (V : नाऽरे पन्नगान्शरे (for ²) — (L 2204) Ds

पन्नगान्समरे वीरः प्रममाथ सुदुर्जयः ॥ [2205]
 ते भिन्नगात्राः समरे पन्नगा शरपीडिताः ।
 पेतुर्मथितसर्वाङ्गा गजा इव महामग्नैः ॥
 प्रतपन्तिमिवादित्य दीप्तिर्वापगभस्तिभिः ।
 अश्वपायत सकुट्टः समरे वरणः प्रभुः ॥
 ततस्तु दानवास्त्रा भिन्नदेहाः सहस्रशः । [2210]
 व्यथिता विप्रवन्ति स्म दिशो दश विचेतसः ।
 इन्द्रस्यार्थे पराक्रम्य वरुणस्त्यक्तजीवितः ।
 विनर्दानो युयुधे समरे पाशशृङ्खरः ॥
 वारणाः पन्नगाश्चैव मुष्टिभिः समरोत्कटाः ।
 अभ्यवर्तन्त समरे विप्रपिप्ति महासुरम् ॥ [2215]
 ततोऽप्यैव शिलाभिन्न प्रहरन्स बलोत्कटाः ।

व्यपोदत म्हातेजा विप्रचित्तिर्महासुरः ॥
 ततः पावकसकाशैः सुमुत्तैः क्षीप्रगामिभिः ।
 वरणस्य महावेगान्निभेद समरे ह्वयन् ॥
 कर्मणा तेन महता विप्रचित्तेर्महात्मनः । [2220]
 अभ्येराग्याहुतस्येव तेजः समभिवर्धत ॥
 स शरैः सूर्यसकाशैः सुमुत्तैः क्षीप्रगामिभिः ।
 वारणीं वा महासेनां निर्ममन्थ महासुरः ॥
 क्षीणाणां सायकामान्ता शरजालेन मोहिवाम् ।
 शूलशक्त्युष्टिभिन्ना च वरार कथितोक्षिवाम् ॥ [2225]
 अभिद्रुनोऽथ दैत्येन ससेन्यः सलिलाधिपः ।
 महेन्द्र शरणं प्राप्नो विप्रचित्तेर्भयादितः ॥

Colophon

समरे सूर्यसकाश (for^a) B₂ (mag) विप्रपिप्ति; T₁ G₂
 विप्रपिप्ति (for विमुत्तै) — (L. 2205) K₂ D₁-s
 सुदुर्जयान्, D₂ स दुर्जय (for सुदु^a) — (L. 2206) K₂
 D₁ s s समरे भिन्नगात्राशै (for^a) — (L. 2207) T₁ G₂
 M₂ s हवा गनै (for महागजै) — (L. 2208) K₂ s V₂ s
 D₂ D₂ D₂ s T₁ s G₂ s M₂ s ल तपन्तम्, N₂ तपन्त
 तम् (for प्रतपन्तम्) T₁ s G₂ s s M₂ सार (for बाण)
 — (L. 2209) D₁ अन्यपावस (for 'वत्') M₂ s समरे
 भीमविभ्रम (for^a) — After line 2209, T₁ s G₂ s s
 M₂ s ins

134^a स हवा सुदुर्जयान्तं इत्यारं दानवान्कहन् ।

[T₁ G₂ M₂ s हेमिकान् (for दानवान्)]

— (L. 2210) D₁ s Cal ed. से (for तु) K₂ वत्सा (for
 वत्स) G₂ टिब्ब (for विभ्र) — (L. 2215) K₂ s समरे
 पावकप्रभु (for^a) — (L. 2216) V₂ पर्वताय (for
 पन्नगाय) K₂ D₁ s (mag) s D₂ D₂ D₂ s वारणा
 पर्वताय (B₂ 'जै' श्व, V₂ 'ज' पर्वताश्व; D₂ T₁ s G₂ s s
 M₂ s पर्वताय (for^a) K₂ s N₂ V₂ s D₂ s मुष्टि
 (K₂ 'नि' भिन्न रणोत्कटा; B₂ s 'अ' बलोत्कटा; D₂ शिला
 शैव रणोत्कटा; T₁ G₂ M₂ मुष्टिभिन्नरजैर्दुष्टैः, T₂ G₂ s s M₂
 'भिन्न रणे दुष्टैः (for^a) — D₁ om. (hapl.) lines 2215-
 2216 — (L. 2215) G₂ s s M₂ 'दै' क्षिप्र (for समरे)
 V₂ s D₂ अभ्यवर्तन्त समरे; D₂ अभ्यवर्तन्त स', T₂ s G₂ M₂
 अभ्यवर्तन्त वै क्षिप्र (for^a) K₂ D₂ s महावलम्ब; T₂ G₂ s
 M₂ 'सुर' (for 'सुरम्') K₂ D₂ M₂ विप्रपिप्तिर्महासुर (for^a)
 — K₂ om. (hapl.) lines 2216-2217 — (L. 2216)
 K₂ मानाश्वैः; V₂ देशाश्वैः; B₂ s D₂ वाय्वाश्वैः, B₂ लत
 शकैः; D₂ डानाश्वैः; T₂ s G₂ s s M₂ s लतशकैः (for

सतोऽप्यैव) N₂ D₂ D₂ s प्राहरन्; D₂ प्रहारे (for प्रहरन्),
 K₂ B₂ s D₂ D₂ प्राहरन् बलोत्कटा, K₂ प्राहरन् बलोत्कटा,
 V₂ s प्राहरन् रणो (V₂ बलोत्कटा), B₂ प्राहरन् बलोत्कटा;
 D₂ प्राहरन्समरोत्कटा, T₁ G₂ s s प्राहरन् कर्मणा; T₂ M₂ s
 महत्तमकर्मणा (for^a) — (L. 2217) T₁ s G₂ s s M₂ s
 अयक (for महासुर) — (L. 2218) V₂ s सुमुत्तै, D₂
 प्रमुत्तै, B₂ प्रमुत्तै, D₂ D₂ s s T₁ G₂ s s सुत्तै; M₂ s
 सुत्तै (for सुमुत्तै) — K₂ D₂ om. (hapl.) lines 2219-
 2222 — (L. 2219) K₂ D₂ D₂ शरान् (for हवान्),
 D₂ सारा वरुणस्त्यक्तम् (for^a) — (L. 2220) D₂ विप्रपिप्ति
 मेहासुर (for^a) — (L. 2223) Cal ed सुमुत्तै (for
 सुमुत्तै) — (L. 2223) D₂ उपसेनां (for महा) K₂
 B₂ s D₂ D₂ D₂ s G₂ s s महाबल (for 'सुर')
 — (L. 2224) D₂ क्षीणाणां सायकामान्ता, D₂ 'क्षयाकां
 क्रान्ता; T₁ s G₂ s s M₂ s 'क्षयाका क्रान्त (for^a) D₂
 मोहितम्; T₁ s G₂ s s M₂ s 'त' (for 'तम्') — N₂ om.
 line 2225 — (L. 2225) K₂ s N₂ V₂ s B₂ D₂ s महा
 भिन्न (for 'अ' विप्रपिप्ति) B₂ s प्रहरे परमप्रिया (for^a)
 — For line 2225, T₁ s G₂ s s M₂ s subst.

135^a शूलशक्त्युष्टिभिन्न वररश्च शरशङ्ख ।

[G₂ शर- (for शूल-)]

While K₂ D₂ D₂ s ins after line 2225

136^a स शरैर्वह्निषकाः सुमुत्तैर्नैतपयन्ति ।

वरुणस्य महावेगान्निभेद समरे हवाय ॥

— (L. 2226) D₂ Cal ed. अभिद्रुनम्; M₂ 'भ्रतम्; D₂
 अनिविद्रोऽथ, G₂ अभिद्रुनाय (for 'द्रुतोऽथ') V₂ सैत्येन
 (for दैत्येन) K₂ s s N₂ V₂ B₂ D₂ D₂ s ल तपयन्ति

वैशपायन उवाच ।

पराजयं तु देवानां दृष्ट्वाप्रसिद्धगोचरम् ।

स्फारं युद्धं दैत्यानां स्ये ब्रह्मर्षिभिः स्तुतः ॥

स्वयंप्रभायाः शाण्डिल्या यः पुत्रो हव्यवाहनः । [2230]

हिरण्यरेताः पिङ्गाक्षो देवदूतो हुवाक्षनः ॥

लोहितो लोहितप्रीयो हर्ता दाता हविः कविः ।

पाचको विश्वसुरदेवः सर्वदेवापन्नः प्रभुः ॥

सुनद्धात्मा सुवर्चस्कः सद्गुणार्चिर्भामवसुः ।

कृष्णयस्मां चित्रमानुदेवाग्र्यश्चित्र एकराट् ॥ [2235]

लोकसाक्षी द्विजहुतो षट्कारमियोऽर्चिमान् ।

हव्यमक्षः शमीगर्भः स्वयोनिः सर्वकर्मकृत् ॥

पाचनः सर्वभूतानां त्रिदशानां तपोनिधिः ।

शमनः सर्वपापानां लेलिहानस्तपोमयः ॥

प्रदक्षिणावर्तेशिखः क्षुचिलोमा मत्स्यकृतिः । [2240]

हव्यभुग्भूतभन्येशो हव्यमागहरो हरिः ॥

सोमपः सुमहातेजा भूवैशः सर्वभूतहा ।

अधृष्यः पाचको भूतिभूतात्मा वै स्वाधाधिपः ॥

स्वाहापतिः सामगीतः सोमपूतशनोऽग्निष्कृत् ।

देवदेवो महाक्रोधो रुद्रात्मा महासभयः ॥ [2245]

लोहितार्धं यावुचक्रं रथमास्थाय भूतकृत् ।

(for सलिला) — (L 2217) Ks s Ns V1 s Bs Ds s
म (V1 s Ds s मा) गच्छच्छरणं शब्दं (for ") V1 s Bs Dns
Ds Ds s Ms विप्रचिति (for "चित्तर")

COLOPHON — Mention of the Epico K1 Dn Ds Ds
— Mention of Aksha K1 V1 s B Dn Ds Ds s
— Sub-parian K1 s Ns s V1 s B Ds s सामम, K1 Dn
Ds s T1 Gs Ms s यामनमादुर्गम — Adhy name
K1 s Dn Ds s विप्रचितिपुत्रम्, Bs देवामृत्युदे विप्रचिति
वरणयोर्दुष्टम्, Bs Ds Ds विप्रचितिबलमयोर्दुष्टम्, Gs
विप्रचितिभरुणैर्दुष्टम् — Adhy no Ks 34, V1 290,
Vs 247, Bs 248, Dn 248, Ds 245, Ds (marg)
231, Ds 258, Ds 258, T1 314, G1 309, G2 s 316,
Ms s 35

(L 2238) Cul ed देत्यानां (for देवानां) Ks Ds s
T1 Gs देवसनम, N1 सुरत् (for त्रिदशो) — (L 2239)
Ks s Ds Ds विप्रचिति, Bs s ब्रह्मर्षि (for "विनि")
Ds विविधैर्देविभिः स्तुत, T1 s G1 s Ms s वधे ब्रह्मर्षि
संकृत (for ") — (L 2230) K1 Ns Dn Ds शाण्डिल्यो,
T1 s G1 s Ms s पुत्रस्तु (for शाण्डिल्या) Ds स्वयंप्रभाया
शाण्डिल्याद् (for ") Ks य पुत्र, N1 स पुत्रो, T1 G1 s s
Ms s शाण्डिल्यो (for य पुत्रो) — (L 2231) V1 Bs
देवमूलो, Dns Ds Ms हुतो (for "दुपो") N1 देवमूलो हुता
निध (for ") — (L 2232) T1 G1 भवता, Gs s भर्ता,
Ms s कर्ता (for हर्ता) V1 Ds धाता (for दाता) Ks हुत,
Bs हरि (for हवि) Ds हर्ता दधो हुतापन्न (for ")
— (L 2233) T1 G1 s Ms s विषहृद् (for "सुपु") T1
Gs s सर्वदेवापन्न (for ") — (L 2234) V1 s Bs Dns
स ब्रह्मात्मा, Ds स ब्रह्मण्य, Ds सुवर्णम् (for सुवर्णमात्मा)
Ks Ds s s सुवर्णमात्मा, Ds G1 s Ms s सुवर्णमात्मा (for
"वैस्क") T1 Gs प्रभुर्ब्रह्मा सुवर्चमा (for ") — (L
2235) T1 Gs चित्रमा विराट्, Gs चित्र एकपाट्, Gs चित्र

आनुराट्, Ms s चित्रमगराट् (for चित्र एक) K1 Dn Ds
s s देवानामपि देवराट्, Ds देवोऽग्निर्भूत यय स — (L
2236) Ks s Ds s द्विजहृत्, T1 s G1 s Ms s हुतो, Gs
"पुत्रो (for हुतो) K1 Ds s s महा B त्रियो) विष्णुत्व
पट्टकृत, T1 G1 s s Ms s महोऽस्मात् (Ms "स्मात्") षट्कृत
Buxa Poona eds G(ed) सद्गुण Bux ed "दा" विष्णुत्वपट्ट
कृत (for ") — (L 2237) Ds हव्यसुराय, Ds सुपस
(for "अक्ष") Ds भवोनि (for "वन्द") — (L 2238) Ks
आमन, N1 s पाचक, Ds पचय (for पा) Ks om lines
2238 s 2239 s N1 तपोनिधि (for "निधि") — (L 2239)
N1 s Bs s Gs भूतानां (for पापानां) N1 V1 s B Ds
तत्तुनपाय (for तपोमयः) — (L 2240) Bs शिख (for
शिख) Ds हरी, Ds र्म, Ds क्षुचि (for क्षुचि) Ks s
सुक्राहृति (for मत्स्य) — (L 2241) V1 हव्येशो, T1
दि (for "अ") Vs कश्च भूतभूतहव्येशो (for ") Ks Vs Dn
Ds s सद्य (for हव्य) T1 G1 s Ms s बहो (for हरो)
K1 s Ds हव्यहा भाग (Ks भस्त्र, Ds भय) हा हरि, V1 वक्ष
भागहरो हवि, Ds हव्यहर्ता (Ds "हाट्" महाहरि (for ")
— (L 2242) Ds Gs Ms s सोमपा (for "प") Bs स (for
सु) Ks Ds s सुमहात्मा, V1 s T1 s G1 s Ms s सर्व
भूतमाह, Bs s Ds सुवर्णम्, Gs भूतमुक् (for "भूतहा")
— (L 2243) T1 G1 s यविष्यात् (G1 s "व"), Gs मरह
(for मरय) Ks s सूत्र (for सूत्रि) V1 s Ds सुत
धिप, Gs स्वाधायक (for चिप) Ks Ds s सुतात्मा
वसुधाधिप (for ") — (L 2244) Ks Ds s सामगीति,
N1 Bs Ds सोमगीत (for सा) V1 s B Ds Ds सोमप
(Vs "भूतशनोर्भविष्कृ", Ds "वीर्यशनोर्भविष्कृ", T1 Gs भूत
शरोऽग्निष्कृ, T1 Gs s "भूतशनो एति (for ") — (L
2245) Ds Ds Ms s G1 s Ms s संस्तुत (for
सम्बय) — (L 2246) Ks s Ds Ds लोहितार्ध, Ds s
"वाधो, T1 Ms s रोहितार्ध (for लोहि") Gs रोहितार्ध

धूमकेतुर्धूमशिरो नीलग्रासाः सुरोत्तमः ॥
 उद्यम्य दिव्यमात्रेयमस्र देवो रणे महत् ।
 दानवाना सहस्रानि प्रयुतान्यर्धुदानि च ॥
 ददाह भगवान्वह्निः समुद्रः प्रलये यथा । [2250]
 प्राणो यः सर्वभूताना हृदि तिष्ठति पञ्चधा ॥
 यन्ता यश्च हुताशस्य सखा च प्रभुरीश्वरः ।
 प्रमज्जनो यो लोकाना युगान्ते सर्वनाशनः ॥
 सप्तस्वरगता यस्य योगिर्गार्भिरुदीर्यते ।
 यो ह्याकाशगतो देवो दूरगः शब्दसम्भवः ॥ [2255]
 यश्च कर्ता विनर्ता च गतिर्गतिमता प्रभुः ।
 देवकर्ता समो लोके ब्रह्मणा यः सनातनः ॥
 धर्मोत्तिमन्तं यं प्राहुर्महाभूतं महत्तरम् ।
 सोऽग्निं समीरयामास क्षमीगर्भं समीरणः ॥
 त्रिविधारोहिमिन्वाँलैर्जृम्भमाणो विशो दश । [2260]

दानवानामभावाय युगान्ताग्निरिवोत्थितः ॥
 भेदोमज्जामहापङ्का केशशेरलशाङ्गलम् ।
 योषधीर्षोपलङ्गा मृतद्विषतटोत्कटाम् ॥
 शोणितोदां रणे दृष्ट्वा समापसरितं विभुः ।
 बहिः प्ररुन्दयामास देवाना भयवर्धनः ॥ [2265]
 अभिस्तु सर्वाँन्दिविज्ञानपद्मादप्रमुखाँस्तदा ।
 पराजयामास विभुः क्रोशमानान्महाहवे ॥
 केचिप्रधीर्मेरुवुटे. केचिदीप्तिः शिरोरुहेः ।
 केचिप्रधीर्मेरुवने. केचिदीप्तिर्मेरुजाननेः ॥
 असुरास्त्रज दूरयन्ते प्रदत्तेनाग्निना वृथाः । [2270]
 पताकाश्च पराश्रान्ये मुकुटेऽप्यहवेषु च ॥
 सैन्यास्ते च न दीप्यन्ते पावकामिहृता रणे ।
 असुरा भयवित्रस्ता विह्वलाश्च विशो दश ।
 त्यक्त्वायुधानि सराणि सञ्जयाश्च रथोत्तमान् ।

ब्रह्मचक्रं (for °) Nī: Tī Gs = भूतभूत, Bom Poona eds G(ed) 'बृह' (for 'कृ' — Nī om lines 2248-2252 Tī s Gī s M s om line 2250 — For line 2250, B s Cal ed subet

137** सन्नेरे विनयाकाङ्क्षी ददाहानिलसारवि ।

— (L 2251) Ds वज्र (for लव) ■ Dn Ds = वृत्, Nī Vs B Ds देहे, Vī विभु (for हृदि) — (L 2254) Kī s Vī s Dī s क्षमीयत (for उदीर्यते) Ds योगिस्त्रीयते शुषे (for °) — (L 2255) Tī Gs M s = शरीर (for गरी) Ks Vī s Dī s सदैव (for सदा) Tī Gs श्रावत (for स्रव) — Nī: Tī s Gī s M s om line 2256 — (L 2256) Ds च कर्ता (for विकर्ता) Ks Dī s च स कर्ता च पावा च Nī: Vī s Bī Ds Ds च स (Ds अव) कर्ता च कर्ता च, Dnī: च स कर्ता चापदर्ता च, Ds च स कर्ता च कर्ता च (for °) Vī Ds वर (for प्रभु) — (L 2257) Kī Ds ब्रह्मणो यः, Vī s 'यवो यः Tī Gs s M s = 'योगे, Tī Gī s 'योगे (for 'या यः) — (L 2260) Ds त्रिविधारोहिमिन्वाँलैर् (for °) — (L 2261) Tī सहापाय, Gs महापायो (for अभावाय) Bī s Cal ed [यमवयव (for उ-त्यत) — (L 2262) Gs चमपङ्क्ति (for महा) Vī Bī Tī शैलाल (for शैलव) Ks Dī s क्षान्तिनी (for क्षा-क्षाम्) — (L 2263) Bī हन (for भुत) Ks s Dī = कटो रट्टाम्; Bī सलो; Tī s Gī s = सतो; M s = मदी (for सतो) — (L 2264) Tī Gī s रणे ददां Tī Gī रणोद्विषा; Gs M s = रणे ददां (for रणे ददा) Ks s Nī: Vs Bī Ds = सुदि

(for विभु) — (L 2265) Ks s Nī Gs s M s प्रत्यन्धवा मास, N s च रङ्गन्, Tī Gs प्रवतं (for प्ररुन्द) Tī s Gs s M s = चरणीन् (for चरन) — (L 2266) Ks B Dn Dī s = Tī s Gī s M s सतोऽग्निर्दिविज्ञानसर्वाँ Tī Gs 'प्रासा त् (for °) Kī s Nī: Vī s Bī s Ds Ds = रणे (for ददा) — (L 2267) Nī: M s Bom Poona eds G(ed) पराजयान स विभु (for °) Gs क्रोशमानो (for 'जानात्) Ks Dn Dī s महाहवे (for 'हवे) Tī Gs मुष्म-मानान्महाहवे (for °) — Ds om line 2268 — (L 2268) Kī Dī सीस (for सीस) — (L 2269) Tī s Gī s = M s हवे (for वमने) Bī s Ds केचिद्रूपे प्रदीप्त (for °) Tī s Gī s = रथद्विरे (for धुजानने) — After line 2269 Ks Nī: Dn Dī s = Tī s Gī s = M s s ins

138** केचिप्रधीर्मेरुवने केचिप्रधीर्मेरुवने रणे ।

[Tī s Gī s = M s = केचिप्रधीर्मेरुवने (C s 'वरा' नने (for °)] — Nī om line 2270 — (L 2270) Bī s = (marg) Tī s Gī s = M s दृष्ट्वाते (for दृष्ट्वा) Tī Gī रणे (for वृता) Nī: Tī Gī s = M s उद्विष्टेनाग्निना रणे (for °) — Kī s Nī Vī s Bī Ds Ds = Tī s Gī s = M s om lines 2271-2273 Nī Dn om 1 s = 2271-2272 — (L 2271) Ks Dī सुवृत्ताय ब्रह्मणि च (for °) — (L 2272) Ks Dī सेम्य सेना यः दीप्यन्ते (for °) — (L 2274) Nī: रथानि (for [आयुधानि] Vī सुवृत्तायुधानि सर्वाणि (for °) Ks = सतुरे गन् (for सज्वात्र) Bs विप्रक्षीणरथयन्त्रा (for °).

दग्धाह्नाः समरे भीताः पावकेन पराजिताः ॥ [2275]

न च पश्यन्ति ते सर्वे रूपिणं ध्वजिनीमुखे ।

दिशः खं गा च मेघांश्च दीप्तान्पश्यन्ति दानवाः ॥

ध्रुवं स्वयंभुवा सद्यो युगान्तस्तोययोनित्वा ।

द्वयेयं दानवाः सर्वे मेनिरे व्रस्चेतसः ॥

मथश्च शम्बरश्चैव महामायाधरो तदा । [2280]

पार्जन्यवाहणी माये व्यधत्ता शरिषिह्वरे ॥

ताभ्या वह्निः स मायाभ्या शाम्यते व्युत्थितस्तदा ।

तोयोपैः पर्वतनिभैर्बृहच्चिरभयदग्ने ॥

शाम्यमाने तु समरे पावके दैत्यनाम्ने ।

वृहत्कीर्तिर्बृहत्तेजा वह्निमाह वृहस्पतिः ॥ [2285]

हिरण्यरेतः सुविप्र बलनाक्षय सर्वभुक् ।

सप्तजिह्वानन क्षाम लेलिहान महाबल ॥

आत्मा वायुस्तत्र विभो गरीरसुत वीरुधः ।

योनिपथश्च ते मुक्ते योनिस्त्वमसि चान्मसः ॥

ऊर्ध्वं चाग्रश्च गच्छन्ति सचरन्ति च पार्श्वतः । [2290]

अर्चिपस्ते महाभाग सर्वतः प्रभवन्ति च ॥

त्वमेवाग्रे सर्वमसि त्वयि सर्वमिव जगत् ।

त्वं धारयसि भूतानि भुवनं त्वं विभर्षि च ॥

त्वमेवाग्रे हव्यपादेकस्त्वमेव परमं हविः ।

यजन्ति च सदा सन्तस्तत्त्वामेव परमाध्वरे । [2295]

स्वमन्नं प्राणिनां भुङ्क्ते जग्धपीताशितं विभो ।

— (L 2275) B प्रयासित्, T₁ s G₁ s s M₁ भयाह्ना (for दग्धाह्ना) V₁ भीता (for भीता) — (L 2276) N₁ B₁ D₁ D₁ G₁ ते वह्निः, V₁ D₁ ने वह्निः, B₁ G₁ वह्निं ते (for ते सर्वे) N₁ G₁ s M₁ s न चापश्यन्ति वह्निं ते (for ") K₁ रूपिणि, N₁ B₁ प्रसीत, T₁ G₁ रूपेण, T₁ G₁ s रूपायि (for रूपिण) B₁ Cal ed संपदीत महाहवे (for ") — (L 2277) B₁ दिशः, B₁ देवा (for दिवा) T₁ G₁ दृष्टात्कृद्वाश्च मेघाश्च (for ") K₁ दीप्ता (for दीप्ताम्) — (L 2278) K₁ s D₁ s D₁ T₁ G₁ s s M₁ भुव (for भुव) N₁ युगान्त, D₁ स्तं (for "स्त") K₁ s पथः, D₁ तेन (for तोय) — (L 2279) D₁ रेनिरे, D₁ रुचिरे (for मेनिरे) K₁ s व्रन्तः, V₁ B₁ अग्र (for वल) — (L 2280) D₁ s D₁ D₁ D₁ डमौ (for तदा) T₁ s M₁ s s अग्रतः शतबुधो तदा (for ") — (L 2281) N₁ T₁ G₁ M₁ s विपत्ता, T₁ G₁ s वि (for स्व) K₁ D₁ s व्यसृज्येतां परि शिने, T₁ व्यधत्तां वह्निनीमुखे (for ") — (L 2282) D₁ सदायाम्ना, D₁ समेताभ्यां (for स मायाभ्यां) — After line 2282, K₁ ins 139**

■ वह्नि शामितस्तदा ।

दैत्याभ्या घोरत्वाभ्या शामितो वह्निरुदत् ॥

घनैश्च घृष्टिमद्भिश्च जलोत्थान्यहुशस्तदा ।

भीतो वह्नस्तदा शान्तिं मयेन दागरेण च ॥

V₁ s D₁ छावते, D₁ बाधतो (for शाम्यते) K₁ s D₁ s छावतेऽप्युत्थितस्तदा N₁ B₁ D₁ G₁ लिप्य (D₁ लिप)मान समन्ततः, T₁ s G₁ s M₁ s शतबुधमात्र समुत्थि (for ") — (L 2283) K₁ D₁ s तोयौपि पर्वताकारैः, T₁ G₁ सै परितः सप्त, T₁ G₁ s M₁ s वै परिमक्षितैः (for ") K₁ D₁ सृष्टमिर, K₁ D₁ s महाधि (D₁ वि) (for सृष्टिर्) T₁ G₁ s M₁ तदा (for रते) — (L 2284) T₁ Bom Poona ।

eds नाशित (for बाधते) B₁ s D₁ D₁ पावक दैत्याना जगत् (for ") — (L 2285) B₁ वृहस्पतिर (for "वृहत्") B₁ T₁ s G₁ s M₁ s महातेजा (for वृहत्तेजा) B₁ महाभुवि (for वृहस्पति) — Before line 2286, K₁ s s N₁ V₁ s B₁ s D₁ D₁ s s s वृहस्पतिरवाच, B₁ गुरुरवाच — (L 2286) B₁ s सुमुख, D₁ s T₁ M₁ सुशिक्षो, G₁ सशिलः (for सुशिक्ष) D₁ s T₁ G₁ s M₁ हिरण्यरेता सुविप्रो (for ") K₁ s N₁ जलनाक्षय सर्वभुक् (for ") — (L 2287) T₁ s G₁ s s M₁ s तः T₁ G₁ दी शजिह्वानन विभो (for ") K₁ s D₁ s s महाबल, T₁ G₁ s महाबल, G₁ स्रष्ट (for "बल") D₁ लेलिहानो महाबल, T₁ G₁ M₁ s हानो महाबल (M₁ s "मले") (for ") — (L 2288) T₁ G₁ s M₁ s वनजैव (for वन विभो) G₁ जलनाक्षयसर्वभुक् (for ") K₁ D₁ मयि, K₁ s D₁ उप, K₁ N₁ s B₁ D₁ D₁ s s T₁ M₁ स्रष्ट, D₁ वृष्ट (for वृष्ट) — (L 2289) K₁ s M₁ V₁ s D₁ s च ते मुक्ते, K₁ N₁ D₁ D₁ s s G₁ च ते प्रोक्ता, D₁ च मुक्ता, B₁ s D₁ च ते मुक्ता, D₁ दृष्टो गर्भो (for च ते मुक्ते) T₁ s G₁ s s चान्मसाम् (for स) D₁ योनिस्त्वमसि त्विरागमस (for ") — (L 2290) D₁ ऊर्ध्वं आग्रश्च गच्छन्तं (for ") D₁ संचरन्त च, D₁ विव (for "वित च") D₁ सर्वथा (for पार्श्वत) — (L 2291) T₁ s G₁ s s M₁ s महावीर्य (for "भाग") — (L 2293) D₁ तस्यसि (for था) V₁ भूताना (for "नि") — D₁ om. line 2294 — (L 2294) K₁ भुक्, T₁ G₁ s s M₁ s मरिच (for मरि) V₁ हव्यपादेकश्च, D₁ वाहस्ये, D₁ वाहश्च, D₁ मागेकश्च (for "वादेकश्च") V₁ दागै (for पारद) D₁ हरि (for हवि) D₁ त्वमेव च हविर्भुव (for ") — (L 2295) T₁ s G₁ s परमाध्वरे (for "ध्वरे") — (L 2296) N₁ B₁ s D₁ सन्त (for सन्त) T₁ s G₁ M₁ पथाः, G₁ मोक्षा, M₁

धूमपेतुर्धूमशिलो नीलवासाः सुरोत्तमः ॥
 वयस्य दिव्यमाप्रेयमस्य देवो रणे महत् ।
 दानधाना सहस्राणि प्रयुक्तान्यर्घुदानि च ॥
 ददाह भगवान्बद्धिः सन्तुष्टः प्रलये यथा । [2250]
 प्राणो यः सर्वभूताना हृदि तिष्ठति पञ्चधा ॥
 यन्ता यश्च हुताशस्य सता च प्रभुरीश्वर ।
 प्रभञ्जनो यो लोकानां युगान्ते सर्वनाशनः ॥
 सप्तस्वरगता यस्य योनिर्गीर्भिरदीर्यते ।
 यो ह्याकाशगतो देवो दूरगः शब्दसम्भवः ॥ [2255]
 यश्च कर्ता विकर्ता च गतिर्गतिमता प्रभु ।
 देवकर्ता समो लोके ब्रह्मणा यः सनातनः ॥
 क्षमूर्तिमन्तं य प्रादुर्गन्धामूलं महत्तरम् ।
 सोऽग्निं क्षमीरयामास क्षमीगर्भं क्षमीरणः ॥
 त्रिदिपादोहिमिज्वालिर्जृम्भमाणो दिशो दश । [2260]

दानवानामभावाय युगान्तान्निर्वोत्थितः ॥
 मेदोमज्जामहापङ्का वैशिशलशाडुलाम् ।
 योषधीर्षोपलहा मृतद्विपतटोत्तमाम् ॥
 शोणितोदा रणे दृष्ट्वा सप्रामसरितं विभु ।
 बहि प्रस्कन्दयामास दैताना भयवर्धनः ॥ [2265]
 अभिस्तु सर्गान्दिविजाग्रहादप्रमुखास्तदा ।
 पराजयामास त्रिभुः क्रोशमानान्महाहवे ॥
 केचिद्वशीर्षैर्मुकुटेः केचिद्वशीः शिरोरहैः ।
 केचिद्वशीर्षैर्वसनेः केचिद्वशीर्षैर्भुजाननेः ॥
 अमुपसन्न दृश्यन्ते प्रदीप्तेनाग्निना वृताः । [2270]
 पताकाश्च पराश्वान्ये मुकुटेऽप्यङ्गदेव च ॥
 सेन्थास्ते च न दीप्यन्ते पावकानिहता रणे ।
 अमुप भयवित्रस्ता बिहृताश्च दिशो दश ॥
 त्यक्त्वायुधानि सर्वाणि सभ्यजाश्च रथोत्तमान् ।

ब्रह्मचरं (for °) N₁ T₁ G₁ s भूमभृत्, Bom Poona eds G(ed) 'दृ' (for 'हृत्') — N₁ om lines 2248-2252 T₁ s G₁ s M₁ s om line 2250 — For line 2250, B₁ s Cal ed subst

137* सन्तरे विप्रपाकाह्नी ददाहानिलसावित्र ।
 — (L. 2251) D₁ स दृष्ट (for सृष्ट) K Dn D₁ s मुपु, N₁ s B₁ D₁ s देहे, V₁ त्रिभु (for हृदि) — (L. 2254) K₁ s V₁ s D₁ s क्षमीयत (for उदीर्यते) D₁ योनिरुदीर्यते शुषे (for °) — (L. 2255) T₁ G₁ M₁ s शयो (for गणे) K₁ V₁ s D₁ s सृष्टे (for शब्द) T₁ G₁ भावन (for सन्भव) — N₁ T₁ s G₁ s M₁ s om line 2256 — (L. 2256) D₁ च हर्ता (for विकर्ता) K₁ D₁ s च स कर्ता च पाता च, N₁ V₁ s B₁ D₁ s य स (D₁ सव) कर्ता च हर्ता च, Dn₁ य स कर्ता वापदत्ता च, Dn₁ य स कर्तव्य-हर्ता च (for °) V₁ D₁ च (for प्रभु) — (L. 2257) K₁ D₁ ब्रह्मणो य, V₁ s 'यो य' T₁ G₁ s M₁ s 'योने', T₁ G₁ s 'योगे (for 'ण य') — (I. 2260) D₁ त्रिदिपादो हिमिज्वालिर् (for °) — (L. 2261) T₁ महापाव, G₁ महापायो (for अभावाय) B₁ s Cal ed [अ]भवत् (for [उ]त्पत्ति) — (L. 2262) G₁ सतापङ्का (for महा) V₁ B₁ T₁ दीवाल (for दीवल) K₁ D₁ s क्षालिनीम् (for साह-लाम्) — (L. 2263) B₁ हत (for मृत) K₁ s D₁ कटो-रुद्धाम्, B₁ क्लोः, T₁ s G₁ s मद्रो M₁ s मद्रो (for सटो) — (L. 2264) T₁ G₁ स्य हस्तो T₁ G₁ रथोद्दिक्ता, G₁ M₁ s रणे दृष्ट (for रणे दृष्टा) K₁ s N₁ s B₁ D₁ s मुनि

(for विभु) — (L. 2265) K₁ s N₁ G₁ s M₁ s प्रस्कन्धा-मास, N₁ s स्कन्द; T₁ G₁ प्रसर्त (for प्रस्कन्द) T₁ s G₁ s M₁ s वर्षनीम् (for 'वर्धन') — (L. 2266) K₁ B Dn D₁ s s T₁ s G₁ s M₁ s तसोऽग्निदिविजाग्रहा (for °) T₁ G₁ 'प्रासा' (for °) K₁ s N₁ V₁ s B₁ s D₁ D₁ s रणे (for रुदा) — (L. 2267) N₁ M₁ Bom Poona eds G(ed) पराजवान स विभु (for °) G₁ क्रोशमानो (for 'आनाम्') K₁ Dn D₁ s महाहवे (for 'हृदे') T₁ G₁ हुष्य-मानसमहारणे (for °) — D₁ om line 2268 — (L. 2268) K₁ D₁ क्षीत् (for क्षी) — (L. 2269) T₁ s G₁ s M₁ s कृषे (for कृषे) B₁ s D₁ केचिद्वशी- (for °) T₁ s G₁ s M₁ s रथोद्दि (for मुजानने) — After line 2269, K₁ N₁ Dn D₁ s s T₁ s G₁ s M₁ s ins

138* केचिद्वशीर्षैर्वसने केचिद्वशीर्षैर्वसने रथै ।

[T₁ s G₁ s s M₁ s केचिद्वशीर्षैर्वसना (G₁ 'वरा' नने (for °)] — N₁ s om line 2270 — (L. 2270) B₁ s (marg) T₁ s G₁ s s M₁ s दृष्टान्ते (for दृश्यन्ते) T₁ G₁ रणे (for वृता) N₁ T₁ G₁ s s M₁ s ज्वलितेनाग्निना रणे (for °) — K₁ s N₁ V₁ s B₁ D₁ D₁ s T₁ s G₁ s s om lines 2271-2273 N₁ Dn om lines 2271-2272 — (L. 2271) K₁ D₁ सुदुयानप्रदानि च (for °) — (L. 2272) N₁ D₁ सैन्य-सेना स दीप्यन्ते (for °) — (L. 2274) N₁ रथानि (for [मा]युधानि) V₁ युक्तायुधानि सर्वाणि (for °) K₁ s सन्तरे-मात् (for सप्तजोष) B₁ विप्रक्षीरयध्वजाः (for °).

दग्धाङ्गाः समरे मीताः पावकेन पराजिताः ॥ [2275]

न च पदयन्ति ते सर्वे रुषिणं ध्वजिनीमुखे ।

दिशः रतं गां च मेघांश्च दीप्तान्पश्यन्ति दानवाः ॥

ध्रुवं स्वर्ध्रुवा सद्यो युगान्तस्तोषयोनिना ।

इत्येवं दानवाः सर्वे मेनिरे व्रत्तचेतसः ॥

मयश्च शम्बरश्चैव महाभाषाधरो तदा । [2280]

पार्जन्यप्राहणी माये व्यधत्ता पारिविक्षरे ॥

ताभ्या बहिः स मायाभ्या ज्ञान्यते व्युत्थितजवा ।

तौयोधैः पर्वतनिभेर्मृद्वर्चिर्भवव्रणे ॥

ज्ञान्यमाने तु समरे पावके दैत्यनाशने ।

वृहत्कीर्तिर्दृष्टेजा वह्निमाह वृहत्पतिः ॥ [2285]

हिरण्यरेतः सुशिश ज्वलनाक्षय सर्वभुक् ।

सप्तजिह्वानन क्षाम लेलिहान महाबल ॥

आत्मा वायुस्तत्र विभो शरीरमुत वीरुषः ।

योनिपपञ्च ते शुके योनिस्त्वमसि चाम्भसतः ॥

ऊर्ध्वं चाधश्च गच्छन्ति सचरन्ति च पार्श्वतः । [2290]

अर्चिपस्ते मह्यभाग सर्वतः प्रभवन्ति च ॥

त्वमेवामो सर्वमसि त्वयि सर्वमिदं जगत् ।

त्वं पारयसि भूतानि भुवनं त्वं विभर्षि च ॥

त्वमेवामो हव्यपादेवस्तमेव परमं हयिः ।

यजन्ति च सदा सन्तस्त्यामेव परमाधरे ॥ [2295]

त्यमन्नं प्राणिनां भुङ्क्ते जग्धपीतासितं विभो ।

— (L. 2275) B प्रयान्ति, T₂ s G₁ s— M₂ मग्धाङ्गा (for दग्धाङ्गा) V₂ मीता (for मीता) — (L. 2276) N₂ B₁ D₂ D₂ G₂ ते बहिः, V₂ D₂ ते बहिः, B₂ G₂ बहिः ते (for ते सर्वे) N₂ G₂ s M₂ s न पावकयन्त बहिः ते (for ") E₂ रुषिणी, N₂ B₂ प्रदीप्त, T₂ G₂ रुषेण, T₂ G₂ s रूपाणि (for रुषिण) B₂ Cal ed समदीक्ष महादेवे (for ") — (L. 2277) B₁ दिश, B₂ देश (for दिश) T₂ G₂ दग्धप्राङ्गश्च मेघाश्च (for ") K₂ दीप्ता (for दीप्ताश्च) — (L. 2278) K₂ s D₂ D₂ T₂ G₂ s— M₂ ध्रुव (for ध्रुव) N₂ युगान्त, D₂ स्ते (for 'स्तश्च) K₂ s पद्य, D₂ सेन (for सोय) — (L. 2279) D₂ रेभिरे, D₂ ऊर्ध्वरे (for मेनिरे) K₂ s व्रत्त, V₂ B₂ व्रज (for व्रत्त) — (L. 2280) B₁ s D₂ G₂ तमे (for तदा) T₂ s G₂ s माया शान्तुरो तदा (for ") — (L. 2281) N₂ T₂ G₂ M₂ s विपत्तौ, T₂ G₂ s नि (for स्व) K₂ D₂ s व्युत्थितो परि शिते, G₂ व्यधत्तां दाहिनीमुखे (for ") — (L. 2282) D₂ सहापाययो, D₂ सन्तताययो (for स मायायया) — After line 2282, K₂ las

139**

स बहिः शामितस्तदा ।

दौर्भाग्यां घोररूपायां शामितो बहिरुद्रक ॥

मयैव वृद्धिमद्विष ललोपान्वदुस्तदा ।

नीलो बह्निस्तदा दाहिन्ध्र मयेन शम्बरेश च ॥

V₂ s D₂ छावते, D₂ तावतो (for शाम्यते) K₂ s D₂ s छावतेव्युत्थितस्तदा N₂ s B₂ D₂ G₂ शिव (D₂ विष)मान समन्वित, T₂ s G₂ s M₂ s साध्वमान समुत्थित (for ") — (L. 2283) K₂ D₂ s तौयोधै पर्यन्ताङ्गैः T₂ G₂ ते पारि मयः T₂ G₂ s M₂ s ये परिमशितैरे (for ") K₂ D₂ सृष्टिरे, K₂ D₂ s सदास्त्रि D₂ विरे (for वृष्टिरे) T₂ G₂ s M₂ तदा (for ते) — (L. 2284) T₂ Rom. Peena

eds वातिनि (for 'वातिने) B₁ s D₂ D₂ पावक दैत्यना शान्क (for ") — (L. 2285) B₁ वृहत्पतिरे (for 'वृहत्पतिरे) B₂ T₂ s G₂ s M₂ s महादेवा (for 'वृहत्सेजा) B₂ महापुति (for 'वृहत्पतिरे) — Before line 2286, K₂ s s N₂ V₂ s B₂ s D₂ D₂ s ins. वृहत्पतिरेवाच, B₂ गुरुरवाच — (L. 2286) B₂ s सुमुख, D₂ s T₂ M₂ सुमितोः G₂ सदितः (for सुमितः) D₂ s T₂ G₂ s M₂ हिरण्यरेता सुमितो (for ") K₂ s N₂ ज्वलनाक्षय सर्वभुक् (for ") — (L. 2287) T₂ s G₂ s M₂ s स (T₂ G₂ वी सप्तजिह्वानन विभो (for ") K₂ s D₂ s महाबल, T₂ G₂ s महाबल, D₂ तुल (for 'बल) D₂ लेलिहानो महाबलः T₂ G₂ M₂ s 'हानो महामुल (M₂ s 'मये) (for ") — (L. 2288) T₂ G₂ s M₂ s तममेव (for तव विभो) G₂ आमवायुरनममेव (for ") K₂ D₂ बहिः K₂ s D₂ उप, K₂ N₂ s B₂ D₂ D₂ s T₂ M₂ सवै, D₂ वृष (for उड) — (L. 2289) K₂ s N₂ V₂ s D₂ s च ते शुको, K₂ N₂ D₂ D₂ s G₂ च ते श्रोतः B₂ च गुरुः B₂ s D₂ च ते शुक्र, D₂ तनुो नमो (for च ते शुके) T₂ s G₂ s चाम्यताय (for 'त) D₂ शमितस्व शितिरामय (for ") — (L. 2290) D₂ ऊर्ध्वं चाधश्च सचरन्ते (for ") D₂ संचरन्तः च, D₂ त्रिव (for 'त्रि च) D₂ मयेन (for पार्श्वत) — (L. 2291) T₂ s G₂ s s M₂ s महापीत्यै (for 'भाप) — (L. 2293) D₂ नायन्ति (for ना) V₂ युवाय (for 'नि) — D₂ con. line 2294 — (L. 2294) K₂ दृक्, T₂ G₂ s M₂ s क्षतिरे (for क्षते) V₂ हव्यपादेवस्तमे, D₂ वारल्य, D₂ वारल्य, D₂ 'मागेव्य (for 'वारोव्य) V₂ सारने (for परमं) B₂ हयि (for हयि) D₂ सारमेव च हयिमुंग (for ") — (L. 2295) T₂ s G₂ s परमाधरे (for 'वरे) — (L. 2296) N₂ B₂ s D₂

त्वयि प्रवृत्तो विजयस्त्वयि लोकाः प्रविष्टिताः ।

सर्वाल्लोकास्वीनिमान्दृष्यन्हा

प्राप्ते काले पचसि त्वं समिद्धः ।

स्वमेवेकस्त्वपे ज्ञातवेदे [2300]

नान्यस्तप्ता विद्यते गोपु देव ॥

युषाकपि सिन्धुपतित्वमग्ने

महामलेष्महरस्त्वमेव ।

विश्वस्य भूस्त्वमसि प्रसूति-

स्य च प्रतिष्ठा भगवन्प्रजानाम् ॥ [2305]

सृजस्वो रदिमभिर्जातवेद-

स्वयौषधीरोगयीना रसाश्च ।

विश्वं त्वमादाय युगान्तकाले

स्रष्टा भवस्थानल सर्गकाले ॥

त्वमग्ने सर्वभूतानां योनिर्वेदेषु गीयसे । [2310]

त्वया देवहितार्थाय निहता दानवा रणे ॥

स्वयोनित्से महातेजस्तोयं नमस्तथापितः ।

ता स्वयोनं समासाद्य किं विधीदसि पावकः ॥

त्रायस्व देवान्समरे दैत्येभ्यः सुरसत्तम ।

पित्राश्च लोहितग्रीव कृष्णवर्त्मन्हुताशन ॥ [2315]

Colophon

मर्ता (for मुक्ते) — After 2296*, T₂ G₁ M₂ 1ns

140** लोढा पीतामि च प्रभो ।

त्वमग्ने प्राणिनामसि

K₁ D₂ जगत्तानसि त्वं प्रभो, N₁ B₂ D₂ : T₂ G₁ जगत्पी
तामित प्रभो, V₁ : D₂ जगत् पीतामित प्रभो T₁ G₁ : M₂ :
लोढपीतामित प्रभो (for °) — After line 2296, T₁ G₁
M₂ : 1ns

141** त्वमग्ने प्राणिनामासीदुषधीकाशान् प्रभो ।

— (L 2297) K₁ : त्वयि लोकं प्रविष्टित (for °) — N₁
om lines 2298 2299 — (L 2298) B D₂ लुह्य (for
सर्वार्थ) — (L 2299) K₁ : N₂ V₂ : D T₂ G₁ : M₂ :
युज (for त्वं) ॥ प्राप्ते काले त्वं पचस्वेव दीप्तः, T₁ G₁ :
प्राप्ते काले प्राप्ति युज समिद्ध — M₂ om line 2300 2303
— (L 2301) K₁ : B₂ D₂ D₂ : : T₁ G₁ लोको (for
सत्ता) V₁ : D₂ गोपु देव, T₂ G₁ : ज्ञातवेद (for गोपु देव)
K₁ : N₂ D₂ D₁ नान्यस्तप्तो विश्वे गोपु देव — (L
2302) K₁ : एको (for अग्ने) — (I 2303) D₁ युक् (for
युक्) K₁ : महामले षड्वहस्तमेक — (L 2304)
D₁ : भूतस्य, V₂ B₂ D₂ D₂ : भूतसि, D₂ भूतस्य (for
भूतस्य) D₁ सिन्धुमूलस्यमसि प्रसूतसि, T₂ : G₁ : : M₂ :
विश्वस्य भास्वत्प्रमतीह जगन् — D₂ om line 2304 T₂ :
G₁ : : om lines 2306 2310 D₂ om lines 2306 2309
— (I 2306) K₁ V₂ : D₂ M₂ स्र (K₁ से) जगत्सापो, K₁
तेजसापो (for सृजस्वयो) — (L 2307) B₁ : M₂ त्वमो
षधीरः, D₂ स्वयौषधि, D₂ स्वयौषधः, D₂ स्वयौषधीर (for
स्वयौषधि) D₂ रयस्य Cal ed G₁ (ed.) रसाय (for रसाय)
K₁ स्वयौषधीनां च रसाधिपञ्च K₁ स्वमेव यजस्तयोषधीनां
रसाश्च — (L 2308) K₁ रसासाय, V₂ D₂ सः, D₂ त्वम
ग्नेसि (for रवमादाय) — (L 2310) V₁ एव, D₂ प्रसि
(for अग्ने) — (L 2311) T₂ : G₁ : : त्वयैदं त्रिदशमे

(for °) N₂ विहवा (for दि) — (L 2312) D₂ त्वं
योनिस्त्व महावेजस्य (for °) D₂ : T₂ G₁ : तावाचित (for
°) N₂ लोयं रात्मसाचितम्, D₂ : लोय्यं मक्षसाचितम्;
T₂ G₁ : लोयं मुरयससाचितम् (for °) — K₂ : N₂ D₂
D₂ om line 2313 — (L 2313) K₁ त्वत्सः, K₂ D₁ त्वं
स्य, N₂ V₂ B D₂ D₂ तत्स्य, D₂ : त्वं त्वं (for ता त्वं)
V₂ D₂ तत् त्वयोनिमादाय (for °) — After line 2313,
D₂ 1ns

142** गरितरवाग्रसिद्धिना भवत शरणे विभो ।

— (L 2314) K₂ दैत्येभ्यो (for समरे) N₂ शस्त्रस्य रश्मिर्
प्रया (for °) — After line 2314 V₁ B D₂ (margin)
De Cal ed 1ns

143** युगान्तम् सुतारिण विश्वकर्मन्तहृद्यमुक् ।

[Cal ed [म]पराति (for मुत) V₂ B₂ D₂ विश्वकर्म (for
कर्मन्त)]

— N₂ om line 2315 — (L 2315) V₂ पित्रासो (for त्वं)
T₂ श्रीमन् (for श्रीव) D₂ पित्रासो लोहितग्रीव (for °)
K₁ : L₁ D₁ : हुताशन (for न) D₂ : कृष्णवर्मा हुताशन
(for °) — After line 2315 T₂ : G₁ : : M₂ : : 1ns

144** वमसे हृष्यवदेको वमसे दादवायव ।

[T₂ G₁ : M₂ : शरित् (for उल्लवे)]

Colophon in K — Mention of the Eye: K₁
D₂ D₂ D₂ : — Mention of the Eye: K₁ N₂ V₂ : B
D₂ D₂ D₂ : — S-p-purran K₁ : N₂ V₂ : B D₂
D₂ : वाशन K₁ N₂ D₂ D₂ : T₂ G₁ 21s : वाशनमात्रार्थ
— Adhy name K₁ N₂ D₂ : D₂ D₂ : : अदिस्यः, D₂
D₂ : : G₁ अदिस्यः अग्ने वृहस्पतिना हुतादिस्तुति — Adhy
no K₁ 35, V₂ 300, V₂ 243, B₂ 249, D₂ 247,
D₂ 246, D₂ 232, D₂ 239, T₂ 315, G₁ 310,
G₂ : 317, G₁ 314, M₂ : 27

वैशंपायन उवाच ।

बृहस्पतेस्तु वचनं श्रुत्वाभिः सत्यमीरितम् ।
 भूयः प्रजज्वाल रणे हवियेष महामखे ॥
 इतास्तु गायता दैत्यानां सप्रदीप्ताग्निना रणे ।
 इतमाया इतवला बलिं ते समुपस्थिताः ॥
 पराजितेषु दैत्येषु बह्विनास्तुतर्कणा । [2320]
 प्रहादस्त्रैर् धाक्यमाह दैत्यपतिं बलिम् ॥
 भवानग्निश्च पायुश्च भास्करः सलिलं शशी ।
 नक्षत्राणि विशो ज्योम भूश्च दानवसत्तम ॥
 भविष्यं चैव भूतं च भवद्यास्तुरसत्तम ।
 इत्थं हि ते भगवता परहेतोः स्वयंमुखा ॥ [2325]
 इन्द्रत्वं वामरत्वं च युद्धे चाप्यपराजयः ।
 ईशित्वं च बशित्वं च यत्नं चैवापानितं तव ।

सर्वभूतेष्वरत्वं च प्रभुत्वं च सदा तव ।
 महायोगीश्वरत्वं च शूत्रत्वं च महामूषे ॥
 अमितत्व लघुत्वं च ये चान्ये सात्त्विका गुणाः ॥
 तत्पराजय देवेन्द्रं वैशान्वसांश्च सातुगान् ।
 यथोक्तं ब्रह्मणा राज्ञस्तत्तया न तदन्यथा ॥
 तस्य वदन्तं श्रुत्वा प्रहादस्य महात्मनः ।
 बलिः परमसहस्रो गवः शत्रुरयो यतः ॥
 तवः प्रयान्तं त्रिदशेन्द्रसन्निधौ [2335]
 महासुरेन्द्रं बलिमुत्तमश्रियम् ।
 तमज्जसा चक्रुर्भिमप्रदक्षिणं
 द्विलाक्षं मुख्याः पञ्चशतं महलाः ॥
 महाजटामारपरास्तपस्विन-
 स्वदा तमाहुर्विभिन्नक्रमज्ञैः । [2340]

(L 2316) Ks Dn Ds : श्रुत्वा सत्य समीरितम्, Bs
 श्रुत्वा पानिर्मा (for ⁶) — (L 2317) Ds भयश्च
 (for ब्रूय) G(ed) प्रजज्वाल रणे बह्वि (for ⁶) Ds
 महादवे (for 'मखे') — (L 2318) Ks Ds इतास्तु ; Ds
 Ds व्यक्ताश्च, Ms इतास्तु (for इतास्तु) Ds इतास्तु माया
 दैत्यानां (for ⁶) Vs [आ]हते (for रणे) Ks B Ds Ds :
 T1 : G1 : : Ms : प्रदीप्ताग्निना हने (for ⁶) — (L 2319)
 T1 : G1 : : Ms : ततो दैत्या (for इतमाया) Ns ततो
 मायाबलदा, Ds इतमाया इतवला (for ⁶) Ds बलिन, Ds
 बलिं च (for बलिं ते) T1 : G1 : : Ms : बलिं दैत्यमुपागवा
 (for ⁶) — (L 2320) T1 : G1 Ms : लृप्तं (for परा-)
 — Before line 2321, Ks Dns प्रहाद — (L 2321) Ds
 Ds तु च, Ds तु ततो, Gs सार्वर् (for सार्वर्) T1 G1 :
 Ms : प्रहादस्त्रैर्मखा (Ms : 'बा'र्ष, Gs 'वसवाह (for
⁶), Ks : प्राह (for बाह) Ns दैत्यासुर, Ms दैत्यैर्चर (for
 दैत्यपतिं) Ds माददेवपतिं बलिम् ; Ds महारिपतिबलिः, T1 :
 G1 : : Ms : प्राह दैत्यैर्चरं बलिम् (for ⁶) — Ks : Ns Vs
 Ds om line 2324. — (L 2324) Ds सविष्यश्च, T1 : G1 :
 : Ms : 'व्यश्च (for 'व्य) — (L 2325) Ks : Ns Vs :
 B1 Dn Ds Ds Ms दैतद्, Ds दैतद्, T1 : G1 : : Ms : च ते
 (for हि ते) Ds बलवता (for गत) Ks : Ns B Ds :
 Gs Ms : परदेन, Ks : Ds वारहेण, Ds वन्यहेतो, T1 :
 G1 : : वारहाने (for 'हेतो') — (L 2326) B Ds च
 मरत्यं, Ds वामरत्वं, T1 : G1 : : Ms : अर् (for वा) Ds
 सप्तभिः (for युद्धे पायि) Ks : Ns Vs : B Ds Ds : [अ-]
 पराजयम् (for 'य) — (L 2327) Ks : Ds इत्थं (for
 ईशित्वं) Ks Ns B Ds Ds : : T1 : G1 : : Ms : अमुष्य

(for तव) — Ks Ns B1 : T1 : G1 : : Ms : om line
 2328 — (L 2328) Ks : Ds D1 : : दैत्यराज, Ns Vs :
 इन्द्रत्वं च, Ds सप्रभुय (for प्रभुत्वं च) — (L 2329)
 T1 : G1 : : Ms : सद्योमेधार्चय (for ⁶) Vs om
 2329-2330 T1 : G1 : : Ms : तथा सद्यः (for महामूषे),
 Gs प्रभुत्वं च सदा तव (for ⁶) — (L 2330) Ks B1
 (marg) D1 : : सगिमा रुचिमा चैव, Gs अमुरमहसुरैर् च
 (for ⁶) — (L 2331) Ks Dn D1 : T1 G1 : Ms दैत्येन्द्र
 (for देवेन्द्र) K1 Ds तत पराजयस्त्रेन्द्र ; Ks : तत पराजि-
 तस्त्रेन्द्र, Gs Bom Poona eds G(ed) तत्पराजित इत्येन्द्र
 — (L 2332) Ks सारित्राह, Ks सारित्राह (for सातुगान्)
 — (L 2333) B Gs सयुक्तं (for यथोक्तं) Ds नेन (for
 राज्ञः) K1 : Ns Vs : Ds D1 : : यत्नं ब्रह्मणा तेन (D1
 वात) (for ⁶) Ns तथा तथान्यथायवर्चः T1 G1 : तथा ते
 वायव्या मनेव, T1 G1 Ms : तथा तथान्यथा मनेव (for ⁶),
 — (L 2334) संयुद्धे, Dns सयुद्धे (for सद्यो) K1 Vs :
 Bs : Ds Ds शक्र (for सयु) Ks Ns B1 Dn D1 : T1 :
 G1 : : Ms : प्राप्यपदपथं प्रति (Ns प्रयु) ; Ns Ds गत-
 राशयं प्रति (for ⁶) — (L 2335) Ks : T1 : Ms :
 विद्वेद्य (for 'वृ) — (L 2336) Gs मातुरं तं (for
 'भुतेन्द्र) G(ed) दन्त्य (for दन्त्य) T1 : G1 : : Ms :
 महासुरैर् अविभक्तैस्तमश्रियम् — (L 2337) Ks Vs D1 : :
 T1 : G1 : : Ms : जगदुर (for चतुर) — (L 2338) Ks
 D1 : : T1 : G1 : : Ms : द्विजाश्च पुत्राः Vs : प्रभुव्ययः
 (for 'अभुव्ययः) Ks : च महासुरः Ks D1 : : च यवनाः
 Ns D1 : च महासुरः Ds मुमुक्षुरा (for 'य म') T1 : G1 : :
 Ms : द्विजाश्च पुत्रास्तवरे वरविन — Ds om line

अभिपुयन्तः कवयः स्वलंकृतं

वलिं प्रयान्तं रणमूर्धनि स्थितम् ॥

प्रतप्तजाम्बूनदचित्रभूषणे-

दिव्यैश्च रत्नैर्विभिरेलंकृतः ।

विराजमानः परमेण वर्चसा [2345]

रणे विभात्यप्रिशिखेय दानवः ॥

स वै तदा शत्रुबलार्दितं बलं

बलिर्ददशोत्तमरीर्यविक्रमः ।

जलागमे भीमदिवाभ्रमण्डलं

विकीर्यमाणं नभसीय बायुना ॥ [2350]

ततो ददर्शाथ बलानि सर्वतो

रणे द्रुगमिति हुताग्नेन वै ।

समुत्थितान्युत्तमवीर्यवन्ति

2339-2348 — (L 2339) Ds उपोराणि (for -जडामार-).
— (L 2340) Ds विभिरे सु, Ds विभिरेष्व (for विभि-
मन्) Ks -नष्टे (for मष्टे) — (L 2341) Vs सुम-
हन्ते, T1 स्वरहन्ता; Ms : बलहन्ता (for स्वहन्ता) — (L
2342) N1 V1, s Bs Ds Gs : स्थिता (for स्थितम्).
— After line 2342, T1 : Gs : s Ms, s 22a. :

145** जयाय मन्त्र कवयस्त्वलंकृतं
बलिं समेत्योद्ग्रापाग्रतः स्थितम् ।

— (L 2343) Ks, s Ns V1 : Ds भूषणं (for 'भैर').
— (L 2344) T1 : G1 : Ms वीरसु (for दिव्यैश्च). Ks
Ds स्वहन्ता, Ks : स्वहन्तम्, N1 V1 : Dns Ds, s T1
Ms, s बलहन्तम्; G1 : हन्ते (for 'हन्त'). — T1 Gs om
lines 2345-2348. — (L 2345) N1 V1 Ds Ds, s Ms
विराजमानं (for 'मान'). Ks : विराजमानं परमेण वैजसा.
— (L 2346) Ks D1 [ब]हन्ते (for [ब]लि) N1 Bs : T1 G1
s Ms : रणे विभात्यप्रिशिखोऽयुः B1 T1 G1 'विभात्य' रिचर .
— (L 2347) N1 T1 G1 : s Ms : स दानव (for स वै
तदा) D1 G1 शत्रुः (for शत्रु). — (L 2348) Ks Ds, s
दानववीर्यान्, N1 B1 वीर्यसत्त्वान्, T1 G1 : Ms (marg)
भूषणीकृतम् (for -वीर्यविक्रमं) Ds बलिं ददशोत्तमवीर्य-
विक्रमः, Gs बलिर्ददशोत्तमवीर्यवान् — (L 2349) T1
Ms अमर्दितम्, T1 G1 : s हर्दितम्, Ms द्रुगुद्यतम्
(for भीमदिवा) Ds जलागमे चैव महाभ्रमण्डलं. — (L
2350) N1 Dns Ms विभीरीर्यमाणं (for विभीरीर्यं) — (L
2351) N1 T1 : G1 : s Ms : अपश्यदग्नेश्च (for ततो
ददर्शाथ). — (L 2352) Ks : Ds रणेण युषानि; Ks V1

समुद्रवेगानिव परिसंधिषु ॥

स गूढशक्त्यष्टिगदासिंसायका- [2355]

क्षिप्रान्तिरूपां समुद्रमतेजाः ।

ननाद सिंहर्षभमत्तनाग-

जलागमे तोयदवन्ध वीर्यवान् ॥

दिव्याब्जधूमः समुज्जीवगाय-

महाबलः पौरवविभ्रमेधनः । [2860]

प्रजा विधद्यन्निव काल्यहनिः

सुपोररूपो विवमो रणे बलिः ॥

Colophon.

वैशंपायन उवाच ।

बलिना तु सुपः सर्वं धर्जयित्वा सुरापिपम् ।

रणे शस्त्रवैभ्रताः ससैन्या वै पराजिताः ॥

Bs D1 : रणे ब्र (Vs स्व जु); Bs Ds रणे सु (Ds म) लतापि
(for रणे सुपु). — (L 2353) K1 : s V1 : Bs Ds बल-
पिपुतानि (for 'सिंहापि') Ks D1 : [उ]त्तराणि तत्र (for
[उ]त्तमवीर्यवन्ति) N1 Bs : Ds T1 : G1 : s Ms : समु-
द्रमुत्तमपुत्रत (T1 G1 : Ms 'त' प्राणि तत्र वै — (L 2354) N1
V1 : s बेलम् (for वेगम्) T1 G1 : G1 : Ms, s समि-
(G1 : 'मुद्र' वेगानि बहु (Ms 'हि') ब्र समुपे. — (L 2355)
Ds -महासि (for -यासि). — (L 2356) Ks N1 : V1, s
B Dns D1 : समरे महात्मनाम्; Ds समुद्रमतेजसाम् (for
'तेजा') Ds क्षिप्र निरूपां समरे महात्मनाम्; T1 G1 : क्षिप्रं
शूलानि बलिश्च संयुगे, T1 Ms : क्षिप्रक्षिप्रशूलं बलिहन्ता रणे;
G1 क्षिप्रं शूलानि बलिहन्ता रणे — (L 2358) K1 N1 V1
तोयदवन्धं, T1 : G1 : s Ms : वीर्यमदाच (for तोयदवन्ध).
— (L 2359) N1 B1 : Ds Ds Gs भुजवेगः; N1 Dn स्वसु-
जीवः; V1 सवजीवः, Ds Bots Poonas G(ed) सुसु-
जीवः; Ds 'जीव' (for 'जीव'). T1 : G1 : s Ms : विनाश-
हरोऽयुः सुवेगवायुः — (L 2362) महाबलि (for रणे बलि).

Colophon. — Mention of the Epic. Ks Dn Dns D1 : s.
— Mention of Khila N1 V1, s B Dn Ds D1 : s.
— Sub-paśraṇ. K1 : s N1 V1 B Dn D1 : s वामन; Ks N1
Dn Ds D1 : s T1 G1 Ms, s वामनप्रादुर्भावः. — Adhy
name : Ds देवायुधद्वयः; Gs महादस्तुतनन्तरं महाबलि
प्रस्थानम्. — Adhy no. Ks 36; V1 310, V2 249;
Bs 250. — Ds 248, Dns 247, D1 233; Ds 260; — (L
240, T1 316, G1 311, G2 : 318; G1 315; Ms, s 28.

विमुखा सा ॥ दैत्येन्द्रैर्वध्यमाना महाचमूः । [2365]
 जिताश्च वलिना देवाः शक्रमाहुर्महाबलम् ॥
 भवानिन्द्रश्च धाता च लोकानां प्रमुख्ययः ।
 त्वमप्रतिमकर्मा च तथैवावुपमयुनिः ॥
 विद्वतानीह सैन्यानि सहस्रगामिभिः सुनेश्वर ।
 रथचक्रभ्यजाक्षाणि विभिन्नानि महासुरैः ॥ [2370]
 रथहस्त्यभयोधाश्च पदावाश्च सहस्रशः ।
 भिन्नाभिश्चक्राश्च शतशो गदासुखलपट्टिसेः ॥
 महाभैरवरूपं हि दैत्येन्द्रेण कृतं रणे ।
 किमुपेक्षसि दैत्येन्द्रैर्द्रव्यमानां महाचमूम् ।
 त्रायस्त्रिदशभेष्ट शरण्य शरणागतम् ॥ [2375]
 श्रुत्वा तु यचनं तेषां देवानाममराधिपः ।
 संवर्तकमिष क्रुद्धः सर्पान्वहति दानवान् ॥

विधाकरकराकारं क्रिरीटं धारयन्प्रभुः ।
 वेदूर्यवर्णसंकाशो नानारत्नचिन्ताङ्गवः ।
 भयूरलोभा भूक्षाक्षः शतबाहुः सहस्रदक् ॥ [2380]
 हरिकेशो हरिद्रमश्रुनागपेतुर्महायलः ।
 वज्रप्रहरणः श्रीमान्योगी शनशिरोधरः ॥
 स धनुर्वेदसंज्ञाहः शतादित्यसमप्रभः ।
 देवगन्धर्वयोधैरनुयातः सहस्रशः ॥
 सामगैः सुजपेक्षापि स्तूयमानो महर्षिभिः । [2385]
 शतपर्व महापीठं रघोटेन सर्वतोमुखम् ॥
 प्रभूय रुचिरं वरुणं दीप्तं रौद्राट्टासिनम् ।
 दैत्यानयोनयस्सर्वान्महेन्द्रः पाकशासनः ।
 अघृण्य सर्वभूतानामदित्वा दयितः सुतः ॥
 ततः प्रभूतः संप्राप्तो वलिचासपयोस्तदा । [2390]

(L. 2365) T₁ s G₁ s s M₂ s सुनेश्वरम् (for सुना-
 यिपम्) — (L. 2364) T₁ s G₁ s s M₂ s विद्धा (for
 विद्धा). N₁ T₁ s G₁ s s M₂ s सह सैव्ये (for सहसैन्यावे)
 G₂ सह सैव्ये पराजिते. (for ⁶). — N₁ T₁ s G₁ s s M₂ s
 om line 2365. — (L. 2365) K₁ D₁ s धाति (for सा
 तु) K₂ s विमुखा तु स दैत्येन्द्रेण (hypermetre) (for ⁶)
 — Before line 2367. K₁ V₁ s B D m s देवा ऊचुः
 — (L. 2367) K₁ D₁ देवानां (for लोकानां). N₁ T₁ s
 G₁ s s M₂ s ईश्वर. (for कस्यय). — N₁ T₁ s G₁ s s
 M₂ s om. line 2368. — (L. 2368) D₁ सुमहायुनि (for
 [म]नुपम) — N₁ T₁ s G₁ s s M₂ s om. lines 2369-
 2373. — (L. 2370) B₁ D₁ s चक्राणि; B₁ Cal ed
 'इयाणि (for 'क्षाणि). N₁ V₁ s D₁ विभिन्नानि (for विभि').
 — (L. 2371) K₁ s B D n D₁ साराशः; D₁ प्रसा' (for
 पदा'). — (L. 2371) G₂ हि निमिषम् (for कृतं रणे).
 — (L. 2374) T₁ s G₁ s s M₂ s किमुपेक्षसे दैत्यै (for
⁶) T₁ G₂ s सध्यमानामिमां चमूम्; D₁ द्रव्यमाना महाचमू
 (for ⁶). — (L. 2375) D₁ त्रायस्त्रिदशान्मर्वान् (for ⁶).
 N₁ D₁ T₁ G₁ s s M₂ s शरण्यं; N₁ V₁ s B₁ D₁ s T₁
 G₁ शरण्यः; D₁ विद्वांश्च (for शरण्य). D₁ शरणं शरणं गताम्
 M₂ 'प्ये शरणं गता (for ⁶). — Before line 2376. D₁ m s
 वेशपायनः. — (L. 2376) N₁ T₁ s G₁ s s M₂ s देवानां
 देवतत्तमः; N₁ नाममुपधिपः; D₁ 'वां च सुपधिप (for ⁶).
 — (L. 2377) K₁ V₁ s B₁ s D₁ n D₁ सवर्तकमिषं वचुः
 N₁ s B₁ D₁ s s T₁ G₁ s s M₂ s 'वर्तकमिषं वचुः (for ⁶).
 D₁ हन्ति वरुणं (for हन्ति) B₁ Cal ed. सर्वान्वहति दानवान्; K₁
 T₁ s G₁ s s M₂ s सर्वान्वहति दानवान्; G₂ s 'हन्ति वचुः (for ⁶).

— K₁ om. lines 2376-2379. — (L. 2376) T₁ s 'कार्त-
 व (for 'कार). — (L. 2379) K₁ D₁ s दैत्यैरलः; N₁ T₁
 G₁ s M₂ s 'वैरलः; B₁ s 'वैरलः; D₁ s 'वैरलः; T₁ G₁
 'वैरलः (for 'वैरलः). — (L. 2380) K₁ s D₁ साराशः;
 Bom Poona eds G(ed.) साराश (for पूक्षाशः). — (L.
 2381) M₁ Bom. Poona eds G(ed.) हरिकेशो (for 'केशो).
 K₁ D₁ s G₁ M₂ s दाना (for दान). — (L. 2382) K₁ s
 शितोदः; N₁ V₁ D₁ 'दः (for 'दः). — (L. 2383) V₁
 s धनुषः; D₁ s 'वज्र (for 'वज्र). N₁ M₁ साराशः साराशः;
 B₁ s 'वज्रोदितः; T₁ s G₁ s s 'वज्रोदितः (for ⁶). — (L.
 2385) N₁ G₁ M₂ s स्वागैः (for सामगैः). K₁ सवैरः;
 K₂ s सवैरः; K₃ N₁ V₁ s B₁ D₁ s D₂ s G₂
 सवैरः; D₁ s सवैरः (for 'सवैरः). T₁ s G₁ स्वागैः
 सुगमैः T₁ 'वै' शरितः; G₁ सामगैः सुगमैः (for ⁶).
 T₁ s G₁ s s M₂ s सुगमैः (for 'सह'). — (L. 2386)
 K₁ N₁ s B₁ s D₁ s s T₁ G₁ s M₂ सवैरः (for
 'वै'). K₁ D₁ s 'सुगमैः; N₁ सवैरः; D₁ s 'वैः; D₂ स्वागैः
 (for सवैरः). — (L. 2387) B₁ T₁ s G₁ s s M₂ s विद्वतं
 (for 'वैरः). D₁ s 'वैरः विद्वतं रौद्रं (for ⁶). V₁ s D₁ रौद्रः
 (for रौद्रः). D₁ s 'वैरः (for रौद्रः). K₁ s रौद्रं रौद्रं रौद्रः
 निरः; N₁ T₁ G₁ M₂ s रौद्रं रौद्रः; T₁ G₁ सवैरः रौद्रः
 G₂ रौद्रः रौद्रः रौद्रः रौद्रः (for ⁶). — (2388) D₁ सवैरः
 T₁ G₁ सवैरः; G₂ सवैरः (for सवैरः). T₁ G₁ s
 रौद्रः (for सवैरः). — (L. 2389) N₁ V₁ s D₁ s सवैरः;
 D₂ सवैरः; D₃ सवैरः; G₂ सवैरः (for सवैरः). — (L.
 2390) N₁ s 'वैरः (for 'वैरः). D₁ s T₁ s G₁ s s M₂ s सवैरः
 रौद्रः (for ⁶). — T₁ s G₁ s s M₂ s om. lines 2391.

उभाभ्या देवदेव्याभ्यामचिरान्महद्भुतः ।

अतिवीर्यबलोदप्रस्तुमुलो लोमहर्षण ॥

महादेवस्तुतिशते कर्ममर्जयसमिते ।

प्रबोधितो दैत्यपतिरतिरिद्ध इवावयो ॥

सुपसुरेन्द्रोर्द्वेहा सप्रामं लोमहर्षणम् । [2395]

देवाना दानवाना च भूयो युद्धममूत्तदा ॥

ततोऽविध्यमहेन्द्रस्त बलिं शक्षेमहाबलः ।

तान्यस्त्राणि महाबाहुश्चिच्छेद शतधा रणे ॥

ततः क्रुद्धः पुनस्त्रज निजग्रे दानव महत् ।

आग्नेयमथ शत्रुं चिच्छेपेन्द्रो महाबलः । [2400]

शातयामास तच्चैन्द्र वारुणाक्षेण धीमता ॥

सक्रुद्धो मथवा वज्रग्राही बलिं दैत्याधिप रणे ॥

हन्तुकामो वज्रग्राही बलिं दैत्याधिप रणे ॥

ततः क्षुभाय देवेन्द्रः फौशिको हरिवाहन ।

— (L. 2391) N̄s B̄s & Ds उभाभ्यामचिराभ्याम् (for " ")
N̄s Ds om lines 2391¹ 2392² Vs अतिवीर्यो (for अवि
राष्ट्र) Ks सुमहाद्भुत, B̄s Ds महद्भुतम् (for "त") V₂
अविमय महाद्भुत B̄s & तुमुलो लोमहर्षण (for " ") — (L.
2392) Ks V₁ B̄s Ds Gs बलोदप्र (for "मह") Ks & Vs
अनिबा V₁ बलीर्बलोदप्र, Ds T₁ & G₁ & M₁ & अवि
बायीर्बलोदप्र (for " ") Ks अमुलो (for तुमुलो) K₁ &
V₁ & B̄s D₁ & : तुमु (D₁ अमु) लोमहर्षणम् (for " ") — Ds
T₁ & G₁ & : M₁ & ins after line 2392 Gs after
line 2397

146** शरैरेकमाहूयैरदयामास वासव ।
बलिं बलवतां श्रेष्ठं बलिहापि क्षुरैश्चरम् ॥
उभौ तौ लोकविख्यातौ बलिवासवश्चन्द्रौ ॥
एव क्रुद्धौ बलिदैत्यं शर्षं हन्तु महाभूये ।
शारायण महावीरमथमादाय दानव ॥ [5]
सिंहनाद विगच्छा तुहेत्यसदृशवीर्य ॥
शम्भोऽपि तेन देवेशो वारयिष्या समुद्यतम् ।
वर्जयमथ माहेन्द्र वारुण बायुसंस्थितम् ।
सैन्धवि च समाहृत्य नगार विपुलं बलि । [10]
स पाशुपतमादाय बलिर्बलवतां वर ।
अनेन त्वां हनिष्यामि बलिहात शतक्रयम् ॥
सैनेव तसमाहृत्य शक्रो दीप्तलयावयी ।
अष्टं पाशुपते चैव निर्भरं वैष्णवे उदा ।
हृष्ये चैव उदा मृदे शक्रो बर्षं समाददे ॥ [15]
आमयिष्या शतगुणं मोक्षमैच्छच्छतक्रुद्ध ।
ततो हाहाह्वत सर्वैः जगदासीजगत्पते ॥
ततो बलिर्महातेजा ब्रह्माष्टं च समाददे ।
तेन तप्यहृतं घोर वज्रमथ महारणे ॥
हृष्यं कृष्टं महापौरं सप्रामं देवैस्तपयो । [20]
उभौ तौ हृष्टमूर्तौ वीर्यवतौ महाबले ।
विजेतुकामाभ्याम्यमीश्वरी लोकविभुवौ ॥
उभाभ्या देवदेव्याभ्यामचिरान्महद्भुतः ।
[(L. 2) Ds M₁ शो (for श्रेष्ठ) Gs रत्नेश्चरम् (for क्षुरै)
— (L. 3) T₁ G₁ & अत्युत्थं महाभूये (for " ") — (L. 6)

T₁ G₁ & [उ]चैर (for [अ]मु) — (L. 7) G₁ & M₁ देवैर
(for "शो") Ds M₁ & समुद्यतम् (for "ह") — (L. 8) Ds
T₁ & Gs M₁ वार्जयम् (for "व") — (L. 10) T₁ G₁ समा
दाय (for "हन्") — (L. 13) T₁ G₁ & : शक्रो दीप्तं समाददौ
(for " ") — Gs om line 15 — (L. 15) Ds M₁ मृद
(for "मृदे") — (L. 16) Gs मोक्षकामि (for "मैच्छत्")
— (L. 19) T₁ वज्रत (for वज्रं) Ds तेनापि तमवर्जयम्,
Gs ब्रह्माक्षेण वरयितुं (for " ") Ds शोरं वज्रं (for वज्रमथ)
— (L. 21) Ds T₁ शीरं (for कृष्टं) — (L. 22) T₁ G₁
& M₁ विभवेर (for "व")]

— N̄s T₁ & G₁ & M₁ & om lines 2393 2403 — (L.
2393) B̄s Ds & Gs संसृते, Ds संस्तुते, Ds संसिद्धि (for
संस्थिते) — (L. 2394) Ks D₁ & & प्रबोधितो (for प्रबो
धितो) Ds वीर्यं (for हृष्टं) — (L. 2395) N̄s एतं (for
एतां) — (L. 2397) Ds Ds शर्षैर (for शर्षैः) Gs
महाभूयम् (for "बल") B̄s & Ds Cal ed बलिर्महाबायुम्,
Bom Poona eds बलिर्महाबायुम् (for " ") — (L. 2398)
Gs तानि तान्यापि दिव्यानि (for " ") Ds विच्छेदं (for
विच्छेद) Ks दृश्या, Vs बहुधा (for शतधा) N̄s B̄s Ds
Ds बलि (for रणे) Gs विच्छेद शततोमुत्तु (for " ") — (L.
2399) Ks & Ds क्रुद्धे (for क्रुद्ध) Ks शक्रो (for तप्त) B̄s
Ds Ds & शोऽष्टं दुर्घातं महद् (Ds रणे), Ds निजग्रे दानवो
महाद् (for " ") — (L. 2400) V₁ & Ds D₁ & शर्षं (for
अष्टं) — After line 2400 Ks N̄s V₁ & B̄s D₁ & Gs
ins

147** श शत्रुं चैव समागच्छत्यस्यानलततिमम् ।

[Vs समानम् (for "गच्छ") Ds इहा चैव समुदागच्छ (for
" ")]

— (L. 2401) Ks Ds वायवामास, V₂ Ds शमया, Ds
वायवा (for वायवा) N̄s V₁ Gs वायवामास दैत्येन्द्रो, B̄s Ds
शमयामास दैत्येन्द्रो, Ds शमयवामास दैत्येन्द्रो (f r ") Ks
D₁ भीमता, Ds दानव, Cal ed युद्धिमात् (for धीमता)
— Gs om line 2402 — (L. 2403) Cal ed अमदीय
(for अमृद्भय) — (L. 2403) Ks बल सर्व, V₁ &
B̄s रणशायी (for बल) — (L. 2404) Ks आकारो;

अशरीरां शुभा वाणी तस्मिन्महति वैशसे ॥ [2405]
 निर्वर्तस्व महाबाहो मुराणां नन्दिवर्धन ।
 पुन्दर मुरश्रेष्ठ न जेष्यसि बलिं रणे ॥
 तपसा क्षुत्तमो दैत्यो बरदानेन चाधिकः ।
 स्वयभूपरितोपाद्य सत्यधर्माद्य वासव ।
 नैव शक्यस्त्यया जेतुं त्रिदशैरां सुरेश्वर ॥ [2410]
 यो ह्यस्य जेता भगवास्तं शृणुष्व समाहितः ।
 ब्रह्मणः स हि सर्वस्य देवानां चैव सा गतिः ॥
 परं त्वत्सं धर्मस्य परस्य च परा गतिः ।
 परात्परतरः श्रीमान्परावरगतिः प्रभुः ॥
 सहस्रशीर्षा पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् । [2415]
 शङ्खचक्रगदापाणिः पीतवासाः सुरारिहा ।

जेताजेयो जयः श्रीमान्सोऽस्य जेता भविष्यति ॥
 सुत्वा दिव्या तु मधुरा वाणीं तामशरीरिणीम् ।
 अपथातो रणाच्छक्रः सार्धं सर्वैर्मरुद्गैः ॥
 अपथाते तु देवेन्द्रे कौशिके हरिवाहने । [2420]
 सिंहादो महानासीशानवाना महावृषे ॥
 सतः किलकिलाशब्दं ह्वेदितारफोदितस्वनः ।
 जङ्गानां निनदश्चात्र योधानां वलितस्वनः ॥
 वादिनाणां च निर्घोषस्तुलुलश्चाभनत्तदा ।
 जयमन्द्वरवश्रैव देवानां तु पराजये ॥ [2425]
 ससैन्यो दैत्यराजस्तु स्यूयमानं सुहृद्गैः ।
 बलिनिद्रो बभौ दैत्यो हिरण्यकशिपुर्वथा ॥

Colophon

Ks N̄s Vs दैत्येन्द्र (for देवेन्द्र) Ks बलवान्, Ds कुपितो
 (for कौशिको) — (L 2405) N̄s Ts s Gs s Ms s
 तस्मिन्मुद्र उपस्थिते (for s) — Ts s Gs s Ms s om
 line 2406 — (L 2407) Ts s Gs s Ms s निर्वर्तस्व
 (for पुन्दर) — (L 2408) Ks N̄s s Bs Dn Ds Ts s
 Gs s s {मधुरावाणी (for हृ)} — (L 2409) Ks s स्वयभू-
 परितोपाद्य (for s) Vs s Bs Ds Ts s Gs s Ms s सहा-
 द (for ह्य) — (L 2410) N̄s Gs क्षुत्तमोऽपिदिवा (Gs
 'दवा' लक्ष्ये (for s) — For line 2410, Ts s Gs s
 Ms s subst

148* न वाक्यो भवता जेतुं कुलोऽप्येहिदशास्त्र्यै ।

[Ms विदितालये (for त्रिदश)]

— (L 2411) Ks Vs Ds Gs त्व (for त) N̄s Bs s Ts s
 Gs s Ms s हं क्षुपु (Gs तक्ष्णु) त्व सनातनम्, Ds परस्पर-
 परा गति (for s) — Ds om lines 2412 2413 — (L
 2412) Ks लक्ष्, Bs s Cal ed यो (for स) Bs s वै पद्य,
 Ts s Gs s Ms s च स वै (for वै स स) — N̄s Bs om
 line 2413 — (L 2413) Ds परस्पर, Ds धर्मस्य च (for
 परस्य च) — (L 2414) Gs परगति (for तर) Bs Ds
 Ts s Gs s Ms पराव (Ds 'व' पराति श्रीमान् (for s) N̄s
 Ds परात्पर, Vs s परावर, Ts s Gs s Ms परावर (for
 परावर) — After line 2414, K Vs s Bs Dn Ds Ds s
 Ts s Gs s Ms s ins

149* व्यक्तस्य समग्रभूतो मृतमप्यवयवम् ।

[Ts s Gs s Ms महात्मा (for 'मृतो) Ms व्यक्तस्य
 मरुत्तं (for s) Ts s Gs s Ms s मृत य (Ms 'तय')
 मयतो तिम (for s)]

— (L 2415) Vs Bs Ds Gs Cal ed -वीर्य (for -वीर्य)
 N̄s सहस्राय (for 'साह) — Ks s N̄s Ds om line
 2416 — (L 2416) Ts Gs परापर, Gs परतप (for सुर-
 रिहा) — (L 2417) Ks Ds तेजो जयो, Vs s Ds Ds s
 जेता जयो, Bs Ts Gs s Ms s जेताजितो, Gs जिताजितो
 (for जेताजेयो) Ds जेता जयोभय श्रीमान् (for s)
 — (L 2418) N̄s Bs Ts s Gs s Ms s तु परमा, Ds s
 सुमपुर (for तु म) Ts s Gs s अश्वतोषमान् (for अश्व-
 तीरिणीम्) — (L 2419) Ks s om lines 2419^a-2420^a
 Bs Dn Cal ed सह (for सार्धं) Vs देवेन्द्र, Ds सत्वे (for
 सर्वैर्) Bom Poona eds G(ed) सुरोत्तमै (for मरुद्गै) —
 (L 2420) N̄s देवेन्द्रे (for देवेन्द्रे) Ds अपवाति तु
 देवेन्द्रे (for s) Ds वर, Gs श्रेय, Gs हन (for हरि-)
 Ks s कौशिको हरिवाहन (for s) — Gs ins after line
 2420 Ts s Gs s Ms s after line 2421

150* पिबं प्रियुयन सर्वं बलिर्नैति महावृषे ।

— Gs om lines 2421-2427 N̄s Ts Gs s Ms s om
 lines 2422-2427 — (L 2422) Ds बलि (for स्वन)
 Ks Ds ह्वदितारफोदितस्वन, Bs Gs Cal ed ह्वेदितारफो-
 दितस्वन, Ds वीहिनारफोदितस्वन (for s) — (L 2423)
 Ks s बलिः, Ds चावि स, Ds च हितः, Gs जित (for
 बलिग) Ds स्वदे (for स्वन) — (L 2425) Ks
 Dn Gs Cal ed रव्य (for रव्य) Ks s Ds पराव
 (for वै) — (L 2426) Ks Vs Dn Ds s देव (for
 देव) Bs Cal ed प्रपान स (for स्तुमान्), Ks Vs
 मरुद्गै (for सुद्गै) — (L 2427) Ks s N̄s Vs s Bs s
 Dn Ds Ds s बलीन्द्रो वि (for बलिनिद्रो)

Colophon — Mention of the Epic Ks Dn Ds Ds

वेशपायन उवाच ।

निष्प्रयत्नेषु देवेषु त्रेलोक्ये दैत्यपालिते ।

जये बलेरलङ्घतो मयश्चम्वरयोस्तथा ॥

शुद्धासु दिक्षु सर्गासु प्रवृत्ते धर्मकर्मणि । [2430]

अपावृत्ते देवपथे अयनस्थे दिवाररे ॥

प्रह्लादश्चम्वरमयैरनुह्लादेन चैव हि ।

दिक्षु सर्गासु शुभासु गगने दैत्यपालिते ॥

देवेषु मयश्चोभाश्च स्वार्थे दर्शयन्तु च ।

प्रवृत्तित्ये तदा छेने वर्तमाने च सत्ये ॥ [2435]

अभावे सर्वपापानां भावे चैव तथा स्थिते ।

भावे तपसि सिद्धानां सर्वत्राश्रमरक्षिषु ॥

चतुष्पादे स्थिते धर्मे अधर्मे पादविप्रदे ।

प्रजापालनयुक्तेषु भ्राजमानेषु राजसु ॥

स्वधर्मसंप्रयुक्तेषु सर्वार्थमभिलासिषु । [2440]

अभिपिच्छोऽमुरैः सर्वदेवराज्ये धलिस्तदा ॥

ह्येष्टमुरसंगेषु नदन्तु मुरितेषु च ।

अथाभ्युपगता लक्ष्मीर्देहि पद्मासने स्थिता ।

पद्मोद्यतनरा देवी वरदासुरसेविनी ॥

श्रीरमाच ।

वले पल्लवता श्रेष्ठ महाराज महाद्युते । [2445]

प्रीतास्मि त्वय भर्तृ वे देवतानां पराजये ॥

यत्त्वया युधि विव्रम्य देवराजः पराजितः ।

— Attention of Ahla Ks Ns Vs B Dn Ds Ds
D1 s — Sub-parvan Ks Ns Vs B Dn Ds D1 s
वामन, T1 s G1 s वामनप्रार्थना — Adhy name K
Ds s देवासुरसन्ध्या, Ns Vs देवासुरयुद्धम्, Vs T1 G1 M1 s
बलिबिजय, B चाक्रापयानम्, Ds देवासुरसन्ध्या बलिभद्राणि
D1 बलिभद्रम्, G1 बलिना हृदयपराय — Adhy no
Ks (marg) 37, Vs 320, Vs 250, Bs 251, Dn 249,
Ds 248, Ds 234, Ds 261, Ds 241, T1 Gs 317, Gs
312, Gs 319, Ms s 29

(I 2428) Ks Ds T1 Gs दैत्येषु, Ds सर्वेषु (for देवेषु)
— (L 2429) Ks B1 Ds Ds मयश्चम्वरयोपिते, Ds मयश्च
स्वरपोषिते (for s) — (L 2430) Ns Bom Poona eds
G(ed) सुभाषु, Ds तपसु (for सुवसु) Ks Cn सुभाषु
= अमृतमयीषु Ks T1 Gs सर्व G(ed) नर्म (for धर्म)
— (L 2431) Ks Bs s Dns Ds Ds चन्द्रमसि, Ks Dns
D1 s धर्मवर्मे, Ns Ds तु दैतये, Ns चन्द्रपथे, Vs s दैत्य
(for देव) B1 Ds अपवृत्ते चन्द्रमसि (Ds धर्मपथे), Ds T1
Gs s Ms s अपावृत्ते दैत्यपथे (for s) Ks Cn अपवृत्ते =
वदन्तिहे Ks — (L 2433) T1 s G1 s s Ms s सुवने (for
रागने) — (L 2434) K1 s Ns Vs Bs Dns Ds s s
दैत्येषु, Dns दैत्ये तु (for देवेषु) T1 s G1 s Ms s जाताश्च
(for दोभाश्च) Ks दैत्येषु सर्वोभाश्च, Vs दैत्येषु मल्लो
भासु, Bs s दैत्येषु मल्लोभी च, D1 दैत्येषु अश्वतोभाश्च, Ds
दैत्येषु मल्लोभासु, Gs s वेदेय मल्लजाना च (for s) — (L
2435) K1 s Ds T1 Gs Ms s सरपथि, Vs तप्ये (for स
त्ये) — Ds om lines 2436 2437 — (L 2436) Ks Dn
D1 भावाना, Ks Ns Vs s भूतानां, Ks Ds s देवानां
(for पापानां) T1 Gs पापे (for भावे) Bs Cal ed स्थिते
(for स्थिते) — Ns T1 Gs s s Ms s om line 2437

— (L 2437) Ks सिद्धार्थाश्रय, Ns Vs सद्धार्थाश्रय, Vs
सद्धार्थाश्रय, Bs Ds सद्धार्थाश्रय, Bs (marg) Ds सद्धार्थाश्रय,
Ds सर्वार्थमसु, Ds मित्रार्थे नय (for सर्वार्थमसु) Dn Cal
ed अभावे पापकर्मणा (for s) — For line 2437, Gs
subst

151** भावे कावेसिद्धीनां सद्धार्थाश्रयशीलसु ।
— Ks D1 om (hapl) lines 2438-2440 — (L 2438)
Ks Vs s Dn T1 s Gs चतुष्पाद, Ds वन पदे, Gs चतु
ष्पाद (for 'वपदे') Ds धर्मे त्रिपदाश्रयार्थे (for s) — (L
2439) Ds अमरानेषु (for भान) — (L 2440) Ks स्वधर्मे
स, Ds स्वधर्मस्य, Ds स्वधर्म स (for 'मेल') T1 s G1
s s प्रवृत्तेषु (for प्रयुक्तेषु) Ms s स्वधर्मे संप्रवृत्तेषु (for s)
— Ks om lines 2441-2448 — (L 2441) Ks Ns Vs
Ds s Gs Ms देवराजो, Ks Vs Bs s Ds D1 s T1 s दैत्य
राजो, Dns दैत्यराज्ये (for देव) Ns दैत्यराज्ये बलिं वदा
(for s) — (L 2442) Ks Vs Bs B1 मुर (for 'मोसुर')
D1 हृत्तेषु सन्धेषु (for s) Ds वरदासु सुदितेषु च (for s)
— (L 2443) D1 [म]भ्युपगमन्तु, Gs चान्युदित (for [म]
भ्युपगता) D T1 G1 Ms s पद्मासने (for 'सने') Ns D1
स्थितम् (for स्थिता) — (L 2444) Dn चन्द्रजः, Ds
वारदा (for वरदा) Vs Bs Ds s T1 Gs s Ms s द्यु
(for सूर) Ks Ds सेविता, Ks D1 मेदिनी Bom.
Poona eds G(ed) मोदिनी (for सेविनी) — After line
2444, Bs 1ms

152** श्रीस्वाचम्युरपनि सुसज्जयुषी वरा ।
— (L 2445) Ks Ns Bs s Ds T1 s Gs s Ms s दैत्यराजः
G(ed) महाराज (for राज) — (L 2446) Ns Bs देव
राज (for 'तानां') T1 Gs s s Ms s पराजयात् (for s)
— (L 2447) Ks Ns s Bs Dns D1 s T1 Gs यत् (for

दृष्टा ते परमं सत्त्वं ततोऽहं स्वयमागता ॥
 नाश्रयं दानपश्रेष्ठ हिरण्यकशिपोः कुले ।
 प्रसूतस्यासुरेन्द्रस्य तव कर्मेदमीदृशम् ॥ [2450]
 विशेषितस्त्वया राजन्दैत्येन्द्रः स पितामहः ।
 येन भुक्तं हि निसिल त्रैलोक्यमिदमन्ययम् ॥
 पृथगुक्त्या हि सा देवी लक्ष्मीर्देवपति बलिम् ।
 प्रविष्टा वरदा सौम्या सर्वभूतमनोरथा ॥
 शिष्टाश्च देव्यः प्रवरा ङीः कीर्तिर्बुधिरिव च । [2455]

प्रभा धृतिः क्षमा भूतिर्नीतिर्विद्या दया मतिः ॥
 स्मृतिर्मैत्र्या यथा लज्जा लक्ष्मीरीडा गतिस्तथा ।
 धृतिः प्रीतिलथा कान्तिः शान्तिः पुष्टिः क्रिया तथा ॥
 सर्वाश्वाप्सरसो दिव्या नृकमीतविशारदाः ।
 उपतस्थुर्मात्मानं बलिमिन्द्रं महारथम् ॥ [2460]
 प्रतिपन्नं तु वैतेयैस्त्रैलोक्य सचराचरम् ।
 प्राप्तमैश्वर्यमभितं बलिना ब्रह्मादिना ॥
 Colophon

यत्) N: T: s G: s M: s स देवो देवराह जित (for^s)
 — (L 2448) M: विनायम् (for अह स्वयम्) V: समुपागता
 (for स्वयमा) — (L 2449) T: s G: s व्याप्रा (for
 श्रेष्ठ) M: s भाशयं दानपश्याप्रा (for^m) — (L 2450)
 — [अ]सुरश्रेष्ठ, T: s G: s [अ]सुरेन्द्राच (for 'नृस्य'
 — (L 2451) K: s D: s D: s s T: s G: s s M: s
 विशेषतस् (for 'यिनम्) D: s हैत्येन्द्र (for 'इन्द्र) . N: T: s
 G: s M: s हैतेव प्रवितामह . D: s D: s G: s हैत्येन्द्र प्रवि'
 (for^s) — After line 2451 D: s ms

153** रसे दिव्या नृपसीमा स्वर्गस्या सर्वमेष्व ।
 — (L 2452) D: s [ह] भुक्त, D: s युक्त हि (for युक्त हि)
 — After line 2452, K: s N: s D: s D: s s s ms

154** विशेषतस्तव विभो सर्वो धर्म स्थित पथि ।
 तेन त्रैलोक्यमक्षय्य औदय्यमितविक्रम ॥
 [(L 1) B: s धर्मे (for धर्म) D: s s धर्मे स्थित (for
 स्थित पथि) — (L 2) D: s अयिल (for अययव) K: s
 D: s तेन त्रैलोक्यमसुरवेन (for^s) K: s D: s s सुनवा च, D:
 प्रवति (for मोक्षवति)]

— Before line 2453, M: s ms वैशापान्न — (L 2453)
 N: s V: s B D: s D: s हैतमृष, D: s s 'नृष (for 'वर्षि)
 — (L 2455) K: सत्तदा, T: s G: s M: s दृष्टा (for
 for निष्ठाप्रा) D: s किश्रांश्च दक्षप्रवरान् (for^m) T: s G: s
 M: s धी (for इ) D: s धी कीर्ति कीर्तिविषय (for^s)
 — T: s G: s om lines 2456-2458 — (L 2456) V: कृतिर,
 D: s कृतिर (for कृतिर) K: s N: s D: सिया च या, T: s M:
 दिव्यो च या (for विद्या दया) D: s [अ]वि च, Bom Poona
 eds G: ed) स्मृति (for मति) K: s नीतिर्विद्या च या पृष्टि
 (for^s) — K: s B: s D: s T: s G: s M: s s om line
 2457 — (L 2457) V: कतिर, V: s D: s मुक्तिर, B:
 D: s कीर्तिर (for लज्जा) N: s कृतिरैवा तथा मेधा, N: s कृति-
 र्मेधा तथा मुक्तिर, G: s स्मृतिर्मैत्रेया मुक्तिर (for^m) K: s
 N: s D: s इहा (for इहा) D: s मतिर (for मतिम्) K: s D:
 पुष्टि पुष्टिर्धैर्य च, N: s V: s D: s पुष्टिर्हिस्तिर्येव च, B:

D: s वपु (D: s पुष्टि) पुष्टिर्धैर्येव च, D: s लक्ष्मीरीडा मतिस्तथा;
 G: s पुष्टि कान्तिस्तथा क्रिया, Cal ed पुष्टिर्मुक्तिर्येव च (for^s)
 — D: s om lines 2458-2462 — (L 2458) K: s
 पृष्टि (for धृति) K: s इयोदाता, N: s D: s इला कीर्ति,
 V: s B D: s D: s s इला (B D: s 'वा) कान्ति (for तथा
 कान्ति) N: s धृतिर्हिस्तिर्येवा कान्ति D: s धृति प्रीतिरिहा
 कान्ति, T: s G: s M: s धृति स्मृतिरिहा कान्ति (for^m) V:
 बुद्धि, D: s बुद्धि (for पुष्टि) K: s D: s क्रियास्तथा, D: s कृपा
 क्षया, G: s तथा क्रिया (for क्रिया तथा) K: s बुद्धि (K:
 कान्ति) पुष्टि क्रियास्तथा D: s कान्तिर्बुद्धिस्तथा क्रिया, D:
 कान्तिर्बुद्धि क्रियास्तथा, D: s कान्ति शान्ति क्रियास्तथा, D:
 पुष्टि बुद्धिर्यथा तथा (for^s) — After line 2458, T: G:
 s s M: s ms

155** अमुप्रविष्टाया सर्वा दैत्यनार्थ महाबलम् ॥
 — (L 2459) D: s हैत्यो (for दिव्या) — K: N: s V: s
 B: s D: s om line 2460 — (L 2460) D: s T: s G: s s
 M: s महाभयव (for 'मान) D: s महासुरम्, T: s G: s बलम्
 (for 'रथम्) — (L 2461) D: s D: s प्रविप्राप्त (for
 'वर्ष) — K: s D: s पति प्राप्तास्तु (D: s 'स्ते) हैतेव, K: s N: s
 V: s D: s प्रविप्राप्तास्तु हैत्येन्द्र (K: s 'तेय), D: s पति प्राप्तास्तु
 हैत्येन्द्र, D: s प्रीतिप्राप्तास्तु हैतेव (for^m) . K: N: s V: s
 D: s s त्रैलोक्ये सचराचरे (for^s) — (L 2462) N: s
 V: s B D: s D: s बलम्, D: s अन्विष्टम् (for अमित) K: s
 N: s V: s D: s D: s बलिना ब्रह्माया तथा (for^s)

Colophon om in D: s — Mention of the *Epica*
 K: s D: s D: s — Mention of *Akula* K: s N: s V: s B
 D: s D: s — Sub-*parvan* K: V: B: s D: s
 D: s s s नाम्न, N: s B: s D: s T: s G: s M: s नाम्न
 मादुर्भाव — *Adhy* name V: s s हैतासुरप्रप्राय; D:
 बलिनामयमग्राम, D: s बलेहैदमीसमागन; G: s महाबलेहै
 लोकवासिचक्रम् — *Adhy* no K: s (mag) 38, V: 33;
 V: s 351; B: s 252; D: s 250; D: s 249, D: s 235; D:
 262, T: s G: s 318, T: s G: s 313, G: s 320 M: s 30.

जनमेजय उवाच ।

पराजिताः सुरा दैत्यैः किमकुर्वन् वे मुने ।

कथं च त्रिदिव लब्धं भूयो देवैर्हिजोत्तम ॥

यैरापायन उवाच ।

श्रुत्वा वाणीं तु सा दिव्या सह देवैः सुराधिपः । [2465]

प्राग्विदं प्रसितः भीमानदित्यालयमुत्तमम् ॥

प्राप्यादित्यालयं शक्रः कथयामास सां गिरम् ।

अदित्या सा यथा युद्धे तेन वाणी पुरा श्रुता ॥

अदितिरुवाच ।

यद्येषं पुत्र युष्माभिर्न शक्यो हन्तुमाहवे ।

यत्किञ्चिदोचनमुत, सर्वैश्चैव मरुद्गणैः ॥ [2470]

सहस्रशिरसा हन्तुं केवल शक्यतेऽसुरः ।

तेनेकेन सहस्राक्ष न हन्येन शक्ततो ॥

Ds om line 2463 with the ref Ds om lines 2463-2464 — (L. 2464) Ds त्रिविहव (for च त्रिदिव) Ks s प्राह, Gs सर्वै (for लब्धं) Ts s Gs s Ms s भूयदेर्हिजोत्तम (for s) — Ds om the ref — (L. 2465) Ns Ts s Gs s Ms s सुरादर (for सुराधिप) — Ms om line 2466 — (L. 2466) Ts s Gs s Ms s अदित्या नित्यं शुभम् (for s) — After line 2466, Ts s Gs s Ms s 129

156** देवमातु सुरभेदो देवै सह सुरादर ।

— (L. 2467) Ns Ts s Gs s Ms s समीपं प्राप्य मातुस्त (for s) Ds सां गतिम्, Ts Gs वै उदा (for सां गिरम्) — (L. 2468) B अदित्यापाकरा युद्धे, Ds Gs रथा स युवा (Gs उदा) युद्धे (for s) Bs Cal ed दिव्या (for वाणी) Ns Ts s Gs s Ms s शुक्राभवत्, Ds यथा युता (for युवा श्रुता) — (L. 2469) Ds सर्वै, Ds च सुरा (for यद्येष) Ns शक्य (for शक्यो) — (L. 2471) Ds देव (for हन्तु) Ns स हि, Ds सुत (for सुत) Ts s Gs s केवल शक्य पय हि (for s) — (L. 2472) Ds न हन्येन शक्यते (for s) — (L. 2473) Bs Bom Poona eds, G(ed) पृच्छस्व (for पृच्छामि) Ns Bs s (marg) Gs s ब्रह्म (for सत्य) — For line 2473, Ts s Gs s Ms s subst.

157** सप्रच्छ पितरं पृच्छ काश्यप ब्रह्मादिनम् ॥ — (L. 2474) Ks s Dn Ds s s पराजयावै (for s)

इत्यन्त मारीच, Ds अवश्य कश्यपस्य (for s) Ks दिव्य,

तद्वः पृच्छामि पितर कश्यप सत्यवादिनम् ।

पराजयार्थं देवस्य बलेस्त्वस्य महात्मनः ॥

ततोऽदित्या सह सुराः सप्राप्ता कश्यपावित्कम् । [2475]

अपश्यन्कश्यपं तत्र मुनिं दीप्ततपोनिधिम् ॥

आयं देवगुरु दिव्यं छिन्नं त्रिपराणाम्बुभिः ।

तेजसा भास्वरकार गौरमप्रिशिराग्रभम् ॥

न्यस्तदण्ड तपोयुक्तं ददृक्कृष्णाम्बुजोत्तरम् ।

वत्कलाजिनसवीरं प्रदीप्तं ब्रह्मवर्चसा ॥ [2480]

हुताशमिष दीप्यन्तमाज्यमक्षपुरस्कृतम् ।

स्वाध्यायनिरतं नित्यं वपुष्मन्तनिवानलम् ॥

तं ब्रह्मादिना श्रेष्ठ सुप्रसुरागुरु प्रभुम् ।

प्रत्यपन्मिषादित्यं मारीच दीप्ततेजसम् ॥

यः स्रष्टा सर्वभूताना प्रजाना पठिरुत्तमः । [2485]

Ds Ts Gs s Ms s दिव्य (for दीप्त) Gs श्रुतिं दीप्त तपोचनम् (for s) — (L. 2477) Bs विम, Ns दीप्त (for दिव्य) — (L. 2478) Gs भास्वरनिभं (for 'तारार') Dn Ds सिलोपसम् (for सिलामसम्) — (L. 2479) Ks Ns Ds कृष्णाम्बुजोत्तरम् Bs Ts Gs s Ms s 'नाम्ब' रम्, Ds 'नोपयम्, Ts Gs कथयामासवत् (for 'कृष्णा मिवोष') — (L. 2480) Ks Ns Vs Ds s Gs 'वर्चसम्, Dn तेजसा (for वर्चसा) Bs s Ds Cal ed जदामण्डल मुवितम् (for s) — After line 2480, Ts s Gs s Ms s 129

158** सरेहितमदाभार प्रदीप्तमिष पावकम् ।

[Ts Gs Ms s प्रदीप्त ब्रह्मजज्ञा, Gs s उपरिह ररा (Gs कृष्णान (for s)]

— (L. 2481) Ds Ts s Gs Ms s हुताशनमिषादीनम्, Ds 'शनमिष दीप्तम्, Gs 'शनमतिशालम् (for s) Bs सान्य मक्ष, Ds क्षमिष्य, Ds सान्य मक्ष (for काज्यमक्ष) Ds आद्यमक्षपुरस्कृतम्, Ts Gs आद्यन्त पुरव स्थितम् (for s) — (L. 2483) Ks Dn Ds सान्य (for नित्य) Ks s Ns Ds Ts s Gs s Ms s [न]जेलम्, Vs [न]जेलम् (for [न] जेलम्) — (L. 2484) Ts Gs सत्यवाच ब्रह्मगुरु, Ts Gs s Ms s सत्यवाच ब्रह्मादि (Gs s 'दीप्त') (for s) — After line 2483, Ts s Gs s Ms s 129

159** ब्रह्मादी सत्यवादी सुराभुरगुरु स ।

— (L. 2484) Ds प्रमदन्तम् (for प्रत्य) — For line 2484 Ns Ts s Gs s Ms s subst.

160** त्रैलोक्येऽग्रिम कश्यपा कश्यप दीप्ततेजसम् ।

[Ns ब्रह्मादयस्त्रिं कश्यपा (for s)]

आत्मभावविशेषेण तृतीयो यः प्रजापतिः ॥
ततः प्रणम्य वे वीराः सहादित्वा सुर्यमाः ।
ऊचुः प्राज्ञलयः सर्वे ब्रह्माणमिव मानसाः ॥
यच्छ्रुतं युधि शक्नेन सरस्वत्या सधीमितम् ।
अजेयस्त्रिदोः सर्वैर्धेहिर्दानवसत्तमः ॥ [2490]
श्रुत्वा ॥ यचने तेषां पुत्राणां कदयपस्तदा ।
चकार गमने बुद्धिं ब्रह्मलोकाय लोककृत् ॥
कदयप उवाच ।

गच्छाम ब्रह्मसदनं ब्रह्मघोषनिनादितम् ।
यथाश्रुतं च तत्रैव ब्रह्मणे वद्वानयाः ॥

— (L. 2485) Ds श्रेष्ठ (for ब्रह्मा) N₁ T₁ s G₁ s-
M₁ s होकाना (for 'सूतानां') K₁ D₁ प्रजापतिवचनम् (for
' ') — (L. 2486) G₁ s M₁ s प्रजापते (for 'पति
') — (L. 2488) G₁ s मानवा (for 'सा') — (L. 2489)
Dns Dss Bom Poona Cal eds G(ed) लघुच (for 'य')
N₁ यच्छ्रुत्वा युधि शक्नेय (for ' ') — (L. 2490) N₁ B₁ s
T₁ s G₁ s-1 M₁ s बहिरर्वाच इत्युच (for ' ') — (L. 2491)
N₁ B₁ (marg as above) T₁ s G₁ s s M₁ s मयु (for
तदा) — (L. 2492) Ds चकार बुद्धिं च तदा (for ' ') K₁
D₁ ब्रह्मकृत्, V₁ लोककृत् (for 'कृत्') Ds गमने ब्रह्मलोककृत्
(for ' ') — (L. 2493) T₁ s G₁ s-1 M₁ s पुत्रा (for
ब्रह्म) K₁ D₁ गच्छाम ब्रह्मसदनं ब्रह्म, N₁ B Ds G₁ पुत्रा (N₁
Ds G₁ 'त्र') गच्छाम ब्रह्मसदनं, Ds गच्छामो देवसदनं (for ' ')
K₁ लोकाय (for 'लोपति') N₁ B₁ s T₁ s G₁ s-1
M₁ s ब्रह्मण परमाहुवम् (for ' ') — (L. 2494) N₁ T₁ s
तत्सर्वं, B₁ (marg) निरिहं (for तत्रैव) K₁ s ब्रह्मणे
(for 'ते') N₁ T₁ s G₁ s M₁ s ब्रह्मणे (N₁ 'म') यथाय
युत्रका (for ' ') — Before line 2495, N₁ B Ds G₁ 125
वैद्यापयन उवाच — (L. 2495) N₁ T₁ s G₁ s M₁ s सहा-
(M₁ s ते वा) दिव्या ततो देव्या (for ' ') — (L. 2496)
K₁ N₁ D₁ देव (for ब्रह्मा) N₁ T₁ G₁ s-1 M₁ s ब्रह्मर्षि-
(for देवर्षि) — (L. 2497) N₁ T₁ s G₁ s M₁ s सुवर्चस
(for दीर्घकसः) — (L. 2498) N₁ T₁ s G₁ s सुमहात्मना,
G₁ 'नोरमे (for 'नोहरे') N₁ B₁ G₁ M₁ s यथाहं (B₁ 'हं')
सुमहात्मना (for ' ') — N₁ om line 2499 — (L. 2499)
B T₁ s G₁ s M₁ s ब्रह्मण ब्रह्मिर्भूतसत् (for ' ') D₁ T₁
G₁ s तपसा (for 'तो') — (L. 2500) D₁ सन्नयगच्छन्तः
T₁ s G₁ s M₁ s सन्नय (M₁ s 'न्न') मय्यसु (for 'सुदन्त')
— T₁ s G₁ s-1 M₁ s 125 after line 2500 G₁ M₁ s after
line 2501

161** यदयोहीननिनदां सामगे समुदीरिताम् ।

ननोऽदित्या सह सुरा यान्तं कदयपसन्धुः । [2495]
प्रस्थितं ब्रह्मसदनं देवर्षिगणसेवितम् ॥
ते गृह्तेन सप्राप्ता ब्रह्मलोकं दिवौकसः ।
दिव्यः कामगमैर्यनिर्महाहैः सुमनोहरैः ॥
दिदक्षयस्ते ब्रह्मणं तपसो राक्षिमन्ययम् ।
अभ्यगच्छन्त विस्तीर्णा ब्रह्मणः परमां सभाम् ॥ [2500]
पट्पदोहीननिनदां सामगीवमिमित्रिताम् ।
सुसुवर्चसपुत्रां देवा ब्रह्मणः सद्ने स्थिताः ॥
अथो बह्वचमुच्यैश्च प्रेयमागैः पद्ममैः ।
सुसुवर्चोऽमरव्याघ्रा विततेषु च कर्मसु ॥

यद्युपदायतयशैरावृता वेदपारि ।
अप्यसुवर्चमैश्वर्यं नादित्या सर्वतः शुभाम् ॥
अथो बह्वचमुच्यैश्च प्रोक्ता पुण्यपराक्षरा ।

[G₁ M₁ om line 1 — (L. 2) G₁ नादित्या (for
वापरा) — (L. 3) G₁ नादित्या (for 'ता') G₁ शुभाम्
(for शुभाम्) — M₁ om line 4 — (L. 4) कविभिर्मह
कुरुक्षेत्र (for ' ') G₁ वराक्षरा, G₁ वराक्षरे (for 'क्षरा')
G₁ प्रोक्ता प्राणपराक्षरम् (for ' ')]

— G₁ om line 2501 — (L. 2501) K₁ G₁ यदयोहीनि
(for 'हीन') M₁ s D₁ s (marg) मयुरा (for 'निनदा')
V₁ सीनि, D₁ सीनिह (for 'नीत'), K₁ s विनिश्चिताम्
(for 'विमिश्र') 1s G₁ s M₁ s सामसम्पन्ननादित्याम्, G₁
'दक्ष सभापुत्रात्' (for ' ') — K₁ N₁ V₁ s B Ds D₁ s T₁ s
G₁ s M₁ s 125 after line 2501 N₁ after line 2502.

162** अथस्त्रीममियाही वृद्धा संमहपुत्रा ॥

[(M₁ अभिप्रा) (for 'ही') T₁ अथस्त्रीममियाही (for ' '),
V₁ s ह वा, D₁ पुण्या (for वृद्धा) K₁ D₁ तदा (for पुत्रा)]
T₁ s G₁ s M₁ s cont

163** सर्वकामदुषा दिव्यां वीतापे यमं दामिच ।

— T₁ s G₁ s-1 M₁ s om lines 2502-2503 N₁ V₁ B₁ s
Ds Ds om line 250* — (L. 2502) K₁ V₁ Ds दिव्या
(for देवा) K₁ B₁ Ds Ds-1 s सुवर्चसपुत्रा दिव्या, N₁
'हं दिव्य (for ' ') K₁ Ds सद्नेतिताम्, K₁ N₁ B₁ Ds Ds
s 'नेतिता (M₁ 'तम्'), V₁ 'ने तिताम्, Ds वरनेतिता (for
सद्ने स्थिता) — After line 2502, K₁ V₁ s B Ds
Ds s ins

164** ब्राह्मणैश्च महात्मनैर्वेदवद्वपारि ।

While N₁ ins after line 2502

165** अथस्त्रीममियाही शुक्ला सज्जपुत्रा ।

— (L. 2503) D₁ लोकोचमुच्यैश्च (for ' ') N₁ M₁ om.

यक्षवेदाङ्गविद्विज्ज क्रमशिक्षाविशारदैः । [2505]

चोपेण परमयीणा सा वयम् विनादिता ॥

यक्षसस्त्वविद्विज्ज शिक्षाविद्विज्जस्य द्विजैः ।

शब्दनिर्वचनायैः सर्वविद्याविशारदैः ।

वाक्येनानार्थसंयोगैः समवायविशारदैः ।

हृष्टपुष्टसौख्यस्त द्विजेन्द्रेर्वत्सुवादिभिः । [2510]

नादितं ब्रह्मसदनं प्रवरं देवसद्वारत ॥

ते तत्र समनुप्राप्य शृण्वन्तो वै ध्यानिं सुराः ।

पूतान्वात्मशरीराणि मेनिरे ते न सशयः ॥

तूष्णीभूता एकचिन्ता ब्रह्मण्यगतमनसाः ।

विस्मयोऽप्युत्पन्नयना निरीक्षन्तः परस्परम् ॥ [2515]

नमस्तुंरन्ति च पुनस्तुंरं लोकगुरुं प्रभुम् ।

मनसैव सुरश्रेष्ठाः पुरस्कृत्य ॥ कद्रयपम् ॥

पुनः प्रहृष्टाः परम वेदोच्चारणनिस्वनम् ।

गम्भीरोदारमधुर सुखं हसगद्गदम् ॥

लोकायतिकमुल्लेखं शुश्रुवुः खनमीरितम् ॥ [2520]

तत्र तत्र च विप्रेन्द्राश्रित्यतांशितप्रतान् ।

जपहोमपरान्मुक्यान्दृशुः कश्यपात्मजाः ॥

तस्या सभायामास्ते स्म ब्रह्मा लोकपितामहः ।

सुप्रसुरगुरुः श्रीमान्विधिरदेवमायया ॥

line 2503⁶ K: V: s B: Ds प्रेयमाणा (for 'मार्गे') B: s
B: Ds प्रेयमाणापदाक्षराः । Dn Ds Bom Poona eds शिक्षा
(Ds लीला) विद्विज्जस्य द्विजैः, Ds प्रेयमाणासमुक्तै (for⁶)
— After line 2503¹ N: B: Dn Ms 2509

166** शब्दनिर्वचनायै च प्रेयमाणापदाक्षराः ।

[N: Ms om⁶ N: Ms श्लोका युव (for प्रेयमाण) Dn
Ds प्रेयमाणे पदकृते (for⁶)]

— B: om lines 2504-2507 — (L. 2504) Ks-: N:
V: s Dn D: s s नवदन्ते वै: Ds शुश्रुवुस्ते: Ds तत्तरेषु
(for शुश्रुवुस्ते) N: s सुरस्याग्रा B: अरवेष्टा, B: श्यामा,
T: s G: s सुरा सर्वे, G: s सुरा श्यामा (for अरवेष्टाग्रा)
K: s चिह्निततेषु (for चित्त) K: Ds चिह्नितेतिव कर्मधु
N: चिह्निते सुरैः (for⁶) — (L. 2505) B: s Ds Ds
G: s विदुषा (for विद्विज्ज) N: T: s G: s Ms s वक्ष
विद्याविद्विदै (for⁶) Ds om (hapl) lines 2505⁶-
2507⁶ T: G: s पदक्रम (for क्रमशिक्षा) N: B: s Ds Ds
T: Gs- Ms s पदक्रमविद्या तथा (Ds 'दामय'), Ds शिक्षा-
विद्विज्जस्य द्विजैः (for⁶) — (L. 2506) B: T: s G: s s
Ms s Cal ed महापितां च चोपेण (for⁶) Ds विनादिता
(for वि) T: s G: s Ms s समन्ताननुवादिता (for⁶)
— Ds om line 2507 — (L. 2507) K: सन्नम, V:
संभव, Ds-संभव, T: सस्वरा, G: विस्तर, Ms-सस्वरा
(for सस्वरा) K: ब्रह्मविद्विज्ज, Ds विद्विज्जसु (for शिक्षा-
विद्विज्ज) G: जने (for द्विजैः) — (L. 2508) V: Dn
शब्दनिर्वचनायै (Dn 'नार्थ' ते) T: T: s G: s Ms s 'निर्वय
सर्वदे' (for⁶) — T: T: s G: s om lines 2509-2519
K: Dn Ds om 2509 — (L. 2509) N: s B: Dn
G: s Ms s श्रीमान्महेतुः (N: 'हिन' 'महापिता' G: 'ह' 'हिन', B:
श्रीमान्मावाक्यवेदशुः (for⁶) N: s B: G: s सर्ववाद, B:
G(ed) सर्वविद्या: Ds सर्वशास्त्र, Ms s सर्ववेद- (for सम

वाय) — N: Ms s om lines 2510-2519 G: s om
lines 2510 2511 — (L. 2510) K: s V: Dn D: s s
— 'सुरैः, V: Ds स्वसैः (for-स्वसैः) V: वर्ण, V: ब्रह्म
(for वक्ष्य) N: s वादितैः B: s Ds भाषितै (for
-वादिभि) K: s Ds द्विजेन्द्रेर्वैश्वसिभि (for⁶) — (L.
2511) Ds वृष (for देव) Ds प्रभुर देवसंघपद (for
— (L. 2512) V: B: s Ds समनुप्राप्ता (for 'प्राप्य')
D: s शुच्यवतो ध्वनिमुच्यन्तम् (for⁶) — (L. 2513) D: s
शुभाभि (for युवाभि) K: s मेनिरे ते दिवौकस (for
— (L. 2514) K: s s N: V: s Ds D: s s ब्रह्मणो,
B: Ds Ds 'जे, Ds 'वदे, Ds ब्रह्मणो (for ब्रह्मण्य) K: ब्रह्मणो
मावता मुता, G: s ब्रह्मण्यास्त्यतमगत (for⁶) — (L.
2515) Ds-चदवा (for सयवा) V: B: s Ds निरीक्षन्तः,
G: सदैक्षन्त (for निरीक्षन्त) — (L. 2516) Ds नमस्कृ
त्वाय, G: s वम प्रदुर्वन्ति (for नमस्तुर्वन्ति च) K: D: s
स्वय (for गुरु) B: Ds Cal ed ब्रह्माण परम प्रभुम् (for⁶).
— (L. 2517) K: नमस्कृत्य (for गुरु) — G: s om lines
2518 2519 — (L. 2518) N: V: B: Dn Ds संश्रु-
(Ds 'ह'), Dn सप्रय, Ds प्रहृष्ट (for 'हृ') K: s-पूर्व
कम्, Ds निस्वने (for 'वम्') V: वेदोच्चारणनिस्वन, Dn Cal
ed 'वरजनिस्वनम् (for⁶) — (L. 2519) B: वरम (for
प्रभुर) Ds-वाहम् (for बहन्म्) — After line 2519,
K: B: Ds Ds Bom Poona ed G(ed) ins

167** श्रीमान्महेतुवाक्यस्य सर्ववादविशारदैः ।

[Ds-वाक्यवैश (for वाक्यै) B: s Ds सन्माय, Ds तर्वं
शाय (for सववाद)]

— (L. 2520) Ds शुश्रुवु सुसमीरितम् (for⁶) — (L.
2521) V: नियता महाप्राण (for⁶) — (L. 2523)
K: s V: ब्रह्मलोक- (K: 'हे') (for ब्रह्मा लोक) — (L.
2524) N: Ds विद्वन्, V: B: G: विद्वे: Ds वेदविद् (for

उपासते च तत्रैव प्रजानां पतयः प्रसुम् । [2525]
 दक्षः प्रचेताः पुलहो मरीचिश्च द्विजोत्तमः ॥
 भृगुर्निर्वसिष्ठश्च गोतमो नारदस्त्वथा ।
 मनो बौरन्तरिक्षं च वायुस्तेजो जल मही ॥
 शब्दः स्पर्शश्च रूपं च रसो गन्धस्तथैव च ।
 प्रभुनिश्च विकारश्च यथान्यत्कारण महत् ॥ [2530]
 सान्नोपाह्नाश्चतुर्देवाः सरहस्पदश्चपाः ।
 क्रियाश्च क्रतवश्चैव सकल्पः प्राण एव च ॥
 स्ते चान्ये च बहवः स्वयंभुस्तुमुपस्थिताः ।
 ज्यौर्धर्मश्च कामश्च द्वेयो हर्षश्च नित्यदा ॥
 मुक्तो बृहस्पतिश्चैव सयतो युध एव च । [2535]
 शनैश्चरश्च राहुश्च ब्रह्माः सर्वे ह्योपेतः ॥
 सस्ते विधकर्मा च नक्षत्राणि च भारत ।
 दिवाकरश्च सोमश्च ब्रह्माण समुपासते ।

मावित्री दुर्गतारणी चाणी सप्तविधा तथा ॥
 सर्वाणि श्रुतिशास्त्राणि गाथाश्च नियमास्तथा । [2540]
 भाष्याणि सर्वशास्त्राणि देहवन्ति विशा पते ॥
 क्षणा रुपा मुहूर्ताश्च दिया रात्रिश्च भारत ।
 अर्धमासाश्च मासाश्च ऋतवः पदं तथैव च ॥
 सबत्सराश्चतुर्युगं मासा रात्रिश्चतुरिधाः ।
 कालचक्रं च यदिह्य नित्यमधुमन्ययम् ॥ [2545]
 एते चान्ये च बहवः स्वयंभुस्तुमुपस्थिताः ।
 ते श्रविष्ठाः सन्मा दिव्यां ब्रह्मणः सर्वकामदान् ॥
 कश्यपश्चित्राः सार्धं पुरोधर्मविशारदः ।
 सर्वतेजोमयी दिव्या ब्रह्मर्षिगणसेविताम् ॥
 ब्राह्म्या शिवा दीप्यमानमचिन्त्य विगतद्वन्द्वम् । [2550]
 ब्रह्माण वीक्ष्य ते सर्वे आसीन् परमासने ।
 जग्मुर्मूर्धा शुभी पादौ ब्रह्मणस्ते दिवौकसः ॥

विधिपदं । *h* s मरीच्यादिभिर्मिश्रित, *D* s विधिषे देवमज्जना,
T s *G* s *M* s विधिपाटुलकर्महृत्, *T* s *G* s विधिपागमकर्महृत्
 (for ^a) — *h* s om lines 2528-2530 — (L 2528)
K s मनो धीर्, *h* s *D* s मनो धाम्, *N* s s *B* s *D* s *D* s *T* s *G* s
M s s दिया मनो, *V* s *G* s विधिमनो, *B* s *D* s मनुयैर्द,
G s विद्याधरो (for मनो धीर्) *D* s होमनमभ्योन्नतिश्च,
T s विद्याधरोन्नतिश्च (for ^a) *N* s *G* s *M* s बल (for जल)
 — (L 2529) Bom Poona ed. *G* (ed) शब्दरसपौ (for
 शब्द रसार्ध) — (L 2530) *h* s *N* s *V* s s *B* s *D* s s भुव,
h s भुवि (for महत्) — (L 2531) *N* s *T* s s *G* s *M* s s
 च चारातो, *D* s च चर्मश्च (for चतुर्वेदा) *N* s वेदा लोकरणे
 मारा, *T* s s *G* s *M* s वेदा लोकरणे वरा (for ^a) — (L
 2532) *N* s नारा (for किं) *G* s s *G* (ed) कस्य प्रणव एव
 च (for ^a) — (L 2533) *T* s s *G* s s *M* s s उपासते
 (for उपस्थिता) — (L 2534) *D* s कीर्तिर्द (for कामर्)
D s भवमर्, Bom Poona ed. *G* (ed) द्वेयो हर्षद (for
 द्वेयो हर्षय) *T* s *G* s हर्षं वेगलप्यैव च, *T* s *G* s *M* s s हर्षद्विग
 (*M* s s द्वेय) लप्यैव च (for ^a) — *T* s *G* s om lines 2535-
 2539 — (L 2535) *h* s *N* s *B* s s *D* s *G* s s मुक्तो (for
 मुक्तो) *D* s सारणी (for संज्ञो) — (L 2536) *B* s s *T* s
G s s *M* s सपैव च (for ह्योपेत) — (L 2537) *N* s
 वागपाध्यादि भारत, *T* s *G* s s *M* s स वरजश्च ब्रह्मपता (for
^a) — (L 2538) *D* s समुपासते (for स्ते) — (L
 2539) *h* s माधरी (for साधरी) *D* s ब्रह्मण (for चाणी
 सत्) — (L 2540) *N* s *V* s s *B* s *D* s s स्तुतिः, *N* s *B* s

D s *G* s स्तुति (for श्रुति) *D* s सर्वाणि श्रुतशास्त्राणि (for
^a) *h* s om (1 apl) lines 2540-2541 *V* s विधिपा;
B सितमास् (for निव) — (L 2541) *N* s *M* s साक्षात्
 (for 'ति) — *h* s om lines 2543-2544 — (L 2543)
N s *T* s s *G* s s *M* s s च सर्वदा, *G* s s च ब (for सप्त) मरा
 (for तथैव च) — *N* s *T* s s *G* s s s *M* s s om lines
 2544-2546 — (L 2544) *B* s *D* s चतुर्ग, *D* s चतुर्गै,
D s च चतुर्ग (for चतुर्ग) *h* s संक्षमाश्चतुर्गै (for ^a).
B s s *Cal* ed सप्या *D* s इयामा (for मासा) — (L
 2545) *K* s दिव्य च (for चरित्य) *h* s *D* s s अनिर्य
 भुवम्, *N* s च नित्य भुवम्, *B* s *D* s नित्यं भुवम् (for नित्य
 भुवम्) *B* s नित्यं भुवमभयम् *G* s ब्रह्मर्षिगणस्य भुवम्
 (for ^a) — *D* s om lines 2546-2547 — (L 2546) *G* s

भवेत् समुपासिता (for ^a) — (L 2548) *K* s *D* s विशा
 रद्, *N* s *T* s s *G* s s s *M* s s भूमा वरा, *B* s *Cal* ed.
 जिदा वरा (for विस्तारै) — (L 2549) *D* s सत्यमदी
 (for तेजो) *B* s *D* s *T* s *G* s s s *M* s s सर्वतेजोमय दिव्य
 (for ^a) — *D* s om line 2550 — (L 2550) *h* s *D* s
T s *G* s ब्रह्म, *B* s ब्रह्म, *D* s ब्रह्म (for ब्राह्म) *V* s सेष्य
 मानस् (for दीर्घ) *D* s ब्रह्मभिया दीप्यमानाम् (for ^a)
h s जगत् (for भुवम्) *h* s *N* s सचिन्मया विगतमारा *N* s
 'ज्ञाम्' — (L 2551) *T* s s *G* s s *V* s द्वेयो (for कीर्त्य)
K s *D* s ब्रह्मर्षीभ्यस्ते सर्वे (for ^a) *N* s *B* s s *T* s s *G* s s
M s s परमात्मनोऽस्त्वयम् (for ^a) — After line 2551,
N s *B* s *T* s s *G* s s s *M* s s *h* s

तस्यैव तु प्रसादेन तस्य वक्ष्ये परा गतिम् ।
 यत्र योगं समास्थाय तपश्चरति दुश्चरम् ॥
 श्रीरोदस्योत्तरे कूले वदीच्या दिशि देवताः ।
 अमृतं नाम परमं स्थानमाहुर्मनीषिणः ॥
 भवन्तस्तत्र वै गत्वा तपसा सशितमनाः । [2575]
 अमृतं स्थानमासाद्य तपश्चरन् दुश्चरम् ॥
 तत्र श्रोतव्यं विस्मया स्निग्धामभीरनिस्सन्नाम् ।
 लङ्गणे मोयपूर्णस्य तोयदस्य समसन्नाम् ॥
 युक्ताक्षरपदक्षिणा रन्ध्रामभयदा शिवाम् ।
 धाणीं परमसरकारं वरदा म्रसवादिनीम् ॥ [2580]
 दिव्या सरस्वती सस्या सर्वकिल्बिषभाजिनीम् ।
 सर्वदेवादिदेवस्य भायिता भायितात्मनः ॥

तस्य व्रतसमाप्तायां तु यावद्भूतविजर्जनात् ।
 अमोघा तस्य देवस्य विश्वे देवा महारत्मनः ॥
 स्वागत वः सुरश्रेष्ठा मत्सकारे क्वयस्थिताः । [2585]
 कस्य कं वा वर देवा ददामि वरदः स्थितः ॥
 तं कश्यपोऽदितिश्चैव वर गृहीत वै ततः ।
 प्रणम्य शिरसा पादौ तस्मै योगात्माने तदा ।
 भगवानेव नः पुत्रो भवत्यिति न सशयः ।
 उक्तञ्च वरया भक्त्या तथास्त्विति स वदन्ति ॥ [2590]
 देवा मुचन्तु ते सर्वे धाता नस्तारं भवेति च ।
 वयास्त्विति च स श्रीमान्वक्ष्यते सर्वलोकोक्तम् ॥
 तस्मादेवं गृहीत्वा तु वरं निदशसत्तमाः ।
 कृतकृत्याः पुनः सर्वे गच्छन्त्यं इव क्षमालयम् ॥

विश्वे च) $\tilde{N}i$ B \tilde{a} \tilde{s} G \tilde{a} \tilde{s} वेति (for देव) — (L 2571) K \tilde{a} सतो वक्ष्ये, $\tilde{N}i$ प्रवक्ष्येऽस्य, D \tilde{o} त प्रवक्ष्ये, T \tilde{a} \tilde{s} G \tilde{a} \tilde{s} M \tilde{a} \tilde{s} सुधामायम्, Bon: Ponna eds G(ed) प्रवक्ष्येऽह (for तस्य वक्ष्ये) B \tilde{o} प्रवक्ष्ये परमा गतिम् (for \tilde{o}) — (L 2572) D \tilde{o} योगी, G \tilde{a} लोक (for योग) T \tilde{a} G \tilde{a} अत्र वै योग मास्थाय (for \tilde{o}) — K \tilde{o} om (hapl) 2573-2576 — (L 2573) T \tilde{a} \tilde{s} G \tilde{a} \tilde{s} संति (for कूले) $\tilde{N}i$ B \tilde{a} T \tilde{a} \tilde{s} G \tilde{a} \tilde{s} M \tilde{a} \tilde{s} देवकृत्, V \tilde{o} 'ण (for 'ता) — (L 2576) T \tilde{a} अत्र त (for अमृत) $\tilde{N}i$ D \tilde{o} आत्माय (for आसाय) D \tilde{o} आसायाथ परतपम् (for \tilde{o}) — (L 2577) B \tilde{a} D \tilde{o} Cal ed तत् (for तत्र) $\tilde{N}i$ B \tilde{o} ममुदा, T \tilde{a} \tilde{s} G \tilde{a} \tilde{s} M \tilde{a} \tilde{s} समुद, G \tilde{a} \tilde{s} मुमुदा (for वि) G \tilde{a} स्निग्ध मभीरनिस्सन्नाम् (for \tilde{o}) — (L 2578) D \tilde{o} महास्नाम्, D \tilde{o} महात्वं (for समत्वं) K \tilde{a} \tilde{s} तोयदस्यनिस्सन्नाम्, $\tilde{N}i$ T \tilde{a} \tilde{s} G \tilde{a} \tilde{s} M \tilde{a} \tilde{s} तोयदस्येव निस्सन्नाम् (T \tilde{a} G \tilde{a} 'तम्) (for \tilde{o}) — (L 2579) K \tilde{a} D \tilde{o} D \tilde{o} \tilde{s} G \tilde{a} पदा, K \tilde{a} पर, D \tilde{o} पदे (for पद) D \tilde{o} स्निग्ध (for स्निग्धा) $\tilde{N}i$ T \tilde{a} \tilde{s} G \tilde{a} \tilde{s} M \tilde{a} \tilde{s} रक्ताक्षरपदा ($\tilde{N}i$ 'समा, T \tilde{a} G \tilde{a} 'पद), B \tilde{o} \tilde{s} रक्ताक्षरपदा दिव्या, B \tilde{o} Cal ed दिव्या म्रसवादिनीम् (for \tilde{o}) D \tilde{o} T \tilde{a} G \tilde{a} \tilde{s} \tilde{s} M \tilde{a} \tilde{s} युक्ताम् (for शिवाम्) T \tilde{a} \tilde{s} रन्ध्रामभि सदा युक्ताम् (for \tilde{o}) — (L 2580) $\tilde{N}i$ V \tilde{o} \tilde{s} उदारं (for वरदा) — (L 2581) B \tilde{a} T \tilde{a} G \tilde{a} \tilde{s} M \tilde{a} \tilde{s} सरस्वती, D \tilde{o} सरस्वती (for सरस्वती) D \tilde{o} (marg) बाणी, G \tilde{a} रन्ध्रा (for सस्या) $\tilde{N}i$ V \tilde{o} B \tilde{a} D \tilde{o} G \tilde{a} \tilde{s} M \tilde{a} \tilde{s} कस्यम् (for किल्बिष) — (L 2582) B \tilde{a} भायिता, T \tilde{a} G \tilde{a} भायिनी (for भायिता) — (L 2583) $\tilde{N}i$ D \tilde{o} M \tilde{a} \tilde{s} तस्या (for तस्य) B \tilde{o} \tilde{s} D \tilde{o} \tilde{s} G \tilde{a} समामौ तु, D \tilde{o} समस्थाय (for 'द्या तु) V \tilde{o} B \tilde{a} D \tilde{o} G \tilde{a} वरदा व्रतस मासी तु (for \tilde{o}) B \tilde{o} योगत, D \tilde{o} वयोमत (for यावद्भूत) $\tilde{N}i$ B \tilde{a} विजर्जने, V \tilde{o} क्षमालये, D \tilde{o} विजर्जयम् (for 'वात्)

B \tilde{a} D \tilde{o} T \tilde{a} \tilde{s} G \tilde{a} \tilde{s} M \tilde{a} \tilde{s} योगावतविचित्रिने (B \tilde{a} D \tilde{o} G \tilde{a} \tilde{s} 'वर्जने) (for \tilde{o}) — (L 2584) D \tilde{o} \tilde{s} अमोघे (for 'या), $\tilde{N}i$ M \tilde{a} \tilde{s} मत्स, B \tilde{o} T \tilde{a} \tilde{s} G \tilde{a} \tilde{s} अय (for तस्य) K \tilde{a} $\tilde{N}i$ V \tilde{o} \tilde{s} B \tilde{a} \tilde{s} D \tilde{o} D \tilde{o} \tilde{s} अमोघस्य तु देवदत्त, K \tilde{a} \tilde{s} D \tilde{o} D \tilde{o} \tilde{s} अमोघम् (K \tilde{a} 'हु, D \tilde{o} 'हु) 'मत्स, G \tilde{a} अमोघमय दे' (for \tilde{o}) — After line 2584, G \tilde{a} \tilde{s} ins 173** दर्शनं यो भविष्यति ।

अथ युष्मादहिरिद्व्याकिमागमवकारणम् ॥

G \tilde{a} \tilde{s} om line 2584⁶ K \tilde{a} V \tilde{o} D \tilde{o} \tilde{s} विश्वम्, $\tilde{N}i$ विश्वे देवम्, $\tilde{N}i$ विश्वया, V \tilde{o} B \tilde{a} D \tilde{o} विश्वया (for विश्वे देवा), T \tilde{a} \tilde{s} G \tilde{a} \tilde{s} M \tilde{a} \tilde{s} विश्वे दे (T \tilde{a} G \tilde{a} 'अदे) वरतवागम (for \tilde{o}) — Before line 2585, K \tilde{a} \tilde{s} ins विष्णुत्वाच — (L 2585) B \tilde{o} दवायादाय (for 'व य) $\tilde{N}i$ D \tilde{o} \tilde{s} T \tilde{a} \tilde{s} G \tilde{a} \tilde{s} M \tilde{a} \tilde{s} मत्सकारा समाच ($\tilde{N}i$ महात्वं) ता (for \tilde{o}) — (L 2587) $\tilde{N}i$ B \tilde{a} \tilde{s} D \tilde{o} T \tilde{a} \tilde{s} G \tilde{a} \tilde{s} M \tilde{a} \tilde{s} तस्योदिति कश्यपश्च, B \tilde{o} कश्यपोऽदितिश्चैव (for \tilde{o}) $\tilde{N}i$ B \tilde{a} D \tilde{o} D \tilde{o} \tilde{s} T \tilde{a} \tilde{s} G \tilde{a} \tilde{s} M \tilde{a} \tilde{s} गृहीत्वा D \tilde{o} वरवे 'ता परं तदा (for \tilde{o}) — (L 2589) $\tilde{N}i$ T \tilde{a} \tilde{s} G \tilde{a} \tilde{s} M \tilde{a} \tilde{s} तस्यै योगा (T \tilde{a} G \tilde{a} देवा) य चीमते (for \tilde{o}) — (L 2589) K \tilde{a} D \tilde{o} D \tilde{o} G \tilde{a} भवानेव च न पुत्रो (for \tilde{o}) — (L 2590) T \tilde{a} G \tilde{a} उक्ते (for उक्तम्) — (L 2591) $\tilde{N}i$ देवा मुचन्तु सर्वे ते, T \tilde{a} G \tilde{a} \tilde{s} M \tilde{a} \tilde{s} देवा अदि युच्येते नै, T \tilde{a} देवा अमुच्येते वै (for \tilde{o}) — T \tilde{a} \tilde{s} om lines 2592-2594 — (L 2594) K \tilde{a} \tilde{s} G \tilde{a} वयः D \tilde{o} स च (for वयः) G \tilde{a} प्रीतोऽस्मीति वय भीमात् (for \tilde{o}) G \tilde{a} om lines 2592-2593⁷ — (L 2593) K \tilde{a} \tilde{s} V \tilde{o} \tilde{s} D \tilde{o} D \tilde{o} [आ]तु, $\tilde{N}i$ वै (for तु) G \tilde{a} M \tilde{a} तस्मादतु (M \tilde{a} 'देव) शिदित्वेन (for \tilde{o}) — (L 2594) V \tilde{o} om (hapl) lines 2594⁸-2595⁹ G \tilde{a} M \tilde{a} \tilde{s} इवम् (for इव इवम्) — Before

सथास्त्विति सुराः सर्वे ऋश्योऽदितरेव च । [2595]
 वन्दित्वा ब्रह्मचरणो गताः सौम्यां दिशं प्रति ॥
 तेऽचिरं भगवताः श्रीरोदस्योत्तरं तटम् ।
 ययोदितं भगवता ब्रह्मणा ब्रह्मवादिना ॥
 तेऽतीत्य सागरान्सर्गान्पर्वताश्च पट्टक्षणात् ॥
 मदीक्ष विविधा दिव्याः पृथिव्यां सुरसत्तमाः ॥ [2600]
 पश्यन्ति च सुषोरां ये सर्वसत्त्वविर्जिताम् ।
 जभास्त्राममयोदां तमसा सवृतां दिशम् ॥
 असृतं स्थानमासाद्य ऋश्यपेन सुराः सह ।
 दीक्षिता फामद् दिव्यं व्रतं वर्षसहस्रवम् ॥
 प्रसादार्थं सुरेशाय तस्मै योगाय धीमते । [2605]
 नारायणाय देवाय सहस्राक्षाय भूतये ॥
 ब्रह्मचर्येण मानेन स्थानगिरासनेन च ।
 दमेन च सुराः सर्वे तपो दुश्चरमास्थिताः ॥
 ऋश्यपस्तत्र भगवान्प्रसादार्थं महात्मनः ।

उदीरयति वेदोक्तं यमाहुः परमं स्त्राम् ॥ [2610]

Coleophon

ऋश्यप उवाच ।

नमोऽस्तु ते देवदेव एकशृङ्ग पराहृष्टावधि
 वृषसिन्धो वृषाकपे सुरवृषभ सुरनिर्मित अनिमित्त
 भद्र कपिल विजयकसेन ध्रुवधर्म धर्मराज धेनुवृद्ध
 शत्रुघ्न अनादिमध्यनिधन घनंजय शुचिश्रनः अग्निज
 शुष्णिज अज अजय अमृतेश सनातन विधातः त्रिनाम
 त्रिधाम त्रिभुवन ककुभिन्नु हुंहुभे महागाम लोन्नाम
 पद्मानाम त्रिरिञ्चे वरिष्ठ बहुरूप त्रिरूप त्रिभूरूप
 अक्षय अक्षर सलाक्षर हंसाक्षर हव्यभुज राण्ड-
 परशो शुभ्र मुञ्जरेण हंस मदक्षर हर्षनिश सूक्ष्म
 परमसूक्ष्म गुरापाद् त्रिभूर्देव सुराग्रज नील निखाम
 निरञ्ज तमोरज सत्त्वधाम सर्वलोकप्रतिष्ठ शिपिविष्ट

line 2595, Bz Ds Gz Mz ms वैसापायन — (L 2596)
 Ns Bz s Ms s ब्रह्मणी वयं चरणौ, Tz Gz ब्रह्मणे ऋश्यमा
 साह्य, Tz Gz ब्रह्मणा सममुखाता (for *) — (L 2597) Ds
 2597 2598 — (L 2597) Ds प्रति (for तटम्) Ns s
 Bz s Gz s Ms s श्रीरोद सतिता पत्निम्, Tz s "ह सागरं प्रति
 (for *) — Tz om line 2598 — (L 2598) Ds तथा
 दिष्टे, Ds यथादिष्ट (for यथोदिष्ट) — (L 2599) Gz Ms
 सीत्वा (for सीरय) Ns तेऽतीता सागरं सर्वे, Ds वनाग्नि
 समनिक्रम्य, Tz Gz ते गत्वा सरितश्चैव, Tz ते सीत्वा सागरा
 श्रैव (for *) Ns Bz s Ds s Gz Ms s सकलानाम्, Ds
 शिव सकलानां, Tz Gz सनातनाम् (for बहुःक्षणम्)
 — (L 2600) निर्विद्य (Gz निर्विद्य विविधादेवान् (for *)
 Tz s Gz s s Ms s पृथिव्यां त्रिदशोक्तमा (for *) — Tz
 Gz om lines 2601 2603 — (L 2601) Bz s अपश्यन्ते,
 Ds s पश्यन्ति क्, Ms s अपश्यन्त (for पश्यन्ति च) Tz
 Gz अपश्यन्त सुषोरांश्च, Gz पश्यन्ति क् सुषोरांश्च (for *)
 — (L 2602) Gz अमास्त्राममयोदां (for *) Gz तपसा
 सतिचमत्तम् (for *) — (L 2603) Ns Bz Ds सुरे सह,
 Tz Ms s सहामरा, Gz सहासुरा, Gz सहामना (for
 सुरा सह) — (L 2604) Ns Tz कामं (for "ह) — (L
 2605) Tz s Gz s-s Ms s सुरेश्वर (for "वाय) Tz s
 Gz s Ms s तस्य देवस्य चीमस (for *) — (L 2606)
 Tz s Gz s s Ms s नारायणस्य देवस्य (for *) Ds साधने,
 Ds मूले, Bom Poona eds G(ed) धीमते (for मूले)

Tz s Gz s s Ms s सहस्राक्षस्य बीजम् (for *) — (L
 2607) Gz स्थिर (for स्थान) Gz Cal ed बीरासनेन (for
 बीरा) Gz स्वायत्त वसनेन च (for *) — Vs om line 2608,
 — (L 2608) Ls s Cal ed माधिरा (for मास्थिता).
 — (L 2610) Ks Ns s Vs s Bz s Dn Ds Ds s Gz उद्देश-
 वत्, Ns उदीरयतो, Ds पते (for पति). Tz Gz s-s
 Ms s उदीरयामास तदा (for *) Ns अपरे, Ds अपर (for
 परम) — After line 2610, Tz s Gz s-s Ms s ms :
 173** सर्वकामयुत वैव शृण्वैपायनोऽम्बरीष ।
 U. cont

174** इना शृणुते भूवा प्रोक्षार्थं प्रणय सहम् ।
 पृक्षार्थं प्रणय भूवा सुरास जगदीपायम् ॥

COLOPHON om in Bz — Mention of the Epics Ks
 Dn Ds Ds — Mention of Ahila Ks Ns Vs s Bz
 Dn Ds Ds s s — Subjoctan Ks Ns Vs s Bz Dn
 Ds s s नामन, Ns Ds Ds Tz s Gz s s Ms s नामन-
 प्रादुर्भावा — Adj name अमृतस्थानाग्रामानन्तर काश्यपेन
 विष्णुसनातनम्, Vs s श्रीरोदोपायान — Adj no. Ks
 40, Vs 350 Vs 253, Bz 254, Dn 252, Ds 251;
 Ds (ms) 237, Ds 243, Tz Gz 320, Gz 315, Gz s
 323, Ms s 37

For the prayer in prose to Vishnu in this adhy., no
 variants are recorded as most of the various readings
 are of the nature of transpositions

सुतपः तपोम्र अम्र अम्रज धर्मानाम् गमस्तिनाम् धर्मनेमे
सत्यधाम् सत्याक्षर गमस्तिनेमे विपाप्मान् चन्द्रस्थ
त्वमेव समुद्रवासी अज एकपात् सहस्रशीर्षं सहस्रसमित
महाशीर्षं सहस्रदृक् सहस्रपात् अधोमुख महामुख
महापुरुष पुरोत्तम सहस्रबाहो सहस्रमूर्ते सहस्राक्ष
सहस्राक्ष सहस्रमुख सहस्रमुख सहस्रशस्त्राणाहुर्वेदाः॥१

विश्वदेव विश्वसभय सर्वधामेन देवाना सोमग आदौ
गतिः विश्वं स्वमाप्यायनः विश्वं त्वाभाहुः पुण्यहास
परमपरदत्तरमेव त्वमेव यौपट् । ओंकार वपट्कार
त्वामेकमाहुः उच्य मयभागप्राश्निनम् । शतधार सहस्रधार
भूर्ध्वं गुनर्ध्वं स्वर्ध्वं भूर्मुधास्वर्ध्वं त्वमेव भूतं गुननं त्वं स्वधा
स्वमेव ब्रह्मण्य ब्रह्मण्य ब्रह्मादित्यमेव ॥

गौरसि पृथिव्यसि पूषासि मातरिश्वासि धर्मोऽसि
मपवासि होता पोता नेता हन्ता मन्ता होम्यहोवा
परास्तरत्सवं होम्यहोवा स्वमेव ॥

आपोऽसि विश्वबाक् धात्रा परमेण धात्रा त्वमेव
विश्व्यः सुक् सुगण्ड इज्योऽसि ईज्योऽसि त्वष्टा
त्वमेव समिद्धः स्वमेव गतिर्गमितामसि मोक्षोऽसि
योगोऽसि शुभोऽसि सिद्धोऽसि धन्योऽसि धातासि
परमोऽसि यज्ञोऽसि सोमोऽसि यूषोऽसि दक्षिणासि
दीक्षासि विश्वमसि ॥

स्वविष्ट स्वविष्ट विश्वतुरापाद् हिरण्यगर्भं हिरण्यनाम
हिरण्यनारायण नारायणान्तर नृणामयन आदित्यर्ण
आदित्यैजः महापुरुष सुरोत्तम आदिवेद पद्मनाभ
पद्मेशय पद्माक्ष पद्मगर्भं हिरण्यामकेश शुक्र विश्वदेव

(J 2611) K₁ s V₁ s B₁ s D₁ D₂ s M₁ सुतै
ह्र, B₁ D₁ D₂ s T₁ G₁ सुरैव, T₁ ज्ञवैतृ, G₁ ज्ञलेम
(for सु) — N₁ T₁ s G₁ s M₁ s om lines 2613 2614
— (L 2613) B₁ G₁ ed चव (for स्व) K₁ s
सनिगम् (for निस्नम्) — (L 2615) B₁ सव, D₁
रम् (for सवम्) K₁ s D₁ D₂ s s T₁ G₁ सुदुष्ट (for
हृ) D₁ सुदुष्टावपाक्षरम्, T₁ क्वापिदुष्टाक्षर (for ^h)
— N₁ T₁ s G₁ s M₁ s om line 2616 — (L 2616)
K₁ N₁ B₁ D₁ D₂ s G₁ भाकावाङ्मुने खन्दो (K₁ D₁ s
देव, P₁ देवा (for ^h) D₁ s दर्शन मोपलेभिरे (for ^h) — (L

विश्वगोमुख विश्वाश्च विश्वसभय विश्वमुक् त्वमेव ॥

भूरिविक्रम चक्रवर्त प्रभुवनसुविक्रम स्वविक्रम स्व-
विक्रम बभ्रुः सुप्रभुः प्रभान्नर, शुभुः स्वगभूश्च भूताधिः
भूतात्मन् गदाभूत विश्वमुक् त्वमेव विश्वगोतासि विश्व-
भर पवित्रमसि हविर्विशारद हवि कर्मा अमृतं नधन
सुरासुरगुरो महादिदेव नृदेव ऊर्ध्वकर्मन् पूतारन् असु-
तेश दिपत्युक् विश्वस्रपते घृणाद्यसि अनन्तकर्मन्
दृढिणवृण रवश्च विश्वपात्य त्वमेव विश्व विभर्षि
परार्थिनो नञ्वायस्वेति ॥

Colophon

वैगपयन उवाच ।

नारायणस्तु भगवान्भुत्वमे परम स्वयम् ।
ब्रह्मणेन शिजेन्नेण कश्यपेन समीरितम् ॥
क्षिप्रगन्मीरनिर्वोर्षं जीमूतद्यगनिन्वयम् ।
मनसा प्रीतियुक्तेन विबुधाना महात्मनाम् ॥

उवाच वचनं सम्पद्यद्गुप्युपदाक्षरम् । [2615]

आकाशाच्छुद्धयुर्वेदा वर्धन गोपलभ्यते ।

श्रीमान्जीतमनस देवः प्रोवाच प्रसुरीश्वरः ॥

प्रीतोऽसि वः सुरश्रेष्ठा, सर्वे मयो निमिश्रयम् ।

वर वृणुत भद्रं वो वरदोऽसि सुरोत्तमाः ॥

कश्यप उवाच ।

यदेव भगवान्जीत, सर्वेषाममरोत्तम ।

तदेव कृतकृत्याः स्य त्व हि न, परमा गतिः ॥ [2620]

यदि प्रसन्नो भगवान्वातक्यो वा परो यदि ।

वासरास्यान्तो भ्राता ज्ञानीना नन्दिपथेनः ।

2617) N₁ T₁ G₁ नृदेव, V₁ s वचन, D₁ T₁ G₁ M₁ s
यद्देव, G₁ नो देव, G₁ नो देव (for प्रोवाच) — B₁
for line 2617, N₁ V₁ s L D M₁ G₁ (ed) s
विण्यस्वाच, T₁ s G₁ s M₁ s श्रीभगवा, — (L 2618)
N₁ B₁ s D₁ T₁ s G₁ s M₁ s सर्वेषामेव विश्ववाक्
(for ^h) — (L 2619) T₁ G₁ s वृणीव (for वृणुत)
— K₁ s T₁ G₁ om lines 2620 2622 with the ref, N₁
D₁ T₁ M₁ s om lines 2620 2622 — (L 2620) K₁
D₁ नृदेव (for यदेव) N₁ B₁ G₁ s न सुरोत्तम (for मते)
— Before line 2623, K₁ s s कश्यप — (L 2624)

अदित्यां वै मम श्रीमान्भगवानस्तु वै सुतः ॥
 वैशपायन उवाच ।
 अदितिर्देवमाता च एनमेवार्थमुत्तमम् । [2625]
 पुत्रार्थे वरदं ग्राह्यं भगवन्तं वरार्थिनी ॥
 याचते पुत्रकामा वै भयान्पुत्रो भवति हि ।
 निःश्रेयसार्थं सर्वेषां देवानां हि महात्मनाम् ।
 भ्राता भर्ता च धाता च शरणं च भवत्येव नः ॥
 अदित्याः पुत्रतां याते हरिषि देवाः सपासनाः ॥ [2630]
 देवशब्दं बहिष्यन्ति कश्यपस्यात्मजो भवः ॥
 वैशपायन उवाच ।
 तत्स्थानमवीद्विष्णुर्देवान्कश्यपमेव च ।
 सर्वेषामेव सुप्ताका ये भविष्यन्ति शत्रवः ।
 मुहूर्तमपि ते सर्वे न स्थास्यन्ति भगवतः ॥

हत्वासुरगणान्सर्तान्ये चान्ये देवशत्रवः । [2635]
 करिष्ये देवताः सर्गां यत्तन्नामाग्रभोजिनः ।
 हन्यादाश्च सुरान्सर्वान्नन्यादाश्च पितृनपि ॥
 करिष्ये विद्युद्युधेन्द्राः पारमेष्ठ्येन कर्मणा ।
 यथागतं मार्गेण निरर्तन्त्वं सुरोत्तमाः ॥
 देवमातुस्तथादित्याः कश्यपस्यामितात्मनः । [2640]
 ययामनीपितं कर्वां गच्छन्त्वं स्व स्वमालम्ब्यम् ॥
 एवमुक्ते ॥ वचने निष्पुना प्रमपिष्णुना ।
 देवाः प्रहृष्टमनसः पूजयन्ति स्म सर्वशः ।
 विश्वे देवा महात्मानः कश्यपोऽदितिरेव च ॥
 नमस्तस्य सुरेशाय तस्मै देवाय रहसे । [2645]
 प्रयाताः प्रातिवृश दिव्यं विपुलं कश्यपाश्रमम् ॥
 गत्वा तमाश्रमं तत्र ब्रह्मार्पिणसेवितम् ।

Bs Ms वामन (for वै मम) Ds अदित्या केदाच श्रीमाव,
 T₁ : G₁ : s Ms अदित्या मम च श्रीमाव (for ^a) V₁ : Bs
 Ds D₁ दे सुत, Bs य सुत, Bom Poona eds व सुत,
 G(ed) दे सुत (for वै सुत) Bs अस्तु वै भगवानस्तु (for
^a) — N₁ : T₁ : G₁ : Ms : om the ref — (L 2625) T₁
 G₁ : तमेवार्थमुत्तमम् (for ^b) — (L 2626) T₁ G₁
 द्वितीयं, T₁ G₁ : द्वितीयं (for वरार्थं) — Before
 2627, K₁ D₁ : ins देवा उचुः, Ns Bs Bom Poona eds
 G(ed) अदितिर्देवाच N₁ : T₁ : G₁ : Ms : om line 2627
 — (L 2627) Ds Dn याचे स्वा, Ds याचते (for याचते)
 Ds Ds भविष्यति, Ds भवेदिति (for भवति) — Before
 line 26 : K₁ : N₁ : V₁ : B Ds Ds : T₁ : G₁ : Ms ins
 देवा उचुः — (L 2628) K₁ Ds Ds : महात्मनाम्, V₁ Bs
 Ds : देवा (for 'ममा') Ks देवता महात्मनाम्, N₁
 T₁ : D₁ : Ms : देवता महात्मनाम्, V₁ सर्वेषां हि महात्मा,
 Ds साधुदेवा महात्मना G₁ : सर्वेषां च वत्तव (for ^a)
 — Before line 2629 Ns Bs Dn Bom. Poona eds
 ins देवा उचुः — (L 2629) K₁ : Ds अस्ता (for अस्ता)
 Bs : Dn दाता (for दाता) Ks T₁ : G₁ : s Ms :
 भ्राता भर्ता च गोहा (K₁ G₁ दाता) च (for ^a) Bs शरणं
 च; Bs Cal ed 'न त्व', Ds 'च' वै (for 'न च') T₁ : G₁ :
 Ms : [नपि नो भव (T₁ G₁ 'नपि') (for नवस्व न) — N₁
 T₁ : G₁ : Ms : om lines 2630 2631 — (L 2631)
 K₁ : वदित्यन्ति, Ds हरिषि (for वदि) — N₁ G₁ : om
 the ref. After line 2633, Ns V₁ : B Ds Ds : G₁ :
 ins

175** एव भवतु भद्रं वो वधेष्ट काममाप्नुत ।
 — (L 2635) Gs सर्वेषामेवमस्याच (for ^a) Ds न (for
 वै) — Ds om (hapl) lines 2634-2635 — After
 line 2634, T₁ : G₁ : s Ms : ins
 176** परं नैव सुखं भासि त्वद्विषयमि चादरात् ॥
 परितुष्टोऽस्मि वो देवा समैषं विपमेन च ।
 विनामद्वयमस्य चान्मदेवचरित्तया ।
 इतिष्यामि च दुर्गुणान्दानमरविष ॥
 [(L 2) T₁ Ms देवेन (for मनेन)]
 — Ks om (hapl) lines 2635^b-2637^b Ds om (hapl)
 lines 2635^b 2636^b — (L 2636) K₁ : s V₁ Dn D₁ : s
 करिष्ये दे (K₁ Dn दे) वत्तस्मर्त्तु, Ds 'दे' विद्वद्वात्तर्त्तु (for
^a) Ns V₁ Ds भाजिन B Ds Ms : भोजना (for
 भोजिन) Ds पूर्वगच्छभोजिन (for ^a) — (L 2637)
 C₁ सुहृत् (for विहृत्) — (L 2639) N₁ T₁ : G₁ :
 Ms : यत्निव (for वत्निव) — N₁ T₁ : G₁ : Ms : om
 lines 2640 2641 — Before line 2642, K Ns : V B
 Ds G₁ : s ins वैशपायन उवाच — (L 2643) K₁ :
 Ns D₁ Ds देव प्र, Ds ते देवा, T₁ : G₁ : s Ms : स
 देवा (for देवा प्र) Ds मन्त्रिणः स च सर्वेश (for ^a)
 — After line 2644 K₁ Ns V₁ : B Ds Ds : ins :
 177** साध्या मरुताश्रये वाक्त्रये महावत् ।
 [Ds वत्तदा महावत् (for ^a)]
 — (L 2645) Ds वत्तदा, T₁ G₁ वेष्टे (for वृष्टे) — (L
 2646) Ds पुत्र्या, Ds सर्वे, Ds दिव्या, T₁ G₁ : Ms :
 देवा, Gs : रत्या (for दिव्यं) T₁ प्रयाता प्रदिश देवा (for

देवनाहुर्वदुभ्रश्च पर्जन्यश्चैव सोमज ॥ [2670]
 हिरण्यरोमा वेदशिराः सत्यनेरसथैव च ।
 त्रिशोऽतिविश्वश्चयनः सुधामा विरज्जस्यथा ।
 अतिनामा सहिष्णुश्च नमस्कारमनुर्वत ॥
 विशोतमाना वपुषा सर्वाभरणभूषिताः ।
 वपुस्तृण्ति देवेश त्रिण्णुमप्सरसा वरा ॥ [2675]
 ततो गन्धर्वतर्क्येषु प्रणदन्सु निहायसि ।
 धनुमि सद गन्धर्वैः प्रागायत च तुम्बुरुः ॥
 महाधुतिविश्वशिरा उर्णायुरनघलया ।
 गोमायुः सूर्यवर्चाश्च सोमवर्चाश्च सप्तमः ॥
 युगपस्तृणप कर्णिनैर्गन्धर्वश्चिरयलया । [2680]
 त्रयोदशः शालिशिराः पर्जन्यश्च चतुर्दश ॥
 कलिः पञ्चदशश्चान्न नारदश्चैव षोडशः ।

पट्पञ्चाशदिमे प्रोक्तास्तत्रैव तु महीपते ॥
 हाहा हृहृश्च गन्धर्वौ हंसश्चैव महायुतिः ।
 सर्वे ते देवगन्धर्वोऽपगायन्ति केशवम् ॥ [2685]
 तथैवाप्सरसो ह्यष्टाः सर्वालकारभूषिताः ।
 वपुष्मान्यः मुजधनाः सर्वाङ्गमुभदर्शनाः ॥
 ननुतुश्च महाभामा जगुश्चायतलोचनाः ।
 सुमध्याश्चास्मध्याश्च प्रियमुख्यो वराननाः ॥
 अनूषा च तथा जामी मिश्रवैशी अलंसुसा । [2690]
 मरीचिः शुचिका चैव विद्युत्पर्णा तिलोत्तमा ॥
 अद्रिका लक्ष्मणा चैव रम्भा तद्वन्मनोरमा ।
 असिता च सुबाहुश्च सुप्रिया सुमगा तथा ।
 चर्वशी चित्ररेखा च सुमीवा च मुलोचना ॥
 पुण्डरीका सुगन्धा च सुरथा च प्रमाथिनी । [2695]

यस्यो (f r याम्यो) V₁ जयो विजय यज च, D₁ वामनो वाम
 एव च — (for ^a) — (L 2670) V₂ s D₁ च दुर्वर्ष ,
 D₂ हविर्धुश्च (for वदुभ्रश्च) (I 2671) Hypermetate
 K₁ D₁ हवेत्ता D₂ मशिरा (for वेदशिरा) D₃ हिरण्यरेता
 सत्यशिरा (for ^a) K₁ D₁ D₂ D₃ G₁ सप्त (for सप्त)
 — (L 2672) D₂ विश्वलवण, D₁ व्युत्त (for ^a व्यवन)
 D₂ विद्योप (विर्वपुषामा (for ^a) G₁ s सुधामा (for सुधामा)
 V₂ स्वधामा विजयमध्या, D₂ शिगमो विरजलया (for ^a)
 — (L 2673) K₁ s अतिधामा, G₁ अभिमानो (for अति
 नामा) K₁ s D₁ प्रकुर्वते (for अङ्कुर्वन्) — (L 2674) K
 N₁ V₁ s D₁ D₂ G₁ दृष्टोत (for विद्योत) D₂ विद्योत
 मानवपुष (for ^a) — (L 2675) D₂ उषामुल्लसत देवेश
 (for ^a) K N₁ s D₁ D₂ s सप्सरसो (for ^a सा) B₁ s
 D₁ s D₂ s T₁ s G₁ s M₁ s गणा (for वरा) — (I
 2676) D₂ नदत्सु च (for प्रणदन्सु) — (L 2677) G₁ s
 प्रागायति (for यत) K₁ D₁ प्रागायत तुम्बुरु (for ^a)
 — (L 2678) K₁ D₂ D₃ s M₂ s महायुतिश्च, D₂ रश्मिः
 G₁ रथश्च (for शुचिश्च) T₁ s G₁ s M₁ s विश्वसेवः G₁ रथ
 (for ^a शिरा) K B₁ D₁ s s G₁ पूर्णायुर (for ऊ) K₁
 अतमन्, N₁ वन्यसः, K₁ परमसः (for जनघसः) — (L
 2679) K₁ s गो (K₁ गो) तमया सूर्यवर्चा (for ^a) T₁ s
 G₁ s M₁ s सूर्यमोमसः (for सोमवर्चाम्) D₂ सोमोर्ध्वर्चैव
 सप्तम (for ^a) — (L 2680) G₁ सुतवसः, M₁ सुतपास
 (for युगपसः) T₁ G₁ s सुनन्दरथः कर्णिरः, T₁ M₁ सुत
 पास्तृमक कर्णिर (for ^a) K₁ वेददशः V₁ D₁ s नन्दसः
 T₁ G₁ s M₁ s नन्दसः T₁ G₁ जगुश्च (for जगुश्च) B₁
 D₁ च त्रिशिरासः, D₂ चित्रशिरासः (for रथसः) — G₁

om lines 2682 2683 — (L 2682) N₁ सोमज (for
 पोदश) — N₁ R₁ s D₁ D₂ T₁ s G₁ s M₁ s om line
 2683 — (I 2683) D₁ दशपञ्च दिवसे प्रोक्ता, D₂ हुने
 पञ्चदश प्रोक्ताम् D₂ गन्धर्ववपुषला प्रोक्ताम्, D₂ गालमेवे शकु
 ईतिव (for ^a) N₁ V₁ महीपति, V₁ D₂ दत्ते, D₂ महामते
 (for महीपते) — After line 2684 D₂ M₁ s ins
 180** पूर्वस्य महाभाम्यो तस्मैत्यदिशारद ।

[D₂ महाभाग (for ^a वाम्यो) M₁ समन्विन (for विद्वा-
 रद)]

— (L 2685) K₁ V₁ B₁ T₁ G₁ s M₁ s हवेते (for
 सर्वे ते) — N₁ T₁ s G₁ s M₁ s om lines 2686-2687
 — (L 2687) D₂ वधमैत्राय (for वपुष्मान्य) B₁ s
 उपायुल्लसत देवेश (for ^a) — (L 2689) N₁ V₁ s B₁ s
 D₁ D₂ s सुमध्या चास्मध्या च (for ^a) K N₁ V₁ s B₁ D
 G₁ s शिवसुरसा (for ^a रथो) — (L 2690) K₁ s D₁
 अहका D₁ s अन्नका (for अङ्का) D₂ D₁ गामी (for
 जामी) — (L 2691) K₁ B₁ D₁ G₁ विद्युत्पर्णा, D₂
 चर्णी, G₁ सुप्रता (for रथार्थ) — (L 2692) G₁ s चैव
 (for नन्दसः) V₁ मनोजवा (for रत्ना) — (L 2693) B₁
 सुप्रिया, D₂ धवन्ता (for अमिता) B₁ s अधिष्ठा (for
 सुप्रिया) — (L 2694) B₁ विरोचना (for सु) — After
 line 2694 G₁ ins

181** रक्षान्न सुरारा चैव सुरथा च प्रमादिनी ।
 नदा सरस्वती चैव तथापान्तर सपरा ।
 G₁ om lines 2695 2696 — (L 2695) B₁ वीणदीका
 (for पुण्ड) K₁ s D₁ s सुपत्न्याः, D₂ सुरता च (for ^a था

नन्दा सारस्वती चैव तथान्यास्तत्र संघश्च ॥
 मेनका सहजान्या च पर्णिका पुष्टिकफला ।
 एताश्चाप्सरसोऽन्याश्च प्रचलन्ति सहस्रदाः ॥
 धातार्यमा च मित्रश्च वरुणोऽसौ भगवत्या ।
 इन्द्रो विवस्वान्यूपा च त्वष्टा च सविता तथा । [2700]
 कथितो विष्णुरित्येवं काश्यपेयो गणस्तथा ॥
 इत्येते द्वादशादित्या ज्वलन्तः सूर्यपंचसः ।
 चक्रुस्तस्य सुरेशस्य तमस्कारं महात्मनः ॥
 नृगव्याधश्च सर्पश्च निर्दक्षश्च महायज्ञाः ।
 अजैकपादद्विर्भूयः पिनाकी चापराजितः ॥ [2705]
 बह्नोऽप्येत्थश्चैव कपाली च विशा पते ।

स्याणुर्भगवत् भगवान्द्रुस्तत्रान्तस्थिरे ॥
 अग्निर्नो वसवश्चाष्टौ मरुतश्च महाबलः ।
 विधेदेवाश्च साम्याश्च नख प्राञ्जलयः स्थिताः ।
 शेषानुवा महाभागो वामुक्तिर्मुखास्तथा । [2710]
 कच्छपश्चापहन्ता च वक्षश्च महाबलः ॥
 अष्टपृष्ठास्तेजसा युक्ता महाक्रोधा महाबलः ।
 एवै नामा महात्मानस्तस्मै प्राञ्जलयः स्थिताः ॥
 तार्क्ष्यश्चारिष्टनेमिश्च गरुडश्च महाबलः ।
 वरुणश्चारुणिश्चैव दैनतेया ह्युपास्तथाः ॥ [2715]
 पितामहश्च भगवान्स्वयमाराग्य लोकवृत् ।
 ग्राह देवशुरुः श्रीमान्सह सर्वैर्महात्मभिः ॥

च) Gs प्रसादिनी (for 'भिनी') — (L 2696) B: कन्वा,
 B: काश्वा (for कन्वा) K B D Gs का (Ls: D: s: सा)
 वद्वती (for सारस्वती) Ds कन्वास्व सहस्रदा (for s)
 — Ks: om lines 2697 2698 — (L 2697) Ds व
 (Ds: पु) शिका, Ds पर्णिका, Ds पार्णिका (for पर्णिका)
 — (L 2698) Ds Ds मरुत्वस्ते (Ds: 'त'), Ds नृयन्ति
 च (for प्रचलन्ति) — (L 2699) Ds वरुणो भगवात्या
 (for s) — (L 2700) T: Gs: सन्तो (for इन्द्रो),
 — N: om (hapl) line 2701 — (L 2702) B: s
 Ds आदित्या द्वादशैते तु (for s) Ns B: s वक्षि, Ds
 प्राञ्च, Ds चक्रु- (for चर्चु) Ks: Ds तेजसा (for वर्षस)
 T: s Gs: s Ms: s तथा वै सत्यकर्मणः (for s) — (L
 2703) Gs वरेणस्य (for सुरे) Ns प्रचक्रिरे (for महायज्ञः)
 — (L 2704) Ks N: Ds T: s Gs: s Ms: s दार्वय, Ks
 Ds: सव्यश्च (for सव्यश्च) Ls: B: Ds: s महात्मना; Ks
 Ds: s 'तनव' (for 'यज्ञा') — (L 2705) N: T: s Gs: s
 Ms: s वरुण / for [व]राजित — (L 2706) Ks: B
 Ds Ds: हवनीयश्च, Ks: बह्नोऽपि, T: s Gs: s Ms: s
 ईशानश्च (for बह्नोऽपि) Ds अयमसौ वृषपाहश्च (for s)
 Gs: पतन्व- (for विशा पते) — (L 2707) Ds बह्मश्च (for
 'भगवत्') Ks: इन्द्रश्चैव तस्थिरे (for s) — For line 2707,
 T: Gs: s subst

182** स्याणुश्च भगवान्द्रुस्तत्रा एकादशारे ।
 — (L 2708) N: अग्निर्नो मरुतस्वष्टौ, Ms: s 'नो वसवो-
 ऽष्टौ च (for s) N: सव्यश्च, Ds मरुतश्च (for मरुतश्च)
 — (L 2709) Ds तस्यु (for तस्य) — Vs om (hapl)
 lines 2710 2715 Ks N: om (hapl) lines 2710-2713
 Ds om lines 2710-2711 — (L 2710) Vs शेषानुवा
 (for 'नुवा') G: महाभागो (for 'भाग') Ds पञ्चमाश्च महा

मीमा (for s) — (L 2711) B: s Ds कुञ्जरा; Ds
 हर्षा (for इन्द्रा) T: s Gs: s Ms: s कश्यपश्चाप वृष्ट
 (T: Gs: s कश्य) च (for s) B: कम्पनाश्चतराङ्गमौ, B: Ds
 धनराष्ट्रवहाह्वी (for s) — After line 2711, T: s Gs:
 s: s Ms: s ins

183** विशेषतया महावीर्या सत्यवन्तो दशदिशः ।
 — K: om (hapl) lines 2712-2714 — (L 2712) N:
 Vs Ds Ms: सद्यसा, Ds सद्यसा (for सद्यसा) T: s
 Gs: s Ms: s दीरा (for युवा) B: महाकायाः Ds 'वीर्या'
 (for 'कोरा') T: s Gs: s Ms: s महाविद्या (for 'वका')
 — (L 2713) T: Gs: s Ms: s मन्त्रिन् (for तक्षे)
 — After line 2713, B: Cal ed. ins

184** एते वाय्वे च बहवो जागान्तस्य महात्मन ।
 तस्यु प्राञ्जल्य सर्वे नमस्कारं प्रचक्रिरे ॥
 [B: om line 1,]
 — Gs: om line 2715 — (L 2715) B: सद्यसा (for
 सद्यसा) Ds तसो घोरा (for दैनतेया) Ds सव्यश्च; Ds
 सुषस्थिरा (for 'स्थिता') — After line 2715, K: Ds
 ins

185** सर्वे प्राञ्जलयस्तस्युर्नमस्कारं प्रचक्रिरे ।
 ईशगन्धा देवताश्चैव शचीपतिपुरोगमा ॥
 ऋषयः पितरश्चैव सोमप्राधान्यपराय ये ॥
 त्रैलोक्यमदहृष्टान्तं साम्या ये च तपोयता ।
 चतुस्तस्य नमस्कारं सुरेशस्य महात्मन ॥
 — After line 2716, Ds Gs: s ins

186** पञ्चरा विधिपथीत्या जानकर्मदिक्का श्रिया ।
 — (L 2717) Ks N: Vs: s Ds Ds Ds: s: s येव शुरु;
 Ks: s लोकगुरु; Ks: वै गरुड (for देवगुरु) Ks: पर्वरः

यस्मात्प्रसूयते लोभः प्रमपिप्युः सनातनः ।
 तस्माद्देवेश्वरः श्रीमान्विष्णुरेव भवत्वयम् ॥
 एतमुपस्था तु भगवान्साधं देवर्षिभिः प्रभुः । [2720]
 नमस्कृत्वा सुरेशाय जगाम त्रिदिवं पुनः ॥
 न ह्य जातः सुरेशानः पश्यपस्यात्मजः प्रभुः ।
 नवदुर्दिनमेपाभो रक्षाक्षो धामनावृतिः ॥
 श्रीरत्सेनोरसि श्रीमात्ल्लोमजातेन राजता ।
 क्लृप्तलोचनाः सर्वाः पश्यन्त्यप्सरसस्तदा ॥ [2725]
 दिशि सूर्यसदस्यस्य भवेनुगपाधिता ।
 यदि भाः सद्ददी सा स्याद्भासस्तस्य महात्मनः ॥
 सुरर्षिप्रतिमः श्रीमान्मूर्धुनो भूतभावनः ।
 ह्युचिलोमा महास्कन्धः सपतेजोमयः प्रभुः ॥
 यो गतिः पुण्यकीर्तनामगतिः पापकर्मिणाम् । [2730]

योगसिद्धं महात्मानं यं विदुर्योगमुत्तमम् ॥
 यस्याष्टगुणमैश्वर्यं यमाहुर्देवसत्तमम् ।
 यं प्राप्य शाश्वतं यिमा नियता मोक्षनाद्भिणः ।
 जन्मतो मरणाश्चैव मुच्यन्ते भवभीरवः ॥
 यदेतत्तप इत्याहुः सर्वाश्चयनिरासिनः । [2735]
 सेवन्ते यं यवाहारं दुश्चरं व्रतमारिषताः ॥
 योऽनन्त इति नागेषु सेव्यते सर्वभोगिभिः ।
 सहस्रमूर्धा रक्षाक्षः शेपादिभिरनुत्तमैः ॥
 यो यज्ञ इति विप्रेन्द्रैरिष्यते स्वर्गद्विप्सुभिः ।
 नानास्थानगनः श्रीमानेकः क्वचित्तुत्तमः ॥ [2740]
 यं वेदा गान्ति वेत्तार यज्ञभागप्रदायिनम् ।
 वृषार्चिश्चन्द्रसूर्याक्षं देवमाकाशविमहम् ॥
 स ग्राह त्रिदशान्सर्वाणां च वै परया त्रिभुः ।

जानन्नपि महातेजा गतो योगेन बाल्वाम् ॥
 किं करोमि सुरश्रेष्ठाः क वर च ददामि व । [2745]
 यत्काङ्क्षितं यः सर्वेषा तद्धे ब्रूत मुदा युताः ॥
 तस्य तद्धचन श्रुत्वा वामनस्य महात्मनः ।
 सर्वे ते हृष्टमनसो देवाः कश्यपचन्द्रनाभः ।
 ऊचुः प्राञ्जलयो विष्णुं सुराः शक्रपुरोगमाः ॥
 ब्रह्मणो वरदानेन हृत नो निखिल जगत् । [2750]
 तपसा महता चैव प्रक्रमेण वनेन च ॥
 बलिना वैश्यमुख्येन सर्वज्ञेन महात्मना ।
 अवध्यः किल सर्वेषा सोऽस्माक देशसत्तम ॥
 भयान्प्रभवते तस्य नान्यः कश्चन सुमत् ।
 तत्प्रपद्यामहे सर्वे भवन्तं शरणाधिनि । [2755]

शरण्य वरद देव सर्वदेवभयापहम् ॥
 ऋषीणा च हितार्थाय लोकाना च सुरेश्वर ।
 प्रियार्थं च यथादित्या. कश्यपस्य तथैव च ॥
 कञ्च पिष्ट्वामुचित सुराणा हव्यमुत्तमम् ।
 प्रवर्तता महाबहो यथापूर्वं सुरोत्तम ॥ [2760]
 आनृण्यार्थं सुरेशस्य वासवस्य महात्मन ।
 प्रत्यानय महेन्द्रस्य त्रेलोक्यमिदमव्ययम् ॥
 क्लृप्ता वाजिमयेधेन यजते स हि दानवः ।
 चक्षत्याचयने युक्त लोकाना तद्विचिन्तय ॥
 एवमुक्त्वल्पा देवैर्विष्णुर्ब्राम्हणरूपवृक् । [2765]
 ग्रहर्षणश्रुत्वाचाय सगन्धेयानिद वचः ॥
 तस्य यक्षसकाय मा महर्षिर्वैष्णवाराः ।

निष्, Ms (inf lin) * हृष्टामिश (for वृष्टामिश) Ds * सुर्वानं
 (for *क्ष) D1 Gs वृष्टामिचूर्णचन्द्राक्ष (for *) — (L 2745)
 N1 B1 s Ds T1 s G2 s * Ms * उवाच सुरात्मन् (for *)
 Es s परया (for है परया) T1 Gs याचते परया प्रयु (for
 *) — (L 2744) Gs महायोगी (for भेजा) — Before line
 2745, K1 s T1 s G1 s Ms s ins श्रीमन्महाब्रह्मण्य — (L
 2745) K1 करोमि (for 'मि) — (L 2746) K1 s Ds s
 सर्वेषा प्रीतिरुपुक्त्वा (for *) T1 Gs उपपुक्त्वा, Gs s Ms s
 सन्ते ब्रूत (for सहे ब्रूत) V1 युदान्विता (for सुरा युता)
 Ds सहे वृष्टवन्तु मयुक्ता (for *) — (L 2748) K N1 B
 D (except D1) Gs s गहनम् (for 'न) — (L 2749)
 D1 Gs देवा, Gs सर्वे (for सुरा) T1 Gs *समाममा (for
 'सुरा) — Before line 2750, T1 s Ms s ins देवा वसु
 — (L 2750) T1 Gs सखल (for निखिल) — (L 2751)
 K1 प्रक्षणा (for महता) K1 वनेन (for वनेन) — (L
 2752) Ds सर्वेषा (for सर्वेषा) — Ds om lines 2753-
 2755 — (L 2754) K1 सन्तैव (for तस्य) K1 s भगवा
 प्रभवैतस्य, Gs भगवान्प्रभवस्यपर्य (for *) — (L 2755)
 Gs देव (for सर्वे) T1 Gs व तत्पद्यामहे सर्वे (for *)
 — (L 2756) K1 Ds शरण (for 'व) K1 V1 D1 T1
 G1 s Ms s शरण (for वरद) B1 s Ds सर्वभूत (for देव)
 B1 हितागमम्, D1 T1 s Gs Ms s भवोन्नयम्, Ds भव
 भवम् (for भयापहम्) K1 N1 V1 s D1 Gs सार्धैर्देवता
 वनम्, K1 s देवामप्रभवम् (for *) — (L 2759) K1 s
 हितम् (for हव्यम्) — After line 2759, Gs s Ms s
 ins

188** अस्माक च हितार्थाय त्रेलोक्यस्य च सत्तम ।
 — (L 2760) K1 s D1 s G2 s प्रवर्तय, K1 V1 s Ds Ds

* वेषा, N1 B1 Ds T1 G1 Ms * वेष, N1 वेषो ह, Ds वष
 वेष, T1 Gs Ms * वेषे (for 'वेषा) T1 s Gs सुरेश्वर (for
 सुरोत्तम) — After line 2760, T1 s G1 s Ms s ins
 189** निष्हेदोर्गन्धवाक्ष कश्यपस्य तथैव च ।
 — (L 2761) K1 Ds T1 G1 s * Ms * वानृण्यार्थ, Ds वानृ
 नृत्वं, Ds वानृण्यार्थ, T1 Gs काहव्यार्थ (for वानृण्यार्थ) Ds
 कश्यपस्य (for वाहवस्य) — (L 2762) Cal ed सुरेश्वरस्य
 (for मोह) — (L 2763) Es s महासुर (for हि दानव)
 — After line 2763, Ds T1 s G1 s s Ms s ins

190** सर्वेभ्यः सुभवेन विधिरेव वरं यमा ॥
 वाजिमयेधेन नु ते माय प्रैशोवस्य वरं सह ।
 [(L 1) Ds वरद, T1 G1 s s वरार्थ (for सर्वे)
 — Ds G1 s om line 2 — (L 2) Ms हिते (for वने)]
 — (L 2764) Ds प्रत्यावयने, Ds वरम् (for 'वरने) Ds
 त्रेलोक्यद्वाराय है (for *) — After line 2764, B Ds
 Ds s ins an add. colophon [Mention of the Epic
 Ds — Mention of Khila B Ds — Sub-paren
 B Ds वामनम्, Ds वामनमादुर्भाव, Ds वामनावतार .
 — Adhy name B1 s Ds Ds मन्त्रिष्यसन्ततम् — Adhy
 no B1 257, Ds 254, Ds 257] — N1 T1 s G1 s
 Ms s om lines 2765-2766 Before line 2765, K
 K1 V1 s B D Gs s ins वैशपावन उवाच — (L 2766)
 Gs सहर्षम् (for 'म) K1 हृद देव, B1 उवाच ह (for
 हृद वच) — Before line 2767, K1 s N1 s V1 s
 B1 s D T1 G1 Ms s ins विष्णुर्वाच, B1 T1 G1
 श्रीवामन उवाच, Gs श्रीमन्महाब्रह्मण्य — (L 2767) Ds
 महर्षि Ds वै (for 'विद) — (L 2768) Ds वृहस्पते

वृहस्पतिर्वृहत्तेजा नयतामङ्गिरःसुतः ॥

तस्याह समनुप्राप्तो यत्तवाट सुरेत्तमाः ।

विचरित्ये यथायुक्तं त्रैलोक्यहरणाय वै ॥ [2770]

ततो वृहस्पतिः श्रीमाननयद्वामन प्रमुम् ।

यक्षयादं महातेजा दानवेन्द्रस्य धीमतः ॥

मौड्यी यक्षोपवीती च छत्री दण्डी ध्वजी तथा ।

वामनो धूम्ररक्ताक्षो भगवान्बालरूपधृक् ॥

त गत्वा यक्षवाट तु ब्रह्मर्षिगणसेवितम् । [2775]

आत्मानमेव भगवान्वर्णयामास त व्रतम् ॥

अहो यक्षोऽसुरेशस्य बहुमक्षः सुसंस्कृत ।

(for 'तिर') K: इतहातो, K: N: s: V: B: s: D: D: T: s: G: s: M: s: महातेजा, D: वृहत्तेजो (for 'जा') K: s: N: B Dn Ds D:—अयत्त्रिसु सुत (for 's') — (L. 2770) B: T: G: काम, T: G: M: s: काळ (for 'युक्त') — After line 2770, T: s: G: s: M: s: s: as an addl colophon [Sub-parian T: s: G: s: M: s: वामनप्राप्तुमां — Adhy name G: s: वामनस्य वैर्ष सह त्रैलोक्यहरणविचार — Adhy no T: G: 324, G: 319, G: s: 326; M: s: 36]

— Before line 2771, K: N: s: V: s: B D T: s: G: s: s: M: s: s: वैर्षपायन उवाच — (L. 2771) N: T: s: G: M: s: s: अनयत्त लगातम् (for 's') — (L. 2772) M: s: दानवेन्द्रस्य (for 'युक्त') K: s: दैत्येन्द्रवामिसौमस (for 's') — (L. 2773) N: B: D: (inf) in जटी (for छत्री) N: s: B Ds D: (inf) in as above) G: दृक्काजिनी (for दण्डी ध्वजी) T: G: s: शिखी (for तथा) T: M: s: (inf) in s: जटी मुण्डी ध्वजी शिखी, G: छत्री दृक्काजिनी शिखी (for 's') — (L. 2774) D: s: बलिपक्ष, T: G: सः लोकप, G: काळ (for काळ) — (L. 2775) D: s: om lines 2775-2776 — (L. 2775) K: s: V: s: D: सवर्षि (for ब्रह्मर्षि) K: s: N: s: B: Dn D: s: s: सवर्षि (for 'सेवितम्') — After line 2775, K: s: D: ins

191** मन्त्रिशत्रेव स श्रीमान्पञ्चव्रत सुरेश्वर ।

— (L. 2776) K: V: Dn D: s: s: आत्मा वैव भवत्वात् (for 's') — After line 2776, K: s: N: s: V: s: B Dn Ds D: s: s: T: s: G: s: s: M: s: s: ins

192** लोकेश्वरेश श्रीमान्पुनर्वैद्यपुरोगमि ।

भगवान्मनी भगवान्बुद्धोऽप्यथ वृद्धवत् ॥

दानवाधिपतेस्तस्य बलवैरोचनस्य ह ।

यज्ञनाटमथित्यात्मा जयाम सुरसचम ॥

पातिलोऽपि हि दैत्ये सांभामिकपश्चिदै । [5]

इमे दानवसमाधे सन्मैव विवेक्ष्य ह ।

अरिगमिर्भय मन्त्राद्यै सर्वतः परिवारितम् ।

दैत्यदानवराजैर्दुपुण्ये धर्कि वली ॥

विश्वरामरक्षे प्रपौर्गिर्निर्दिष्टया ॥ [10]

गुप्तादीन्विजब्रवी यज्ञकर्मविषयान् ।

सर्वोत्तमिन्द्राद पद्मर च निरुचरात् ॥

भारादय षडेकस्य अविजामभितलया ।

यज्ञमामनमेवासी देतुभि कारणविभु ॥

वैदिकप्रकाशश्च पुनरप्यथ भारत । [15]

प्रत्यक्षस्यसिधायना वर्णयामास विप्रगु ॥

उतो निरुचरापद्मः सीपाध्यायानुपीक्ष तात् ।

अवृद्धेनापि वृद्धास्तावन्मनेन मनोज्ञात् ॥

अनुत्त चापि मेने स विरोधमुपो वली ।

सूयार्ता हताङ्गलिभेदममघोदृष्टवत् ॥ [20]

कुतस्तव कोऽसि कस्यासि किं वेदार्ता प्रयोजनम् ।

वैवविष परिहातो दृष्टवो मया द्विज ॥

बालो मतिमता श्रेष्ठो ज्ञानविज्ञानयोर्विद ।

शिष्टवामपुसप्तको मनोज्ञ प्रियदर्शन ॥

वेदसा सन्ति देवानामुपागमस्य सुवच । [25]

य नारायणो य यक्षणां नाभुतराग न रक्षताम् ॥

य विप्रया स सिद्धाता गन्धर्वाणा सौधे च ।

योऽसि सोऽसि नमस्तस्मै तद् वृद्धि किं करवाणि ते ॥

द्वक्त एव द्वाविमयाभा बलिना वामनसदा ।

प्रोवाचोपायत्तस्य स्थितपूर्वमिदं यथ । [30]

[Ds om lines 1-8. — (L. 1) Ds सवर्षि (for सुरेश्वर) — (L. 2) Dn Ds अयत्त्रिसुत, Ds मायावत्, T: G: अयत्त्रि (for अयत्त्रि) T: s: G: M: s: (inf) in s: वृद्धवत् (for 'वत्') K: s: चापि (for सवत्) — (L. 4) T: s: ज्ञानामुपसप्तकम् (for 's') — (L. 5) K: s: B: Dn Ds D: s: T: s: M: s: सति, T: s: G: s: चापि (for पातिलो) — (L. 7) N: s: B: Dn Ds G: M: सपिभिर् (for कविभिर्) K: s: विरोधे, V: s: B: G: M: सपिभिर्, D: सपिभिर्, D: सपिभिर्, G: सपिभिर् (for सपिभिर्) — (L. 8) K: s: D: s: देव (for दैव) K: s: G: M: सपिभिर् (for सपिभिर्) — (L. 9) T: G: सत् (for सत्) D: s: (by corr) सत् (for वत्) — (L. 10) Ds s: Dn T: s: G: s: सपिभिर् (for सपिभिर्) — (L. 11) T: G: s: सपिभिर् (for सपिभिर्) V: s: कविभिर् (for 'वत्') N: s: V: s: B: Dn Ds विकल्प (for 'वत्') — (L. 12) K: s: N: s: V: s: B: Dn Ds D: s: निव्याह (for सपिभिर्) — (L. 13) T: s: M: s: सपिभिर्, T: सपिभिर्, C: s: सपिभिर् (for सपिभिर्) — (L. 14) Ds सपिभिर् (for सपिभिर्) N: s: V: s: B: Dn Ds सपिभिर् (for 'वत्') K: s: M: s: सपिभिर् (for सपिभिर्) — (L. 15) T: s: G: s: सपिभिर् (for सपिभिर्) T: G: s: सपिभिर्, M: s: सपिभिर् (for 'वत्') — (L. 16) V: s: D: सपिभिर् (for सपिभिर्)

पितामहस्यैव पुत्रा यजतः परमेष्ठिनः ॥

सुरेश्वरस्य शक्रस्य गमस्य वरुणस्य च ।

विशेषितास्तथा यज्ञा दानवेन्द्र महाबल ॥ [2780]

यजता वाजिमेषेन क्रतूनां प्रवरेण ह ।

सर्वपापविनाशाय स्वर्गार्गप्रदर्शिना ॥

सर्वकाममयो शेष संमतो ब्रह्मवादिनाम् ।

क्रतूनां प्रवरः श्रीमानश्वमेध इति स्मृतः ॥

सुवर्णशूद्रो हि महानुभावो [2785]

लोकेष्वरो वायुमयो महात्मा ।

सर्गोक्षणः काञ्चनगर्भगीरः

स विश्वयोनिः परमो हि मेध्यः ॥

आस्याव वै वाजिनमाश्वमेधिक-

मिद्धा नप दुष्कृतमुत्तरन्ति । [2790]

यमाहुर्वै वेदविदो द्विजेन्द्रा

वैधानरं वाजिनमाश्वमेधिकम् ॥

यथाश्रमाणां प्रवरो मूढाश्मो

यथा नृणां प्रवरा ब्राह्मणाश्च ।

यथासुराणां प्रवरो भवामिह [2795]

—*संज्ञा* (a). Ds त प्रसूय; T₂ s G₁ s Ms त प्रसूय (for विश्वयोनिः). — (L 17) Ds वणि (for तनो). T₁ श्रित्तराव (for निरुप). N₁ V₁ s B Ds. s. G₂ कृतान्; T₁ s G₁ s Ms. s. उत; G₂ तवा (for च तान्). — (L 18) T₂ G₁ प्रश्वेन (for अश्वेन). K₁ अश्वेनानि वृत्तास्तान् (for "). K₁ D₁ Ms महीनत; V₂ महात्मा (for महीनता). — (L 19) T₁ s G₂ s Ms. s. लोनेन (for नेने त). N₁ V₁ B₁ s D₂ s वलि (for वली). — (L 20) N₁ s V₁ s B Dn Ds D₂ s विरिमो; G₂ धर्मवद् (for वृद्). — Before line 21, Ds 128 कश्चित्वाच. — (L 22) K₁ V₁ s B₂ Ds Ds G₂ s [वि]विप; G₂ विपि (for विप). N₁ V₁ s B Dn Ds G₂ s परिशानो; T₁ G₂ Ms. s. शानाद् (for शानो). Dn T₁ s G₁ s वृत्पूर्व (for वी). B₂ Ds द्विज; T₂ s G₂ s द्विजाः (for द्विजः). — (L 23) T₂ G₁ सत्तान् (for वाच). Ds वालो क्षानवतामेषा (for ") — B₂ om. lines 24-30. — (L 24) K₁ हवाय; Ds वृद् (for विद्). — (L 25) G₂ सत्तानाः (for वृद्). — (L 26) T₂ G₁ Ms s दानवाना, G₂ वाज-वाचा (for न नागाना). V₁ s Ds नागानां न च यज्ञाणां; Ds न नागानरक्षणा (for "). K₁ Ds देवाना (for [अ]सुराणा). V₁ विश्वाचौराक्षस्तान् (for "). — After line 27, Ds 129. : 192A** पशुपिण्डा हिमराणां नाशुराणां च कुपयिष्व ।

— Before line 29, Dn Ds 128 वैशंभान उवाच. — (L 29) V₁ s देवदेवो (for उक्त र्वी). Ds उक्तलेन च प्रीतात्मा (for "). — (L 30) Ds नय. Ds वने, T₁ s G₂ Ms वाच, G₂ वाचा; G₂ वाचा (for [वि]वाच). K₁ सयिम् (for शियन्).]

— K₁ N₁ Ds s 128 an. addl colophon after line 2778; K₁ s D₁ s after line 2776; N₁ Dn after 102** [Mention of the Epic. K₁ D₂ s. — Mention of K₁ s. N₁ Dn D₁ s. — Sub-paracan: K₁ N₁ D₁ s वासवमार्तुर्नाव; K₁ s D₂ D₂ s वासनम्. — Adhy pham K₁ D₁ सववदददददद; Dn बलिवासनवसातः; Ds

वासवमगमनम्. — *Adhy. n.* K₁ 43; D₁ 241; D₂ 246] — Before line 2777, K₁ N₁ s V₁ s B Dn Ds D₂ s s G₁ 128 विष्णुस्वाच; G₂ वासन. — *Da om* lines 2777-2778. — (L 2777) K₁ महत् (for बहो). Cal. ed. 55सुरेश्वरस्य (for "सस्य). — Before line 2779, K₁ s D₁ s s 128 विष्णुस्वाच. — (L 2779) K₁ s N₁ s Dn D₁ s s T₁ G₂ Ms सुरेश्वरस्य च क्षामस्य (for ") — (L 2780) K₁ N₁ s Dn Ds T₁ s G₁ s s Ms विशेषितस्त्वया यज्ञो; Ms "नः स्वयं यज्ञो (for ") — (L 2782) K₁ Es T₁ s G₂ s s G₂ s प्रजावाच (for विना). Ms Bom. Poona ed. *Gled* त्वया स्वर्ग (for स्वर्गान्). — (L 2783) N₁ s B₂ कामप्रदो; D₁ धर्ममयो (for "काम"). — (L 2784) Ms प्रम (for प्रवर). K₁ s B₂ Ds युवा; K₁ s N₁ V₁ s Dn Ds D₁ s s s G₂ सुनि; Ms स्मृतिः (for स्मृत). — (L 2785) T₂ द्विज- (for सुवर्ण). — (L 2786) K₁ लोकेक्षणो, N₁ D₁ s T₁ G₁ s लोहशूरो; B Dn Ds वैशीशूरो; Ds लोहशूरो; Ms s लोकेक्षरो (for लोकेष्वरो). N₁ B Dn Ds Ds s वायुमयो, V₁ सरो (for "मयो). Dn महावय (for महावाच). — (L 2787) N₁ सववददद; B Dn Ds Ds G₂ सत्येक्ष; T₁ G₁ s सर्व (for सर्वो). Ds वर्णगीर; Ds गौरवर्ण (for "वर्णगीरः). — (L 2789) T₂ s G₂ s Ms कामाय (for वास्याय). K₁ s s N₁ D₁ s s T₁ s Ms अश्वमेधिकम्, B Dn Ds Ds G₂ s अश्वमेधम् (for वासनमेधम्). — *Da om.* (hapl.) lines 2790-2792. — (L 2790) K₁ Ds s T₁ G₂ Ms s हवा (for हवा). K₁ N₁ T₂ Ms s वृष्टवायुत्तरन्ति (K₁ "न"); K₁ V₁ s तिनस्तरन्ति (for "मुत्तरन्ति). — (L 2791) N₁ s V₁ s s Ds G₂ आहुवाद्यं; Dn यमाहुर्वै; T₁ G₂ वृद् लेन; T₂ Ms s आहुवाद्यं; G₂ आहुः पर (for यमाहुर्वै) V₁ s T₂ s G₂ s Ms s नरेन्द्रा, Ds महान्तो (for द्विजेन्द्रा). — (L 2794) K₁ Ds नराणां; Ds वृत्ताणां (for नृणां). K₁ s N₁ V₁ s B Dn Ds D₂ s G₂ s यथा नराणां (V₁ s च नृणां) प्रवरा द्विजतपः; K₁ यथा च नृणां प्रवरा ब्राह्मणा; K₁ T₂

तथा ऋतुनां प्रवरोऽश्वमेधः ॥

एतच्छ्रुत्वा तु दैत्येन्द्रो वामनेन समीरितम् ।

मुदा परमया युक्तः प्राह दैत्यपतिर्वलिः ॥

कस्यासि ब्राह्मणश्रेष्ठ किमिच्छसि ददामि ते ।

वर वरय भद्र ते यथेष्टं वाममाग्रुहि ॥ [2800]

वामन उवाच ।

न राज्यं न च यानानि न रत्नानि न च स्त्रियः ।

कामये यदि वुद्धोऽसि धर्मे च यवि ते मतिः ॥

शुर्वर्थं मे प्रयच्छस्व पदानि त्रीणि दानव ।

ह्वमभिचारणार्थाय एष मे परमो वरः ॥

वलिरुवाच ।

त्रिमिः किं तव विभेन्द्र पदैः प्रवदता वर । [2805]

शत शतवाद्वाप्या पदानां मार्गता भवान् ॥

शुक उवाच ।

मा ददस्व महानादो न त वेत्ति महासुर ।

Ms. a यथा वराणां (Ms. a वृणां) प्रवरो ब्राह्मणश्च, Ts. Gs यथावमनानां प्रवरो ब्राह्मणश्च — (L 2795) Ds यथावमनानां (for 'वराणां') V1 प्रवरो (for प्रवरो) — After line 2796, Gs a ins an add colophon [Sub-parvan वामनप्रादुर्भावे — Adhy. noma Gs यमुदादगप्रमनामस्वर वामनेनाश्वमेधेचरुति, Gs यच्छ्रुति — idhy no Gs 317, G4 327]

— Before line 2797, K N1 s V1 s B D Gs a ins वैले पावन उवाच — (L 2797) Ns Dn वचन (for दैत्येन्द्रो) — (L 2798) Ns T1 s Gs Ms s चर्तव्यं, Ds यतिर्वच (for 'क्षि') Ds प्रादुर्भावेचरुति (for 'a') — Before line 2792, K1 s s V1 s B s H ins वलिरुवाच — (L 2799) B1 s T1 s G1 s ददामि ते, Ds महासुरे (for ददामि ते) — (L 2800) T1 s G1 s s Ms s यथेष्टं वदामाग्रुहि (for 'a') — D1 Gs om the ref Ks भवान् (for वामन) D1 om line 2801-2806 Ks a Ds om lines 2801-2803 — (L 2801) Ds दानानि; Ds प्रामाणि (for यानानि) — (L 2802) Ns V1 s मन (for यति) — (L 2803) Ds शुर्वर्थमेव यच्छस्व (for 'a') — (L 2804) Ns चारणा र्थाय (for 'रा') Ks a N1 B1 Dn Ds D1 s T1 प्रवरो; Ds Gs प्रथमो (for वरतो) — After line 2804, Dn ins

193** वामनस्य वचः श्रुता प्राह दैत्यपतिर्वलिः ।

While, Ds T1 s G1 s Ms s ins after line 2804.

एष मायाप्रतिच्छन्नो भगवान्प्रवरो हरिः ॥

वामन रूपमास्थाय शुकप्रियहितेऽस्तया ।

त्वां वञ्चयितुमायातो वटुरुपधरो विभुः ॥ [2810]

एयमुक्तः स श्रुतेण विर सचिन्त्य वै वलिः ।

प्रहर्षेण समायुक्तः किमवः पात्रमिच्छते ॥

शृष्टा हस्ते त्वसभ्रान्तो भृङ्गार वनकामयम् ।

वलिरुवाच ।

विभेन्द्र प्राप्नुयस्तिष्ठ स्थितोऽसि कमलेक्षण ॥

प्रतीच्छ देहि किं भूमिं किमात्रा भो पदप्रयम् । [2815]

दत्त वः पातय जल नैव मिथ्या भवेद्गुरुः ॥

शुक उवाच ।

भो न देयं कृतो दैत्य विहातोऽयं यथा ध्रुवम् ।

कोऽयं विष्णुर्दो भीतिर्वञ्चितस्तत्र न वञ्चितः ॥

वलिरुवाच ।

कथं स नाथोऽयं विष्णुर्यथो ह्ययमुपस्थितः ।

194** एयमुक्तोऽसुरश्रेष्ठ सुरभेदेन भारत ।

भीतिभी सुरतयाऽनुवाचेरु शक्तो वलिः ॥

[(L 2) Ts नमो (for वो)]

T1 s G1 s s Ms s om the ref — (L 2806) N1 T1 s Gs s -सहस्रं वा (for 'स्ताया') Ds शत शतं पदानां वा (for 'a') Ds वैलेपादे, Ds पादानां (for 'a') — N1 T1 s G1 s Ms s om (hapl) lines 2807-2832 Gs om lines 2807-2808 — (L 2808) V1 एवमायासि प्रहस्यो भगवान्विष्णुर्वात — (L 2809) Ds शुक प्रिय (for शुक-प्रिय) Gs विदीपया (for हितेऽस्तया) — (L 2810) B1 s Gs s हरिः (for विभु) — Before line 2811, Ds ins दैत्यपातय — (L 2811) Ks सचिन्त्य मुचिरं वलिः (for 'a'), — After line 2811, Gs ins

195** वलिर्नवराजस्तु भवन्नायं तु सद्रूपः ।

— Gs om. lines 2812 2822 — (L 2813) K1 s N1 V1 s B Ds D1 s शृष्टा हस्तेन सभ्रान्तो; Dn प्रहस्य हस्ते स (for 'a') Ks वनकाप्रयम्, Dn Ds 'कोटवम्, Ds 'काट-कम् (for 'कामयम्') — (L 2814) Ds प्रसीद (for स्थितोऽसि) — (L 2815) K1 s V1 B1 s Dn D1 Ds s s का मात्रा (for किमात्रा) — (L 2816) V1 दत्त य पातय वज्रं (for 'a') K1 s Ds s [न]वदद् (for भवेद्) V1 ध्रुव (for गुरु) Ds न देहायाह वै गुरु (for 'a') — K V1 s Ds s s om line 2817. — (L 2818)

दास्यामि देवदेवाय यद्यदिच्छत्ययं प्रभु ॥ [2820]

को वान्यः पात्रभूतोऽस्माद्विष्णोः परतर भवेत् ।

एवमुक्त्वा बलिः शीघ्रं पातयामास वै जलम् ॥

Ds प्रीतो (for प्रीतिर) Ks Ds : 5H (for स्व) — K V, s B1 : D (except Ds) om the rel — (L 2819) Ks विष्णुर्दे, Ds 5H विष्णुर्दे (for स्व विष्णुर्दे) Ks किं स नाय स्वय विष्णुर्दे (for ") Ks : Ds : यज्ञवा Ds 'य' ऋम् (for यज्ञे स्वयम्) — (L 2820) Vs ददायि (for दास्यामि) Ks देवाय (for देवाय) — (L 2821) Ks : Ds : पु, Ks : 5s : V2 : Dn Ds : [स्व]स्व (for [स्व]स्व) Ks : 5s : Dn Ds : परतरो (for 'रे') — Ds विष्णुर्दे (for वामन) — (L 2823) Ds दाहानि त्रिणि सत्पन्न (for ") — After line 2824, Ks 5s : V2 : B Dn Ds Ds : T2 : Gs : 3-5 Ms : 125

196**

पैतापायन उवाच ।

हृत्प्रेतहृत्तन क्षुत्पा वामनस्य महौजस ।
कृष्णाग्निगोमरीय स हृत्पा वैरोचनित्पा ॥
दयमस्तिवति दैत्यैस्तो वान्यमुक्तवारिमुदन ।
ततो वानिसमाप्सो भूदार स पराधुवाच ॥
वामनो ह्यसुरेन्द्रस्य धिक्पिडुं कथनं महत् ॥ [5]
क्षिप्रं प्रसारयामास दैत्यक्षयकर करम् ।
प्राकृष्टाश्वापि दैत्यैस्तत्कैः क्षुन्नसता जलम् ।
वातुकाम कठे पावकावच प्रबोधोपयत् ॥
नस्य तत्रपमालोच्य क्षान्तिन्यस्यमिनीतिव ॥
अभूत्पूर्वं देवार्पं जिहीषो भियमासुरीम् ॥ [10]
इति तज्जोऽग्रत स्थिता महाइत्सवप्रवीहृच ॥

प्रहाद उवाच ।

मा ददस्व जलं हस्ते यतोऽयमनरुणिण ।
स त्वतो देन ते पूर्वं निहतं प्रपितामह ॥
विश्वरुचं महाप्राज्ञस्या वानिस्तुमागतं ॥
वशिष्ठवाच ।
हन्त तस्मै प्रदास्यामि देवायैव प्रतिग्रहम् ॥ [15]
अनुमहकं देवमीदृशं भयत् प्रभुम् ॥
महानोऽपि गरीर्याम पापं लप्स्यामहे वयम् ।
अवश्यं पातुर्येष्ठ दास्यस्व दीक्षितेन वै ।
देवशक्त्यामृतपानां मध्ये वैरोचनित्पा ॥
देवाय प्रददौ तस्मै परानि त्रीणि विष्णवे ॥ [20]
प्रहाद उवाच ।

हानवेष्ट मा दास्यः शिष्यायस्यै प्रतिग्रहम् ।
नैनं क्षिप्रं शिष्यं न वै मेहरो भवति क्षिप्रं ।
रूपेणानेन हरेरेण सत्यमेव हवीति हि ।
नारोहिहमदं नस्य तमेन पुनरागतम् ॥
एवमुक्त्वा तैः प्रदादौवामिनीवता । [25]

वामन उवाच ।

पदानि त्रीणि दैत्येन्द्र पर्याप्तानि ममानय ।

यन्मया पूर्वमुक्तं हि तत्तथा न तदन्यथा ॥

प्रहादममवीक्षान्यमिदं निर्मलं वसिष्ठ ॥

वशिष्ठवाच ।

वेदीति वाचने यो हि प्रसारयानि व योऽनुर ।
उभयोरन्यत्पदवा वै भागस्त निहतं नरम् ॥
प्रतिज्ञाय तु यो वेत्रे न ददाति प्रतिग्रहम् ।
स याति वरकं वापी सिप्रोऽग्रममनिह ॥ [30]
अदृक्ममविभीतोऽहं ददास्यामि वसुधाम् ।
प्रतिप्रदीना चाप्यस्य वशिष्ठस्माद्विनीतश्च वै ॥
नाथिनो निपातं दत्तावददामि वसुधाम् ।
हृदयस्य च मे हृदि परा भयनि दातव्य ॥
इहा वामनरूपेण दापयस्व दिव्यवृत्तम् ॥ [35]
एव तस्याप्रदास्यामि व क्षास्यामि निवारित ॥
भूयश्च दास्यीदन् वामन वदुहुरिणम् ।
स्वस्यै स्वस्यमते किं ते परैर्दिशितुमायम् ।
हृत्पा ददायि ते विप्रं पृथिवीं सागरेर्धृत्पा ॥
वामन उवाच ।

व पृथ्वीं कामये वृष्टां मनुष्टोऽग्निं वीक्षिभि । [40]
एव एव दत्तियो ॥ यतो दातव्यमाय ॥

[K1 Ds om lines 1-8 — (L 1) B1 महामा (for महौजस) — (L 3) T2 देवेन्द्रो (for 'ने') V2 वाचम् (for वाचयम्) — (L 4) Ds हृत्पा (for लो) Ds हन्त यत् (for पराधुवा) — (L 6) Gs देवस्य वरकारम् (for 'द') — (L 7) T2 : Gs : V2 : सत्पातोमस उपम् (for 'द') — (L 8) V2 सावर्ष देवसुपत्तम् (for 'द') — (L 9) V2 रात्रान्नमनवीक्षयम् (for 'द') T2 : Gs : V2 : क्षपि न्यम् (for 'सत्य') Ds महौजस (for [अग्नि]रजस) Dn क्षपिन्व व महत्पा (for 'द') — K1 Ds om lines 9-10 — (L 10) V2 : V1 : H Ds देवस्य (for 'द') V2 जिहीषुं, Ds क्षिप्रो, T2 Gs जिहीषुं, T2 जिहीषो (for जिहीषो), — (L 11) V2 B1 : Ds नाराय, C प्रो क्षुत्पा (for सपन क्षिप्र) K1 Ds वृत्तदेव, V2 B1 : Ds ददास्यामि (for 'देव') Gs : [स्व]ममवीक्ष (for [स्व]मवीक्ष) — K1 V1 : Ds T2 : Gs : V2 : om the rel. K1 Ds om line 13 — (L 13) V2 : Gs M2 : 4n, G2 : v (for ते) — (L 14) V2 B1 : Dn Ds Ds T2 : Gs : 2 : एव (for एव) K1 Ds उदन (for उदय) — (L 15) V2 V2 B1 : Ds प्रदास्यामि (for 'दे') V2 वन तमे प्रदास्यामि (for 'दे') V2 om line 16 — (L 17) K1 Ds एतेन (for 'देन') T2 Gs एतेन (for 'देन') — (L 18) K1 Ds विप्रं (for वाचम्) V2 एतेन T2 एतेन (for 'देन') — G1 om, line 19 — (L 19) V2 वरार्ज (for वरार्ज)]

यैरापायन सञ्च।

तथास्त्विति वलि श्रोत्र्य स्पर्शयामास दानवः । [2825]

पदानि त्रीणि देवाय विष्णवेऽमिततज्जसे ॥

तोये तु पतिते हस्ते वामनोऽभूदवामनः ।

सर्वदेवमयं रूप दर्शयामास वै प्रभुः ॥

भू पादौ घौ. शिरश्चास्य चन्द्रादित्यौ च चक्षुषी ।

पादाहुस्त्यः पिशाचाश्च हस्ताहुस्त्यश्च गुह्यकाः ॥ [2830]

विधेदेवाश्च जानुसा जङ्घे साध्याः सुरोत्तमाः ।

यक्षा नरेषु सभूता रेखाश्चाप्सरसस्तथा ॥

दृष्टिर्धिष्ण्यानि त्रिपुलाः केशाः सूर्याश्चस्तथा ।

तारका लोमकूपानि लोमानि च महर्षयः ॥

बाह्वो विविशश्चास्य दिशः श्रोत्रं तथैव च । [2835]

— (L 20) Gs 4 लम्बे देवाव दास्यामि (for °) — (L 22) V₁ T₁ s G₁ s ॥ रिश्र (for विप्र) B₁ नैव विप्रमहं मन्ये (for °) — (L 23) T₁ s M₁ s ॥ देवेषां (for 'न्द्र). — (L 24) V₁ D₁ हसं (for अहं) N₁ ह्यो येन रितामह (for °) — After line 24, N₁ s ins

196A** कुत्तार्यं तज्जु हिंस्रश्च नरप्रेक्ष च तथा ।
देवतार्थमनिष्पृष्ट सर्वभूतसुखाय ॥
देवता कायसिद्धयर्थं मानासौ दिव्यं पुनः ।
करोमि कदा नैक(?)पुष्टाया पावनविद्याम् ॥
एक एव भवति देव कार्यार्थं बहुला गतः ।
आपो भू म सार्वभवा देवा ज्योतिर्गणादयः ॥
वायु अग्निरेन्द्राभूरा वीर्यादयः ।
सर्गभूता मर्ते ते स एव पुनरात्मनः ॥
आमानं वटमाश्रय कथां ता सुरेश्वर ।
न देवं हि न देव हि इति मे निश्चिन्ता मतिः ॥

— (L 25) K₁ D₁ भाग्येन (for प्रहलेन) — (L 26) K₁ D₁ भाग्यवत् (for प्रहलात्) T₁ G₁ s वलि (for ह्र) — (L 27) G₁ वाचितो (for वाचतो) K₁ सुता, V₁ नर (for सुत) — (L 28) T₁ G₁ महारादपलम्भय वै, G₁ अलक्ष्म्या वाचितुक्षैव (for °) G₁ सारवा (for भागस्त) — T₁ s G₁ M₁ s om line 30 — (L 31) B₁ अलक्ष्म्या (for 'क्षी) T₁ G₁ s M₁ s अग्ने दासि T₁ अग्ने वत्सा, G₁ हवामहे (for वदावामहे) — (L 33) K₁ D₁ [अ]स्व (for [अ]-स्व) T₁ s C₁ s M₁ s डिजादयो, G₁ दिजेद्यम (for दिजेद्यम वै) — (L 33) D₁ चारमात्, G(ed) तस्यत् (for स्) T₁ G₁ s M₁ s तेन दासि (for तदासि) — After line 33 N₁ s ins

196B** स कथं वाचते मा नु वृद्धमृन्वा हरि स्ववत् ।
पदानि त्रीणि देवेन्द्र वदन्ति तत् पुनः ॥
न विचिन्ते सुहृन् तान् येन स दृष्टिमागलः ।
स पदार्थं च मनसा योगिनो विषये विधत्ता ।
महोदेवो नरेश्वर य न पश्यति चक्षुषा ॥
निषमेत् किन्ता तान् भक्त्या वा सत्ता मयि ।
इदंनो यन् लो भूत यत् नर करोमि विष्णु ॥

— (L 34) K₁ D₁ गान्धि (for दानव) — (L 36) T₁ G₁ स्थलासि (for साक्ष्य-ये) — After line 36, T₁ s G₁ s M₁ s ins

196C** तत् सुतो महोत्तम निषकार महाहरिः ।
कर्तव्यं नैतद्विलेख मायेवं प्रापिकी नृप ॥
वर्णिनवर्णनस्तु अवग्राह्य च तद्वचः ।
[(L 1) G₁ तनुपाच (for निषकार)]

— (L 37) T₁ s G₁ M₁ वत् (for वत्) D₁ D₁ M₁ विप्र, T₁ G₁ s ॥ वर (for वट) — (L 38) K₁ D₁ अनुकमात्, V₁ s B D₁ D₁ T₁ s G₁ M₁ 'तम, D₁ 'तुदे (for 'तमत्) — (L 39) V₁ वृषिनी (for ते विप्र) K₁ D₁ सगराष्टनात्, T₁ G₁ s M₁ s 'राममात् (for 'रैणात्) — (L 40) K₁ N₁ D₁ D₁ G₁ काह्वे (for वानदे) G₁ वृषि-वा काह्वनाह्वनात् (for °) — (L 41) G₁ G₁ s रचितो (for 'सो) K₁ D₁ एव एव कथिद्यानि, V₁ एनयेव हरिस्वामि, T₁ G₁ एतम परं मर्द, G₁ एव ये रचितोऽवीक्ष्यं (for °) T₁ G₁ त्वत्तो (for वत्तो) — After line 41, D₁ s ins an addl. colophon, mentioning sub-parvan as jamanayadupurā]

— N₁ T₁ s G₁ s M₁ s om the ref. — (L 2825) M₁ वच (for वलि) B₁ मप्रयामास (for स्पष्टौ) — After line 2825, N₁ s ins

197** कथयाम्यस्यवामास्तं सुतेन हृदयेन च (?) ।
— (L 2826) D₁ देवसि (for देवाय) K₁ वामनाय (hyper-metric) (for विष्णवे) N₁ विष्णवे ब्रह्मादिने, T₁ G₁ वै दिविजेध (for °) — After line 2826, D₁ T₁ s G₁ s M₁ s ins

198** एतौ च सोदकं दैत्यो वामनाय जगत्पति ।
असह्यप्रतिपदोऽपि सुक्रेण प्रभुमन्त्रिणा ॥

[(L 2) G₁ शिव (for प्रभु) D₁ मानिते (for मन्त्रिणा)]
— (L 2827) T₁ M₁ s पाणी (for हस्ते) T₁ G₁ तोये तु पाणी पतिते (for °) K₁ N₁ D₁ M₁ s वामनो भूतभावन (for °) — (L 2829) D₁ पादौ च शिरश्चास्य (for °) N₁ T₁ G₁ s M₁ s चन्द्रसूरी (for चन्द्रादित्यौ) — (L 2830) K₁ s V₁ पदाहुस्त्य (for पादा) G₁ काराहुस्त्य (for हस्ता) V₁ (marj. as above) निदहत् (for गुह्यका) — (L 2831) D₁ मेहे च (for नरेषु) B₁ D₁ स्मृता (for तया) — (L 2833) K₁ V₁ B D₁ D₁ G₁ s त्रिपुलो त्रिपुला इष्टि, K₁ सदा कृष्टाश्च त्रिपुला; K₁ दृष्टिर्त्रिपुलो

अश्विनीं श्रवणौ चास्य नासा वायुर्महाबलः ॥
 प्रसादश्चन्द्रमाश्रय मनो धर्मस्तथैव च ।
 सत्यमस्यामवदानी जिह्वा वेदी मरुस्ती ॥
 श्रीवादितर्मिहादेवी तालुः सूर्यश्च दीप्तिमान् ।
 द्वारं स्वर्गस्य नाभिर्धै मित्रस्त्वष्टा च वे ध्रुवौ ॥ [2840]
 सुतं वैश्वानरास्य वृषणौ तु प्रजापतिः ।
 हृदयं भगवान्महा सुवर्षं वै कद्रुचपो मुनिः ॥
 पृष्ठेऽस्य वसवो देवा मरतः सर्वसन्धिषु ।
 सर्वच्छन्दसि दद्यान् ज्योतीषि विमला प्रभाः ॥
 उरो त्रयो महादेवो धैर्यं चास्य महार्णवः । [2845]
 चरं चास्य गन्धर्वो मुजगाश्च महाबलाः ॥

रक्ष्यमिमांघा धृतिः कान्तिः सर्वविराज्य वै कटिः ।
 छलाटमस्य परमं स्वस्थानं परमात्मनः ॥
 सर्वज्योतीषि यानीह वषः शक्तस्तु देवराट् ।
 तस्य देवाधिदेवस्य तेजश्चासीन्महात्मनः ॥ [2850]
 स्तनौ कक्षौ च वेदाश्च ओष्ठौ चास्य मखाः स्थिताः ।
 इष्टयः पशुवन्धाश्च द्विजानां वेदितानि च ॥
 तस्य देवमयं रूपं दृष्ट्वा विष्णोर्महासुराः ।
 अमिसर्पन्ति सकृद्वाः पतंगा इव पावकम् ॥
 Colophon
 शृणु नामानि सर्वेषां रूपाण्यभिजनानि च । [2855]
 आद्युधानि च मुख्यानि दानयानां महात्मनाम् ॥

विष्णुः । D₁ सविद्विहि सुविष्णुः, D₂ पवि विष्णुः विष्णुः, D₃ सविद्विहि हि विष्णुः, D₄ विष्णुतो हिविष्णुः, G₁ हृद् विष्णुमा विष्णुः (sic) (for *) K₁ D₂ देवताश्च वसवः स्थावा (for *) — (L 2835) N₁ V₁ B D₂ T₁ s G₁ s— M₂ s श्रोत्रे (for श्रोत्र) — (I 2836) K₁ N₁ V₁ s B₁ M₂ s द्यवने (for जौ) T₁ s G₁ s : महात्मनः (for हल) — (I 2838) T₁ G₁ सप्त चास्य (for सप्तमस्य) — (L 2840) K₁ हृदयस्य नाभिश्च (for *) — (L 2842) K₁ वसौ (for प्रभा) D₂ D₃ T₁ s G₁ s— M₂ s कद्रुचपो, Bom Poona eds G(ed) विमलो (for वसवो) — (L 2843) T₁ Bom Poona eds G(ed) पाद् (for सर्व) — (L 2844) T₁ G₁ तेजसि (for चन्द्रसि) B D₂ T₁ M₂ s विष्णुः (for विमला) T₁ मज्जाणि च वै प्रभा (for *) — (L 2845) N₁ D₁ D₂ D₃ D₄ T₁ G₁ s M₂ s इह, V₁ उर्वो D₂ ओष्ठे (for उरो) K₁ चरं (for चैर्य) G₁ महाबलः (for जैय) — (L 2846) N₁ D₂ T₁ s G₁ s M₂ s उदरे (for ह) — (L 2847) K₁ D₂ V₁ शान्ति, G₁ s कीर्ति (for वाक्ता) D₂ हनु (for कटि) — (L 2848) K₁ s B D₂ T₁ s G₁ s— M₂ s परार्धतः, V₁ s D₂ स्वर्गपानं, D₂ D₃ G₁ स्थान च (for स्वस्थानं) K₁ सुप्रस्थानं महात्मनः (for *) — (L 2849) K₁ V₁ s D₂ s जनीहि, T₁ वषस, T₂ च तपः, G₁ s वषः (for यानीह) D₂ जीय, T₂ वज्र (for वष) D₂ वषा शक्ररय वेदराट्, T₁ G₁ दाक्षः शुक्रश्च देवराट्, G₁ सर्वे धर्मादिदेवता (for *) — (L 2850) D₂ स्य देवस्य तेजश्च (for *) N₁ B D₂ s तेनो द्यादुरः, N₂ V₁ s तेनो द्यानीव, D₂ आनी- सीव, G₁ s तेजोऽद्यादुरः (for तेजश्चासीव) T₁ s G₁ s M₂ s तेनो द्याः G₁ गोप्या हुर्मनीषिणः (for *) — (L 2851) K₁ s D₂ V₁ s वसवपाद्, D₂ G₁ देवाश्च, T₂ M₂ s देवस्य (for वेदाश्च) T₁ G₁ अनी कुक्षिश्च देवस्य (for *) K₁

वसौ, V₁ s वासौ, D₂ s D₃ s वसौ (for वासौ) B₁ s D₂ D₃ G₁ s M₂ s स D₂ G₁ सु/साक्षया, (for सला- स्थिता) — (L 2852) K₁ वन्धवः (for वन्धवः) N₂ s वसुचेष्टा द्विजा विदुः (for *) — (L 2853) D₂ सर्वे (for देव) T₁ G₁ विष्णु (for विष्णीव) — (L 2854) N₁ V₁ D₂ T₁ सत्यसर्पन्तः संक्रुद्धाः, B₁ s D₂ D₃ s G₁ s वषा D₂ शुभा खर्षन्तः ह, T₂ G₁ s M₂ s ममिषेतु (O₁ जन्मु) सु M₂ स ख (for *) D₂ पायके (for कम्).

COLOPHON om in K₁ s D₁ s — Mention of the Epic D₂ D₃ D₄ — Mention of Khila N₁ V₁ s B D₂ D₃ D₄ — Sub-parcan K₁ s N₂ V₁ s B D₂ D₃ D₄ वायवम्, N₂ D₁ s T₁ s G₁ s M₂ s वायवमादुर्भावः — Adhy name V₁ विश्वरूपदर्शनम्, B₁ s D₂ G₁ विश्व- पप्रकाशनम्, D₂ विश्वप्रकाशनम् — Adhy no E₁ 44, V₁ 340, V₂ 256; B₁ 258, D₂ 256, D₃ 255; D₄ 32, D₅ 269, T₁ 325, G₁ 320, G₂ 328, G₃ 326, G₄ 327, M₂ s 37

Before line 2855, D₂ T₁ s G₁ s— M₂ s . . .

199**

वैशाखम् ।

एतस्मिन् तरे देव अममया जनार्दनम् ।
 वषवो जनलाक्ष्या दृष्ट्वा देव तपाविषम् ।
 अस्तुवन्महिनद्रास्तो सनकाया मुवीवरा ॥
 जय देव जयप्राथं मृगमात्र मायन ।
 जय विश्व प्रभो त्रिप्लो जय वामन मायम् ॥ [5]
 नमः सहस्रनाम्ने देवदेव जगत्पते ।
 जयस्व नमो देवेभ्यो जयानेय जगत्पते ॥
 नमो नमः मृगापिपसादिदेव
 जगत्पते नमः सहस्रं जन्तोः ।
 परावर्षेयं परमं वरेण्यं

[10]

विप्रचित्ति शिविः शङ्करश्च शङ्कृतथैव च ।
अयःशिरा अथशिरा ह्यमीनश्च वीर्यवान् ॥
वेगवान्केतुमानुमः सोमव्यथो महासुर ।

पुष्करः पुष्कलश्चैव साय्वाऽश्वातिरेव च ॥ [2860]
प्रह्लादोऽथशिराः कुम्भः सह्लादो गगनप्रियः ।
अनुह्लादो हरिहरो बराहः सहरोऽरुजः ।

नमो नमः सत्यजगत्पते ते ॥
विश्वस्य धातारमणीयसामर्थे
वेदान्तवेद्य परमामनन्ति ।
समादिदं वरद वनेष्वं
नता स्य स जगता पतिमादिभूतम् [15]
नमो नमो जगन्नाथ विष्णो देव जगत्पते ।
त्वामेव विविधा वेदा वदन्ति ब्रह्म साधकम् ॥
जय देव हरे हृष्य जय वरम पावन ।
त्वयैव स्रष्टुं लोकं पश्यामो जगतीपते ॥
सर्वारम्भस्यैव तेन नमस्तेऽस्तु जगदीश्वर । [20]
इति स्तुतो जगन्नाथो व्यङ्ग्यमन जगत्पति ।
समस्त सर्वभूतानां यावद्भस्मात्सत्यम् ॥
दक्षिणोऽन्वत्य देवस्य पादपद्मद्वयम् ॥
ब्रह्मलोकं समायाति ब्रह्मणा सत्रं पूजितम् ॥
इत्यत्र महापादं पद्मकिञ्चलसन्निभम् । [25]
रमातलगतस्याथ होमस्योपरि सत्यम् ।
तत्र नागा परिचिता समान्तं पदं महत् ॥
एवं विदुःसमस्तस्य बाहवो विजिघांसवन् ।
सहस्रबाहवो विष्णो एवो दिवामुपाययु ॥
बाम्या सहस्रमन्त्रे तु बाह्वीं च तथापरे । [30]
कीर्तिमपरे विष्णो सहस्र बाहवोऽभवन् ॥
अनन्तरा च सहस्राणि बाहुनां यानि चक्रिणः ॥
केचिच्छुभ्रं समादधु केचिच्छुभ्रं विचक्रिणः ।
अन्ये कृत्वास्तमाङ्गुरापरं दक्षिणोत्तरम् ॥
अन्ये परिपसका स्तुतिरिते वासिनीऽभवन् । [35]
बहूनि मुखद्वयास्तमीनरूपानि सततम् ।
एवं विविधरूपैः सैव व्यङ्ग्यमन जगत्पति ॥
Colophon
वैशंपायन ।

एतस्मिन्मन्त्रे मुद्रा दानवा बाह्वीधिवः ।
अभिपनुजंगन्नाथं कुम्भमण्डितस्तत् ॥

{ (L 2) G₁ सतामनम् (for 'दिवम्') — 'M om line 6
— (L 7) T₁ G₁ नयानम् (for 'जय') (L 9) D₁ T₁ G₁
M₁ अज (for 'जगत्') — (L 10) T₁ G₁ M₁ ३ वर (for
परम्) — D₁ T₁ जगपते पते, G₁ सत्यपते (for सत्यजगपते
ते) — (L 13) D₁ T₁ G₁ कथो सामन्ति, T₁ G₁
M₁ ३ कथं पत्मा (for परमा) — (I 15) आम (for
आणि) — For line 15 De subat

199A** नता स हरे स्तुतिमादिभूतम् ।
— (L 16) D₁ नमस्तेऽस्तु जगदीश्वर (for ^B) — (L 17)

D₁ सर्ववन्, T₁ G₁ M₁ गन्दताम्, M₁ सन्दिताम् (for
शास्त्रं) — After line 17, D₁ ins

199B** इति स्तुतो जगन्नाथो व्यङ्ग्यमन जगत्पति ।

— (L 18) D₁ समस्त सर्वभूतानां (for ^B) — After line
18*, T₁ G₁ ३ ३ M₁ ३ ins

199C** जय भावन वामन ।

सत्यम् स्रष्टुं लोकं पश्यामो जगतीपते ॥

सर्वं सर्वभूतानां नमस्तेऽस्तु जगदीश्वर ।

इति स्तुतो जगन्नाथो व्यङ्ग्यमन जगत्पति ।

समस्त सर्वभूतानां

[T₁ G₁ ३ M₁ om line 2]

— (L 23) T₁ G₁ नव (for वाक्) D₁ T₁ G₁ सन्दिताम्,
T₁ M₁ om (for 'त') — (L 23) D₁ T₁ M₁ पाद पद्मद्वय
मन्त्र (for ^B) — (L 24) M₁ सत्त्वम् (for पूजितम्) — (L
25) D₁ T₁ G₁ M₁ महापाद (for 'पाद') D₁ T₁ सत्यम्
(for 'सन्निभ') — (L 27) T₁ G₁ ३ ३ M₁ वर (for
परम्) — (L 28) D₁ विदुः (for विविधा) — (L 29)
D₁ सहस्र (for 'स') D₁ G₁ पूर्वपत्ति निधि वायुम्, T₁ पूर्वपत्ति
दिशवायुम् (for ^B) — (L 31) T₁ G₁ ३ ३ गमम् (for
अभवत्) — (L 32) G₁ अन्तराणि (for 'ता च') — (L
33) D₁ उपारधु (for समा) D₁ शास्त्राणि (for शास्त्रं वि),
— (L 35) D₁ अन्ये परिपसका स्तुतिरिते (for ^B) T₁ G₁
M₁ ३ वदु (for अभवत्) — (L 36) T₁ G₁ एव नता
(for बहूनि तु) G₁ सहस्र मुखद्वयानाम् (for ^B) G₁ एक
(for भीम) — Colophon — Mention of Khila De
Sub-parcan T₁ G₁ ३ M₁ ३ बामनमाङ्गुरापरं — Adhy
name De बामनमाङ्गुरापरं, G₁ बामनरूपिणि — Adhy no 1
T₁ 326, T₁ 300, G₁ 321, G₁ 329, G₁ 327 G₁ 328,
M₁ ३ 38]

T₁ G₁ ३ M₁ ३ om the ref — (L 2855) N₁ भीमावि
(for जा) N₁ V₁ B₁ ३ D₁ T₁ ३ G₁ ३ M₁ [बाभरगणदि
(for [म]विजयानि) N₁ वैशंपायनाभरणानि च (for ^B) — (L
2856) T₁ G₁ ३ M₁ ३ अपावृत्तानि (for बावृत्तानि च)
१: विष्णो (for मुष्णानि) D₁ बावृत्तानि च वदयामि
(for ^B) — (L 2857) K₁ उपसङ्गम् (for अयं स)
— D₁ om. (hapl) lines 2855* 2860* — (L 2858)
V₁ अङ्गुलिना (for अक्षं) — (L 2859) K₁ धीर्यवान् D₁
दुर्धर (for वेगवान्) D₁ बामनाकेतुमानुम (for ^B) T₁ G₁
G₁ ३ साम्, M₁ ३ सोम (for सोम) D₁ सामग्रमी महा-
सुरी (for ^B) — (L 2860) D₁ पश्य (for पुष्कलम्)
— K₁ D₁ सामस्तु (for साधोऽयं) — (L 2861) D₁

धृपवर्षा विरूपाक्षो अतिचन्द्रः सुलोचनाः ।
 निष्प्रभः सुप्रभः श्रीमासयैव च निरुदरः ॥
 एकचक्रो महाचक्रो द्विचक्रः कालसन्निभः । [2865]
 शरभः शालभञ्जैव कुणपः कुलपः क्रयः ॥
 बृहत्कीर्तिर्महागर्भः शङ्कुकर्णो महाध्वनिः ।
 दीर्घजिह्वोऽर्कदन्तो मृदुवाहुर्मृदुप्रियः ॥
 बायुर्गविष्ठो नमुचिः शम्भरो विश्वो महान् ।
 चन्द्रहन्ता क्रोधहन्ता क्रोधवर्धन एव च ॥ [2870]
 कालकः कालकाक्षश्च घ्नः शोघो विमोक्षणः ।
 गविष्ठश्च हविष्ठश्च प्रलम्बो नरकं पृथुः ॥

चन्द्रवापनवातापी केतुमानन्ददर्पिनः ।
 बसिलोमा पुलोमा च बाष्कल प्रमदो मदः ॥
 शृगालन्दनञ्चैव करालः केशिरेव च । [2875]
 एकाक्षश्च वराहश्च तुहुण्डः समलः सुपः ॥
 एते चान्ये च बहवः क्रममाण त्रिक्रमम् ।
 ऋतश्चुर्गहात्मानं विष्णुं दैत्यगणास्तदा ॥
 पाशोद्यतकराः कैऽपि व्यादितास्त्याः खरसनाः ।
 श्वतभीचक्रहस्ताश्च बन्धहस्तास्तथापरे ॥ [2880]
 यज्ञपट्टिहस्ताश्च परधमधराः परे ।
 शशसुम्रहस्ताश्च तथा परिषपाणयः ॥

बाहु (for बुभु) D₁ महावो विहृदस्ता (for ⁶) — (L 2863) T₁ G₁ = भारभरी (for हरिहरी) D₂ तथा हरिहरी दैवी (for ⁶) T₂ G₂ = सर्वतो, G₃ M₃ = सहतो (for 'रो') N₁ इत् (for अङ्ग) T₃ G₃ प्रहस सहतोऽङ्ग (for ⁶) — (L 2863) G₄ निशङ्गश्च (for अतिचन्द्र) N₁ B₁ = D₂ सुवी शङ्कुप्रलोचन, T₁ G₁ शीरुतश्च प्रतापवान्, T₂ G₂ M₂ = निशङ्गश्चप्रतापन (for ⁶) — (L 2864) D₂ शीरुतश्च, T₂ G₂ शीरुत, G₃ = M₃ ल' (for सु) D₂ धीमात् (for श्री) K₁ निष्प्रभो निष्कल श्रीमात्, D₂ श्रीमाक्षिप्रमरतयैव (for ⁶) N₁ = मनुजावो (for सपैव च) G₁ M₁ निरुदक (for 'दर') K₂ D₂ हृदयैव च निरुदक (for ⁶) — (L 2865) T₁ एक चक्रो (for 'चक्रो') N₁ = V₁ B Dn D₂ G₂ = M₂ एकचक्रो महावर्धनो (for ⁶) N₂ V₂ B Dn D₂ D₂ द्विचक्रश्च (for द्विचक्र) N₂ द्विचक्रो वल्लसनिभ, T₂ G₂ विचक्रो वल्लसनिभ, G₃ = M₃ = विचक्रो वल्लसनिभ (M₂ 'नव') G₄ विचक्रोऽर्कमर्कत् (for ⁶) — After line 2865, T₁ = G₁ = M₁ = ins

200** एकचक्रो महावर्धनो विष्णुमिहोऽर्कमर्कत् ।

[M₁ विष्णुमिहोऽर्कमर्कत् (for ⁶)]

— (L 2866) K₁ N₁ V₂ B Dn D₂ G₂ = कुणय, K₂ V₂ कणय (for वृणय) K₃ D₂ कुणय वृणय कण, N₁ Dn₂ कुणय (Dn₂ 'पाण') कृणय कण, B₁ = D₂ T₂ = G₁ = M₂ = कुणय कायय कय (M₂ = 'यकय') D₂ कुणय कृणय कय (for ⁶) — (L 2867) G₁ वृदकोत्तिर (for वृदारी) K₂ D₂ = महागर्भ, N₁ B D G₂ = 'पिह', T₂ G₂ M₂ = कीर्ति, G₃ 'बाहु' (for 'वर्ष') T₂ G₂ महापुति (for 'ववि') — (L 2868) K₁ = वज्रो (for जिह्वो) N₁ B₁ = D₂ T₂ G₂ = M₂ = अर्कदन्तो, T₁ [एकदन्तो] (for अर्कदन्तो) K₂ मृदुवाहन्यो, V₂ 'रावो', B D₂ D₂ 'वायो', D₁ 'वायो', D₂ T₂ G₂ = 'वायो', M₂ = 'वायो' (for 'बाहु') — (L 2869) D₂ = गविष्ठो (for 'ग') K₂ = गविष्ठोऽर्कमर्कत् (for ⁶) K₃

वैभुतो, D₂ विष्टो (for विश्वो) N₁ = वृहत् (for महान्) — (L 2870) B₁ = चरुदन्ता, D₁ = वण्ड' (for 'वण्ड'), — (L 2871) T₂ G₂ कलह (for कालक) M₂ = 'काल-कलह' (for 'कालक') K₂ कीर्ती, T₂ G₂ = M₂ = क्रोध (for क्रोधो) N₁ विमोक्षण (for विमोक्षण) D₂ वृदको-व्यतिमोक्षण (for ⁶) — (L 2873) B₁ गरिष्ठश्च (for 'गहि') D₂ गरिष्ठश्च, D₂ 'हवि', T₂ G₂ M₂ = बहि' (for 'हवि') N₁ V₁ = गरिष्ठश्च वरिष्ठश्च (for ⁶), K₂ मनु (for पृथु) D₁ नरकं सुमनं वृहत् (for ⁶) — (L 2878) V₂ B₁ = D₂ T₂ = G₂ = M₂ = वृहत् (for वण्ड) K₂ D₂ प्रतापो, G₂ D₂ प्रताप (for ताप) D₂ कतुमानं (for के') G₃ वृ' (for वृक) — (L 2874) T₁ G₁ प्रलोमा (for बु') T₂ G₂ दन (for मन्) K₂ बाष्कलश्च महोदर (for ⁶) — (L 2875) N₁ = B D G₂ वल्लस-काल-वृदक (for ⁶) D₂ कलश (for कराल) — (L 2878) K₂ = N₁ = V₂ D₂ D₂ = G₂ = T₂ = G₂ = [एव] राहुश्च, K₂ V₂ B₂ = Dn₂ D₂ G₂ = M₂ = [एव] कण (D₂ G₂ 'ता' दुष्क (for वराहश्च) K₂ रणक, K₂ तुहुण्ड (for तुहुण्ड) D₂ सुम, G₂ खय (for खय) K₂ तुहुण्ड शृगाल मृद, V₂ तुहुण्ड वृहत् सर सुप, D₂ तुहुण्ड शाल मृद, G₂ विष्णुश्च सुमर खय (for ⁶) — (L 2877) T₁ G₁ M₁ शिमि क्ती, T₂ M₂ त्रिबिम्ब (for कण्ठ) G₂ = क्रममाणक्षिति कर्मे (for ⁶) — (L 2878) Dn₂ विश्व (for विश्व) N₁ विष्णुं दैत्यगणादिना, T₁ G₁ विष्णुं दैत्या जनादनन्, T₂ G₂ = M₂ = विष्णुं दैत्यगणादीनां (for ⁶) — (L 2879) K₂ N₁ B₁ Dn D₂ T₂ प्रलोचन, D₂ 'वायो', G₂ पाशोद्यत (for 'पश'), — (L 2880) N₂ = चन्द्र (for 'चक्र') G₂ T₂ G₂ om. (hapl) line 2880⁴-2881⁵ N₁ परधमधरा पर, N₁ B₁ T₂ G₂ = M₂ = महाकाया महाबला (for ⁶) — (L 2881) N₁ T₂ G₂ = शालेष्टारहस्ताश्च, D₂ = नामाद्रेणा घोरा (for ⁶) G₃ तथा (for परे) N₁ निदिप्याउपराज्या, D₂

महाशनिव्यमकरा शूलहस्ता महानलाः ।
 महावृक्षोयतकरास्तथैव च घनुर्धराः ॥
 गदामुगुण्डिहस्ताश्च वज्रहस्तास्तथापरे । [2885]
 असिक्म्पनहस्ताश्च दानवा युद्धदुर्मदाः ।
 नानाप्रहरणा घोरा नानावेधा महाबलाः ॥
 शूर्मेडुकुटयकत्राश्च हस्तिवक्त्रास्तथापरे ।
 क्षोद्रवृषदनाश्चैव पराह्वदनास्तथा ॥
 भीमा मकरवक्त्राश्च शिमुमारमुतास्तथा । [2890]
 मार्जारप्लुक्वक्त्राश्च दीर्घवक्त्राश्च दानवाः ॥

गरुडाननाः खड्गमुखा मयूखदनास्तथा ।
 अश्वकत्रा वधुवक्त्रा घोरा मृगमुतास्तथा ॥
 चट्टास्त्यक्त्राश्च शिखिक्त्राश्च दानवाः । [2895]
 नकुलश्येनेवकत्राश्च पारावतमुतास्तथा ॥
 चन्द्रानरकुलाश्चैव गोधावक्त्रास्तथापरे ।
 तथा मृगाननाः शूरा गोजाविमहिषाननाः ॥
 कृकलास्तमुताश्चैव व्याघ्रवक्त्रास्तथापरे ।
 शङ्खशार्ङ्गलवक्त्राश्च सिंहवक्त्रास्तथापरे ॥
 गजेन्द्रचर्मवसनान्ताश्च कृष्णाजिनान्धराः । [2900]

तथा वरिवेधाश्च (for ³) — *De om line 2892* — (L 2882) *Ńi* *Ti* *Ms* : हस्ता (for तथा) *E Ńi* *V* *B* *D* *1* *4* *s* :
 -नाहव (for -वाहव) — *G* *om line 2883* — (L 2883) *Ńi* *V* *B* *D* *T* *1* *s* *G* *1* *Ms* : महासिंह, *G* *1* *Ms* : बला (for 'हस्ति') *Ńi* *V* *यात्रा* *तीर्थ* *यतकरा*, *V* *महासिंह* *प्लुक्* (for ⁴) *K* *2* *D* *1* *सो* *हा* *सु*, *K* *3* *s* *Ńi* *B* *D* *1* *D* *2* *s* :
 सोहासु (*B* *1* *घा*) *D* *2* *स्फूर्* *हस्ता*, *T* *1* *s* *G* *1* *Ms* *s* :
 स्फूर्णाहस्ता (for स्फूर्हस्ता) *V* *1* *सो* *हा* *सु* *महामुता* (for ⁵)
 — *After line 2883*, *V* *1* *ms*

201** महासुरहस्ताश्च महाहस्तास्तथापरे ।

— *V* *3* *om lines 2884-2885* *Ńi* *om lines 2884¹-2885¹*
 — *Ńi* *V* *1* *B* *D* *2* *T* *1* *s* *G* *1* *s* *Ms* *s* *ms* *after line 2884* *Ńi* *D* *1* *D* *2* *after line 2885*

202** महापद्मिहस्ताश्च तथा मुमहापणव ।

[*D* *s* सह (for महा) *D* *1* *परिप* (for मुमहा)]

— (L 2885) *Ńi* *चक्र*, *T* *1* *G* *1* *मुता* (for वरा) — *Ńi* *om lines 2886-2891* *D* *1* *om lines 2886-2888* — (L 2886) *D* *1* *-कामुक*, *D* *2* *-पद्म*, *T* *1* *G* *1* *s* *Ms* *s* *कर्म* *ण* (for कर्मण) *T* *1* *s* *G* *1* *s* *Ms* *s* *दण्ड* *हस्ता* *दानवा* (for ⁴) — (L 2887) *T* *1* *G* *1* *ना* *ना* *वाहु* (*G* *1* *ण* *ज* *ह* *र* *णा* (for ⁵) *T* *1* *G* *1* *-वेष्टा* (for वेष्टा) — (L 2888) *D* *1* *-कुबुर* (for -कुहुर) *D* *2* *-वेष्टा* (for -वक्त्राश्च) *K* *1* *om (hapl)* *lines 2888¹-2890¹* *E* *D* *1* *Cal ed* *हंस*, *D* *1* *हस्ति* (for हस्ति) *D* *2* *च* *दानवा* (for तथापरे) *T* *1* *s* *G* *1* *s* *Ms* *s* *शतोदक* *मुतास्तथा* (for ⁶) — *D* *1* *om lines 2889-2890* *G* *1* *om lines 2889-2893* *G* *1* *om lines 2889-2892* *M* *1* *om line 2889* *K* *2* *om lines 2890-2892* — (L 2890) *D* *1* *द्वर* *ण* (for मकर) *T* *1* *G* *1* *दानवा* *विह्वानना*, *T* *2* *G* *1* *Ms* *s* *दीर्घ* *वक्त्राश्च* *दानवा* (for ⁷) — (L 2891) *Ńi* *V* *1* *मार्जार* *प्लुक्* *वक्त्राश्च* (for ⁸) *G* *1* *om 2891¹* *B* *1* *s* *D* *2* *स* *वक्त्राश्च*, *D* *2* *कौड* (for दीर्घ) *T* *1*

पारावतमुतास्तथा, *T* *1* *G* *1* *Ms* *s* *कौड* *वक्त्राश्च* *दानवा* (for ⁹)
 — *D* *1* *s* *om lines 2892-2894*, *B* *1* *s* *D* *1* *om line 2892*
 — (L 2892) *Hypermetric Ńi* *सूत्रानना* (for गरुडानना)
Ńi *V* *B* *1* *सु* *त्रि* (for सूत्र) — *T* *1* *om lines 2193-2895*
G *1* *om lines 2893¹-2895¹* *D* *1* *om lines 2893-2894*
 — (L 2893) *T* *1* *G* *1* *घोर*, *G* *1* *मन्त्र* (for दन्त) *G* *1* *s* *K* *2* *गो* *वक्त्राश्च* *वधुवक्त्राश्च* (for ¹⁰) *G* *1* *हृक* (for हृग)
 — *D* *1* *ms* *after line 2893* *V* *1* *s* *Cal ed* *after line 2895*

203** शाखासूयावना दूरा ऋजाविमहिषानना ।

सारथेयमुखा रौद्रा कीडवक्त्राश्च दानवा ॥

— (L 2894) *Ńi* *गज*, *G* *1* *कौटु* (for उट्ट) *B* *1* *s* *शल्प* *कि* *Ńi* *शोड* *तल्प* *कि*, *V* *1* *s* *B* *1* *कौटु* *शल्प* (*V* *1* *ह* *कि* *व* (for ¹¹) *B* *1* *s* *T* *1* *G* *1* *s* *Ńi* *गज*, *D* *1* *Ms* *दीर्घ* (for कौट) — *D* *1* *om line 2895* — (L 2895) *Ńi* *s* *D* *2* *Bom* *Poona* *eds* *G* *1* *red* *नकुल* *श्येनेव* *वक्त्राश्च* (for ¹²) *G* *1* *दीर्घ* *वक्त्राश्च* *दानवा* (for ¹³) — (L 2896) *Bom* *Poona* *eds* *गोध* (for गोधा) *T* *1* *s* *G* *1* *s* *Ms* *s* *काष्टा* (*T* *1* *G* *1* *Ms* *काष्ट*, *M* *1* *श्व* *वक्त्राश्च* *दानवा* (for ¹⁴)
 — *D* *1* *D* *2* *ms* *after line 2896* *B* *1* *after line 2897*

204** भद्रघोरावना दूरा फलशार्ङ्गलवक्त्रा ।

शक्तिदिगमुखाश्च मयूखदनास्तथा ॥

— *B* *1* *D* *1* *om line* *2897* — (L 2897) *D* *2* *मृग* *मुखा* (for मृगानना) *D* *2* *दूरा* (for दूरा) *Ńi* *नकान* *नास्तथा* *दूरा*, *B* *1* *s* *G* *1* *s* *शाखा* *सूयावना* (*B* *1* *गमुखा*) *दूरा*, *B* *1* *मन्त्र* *घोरावना* *दूरा*, *T* *1* *s* *G* *1* *Ms* *s* *वक्त्रे* *पानना* *दूरा* (for ¹⁵) *B* *1* *G* *1* *हामा* *वि*, *D* *2* *मन्त्रा* *वि*, *D* *2* *गोधा* *श्च*, *G* *1* *हामा* *वि* (for गोजावि) — *After line 2897*, *G* *1* *s* *ms*

205** सारथेयमुखा रौद्राश्च वक्त्राश्च दानवा ।

— *B* *1* *G* *1* *om lines 2898-2899* *Ńi* *T* *1* *s* *G* *1* *s* *Ms* *om line 2898* *M* *1* *s* *Ńi* *B* *1* *D* *1* *s* *s* *om line 2899* — (L

चीरसवृत्तागात्रं तथा फलककाससः ॥
 उष्णीषिणो मुकुटिनस्तथा वृण्डलिनोऽसुराः ॥
 किरीटिनो लम्बशिखाः कम्बुभीमाः सुवर्चसः ॥
 नानावेषधरा दैत्या नानामाल्यानुलेपनाः ।
 स्वान्यायुधानि दीप्तानि प्रगृह्यासुसत्तमाः । [2905]
 क्रममाणं हृषीकेशमुपतिष्ठन्ति दानवाः ॥
 प्रमथ्य सर्वान्दैतेयान्पादहस्ततलेः प्रभुः ।
 रूपं कृत्वा महाकायं जहाराशु स मेदिनीम् ॥
 तस्य विक्रमनो भूमिं चन्द्रावित्स्यो स्तनान्वरे ।
 नमः प्रक्रममाणस्य सन्निहते ज्येष्ठसिंहौ ॥ [2906]

परं विक्रममाणस्य जानुदेशे व्यवस्थितौ ।
 विष्णोरभितवीर्यस्य धदन्येव द्विजातयः ॥
 नित्या लोकरथं कृत्स्नं हत्वा चासुरपुंगवान् ।
 ददौ शकाय वसुधा हरिर्लोकनमस्कृतः ॥
 सुनलं नाम पातालमधस्तादसुधातले । [2915]
 गलेर्दत्त भग्नता विष्णुना प्रभविष्णुना ॥
 तदवाप्यासुरेष्टशकार मतिमुत्तमाम् ।
 रसावलतले यासमकरोदमुराधिपः ॥
 तत्रत्यश्च महातेजा प्यानं परममाश्रितः ।
 वराच वचनं श्रीमन्नविष्णु लोकनमस्कृतम् । [2920]

2899 Ks शिव, Ds कपि (for सिंह) Ns दीर्घचक्राक्ष
 दानवा (for ⁶) — After line 2899, Gs ms
 2908* नक्रमंथानना हूरा सन्धे च गरुडानना ।
 स्रजश्चेनमुखाश्चैव सपूरवदनास्था ॥
 — (L 2900) Ds लवीताक्ष (for-कमलाक्ष) Ds तथा कामेया-
 जिहाम्बरा (for ⁶) — Ks om lines 2901-2902 — (L
 2901) Ns Ds चक्राक्ष, Gs नात्रास्ते (for 'क्ष') Ns
 कापाय, Bs कनक, Tt Gs कविल, Gs स पल्लव (for
 फलक) — (L 2902) Bs s Ds Cal ed स्त्रे (for स्त्रु-)
 Ks तथा वृण्डलाधिप (for ⁶) — (L 2903) Ns ह्रवा
 सस (for सुवर्चस) — (L 2904) Ts Gs गङ्गायु (for
 मालयायु) — (L 2905) Ds Ds (also) विष्मनि (for
 वीसानि) Ks नानायुधानि वीसानि (for ⁶) Ns प्रदीप्तानां
 रेतसि (for ⁶) — (L 2906) Gs क्रममाणा (for 'गे') Ks
 B Dn Ds Ds Ms s दक्षिणा (for दानवा) Ns Ts Gs दया-
 तिष्ठत सर्वश (Tt Gs दक्षिणा), Ts Gs s s उपातिष्ठत
 दानवा (for ⁶) — After line 2906, Ts s Gs s s Ms s
 ms

2907* केचिच्छूलैः समानभूतस्ये परिषसायकैः ।
 कुन्ते कुडारे परिषेरसिम्हसोमैः शरैः ॥
 बाहुभिर्मुह्यिभ्येय तलेर्दत्तमेवेष्टया ।
 ययातकिं घयायोगं कुटुंबं हि दानवा ॥
 — (L 2907) Ts Gs प्रभुस्य (for प्रमथ्य) — After line
 2907, Vs s Bt Cal ed ms
 2908* जहार त्रिदिव देवसिर्भिविक्रमगैर्दत्तैः ।
 On the other hand Ts s Gs s s Ms s ms after line
 2907

2909* दैत्येन्द्राग्रं समागत्य जाडमिश्रं तथा परात् ।
 निशेष दानवत्वं चकार हरिरीधर ॥
 [(L 1) Gs दैत्या दैत्यान्समाहृत्य (for ⁶)]

— (L 2908) Ks Ds s [अ]सुर, Ks स च, Ds [अ]सु च
 (for [अ]सु स) Ts s Gs s Ms s संजहाराशु मेदिनीम् (for
⁶) — After line 2908, Ns Bt s Ts Gt ms.
 2910* शैलेष्व क्रममाणस्य सुतिरादित्यसमवा ।
 [Ts Gs om ⁶ Ks Bt s-नानि (for-संभवा).]
 — Ts Gs s om lines 2909-2910 Ts Gs om line
 2909-2910 — (L 2909) Ms s गृहिं विक्रममाणस्य (for
⁶) — Ks om line 2910 — (L 2910) Ds सहृद् (for
 सस्थि) Ds Cal ed महात्मन (for स्ववस्थितौ) Ns नामस्य
 किल दरोस्थिवी, Ds जानुदेशे महात्मन (for ⁶) — Ks
 s s Ds om line 2911 — (L 2911) Ts Gs s भूमि (for
 पर) Ns पर प्रक्रमतस्तस्य, Ds विकारोऽमितवेद्यस्य, Ds विष्णो-
 रमितवेद्यस्य (for ⁶) Ks जानुमये, Bt s Ds पादमूले (for
 जानुदेशे) Ts s Gs s Ms s पादमूले प्रभाकरे (for ⁶).
 — Ts om line 2912-2913 — (L 2912) Ks Ns Vt s
 Ts Gt s s Ms s वतुल (for जडित) Ks Ds रेतस्य (for
 वीर्यस्य) Ds विष्णोरनुल्लेखस्य (for ⁶) Ks Ds s प्रदग्धि,
 Ns बहस्येव, Ds स्ति च (for 'मयेव') Ms s द्विजोत्तमा
 (for द्विजातयः) — Ds om lines 2913-2916 — Gs om
 lines 2913-2914 — (L 2913) Ns हत्वा ॥ मेदिनी कृष्णौ,
 Ds Cal ed त्रिंवा लोकास्तत्र हृष्टाक्ष (for ⁶) Ts Gs s
 Ms s सप्तमाक्ष (for पुण्याक्ष) — Ts Gs Ms s om line
 2914 — (L 2914) Gs s पुरदाय प्रदी (for ⁶)
 — After line 2914, Ts Gt s s Ms s ms

2911* पुरदाय प्रदी शैलेष्व पुरतोत्तम ।
 शीतस्त्वसौ सुरेयाय ददौ विष्णुपुत्रम् ॥
 — (L 2915) Ds लवीय सुनल प्रोक्ष्य (for ⁶) Ks s
 तलात् (for तले) — (L 2916) Ns Bt s Ds नि निवा
 (Ds च वा)स्य (for मययता) Ns हृष्ट श्वेदिवास्य (for
⁶) — (L 2918) Ks s Vt Ds s-तथावाप्तम् (for तले
 वा) Ds Ds मयरीद्रुषापि (for ⁶) — After line 2918,

किं मया देव वर्तव्य ब्रूहि सर्वमज्ञेयनः ॥

निष्णुक्त्वाच ।

ब्रूहि ते महाभाग पश्चिद्योऽस्मि तेऽसुर ।

वरं वरय भद्र ते यथेष्ट काममाप्नुहि ॥

मा च शस्त्रं वचनं प्रतिहासी. कथंचन ।

अहमाज्ञापयामि इवा श्रेयश्चैनमवाप्स्यसि ॥ [2925]

अथ दैत्याधिप प्राह निष्णुर्देवाधिपानुज ।

पाचा परमया देवो वरेण्यः प्रसुरीश्वरः ॥

पत्न्या सलिलं दत्तं गृहीतं पाणिना मया ।

तस्मात्ते दैत्य देवेभ्यो नास्ति जातु भयं पश्चित् ॥

सुतलं नाम पातालं तत्र त्वं सातुगो वस । [2930]

सर्वदैत्याणैः सार्धं मत्प्रसादान्महासुर ॥

न च ते देवदेवस्य शस्त्रस्यामिततेजसः ।

शासनं प्रतिहन्तव्यं स्मरता शासनं मम ।

देवताप्रापि ते सर्गां पूज्या एव महासुर ॥

प्राप्यसे च महाभाग दिव्यान्कामान्यथेप्सितान् ।

इह चासुर चाक्षय्यान्विषाधश्च परिच्छदान् ॥

दैत्याधिपत्यं च सदा मत्प्रसादादवाप्स्यसि ।

भोगाश्च विविधान्स्वाम्ययज्ञाश्च सहदक्षिणान् ॥

यदा चेता मया श्रोता मर्यादां चालयिष्यसि ।

Ti s G: s s Ms s ins an addl colophon [Sub-
paran T: s G: s Ms s वामनपादुर्भाव — Adhy
name G: महाबलिपराजय — Adhy no T: G: 330,
G: 328, G: 328, G: 329, Ms s 39] — (L 2920)
V: s B: D: s श्रीमान् (for श्री) — Before line 2921,
G: s ins बलि — (L 2921) After line 2921^a, D:
Ti s G: s s Ms s ins

212^a

पाताले वसता प्रभो ।

शासनं तव विभेक्ष

[(L 1) Ti G: हत् किं पतिना प्रभो]

D: सत्त्वम् (for सर्वम्) Ti G: विदोपत्त (for व) — After
line 2921, N: s V: Ti G: ins

213^a ततो दैत्याधिप प्राह देवो निष्णु सुरोत्तम ।

[V: विविध (for वृत्तय) Ti निष्णुर्देवाधिपानुज (for श्री)]
— D: s D: G: om. the ref. h: Ti G: भगवान् (for
विष्णु) — (L 2922) Ms s Cal ed. ददाति (for दि)
V: मेनवः, D: ते दुरा, T: s G: s Ms दानव (for केसुर).
D: s D: G: s वरं वरय सुमन (for श्री) — (L 2923)
D: s D: G: s परिपुष्टोऽस्मि भद्र ते (for श्री) Ti G: Ms
बलम्, Ms वरम् (for कामम्) — N: ins after line
2923 D: s D: subst. f r line 2926

214^a एवमुक्त्वा ततो निष्णुष्य भूयोऽभ्युत्थयिष्य ।

— N: om lines 2924-2926 — (L 2924) G: सखाद्
(for मा च) h: D: प्रतिहासीत्, N: V: s T: G: s s
Ms s हृन्मा, D: हस्ति, D: प्रतिहासी, D: प्रवहिषा, Ti
प्रतिहास्या (for हामी) — (L 2925) K: G: भवाप्नुहि
(for वरमेव) Ti G: s नृं (G: निव) धेयोऽनुवोदयसे ।
Ti निवार पातुवोदयसे, Ms s निष्णु धेयोऽनुवोदयसे (for
श्री) — After line 2925, G: s ins

215^a भवमुक्त्वा ततो निष्णुवत्केव मुताधिपम् ।

[G: हतो (for हत)]

— G: om line 2926 — (L 2926) G: देवो निष्णु सुरो
त्तम (for श्री) — (L 2927) D: s D: G: s प्राह (for
देवो) Ti प्रसाद्य, T: G: वरस्य (for वरेण्य) B: s D:
G: s स्तान्त्वन्मन्त्रलोकाङ्गम् (for श्री) — (L 2928) Ti G:
सहृदीन च पाणिना (for श्री) — N: om line 2929 — (L
2929) V: सर्व (for ह्य) D: Ti G: तस्मात्ते देवदैत्येभ्यो
(for श्री) B: D: Ti s G: s s Ms s नास्ति जीवितसङ्क्षय-
(for श्री) — After line 2929, N: ins

216^a ते तस्मिन्निवसतां वरं चैतदनुवृत्त मे ।

देवदानवसत्त्वानां न त जीवितसङ्क्षय ॥

On the other hand, Ti s G: s s Ms s ins after
line 2929

217^a अमरस्य हि भवतो नास्ति मृत्युः पितृकृत ।

प्रापि यो सस्य दैत्य मत्प्रधारमो भव ॥

[(L 1) G: भवतु मे (for हि भवतो) Ti G: प्रभो (for
पितृकृत) G: नैव मृत्युः प्रसृतम् (for श्री) G: मत्प्र (for
मत्प्र)]

— (L 2930) V: भद्र (for वर) N: Ti s Ms s सखारे
सख ये तव (N: वर) (for श्री) — (L 2932) N: दैत्य (for
देव) — (L 2933) T: G: सुततो (for स्मरता) — N:
om. lines 2934-2935 — (L 2934) V: s D: Ti G: हत्
(for ते) h: D: देवाप्रापि च ते सर्व (for श्री) — After
line 2934 Ti s G: s s Ms s ins

218^a पातालाग्निनो भित्तं मान्वास्तव महर्षय ।

[G: Ms पाताले वसतो निव (for श्री)]

— (L 2935) B: s D: प्राप्यदेव्यं (for ते च) K: महा
भोगान्, D: मादो (for मार) — G: om line 2936 — (L
2936) D: s D: Ti s s s Ms s सुर (for [म]स्वस्त्य) K:
s D: s भवोऽनुवृत्त, D: सपतिपदार्त्त (for वरं),

यन्धिष्यन्ति तदा हि त्वा नागपाशा महाबलाः ॥ [2940]
 नमस्कार्याश्च ते नित्य महेन्द्राद्या दिवौकस ।
 मम ज्येष्ठ सुरश्रेष्ठ शासन प्रतिगृह्यताम् ॥
 वलिस्थाच ।
 देवदेव महाभाग शङ्खचक्रनादाधर ।
 सुरासुररुश्रेष्ठ सर्वलोकराजेश्वर ।
 तत्रासतो मे पाताले भाग ब्रूहि सुप्रेत्तम ॥ [2945]
 ममात्मनश्चानं देव प्रशान्तार्थमर्दिम ।

तद्वदस्य सुरश्रेष्ठ रुसियेन ममाक्षया ॥
 भगवानुवाच ।
 अश्रोत्रिय आह्वयमधीनमश्रुत-
 मन्वक्षिण यस्मिन्नुत्थितान् हुतम् ।
 अथद्वया दक्षमसस्कृत हवि- [2950]
 रेते प्रवृत्तास्तान् दैत्य भागाः ॥
 पुण्य महेषिणा यद्य मङ्गलद्वेषिणा तथा ।
 कथंविनायकसत्ताना पुण्य यथाभिहोत्रिणाम् ॥

— (L 2938) T₁ s G₁ s- M₂ s नयाष्टगुणमैक्यं (for ")
 — (L 2939) M₂ s सद्य त्वमेता मयोका (for ") K₁ s
 N₁ M Ds Ds T₁ s G₁ s M₂ s लहविष्यन्ति (for
 "वाल्") — (L 2940) K₁ s N₁ s B₁ s Dn D₁ s s
 यधिष्यन्ति, G₁ s M₂ s निवर्तन्ति (for यन्धिष्यन्ति) T₁ s
 G₁ s निष्यन्ति नागपाशा (for ") K₁ D₁ s नागा पाशैर्,
 K₁ Dn Ds नागपाशैर्, N₁ M₂ s सोरा B₁ s नागा भोगैर्
 (for नागपाशा) B₁ Ds नागा भोगैर्महौकस, T₁ s G₁ s-
 वारणाभ्या न सदाय (for ") — (L 2941) B₁ Ds नम-
 स्कार्याश्च, T₁ s G₁ s s M₂ s वृणीयश्च (for नमस्कार्याश्च)
 Ds महेन्द्रादि (for "वा") N₁ V₁ B Ds T₁ s G₁ s M₂ s
 महेन्द्रादिदशाधिप (for ") — (L 2942) N₁ सप्रतिपत्ताम्,
 M₂ s महेन्द्राद्यै (for प्रतिपत्ताम्) — N₁ com lines 2943-
 2944 T₁ s G₁ s M₂ s om line 2944 — (L 2944)
 K₁ सुरश्रेष्ठ, B₁ Dn D₁ G₁ s सुरो श्रेष्ठ (for सुरश्रेष्ठ)
 Ds सुरश्रेष्ठ सुरो श्रेष्ठ (for ") G₁ s जमरुच (for महेष्टर)
 — After line 2944 Ds T₁ s G₁ s- M₂ s ins

219** नमस्कारोमि देवेता त्वां सदा जगतीपते ।
 त्वमेव मम गोविन्द प्राण भाग्य एव हि ॥
 धिक्त्वामि जगत्पाय त्वामेव सवतं हरे ।
 इदं मम हरे पिणो यदरगाय हि वियो ॥

[(L 1) Ds त्वां सदा जगत्पते (for ") — (L 4) Ds
 Ds भगन् (for हरे)]

— (L 2945) G₁ s यस्तो मम पाताले (for ") K₁
 भोगाद्, N₁ भागाय (for भागो) B₁ Ds T₁ s G₁ s- M₂ s
 सुरेश्वर (for सुरेश्वर) — After line 2945 N₁ V₁ s B₁
 Ds Ds T₁ s G₁ s- M₂ s ins.

220** अथ तत्र मया स्थेय त्रिपुचानां महेष्टर ।

[T₁ s G₁ s s M₂ s सुरेश्वर (for महेष्टर)]

— (L 2946) Ds मम त्रिम् (for यन्त्राणां) Ds देव (for
 देव) N₁ T₁ s C₁ s s M₂ s मम यन्त्राण्येव देव, B₁ s Ds
 मम हि त्रिराश्रय (for ") B₁ s Ds यन्त्रिण्य (for यन्त्रि-
 ण्य) — N₁ B₁ s T₁ s G₁ s M₂ s om line 2946

— (L 2947) Ds विषय (for यद्वत्) — B₁ s Ds त्रिभि-
 यम्, Ds विलुप्त (for भगवान्) — (L 2949) G₁ सन्तुवित्र
 (for सन्तुवित्र) K₁ सन्तुवित्र N₁ T₁ G₁ सन्तुवित्र (for सन्-
 तुवित्र) C₁ Ds सन्तुवित्र-सन्तुवित्रविरिक्तेन C₁ — (L 2951)
 K₁ हे मयासाहस, Ds ज्ञे प्रदेयात्, Ds हे मयासाहस (for
 एवम्) N₁ भागास्तैरे शरणोऽथ दाय, B₁ Ds G₁ s भागा
 यदेते त्व देवसत्तम T₁ G₁ सन्तु विनाशाय सर्वेष्व, T₁
 M₂ s भागा ज्ञे त्व सर्वेश्वरेष्ट — K₁ s N₁ Ds s om
 lines 2952-2955 — (L 2952) Dn Bom ed G₁ ed
 सन्तुवित्र (for सन्तुवित्र) K₁ पुण्य सन्तुवित्रा त्रिप, Ds सन्तु
 वित्रा यत्पुण्य (for ") Dn सन्तु (for सन्तु) N₁
 V₁ यद्य सन्तुर्विषय Ds पुण्य सन्तुवित्रा तथा T₁ M₂ s
 सन्तुवित्रा त्रिप त्रिप (for ") — After line 2955 Ds T₁ s
 G₁ s s M₂ s ins

221** कथानु मम दैत्येष्टर कथंभवानानु यद् ह ।
 कथंभवन्तो वत्ते यत्प्रेमस्य सदासाराधिन्म् ।
 यत्नम महता वापि त्व सर्वं मयिष्यति ॥
 कथंयुपुरिदिष्टां सा तवानु वत्ते परा ॥
 युपुरिष्टमन्तो यदा पुण्य यथाविज्ञं महत् । [5]
 युपुरिष्टाविज्ञं युवै युनिम्युनिविज्ञं महत् ।
 युदाकं यत्प्रेमस्य धर्मस्य प्रदुर्गत् ॥

[(L 2) Ds कथंभवानो (for "वत्ते") T₁ G₁ s त्व
 सर्वं त्व दैत्य, M₂ s त्व त्वत्प्रेमस्य (for ") — G₁ om
 lines 3 6 — (L 3) G₁ सन्तुर्विज्ञं (for त्व दैत्य) — (L
 4) T₁ G₁ सन्तुर्विज्ञं, (for "वत्ते") G₁ सन्तुर्विज्ञं (for
 सन्तुर्विज्ञं) T₁ G₁ M₂ स त्वत्प्रेमस्य त्व दैत्य, G₁ सन्तुर्विज्ञं
 त्व दैत्य (for ") — (L 5) T₁ G₁ सन्तुर्विज्ञं (for ")
 T₁ G₁ M₂ स त्व दैत्य, G₁ सन्तुर्विज्ञं (for ") — (L 6)
 T₁ C₁ युदं युदं (for युदं युदं)]

— (L 2953) Ds कथंभवानो (for "वत्ते") K₁ Ds कथ
 विषयमात्र 1 कथंभवानो T₁ s G₁ s M₂ s कथमा-
 वानो (for ") — (L 2954) N₁ s यदाकं यदाकं तथा
 (for ") — After line 2955, K₁ ins

अथद्वया च यद्दानं ददता यजता वथा ।
तत्सर्वं तत्र दैत्येन्द्र मत्प्रसादाद्विष्यति ॥ [2955]
यैशपायन उवाच ।
एतच्छ्रुत्वा तु यचनं कलिर्निष्प्रेर्महात्मन ।
एवमस्त्विति तं प्रोक्त्वा पातालमसुरो गत ।
प्रविशेद्वा महाभागो देवाक्षा प्रतिपालयन् ॥

मग्नानपि राज्यानां प्रविभागं चकार ह ।
ददौ पूर्वां दिशं चेन्द्रीं शक्रायामिततेनसे । [2960]
याम्बा यमाय देवाय पितृराक्षे महात्मने ॥
पश्चिमा ॥ दिशं प्रादाद्वरुणाय महात्मने ।
उत्तरं च कुजेराय यक्षाधिपतये दिशम् ।
अधस्ताज्जगत्प्राज्य सोमायोध्यां दिशं ददौ ॥

222** तारुणौ दिगैकं च राज्यं तत्र मयिष्यन्ति ।
पानभोजनमयुक्तं लहम्यासु कीर्तिकादि च ॥
प्रकाशयितुं विदुः सर्वदोषां मुरमुजितम् ।
सर्वकामसुखपूर्णं मत्प्रसादाद्विष्यति ॥

— K: T: om the ref — (L 2956) D: महाबल (for 'लन') — After line 2956 T: s G: s s Ms s ins

293** प्रणम्य पलाळतलं दयौ दामाय भारत ।
— After the above T: s G: s s Ms s ins an addl
colophon [Sub-parian T: s G: s s Ms s दामाय भारत
भारत — Adhy name G: विष्णुना बलवैरदानम् Ms s
बलिवातागमनम् — Adhy no T: 338, G: 323, G: 331
G: 329, G: 330 Ms s 40] — T: s G: s s Ms
om lines 2957-2958 — After line 2957 N: ins

224** गणेश्वर महाबलुर्विष्णु सत्यपराक्रम ।
विष्णुपामास भगवान्प्रविभारं जिते(?)स्तन ॥
अथ चित्तपतनस्य दत्ता प्रज्ञानां लुप ।
ते गता जल(?) चैन भगवन् महापुनिम् ।
विद्या वै सुरराज्यं सर्वलोपायानि निखने ।
पानाह पालितो दिव्या निर्गुहानं च ते क्षया ।
निषकमिदं सर्वं कृत तेषुसुदन ।
कृष्णापि महाभारो विभागं कियत्सददा ।
अत्रवीक्ष्य महाभारो रुषः प्रां दानवान्कहन् ।
दृष्ट्वा मधुरया वाचा पाल्यत्वं त्रिदिवं पुन ॥

— N: om lines 2958-2959 G: Ms om line 2958
— (L 2958) V: महापाशो Rom Poona eds G(ed)
भारो (for 'मानो') K: s देवानो (for 'ज्ञो') — After
line 2958, N: ins an addl colophon mentioning
sub parvan as दामन — D: D: T: s G: s s Ms s
ins after line 2958 N: after the addl colophon

295** एतस्मिन्वन्दे चापि विष्णुश्चिद्वारुणम् ।

[D: T: s G: s s Ms s विष्णु (for चापि) D: T: G: s
Ms s श्रीमान् (for विष्णु) T: G: श्रीमद्विष्णुगुणक (for 'द')
D: T: s G: s s Ms s cont

226** ताम्बवन्तं समाहूय यचनं चेदममवीक्ष ।
मत्प्रसादं समाहूय भेरीं संवाक्यतामिति ॥

ताम्बवन्तं तत्पुत्रदा भेरीं संवाक्यताम् ॥
यद्येदं सप्रवर्तनां क्रिया सर्वा मुनीश्वर ॥
देवाः स्वस्थानमायान्तु देव्याः सर्वे हृताश्रया । [5]
न भयं विद्यतं किञ्चित्कृतं भगवता जगत् ॥
बलिं प्रविष्टोऽयं रसागलं मह-
ईत्या गता सागरमेव दोषा ।
स्वस्थं जगत्समिदं मुनीश्वरा
क्रियां त्रिपतां महतीस्तपोधना ॥ [10]
विष्णुश्चत्तां गुहां सर्वां पवनस्यायं देवता ।
सदा वेदां क्षणीयतां तारिष्ये शार्कं प्रपद्यताम् ।
मादृशा स्वस्ति वा निरयं न भयं विद्यतं क्वचित् ।
विष्णुर्विक्रमिती राज्यं जहार बलिहृदकम् ।
ह्युक्त्वा ताम्बवन्तं विद्यतो मरौक्षं मरुके । [15]
समस्तैर्बहुवास्तुर्धेमाश्रया कैशवस्य हि ॥
सर्वं भेरीच सर्वं जगद्विष्णोऽयं सविस्तरम् ।
पृथिवीमन्तरिक्षं च पालानं च समस्तृणां ॥
शुचं तु भेरीचमामिर्मुनिं
राक्षसं सागरपापकल्पम् । [20]
लोकाश्च सर्वे सचराचराश्च
स्वस्थायमापयति भयं विष्णुश्च ॥

[Before line 2 G: ins भगवान् — (L 3) G: Ms
(for वः) G: भेरी संवाक्यताम् (for 'द') — (L 5) D:
हृताश्रया, T: G: पतामता G: Ms s हृता गता (for हता
गता) — (L 10) D: मुनयश्च Ms s जगत् (for य
वीर्य) — (L 11) T: G: s पूर्वतानां च (for 'तस्याय')
— (L 12) T: G: s Ms उज्जिनाम् (for 'जं भाकं') — (L
14) D: च विक्रमन् (for विक्रमिती) T: G: पानिनाम्, T:
G: सनुताम् (for कल्पन्त) — (L 15) D: विष्णु (for
वः) — (L 16) D: T: समस्तं (for समा) — (L 18)
D: समस्तम् (for समस्तम्) — (L 21) T: D: Ms
लोकाश्च (for लोकाश्च)]

— (L 2959) T: G: s Ms: राजपानि (for 'नं') Rom
Poona eds C(ed) प्रविद्यमानां (for 'मान') T: s G: s
Ms: सचराचरां Ms: ब्रह्मैत (for चकार ह) — (L 2960)
Ms: देव्यां (for पूर्वां) N: सतो ददौ दिशं पूर्वां (for 'द')
— (L 2961) D: D: s पितृराज्यं (for 'राज्य') T: s G:

एवं विभज्य त्रैलोक्यं विष्णुर्वैष्णवां वरः । [2965]
जगाम त्रिदिवं देवः पूज्यमानो महर्षिभिः ।
यामनः सर्वभूतेषु प्रतिष्ठाप्यैव यामवम् ॥
तस्मिन्प्रयाते दुर्धर्षं यामनेऽमितवतेजसि ।
सर्वे मुमुदिरे देवाः पुरस्कृत्य शतश्रुतम् ॥
गते तु त्रिदिवं कृष्णे वध्या वैरोचनिं चलिम् । [2970]
नागैः सप्तशिरोभिश्च कम्पलाश्वत्थादिभिः ॥
नागयन्धनदुःप्रातं घलिं वैरोचनिं ततः ।
पञ्चच्छयासौ देवर्षिर्नारदः प्रत्यपद्यत ॥
स तं कृच्छ्रगतं दृष्ट्वा कृष्याभिपरिमुक्तः ।
उवाच दानवधेष्टं मोक्षोपायं ददामि ते ॥ [2975]
त्वं देवाधिदेवरयं यामुदेवस्य धीमतः ।
अनादिनिधनस्यास्य अक्षयस्याव्यवस्य च ॥

तमधीष्वाथ देव्येन्द्र विशुद्धेनान्तरात्मना ।
तद्रथस्तन्मना मृता हृतं मोक्षमाप्स्यसि ॥
ततो विरोचनमुनः प्राशलिः प्रयतः शुचिः । [2980]
मोक्षार्थं भगवन्मयो नारदात्तमधीतवान् ॥
तमधीत् स्वतं दिव्यं नारदेन समीरितम् ।
पृथिवी चोद्धृता येन तं जज्ञाप महामुरः ॥
अनमोऽस्त्यनन्तपतये अक्षयाय महात्मने ।
जलेऽक्षयाय देवाय पञ्चनाभाय विष्णवे ॥ [2985]
सप्तसूर्यपुङ्गवः कृत्वा श्रीलोकान्तरायामसि ।
भगवन्कालहालस्तं तेन सत्येन मोक्षय ॥
नष्टचन्द्रार्द्रगतेन क्षीणयज्ञतपःक्रिये ।
पुनश्चित्तपसे लोकांसेन सत्येन मोक्षय ॥
महर्षेन्द्रायामिसरिदुर्गपर्वताः । [2990]

s-s Ms + विष्णुजगाम धीमते (for *). — D: om. (hapl.)
line 2962 — (L 2962) B: Ds Ds देवो (for यादाव्).
B: Ds Ds हवीं प्रभु (for महारामे) — (L 2964) N:
T: s G: s-s Ms कृष्या (for कृष्ण) — (L 2965) G:
विश्रुत (for विभज्य) — After line 2965, N: ins 1

297* वासरे च प्रतिष्ठाप्य त्रैलोक्याधिपतिर्नारदः ।

While, V: s D: s Ds Ds ins after line 2965.

298* लोकापनयनं पदं देवानामस्मिन् प्रभु ।

On the other hand, T: s G: s-s Ms + ins after line 2965.

299* अक्षयं वाग्वरयं च ददौ जगद्वते हरिः ।

लोकापनयनं दृष्ट्वा देवानां मुमुक्षुजितः ॥

[(L 1) G: समये (for अनुय)]

— (L 2966) N: प्रययौ भगवन्देव (for *). N: स्तु-
मानो (for पूज्य) T: G: s Ms + सुरर्षिभिः (for महर्षि).
T: G: देवर्षिगणपूजित (for *). — After line 2966, T: s
G: s-s Ms + ins 2

299* भारदेन जगत्त्रायं शततो देवैश्च पूजितः ।

[G: महाश्रुत (for च पूजित) .]

— N: om. line 2967-3073 — (L 2967) K: s N: Vs
D: s Ds Ds-भूतैः; K: s Vs Ds = 'सो (for 'पु)
T: s G: देवाय (for वाग्वरम्) — After line 2967,
T: s G: s Ms + ins 2

299* भार्गवे सर्वभूतेषु मणिशाय च केसव ॥

हरि ते हरिः सर्वं यामनरयं यामवतम् ।

हरिः सर्वेपरो विष्णुः प्राप्तं देवैर्वैष्णवा दिवम् ॥

— T: s G: s Ms + om lines 2968-3063. — (L 2968)
K: s Vs Ds-दिवाय; Ds दिवोऽः; Ds दैत्यादे (for
यामने) . — (L 2969) G: s पुंवरम् (for वाग्वरम्),
— After line 2969, G: s ins. an addl colophon [Sub-
parean Gs वाग्वरमाश्रुतम् — ddhy name + Gs + दृष्ट्वा-
दीनां लक्षणान्वयविभागे — ddhy no Gs 333; Gs 330].

— Before line 2970, K: N: T: s B D G: s ins वैष्णवायन-.

— (L 2970) K: Ds दिवोः; K: Ds हृते (for हृते) . Ds

मच्छति त्रिदिवं देवे (for *). — (L 2972) K: अन्विष्टोऽपि

निमित्त (for *). — (L 2973) K: N: Vs B Ds Ds +

G: s प्रयवद्वय (for 'द्वय) — (L 2976) K: N: Vs +

B Ds Ds देवाय; Ds G: 'रि (for 'रि) . — (L 2978)

K: s N: Vs + B Ds Ds + s-अधीत्याय; K: अवेद्याय;

G: अधिष्टाय (for अधीत्याय) . K: तत्रेन (for विमुदेन) .

— (L 2979) . K: विमुदय (for तत्राय) . — (L 2981)

G: मोक्षं जगद्वरयौ (for *) K: तमधीतवान् (for 'त'),

— (L 2984) K: N: Vs + B Ds Ds + G: om. 2.

K: अक्षयाय (for 'अक्ष) . — (L 2985) G: (ed) हते कषाय

(for 'हते) . K: Ds ते वर (for 'ते) . — (L 2986)

K: s Ds + वाग्वरम्; Vs Ds यामवदे (for 'वदे) Ds दृष्ट्वा

वाद्; G: प्राप्तं G: दृष्ट्वा (for 'दृष्ट्वा) . N: श्रीलोकान्तराय

मुमुक्षुजित (for *) — (L 2987) K: Ds नृपते; P:

द्वयवर्षः; Ds कषायः; Ds कषायः; Ds नृपते (for

कषायः) . Vs वाग्वरमाश्रुतम् (for *) — K: Ds +

om (hapl) lines 2988-2992. — (L 2994) V:

त्वत्था दृष्टा द्विजेन्द्रेण तेन सत्येन मोक्षय ॥
 मार्ण्डेन पुराकल्पे प्रविश्य जठरं तत्र ।
 चराचरगतं दृष्ट तेन सत्येन मोक्षय ॥
 एको विगासहायस्त्वं योगी योगमुपागतः ।
 पुनस्त्वैलोक्यमुत्सृज्य तेन सत्येन मोक्षय ॥ [2995]
 जन्मशय्यामुपासीनो योगनिद्रामुपागतः ।
 क्षोराश्रितयसे भूयस्तेन सत्येन मोक्षय ॥
 धाराहं रूपमास्थाय वेदयज्ञपुरस्कृतम् ।
 धरा जलोद्धृता येन तेन सत्येन मोक्षय ॥
 ज्वल्य वृष्ट्या यज्ञाक्षीपिष्णान्वृतनानसि । [3000]
 त्वं पितृणामपि हरे तेन सत्येन मोक्षय ॥
 प्रदुहुः सुराः सर्वे हिरण्याक्षमयार्विताः ।
 परित्रातास्तव्या देव तेन सत्येन मोक्षय ॥
 दीर्घचक्रेण रूपेण हिरण्याक्षस्य सयुगे ।
 शिरो जहार चक्रेण तेन सत्येन मोक्षय ॥ [3005]
 भममूर्धास्त्रिमस्त्रिको हिरण्यकशिपुः पुरा ।
 हुंकारेण हतो देवलोकेन सत्येन मोक्षय ॥

दानवाभ्यां हृता वेदा ब्रह्मणः पश्यतः पुरा ।
 परित्रातास्तव्या देव तेन सत्येन मोक्षय ॥
 कृत्वा हयशिरोरूपं हत्वा तु मधुवैटमी । [3010]
 ब्रह्मणे तेऽर्पिता वेदास्तेन सत्येन मोक्षय ॥
 देवदानवगन्धर्वा यज्ञसिद्धिप्रदोऽरुणाः ।
 अन्तं तव न पश्यन्ति तेन सत्येन मोक्षय ॥
 अपान्तरतमा नाम जावो देवस्य ये सुतः ।
 पृताश्च तेन वेदार्थास्तेन सत्येन मोक्षय ॥ [3015]
 वेद्यज्ञानिदोऽग्राणि पिब्यज्ञहृदीपि च ।
 रहस्यं तव देवस्य तेन सत्येन मोक्षय ॥
 ऋषिर्दीर्घतमा नाम जात्यग्नौ गुरुराश्रितः ।
 स्वत्प्रसादाच्च चक्षुष्मास्तेन सत्येन मोक्षय ॥
 ब्राह्मस्त गजेन्द्रं च दीनं मृत्युपशं गतम् । [3020]
 भक्त मोक्षितवांस्तं हि तेन सत्येन मोक्षय ॥
 अक्षयब्राह्मण्यश्च त्वं ब्रह्मण्यो भक्त्यस्तस्यः ।
 कथिक्त्वानां नियन्तासि तेन सत्येन मोक्षय ॥
 शङ्खं चक्रं मर्दां पशं शार्ङ्गं गरुडमेव च ।

— (for 'हं') — Ka Ds — पश्यते (for 'पश्यते') — Da om lines 2989-2994 Gs om (hapl) lines 2990-2993 — (L. 2990) Gs — अपुरा (for 'पश्यते') Da समुद्रोपव
 नाति च, Gs द्विरप्यकशिपुः पुरा (for 'हं') — (L. 2991) Ds
 तव्या दृष्टानि दवेन्द्र (for 'हं') Gs द्विजेन्द्रेण मार्कण्डेयेन । Gs
 — Gs om lines 2992-2993 — (L. 2992) Ks V2
 Da1 Da2 Ds Ds मार्कण्डेयेन (hypermetris); Das Ds s
 'हरे' (for 'हरे') Ka s Ds सतरे (for 'हं') — (L. 2993)
 Ks V1 s चराचरमिदं दृष्टं, Ds 'चरुतो दृष्टा' (for 'हं') — Da
 om (hapl) lines 2995-2996 — (L. 2996) Ks Ds
 योगी योगम्, Gs योगीन्द्रत्वम् (for योगनिद्राम्) — Gs om
 (hapl) lines 2998-3001 — (L. 2999) Ks s V2 Ds s
 धरा जलोद्धृता येन (Ka s V2 स्ये) (hypermetris), Ds धरा
 जलोद्धृतयेव, Gs धरा जलोद्धृतवाम् (for 'हं') — (L.
 3000) Ks Ds स्यं, Ds Cal ed. यज्ञो Ds यज्ञं (for
 यज्ञम्) — (L. 3001) Ks निर्गलं मृगय देव (for 'हं')
 — (L. 3002) Gs s सैव दृष्टुं सर्वं (for 'हं') — (L.
 3003) Ks सारिनाम् (for परित्राताम्) V2 संशितास्त्रया
 देवाम् (for 'हं') — Gs om lines 3004-3006 — (L.
 3005) Ds मृगाक्षि (for 'विष') V2 अमरुदो (for मस्त्रिको)
 Gs ब्रह्मदेन्द्रचक्रा (for 'हं') — (L. 3007) Gs s हुंकार

(for 'हुंकार') — Ka Ds s om (hapl) lines 3008-3009
 — (L. 3008) Ds दानवाभ्याम् (for 'वाभ्यां') — (L.
 3009) Ds प्रत्याहताय (for परित्रा) — Ks om (hapl)
 lines 3010-3011 — (L. 3011) Ks Ks सर्पिता, Ds
 सर्पिता, Ds स्वर्पिता (for तेऽर्पिता) Ks s ब्रह्मण्यार्विता वेदाः
 V2 ब्रह्मणा सर्पिता देवाश्च, Ds ब्राह्मणालर्पिता येन (for 'हं')
 — (L. 3012) Ks सारण (for 'दानम्') Ds G(ed) -सिद्धा
 (for 'सिद्ध') — (L. 3013) Ds अनन्तं तव पश्यन्ति (for
 'हं') — Gs om lines 3014-3015 — (L. 3014) Ds अपां
 समुद्रादय (for 'हं') — (L. 3015) Ds दृष्टाश्च (for हुंकारः)
 — Ds s om (hapl) lines 3016-3017 — (L. 3016)
 Ks निर्गलं च (for निर्गलम्) — (L. 3018) V2 जलोत्तमो
 (for जालत्तमो) Ds चराचरम् (for 'चराचरम्') — (L. 3020)
 Ds s Ds चक्रं नियन्त्रम् (for 'चक्रं मयम्') — (L. 3022) V2
 Ds स्यं हि, G(ed) चैव (for च स्यं) Ks ब्रह्मदेन्द्राभ्यामस्य सर्वं हि
 (for ब्राह्मदेन्द्राभ्यामस्य सर्वं) — (L. 3023) Ks s Ks
 V2 B Ds Ds सिद्धिनाम्, Ds सिद्धिः, Gs s निर्गता च (for
 निर्गताम्) V2 Ds दृष्टुं सर्वं निर्गताम् (for 'हं') — (L.
 3024) Ks s s Ds Ds s s शङ्खचक्रमृगाक्षी, Gs s स्यं
 चक्रं मर्दां पशं (for 'हं') Gs शार्ङ्गं गरुडमेव च (for 'हं') — V2
 om lines 3025-3026. — (L. 3025) Ks तेन ब्रह्मण्यो

प्रसादयामि शिरसा ते वन्ध्यान्मोक्षयन्तु माम् ॥ [3025]
 शङ्खचक्रगदातूणशार्ङ्गं च गरुडाद्यम् ।
 हरिं प्रसादयामासुर्वर्जं मोक्षय वन्धनात् ॥
 ततः प्रसन्नो भगवानादिदेश रणेधरम् ।
 गरुडं नागदन्तारं वलिं मोक्षय वन्धनात् ॥
 सतो विक्षिप्य गरुडः पक्ष्यापतुल्यविक्रमः । [3030]
 जगाम यमुधामूलं यत्रास्ते सद्यतो वलिः ॥
 आगम तस्य विप्राय नागा सुकृत्वा महासुरम् ।
 ययुः पुरी भोगपतीं येन तेयभयार्दिताः ॥
 मुक्तं कृष्णप्रसादेन चिन्तयानमधोमुत्तमम् ।
 भद्रभियमुवाचेदं गरुत्मानपपन्नगम् ॥ [3035]
 दानवेन्द्र महायाहो विष्णुस्त्याममधीत्यभुः ।
 मुक्तो निवस्य पातालं सपुत्रजनान्धधयः ॥
 इत्यस्या न गन्तव्यं गन्धूतिमपि दानवम् ।
 समच यदि भिन्ध्यास्तत्र मूर्ध्नि वे श्वतथा प्रजेत ॥
 पक्षीन्द्रयचनं ध्रुत्वा दानवेन्द्रोऽजनीद्विदम् । [3040]
 स्थितोऽस्मि समये तस्य अनन्तत्वं महात्मनः ॥

जीव्योपायं तु भगवान्मम किंचित्परोक्ष सः ।
 इहस्वोऽहं सुखासीनो येनाप्याये रणेधर ॥
 धलेस्तु वचनं ध्रुत्वा गरुत्मानिदमब्रवीत् ।
 पूर्वमेव कृतस्तेन जीव्योपायो महात्मना ॥ [3045]
 प्रवर्तिष्यन्ति ये यथा विधिहीना ह्युत्प्लवजः ।
 प्रायश्चित्तमजानन्तो यज्ञभागस्तत्तत्र ॥
 न सेवा यज्ञभाग वे प्रतिगृह्णन्ति देवता, ।
 अनेनाप्यायितवतः सुप्रसन्न निरात्यसि ॥
 सदेवमेतं भगवान्ब्रह्मज्ञानकथयपातजः । [3050]
 दानवेन्द्र महायाहो विष्णुस्तेलोक्यभारतः ॥
 इमं स्वयमनन्तस्य सर्वपापप्रमोचनम् ।
 यः पठेत् नरो भक्त्या तस्य नश्यति किंचिदपि ॥
 गौहत्याया, प्रमुष्येत प्रद्रोहो प्रद्रोहत्या ।
 छपुगो लब्धते पुत्र कन्या चैवेप्सित पतिम् । [3055]
 छत्रगर्भात्प्रमुच्येन गर्भिणी जनयेत्सुतम् ॥
 ये च मोक्षिणो लोके योगिनः साधवापि ताः ।
 स्तवनेनानेन गच्छन्ति श्वेतद्वीपमवस्रमा ।

क्षयेन्मान् (for^a) — Ks B s Ds Ds Gs + om lines
 3026-3027 — (L 3026) Ks Ds रूप, Ds पाणि (for
 वृण) Ks Ds s दानवमा (Ds 'मा') विपाणिम्, Ks
 शार्ङ्गं च गरुडाद्यम् (for^b) — (L 3028) h s Ds + आदि-
 देश, Gs + आदिदेश (for आदि^c) Ks B s हारीश्वरम् (for
 रणेधरम्) — (L 3031) G(ed) जगाम यमुधा सत्र (for^a)
 Ds संप्रो (for सवती) — (L 3032) Ds समच (for
 जगाम) — (L 3034) Ds + उक्त वृत्ता, Cal ed मुक्त
 विष्णु (for मुक्त वृत्ता) B s Ds Cal ed मधीक्षम् (for
 मुत्तम्) — (L 3035) Ds उपासीन (for उपायेद) h s
 Ds दितिपुत्रम्; h s दिनदन्तम्, h s अपपन्नगम्, h s
 Ds + इव पश्यथ, V s Ds भाद्र (Ds कवि) दानवम्,
 Ds Dn Ds Gs + पन्नगासन (for अपपन्नगम्) V s वलिं
 च पन्नगासन (for^b) — Before line 3036 Ks s
 Ks V s I D (s + for गरुड उवाच — (L 3036)
 Ds Ks V s विष्णुस्त्यामिदमधीत् (for^a) — (L 3037)
 Ds सुगुरो भव पातजि (for^a) — (L 3038) V s भावद
 (for दानव) — (L 3039) V s दनया (for दानवा)
 Ks एते; Dn Ds Gs भयेत् (for मयेत्) — (L 3142)
 Dn B m ed G(ed) जीरोपायं (for जीरो^a) Gs जीवा-
 श्वम (for मम विधि^a) — (L 3045) Ks जीतोपायो

(for जीरो^a) — (L 3046) Ks V s B s Dn s पनीदि
 वृत्ति (for पनीदि^a) B s Ds वर्तविश्वत्ति ये पनी (for^a)
 h s च प्रविशय (for दानुविजय) Ds विधिहीनाहृतिजम्
 (for^b) — (L 3047) Ks B s यज्ञभागान्नदत्तम्, h s
 'आयस्य के सत्र Ks B s Ds Ds 'सत्र सन्नम् (for^a)
 — Dn om lines 3050-3051 — (L 3048) h s Ds मदे
 (Ds न वे प्रा यज्ञमाया दे (for^a) — (L 3049) Ks Ds +
 क्षेवाप्यायस्य (for^a) h s गुरव वर; Dn s Bha Poona
 eds G(ed) मुक्तमात्र (for 'मत्र) h s + निवसति (for
 'दसति) — Before line 3050, Ks Ks V s B D
 (except Ds) (s + ins वैतपावन — (L 3051) h s
 Cal ed दानवेन्द्र, h s G(ed) वरु (for 'वरु) — (L
 3052) Ds च इदं स्तनयं तस्य (for^a) h s Ds Ds दान-
 वम् (for 'प्रमोचनम्) — (L 3053) h s दानव, V s 'मु-
 द्' 'ह' (for 'त) h s om (h s) lines 3054-3055
 — Ds om lines 3055 — (L 3055) h s मुत्तम् (for
 मुत्तं) — (L 3056) h s सन्नमा; h s Ks V s s s
 Dn Ds Ds + सन्नमा B s सतो सन्नम् (for सन्नमा^a)
 Ds मयमा प्रमुच्यते (for^a) B s Ds Cal ed मुक्ति-
 (for गर्भिणी) Ds हर्षये (for जनदेव) Ds मु-
 त् (for मुत्तम्) — (L 3057) Ds + सन्निव रणवेदिनः

सर्वकामप्रदो ह्येष स्वयोजनन्तस्य कीर्यते ॥

यः पठेत्प्रातरुत्थाय शुचिः प्रयतमानसः । [3060]

सर्वकाममप्राप्नोति मानवो नाम सशयः ॥

एष वै वामनो नाम प्रादुर्भावो महात्मनः ।

वेदविद्विद्विजैरेव पठते वैष्णव यशः ॥

यत्नित्वं वामने दिल्ये प्रादुर्भावं महात्मनः ।

शृणुयामियतो भक्त्या सदा पर्वसु पर्वसु ॥ [3065]

पराजिजयते राजा यथा विष्णुर्महाबलः ।

यस्य विपुलमाप्नोति विपुल चाप्नुते वसु ॥

प्रियो भवति भूताना सर्वेषा वामनो यथा ।

पुनर्प्राप्य वर्धते आरोग्यगुणसपदा ॥

प्रियते पठतश्चास्य देवदेवो जनार्दनः । [3070]

सर्वकामयुतश्चैव कृष्णद्वैपायनोऽमर्युतः ॥

Colophon

De 'नो मोक्षवाङ्मिण (for ^a) — (L. 3058) K₁ D₁
मक्षमपम् (for 'दा) — (L. 3059) D₁ सर्वकाम-
मपामोति (for ^a) D₁ om (hapl) lines 3059^a 3061^a
K₁ D₁ कीर्तिव, D₁ कीर्तयेत् (for कीर्तये) — (L. 3061)
K₁ V₁ Dn D₁ कामाद् (for 'कामम्) — (L. 3061)
— D₁ om lines
3063 3064 — (L. 3063) D₁ D₁ कल्पते (for कल्पते) D₁
पश्यते वैष्णवेय (for ^a) — (L. 3065) K₁ N₁ V₁
शृणुयते, B₁ D₁ D₁ शृणुते, G₁ यो करो (for शृणुयान्)
V₁ शृणुयते प्रयतो भूत्वा, T₁ G₁ s s M₁ s यो न शृणुया
नक्त्या (for ^a) T₁ G₁ s s M₁ s सप्तम् (for the second
पर्वसु) T₁ G₁ सदा पर्वणि सप्तम् (for ^a) — N₁ om. line
3066 — (L. 3066) K₁ पराजिजयसे शानत् (for ^a) K₁
महासुतात्, T₁ G₁ M₁ s 'यथा, G₁ कश्चिन् (for 'बल)
— (L. 3067) N₁ Dn विमलम्, B₁ s D₁ T₁ G₁ M₁ s च
महत् (for विमलम्) T₁ G₁ यथाच सुमहत्माय (for ^a).
K₁ D₁ विमलं (for विपुलं) K₁ चाप्नुयान् (for 'ते) D₁
मुलम् (for बल) N₁ विन्दति भिषमुलमाय, B₁ s D₁ G₁ s
मिल सप्तविमलमाय, D₁ वसुधायां यथा वसु; D₁ विपुलं
चाप्नुते वसुम्, T₁ G₁ M₁ स्रेय आनन्दमयुते (for ^a)
— (L. 3068) N₁ सर्वेषामेव मानव; B₁ s T₁ s G₁ s s
M₁ s 'दा नान्न सदाय (for ^a) — After line 3069, B₁ s
D₁ G₁ s ins

232^a पुनर्प्राप्य वर्धते अरोग्यगुणममरितया ।

यमोर्गुर्या वर्धते आरोह्यगुणसपदा ॥

On the other hand T₁ s G₁ s M₁ s ins after line
3068 G₁ s after line 3266

233^a पठित्यमिदं सर्वं परित वामनस्य ह ।

भक्त्या निष्कम्पस्यो भूया दीर्घमासुरवामयान् ॥

{ (L. 1) G₁ s वेदिनं यमेदं वरतु (for ^a) — (L. 2)

G₁ s तनु (for मा वा) G₁ विराजते (for 'वसते)]

T₁ s G₁ s M₁ s cont. G₁ s ins after line 3070

234^a विष्णवेष्टामनं निल धिय मातं यदिच्छति ।

आयैरिष्टमात्रायां माश्रयिष्यो दिने दिने ॥

{ (L. 1) T₁ G₁ s (x) (for निन्) T₁ G₁ s M₁ s देव

(for दिव) — (L. 2) T₁ G₁ s इत्म् (for दिवम्)]

— N₁ T₁ s G₁ s M₁ s om lines 3069-3073 B₁ s D₁
G₁ om line 3069 — (L. 3069) K₁ Dn G₁ सप्तम् (for
'दा) D₁ आरोह्यगुणसपदा (for ^a) — (L. 3071) N₁
V₁ s नदम् (for युक्तम्) N₁ पुन; T₁ s G₁ s s M₁ s
वेति (for वैव) — After line 3071, T₁ s G₁ s s M₁ s
ins.

235^a अर्चयेत्तु यमिषी धुर्या नमस्तुति च वामनम् ।

पुनं पुन जनयते देवदेवस्य कीर्तनात् ॥

यस्मिन्मो हरिहास्य संहितां मिलितां पठेत् ।

सोऽभ्युपे ब्रह्मलोकं गम्या वै नाम संशय ॥

पिता पितामहश्च सधैव प्रसितामहः । [6]

पितामहः पिता वैव विष्णुरेव न संशयः ॥

परिवारो न कर्तव्यो विष्णुद्रव्यर्चयितुम् ।

परिवारतृप्तिसिद्ध्या तत्रैव परिवर्तते ॥

मनसा कर्मणा वाचा देवमेतेषु वर्जयेत् ।

प्रियतमस्य कर्म भुजे हृद वैव न संशय ॥ [10]

हृत्पदेष्टावन् व्यासं शिदि मातायनी प्रभुम् ।

को ह्यस्य पुण्डरीकाक्षामहाभारतहृदये ।

यस्मान्मा आदिनां वैव को ब्रूयात्तद्वत् प्रभुम्

कर्तुं ते महाप्रभो यथा संकल्पितसत्तया ॥

संस्कृतनाथमेतस्य धुर्या यमोश्च शाश्वतात् । [15]

मायुगोऽने सपत्न्या गम्याति न्ये पराश्रितः ।

एतत् सदात्तयां धुर्या रवं पार्थिवोत्तमः ॥

एतो वसुमहाहर्षयः प्रियः सर्वे सदाश्रितः ॥

प्रादुर्भासो वामनस्य कथिमर्षय ते सदा ।

शक्त्यर्पणमूर्ध्नितां च नादस्य च रंतिषी ॥ [20]

एषा वै वैष्णवी यथा मया काण्व्येन कीर्तिता ।

पृथक्पलाय यदेष्टमिष्टपुत्रे जन्मेत्यत्र ॥

आश्वयेर्यमयिलं पो दीर्घं शृणुयाच्चर ।

वाङ्मनं प्राप्नुयाद्विषीदीर्घमासुरवामयान् ॥

यमेदं माश्रयिषीते शुचिर्भूया सनातनः । [25]

अथो यायायने देवं ब्रह्मार्थो जितेन्द्रियः ॥

सविष्णोऽने सपत्न्या यथायानां प्रमेः सदा ।

यनुगमयि वेदानां यजमानो भविष्यति ॥

आ ब्रह्मवचनाश्रितः यथा वयातिमसदायम् ।

43

K₁ V₁ : B Dn D₃ D₂ : cont after App 1
(No. 40) N₂ ins after adhy 118 V₂
after line 13 of App 1 (No 41) D₂
cont after App I (No 42B) G₂ after
App I (No 41)

जनमेजय उवाच ।

अथैकादशमहं ब्रह्मज्जोतुमिच्छामि तत्त्वतः ।

अथाणा पुरोहताणां क्षेत्राणां समासतः ॥

वैगपायन उवाच ।

शृणु विस्तारतः सर्वं यन्मा धृच्छसि नैघनम् ।

दैत्यानां बाहुदलानां सर्वमाणिविरोधिनाम् ॥

शंकरेण वध राजञ्जुलैकमिरजिह्वैः ।

[5]

अविच्छति नृपभेदं सत्यमेतद्ब्रवीमि ते ॥ [30]
सुत ।

इति पारिभितो राजा वैगपायनमाश्विनम् ।

क्षुत्वा निष्कर्मयोगभूयस् इतिवशं द्विजवैभवात् ॥

शौनकादिभिर्लक्ष्मणैश्चैवैरेण तथैव च ।

शौक्यस्तै इतिवशस्तु किमन्याकथयामि ते ॥

[(L. 1) T₁ M₂ भगोद, G₂ : अवयव (for भगोदण)
— (L. 4) T₁ G₂ भागु कथे (for सोदुम्) — (L. 5) G₂ :
M₂ पितामहाय (for 'महाय') T₂ G₂ : पितामहायैव तथा, M₂
माता मातामहयैव (for ' ') T₂ G₂ : मातामहयैव (for
' ') — (L. 6) M₂ माता मातामहयैव (for ' ') — (L. 10)
T₁ M₂ प्रेत्यामत्, G₂ विप्रासत् (for प्रेत्यामन्व) — (L. 13)
T₁ M₂ : पितामहायैव (for ' ') — (L. 15) T₁
G₂ : हनावनम् (for च राशतान्) — (L. 16) G₂ गला
सिद्धि (for गलासि त्) — (L. 17) G₂ सर्वम् (for मयद्)
T₁ G₂ : कथित (for क्षुता त्) — (L. 22) G₂ प्रवृत्ते (for
मि) — (L. 25) M₂ : सतीव (for सतीते) G₂ वयेन
आकथोऽपिवाय (for ' ') — (L. 27) G₂ सप्तहितामयीताना
(for ' ') — (L. 29) G₂ यत् रथात्मनय (for ' ') — M₂
om lines 31 33 G₂ om line 32 — (L. 33) T₂ प्रायश्च,
G₂ प्रायश्च (for मोक्षम्)]

COLEPORE — Mention of the Epic K₂ & N₁ V₂
B₂ Dn D₃ D₁ : — Mention of Khela K₂ & N₁ V₂ :
B₂ Dn D₁ : — Sub-purcan h. N₁ V₂ : B₂ : Dn D₃
D₁ : : T₁ G₂ वामनप्रादुर्भाव समाप्त, B₂ M₂ : आश्वर्यपूर्व
वामनप्रादुर्भाव — Adhy name N₁ त्रैलोक्यकर्मणम्, D₁

कृतं पुरासुवेन्द्राणां सर्वभूतवधैषिणाम् ॥

विपुर पुरुषव्याप्यं बृहद्वातुसमीरितम् ।

विक्रामति नभोमण्ये मेघवृन्दमिवोलितम् ॥

भाकारेण प्रवृद्धेन काश्रतेन विरजिता ।

गणिमिश्र प्रकाशकिं सर्वरत्नेश्च तोरणेः ॥ [10]

यभासे नभसो मण्ये शिवा परमथा ज्वलत् ।

गन्धर्वाणामिवोदयं कर्मणा साधितं पुम् ॥

वाजिनः पक्षसयुक्ता वहन्ति घटद्विपिताः ।

पुर प्रभाकर श्रेष्ठ मनोभिः कामचारिणः ॥

धावन्तो ह्येष्माणां लो विप्रनोः प्राणसमृद्धेः । [15]

आह्वयन्त इयाकाशं नुरैः श्यामदन्तप्रभैः ॥

बाहुवेगसमैवेगीः कम्पयन्त इयाम्बुम् ।

सर्ववः समदृश्यन् चक्षुर्मिपिहितान्मभिः ॥

देवापुरमग्रासे बलिबन्धने बलिमोक्षे देवता जय, T₁ G₂ M₂ :
त्रैलोक्यविजय, T₁ त्रैलोक्यविजये वामनप्रादुर्भावं समाप्त, G₂
फलक्षुद्रियतम् — Adhy om K₂ 45, V₁ 390, V₂ Dn
357, B₂ 249, D₂ 246, D₂ 270, D₂ 247, T₁ 329, G₁
324, G₂ 333, G₂ : 351, M₂ : 41

43

— (I. 2) K₂ V Dn D₂ : : समन्तत् (for समासत्)
D₂ बराणा वै समन्तत् (for ' ') — (L. 3) K₂ वै वधम्,
D₂ वै वधम् (for वैधवम्) — (L. 4) D₂ दूराणां बाहुपाणि
नाम् (for ' ') — (L. 5) K₂ V₁ : : D₂ शरीर, D₂ कायम्
(for युद्धम्) — (L. 6) G₂ द्विर्वैषिणम् (for 'वैषि') V₂ सर्व
प्राणसिरोधिनाम्, D₂ विपुलसिद्धन्म् (for ' ') — (L. 7)
K₂ D₂ : बह्वर्थात्, V G₂ म (V₂ व दह्नात्, D₂ घटीनां तय
(for युद्धम्) — (L. 8) D₂ विक्रासति (for विक्रामति)
— V₂ om line 10 — (L. 10) K₂ रत्नमिश्र (for गणि)
— (L. 12) V₂ D₂ पुरा, D₂ परम् (for पुम्) K₂
कलौत् साधिता पुरा (for ' ') — D₂ om line 18 — (L.
14) K₂ N₁ V D₂ जयेत् (for श्रेष्ठ) D₂ कारिणम्, Bom.
Poona ed. G(ed) युद्धम् (for वारिण) — (L. 15)
Bom. Poona ed. G(ed) धावन्ति (for 'वो') V₂ B D₂
D₂ : हेय, V₂ D₂ : दृष्ट (for दृष्ट) V₁ समिष्टे, B₂ D₂
D₂ G(ed) समृद्धे, D₂ समृद्धा (for समृद्धे) — (L. 16) K₂
आह्वयन्त आकाशत (for ' ') N₂ V₂ : B Dn दान्, D₂ G₂
बाहु (for इयम्) K₂ शरी सर्वदक्षिण (for ' ') — (L.
17) K₂ जेगमैर, D₂ जेगमैर (for जेगमैर) D₂

क्रपिभिर्वलनप्रत्येक्षपता दग्धकित्तिपैः ।

गीतवादिप्रवृत्तं गन्धर्वनगरोपमम् ॥ [20]

चित्रायुषसमारीणैः प्रतप्तकनकप्रभैः ।

भवनेर्बहुर्गणैश्च शृंगुभिः समलङ्कृतैः ॥

देवेन्द्रभवनाकारैः शृंगुभे तन्महाचुति ।

प्रासादाग्रैः प्रवृद्धैश्च पैलासशिखरप्रभैः ॥

हृद्युभे दैत्यनगरं बहुसूर्यमियाम्बरम् । [25]

यथाह्लास्यसंपन्नं ततप्राञ्जनसप्रभम् ॥

इवेडितोरुष्टयहुलं सिंहादाविनादितम् ।

धनौ वस्तुजनाकीर्णं यनं चैरथं यथा ॥

समुद्रनपताक लक्षसिभिश्च मिरानितम् ।

रराज त्रिपुर राजन्महद्विचुदिवाम्बरम् ॥ [30]

सूर्यनाभश्च दैत्येन्द्रश्चन्द्रनाभश्च भारत ।

तथान्ये च महावीर्या दानपा यलदर्पिताः ॥

मधुदुश्च बभञ्जुश्च मोहिताः परमेष्ठिना ।

पन्थानं देवगमनं पितृयानं च भारत ॥

तेरेवमसुरार्थश्च प्रवृत्तीवशरासनिः । [35]

दानवैर्नरशार्दूल देवयाने महापथैः ।

पितृवद्विबलोपेते हते भरतसत्तम ॥

ब्रह्माणमध्यधावन्त सर्वे सुरगणास्तथा ।

विवर्णयन्ना दीनादिहते च गतिकर्मणि ॥

अन्तुर्ध्यामताः स्थित्वा स्वरोपार्तनिनादिना । [40]

हन्त्यामहे शत्रुगणैर्भागोच्छेदेन भागव ।

तेषा चैव बधोपायं यद्वत्स यदातं यर ।

यं ज्ञात्वा बाधुयलिनो यपेय समरे परात् ॥

सान्त्वयित्वाय यरदौ ब्रह्मा प्रोगच देवताः ।

शृणुष्व देवताः सर्वाः शत्रुप्रसिद्धिं पराम् । [45]

अथध्या दानवाः सर्वे क्रते शीरमन्ययम् ॥

प्रतिगृह्य च तद्वाक्यं सनोभिर्वाग्भिरेव च ।

भूर्मा प्रपेरिरे सर्वे सह रुद्रेश्च भारत ॥

स्निध्यपादे च मेरी च मध्ये च पृथिवीलले ।

तपसोमेण योगज्ञाः सर्वे ते मुनयोऽभयम् । [50]

Ds कालयत् (for कल्प) Vs [अ]र्णयम् (for [अ]र्णयम्) Ks
कालात्कल्पयोपमम् (for ⁶) — (L 18) Bom Poona eds
G(ed) मधुरा (for सर्वत) Ks सर्वत सरवा इत्य (for ⁶).
— (L 19) Ks लवने, Gs ईक्षित (for तपसा) — (L 21)
Bs प्रभम् (for प्रभै) — Ds om line 22 — (L 22)
Ks Dn Ds भवनेर्बहू Ks रत्नैश्च बाहुमिष्येव, Ds धनैश्च बहु
कैशैर्बहू (for ⁶) Ds वायुदूरे (for प्राशुभि) — (L 24)
Ks प्रासादाग्रैः सुवृद्धैश्च (for ⁶) Ds पैलासशिखरोपमै (for
⁶) — (L 26) Bs Dn Gs वराहलोक (for यथा) Vs
वस्तुर्ण (for यपेय) Ks यथा वस्तुलोककाय, Ds तुर्यधोपय
माश्लिष्य (for ⁶) Ds तदा (for तस्य). Bs कनक (for
भारत) Ds काञ्चनस्य सागप्रभम् (for ⁶) — After line
26, Ns Vs Dn Ds ins

1** प्रदीक्षितं तेषांभी रराजान महाप्रभौ ।

[Vs महाप्रभम् (for 'भौ)]

— Vs om line 27 — (L 27) Ks जादेन, Ds जादे सु
(for जादति) — (L 28) Ks कल्प, Vs Ds Gs
बहु (for वस्तु) Ds समारीर्ण (for 'अना') — (L 29)
Dn समुच्छिन्न (for 'द्वत्') Ds कपिभिश्च, Ds बन्दि; Gs
धनैश्च (for कपिभिश्च) — (L 30) Ds वाम (for राजन्)
Dn Ds महाविचुदिवामरे (for ⁶) — (L 31) Bs
Ds विमान्तम् (for दैत्येन्द्र) Ks दिव्य, Ds अथ (for

वस्तु) — (L 33) Vs Ds : समुद्रम्, Ds समुद्रम् (for
मधुदुश्च) — (L 34) Ds मोहोच्छेदेन भारत (for ⁶)
— Ks Ds om lines 35-41 — (L 35) Ns अतुरेष्टैश्च,
Vs Ds Ds रात्रैस्तु Vs 'अ' (for 'रात्रिश्च) — (L 36)
Gs नृप (for नर) — Ds om lines 36-39 — (L 37)
Ns Vs : विहोपैश्च (for 'बलोपैने) — (L 40) Gs
अथदुश्च (for वस्तुनृप) Bs Bom Poona eds G(ed) तदा
(for [अ]र्णय) Ns [अ]र्णयति, Ds [अ]र्णय (for [अ]
र्णयति) Ds स्वरोपार्तनिनादितम् (for ⁶) — (L 41) Gs
इहा सर्व (for हन्त्यामहे) — (L 42) Gs रत्नैश्च (for रत्न)
— (L 43) Ns Vs वपेय, Vs वपेयम्, Vs B Dn Ds Ds
कापेय (for वपेय) Vs सगणम् (for परात्) — Ks om
lines 44-52 — After line 44, Ds ins

2** गच्छन्ममशरा सर्वे कद्रभाराभिः सुवि ।

स एव विप्रदे शक्तो दैत्यार्थो नाय मंसय ॥
While, Ds ins after line 44

3** तथमा तस्य देवस्य समर्थे वै ततो भवेत् ।

रदस्वापारानापीय देवदेवस्य वापत् ॥
On the other hand, Gs ins after line 44

4** महादेव विरूपाक्ष भञ्जय त्रिदशोत्तमा ।

म एव हन्ता नाम्दार्यकुलक वो विपारयति ॥
— Gs om lines 45-50 Ns Vs B Ds Ds om lines

काश्यपेया हरं प्राप्ता जपन्तो ब्रह्मसहिताम् ॥
 तेषां परमनारीणामभयद्वयवाहने ।
 विन्यस्तदर्भनिचये ताम्र लोह च भूषणम् ॥
 परिधानानि चर्माणि मृदूनि च शुभानि च ।
 स्वयंमृतानां कृष्णाना मृगाणा कुरुमन्तम । [55]
 गृहीतानि विमुक्तानि देहेभ्यो यनचारिणाम् ॥
 वैष्णवभ्रमयोपेत्य विविशुर्मायया वृताः ।
 हारालयं मुराः सर्वे व्याघ्रचर्मनिवासिनः ॥
 प्रथितपथाश्च ते दीना भगवन्तं जगत्पतिम् ।
 सुखलोकामिषनेन भगवन्ते हरं ततः ॥ [60]
 हविर्दत्तमिवाक्षानाद्रसाच्छन्नेषु बहिषु ।
 वरदानं वृथास्मासु भगवन्विभुसं त्यजि ॥
 यथादेश यथाकाल क्रियां महाणो बधः ।
 यदुक्तं देवदेवेन लेखराणा समीपतः ॥
 पथ देववचोभिश्च भाविनोऽर्प्यस्य वै बलात् । [65]

समनहन्महादेवो देवैः सह सवासवै ॥
 आदित्या रथमास्थाय संनद्धाः समलंकृताः ।
 सर्वे काञ्चनवर्णाभा वभुर्दीप्ता इवाग्रयः ॥
 स्त्रेण सहिता स्त्रा दहन्त इव तेजसा । [70]
 संनद्धाश्चालुकुटाः प्रांशवः पर्वता इव ॥
 विश्वे विश्वेन वपुषा धलिनः कामरूपिणः ।
 समनहन्महात्मानो दामगन्तं विधित्सवः ॥
 एभिः सह बलाध्यक्षैः समन्तात्परिवारितः ।
 त्रिपुरं योधयत्यन्धः प्रवृक्ष सदर्श धनुः ॥
 अयं देवता भिन्नदेहाः पुटपृच्छता इव । [75]
 न्यपतन्मुवि देहेते विदीर्णा इव पर्वताः ॥
 अभिविद्धाः प्रविद्धाश्च चयाद्यालगाता नृप ।
 न्यपतन्वैत्यसंपाक्ष बधेणेव हता नगाः ॥
 असिभिश्च हता देवैः क्षत्तिचक्रपरश्वधैः ।
 बाणैश्च भिन्नमर्माणो दैतेन्द्रा युधि गोचरे । [80]

45-46 Vs om line 48 — (L 48) Vs Ds पुत्रैश्चः Ds
 मायैश्च (for सदैश्च) — (L 50) Ns V B Ds Ds = नृप
 (for जन्वद्) — (L 51) Rom Poona eds G(ed)
 काश्यपेदे (for 'या' Ds कश्यपेवाद्वा प्राप्ता (for ' ') Ns
 Vs s Ds s यजन्तो (for जपन्तो) Vs मम (for ममा)
 Ns Ds सहिताः Ds हाराशतम्, Gs सन्निभम् (for सन्नि
 नाम्) — (J 52) Gs देवानाम् (for कर्त्ताराम्) Ds
 निशम्य नरनारीणाम् (for ' ') Ns B Ds काश्यपस्यमौजने,
 Vs s Ds s 'द्वयमौजने (Ds s 'मज्ज' Ds 'द्वयमौजने',
 Gs 'मज्ज' मोजने (for ' ') — (L 53) Bs s Ds Ds
 विष्णुसह (for 'ल') Gs नैराहमसमवत्तया (for ' ') — (L
 54) Ks माणिष्य (for चर्माणि) Ds मृदूनि (for शुभानि).
 — (L 56) Ds s (marg) मितुकानि (for विमु) — Ks
 om lines 57-58 — (L 57) Vs s Ds Ds जन्तरीक्षम्
 (for तेजसा) Ns Vs s समुपत्य, Ds Ds s मयोत्पत्य;
 (for 'त्य') Bs जन्तरीक्षमयोत्पत्य, Ds तेजस्वीक्षमयोत्पत्य,
 Gs जन्तरीक्षमयोत्पत्य (for ' ') — (L 58) Ks देवा (for
 दीना) — (L 60) Vs जन्मतेन (for सु) Ks प्रभावतः
 Ds = प्रभावतः (for 'ते') Ds प्रभावन्तो हरं बधः (for ' ')
 — (L 61) Bs Ds Ds सविस्तराद्वाः Ds इति त्रै (for
 इवासा) Ds दक्षिण (for बहिषु) — (L 63) Ns Gs
 यथोपेता (for यथदिता) — After line 64, Ds ins

5** एवमारपितो देवैः सुखसुखनमस्तु च ।
 प्रमत्तयेता भगवन्देवदेवो यूपपथ ।

प्रतिजनेभ्युपवर्षं सन्तुष्टयन्वाहनम् ॥
 तत्र शोभाश्च भवतामुदरद्वारेणमान् ।
 सर्वे क्षामयुष्यन्तु त्रिपुरस्य शिपासभा ॥
 — (L 65) Gs Rom Poona eds G(ed) वैभवम् (for वै
 बलात्) — (L 66) Ds महामार्गो (for 'वैवो') Vs न
 सदाय (for सगसवै) Ks सदैवै सहवानै (for ' ') — (L
 67) Ds Ds क्षातिवपथः Ds Gs 'सराधम् (for 'सा रथम्')
 Ds सवदास्रादुपचला (for ' ') — (L 68) Ds नानारूप
 धरा सर्वं (for ' ') — (L 70) Ks Ds सर्वदा दुसला
 सर्वं (for ' ') — (L 72) Ds महामान (for 'मो') — (L
 73) Ks Ns Vs s Bs Ds Ds Ds = धनाप्यक्षै (for बला
 प्यक्षै) Ds Gs एषि सम (Gs च ल) धनाप्यक्षै (for ' ')
 — (L 74) Ds विपुलं (for सदा) — (L 75) Vs Ds
 Ds न्यपतन्त विदेहा Ds 'हे' स्ते, Ds 'तन्वैत्यसंपाक्ष, Gs
 सन्निभदेहास्ते (for ' ') — (L 77) Ns Ds कनित्रिदा (for
 अभि) Ds (before case) परिध्याद्, Gs मृदुदाय (for
 मर्दि) Vs s Bs s Ds Ds Ds s क्षतिविद्धा मृदु सुवि
 दाय (for ' ') Ds Ds s रणस्य (for चयाद्याल) Vs
 Bs सत्य इव, Gs नाना इव (for सता नृप) Ds (by case)
 पथपरगता इव (for ' ') — (L 78) Ns Vs s Bs Ds s
 सधामा (for 'क्ष') Ks चयेन (for चयेन) Gs चयेनवाहता
 नमस्तु (for ' ') — (L 79) Ds s तानिभिश्च Ds s 'स्र
 (for 'चक्र') Vs दक्षिचयेन वापै (for ' ') — (L 80)
 Ds समार्णो (for स') Ns V D Ds Ds Ds = पुट

प्रेतुः सहिता उर्व्यां छिन्नपक्षा इवाचलाः ॥
 तत्र सहा व्यमुञ्चन्त तेन क्षीमेन तेजसा ।
 एवं तेऽन्योन्यसमाधे क्षीयन्ते क्षयकर्मणा ।
 नोपालभ्यन्त चक्षुर्भ्यामपि दिव्येन चक्षुषा ॥
 अस्त प्राप्ते दिनकरे सुरेन्द्रास्ते निशामुखे ॥ [85]
 छिन्नभिन्नक्षतमुखा निपेतुर्वसुधातले ॥
 अथ देव्या जय प्राप्ता निशायां निशिते क्षौरैः ।
 विनेदुर्विपुलेनादैर्मेघा इव महारवाः ॥
 जयप्राप्त्यासुराक्षेत्रे तेऽन्योन्यमभिजल्पिरे ।
 प्राप्तिताक्षिदशा सर्वे सप्राप्ते जयराट्टिणि । [90]
 अस्माभिर्वलसप्तैः सह प्राप्तासितोमरैः ॥
 विरेजुश्च जय प्राप्ता उशोहव्यचोषिताः ।
 समरे बलसपन्नाः सायुधा दैत्यसचमाः ॥
 सुरैश्च सहितः सर्वे रथमास्थाय शङ्करः ।
 वर्णिमानभिर्नैत्याग्रभिन्वन्प्रिय वै दिशः ॥ [95]
 भुगान्तकाले विततो रश्मिधानिव निर्बहन् ।
 सर्वमूलानि भूताग्र्यः प्रलये समुपस्थिते ॥
 स रथो बाजिभिः शीघ्रीरुहमानो मनोजयैः ॥

विजयी नभसो मध्ये सविगुदिव तोयदः ॥
 वृषभेण ध्वजाम्रेण गर्जमानेन भारत । [100]
 भाति स्म स रथो राजन्तेन्द्रायुध इवान्मुदः ॥
 ततोऽम्बरगता सिद्धास्तुष्टुवृषमध्यजम् ।
 कर्मभिः पूर्वज पूर्वैः शुविभिरन्यम्वक्तं तदा ॥
 ऋषयश्च तपःश्रान्ताः सत्यव्रतपरायणाः ।
 अमृतप्राप्तिनक्षेत्रे सुरसथाः सहस्रताः ॥ [105]
 गन्धर्वाश्चोपगायन्ति गान्धर्वेण स्त्रेणे वै ।
 महप्रवदनाः सौम्याः वैभ्ये स्थानान्तरे नृप ॥
 चयाट्टलक्षसपत्ने शतघ्नीशतसङ्गले ।
 तस्मिन्तु दैत्यनगरे सर्वभूतभयावहे ॥
 तत्तन्तु शरवर्षाणि मुमुचुर्दैत्यदानवाः । [110]
 सुपाणामरयो मध्ये तीक्ष्णाप्राणि समन्ततः ॥
 शतघ्नीभिश्च निन्नन्तो भक्षेः श्लेष्च भारत ।
 ते चक्रिरे महत्कर्म दानवा युद्धकोविदाः ॥
 गदामिश्च गदा जघ्रुर्भैरवेभ्यश्च चिच्छिदुः ।
 अलेख्माण्यबाधन्त सावा भायाभिरिव च ॥ [115]
 ततोऽपरे समुचम्य शरक्षिपरन्धधान ।

(for युधि) — (L 81) Ds निपेतु सहिता सर्वे, Ds
 सहितास्तेगता उर्व्यां (for ") — (L 82) Ns Vs Dn Ds-4
 Gs विमुञ्चन्ति Ds प्रमुञ्चन्तस् (for व्यमुञ्चन्त) Bom
 Poona eds G(ed) शीघ्या (Bom ed 'व्य') प्राप्ते तेजसा
 (for ") — (L 83) Bs सवाया (for 'ले') — (L
 84) Ks सहा वै समचक्षुषा (for ") — (I 85) Vs अनु-
 रास्ते Vs s अनुरेन्द्रा (for सुरेन्द्रास्ते) — (L 86) Ns
 मूला वेदुर (for क्षतमुखा) — (L 87) G(ed) विनाश
 (for 'वा') — (L 88) Gs क्षौरैश्च (for श्रेया) Ns Ds मह-
 रवा, V Bs Ds s Gs 'रवा' (for 'रवा') — Vs om line
 100 — (L 89) Ks Ns Vs Ds s जगद्गुले परस्परम् (for
 ") — (L 90) Ks Ds s हविषास् (for प्राप्ति) — (L
 91) Ns अग्रमिद Gs अनुरैश्च (for अग्रमिद) Vs जय
 (for बल) Ns Vs s सप्राप्तासितोमरै (for ") — (L
 92) Bs वाहिता (for 'चोषिता') Gs उशोहव्यचोदिता
 (for ") — (L 94) Ns V Ds s Gs सहिता (for 'त')
 Vs Ds Ds सर्वे (for सर्वे) — (L 95) Ns अनहदः Ds
 Bs अनहद, s अनहद Bn Dn Ds निरदद्, Ds निरद
 (for अभिनद) Ns Ds प्रदहन्, Vs s प्रदहन् (for प्रसि

द्दद्) Ks Dn Ds-4 प्रदहन् तेजसा, Gs अभिनद्वै विरो
 द्वा (for ") — (L 96) Vs Dn Ds Ds s Gs वितले (for
 'ले') — Vs om line 97 — (L 98) Ks स रथो
 बलिभि शीघ्र (for ") Ks पात्यमानो (for उद्य') Ks VL s
 Bs s Ds-4 सहाजै, Ns मनोजय (for 'द्वे') Gs उद्यमै
 मीमात्रै (for ") — (L 99) Bom Poona eds मन्त्र
 (for मध्ये) — (L 101) Ks Ds विनाशि स् (for प्राप्ति
 क्षय) Ns Vs s Bs गच्छन् (for राजद्) — (L 103)
 कर्मैते (for पूर्वज) Ks पूर्ण, Vs पूर्वे (for पूर्वे) — (L
 105) Ds Gs प्राप्तावाप् (for प्राप्तिनद्) — (L 106) Dn
 गन्धर्वाप्सरश्चैव (for ") Ks Ds स्त्रेणे (for स्त्रेणे)
 — (L 107) Ns Vs s Bs क्षेप, Vs शिबे, G(ed) प्रेष
 (for वैभ्ये) — Vs om line 108 — (L 110) Ks
 चक्षुण (for वर्षाणि) Vs Bs देव (for दैत्य) Gs 'नैतिन'
 (for दाहका) — (L 111) Gs भुगान्तमुखां च (for
 ") Ks Ns Vs s Bs Ds s तीक्ष्णाम्रेण (for 'प्राणि'
 — (L 112) Ks क्षौर, Gs प्राप्ते (for भक्षे) — (L 113)
 Ks चक्रिरे यु (for ते चक्रिरे) Gs युर्मदा (for 'चोविदा'
 — (L 114) Vs चिच्छिदे (for चिच्छिदु) — (L 115)

अशनीश्च महाघोरा युक्ताः शतसहस्रशः ॥
 असिमिर्मायाविहितैर्मृतेष्वेवंप्रयवोचरेः ।
 ते वध्यमाना विबुधाः शरवर्षैरस्थिताः ॥
 गन्धर्वनगराकारः सोऽसीदत्सहरो रथः । [120]
 हन्यमानोऽमुरगणैः साधैः प्रासामितोमरैः ॥
 दैत्यमहरणैस्तैश्च शुरुमिर्भासादिभिः ।
 चित्रैश्च बहुभिः शरैरतिघ्नतः क्वचीपतिः ॥
 ततो मध्ये दिव्यशङ्करः प्रादुरासीन्महीपते ।
 ऋषीणां ब्रह्मपुत्राणां महतामपि भारत ॥ [125]
 स एष शररस्यामि रथो भूमिं प्रतिष्ठितः ।
 जजेयो जययता प्राप्तः सर्वलोकस्य पश्यतः ॥
 तस्मिन्निपतिते राजन्रथानां प्रवरे रथे ।
 निषेधुः सर्वनूतानि वसुधा वसुधाधिप ॥
 विषैलुः पर्यताम्राणि कैलुक्षेय महाद्रुमा । [130]
 विषुक्षुमुः समुद्राश्च न रेक्षुथ दिशो दश ॥
 दृष्ट्वाश्च ब्राह्मणास्तत्र जेषुश्च परम जपम् ।
 घत्तन्नमय तेजः सर्वत्र विजयैषिणाम् ॥

शान्त्यर्थमिह भूगानामिह लोके परत्र च ।
 समाधायात्मनात्मानं योगप्राप्तेन हेतुना ॥ [135]
 रथन्तरेण साम्राज्यं ब्रह्मभूतेन भारत ।
 तेजसा ज्वल्यन्विष्णोःस्यक्षस्य च महात्मनः ॥
 सर्वेषां चैव देशानां बलित्वा कामरूपिणाम् ।
 ऋषीणां तपसाह्वानां वसता विजने वने ॥
 अथ विष्णुर्महायोगी सर्वतो दृश्य सत्त्वतः । [140]
 वृपरूपं समाश्रय प्रोज्झार रथोत्तमम् ।
 समाक्रान्तं देवगणैः समप्रयत्नपौरुषैः ॥
 बलबालोलयित्वा तु त्रिषाणाभ्यां महाबलः ।
 ननाद प्राणयोगेन मध्यमात्तं इवार्णवः ॥
 तृतीयं वायुविषयं समाक्रम्य त्रिषाणवान् । [145]
 ननाद बलवन्नादं समुद्र इयं पर्यणि ॥
 ततो नादेन विरान्तां देवैरा पुद्गुर्मुनैः ।
 पुनस्ते कृतसनादा युयुधु मुनदावलाः ॥
 सर्वे वै बाहुबलिनः समर्थबलपौरुषाः ।
 सुरसैन्यं प्रमदन्ति प्रगृहीतशराकनाः ॥ [150]

B: [ब]वर्षैर, D: [ब]वर्षयन्त (for [ब]वाधयन्त) K: D: मायो (for माया) — (L 110) D: लतोऽपरे ममुद्रिद्व (for °) — (L 117) L: मयाराध (for मयानीश) N: गदा घोरा, B Dn Da Gs महाघोरान् (for 'रा') N: B: s Dn Da Gs मुक्तान् V B: D: s s मुक्ता (for युक्ता) — Gs om line 116 — (L 118) D: भावाभितैर (for 'विश्वैर') N: सुदे (for सुवीर) V: s B: s Ds Ds तोरै (for तोषरै) — (L 119) K: बहुधा (for विबुधा) E: D: शरवर्षण सतिमता (for °) — (L 120) D: अवय (for स्मीद्व) D: सहरो (for सहरो) — (L 121) Vs om lines 121-122 K: B: s Dn Ds s प्रासामितोमर (D: सिव) तोमरै: Vs मयारासितोमरै: (for °) — After line 121, D: ins an addl colophon mentioning adhy name as त्रिपुरदाह and adhy no as 272 — (L 122) Gs विद्रो (for तैश्च) Gs बल (for शर) N: B: Dn Da माहिभि (for सादिभि) K: D: गुरुभिर्महोत्तम, D: निर्भासाधनै (for °) — (L 123) Gs शङ्कर (for चित्रैश्च) K: त्रिविधश्च बहुविध (for °) Vs न त्रिघ्नित D: प्रतिहृत्य (for 'त') — (L 124) K: महीलक्ष (for 'पते') — (L 125) K: ऋषीणां तपसाणां च शोभने विजने चने — K: om lines 126-129 — (L 126) D: (marg)

जगत् (for स एष) D: s भूमौ (for भूमि) — (L 128) D: देवेन (for रथान्) — (L 129) Dn D: s भूतेन (for वसुधा) N: स्वाधाराणि वराणि च, D: वसुधाधिपते वसु (for °) — (L 131) D: युयुधु समरा सत (for °) — (L 132) D: प्रवृत्ता (for वृद्धाश्च) D: युयुधे च पराजयम्, D: लज्जयुते पराजयम्, D: हेतुते च पर जयत् (for °) — (L 133) Gs ब्रह्मणि बल (for ब्रह्म मय) B: (marg) दशमयै: (for मयैश्च) — (L 135) Gs वसुधा (for हेतुना) — (L 136) D: रथं गारायणं सङ्गां D: युयुधे D: भावता (for भारत) Gs स्तुवन्ति मुनयो हीन् (for °) — (L 137) V: B: प्रवृत्त (for जनकयत्) Gs तेजसा ज्वलिता संघा (for °) — (L 139) D: ऋषीणां तपसाध्यानां (for °) — (L 142) B: om ed रमाक्रान्त (for समाक्रान्त) K: D: सम प्रयत्नपौरुषै (for °) — Vs om line 143 — (L 144) D: मुन्यमाण (for मयमान) — (L 145) K: D: समय (for विषय) — (L 146) K: N: Vs B Dn Ds D: s Gs बलवान् (for तन्) — (L 147) D: सर्वता (for दुर्मदा) — (L 148) D: सपाना (for सनादा) N: om lines 148-150 — (L 149) Gs वेदाश्च (for वै बाहु) — (L 150) G: प्रवृद्धनि (for प्रमदन्ति) — (L 151) D: s दिते (for स च), V: B:

अग्निं संधाय धनुषि तं च बाणं सुयज्ञितम् ।
 ब्रह्मास्त्रेणामिसंयोज्य ब्रह्मदण्डमिवान्वयः ।
 मुमुचे दैत्यनगरे त्रिधा शब्देन सञ्ज्ञितम् ॥
 तं बाणं त्रिविधं वीर्यात्संधाय मनसा प्रभुः ।
 सत्येन ब्रह्मयोगेन तपोप्रेण च भारत ॥ [155]
 मुमुचे दैत्यनगरे सर्वप्राणहराञ्छरान् ।
 दीप्ताम्बकनखपांभाम्मुपपांश्च सुनिर्मलाञ् ॥
 मुक्ता शरपरान्घोरान्सचिपातिव पन्नगान् ।
 सुमदीप्तैर्बिम्बिषांण्येनिभित्ताद्विदारितम् ॥
 शरपातप्रदीप्तानि विष्णुःप्राणीषु भारत । [160]
 गोपुराण्यसुरैः सार्धं दृष्टमानानि भारत ।
 दिशयिन्त इषाभामिन्त मनुजेन्द्र धराधराः ॥

अग्निना सप्रदीप्तानि वह्निगर्भाणि भारत ।
 धरणीं प्रत्यपयन्त पुराणि वसुधाधिप ॥
 तानि तस्य ॥ दम्बानि वैदूर्यसदृशानि वै । [165]
 निपेतुर्दृष्टमानानि क्षिप्रराणि गिरेरिव ।
 शंकरेण प्रदग्धानि ब्रह्मास्त्रेणापतन्मृप ॥
 हते तु त्रिपुरे देवैर्बाचो हर्षात्किलेरिताः ।
 सर्वाञ्जहीति शत्रूस्त्व प्रवृद्धान्पुरोत्तम ॥
 विष्णुरेव महायोगी योगेन प्रस्रयन्निव । [170]
 त्वत्पते ब्रह्मसदृशैर्ऋषिभिः शंकरेण च ।
 ब्रह्मणा सहिवैर्देवैः सपत्नजलपीर्यैः ॥

Colophon.

Ds सुप्रप्रिणम् (for सुप्रप्रिणम्) Vs s B s Dn शितं
 बाणं सुप्रप्रिणं (Vs s अक्षितम्, Gs वक्षि ब्रह्ममुमक्षितम्
 (for s) — (L 152) V1 B1 s (margin as above) s
 Dn Ds Ds Gs शिवो (for इव) K1 D1 दृष्टोऽयं युधि
 था प्रभुः (D1 बाध्यय), Ds ब्रह्मदण्डशिरौऽन्यय (for s)
 — (L 153) B1 Dn Gs सुमोच (for मुमुचे) B1 Bom
 ed नगरे (for हे) K1 D1 मात्रानुः Ds Gs भक्तान्
 (for शब्देन) Vs सर्वप्राणहराञ्छरान् (for s) — Vs
 om lines 154-156 — (L 154) Ds धनुषि (for
 मनसा) — (L 155) K1 S1 V1 D1-s सर्वेन (for
 सत्येन) — (L 156) Dn Ds s मुमुचुरः Dns सुमोच
 (for मुमुचे) K1-पाप (for प्राण) Ds सर्वप्रहरणाञ्छरान्
 (for s) — (L 157) K1 ननेक (for ननेक) Ds-वर्णाञ्
 (for वर्णाभ्याम्) Ss Ds प्रदीप्तानलं Ds नेक वर्णाभ्याम्
 (for s) Ss सुवर्णाभ्याम्, Vs सुवर्णाभ्याम्, Ds विनिर्गताः
 Ds निगर्गताम् (for सुवर्णाञ्) K1 सुवर्णाञ्जितान्छरान्
 (for s) — (L 158) B1 स्वभवा (for मुस्ता) Dn
 शरपात (for शरपातम्) Ds दीप्तान् (for घोरात्) — (L
 159) Ds सुप्रदीप्तं त्रिधा कालैः (for s) Ds विदारितान्
 (for तम्) — Vs om (hapt) line 160 — (L
 160) Dn Dn Ds शरपातः Ds Cal ed छतचाल (for
 शरपात) — (L 161) K1 सुतैः, Ss V1 s B Dn Ds
 D1 s, सुतैः, Vs शरैः (for अश्वैः) Ds गोपुराणां सुरैः सार्धं
 (for s) Ss B1 Dn D1 s स्वदीप्ति Ds प्राप्तिं भिन्त भराधिप
 (for s), — Hn om lines 162-164 H Ds Gs om line

162. — (L 163) Vs तस्य (for दीप्तानि) Ds अग्निना
 दृष्टमानानि, Gs विधीर्गानि गृह्णाणीह (for s) — (L 164)
 B1 s सप्रपयन्त (for प्रवृत्) — B Dn Ds Gs om line
 165 — (L 165) Ss Vs Ds s तत्तस्य, Vs ते तस्य (for
 तस्य तु) — (L 166) B Dn Ds Gs तानि वैदूर्यवर्णानि
 (for s) — (L 167) Ds [ए]ह दम्बानि (for प्रद)
 — After line 167, Gs ins.

600 वनस्तु विजयी रुद्रं सेष्यमानो महाविभि ।
 धुरूप तदा विष्णु पूजयन्प्रयथो गिरित् ॥
 च ह्यन गृह्णयाद्विष विजय सकारस्य च ।
 सर्वत्र विजय प्राप्तः स तु दीर्घायुराभूत्तथा ॥
 — (L 168) K1 Vs हेत्ये, Ds हेत्ये (for दृष्टैः) Ds बाचो
 हर्षात्किलेरिता (for s) — (L 170) Ds योगेन प्रस्रयेत्स्वम्
 (for s) — (L 171) Ds त्वत्पते, Ds त्वत्पते (for त्वत्पते)
 — (L 172) Vs सत्तैः, Ds विष्णुना, Ds हृदिता (for
 वैर) Ds समग्र (for क्षयक) K1 शरैः (for दे)

Colophon — Mention of the Ego V1 B Ds Ds
 — Mention of Akila V B Dn Ds Ds s — Sub-
 parcan B आभवेयैर्देवैः Ds पारिजान — Adhy name
 K1 त्रिपुरनेषकीर्तनम्, Ss Vs s पुष्करपादुभ्याम्, B1 s Dn
 Ds Ds त्रिपुरवधः, B1 Ds त्रिपुरदाहः, Ds त्रिपुराणुकीर्त-
 नम्, Gs त्रिपुरविजय — Adhy no V1 41; Vs 192;
 Dn 316; Ds 258; Ds 272, Ds 249; Gs 360

44

K₁ N₁ V₁ B, Dn Ds D₁ s cont, after App. I (No 43) K₂ cont, after App. I (No 42B) : D₁ ins. after line 26 of App. I (No. 45). D₂ cont after App I (No 40) .

पेशपायन उवाच ।

हरियंशेऽन वृत्तान्ताः क्रमादेते इहोदिताः ॥
तत्राद्य आदिसर्गस्तु भूतसर्गस्ततः परः ।
पृथोर्न्यस्य बाह्यान् मनुनां कीर्तनं तथा ॥
यैवस्तनकुलोत्पत्तिर्धुम्बुमारकया तथा ।
गालरोत्तनिरिक्ष्याकुञ्जशस्याप्यनुकीर्तनम् ॥ [5]
पिष्टकल्पसाधोत्पत्तिः सोमस्य च युषस्य च ।
अमायसोरन्वयस्य कीर्तनं कीर्तिरर्धनम् ॥
चतुष्टिमतिष्ठे शकस्य प्रसयः क्षत्रशृङ्गजः ।
ययातिचरितं चैव पूरुवंशानुकीर्तनम् ॥
कीर्तनं कृष्णसभूतेः स्यमन्तकमणस्तथा । [10]
सक्षेपात्कीर्तिता विष्णोः प्रादुर्भावास्ततः परम् ॥

४५

K₁ V₁ Ds D₁ s om the ref — (L 1) K₁ ब्रह्मस्य
V₁ चरो दु, D₁ चरोऽनु (for चरोऽनु). N₁ V₁ K₁ Ds
Ds s कीर्तनेऽत्रो (D₁ तेति) कसोदिताः । Dn ब्रह्मर्ष्ये
कसो' ; D₁ क्रमादेतदिहोदिता (for ') . — K₁ om line 2
— (L 2) Dn [मा]यम् (for [म]य) K₁ V₁ B₁ Ds D₁
s एषापपर (for एत पर) — K₁ om lines 3^d-4th
— (L 4) K₁ यषर (for कषा) — (L 5) D₁ इहो-
कोर (for 'कु) D₁ सगरस्य (for चरास्यापि). D₁ वृत्तस्या
मुपकीर्तनम् (for ') — h₂ om (hapt) lines 6-7. — (L
6) K₁ युवस्य (for युषस्य). — (L 7) D₁ अनेवस्य (for
अनव') D₁ कीर्तिनं कीर्तिरर्धनं (for ') . — (L 8) Ds
अविष्टा (for 'हे) D₁ Ds वृद्धा (for 'वृद्धि') — After
line 9, Dn ins -

1** द्वयोदासप्रतिष्ठा च त्रिमूर्तेः क्षत्रियस्य च ।
— (L 9) Dn युद्धास्य कीर्तनम् (for ') . — (L 10) Ds
चरितं (for 'युद्ध') — (L 12) Ds कीर्तनम् (for
यनं') . — (L 14) Cal ed. शृङ्गीशतर (for 'शरस्य')

। तारकामययुद्धं च ब्रह्मलोकस्य वर्णनम् ।
योगनिद्रासमुत्थानं विष्णोर्नाम्य च वेधसः ॥
शृङ्गीवाक्यं च देवानामंशावतरणं तथा ।
ततो नारदाक्यं च स्वप्नमंविधिस्थापा ॥ [15]
आर्यास्तवः पुनः कृष्णसमुत्पत्तिः प्रपद्यतः ।
गोत्रे गमनं विष्णोः शकटस्य निवर्तनम् ॥
पूतनाया वधो भद्रो यमलङ्घनयोरपि ।
शुकसदर्शनं चैव धृन्दायननिवेशनम् ॥
मावुषो वर्णनं चापि यमुनाद्वयदर्शनम् ॥ [20]
दमनं कालियस्यापि चेतुकस्य यधस्ताया ॥
प्रलम्बनिघनं चैव शरद्वर्णनमेव च ।
गिरियज्ञप्रवृत्तिश्च गोरधनविधारणम् ॥
गोविन्दस्याभिषेकं च गोपीसत्रीडनं तथा ।
रिष्टासुरस्य निधनमकूटरेणं तथा ॥ [25]
अन्धकस्य च याक्यानि केशिनो निधनं तथा ।
अक्रूरायमनं चैव नागलोक्त्य दर्शनम् ॥
यनुर्मेतस्य कथनं वंसराक्यमतः परम् ।
कुवलयपीडयधआणूरस्य यधस्ताया ॥

— After line 14, Ds ins

2** ब्रह्मनिघनं चैव शरद्वर्णनमेव च ।
गिरियज्ञप्रवृत्तिश्च गोवर्धनविधारणे ।

— (L 15) Ds सतः (for सप्त) . — (L 16) K₁ लुति
(for लव) Dn Born ed G (red) कृष्णे (for कृष्ण) .
— (L 17) h₂ बजे च (for गोत्रे) h₂ D₁ s निवर्तनम् ;
V₁ प्रवर्त' (for निवर्त') — (L 19) V₁ वृत्तानं (for वृ-
त्तं) — (L 20) V₁ कालिय (for यमुना) . — (L 21)
Dn कालि (Das 'ले' यस्यापि दमनं, D₁ कालियनगरमनं (for
") . Dn च अत्रनम् ; Ds यषस्ता (for 'या') . — Ds om.
lines 22-23 — (L 22) h₂ Ds मयनं (for निघन') .
— (L 23) h₂ विधारणा (for 'नम्) — (L 24) Ds
गोपीनां (कोर्ताम्) — (L 25) Ds रिष्टासुरस्य यधः ; D₁ s
अरिष्टासुरस्य वधो (for ") . Ds देरनं (for देवन) Ds
अन्धकोरसारयापि (for ") — After line 27, N₁ for :

3** राजागान्य यमय रजसे वधपावनम् ।
माणादो मादयाया वरानं च तस्य वै ॥
कुवलाय इदं चात्र अनुवर्तनपावनम् ।

कंसस्य निधनं चापि मित्रापः कंसयोपिताम् । [30]
 कंससत्कारकरणमुपसेनाभिषेचनम् ॥
 प्रत्यागतिर्गुरुकुलदूतैश्च रामकृष्णयोः ।
 मथुरायाश्चोपरोधो जरासधनिवर्तनम् ॥
 विकटदुःखक्यं रामस्य दर्शने आपण तथा ।
 गोमन्तारोहणं चापि जरासधगतित्वा ॥ [35]
 गोमन्तस्य गिरेर्दोहः बरवीरपुरे गतिः ।
 शृगालस्य वधस्तत्र मथुरागमनं ततः ॥
 धनुनाकर्षणं चैव मथुरापक्षप्रसथा ।
 जपायेन वधः कालययनस्य प्रकीर्तितः ॥
 निर्माणं द्वारवत्यास्तु रक्षिमणीहरणं तथा । [40]
 विषादश्चैव रक्षिमण्या रक्षिमणो निधनं तथा ॥
 बलदेवाहिक पुण्य बलमाहात्म्यमेव च ।
 नरकस्य वधः पारिजातस्य हरणं तथा ॥
 द्वारवत्या विशेषेण युनिर्निर्माणकीर्तनम् ।
 द्वारकाया प्रवेशश्च सभाया च प्रवेशनम् ॥ [45]

नारदस्य च वाक्यानि धृष्णिवशानुकीर्तनम् ।
 पटपुरस्य वधाख्यानमन्धकस्य निरर्हणम् ॥
 समुद्रयात्रा कृष्णस्य जलगंगाहातूहलम् ।
 तथा भैमप्रवीराणां मधुपानप्रवर्तनम् ॥
 ततश्छालिकयगान्धर्वकमुदाहरण हरेः । [50]
 मानोश्च दुहितुर्भातुमत्याहरणकीर्तनम् ॥
 निङ्कुम्भस्य वधाख्यानं प्रपञ्चेनैव कीर्तितम् ॥
 अथ बलपुरे भूषिनिचित्रोपायस्त्वनेः ।
 यमनामवचश्चात्र प्रपञ्चेनैव दर्शितः ॥
 शम्भुरस्य वधश्चैव धन्योपाख्यानमेव च । [55]
 वामुदेयस्य माहात्म्यं वाणयुद्धं प्रपञ्चितम् ॥
 भविष्य पुष्करं चैव प्रपञ्चेनैव कीर्तितम् ।
 वाराहं नारसिंहं च वामनं बहुविधम् ।
 त्रिपुरस्यापि दाहश्च इति वृत्तान्तसमग्रः ॥

Colophon

व्यवस्था चात्र पुनराया बक्षस्तत्त्वाविह्वलम् ॥
 — After line 28, \tilde{N} s ins
 4** महस्य मरणा चात्र महाभागे निवेदनम् ।
 — (L 29) \tilde{N} s V: B: Dn Da Ds : वापुस्तत्र (for
 'रस्य) — (L 31) \tilde{N} s वधस्य (for वरुणम्) Ds पौराणा
 मानं तथा (for \tilde{N}) — For line 31, Dn subst.
 5** वरुणनाभिपेक्षं यादवाकालनं तथा ।
 — Ks om lines 32-35 — (L 33) Ds सरोधो (for
 [क]य) \tilde{N} s मथुराया चासरोधो (for \tilde{N}) Ds जरासधानुवर्ध
 नम् (for \tilde{N}) — (L 34) Ds दर्शनं चैव आपणम् (for \tilde{N})
 — (L 38) Ds मथुराप्रक्रमणम्; Cal ed. 'रपञ्चमं तथा
 (for \tilde{N}) — (L 40) Ds द्वारकायाश्च (for वत्याश्च) — For
 line 43, Ks V: Ds : subst
 6** नरकस्य वधश्चैव पारिजातहरणम् ।
 While, \tilde{N} s subst for line 43
 7** नरकस्य वधश्चात्र पारिजातहरणम् ।
 — (L 45) Ks \tilde{N} s Ds सभायाश्च (for वा) — Ks om
 (hapl) lines 47-51 Ks Ds s om (hapl) lines 47-51
 — (L 47) Br Ds मेधकस्य, Dn 'मन्ध' — Bom ed
 मेध' (for मन्ध') — (L 51) V: भानुमत्यानुकीर्तनम्
 (for \tilde{N}) — Dn Ds s s om lines 52-54 — (L 52) V:

हरीतम्, Ds कीर्तनम् (for कीर्तितम्) — (L 54) V: वृ
 (for वरु) \tilde{N} s Ds तथावर्ध (for वधश्चात्र) Ds कीर्ति
 तम् (for दर्शित) — (L 56) Ks \tilde{N} s V: B: Ds Ds :
 प्रपञ्चत, Dn 'मित्र (for 'मित्रम्) — After line 56,
 \tilde{N} s ins.

8** भविष्य चात्र दाहश्च त्रिपुरस्य उदाहृतः ।
 — (L 57) Ks V: Ds Ds : वीर्य (for वृ) Ks Ds
 कीर्तनम् (for कीर्तितम्) — After line 58 Dn Ds
 Bom Poona eds G(ed) ins

9** वैशाखाया कृष्णस्य पौषहृतस्य वधलया ।
 हसस्य दिग्भक्तस्यैव वधश्चैव प्रकीर्तितः ॥

[After line 1, L(ed) ins

9A** सुतगणेन कृतास्तु दावच दहनं तथा ।
 — (L 2) (ed) वाणस्य च वधस्त (for \tilde{N})]

While, Dn ins after line 58

10** त्रिपुरस्यापि सदाशो भारतप्रवणस्य तु ।
 कलमाहाभन्दविषयं वाचकस्य च पूजनम् ।
 इत्यथ हरिवंशस्य प्राक्तो वृत्तान्तसमग्रः ॥

शालग्रामेश्वर वदत्र पुण्य
 चतुःसहस्र च शतकतोश्च ।
 भवद्वन्द्वे हरिवंशद्वाना

तथा पादानि यावन्ति वर्णा यावन्त ।
 यावन्त्यपि च मात्राणि यावन्त्य पञ्चपङ्क्तय ।
 गुणौ सूत्राणि यावन्ति यावन्त पदतन्त्रव ।
 विप्रस्थाणि रम्य पुराणके ।
 सावयुगसहस्राणि दाता स्वर्गे महीश्वरे ।
 अयुश्च धनुष्यायस्त्वं सुखात् अदधानिच ।
 तस्य पुत्रा भवन्त्येव नारायणप्रभावत ।
 एतच्छ्रवणत पुत्रा सर्वत्र विजयो भवेत् ।
 सौभाग्यं चापि सर्वत्र प्राप्तुं शक्तिमलाभाय ।
 यस्तु विधेयस्तुष्टस्तु तच्छ्रवणे मति ।
 ज्ञाते पुण्ययुक्तस्य महाविजयलक्षणे ॥
 तच्छ्रोतव्यं मनुष्येण परमं पदमित्युच्यते ॥
 एतत्पवित्रं परमं पदं तद्वै निरुक्तम् ॥
 यत्तत्सर्वगुणोपन श्रोतव्यं अथ इत्युच्यते ।
 धर्माध्यात्ममोक्षाय कर्मते नार तस्य ॥

Colophon on the 1st Ds Ds — Mention of
 the Epico 1st Ds V; Bs Ds Ds Ds — Mention of
 Kāśī Kāśī B; Ds Ds Ds — Subparvan Ds
 Ds; काश्यापर्व, ११ Ds (also) पारिजात, Ds पारिजात
 इत्याख्यम् — Adhy name — Ds कृष्णतस्मद्, Ds
 अनुक्रमिका इत्याख्यम् — Adhy no Ds 317,
 Ds 250

— After the colophon: Ks reads Śloka no 6069
 प्रयस्यत्या 18000 संति । सक्त्वं 1586 वर्षे भालो बुद्धि १०
 रवौ । श्रीरस्तु ।

1st reads

शुभमस्तु सर्वदा ।

श्रीराम राम रघुनन्दन राम राम
 श्रीराम राम भरताम्रन राम राम ।
 श्रीराम राम रणकेश राम राम
 श्रीराम राम शरण भव राम राम ।
 भावशीरोपायनिविधमस्तु ।

स्वराविज्ञापनसिद्धयै नमः ।

यद्वत् शुद्ध तमशुद्धयै

समस्तं सन्तं सन्तं सन्तं ।

विद्वानेव हि जानाति विद्वन्मनपरिधम् ।

न हि वन्द्या विद्वानाणि युवौ प्रसवेदेवाम् ॥

शुभ ॥

सक्त्वं ८११ भागदं मुक्तं नृणीषा पुण्यनक्षत्रे हर्षनयोवेष्ट
 स्तुतिभार्येभ्यश्च स्तुतिपत्रादिन लिखितं अष्टतसिद्धि वैद्य ।

Vs reads

श्रीमहादेवमूर्धन्यमस्तु सर्वेभ्यश्चैव
 सन्ति मायुमन्त्रक सितदले पञ्चभक्त्ये सया ।
 जानातु श्रीहरिवंशपुस्तकमिदं श्रीविष्णुवाचनम्
 स्वायं श्रीमहादेवमूर्धन्यमस्तु सर्वेभ्यश्चैव ॥

स ११८ माघ शुक्लपञ्चम्यां तिथौ हारीशपादमंगलं श्री-
 रामे कुञ्जलीशौ सट्टाभ्याय धीमजगदीशेन लिखितमिदं पुस्तकं
 मित्रि शुभमस्तु । श्रीरस्तु ।

Bs reads

शुभमस्तु यजमानस्य । धारुये नमः । ॐ नमो भगवते वासु-
 देवाय । ॐ नमः कृष्णाय । ॐ नमो दुर्गादे । ॐ नमो वेदेभ्यः
 साय । ॐ नमो गुरवे । धी धीधाय नमः । ॐ नमो दधिमानसाय ।
 ॐ नमो लिपिलङ्काराय । पञ्चशतसप्तत्रयं समाप्तोऽयं हरिवंशः ।
 ॐ नमः शिवाय । श्रीगुरुभारणे नमः अभिरस्तु ॥

Ds reads

सन्ति सक्त्वं १२०० वर्षे माघ मासे कृष्णपक्ष दशम्यां शुभवास्तरे
 श्रीमहादेवमूर्धन्यमस्तु सदाचार शुद्ध धीमजगदीशेन वरुणादिभ्यश्चैव
 निमरीकृतान् करुणं माहात्म्यमस्तीत्यर्थे विष्णुमन्त्रमस्तु
 मागेन धीमजगदीशेन लिखितमिदं हरिवंशपुस्तकं समाप्तं
 श्रीमद्भिदुषां श्रीपदे वरुणकृतं । व दशमिति श्यायाम् मे दोष ।

वसीविभूतिस्त्री नवमीरदाभा

श्रीमहादेवमूर्धन्यमस्तु सर्वेभ्यश्चैव ।

पुण्यं शुद्धमस्तु सदाचारमस्तु ।

रहस्याय नमिनि सक्त्वं न जाने ॥

सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं

सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं

सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं

सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं

शुभं भव श्रीहरिवाचनस्तु । श्रीमद्भगवत्पादनीति

शयनविम्बो श्रीरामाय नमः ।

पुस्तकं हरिवंशस्य सदाचारमस्तु ।

शिवे श्रीमदीशाय नमः । शक्यदुष्टे । ११

विश्वेश्वरो विजयते ।

Ds reads

श्रीरामो जयोस्तु ।

वास्तव पुस्तकं दृष्ट्वा वास्तव लिखितं मया ।

यदि शुभमस्तु वा नमः दोषो न दीयताम् ।

Ds reads

श्रीहरिवाचनस्तु ।

सक्त्वं ११०० वर्षे श्रीमहादेवे पुण्ये पूर्णिमादायां तिथौ
 शुभदिने अयेदं सदाचारमस्तु उदीच्यमानोऽयं श्रीमहादेव
 शुभं पोषात्तामस्तु सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं
 सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं
 सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं सक्त्वं

वास्तव पुस्तकं दृष्ट्वा वास्तव लिखितं मया ।

यदि शुभमस्तु वा नमः दोषो न दीयताम् ।

श्रीहरिवाचनस्तु ।

Ds reads

अथ कार्त्तिकमास्य शुभदिने पञ्चम्यां शुभवास्तरे
 सदाचारमस्तु सदाचारमस्तु सदाचारमस्तु सदाचारमस्तु सदाचारमस्तु

On Dr. : cont after App I (No. 44) :

जनमेजय उवाच ।

हरिवंशे पुराणे तु श्रुते मुनिरोत्तम ।

किं फलं किं च देवं ये नद्रूहि त्वं भगवतः ॥

वैशंपायन उवाच ।

हरिवंशे पुराणे तु श्रुते च भरतोत्तम ।

कायिकं धार्मिकं चैव मनसा समुपार्जितम् ।

तत्सर्वं भावमायाति हिमं सूर्योदये यथा ॥ [5]

अष्टादशपुराणानां त्रयणाद्यतलं लभेत् ।

तत्फलं समवाप्नोति वैष्णवो नात्र संशयः ॥

श्लोकार्थं श्लोकपादं वा हरिवंशसमुद्रयम् ।

शृण्वन्तः श्रद्धया युक्तं वैष्णवं पदमाप्नुयुः ॥

जन्वृद्धीर्षं समाश्रित्य श्रोतारो दुर्लभाः कदा । [10]

सुंदर दुवेण लिखितमयमिदं । सुभं भवतु । लेखकपाठकयोर्मङ्गलं भूयात् । श्रीरामकृष्ण । मद्रवेतीनो हरिवंश तु माद वैष्णवी लिखो छे । अयं सुतु रिपुसारविजुगोस्तकस्य रिपमि प्रगियाति । वा मुनिन्द्र सुरसिधये

— After App. I (No 44) ; Dr reads :

अथ फलमुक्ति ।

य पठच्छृणुवाचिर्यं भनियुक्तेन वेतसा ।

मल्लिकानि पुराणानि भुक्तानि तेन नाम्यया ॥ १ ॥

य पठच्छृणुर्कं रम्यं विदित्वा समर्वयेत् ।

मल्लिकानि पुराणानि तेन दधानि नाम्यया ॥ २ ॥

अत्रात्राणानि यागानि श्लोका याजन्त एव हि ।

अथ पदानि यागानि वर्णा याजन्त एव हि ॥ ३ ॥

याजन्तश्च य पत्राणि यावन्त पठन्तश्च ।

गुणं सुवाणि यागानि यावन् पठन्तश्च ॥ ४ ॥

चित्ररूपाणि यागानि रम्यपुस्तकमयम् ।

याजन्तश्च यागानि दाना स्मर्यं मदीयते ॥ ५ ॥

किं पटुतेचन जवनेन यन्म यन्म मनोस्वया ।

याजन्तस्ते समायाद्य श्रुतैस्तत्रात्राणामुपरी ॥ ६ ॥

प्रदाह्यादिवापाणि मर्यन्ते मुनिमात्रतः ।

मर्यादामानि देवानि नात्र कार्या विचारणा ॥ ७ ॥

संवत् १५८६ वर्षे मार्ग मसा दि १ औमे - ... स्वम् - ...
शारी - ... रीमधु - ...

भनियन्ति नरा राजन्सत्यं सत्यं वदाम्यहम् ॥

श्रीमिश्र पुत्रकामाभिः श्रोतव्यं वैष्णवं यशः ।

दक्षिणा चात्र देवा वे निष्कत्रयसुदर्णकम् ।

वाचकाय यथाशक्त्या यथोक्तं फलमिच्छता ॥

स्वर्णशर्द्धा च कपिलां सवत्सां वस्त्रसंयुताम् । [15]

वाचकाय प्रदद्याद्दे आत्मनः श्रेयकाङ्क्षया ॥

अलंकारं प्रवशाच पाण्योर्ध्वं भरतर्षभ ।

कर्णस्वामरणं दद्यापानं च सविशेषतः ॥

भूमिदानं समादद्याद्वाङ्मनाय नराधिप ।

भूमिदानसमं दानं न भूतं न भनियन्ति ॥ [20]

शृणोति श्रावयेद्वापि हरिवंशं तु यो नरः ।

सर्वपापविनिर्मुक्तो वैष्णवं पदमाप्नुयात् ॥

पितृनुवरते सर्वनिरादश समुद्रवाक् ।

आत्मानं समुत्तं चैव स्त्रियं च भरतर्षभ ।

Dr reads lines 1-10 on marg — (L 1) Dr's श्रुते च भरतोत्तम (for १). — (L 2) Dr's श्रुते भरतोत्तम ; Dr's श्रुते भरतोत्तम (for १). — (L 4) Cal, ed, वदाम्यहम् (for सत्यं) — (L 6) अथ (for लभेत्). Dr's Dr's अथवास्तवमस्तुते (for १). — (L 7) Dr's समवाप्नोति (for मया). G(ed) प्रातरो (for वैष्णवी). — After line 7, Dr's s ins. :

1st विषयः पुराणार्थे वैष्णवं पदमाप्नुयुः ।

— Dr om lines 11th-12th. — (L 15) Dr's सत्पदाय ; Dr's सत्पदाय (for सत्पदाय). — (L 16) Dr's स्वर्णं कर्णं दद्यात् (for १). Dr's अथवास्तवमस्तुते (for १). — (L 17) Cal ed प्राणे (for पाण्योर्ध्वं). — (L 18) Dr's इत्यस्मी-भ्यामर्द्धतः (for १). — After line 20, Dr ins. :

2nd धोदकं जडिनं दद्यात्पुत्रं च पुत्रिं योजितम् ।

— (L 21) Poona ed. G(ed) हरिवंशे (for १). — (L 22) Bom. Poona eds G(ed) सर्वपापविनिर्मुक्तो (for १). — After line 22, Dr (marg) ins. :

3rd कृष्णं चैव दद्यात्पुत्रं कर्णार्थं तथैव च ।

मयाही विधिबद्धं देवं शीमं द्विजादये ॥

— Dr om, line 27-35 — (L 25) Dr's दद्यात्पुत्रं कर्णार्थं (for १). — (L 25) Dr's द्विजादये (for १). — After line 25, Dr ins a passage given in App. I (No 44).

दशांशश्चात्र होमो वै कार्यः श्रोत्रा नराधिप ॥ [25]

इदं मया तत्रापि च सर्वं प्रोक्तं नरपते ।

यस्य श्रवणमात्रेण सर्वपापैः प्रमुच्यते ।

अपुनः पुनमाधोनि अधनो धनमाप्नुयात् ॥

नरमेधाभमेधाभ्यां यत्फलं प्राप्यते नरैः ।

तत्फलं लभते नूनं पुराणश्रवणाद्धरेः ॥ [30]

महद्वा भूषणहा गोघ्नः सुरापो गुरुतरुपगः ।

सकृत्पुराणश्रवणात्पूतो भवति नान्यथा ॥

इदं मया ते परिकीर्तितं मह-

च्छ्रीकृष्णमाहात्म्यमपारमं हृतम् ।

शृण्वन्पठन्नाशु समाप्नुयात्फलं

[35]

यच्चापि लोकेषु सुदुर्लभं महत् ॥

Colophon.

— Ds om lines 37-36 — (L 27) Bom. Poona eds
O(ed) करण (for श्रवण)

Colophon om in Ds : — Mention of the Epic ;
Dn Ds : — Mention of Khila Dn. — Adhy name,
Dn श्रवणवचम्, Ds श्रवणमहात्म्यम् — Adhy no. Bom.
Poona eds 137

— After the colophon, Dn reads :

श्रीकृष्णार्पणमस्तु । हरिवंश समाप्त । संवत् १८१०
मिति कार्तिके शुद्ध पुरवाशीके द्विर्विंशत समाप्तिः ।

Dn reads

शुभमस्तु । शके १८०९ । ईशानाग सवत्सरे आशीन शुद्ध
४ । ॥ अत्रिपदा भृगुवत्सरे चरिते हरिवंश समाप्तमगमत् । श्री
कृष्णार्पणमस्तु ।

Cal ed. reads

समाप्तोऽयं भिन्नर्तशकौ हरिवंशमहारकः ।
समाप्ता खैवं महाभारतसंहिता ।

G(ed) reads,

अत्रिपदार्थे संपूर्णम् । संपूर्णं च हरिवंशमगम्य ।
ॐ स्वस्ति कृष्णार्पणमस्तु । शुभमस्तु ।

तं वेदशास्त्रपरिवर्तिनमुदञ्जितं

चर्माम्बुं सुरमुनीश्वरं कवीन्द्रम् ।

कृष्णस्त्रिपदं कनकविभक्तमहाकृष्णं

स्वामीं समीपे शिरसा निजकं द्विजादाम् ॥

श्रीगोपालकृष्णं प्रीयन्ताम् । संपूर्णम् ।

APPENDIX II

(शेषधर्मप्रकरणम्)

The App. No II to the Critical Edition of the Harivansa contains a long passage called *Sa-dharmapraharana* found in few isolated Mss of the text and in a few independent Mss as well as in a separate printed edition called G(ed) here. It should be noted that the G(ed) used for this App. II is not a part of the printed edition of HV in Grantha script used for our Critical text and passages printed in App. I. In fact G(ed) here is our independent printed tract of this passage only. The text of this Appendix No. II is the latest or youngest addition to the Mahabharata presumably made to it and to HV called *Ascarya Parvan* by South Indian Pandits perhaps coming from regions where Grantha and Malayalam scripts were current. There is only a single Devanagari Ms of this passage. No Telugu Ms was available. I give below the description of the printed edition and Mss used for constituting the text of this passage.

G(ed) = The printed edition of the passage in Grantha script.

D: This Ms No. 307 of 1895-1900 belongs to Government MSS collection formerly deposited in the Deccan College, Poona but now transferred to

the Bhandarkar Oriental Research Institute, Poona. It is a paper Ms containing 118 folios with 14 lines to page and about 35 letters to a line. The writer of this Ms is रामचंद्र वज्रवत. The text is divided into 58 adhyas. It is not a part of any HV Ms and is undated.

G1—This Ms belongs to the Oriental Research Institute Mysore. The script is Grantha. It is a palm leaf Ms with 334 folios. It has 14 to 15 lines to a folio and about 70 letters to a line. It is not dated and is a continuation of HV Ms.

G2—This Ms belongs to the Government Oriental MS Library, Madras. It bears No. 8027. It is a palm leaf Ms. The script is Grantha and has 355 folios with 11 lines to a page and about 103 letters to a line. The scribe's name is रामचंद्र वज्रवत. The above passage in the Ms is a continuation of HV.

M1—This MS belongs to Avanapparampu Mana Library and has no number. It contains only this passage. It is also a palm leaf Ms containing folios 94 with 9 to 13 lines to a folio and 64-68 letters to a line. It has 75 adhyas. It mentions no date nor the name of its scribe.

अथ ते मुमुक्षु सर्वे दौलकाया महीक्षः ।
सुत धर्मविदा येष्ट धर्महृदिमात्मनः ॥
सुत सुत महाभाग सर्वदाक्षविदारद ।
व्यासप्रमादमात्मनो ह्य वरिष धर्ममोक्षेयत ॥

मासतीयानि साधयानि विविप्रकहन्ति यः । [6]
विविप्रकहयोपेया मारुतीया सुता कथा ॥
धीशृङ्गणीरिते दिव्य हरिचन्द्रे यदनुमत् ।
धर्म धर्मविदा येष्ट यः न दासिदुर्महीक्ष ॥

D: begins with

श्रीगणेशाय नमः ॥ हरि ओ,

G: begins with

100 मुद्राप्रदाय विष्णुं त्रिंशतिं यजुमुत्तमः ।
प्रसन्नयन्ती अनेताविप्रीयतांते ॥
वेन्द्यविनायाय यामागुत्तय च ।
महाभागमाय तव्ये व्यासस्य स नमः ॥
अहं तव स मम विष्णु ॥

M: begins with

हरि । श्रीगणेशाय नमः ॥ हरि ओ देवमाताय नमः ॥

(L. 1) G: अथ (for अथ) M: महीक्ष (for महीक्ष) — (L. 2) G: G(ed) धर्मविदा (for धर्मविदा) — Before line 3 M: in कथयन्तु — (L. 3) G: दौलकाया विर (for विर) — (L. 4) D: दौलकाया (for दौलकाया) G(ed): विर (for विर) D: देवताय नमः (for देवताय नमः) — (L. 5) देवदत्तविदा (for देवदत्तविदा) — (L. 6) G: G(ed) धर्मविदा

दशांशश्चात्र होमो वै चार्यः श्रोत्रा नराधिप ॥ [25]

इदं मया तत्रापे च सारं प्रोक्तं नरर्षभ ।

यस्य श्रवणमात्रेण मर्त्ययायैः प्रमुच्यते ।

अपुनः पुनमाश्रोति अधनो धनमाप्नुयात् ॥

नरमेधाधमेधाभ्यां यत्फलं प्राप्यते नरैः ।

तत्फलं लभते नूनं पुराणश्रवणाद्धरे ॥ [30]

ब्रह्महा धूणत् गोमः सुरापो गुप्तस्त्वयः ।

सहस्रपुराणश्रवणात्कृतो भवति नान्यथा ॥

इदं मया ते परिकीर्तितं मह-

च्छ्रीकृष्णमाहात्म्यमपारमदुतम् ।

शृण्वन्पठन्नाशु ममाप्नुयात्फलं

[35]

यथापि लोनेषु सुदुर्लभं महत् ॥

Colophon.

— Ds om lines 27-36 — (L 27) Bom Poona eds
G(ed) स्वरण (हरिवंश)

Colophon om in Ds — Mention of the Epic.
Dn Ds — Mention of Hariv. Dn — Adhy name
Dn श्रवणफलम्, Ls श्रवणमहात्म्यम् — Adhy no Bom
Poona eds 135

— After the colophon, Dn reads

श्रीकृष्णार्चनमस्तु । हरिवंशः समाप्त । संवत् ३८९०

मिति कार्तिक सुदि पुरावासीके हरिवंशः समाप्तः ।

Dn reads

शुभमस्तु । शके १८०९ । ईश्वरनाम सव्यसरे जायमानं शुभ
॥ १ ॥ अनिष्टदा शृगुबामरे लहिते हरिवंशः समाप्तमगमत् । श्री
कृष्णार्चनमस्तु ।

Cal ed, reads

समाप्तोऽर्थः श्रवणसंज्ञको हरिवंशमङ्कारकः ।

समाप्ता येन महाभारतमङ्गिता ।

G(ed) reads

अभिव्यपयै संपूर्णम् । संपूर्णं हरिवंशमगम्य ।

ॐ सारवत्कृष्णार्चनमस्तु । शुभमस्तु ।

तं वेदनास्यपरिनिष्ठितशुद्धबुद्धिं

चर्माम्बरं सुरमुनीन्द्रमुनं कवीन्द्रम् ।

कृष्णविविधं कनकविहङ्गजटाकलापं

व्यासं चमामि शिरसा विष्णुं द्विजानाम् ॥

श्रीगोपाककृष्णं प्रीयताम् । संपूर्णम् ।

(शेषधर्मप्रकरणम्)

The App No II to the Critical Edition of the Harivaṃśa contains a long passage called Śrīdharmaparakrama found in few isolated Mss of the text and in a few independent Mss as well as in a separate printed edition called G(ed) here. It should be noted that the G(ed) used for this App II is not a part of the printed edition of HV in Grantha script used for our Critical text and passages printed in App I. In fact, G(ed) here is our independent printed tract of this passage only. The text of this Appendix No II is the latest or youngest addition to the Mahābhārata, presumably made to it and to HV called Ācūrya Parvan by South Indian Pandits perhaps coming from regions where Grantha and Malayalam scripts were current. There is only a single Devanāgarī Ms of this passage. No Telugu Ms was available. I give below the description of the printed edition and Mss used for constituting the text of the passage.

G(ed) - The printed edition of the passage in Grantha script

D: This Ms., No. 157 of 1895-1900 belongs to Government M.S. collection formerly deposited in the Deccan College, Poona but now transferred to

the Bhandarkar Oriental Research Institute, Poona. It is a paper Ms containing 118 folios with 14 lines to page and about 35 letters to a line. The writer of this Ms is रामदास बलवंत. The text is divided into 58 adhyas. It is not a part of any HIV Ms and is undated.

G3—This Ms belongs to the Oriental Research Institute, Mysore. The script is Grantha. It is a palm-leaf Ms with 334 folios. It has 14 to 18 lines to a folio and about 70 letters to a line. It is not dated and is a continuation of RV Ms.

G9— This Ms belongs to the Government Oriental
Mss Library, Madras. It bears No 8237 It is a
palm-leaf Ms The script is Grantha and has 355
leaves with 11 lines to a page and about 103 letters
to a line The scribble's name is राज्ञ् of वादेगजगद्
The above passage in the Ms is a continuation of
HV

Ms.—This MS belongs to Avanappurambo Mana Library and has no number. It contains only this passage. It is also a palm-leaf MS containing folios 94 with 9 to 13 lines to a folio and 64 68 letters to a line. It has 75 adds. It mentions no date nor the name of its scribe.

सद्य ते सुतय सर्वे शांतिदाया महीजम् ।
 शूत धर्मविद्रा श्रेष्ठ यमश्रुतिदमातरम् ॥
 सुत एव महाभाग सर्वशास्त्रविदातरः ।
 न्यायप्रसादास्मर्त्तुं इह वेदिम धर्ममशेषम् ॥

भक्ततीयायानि सात्त्वानि त्रिपिप्रचलरानि च । [४]
 विविद्रदपयोरेषा भारतीया शुभा कथा ॥
 क्षीरान्धरिणे त्रिवे हरिवंदो यदनुत्तमम् ।
 धर्म धर्मविद्वां येन स य दसिगम्यति ॥

D: Begins with

दीर्घनेत्राय नमः ॥ हरि ॐ .

GA begins with

१०० द्याम्बरधरं विष्णुं त्रिभिर्नमसुभुजम् ।
 प्राणवदं च ध्यायेत्तत्रोपशान्तिरने ॥
 देवकीतनयाय नमः ॥ १०० ॥
 नृनामात्मनोऽपि तस्यै नमः ॥
 ५५ ॥ १०१ ॥ ॥ अथ ध्यायेत् ॥

M: begins with

हृदि । श्रीगणेशाय नमः । नमः श्रीविष्णवे । नमः ॥

(L 1) G₁ अत्र (for अत्र) M₁ मयवं (for मयवं)
 — (L 2) G₂ G₂(ed) धर्मधुना (for धिना) — Before line
 3, M₁ in क्वर क्व — (L 3) G₃ सातवायंकोविद (for
 3) — (L 4) D₁ हन् (for हन् तं) G₂(ed) विरेषव
 (for अ) D₁ डेविन लु विरेष (for 3). — (L 6)
 वेरुडवतिरेष (for लु) — (L 8) G₂ G₂(ed) धर्मधुना

मृत उवाच ।

एतदर्थं महाप्राज्ञो जनमेजयमुपति ।

पृथक्वाग्निमहादंष्ट्रं वैशपायनमर्थयित् ॥ [10]

जनमेजय उवाच ।

भारते सर्वशास्त्राणि श्रुतानि विविधानि च ।

धर्माणि च विचित्राणि ग्रथितानि महात्मनाम् ॥

पाण्डूना कौरवैर्द्वाना कथा पुण्यार्थैराविका ।

वायवेन्द्रस्य कृष्णस्य चरित महेन्द्रतप्तम् ॥

हरिवंशे भगवता पितृदेवोद्भवा कथा । [15]

वायवेन्द्रस्य चरित औमन्मथनिर्दण्डम् ॥

कैलासयात्राप्रमुखाश्चरिता सर्वत मुखा ।

मोक्षाश्च सहो धर्मो युगा परमप्रधाना ॥

अनुक्त मवता तत्र विचित्रेषु भवेयनि ।

विमृश्य च भवाप्तुं सुक्ष्म धर्मं बहुमदम् । [20]

मूढि मे हृदया विप्र एतेऽस्त्यस्त्य विमुक्तये ॥

यद्यत्र हृदयमाचष्ट पाण्डूनां युगिनन्दन ।

तत्तत्तत्तुष्ट हृदया धर मे भूभूरोत्तम ॥

मृत उवाच ।

इन्द्रोक्तौ राजासिद्धेन भारतेन महात्मना ।

ध्यात्वा मुहूर्तं विमेष्यो ह्यपश्यदमैसाहित्याम् ॥ [25]

वैशपायन उवाच ।

शृणु राघवमहाशयं गदित धर्मविक्रमे ॥

हृज्यामृतमिति कथालं ताक्षत्रमवबोधितम् ॥

धर्माणि च विचित्राणि तत्पर्यां सुप्रभाणि च ।

नरकाणि च सर्वाणि यातना बहुरिहारा ॥

देवदेवस्य धर्माणि विष्णोः सत्परमान् प्रभो । [30]

मुनिप्रदानि भगवान् चरितानि महात्मनाम् ॥

अश्वमेधमिदानीं स्तसद्वा प्राप्यते तु यत् ।

सायक्यामसिद्धायां तु यत्फलं मोच्यते सुखे ॥

एकदशीवते चैव गङ्गास्नाने च यत्फलम् ॥

अश्वपानीविधाने तु क्षत्रियधीना च पूजने । [35]

विष्णोः प्रक्षिणे यच्च नमस्कारे महात्मनाम् ॥

गर्भे जन्म्या यद्येते समास्य च कष्टताम् ।

कणिनां धनिनां चैव नरकः स्वर्गमव च ॥

कावेर्यां महिमा चैव परमायां फलमुत्तमम् ॥

दुग्धकोणे च कावेर्यां दुग्धपुष्करिणीतटे । [40]

रत्ननायस्य मादाभ्य कावेर्यां स्नानविभवम् ॥

श्रीशैलशिखरे यच्च वेङ्कटादौ महागिरौ ।

श्रीशैलशिखरे पुण्यं प्रविष्टानां महात्मनाम् ॥

सिंहद्वारौ हेमवते च विष्णुपाशस्य दर्शने ।

जयमया महिमा चैव मन्मथा महिमा तथा । [45]

शिवाचनेन यदुप्य शिवरात्रिप्रदं तथा ।

चार्जुमासवते पुण्यं चैत्रार्द्रा मासि यत्फलम् ॥

रवीन्द्रवारको पुण्यं चतुर्मासपूजनम् ।

पूजने यन्तु महता पटीनां प्रह्लाचारिणाम् ॥

विचित्राणि च दानानि कलानि विविधानि च । [50]

अर्गाणि नरकामोघे पायिना दुर्गागमिनाम् ।

पथि भोगं च दानानि भार्याणि स्वर्गागमिनाम् ॥

एवानम्यामहाभागो धर्मपुत्र सहायुज ।

होष्य सह धर्मायां वासुदेव्याममुमुक्षुम् ॥

देवक्षान्तापूर्वणां च द्विजानां यज्ञशीलिनाम् । [55]

अथ धर्माप्रमुखाश्च हृण्ये वदन् धर्मवित् ॥

जनमेजय उवाच ।

कदा मोक्षाय भगवांस्तिष्ठन्मैत्रो यदुत्तम ॥

एतदाह्य च विमेष्य हृज्यावाक्यायुत हि मे ॥

(for 'विद्रा') D1 तं (for म) — (L 9) G1 इमम् (for

इमम्) G(ed) इममेव पुत्रा शत्रो (for °) — (L 12) G1

G(ed) चरितानि (for प्राथे), — (L 13) D1 M1 पाण्डूनां

कीरानां च (for °) D1 G1 M1 चरितां पुत्रदायका (for

°) — (L 14) M1 इ महादुष्टम् (for महद्) — (L

15) G(ed) इति कथिता (for भगवता) — (L 16) D1 M1

निर्दण्डा (for 'नन्द') — (L 17) G1 G(ed) M1 कैलासा

विप्रभूतवस (hypermetris) (for °) G1 शिवः, G(ed)

शिवता (for नरिता) — (L 19) D1 G1 M1 विचित्र (for

तत्र) D1 G1 M1 तत्र तत्पत्ति मयत् (for °) — (L 20)

G(ed) विमृश्य तत्र वास्यम् (for °) — (L 22) G1 G(ed)

वसम् (for नन्द) — G1 om the ref — (L 25) G1

सहायि (for सहायि) — (L 26) G1 सर्वभूतहित विवरम्

(for °) — (L 29) C(ed) नरकाश्च विविधान् (for °) G1

रामनरकानि च (for °) — (L 30) D1 मर्गाणि, G1 धर्माणि

(for °) — (L 33) G(ed) साक्षात्पश्य पूजाय (for °)

— (L 35) G1 G(ed) म (for च) — (L 36) G1

G(ed) मर्गा (for विष्णो) — (L 37) G1 जनया (for

°या) G(ed) सत्पदम् (for कृताय) — (L 38) G1 मोक्ष

(for स्वर्गम्) — For line 38, G(ed) subst.

29° कनिषाद्विद्राद्वानां इतीत्यमिति तथा ।

— (L 39) G1 कवेरीयहिया रेह, G(ed) कवेरि सुप्रभा

च (for °) G(ed) एष्याया तत्तत्तत्ता (for °) — (L 40)

G(ed) दुग्धकोणे (for 'कोणे') G1 दुग्धकोणे च कावेरी (for

°) — (L 42) M1 वेङ्कटादरे (for 'दो') — (L 43)

M1 रथे (for पूव) — (L 44) G(ed) हिमादौ (for

शिखरौ) — For line 45, G(ed) subst.

30° औजस्य-वा प्रभाय च जयमया तथैव च ।

— (L 47) D1 चातुर्मास्ये (for 'स') G1 चातुर्मास्ये इव यदुत्त

(for °) G(ed) विष्णुवर्धन यत्फलम् (for °) — (L 48)

D1 चरे यत्, G(ed) प्रवो (for चारो) G1 रवीन्द्रवारप्रदे

पुष्य (hypermetris), विष्णुवर्धन पुष्य (for °) D1

यजुसि (for 'यजु') M1 G(ed) प्रयुजे (for 'यजु')

— For line 49, G(ed) subst.

40° पूजने यन्तु देवानां य पुष्यं वसत नर ।

— (L 51) D1 मागांश्च, G(ed) मागांश्च (for मागांश्च)

वैशंपायन उवाच

राज्याद्रयो महामोक्ष धर्मोयुः सदायुजः ।
पात्रादयो मरु धर्मोया राज्यकं वन्याविश्वम् ॥ [60]
दुःप्रियो समनुग्रहो धर्मोयुः महाजनम् ।
एतद्व्याख्या यदुपेक्ष्य ह्यन्तर्वासी जगत्पति ॥
पचीनां शतसाहस्रं काश्यामयैर्महास्यै ।
निमुने पलायस्युगैः किंरिणीदामयोभित्ते ॥
सप्तसि सप्तसातसैरर्थं कादमीतिवृत्तं । [65]
नीलजीमूतसंकाशैर्मत्तद्विरदकोटिभिः ॥
सम्येष्टा संयुता द्यौः इयाममूर्तिं प्रतापयन् ।
नापयो हनिनयुर विदुरेण समामन ॥
समागतं हरिं शत्रावो भीष्मो वै भीतिस्तपुनः ।
वृत्तमागत्य भवनतन्त्रगुहं समुपलभन् । [70]
कश्चिद्विद्वत्प्रवृत्तमात्रं ह्यर्थं पापं महाभजे ॥
स्वागतं ते जगदाप्य इतापोमर्हं सदागमात् ।
तव संस्मरणैव सर्वपापक्षयो भवेत् ।
मत्संलभे वा स्वमे वा कीर्तिस्तव सुखप्रदा ॥
एवमात्रे जगद्योनी किं सपरं भवेत्तमम् । [75]
तदैव चरणाम्भोज योगिनामपि दुर्लभम् ॥
पुरा भीषिष्टपुण्येन स्वर्गप्रेमसम्पन्नपदम् ।
संधान्तरेणैव निष्पापो भवेयं जगदीश्वर ।
सन्ध्याया दुर्लभे ह्ययं पथं स्ववर्धनं मम ॥
इत्येवं प्रसुरव्ययः स्वप्रकाशो निरक्षयः । [80]
गाङ्गेयेन महाभागो भगवो यदुक्तं परम् ॥

उभाम्यां सङ्कतो नायो शोकानां प्रसुरव्ययः ।
मातृयन्तं द्विगो भाभिरिविप्रमगिमिदम् ॥
सन्वित विदुर इष्टा भीष्मं चेदनुवाच ह । [95]
गाङ्गेय द्युपु मद्रास्ये वाण्डवा धर्मतपसा ।
स्वितेभिरत्यवि धर्मिभिः किमर्थं जनवादिनः ।
मद्राजान्पाण्डवाभिः तया ह्यु प्रथमापद ।
साधूनां वै हृद पुत्रमेव भवति वाचतम् ॥
द्वुपुयसा दुर्गसुधायां गुरुरित्या कथयन् ॥
भीष्मस्य भीतिमुवाच गाङ्गाधामनवस्य च ॥ [100]
गाङ्गपुत्रं विदुरो ह्युवाच प्रथमो वाच्यकं वनम् ।
गाङ्गेयसहितो भीमान्गुणो यदुबुल्लेखम् ।
अथशत्रुनामभिर्भक्तिं सत्प्रमानं मुनिपितम् ।
एकप्रसन्नद्वारात् यन्मतिं परिचेष्टम् ॥ [95]
कतिपयमूलं सार्धधर्ममयादावसरे ।
पुराणधर्मकाव्यस्य वादात्मवेदिति ॥
चापिदेवार्थिकं श्रव्यं योनिं चाप्रतिशारदैः ।
अथशत्रुनामापयैः श्रौतमात्राविशारदैः ॥
काव्यालंकारतपसैः पदभाषाभिर्निर्दिष्टैः । [100]
काव्यवर्णितस्त्वैव नादरेषु विशारदैः ॥
गाण्धर्वस्यविपुलैः शर्मैर्महात्मभिः ।
पूर्वस्मिन्नाभायो सत्प्रमानं वदसं ह ॥
तत्किमयमरे भीमानर्धमपुनः प्रतापवान् ।
आयुर्भवेत्तपो हर्षजिभिर्मुक्तकाङ्क्षिभिः ॥ [105]
सुखमेव परं श्लाघा वीरवेद्रेण क्षतुन ।

— (L. 52) G(ed) गात्राः (for गात्राणि) — (L. 53) Ms
पमन् (for पमन्) — (L. 55) Gs अग्निनाम्; Gs
Gs गिरि (for गिरि). — (L. 58) Gs वे मद्राज (for
विदुरा) — (L. 59) Gs यथागत (for यथा) — (L. 62)
Gs हस्त (for हस्त) — (L. 63) Gs s Ms G(ed) वनीनां
(for वनीनां). Ms युते यथागत (for " — (L. 64)
Gs नाद- (for नाद) — For line 64, G(ed) subd :

50* धर्मव्याहिरतामृद्वे द्विदिनीनादरीतिने ।

— (L. 65) G(ed) अति सप्तमोऽयम् (for " — (L. 67)
Ms भीमाय (for भी) Di तेऽयुं तद्वत् सीमाय (for ")
G(ed) साय (for साय) — (L. 69) Di Gs Ms सप्तमं
(for सप्तमं) — (L. 73) Di Gs Ms सप्तमं (for
सप्तमं) — (L. 74) Di Gs Ms सप्तमं (for
सप्तमं) — (L. 75) Ms जगद्योने, G(ed) तस्य भीम्
(for जगद्योने) Ms द्विदिने; Ms वा मद्राज; G(ed)
का सिद्धिने (for सिद्धिने) — (L. 76) G(ed) [द्विदिने] (for
[द्विदिने]) G(ed) तस्य वीरव्ययस्य (for " — (L. 77) Gs
जीवने (for सिद्धिने) Gs s Ms एव (for एव) Di सप्तमं
सप्तमं (for ") — After line 77, G(ed) line :

60* गाङ्गेय जगत्पदं महाभयोर्देवदाम्पत्यम् ।

देहि मे मन्त्रं मया ह्येव वाङ्मयस्य सदा ॥

— G(ed) om lines 78-79 — (L. 79) Gs वसतिर्दुर्लभं
मम (for ") — (L. 80) G(ed) [य] [य] [य] Ms
अवता (for ") — G(ed) om line 82 — (L. 83)
Di Gs s G(ed) अथशत्रुनामापयैः (for ") — Before
line 85, Di aus सीमाय (for ") — (L. 85) Ms सप्तमं
सप्तमं (for ") — (L. 86) Gs ह्यु गाङ्गा (for ह्यु
गाङ्गा) — Di सप्तमं सप्तमं (for ") — (L. 87) Gs सप्तमं (for
") G(ed) सप्तमं सप्तमं (for ") — (L. 88) Gs s Ms सप्तमं
(for सप्तमं) — (L. 89) Gs सप्तमं (for ") — (L. 90) G(ed) सप्तमं
(for सप्तमं) — (L. 91) Gs सप्तमं (for ") — (L. 92) Gs सप्तमं
(for सप्तमं) — (L. 93) Gs सप्तमं (for ") — (L. 94) Gs सप्तमं
(for सप्तमं) — (L. 95) Gs सप्तमं (for ") — (L. 96) Gs सप्तमं
(for सप्तमं) — (L. 97) Gs सप्तमं (for ") — (L. 98) Gs सप्तमं
(for सप्तमं) — (L. 99) Gs सप्तमं (for ") — (L. 100) Gs सप्तमं
(for सप्तमं) — For lines 99-100, G(ed) subd :

70* गाङ्गेय जगत्पदं महाभयोर्देवदाम्पत्यम् ।

देहि मे मन्त्रं मया ह्येव वाङ्मयस्य सदा ॥

— (L. 101) Gs विदुर (for विदुर) — (L. 102) Gs
वसतिर्दुर्लभं (for ") — (L. 103) Gs सप्तमं (for ")

दिन्दन्तिसदसौ शूलं तद्वद्वृत्तौ शुभे ।
 रक्षाक्षीमवर्धनैर्गदापद्ममयवरे ॥
 सुयोधनमहं हनिम पात्मासि रुधिरं मृगम् ।
 इति यादिभिरपुष्टैर्भूमि सहिगोत्रिभ ।
 गमनस्य मर्ति वरे धर्मपुत्रं मत्तपवान् ॥ [110]
 सद्ग्रासेनायते कामं कामास्त्रोद्योर्मिजायते ।
 कोपाद्वचनं संमोहं समोहात्स्थानिविश्रमं ॥
 स्मृतिप्रदादुहितारो सुहितारात्प्रणयति ।
 दूतगणैश्च नु मनिमात् सखं परिहरेदुच ॥
 श्रीकृष्ण जगतामीश धर्मबन्धो महेश्वर ।
 पाहि सच प्रणिश च लोकनाथ नमोऽस्तु ते ॥
 हृषिक धर्मजो विद्रुग्धर्मलोपमशापुषी ।
 शिन्तयामास गोविन्द सर्वान् भक्तवत्सलम् ॥
 तथैकया हि सुहृन्नाह रोपयति किञ्चन ।
 सुरपुष्पो यथा कामनीसिन्धोऽयं प्रवचति ॥ [120]
 दूरे निक्षेपितवली कृष्णगङ्गासुनापुषी ।
 ददति धर्मजं श्रीमान्मुहुर्ही भानुभिः सह ॥
 वदा विमानपुरस्कृत्य कन्दमूलकरी सह ।
 मालिङ्गन नमस्कारमभ्यर्थाय चकार ह ॥
 मध्ये तु पर्णशाळायास्तुषेदयं तु विष्टरे ।
 धर्मपुत्रं कुशलं याप्य कृष्णप्राप्तस्तुषुषी ॥ [125]
 स्वागतं ते यदुश्रेष्ठ किमिदं गमनं प्रभो ।

बन्धुहीनान्दृष्टान्भ्यान्बन्धुभिः परिवर्जितान् ।
 पश्य कृष्ण महाभाग प्रीतिर्ननु तदैव हि ॥
 सकामो भविता तत्र प्रयाचमुत्तमाम् ॥ [130]
 वाग मिवमिदं सर्वमस्माकं चरितं तव ॥
 स्वमुपया धर्ममुपो माप्यन्वाहुःकलोचन ।
 कृष्णं तु सर्वमं प्राप्तां तन्मायां च द्वास्तपाम् ।
 बभूवुष्मोभौनमाधिर्य भानुभिः परिवेष्टित ॥
 कृष्णो भक्तप्रिय श्रीमान्भक्तानां दुःखनाशन । [135]
 भक्तानां परितः दृष्ट्वा प्राह भीष्म महात्मना ॥
 पश्य भीष्म महाभागस्तत्त्वशीलान्दमताम् ।
 महिषयान्धर्मनिरात्मनि संसक्तमानसान् ।
 निरस्युपापरनिताहंकारनिर्वर्जितान् ॥
 भीष्म उवाच ।
 किमाश्चर्यमिदं देव त्वमेकानां महात्मनाम् ।
 त्वय्यदेवितचित्तानामाध्रमाचारचारिणाम् ॥
 त्वां विना देवदेवदः गतिमन्या न लक्षये ।
 वसदादेवान्महाभाग रक्ष त्वं भक्तवत्सल ॥
 हृत्तानामपि भक्तानां तनुयुष्य हि प्रवचति ।
 तेऽत्रन्विशाममहाभागं धुष्यं निरयमेव हि ॥ [145]
 श्रीमत्पातयाचुः ।
 भीष्म त्वमेतानामाश्रय शरणशीलान्महाबलान् ।
 योषयस्व समं ज्ञात्वा मयि भार्गवं सुवत्प्रदा ॥

(for अवनरे) G₁ १ श्रीमान् (for श्री) — (L. 104) M₁
 कोविदे) (for 'तो') M₁ बन्धुवेर (for बांधवे) — G(ed)
 om line 105 — (L. 106) M₁ दूरे (for दूरे) G(ed).
 तथा (for दूरे) — (L. 107) G(ed) आहोऽपुस्तिपाहू
 (for ^a) — For line 108, G(ed) subst

8** सुयोधनमुत्तमवर्धनैर्गदापद्ममयवरे ।
 — (L. 109) G(ed) तु स (for [7]मिष) — After line
 109, G(ed) ins

9** सुहृदेर वरं मया कोविदेन दत्तम् ।
 — (L. 111) G(ed) वरं (for जागरे) — (L. 114) D₁
 G₁ M₁ मुषी (for मुष) — For line 114, G(ed) subst

10** एवं प्राप्ता स यमां मा कृष्णमेवानुविचरय ।
 — (L. 116) D₁ सत (for सत) G₁ यो (for य) G(ed)
 पाहि सत्यपिनां मे (for ^a) — After line 117, G(ed)
 ins

11** ततो दानवकाण्डं निश्चिन्ताया नराणि ।
 — (L. 118) G₁ देवेः (for सर्वं) — G(ed) om.
 lines 119-120 — (L. 119) G₁ यदि ते सुहृदोऽप्ये (for ^a).
 — (L. 120) D₁ अभिमानां (for ईषि) — For line
 122, G(ed) subst

12** तो दत्तं तन्मय धर्मजो भानुभिः सह ॥
 — (L. 124) G(ed) आदिह्य विनो भूमा (for ^a) — (L.

125) D₁ उपविह (for 'देव') — For lines 125-126,
 G(ed) subst

13** तत आनीय विनयान्मेषैराहं तु विष्टरे ।
 सगणैश्चैव तापैश्चमयाशुक्रान् मुष ॥

— G(ed) om line 126 — (L. 128) G(ed) श्री
 स्तव वरं निरय (for ^a) — (L. 130) D₁ एतामजः ।
 G(ed) सत (for तदा) — (L. 131) G(ed) अन्त-
 दाचरितं तव (for ^a) — (L. 133) G₁ विन्तामाप (for
 त मायां च) — (L. 134) G₁ वारित (for वेष्टि) — (L. 135)
 D₁ G₁ M₁ G(ed) कृष्णद (for मकवि) — (L. 136)
 D₁ G₁ १ M₁ मृगानां (for भक्तानां) G₁ १ M₁
 महात्मनाम्, G(ed) हस्तेवरा (for महात्मनां) — (L. 137)
 G₁ मुषतान् (for हृदम्) — (L. 138) G(ed) स-सत-
 (for सतक) (L. 139) G(ed) आग्राष्टदुर्मिताम् (for
^a) — (L. 140) G(ed) माय देवदेव (for ^a) — (L. 141)
 G₁ १ M₁ आश्रयांवाच (G₁ का) निगम्, G(ed).
 त्वदेक-लोके (for ^a) — (L. 142) G(ed) त्वां विना सर्वं
 दातार (for ^a) — (L. 143) D₁ G₁ M₁ महाभाग (for
 मायान्) — For line 144, G(ed) subst.

14** अविचनानां भक्तानां सादृश्यं हि प्रवचति ।
 — (L. 143) G(ed) ह्य निरयदो पाति (for ^a) — G₁
 श्रीकृष्ण (for श्रीमान्) — For line 146, G(ed) subst. :
 15** भीष्म त्वमेवो मां वेत्ति माणो वै माहुरी जनः ।

मन्त्रिरेतितचित्ताना मय्यावेतितकर्मणाम् ।
इह लोके परत्रापि नास्ति नारित महद्भयम् ॥

प्रेतपावन उवाच ।

गतस्तु लोकस्य परावन्त्य
प्रातरासीत् प्रभुसंप्रभयम् ।

मृष्टमन्त्रं न प्रणमस्य मूर्ध्ना
पद्मासुखो बभूवुः प्रभे च ॥

Colophon

प्रेतपावन उवाच ।

सुरसिन्धुसुत श्रीमानाज्ञो यं सुरारिणा ।
भारमना ॥ तस्मै नमः प्राज्ञलिङ्गायमममीन ॥

भीष्म उवाच ।

विदि पाण्डव देवेश सर्वदागस्त्यसुखम् ।
लोकप्राणाव संभूतं हृण्य साक्षात्पट्टम् ॥

आचारं सर्वभूतानां पाण्डवस्तमोपटम् ।

इत्येतं सर्वसंज्ञं हृण्य विदि जगत्पटम् ॥

धर्मं धर्मभूतां पार्थ धर्ममर्थवता प्रभुम् ।

मह्यं तस्यवता हृण्य कामश्च विदि कामिनाम् ।

सुरसुखस्य कलायौ सन्तानाममममयि ॥

अयमेव परो मन्त्रो ज्ञायमेव परं तव ।

अयमेव परं ज्ञानमयमेव वरा मति ॥

अयमेव परो बभूवुः परमेव मुहुरतम् ।

तस्मात्प्रवस्य कौन्तेय सर्वसंपन्नवैतव्यं ॥

मुनिश्चिर उवाच ।

विनामह महाभाह सर्वशास्त्रविज्ञानह ।

हृण्य धमे च मे भविष्यथा स्वादि तथा वद ॥

धोमकामा अमी पार्था मयवक्ष्य तवौघना ।

[150]

[155]

[160]

[165]

[170]

यवमानो देवता सर्वसत्तया देवा रिपि गिता ॥

भीष्म उवाच ।

शुभ्र पाण्डव वद्वयमि हरिभोजं सुदुर्लभम् ।

ओत्तुणां सर्वपापार्तां वदतां च सुप्रसिद्धिम् ॥

नाशापण जगद्योनिं सविदामन्दमिमम् ।

यजस्य वरदाहं हृण्य महम्महप्रियम् ॥

रिषयस्तं च हिमन्ति न साधने मृदाद्य तम् ।

राक्षसाश्च न वीर्येण ह्येन हृण्यपरायणम् ॥

भक्तिर्हृदा अवेधस्य देवदेये जनादेने ।

धेयस्ति तस्य सिध्यन्ति भक्तिमानधिकम् ॥

यौ पादौ सज्जौ युवा विष्णुपावनगामिनौ ।

यौ करौ भाग्यनिर्णयौ विष्णुपापपरायणौ ॥

ते च नेत्रे महाभागे पश्यन्ते ये जनादेनम् ।

सा विद्या प्रोचते सन्निर्दिशनामपापना ॥

सर्वं सत्यं पुत्रं सत्यमुत्तमं भुङ्गाम्यने ।

प्रेरणाप्राप्तपरं नास्ति न देव करुणापरम् ॥

सत्यं वयि हिंस्रं वयि सत्यं वयि पुत्रं पुनः ।

अतारं दम्भसंसारं सारं वद्विष्णुपुत्रवम् ॥

सर्वभूतदयायुक्तो विष्णुपुत्रपरायणः ।

महाविद्योऽयं सुधृष्टस्य सुहो जनादेनम् ॥

सत्यपापौ च रमते सत्यपापं च करोति यः ।

सत्यपापं निरहकारावस्य प्रीतो रमापति ॥

नामसकीर्तनं विष्णोः सुखमस्मद्वद्विदुः ।

करोति सत्यं पार्थं तस्य विष्णुः प्रीतिदहि ॥

या तु नारी पतिशाय्या वनिर्दयापरायणा ।

वस्त्रासुहो जगद्योना हृण्यो लोकादिने इव ॥

वस्त्रासुहो नारीनेव यजस्य सज्जं विभुम् ।

या वृद्ध स्वमर्कदं विद्युतोन्मा धिरो वन ॥

[175]

[180]

[185]

[190]

[195]

शरीरं स्यात्समुक्तं जीवितं चापि चञ्चलम् ।
 यलाधिकेनैव प्रादा सपदं क्षणमद्भुतम् ॥
 तस्मान्ननन्दं कौन्तेय पुण्डरीकाक्षमप्ययम् ॥ [200]
 हे पाप्यां किं न ज्ञानीभवायुषोऽप्ये तु विद्वद्वा ।
 हतं च मोहनपौत्रं कियदायुः समाहृतम् ॥
 कियदायुर्वालावाकिरुवशायुश्च वार्षिकम् ॥
 किमपि यमोर्गैश्च वदा धमं करिष्येच ॥
 बालभावे च वृद्धत्वे न घटोत्पादुनाचैवम् । [305]
 वयस्येव च धर्मा नै कुर्यान्मनहृत्तम ।
 शरीरं रोगानिलयं मलार्थं परिदूषितम् ।
 किमर्थं शाश्वतविद्यां दाप्य युष्यन्ति मानवाः ॥
 नसारभूते ससारे नानादुःखसमन्वितम् ।
 विश्वासो नाम कर्तव्यो निश्चितं नाशमेव्यसि ॥ [310]
 शृणुष्व पाण्डवशब्दः सत्यमेव मयोच्यते ।
 कायं सनिहिनायायं पश्य पच जगद्गर्भम् ॥
 मानं त्यजथाङ्कारं काममोहादिसमुत्तमम् ।
 यन्मयं सत्यं विष्णुं मातुष्यमस्ति तुल्यं भयम् ॥
 कौटिल्यमसह्येषु स्वावसादिषु पाण्डव ॥ [315]
 सन्नाप्तस्य च मातुष्यं कथञ्चित्परिहस्यते ॥
 तन्नापि देवतासुहृद्गान्धर्वश्च पाण्डव ॥
 योगकुटिलदत्ता दृष्ट्वा जन्माप्स्यत्सर्वपदम् ॥
 मातुष्यं तुल्यं माप्य यो हिं नार्थयेत्सहृत् ॥

मूर्खं परतः पार्थं कोऽप्यलस्यदयेत ॥ [220]
 आराधितो जगन्नाथो ददात्यभिहितं फलम् ।
 कस्तु न पूजयेद्दिदामसमाश्रितप्रदीपितम् ।
 यस्मिंस्तुष्टे जगत्तुष्टं यत् सर्वगतो हरिः ॥
 यथा हस्तिकदे सर्वं पादमात्रं प्रवीयते । [225]
 आकाशेन यथा व्यास जगत्पावरावृणुमम् ।
 सर्वेषु हरिणा व्यासं जगत्पावरावृणुमम् ॥
 जपने मरणं पार्थं मरणे जन्मसाधनम् ।
 उभे ते निकटं नृणां तन्नाशो हरिस्त्वेषा ।
 प्यात स्मृतं धृजितो वा स्तुतो वा नमितोऽपि वा । [230]
 सत्सारापाकविच्छेदो वस्तु न प्रतिपूयेत् ।
 यक्षमाचारणविद्यं महापातदनाशनम् ।
 यं सममर्ष्य राजेश्वरं पदं मोक्षमवाप्त्ययम् ॥
 अहो चित्रमहो चित्रमहो चित्रं हि पाण्डव ।
 हरिनामिदं स्थिते लोकां ससर्गं वर्तत दुःखम् ॥
 यावच्चन्द्रिन्द्रियैकस्य यावद्दयाधिर्न चापते । [235]
 तावदेवावर्षयिष्ये यदि मुक्तिरसौ मृतम् ॥
 भूयो भूयो हितं वणिमं सुप्रमुदस्य पाण्डव ।
 कृष्णोऽयं सर्वेषां पुर्यो मुक्तिमुक्तिप्रदो नृणाम् ॥
 बोधमूलं मयं पार्थं बोधं सत्साराधनम् ॥ [240]
 धर्मक्षयकारं कोषमलकात् परिवर्जयेत् ॥
 मयं वचं मनुष्यपाणां कारणं कथमोक्षयोः ।

इष्टुष्वम् (for इष्टं वम्) Gs विष्टुष्टोऽम् (for विष्टुष्टोना) Ds
 किञ्चि लोभं श्रियं यथा (for ^a) — Ds om line 198
 — (L 199) Ds Gs वाञ्छं (for माञ्छं) — (L 200) Gs
 G(ed) यथाश्च (for व^a) — (L 201) G(ed) हे वापं किं न
 ज्ञानीपि (for ^a) — Gs G(ed) om line 203 — (L 203)
 Gs Ms स (Ms) माहृतम् (for व वापं वाग्) — (L 204)
 Ms कर्म (for पर्व) G(ed) कथञ्चित्परिहस्यते — (L
 205) Ds Gs Ms वापंवेर (for वृद्धते) Gs जीवने च (for
 न वदेन) — (L 206) Gs Ms C(ed) [यज] (for वज)
 न वदेन चैव यजः वै (for ^a) — (L 207) Ms भोग (for
 रोग) Gs अरि (for वर) Gs नृत्तम् (for दृष्टि^a)
 — (L 208) Ds सर्वम् (for मानवा) Gs Ms वापं कुलम्
 (Ms) न तु सर्वम् (for ^a) — (L 210) Ms विमय (for
 निमित्त) G(ed) नागो निमित्तं वद हि (for ^a) — (L
 211) G(ed) शृणु त्वं पाण्डवशब्दं (for ^a) — After Line
 212^a, Ds 125

16**

मंगोऽपि च चञ्चला ।

वै वनं क्षणमिच्छते

G(ed) हति नि श्रुतं सर्वम् (for ^a) — (L 215) G(ed)
 सत्यम् (for सत्यम्) — (L 214) G(ed) वजरा (for वज्र)
 Ds Gs Ms दृष्टम् (for दृष्टम्) G(ed) गतिर वा न विच्छेते
 (for ^a) — (L 217) G(ed) यस्मिन् (for मुक्ति)
 — (L 218) Gs Ms G(ed) भोग (for भोग) Ds Gs Ms

कलत्रम् (for लक्ष्मणम्) — (L 220) Gs स पतिः, G(ed)
 पातत (for परतः) — (L 221) Gs दद्यात् (for ददाति)
 Gs G(ed) [अ] विमल (for विमल) — (L 222) Ds Gs-अवी
 पित, Ms प्रतीक (for प्रतीक) — (L 223) Ds Ms
 सर्वमयो (for 'नो) — (L 224) Gs G(ed) वदमय तु
 लीवने (for ^a) — For line 226, G(ed) subst.

17** तदा व्यास अवजगत् विष्णुना प्रभविष्णुना ।

— (L 227) C(ed) मरणे नमनं तथा (for ^a) — (L
 228) G(ed) उभे ते समिद्धे हि (for ^a) Ds ते वहे (for
 तन्नाशो) — (L 229) Ds हत (for वयात) G(ed)
 हतुं (for हतुं) Ms कीर्तनो (for वृत्ति) Ds व्यतो वा
 Gs हतो वा, Ms वृत्तयो (for रगुतो वा) G(ed) हतो वा स
 रगुतो वै वा (for ^a) — (L 230) Gs Ms दूर (for वर)
 Ds विच्छेदो (for दी) G(ed) व क्षणाद्विच्छेदो (for ^a)
 G(ed) देवं न (for न प्रति) — (L 231) Ds यथा
 यस्मिन्मरणे (for ^a) — For lines 231-232 G(ed) subst.

18** प्रावक्षिन् भवेत्स चर्चनं ते तन्ना नृणाम् ।

तमैव महाबाहा मनोवाह्यदममि ॥

— (L 234) Gs C(ed) लोके (for लो^a) G(ed) हस्तयो
 (for रे) — (L 235) Ds Gs Ms वापते (for वापते)
 — (L 236) Gs [अ] वनं (for [अ] विदुः) G(ed) तावत्
 वापनीयो हि (for ^a) C(ed) तन्मरणोत्तरं (for ^a)
 — (L 238) Ms G(ed) सदा (for वा) Gs मुक्तिप्रदं

विमर्षं पुण्डरीकाक्ष कटाक्षैरिव नेष्टसे ॥
 रक्ष मा देवदेवश धर्मेण जगदीश्वर ॥
 श्रीकान्तो यो हि योगीन्द्र यद्वत्वा विन्दन्ने क्षियम् ॥ [290]
 प्राप्नोति विपुलाङ्गामान्रक्ष रक्ष महाप्रते ।
 रव्या नाविहित किंचित्प्रिय कोकेयु सुमत् ।
 सर्वान्धर्मात्ममाक्ष्व कृपा मयि सवासित चेत् ॥
 सुप्रतानि च सर्वाणि वीर्यानि च विक्षेपत । [295]
 धर्माधर्मानि सर्वाणि क्षेत्राणि परवन्ति च ।
 धर्मान्यान्मासाक्ष्व देवदेव भक्तोऽस्तु ते ॥
 इरमुक्त्वा योगिनां नाथं कृष्ण कमललोचनम् ॥
 धर्मपुत्रो महाप्रभुस्त्वृष्णीमान्मे सती श्रिय ॥
 तस्य चित्त समाहाय क्षणीणामक्षजन्मनाम् ॥
 श्रोवाच वचन धीमान्धर्मक्षेत्रवमिष्टनाम् ॥ [300]
 श्रीमत्सत्त्वानुवाच ।

साधु साधु महामास मतिरस्ते विमलोऽम्बका ।
 यथाहर्मे सदा भक्तिरस्ते तव सुयत् ॥
 धर्मे क्षुत् सदा भक्त्वा मनुर्मेतुनेश्वर ।
 प्रापयन्त सदा साधून्पुण्यै धर्मतत्परान् ॥
 ह्युयु पाण्डव बह्यामि दानानामुक्तं वरम् ॥ [305]
 भूमिदान वर होय भुक्तिमुक्तिफलदम् ॥
 भूमिदानानु सर्वाणि सम्भवन्ति न सत्तय ।
 तस्माद्भूमिप्रदो राजन्सर्वद मोचयते कुपै ॥
 भूमि सर्वगुणोपेता यो दद्यात्सर्वशक्तिनीम् ॥

न तस्य लोका क्षीयन्ते यावदाप्यन्तराक्षम् ॥ [310]
 अग्निहोमादिभिर्वैदिकिप्रापि बहुदक्षिणै ।
 न तत्फलमवाप्नोति भूमिदानाद्यरहिते ॥
 तप रथबोध्य भजान सत्यवन्तो बहुभुक्ता ।
 सुदेवरातामिव प्रानिधानित भूमिदम् ॥
 दिवि देवा प्रशंसन्ति सिद्धाश्च परमपय ॥ [315]
 भूमिदान प्रशंसन्ति तस्माद्भूमिप्रदो वर ॥
 अथैवादाहरन्तीममितिहासं पुरातनम् ।
 श्रोतुणा सर्वपापशमनायुरोगपवर्धनम् ॥
 पुरा कृतयुगे राजन्सन्ध्या योनाभुष्ण ।
 सर्वैवादाप्यतत्त्वज्ञ सदा दान्तश्च सीलवान् ॥ [320]
 अप्यायमविद्यानिरतो निधनेन प्रकाशितम् ।
 निर्विकचनत्वाभुसुखा बाधयते चानिध भुक्ते ।
 सदापि मभ्यु न प्राप धान्यजन्मात्तरमम् ॥
 कदाचिद्वैचदेवन्ते बलिं दत्त्वा गृहाङ्गणे ।
 जायान्त त द्विज प्राह कल्पणी तर्पया सती ॥ [325]
 एते तवामश नाथ सुप्रिता पठिता भुवि ।
 लुप्तसि भुक्तुस्त्वानां रदनो रोरयन्ति माम् ॥
 त्वं निरीक्षयस्व नैताञ्चदामिनीद्विषाम् ॥
 अशका रक्षणे येषां किं करोमि च तद्द ॥
 पानीयमेव पीत्वाहं बर्षेण शास्त्रमेव वा । [330]
 त्यक्तुर्लक्षेय भुञ्जन्ति ह्येते वै तव मूलम् ॥
 पुत्रमाहसमायुक्तं वणिपिकासादिनीम् ॥

'द' — (I. 288) D₁ G₁ = विमर्ष (for विमर्ष) — After line 289, G(ed) ins

24* श्रीकामरुद्रिकाक्षो वा पुष्टिरामोश्च वा जगत् ।
 यजते यद्वत्वा वरदु तां तव प्राप्नो वरद्वत्त्वम् ॥

— G(ed) om line 290-291 — (L. 291) D₁ तावद्वत्त्वः
 M₁ तद्वत्त्व (for रक्ष रक्ष) — (L. 292) D₁ विष्णे (for
 सुमत) — D₁ om (hapl) line 294* — (L. 296)
 G₁ M₁ G(ed) सदा (for धर्मान्) — After line 296,
 G(ed) ins

25* तद्वत्किरन्त मेऽस्तु सर्वाणिविनाशिनी ॥
 तमेव सहाति यदाचरुणां
 त सर्वगोप्तानि जनादिवरम् ॥
 तं दत्त्वोऽस्ति विनाशैस्तु
 तिमूर्तैरुपाय नयो यमले ॥

— Before line 297 D₁ M₁ ins. देवतापत्न — (L. 297)
 G₁ जगतां (for योगिता) — (L. 298) G₁ यद्वत्त्वजम् (for
 'प्राप्य') M₁ आसीत् (for आरुणे) G(ed) त्वृष्णीभूतेऽयमस्तदा
 (for *) — (L. 299) G(ed) कृपाणां यन्नेत्राणां (for *)
 — (L. 300) G₁ सीमान् (for जी) — (L. 301) G(ed)
 यतिरने साधुमन्त्रा (for *) — (L. 303) G₁ G(ed) धर्म
 क्षम (for धर्म क्षुते) D₁ यन्नुत्तरि (for 'त्रैवर') — (L.
 304) G₁ G(ed) स प्राप यदि सत्साधून् (for *) G(ed).

सत्साधुसन्ति यथा (for *) — (L. 303) G(ed) दानानामुक्त
 मोचयम् (for *) — After line 303, G(ed) ins

26* सर्वपापेश भूतानां मुक्तिमुक्तिफलदम् ।

भूमिदिवधरा प्राप्नोति व कल्पये ॥

— (L. 306) D₁ G₁ भूतानं परय तेष (for *) — G(ed)
 om. line 307 — (L. 309) G₁ यो दद्यात्तयामिनीन् (for
 *) — (L. 311) G₁ रक्षा बहुभुगवै, M₁ रक्षा बहुभुगिणै
 (for *) — After line 313, G(ed) ins

27* भूमिदादृष्टान्तराणां नैव भजन्ति ते ॥

— G(ed) om. line 316 — After line 315, G(ed)
 ins.

28* भूतानाश्च देवता लब्धमिष्टो ॥

— G(ed) om line 316 — (L. 316) G₁ भूतानं स (for
 भूमिज्जने) — (L. 320) D₁ सर्वेण दानदीनान् (for *)
 — (L. 321) D₁ सती च (for निरुणे) G₁ अप्यायमदेव
 जेतः M₁ विष्णो वृत्तिम् (for *) — (L. 322) G₁ C(ed)
 स भुजं (for सु) — (L. 323) G₁ आया- (for ए य)
 G(ed) दाना दानान्तरं द्विज (for *) — (L. 325) D₁
 जायान्त (for अयायन्) — (L. 326) G(ed) जराजम्
 (for तारा) G₁ एते तव भूतानां सर्वे (for *) — (L. 327)
 G₁ G(ed) मुक्ति- (for मुक्त) — (L. 329) G₁ स तं निरि

श्रीमगवानुवाच ।

मालयेभ्यागते तस्मिन्वरादानस्सुमके ।
 हेममालाकारितय हेमतीरगमणितम् ॥
 भरानन्दनिभं सौमि श्रीदासालोदराजितम् ॥
 दीपिकाभिर्विचित्राभिश्चन्द्रोपलविर्मितैः । [420]
 दाक्षीभिर्दामवर्गैश्च सेवकैश्च पुरोहितैः ।
 रमणीय गृहं दृष्ट्वा सुदमाप दिवोन्म ॥
 समगतं द्विज ज्ञाया कट्याणीं तन्निषया सती ।
 भीराजन्पुरोगामि कामिनीभिः पुरो दधे ॥
 विप्लवपदी स्वका भायां काञ्चीदामविभूषिताम् । [435]
 सुकामादमविचित्राङ्गं कणपत्रविराजिताम् ॥
 यज्ञैर्दूर्योधनैश्चरद्देवपशोभिताम् ।
 पृथग्भूता विचित्राङ्गं दृष्ट्वा विस्मयमाल ॥
 गृहं विवेश धर्मा मा मलयगामिजितेन्द्रिय । [430]
 चित्रविषयभोगैश्च कानुभूय द्विजोत्तम ।
 उपविष्टा स्वका भायां यत्नं वेदममयीत् ॥
 मद्वाक्यं श्रुत्वा भद्रे धर्मं बुद्धिं सदा वृत्त ।
 भक्तदानमङ्गारान् प्राक्षयान्तां वदस्व ह ॥
 भयां वृत्ताता धर्माङ्गामानुषस्य सदा वृत्त ।
 भाविष्यत्वेन न श्रेष्ठ सर्वं वै नारायण्यति ॥ [435]
 पतिवार्थयदिदं क्षुत्वा प्राक्षणे शोभसूचिता ।
 दत्ताक्षी भीमवत्या पचनं वेदममयीत् ॥
 न दास्ये किञ्चिद्विप्राणां वन्धूनां च विदोषन ।
 पुत्रान्सप्तभिः वधित्वे बुजा एष वरा गति । [440]
 को वा वन्धुजनो वाध मा पूर्वं कृतवात्पत्यत् ।
 भयम्भमात्मजाप्रापि तं वदस्व महामते ॥
 बृहदारतिमानि त्व भवानाद्य हि धर्मवृत्त ।

श्रुत्वा गृहे मदीये नु तूष्णीं तिष्ठ भद्राज्ञया ॥
 इत्युक्त्वा मां मद्यो मत्ता निरीड्य वरसेपुटम् । [445]
 बालदानविषी कन्धूनासंयमास सत्वरम् ॥
 यथाजाम स्वयं भुङ्क्ता पतिवार्थयतिरोधिनी ।
 विनिन्दन्ती स्वकां वृत्ताते तत्र गृहोत्तमे ॥
 प्राक्षणाधन्या ज्ञेय वन्धूनां परिवर्जनात् ।
 क्षयं प्रयाता धर्मा मन्दभारण्यमिव ध्रुवम् ॥ [450]
 मध्मिय गदा दृष्ट्वा सर्वदाश्रयतत्परावत् ।
 सर्वेनीतिमयीं प्राज्ज इमा गीतिमगायत ॥
 वदवा सुता वृत्तरीं च रिचा
 नीरोमता सज्जनसगतिश्च ।
 दृष्टा च भाष्ये वरादर्जिनी च
 दुःखस्य मूलोदरणि वज्र ॥ [455]
 अमुक्त्वा प्रिया भायां वर्य मारितं वृद्धमिव ।
 अरण्य तेन मन्त्रस्य ययारण्य तथा गृहम् ॥
 धर्मविप्रेतरां भाषां यत्नं निष्ठितं मन्दिरे ।
 मन्त्रस्य तेन विदुषा न चहुः तोदधि मोद ॥ [460]
 अमुद्यतपरास्व पृथ्वाद्यैवायमानयेत् ।
 बहुप शब्दतां प्राप्य द्युतोभारपावमान ॥
 इत्युक्त्वा प्राक्षणाग्रं स्वकां पत्नीमभारत ।
 स्वयां हनमिदं शोषं पश्य स्मृते कलं निदम् ।
 गृहं दग्धं विनोषणं चौरैरपहृतं धनम् ॥ [465]
 जगत्कर्णं तु मद्राक्षयभासे भस्म व्यविष्यत् ।
 तत्कलं शब्दं यत्नानि अत्र व्याधु न दन्यते ॥
 पतिवार्थय तदा क्षुत्वा दुःपिता वाक्वममयीत् ।
 पाकरोपि हि धर्मां मन्त्रादरोमि दयामि प ॥
 स्वदास्य वद्वृत्तं ताम् वरं तक्षयतामिति ॥

द्युत्पत्त्या पीता मूले पादयोर्ब्राह्मणस्य सा । [470]
 क्षमयेति पुनर्नष्टा धर्मैकाग्रैस्ताभवत् ॥
 तदाप्रमृति सा चण्डा भर्तुस्तुभूयगोचरा ।
 भर्तृशिक्षैर्भवसौ शिशो द्रव्यैदानपरोऽभवत् ॥
 अदरिष्ट तु मोर्षेण रणानि विविधाणि च ।
 द्वित्रेभ्यो ब्राह्मणो वाक्य सिद्धपाद्य ददौ च स्त ॥ [475]
 गृहक्षेत्रघृते मर्दे वक्ष्यतामिति धर्मेन ।
 ब्राह्मणानां तु सर्वेषां पात्रमादकरोद्भिज्ज ॥
 पथ भूते तदा शिषे बाणुजालादारीरिणी ।
 किमिदं ब्राह्मणधेष्ट निर्वेदमपितच्छ्रुति ॥
 भूदानं कुरु विभ्रागा क्षीयिष्यामि महामनाम् । [480]
 अचिरात्प्राप्य सौभाग्य एवैवसुरमेध्वनि ।
 ऋषिदेवगणान्मात भूदानं भार्धवमिति हि ॥
 इति ते सगरा वारुणी शुक्ला दीतो द्विजोत्तम ।
 गृह क्षेत्राणि भवानि ब्राह्मणेभ्यः प्रदत्तवान् ॥
 हृत्वा ब्राह्मणानां च श्रीनिवृत्ता महत्तन्त्रवान् । [485]
 अचिरात्प्राप्य सौभाग्य द्युत्पदे भार्यया सह ॥
 अक्षमोभूमिदानानि त्रिद्विहृण्यतिनानि च ।
 बाण्यप्रामदिलादीनि बुद्धिघातं द्विजोत्तम ॥
 तन्मात्रमपि राजेन्द्र भूदानं कुरु सर्वथा ।
 धर्मश्रियागो दत्तिद्राणा वीक्षितानां महत्प्रमत्तम् ॥ [490]
 अथदेवमहर्षाणि वानपेयशतानि च ।
 दत्त्वा वाचलसन्तोषि भूमिदानमपददधुते ॥
 सर्वभारपथं सुखमायुर्धनकारिणम् ।

स्वर्गद पुत्रद पार्थ भूदानं क्वचपि विदुः ॥
 मन्त्रिर्वाचितस्तु ममेदंति ददाति यत् । [495]
 ददामि तस्य सायुज्यं सोऽद पार्थ न सदाय ॥
 दानहोमादिकले तु भोगेने च शिरोपत ।
 मां ध्यायन्कारयेद्यस्तु तस्याहं मुनिदो नृप ॥
 सुधिरिह उवाच ।
 कालैर्वायन्ममयामाति ॥ शिषा भुवनेधर ।
 दत्तदायहर कोटीन्द्र त्वद्वक्तव्यं नमोऽस्तु ते ॥ [500]
 चराचरान् भूतानामन्वयामिम्यन्तम ।
 रक्षया च विदितं दिविसर्वलोकेषु सुप्रज ॥
 धीमगावानुवाच ।
 'स शिशो योग्यपुत्रता सर्वलोकेषु मा स्मरन् ।
 बुभुजे विपद्यामवाप्तस्यप्रागनर्हृती ॥
 ययोग्यमयुध धीमान्स्त्रिया योगबलेन वै । [505]
 अन्ते जगाम महोक्त देवविगणसंविभक्त ॥
 भूदानस्य महादेन मदनुष्ठानतपदा ।
 मन्त्रिर्वाति हि ते पार्थ महोक्त कोलमोत्तमम् ॥
 एतत्ते कथितं पार्थ भूदानस्य फलं महम् ।
 यदीमि सर्व ते धर्मं किं भूय धीमुनिच्छति ॥ [510]
 धर्मं युक्तो या ददौ वा कृतो वा च धिर्मानसि यः ।
 अयुमोदितो वा राज्यं च वत्सीग्नपुरं नरम् ॥
 स हृदं पुण्यमाय च क्षुण्णोति भवेद्वान्वित ।
 सर्वपापविभुक्तं सर्वलोकं स गच्छति ॥ [515]
 ब्राह्मणानां समाजे च तथा दयालवे यदेव ।

शृण्वतां वदतां चैव मलोको भवति ध्रुवम् ॥

Colophon

सुषिरिष उवाच ।

गोदानं हि महत्पुण्यमिति श्राद्धमहर्षय ।

विमर्शेण जगन्नाथ तन्मे एवं कृपया वद ॥

केन चादौ पुरा दत्ता प्राच्यते सुमहत्फलम् ।

तत्सर्वं हि भवान्येति कृपया वद सुतन ॥

[520]

श्रीभगवानुवाच ।

शृणु पाण्डव वक्ष्यामि श्रोतॄणामघनाशनम् ।

सुखमेवस्तु शरीरे सर्वं यत्प्रदायकम् ॥

सुखमां नाम विमर्शेण ब्राह्मणो वेदपारग ।

शान्तो जितेन्द्रियो राजन्सर्वसंपन्नमायुत ॥

सर्वेष्वनु सदा यज्या विशेषेण मम श्रिय ।

[525]

नित्यं शान्तरात्रो नित्यं सदा सर्वहिते इव ।

पुराणतया कौण्ठेय यत्पूरा हितद्वयविभक्त ॥

पूर्वं प्रवर्तमानस्य यदुपुत्रस्य धीमव ।

जग्रा प्राप्ता तदा राज्यसंपत्तीर्य दृष्टामक ॥

पठितं तु स्वकं देवै रक्ष्या राजेश्वर स द्विज ।

[530]

धर्मं विदित्वा धर्मरक्षा मुनिवृन्दनिषिक्तम् ॥

तत्राप्राप्य परं देवं यादुदेवाल्पसम्पदम् ।

गणान् लब्ध्वा स्वार्थं संतोषितकलेभिर ॥

तत्र तिष्ठति धर्मिष्ठे विप्रवर्षे सुषिरिष ।

पृथगेतिर्कटं प्राप्ता देवदूता महाबला ॥

[535]

अनु ससंभ्रमं राजन्देवराजं पुरंदरम् ।

बलमिच्छन्पूर्वो देव यदर्थमिदं चागता ॥

यमदूता महश्मान् पाराहन्ता भवेकरा ।

स्वर्गाद्विन्मनुजाजय क्षमार्कं वयावर्तिन ।

निरूप्य कथं ते दूता प्रापयन्ति यमालयम् ॥ [540]

तै साधे बहुधावुष्य द्वाकास्वामुपगता ।

तदुपायं वदस्व त्वं येनेदं प्राप्तुं शक्ति ते ॥

हृन्द उवाच ।

दिवं समाज्या यत्तु धर्मिष्ठा धर्मोत्तमा ।

पापिनो नरकं त्रेपं धर्मिष्ठानां त्रिविष्टपम् ॥

सर्वेषां योप्रदानेन पापरागे प्रणश्यति । [545]

अथर चापुन धर्मिष्ठा गोदावाप्तवत्पदया ।

वदाम्युति धर्मिष्ठा दृष्टा याति धर्मं विप्रम् ॥

उदयुषमिदं दृष्ट्वा ब्राह्मणो देवर्षिनिधौ ।

उपदेष्टुं स्वकानुदानियेष द्विजसूतमः ॥

पुराया तत्प्रकाशं तु विमानेन समेक्ष्य च । [550]

पुरा शृणुत महापुत्रं सूर्यं स्वर्गं यदीप्सथ ।

वातस्य गंगद्वान् हि पुष्पाभिर्यु प्रयजत ॥

भगवतीं वष धृत्वा पुत्रा यदनुजना श्रिय ।

आश्रये परमं जन्मसंश्रियेन सा नित्यश ॥

तदनुया विमलता सर्वे द्विजा गोदानमपरा । [555]

अपयश्चम्यकान्तैश्च निधेय इति सत्तम ॥

तस्माददव्य गोदानमपह्नुविदारयम् ।

तथा. — (L. 516) D₁ वदता (for वं) G₂ शृण्वतामपि (for वं). G(ed) मारदं (for मलोको).

Colophon — Sub-puranas D₁ आद्यपर्व; — Adhy. name. D₁ भूतप्रज्ञा, G₂ भूतानप्रज्ञानम्, G₃ भूमिदान-प्रज्ञा; M₁ भूदानवर्णनम्; G(ed) भूतमहाप्रज्ञावर्णनम्. — Adhy. no. D₁ G₁ & M₁ G(ed) 4

(L. 517) G(ed) बह्मपुत्रम् (for महापुत्रं) D₁ मनीषिण (for महर्षयं). — (L. 518) D₁ [x] (for [अ]ति). M₁ दत्ता (for दत्ता) D₁ प्राच्यत च, G(ed) प्राच देन (for प्राच्यते च). — (L. 520) G₂ मयरात् (for हि मयरात्). — (L. 521) G₂ वार्त्तं (for वार्त्तं) — After line 522, G₂ ina.

45* अनेतोऽहर्-गामित्विहायं पुराणम् ।

— (L. 524) G₂ दानो (for दानो). G(ed) सप्तमिन (for सप्तमिन). — (L. 525) G(ed) कृत्यो (for कृत्यं सदा). — (L. 526) G₂ G(ed) स्त्री (for the second तिष्ठते). G₂ पत् (for पत्). — (L. 527) D₁ मरेष्य (for मोक्षय). — (L. 528) G₂ x M₁ G(ed) समद्वय (for प्रज्ञा सदा). — (L. 532) G(ed) प्रयु (for प्रयु). — (L. 534) G(ed) अर (for अर). — (L. 535) M₁ प्रयु (for प्रयु). — (L. 537) G₂ मयति (for महर्षिन्) M₁ राजन् (for देव). — (L. 541) D₁ G(ed) दूता (for दूता) — (L. 542)

G₂ x देन (for देन) — (L. 543) G₂ & M₁ वमपि (for वं). G₂ पठितं मनुष्येभ्यः; G(ed) 'हा दनु ते नरा' (for 'ह'). — For line 544, G(ed) subst.

46* पापिना नरकं स्वर्गं न तु पुत्रद्वयं हि म. ।

— After line 545, G(ed) ina :

47* मुराजोऽवः पारिवन् ॥

नरासो योप्रदानोऽपि सुवि पापराग मपि ।

आयन्तु मरय शीम नम भगवो विगमय ॥

अपानस्य दूतेने दूरीया न तु धर्मः ।

इतुभ्या यमराजस्य वातानाया मायिष्य ॥

यमनास्योऽहर् दूतामनुविदारय मरा ।

— G(ed) om line 545-547. — (L. 545) M₁ मयति नरु पठित (for 'ह') D₁ देन (for दूता). — (L. 547) G₂ तिष्ठे (for तिष्ठन्). D₁ ततो योप्रदानोऽपि (for 'ह'). — (L. 548) G₂ G(ed) दत्ता (for दत्ता) — (L. 550) D₁ य मयरा; G(ed) स त (for सत्तम) — After line 550, D₁ ina :

48* उवाच वचनं श्रीमन्महर्षिणोऽहर्षः ।

— (L. 551) G(ed) शृणुत (for 'ह'). — (L. 553) G₂ & G(ed) मरति (for 'ह'). — (L. 554) D₁ G(ed) मरति (for मरति) D₂ G₂ M₁ मरति (for मरति) — (L. 556) G₂ मय (for मय) D₁ मयरा-मरति (for 'ह') D₂

मुनिषे वा मुनिषे वा कश्चनेन सदा ददत् ॥ [605]

द्विजमुदात्तगणता प्रसूताश्च ददति च ॥
अक्षरान्ते ह्येव कृत्वा स्थिते तस्मिन्महात्मनि ॥
सुरलोकेऽपि गन्धर्वा कान्तगन्ति सा त द्विजम् ॥
मृतधुन्या देवपति परीक्षाया समुसुका ।

साधनामात्र विप्रस्य मन्त्रिं प्रक्षुब्धनितम् ॥ [610]

मोदिष्य च महासेपागुष्कलावर्तकान्द्रुतम् ।
मृष्टिमुपात्रयामास तस्मै च निरन्तरम् ॥
जलादुरसमूहमर्च्य दत्तायोजनमायुजम् ।

तस्मिन्मन्त्रेऽप्यमो देवाप्रायर्था विप्ररूपणम् ॥
इवा खञ्जो यद्विहग्य सूक्ष्मरश्मि क्षुधातुरः ॥ [615]

स्वस्ती युक्तरा यथाचेन्न घर्षरापोषयेयुः ॥
विप्ररूपणं देवं हृष्टा राजेन्द्र घर्मविष्णु ।
प्रत्युपादानाभिषादान्यां पार्था चापि प्रवीर्य च ॥
उवाच नतिमान्धर्मी ब्राह्मणेन रत्नप्रत ।

कृताधीनस्मिन् महाभाग भवशागमनेन हि ॥ [620]

कुल विप्र मृत गेहं पुनर्पौत्रादयः सुहृत् ।
सर्वे ते मनःपत्न्यश्च घन्या एव त्वदात्मने ॥
पितरो न महाभाग मातृवो नैव जन्म चेष्ट हि ।
घन्या प्रपातय सर्वो भूत्वा जन्मान्तराणि च ॥
इवानीं मुनिन जालं जीविष्य च सुजीवितम् ॥ [625]

एव वदति विशेन्द्रे तस्मिन्मन्त्रादुले दिने ।
आग्निं प्रज्वाल्य दानेन साध्वी पाकमयाकरोत् ॥
तत्र प्रक्षाल्य विप्रेन्द्र पार्था कष्ट द्विजस्य च ।
सदयः पात्रसादृश्या विष्णुपुजना वपाम ह ॥

तस्मिन्नयमरं शक्नो ब्रह्मकवी सुरेश्वरः । [630]

ममसाधिमन्त्रेणैवास्तेऽपि तत्र समागता ॥

प्रक्षरत्वा महामानो जलमाहंसमप्रभा ।

अक्ष यथाचिरे विप्र स्वस्ती युक्ता समुद्रिवा ॥
सोऽनु समुद्यत शयः क्षुधा तु करमा गिरम् ।

सुराणां तु समाहृत्य वचन वेदममर्षित् ॥ 63

शृणुष्व मद्वचो विप्र न मयं क्षुधिता भूताम् ।

तैव साधर्म्यं भोऽमुनिष्यमि न च तैरिना ॥

तदुत्तरा वचनं तस्य ब्राह्मणोऽभिगिरत्फलः ।

कुरु पाकं कश्चनेन त्वमिति परतममाह्वय ॥

ब्राह्मणमुपाच ।

किं करोम्यं च घर्मागमिन्धन नास्ति मद्भे । [640]

क्षुधिता ब्राह्मणघेष्ठा यदुपाय परस्व तत् ।

ब्राह्मण उवाच ।

वक्ष्यामि च बहुन्यस्य श्रुतैरुपादानया ।

सयोन्यं चर्तिका तेषु दीपयस्व समुदयम् ॥

वैजयादन उवाच ।

मनुजस्य तथा सुरा वक्ष्येकं यथा मयेत् ।

एव तैल तु निक्षेप तथा ताप्त्वी चकार ह ॥ [645]

सर्वाभावे वर्ति ब्राह्म क्षुधता वचन प्रभो ।

वक्ष्याम्यतैलं निक्षेप मा भूत्सि कदाप्यहम् ।

पाकश्च क्षामयद्विज्जकर्मण्यं विमतं परम् ॥

श्रीभगवानुवाच ।

क्षुत्वा वक्ष्ये पुनस्तस्या दौषासराज्योद्यत ।

अप्रवीणपरं वाक्यं साधारणेन योजितं । [650]

तु रिताश्रितं विद्वन्नि क्षुधिता ब्राह्मणोत्तमा ।

पार्था प्रसाधं के चासौ कुरु पाकं हि दुर्तमे ॥

यनिवारये तदा क्षुत्वा प्रीता मायवी नृपोत्तम ।

तथाक्रोत्स्वपादौ च तैलमेचमचषितौ ॥
 पाकस्तत्राभक्चहीय जहाकाण्डेन बद्धिना । [655]
 सा साध्वी वेद नाडिकेचिद्वर विद्वन्नि नाडुनोत् ॥
 पतिस्तु पातकना च कृत्वा पाकाननेष्व ।
 तत प्रशाल्य पादौ च पूनयामास चाक्षते ॥
 प्रसार्य भान दीप धूपयद्विता ॥ धर्मवित् ।
 दानुमन्न मगारेने सन्नमादिविचयन् ॥ [660]
 तन पुराद प्रद ब्राह्मण विपतरुहम् ।
 यत्नी समानयद्वेति कृत्वा सा दानुमर्हति ॥
 पात्वा विहिते मेहे वस्तुमय न शक्यते ।
 भोक्तुं विमुत्र विप्रन्न गृहिणी गृहमुच्यते ॥
 वक्ष्य भार्या गृहे नास्ति सद्गुता धर्मचारिणी । [665]
 अरण्य तन गन्तव्य यथापथ्ये तथा गृहम् ॥
 पात्वा विहिते मेहे मन्त्रं सौम्य न विपद्ये ।
 सपैव द्विज सर्वेषा मन्त्रिणानां विमुच्यते ॥
 भतिथीनां यथा साध्वी प्रिता दार्यसि पुत्रवत् ।
 प्रीता भर्तृन ते देवा कर्मप्रदासमीश्वर ॥ [670]
 मौनं कालं हि योगीनां द्विजादीनां श्रुतं बलम् ।
 पत्नी बलं गृहस्थाणां पक्षी वै पक्षिणां बलम् ॥
 कृत्वा बलं मनुष्याणां पुरुषाणां धनं बलम् ।
 राजा बलं दुर्बलाणां धीमानां तु धृतिर्बलम् ॥
 चक्षुर्बलं हि जटुनां धर्मं वै सपदो बलम् । [675]
 शीलं बलं हि मारीणां गृहिणी गृहमेधियाणां ॥
 वस्त्राव चरद्दीनश्च हि वरायि वृथा मम ।

भार्या न चेत्तु बान्ध्यामस्तिष्ठ रवं तु मुखं द्विज ॥
 हवि देवपतेर्वक्ष्य श्रुत्वा भीतिसमन्वित । [680]
 प्याह्वाय मां विवेकाशु पाकाला कुरुद्व ॥
 पारिव्रज्यामी वेदनां मुखे दीनां सुभूर्जिनाम् ।
 हीनपद्धा स्वरा भार्यामिदं वचनममवात् ॥
 अदोऽहं पापपीनित्यं कृत्वाहं निर्णयेऽहम् ।
 ननुदुर्लाभं स्वका भार्यामीदृशीं कर्तव्यामि यत् । [685]
 भविविके हि सर्वेषामापदा परमं पदम् ॥
 विवेकरहितो यस्तु एतरेव न सदाय ।
 नवकर्मयत् विद्वांसमपि शास्त्रविनाशदम् ।
 प्रविशन्ति यथा नलो दुःखाणि च मद्भागवम् ॥
 इत्युक्त्वा स्व अमस्त्वेति मद्रुचं परपाक्षरम् । [690]
 जगदीशपुरोस्तासु बह्व्यानां तां पतिवताम् ॥
 किमिदं सुवते साध्वि प्राकृतधीनो यथा ।
 आतामविधीन्सर्वापाहवश्च न मामिह ।
 स्वयां विना कथं वस्तुमुत्तरे धर्मचारिणि ।
 कालो ह्यथ नैव ददौ लोकपूर्वं मयेऽहम् । [695]
 स्व धर्मरव प्रिया प्रणा देवता च स्वमेव मे ।
 भविषीनामय धर्मस्तथैव च निवर्तते ॥
 एवमुच्य चापराधमौ लोकनोहसमन्वित ।
 उचिषां पुनर्हवस्व कृपया सा पतिवता ॥
 विरिजना जातपञ्चोरु जाम्बवद्विभूषिता । [700]
 भोजनमस्य तावन्मर्षाऽहं कृत्वाधाम्भुम् ।
 गुहां प्रमुखा सर्वे मुखासीना द्विजोत्तमा ।

(for ह्रस्वा) C₁ सध्वी नः च (for प्रीता साध्वी) — (L 654) M₁ सा (for स) D₁ M₁ सजन (for सजन) — (L 655) G₁ M₁ दहं नः (for सजन) D₁ सीने (for दीने) (ed) नः सः सः सः (for ") — (L 656) D₁ नः ह्रस्व (for भाडुनोत्) G(ed) नावि -पतिवता (for ") — After line 656 C(ed) ins

53** तन अ हूप तावका वृत्तिना यथावेति ।

— G(ed) om lines 654-659 — (L 657) D₁ कृपाव-
 हितो लोभ (for ") D₁ ह्रस्वा (for कृत्वा) — (L 658)
 G₁ M₁ नो (for the second न) — (L 659) G₁ वक्ष्य
 (for "न") — (L 662) D₁ सहायव्य (for मयाव)
 — (I 665) G₁ सः सः (for सः सः) — G₁ G(ed) om.
 lines 667-668 — (L 670) M₁ बद्धा (for बद्धा)
 — (L 671) G(ed) नः हि योगीनां मौन (for ") G₁
 G(ed) हिमना तु (for "नीना") — (I 672) D₁ G₁ M₁
 मायो (for वनी) G₁ om lines 674-674 — G₁ M₁ मति
 (for वम्) — (I 676) (ed) वक्ष्य दानं यथायथा
 (for ") — (L 678) G₁ G(ed) नः आह-मि कृपाव-
 नः नः हिम (for ") — (I 680) G(ed) सः सः (for
 [न] नः) C₁ [न] (for [न] नः) — After line 690
 G(ed) ins

54** तदावक्ष्येयानां शास्त्राणि मनुष्याम् ।

— G(ed) om line 681 — (L 681) M₁ कृपाव-
 नः नः (for ") G₁ नः नः नः नः (for ") — (L 683)
 G(ed) नः (for ") M₁ ह्रस्वा (for कृत्वा) G₁ ह्र
 काश्चिन्मनुष्या, G ed) कृत्वा पृथक् विदुषा (for ") — (L
 684) G(ed) नः सः सः सः सः (for ") G₁ ह्रस्व (for
 ") (ed) ह्रस्वी कृपाव-
 नः नः (for ") — (L 685) M₁
 नः नः (for ") and नः नः (for ") D₁ नः
 नः नः (for ") — (L 687) G(ed) वि-
 नः नः (for ") — (L 688) G(ed) हि कृपाव-
 नः (for ") and नः नः (for ") G₁ नः नः (for
 ") — (L 689) G₁ नः नः (for ") G(ed) नः
 नः नः (for ") — (L 692) G(ed) नः नः
 नः नः (for ") — (L 693) G₁ M₁ नः (for ")
 G(ed) नः नः नः नः नः नः — After line
 693, G(ed) ins

55** नाहं वस्तुमिहावाहे प्रसिद्धां वि नः नः ।

— G(ed) om line 624 — (L 624) D₁ नः (for ")
 — (L 626) C(ed) -वि (for ") — (L 627)
 C(ed) नः नः नः नः (for ") — (L 628) G(ed)
 nः सा (for उपविता) G(ed) नः नः नः नः (for ")

भर्तारमान्यस्येति ताम्बुल्यर्थेनन्दन ॥
 शोकाग्नेये पतिं दृष्ट्वा पतिव त सुदुःखिवत् ।
 किमनदिति सा साध्वी स्याजहार सुदुःखिता ॥
 किं त्व शोचति कस्यापि लिप्ता प्राकृतो यथा । [705]
 भुगत्वा मुष्टा द्विजवरा करिष्यन्त्यासिप शुभात् ॥
 तेषा सप्तासी गच्छ त्व प्रार्थयस्व शुभाङ्गिद्विजान् ॥
 शोचस्थानमदृष्टाणि भवस्थानतानि च ।
 दिवसे दिवसे सुदमादिवागन्ति न पण्डितम् ॥

श्रीभगवानुवाच ।

कस्यदेव तत्सर्वं विचिन्त्य च मुहुर्मुहुः । [710]
 गत्वा मण्डप्य ताम्बुल्यनुवाच पुनरनन्दन ॥
 मय मे सफल जन्म भवत्पादनिबन्धनात् ।
 मय मे वहाजा सर्वं यासा वोऽनुमदादिष्वम् ॥
 पञ्चाकाविधानेन हेरिता वृषभीरवा । [715]
 तत्कैवलात् चित्तेषु चिन्त्येव क्षन्तुमर्थम् ॥
 एवमुक्त्वा भगवानाहु स विप्रो वै पुन पुन ।
 ज्योतिर्मपातवा दृष्ट्वा विस्मयं परम गत ॥
 सतो वैवपति प्राठ ब्रह्मन्माह्वयोसगम् ।
 कृत्तोऽभिर वैवाग्व्यन्ति मामिन्द्र विधि भर्मन्वृत् ॥
 वैवा ह्येन वय प्राप्तास्त्वपरीप्राप्तिरस्य ॥ [720]
 पावस्त्रिहोऽह स्वर्लोकं साधयं स्त्रियमिष्यति ॥
 तव भर्मस्य विद्मैः प्रपृष्टो न भविष्यति ।
 इत्युक्त्वा सा भर्मपत्नीमभिनन्द्य मुहुर्मुहुः ॥

निरोदये स शुभाभा देवैः सार्धमर्दिनम् ॥
 स विप्रो भार्यया सार्धं मुखरा भोगान्यवेक्षितान् [725]
 जगन् जगाम स्वर्लोकं आयवा सठ धर्मज ॥
 तस्मात्तममि रात्रेन्द्र ददन्वाहं नराधिप ।
 लक्ष्म्यामेव ते सर्वं भविष्यति न मृशय ॥
 भक्त्या परमया युक्त क्षिया सार्धमर्दिनम् ।
 सप्तवीर्यो यथा विप्रस्तथा त्व वीर्यमभ्यासि ॥ [730]
 ईश्वर सर्वमूलानां हृदये ममवस्थित ।
 हरमात्रविषय पूज्या भोक्ता च परमेश्वर ॥
 यस्य गेहे यदा तुष्टो ह्यतिथिर्भक्ष्यभोजनैः ।
 सदा वैवाद्य नृत्यन्ति सरमाश्चन्द्रो वर ॥

वैशंपायन उवाच ।

इत्येवमुक्तं यदुपगम्येन [735]
 धर्मं महामा ब्रह्मन्मन्त्रम् ।
 पुनस्तथोवाच विषय मुष्मा
 परदत्तसिन्द परमस्य पुन ।

Colophon

पुषिदि उवाच ।

वेदेदेवाविन्द्याक्ष कारणागतपालक ॥
 त्वमेव स्वदाय-वेत्ता सर्वदा मम सुप्रत ॥ [740]
 धनतद्वय देवतामकाश्च ब्रह्मभक्ता बहुमवा ।
 सत्पात्र वल्लभिताश्च प्रवाग्नि परम परम् ॥

— (L. 699) G: s M: हेमाद्रौ (for कडोक) G(ed)
 यपिना ब्रह्मोमही (for ") G: चावेद (for जगत्तद)
 G(ed) पतिमर्कस्यभित्ति (for ") — (L. 701) D: शुका
 (for पुन) G: s तस्मै (for द्विजानां) — (L. 702)
 M: आह्वय (for आन) — (L. 704) G: s M: कानुदान
 (for वाह्वर) D: पति पुमाकुल तदा (for ") — (L.
 706) G(ed) सर्वं (for मुष्टा) — (L. 707) G(ed) शुभ
 (for शुभात्) — After the ref, D: 105

26** इति तस्या वच कृत्वा स विप्रो शान्तमौनम् ।

सं वषट्-सर्वता गत्वा कपारत मुषि देवता ॥

— (L. 710) D: विधि तदमि ॥ द्विज (for ") — For
 line 710, G(ed) subst

57** एवम् इहा ह्यु तस्यैव दनवेष द्विजरात ।

— (I. 711) M: स गवा प्रणम रत्नात्, G(ed) ह्यदि-पुलाय
 ता सत्पत् (for ") — (I. 714) D: G: ब्रह्मन् (for "वा")
 — (L. 715) D: M: चित्तु, G: विनेन (for "पु") — (L.
 717) M: चालिष्य (for "पाव") — For line 717, G(ed)
 subst

58** तदा ज्योति रवकागमु ता दृष्ट्वा विस्मय गत ।

— (L. 719) M: नृत्य-पु, G(ed) वरा यदु (for लुप्यात्)
 G(ed) पृष्ट (for पययत्) — (L. 720) G: वयमिद (for

इति वच) — (L. 721) M: सुरात् (for रिपिन्) — (L.
 724) G(ed) तिरोहितोऽनुश्रुता (for ") M: सप्तम्
 (for सायम्) — G: om lines 725-726 — (L. 726)
 M: मणि (for यथा) — (I. 727) M: समारिण (for नरा
 विप) — D: om lines 728-730 — (L. 728) M: त्वगी
 (for त्वय) — (L. 731) G(ed) हृदये वल निवृत्ति (for ")
 — (L. 733) G: कालि (for मय) — After line 734,
 G(ed) 102

59** मय वैचि च भूत, वि वरमादत्त नव्युदेते ।

— D: G(ed) om the ref — (L. 735) G: G(ed) नन्द
 नेव (for पुननेन) — (L. 736) M: महान्त (for महामा)
 G(ed) धर्मं सत्पात्र्यै वृत्तविर — (L. 737) G: तदा, G:
 च च, M: स च (for तथा) — After line 738, G:
 G(ed) 102

60** य इदं पुण्यमार्चनं शृणुयदेवांसिनिपे ।

माष्टाणामा समाने वा च विप्रो नात्रमुने ।

Colophon — Sub-paras D: G: आदयेदपि देवर्षी,
 G: M: G(ed) देवर्षी — Adhy name D: G: M: बह
 दानप्रयत्नम्, G: अगदालमदिषा, G(ed) अगदालमदिषा,
 — Adhy no D: G: s M: G(ed) 6

(L. 743) G(ed) यवाति परमां पतिम् (for ") — (L.

रिक्तास्तु सर्वे मनुजा इत्यादि दानकर्मसु ।
का गति कानि दानानि तेषां मे हृष्यता वद ॥

श्रीभगवानुवाच ।

शृणु पाण्डव यद्यपि श्रोतुमपघनावनम् । [745]

यस्य श्रवणमश्रेयसं वानपेयफल भवेत् ॥

निर्विकल्पा हि मुनयः सर्वे धर्मपरायणाः ।

सदा सर्वहिते युक्तास्तेयदानादिव गताः ॥

काञ्चनादीनि दानानि गृह्णन्ति गृहमेधिनः ।

उपर्युपरि धाण्डन्ति तोयात्सता भवन्ति हि ॥ [750]

दानानामुत्तमं दानमश्वादानं तथा जलम् ।

दानस्तुष्टिकं दानं प्राणिनां जीवनं च मत् ॥

प्राणनमपि सर्वेषां प्राणा यस्मिन् सत्स्वता ।

तज्जलं वै प्रपच्यन्ति प्राणदा पवित्रीहिताः ॥

अथैशोदाहृत्योममिहोदाम् पुरातनम् । [755]

श्रोतुमा सर्वपारममप्युरोरोत्पदधनम् ॥

पुरा ब्रह्म महाभागं सुशोभितं ब्राह्मणेनम ।

प्राणतो निवेष्टितुं विज्ञानमरुणो निश्चुहः शुचिः ॥

दैवे च धर्मशास्त्रे च वेदान्ते पतिर्निष्ठः ।

उच्छृणुति सदानम् सदा सर्वहिते रतः ॥ [760]

कानिधेयं सदा मौनी जलहाने सदा रतः ।

पशुपक्षिपुष्पादीनां मनुजानां विद्वेषणः ।

मा च भवैकतं ध्याया जलहानं करोति स ॥

पुण्यवृक्षा-समोऽप्यमुपपन्नवि पादवान् ।

पशुपक्षिपुष्पादीनां शीतलं लोचमुत्तमम् ॥ [765]

अवग्रहेऽपि रात्रेन्द्र महाहृष्याममुदुत्तम् ।

जलं ददन्सर्वकालमाने बदरिकाधमे ॥

देवा यक्षान्मया सिद्धां शुभ्रान् अपि चारणाः ।

तस्याधमपदं प्राप्य सदा कीदृशेति निश्चुहः ॥

कदाचिद्वैरभिदेव शाङ्कितस्तस्य वर्मणाः [770]

ससावित्रा समागम्य यथापे जलमार्तवन् ॥

मित्रात्प्राप्तस्मिन्मुष्टौ जलपानसमुत्तमौ ।

भावाम्भ्या दीयतां विप्र जलं परमशीतलम् ॥

मुदीर्य उवाच ।

हृतायौऽस्मि महाभागी युवाभ्यां तारितीभ्यम्हम् ।

अद्य मे सफलं जन्म जीवत च मुनीवितम् । [775]

अद्य मे वसता सर्वे युक्ता एव न सदाय ॥

एवमुक्त्वा मुदीरस्तु पादौ प्रक्षाल्य कौ द्विज ।

अद्य मे प्रीयतां विष्णुतिष्ठपुष्पांसी इदौ जलम् ॥

स पीत्वा तज्जलं सर्वमपि नृत्तं पुरंदर ।

शिरसां शीरसांमेति शीतशरि च तप्तम् ॥ [780]

नपुंसका वचनं तस्य ब्राह्मणो मयि संपद ।

पानीयशालिकामध्ये शृणु भाण्डं पुरंदर ।

किमेतच्छृण्वन्ममवदन्नाह पानीयपतितम् ।

चत्वारः सर्वगतं विष्णुं पाहि पादौ तस्यिन्तवत् ॥

पानीयं वैव यद्यपि विपाशुभक्षणोत्तमः । [785]

किं करोमि जगन्नाथ पाहि मां ब्राह्मणोत्तमम् ॥

कदां त्वं मम धर्मस्य देवदेव जगत्पते ।

कथं धर्मं नृ सुखस्य भङ्गीकुनिर्वाहति ॥

743) M₁ एताम् (for रिं) — (L. 746) D₁ M₁ भवेत्
(for भवेत्) — (L. 747) L₁ s M₁ G(ed) वृत्ते (for सर्वे)
— (L. 748) G₁ सर्वदा सर्वेति युक्ताम् (for ") — (L.

— (L. 749) G(ed) मुह्यन्ते (for "ति) — (L. 750) M₁

तोय (for तोयाय) G(ed) हे (for हि) — (L. 752) G₁

हृष्यत् (for च यत्) D₁ G₁ प्राणिनां जीवनं (G₁ "वितं) हृष्यत्

(for ") — (L. 754) D₁ ते प्र (for परि) — (L. 757)

G(ed) शुनीशो नाम ब्राह्मण (for ") — (L. 758) G₁

मौनम् (for निश्चुहः) — (L. 761) G(ed) तन्म धर्मस्य

शुची (for ") — (L. 762) M₁ मत्प्राणान् (for "जानां)

G(ed) om lines 762-765 — (L. 764) D₁ मुफलात्

(for मुपुष्पात्) — (L. 766) G₁ G(ed) महापुष्पात् (for

इति रात्रे) and एतां वैव (for महाहृष्याम्) — (L. 767)

G(ed) सारकाम् (for सत्) — (L. 770) G₁ s नवाचे

(for कर्तायि) — (L. 771) G(ed) आन्तरम् (for आर्त

वत्) — After line 771, G(ed) ins

61** विमानुवन्तु ।

भाषां शिक्षि महाभाग यच्छान्दममयाहते ।

— (L. 773) D₁ निष्ठां भाषां विदुः (for ") D₁ G₁ s

G(ed) -भाषात् (for -भाषां) — (L. 773) D₁ अत्रयं (for

भाषायां) G₁ अत्र (for विप्र) G(ed) तस्मात्तौ दीयतां
शिरि (for ") C(ed) शीनकम् (for "लम्) — After
line 773, G(ed) ins

62** तस्मिन्वचनं अत्रा स विप्रो वैदविचय ।

श्रीभाषाभिनिर्वाताया वचनं वैदमाह्वारम् ॥

— G₁ G(ed) om the ref — (L. 774) G(ed) शरितो

(for तां) — (L. 778) D₁ G₁ M₁ श्वाति च (for इदौ

जलम्) — (L. 779) M₁ अविनुत (for अपि दम) — For

line 778, G(ed) subst.

63** तस्मीनां भिविचारि-द्रो वधाने पुनरप्यहो ।

— (L. 780) M₁ मेति, G(ed) मद्य (for अमये) M₁ शोषा

-यवविलसत् G(ed) शीत शरीरे सत्वर (for ") — (L.

781) D₁ आचम्यो मयि च पर, G(ed) ने मयरादन (for ")

— After line 781, G(ed) ins

64** मां अतश्चम्यच्छीनं पानीयमाप्तुमन्तम् ।

तथाचरवक्राष्टनानं सर्वं विरहितं जपे ॥

— G(ed) om line 782 — G₁ s M₁ G(ed) -भाषिणं

(for "तां) — (L. 783) M₁ दक्षे (for भाषं) G(ed)

भाष्यत्रासमिति स ह (for ") — (L. 786) D₁ पाहि मां

पिता माता सुखदीर्घं धर्मो वन्तु सुखदम् ।
 अतस्त्व मम देशेन वत पादि भगोऽस्तु मे ॥ [790]
 तथा वदति तस्मिन्ने प्राक्षणे पाण्डुनन्दम् ।
 पूरयामास तदाप्यमन्त्रयामी जाह्नवम् ॥
 शिखापाशमनुप्राप्य जलं वै समेतोदिशम् ।
 अपिप्राप्तसहसा राजन्कटपाशे वाशिधिं यथा । [795]
 भूयोऽपि वदन्नेति प्रार्थयित्वा स धर्मजम् ।
 पत्नी पुंरदपुर वक्षिणा सह विनिमल ॥
 आश्रयं परम गत्वा स दिशो धार्यथा सह ॥
 खानपाशास तारूप तदा पातालसनिभम् ।
 प्रार्थयामास व्योमसि मामेव पाण्डुनन्दन ॥ [800]
 नमस्ते लोकनाथाय भुक्तिमुक्तिप्रदाय च ।
 नमस्ते वासुदेवाय देवाय मूलकपिने ।
 वदि मा सुखदीर्घाश्च स्वर्गक कर्मजन्तये ॥
 यथा हि मम धर्मस्य हान्तराया न सन्ति हि ।
 तथा मा पाक्यत्वेति भूयो भूयो नवाम च ॥ [805]
 पुन अक्षयवृक्षोप सवैया प्राणिनिमिह ।
 आसते तत्र च विदेऽह क्षयिमपचिरेयित ॥
 तत पुत्रो देवरागस्य सह भजेत् ॥
 पत्नी नत्र जल सर्वे धीमेतु पु पवित्री यथा ॥
 तिमसहृदयज्ञानेन परीक्ष्य च पुन पुन ॥
 तदसमपहर्षु ये न क्षमाक म पुत्रहा ॥ [810]
 तथा हि मम भुल्यस्य कामार्दोऽहं ध्वयोदितुम् ।
 क समर्थो नह्यात सनापि च न क्षयते ॥

भगामीनो ह्यहं पार्थ तेषामिह ददामि च ।
 तार्दोऽहोऽप्यन्यथा वर्तुं क समर्थो नु पण्डितः ॥
 स्वर्गोऽहं समनुप्राप्य ददितस्तरय वसेना । [815]
 द्वादशानन्द सहपाशो न ववर्ष तदाश्रमे ॥
 कृपया मम चमोऽमन्त्रयितुं तोयमुत्तमम् ।
 ददन्त्यै सर्वभूतानामास्ते तत्र मम शिष्य ॥
 ततस्तु प्रेषयामास ग्रहान्सर्वान्वाचीपति ।
 ते सद्य समनुप्राप्य पशु पानीयमुत्सुका ॥ [820]
 शिरसेषु तेषु सर्वेषु श्लोकं कुरन्त्यन ॥
 वृष्टिस्तदाभवच्छ्रीम कटपाशे मज्जतो यथा ॥
 इन्द्र उवाच ।
 अम्यथा चिन्तितं कर्णं देवेन वृत्तमनसा ।
 अहमप्यभिन्तयामि देवमन्त्रय चिन्तयेत् ॥
 पूर्वं सिन्धुपुत्रो राजन्पुत्राया ह सुते सह । [825]
 स्वर्गादौऽप्यमिति शवा तान्महात्मसाचिन्तयत् ॥
 कर्दितान्पुष्टिनि सम्पद्वपमानाम्महीसुरात् ।
 सुसौरितया प्रदा सर्वं ह्यसुमन्त्राङ्गोत्तमम् ॥
 सुसील सर्वमैतल तृता सर्वं द्विगौकम् ।
 विनरस्तप सुमीला प्रसक्तसो द्विप गता ॥ [830]
 कर्मना तव धर्माऽमर्लोका सर्वं यदाचरा ।
 सुधो हि पुण्डरीकाक्षो वेति धर्म न चेतरा ॥
 स्वमद्य गच्छ स्वर्गैस्सिमनया धार्यथा सह ।
 युगमा प्राप्यते स्वा तु वर्युं धर्मभूता वर ॥
 यद्य प्रदा इति त्पाता सर्वपन्त्राद्यो हित । [835]

जगदीश्वर (for ⁸) — (L. 788) G(ed) विनहं कर्तुमर्हति
 (for ⁸) — (L. 789) G₁ सुहृत् (for सुख) D₂ धर्म (for
 धर्मो) — (L. 790) G(ed) सर्वं (for अस्त) G₁ हृत,
 Q(ed) धर्म (for मत्) — (L. 792) G₁ जगत्पति (for
 'हृत्') — For line 792, G(ed) subst

68** जलेन पूर्वमनरोक्षपाशं भगवति ॥
 — After the above, G(ed) con

86** तत शिखापाशासर्वं विनिमज्जरोज्ज्वलम् ।
 देववधा तस्य पुन पूर्वमभूता ॥
 यथाहिमं विनोऽप्येते दिपं समान्व तदर ।
 पत्नी रत्नां सारङ्गश्च तिमं नार्भाममम् ॥
 तत स विमज्जरोज्ज्वलं दृष्ट्वापहृदकात् ।
 वारयामास राजेन्द्र स्वधर्मपराशरम् ॥
 — G(ed) om lines 793-798 — (L. 791) G₁ जलधि
 (for कारिणि) — (L. 792) M₁ इति स (for इतिवद्) D₂
 D₃ तदुपया तु (for प्रार्थयित्वा) — (L. 802) D₁ तद्वत्
 (for तद्वत्) — (L. 804) G₁ यथापि (for नाना) .
 — (L. 805) G(ed) वरु (for वर) — (L. 806) G(ed)
 सुहृत् स च विदेन्द्र (for ⁸) D₂ G₁ विवेकिन (for 'त')
 — (L. 807) G(ed) पुन (for तत) G(ed) तत्परागत
 धर्मज (for ⁸) — (L. 808) G(ed) पत्नी जल यथापूर्वं (for

⁸) — (L. 813) G₁ M₁ भूमाभीनो (for भजा⁸) G(ed)
 तन्वीरप्रदो वयम् (for ⁸) — (L. 814) M₁ न पण्डितः
 G(ed) महीरते (for तु पण्डित) — After line 814,
 G(ed) ins

87** तस्मिन्नेव सन्त्याप सहस्राप्येतिवदित ।
 — G(ed) om line 815 — (L. 816) G(ed) तदा राजम्
 (for सहस्राप्यो) — (L. 817) G₁ वारिता (for वारित)
 — (L. 818) G(ed) सुहृत् तत्र ॥ त्रिज (for ⁸) — (L.
 820) G(ed) गत् (for सर्वे) — G₁ om the rel — (L.
 824) D₁ G₁ M₁ अहम् यद्य चित्तात् (for ⁸) G₁ M₁
 चित्तितम् (for चित्तेषु) G(ed) देवमन्त्रयितवत् (for ⁸)
 — (L. 825) G(ed) युगमा तद्वत् तदा (for ⁸) — For
 line 825, G(ed) subst

83** महाभावमन्त्रं तत्र विरचामसीदम् ।
 — G(ed) om lines 827-829 D₁ om line 827
 — (L. 829) G₁ सुता (for यदा) — (L. 831) पश्य (for
 यमत्तम्) — After line 831, G(ed) ins
 89** युगमा धर्मवर्षा नत्र वारं शिवात् ॥
 — (L. 831) D₁ वर्युं धर्मभूता वर (for ⁸) — For line
 834, G(ed) subst

70** युगमहं विदेन्द्र उदेन्द्र मर धर्मज ।

विमानं सूर्यसंकाशं त्वदर्शं वै समागतम् ।
पदयारोहतु यास्यामो भवामुद्धुं सुखं द्विवि ॥
धीभगवानुवाच ।

ब्रह्मणा सञ्जितं यास्य निरास्य कुरन्न्दन ।
यथाचे लोकरक्षार्थं परं नत्वा पुन पुन ॥
अत्रत्यानां तु सर्वेषामस्यप्रवृत्तिं धर्मिणाम् ॥ [840]
दूरस्थानामपि यदि सुखिन्त्रं भविष्यति ।
नाकं भवतु लोकानां यदि मां वदुमिच्छन् ॥
अन्यथा चेद्दहं ह्यत्र वसेयं तु यथासुखम् ।
नाकं गच्छत्य मूपं वै प्रार्थयिष्ये रमापतिम् ।

ब्रह्मा ऊचुः ।

तत्कुम्भकक्षानां तु भृगाणामागतविनाशः ।
सामिष्यालोकनायस्य सुखिश्वापि भविष्यति ॥
इयुस्त्वा व समासोऽप्य विमाने स्वेदयर्थसि ।
सपत्नीकं समासोऽप्य विविधुर्नारुणस्ययस्य ॥
चतुर्गुणसहस्राणि भुक्त्वा भोगानवेकदा ॥ [850]
तच्छृणु ब्रह्मणो लोकसमाप्य सुखमनुभवे ॥

तस्मात्स सर्वदा राज्ञश्चया हृन्वा सुखोऽयमाह ।
पानीयं सीतलं राक्षसदन्तं सततं भृगाम् ॥
हरिद्राणामप्य धर्मं स्वर्गमोक्षप्रदायकं ।
सुराणां दुर्लभो ह्यत्र सुरालोके सुखप्रदं ॥

वरमिममिनिहाय य इष्टोतीह नित्यं [855]
सकलकल्पपशान्तिं सद्यः पदेति विदि ।
सुरपतिवरलोके हृष्टवता भूधराणां
भवति हि पलुः वासी नात्र सदेहमस्ति ॥
Colophon

सुखिश्चिर उवाच ।

शिवं पते नमस्तुभ्य वृणीतां वशवर्धन ।
अमेव सर्वैराद्यानि वेदाश्चापि महात्मने ॥ [860]
तस्मात्ताव प्रार्थयाम्यस्य पातु धर्माभूतं प्रभो ।
पात्यस्य च धर्मेण शास्त्रं जगतीपते ।
कन्यादानं प्रयसन्ति मुनयः पुण्यदर्शिनः ।
धर्मं व वद सत्येन लोकनाय नमोऽस्तु ते ॥
दानस्य को विधिकस्य कं कालं समुदाहृतः ॥ [865]
त्वमेव वेदिं तस्यै हृण्यं तमपि कथ्यताम् ॥
अस्यस्तवद्वेषः सत्यं हितं परमपात्रम् ॥
अस्माकं हितवृत्तिष्य साक्षात्प्राप्तं प्रभु ॥
कालोका समावर्गोपि कथ्यादाता सुरोत्तम ।
तद्व्याप्यैव सि तयेव वद सत्यं मेऽग्रज ॥ [870]

धीभगवानुवाच ।

साधु बृह महाबाहो त्वया कुरतुरोत्तम ।
धमर्धने यथावतिष्ठथा यथातिर्भविष्यति ॥

— (L 835) दते (for वव) — (L 837) G₁ G(ed)
पनी (for पदय) G(ed) पुने (for भवाम्) G₁ सुपानि व
(for सुय विवि) — (L 838) D₁ तु (for तद्) G(ed)
इष्टोतीह (for इष्टोतीह) — (L 839) D₁ वन् (for
वत्) — (L 840) G₁ = अमर्त्यानां M₁ तत्रवानां (for अं)
D₁ वर्मणा (for धर्मिणाम्) — For line 841 G(ed)
subst.

71** इन्द्रादिहोमं हृन्वा नां य इन्द्रः ।
G(ed.) cont

72** अगवतिर्भवेति या ननु वज्रकृत्वा नां ।

— (L 842) G₁ लोकाई (for नां) G(ed) एवं परं प्रवृत्त
त्वं (for ए) — For line 844 G(ed) subst

73** ध्रुव गच्छा वै नाकं नादमागन्तुसहे ।

— (L 845) G(ed) अन्तर्गतां (for नां तु) — For line
846, G(ed) subst

74** भवतु लोकानां सुखिश्वापि मेहेद्दुःखम् ।

— (L 847) C(ed) ममाहूव (for तोव) — (L 848)
G(ed) नगम निश्चि हरि (for ए) — (L 849) G(ed)
विदिष्ये (for सन्त) — (L 850) G(ed) स (for तु)
G(ed) सुप्रमाणम् (for मनुते) — (L 855) G₁ परम् (for
परम्) G₁ M₁ इदम् (for इदम्) G(ed) माला (for निव)
— (L 856) G₁ = सच यथावति, M₁ सच यथावति, [

G(ed) पमद्विष सच (for सच यदेति विदि) — (L 857)
G₁ जरवर (for यतिवर) — (L 858) G(ed) [अ] स्त
सर्वैराद्यानि (for भुजं क इष्टोतीह)

Colophon — Sub-parcan D₁ G₁ = M₁ G(ed) देव
प्रभो, G₁ = भविष्यवर्षे — Adhy namo D₁ G₁ G(ed)
पानीयदानप्रदाता, G₁ पानीयदानम्, M₁ पानीयप्रदानम्
— Adhy no D₁ G₁ = M₁ G(ed) ?

(L 860) G(ed) त्वमेव वेति वेनाम (for ए) D₁ वेति,
G₁ वेति (for वारि) G(ed) वनाह्वाति व सवत्त (for ए)
— (L 861) M₁ पातु (for पातु) — (L 862) G(ed)
मायव (for धर्मेण) D₁ राक्षेज जगतां वन, M₁ न व प्रदीपते,
G(ed) धर्मेण जोषे त (for ए) — (L 863) M₁
गमिन् (for गमन्) — (L 864) G₁ नम (for अस्तु ते)
— For line 864 G(ed) sul st :

75** तदग्रस्य न मशरः कृत्वा वन् सुप्रज ।

— (L 865) G₁ इष्टो लोके G₁ इष्टो नाय क (for विवि
क्षय) M₁ = जय लोके को नाय (for ए) — G(ed) om
lines 866 868 — (L 868) D₁ जगतां (for त) M₁ त
साक्षात्प्राप्तं (for ए) — (L 869) G₁ G(ed) अनाद,
G₁ मन्त्र (for जगतां) — G₁ G(ed) om line 870
— (L 871) D₁ G(ed) महाभाग (for बाहो) — For
line 871 G(ed) subst

76** भवो प्रभु तया पातु त्वमेवाहति वेनत् ।

मुख्यं सुदीर्घं सुदीर्घं विरोधिने ।
 कन्यां दद्यात्सुमनसि कारुण्ये नान्ध सस्य ॥
 मुख्यतः प्रविष्टाय श्रेष्ठियस्यमजाय च । [875]
 यो दद्यात् सुमनसि कन्यां सत्यलोके ॥ अथवा ॥
 कन्यापारं धनं दत्त्वा विवाहं कर्तव्यम् ।
 न तस्य लोकाः क्षीयन्ते वायवायुद्वाराकम् ॥
 विप्रायवत्संभारं चन्द्रमौखिनाम् ।
 पुण्यक्षेत्रं पुण्यार्थं कन्यायां मोक्षमश्नुते ॥ [880]
 विदुषोऽप्यन्यथा कन्यादानं प्रयुज्यते ।
 नान्यथं सत्यमानसं प्रयानि स मन्दिरे ॥
 भयं यो दातुं नमीति हिंसां पुरातनम् ।
 सत्यपापप्रमाणमप्युपेक्ष्यकारणम् ॥
 पुरा कृत्युते राज्ञश्चैव पापसंज्ञे सुमे । [885]
 धर्मस्यो महात्मनोऽपि हिंस्रवृत्तसंभवः ॥
 शास्त्रो द्विजेन्द्रियो विज्ञान्येऽप्येव राजपापम् ।
 क्षत्रिणां नान्यथा तस्मात्काले तपोऽपि ॥
 न कदाचिन्महाभागं तस्यैव स हिंसेन्द्रियः ।
 धनं जगाम धर्मोऽपि क्षत्रिणां सुखम् ॥ [890]
 कन्दमूलकान्तीर्णं समिधं पुनस्तदाहृतम् ।
 हृष्यन्तर्धं विदुषोऽप्यन्यथा नान्यथा विदुषः ॥
 महानाह्निके च वातुरीयं नान्यथा ॥
 शार्ङ्गं शार्ङ्गं सौम्यं नान्यथा ॥ [895]
 क्षत्रिणां पुनर्वापि यान्तीयमारीयम् ।
 क्षत्रिणां पुनर्वापि यान्तीयमारीयम् ॥
 महापौरजगते शस्त्रं विहातापि ।
 एवं बहुविधं सर्वं नान्यथा परिपासितम् ।
 पश्यन्त्यन्यथा च प्रविष्टं महात्मि ॥
 यमसोमं च विदुषोऽपि नान्यथा ॥ [900]
 सुधाया च महानाह्निकं शस्त्रं विहातापि ।
 तेन शस्त्रेण महात्मि विदुषोऽपि ॥

सर्वकर्म महापौरं मन्दं मन्दं कदाचन ॥
 तस्मै चैव महापौरं विदुषोऽपि ॥ [905]
 वृक्षवृक्षमारीयं वृक्षवृक्षं वृक्षं ॥
 कण्टकीयमारीयं वृक्षवृक्षं वृक्षं ॥
 वृक्षवृक्षं वृक्षं वृक्षं वृक्षं वृक्षं ॥
 न वृक्षं वृक्षं वृक्षं वृक्षं वृक्षं ॥
 भाष्यं पुनस्तदाहृतं वृक्षं वृक्षं ॥
 तस्मै चैव महापौरं विदुषोऽपि ॥ [910]
 भाष्यं वृक्षं वृक्षं वृक्षं वृक्षं वृक्षं ॥
 वृक्षं वृक्षं वृक्षं वृक्षं वृक्षं ॥
 वृक्षं वृक्षं वृक्षं वृक्षं वृक्षं ॥
 वृक्षं वृक्षं वृक्षं वृक्षं वृक्षं ॥ [915]
 वृक्षं वृक्षं वृक्षं वृक्षं वृक्षं ॥
 वृक्षं वृक्षं वृक्षं वृक्षं वृक्षं ॥
 वृक्षं वृक्षं वृक्षं वृक्षं वृक्षं ॥
 वृक्षं वृक्षं वृक्षं वृक्षं वृक्षं ॥
 वृक्षं वृक्षं वृक्षं वृक्षं वृक्षं ॥ [920]
 वृक्षं वृक्षं वृक्षं वृक्षं वृक्षं ॥
 वृक्षं वृक्षं वृक्षं वृक्षं वृक्षं ॥
 वृक्षं वृक्षं वृक्षं वृक्षं वृक्षं ॥
 वृक्षं वृक्षं वृक्षं वृक्षं वृक्षं ॥ [925]
 वृक्षं वृक्षं वृक्षं वृक्षं वृक्षं ॥
 वृक्षं वृक्षं वृक्षं वृक्षं वृक्षं ॥
 वृक्षं वृक्षं वृक्षं वृक्षं वृक्षं ॥
 वृक्षं वृक्षं वृक्षं वृक्षं वृक्षं ॥

न स्मरन् विदुस्त कथं कुर्वन्ति तेषुना [930]
 पञ्चमपराश्रयं शान्तिमया न सन्ति हि ॥
 वागन्तिके तथा काले जलदा पुष्पदा न च ।
 वसुदा न तु धर्मिष्ठास्तथा वामनरुदा न च ।
 राक्षसकृष्णानां तु दातारो नैव सन्ति हि ।
 प्रातःकातराश्रयं मध्यक्षे चानतरपरा [935]
 कार्तिके मासि माघे च दीपदा देववेदमनि ।
 नैव सन्ति हि यवानो रवत यस्स सन्ति ॥
 उपवामरना नैव द्वाकादद्या जुने दिने ।
 अनन्तपल्लव माघे लोकभुजरा न च ॥
 उपवामरता नैव शिवरात्रिभूमे दिने [940]
 श्वोत्सर्गं न पुष्पन्त कार्तिके मासि कन्यदा ॥
 नैव सन्ति हि धर्मात्मसुपरागे लयापरा ॥
 सावकापरता नैव वपरीपात्रमय वरा ।
 स्वर्गमैरित्वाश्रयं नैव सन्ति हि केषव ॥
 पुराणधर्मशास्त्रायां वेदव्याख्यायामा । [945]
 पुराणधर्मवे सत्ता क्षणमात्रमपि द्विज ॥
 पुराणे भक्तिमन्तश्च श्रौतस्मार्तौ तत्परा ।
 कर्कटिपर्वतासीषु लोकभुजरा न च ॥
 क-यागत यदा सूर्ये विदुश्च दीणयन्ति च । [950]
 शान्तिना विष्णुभक्त्याश्च सुभिमञ्जला न च ॥
 भक्तिभुजश्च काले काले न सन्ति हि ।
 शुभ्रपञ्चम महाता सेवका केषव मधुम ॥
 कामपेक्षता नैव विष्णोः रुद्रे महामत ॥
 रुद्रपीरपञ्चमे च उपपीला न सन्ति हि ॥
 अष्टादशशास्त्रपठने नमस्कारे विवस्वत । [955]
 सौराभ्यैर्निरा विप्रा नैव सन्ति हि भकुले ।

तेनेमामीदृशीं प्राप्ता गतिं धर्मेभ्युता वर ॥
 श्रीमगवातुमाच ।
 एतन्महर्षिस्तथा श्रुत्वा कम्पमानो महामत ।
 क्षमाभ्यमिति सत्कर्म एवात भुवि मूर्ध्नि ॥
 वैरापायन उवाच ।
 आवाप्त्य विप्र ते देशा विदुर्मूर्धरा शुभा । [960]
 नैव तेष्व्युक्तमात्रे तु विस्मितो प्राणोऽमरीश ॥
 ब्राह्मण उवाच ।
 किं करोमि च दे तात युष्माकमपि यस्मिन् ॥
 तत्पर्वमद्य मे पुत्र सुवन्दु श्रविषद्वया ॥
 यैव धर्मेण युष्माकं ब्रह्मलोका भविष्यति ।
 सद्य एव न प्रीयै विसिप्य कर्तुमुत्तमम् ॥ [965]
 पितरं कुरु ।
 विष्णोः मोक्षद दानमसत्पदात् महीतले ।
 तथापि क्षुण्ण वक्ष्याम सर्वदानपदानकम् ॥
 ब्रह्मणा हि पुरा दत्तं विष्णोः सुप्रदेममद्य ।
 वक्ष्यामस्तद्वत् सत्यं श्लोककृष्णमादत्त ॥
 दास्यन्ति यद्दि कन्यां स्ता सर्वदानपलासिह्वाम् । [970]
 युष्माकं स्वमस्तां वै ब्रह्मलोको भविष्यति ॥
 कन्याभावे स्वकादृश्याद्विवाहं कारयन्ति ये ।
 तेषामपि विष्णोः न ब्रह्मलोको भविष्यति ॥
 वर्षभुजा पुराद्वत् विदुर्मूर्धरा परम् ॥
 तदायन्ति धर्मिष्ठा वाङ्मनितं पितरोऽनिशम् ॥ [975]
 ब्रह्मलोकप्रदं श्रौतकन्यादानमनुत्तमम् ॥
 पश्य कृपे महाभाग पुरितं विदुर्मूर्धनि ।
 भूनाकुलान्तरादीनां प्राप्तिमानास्तिरोहकम् ॥

पेवा (for हा) — Ms om lines 932 934 — (I 933)
 Ds कलदा न, Gs कलदा ने (for कलदा न) — (L 934)
 G(ed) कलानीता (for 'ना तु) — (L 935) G(ed)
 माध्याह्निकदा न च (for *) — (L 936) Ds Gs दाधमाते
 (for मा से माघे) — (L 937) Ds लाङ्गना, Ms
 G(ed) दातु (for 'दने) — Ds om lines 938 939
 — (L 940) Ds दाता जुने (for जुम दिन) — (L
 941) G(ed) दाता (for 'ददा) — (L 943)
 D(ed) रत्न (for रत्न) — (L 945) Ds Gs देवराज (for
 'देवाज) — (L 946) Ds पुराणधर्मशास्त्रा (for *)
 — (L 948) Gs रात्रौ च (for रात्रिपु) — (L 954)
 Gs सुतामा G(ed) युक्ता (for 'युक्ते च) G(ed) जाप
 का नैव सन्ति हि (for *) — (L 953) Gs अष्टादशशास्त्रो
 रपठने (for *) G(ed) निरस्तानि (for 'त) — (L 956)
 Gs सौराट् (for 'स) Ds निवर्त (for निरता) — For
 line 956 (ed) subst

7 ** सौराट्पठने निरता नैव सन्ति हि ।

— (L 958) G(ed) नाचं चर्मादिमा शुभा (for *)

— (L 959) Gs प्रापद, G(ed) सोऽपद (for पदात्) Ds
 चाष्ट स (for 'सु'त) — Gs क्षीमपदात् (for वैरापानन)
 — After the ref G(ed) ins

78** तत्तल मणल भूमे विष्णुमतिविह्वलम् ।

— After line 960 G(ed) ins

70** नष्टि साधो निषेधे स्यवस्मदावभादराप ।

— (L 961) Gs G(ed) एतावत् (for नैव तेषां) — (L
 965) Gs तदवैव वज गीये (for *) — For lines 965-966,
 G(ed) subst

80** सदैवै न सतीना वसुमर्दथ सावरा ।

पितर ।

विष्णोः मोक्षदा यत्तु वन्दनानि सन्ति हि ॥

— (I 96*) Gs पञ्चाविह्वल (for 'मर्क) G(ed) दाने सत्तो
 चर्ममहत् (for *) — (L 963) G(ed) दृष्ट (for दत्त)
 — (L 969) Gs G(ed) यक्षायामन यत्तु (for *) Gs मोक्ष
 रूप, Ms 'देवदे' (for 'कल्प') G(ed) कर्तव्य भोक्तृपत (for
 *) — (L 970) Ds कन्यामनाम्, Gs 'ननम्' (for 'निवाद्')
 — (L 971) G(ed) सुतां माक्षेण विपिना (for *)

न ह्यन चेदिदं नूनं अत्रिलोकेऽस्मिन्नुते ।
तस्मिन्नुदे वयं मया जीर्णद्वारोपस्था ध्रुवम् ॥ [980]

तद्वत्त साधो तत्तर्पे वारयस्वामदापया ।
स्वस्ति तेऽस्तु गतिव्याम इत्युक्तान्तर्ध्रुवदा ॥
प्राक्षणा विम्वयादिषु प्रणम्य च सुदुर्मुद ।
सर्वेषामपि विद्राग्य तस्मिन्नेव सुजिह्व । [985]

कारयामासु गमने निषे सर्वैर्नैरपि ॥
तस्याप्यपि राजेन्द्र बहु दराय ययु रजकम् ।
कारयस्व त्रिवाह ये विद्राग्यप्रहिते रा ॥
वितरन्मिमेवन्ति देवान्मुक्ता अवन्ति हि । [990]
वन्वादान्वाद्य ते वृद्धिर्भविष्यति न क्षणाय ।
तर्पणफल तैःस्तु कथायाने सुधिहरि ॥
आदिकाले नृ सो विम कीर्तयेत्पितृवृत्तविधौ ।
वितरन्मिमेवन्ति सोऽपि वार्य प्रमुष्यते ॥
धैर्यवाचन उवाच ।

इह तदर्थं परम पवित्र
य धारयेद्भक्त्यभ्याम् विद्राग्य । [995]

शार्तरवि शान्तहृत्तैरघौष
साधो निमुक्त मुरलोक्षमेति ॥

Colophon

धैर्यवाचन उवाच ।

सुगते पात्रकर्म धर्मपुत्र प्रणम्य च ।
सुवेवापर धर्म दृष्टवान्गण्डोप्ययम् ॥
सुधिहरि उवाच । [1000]
सर्वेषामेव धर्माणां सत्यमाहुर्नुकमम् ।

लोकनाथ नमस्तेऽस्तु मत्पत्न्य वदस्व मे ॥
यन देवा द्विज यान्ति यन सर्वं प्राप्तिरयम् ।
यन वेदविदो यान्ति तथापि मनुजोगमा ॥
यन पुण्यप्रभुयानि क्षायापि पुण्योगमा ।
यन वायुजानि विष्णु कीर्ति च त्रिभुवनं ध्रुवम् । [1005]
तदर्थं वद तथैव लोकनाथ नमोऽस्तु ते ॥
हस्तिभन्दादयो भूषा धर्मिणा मन्त्रादिनः ।
सुरलोके वासुदेव निरुत्थयानि न भुजम् ॥
तस्मिन्मन्त्रे देवी त्रीवरी पुनरुत्तना । [1010]
वदुनां पतिप्रमथ्य ऊर्गो लोकाग्रे प्रापि ॥
धौवपुत्राय ।

अगमपुनरुत्तनाक्ष मायाजीत मद्रामने ।
नमानस्योऽप्यतिन मासुपात्रुगर्हति ॥
वैरावाचन उवाच ।

उमपोलद्वच सुवा हृन्तरु जगतीरति ।
सस्मिन् वचन वदमन्त्रादिदनां पर ॥
धर्ममगवापुत्राय ।

आयु सत्यु मद्रामात्र प्रमिदोऽपि जगप्रदे । [1015]
यस्यादम मतिरने ये जायते धर्मवापि ॥
सत्य विना च सत्या च सत्या भ्रमा सुधिहरि ।
श्रीना पालयिता इत्या मरुतागुर्विमित ।
सत्येन जायते मुनि सत्यवाचरक्षयो भव ॥
सुधिहरि उवाच ।

अमत्यवर्तिनो देव सर्वं यान्तिन न भुजम् । [1020]
तत्कथं देवदेवा अवाग्मिणीति मे मति ॥
धर्ममगवापुत्राय ।

गोमाताग्रे चामाग्रे न्यर्थे च भरतर्पणम् ।

विपत्तावनृत भूपाण्य तस्य न विद्यते ॥
गतादृते ॥ राजेन्द्र वदेच्छेदनी नर ।
नरक तस्य विक्षेप युगाभासकृत श्रयो ॥ [1025]
सत्य ममेति सकल्प्य योऽवनिष्ठा भूतले ।
तेन पूतमिदं सर्वं तगस्तथापारम्भम् ॥
सत्येन म्थाविना पूर्वं चन्द्रसूर्यादयो ब्रह्मा ।
दिवि देवगणा सर्वे सेन्द्रा दिग्दम्भितकक्षा ॥ [1030]
बहुभिद्याप्रद सत्य बहुनीर्मप्रद सुभम् ॥
याग्नं दुरितस्य च सत्यं तस्याद्वेष्टसुधी ॥
अत्रैवोदाहन्मीममिनिहास पुरातनम् ।
बह्वे पापदूर वृषा ओदृणा च सुखप्रदम् ॥
सुमतिर्गाम विप्रश्नो वेदवेदाङ्गपराय ।
व्याप्रास्य काश्यासस्य सत्यमुक्त्वा दिव गत ॥ [1035]
युधिष्ठिर उवाच ।

सुमतिष्वाप्ययो सत्यं कथं जातं महामते ।
तु तं स्थितौ महासामनौ मये लक्ष्यप्रदम् मे ॥
अत्रैवोदाहन्मीममिनिहास पुरातनम् ॥

पुरा हृतयुगे राजाक्रोधायां सतिरन्ते ।
कदाचीधमिति एवाह सर्वमिदं निषेधितम् ॥
गक्षनधर्षनिषधर्मनिषधर्मनिषधर्म ॥ [1040]
कक्षकाशधनुनागनस्य सत्यमिदम् ॥
कक्षिचक्षुषिर्वैद्य कक्षलीनभुम्भिकै ।
पौराण्यं पुण्यवृक्षेनानामुगाणेरपि ।
मयूरं परभूमासिध कक्षकाकोपोभितम् ॥
वृषासीसमसिधमं ब्राह्मणो वेदपराय ॥ [1045]
शिल्पे मशिर्यन्तं चरैः साक्षादिव पितामह ॥
एकदा मु महासास शिल्पे परिहृते वशी ।
कन्दमूलकला-वेधास्वाहर्तु वनमादिशत् ॥
साहृय सर्वमसिधमिनिहासप्रासासमृतीरकात् ।
अत्रवाच तत्रा वाक्चमनेन प्रसिधं धर्मम् ॥ [1050]
कृष्ण-यु मद्रुच शिल्पा यदर्थं वयमाकात् ।
कन्दमूलकला-वेधास्वापय वनमसिधम् ॥
तावद्वय सन्निधु-पमासिधौ ब्रह्मापि ।

व्याघ्रचोरभय नास्ति युष्माकं तु वने दिवा ॥
इत्युक्त्वा ॥ महातेजः सर्वोन्माप्यर्मोचयत् ॥ [1055]
पश्यन्वनाति पुण्यार्मिक एवाचरत्तदा ॥
विपोलवर्णैर्महाभागैर्दृक्त्रग्न्युक्तसंज्ञैः ।
अक्षप्यासमृदुश्च वृकनादर्थयच्छम् ॥
वनमेव बहुविधं पश्यन्मुक्तिराभवान् ।
व्याघ्रसर्वेजन मा च विचचार गृपोत्तम ॥ [1060]
एतस्मिन्मन्त्रे सर्वो व्यग्रो वै मौलोलुप ।
उद्धृष्योद्धृष्य वेगं द्विरस्य निवृत्त गत ॥
ब्राह्मणो विष्णुगार्हो दिशो दश विलोकयन् ।
पश्यन्व्याघ्रं मयकरं गन्तुं समुपचक्रमे ॥
मन्त्रत ब्राह्मणं श्रेष्ठं हृद्गतं विनिहन् ॥ [1065]
समल्लिखन्पदाण्या नु जगृहे दक्षिणं मुग्धम् ॥
इत्यु वृत्तमर्षिं व्याघ्रं ब्राह्मणो गतमीकदा ।
रक्षाक्ष दीर्घहातृव दीर्घदृष्टं तदामवीत् ॥
भो भो साधो वृषा मा ख दलित्यसि निरागतम् ।
मया विमरराह ते हतं व्याघ्रं बद्धं तत् ॥ [1070]
हृत्कारादिन लोके शिक्षा कुर्वन्ति भूमिना ।
न हंसिन्ति वृषा सौम्यं सज्जना अपि प्राणितम् ॥
अरिमङ्गलमपि हे व्याघ्रं मया कस्यापि विनियम् ॥
न हृत् पूर्वमने क्षन्ति चेतद्वदस्व म ॥
कन्दमूलकलाहरिर्वैद्यस्तमनागतम् ॥ [1075]
मा वृषा बाधसे व्याघ्रं मया हृत्कारिणि हृत्सम् ॥
श्रीमे ब्रह्मासिधमस्य हन्मत् जलवासिनम् ।
कर्वन्ति पतितो वृष्टिं मेघवृष्टास्तमनात् ॥
सदित्यु सर्वदा शुद्धं मुग्धमिवदर्शनम् ।
मां वृषा बाधसे व्याघ्रं सिर्मां माहलोत्तुप ॥ [1080]
वर्षावापार नित्यं परनिष्ठापरायणम् ॥
असत्यनिष्ठं मुनिं देवब्राह्मणनिन्दकम् ।
गुरुमिदं दुराचार भवेद्विप्रदिगं यत्नम् ।
पश्यन्वृष्टिर्दिव्यं च प्रातःकालमिवार्जितम् ॥
जपोवासनहीनं च सन्ध्यावन्दनवर्जितम् ॥ [1085]
राक्षसाश्च पिशाचाश्च बाधन्ते व्याघ्रा अपि ॥

विद्यते (for ²) — (L. 1026) G₁ वाक्च, G₂ सो वा (for
योत्त) — (I. 1029) G₁ ब्रह्मे (for तमा) — (L. 1031)
G(ed) दुपनाग (for दुरिगा) G₁ हृत् (for तद्) — G₁
om lines 1031 1033 G₁ G(ed) om line 1033 — (L.
1037) G₁ G(ed) दुप मितो महासालो; G₁ कुक्षं को मया
मासो (for ²) — (L. 1039) G₁ s G(ed) सिद्धे (for
सिद्ध) — (I. 1045) G₁ G(ed) पुण्य (for पुण्य-)
— (L. 1044) Hypermetric D₁ परपुष्टिश्च M₁ 'गुहा
मिष्ट' (for 'गुनामिष्ट') D₁ G(ed) चमकाश्च गोमि (D₁ सेवि-
तम् (for ²) — (L. 1046) G(ed) दिव्यवृत्तान्तो विव
(for ²) — (I. 1049) G₁ s corrupt, G(ed) कलादी
निष्टि (for 'नेनाति) — (I. 1049) M₁ आनव (for
आहूद) D₁ क्षुत्तिमात् (for मति) G(ed) गुणीन (for

'मात्' — (L. 1051) D₁ G₁ s M₁ पुत्रा (for 'मिष्टा')
— (L. 1052) G(ed) एतात् (for एतात्) — (L. 1054)
M₁ G(ed) मुना (for दिवा) D₁ G₁ युष्माकं धनु तद्वच ,
G₁ 'क' युष्मता तुना (for ²) — (L. 1056) G(ed) विना
मिष्टि (for युष्माकं) G₁ चरत् (for [अ]वरत्) — (L.
1058) G₁ वरादेष्ट (for तम्) M₁ वरादेष्ट (for वृकनादेष्ट)
G(ed) तया नादेष्ट (for ²) — (L. 1066) D₁ तदु
मिष्ट (for 'तम्) — (L. 1070) G(ed) अपाराद (for 'अ-)
G₁ मे (for तद्) — (I. 1072) G(ed) दुर्जना अजपा
नित्य (for ²) — G(ed) om (hapl) lines 1076-
1080 — (L. 1081) G₁ G(ed) चर (for चर) G₁
नावा, G(ed) पीता (for निरा) — (L. 1082)
G₁ विपचम् (for निदं) — (L. 1083) G(ed) पुरनिष्ठा

शुचिं गोविन्दभक्तं मां धृया त्वं बाधसेधुना ।
शुच्येनानेन देहेन तव चेष्ट प्रयोजनम् ॥
वैशंपायन उवाच ।

निशम्य वचनं तस्य ब्राह्मणस्य द्रुपेत्तम ।
स्वाप्नोऽवशन्महाघोरो ब्राह्मणे विबन्धस्थम् ॥ [1090]
द्रुपुष्व विप्रसार्धूलं क्षुण्णितस्य च मद्धकः ।
अस्थि चापि त्वचं चापि भक्षिष्ये त्वक्केवलम् ॥
महापापानि कृत्वापि पर्यायसिन्धोऽपि वा ।
आत्मा सरक्षणीयो हि सर्वथा सर्वदेहिनाम् ॥
एवं निशम्य वचनं घोरं ब्राह्मण धमेतः ॥ [1095]
ब्रह्मसम्प्राप्तोऽप्याह स्वाधै प्रति क्षुचिर्भयः ॥
मानसूत्रमलौघैश्च पूरित छेत्तरागिभिः ।
विष्मासिधित्तयै पूर्णमेतद्वर्णं कलेरसम् ॥
रत्नरत्नसमन्वितं च हुर्येण्यपतिर्वर्जितम् ।
ईदृक्सारिणं व्यर्थमस्वतर्कं विनिश्चितम् ॥ [1100]
प्रयोजनविहीनेन क्षुण्णसिधित्तयेन मे ।
तव तृतिपदि भवेन्मत्त कोऽप्यविघ्नो भुवि ॥
हृताधोऽस्मि महाभाग ह्यारमानं ते बह्वयस्कम् ।
आत्मा हि परितुष्टयं भवेद्यदि मम प्रियम् ॥
मन्त्रायै क्षुण्णं श्यात्र सत्यं परमपावनम् ॥ [1105]
गत्वा ममाश्रमं तृणमागमिष्ये त्वान्तिकम् ॥

श्यात्र उवाच ।

बाणधैर्विप्रहृष्टस्य त्वत्पुत्रवधमनस्य ते ।
किं कार्यमाश्रमे ब्रह्मक्षिति चेच्छ्रुत्वमेव मे ॥
क्षुमण्डिकाया ।

समसौष्य हृतावशीमिहोऽनृष्टं गच्छ ॥
शिष्यानां शास्त्रं पद्यास्य स्वागमिष्ये त्वान्तिकम् ॥ [1110]
श्यात्र उवाच ।

अनागतो यदि त्वं तु ब्रह्मन्मृतो ममान्तिकम् ।

तदुपायं वद त्वं मे त्वप्येवं सादराग्रिता ॥
क्षुमण्डिकाया ।

करोमि तेहं शपथं येन चित्तं मुनिश्चितम् ।
यथा मवेत्तत्र श्यात्र तद्वीर्यं हि मंजनि ॥
यथाहा च सृगापी च स्नेही च मुरतत्पगः ॥ [1115]
महापातकिन्येनैव सत्यंयोगी च पश्यम् ।
मातृहा पिताहा चर ह्यामहा मृषाहा तथा ।

गोहन्ता वीरहन्ता च कथहा नृपहा तथा ॥
खीहन्ता पुत्रहन्ता च भ्रातृहा भार्यहा तथा ।
या गतिं प्राप्नुवन्त्येते महापातकिनोऽप्यमाः ॥ [1120]
अनागतश्चैत्रवकु सा गतिः सर्वथा मम ॥
बन्धमातृगमने पापं भगिण्या गमने तथा ।
पुत्रिकागमने यत्तु धृपाया गमने तथा ॥

श्यात्रक्रीगमने यत्तु पुत्त्रकागमने तथा ।
विषकागमने यत्तु यक्षपातपातु संगमे ॥ [1125]
विधवागमने यत्तु उदकागमने तथा ।
एवासां वामने यत्तु तस्यापं नु सर्वेभ्यम् ॥
पति त्ववका तु वा नाती अन्यसमस्तत्परा ।
प्रतिहृत्वा पत्नी वा तु बहुभारी विरोधिनी ॥

सदा बरहृत्किं वा सदा निष्ठुरभाविणी ॥ [1130]
सदा तेजस्वीरि वा सदा ह्यातुरि द्रियता ॥
पुत्रदाहवशीरि वा पुत्रदेयपराहता ।
दानविशकरा वा तु सदा मलिनमूर्धना ॥
यदा मलिनवस्त्रा च सदा शर्पण्यभाविनी ।
आत्मोन्मत्तपरा वा तु परनिन्दारि वा ॥ [1135]
अमूर्तं अमूर्तिं चैव विनिन्दन्ती स्वकं शिष्यम् ।
अर्तुवन्धुषु वा नाती सौदासीयपरा तु वा ॥
अतीतं वञ्छयित्वा वा मैत्रिणां परा सती ।

अन्यसेवापयपरा हान्यवेदमति वा स्थिता ॥

परं वारः (for ") — D₁ om line 1085 — (L. 1088)
G₁ नास्ति (for नैव) G(ed) किं भवेच्च वद (for ")
— (L. 1089) G(ed) सत्यं (for त्वचं). — (L. 1097) G₁
पुत्रीय (for मलौघैश्च). — For line 1103, G(ed) subat.

82** भगवान्सर्वसाग्री दयस्कारितमम शिष्यः ।

— (L. 1105) G₁ s G(ed) मित्र (for सर्व) — (L. 1106)
G₁ G(ed) [आ]मपदम् (for [आ]मयं तुल्यं)
— (L. 1109) G₁ M₁ G(ed) तु तान् (for कृतान्). — (L. 1110)
G₁ s शिष्यानां नोपदिता च, G(ed) शिष्यान्मृता
नोपधित्वा (for ") — (L. 1111) M₁ G(ed) अनागतो
(for गते) — (L. 1112) M₁ G(ed) वदस्व त्वं (for वद त्व
मे). — (L. 1115) M₁ च ह्यारम्भ, G(ed) वधपात्री (for
च सृगापी). — (L. 1118) G₁ नृप (for वीर), C₁ मन्त्रहा
(for मृषाहा) M₁ भ्रातृहन्ता तथा सदा; G(ed) हन्तावैरहा
तथा (for ") — After line 1121, G(ed) 108 ॥

83** परदारपरद्रव्यक्षेपावयवहरति ये ।

दिव्यामपादका ये च दौलजा दुन्दुहास्तथा ॥

असत्यवदितो ये च पिशुना मरदास्तथा ।

हन्त्यवकावेदीनाश्च अदिहाम तथा परे ॥

— D₁ G₁ om line 1123 — (L. 1123) G₁ M₁ पुत्रनी-
गमने यत्तु (for ") G₁ दानवजाः, M₁ पुदिता (for सृगाया)
— (L. 1124) M₁ शपथी (for श्यात्रापी) M₁ पुत्रारवाः
G(ed) नो (for मत्) — (L. 1125) G₁ विवाताः (for
विषकाः) — After line 1126, G(ed) 108

84** यद्वर्तमानेन यत्तु भ्रष्टरिगमने तथा ।

— (L. 1127) G(ed) अवे (for पत्नी). — After Line
1129, D₁ 108

85** यत्तु पुत्रोन्मत्तपरा सदा मन्त्रहन्तिका ।

— (L. 1131) G₁ मन्त्रविहारी वा तु; G(ed) ता विहारी वा
तु (for ") — (L. 1132) G₁ मत्त वा; M₁ मत्त तु वा;

मन्त्रिनाम्नी तु या नारी वेदवालावप्यकारिणी । [1140]
 होमकाले विप्रयुक्ता या नारी शयने तथा ॥
 अनुश्रिता तु या नारी सत्परायैव पते पुर ।
 भर्तु पूव स्वपत्नी या दीर्घनिद्रावरा तु या ॥
 दुष्टादी दीर्घनिद्रा च कृतकालमदरिणी ।
 आत्मतामनशीला या कुटिला दुस्त्रभापिणी ॥ [1145]
 प्रसूयाया परा या तु विधवास्वधारिणी ॥
 परमेष्वपरा या तु या नारी विनुमिन्द्रका ॥
 भानृष्टीभानृष्टिन्द्रा च मानृष्टिन्द्रमजलाया ।
 अग्रभोजनशीला या स्वहृते पावसज्वय ॥
 सदा कलहकल्याणी चौरहृतिपरा रदा ॥ [1150]
 अग्निदा गरदा या तु रघुभिर्मरण गता ॥
 कृपाते पतिता या तु सटाके देहनाशिनी ।
 विष पीत्वा मृता या तु अग्निदग्धा स्वय रवा ॥
 आसा तु पतिपत्नीना मरक यद्विदुषुषा ।
 मन्त्राणां यदि मरि कल्पे नञ्जु शक्त्यन्त ॥ [1155]
 किं तु वक्ष्यामि वारुण्य वैधम्ये दुष्टचारिणी ।
 आनृष्टीना तु या नारी विधवा सङ्गलेमुषा ॥
 हरिसेवाविहीना या विधवा केसाधारिणी ॥
 वपवासविहीना या मनहीनानिद्रा लिता ॥
 कामादिकलहैरुक्ता सदातामकुलमहिणी ॥ [1160]
 सदाभण्डनशीला च विधवा कामधारिणी ॥
 सवारोदनशीला वा सशमकिनवच्छका ।
 उष्णीर्वकेन वा जाति सदा तु जपवज्रिना ॥

नामग्रयविहीना या मानृष्टाव्यवितोधिनी ।
 विप्रशोदक या तु शिमा नैव चारिणी ॥ [1165]
 प्रदक्षिणानमस्कारविहीना देवतागृहे ॥
 पूर्वभागे तु या भुङ्क्ते दिग्मस्य पदे पदे ।
 बहुभारी स्तोत्रहीना मठहीना क्षमिमेला ॥
 गमिणी निधवा या तु तन्नीत्या मरण गता ।
 कायावच्छेदनीया या नीचीच्छेधरा तु या ॥ [1170]
 दिव्युषनिरता या तु मध्यभोग्यवता तु या ।
 पैलविर्षलदेहा तु शिरस्तेल तु धारिणी ॥
 अलकारता या तु भूषणादिमुषच्छके ।
 कुलीर्धेविमुषा या तु सत्परायै दानवर्जिता ॥
 पाददृष्टिविहीना या लियैवदृष्टिता तु या । [1175]
 सदा कर्मविहीना या सदा सत्परावतपरा ॥
 चां गतिं प्राप्नुवत्येता सा मे भवतु शाश्वती ।
 य दाल्पे यदि मदेहकृत् हृत्सै मृगाधिप ॥
 श्रीमन्मन्त्राववाच ।

सां वाच सत्यसमुक्तां निशम्य कुरन्मन्य ।
 नमस्तस्मै दिग्वर गच्छ सौम्येयधामनि ॥ [1180]
 गत्वा स्वमाश्रमपरं पुनरेव महामते ।
 आगच्छ मम गृह्यर्षे प्राणान्मच्छ नमोऽस्तु ते ॥
 ब्राह्मणे उद्दिग्वर दग्धा स्यात्प्रत्य मूर्धनि ।
 मा भैवीरुक्ताव्याजधर्म्ये स्थापन मयी ॥

Colophon

G(ed) -परावणा (for 'कृपा') — Ds om lines 1135 1134
 — (L 1135) G(ed) पर (for पति) — (L 1137) Ds
 -परावणा, G(ed) पर त्वा (for परा तु वा) Gs धृतासीनवरा
 मना (for 'रा') — (L 1138) Ds परा तु वा, Gs परावणा
 (for परा तनी) G(ed) सविनीत्यैववयम् (for 'रा') — (L
 1142) G(ed) सत्परावणी समुपति (for 'रा') — For lines
 1143-1144 G(ed) subst

86** स्वमर्तु पुरतो या तु सपत्नी यादनिद्रा ।
 दुष्करी संहारिता या नारी पतिवर्जिता ॥
 — (L 1146) Gs s Ms अन्वा (Gs 'व') मृगाधर वे तु ।
 G(ed) सत्परावणा ये तु (for 'रा') — (L 1147) Ds Ms
 -मृगधरा (for 'परा') Gs विप्र (for विनु) G(ed) -द्विषी
 (for नि दवा) — (L 1148) Gs परा (for [अग्नि]मनाच)
 G(ed) मानृष्टीभानृष्टिन्द्रावरा मने तु वा — (L 1149)
 Ds Gs s Ms पाप (for वाक) — (L 1150) Ms
 -कार्याणि, G(ed) -नीना का (for 'अन्वाणी) G(ed) हठा
 (for हठा) — (L 1152) Gs दृष्टान्, Gs कृते ति s G(ed)
 दृष्टान् (for 'दे') G(ed) सत्परायैव पतिता वा (for 'रा')
 — (L 1153) Gs s Ms विपतीत (for विष पीत्वा) — (L
 1154) G(ed) दृष्ट (for पति) Gs आसा च धृमदाईल (for
 'रा') — (L 1156) Gs Ms चारिणा (for 'नी') — Gs

om lines 1159 1162 Gs om lines 1159-1161 — (L
 1160) G(ed) कामाता वने तुक्ता (for 'रा') — (L 1162)
 Gs G(ed) विप्रक (for मन्त्रि) — (L 1163) Gs G(ed)
 त्वा जपविजिता (for 'रा') — Gs om line 1167 — (L
 1167) Ds Gs s सतिता (for पदे पदे) — (L 1168)
 G(ed) दृष्ट (for त्त) Gs च कल्या (for क्षमिमेला)
 Ds विनुषाव्यवितोधिनी (for 'रा') — For line 1169 G(ed)
 anbal

87** विधवा गर्भिणी वा तु गर्भ भित्ता मृता तु वा ।
 — (L 1170) Gs s Ms G(ed) मृता (for मयी) — Gs
 om line 1173 — (L 1176) G(ed) धर्म (for 'नर्द')
 — (L 1177) Ds Gs Ms शयनम् (for 'ती') — After
 line 1177, Gs line

88** कुरुकल्पधनं श्रेयसायैव दद्याद्वरे ।
 योऽपिपोषेण पापेन लिपेय मय्यनल्पे ॥
 — (L 1178) G(ed) वधवर (for मृगाधिप) — (L
 1179) Gs G(ed) तुक्ता च (for 'समुक्ता') — (L 1181)
 Gs तु सत्परा (for स्वमा) — (L 1182) Gs दृष्ट- (for
 मम) — (L 1184) Gs s [र]मुक्तावन् (for वक्तव्य) Ms
 या मेतिमुषावजन्त, G(ed) मा मेने देवोवस (for 'रा')

Colophon — Sub-paran Ds Gs s G(ed) भाव्यरंभि

पुषिष्ठि उवाच ।

गत्वा स्वमाश्रमपरं ब्राह्मणो बन्धुवत्सलः । [1185]
विममयीन्महाभाग आचार्यं चैव स्वपुत्रकान् ॥
सम्पादयः पुनर्ज्ञातेश्च स्वाश्रमार्थं कथं गतः ।
तन्मे कथय सर्वेषां पाण्डूनां हितकृत्तम ॥

धीमतावनुवाच ।

मां पदात्मसर्वलोकेशो सृष्टिस्थितयन्त्रकारिणम् ।
मामकं पौरुषं सूर्यं जपध्याश्रममापयौ ॥ [1190]
आश्रमस्थान्स्वकान्निष्पान्नाहूय ग्रहवित्तमः ।
स्वपत्नीमात्मजांश्चैव हव्यं वचनमामयीत् ॥

शृण्वन्मुनिमूढः पुत्राः सत्यं मृषां हित्वा च ॥
वेदे च धर्मशास्त्रे च यो धर्मो प्रोच्यते बुधैः ।
तमेव सर्वकालेषु कुरुष्वमविनाश्रया ॥ [1195]

चराचरार्थकं विश्वं देवनिर्गुणरादिभिर्युक् ।
विश्वरूपमिदं सर्वं पश्यस्वमविनाश्रया ॥
वाक्यमकर्मभिर्मित्यर्थं हीनैश्च प्रत्यक्षं चैवैः ।
मा श्रुतं सर्वथा हीनो हृत्पथमविनाश्रया ॥
सर्वधर्मस्य सर्वं वक्ष्यामि च हित्वा च । [1200]
परदारान्परद्वयं स्वमे वा न स्मरिष्यथ ।
इत्युक्त्या ब्राह्मणदेहः सत्ययानतर्हृतिः ।

ममिदोऽग्रयणं पित्रावाप्तमाश्रितिर्यतः ॥
ममीं हुत्वा सशस्त्रं प्रणम्य प्रयत्नेन्द्रियैः ।
समाश्रित्यमहीनान्स्वप्यासनि मदाश्रये ॥ [1205]
सकां पुनर्वतीं भार्यां साध्वीं तां शिष्यादीन्कीञ्च ।
बाहूय वचनं वामो प्रोवाच अरुणैर्मम ।

हे शिष्ये शृणु मन्त्रावपि कव्यानि छतिश्रित्ये ।

पुत्रास्संरक्ष यथेण परं धेयो गमिष्यामि ॥
धर्मं भजस्व भगवंतं मूलदिसां सदा त्यज । [1210]
अदि कामास्त्वदेहस्यानपायुषं सदा वृद्ध ॥
हरिमप्येव भजे त्वं सारयसीता तथा भव ।
केहेऽस्मिन्बुद्धादाम्ने भगता एव सर्वदा ॥

हृति वादिनि धर्मिणे भार्या तस्य शिवा सती ।
तिस्रस्तद्विधायाश्च दुःखिता वायव्यममयीत् ॥ [1215]
भयवक्षीरशी वाणी शोकपूर्वा स्वयानम ईं
सायन्ना हव्य मे भावि कथं वक्तुं त्वमर्हसि ॥

सुमतिरुवाच ।

समिपुष्यपुत्रार्यं तु ह्यागतस्य तनुर्मम ।
भ्यामस्य दत्ता मृत्युर्धं क्षुधितस्य मयापचै ।
समिपित्तमई वक्षिष्यं स्वसकानं मयाप्यहम् ॥ [1220]
पुत्रमुक्ता तदा साध्वी माह्वणी लोचकनिता ।
एषान महसा भूमी हा हतास्ममिति दुःखिता ।

समुत्पाप्य तदा साध्वी माह्वणी ब्रह्मवित्तमः ।
नि शृष्टः सर्वकालेषु तदा वायव्यममापत् ॥
मूढः श्रुत्वा तं भीदं धर्मद्विष्टं सदा वृद्ध । [1225]
धर्मवार्तापरातां तु धर्मं एव परा गतिः ॥
परिवाक्यपरातां तु कीर्तां चैव ह्युक्तोभवे ।

कीर्तय नालि नारत्येव देवा एव वदन्ति हि ॥
धर्मनिष्ठा तपोनिष्ठा सत्यनिष्ठा सदा भव ।
मर्यं वृद्ध वक्ष्यामि वारिचिद्विदं वरासि च ॥ [1230]
एवमुक्ता तदा साध्वी माह्वणी धर्ममन्त्रिनः ।
तदा वतीमीयुर्दत्तं प्रविष्टेः सुभाषिण्या ।

प्यापन्ती पयोऽश्वानां सर्वभानामभ्युत्तमा ।

हेपथमः । Ms. हेपथमो . — *Adhy. name* . *Di* व्याघ्रद्विजसंवाहः ;
G. सत्यमतिमा ; G(ed). सत्यवत्सलसंताया द्विजप्राज्ञसंवाहः
— *Adhy. no.* ; *Di* G. s. Ms. G(ed) 9

(L. 1185) G. G(ed). धने- (for वन्धु-). — (L. 1186) G(ed). स्वमाश्रये (for भाग्यं चैव) . — (L. 1187)
G. s. Ms. -पात्रवाह (for -पात्र). — For line 1187,
G(ed) subst. :

89** स सायवचनो धीमतावनुवाच ।
— (L. 1188) G. सत्येन (for सर्वे) . — (L. 1189) *Di*
कारणम्, Gs. वायव्यम् (for -वर्षिणम्). — (L. 1191) Ms.
सतीश्च माह्वणीयम् (for °). — Before line 1193, *Di* Ms.
ins. सुमतिरुवाच . — (L. 1193) Gs. सत्यम् (for सत्यम्).
G. G(ed). मृत्यु ; Gs. वक्षि (for वृद्धा) . — (L. 1194) Gs.
देवतां (for यो धर्मः). — (L. 1195) Gs. तात् (for हम्).
Ms. कोदम् (for -वादे). *Di* सत्यम् (for वृद्ध). — (L. 1196)
Gs. वक्षिणदिग्मन्त्रादिभ्यम् (for °). — (L. 1197) G(ed).
विषं (for सर्वे). — Gs. om. line 1198-1199. — (L. 1198)
Gs. चनेमीव वनेमीव (for °). — (L. 1199) वरुणोऽहं सदा वृद्ध
(for °). — (L. 1200) Gs. वायव्यम् (for -धर्म-). — (L.

1201) G(ed). दत्तार्थ-ने (for वायव्य). — (L. 1202)
Gs. Ms. अनर्हम् (for °). — (L. 1203) G(ed). अनर्हि-
मुक्त्वा (for [अ]निर्दत्तम्). — (L. 1204) G(ed). मयापत्तु ; G.
[अ]नुत्तीर्णीयम् ; Ms. चारापत्तु (for सारापत्तु) G(ed). विदिने-
न्द्रिः (for प्र-). — (L. 1205) *Di* मयापत्तुः (for °).
— (L. 1207) Gs. Ms. मया (for दिव-). — (L. 1207)
G(ed). कोदम् (for वायव्य). — (L. 1209) G(ed). अतिवर्षि
(for वक्षिण-). — (L. 1210) Gs. G(ed). सत्यम् ; Gs.
वर्षिणम् (for सदा सत्य). — (L. 1215) *Di* Ms. माह्वणी
(for आह्वणी) . — Before line 1216, *Di* Ms. ins. मयापत्तु
उवाच . — (L. 1216) *Di* s. वक्ष्यं (for वक्ष्यम्). Gs. Ms.
वृद्धा (for °). *Di* Gs. वृद्ध- (for वृद्ध). — For line
1217, G(ed) subst. :

90** विदमवाचैः वरुणो दे इत्येन वद मयातः ।
— *Di* मयातः (for वृद्ध-). — (L. 1214) Gs. Ms. वरुण-
(for -वृद्ध-). G(ed). वरुणं वरुणं दे वरुणं (for °). — (L. 1220)
Di Ms. मयातः न ; Gs. Ms. वरुणं दे व (for वरुण-वक्ष्यम्).
— (L. 1225) Ms. वरुणं दे वरुणं दे (for °). — (L. 1233)
G(ed). वरुण-वक्ष्यं (for °). — (L. 1233)

गुहाय पुण्डरीकाक्ष योगिष्येयमर्दिदम् ॥

प्राक्षणी उवाच ।

लक्ष्मीपते नमस्तनुम् सृष्टिस्थित्यन्तकारिणे । [1235]
चिरकालं मयानन्तं सौमहृदय ददस्व ह ॥
अनायवन्धो देवेश पाहि मां पतिदात्रे ॥
त्वत्पादकमळादभ्या गतिममं न विधेयं ॥
कालात्मनस्तवभूतात्मन्बालापत्न्यं तपस्विनीम् ॥
पाहि मां सर्वलोकेषु पतिदात्रप्रजापते ॥ [1240]
शिष्येण वा मयि सुते कृपा मां पतिदात्रे ॥
सौमहृदयं ददस्व त्व भूपो भूपो नमोऽस्तु ते ॥
ध्यायन्ती देवदेवेशमिति नत्वा पुन पुन ।
अध्यास्ते पर्याशाळा तु गतशोऽपि पतिदात्रा ॥
प्राक्षणे गतवात्सल्यं शिष्ये परितृण्ये वसी । [1245]
ध्यामो मुगारिप्रेमारेख स देव पाण्डुनन्दन ॥
स्वाध्यायं कुरे स्वकान्तिध्यानागमिन्सूत्र निवेद्य च ।
ध्यायस्व समुत्तं पागाङ्गवभी कीर्तिवर्धन ॥
तस्मिन्प्रसरे शिष्या जप्या सुगतिं वीर्यवान् ।
दिता पवीधमस्तु त्वं प्रार्थयामासुरव्यपात् ॥ [1250]
नतां मा देवराज त्वां पाहि लोकपते प्रभो ।
यज्ञाशामागिने सुभ्यमस्मद्वृष्टमवस्तपय ॥
वैभवत नतां क्व त्वा धर्मरूप सतां वने ।
अपमृष्युमवशपाहि गुरु नो लोकवर्जितम् ॥
अप्रां पते नतां क्व त्वा पाहि न पाशाधारिणे । [1255]
ध्यामचोरमवशितं गुरु निरुद्धमप्ये प्रभो ॥
निधीता नि रूढा शास्त्रं पाहि नो गुरुमव्ययम् ।
त्वत्पादं तु कथं सर्वं प्रपद्य एव धर्मव ॥
इति स्तुता दिक्पतयो देवमण्यर्चकोटिभिः ।

उज्जीयमाना सर्वत्र च देशमगमन्य ॥ [1260]

पिण्डीकृता तनुं दृष्ट्वा प्राक्षणेन नृपोत्तम ।
विसर्गं परमं जगन्मुखा सर्वे दिवि स्थिता ॥
अभ्युतां भद्राश्च ब्रह्मा बुधियोऽसि ननुर्मम ।
इत्याकर्ण्य वषकास्य सर्वे त्रिमयमागता ॥ [1265]
सर्वे दिव्योक्तो राजन्सर्गशास्त्रविदारम् ।
पुरस्तर्य गुरुं धेष्टं सुप्रमाणं वमाधिरे ॥
नृसिमस्यै प्रयच्छ त्वं ध्यायान् विद्वद्वर ।
प्रितिलपे ददस्व त्वं प्राक्षणेन मदात्मने ॥
तथेति च समाहूय प्राक्षणं विगानदृष्टम् ।
दिवसपरिवर्वापेद सर्वमहिते रतम् ॥ [1270]
सुमते प्राक्षणेन मन स्वर्गं ददासि मे ।
सत्यमतिज्ञा ददा ॥ मयैव हि तवैव हि ॥
सुरादेवे तथा हीत्य तेन सत्यं मुनिम् ।
मुहुर्य भोगान्बलिप्रार्थं दानमारोह तैर्परितम् ॥
दिवसपरिवर्षं मुक्ता सुप्रतिमिद्विगोत्तम । [1275]
दृष्ट्वा देवान्दिविस्थान्ते नमाम च सुविक्रित ॥
सुमतिरवाच ।
शिर्याणां चैव सर्वेषां भार्याणां दिवरापते ।
यदि नाकं ददासि त्वं ध्यायस्व च सत्पातु मे ॥
सुमतेषु वच मुक्ता तदा देवपति मयु ।
अनर्षेनमुत्तरं वाच्यं प्राक्षणे वसकमव्ययम् ॥ [1280]
मुक्ता भोगाव्ययैश्चैव सतिशिवैर्भार्या सह ।
द्विं गच्छ महाभाग कीर्तितेन शास्त्रेण मयैव ॥
तस्मै ते मिश्रतामुदिरिज्ञा नाप्येयं मुनिम् ।
तस्मात्सर्वेभ्यः सर्वं प्रपद्यापि वरं द्विज ॥
परीक्षार्थं परा सर्वं ह्येते त्रिदशानुगाः ॥ [1285]

G(ed) आनारम् (for वां) — (L. 1231) Gs अनुसम्
(for अरिं) — O G(ed) om the sel — (L. 1235)
Ds वात्सल्यं (for वादि) — (L. 1236) Ds [म]न (for
[म]न) — (L. 1240) Ds Os वात्सल्यं, Ms वात्सल्यं
G(ed) वात्सल्यं (for वात्सल्यं) — (L. 1241) G(ed) मयि
(for मयि) — (L. 1245) G(ed) मयि (for मयि) — (L.
1247) G(ed) मयि (for मयि) Cs वात्सल्यं (for
मयि) — (L. 1249) Gs Cs C(ed) वात्सल्यं (for
वात्सल्यं) — (L. 1249) Ms G(ed) मयि (for मयि)
Ds वात्सल्यं (for मयि) — (L. 1251) G(ed)
मयि (for मयि) — 1 or line 1252, C(ed), sulat.

91** वशीकृतो मया नमस्तनुम् नमः ।

— (L. 1253) Gs (for) नमस्तनुम् (for नमः) Cs Ms
नमस्तनुम् (for नमः) — (L. 1251) Gs (for) नमस्तनुम् (for
नमः) Cs Ms नमस्तनुम् (for नमः) — (L. 1255)
G(ed) वादि न पत्यं मुक्ता (for नमः) — (L. 1256) Ds Gs
नमः (for नमः) — For line 1255, G(ed) subat.

92** वादि नमस्तनुम् नमस्तनुम् नमः ।

— (L. 1257) C(ed) निधी (for 'न') Ms निधी
महापातं गुरुं (hypermetric) (for 'न') — (L. 1258) Os
नमस्तनुम् (for नमः) — (L. 1261) G(ed)
नमः (for नमः) Ds नाकं सुरसत्तमा (for 'न') — (L.
1266) Ds नमस्तनुम् (for नमः) Ms नमः (for नमः) — (L.
1267) Ds C ed) निधी (for निधी) — (L. 1268)
G(ed) नमस्तनुम् (for 'नमः') — (L. 1269) Cs नाकं
Gs नमस्तनुम्, L(ed) सत्तमा (for 'नमः') G(ed) नमस्तनुम्
(for नमस्तनुम्) — (L. 1270) G(ed) नमस्तनुम् (for नमस्तनुम्)
1272) Cs नमस्तनुम् न पत्यं मुक्ता; Gs Ms नमस्तनुम् न पत्यं
C(ed) नमस्तनुम् न पत्यं मुक्ता (for 'नमः') — (L. 1273) G(ed)
नमस्तनुम् (for नमस्तनुम्) — (L. 1277) Ds Ms नमस्तनुम्
(for नमस्तनुम्) — (L. 1278) G(ed) दिवरापते (for नमस्तनुम्)
— After line 1278, G(ed), for

93** नमः नमः नमस्तनुम् नमस्तनुम् नमः ।

— (L. 1280) Gs निधी (for 'नमः') — (L. 1283)
Ms नमस्तनुम् न पत्यं मुक्ता, G(ed) नमस्तनुम् (for 'नमः')
— (L. 1285) G(ed) निधी (for 'नमः') G(ed)

व्याघ्रव्याजेन सुवीर्यात्मनोऽप्युपगता ॥
 इत्युक्त्यान्तर्द्धे पार्थ गोत्राभिरसुरोद्भित् ॥
 विमाने व्याघ्रमरोप्य ह्यारिहोया दिव गता ॥
 प्राणिना विस्मयाविष्ट शिष्ये सह युधिष्ठिर ।
 काशम प्राप धर्मसो भार्यावाक्यमप्येवम् ॥ [1290]
 कर्मकाण्डमप्येव वृत्ता शिष्यान्विषासु च ।
 सुन्वा भोगान्यथेष्ट ॥ शिष्ये सह दिव यत् ॥
 तस्मात्सत्य पर धर्मं देवतेरपि दुर्लभम् ॥
 स्वर्गलोकादप्य पार्थ सत्यमेव वदन्ति हि ॥
 सत्यशीलो भव त्व च एति मा मुख सप्रति । [1295]
 सत्येन ते भवेत्सर्वकर्मस्यैव समाधर ॥
 य इदं सुप्रसादात्प्राप्तं धृणोति श्रद्धया नर ।
 स विप्रैश्च वाचाति श्रव्यं लोके महीयते ॥

Colophon

युधिष्ठिर उवाच ।

प्राणिना रक्षणे पुण्य सर्वलोकप्रदायकम् ॥
 पृथ वदन्ति भूमिष्ठं मुनयो मुनिर्हीनतः ॥ [1300]
 तस्मै धर्मफलं देव दद्यात्प्राप यदुत्तमम् ॥
 नमः प्रीत्या वद श्रीमन्भूषो भूषो भगवन्महन् ॥
 श्रीभगवानुवाच ।

यो दद्यात्पद्मं भूप भयविह्वलचेतसात् ॥
 तस्य पुण्यफलं वक्तुं भाकं वर्धसतैरपि ॥
 एकं श्रुत्वा सर्वं मनस्यवदक्षिणा ॥ [1305]
 एकं न भवतीत्यप्यप्राणिनाः प्राग्वक्षणात् ॥
 सक्षतिं लब्ध्वापि न च विह्वलचेतसम् ॥
 स जातोऽन्धश्चान्ध्रः सामं गङ्गायां नाशं सहाय ॥

कपोतस्याभयं दद्यात् शिनिर्नामं जनेभ्यः ।
 प्राश्रयान्वेष्य लोकं सत्यं सत्यं भगोदितम् ॥ [1310]
 युधिष्ठिर उवाच ।

शिनिर्नामं महातेजा राजा धर्मपरायण ।
 कपोतस्याभयं दद्यात् कथं युक्तिमयस्त्वान् ॥
 त्वमेव चेति तत्सर्वं लोकनाथं तमोऽस्तु ते ।
 मयि कारुण्यभावेन दृष्ट्वा सप्रति कथ्यताम् ॥

श्रीभगवानुवाच ।

माघीसुरा महासैन्य सत्यवारी दम्भतः । [1315]
 शिनिर्नामं महातेजा सर्वधर्मसमन्वित ॥
 वर्तमाने महायज्ञे शिष्येष्ठस्य महासत्तम ॥
 देवलोकैऽथ गन्धर्वा गायन्ति स हि तपसा ॥
 सन्परीक्षा करोमीति वृत्रादि समन्विन्यत ॥
 सहाय वरयामास वैश्वानरमर्षिदम् । [1320]
 इन्द्रं कृतेन कपोतोऽभिर्भूत्वा तपोपगमात् ॥
 कपोतो भीमिमुखा इवेनात्मात्ममहासत् ॥
 राजानं शरणं गत्वा प्रणिपद्येदमब्रवीत् ॥
 भो भो राजन्महाराज शोभनं धरति तव ।
 ज्वेनो विस्तिष्ठसुसुप्तो मा पादय हृष्टाद्य ॥ [1325]
 इत्युक्त्वा सहसा रात्रन्तरान् शरणं ययौ ।
 राजापि भयसंविष्टा कम्पमाना वदोऽब्रवीत् ॥
 इत वृद्धिं कपोतं त्वं भयशोको विमुखा ह ।
 सृष्टुं वदोऽपि भयं बालि मलसीदे स्थिरवत् ते ।
 विमुक्त्याम्यन्महाबुद्धे त्वजं कथं मुनी भव ॥ [1330]
 पद्ममुक्तिं तु तामेते ध्येनस्त्वौ चरेभ्यः ।
 आजगाम भृष्टस्यागुं यज्ञवादं महासते ।

समवा (for सुवा) — Di om lines 1287-1288 — (L 1287) G(ed) नमिष्ठ (for तोत्र) — (L 1289) Di तदा तल (for युधिष्ठिर) — (L 1290) G(ed) यमिष्ठो (for यमिष्ठो) G1 आद्यस प्राप यमिष्ठो (for ") — For lines 1293 1294, G(ed) sabst

94** सत्तामल परी धम मले सर्वं प्रतिष्ठितम् ।

तत्र नारमोपान परावारात् नैर्वाय ॥

— (L 1295) G(ed) सुन्नत (for सप्रति) — (L 1297) Di G(ed) [अ]न्विन (for सत्) — (L 1298) Di G(ed) सत्य (for सत्य) — After line 1299 G(ed) ana.

95** सत्य सत्यमद वनिं तत्र काथं विप्रवाच ।

Colophon — Sub-paran Di G1 + M1 आश्रयैर्वर्ध — Adhy nam Di M1 सत्यरत्नम्, G1 + मलमगता, G(ed) नः तपसदासा विपन्नमसत्तमसिमाति — Adhy no Di G1 + M1 G(ed) 10

(I 1299) G(ed) रण्य (for ") G(ed) रण्य (for सदे) — (L 1300) G(ed) सदे (for सदे) M1 वमिष्ठा (for "व) Di वमिष्ठ (for वमिष्ठ) — (L 1301) G(ed) पुण्य (for वमि) G1 सत्य धर्मस्य रूप हि (for ") G(ed) पुण्य

तामपनाशनम् (for ") — (L 1302) G(ed) मदे (for मय) G1 G(ed) नमोस्तु ते (for सत्तामरवत्) — Di om lines 1301-1307 — (L 1304) G(ed) नाह दक्षो तपसिप (for ") — (L 1308) Di G1 G(ed) न खाने, G1 सुलाने (for स खाने) — (L 1309) G(ed) नरासिप (for नरे श्वर) — (L 1310) G1 [र]रेतम् (for [र]रेतम्) G(ed) सदेरे सुप्रेत (for ") — (L 1312) Di अश्वामात् (for "नाम्) — After the ref. Di ans

96** नमोऽस्तु तदास्मिन्महाराजे उवाच नमः ।

मवात्सर्वसाधो यदाय पुण्यवर्धनम् ॥

— (L 1316) G(ed) शिनिर्नामं तिरिदास (for ") — (L 1318) Di M1 लोनेतु (for लोनेतु) Di G1 दयामने (for दि वयस) — (L 1320) G1 C(ed) नरा- (for सत्ताम) Di महाय वारवामास (for ") — (L 1322) Di देवार्जुन, G1 "स (for "समाय) — (L 1325) G1 ह्यानेरे (for "स्य) — (L 1326) G1 G(ed) न (for सदे) — (L 1327) C(ed) अन्नन (for सतिप) — (L 1328) G1 चहेति च (for सत् वति) Di अ.प. (for "वो) — For line 1330, G(ed) sabst.

विभावसो नमस्तेऽस्तु गृध्रलो मन्त्ररक्षसि ।
 काले पुण्ये महाभाग पाण्यस्य नमोऽस्तु ते ॥
 कर्मसौम्यमानस्य वाच श्रुत्या मन्त्रमात्रम् ॥
 प्रादादसिश्च शस्त्रं यत् लोकं बहुभुतम् ॥
 वाचस्कालं चन्द्रसूर्यौ दिवि देवतिष्ठेजिनी । [1390]
 तावत् कर्त्तरिभूता श्लोकं रवातिं गमिष्यति ॥
 दिव्यरूपधरो मृगा भुक्त्वा भोगान्मयेच्छया ।
 यज्ञलोकं यज्ञं धीमसिस्तुक्त्वाभ्यन्तरपीयते ॥
 यसात्त्वमपि गजेन्द्र पीयते तुल्य सर्वदा ।
 पुष्पाभांदिच पान्ति बहवोऽप्ये नरोत्तमा ॥ [1395]
 श्रौणेन मनसा वाचा कर्मणा कुर्वन्मनः ।
 पेशा कुपिताना तु साहाय्यं कुर्वन् सर्वदा ॥
 अथैव भक्त्यर्थाणां मयि सम्पत्कर्मणाम् ॥
 करोम्यहर्निशं पाथं योगक्षेमं महात्मनम् ॥
 पेशा हितकृत्स्व यो वा को वापि भूयते । [1400]
 मनुष्य स हि विष्णुस्त्वयार्हं तुल्यभोऽनीशम् ॥
 य इदं पुण्यमाकलयन् शृणुयात्कविमाकरं ।
 यथा ययौ शिविलोकं महालोऽप्येति मोक्षयि च ॥

Colophon

पुषिश्चि उवाच ।

धियं पते नमस्तेऽस्तु सर्वलोकस्य कषण ।
 त्वावाहास्तु निष्ठस्य सर्वसंपन्नदायक ॥ [1405]
 अष्टादशरात्रेण यो धर्मं श्रोष्यते बुधैः ।
 तत्सर्वं भगवान्नेति स्वयं धर्मेभ्यो वत ॥
 ब्रह्मधर्मसमेकार्यं बहुलोकप्रदं भुवम् ।
 सुखं सर्वजन्तूनां सादृश्यामपि कामयन् ॥
 पुण्यदं पुण्यशीलानां स्वयं दत्तं स्वयं दानिनाम् । [1410]
 मोक्षदं मोक्षकामानां पुत्रदं पुत्रकामिनाम् ॥
 पापघ्नं पापतन्तूनां स्वराज्यमोक्षपीथम् ।
 सर्वयज्ञफलं तात सर्वलोकैक्यप्रदम् ॥

देवपुत्रमुपयो वैकुण्ठि-वा उवाच उवाच ।

अथैव कृत्वा सहस्रांशं त्वेहै प्राप्तावसदा ॥

— (L 1379) D₁ G₁ दुश्चराद्वान् (for "उवम्") — (L 1380) M₁ G₁ (ed) नत्म् (for वत्म्) — (L 1381) D₁ M₁ वत्म्, G₁ भत् त (for वत्म्) — G₁ om line 1383
 — (L 1387) G₁ (ed) मां वाचम् (for वाचस्व) — (L 1389)
 D₁ वाचोऽने बहुभुताम् (for " ") — (L 1390) G₁
 निषिञ्जे (for "ने") — (L 1392) D₁ वपेजिनाम्, G₁
 "विजिनाम्" (for "वपेजिनाम्") — (L 1395) D₁ G₁ (ed) वृत्तय
 (for "वृत्त") — (L 1396) G₁ (ed) वायेन (for श्रौणेन)
 — (L 1398) D₁ G₁ (ed) स्व, G₁ सार्त् (for यत्)

COLOPHON — Sub-parron D₁ G₁ स आश्वयुजं
 — Adhy name D₁ अथयुजं प्रसन्नम्, G₁ अथयुजं प्रसन्नम्,
 M₁ G₁ (ed) अथयुजं प्रसन्नम् — Adhy no D₁ G₁ s
 M₁ G₁ (ed) 11

शिवमायुष्करं देव कीर्त्तनीयं त्वदाश्रयम् ।
 शिवदं भक्तिदं वायं स्वप्रिय परमेश्वरिण ॥ [1415]
 प्रिय शस्त्रस्य धर्मस्य वरुणस्य तथा शिवम् ।
 धनदस्य च सर्वस्य त्वया मे चन्द्रसूर्यो ॥
 नक्षत्राणां च संवेष्टा गन्धर्वापरसांसि ।
 देवतानामुपेक्षा च माहात्मनां शिव च वत् ॥
 पुण्यदेष्टा पुण्यकालं पुण्ययोगं तथा क्षयम् । [1420]
 कृतस्त्वर्चमहाभागं विष्णुमाहूतमर्हति ॥
 नमस्तेऽस्तु त्वत्त्वं पवित्रं पापनाशनम् ।
 श्रोतुकामा भमी मित्रा यज्ञानो क्रययन्ता ।
 ज्ञातरो मे महाभाग पादोऽपि पापवर्जिता ॥
 नता स्म सर्वं जगतां निवास [1425]
 पापघ्नो भुक्तानां शिवहृत्पुङ्गव ॥
 स्वत्पादयुक्तं तु वयं हि सर्वं
 गता स्म पादोऽपि तस्मिन्निवोक्त ॥
 वैद्यपायन उवाच ।

भक्तिं विज्ञाय भूयाना पाण्डुका हितवृद्धि ।
 उवाच मधुरं वाच्यं श्रीगणेशसर्वमानस ॥ [1430]

श्रीभगवानुवाच ।

साधु साधु महाभाग मतिस्ते विमलोद्भवला ।
 धर्मं मे वर्यते बुद्धिमान्मात्रं लोकविभुत ॥
 शृणु पाथं महाभाग सर्वसाक्षिमात्रद ।
 बहुशक्तिं तव सत्परीं धर्ममात्रतमुपयम् । [1435]
 भारदारं पुरा भीष्म वैशिपाय्यकाक्षिने ।
 सरवन्तं दिवि स्थाप्य बद्रीवनवासिना ।
 विस्तारदक्षिणं बलं मया वर्धयतेऽपि ॥
 यस्मात्प्रमादो बध्यते शृणु तावन्मतां प्रभो ।
 यत्प्र भवत्यप्येनं सर्वपापं प्रमुच्यते ॥
 धर्मं श्रुतो वा ह्यतो वा ह्यो वा कारितोऽपि वा । [1440]
 अनुमोदितो वा राजेन्द्र नयतीन्द्रपुर महम् ॥

— (L 1407) G₁ (ed) तु सार्त् (for सार्त्) G₁
 G₁ (ed) सर्वलोकेभ्यो वत् (for " ") — (L 1408) G₁ G₁ (ed)
 वत् वत्स्वम् (for वत्स्वम्) — (L 1410) M₁ वत्स्वम्
 G₁ (ed) "वादि" (for वादि) — (L 1413) D₁ वत् (for
 "वत्") — (L 1414) D₁ विषय, C₁ भीष्म (for विषय)
 — (L 1416) D₁ श्लोकम् (for वरुणस्य) D₁ धर्मं वत्स्वम्
 व (for " ") — (L 1421) G₁ मतां धर्मात्, G₁ (ed) ह्यतस्त
 (for मतां धर्मात्) — (L 1422) (ed) श्रामो वृद्धमाहूता
 (for " ") — Before line 1425, D₁ ins देवपायन उवाच-
 — (L 1425) G₁ M₁ G₁ (ed) वीर्य (for निवास) — (L
 1428) G₁ (ed) [ज]त्तर (for [ज]त्तेवत्) — D₁ om the
 ref — (L 1430) D₁ मृगाय, G₁ मृगाय (for "त")
 — (L 1433) D₁ मया द, G₁ "त" (for "मया") — (L
 1434) M₁ G₁ (ed) तु (for " ") D₁ मयात्तुत्तम् (for " ")
 — (L 1439) D₁ G₁ ह्यतः (for वत्) — (L 1440)

धर्मा बहुविधा प्रोक्ता पुण्यलोकप्रदायका ।
 तेषां मध्यं यदेवैकं कृतवाञ्छाकर्मयुते ॥
 तन्नाम मम सर्वासां ब्राह्मणो हि विशिष्यते ।
 तत्राप्यध्यात्मन्तिष्ठे दत्तं भवति चास्ययम् ॥ [1445]
 कलात्रिणं वा शाक्यं धौर्म्यं वा गुणान्वितम् ।
 यो दत्त्वा स्थानयेद्धृतिं तस्य पुण्यफलं श्रुणु ॥
 मान्दं पितृतथैव द्विकोऽयुतसंयुत ।
 मम लोकमवाप्नोति यत्र गत्वा न शोचति ॥
 गण्यते पातयोः भूमेर्गण्यन्ते वर्षाविन्दवः ।
 न गण्यते विधात्रापि ब्रह्ममस्यापने पत्न्यम् ॥ [1450]
 समस्तदेवतारूपो ब्राह्मणः परिकीर्तितः ।
 जीवनं ददत्तमस्य कं पुण्यं गदितुं क्षमम् ॥
 देवपुत्रानु सक्त्या पुराणधनये तथा ।
 देव प्रवृत्ततो राज्ञः पुराणपठनस्य च ॥ [1455]
 यो विप्रहिमङ्गुष्ठित्यं स सर्वान्कृतवाञ्छामन्वान् ।
 स चात सर्वनीर्येषु सप्त देवास्तिलं हप ॥
 यो दत्तदेवि विप्राणां जीवनं प्रोच्यते नरः ।
 सोऽपि तत्पञ्चमाप्नोति किमन्यैर्बहुभाषितैः ॥
 भूमिदानममं दानं सर्वलोकेषु नो मूष ।
 परं निर्वाणमाप्नोति भूमिदो नात्र लघवः ॥
 भूमिदं सच प्रोक्ता भूमिदो मौक्षभामभवेत् ।
 भूमिदानं तु यो दत्त्वाऽप्यर्पयति यमुच्यते ॥
 द्वितीयं वृत्तिहीनस्य सदाचारतत्त्वम् ॥ [1465]
 जीवनार्थं मर्दो दत्त्वा तस्य पुण्यफलं श्रुणु ॥
 मन्नादिऽश्मिन्नेषानां शतानि विविधवर्णः ।
 कृत्वा यत्पञ्चमाप्नोति भूमिदस्तु तदश्रुते ॥
 भूमिदानं महादानमतिदानं प्रकीर्तितम् ।
 सर्वपापप्रक्षमममप्यवर्णफलप्रदम् ॥

तस्मात्समपि राजेन्द्र भूदानं कुरु सर्वदा । [1470]
 पुराणवेदशास्त्राणां वक्तृणां त्वं ददस्व ह ॥
 तदाकं कारयेयस्तु स्वयमेव करोति वा ।
 तस्यैव वसत्रा सर्वं ब्रह्मलोकं प्राप्नोति हि ॥
 कर्तुं तदाकं यो मर्त्यं प्राप्तुम् कुरुते यदि ।
 सोऽपि तस्मात्प्राप्नोति तदुपायप्रदश्च यः ॥ [1475]
 शृणु तु भारमात्रं यत्तत्तदाकादृष्टिं शिष्ये ।
 त्रिविष्टपमवाप्नोति यावदाचन्द्रगारकम् ॥
 तदावार्धपलं राजन्नामोऽपि परिकीर्तितम् ।
 कूपं पादपलं शैषं कुल्यायां तच्छ्रोतारकम् ॥
 देवालयं तदाकं वा ग्रामं वा पालयेजु यः । [1480]
 तेषां शतगुणं जप्यं कर्तुंमोऽपि महीयते ॥
 देवतायतनं यस्तु कुरुते कारयेयपि ।
 स चन्द्रचवर्त्तयार्जुनसं लोकं सुखी भवेत् ॥
 शिवस्य वा हरेर्वपि यं करोति ममालयम् ।
 ब्रह्मलोकदिक्का-भुक्तवा तद्वत्तं मानुषैश्च सः ॥ [1485]
 दृष्ट्वा हि कारयेयस्तु धनार्थो दत्तवागृहम् ।
 मृदा दरिद्रः कुरुते समपुण्यं प्रकीर्तितम् ॥
 आरामं कारयेयस्तु बहुलानुत्पकारकम् ।
 स चन्द्रचवर्त्तयार्जुनसं लोकं हि गच्छति ॥
 स्वपत्न्येष्टुमेकं वा दरिद्रो लोकमायनम् ॥ [1490]
 स याति ब्रह्मणो लोकं यमेन परिपुनति ॥
 गावो वा ब्राह्मणो वापि पथिको वा क्षुद्रोपमः ।
 क्षणाधर्मपि सप्याद्यां निष्ठुक्ताकं नयत्यमुम् ॥
 पुरोपकन्दे पथि च वृक्षारामप्रवर्तकः ।
 सत्रं यवादि पणानि बाजानि कुसुमानि च । [1495]
 तावत्कालं वसधाके शतकोटिदुष्टान्मिह ।
 तुलसीरोषणं यं तु कुर्वन्ति मनुजोत्तमाः ।

Ds Gs नमिने (for वारते) — (L. 1441) Hypermetria.
 G(ed) = (for अनु) Ds जगन्तु, Gs G(ed) जगन्तु (for
 मद्द) Ms स याति परमां गतिम् (for ⁶) — (L. 1442)
 G(ed) च बहुधा (for बहुविध) — (L. 1444) Gs =
 दानानामपि सर्वेषां (for ⁶) — (L. 1450) Gs यो (for
 भूमे) G(ed) वृष्टि (for वर्ष) — (L. 1453) Ds च
 ददस्व (for दत्तम्) — After line 1453, Ds Ms G(ed) ins
 101⁶⁶ सर्वेणैव वर्णानां ब्राह्मणं परमो गुणः ।
 तस्य देवानि गन्तानि स तत्रापि पण्डितः ॥
 स वर्मनिर्दरायैव भोविद्यापारितोषकः ।
 वृष्टिर्वाप्य नै देव दरिद्राश्च वृद्धश्चिवे ॥

[(L. 2) Ds Ms नारकाय (for वरुणाय)]

— (L. 1456) Ms = G(ed) सत्र (for सत्रम्) Gs मस्य (for
 सत्रम्) — (L. 1458) Gs Ms G(ed) जीवनं वक्ति मानव
 (for ⁶) — (L. 1460) Ds Ms विपु (for सत्र) — (L.
 1461) Ds भूमिदानं मया, Gs दानं न मया (for ⁶)
 — (L. 1463) Gs = G(ed) सर्वपापप्रक्षमम् (for ⁶) — (L.

1465) G(ed) न च युक्त (for सर्वं दत्त्वा) — (L. 1466)
 Ds विना (for विविधम्) — Gs om lines 1471-1472
 — (L. 1471) G(ed) यम (for यम) — (L. 1473)
 Gs = तत्र (for तस्य) Ds Ms यम (for मन्त्र) — After
 line 1473 Ds G(ed) ins

102⁶⁶ यं वशिष्ठास्यो वापि तदापेयुं जलं पिबन् ।

कुरु सर्वान् पणानि माशयति न मशयः ॥

पराशरपि यो नैव भूमिस्वमुरकं कुरु ।

[(L. 1) Ds राजन्व (for वापि) — (L. 3) Ds भूविहमर्षिकं
 कुच (for ⁶)]

— (L. 1475) Gs Ms तस्यगुणं (for तस्यम्) — (L. 1476)
 G(ed) यावत् (for याव) Ds तदाकं च (for तदाकाद्)
 G(ed) तदाकाश्चिपिष्टि (for ⁶) — (L. 1478) Ms कामार
 (for ⁶) Gs कामार परितोऽपि (for ⁶) — (L. 1479)
 G(ed) कुत्रे (for कुरु) Ms का कुरु (for पापकुरु) — (L.
 1480) Ds Ms नक्तं मायं च पादपलं (for ⁶) — (L. 1485)
 Gs रसं लोकं = गच्छति (for ⁶) — (L. 1488) Gs स (for

सर्वान्वयान्मभुक्ष्य यमेन परिपूजिता ।
 वसहादकचणैश्च यामैवानि ममालयम् ॥
 ऊर्ध्वगुण्डकरो यस्तु तुलसीमूलचूडकम् ॥ [1500]
 तन्मैव नेत्रं तस्मात्सीमूर्ध्निचोर्ध्वयस्त्रयम् ॥
 वृणानि तुलसीमूलाद्याद्यद्वयपादितानि वै ।
 तावती ब्रह्मदत्ता वै चिन्तनन्येव न सशय ॥
 तुलसीं रोचयैचस्तु पुत्रकोदकमात्रकम् ।
 पितरस्तुमित्येव्यनि ब्रह्मलोके ब्रजन्ति हि ॥ [1505]
 प्रदाति द्राह्मणानां यस्तुलसीदलकोमलम् ।
 यमेन पूजितो याति मम लोकं च वास्तवम् ॥
 तुलसीकाष्ठमणिना निर्मितेन प्रबन्धत ।
 गायत्र्यादिजपं कुर्यात्सत्यं नाति महत्तमम् ॥
 सदा सुधातयेयस्तु तुलसीमणिमालिकाम् । [1510]
 भूतप्रेतपिशाचैस्तु न दहो वर्तते सुखी ।
 कण्ठे भुजङ्गये यस्तु धारयैतुलसीमणिम् ।
 यमदत्ता महाभारतो ममस्यान्त्रि हि देवं द्विजम् ॥
 कण्टकाग्रजं वापि प्राकारे वापि भूषणे ।
 तुल्यत्वां कृते यस्तु मम लोकं च वास्तवम् ॥ [1515]
 योर्ध्वयैवद्विपादाज्ज तुलसीकोमलैर्दहै ।
 न तस्य पुत्रास्तुतिर्ब्रह्मलोकाद्विहाय न ॥
 तुलसीकाशनेन यत्र यत्र पश्यवामाणि च ।
 यमन्ति वैष्णवा यत्र तत्र ममिहितो हरि ॥
 तुलसीमञ्जरीयस्तु पितृनर्षणि ये नरा । [1520]
 प्रहृष्टा पितरं सर्वं मम लोकं ब्रजन्ति हि ॥
 गङ्गा तु तुलसी चैव सर्वकालेषु सख्यते ।

दु स्म्ये दुर्निमित्ते च दुष्टमात्रे भुक्ते रक्ते ॥
 नम्रात्वं पितृकाशेषु पितृनर्षणि मा स्मरन् ॥
 पितरन्मे प्रदास्यन्ति यत्ते मन्ति रोचते ॥ [1525]
 ब्रह्मा देवाद्यना भिन्ना यशस्यार्चयैरिजरा ।
 पितरो लोकपात्राश्च पर्यन्ता मम मूर्तय ॥
 अमृताद्यु कटीरामुरागशो भूमिरेव च ।
 आप पश्यैजान्नि विदि पार्थ समागत ॥
 महान्तो महाभाग वायुमिहि तावत् ॥ [1530]
 जयन्त्येव स्वयम्भुव च विदि मां पाण्डुनन्दन ॥
 अर्घ्यो बन्धुसखा च्येवो जप्य स्तुत्य परा गति ।
 ममैव विदि भूपाल ममि सर्वं प्रनिहितम् ॥
 ममार्यनपरो निरय मायेव समुपैष्यसि ।
 तप देहाभिमानस्य कर्तव्यं सर्वदा नर ॥ [1535]
 किं तु चक्षुष्यदेव पार्थ यत्ते मन्ति सति ।
 वदाद्यस्य विचारं स्वमत्र भुञ्जति साध्यम् ॥

वैष्णवायन उवाच ।

इत्युक्तो देवेदेव भस्मेयुरां महाभारते ।
 मनि चत्ते पुनर्धर्माश्चोतु देवे जनार्दने ॥
 इदं भवत्येता मोक्षं देवदेवेन यमिना । [1540]
 च भुञ्जति यदा भस्मेया शतवैभ्य ॥ सुष्यते ।

Colophon

वैष्णवायन उवाच ।

कृपा विज्ञाय देवस्य धर्मगतो महाभारते ।
 पुनरेवातरं धर्मं वरप्रदं द्विजसत्पते ॥

वङ्ग) — (L. 1493) G(ed) मौक्ष्य (for गावो वा) — (L. 1493) G(ed) कृपायै कान्तव्यावाया (for *) D1 मित्रलोके (for 'वाक') — (L. 1497) D1 महान्तस्य (for 'मा') — (L. 1498) G(ed) मवालोकायनद्वितीय (for *) — (L. 1500) G1 G(ed) धर्म (for कर्त) D1 मुनिना, G2 भुङ्गते (for चक्षुषी) — (L. 1501) G1 वन्द्य, M2 तस्य शास्त्र, G(ed) विपत्ति (for त्रिपाद) D1 तन्मेव च तस्य (for *) G(ed) कक्षा च द्वय भार्येव (for *) — (L. 1502) D1 G(ed) वास्तव्यु D1 'स्त' अहानि वै, G1 'मृत्वायानि वै (for *) — (L. 1504) G(ed) मायन् (for 'कम्') — (L. 1506) G(ed) यो ददाति मायायान (for *) D1 M1 G(ed) तुल्यत्वा येनैव दत्तम् (for *) — (L. 1507) G(ed) सनातनम् (for च गाथायम्) — (L. 1509) G2 कुर्वन् (for कर्तव्य) G(ed) तस्य सप्तम ममस्तम् (for *) — (L. 1511) G(ed) रक्ते (for इष्टी) — (L. 1512) After line 1512*, G(ed) ans

103**

वर्षावर्षां निरवयव ।
 धारयैयस्तु तुलसीमणिना नरोत्तम ॥
 — (L. 1513) G(ed) यदायान (for 'ने') — (L. 1514) D1 भुक्तो (for भुक्ते) — (L. 1520) D1 मानवा (for वे नरा) — (L. 1521) G(ed) भुञ्जति पितरन्मे (for *)

— (L. 1523) M1 दु स्म्ये वा दुर्निमित्ते (for *) D1 M1 हुनरन्ते, G2 भुपे निर (for हुते रुके) — (L. 1525) G1 G(ed) प्रजाय ते (for 'न्ति) — (L. 1528) G1 वदा (for विदा) G2 रात्रो (for दह) — (L. 1529) G(ed) [रुते ते (for रात्रो) D1 G1 M1 ममाशक्त (for 'य') — (L. 1530) G(ed) सावरा (for 'र') — For line 1531, D1 subat

104** आनो वच मिमा च्येवो सता कव्यरा रति ।

— (L. 1535) कर्तव्य पाण्डुनन्दन (for *) — (L. 1538) G(ed) महत्तमा (for 'मति') — (L. 1539) M1 तथा (for पुनर्) G(ed) च्वात्वा (for च्योन्) G(ed) श्रोतु पर्माजनाई नम् (for *) — (L. 1541) G1 वास्तव्यु, G2 'केल' (for 'व्य') M1 पातये स च सु-ने (for *)

COLOPHON — Subparca D1 G1 M1 मायार्धर्ष, G1 M1 G(ed) वेष्णवाम — Adhy name D1 वेष्णवे सख-धर्मजपनम्. G(ed) जानाधर्मयदया — Adhy no. D1 G1 : M1 G(ed) 12

D1 G2 दुषिहिर (for वेष्णवायन) — (L. 1543) G(ed) धर्मवृत्ते (for 'राना) — (L. 1543) G(ed) इदवागस्त

सुधिदिर उवाच ।

यश्चतुर्ल सदाश्रम धर्ममूर्ते नमोऽस्तु ते ।

पूजाभिषेकवर्णाणि कथयस्व ममानघ ॥ [1545]

श्रीमगवानुवाच ।

कृणु पापं प्रवक्ष्यामि पुण्यकालं च पूजनम् ।

पूजाद्रव्यं च धर्मं च ब्राह्मणाणां प्रपूजनम् ॥

द्वारद्वयं पौर्णमास्यां च एकादश्यां श्रुपौचम् ।

सोमसुयोपरागे च सप्तम्याप्यये श्रुये ॥

सिद्धयेने पुण्यदिगे स्वगीपाने च यैष्टये ॥ [1550]

पुण्यक्षेत्रे पुण्यकाले पुण्यक्षेत्रे पाण्डुरनन्दन ॥

हान्यधिन्यां शुधाधिन्यां माघमासे शृपारम्भज ।

सहस्रेन पयसा तथा पञ्चाभ्युतेन च ।

पुण्यगन्धोदकैश्च यः स्नापयति केशवम् ॥

मैत्रेयैर्विधिधार्क्यैर्भक्ष्यमुदरैर्नृपोत्तम ॥ [1555]

यः पूजयति सा पापं शूलपाशितपापि वा ॥

मातृपुत्रपितृभ्रष्टैश्च प्रियाद्यां वंशनाशनम् ।

सर्वान्धान्समुत्तुष्य देशगान्धर्वसैविन ॥

तत्सकाश्वनसर्वीतेतानामपि विदारितैः ।

क्षिप्रिणीजालमुत्सृज्योनेर्हंसनियमिने ॥ [1560]

अन्धमोगनमकीर्णैर्विमांशैरुपयोभिः ।

आत्मादिषु च लोकेषु भुक्त्वा भागाभ्ययेच्छताः ।

मम लोकमनुप्राप्य तत्रैव परिसुष्यते ॥

शकरं मां च सर्वेभ्यः भेदबुद्धिदिवर्जित ।

यः पूजयेन्नदां मत्स्यां काङ्क्षितं लोकेनैष्यति ॥ [1565]

केतकीकेशीराज्यचम्पकाजालिमहिम्ना ।

अमुनि ये प्रपच्छन्ति पुष्पाणि सुरभीणि मे ॥

तं पूजां प्रतिपूज्यति रत्नो वै लोकजगन्मन ।

पालकीडहं च राजेन्द्र हावयोत्तरं न च ॥

पूजयस्व च मां पार्थ तद्वत् त्वं सुखमेन्यति ॥ [1570]

निलतैलाजिनं दीपं मम रुद्रस्य भारति ।

वाचा नरं सर्वकामासप्रप्नोति न सदाय ॥

घृतदीपं तु यो दद्यात्तद्वादेव स संनिधी ।

स शुभं सर्वपापभ्यः सर्वपशुफलं लभेत् ॥

यथादिदमंतं भोग्यं तत्तर्जिताय दापयेत् ॥ [1575]

सर्वपापविनिर्मुक्तो मम लोकं स गच्छति ॥

कार्तिके मासि माघे च दीपं मम गृहे सदा ।

सर्वयस्व च कीर्तये ब्राह्मणभोजयस्व ॥

भोजिते ब्राह्मणे सृष्टं मम तृप्तिर्भवेद्भूयम् ॥

यथादिदमंतं भोग्यं तत्तर्जिताय दापयेत् ॥ [1580]

न याति ब्रह्मभवनं सर्वमाहविर्जितम् ॥

भूयहाप्यब्रह्मदानेन गृहो भवति भूयतः ।

नाश्रुतोयसमं दानं त्रिषु लोकेषु त्रिषुते ॥

महापातकयुक्तो वा युक्तो वा सर्वपातके ।

कृणुष्व चित्रं भूपालं शुक्रस्यधर्मप्रदं ॥ [1585]

शरीरमद्यं प्रादुं प्राणमद्यं प्रचक्षते ।

सत्समादन्नप्रदो ज्ञेयः प्राणप्रदो नात्र मयाय ॥

अन्नदस्यं कुले जातां भ्रातृसहस्रं श्रुतोत्तम ।

नरकं ते न पश्यन्ति तस्मादन्नप्रदो वरः ॥

पविं श्रान्तं द्विजं दृष्ट्वा यश्चु भक्त्या प्रपूजयेत् ॥ [1590]

सर्वदेवगणां पूजयस्व दत्त्वा तु धर्मं न ।

अन्नदानेन मनोमाहात्म्यं स गच्छति ॥

आयाग्यममं निर्यं राजन्तवन्दया अनुमदा ।

रक्षिमांस्तु जगन्पुत्रं देवात्पूजयति धर्मन ॥

द्विषं प्रेषिरे सुकामास्मादन्नप्रदो वरः ॥ [1595]

नारितवाप्यं स ह्रवा यो ब्राह्मणे गृहमागते ।

सर्वं पापं महाघोरं तीरथं नरकं भवेत् ॥

जलं ददाति यो राजन्तं सर्वहृत्पातकप्रदा ।

पशुराजपशुपाशस्वर्गमोक्षार्थमेव ॥ [1600]

अन्नदानं कीर्तये तस्मादन्नप्रदो वरः ॥

विप्रकृष्ये भोकाहं विप्रकृष्ये पूजितः ।

यदापि विप्रकृष्ये सर्वान्कामास्तुपोत्तम ॥

पादाभ्यक्षं भक्षिचुको ब्राह्मणां करोति यः ।

स ज्ञानं सर्ववीथेषु गङ्गाजानपुरं समम् ॥

तैलाभ्यक्षं महाराजं ब्राह्मणां करोति यः ॥ [1605]

स क्षात्रीभ्यश्च सप्तं गङ्गायां नात्र सहाय ॥

उत्थोदकेन यो राजन्तं ब्राह्मणं स्नापयेत् ॥

स कीदृक् सैषुक्तो वसेद्भार्युरे वरः ॥

कमेया मनसा वाचा यो रक्षेदमवाप्तिवत् ॥

पूजनम् (for १) — Gs om the rest — (L. 1549) Ms
नराधिप (for श्रुतोत्तम) — Gs om lines 1551-1562
(L. 1554) Gs G(ed) गन्धार्गं मित्र (for गन्धार्गकेश)
(L. 1559) Gs नराधिप Ds विकुटिने, Ms विपुलिने
(for विपुलिने) — (L. 1561) Gs सतीरिने (for सतीरिने)
(L. 1562) Ds तस्मात्तु (for वाचा) Ds योरेत्तितान्
(for "उवाच") — (L. 1566) Gs सतिरे (for "वत्")
(L. 1568) G(ed) नागन (for ज्ञानन) — (L.
1571) G(ed) सतिथी (for भारत) — (L. 1572) Gs सत्तु
नोति (for सप्तमिनेति) — (L. 1573) Gs मय रुद्रस्य सतिथी,
Ms G(ed) मम देवस्य स" (for १) — (L. 1577) G(ed) च

सतिथी (for गृहे सदा) — (L. 1579) G(ed) भोजन (for
भोजिते) G(ed) सृष्टे (for कृष्टे) — (L. 1580) ब्राह्मणे-
नेभ्यो निवेदयेत् (for १) — (L. 1584) G(ed) सत्तुको
(for सुक्तो वा) — (L. 1585) Gs शुद्धयं च (for शुद्धयस्व)
— Gs om lines 1586-1589 — (L. 1537) Gs प्राणद
परिशीलित (for १) — (L. 1588) Ds आसाहस (for
जाय) — Ds om lines 1590-1600 — (L. 1593) Gs
अनुद्वार (for "वना") — Ms om (hapl) lines 1596-
1600 — (L. 1596) Gs अह्ना वा, G(ed) अह्ना इ
(for स ह्ना यो) — Gs G(ed) om line 1597 — Gs
om lines 1604 1605 — (L. 1607) Ds G(ed) प्रियात्

स याति वज्रिणो लोक पुनरावृत्तिवर्जितम् ॥ [1610]
 यो ददाति महीपाल निवास ब्रह्मणा च ।
 दिने दिनेऽभ्येष्टस्य फल प्राप्तोति पुण्यकम् ॥
 अत्येभ्य प्रतिपृष्टाणि स्वा मामपि परस्मिन्मीम् ।
 यो ददाति च विप्राय स याति ब्रह्मण पदम् ॥
 कपिला वेदविदुषे यो ददाति परस्मिन्मीम् । [1615]
 स गुरु रदो भूपाल सर्वदेवप्रपूजित ॥
 विप्राय ब्रह्मविदुषे दद्यादुभयनोमुत्तरीम् ।
 तस्यैव वशया सर्वं मम लोके वसन्ति हि ॥
 यो सुयुक्ताले नेप्रासे वा ददाति परस्मिन्मीम् ।
 गवा दक्षितमार्गेण प्रहाराकं स गच्छति ॥ [1620]
 प्याधिया पीडितो वस्तु प्रदत्तक्षयदीव्या ।
 अपहृत्यु च ग्राम्यवर्गस्य पीडा मुक्तमस्त्युक् ॥
 अपत्यधनरात्रानि रात्र्याणि विरिञ्चति च ।
 गौदानसमाप्यते तस्यो गोविन्दपक्ष इव प्रजेण ॥
 तत्सप्ततर्षप्रवनेन गोशानं ह्युर भूते ॥ [1625]
 भवेन ते भवेद्भुक्ति स्वर्गमोक्षे च सुखम् ॥
 वरिष्ठ मरीचिका गोप्रदाना लुपोन्म ॥
 माप्रयो मत्त भक्तश्च पूज्यो लोकेषु विभुत ॥
 सदा शान्तो निद्रस्य मदा शास्त्रानुवादिन ।
 मियववद सार्थोऽथ द्या मम सदा भवेत् ॥ [1630]
 सर्वलोकप्रभु धीर सर्वकारारम्भपुङ्गवम् ।
 योगीश्वर सदानन्द विद्वि मम भरतर्षम् ॥
 सदा सर्वभूताना रक्षितार अगजप्रभम् ।
 सत्सारीसारण देव विद्वि मम भरतर्षम् ॥
 धर्मद धर्मलोकाना तपसाना तप फलम् ॥ [1635]
 श्वारुणा ध्यानयोग मा विद्वि एव धर्ममन्दम् ॥
 मया प्रोक्तमिदं वसे च क्षुण्णोति मदाध्यय ॥

ददामि वस्तु वै स्वयं गायदाचन्द्रतारकम् ॥

Colophon

युधिष्ठिर उवाच ।

नागह्वयाणि वेशाणि वज्रादीनि पटानि च ।
 सुगन्धश्च सुसुप्ताणि धान्यानि विविधानि च । [1640]
 कथं देयानि श्रीमन्त्रं तमे त्वं कृपया वद ॥
 धीममवातुमान् ।

सर्वेषामपि दानाना कर्ताह पाण्डुवन्दन ।
 मम भूतिधरायेह विप्रायैव दत्तव ह ॥
 वक्ष ददाति यो राज्ञामाज्जगत् सवक्षिणम् ।
 क्षियलक्षमवाप्नोति शत्रुवदात्मनिधन ॥ [1645]

कौट्येय चरुवलाद्यानि कस्युका सुर्वसनिधिम् ।
 चित्तमन्त्रप्रदाता च स्वर्गलोकपिपो भवेत् ॥
 सुरकवचदम्बैव रूप माक्षिष्ठरत्नम् ।
 पीताम्बरप्रदाता च मम लोकं स गच्छति ॥
 पानदम्भप्रदम्बैव पादुका च ददाति य । [1650]

उपानहप्रदाता च सर्वलोककरो भवेत् ॥
 गन्धमण्डिपान्त्राज्यो ददाति सवक्षिणम् ।
 अपत्युभयभयानुकलथा मेघवद सुखी ॥
 शत्रुहृत्पति सभासे राजा वसति मण्डलम् ।
 वक्ष सुख पादुजन् पूज्य सर्वभूतहेताम् ॥ [1655]

तत्सारं सुखं श्रेष्ठं बुद्धि दानं सयोदितम् ॥
 वज्रकृष्णात्रिण दानं सर्वस्माधिनिवासनम् ।
 बाण्युक्तर मिथं सुखो स्वर्गश्च स्वर्गमिच्छताम् ॥
 जनद्वन्द्वसमायेण पाण्डवाधिनिवासनम् ।
 दानाश्च ब्रह्मणो लोकं मयस्यैव न क्षण्य ॥ [1660]
 वृष्णाजितप्रदाताश्च क्षयस्तुतादिनाम् ॥

(for वर) — (L 1612) G(ed) आगोति (for आ) Ga
 मानव (for पुत्रकम्) — (L 1613) Di - गृह्णाति (for
 -गृह्णाति) M1 अत्येभ्यो प्राकल्पेभ्यश्च (for ") Di वरतु या हि
 (for स्वा नामपि) — (L 1616) Di कल्लोके (for उर रदो)
 — (L 1617) Di विद्यापेरविद्वि (for ") — (L 1620)
 Di G1 G(ed) गवा (for गवा) — (L 1621) Di M1
 व्याधाति (for -याधिया) Di गीदित (for पीडया) — (L
 1622) M1 मा त्पना (for ताम्भान्) — (L 1626) G(ed)
 कृदि (for वृदि) G1 च भात, G(ed) युगमदी (for च
 सुयल) Di स्वर्गमोक्षमार्गानि च (for ") — (L 1627) Di
 गोदान च, G1 C(ed) गोप्रदानान् M1 दानं (for दाता)
 — (L 1629) G1 दानैव, G(ed) दाने हु (for दातेषु)
 G(ed) दानेषु (for गादान्) — (L 1631) G(ed), -दत्ता
 दम् (for दा) — (L 1634) Di सत्सारीगोचरम्, M1 G(ed)
 तोषार्क देव (for ") — (L 1636) M1 विद्विद पाण्डुवन्दन
 (for ")

Coloration. — Sub-parram Di आद्यवैपर्व — Adly

name Di G(ed) उपपन्नं दानप्रदाता, G1 : शेवर्ता
 — Adhy no Di G1 : M1 G(ed) 18

Ga om line 1640 — (L 1640) Di गुणपूष, M1
 शुण गीनि (for गुणपूष) — (L 1641) Di तमेव (for तमे
 ल) — (L 1643) Di रूप (for मूर्ति) — (L 1648)
 G(ed) कोट्येय चरुवलादीनि (for ") G(ed) कस्युक्
 सर्वसनिधम् (for ") — For line 1646, G(ed) ins
 105** नो ददाति च विप्राय स्वर्गलोकं स गच्छति ।
 — (L 1647) Di स्वर्गलोकं स गच्छति (for ") — (L
 1649) Di C(ed) जीवान्तर (for जीरा) — After line
 1649, G(ed) ins

105** देवागर्गवेधारया च ब्राह्मणाना विरेणा ।
 — (L 1651) G1 लोहमो M1 G(ed) लोहपरी (for 'परी').
 — (L 1653) Di (: M1 अपत्यु उरत्ताम् (for ") — (L
 1655) G1 M1 गुणवज्रा, G1 G(ed) रज्जुने (for 'ज्ज'). Di
 पूज्य सर्वभूतर्ष (for ") — (L 1557) Di G(ed) आर्द्र

वारिग्रनाशन राज्ञश्चपशुमुभयापहम् ।
 दारणा निर्मिते पात्रं पुरितं गन्धवारिणा ॥
 यो राजमुखजेयस्तु दक्षिणं च ददाति च ।
 उपेन्द्रो भगवानिच्छन् सुधामसौ प्रयच्छति ॥ [1665]
 सुधा विष्वक्कमपात्रे रत्नलोके महीत्यते ॥
 यो राजर्त्तलोहपात्रं तु स्वादुपापनप्रहरितम् ।
 ददाति भृशुरेभ्यस्तु तस्य पुण्यफलं वृणु ॥
 मागे सुधा विष्वक्कमपलेके स गच्छति ।
 पूजितो धर्मराजेन चन्द्रलोके स गच्छति ॥ [1670]
 शास्त्रपात्रं महाराज गन्धोदकसमन्वितम् ।
 ददाति ब्राह्मणानां च सूर्यलोके स गच्छति ॥
 रजतं राजद्रादुलं पात्रं जलसमन्वितम् ।
 वेदसाध्विद्वे दद्यात्तस्य पुण्यं धर्मिणि ते ॥
 पद्माद्याद्युपपन्नं चन्द्रलोके सुखी भवेत् ॥ [1675]
 ततो भूमिं समामाद्य चक्रवर्तिह जायते ॥
 लोचनमिर्मितं पात्रं स्वादुपापनप्रहरितम् ।
 श्रोत्रियाय तु यो दद्यात्तस्मात्त विदोषत ।
 तस्य पुण्यफलं चित्र सावधानमिति वृणु ॥
 यक्षकिंनरगन्धर्वचारणचैरभिष्टुतः ।
 सुधारान् प्रवृत्तान् प्रयाति मम मन्दिरम् ॥
 यक्षकीटिहृत्कुलो मेदमूर्ध्नि विधे बलेत् ।
 भूलोके सममुप्राप्य साध्वीमोक्ष जायते ॥
 हृद्वा दिव्यकण्ठस्तस्मिन्निवाति नृपा युव स्मरन् ॥
 दद्यात् सवर्णिं दानानि मम सायुज्यमनुते ॥ [1685]
 काश्यपात्रं तु यो दद्याद्रक्षत्राभिणसंयुजम् ।
 ददाति विष्णोरेवमुत्था यो ददाति सुधागमने ।
 कोटिबालमायुजं सखलोके सुखी भवेत् ॥
 छन्दारत्नेषु काश्यप यक्षिचिद्वे ददाति च ।
 मम बुद्ध्या महीपात्रं उत्सवं मेरुतो मेरेण ॥ [1690]
 मयै वै सुधामपे पात्रं स्वादुदकसमन्वितम् ।
 वरिद्रोधि च मां प्यारवा मम सालोक्चमभृते ॥
 वृद्धेभ्यो ब्राह्मणेभ्यस्तु पत्यवे योगिने नृप ।

यदसं यदुतं वसं उत्सवं मनुजमहाव ॥
 कोटिकोटिगुणं राजन्स्वल्पं वापि महत्तरे ॥ [1095]
 कश्चिद्वर्णलोकाग्राणि दाश्वयं सुखमभृते ॥
 वृद्धेभ्यो ब्राह्मणेभ्यस्तु पत्यवे योगिने नृप ।
 वस्त्रवस्त्राजिनं पद्ममोपपं च ददाति य ।
 सर्वान्विद्यान्समुदय प्रब्रह्मलोके स गच्छति ॥
 हिरण्यं राजतं वापि यो दद्यात्तानमुत्तमम् ॥ [1700]
 महद्वैश्वर्ण्यमाग्राणि ब्रह्मणा परिपूजितं ।
 पशुपुत्रधनादीन्व किन्दैर्लौघैर्दानतः ।
 पुण्यलोकाग्निमान्स्वर्गान्मुत्तमं च गच्छति ॥
 रजतं निष्कमात्रं तु यो दद्यात्तानमुत्तमम् ।
 शिवलोकाग्निमान्स्वर्गान्मुत्तमं च गच्छति ॥ [1705]
 सीस काश्य तथा काष्ठं पलायनयसनिष्ठम् ॥
 यो ददाति नारदेषु रत्नलोके ॥ गच्छति ॥
 अवस्थास्ते(1) यद्यपि तु यो दद्यात्तानमुत्तमम् ।
 स कोटिकुल्ययुक्तो देवलोके चिदं बलेत् ॥
 काश्यां च तथा शैले कौपीने कम्बले तु वा । [1710]
 यो ददाति यक्षिना तु स मुक्तो मात्र मंशय ॥
 काश्चित्वा यर्षणमायं वा भाषते वापि भूषते ।
 शृपमं विष्णोरेवमुत्तमं तस्य पुण्यफलं वृणु ॥
 सर्वेज्ज्वाग्निने पारिषिक्तो रत्नकपभाह् ॥
 बुधमसतिम्युक्तो रत्नेण सह भोदते ॥ [1715]
 पितरामस्य पुण्यमिति देवादिदक्षयुगताः ।
 परकस्या दिवं यान्ति दिविस्यो ब्रह्मणः परम् ।
 ब्रह्मणा विष्णुलोकं च सत्यं सत्यं भयोदितम् ॥
 शिवलिङ्गाद्वर्ति हारवा मक्षिप य समुत्तमे ॥
 यमस्य पातना तस्य नैव तत्र भयोदितम् ॥ [1720]
 यमेव पूजितं सम्पत्सुखलोके प्रवेदुष्यम् ॥
 अन्नद्वैदं चिरं कालं कर्षयित्वा मृगयतः ।
 उत्सुक्पद्मायैकं भावे सत्यं पुण्यं ददाति ते ॥
 ब्रह्मलोके सुतं सुहृत्वा पुत्रपौत्राद्विभुतः ।

(for मत्र) — G: om lines 1660-1661 — (L 1662) D: अभयम् प्रणयति, G: M: ययुध नयति, G(ed): वृत्तु च नाशयेत् (for °) — (L 1664) G(ed): स दिशेयम् (for मत्र) — (L 1667) D: रान्तं च; G: वायव्य (for वायव्य) — (L 1670) D: M: वम (for वमं) — (L 1673) M: G(ed): सप्त (for °) G: वायव्य; M: वायव्य वापि (for वापि वा) — (L 1675) G: ३ प्रब्रह्मलोके (for for फर्) G(ed): महीये (for मही ये) — (L 1679) D: G: मना (for मति) — (L 1681) M: दिव्यान्नुत्तमम् (for दिशन्नुत्तमम्) G(ed): रायव्य (for सर्वव्य) and निजिल च (for तथा निजिल) — (L 1685) G: मम लोके स गच्छति (for °) — (L 1688) G(ed): दिनव (for दक्षिण) — (L 1687) G(ed): यतिवृत्तं वायव्ये (for °) — (L 1688) G: महावने (for मुक्षी भवेत्) — (L 1690)

G(ed): मयि भवता (for मम बुद्ध्या) — G: s om lines 1694-1696 — (L 1702) G: वत् (for वृत्) — D: om (hail) lines 1704-1707 — (L 1706) G(ed): सयुजम् (for सयुजं) — (L 1707) M: विष्णु (for म्) — (L 1709) D: भावरं तु; G(ed): सुधामं च (L: सवर्णिना) — (L 1710) D: वायव्य, G: M: यदन्त (for च तथा) — (L 1712) G(ed): भावार्थं (for °) — (L 1714) G: मन्त्रक (for मन्त्र) — (L 1715) G: तुम् सप्तपुत्रं (for °) M: विष्णुना (for रत्ने) — (L 1718) G(ed): सप्तवा (for सप्तवा) — (L 1719) M: जिह्वादि (for जिह्वादि) — (L 1721) G(ed): ब्रह्मलोके (for ब्रह्मलोके) — (L 1722) G(ed): यमं च (for भयवृत्) — (L 1723) G(ed): काले (for काले) — G: दोषवृत् (for °) — For line 1723, D: subat.

सर्वान्शान्धमुद्रस्य सम सालोक्यमश्रुते ॥ [1725]
 ददाति च भुवृत्ताय मतिर्धी च पयस्विनीम् ।
 नमस्तुभ्य जयलोक्य यमेन सह मोदते ॥
 दशं प्रसूतिका या च मतिर्धी च नृपोत्तम ।
 अपस्तुस्य हरिद्राय दत्त्वा सीमां शिव ददात ॥
 तान्मूल नित्यसो राजन्स्य दद्याद्वाङ्मनाय च । [1730]
 सत्पादं च कुरन्मष्ट ददामि श्रोतुं पदम् ।
 साष्टैश्वर्यं नोद्वज्र ताम्बूलकुरन्मदय ॥
 क्षीरदान शिशुना तु स्वर्गलोकप्रदं भुवम् ।
 क्षुत्प्रादिरोगयुक्त्या दद्यान्नाय ददाति य ॥
 क्षीरोदस्योत्तरे चारे पियसि हरिमुत्तमम् । [1735]
 सधूनि दक्षिणकाणि पतानि च नृपोत्तम ।
 यो दद्याद्वाङ्मनोभ्यस्तु तस्य नो मृत्युनो भयम् ॥
 हस्तुश्च गुड क्षीरं दद्यान्नाय प्रयच्छति ।
 पथि भ्रातृभ्यो यो वचासतत मयि तत्पर ॥
 सर्वलोचनमशुभैष सर्वपक्षेभ्यु दीक्षित । [1740]
 सर्वदानफलं तस्य सर्वलोकं च शाश्वतम् ॥
 नालिकेतफलं दद्याच्चैर्यैनासमाययो ।
 कौबेरं लोकनामोति यमेन परिपूणि ॥
 गुग्गुना त्रिवसं क्षिप्या ततः कैलासमेति च ।
 तुज पञ्चगुणं क्षिप्या दद्यात्लोकं महीयते ॥ [1745]
 शकैरासस्तुक्तं ताड्येन ददाति य ।
 तस्य पार्थ प्रमत्तोऽहं देवान्स्वयं पशानुगा ॥
 पलायनवृत्तं कुर्यान्मिथिनं शातलं जलम् ।
 पदभ्यानीं बुधा वीर्या मनः लोकं स गच्छति ॥
 मार्गशीर्षं महाप्राजं सतीति लवणं दद्व । [1750]
 सर्वपापविनिर्मुक्तो मनेन्द्रस्य मन्दिरम् ॥
 दन्धनं कनकं वज्रगुणान्कुङ्कुमं धृतम् ।

शिवलोकाय भवेति सर्वसिद्धिनिवेदित ॥
 ज्येष्ठे तु सर्ववीजानि हृषिकेशमृजते ।
 वाङ्मना सदापार्थ धनैरपि च कर्माणा । [1755]
 कुम्भे च यदा भवत्या तदा पुण्यफलं शृणु ॥
 मानुषं पितृव्यैश्च दत्तकोटिबुद्ध्यामिव ।
 गन्धर्वं स्वयमानस्तु भव लोके स गच्छति ॥
 सुनीलो वाङ्मनो भक्तः स च मे सततं प्रिय ।
 तेन पूज्यमिह सर्वं वाङ्मनाय वरद्वज्रम् ॥ [1760]

अम्ब क्षपन्त परप वन्दन्त
 यो वाङ्मनः न मणमेषायां ॥
 स वाष्टुद्रव्यद्वयमिदं
 दृष्टव्यं च वक्ष्ये न चास्मादीय ॥
 त्रिविधो यथा वाङ्मनः प्रभो मे [1765]
 तथा न लक्ष्मीं स्वयं महत्तमम् ।
 त्रिविष्टपे लक्षणं वक्ष्ये
 स्वया हि पुण्यो गुरुदेवतासा ॥
 वस्त्राश्चमरि राजेन्द्र ब्रह्मभक्त सदा भव ।
 कपिस्तुष्टे धरा सर्वो वक्ष्ये च न सदा ॥ [1770]
 पुष्पाणां महाभागं यमा बहुविधा नृप ।
 सप्त सारं प्रवक्ष्यामि धर्मं नयं दिताय च ॥
 मयि भक्तिर्दि भवेत्तत्कालं बुधोत्तम ।
 जलमस्तु च त्रैयं सहायं मायि च भवेत् ॥
 इदं दद्यात्पुण्यं यः शृणोति सदा नर । [1775]
 सर्वपापफलं तस्य सर्वपापक्षयो भवेत् ॥

Colophon

वैशाख्यम् उवाच ।

श्रुत्वा धर्मसत्वरं यक्षेभ्यो वदतस्मात् ।

107** प उज्ज्वलादिकेति तस्य पुण्यफलं शृणु ।
 — (L. 1730) G₂ मनः लोकं स गच्छति (for ^a) — D₁ om
 (bap) lines 1730 1736 — (L. 1729) G₁ दक्षिणाय,
 G₂ G(ed) द्वे च (for 'द्वय') — (1732) M₁ G(ed) नयै
 श्रुते (for 'श्रु') — (L. 1738) D₁ G₂ M₁ G(ed) इक्षुकीरं गुड
 (M₁ पुत्र) तद्वत् (for ^a) G(ed) महाभक्ति (for प्रवच्छति)
 — (L. 1741) M₁ सर्वैरहितं साधतं (for ^a) — (L.
 1745) M₁ पशानं (for 'पुत्र') — (L. 1746) M₁ मृग
 (for वृत्त) — (L. 1747) D₁ देवदत्तं च नवरं (for ^a)
 — (L. 1748) G₁ क्षिप्या (for क्षिप्या) — (L. 1750)
 G(ed) तथा मयि (for महाभाग) — (L. 1751) G₂ दद्व
 M₁ क्षिप्या (for दद्व) D₁ तन्निधिम् (for मन्दिरम्) — (L.
 1752) G₁ पुत्रं, G(ed) विद्वत् (for मयि) D₁ G₂ कुङ्कुमं (for
 कुङ्कुम) — (L. 1753) M₁ निवेदितम् (for 'त') D₁ निव
 त्तनिवेदितम् (for ^a) — After line 1753, D₁ M₁ ins

108** पुण्यं माये हरनेवतत्वेना निवत्ता भवेत् ।

[M₁ पुण्यमासे दत्तवत् (for ^a)]

While G(ed) ins after line 1553

109** पुण्यमासे दद्रेतात्सर्वगता भवेत् ।
 — (L. 1755) G₁ G(ed) भाग्यमयः (G₁ 'मै-य') नसापार्थ (for
^a) — (L. 1759) D₁ तस्याहं तं च मन्दिरं G₁ मनः देवाय स
 प्रिय, M₁ तस्य येष्टे तं च प्रिय, G(ed) वारहसिंहारणितं (for
^a) — (L. 1763) G₁ २ मयि (for दक्षणे) — (L. 1764)
 D₁ G₂ G(ed) दद्वत् (for दद्वत्तम्) — (L. 1765) G₁
 पुण्यम् (for 'मै मे') — (L. 1766) M₁ च दद्वत्ता (for न
 लक्ष्मी) D₁ यथा च गच्छेत् स्वयं यथायत्नं, G₂ मेधा च गच्छेत्
 स्वयं महाभक्त — (L. 1770) G(ed) तत्पार्थमां कर्त्तव्यं (for
 यथा सत्ता कर्त्तव्य) — (L. 1771) D₁ G₂ महाभाग, G₁ 'तान
 (for 'भाग') G(ed) बहुपुत्र (for 'विधा') — Before line
 1775 D₁ G(ed) ins देवदत्तम्

Colophon — Subscriptor D₁ G₁ नमो देवेभ्यः, D₂
 G₁ २ M₁ G(ed) देवता — Adhy name G₁ मानवत्ता,
 G(ed) नानादायकदेवता — Adhy no D₁ G₂ २ M₁
 G(ed) 14

पमच्छ तं नमस्कृत्य धर्मं तत्र वितामह ॥

सुषिरि उवाच ।

सहस्रकण्ठगदागणे द्वाकाजिह्वायुक्तम् ।

गोविन्दं पुष्पहीनकं रक्ष मो सारणायतम् ॥ [1780]

यानि महानुप्यानि यन्तानि रसयन्ति च ।

साक्षप्रामाणिकद्वाने लिङ्गद्वाने च यत्कृतम् ॥

पुण्यदानानि धियाणि स्वकृतिद्वानि वृत्तिषु ।

दर्पां दानेषु यत्पुण्यं तन्ममापद्वं विप्रहृष्टम् ॥

धीमतायानुवाच ।

मापमास पुरस्कृत्य प्रयां कृत्वा सुगोभनाम् । [1785]

सर्वेषामेव दानाणां शीतं पानीयमुत्तमम् ।

यो ददाति दद्यात्पुण्यं पुण्यं यदाति ते ॥

हृष्टलोके चिरं सुखा सर्वेष्वेयमन्वितम् ।

महालोकमवाप्नोति सत्यं सत्यं सर्वोदितम् ॥

अनुपपन्ने महामार्गे क्षाणं कृत्वा सुगोभनाम् । [1790]

पानीयं च यदापुं च कृष्णपाण्डवधर्मिणि ।

पथि ध्यात्वा च यो दद्यात्सर्वं पुण्यं यदाति ते ॥

विशिक्षायाममारोप्य देवदूता प्रियवचनम् ।

अथनानि प्रपूज्यन्ती विशन्ति च सुरालयम् ॥

विमाने सर्वसंवादी ममारोप्य ममाशुवा । [1795]

प्रतिदन्ति च न लोके तत्तत्तु प्रपन्नं पदम् ॥

तत्र कोटिगुणं स्थित्वा द्विकोटिगुलं सुतम् ।

अमं लोकमवाप्नोति सत्रैव परिसुपते ॥

कस्तूरकंसिन्धुतं धीमान्धं तु द्विजान्धे ।

यो ददाति नारथेष्ट सोमलोके सुखी भवेत् ॥ [1800]

नृत्तिययो दिव्यं यानि शीघ्रं वनसंश्रितम् ।

चतुर्लोकं दत्त्वा सर्वलोके महीपते ॥

सर्कामपुराधुनं पश्य रम्भाक्षं नृ ।

यो ददाति दिग्गम्पस्तु सुरलोके सुखी भवेत् ॥

अप्यमह्यमोज्यानि ददन्विजयाय भणिमात् । [1805]

धुवन्नेकमवाप्नोति यदादाचन्द्रात्तरकम् ।

यदाये लोभ्यामोनि महेष्टा लवणप्रदम् ॥

रुद्रद्वयप्रदानेन तिगांभुममुद्रकम् ।

कृष्णपाण्डवं यवहीहीनकं च विपलादिकम् ।

पुष्टेयां तु प्रदानेन प्रक्षालोक्तं प्रयाति वै ॥ [1810]

साक्षमूल्यप्रदातृणां तथा भोजनपात्रकम् ।

सुरलोके स्थिरं सारम्भमं भक्तिपरो यदि ॥

महिसागानिपुण्यानि केतनीचमयानि च ।

ददाति विष्णुचक्रं यो ददाति द्विजान्धे ।

तस्य चैवानिना पार्थ योगक्षेमं दद्यान्महम् ॥ [1815]

साक्षप्रामाणिकद्वाने शीतेषां च यत्नं भवेत् ॥

साक्षप्रामाणिकद्वाने यो ददाति पुण्ड्रकम् ।

तस्य पुण्यफलं चिरं सारधानमना द्यापु ॥

अथ सारपर्वणं यदीदमनकानाम् ।

दत्त्वा यत्सर्वलोकमोति साक्षप्रामाणिकद्वाने ॥ [1820]

साक्षप्रामाणिकद्वाने मम चक्रं प्रदायते ।

तदायं ये प्रयच्छन्ति सन्निधानं विद्वि साक्षप्रामो ॥

साक्षप्रामाणिकं यत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत् ।

तत्रैव मुनिं वासयति मन्त्रचनपरायणा ॥

साक्षप्रामाणिकद्वानेन यत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत् । [1825]

सर्वेषामेव दानानामुत्तमं तदप्यक्षते ।

साक्षप्रामं तथा विद्वि यो ददाति कुरुद्वह ।

अमं लोकमवाप्नोति पुनरादुत्तमिनिम् ।

महालोकमोदिद्वानेन यत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत् ।

तस्यैव सारधामोनि निमलिक्रमदानम् ॥ [1830]

यो ददाति मरीं दीपं साक्षप्रामस्य सन्निधौ ।

(L. 1778) Gs यत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत् (for *) — (L. 1781)

Gs : विविधानि (for तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्) — (L. 1783) Ds कुरुद्वहम्,

Ms च विभो (for विधानि) Ds सुप्रसिद्धानि वृत्तयः (for *)

— (L. 1784) Ms G(ed) दाने च (for दानेषु) Ms विश्वद्व

(for पुण्ड्र) Ds तद्विधानं च विश्वद्व (for *) — Ds om.

(hapl) lines 1786-1790 — (L. 1786) Gs : तत्

द्विजान्धे (for तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्) — (L. 1788) Ds विद्वि विद्वान्,

Ms चिरं विद्वान् (for चिरं सुखं च) — (L. 1789) Gs यदा

महम् (for महीपते) — (L. 1790) Gs महामान (for

मही) — (L. 1793) Ds Ms निविधानं ममारोप्य (for *)

— (L. 1794) Ds Ms पुण्यनि (for तो) — (L. 1795)

Gs : G(ed) यदायं (for मं) — (L. 1796) Gs Ms प्रया

सिनि (for प्रयच्छति) Ds च तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्, G(ed)

वसोलोके (for च न लोके) — (L. 1798) Ds तत्रैव सुप्रसिद्धानि

(for *) — For line 1799, G(ed.) subst.

110** कर्णामरराजिगुणं यत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत् ।

— (L. 1800) Ms महीपते (for सुखी भवेत्) — G(ed) om

lines 1801-1802 — (L. 1803) Gs Ms सर्वैराममुत्तुक्तं

(for *) Ds तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत् (for *) — For line

1804, Gs subst

111** यो नृ भूयस्वस्तु सुरलोके महीपते ।

— (L. 1806) Gs : यत्तत् (for तत्तत्) — (L. 1809) G(ed)

रुद्रद्वं यदायं च (for *) — (L. 1809) Gs G(ed) यदायं

(for यत्तत्) Gs जीवि (for जीवि) Ds कुरुद्वह, G(ed)

साक्षप्राम (for यत्तत्) — (L. 1810) G(ed) यदायं (for

यत्तत्तत्तत्) — (L. 1811) Gs यदायं; Gs यत्तत्तत्तत्तत्

G(ed) यदायं च (for यत्तत्) Ds यत्तत्तत्, G(ed) द

(for यत्तत्) — (L. 1812) Ds लोचनिको, Ms लोके

स्थिर, G(ed) यदायं विजित्तत्तत्तत् (for *) — Ds om

line 1816 — (L. 1818) Ds Ms मति (for यत्तत्)

— (L. 1820) C(ed) यत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत् (for *)

— Ds om lines 1821-1826 — (L. 1821) G(ed) शिवाय

तत्तत्, Ms शिवायं (for यत्तत्) Ms भवेत्तत्तत् (for यत्तत्तत्तत्)

Gs प्रदत्तये (for यत्तत्तत्तत्) — (L. 1827) Ds साक्षप्राम

योगसिद्धिर्भवेत्तस्य शानं च युधि दुर्लभम् ॥
महापां च यतीनां च महे दीपप्रदयश्च ।
यद्वाद्यानफलं तस्य दिनैवेन समवेत् ॥
रात्रान्वितसुवर्णस्य प्रदानेन नृपोचम ॥ [1835]
पर मोक्षमवाप्नोति महादानं यत् स्फुटम् ॥
यज्ञमग्निर्यस्यैव यो ददाति नृपसत्तम ॥
मम लोकमवाप्नोति पुनरावृत्तिवर्जितम् ॥
वैदुष्येऽनुमन्त्राभ्याख्याया ददाति य ।
रुद्रलोममवाप्नोति पुष्कराभ्युदय य ॥ [1840]
शेषरत्नभरादेन ह्यलकारप्रदश्च य ।
सर्वं सुलभो लोकं सर्वेण सुखमश्नुते ॥
गवा नृपप्रदानेन सेवया भरतर्षभ ॥
रुद्रलोममवाप्नोति पुनरावृत्तिवर्जितम् ॥
आधनाचारान्विता सङ्घर्षेण सहोद्यता । [1845]
मदात्मिका तमाश्चर्य प्रयान्ति सुरमन्दिरम् ॥
परोपदेशनिरता योगरागा विमरशरा ।
मम पादाश्चरिता प्रयान्ति ब्रह्मण पदम् ॥
सर्वत्राह्वाननिरता सर्वभूतादिरेव ता ।
परापवादविमुक्त प्रयान्ति ब्रह्मण पदम् ॥ [1850]
नित्यं हितकरो यस्तु द्वाद्यष्टेषु च योयु च ।
परस्त्रीहर्षविमुक्तो न पश्यति बन्धालयम् ॥
सत्यवादी तथा मौनो मृदुभावी क्षमाश्च ।
परापवादविमुक्ता प्रयान्ति ब्रह्मण पदम् ॥ [1855]
अग्निधूपधूपकेन शुक्लधूपवत्तथा ।
यत्निधूपधूपकेन न याति बन्धपातनाम् ॥
सनाथं विप्रवृणुष्व यो यहेतुरत्तमच ।
पदे पदेऽन्धभेषजं क्लृप्ताति पुष्कलम् ॥
पूजया रहितं विष्णुं शिरां यो पूजयेच्च य ।

महापाके सुखं भुक्त्वा तजो मोक्षमवाप्नुयान् ॥ [1860]
देवायतनेन यस्तु समार्जनपरो भवेत् ।
पास्तवस्तस्य पापानि नाशयन्ति न सदाय ॥
जनेन योग्यवर्तसि सेचनं देवतागृहे ।
यरोति य मदा भक्त्या सर्वार्थे प्रमुच्यते ॥ [1865]
गन्धोदयेन पूर्येन कर्तुं सङ्गिनेन च ।
धूपसेचनं नृपस्यैव यच्छेत्त मम मन्दिरम् ॥
प्रदक्षिणमस्त्वेकारं काले काले करोति य ।
सर्वपापविमुक्त्या वा शत्रुपेयकलं भवेत् ॥
रात्र्यप्रदक्षिणैकेन सर्वपापं भवेद्भुति ।
द्वितीयेन द्विं याति तृतीयेनैव सप्तमम् ॥ [1870]
चतुर्थिमेव लोकं स्वल्पश्रमे पर्यन्तेकधात् ।
पठे तु महर्दश्वं मयमे मम शिकर ॥
मष्टमे मय सप्तमस्य सामीप्यं नयमे नृप ।
साक्यस्य दशमे विद्धि सत्रमेकादशे तथा ॥
सायुज्यं ह्यारवे विद्धि सायुज्यादपरो न च ॥ [1875]
सात्रप्रदक्षिणैकेन सर्वपापप्रणाशनम् ।
स्वरोपे म्याधिपिता च न च शत्रुयोर्मय पुन ॥
द्विप्रप्रदक्षिणै मयै योग्यस्य न सहायेन ।
रुद्रने नेकेभ्यः स्वादरुद्रो यस्तु तत्रगम् ॥
ब्रह्मसूत्रं यो विप्रं प्रभाति क्षामश्च य । [1880]
बभियेनपरो रुद्रे शिवाशालीक्यमश्नुते ॥
यामदेवादिमन्त्रेण तथा त्रैयम्बकेन च ।
बभियेनमस्तकादिष्टास्त्राशोच्यतां व्रजेत् ।
एककालं द्विकालं वा त्रिकालं वापि नित्यम् ।
शिवदर्शनमात्रेण वातकैः पारिमुच्यते ॥ [1885]
शुष्यत्त धूपया स्फुटम् श्रद्धाभ्ये पिनाकिनम् ।
हृत्मात्रे नरो याति कैलासे शिवमनिधिम् ॥

शिलावक्त्रं (for °) — (L 1829) D₂ ब्रह्माण्ड (for °) —
— (L 1830) D₁ गालग्राम (for शिवालिक) — (L 1834) D₁ नम (for कल) G₂ M₁ G(ed) तद्वदेव (for सन) D₁ कलसार प सावेत् (for °) — (L 1835) G₂ रत्नवृत्ति (for रत्नाश्रित) — (L 1837) D₁ G(ed) रत्नाति (for रत्न यो) D₁ G₂ M₁ G(ed) यो ददाति नृपोचम (for °) — For line 1838, D₁ G₂ subst

112** परं मोक्षमवाप्नोति महादानं तु उत्कृष्टम् ।

— (L 1140) G₂ G(ed) महा (for कः) M₁ पुनरावृत्ति वर्जितम् (for °) — M₁ om lines 1841-1842 G(ed) om line 1841 — (L 1842) G(ed) सर्वलोकाववाप्ति (for °) — (L 1845) G(ed) स्वयमेव सप्त रत्ना (for °) — (L 1846) G₂ G(ed) यत् (for हर) — (L 1848) G₂ G(ed) प्रयान्ति मम मन्दिरम् (for °) — (L 1849) D₁ मन्त्रमेव विदता, M₁ सहाय्याभाति (for °) — (L 1851) G₁ नित्यं हितकरा देव (for °) — (L 1952) G₂ M₁ विमुक्ता (for °) D₁ प्रयाति ब्रह्मण पदम् (for °)

— G₂ G(ed) om lines 1853 1854 — (L 1853) D₁ M₁ भाषी (for -वादी) M₁ कुमांश्चित (for रत्न) — For line 1854, D₁ M₁ subst

113** मन्त्रमा योगयुक्तं न परवर्तत यमाप्यम् ।

— (L 1857) D₁ वदेत् (for पदेत्) — (L 1859) G₂ च हित (for रहित) G(ed) शिव (for लिङ्ग) — (L 1860) D₁ G₂ विरं युक्त्वा, G(ed) द्वितीया भूवा (for द्वय युक्त्वा) G₁ अनादयेन (for भूवात्) — (L 1870) M₁ G(ed) वाति (for याति) — (L 1871) G(ed) चतुर्थि मन्त्रो जाय (for °) G(ed) वरति (for र्ने) — G₂ om lines 1872-1874 D₁ om line 1874 — (L 1874) M₁ सय च (for सद्यम्) — (L 1875) D₁ om line 1875 D₁ अजेय, G₂ अर न, G(ed) अविन न (for अरो न) — (L 1876) G(ed) सर्वपाप प्रघर्षति (for °) — (L 1877) D₁ तमरोपपापविषये (for °) — (L 1878) M₁ युक्त (for मयं) — (L 1879) G₁ G(ed) अलङ्घनम् (for हृदे) — (L 1883) G₁ नमस्ततो (for रत्न) G₂ G(ed) दिन

मृदङ्गगीतवाद्यैश्च घण्टाकाण्डशङ्खकै ।
 देव मां सेवयेधस्तु ॥ मुक्तो नात्र संशयः ॥
 समानैरित्थं प्रथमं गोमयेन तु हेषयेत् । [1890]
 तस्य गुणवत्त्वं चित्ते मृदुत्वं वदामि सुमतः ॥
 सर्वयज्ञफलं प्राप्य सर्वलोकान्निष्ठिष्य ॥ ।
 कोटिविशममायुक्तो मम लोकं म गच्छति ॥
 देवतायतने यस्तु ध्वजस्तम्भं प्रकरयेत् । [1895]
 तेन पुण्यप्रभातेन ध्वनी राजा मयेदूयम् ॥
 अलङ्घनीयं यं कुशान्गम रत्नस्य सविधौ ।
 दिने दिनेऽधमेधस्य प्रामोत्यविकल्पं फलम् ॥
 पद्मपादा महाभाग धर्मा बहुविधा यूप ।
 वस्त्रिधर्मैः पत्यु हविस्तेनैव सुखमभ्युते ॥
 एतेषा धर्मैरुपैः प्रीतिरस्ति तवापि चत् । [1900]
 कुरुत्वं कुरुपातुं परं क्षेत्रो यमिष्यसि ॥
 धर्मत्रिधर्मैश्च कामैश्च मोक्षश्च भवतयेवम् ।
 तत्समाप्तमपि सदा भक्तिं कुरुत्वं च हृदयम् ॥
 बुधिरिह त्वं भुवनस्य गोसा ।
 गन्ता पुर सर्वमहीपमीनाम् । [1905]
 मृदुपुत्रं धिरे पुनरेव वक्ष्ये
 धर्मरक्षणं परिपालकाय ॥
 वेशपायन उवाच ।
 यं हृदं पुण्यमापातं मृदोति सन्नतं नरः ।
 तस्य धर्मे स्थिरा बुधिरायेत कुरुतम्यम् ॥

Colophon

वेशपायन उवाच ।

अथमुत्तं कृष्णं धर्मपुत्रो महामतिः । [1910]
 पुनरेव शुभं वाक्यं जगन्नाथमुवाच ह ॥
 जगोरज्यामममं पुराणं
 ब्रह्मायमीशं च विनां पतीनाम् ।
 भक्तप्रियं त्वा यदुत्तापमीक्य
 नमसि विधुश्चर शेषदायिन् ॥ [1915]
 दिगोदितानि वनीनि यदुत्तमईति मे प्रभोः ।

वत्पादकमलादम्यद्वितमैः न विद्यते ॥
 श्रीभगवानुवाच ।

मृदु पाथं महाभाग सर्वधर्माधिकारिद ।
 धर्मसारं प्रवक्ष्यामि पुनरेव महामते ॥
 प्रातः कालं समुत्थाय धर्मोक्तिं नतत्परः । [1920]
 खानं करोति राजेन्द्र स गच्छेद् सुरालयम् ॥
 गम्यं तु नरकं घोरं नित्यघापी न पश्यति ।
 नित्यखानेन शुद्धमा प्रयाति सुरमन्दिरम् ॥
 प्रातः खानं हरेरुप सबाह्याम्भरं मलम् ।
 भयान्ते वासि राजेन्द्र यो गच्छेत् सुरमन्दिरम् ॥ [1925]
 खानादिना तु यो भुञ्जे स मलापी न सदायः ।
 तस्मात्प्रात्या तु यो भीषास भृत्यो मम उच्यते ॥
 खात्वा देवान्प्रीतिं च विदुषि च तपयेत् ।
 दिव्यनामानि मे जप्त्वा मुच्यते सर्वपातकैः ॥
 धीमन्वक्तो नरेश्च शुचिर्मनीं समाहितः । [1930]
 अर्थं दत्त्वा च मा भ्यावमुच्यते च सदाभरैः ॥
 यदर्थं यो भगवन्मनो या पूजा क्रियते विभो ।
 यज्जप्य वा स्तुतिर्मनोऽहम्भामैव प्रपद्यते ।
 समाधानमर्थियेस्तु जपं कुर्वीत कुरुह ॥
 स मुञ्च सर्वपापान्यो गङ्गाखानपत्तं हरेत् ॥ [1935]
 अष्टोत्तरशतं वस्तु गायत्री वैदमातरम् ।
 जपेत्प्रयत्नतो यस्तु तस्य पुण्यफलं मृदु ॥
 दिने दिने च यदिकचिज्ज्ञानापातनहृतं च यत् ।
 तत्सर्वं सितम्भाति पातक पापानि ॥
 अष्टोत्तरशतं यो गायत्री लोकवन्दिताम् । [1940]
 जपेत्तस्य कर्म बह्वि मृदु नाभ्यमना प्रभो ॥
 यस्मात्सर्वपापेभ्यो मुच्यते नात्र संशयः ।
 सर्वस्वरजपाद्विद्वान्मोक्षमाप्नुयते ॥
 अथरथधनरत्नानि पशुमेव च भातः ।
 जपमात्रेण सर्वे हि दान्यापयन्तास्तु प्रभातः ॥ [1945]
 सकर्मणा जपानो तु खानं मूलं हि पापहृत् ॥
 प्रभाते खानशीलानां शक्तिरस्ति महद्भयम् ।
 तस्मात्प्रात्या तु कोन्येय सर्वधर्मोक्तयः कुरु ॥

सांस्कृतिकवचनैः (for^a) — (L 1885) G(ed) कुरुत्वं (for मातेन) — (L 1897) G₁ दूयमाही, G(ed) 'लगात्' (for 'माते') — (L 1888) G₂ शङ्खकाण्डवचनैः (for^a) — (L 1889) D₁ दिग्गतासेवयेधस्तु (for^a) — (L 1895) G₂ चत्त राज्ञो, M₁ महाराज्ञो (for चत्त राज्ञो) — (L 1896) G₂ M₁ आनन्दयितुं तु च बुधार्त्त (for^a) — (L 1901) G₁ नर (for नृप) — (L 1902) G₁ C(ed) धर्मक्षेत्रम् (for धर्मद्वि) — (L 1903) C(ed) भवेत् (for सरमात्) D₁ G₂ यत्ने (for मति) — (L 1907) M₁ यत्तु, G(ed) दित्वा (for परि) G₁ यत्तु चत्त पुराण — D₁ om lines 1908-1909

Colophon — Subjunctive भाव्यपर्यन्तं रेवमो, G₂ M₁ G(ed) रेवमपि — Adhy name G(ed) सर्वधर्मपेक्षा

— Adhy no. D₁ G₁ : M₁ G(ed) 15

{ L 1910 } G₂ महत्तु, G₂ बुधिरिह (for महामति) — { L 1911 } अथरथ (for उवाच ह) — Before line 1912, D₁ om बुधिरिह — { L 1917 } D₁ अथा (for च वत्) — { L 1920 } M₁ G(ed) मय (for यत्न) — { L 1922 } G₂ स आनन्दयति (for नित्यं) — G₁ om lines 1924-1925 — { L 1925 } G(ed) स गति (for यो गच्छेत्) — { L 1927 } G(ed) स तु भूपा समापये (for^a) — { L 1933 } M₁ यत्तु (for वत्) G₂ जपेत् वा च स्तुतिर्मन्य (for^a) — { L 1934 } (स समापय (for^a) — { L 1936 } D₁ न च (for वत्तु) — { L 1937 } G(ed) निव (for वत्तु) — { L 1944 } G₂ यत्तु (for वत्तु) C(ed) यत्तु

दुषिधिश्च उवाच ।

देवदेव नासाय घट्नां कुरुधैव ।
कालैलोकान्तमयाप्नोति गायत्र्यास्तु प्रसाजत ॥ [1950]
सत्यम् ॥ भवान्तेति राक्षसीनां महाप्रते ।
कृपया वद सर्वेश लोचनाथ नमोऽस्तु ते ॥

श्रीभगवानुवाच ।

गायत्र्यास्तु सम किंचिद्विषु लोकेषु नो नृप ॥
गायत्री मोक्षदा ज्ञेया गायत्री पयनाभिनी ।
स्वर्गलोकप्रदा देवी भक्तलोकप्रदायिनी ॥ [1955]
रुद्रलोकप्रदा सैव सूर्यलोकप्रदा तु सा ।
ध्रुवलोकप्रदा देवी चन्द्रलोकप्रदा तु सा ।
मम लोक च कर्त्तव्येय गायत्री सप्रयच्छति ॥
त ज्ञात सर्वतोर्षेषु सर्वज्ञेषु दीक्षित ।
गायत्री सध्यते येन तस्य सैनातिष्ठ तप ॥ [1960]
गायत्री भजते यस्तु मन्मता हि सहीषते ।
गन्धर्व स्तूयमानस्तु मम लोक स गच्छति ॥
महायज्ञस्तप वक्ष्ये ध्यायु सोमकुलोद्भव ।
महायज्ञ तु यः कृपां कृष्णो लब्धमभवत् ।
मम लालोक्यमाप्नोति सत्य सत्य भयोदितम् ॥ [1965]
प्रणव वधादिति बोधराज गायत्री वेदप्रसारम् ।
पाद पाद जप कृपां सती वेद सधाकमम् ॥
इदं तु मन्मत राजन्मन्त्रिय कुल पाण्डव ।
यज्ञहत्या सर्वपापेश्वरी मुच्यते नाम सदाय ॥
महायज्ञमिदं श्रील य कृतोति स मुक्तिमाप्नु ॥ [1970]
महायज्ञात्तपोऽग्निर्ब्रह्मैव प्रवर्धते ॥
यज्ञो बल च कर्त्तव्यं धर्मवृद्धिः प्रजायते ।

कुरुते यदि पयानि हवधुय दिव मनेत् ॥
वैश्वदेव तप यन्मादिकर्म विधानत ॥
क्रियते येन राजन् नित तप त्रिविष्टपम् ॥ [1975]
बलिकर्म प्रदुर्वन्ति चक्राक्षर द्विलोचना ।
ते सर्वे चक्रिणो भूय प्रयाति मम मन्दिरम् ॥
राज्यकामो ध्वजानगर पुत्रार्थी शूर्पवक्षप ।
चक्राकार तु भोगार्थी धरमीक बहुधुर्यवान् ॥ [1980]
चक्राकारप्रारुणाभेतया कलने शङ्कम् ।
एव चतुर्विध ज्ञेय बलिकर्म नृपोत्तम ॥
तुर्व तप हित ज्ञय चक्राकार नृपोत्तम ।
मोक्ष संप्रापयत्यास्तु कामाक्ष त्रिविधास्तप ॥
सा ध्यायन्भोजने काले मीनी सस्तुतवाग्निज ।
कुरुते भोजन यस्तु अष्टतप ॥ मच्छति ॥ [1985]
द्वात्रिंशत्कलक यस्तु भोजन कुरुते द्विज ।
सुरलोकमयाप्नोति गन्धर्वैरपमेक्षित ॥
मिताहारा भवेद्यस्तु बीरजो गतकर्मप ।
पुण्यलोकमयाप्नोति पृथ्वी दिशि देवैः ॥
पश्चिमा तु तथा सध्या यादित्या प्राथमेयु य । [1990]
भानी हनुमते पूर्वा समष्ट्यैर्यसनिधिम् ॥
देवाद्युपिस्तु सत्तर्प्यै र्वै मध्याह्नमागते ।
ममन्कार प्रदुर्वन्ति सतोऽप्य मोक्षे तु ह्य ॥
यद्येव कुरुते तिर्य स मुनी नात्र हराय ॥
काले काले तु यः कृपादिवतापूजत गृहे । [1995]
गुरुपुत्रकुरिषादेव स मुनेः पात्र सत्तप ।
गुह्यार्थना गुह्यस्य सर्वपापप्रणाशिनी ।
मन्त्रंति सर्वेषां पुण्या ससार मर्त्यमिच्छता ॥

छत्र च मारताम् (for ^b) — For line 1945 G₂ subst

114** जय्यमाने भवेद्भिन्ना गायत्रीया (ano) प्रयाजत ।
— G₂ वैरायत (for युधिष्ठिर) — (L 1949) D₂ कुल
नदन, G₂ कीर्तिवर्धन, M₁ कुल (for कुल) — (L 1951)
G(ed) नम्राधीन (for 'नो) — (L 1956) D₁ देवी (for
देव) D₂ G₂ प्राप्तिनी (for प्रदा तु ए) — G₂ om
line 1957 — (I 1958) G(ed) दुर (for यय) G₂
जिह्वाता (for गायत्री) — (L 1961) D₂ जगते (for प्रजत)
— (L 1963) D₁ कुलोत्तम (for 'रुद्र) — (L 1964) D₁
भद्राणी लोकमुच्यते (for ^b) — (L 1965) G₁ G(ed) मम
आकनवाप्नोति (for ^a) — (L 1966) G₂ सर्वदा (for
पाण्डव) — (L 1970) D₂ मुक्तिमाप्नु, G₂ M₁ मुक्तवान्
(for मुक्तिमाप्नु) — (L 1973) G(ed) स्वधुय (for छ^a)
— After line 1973 D₂ ins

115** सत्या मायाकिरी कुषोय कुलकुलत ।
समयन्तर्ष तथा देव मा क्षीरनिषादिभ्यम् ।
रंभेण तु मूलज पौष्टोऽप्यजाते ॥
वृषीपादिदेवकीपुत्रपुत्राश्चान्यथा ।
समः देवदेव सद्रक्षाया विप्रते ॥

— (L 1976) D₁ यत् (for येन) — G(ed) om lines
1976-1977 — (L 1978) D₁ आरक्षणी तु (for राजक्षणी),
— (L 1979) M₂ G(ed) दृष्टाक्षर (for सत्ता) D₁ वीरार्थी
(for ओ) D₁ वन्वीरान् (for 'रु) G₂ वन्वीरान्-दृष्टुवकात्
(for ^a) — (I 1980) D₁ वृथा वृषात् (for प्रदावृषात्)
— (L 1982) D₂ कार्य, M₁ मुख्य (for तुर्व) M₁ G(ed)
नारायण (for तुर्व) — (L 1983) D₁ च, G(ed) त्वा
(for स) M₁ मोक्षप्राप्त प्रसालात् (for ^a) — (L 1984)
G(ed) सरस्वतात् (for सस्तु) D₁ मीरी सन्तुष्टायुषः, G₂
मौली सन्तुष्टवाजर (for ^a) — (L 1986) G₂ नर (for
हिर) — (L 1987) G₂ M₁ मोक्षित (for तिर्य) —
After line 1987, D₂ ins

116** रतामालान्वभुञ्जामिति वरिषाभित ।
तस्या सुजते यस्तु स देवाभ्योऽग्निदृष्टम् ॥

— (L 1988) (ed) तिर्यगे (for नीर्यो) — (L
1990) G(ed) सावित्री (for सावित्र्य) — (L 1991) G₂
अने (for भानी) — (L 1993) D₁ स्तोत्रं तु (for सतोऽर्थ)
— (L 1995) G₂ C(ed) प्रतपाने (for पाले बाले) M₁

हृशोदकं तु राजेन्द्र गान्ध्या दामिप्रथितम् ।
विधेदनुदिनं यदनु सोऽप्युदयेन लिप्यते ॥

[2000]

सुदुभायी मदा श्रीनी कामकोपविचित्रितम् ।
य मम सर्वभूतेषु सोऽहं पापं न स्नेहय ॥

पराधामकं विभ्रमद्वेषेति यो वदेत् ।
स एवाहं नरप्रेष्ठ स्वभयेन विचारय ॥

वक्तव्यप्रत्येत न भवेत् पापदुनन्दनम् ॥

[2005]

योग्याम्यारता ये तु प्राणायामपरायणा ।

त्रितेन्द्रिया नरा ये च परकीपु पराश्रुता ।

ते नरा राजशार्दूल सर्वेषु परिपूजिता ॥

वैतापन उवाच ।

पुनश्च वक्ता शोकं धर्म पापवशात्तनम् ।

शृणुयाद्यो हि राजेन्द्र मन्त्रयेय विविष्टम् ॥

[2010]

Colophon.

श्रीमत्प्राज्ञ ज्ञानक ।

हृष्येह दुर्लभाधर्ममनुया श्रीनी मदीयनि ।

पुनरेव शुभं वाच्यं प्रशुवाच ज्ञानपतिम् ॥

पुषिष्ठ उवाच ।

ममसि पुनश्चरीकाश वामुदेव जगत्पते ।

व्यापादकल कथ्य योगिनामपि दुर्लभम् ॥

चतुर्नामपि यनात्मामममानी च बुद्धिगः ।

आचारं वद धर्मेश कर्माणि जगतीयते ॥

[2015]

धीमतामुवाच ।

सर्वेषामपि वर्णानां प्राज्ञाण परमो गुरुः ।

धुमेव तपसा शास्त्र पाणि लोकाग्रचर्मा ॥

वेदाध्ययनसर्वत्र सर्वसाक्षिणाद ।

पुराणवता ब्रह्मण्य वाचस्पतिरु जगत् ॥

[2020]

अभिर्होमादिप्राप्त्यप्यभिष्टा विदितदुष्प्रियाम् ।

मत्परिचरमा विद्वान्ममिदं प्रतिपद्यते ॥

गु (for गृहे). — (L. 1996) Hypermetric (Ged)
-विना (for विनातेन). — (L. 1997) Di गुवाचनः
G(ed) यवातेना (for गुं) Di प्रणदन्तम् (for टिनी)
— (L. 2000) Di सन्तोषो न विदये (for ^b) — (L.
2002) Di Di सन्तोषो विदये (for ^b) — After line
2005, G(ed) loc. :

117⁰⁰ इह कोऽपि सर्वं प्राणवते कर्तुं नयम् ।

— (L. 2002) G(1) G(ed) सर्वं (for सर्वं) — (L. 2010)

Di सन्तोषो (for सन्तोषो) Di सन्तोषो (for सन्तोषो).

Colophon. — Subpoena: Di Di G(1) न अहं
देवता : Di Di देवता : — After line Di Di Di
G(ed) 16.

(L. 2013) G(ed) हरेरु (for हरेरु) — (L. 2017)

Di सन्तोषो (for सन्तोषो). — (L. 2020) Di Di सन्तोषो (for

हरेरु) Di वर्णानां विविधा धर्मवत्परा ।

समा दाम्यता विद्वान्मममेव प्रतिपद्यते ॥

निर्विक्रान्तोऽपि राजेन्द्र वेदसाध्याणि धाम्यते ॥ [2025]

सन्मार्गपरिनिष्ठानां मम शोकं च दाम्यताम् ॥

विद्यामुनेन यो राज्ञ्यात्मनो धर्मेन विद्वान् ।

स द्याता सर्वार्थेषु तां वेतातिलं वप ॥

विद्यया सचिन् द्वयं यत्नं च संयच्छति ।

स मुनः सर्वेषाम्पि मन्त्रां प्राप्नोति सर्वं वस्तु ॥ [2030]

विषयोपार्जितं द्वयं प्राप्नोति मुनिरहम् ।

सांप्रतिकं च कृपयं धर्मिणां मुनिरहम् ॥

कथयिष्येनं द्वयं धर्मिणां तन्मुनिरहम् ।

विधिनिष्ठमानीनां यत्नद्वयं मुनिरहम् ॥

विद्युत्पुष्पचतुर्धनं वर्णानां प्राप्नोति मुनः । [2035]

तस्मै देयं प्रत्येव प्रदीपयं तपो द्विजैः ॥

योगिवाच तु यो मुने कर्मजगन्मन्त्रेवपि ।

तस्य जगन्मन्त्रेवपि मन्त्रं मन्त्राणिपि ॥

सर्वेषु योगिषु योगो योगिषु योगो योगिषु ।

विद्वान् योगिषु योगो योगिषु योगिषु योगिषु ॥ [2040]

पुराणसंहितावशा योगिषु योगिषु योगिषु ॥

सर्वेषामपि यो राज्ञ्यात्मनो च यो वेदः ।

तदेव सर्वेषामपि दद्यात् मुनिरहम् ॥

एव वाच्यं पुराणं तु राज्ञ्यात्मनो योगिषु ।

वदं वदं सर्वेषामपि सर्वेषामपि योगिषु ॥ [2045]

मुनिरहं मुनिरहं राज्ञ्यात्मनो योगिषु ।

अप्यं राज्ञ्यात्मनो योगिषु योगिषु योगिषु ।

अप्यं राज्ञ्यात्मनो योगिषु योगिषु योगिषु ।

वदं वदं सर्वेषामपि योगिषु योगिषु योगिषु ।

अप्यं वा सर्वेषामपि योगिषु योगिषु योगिषु ॥ [2050]

पुराणवत्पुत्रो युधिष्ठिरस्य पुत्रं प्राप्नोति ।

सर्वेषामपि योगिषु योगिषु योगिषु योगिषु ॥

वाम* — (L. 2021) G(1) Di युधु (for युधु) — For
line 2021, G(1) subat :

118⁰⁰ अहं कोऽपि सर्वं प्राणवते कर्तुं नयम् ।

— (L. 2023) G(1) Di सन्तोषो (for ^b) — (L.

2026) G(1) Di सन्तोषो (for ^b) — (L. 2032)

Di सन्तोषो (for ^b) : G(1) Di सन्तोषो (for ^b)

(for ^b) : Di Di सन्तोषो (for ^b) : — (L.

2033) Di सन्तोषो (for ^b) : Di सन्तोषो (for ^b)

G(1) Di सन्तोषो (for ^b) : — (L. 2036) G(1) Di सन्तोषो

(for ^b) : — (L. 2038) G(1) Di सन्तोषो (for

वत्पुत्रः) — Di cm line 2040 — (L. 2042) G(1)

पुत्रः (for वत्पुत्रः) — After line 2043, G(1) loc. :

119⁰⁰ सर्वेषामपि योगिषु योगिषु योगिषु योगिषु ।

— (L. 2043) G(1) सन्तोषो (for वत्पुत्रः) — (L. 2048)

तदिदं कालम् ॥ महारीखरीखी ।

वन्द्युगगतं राजन्हा इतोऽरिम इतोऽरिम ॥ [2175]

निरच्छासं तत प्राप्य अविपश्यनं भवान् ।

उद्यमानो महाकापेयमदूतभेकैः ।

पद्मासुगपयन्तं पश्यते कालमुद्यमे ॥

उत्था शिखं सत्पुण्यमज्ञो प्रतिगृह्य च ।

सैलसर्वेभ्यश्चानो दहते यमकिंकरे ॥ [2180]

अनुभूय ॥ सान्त्वनान्नाशो भवति ध्रुवम् ।

तत परं धानयोनी चण्डालेषु तन. परम् ॥

महोद्वक्तव्यः काष्ठ सतो गदंभजमधु ।

पूर्वं जन्मशते प्राप्य पण्डो भवति धमेज ।

गुह्यस्वामिनो ह्येवं तयो यक्षयामि चेतारम् ॥ [2185]

येष्वप्य पत्नीगमने याति वैतरणी नदीम् ॥

रोमैर्गुप्तादिपारं च भुज्या युगसद्वचम् ।

सद्वते निजैरे वैरी भवति प्रह्लादसः ॥

अध्यापकस्य या पत्नी मान्तरपरिचालते ।

तस्या गमनमनुभूय तस्यैव महास्वनम् ॥ [2190]

पलाशं गमने राजन्गुगानां पञ्चसिंहाति ।

जलस्थो ज्ञायते रोमी निर्धायो मज्जतिभक्तः ॥

मत्स्यापुरनपत्यश्च हरिः प्रो व्याधिकर्षितः ।

यौवने हीनतायश्च कृष्टादो भवति ह्यो ॥

एवमन्यखिर्यं गवा नरकानुभूय च । [2195]

भवति नराहारं पुरया पुष्पाधमा ॥

रमलहा शिर्यं रात्रयो गण्डेकाममोहितः ।

रक्तद्वे निमग्न सन्त्येयुगशर्नं प्रमो ॥

किराण्डाश्चण्डालवैयुक्तानपपादयः ।

पुनरक्षीगमने राजन्महाधोरे प्रकीर्तितम् ॥ [2200]

तथापि ऋणु वक्ष्यामि एताव.विण्डभक्षणम् ।

अथ शिर शोपणी च मरुपतकं तथा ॥

अनासभोजनं चैव बह्विभालप्रवेशनम् ।

पद्मासुगपयन्तमेतेषु नरकेषु च ।

मुक्त्वा राजन्वन पद्मासुखसादिषु जायते ॥ [2205]

परक्षीमण्डगमने विषमगमने तथा ।

कण्टकोपरि मवेश्य तयोपरि च कण्टकान् ।

निजामरे. पीडयमानो वसेद्युगशतं रदन् ॥

अनासभोजनं चैव बह्विभालप्रवेशनम् ।

मुक्त्वा राजन्वन पद्मासुखसादिषु जायते ॥ [2210]

पण्डलीगमने राजन्वक्तृषु युगं वसन् ।

क्षारोदके वधा चाष्टौ श्वानो भवति नापर ॥

पुतेया सद्वासं तु पावकीना प्रजापते ।

संगमं तु न कर्तव्यं कुर्याद्विपातकी मवेश ॥

तस्य चैतेषु सर्वेषु नरकेषु च यानना । [2215]

चौलमादिषु चोरेषु जन्तोर्मन्य जनिर्भवत् ॥

पञ्चमेरे. वृथक्पाकं निर्वर्त्तं प्राज्ञगतिरुक्तः ।

आनेवो वेदविनेता वसेते दह्यातका ॥

कुम्भीपाके महाधोरे दह्यानां युगायुक्तम् ।

तयो भूमिं समासाय सुकरपुष्पागत ॥ [2220]

प्राज्ञगण्ड समाहूय दास्यामीति चमादिकम् ।

पद्मासुखीति यो नृवात्तमाहुर्यज्ञघातकम् ॥

अविपश्यने राजन्निष्ठमानो युगं वसेत् ।

येन धर्माधरिजाय तमेव द्वेष्टि यो नर ।

बरोनि वापुदासीन तस्युद्गमघातकम् ॥ [2225]

दाव्यो भवति चण्डालो दाह्यगण्डेष्टि यो नरः ।

अन्यकोविशते तस्या गर्भेषु च जायते ।

अपमानो भवति राजन्महाज्ञातां यो घोषिताम् ।

आहारस्य च विषं च करोति यः स पातकी ।

नरकं तस्य विशेषं महाशुल भयावहम् ॥ [2230]

तस्योपरि शत सार्धं युगायुगानुभूय च ।

लिङ्गमादिषु संजातो रुगाणा हिंसको भवेत् ॥

आनदानवपीथिषु वनेषु शिरनस्य च ।

प्राथम्यविपश्यने (for ⁵) — (L. 2175) D₁ G₂ वाप (for

वीडा) — (L. 2174) G(ed.) स प्राप्य (for तदिरि) . G₂

G(ed.)-तौवत् (for 'वी) . — (L. 2177) G(ed.) शिषमानो

(for छिप) . — (L. 2178) G(ed.) क्वते (for पश्यते) .

— (L. 2180) G₂ दृष्टमानो (for दृष्ट) . — (L. 2181) D₁

एतमो (for राक्षसो) — (L. 2183) G(ed.) स्वाङ्गुलम् (for

तनोम्) — (L. 2185) G(ed.) शुक्लपद्मानेत (for ⁶) .

— (L. 2187) G₂-द्वतयम् (for सद्ययम्) — (L. 2188)

G₂ भवति महाराष्ट्रा (for ⁸) . — (L. 2189) D₁-वालेयः

M₁ वरपते (for वारपते) — (L. 2191) G(ed.) अनुभूय

महाराज (for ⁹) D₁ विदति, G₂ G(ed.) 'निष्' (for 'नि) .

— (L. 2192) D₁ होत्रो (for रोत्रो) — (L. 2193) D₁

पीथि (for पीथि) — (L. 2194) G(ed.) मावैष (for

'मावैष) . D₁ कृपाशश्च जगो भवत् (for ⁶) — (L. 2197)

D₁ G₂ स हरेर (for मण्डेव) — (L. 2198) G(ed.) सर्वेषु

गहवन्त्रम् (for ⁵) . — (L. 2199) D₁ G₂-प्राथिव (for

-प्राथिव) — (L. 2202) M₁ वपत्य (for वपनम्) — (L.

2206) G₁ G(ed.) परक्षीगमने राजन् (for ⁵) G(ed.) निषकी

(for निषका) — (L. 2207) G(ed.) क्षिबोरि (for

खी) . — (L. 2209) G₂ M₁-भोजनम् (for 'न) . — G₂

om line 2210 — (L. 2211) D₁ वृष-; G₂ M₁ G(ed.)

पर- (for वष) — (L. 2214) G(ed.) कुर्वीतानदिना वदि

(for ⁶) — (L. 2214) D₁ G₁ M₁ सत्यरे तु वगति (for

⁶) — for line 2214, G(ed.) subst. :

221⁶ सत्यरेण वगति वगती च सत्यरे .

— (L. 2215) G₂ M₁ वनम् (for वनम्) . G(ed.) ततोऽनुभूय

चैतेषु (for ⁶) — (L. 2218) G₂ अलाशो (for आदेशो) .

G₂ निन्दया (for पातया) — (L. 2219) G₂ M₁ अतुल

नर (for युवायुनम्) . — (L. 2221) D₁ तमाद्व (for 'द्व)

— (L. 2222) वक्ता (for वृत्ता) . — (L. 2225) D₁ [व]

दासीन (for 'न) — (L. 2227) M₁ प्राथ (for गतर) .

— (L. 2230) M₁ महायन्त्र (for महावन्त्र) . — (L.

विमृष्टवक्त्रं घोरं पतत्येव न संशय ॥
 उद्योतिष व्यवहारं च प्रायश्चित्तं विक्रियकम् । [2235]
 विना शास्त्रेण यो युवात्तमाहुर्नृपघातकम् ॥
 नरक तस्य विज्ञेयं मृषिकागणपुरितम् ।
 भक्ष्यमाणमनो याति खरयोनिषु भारत ।
 कथुनं जन्म संप्राप्य सूकरादिषु जायते ॥
 ऐश्वर्यमदमत्तना कायुक्तना द्विजमनाम् । [2240]
 आक्षेपकारिणो राजभिर्पृणानां नृपेक्षम् ॥
 अस्त्यनिरतानो च निन्दकानां बहुधुवाय ।
 अधर्मस्यानुमद्वृणा आक्षेपे जनेवादिनाम् ।
 पत्नेया पातकानां तु इदृशं बहुधासि यानना ॥
 महाहौरे अभिरिग्य भक्ष्यमागो युगायुतम् । [2245]
 श्वभक्ष्यान्नकानूने नियतं पक्षिना मनेत् ॥
 मन्थोद्भेदकरी हेरी तथा चाग्न्यस्य सूचकं ॥
 घोरतपानमिति द्यात तस्यैव नरकं धुवम् ॥
 योऽतु नरकं ज्ञावा पातकाश्च सोऽनुसुपी ।
 तस्मात्परं पातकं रात्रिभस्त्रे वा न स्मरिष्यति ॥ [2250]
 दृष्टोति य सदा भक्त्या कीर्षमानं द्विजमभि ।
 स पुनः सर्वपापेभ्यो गङ्गास्नानफलं लभेत् ॥

Colophon

श्रीभगवानुवाच ।

अकृह्यत्समं पातयेदमाहुर्मूर्खपे ।
 सुरापानसमं पापं प्रवक्ष्यामि तस्मात्तु ॥
 गणाश्च यदनु शक्नेन्नु भुञ्जते कोमलोद्भिः । [2255]
 सुरापी स तु विज्ञेयो महाकृपे योऽनु वसेत् ॥
 गणिकार्थं तु यो भुङ्के सुरापी स हि विशुभः ।
 तप्तघृष्टयुगं स्थावा तता मत्स्येषु जायते ॥
 पतितोऽतु यो भुङ्के घृततस्कराभिमनाम् ।
 भक्तिगणसिद्धायां तु शिरसा पद्मपातं युजम् । [2260]

पद्माद्रवति चण्डालो वैगहस्तु ततः परम् ॥
 बीषासुपरीक्षायां देवदासश्च भोजयन् ।
 सूतकायमुग्रो ये च ते वै निरयामिनः ॥
 शिलायामभितप्तयामासीत्य यमकिंकरा । [2265]
 दहन्ति युगपथेभ्यस्ततो मूका भवन्ति हि ॥
 यः युद्धेण समाहूतो भोजनं कुरुते द्विज ।
 कनुजास्तु युद्धेण सुरापी स हि विशुभः ॥
 रत्नकूपे महाघोरे रत्नपद्मसु पतन् ।
 शुद्धजन्म ततः प्राप्य पद्माद्रवति पुनरपि ॥
 भोजने वर्तमाने तु युद्धं पतितमेव वा । [2270]
 सुदर्शनं च द्विजो दृष्ट्वा भुङ्के यदि स पातकी ।
 शुद्धस्वापथेयुक्ता भुङ्के यदि स पातकी ।
 अरियच्छेदं स्नातुवन् च क्षुत्किच्छेदकं गतः ।
 युगानां पद्मपक्षाशाद्यमानं खरो भवेत् ॥
 पानीयं पापस्य भोज्यं जपशोमादिभक्षणम् । [2275]
 शुद्धस्वापथेयुक्ता भुङ्के यदि स पातकी ।
 अरियच्छेदं ज्ञातुवन् च विष्णाच्छेदमवाप्य स ।
 युगानां विजयं विधत्वा नरकेषु समगताः ॥
 तदग्ने देवयोगेन सूकारं प्रपद्यते ।
 श्वानं तु पक्षिं दृष्ट्वा उदक्या हन्तमेव वा । [2280]
 भुङ्के यदि स पातकी श्वादीर्य नरकं मनेत् ॥
 उरिच्छेदं तु संस्मरो भोजनं कुरुते यदि ।
 दाहने सर्वगामिना कुर्वन्ति यमकिंकरा ।
 कोदाह्यस्य पातकस्यासहभोजनद्वार । [2285]
 पितृपात्रं समाप्नोति नरकं क्षेमकर्मसम् ॥
 भुक्त्वा युगात्ततः राजधानयोनिषु जायते ॥
 बहुभाषी द्विजो यदनु भोजने समुपस्थितः ।
 तिलकच्छेदनं तस्य युगानामेकविंशति ।
 गृह्णते लघुवं रात्र्यन्तरं वातकण्टकम् ।

2231) D₁ राजन् (for साय) — (L. 2233) G₁ यान (for
 यान) G(ed) क्षान्तपानतरीशान (for *) — (L. 2235)
 G₁ नवहारश्च (for र) M₁ पिबितितम् (for नवम्)
 — (L. 2237) D₁ नर दुःख न निवेन सूत्रेणां प्रवृत्तम्,
 G(ed), नवमन्त्रं विदो मृषिकगणपुरितम् — (L. 2240) G₁
 द्विजोत्तम (for द्विज मनाम्) — (L. 2241) D₁ द्विजोत्तम,
 M₁ द्विजोत्तम (for नृपेक्षम्) G₁ निर्वगान-यन्तमनि (for
 *) — (L. 2243) G₁ नृ मन्थानां (for मन्थम्) — (L.
 2245) D₁ भक्ष्यमाणा (for ने) — (L. 2246) D₁ G₁
 श्वभक्ष्यमाणा (for पुरित) त्वा (for *) D₁ M₁ निवेन (for
 निवेन) — (L. 2247) D₁ भवदेव (for जन्मोद्भेन) G₁
 G(ed) देहि (for देवी) — (L. 2249) G₁ मदन; M₁ न
 श्चोदेत् (for न स्मरेत्) — (L. 2250) D₁ नरक, M₁ पातके
 (for न) G(ed) स्मर प्रमो (for स्मरिष्यति) — (L.
 2251) D₁ दिनादिनि (for दिव-यानि) G₁ कीर्णनीरं दिना-
 तिनि (for *).

COLOPHON — Mention of the Epico G₁ M₁ — Sub-
 parrow D₁ G₁ M₁ अ श्वयंरंति नृपणां; G₁ G(ed) एव
 वर्मा — Adhy name D₁ M₁ नरत्रपुलनम्; G(ed) नर
 वनम् — Adhy no D₁ G₁ M₁ G(ed) 18

— (L. 2235) D₁ नरक/दुःख लोभादिनि (for नृपणां, 18
 (for *) — (L. 2239) G(ed) तस्येति विर विवता (for *)
 — (L. 2259) G₁ G(ed) गामिनाम् (for का) — (L.
 2261) D₁ वास्तव्य, G₁ G(ed) वेगुराय, M₁ वेन (for देव)
 — (L. 2262) G₁ M₁ G(ed) भोजक (for श्वर) — (L.
 2263) D₁ स्नातुवन् मुञ्चते दे (for *) — (L. 2268) G(ed),
 युगं पञ्चाशत् वसेत् (for *) — (L. 2269) G₁ शुद्धोति (for
 नन) — (L. G₁ M₁ G(ed) om. line 2272 — (L.
 2273) D₁ क्षुरिच्छेदिन तस्य (for *) — (L. 2274) M₁
 युगानां तु श्व वर (for *) — G₁ om. line 2277, M₁
 om. line 2277, — (L. 2282) G(ed) स्मर (for ने)
 — (L. 2284) M₁ नोऽन्तर (for मि) नरपात्रः. D₁ दिव

जग्मा नर पंतदेरी रौरवे काल्पयन्ते ॥ [2290]
 मात्रा विमा दुहिता वा छात्रा पुत्रेण पुत्रके ।
 मुनेः यदि स पापी स्वाक्षुर्न वै मौजिधारणम् ॥
 सुपरीपतिना स्पृष्ट रिन्दरात्र नु कुपियन् ॥
 त्वक्राश यनेस्य सुर्या नरकमाप्नुते ॥ [2295]
 गृय बहुविध पापे सुरापातमम स्पृष्टम् ।
 हेमरसेयसमं पापं प्ररक्षयामि समासत ॥
 कस्तूरी चन्दन याम् वरुणमणयो मृष ॥
 एताभ्यं यो हरेत्पापं प्ररक्षये पाण्डुनन्दन ॥
 काण्ड्यम् महानासं कथञ्च क्रमिभोजनम् ।
 नरकं वदिराष्टिं च युगानामेकैवैरातिम् ॥ [2300]
 क्षमास्ततोर्जनं गीर्गं पुत्रपुत्रपुत्राणं धमेत् ॥
 कान्यकम् तत प्राप्य सप्त सुराज्यम् ॥
 तदन्ते स्वेष्टयोर्नैव च जायते पाण्डुनन्दन ॥
 तार्पे काश्य सथा भीम प्रणो हरणं मृष ।
 बहिराष्टिं पतिविराष्टिं दृष्टवानो युगं दमेत् ॥ [2305]
 भवार्थिकं जन्मदानं शुनां वै शत्रुजन्मसु ।
 जात्यभ्यो वधिरौ शत्रुभावायेव न ममय ॥
 कदलीं पनम कैव तारिषेत् तथाग्रजम् ॥
 नारदं लिङ्गुच वैप हेमरसेयमम स्पृष्टम् ॥ [2310]
 शिलादृष्टिश्चास्मादपाते नरके कल्पवृक्षम् ।
 हा हन्तेति श्रद्धमान विमाकृत्य समन्तुते ॥
 गृहक्षेत्राणि पात्राणि धान्यानि रसजितं च ।
 गोमहिष्यनुरागाश्च कृतवान्नामेषके ।
 एतेषां दण्डेन बध्ने पापस्य नरकं विभो ॥ [2315]
 शिलायामभितप्तायामारोच्यं वसतिवरा ।
 वदन्ति युगपर्यन्तं तसौ पदयामि यातनाम् ॥
 सप्तधाहुस्मादीनेस्तप्ताय पिण्डभक्षणम् ।
 अथ तिर शौचञ्च च नरकजनकं तथा ॥

एतेषु नाद्री राजन्सेषुमन्त्रन प्रमात ।
 हरिद्रो व्याधितो मूर्खो मरतोह न सदाय ॥ [2320]
 परैर्ज्ञीकृतं द्रव्यं कृष्णम्बटवीगतम् ।
 न रण्डोणुरप्यन्मात्रं हर्द्रो स तु पातकी ॥
 ममानपातकं रात्रजयं च समोदितम् ।
 नरकापातकान्दक्ष्ये भूयो नान्यमना वशु ॥ [2325]
 विदुश्चपरित्याज्यो ब्रह्मले चर्महृषुष ।
 नयोनेरकमत्युम मातापितृवितोषिन ॥
 अक्षरक्षयने चोरे नरके सुगण्डकम् ।
 क्षनुभूय क्रमेणैव वापसो भवति ध्रुवम् ॥
 जारो निधुरवाङ्मनो नाक्षिक प्राणहिंसक ।
 पापो भूर्पो महीवन्ध खर बिभो नृपोत्तम ॥ [2330]
 एतेषां नरकं बध्ने क्षुण् क्षिप्रं महाभते ॥
 अत्युष्णस्तिक्ताग्रामं कपायोदकेचनम् ।
 तत्साय त्रयमं चोरं सहैकान्तभजनम् ॥
 चोरमेव बहुविधं युगानामेकैवैति ॥ [2335]
 अतुभूय प्रमणव राक्षसा प्रभवन्ति हि ॥
 प्रापश्चित्पिहीनानि चौराणि क्षुण् धुपते ।
 ममस्तपापमुष्वाणि महापातनदानी वै ॥
 प्रमहन्नादिपापानां कथंचित्पिभूतिर्नरम् ।
 दाहाणाम्नेष्टिं ब्रह्मक्ष निष्कृतिर्निरिति दुर्गवत् ॥ [2340]
 विष्यान्पातकपात्रां च कृतप्राणां नरेक्षर ।
 शूश्रूषीयानि चैव वेदामुत्र च निष्कृति ॥
 क्षत्राण्डपुण्ड्रहानां वेदशास्त्रं त्रिनिन्दनाम् ।
 शत्रुनिन्द्यापरानां च विष्णुनिन्द्यापरानाम् ॥
 सत्कथानिन्दनां च अक्षिहीनं विनिन्दनाम् । [2345]
 यत्तिनिन्द्यापरानां च गुरुनिन्द्यापरानाम् ।
 पुराणवेदशास्त्राणि धर्मशास्त्रं त्रिनिन्दनाम् ॥
 एतेषां निष्कृतिर्नानि प्रायश्चित्तादिकल्पते ॥

(for नर) — (L 2287) G(ed) भोजनं कुरुते यदि (for ४)
 — (L 2288) D₁ G₁ M₁ त्रय-उत्तरं तस्य (for ४)
 — (L 2289) D₁ पण्डु शम्भुमङ्ग, M₁ 'हु' गार-दक्ष, G(ed) 'हु' रात्र-वत् (for ४) — (L 2291) D₁ G₁
 प्राप्ता पुत्रेण पुत्र (G₁ 'यम्'), G(ed) प्राप्ता पुत्रेण भूयिष (for ४) — (L 2292) G₁ सुपरी (for म पापी) G₁ G(ed) नन्ध नास (for -धारणम्) — (L 2297) G₁ सप्त, G(ed) तथा (for नृप) — (L 2298) G(ed) तस्य (for पाप) G₁ प्ररक्षयामि समास, G(ed) पापं दक्षयामि भयं (for ४) — (L 2302) D₁ M₁ दुरा, G₁ वृत्र (for दुरा) G(ed) वम न (for वमन्) — (L 2303) G₁ G(ed) तस्य (for -उ) G₁ जायुषी (for योनी च) — (L 2304) G(ed) भीमादशमपराशरानां (for ४) — (L 2306) D₁ युगानां, M₁ युगानां (for युगा वै) G(ed) तप्तं च म दानां तप्त (for ४) — (L 2307) D₁ G₁ -वाचितो (for वधिरा) — (L 2308) G₁ [आ]क्षरम् (for [आ]म्) — (L 2309)

G(ed) वा रौतं तु पापदृष्ट (for ४) — After line 2309, G(ed) ins
 122* तेनैव सप्त महीरात्र हेमरसेयसमं स्पृष्टम् ।
 — (L 2311) G(ed) हा इति ज्ञानानं तम् (for ४)
 — (L 2312) G(ed) हा इति ज्ञानानं तम् (for ४)
 2319) D₁ M₁ नरपण्डु च रात्र-वत् (for ४) — (L 2325) G₁ वशु G₁ G(ed) नरवक्ष भवति (for ४) — (L 2326) G(ed) (for विदु) G(ed) नर (for वृष) — (L 2327) G₁ मायो च (for विमर्षिणा (for 'व') — (L 2329) G₁ मायो च (for -वाकुरो) G₁ वृत्रो नाक्षिक एव च (for ४) — (L 2330) G₁ M₁ बिभो (for पापो) D₁ बिभो भूयो महीवत् (for ४) — (L 2336) G₁ G(ed) विभीषणानां (for 'वि') — (L 2337) D₁ मन्त्रपातनं तस्य (for ४) — (L 2342) D₁ त्रिनिन्दनाम् (for 'नान्') — (L 2343) G(ed) यत्ति (for वृत्र) — G(ed) om (hapl) lines 2344 2345,

योदालयं प्रविष्टस्य तद्भास्वं प्रवणस्य च ।
 सीधुर्नृ पतिरिन्द्रि र्गिण्यु वा प्रगतस्य च ।
 सन्निव नैव पदयामि दासकाममेव निर्णय ॥ [2350]
 मा ददस्वेति यो मृगाश्रयस्यो दासकेषु च ।
 शानधोनिगत गराय चन्द्राणि रमिषयति ॥
 परनिन्दारणा च तथा निष्ठुभाविणश्च ।
 दानानां धिक्प्रदंणां तेषां पापपक्ष शृणु ॥
 तत्ताप पिण्डवद्वनं युचिरितलोचनां च । [2355]
 अप शिरास्वपादास्ते वाप्यन्ते यमकिंकरे ॥
 क्व तरेषु घोरैषु नरेषु समामुतम् ।
 स्थित्वा कर्मावशेषेण भगवत्यामिषभोजिन ॥
 परद्रव्यापहर्तारं परश्रीलोलुपा भूषम् ।
 पतन्मूचरा नित्यं ते वै पातनिशेषमा ॥ [2360]
 निरुपद्रामे महाघोरे नरके युगपद्यच्छम् ।
 अनुभूय ततो राजन्पुङ्गवा प्रभवन्ति हि ॥
 नन्य भजन्ते मृपाल क्षियश्च पुरराजपता ।
 तामां च नरकं दह्ये साधधानमना शृणु ॥
 तत्तापप्रमया पुनस्तपसा धरन्ते कलात् ॥ [2365]
 भान्तिरूपत युग दोर्म्यामन्योम्य तामु तामप्रति ॥
 तत्सोपनिगतकृपयु मज्जत युगपद्यच्छम् ।
 यन्मया ननुमका भूमौ जायन्ते लोकपात्रिषु ॥
 य शृणोति महाहिम्ना नरकं तस्य वै शृणु । [2370]
 तस्य कण्ठयु पात्यन्ते तत्ताप कीलमवधाय ।
 दासकाममेव निरीक्षते कोरदृष्टा नराधमा ।
 तत्सम्पासद्वयं तु तयो चक्षुषि पूर्णम् ॥
 एव पाप बहुविधं प्रशमयति महर्षय ।
 शृण्वता वदतां वै न पारिषु प्रमिमेवैव ॥
 Colophon
 विसाधयन् उवाच ।
 पृथगुक्त्वा हर्षिकेतो धर्मराजाय तनयि । [2375]
 भविष्यतासु तान्काशां पुनरेवागमयत् ॥

धीममवानुवाच ।

मूय एव महाबाहो शृणु मे वचनं पाम् ।
 पापिना पापबाहुव्यं प्रवहरे पाण्डुबन्धन ॥
 य शृणोति महारात्रं ह्यमु धर्मं नृपोत्तम । [2380]
 त मुक्तं सर्वपापभ्यो लोकप्रक्षयमश्नुते ॥
 साक्षानुक्त्यास्वलोकं प्रातिपत्यादयः क्षयम् ।
 श्रेयश्च विपरीतं च नृणां वै समुपस्थितम् ।
 विद्यामयानिना वैव सर्वपापानिना ताम् ।
 पराश्रलोनुपातां च नरह भूषदाशरणम् ॥ [2385]
 अस्मत्प्रविरताया च मिथुनानां नृपोत्तम ।
 उरपाज्यन्ते मदा पिद्वा यममूर्धन्यकरी ॥
 स्वस्तेदोतकर्मणो ह्यनुष्ठानविवातिता ।
 गणद्वयैर्मध्यमाना निवसन्ति युगापहृन् ॥
 विप्रप्राप्तये मृपालो य युवांशधिकं करम् । [2390]
 स सहस्रकुलो मुद्गे नरकान्पञ्चदशकम् ॥
 विप्रप्राप्तकराशने योऽनुममत्ता स पापहृन् ।
 स एव हृत्वास्तज्जन्मसहस्रपापुर्णं क्षतम् ।
 यविद्याभोजिनो नित्यं नरा क्षतिविधिनिर्गा ॥
 जयोनी च विद्योनी च पशुयोनी च मारत । [2395]
 मित्रवा रेनो महापत्नी रेनोभोजनमश्नुते ॥
 क्षायुर्देहं क्षायुर्दमस्तिपण्डेऽनु तस्य वै ।
 अनुभूय तमेवैव धूमपानं युगावुतम् ।
 परकाक्षिणीनो मूय वेदयादुस्रो भविष्यति ॥
 जपवायसिन्धे रात्र्यन्तधावनहृत्तर । [2400]
 स कोरं कश्चि यन्नि व्याग्रमक्षं कर्तुंयुगम् ॥
 उपवासविहीनश्च एकादश्या शुभे दिने ।
 नरकमस्य विज्ञेयो युगानां पञ्चसत्ति ॥
 स्वदत्त परदत्त वा परक्षत्रं तु यो हरेत् ॥
 कोटिद्विस्तुल्यं कल्पान्तं नरकं प्रयेत् ॥ [2405]
 विप्राणां क्षेत्रहारे योऽनुममत्ताविदुसित ।
 उत्पलके ॥ निक्षिप्य सुमर्षे महर्षिषु च ॥
 शिरायाभिविषाया सहस्रि युगपद्यच्छम् ॥

— (L. 2344) D₁ G₁ अग्रिह नृवेतिनिन्नात् (for ^s) — (L. 2346) D₁ G₁ धर्मराजायि नि (G₁ 'नृवेति' निन्नात् (for ^s) — G₁ om line 2349 — (L. 2350) G₁ G(ed.) निष्ठुति (for सति) — (L. 2352) G(ed.) माय (for सत्) — (L. 2356) G(ed.) काशान्पापान्तरता (for ^s) — (L. 2360) G(ed.) ते वै निरुपायिन (for ^s) — (L. 2363) G(ed.) क्षयां च (for मृपाल) D₁ M₁ पुनस्तपसात् (for 'पता') — (L. 2365) G(ed.) तन्मायमयी स्तिर (for ^s) — (L. 2370) G(ed.) ममत्तु (for ननुमे) D₁ G₁ s M₁ पात्यन्त (for पात्यन्ते) — (L. 2371) G₁ G(ed.) सप्त रुवा (for नोप दृष्टया) D₁ नराधर (for 'भमा') — (L. 2373) G₁ Ga ^sक्षि, M₁ क्षु प्र (for क्षुति) — (L. 2375) D₁ मय (for पाप) G₁ विप्रश्च (for महर्षय) — (L. 2374) G₁ कष्टाय (for वदता) G₁ पाप तस्य मतिर्नृप (for ^s)

COLOPHON — Sub-parcan D₁ G₁ G(ed.) साक्ष्यैर्वर्णि
 देवर्षिणां, G₁ M₁ देवर्षयो — Adhy name D₁ वारभद्रार्थ
 नृ, M₁ वारभद्रवन्धन, G(ed.) पारमेष्ठ्यदाता — Adhy
 no D₁ G₁ s M₁ G(ed.) 19
 (L. 2377) G₁ शृणु मे तस्य च (for ^s) — (L. 2380) D₁ सपुत्रकामयन्ते (for ^s) — (L. 2381) G₁ G(ed.) वरः (for वधः) — G₁ प्रवति च तन्पदम् (for ^s)
 (L. 2388) D₁ हृत्वापान, G₁ ताव, G(ed.) मन्त्राया (for
 मन्त्रमाणा) — (L. 2389) M₁ G(ed.) धूपाको (for 'त') D₁
 मा रात्रेवप्राप्तये (for ^s) — M₁ om lines 2390-2391
 — (L. 2390) D₁ -युग (for युगे) G₁ सहस्रक (for स
 सहस्र) D₁ न-उप G₁ पक्ष च (for न-उपपक्ष) G(ed.)
 नरकान्पञ्चदश च (for ^s) — (L. 2393) G₁ भायतात् (for
 योविना) — (L. 2395) G₁ रेत (for रेनो) — (L. 2402)

अनुभूय ततो राजन्नाक्षमो भवति ध्रुवम् ॥
गणेशस्तु पृथिवीमन्यायेन करकर ॥
स कोटिकुलसमुक्तो निजजालपुष्पकन्दे ॥ [2410]
ततो विद्वाद्द मद्रस्तपुसुगसद्वक्त्रम् ।
मणी कुटानिभूतश्च भवेन्नमनि जन्मनि ॥
विष्णुद्रव्यापहतसरो रुद्रद्रव्यापहतस्य ॥
महाहस्यास्तु राजल्लभस्तं नात्र मन्त्राय ॥
अनाथपनहारी शयन कण्टकोपति ॥ [2415]
युगानामनुत् स्थित्वा स्वाद्योयौ भवन्ति हि ॥
आरानि पुष्पहतसो वैष्वानरादिकाश्चित् ।
ते यान्ति युगपर्यन्तं वह्निज्वालाप्रवेशनम् ॥
जले देवाद्यैः रात्र्यस्तभूमी शवक्षये ।
द्विजानां संतिषौ गोपु तथा आपाथसतिषौ ॥ [2420]
वस्त्रोकादे गवा भूमौ तथा चोत्थिष्ठभूते ।
कुक्ष्यभस्ममाकीर्णं देवाद्यालसमीपत ॥
शिलायां तुलसीस्थाने कृष्टभूमौ बराधिप ।
जीसनिधौ महाद्वेपोत्सहेहल मलम् ॥
मोःनहन्तुर्था पाप क्षणहन्तुर्मथा ॥ [2425]
पुतान्सर्वावजसोति नरकान्पुनरावधनम् ।
अनुभूय क्रमेणैव काकयोनीं प्रजायते ॥
अधगुप्यनमकृता तु कर्णं व प्रक्षयनकम् ।
उरीपमूत्रं यं कुर्याद्यदि या स तु पातकी ॥
तृणपत्रे नु मलया केनामभुविपालनम् ॥ [2430]
छेदमाभुपतनं चैव तथा कोटदिमर्दनम् ॥
कलहं कृतान्पुत्रमन्नाद्यधनयः तथा ।
अधोबाधु क्षुत्त चैव यमन वैषसतिषी ।

एवाङ्करोति भूपाले स गच्छेत्तरकं मुदम् ॥
कृतसद्वयं पदेषु धनवन्धेषु लाभतः ॥ [2435]
स याति नरकान्ध्याभ्यावदापन्तराकरम् ॥
इह पुत्राश्च पौत्राश्च विवश्यन्ति परध्वं ।
सती यस्तु सुपत्नी स गच्छेद्द्वारं नृप ॥
परिषे पद्मे चर्चिषिते यमजिकरे ।
ये चातिपापिनो भवन्ति ये च मिथ्यापवादिनः ॥ [2440]
तेषां मुखे जलकास्ते पूर्वन्ते पद्मगोपमा ॥
कतौ नाभिगमयस्तु त्वस्त्रिण मनुजेश्वर ।
स याति रौप्य धोरं महाहन्ता च विन्दति ॥
अष्टमितिषस्तान्वां ध्वनीपाते च पदमि ।
वैद्यनां तु चतुर्दश्या एवाश्च पिके निशि ॥ [2445]
मन्त्रयोर्जनमक्षेत्रं द्रष्टुं च पितृर्नि ।
एतेषु विवश्येव न गच्छेत्स्वयं कतौ ।
यदि गच्छेत्स पापी स्वान्मोहाद्वा शीघ्रं मजेन ॥
जातं स तु दुर्गाधारो दुर्वां ध्यायिष्य एव च ।
अन्वायुश्च दुर्गाश्च महादेवी सरा भवेत् ॥ [2450]
अनाचारस्तान्पुनः यं कतौ न निवारयेत् ।
वत्पापार्थमासीति यक्षोपेक्षापराधन ॥
पापिना पापगणनं च करोति नरायण ।
अदिन वेमुलापाकी स्वान्मन्याये द्विगुणं मयेत् ॥
अपापे चार्कं यस्तु समारोह्य विनिश्चि ॥ [2455]
तस्य जिह्वा समुत्सृज्य चोराश्च यमविकरा ।
वत्पाप पिपदाक्षिप्य तस्य चाप्ये निहन्ति च ॥
कन्यागामी चरो यानु मक्षयमासी नित्याय ।
स यानि भूमिपालं च सत् सङ्गिर्नृकृतनम् ॥

D₁ G₁ : M₁ तस्य तस्य पित्रे (for *) G₂ G₁(*) व (for पत्र) — (L 2403) D₁ G₂ G₁(*) स्वप्ता वदत्ता वा (for *) G₁(*) विप्रयुधि (for पराधन) D₁ यो हरेव मक्षपराय (for *) — After line 2405, D₁ om

123** यदिपतस्तद्विज्ञा विज्ञायां जायते इति ।
— (L 2408) D₁ ततो निरातीननरो (for *) — (L 2409) D₁ तर करम्, G₁(*) तर नर (for करम्) — G₁ om lines 2410-2415 — (L 2415) G₁ G₁(*) अनाथ यनिहारी (for *) — (L 2416) D₁ व्याप्रयोधि प्रयति (for *) — (L 2417) G₁(*) देवपूजादिनहते (for *) — (L 2419) G₁(*) नृपाधिप (for उवसते) — (I 2420) G₁(*) द्विजानिनिधौ गोपि (for *) — (L 2423) D₁ M₁ कृति (for कृत्) G₁(*) द्विजो तृप (for नृपाधिप) — (L 2425) G₁ M₁ भूगणय (for पन्तुर) — (I 2426) G₁(*) प्राय (for प्ला) — (L 2429) G₁ मृते (for मृत) — (L 2430) G₁ निवारनम् (for निवार) — (L 2431) M₁ G₁(*) यो भूय (for भूपात्र) — (L 2435) G₁ लेनय : M₁ लेमत (for ला) D₁ यो यं पुत्र लेमत, G₁(*) पनमदपनोडा

(for *) — (L 2437) G₁(*) ति तस्य वै (for एत व) . — (L 2439) G₁ : हते (for धिते) — (L 2440) G₁ G₁(*) ये च मिथ्याभिप्रायि (for *) — (L 2441) D₁ G₁(*) वचोपमा (for वमा) — (L 2445) G₁(*) नरक (for रीत) — (L 2444) G₁(*) महापां परिहारी (for *) — (L 2445) G₁ कृतप्रासे (for पदपदार्थ) . — (L 2447) G₁ M₁ नृप (for कतौ) — (L 2449) G₁ M₁ जानं स्वच (for वास मय) D₁ जानमय द्वाःपात्र (for *) . G₂ मृते (for मृते) D₁ मृतो - नाविनरतया (for *) — (L 2450) G₁ इष्टपत्र (for पुत्र) — (L 2451) G₁(*) एत (for एतत्) D₁ निपात्येव (for निपा) — (L 2452) G₂ मक्षय क्षापासीति (for *) — (L 2454) D₁ निररा ये, G₁(*) जानि येद (for निपाये) — D₁ om lines 2456 2464 — (L 2457) G₁(*) क्षापाय (for क्षापाय) G₁(*) नृप ये विविचि य (for *) — (L 2459) G₁ तस्यैव (for एत गद्रे) M₁ निहन्ति (for नर) . — For line 2460, G₁(*) om

124** दिश्व यं वृषा येर दिशो यमसिरे ।

शिरो च वृषणे चैव ह्ययोभारस्य सम्पन्नम् । [2460]
 एवं युगशतं स्थिरा पद्माक्षपद्माब्जानां मेव ॥
 पशुं व्रतानि संगृह्य क्षतमाप्य परिचरेत् ॥
 क्षमिष्ये पुनः शिव्या हीनाहो जायते नर ॥
 न्यायन धर्मशिक्षायां पक्षपातं करोति यः ।
 भालुप्यासिक्काद्यान तथा इषदि धीमेनम् ॥ [2465]
 अनुवृत्तानामयुज सुखा नरकपालना ॥
 सत खरं ज्ञायते भानयोनी च भुक्ते ॥
 क्षयमस्य त्रिजान्वद्धा बालान्द्वन्द्वौ गन्धिगीम् ॥
 भुक्ते यदि स पार्थि स्यादौर्वे भरकं वनेत् ॥
 अपहस्य परस्वार्थं न परेभ्य प्रयच्छति । [2470]
 स दाता भरकं याति यस्वार्थेनस्य सत्पदम् ॥
 परितन्वां महासा च आरस्येन करोति यः ।
 आस्ये सत्प्रायस विषद क्षिपति समर्किरा ॥
 प्रातः क्षान्तिहीनाश्च मायशोचपर्विना । [2475]
 ब्रह्महृदिहीनाश्च नैव निरयगामिनः ॥
 ब्राह्मणार्थविहीनाश्च देवपरितुर्महानि ॥
 न सर्वमिति ये राज्ञसे वै निरयगामिनः ॥
 क्षान्तिहीनाश्च सम्पादु मातुर्धर्महीनका ।
 मौपासनविहीनाश्च तै वै निरयगामिनः ॥
 भूधर्मानविहीनाश्च गृहपञ्चाविगर्हाः । [2480]
 पञ्चमहृदिहीनाश्च तै वै निरयगामिनः ॥
 विष्णुमातृपुत्रायां विहीनाश्च तथा तिथौ ।
 सोमने सोमहीनाश्च तै वै निरयगामिनः ॥
 उषिष्ठमोक्षिनी ये च ये च सृष्टप्रमोक्षिनः ।
 भोज्ये कलहकर्तारस्ते वै निरयगामिनः ॥ [2485]

साय प्रायश्चादिकरणा भूयान् न शृणोति यः ।
 नामत्रयविहीना ये ते वै निरयगामिनः ॥
 भूराणधर्मशास्त्रेषु सन्निहीनाश्च ये द्विजा । [2490]
 भाषासाधुषु निरतास्त वै निरयगामिनः ॥
 कर्णाद्विहीनयानि माग्धक्योत्तवति ॥
 यथासि ये प्रशृण्वन्ति ते वै निरयगामिनः ॥
 भाषया रचितं शास्त्रं क्षीमुग्रानु शृणोति यः ।
 सृष्टेःस्यश्च प्रशृण्वन्ति ते वै निरयगामिनः ॥
 भाषया रचितं शास्त्रमिदं लोकं मुत्तमम् ॥
 परलोकं भयकरं तस्मात्परित्यजेत्तथा ॥ [2495]
 दिव्यमार्गां परित्यज्य भाषया रचितम् ॥
 क्षाण्डि च प्रशृण्वन्ति ते वै निरयगामिनः ॥
 भाषाविविधाष्वेषु माग्धपत्रु रताश्च ये ।
 तेषां सन्तोषि सत्याप्य परमहितमङ्गुलि ॥
 नामानि समं शृण्वन्ति क्षाण्डयुनादि भारत । [2500]
 क्षाण्डेषु निरता भूत्वा भूराणेषु रता द्विजा ॥
 भाषाविविधाष्वेषु हिमामर्षे रतिं त्यजेत् ॥
 समाज्ञाकर्णीयसु भूराणेषु मतिं बुर ॥
 असत्पदेषु निरता क्षमदमपवर्तका । [2505]
 विरता धनसाधेषु देवां मज्ञं परित्यजन् ॥
 क्षुण्डित उग्रश्च ।
 अथता सर्वमायव्य भर्तृधर्मं यद्वृत्तम् ।
 आदर्य विषये देव क्षिपति वद सुवत् ॥
 श्रीभगवानुवाच ।
 आदे निमग्नित यस्तु भोजनं बृहत् यदि ।
 अनुवृत्तसहस्राणि शृणोती भवेत् भूयम् ॥

— (L. 2462) G: Q(ed) M: न स्यात् (M) समारोभ्य परित्य
 जेत् (for ⁶) — (L. 2463) G: तथा इष्टिविहीनम् (for
⁶) — (L. 2467) G(ed) होषि (for जायते) D: Gs
 क्षान्तिहीनाश्च तथा (for ⁶) — (L. 2468) M: दातु (for
 बालम्) D: गामिनी, Gs होषिण (for गन्धिगीम्) — After
 line 2471 G(ed) ins

125** तेषां सत्प्रातः क्षान्तिं करोति पुत्रप्राप्तम् ।
 पौलस्त्यादिषु पारेषु जन्तुस्य क्षमिष्येव ॥
 पाङ्क्तिर्न घृण्यपात्री दिक्षु भाषाविविधम् ।
 अक्षेयी वः शिव्या पक्षेये महापातका ॥
 क्षमिष्ये महापौरं दक्षामाना युगावुत्तम । [5]
 सतो क्षुमि क्षमासाध सत्प्राप्तपुत्रप्राप्तम् ॥
 माक्षणायां समाहूय दासपामिनी पनातिक्च ॥
 पक्षाश्राप्तिं यो भूषाक्षमाहूयैकाग्रपक्च ।
 क्षिप्यन्ते राज्ञिष्ठमामो युवं वनेत् ॥
 येन धर्मापरिहायं समेकं द्वेष्टि सो नरः । [10]
 करोति पाप्युत्तरीन सम्यग्द्वैष्ट्यापक्चम् ॥
 आदर्य च विप्रं न करोति स च पातकी ।
 नरकं तस्य दिक्षेय सत्प्राप्तं भवावर्तम् ।

— (L. 2472) G: भाषाव्या (for 'नक्ष') — (L. 2473)
 G: M: प्रक्षिपति च क्षिप्रा (for ⁶) — (L. 2474) G:
 देवविष्णुपक्चम् (for ⁶) — Gs om lines 2475 2476
 Ds om lines 2476 2481 — (L. 2478) G(ed) नक्षिप्रा
 (for हीनका) — (L. 2480) G(ed) यद्वन्तं (for
 यत्) Gs G(ed) शिविहता (for 'हृक्') — D: Gs
 M: om line 2481 — (L. 2482) G(ed) विष्णुमातु (for
 विष्णुमातु) — (L. 2483) G: M: भोजनेन विहीनाश्च
 (for ⁶) — Ds om lines 2484 2485 — (L. 2486)
 Gs M: यथासि (for 'यत्स्य') — M: om, line 2487
 — (L. 2490) Gs क्षाण्डिपाना G(ed) देवमिति (for
 'क्षिपति') G(ed) रतिव्यापः (for 'यत्') — M:
 om line 2492 2493 — (L. 2493) D: क्षिप्यन्तं (for
 क्षिप्यन्तम्) — (L. 2494) D: भाषावि (for भाषया)
 — (L. 2496) G(ed) क्षमासाधकानां ये (for ⁶) — (L.
 2499) G: तेषां सत्प्राप्तिं स्याच Gs तेषां सत्प्राप्तिं (for ⁶)
 — (L. 2501) Ds G(ed) ये तु M: भव वा (for भवा)
 — After line 2501 G(ed) ins

126** तेषां तु पुण्यशीलानां समं लोकसु जायते ।

आहं भुक्त्वा नरक्षयं च कुर्याद्वात्रियोजनम् । [2510]
 नरकेषु चिरं मम ॥ चण्डालो भवेद् भुङ्क्ते ॥
 आहं दत्त्वा च भुक्त्वा च स्त्रीसहं कुरुते यदि ।
 दिविस्था पितरस्तस्य पतन्ति नरकेऽनुचैः ॥
 आहो सुप्रसिद्धो यस्तु यदुभायी भिन्नाश्रय ।
 य पापी नारीकं श्रेयं कुरे ॥ नरके वसेत् ॥ [2515]
 निमग्नो द्विजो यस्तु न स्त्रीषु लोभगोहित ।
 आहं दत्त्वा स विज्ञेय कल्याणं नरकं वसेत् ॥
 अक्षयं यदि वर्धेत आहं भुक्त्वा परेऽपि ।
 स पापी नारीकं श्रेयं नरके नरके वसेत् ॥
 मरुत्वा पार्थिव होम आहं नृपाधिद्विजं । [2520]
 तच्छास्त्रमाश्रय श्रेयं सत्कृतो नरकं वसेत् ॥
 मरुत्वेन प्रातस्तथापि साक्षात् तु विरतपणम् ।
 अक्षयं य स पापी स्यादाहो च नरकं वसेत् ॥
 य तु सुशील तच्छास्त्रं भुक्त्वा नरकमश्नुते ॥
 पतित मित्रमयीं लपकानां विवर्जितम् । [2525]
 वैष्णवादिहीनं च आहं न निमग्नयेत् ॥
 धर्मं च धामनरूपं च आहं चरितयेत् ॥
 अश्रित्य भुङ्क्ते च वृषलीपतिमेव च ॥
 कृत्रिमं कुत्रिच मूकं आहं पशुपतिमेव च । [2530]
 मरुत्वं प्राप्नोतीं वैद्यं प्राप्नोतु न नृपसहम् ।
 शुचिनिष्ठं दुराचार आहं तु न निमग्नयेत् ॥
 दैवपूजाविहीनं च पञ्चपशुविचरितम् ॥
 जीवत्समाधिहीनं च आहं तु न निमग्नयेत् ॥
 गत्या शतपुत्रं यस्तु समाश्रयानुव्रजेत् ।

भुचैल कर्कशं स्वर्गं कर्षकं ध्याधिपीडितम् ॥ [2535]
 वैश्यवृत्तिपरं मूर्खमस्तवत्र विनिन्दितम् ।
 कुलं गायकं मत्तं महदुत्तिपरं जडम् ।
 सौख्यं दुराचार आहं तु न निमग्नयेत् ॥
 कणं सदा कृशं वीनं मत्तं वै केशधारीणम् । [2540]
 दुर्गन्धं ॥ वाचाह आहं तु न निमग्नयेत् ॥
 कुक्षपट्टमप्येकं हीनं अक्षयं नृपसहम् ।
 पितृमातृपरित्यक्तं आहं तु न निमग्नयेत् ॥
 अश्रित्य भुङ्क्ते च वृषलीपतिमेव च ।
 कृत्रिमं कुत्रिच मूकं आहं तु न निमग्नयेत् ॥
 पुत्रं वर्णा द्विजं सज्जि सदा पितृद्विष्टेऽपि ॥ [2545]
 आहं पारं प्रवक्ष्येऽहं शत्रुपुत्रं नृपसहम् ।
 वेदशास्त्रेण विरतं श्रित्य धीरिन्द्रावजम् ।
 अजितं सदा बुद्ध आहं तु न निमग्नयेत् ॥
 देवपूजां निरतं पञ्चपशुपरायणम् । [2550]
 पुराणवेदशास्त्रं आहं तु नियोजयेत् ॥
 अश्वत्थमाश्रयं शास्त्रं वै सुदुर्मापिणम् ।
 जितेन्द्रियं शुभं दातुं आहं तु न निमग्नयेत् ॥
 सुखिनिष्ठं दुराचार ।
 किं वर्णं किं मत्तं दातुं देवा वर्जयेत् ॥
 लज्जसाक्षिं वैश्वं सेवां देवा तु पापदा ॥
 श्रीमद्गानुभावा ।
 श्रीगं सदा सदा वर्णं पापिता तु समाश्रयम् । [2555]
 सुखं सदा सदा राज्ञः पश्येत् ॥
 सध्याश्रयकाले तु योयिदा सगमापयेत् ।

— (L 2501) G₁ G(ed) जाक (for कं) — (L 2508)
 D₁ M₁ निमग्नो (for "ते") — M₁ om lines 2509-2512
 — (L 2513) D₁ पतित नरकेषु च (for "१") — (L 2514)
 G₁ U(ed) आहं (for आहो) G₂ नरो (for द्विजो) D₁ आहं
 मोवी नरो वस्तु (for "१") M₁ om lines 2514²-2516²
 — (L 2515) D₁ G₁ नरके (for नारीकं) G₁ om line
 2515² G(ed) कुरुते (for कुरे तु) — G₂ om lines 2516-
 2521 — (L 2516) D₁ आहं बुद्धे (for निमग्नितो) G₁ आहं
 भुङ्क्ते वस्तु (for "१") D₁ G₁ साक्षात् (for साक्षात्) — (L
 2522) G₂ जातं तु, M₁ य जातं (for राता तु) — (L
 2523) G(ed) न कुर्यात् (for नकरी) D₁ G₂ अक्षयं यदि
 पापी स्यात् (for "१") G(ed) श्रेयं (for दाता च) — G₂
 om lines 2524-2529 — (L 2524) D₁ कुत्सा तु नरक
 मजेत् (for "१") — After line 2524, D₁ ins

127** अक्षयं पापिह आहं पितृप्रातिपक्षिकं च ।
 अहं यदि स पापी स्यादाहं चैव नरके ॥
 यथे भर्तारं या नारी अक्षयं वपनं यदि ।
 पावन्यादिकं मरुं कुन्ते लोभगोहिता ।
 गच्छन् पावन्यादि भोक्तुं उत्तमगुणम् ॥

— (L 2526) M₁ देय (for देव) G₂ आहं तु (for आहं)

— D₁ G₁ M₁ om lines 2527-2529 — (L 2530) G₁
 नरकं चैव (for प्राप्नोतु) — (L 2531) G₁ दुराचारं (for
 "वार") — (L 2534) D₁ वपनं नरकं वपेदस्तु (for "१"),
 — (L 2536) G₂ वृत्तिपरं (for "पर") G₂ विनिन्दकं (for
 "वित्तम्") — After line 2538, D₁ G₂ ins

128** अश्रित्य यदि यति वैद्यं प्राप्नोतु भाग्यं भिक्षुकां ।

Whole G(ed) ins after line 2538

129** अश्रित्य यदि यति वैद्यं प्राप्नोतु भाग्यं भिक्षुकां ।

— (L 2540) G₁ वाचाह (for "१") D₁ दुर्गन्धं ॥ वाचाह ।
 M₁ नरिणं कुक्षपट्टं च, G(ed) द्विजं वाचाहं चैव (for "१"),
 — G(ed) om lines 2543-2544 — (L 2543) G₂ कृतं
 (for कृतम्) — (L 2545) M₁ G(ed) द्विजे (for द्विजः)
 D₁ G₁ M₁ G(ed) चरयेत् (for सदा विदुः) — (L 2546)
 G₁ सुप्रसिद्धे (for प्रवक्ष्येऽहं) — M₁ om lines 2547²-2548².
 G₂ om lines 2549-2550 — (L 2550) D₁ G₁ M₁
 निमग्नोत्त (for निमग्नः) — M₁ om lines 2551-2552.
 — (L 2551) G₁ G(ed) वृत्तं (for वस्तु) — (L 2552) G₁
 दिने सात्तं, G(ed) शुभं दातुं (for शुभं दातुं) — G₂ om.
 the ref — (L 2553) G₁ G(ed) नृपसहम् (G₂ न) (for
 नृपसहम्) D₁ M₁ सदा वै कोपितायमे, G₂ कोपितां सदा वै

सध्याया भोजनं निद्रोः प्रयथैविव विचरिष्येत् ॥
 वृक्षारोहणमन्युधं रूपानां धात्रीरोगम् ॥
 नदीतरणमन्युध बाहुभ्यां तु विचरिष्येत् ॥ [2560]
 ऋण परमुदे वाम भगवत्क्षेत्रविचरिष्येत् ॥
 गोमहिव्योः क्रय राजन्तर्षया परिवचिष्येत् ॥
 मृत्युपुरेणु सवाद स्वधीफलदमं च ॥
 कलह सर्वमनुजे धेयस्कामी परिवचिष्येत् ॥
 शुद्धइन्तासमानोत्तमं पानीयमेव च ॥ [2565]
 वासस्वाभ्युद्वान च धेयस्कामी परिवचिष्येत् ॥
 पादभ्यङ्ग शिरोभ्यङ्गं तथा देहविमर्दनम् ॥
 धेयस्कामी तु राजेन्द्र शुद्धइन्तां कारयेत् ॥
 भानौ भृगोर्गुरोर्वीरौ भौमे मृत्युग्रद वृणाम् ॥
 तैलभ्यङ्गं तथा राजौ धेयस्कामी परिवचिष्येत् ॥ [2570]
 कृपक्षान सदा वर्यं कृपाद्वपनत्रिषा ॥
 शीघ्रं कृपजलेनैव धेयस्कामी परिवचिष्येत् ॥
 स्वर्णहले धावन दात जपमधुनभारपनम् ॥
 भोजन राजप्रादुर्ल धेयस्कामी परिवचिष्येत् ॥
 क्षेप्रासामे वने दैले हीर्यं वै देवसन्निधौ ॥ [2575]
 यात्राया पथि राजेन्द्र न क्षुपान्मिथुन छिद्य ॥
 राजभृत्येषु मूर्खेषु परिचरिष्येत् कदाचन ॥
 गुरुधीषु च भी मृषाद्विवाद नृपससम् ॥
 एव बहुविध मोक्षं धर्माधर्मं हि पाण्डव ॥
 विन्यस्यदितुं तस्य अपि वर्षेसत्तादपि ॥ [2580]
 सर्वेधामसि लोकानामानुद्वय सदाशिवम् ॥
 तन्ममिमिति विक्षेप सर्वदा नृपससम् ॥
 निन्दमान सदा सन्निर्गन्धमपि पाण्डव ॥

अधमं यदि विक्षेप मद्रथकर नृप ॥
 तस्मात्सर्वेषु कालेषु सतामभिमत ॥ यत् ॥ [2585]
 त कुर्वन् सदाशिव परा सिद्धिं गमिष्यति ॥
 धर्मं यश्चस्वमायुध स्वार्थं पाण्डुनन्दन ॥
 इदं वै शृण्वता भवता प्रह्लोको भविष्यति ॥

Colophon

सुविष्टिर उवाच ।

कथित भवता सर्वं धर्माधर्मं यदुत्तम ॥
 इदानीं ध्रेतुमिच्छामि वरकानभिधानम् ॥ [2590]
 धर्माधर्मस्य विमारा पाणिनां मयदायकम् ॥
 सुपुत्र पुण्यशीलानां मध्ये मध्ये धर्मस्य च ॥
 धर्मगणानुपाच ।
 नामधेयानि चरुपामि वरकार्गा महासते ।
 सम्प्राप्तुं नापि शक्नोमि तेषां मुरय शृणुष्व ह ॥
 तपनो वास्तुकाङ्क्षमो महारौरवरीरवौ ॥ [2595]
 कालसूत्र निरुद्धाभौ क्षमिपत्रमर्दनी ॥
 हिमोरष्टमहाद्युवौ मृषाद्वय च वासमही ।
 अभक्षो मृषपान च वैतरण्या महास्वनम् ॥
 वसद्युल लक्षितिला गुरीयादमेव च ॥
 मन्त्रशोणितकृप च मन्त्रशोणितमोचनम् ॥ [2600]
 क्षमासभोजन चैव बहुविध्यलक्ष्येयदानम् ॥
 शिलादुहि दालकदुहिर्वैद्विष्वदिर्मरपनम् ॥
 शोरोदक चोष्णोद्य वस्तप विष्णुभक्षणम् ॥
 अथ सिर सोषण च लक्षपादाणदारणम् ॥
 गुरीयेष्टेन चैव तथा लक्षकदारणम् ॥ [2605]

(for ^a) — (L. 2555) D₁ G₂ M₁ क्षोसत् सवदा वर्यं G(ed)
 क्षोसत् सवदा वर्यं (for ^a) — (I. 2556) G₂ वर्यया (for
 वर्यया) — (I. 2557) D₁ G(ed) योपिनां सगम त्वजेत् (for
^a) — (L. 2558) G₁ मयः केषां परिवचिष्येत् (for ^a) — (L.
 2561) G₁ G(ed) विचरिष्येत् (for 'जनम्') — G₂ om lines
 2562-2567 — (L. 2562) G₁ गोमहिवार (for 'मो')
 — D₁ ins after line 2564 G₁ after line 2566

130** वृद्धमासे सगवाम स्वदेवमतिगतसम् ॥
 वृद्धे तु सदा योग मेवस्वामी परिवचिष्येत् ॥
 भवद्वारं हि क्षेत्रं यद्विभोजननेत्रं च ॥
 वृद्धिं सदा सर्वस्य भवस्कामी परिवचिष्येत् ॥

— (L. 2565) G₁ M₁ सम्पन्नम् (for 'नीनम्') M₁ अथ
 पानीयमधुनम् (for ^a) — M₁ om lines 2570-2572
 — (L. 2571) G₁ G(ed) कुरीरव रत्निका (for ^a) — (L.
 2573) D₁ G₁ चान (for दाने) M₁ G(ed) जव भैरुनयोमने
 (M₁ पूजन्म्) (for ^a) — (L. 2574) G₁ क्षेम च, G(ed)
 पूजन (for मो) — (L. 2578) G₁ G(ed) राज, M₁ नर
 (for नृ) — After line 2578, D₁ ins.

131** अभिशेकपूरे देवे शुभमाक्षारविनी ॥

शीघ्रे सभाया राजेन्द्र न कुर्वीषोचनं नृप ॥

— G₁ om. lines 2580-2583, — (L. 2580) D₁ G(ed)
 नाह (for तस्य) — (L. 2581) G(ed) सदाशिव (for
 'नृ') — (L. 2584) M₁ भयकरमयो नृप (for ^a) — (L.
 2585) G₁ सदा पुण्यं दितं नृ पय (for ^a) — (L. 2588)
 D₁ स्वर्णैक च (M₁ भग्लोको) गमिष्यति (for ^a)

Colophon — Sub-parvan D₁ G₂ मागर्धर्षणि रोप
 यथा, G₂ M₁ G(ed) उपर्या — dhy name D₁ पार
 येर, M₁ पारयेरधनम्, G(ed) पारयेरयंला — dhy
 no D₁ G₁ s M₁ G(ed) 20

M₁ om line 2590 — (L. 2590) G₂ भगवत् (for नर
 वत्) — (L. 2591) D₁ G(ed) यवमार्गस्व विरता (for
 'नृ') — (L. 2592) G(ed) वार्गा (for the first मये)
 — (L. 2593) G(ed.) [नर] वर्ये (for वर्यामि) G₁ s M₁
 भाग्येयमह वर्ये (for ^a) — (L. 2596) G(ed) बालकप-
 निष्पन्नौ (for ^a) — (I. 2597) G₁ s G(ed) विद्या G₁
 नृप (इव च रमणी (for ^a) — (L. 2599) G(ed.) गुरी
 इमेव च (for ^a) — G₂ om (hapl.) lines 2601-2605*
 — (L. 2608) G₂ दारणम् (for दाहणम्) — (L. 2607)

धीरदा ये तु सुशितः पिबन्त हीरसुतमम् ॥
 धृवदा मधुदाश्वेव क्षीरदाश्च मृषांतम ।
 सुधापात्रं प्रकुर्वन्ति प्रयान्ति यममन्दिरम् ॥ [2725]
 शाकटः पायसे भुञ्जन्दीपदः प्रचलन्दिदा ।
 वधरो राजयादौल विष्णवावधरो ययौ ॥
 मलंकारमदो याति एवमानोऽमरैः सह ।
 गोदानेन नरो याति सर्वनामसमन्वितः ॥
 मृनिदो गृहदशैव विमानं सर्वसंपदा । [2730]
 जम्प्यरोगसंकर्षणं, मीढन्याति यमालयम् ॥
 हयदो गजदक्षाति यानदक्ष मृषोत्तम ।
 यमालय विमानेन याति मोगसमन्वितः ॥
 सज्जोऽमहदशैव कृष्णाजिमहामुद्रः ।
 कलह पुष्पदशैव याति संतपसंयुतः ॥ [2735]
 , वाग्मूलरो नरो याति तुशाला यममन्दिरम् ।
 विषादानरगो याति पुष्पमाचोऽश्मजन्धवः ॥
 सर्वमूलत्रयायुक्तः पुष्पमार्तोऽमरैः सह ।
 पुराणपठको याति पुष्पमानो मुनीश्वरैः ॥
 द्युवन्ति सततं ये तु पुराणं मनुजेधर ॥ [2740]
 ये चन्द्रधरलैर्धानि प्रयान्ति यममन्दिरम् ॥
 शान्तर्णो नरा यान्ति हृते ये तु यमालयम् ।
 प्रेताया वपसा लोकं मम प्राप्तेष्वरथ ह ॥
 द्वापरे यज्ञत्रिभिन्ना ययान्ति परमव्यम् ।
 कलौ पुत्रे नरभेष्ट पुराणप्रवणाग्रः । [2745]
 मयानि परमं स्थानं यन्न गावा न घोचति ॥
 कलौ शुगे मनुष्याणां पुराणप्रवणाग्रमम ।
 श्रीर्वनाद्राजयादौल मम लोकं भविष्यति ॥
 पुराणप्रवणाग्रमयं पुत्रपीत्रादिसंयुतः ।
 क्षुरव्या भोगाव्यधाकामे तदन्ते मनुजैः च ॥ [2750]
 कलौ देवाः प्रवोसन्ति पुराणप्रवर्गं परम् ।
 परं मुक्तिव्याप्तौ तदा सर्वं भवोदितम् ॥

धामार्थं वा परार्थं वा यो वदेदममं हितम् ।
 प्रयाति सुखमार्गेण देवलोके मुगावदम् ॥
 यमंशाये भविष्यत्य वरते बुरानन्दन । [2755]
 उष्णैर्भूषमाणम् स याति यममन्दिरम् ॥
 उष्णशैवेन याति वैद्यधानेन धर्मिनः ।
 गजोद्भूतभैर्यान्ति विमानेन च भारत ॥
 चतुर्दन्तययं यानमाहूता याति तप्यधि ।
 यानि देवगणैः सार्व दिग्भरुषया दिग्म् ॥ [2760]
 रथं मणिमयं दिव्यं आगूढपानिभूतम् ।
 आरहा सुविश याति धर्मिणा, पाण्डुरादन ॥
 केचिद्विमानमारहा सुर्वकान्तिरतममम् ।
 प्रयाति नरयादौल मम लोकं मुगावदम् ॥
 उष्णधामरमयुक्तं तप्यमानाप्यरोमैः । [2765]
 ते चन्द्रधरवर्णानि प्रयान्ति मम मन्दिरम् ॥
 पञ्चमन्त्रमैकान्तं वर्णं प्राप्य यधि प्रमो ।
 श्रीकृष्णाय यथाकामं प्रयान्ति मम मन्दिरम् ॥
 सान्तिमन्त्रिणो भूया तुल्यनीरतोपदा ।
 प्रयान्ति मम लोकं ये पुष्पावयप्रवर्गः ॥ [2770]
 मलोपवागमिरथा पञ्चवहपरायणः ।
 उरव्यो याति राजेन्द्र सत्यलोके बहुभुता ॥
 मन्त्रप्रविष्टाकर्तारत्नपा वैराट्पमेरा ।
 यथापतिप्रमर्गं प्रयान्ति मम मन्दिरम् ॥ [2775]
 नित्यदानपरा राजर्षिणं विमर्शयता ।
 विप्रपरोरुहपरा उष्मन्तो याति भावदम् ॥
 द्रव्य धर्मपरा याति सूर्येव मम मन्दिरम् ।
 परावह च राजेन्द्र धर्मं मूय नरा मया ॥
 य इदं पुष्पमागयादे यमार्थमे हि पाण्डव ।
 द्युजोति सततं प्रकषा सुखते सर्वपार्कः ॥ [2780]

Colog hon.

युधिष्ठिर उवाच ।

भगवन्देवदेवत मायावीर्य महामते ।

नमामि पुण्डरीकाक्ष स्वपादकमलं युगम् ॥

पापिनी ये तु मनुजा पाप हृन्मा सुदारणम् ॥

नरकं याप्ति ते माध सुखमन्ते ते कथं प्रभो ॥

यदि मुक्ता प्रयत्नेन सेवा का यतिरुच्यते । [2785]

किं भवन्ति च ते माध कथं गर्भं विद्वन्ति ते ॥

गर्भस्था किं तु कुर्वन्ति जातमात्रा यदुत्तम ।

वृक्षत्वे च पशुत्वे च मृगत्वे हृमियोमिषु ॥

परिक्षेपे पापकर्मणि मन्थ्ये च महामते । [2790]

पृथग्व्यक्तममानन्त स्पष्टीकृतं स्वमहंसि ॥

धीमतावातुवाच ।

मृग्यु पाण्डव वक्ष्यामि नराणां पापकर्मणाम् ।

गर्भस्थानां बहिःस्थानां जन्तूनां वर्तनं प्रभो ॥

नरकेषु चिरं मग्ना जन्तवो नित्यदुःखिता ।

शोचन्तः स्नानि कर्मानि बहुकालं यद्वन्ति हि ॥

सर्वलोकान्महायोराजराजानुभूय च । [2795]

कमेण वैश्वयोगात् निर्बिजसन्ति महाभरत ॥

सर्वेषु क्षममायुज सर्वौषधमण्डले ।

स्यात्प्रायः निर्दोष्यन्ते भद्रयन्ति प्रभवन्ति च ॥

वृक्षगुल्मवत्पक्षिगिरयश्च वृक्षयि च ।

स्यादरा इति विदधाता महाभोदसमावृता ॥ [2800]

द्वाभिराणि हि गृह्णन् उपैते पापकर्मणि ।

वेपथे हि महाबाहो वृक्षगुल्मे चण्डरिमिषि ।

हृष्यन्तः पृष्ठमिलात्त हास्यकपले ह्यवृष्टिभिः ॥

पक्षार्थं छिद्यमानाश्च गृधार्थं भरतर्षभ । [2805]

विताप्यसिन्धनायै च महाभोदसमावृता ॥

एव ह्येतावमायुजाश्चिरं निवृण्वन्ति भूतले ।

तव पञ्चदशमायुजा आयत्ते हृमियोमिषु ॥

हृमयस्त महाभावा सदा ॥ पौनरीविन ।

क्षणाद्यमुपजीवन्ति क्षणार्थं तु त्रिपण्डित च ॥

बलवद्विभक्तं प्राच्यते क्षासत्ता क्षामरक्षणे । [2810]

शीतवातातपह्येसमृष्टिस्तु शुषिता मृशम् ॥

मलमूषादिमामेषु संहरन्तो नृपोत्तम ।

मुख्येणमजानन्तो त्रियन्ते दुःपनीविन ॥

पक्षिभोजेनैव तव प्राप्य बलिभिः पक्षिभिर्हता ।

चरणविक्षेपेण प्राप्ता स्थायिता मासलोभुषे ॥ [2815]

त्रियन्ते केचिद्विशेषे तु किंवा मांसजीविन ।

केचिद्गृहाण्ये यदा नीहेषु प्रवर्तन्ते च ॥

पक्षैर्वियोजिता केचिद्विशयन्ते मनुनैर्भुवि ।

केचिपराप्यमाहात्म्यमुपायं शुषिता मृशम् ॥

वलयं विदत्ता केचिच्छेदन्ते भुवि मानवैः ॥ [2820]

केचित्पु मृशानां गेहं भुजता ह्याहामुत्तमम् ।

वलयन्ते वागुरे केचिद्विषयन्ते मनुनैः सदा ॥

मांसलोभेणगृहायै स्थायन्ते केचिद्विषया ।

एव क्लेशममायुजा निधनं याप्ति पाण्डव ।

पशुभोजेनैव तदागम्य द्विदश्यन्ते बहुधा नृप ॥ [2825]

वक्ष्ये तान्मृदधीमत्तानांमपापमजानत ।

शुश्रूषोर्दंष्ट्रिण केचि केचित्पादनामुपाय ।

केचिद्गृह्णन्ति मनुवागकेचित्क्षान्त्वहन्ति च ।

कुर्वन्ति कलह केचिद्व्योम्यन्ते मर्गाविता ।

केचिपरागम्या भिरता केचिद्वर्तन्ते परे । [2830]

कुर्वन्ति कलह केचिद्वर्तन्ते मर्गा विषा नृप ॥

कर्दमि केचित्पु वार्यां बद्धास्तिवृद्धन्ति केचन ।

क्षान्ताक्षिणे तुतामान केचित्कर्मरिषोत्त ।

भुजन्ति केचिद्विषयन्ते मनुनैः च विवर्ति च ।

मरणे याप्ति केचित्पु ह्यव्याप्यकलहायुष ॥ [2835]

महापापसमायुजा वर्तन्ते नृप कानने ।

विषयन्ति रक्षि केचित्परायन्ति च तथारे ।

स्वादन्ति कन्दमूलानि तुषारानिर्विहन्ति च ।

स्वादन्ति दुर्बलान्केचिद्व्यन्ते मानव परे ।

कामयन्ते तथा वधये क्षान्त स्वमशीजनम् ॥ [2840]

जातिभेदमविनाय रमन्ते काममेहिता ।

प्रायुजन्ति तथा चापदे वन्येन रक्षिचक्रवर्ता ॥

G₁ om the ref D₁ राजा (for युधिष्ठिर) — (L. 2781)

D₁ जनयते (for महामते) — (L. 2784) G₁ ed) केन (for माध) — (L. 2787) G₁ जातमात्रे (for मात्रा) — (L. 2788) G₁ M₁ हृमि (for क्रिणि) — After line 2788

D₁ 105

139** पापानये क्षामावे वृणुममृशनी हरे ।

केन लेपेण नायने पुष्पासस्त्राण्यम्भे मे ॥

वृक्षभावरारक्षणिग्नान्नान्नरोनिषु ।

जायन्ते येन लेपेण तत्पक्षं कथ्यता प्रभो ॥

वृक्षजा गन्धर गन्धर्वादिभिर्येनिषु । [5]

करं पाण्डव वनार सद्युजना महामते ॥

रक्ष विगमयन्ति नाविनीशान्तिनीतनी ।

करासोराप्रभावे ते द्विजनाश्च यदुत्तम ॥

— (L. 2799) D₁ विषयश्च (for गतं) — (L. 2815)

G₁ ed) वलीर (for चराण्य) D₁ विरेण निषन याता (for

"") D₁ G₁ ed) सायन्ते (for यातिना) — (L. 2816) G₁

जाता वै मांसजीविभिः (for ⁶) — (L. 2817) G₁ मर्गाश्च

(for गृह) D₁ प्रविष्टात्, M₁ प्रवर्तन्ति (for गृहीत) G₁

न्यायै निषन गता (for ⁶) — (L. 2821) D₁ प्रमन्ति

कारमुत्तमम् (for ⁶) — (L. 2825) G₁ ed) ततः प्राप्य (for

तण्णर) — For line 2836, G₁ subst

140** मध्ये तागमृशानां पापजमपरिपराय ।

— (L. 2829) M₁ केचिन्व्यो-वर्गविता (for ⁶) — (L.

2832) द्विदश्यते (for वधयन्ते) — (L. 2834) G₁ ed) मुकुन्ति

(for दुष्टन्ति) — (L. 2840) D₁ माधर मुखेतेने (for ⁶)

— (L. 2841) G₁ M₁ रमन्ते वायुका हि ताम् (for ⁶)

तेन पापेन दहामि अहमेकोऽनितुः खित ॥
 अहन्वा देवकार्याणि पितृकार्याणि शौचकारिणः ।
 भविष्येवपुत्रास्मिन्मानीरसं दातव्या गत ॥
 जपमानविहीनराजादभ्यर्च्य मरुदासनम् ॥
 सदा पापराजत्वाच्च प्राप्तोऽहं गर्भदेवराजम् ॥ [2960]
 सदा प्राञ्जविहीनोऽहं धनपण्डु तयालसः ।
 अनिष्ठाजिन्ममानोऽहमेवं प्राप्तो मरुद्वयम् ॥
 एवं बहुविधं जन्तुर्हित्य स्वयमेव हि ।
 अग्रमनास्मानमाश्रय्य जुष्टं धर्मं नियुज्य च ॥
 धर्मं कृत्वा यथान्याय सत्सद्रेषु प्रवर्त्य च । [2965]
 कृत्वा देवादिपूजा ॥ यत्सोऽहं पान्ना गतिम् ॥
 आराध्य तु जगत्तार्थं सर्ववर्मायेदं प्रभुम् ।
 जगद्योनिमुद्रारादं विहस्यैव जगद्भवम् ॥
 देवगन्धर्वनिचयैर्विद्याभक्तुमिषी ॥
 विशदन्तिमिथ दिग्पालक्ष्यदृष्ट्यादिभिर्ग्रहं ॥ [2970]
 कपिदेवगणैर्विभ्रैरिन्द्राद्यैः समुत्सुरैः ।
 भर्ष्यमानं सदा हुष्टं सृष्टिरिष्यन्मकारिणम् ॥
 सर्वैर्न सर्वलोकानामीधरं पुरुषोत्तमम् ।
 मानन्दमक्षरं निर्लक्ष्य स्वकाशं निरञ्जनम् ॥
 सूर्यकोटिमतीकाशं चन्द्रकोटिमुत्तीतम् ॥ [2975]
 कालमघनिभं देव विद्युच्चन्द्रकोचकम् ॥
 पीतम्बरधरं देवं पाद्मचक्रादिद्वैत्रिकम् ॥
 रत्नमीचरि विद्यालक्षं सर्वलोकानामिहिकम् ॥
 अनन्तमजर विष्णुं भ्यावा विस्मयमग्नितः ।
 गर्गान्तु निर्गतोऽहं धै मुक्तिं यावयामि निश्चितम् ॥ [2980]
 लविकामिष्ये सत्तारं पौत्रं जलपिसनिमम् ॥
 सर्वत्र हि भय नास्ति सर्वत्र सुखमेव मे ।
 इति धै चिन्तमानस्य जन्तोर्गर्भगतस्य च ।
 मयूतिकाकलबादुषु पुर किमिवा च वयति ॥

सैवैव वायुना बद्धं प्राणापयेन पाण्डव । [2985]
 मातृश्रुत्तुसमन्तं दुर्दम्भमवन्तं यः ।
 मातृश्रुत्तुसमन्तो निर्गच्छेद्योनिप्रपन्नसिद्धिः ॥
 विष्णुं तु विनेष्टुं नृपं च तिलक्ष्मणम् ।
 उन्नीयति तं वायुर्वायुतां कृच्छ्रम् ॥
 स्पन्दनाद्वाहवायोयानन्तरं तं तिसृषु ॥ [2990]
 नष्टमृतिमया दुर्गमलुचं प्रपद्यते ॥
 देवादारव्यमाश्रया जन्तुर्ध्यामिमुच्यते ।
 बहून् स तु न शक्नोति किञ्चित्पापं न वेद न ॥
 सदेहमसृष्टैश्च निहातो दुःखमर्षितः ।
 आप्यतिमकारिदुर्गैश्च पीड्यमानो यदन्वेष्टुम् ॥ [2995]
 क्षुब्धम्या पीडितो निज मन्त्रार्थैरुत्तरे ॥
 क्षयन्दृष्टं बहुतो ज्ञते वेदके मृग ॥
 क्षुब्धया पीडितो बालो जननी वापयामासि ।
 उदरे वेदमानीति शिरोरस्य दम्भिते हि ॥
 सत्यं देवमहो बहो निवोः किञ्चित् प्रियते ॥ [3000]
 बद्धमस्यचमस्योऽपि देव देवमिति ब्रवी ॥
 एव भोगमनुप्राप्य दाम्नापीनयना मृग ।
 पीडितो मरुदशावैर्बल्यभारं प्रपद्यते ॥
 वीरपावन उवाच ।
 एवं क्षुब्धं महामातो भर्ष्युषो महामतिः ।
 माधर्वं पश्य पश्य नमस्तुभ्यं देवमर्षिम् ॥ [3005]
 युविधिं ववाच ।
 पाहि लोकपते देव वातुदेवादिभिरनं ।
 त्वमेव गतिराम्नाहं सर्वत्रानं यदुक्तम् ॥
 पाशानां पाण्डवत्पाशानां धर्मपुत्रां वर ।
 पालयाम्यनेन भक्तानां दुःखं पुरा ब्रवी ॥
 तस्मात् प्राण्यवाववा रत्नद्वयमनन्तरम् ॥ [3010]

पूर्वम् (for °) Ds अग्रदृष्टं हर्षं सदा, Gs अग्रदृष्टमद्य-
 पण (for °). — (L. 2951) G(ed) तुवयोऽग्रिम (for तु
 दहामि) — (L. 2955) G(ed) कपीडा मया वृष (for °).
 — (L. 2956) G(ed) कपीडोऽग्रिम (for दहामि) — (L.
 2958) Gs वेदमा (for दहामि) — For line 2959, G(ed),
 subst. '

144* प्रवियादिपूजां च यागमासीदुरी वयः ।

— (L. 2961) Ds पुतामा (for विहीनोऽहं). — (L.
 2962) Gs आनि वेत् (for उवाच) G(ed) अनिष्ठाजिन्म-
 म्मापू (for °). — (L. 2966) Ms कदापिदृष्टं वयम् (for
 °). G(ed) प्राये (for वारे) Ds Gs पश्य वयम् (for मा
 गतिम्). — (L. 2967) Ds आराध्य जगत्तार्थं नष्टं (for °)
 — (L. 2968) Gs हुतादि त (for उवाच) Ds Ms योनि
 (for अन्त) — (L. 2969) Ms यजुर्दे (for निषेधः)
 — Gs om lines 2970-2971 — (L. 2971) G(ed) दिग्-
 कोटि (for क्षिति) — (L. 2973) Ds तस्मिन्मन्त्राणां

(for °) — (L. 2974) G(ed) त्रिपु (for त्रिपु), Gs
 अनन्तमघुषं त्रिपु (for °) — (L. 2976) G(ed) पीताम्बर-
 धरं त्रिपु (for °) — (L. 2977) U(ed) अमने कर्तुं तान्
 (for °) Ds अग्रम् (for नोः) Gs अग्रमन्त्राणां
 G(ed) 'वा त्रिपु' (for °) — (L. 2979) Ds भर्ष्य-
 (for अष्ट) — (L. 2980) Gs मनीषु त्रिपु पश्य (for °).
 — (L. 2982) Ds तु- (for वद) — (L. 2983) G(ed).
 बनि निष्ठाजिन्म त्रिपु (for °) — (L. 2987) Gs Ms त्रि-
 त्रि (for त्रिपु) — (L. 2989) Gs Ms G(ed) नि-
 सत्तु त्रिपु (for °) — (L. 2990) Gs कर्ष्यमानं य
 पीडय (for °) — (L. 2992) Ds त्रिपु त्रिपु (for °)
 — (L. 2993) Ds त्रिपु (for त्रिपु) G(ed) अनेष्टुम्
 (for नोऽहं) — (L. 2995) Ds त्रिपु त्रिपु (for °)
 — (L. 2997) Gs Ms G(ed) त्रिपु त्रिपु (for त्रिपु)
 Ds त्रिपु त्रिपु त्रिपु (for °) — (L. 3002) Ms त्रिपु
 त्रिपु त्रिपु (for °) — (L. 3003) Gs G(ed) त्रिपु त्रिपु

आय शिरश्च रात्रेन्द्र तूष्णीमस्तौ सुचोषित ॥
तत पर समुत्थाय रुद्रभूमौ पतन्मृगम् ॥
विष्णुमण्डले मोहादविनाश रात्रमै च ॥ [3070]
अहोह पापपीनित्यं सखे लक्ष्म्या समावृता ।
पुराहितेन पापेन निर्भान्धोऽहं भवामि ॥
बहुलैशममापन्नं भद्रमासीति मे धनम् ॥
मत्तोऽपिडाश्च तिष्ठन्ति ममैवमथारहत ॥
देव एव हि जामाति पुरा येन च यक्षतम् ॥ [3075]
तदेव मयि हृष्टं च स्मिन्मयैवैवभाषितं ॥
गुरुक्षेत्रादिव कर्म किंचित्तापि विचार्यत्वम् ।
समुद्रस्य नुतुगस्य कथं भवति जौतवम् ॥
अथ मूलपत्रं मासिहं वृद्धायापि च वर्णितं ।
यं कल्पते वर्तनं च रात्रापाप्तिमुत्तरा ॥ [3080]
रिपवो मा च आधने कथमन्यत्र वर्तनम् ।
मयसायाक्षमक्षया प्राश्नं प्राग्दर्शने निधु ॥
सक्तिममनुकृता मातुलधधुरामजा ।
प्रीतितापि मया नूनं मा त्यजन्ति हि निर्धनम् ॥
एव चित्ताकुलो रात्रिप्राप्तिरितुमक्षम ॥ [3085]
आख्यामनाति बुद्ध्यापि धनमोनुमधश्च स ॥
ततो नृपयमापन्नं क्षीरमात्रजलकादा ।
जरापलितदेहोऽस्मीं कथमेव मन्तुं मृग ॥
आत्मकासादिशुक्ला पीडिता धूर्ध्वरोचन ।
रंभमभ्यासुतकण्ठनापुत्रैर्मिर्भरत्ये सदा ॥ [3090]
आपते किं वृथा मूढ इव वृद्धपुत्रं शत्रुम् ।
जीवितं तव विकृष्टं कदा मरणमेव्यसि ॥
दृष्ट्वाप्यने कदा यामि सत्येव त्वां वानकर्मिणम् ।
रखि तिष्ठति मे किंचिद्वायं नैव श्लोको भव ॥
यत्नं विश्राय्य सर्वं त्वं वृथा त्वं दौष्टमे वित ॥ [3095]
अस्मान्ने पातयित्वा च कथं मरणमेव्यसि ॥
विपुणस्य तत्रेदानीं परं मरणमेव च ।
परलोके ॥ ते मूढं नरकं भवति ध्रुवम् ॥
चौरगिण्या अथ सर्वं वक्ष्यिष्यामि तु मामकम् ।
श्रुत्वे मासिहिय कथं त्वां हनिष्ये मयुवकृतम् ॥ [3100]
एतत्कष्टतां वाक्च पित्रादीनां कष्टसदा ।
धृष्ट्या कल्पया वाचा प्रत्यन्वदते तदा ॥
अहो कष्टमहो कष्टं वृद्धता पावनीयम् ।
मृतं मारयते चैव पुत्रोऽयं वागते श्रुताम् ॥

कदा मरणमेव्यसि कदा मृतिमेवन्त ॥ [3105]
यदुभयं मम संपन्नं तत्तत्रैव भविष्यति ॥
इत्युक्त्वा प्रत्यन्मृदोः सञ्ज्ञानाप्रमदवन्तान् ।
पुत्राभ्यां च महाभाग वृथा वदते तदा ॥
गृहश्रीदायिकं वस्तु मया निवेष्टपादितम् ।
कथं वर्तनमन्यत्र सिनोरस्य भविष्यति ॥ [3110]
परस्य चेद्वनं सर्वं पुत्रादीनां कथं भवत् ।
यत्नं किं नु भविष्य जीरिष्यति च तं कथम् ॥
मम दुष्टं बहुतर हि न मायै परा गतिम् ॥
इति तावत्तव कान्तेन रुद्रजन्तुर्विमोहितं ॥
मोक्षोऽयं परपातं पुनः कश्चिं तु मयुपरिष्ठे ॥ [3115]
उपाश्रितं धनं सर्वमाययत्येति समिति ॥
आत्मे चार्थं करे चार्थं पुत्रजन्मच च पुत्रक ।
पुत्रस्य च पादौघि लुठान्तेन निमोहितं ॥
एव श्रेष्ठं बहुतर निन्दन्पुत्रारस्य च ।
लुचुद्वयं पीडितो मित्य वदते च पुनः पुनः ॥ [3120]
देहि मे चांद्रक शीतं गात्रतापान्मृदोऽग्न्यहम् ।
॥ देहि पर्यन्तमुत्तमं रसयति धर्मं ॥
ततो बन्धुना गेरे निराहारविदुः रिता ।
किमपि जल्पसे वापिहोचितं शीतलं जलम् ।
सूतवापि निष्ठेति सदा वाचा वृद्धितं च ॥ [3125]
इत्येव मरणजन्तुर्विदवा वसंमथयान् ।
निक्षेप्तव्यो भवेत्पुत्रैश्च वाग्धव परितेष्टिणं ॥
नतो यमभेदेऽन्वा भव्यैमांनो वसतायम् ।
प्राप्तये धोरमाणं गृहप्राप्तमभक्षितं ।
अभि कारैर्गृहगणैः शार्दूलैश्चास्त्रिगणैः ॥ [3130]
तत्रपुत्रीसमायुक्ते तत्सकलरिम्भे ।
तत्प्राप्यारण्यस्यै तत्सकलरिम्भे ॥
वक्ष्यिष्यामि मायुक्ते शत्रुदुष्टिभिरुक्ते ।
मिनागृहीतसमायुक्ते नागप्राप्तसमन्विते ॥
सर्वं गतोपलं परे कृप्यमाणो ह्यपोमुक्षु ।
वरक पूर्वैरुत्थाय दुःखमेव प्रपद्यत ॥ [3135]
श्रुत्वे मासिहिय श्रुत्वा मयाप्राप्तगा ।
पुनः पुनश्च गच्छन्ति जगते च पुनः पुनः ॥
समापारान्तिदेवकारणं मा भवति ये ।
ते वान्ति परमं स्थलं पुनराविर्जितम् ॥ [3140]
तस्मात्सारावापौः आन्यसेदोगमुत्तमम् ।

नृपुत्रेयवान् (for °) — (L. 3069) G(ed) मते वै वक्ष्यि
श्चन् (for °) — (L. 3073) Ds क्षाययन् (for क्षययन्)
— (L. 3066) G(ed) तद्वत् च दत्तं नदि (for °) — (L.
3068) Ms अपि जिरान् (for आन्यं शिराश्च) — (L. 3069)
Ds वृद्धपुत्रम् Cs वृद्धपुत्रम् (for वतन्मृगम्) — (L.
3072) Ds भवामि (for भवामि) — (L. 3074) Ds विम-
येन समर्थित्वा (for °) — (L. 3075) Gs G(ed) वत् (for
देव) — (L. 3076) Ds तदेव कश्चि वत् (for °) — (L.

3080) G(ed) मयुषिन् (for वर्तनं) — (I. 3083) Ds अपि
मिषाद्विषा (for °) — (I. 3086) Ds G(ed) नाया
यिका-पु गति (for °) Ds वाद्यमानश्च तरेन (for °)
— (L. 3091) G(ed) तत्र वृद्धपुत्रो वत् (for °) — Gs
om huc 3091 3100 — (L. 3102) Gs वृथा वदते वाक्च
(for °) G(ed) वक्ष्ये वै (for वक्ष्ये) — (L. 3110) Ds
निष्करीषे परस्व ह (for °) — (L. 3120) Ds पुत्रगा (for
गृहप्राप्त) — (L. 3131) Gs अतिशयेन (for मयुषी),

गङ्गे गङ्गेति यो ब्रूयाद्योजनायुतद्वरत । [3200]
 मुष्यते सर्वपापेभ्यो गङ्गास्नानफल कमेत् ॥
 मम पादोद्भवो देवो विश्वेश्वरमनीषया ।
 ससंख्या सर्वदा देवैः स्नानार्थेदक्षिण्यसुखि ॥
 सनैका लङ्कते तु श्रियते मेव पाण्डव । [3205]
 सत्रैत्र नैत्र शिरानि विधेयोपे च धारयेत् ॥
 यन्मन्त्रे महापुण्यं दुर्लभं श्रुतात्मनाम् ॥
 साधुना सुकृता गङ्गा प्रीता मोक्षप्रदायिनी ॥
 यत्र स्नाना पापिणोऽपि सिन्धुमालुवुत्तानि च ।
 सदाचारिण समुद्रव्य प्रयान्ति मम मन्दिरम् ॥
 स स्नात सवतीर्षेषु गङ्गा स्मरति य सदा । [3210]
 पुण्यक्षेत्रेषु सर्वेषु स्थितवाचाञ्च मयस्य ।
 योऽत्रमस्तिव्य सदा गङ्गायामिति गच्छति ॥
 पञ्च स्नात नर इष्टा नरा पापघृता अपि ।
 मुच्यन्ते सर्वपापेभ्यो चात्र कार्यं विधातया ॥
 यदत्र न स्पर्शान्तेण सर्वपापविरोधित । [3215]
 पन्थसु मरुके धरुषा देवैर्बो भवति भुवम् ॥
 देहैःसुखेपनं हृषा देहवन्धो न जायते ॥
 कदा पान्थाम्यह गङ्गा कदा यास्यामि कामहम् ।
 अनुत्पत्ति यो नित्यं स शिष्युर्बान् सशय ॥
 योजनत्रितयं यस्तु गङ्गायामिति गच्छति । [3220]
 सर्वपापविनिर्मुक्तो गङ्गास्नानफल मयेत् ॥
 शेष गङ्गा महापुण्या नदीरम्या प्रविश्य वै ।
 मेधापितु च माहेषु पादपादस्थित जगत् ॥
 गोदान्ती भीमार्थो दुष्णा देवा सत्पत्नी । [3225]
 पुष्पभद्रा च कावेरी काश्मिरी सरयूर्युष ॥
 वैष्णवी चाप्रणी शतद्रुषा मङ्गलार्थी ।
 एषमाहितु सर्वासु नदीषु सतत स्थिता ॥
 या पुण्यस्थिय मोक्षा साक्ष्यं मुनिगुणवै ।
 सातु सर्वजन्तुषा सा पावयत्यस्त्रिलं मयत् ॥ [3230]
 स्फुरत्ये तवैः गङ्गा कलमरि व्यवस्थिता ।
 पुष्पाति स्नानपात्रायै पावयत्यस्त्रिलं जगत् ॥
 गङ्गाया सद्यो नास्ति पापारण्यदयाल ॥
 अस्म्याधिहरा गङ्गा तस्मात्संख्या प्रयत्नव ॥
 गङ्गाकलधेनापि य निष्को अनुत्प्रेक्षर ।

सर्वपापविनिर्मुक्तं य याति परमा गतिम् । [3235]
 शस्त्रज्जन्ममि पाप मर्चन परार्थेन ।
 तस्यै लयमायानि प्रपाने मायमनात् ॥
 प्रभावर सुरा सर्वे वद्रादिरा मरुणा ।
 गन्धर्वो लोकपालाश्च यक्षगुह्यकाश्चनरा ॥
 माक्षी माहेषरी लक्ष्मी मुनिर्मेनादित्तिर्दिनि । [3240]
 धृतावी मेनका रम्भा सुवर्षी ॥ किलोत्तमा ॥
 सर्पलता देवपन्थश्च देवा सर्वे मुनिर्दि ।
 सायमासे च शक्रात्या चन्द्रमूर्धने लुप ।
 चर्तुपति पुण्यदिने स्नातुमायानि देवता ॥
 जम्भधेसद्वेगेण चावेद्यायुतेन च । [3245]
 यत्फलं प्राप्यते सतिर्मेनाया नहिने दिने ॥
 किमत्र बहुनेकेन पात्राया सासा मुनि ।
 नास्ति नास्ति नृपभेद नग्नसंख्या प्रयत्नत ॥
 सर्वकामप्रदा देवी सर्वविभूचनानिनी ।
 गङ्गा सेव्या मय्येन हृष्य भोगमिच्छता । [3250]
 मुनिर्दि उवाच ।
 गङ्गा गन्धुमशक्ता का गतिं पुष्टोत्तम ।
 तीर्थं किं पुष्परीकाश्च पवित्रं पापनाशनम् ॥
 लोक पुत्राणि किं नाथ पुत्र किं पुण्यक्रमेणाम् ।
 वृत्तमे वृद्धि लोभेन सत्यम् कौ धरेमुनि ॥
 भगवात्पुत्राय । [3255]
 हन्त ते कथंविद्यामि परित्र पापनाशनम् ।
 नक्षत्रमाशितोत्तमशक्ताया नृप ॥
 सत्प्रभावेनान्नास्त्रान्मानवा गतस्त्रिधया ।
 प्रयान्ति मम लोकं वै दीप्यमाना दिवो दत्ता ॥
 गङ्गास्नानमारदा यन्धर्वदेवमेविता । [3260]
 मम लोकं प्रपन्थव्य विधास कुच पाण्डव ॥
 सुसुप्तभिरह पार्थ पृथ द्यु हि सर्वदा ।
 सत्प्रभावेनान्नास्त्रान्मानवा गतस्त्रिधया ।
 य पृथयति सा चेतः सत्प्रभावे नृपोत्तम । [3265]
 रात्रसुप्तसद्वेगेण सेवेष्ट प्रतिवसरम् ॥
 अपि पापसमायुक्ता धर्मेदार्यवेष्टुका । [3265]
 सत्प्रभावेनान्नास्त्रान्मानवा गतस्त्रिधया ।
 सत्प्रभावेनान्नास्त्रान्मानवा गतस्त्रिधया ।

१) — (L 3211) D: तरेषु (for सर्वेषु) — D: G: M: G(ed) om line 3212 — (L 3215) G: २ M: G(ed) यदत्र (for यदत्र) — (L 3218) G: २ M: G(ed) इत्यादि (for यास्यामि) — (L 3219) D: निष्पुष्टे मेहीवते (for १) — G: om line 3220 — (L 3224) G: G(ed) योऽपि (for २री) — (L 3227) G: पुत्राय (for सर्वेषु) — D: om (hapl) lines 3228-3230 — (L 3229) G(ed) नक्षत्रानात् (for २या मा) — (L 3233) G: G(ed) येया (for देवता) — (L 3238) M: स्नातव्यवर्धने (for १) — (L 3240) G: दत्ता दत्तुर (for मेनादिनि) — G: om. lines 3244-3246 — (L 3248) D: श्वेत् (for नास्ति)

— (L 3253) G: सर्वथा मनुष्ये शुभे (for १) — (L 3254) G: गङ्गाया तु च निष्काना (for २) — (L 3254) G: सत्प्रत्ययं मङ्गलमेत (for १) — G: दत्ता (for मय्यात्) — (L 3255) G: द्यु ल, M: दत्ता (for दत्ता दे) — (L 3256) D: मवेष्ट, G: G(ed) यत्नत (for पर नृप) G: प्रयत्नान् पाप नृप (for १) — G: om lines 3257-3260 — (L 3257) D: M: सत्प्रभावेनान्नास्त्रान्मानवा (for २) — After line 3264, G: ins 146* १) पुण्य-नां च विधेयं निधास कुच पाण्डव । — G: om lines 3264-3266 — (L 3264) D: M: नाथ

एकादश्या दिने यस्तु भोमुसिच्छति सुखम् ।
 स भोक्तुं सर्वपापानि स्पृष्ट्वाद्युत्तमं शशय ॥
 यानि कानि च पापानि ब्रह्महत्यादिभिरपि च ॥
 भक्तमाश्रित्य शिष्टांगित समस्तैः हरिवाचनैः ॥
 महापातयुक्तो वा सुखी वा सर्वपापकैः । [3330]
 एकादश्या गिराहारं रिक्तायां याति परां गतिम् ॥
 एकादशी महापुण्या मम पित्राकरा तिथिः ।
 सर्वपापस्यैव विप्रैः सप्तारुहेदिल्लभुमि ॥
 स्वर्गमोक्षप्रदा श्रेया सर्वपापप्रणाशिनी । [3335]
 सर्वपापशक्ती श्रेया सुखप्रदाप्रदायिनी ।
 सुपुत्रदायिनी श्रेया सर्वरिक्ताप्रदायिनी ॥
 पातये ददाति याधैकदे यौगने वा नरेवर ।
 उपोष्यैवाहरी भक्त्या समिधयन्ति दिव हि ते ॥
 हिमन धनुनोक्तैर्न मोक्षद पाण्डुतन्मनः । [3340]
 तस्मात् सर्वकालेषु होकारश्च यत इव ॥
 इति ते कथितं सर्वं पुण्यमेकादशीनतम् ।
 यत्कृत्वा सर्वपापेभ्यो मुक्तोऽजगत् समुद्यते ॥

Colophon

स्तुत उपायः ।

एव यदति विप्रैर्ब्रह्म धर्तं हृष्ये जनार्दने ।

बाजसो बलदेवैव दूतोऽभ्येय वचोऽप्यदीत ॥
 नमस्ते सर्वलोकेश वासुदेव जगत्पते । [3345]
 ननुमि पीडितान्मन्युस्त्वकीयान्पाहि सुवत ॥
 हारवायुपकण्ठं तु निरुद्धं पौष्टिकेण ते ॥
 बलं ब्रह्मा देव सारलक्षणेन हि ।
 बद्धं बौद्धाय वा त्वं वा किं करोमि च तद्वद ॥ [3350]
 मन्मुखेन भवानिन्द्रमुक्त्व सौरपाणिना ।
 न शक्यमत्र वस्तु मे यास्यामि भवदायुषा ।
 क्षात्रं वज्रोच्चिनं कार्यं वज्रबाणमनुमतिम् ॥
 एवमुक्तो जगत्पतिः ब्रह्मैव सर्वदेविता ।
 हृतेन तं महत्वेति गात्रेयं प्रत्युवाच ह ॥ [3355]
 देवतम महाभाग श्रुत्वा वचनं मम ।
 पाण्डुना त्वं हितार्थाय शेषधर्मं नरं प्रभो ॥
 त्वया नाविशितं किंपक्षारशाशयिलं शुभम् ।
 नारायणं मया पूर्वमिति धर्मं मुविम्वरम् ॥
 मोक्षं सुरदातीति तस्मात्तेतदस्या शुभम् । [3360]
 तत्सर्वं यद हत्वेन पाण्डवेभ्यो यदुद्युतम् ॥
 धर्मणं रक्ष ताम्सर्वान्निभान् सर्वं मत्तं शिष्याम् ।
 तव कीर्तिर्भवेत्पुनरा लोकेऽस्यापि विमारीणि ।
 अत्र शेषं भवान्देवि पाण्डुनामप्रयोषम् ॥
 इत्युक्तो वै जगत्पतिः देवदेवो यदुत्तमः ।

(for ब्रह्मन्त्र) — (L 3321) G: मोक्षदं सर्वपापघ्नम् (for
 ") — G: om 3324-3325 — (L 3328) G: M: ब्रह्म
 हत्यान्तर्गतं च (for ") — After line 3333, D: ms

151** बाहोऽप्यौ नया क्षात्रमाहीना-त विधीयते ।
 नयेक्षकादगीभाक्षः क्षात्रमाग्रे चारयेत् ॥
 प्रलाभमिति दुर्ध्वं यथा भाक्षः प्रेक्षति ।
 नयेक्षकादगीभाक्षः द्वारद्वयं च चारयेत् ॥
 एकादश्या न होतव्यं निश्चितपक्षेभ्युपि [5]
 छुह्यार्थादि भूतात्मा तं गोपयन्तु एवेत् ॥
 वसन्तोपमयापम्यु प्रतनन्तं कोविदः ।
 सोमवन्तमहं हि प्रजोत्थेयं न सशय ॥
 क्षुधा हि रात्र्यर्धं निश्चिरादनेष्टुमि । [10]
 मत्तलोपमयाद्वारि कार्यं तत्फलमायसम् ॥
 प्रायश्चित्तादिकं धर्मं तथा भवन्त्येव विनो ।
 तेभ्यः सकलं पापं विनश्यति न सशय ।
 ह्यमातिशयिष्य युक्ता पापेतेऽशरीरं विधि ॥

— (L 3334) G(ed) सर्वपापशक्ती श्रेया (for ") — (L
 3335) G(ed) सर्वपापप्रदा यथा (for ") G: सर्वपापप्रदायिनी,
 G(ed) पुत्रोन्मत्ताश्रिणी (for ") — D: om line 3336
 — (L 3336) G(ed) यत्नः (for यत्नः) — (L 3337)
 D: यौगने न नृपस्य (for ") — For line 3337, G(ed)
 sast,

152** दान्यनोवनकोमावर्धयेतु नरेवर ।

— After line 3340, G: ms

153** सर्वपापप्रदा यथा मोक्षदा सुकृता विनो ।
 — After line 3341 D: G: ms
 154** बौद्धा सर्वपापं भविष्यं च तथा विनो ।
 — (L 3342) G: बुद्धा नरकं भविष्यं हि (for ") — For
 line 3342, G(ed) subst

155** श्रेयोति यः स सर्वपापं मुक्तं सर्वपापशुभे ॥
 Colophon — Sub-partem D: G: M: बाह्वर्धयेति
 तेष्वर्धम्, G: G(ed) तेष्वर्धम् — Adhy. name D: शीर्षो-
 नाधिकारिण्येनन्, G(ed) आचार्यपादिमार्गान्नन् — Adhy.
 no D: G: s: M: G(ed) 25

— After the above, G(ed) reads lines 3350-3356
 (L 3345) नरोद्युतं ते (for जगत्पते) — (L 3347)
 D: पौष्टिके तव, G(ed) नारिना (for "देव ते") — (L
 3350) G: श्रीकृष्ण मन्मुखेनोक्त, G(ed) सत्पते पातयिष्य (for
 ") — G: om lines 3352-3355 — (L 3352) M: वस्तुम्
 (for मन्मुख) — Before line 3355, M: ms भीमवत्-
 (L 3355) D: महाप्राय (for "यथा") — (L 3356)
 G(ed) पाण्डवानां (for पाण्डुना त्वं) — (L 3358) G(ed)
 जयं धर्मं (for यत्नं धर्मं) — (L 3359) G(ed) मोक्ष (for
 मोक्षं) — (L 3361) — (L 3361)
 — Before
 line 3364, D: ms यथा उवाच — (L 3365) G(ed)
 विना (for विना) — Before line 3366, D: ms श्रीमत्-

अग्निर्वसिष्ठोऽथ यत्तु पुलस्त्य पुलह कतु ।
 अत्रिः शौनमोऽगस्त्यो सुमतिः याजुर्गमवान् ॥
 विश्वामित्रः श्वलुः शिराः सर्वतः प्रमतिर्दत्त ।
 देव्यो बृहस्पतिर्व्यासो भवतः काश्यपो धुव ॥
 बुधोऽसौ अमरसिंहः मार्कण्डेयश्च गन्धर्व ॥ [3430]
 वसनाथः भरद्वाजो यन्महीनक्षितमथ ॥
 श्वलुः श्वश्रुः महाकशः कश्यपो मेधातिथिः कुक्ष ।
 नासः परितश्चैव सुशर्मा सामशर्मवान् ॥
 मिथो यत्तु मयः कीर्तिः क्षात्रावन्तु कृतवन्ध ॥
 जामदग्न्यन्तथा रामः सौम्यः सन्ततैव नमरा ॥ [3435]
 सन्ध्यादिः पृथुः कर्णः कृष्णशान्तिः शिखरः ॥
 कृष्णः सर्वगुरुः साक्षात्तना द्वितः कश्यपः ॥
 सर्वगः सर्वसुतामा सर्वयोगीश्वरो विभु ॥
 भाद्रिन्यश्वत्थमा रामसंक्षमाग्निः च भूतलम् ॥
 भस्मन् वैवपाता च मरणा च नराधिप ॥ [3440]
 पिशुणा च स्याथ शोषः पशुना मृगसन्ध ॥
 सुदेवाणां बल रूप धन विद्याः सुतः स्रग्व ॥
 क्षीमा क्षीनवैक्षीमाश्च पातिव्रतः परः स्त्रियः ॥
 यक्षामाः सुतयो वैगीः शिख्याश्च पश्येत्तथा ॥
 इन्द्राश्च लोकपालाश्च वृष्णो हि जगतीपतिः ॥ [3445]
 यो राजा धर्मेष्टाऽलोकैः चारुश्च नृ विदि नम् ॥
 पुराणधर्मज्ञाकौतु निद्रा धर्म प्रवर्तत ।
 त विदि नरतश्चेह वृष्णीनां पतिमवययम् ॥
 मयोचरोऽयदोऽनन्तरं महीभर्ता मठाहुनि ।
 तीर्थरूपी क्षुभाचारस्तथा पुण्यतिथिगुरुः ॥ [3450]
 मत्स्यः क्षीनवराहश्च नारसिंहश्च वामनः ॥
 रामो रामश्च कृष्णश्च बौद्धः कल्की वल्लभाक ॥
 निरिन्धमो नरेशश्च नागायनपुरिष्वथौ ॥
 कृतवन्तः प्रायराज धर्मेन गायकः कलिः ॥
 बहवो वायुदेवश्च सावधिः सारथः एव च ॥ [3455]
 अविहवो गदश्चैव प्रसूतो लोकपालम् ॥
 वसुदेवो नन्दश्चैव लक्ष्मणश्च कृष्णः सः ॥
 श्रेष्ठो भीष्माभिधानोऽर्जुः कर्मक्षेत्री महाबली ॥
 धर्मपुत्रः शिष्यश्चैव श्रीपरी यक्षसमा ॥ [3460]
 भीमाशुनी यमौ कुन्ती त्रिशरोऽपि नन्दस्तथा ॥
 त्व च सर्वे नरेश्वराश्च कृष्ण एव न संशयः ॥
 भूभारहरणार्थं वृत्तान्तपुत्रः स्वभाषयः ॥

वसुदेवकुले जातो लोकानुमहकामयम् ।
 हरिश्चरिः सुतो भारमहकानः नृपोत्तमः ॥
 धार्तराष्ट्रमिता सर्वान्गव्यान् वै पापकर्त्रिणः ॥ [3465]
 हरिश्चरिः वृष्णश्च तदर्थं पाण्डुवन्द्यः ॥
 महाभारतवन्द्याश्च ये सद्युधः भविष्यति ॥
 राजस्य राज्यक्षमायः कृष्णः पूज्य भक्तिः ॥
 वैशम्पायन उवाच ।
 विभुश्च वासुदेवश्च सुतः प्रीतो महीनक्षि ।
 वसुदेवपुत्रश्च भीमार्जुन सहितः काश्यपमवधौ ॥ [3470]
 किं करिष्यन्ति मध्ये कृष्णः कण्ठदेवपुत्रः ॥
 पालयिष्यन्ति नो ह्येव महसेव्यति वा यद् ॥
 नवावेति हि तत्सर्वं त्वयः श्रुत्वोऽभि दुःप्रतः ।
 त ममाक्षश्च नास्ते पाहि मा शत्रुप्रीतिम् ॥
 मन्थ उवाच ।

पाकविपत्तिः धमा मा हृष्यो दुःप्रतः सदा ॥ [3475]
 तन्माहर्तुं यथा भविष्यति ते भराधिप ॥
 धर्मः भवत्येव कीर्तयेत्तन्मन्त्रं वृत्तं नदीशः ।
 गन्धः पूजासहोपाश्च ह्येवाः तित्तिः सान्निव्यति ॥
 दुर्गिश्च उवाच ।

धर्मप्रदाति वीर्यानि पुण्यक्षेत्राणि भारत ।
 यानि पुण्यप्रदातीह नानि ते परिकीर्तये ॥ [3480]
 भीम उवाच ।

पुरा नानुसारेण समेषः गतास्तदाभम् ।
 मयावक्ष्येऽहम् यन्वासी ममसि त्रिदुर्य च ।
 श्रेष्ठश्च सारथः धर्मः श्रेष्ठः सन् महाभारता ॥
 पुरा सप्तबन्धः श्रेष्ठः लोकपालेन विष्णुना ।
 भारदारः चाम्पेन गदितः प्रसूतयः ॥ [3485]
 मन्त्रपुत्रास्तुपुत्रः सन्ध्यापुत्रश्चैव सदा ॥

एव च पराश्रोतुमिमे पस हि पाण्डव ।
 त्वमेऽहं सप्तबन्धुपतिः यदुनिह्यन्तः क्षात्रा ॥
 स वै भारतायो देवः पराशरः जगद्गुरुः ।
 क्षात्रवासी जगद्गुरुः पराशरः शिरःशिरः ॥ [3490]
 त च जगत् सप्तबन्धुः सारथः चैव पुत्रः पुनः ।
 प्रवक्ष्यामि वृत्तं त्वयि धर्मः पुनस्तथा ॥

वैशम्पायन उवाच ।
 एव गदितुमुपुत्रः धर्मः धर्मयुतो वरा ।

3433) M. धर्मः (for धर्मा) G. सुमतिः यः सुमतिर्गमवान् (for
 3434) G. U(ed) नरतः त्रिः (for 3435) Dr. उवाच अमरसिंहोऽथ (for
 3438) G. U(ed) द्विः (for द्विः) — For line
 3444, D. evat

347** यथायुः सुतो योगः विप्रेः सा विप्रेः यथा ।
 — (L 3460) D. महाभारतः G. M. सारथः (for सुमतिः)
 — (L 3462) G. M. U(ed) रामश्च (for कृष्णश्च) G. s

G(ed) वृष्णः (for वृक्षः) M. वृष्णः नदीः जगत्तमः (for 3475)
 — (L 3475) D. M. वृक्षः नदीः जगत्तमः (for 3475) — (L 3475)
 3475) D. वृक्षः नदीः, C(ed) वृक्षः नदीः (for 3475) — (L 3475)
 3475) G. U(ed) भीमो (for भीमो) — (L 3475) D. s
 3475) (for विदुः) — (L 3475) C(ed) नागायनः (for
 3475) — G. on the ref — Before line 3475,
 M. U(ed) in विदुः — (L 3475) C(ed) वृक्षः नदीः
 (for मन्त्रः पूजा) — (L 3475) C. वृक्षः नदीः (for मन्त्रः पूजा)

पाण्डवा धोतुकामास्ते प्रणम्य निश्रुता स्थिता ॥
 ऋषयो द्वित्रिमुखाश्च दीक्षिता चतुर्धामिनः । [3495]
 समदृष्टा स्थिता सर्वे श्रोतुं धर्मकथाश्रुतम् ॥
 हृते दृष्टे श्रुते धर्मे कीर्तितं शान्तमोदिषु ।
 नाशयेत्प्रदेषापानि हृण्य पृथ जयममय ॥

Colophon

वेदापायन उवाच ।

इति सप्रणता पार्था धर्मे कृष्णे जगदीने ।
 श्रोतुकामाश्च ते सर्वे ब्राह्मणा ब्रह्मविचक्षा ॥ [3500]
 वासुदेव चिरं ध्याता धर्मपुत्र प्रतापवान् ।
 नत्वा पद्मच्छ धर्मात्मा धर्मे मूलदीप्तुतम् ॥
 सुषिष्टिर उवाच ।

कर्मणा येन मनुजा नरकं वाप्तिं नु विता ।
 केवा सन्न वा ताग लभ्य स्वर्गनगरम् ॥
 शरीना च प्रदायुणा क्षणस्थस्य गतिस्तु का । [3505]
 तत्सर्वं वद् तत्वेन देवजत महामते ॥

भीष्म उवाच ।

शृणु रागनुरा वृत्तमाश्रयं पुण्यवर्धनम् ।
 भद्रकथं तु सवाद गोधुपस्य महा मन ॥
 काश्मरि पुण्यदेशे तु सर्वमपासमायुते ।
 ब्राह्मणा भद्रो नाम सन्तोषारविर्जित ॥ [3510]
 कृषिको तु खमाद्य गृहो सदा वेदविरोधहृत् ।
 विदुमान्कलेस्तक धृष्टभात्री तु कामुक ।
 राजपद्मभयाङ्गीनो देशान्तरमुपागमम् ॥

क्षमिन्देशे चिरं कालं स्थिता राजेन्द्र दुर्मति ।
 नीलवर्णमनङ्गाह महिष मन्मथोरयम् ॥ [3516]
 सो बभूवित्या सद्धानो दशदेश प्रासवापुन ॥
 वेदापायन उवाच ।

पितृमहत्स्य वचनं श्रुत्वा विजयकारकम् ।
 धर्मधनुमहाप्राज्ञ इव वचनमब्रवीत् ॥

सुषिष्टिर उवाच ।

किं कर्म कृतवासान् स्वदेशे ब्राह्मणाधम ।
 कया धृत्वा प्रतुलोऽभूद्राज्यदेश्य किमबवीत् ॥ [3520]

तत्सर्वं वद् तत्वेन देवजत महामते ।
 कृष्णो यदा भ कृष्णा ह्यवोचदसिलेश्वर ॥

भीष्म उवाच ।

भद्रके क्षाणते सत्सिन्धान्धवा परिशद्विता ।
 ऊनु परमधर्मज्ञा पुरस्तस्यातिकोपिता ॥ [3525]
 निमग्नमागतो भद्र पापदृष भयकर ।

गच्छ गच्छ पुनस्तूर्णं यन्धुनामहितरः ॥
 पररुष स्वजनस्येदं निद्राम्य वचनं तदा ।
 भद्रकं प्रादं सान्त्वयान्धवापधर्मनन्दन ॥
 भो भो वन्धुजना सर्वे शृणुष्व वचनं मम । [3530]
 यदा भवद्भिर्निरस्तस्वदा गद्गामुपागमम् ॥

तत्रत्या माह्वणा सर्वे मङ्कर्मपरितोषिता ।
 सुमन्त्रिनौ महाभाग मम सर्वे द्दुःख ते ॥
 सत्पुत्रत्वा वाग्धवा सर्वे वचनं येदमब्रुवन् ।
 मुखी भव महाभाग मार्हाभ्य वै सदा क्रुक् । [3535]
 गार्हस्थ्येन नु धर्मेन महच्छ्रेयो भवेद्ब्रुवम् ॥

सानेव वज्रविद्या स भद्रक पापनिक्षय ।
 युगधरी तु तौ कृष्णा यवौ हृषिमुत्र प्रति ॥
 तिमिरं कम्बुभिः प्रष्टो गृह्णोऽविपानहृत् ।
 प्राग्भभं जटवागीनि वाग्धयेभ्यस्तदावधीत् । [3540]
 सप्रम हृत्तवस्तारममृष्य पापनिक्षय ॥

लतो वृत्त समाशय दीर्घैरुदरमट्टनम् ।
 वपानही परैरनु वैकुण्ठस्थमभिरुतम् ॥
 स्कन्धे राज्ञश्चक्षुःक्षीरं कम्बुलैनापनुष्ठित ।
 पूर्वैर्वाभिसंराज्ज् कौतुकपरितोषित ॥ [3545]
 यवौ हृषिमुत्र रागभद्रक पापनिक्षय ॥

मन्त्रं गच्छेति वाग्यमम्भारदामि क्षिरं तव ।
 इति जस्यस्त मुखो वै गुण्या परिपीडित ।
 भद्रकं पापहृष्टो हृत्त भूमिं चकप्य स ॥
 मयाहायनमेव शान्तं महिषं समपीडयत् ।
 गावदुःखं क्षिपेयं आनुदिसमपीडितम् ॥ [3550]
 आभास्य वधर्षं स्वेन रमनाडनितानम् ॥

अपन सहना भूमौ नृवचरोदरदोन ॥
 तं निक्षेप्य नृपायुक् विहृत्तं मुनि चेदितम् ॥

— (L 3491) G₁ M₁ नानेयु G(ed) लेखित (for "नु")
 — G₂ om the ref — (L 3494) D₁ निहृत्त (for
 निहृता) — (L 3496) G₂ श्रोतु यमायुन दिवा (for "ह")
 — (L 3497) G(ed) दृष्ट (for यथे) G₂ कृपाये ह्यन दृष्टे
 (for "ह")

Colophon — Sub-parvan D₁ आश्वमेधविषय उपपन्नं ।
 G₁ : M₁ शेषपत्नी G(ed) अ श्वमेध — Adhy name
 G(ed) श्रीहृण्यनदिना — Adhy no D₁ G₁ : M₁ 26,
 G(ed) 27

(L 3500) G₂ G(ed) लोकाभावाद् (for श्रोतु) — G₁ :

om the ref — (L 3505) D₁ G(ed) श्रानो (for
 श्राना) — (L 3507) M₁ G(ed) सनाह (for "नुते")
 — (L 3511) G₂ विरोपक (for "हृत्") — (L 3512)
 G(ed) मो (for मोम) — (L 3516) G₂ तदाहृत् (for
 तदाहृत्) — (L 3517) G₂ ल (for वचन)
 D₁ हृत्ता निमग्नमागत (for "हृत्") — G₂ M₁ om the ref.
 — (L 3519) G(ed) स्वरेण भद्रको (for "हृत्") — (L
 3520) M₁ G(ed) प्रवेनेन (for प्रहृष्टोभूत्) — (L 3530)
 G(ed) सत्वक (for निरलस्य) G₁ G(ed) वपानत (for
 "वपान") — (L 3532) M₁ महासरो (for "भगा") — (L

खानडीन सदा पायी तथा विवृविदूषक ।
 गुरुदेवान्निद्रा नन्धनसि मित्र गवां कुलम् ।
 पुराणधमसाक्षाति नि दको नरकं ब्रजेत् ॥
 खाने जने तथा होमे भोजने देवसन्निधौ । [3615]
 बहुभारो नरो यस्तु दास्य नरकं भवेत् ॥
 परदारपरद्रव्यपराधेप्रापदासक ।
 परनिम्नपात्रा मूर्खस्ते वै निरयामिन ॥
 आद्येण्य प्रतिधुत्य दास्यतीति धनादिकम् । [3620]
 पश्चादास्तीति यो वृषात्तमाहुर्महापातकम् ॥
 नास्ति नास्तीति यो घृषादनिधौ गृहभागने ।
 तस्य विद्धा समुद्रस्य घोरास्तु यमर्षिकरा ।
 बहन्ति युगपदेन कुम्भीपाक्षेतिदारेण ॥
 पानीयमश्वदान च तथा ताम्बूलभोजने । [3625]
 तुणकाशिशिवाज्ञाना द्योता नरकं भवेत् ॥
 सर्वेभानेव पावाना दापयेकं मदुत्तरम् ।
 क्षाण्णकार्पण पाप महापाप प्रक्षीर्णितम् ।
 यः सदा कपते सूर्पो ब्राह्मणो धृणदा हि स ॥
 देवा विवृणुषा विप्रालसा गन्धर्वेक्षणा । [3630]
 हलकर्म प्रवृत्ताना तथा लक्ष्मोपति प्रभु ।
 शत्रुस्ते तु सख्यदीक्ष्य निर्भग्यो नव नारदौ ॥
 शुभमकुलमसूता ये सर्वकर्मविद्वङ्गना ।
 ददिता ब्रह्महीनाश्च सर्वे सदानवर्जिता ।
 बन्धुभिः सपरिपन्ना गन्तारो नरकं ध्रुवम् ॥ [3635]
 कुम्भीरीरवकाशेक्षेपप्राप्तिपदवत् ॥
 सप्तैव सख्युग्मं वधावप्रमथोमुखम् ॥
 ध्यात्रयान् यत्कालं वृक्षारक्षमभक्षणम् ।
 पुत्रेभु नरक्षेपवत पतिष्यति न सदाय ॥
 एवं शासः पूर्वकाले स्व स्व पापं व्यमुनदा । [3640]
 तस्मात्सर्वेषु कान्यु इमी शत्रु न कथयेत् ॥
 सर्वभूतद्विष शान्ता द्वात पापमुद्धिमाम् ।
 स्वधर्मनिरतो यो वै स यात्रि परमा गतिम् ॥
 भीष्म उवाच ।
 एव निदाम्य राजेन्द्र रज्जुभूयै वपाव ह ।
 पापमुद्धि विमुञ्चामासु किं कनामीति चापधीम् ॥
 इतहृषीर्षसि भद्र स गच्छ सौम्य यथासुखम् । [3645]
 त्वमसारादहं मुक्तं पापा कलु मुदीरुणाम् ॥

गोपनिरवाच ।

न गच्छामि भद्राभाग पूर्वं तव कृणु गत ।
 तदनं तव हस्ते च दत्त्वा दारपामि विवृतिम् ॥

भद्रक उवाच ।

कथं त्वमृणवासाव मतिषौ वापि किं तु मे ।
 कृणुमद्र कथमहं वत्सर्वं कृपया वद ॥ [3650]

गोपनिरवाच ।

निष्कत्रय गृही वा तु तव हस्ताभ्यामहामे ।
 ईदृशं जन्म संप्राप्तं ततो घोरं भवावदम् ॥
 इदानीमुच्चि वृद्धिं कणातस्माद्वयकराण् ।
 सुख्ये हि कथं वातं वदुषां वदस्व ह ॥

भद्रक उवाच ।

स्वयमेव तदनं दत्त्वा मम हस्ते सहागते । [3655]
 मतिषेण सप्त गच्छ कृणांमुक्तो न सदाय ॥
 गतपतिरवाच ।

पौष्यं तुल्यं विम्रेन्द्र यथावध्य मदीमि ते ।
 भावपाकृणवाकंमिदंनृपो द्यागमिष्यति ।
 निष्कत्रय तस्य हस्ताङ्गुलीरवाव विस्तराय ॥
 भीष्म उवाच ।

पृथुमुखा वा तु राजेन्द्र नमस्तुत्या तु तं द्विजम् । [3660]
 मूर्खीमास्ते गवां भायो माहाणो विस्मय वद ॥
 वृत्तिसिद्धयर्थं द्युष्टोऽप्यापयो मित्रसन्निधौ ॥
 सोऽनीय स्वस्या युक्तो पापमेवमुवाच ह ॥
 विनाय धृवसामेवो विनीयते राया यदि । [3665]
 निष्कत्रय भ्रातृणां नृप्यमती प्रदीपताम् ॥

विप्र उवाच ।

तथा करोमि ते द्युष्टं चदनं च ददस्व मे ।
 गोपसिं मदिष्ये येमी तव हास्ये न सहाय ॥

भीष्म उवाच ।

मासगन्तव्यं यच्च धुषा वृषलो दत्तावधनम् ।
 स्वगृहं प्राप्तवान्नेत्याशापायं तव दास्य ॥
 यथा गोहं दत्तं द्यूदं सुभ्रमामे सुते सह । [3670]
 जन्मोपकल्पदादराभिरनुमि पतिरीद्विभौ ।
 नभूतो ताक्षणादेव वरास्य पतिनी मुनि ॥

— After line 3607 Ds Gs Ms G(ed) ins an addl
 colophon [Sub; arcan Ds आम्बुधरदेवपायौ , Gs Ms
 G(ed) देवपायौ — Aduhy names Ds Gs Ms 27 G(ed)
 28]. — Ds गोपतिर् (for अनङ्गु) — (I 3612) Ms नस्यत
 सर्वदा पायी (for ") — Ms om lines 3615-3616
 — (L 3630) G(ed) वरि (for वृषाद्) G(ed) दास्य
 नरकं ब्रजेत् (for ") — After line 3620 Ds Gs ins.
 159** विवृत्तौ वरावी व कक्षेयैर्जुयते द्युगायः ।
 गिरि उपगो वृजयवना नरकं ब्रजेत् ॥

— (L 3635) Ds वृषासाजि नाकानि (for ") — (L
 3645) Gs Ms न हृन् (for राजेन्द्र) and भूयो भद्र (for
 रज्जुभूयो) — Bek re line 3646, Gs ins भद्रक — For
 line 3646 Gs anbst.

160** तद्वचनं न विवृणुष गच्छ गच्छ क्षात्रपाय ।
 — (L 3648) Ms G(ed) ज्ञ (for च) — (L 3652) Ds
 G(ed) गुणेन च (for ततो घोरं) — (L 3658) Ds कृणुत
 (for कृणुष्व) — (I 3664) Ds निदाम्यः Gs इ विप्र (for
 विवाच) — (L 3665) C(ed) प्रदेहि मे (for प्रदीपताम्)

क्रणमोघनक नाम सर्वेषां पुष्टिबर्धनम् ॥ [3730]
 दत्तेन घनवाहैर्लोके ह्यदत्तेन च विधेन ॥
 सुरतेन च पापेन भयत्येव न कायकम् ॥
 क्रगकथा विना रत्नचर्पेनकथा विना सत्या ॥
 पवित्रता च जननी ह्यमती च पिता तथा ॥
 माया च वशीनी तिर्ये पुष्टोऽपि भुववात्मिका ॥ [3735]
 कली दुर्मयी सुरस्य शाना वरालोके च पाण्डव ॥
 तस्मात्सर्वप्रपत्तेन क्रगकथा अवेष्टव ॥
 अत्र ते कपयिष्यामि हृदिहस्तं पुराणम् ॥
 धोदृशी सर्वपापरा येरायवजनने नुमम् ॥
 आसीत्पूरा हृत्पुगे प्राज्ञानो बभूवुस्तमः ॥ [3740]
 सर्वधर्मव्यापुक्तं बौद्धिजा नाम रत्नचक्रम् ॥
 समुत्पन्नं हृत्पुष्टं भुवधर्मो बभूवुः ॥
 उपार्जवामाया घनं शिवाहृदिमुत्तर च ॥
 प्रवृद्धममबाहूतं विष्णोः प्राज्ञागत्य हि ॥
 धर्मवृष्ट्या महात्मानं सप्राणां तु सहस्रकम् ॥ [3745]
 ताम्रशीलो महाभावान्मया तस्य सुधिष्ठिर ॥
 इतिश्रो बभूवुस्तथ हृत्पादो व्याधिनी श्रुतम् ॥
 कौशिकः स तु धर्मात्मा दृष्टान्ति च घने त्वकम् ॥
 अक्षामाशानया खडाशिष्येताश्च सर्वथा ॥
 सत्तु धेडावृष्टिमादमेन कुतश्चन ॥ [3750]
 तनो बभूवुस्तथ काले द्वितीयां तां तु ह्यवे यनी ॥
 तनो धर्मवर्धनीनी शानावी च रिशेवता ॥
 ततो शाना यमे हृष्टा सावरे प्रसिष्य च ॥
 तदा निवेद्यमाया धर्मात्माय मायम् ॥
 सुवशे धर्मात्मा रसायनीनेन वरपुत्रम् ॥ [3755]
 दत्तावहारी भूर्लोके हृत्पादो सोरवचक्र ॥
 • अत्राय सदा धर्मिणे लोकगुराग ॥
 अमरवासी धर्मात्मावर्धनीति ह्येन भुग ॥
 राजशक्त्यदुर्ध्वमेव च धर्मिणेन धनम् ॥
 सार्वत्रिक्यमायानि हि करिष्ये महाभते ॥ [3760]
 ह्यदुर्ध्वमायानि च दारुणाद्वर्धनीति ॥
 बभूवुः अत्रमायानि तदा मो दत्तावचक्रम् ॥
 अविनमय दत्ता तु लिङ्गिहस्तमे प्रभो ॥
 पुनरात्माया भुवरा सर्वे धर्मिणे गता ॥

अयं व्याप्यत्र सप्राप्तः हि करिष्यामि सर्वम् ॥ [3765]
 अत्य वेधेन विश्राम्ये वाचि कर्मणि चेष्टिते ॥
 कुरु दीनस्य पापस्य गोमुखायामरुणि ॥
 कुटुम्बपात्रकथास्य सदा कार्पण्यमायिना ॥
 अभावे निन्दितस्यास्य विश्राम्ये वाचि मा हृष्टा ॥
 तस्य ननुचन भुवरा बौद्धिरस्य तु धर्मम् ॥ [3770]
 सत्यदीलो कली प्राड् मेरावर्धने भवदत्तम् ॥
 पाण्डोर्ध्वं पश्यकर्मर्ध्वं पश्यतां पापसंभव ॥
 पाण्डि मो वचने देव स्वर्गं वनुमधम् ॥
 पार्थिवो वचने देव सर्वपापि मिगर्हिन् ॥
 तयापि वरुणे कार्पण्ये धर्मात्माय तेजसः ॥ [3775]
 व्याधिना बभूवुः प्रिये निर्मायेन मया रत्तु ॥
 कौशिकानु धनं गृह्यं कुरुवभारं हृत्तम् ॥
 ह्येयोपायास्य दारुणैर्धर्मिणि सदा क्रग हृत्तम् ॥
 अत्र वै धर्मसाध्या च न दत्त धर्मात्मा हि ॥ [3780]
 तस्मिन्काले महावीरा राजाचोरसमुद्रा ॥
 कामीहोवत्तु धर्मिणो व्याधिनि परिधीनम् ॥
 हृत्तिनि वलिता भूमिर्देव हृष्टवत् प्रभो ॥
 शुद्धाया प्रायश्चाया च चोरवाचादिमुद्रा ॥
 गृह्णतेऽपि व्यपहर्तुं मुना देवात्पर गता ॥
 व्याधिना परिधीनीऽहं ॥ कपय्यादि हृत्तानि मे ॥ [3785]
 वेदम दारुं रिशाले मे गोपनं सारवेर्देनम् ॥
 काते काते न हृष्टिह हृष्टि बभूवुः न हि क्षमः ॥
 जनहृष्टश्च शत्रुतामुद्राया दाम्पत्यिका ॥
 राजगुर्वेवहृता कदाभावाकपचन ॥
 शीघ्रानि भिक्षया देव व्याधिना परिधीनः ॥ [3790]
 एव गिये ग्रिये हृष्टे दाम्पत्यिका गतागत ॥
 तस्मिन्काले देव शत्रुतामुद्राया दाम्पत्यिका ॥
 कल्पयार्थिर्देव कथा प्रायश्चित्तं ध्ये धर्मिह ॥
 हि करिष्याम्यहं देव दत्ताये मो प्रदायने ॥
 अत्रयथा विष्णवे कार्पण्ये देवेन हृत्तवत् ॥ [3795]
 अहमवत्र विष्णुनि देवमायानि विष्णुदेव ॥
 तमेव विष्णुवारय हृत्तो दीनो विषयक ॥
 शुक्लकण्ठोद्वेगजुषं विष्णुं नृवापराण ॥
 शुष्कामोर्ध्वं भुवर्धनं व्याधिनमः रिक्ते ॥

किं करोमि च सूर्यात्मन्कणादौ योचते कथम् ॥ [3800]
 कौशिकोष्मी महाप्राज्ञो देशतामगेवेति ।
 सप्तरोभिः परिदृष्टो जिह्मवज्रमेवेति ।
 यद्वै तव धर्मसं निष्कटे दीपवन्दिता ॥
 सम सप्तसुमेधामितिर्मेति नित्यं समाधिरा ।
 हृदानीं सर्वेषामंशं विपरीतामन्मयि ॥ [3805]
 यनाति दहलो बद्धेः सप्रा ययति मारुतः ।
 स एव दीपनासाय कृते कल्याणि सौहृदम् ॥

धर्मराज उवाच ।

अन्यद्राता घनवान्द्राता पात्रविशेषमिव ।
 भूत्योऽपि सुरलोके वा पूज्य एव धनी सदा ॥
 सुनीलो यन्मुमान्पात्सी नित्यं चाभिधिपूजकः ॥ [3810]
 हृण्णो क्षणवान्भूत्यो सुधी सर्वत्र निन्दकः ॥
 कुपेला कुप्तिमो पूर्वो दुराचारी यः कायकः ।
 बह्वि, विशुनी जारो क्ली सर्वत्र दुर्मितः ॥
 महोपदेशेन भवेद्विदो

द्विदोपेन करोति पापम् ।

पापाद्वदसं तदसं प्रवाति

पुनर्द्विदोः पुनरेव पापी ॥

न्यायसारमिदं बद्धि लोकातां सुखयो हृते ।
 धृष्टपक्षु विरद सर्वे रात्रयौघ केनघा ॥
 क्ली वापुश्च पुनर्यं द्वाव्यारवं वपुषाताम् ॥ [3820]
 सप्तप्रांय पशुसं च समिधरति च संसाधः ॥
 क्षयापावद्विमुक्तोऽसौ हृदिपापात्रभीरुः ।
 तापद्वै पुनरात्मनःकषायुद्धं समिधरति ॥
 एवं निधिय भगवाण्मदा लोकावितामहः ।
 भाषां दत्ता भवेमां यः स्वल्पेन सुप्रविष्टिः ॥ [3825]

भीष्म उवाच ।

एवं निधिय क्षीणं विहर्तन्मुक्तो वसी ।

पात्रनामाय घनो मं गोष्ठे धर्मनन्द ॥
 एतद्रात्रय मतिमान्द्राता भविष्यति ।
 सुधी सर्वत्र भविता साधु लोकावेत्यति ॥
 हृदं यद्विदं पापी पुनर्यं क्षयिमांवनम् । [3830]
 यत्पुनरा सर्वपरेन्दो मुच्यते च कल्याणि सः ॥

Calyana.

जगत्त्रेय उवाच ।

आमर्षमनुर्धनं धर्म गुण्य प्रीतो मुषिति ।
 रिमद्रज्जुनिषेधं नृदि तस्मै विनामदम् ॥
 पैर्यायन उवाच ।

आमर्षं दृष्टान्धर्मं धर्मगुरु विनामदम् ।
 सर्वमात्मकं पुनर्यं सर्वलोचनं विमुक्तम् ॥ [3835]
 मुषिति उवाच ।

केन मयेन मे राज्यं भविष्यति विनामद ।
 तद्वत् तस्य मादात्मकं नृदि निषेधं इति ॥
 विनामदं विदितेन धर्मोऽसि जगदीश्वर ।
 एवं मदा सर्वेषामंशं नृदि तस्मिन्मुक्तम् ॥
 भीष्म उवाच ।

अनामसि सर्वेषामुक्तं यद्विमुक्तम् । [3840]
 तद्वत् धृष्टु कौशेय वातरोधं मदा मुच्यम् ॥
 विनामदं त्रिषु लोकेषु जगत्त्रिभिरात्मनः ।
 तस्य सर्वत्र मादात्मकं सर्वद्वन्द्वं विनामदं ॥
 यद्वै जगत्त्रिभिरात्मनः तद्वत् तस्मिन्मुक्तम् । [3845]
 यस्य धर्ममजयेन वातरोधकं तस्मिन् ॥
 इति तस्मिन्मतेन आतरोधं प्रभातिनम् ।
 आमर्षं निधयतां सर्वे तस्मिन्मदम् ।
 जगन्मा तस्मै पुनर्यं त्रिषु लोकेषु मे मुच्यम् ॥
 मोक्षं तस्मै तस्मै तस्मै तस्मै तस्मै तस्मै ॥

[illegible][illegible]

'दोष' — (L 3464) Di G₁ गुण सप्तपुराण (for ' ') Di G₂ M₁
 3464 Di G₁ M₁ गुण सप्तपुराण (for ' ') Di G₂ M₁
 नादेन (for 'ताव' — (L 3467) G₁ ed. ॥ यवना (for
 'त') Di G₁ भाषां पुनश्चात्तानं (for ' ') — (L 3469) Di
 om. (hapl) lines 3469-3453 O(ed) ॥ इत्येति प्रसिद्धि हि
 त्वा (for ' ') — (L 3461) G(ed.) ॥ इति यवना हि त्वा (for
 ' ') — (L 3461) M₁ पुनश्चात्तानं (for ' ') — (L 3469)
 3466 Di G₁ M₁ इत्येति प्रसिद्धि हि त्वा (for ' ') — (L 3470)
 G₁ O(ed) ॥ इत्येति प्रसिद्धि हि त्वा (for ' ') — M₁ om. (hapl)
 lines 3470-3476. — (L 3462) M₁ इति यवना हि त्वा
 (for ' ') — (L 3491) Di G₂ 2 M₁ रात्रयं (for 'रात्रि')

[illegible]

गच्छन् पूर्ववत्पूर्वं विरिष्टमस्मिन्मा ॥
 इत्युक्त्वा देवता मयाश्चन्द्रादियमरूपा ॥
 विरिष्टं पुनः प्राप्नुमस्तु सा महाबला ॥
 तस्मिन्मन्त्रे ध्याता विष्णोर्नि स्यात्प्रियाम् ॥ [3920]
 आजगाम नृपस्त्राप्तुं प्रदत्तं धनमुत्तमम् ॥

मन्त्रोवाच ।

धर्ममत महाभाग तपसा योगिनीस्त्वमदृष्टम् ।
 वरं त्वयः मत्तं ते वरदोऽप्यदिष्टम् ॥
 भीम उवाच ।

महागोदीरितं पावकं मृतं श्रीतो सुषोतम् ।
 हृत्वाऽप्यिषुदो भीमाश्चमस्तुता पयोऽम्बरीम् ॥ [3925]
 हृत्वाभीर्धनि महाभाग पुनं देहि विनामह ।
 अमुष्माणं तु लोकोऽस्ति पैर्देवि यमनं पुनम् ॥
 हृत्वाऽप्यिषुदं वीरं हृत्वाऽनं मेदय विधादृ ॥
 स्पर्शान्मोपाय मन्त्रेऽहं वधेयमन्त्रं मानसम् ॥

धर्ममत महाभाग पुनोत्पत्तेस्तु कारणम् । [3930]
 दिव्यमोगमदं तूनां यद्वनं गच्छामि ते ॥
 जयन्ती भवता सेवया पिबेपेन नृपोत्तम ।
 हरिप्रिया तु सा देवी जयन्ती लोत्रविधुषा ।
 सा दास्यति यः ते पुनः दिव्यरूपमभिदत्तम् ॥
 धर्ममत उवाच ।

समुभिर्देवराजस्य तनुप्रत्ययः मेऽन्यथा । [3935]
 कथं धनं मया दास्ये हवद्विदेवराजम् ॥
 मन्त्रोवाच ।

ननुभक्तपदं राजाहातिना मन्त्रोनिना ।
 हृत्वा मया वाचस्मिन् मया प्राप्तमिदं वदम् ॥
 इच्छता राजपुत्री यः त्वया मेवमाश्रितः । [3940]
 जयन्ती राजाहातुः सर्वेष्वपजयेद्भुवम् ॥
 इत्युक्त्वा राजाहातुः परमेशी जगन्मया ।
 तं मन्त्रो महाभाग स्वम् हृत्वा परीतम् ॥

विरोधे न भूयानो हिन्ये वरमे वयम् ।
 उक्तमौ राजपुत्री त्वयः विप्रपञ्चपदं त्विनीम् ॥ [3945]
 मन्त्रोदीरितं वाचय मन्त्रेऽहं विदेव च ।

धीजयन्मन्त्रे नृपो जयन्तीदाया मद् ॥
 तेन पुण्यप्रसादेन पुनः पश्यन्मन्त्रिणः ।
 एते राज्ञे च वीर्यं च हृत्वाऽप्यमन्त्रोऽभ्यदृ ॥

रितुविशेषं मन्त्रो राज्ञे विनामोऽभ्यदृ ॥
 तस्मात्तस्मिन् मन्त्रे पुनः कामो वरं प्रभो । [3950]
 राजवकामोऽपि वा तां हृत्वा मानमुत्तमम् ॥

चतुर्धनं विद्या गान्धी मन्त्रोऽप्यमन्त्रोऽभ्यदृ ।
 तेन मन्त्रोऽहं हृत्वा मन्त्रेऽहं मन्त्रोऽभ्यदृ ॥
 मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं ॥ [3955]

मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं ॥
 मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं ॥
 मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं ॥

मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं ॥ [3960]
 मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं ॥
 मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं ॥

मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं ॥ [3965]
 मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं ॥
 मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं ॥

मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं ॥ [3970]
 मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं ॥
 मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं ॥

मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं ॥ [3975]
 मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं ॥
 मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं ॥

मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं ॥ [3980]
 मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं ॥
 मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं मन्त्रोऽहं ॥

C. 1. 1

वैशाख्यन उवाच ।

देवदेवादिन्दाक्ष मायावीत महात्मने ।

त्वत्पादकमलं धन्यं नमामि सनत प्रभो ॥

ऋति निश्चल मनसा धर्मराज पितामहम् ॥

विनयानतो भूत्वा प्राज्ञलिङ्गोपममवीत् ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

पितामह महाप्राज्ञ सर्वप्राज्ञविशारद ।

मोक्षोपाय सत्ता सद्ग यन्मे तद्गूढं पापहम् ॥

भीम उवाच ।

पापिनो मनुजस्येह सत्प्रदम्मुनिरिच्छते ।

परया हरिभक्त्या च क्षाधतो भवति प्रभो ॥

शृणु पापं महाभाग माहात्म्यं शार्ङ्गधन्विन ।

तस्य सन्निधिमात्रेण नराणां मुक्तिरस्यया ॥

नारायण पर श्योतिर्ध्यातिषा श्योतिरुत्तमम् ।

ये प्रपन्ना महात्मानस्तेषां मुक्तिरिह क्षाधती ॥

अत्रैवोदाहरणं मीमांसितं विनाशं मुपावन् ॥

सर्वपापहर पुण्यमायुर्वर्धनमुत्तमम् ॥

आसीदुरा महाप्राज्ञ क्षत्रियो लोकप्रसिद्धः ।

मक्षत्रधर्मा बलवान्मुखौ वै लोकवीर्यकः ॥

परदारिद्र्यप्रद्व्यग्रहणे सततोद्यत ।

अधर्मेतिरतो गिर्य बहुधा जनपीडकः ॥

हृत्वाभ्यासनाम्नाश्च शततोऽथ सलज्जः ।

देवदहहरेण नित्यं परस्वहरेण तथा ॥

कपुत सर्वदा राज्ञांस्त्राण्यथैव सेवितः ॥

तेन पापान्धमेजानि हृत्तानि सुबहूनि च ।

न तेषां शक्यते वक्तुं सदाया धरमकोटिभिः ॥

स कदाचिन्महाभाग सर्वपापान्तकोपनः ।

विदेहनगरं राजगृहं सपरसामुद्युतम् ॥

योषितिर्भूषिताभिश्च पुत्रैश्च परसायुषैः ।

सर्वमन्त्रैश्च पुनैर्विद्विषैश्च पदातिभिः ॥

अलङ्कृत विपणिभिस्तोरणैः सर्गलोमुखैः ।

पत्नीं पुरं बहुविधैः परितः पञ्चरात्रैश्चिः ॥

तस्योपकल्पे देवस्य मन्दिरं मणिपुरितम् ।

हाटकैर्मितैश्च कुम्भैः शालाकैः काञ्चनैश्चितम् ॥

(L. 3971) Gs प्रपत्तिरिह प्रभो (for ^a) — Ds om the ref

— (L. 3976) G(ed) शुभ मे दृष्टि पावनम् (for ^a) — Gs

om the ref — (L. 3977) Gs पापिनो मनुजां सर्वे (for

") — (L. 3980) Ds स्मरण (for सायने) — (L.

3981) Ds द्रष्टुं (for उच्यते) — (L. 3984) Gs Ms आयु

वर्धनकाणम् (for ^a) — (L. 3987) G(ed) हरणे सतवी

चन (for ^a) — (L. 3993) Ds Gs Ms G(ed) तोयै

(for तोरणे) — (L. 4002) G(ed) निवेश (for राजसूय)

Gs Ms पुण्य (for पुण्यम्) — (L. 4004) G(ed) शुभ (for

नि) Gs बहुयन मुनिभिः (for ^a) — (L. 4006) Ms

क्षत्रियः (for मन्थव) — (L. 4009) Gs नि रार्हं वनलोचन

तत्तकाञ्चनसाहसैर्मितैस्तोरणैर्वृतम् ॥

एवमुत् देवगुह नानागोपुरशोभितम् ।

मक्षत्रधर्मा बलवान्द्रष्टा तत्र मुद ययौ ॥

ह्रस्वम् सुवर्णानि बहुनीति विनिश्चितः ।

जगाम विष्णुमन्त्रेण नक्षत्रश्रीर्लोकपुत्रः ॥

तत्रापदयद्भुवनं शान्तं तत्कार्यकोविदम् ।

परिचर्यापरं विष्णोर्नन्दः तपसा निधिम् ।

एकाकिनं दयालुं च निर्युद्धं ध्यानलोकपुत्रम् ॥

द्रष्टुं नक्षत्रधर्मयोगं स्वर्चोपस्थितराशिनम् ।

देवगुहव्यजालः समादातुमना निधिः ।

उदङ्गं हन्तुमारेणे दिक्कालिर्मन्दोदः ॥

पादोनाम्नस्य वदुक्षो जटा समृद्धा पाणिना ।

हन्तुं हनमर्गं कुरमुदङ्गं प्रेक्ष्य चाग्रवीर्यम् ॥

यो मोक्षोपायो दृष्टा सा त्वहमित्यसि निरागसम् ।

मया विमरराक्षसे हृत् तद्गूढं सुमय ॥

हृत्पराधिनं शोकं शिक्षां कुर्वन्ति पातलः ।

न हिंसन्ति दृष्टा सौम्यं सज्जना भवि पापिनम् ॥

विरोधिप्रापि मुञ्चैषु दृष्टा वै चोपमान्मुखात् ।

बहुधा बाध्यमानोऽपि यो नर क्षमयाभिदत्तः ।

समुत्तमं नरं प्रादुर्बिणो दिवकरं सृजन् ॥

नहो विजिह्वं बलवान्बाधते विविधं जनान् ।

सबलसिंहिनीोऽपि बाध्यते हि दुरात्मना ॥

अहो निष्कालं शोकं बाध्यते पापिनो जनान् ।

तत्रापि माधुष्यापन्ते न समानाङ्कधनः ॥

अहो माया बलवती मोहयत्यलिलं जगत् ।

पुनर्मित्रकलापं सर्वदुःखे विदोष्यते ॥

पराश्रयापहारेण कलत्रं पोषितं तया ।

अन्ते तस्यैवमुत्पद्य दृक् एव प्राप्तिः हि ॥

मम माया मम पिता मम भार्या ममात्मनः ।

ममैवमिति जन्तुना ममता बाधते दृष्टा ॥

बाधदार्जयसि द्रव्यं तावदेव हि बाध्यता ।

धर्माधर्मौ सर्वेषां धनादपि समापन्ते ॥

यज्ञापि तत्रैवत्ययं यज्ञं भावि न सङ्गच्छेत् ॥

(for ^a) — (L. 4011) Ds समाराधयामिति (for ^a)

— (L. 4014) Ms G(ed) शम्भु (for कूर) — (L.

4016) Ms कृपापदाय रोजे हि (for ^a) — (L. 4020) Gs

सायु (for दात) — (L. 4022) Ds Ms विष्णो दिव

करं नरा (for ^a) — (L. 4023) Ds Gs विदिताम् (for

विदिष) Gs जनम् (for जनान्) Ms बाधते विदितात्मना (for

^a) — (L. 4025) G(ed) नरात् (for जनान्) Gs बाधन्ते

विदिषा जना (for ^a) — (L. 4028) Gs स सर्वदुःखं (for

दुःखे) Ds सर्वदुःखेन बाध्यते (for ^a) — (L. 4029) Ms

G(ed) कलत्रं पोषयति (for ^a) — (L. 4031) Ds दृष्टा

मम (for ममात्मनः) — (L. 4034) Ds मम जने (for

इति निश्चितमुद्दीनां न चिन्ता बाधते बहिः ॥
 भद्रो दुःखं मनुष्याणां ममतादुल्लेखमाह ॥
 महापापानि हृत्पापि परास्तुष्यन्ति यत्नतः ॥
 अर्जितं तु धनं सर्वं भुञ्जते बाधध्या सदा ॥
 स्वयमेकस्तमोदस्तपारफलमधुने ॥ [4040]
 इति युवायं वसुधिं विमुच्य भयविह्वलः ।
 नक्षत्र प्राञ्जलिं प्रादुं क्षमस्वेति पुन पुन ॥
 सखा सङ्क्रमानेन हरिसिन्धिमप्राप्तः ।
 गतपापे वरन्देयं ह्यनुतापीदमनवीव ॥
 मया मृदेन पापानि हृत्तानि सुबहूनि च ॥ [4045]
 वानि मरीचिं नष्टानि विम्रेन्द्र सख दर्शनम् ॥
 भद्रोऽयं पापपीनित्यं महापापे समाधरन् ।
 कथं मे निवृत्तिर्भूयात्कं यामि दारण प्रभो ॥
 पूर्वजन्मादिने पवित्रकथ्यमवाप्तवान् ॥
 क्षत्रियोऽपि च पापानि हृत्पा का गतिचापुमाह ॥ [4050]

भद्रो ममागु क्षयमेति सर्वं
 पापान्यनेकानि क्षमापितामि ॥
 प्रातिन्रिया नापि हृत्ता भवेया
 गतिश्च का न्यायमम जन्म किं वा ॥
 भद्रो विधिं पापनाशकं मे ॥ [4055]
 किं हृदयभास्वते च मया ।
 हृत्तं च पापं च मया च भोग्य
 शिष्यसु जन्मसहस्रप्रणमम् ॥

भीष्म उवाच ।

एवं विनिन्द्य चारमानं नक्षत्रो ह्यारमना सदा ।
 सन्नातापापिना दग्ध सद्यः पञ्चममाग ॥ [4060]
 उदङ्गः पणितं मेह्य नक्षत्रं तु दयापत् ।
 हरिपादोदकेनैव ह्यभ्यविश्रामदासमि ॥
 हरिपादोदकस्पर्शाक्षप्रो गतनरस्य ।
 दिव्य विमानमारुह्य मुनिनेमभाप्रवीव ॥
 उदङ्ग मुनिगार्ह्यं गुरुरसौ मम मुमत ॥ [4065]
 विमुक्तमय्यसादेन महापातकमुकाह ॥
 शानं तदुपदेशान्मे क्षमायै मुनिपुंगव ॥

तेन मे पापजान्ति विनष्टमपिधेयः ॥
 हरिपादोदकं चस्मानमपि ग्रे निरुच्यमानुने ।
 प्राप्तितोऽस्मि रयया तस्मात्तदुक्तो परमं परम् ॥ [4070]
 उवाच ह्युदङ्गोऽस्मि यत्तवानुत्तम परम् ।
 तस्माद्यतोऽस्मि ते विदुष्यद्वृत्तं तदात्मन् मे ॥
 हृद्युक्ता देवपुत्रमुनिमेतन्मयाजितम् ।
 प्रदक्षिणश्रवं हृत्पा नमस्वस्यं पकार ह ॥
 छतो विमानमारुह्य सर्वेजानसन्निवृत्तम् ।
 छप्परोत्तमपत्तये प्रपेद हरिपादरम् ॥ [4075]
 पादद्वयं विस्मयानो गुरुरभ्यनमो निधिः ।
 शिरस्वपुत्रिनाथाय वन्दनीयतरमप्यपिम् ॥
 शोकनाश नमस्तेऽस्तु मन्त्रभूतदातर ।
 पादि मा पुण्डरीकाय तस्माभुगवर्जितम् ॥ [4080]
 त्वयाह गारितो देव सर्वेजन्मर्तुषु ।
 रत्नसंनिधिं प्रविष्टस्य क्षप्रकपोऽस्मान् ।
 पश्यतो मे महाभाग मुनिमय प्रवृत्तवान् ।
 त्वयावक्त्रमलादया गतिर्मेम न विद्यते ॥ [4085]
 पादि पादि जगन्नाथ मन्त्रादिप्रदानवान् ।
 रत्नमेव जगता नाप यदिमे वक्त्रममक ॥

भीष्म उवाच ।

युवं वै हृत्तृत्वेन मुनिना प्रविष्टो हरि ।
 दन्दैविरया स्वर्के रये तस्मादाय स्वर्के परम् ।
 रत्ना तं रत्नारवाभाय मुनिं सारण्यां वाम् ॥
 तस्मात्तमपि ह्यनेन्द्र गामर्हं युध गर्भदा ॥ [4090]
 सस्मद्गानुनिमात्रेति सर्वं नास्वभाविजम् ॥
 रयया सव्यु कांस्तु सख दत्ता बुधिशिरः ।
 कृताक्षे तु प्रदत्तवन्ति धूर्तिं मुनिं च नापकीम् ॥
 य इदं पुण्यमाल्यान् वादेन प्रमादितम् ।
 शुणोति सार्धं यस्यां द्वाप्येकं न गच्छति ॥ [4095]
 शिष्येषु शिरानि स्नादित्युभयिर्जना भवेत् ।
 केतारस्य वरं शया सखारुह्यगुरुरेत् ॥

वैमंशायक उवाच ।

शुभेतत्पुण्यमाख्याने प्रमथवदनेन नृप ।
कृष्णं भगप्रियं नत्वा पाहि पाहीति चामनीम् ॥

सुविधिर उवाच ।

राद्वर्तोर्यमिति कृपाते ज्ञायेवां दक्षिणे तटे । [4100]
कृष्णेन सुविधे देव तस्याप्यति यदस्व मे ॥
कायेवां पुण्यनद्यास्तु स्यान्त दत्तपुण्यवर्धनम् ।
यस्मिन्देवो अरिपण्यो देवता सततं स्थिता ॥

पुण्याधमसमापुनमुभयोस्तोरयोरेरि ।
प्रख्यातं पापदं स्थानं छान मे सप्रकीर्णम् ॥ [4105]
महासत्रियवैश्यानां शूद्राणां चैव योयित्वम् ।
सुप्रिप्रदेति विष्णोना कोरेरि तां प्रकीर्णम् ॥

भीष्म उवाच ।

प्रह्लादा हि पुरा गीतं नारदाय महत्तममे ।
तेनैव मम धर्मात्मन्कारणवाद्भक्तिं कृतुम् ॥ [4110]
शुभदक्षिणकटिं तु मया वै सेविता पुरा ।
सर्वपापहरा देवी कावेरी कलिनाशिनी ॥

त्वर्यं समप्रक्षयामि क्षुद्रकृतं मया, क्षुद्रम् ।
तृहृत्तयं तव यद्वयमि दृष्टुं नान्यवचना प्रभो ॥
कावेरी दक्षिणे पार्श्वे धीर्मानासुखमे प्रहृष्टम् । [4115]
शङ्खतीर्थमिति कृपाते तीर्थानामुत्तमं परम् ।
पुरा सुधाशुभमर्चना यथा तव उतमम् ।

मधुकैटभहन्तुर्व प्रसादाकास्तिमासवात् ॥
सुविधिर उवाच ।
किमर्थं त्वप्यते तेन दाराणामपिधेन वै ।
तस्मै वरं कथं दत्तं विष्णुना सर्वज्ञिज्जुषा ॥ [4120]
देवव्रत महाभाग कथ्यता मे कुतूहलम् ।
अस्ति चेन्ममहि कारुण्यं तव देवव्रत प्रभो ॥

भीष्म उवाच ।

पुरा वृहस्पतेर्मायां हीताशु सौम्यरूपवात् ।
मपहृत्य चिरं कालं तया सार्धं मुमोद ह ॥
विश्राय चरितं ज्येष्ठभ्रातार्यो लातिन प्रभो ।
मा मेति प्रार्थयित्वा हं पञ्चाशेन वशाप ह ॥ [4125]
क्षयौ मय दुराचार सर्वलोकेषु निम्नत ।
हृति शब्दाः क्षमस्मेति देवैः स प्रार्थितो विभु ।

मुरलोक्तं विस्मयेव प्रपेदे प्रह्लादः समाम् ॥
तदावमृत्तिं चर्मांसा विस्मृत्य च वराननाम् ।
अरिमन्त्रेण तपश्चक्रे वृहस्पतिमपार्दितम् ॥ [4130]
यथांगामपुनं राज्ञश्चचार तप उतमम् ।
क्षाराच तपसा चैव वृष्टाग्रे भाति चन्द्रमः ।

अवशिष्टकलाभ्यां देवानामप्रमुञ्जताम् ।
वागीशं तुष्टुर्वैवा क्षम्यतां क्षम्यतां प्रभो । [4135]
वृद्धिं ददस्व भूयस्त्वमस्माकं हितकाम्यया ॥

भीष्म उवाच ।

तथाकरोदेवगुरुर्देवानां हितकाम्यया ।
तपसा वृषया चैव भूयो वृद्धिमवाप्तवान् ॥
तस्मिन्काले जगद्वापमर्त्यातीकमलपानिम् ।
अक्षर सर्वलोकानां योगिष्यमर्षिदमम् ॥

चन्द्रमा उवाच ।

यमस्ते लोकनायाप यमस्तं चर्मरूपिणे । [4140]
नमस्ते कमलाकाश प्रगतातिप्रणयान् ॥
आद्यन्तशून्यं देवेश सृष्टिस्थित्यन्तकारिणम् ।
वेदमूर्ति सहस्राक्षं भीमि सर्वार्थकं हरिम् ।

जगद्वापमर्षां पीताम्बरधरं हरिम् ।
कीलुभेन विराजन्तं सर्वं ते नम्रावहम् ॥ [4145]
पापत्र सर्वभक्षणा विष्णुमात्रविभूषितम् ।
वीलजीवन्तसंकाशं ते यतोऽस्मिन् रमापनिम् ॥

आकाशमध्यगं देवमन्त्रमपराजितम् ।
बाहुदेवं प्रपद्योऽस्मि सर्वपापक्षयोऽस्तु मे । [4150]
नमस्कारमभयेन नम्यपश्चामय प्रभो ॥
स्वयमानं सदा वैश्वदेव्यं महाबाहुनि ।

ननोऽस्मि तं हर्षिं सुखं नार्थां पातु च मे तदा ॥
अमृतममि जगत्साक्षिभक्तवत्सलं सर्वम् ।
मन्त्रमयमिति सर्वणि यान्तु नास्तं नमोऽस्मि ते ॥ [4155]
इति शुभो जगदाप सर्वविघ्ननिषेवित ।
आयवौ मरुत्कारुदो यशान्ते रोहिणीपति ॥

अप्यायते सर्वे वेदे हर्षि शङ्खनिधुषितम् ।
शुभं सर्वगतो विष्णुर्गुणमाह सविस्व ॥
वरं वरव भद्रं ते मिश्राकरं सुप्रचर । [4160]
ज्योतिष तपसा चैव मुहोर्ध्वं निरतं प्रभो ॥

31; G(ed) ॥

(L. 4099) D₁ G₁ कृष्णभक्ति (for कृष्ण भक्त) — (L. 4101) G(ed) नवाच (for वदस्व) — (L. 4108) G₁ माद्यनपुन्यविशं (for ") — For lines 4106-4109, D₁ subst :
174** भीष्म ।

तत्पाद संप्रक्षयामि यस्तु ना-यमना प्रभो ।
— (L. 4110) D₁ कावेरी दक्षिणे कूटे (for ") — (L. 4122) G(ed) काम्य- (for सौम्य) — (L. 4127) D₁ यव

(for हस्ता) — (L. 4131) D₁ बाहुभक्तं तदा बीमाय (for ") — D₁ om lines 4135-4137 — (L. 4139) E अरिद्वय, G₁ अनुत्तमय (for अरिद्वयम्) — G₁ M₁ वप (for चन्द्रमा) D₁ om line 4140 — (L. 4141) M₁ नमस्तो लोकतुल्ये (for ") — (L. 4143) M₁ सर्वार्थं (for "सक") — (L. 4149) D₁ शय वृष्टः G₁ क्षयान्मयः G₁ सर्वं मय (for "सुहोऽस्तु मे") — (L. 4151) G(ed) मुनिविशं (for वैदेह) — (L. 4153) D₁ G₁ M₁ अमर्त्यानी जगत्साक्षी (for ") D₁ G₁ M₁ सर्वलोके (D₁ "लो") भक्तवत्सलम् G₁ मोरते इत्ये

इत्युक्तो देवदेवेन सुधाशुत प्रभवश्च ॥
 यथाचे श्रीपतिं देव पराणामुत्तमं वरम् ॥
 पाहि पाहि जगत्प्राथम्यं न वक्ष्येत्स ह ।
 सौभाग्यमण्डलं देहि गुरोः क्षाप निवारय ॥ [4165]
 इत्युक्तो वै जगत्प्राथम्यं शङ्कयतेन यागिणः ।
 क्षमिष्य वर तस्मै देवौ सर्वगत प्रभु ॥
 तमाह शर्वरीनाथ जमन्तं सौभाग्यवर्षसम् ।
 परिपूर्णं कष्टा सर्वा हातयुक्ता भवन्तु ते ॥
 इष्टु सौम्य महाभाग त्वया यामेधित स्थलम् ।
 शङ्करीधर्मिणि कथाति यमिष्यति न सदाय ॥ [4170]
 तथा च यदुत्त स्वोऽर पठता इष्टव्यतामिव ।
 सर्वपापानि नश्यन्तु रोगाणि वृत्तवन्ति च ॥
 क्षमिष्ये मज्जनात्पीथं सर्वतपस्वरिष्यति ।
 लक्षापिता मनुस्वाणा क्षमिष्य भवति ध्रुवम् ॥ [4175]
 शुभमुत्तरा जगत्प्राथम्यं शीताशु धर्मनन्दन ।
 कष्टे तस्य पुरतः श्रीनिवासस्थल गत ॥
 स्थिता तत्र मुहुन तु पञ्चोक्तो देवतावर्णः ।
 लक्ष्माण प्रययौ श्रीमाहाशरवाधैरभिकृत ॥
 निशाकरोर्गण धर्मात्मा मुनिभिः परिपूजित ॥ [4180]
 तस्माद्वाधायै स्वर्गं प्रपद च हवक पदम् ॥
 सर्वे क्षमिष्यान् विद्वन्तश्च चक्रकलमवा ।
 यज्ञैर्वक्ष्यति केचिज्ज्ञानयोगाविषयका ।
 भागवत् ए विद काल तस्य तै मरेन्द्रे ॥
 पौलस्त्यनिधन कृत्वा रामचन्द्र प्रसादात् ॥ [4185]
 हव ज्ञात्वा कविर्गणं पुनीत इवपुर ययौ ॥
 पुरा हि भार्गवो रामो रात्रयश्चाभिहत्य च ।
 आत्मानैव विर कायं प्रपदे परम पदम् ॥
 मुनामा देवराजश्च भवत्वा कामसीदित ॥
 गत्वा तु ताफल माप्य कीचिह गौतमतल्लु ॥ [4190]
 शरीरपरिहारार्थं खाता वाय्वत्रय प्रभो ।
 मद्रैव प्राप्तवान्मृत्युं सदैवेकीमय शुभम् ॥
 कीर्तिवासिद क्षेत्र शङ्करार्थपुर स्थितम् ।
 प्राप्तामा सर्वपापं भुक्तिमुक्तिफलप्रदम् ॥
 कावेरीमज्जनं पुण्य दुर्लभं शङ्कराभ्यासम् ।
 पुरा सचित्तपुण्यवानामप्रयत्नेन लभ्यते ॥ [4195]
 पुरा लोकहितार्थाय मद्राणा निर्मिता स्थितम् ।

तस्मात्स्थितव्यमथैव नित्यञ्च पापभीरवि ॥
 करोमि मज्जनं देव्या कावेरी यो वदेत्सुधी ।
 वरते तस्य पापार्थी पाशकालो ममेति च ॥ [4200]
 आरुह्यजन्मस्य पाप संवित पत्नी प्रभो ॥
 तत्सर्वं भक्ष्यमानाये कावेरीमज्जनाद्वदेत् ॥
 तेजोमयं लोकं तु मुक्त्वा भोगाननेकाः ।
 पञ्चान्मोक्षमवाप्नोति कावेरी ज्ञाति यो नर ॥
 कावेरी तु भद्रपुण्या सृष्टा पापपणातिनी ॥ [4205]
 संमिया मर्त्या निमै संसारच्छेदलिप्सुभिः ॥
 पापक्षयकर ज्ञान सृष्टिर्कालं विनामह ।
 ह्य लोकहितार्थाय निर्ममे निपुण क्षिती ॥
 दक्षिणस्था त्रिति शिषु कावेरी कलिनाशिनीम् ।
 गङ्गामुत्तरदिग्भागे बह्यन्ता पापितामसम् ॥
 यदुः सुदै ययौ श्रीमास्तस्या ज्ञात्वा तु नो भयम् ॥
 विष्णुपादोद्भवा देवी कावेरी पापनाशिनी ।
 मज्जना सर्वपापानि क्षिण्यन्त न सदाय ॥
 चन्द्रसूर्यमपे पैव सत्कल्याणयने तदा ।
 निदयोमे पुण्यक्षेत्रे चन्द्रादियमद्राणा ॥ [4215]
 गङ्गायां लोकपालाश्च यक्षनिचाधरा ह्य ॥
 माही माधेशरी वक्ष्यो शची मर्त्यादिभिः ॥
 वृन्दावी मेनका रम्भा सुवर्णा च तिलोत्तमा ।
 भग्याश्चाप्यनरसां सदा कावेरी ज्ञानवपरा ।
 मयो वैराग्यु तिष्ठिषु खात्वा यान् मुताल्पम् ॥ [4220]
 भस्मनि यत्र दहन्ते कावेरी पार्श्वेवसि ।
 उपराणं तु सप्तधा विदि तत्रैव भारत ॥
 हर वैष्णव मुनयं द्रष्टावि मनुजेश्वर ।
 शान्ता विस्तारिष्यदवां सरता पापमर्जि ॥
 ज्ञानय यन्तो रात्रिमासेषां धर्मसिद्धता ।
 खात्वा तु शुभो कोनो नञिष्यति न सदाय ॥ [4225]
 लक्ष्मणमपि राजेन्द्र कावेरीज्ञानमाधरी ।
 शान्तितापप्रवा देवी कावेरी पापनातिनी ॥
 वैरापायन उवाच ।
 या इद पुण्यमादानं नारदेन प्रमादितम् ।
 श्रुत्वा पावविनिर्मुक्तो मल्लोक्तः ॥ गच्छति ॥
 Colophon

चम (for s) — (L. 4169) Ds यदातो (for सुधाकर)
 — (L. 4163) Ds काति दे वर्षय प्रभो (for s) — Ds om
 lines 4173-4174 — (L. 4174) Ms मज्जता (for नाप)
 — (L. 4479) Ms मुनिभिः पूजितमदा (for s) — (L. 4185)
 Ds Gs Ms मुनि, G(ed) मुनि (for कपि) — (L. 4186)
 G(ed) निषण्ण (for निहन्) — (L. 4188) Ms मद्वत्ता
 कामकोटप (for s) — Gs s om lines 4192-4194
 — (L. 4192) Ds वैन्देति (for निहन्) — (L. 4195)
 — (L. 4197) Gs सान्मय
 Gs प्रयत्नेन दि लभ्यते (for s) — (L. 4196)
 (for स्या) Ds तस्मात्स्थितव्यं मद्राणं (for s) — (L. 4196)

G(ed.) कावेरी रहस्यविषो (for s) — (L. 4199) Gs s Ms
 G(ed) वेत्तत वर पापानि (for s) — (L. 4201) Ds Ms
 आत्मो, Gs संगतो (for मज्जता) — (L. 4208) Gs
 G(ed) मुन (for विष्णु) — (L. 4216) G(ed) पूतिर्
 (for त्रिति) Gs मुनि (for त्रि) Gs गृही मेना दिवि
 सुधा (for s) — After line 4219, Ds ins
 175** मातमं तानं सन्मार्गेषां धर्मसिद्धता ।
 — (L. 4223) Ds वे प्रजापतिरुत्ता (for s) — Ds om
 line 4234 — (L. 4244) Gs मुनय (for भर्तृ) — (L.
 4229) G(ed) शोभति पापविनिर्मुक्तो (for s)

वैशोपायन उवाच ।

शङ्खपीथं च माहात्म्यं कावेरीं ध्यानवैभवं ॥ [4230]

श्रुत्वा धर्ममुत श्रीमन्नगद्वयं पुनरब्रवीत् ॥

सुविष्टिर उवाच ।

श्रीनिवासमिदं क्षेत्रं गदितं भवता प्रभो ।

तस्योत्पत्तिं च माहात्म्यं विन्द्रेण वद प्रभो ॥

भीष्म उवाच ।

शृणु पाण्डव बह्यामि श्रोत्र्याम्रघनाश्रयम् ।

सर्वतत्पत्तं पुण्यमाधुरारोग्यवर्धनम् ॥ [4235]

उग्रद पुनरामाना मोक्षद मोक्षरामिकाम् ।

अनन्तं श्रीनिवासस्य क्षेत्रस्य पलमय्यस्य ॥

महाया हि पुरा गीतं वारव्य महात्मने ।

तेन मे गदितं रात्रिं प्रवीक्ष्य हि वेश्नुना ॥

तीर्थानामुत्तमं तीर्थं क्षेत्राणां च तपोधनम् ॥ [4240]

श्रीनिवासमिदं क्षेत्रं सर्वसिद्धिनिधेयम् ।

यत्र निष्कण्डलं सत्त्वस्यैवैरिषित्वं हि तम् ॥

तन्मध्ये तु महात्मानस्तपः कुर्वन्ति बाबुना ॥

पुरा पश्चिमे आगे दक्षिणामुमुखां मृगं ।

दक्षिणे चोत्तरे चैव कावेरी पूर्वागमिनी ॥ [4245]

तन्मध्ये जगतां तथैव साक्ष्यं प्रवक्ष्यामि ते ।

लोकमातुर्महात्मायां पुरे बांगधरो हरिः ॥

अनन्तलक्षकक्षेत्रं वासुकिं चतुष्पादकं ।

सुप्रसन्नं निवृत्तिं श्रीनिवासस्य रामिणी ॥

हृन्मो यमः प्रवृत्तिं कुर्वन् रामिणी ॥ [4250]

अग्निश्च निवृत्तिर्वायुर्दिव्यपाळा सततं स्थिता ॥

अत्रैवादाहरणं भूमिनिहायं पुराणम् ॥

सर्वदुःखोपशमनमायुर्मयं प्रकाशम् ॥

पुरा हि वैद्यो राजन्वैराग्यमाम्रणीवरी ॥ [4255]

तपश्चारा राजेन्द्र देवानां जयकाङ्क्षया ।

स्थिराक्षि चिरं कालं निमृगीताक्षिलेन्द्रियः ।

बाबुमक्षो निराहारो नितकोषो भृगोत्तमः ॥

सत्तापं विण्महादीपं भक्षयित्वा पुन पुनः ।

अथार्द्धोदमगुलं तपः परमावाप्तम् ॥

दौलोत्पत्तिं सत्यं तेनैव जयमाप्तम् ॥ [4260]

तस्मिन्काले देवपतिर्वै सद्यः सुविष्टिरः ।

तपसा भीतिमापन्नो महालोकमुपागमत् ॥

किं भविष्यति चिरं स्थित्वा देवैः सद्यः पुरा ॥

पञ्चाशदुपवर्षं तस्मात् तत्र सुविष्टिरः ॥ [4265]

उपश्रुत्वा तु देवानां ज्ञात्वा तत्र पितृमहः ।

मा मैत्रीदेवराजं त्वं वैष्णवं लोकस्य कण्ठकम् ॥

समविष्यामि तं मूर्धं वरेण रं क्षमस्व ह ।

इत्युक्तवान्तरं देवो देवानां हितकाम्यया ।

यथास्ते देवयुञ्जः तं देशं प्राप्तवान्मुत्तम् ॥ [4270]

तपश्चरन्तं चर्मात्तपीलनीमृतसैन्यम् ।

रवौ न्यस्तदन्तं दृष्ट्वा वाक्पयमेतनुवाच ह ॥

भो भो दैवतये त्वं तु कुमोऽसि नितरां प्रभो ।

किञ्च विभक्त्यं दैव्यं वरदासि दानुमंसि ।

सुष्टोऽहं तपसा तेन वद मा स्वस्वमीपगम् ॥ [4275]

इति वाक्यं तदा श्रुत्वा महाज्ञो लोककण्ठकः ।

निरीक्ष्य च वमसहस्रं वाक्पयमेतनुवाच ह ॥

पाहि लोकपते महात्मन्य मी तपसि स्थितम् ।

ज्वाला तु महान् कर्म विजयं दानुमंसि ।

लोकामा चैव सर्वेषां तपः पातालगह्वरः ॥ [4280]

त्वा च देवपतिं महासुभ्रामाणमरिन्दम् ।

इदं तपि यदि मे महाप्राप्त्यै नाशमेव च ॥

भीष्म उवाच ।

इति तस्य वचः श्रुत्वा वामेदी पितृमहः ।

तथास्तिवत्तं प्रमत्तस्य तपश्चरन्तं वीर्यम् ॥

वरेण तेन वैरयोऽसि गर्वितं पुरोवाचमः ॥ [4285]

हृन्मस्य वयं रात्रौ पीडयामास देवताः ॥

प्रत्येमातोऽमरेन्द्रेण जितः स्वर्गो भवेति च ।

पुनरप्यस्य सुरगर्भं महालोकप्रयागम् ॥

निष्ठा ॥ सर्वेनन्दे पुनितो वरुणः च ।

कीर्तेः लोकमागच्छ सुखितलेन समतः ॥ [4290]

तत्र भियां प्रसन्नोऽसौ वरेणानेन सुप्रतः ।

महाज्ञो लोकमागच्छ रात्रिं गणमेवितम् ।

कृताञ्जलिर्बभूव ह्यथावाग्निदमप्रधीम् ॥

जित्वा हि लोकां सर्वे च वैदुष्यं तेषु सुप्रतः ।

तत्र स्थितं हरिं जित्वा ततः स्वस्यो भवामि च ॥ [4295]

Colophon — Sub-parron Ds जावर्षवर्षि देवपत्नी ,
Gs : G(ed) सपत्नी — Adly name Ds कावेरीमाहा
न्यम्, G(ed) शङ्ख पीथं क ? नीमाहात्म्यम् — Adhy no Ds
Gs : 32; G(ed) 33

(L. 4237) Ds Gs उत्तमम् (for अनवयम्) — (L. 4242)
Gs भृगिन्म् (for गृहेत्म्) — (L. 4246) G(ed) तन्मध्ये
तु जगत्वा (for ") — (L. 4253) Ms आमुर्देवमुत्तमम् (for
") — (L. 4254) Gs C(ed) रात्रौ वाक्पीथेन (for ")
— (L. 4255) Gs देवोऽसि (for देवता) — (L. 4259)
Gs दाहयम् (for पाहयम्) Gs G(ed) तपसा तेन वाक्पय

(for ") — (L. 4263) G(ed) महाज्ञं सुचितं श्रुत्वा (for
") — (L. 4263) Ds Ms रात्रिमात्रं च तं वृत्तिं, Gs दक्षि
व्यादि महात्मना (for ") Gs Gs Ms जगत् (for वरेण)
— (L. 4269) G(ed) तद्विदुः (for वाक्पय) — After
line 4272, Gs ins.

176** पाहि लोकपत्नी महात्मा मां तपसि स्थितम् ।
— (L. 4275) Gs : Ms तुमे (for तुमे) G(ed) तुमेर्दे
वतन्नेन (for ") — (L. 4277) Gs अमोक्ष्य तं जगत्वा
(for ") — (L. 4282) Gs जातं मे (for सर्वं) Gs वपत्नी
जावर्षे च (for ") — (L. 4290) Ds आसत्तः, G(ed)

गमिव्ये स्वप्नसादेन हरिं जेतुं वितामह ।
 इत्युक्त्वा प्रययौ पार्थ क्षीरोदं बलवन्वितं ॥
 तत्र सर्वगतं विष्णुमहद्गुणं विस्मय गत ।
 किं करोमि कं वास्यामि क्व च पदयामि सप्रति ॥
 कर्मणा फलदो विष्णुभूलोके स्थितिमेव्यति । [4300]
 इति निश्चित्य मनसा मूलोके प्राप्तवान्प्रभु ॥
 तस्य बुद्धिरियं जाता मज्जन्धस्पातिदुर्भते ।
 विनेतं वैष पश्यन्ति बलिनं कानुकां खलु ॥
 भद्रो हरिं सर्वगतो भूमौ सप्रति सस्थित ।
 दातालं नेतुमिच्छामि सप्तद्वीपा वसुधाराम् ॥ [4305]
 इति निश्चित्य मनसा सागरं समुपविशत् ।
 कण्ठमात्रमभूलोके तस्य दैव्यरसं धर्मम् ।
 प्रसायं हस्तं दातालो वामं दक्षिणमुचरे ।
 काश्चयामास दृधिर्वीं कलपाते विरगता इव ॥
 वसुधा लोपमतेषु कल्पमाना पुन पुन । [4310]
 भस्वोर्वाजगतामीश सपैतं भक्तवत्सलम् ॥

प्रभुधोमाय ।

भीतिवामं नमस्तेऽस्तु नमो विश्वकुटुम्बिने ।
 नमो विश्वपते हुष्य नमस्ते जलदायिने ।
 नम क्षीरादिधवासाय नमस्ते सूक्ष्मकर्षणे ।
 नमो देवादिदेवाय नमो विश्वुत्प्रभाय च ॥ [4315]
 नमस्ते वसुधानाथ नमस्ते भक्तवत्सल ।
 शङ्खचक्रगदापाणे नमो नन्दकषाणिने ॥
 पाहि मा भयसज्जतां पद्मनाभाय ते नम ।
 वनश्चैतन्मरुत्पाय पृथ्वीधर नमोऽस्तु ते ॥ [4320]
 मत्स्यभयनरुपाय कूर्मरुपाय ते नम ।
 नासिंहाय रामाय नमो हामौदराय च ॥
 कृष्णाय यादवेन्द्राय वासुदेवाय चक्रिणे ।
 नमस्ते पुण्डरीकाक्ष पाहि लोकपते प्रभो ॥
 इति स्तुतो जगज्जापो भगवता पाण्डुबन्धव । [4325]
 वागिधमगमद्विष्णुस्त्वर्षानी जगन्मय ॥
 मा भैषीयुषामात्रे नु विष्णुमण्डलवत्प्रभु ।
 चक्रमादाय चिच्छेद कैटभस्य विरतता ॥

धरामाश्रय विषहन्ता तथा सार्धनरिन्दम ।
 हृद श्रेय समागत्य सोऽतिहृष्टभुक्तयय ॥
 भव स्थित हरिं शङ्कना सर्वलोकधरा प्रभु । [4330]
 अनन्व प्रेयवामास स्वसुतं शत्रुपाटकम् ॥

भवन्त उवाच ।

शृणु पुत्रक महावय धीनिवासो जगन्मय ।
 कविर्वा दक्षिणे पार्थे कारेयां च तरगिते ॥
 क्रूरपैराडलकस्यैव ह्यायमं मुनिसेविते । [4335]
 सिद्धाविद्याधरगणे सेवितं पुण्यपादये ।
 येवतिप्रणिविश्वैश्च श्वेतजम्बुकर्णिकैः ॥
 एव भूये जगज्जाय धीनिवासो जगन्मय ।
 शिवा च वसुमत्या च सेव्यमानस्तु सिद्धिनि ॥
 तमेव सेवमानस्तु वर्धयस्व तद्वानिके । [4340]
 अष्ट सर्जमनुजै परा सिद्धिं गमिष्यसि ॥
 एष प्रबोधितश्चेलं हनन्तेन महाभाम ।
 कण्डुशालो नमस्तस्य वचनं चेदमप्रवीत् ॥
 भगवन्मर्षनागेन्द्र सर्वशास्त्रप्रसार ।
 किमर्थं नयन्ते तेव भद्रिणि कण्ठगामना ॥ [4345]
 तदहं योतुमिच्छामि सिद्धयेन महान्ते ।
 यदर्थं सर्वमनोऽहं हृषा मयि तदास्ति चेत् ॥
 इत्युक्त्वा शङ्खपाठिनं रोषो लोकधरा प्रभु ।
 श्रीरालकस्य चरितममवीरकामदं शुभम् ॥

Golephnn

भवन्त उवाच ।

क्षतिरीहालको नाम वेदवेदाङ्गपरा ।
 शान्तो निरतिशयो मौनी सदा ध्यानपरायण ॥ [4350]
 भवैव सुधिरं कालं तपश्चक्रं महाभक्तिं ।
 कल्याणिराशुय ततः शरीरात्मिकाकरोत् ॥
 तेनैव तपसा मुष्टो ब्रह्मा लोकवितामह ।
 यत्र सिद्धिं धर्मो मा क्षतिरीहालको मुनि । [4355]
 वेदमधिरागवस्तु वचनं वेदमप्रवीत् ॥
 श्रीरालकं महाभामा मुष्टोऽहं तपसा हिते ।
 वर वरव भद्रं ते वरदोऽहं प्रजापति ॥

भागवत (for 'ल') — (L 4294) G₁ जितात् कोकान्तपोडह ।
 G₁ M₁ जिता रम लोकास्तादाह (for '') — (L 4298) G₂
 ३३१ विस्वमागत, G₂ अद्वा ध्यानमागत (for '') — (L
 4310) G(ed) मुद्रुर्मुद्रं (for पुन पुन) — (L 4318)
 G(ed) विमत्ता (for 'ल') — (L 4320) G₂ वृम्भाररु
 पिणे, M₁ 'रूप नमोऽस्तु ते (for '') — (L 4321) D₁
 नमो दाशय नम (for '') — (L 4322) D₁ वासुदेव निवि
 रम (for '') — (L 4325) G₂ गत्वार्थम जगदुर (for '')
 — (L 4326) G(ed) मा भैषीरिति वासुदेवा (for '') — (L
 4328) M₁ धर्मो मा (for विद्या मा) — (L 4333) D₁
 कावरी चमुरातेन, G₂ प्रुतिने च मनोरमे (for '') — G₂
 om line 4334 — (L 4336) G₂ G(ed) श्वेतम् (G₂

वैताली) सिद्धिगोविन्दे (for '') — (L 4339) D₁ तस्य वै
 सेनार्थं द्र, G₂ तस्य वै सम्मानय (for '') — (L 4343)
 M₁ कृपा मयि नवति चेत् (for '') — (L 4345) D₁ तमर्ष
 वद नागि द्र (for '') M₁ सर्वशास्त्रविदार (for '') — Before
 line 4347, M₁ ms भीष

GOLEPHANN — Subjunctive D₁ G₁ G(ed) माधर्षवर्षनि
 वेधयमी, G₂ M₁ वेधयमी — Adhy name G(ed) क्षतिरी
 मादाभ्यम् — Adhy no D₁ G₁ + M₁ 33, G(ed) 34
 D₁ G₁ M₁ वेध (for भवन्त) — (L 4352), D₁ [w]
 द्विरोधम्, G₂ [य]द्विरोधम् (for 'यम्) — (L 4354)
 G(ed) महात् (for मुनि) — Before line 4356, M₁ line
 ब्रह्मा — (L 4355) D₁ G₁ + रूपो (for दुरो) D₁ त

महागोदीरितं पापय मुक्ता मुनिवरोधमभीतम् ।
 भगवन्देवदेवेष्टा कृतायोगिन्य रत्नागमे ॥
 यथा मीणाति मे शिण्णुमथा कुर मदात्मते ॥ [4360]
 शृणुष्व मद्रथ पुत्र यथा लोकेष्वतो हरि ।
 हनिष्यत्यसुरं सूर्यं तदा मे दशनं भवत् ॥
 स्थितात्र पतिविश्रान्तं धीनिवासो जगन्मय ॥
 वेदान्तं लेख्यमानं समस्तं धाम समुपेक्ष्यति ॥
 राज्ञां नु दुर्विनीतानां पीनस्यस्य दुःखाम्ब ॥ [4365]
 कृत्वा नु निघनं तेषामग्रैव ध्यातुमेत्यति ।
 रामाश्रयो भगवान्विष्णु सत्यं साध न मद्यथ ॥
 पुत्रद्वयमुवा देवा स्थास्यन्त्यग्रैव निरवधम् ॥
 धीनिवासमिदं क्षेत्रं लोके स्थाति गमिष्यति ॥
 ह्युपुष्पवत्तदर्थं पार्थ देवानां प्रविशामह ॥ [4370]
 तदाप्रवृत्तिं धर्मिष्ठं कपिरोहालको पुत्र ॥
 प्रसन्न इन्द्रवस्य पदपङ्कजे सुख द्विज ॥
 भविष्येभूय धमात्मा देवोऽपि जगदीश्वरिणि ॥
 धीनिवासस्य तैर्वापि गच्छ पुत्र कुटुम्ब इ ॥
 क्षेपेणैव प्रयुक्तोऽसौ शत्रुपाल प्रतापवान् ॥ [4375]
 मयुं क्षेत्रं समागत्य परिचर्यासु मुनि ।
 विष्णो सर्वात्मनो राक्षसचारि कुम्भे सुधी ॥
 पुषिष्ठिर उवाच ।
 पाताळाकुत्र मानिष्यमगमच्छत्रुपालकः ।
 देवमत्त महाभाग त देव मे वदस्व इ ॥
 भीष्म उवाच ।
 भगवत्ये पश्चिमे तीर्थे वाङ्मात्रे तु महाहरे । [4380]
 भाविष्येभूय क्षेपेण चोत्तिष्ठ शत्रुपालक ॥
 तद्विदं कामवत्क्षेत्रं क्षेत्राणामुत्तमं परम् ।
 तीर्थानां चैव सर्वेषामुत्तमं तत्प्रवक्ष्यते ॥
 भगवत्यो भगवानत्र लिङ्गभूतानु शक्रात् ॥
 तत्तद्वत् महागतेना कनिमादिगुणी ब्रह्मन् ॥ [4385]
 पुषिष्ठिर उवाच ।
 त्रिमयैतत् इदमन्ते नैव ते दुर्मगावय ।
 एको वमति विद्वतोऽर्थांश्चैव पुण्यवद इति ॥
 भीष्म उवाच ।
 हृत्वे कपित्थकंजया निचिणी द्वारेण वृष ।
 जम्बू कच्छी युगे विश्वो युगानां तु क्रमाद्भवा ॥

धीनिवासपुर्न जेवं कवेर्वा दक्षिणे तटे । [4390]
 युगप्रवाधापिनाम्य ततो वै लघमेत्यति ॥
 दक्षता धीनिवासस्य क्षपिरीहालक स्मृत ।
 स्मर्यन्तो मुनिद विदि गतानां वसतां स्मि ॥
 जघापि निर्वेता सर्वे परमस्थानकाद्भुवा ।
 वाञ्छन्ति वसन्मग्नैव श्रवणस्य तपोधना । [4395]
 सृष्टानां सर्वेषामपि लिङ्गा मुनि हदाति च ॥
 पुषिष्ठिर उवाच ।
 बाँहालको मुनिघंष्टं हि कार्यमकरोत्तन ।
 तस्मै चर कथं दत्तो विष्णुना प्रमश्रियुता ।
 तत्सर्वं यद तत्वेन देवमत्र महामते ॥
 भीष्म उवाच ।
 तव कुर्वन् धर्मिष्ठे धीनिवासो जगन्मय । [4400]
 सान्निध्यमगमश्चात्रस्थिता मार्चमर्पितम् ॥
 शृत्वास्त्वस्य शरीरं नु सर्वलोकेष्वता हरि ।
 वदो वदं तदाह्वय माह्वय विगच्छतुहम् ॥
 धीमगवानुनाच ।
 गुरोर्मिम तव धर्मेश तपो निर्वर्त्यतां द्विज ।
 द्विजानं ते मम ब्रह्मन्दर्शनं तु भविष्यति ॥ [4405]
 मम रामस्य रामस्य ततो महोऽकमेत्यति ।
 त्वया स्थितमिदं स्थानं धर्मैर्दुर्विभीष्यति ॥
 हस्तुप्रवासात्तदर्थं देवो देवता हितवृद्धि ।
 तस्मादवमपि रात्रेऽपि धीनिवास भगवत् ॥
 ज्ञातव्यं यत्ततो जय्यं कवेर्यो हरिविधी । [4410]
 धीनिवासमिदं क्षेत्रं दुर्लभं तु कही युगे ।
 गुरा सच्चिदपुण्यानामग्रवत्तनं वर्तेते ॥
 तत्र ज्ञात्वा पापिनोऽपि विदुर्मातृजलानि च ।
 सहचारि समुद्रस्य विष्णुर्लोकं प्रवर्तित हि ॥ [4415]
 सर्वेषांप्रत्यक्षरी सर्वोपदेवभाशिनी ।
 स्मृतास्तिनाशिनी रात्रिकादेरी पुण्यदायिनी ॥
 दृष्टमात्रा हि कवेरी धीनिवासस्य सनिधौ ।
 वदामि धीयुने स्थानं नात्र कार्या विचारणा ॥
 स ज्ञात्वा सर्वतीर्थेषु सर्वयज्ञेषु दीक्षितः ॥
 धीनिवास च कवेरी निय सारति यो नृ ॥ [4420]
 स्वर्गलोकादपि वृणा ब्रह्मलोकादपि तु सा ।

(for हि ते) — (L. 4357) Ms उपान्त (for प्रनापति) — Before line 4359 Ms ins औदागति and before line 4361, Ds Ms ins मन्त्रोवाच — (L. 4361) Gs यथा योगेश्वरो हरि (for ^a) — (L. 4365) G(ed) महात्मन (for दुर्वा) — Ds om line 4368 — (L. 4372) G(ed) जेवेन (for जेवेन) Ds Gs G(ed) द्विगोचय (for द्विगोचय) — (L. 4376) Ds Gs समग्र (for मुनि) — (L. 4379) Gs कवयन्त्र, G(ed) न वदाम (for मे वदस्व) — (L. 4380) Gs Ms रत्नादे (for स्ते) — (L. 4383) Gs G(ed)

धीर्वातामुत्तम येव (for ^a) Gs G(ed), सर्वेश (for उत्तम) — (L. 4385) Gs महापरो (for "तेज") Gs Ms गुणात्तवत्; G(ed) गुणात्तवत् (for युगीयवत्) — Gs om lines 4392-4396 — (L. 4393) Ds Gs Ms विचरानां (for स्मृतानां) — (L. 4401) Gs धीनिवातो महामते (for ^a) — Gs om the ref — (L. 4404) Ds नृलो (for गुरो) — (L. 4405) G(ed) द्वारपाते (for द्वारपाते) — (L. 4406) Gs ततो लोक गमिष्यति, Ms ततो लोकगुरो (for ^a) — (L. 4407) Ds चर्न वृत्, G(ed) गुणवृद्धि (for धर्म) — (L. 4408) Ms गुण

सर्वलोकप्रदा देवी चन्द्रलोकप्रदा तथा ।
 सूर्याग्निमहोर्लोक शिवलोकप्रदायिनी ॥
 आताता समी चात्सा । श्रीनिवासस्य चायत ॥
 विष्णुलोकप्रदा । शृणा साक्षात्कृष्णस्य भाषितम् ॥ [4425]
 एषमास पुत्रकामस्तु आति तत्र हि यो नर ।
 रूपया वासुदेव्य पुत्राश्च लभते ध्रुवम् ॥
 राज्यकामो लभेद्वाज्य धनकामो लभेदनम् ॥
 लब्धव्य इत हृत्वा कारिणां आति यो नर ।
 इह लोके सुखं भुजत्वा वैकुण्ठं सोऽभ्युते सुखम् ॥ [4430]
 एव प्रबोधितलोके कारिणां आतिवेभ्यम् ।
 देवमतेन धर्मात्मा धर्मयुगे महामति ॥
 प्रणम्य वैभवं देव्या कारिणां विनिधे स्थलम् ॥
 श्रीगुणामो महादेवा यात्रेण पुनरुपगयी ॥
 युधिष्ठिर उवाच ।

पितामह नमस्तोऽस्तु वीर्या एव वचोभूतम् ॥ [4435]
 हसिराज न मे जाना कारिणांस्त्रीपेसधरे ॥
 सगमे कपिलायास्तु कारिणां महामते ॥
 सत्फलं तु भवेद्गुणां सम्यगे हृदया वद ॥
 चन्द्रार्कपुष्करिण्योस्तु बहिष्पुष्करिणि तदे ॥ [4440]
 जम्भयोगे महाक्षेत्रे देवदायास्तु सममे ॥
 विषयेभ्यो मृगक्षेत्रे गजारण्यस्य वैभवम् ॥
 एतेन तस्य विवरं नृपिणा तत्र वतनम् ॥
 सम्यगैव भवाम्बोति कारिणां आतिवेभ्यम् ॥
 कीर्तयस्व महाभाग कीर्तनाद्वचनाशाम् ॥

सुन उवाच ।

प्राप्येति धर्मदुष्टेन भीष्मं कुहल्लोचनम् । [4445]
 धिर ध्यात्वा नमस्कृत्य गच्छां यदुल्लोचनम् ।
 ब्रह्मवीमशुरा यावत् धर्मसुनुमदिनम् ॥
 परोपकारिणं सन्तो धर्मार्थं स्वकलेधरे ।
 बाचा किमुन सर्वेषां दुर्धर्मित प्रीणयन्ति च ॥

ये लोके मसुरा विप्रा धर्माव्यवस्थामिष्यन् ॥ [4450]
 ते मर्दं पापनिर्मुक्ता प्रयान्ति महान् पदम् ॥
 रात्रौ दिनमुखे विप्रा निरुषोणमना प्रभो ॥
 शृण्वन्ति सत्कथा ये ते यान्ति रिणो परं पदम् ॥
 कारिणां कीर्तनं ये तु कुर्वन्ति हानिना नरा ।
 ते सर्वे पापनिर्मुक्ता प्रयान्ति महान् पदम् ॥ [4455]
 श्रीनिवासस्य साहाय्यं कारिणां जानवैभवं ।
 शृण्वन्ति यः सदा भक्त्या सर्वगतात्मसम्युते ॥
 य इदं पुण्यमाप्नोत शृणोति श्रद्धया नर ।
 सर्वपापविमुक्तो ब्रह्मलोकं स गच्छति ॥

Colophon

दत्तापायन उवाच ।

श्रीनिवासस्य साहाय्यं श्रुत्वा श्रीनो महामति । [4460]
 धर्मराज पुन माद कारिणां कीर्तयेति च ॥
 भीष्म उवाच ।

बहो यस्मान् साहाय्यं कारिणां कुरुतन्मग ।
 यत्नं श्रवणमात्रेण सर्वपापे प्रमुच्यते ॥
 बह्वैकपुष्करिण्योश्च साहाय्यं प्रवेदामि ते ।
 पुष्करिण्योर्महार्थस्य पथितामचनानाम् ॥ [4465]
 बहिष्पुष्करिणां गत्वा नरा पापाट्ठा मरि ।
 प्रयान्ति विष्णुभक्तं परमानन्ददायकम् ॥
 बहिष्पुष्करिण्योस्तु बंधवस्तुल्लोचनम् ॥
 कुर्वन्ति ये नरा भक्त्या श्रवणार्थमसमम् ।
 हस्यकुचैर्न यानेन यान्ति रिणो परं पदम् ॥ [4470]
 बहिष्पुष्करिणां रामं शक्तिपुङ्गवसभम् ।
 भक्तरोमांश्च सार्वं लक्ष्मणेन साहाय्यम् ॥
 ब्राह्मणेभ्यो धनं दत्वा मरि मरिभीषण ।
 नावन्वात्स्या सिलं रामचण्डिराजं गतां च ॥ [4475]
 देवानां वैरं सर्वेषां मातरं भुजवेधरीम् ।
 आराध्य मन्त्रा गच्छेयं ये नमान च ॥

(for हित) — Gs om lines 4410-4414 — (L. 4410) G(ed) आनं यद्यप्येति जल्प (for °) — (I. 4412) G(ed) रुच्यते (for चपते) — Gs om lines 4419-4423 Ms om line 4422 — (L. 4423) G(ed) सहस्रमरणमात्रेण (for °) Ds दिवलोके ददामि सा (for °) — (L. 4425) G(ed) विष्णु लोको भवेद्गुणा (for °) — (L. 4427) Ds Ms देवदेवस्य (for वासु) — (L. 4428) Gs G(ed) यन्मायो (for कामो) — Ds Gs r Ms om line 4429 — After line 4430, G(ed) 107

177** इह लोके सुखं भुजत्वा वैकुण्ठं सोऽभ्युते सुखम् ।

— Before line 4431, Ds Gs 105 सुखं and G(ed) तेन पानम् — (L. 4433) G(ed) गिरता (for वेनर्) — Gs कारिणां जानवैभवं, G(ed) यो निविष्यत्यम् (for °) — Gs om. the ref — (L. 4438) Gs बह्वैकपुं जने नृणां (for °)

— (L. 4439) Ds उत्र (for बहि) — (L. 4441) G(ed) गताश्वे च वैभवा (for °) — (L. 4445) Gs वरि (for गता) — (L. 4447) Ds अस्मिन्, Gs अनुपमम् (for वरि) — (L. 4448) Ds पोरि (for पानर्) — Gs Ms om (hsp) 4452-4455 — (L. 4452) Ds निरुषोणे यदाशम्, G(ed) ग न र दया (for °) — (L. 4454) Ds पुन र्दया । सा (for °)

Colophon — 5 byarsa Ds Cs Ms अष्टाश्रिति निषर्षा Gs G(ed) १०७७ — A thy name Ms G(ed) कारिणीसाहाय्यम् — A thy = Ds Gs r Ms 31, G(ed) 35

(L. 4460) (ed) मर ? (for ददामो) — (L. 4461) Cs G(ed) १०७७ (for १०७७) — (L. 4462) Ds कारिणां जानवैभवं (for °) — (L. 4463) Cs Ms नरा

आहूय सीतया सार्धं तत्र विप्रवस सुवत् ।
 अत्रवीन्मधुरं वास्यं सर्वलोकोपकारकम् ॥
 विभीषण महाभाग ब्राह्मणेभ्यो वदस्व इ ।
 सौवर्णाक्षि च तस्मिन् भवानि विविधानि च ॥ [4480]
 रावणो निहतः संत्ये सीतार्धं सर्वराक्षसैः ।
 राक्षसानां च सर्वेषां वृत्तिरयं भविष्यति ॥
 यत्तया सेविता देवी कायेरी पापनाशिनी ।
 निवाप कृत्यतामत्र सुखमित्युक्तं प्रति ॥
 अत्र कुर्वन्ति ये भ्रातृ विष्णुना मुक्तयेज्यम् । [4485]
 तेषां पुरातनास्तान् प्रवान्ति हरिमन्दिरम् ॥
 अप कुर्वन्ति ये विप्रा दृष्टं पापविनिर्जितम् ।
 प्रपान्ति हरिमालोक्य नारदासु मया श्रुतम् ॥
 सद्गान्धुं यच्छत पापममत्रेन त्वयापि वा । [4490]
 तत्सर्वं लयमापासु दृगस्त्यानुमहात्मनो ॥
 सत्यव्रज्जाप्यते स्वर्गे तु सद्गन्धर्वो भुवम् ॥
 तस्मात्तया कृत सद्गन्तव्यं लयमेव्यति ॥
 कृतकृत्यो भवानेको राक्षसानां दुरात्मनाम् ।
 सत्सद्गन्तोऽप्यसद्विष्य तव जात्र महामते ॥
 अगस्त्येन पुरा सात कायेरी पुण्यराशिनी । [4495]
 सर्वलोकादिवापार्थं निश्चिता पुण्यकर्मणा ॥
 वैदेहि वदय काशरी गङ्गाया सर्वलोमुखाय ।
 कथेरकस्यां सर्वानां भवता प्रवरा मुभाय ॥
 अगस्त्यवर्णी पापमीं प्रहणो मानसीं सुवाय ।
 कात्स्न्यमत्र ये भीह त्वया दानानि वनात् ॥ [4500]
 हातृभ्यानि च विद्रेभ्यो वामासि विविधानि च ।
 शलानि विप्रमुष्येभ्यो भूमिदायनमुत्तमम् ॥
 भीष्म उवाच ।
 राघवेन्द्रस्य तद्वाक्यं श्रुत्वा परमपावनम् ।
 पौलस्त्यप्रमुखा सर्वे आलाक्ष कपिराक्षसा ॥
 वैदेही च महाभाग आत्मा इत्था वसुति च । [4505]
 कर्मित्तेभ्ये स्वका तत्र सर्वतेजोमयीं मुभाय ॥
 पृथक्सिद्धवरे भीष्माशुनीनामप्रणी प्रभु ।
 श्रुतीनामपि सर्वेषां गत्यो भगवानुपि ।

सेव्यमानो मुनिगणैराययौ रामसंनिधिम् ॥
 बोधयपत्तुः भगवानापमन्त्रोभ्य गालव । [4510]
 शाकनपौ भय दत्तु काल्यापनवृद्धस्पती ॥
 सयतौ यमकण्यौ च गौतमः पुलहः ऋतु ।
 विश्वामित्रः स्मृतशिरा कचश्चववनर्भावी ॥
 सत्यापादः शतावनदो देवलो लोमशः प्रभुः ।
 न्यासः पराशरश्चैव याज्ञवल्क्यश्च भातः ॥ [4515]
 एवमाद्या महात्मनो मुनयः संशितवक्ता ।
 राममालोकितुं अमुदेरानामुत्फिदः प्रभुम् ।
 अगस्त्यमग्रतः कृत्वा सर्वे वै मुनिपुङ्गवा ॥
 कृताक्षिपे राममुदीक्ष्य सर्वे
 सत्यकृच्छ्रं सह लक्षणेन । [4520]
 मिरीक्ष्य सेना महतीं विमान
 सविषयं पुण्यकर्मजगाम ॥
 अथ रामो महातेजा गाधवाक्ष्यशिलावले ।
 नाना मुनीनां तर्पणार्थं पात्रं चकार इ ॥
 विनयावनतो भूत्वा रामो धर्ममृतां वरः । [4525]
 सस्मितं वचनं वेदमुवाच वदता वरः ॥
 कुशलं वै मुनिधैर्या पुनीतो भवदागमे ।
 सोमिन्निर्वाक्यं चाह कृष्णवातराक्षसा ॥
 अथ ये सत्यक जन्म जीवितं च मुनीविवत् ।
 अथ ये पापजालानि प्लव्णानि भवदागमे ॥ [4530]
 इत्युक्त्वा तु मुनिस्तर्पणमुत्तमत्वा महामनि ।
 प्राज्जलिः सीतया सार्धं मुत्सये हस्तनेन च ॥
 गृहीत्वाप्यैर्मुनिगणैर्मिषादेवमुत्सवितम् ॥
 अगस्त्योऽप्याह धर्मात्मा रामचन्द्रमकर्मणम् ॥
 काष्ठस्य करुणासिन्धो राम राम हितकरः । [4535]
 दिव्या प्रातोऽपि वैदेहा लक्ष्मणेन महात्मना ॥
 त्वया सरक्षितो लोको भव वै करुणाकरः ।
 निहाय रावणं तस्ये यज्ञासु दुरात्मनः ॥
 कपीणामसिक्तपलां रक्षितानि तपसि ते ॥
 अस्माभिर्वीरानि कर्मणि कृण्वति सुहृदि च । [4540]
 सत्कृतानि अन्वपय राम त्वदीनन्दनम् ॥

पापात् (for सर्वपि) — (L. 4470) Ds हस्तपुत्रविमानेन (for ") — (L. 4471) G(ed) बह्नुपुत्रविमानम् (for ") — (L. 4481) Ms जीर्णं च राजते (for ") — Gs om line 4484 — (L. 4486) Gs नया त्वु पापकर्मण (for ") — (L. 4488) Gs नात्र वार्ता विचाराणां (for ") — (L. 4491) Cs कुलहाण्यं द्रवेत् (for ") — Gs om lines 4492-4493 Ds om. line 4494 — (L. 4500) Ds संतर्प्य पात्रं वैदेहि (for ") — Gs om. lines 4502-4504 Ms om. the rel — (L. 4507) Ds G(ed.) कोपिनाम् (for मुनी) — Ds Gs Ms om. line 4508 — (L. 4509) Ds Ms कपि (for मुनि) — (L. 4512) Gs संतर्प्य वचनम् (for ") — (L. 4514) Ds सत्पात्रम् (for "पात्र") — (L. 4516) Gs महात्मना (for "मानो") Ds कचवत्

मुनीवत् (for ") — (L. 4520) Ms संतर्प्य सर्वं (for "सकुच्छं") — (L. 4522) Ds सतिनात् नरपुत्रस्मरा दिना । Ms न ते मरुतमरा जना, O(ed) "वास्तवमुत्तमम्" 3T — Before line 4527, G(ed) ins. सीतम् — (L. 4527) Gs तुन च ये, Ms हृदये ये (for "त लो") — (L. 4529) Gs अथ ये जमसार दं (for ") — (L. 4532) Ds कर्तुमी (for "ले") — For line 4533, Gs subst.

178** गृहीत्वाप्यैर्मुनिगणे कपिं चरमराजन ।

— (L. 4533) Ds [त्र]कर्मजता (for [म]मुत्सवितम्) — Before line 4533, Ds ins. अगस्त्य — Ds om. {hapl.} lines 4544-4545 Ms om. {hapl.} lines 4544-4545 — After line 4547, Ds ins. 1

सुर्यलोकप्रदा देवा चन्द्रलोकप्रदा तथा ।
 सूर्याचन्द्रमसोलोकं शिवलोकप्रदाविभी ॥
 ज्ञातानां संमये चास्याः श्रीनिवासरस्य चाग्रतः ।
 विष्णुलोकप्रदा सूर्या माहात्म्येन भाषितम् ॥ [4425]
 यस्मात् पुत्रकामस्तु ज्ञाति तत्र हि यो नरः ।
 रूपया वासुदेवस्य पुत्राश्च लभन्ते ध्रुवम् ।
 राज्यकामो लभेदात्म्यं धनकामो लभेद्वनम् ॥
 भवद्वयं वतं कृत्वा कायेषां ज्ञाति यो नरः ।
 इह लोके मुखं भुक्त्वा वैकुण्ठं सोऽञ्जुते सुखम् ॥ [4430]
 एवं प्रभावितस्तान् कायेषां ज्ञानवैभवम् ।
 वैश्वदेवेन धर्मात्मा धर्मपुत्रो महामनिः ॥
 प्रणम्य वैभवं दृष्ट्वा कायेषां विविधं स्थलम् ।
 श्रीतुक्कामो महातेजा गात्रेभ्यः पुनरमरीत् ॥

पुत्रिष्ठिर उवाच ।

पितामह तमसोऽस्तु पीत्वा तत्र वयोऽभ्युदयम् । [4435]
 पुरिष्ठिर ज मे जाहा कायेषांस्तीर्णसंश्रयः ॥
 तस्मै कारिणायस्तु कायेषांश्च महामते ।
 यस्मालं तु मयैश्वर्या तस्मै स्वं रूपया वद ॥
 चन्द्रार्कपुष्करिण्योस्तु यद्विपुष्करिणी गते । [4440]
 दुग्धयोगे महाक्षेत्रे हेममत्पान्तु संगमे ॥
 विश्वधरे भृगुक्षेत्रे गात्रारण्यस्य वैभवम् ।
 तत्रेदं तस्य विपरं श्रुयीमां तत्र धर्मेनम् ॥
 सत्यधौ भवान्वेति कायेषां ज्ञानवैभवम् ।
 कीर्तिपत्त्र महाभाग कीर्तिपादप्रनाशनम् ॥

सुत उवाच ।

मार्थिषो धर्मपुत्रेण भीष्म कुरुकुलोत्तम । [4445]
 चिरं प्यास्या नमश्स्तुय गङ्गा यदुज्जुलितमम् ।
 अमवीनमसुरं दारुणं धर्मसुतमस्मिदम् ॥
 परोपकारिण सन्तो धर्मार्थं स्थलेवै ।
 पाथा किमुत सर्वेषां कुर्वन्ति प्रीणयन्ति च ॥

(for हित-) . — Gs om. lines 4410-4414 — (L. 4410)
 G(ed) सान्त्तय सप्तरी जय (for ") . — (L. 4412) G(ed)
 लभन्ते (for यद्वेते) — Gs om. lines 4419-4429 Ms om.
 line 4422 — (L. 4423) G(ed) सप्तमरणयोगे (for ") .
 D1 शिवलोकं ददाति सा (for ") — (L. 4425) G(ed) विष्णु-
 दीप्तौ भोगेष्वा (for ") — (L. 4427) G(ed) धनपत्रो (for
 (for नाम्) — (L. 4428) Gs G(ed) धनपत्रो (for
 'काये' — D1 Gs : Ms om. line 4429. — After line
 4430, G(ed) ins. '

177** रह गेवे सुवं पुत्रा वैकुण्ठं सोऽञ्जुते सुखम् ।

— Before line 4431, D1 Gs ins. यत्. and G(ed) वै-
 पावन . — (L. 4433) G(ed) तिलका (for वैवं) . Gs
 कायेषां ज्ञानवैभवम् ; G(ed) 'वा' शिन्धुपथम् (for ") . — Gs
 om. the ref — (L. 4438) Gs यत्पुत्रेण कर्म कृत्वा (for ") .

ये लोके भूमुरा विष्णु धर्मान्मदवन्मामिष्यया । [4450]
 ते सर्वे पापनिर्मुक्ता प्रयान्ति ब्रह्मण पदम् ॥
 राज्ञो दिवसुषे विष्णो निरलोपमना प्रभो ।
 शृण्वन्ति मन्त्रा ये ते याति विष्णो परं पदम् ॥
 कायेषां कीर्तये ये तु कुर्वन्ति ह्यनित्यं नरा ।
 ते सर्वे पापनिर्मुक्ता प्रयान्ति ब्रह्मण पदम् ॥ [4455]
 श्रीनिवासरस्य माहात्म्यं कायेषां ज्ञानवैभवम् ।
 शृणोति यः सदा भक्त्या सर्वत्रात्मानमभ्युते ॥
 य इव पुण्यमालम्बानं शृणोति श्रद्धया नरः ।
 सर्वपापविमुक्तो ब्रह्मलोकं स गच्छति ॥

Colophon.

वैशेषायन उवाच ।

श्रीनिवासरस्य माहात्म्यं श्रुत्वा प्रीतो महामतिः । [4460]
 धर्मराजः पुनः प्राद कश्चिदं वीर्यपेति च ॥

भीष्म उवाच ।

महो यद्वाग्नि माहात्म्यं कायेषां कुरान्नृन ।
 यस्य श्रवणमात्रेण सर्वपापे प्रमुच्यते ॥
 यत्पुष्करिण्योश्च माहात्म्यं प्रवदामि ते । [4465]
 पुष्करिण्योऽन्वयोर्मध्यं पारितोषमपदानम् ॥
 यद्विपुष्करिणी तस्या नरा पापाहृता मयि ।
 प्रयान्ति दिव्यभवनं वरदानमन्दायकम् ॥
 यद्विपुष्करिणीष्वानं ईश्वरस्थानलोकनम् ।
 कुर्वन्ति ये नरा भक्त्या उच्छ्रान्तैर्मनःप्रसाः । [4470]
 ईश्वरपुत्रं यातेन याति विष्णो परं पदम् ॥
 यद्विपुष्करिणी राम आदित्यकुलसंभवः ।
 शक्रोद्धार्यया सार्वं हृन्मनेन माहात्म्यम् ॥
 माहात्म्येभ्यो धर्मे दुरासः सखिमीषणः ।
 नाभ्यस्तथा नित्यं रामस्त्वधिराज जनाय च ॥
 देवानां चैव सर्वेषां मातरं भुजयेष्वरीम् । [4475]
 नारायण मनसा राजगन्धर्वैर्देवैः नमाम च ॥

— (L. 4439) D1 चन्द्र- (for वृद्धि) . — (L. 4441)
 G(ed) मज्जराम्भे ये वैभवम् (for ") . — (L. 4446) Gs
 (for मज्जर) . — (L. 4447) D1 भोगेष्वा ; Gs अनुत्तमम् (for
 मज्जर) . — (L. 4448) Ds योर्वै (for योर्वैः क-)
 — Gs Ms om. (hapl) 4452-4455. — (L. 4452) D1
 निरयोगे महामनु, G(ed) 'मा' निरयोगे (for ") . — (L.
 4454) D1 पुनः प्रादित्यं नरा (for ")

Colophon. — Sub-paran. D1 Gs Ms सप्तमरण-
 योगेष्वा ; Gs G(ed) विष्णोः — Adhy. name Ms G(ed)
 कायेषां ज्ञानवैभवम् — Adhy. no. — D1 Gs : Ms 31. G(ed)
 35.

(L. 4450) G(ed) महाराज (for महामति) . — (L.
 4461) Gs G(ed) धर्मपुत्र (for 'राज') . — (L. 4462) Ds
 कायेषां ज्ञानवैभवम् (for ") . — (L. 4463) Gs Ms नरः

भाहूय सीतया स्थापे तत्र विप्रवस सुवम् ।
 अत्रवीन्मपुरं पाश्च सर्वलोकोपकाङ्क्षम् ॥
 विभीषण महाभाग प्राक्पण्यो ददम् ह ।
 सौवर्णानि च रत्नानि धनानि विविधानि च ॥ [4480]
 रावणो निहत सत्ये मीताथे सर्वराक्षसे ।
 राक्षसानां ॥ सर्वेषां तृप्तिरक्ष भविष्यति ॥
 यत्नया सेविता देवी कावेरी पानातिनी ।
 निवार विप्रताम्र युष्मत्पितृव्यं प्रति ॥
 अत्र कुर्वन्ति य श्राद्धं पित्र्यां मुक्चयेभ्यम् । [4485]
 तेषां पुतावनास्तां प्रयान्ति हरिमन्दिरम् ॥
 अत्र कुर्वन्ति ये विप्रा द्वात्र पापविनिर्वा ।
 प्रयान्ति हरिताम्रेभ्य भारदानु मया शुचम् ॥
 सद्गन्तुं यच्छु पापममत्रैव स्वयं पि च । [4490]
 हस्तैश्च लपमायानु ह्यस्तप्यानुप्रदायमो ॥
 सस्तत्राप्ताभ्यन्ते स्वर्गां दुःसद्गन्धर्वो भुवम् ।
 तस्मात्तया हृत् सद्गन्तेभ्य स्वयमेव गतम् ॥
 हृत्तृप्त्यो भवन्ती राक्षसानां दुरात्मनाम् ।
 सत्यहोऽप्यसन्निव तत्र जात महाभवे ॥
 भगवत्येव पुरा तात्र कावेरी पुण्यदायिनी । [4495]
 सर्वलोकादिताम्यं निर्मिता पुण्यकर्मणा ॥
 वैदेहि पश्य कायेरीं गङ्गाया सर्वलोमुत्तमम् ।
 कथेरकस्या सवासो नदीनां प्रवरा मुभाश्च ॥
 भगवत्येवती पापनीं प्रदणो मानसीं नृताम् ।
 स्वात्प्यमत्र दे भीष्म तस्या दानानि यतश्च ॥ [4500]
 ह्यत्प्यानि च विप्रेभ्यो वासानि विविधानि च ।
 रत्नानि विप्रमुच्येभ्यो भूमिदानमनुकम्भम् ॥
 भीष्म उवाच ।
 राघवेभ्यश्च तद्वाच्यं श्रुत्वा परमपावनम् ।
 पौलस्त्यमुखा सर्वे आनाथ कपिराक्षसा ॥
 वैदेही च महाभागा स्त्रिया दत्ता वसुनि च । [4505]
 कार्त्तिके चैव सखा तत्र सर्वदेवतामयी शुभाम् ॥
 पृथुभिर्दत्तरे भीमान्मुनीनामग्रीं प्रभु ।
 मुनीनामपि सर्वपामागत्यो अगवानपि ।

सेव्यमानो मुनिगणैराययौ रामसन्निधिम् ॥
 बोधायनस्तु अगवानागत्योऽप्य गालव । [4510]
 द्यातावयो भव चान्द्र कात्यायनवृद्धरपदी ॥
 सर्वतो यमकृषी च गौतम पुण्ड्र कटु ।
 विष्णुमित्र श्वेलुशिरा कचअश्वत्थमार्वादी ॥
 सत्यापाद शातनन्दो देवलो होमरा प्रभु । [4515]
 भ्यास पराशरश्च वासुदेवश्च भात ॥
 पूर्वमाद्या महाभक्तो मुनय सशितमता ।
 राममालोकिन्तु जम्बुर्द्वीपान्मुनिर्द्वि प्रभुम् ।
 भगवत्यमप्रत कृत्वा सर्वे धे मुनिपुत्रा ॥
 हृष्टान्ति राममुरीह्य सर्वे [4520]
 सत्यचट्टच्छ सह हृदमेव ।
 मीरीह्य रत्नां महीनीं विमान
 सविस्मय उपपन्नामगम् ॥
 अथ रामो महाजेना गायत्र्याश्वशिलातले ।
 पत्न्या सुवीना सर्वपामात्र्य पाच चकार ह ॥
 विनयाचरणयो भूत्वा रामो धर्ममूर्तां वर । [4525]
 सविर्द वचन वेदमुद्राच वदतां वर ॥
 कुशलं चो मुनिधेयां पुनीतो भवदागमे ।
 सीमिर्गोत्रेणकी चार्द्धं कलवानरराक्षसा ॥
 अथ मे सफल जम्बु जीवित च मुनीवितम् । [4530]
 अथ मे पापनाशनि ध्वस्तानि भवदागमे ॥
 इत्युक्त्वा तु मुनीस्तत्पुनर्नृता महाभक्ति ।
 प्राञ्जलि सीतया सार्धमुत्तरये हृदमणेन च ॥
 गृहीत्वापुर्वमुनिगणैर्मिषादित्यनुसन्तिवम् ।
 अगस्त्योऽप्याह धर्मानां रामचन्द्रमकमभयम् ॥ [4535]
 कादुरत्य करणानिधो राम राम हितकर ।
 दिष्टया प्राप्नोमि वैदेद्या लङ्गमेव महाभक्ता ॥
 त्वया सराक्षितो लोको अथ वै कुरुगच्छ ।
 निदह्य रावणं सर्वये यश्चाप्यु दुरात्मन् ॥
 क्षणीणामपि कुर्याता रक्षितानि सर्पाति ते ॥ [4540]
 अस्मान्निधायि कर्मणि कृतानि सुबहुनि च ।
 सकलानि भवसंघा राम त्वदीयानामभो ॥

पापाद् (for सवपदि) — (L 4470) Ds हसुचविभावेन
 (for *) — (L 4471) G(ed) वदितुपरिणीमानम् (for
 *) — (L 4481) Ms सी-गये तत्र राक्षसे (for *) — Gs
 om line 4484 — (L 4486) Gs नद्या च्यु पापकर्मण
 (for *) — (L 4488) Gs नात्र वावां विनाशना (for *)
 — (L 4491) Gs दु सद्गन्तेभ्य गतेर् (for *) — Gs om
 lines 4492 4498 Ds om line 4494 — (L 4500) Ds
 सत्यं पात्र वैदेहि (for *) — Gs om lines 4503 4504 Ms
 om. the ref. — (L 4507) Ds G(ed) योगिनाम् (for
 मुनी) — Ds Gs Ms om line 4509 — (L 4509) Ds
 Ms कवि (for मुनि) — (L 4512) Gs सर्वतक
 कृष्यश्च (for *) — (L 4514) Ds सत्पावुष (for पाद)
 — (L 4516) Gs महाभागा (for त्यानो) Ds कृष्यश्च

मुनीचरा (for *), — (L 4520) Ms सत्यं सर्व (for
 चकृष्य) — (L 4522) Ds सविर्द वचन तदुत्तरकर्मणा जिना
 Ms व ते गायत्र्याश्वशिला G(ed) वास्तवशुक्रकर्मणा पु
 — Before line 4527 G(ed) ins श्रीराम — (L 4527)
 Gs कुल च ये Ms हृदले वे (for लोको) — (L 4529)
 Gs अथ ये जम्बुकाण्ड (for *) — (L 4532) Ds वदसी
 (for से) — For line 4533 Gs subst.

178** गृहीत्वापुर्वमुनिगणे कवि परमपावन ।

— (L 4533) Ds [ज]कर्मणा (for [ज]मुनिगणम्
 — Before line 4535, Ds ins अगस्त्य — Ds om
 (hapl) lines 4544 4545 Ms om (hapl) lines
 4544* 4545* — After line 4547, Ds ins

हिदाय सर्वलोकानां वात रघुकुले सुमे ।
विष्णु पुरातन चेन्नि त्वामय रघुनन्दन ॥
महास्ता सर्वलोकानां रक्षिता शिक्षितानय ॥
आशाय सर्वभूतानां त्वमेव रघुनन्दन ॥ [4545]

महाविष्णुमहेशानां मृदिदिपत्यन्तकारिणम् ।
विदुस्त्वा राजादौल रघुनन्दनविद्येन ॥
इदंवाक्यमय वक्षस्त्वया राम महाभते ।
दिवो मागेन यथा नून सवित्रा पावनीकृत ॥
एव ब्रुवाण त रामो मुनि नय्या पुन पुन ॥ [4550]
मयवीर्यमधुर बाण्य विनयायनयो मूष ॥

अगस्त्य मुनिपादौल यक्षन्साक्षापिता यथा ।
सरक्षिता वय सर्व युष्माभिर्देवदक्षायेन ॥
इषया तव विमेश्च पौलस्त्य जितवानहम् । [4555]
त्वया हनौ मुनिधेय एनो पाक्षयसायकौ ॥
अज्ञो दत्तो जितामित्रो लक्ष्मणस्य महाजन ॥
तेनैवेन्द्रजित इवा एया सरक्षितो रणे ॥
सीता सरक्षिता मात राक्षसीमगमेविना ।
अदृष्टा राक्षसैर्दूतैर् इषया तव सुमत ॥ [4560]
भूयोऽपि वक्षन् ब्रामा त्वया मुनिवराराम ॥
अत्र किं कारयिष्ये तद्गृहि करमाचष्टम् ॥

वैशापायन उवाच ।

सुधासारमय बाणश्च ध्रुवा मीनो मुनीश्वर ।
उवाच राम धर्मज्ञ वदता परमभवदम् ॥
गाययात्वा शिला येय सर्वपापप्रणाशिनी । [4565]
अन्यास्तु पुरतो राजन्तरेभ्यां तु गवाहति ।
हृत् गोप्रसर तस्या कुक्षौ सिद्धिं गमिष्यति ॥
तथैति मुनिबाण्येन मीनो रघुकुलोत्तम ।
गौ तु स्वर्गमयी हृत्वा तस्या कुक्षौ प्रविश्य च ।
वानानि च यदुत्पन्न प्राक्षणेभ्यो ददौ नृप ॥
अप्ययोऽपि कपीन्द्राश्च राक्षसा भीमवर्जना । [4570]
हृत्वा गोप्रसर सर्वे पापैस्तत्र विमोचिता ॥

शिवस्त्रिप्रतिष्ठां च कृत्वा तत्र मुनीश्वर ।
पूजयित्वा तु चर्मामा गाययात्वा शिला गत ॥
लक्ष्मण पूजयामास शकर दक्षिणे तट ।
धानरात्रेण रथाम्नि पूजयामासुष्ययम् ॥ [4575]
दक्षिणे लक्ष्मणश्चामुते राधयस्य च ।
सेव्यमान मदा दैवैर्मुक्तिमुक्तप्रदम् ॥
गाय पुष्टयस्ययो रामो रघुकुलोत्तम ।
अगस्त्य प्राह चर्मामा कृताञ्जलिपुष्टसदा ॥ [4580]
भयवन्सर्वधर्मज्ञ सर्वसाधविदारद ।
हयं शिला तु गायया नाश्या क्वापि कथ यवी ।
नून तनु अवश्येति इषया वद सुमत ॥

अगस्त्य उवाच ।

पुरा हृत्तव्य कृत्वा सुनामा रघुनन्दन ।
ततोपपरिदारायै कथिषीं सातुमाता ॥ [4585]
प्रक्षालो वचनाद्राम गायत्री वेदमातरम् ।
मत्ता शिलायामास्त्र जनाय च यदुत्तुंगम् ॥
सान्निध्यमकरोदवी गायत्री द्विजबन्दिता ।
तत्तमवी-महाभाग मत्-वन्तमर्दिदम् ॥
कृत्वाह तव सुनामस्तपसा तोषितास्त्वहम् । [4590]
वर वरय भद्र ते वरदाहमिहाता ॥
इन्द्र उवाच ।

हृत्तव्य निषणासे महापापमुपस्थितम् ।
ततोपपरिदारायै त्व मयोपासितानये ।
अथ मे नाशय त्रिष पाहि मा स्वपुरे सुमे ।
इन्द्रिस्तास्य सन स्वारस्य कुत मे सर्वमहते ॥
गायभुवाच ।
तथा भवतु धर्मिह त्वया से सेविता शिला । [4595]
गायत्री नामतो यन्निर्लोकं त्वाति गमिष्यति ॥
महापातककुलो वा पुनो वा सर्वपातकैः ।
अत्र जन्वा दिव बाति तत्तपावी महामते ॥
इति तयो वर दत्वा गायत्री तु तितोदये ।

179* मरुति मरुत्प्रीतोऽन्ते शिवस्य णि विरहित ।
अथ हि भगवाविष्णु पाण्यसिद्धि जयय ॥

— (L 4549) D: तुणा (for नून) — Before line 4560,
D: G: G(ed) ins भीम — (L 4553) D: त्वया वे दपक्षे
वते (for ?) — (L 4558) G: M: G(ed) चतुर्वा (for
मेचिता) — (L 4559) G: M: रक्षिता (for अदृष्टा)
— G: om lines 4560-4561 — G: om the ref G: भीम
(for वैशापायन) — (L 4562) G: गराहृते, M: वाराय
(for तार) — (L 4563) G: राजन्, G(ed) बाण्य (for
राम) D: उवाच भद्र वारय (for ?) — For line 4563, G:
subst

130* उवाच राजादौल धर्मज्ञ वरता वरम् ।
— Before line 4564, D: G: G(ed) ins, गण्डव and
— 869 —

before line 4567, D: M: ins भीम — (L 4559) G:
दत्तौ वता पुन पुन (for ?) — (L 4570) G: करद
कथययेव (for ?) — (L 4572) D: निषत्ति मतिशाय
(for ?) — (L 4573) G(ed) पूजयामास भर्माया (for ?),
— M: om (hagl) line 4575 — (L 4.75) G(ed) रैश्वर्य
(for अययम्) — (L 4576) D: दक्षिणे लक्ष्मण सीधम् (for
?) D: उचते रामतोर्वेयम्, G: M: 'रे रामनय्ययम्, G(ed)
रामवेति (for ?) — (L 4581) D: नाश्या नेय च गायया:
D: नाश्या वाचभ्यात्वा येव (for ?) D: G: M: कथ क्वाति
क्वात्रवी, G: कथ द्वाति गमिष्यति (for ?) — (L 4586)
G: ज्ञातोय, G: M: गारुतो (for आरुत) — (L 4591)
D: अवारितम्, G(ed) चतुर्वि (for उपरिच) — (L 4593)
G: बाहि या सुभदरने (for ?) — After line 4592, D:

तस्माद्वाचव जप्या सा गायत्री लोकवन्दिता ॥ [4600]
 ब्रह्मपुत्रो हि पौरुषस्यस्तथा वै निहतो रणे ।
 तदोपपद्धार्य गाय-पास्तु जप कुरु ॥

राम उवाच ।

तथा करोमि भगवत्पुत्रो मे हितं शुभम् ।
 अयोध्यासुपि सार्धं सन्तुमेष त्वमहमि ।
 यास्ते वानरमुदयश्च सार्धं रक्षोगणैः प्रभो ॥ [4605]
 भीष्म उवाच ।

शत्रुकथा त नमस्कृत्य पुनः खाद्या युधिष्ठिर ।
 हृदयतो मातरं जह्या पुनर्दानानि दत्तवान् ॥
 छादयत्येकं भगवानाह धर्मस्य मल्लमयसम् ।
 हरन्त सर्वमताप देहिनामीश्वर शुभम् ॥
 तथा कुरु शत्रुघ्न यास्ते पश्चाद्भिजे सह । [4610]
 छायात्र नाविनि सार्धं जह्या वै वेदमातरम् ॥

इति सुनिश्चयन निश्चय रातो
 भुनक्तिपिन रितातमेस्य सर्वे ।

सपदि समुपगतवाचयोध्या
 सुनिवारितैरैरभिदुतात्मा ॥ [4615]

जाना नरा ह्यत्र महापतयुगा
 विष प्रयाग्वेषे कुमार्तगा जनि ।

तस्मादियं पाण्डव दुःखमा सुवि
 गता यथा सुतरैरपागमिनी ॥ [4620]

अधमेवसहस्रं हि सजिता वनजपत्रम् ।
 तेन पुण्यप्रभावेन सहस्राशुरभून्मृतम् ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

भीमता राघवेण्यं तस्यैवद्विनिर्मिता ।
 द्रव्यं समाख्याय द्रव्यते धेनुतत्तमा ।
 दृष्टमे कथ्यतां सात पापनी पापनाशिनी ॥

भीम उवाच ।

कूरा क्ली युगे राक्षसभयिष्यन्ति हिंसका । [4625]
 मातैव मदितान्द्रिवाङ्गस्य कृतवान्द्रव्यम् ।

तस्मादगस्त्यसापेन द्रव्यमुपागमा ॥
 पापाना नाशिनी धेनुर्दुर्लभा पापिनां क्ली ॥
 वाञ्छितार्थप्रदा देवी कायेरी पापनाशिनी ।
 शिला भोजप्रदा देवा माय-पाख्या युधिष्ठिर ॥ [4630]
 महापातकयुक्तो ना यो वा की वा नृपीश्वर ।
 मुच्यते सर्वपापयुक्तो रामविद्वत्स्य दर्शनात् ॥
 य इदं पुण्यमाख्यानं राघवेन्द्रस्य चेदितम् ।
 श्रुत्वा पापविनिर्मुक्तो यत्नात्स्वो दिवं व्रजेत् ॥

Colophon

भीष्म उवाच ।

नत ऊर्ध्वं ब्रह्मण्यामि हर्षकुप्स्फुरिणीं दृष्ट्वा । [4635]
 यस्या धवणमात्रेण मद पापैः प्रमुच्यते ॥

अर्ककुप्स्फुरिणीतीरं गताना सर्वदेहिनाम् ।
 ब्रह्मन्ति सर्वपापानि ज्ञानाना विमिहोप्यते ॥

पुरा विभावसुर्धर्माक्षपद्मेनैव मुदुञ्जरम् ।
 तपसा लोपितो वृद्धः सान्निध्यमगमत्प्रभुम् ॥ [4640]

त निरीक्ष्य तपसस्तप विभावत्तमर्दिमम् ।

प्राह गम्भीरया वाचा पावैतीपातिरम्यम् ॥
 सविन पश्य त्वं वेदमुपापतिमर्दिमम् ।

वाञ्छितार्थप्रदं विशि तपसा लोपितं तप ॥ [4645]
 पञ्चमुक्तो महातेजाश्चन्द्रासुख महाशक्तिः ।

प्रणम्य क्षुल्लिं देवं सविता शैलिवि शक्ररक्ष ॥

आदित्य उवाच ।

नमः सिवाय रद्राय देवानां पतये नमः ।
 ईशाय विष्णुरूपाय क्षुल्लिने परमात्मने ॥

नमः सूर्याय देवाय शक्राय नमो नमः ।
 भूतेशाय नमस्तुभ्य गिरीशाय नमो नमः ॥ [4650]

स्यमुज्ज्वलं विरूपाक्ष नमस्ते वेदरूपिणे ।

नमः विमाकटसाय हस्तिवासाय ते नमः ॥

भूतार भूतारूपाय भूतेशाय नमो नमः ।

उपमां भीमरूपाय भीष्मण्याय नमो नमः ॥

(Marg.) ins

181** इति तस्य वचः श्रुत्वा राघवो मुनिरजयीत् ।

— Gs om lines 4603^a-4604^a — (L. 4604) Gs राघु
 अहंति मुनन (for ^a) — (L. 4605) Gs अयोध्यां राघवे
 सह (for ^a) — G(ed) om the ref — (L. 4622) Gs
 M1 राघवे लण (for गय) — (L. 4624) Gs पाण्डव पापना
 जनम्, G(ed) ओदृष्टमापना-जनम् (for ^a) — (L. 4625) Gs
 M1 यथा (for कृता) D1 तस्करा (for दित्करा) — (L.
 4626) G(ed) अगस्त्यस्य यज्ञाय नाम् (for ^a) — Gs om
 lines 4630-4632 — (L. 4632) D1 Gs M1 लोति (for
 सत्वं) — (L. 4634) Gs M1 G(ed) तु पाप- (for
 पापित्)

COLOPHON — Sub-parcan D1 M1 अक्षयपरिणि देव-
 यर्मा, G1 s G(ed) शेषयो — Adhy name D1 G(ed).
 वशिष्कुप्स्फुरिणीयं — Adhy no D1 G1 s M1 35, G(ed).
 36

(L. 4636) G1 सत्वं (for नर) — Gs om lines 4637-
 4638 — (L. 4638) G(ed) क्षान्ताना किमुज्ज्वलं (for ^a).
 — (L. 4643) D1 अश्विनम् (for अश्विनम्) — Gs om.
 the ref Gs सविता (for आदित्य) — (L. 4649) G1 s
 विभाव (for सूर्याय) — D1 om. (hapl) line 4650
 G1 M1 om. (hapl) lines 4651-4656 — (L. 4651) D1
 G(ed) नृपते (for रूपिणे) — (L. 4652) D1 G(ed).
 नमस्ते कृतिवासाय (for) — M1 om. (hapl) lines 4653-

पद्मचूडामणे शुभ्यं वामदेवाय ते नमः । [4655]
 कृत्वा नुरेवते शुभ्यं सर्वज्ञाय नमो नमः ॥
 विप्ररात्रक भस्मेऽस्तु मृत्युरुपाय ते नमः ।
 धर्माय धर्मरूपाय शुभमपतय नमः ॥
 यज्ञाय यज्ञरूपाय यज्ञानां ध्वजायिते । [4660]
 वेदमूर्ते नमस्तुभ्यं महाविष्णु शिवप्रभने ॥
 एव स्तुत्वा वर वरे मन्दिवाहनमन्ययम् ॥
 आदित्य उवाच ।
 प्रयाणामपि मूर्तीनां शक्तिं मे शबर प्रभो ।
 हेहि देहभृता मोक्ष मांमेव स्तुवतां सदा ॥
 मया कृतमिदं स्तोत्रं ब्रह्मवतां बदतामपि । [4665]
 सर्वपापशय देव कुर्वन्त्यास्तीत्यपातिनाम् ॥
 खापानामत्र कायेयामाएवान् रूपवतामपि ।
 एतामप्यल्पशुभते देहि मे करुणाकर ॥
 इति स्तुतौ महादेवो दत्त्वा कलं धाम्बहून् ।
 तमासिबनि तमामहय भूते सह निरोधे ॥ [4670]
 स आगुरुष्ठय स देव चिरमादाय भक्तित् ।
 ऋतु पञ्चपतेरिष्टा हाश्वमेधमनेकम् ॥
 मीनपिशा चरा देवान्पुरोडापुरीषमान् ।
 शिदको ब्राह्म्यमाधोभ्यौ पुरावरुणं ययौ ॥
 सवैतेजोमयं दध्वा कवितेजाममममम् ॥ [4675]
 यद्वा तत्र समानम् कावेयास्तदमुत्तमम् ॥
 क्षमिष्टोमादिभिर्यैर्हिरा बहुलक्ष्मिणी ।
 ईशानं मीनपिशा तं घोवमानां दिव ययुः ॥
 भस्मानि तत्र इदमन्ते दद्यादि मनुजेश्वर ।
 तैराहोपसलवान् सर्वपापे मनुजपते ॥ [4680]
 आराध्य तद्य दे देव वधवो मनुजेश्वर ।
 स्वर्गं प्रवेदिरे परमघापि मनुजेश्वर ॥
 शूलपाणिनमुद्दिश्य मुक्षययं मनुजोत्तमा ।
 जम्दमिर्मन्त्रात् कथं कथ्यो युधिष्ठिर ॥
 एते हि द्विजमुत्पाद्य तप कुर्वन्ति बाधुना । [4685]
 क्षान्ता निवारयद्वागं दृष्ट्वा पापकर्मभिः ॥
 करोति ॥ सदा ज्ञानमर्कपुष्करिणीये ।
 मातमेकं नृपथेष्ट तस्य मोक्षो अनेकम् ॥
 कावेयो ज्ञाति यो विद्वानर्कनाथय सविधौ ।
 सूर्यलोचनमासीति ज्ञादित्यकृपया नृप ॥ [4690]
 अत्र आवा पापिनेऽपि उल्लभाकर्मसाधना ।

विष्णुमावृत्ते सार्धं महालोकं व्रजति हि ॥
 तत्र ज्ञानप्रभनेन वपसा परमविना ।
 प्राणिना सूर्यलोचं तु सूर्यरक्षाधमादना ।
 च चासौ मारुतिर्भीम मय्यमाचो यमौ नृप ॥ [4695]
 अर्कपुष्करिणीक्षान् ब्रुक्ष्य वे द्विजे सद्यः ॥
 प्रीतोऽभ्यौ आरुको देव सर्वदेवाभिप्रेतित ।
 स्वस्थानं स्थानमात्रं सर्वान्कामान्मयच्छति ॥
 कलौ तु दुर्लभं नृणां पापिना मनुजेश्वर ।
 अर्कपुष्करिणीस्थानं प्राप्यते पुण्यकर्मभिः ॥ [4700]
 यज्ञमुचमवेगो विष्णु कर्मणा फलदायकः ।
 ज्ञानेन तपसा यज्ञे रयेस्तुष्टौ जगदानं ॥
 कालमूर्तिवार विष्णु महाण काण्डकारकम् ।
 उदयावन्तर्कं दिव्यं ददमच्छलमधमम् ॥ [4705]
 महापशुयुग्ं देवाभिमेतितं ब्रह्मकोटिभिः ।
 तत्तद्वाक्यं लक्ष्मि चित्रितं ब्रह्ममूर्तिमम् ॥
 स्वयं लोकाक्षार्थं ददौ तस्य जनार्दन ।
 न एव वात्त भगवान्महातानामत्र वै फलम् ॥
 न वेधि राजशायुलं मारुदोऽप्येवमसवीम् ॥
 सद्यं हि सप्रवह्यासि कावेयास्तीर्थमुत्तमम् ॥ [4710]
 वरय धनमनात्रणं नृप पापे मनुजपते ॥
 कथयतीधं प्रवह्यासि कावेयोक्षीतरे तदे ।
 कथयत्यं वीरतं राजसर्वमद्गदायकम् ॥
 स कृष्णमसवीये तु जायया क्षाति यो वर ।
 तं कृष्णं सर्वपापेभ्यो यानारुदो दिव प्रजेत ॥ [4715]
 वज्राश्वत्थं पुण्यमिष्टिहासं पुरातनम् ।
 बहुधासि भरतश्रेष्ठं सर्वपापप्रणानानम् ॥
 कावेयास्तु वदीतरे हेमवत्पातु संगमं ।
 पुर हेमवत नाम सर्वधर्मलभनिवत् ॥ [4720]
 विज्रकेतुसुत श्रीमान्पापकृत्यं प्रतापवान् ।
 रैवतस्य मनोवेदो यजानो हेमभूषण ॥
 यज्ञरक्तपुष्करिणीयेऽस्तु जय परमपावनम् ।
 यज्ञपादं चकारासीं ध्यायतेऽहमेष्टामि ॥
 राजसूयसक्त भीमलक्ष्म्येप्रतापं नृप ।
 अकरातुमुणा सार्धं युरणा वसिना वशी ॥ [4725]
 कथ्यायं महाविदुषे स राजा यदना वर ।
 प्राप्ताम्यामिषमवाहादधिगतयं प्रदत्तम् ॥
 तस्य भूतयो ययुर्वांसां माहण्यो वैदपरागः ।

Dr चायु (for ययु) — (L. 4676) G(ed) प्रयवेपादि
 विर्येश्वर (for ") Gs योनमानं लिय गता (for ")
 — (G(ed)) om lines 4680-4681 — (L. 4681) Ds ययु-
 जोषता (for "जेश्वर") — Gs om line 4682 — (L. 4687)
 Gs नमस्य G(ed) द्विज (for नृप) — Gs om lines
 4690-4710 Gs १/2 om (hapi) lines 4695-4699
 — (L. 4704) Ms स्थापितं ययुर्हितम् (for ") — Ms
 om line 4705 — (L. 4709) D: कावेयांशोत्तरे तदे; Gs Ms

4658 Gs : om (hapi) lines 4654-4656 — For line
 4655, Ds subst

182** चद्रमृगणे शुभ्यं सर्वज्ञाय नमो नमः ।
 — Ds om (hapi) line 4656 — (L. 4657) Gs विप्र-
 रात्र देवाय, G(ed) पुरातन नमस्तेऽस्तु (for ") — Gs
 G(ed) om the ref Gs om lines 4665-4666 — (L.
 4671) Ds Gs Ms ऋतु पञ्चपतिं दध्वा (Gs वयम्, Ms बहुम्)
 (for ") G(ed), दध्वायैवम् (for मेधम्) — (L. 4675)

बाह्याभ्यन्तरेति शिल्पश्च इत्युक्तार्थविदुषः ।
 प्रामाणी चैव सर्वेषामाधिपत्यं चकार ह ॥ [4730]
 ब्रह्मयिवा मुनिवरे निष्कण्ठा तु शतव्रतम् ॥
 कृष्यक्षेत्रजयामास सहस्रं राजमत्तम् ॥
 पौरतस्करदुष्टतत्सन्तानं तु निदायितम् ॥
 पापानां पाण्डवप्रेष्ठं पापमासीद्भिज्जोत्तमः ॥
 तथापि मन्त्रं न प्राप कण्ठो वदविदो वरः ॥ [4735]
 स निमित्तेन्द्रियधाम समलोष्टास्मकाग्रं ॥
 शिल्पाणां चैव सर्वेषां ददौ प्रामाण्यवशेषम् ॥
 लोभतिष्ठतसर्वभजो निर्द्वन्द्वो गन्धकल्पम् ॥
 स वसुधाव्यकालेन गुरुरादात्तदुष्टद्विमान् ॥
 पञ्चमन्त्रमद्राजसत्तु मेतु स्थितेषु च ॥ [4740]
 विप्रमाचारग्रन्थप्रमहोत्पन्नपातकम् ॥
 आदौ पञ्चास तापिच्छे स्वाग्रशूलं तत् परम् ॥
 तप्तकुम्भं तप्तशूलं तप्ततैलमज्ज्वलम् ॥
 हृत्पित्तोजनमप्युप्तं शूकराक्षसभक्षणम् ॥
 दत्तात्मबन्धमहावीराश्चकान्तुसूचं च ॥
 पट्टिवदसहस्राणि तण्डले तस्मैराक्षतम् ॥ [4745]
 तन्नापि सुगणैस्त तन्तले दूषणैऽप्यवम् ॥
 जातिस्वरणसञ्च सदा दम्बपूजकः ।
 उद्युक्तं सर्वेषां राजान्कण्ठं पुनर्यथायाम् ॥
 नमस्तुभ्य द्विजवरं प्राञ्जलिं पुरतः स्थित ॥ [4750]
 समग्रवीर्यमहाभागं पाहि मां मुनिपुङ्गव ॥
 त्वत्पातकलादप्या गतिर्मेभ न विद्यते ॥
 रक्ष मां नरके भक्त देवयोगादिनिगमम् ॥
 शीरे हृत्तमं दुष्टं त्रयश्रयापह्नवम् ॥
 भीम उवाच ।
 एतच्छृत्वा द्विजभेदं श्रुत्वाप्य कृष्ण गिरम् ॥
 दृष्ट्वा तन्मग्नवीर्यद्विज्ञानस्य निर्वेदकारणम् ॥ [4755]
 कण्ठ उवाच ।
 भवैमि तेऽशुभा हृतं मां शूद्रः प्राकृतं जलम् ।
 ततोपरिधारार्थमुपायं ते वदामि च ॥
 हृत्तरं सर्वभूतानां कर्ता भुवनेश्वरम् ॥
 भर्तुं पुरातनं देव शूलपाणिमिन्दुम् ॥
 शिवालमव्ययं शिवं प्रदक्षिणपुरं सरम् ॥ [4760]
 जन्मान्धरकते पापैर्विमुक्तो ध्रुवमेवमस्ति ॥

सपेति चं नमस्तुभ्य नम्रा वै शूद्रपूजकः ।
 त्रिषादन्द्वयं राजकुर्वाणो देवपूजकम् ॥
 आत्मा आत्मा शुभ आत्मा कविर्वा भक्तिमान्द्रम् ॥
 पूजयामास राजेन्द्र सदा निष्कलमपीडयन् ॥ [4765]
 पूजयित्वा विरं कालं धर्मलो धर्मनन्दम् ॥
 आत्मा ब्रह्मविद्याविद्यां देवदेवस्य प्राप्तम् ॥
 दिष्टान्तमायवौ शूद्रो नमस्तस्मात्प्रकाशितः ॥
 दिव्य विमानमागच्छ देवगन्धर्वसंवेत ॥
 अस्त्रयोगजसकीर्णो मुनिमेनमयापवीत् ॥ [4770]
 भगवन्मुनिशार्दूलं मिदोऽहं त्वत्प्रादात् ॥
 ते कीर्तिर्लोकविश्रवणा भविष्यति नमोऽस्तु ते ॥
 एकदाजन्तं यं कुर्वन्मृतं तु पिनाकिनः ॥
 आत्मा प्रदक्षिणं हृत्पातं तस्य मोक्षो भविष्यति ॥
 देवगन्धर्व पुरो विद्वान्काव्यार्थं ज्ञाति यो नरः ॥ [4775]
 तस्य मुनिमदेवशूद्रा मया दत्ता हि समष्टिः ॥
 मया वस्तुनि सर्वाणि पूर्वं त्वष्टृत्वाति ते ॥
 जसर्वं क्षम्यतां विमं भूयो भूयो नमोऽस्तु ते ॥
 इत्युक्त्वा देवकुशमैरभिपिच्य मुनिं प्रसूम् ॥
 भूतमघै परितुष्टं शिवस्तापुमयासत्तान् ॥ [4780]
 प्रदक्षिणनमस्कारं यं कुर्वन्नामपूर्वकम् ॥
 तस्य मुनिमेवैतत्पातं कविर्वा नाम सशयः ॥
 बह्वर्कपुष्करिण्योस्तु ज्ञातानां दीपं उच्यते ॥
 मुनिरेव भवेद्भ्राज्जैर्मयस्यास्तु सगमः ॥
 सगमे हैमवत्यास्तु कावेर्याश्च महापते ॥ [4785]
 ज्ञातानां ब्रह्मणो लोकं स्थिरमाह च नारदः ॥
 एकवारं तु यं ज्ञापालकावैरैर्मयसगमे ।
 जन्मात्तरकृते पापैर्मयते नाम सशयः ॥
 यज्ञदत्तं पुरा विद्वान्किर्वाणो ब्रह्मवित्तमः ।
 तत्सर्वार्थेषु स ज्ञात्वा पितृन्मस्तप्यै वारिणा ॥ [4790]
 पिबरो ये न हृत्सा स्तुरिति मत्का मुष्टद्विमान् ॥
 कावेरिहैमवत्यास्तु सगमे प्रातवाग्निजः ॥
 आत्मा बह्वा तथा देवाग्नीध्रियिवा तु सर्वगः ।
 उदितश्च स्वपितृव्यश्च निवाप दत्तवाग्निजः ॥
 गोत्रनरमानि सकीर्णं निवापे हस्तमात्रम् ॥ [4795]
 कुर्वन्मन्त्रं चित्पणां हस्ते तत्पुत्रं सगमे ॥
 अनुवन्विप्रशार्दूलं यज्ञदत्तमकल्पयम् ॥

'को ज्ञानवैनय' (for ⁸) — D₁ om line 4710-4711
 — (L. 4715) D₂ अज्ञानवैनयं पुनश्च (for ⁸) — (L.
 4717) D₃ महाभाग (for नदीतिरे) — (L. 4727) G(ed)
 शिष्यो (for मुनो) — (L. 4740) M₁ कारणात् (for पात
 कार) — (L. 4754) G₁ मुनि (for द्विज) — (L. 4759)
 G₂ नरेश्वर (for अरिः) — (L. 4761) G₁ G(ed).
 कृते (for शते) G(ed) निवृत्त (for हवत्) — (L.
 4762) G(ed) तदा वै स तु युद्धक (for ⁸) — (L. 4764)
 D₁ ज्ञात्वा च तर्पणं कृत्वा (for ⁸) D₂ स्थित, G₁ दृष्ट (for

दृष्टम्) — (L. 4768) D₁ नरेश्वरायदासित, G(ed) 'राजका
 हवत्' (for ⁸) — D₁ om, lines 4769-4773 — (L.
 4774) D₁ च तर्पणं (for प्रदक्षिणं) G(ed) भवेद्दृष्टम् (for
 भविष्यति) — (L. 4776) G₂ मुक्तिः, G(ed) दृष्टा (for
 युद्धा) G(ed) दृष्टा (for दृष्टम्) — (L. 4777) G(ed) दृष्टं
 तत्र दत्तानि ते (for ⁸) — (L. 4779) G(ed) मन्त्रं चैव मुनि-
 पुत्रम् (for ⁸) — Before line 4781 G₁ om, G₂ om
 lines 4783-4788 — (L. 4788) M₁ शते (for नृते)
 — G₂ 2 om lines 4791-4793 — (L. 4794) G₂ निवा-

पितरः प्रीतिमापदा दिव्यरूपधरामला ॥

पितर उक्तुः ।

यद्य मृता स वत्स त्व कारेरीहेमसगमे ।
निवाप दत्तवानयानुदिरिह हि शुभे जले ॥
सदास्मीवाः स ते वरम् सर्वसंपन्नविष्यति ।
प्रदाणो लोकमायामो यत्र गत्वा न लोचनि ॥
इत्युक्त्वा पितरः सर्वं यशदत्तमकर्मसम्पत् ।
दितोऽभवन्स विप्रेभ्यो विस्मयं परम गत ॥
देहावसानपर्यन्तं स विप्रो भार्याया सह ।
पुत्रपौत्रे परिपूत सर्वान्कामानवाप्तवान् ॥
देहावसानसमये सुरलोकेषु पतितः ।
ततो वै भुवमाप्ताय पद्मवर्नीं हस्तायत ॥
स विपः पुत्रपौत्रैश्च सुखया स्वर्गकामासवात् ।
ततो वै भुवमाप्ताय पद्मवर्तीह जल्पते ॥
हेमरूपगणासाहो विख्यातो मुनि भूपते ।
पुर हेमवत् नाम चक्रे राजस्वनामस्य ॥
तत्र दिव्यकस्तुनिष्ठा सर्वान्देवान्मपश्यत् च ।
वर्णानामयुत भीमाग्रजा धर्मजं पालयत् ॥
इहा तु विविधान्दशानामजा धर्मजं पालयन् ।
जल्पते जगाम भवन विष्णोः स्वर्गमन प्रभो ।
तत्र भोगाश्चिरं सुखया तत्रैव स्स प्रमुच्यते ॥
सत्तासेष्या स्वया रामकावेरी हेमसगमे ।
पितरस्तुहिमेभ्यस्वित सद्य मुक्तिर्भविष्यति ॥
य इव पुण्यमाप्मान कावेरीहेमसगमे ।
श्रुत्वा पापविनिर्मुक्तो ब्रह्मलोकं गच्छति ॥

Colophon

शान् (for 'र') — (L 4795) Gs संकल्प्य (for सङ्कीर्ण)
— (L 4797) Gs अश्रुव राजगार्दूल (for 'र') Ms बद्धरूपेण
(for 'वचनम्') — Gs om the ref — (L 4802) Ds बद्ध
लोकनिर्वात यामो (for 'र') — Gs om lines 4805 4808 Gs
Ms G(ed) om line 4809 — (L 4811) Gs विख्यातो
ह्रस्ववचनो (for 'र') — Gs om lines 4813 — (L 4814)
Gs Ms (also in text) इहा तु विविधा यवान् (for 'र') — Gs
om lines 4816 4818 — (L 4821) G(ed) शृणोति वाप-
निर्मुक्तो (for 'र') Ds Ms ब्रजेत् इत्यत्र (for स गच्छति)

COLOPHON — Sub-variant Ds Ms क्षात्रपर्वणि जेप
प्रभो, Gs 1 G(ed) जेपप्रभो — A thy name Ds कावेरी
हेमवतीसगमे गर्कपुष्करिणीः सा Ms G(ed) गर्कपुष्करिणी
मर्शसा (Ms 'सनम्') — Adhy no Ds Gs 1 Ms 36;
G(ed) 37

Ds om lines 4892-4893 with the ref — (L 4932)
G(ed) सप्तदशे (for प्रहाराय) — Before line 4824 Ds
ms सुनिधिर — (L 4824) G(ed) प्रवृत्ति (for वृत्ति)

वैशपायन उवाच ।

प्रहृष्टात्मा महातेजा धर्मयुतो महामतिः ।
पुनरेव दुष्टं वाक्यं प्रसूतं वेदमवधीत् ॥
वृद्धि मे कपिलायाश्च कावेरीयां सगमे फलम् ।
यस्य श्रवणमात्रेण वृत्तिर्मे भवितव्य ग ॥

मीमांसा उवाच ।

कावेरीयां कपिलायाश्च माहात्म्यं ज्ञानज फलम् ।
वह्मयामि तव समीपे शृणु नाम्बभना प्रभो ॥
कावेरीयां कपिलायाश्च सगमे वासिनः प्रभो ।
शीकण्ठस्य शिवस्थारा कीर्तनं प्रवदामि ते ॥
कावेरीयां पाविता येन नीलकण्ठेन शमुना ।
ज्ञातानामग्रतस्तस्य केवलस्य भवति प्रभो ॥
कावेरीयां कपिला स्मृता पापप्रणाशिनी ।
जातानां मोक्षदा देवी कपिला सर्वकामदा ॥
क्षेत्राण्यमुषम क्षेत्रं तीर्थानां च तथोत्तमम् ।
कावेरीकपिलायौगं वदन्ति परमपदं ॥
कावेरीकपिलातीरं ब्रह्मारा सदैववत् ।
मुनयो मानवाश्चैव सेवन्ते पुण्यकाङ्क्षिणः ॥
कावेरी पुण्यदा ज्ञेया निर्मिता परमहिता ।
पापदा कपिला ज्ञेया तयोर्गौणसंयुतम् ॥
स्मृतार्तिनाशिनी देवी कावेरी पुण्यदापिनी ॥
सर्वपापक्षयकरी सर्वोपव्रजनाशिनी ॥
यानि क्षेत्राणि पुण्यानि दक्षिणत्वा विदि प्रभो ।
तेषां पुण्यतमं ज्ञेयं कावेरीकपिलाग्रम् ॥
यन्मज्जत महापुण्यं दुष्टम् हृत्कलमनाम् ।
साधूनां सुलभा देवी प्रीता मौलमदापिनी ॥
इति च विश्वधर्मीमाहीलकण्ठं प्रति प्रभो ।

Ds माहात्म्यं ज्ञानज फलम् (for 'र') — Ds om lines 4826-
4827 — (L 4826) G(ed) लाकवैभनम् (for 'र' फलम्)
— (L 4830) G(ed) कपिला (for पाविता) G(ed)
वृत्तिना (for ज्ञेयुना) — (L 4831) Ds Ms G(ed) ह्रन्
(for प्रभो) — Gs om lines 4832 4811 — (L 4832)
G(ed) कावेरीकपिलाग्रं (for 'र') — (L 4833) Gs कावेरी
पुण्यदापिनी (for 'र') — (L 4834) G(ed) तीर्थानामुषमं
तीर्थं (for 'र') G(ed) क्षेत्राणि (for तीर्थानां) — (L
4839) Ds Ms तयोर्गौणसंयुतम् (for 'र') — (L 4842)
Gs दिव्यानि (for पुण्यानि) G(ed) यानि पुण्यानि तीर्थानि
(for 'र') — After line 4842 Gs 209

183** यानि मुक्तिदायानि सद्य मयं वदाम्यहम् ॥
यानि किं प्रत्येन कावेरी मरितीं वरा ।
दर्शनान्धर्माणां वानां रीतमज्ञानमुक्तिना ।
अद्यात्तवर्तमानाणि कावेरीशु तदे शुभे ।
मौलमदापिनी सर्वानि सद्य सद्य भवतिरम् ।
समस्तदेवता सर्वैः कश्चिदज्ञानात्प्रभवा ।

तथा च मुनयः सर्वे चन्द्र विविधान्मलान् ॥
 कावेरी कपिला लोकं प्रापते पुण्यवाणिना ।
 छाताना सर्वपापानि छित्वा मुक्तिं ददाति च ॥
 यत्र छात्रा पापिनोऽपि पितृमानृकुरानि च ॥ [4850]
 सर्वेच्छाणि समुद्धय प्रयान्ति परमं परम् ॥
 कावेर्या कपिलायाश्च महिमा केन गण्यते ।
 नाहं शक्नोमि गदितुं छातानां सारमे पलम् ॥
 तुलामासे महाराज गङ्गाया सकलपणा ।
 कावेर्यावर्तनं तान् तुर्वन्त्यारमयिमुद्धये ॥ [4855]
 या पुण्यविधयः प्रोक्ता छात्रेण मुनिपुंगवै ।
 तासु छाति नरो भक्त्या ब्रह्मलोकं प्रापति वै ॥
 मकरस्थे रवौ मयै संतमे छाति यो नर ।
 सर्वलोकाविभक्तिं विष्णुलोकं ब्रजेदुवम् ॥
 यथा दर्शनमात्रेण कावेर्या संगमे लुण्णम् ॥ [4860]
 सर्वपापानि नश्यन्ति जन्मान्तरकृत्तानि च ॥
 मकरस्थे रवौ माये यो वा छाति म्यहं नृप ।
 स मुक्त सर्वपापेभ्यो यानाकरो दिव ब्रजेत् ॥
 मायमासे महाराज पद्ममात्रमसिद्धित ।
 छाति यः सप्तलम्बाश्वायुद्वार्यं स दिवं गतेत् ॥ [4865]
 मासमात्रं नरो माये कावेर्या कपिलागमम् ॥
 कौटिकीदिगुणं सप्तमं ब्रह्मलोकं स गच्छति ॥
 ब्रह्ममेव सर्वेच्छाणि वाग्देवायुधानि च ।
 हृत्वा यत्कलमात्रेण जाणानामत्र पश्येत् ॥
 कावेरीं स्मरते नित्यं लोकाभिं हितुं चक्षमात् ॥ [4870]
 सर्वदानफलं तस्य भवेत्तत्र स्थितस्य च ॥
 ददाति संगमे यस्तु सौवर्गं रजतं तु वा ।
 कौटिकीदिगुणं तस्य भवेत्फलमनुत्तमम् ॥
 यो ददाति च गोदानं कावेरीकपिलावटे ।
 पृक्स्थं कौटिगुणितं फलमाप्नोति धर्मम् ॥ [4875]
 नर ददाति वा राक्षसावेरीकपिलावटे ।
 पितरक्षस्य नृप्यन्ति तृप्ता स्युः सर्वदेवता ॥
 कण्वादान महाराज कावेरीकपिलावटे ।
 ददाति ब्राह्मणेभ्यो यः स विभो परमशुभे ॥
 जप दानं च होमश्च सर्वं कौटिगुण भवेत् ॥ [4880]
 कुर्वन्तस्तथा कावेर्या पापं च पुनरुत्पन्नम् ॥
 चन्द्रसूर्यप्रभे चैव सज्जन्तावपये तथा ।
 धवलीपाने वैदली च तथा पर्वणि धर्मज ॥

यः छाति संगमे देव्या कपिलाया गुप्ते दिने ।
 मानुव पितृवर्षेण तथा शशुरवशात् ॥ [4885]
 त्रिकोटिबुलसुको विष्णुलोकं स गच्छति ॥
 महादयं सुरा सर्वे योगिनः सनकादयः ।
 गन्धर्वा ढोकेपालाश्च वरपुत्रश्च तपोधना ।
 बलिमादिगुणैर्बुक्ता ये चान्ये तत्पदार्थिनः ॥
 माद्री माद्वेरी रुद्राणी शची मेनादितिरिति । [4890]
 पूताची मेनका रम्भा उर्वशी च तिलोत्तमा ॥
 गणधाराशरसा सर्वे पित्रा च गणाधया ।
 छात्रमायान्ति ते सर्वे कावेर्या कपिलागमे ॥
 किमत्र बहुनोक्तेन ब्रह्मणा निर्मिता पुरा ।
 प्रजानां पापघ्नीरूपा शुद्धये मुक्तये नृप ॥ [4895]
 जप सर्वसहस्राणि तप हृत्वा बुद्धारणम् ॥
 नीलकण्ठप्रसादेन पुरा विध्रवसं सुत ॥
 यनानामाधिपत्यं च सखिर्यं शूलपाणिनः ।
 प्रसवानलका राजन्वेदगन्धर्वसंविता ॥
 चन्द्रकान्तमहामेघविजया ब्राह्मणोत्तमा । [4900]
 तपः कृत्वा चिरं कालमत्र शुक्तिं प्रपदिरे ॥
 युधिष्ठिर उवाच ।

चन्द्रकान्तमहामेघविजया ब्राह्मणोत्तमा ।
 कथं मुक्तिं यदा स्नातालम्बे तव कृपाया बह ॥
 भीम उवाच ।
 याज्ञवल्क्यमुखा राक्षसे वै लोकाविधुवा ।
 चन्द्रकान्तमहामेघविजया ब्रह्मभूषणा ॥ [4905]
 ज्येष्ठ शूदे प्रसिद्धाश्च चन्द्रभूषकलम्पम् ॥
 कावेरीकपिलागच्छवर्तिनं भुवनेश्वरम् ॥
 भारत्य युधिष्ठिरं कालं तपसा ब्राह्मणोत्तमा ।
 शुक्तिकाया महामानस्य कुरुंति च म्येते ॥
 यतुर्वै सर्वसहस्राणि शिष्यास्तेषां महामनाम् ॥ [4910]
 ब्रह्मदेववादेन स्वे तपसा दीर्घदर्शिनः ॥
 ध्यायन्तः पुरयः क्षत्रं सुदृष्टिस्तत्पराकारिणः ।
 अराधयन्तस्तत्र देवमनमकरमण्यधम् ॥
 स्तुतिं विविधे कोर्त्तमस्तुतिं हि केचन ॥
 ध्यायन्तः पुरयः केचित्तद्वन्ति च निरुक्ताः ॥ [4915]
 क्षत्रभ्रमणुल राजकुर्वन्तस्तप उत्तमम् ॥
 पायसीवस्त्रभूषणं सानिध्यमकरोत्यधुः ।
 अष्टमूर्तिभर भीमान्धस्तस्मात्पयमवीद ॥

छात्रमायान्ति भूषां जघाधि मनुजेश्वर ॥
 — G₁ om lines 4843-4893 — (L. 4845) D₃ लेख्यतां
 मोक्षदायिनी (for °) — (L. 4846) M₃ दान विषयगो
 मान् (for °) — (L. 4862) D₃ यः छाति त्रिदिनं नृप (for
 °) — (L. 4869) G₁ M₃ यत्फलं सनमाप्नोति (for °)
 — (L. 4873) सन्ने कन्मुचमम् (for °) — M₁ om.
 (hapl) lines 4875-4876 — (L. 4884) D₃ M₃ गुणमये
 (for शुभे दिने) — (L. 4899) D₃ सेविताम् (for °)

— (L. 4901) D₃ G₂ तप (for म) — (L. 4902) M₃
 तान् (for क्षाताः) — (L. 4904) G₁ s. M₃ G(ed) कृते
 (for यते) — (L. 4906) D₃ पुर (for पुरे) D₃ वरभूषण
 कम्पम् (for °) — (L. 4907) G₂ चरिते एतेनियम् (for
 °) — (L. 4913) D₃ भाराचयन्तु त देव (for °). — (L.
 4915) D₃ G₂ M₃ निरुक्ता (D₃ 'लम्' (for 'निरुक्ता')
 — (L. 4916) G(ed) कुर्वन्ति (for 'स्तप' G₂ कुर्वन्ति
 गुणम् (for °) — (L. 4917) D₃ नन्दन (for नर

किमर्थमिदमारब्धं तद्वत् द्विजयत्तमा ।
 दान्यामि किमिदं सर्वमिति सचन्विचोऽभ्यवीर्य ॥ [4920]
 सर्वं ते द्विजसुर्याश्च सशिष्या चाण्डुनन्दन ।
 ससारविषयशून्यं चेत्ता भव्यं भवेत्पर ॥

शक्यं उवाच ।

भद्रो वाक्यं कद्रुतरं शुभमङ्गनाममुत्थितम् ।
 वस्माद् कुरक्षेयं देहिनां रात्रिना सृतम् ॥ [4925]
 विष्णुर्दानरात्रिभ्यं मोक्षयिष्यति सुखम् ।
 शुभमाभिर्यादरा शोकं तादृशं स करिष्यति ।
 वचसा सदा रूपं युयुनरं गमिष्यथ ॥
 तारुण्यं रूपमास्थाय पालयिष्यति स प्रभु ।
 इत्युत्सन्नार्द्रं वेधो मृतं सह सदेधर ॥ [4930]
 ततो विष्णुर्देवदेवो रामतमममरप्रभु ।
 चन्द्रकान्तमहासेचित्रया प्राक्षणेत्तमा ॥

शरत्क्षुण्णक्षेत्रं त्रितारा प्राक्षणेत्तमा ।
 नास्तकेपां प्रशिष्याश्च चन्द्रराममहर्षया ॥ [4935]
 तत्र रामो महातेजा महादेवप्रबोधित ।
 क्षान्दानन्दलक्षरी च प्रपद्यो दण्डकायनम् ।
 पैनाकं तु चन्द्ररूपं चिच्छेद सकलाभारं ॥

ते मुक्ता उपयुक्तमणि सत्सारा पाण्डुनन्दन ।
 सत्सर्वकर्मणः दिग्गजं तक्षणाजुः प्रयदिते ॥ [4940]
 ईशस्य सगमे वस्य पूजनायनमीश्वरम् ।
 वस्मादौघं मुनयः प्राजा कलिहसगमे ।
 पूजा कुर्वन्ति दयिते मुक्त्यर्थं भरतपौत्र ॥

कावेरी कलिहायाश्च सगमे भुवि दुर्लभे ।
 प्राजा वावा स पापघने चरैव परिसुष्यते ॥ [4945]
 दुर्लभं नाभ्यमासक्तु कावेरी च सङ्कुलम् ।
 दुर्लभं शकरो देव कलिहासगम्यम् ॥

अयमेतन्मनुष्याणां पापिनो वाण्डुनन्दन ।
 विमत्रं बहुनोक्तं कावेरी दुर्लभा वही ॥
 च इदं पुण्यमाप्नान्न नारादा मुक्ता मुक्तम् ।
 शुक्ला पापविनिर्मुक्तो ब्रह्मलोकं तं गच्छति ॥

Colophon

भीष्म उवाच ।

शुभं विचेश्वरस्वान् वक्ष्यामि भारतम् । [4950]
 दक्षिणे मार्गवक्षेयं कारवां सति पुत्रम् ॥
 देवा ये भीतिनास्य ग्युने योजनमायके ।
 सर्वतः कस्य विमर्शं स्थानं परमपावनम् ॥

लक्ष्मणं चयनं चक्रे महावपनमेव च । [4955]
 इहकाभिलेखाभिर्वेदिं सत्यायुः शायुः ॥
 सर्वतः कस्य भगवानाख्यं सत्सारा मुनि ।
 कात्यायनस्तु भगवानाख्यं सत्सारा मुनि ॥ [4960]
 भरद्वाजो मुनिवरो वन्द्यर्मायकपाय ॥
 प्राक्षणा वृषसपत्ना दुर्लभा वेदपारम् ।

रामानो धर्मशीलाश्च ते चतुर्विदिषास्तदा ॥ [4965]
 कात्यायनामुरन्वाश्च मुक्तिकामानवेका ॥
 तत्र यशोदा नाम गायत्र्यास्तु शिलोपमा ।
 तत्रैव तु शिलायुक्ते माहा सर्वतः कस्य च ॥
 दिग्गजं लोकाविद्याय शमशीलं गृहोपमम् ।

वक्त्रेण स्वापितं पूर्वं कलिहाया जयेत्तदा ॥ [4970]
 तस्मात्पुत्रं लोकां शान्तिं राज्यं लभे सुविधिम् ॥
 सर्वतः कस्य लिङ्गस्य दक्षिणे चोत्तरा वहीम् ।
 ब्रह्मलोकं वसुधा च शिला रामपारम् ॥

सर्वतः कस्य लिङ्गस्य दक्षिणे चोत्तरा वहीम् । [4975]
 कावेरी द्विदिषा विष्ठा तस्याप्ये गान्धाराय ॥
 दक्षिणे चोत्तरे च कावेरी पूर्वगामिनी ।

पत्न्य — Before line 4919, Ms. 108 नीर — (L. 4922) Ds. 108 त भव न प्रभो, Gs. 108 देवा त मुनेष्वर (for *) — After line 4923, G(ed) 108

184** रति देवां वयं क्षया भवमानिदमभ्यवीर्य ।
 — Gs. Ms. 108 (for नीर) — (L. 4923) Gs. G(ed)
 निनिवृत्तम् (for सङ्कुलम्) Ds. 108 तं च वयं विवृतम् (for *) — (L. 4924) Ds. Gs. युगम् (for युगम्) Ds. वृषसप
 भविष्यत् (for *) — After line 4927, G(ed) 108

185** भूते सह परेष्वर ।
 यतो विष्णुर्देवदेवो

— Ds. 108 line 4932 — (L. 4931) C(ed). त्रितारा
 पञ्चशोभमा (for *) — (L. 4934) Ds. महादेवो (for
 देवा) Ds. ब्रह्मणा च (for महादेव) — (L. 4935) Gs.
 G(ed) प्राविष्टम् (for प्रवर्तते) — (L. 4936) Gs. Ms. सत्स
 शरत् (for सत्साराय) — (L. 4940) G(ed) शरत्तातु द्विदिषा
 लो (for *) — (L. 4942) Gs. कलिहा मुनि दुर्लभा (for *)
 — After line 4944 Ds. 108

186** दुर्लभं वेदार्थं च मुक्तिं वनां तु पुत्रम् ॥
 — (L. 4946) G(ed) चावेरी पुत्रं वातु (for *) — (L. 4947) G(ed) कलिहा (for दुर्लभा) — After line 4947, G(ed) 108

187** तस्मात्पुत्रं चतुर्विदिषास्तदा ॥
 — (L. 4949) G(ed) तस्मात्पुत्रं चतुर्विदिषास्तदा (for *)
 Colophon — Sub-part — Ds. 108 महादेवदेव
 वही, Gs. Ms. G(ed) तस्मात्पुत्रं चतुर्विदिषास्तदा — Adhy. 108
 कलिहास्तदास्तदा, C(ed) चावेरी कलिहास्तदास्तदा — Adhy.
 no Ds. Gs. 108 37, G(ed) 39

(L. 4951) Gs. वही, Ms. 108 तस्मात्पुत्रं चतुर्विदिषास्तदा (for *)
 परिशेषे (for *) — (L. 4955) Gs. तस्मात्पुत्रं चतुर्विदिषास्तदा
 मुनि — For lines 4959-4960 Ds. Gs. 108 38

188** तस्मात्पुत्रं चतुर्विदिषास्तदा ॥
 तस्मात्पुत्रं चतुर्विदिषास्तदा ॥
 [(L. 2) Ds. 108 तस्मात्पुत्रं चतुर्विदिषास्तदा]
 — (L. 4952) G(ed) तस्मात्पुत्रं चतुर्विदिषास्तदा (for वही) — Ds. 108

तत्रैव मुनयः सर्वे तपः कुर्वन्ति धर्मेन ॥
 सवर्तकस्य लिङ्गस्य पश्चिमे पुण्यमाधमम् ॥
 पादौ पङ्क्तिर्धुक् पद्मे फलमण्डिते ॥
 कौशिकस्याधमो राजन्कोदमात्रे सुचिह्नितः ॥ [4975]
 पुरा राजर्षिमुपयक्ष सेविता मल्लवारिणि ॥
 चचार तप उभे तु कौशिको मुनितत्परा ॥
 तत्र दीर्घशिला नाम रमणीया पवित्रदा ॥
 तप दान जपं ध्यानं हृत् कोटिगुणं भवेत् ॥
 ज्ञान प्रकृष्टतन्त्र सदा तु जपशीलिनः ॥ [4980]
 भवन्ति सपदस्तरय यस्य कस्यापि च प्रभो ॥
 कुशलिङ्गमिति रयात बांशिकेन प्रतिष्ठितम् ॥
 ज्ञान्वा तत्र महारूपं पूजयित्वा तु विरयसि ॥
 स वै गौणकपिलौकिके पूजितोऽभूद्भुजमणिः ॥
 वसिष्ठस्याधमः पञ्चाक्षस्याधमसमीपतः ॥ [4985]
 कुचिह्नो नाम विश्वेन्द्रश्चचार तप उत्तमम् ॥
 तपसा तोषितो हृद्गो वृषमारुह्य सत्वरम् ॥
 तत्र गात्रा भूतगणे शास्त्र तत्सोपदिष्टवान् ॥
 तत्र गौतमस्यिर्महाग्न्यातिमत्र गमिष्यसि ॥ [4990]
 हस्तमुक्त्वान्तर्दधे दैव स विभ्रो विस्मय गतः ॥
 नमिष्ववाहवनाम्ना वै प्रतिष्ठाप्य महेश्वरम् ॥
 सिद्धोऽभूद्राक्षगणेश कवेयो ज्ञानचैभवात् ॥
 नमिष्ववाहवित्पुत्रं हृदया दीर्घाक्षिणम् ॥
 कुशानामस्य लिङ्गस्य तथा सवर्तकस्य च ॥
 चाताना तत्र वै काले सवैतपन्नमिष्यति ॥ [4995]
 हस्तमुक्त्वा दत्त्वा सोमं ज्ञातिं नियं तु गच्छतः ॥
 सवर्तकस्य लिङ्गस्य पुरोक्षान्पसाधये ॥
 तत्र राजा हरिश्चन्द्रः पुरलोकास्य काङ्क्षया ॥
 राजसूयशतं यके वसिष्ठमुनिनिरितः ॥
 चतुश्च विविधान्यशाहृदयोऽप्यग्राण्युत्तमा ॥ [5000]
 महाभारविभ्रो विभ्रा कावर्षा ज्ञानतत्परा ॥
 तोषयित्वा यक्षपतिं पुरलोके प्रवेदिरे ॥
 हृत्तवीर्यकुमारश्च कातवीर्यो महामतिः ॥
 भीमस्याधममासाय पनसाक्यान्तिनं श्रुतम् ॥
 राजसूयशतं कृत्वा मुक्यासंभूधर्यर्तिनाम् ॥ [5005]

भुसुतस्त्र तपसा यज्ञैर्विविधदक्षिणे ॥
 भाद्रावराण्य धातरा महागामप्रभोऽभवत् ॥
 पुरस्तादक्षि कवेयां विश्वेश्वर उमापतिः ॥
 बोधायनो मुनित्पत्र तपः कुर्वन्महामतिः ॥
 आराण्य त भूतपति भूतेश भक्षयत्सलम् ॥ [5010]
 काष्ठवन्मसर्वशास्त्राणि वेदाद्यांश्च महामतिः ॥
 सर्वेषां सुचक्रेणामग्रणीर्मुनितत्परा ॥
 चकार सूत्रं मणिमाधोतस्मार्तविदा वरः ॥
 तद्धि विश्वेश्वरस्यानमप्रापि भूरिदस्यते ॥
 वटवृक्षोत्तरे भागे सर्वपुण्यफलप्रदः ॥ [5015]
 निर्मितस्त्रपसा देन मुनिना धर्मेनन्दनः ॥
 भाद्रेश्यामरविन्द्राक्ष दक्षिणे सरस्वते ॥
 विष्णु सर्वान् व्याघ्रवासे भृगुमुनीश्वरः ॥
 तेनारोपितमकथं सेवते स्वर्गाकाङ्क्षिणः ॥
 तस्य मूले चिरं स्थित्वा चचार तप उत्तमम् ॥ [5020]
 याज्ञवल्क्यो मुनिः पार्थ हृदया तस्य सुमतः ॥
 भवस्य योग्यामर्धमनिमादिगुणांक्षया ॥
 विश्वेश्वर सदा व्याघ्रवासे योगेश्वरं विभुम् ॥
 वदते प्राक्प्रमाणं च दशोयन्महाचारिणाम् ॥
 अगस्त्यो भगवास्तत्र लिङ्गं विश्वेश्वरकथया ॥ [5025]
 प्रतिष्ठाप्य सदा भक्त्या भजते मुनिकाङ्क्षया ॥
 शिवश्च रद्वज्र हरिः स एव
 यज्ञा च देव्यश्च दिशा पवित्रः ॥
 राजा च राज्यं च विराट् स एव
 धनप्रदो वै हृत्पञ्च पञ्च ॥ [5030]
 बभ्रुश्च विद्याभिमवः स एव
 स्वामी समन्तस्य गुरुः स एव ॥
 उर्वारो चारवन्द्यविचारो च
 शीपानि चाग्निर्विषयादिदैवः ॥ [5035]
 नक्षत्रचारामुनयः स एव
 यज्ञा समुद्राश्च सन्दराश्च ॥
 कैलासं हुमा पार्थिवं एव विष्णु
 गङ्गापरं नागि समन्तलोके ॥
 तस्य विश्वेश्वरस्याहं नमस्कृत्य च शान्दीन् ॥

line 4963 — (L. 4967) G(ed) [उ]त्तरे (for 'रा')
 — (L. 4968) G(ed), अन्तरतोहा हि तत्रैव (for 'रा') — Gs
 om lines 4969-4981 — (L. 4973) Ds पादौ फल
 संयुक्ते (for 'रा') — (L. 4985) Ds G(ed) [जा]मत्र (for
 [जा]मत्र) — (L. 4988) Gs कृति (for मूत्र) — For
 line 4989 Ms subst

189** तत्र गौतमस्य रयातं भवान् गमिष्यति ।
 — (L. 4990) Gs तोषि विरयमगान (for 'रा') — After
 line 4990 Gs s 189

190** किमत्र बहुनोक्तेन स्थानं विश्वेश्वरस्य तु ।
 एवमत्रैव महामानो न तत्र स्तुता दिवं गता ॥

— Gs om lines 4991-5039 — (L. 4995) G(ed) कावर्षा
 (for वै कवेः) — (L. 4997) Ms गुरस्ताकाग्रभोचमा (for
 'रा') — Ms om (hapl.) lines 4998-5000 — (L. 5006)
 Gs विष्णु (for विविध) — (L. 5008) Ds Gs Ms विश्वेश्वर
 मरिदम्य (for 'रा') — (L. 5010) Ds भूतेश (for विश्वेश)
 — (L. 5013) Ds विश्वारद (for विनाश्वर) — (L. 5015)
 G(ed) तदुत्तरे वटवट (for 'रा') — Ms om lines 5028-
 5032 — (L. 5029) Ds Gs हरि (for विराट्) — After
 line 5039 Gs ins.

191** किमत्र बहुनोक्तेन स्थानं विश्वेश्वरस्य तु ।
 एवमत्रैव महामानो न तत्र स्तुता दिवं गता ॥

गजाख्यस्य माहात्म्यं वक्ष्यामि कुरुनन्दन ॥ [5040]

मातीरपुरा मदीपाल माक्षणे युजिर्कर्मित ।

सोमदत्त इति स्थानो वसिष्ठस्य दुहोदय ।

शकरं तोषयामास तपोभिर्विविधैर्मनैः ॥

काशीक्षेत्रे महाराज देवर्षिनामोदिते ॥

स तुष्टोऽपि विरूपाक्षो देवो दिव्यपराक्रमः । [5045]

दशवित्त्व। स्वक रूप सक्षिप्त वाक्यममवीवृत् ।

सोमदत्त महाभाग तपसा तोषितोऽस्त्यदम् ॥

ऋतुभिश्च विदोषेण भयत्वा चैव द्विजोत्तम ॥

एकमेव वर दास्ये द्वितीयं त्वं न प्रभो ।

इत्युक्तो देवदेवेन दासुषा पाण्डुनन्दन ।

पपाया चिर त्रिकायज्ञो यत्नं चेदममवीवृत् ।

भयैककोटिगन्धालि सञ्जानन्त्यस्य च मे शिव ।

यद्वाचा न विमर्शन्ते तददस्य च मे शिव ॥

तपासिषति तन्मात्रं यत्नं चेदममवीवृत् ।

कावेरी कविला यत्र संगता माक्षणेऽन्तमः । [5055]

पुरतः संगमस्थानस्य धौगगाधेश्वरित वै स्थलम् ।

गजाख्यमिति त्वाति सर्वसिद्धिनिषेवितम् ॥

माधम तदधीकृत्य शास्त्रैर्मगाधैर्वृत्तम् ।

तत्र ते भगिता मुक्तिं शिव्यानामपि सत्तम ॥

मह तत्र गमिष्यामि त्वं तु मनुजैः सह । [5060]

वाटिमातु खिलो ह्यत्र सुकपा भोगान्यथेच्छया ॥

यादि पक्षाङ्गिष्वेव तव मुक्तिर्भविष्यति ।

इत्युत्तरावर्तये देवो भूतैः सह युधिष्ठिर ॥

माक्षणेऽपि वृक्षेऽथ सुकत्वा भोगान्नकल ।

जनैर्कटिङ्गमुल्लेख्य प्रतरस्य मुक्तिं वाङ्मया । [5065]

विश्वं प्रयातो विम्रेन्दो द्विजावाप्तमणीर्वली ।

मदोन्मत्तो भद्रानागो माक्षणास्तनमर्थवत् ॥

मर्दिता माक्षणा सर्वे तदाद्येन समन्विता ।

गता जातिस्मरा गाता प्रवृद्धलज्जवर्तिता । [5070]

हृषया मीलकण्डव्य तं देशं ते प्रपेदिरे ॥

तत्र छात्वा जगन्नाथं प्रणनामिप्रणमनम् ॥

आत्मा आत्मा तु कावेरी नीरजित निरहकृता ॥

मीलकण्डो महादेवो भद्रिमाकृष्टा तान्द्रिजात् ॥

जलमन्यारोषयामास मुनीनां यद्वता प्रभो ॥

सहसीर गता सर्वे माक्षणा गतरूपिणः । [5075]

विरोधमूत्रं देवेशस्तस्यान दपत्तेशुना ॥

तदाप्रभृति वक्ष्ये गजाख्यमिति श्रुताम् ॥

छिन्नं वज्रायुतं रानमगिहाय नृपोत्तमा ॥

ज्जातस्य मुनिभिः सार्यं तत्पदं ते प्रपेदिरे ॥

गजाख्यस्य माहात्म्यमदं वक्तुं हि न क्षमः । [5080]

स एव भगवान्नेति वल्लं ध्यान्वैभवम् ॥

गजाख्यमिति क्षेत्रं दुर्लभं तु वली युगे ।

पुरा संनिवृत्तयानामनायासेन हन्यते ॥

॥ आति दे स्पष्ट राजविगुदीगखिलेन्द्रियः ।

सर्वदानफलं तस्य सर्वकृपुल भवेत् ॥ [5085]

गजाख्यस्य माहात्म्यं वक्ष्येऽष्टयुगादपि ।

सर्वान्कामाववाप्नोति सर्वलोको हृदी भवेत् ॥

Colophon

भीष्म उवाच ।

कावेरीमहिमा केव वन्द्यते युगकोटिभिः ।

नारायणस्तु भगवांचेति भाग्यो मदीतले ॥

नीरदोत्तमयो क्षेत्रं मुनीनां गृह्यैतत्तान् ॥ [5090]

योजने योजनार्थं च क्रोशसाधे तु बाधम् ॥

मा समुद्रायुः सखात्रैर्मन्य देवैर्निषेवितम् ।

कावेरीमाधवस्तु नृगोचरमले मुने ॥

सर्वलोकहितार्थं सर्वत्र हितकारिणः ॥

श्रूयते मुनिविश्राध कावेरीं समुपानते ॥ [5095]

सर्वत्र सुखस्थाने पुण्याश्रमसमन्विते ।

वसन्ति लोकशायं कावेरीं तु मुनीश्वरा ॥

दैत्यदानवरभासि ह्यमुरा गृह्णन्ति यः ।

उन्नेय रूपमस्थाय चरन्ति सरित्कण्ठे ॥

मुष्यस्थानं प्रवृद्धमिति कावेरीं मत्स्यवर्तिनाम् । [5100]

यत्नं श्रवणमाद्यैः सर्वपापं प्रमुच्यते ॥

कावेरीं पुष्पवपासु पीतवोदगगरोरपि ।

देवाः क्षरिगगात्रैव निद्राभाजनमुत्कृता ।

गन्धर्वा लोकापालाश्च सर्वान्ते पुष्पकास्तुता ॥

—(L. 5041) G₁ M₁ महाराज (for मदीपाल) —(L.

5045) G₁ तपोभिर्विजयोजयते (for *) —(L. 5049)

G₁ (ed) द्विज (for प्रभो) G₁ द्वितीयं त्वं न प्रभो (for *) —(L.

— G₁ M₁ om line 5059 — For line 5059, G₁ subst

192** यादि पूर्व द्विजशेष उक्तो मुक्तिर्भविष्यति ।

—(L. 5063) G₁ मम पाण्डुनन्दनम् (for *) —(L.

5071) D₁ नृगा तत्र, G₁ (ed) तत्र गता (for तत्र साता)

—(L. 5074) G₁ प्रवृत् (for प्रवृत्ता) —(L. 5075) D₁

भरतीरा गता सर्वे (for *) —(L. 5077) G₁ (ed) शिवलोके

(for तत्पदं ते) —(L. 5081) D₁ विदिनं (for वैश्वं)

—(L. 5087) D₁ M₁ रजोके तु (for सर्वलोके) G₁ देवते

शुभमपते (for *)

Colophon — Sub-parran D₁ G₁ अमर्त्यपरि देव
पत्नी, G₁ M₁ G₁ (ed) चरयता — Adhy name D₁ नाराय
पदेत्, G₁ (ed) नारायणपदेता — Adhy no D₁ G₁ *
M₁ 39, G₁ (ed) 39

After line 5092, D₁ G₁ M₁ fas

193** शुभप्रवृत्तयोऽपि मुनिनिरिदं न विदुः ।

देवाः चरन्ति त्रिभिरेव तु मत्स्ये ॥

—(L. 5093) G₁ कावेरीमाधववर्तिनं (for *) D₁ हृदे-

पत्तये तुये (for *) —(L. 5097) G₁ (ed) चरन्ति

तद्वरुधरा देवाधारणा पक्षिरूपिण । [5105]
 भूपयो विप्ररूपाश्च वर्तन्ते शीरमाश्रिता ॥
 शास्त्रज्ञा लोकविख्याता सदा सत्कर्मशीलिन ।
 वेदशास्त्रसुसपत्ता सदा ध्यातपरायणा ।
 कावेर्या मरणं यान्ति ते गच्छन्ति हरे पदम् ॥
 ये तत्र पापकर्मणिश्चण्डालाश्च सुनिहित । [5110]
 दानवासुरक्षोभि तांविद्धि भरतर्षभ ॥
 पापाना लघुहेतोस्तु सदा क्रीडन्ति राजसा ।
 तत्कलेवरमुत्पन्न प्रयान्ति प्रह्वण पदम् ॥
 शिरार्थं जाह्नवतीरे पश्चार्थे तु यामुने ।
 सद्य पुनाति कावेरी पापमाभरणान्तिकम् ॥ [5115]
 गौतम्यो ससरात्र तु नर्मदाया चतुर्विनम् ॥
 गङ्गायां दशरात्र तु देमहृदे दशार्धिनम् ॥
 तुलामासे तु संभामे गङ्गाया सकलपया ।
 काटुमायान्ति ता सर्वा ह्यमर्दापित्रीपया ॥
 गजार्ण्यपुरोभागे कावेर्या योजनद्वये । [5120]
 भीमधरेणि विख्याते सर्वसिद्धिप्रेषिते ॥
 प्रसन्नसलिला देवी कावेरी पार्वदेवृवा ।
 भीमरूपी शिव साक्षात्तत्र तिष्ठति भूमिप ॥
 पुरा वै कलिहोत्रेण नक्ष प्रसन्नराज्यम् ।
 अक्षतवासमाधिरे कान्तिनिर्गमनारणात् ॥ [5125]
 मञ्जुसक्य विदरातो भीमराजो महाभक्ति ।
 छन्दु कन्या नक्ष शम्भु उन्न आराधयन्मुमु ॥
 नीलकण्ठप्रसादेन कावेर्या खानदैभवत् ॥
 शुद्धात्मा क्षोत्रमकरोच्छकरं प्रति धर्मम् ॥ [5130]
 नीलकण्ठसिक्पाक्ष विधेया च शुद्धिने ॥
 सराशिवाय लोकानामीश्वराय नमो नमः ॥
 मृगयुत्रय सदानन्द नन्दिवाहन विधत्स्व ।
 मनोमहद्वारायैति सर्वज्ञाय नमो नमः ॥
 मन्मोदलिखितबीजं जगत्तर्माधराय च । [5135]
 नागभूषण लोकेन शङ्कराय नमो नमः ॥
 कैलासवासिनीय पार्वतीवल्लभ प्रभो ।
 त्रिपुरातक भूतात्मगङ्गाधर भक्तोऽस्तु ते ॥
 त्रिचूलपाणिने दुष्य कपालाभरणाय च ।
 गिरिश गिरिजानाथ मृत्युञ्जय नमोऽस्तु ते ।

त्वमेव गविरसाक पादि पादि जगत्पते ॥ [5140]
 हवि स्तुतो जगद्वाधो भीमराजेन शंकर ।
 अष्टमूर्तिधरो भूत्वा राजानमिदमवधीत् ॥
 कभीष्टसिद्धिमेविता जामाता च तवात्मना ।
 बागमिष्यन्ति भद्र ते तनुना पतिमेव्यनि । [5145]
 तव नाम्ना भवेत्तिष्ठमद्य वै ह्यातिमेव्यति ॥
 पापसर्कान्न मेघा त्वया हृतमार्दिम ।
 यः पटेसतलं भक्षसा मम लोको भविष्यति ॥
 भीमधरोऽयं स्थान कावेर्या मध्यम शुभम् ।
 सर्वपापमन्त्रन भुक्तिमुक्तिफलप्रदम् ॥ [5150]
 नय खाता वाणिनेधि विभूमाकुलावे च ।
 सद्यसाणि समुद्रस्य मन्त्रलोको प्रयान्ति वै ॥
 दान धार्दे तथा होम जप क्षान्तमहत्तमम् ॥
 यः कुर्वाप्तिराक्षस्य प्रविशन्ति त्रिदिश्वरम् ॥
 यद्य नो भविता मुक्तिर नो वैष्णवं पदम् । [5155]
 भविता न पद शम्भोर्दक्षिणो मरुता पते ॥
 हृष्यन्त्येव विभूजना देवगान्धर्वकोदिभि ।
 पुण्यलोकान्प्रदात्येव लेखिता पितरुभ्राला ॥
 अत्र खाने नर दृष्टा पापिनी वा नरेभर ।
 सुनीला स्वर्गमायान्ति लेखित पुण्यकर्मणि ॥ [5160]
 अत्र भूतगणान्विद्धि भूतहान्येषुणीकदात् ॥
 ये च कण्ठकिनो वृक्षा पिपाचन्निद्धि पाण्डव ॥
 बह्मत्र चिरे स्थित्वा गतानामत्र कर्मिणाम् ॥
 हयं करोमि वापानां पुण्यलोकं ददामि च ॥
 अत्र खात्वा च मर दृष्टा कावेरीमध्यवर्तनम् । [5165]
 नरना विष नरो पारति मम लोकं च शम्भुत् ॥
 ह्युक्तव्यामर्द्धे देवो भूते सह सराशिच ।
 भीमराजो महातेजा विहार्य परम गत् ॥
 शविपत्य जगद्वाधे मनसा च पुनः पुनः ।
 प्रयवो नगरं पार्ये पुण्य मित्रनिषेदितम् ॥ [5170]
 अथातुततम दृष्टा शक्रे लोकशक्तम् ॥
 नृपुत्रत्र समासीनो जगत्पाले क्व वै मुनि ॥
 कदा पश्यामि देवेक कदा त नैमि नियुजम् ।
 कदा मे जम्भवाकस्य भविता साधव तव ॥
 इत्युक्त्वा क्षात्र्य सलिले स्वयं खात्वा सराशिवत् ॥

{for आनिउ} — (L 5104) Q(ed) जोउ {for पुनः} Gs वतन्ते मुक्तिराह्वना {for *} — Gs om lines 5105¹-5108² — (L 5116) Ms गोदावरी; G(ed) कुलदेव्यां {for नर्मदाया} Ds कुण्ठायां तु दिग्गजम् {for *} — (L 5122) Ds चमला {for सलिला} — (L 5126) Ms मरुताते {for मलि} — Before line 5130, Ds ms भीमराजेशच Ms om, lines 5132-5134 — (L 5134) Gs नागचर्मपरायण्य {for *} — Ms om lines 5136-5137 — (L 5131) Ds पितर {for निजव} — Ds om, lines 5138 5139 — (L 5140) Gs स देवेक सदा

जिप {for *} — (L 5141) Gs Q(ed) जगत्पते {for मुनि नाथो} — Ds om lines 5142-5143 — (L 5149) Ds इति रपाव, Gs इदं शिवं {for इदं स्थाने} — After line 5148², Gs ms

194²

नया खात्वा समाहित ।

मम सायुज्यमाप्नोति सत्यं सत्यं वदान्तरम् ॥

— Gs om lines 5148²-5155² — (L 5152) Ds शम्भु {for सान्वय} — (L 5153) Ms यद्यस्ति त्रिविधे {for *} — (L 5155) Ms भविष्यं शुभं शुभो {for *} — (L 5162) Ds अथातः चिरे पीता {for *} — Gs om, line

रदसूक्तमहामहैस्तोययामास शकस्वम् ॥

[5175]

वैशाखायन उवाच ।

तस्मिन्नवसरे राजाजो नाम महामति ।

कलिना पीडित सम्यगायत्री भीमसनिधिम् ॥

आवा मत्वा च कावेर्यं भीमनाथं तु शूलिनम् ।

षष्ठ्यप्रदक्षिण कुर्वन्मन्ददंष्ट्रं च भार्गवम् ॥

प्रतिपद्य सुनिश्चय त्रिकालक्षमकल्पम् ।

निवेदयामास मुने कलिबाधां सुदुःसहाम् ॥

शाल्या तदद्भुत रूपमीदंशं घोरदर्शनम् ॥

मोवाच कृपया विद्वांस्रेषु प्रति धर्मविरम् ॥

राजकोटेषां रूपं कुसितं लोकनिन्दितम् ।

भीमेश्वरस्य कृपया स्वच्छतामव्यतिष्ठुम् ॥

रवसा भीमराजस्य कृपया शूलितं प्रभो ॥

जगन्मोहनक रूपमविशालं समञ्जसि ॥

लोकेषु पञ्च विस्वात सद्यः कलिमलप्रहम् ।

काशीभीमेश्वरमिदं तद्यः पुष्करिणीप्रभम् ॥

अथ त्वं कृष्ण-योगिनि पारित्य निमोचिन् ॥

मत्वा वैजं विरूपाक्षं त्रिकालं यानमाचर ॥

अतुषणो महाराज साक्षात् सुखिं रूपं ॥

कृपया नीलकण्ठस्य कालिदौपतरांभवम् ॥

सहास्यं वृत्ते जालं काकौटक इति क्षुण्णं ।

शाक्यस्य तु शार्पेण महानजगतेऽभवत् ॥

प्रापितो द्वैवयोगेन भीमनाथस्य सतिषिष्यः ।

आत्मा लक्ष्मिन्मथले गत्या मत्वा तु वेष्टते ॥

अतिहृतरं रूपं विहाय कृपया नृप ।

भूषणोत्सवप्राप्तुं सत्यं ॥ कलिदापडा ॥

सुवार्कस्पर्शनादिवी भैमी सुसुतोपमा ।

कलिदौपतरा व्याना अभियन्ति न मत्वा ॥

काकौटकस्य नामस्य वसपस्या मलयस्य च ।

अतुषर्णस्य राजर्षे कीर्तनं कलिनाशनम् ॥

आत्मा सहस्रं विधिपद्मीमहामघनाशनम् ।

5170-5175 — (L. 5171) D: M: महेषम् (for एष वै
दुनि) — (L. 5174) D: G: M: पुत्रा विजम् (for एषा
विजम्) — G: om the ref — (L. 5176) G: महामति ।
M: महामति (for महामति) — (L. 5178) M: आन इरा
(for आत्मा मत्वा) — (L. 5191) G: वृत्तनाथः M: वृत्तना-
थम् (for सुदुःसहाम्) — Before line 5181, G(ed.) ins.
रामं — (L. 5184) G: सुसितं घोरदर्शनम् (for
मार्गं) — (L. 5185) G: राखन्दमोति च हृषम् (for
5192) D: साक्षात् सुनिश्चयं च (for
दौपतरम् M: दापदम् (for दा)
Colophon — Subparvan D: आभ्यर्द्धिनि देवर्षी
G: s M: G(ed.) देवर्षी — Adhy no 10
महामहोदयम्, G: भीमेश्वरमहोदयम् G(ed.) भीमेश्वरम्
— Adhy no D: G: s M: 37, (ed.) 10

अतुषर्णपुरं गच्छ नेत्रं स्वस्थानमेप्यसि ॥

[5205]

भीम उवाच ।

इजुनो सुविना तेन गतो वै मत्प्रहमम् ।

स्थित्वा तु कर्णिकवालं तेन सार्धं दुष्प्रिष्टि ।

स्वस्थानं प्राप्य धर्मात्मा भैरवा महं मनन्द ॥

त्यं च गच्छ महाराज पूजयित्वा महेश्वरम् ।

अधिरात्राप्यने स्थानं मनसा वदप्रिष्टिपि । [5210]

Colophon

वैशाखायन उवाच ।

सुत्वा रात्रा महानजां कावेर्यं यानवैभवम् ।

चन्द्रपुष्करिणीनामस्थं पश्यत् धर्मन् ॥

सुप्रिष्टि उवाच ।

चन्द्रपुष्करिणीनां कुचं किं वलं प्रभो ।

कावेर्यं महानथस्य दग्धं किं वलं भवेत् ॥

चकार वासं लौकानाभीश्वरं प्रभवोत्थम् ।

नारायणो जगदानिर्भगापीनो जगन्मयः ।

दर्शनं वारत्तं मूर्ध्नि विनामहं महामते ॥

किमर्थं वासमहामहानमहामहाराजम् ।

एवानन्प्राप्तं गात्रेयं विनाराद्रुपमिति ॥

भीम उवाच ।

चन्द्रपुष्करिणीक्षेत्रं श्रेयसाशुभम् विदुः ।

कीर्तिवती हरिः साक्षाद्यमानाभवक्षता गतः ॥

हस्यं विष्णोः प्रसन्नस्य मदिमालं तु यो नरः ।

कीर्तयेत्कलावगातुर्दरिद्र्यं स हुनम् ॥

चन्द्रपुष्करिणीनां रश्मिप्रदपरांशम् ।

मानुष्यं जन्म राज्ञे च हुनं तु काले श्रमम् ॥ [5225]

मनुष्यजनं संश्रय्य द्रष्टुं यं नमस्ति यो ।

आनन्दे मरणार्थं च नरा पापदग्धिन् ॥

चन्द्रपुष्करिणीं मत्वा च द्यानि प्रपन्नेन्द्रियम् ।

रक्षेत्रं वमस्यत्वा स त्रिण्युपदमभुत् ॥

— (L. 5213) G: कावेरीमहाराजो (for
lines 5214 5216 — (L. 5216) D: महामति, G: M:
सुविष्टि (for सुप्रिष्टि) G: विनमरोदयात् (for
— G: om line 5219 — (L. 5220) G: श्रेयसाशुभम्
मत् (for), — G: om line 5222 — (L. 5223)
D: M: निश्चिन् (for स हुनम्) — (L. 5224) M: दग्धि-
G(ed.) मत्वा (for मत्वा) — G: om line 5225 5227.
— (L. 5227) G: काले यं हि-ये च (for) G(ed.)
— (L. 5228) D: G: M: G(ed.) रक्षेत्रं मत्वा
(for) — Af line 5229 G: line
19200 यं मनुष्यजन्मं संश्रय्य द्रष्टुं यं नमस्ति यो
रक्षेत्रं वमस्यत्वा स त्रिण्युपदमभुत् ॥
अथ रक्षेत्रं वमस्यत्वा स त्रिण्युपदमभुत् ॥
रक्षेत्रं वमस्यत्वा स त्रिण्युपदमभुत् ॥

मम सेवापरो नित्यं मम ध्यानपरायणः ॥
 चन्द्रपुष्करिणीतीरे ममचरं सदाभवः । [5300]
 आसुरं भावमुत्पन्नं द्रष्टव्यं तनुमाश्रितः ।
 मम पूजां सदा हृदयपरं श्रेयो यमिष्यति ॥
 दिव्यं वदामि ते चक्षुर्मम रूपमनुत्तमम् ।
 पश्य पश्येति तं योक्त्वा दर्शयामास शैरवम् ॥
 द्रष्टव्यं च दृष्टं यावत्स्मरितं तद्विषयम् ।
 साक्षात्पूजितो देवो जगद्गुरो मुरेश्वर ॥ [5305]
 इहवाकुपूजितो देवो जगद्गुरो मुरेश्वर ॥
 चन्द्रपुष्करिणीतीरे गच्छं ससुपचक्रम् ॥
 सौन्दर्ययुक्तसंज्ञातो बली दैत्यपतिर्विभू ।
 विभीषणोऽम्बुदमोमा भक्तानामग्रगण्यः प्रभुः ॥ [5310]
 विष्णुर्नृणां स्वभक्तानामपवर्गप्रदो विभुः ।
 संमार्यितो देवताग्रेभ्यः स्युक्तोत्तमः ।
 विनिह्य दत्तात्रेयमयोध्यां प्राप धर्मनिष्ठ ॥
 क्षीरामचक्रं भगवन्सीतया लक्ष्मणेन च ।
 क्षीरमण्डलं चैवैवातैः स्वपुत्रं ययौ ॥ [5315]
 कणाक्ष्य सद्योऽष्टौ विभीषणमतिदमम् ।
 द्रौ पृष्ठां च इहवाको हरेरंशान् मुक्तिदाम् ॥
 सोमं पृष्ठां समावाप गच्छन्ममैः प्रणय च ।
 चन्द्रपुष्करिणीतीरे प्रासवाधर्मनन्दन ॥
 तत्र शङ्खनिहत्यर्थं तं वेधं तु शुभे तटे ।
 निक्षिप्याचम्य वै गच्छं सुखात्मा क्षमिष्येव सः ॥ [5320]
 समुत्थापयितुं पृष्ठं च क्षात्क विभीषणः ।
 पुन पुनकामाक्षिज्य भ्रममाप विभीषणः ।
 पक्षिभिरुत्तुले नाथो वैवदेवो विभीषणे ।
 भद्रद्वयसंघतो भूत्वा तमादूरोदममवीव ॥ [5325]
 विभीषण महाभाग शृणु मे परमे वच ।
 भद्र मेऽस्तु बने वासः कायेयां परिवेष्टिते ॥
 रक्षोभिर्द्विषितं वरं नाहं गच्छामि सुखतः ॥
 क्षत्रैवागस्त्य मां नित्यमर्चयित्वा विभीषण ।
 पयसासे वापि लौलस्य प्रत्यक्षमम वा कुरु ।
 अस्मिन्नमिदं ते मुक्तिर्भविष्यति स संशयः ॥ [5330]
 रक्षस्यामिदं विधिं मुक्तिमुपनिष्कलप्रदम् ।

— (L. 5294) D: सत्पादकमभितान् (for *). — G: om.
 line 5296. — (L. 5298) D: M: मदचैनं (for मम च्यान-).
 G: मदचैनपरायणम् (for *). — G: om lines 5300-5301
 — (L. 5300) G(ed) आसुरं तनुपुन्यम् (for *). — After
 line 5302, G: ins :

198** नलि बन्धा महातेजस वैकुण्ठं संपपन्न ॥
 पुत्र दासराधेः भीमानन्द्य दण्डमाहवे ।
 चन्द्रपुष्करिणीं शालां जययोयां पुनराव द ॥
 — G: om lines 5303-5342 — (L. 5306) M: महेवतः
 (for सुरे) — (L. 5331) D: उत्थापयति तं पृष्ठं (for *)
 — Before line 5324, M: ins क्षीरमण्डलानुवाच. — (L. 5325)

अस्य क्षेत्रस्य सदृशं श्रुयिष्यां नास्ति किञ्चन ॥
 इत्युक्त्वा मयवा राजन्यद्वयानं प्रविश्य च ।
 श्रीरत्नशायी भगवान्प्राप्तं कमलापातः ॥ [5335]
 अथ पूजां प्रयत्नेन कृत्वा तं प्रणिपत्य च ।
 ययौ लङ्घं स पापिष्ठविहीनां समस्तं कृतम् ॥
 तदाभ्युत्ति देवाश्च देवमाता युधिष्ठिर ।
 पूजां कुर्वन्ति यत्नेन रद्रेण मुक्तिकाङ्क्षया ॥
 रत्नमिलाप्रवीदीमन्यो वा को वा मृषोत्तमः ।
 मुच्यते सर्वपापेभ्यो विष्णुलोकं भजेद्भुवम् ॥ [5340]
 रत्नं रत्नमिति मृगहर्षाग्रे पापकर्मणि ।
 दूरे तिष्ठति पापपाया यत्नेन समुदीरयेत् ॥
 चन्द्रपुष्करिणीक्षानं रत्नमण्डपपर्याप्तम् ॥
 पुन संवितपुण्यानामप्रयत्नेन लङ्घते ॥ [5345]
 प्रकाशयः सुरां सर्वं योगिनः सनकादयः ।
 पूजां कुर्वन्ति यत्नेन प्रयत्नं पाण्डुनन्दन ॥
 संसारसागरं लङ्घं य इहोपापकुलम् ॥
 स भजेद्भगवत्पथं देवदेवं समुत्तमम् ॥ [5350]
 इहः स्तुव श्रुतिनो वा व्यातो वा नमिदोऽपि वा ।
 समुदरानि रङ्गतो दुःखान्नचमागताम् ॥
 रत्नमणिपरा वे तु त्त्वानामपरात्तु मे ।
 युक्ता या सुदुःखा वा तेषां मुक्तिर्भविष्यति ॥
 य इह पुण्याप्यान्तं श्रुमैति स्मरतं नरा ।
 रङ्गे विद्यते भक्तिं पातके म न लिप्यते ॥

Colophon.

युधिष्ठिर उवाच ।

चन्द्रपुष्करिणी क्षेया केनादी संविनायक । [5355]

रत्ने कथय सर्वेन गन्तव्यं यतोऽस्तु ते ॥

भीष्म उवाच ।

चन्द्रपुष्करिणीक्षानं रद्रेण य दानं न ।

दम्भाहोभगवान्परायणः यः करोति य मुनिमा ॥ [5360]

ते चरन्त्येते प्रमुखाश्च वमस्कायां विरोधः ।

येनैवमिति च रतेः प्रवर्तितमनास्तनम् ॥

M: शृणु मे वचनं पत्रम् (for *). — (L. 5333) G: M:
 शृणुना देवमो ॥ (for *). — (L. 5340) G: स तप्यति
 (for भजेद्भुवम्). — (L. 5341) G: लङ्घतेति मे भूवादे
 (for *). — (L. 5342) M: यदेव समुदीरयेत् (for *).
 — For line 5342, D: snabst.:

199** दूरे तिष्ठति पापपाया यत्नेन समुदीरयेत् ।
 — G: om. lines 5343-5360. — (L. 5354) G(ed): जयते
 (for तिष्ठते). D: पापपाया न तिष्ठते (for *).

Colophon. — *Sanjaya*. — D: G: M: G(ed): देव-
 ययौ. — *Adly* name: D: M: G(ed): क्षीरमण्डलानुवाच
 G: रत्नमण्डलानुवाच. — *Adly*. no.: D: G: M: 40;

स छात सर्ववीथेषु सर्वयज्ञेषु दीक्षित ।
 चन्द्रपुष्करिणीछान य करोति नराधिप ॥
 तीर्थछानतपोभिश्च वतहात्मखरति ॥
 यजन्ति कर्मयोगेन रक्षेद् मुष्टिद विमुक्त ॥ [5365]
 शान्ता जितारिपद्मार्ग योगेनाप्यनर्हता ।
 यजन्ति ज्ञानयोगेन रक्षेद् मनुजेश्वर ॥
 दुर्वृत्ताना भवेन्मोक्ष सुदृत्ताना विमुच्यते ।
 रक्षन्मिगताना च सर्वेषा च नृपोत्तम ॥
 अनेवादाहरन्तीमपितिहास पुरातनम् ॥
 पृथ्वतां वदतां चैव सर्वपावकनाशनम् ॥ [5370]
 आसीत्पुरा महीपालः सोमवशसमुज्ज्व ।
 धर्मकतुरिति कथाता नारायणपरायण ॥
 चन्द्रपुष्करिणीतीरे द्वेषा पृथग् भक्तिः ॥
 अकरात्स साहज्य मातापित्रोश्च एवम् ॥
 वैभवश्चाश्चशानानि गाम्भिर्यवराणि च ॥ [5375]
 तेन पुण्यप्रभावेन सर्वैरेवमुच्यते सह ।
 प्राप्तवान्महाय चोक्तं योगिनामपि दुर्लभम् ॥
 तस्मिन्काले महाभाग आश्रयो यशस्वसलः ।
 वैद्वेदाज्ञास्त्वज्ञस्तथा वै ब्राम्हण्यकम् ॥
 अयाग्ययागकश्चैव धनार्जनपरः सदा । [5380]
 विद्युनो निहृद ह्रोः छापण्याना च विजयी ।
 निषिद्धकर्मचारणपरित्यक्तं कण्ठ्युभिः ॥
 हृषिको बुद्धिगो दीनो ह्रीनाङ्को व्याधिपीडितः ॥
 स कदाचिद्वर्णाय तु पृथिव्या पर्यटन्य ॥
 जगाम नर्मदानेर आसकासम्प्रीडितः । [5385]
 तत्र पञ्चरत्नपद्मे न लेभे चौर्वैरेहिकम् ॥
 तस्मिन्काले तस्य भार्या मरुषा च सुवीरवा ।
 कामचाररता भूत्वा परित्यक्ता च कण्ठ्युभिः ॥
 तस्या जाली महाराज बन्धुकास्तु नराधम ।
 पापबुद्धिरिति ध्यातो जन्तूनामपकोपनः ॥ [5390]

महापापसरो नित्यं मन्त्रद्वेषपातया ।
 परदारपारद्वेषलोभुषो बन्धुवर्जितः ॥
 गावश्च बहवो नियं नित्यं बहुपुष्टिणः ।
 चतुर्लक्षमुष्ण्यानि बहुन्यपहृतानि च ।
 मघमाससरो नित्यं बहुसो मार्गरोधकृत् ॥ [5395]
 स कदाचिद्वर्णाय तु पृथिव्या संवराष्ट्र ।
 कावेरीमध्यगा देवीं चन्द्रपुष्करिणीं गतः ॥
 छादितः हेमकलशैर्दिव्याकाराशोभितम् ॥
 रक्षेत्सर्व निवासं तु इष्टवाञ्छितं धर्मजम् ॥
 स इष्टा मुदमापन्नधोरागनामधिपो नृपः । [5400]
 हराम्यत्र सुवर्णानि बहुनीति मुदं ययौ ॥
 आरवा तत्र महाराज मवा स भक्तिमानिव ।
 चिलोक्य बहुधा रत्नकाञ्चनानि बहुनि च ।
 अपहर्तुमना रात्रौ वास तन्नाकरोष्ठपः ॥
 पृतस्मिन्काले देवी कावेरी पापनाशिनी । [5405]
 जलौघे प्लावयामास निजि चोरास्तु स्थिताम् ।
 चौरैः सह स्वर्कं सोऽपि पापबुद्धिर्य गतः ॥
 तस्मिन्काले देवा विमानानां सहस्रकम् ।
 आदाय कामसमारोघं दिव जग्मुः सहस्रम् ॥
 सेष्यमानास्तु गन्धर्वैः पूज्यमानास्तु वज्रिणाः । [5410]
 मङ्गलोकं गताश्चोरा वस्य मनिषिमात्रतः ॥
 पापपुञ्जा गता ह्येते पापिनापि नरेभ्यः ।
 भवत्या तु कुर्वन्त नृणां सधामात्रं किमुच्यते ॥
 सहस्रपुण्यैवैव भूत्वा भोगानमकताः ।
 तस्माच्च मङ्गलो लोकादिभ्युल्लोकं प्रयान्ति ते । [5415]
 वैष्णवे तु स ये लोके तावन्नुक्त्वा दिव गतः ॥
 प्रहृदङ्गमसपत्नो बन्धुमाश्रामं भूपति ।
 सोमवशीरुव धीमांससहोपकराहभूम् ॥
 अस्वल्पदत्तवशोरात्र प्रभवस्तन्तिधर्मिणः ॥
 जातिस्वरसत्तापको विशेषण हरिमिव । [5420]

G(ed) 41

(L. 5355) Gs निर्मिता (for सेविता) G(ed.) पुत (for [क]न्य) — (L. 5357) Gs रक्षनापत्य दग्नेन (for ⁸)
 — (L. 5358) Gs लोमानोहार (for दग्नालोहार) — Gs om
 lines 5359 5364 — (L. 5363) G(ed.) पुनर्जन्म न विचिन्ते
 (for ⁸) — (L. 5370) Ds Gs Ms तत्र (for तत्र) — (L. 5376)
 Gs G(ed.) स नृप स (for सर्वैर्-ङ्) — (L. 5379) Ds चौपत्र (for तत्पत्र) — (L. 5380) Gs मूलो
 (for वै) Ds Gs Ms तत्रा च (for दुर्वृत्तो) — After
 line 5388 G(ed.) ins

200** अपर्धनितो मुञ्चो दुर्वृत्तो ब्रह्मलीपति ।
 — (L. 5387) Ms हनोवना (for सुवीरवा) — (L. 5390)
 Gs जवाना (for जन्तू) — (L. 5393) Ds G(ed.) मावच
 तेन वै (Ds निहता) रजन् (for ⁸) Ds G(ed.) निहता (for
 'स) Ms मञ्च (for नृपिण) — (L. 5399) Gs G(ed.)

विमानं (for निवास) — (L. 5404) Gs G(ed.) अपहर्तुमनो
 रात्रे (for ⁸) — After line 5404 Gs ins

201** तत्र स्नानप्रभावेन चौर्वैर्दुर्लभं गता ।

मनो विश्रितियपे पञ्चासत् अभूत्तत्र —

— (L. 5406) Ms पूरवाप्त (for प्राप्त) — (L. 5407)
 Ms त्वत्वेदे (for नर त्वदे) Dr चोरे त्वत्वेदे रात्री (for
⁸) — (L. 5412) Gs दिव गता (for भरेभ्यः) — After
 line 5412 Ds ins

203** पापबुद्धिर्य गता सवाय्व हानमुद्यमय ।

वस्था वै स्नानप्रभावेन उद्यमां सन्नति ऋतु ॥

— Gs om lines 5413-5414 — (L. 5416) Ds तत्र पुन्या

मुदं गत (for ⁸) — For line 5416 Gs subst. :

203** विद्युनोके बहुभुक्त्वा मुनि राजा रि जायते ।

Gs cont

204** य युमानिति विरुवातो सोमवगः प्रतापवत् ।

विष्णोर्दयालये निवर्त्त समानंनपरायण ।
 दीनदानतत्त्वैव रक्षेदो भक्तिमानमृतम् ॥
 स कदाचिन्महीपालो रक्षेद्वा प्राप्य धर्मवित् ।
 निश्चितकलशोपेत प्राकारमकरोत्प्रभु ॥
 तन्मये सण्डवं सिद्धाभिवक्तीर्णं क्षुत्पण्डम् ॥ [5425]
 कारयामास धर्मात्मा शिखस्थानविराजितम् ॥
 तन्मध्ये पुण्डरीकाक्षं रक्षेदो धनुष्याक्षम् ।
 पूजयामास विविधैर्महारजतभूषणैः ॥
 चन्द्रपुष्करिणीस्नानं कविपाशं तथा मलयम् ।
 स्नान्तरैः पूजने कुर्वन्त्यत्र स पवित्रमुच्यते ॥ [5430]
 एतद्दृष्ट्वा विस्मयानो यद्गुणद्वयोऽथ नारद ।
 मन्मथोन्मेष कृपा हृत्वा गङ्गापरि मनोऽरमे ॥
 वैशेषायन उवाच ।

चन्द्रपुष्करिणीस्नानं रक्षेद्वैशेष दक्षेनम् ।
 कुर्वन्त्य ये कलौ भवन्त्या तेषां मुक्तिर्हि नाश्वरी ॥ [5435]
 रक्षेदो देवदेवेशचन्द्रपुष्करिणीतटे ।
 तिष्ठन्वदासि भूतानां मोक्षनक्षयसम्भवम् ॥
 तस्मैकौटिल्यहृद्ये पुण्यं वै मनुष्यानिजम् ।
 तेषां भक्तिभवेच्छुद्धा रक्षेदो तत्सरोवरे ॥
 जन्मकोट्ययुतं पुण्यं यत्करोति नरो जुनि ।
 तत्सर्वं दिनमेकं तु रक्षेदो वसतो भवेत् ॥ [5440]
 य इदं पुण्यमाप्नोत धूर्तगोति सतत नर ।
 रक्षेदशतनिकलं भवेत्तस्य न क्षयम् ॥

Colophon

धैरापायन उवाच ।

शुचैतद्व्रजनायस्य धर्मवै भाग्यवर्धनम् ।
 विस्मयानं महाप्राज्ञ भीष्मो धर्मसुतं जगौ ॥

भीष्म उवाच ।

अद्यान संवत्क्षयामि रत्ननायस्य वैमयम् । [5445]
 यस्य श्रवणमात्रेण सर्वपापे प्रमुच्यते ॥
 चन्द्रपुष्करिणीं नाम तावथ्वी मुक्तिदायिनी ।

तत्राले जगतां नाम सर्वकालमार्दिनम् ॥
 तां विरज्य च धर्मात्मा भगवानग्नयः प्रभु ।
 भवतां कामदः श्रीमास्ततः क्षापि न गच्छति ॥ [5450]
 सर्वानन्दकरी राजसर्वभाष्यप्रदायिनी ।
 चन्द्रपुष्करिणीं स्मया प्रीत्या मारुत्यदायिनी ॥
 चन्द्रपुष्करिणीं हृष्ट्या यत्र तिष्ठति वैश्वर ।
 ज्ञातवानां सा देवी संसारमयनाशिनी ॥
 पुनरा बुद्धकामाना पाषादा पापकरीणाम् । [5455]
 कृतानं फलदा देवी सर्वपां भवतर्पणम् ।
 तीर्थानां सुवि मुत्पन्ना क्षेत्राणां च भूगोत्तम ।
 चन्द्रपुष्करिणीं मुपया यत्र तिष्ठति कैलाश ॥
 सिद्धचारणगन्धर्वगक्षविद्याधराजितम् ।
 दिग्यक्षीनिकरैः सेव्यो मुत्पत्यर्थं च विमुक्तये ॥ [5460]
 सा राजन्दुकेना लोके विरोधेन कलौ युगे ।
 हिमाशुभ्रत्र धर्मात्मा तपस्तेषां सुदुर्धरम् ।
 वाराध्य देवदेवेश महाप्राज्ञविशेषभगवत् ॥

शुषिधिर उवाच ।

किमर्थं न्यत्ये तेन तारागामधिपेन वै ।
 वृत्तं विहास्य हृषा मयि तनादित चेत् ॥ [5465]

भीष्म उवाच ।

भावी राजमहाभाष्यं ललिता च प्रवीर्यम् ।
 तस्या हरिमराध्य लोकचक्षुस्तथाभवत् ॥
 ज्ञात्वा च सर्वभूतानां जीवभूतं दुरासदम् ।
 मन्त्रिप्रेक्षांश्च श्रीमातपस्यस्तु मनो हृषे ॥ [5470]
 तस्यां लोकविद्यावते देवासेन्नालकम्पयत् ।
 शत्रुभक्तो निराशरो जिनक्रोभो महाभक्ति ॥
 चन्द्रमा देवदेवेश चन्द्रपुष्करिणीतटे ।
 ध्यायन्स्तु वसन्तस्य च चक्षुर उच्यते ॥
 प्रीत्यै यस्मात्सिन्धुश्च हेमन्ते जलवासितम् । [5475]
 जलधाराकुले राजसर्वर्षी हि निराधयम् ॥
 ध्यायन्स्तु जल देव वासुदेव जगदीश्वरम् ।
 लोकाजीवन्तसकानां पीताम्बरधरं ह्यभम् ॥

— Gs om lines 5417-5418 — (L. 5417) Ds धर्मते
 पुत्रं भूपति (for °) — (L. 5421) G(ed) स तु विष्णुदास्ये
 निष्ठ (for °) — Gs om line 5423 Ms om lines
 5423-5427, — (L. 5424) G(ed) नृप (for प्रभु)
 — (L. 5427) Ds भक्तिमान्, Gs बुद्धि (for ननु) Gs
 रक्षेद्वा पुन्येत्तादा (for °) — (L. 5439) Gs कविर्णो रक्षेद्वा
 मन् (for °) — For line 5430, Gs subst
 205** कृत्वा तत्रैव राजेन्द्र मुक्तिमायं हनुर्लयात् ॥
 — Gs om the ref — (L. 5434) Gs G(ed) कश्चिदुगे
 (for कलौ भवता) — Gs om lines 5435-5440 — (L.
 5436) Ds इष्ट (for विद्वत्) Ms मुक्तिम् (for मोक्षम्) Ds
 पुनराश्रयजितम् (for °) — (L. 5437) Gs पुण्यं यत्पुनमा-
 जितम्, Ms पुण्यं वै समहा (for °) — Ds Gs om lines

5438 5439 Ms om lines 5439-5440

COLOPHON — Mention of the *Epic* Gs — Sub-
 parcam Gs = Ms G(ed) देवधर्मा — Adhy name Ds
 श्रीमद्महाभारतम्, G G(ed) श्रीदेवरागादात्मन्, Ms चन्द्रपुष्क-
 रिणीमहात्मन् — Adhy no Ds Gs = Ms 41, G(ed.)
 42

(L. 5444) G(ed) महाप्राज्ञो (for 'प्राज्ञ') Gs = विष्णुपालो
 महाप्राज्ञो (for °) Gs भीष्मो धर्ममयजीवित (for °) — Gs
 om the ref Gs om line 5447-5461 — (L. 5447)
 G(ed) पुण्या (for नाम्) — Ds om lines 5448-5457 Gs
 Ms om line 5453 Ms om line 5458 — (L. 5451) Ms
 शुभ्रमा (for दुर्लभा) — For line 5462, Gs subst *

चन्द्राकनेत्रममले विपुचक्षुरलोचनम् ।
 सहस्रादित्यसंकाशे वेदमूर्तिमकममम् ॥
 [5480] अणिमादिगुणैपितमार्तत्राणपरायणम् ।
 कल्पवृक्षलोर्मले स्वर्णिणामारुदं शिषम् ॥
 कामधेनोर्मूलघने सनकादिभिर्पवितम् ।
 जीवभूतमज्ञेपाणां लोकानां पाण्डुरन्द्वज ।
 सर्वगं तु सहस्राक्षं सहस्रविक्रणं प्रभुम् ॥
 [5485] एवं भवत्या प्रार्थयन्मन्त्रवर्षाभी जगन्मयः ।
 भाविर्भूत धर्माभ्यन्मरुदोपरि सेरियलः ॥
 वसुधा च कुरुश्रेष्ठ देवगन्धर्वमेवितः ।
 अग्निनेत्रोद्भव धीमान्किमर्थं तस्यते त्वया ॥
 ओषितस्त्वपानेन वहासि तवेष्टितम् ॥
 [5490] वारं पश्य मां ताव यसे मनसि रोषते ।
 लोकनाथवच धृत्वा दीर्घांशुलं प्रणय च ।
 वारं पुण्डरीकाक्षमस्तौपीयमलपतिम् ॥
 नमो भगवते दुग्धं सर्वादिभ्यस्तन्त्रकारिणे ।
 गुणप्रपन्नस्वरूपाय तस्य भेदकत्वाय च ॥
 [5495] विश्वोने जगन्नाथ सहस्रशिरसे भगः ।
 सहस्रचक्षुषे दुग्धं सहस्रधुवशक्तिने ॥
 सहस्रपादमूलाय कर्मणा पल्लवायिने ।
 सहाय वक्ररूपाय पद्मानां पवने भगः ॥
 पाहि पाहि जगन्नाथ प्रणतार्तिप्रणयाय ।
 भुवं पदमसामान्यं देहि मे भक्तवर्मलम् ॥
 [5500] सौभाग्यमण्डलं देहि कान्तिं क्षीतकर्त्री प्रभो ।
 अत्र विद्ध सदा देव चन्द्रपुष्करिणीते ।
 मम नाश्या पुष्करिण्या नामधेयं कुरु त्वयम् ॥
 क्षातानामत्र देवेन मुक्तिं मुक्तिं प्रयच्छ ह ।
 मां पाहि सर्वलोकेश भूयो भूयो भवोऽस्तु ते ॥ [5505]
 भीम उवाच ।
 तथास्त्विति तमामन्त्र्य पुनर्वचनमब्रवीत् ।
 प्रह्लादामप्रणीः धीमानादिरयोऽयं दुःखान्नः ।
 भवितासि द्वितीयो ॥ स्वमेवाहं न संशयः ॥
 चन्द्रपुष्करिणीं स्नेया लोके त्वयाति गमिष्यसि ।
 क्षातानामत्र सायुग्यं भविष्यति च मेऽनघ ॥
 [5510] लोकमातुर्महाहम्या वरं दावा ततः परम् ।

अत्रैव स्थिरमेव्यामि ततोऽनो वुधाकर ॥
 सोम उवाच ।

अज्ञेयजननी सा तु वृत्रासे मापते सती ।
 लोकनाथ भवतोऽस्तु वद तत्कारणं प्रभो ॥

भीमवानुवाच ।

पुराहं लोकेश्वार्यं संभवामि पुनः पुनः ।
 [5515] पश्चिमाय साधूनामसती निधनाय च ।

धर्मसंस्थापनायधि संप्रवामि गुणे गुणे ॥

तपश्रवि सा देवी शोभतु विरहमक्षमा ।

कृष्मघोषे महाक्षेत्रे सर्वसिद्धिर्भविष्यति ॥

रुद्रीसरोवरे देवी स्नानं कृत्वाकानने ।
 [5520] ध्यायन्ती मां मया देवी सर्वं भववातलम् ॥

सदा सेवितुमिच्छन्ती योगिच्येयं महामते ।

गुणान्तां पदसतं सोम ध्यायन्त्या मां वपः कृतम् ॥

तत्कारणानु यास्यामि चन्द्र संप्रति तत्र वै ।

गच्छ त्वं लोकमनुलं ज्योतिर्मणिर्देविते ॥
 [5525]

पतिसर्वं सर्वकल्याणमद्यभूति चन्द्रमा ।

सहस्रस्वरुपादीनामोदधीनां हृत्कर्मनाम् ॥

चन्द्र उवाच ।

विपदरे स्थिता देवी लक्ष्म्यस्य फलं तु किम् ।

पतद्विगुमिच्छामि लोकनाथ भवोऽस्तु ते ॥

भीमवानुवाच ।

प्राधीनाये तपस्वन्ती धोमनातां वनुदये ।
 [5530] आले तत्र सरस्वति स्नानं कृत्वाकानने ।

कृष्मघोषमिति क्वातं क्षेत्राणामुत्तमं विदुः ॥

रुद्रीसरोवरे नाम तत्र विद्वति संप्रति ।

निर्ममे तपसा देव्या पतिशुद्धिदा तया ॥
 [5535] आदावपि च तक्षेत्रे देवर्षिगणसेवितम् ।

धर्मविकारं क्षेत्रं कृष्मघोषं विदुर्दुषाः ॥

कृष्मकोणे भूतिर्वत्स तस्य लोको ममेव हि ।

प्रह्लादा सेविने स्थानं लोकानां धृष्टिमिच्छता ॥

गङ्गादिस्वर्गर्षाणि संपृच्छ च पुरा रमा ।

निर्ममे लोकेश्वार्यं वाचने तत्सरोवरम् ॥
 [5540]

206* चन्द्रपुष्करिणीतीरे विनाशुलप आरिबतः ।

— After line 5470, G₁ ms. ;

207* लोकानाभीर्ष देवं शोभते वृत्तिमनोहरेः ।

रुद्राया रूपीयतेरेषं तूष्णीमास महामना ।

— G₁ om. lines 5471-5475 — (L. 5477) G(ed.)

गुप्तम् (for त्वम्) — (L. 5484) M₁ सहस्रकिरणप्रभम्

(for *) — (L. 5489) G(ed.) सरोया (for ध्यायन्) .

— (L. 5489) D₁ ददाति च भवेत्सिन्धुः G₁ वरदोऽस्मिन्ना-

गतः (for *) — (5490) D₁ वरवच च मां ताव (for *) .

— G₁ om. lines 5491-5501. Before line 5493, D₁ ms.

चन्द्रमा. — (5498) M₁ भूनातां (for पद्मानां) . — Before

line 5502, G₁ ms चन्द्र — (L. 5503) G₁ मम नाशः उच्य-

रिणी (for *) . — M₁ om. lines 5504-5506. — Before

line 5507, M₁ ms भीमवरात् . — (L. 5507) D₁ भगवां-

G₁ M₁ ग (for गी) . G(ed.) वुधाकर (for वृत्राकर) .

— G₁ om. line 5509 — (L. 5512) M₁ शिदिम् G(ed.)

शिविम् (for शिवम्) . M₁ निहाकर (for हरा) .

— G(ed.) चन्द्र (for सोम) . — (L. 5514) G₁ भगवत्

विलासत् (for *) . — (L. 5515) G₁ G(ed.) वुधे वुधे (for

पुनः पुनः) — G₁ om. lines 5521-5531. — (L. 5527)

यैर्वै समागम्य प्रहाद्यास्तत्र देवता ।
 ज्ञात्वा मुनिवरा सर्वे यान्ति स्था स्त्रक पुन ॥
 एकहमपि य कुर्यान्मन तत्र सुधार ।
 प्राप्नोति सुरलोकं स पूजित सिद्धचारणैः ॥ [5545]
 त्रिरात्र वसता तत्र कुम्भयोगे सुरालये ।
 मन्त्रलोको भवेत्तेषां पापहारीतत्त्ववत् ॥
 कदमीसरोवरे स्नात्वा पूज्य मा भक्तिपथम् ।
 यो ददाति च यदात्र तदात्र पितृमुक्तिदम् ॥
 पुण्यक्षेत्राणि सर्वाणि नीधानि सुमहानि च ।
 वसन्ति तत्र यै सोम शनिश पुण्यकाङ्क्षया ॥ [5550]
 तस्यैव सत्त्वा भास्ति त्रिषु लोकेषु सुमत ।
 अन्त्यक्षेत्रे कृत पाप पुण्यक्षेत्रे विनश्यति ॥
 पुण्यक्षेत्रे कृत पाप वाराणस्या विनश्यति ।
 वाराणस्या कृत पाप कुम्भयोगे विनश्यति ॥ [5555]
 कुम्भयोगे कृत पाप कुम्भयोगे विनश्यति ॥ [5555]
 तस्या सकाशं गच्छामि सुखी भव सुचार ।
 तत्रापि मा भगस्तेति तत्रैवान्तरधीयत ॥
 इति श्रुत्वा हरेर्वाक्यं विमानादुत्तिष्ठन्निवृत्तः ।
 पयावन्त्यपि देवेशमास्ते चिरन्तं शुभ ॥
 भूमिलोचि च त्र दृष्ट्वा विमानं च सुधारम् ॥ [5560]
 उभेण तपसा तत्र स तृतीयो प्रहोऽभवत् ।
 विपुराह्वा पुरस्कृत्य सोम्यलोचि तपसा च ।
 नवाप रविताडोक्त्य महात्मा मन्त्रमैव च ॥
 शुभ कमलपद्माक्षीं स्वका भार्यां विमानम् ॥ [5565]
 इतो परमकल्याणीमवापात्र च सेवन्तः ॥ [5565]
 दैवमश्रीं चिरं काळं तत्र यदा तप परम् ।
 भवाप्य मन्त्र तेषां तु प्रहाणा शुभदोऽभवत् ॥
 शनिस्तु रविज श्रीमान्द्राहुकैः च साधुभिः ।
 ते सर्वे सुचिरं तदा प्रहसन्त्यमुपागतः ॥ [5570]
 इन्द्रो यम प्रचेताश्च कुम्भेनजङ्घ्वरो ।

कुम्भयोगे महाविष्णुमाराप्य प्रपदुर्दिवम् ॥
 दिशा पतित्यमापन्ना निवृत्त देवैः प्रपूजिता ।
 माराप्य देवदेवेश विष्णवर्तमुपागतः ॥
 इतिश्रुत्वा नलो राजा पुरुजस्य पुरुरा ।
 समर कान्तैर्वैश्वं पदेत चक्रवर्तिन ॥ [5575]
 रवाति लोके मह सत्तन चर्मद्वया महद्वनम् ।
 जवापुस्तस्य कृपया तपसा च शुभमता ।
 शृण्वन्तश्च वदन्त चेदमन्त्राण्य भवेदुत्तम ॥

Colophon

सुचिह्नि उवाच ।

देवदेव जगन्नाथ प्रणतार्तिगणानाम् ।
 तिवर्तुति प्रसन्नत्मा काले प्रवक्ष्यामि गत ॥ [5580]
 कथं जन्तुविति कथं पृथगे विविधजैः ।
 कथं ददाति भक्तानां प्रसन्नत्मा यत्र वारम् ॥
 तस्य देवस्य कृपाया फलं किं कथं पतिम् ।
 कं प्राप्नोति कुम्भलोकानवा-तमन्त्रपदम् मे ॥ [5585]
 देववत् महामात्रं कृपा मयि तस्मात्तु चेत् ।
 तस्मात्वा प्राचयाम्यस्य वारं प्रसादितं प्रभो ।

भीष्म उवाच ।

महो बह्मवर्तिन ते पार्थ भूतनाथस्य वैभवम् ।
 यत्र यत्रमात्रेण सर्वेषां प्रमुच्यते ॥
 आद्यन्त्यप्युयो देवेश सहस्रविधपन्नकारकः ।
 यदा यदा तथा विष्णु इवैरो देराद प्रभु ॥ [5590]
 इन्द्रोऽग्निदेवमथैवं विनैतितरेण प्रभु ।
 वायुं सूर्यं सहस्राक्षं द्यौषीं भूधेवं प्रभु ॥
 कालरूपस्य धर्मस्य लोकराजस्य धर्मनः ।
 वाहं बहुमहाकोटिंस्तं सत्सत्त्वामनोपत ॥

सुचिह्नि उवाच ।

तेषामिन्द्रमन्त्रानां विष्णुलोकं कथं भवेत् । [5595]

Q(ed) दृण (for तत्र) — Gs om lines 5534 5535
 Gs om lines 5537-5542 — (L. 5540) Gs पापानां
 नाकं परम् (for ?) — (L. 5513) Ds Gs Ms क्षान्तमात्र
 (for छानं तत्र) — (L. 5544) Ds Gs Ms सर्वपापविधित
 (for ?) — Gs om lines 5545 5548 — (L. 5549) Gs
 सुमहानि (for सुमहानि) — (L. 5560) Gs Ms सुभाषयम्
 (for करम्) — After line 5560, Gs ms

203** सुहरमं च नवाप तप परमादरण्यम् ।
 — Gs om lines 5562 5566 — (L. 5562) Gs त्रयो (for
 सोम्यो) — (L. 5567) Gs पदेतो (for तेषां तु) — After
 line 5567, Gs ms

202** मयु सोम्य शानि केतु राहुदेवशुस्तपा ।
 एवं तस्मा तप कूर्चं जेति महदेवताम् ।
 एवमेव महाराज अत्र तस्मा त्रिदिवम् ॥
 इदं पवित्र पात्रं शृण्वन्तौ पठतामपि ।

यं शृणोति नरो भगवा सर्वेषां प्रमुच्यते ॥
 — Ds om lines 5570 5573 — (L. 5578) Ms तप
 (for गार्ग्य)

Colophon S 3 parvan Ds Gs आद्यदेवर्षिचरणपां ,
 Gs Ms G(ed) तेषां — dhy nam Ds Gs Ms
 U(ed) कुम्भयोगमाहात्म्यम् — A lly no Ds Gs 21: 42,
 G(ed) 43

(L. 5581) Ms G(ed) रिता (for 'र) — Gs om.
 lines 5595 5598 — Gs देवतम् (for सोम) — (L. 5590)
 Ms इन्द्र (for त्रिपु) Ds Gs महा विष्णुनाम इन्द्र (Gs
 इन्द्र) — Gs om lines 5591-5592 — (L. 5591) Ds इन्द्रो-
 ऽग्निदेवताय (for ?) — (L. 5591) Ds इन्द्र इन्द्र ॥ इन्द्रो
 ऽग्नि (for ?) — After line 5593, Ds ms
 210** भीष्म ।

अथ हि महापार्थ सहस्रविधपन्नकारकः ।

चन्द्राकनेत्रममल विद्युच्चललोचनम् ।
 सहस्रादित्यसकाशो वेदगुर्दिमकम्पयम् ॥
 अणिमादिगुणोपेतमार्तत्राणपरायणम् ॥ [5480]
 कल्पवृक्षतरांमूलं स्वर्णिणामग्न्यदं शिवम् ॥
 कामधनोर्भूलयन सनकादिनिषिद्धम् ॥
 जीवभूतमज्ञेयाणां लोकाणां प्राणदुत्पन्नम् ।
 सर्वं तु सहस्राक्षे सहस्रकिरण प्रभुम् ॥ [5485]
 पूज्य भवत्या प्रार्थयन्तमन्त्रयामी जगन्मय ।
 भाविर्भूय धर्मासम्पदोपरि सन्निधत् ॥
 तमुवाच कुरुश्रेष्ठ देवगन्धर्वदेवित ।
 अत्रिनेत्रोद्भव धीमान्किमर्थं तप्यसे स्वया ॥
 तौचित्यस्तपसांजनं तद्वदामि धर्मेभ्यस्ततम् ।
 धरद पश्य मां तात यत्ते मनसि रोचते ॥ [5490]
 लोकनाथवच धृता शीतानुस्त प्रणम्य च ।
 धरय पुण्डरीकाक्षमस्त्रीरीक्षमलपतिम् ॥
 नमो भावते तुभ्य सगर्हिषत्यल्लकारिणे ।
 गुणजयस्वरूपाय तस्य भेदकराय च ॥
 विश्वोपेते जगन्नाथ सहस्रकिरणसे नमः । [5495]
 सहस्रचक्षुषे तुभ्य सहस्रभुजशशिने ॥
 सहस्रपादमूलाय कर्मणा फलशायिने ॥
 यज्ञाय यज्ञरूपाय यज्ञानां पतये नमः ॥
 पाहि पाहि जगन्नाथ प्रणतार्तिप्रणालन ।
 भूय परमसामान्यं देहि मे भक्तवत्सल ॥ [5500]
 सौभाग्यमण्डलं देहि कार्त्तिकं शीतकर्दं प्रभो ॥
 अत्र दिष्टं सदा देव चन्द्रपुष्करिणीगते ।
 मम नास्ति पुष्करिण्या नामधेयं कुरु स्वयम् ॥
 आतामामत्र देवशं भुक्तिं भुक्तिं प्रयच्छ ह ।
 मा पाहि सर्वलोकेश भूयो भूयो नमोऽस्तु ते ॥ [5505]
 भीष्म उवाच ।
 सदास्थितिं तमामग्न्यं पुनर्वचनसुखवीम् ।
 महाणामप्रणी धीमानादित्योऽयं हुताशनः ।
 भवित्वाहि द्वितीयो मे त्वमेवाहं न सत्यम् ॥
 अद्रुपुष्करिणीं हंपां लोके उपार्तिं गमिष्यति ।
 आतामामत्र सायुज्यं भविष्यति च मेऽनघ ॥ [5510]
 लोकातामत्र सायुज्यं भविष्यति च मेऽनघ ।
 लोकातामत्र सायुज्यं भविष्यति च मेऽनघ ।

अत्रैव स्थिरमेध्यामि यत्रादौ न सुपाकर ॥
 सोम उवाच ।

न सोपजननी सा तु पुत्राक्षे मापते तवी ।
 लोकनाथ नमस्तेऽस्तु वद तत्कारणं प्रभो ॥

भीष्मवातुवाच ।

पुराह लोकनाथार्थं समवामि पुन पुन ॥ [5515]

परित्राणाय साधूनामस्तां निधनाय च ।

अमंस्तस्यापनाथार्थं समवामि युगे युगे ॥

तपधरणि मां देवी सोढुं विरहमक्षमा ।

हुम्भयोणे महाक्षेत्रे सर्वसिद्धिमपेक्षिते ॥

स्वामीसरावरे दवी स्वर्णपद्मज्वलने ॥ [5520]

ध्यायन्ती मां सदा देवी सर्वगं भक्तवत्सलम् ॥

सदा सेवितुमिच्छन्ती योगिण्येयं महामते ।

युगाय्वा पदस्य सोम ध्यायन्त्या मां तप इवम् ॥

तत्कारणानु यास्यामि चन्द्र समिति तत्र वै ॥ [5525]

गच्छ त्वं लोकमनुलं ज्योतिर्मणनिर्दिष्टम् ।

पतित्वं सत्त्वक्षणागममपृच्छति चन्द्रमा ।

वक्तुम्यत्तादीनामोपधीना द्विजन्मनाम् ॥

चन्द्र उवाच ।

क्षिप्यते स्थिता देवी कश्चेन्नश्यं पलं तु किम् ।

एच्छेद्विदितुमिच्छामि लोकनाथ नमोऽस्तु ते ॥

भीष्मवातुवाच ।

प्राधीमाये तपस्वस्त्री योजनानां चतुष्टये । [5530]

ब्रह्मे तत्र सरस्वती स्वर्णपद्मज्वलने ।

हुम्भयोणमिति क्यानं क्षेत्राणामुत्तमं शिवम् ॥

लक्ष्मीसरोवरं नाम तत्र विहितिं समिति ।

निर्मितं तपसां देव्यां परितुङ्गद्वयं तथा ॥

अद्रावति च तत्क्षेत्रं देवपिंगलसेवितम् ॥ [5535]

धर्मवृद्धिकरं क्षेत्रं हुम्भयोणं विदुर्मुखा ॥

हुम्भयोणे सुनिर्दिष्टं तस्य लोकोऽयं वै हि ।

महाणां सेवितं स्थानं लोकानां सुदिगमपञ्चा ॥

महातिर्यगेन्द्रीधीनि सपृच्छ च पुरा रमा ।

निर्ममे लोकनाथार्थं यावत् तासरोवरम् ॥ [5540]

206** चन्द्रपुष्करिणीरिति दिग्मांशुस्तप आस्थितः ।

— After line 5470, Gz ins

207** लोकानामीश्वर देव स्तोत्रे क्षुतिमनोहरे ।

रुत्ता लक्ष्मीनेत्रं दृष्ट्वामास महामना ।

— Gz om lines 5471-5495 — (L. 5477) G(ed)

हुम्भ (for हरिम्) — (L. 5484) M1 सहस्रकिरणमयम्

(for १) — (L. 5489) G(ed) सरोमा (for यमांम्)

— (L. 5489) D1 ददाति च यक्षेभ्यम्, G1 यदोदहमिहा

गत (for १) — (5490) D1 वरवत् च मां तात (for १)

— Gz om, lines 5491-5501 Before line 5493 D1 ins.

चन्द्रमा — (5498) M1 भूतानां (for यज्ञानां) — Before

line 5502 Gz ins चन्द्र — (L. 5503) Gz मय नाशं पुष्क

रिणी (for १) — M1 om lines 5504-5506 — Before

line 5507, M1 ins भीमपद्मम् — (L. 5507) D1 अना

Gz M १ (for १) G(ed) द्यावत् (for दृष्टावत्)

— Gz om line 5509 — (L. 5512) M1 सिद्धिम् G(ed)

रिणिम् (for हरिम्) M1 निपाकर (for यमां)

— G(ed) चन्द्र (for सोम) — (L. 5514) Gz भगवत्

विलसात् (for १) — (L. 5515) Gz G(ed) युगे युगे (for

पुन पुन) — Gz om lines 5521-5531 — (L. 5537)

वर्षे वर्षे समागम्य प्रदायाद्यत्र देवता ।
 खात्वा मुनिवरा सर्वे यान्ति स्थान स्वक पुन ॥
 पकादमपि यं कुर्याद्यान तत्र सुधाकर ॥
 प्राप्नोति सुरलोकां स पूजित सिद्धधाणे ॥
 निरात्र वसता तत्र कुम्भयोगे सुरालये ॥ [5545]
 मङ्गलोक्तो भवेत्तथा यावदागतसप्तपञ्चम् ॥
 लक्ष्मीसरोवरे खात्वा पूज्य मा भक्तिव्रत ॥
 यो ददाति च यदानं तद्दानं पितृमुक्तिदम् ॥
 पुण्यक्षेत्राणि सर्वानि तीर्थानि सुमहानि च ॥
 वसन्ति तत्र ये सोम दानिर्वा पुण्यकाङ्क्षया ॥ [5550]
 कल्पेव सदासा वास्ति त्रिषु लोकेषु सुप्रत ॥
 कल्पक्षेत्रे हृत पाप पुण्यक्षेत्रे विनश्यति ॥
 पुण्यक्षेत्रे हृत पाप वाराणस्या विनश्यति ॥
 वाराणस्यां हृत पाप कुम्भयोगे विनश्यति ॥ [5555]
 कुम्भयोगे हृत पाप कुम्भयोगे विनश्यति ॥
 तस्या सकाशां गच्छामि सुखी भव सुधाकर ॥
 तत्रापि मा भजस्येति तत्रैवात्तरधीपय ॥
 इति धृत्वा हरेर्वाक्यं हिमागुर्विलयाप्यिव ॥
 प्यायन्तत्रापि देवैश्चास्ते विररत रूप ॥
 भुजुर्गोषि च त दृष्ट्वा हिमागु च सुधाकर ॥ [5560]
 दमेण वपसा तत्र स वृन्निवो ब्रह्मोऽभवत् ॥
 पितृश्राद्धं सुररुह्य लोन्मोक्षेति सत्पराय च ॥
 मयाप रिसालोन्मय प्रदाया मन्मथेय च ॥
 गुर कमलपद्माक्षीं स्वका भार्या हिमागुना ॥ [5565]
 इत्वा परमकल्याणीमयापात्र च तेजनाम् ॥
 वैद्यमन्त्री चिर कालं तत्र लब्ध्वा तप परम् ॥
 भवाप्य मन्थ्य तेषां तु प्रदायां ब्रह्मोऽभवत् ॥
 शनिस्तु रविन भीमागुत्तुके च तापुमी ॥
 ते सर्वे सुचरि तद्वा महत्तत्प्राप्तुमागता ॥ [5570]
 इन्द्रो यम प्रवेताश्च बुधैरलङ्कृतौ ॥

कुम्भयोगे महाहिमनात्प्राप्य प्रभुर्निबन्ध ॥
 दिक्षा पवित्रमारब्धा निरर्धे देरे प्रवृत्तिरा ॥
 भावाप्य देवदेवेश दिव्यान्मनुष्याणां ॥
 हरिश्चन्द्रो नलो राजा बुद्धिपुत्र पुररसा ॥ [5575]
 सगर कान्तवीर्यश्च वदेत वचनविन ॥
 स्वार्ति लोके महात्माश्च धर्मभद्रा महत्तमम् ॥
 भवागुल्लव्य वृषपा तपसा ॥ भुजुगता ॥
 शृण्वता वदता चेदेनानामप्य भवेद्भुवनम् ॥

Colophon

सुचिहिर उवाच ।

देवदेवो जगन्नाथ प्रणमार्तिपयागत ॥
 सिद्धमूर्ति प्रमदात्मा लोके प्रयागनां गत ॥ [5580]
 कथं भुजुगं विद्यां पुरतो विचिन्तितौ ॥
 कथं ददाति भवानां प्रमदात्मा यत्र पारम् ॥
 तस्य देवस्य पुरतो कथं विन पुरितम् ॥
 क प्रामोति पुण्यक्षेत्रोक्तानां सर्वान्मन्त्रान् ॥
 देवमात्रं महाभाग कृपा मयि कृपाति चेत् ॥ [5585]
 तस्मात्तानां प्रार्थयाम्येष पात्रं धर्मोत्तम प्रभो ॥
 भीष्म उवाच ।
 महो वदामि ते पात्रं भूतनाथस्य धैर्यम् ॥
 यस्य धर्मगतांश्च सर्वान् प्रमुच्यते ॥
 मातृगुरुभ्यां देवेश गृहीतपरमेश्वरात् ॥
 प्रसादं लभन्नापि पुनो कुर्वते देवात् प्रभु ॥ [5590]
 इन्द्राक्षिपमर्षेणो विर्भेतिरिदम् प्रभु ॥
 वायु स्यं महत्तमं नदीसो भूतेषु सुख ॥
 कात्स्न्यस्य धर्मस्य लोकाणां पथीय ॥
 माहं बभूवमहायोगिनां सत्त्वानाममोदित ॥
 सुचिहिर उवाच ।
 तेषाम्नीश्वरमन्त्रानां विष्णुलोकं कथं भवेत् ॥ [5595]

U(ed) वृत्त (for 'नृ') — Gs om lines 5534-5535
 Gs om lines 5537-5542 — (L. 5540) Gs पापनां
 नागं वरम् (for 'व') — (L. 5543) Ds Gs Ms कान्ताय
 (for दानं तत्र) — (L. 5544) Ds Gs Ms सर्वस्य विरहित
 (for 'व') — Gs om lines 5545-5548 — (L. 5549) Gs
 धृष्ट्या (for धृष्ट्याति) — (L. 5550) Gs Ms धृष्ट्यामदम्
 (for 'करम्') — After line 5560, Gs ins

203** सुधर्मं च कान्ताय तप परमेश्वरम् ॥
 — Gs om, lines 5562-5566 — (L. 5562) Gs धृष्ट्या (for
 'व') — (L. 5567) Gs वदेत (for चेत्) ॥ — After
 line 5567, Gs ins

209** ययु लोन्मय कानि येन गुरुदेवमुत्तमम् ॥
 एवं लब्ध्वा तप मूर्ध्नि देवि महदेवम् ॥
 वरमये महात्मा मय लब्ध्वा दिव्यम् ॥
 एवं चैव पात्रं कृत्वा वदामि ॥

वृत्त (for 'नृ') — Gs om lines 5534-5535
 — Ds om lines 5537-5542 — (L. 5540) Ms तप
 (for नागं)

Colophon — 'पूजय' Ds Gs कान्ताय विरहितम् ॥
 Gs Ms (e.l) 'वपसा' — dhy name Ds Gs Ms
 U(ed) वृत्त 'नृ' — dhy no Ds Gs Ms 42,
 6(e.l) 43

(L. 5591) Ms C(e.l) विरति (for 'व') — Gs om
 lines 5593-5596 — Gs वृत्त (for 'नृ') — (L. 5590)
 Ms वृत्त (for 'नृ') Ds Gs महा विष्णुलोकं कृपा (Gs
 वरम्) — Gs om lines 5591-5592 — (L. 5591) Ds इन्द्रो
 सर्वस्य विरहितम् (for 'व') — (L. 5591) Ds महं वृत्तं नृ लब्धो
 वृत्त (for 'व') — After line 5594, Ds ins :
 210** श्रीयः ।

मयं दिव्यं कान्ताय विरहितम् लब्धो देवम् ॥

एतन्मे सशय ताव छेनुमहँत्यशेषत ॥

भीष्म उवाच ।

महाविष्णुमहेशाना मेद कुत्रापि न प्रभो ।
कर्तारो ह्यव लोकाना सृष्टिस्थितिलयेषु च ॥
तस्या दष्ट पुरा कृष्णो लोकनाथो जगन्मय ।
कैलासयात्रामकरोत्पुनर्य भरतर्षभ ॥ [5600]
पञ्चरात्र्य चिर काल भूतनाथमुपापत्तम् ।
हँप्तिन प्राप्तवान्पुन तस्माद्दिदो न विच्यते ॥
शकरो विष्णुमय्यक्त चिरमाराध्य भक्तिमात् ।
धर्ममुखं रत्नमे पुन देवतायामरिंदमम् ॥
महा च जनवामास विष्णुमाराध्य अनित । [5605]
लोकान्पञ्चरात्रीयसर्वीयस्सामाक्रिदो न विच्यते ॥
अत्रैवोदाहरन्तीममितिहास पुरातनम् ॥
ह्युच्यता सर्वेषामप्रमापुरारोमवर्धनम् ॥
पुरा कृतयुगे राजशुशान्ठो नाम वै द्विज ।
शाण्ठो जितेन्द्रियः मौनी सदा श्रवानपरायण ॥ [5610]
वैदेषु धर्मशास्त्रेषु वेदान्तेषु विष्वक्षण ।
गार्हस्थ्ये सकलान्कामाननुभूय द्विजोत्तम ।
मोक्षकामो हि राजेन्द्र विषोषण शिवप्रत ॥
किरिष्ण्या समुपागम्य लक्ष्मणसेन पालितान् ॥
पम्मासरोवरे स्नानं कृत्वा तु शिवमर्चनम् ॥ [5615]
रुक्मण्डपमुत्तमा राजलज्जास्त शकरो हनुवन् ॥
पम्मानाथ विरूपाक्ष भीलकालिलमन्धयम् ।
सुगुण्यय कृतिवास विनाकिममरिंदमम् ॥
सहस्राक्ष सदान्दं भीलमेवमिभ हरम् ।
शूलपाणिं महादेव सृष्टिस्थित्यन्तकाशिनम् ॥ [5620]
ध्यायन्सुवन्नमस्यञ्च सत्रास्ते प्राज्ञाणोत्तम ।
वैद्यम्बक महामात्र दत्तसूक्तदिनि शिवम् ॥
आपयित्वा तु व पूजय त्रिकाल ज्ञानवधर ।
साकम्बलकलाहार साव परममुदिमान् ॥

विरूपाणि वकापौषी त्रिवेषु भवस्थित ॥

— (L. 5602) D₁ च लभेत्, G₁ स M₁ रत्नमे (for प्राप्तवान्) D₁ om (hapl) lines 5602^a-5604^a — (L. 5604) G(ed.) लक्ष्मणम् (for लभेत्) G₁ अनितित्वम् (for अरिंदमम्) — After line 5606, D₁ 103

211^a ईश्वरो विष्णुमय्यक्तं चिरमाराध्य भक्तिम् ।

पञ्चरात्रं रत्नमे पुन देवपुत्रमरिंदमम् ।

— (L. 5608) G₁ G(ed.) आयुर्वेनकाशान् (for ^a) — G₁ om, lines 5611-5612 — (L. 5611) M₁ विचारद (for विचक्षण) G₁ वेदान्तेषु विचार (for ^a) — (L. 5613) D₁ G₁ शिवप्रिय (for 'मन') — (L. 5615) G₁ s G(ed.) अर्चयेत् च, M₁ सम्ययम् (for अर्चयेत्) — (L. 5616) G₁ M₁ पञ्चमना, G(ed.) कर्त्तुं (for तन्) G(ed.) स्य शिवं (for ईश्वर) — G₁ M₁ om lines 5619-5620 — (L. 5625)

अत्र विप्रित राजेन्द्र तस्मिन्नास्ते द्विजोत्तम । [5625]

शुद्धो वै धर्मकुशलो नामतः सगतो बुधे ।

शिवमकी जितकोष शुद्धपुत्र द्विजमनाम् ॥

विरूपासत्य देवस्य वन्दनार्थं यया च ॥

सुमान्तरस्य तदा कुर्वन्मुद्रापां रात्मसत्तम ।

सत्रास्ते सरसस्तीरे जिलाहार शत समा ॥ [5630]

तस्मिन्काले विरूपाक्षो भूतनाथो जगन्मय ।

आविर्भव राजेन्द्र तनो वाचमुवाच ह ॥

सुशान्तं शृणु मद्राज्य तपसा तोषितोऽभ्यहम् ।

एतद्वचस्तदा श्रुत्वा प्राज्ञाणो विस्मयाविष्ट । [5635]

नत्वा पुन पुनर्देवमस्तोषीज्जागतां पतिम् ॥

नमस्ते पार्वतीकान्त नमस्ते चन्द्रोदयर ।

नमश्चेत्तद्वरूपाय पद्मना पत्ये नम ॥

विषेधर विरूपाक्ष त्रिभुरूप सदाशिव ।

चारण भव भूतेश करुणाकर शकरो ॥ [5640]

नमो धर्माय देवाय विष्वक्काय शुक्रेने ।

भूतनाथाय धर्ममन्त्रमस्ते नागभूषण ।

अस्मोद्भूतिमन्त्राङ्ग जटाधर वन्द्याशिव ॥

सुगनामिसुगन्धाय सुगन्धमन्त्राय च ।

कपालमालिने तुभ्यमस्तुत्तमचराय च ॥ [5645]

भूयो भूयो नमस्तुभ्य पुरातक जगन्मय ॥

भीष्म उवाच ।

पूर्वं स्तुतं प्रसन्नताया पार्वतीवल्लभं प्रभु ।

अष्टमूर्तिधर भीमार्जुनधरार्धसहित ॥

वरे मूर्तिनि न चोक्तं वा श्रुतं भक्तिमन्त्रितम् ।

अतिद्वलस्य पुरतः पूर्वाङ्गरेष्टुमानिभ ॥ [5650]

वरेण्य वरवासाय प्राज्ञाणो लोकविभुत ।

चतुर्थेऽपि च मे ध्येयो वदस्वैषि वर तदा ॥

वीलकण्ठलक्ष्मण्यै शिवतर्पणमभायत ।

G(ed.) अनिद्वय राजेन्द्र (for ^a) G₁ काले (for आस्ते)

— (L. 5626) D₁ G(ed.) क्लृष्टो (for पुरो) G₁ क्लृष्टो वै एव

कुशले (for ^a) — (L. 5627) D₁ जितवाक्कावयान्त (for

^a) — (L. 5628) D₁ M₁ सत् (for वत्) — (L.

5629) D₁ सुशीकल (for सुशीकलस्य) — After line 5630,

D₁ 103

212^a

भीष्म ।

रमां विषा शृणुन्वाय लोकचोदति मेधन ।

— D₁ om, lines 5631-5712 — (L. 5633) G₁ मद्राज्य

गुण्ये च वाच्यं (for ^a) — (L. 5636) M₁ दोषात् (for

देवम्) — (L. 5637) G₁ G(ed.) पार्वतीनाथ (for 'काश')

— M₁ om lines 5639-5644 — After line 5644,

G(ed.) 103

213^a शिव भूयो महादेव विषेधरानलरत्नम् ।

शृणु विप्रवरधेष्ट तव दास्ये तदीप्तिवतम् ।
 अन्यत्तनां च धृष्टस्य दास्यामि परमुत्तमम् ॥ [5655]
 एवं निपचय श्रुत्वा मायणो हितकृत्स्वत्वात् ।
 उवाच दंकरं नात्र मनुश्चरमप्यन्यतम् ॥
 विप्रभर तथैवास्मि ममापि न हि मे विना ॥
 कथं यावदास्मि ते तौक्यं सुमुखश्च स्वयां मम ॥
 इत्युक्त्वा सोममाश्रय पादौ नात्रो स्तिवत्य च ॥ [5660]
 शुभे पद्माक्षरे मष्टं जपतास्ते तथैवास्ते ॥
 भीलकण्ठं पुनश्चात्रमुवाच तपनो वरम् ।
 तथार्हं नु कल्पिष्यामि दुरयोर्विद्वजोत्तम ॥
 श्रुत्वा शृणुमार्हं स्वमेवपि स्वस्वजन्मानि ॥
 दत्ताक्षश्च पद्माक्षश्च सुययोर्मुक्तिरित्यति ॥ [5665]
 प्राक्षणे उवाच ।
 कथं शृणुस्वमास्तेति शृष्टो मे ह्यप्यत्रममि ।
 एतज्जोता मे मूर्ध्नि मम जन्म च दंकर ॥
 हंशर उवाच ।
 मग्नो नाम विप्रविर्मितानि द्विलोत्तम ।
 इत्यमुषो ह्यप्य शृष्टो वाल्मीकिः स्यादितिमेवति ॥
 प्राक्षणे उवाच ।
 किं च ते मयता कथमीदृशं वाचन परम् ।
 मूर्ध्नि तत्सर्वमूर्ध्नि तव मूर्ध्नि ममोऽस्तु ते ॥
 दंकर उवाच ।
 रामो दास्यारविर्भूत्वा मदारपत्न्यवामने ।
 इतिश्रुतिं करोतास्तु त्रिपुरो दृष्टिगोचरे ।
 इत्युक्त्वा राक्षसां द्वयं सहसा नु त्रिपुरेण ॥ [5675]
 करषादिद्वयं बालक्यं द्विजरात्रौ एवं गतौ ।
 तत्र श्रीगान्धर्विस्त्याजे समारदनुभूय च ।
 सुवस्वतं मयच्छां नी तपोवन्मनस्यिनी ॥
 मद्योऽश्वायुमात्रोऽयं सर्वधर्मेभ्यो नृप ।
 पृथोऽप्यो वाल्मिरमापन्नो ह्यनन्तरं वदन्नाह ॥ [5680]
 उर्वरमप्य आयुर्धं मग्नश्चरति शिरोऽहम् ।

विप्रिच्छां मनुनामस्य दत्तात्मविरोधमम् ॥
 तप उवाचैव धर्मोऽहं मग्नमुनिर्गुणैः ।
 शरत् सवैभूतानां तदा समस्तमातमाहम् ।
 प्रसन्नवदनमप्युप विप्रुपचरन्तांवाहम् ॥ [5685]
 पद्माक्षरोर्ध्वे पादौ तस्माच्चो मग्नारदम् ।
 आश्रित्यसुतोऽप्यनेन दृष्टा वातात्ममयम् ।
 राक्षसं दृष्टवान्मग्नोऽसौनाडाहम् च ॥
 धर्मवीर्यमुदात्तं च धर्मगतां च निशान्वयम् ।
 पृथिवीं यूपधर्तना ह्यनुभूय सुगन्धहन् ॥ [5690]
 वयमुर्विष्णुनेष्टं सौ कोटिर्नाममर्दनाम् ।
 तस्माद्विद्वज्जयन्ते द्विष्य मुनि मुनिपञ्चदशम् ।
 हस्तिदंशयोर्मेष्टं नास्ति नास्ति जगन्निध ॥
 य इहं नृपसमात्मानं नास्तेन जगन्निधम् ।
 नृपुवाचतव वै शत्रो मेऽनुविन्दे मायते ॥
 Celaphan.

मुनिहिर उवाच ।

विमानं ममनेऽस्तु स्वाश्रयं धर्मैर्गुणैर्माहम् । [5695]
 केन पुनश्चमार्गेण वाऽपि धर्मैर्माहम् ॥
 धृष्टकेतुः सर्वं मनुजं कथामनुमर्षिणाम् ।
 न ह्यमरुतारने वन्द्येऽस्मत्स्यो वदाम् मे ॥

भीम उवाच ।

वयसास्ते विद्या मे द्विजा धर्मवत्या ।
 ते ज्ञाननि कथो रक्षो धर्मगर्भा बहुमानम् ॥ [5700]
 अनेपदुर्गोचरान्ते ज्ञानाय तत्तत्तमम् ।
 नृपस्य धर्मोऽप्युक्तो ज्ञाननि नृपेऽहम् ॥

मुनिहिर उवाच ।

वेदं ज्ञानं वागित्तिं सर्ववन्दयता महेम् ।
 ज्ञानं तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत् ॥
 भीम उवाच ।

इत्यप्यं नृपेऽहम् सर्वं ज्ञानं धर्मम् । [5705]
 वया इतिहिरदंशु द्विषे वरपति भूतम् ॥

धियमन्तस्त्वमन्तरा च प्रागाद्गर्भमस्ति ॥
 तत्रैव पञ्चमाश्व स्थित्वा क्षोकसमन्वितः ।
 पशुत्वमथ मुकावमन्धरमगमन्नुप ॥
 राज्यभ्रष्टं पतिं पत्नी मासुकाम पुन धियम् ॥ [5770]
 मलयन् सुदु पुत्रान्दशमुदे सुदुर्लभात् ॥
 ध्रिय राज्यं च भोगं च हस्तुर्द्विदं पुन पुन ।
 माभासयन्ती सा देवी जनो लोकचतुष्टयम् ॥
 वैदिका उवाच ।

यैर्ध विपदि कर्तव्य संपत्तौ च क्षमा परा ।
 बाचादत्त सत्ता मध्ये तद्वै वाच्यपुर मरुत् ॥ [5775]
 विप्रसो मुधि कर्तव्य स्थिरत्वं कोममीपत् ।
 देवर्षे च सदा क्षान्तिर्नमिन् तावत्तु यत्सुरे ।
 मरितस्य भवत्येव नाङ्किरेकलान्मुदत् ॥
 गन्तव्यं गच्छति सदा राजभुक्कथितयत्नम् ॥
 पञ्चाति तन्त्रवत्येव यदभावि न तन्त्रदेव ॥ [5780]
 इति निश्चितवृत्तिना न चिन्ता धायेत कथिव ॥
 पर्व मनीषिण प्राहूर्नातिशास्त्रविदो ययु ।
 मुञ्च शोकं च मोहं च चिन्ता देहविनाशिन्यम् ॥
 गार्गाश्रममिदं राजन्प्रायसिष्ये तदन्तिकम् ।
 स ते दास्यति धर्मात्मा सर्वान्कामान्मुदुर्लभात् ॥ [5785]
 सात्वयिरत्वा तदा धीरं स्वर्गं राह्ययजितम् ।
 अक्षात् गमने देवी बिभ्रती निवकथ्ये ।
 प्रापयामास सुदिता गार्गाश्रममकमवशम् ॥
 पतिं तत्र प्रतिष्ठाप्य मुनिं नत्वा पुन पुन ।
 कम्पमाना तदा साध्वी पीनोत्तपयोधरा ॥ [5790]
 चन्द्रानना सुकेरी च बिम्बोद्री मञ्जुमायिणी ।
 कर्णान्तमयना बाला चन्द्रिकामलमुच्छ्रिताः ॥
 वैदिका वैदिमभ्या सा पञ्चविंशतिवर्षिकी ।
 कौमल्यी तु सा देवी श्यामा सा पुष्कलक्षणा ।
 मुनिं शोभाय धर्मिणा पादौ पादौहि मे पतिम् ॥ [5795]
 भगवत्पतिना सार्धमागता शत्रुपीठिना ।
 राज्यभ्रष्टो ह्यय राजा त्वामेव क्षरण गतः ॥
 मुनिनाम पितृ भ्यात्वा ध्यानमार्गेण यत्तुषा ।

रष्टवत्सर्वमेवेदद्वाहस्तस्य महात्मनः ।
 उवाच मुनिपार्श्वो राजानं महिषीसत्तम् ॥ [5800]
 गमो उवाच ।

युवयो कष्टमयुष्य सर्वागर्वं सुदुःसहम् ।
 येनेदमीदमं प्रभो तद्वीर्यं हि तेषुना ॥
 देवीनामुत्तमा देवी भगवता भवता शुभा ।
 सर्वकामप्रदा देवी गारती नैव पूजिता ।
 तन्मायसीर्यां प्रभो यत्निं दुरवधोयनाम् ॥ [5805]
 कदो मूर्खो नरा सर्वे ऐश्वर्यमदगर्जिता ।
 तन्त्रं यत् न कुर्वन्ति पीडां गच्छन्ति कुपिता ॥
 प्रतोषयाम कर्तव्यो क्षामन् श्रेय इच्छता ।
 श्रेयसा सुखमप्नोति परायमुत्र च प्रभो ॥
 विमत्र बहुलोकेन दृष्टमाश्रयमुत्तमम् ॥ [5810]
 शुभमवेन भास्या कदो वै प्रातवाग्युरम् ॥
 विरूपाक्षस्य कृपया वन्मार्गानिवापिता ।
 प्राप्तवानक्षरं लक्ष्मीं कदो राजा विपन्नम् ॥
 इत्युक्ता सहसा देवी वैदिका गुम्फावना ।
 नत्वा पुन पुन प्राह यत्निं परमार्थमिदम् ॥ [5815]
 विरूपाक्षस्य साहाय्यं वन्मार्गानिवापिता ।
 तीर्थेभ्य वैद्यैः श्रेष्ठं विनाशदुर्महति ॥
 गमो उवाच ।

युयु देवि प्रवक्ष्यामि वन्मार्गापरं वैभवम् ।
 सुहृदयसा शुभ तीर्थं कोटिराफरसभयम् ॥
 भीष्म उवाच ।

एवं प्रसन्नहृदयं मुनिं नत्वा पुन पुन ।
 एकामनसो भूरा हम्प्री ताराविहारा ॥ [5820]
 गमो उवाच ।

कदो वक्ष्यामि साहाय्यं विरूपाक्षस्य शक्तिम् ।
 बल भवत्प्रायेण यावत्तवत्सर्वं भवेत् ॥
 विरूपाक्षं तिदे दृष्ट्वा नरा पावतुता मयि ।
 तिमुकक्षितिवाने तु कदो लोकाधिपतिना ॥ [5825]
 सहृदयि नमस्तु विरूपाक्षं नराधिप ।

line 5763, G: ins.

917** तथा सह सुचारिद्वया प्राहृष्टौ सुदुर्लभौ ।
 हयपुत्रश्च तेमुदे परिलक्ष्य यत्तुमि ॥
 राजा चिन्ताकुनी भूवा कालोत्पमिति विह्व ।
 — G: om line 5769 — (L. 5769) G(ed) वचनम् (for
 पृष्ठ). — G: s Mi धीरा, G(ed) धीर (for वनी). — G:
 om line 5771 — (L. 5772) D: पुत्राश्च राज्ययोगाश्च (for
 " — G: om the ref. — (L. 5776) D: धीरत्वे (for
 " — (L. 5783) G: मुञ्च मो राजराज्ञम् (for " —
 — Before line 5786, D: ins भीष्म. — (L. 5787)
 G(ed) कपराय निषाद वै (for " — (L. 5794) D: उत्त
 मेयुना (for पुत्रम्) — Before line 5796, G: ins. वैदिका

— (L. 5793) G: G(ed) क्षामन्, M: [?] क्षामन् (for
 स्वन्) — (L. 5800) G: राजानं च महोरीम् (for ").
 — D: G(ed) om the ref. — (L. 5801) M: राजानन्
 (for सता) — For line 5803, G: s: s:
 218** देवानां मुनिना येन प्रजायां सर्वं सुखम् ।
 — (L. 5805) D: G: सति दुरवधोयनाम् (for "). — Before line
 5806 G: G(ed) कोटिना (for कोटिना). — Before line
 5812, G: ins. देरी — G: om line 5813-5816 — (L.
 5818) D: ययु च ह्यय मुदुर्लभौ (for " — (L. 5818) D:
 सर्वकामप्रदा (for " — (L. 5819) M: नक्षत्रं,
 G(ed) सत् कीर्ति (for सुख कीर्ति). G(ed) सत् कीर्ति (for सत् कीर्ति).
 — D: G: om the ref. — (L. 5824) D: वत्तम्; G:

मन्त्रभोगमापुष्य विरे वासं महेष्टम् । [5965]

देहि स्वर्गं जगन्नाथ नीलकण्ठ नमोऽस्तु ते ॥

इक्ष्वर उवाच ।

महावसानपर्यन्तं युष्माकं स्वर्गवासिनाम् ।

अनु वासं सुराः सर्वे ह्यत्र वत्स्यमप्यहं चिरम् ॥

रामोऽहं ॥ भविष्यामि विष्णुदशनं समन्वितम् ।

दशाननपुरोगांश्च हनिष्ये वानि सपुत्रे ॥ [5970]

कृष्णवानररूपेण यूयमत्र जनिष्यथ ।

विहराम वने पुण्ये गोलाहलनिषेधिते

गुहाजलसमूहेन वृक्षा मूढपतेन च ॥

इत्युक्त्वा मृतनाथेन देवदेवेन राघव ।

संप्रहृष्टा सुराणां दिव जगमुदेयामुखम् ॥ [5975]

स एव राम महाबाहो शकरो लोकेश्वर ।

वचार्थं रावणादीनां कावो रघुकुले भुजे ।

ते सुरा वानरा जाता ह्यगमिष्यन्ति सप्रति ॥

ते साधेभ्यः नगरीं राक्षसेन्द्रस्य दुर्मते ।

लङ्कां गच्छाति धर्मान्महानिष्पत्तिं भिक्षाचरम् ॥ [5980]

इत्युक्तो मुनिना तेन मठेन महानना ।

रामो धर्मविदो भेष्टो मुनोऽहं च नवाप च ॥

पुनः प्रोवाच धर्मात्मा रामचन्द्रो महात्मना ।

मत्तं मुनिशार्दूलं कृतहृदोऽपि सप्रति ॥

केच प्रहृष्टा मोक्षा देवागन्धर्वसत्विनाः ॥ [5985]

शुद्धिं वा मुनिशार्दूलं सत्समुपयस्यस्य क्षुभम् ॥

मत्तं उवाच ।

महादय सुरा सर्वे योगिनः सनकादि ।

गन्धर्वा लोकापालाश्च क्षान्तिं नमोऽस्तु मया ॥

शिलामारुह्य सजेई विष्णुपक्षस्य पार्श्वतः ।

जपध्यानवरा शिवमामये महाविजया ॥ [5990]

दक्षिणे पूर्वदिग्भागे पश्चिमे रघुनन्दन ।

या शिला शुभगा भोक्ता सा वै महाशिला स्मृता ॥

तस्यां शिवत्वा जप चटुर्दिव्यमथविदं सुराः ।

भाषमासे विदोपगं क्षात्रां सन्नोपविष्टिषु ॥

गायत्र्यादिमहामन्त्रैर्न कुर्वन्ति ते सुराः ॥ [5995]

तस्मात्प्रहृष्टा शोभा महाजुष्टाजो नृप ।

ये कुर्वन्ति तप दानं तेषां लोकसु शाश्वतः ॥

ये नरा पुण्यकर्माणि ह्यत्र मज्जन्ति शिवराः ।

तेषां लोकसु कृत्यस्य देवगन्धर्वसेविताः ॥

निषदाश्च शत्रु लोकेषु विष्णुपक्षस्य पश्चिमे । [6000]

वसिष्ठस्याधर्मं विदि सर्वपापप्रणाशनम् ॥

तप कुर्वन्ति मुनयो मन्त्रव श्रपयस्यता ।

वसिष्ठस्याधर्मे पुण्ये सर्वपापविनिर्जिते ॥

सुरत पूर्वदिग्भागे कोटिशकरासीति ॥

ये मज्जन्ति नरघ्रेष्टालेषां लोक कर्पादेन ॥ [6005]

स्थापनास्कोटिर्द्विद्वाना देवदेवैर्वल्लभ ।

कोटिशकरनाम्ना तस्यापि पृथिवीतले ॥

तत्र कुर्वन्ति मुनयो जप परमपावनम् ।

अथापि राघवधेह दण्डिर्नभिगृहिते ॥

तत्र देवाश्चयश्चिन्तस्कोटिर्द्विप्रपूजनात् ॥ [6010]

श्यामत्र परम स्थानं जगमुले भातर्वरम् ॥

अत्र मज्जन्ति मुनयो मानवा मनुजेश्वर ।

सिद्धयोगे पुण्यदिने माघमासे विशेषतः ॥

कोटिशकरासिन्धवाश्च लिङ्गं परमपावनम् ।

नत्वा सृष्ट्वा दिव यतिं पारवानपि राघव ॥ [6015]

अभिषेकादिदेवैः शकरो यः प्रपूजयेत् ।

स मुक्त सर्वपापेभ्यो धानाकरो दिवं प्रजेन ॥

यः क्षातिं दिनमेकं तु शकरो यः सतिषी ॥

स कोटिदुक्तसमुक्त शिवलोकं भवीष्यते ॥

तस्मादे पूर्वदिग्भागे क्षोद्रामात्रं तु राघव । [6020]

कविलस्याधर्मं विदि सर्वपापप्रणाशनम् ॥

शकरो तु विष्णुपक्षं कपिलेश्वरमव्ययम् ।

त्रिकाशं पूजनं कुर्वन्तिहामि रघुनन्दन ॥

तस्य पूजाप्रभावेन स्वामिह दृष्टान्तिष्ठतः ॥

कृतहृद्योऽसि मर्त्यं ते मर्त्यं पालय रघूत्तम ॥ [6025]

सत्साराविपवृक्षसु महाकुलो दुरास्य ।

जेमुमहेति व राम क्षान्तिं स्थातु नमोऽस्तु ते ॥

युवमुत्त्वा मुनिवरस्तुष्णीमास्ते रघूत्तमम् ।

कृत्वाऽत्रिपुरो धीमादाननाभ्यपरिष्ठुतः ॥ [6030]

रामोऽपि तं नमस्कृत्य वचनं चेदमब्रवीत् ।

मत्तं मुनिशार्दूलं सपास्तु तव भाषितम् ॥

हृषया तव धर्मात्मनश्चिन्तये राक्षसेश्वरम् ॥

मुद्रास्त्राण्यकलाद्भिर्दन्विषुदाक्षस्य हृत्पताम् ।

मनः प्रसादमयमस्यापाच परिमोक्षितः ॥

स्वस्ति सेतुषु गमिष्यन्ति किरिकाक्षी नगरी क्षुमा ॥

इत्युक्त्वा स नमस्कृत्य प्रयवो रघुनन्दन ।

सम्याचमयि तं वचनं सम्पुनर्हतिं युवम् ॥

मुद्रास्त्रावे विष्णुपक्षे धर्मदे कोटिशकरे ।

मर्त्यं दुःखं महाराज महापापकनाशिने ॥

सर्वत्र सुखभा मुद्रा त्रिस्थानेषु तु दुर्धमा । [6040]

“चन्द्रात्” — (L. 5934) Gs s G(ed) प्राप्तं (for व्याप्तं) Ds

वास्यामदे (for वाचा) — (L. 5937) Ds मुनेन कोटिशं क्षुमा

(for “) — (L. 5967) G(ed) आषिनाम् (for वासि) —

After line 5966, Ds line

221** आगमिष्यति रामोऽपि विष्णुवो लोकपालम् ॥

— (L. 5975) Ds इत्थं गुराणां सर्वे (for “) Gs G(ed)

यथापाम् (for “मुपाम्”) — Gs om the ref. — (L. 5995)

Gs मुद्रा, Ms ते नरा (for ते सुरा) — (L. 6001) Ds

विचित्रम् (for प्रपादनम्) — Ms om lines 6006-6009

— (L. 6007) Gs त्रिविधे (for “ते”) — (L. 6008)

Gs तत्र परमपाश्विना (for “) — (L. 6015) Gs त्रि

(for सृष्ट्वा) — (L. 6019) Ms स्वर्गं (for त्रि) — (L.

6025) Gs भीमाय वचनादि (for “) — Gs om lines

6038 6040 Ds om, lines 6046-6048- Ms om lines

मार्कण्डेये गुह्यतन्त्रे विरूपाक्षे विरोधतः ॥
दुर्लभं सर्वलोकानां विरूपाक्षस्य दर्शनम् ॥
केशविहारीं लब्ध्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥
महापापकमुक्तो वा सुको वा सर्वपातकैः ।
सकृत्प्राप्तमस्ति ज्ञात्वा नरः पापैः प्रमुच्यते ॥ [6045]
विशेषः कणमात्रं तु तुङ्गान्तः सोऽपि मानवः ।
ज्ञानाज्ञानकृतैः पापैर्मुक्तो नाहं समश्नुते ॥
य इहं पुण्यमाकृतान् शृणुयादपि मानवः ।
सोऽपि पापविनिर्मुक्तस्तुङ्गाक्षात्फलं लभेत् ॥

Colophon

गुप्तिहिर उवाच ।

राजाज्ञां शिरसा कृत्वा रामो धर्ममूर्तो वरः । [6050]
कं देवं समनुग्रहं पुण्यं परमपरात्मनः ॥
तन्मे कथय तावेन गङ्गासुत नमोऽस्तु ते ।
वस्त्रास्त्रीर्दिशयामासघो नरः पापैः प्रमुच्यते ॥
भीष्म उवाच ।

शृणु पापं प्रवक्ष्यामि भोऽपुण्यमयनाशनम् ॥ [6055]
रामस्य चरितं पुण्यं सर्वमज्ञादायकम् ॥
सीतामन्वेष्टुकामोऽसौ रामो वष्टुकूलोत्तमः ।
यं पुण्यदेवं संयातकं मयीमि हि तेऽनुजा ॥
भीष्मं वेङ्कटाद्रिं च भीरुलस्य शाश्वतम् ।
काशीं तु कामदेवं राजेश्वराय सुसुतम् ॥ [6060]
तत्र तत्र च राजेश्वरं दानं ब्राह्मणदर्शनम् ॥
गौभूतिलिङ्गस्यवादि कन्यादानसत्तानि च ।
शुभा वदेष्टान्निग्रामास्त्यापयामास सावित्रकान् ॥
भीष्मं नारासिंहं च माना रामः प्रतापवान् ।
नमस्कृत्वा नारासिंहमर्क्षापीकमलागतम् ॥ [6065]
गोविन्दं केशव जनार्दनं बाणदेवं
विशेषा विधे मधुसूदन विश्वरूप ।
भीष्मप्रनामं पुरयोत्तमं पुष्कराक्ष
नारायणायुतं नृसिंहं वनो जगने ॥

देवाः समस्ताः सन्तु योगिमुख्या
गन्धर्वनिचापारक्षिणराज । [6070]
यथादमूलं सततं नमस्ति
तं नारासिंहं दारणं गतोऽग्रिमः ॥
वेदान्तमभ्यासवत्तु साक्षात्पार्श्वः
स्त्रियादत्तं श्रीरामतीं च लक्ष्मीम् । [6075]
यस्य यथादायुरेषा उग्रनरः
तं नारासिंहं दारणं गतोऽग्रिमः ॥
मह्यं शिवस्वर्गं पुरयोत्तमस्य
सावधानोऽसौ मरुतां पतिश्च ।
चन्द्रार्कवायवशिखरद्वेषा
स्वमेव तं दत्तो सततं गतोऽग्रिमः ॥ [6080]
छाया च निरर्थं जगतामोक्ष-
क्षाना च हृत्ता विमुरप्रमेयः ।
पृथक्स्वमेव त्रिभिजा त्रिभिधः
स त्वां नृसिंहं सततं गतोऽग्रिमः ॥ [6085]
इति स्तुत्वा पुरुषेष्टः पूजयामास तं हरिम् ।
उपगृष्टिं वचामाहुः तस्य देवस्य मूर्ध्नि ।
सद्यः सान्वितं तं पुरुषं वा भविगणैः सह ॥
रात्रेण कृते शीघ्रं पीताग्रुतमनुपासम् ।
पठन्ति ये द्विजवाक्तेषां स्मरन्तु क्षाधनः ।
हृत्पुष्पाः प्रययुः सर्वे देवा भविगणैः सह ॥ [6090]
रामोऽपि तत्र ये विहङ्गमुनिं नारायणं गालवम् ।
कृताञ्जलिपुटो रात्रयोवाचेरं मदासीत् ॥
महोत्सवं मुनिपार्ष्णं सर्वं मेति भवाम्भ्यम् ।
नारासिंहस्य देवस्य माहात्म्यं पठनुमर्हि ॥ [6095]
यदि ते मयि येन्यीतिरिति मे वददस्व ह ।
क्षेत्रस्यास्य द्विजधेह सीधेभ्यारथ च वैभवं ॥
गालव उवाच ।
माधवं रायवधेह रत्नरुहं पूजयामि ।
स्वमेव देविमं वामर्षं न हि शिष्टाग्ने वदम् ।
तथापि शृणु वक्ष्यामि क्षात्रवा त्वं सुवत् ॥

6047-6048.

Colophon. — Sub-parson: D: O: आभवेवर्षेति देव-
वर्षा: G: M: G(ed.) देववर्षा: — Adhy. name: D: संघर्षः
G: शुभमद्राकोटिः करमाहात्म्यम्. — Adhy. no.: D: G. 8
M: 45; G(ed.) 46.

G: राजा (for गुप्तिहिर). — (L. 6050) D: वरुणा (for राजा). — (L. 6052) D: G: M: नरस्य (for वरुणे). — (L. 6053) D: उत्तरीनिधिराजमयो (for "). D: G: वारा (for वती). — (L. 6055) G: (inf. fin.) सर्वरायवमा-
रमम् (for "). — (L. 6058) D: नरोत्तं वनमाद्रिः M: G(ed.) अरोति (M: ") वेङ्कटाद्रि (for ") G(ed.) भीरु-
लस्येवम् (for "). — (L. 6060) G: कामं (for दानं). — M: om. line 6063. — (L. 6063) G: G(ed.) नारासि G:

'नृ' नारासिंह (for "). — Before line 6063, D: ins.
भीष्म. — (L. 6072) D: O: नरावे (for गन्धर्वः). — (L.
6074) G: अस्तुनिर्वातं श्रीरामतीं नृसिंहम्. — After line
6076, D: ins.:

222** त्रिभिजिनाया हि त्रिभिजिग्विज-
विदेति ब्रह्मा त्रिभिरविदेति हि ।
स्वर्गं हि त्रिपुर्मुक्तं नरा-
वर्षादेवरायवर्षादेवरायवर्षा ॥

— (L. 6040) G: M: नरस्य (for " रत्नं). — (L. 6041)
G: M: नवीरुत्तं (for नवीरुत्तं) G(ed.) नवीरुत्तं निजं नर-
मर्षं. — (L. 6043) G(ed.) वारा नरवर्षादेति विदितम्.
— (L. 6044) D: M: गालवः G: रात्रिः G(ed.)
तं त्वां नृसिंहं (for रात्रिः शिवम्). — M: om. (L. 6045) L. 6045

पुरा योगीश्वरो राम नारसिंहो जगन्मय । [6100]
 हिरण्यनिघन कृत्वा ह्यत्र प्रत्यक्षता गत ॥
 देवदेवो जगन्नाथ प्रगतार्वैरगाशन ॥
 दिग्बालेदेवचन्द्रैश्च सदा सम्पद्यतेऽत्र वै ॥
 पदा स्तुतयिन् ये राम भुवनेत्र प्रचलत ॥
 विमुक्ता सर्वपापेभ्य प्रकाशित इदमिन्द्रियम् ॥ [6105]
 भवनातीति विख्याता गदा वायप्रगाशिनी ।
 सुप्रसन्ना च लोकाऽनो पापिनो मुक्तिदायिनी ॥
 अथ देवाश्चर्यशिरमदा विदुषिस्त राघव ।
 चिन्तयन्त सदा देवं नारायिं जगन्मयम् ॥
 अयमेव हरि साक्षाद्रामानवमुपागतः । [6110]
 बलिनिग्रहण कृत्वा दिव प्रगदाद्विहङ्गसे ॥
 राक्षो तु दुर्विनीतानां निषण्ण सुरोत्तम ।
 जमदग्निमुक्तो मूढा कातवीर्य तथाह्वय ॥
 स एव त्व हि रामोऽभूद्विहङ्गानां निरोमणि ।
 पौलस्त्यस्य वदन्ति त्वा हन्तास्तेऽप्यैरिण ॥ [6115]
 अग्रमेवमालोक्यमचित्पथ अचरत्सहस्रम् ।
 सर्वैश्च स्वा विदुषोऽपि समत्यग्र महाभवे ॥
 देवाप्यस्य रघुभक्त स्वदाहोक्ततत्परात् ॥
 दिविल्याम्बुवत्सरां तु हन्तास्तेऽप्यैरिण ॥
 त्व तु वै ह्यारस्थाने यदुपशो ह्युपशय । [6120]
 हृद्यो विदुषकर्म त्व भविष्यसि न सताय ।
 एव वदन्ति विदुषास्त्वामेक सर्वभूषणम् ॥
 त्वामाराप्य चिर कालमत्र पर्यवस्यसि ।
 अथ यो माहात्म्यं त्वत्वायै ते प्रवदिरे ॥
 अत्र स्वाया भृगुगणा पशुपतिद्रुमादयः । [6125]
 स्वाधा वनपरा राम साक्षरि सुराङ्गनाम् ।
 सेवन्ते मुक्तिकामास्ते स्वत्यान्कमल गुणम् ॥
 पुरा सविशुद्ध्यानां सुखं सर्ववशम् ।
 वसिष्ठानां भवत्क स्वान्तमत्य विमोहिरे ॥
 भीष्म उवाच ।
 इति श्रुत्वा रघुपेक्षो गाढं त प्रणम्य च । [6130]

नारसिंह नमस्तुभ्य प्रणमौ च धियोऽचलम् ॥
 चर्मरात्र स्वमेवाशु गत्वा विगतकलमपि ।
 नारसिंहप्रसादेन सर्वान्कामानवाप्स्यसि ॥
 भोवत्कामो गत्वा पतितोऽपि विमुच्यते । [6135]
 विराट्प्रमुखाणां तु किं पुन पुण्यैर्भवम् ॥
 यस्मैवत्पशुमुपाश्रित्य नारसिंहस्य वैभवम् ।
 स मुक्तः सर्वपापेभ्यो ब्रह्मलोकं गतेऽहम् ॥
 सुधिधिर उवाच ।
 श्रीशैलसिन्धरो रामो रामद्रुपो महामणि ।
 देव पिनाकिर्न नत्वा तत् किमकरोत्प्रभु । [6140]
 नर देवतत्त्व त्व मे भूतनायस्य वैभवम् ॥
 भीष्म उवाच ।
 देवदेवो विष्णुको मीलकण्डो महापुत्रि ।
 श्रीशैलस्थो गिरिवरो सर्वकालं प्रवत ॥
 श्रीशैलेन्द्र प्रविष्टानां नराणां पापिनामपि ।
 नासि नासि पुनर्जन्म नारदेन प्रमादितम् ॥
 स्वानासि सुवि देवस्य विषयाताति महीतले । [6145]
 केनासो हिमशैलश्च पुनरे जायसीतरे ॥
 विषेधो विष्णुप्राप्तो महाकाळो महामते ।
 श्रीशैलश्चैकचूना मार्कण्डेयो महामते ।
 एषामि बहुमुपासि स्वामासि स्मरवैरिण ॥
 तत्र तत्र महादेव प्रसक्त भक्तवत्सलम् । [6150]
 नरवा नर पापदृष्टा विमुक्तो दिवमभुवे ।
 कैलासे भीमिरो देव प्रसक्त समतां गतः ॥
 वयं ये देवतातां च मनुष्याणामवात्र च ।
 सदा प्रसक्तो देवेन पार्वतीरमण प्रभु । [6155]
 तथाममत्र वै मुनि दद्याति सुखैर्बह्व ।
 श्रीशैलसिन्धरो एते मनुजै पापकर्मभि ।
 शिरसा सर्वाणि पापानि तेषां मुक्तिं ददाति च ॥
 एकस्मिन् द्विस्मिन् वा त्रिस्मिन् वा वसन्ति वै ।
 नासि नासि पुनर्जन्म साक्षात्पुन्येन साधितम् ॥
 एकाग्रचित्ततां तु विदुमादुष्टानि च । [6160]

6098-6099, — (L. 6095) M: कर्तव्यं ते, G(ed) कर्तव्या
 (for कर्तव्यं ते) — (L. 6101) G(ed) हिरण्यं च दत्त्वा
 (for) — (L. 6106) G: G(ed) महा लोचनयुगा धृष्टा
 (for) — (L. 6107) D: M: अथ प्रसन्ना लोका (M: देवा)
 मा, G: अथ विमानो लोका (for) — G(ed) om. lines
 6108-6109 — (L. 6111) G: स वदन्ति ह्येतां (for)
 — (L. 6114) D: M: सदा गताः निरोमणम् (for) — (L.
 6115) G: गता मुचि च राघवम् (for) — (L. 6119)
 D: विविधाः सुखेन तं (for) — D: om line 6120
 — (L. 6120) G: M: सुखं च राघवम् (for)
 — (L. 6123) D: साक्षरं सर्वं गता (for) — (L.
 6125) G: महासाक्षरः, G(ed) द्युवेऽहम् (for द्युवता)
 G: M: नृगणम् (for द्युव) — (L. 6127) D: दिव

सम्पद्य देवता (for) — (L. 6129) D: G: M: त्वे
 श्रुतां (for द्युवता) D: G: M: स्वानं पुनरिनिघनम् (for
) — (L. 6131) D: मयौ पार्वतीरमण (for) — (L.
 6132) D: तस्यारमणिरा रात्रे (for) — After line
 6133, G: ins.
 223** सर्वपापसंश्लेषि रतिनोऽपि विमुच्यते ।
 — (L. 6136) G: G(ed) अक्षरं सत्यं (for अक्षरं सत्यं) D:
 अक्षरं सत्यं (for) — (L. 6136) D: G: M: सुखं (for
 निम्नं) — After line 6136 D: ins. an add colophon
 mentioning sub-parvan as आक्षरं सत्यं देवता addhy
 name as अक्षरं सत्यं देवता addhy no. as 45. — (L.
 6143) G: M: सत्यं सत्यं (for सत्यं) — (L. 6149) D:
 सत्यं सत्यं (for सत्यं) — (L. 6149) D: G(ed)

संगरपाशविच्छेदी स त्वया पूजितो हरिः ॥
 एते वर्षे मुनिश्रेष्ठ द्रष्टुकामा जनार्दनम् ॥ [6230]
 तन्निवेदितचिन्ता हि प्राप्ता परमधार्मिका ॥
 ईदृश वचनं श्रुत्वा स्वास्तव्य जगतीपते ।
 मोक्षाय नारदो धीमन्त्रात्मो वेदविदा वर ॥
 दृढकृप्योऽस्मि भद्र वो यूय यूतहिते रता ।
 शास्त्रैर्धर्मं सदा लोकाग्रभक्त्या रक्षितुमिच्छाम ॥ [6235]
 वैकुण्ठलोके सभूता धार्वा परमपावना ।
 भद्राणि सा मया सन्तो वक्ष्ये शृण्वन्तु ता श्रुत्वा ॥
 मायावी परमानन्दस्वरूपा वैकुण्ठमुत्तमम् ।
 स्वाभिपुष्करिणी तीरे रमया सह मोदते ॥
 हृष्यन्तुमिदं वाच्यं श्रुत्वा सेन्द्रा मरुत्तमा ॥ [6240]
 तत्र सेविनुमुत्तमा गन्ताथं च जगद्गुरुम् ॥
 किं करिष्यथ विप्रेन्द्रा दर्शनं ह्यत्र दुर्लभम् ॥
 तस्मात्तत्र गमित्वाभ्यं हरिपुत्रं वा सै समाह्वय ॥
 भागस्वप्नमुक्ता सर्वे क्षयश्च तपोधना ।
 जगत्सु लब्धोममार्गेण यत्र धर्मगिरौ हरिः ॥ [6245]
 स्वाभिपुष्करिणीतीरे गत्वा ते क्षय्यं श्रुत्वा ।
 क्षात्रा पीत्वा शुभं सोय हरिं द्रष्टुं विचरेतु ॥
 पश्चिम भागमासाद्य मुनयो विष्णुत्परा ।
 तत्रापश्यन्महाभूत मेघमन्दरसन्निभम् ॥
 सहस्रादित्यकाशा विपुषाब्जलोचनम् ॥ [6250]
 सर्वाङ्गधरं देव रज्ज्वा विस्मयमागता ॥
 दक्षिणा दिशमानगमु स्वाभिपुष्करिणीतटम् ।
 तत्राहुराभ्यासवादीन्माक्षमापि पतितातान् ॥
 ध्यायन्तश्च जपन्तश्च नमस्कन्तश्च सत्पूजन् ॥
 रज्ज्वा विस्मयमापन्ता पूर्वा दिशमुपायतु ॥ [6255]
 तत्रासीन देवपतिं त्रिशूलपतेवितम् ।
 पक्षकिन्तरकिंपुरुषचारणाद्यैरभिभुजन् ॥
 सिद्धगन्धर्वदेवार्कपिनिभ्रात्मरागणैः ।
 हस्तमानं हरिं साक्षाच्छ्रीनिवाय जगद्गुरुम् ॥
 कदा द्रवयामि तद्वत् योगिनामपि दुर्लभम् ॥ [6260]
 कदा मे जन्मसारस्वते भविष्यति मुताचितम् ॥

देहि मे दर्शनं देव प्रणतार्तिप्रणयान ।
 त्वं यति सर्वभूतानां देवानामपि मोक्षर ।
 पादि पादि जगत्पथ भूयो भूयो नमोऽस्तु ते ॥
 इति स्तुवन्त देवेश देवराज पुरंदरम् ॥ [6265]
 वैकुण्ठे पुरोभाषे स्वाभिपुष्करिणीतटे ।
 देवपतिं समासीनं ध्यायन्तं पुरुषोत्तमम् ॥
 स रज्ज्वा विस्मिता सर्वे ह्यगस्त्यप्रमुखा दिना ।
 कौर्वेरा दिशमानगमुद्रष्टुकामा जनार्दनम् ॥
 तत्रापश्यन्दिग्वरानसहस्रीपनिवासिनः ॥ [6270]
 राज्ञो मुनिगणान्नेव भूसुरान्देवादिन ॥
 भूलोकवासिपथैव मनुजान्मनुजेभ्यः ।
 सुदमापुर्महाभागो मुनयः शुद्धबुद्धयः ॥
 स्तुवन्ति श्रुयन्ति नमन्ति केचिन् वानन्दमाकूणि स्तुयन्ति केचिद् ॥ [6275]
 आश्रय आश्रय वदन्ति केचिन्
 करे सुरारो पुरुषोत्तमेति ।
 स्तुयन्ति केचित्पतिरम्भयन्ति
 कूर्णी तु तिष्ठन्ति हसन्ति केचिद् ॥ [6280]
 ध्यायन्ति केचित्कलत्रा वहन्ति
 पूर्णं मुगैरभिरुद्धैर्लो ।
 उत्पानि सौरभ्यमुत्पानि गन्धं
 कर्पूरकस्तूरिसमप्रयन्ति ॥ [6285]
 नाराय सर्वे वृषभादिनाथं
 साग्रीमाणा विचरन्ति तत्र ॥ [6290]
 एव हृदये देवेतु क्षणित्पर्वकोटिषु ।
 उत्प्लवृष्टि पपातायु पर्वलोपरि सर्वतः ॥
 भीरीयुद्धपट्यैर्नि साणाद्यैश्च द्विदिभे ।
 राक्षसाह्वसनादे सङ्कुल समभायत ॥ [6295]
 यस्मिन्मयसरे विष्णुः प्रादुरासीत्परिते ।
 मेरुमन्दरसंकाशोऽन्यदपरिच्युते ।
 नानास्वस्मिन्निर्दिष्टैर्विमानैरुपसमीक्षित ॥
 कोटिपुर्वप्रतीकाशमन्त्रकोटिपुष्पीलम् ।
 लल्लोकान्कामिपर्वन्ते प्रादुरासीत्पिष्य पतिः ॥

*कुदे — (L. 6213) G(ed) देवेजो (for लैजो) — (L. 6221) Gs वाचा (for यातो) — Before line 6222, Ds ins व्यास — Gs om lines 6227 6228. — (L. 6227) Ms सेवितो (for पूजितो) — (L. 6240) G(ed) [अ]हूत तमे (for "तस्मिन्") — (L. 6241) Gs एष ज्ञातुं समुक्ता (for ") — (L. 6242) Ds Gs Ms एष दर्शनदुर्लभम्, G(ed) एष दुर्लभदर्शनं (for ") — (L. 6251) Ds Gs मद्रुह (Gs इहा त) विषय गता (for ") — For line 6254 G(ed) subat

224** नमरपतो ध्यायन्तश्च जपन्तश्च सत्पूजन् ॥
 — (L. 6257) Hypermetric G(ed) - गच्छ (for सिद्धय)
 — (L. 6258) G(ed). सिद्धिपुष्कराद्यैश्च (for ") — (L.

6259) G(ed) जगत्पतिम् (for जगद्गुरुम्) — (L. 6263) G(ed) मोक्षर (for "र") — (L. 6271) Ms नारायण (for नारदिन) — (L. 6273) Gs मुनयः श्रुयन्तरीना (for "र"). — (L. 6276) Gs उस्तुन पोस्तु व (for आश्रय आश्रय) G(ed) जदन्ति (for व") — After line 6276, G(ed) ins :

225** गायन्ति गीतं परितो महान्तं
 — After line above, G(ed) reads lines 6303 6322.
 — (L. 6282) Gs गुणानि (for गुणानि) G(ed). गणय (for गणय) — After line 6282 Gs G(ed) for
 226** देवा मनुष्या अपि योगिनश्च
 Gs cont
 227** गायन्ति गीता महतो महात्मनः ॥

स्वामिपुष्करिणीतीरे रविमण्डलसन्निभे ।
विमाने सेविनो देवै धीविजसोऽथसस्त्रयु ॥

[6295]

महा शिवश्चन्द्रनिवाकरश्च
सेन्द्रो यम पाशधरेषा वाष्पी ।

रक्षोपिषो वायुवक्षु च दक्षौ
विरिञ्चकोटीमणदानवाश्च ॥

[6300]

पिता पित्राणां जवक सुराणां
माता रिशूना महता महत्तमा ।

राण्या क्षरी देहन्तुता च चक्षु
रध्यात्मचक्षुर्दिनकृदिवायु ॥

[6305]

एकौ विष्णुर्बहुधा विभिन्नः
शुद्धो जवाना विवि देवतानाम् ।

कृपाविशिष्टश्च भूषण लक्ष्म्या
सर्वस्य लोकस्य हिसाव मूलम् ॥

[6310]

धर्मपुत्रपदै केचित्कर्त्तव्यैश्च विविपैर्ये
वेदपारायणै केचित्पूजयन्ति जनार्दनम् ॥

धृष्टदीपैर्गन्धमात्यैरर्घ्येनामाविहीर्यते
बहुहाटककुम्भैश्च तीर्थार्थैश्चाराणिभि ॥

विशिष्टहस्तुमै केचित्पूजयन्ति जनार्दनम् ।
तुलसीमञ्जरीभिश्च करवीर्यैश्च जालिभि ॥

मल्लिकायैश्च पुष्पैश्चर्यैश्च पूजयन्ति ते ॥
भुजुरा ऋषयश्चैव कलशैः परितूरितैः ॥

पुष्पोदकैर्मध्वैश्च कर्मफलगतैः पुनैः ॥
तत्र कुम्भाद्वै केचित्पूजयन्ति जनार्दनम् ।

पञ्चमार्गैर्लज्जकैर्नैवेद्य कर्त्तयन्ति हि ।
शुद्धोदकैश्चपुष्पैश्चैवै शोभयिष्ये परे ॥

एव तेषां पूजनाभि पूजितो मधुसूदनः ॥

[6320]

— (L 6292) G: मणिमण्ड (for रनविन्द) G: धावरे
रसविधे (for ^१) — (L 6307) D: Ms दिवावरी (for
'वर') — (L 6298) G: वादिधनेर (for वागधरेष) ।
Ms सेन्द्रो यम वागधनेरवादि, G(ed) सेन्द्रो यमाप्ती जगदीश च
वा. (for ^१) — (L 6302) G: जगता च वाता (for बहता
महता) — After line 6302, G(ed) ins

२१३** इति शिवाणा तरुनिर्जना
निधि कृपातामिव निर्धनानाम् ।
आविर्भूता महोत्सवलक्ष्म
शिवायुज शीघ्रमादिनाम् ॥
प्रसन्नमूर्तिर्जगदेव ॥
मन्त्रधामात्र जगदिवासा ।

— (L 6303) G: राया (for राया) — (L 6306) G:
हरो (for हरो) — (L 6307) Ms कृपाविधि (for कृपा)
G(ed) कृपाविधिरत्र मधुसूदनी — Ms om lines 6303-
6313 — (L 6309) D: वनपुत्र, G: वने पुत्रे, G(ed) वने
पुत्र (for वनपुत्र) — (L 6311) G(ed) वने रनवि
हीने (for ^१) — G: C(ed) om lines 6314-6318

बास्ये वर जगदाय स्वाभिपुङ्गवीणीवरे ॥
तस्मात्पूजयितुं राजन्धीनिनाम जगद्गुरुम् ॥
मच्छ सौम्य सदानन्द भुक्तिमुक्तिरहमम् ॥
महापातकपुत्रो वा पुत्रो वा सदेपातके । [6325]
बल ध्वजमात्रेण नर वारै प्रमुच्यते ॥
श्रीनिवासस्य सेवार्थं यो वा को वा मनोपरि ।
नश्येव वराजा सर्वे मुक्ता एव न मन्ताव ॥
यानि क्षेत्राणि पुण्यानि लीपाव्यापगतानि च ।
यानि मर्त्यानि सेवन्ते धानिनाम धान्यमयम् ॥ [6330]
इदं ये पुण्यमाप्याय दृष्टवन्ति शब्दा मता ।
तत्रां मुनि करस्यै गवानां हिमु ममम् ॥

Colophon

मुनिष्ठिर उवाच ।

देववत् महाभाग मम सुतर्जनीमुख ।
बहुतायो मयावैको रक्षिता मम मुनि ॥
काशी शिवपुरी जैवा तस्मान्नो जगत्प
धीरतिनिष्ठयो तत्र प्रादुर्गामीण्यं प्रभु ॥ [6335]
एवदिष्टाग्रहं योऽनं महाकृतस्य हि म ।
बन्धुमईति करेण प्रादुर्गामी हरे प्रभो ॥
भीष्म उवाच ।

पुरा मयाहृत्मात्र पारदेन प्रभाषितम् ।
कृपया सर्वपापप्रमादुरासोवर्षणम् ॥ [6340]
वृष्टुञ्च मर्यादुलं प्रजा शोकविनाशम् ।
कृपुं शोकविनाशं कल्पमात्रं विनाशुञ्चो भूराग ॥
वरिसद्वरयो वागी समुद्राग्नौ नृपाम्बरे ।
कृपुणैवेति उवादेन महात्र भुनेष्वरम् ॥

— (L 6317) Ms नरे (for नरी) — (L 6318) D: Ms
वज्र (for वज) — (I 6320) G: Ms मर्यादुलं, G(ed) मर्या
(for मर्या) G: नरी, G(ed) नरी वरे (for नरी वरे)
— (L 6321) Ms: G(ed) दृष्टुञ्चो (for दृष्टुञ्चो)
— After line 6323 D: (marg) ins.

२२०* समाविशन्मयावर्षणो मयापुरि ।
इति वै देववरो वरायां देहदत्ता ॥
देहदत्तेन चरन्नेन
सर्वदुष्टहरप्रणामम् ।
आनेन ह नृपरा नृद विषम्वरे
एव पुनश्चरन्नेन च

— (L 6326) Ms तत्त (for तत्त) — (L 6331) D:
हन्तु (for हन्तु) G: (marg) (for मर्या)

Colophon — Subj. parva G: कल्पविधि देववत्,
G: Ms G(ed) देववत् — Adly. parva D: कल्प
विधि देववत्, G(ed) देहदत्तेन चरन्नेन — Adly. par:
D: C(ed) ६३३ Ms ६३३

C. om. line 6331 — (L 6334) C: चरन्नेन (for चरन्नेन)

अथमेघसदृशं त्वं कुरु चित्तविमुक्तये । [6345]
 अन्यथा निर्मला बुद्धिर्न भविष्यति पद्मज ॥
 एतच्छ्रुत्वा चिन्तयानो ब्रह्मा लोकवितामह ।
 न शक्य वर्तुर्महोऽपि कथमेतदिदानीमीत् ॥ [6350]
 पुनश्चोवाच सा वागी धातार व्यासुलेन्द्रियम् ।
 मेघागम्भीरया वाचा द्युगुणैर्वि पितामह ॥
 गङ्गाया दक्षिणे भागे योजनानां सप्तदशे ।
 पद्मयोजनमात्रेण पूर्वाम्बोधेरुत पश्चिमे ॥ [6355]
 वेगवत्सुचरे हरि पुण्यकोट्या हरि स्वयम् ।
 वरद सर्वभूतानामद्यापि परिहरत्येव ॥
 कर्तव्यं तत्र च यस्मिन्स्वया चित्तविमुक्तये । [6355]
 सहस्राणां फल तेऽस्तु ह्येकेन स्थानवैभवात् ॥
 श्रुत्वा तस्मिन्निस्तुको धाता देवगण सह ।
 गन्तु मन्त्रे दधे ब्रह्मा यज्ञ कर्तुं च सुवच ॥
 रिक्तालैर्देवान्बन्धैर्बुद्धेर्वादिभि सह । [6360]
 इधमेव महायज्ञमकरोदपिभि सह ॥
 हवींषि भुञ्जमानानः पश्यतो महता प्रभु ।
 प्रादुरासीन्महाविद्यासुतरस्या महाद्युति ॥
 शङ्खचक्रधार भीमाञ्जलिर्जामृतसन्निभ ।
 वैदेहपतिपत्निश्च मूर्तिर्ममि प्रसेवित ॥ [6365]
 इन्द्रादिलोकधराश्च ब्रह्मादिभिरनेकता ।
 पद्मविद्याधारणैः किरीटधारणैरपि ।
 नदीनसहस्रैश्च गङ्गाधैरपतेवित ।
 सप्तसागरधुन्वीश्च सप्तद्वीपनिवासिभि ॥
 क्षपिदेवगणैर्देव प्रादुरासीन्महाद्युति । [6370]
 पीताम्बरधर भीमान्विपुबद्धलोकधनः ॥
 कौस्तुभेण विराजन्त श्रीवत्सद्विजयवधसम् ।
 गत्वा पुन पुनर्ब्रह्मा लोककवी जगन्मय ।
 अष्टोपरीक्षमलाकात्मनपवर्गकलप्रदम् ॥
 प्रकोत्ताव ।
 श्रीपते पुण्डरीकाक्ष सर्वलोकहितकर ।
 पाहि मा कमलाकात्म त्वत्पादकमल गतम् ॥ [6375]
 वरद सर्वभूतानामीधरं पुरोहितम् ॥
 नमामि पुण्डरीकाक्ष गरुडात्मनमव्ययम् ॥

पीताम्बरधरं देव वनमालाविभूषितम् ।
 चतुर्बाहुमुद्रारात्रं नमामि कमलापतिम् ॥ [6380]
 येनेदं भुवनं व्यास देवतियैर्द्वारादिभ्यः ॥
 त वायुदेवममल प्रणतोऽस्मि जनार्दनम् ॥
 नित्यानन्दाय शुद्धाय दूरायानाथपाणिनः ।
 सर्वज्ञाय नमस्तुभ्य सर्वभूतान्तरात्मने ॥
 यज्ञभोक्त्रे नमस्तुभ्य यज्ञकर्त्रे सुरोत्तम । [6385]
 हविर्मन्त्रस्वरूपाय यज्ञमात्मस्वरूपणे ॥
 देवतियैश्चतुष्पाण्या जनयित्रे नमोऽस्तु ते ।
 पाणिं मां दददेवेत भूयो भूयो नमोऽस्तु ते ॥
 भीष्म उवाच ।
 इति स्तुतवन्त देवेश पद्मयोनिर्मरिदम् ।
 प्रसन्नवदनो विष्णुर्ब्रह्माणं प्रायुवाच ह ॥ [6390]
 प्रीतिमानसि ब्रह्म ते सोऽयणानेन पुत्रक ।
 हयमेधेन महता भयया विश्रान्तन च ।
 निष्कामसर्पय त्व मा कृते कास्मिन्पुरोक्षणे ॥
 जेतार्या तु गजेन्द्रणं प्राथिरो मुनिकाशिना ।
 कृतृ येन विदुषा भवेन तु मरामना ॥ [6395]
 धातरे देवगुणा मुनिशापाश्च भीरुणा ।
 भयया परमया चैव पुजितो धातार विरम् ॥
 वर्तयिष्ये मुनिगणैः सैत्र्यैः सुरागैर्द्वैत ।
 यक्षकिन्नरसर्पैश्च गन्धर्वैश्चासुरगणैः ॥
 कथो तु पुत्रिव पुत्राद्यैः शोषण पुजित ।
 मनुजैः पूजनादिभिश्च भूतैश्च विरोधत ॥ [6400]
 कीदृशैः पुजितो नित्य वन्त्यामि कमलात्मन ॥
 इत्युक्त्वा देवदेवोऽसौ तत्रैवान्तरधीयत ।
 विष्णय परम जगदुद्देवा सर्वे रिति स्थिता ॥
 हयमेधेन विधिना ब्रह्मा लोकपितामह । [6405]
 इष्ट्वा विष्णुकर्मार्गेण ब्रह्मणा पर्यपूजयत् ॥
 अथदक्षिणवक्त्रादिर्बुध्निलक्षेत्रगृहादिभि ।
 देवार्पणार्गाधैश्च पूजयामास भूधरात् ॥
 लक्षिणवत्सरे देवाश्चक्र विधिधाम्मनात् ।
 वाजपेयादिभिर्मन्त्रैरिष्टकाचपनादिभि ॥ [6410]
 ऋषयो मनवर्षेभ्य लोकपालाः कुरुद्वह ।

—(L. 6342) G(ed) भारते निताकुण्डेदिव (for ^a) —(L. 6348) G; न शक्यं वर्तुर्महोऽपि (for ^a) G(ed) सद्धं कथय मवीद (for ^a) —(L. 6352) M; यज्ञ (for पद्म) —(L. 6357) D; G; कृत्वा प्रीतिसमायुक्तो (for ^a) G(ed) स देवपि (for पाना देव) — After line 6358 G(ed) Ins 230** तत्र वादो समापय स्रष्टिकर्ता तु तत्र है । —(L. 6367) D; M; नदीनां सप्तसागरे (for ^a), G; M; तेनितम् (for ^a), —(L. 6369) G; देवे (for देव), — G; om. lines 6375 6380 — After line 6379, G; Ins 231** आनन्द परम व्यासमवतीर्य नरादिभ्यम् ।

—G; om line 6380 —(L. 6381) G(ed) मनुज (for मनुजैः) —(L. 6383) G; M; सर्वभूतान्तरादिभ्यः, G; तनित्वादिभ्यः (for ^a) — G; om the ref. —(L. 6390) G; पुत्रन, G; पद्म (for पुत्रक) —(L. 6391) D; मरतो (for महता) —(L. 6392) G; कृते क्षत्रियकोत्तमे (for ^a) —(L. 6397) D; शानवेरु (for ^a) D; G; M; ७५ सैत्र्यैः (G; सोमन) रक्षते (for ^a) — D; om (hapl) lines 6398-6399 M; om line 6398 —(L. 6399) G; M; पुजित पूजनादयैः (for ^a) G; कथो (for हन्ते) —(L. 6404) G(ed) वनेन (for विधिना) —(L. 6405) M; ब्रह्मणा परिपूजयत् (for ^a) —(L. 6406) G(ed) दक्षिणाक्षयवक्त्रादे (for ^a) G(ed)

वसिष्ठो जमदग्निश्च त्रिक कण्वोऽथ गार्ग्यः ॥
विश्वामित्रो देवराज कथं कादियपमथः ॥
रामो बृहस्पतिर्वासो धौम्यो रोमश एव च ॥
कात्यायनो भरद्वाज पुलस्त्य पुलह क्रतुः ॥ [6415]
एते चाम्ये ॥ बह्वश्वः ॥ त्रिविधान्मत्सराः ॥
काञ्चीमुख प्रविष्टाना नास्ति रास्ति पुनर्भवः ॥
तस्मात् सेव्यसे विप्रैः ससारस्वच्छेदस्त्रिभुभिः ॥
जनने मरणं नृणां मरणे जन्मसाधनम् ॥
वृद्धाश्च कुरुते सद्यः काञ्चीनाथोऽयं सेवया ॥ [6430]
मग्नैव नरदस्यास्य पादमंजारा शृङ्गाः ॥
भोगवतीति विद्याना नारदा कलिदोपहा ॥
तस्या ह्य मज्जता नृणां पार्श्वभूमिर्भवद्भुवम् ॥
भारोऽयं पापन तीर्थं जन्मान्तरमलपदम् ॥
कामाक्षीति च विद्याता सर्वलोकेषु भारती ॥ [6435]
मूक वा शास्त्रकर्तारं करोति भुवि विभुतम् ॥
त्रिपुरारिर्नृणां देवः पार्वतीसहितः प्रभुः ॥
धूम्रलो वसन्तनाथः सेव्यो देवैर्देवैर्भुभिः ॥
काञ्चीनाथं प्रपञ्चानां ससारभयनाशनम् ॥
पञ्चाक्षरायसर्वाभिर्विद्याभ्युत्थिष्यते ॥ [6450]
सर्वपा देवराजस्य नरा पापराजा अपि ॥
महालोकं प्रयाग्वेव नारदेन प्रभाषितम् ॥
काञ्चीनाथं स्मरेद्यस्तु भवेद्वा सति सति ॥
तत्प्राप्तोऽयं समायाति नारदेन प्रभाषितम् ॥
पक्षवत्स्वपुष्पाक्षितं काञ्चीनाथस्य वैभवम् ॥ [6455]
स कोटिभुक्तसमुक्तो ब्रह्मलोके सुखं वसेत् ॥

Colophon

दुषिष्ठि उवाच ।

सिंहाद्विनापो देवेश साक्षात्परि स्वयम् ॥
कथं तत्र वसत्येव जीवते चान् मायवः ॥
वैषेयस्तु भवानथ वसुना प्रमोदति मे ।
कथां कथय तत्रवत् तात्पर्यानयं च विसवम् ॥

भीष्म उवाच ।

शृणु पार्थ प्रवक्ष्यामि श्रोतुं नाममनाशनम् । [6440]
ससारपातत्रिच्छेदं पार्थसिंहस्य कीर्तनम् ॥
सिंहाद्विनाथस्य कथा सर्वमद्भुतादिमीमांसा ॥
द्विजो वा पतितो वापि भुक्त्वा पार्थ प्रमुच्यते ॥
स एव ममसां-वपुर्ध्वं भूमिं तिव प्रभुः ॥ [6445]
मया रूढं क्षणीं चार्कं क्षणीपतिरुज्जितं ॥
देवराजो रवेः सुतुर्येणो घनशालकः ॥
स एको बहुधा भूत्वा पाह्यतयसि जगत् ॥
पुनः सैव बभूव कृत्वा नारसिंघो जगत्पतिः ॥
देवैरभिष्टुतो भीमैर्दिव्यं योगमपममदम् ॥ [6450]
कौबलादेव गिरिवरे दिव्यस्त्री भयकरः ॥
स धाममकरोदीमानेक एव जगन्मायः ॥
योगकृद् तस्मादेष्य चित्तशुचि हरीम् ॥
महो मन्त्रा नाथं सुष्टुजंगमोपतिम् ॥

देवा ब्रुवुः ।

क्षीपते पुण्डरीकाय पुराणपुरोचनम् ।
नारसिंहं जगदीशं वेदराजो नमोऽस्तु ते ॥ [6455]
लाकनाय नमोऽस्तु मायिने जगत्पतिने ।
सर्वलोकेषु कर्तुं वै पादकाय नमोऽस्तु ते ॥
सद्यं माते तुभ्यं सुप्रहसलदायिने ।
सिर्गुणाय नमस्तुभ्यं भीमस्त्रिगुणेश्वर ॥ [6460]
पाह्यस्याजगदीनाय स्वस्वायकलं गताम् ॥
एव विना सर्वलोकात्मसाकं तु शिरोपतः ॥
नादामोहसामुपासनावागुन्निरीकितम् ॥
पतिं बहिरस्तापीतं भूयो भूयो नमोऽस्तु ते ॥

भीष्म उवाच ।

पार्थसिंहं शृणु देवैरिति तया पुनः पुनः । [6465]
प्राग् ताद्विरसाधीनः प्रसन्नो भक्तारसलः ॥
मनवानुवाच ।
किमर्थं प्राच्यते देवैर्मदानमममनित्वैः ।

नमोऽस्ति (for गृहादिभिः) — (L. 6410) M₁ मन्त्राय
(for मनस्य) — (L. 6412) G₂ द्रुत M₁ शित, G(ed).
[म]सि (for त्रिक) — (L. 6413) G₂ रेयो (for धौम्यो)
— (L. 6416) G₂ काशीपुर, M₁ 'पुर (for 'पुरं) G₂
काशीमुखं प्रतिष्ठाना (for *) D₁ मध्वय (for पुनर्भवः)
— (L. 6420) D₁ जय वै, G₂ मूवेय (for अयेय) M₁
रूपं वै वरादा सत्य (for *) — (L. 6422) G₂ विजृम्भते
(for भवेत्कुरु) — (L. 6424) G₂ कमलाक्षीनि विद्याया
(for *) — (L. 6437) G₂ मायवत् (for चूत) G(ed).
दाया (for नृणां) — (L. 6428) G₂ मय (for मय)
— (L. 6429) G(ed) विषयन (for 'यनम्) — (L.
6430) G₁ देहय (for राजस्य) — (L. 6433) G(ed). नयेर
(for स्मरेर) G(ed). स्त्रीति (for जनेर) — (L. 6435)

D₁ विर, G(ed) मुक्ति (for मुते)

Colophon — Sub-paracan D₁ G₂ मासुदर्वणि देवपमां,
G₂ M₁ G(ed) गेयपयं — Athy name D₁ G₂ क्षात्री
माहान्यम्, G(ed) दक्षिणविराहाभ्यम् — Athy no D₁
G(ed) 49 G₂ 40, G₂ M₁ 19
(L. 6435) G(ed) रेति तनु महानय (for *) (ed)
यवान् (for सति मे) — (L. 6439) हरर रथानय देवाम् (for
) — (L. 6441) G₁ नाप् (for नाप्ति) — G₂
om lines 6444 6461 — (L. 6445) पितर (for हृत्) —
(L. 6447) D₁ [म]विजृम्भे, G₂ M₁ [म]विजृम्भे
(for [म]विजृम्भे) — (L. 6450) D₁ शरीरय मयन्ये
(for *) — (L. 6457) D₁ M₁ तंनेयन्यार (for *)
— M₁ om lines 6459-6461* D₁ om lines 6461-

मया व करणीयं विदिति तन्मत्सुखाच्च ॥ ॥

देवा उतु ।

योगमूर्ति विद्युन्मैव दिव्यभोगसमन्वित ।

भस्मान्ने पानुमिच्छामो हानिश्च परमेष्ठर ॥

भगवानुवाच ।

सिंहार्द्रिरिति विषयात् पुरसात्पर्वतोत्तम । [6470]

तत्र परस्वामि जगता हिताय त्रिदशेश्वरा ॥

अपि विप्रगणे सार्पं युष्माभि सह पुत्रका ।

अत्राक्षयंसमायुक्तो वर्ते तत्र महागिरी ॥

अत्र योगेश्वरो नित्यं तत्र भोगसमन्वित ।

पालयिष्ये तथा लोकांश्चिदशामनुजानपि । [6475]

भवन्मन्त्र गच्छन्तु सदा भोगिण्यसौमल्य ॥

इत्युक्त्वा हरिणा देवा विनाशशतशोभितम् ।

सिंहार्द्रिं प्रपद्यु रीम्य बहुजन्तुनिपेक्षितम् ॥

तत्र शिवा जगद्वाध विरे देवे जगद्देवम् ॥

नापश्यच्छिवा सर्वे योगिण्येयमर्दिभम् ॥ [6480]

एकविंशे पुण्येऽग्निं लपोभिर्बहुविहारे ।

नारासिंहमद्वैतं दुःखिता देवसत्तवि ।

सिंहकपी स भगवानिच्छन्तु नमोऽर्चते ।

सहस्राक्षरमकाशो विद्युच्छललोचन ॥

तस्य हाटकेशान्तो विद्युत्प्राप्ततनुच्छद । [6485]

वीरहाटकजिह्वाभो रक्तलाललोभित ॥

विचित्रमणिपदैश्च हस्तपद्मिनीचिभि ।

भासयत्सर्वककुभो दिव्यमर्दिभम् ॥

कम्पमाना सुरेन्द्रास्ते किनेऽविति क्षात्रिका ।

सत्र तत्र मिलिष्यन्ते गिरिगङ्गाकोटौ । [6490]

अथ तस्मिन्नसरे विष्णुपीगिगणमल ।

बहुवक्त्रा वन्द्या हस्तमाना महाविभि ।

पद्माक्षसूत्रबलया प्रलम्बिबनमालिका ।

दिव्यायुधधरा वीरा दिव्यकुण्डलशोभिता ॥

तस्य हाटकेशैश्च रत्नकैः पूरशोभिता । [6495]

केयूरमकुटोर्ध्वैर्नूपुरैः कनकाङ्गदैः ॥

शानाभिर्निविद्याभिर्दिव्यरत्नमयैः सुभैः ।

शोभमाना मुनिवरा योगीन्द्रा पर्वतोपमा ॥

सनत्कुमारो भगवान्सकश्च सनातन ।

सनत्सुजात दान्तायामा महायोगी सनन्दन ॥ [6500]

नारद पर्वतेश्वर कुमुदो लोकपालक ।

जयो विजयशेषाया कुम्भयोगीमुखा दिवा ॥

जणिमादिगुणोपेता योगीन्द्रा सचनुर्मुखा ।

एते चान्ये च बहवो वैकुण्ठपुरवासिनः ॥

विमानकोटिसाहसैर्नामनदपरिच्छृते । [6505]

कोटिपुण्यप्रतीकाशार्त्तं देशमुपजगन्तु ॥

सिंहरूपधरं देवं हर्ति दृष्ट्वा मुनीश्वरा ।

दिव्ये पुन्ये प्रकीर्षाय प्रणेमुर्दवत्तमम् ॥

पद्माक्ष प्रमदायुक्ता सुखासीना सुरीश्वरा ॥

प्रसीदेति जगत्प्राप्तस्तत्तुर्महर्षय । [6510]

कपायवर्ति जगत्तमभीष्टा

सुपर्णमार्गं सुपर्णकेतु ।

सर्गो गिरी देवमन्त्र सुनोऽग्नी

सिंहार्द्रिनामो नारासिंहमूर्ति ॥

भावायुगोऽग्नी सज्जुगन्तु ॥ [6515]

सिंहो महानाभिरभिरुक्ताः ।

न एव देवो जगता विनेता

जगत्तुर्दिव्यमृगमृगमूर्ति ॥

तत्राविरासीद्विषयैश्च

विमानधरं बहुमेरुरूप । [6520]

तस्मिन्वर्तते हरिरन्वयायामा

शक्तान्पुराणापि गिरी प्रलीनाम् ॥

देवैरेकैः परिपुनितोऽग्नी

विर वसन्तीति गिरी नरोन्ने ।

6462 — (L. 6462) Gs नानाशक्तमिरीदित (for ⁶)

— (L. 6463) Ds पाहि नशिदशान्मोक्ष (for ⁶) — Ds

Gs Ms om the ref — (L. 6467) Ms वा (for व)

— After line 6469, G(ed) ins

232** पालयस् तथा लोकांश्चिदशामनुजानपि ।

— (L. 6472) Ms तगा सर्वे (for नये सार्पे) Gs युष्माक

हितकामना (for ⁶) — (L. 6473) G(ed) समायुक्ते (for

युक्ते) Ds तत् तस्मिन्, Gs वर्तयहि, Ms वर्तय (for वर्ते

तत्र) — (L. 6476) G(ed) सेनेच्छते (for प्सते) — (L.

6477) Ds Ms शोभिन (for तम्) — For line 6477,

Gs subst

233** इत्युक्त्वा सर्वेऽनाना देवो विनाशक प्रभु ।

— (L. 6478) Ds Ms बहुजन्तु Ms रतो जशोभितम्, Gs

— (L. 6479) G(ed) सेनेच्छते (for प्सते) — (L. 6480) Gs

— (L. 6481) Gs — (L. 6482) Gs — (L. 6483) Gs — (L. 6484) Gs

— (L. 6485) Gs — (L. 6486) Gs — (L. 6487) Gs — (L. 6488) Gs

— (L. 6489) Gs — (L. 6490) Gs — (L. 6491) Gs — (L. 6492) Gs

— (L. 6493) Gs — (L. 6494) Gs — (L. 6495) Gs — (L. 6496) Gs

(for ⁶) Gs Ms चचार च (for विचचार) — (L. 6495)

Gs विष्णुपित (for सनुच्छद) — (L. 6496) Ds Gs

त(Gs री) तपावर्णजिह्वाभो (for ⁶) G(ed) नौनन (for

नौभित) — (L. 6499) Gs धुरेन्द्राश्च; Ms दृष्ट्वा तत्ते (for

दृष्ट्वा तत्ते) — (L. 6499) Gs धुरेन्द्राश्च; Ms दृष्ट्वा तत्ते (for

दृष्ट्वा तत्ते) — (L. 6499) Gs धुरेन्द्राश्च; Ms दृष्ट्वा तत्ते (for

दृष्ट्वा तत्ते) — (L. 6499) Gs धुरेन्द्राश्च; Ms दृष्ट्वा तत्ते (for

दृष्ट्वा तत्ते) — (L. 6499) Gs धुरेन्द्राश्च; Ms दृष्ट्वा तत्ते (for

दृष्ट्वा तत्ते) — (L. 6499) Gs धुरेन्द्राश्च; Ms दृष्ट्वा तत्ते (for

दृष्ट्वा तत्ते) — (L. 6499) Gs धुरेन्द्राश्च; Ms दृष्ट्वा तत्ते (for

दृष्ट्वा तत्ते) — (L. 6499) Gs धुरेन्द्राश्च; Ms दृष्ट्वा तत्ते (for

दृष्ट्वा तत्ते) — (L. 6499) Gs धुरेन्द्राश्च; Ms दृष्ट्वा तत्ते (for

दृष्ट्वा तत्ते) — (L. 6499) Gs धुरेन्द्राश्च; Ms दृष्ट्वा तत्ते (for

दृष्ट्वा तत्ते) — (L. 6499) Gs धुरेन्द्राश्च; Ms दृष्ट्वा तत्ते (for

दृष्ट्वा तत्ते) — (L. 6499) Gs धुरेन्द्राश्च; Ms दृष्ट्वा तत्ते (for

दृष्ट्वा तत्ते) — (L. 6499) Gs धुरेन्द्राश्च; Ms दृष्ट्वा तत्ते (for

दृष्ट्वा तत्ते) — (L. 6499) Gs धुरेन्द्राश्च; Ms दृष्ट्वा तत्ते (for

दृष्ट्वा तत्ते) — (L. 6499) Gs धुरेन्द्राश्च; Ms दृष्ट्वा तत्ते (for

दृष्ट्वा तत्ते) — (L. 6499) Gs धुरेन्द्राश्च; Ms दृष्ट्वा तत्ते (for

दिव्यैश्च भोगैरुपसेयमानो

[6525]

निवेशयामास सुनीन्द्रवर्यान् ॥

द्विष्यभोगसमायुक्तो दिव्यभोगैर्कोटिभिः ।

बाराध्यमानो नृपते तत्रास्ते सुनिरेव्यथ ॥

त नत्वा गच्छासु देवदेवमार्गदमम् ॥

ध्यात्वा च त्रिदिव याति नर पापवृत्तेषु च ॥ [6530]

तस्य देवस्य पुरतः सदा देवैरभिभूतः ।

महावामस्तौति वेशस्य मुक्तयर्थं पाण्डुनन्दन ॥

स्वामिन् प्रचेताश्च धनदो वक्षजातिभिः ।

स्तौ स्वा दिव्यमधिष्ठाय सेवते तं विकूरत ॥

विश्वरूपामदेवस्य नारामिदं जगद्गुह्यम् ॥ [6535]

सिंहान्निनाथ चक्रते सेवां जगति सोभनाम् ॥

वै वै समस्तैरुपसेयमान

मत्वा नरा जगति दिव्यं सुरेशम् ॥

पापानि कृत्वा पितृभक्तिना

सदा दुराचारवशां सर्वे ॥ [6540]

श्रुत्वा कथां तस्य हरेश्वरी

सिंहान्निनाथस्य शुभमवा ॥

दिव्यं प्रयागशैव नरा सुधीरा

पुराणमूर्तेः पुरुषोत्तमस्य ॥

वक्ष्यास्यं प्रार्थयस्वैह सिंहान्निनाथस्य ॥ [6545]

अथ वा गच्छ धर्मासम्पन्नैश्चैव प्रजलम् ।

कश्चिदात्मन्यसे स्थानं भ्रियं कैवोक्तवला स्थिराम् ॥

यक्ष्येत्तच्छ्रुतुयास्तिथिं यथाविधि पक्षिकीर्तयेत् ।

नाशुभं प्राप्नुयात्किञ्चित्स्मिन्नेह च मानव ॥

Colophon

जगन्मजय उवाच ।

[6550]

एव प्रबोधितस्तेन धर्मपुत्रो महात्मनः ।

कृष्णेन लोकाधिपेन किमष्टकशुभमिदं ॥

व्यासप्रसादात्तत्सर्वं भवान्वेति ॥ मयापि ।

श्रोतुमानस्य मे मन्त्रम्वैशपायन कीर्तय ॥

वैशपायन उवाच ।

काम्येके पणशास्त्राद्युपसिद्धं बुभामने ।

उपदेष्टुं महदभयमानं विष्णुपुत्रमहम् ॥ [6555]

ईश्वर सर्वलोकाणां कृष्ण कमललोचनम् ॥

कृताञ्जलिपुत्रा सर्वे पाण्डवा धर्मतत्परा ।

नमस्कृत्य जगन्नाथं यमपुत्रधर्मसाहिबाम् ॥

यादनेन्द्र जगन्नाथं पाण्डवा हितकन्दरे ।

महालोकाय धर्मं साधतः शोकविमुक्तम् ॥ [6560]

सर्वभोग्यकरं पुण्यमायुरारोग्यवर्धनम् ॥

कथयस्व जगन्नाथं पाण्डवा हितकन्दरे ॥

भगवानुवाच ।

शृणुष्व धर्मं भूपाल त्रिचिरं शाश्वतं महम् ।

प्रत्यार्तं त्रिषु लोकेषु दिव्यानां स्वर्गण महम् ॥ [6565]

सर्वभोग्यकरं पुनां बहुपुत्रमदं शुभम् ॥

जनाथ वा सनाथ या मनुपुत्रमार्गदम् ।

कार्येच्छोपनयनं न मुच्ये प्रज्ञा पाशुते ॥

विवादं मौञ्जिचन्दनं च कश्चिदेदो नरोत्तम ।

स मुक्तः सर्वपापेभ्यो सर्वैर्धर्मैः समुपैत ॥

अपुत्री च सुपुत्री स्वायमुपुत्री सपर्वी प्रौढ ॥ [6570]

मुञ्चिषि उवाच ।

अपुत्रिणस्तु बहुवो नरा पुण्यकृणोर्नरि च ।

जमवन्वापिनो सर्वान् बहुपुत्रा कथं हरे ॥

पुनश्चे मया देव केतुमर्हसि वृत्तम् ।

स्वच्छो देवदेवेश स्वस्य परमापावनम् ॥

भगवानुवाच ।

मौञ्जीचन्दनमुद्रार्हं ह्ये येनान्यन्मतिः ।

स नरः पुण्यबालोऽपि मविच्यति न सदाय ॥ [6575]

ज्ञानेव धनवत्यानामुपप्रवासोऽत्रिगन्धनम् ।

उदाहाय्युत्तमं स्वार्थकथेदं द्विजमन ॥

अथैवोदाहाय्यमिति दासं पुराणम् ।

पुत्रदं मरुतपेहं चारिषं सोमन्तमम् ॥ [6580]

— (L. 6516) D₁ G₁ = निर्यामि (for डि) — (L. 6524)

D₁ तपामि (for तपोते) — (L. 6530) G₁ (ed) नरा पापत्रया

अभि (for ") — (L. 6536) G₁ चक्रुस्ते, G₁ (ed) त्वविर्षो

(for चक्रते) G₁ (ed) तेपेते रम शुभमदम् (for ") — (L.

6513) M₁ व्रजति (for व्रजाति) — (L. 6546) G₁ नव

बाहोलेत्तं वा (for ") — (L. 6549) G₁ वरयेह (for

वोऽयम्)

Colophon — Sub-parvam D₁ प्राज्ञवैदमि रोपयामि

G₁ = M₁ G₁ (ed) रोपयामि — Adhy name D₁ G₁ (ed)

शिवादिमात्रावन्तम् G₁ शिवादिमात्रावन्तम् — Adhy no

D₁ G₁ (ed) 60, G₁ = 49

G₁ (ed) reads lines 6540 6546 after the colophon

(preceded by line 3342) — (L. 6553) G₁

वृषभेतामकीर्णम् (for ") — (L. 6554) G₁ (ed) उपसिद्धा

पुरासने (for ") — (L. 6537) G₁ (ed) वसन्ता (for

चतसरा) — D₁ om lines 6539-6561 G₁ om 6559-

6560 — (L. 6561) G₁ बहुपुत्रं शुभम् (for ") — (L.

6563) D₁ वरयेह (for वरवर) G₁ (ed) वरयेह हित

कृतम् (for ") — D₁ om (hapl) line 6564 — (L.

6565) G₁ M₁ मयावर्त (for वर) — (L. 6566) D₁

D₁ निर्यामन्तम् G₁ वृद्धावन्तम् (for वृद्धावन्तम्) — (L. 6567)

G₁ (ed) य कश्चिदुपराय (for ") — (L. 6570) D₁ G₁ (ed)

अपुत्रं ननु रणम् (for ") — (L. 6571) G₁ (ed) नरा

अभि (for हलोऽपि च) — M₁ om line 6572 — (L.

6573) D₁ G₁ M₁ [w] व (for वृत्तम्) — (L. 6574)

M₁ वरयेह च वरेण (for ") — (L. 6575) G₁ (ed) मौञ्जी

वर्णं लघुनाहं (for ") — (L. 6577) D₁ G₁ वरयेह (for

वर्णं लघुनाहं) — (L. 6578) G₁ (ed) नि

सोमकान्त पुरा राजा सोमवन्दे महामति ।
 सदा दानपरो नित्य यज्ञकर्मसु विभ्रित ॥
 बन्धुप्रियो महातेजा गुणवान्धर्मतत्पर ।
 भातिथेय सदा विष्णो परिचर्यापरो नृप ॥ [6585]
 सप्तद्वीपवर्ती पृथ्वी प्रसादात्स महीपति ।
 धर्मेण पालिता सर्वा प्रजास्तन महारमना ॥
 यासपेयशत तेन द्वाधमपशत तथा ।
 हृते तेनैव यदता दत्तास्तुसाज्जगत्प्रभव ॥
 एकदा चिन्तयामास प्रासादे देवसन्निभ ।
 बहुकालो हानीनो म पुरा नैवाभवन्वत् ॥ [6590]
 अपुत्रिणा मया लोह पराङ्गि च तथा न हि ।
 विस्तृततिविष्टेदमभूत्स पापकर्मिण ।
 अद्यमभूति ते सर्वे किं करिष्यति एवञ्च ॥
 मया हृन्निधमांगि बहुति विविधाणि च ।
 सेवा मन्वक्षता दद्या न मया किं ह्यहं पुरा ॥ [6595]
 कमहं सारण गत्वा किं नु पृच्छामि धर्मिणम् ।
 कालक्षेपो न कलन्यो अस्या चाहुवा यतु ॥
 इति सन्निभ्य राजेन्द्र सोमकान्ति प्रतापवान् ।
 विविष्टेष्वपि विद्वाद्वाप्यमान स्वतेजसा ॥
 सुधर्माभिपद्य देव पुत्रवर्मप्रदिसम् । [6600]
 हृद्यै देवताभिश्च सेव्यमाजमनेकधा ॥
 स्वस्वमेतन् जयन्तेत सायु दद्या विना पतिम् ।
 ह्यहं पद्वीति राजेन्द्र स वज्री सममावृत ।
 ह्यवा चाध्यापन रात्रौ द्यकाले भवदंगाम ।
 किमर्थमागमो राजन्व किं कर्वाणि ते । [6605]
 दहति सामेत धीर करिष्य सधन तव ॥
 यव दृष्टस्तु भूपाल द्यकालं तु महारमना ।
 धर्मविक्रययामास स्वमागमनकारणम् ।
 अपुत्रिणो मे हर्षसा पुत्रं स्व दातुमर्हसि ।
 नापुत्रस्य च लोकोऽस्ति स्वया मे गदित पुरा । [6610]
 तस्मात्सो माप्यपान्य कामद सर्वददितान् ॥

इन्द्र उवाच ।

मयापि च अपुत्रस्य मद्रा लोकरितामह ।
 ज्ययत दत्तवाप्यूर्ध्वं प्रयत्नेन नुरोत्तम ॥
 तस्यकाश मज्ज स्व दि स वै दासति पुत्रकम् ।
 काङ्क्षन्ति च दिशागालास्ते सार्धं नु स्वया सह । [6615]
 गच्छामि मद्राणो लोकमत्र स्व यातुमर्हते ॥
 भगवानुवाच ।

दिवपाले सह राजेन्द्र राजा तेन महारमना ।
 मरत्तानाथयो धीमन् मद्राणां द्यविराज्जया ॥
 नमस्तु वावर्षीदाज्ञन्वक्ष्यामि प्रतियामहम् ।
 राजाव सार्धंभांसश्च दवकार्यत सदा । [6620]
 धर्मविद्वर्मभिरनो अपुत्रो च हने सुरा ॥
 सर्वेषां पुत्रसर्पणिं प्रयच्छ सुवर्धन ।
 अस्ति येनैव कस्यापि दृष्ट्वा देवेषु भूमिम् ॥

मद्रावाच ।

मद्रप्रतिष्ठां द्रुतत सतो वैवाहिक द्युमम् ।
 राजा दिवपतय सर्वे हर्षन् नम चाख्या । [6625]
 तेन पुत्र्यप्रभावेन पुत्रप्राप्तिर्मेव ध्रुवम् ॥
 अद्यमेव शुभं कम भर्माणा धर्ममुत्तमम् ।
 ह्यवा ये सर्वलोकानां द्युहकतां भवामि च ॥
 ह्युत्पत्त्यन्वर्धे द्यवो मद्रा लोकरितामह ।
 राजा च देवता मर्षां स्व स्व स्थानं यमुल्ला ॥ [6630]
 ह्यवा ये द्विजपुत्राणां भोजीभगवतिवेदानम् ।
 राजा पुत्रमवाप्तुं ये विदुषा मुक्तेजस्य च ।
 मद्रप्रतिष्ठावकरोतकाले पुत्र्यवतने नृप ।
 ब्रह्माहमहर्षेर्दिव्ये कारयामास सर्वदा ॥
 धर्मवन्दो महानासत्सुतो ये देवसन्निभ । [6635]
 तेनैव पितरो सुविमयमप्यनुकर्मणम् ॥
 वसाव भूतुतां भद्रं पुत्रमस्ततिपाकने ।
 विदुषा मुपये शतं द्रुह ये मद्रावर्धनम् ॥

मद्रा, M1 न संशय (for दिज मन) — (L 6579) G1 M1
 [व]राहरियासि (for 'रतीमन्') — (L 6580) G1 2 वारिष
 सोमनोद्भवम् (for ' ') — (L 6581) G1 2 शोचन्धममुद्रव
 (for ' ') — (L 6582) D1 G(ed) निमित्त (for निमित्त)
 — (L 6585) D1 G1 प्रशंस महापु (G1 'म'ति (for ' '))
 — (L 6589) G(ed) प्रसाद (for प्रासादे) — (L 6591)
 D1 अपुत्रियमवर्धे लोक, D1 G(ed.) 'नामय लोह' (for ' '))
 — (L 6594) D1 पमा'स, G1 सर्वा'नि, M1 कम'नि (for
 ' ') — (L 6597) G(ed.) स्मारा'ता (for स्मारा'ता) — (L
 6600) D1 सुमहर्षे देवदेव (for ' ') G1 G(ed) ह्यवमान
 (G1 देवराज) पुत्र'रम् (for ' ') — (L 6602) D1 M1 G(ed)
 धर्म' (for सायु) G1 2 M1 G(ed) दद्या (for दद्या) — (L
 6603) D1 M1 वजा'तु ममावत, G1 वज्री'रम्', G2 वज्री
 नृप'म्' (for ' ') — (L 6607) G1 वक्ष' (for दद्या)

— (L 6608) G1 स्वर्गायमनकारणम् (for ' '), — (L 6612)
 G1 2 M1 मद्र (for 'दि') — G1 om lines 6615 6617
 — (L 6621) G1 अपुत्र' M1 अपुत्र' (for अपुत्र)
 — (L 6623) G(ed) सर्वेषां 'देव' (for ' ') — (L
 6623) G(ed) निव' (for भूमि) — (L 6627) G(ed)
 च द्युम' (for देव द्युम) G1 G(ed) पदिना (for वर्मान)
 — (L 6630) G1 M1 सर्वे (for सर्वा) G1 तवावतु (for
 यमुल्ला) G(ed) हर्ष'तं वाय'प्रो' (for ' ') — (L 6631)
 G1 मोक्ष'नचनमुत्तमम् (for ' ') — (L 6632) G1 समोति
 (for कर्मा'तु) G1 राजा च पुत्रकामोती (for ' ') — (L
 6634) D1 M1 G(ed.) उदाहरह' ह्यवे (for ' ') D1 M1
 स वार'पि सर्व'ण, G1 द्रुह'ताकार' भूते (for ' ') — (L
 6636) D1 G1 M1 2-वर्धना (for 'व') — (L 6639) D1
 सुवर्धन', M1 'य' च (for 'व' च) — (L 6641) D1 लो'र

पद्मप्रतादिकं कर्म हरिमतिप्रियाग्रतः ।
 सफलं याति राजेन्द्र सर्वान्कामानवाप्स्यसि ॥
 पुष्पादौ वाचयित्वाथ विभ्रंशंभुजैः सह ।
 दान्ति पौरुषसूक्तानि पदेरेव प्रणम्य च ॥
 भीषासनादिकान्दृष्ट्वा ब्राह्मणानभिरादयेत् ॥ [6705]
 पादप्रक्षालनं कृत्वा भोजयेत्परमाग्रतः ॥
 हरेर्नैवेद्ययोगे तु स्वयं भुञ्जीत वाग्व्यतः ।
 वदन्ते यवमानस्य बहुधा मङ्गलवत्या ।
 प्रणम्य विमानस्वरतिं कृत्वा पादविशोधनम् ।
 वीर्यमूर्तं पय पीत्वा स्वयं भुञ्जीत कन्धुभिः ॥ [6710]
 पय कृते ग्रहे सन्पक्वं दपतिभ्यां हरि स्वयम् ॥
 श्रीनि गच्छति पात्रालि कर्मणा पश्यते विभुः ॥
 य एव कामयते काम तं तं श्रोतुमि तिष्ठतम् ॥
 कृपया लोकनाथस्य मतेनानेन सुवदे ॥
 एकादशीत्यतः कुर्याच्चानुमोदस्य विशेषतः ॥ [6715]
 शृङ्गश्रावणमाभ्यर्त्त कालिकान्त समर्पयेत् ॥
 पयं हृते विद्वेषेण पुष्परोरादिष्वभुजि ॥
 श्रीमि परिजनैः सार्धं एकान्यं उत्तरपक्षे ॥
 सुरलोकप्रदां शेषा जीवपुत्रप्रदायिनी ।
 भववर्गप्रदां शेषा सर्वपापप्रणाशिनी ॥ [6720]
 शोरोदयदायिनी शेषा सर्वभाग्यवती शुभे ॥
 शौपयुवाच ।
 भगवन्सर्वधर्मज्ञ सर्वलोकेश्वरयसि हि ।
 भक्तप्रियो विद्वेषेण रक्षिता मम सुखतः ॥
 सखाद्य शिरसा भक्ष्या भव राक्षः शुभप्रदः ।
 कश्चिन्ने पतिषि सार्धं धर्मनगरपरायणे ॥ [6725]
 शृष्टं मया विद्वेषेण चानुमोदस्य वैभक्तम् ॥
 उद्यापनं तु कार्तिक्या वद सप्रति नेमिञ्च ॥
 भीष्म उवाच ।
 ब्रह्मानामपि सर्वेषामुपापनविधिं बुधा ।
 वदन्ति च व्रतस्यास्य नैवेद्यापनकर्म च ॥
 निस्त्वा द्वादशी पुण्या सर्वमायप्रवर्धनी । [6730]
 उषवासमवसिन्नि नित्यमव वदति हि ॥
 यथा तु मुक्तिपिण्डस्य रसमैदो न विद्यते ।
 एकादशपुष्पासस्य तथा सर्वस्य जानये ॥
 छागु पात्रालि वक्ष्यामि चानुमोदस्य वैभक्तम् ॥

कलातिनाथदेवोस्तु कारणं कलिताननम् ॥ [6735]
 एकादश्या शुक्रपक्षे प्राणनाथ सुरोत्तमः ।
 स्वमायया पवित्राद्राया निद्रया वर्तते विभुः ॥
 तथा योगेन महता विमर्शेण सुसोमनः ।
 प्रसन्नमूर्ध्निर्मग्नवान्कार्तिक्या भवति प्रभुः ॥
 तस्य प्रमथद्विदसमुत्थानार्थं विदुर्बुधा । [6740]
 उच्छिद्ये देवदेवो शेषपर्यङ्कशायिनि ।
 पुण्येषा प्रयत्नेन पूजाभिन्नास्पदं ब्रजेत् ॥
 योगोधिष्ठिरस्य विभुर्गर्गार्थनिर्जगन्मयः ।
 चराचरेषु लोकेषु सुत्थानद्वादशी स्मृता ॥
 द्वादश्यां तु हरिं भक्त्या पूजां कुर्वन्ति ये मताः ॥ [6745]
 तेषां मुक्तिर्भवेत्सम्पददेवदेवस्य चोक्षणम् ॥
 एकादशीं तथा सर्वसुप्तोप्य विधिबद्धरे ।
 पूजा कृत्वा प्रयत्नेन सुत्थानां समर्पयेत् ॥
 उद्याने विधिना पूजा य करोति विशेषादि ॥
 स मुक्तः सर्वपापेभ्यो हरिसालोक्यतां ब्रजेत् ॥ [6750]
 शौपयुवाच ।
 कीदृशी पूजना श्रोका देवदेवस्य शार्ङ्गिणः ।
 तन्मे कथय तवज्ञः सर्वलोकेषु पूजितः ॥
 भीष्म उवाच ।
 छागु भद्रे प्रत्यक्षामि नारादाय महान्मने ।
 हरि श्रोत्राद्य जलधौ क्षीराक्षये सत्पुण्ये विभुः ॥ [6755]
 ब्रह्मानामपि सर्वेषां सुप्रथमकादशीव्रतम् ॥
 मयि सुप्ते भक्त्या कुर्वन्ति मयि तत्परा ॥
 तस्मात्पुण्यतमं श्रोत्रं चानुमोदस्य परम् ॥
 शेषा भक्तिकरी शोभा चानुमोदति तु मुनिरा ॥
 भक्तिं विना ते मुक्तिश्च कथमप्य भविष्यति ॥ [6760]
 भक्त्या मुनिप्रदं कर्म साधयेद्बुद्धिमाहर ॥
 तस्यादेकादशी पुण्या त्वया तेषां मुनीधर ।
 भक्त्या परमया शास्त्रा चानुमोदस्य विशेषतः ॥
 हस्त्युवाच भगवान् नाराद मुनिव्रतम् ॥
 तिस्रोऽंशुसूत्रं विद्यामा नारादो विप्रस्य गतः ॥ [6765]
 तस्मात्सर्वप्रयत्नेन पूजना नारायणाग्रिका ।
 उत्थानद्वादशीं शेषा सर्वपापप्रणाशिनी ।
 सुतोषिण्यो हरि साक्षात्तेन पतितोषितः ।
 व्रतेन सर्वकामान्ने सप्रयच्छति शोभने ॥

प्रपूजयेन्नरका (for °) Ds Ms सुप्रम् (for प्रपूम्) — (L. 6699) Ms सतिषी सुप्रपूज (for °) — (L. 6700) Gs विद्वेषेण (for हरे श्री दे) Ds Gs Ms परमाजैहरे श्रीभिर् (for °) Ds Gs Ms द्वादश्यां शेषमाग्रतः (for °) — (L. 6701) Gs यष्टनानि कर्माणि, Ms द्विषद्वाति किं वरै (for °) — (L. 6709) Gs मय्या (for विद्याम्) — (L. 6713) Ds Ms कर्मा (for कर्म) — (L. 6714) Gs कृपया चानुदेवस्य (for °) — (L. 6716) G(ed) आपादुगुद्धारम् (for °) — Gs पात्राली (for शौपय) — (L. 6722) Ms सर्वलोकेश्वर

सखा (for °) — (L. 6724) Gs भवराक्षः शुभः Ms शुभः प्रदात् (for °) — (L. 6730) G(ed) सर्वभोगविवर्धनी (for °) — G(ed) om lines 6735 6736 — (L. 6737) Ms श्रीवते (for वर्तते) — (L. 6743) G(ed) योगोत्तमो रि स विभु (for °) — (L. 6747) Ds एकादशीं तथा तेषां (for °) — (L. 6748) Gs G(ed) हृत्पथा तत्समवेदे Gs नाचरे (for °) — (L. 6750) Gs हरिसालोक्यतमश्च (for °) — Gs Ms पात्राली (for शौपय) — (L. 6751) G(ed) पूजा तु कीदृशी शोका (for °) — (L. 6756) G(ed)

मथ मे सफल जम जीविते च मुनीवितम् । [6835]

तपस्य सफलं चासीद्युष्माक शिवदशनात् ॥

अरुणयुवाच ।

किमर्थं तप्यते वरते खया पेशलग्नाय ॥

खया वक्तुं रहस्य चेदहं संप्रति मान्यया ॥

सख्या निवेदयामां सच्छुत्वा शैकर प्रिति ।

सख्या वरणी काम तां वक्तुं न दाशक इ ॥ [6840]

अरुणयुवाच ।

भद्रे विदितमेवायं स्वदुस्तमवितोभने ।

भवेन दीपयस्वेह क्षीराभिधतया शुभाम् ॥

उमोवाच ।

किं व्रतं तद्विधानं मे कथयस्व नमोऽस्तु ते ।

करिष्ये वचनादयं मातृलब्धं पणिमते ॥

अरुणयुवाच ।

मोषिते गौतमभयवैवराते शर्षीं वद । [6845]

भवेन दुःखितां जीवो विभोकांमकरोत्तदा ॥

वृद्धं संभयस्यासि कृतमेवमवायुना ।

भवेनानेन सुभगे तवेष्टाया भविष्यति ॥

पुरंदरविर्वागां शर्षीं चाद्विभोचनम् ॥

जीवो वचनमस्तीवमुवाच वदता वर । [6850]

बृहस्पतिरवाच ।

राशे कर्कटक भागो गते परमप्राये ।

शृगुवारे महायुष्ये खाया नद्यां जुचिषिषे ॥

सैकतं पूर्णकुम्भं च तज्जलापरिशुष्य च ।

धौवजसमायुजा वदस्यावयपल्लवान् ॥

आदाय वायुं ह रम्ये वैजने तु समर्पय ॥ [6855]

ससैकन समाराय श्रीन्विण्डानय कारयेत् ॥

वदाश्वपैस्तु तानप्ये तपार्थं पूर्णकुम्भकम् ॥

सुवर्णयुष्पतायार्धैर्दक्षतण्डुलराशिभि ।

हरिद्रालवण्यमा च पूगकाम्यलक्षुरे ॥

उपस्थित उमम्यस्य लक्ष्मीनारायणामकम् ॥ [6860]

माभूय्यां सह व विष्णु सनकादितिपतिभ्यः ॥

त देवमर्चयद्दिद्राक्षतममन्यैस्तु यार्जिणम् ॥

मोदकामुल्लभपूर्णं सुदृढं परिपरिताम् ॥

वैवेद्यमर्पयेद्दिद्राक्षतवैशितिसरयया ॥

विषाय वेदविदुषे वायनं ॥ समर्पयेत् । [6865]

माभूय्यां सहितो विष्णु क्षीमान् वै लोकनायक ।

मोदकानां प्रदानेन वाञ्छितार्थपदो भवेत् ॥

विषाय वायनं दत्त्वा मन्यमानेन सुवत् ॥

एकस्मिन्निमित्तादि सप्तभिर्वा प्रकल्पयेत् ॥

एव सप्य विधिवत्कथां श्रुत्वा सुतोभनाम् । [6870]

सुजीवाद्भुवि सार्धं स्वयं सुजीव मोदकात् ॥

दक्षिणा गुरवे दद्यात्सकलफलतण्डुलाम् ।

आशिषं तु सप्त प्राप्य गृहं गीये प्रकल्पयेत् ।

एव हृते विधानेन सद्यः सिद्धमभिष्यति ॥

युवर्षात्रांख्या विन्देत्पतिं विन्त्यतिपता । [6875]

राजा च राज्यलाभं च ददितो धनसंपदम् ॥

दीर्घमहलमायुष्यमारोग्यं चापि भातिनि ।

अवेष्टवेन कीर्तिश्च सर्वसंपन्नं दास्यती ।

यं च कामयते कामं तं तमेति न संशयः ॥

क्षीणां व्रतमिदं सुप्य पतिपुत्रविवर्धनम् । [6880]

तस्मात्पतिव्रते एव तु कुलं व्रतमनुत्तमम् ॥

आचार्यस्य वचं श्रुत्वा सायौ कमललोचना ।

लयाकरोद्भगमिदं बाह्यणापरिशुष्य च ॥

पतिं लेभे विनाशकं सख्याक्षमार्दिभम् ॥

कुपया वामुदवस्य लक्ष्म्याक्षपि नगात्मजे । [6885]

अरुणधया वचं श्रुत्वा गौरी कुटिलकुण्डला ।

अकरोत्प्रीतिसमुत्था लक्ष्मीनारायणारामकम् ॥

व्रतं हृत्वा विधानेन व्रतानां पतिमभययम् ॥

गौरी लेभे महादेवं पतिं परमायनम् ॥

भीष्म उवाच ।

कार्कंटे तु शृगोवारे व्रतेऽस्मिन्नु मया हृते । [6890]

आचकारिं व्रतकांश्चुपार्थत्वास्तु तपोव्रते ॥

अहर्मुनिधरो भूत्वा कपर्दीं वायुममवादीत् ।

परितुष्टोऽस्मिन् भद्रे ते पवित्रं मेनकामने ।

वचं दास्यं गतोऽहं वै तपसा च व्रतेन च ॥

देवता च वदस्यास्य क्षीराभिधतया शुभाम् । [6895]

अथ देवो हरि साक्षात्सर्वलोकेभ्यो विभुः ॥

अद्यमयूतिं लोकायै पक्वतां शुभदा रमा ।

सायदा योगदा वैभवं पतिदा धनदा शुभा ॥

हरिं लक्ष्मीं विना नायां वददानकलमदा ।

(for ^s) — (L. 6836) D₃ जात (for चासीत्) — (L. 6837) G₂ गते, M₁ भद्रे (for वते) — (L. 6838) G₂ न युष्यं (for रहस्य) — (L. 6840) G₂ कामा (for काम) — G₂ om lines 6841 6844 — D₃ पार्वती (for वया) — (L. 6854) G₁ G(ed) वयावयुं G₂ 'स्व' वयव्यान् (for ^s) — (L. 6859) G(ed) चरते (for कर्तरे) — (L. 6862) D₃ G₂ तत्तत्तत्रैव चेतसा (for ^s) — (L. 6865) M₁ पावस (for वायनं) — (L. 6868) M₁ त्रिधानन (for तां) G₁ G(ed) विषाय दद्याच्छुचये (for ^s) — (L. 6871)

G₁ G(ed) बाह्यणाभोजविषाय (for ^s) — After line 6872 G₁ G(ed) ins

236** दक्षिणा वषागकि दद्याद्विशेषं वचं च ।

— (L. 6875) G₁ युव विदेहिगालाक्षी (for ^s) — (L. 6877) D₃ G₂ दीर्घमायुष्यमारोग्यं (for ^s) G₂ महत्

चापि भातिनि (for ^s) — (L. 6879) L₂ तं न प्रमोषयति

वत् (for ^s) — (L. 6880) D₃ G₂ स M₁ वयु (for युनं)

— G₂ om line 6886 — (L. 6886) D₃ गौरी कमललोचना

(for ^s) — (L. 6890) D₃ G₂ स M₁ विविना योयदा हृते

न परमासीद् लोकेऽस्मिन्सत्त्वात्पुन्या त्वया शुभे ॥ [6900]

भीष्म उवाच ।

एव दत्त्वा वर तस्या पावर्त्तत् परमेष्वा ।
उद्गाह विधिना गौरीं तया माधे सुमोद ह ॥
पाञ्चालराजतनयं त्वमेव कुरु क्षेमम् ॥
पुनरात्मधनदीना सपत्न्यं भवेत्तु त्वम् ॥
हरिमयी कृष्णमुद्रिय कृत्वा वनमुत्तमम् । [6905]
यादवेन्द्र पतिं लेभे सत्यवत्या चेतिभूपतिम् ॥
सर्वान्वा कृष्णपरम्परा सर्वा यादवयोपित ।
मधुसूयमुखापुनरुल्लेभिरे लोकविश्रुताम् ॥
वसयन्ती पतिं लेभे राख्यग्रह नष्ट विशुम् ।
हरिश्चन्द्रं त्वक राख्यं लभे चन्द्रवतीं तुभाम् ॥ [6910]
पाञ्चालि पदपु लोकेषु यत्ने मन्त्रिण रोचते ।
अचिरात्पाप्यते श्रेय तस्य वारदापितम् ॥
भ्रातं विरहिता नारी भद्रराज्यस्य यो वृष्ट ।
मत्त इत्था विधानेन शापत सुखमनुभवे ।
मत्ताचरणकाले तु कृष्णपादो हि मानव । [6915]
तस्यैव सर्वभेदाणि सविष्णोर्न न सहाय ॥

Colophon

शुचिष्ठिर उवाच ।

पितामह महाभाग सर्वसत्त्वविशारद ।
शिवरात्रिमत्तं त्वत् मूढि मे दुःखमुपव ।
क्षमत सर्वलोकानां पापिन पापव तुभाम् ॥
कैर्भूषैर्हनुमदैश्च क्षयिनिर्वैयतामै । [6920]
कृणु मत्तमिह दुष्प पापिन पापनाशनम् ।
मद् विशुद्धयन्तं नम सुखमदीक्षुम् ॥
एव हि लोकगुरादौ त्वं हि न निद्रिता मति ।
तस्मात्त्वा माधेयान्यद्य पापु धर्मास्त ममो ॥ [6925]
त्वतोऽहं धीमुमिच्छामि देवदेवस्य चाप्यग ।
धर्मापदेशस्यापि पादाम्नास्याप्रीतिनाम् ॥
ईशभामन उवाच ।
हृत्पुत्रो धर्माज्ञेन हृदयं पितामह ।

धर्मसुखमयामन्य सस्मिन् वाक्पममवीत् ॥

भीष्म उवाच ।

साधु साधु महाभाग मविते विमलोन्मत्त ।
त्वं चैवा सर्वधर्माणां मा तथा परिशुभ्रजसि ॥ [6930]
ऐश्वर्यं वतुमुद्रिय कीर्तिं तेन सा मति ।
खट्वा देवदेवस्यो वेदिं नान्यो मदीतले ॥
पुरा मगधया शोकं शिष्युना प्रमविष्णुना ।
नारदाय भद्रविदे तस्मात्तु मया क्षुत्तम् ॥
भागीरथ्यामने राजन् राजपिणसेविने । [6935]
खागमिच्छन्महातया भद्रापुनो दुःखिष्ठिर ।
पर्यटंस्तु सुभद्राहोकारिद्व क्षेत्रमगाधप्रभु ॥
तीक्ष्णमेव श्योमवीथीं हृद्वा दिनकराप्रभम् ।
क्षयतो देवता सर्वं तु वैवाज्यमभ्यासम् ।
विश्वामित्रो भरद्वाजो जमदग्निश्च मन्त्रिण । [6940]
कण्यो बृहस्पतिर्यात्र सोमदत्त सहस्रवित् ॥
राजो वैदविदं श्रेष्ठं मयसीकृष्ण काश्यप ।
सुमन्त्रोऽस्मिन्निशेव युलस्य युलक्ष्म ऋतु ॥
गौतमोऽप्य अनादयो शापकस्य गालवः ।
सर्वलो रोमजक्षेव सत्यवीर्नस्तप्य भृगु ॥ [6945]
एते पाण्डवे च बहवो मुनयः सन्तिमता ।
दिग्बाला मलयक्षेत्रं द्वादशार्कं सरङ्गा ।
वसार्किनागन्धर्वस्त वैरा मातृगणपा ॥
तत्र देवाभ्युपनिषत्तवाक्रमस्तृप्तं च नारदम् ।
बभूवुर्धर्मं समुद्रिय पर्यट्छमहं मनो । [6950]
मनुजानस्युपिवर्गैर्मा देवा साधु चाब्रुवन् ॥
महत्सयसमागम्य वयमत्र समागता ।
तदिदं देवयोगेन वदीत्रं परिशुभ्रजसि ॥
इति तेषुपरिष्ठेयुः प्रीतिं कृत्वा महासुखं । [6955]
नारदो भगवत्पत्रं मां चैत्रं प्रपञ्चापत ।
नारद उवाच ।
साधु प्रजावर्यं श्रेष्ठं मजिस्ते मयःप्रीतिना ॥
शीलकण्ठस्य देवस्य मत्त परमपावनम् ॥
नारदो भगवता श्रोतुं देवदेवेन यक्षिना ।

(G 2 + 'ता') (for ' ') — (L. 6903) G(ed) पाञ्चालवन्दे
तस्मात् (for ' ') — (L. 6904) G 2 संपदस्ये, Ms 'सिद्ध
(for 'एव') — (L. 6910) D 1 उभे च द्रवतीं तुभाम् (for ' ')
Colophon — Sub-pornan D 1 माधेयवर्तिनि जेषयो ,
G 1 + Ms G(ed) रोचयन्ती — Idhy name D 1 कर्कटः
मागवत्तम्, G 1 कर्कटतम्, G 2 कर्कटगुतावत्तम्, G(ed)
लक्ष्मीनारायणवत्तमात्राऽप्यवत्तम् — Adhy no D 1 53,
G 1 + Ms G(ed) 53

(L. 6917) G(ed) नमस्तेऽस्तु (for महाभाग) — (L.
6921) G 1 महागत (for नारिद) G(ed) दहदं (for पतिव)
— (L. 6926) G(ed) 'यन' (for कीटिवात्) — (L.
6930) D 1 'Ms तथापि मम पुनरिति, G 1 तथा माधेयि ह' (for
' ') — (L. 6931) G 1 माधेय' (for देवत) — (L. 6933)

G 2 + Ms शिष्युना सर्गिज्जुना (for ' ') — (L. 6937)
D 1 G 1 मन्त्रमन्त्र, Ms पूजनाये (for पर्यटंस्तु) — G 1 om
hass 6938-6940 — (L. 6938) D 1 Ms वरन्तं श्योमव'
कार्या (Ms 'अन्य'), G 1 सम्यक् भोजनप्रत्ते (for ' ') D 1
दिवा प्रनक्त प्रभुम् (for ' ') — (L. 6939) G 1 Ms तं देवो
प्रति (Ms 'दमयि'रमन्तु (for ' ') — (L. 6943) D 1 ह्व
नृदेवनिपत्तः, G 1 'तुदे' देवनिपत्ति (for ' ') D 1 G 1 Ms
कादव' (for पुन') — (L. 6948) D 1 तं देवो वज्रपुत्रम्,
G 1 Ms तं देव-पुत्रमिदे (Ms 'मन्तु') (for ' ') — (L.
6949) G 1 + कतिवात् (for कपी तवात्) — (L. 6951)
G 1 G(ed) मन्त्राणां (for 'मन्त्र') — (L. 6956) G 1 मजिस्ते
विमलोऽस्मिन् (for ' ') — (L. 6960) D 1 Ms सुपदे (for
मुनव) — After line 6960, D 1 fax.

पावन त्रिषु लोकेषु विश्रुत पाण्डुनन्दन ॥

सुलभे धर्ममुद्दीनी पापिनामप्राशकम् ।

सर्वपापक्षयकरमायुरारोग्यदायकम् ॥

शिवस्य भीलकण्ठस्य शिवरात्रिमत चरम् ।

मातुः पितृनक्षेत्र द्विकोटिभुजसंयुत ।

शिवलोकमवाप्नोति नरदेन प्रमादितम् ।

सद्भाक्तामात्राया घृहादयद्वा यो हि मानव ।

शिवरात्रिमत कृत्वा शिवेन सह मोदते ॥

पुत्रमित्रकलत्राणि धनानि कुरानन्दन ।

शासीदासाश्च पशव शकटा धान्यसचया ॥

एतान्मर्वास्तथा चान्याननुभूय नराधिप ।

स पञ्चाङ्गजिणो लोके सर्वमङ्गलसयुत ।

गन्धर्वै स्तुयमानस्तु शिवलोके सुखी भवेत् ॥

शिवरात्रिप्रभातेन राजकेवै सुखी भवेत् ॥

हण्डात्राजमया सत्राशरीरपादसकटात् ।

शिवरात्रिप्रभाते रात्राक्षिराहारो हि शुभकाम्य ॥

रात्री जागरण इत्या शिव सत्पुत्र भक्ति ।

गन्धर्वै स्तुयमानस्तु शिवलोके स गच्छति ॥

अप्रीयस्य भव कृत्वा अण्डाक्षिणि नराधिप ।

अथवा परमया युक्तो धामाकरो दिव भवेत् ॥

कीमुद्रादिनैरन्यैर्वादिभिः श्रुतोत्तम ।

इष्ट वस्तु महारान् तैरियं जगती वृत्ता ॥

विद्यमाने भवते चास्मिन्सर्वकामफलप्रदे ।

गण्डमित्र निरप मुद्रा मर्त्या षोडशमहाभुक्तम् ॥

शिवरात्रिमतपरा शिवरात्रीत्येतत्परा ।

शिवलोकाधिपा मोक्षा पूज्यमाना सरङ्गणा ॥

शिवं गच्छति भूशाल यो नर कर्तुमिच्छति ।

शिवरात्रिमतमिव स गण्डेऽङ्गण वदम् ॥

महापाठकयुक्ता धा युक्ता सा सर्वपातके ।

भतेननेन राजम्भ हृषिकेभ नत्र लज्जा ॥

वस्त्रैरुड्डतमाभ्यर्च्य कुरुते भक्तिमयुत ।

तद्भाम तेन पूते हि तस्माद्भक्तमनुत्तमम् ॥

यत्रैव सर्वते रात्रिलक्ष्मीं लक्षपोषणम् ।

[6960]

[6970]

[6975]

[6980]

[6985]

[6990]

तथैव धामिन सर्वं याप्ति साकृत्पदांतिवे ।

अस्मिन्नमनि कौन्तेय भव परमपावनम् ।

शुक्ं वा शिवते येन जन्म तत्पावन भवेत् ॥

राजसूयसङ्घेन वाजपेयघातेन च ।

यत्फल प्रापते सद्भिद्वयेनानेन उद्वेगेन ॥

धामाप्रदक्षिणे यतु सर्वोर्ध्वनिषेवणे ।

पुण्यक्षेत्राभिगमने कन्यादाने च यत्फलम् ।

महाप्राङ्कोटिदाने च दिवावायिमतेन तत् ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

केन ज्ञानेन ज्ञानेन भूतनीमो मन्थरा ।

तथापुष्टानदानं च नृहि मे निष्प्रमासुत ॥

भीष्म उवाच ।

नारदेन यथा श्रोत तद्वीमि लवानय ॥

प्रत काले समुत्थाय स्नात्वा वै कायवत् शुचि ।

पुत्राणि च विचित्राणि पत्न्यानि रत्नपत्नि च ।

बादाय मनिमान्मर्माणि जितक्रोधां जितैर्द्विष / { 7005 }

गृहं कृत्वा तु कौन्तेय कारयेत्पुत्रभक्षणफलम् ।

पञ्चदशमसमायुक्तं नामापुष्टैरुत्तमम् ॥

इन्द्रादिभिरुत्तमाद्यैः पूजादिषु च वाचयेत् ।

कुम्भेषु तेषु कौन्तेय पुण्येष्वप्यतो मयी ।

मयमेव पूज्यकुम्भे तु देवदेव विनाकिनम् ।

आवासा अदृश्येन द्रष्टुं च गिरिनापतिम् ॥

अस्मिन्मय च तस्मैर्वाग्निदेवैर्वापायि वा ।

तेषु मन्त्रेष्वप्यप्येतत्त पञ्चाक्षरं वरम् ॥

पञ्चमस्तनहामम्यविद्यया धर्मनन्दन ।

य पूजयेन्महादेवं स रक्ष्यपदमकुते ॥

सरदुम्भतोयैभूतैराममिषिष्य विनाकिनम् ।

वस्त्रिमम्य सदा निष्ठस्तेनैव स्नापनं वरम् ॥

अथपुष्टैर्भूतैर्द्विषैर्वा विधिभूषणे ।

विस्वपुत्रैर्महादेवमर्चयेत्पुण्यतो मयी ॥

नैवेद्य परमाग्नेयं पञ्चमद्वेष्यं पायसैः ।

दक्षिणीर्नारिकेलैर्नैवेद्य तु समर्पयेत् ॥

कर्पूरपूज्यसुक्तं पूजाफलसमन्वितम् ।

[7010]

[7015]

[7020]

237** इदं त्रयसूक्तं ते प्रवक्ष्यामि समासत ॥

शिवरात्रिगमिदं पवित्र पापनाशनम् ।

सर्वपापघर्षं पुण्यं सर्वलोकप्रत्ययकरम् ।

— (L. 6961) M₁ वर्षनम् (for दायकम्) — (L. 6964)

M₁ स्वर्गं (for जित) — (L. 6965) G₁ ed) लोमाद्राणि च

मानव (for ^a) — (L. 6968) G₁ दासीनां पञ्चक्षरं शकटा

धान्यसचयान् — After line 6969 G₁ line

238** मन्त्रा परमया युक्तो धामाकरो दिव भवेत् ।

— (L. 6971) M₁ मन्त्र (for जित) D₁ यदीवते, G₁ सुखी

भवेत्, G₁ इष्ट वस्तु (for सुखी भवेत्) — G₁ M₁ om

(hapl) line 6972 — (L. 6973) G₁ दोषादेरुत्तमम्, G₁ ed)

लोमाद्रोगमवाच च (for ^a) — (L. — (L. 6976)

M₁ स्वर्गं (for जित) — (L. 6980) D₁ हृषिके, G₁ स युग

(for वृत्) — (L. 6982) D₁ श्वेतसि मन्त्रमन्त्र (for ^a) M₁

om (hapl) line 6983 — (L. 6990) G₁ ed) तद्भामस्तेन

पूतो हि (for ^a) — (L. 6991) M₁ तीव्रे तत्र उपोषन (for

^a) — D₁ om (hapl) lines 6992 6993 — (L. 6992)

— D₁ om (hapl) lines 6992 6993 — (L. 6992)

M₁ दानेन (for जनेन) — (L. 7000) G₁ M₁ मन्त्रं

माणं — (L. 7001) D₁ नतामुत्तमानदानेन, M₁ पूजापुण्य

मानं च (for ^a) — (L. 7006) D₁ om (hapl) lines

7006 7009 G₁ मन्त्रम् (for तम्) — (L. 7008) D₁

G₁ चालेय (for चालेय) — (L. 7009) G₁ कुम्भलोके

रात्रिः (for ^a) — (L. 7012) D₁ नारदेन पायि वा (for

गौतमस्तु महातेजा धर्मिष्ठस्तथा वर ।
हृत्वेवाहव्यया साधि शतानन्दमवासवात् ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

जमदग्निस्तथा चात्र हृतवीर्यस्तु राघव ।
हरिं पुत्रवत्प्राप्य एते वनपराक्रमा ॥
शक्नो यम प्रचेताश्च धनदो दिशिवल्लभ । [7095]

शिवरात्रिवत् हृत्वा कहुभामपिप्राभमवत् ॥
क्षय्यो राजदार्ढ्यं युनयो मल्लविक्षमा ।

राजानो वैद्यमुत्पाद्य द्यूताग्राम्ये नराधमा ।
शिवरात्रप्रभावेन शिवसारस्वतया यथा ॥
शिवरात्रिवत्प्रमिदं हृतं यदि मुत्सप्रदम् । [7100]

मृदानीपतिमिमानं जनेनानेन सोपयेत् ।
स मुक्त सर्वपापेभ्यो याम्नास्ते दिवं यजेत् ॥
मय्या कृते त्रये चास्मिन्निश्वरास्त्री महामते ।

विद्याव-पुत्रयोनिन लभते नात्र सत्तय ॥
मार्गार्थपिको राजशुभेमानस्य सन्निधौ । [7105]

फलक्षीरादिहरणाजितो यो दिव गतो ॥
चोरो वै धनहाराय जाग्रदै शिवसन्निधौ ।

निपूतिरो रामभते शिवलक्ष्मणवासवात् ॥
गार्दनी वेवपुर्तार्थं मोधूमपुत्रभूषकात् । [7110]

बाहयित्वा पुरा धात्रीं बणिजा सह धर्मज ॥
शिवरात्रिदिने रात्री सन्निधौ निधने गतौ ।

तदा शिवगणे सार्यं पूजितो यो दिव गतौ ॥
शिवरात्रिदिने राजन्माहात्म्य य दृष्टोति च ।

विष्णुमात्रकृतेषु चो ह्यलोक स गच्छति ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

बोधयित्वा तु पात्राह्नीं वायुमेनीं पतिव्रताम् । [7115]
स्थितं भीष्म महाभाग धर्मराजोऽग्रवीरिदम् ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

गह्वामुत्तममस्तेऽस्तु पाण्डूनां हितकृत्तम ।
श्रोतव्यमस्ति किञ्चिन्मे सर्वधर्मात्मक विभो ॥
सर्वपापमपि मासानां वरत्तरेषु च यद्रतम् ।

हरे शिवकर वक्ष तन्मे त्वं हृषपा वद ॥ [7120]

भीष्म उवाच ।

पाण्डुर्मास्त्वर्त्तं पुण्यं श्रुत् किं नु त्वदानय ॥
वैशंपायन उवाच ।

बोधयित्वा तु पात्राह्नीं वक्ष्यामीं सप्तमन्विताम् ।
मोक मया तु पात्राह्ना सर्वमद्भुतकारणम् ॥
युधिष्ठिर उवाच ।

पर्णसालासमीपे तु श्रुतमेतन्मयाणय ।
प्रसन्नममवतस्तन्मागतं मे नदीमुत्त ॥ [7125]

वैशंपायन उवाच ।

तुली भवेति तं बोद्ध्वा भीष्मस्तु वदतां वर ।
भास्ते वचन धीमत्प्रमैर्गर्भं यदास्करम् ॥
मासवत् प्रवक्ष्यामि कारिकायादिषु गोमनम् ।

वक्ष्य ध्रुवमाराण्य सर्वपापे प्रमुच्यते ॥
आधुपकृष्णवत्सल्य चतुर्विधा जगार्त्तनम् । [7130]

ब्रह्म मुहूर्ते बोधाय कर्त्तव्यसहस्रक विभुम् ॥
तेजःप्रदं प्रजुर्वीत वन्मुनि सप्त धर्मज ।

जदगोत्रयवेलायां कुक्षीसात्कारिकां क्रियाम् ॥
गार्ध्यायादित्रयं हृत्वा सर्वं वै ज्ञानपूर्वकम् ।

M₁ सभूत (for विभो) — (L 7082) D₁ M₁ पुत्रव
(for हृत्वा) — (L 7084) D₁ G₁ स व्यात्वा देव शिवम्
हृत् (for ^१) — (L 7094) G₁ करेण हि, G(ed) वनेन हि
(for वनपराक्रमा) — (L 7095) M₁ वल्लभा (for न)
G(ed) पतन्महातया (for ^१) — (L 7096) G(ed)
प्रमते (for अभिया) D₁ कहुनामपिप्राभमवत् (for ^१)
— (L 7098) G₁ नराधिया, G(ed) जनाधमा (for ना)
— After line 7100 G(ed) ins

241** अजयदेवदमीदानो ददायेव न सत्तय ।
— (L 7103) G₁ M₁ शिवरात्रिप्रभाते (for ^१) — (L 7107)
D₁ M₁ जाग्रतो G₁ स जाग्रते (for ^१) G(ed)
देव (for शिव) — (L 7109) D₁ M₁ यथादि (for
मोधूम) G₁ स यथादिपुत्रोपुनात् (for ^१) — (L 7110)
G₁ परिसादो (for पुरा साजो) — (L 7112) G₁ निपूतिव
(for तो निव) — (L 7113) G₁ जले (for दिने) M₁ रात्रौ
(for राजन्)

Colophon — Subparvan D₁ G₁ आध्वर्यवनिक्षेपधर्मा,
G₂ M₁ G(ed), क्षेपधर्मा — Adhy name D₁ G₁ जिन

रात्रिमाहात्म्यकथनम्. G₂ शिवरात्रिनिर्माणानुवर्णनम्, G(ed)
शिवरात्रिनिर्माणस्य — Adhy no D₁ 54, G₁ s M₁
G(ed) 53

(L 7115) D₁ G₁ s M₁ वक्षन्तां (D₁ M₁ 'नीं) सप्तमि
नाम् (for ^१) — (L 7116) D₁ G₁ s M₁ रिप्ते श्रुते
विभो (G₂ M₁ 'तं विभं) न्य (for ^१) D₁ G₁ भीष्म पर्णसालासमी
पदे (for ^१) — (L 7121) G₂ मया (for तया) — G₂ om.
— G₂ M₁ om the ref — (L 7118) D₁ M₁ 'वनेकर
(for यमार्त्तन) G₁ वक्ष (for विभो) — (L 7119) G(ed)
मथेवरिय यथागतम् (for ^१) — (L 7120) G(ed) भवेदस्मी
किन्तु (for ^१) — (L 7121) G₂ मया (for तया) — G₂ om.
lines 7123 7128 — (L 7123) M₁ कारकम् (for 'नम्')
— (L 7125) G₁ M₁ तत (for तस्मात्) — Before
line 7128 G₁ M₁ ins भीष्म उवाच — (L 7128)
G₁ M₁ कारिकायां सुमेधने (for ^१) — (L 7131) G₁ स्मरे
देवनिर्णयनम्, M₁ देवं जगार्त्तनम् (for ^१) — (L 7133)
D₁ G₁ M₁ 'काये तु (for वरत्तयां) M₁ कुक्षीसात्कारिकां क्रिया
(for ^१) — (L 7134) G₂ सम्भत् (for सर्व) — (L

खानधुपादिनैवेद्यैः पूजयेत्प्रथमो हरिम् ॥
 भक्ष्यभोजयान्नैवेद्यैः प्रीणयति केनायम् ।
 तिलतैलपदीपैश्च सोऽश्वमेधफलं भवेत् ॥
 कार्त्तिकया दीपदानं तु यः करोति हरेर्गृहे ।
 स मुक्तः सर्वपापभ्यो विष्णुमालोभयमाप्नुयात् ॥
 चतुर्दशं तु दद्यात् कृष्णेन अगतीपते ।
 नरको निहतो नृपमसुरो लोककण्टकः ॥
 महीसुतेन तेनामी प्राप्तिं यदुपुष्यः ।
 दत्तवानश्वयोऽनन्तो वरं परमपात्रजम् ॥
 विचिन्त्य सदया राजशरको लोककण्टकः ।
 सर्वलोकैषकारार्थं नया वाचमुवाच ह ॥
 हे कृष्ण कमलकान्त शत्रुचक्रवर्त्तकः ।
 महाता दिव्यरूपेण मुक्तोऽहं भवता मयात् ॥
 ममास्मिन्मुक्तिदिपते योऽभ्यह्वज्जानतत्परः ।
 यजति त्वं मयत्नेन वक्ष्ये मार्गं वदस्व ह ॥
 इमां चतुर्दशीं नाथ नरनारायण वदस्व मे ।
 पुत्रपौत्रादिपुत्रा जीविष्यन्ति फली भुगे ॥
 हस्तुनया नरको धीमान्प्रपद्ये तं हरिं त्रिभुम् ।
 भविष्यति यथा प्रीतिपाथा ते तमुवाच ह ॥
 तस्माद्वाञ्छित्ते तस्मिन्भक्ष्यभोजयान्नैवेद्यैः ।
 नैवेद्यैः पूजयेत्विष्णुं स भवेत्सुखपात्रकः ॥
 अश्वमेधज्ञातृतादितस्माद्वाञ्छना तु कुरु ह ।
 मुक्तः सर्वपापभ्यो गङ्गाधामफलं लभेत् ॥
 भक्ष्यभोजयेद्यस्तु चतुर्दश्या शुभे दिने ।
 तस्य विष्णुं प्रमद्वारता द्वापति स्वपदं त्रिभु ॥
 पञ्चस्मिन्भोजिते दिने तन्दिने शुभं वृष ।
 पात्रपैषफलं पिबेत् साक्षात्कृष्णेन भाषितम् ॥
 कार्त्तिकयां वृष द्वादशी दीपदानपरो हरे ।
 एकं वा पञ्च पत्रवारि पश्य पादं निरुन्ताते ॥
 यः कुर्वादीपदानं तु देशस्मै दिने दिने ।
 मासमेकं स्वकीर्तिं विष्णुमेकं वदतेऽयम् ॥
 त्रिंशदं तत्र वक्ष्यामि कार्त्तिकयां राजतमः ।
 योगमासीति निरुपाया हरे विप्रकृता निधि ॥

[7135]

[7140]

[7145]

[7150]

[7155]

[7160]

[7165]

दीपदानं दृष्टोत्प्रेममद्वानं करोति यः ।
 सर्वान्भक्ष्यान्ममुदृत्य स विष्णुनमस्तुते ॥
 निष्पृष्टं च कति दैव्य तेन संप्रापितो विभु ।
 मादातव्यं वरं देवो मा भैषीतिपुष्पाच तम् ॥
 कर्त्तिकवाचः ।

[7170]

[7175]

[7180]

[7185]

[7190]

[7195]

देवदेव जगन्नाथ प्रणवार्चिप्रणामतः ।
 त्वज्जनिं द्वापति मेऽश्रु पात्राणि निरयेऽपि वा ॥
 कार्त्तिकयां योगमास्यां तु माघमासे नृतोषमः ।
 मेदिनीमेव कृष्या त्वत्पूजां कर्तुमुत्तमं ॥
 ममागमनकाले ॥ यो वन्दे पूजयेत्पुत्री ।
 मेतिथी तप दीपेन स वै मुक्तिं लभिस्यति ॥
 वा स्त्री पतिवत्ता कोटिं भूद दीपेन वरमेव ।
 दीपं प्रदक्षिर्ष्यं मुखाया भवेद्दे सुमङ्गला ॥
 हस्तुनको देवतामेव देवदेवो जनार्दन ॥
 तथेष्टुत्तमा निरोद्धुं सोऽहं पात्राण्यममयात् ॥
 तस्मात् पूजयेद्दिदमहर्णिता वत्सवमयम् ॥
 हरिमायुष्यमाप्नोति हरिं संपूज्य यजितः ॥
 कार्त्तिकयां दीपदानेन शानघृदिर्भविष्यति ।
 शान्तामोक्षमवाप्नोति तस्मात् पूजयेत्पुत्री ॥
 य इदं पुण्यमालम्बने कार्त्तिकयां शृणुवाचपरि ।
 सविमर्शेनभते लोकान्देवपात्रपदमितितात् ॥
 बलं कर्त्तुं प्रदक्ष्यामि शम्भुतन्त्रे रात्रिमागते ।
 मन्त्राण्डे नृपसादृत्य पूजं यद्वे हरे गुणम् ॥
 धनुर्मासं गते आर्यः प्रातस्तथापि यो द्विजः ।
 हरे पूजां प्रकृत्या लभते हरिर्मादिरम् ॥
 धनुर्मासं हरे प्रीतिं गुणानं गुणतं पुणम् ।
 योग्येताशान्कृपाय स विष्णुनमस्तुते ॥
 पुरा देवामुने तुष्टे तुर्हि संप्रापितो हरिः ।
 भुवनां धनायै गुणानं देवताशारवण्यः ॥
 तत्राशुशुभो गोदेर्मरिभिरनुभवा जनार्दनम् ।
 धनुर्मासे निरिमेव पूजां कुर्यान्न वारय ॥
 निरीते कार्त्तिके मयि हरेर्निर्गारयाम् ।
 मयाते तु धनुर्मासे यः कुर्यात् स मुक्तिमाप्नु ॥

पुत्र्ये माये च राजेन्द्र खानध्याननपादिभि । [7200]
 दीपनैवेद्यपूजाभिर्नरां याति सुराख्यम् ॥
 मायछानं प्रशंसति तथा भूसुरतपणम् ।
 नैवेद्य दीपपुष्पाद्यैर्विष्णो कुर्वति भक्तिमात्रम् ॥
 भेषसकारिकांते ॥ यं कुर्वद्भिजभोजनम् ॥
 हरे पूजा च राजेन्द्र स विष्णुपदमभ्युते ॥ [7205]
 चैत्रे मासि विभे पक्षे विष्णुपूजापरायण ।
 यो त्वम सतत भक्त्या पूजयच्च स मुक्तिमाकृ ॥
 नैशाख च सिते पक्षे तृतीयाख्ये शुभे दिने ।
 ब्राह्मणभोजनपद्धतया विष्णुलोकं गच्छेद्भवम् ॥
 चैत्राद्या पूर्णिमायां तु गृहपतीवमुत्तमम् ॥ [7210]
 द्यूष्योदन नाटिकेर हरेर्लोकप्रदं शुभम् ॥
 शुभोदन दधिद्वैष्य छत्रचम्पनपातुका ।
 ये प्रयच्छास्त विप्रैर्व्यो विष्णुलोकं प्रयाति ते ॥
 य इह धर्मचरितं कृणोति सतत नर ।
 सर्वपापविच्छेदात्मा याति विष्णो पदं शुभम् ॥ [7215]

Colophon

पुष्टिधिर उवाच ।

शेषमासे तु पदमं चारयोग नदीसुत ।
 श्रोतुमिच्छामि सखेन नात परतर्हि मे ॥
 'भीम उवाच ।

श्वेकमासे पूर्णिमास्या गोपूजा कुरते तु य ।
 गोधनानि च सिध्यति प्रापयन्ति दिवे हि तम् ॥
 पूज्यमर्थिना गावो गावै हृष्यन्त्योदिते । [7220]
 ददुः पुण्यफलं तेषां यम ते त्रिदिश गता ॥

गोपु ब्राह्मणमुत्प्रेषु भक्तिमान्यो भवेत्पुमान् ।
 प्रयाति हरिसाष्टोत्थं पुनरावृत्तिवर्जितम् ॥
 योगनक्षत्रधारेषु यद्वृत्तं तद्विशेष मे ॥
 योगेषु च स्वर्गायानां नक्षत्रं विष्णुदेवतम् ॥ [7225]
 वारेषु मातृवारीक्षी सोमवारा बहुप्रदं ॥
 तानि वक्ष्ये सुमुद्यमानि मतानि मतानि वर ।
 स्वर्वायाम् महायोगी सोमस्यसुत प्रभु ।
 पापघ्नो रोगहारी च बहुभाग्यप्रदो नृणाम् ॥
 स्वर्दीपते पुण्ययोगे सुखान् कृतपूजक ॥ [7230]
 ब्राह्मणान्तरपद्धतया त्रीन्वाप चतुरोऽपि वा ॥
 श्रोत्रियान्त्रिभक्त्या विष्णुपूजानाममदा ।
 पायस कारवद्वत्तया सुस्मगांधमत्तपुले ॥
 मिश्रितं शुद्धपयसा गर्वा वैभवायसमितम् ।
 श्वेतार्कतया सम्यक्प्रमिश्रितं जलवर्जितम् ॥ [7235]
 कटुष्य तु समानीय हरेर्नैवेद्यमर्पयेत् ।
 गोधूमपरमाक्षेत्र हरेर्नैवेद्यमर्पयेत् ।
 नैवेद्यतेर्षं तत्सर्वं ब्राह्मणमाप्नोत्यक्षरी ॥
 वरस्तामन्त्र्यपुण्यादिरहृत्प समाहित ॥
 दद्याद्विषेपतस्तेषां सत्त्वान्मूर्तां तु दधिनाम् ॥ [7240]
 यस्त्वैव कुले राजन्प्रतिवर्षं तु भक्षित ।
 स मुक्त सर्वद्वारिद्र्यापामाभय सुखमभ्युते ॥
 भोगार्थी भोगमाप्नोति स्वर्गार्थी स्वामभ्युते ।
 परमाख्यं वातेन सोऽक्षय सुखमभ्युते ॥ [7245]
 प्रत्यक्षमहलोकस्मिन्मातृणा तु सुखप्रदम् ।
 भन्त्रमुक्तैव वातेन भावयन्ता तु वरिदरा ॥
 वसन्तारमपि राजेन्द्र षष्ठीपातप्रत कुत ।

Mi श्रीतिर् G(ed) श्रीदे (for श्रीति) — G₁ Mi om. lines 7193 7195 — (L 7198) D₁ G₂ पूजने (for 'नम्) — (L 7200) D₁ तैपमासे (for पुत्र्ये मासे) G(ed) खान ध्यान (for सायकान) D₁ om 1 nes 7201-7203 — (L 7203) D₁ नैवेद्यदूषैर्वादे (for ' ') D₁ G₂ विष्णो कुर्वत्स मुक्तिमाकृ (for ' ') — (L 7207) D₁ M₂ गो (M₁ स) विद्य , G₂ गोविन्द (for गो विन्द) D₁ G₁ M₂ करो ते स च मुक्तिम कृ , G₂ विष्णुलोकं गच्छेद्भवम् (for ' ') — G₁ om lines 7208-7209 — (L 7210) G₁ वैशाखे शुभपक्षे तु, M₁ 'से शुद्ध सौख्यम् (for ' ') — (L 7211) G₂ M₂ दुष्टम् (for दुष्टम्) — (L 7212) G(ed) शुभोदये च दक्षय (for ' ') D₁ उन्न च नवपातुका (for ' ') — (L 7213) D₁ G₁ प्रयात्यपि (G₁ 'मी), M₁ प्रयात्यपि (for प्रयाति ते) — (L 7214) G(ed) य इह पुत्रमाह्वयान (for ' ') M₂ वृष (for वर) — (L 7215) D₁ पर पन्त्र (for परं शुभम्)

Colophon — Sub poem — D₁ G₂ नयधैर्पर्वणि शेष वर्मा , G₂ M₁ G(ed) शेषवर्मा — Adhy names G(ed) काश्चित्पाणिमाहं कथनम् — Adhy no D₁ 55 G₁ s M₁ G(ed) ॥
 (L 7216) G(ed) श्वेक (for श्वेप) D₁ वदमो, G(ed)

यो वर्म (for वर्द्ध) G(ed) कृणो नपदि दे विन्द (for ' ') — For line 7217, G(ed) subst.

243** नक्षत्रं श्रोतुमिच्छामि रूपया वत्तं मुन्नत ।
 — (L 7219) D₁ गोतानावि (for गोप) — For line 7219 G(ed) subst

244** गोतानकन्त्रभिदि स्वरात्ता मापयति वै विन्द ॥
 — (L 7220) सर्ववर्षित च गोतान् , G₁ s M₁ सर्वर्षित गोतुं (M₁ 'ले) गोपा (for ' ') D₁ G₁ s M₂ गोपीनारयेन वोरिता (for ' ') — (L 7221) D₁ G₁ s M₁ वैदुष्टम् (D₁ वृष्टं) वन मना (for ' ') — (L 7222) D₁ G₁ s कुष्टम्, M₁ वरोति य (for नवे पुनार) — For line 7223 G(ed) subst

245** वन योगादिं सर्वं विरोध भरतर्पन ।
 — (L 7225) G(ed) योगो याको (for योगेयु च) G₂ M₁ नख्ये (for ' ') — (L 7226) G(ed) सोदी ली (for वारोक्षी) G(ed) सतामीहृत्प (for ' ') — G(ed) om 1 nes 729 7 29 — (L 7230) G(ed) सुखात् प्रयन सुवि (for ' ') — D₁ G₁ s M₁ om lines 7231 7236 — (L 7238) G(ed) ताविनाम् (for ब्राह्मणम्) M₁ गृही

अनेन ते भवेत्तत्पश्चात् कार्या विचारणा ॥
 यस्यैकवत्तरामपि ज्येष्ठे त्वेवं करोति यः ।
 सोऽपि ह्यस्या परी कीर्तिमक्षयं सुखमश्नुते ॥ [7250]
 पुण्यं ध्वजगच्छते सुप्रसन्नमपराप्तु यः ।
 ते याति हरिसान्त्वयं भयं नरदभयितम् ॥
 पुनरं कामदे विद्धि मोक्षद भरतरसम् ।
 सततं कुर्वता भक्त्या ध्वजं हरितोषणम् ॥
 एकावशित यद्गृह्णादयं पुनरं हरेः । [7255]
 स्या कुर्वति सतिमाश्रयान्मनुजसम् ॥
 पुण्यं ध्वजगच्छते द्वादशी यदि संभवत् ।
 तत्रोपवामं कुर्वति कोटिविशालं लभेत् ॥
 एकावशी यथा प्रोक्तं हरिद्विप्रपूजने । [7260]
 स्या च विष्णुनक्षत्रतः कुर्वति सुदिनम् ॥
 अष्टम्यं पञ्चमं वा ह्येकान्तरमपि यापि वा ।
 ध्वजगच्छते प्रकुर्वाणो विष्णुमायुष्यमाप्नुयात् ।
 अष्टम्यतस्य सादस्यमेकादशस्थाने वृत् ।
 न पश्चामि च शालेणु वृत् तस्मात्पुनरुद ।
 भादुपारे द्विभुक्त तु ये कुर्वन्ति नराधमा । [7265]
 कामक्षकल्पपर्वतं धमन्ति क्षात्रवर्धने ॥
 एकमुक्तं तु सतिमाश्रयं कुर्वाविवालते ।
 स मुक्तः सर्वपत्निभ्यो गन्धर्वाणकलं लभेत् ॥
 संक्रान्ती रविपारे च स्वतीपारे ॥ पर्वसु ।
 नरकं याति राजेश्वरं निशितुक्प्रपन्नकर्महृत् ॥ [7270]
 आदित्यस्वीयपार्ष्णं तद्वारे ज्ञाति यो नरः ।

वत्पूर्वसप्तवारो वृत् पार्ष्णि रित्यपि ॥
 सर्वव्याधिहरं पुण्यमायुषागोदयवर्धनम् ।
 मानुषारे व्रगमिदं वषा माक्षगमोजनम् ॥ [7275]
 मानुषारे प्रसक्त्या हर्षि सौमन प्रभुः ॥
 शतानां वरदो नित्यं तस्मात् पूजयेत्पुत्री ॥
 अथ वै संप्रदश्यामि श्योमवारायतं सुगम् ।
 एकमुक्तेन नरकेन विप्रां प्रीतो भवेत्पुनम् ॥
 उपवामेन राजेश्वरं स्वपदं संशयच्छति ।
 पुनानि सकलान्दश्यानुपवासापरो नरः ॥ [7280]
 उमाकान्तं प्रविष्टाय स्थण्डिले शुभदर्शने ।
 रत्नसूत्रेन प्रप्रेष्य ह्यभिषेकं प्रकल्पयेत् ॥
 अथ वै वामदेव्यामिमेमैत्यप्येदेन्द्रियम् ।
 नाप्यमादिमहाभयं प्रयत्नेन पूजयेत् ॥
 उपवासवत्पदं स खाद्यानुपवासापि । [7285]
 करवीरादिकं पुनैः सम्पादयेत् प्रपूजयेत् ॥
 सुखीवादिवादिषु धातुदुग्धमिन्दुभिः ।
 पुराणधर्मैर्होषि पूजयेत् प्रयत्नतः ॥
 वक्ष्यमण्डनयुनामिः पूजनाभिः सुखेभ्यः । [7290]
 यक्षिमापूजयेद्वाग्दन्त्यिच्छायां च कारयेत् ॥
 अथस्यो ह्येकमुक्तेन नरकेन विपि पूजयेत् ।
 उपवासात् सातुपुर्वं कथ्यते नाथ सत्पा ॥
 वेद्यभूतपत्नी सात्राहनेनानेन होषिते ।
 यै सं कामयते कामं ॥ उमाशोति निमित्तम् ॥ [7295]
 शतानामपि सर्वेषां शतानां उपतं स्या ।

(for श्री) . — D: G: 2 M: om lines 7239-7241.
 — (L. 7243) G(ed) कन्ते विष्णो वर जज्ञे (for ^a).
 — G(ed) om. line 7246 — (L. 7247) G: स्वतीपारे;
 G(ed) द्वाचवैतद् (for स्वतीपारः) — G: om. lines
 7241-7260. — After line 7246, D: G: M: ins :

246** श्रीणि वृत् तु सहाष्टी सप्ता कुर्वति वी नरः ।

D: M: cont. :

247** स्वतीपारप्रपन्नमिदं तेऽयं सुप्रसन्नमुत्तु ।

[M: सोऽयं प्रसन्नमुत्तु (for ^a)]

— After line 7255, G: ins :

248** अथवत्तमेतदि कुरते भक्तिमात्रं ।

— (L. 7256) G(ed) एतद्विदं नराधमा (for ^a). D: M:
 मय प्रतनुचयम् । G(ed) मयप्रतनुचयम् (for ^a) — (L. 7257)
 G: M: सुप्रसन्नमपराप्तु (for ^a). — (L. 7259) G:
 नपूजने (for ^a) — (L. 7261) G: [r]क्षयम् (for [r]क्ष-
 यम्). — For line 7264, G(ed) subst. :

249** मयवद्व न वरवामि कथयमनुचयम् ॥

— (L. 7270) G: रिग पुनरिति राजेश्वरं (for ^a). G(ed).
 निदि मोक्ष न सौम्य (for ^a). — (L. 7273) D: G: M:
 सर्वोदरिणो (D: ^a) वारः G: वृत्तस्य वारो (for ^a). D:

G: M: सप्तम् (G: ^aवारं) सप्तारवने (for ^a). — (L.
 7273) D: आधुर्यवर्धयेत् (for ^a). — (L. 7274) M:
 मानुषविर मयत् (for ^a) G(ed) सौम्यमितिनिमित्तम् (for
^a). — (L. 7276) D: G: M: रिदम् (for रिदं). D:
 मयत्; M: श्री (for श्री) G: सम्पाद परिपूजयेत् (for ^a).
 7277) D: G: M: वत् वर (for वर देवः). — (L. 7278)
 M: राजेश्वरं (for राजेश्वर). G(ed) एतद्विदं हने नरकं (for ^a).
 M: लोचनं (for रिदं). — (L. 7279) D: G: वारं (for
 सप्तं). — For line 7279, G(ed) subst. :

250** सवोत्तम रिग तर्हि रिगमयत्तवत् ।

— (L. 7280) D: वरम् (for वरदम्). G: वरने (for
 वरने). — D: om. (bajl) lines 7283-7286 — (L.
 7283) G: M: लम्बयेन विपयवत् (for ^a). — (L. 7284)
 G: पुराणमिदं स्वीयेव (for ^a). — (L. 7285) D: म-
 नसिः; G(ed) पूजयितुम् (for पूजयितुम्). — (L. 7286)
 G: मयत्वा स (for मयत्वा). G(ed) रिदम् (for रिदम्).
 — (L. 7291) D: लोके वै M: नरे च (for नरेन).
 G(ed) नरेन पुनरपि रिदं (for ^a). — (L. 7293) G:
 पूजयितुम् (for ^a). G: सप्तम् (for ^a). — After
 line 7293, D: ins :

कृणो मत्तिर्यदि भवेत्तत्सर्वं सफलं भवेत् ॥
श्रवणं कीर्तनं विष्णोः स्मरणं पादसेवनम् ॥
अर्चनं वन्दनं दास्य सख्यमागमनिवेदनम् ॥
धीकृष्ण विष्णो नृहरे सुरादे

प्रमुञ्च सकर्षणं वासुदेव । [7300]

अनादिब्रह्मलविवस्वरूप
त्वं पादि न सर्वमयादजज्ञम् ।

Colophon.

अनमेजय उवाच ।

कस्य नामानि पुण्यानि कीर्तनीयानि निर्वृताः ।
देवताना च सर्वेषां कस्य भक्तो विनिश्च्यते ॥
कस्यायुधानि धार्याणि कस्य नित्यं प्रपूज्यते । [7305]
मृणा भवति कैवल्यं कस्य नामप्रदीतवत् ॥
वैष्णवाय न उवाच ।

अमुमर्थं पुरस्सृत्य सद्गुरो धर्ममनुजना ।
भीष्मो भागवतभेदाक्षरं ध्वजंवा जगौ वच ॥

भीष्म उवाच ।

कैलासशिखरे रम्ये देवी देवं महश्चरम् ।
प्रणम्य निरस्ता शत्रु पार्वती वाक्पयममवीत् ॥ [7310]
पार्वत्युवाच ।

सर्वशुद्धं अगासाक्षिप्रदायकगुरुं पिता ।
सर्वलोकेश्वरं साक्षात्प्राप्तित्वमन्तरात्मनम् ॥
वैष्णवानां च माहात्म्यं श्रोतुमिच्छामि शकर ।
प्राह्वानां च ह्येतत् सर्वार्थं वद शकर ॥
ईश्वर उवाच ।

साधु साधु महादेवि साधुतां च द्विवैविधि । [7315]
वैष्णवानां च माहात्म्यं तव वक्ष्यामि सुमते ॥

शङ्खचक्राद्विजानमत्तान्य पूजयति मानवः ।
स साक्षाद्विष्णुसामान्यं रूपमेव नात्र सदाय ॥
विष्णुचक्राद्वि विप्र यो भूमावभिवादेत् ।
रुद्रे सक्पासूना सत्पा याति यावती । [7320]
तावत्समा ॥ भूपाल महालोके महीयते ॥
सगोत्रं यद्यपि आद्रे चक्राद्विजानं वदत् ।
स साक्षाद्विष्णुमायुष्यं द्विं प्राप्नोत्यसदाय ॥
शङ्खचक्राद्वि विप्रं दृष्ट्वा यो द्वाद्विं भवेत् ।
स पुण्यलोकागमोति ईहिकं सुखमश्नुते ॥ [7325]

चक्राद्विजाना नामानि यो वदेन्नित्यमात्र ।
सर्वपापविनिर्मुक्तं स याति परमं वदम् ॥
चक्राद्विजानं विप्राय यो भक्त्या ददाति च ॥
अन्नसंस्थानि वर्षाणि महालोके महीयते ॥
विष्णुभक्त्या विप्राय चक्रविज्ञानं मानवः । [7330]

गोचर्ममात्रं यो दद्याद्भूमिं स्यात्तु राज्यमाह ॥
विपुत्रायनसक्तान्तिपूरणो यथा त्वे ।
चक्राद्विजानं विप्राय दत्तात्मोक्षमवाप्नुयात् ॥
विष्णुचक्राद्वि विप्रं तत्त्वपुण्यादिभिरनर ।
पुनरिवा महादेवि विष्णुलोकाववाप्नुयात् ॥ [7335]

विष्णुचक्राद्वि विप्रं विष्णुसूक्तिं विप्रं करेत् ।
सोऽपि विष्णुमयो भूत्वा वैष्णवीं गतिमवाप्नुयात् ॥
अभिप्रेतं चक्षुः बाहुभूते तु ह्यभिप्रेतम् ।
दृष्ट्वा सर्वपापानि दृष्ट्वासीतिविप्राय ॥
वर्त्मचक्राद्विजानं विप्रा वसन्ति नरपुत्रवा । [7340]
वदेत्तासिन् सर्वं वैष्णवरत्नं यजन्ति वै ॥
विष्णुचक्राद्वि विप्राय विप्राभेदे वसेत्सुखम् ।
स देशो मण्डितः पुण्यो वैष्णवानामतिविप ॥
विष्णुभक्तिरत्र सुख्या शत्रुचक्राद्विजानं विप्रा ।

251** व ह पुण्यमादानं श्रुणोति यदि भक्तिमात्रं ।
तस्य विष्णुः प्रसन्नतां सर्वकामाप्रवच्छति ॥

— M₁ om lines 7297-7298. — After line 7298 G₁ ins

252** इति तुंतां वित विष्णोर्गोमिह नवकृष्ण ।

— (L 7301) G(ed.)-विष्णुते (for 'रूप')

Colophon — Sub-paran D₁ आद्यसर्वविपं वैष्णवा-
G₁ s M₁ G(ed.)-वैष्णवाः — Adhy name G₂ वाजसपथ्य,
G(ed.) भागवतपारमार्थ्य — Adhy no D₁ 56, G₁ s
M₁ G(ed.) 55

G₂ om. lines 7303-7401 — (L 7304) G₂ देवतानां च
सर्वानां (for ") — (L 7308) D₂ G₁ M₂ युगां (for
वच) — (L 7310) D₁ G₂ M₂ देवी देवतेषु (for रम्ये देवी
देव) — D₁ मदेवर (for ईश्वर) — (L 7318) D₁ वृत्त-
रामोति निरयः (for ") — D₁ om. lines 7319-7323

— For lines 7319 7321 G₂ M₂ subat

253** रुद्रे पादुसंस्थानि महालोके महीयते ॥

विष्णुचक्राद्विजानं दृष्ट्वा यो ध्यायत कृपाकृति ।

स सर्वं कुलशुद्धं महालोके महीयते ॥
चक्राद्विजानं परमं पद्विमात्रं तु मुञ्चते ।
सा पति स्वर्गलोके च देवपक्षिपु पुनर्यते ॥ [5]
अष्टोऽपि विप्राय चक्राद्विजानं वदेत् ।
रीरवाः कुलशुद्धं महालोके महीयते ॥

[(L 6) M₁ अष्टोऽपि विप्राय (for ")]

— For line 7323, G₁ M₁ subat.

254** परमात्मन्यामोति किं पुनरनेकिं चरत् ।

— (L 7328) D₁ यो चरत् (for विप्राय) D₂ तत्त्वार्थं
वदाति य (for ") — For line 7331 D₁ M₁ G₁ subat.:

255** गोचर्ममात्रं यो दद्यात् राज्यमवाप्नुयात् ।

— (L 7332) D₁ G₂ M₂ अने विपुत्राणां (for ")
— (L 7333) D₁ M₁ विप्रे (for विप्राय) — G₁ om.
lines 7334 7351 D₂ om. lines 7336-7337 — (L
7339) D₂ M₂ ईश्वर उवाच ते (for ") — (L 7341)

वीर्याधेयनि यद्गु स पद्मं परमो मन ॥ [7345]
 यस्मिन्देहो कृत्तज्ञाना वैष्णवाश्रयत्वाभित्ता ।
 तस्मिन्ज्ञानं प्रवृत्तं विष्णुलोकमवसृज्यात् ॥
 यस्तु पापप्रसक्तोऽपि विष्णुमक्तस्य भक्ति ।
 पादप्रक्षालनं कुर्यादरामशुद्धिदये ॥ [7350]
 चक्राद्विगतं भवते विष्णुमन्त्राय धीमते ।
 भिक्षासाधनप्रदानेन वैष्णवी गतिमाप्नुयात् ॥
 विष्णुमन्त्राय विनाय महादेवि महात्मने ।
 साधमात्रप्रदानेन मुक्तिं याति हि मानवा ॥
 सर्वभूतदयायुक्तं वैष्णवं देहि यो नर ।
 स अण्डालो महादेवि रौरव नरकं व्रजेत् ॥ [7355]
 ब्रह्महत्या क्षुरापानं स्त्रियं गुर्वङ्गनाशनम् ।
 चक्राद्विगतस्य निन्द्या च पञ्चते खनिपातका ॥
 यं पुनरितरं देहि स विद्याभ्यसेतरात् ।
 विष्णुमक्तं तु यो देहि स विद्याभ्यसेतरात् ॥
 किं तस्य बहुनि दाये किं तस्य बहुनि श्रुते ॥ [7360]
 विष्णुमक्तिविहीनस्य तपसा किं प्रयोजनम् ॥
 दीर्घज्ञानफलं नास्ति ब्रह्माज्ञानफलं नमः ।
 नवैष्णवस्य विप्रस्य सर्वे शोधनदक्षिण ॥
 यया दाहमयो हस्ती यथा चर्ममयो मृग ।
 सर्वैष्णवतया विप्रस्यैव व्यर्थं भविष्यति ॥ [7365]
 कृष्णकावचमयुक्ता महायत्नोद्यया हिना ।
 नवैष्णवा यः शोभन्ते मित्रं नवा इव किमुका ॥
 शरीरशोधनं व्यर्थं कृष्णपात्रायणादिभिः ।
 विष्णुपादाङ्गुष्ठाङ्गान्दीनस्य पुत्रस्य तु ॥ [7370]
 विद्यानिभयसंपन्नो विद्याशुक्लसम्पन्नः ।
 विष्णुमक्तिविहीनो यश्चण्डालसदसो भवेत् ॥
 यस्मिन्देहो क्षुरात्मानं प्राकृतं पापकारिण ।

वसन्त्यश्विनौ मृदास वेस परिवर्जयेत् ॥
 शिला यमोपवीतं च चक्रादि च कुण्डले ।
 ऊर्ध्वपुष्पाणि वस्त्राणि दग्धं चैव कम्पदलुम् ॥ [7375]
 एतानि धारयेद्दिपं मुकुटदो इवमत्र ।
 सात्त्विकं मायमात्रस्य स्थिरचित्तो भवेत्तदा ॥
 समं वागै च मित्रे च तथा मानवमानवौ ।
 क्षीनोष्णसुखदुःखेषु समं सप्तविवर्जितः ॥
 भवनेषु भुविदेसु उदासीनो गालम्प्यः ॥ [7380]
 सर्वोत्सर्गपरित्यागी विष्णुमक्तो विधीयते ॥
 यो न हृष्यति न ह्रीति न शोचति न काङ्क्षते ।
 सुत्यनिन्द्यासुविमर्शो सगुणो येनकेनचित् ।
 भक्तिरेव स्थिरमतिविष्णुमक्तो विधीयते ॥
 शम्भुचक्रवरं देवं पीताम्बरधरं हरिम् ॥ [7385]
 सर्वेण अनसा ध्यायन् स वैष्णवं उच्यते ।
 वैष्णवं पुण्यकर्मा च लोकानां हितकामदः ।
 तस्मात्सर्वेषु कालेषु फलमयस्त्रिंशजं नमः ।
 स्त्रियं पवित्रं पूजासा वैष्णवं पापनाशनं ।
 शुद्धस्वहृषी भवति सदा भस्मरणादरे ॥ [7390]
 हस्तप्रार्थनकामस्य वैष्णवस्य महाभक्तेः ।
 चिदानन्दमयो विष्णु प्रसन्नो भवति ध्रुवम् ॥
 वैष्णवस्य तु विप्रस्य विष्णु सर्वतो विभुः ।
 विद्वान्भक्तस्यो वै वि सात्त्विकं कुरुते स्वयम् ॥ [7395]
 नित्यं सर्वगतं स्वायत्तचक्षुष्यं सनातनम् ।
 अक्षुषीं यद्वक्षुषीं च विप्रवक्षुषीं प्रकाशते ।
 भक्तियोगेन पापानि वृद्धन्ते वैष्णवोन्मत्तः ।
 वातकुम्भस्य मालिन्धमग्निना दहते यया ॥
 श्रवणं कीर्तनं विष्णो रमणं वासुदेवम् ॥ [7400]
 अर्चनं वन्दनं दास्यं सत्त्वसागमिवेदवत् ॥

Ms वरेशोत्पन्नवस्तुनि (for *) and समपि (for भक्ति)
 — (L. 7344) D₂ M₂ युता विद्या (for एता गुरवा) D₂
 नता (for रिता) — (L. 7345) D₂ श्रीशङ्खपाशधरे (for
 *) — (L. 7347) D₂ विष्णुलोकजिगीषया (for *) D₁
 तनिषी (for भक्ति) — (L. 7349) D₂ M₂ दाये शुद्धि
 (M₂ पादमन्त्र) कर्तुं च (for *) — D₂ om lines
 7350-7351 — (L. 7352) M₂ सायङ्काले कर्तुं च (for
 *) — G₁ om lines 7356-7358 — (L. 7359) D₁
 M₂ चक्राद्विगतं (for विष्णुमक्तं) — (L. 7363) D₂ G₂ तपसा
 किं प्रयोजनम् (for *) — G₁ om line 7365 — (L.
 7369) D₂ रहितं नरस्य च (for *) — After line 7372,
 D₂ M₂ ins

256** अवैष्णवो दुष्टाचार पापनाशकः खनः ।
 पातपक्षी दुष्टात्मा स तस्मात् परिवर्जयेत् ॥
 अवैष्णवस्य सत्तमो दीर्घकल्पं कर्तुं च ।
 तस्मादाकृतसर्गं वर्जयेदश्रद्धाशेषम् ॥
 — G₁ om lines 7373-7375 — After line 7378, D₂

ins

257** परवेशपरितः सर्वं विष्णुद्वयं न चापरा ।
 — M₂ om lines 7383-7384 — After line 7386, G₂

ins

258** तीक्ष्णतानकः नास्ति महाराजकः तथा ।
 — G₂ om lines 7387 7392 — (L. 7387) D₂ M₂
 शरकः (for कायकः) — (L. 7389) D₂ भूतभूतं परे
 तामा (for *) — (L. 7390) D₂ मृग (for शुद्धः) D₂
 M₂ सुखाभा (for भक्ति) D₂ लोके सर्वोऽपि केवलम्, M₂
 लोकं कीर्त्य केवलम् (for *) — (L. 7393) D₂ M₂ प्रसन्नं
 कुरुते यथा (for *) — After line 7394, D₂ G₂ M₂ ins. — (L.

259** जननरश्मिस्तस्य शेषरक्तो यवान्ते ।
 प्राकृतानि शरीरानि प्रकाशयति सर्वम् ॥

[(L. 1) G₂ रश्मस्त (for कुम्भम्)]

— (L. 7396) D₂ विष्णुस्य (for विप्रस्य), M₂ प्रजापते (for
 प्रकाशते) — (L. 7397) D₂ G₂ M₂ दहत रश्मिरोत्तम (for
 *) — (L. 7398) D₂ M₂ दोषोऽयम् (for मात्तियम्),

इति पुंसां हिता विष्णोर्भक्तिश्च नववक्ष्याम ॥
 पुषिष्ठिर उवाच ।
 श्रुतं सर्वमपेक्षेन नरीमुत्त विनामह ।
 इदानीं श्रोतुमिच्छामि भगवद्वचःखण्डम् ॥
 भीष्म उवाच ।

विष्णुपूजाम् निरता विष्णुनामपरायणा ।
 विष्णुमेकैर्विरतास्तै वै भागवतोत्तमा ॥ [7405]
 लक्ष्म्याध्वणे सखा सत्कर्मसु सरोचता ।
 सन्तु सेवां प्रजुर्वाणस्तै वै भागवतोत्तमा ॥
 मानावमाने सयतामतिद्वेषां सदा भवत् ।
 शत्रौ मित्रे तथा द्वेषे ते वै भागवतोत्तमा ॥
 मातापित्रोर्गुरो ये तु ग्रहाश्चैवपरायणा ।
 यतिसेवापरा ये च तै वै भागवतोत्तमा ॥ [7410]
 वैष्णवे तथा भानौ गायत्र्या वैष्णवे तथा ।
 वेद्यामहाक्षरे भवित्वे वै भागवतोत्तमा ॥
 हाने अपे तथा विष्णौ तथा आश्रित्यभोजने ।
 पूजने समविधेषां ते वै भागवतोत्तमा ॥ [7415]
 शीर्षे च देवदात्रायां पुण्यासु त्रिपिबु प्रभो ।
 श्रद्धा निरुत्तरा येषां ते वै भागवतोत्तमा ॥
 साक्षप्रामस्य शीर्षे च तथा तीर्थाभिषेचने ।
 येषां तु सततं भवित्वे वै भागवतोत्तमा ॥
 साक्ष्याध्वणे सखा सत्कर्मसु सदा रता । [7420]
 सन्तु सेवां प्रजुर्वाणस्तै वै भागवतोत्तमा ॥
 प्राकारदीपनपरा मायछान्निरास्तु ते ।
 प्रालम्बानरता ये च तै वै भागवतोत्तमा ॥
 पुराणपाठका ये च पुराणप्रवणे रता ।
 छन्दुरि विद्या ये च तै वै भागवतोत्तमा ॥ [7425]
 आत्मवासर्वभूतानि ये पश्यन्ति नरीक्षमा ।
 सानेष्ममने च समा सन्निधौ सुतोमना ॥
 शत्रौ मित्रे तथा द्वेषे ते वै भागवतोत्तमा ।
 अदाभिका गणाद्यान्ते वै भागवतोत्तमा ॥

छाने अपे तथा होमे तथा श्रोत्रियभोजने । [7430]
 पूजने सम्मर्षिषां ते वै भागवतोत्तमा ॥
 शीर्षे च देवदात्रायां पुण्यासु त्रिपिबु प्रभो ।
 श्रद्धा निरुत्तरा येषां ते वै भागवतोत्तमा ॥
 साक्षप्रामस्य शीर्षे च तथा तीर्थाभिषेचने ।
 येषां तु सततं भवित्वे वै भागवतोत्तमा ॥ [7435]
 वेदाप्यनमपरा सदा शास्त्रनिगारदा ।
 पञ्चयज्ञपरा नित्य ते वै भागवतोत्तमा ॥
 विमुक्तज्ञानसपक्षा निर्मला कर्मणि शुभे ।
 पञ्चादशीप्रत्यपरास्ते वै भागवतोत्तमा ॥
 प्रातः छाने सन्निधौ गायत्र्या च तथा रतौ । [7440]
 ज्ञानो विप्रे तथा द्वेषे ते वै भागवतोत्तमा ॥
 बुभुक्षा परादुर्मेभ्यः प्रहृष्टा परलपदा ।
 दयावन्तो हि भूतेषु ते वै भागवतोत्तमा ॥
 चराचरामष्टं विश्वं विष्णुमावातिमिच्छन् ।
 विष्णुराणे पश्यन्ति ते वै भागवतोत्तमा ॥ [7445]
 देवद्विजगुरुश्लाघ्यपूज्यश्च द्विने दिने ।
 जर्णवन्ति सदा भवन्ता ते वै भागवतोत्तमा ॥
 यतीनां सङ्गतीनानां मतिनां प्रह्लादादिनाम् ।
 सुधीनां विप्रपुत्राणां विप्रेषु निरन्तरम् ।
 नारायणे जगद्वाङ्मि सदा सम्यग्मानसा । [7450]
 लक्ष्म्यनिरता आत्मज्ञानसाधनार्थिनः ।
 लक्ष्म्याध्वणे सखा वेदाद्विजगुरुदात्र ।
 विद्यादानरता ये च शास्त्रेषु निरताश्च ये ।
 पौरुषेण च युक्तेन विष्णुर्चनपरायणा ।
 साक्षप्रामाचनपरा सदा सत्कल्पवर्तिना । [7455]
 रविस्त्वपरा ये च तै वै भागवतोत्तमा ॥
 सन्मार्गवरता ये वै विष्णुवेदमनि निष्पन् ।
 दीपदानरताश्चैव ते वै भागवतोत्तमा ॥
 ह्यं ह्यश्वमेधेन प्रीणयन्ति च वै द्विजा ।
 प्रवाप्ति हरितामिरियं विष्णुमन्त्रा भवन्ति च ॥ [7460]

—(L. 7401) M₁ इति (for हिता) M₂ भक्तिभेदव्यखण्डम् (for ⁶) —(L. 7405) G(ed.) विष्णुमनुष्येयं अका (for ⁶) — G(ed.) om. (hapl.) lines 7406-7407 —(L. 7406) G₂ सखा (for ⁶) M₂ सखा (for सखा) D₁ G₂ M₁ सत्कर्मसु (for सत्) — D₂ om. (hapl.) lines 7408-7409 —(L. 7408) M₁ सुतोमना (for सदा भवत्) —(L. 7409) M₁ द्वे (for नेष्ट) M₂ च पश्यन्ति नरोत्तमा (for ⁶) —(L. 7410) D₁ श्रोत्रिये (for आश्रित्यभोजने) G₂ गृहाचार्या (for महाक्षरे) —(L. 7412) D₁ माय-या वैष्णवे वृत्तौ, G₂ 'या वैष्णवरमृते (for ⁶) — G₂ om. lines 7413-7424 — After line 7424, D₁ ins

260** वैष्णवेवरता ये च नानिधिर्यगाश्च वै ।
 वे चानिधिर्यगाश्च वै भागवतोत्तमा ॥
 दुष्करीपणपरा वन्द्ये पूजन्यविश्वम् ।

पारने सेवद साधारण वै भागवतोत्तमा ॥

—G₂ om. lines 7427-7428 —(L. 7429) M₁ ते पश्यन्ति नरोत्तमा (for ⁶) — G(ed.) om. lines 7430-7437 —(L. 7438) D₁ हाने (for हाने) D₂ शीर्षे (for शीर्षे) —(L. 7440) G(ed.) महेश्वरे (for प्रातः छाने) G₂ M₁ रतिर (for मतिर) —(L. 7446) G₂ ह्यश्वमेधेन प्रीणयन्ति (for ⁶) D₂ तथाविधीन् (for दिने दिने) —(L. 7448) G₂ स वीरता (for वीरता) सङ्गतीनां (for ⁶) —(L. 7449) G₂ सुधीनां विष्णुमन्त्राणां (for ⁶) —(L. 7450) G₂ सत् नानिधिर्यगा (for ⁶) —(L. 7453) G₂ स सदा (for विद्या) D₂ G₂ M₁ ते वै भागवतोत्तमा (for ⁶) —(L. 7454) G₂ वाक्प्रेन (for वैष्णवे) — G₂ om. lines 7455-7458 —(L. 7455) D₁ G₂ M₁ ते वै भागवतोत्तमा (for ⁶) — After line 7455, D₁ G₂ M₁ ins

श्रीधर्मपति यद्गु स धर्म परमो मत ॥ [7345]
 यस्मिन्देहो कृतध्याना वैष्णवाश्चक्राच्छिता ।
 यस्मिन्मन्त्रा प्रकुर्वन्ति विष्णुरात्मकमाधुवात् ॥
 यस्तु पापघ्नमकोटि विष्णुभक्तस्य अक्षित ।
 पापप्रक्षालनं कुर्यादराममुद्विहदेव स ॥ [7350]
 चक्राङ्गिताय महते विष्णुभक्त्याय धीमते ।
 भिक्षामात्रप्रदानेन वैष्णवी गतिमाप्नुयात् ॥
 विष्णुभक्त्या विधाय महादेवि महात्मने ।
 मायमात्रप्रदानेन युक्तिं यावन्ति हि मानवा ॥
 सर्वभूतदयायुक्त वैष्णव देहि यो नर ।
 न चण्डालो महादवि शैरय नरक प्रवेष्ट ॥ [7355]
 प्रण्डालस्य सुरापानं स्वेष्टं पुण्ड्रनागास्य ।
 चक्राङ्गितस्य निन्द्या च वस्ते च विद्यापतका ॥
 य पुत्र पितरं देहि स विद्यापत्यरेतस्य ।
 विष्णुभक्तं ह्यु यो देहि स विद्यापत्यरेतस्य ॥ [7360]
 किं तस्य बहुभि वाञ्छे किं तस्य बहुभि भुङ्ते ।
 विष्णुभक्तिविहीनस्य तपसा किं प्रयोजनम् ॥
 शीर्षजानकल नास्ति महाशक्तकल तथा ।
 भवैष्णवस्य विप्रस्य सर्वं शब्दत्रिनन्दयि ॥
 यथा दारुणयो हस्ती यथा धर्मस्यो मृग ।
 भवैष्णवस्य विप्रस्य विप्रस्यो भविष्यति ॥ [7365]
 कृपावचनस्युपायं महावशोभवा हिता ।
 भवैष्णवा न शोभन्ते निर्गं वा इव किङ्कि ।
 शरीरशोभनं व्यर्थं कृच्छ्राचारप्रायादिभि ।
 विष्णुप्राशङ्गिकध्यानहीनस्य पुरयस्य तु ॥ [7370]
 विषाभिमयमपको विषालुसुखसमय ।
 विष्णुभक्तिविहीनो यश्चण्डालसदृशो भवेत् ॥
 यस्मिन्देहो दुरात्माना माहृता पापकारिण ।

Ms. पदोपपन्नस्मृति (for *) and लभति (for प्रवर्ति) Ds
 — (L. 7344) Ds Ms गुणा विधा (for रता मुखा) Ds
 नाग (for दिना) — (L. 7345) Ds श्रीधर्ममाचार्यदे (for
 *) — (L. 7347) Ds विष्णुलोकनिधीयता (for *) Ds
 तनिमी (for अक्षित) — (L. 7349) Ds Ms वाञ्छे भुक्ति
 (Ms कामशक्ति) करोति च (for *) — Ds om lines
 7350-7351 — (L. 7352) Ms कामभुक्ति करोति च (for
 *) — Gs om lines 7356-7358 — (L. 7359) Ds
 Ms चक्राङ्गित (for विष्णुभक्त) — (L. 7363) Ds Gs तपसा
 Ms प्रयोजनम् (for *) — Gs om line 7365 — (L.
 7369) Ds एतिस नरय च (for *) — After line 7372,
 Ds Ms ins

256** भवैष्णवो दुराचार पाशनाभाङ्क तपः ।
 पापवारी दुष्टतमा स तस्मात् परित्यजेद्देह ।
 भवैष्णवस्य सत्तमो दीर्घायुर्देहोति च ।
 तस्मात्प्राप्तसमस्तं वरैश्चैव प्रयोजनम् ॥
 — Gs om. lines 7373-7376 — After line 7376 Ds

यस्मिन्मन्त्रानि मूढाश्च देश परिवर्त्यते ॥
 विज्ञात यज्ञोपवीत च चक्रविह्व च वृण्डले ।
 कर्णपुद्गलाणि चछाणि दण्डं चैव कमण्डलुम् ॥ [7375]
 एतानि धारयेद्भिः पुद्गलद्वौ दण्डप्रत ।
 सात्त्विक भावमास्थाय स्थिरचित्तो भवेत्तदा ॥
 समं शरीरं च भित्ते च तथा मानावमानयो ।
 शीतोष्णसुखदुःखेषु समं सहविगर्जितं ॥ [7380]
 अनपेक्षं सुविदेस उदासीनो गतमयः ।
 सर्वारम्भपरित्यागी विष्णुभक्तो विधीयते ॥
 यो न हृष्यति न द्वेष्टि न शोचति न काङ्क्षते ।
 गुण्यमिन्द्रास्तुतिर्मात्रेण सततो येनकेनचित् ।
 मनिकेता स्थिरमभिर्देष्टुमको विधीयते ॥ [7385]
 राज्ञश्चक्रधरं देव पीताम्बरधरं हरिम् ।
 सर्वं मनसा ध्यायन्त्यं स ध्यायन् उच्यते ॥
 वैष्णवं युष्मकस्मां च लोकानां द्विक्रमादम् ।
 तस्मात्सर्वेषु कालेषु पालयन्त्यतिष्ठं जगत् ॥
 नित्यं पवित्रं पूजामा वैष्णवं पापनाशनं ।
 कुटुम्बकल्पी भवति सदा सत्कारणादरे ॥ [7390]
 हृष्यप्रकर्षिकामध्ये वैष्णवस्य महानते ।
 विद्वान्दमयो विष्णु प्रसन्नो भवति भुवम् ॥
 वैष्णवस्य तु विप्रस्य विष्णु सवगतो विसृ ।
 विद्वान्दमयो वैवि स्तानिष्पृच्छते स्वयम् ॥ [7395]
 नित्यं सर्वगतं स्वाशुदृष्टलोक्यं सनातनं ।
 अरूपी बहुरूपी च धारैररूपी प्रकाशते ।
 अनिकोपय पापाणि दहन्ते वैष्णवीधर्म ।
 सावदुर्भक्त्यं मास्मिन्ममिना दहते यथा ॥
 अक्षयं कीर्तय विष्णोः स्मरणं पारितोषकम् ।
 अर्चनं वन्दनं दास्य सत्यमात्मनि वचनम् ॥ [7400]

ins.
 257** पदोपपन्नं सन् विष्णुपुद्गलं न पापघना ।
 — Ms om. lines 7382-7384 — After line 7386, Gs

ins.
 258** शीर्षजानकलं नास्ति महाशक्तकलं तथा ।
 — Gs om. lines 7387-7392 — (L. 7387) Ds Ms
 चक्रं (for काम) — (L. 7390) Ds भुवम् एति
 चाना (for *) — (L. 7390) Ds भुवम् (for हृष्ट) Ds
 Ms सुखताना (for मानि) Ds लोके मरीचं देहयत् ।
 लोके च मरीचं देहयत् (for *) — (L. 7392) Ds Ms मर्या
 कृतो मया (for *) — After line 7391, Ds Gs Ms ins. — (L.

259** जनार्दनस्य शरीरस्यो वसाने ।
 माह्वन्ते क्षीणगी प्रकाशयति धाम्नाम् ॥
 [(L. 1) Gs स्मरणं (for पुण्यम्)]
 — (L. 7396) Ds विष्णुः (for विष्णुः), Ms दण्डने (for
 प्रकाशते) — (L. 7397) Ds Gs Ms नृप देहोपपन्नं (for
 *) — (L. 7398) Ds Ms लोके-दम् (for मर्यादम्),

इति पुता दिवा विष्णोर्मन्त्रिश्च नवलक्षणम् ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

श्रुत सर्वमशेषेण नदीसुत वितामह ।

इदानीं धीमुत्पिच्छामि भगवद्भक्तलक्षणम् ॥

भीष्म उवाच ।

विष्णुपुत्रासु निरता विष्णुनामपरायणा ॥

विष्णुमन्त्रेभक्तितरास्ते वै भागवतोत्तमा ॥

सत्कथाश्रवणे सक्ता सत्कर्मसु सद्योयता ।

ससु सेवां प्रकुर्वाणस्ते वै भागवतोत्तमा ॥

मानावमाने समतामविद्वेषा सदा भवत् ।

शत्रौ मित्रे तथा पण्डिते ते वै भागवतोत्तमा ॥

मातापित्रोर्गुरो ये तु ब्रह्मचरनपरायणा ।

यतिसेवापरा ये च ते वै भागवतोत्तमा ॥

वैश्वानरे तथा भानो गायत्र्या वैष्णवे तथा ।

येषामष्टाक्षरे भक्तिस्ते वै भागवतोत्तमा ॥

दानं जपं तथा विष्णोः तथा श्राद्धप्रियभोजनं ।

पूजनं समतिर्विधा ते वै भागवतोत्तमा ॥

सीधे च दवयात्राया पुण्यासु तिथिषु प्रभो ।

श्रद्धा निरन्तरा येषा ते वै भागवतोत्तमा ॥

सत्कामस्य सीधे च तथा सीधाभिप्रेक्षणे ।

येषां तु सतता भक्तिरते वै भागवतोत्तमा ॥

सत्कथाश्रवणे सक्ता सत्कर्मसु सदा रता ।

ससु सेवां प्रकुर्वाणस्ते वै भागवतोत्तमा ॥

एकादशीमठपरा माघशान्तनरास्तु ये ।

प्रातःशान्तरता ये च ते वै भागवतोत्तमा ॥

पुण्यशुद्धा ये च पुण्यश्रवणे रता ।

सद्भक्तिरि दिवा ये च ते वै भागवतोत्तमा ॥

आत्मवत्सर्वभूतानि ये पश्यन्ति नरोत्तमा ।

मानिष्यमाने च समा मतिर्विषां सुतोभना ॥

शत्रौ मित्रे तथा द्वेष्ये ते वै भागवतोत्तमा ।

ब्रह्मभिक्ता गदासूयास्ते वै भागवतोत्तमा ॥

[7405]

[7410]

[7415]

[7420]

[7425]

जाने अपे तथा होमे तथा धोत्रियभोजने । [7430]

पूजने सन्मतिर्विषां ते वै भागवतोत्तमा ॥

सीधे च देवयात्राया पुण्यासु तिथिषु प्रभो ।

श्रद्धा निरन्तरा येषां ते वै भागवतोत्तमा ॥

सत्कामस्य सीधे च तथा सीधाभिप्रेक्षणे ।

येषां तु सतता भक्तिस्ते वै भागवतोत्तमा ॥ [7435]

वेदाध्ययनसपक्वा सदा शास्त्रविशारदा ।

पञ्चयज्ञपरा नित्य ते वै भागवतोत्तमा ॥

विशुद्धज्ञानसपक्वा निर्मला कर्मभि शुभ्रे ।

एकादशीमठपरास्ते वै भागवतोत्तमा ॥

प्रातः ज्ञाने मतिर्विषां गायत्र्या च तथा रतौ ।

जज्ञौ विप्रे तथा देवे ते वै भागवतोत्तमा ॥

दुःखिना परदुःखेभ्य प्रदृष्टा परसपदा ।

दयावन्तो हि भूतेषु ते वै भागवतोत्तमा ॥

व्यापरायक विश्व विष्णुमायाविनिर्मितम् ।

विष्णुरूपेण पश्यन्ति तं वै भागवतोत्तमा ॥ [7445]

देवदिगुल्लमागान्धिमप्यथ दिने दिने ।

नर्चयन्ति सदा भक्त्या ते वै भागवतोत्तमा ॥

पत्नीनां सङ्गदीनानां वृत्तिनां ब्रह्मवादिनाम् ।

शुचीनामविपक्षता विषयेषु निरन्तरम् ।

नारायणो जगदाज्ञि सदा सत्सकमानसा ।

सत्कर्मनिरता आत्मज्ञानसाधनपरिनिता ।

सत्कथाश्रवणे सक्ता वेदान्तनिरताश्च ये ।

विद्यादातरता ये च शास्त्रेषु निरताश्च ये ।

पौरुषेण च सुनेन विष्णुवर्चनपरायणा ।

सत्कामाभार्यपरा सदा सत्कथ्यवर्जिता ।

रविपुष्पपरा ये च ते वै भागवतोत्तमा ॥

समाभ्यनरता ये वै विष्णुवन्दननि निरता ।

दीपदानरताश्च ते वै भागवतोत्तमा ॥

छद्मस्त्राभिप्रेक्षणे प्रीणयन्ति च ये द्विजा ।

मयाति हरिसामीप्ये विष्णुसक्ता भवन्ति च ॥ [7460]

[7440]

[7445]

[7450]

[7455]

[7460]

— (L 7401) M₁ हित (for दित) M₂ भक्तिश्रेयसलक्षणम्

(for ²) — (L 7405) G(ed) विष्णुपुत्रेषु य सक्त (for

") — G(ed) om (hapl) lines 7406 7407 — (L

7406) G₂ हवथा (for त) M₁ मका (for सक्ता) D₁ G₁

M₁ तत्समम् (for स²) — D₁ om (hapl) lines 7408

7409 — (I 7408) M₁ सुतोभना (for सदा भवेत्) — (L

7409) M₁ देवे (for दे) M₂ ये पश्यन्ति नरोत्तमा (for ²)

— (L 7410) D₁ तिमोक्षे (for मातापित्रोर्) G₁ ब्रह्मचर्या

(for ब्रह्मचर्यं) — (L 7412) D₁ गायत्र्या वैष्णवे स्तुतौ,

G₁ स्या वैष्णवस्तुतौ (for ²) — G₂ om lines 7413 7424

— After line 7424 D₁ ins

260** वैश्वदेवराया ये च पालिकवैरागाश्च ये ।

ये पालिप्रियवक्त्रास्ते वै भागवतोत्तमा ॥

तुलसीदोषपरा चरन्ते पूजनभिरुचम् ।

पारमे सेव न सकारते वै भागवतोत्तमा ॥

— G₂ om lines 7427-7428 — (L 7429) M₁ ते परवदि

नरोत्तमा (for ²) — G(ed) om lines 7430-7437

— (L 7430) D₁ दाने (for ज्ञाने) D₁ G₁ विष्णो (for

होने) — (L 7440) G(ed) सहभरे (for प्रातःकाले) G₂

M₁ रतिर् (for भक्तिर्) — (L 7446) G₂ इन्द्रादुत्पत्ता

प्राज्ञा (for ") D₁ स्यातिशीत् (for दिने दिने) — (L

7448) G₁ स यतीनां (G₂ तिनः) सपुद्गीपानां (for ")

— (L 7449) G₁ सुनीना विष्णुसक्तानां (for ") — (L

7450) G₂ सग भक्तियुता भरा (for ²) — (L 7453)

G₁ स सदा (for विद्या) D₁ G₁ M₁ दे वै भागवतोत्तमा (for

") — (L 7454) G₂ वाक्त्रेण (for वैश्वेण) — G₂ om lines

7455 7458 — (L 7455) D₁ G₁ M₁ ते वै भागवतोत्तमा

(for ²) — After line 7455, D₁ G₁ M₁ ins.

शीवोपनिषासु एता भारते वैष्णवे एता ।
पुराणेषु तन्नाम्येषु विष्णुमक्तियुतेषु च ।
ये च गङ्गादिनोर्ध्वे ते वै भागवतोत्तमाः ॥
मन्वादिषु च शास्त्रेषु रामायणकथासु ॥
राजवैशक्याभिज्ञास्ते वै भागवतोत्तमाः ॥ [7465]
हृन्मन्त्रमन्त्राणां भागवतोत्तमाः च ।
कर्मवामनमत्स्यानामपराकथासु च ॥
विष्णोः सर्वात्मनः कीर्तिं प्रवर्द्धति च ये दिवा ।
परस्परं भावयन्तस्ते वै भागवतोत्तमाः ॥
आनेषु तीर्थेषु सदा मन्त्रेषु [7470]
घोनी च यीशेषु महत्सु सेवासु ।
हर्षिते ते वै नृप भास्वरे च
॥ वै महाभागवतप्रधानाः ॥

Colophon.

नीम उपवाच ।

कविं पुराणमहं विश्वकपिनामप्ययम् ।
योगिष्येयं सदानन्दं ध्यात्वा तपदमभुजे ॥ [7475]
पीठाम्बरधरं विष्णुं सर्वधातामस्तुतम् ।
मन्माकाविराजन्तं ध्यात्वा तपदमभुजे ॥
आद्यमन्त्रमूर्त्यं लोकावामीधरं पुरोहितम् ।
धनमाकाविराजन्तं ध्यात्वा तपदमभुजे ॥
ब्रह्मरूपकसंकाशं सूर्यकोटिसमप्रभम् । [7480]
श्रीमत्सवकसं विष्णुं ध्यात्वा तपदमभुजे ॥
कीलज्जैम विराजन्तं मुक्तादासविभूषितम् ।
केयूराहारसुगमं ध्यात्वा तपदमभुजे ॥
श्रिया च परया नित्यं तपमानतपद्वधम् ।
मुनीश्वरिणीकैर्यैषं ध्यात्वा तपदमभुजे ॥ [7485]
संसारवायविच्छेदकायै कमलाधरम् ।
भक्तबिम्बं शिरं देवं ध्यात्वा तपदमभुजे ॥
वन्द्यं वरेण्यं पुरुषमीश्वरं सर्ववीजसुखम् ।

विष्णुं विष्णुं त्रितयिर्न ध्यात्वा तपदमभुजे ॥
चतुर्विन्दुसुखाहं पीठकीर्तिरामसम् । [7490]
मीलोल्लसद्गङ्गाधरं ध्यात्वा तपदमभुजे ॥
जनादिनिघनं साहसं निमग्नं विषयोमुखम् ।
शक्तिरिष्यतिहरे देवं ध्यात्वा तपदमभुजे ॥
श्रावन् सुखि साधुना हन्तां वायनाविनाम् ।
धर्मसेतुं महापादं ध्यात्वा तपदमभुजे ॥ [7495]
ज्योतीश्वरीसमन्तं महतीरि महीधरम् ।
सर्वप्रभुमनीषां ध्यात्वा तपदमभुजे ॥
राममिन्द्रीवरधामं ज्ञानानन्दमहिम् ।
उपेन्द्रमिन्द्रादिहं ध्यात्वा तपदमभुजे ॥
रावगामकरं देवमस्ताननुमुमाशिरम् । [7500]
सुरार्चिषद्वन्द्वं ध्यात्वा तपदमभुजे ॥
आदि पाठ्य देवदेव देवदेव जगत्पते ।
सर्वं ध्यात्वा नरो वदतु तारादकमनं मन्त्रे ॥
कालामन्त्रमलानाथ कठिरोपनिषारण ।
सुखं नमो हृदीदं नमः संघविहारिणे ॥ [7505]
एवं ध्यात्वा सर्वकारं नृप पापहृतीरिषि वा ।
हिरण्यवीर्यं वा पापेषु वैदुष्यमवर्तनं नृप ॥
तत्र सदा विम्वरधरेण विष्णुं कमलकोषधरम् ।
कविताप्याप्त्यमे भूवि नार्कं वाधनमेधवि ।
एतदुक्तं भवा सर्वं हि भूयः कोनुमिच्छति ॥ [7510]
हृन्मास इषया वेदि वारदस्य वराधु ।
वाराधुना भवा शार्दं मतो वै भवतो मुनयः ॥
यं सुमोहि सदा भवता कविदेवैर्न विन्दते ॥
विष्णुवाक्यवशात् सर्वं ज्ञानादप्ययम् ।
भारतं मुद्रयामासं पुराणं भागवतमयम् । [7515]
श्रोतव्यं हि प्रवलेन संसारप्रेमजिह्वना ॥
हृदयं भवत्य धर्मार्थममेव धर्मं मम ।
तपसासाराजनेमुक्तिः निवस्ये वदुतगः ॥

261** विष्णुवाक्यविनिर्वाता सुवर्णकपरायणा ।
— (L. 7459) Gs पुराणवाक्यविनिर्वाता (for *). — (L. 7460)
G: विष्णु; M: सः (for इति); D: शास्त्रक (for -शास्त्रीय-).
— (L. 7461) Gs हरेये (for मारये). — (L. 7464)
G(ed.) मन्वादिपुत्रो निरता (for *). — (L. 7471) Gs
शेषवन् (for मार). — Gs om. lines 7472-7473.

Colophon. — Sub-parvin. Ds Gs आभ्यर्चयति देव-
पत्नी; Gs M: G(ed.) देवपत्नी: — Adhy. 2200: Gs
मन्माकाविराजन्तः; G(ed.) मन्माकाविराजन्तः मन्माकाविराजन्तः.
— Adhy. no: Ds 57; Gs: M: G(ed.) 56.

(L. 7475) Gs: M: ध्यात्वा विष्य सदानन्दम् (for *).
— (L. 7476) G(ed.) ध्यात्वा विष्य (for -य). Gs सर्वेष्वसं-
सृज्य (for *). — (L. 7477) Gs: M: सृज्यकर्मणं देवं (for
*). — (L. 7481) Ds श्रीमन्मन्त्रकृतम् (for *). — (L.
7483) G(ed.) श्रीमन्मन्त्रकृतम् (for *). — (L. 7487) Ds

-विचरिष्ये: M: विष्णुं रिष्य (for विष्य रिष्य). G(ed.)
मन्त्रकृतम् मन्त्रकृतम् (for *). — (L. 7495) Ds M: हन्तां
Gs विन्दते (for वृत्ति) — Ds M: G(ed.) In. after line
7499: Gs after line 7497.

262** सुवर्णकपरायणा पीठकीर्तिरामसम् ।
— (L. 7495) Ds: M: Hare 7494-7495. — (L. 7495)
M: G(ed.) शास्त्रक (for -य). — (L. 7496) G(ed.)
मन्माकाविराजन्तः (for *). — (L. 7497) Gs मन्माका-
विराजन्तः (for *). Ds Gs: M: मन्माकाविराजन्तः
मन्माकाविराजन्तः (for *). — (L. 7500) Gs मन्माकाविराजन्तः
(for *). — (L. 7501) Gs मन्माकाविराजन्तः (for *).
— (L. 7502) G(ed.) मन्माकाविराजन्तः (for *). — (L. 7503)
Gs मन्माकाविराजन्तः (for *). — (L. 7504) M: मन्माकाविराजन्तः
मन्माकाविराजन्तः (for *). — (L. 7505) Ds मन्माकाविराजन्तः
(for *). — (L. 7506) Ds मन्माकाविराजन्तः (for *).

स्वस्ति तेऽस्तु हरि साक्षात्सिद्धिदो वृत्तिवस्तुम् ।
सदा वस्तु रागेन्द्र तव चित्ते नानादैनम् ॥ [7520]

वैशपायन उवाच ।

इत्युक्तवन्त धर्मं तु धर्मस्तु प्रथमं तम् ।
कृतार्थोऽस्मीति गात्रेय पूजयासाध धर्मजम् ॥
मुनयो विप्रमुखाश्च राजानश्च नदीमुखम् ॥
पूजयामासुरव्यग्रा कृष्णे निश्चितबुद्धयम् ॥
सैनैव सत्कृतो भीष्मस्त्रीर्यथाश्रमोऽभवत् । [7525]
धर्मराजोऽनुजे साधेमान्ते ध्यायजनादैनम् ॥
पुराणर नमोऽदि हरिवंशात्समुद्भूतम् ।
नारदीयसिद्ध धर्ममितिहास पुरातनम् ।
कृष्णेन गदित साक्षाद्वैपुत्राय भीमते ॥ [7530]
सहृदा शृणुयाद्वापि क्षेपधर्ममिदं नृप ।
सर्वपापविनिर्मुक्तं स मण्डोद्वैष्य पदम् ॥
राजसूयस्य यज्ञस्य यत्फलं कुरुते नरः ।
तत्फलं समवाप्नोति ह्यस्य ध्रुवजोऽनन्तरम् ॥
सहस्रीपवतीं पृथ्वीं सखैरुवनङ्गनानाम् । [7535]
दत्त्वा यत्फलमाप्नोति सफलं च प्रपद्यते ।
शृणुयाद्य इमं निगद्य यश्चापि परिकीर्तयेत् ॥
प्राप्नुयाद्वाशुभं किञ्चित्पद्मं च मानवम् ॥
सर्वविधाधिकारी स्याद्भित्तो राज्ञ कमेष्ठ्वर ।
पैदय पशुपत चैव शूद्रो वै धर्ममश्रुतम् ॥
पुत्रकामो कमेष्ठ्वर कन्या भर्तरिमाप्नुयात् ॥ [7540]

राजा वा राजपुत्रो वा शृणोति सततं नृप ।
गौकीदीनां सप्रदायावत्फलं तद्वामुपायम् ॥
रोगार्थं मन्थनार्थं वा मुच्यते दुःखमचयात् ॥
राज्यपुत्रधनप्राप्तिधाण्यश्वत्थवस्तुनि च । [7545]
अदय ध्रुवमात्रेण कमेते मात्र सशयम् ॥
पुत्रसाध पर किञ्चित्पुत्रमपि हि विद्यते ॥
भारताध्ययनार्थमुपायद्रष्टव्यमिदं किञ्चित् ।
महापातकशालानि वितरयन्ति न सशयम् ॥
कलितोपविधानानां जन्तूनां हतघेतसाम् । [7550]
उत्तारक स्वैकमेव भारताध्ययनं भुवि ।
भारतं पञ्चमा वेदो वेदाचार्योऽप्युद्भूतः ।
स्त्रीयुद्धाद्विगन्धवन्भूतामपि मोक्षप्रदायकम् ॥
भारताध्ययनात्करो हरिवंशं पठेद्भार ।
दिने दिने प्राक्तेव सार्धं पठन्मुने ॥ [7555]
हरिवंशस्य पठनेऽप्यसक्तः इममापराधम् ।
पठेद्भार पठयेद्भारि तस्य मुनिः करे शिवम् ॥
सूत उवाच ।

तव पारिक्षितो विद्वाञ्जनमेजयभूषण ।
शुक्लं भारताख्यानं समग्रं वदसमितम् ।
मण्येसमं महर्षिणा वैशपायनमश्वधीम् ॥
जनमेजय उवाच । [7560]
श्यामसिन्धु महाप्राज्ञ स्वधर्मादात्मना धृतम् ।
भारताख्यानमखिलं कृतार्थोऽस्मि महामते ।

7511] G(ed) सर्वे ते नारदो मुनि (for^b) — (L. 7512) D₁ G₁ s M₁ नारदेन (for दातु) — (L. 7514) M₁ क्पात्प (for पक्षाक्ष) — (L. 7520) G(ed) भवतु (for वस्तु) — G₂ om the ref — (L. 7521) G(ed) यमास्तु, M₁ यमेरु (for धर्मं तु) — (L. 7524) G(ed) निश्चय (for निश्चित) G₂ कृष्णे स यज्ञमानसा (for^b) — (L. 7526) M₁ जगद्भूत (for जनाऽन्तः) — (I. 7527) G₁ s समा दिवम्, M₁ समाहृतम् (for सद्गुणम्) — (L. 7534) G₂ यश्चापि परिकीर्तयत् (for^b) — G₂ om lines 7535-7536 — (L. 7540) G(ed) शुक्लम् (for यमात्) — (L. 7541) राजमानो, G(ed) मणी (for पुत्रो) G₂ न पठन्शृणुयादपि (for^b)

— G₂ om lines 7542-7543 — For line 7542 G₂ M₁ subrt.

263** गौ कीटियन्दिनं गङ्गातीरे कलं लभेत् ।

— (L. 7544) G(ed) वक्ष्यामिनिवादि च (for^b) — G₁ c. after line 7545 D₁ after 265**

64** कृष्णशान्ते मणि कृत्वा यथा ते तु वितायका ।
अमुं धर्मं सगं शृण्वपात्तय न मेरुनीम् ॥

M₁ om. lines 7546-7547 D₁ G₁ s om line 7546
(L. 7547) D₁ G₂ अपि साम्प्रतम् (for^b) — M₁

om lines 7548-7554 D₁ G₁ s om lines 7548-7577 G(ed) om line 7578 — After line 7578, D G₁ om

265** हरिवंशवचने तु कृत्वा प्रानन्दरीं शृणु ।

G₁ cont.

266** वनीं युगे विवेचयेत् पुराणश्रवणादे ।

नास्ति चर्नं परं पुंसां नास्ति मुक्तिफलम् ॥

छद्मो मुष्टनाकीर्णं स ध्वजे देवताकये ।

पुण्ये वाचं नदीतीरे चैव पुण्यकर्मां शृणी ॥

अभक्त्वा ये कथा पुण्यां शृण्वन्ति मनुष्याणाम् ।

तेषां पुण्यफलं नास्ति तु स स्वात्मनश्चरन्ति ॥

पुराणं ते तु संपूज्य तांस्तुल्यैरुपायैः ।

शृण्वन्ति च कथा भक्त्या पनादवासां भवन्ति ते ॥

यथावा वनमानाशं ये यजन्त्यन्वयो नराः ।

भोगात्तरे प्रयच्छन्ति तेषां दाराश्च सपत्न्यम् ॥

असपत्न्यम् शृण्वन्ती विप्रश्च भवन्ति ते ।

य निन्वन्ति पुराणं कथां वा पापहारिणीम् ।

ते वै जन्मदुःखं मर्त्यं दुःखम् । समन्ति च ॥

कथायां जीवन्मानवां विशं नृवंति ये नराः ।

कील्यन् नरकां युष्माकं भवन्ति श्रामयन्तः ॥

ये यथावन्मोन्ते कील्यन् नरोत्तमाः ।

नेत पर मया किंचिच्छ्रोतव्यमिह विधत्ते ॥
 पूवमुक्त्वा स राजर्षिर्नृपिवर्यस्य तरय वै ।
 अतुष्टा तु पुरस्कृत्य व्यासस्यानुमते तदा । [7565]
 भारतलप्यानवर्यस्य शान्तिं चक विधानतः ॥
 कारयामास विप्राणा कोटीमा भोजन उदा ।
 प्रादक्षिण्येपलक्ष्य धनवस्त्रादिक बहु ॥
 सच्छ्रोत्रियाणा मिश्राणा सिक्काया तु तपस्विनाम् ।
 एव स्वर्णस्य राशिं तु सर्वैरज्योपशोभितम् ।
 कारयामास अतिमानुषिमप्य महातपाः ॥ [7570]
 वैशाखादनमाहूय वफार भारतस्य वै ।
 सर्वैरैरम्यपिब्रह्मर्षिं तस्य महाभवा ।
 तत्तस्मैनाभिषेकेण पूर्णैस्तुभ्य सोऽमघम् ॥
 प्रामाण्यह्नदातस्मै क्षतिवर्षाय धीमते ॥

एवं निर्वर्धयित्वा तु शान्तिकर्म स भूपति । [7570]
 बन्दिमागधसुरैस्तु जगद्यपैर्विदीपतः ।
 मृत्युमान स्वनगर प्राविशान्कृष्णमानसः ॥
 अद्भुतस्य पूजने सर्वपापान्यक्षेपतः ।
 कलिदोषहर शम चर्मधवनपावकम् ॥
 शृण्वता सर्वपापानि शिख्य यान्ति भूषिणः ॥ [7580]
 वरविममिहोदास शृण्वता लौकिकानां
 सकलदुर्घितशान्तिं सद्यः पश्चास्तु विप्राः ।
 स भवति हरिलोके अतिरस्मिभूरातो
 जगति सकलमेतदुर्लभं प्राप्तिना च ॥ [7584]

Colophon.

अक्षयवतोऽपि त याति जायते परम परम् ॥
 ये श्रावयति मनुजान्पुण्या पौराणिकं कथाम् ।
 कल्पकोटिदात साय शिषितं मन्त्राण वदे ॥

— (I, 7579) M₁ सर्वपाप- (for कलिदोष) — (I, 7580)
 M₁ भूतिदम् (for 'श') — (I, 7583) G₁ प्रजति हि सुरलोक
 (for स भवति हरिलोके) G₁ मुकुन्दे (for सुरातो) — (I,
 7584) G₁ M₁ सुलभम् (for सकलम्)]

Colophon — Sub-para D₁ G₁ M₁ G(ed) जाह्नवे
 पर्वाणि शेषधर्मा, G₂ शेषधर्मा — Adhy name M₁ पुषितिर
 भीमसबाद, G(ed) भारतमहिमानुवर्गनादिकथनम् — Adhy
 no D₁ 58, G₁ & M₁ G(ed) 57

— After the last colophon D₁ reads शुभ भवतु ।
 श्रीकृष्णार्पणमस्तु ।

यत्नेन लिखितं शेषधर्माकर्म सविस्तारम् ।
 छलकस्य भिय शान्तिं पुनरीदति प्राप्रयात् ॥
 देवयन्तस्य बुद्धेन रामचरणं नाम च ।
 भक्त्या च लिखितं प्रथं पुस्तकं तस्य निबन्धम् ॥
 इति शेषधर्मं समाप्तम् ॥

G₁ reads श्रीकृष्णाय परमपुण्ये नमः । शेषधर्मं समाप्तम् । इति
 ओम् । शुभमस्तु । श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥

जबद वा शुभद वा अम दोषो न विद्यते ।
 यादृशं पुस्तकं दृष्टं तादृशं लिखितं भवा ॥
 काहेतव्यपराधं धनुस्वदन्ति सन्तः ।

लिखितं हरिदत्तं तु लम्बते मन्त्राण परम् ।
 व्यासप्रसादादि च समुद्दिनगिदुलभम् ॥
 व्यासाय विष्णुरूपाय व्यामरूपाय विष्णवे ।
 नमो वै मन्त्रनिषदे वासिष्ठाय नमो नमः ॥
 कृष्ण कमलपत्राक्ष पुण्यमवगातेनम् ।
 शायुञ्ज जयघोषि नौमि सरावण हरिम् ॥
 कृष्णाय शान्तिद्वाराय वासुदेवाय नौमि ।
 नारायण रविचणोपाय नमो वैशम्पतेदिने ॥

श्रीकृष्णार्पणमस्तु । श्रीरामार्पणमस्तु । ओं तस्य । श्रीकृष्णाय
 नमः । श्रीरामाय नमः । श्रीरायः शरणं मनः ।

G₂ reads श्रीकृष्णाय नमः । श्रीराजुदेवार्पणमस्तु । कारुण्यमपराधं
 क्षुत्तु नष्टति सन्तः । ओम् ।

M₁ reads शेषधर्मं समाप्तम् । कारुण्यमपराधं क्षुत्तुमर्हति
 सन्तः । शुभमस्तु ॥

यावेन शान्ता मनोऽद्विदैर्वा
 दुःखात्यन्ता वा मरुते स्वमावाह ।

करोमि यवसक्तं परमै
 नारायणायति समपराधमि ॥

मन्त्रं वरं भद्रं मावर्हीनं तु यन्मते ।
 तस्मै ह्यवतां देव नारायण नमोऽस्तु ते ॥

श्रीकृष्णार्पणमस्तु । ओं तस्य । इति ओम् ।

श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥

अजगन्धकृतोन्मुक्तः सम्भूतः पर्वतो महान् ।
 गुरुद्वारगुणशायः शश्वतः सिद्धसेवितः ॥
 वेदिकाभिः सचित्राभिः वाञ्छनाभिर्विप्राजितः ।
 पुष्कराणि परीतानि तप्तू विपुलदक्षिणः ॥ [1495]
 महामेरोर्यथा रूपं पञ्चभिर्धातुभिर्ब्रतम् ।
 चेतनायामिषपत्रो रूपेणाद्भुतदर्शनः ॥
 अधोऽप च महादेवस्तीर्णुप्रहृकाम्यया ।
 करिष्याम्यहमप्येतन्मनसा धर्मचारिणम् ।
 रूपं बहुविधं लोके पार्थिवी चेतना यथा ॥ [1500]
 श्रीव लोकाग्रपचये पञ्चभिर्धातुलक्षणैः ।
 पद्मेन च निसर्जय मनसा धर्मचारिणीम् ॥
 सन्नेपु भागमोहाभ्या पद्मत्रितयं समृद्धयः ।
 निमुक्ता सर्वसन्नेभ्यो धारयन्ति परिमहान् ॥
 न च विन्देत् मा कश्चिन्मनसा कामरविणम् । [1505]
 पञ्चधातुनिबद्धाश्च नागनामपितनोदिताः ॥

ये च विष्णुमयीयन्ते बहुधा पादत्रिभिः ।
 ते मा पश्येयुरन्यत्वं तपसा दग्धकिरिपाः ॥
 ये च मामभिरुहेयुर्नरा धर्मपथे स्थिताः ।
 तेऽपि स्वर्गजितः सर्वे पश्येयुर्मां गगनमाः ॥ [1510]
 यश्चैव पर्वतः प्राशुर्मेरुपुष्टो प्रतिष्ठितः ।
 एतमारुह्य युध्येयुः प्राणलानेपु निर्मलाः ॥
 अप्सरोमि समायम्य विचरेयुर्मनोजवाः ।
 नन्दनं वनमासाद्य काम्यकं च महद्वनम् ॥
 इमा विद्या समास्थाय मङ्गलाः पुष्करेप्सिह । [1515]
 शरीरं क्षपयिष्यन्ति त्रैर्वहुविधैः कृशाः ॥
 सिद्धिं प्राप्य वनेयुक्ते कामैर्नहुविधैर्नराः ।
 इमं लोचनमु चैव सपत्नेयुर्धामसुखम् ॥
 गौरी सिद्धेति विख्याता त्रिपु लोकेषु विचया ।
 प्रमाद्य तपसो वृत्तं दर्शयन्ति समाहिताः ॥ [1520]
 पण्णा ज्ञानामिसधीनामभिज्ञानतत्सप्रदाः ।

Gs = चेतना, Bs Ds चेतना (for तैजसा) — (L 1492)
 Ks V1 जना, Ds भाग (for अज) Ds अजगन्धकृतो
 वन (for *) Ds सीधित (for संभूत) — (L 1493)
 Ds तद्, Ds वृत्त, Ds (asp. in) गुरु, Ds वृत्त (for
 गुण) Ks गुरुद्वारे गुणशायः, Bs द्वार गुणा शाय, Bs
 Ds द्वारो गुरुप्राण (for *) — (L 1494) Vs Bs Ds
 Gs सु, Ds वि (for त) — (L 1495) Ds तृणी
 वानि, Cal ed परीत्यैव (for 'गानि) Cal ed विनो (for
 खदा) — (L 1496) Ks Bs Ds Ds Ds Gs वृत्त, Ds
 वृत्तम् (for वृत्तम्) — (L 1497) Ds चेतनाभिर्योगसंयुक्तो
 (hypermetric) (for *) — Ks Vs B Ds Ds Gs som
 line 1498 — (L 1499) Cal ed दृष्ट रूपं करिष्यामि (for
 *) Ks Ds मनसा धर्मचारिणी, V1 Ds सा ब्रह्मचारिणम्
 (for 'सर्ग') (for *) — Ks om (for 'hapt') lines 1500
 1502 — (L 1500) Ks Ds सुविदी (Ds पार्थिवी) चेतना
 यथा, Vs B Ds Gs पार्थिवी Vs वृष्टि (for 'चेतना' यथा
 (for *) — (L 1501) Ds प्रपदेष्टु (for 'यद्य') — (L
 1503) Ks Ds वृष्टि (for 'य') Ks समर्पेष्ट, Ds समर्पयेव
 (for 'सिद्धेष्ट') Ds वृष्टि चार्य समर्पय, Gs न चार्यने पञ्च
 (for *) Vs इष्टरुपा (for 'मनसा') Ks Vs Ds मनसा धर्म
 चारिणी, Ds सा ब्रह्मचारिणी (for *) — (L 1503) Ks
 Ds सङ्गमभावाभोदाना Ds सन्नेपु भागो येषां न (for *)
 Ks Vs Bs Ds Ds पश्यन्ति च, Ks Vs Bs Ds Ds
 'व्रवि, Ds 'व्र म (for 'विष') — (L 1504) Bs विमुक्ता

(for 'विमुक्ता') Ks Bs सन्नेपु, Ds धर्मस्यो (for 'सन्नेप्यो')
 Ds चार्यवृत्तं पश्यन्ति (for *) — (L 1505) Ks Vs Vs
 Bs Ds न चारिणीम् (Ks Ds 'गन्तु, Ds 'गी), Ks Vs Bs
 रूपिणीम्, Cal ed करिणीम् (for 'रूपिणी') Ds मनसा
 धर्मचारिणीम् (for *) — (L 1506) Ds विषय, Gs Bom.
 Poona eds G(ed) 'वृष्टि, Gs Cal ed 'वृ' (for 'वृष्टि')
 Ds पञ्चभिर्धातुबद्ध (for *) Ks Vs B Ds s = चोदिता
 Ds चोदिता, Ds चेष्टिता, Gs चोदिताम्, Poona ed
 चोदिव (for चोदिता) — (L 1507) Ks Ks Ds Ds s
 काम (for पार) Ds बहुवादपरिग्रहे (for *) — (L
 1508) Ks अस्वयं (for 'अस्वयं') Ks Ds 'अस्वयं (for
 'निविद्या') — (L 1510) Ks s Ks Vs s Ds Ds s
 सत्य, Bs s Ds स्वयं Gs s स्वयं (for 'सर्व') Ds हेतुवि
 मर्शजितं मनः, Ds G(ed) 'सर्वि 'स्वयं' 'स्वयं' (for *) Gs
 विने कृपा (for 'मनः') — (L 1511) Ds Bom Poona
 eds G(ed) च्यत्रिभित्त (for 'मर्शजित') — (L 1512)
 Ds वृष्टि (for 'वृष्टि') Ks Ks Vs s Ds s चारिणम् (for
 'नवागेषु') — (L 1514) Ds ज्ञातव्य (for 'ज्ञानाय') Ks Ds
 वृष्टि च समायय (for *) — (L 1515) Cal ed इमा
 विद्या (for 'इमा विद्या') Ks Ds समायय (for 'समय') Ds
 मङ्गलाया दुःकरे विद (for *) — (L 1516) Ks तदा Bom
 Poona eds G(ed) इने (for 'इमा') — (L 1518) Ds
 संवेष्टु (for 'संवेष्टु') Ks s Ds s यथाक्रमम् (for 'सुखम्')
 — (L 1519) विरि, Bom ed गौरी (for 'गौरी') Ds

भवेयुस्ते निराश्रभा धातुभिर्मुक्तमन्धनाः ॥
 सहस्रगुणमप्यत्र दत्त्वा दानफलादिव ।
 अधिमानेन विप्राणा मनःशुद्धेन कर्मणा ।
 सर्वत्रैवाभवेयेन अत्यन्त फलप्राप्तयुः । [1525]
 असुमित्तैरुधर्मज्ञाः सह सर्वकुलोद्भवैः ॥
 पेयानिह च सानिध्यं यज्ञे ब्राह्मणसकुले ।
 ते भूयो यजमानाद्या अभिषिच्य पुनः पुनः
 तथा ता मन्थ्यसे गौरीं मनसा धर्मचारिणीम् ।
 अनुग्रहाय भूतानां समाप्ते च तपोधने ॥ [1530]
 सत्य एष एते दिव्ये भविता नात्र नशव्यः ।
 नाफलो विद्यते धर्मश्चरितो ब्रह्मचारिणा ॥

Colophon

Gs व्यासपाठा (for वि) Ks s Ds s निर्मला (for विश्वर) — (L 1520) Gs s Boma Poona eds तपसा (for 'तो') Dns दुष्टे, Ds वृद्धं (for वृद्ध) Gs s Poona ed G(ed) वशी यन्दी (for 'यन्त्र') — (L 1521) Ks कपीणा ज्ञानवधीनाम्, Ks Ds पुण्यज्ञानमिलितं Ds 'चा'नाम् Ks कपीणा ज्ञानमि स्यानाम् (hypermetric), Ds वर्णश्रवामिहनीमा (for ' ') Bs s Ds क्षमिता (for 'हा') Ks सम (for 'नात्र') Vs सहाय (for 'हा'), Ks Dn Gs क्षमितासमप्रदाय (Dn Ds 'हा') Ds (marg) 'ज्ञापनसमप्रदा Gs 'हा सर्वसंप्रदा (for ' ') — (L 1523) Gs निराश्रभा (for 'रम्भा') Ks s Ks B s Ds s धातुभिर्मुक्तमन्धना, Ds (marg) क्षमिताना न सम्रह (for ' ') — (L 1523) Ks Bs s Ds s Gs पलावि च (for 'विच') Ks दत्त्वा दानं पल भवेत्, Gs दत्त्वा ब्राह्म- पलावि च (for ' ') — (L 1524) Ks Dns Ds s Gs s भवमानेन, Bs क्षमि, Ds भवितुमर्हेत्, Ds क्षमि मानेन (for क्षमिमा) — (L 1505) Ks क्षमिन्त्य, Vs Bs Ds Ds ब्रह्म (for अत्यन्त) — Ks om Jones 1526 1531 — (L 1526) Ks Bs s Dn Ds s Gs s लोके (for लोह) Ks अम्यमित्तैरुधर्मज्ञा, Ds असुमित्तैरुधर्मज्ञा (for ' ') Bs स्व विप्र Ds s महधर्म (for सह सर्व) Vs सह पूर्व मनोभवे (for ' ') — (L 1527) Ks वसेद्विच, Ks Ds यथा निय (for च सानिध्य) — (L 1528) Ks मृतपो, Dns भूतेभ्यो, Ds ते भूयो (for ते भूयो) Ks s Ds s तज माताया, Vs यजमानाया, Bs 'मानाया, Bs 'मानार्प, Dns 'मानाया, Ds Ds s 'मानाया, Gs 'मानास्तु (for 'मानाया) — (L 1529) Ds Ds यथा हा, Gs यथा (for तथा हा) Ks गोपी (for गौरी) Ds तथा हा मन्थते गोती (for ' ') Ds 'चारिणी, G(ed) 'चारिणी (for 'चा') — (L 1530)

बैशाखायन व्याच ।

दिश जिगमिषुर्विन्वामुचरां सत्यसाधनः ।
 तथा स धातुनिचये पुण्ये पर्वतरोपसि ॥
 विष्णु परमधर्मात्मा एकपादेन निष्ठति । [1535]
 दमवर्षसहस्राणि पुष्करे पुष्करेक्षणः ॥
 आत्मन्यात्मानमापाय तपसा प्रहसंभवः ।
 षड्दते कर्मणोपेण लोकमुत्थानकारणात् ॥
 मामुरो भयनाच्छाय गानाणि स्वयमात्मनः ।
 अष्टौ वर्षसहस्राणि सहस्र च तपोधनः ॥ [1540]
 तेजसा तेन ज्योतीषि विमान्य ब्राह्मणपरमः ।
 विष्ठते तपसा मध्ये योगात्मा भानवज्जगत् ॥
 सोमो विषयमाक्षिप्य मनसा धारयन्मनः ।

Ks चार्त्ता, Ds भवता, Ds अयतो (for भूतना) " सम्य च, Ks Vs s समाय च, Vs Gs जन मार्ग, D सामल च, Ds समर्प च, Gs मार्ग चादि, Boma Poona सममाप्ते (for समाप्ते च) Ks s Ds समप्र (Ks समार्ग च तपोधनम् Ds सा मार्ग च तपोधने, U(ed) तपोधन (for ' ') — (L 1531) Ks s Vs s Ds Ds एते विष्टे, Ks एते दिष्टो, Ds एते विष्टे, Ds एते विष्टो Ds एते दिष्टो Gs एते दिष्टे (for एते दिष्टे) — (L 1533) Ks O(ed) धर्म (for धर्मस) Ks s Ds s " (Ks Ds 'मि, Ks Ds 'णम्) Ks व्रतचारिणा Ks Vs ब्रह्मचारिणि (Ks 'मि), Dns Ds s Gs धर्मचारिणा (' ब्रह्मचारि')

COLOPHON — Mention of the Epic Ks Dst — Mention of Khila Vs s B Ds Ds s — S parvan Ks s Ks Vs s B Dns Ds Ds s s पौष्कम् Ks Dns पुष्कम् Ds s पौष्कमादुर्धर — Ks (marg) 100, Vs 313, Dn 21, Dst s Ds 200, Ds 227, Hs 208, Gs 351, Gs 351

(L 1533) Ks Ds दिने त्रितीयदिन्या हाग् (for ' ') Ds s (sup fin) s दिव्य (for तप्य) — (L 1535) B Ds Gs सविधान् (for विष्टि) Ds वारदेकेन (for ' ') — (L 1537) Gs तपसा ब्रह्मणस्पदा (for ' ') — Ds om line 1538 — (L 1539) Ks Ds ब्रह्मे (च) Ks लोके (for लोकम्) Dns उत्थात (for उत्थान) Ks हावस्वरोपानकाणाम्, Ds लोकेषु यानका (for ' ') Ks s subst for line 1539 Ks inc after 1539

53* बलनाष्टाष्ट वाशत्रि द्रव्यमात्मनात्मना ।